FRIDERICI HOFFMANNI

CONSILIARII REGIS BORUSSIÆ INTIMI, ET ARCHIATRI, PROFESSORIS MEDICINÆ PRIMARII IN ACADEMIA HALENSI,

OPERA OMNIA PHYSICO-MEDICA

Denuò revisa, correcta & aucta,

IN SEX TOMOS DISTRIBUTA;

QUIBUS CONTINENTUR

DOCTRINÆ SOLIDIS PRINCIPIIS PHYSICO-MECHANICIS, & anatomicis, atque etiam observationibus clinico-practicis superstructæ;

METHODO FACILI AC DEMONSTRATIVA DEDUCTÆ, & per experientiam LVII. annorum stabilitæ.

CUM VITA AUCTORIS,

Et ejus PRÆFATIONE de differente medicinæ & medicorum statu atque conditione, & criteriis boni ac periti medici.

TOMUS TERTIUS.

GENEVÆ,
Apud FRATRES DE TOURNES.

M. DCCXLVIII.

CONSPECTUS TOMI TERTII.

MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ TOMI QUARTI PARS TERTIA.

De Morbis ſpaſmodicis & convulſivis.

SECTIO PRIMA.

De Epilepſiâ.

Caput I.	*De Epilepſiâ.*	Pag. 9
II.	*De motibus convulſivis.*	24
III.	*De motibus ſpaſmodicis vagis*	34
IV.	*De Catalepſi, ſeu affectu cerebri ſpaſmodico-ecſtatico, vulgo cataleptico perquàm raro.*	44
V.	*De Malo Hyſterico, ſive affectu ſpaſmodico-convulſivo ex uteri vitio.*	50
VI.	*De malo Hypochondriaco, ſeu affectu ſpaſmodico-flatulento.*	64

SECTIO II.

De ſpaſmis & Convulſionibus particularibus; ſpeciatim de Palpitatione Cordis, Aſthmate ſpaſmodico & ſuffocativo, Tuſſi convulſivâ, ſingultu, ſpaſmo & ſuffocatione Oeſophagi, Vomitu, Cholerâ & Dyſenteriâ, & de uteri Convulſione, abortu.

Cap. I.	*De Palpitatione Cordis.*	83
II.	*De Aſthmate convulſivo & ſpaſmodico flatulento.*	94
III.	*De Tuſſi rheumatico-convulſivâ.*	109
IV.	*De ſingultu.*	122
V.	*De morbis œſophagi & pharyngis ſpaſmodicis.*	130
VI.	*De vomitu, ſive motu ventriculi convulſivo.*	139
VII.	*De Dyſenteriâ.*	151
VIII.	*De Cholera & Diarrhœâ bilioſâ.*	165
IX.	*De convulſione uteri, ſive abortu.*	176

MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ TOMI QUARTI PARS QUARTA.

De Morbis ex viſcerum labe partiumque ſolidarum atonia provenientibus.

Cap. I.	*De nervorum reſolutionibus.*	Pag. 194
II.	*De affectibus ſoporoſis, Comate, Caro, & Lethargo.*	209

III. De

III.	*De vertigine.*	Pag. 219
IV.	*De guttâ serenâ.*	228
V.	*De visûs imbecillitate ex lippitudine & suffusione.*	233
VI.	*De auditûs vitus ex atoniâ.*	239
VII.	*De aphoniâ.*	247
VIII.	*De delirio melancholico & maniaco.*	251
IX.	*De virium lapsu & animi deliquiis.*	267
X.	*De subita morte & morbis aliis insanabilibus, ex vitali sanguinis per polypos intercepto circuitu ortis prudenter præcavendis.*	277
XI.	*De affectione phthisicâ, sive tabe pulmonali.*	284
XII.	*De cachexiâ ictericâ.*	301
XIII.	*De cachexiâ & chlorosi.*	311
XIV.	*De hydrope.*	322
XV.	*De flatulentiâ ventriculi & intestinorum, & affectione tympanitica.*	339
XVI.	*De cachexiâ uterinâ, sive fluore albo.*	348
XVII.	*De gonorrhœâ benignâ & virulentâ.*	357

MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ

TOMI QUARTI PARS QUINTA.

De Morbis ac vitiis externas potissimum partes adfligentibus.

CAPUT I.	*De Scorbuto, ejusque verâ indole.*	369
II.	*De sphacelo à causâ potissimùm internâ, ejusque curatione.*	387
III.	*De purpurâ præsertim chronicâ scorbuti sobole.*	397
IV.	*De lue venereâ.*	413
V.	*De pustulosis & pruriginosis varii generis adfectibus cutis.*	426
VI.	*De omnis generis ulceribus, tam benignis quàm malignis præsertim cancrosis.*	443
VII.	*De circumspectâ ulcerum fistulosorum curatione.*	459

SUPPLEMENTUM MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ NUNQUAM EDITUM.

De Morbis infantum præcipuis.

Præfatio.

CAPUT I.	*De morbis Infantum in genere.*	469
II.	*De regimine recens natorum & præservatione à morbis infantilibus.*	472
III.	*De pathematibus ex dentitione difficili.*	476
IV.	*De torminibus Infantum & flatulentiis.*	478
V.	*De aphthis.*	480
VI.	*De variolis & morbillis.*	481
VII.	*De Epilepsiâ & Convulsionibus.*	484
VIII.	*De tabe seu atrophiâ infantum.*	485
IX.	*De Rachitide.*	488
X.	*De Vermibus.*	490
XI.	*De aliis infantum morbis.*	494

FRIDERICI
HOFFMANNI
MEDICINÆ
RATIONALIS SYSTEMATICÆ
TOMI QUARTI,

QUO

SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA

& huic superstructa solida Therapia,

CUM MEDENDI METHODO,

CAUTELIS CLINICIS, ET MORBORUM

ENARRATIONIBUS, ADJUNCTA EPICRISI, EXHIBENTUR.

PARS TERTIA,

DOCTRINAM SPASMODICORUM ET CONVULSIVORUM
morborum perspicua & demonstrativa methodo tradens.

OMNIBUS ET SINGULIS

MEDENDI SCIENTIÆ DEDITIS

QUI

ARTEM HIPPOCRATICAM

EXPERIMENTO PERICULOSAM

ET JUDICIO DIFFICILEM

SECURA FACILI ET RATIONALI

CURANDI METHODO TRACTARE, ET CONTINUA

OBSERVATIONE AC SEDULA MEDITATIONE

ARTIS INCREMENTA

IN SALUTEM HUMANI GENERIS

PROMOVERE GESTIUNT,

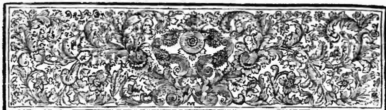
HUNC TOMUM

DE LONGIS ET GRAVIBUS ADFECTIBUS

QUI AGIT

SACRATUM ET DICATUM VOLUIT

AUCTOR.

PRÆFATIO.

XHIBEO nunc candido & erudito Lectori tertium therapeutices tomum, qui ad medicinam systematicam rationalem pertinet. In hoc præcipue atroces convulsivi generis morbos, qui vel universum corpus occupant, vel certis tantum partibus graviter infesti sunt, explicandos & pertractandos sumsi. Videtur quidem horum affectuum ætiologia & rationalis evolutio non adeo facilis, sed valde ardua; eo quod, non ex caussis mechanicis, ut febres, hæmorrhagiæ, & spasticæ affectiones, explicari posse videantur, sed altius & eminentius quoddam principium ex parte pro causa agnoscere: nempe animæ voluntatem, utpote in epilepsia, & universalibus istis motibus convulsivis partes voluntati, & animæ imperio subjectas graviter exerceri, atque in cerebro, quod & Medicorum, & Philosophorum consensu pro sede & domicilio animæ habetur, originem suam petere, constans & rata ab omni ævo Medicorum est sententia. At vero quam obscura, abdita, & multis difficultatibus, atque dissensionibus natura animæ humanæ, ejusque potentia, & operandi ratio in corpus sit innexa & implicita nemo facile inficiabitur: neque doctiores Medicorum usque eo inter se conveniunt, an anima immediato & incorporeo actu membra moveat, & percipiat, an medio quodam materiali fluido nimirum nerveo mobilissimo, quod Veteres spirituum animalium nomine indigitarunt, ad hos actus opus habeat. Ut itaque ego in re difficili & non exigui momenti & considerationis meam, quatenus ad praxin medicam spectat, sententiam proferam; dico primum corpus humanum neutiquam esse puram machinam, ex diversi generis partibus & organis, summa & divina sapientia inter se connexis, ad motus, qui potissimum conservationi ejus vitali inserviunt, constructam; sed cum altioris originis & naturæ, spirituali nempe principio, quod & percipiendi, & intelligendi, & res invicem discernendi, & certos quosdam motus dirigendi potentiam habet, mutua & intimiori unione esse conjunctam. Num vero exquisitior hujus principii incorporei & spiritualis cognitio Medico ut Medico summe & absolute scitu sit necessaria, id est, de quo valde dubitamus. Neque aliud HIPPOCRATEM voluisse mihi persuadeo, dum in principio libri *de nat. hum.* qui genuinus ejus fœtus unanimi Criticorum consensu habetur, ita scribit: *Quicunque de natura humana amplius differentes audire consuevit, quam quod ad medicinam pertinet, huic non est commodum hunc meum sermonem audire.* Jam veto in his quæ sequuntur, prolixe demonstrat, corpus humanum ex certa & temperata elementorum & humorum proportione, qui pro differentia ætatum, temporum anni, regionum, victus, & aeris differunt, constare, & ad hanc Medicum in morborum caussis investigandis, & adpositis ad eas expugnandas inveniendis remediis unice respicere & attendere debere. Quibus certe clare innuit, verum medicinæ objectum esse corporis humani mechanismum, (neutiquam vero moralismum, ut nonnulli nostri temporis Medici opinantur) illum autem à caussis maxime externis & corporeis sustineri, & mutari; & hinc sanitatis, mortis, vitæ, morborum, & sanationis originem & fontem esse. Equidem non negandum, animam ad movenda certa membra, imperium & directorium quoddam habere, uti in voluntariis id clare adparet motibus; neque negandum est, animam humanam motus & animales, & vitales, & naturales turbandi, & invertendi magnam possidere potentiam, ut in gravioribus animi adfectibus, & viribus corruptæ phantasiæ adparet luculentissime. Quod autem anima

ma motuum vitalium, & animalium quoque proxima & efficiens caussa sit, in quam medicina vim quandam sanantem exserere possit, ab hac sententia utique me prorsus alienum esse profiteor. Nam rebus paullo altius perpensis, clare intelligimus, animam sine mediis & caussis physicis ac mechanicis nihil plane posse in humano corpore, nec intelligere, nec cogitare, nec sentire, nec motus certos dirigere, vel etiam ordinatos immutare, aut inordinatos in ordinem revocare; multo minus motus vitales, cum quibus maxime Medico negotium est, ut sunt cordis, arteriarum, & omnium vasorum fibrarumque efficere. Quod assertum, tanquam longe in medicina utilissimum, ut paullo firmioribus argumentis corroboretur; operæ fore pretium arbitror. Ecquis doctiorum Medicorum ignorat, læso & non integro organo sensorio, ut oculo, aure, vel etiam motorio, ut musculo, animam nec movere, nec sentire, nec videre, nec audire posse; eoque vitio per artem medicam restituto integros rursus evadere sensus. Videmus quoque organis & sensoriis & motoriis recte, & secundum naturam constitutis, beneque conformatis, animam nihil efficere posse; licet efficacissime velit, nisi affluxu sanguinis arteriosi, vel liquidi nervosi bene constituti illa robur & vigorem accipiant. Neque amplius obscurum esse potest, tota cerebri structura salva, salvis nervis & membranis, salvis etiam sensuum organis, cessante vero vel deficiente sanguinis ob cordis languidiorem systolen motu ad caput, omnem sensum, omnem memoriam, omnem cogitationem, & intellectum simul & semel perire. Simul ac vero hic motus per congrua remedia restituitur, ut videmus in syncopticis, illico animæ operationes rursus observantur. Sanæ rationis in homine usum à placido & temperato sanguinis per cerebri vasa progressu dependere, Divus Senex passim in scriptis suis docuit; adeo, ut *Lib. de flat.* asserat, sapientiam homini per bonam diætam præstari posse. In omni delirio, sive aberratione mentis, vitium & caussam vel in ipsius cerebri substantia, aut ejus membranis, præsertim dura matre, vel in minus temperato vitiosi sanguinis motu constare, ex eo satis recte colligitur, quod sublato hoc, per remedia convenientia, vitio menti restituatur sanitas. Surrexerunt nostro tempore Medici quidam, qui affirmare ausi sunt, animam sine ope & sine medio fluidi cerebri & nervorum omnes motus & sensus in corpore efficere posse, hoc fundamento maxime innixi: quod tubuli & eorum cavitates in nervis non conspici possint. Sed qualis hujus argumentationis sit infirmitas, vel ex eo intelligi potest, quod testiculi & hominis & animantium nil nisi congeries sint minimorum, subtilissimum succum vehentium & secernentium vasculorum; licet eorum cavitates oculos visumque plane effugiant. Plantarum folia & flores, & fructus quoque tenuissimo succo per minutissimos canales nutriri, tam certum est, quam quod certissimum. Qualis vero sit usus & cerebri & nervorum, ipsi hujus sententiæ auctores ignorant. Quum autem in doctrina medica potissimum à posteriori, & per effectus, in rerum & caussarum cognitionem pervenire liceat; & quotidiana doceat experientia, à tenuissimo fluido, quin à solis effluviis & exhalationibus, animales actiones plane interturbari, perverti & sisti posse, uti patet in ebriosis, in iis qui narcotica medicamina majori copia sumserunt, vel copiosum carbonum accensorum fumum inspiratione hauserunt, dissipatis hinc cunctis & animalibus, & vitalibus viribus, quæ tamen solo sæpius analepticorum remediorum usu, vel naturæ amico & suaveolenti odore protinus resuscitantur: ecquis igitur negare ausit, fluida summæ activitatis & virtutis motricis ad motus & sensus præstandos concurrere debere. Hisce satis solidis argumentis aliud majoris fere ponderis subjungendum esse puto, animam in corpore humano plane nihil posse efficere sine motu vitali: cujus essentia & formalis ratio in alterna & reciproca cordis, arteriarum, ac vasorum & fibrarum systole & diastole, & inde fluidorum sanguinisque pendente progressu & circuitu consistit. Nunc vero celebris oritur quæstio: unde hic vitalis motus caussam & originem suam trahat? Recentiores quidam animam, & quidem rationalem, hanc esse, omni modo & labore contendunt: Sed nullo unquam argumento id demonstrarunt. Verum ego cum aliis solertioribus rerum naturalium scrutatoribus primam & veram virtutis motricis & systalticæ activæ vitalis, quæ in fibris, & tunicis musculosis, corde, arteriis, canalibusque viget, caussam in parte subtiliori expansiva, elastica spirituosa atmosphærici aëris, cum fluidis corporis nostri intime permixta, rectissime quærendam esse duco. Nec hominem, nec ullum animal sine respiratione, sine aëris in pulmones vel sanguinem ingressu vivere posse, nullus amplius dubitandi locus est; adeo ut, subtracto aëre, vel eo non renovato, vita animantis mox pereat. Atque sicut flamma candelæ in-

clusa vasi aëre pleno mox extinguitur; ita etiam id accidit cum omnis generis animantibus: quoniam uti intestinus partium sulphurearum, quæ flammam constituunt, motus eodem modo, intestinus partium sulphurearum sanguinis, ab aëris fluido sustinetur. Ad flammam itaque pariter ac vitam conservandam renovato semper opus est aere, quo vaporibus qui refertus est expellatur, atque recens & novus in ejus locum succedat. Caussam vero respirationis, ad vitam necessariæ, si quis inde repetere velit, quod aëris ingressus in thoracem ad expansionem vasorum pulmonalium, & consequenter ad liberiorem sanguinis ex uno cordis ventriculo in alterum progressum, tantummodo summæ sit necessitatis; eum valde errare existimo: quia animantium, vel à subtracto aëre, vel ab eo vaporibus nimium referto mortuorum pulmones, aperto corpore valde inflati adparent. Ego multos homines, qui suffocatione mortui fuerunt, novi, in quibus post dissectionem tota thoracis cavitas pulmonibus inflatis distenta fuit. In aëre itaque, catholico illo summæ activitatis fluido, elastico, vitam seu potius ejus pabulum, imo caussam quærendam esse, non sine ratione & fundamento, Veteres æque ac Recentiores Philosophi affirmarunt. Divus Senex passim in scriptis suis, *Lib. de flat. de morb. sacr. de diæta* &c. aërem sensum & motum præstare membris, & maximum in omnibus, quæ corpori accidunt, auctorem, dominum, & morborum quoque caussam esse, diserte & expressis verbis asseverat: & hanc ob caussam etiam in libris suis Physicis *de aere, aquis, natura humana, de locis in homine* &c. à natura regionum, locorum, à diversa temporum anni & tempestatum constitutione, prout aëre plus vel minus salubri fruuntur, tantas mutationes in corpore humano ratione roboris, sanitatis, morborum, viriumque derivat, & ut ad hæc attendant Medicos monet summopere: quin imo ob eandem caussam sapientissimus ille & antiquissimus Medicorum ad sanandos longos morbos aëris & locorum mutationem commendat, quod assertum ipsa etiam experientia confirmavit. Vero itaque simillimum est, Medicum in doctrina, quæ agit de vita, morbis, eorum caussis, iisque sanandis, ad caussas maxime physico-mechanicas, evidentes, & rationi sensibusque obvias, sine quibus etiam id, quod præest nostræ machinæ, spirituale principium nihil agere vel operari potest, respicere, & inde demonstrationes & explicationes suorum dogmatum mutuari debere: siquidem is recte suo fungitur munere, qui caussis morborum continentibus & proximis recte occurrere, & sese opponere didicit, non ad valde remotas, multo minus obscuras, abditas, & incomprehensibiles, quas inter principem anima sibi vindicat locum, attendendo. Et ut hæc exemplo illustremus: omnibus obvium est, à graviori quodam animi adfectu, v. g. ira, terrore &c. gravissimas corpori nostro induci adflictiones, cujus generis sunt epilepsia, motusque convulsivi spasmodici, qui totam naturalem motuum evertunt œconomiam. Nihilo minus in cura, non ad ipsam hancce caussam remotam, sed ad proximam, quæ effectus est perturbatæ animæ, ut videlicet motus irregulares & inordinati convenienti diæta & medicina in ordinem redigantur, humorum intemperies corrigatur, & quod vitiatum corruptumque inde fuit, ex sphæra corporis convenienti modo, & per congruas vias eliminetur, respicere oportet rationalem Medicum. Hac doctrina, quæ antiquissima & HIPPOCRATICA est, & quæ pure physicis mechanicisque nititur principiis & rationibus, medicinam dogmaticam nostram & systematicam tam docendo, quam scribendo, usque eo pertractavimus, & ea etiam in conscribendo sicuti universo nostro systemate, ita quoque hoc tertio Therapeutices Tomo usi sumus; in quo potissimum de morbis, qui actiones animales lædunt, & convulsivi dicuntur, egimus, eorumque caussas & modum, quo functiones secundum naturam pervertunt & turbant, clare & perspicue demonstravimus. Quos inter morbos principem fere epilepsia tuetur locum, cujus origo & genesis, & mali sedes ac caussa, ejusque effectus in corpus usque eo valde obscura & perplexa latuit; & quidem ut puto, eam ob caussam, quod duræ matris mechanica structura, & usus ad functiones animales, & quæ fiunt in cerebro, & nervorum systemate, nec anatomice nec physice recte cognita perspectaque fuit. Quod videlicet illa, ut VIEUSSENS *in Neurol. L. I. cap. II.* & PACCHIONIUS *tr. de dura matre, & in epist. ad Doctorem Vesli, Venetum medicum*, probe annotarunt, ex duplici serie fibrarum musculosotendinosarum, obliquo modo sese intersecantium, & decussatim sibi invicem intertextarum composita, musculum sui generis membranaceum constituat; qui dilatatione sua sanguinis introitum in arterias cerebri adjuvat, & qui alternativa sui constrictione, cerebrum ejusque vasa comprimendo, subtilissimum fluidum, è sanguine

guine fecretum, in corticalem ejus fubftantiam, & ab hac in tubulos nervorum medullares exprimit & propellit, adeo, ut dura fic dicta mater cerebrum & nervos involvens fit primarium illud motus progreffivi fluidi, quod in nervis eft, inftrumentum; ficut cor ipfius fanguinis, dum nimirum motu gaudens fyftaltico & diaftaltico fanguinem per totum corpus circumagit. In morbis itaque gravioribus capitis, cerebri & nervorum, hanc partem quam maxime præter naturam & quidem, vel à fanguinis nimia ibidem congefti mole ftagnatione, vel ejus intemperie ftimulante falina, acri, cauftica affici, certiffimum eft; unde illius actio & functio naturalis variis modis, five ab intenfione motuum, nimirum fpafmo, five ab atonia, aut remiffiori & languefcente motu læfa, graviffimos univerfi corporis fpafmodicos ac convulfivos parit morbos. Neque ibimus inficias, graves illas animi perturbationes, ut eft vehemens ira vel terror, immediate & proxime in principem hanc actionum animalium partem, duram nempe matrem, hoftilem fuum effectum & potentiam exferere; unde graves generis nervofi capitifque morbi fuam trahunt originem & ficut per hos affectus fyftole ejus nimis augetur, feu fpafmus inducitur; ita diuturna animi triftitia & angor hanc virtutem fyftalticam nimium imminuendo, & relaxando fibras, morbis producendis aptiffima funt. Et hoc maxime obtinet in iis morbis cerebri gravioribus, nec non convulfivis, qui univerfam motuum œconomiam perturbant. Aliter fe res habet in motibus convulfivis certarum partium v. g. cordis palpitatione, fingultu, vomitu, afthmate convulfivo, tuffi &c. ubi ipfæ partes motu fyftoles & diaftoles inftructæ immediate à cauffis materialibus præter naturam læduntur & afficiuntur; motus vero voluntarii falvi manent ac integri. Horum fingulorum morborum & fymptomatum genefin & rationalem explicationem, fumma facilitate & perfpicuitate, quantum in nobis fuit, in hoc Tomo perfequuti fumus, & fecundum cauffarum & naturarum differentiam ex indicantibus, & contraindicantibus, genuinum medendi ordinem, ac convenientem remediorum adplicationem cum neceffariis obfervationibus, & cautelis fpecialiffimis adjunximus: & denique clinicis morborum hiftoriis, candide & ingenue adductis, doctrinam noftram illuftrare laboravimus. Quifque hinc diligens & peritus Lector facile perfpiciet, quanta obfervatione, quanta attentione, quantoque judicio opus fit, pro circumftantiarum ratione falubre & appofitum remedium invenire & recte adplicare, ne contra noftram voluntatem, quod proh dolor! perfæpe evenit, plus nocuamus, quam profimus. Quemadmodum vero in doctrina medica, ita quoque in medendi methodo, antiquiffimum medicinæ parentem fequuti fumus; quæ, ut rem in compendio profetam, in eo confiftit, ut cauffis evidentibus atque proximis, quæ vel numero, five quantitate, vel menfura five qualitate, vel pondere five motu peccant, probe cognitis circumfpectifque, juxta definitionem ab Hippocrate *L. de Flat.* traditam, ratione quantitatis, temperiei atque motus, quæ fuperflua funt, auferamus, & quæ in his deficiunt, per congrua adjiciamus medicamina. Recte enim dixit gravis ille auctor, medicinam nihil effe, nifi adpofitionem & ablationem; adpofitionem quidem eorum quæ deficiunt, ablationem quæ excedunt; & addidit, illum, qui hoc optime facere poteft, optimum cenferi Medicum; quantumque quifpiam in eo deficiat, tantum ab ipfa arte deficere. Sicut igitur fanitatem, five integritatem ac vigorem actionum humanarum, in eo potiffimum fitam effe obfervamus, ut novo femper aëre, novifque reficiamur alimentis, atque ut excreta ingeftis nunquam non refpondeant: ita è contrario ab ingeftis vitiofis, & eorum, quæ excerni debebant, retentione, materiales morborum cauffas progigni tam certum eft, quam quod certiffimum. Quoties enim cunque fagax Medicus primam morborum originem inveftigare geftit; nullum eorum, nifi à retentis per alvum, per urinam, per tranfpirationem fordibus excrementitiis, & fuppreffis inutilium atque fuperfluorum, quin etiam fanguinis excretionibus v. g. per vafa uterina, hæmorrhoidalia, & in juvenili ætate per nares, aut fordibus quæ per cutim effloruerunt, improvide repreffis, oriri animadvertet. Præcipuum itaque ficut naturæ, optimæ morborum medicatricis, ita & fequacis artis opus eft, ut debito modo, ordine, tempore, congruoque loco excrementitiæ morbofæque materiæ è corporis fphæra per convenientes removeantur medicinas; cujus generis funt fanguinis detractio per venas & cucurbitulas, aliarumque fordium evacuatio per alvum, per vomitum, per urinas, per fudorem, & tranfpirationem, per abftinentiam, per motum, per veficatoria, fonticulos, feracea, & id genus plura: de quibus, eorumque ufu, antiquiffimi Medicorum, & in iis Hippocrates atque Celsus *Lib. II.* fufius egerunt. Ad hanc falutarem materiæ perniciofæ excretionem juvandam, permultum

multum profecto sic dicta alterantia, quæ mobilem & ad evacuationem opportunam reddunt materiam, viasque simul respiciunt, & has obstructas reserant, contribuere deprehenduntur. Et cum motus denique solidarum pariter ac fluidarum partium, qui formale morborum constituunt, vel nimis aucti, vel nimium depressi sunt, eoque ipso curationis successum mirum quantum sæpius remorantur: præbuit quoque ea benignissimum Numen nobis remedia, quæ non modo vires motusque languentes erigendi ac resuscitandi, verum etiam excedentes placide consopiendi, reprimendique egregia pollent efficacia. Hac itaque simplici, facillima, antiquissima, naturali, & humanæ rationi ac experientiæ convenientissima physico-mechanica methodo, nos usque eo, ut in omnibus morbis, ita quoque atrocibus illis & terribilibus generis nervosi, de quibus præsens agit tomus, affectibus sanandis, non sine prospero sub divina gratia successu usos fuisse, attentus, ab omnibus præjudiciis vacuus, & qui veritatem sine ambitione sectatur, lector perspiciet clarissime. Vale, Lector benevole, hisque feliciter fruere; si Deus suppeditabit vitam, viresque, hunc Tomum mox sequetur quartus & ultimus.

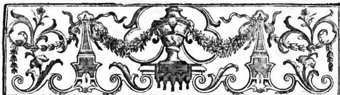
CONSPECTUS

CAPITUM,

Quæ hoc Tomo continentur.

SECT. I. CAP. I. *De Epilepsia.*
II. *Motibus convulsivis.*
III. *Motibus spasmodicis vagis.*
IV. *Catalepsi.*
V. *Malo Hysterico.*
VI. *Malo Hypochondriaco.*
SECT. II. CAP. I. *Palpitatione cordis.*
II. *Asthmate convulsivo.*
III. *Tussi rheumatico-convulsiva.*
IV. *Singultu.*
V. *Spasmodicis œsophagi morbis.*
VI. *Vomitu.*
VII. *Dysenteria.*
VIII. *Cholera & diarrhœa biliosa.*
IX. *Abortu.*

CAPUT I.

CAPUT PRIMUM.

De Epilepsia.

§. I.

Ratio denominationis variæ epilepsiæ.

NTER tot calamitates & afflictiones, quibus genus humanum post tristem & miserum lapsum subinde infestatur, nulla mihi ferocior, nulla tristior, nulla terribilior videtur, quam *universalis illa externarum partium præter voluntatem concussio, & vehemens agitatio, cum sensuum tam internorum, quam externorum interceptione stipata*, quam vocant *epilepsiam*. Non enim solum sub hoc diro malo corpus variis, iisque indignis plane deformatur modis; sed etiam ipsa mens ac animus è sede sua quasi dimovetur. Hic quoque horribilis ægrotantium aspectus, & insignis symptomatum vehementia caussam quærentibus offert, cur Veteres hunc morbum κατ' ἐξοχὴν dixerint magnum, Herculeum, Divinum atque sacrum. Dicitur enim magnus atque *Herculeus* ob suam vehementiam, & quoniam vix superari arte humana potest; *Divinus*, quasi a Diis in vindictam missus, & opem humanam eludens; & denique *sacer*, quod sacram corporis partem, mentisque, quæ sanctissima est, sedem occupat.

§. II.

Definitio epilepsiæ.

Sed ne in nominibus subsistamus, aggrediamur rem, & epilepsiam describimus, *quod sit invita, præternaturalis ac summe violenta partium nerveo-membranosarum, hinc musculosarum & totius corporis concussio convulsiva, cum sensuum abolitione stipata, à membranarum cerebrum, spinalem medullam, ac nervos cingentium spasmodica strictura, & hinc fluidi mobilissimi impetuosiori in organa motoria, parciori in sensoria influxu, natales suos mutuans.*

§. III.

Morbi historia.

Progressus hujus morbi una cum symptomatibus ita se habet: interdum subito & præter omnium opinionem invadere solet; unde Græcis epilepsia dicitur; sæpius vero illius accessionem præcedunt, atque significant quædam symptomata. Horum potissima sunt: totius corporis lassitudo, capitis gravativus dolor cum quadam sensuum perturbatione, inquietus somnus, insolitus pavor, visus obtenebratio, aurium tinnitus: in quibusdam cor incipit valde palpitare, præcordia inflantur, respiratio intercipitur, murmura sentiuntur in ventre, alvus emittit fœtida; urina mingitur larga, artus refrigescunt: in quibusdam à partibus extremis auræ frigidæ ascensus ad superiora versus cor & cerebrum percipitur. Tum quidam subito in terram concidunt (unde morbus caduci etiam nomine venit), pollices arctissime intra volas manuum includuntur, ut vix magna vi extrahi possint, oculi contorquentur, invertuntur, ut non nisi album conspiciatur, perit omnis sensatio, ut nullo clamore, nullo odore, utut fortiori, nullo tactu acutiori excitari possint; spuma cum sibilo ex ore provenit, lingua dentibus laceratur, artus vehementer tremunt, & succutiuntur. Variantur vero & convulsiones, & sensuum læsiones tam gradu, quam specie: nam interdum loco motuum convulsivorum spasmus valde rigidus membra corporis totius prehendit, ut hæc distenta nec per vim explicare liceat, ac totum corpus subinde tam rigidum sit, haud secus, ac si ligneam statuam quis movere velit. Erigitur quoque penis in infantibus; in adolescentibus semen ejicitur, & sæpius urina ad magnam distantiam prorumpit. Tandem horum symptomatum sequitur remissio; ut longiori vel breviori intervallo ad se redeant; tum vero adhuc de dolore, torpore & gravedine capitis, omniumque artuum lassitudine conquerantur. Qui ulteriorem symptomatum recensionem cognoscere cupit, adeat inter veteres CÆLIUM AURELIANUM *lib. I. Cap.* 4. & ARETÆUM *lib. I. Cap.* 5.

§. IV.

Paroxysmorum ratio.

Ipsi hujus mali paroxysmi, qui pro caussarum ac corporum diversitate vel crebriores aut rariores, vel longiores aut breviores sunt, plerumque certa temporis periodo, certis diebus aut horis, vel etiam mensibus, circa lunæ mutationes & quadras, præsertim novilunium & plenilunium, maxime in sequiori sexu circa mensium tempus revertuntur; & quod maximum est, à levi sæpe caussa & occasione, e. g. à quavis subita animi perturbatione, terrore, iracundia, repentina lætitia, à seria animi contentione & meditatione, à potu inebriante, à nimio calore vel frigore, vel veneris exercitio, protinus recrudescunt.

§. V.

Subjecta epilepsiæ.

Neque vero ignorari oportet, nullam esse ætatem, in quam frequentius epilepticum malum tyrannidem suam exerceat, quam infantilem, adeo ut, à nonnullis eandem ob rationem vocetur

tur

tur morbus infantilis ac puerilis. Hinc crebrior attestatur experientia, maximum numerum, & dimidiam ferme infantum partem singulis annis in quavis urbe convulsionibus vel à dentitione difficili, vel à gravibus intestinorum torminibus, quæ meconium retentum aut lac corruptum produxerunt, subortis interire. Et omnes ferme infantum morbos, sive fuerint chronici, sive acuti, præsertim vermibus complicatos, plerumque cum epilepticis ac convulsivis stipari motibus, in propatulo est; sicuti vel solo morbillorum aut variolarum exemplo luculenter patet. Præterea nec fugiet eos, qui in frequenti artis versantur exercitio, feralem huncce morbum subjectis spongiosioris, mollioris ac succulentioris corporis habitus, texturæque tenerioris, & tam animi quam corporis ratione sensibilioris longe esse frequentiorem, quam iis, quæ robustiorem obtinent naturam. Testantur id rusticorum liberi, qui sub variolarum exclusione, a lacte per cibos animique pathemata corrupto, & sub dentium eruptione non tam facile epilepsia corripiuntur, quam infantes sensibiliores, teneriores, in urbibus delicatius enutriti.

§. VI.

Qua f.... ..us est hereditaria.

Neque est ullus morbus magis gentilitius, & qui tam facile à parentibus in liberos devolvitur, quam epilepsia: cujus fundamentum in partium nervosarum & membranacearum textura nimis sensibili & ad motus anomalos suscipiendos admodum apta, hæreditario jure ad infantes propagata collocandum est. Neque porro minus ii, qui caput à natura vel errore in diæta commisso à primis annis valde debile & imbecille habent, atque coryza, oculorum ac aurium defluxionibus, glandularum colli tumoribus, achoribus & capitis tinea crebrius divexantur, vel in puerili ætate frequentes patiuntur narium hæmorrhagias, præ aliis insignem ad epilepticas passiones obtinent proclivitatem.

§. VII.

Auctorum opiniones de caussa epilepsiæ.

His prælibatis, ad caussam atque sedem mali epileptici transgrediendum est. Hanc in cerebri læsione sitam esse, nemo est, qui in dubium vocabit: in quo vero consistat hæc læsio, & quomodo producatur, id hactenus minus distincte explicitum deprehendi. Quibus religionis semper placuit prætextus, illi τὸ θεῖον appellare haud verentur, quasi satis esset in Deum rejicere, quæ intellectui claro ac distincto, vulgatisque principiis haud adeo respondent: alii vero ad venenum inebrians, & narcoticum sive stupefactivum; alii ad fermentum specificum; alii ad materiam acrem nervos irritantem; alii ad violentam spirituum animalium vim explosivam in fibris muscularibus & nerveis existentem confugiunt: quidam in furorem archei, alii in turbulentum & confusum principii vitalis seu animæ rationalis motum caussam rejiciunt. Sed hi Medici fere sunt, qui non res, sed nomina pro caussis habere sueverunt, quorum in adplicatione & demonstratione nullus omnino est usus. Qui vero caussas sensibus manifestas præ commentitiis allegare amant; illi CAROLI PISONIS doctrinam sequentes, colluviem seri vitiosi poros cerebri vel obstruentem, vel æqualem fluidi nervei in partes influxum remorantem pro vera epilepsiæ agnoscunt caussa.

§. VIII.

Vera mali epileptici caussa.

Nos vero ex physico-mechanicis caussis gravissimum hunc capitis affectum a fluidorum motu atque circulo per vasa cerebri minus recte se habente derivamus. Quemadmodum enim, si sanguinis temperati per cerebri vasa liber & æquabilis progressus fuerit, & hinc debita lymphæ spirituosæ secretio, & per nervos distributio, omnes utique functiones, quæ animæ imperio subjectæ, & animales vocantur, recto succedunt ordine: ita è contrario in omni, eoque gravi capitis morbo, ubi sensationum & motuum voluntariorum ingens observatur læsio, siti quam maxime fit in malo epileptico, sanguinem per caput haud expedite progredi, rectissime colligitur. Atque hoc est, quod jam olim antiquissimus artis nostræ auctor HIPPOCRATES notavit, dum *libro de flatibus* §. 21. ita scribit: *Sacer morbus fit, cum obstructiones multis modis circa venas contingunt, & sanguinis motus prohibetur, atque alio quidem loco consistit, alio lentius penetrat, alicubi autem citius: qua fane inæqualitate transitus sanguinis per corpus facta, omnigenæ inæqualitates per omne contingunt corpus.* Quæ sane gravissimi senis sententia ita est comparata, ut nostro tempore, detecto sanguinis circulo, tanquam scientifico totius medicinæ principio, ex eo non apuis epilepticus morbus, quoad ortum & caussam, evolvi & explicari possit.

§. IX.

De circulo humorum per caput.

Quum vero circulus humorum per caput atque cerebrum peculiarem præ reliquis partibus obtineat indolem: haud alienum erit, pauca de illo commemorare, ut ipsi innixa epilepsiæ ætiologia eo melius innotescat. Primum enim haud ignorari oportet, quod arteriæ, quando caput ingrediuntur, tunicam suam robustiorem deponant; & membrana duntaxat tenui, sensu & motu carente dotatæ, in intimam corticalem cerebri & cerebelli substantiam distribuantur, ut scilicet spirituosam lympham, ad motum edendum aptam & necessariam, quæ ad nervos & membranas nervosas defertur, separent; sanguis vero relictus per sinus venosos in dura matre, mediantibus venis jugularibus, ad cor ceu motus circularis fontem revehatur. Deinde vero, notatu digna est singularis plane duræ sic dictæ matris structura; quæ ex peculiari fibrarum nervearum & muscularium apparatu composita est: quarum hæ tam linea recta quam obliqua feruntur, & circa sinus duos laterales magis arcuatæ & circulares deprehenduntur; illæ vero nerveo-carneæ instar columnarum ab uno pariete in tribus sinubus majoribus dissectis ad alterum abeunt, ubi cellulæ quoque ovales secundum venarum seriem, quæ illos ingrediuntur, dispositæ conspiciuntur: quæ fibræ non modo impediunt, quo minus ab irruente sanguine sinus plus justo dilatentur; sed & id efficiunt, ut, cum successive sese contrahant, sanguinis progressus ad venas jugulares & cor promtior fiat, & expeditior. Columnarum autem officium est, ut sanguis rediens paullo crassior, & subtili lympha destitutus melius conquassetur: & cellulæ denique sunt instar valvularum, quæ impediunt, quo minus elapsus cruor regredi, atque eadem vasa rursus intrare possit. Hæc plane peculiaris & artificiosissima sinuum venosorum fabrica clare satis demonstrat, hos ipsos ad promovendum sanguinis versus cor circu-

circulum, eodem ferme systoles ac diastoles motu, haud fecus ac arteriæ vel cordis auriculas omnino gaudere.

§. X.

Dura mater gaudet motu systolico ac diastolico.

Præter hunc singularem sinuum matri venosorum motum, insignis quoque duræ matri motus tonicus, seu potius elasticus adscribendus est; qui in omnibus reliquis corporis nostri nerveo-musculаribus tunicis & membranis, quæ influxu liquidi nervei & arteriosi animantur, viget. Hujus etenim membranæ, quæ non solum cerebrum atque cerebellum, verum etiam medullam spinalem, & omnes machinæ nostræ nervos tegit, ambit & cingit, motus dilatatorius & constrictorius haud tantum ad sanguinis per caput circuitum, sed quoque meliorem fluidi spirituosi, in nervis undulantis, secretionem promovendam, egregium sane confert momentum. Nam quandocunque pulsu arteriarum cerebri hæc membrana elastica elevatur & expanditur; tubuli nervorum ad recipiendum subtilius fluidum magis redduntur idonei: quando vero post expansionem, dum proprio suo elatere, qui per appulsum sanguinis arteriosi, ex tribus insignibus ramis, carotide nimirum interna, externa, atque vertebrali advecti non minus, ac influxu fluidi nervosi adaugetur, rursus sese constringit, corticem cerebri quodammodo comprimit; tum fluidum tenuissimum ex eo in substantiam medullarem, & nervorum principia eo melius propellitur. Hi ergo tam duræ matris, quam sinuum ejus majorum motus, systaltici & diastaltici reciproci, ubi sunt æquales & convenienti fiunt modo, recte se habet circulus sanguinis per caput, atque ab eo dependentes functiones optime peraguntur: cum contra ab hisce motibus læsis graves capitis morbi propullulent. Quæ omnia apud BAGLIVUM, qui primus solidorum naturam & motum in pathologia introduxit, *Lib. I. de fibra motrice pag.* 295. fusius declarantur.

§. XI.

Caussa proxima mali epileptici.

Quodsi ergo sanguis crassus vel etiam copiosus intra duræ matris sinus stagnaverit; motus illius systalticus, & ab eo pendens regressus ad cor facile impeditur; & hinc major, quam par est, sanguinis per arterias advecti copia ibidem congeritur, ut nunc non amplius subtilissimæ æthereæ particulæ, sed rudiores, aqueæ & aëreo-elasticæ magis expansivæ indolis, sensus & motus omnino turbantes, in cerebri ac nervorum tubulos transeant. Ab hoc autem porro sanguine in finubus duræ matris & venis jugularibus stagnante, vasa nimium dilatantur, hinc nervosæ fibræ comprimuntur, & inde strictura spastica nervosæ huic membranæ infertur, quæ proxima ac principalis mali epileptici caussa est. Nam hæc ipsa ejus est indolis, ut tenuissima piæ matris arteriosa vascula, & corticalem cerebri substantiam nimis comprimat: unde præter voluntatis imperium fluidum illud subtilissimum copiosius & majori impetu in cerebrum & nervorum tubulos influit. Quoniam autem dura mater, omnium fere Anatomicorum consensu, radix & principium est omnium membranarum: aliter fieri nequit, quin arctum cum ipsis foveat consensum, qui in mutua inordinatarum motionum communicatione consistit. Quum autem ex hoc auctiore duræ matris spasmo, nervi potissimum, qui ad sensoria abeunt, fortiter con-

Ratio symptomatum epilepticorum.

stringantur, ut omnis fere liquidi tenuissimi influxus intercipiatur: fit inde, ut in perfecta ac completa epilepsia omnes tam interni, quam externi sensus cessent. Contra vero, ad organa motoria major atque vehementior fluidi hujus mobilissimi fit impulsio atque influxus. & hinc terribilis illa artuum & musculorum distensio, contractio, succussio & agitatio erit deducenda. Præterea certo constat, par nervorum octavum, quod & vagum dicunt, ex cerebro ad præcipua interna viscera, partesque nerveas, ad motum & sensum præstandum aptas, ramos suos dispergere: in quos dum fluidum nerveum majori nisu ac vehementiori impetu influit; partes quoque istæ sub paroxysmo in motuum præternaturalium ac violentorum consensum rapiuntur: hinc cor incipit palpitare, arteriæ celeri & inæquali cientur motu; respiratio fit suspiriosa cum sibilo, salivæ fluunt ex ore, vox perit, murmuraque & borborygmi in intestinis sentiuntur.

§. XII.

Differentia epilepsiæ idiopathicæ & symptomaticæ.

Ex his adparebit, in omni epilepsia præsto esse membranæ cerebrum, medullam spinalem, ac nervos investientis stricturam, ceu caussam illius proximam. Prout vero caussæ remotiores, quæ hanc stricturam inducunt, ac circulum humorum per cerebrum & caput inæqualem reddunt, admodum sunt variæ: ita quoque diversæ species ac denominationes motuum epilepticorum exsurgunt. Hinc innotescit differentia epilepsiæ in *idiopathicam* & *symptomaticam*: quando enim caussæ intra ipsum cerebrum existunt, nec aliorsum proveniunt, dum dicitur *idiopathica epilepsia*; contra cujus caussæ ex aliarum partium vitio demum ad caput transferuntur, ea audit *symptomatica*.

§. XIII.

Epilepsia idiopathica a caussa violenta externa.

Idiopathica nascitur sæpius ab externa violentia. Res enim apud Medicos æque ac Chirurgos notissima est, quod à gravioribus capitis & cranii per vulnerationem, fracturam, percussionem, depressionem, inductis læsionibus, frequentius graves, quin nonnunquam lethales, proveniant epilepsiæ. Præcedunt tum plerumque capitis dolor, atque sensuum torpor: & post mortem vel sanguis, vel serum corruptum stagnans inter duram & piam matrem, vel inter cranium & duram matrem, vel festucæ duræ matri inflictæ inveniuntur. Sæpius etiam fit, ut epilepsia chronica certa temporis periodo recurrens, à spinis acutis osseis interne in basi cranii, interdum etiam in sinu falciformi vel lateralibus enatis, quæ curari nequit, excitetur: interea tamen ars impedire potest, ne ex nimio motu sanguinis, cerebrum ita disponatur, ut pressio ejus contra spinam fit tam magna, ut inde oriatur insultus epilepticus.

Chronica idiopathica.

§. XIV.

Ab obstructionibus vasorum, ac polypis.

Ad caussas epilepsiæ idiopathicæ atque lethalis referri quoque meretur obstructio venarum jugularium, vel etiam sinuum duræ matris, præsertim falciformis, a sanguine viscido, aut polyposis concrementis enata. Ejusmodi tria mihi innotuerunt exempla, & plura apud BONETUM *in sepulchreto anatomico* passim occurrunt. Huc etiam spectat observatio a SPONIO *in aphor. Lib. II. aph.* 19. allegata, qua quidam ptimum somnolentus, post epilepticus factus, & hinc

& hinc mortuus; aperto cranio monstravit in variis venarum jugularium ramis obstructiones a muco viscido & tartareo tantas, ut gypso infarcti viderentur; & præterea cruor in ventriculos cerebri fuit extravasatus. Non minus, si capitis morbis vel acutis, ut phrenitidi, vel chronicis, veluti maniæ & melancholiæ jungitur epilepsia, tales vasorum infarctus à sanguine subsistente crasso post mortem reperiuntur: qualis epilepsia, mea quidem sententia, rectius refertur ad idiopathicam.

§. XV.

Ab animi affectibus. Porro inter caussas idiopathicæ epilepsiæ, animi affectus, maxime ira atque terror, haud ultimum sibi vindicant locum. Hi enim proxime & immediate in nervosas corporis partes & membranas, eas vel fortius constringendo, vel plus justo dilatando agunt; & in universa machina vitalem motuum œconomiam invertunt. Sed id sane mirabile est, quod a gravi animi affectu vitium in fluidas etiam transeat partes: quod nutrices suo attestantur exemplo, quæ ira vel terrore graviter commotæ, si statim ubera præbuerint infantibus; hi sæpius haud ita multo post epilepsia corripi observantur. Quin imo haud rarum est, quod infantes, si matres gravidæ sævioribus indulserint animi commotionibus, primis ætatis annis facillime fiant epileptici. Porro complures hinc inde apud auctores consignatæ reperiuntur observationes, quosdam ex solo aspectu epilepticorum, qui graves passi fuerunt insultus, tanto correptos fuisse terrore, ut mox in eundem inciderint morbum. Vehemens quoque rei venereæ desiderium à semine copioso obortum, ob castitatem tamen suppressum, gravem hunc epilepticum affectum provocandi potentiam habere, plurimis notatu dignis confirmari potest exemplis. Fœminas pariter, alias castissimas, ab insano amore in hoc malum incidisse, cujus optimum tam præservatorium, quam curativum remedium conjugium fuit, res identidem per observationes certa atque confirmata est.

§. XVI.

Epilepsia symptomatica, serosa, hypochondriaca atque cachectica. Sæpissime ortus mali epileptici est sanguinis serosi impurioris nimia & impetuosa translatio ad caput in corporibus cachecticis, hypochondriacis, & ubi ventriculus & intestina spasmis ac flatibus sunt repleta, eorumque peristasis naturalis cum debitis se & excretionibus valde læsa ac perversa est. Quando enim cunque in antecedentes & epilepticæ, & aliarum cerebri graviorum ac inveteratarum passionum caussas inquirimus: plerumque ejusmodi ægrotantes vel hypochondriacos, & hæmorrhoidarios vel melancholicos, vel cachecticos fuisse deprehendimus. Tum utplurimum sanguineas excretiones, quæ in viris per hæmorrhoides, in fœminis per menses fiunt, aut parciores, aut nimias huic diro malo viam stravisse, innumeræ auctorum observationes, & quotidiana experientia attestantur. Qualis epilepsia recte vocatur *symptomatica*, serosa, hypochondriaca vel cachectica; quæ certis plerumque periodis, sicuti ceterorum ex spasmis primarum viarum oriundorum morborum mos fert, adoritur.

§. XVII.

Spasmo- Ejusmodi symptomatica vero epilepsia non tantum à sanguine vel sero tenaci, copioso, in vasis subsistente, ea obstruente, & totum liquidorum circulum turbante oritur; sed etiam a materia impura, acri, caustica, ad duram matrem per sanguinem arteriarum serosum delata, fibras nerveas lancinante, & ad spasmos provitante producitur. Hoc contingit in chronicis æque ac acutis ægritudinibus. Quem enim fugit, quod tale acre ac corruptum serum in febribus exanthematicis, petechialibus, variolis, morbillis, purpura, vel ante macularum ad cutim propulsionem, vel post earum retrocessionem, firmius duræ meningi impactum, dirum illud, & in fine morbi funestum plerumque excitet malum epilepticum. Et idem denique fieri a consolidatis antiquis ulceribus, retropulsa scabie, vel alia cutis defœdatione, achoribus & tinea capitis perperam curatis, intus nimirum acta vitiosa materia, innumeris exemplis confirmatum est. *epilepsia symptomatica.*

§. XVIII.

Epilepsia sympathica. Datur adhuc quædam epilepsiæ species, quæ vocatur *sympathica*, & vehementioribus aliarum partium nervosarum doloribus atque spasmis, per consensum ad duram usque matrem propagatis supervenit. Quid enim crebrius contingit, quam ut infantes ex dentitione difficili in epilepsiam incidant? quid frequentius, quam ut in personis sensibilioribus graviori odontalgiæ, aut atrociori otalgiæ superveniat epilepsia? ventriculi etiam sævioribus spasmis, præsertim, qui à venenis causticis, emeticis vel purgantibus improvide sumtis, aut immoderatiori ira proficiscuntur, tandem epilepsiam ut plurimum funestam subjungi notissimum est. Talis enim chronicæ ac periodicæ epilepsiæ ortus sæpissime est in ventriculo, vel etiam intestino duodeno: in quibus partibus dum humor biliosus, & salivalis peregrina fermentatione corruptus hospitatur; ille certa temporis periodo in motum actus, primum cardialgiam syncopticam, & demum ipsam epilepsiam, quæ tum plerumque *habitualis* per consensum excitat. Neque minus gravibus intestini ilei vel coli doloribus atque spasmis associari motus epilepticos, vel infantum lactentium exemplo patet; qui ejusmodi atrox malum ex lacte acido, corrupto, intestinorum membranas arrodente, & fæces alvinas viridi afficiente colore sæpenumero experiuntur. Porro haud exigua sunt exempla, ubi à gravi dolore ex calculo in ureteribus, vel introitu in vesicam hærente, epilepsia in ætate etiam provectiori excitatur; quæ hinc vocari meretur *nephritica*. Non minus in puerperis ex vitio uteri, aut mensium vel lochiorum retentione, vehementes primum partium vicinarum ac intestinorum spasmi, tum ipsa epilepsia accedere observatur; quæ hinc audit *hysterica*. Et nihil ferme est frequentius, quam quod ex lumbricis, tunicas intestinorum nerveas vel arrodentibus, vel dum mortui sunt, vaporosa sua putrilagine, vellicantibus, in pueris præsertim horrendis motibus complicata suboriatur epilepsia, *verminosa* nomine digna. Talem denique ex morsu canis rabidi quoque concitari, plurimæ docent Medicorum observationes. *Epilepsia habitualis.* *Nephritica.* *Hysterica.* *Verminosa.*

§. XIX.

Caussæ epilepsiæ remotiores. Quod tandem caussas mali epileptici remotiores attinet; illæ erunt fere, quæ insignem debilitatem & atoniam fibris membranaceis & nervosis

vosis ingenerant, & tonum ac elaterem vasorum labefactant. Quamvis enim epilepsiæ causa proxima ac formalis in spasmo magis, quam atonia consistit; attamen quia leges motuum, qui fiunt in machina nostra, ita sunt comparatæ, ut nimiam fibrarum elasticarum constrictionem & spasmum, demum nimia atonia, & hanc humorum congestio sequatur, congestionem vero spasmus iterum excipiat: non mirum est, quod causæ tonum & robur partium infringentes, ad spasmodicas stricturas & accessionum frequentiores recursus omnino contribuant. Ad hasce vero causas ex classe rerum non naturalium pertinet, vappidi & præsertim noxiosissimo carbonum fumo repleti aëris usus, aut si quis in locis declivioribus, humilioribus, minus transpirabilibus dormiat: inter cibos, qui inflant, caputque vaporibus replent, ut sunt allii, ceparum, apii species, fructus horæi, item dulcia fermentescibilia: inter potulenta, immoderatior vini, præsertim vaporosi & fumo sulphuris infecti, aut cerevisiarum crassiorum valde lupulatarum potatio, & inde orta frequens crapula & ebrietas; ex medicaminum autem penu, narcotica, opiata, item valde odorifera, generationi horum morborum mire velificantur. Huc etiam pertinent immoderatiores sanguinis effusiones, sive per nares, sive per venas uteri aut sedis, quæ mire debilitant, & robur partibus subtrahunt, atque adeo corpus multis excrementitiis serosis replent particulis. Ceterum immoderatior & intempestivus, primis in annis celebratæ veneris usus, diuturnior quoque tristitia, intemperantia in studiis, seriisque mentem fatigantibus cogitationibus, ob summam debilitatem, quam generi nervoso inferunt, ad hoc malum mirifice disponunt. Vidi juvenem, qui quoties attentius litterarum studiis incumbendo, memoriam & ingenium fatigabat, toties momentanea quasi epilepsia, cordis palpitatione, spirituum distractione ac ecstasi corripiebatur. Ad studiorum vero remissionem placide semper se habebat.

§. XX.

Prognosis salutaris. Missa vero ulteriori causarum disquisitione; paucis prosequemur mali epileptici prognosin. Et hinc per antiquissimam, & ipsius HIPPOCRATIS *Sect. III. aph.* 28. experientiam cognitum est, quod pueris hic morbus solvatur circa annum septimum, decimum quartum aut septimum, annos nimirum pubertatis; fœminis autem circa tempus menstruæ eruptionis, quod est annus decimus quartus: quibus annis ingens in œconomia vitali deprehenditur mutatio. Non minus epilepsias chronicas non modo mutatione ætatis, sed & locorum, diætæ & vitæ generis, sine remediorum ac Medicorum ope sponte sanatas fuisse, crebris constat observationibus. Perite scripsit HIPPOCRATES *Sect. II. Aphor.* 45. juvenibus comitialium liberationem, mutationes maxime ætatis & regionum & victuum inferre. Huc etiam spectat, quod superveniente quartana febre sicut aliæ graves passiones, ita etiam convulsivæ ac epilepticæ penitus tollantur; rectissime id observante HIPPOCRATE *Sect. IV. aph.* 70. *item lib. VI. epid.* §. 16. Intermittentes etiam, quando rite tractantur, corpus à colluvie vitiosorum humorum liberant & expurgant, & purius ac siccius efficiunt: id quod etiam congrua medicamenta præstare debent. Neque etiam ignotum est, prodeunte in exti-

mam cutim scabie, vel exulceratione; vel aliis exanthematibus, veluti in variolis, morbillis, purpura ad summam cutim propulsis, hoc dirum symptoma remittere, vel plane cessare. Spes ergo sanationis haud penitus est abjicienda, quando malum hoc non diu duravit, & ejus insultus haud adeo longi sunt; ipsum malum haud est hæreditarium, ætas potius puerilis; aut si ex vitio primarum viarum, vermibus, malo regimine, vel perperam curato subcutaneo morbo provenerit. Neque desperandum est, si levior est epilepsiæ gradus, & æger imminentem accessionem præsentit per sensum auræ frigidæ, ex partibus extremis ad dorsum, præcordia, caput ascendentis, quem anxietas, virium defectus & stomachi ad vomitum propensio præcedunt: aut quando sub paroxysmo sensus non penitus aboliti, sed saltem imminuti fuerunt; aut denique malum noctu invadit sine pollicum incurvatione.

§. XXI.

Signa prognostica mala & funesta. Contra vero per experientiam liquidum est, epilepsiam hæreditariam, licet optimis tractetur remediis, curatu esse difficillimam; nec leve sanationis impedimentum deprehenditur in habituali atque chronica, quæ per multos annos duravit, ac crebrioribus, longioribusque accessionibus corpus enervat; atque conformationem vasorum & membranarum cerebri quasi permutavit. Minus quoque auspicati eventus ac sanationis est ea, quæ non circa annos pubertatis, vel in fœminis ingruente mensium fluxu solvitur; ut &, quæ demum post hos annos, imo post vigesimum primum accedit: tunc enim plerumque hæreditarium later vitium, recte id advertente HIPPOCRATE *de morbo sacro*, qui §. 13. ita scribit: *Postquam 21. anni præterierunt, non amplius sacer morbus corripit, præterquam paucos aut nullum, nisi à puero connutritus fuerit.* Pessimum porro signum est, quando accessiones magis frequentant, quam solebant: sic enim functiones animales sæpe destruuntur, ut non tantum memoriæ, ingenii, ac judicii imminutio, sed & stupor & stultitia emergat. Epilepsiam autem in cœcitatem, stultitiam, ac memoriæ amissionem terminari, malum; eandem in paralysin, aut plane apoplexiam transire, mortiferum est. Omnis enim epilepsia definit tandem in apoplexiam lethalem; & in defunctis iis morbis vel sanguis, vel, quod frequentius evenit, serum in ventriculis aut basi cerebri extravasatum ac corruptum, teste experientia, deprehenditur; quod falso pro causa epilepsiæ venditatur. Porro minor salutis spes est, quando in statu febrium acutarum, phrenitidis, petechiarum, morbillorum, variolarum &c. superveniunt epileptici motus; nec denique sine periculo est infantilis epilepsia, quæ ex dentitione difficili, vel intestinorum torminibus accedit, & sine intermissione adfligit. Neque novum est, congenitum, idiopathicum & inveteratum malum in melancholiam, maniam & denique fatuitatem degenerasse, accedente præsertim plane perverso vitæ regimine & gravi animi passionum intemperantia.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Curationem morbi comitialis aggressurum oportet primum causas materiales remotiores è cor-

B

corpore profcribere ac emendare: & deinceps vehementiorem duræ matris ac partium nervofarum fpafmum mitigare atque confopire. Hunc ultimum fcopum binis potiffimum remediorum generibus affequi licet, nimirum vel fedativis, vel roborantibus: illa motus effrænes & impetuofos componunt, & compefcunt, hæc vero imbecillitatem & atoniam, ab atrocia fpafmorum relictam, quæ ad novos paroxyfmos anfam fubminiftrat, tollendam, ac elaterem naturalem reftituendum plurimum conferunt.

§. II.

Quæ fint fedativa & fic dicta antepileptica.

Sedativa funt, quæ blandæ & fulphureæ indolis vapore & exhalatione nimium liquidi nervei motum refrænant. Huc ex regno vegetabilium pertinent herbæ & flores, qui temperatam habent fragrantiam, & ex his per deftillationem eductæ aquæ, veluti funt aqua ulmariæ, meliffæ, falviæ, bafilici, primulæ veris, liliorum convallium, alborum, rofarum, tiliæ, acaciæ, pœoniæ, florum aurantiorum, citri, radicis pœoniæ, valerianæ, nucleorum cerafornm, perficorum, prunorum &c. quo etiam fpectant crocus, flores papaveris in forma extracti, femen lycopodii, papaveris albi, & ex aromatibus nux mofchata. Ex regno animali fpecifica quafi virtute antepileptica celebrantur, quæ vapore quodam fulphureo fubtili temperato nervofis partibus admodum amico pollent: quorum claffem conftituunt ex durioribus rafura dentis hippopotami, eboris, cornu cervi, lapidis manati, unicornu veri, cranii humani, talorum leporis, fed hæc recens effe debet; alias parum proficiet. Spectant huc quoque ex mollioribus animalium partibus & vifceribus deprompta, fi leniter exficcantur & in pollinem rediguntur, uti funt lumbrici terreftres, caftoreum, fecundina humana, fanguis humanus fani hominis leniter ficcatus, cor & hepar ranarum, talparum, pulvis exficcatorum hirundinum, & potiffimum leporis embryonis excifi & exficcati; quæ fulphure magis vaporofo fuaveolenti nervofas partes afficiunt, earumque effrænes motus compefcunt. Ex chymicis medicaminibus præ aliis fpiritum nitri dulcem bene præparatum, vel potius liquorem meum anodynum mineralem experientia edoctus commendo.

§. III.

Quædam compofita antepileptica.

Hæc funt præcipua pulverum antepilepticorum fpecificorum ingredientia, quæ cum abforbentibus mifceri poffunt. Inter ejufmodi celeberrimæ famæ pulveres, *draco figens*, quem mille experimentis à fe probatum effe fcribit DOLÆUS *in encyclop. med. pag.* 156. dignus eft, qui notetur. Illius hæc eft formula: *Recipe nucis mofchatæ drachmam unam femis, cinerum talparum drachmas duas, talorum leporis no. tres, pulveris herbæ carduti benedicti ferupulos quatuor, ungularum alcis, fuccini albi, vifci quercini ana fcrupulos duos & dimidium, margaritarum præparatarum drachmam unam, cornu cervi ufti drachmam femis, unicornu veri fcrupulum, cranii humani drachmas tres, feminis pœoniæ drachmam unam & femis, facchari Canarienfis uncias duas, foliorum auri q. v. M. f. pulvis fubtiliffimus, cujus dofis eft drachma dimidia vel fcrupuli quatuor.* Non minoris efficaciæ effe creditur pulvis epilepticus anodynus D. WEISMANNI, Phyfici Windsheimenfis, qui fic fe habet: *Recipe cornu alcis fine igne præparati, rafuræ ungulæ alcis, dentis hippopotami, unicornu veri, lapidis manati, coralliorum rubrorum, fuccini albi, cryftalli montanæ, lapidis fmaragdini, pulveris lumbricorum terreftrium, fpinarum muftelarum fluviatilium, fulphuris vegetabilis corallini, vel feminis lycopodii, margaritarum orientalium ana drachmam, cinnabaris nativæ drachmas duas, theriacæ cœleftis fcrupulum, pulveris caftorei fcrupulum femis, m. f. pulvis, qui cum aqua florum tiliæ, liliorum convallium, cerafornm nigrorum, pœoniæ, hirundinum cum caftoreo, vel aqua epileptica Langii propinetur.* Eft mihi quoque familiari in ufu, ejufmodi fpecificum antepilepticum, quo in chronica epilepfia, fi debito tempore & ordine ufurpetur, fingulares plane effectus præftitos interdum vidi.

§. IV.

Quæ roborantia ad epilepfiam profint.

Inter roborantia vero, quæ præ aliis peculiari & fpeciali virtute fe ufque eo commendarunt, ex vegetantium claffe funt flores lavendulæ, fpicæ, herba meliffæ, rorifmarini, rutæ, majoranæ, fuccinum, lignum aloes, fantalum citrinum, cardamomum, caryophylli, & ex iis varia deftillata & præparata olea, effentiæ, decocta, balfama, linimenta: ex compofitis aqua antepileptica Langii, hirundinum, balfamum meum vitæ, & id genus alia. Ambra vero gryfea in epilepticis morbis omnium antepilepticorum tum roborantium, tum fedativorum vires fuperat longiffime. Miræ quoque efficaciæ funt fpiritus cornu cervi, vel eboris fimplex, aut fuccinatus, fpiritus Buffii, oleum cornu cervi, vel eboris per crebram rectificationem in fummam redactum fubtilitatem. Neque decocta lignorum, maxime Guajaci, faffafras, fantalorum &c. ob principium, quo pollent, refinofum fua laude carent; quorum ufus jam apud Veteres celebratus eft. Ita ALPH. FERREUS, & JACCHINUS fe plurimos epilepticos fimplici guajaci decocto, bis de die ad fex vel octo uncias præfcriptu, ejufque decocto fecundario, vice potus ordinarii affumto curaffe affirmant; præfertim, fi tali decocto radix pœoniæ, aliaque fpecifica addita fuerint; quod vero per 30. vel 40. dies ut continuetur, fingulifque dofibus aliquot guttulæ fpiritus vitrioli addantur, auctores funt.

§. V.

Nervina externa.

Habent vero etiam tonica ac nervina extrinfecus adplicata eximium ufum. Sic pulveris ex herba majoranæ, floribus liliorum convallium, fpicæ, maro vero, fuccino, pulvere caryophyllorum aromaticorum, benzoë & nucifta compofiti, & capiti crinibufque infperfi ufum in epilepfia, aliifque gravioribus capitis morbis deprehendi præftantiffimum: quippe qui præter nervinam virtutem, etiam humores vifcidos & fpiffos incidentem poffidet efficaciam; unde illius intra nares quoque fufceptio ad colliquandam tenacem pituitam egregie convenit. Hæc autem propofita remedia in corporibus ferofioribus potiffimum, & ad cachexiam proclivibus, inque epilepfia chronica, extra paroxyfmum pariter ac ad præfervationem, rite adhibita, infigni efficacia fefe à longo jam commendarunt tempore.

§. VI.

Epilepfia à

Verum enim vero antequam adhibeantur com-

sanguinis vitio curatio.

commendata hactenus remedia, necesse est, ut causæ materiales malum sustentantes, quantum fieri potest, removeantur. Quare si sanguinis, in vasis ac membranis cerebri incarcerati atque stagnantis colluvies malo nostro originem præbuerit; & hinc vasa cruore turgeant, vel ipse impetuosius ad caput rapiatur, quod sæpissime fit in hypochondriacis, melancholicis, fœminis gravidis vel hystericis &c.: tum sanguinis missiones, detractiones ac revulsiones à capite ad inferiores partes, præsertim circa talum institutæ, nec non hirudinum ad venas, quæ in anum explicantur, appositiones & utilissimæ, & summe necessariæ sunt. Hoc in passu consentiunt mecum peritissimi & nostrorum & vetustiorum temporum Medici; quos inter conferri merentur GALENUS *tr. de curatione per sanguinem*, MERCURIALIS *Tom. IV. consil.* 45. ZACUTUS LUSITANUS *Lib.* 1. *de med. princip. hist. pag.* 45. CELSUS, RHASIS, SCHENCKIUS *Lib. I. pag.* 113. *obs.* 3. RHODIUS *Cent. I. obs.* 64. 65. nec non SYLVATICUS *Cent. I. cons.* 15. qui pro revulsione & derivatione commendat, ut sanguis singulis mensibus bis ad quatuor uncias ex venis sedalibus educatur. Interdum nec alienum est, venas jugulares externas aperire, & stagnanti in sinubus duræ matris sanguini liberiorem exitum & motum conciliare: hinc epilepsiæ sectione venarum jugularium curatæ exemplum allegatur in *M. N. C. Dec.* 1. *anno* 1. *obs.* 244. Nec denique sine fructu ipsæ cucurbitulæ cum scarificatione cervici & partibus capiti vicinis apponuntur; modo, si plethora ad vasa nimium urgeat, ea prius per sectionem venæ in inferioribus partibus fuerit imminuta.

§. VII.

Curatio epilepsiæ à sero acri, impuro suborta.

Alia vero curandi ratio est, quando morbus ex sero impuriori in capite, ejusque membranis, & vasis hærente suam traxerit originem; sicuti in corporibus cachecticis, scorbuticis, ab improvide curatis tumoribus pedum œdematosis, vel antiquis ulcerationibus, aut fonticulis præmature consolidatis, vel retropulsa scabie, tinea capitis, aut imprudenter abscissa plica polonica &c. contingit: tum curatio seri impurioris discussione, evacuatione, & ad alias partes derivatione erit perficienda. Hoc scopo præter idonea serum per alvum educentia, ac humores impuros depurantia pharmaca, Veteres æque ac Recentiores ad educendam vitiosam materiam commendarunt setacea, fonticulos, cauteria atque vesicatoria. Conf. HIPPOCRATES *libro de morbo sacro* §. 7. seqq. TULPIUS *Lib. I. cap.* 8. *in fine*. Sic apud VICTOREM TRINCAVELIUM quinquagenarius per fœdum malignumque exanthema toto corpore exsudans ex caduco morbo convaluit; & apud WILLISIUM *Lib. de morbo convulf. cap.* 3. puella in ignem præceps facta, totoque capite perusta, ac per accidens cauterisata, tamdiu à morbo suo libera permansit, quamdiu incurata ulcera sudorunt saniem; quibus consolidatis epilepsia recruduit.

§. VIII.

Curatio epilepsiæ à materia biliosa ab animi affectibus commota inducta.

Quandocunque ex gravioribus animi affectibus, præsertim vehementiori iracundia, acrimonia acris, biliosa, caustica, volatilis, ex primis viis ad nervorum genus delata, produxerit epilepsiam: præter pulveres, qui biliosam hancce

acrimoniam attemperant, atque demulcent, serum lactis non minus ac temperatæ acidulæ per aliquot menses cum debito regimine usurpatæ, insignem pollicentur fructum. Inter medicamina egregiæ sunt virtutis acidula, ut spiritus vitrioli philosophicus, vel spiritus nitri bene rectificatus, atque cum floribus papaveris rhœados & pœoniæ in tincturam redactus, ex aquis temperantibus, diluentibus & antispasmodicis, largius exhibitis datus. Atque profecto in hujusmodi capitis morbis peculiare quid habet aquæ frigidæ simplicis fontanæ, & pluviatilis purioris potus paullo largior: quippe quæ præter vim temperantem, humorumque acrimoniam diluentem, partibus etiam relaxatis robur atque tonum restituendi, insigni pollet facultate.

§. IX.

Curatio epilepsiæ à doloribus producta.

Quando epilepsia oritur ex dolorum vehementia, v. g. ex calculo in uretere hærente, vel gravi odontalgia, vel otalgia, vel ventriculi ac intestinorum spasmo: tum ante omnia clysteres ex meris oleis v. g. amygdalarum dulcium injiciendi sunt: tum si plethora peccaverit, sanguis mittendus; & interne exhibenda mixtura, quæ ex aquis antispasmodicis, liquore anodyno minerali, pulvere marchionum, cinnabari, aliquot granis massæ pilularum Wildegansii & syrupo papaveris albi composita est. In epilepsia porro infantum, quæ vel ex ventris torminibus, vel lacte corrupto proficiscitur, vel à dentitione difficili producitur, nihil est præstantius, quam idoneis subsidiis acrem ex primis viis saburram eliminare. Huic scopo egregie inserviunt clysteres ex lacte, in quo saponis veneti portio soluta est, ano crebrius infusi; interne vero pulvis marchionum cum pauxillo cinnabaris, vel pulvis epilepticus quidam cum extracto rhabarbari, & syrupo cichorei cum rhabarbaro & manna in electuarium redactus, insigne afferre solet levamen. Neque minus sequens mixtura mirabilem sæpius præstitit opem: *Recipe aquæ liliorum convallium, primulæ veris, florum tiliæ, cerasorum nigrorum ana unciam, lapidum cancrorum, pulveris marchionum ana drachmam, spiritus Sylvii volatilis oleosi, liquoris anodyni mineralis ana guttulas decem, moschi orientalis cum sacchero probe subacti grana duo. m. d.* Laudatissimam enim moschi in compescendis infantum passionibus epilepticis virtutem plus vice simplici expertus sum.

Curatio epilepsiæ verminosa.

Quod si denique vermes, nerveas intestinorum tunicas arrodentes excitaverint epilepsiam: tunc antepilepticis & demulcentibus oleosis præmissis, specifica anthelmintica, & quæ simul facultate innoxia purgante pollent, adhibere oportet: inter quæ tanacetum, allium, camphora, asa fœtida, semen santonici, mercurius dulcis, æthiops mineralis, extractum esulæ primas tenent.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Ratio epilepsiæ periodicæ.

Quando certis periodis, vel lunæ quadris epilepsia recurrit; vitium & sedes mali plerumque in ventriculo, vel potius duodeno, & vicinis partibus, ductibus nempe biliariis, aut ipso pancreate quæri debet. Et tum aliquot dies ante statum periodi tempus consultum est, clysterem in-

jicere, & vacuationem vomitu tentare, quæ accommodata sit his viis expurgandis. Est autem efficacissima & securissima, quæ ex drachma dimidia radicis Ipecacuanhæ, recenter pulverisatæ, in decocto passularum soluta conficitur. Postea subjuncta hisce specifica longe præstantioris erunt operationis.

§. II.

Quæ nocent in paroxysmo epileptico.

Sub ipsis paroxysmis probe cavendum est à nimis volatilium, spirituosorum, suave ac grave olentium, quæ caput vaporibus replent, usu: nec consulta sunt ea, quæ sternutamentum, aut vomitum movent; quippe quæ humorum motus magis ad caput derivant, & sæpius ipsos revocant paroxysmos. Præstat potius ægrotantem in recto tenere situ, & pedes atque manus bene fricare: namque frictiones calidæ ac siccæ insigniter prosunt in epilepsia ex spasmo artuum proveniente. Vesicatoria, setacea, ac inustiones cervicis cum ferro candenti in puerorum epilepsia, à seri colluvie producta, licet non penitus usu suo careant: attamen aliquando noxam inferunt, & corporis languorem relinquunt atque stuporem. Contra vero in contumaci chronica epilepsia, item ubi à lympha acri, scorbutica suboritur, vesicatoria vel fonticuli cruribus adplicati, auspicatiorem spondent effectum. Hinc etiam Indi cum non exiguo fructu talum ad tendinem Achillis usque adurunt, & ulcus per semestre servant apertum.

Usus frictionum, Vesicatoriorum ac cauteriorum.

§. III.

Qui potus conferat in epilepsia.

In qualibet epilepsia præstat ab omni vino, atque cerevisia abstinere, ac pura potius aqua uti: de qua sæpius observavi, quod contumacem, imo à parentibus derivatam epilepsiam insigniter vel mitigaverit, vel penitus depulerit. Circa venæ sectionem notare convenit, quod ea in habitu corporis plethorico, & ubi paroxysmi circa æquinoctia invadunt, vel solstitia, maxime in hypochondriacis, hæmorrhoidariis, atque melancholicis in talo, præmisso clystere viscidos humores cum flatibus evacuante, instituenda sit. Quando etiam hypochondriaca passio epilepticum sustentat morbum: tum præmissa pro re nata venæ sectione, potum aquarum temperatarum mineralium, minime vero balneum, accessiones mitigasse novi.

Usus venæ sectionis.

§. IV.

Quid de antepilepticorum usu statuendum.

Ante specificorum antepilepticorum usum, evacuantia, temperantia & alterantia exhibere oportet: alias enim plus damni inferunt, quam emolumenti. Quandocunque malum ab externe capiti illata violentia, & hinc suborta stagnatione vel extravasatione humorum in capite originem traxit: tum cinnabarina rite præparata, id est in tenuissimum pollinem crebriori trituratione aut lævigatione in marmore redacta, quo ejus particulæ in massam sanguinis abire queant, & interne largius cum aliis cephalicis ac diaphoreticis exhibita, vere specifica ea pollent efficacia; quæ in hoc casu qua gaudent virtute, lympham stagnantem resolvente ac discutiente absolvitur. Inter externa remedia ad compescendos motus effrænes inservientia, nihil deprehendi præstantius *linimento ex axungiæ humanæ uncia una, olei nucis moschatæ expressi uncia dimidia, olei rorismarini, lavendulæ & rutæ ana drachma una composito*, ac cervici & spinæ dorsi inuncto. Quando æger eo fruitur beneficio, ut imminentem prævideat accessionem: tunc operæ est pretium, malo occurrere clysteribus, partium inferiorum frictionibus, ac recto vivendi ordine uti.

§. V.

Opiatorum noxa.

Opiata & nimis vaporosa infantibus & debilioribus cautissime præbenda sunt, utpote quæ ingentem cerebro & nervosis partibus imbecillitatem & atoniam inducunt. Ex crebro usu syrupi diacodii in infante lethalem epilepsiam animadverti: vidi quoque mentis stuporem infantibus remansisse, quibus pulveres anodyni & theriacalia frequentius fuerunt exhibita.

§. VI.

Præservatoria methodus.

Quum denique morbi comitialis ea sit indoles, ut à levissimis recidat causis, & à multis pharmacis magis exacerbetur: præstat omnino, ab horum multitudine abstinere, ac pertinaci victus observatione, gravem hunc præcavere morbum. Hanc paucis verbis, sed satis egregie complectitur CORNELIUS CELSUS, dum *Lib. III. Cap.* 23. dicit: *Fugere oportet solem, balneum, ignem, omniaque calefacientia: item frigus, vinum, venerem, loci præcipitis conspectum, omniumque terrentium, vomitum, lassitudinem, solicitudines, negotia omnia; &, ubi tertio die cibus datus est, intermittere quartum.* Vitanda quoque dulcia, fermentescibilia, fructus horæi, præsertim in infantibus: præterea adolescentibus maxime abstinendum est à venere: verissime enim scribit MERCURIALIS *in prælect. patav. pag.* 372. *adolescentes Germanos plurimos à nimia venere fieri epilepticos.* Evitandæ porro sunt nimiæ mentis fatigationes; siquidem, teste CELSO, *quibus caput afficitur, ne cogitatio quidem tuta est.* Hujus memorabile exemplum adlegat GALENUS *Lib. V. de loc. affect. c.* 5. dum *Grammaticus quidam juvenis*, ait, *quoties vel nimis vehementer doceret, vel cogitaret, aut esuriret, comitiali morbo corripiebatur*; & hoc ipsum sane est; quod de Francisco Petrarcha increbuit, eum post multas profundasque meditationes tandem incidisse in epilepsiam. Maxime omnium vero fugiendæ sunt omnes ad terrorem, metum, & iram occasiones; nam facillime malum inde revocatur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Epilepsia ex terrore, narium hæmorrhagia sublata.

Puella XII. annorum, habitus corporis strictioris, valde plethorica, floridoque faciei colore conspicua, largo adpetitu, maxime panis gaudens, & alvi pigritiæ obnoxia; incidit post vehementem terrorem in gravem epilepsiam, cum omnium sensuum abolitione, ac artuum violenta agitatione stipatam: cujus duo priores paroxysmi ultra binas inhæserant horas, cum insigni vultus rubore, ac vasorum eximia turgescentia. Accersitus quidam Medicus, sub ipso tertio paroxysmo stylum naribus intrudit: quæ cruentatæ ultra tres sanguinis fuderunt uncias, cum momentanea paroxysmi remissione. Tum & ego consultus deprehendi pedes adhuc insigniter frigidos; quare ut motum humorum ad partes inferiores derivarem; clysteres injici, & puellam bis quotidie in temperata pediluvia, ex aqua simplici parata descendere jussi. Posthæc, exhibui infusum theiforme ex floribus tiliæ, & herba melissæ confectum,

ctum, & quavis vespera pulveris mei antepileptici dosin propinavi: quibus factum est, ut dirum hoc malum penitus omnino depelleretur.

Epicrisis.

Epilepsia hæc à nulla alia causa originem traxit, quam à sanguinis & humorum vehementi ad caput congestione, per insignem terrorem excitata. Hujus enim ea est vis ac indoles, ut externas corporis partes fortius constringendo, succos vitales majori copia ac impulsu ad interiora, & præcipue caput compellat. Et hanc eo facilius ac violentius terror exserere observatur efficaciam in infantibus ac junioribus; qui gulæ nimis indulgent. Inde enim non solum primarum viarum sordes acidæ producuntur, quæ fortioris appetitus tantum non semper causæ existunt: verum etiam sanguis copiosus, simul tamen crassus ac viscidus generatur, qui ad caput raptus, membranas cerebri eo facilius ad violentas proritare valet stricturas. Hoc in nostro casu adparet ex vultus rubore & vasorum turgescentia sub paroxysmo: hinc etiam non alienum fuit, sanguinis fluxum per nares promovere, & sic illius progressum per caput reddere liberiorem. Sed notari meretur, post ejusmodi vacuationes sanguinis, humorum motum protinus ad inferiora esse revocandum: alias enim facillime recrudescunt epilepticæ agitationes. Quod cum crebris pediluviis ac clysteribus factum fuerit: tum operæ fuit pretium, pulveres epilepticos propinare.

OBSERVATIO II.

Epilepsia à mensibus per terrorem suppressis orta.

Puella Hebræa, XIV. annos nata, corporis strictioris sed vasis capacioribus instructi, prævijs hinc inde spasmodicis stricturis, mensium fluorem primum incidit. His per biduum fluentibus, relatum ipsi fuit, patrem peregre factum subito fuisse mortuum. Inde puella, more hisce gentibus consueto, tanto perculsa fuit terrore, ut non solum menses protinus supprimerentur, verum etiam extrema mox refrigescerent, cor palpitare cœperit, vehementes præcordia occuparent anxietates, & denique in ipsam incideret epilepsiam: sub qua corpus violenter agitabatur, pollices contrahebantur, dentibus stridebat, eosque adeo commordebat, ut vi effringi debuerint. Quidam mecum consultus Medicus suasit iterum, ut stylo in nares prorusso, sanguinis effluxus tentaretur: at ego, cum mensium suppressio malum foveret, ne major humorum ad caput fieret affluxus, eorumque per uterum fluor impediretur, dissuasi hoc remedii genus; & potius jussi, ut sub fine paroxysmi, pedibus in aquam missis, sanguis mitteretur. Quo facto statim ad se rediit; & tum injectus fuit clyster oleosus ex floribus chamæmeli, sambuci, malvæ, tiliæ, oleo lini &c. paratus. Recruduit quidem aliquoties paroxysmus, sed erat levissimus: hinc ægram potare jussi infusum calidum ex herba melissæ, floribus tiliæ, & semine cymini: & quavis vespera dedi pulverem meum antepilepticum. Denique cum instaret menstrua periodus, aliquot ante eruptionem dies propinavi pilulas meas balsamicas, & pulverem præcipitantem nitrosum: quibus factum est, ut redirent menses, & ægra à malo suo perfecte liberaretur.

Epicrisis.

In tali casu, ubi menses sunt suppressi, & motus ad superiora vergunt, præstat venam in pedibus incidere, ut motus deriventur ad uterum: neque ideo congrua fuit narium ad hæmorrhagias proritatio. Vocari meretur hæc *epilepsia uterina*, quoniam ab utero traxit originem. Elucescit simul ex hoc casu, haud prius in usum vocandos esse pulveres sedativos specificos, quam ubi inversi humorum ad caput motus, qui à spasmo & sanguinis plenitudine fiunt, fuerint sedati: tunc enim adhibiti tales pulveres ab ulteriori mali insultu præservant. Nec rari mihi occurrerunt casus, fœminas octavo jam mense gravidas, ab ira, mœrore, aliisque animi affectibus in epilepsiam incidisse: largiori vero sanguinis ex vena in pede tusa missione, ac pulveribus cinnabarinis cum nitro ac succino perfecte convaluisse.

OBSERVATIO III.

Epilepsia infantilis à terrore nutricis.

Infans tres anni quadrantes natus, corporis spongiosi ac obesi, qui sæpius ventris torminibus cruciari, & stercora viridia dejicere sueverat, nutricis a spectro sibi videri putato gravi terrore perculsæ ubera sugens, protinus corripitur epilepsia. Neque vero ignorari oportet, nutricem hanc jam antea alii infanti ubera præbuisse, & sic per septem jam anni quadrantes muneri huic præfuisse: quod meo quidem arbitrio minus salubre lactantibus est, quoniam diuturna lactatione lac incipit acescere. Protinus ergo infanti injectus fuit clyster emolliens oleosus, & interne data mixtura ex aqua liliorum convallium, florum tiliæ, cerasorum nigrorum, pulvere marchionis, syrupo de cichorio cum rhabarbaro, liquore anodyno minerali, & unico moschi orientalis grano parata; nutrici vero propinavi pulveres bezoardicos cum aceto destillato, & infuso theiformi cum regimine diapnoico; atque hinc protinus cessavit epilepsia. Verum enim vero aliquot post hebdomades, cum infans achoribus capitis corriperetur, & hi unguento illini repellerentur, recruduit epilepsia, & alvus obstructa non nisi virides reddere cœpit fæces. Hinc ablactato protinus infanti adplicabantur iterum clysteres, & dabatur partim pulvis ex rhabarbaro, lapidibus cancrorum, & semine cymini compositus, partim mixtura ex aquis antepilepticis, specifico cephalico Michaëlis, liquore anodyno minerali, spiritu eboris & syrupo pœoniæ parata. Effectum etiam his est, ut restituta alvi libertate, epilepsia remitteret: sed hæc tamen singulis adhuc mensibus bis vel ter recruduit. Ordinatus igitur pulvis antepilepticus mitigavit quidem malum; illud tamen singulis tribus mensibus recidit, & hanc ad annum ætatis quartum egit scenam. Tum denique infans colli tumoribus inflammatoriis, instar carbunculorum infestabatur; quibus exulceratis, ab omni prorsus liber evasit epilepsia.

Epicrisis.

Ex hoc casu discimus: 1) epilepsiam infantum, à matris terrore per lac illis communicato excitari posse. Namque ea est terroris indoles, ut non solum partes solidas afficiat, sed etiam in humores agat, eos fortiter commovendo; qui

qui dum cum lacte ad primas infantum vias pertingunt, ibidem majorem subeunt acrimoniam, & hinc ad cerebrum delati epilepticos inducunt motus.

2) Nihil ad reprimendas capitis ulcerosas efflorescentias reperitur valentius, quam pinguia ac oleosa. Ea enim, dum poris cutis se intime insinuant, neque tam facile ex iis evocari possunt; ita salutarem impediunt transpirationem, ut ideo serum acre impurum intra corpus remaneat, & membranis cerebri incumbens, eas graviter afficiat. Præstat potius in tali casu, primas vias blando laxante, vel clystere purgare; & externe caput aqua *d'arquebusade* abluere; quæ egregie siccat, & labefactatas corroborat partes.

3) Epilepsia à consolidatis ulceribus facillime recrudescit: quo casu, præsertim in adultioribus, vesicatoriis vel cauterio nihil est præstantius. Hinc etiam in confirmata epilepsia SEPTALIUS *Lib. VI. animadv. p.* 173. vesicantium usum per universum caput commendat, diutius ulcusculis in cute capitis relictis: contumacissimos enim morbos capitis hac ratione curatos vidit.

Observatio IV.

Epilepsia ab externa capitis violentia. Epilepsiæ ab externa capitis violentia atque læsione admodum obnoxii sunt metallorum fossores; præsertim ubi mineras ac saxa metallica, accenso pulvere pyrio diffringunt. Namque tale frustum capiti illisum, tantam ipsi contusionem inferre valet, quanta pro excitanda sufficit epilepsia. Sed in eo casu nihil vidi Clausthali præstantius ac efficacius cinnabari, sive sit nativa, sive antimonii largius exhibita; cujus nimirum ac succini præparati scrupulus unus bis quotidie ex aquis cephalicis melissæ, liliorum convallium, florum tiliæ propinari, & per decem circiter dies continuari debet. Neque vero tum negligenda sunt externa, quæ inter laudem merentur, primum epithema ex caryophyllis aromaticis, floribus chamæmeli Romanæ, herba rorismarini, floribus lavendulæ cum vino decoctis paratum, & affecto loco appositum; deinceps cucupha ex caryophyllis, cardamomo, & cubebis toti capiti adplicata. Quibus denique eo majori fructu adjungitur infusum theiforme ex carduo benedicto, summitatibus millefolii & floribus tiliæ. Hac quoque ratione pristinæ sanitati olim restitui virum sexagenarium, qui à scala præceps in caput factus, primum omnibus privatus sensibus, mortuusque habebatur; at incisa vena, atrocem incidebat epilepsiam, quæ per octo dies, singulo vel decies invadendo inhærebat, tandemque recensita methodo sublata fuit.

Epicrisis.

Notabile est, cinnabarin magna, uti hactenus vulgo creditur, vi sedativa ac anodyna non pollere: sed potius, more mercurialibus consueto, discutiendo, coagula humorum resolvendo, ac diaphoresin movendo virtutem suam exserere. Hinc non secus ac æthiops mineralis, præsertim ex antimonio paratus, in omnibus contusionibus ac sanguinis stagnationibus mirificam præstat opem; maxime si simul lapides cancrorum cum aceto saturati exhibeantur. Huc pertinent observationes passim in Medicorum scriptis occurrentes, de epilepsia salivatione curata: qualem reperies in *M. N. C. cent. IV. obs.* 136. ubi puella novem annorum, à parente, qui antea lue venerea laboravit, nata, inciderat in epilepsiam sæpius recurrentem: quæ postquam trochiscos *Screta*, qui continent mercurium dulcem, masticando devoraverat, alvum habuit sexies solutam: & tum sequuta salivatione, ab epilepsia facta fuit immunis.

Observatio V.

Epilepsia post male tractatam febrim. Virgo generosa, xx. annorum, sanguineasucciplena, acidorum usui nimium indulgens, & multis abhinc annis acetum vini larga copia quotidie ingurgitare solita, incidit forsan ante aliquot annos in febrem, ex Medici sententia ardentem; quæ bezoardicis, maxime volatilibus, tractata fuit. Facta quidem hinc est quinto morbi die symptomatum remissio; at vero paroxysmi erant valde irregulares, & mox singulis, mox alternis diebus, sæpius bis uno die cum horrore & insequente æstu invadebant. Alvus subinde, quæ ante morbi invasionem jam pigra fuit, per totum morbi decursum manebat adstrictissima; nec solvi poterat, licet varia eo fine assumserit remedia: clysterum enim infusionem renuebat omnino. Tandem pulveres purgantes, ex salibus & jalappa confecti, quorum per septem dies, singulis unum adsumebat, aliquantulum ducebant alvum; parum tamen proficiebant; siquidem febris cum symptomatibus persistebat, nec somnus ullus, nec adpetentia ciborum per xv. septimanas aderant. In tali rerum statu præter omnium opinionem circa tempus menstruum erumpebant convulsiones epilepticæ: sub quibus facies adparebat rubicunda, membra hinc inde agitabantur, quandoque fortiter clamabat, & absona loquebatur, ac male cohærentia. Ipso quoque in paroxysmo humidum adpetebat, & oblatam eo fine aquam frigidam copiose bibebat. Hinc laxata alvo, mens ad se rediit; sed posthæc febricula cum languore corporis, adpetitu prostrato, alvo segni, urina crassa, obscuri coloris, semper persistebat, & illa perpetuo mœrore & angore infestabatur. Ceterum epilepsia circa tempus mensium, quandoque extra illud, si ira excandesceret, recruduit cum spuma oris, corporis elevatione, artuum agitatione, mentis alienatione, & magna vociferatione. Hæc aliquoties contingebant, & quod notabile est, cum toto morbi tempore nec ederet, nec dormiret ægra, tamen & succulenta mansit & rubicunda. In usum ergo vocabantur omnis generis remedia antifebrilia, laxantia, salia aperitiva, castorina, antispasmodica, venæ sectiones; sed nihilo minus & febricula & epilepsia per sedecim inhærebant hebdomades. Tandem subiit ægra conjugii leges, & tum melius habere cœpit: cibum appetiit, vires collegit, menses ordinem servarunt, ac paroxysmi epileptici penitus remiserunt.

Epicrisis.

Fœminæ, præsertim salaciores, haud raro partim ob mensium defectum, partim etiam à lympha genitali stagnante & corrupta, atrocissimos incurrunt motus epilepticos. Horum in nostro casu antecedens causa fuit acidorum abusus: hæc enim destruunt ventriculi ac intestinorum tonum, alvum constringunt, & mensium

fluorem impediant. Hinc sanguis in venis accumulatur, & sic circa menstruam præcipue periodum, ubi ad evacuandum per uterum cruorem solennes spasmi institui solent, cum magno impetu partim ad caput, partim ad pectus compellitur: unde etiam facies rubicunda, ac sanguine turgida, vociferatio, partium agitatio, atque delirium dependent.

Pessime autem in nostra ægrotante egerunt Medici, qui ipsi dederunt salia volatilia: hisce enim & alvi constrictio magis firmatur, & intestinorum tonus plus destruitur. Et perpetua sane est regula, quod, quo constrictior est alvus, eo plus sanguinis ad superiora rapiatur, & vehementiores ibi fiant spasmi. Hinc consultius fuisset, clysteribus oleosis alvum moliri; qui præsentissimum adferre solent lenimen. Nec proficua fuerunt in nostro casu anodyna & antispasmodica: quippe quæ, sublata nondum causa, malum reddere solent contumacius. Neque sufficerunt solæ venæ sectiones; licet alias usu suo haud destituantur; nec denique utiles fuerunt acidulæ, quibus usa est ægra. Hæ enim frigidæ nocent nervis; &, cum ob debilitatem intestinorum per alvum haud iterum excludantur, sed in intestinis stagnant, spasmos magis adaugent. Hinc præstantissimum mali remedium fuit in conjugio: hoc enim, præsertim si frequentior celebretur concubitus, sanguinis motus invertitur, ad uterum retrahitur; vasa uteri, teste HIPPOCRATE, distenduntur, incalescunt, mensium fluor procuratur, & sic remota causa, ipsum malum debellatur.

OBSERVATIO VI.

Epilepsia à lumbricis, aliisque causis.

Puer XIV. annorum, quinta jam à nativitate hora insultu correptus fuit epileptico. Annum nati corpus, post vehementissimam nutricis iram, duris tuberculis undique obsidebatur: quæ Medicus pro variolis ventosis habens, lumbis inde valde adfectis adplicat emplastrum. Hinc protinus evanescebant omnia tubercula: at vero in eorum locum succedebat epilepsia cum spuma oris, atque mirifica artuum tractione; & per aliquot septimanas quotidie hora circiter pomeridiana prima recurrebat. Posthæc remittebat, nec sub variolis postea accedentibus recrudescebat; nisi forte semel sub dentium eruptione. Verum enim vero sexto ætatis anno, cum lumbricorum colluvies intestina occuparet, resurgebant graves epileptici insultus; & ad annum usque decimum quartum sæpius, maxime ventis impetuose flantibus, cœlo turbido ac pluvioso, & tempestate autumnali invadebant. Præcedunt paroxysmum maxima anxietas, pedes, manusque refrigescunt, dentes dolere incipiunt: tum humum prosternitur, & post paroxysmum capitis dolorem, & corporis totius retinet lassitudinem. Neque minus ante paroxysmum flatulentiis imi ventris exercetur; siti vexatur, & urinam reddit albam; sub illo facies fit tumida bruni coloris. Olim quoque pigra fuit alvus, jam expeditior. Neque ulla hactenus profuerunt remediorum genera: quid? quod salivatione tractatus puer pejus habuit, sanguis erat viscidus, omnique colore destitutus.

Epicrisis.

Epilepticam hancce affectionem ab intestinorum lumbricis ortam esse, certissimum quidem est. Cum autem nervorum genus jam à primis incunabulis, & deinceps à tuberculis retropulsis, hisce motibus jam adsuetum fuit: non mirum, si ob hancce dispositionem paroxysmi jam fuerint atrociores & contumaciores. Notatu sibinde dignum est, quod ab adplicato ad lumboa emplastro, procul dubio narcotico, tubercula illa protinus evanuerint. Locus enim hicce circa lumborum vertebras, ubi insignes nervorum occurrunt plexus, valde est sensibilis; cui si admoventur narcotica, habitus corporis constringitur, humorum circuitus fit tardior, & noxia materia ad interiora repellitur. Quare magna cum cautione topica ad hasce regiones adplicanda sunt: & nota mihi sunt exempla, quod in fœminis ab emplastris, hoc in loco admotis, menses adeo cohibiti fuerunt, ut nunquam redierint. Novi etiam plures casus, ubi in viris post impositum, ad refrænandam gonorrhœam, lumbis emplastrum ex spermate ranarum, alumine, saccharo saturni & oleo hyoscyami, ingens testiculorum tumor sequutus fuit.

Neque minus notari meretur, quod malum sub ventosa aëris constitutione fuerit exacerbatum: mirifica enim est aëris in partes nostri corporis solidas, maxime nerveas, & quæ sensibus atque motibus inserviunt, potentia. Et quod denique ægrotans noster sanguinem exhibuerit mucidum, rubedine privatum; certo est indicio, ipsum fuisse cachecticum, qualia corpora epilepsiæ chronicæ admodum deprehenduntur obnoxia.

Anno demum ætatis decimo quarto sublata fuit hæc epilepsia; postquam per semestre fere elixirium nostrum balsamicum, & sal volatile oleosum ad XXX. guttas sub epulis sunt usurpata. Hæc enim remedia blandam spirituascentiam chylo ac sanguini restituunt, & solidas partes corroborant; sed temporis beneficio ac diuturnitate opus est. Tandem vero has curatione confirmatur aphorismus *Hippocratis*, quod epilepsiæ chronicæ non nisi ætatis, aëris, ac victus mutatione curentur.

OBSERVATIO VII.

Epilepsia puerperæ à cortice chinæ improvide in febre tertiana dato.

Puerpera XX. annorum, sanguineo-cholerica, constitutionis admodum sensibilis, & ob inordinatum victus regimen hystericis olim obnoxia passionibus, lochiis autem bene succedentibus gavisa, die à partu undecimo ex esu anguillæ corripitur febre tertiana, sub qua more sueto alvi fuit adstrictioris. Consultus Medicus dedit primum pulveres ex conchis præparatis, antimonio diaphoretico, nitro, & arcano duplicato confectos; hisque circa quartum paroxysmum corticem chinæ subjunxit. Tertio autem post hujus usum die incidit ægra atrocissimos convulsivos, & epilepticos motus, cum intercurrentibus animi deliquiis, & præcordiorum anxietatibus.

Epicrisis.

Spasmodicarum commotionum causa sæpius in primis viis, saburra acri, caustica referta, residet, quæ, nervosum genus afficiendo, fœminas præsertim in hystericos motus jam proclives, facillime in epileptico-convulsivos conjicere potest insultus. Sic etiam nostra ægrotans ex esu anguillæ, quæ robustiorem ventriculi dige-

digestionem exposcit, collegit sibimet primarum viarum cruditates, & ex his febrem incidit tertianam. Hunc vero febris fomitem, qui in puerperis magis adhuc variis sordibus adaugeri solet, consultus Medicus statim ab initio blando laxante expurgare debuisset. Sed cum partim fixioribus terreis, partim adstringentibus hancce saburram magis compactam reddiderit, ac intus retinuerit: non mirandum, si spasmi, qui semper in febrium principio junguntur, demum in ipsas abierint convulsiones.

Jam ergo eo intendere oportet curationis scopos; ut partim sordes biliosæ, acres corrigantur, & blande educantur; partim etiam motus perversi consopiantur, ne diutius perseverent, & in habitum transeant. Quamobrem in ipso paroxysmo naribus admovere convenit mixturam ex spiritu salis ammoniaci vinoso, essentia castorei, & oleo rutæ paratam; cujus virtus in illo, quod nervis est inimicum, discutiendo egregia est.

Sordes primarum viarum optime educunt pilulæ meæ polychrestæ, cum extracto chamæmeli, millefolii & croci mixtæ: cui quoque scopo clysteres emollientes ac oleosi inserviunt, maxime si illis, ad discutiendos flatus, tantillum nitri & camphoræ fuerit additum.

Neque minus ad corrigendam humorum acrimoniam insigniter prosunt pulveres ex lapidibus cancrorum, pulvere marchionis, nitro, cinnabari & arcano duplicato compositi; nec non aquæ antepilepticæ cum essentia corticum aurantiorum.

Discimus ceterum ex hac morbi historia, quam perniciosum sit, in puerperis nimis mature, præpostere & ante sordium evacuationem cortice chinæ vel aliis adstringentibus febriles motus supprimere, & noxiam materiam intus retinere. Hinc enim spasmos febriles in epilepsiam degenerare posse animadvertimus: qui tamen alias ad resolvendas viscidas sordes ac viscerum obstructiones, ideoque ad epilepsiam quoque curandam ac præservandam admodum sunt idonei. Quare recte scribit HIPPOCRATES, quod quartana epilepsiæ superveniens eam tollat.

Observatio VIII.

Epilepsia in viro à tertiana suppressa.

Vir xx. annorum, constitutionis tenerioris, ante tres circiter annos febre tertiana correptus, & ab ea copioso corticis chinæ usu vindicatus est. Abhinc adpetitus languidior esse cœpit, præcordia ingens pressit anxietas, & insignis spirandi difficultas: febris quoque nonnunquam rediit, sed valde irregularis. Posthæc ex improviso mentis abalienationem incidit, quæ cum omnium sensuum perturbatione, memoriæ defectu, artuum jactatione, & vultus rubore stipata, brevi quidem tempore transiit: accessionis autem hujus nulla fuit reminiscentia. Hoc denique malum tandem excepit fortis epilepsiæ insultus, qui cum ordinariis symptomatibus sæpius, at incertis periodis rediit, & mentis abalienationem, paroxysmi semper habuit prænunciam. Ceterum color faciei est pallidus, adpetitus mediocris, ventriculi inflatio, intestinorum murmura: ab epulis molestus sæpe in ore percipitur ardor, sitis ingens in jejunio, & magna ad sudorem proclivitas. His denique duos ante menses spontaneum, & per tres hebdomades inhærens accessit alvi profluvium, sponte remittens. Ipsa epilepsia novissimo anno penitus evanuit; sed eo frequentior est mentis abalienatio, quæ sæpius paroxysmos format, & nonnunquam ter in una recrudescit hora. Consulti & clarissimi Medici, & adhibita præstantissima remedia, nullam hactenus malo opem tulerunt.

Epicrisis.

Adparet & ex hocce casu, omnem febrium intermittentium, quæ in infimo ventre, ac infarctis primis officinis fomitem suum habent, adstrictionem atque suppressionem, quæ ante viscerum reserationem, & sordium ex primis viis eliminationem fit, esse nocentissimam. In nostro nimirum ægrotante tertiana febris procul dubio ex viscerum infarctu ortum traxit. Cum vero febriles illi motus, qui ad resolvendum illum infarctum destinati sunt, præpostere fuerunt suppressi: hinc factum omnino est, ut & lympha gastrica, quæ ex glandulis pancreatis atque duodeni assidue stillat, & bilis, quæ digestioni perficiendæ egregie inservit, à naturali crasi recesserint. Hinc autem turbata digestione, pessimæ in primis viis cumulatæ sunt cruditates; à quibus suborti flatus ac spasmi intestinorum, horum non solum nerveas partes graviter affecerunt, verum etiam totum nervorum genus, capitisque membranas in violentorum motuum rapuerunt consensum. Haud enim raro insultuum epilepticorum origo ab intestinorum flatulentia, & spasmodica crispatura natales suos mutuatur.

Curatio vero hujus mali sequentem in modum instituta est: primum singulis septimanis datum fuit elixirium emeticum, quod placide & sine violentia ventriculum ac superiora intestina à vitiosis liberavit cruditatibus. Deinceps quotidie bis, mane nimirum ac vesperi ex aqua liliorum convallium sequens pulvis sumtus est: *Recipe pulveris marchionis, cornu cervi sine igne, matris perlarum, antimonii diaphoretici, lapidum cancrorum, succini præparati ana drachmam unam, cinnabaris drachmam dimidiam, essentiæ ambræ guttas xx. m. d. dosis est drachma dimidia.*

Tum quoque sub epulis adhibuit æger elixirium stomachicum, ex essentia corticum aurantiorum, tinctura tartari, oleo macis & cardamomi paratum; & pro potu ordinario decoctum ex radice pœoniæ, visco querno, radice chinæ, scorzoneræ, herbæ melissæ, rasura ligni aloës & semine fœniculi confectum usurpavit. Alvus segnis reserata est clysteribus emollientibus, oleosis, qui simul herbas cephalicas nervinas, veluti abrotanum, majoranam, origanum, saturejam, rutam, rorem marinum, flores lavendulæ, & sal commune habebant: & denique inustus fuit brachiis fonticulus. Ex quibus rite usurpatis atrox hoc malum, quæ Dei est gratia, debellatum fuit.

Observatio IX.

Epilepsia à terrore, matrimonio demum sublata.

Fœmina xxx. annorum, constitutionis valde sensibilis, affectibus animi, præsertim iracundiæ dedita, à parentibus morbo melancholico affectis progenita, hactenus sterilis, ex inopinato mariti morbo insigni oppressa fuit mœrore. Quo tempore cum ipsi menses fluerent,

&

& sub eo fluore nuntius de ipsa mariti morte accederet tristissimus; illa vehementi terrore perculsa, mensium suppressionem protinus incidit. Hinc anxia, inquieta, insomnis reddita, nullum assumsit cibum; sed verba sine ordine loqui cœpit. Tum spasmodica primum faciei tortura, quam cynicam vocant; correpta, denique graves, atrocesque toleravit convulsiones; quibus nec sanguinis missiones, nec ulla remedia opem ferre volebant. Tandem purpura rubra malum quidem mitigavit; illud autem minime remisit penitus; sed circa tempus menstruum pertinaciter recruduit, cum tanta mentis perturbatione, ut à multis furori vicina haberetur. Hinc in usum vocavit thermas ac acidulas, cœlum sæpius mutavit, multorumque Medicorum consilia imploravit: sed rediit nihilo minus malum, licet minori atrocia. Verum cum denique secundas subiret nuptias, ab affectu suo prorsus fuit liberata; & tum nunciatum est, eam olim venereis ac libidinosis cogitationibus nimium indulsisse, ac hinc violentos hosce motus sibimet contraxisse.

Epicrisis.

In subjectis sensibilioribus ac imbecillioribus, quæ natura debile nervorum genus habent, & ad irregulares motus obnoxia deprehenduntur, veluti sunt fœminæ, maxime salaciores præ viris, nihil magis ad graves cerebri affectus & epilepticos motus inducendos valet, ac si sub ipso hæmorrhagiarum, maxime mensium fluore vel animo compavescant, vel vehementi percellantur terrore. Eo magis hoc contingit, si diuturnus mœror præcesserit, quo nervosæ partes debilitantur, adeo, ut accedente terrore humoribus copiosius suscipiendis, & hinc spasmodicis stricturis subeundis magis reddantur idoneæ. Quo vero celerius hæ adfectiones ex allegatis propullulant causis: eo etiam graviores, contumaciores, ac curatu sunt difficiliores. Nostra equidem ægrotans ab erumpente purpura omnino mali sui aliquale percepit levamen. Hæc enim, sicuti ex stagnante & corrupto sero, vel lympha originem trahere, & ideo puerperis etiam, si lochia haud rite fluunt, familiaris esse solet: ita quoque eadem ad corporis superficiem prorumpente, acrimonia nervis inimica expellitur, & sic pabulum malo epileptico subtrahitur. Optimum autem auxilium ex matrimonio redundavit; quippe quo libido exstinguitur, menses suppressi revocantur, ærumnæ atque sollicitudines depelluntur, & toti corpori ingens accedit mutatio.

Observatio X.

Notabilis epilepsia ab animi passionibus inducta.

Tribus circiter abhinc annis ex vicina quadam urbe ad me accessit, meumque flagitavit auxilium, vir quidam rei venatoriæ addictus, XL. annos natus, constitutionis valde robustæ, atque musculosi & carnosi admodum corporis habitus. Ille nimirum ante duos menses prævia vertigine, atque sensuum abolitione, subito in terram ceciderat, & per integram horam paroxysmum epilepticum satis gravem toleraverat: quo etiam percellebatur subinde, quoties ira excandescebat. Quod vitam ante actam, & causas malum illud inducentes attinet: gavisus erat æger vegeta olim ac illibata sanitate, nisi quod per intervalla vertiginem inciderit, atque sensum gravitatis, & ponderis in nucha perceperit. Alvi autem erat segnioris; ad iram facillimus; pro potu ordinario utebatur cerevisia valde lupulata atque spirituosa; & corpus suum validis ac fortioribus motionibus, in horrida etiam cœli tempestate vi officii subeundis, sæpenumero insigniter defatigabat. Acciderat vero, ut à Præfecto ipsius coram Principe criminum quorundam, falso quidem imputatorum, accusaretur: unde subito tam graviter animo commotus fuit, ut totum fere corpus ad præcordia usque præ frigore riguerit. Haud ita multo post, dejecta prorsus ciborum adpetentia, largam cerevisiæ consuetæ hausit quantitatem: postridie rusticulas jussu Principis persequuturus, in locis humidis ac paludosis ad genua usque per octo horas obambulavit; & cum tertia die vehemens accesserit iracundia, repente incidit in dictum superius paroxysmum epilepticum, qui cum spuma oris, corporis vehementi concussione, & subsequente membrorum summa lassitudine stipatus, quater circiter recruduit. Notatu vero dignum est momentum, quod singulas accessiones præcesserit spasmus, tremor ac frigus brachii dextri; quæ sensationes abhinc ad nucham adspirantes, tandem in convulsivos desierunt motus. Pulsus ceterum satis magnus, ac validus erat; & facies florida, tumidaque. Suasi igitur sectionem venæ, quæ primum singulis binis mensibus, deinceps autem quovis anni quadrante celebrata fuit. Ad alvum, quæ vix alternis diebus respondebat, aperiendam commendavi passulas Corinthiacas rhabarbarinas, brevi ante epulas ter in septimana sumendas. Pro potu ordinario loco cerevisiæ ordinavi decoctum ex radice scorzoneræ, graminis, cichorei, & rasura cornu cervi concinnatum: vesperi ante lecti introitum ex largo aquæ frigidæ haustu sumendum præscripsi pulverem, *ex lapidum cancrorum, concharum præparatarum ana drachmis duabus, succini præparati, nitri purificati ana drachma una cum dimidia, cinnabaris scrupulo uno confectum; cujus drachmam unam pro dosi, alternis diebus cum triginta liquoris mei anodyni guttulis mixtam adhibuit.* Nec spem fefellit hæc curatio: siquidem satis longo tempore à paroxysmo suo liber mansit. Quamobrem continuavit quidem medicinarum usum, sed rarius illas sumsit, atque refractiori dosi: præterea mane infusum theiforme ex herba melissæ ac floribus tiliæ sorbillavit; decoctum commendatum sub prandio, inter cœnam vero & vesperi cerevisiam potavit: ira percitus illico pulverem nitrosum cum rhabarbaro adhibuit; & sic per illos annos nullum amplius passus est paroxysmum.* Quum vero nonnunquam vertiginoso insultu infestari soleat: avertere illum potest, si protinus, percepta quadam accessione balsamum meum vitæ, aliquot guttulis gossypio exceptum naribus intruserit.

Epicrisis.

Docet nos hæc morbi historia: 1) quod homines etiam robusti, succis & sanguine pleni per vehementes animi commotiones, terrorem, iram atque frigus externum repente, atque simul & semel in gravissimos capitis affectus, ac epilepticos motus incidere queant: quos affectus iracundiæ facillime revocare potest. Il-

lis

lis enim cauſis ſucci vitales ex ſuperficie corporis ad caput copioſius compelluntur, ibidemque nervoſas partes ad ſpaſmodicas proritant ſtricturas.

2) Deinceps res notatu digna eſt, præſens malum abſque uſu ſpecificorum, cephalicorum, ac antepilepticorum, ſolis venæ ſectionibus, alterantibus, diluentibus, laxantibus, & bilem acriorem demulcentibus expugnatum fuiſſe. Nec cognitu difficilis eſt ratio: ſiquidem his remediis humorum moles imminuitur, acrimonia attemperatur, æqualis circulatio reſtituitur, & ſic cauſa mali removetur. Sed horum medicaminum, utut refractiori doſi poſtea ſumtorum continuatione per ſatis longum tempus opus eſt; quoniam motus ejuſmodi præternaturales facillime iterum recrudeſcunt. Quo etiam fine operæ fuit pretium, poſt animi commotionem, ac iracundiam, abſorbentia blandis evacuantibus juncta propinare.

Observatio XI.

Epilepſia ex primis viis orta.

Virgo generoſa, xx. annorum, ſanguineo-melancholica, cujus mater ex infelici puerperio comitialem ſibimet contraxerat morbum, tribus abhinc annis ex mala victus obſervatione quartanam inciderat febrim; cujus ſingulæ acceſſiones nauſea, atque inani vomendi conatu erant ſtipatæ. Accivit igitur Medicum, qui præmiſſis incidentibus, intercalari die lene dedit vomitorium: quod quidem egregium præſtiterat effectum; cum autem ægra vix finitis vomitibus, frigido nimium indulſiſſet potui, enormes primum anxietates præcordiorum, & brevi poſt ipſam paſſa eſt epilepſiam. Vocatus iterum Medicus ſuaſit, ut hauſta largius tepidiori aqua vomitus cieretur: quo facto evanuit epilepſia, febris remiſit, & menſtrua rediit purgatio. Verum enim vero, longo tempore prælapſo, nova ſolicitari cœpit affectione; qua ſæpius nauſeam, ac levem animi defectionem, cum ſenſatione auræ frigidæ ex infimo ventre per latus dextrum aſcendentis, ſpirandi difficultatem inferente, & demum in formicantem manuum ſenſum, quem vocant, *das Einſchlafen*, abeunte percipiebat. Hoc vitium verſus lunam plenam infeſtabat vehementius, cum ſenſuum abolitione, & ſomni defectu, nunquam vero turbabat appetitum: ſed denique, fruſtra datis uterinis, ac epilepticis, fruſtra quoque ſanguine miſſo, quotidie recurrebat aliquoties. Tandem ex improviſo in horrendam repente incidebat epilepſiam; qua paululum conſopita, omnes undique ex veſtibus colligebat acus, eaſque incredibili celeritate ori intrudebat; ut ad illas eximendas magno opus fuerit labore. Abhinc de inſigni, atque tanta conquerebatur abdominis tenſione, ut cutim externam vix corrugare potuerit, menſibus ceterum rite fluentibus. Conſultus ego commendavi, ut præter exactam diætam, quavis ſeptimana vel vomitus emetico ex radice ipecacuanhæ, lapidibus cancrorum, & tartaro vitriolato confecto moveretur, vel alvus pulvere rhabarbarino ſubduceretur; porro ſingulis menſibus binæ cucurbitulæ cum ſcarificatione admoverentur: mane infuſum theiforme ex floribus tiliæ ac ſambuci ſorbillaretur, & ex illo liquor meus anodynus nonnunquam ſumeretur. Dedi quoque pulverem meum antepilepticum, pondere ſcrupulorum duorum ſæpius capiendum; & denique ventriculi regionem ac dorſi ſpinam, nervino inungi juſſi linimento. Horum remediorum uſum excepit tumor linguæ, gingivarum, & glandularum colli inflammatorius, cum copioſa ſalivatione, per quatuordecim inhærente dies. His autem ope gargariſmatum debellatis, ægrota à malo ſuo per aliquot dies libera vixit, ac incolumis. Quin licet etiam recrudeſcerent convulſivæ agitationes: illæ tamen priſtinis longe mitiores deprehendebantur, & notabile fuit, iis finitis ægram ingenti ſemper aviditate cibos, minus quidem maſticatos devoraſſe. Inde de acidis ructibus, ac amaro ſapore conqueſta, incidebat demum in tertianam febrem: cujus horridam acceſſionem epilepticus ſemper, utut levior, comitabatur inſultus, atque vomendi conatus, ſæpius vomitus materiæ mucidæ ac inſipidæ accidebat. Curata vero congruis ſubſidiis hacce febre, ægrota abſque ullo virium decremento bene habere cœpit.

Epicriſis.

Affectum hunc ex ſolo primarum viarum vitio, nempe cruditatibus acido-viſcidis bilioſis, in duodeno ſtagnantibus, quæ etiam quartanam progenerarunt, ortum fuiſſe, nullum eſt dubium; eo magis, cum in noſtra ægroa hæreditario jure quædam generis nervoſi ad morbos ſpaſmodicos deprehendatur diſpoſitio. Hiſce remotioribus cauſis cum denique accederet aquæ frigidæ poſt ſumtum emeticum potus; non mirum, ſi exinde ſpaſmus ventriculi exacerbatus, primum anxietates præcordiorum induxerit, ac in ipſam demum eruperit epilepſiam. Frequentius enim obſervavi, cardialgiam ſpaſmodicam, ſi fuerit vehementior, ſæpenumero in epilepticos transire motus; quoniam videlicet inſignis inter nervoſas ventriculi & capitis partes, vi octavi nervorum paris, intercedit conſenſus. Quemadmodum vero potus ille frigidus tam atrox malum procreavit: ita è contrario tepidior ipſi ſopiendo perquam fuit opportunus. Non enim ſolum calore ſuo partes nerveas, ſpaſmo tenſas iterum relaxavit; verum etiam largiori copia leviorem excitavit vomitum, quo reſtans adhuc ſaburra eliminata, atque ideo omnis morbi cauſa remota fuit. Notatu ſubinde perquam dignum eſt, quod ſub præſenti malo, & præſertim tenſione illa abdominis, quæ ſpaſmorum eſt progenies, menſes rite fluxerint. Hunc autem fluorem minime ſecundum naturam fieri, ſed omnino præternaturalem eſſe credo, qui ex vehementi dolore atque ſtrictura partium in imo ventre ſitarum ſuos mutuatur natales: unde etiam factum eſt, ut ſub hac critica excretione, ſpaſmodica nihilo minus continuaverint ſymptomata. Tandem vero ex hac morbi hiſtoria adparet, quod quemadmodum epilepticum malum ex febre intermittente male tractata ſuboriri poſſit; ita illud etiam nova ſuperveniente febre iterum feliciſſime debelletur, uti in præſenti caſu tertianæ factum eſſe deprehendimus. Ratio in aprico eſt: hæ enim febres, dum obſtructionibus ac infarctibus viſcerum reſerandis convenientiſſimum ſint remedium; expugnando cauſam ſpaſmodicorum motuum, ipſum quoque morbum tollunt.

Obser-

OBSERVATIO XII.

Epilepsia ex intermissa venæ sectione.

Viginti annorum virgo, corpore strictiori, venis amplioribus ac sanguine plenis, animo autem ad iracundiam ac terrorem admodum proclivi prædita, per totum quidem vitæ suæ tempus lauto atque copioso indulsit victui; sed parcissimo potu usa fuit, & ab illo per tres sæpenumero dies abstinuit. Neque tamen minus justo tempore menses satis largi fluere cœperunt; & tanta insuper humorum abundantia infestavit, ut à decimo septimo anno bis quotannis venam in pede secandam præbere debuerit; nec sine egregio fructu. Sanguis ex vena detractus semper admodum ater, atque exigua seri quantitate præditus adparuit. Sed cum binis abhinc annis solitam sanguinis missionem neglexisset; accidit, ut medio autumno ex improviso convulsionibus corriperetur epilepticis, cum pectoris, capitis, artuumque vehementiori agitatione, & accedentibus subinde lipothymiis, omniumque virium insigni prostratione stiparis. Verum enim vero aucta successive diaphoresi, atque aliorum remediorum usum, hæ molestiæ remiserunt. Interim cum nihilo secius pristinæ vivendi rationi inhæreret; solidiores cibos magna cum adpetentia assumeret, potui parcissimo indulgeret: factum est, elapso biennio, ut, intermissa denuo circa autumnale æquinoctium venæ sectione, post præviam animi vehementiorem excandescentiam, eodem ac olim mense, atrocem rursus incideret epilepsiam. Namque per intervalla horarum aut dierum, mox mentis deliquia, cum pulsus ac sensationis cessatione; mox vehementissimæ thoracis & mammarum elevationes, præcordiorum angustiæ, furibundi artuum, maxime manuum, in abjiciendis corporis integumentis gestus, cum pulsu celerrimo ac fortissimo, sitique ferme inextinguibili, misere discruciarunt ægram. His autem post aliquot dies, per congrua antepileptica, præsertim liquorem anodynum, essentiæ castorei nuptum, consopitis symptomatibus, successerunt capitis dolores, cum febrili pulsuum celeritate, æstu atque siti ingenti, pectoris oppressione, tussi sicca, & dolore hypochondrii sinistri atrocissimo juncti. Quamobrem sanguinis sex unciæ, ex vena in pede tusa, detrahebantur; dabantur pulveres rhabarbarini, cum nitro & lapidibus cancrorum permixti; propinabatur post aliquot dies salis Sedlicensis uncia una cum dimidia; purgabantur leniter primæ viæ, subjungebantur pulveres diaphoretici, & liquor anodynus, ac denique elixirium viscerale sub epulis exhibebatur. Quibus demum factum est, ut ægra pristinæ sanitati perfecte restitueretur.

Epicrisis.

Docemur ex hoc casu, à sola sanguinis crassi atque glutinosi, ob defectum sufficientis potus, ac motus cumulata mole, præsertim in fœminis, quando menses non sufficienter fluunt, venæ sectio negligitur, & denique iræ affectus supervenit, epilepticum malum excitari posse, à qua causa generatæ epilepsiæ longe facilior est curatio. Præterea in nostro casu spasmua primarum viarum, non minus à stagnante ibidem sanguine productus, febrilibus originem dedit commotionibus: quarum demum ope materia nervoso generi inimica penitus discussa, evacuata, & ægra denique a malo suo liberata fuit.

OBSERVATIO XIII.

Epilepsia infantilis ex vitiis nutricis.

Uxor viri, cujus observatione X. mentio facta fuit, eo tempore, quo maritus primum epilepsia tentabatur, gravida, peperit quidem justo tempore infantem per omnia sanum; sed postea crebrius vel ex lacte corrupto, vel dentitione epilepticos passum motus. Neque vero tantum illi metum incusserunt, ut mater Medicos consuleret; sed ex dato pulvere Marchionis, cum rhabarbaro maritato semper remiserunt.

Epicrisis.

Hic casus confirmat id, quod multoties observavi; infantes nimirum à matribus, quæ gestationis tempore gravioribus animi passionibus indulserunt, aut affectibus hystericis, arthriticis atque spasmodicis nimium excruciatæ fuerunt, natos facillimos esse ad subeundos ex levissima causa motus convulsivos. Simul ac enim lac sugunt impurum, ac corruptum, protinus illos incurrunt: quo quidem in casu nihil deprehendi præstantius, quam *pulveres ex rhabarbari, lapidum cancrorum ana drachma una, & seminis cymini granis duodecim paratos, si eorum octava circiter pars bis quotidie propinetur.* Hoc loco monendum omnino duxi, ut nutricum recta habeatur ratio; quippe quarum culpa plerique infantum in hos atroces conjiciuntur morbos. Omnem nimirum curam impendere illas oportet, ut lac conservent purum; nec illud, si jam inveteratum fuerit, aut nutrices diu mammas præbuerint, infantibus porrigant. Placent mihi verba, quæ de nutricum regimine habet ALEXANDER TRALLIANUS *Lib. 1. Cap. XV.* quæ cum totam ferme rem exhaurire videantur, hic allegare haud alienum credo: *Juvare nos*, inquit, *curamque habere oportet, ut lac nutricis benignum sit, & recrementis liberum; fiet autem probum bonique succi, si nutrici animum adhibeas, & exercitiis ut ipsa & mediocriter exerceatur, & cibis boni succi utatur. Si lac fuerit tenue, paulo ipsum crassius efficere convenit: sin crassum, extenuare quibusdam, quale est fœniculum, aut anethum, aut anisum, aut eruca, aut ruta, aut porrum: omnia vero hæc, dum viridia sunt, assumantur. Fugiantur cuncta, qua menses ciunt, his enim fluentibus, necesse est, lac imminui: quare etiam venus lactentibus est inimica, lac enim tenue & fœtidi odoris inde fit. Si contingat concipere, adhuc multo fit perniciosius, ac cavendum est, ne illa nutrix puero mammillam porrigat. Lac si fuerit crassum ac caseosum, excitat infantibus convulsiones: quare opus est, ut nutrix ante cibum corpus moveat.*

Plures de hoc morbo casus legi possunt in *Consultationibus medicis*, nuper editis *Sect. I. casibus* XXVIII. ad XXXII.

CAPUT

CAPUT II.

De Motibus Convulsivis.

§. I.

Definitio Convulsionum. Si ullum morbi genus est, quod immani ferocitate, ac horrendis visu symptomatibus mortales excruciat, certe sunt *motus convulsivi.* Hi vero, cum à convulsionibus non nisi nomine differunt, sunt *præternaturalis, ac summe violenta partium nerveo-membranosarum & musculosarum, trunci potissimum, ac artuum externorum contractio, à membranarum, medullam spinalem, & inde prodeuntes nervos cingentium, spasmodica strictura, & impetuosiori liquidi tenuissimi in organa motoria influxu excitata.*

§. II.

Differentia convulsionum ab epilepsia. Hinc mox adparet differentia, quæ motus convulsivos ac epilepsiam intercedit. Quemadmodum enim hujus primaria causa in nerveis illis, quæ cerebrum ac reliquas capitis partes sub nomine duræ, piæque meningis investiunt, membranis residet: ita è contrario convulsionum vera sedes in illis membranis, quæ spinalem potissimum medullam, ac inde propullulantes nervos ambiunt, quærenda est. Different non minus utriusque affectus symptomata; licet pleraque ob arctissimum, quo hæ nerveæ invicem gaudent membranæ, consensum, ferme eadem, saltem admodum convenire deprehendantur. Enim vero in ipsa epilepsia observantur mentis alienatio, sensuum tam internorum quam externorum defectio, spuma oris, pollicum in manus compressio, & denique, si malum cessaverit, omnium gestorum ignorantia. Sed hæc fere à convulsivis motibus aliena videntur: nam nec mentis error incidit, nec os spumam reddit, nec pollices in pugnum colliguntur: quæ si contigerint, hos cum epilepsia complicatos esse indicant, & malum constituunt convulsivo-epilepticum.

§. III.

Objectum convulsionum. Proprie malum convulsivum, more spasmodicis motibus consueto, in eas potissimum partes tyrannidem suam exercet, quæ nervosæ, fibrosæ, ac membranaceæ sunt. Sed cum hæ aliis musculosis, glandulosis, cartilagineis, osseisque copiosissime deprehenduntur intertextæ; illas quoque in sævissimarum motionum rapiunt societatem. Atque licet externas potissimum regiones, ac artus excrucient hi violenti motus; attamen ad interiora etiam viscera penetrant, in iisque fontica mala machinari valent.

§. IV.

Signa convulsionis antecedentia. Variis modis hæc adfectio miseros adoritur: quosdam enim subito absque ullis venturi mali notis prehendit; in aliis autem signis quibusdam sui adventum prænunciat. Horum potissima sunt artuum externorum, maxime pedum refrigeratio, vel formicans sensus; qui etiam os coccygis occupat, & instar auræ frigidæ per spinam dorsi ascendit. Accedunt hypochondrio sinistro tensivi inflativi dolores, & alvi tanta obstipatio, ut nec flatus, nec excrementa exire queant, nec sæpius tenuissima fistula anum intrare possit, aut etiam glandes ac enemata vi spasmorum per vomitum cum stercore ejiciantur. Vesica constringitur arctissime, ut urinæ vel nullæ, vel tenues ac albæ reddantur. In aliis præcedunt oscitationes, pandiculationes, totius corporis tremores; vel etiam præcordiorum anxietates, cum pulsu inæquali duro, contracto, cardialgiæ, nauseæ, vomitus, cordis palpitationes, deglutitionis impedimentum, dolores capitis, dentium, tinnitus aurium, vertigo &c. & tum excipiunt convulsiones.

§. V.

Paroxysmorum descriptio. In ipso paroxysmo artus potissimum externi mirum in modum agitantur, huc vel illuc trahuntur, retrahuntur, distenduntur, crispantur, jactantur, contorquentur, & incurvantur. Mox brachia in tergum retorquentur, ut illis insidere videantur; mox inanibus auram verberant ictibus; mox pedes in varias plagas abripiuntur; mox valide terram quatiunt & conculcant; mox spina dorsi incurvatur, & veluti arcum format, pectus attollitur; mox totum corpus obrigescit, & saxo magis immotum tenetur &c. Multos hæ agitationes in eo situ, quo sunt, occupant, nec in terram prosternuot; alii more epilepticorum subito concidunt, flent, rident, dentes commordent, ore hiant, linguam exserunt, oculos variis modis contorquent, & capite circumgyrantur. Quemadmodum vero gestus ac motus partium, quos in hoc morbo deprehendimus, mira ac incredibili varietate tristem scenam ludunt; cujus singulares recensiones occurrunt in M. N. C. *anno VI. obs.* 23. *Dec. I. anno IX. obs.* 64. *Dec. II. anno III. obs.* 77. *anno VII. obs.* 135. HORSTII *epistol. pag.* 356. *&c.* ita longe majorem admirationem meretur, & portento videtur simillimum, tales ægros haud raro peregrinas, quas nunquam didicerunt, linguas strepere, & instar vaticidorum futura præsagire. Unde quoque à veteribus pro dæmoniacis habiti fuerunt. Vid. FORESTUS *obs. med. Lib. X. obs.* 56. *Schol. pag.* 406.

§. VI.

Paroxysmorum solutio. Superatis accessionibus plurimi ineffabilem totius corporis pedumque languorem retinent; multi in animi deliquia, altumque soporem delabuntur; quibusdam explosione ructuum, flatuum, vomitu, copiosa lymphæ ex gula rejectione malum solvitur. Sæpius muci vel sanguinis evacuatio per nares, uterum, hæmorrhoides &c. insequitur: quidam clamore, aliisque innumeris modis accessionem finiunt. Ceterum in his ægris somnus esse solet turbulentus, terroris, timorisque plenus; adpetentia ciborum vaga; alvus plerumque segnis & pigra; ægroti ad sudorem difficillimi, ad animi vero passiones, & præsertim *συμπάθειαν* admodum proni observantur. Accessiones modo longiores, modo breviores, per intervalla mox breviora, mox longiora recidunt: & lunæ mutationes sæpe strictissime observant; quid? quod nota mihi sunt exempla, ubi certo anni tempore reversæ, per aliquot duntaxat menses sævierunt, postea ex toto siluerunt. In sexu sequiori mensium eruptionem vel antecedunt, vel ipsum fluxum comitantur: sumtis epulis frequentiores existunt ac saviores; & à levissimis causis, præsertim animi affectibus, facillime excitantur.

§. VII.

§. VII.

Convulſionum ſubjecta.

Ferali huic malo præ aliis obnoxii deprehenduntur, qui genus nervoſum debile vel ex nativa conſtitutione, vel aliis cauſis obtinent; eo magis, ſi ſuccorum vitalium impura acceſſerit temperies. Hinc etiam morbus ille non ſolum per hæreditatem ad liberos tranſit, verum etiam per longam generis ſeriem, quaſi per manus poſteris traditur: maxime ſi parentes hypochondriaci, hyſterici, arthritici, hæmorrhoidarii fuerint, vel mater gravida ad graviores animi commotiones inclinaverit. Ex eodem fundamento pueri, adoleſcentuli, præ adultioribus; fœminæ præ viris huic affectui ſunt expoſiti: ad quem etiam proclives reperiuntur, qui animi ſenſibilioris & ingenii acutioris ſunt, veluti cholerico temperamento præditi.

§. VIII.

Cauſa proxima motuum convulſivorum.

Sed miſſa motuum convulſivorum hiſtoria, pathologiam aggreſſuri, cauſam illorum proximam in membranarum medullam ſpinalem cingentium, & inde productarum partium nervoſarum valida ac violenta ſtrictura ponimus. Hinc patet; in convulſionibus illas duntaxat partes agitari, quæ ex ſpinali medulla nervos ſuos mutuantur: cum autem dictæ membranæ cum cerebri meningibus, cujus ſunt productiones, intima communione gaudeant; cognitu facillimum eſt, cur convulſivi cum epilepticis motibus frequentius complicentur; quin & in hos ſæpenumero tranſeant.

§. IX.

Structura medullæ ſpinalis.

Hæc, ut eo clariora fiant, haud ignorari oportet, medullam ſpinalem eſſe cerebro ſimilem, ex parte alba ſeu medullari, & cinerea compoſitam, cerebro continuam: (*vid.* HIPPOCRATES *L. de carnibus Sectio III.* GALENUS *L. VII. de uſu partium Cap.* 1., VESLINGIUS *Anat. Cap. XIV. pag.* 22.) uno communi membranaceo involucro, quod ſpondylis vertebrarum adhæret, & tribus propriis membranis, intima ſecundaque à pia cerebri meninge productis, tertia ex dura matre propagata inveſtitam, & intra ſpecum vertebrarum reconditam: VIEUSSENS *Neurograph. Lib. II. cap.* 1. Gaudet illa vaſis ſanguiferis arterioſis pariter ac venoſis, per ipſam illius ſubſtantiam diſſeminatis. Recipit nimirum arterioſos ramos ex arteriis vertebralibus, & trunco aortæ deſcendente: ex quibus refluus cruor per venulas primum in ſinus vertebrarum venoſos, in venas vertebrarum, venam ſine pari, aliaſque venulas, & tandem in venam cavam aſcendentem effunditur: *vid.* VIEUSSENS *loc. cit. Tab. XVIII. fig. I. II. III.* Denique ea potiſſimum hujus medullæ videtur eſſe functio, ut varios è ſinu ſuo nervos emittat; quorum triginta ſunt paria, & duo nervi ſpinales, acceſſorii à WILLISIO dicti, qui ad par vagum tendunt: *Ibid. Tab. XIX. fig.* 11. Hi ergo nervi primum ad muſculos cervicis, colli, pectoris, dorſi, abdominis, artuum ſuperiorum & inferiorum tendunt, harumque partium motui inſerviunt; deinde per interna pectoris ac abdominis viſcera diſtribuuntur, membranas in iis obvias conſtituunt; & denique varios inſigneſque ramos ad muſculos externos faciei capitiſque dimittunt, & ad horum motum multum contribuunt.

§. X.

Differentia convulſionum in idiopathicas, & ſympathicas.

Hanc allegatam cauſam, quicunque cum omnibus morbi ſymptomatibus rite compraverit: facile illorum nexum rationalem invenire, ac cauſam mechanicam reddere poterit. Sed notandum eſt, hanc dictarum partium convulſivam irritationem duplici contingere poſſe ratione: namque vel ipſæ ſpinalis medullæ membranæ primario irritantur, convelluntur, & in hanc convulſionum ſocietatem alias ſibi connexas partes abripiunt; vel harum partium quædam prius ſpaſmodice afficiuntur, & hanc diſtentionem cum medulla ſpinali communicant; ex qua ad alias iterum defertur regiones. Hac ratione, quid obſtat, quo minus prioris generis convulſiones *idiopathicas*, poſterioris *ſympathicas* adpellemus.

§. XI.

Convulſiones ab animi affectibus.

Inter cauſas autem mediatas, quæ ad ſpaſmodicam hanc medullæ ſpinalis conſtrictionem diſponere valent, principem locum occupant graviores animi paſſiones: quibus ad inducendos, non minus quam fovendos, hoſce diros motus nihil eſt efficacius, maxime ſi externum frigus, & diætæ errores acceſſerint. Memorabilem *de dira convulſione, ex ſubita animi conſternatione ob commiſſum antea ſtuprum excitata* caſum allegat HENRICUS AB HEER *obſ. XXIV*: & quid frequentius, quam homines, præſertim juniores ex gravi terrore ac iracundia vehementiſſime convelli? Ex cauſis imprimis in hiſce morbis excitandis, nimiæ libidini, veneriſque præmaturo aut immodico exercitio vis eſt: unde quoque coitus parva epilepſia vocatur.

§. XII.

Convulſiones ex vitio humorum.

Deinde inter horrendi hujus mali cauſas materiales recte collocatur ſuccorum vitalium vitium; eorumque præſertim dyſcraſia quædam acris, ſalina, ſcorbutica. Hinc ſæpenumero enaſcuntur convulſiones ab arthritide, podagra, ſcabie, purpura &c. intra corpus retropulſis; & his iterum ad externum habitum, & artus erumpentibus, denuo mitigantur. Quum autem porro impuritati humorum inducendæ nihil magis faveat, quam ipſorum abundantia, vel ſpiſſitudo; maxime ſi excretiones naturales per ſudorem, vel alvum, vel etiam ſanguineæ hæmorrhoidales, ac uterinæ fuerint imminutæ aut ſuppreſſæ: facile patet, cur morbis hypochondriacis, hyſtericis, menſium ac hæmorrhoidum obſtructione tentati, hiſce convulſivis ſpaſmis præ aliis obſerventur obnoxii. Hinc quoque crebra obvium eſt experientia, quod virgines, menſtruam nondum paſſæ excretionem, lævis convulſivis, ſpaſmodiciſque tententur agitationibus; quæ orto menſium fluxu ſæpenumero ceſſare deprehenduntur.

§. XIII.

Convulſiones ex vitio primarum viarum.

Si ulterius inquiramus in eas nervoſas partes, ex quibus ſtricturæ convulſivæ ad ſpinalis medullæ membranas propagari ſolent: has inter principem locum ſibi vindicat membranaceus ventriculi ac inteſtinorum canalis, cujus vellicationes efficaciſſimam cauſam univerſi generis nervoſi diſtentionibus ſuppeditant. Ipſæ enim hæ partes vi fabricæ earundem nerveo-membra-

branaceæ insignem proclivitatem possident ad suscipiendos motus irregulares, & à levissima causa graviter adficiuntur. Cum autem ventriculus nervos suos primum ab octavi paris ramo externo tam dextro, quam sinistro; deinde etiam à nervis ex prima, secundaque dorsi vertebra emergentibus, & in intercostalem ramum abeuntibus mutuetur; & intestina ramos nerveos à ramo octavi paris interno, cum intercostali concurrente, & plexum mesentericum formante adipiscantur: ratio in aprico est, cur harum partium stricturæ ad membranas spinalis medullæ, & universum nervorum genus facillime propagentur.

§. XIV.

In duodeno latet sæpius fomes convulsionum.

Tali ratione non frequentiores occurrunt convulsiones, quam quæ in duodeno potissimum intestino primariam agnoscunt sedem: in quo stabulantes cruditates acidæ, atque viscidæ, ob concursum biliosi ac pancreatici succi, promtissime acrem, ac causticam fere indolem acquirunt. Sic notabilem casum de catalepsi cum horrendis convulsionibus, cujus fomes in primis viis hæsit, recensent M.N.C. *Dec.III. anno III. obs.*158. Hinc etiam remedia acria, caustica, atque venena, rodendo membranas intestinorum, convulsiones universales excitare valent. Sic has à vino lithargyrio dulcificato obortas referunt M. N. C. *Dec. III. anno IV. obs.* 30. *pag.* 81. Et quem fugit, purgantia acriora idem sæpius excitasse malum? Conf. iterum M.N.C. *Dec. II. anno VII. obs.* 162. Hæc omnia eo certius fiunt, faciliusque, si scorbutica concurrat diathesis: hinc *de convulsionibus epilepticis violentis ex clystere acriori in doloribus ventris scorbuticis incaute adplicato excitatis* notabilem recensent observationem *M.N.C. obs.* 77. *Dec. II. anno III.*

§. XV.

Convulsiones à vermibus.

Huc etiam pertinent observationes, quarum innumeræ a probatissimis auctoribus proditæ leguntur, de vermibus in intestinis stabulantibus, admirandas motuum convulsivorum species, ambulatorias, rotatorias &c. maxime in pueris excitantibus: quales notatu dignos casus reperies apud GEORG. HORSTIUM *epist. medicin. Sect. III. pag.* 377. *M. N. C. Dec. I. anno VI. obs.* 187. *item Dec.III. anno III. obs.* 99. *&* FORESTUM *obs. med. L. X. obs.* 117. Si in causas inquirimus, illæ non solum in rosionibus ac vellicationibus intestinorum, quæ quidem in infantibus locum obtinent, consistunt; verum, ubi in adultioribus contingunt, magis mortuis in intestinis vermibus sunt accensendæ; qui putredinosum vaporem spargunt, ac nervoso generi insinuant: unde in hisce casibus halitus oris sæpius deprehenditur fœtidus, ac cadaverosus.

§. XVI.

Convulsiones ex læsione vesicæ & uteri.

Quum porro vesica urinaria atque uterus ramos suos nerveos accipiunt ab interni octavi paris rami infimis ramulis pariter ac à quibusdam ossis sacri propaginibus: facile judicari potest, cur harum etiam partium vellicationes, spasmi, atque graviores læsiones in convulsiones abeant. Quot innumera sunt exempla convulsionum epilepticarum ex suppressione urinæ productarum? teste celeberrimo ETTMULLERO *Coll. Practic. P. II. Tom. I. pag.*658. Ut omnia silentio prætercam; haud rara sunt exempla, quod peculiares artuum convulsivæ motiones in parturientibus observentur; quando nempe spasmi uterini superiora petunt, & nervos medullæ spinalis invadunt. Unde manus atque collum sæpius hinc inde ex uno latere ad alterum agitantur, pectus valide attollitur, contremiscunt membra, totumque corpus: & nisi conquiescant, & ad fœtum expellendum rursus deriventur, infanti non minus ac matri satis grave, ac ipsius vitæ minantur periculum. Quamvis enim notissimum sit, nullum partum absque motibus spasmodico-convulsivis obtineri: probe tamen tenendum est, eorum sedem in utero potissimum, osse sacro, vicinisque musculis naturaliter residere debere. Quando vero à variis causis simul ad superiores corporis regiones propagantur, medullæque spinalis superiorem partem occupant; varias horrendas, tristesque ludunt tragœdias.

§. XVII.

Convulsiones ab externis læsionibus.

Non minus externas ipsius medullæ spinalis pariter, ac aliarum remotiorum etiam nervosarum partium læsiones insequuntur horrendæ convulsiones. Fracturis atque luxationibus vertebrarum dorsi, ubi festucæ osseæ pungunt spinalem medullam, supervenire motus convulsivos, cuivis Chirurgorum notum est. Et quem fugit, quod graviora nervosarum partium vulnera, nervorum vel incauta venæ sectione, vel aliis causis inductas puncturas ac vellicationes, gravissimæ excipiant convulsiones? Talem casum de convulsionibus ex nervo in manu puncto subortis annotavit RHODIUS *obs. cent. I. obs.* 32. *&* 50. ex punctura nervi per venæ sectionem male peractam FORESTUS *obs. Lib. X. observ.* 118. *&* 119. ex vulnere obs. 120. &c. quid? quod de motibus hisce violentis ab unguibus incaute resectis casum adferat RHODIUS *loc. cit.* Hinc quoque puncturæ, vulnera, atque læsiones quarundam capitis exteriorum partium & musculorum sæpius in convulsivos motus abire deprehenduntur, & hos quidem à læsione musculi temporalis excitatos vidi. Nec etiam mirum: nam ex nervo secundo verticali rami quidam sursum per aurem externam reflexi, varios ingrediuntur faciei musculos, annotante VIEUSSENS *Neurograph. Tab. XXIV.*

§. XVIII.

Convulsiones ab ictu & morsu animalium.

Eidem fundamento innituntur convulsiones ab ictu variorum insectorum productæ. Harum admirandam speciem *à morsu muscæ majoris* allegant A.N.C. *Dec. I. anno IX. obs.* 65. Has præprimis stupendas artuum, dorsique agitationes, incurvationes, jactationes cum turbata etiam phantasia stipatas, ab ictibus morsibusque ira percitorum insectorum excitari, multæ à probatissimis Medicis conscriptæ attestantur historiæ: ex quibus etiam clarissimum fit, valde exilem, & admodum perniciosam esse illam materiem, quæ tantos tumultus, & irregulares motus in universo nervorum, nervosarumque partium systemate suscitare valet.

§. XIX.

Prognosis motuum convulsivorum.

Quamvis horrendum, terrorisque plenum hoc malum appareat: neutiquam tamen adeo funestum est, ut quos corripuit, subito occidat. Ubi recens est, ætas junior, ac reliqua corporis constitutio integrior accesserit: spes est facilioris ac brevioris curationis. Quod si sanguinis

nis naturales excretiones per uterum aut hæmorrhoides suppressæ hunc affectum foverint; hic illis iterum revocatis omnino mitigatur, ac prorsus depellitur. Contra vero, si humores spissi ac impuri sunt, excretiones suppressæ manent, temperamentum accedit sensibilius, ætasque provectior, ac ipsum malum vel hæreditarium, vel temporis diuturnitate in pertinacem habitum degeneratum est: petarduum omnino videtur illi penitus mederi. Tum enim non solum fluidæ partes peccant; verum etiam solidæ nerveæ, in quas acris halituosa materia veluti impacta, ac jus hospitii nacta est. Præterea nervi, dum sub violentis concussionibus admodum extenduntur, loco fluidi tenuissimi ac ætherei vapore crassiori aëreo adimplentur, & hinc difficillime in naturalem reducuntur statum. Exinde quoque his morbis obnoxiorum hominum insigne, quo sub paroxysmo pollent, robur derivandum est. Haud etiam raro, accedentibus præsertim mala victus observatione, aut perversa medicatione, convulsiones abeunt in veram epilepsiam, vel etiam melancholiam hypochondriacam. Et denique quicunque iis pereunt, apoplexia abripiuntur: hinc in dissectis cadaveribus in ipso cerebro vel vasorum à stagnante in iis sanguine infarctus, ac distensio; vel cruoris aut seri hinc inde in ventriculis cerebri, vel medulla oblongata extravasatio in *conspectum* venit.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Convulsivos motus expugnaturo, tres occurrunt potissimum indicationes, quarum *prima* est, ut causas materiales malum foventes corrigat, ad exitum præparet, & opportune è corpore ejiciat: *deinde* violentas & irregulares partium nervosarum motiones demulceat; ac *denique* ne more ipsis consueto iterum recrudescant, genus nervosum corroboret. Ante omnia vero, maxime si paululum inveteratus fuerit affectus, monendus est æger, ut curationem summa patientia per aliquod tempus protrahat. Neque enim illam multis ac drasticis remediis perficere, sed magis blandis, ac naturæ congruis instituere convenit præsidiis; quæ patientia, ac temporis diuturnitate adjutæ omne curationis momentum absolvere possunt.

§. II.

Venæ sectio ubi celebranda. Itaque, circa curandi rationem generatim ita tenere oportet. Quod si malum juxta HIPPOCRATEM à nimia humorum repletione suborium; aut sanguinis justo copiosior moles, aut spissitudo cum pulsu magno fuerit præsto, & præsertim temperamentum accedat sanguineum: à sanguinis detractione auspicium curationis capiendum est, pertusa vel in brachio, vel pede vena. Neque etiam minus pro ratione plethoræ venæ sectiones bis vel ter in hoc morbo iterandæ; vel etiam scarificationes interponendæ sunt. Præstat vero paroxysmo soluto, quam in ejus accessione sanguinem mittere: non semel enim inde longe truculentiora, & diutius perseverantia animadverti symptomata.

§. III.

Diætetica ac simplicissima præsidia. Deinde vero nunquam fere vidi debellatos motus convulsivos, nisi accedente recta victus ratione. Quamobrem inveteratis potissimum

convulsionibus accommodatissimum est, aërem, locumque, præsertim si vappidus nimium ac humidus extiterit, permutare; atque sub cœlo sereno ac clementiori vivere, itineribus ac crebris exercitiis corpus sedulo movere. Cibi etiam seligantur congrui, molliores, ac concoctu faciliores; omnesque potus calidiores, spirituosi, vinosi ac cerevisiarii evitentur: quorum in locum pro potu ordinario assumenda sunt decocta ex radice scorzoneræ, & rasura cornu cervi concinnata, aut serum lactis, aut acidulæ Selteranæ. Tum quoque in usum vocanda sunt pediluvia, quæ ex sola aqua fluviatili, surfuribus triticeis, ac floribus chamæmeli parari possunt. His duntaxat tepidioribus circa lecti introitum pedes paullo profundius immittere, & tum in lecto leniter sudare oportet: sic enim humorum circuitum promovendi, & stricturas spasmodicas consopiendi, egregiam possident virtutem.

§. IV.

Inprimis vero nihil moliendum est, nisi alvus simul conservetur aperta: quo quidem fine, si pigra est, & officio suo haud respondet, conducunt vel pilulæ balsamicæ, vel infusa ac potiunculæ mannatæ, vel manna loco sacchari ex infuso calidiori sumta, vel denique, si plane obstructa fuerit, clysteres emollientes sorter oleosi etiam iterandi. Quando vero mali fomitem in primis viis residere, certa sunt indicia; consultum est, præsertim circa lunæ mutationes emeticum cum laxante jungere; & e.g. decocto mannato, quod recipit unam mannæ unciam, grana duo vel tria tartari emetici admisceré: ut per superiora pariter ac inferiora sufficiens humorum vitiosorum fiat evacuatio. *Laxantia ubi jure adhibenda.*

§. V.

Inter simplicissima, ac diætetica, quæ morbis convulsivis incredibilem ferre solent opem, remedia, præstantissimum est aqua simplex, naturali frigiditate largius hausta; qua sola atrocissimas convulsiones profligatas vidi. Ea namque levitate ac fluiditate sua minima corporis nostri vascula penetrat, cruorem magis fluxilem reddit, partes roborat, humores atque vapores acres sulphureos involvit, ac leniorem excitando sudorem secum è corpore ducit. Idcirco etiam congruus, ac bene ordinatus acidularum, ac thermarum temperatiorum usus insignem in his morbis pollicetur utilitatem. *Aquæ simplicis usus.*

§. VI.

Quod si speciatim in pubertatis vel adolescentiæ annis à nimia vel intempestiva venere, aut ira, aliisque animi commotionibus originem traxerit malum; cavendum est ab omnibus, quæ commotionem & orgasmum in partibus fluidis concitant, vel solida impetuose movent, & ad graviores stricturas proritant; veluti sunt aromatica, acria purgantia, emetica, calidiora omnia, spirituosa, fortiores corporis & animi motus. Contra vero, major spes in diæteticis, emollientibus, demulcentibus, nutritivis collocanda est: quo fine cura lactis bubuli, vel asinini, vel etiam seri lactis, nec non balnea ex aqua dulci, affuso lacte, parata insignem merentur commendationem. Non minus conferunt juscula gelatinosa, nutrientia, decocta ex radice scorzoneræ, hordeo, rasura cornu cervi, eboris, & carne viperarum parata, pro potu ordinario usurpanda; decoctum succoladæ tenuius, aliaque. Jungenda his denique motus *Curatio mali ab animi affectibus, vel nimia venere orti.*

ſpaſmodicos demulcentia remedia, anodyna & ſpecifica; quorum inferius fiet mentio.

§. VII.

A vermibus & primarum viarum vitiis inducta.

Quandocunque verminoſa colluvies anſam, cauſamque præbuit convulſionibus; tunc ad hos expellendos atque enecandos intentio medendi debet ferri. At vero probe notandum, non omnia hic invenire locum anthelmintica ſpecifica, uti alliacea, vitriolacea, venerea, aloetica, acriora purgantia, & mercurialia incaute adhibita; quippe quæ vermibus quibus adverſantur, ſimul vero partibus nervoſis inimica ſunt. Operæ magis erit pretium, externis pugnare remediis; quæ inter clyſteres ex lacte, ac dulcibus oleoſiſque parati; & linimenta purgante prædita virtute, veluti unguentum de arthanita, externe umbilico atque abdomini adplicata palmam obtinent. Quæ interne exhiberi poſſunt anthelmintica, ſimul roborantem ac nervinam poſſidere debent efficaciam, uti ſemen ſantonici, vel in pulverem, vel eſſentiam minus ſpirituoſam redactum; vel mercurius dulcis, ſi cum duabus cinnabaris medicinalis partibus miſcetur, & cum extracto tanaceti, rhabarbari atque centaurii minoris in formam pilularum redigitur. Aliis primarum viarum vitiis, ſordibus acidis, bilioſis, viſcidis opponenda ſunt incidentia, reſolventia, digeſtiva, abſorbentia, acrimoniam attemperantia, ac leviter evacuantia vel emetica, vel laxantia. Si acriora purgantia, cauſtica, venenoſa remedia malum introduxerint: eorum aculei remediis pinguibus, oleoſis, mucilaginoſis atque lacticiniis ſunt obtundendi.

§. VIII.

Ab excretionum sanguinearum suppressione sustentati.

Si menſium ſuppreſſio horrendum hocce malum ſuſtentaverit: probe cavendum, ne emmenagogis aliiſque calidioribus medicinis, & quæ vulgo ſolent adhiberi, eorum revocationem tentemus. Hoc in caſu præſtat balneorum naturalium, & aquarum thermalium uſu; venæ ſectionum prudenti adminiſtratione; pediluviis tepidioribus, pilulis balſamicis, infuſis calidis ex floribus meliſſæ atque tiliæ, pulveribusque temperantibus humorum æqualem circulum reſtituere: tum motus partium ſolidarum irregulares antiſpaſmodicis, ac anodynis, veluti eſt liquor meus anodynus cum eſſentia caſtorei maritatus, quod præſtantiſſimum omnium eſt medicamentum, coërcere, ac his denique ſedatis imbecillas partes corroborare. Quod ſi vero hæmorrhoidum ſuppreſſio, vel imminutio malo dederit pabulum: præter commendatorum remediorum, & venæ ſectionum uſum, hirudines ad anum adplicatæ egregium ſpondent emolumentum.

§. IX.

A suppressis sudoribus, scabie, podagra.

Haud raro contingit, ut ſudores retropulſi, excretiones ulceroſæ, ſcabioſæ, purpuraceæ repreſſæ, aut motus arthritici vel podagrici intra corpus acti, malum convulſivum inducant. Hoc in caſu acrimoniæ primarum viarum temperandæ, ſimulque ſpaſmodicis ſtricturis demulcendis egregie conveniunt pulveres abſorbentes ex lapidibus cancrorum, pulvere marchionum, ſuccino præparato, cinnabari, nitro, antimonio diaphoretico, & extracto croci, caſtorei confecti. Veſperi ſumi poteſt liquor meus anodynus cum refracta doſi ſpiritus bezoardici *Buſſii* & caſtorei remixtus; aut *pilulæ antiſpaſmodicæ*, quæ *ex extracti milleſolii, florum chamomillæ, herba cardui benedicti, ana drachma una, theriacæ, ſuccini, cinnabaris, ana drachma dimidia, croci granis duodecim, & olei chamæmeli veri guttis octo parantur*: quibus crebra interponi debent laxantia. Tum denique cura lactis aſinini cum acidulis Selteranis remixti, aut etiam ſeri lactis in uſum vocanda, & per aliquot hebdomades, interpoſita quandoque manna cremori tartari nupta, protrahenda eſt.

§. X.

Tali ratione remotis cauſis materialibus, præſertim craſſioribus, ſi adhuc reſtiterint motus convulſivi: illis obviam eundum eſt remediis motus effrænes ſedantibus atque ſpecificis, quæ vapori ſubtili ſulphureo, nervis impacto, & mali genuino pabulo ſunt inimica. Ad eorum cenſum præprimis pertinent antiſpaſmodica ac antepileptica ſic dicta ſpecifica, quæ ex regno animali petuntur: horum enim fragrantia quædam, olfactu mox percipienda, revera halitibus iſtis graveolentibus, convulſionum nutricibus adverſatur, eoſque ſpecifica virtute infringit. Hoc nomine inſignem merentur laudem raſura dentis hippopotami, eboris, lapidis manati, ungulæ alcis, cranii humani, item ſecundina ac ſanguis humanus exſiccatus, viſcera viperarum & ſerpentum, eorumque cor, fel & hepar, tali leporum ſiccati atque pulveriſati, aqua hirundinum cum caſtoreo, maxime omnium pulvis lumbricorum terreſtrium majalium. Neque minus quædam medicamina ex regno vegetabili ac minerali deſumta ſunt efficaciſſima: quæ inter carbones tiliæ pulveriſati, extractum croci, flores & radix pæoniæ, papaveris rhœados, cinnabaris medicinalis &c. digna ſunt, ut commendentur. Huc quoque ſpectant, & ſingulari fructu adhibentur remedia ſedativa, ac ſic dicta anodyna; veluti ſunt liquor meus anodynus cum eſſentia caſtorei mixtus: pilulæ de cynogloſſa ſi cum auro fulminante & cinnabari nativa commiſceantur; pilulæ *Wildeganſii*, quæ remota craſſiori materia, habituales motus inſigniter refrænant, ac conſopiunt. Quorum, ut & roborantium, tertiæ indicationi ſatisfacientium, amplior præcedente capite de epilepſia facta eſt mentio. *Specifica.*

§. XI.

Neque vero negligenda ſunt externa remedia, quæ inter unguenta ac linimenta nuchæ & ſpinæ dorſi inungenda non carent ſua laude. Horum præcipua ingredientia ſunto axungiæ humana, taxi, urſi, muris alpini, pinguedo caſtorei, viperarum; quibus admiſceantur olea deſtillata v. g. rutæ, lavendulæ, majoranæ, roriſmarini, nuciſtæ &c. & ad meliorem penetrationem aliquot ſpiritus ſalis ammoniaci volatilis guttulæ. Sed notandum eſt, olea deſtillata in ſubjectis, quæ illa perferre nequeunt, omittenda; & ſolis axungiis, ac mucilaginoſis utendum eſſe. Tum vero omnibus præferri merentur balnea aquæ dulcis circa tempus invaſionis uſurpata: à quorum uſu lenis provocetur ſudor, vel ipſa natura ſponte ad hunc inclinante, vel adjuta infuſo theiformi ex floribus tiliæ, quæ peculiaris ſunt virtutis, primulæ veris, hyperici & radice valerianæ parato: quibus ſæpius horrendæ acceſſiones anticipantur. *Externa remedia.*

CAUTELÆ, ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Quandocunque in convulſivis motibus, à verminum colluvie productis mercurius dulcis cum pur- *Circa mercurialia in*

convulſionibus verminoſis. purgante exhibetur : probe obſervandum eſt, ut ante hujus, aliorumque anthelminticorum uſum demulcentia mucilaginoſa, ut oleum amygdalarum dulcium ad aliquot cochlearia, vel lac ipſum ſumatur, vel etiam ſuperbibatur, quo ſtricturæ inteſtinorum hiſce demulceantur.

§. II.

Circa venæ ſectionem. Quanquam venæ ſectio ſæpiſſime locum habeat in hiſce adfectibus, maxime ſi plethora, aut humorum ſpiſſitudo, dyſcraſia, aut menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſio præſto fuerint, vel etiam caput adficiatur graviter : probe tamen cavendum eſt, ne ſimul & ſemel larga cruoris detrahatur copia, nec temere ac promiſcue adhibeatur. Quum enim malum, ſi ſæpius revertitur, longe frequentius à benigni ſanguinis defectu, quam nimia illius mole proficiſcatur: facile fit, ut ab immoderata illius miſſione vires imminuantur, ſtomachus debilnetur, perſpiratio retardetur, & præſertim in corporibus haud manifeſto plethoricis majus damnum excitetur, quam emolumentum. Neque etiam in latere affecto eam inſtituere convenit, nec in ipſis æquinoctiis, ſed quatuordecim circiter ante, vel poſt illa diebus : quoniam hiſce temporibus mali acceſſiones plerumque ſunt graviores, in quibus nihil moliendum eſt.

§. III.

Martialium uſus. Ubi ſuppreſſæ hæmorrhoides foverint convulſiones, & jam lienis tumor, ac vaſorum obſtructiones concurrerint ; præmiſſis præmittendis non præſtantius quicquam reperitur martialibus. Unde laudem meretur ſequens infuſum vinoſum : *Recipe radicis zedoariæ, cichorei ana unciam ſemis, ſummitatum centaurii minoris, florum hormini ana pugillos quatuor, corticum citri recentium unciam ſemis, paſſularum minorum uncias duas, vini Rhenani menſuram unam : mixta, lenique calore digeſta ad uſum reſerventur.*

§. IV.

Cautela circa volatilium uſum. Nihil deterius eſt in hiſce morbis convulſivis, quam ea remedia exhibere, quæ humores in graviores rapiunt commotiones, utpote, qui ad haſce ſubeundas tum ſunt promtiſſimi. Quare cane pejus & angue fugienda ſunt omnia calidiora, ſpirituoſa, volatilia, tincturæ ac eſſentiæ calidiores, nec non crudiora adſtringentia, narcotica, opiata : quippe quæ non ſolum ipſas mali acceſſiones revocant, verum etiam malum reddunt deterius, ac pertinacius.

§. V.

Circa balneorum ac lactis curam. Ad balneorum uſum non temere ſtatim tranſeundum eſt ; ſed bene providendum, ne repleto ſordibus duodeno, vel ſanguine nimis copioſo, impuroque exiſtente, hocce curationis genus ineamus. Verendum enim eſt, ne ubi quid ejuſmodi vitii in corpore hæreat, materiæ malignitas, remedii ope excitata per totum corpus diffundatur. Idem circa lactis curam, in cujus locum ſubjectis bilioſioribus magis convenit ſerum lactis, præcipiendum eſt : ad quam non prius accedere oportet, quam ſi primæ viæ a ſordibus purgatæ, iiſque ac viſceribus ſua conſtet integritas. Talis curatio tutiſſime vel adulto, vel præcipiti vere inſtituatur.

§. VI.

Circa laxantia, atque linimenta. Alvus in hiſce morbis ſemper exiſtat lubrica, eo magis neceſſe eſt, quo vehementius, illa exiſtente obſtructa, obſervatur malum. Huic vero ſcopo inſerviunt laxantia blanda, rhabarbarina, paſſulata, mannata, clyſteres, ac victus emolliens. Linimenta autem, licet in demulcendis ac relaxandis ſpaſmis eximiæ ſint efficaciæ : tamen conſultius remittente paroxyſmo, quam ſub ejus vigore inunguntur ; maxime ſi corpus antea in balneum fuerit ingreſſum.

§. VII.

Circa ſpecifica. De ſpecificis antepilepticis pariter ac ſpirituoſis roborantibus probe tenendum eſt, ne in mali principio, ſed omni materiali atque craſſiori cauſa ſubducta demum exhibeantur. Hac enim remota ceſſant ſæpius convulſivi motus, abſque ſpecificorum ope. Et notabile eſt, horum efficaciſſimam eſſe virtutem in malo ab animi affectibus inducto atque ſuſtentato, & ſi viſcera adhuc fuerint integra : tali enim ratione juvenem, qui per ſedecim annos diris epilepticis laboraverat motibus, per datum, præmiſſo vomitorio, pulverem meum antepilepticum, feliciſſime reſtitutum vidi.

§. VIII.

Methodus præſervatoria. Quod denique mali præſervationem attinet, illa optime recto rerum non naturalium uſu impetrabitur. Æger nimirum aere puro, ſereno, ac temperato utatur : & cum HIPPOCRATES *Sect. II. aphor.* 45. juvenibus per cœli mutationem à convulſionibus liberationem promittat : igitur peregrinatio ex locis præſertim paludoſis, frigido-humidis, craſſo & denſo aere ſtipatis, ad loca altiora, ſicca, ſalubriora plurimum ſuadenda erit. Vitandus quoque eſt decubitus in terra humidiori, diuturnior in aëre vitioſo, veſperi, & circa noctem obambulatio, item die ſole fervidiori exiſtente. Victus ſit facilis, potui inſerviant vel aqua frigida, vel medicata, vel infuſa calida ; animi conſervetur hilaritas; venus ſit parciſſima, motus corporis exerceatur ; ſomnus plenior capiatur ; alvus ſervetur lubrica, ac ne cumuletur moles ſanguinis, congruis venæ ſectionibus, aut ſcarificationibus proſpiciatur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Convulſiones ex ſcabie retropulſa. ADoleſcens xvııı. annorum, conſtitutionis tenerioris, bilioſæ, & valde ſenſibilis, horæis fructibus large indulgens, incidit autumno in ſcabiem : ad quam abigendam abſque proportionata evacuatione, ſtatim utitur externis unguentis ex ſulphure, oleo olivarum & nitro paratis : quibus quidem repellitur ſcabies, mox autem iterum effloreſcit. Paullo vero poſt, cum brumali tempore ſub gelu intenſiſſimo per aliquot horas verſaretur, protinus & penitus evanuit ſcabies, ac æger habuit optime. Tum accidit, ut hauſto ſub epulis vino Sect, elapſis aliquot horis de ſumma præcordiorum anxietate, ac atrociſſimis imi ventris torminibus conquereretur. Advocatus Medicus ordinat clyſterem oleoſum, ac interne eſſentiam carminativam & antiſpaſmodica præſcribit : ſed paullo poſt invadunt ægrum violentiſſimæ convulſiones epilepticæ, cum ejulatu atque clamore maximo . pu ſu

aucto ac artuum immani agitatione ſtipatæ. Adſtantes, venenum ſub vino Sect propinatum fuiſſe rati, Medici opem denuo implorant: qui ob nimiam ingurgitati vini copiam, lene ex tribus tartari emetici granis concinnatum exhibet emeticum feliciſſimo ſucceſſu. Redibat quidem malum, ſed longe mitius, & tandem, adhibita convenienti medicatione, penitus eſt debellatum.

Epicriſis.

Præſens malum à ſcabie repulſa originem traxiſſe, luculenter patet. Ad illam vero intra corpus repellendam nihil magis valet, quam frigus ac purgantia; quibus motus humorum, qui in ſcabioſis hiſce morbis in corporis potiſſimum ſuperficie vigent, ad centrum magis convertuntur, tranſpiratio impeditur, & ſic impura ſalia in maſſa remanent ſanguinea. Hæc naturæ ſunt acris, & fere cauſticæ, atque, ſi ad internas nervoſasque partes cum ſuccis perveniant, illiſque firmius inhæreant, ſontica machinantur mala, atque graviſſimos motus ſpaſmodicos & convulſivos inducunt. Noxioſiſſimam hancce efficaciam eo magis exſerunt, ſi humores vitales vehementius commoveantur ac exagitentur; uti quidem in præſenti caſu nimio vini Sect potu factum eſt. Curatio igitur binis abſolvitur indicationibus, nimirum ut primum, aucta tranſpiratione, ſalinæ ſordes ad corporis propellantur habitum; deinceps motus convulſivi conſopiantur. Priori ſcopo ſatisfecimus pulvere, qui ex pulvere marchionum, nitro, cinnabari nativa, ſuccino, antimonio diaphoretico & aliquot theriacæ cœleſtis granis componitur: atque infuſo theiformi, quod habebat radicem chinæ, herbam veronicæ & flores ſambuci; alteram vero indicationem mixtura ex eſſentia caſtorei & liquore meo anodyno concinnata impetravimus; & hiſce, ſubjunctis laxantibus, ægrum reſtituimus.

Observatio II.

Convulſiones ab imminuto menſium fluore.

Virgo generoſa, XVIII. annorum, ſanguine ſuccisque plena, habitus corporis laxioris, ſpongioſioris, vitæ ſedentariæ addicta, atque cibis horæis, nimioque aceti uſu per plures annos delectata, vehementi aliquando brevi ante menſium eruptionem percellebatur terrore. Inſequutus uteri fluor erat parcior, atque vehementi præcordiorum anguſtia, dolore artuum tenſivo, ac oſcitationibus ſtipatus. Brevi poſt extrema frigebant; thorax horrendis convulſionibus attollebatur, cum moleſtiſſima præcordiorum conſtrictione; cor palpitabat vehementiſſime; dolor tenſivus, à cordis ſcrobiculo ad ſpinam uſque dorſi protenſus inſigniter adfligebat, atque præſertim in faucibus difficilis deglutitio cum ſenſu infixi pali percipiebatur. Præterea tuſſis aderat ſicca, nauſea, conatus vomendi, vaſorum capitis turgeſcentia, narium ſiccitas, atque ingens bibendi deſiderium, cum alvo pertinaciter obſtipata; quæ ſymptomata per intervalla recrudeſcebant, & circa menſtruam periodum pertinacius inhærebant. Præter venæ ſectionem varia remedia antiſpaſmodica tam fixa quam volatilia, nec non anodyna fuerunt adhibita: quæ quidem malum mitigabant, penitus vero extirpare non poterant. Tandem meæ ſe tradidit curationi; quare ipſam in balnea crebro deſcendere juſſi, & deinde pilulas meas balſamicas, ac pulverem antepilepticum propinavi: quorum ope perfectæ reſtituta fuit ſanitati.

Epicriſis.

Hic affectus ſpaſmodico-convulſivus ſedem ſuam potiſſimum habuit in ea medullæ ſpinalis parte, quæ intra ſpecum vertebrarum dorſi ac colli continetur. Namque haud ignorari oportet, convulſionum cauſam non ſemper in tota ſpinali medulla hærere; ſed ſæpius unam vel alteram illius partem duntaxat occupare; unde etiam particulares artuum ac corporis agitationes derivandæ ſunt. Cauſam vero materialem ſævioris hujus affectus ſuppeditavit humorum vitium; qui per vitam ſedentariam, atque diætam craſſam acidamque accumulati, ſpiſſiores, quin & impuri fuerunt redditi: imprimis vero acidæ ac viſcidæ cruditates in inteſtino duodeno generatæ, anſam dederunt flatulentiis ac imi ventris ſpaſmis; quibus, accedente vehementi terrore, ſanguis exitu ſuo per loca uterina deſtitutus, ad ſuperiores partes, maxime præcordia regurgitavit; ibidemque ſtagnans, nerveas membranas vellicavit, & ſic continuata ad membranas medullæ ſpinalis ſtrictura, convulſivum inductum fuit malum. Quare ea fuit medendi intentio, ut imminuta per venæ ſectionem ſanguinis mole, menſtrua reſtitueretur purgatio; humores ad peripheriam & inferiores corporis partes revocarentur; ac denique violenti motus conſopirentur. Quibus quidem ſcopis accommodatiſſima fuerunt balnea temperata; quæ tenſas partes relaxandi, ac æquabilem ſanguinis circuitum promovendi, egregiam obtinent virtutem; ut tum denique ad ſedandos violentos motus, pulvis antepilepticus cum fructu adhiberi potuerit.

Observatio III.

Convulſiones cum vomitibus alternantes.

Virgo annorum viginti, & quod excurrit, temperamenti ſanguineo-cholerici, annuo circiter abhinc tempore poſt cibum ab ira vehementi ſumtum, altero die vomitibus afficiebatur per ſex integras hebdomades, quibus omnia, quæ aſſumſerat, protinus ore reddebat, & inſuper aſſidua ventriculi preſſione, capitiſque doloribus infeſtabatur. Hiſce vero ſymptomatibus improvida curatione per opiata & martialia cum ſtomachicis elixiriis mixta conſopitis, ſucceſſerunt ſpaſmodico-convulſivæ motiones pedum atque brachiorum, ac ſi ſerram duceret, aut malleo quid percuteret, conjuncta ſpiratione celerrima. Paroxyſmi ſæpius redibant quotidie, nec niſi per quædam minuta inhærebant: ac tandem vomitibus iterum complicabantur, & cum hiſce per aliquot hebdomades alternabant. Neque tamen minus alvus aperta erat, & menſes rite fluebant. In tali rerum ſtatu poſt remediorum quorundam calidiorum uſum, vena in pedibus ſecabatur: quo facto accedebat febris intermittens, admodum irregularis; ſub qua ceſſabant motus violenti, & datis ſubinde pilulis balſamicis remittebant quoque vomitus; ventriculi autem preſſio, & capitis dolores adfligebant. Verum enim vero uterque affectus brevi poſt recrudeſcebat denuo, & ludebat variam valde ſcenam: ſiquidem mox alter, mox uterque evaneſcebant, mox iterum redibant. Ego tandem conſultus, præmiſſis præmittendis, acidulas

dulas

dulas Selteranas cum lacte potandas, ac balnea Hirſchbergenſia commendavi; quibus factum eſt, ut favente Dei gratia, ægrotans priſtinam recuperaret ſanitatem.

Epicriſis.

Dici vix poteſt, quam graviter ſpaſmodicis ſtricturis & preſſionibus poſt vehementiorem iram, ſi quis ſtatim capiat cibos, ventriculus affligatur. Vehemens enim hic animi affectus maxime in partes nervoſas, ipſumque ventriculum motu quodam ſtrictorio convulſivo agit. Hic ſi repletur alimentis, non modo ab eorum copia tunicæ nervoſæ cum nervis paris vagi magis diſtenduntur; ſed etiam turbata ſic digeſtione, cruditatum vitioſarum bile acriori permixtarum largior in inteſtino duodeno generatur colluvies, quæ veram continuis vomitionibus cauſam præbet. Hinc optimum ab initio fuiſſet auxilium in blando & accommodato emetico; ut illius ope biliuſa ſaburra ex fundo duodeni penitus expulſa fuerit. Quam diu enim quædam adhuc remanet ſentina; tam diu novum ex ventriculo affluentem chymum fermenti inſtar in ſuam permutat naturam: quare tali in caſu Veteres juſſerunt vomitum curare. Et imprudenter ſane ejuſmodi violenti ventriculi motus, relicta cauſa materiali, ſopientibus ſiſtuntur: namque licet exinde motus in ſtomacho conquieſcant; tamen acris illa ac impura materies, in maſſam ſanguinis atque lymphæ rapitur, & tali ratione univerſales in artubus muſculiſque corporis induxit convulſiones. Inde etiam factum fuit, ut reverſis propter collectam denuo impuritatum in primis viis molem vomitibus, ceſſaverint convulſivi motus; præſertim cum acceſſerit febris tertiana, quæ ordinario à bile impura in primis officinis ſubſiſtente ſuam trahit originem. Hi enim febriles motus eam obtinent indolem, ut ſordes acres, ſpaſmorum nutrices, ex artubus, imo ipſis viſceribus, optime diſcutiant, & ſic ſublato convulſionum pabulo has etiam tollant. Verum enim vero cum in noſtro morbo, humorum maſſa, morbi diuturnitate, plane à naturali temperie receſſerit, mirum haud eſt, ſi & vomitus & convulſivi motus redierunt, donec tandem noſtro conſilio tota ſanguinis & humorum moles, ipſæque primæ viæ atque viſcera à pravis ſuccis per acidulas & balnea depurata fuerunt, & partes nervoſæ temperiem ſuam naturalem ac motum ordinarium recuperaverunt.

OBSERVATIO IV.

Convulſiones a ſpectro viſo. Novemdecim annorum adoleſcens, melancholici temperamenti, a ſervitiis domini cujuſdam, ſcabie diu vexatus, tempore aliquando hiemali circa horam nonam veſpertinam in platea circa cuſtodiam, ex qua ante quatuor dies fur quidam in viridi veſte ad patibulum deductus erat, obambulans, huncce furem in ſpectri forma ſibi obſervari imaginabatur. Hinc incredibili timore, ac plus quam panico terrore perculſus; pondus ſpectri humeris ſuis inhæſiſſe credens, illudque à ſemet ad ædes uſque domini ſui deportatum fuiſſe, pertinaciter exiſtimavit. Domum ingreſſus inſigni horrore, ſudore frigido, ſummaque virium imbecillitate prehendebatur, & abhinc per quatuordecim fere dies, appetitu plane dejecto laborabat. Poſtea ipſi intra lectum decumbenti idem ſpectrum viſum fuit, quod pollicem dextri pedis quaſi extrahere molebatur. Pollex etiam ſequenti die inſigni rubore affectus, in ipſam abiit ſuppurationem: ſequebantur brevi poſt immanes partium nervoſarum concuſſiones ac convulſiones, ita, ut nunc inſtar arcus inflexi corpus in ſublime attolleret, nunc inſtar globi incurvaret, linguam morſicaret, conjuncto calore partium præternaturali, pulſu citatiori, ſiti, & alvi contumaci obſtipatione. Mox lingua deficiebat, mox verba ſine ordine faciebat, quin etiam per feneſtram ſe præcipitaturum minabatur. Paroxyſmi per intervalla certis redibant temporibus, & æger eorum acceſſionem præſentiebat, dum aura quædam ex inferioribus per dorſum ad ſuperiora aſcendere videbatur. Remedia, quorum ope ſævum hoc malum fuit depulſum, erant venæ ſectio in pede adminiſtrata; alvi, quæ erat conſtricta, reſeratio per clyſteres emollientes & paregoricos; frequens *pulveris* uſus, qui *ex antimonio diaphoretico, cornu cervi uſta, radice pæoniæ, cinnabari, ſuccino, ſingulorum æquis partibus* confectus erat. Tibiæ affecti pedis emplaſtrum veſicatorium admotum fuit, veſicis diutius apertis ſervatis: pro potu ſumſit aquam frigidam; ac denique in capite geſſit epithema ex aqua majoranæ, aceto roſaceo, rutaceo, & aliquot camphoræ granis confectum: quorum ope intra menſis ſpatium feliciter fuit curatus.

Epicriſis.

Temperamentum hujus ægri fuiſſe melancholicum, & defectus lymphæ atque ſanguinis ſubtilioris, & tardior humorum ſpirituum per caput circuitus indicant. Hoc temperamento prædití præ aliis ad recipiendas varias impreſſiones apti ſunt; hinc illos etiam ſæpius ſpectris terreri videmus: quæ ut plurimum nihil aliud ſunt, quam inſomnia vigilantium, ex corrupta phantaſia inducta, præſertim quando tempore nocturno timore corripiuntur. Vidi plures, paſſione hypochondriaca flatulenta laborantes, adparentibus ſpectris, licet ſua mutaverint domicilia, diu multumque excruciatos; quos convenientibus remediis, venæ ſectione in pede, potu diluente, laxantibus, carminativis ac ſufficienti corporis labore, adjuvante divino auxilio reſtitui. Præterea ad præſentis mali generationem multum contribuit, quod æger diu antea ſcabioſa cutis deſœdatione, quæ impurioris, ſalinæ, acris lymphæ ſoboles eſt, laboravit. Quum itaque vehementi ob ſpectrum viſum timore ac terrore cutis fuerit conſtricta, & materia feroſa corrupta ac impurior ad nervoſas medullæ ſpinalis membranas, cui firmiſſime inhæſit, delata fuerit, mirum ſane non videtur, tam gravem convulſivam paſſionem inde prognatam eſſe. Neque parum ad exacerbationem mali cumulit ſtaſis ac corruptio lymphæ in pedis pollice per exciatum, ob iterato adparens ſpectrum, terrorem inducta. Exigua enim ſæpius eſt portio materiæ corruptæ, & malignæ, quæ ſola exhalatione nervis & eorum fluido adverſa, mali convulſivi cauſam præbere poteſt; dum aſcenſus auræ ex inferioribus ante paroxyſmum percipitur: uti obſervationes teſtatum faciunt, quæ exſtant apud ZACUTUM LUSITANUM *Lib. de praxi admiranda obſ.* 22. TULPIUM *Lib. IV. obſ.* 5. HOECHSTETTERUM *in obſ. part. II. cap.* 7. GALENUM *Lib. V. de locis affe-*

affectis cap. 6. DOLÆUM *encyclop. medic. practic. pag. 118.* Quando igitur à lympha acriori corrupta volatili, nervos eorumque fluidum perturbante, malum originem traxit: tum utique diaphoretica ex regno minerali petita, uti cerussa antimonii, bezoardicum minerale, cinnabaris, æthiops mineralis, cum aliis demulcentibus & antispasmodicis sociata, vesicatoria quoque, per quæ lymphæ impurioris exitus paratur, omne curationis punctum absolvere solent.

Observatio V.

Convulsiones atroces per potum aquæ frigidæ curatæ.

Puer Hebræus XII. annorum, à terrore & frigore incidit in ingentes præcordiorum anxietates, cum tussi, virium lapsu, extremorum tremore, intercurrente horripilatione & interno æstu. Tertia die post manus & pedes convulsivis motibus, & subsultibus, per horæ dimidium insistentibus agitati sunt. Inde magis magisque increverunt convulsivi hi motus, ut dorsum & collum aspectu horrendis incurvationibus & contractionibus aliquoties de die quassaretur. Sub paroxysmo pedes frigebant, thorax elevabatur, respiratio erat crebra, pulsus celer & durus, sensus tamen constabant: post illum corpus languebat universum, adpetitus vero cum somno erat integer. Multi in consilium adhibiti Medici, exteri etiam, partim verminosam progeniem subesse, partim per terrorem inductum esse malum reputarunt. Sed data, tam ex illorum sententia anthelmintica, quam ex horum præscripto antepileptica, adhibitis simul balneis, fuerunt prorsus frustranea. Malum potius perstitit idem, quin subinde factum acerbius. Tandem miser, aquam frigidam fontanam, ad unam vel dimidiam mensuram, quotidie cum dosi pulveris antispasmodici bibere jussus est: qua intra quatuordecim dies motus isti convulsivi paullatim compositi, nec in hoc usque tempus iterum infestarunt.

Epicrisis.

Quandocunque sine singulari humorum vitio, aut dyscrasia præcedente, salvisque visceribus, à causa plane immateriali, ut vehementiori terrore, timore, frigore præsertim superveniente, partes nervosæ & musculosæ in effrænes & impetuosas exagitantur commotiones: quotidiana teste experientia, frustra adhibentur evacuantia, alterantia, roborantia, nervina, cephalica, venæ sectiones, fonticuli, vesicatoria &c. quorum usu misere plerumque ægrotos cruciare solent medici, & malum exacerbare. Potius specifica, quæ blanda subtili exhalatione sulphurea, membranis nervosis sese insinuant, & motus hosce vitiosos contemperant, omnium sunt præstantissima. Hæc vero potissimum ex regno animali desumantur; utpote quæ natura ac mixtione sua, solidis æque ac fluidis corporis nostri partibus admodum amica, noxiis autem vaporibus plane adversa sunt. Notandum vero, ea omnia recentia, nec ultra aliquot menses asservata esse debere: quoniam alias rancida fiunt, atque suam amittunt fragrantiam. Præter hæc, auxilium magis quærendum est in elementis, quam in ipsis pharmacis, præsertim si malum diutius inhæserit. Quare noster etiam æger, curatus est potu aquæ frigidæ & quidem fontanæ; cujus egregiam virtutem experientia comprobat. Ea namque, sicuti in peculiari *dissertatione de salubritate aquæ frigidæ* demonstravi, non modo propter fluidum, verum etiam frigidum suum principium ad corrigenda tam fluidorum vitia, quam roborandas partes solidas est aptissima: modo sub certis circumstantiis, atque debito ordine adhibeatur. Maxime observentur hæ regulæ, ut primum non nimis copiosis atque largis haustibus, sed successive bibatur; & deinde externum corpus, maxime pedes atque ventriculi regio à frigore externo probe muniantur, ut hoc remedii genus auctior subsequatur perspiratio.

Observatio VI.

Convulsiones, quarum fomes in intestino duodeno hæsit.

Adolescens XVI. annorum generosus, constitutionis sanguineæ, ac succulentæ, cibos præsertim acidos in deliciis habens, jam decem annorum puer colica convulsiva per duos fere integros menses tam gravi adflictus erat, ut plures incantamentum subesse crediderint. Præterea præmaturam venerem exercere, corpus frigori sæpius exponere, atque passionibus animi, præsertim iracundiæ magis tacitæ, indulgere suevit. Hinc tandem ex improviso inter prandium corripitur primum immani artuum tremore, quem subito excipiebat concussio pectoris convulsiva, cum brachiorum atque pedum agitatione, & omnium sensuum abolitione stipata. Inhæserat jam per duas hebdomades hic gravis affectus; & paroxysmus ad duas vel tres horas durans quotidie ter quaterve redierat. Cum ego ipsum accederem, edixit mihi, quod malum vehementissimis in epigastrio circa cordis scrobiculum doloribus constrictoriis invaderet, qui se extendentes ad sinistrum latus, ubi ventriculi situs est, tandem per dorsum intra scapulas ad fauces ascenderent. Sub ipso paroxysmo vehementissima erat pedum ac brachiorum jactatio, agitatio, tremor atque frigus; & alvus plerumque adstricta, quandoque etiam nimis laxa.

Secata fuit vena, infusi clysteres, data antispasmodica, castorina, cinnabarina, sed in cassum. Ordinavi infusum millefolii, & florum chamæmeli, cum cremore lactis miscendum, & parciori, sed sæpius iterata, dosi sumendum: balneum aquæ dulcis; pulveres ex lapidibus cancrorum, cum pulvere marchionum & pauxillo succini confectos; & denique vesicatorium etiam suris pedum curavi adplicandum. Sed omnium frustranea erat opera. Tandem commendatæ à me sunt acidulæ Selteranæ cum lacte; & alvus alternis diebus, drachma una pilularum ex sapone veneto paratarum purgata est: quo facto malum remisit, & æger perfecte consanuit.

Epicrisis.

Veneris nimius ac intempestivus usus iis præsertim quam maxime nocet corporibus, quæ sunt sensibilioris ac debilioris naturæ, aut quæ jam antea morbo spasmodico vel alia læsione capitis, aut nervosarum partium laborarunt. Sic ego sæpius observavi, in capitis gravioribus à causa violenta externa læsionibus, super coitu funesta accessisse symptomata: qua de re conferatur HILDANUS *Cent. 1. obs. 22. & Cent. IV. obs. 26.* Multo magis autem inimica est venus, si aliæ causæ, quæ nervos debilitant, sanguinem commovent, & cum spastica strictura in partes solidas agunt, uti sunt ira, exter-

externum frigus, & id genus alia, concurrant. Quare nullum est dubium, quin in præsenti casu ira suppressa ad crebriores paroxysmos multum contulerit: quod etiam testatur vehemens ille dolor cardialgicus, in epigastrio circa cordis scrobiculum se exserens, & ad fauces ascendens, qui plerumque corruptum & mordacem in duodeno hærentem biliosum humorem pro causa agnoscit. Quamobrem insigne levamen attulerunt acidulæ Selteranæ cum tertia lactis parte ad integram mensuram per aliquot septimanas usurpatæ; atque pilulæ ex sapone veneto concinnatæ: utpote quibus acrimonia biliosa non modo temperata, diluta & educta; sed etiam læsio nervearum ventriculi membranarum emollita fuit. Alias in epilepsia & motibus convulsivis, qui à vehementi iracundia fuerunt excitati, non sine singulari fructu usum seri lactis aciduli; vel etiam solam aquam frigidam, tincturæ florum papaveris, quæ cum spiritu vitrioli rectificatissimo parata sit, nuptam, per vicea hauriendam suasi.

Observatio VII.

Convulsiones ex nimio & præmaturo veneris usu.

Ante plures annos contigit, ut adolescens quidam XVIII. annorum subito concideret semianimis, cum horrore & artuum tremore, facie tamen rubicunda & pulsu adhuc micante. Et licet elapsa hora, remediorum ope refocillaretur: ingentem tamen non solum totius corporis languorem persensit; sed etiam haud ita multo post eodem paroxysmo, post gravem præcordiorum anxietatem, & artuum lassitudinem, correptus est; qui aliquoties intra hebdomadem repetens, ardentem intulit in dextri cubiti angulo dolorem, tumore & contractura demum brachii stipatum, & abhinc augmento sui & exacerbatione mali accessiones prænunciantem. Medici in consilium vocati, modo vermes, modo aliam sonticam causam subesse credentes; variis contra atrox hoc malum pugnabant præsidiis; sed tantum aberat, ut illud debellarent, ut potius magis magisque exacerbaretur. Ego tandem in auxilium vocatus, solo decocto ex antispasmodicis, demulcentibus & nervino-anodynis parato, & mane aliquamdiu poto ægrum ab immani morbo liberavi; cujus causa posthæc in apricum producta fuit, dum ancilla gravida & partui vicina fassa est; juvenem illum, antequam hoc morbo corriperetur, singula fere nocte cum ipsa concubuisse.

Ita quoque ante annum adolescens nobilis, *ein Page*, in aula propinqua, satis alias incolumis, subito præter omnium expectationem & opinionem, horrendis prehendebatur convulsionibus, oculos vehementer contorquebat, vociferabatur, linguam exserebat, caput ad parietes violenter allidebat, artusque tam superiores, quam inferiores tanta concutiebat agitatione, ut vix aliquot viri eum coercere valuerint; spuma vero ante os nulla erat, nec pollicum contractio, nec loquelæ impedimentum. Calefacto per imposita stragula corpore, & data mixtura ex aquis analepticis & antispasmodicis composita, remittebant convulsiones, noctem transigebat somno placido, & in toto corpore apparuit sudor. Expergefactus non nisi de lassitudine corporis conquerebatur. Causam tam subiti & gravis affectus cum inquirerem, nullam aliam, quam præmaturum & nimium veneris usum, atque detestandam manustuprationem explorare potui. Suasi itaque, ægrum in lecto temperate calido ac blanda quiete servare, & non nisi jusculis ex carnibus, cancris contusis & rasura eboris ac cornu cervi confectis uti. Pro potu ordinavi emulsionem amygdalinam tenuem; dato quoque pulvere Marchionum ex aqua liliorum convallium, florum tiliæ, primulæ veris &c. quorum remediorum ope ab ulterioribus mali insultibus liber evasit.

Epicrisis.

Quemadmodum intempestiva & nimia venus in omni, etiam robusto corpore, vires insigniter frangit, atque debilitat: ita eo magis nocet, ætate imbecillibus, pueris, quin & senibus. Recte enim HIPPOCRATES *Lib. de genitura* §. 1. scribit: *Robustissimum per genituram secernitur, quia à veneris usu tam pauca materia emissa imbecilles reddimur; & certe seminis dispendium plus debilitat, quam larga vena sectio.* Nihil itaque est, quod adolescentibus plus noceat, eosque ad graves nervorum morbos, ac ventriculi debilitatem disponat, quam præmatura & intempestiva venus. Non enim solum vera sunt, quæ HIPPOCRATES *Lib. VI. epidemior.* effatur, quod quibusdam, dum venere utuntur, inflatur venter, & strepitus inde fiant: verum etiam multiplici experientia annotavi, juvenes in academiis, Bacho & venere vires suas consumentes, quando in morbum acutum, ut variolas & morbillos inciderunt, plerumque fuisse mortuos. Neque vero virium dejectiones solum, ac morbi ex atonia solidarum partium natales suos mutuantes, ex abusu veneris inducuntur; sed sæpissime etiam spasmodicæ atque convulsivæ, eæque gravissimæ subnascuntur affectiones. Scilicet sub ipso congressu, ac fervidiori actu venereo, qui recte à *Democrito* parva vocatur epilepsia, ea animi habitudo, ac corporis conditio est, ut universum nervorum genus, & liquidum tenuissimum, in illis contentum, impetum faciens, gravius exagitetur, & in motum abripiatur præternaturalem. Hinc fit, ut sub ipso coitu pulsus valde citatus & vehemens manum vibret, cor palpitet, partes tremant, pedes post actum vacillent, & omnium humorum gravis prælio sit ebullitio. Ceterum si in ullo morbi genere genuina causa Medico rationali exploranda est; id certe in affectionibus convulsivis ac epilepticis observare oportet. Quando igitur perspicit sagax Medicus, quod motuum ejusmodi insolentium & inopinato accedentium insultuum causa nimiæ debilitati, ex excessiva venere inductæ, debeatur; non aliis certe, nisi nutrientibus, demulcentibus, vires & succos laudabiles restaurantibus, & denique motus impetuosos refrænantibus pugnandum est remediis.

Observatio VIII.

Convulsiones ex abscessu circa aurem sinistram.

Virgo generosa, XIII. annorum, ingenii alacrioris, menses nondum passa, cujus mater arthriticis atque cephalicis doloribus admodum obnoxia erat, maculis scabiosis per totum corpus efflorescentibus corripiebatur, quæ remediis, nescio quibus, tractatæ evanescebant. Accedente autumno, cum vespertino tempore sub aëre valde humido & frigido in horto obambularet; postridie de languore corporis, dolore capitis,

præsertim in sinistro latere, tussi atque coryza conqueri cœpit. Quæ symptomata, æstu præternaturali stipata, cum singula revertetentur vespera: morbus pro catarrhali febre habitus, variisque oppugnatus fuit medicinis. Sed tantum aberat, ut mitigarentur hæ adfectiones, ut potius quotidie invalescerent: namque dolor capitis hemicranicus ita increscebat, ut omnem somnum, adpetentiam & vires sustulerit. His malis ultra mensis spatium tentata, nulla nec medicamentorum, nec alimentorum, præter aquam frigidam atque lac assumere volebat. Tandem incidebat in motus convulsivos, cum spasmo, quem vocant cynico, labiorum orisque distorsione, atque effuso risu junctos: accedebant brachiorum modo unius, modo alterius agitationes; collum variis modis mox antrorsum, mox retrorsum torquebatur; tanta quidem violentia, ut nemo adstantium illam posset coercere, & si hoc fine omnes nervos intendebant, ægra animo delinquebat: ceterum parum, & non nisi absona loquebatur; assiduæ urgebant vigiliæ, & alvus non nisi globulis sacharinis solicitata respondebat. Hisce malis per duos infestata menses, meum tandem implorabat auxilium. Exploratis ergo cunctis momentis, insignem in sinistro capitis latere, circa parotides glandulas tumorem, rubore stipatum annotabam; quem cum paullo fortius comprimerem, protinus cum ejulatu clamabat ægrota, atrocesque contorsiones incurrebat. Hinc facile judicare potui, ibidem mali sedem hærere; & ideo, quoniam omnia interna medicamina respuebat, nihil præter cataplasma ex mica panis similaginei, croco, vitelio ovi, cremore lactis, & floribus sambuci concinnatum, repetitis vicibus curavi adplicandum. Quo factum est, ut interjectis paucis diebus, ingens liquoris viscidi, flavi & saniosi ex meatu auditorio copia effluxerit; & brevi post non solum cuncta symptomata conquieverint; verum etiam, adhibitis tum congruis remediis temperantibus, integræ sanitati ægra fuerit restituta.

Epicrisis.

Genuinam morbi sedem, ejusque originem sæpenumero adeo absconditam esse, ut etiam peritissimus non nunquam falli possit Medicus; inter plures historias hæc quoque clarissime docet. Haud enim raro ipsi ægrotantes, præsertim infantes, quando capite affecto mens quoque & functiones animales simul sunt perturbatæ, nihil, ex quo certi quidpiam in dignoscendo elicere possit Medicus, edicere & declarare valent. Quamobrem in tali rerum statu operæ est pretium, ut Medicus ipse tangendo, & aspiciendo morbi sedem explorare studeat. Præterea ex nostro casu patet, convulsivas agitationes ex vellicatione remotarum partium suboriri posse, præsertim in subjectis constitutionis sensibilioris. Hic enim abscessus circa aurem occultatus, propter vehementes fibrillarum distensiones & distractiones tam graves totius corporis excitavit convulsiones; quæ tamen non ultra caput, ejus integumenta, atque brachia se extenderunt; quia videlicet brachia & externæ capitis partes à nervis cervicalibus suos accipiunt ramulos.

Qui plures de motibus convulsivis ac epilepticis casus, cum mea consultatione legere cupit; eas inveniet *in Consultationibus ac Responsis medicis Sect. III. casibus CL. ad CLIX.*

CAPUT III.

De Motibus Spasmodicis vagis.

§. I.

Est quoddam motuum spasmodico-convulsivorum genus, quod cum totis ferme inhærescat corporibus, & mox caput, mox pectus, mox abdomen, mox externos artus molestissime detorquendo, mira volubilitate totam pervagetur machinam; nomen *affectus spasmodici vagi*, quem vulgo *die Krübel-Kranckheit* dicunt, sortitum est; nec incondite à TIMÆO à GULDENKLEE *epistol. 9. Lib. I.* epilepsia mira nuncupatur. Re autem vera hoc malum *nihil est, nisi violenta, involuntaria, plus minus vaga omnium totius corporis partium, maxime externorum artuum agitatio ac contractio; ex membranarum nervearum, juncturas potissimum investientium vellicatione, per vaporem subtilem, acrem, volatilem facta, & vi consensus ad cerebri ac medullæ spinalis meninges sæpissime propagata, originem trahens.* *Definitio affectus spasmodici vagi.*

§. II.

Patet ergo differentia, quæ motus spasmodicos vagos ab epilepsia distinguit, & convulsionibus. Quemadmodum enim epilepsiæ sedes in membranis cerebri, & convulsionum causa in medullæ spinalis meningibus quærenda est: ita è contrario motus convulsivi vagi à stricturis earum membranarum potissimum, quæ juncturas partium cingunt, natales suos mutuantur; atque per consensum tantummodo in violentas meningum cerebri ac spinalis medullæ constrictiones transeunt. Quamobrem sæpissime quidem cum symptomatibus convulsionum & epilepticis complicantur: attamen ab iis ita differunt, ut convulsiones ac epilepsiæ totum corpus aut partes quasdam simul & semel invadant, easque in uno paroxysmo solas pertinacius adfligant; contra vero spasmi vagi incerta sede per universum corpus errent, & ex una parte nervosa ad alteram transeant, eam contractionibus, distentionibus, inflammatione, tumore, crispatura mirifice exagitent, ejusque functiones vehementer lædant, atque prosternant. *Differentia affectus spasmodici vagi ab epilepsia & convulsionibus.*

§. III.

Neque porro minus noster affectus insigniter discrepat ab arthritide sic dicta vaga scorbutica. Hæc nimirum incertis quidem locis per totum corpus vagatur, & juncturas artuum potissimum occupat. Sed nunquam est sine doloribus, minime autem artuum concussionibus ac agitationibus sic dictis clonicis stipata deprehenditur: contra vero affectus spasmodicus vagus plerumque doloribus vacuus, at violentis partium vibrationibus, & admirandis gesticulationibus semper conspicuus. Deinceps uterque affectus ratione causarum differt; quæ in arthritide vaga scorbutica humor crassior, acris, salinus existit; in spasmodico autem vago affectu non nisi subtilissimus ac halituosus vapor, nervosas partes repente lacessens & deserens. *Ab affectu vago arthritico.*

§. IV.

Sciendum igitur est de nostro morbo, quod *Historia*

more

Morbi spasmodici vagi.

more convulsionibus solito, suas per intervalla modo longiora, modo breviora formet accessiones, visu sæpius horrendas; atque etiam tempestatum, lunæ mutationum, quin & menstruæ purgationis in sequiori sexu habeat rationem. Expositi sunt huic immani morbo fœminæ præ viris, juniores præ adultioribus, & qui habitu corporis laxo, spongioso, succorum sanguinisque pleno pollent. Deinde hic affectus hieme præsertim, mensibus Decembri atque Januario circa solstitium hibernum invadere observatur; atque præterea etiam deprehenditur hæreditarius; sic novi quandam in nostra civitate haud incelebrem familiam, cui familiare admodum fuit, & in qua omnes liberos sævissimis ac atrocissimis misere cruciavit symptomatibus.

§. V.

Paroxysmorum descriptio.

Ipse paroxysmus tot, tamque variis modis tyrannidem suam exercet, quot adoritur individua. Frequentissima symptomata hæc sunt: sentiunt ægri sensum formicationis in manibus, vel pedibus; sequuntur oscitationes, pandiculationes, præcordiorum anxietates: tum excipiunt ipsæ volutationes ac agitationes spasmodico-convulsivæ, ab uno membro ad alterum ambulantes. Mox enim brachia manusque attolluntur, trahuntur, retrahuntur, jactantur, variisque modis agitantur, ac si tribularent; mox pedes in diversas plagas extenduntur, dextrum crus antrorsum, sinistrum retrorsum, aut vicissim trahuntur, terram validissime quatiunt, conculcantque; genua ad corpus retrahuntur; mox totum corpus antrorsum, retrorsum, ad latera movetur, attollitur, circumgyratur, contremiscit, spina dorsi incurvatur, arcum format; mox in terra insectorum instar reptant, ac misere quatiuntur; mox unguibus dilacerant vestes, scalpunt parietes. Non minus caput afficitur, torquetur mirifice, in omnes plagas rotatur; oculi violenter aperiuntur, in gyrum moventur; os hiat, mox clauditur, huc vel illuc torquetur; linguam ore exserunt, atque commordent. Sonitus edunt varios, mirificosque, boatus, aliaque animalium voces æmulantes, ut à dæmone videantur obsessi; flent, ridentque sine ratione, & aliorum voces acutissimis auribus excipiunt. Neque vero internæ partes atque viscera à sævis spasmis immunia sunt: qui, quod notatu dignum est, cum externorum artuum stricturis alternant. Hinc respiratio est angustissima cum suffocationis metu; cardialgia vehemens, crudelissima imi ventris tormina; singultus, cordis palpitatio; alvus adstrictissima; urinæ tenuis vel nullius mictio; & verbo, nulla in toto corpore pars est, quam non pervadat truculentum malum.

§. VI.

Paroxysmi sequela.

Finito tandem tristissimo hocce spectaculo, remanent ineffabiles corporis languores, vel alti sopores: haud raro truces articulorum agitationes terminantur in tumores inflammatorios: in quibusdam cutis veluti bile suffusa flavescit; in aliis pustulæ fœdæ ulcerosæ, vel vesiculæ magnæ aqua repletæ corpus obsident. Quidam extra paroxysmum bene habent, bene ingerunt, bene egerunt; fœminis nonnunquam menses rite fluunt, interdum parcius. Post mortem in dissectis cadaveribus inflammationes ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, pulmonum observantur; vesicula fellis admodum turgida, & ipsa bilis ad aliquot cochlearia in ventriculum effusa adparet. Conf. BONETI *sepulchretum anatomicum*, & *Oper. de motibus convulsivis pag.* 120.

§. VII.

Affectus spasmodicus vagus grassatur epidemice.

Notatu subinde dignum est, quod affectus noster spasmodicus vagus, certo anni tempore, certisque locis ac regionibus grassatus fuerit populariter. Sic junctus aliquando fuit febribus epidemice adfligentibus; hinc HORSTIUS *in Operib. medicin. Tom. II. Lib. VIII. pag.* 105. refert *historiam febris epidemicæ olim per Hassiam grassantis, cui gravissimæ junctæ fuerunt convulsiones.* Neque minus SENNERTUS describit talem febrem epidemicam cum spasmo stipatam, quæ annis 1596. & 1597. in episcopatu Coloniensi, Westphalia, ac comitatu Waldeck, sub nomine *der Kribel-Kranckheit* popularem edidit stragem; de qua peculiare Medicorum Marpurgensium exstat consilium. Hoc quoque nomine memorabilis est ille spasmodicus morbus, qui superioribus annis incolas Misniæ, Marchiæ atque Lusatiæ corripuit, & miris sævisque symptomatibus tragœdiam lusit; idemque ac prior nomen obtinuit. Descriptus est in ACTIS MEDICOR. BEROLINENS. *decad. II. vol. VI.* & à celebri Budissæ Medico, D.D. BUDDEO tractatu peculiari.

§. VIII.

Causa proxima formalis affectus spasmodici vagi.

Transeo autem ad ætiologiam affectus spasmodici vagi; & illius causam formalem proximam pono in strictura spasmodica earum potissimum membranarum, quæ juncturas & articulos nostri corporis investiunt: ex quibus vero vi consensus ad universum nervorum genus, hinc etiam membranas cerebri atque medullæ spinalis nerveas sæpissime propagatur. Inde enim clarissimum fit, cur frequentissime juncturæ, vel unum alterumque membrum solum afficiatur: non minus ratio patet, cur haud raro totum corpus successive agitetur, atque motus convulsivi & epileptici simul complicentur. Et cum nervorum fere princeps intercostalis, ex variis nervosis ramis non modo ex cerebro proficiscentibus, verum etiam è medulla spinali oriundis, cervicalibus, dorsalibus, lumbaribusque compositus, per omnia corporis viscera, atque partes distribuatur: explicatu facillimum est, cur motus in nostro affectu violenti, nulli fere regioni parcant, sed pro varia phantasia, quæ tantum non semper in paroxysmis læsa observatur, tam diversas agitationes ac admirandas gesticulationes producant.

§. IX.

Causæ vellicationum spasmodicarum.

Hujus vero vellicationis membranarum nervearum, & insequentis convulsivi motus causæ, vel materiales sunt, vel, quod plerúque fit, in connata partium nervosarum debilitate, atque proclivitate ad hos vagos motus resident. Nimirum parentes hisce morbis tentati tantum non semper generant infantes, quorum genus nervosum ad eosdem affectus valde dispositum est. Hæcce vero dispositio consistit potissimum in ea particularum minimarum, quæ fibram ultimam constituunt, cohæsione, quæ ex levissimo ac vix naturali majori vel fluidorum impulsu, vel alio quodam per animi affectus inducto impetu, in præternaturalem ac violentam agitationem compellitur. Quæ si nativa ac hæreditaria præsto fuerit

dis-

diſpoſitio ; tum accedentes cauſæ occaſionales vel leviſſimæ tantos excitare valent tumultus, quantos in aliis ſanis ac robuſtis ſubjectis ne quidem graviſſimæ progenerare poſſunt. Et niſi eadem hæc nervoſi ſyſtematis imbecillitas nativa deprehendatur : tamen, in malo præſertim inveterato, per motuum diuturnitatem acquiritur, cauſamque quærentibus offert, cur ii morbi tam difficilem admittant curationem.

§. X.

Cauſæ materiales.

Ubicunque non adeſt hæreditaria ad motus ſpaſmodicos vagos diſpoſitio : hi ſemper pro materiali cauſa agnoſcunt dyſcraſiam quandam ac impuritatem humorum. Sciendum vero eſt, eam minime in humore quodam acri, ſalſo, ſcorbutico craſſiori conſiſtere ; ſed potius in volatili, ſubtili, ſulphureo, halituoſo humore, vel vapore, exigua ſæpenumero quantitate in maſſa ſanguinea oberrante, qui eo facilius ac intimius minimos partium nervoſarum poros ſubintrare poteſt, collocandam eſſe. Et tali ratione morbus noſter vagus ab arthritide vaga ſcorbutica eo melius diſtingui poterit ; prout jam egregie oſtendit JOH. DRAWITZIUS *in tr. de ſcorbuto Tit. II. de affectu ſpaſmodico ſcorbutico pag. 71.* Conf. etiam de morbis ejuſmodi convulſivis ex ſcorbutica humorum diatheſi ſubortis SALOMON ALBERTI, WIERUS *de ſcabie*, & MOELLENBROECK *de arthritide ſcorbutica &c.* Talis halitus atque vapor ſubtiliſſimus inhæret potiſſimum lymphatico latici, qui ob ſuam viſcoſitatem ad eos recipiendos aptiſſimus eſt : cum quo etiam per totum corpus circulatur, & ad nerveas deponitur partes. Hinc propulſis ad habitum corporis puſtulis, vel maculis purpuraceis, ſcabioſis, vel ulceroſis, notabiliter vel imminutas, vel plane ſublatas fuiſſe haſce vagas nervoſi generis motiones ; neque minus iisdem veſicatoria vel cauteria inſignem tuliſſe opem, probatiſſimorum Medicorum innumera teſtantur documenta. Quæſtio vero eſt, cur vapor iſte inimicus, cum lympha oberrans, juncturas partium potiſſimum occupet, non æque alias partes ? Non difficilis ſane reſponſio. Cum enim in juncturis ac articulis, ad flexilitatem ligamentorum conſervandam, inſignis lymphaticæ ſubtiliſſimæ portionis, cui inhæret halitus noxius, ex glandulis volatilis acrimonia ſecernitur copia : neceſſe omnino eſt, ut in iſtis locis, ubi copioſior eſt proventus, major motuum violentorum deprehendatur frequentia.

§. XI.

Cauſa ſpaſmi epidemici ſita eſt in aëre.

Quæ igitur cauſæ vaporem ejuſmodi volatilem, cauſticum ferme ingenerare valent : illæ eminus contribuunt ad producendos motus ſpaſmodicos vagos, & audiunt antecedentes. Has inter ſe nobis primum offert aër exhalationibus malignis volatilibus repletus, qui etiam morbo noſtro, ante aliquot annos in Luſatia ac Marchia epidemice graſſanti ſuam dedit originem. Talis enim aer, ſuas exhalationes in forma rubiginis malignæ, vel frumentaceæ, vel mellitæ, in fruges campeſtres, maxime ſecale, eo, cum florerent, tempore depoſuit ; & hinc non ſolum univerſum fere frumentum coinquinavit, verum etiam ad lolium præſertim frumentaceum, fatuum aut temulentum, quod Botanici vocant *Lizanium*, noſtri *das Mutter-Brandt-Korn, den tauben Rocken*, generandum multum contribuit. Fovet autem hoc lolium ſulphur quoddam narcoticum, vaporoſum, nervis admodum inimicum : hinc non ſolum antiquiſſimis temporibus cerebrum afficere, & oculorum caliginem inducere perhibebatur, atque ob hanc rationem lolio victitaſſe myopes atque coecutientes dicebantur ; vid. PLAUTUS *mil. glorioſ. Act. 2. Scen. 3. v. 80.* verum etiam vertiginem, temulentiam, vomitum, cardialgiam, ſoporem, delirium & ſpaſmodicos affectus inde excitari jam annotarunt M. N. C. *anno III. dec. II. obſerv.* 186. & *dec. II. anno VIII. obſ.* 183. ACTA URATISLAV. *Tentam. XXIII. menſe Januario pag.* 38.

§. XII.

In victu impuro.

Non ergo dubitandum eſt, quin talis aër non ſolum per ſe inſpiratus, ſit noxioſiſſimus ; hinc in ACT. MEDIC. BEROLIN. *Dec. II. vol. VI. pag.* 57. obſervatur, piſcatores, qui mane & ſero in navibus ſuis commorantur, primum omnium hoc morbo correptos fuiſſe : verum maxime lolium illud frumentaceum, pani piſto immixtum, atque comeſtum, dirum illud malum ſpaſmodicum progeneravit. Namque annotavit Celeberrimus BUDDEUS *tract. de hoc morbo, pag.* 24. quod homines, quibus fuit curta ſupellex, & qui hoc frumento veſci debuerunt, longe frequentius motibus ſpaſmodicis correpti fuerint, quam quidem opulentiores, qui fruges ſuas ab intermixto lolio depurandas curare potuerunt. Et ſane ſolus impurus ſordiduſque victus ſufficit omnino generandis malignis humoribus, & hinc inducendo atroci malo: quare etiam illud ea inſequi obſervatur tempora, quibus inſignis annonæ eſt caritas, annotante DRAWITZIO *tr. de Scorbuto Tit. II.* circa convulſiones epidemicas anno 1596. ex eadem cauſa per Haſſiam graſſantes.

§. XIII.

Affectus ſpaſmodicus vagus ex ſordibus primarum viarum.

Quemadmodum vero affectus noſtri ſpaſmodici vagi, epidemice graſſantis origo ſubitanea eſt ; ita è contrario illius ex aliis cauſis producti generatio eo tardior, ſimulque contumacior duratio deprehenditur. Sordes primarum viarum, maxime in inteſtino duodeno ſtabulantes, acres, bilioſas, acidas, malum illud excitare poſſe, nemo negabit : ſed quomodo ? Ex acrimonia primarum officinarum, præſertim ſi excretiones naturales per alvum, cutim ac urinam imminutæ, vel ſanguineæ ſuppreſſæ fuerint, ſalia ſcorbutica fixiora in maſſam ſanguineam tranſmigrare certum eſt. Sed hæc nondum ſunt ſpaſmorum vagorum cauſæ : verum, ſi temporis diuturnitate, vehementioribus humorum commotionibus, aliiſque cauſis, talia fixa ſalia ſenſim reſolvuntur, attenuantur, ac in vaporem tenuiſſimum volatilem commutantur ; tum enaſcitur malum noſtrum ſcorbuticum. Inde patet, cur fœminæ hyſtericæ, viri hypochondriaci, aliique, quibus impuri ſunt humores, haud raro morbo noſtro afficiantur.

§. XIV.

A verminoſa colluvie.

Eundem porro à verminoſa colluvie generari poſſe, experientia comprobat. Hoc vero in caſu non ſolæ roſiones inteſtinorum, à vermibus vel vivis, vel eorundem acrimonia productæ ſufficiunt : ſed quandocunque vapores putres, cauſtici ex verminoſa ſentina mortua, corrupta ac putrefacta exhalantes, in maſſam humorum

A retropulsis cutaneis morbis.

morum abripiuntur, tunc demum efficiunt motus spasmodicos vagos. Tali ratione hi quoque sequuntur purpuram, scabiem, achores, arthritidem, podagram, ulcera, & alias cutis efflorescentias, vehementi frigore aut ex aliis causis repressas, ac intra corpus actas: quando nimirum salia impura fixa, per recensita vitia prius ad cutim depulsa, jam vero intus retenta, in volatilem, acrem, causticamque naturam commutantur. Et tum sciendum est, sæpius exiguam valde fermenti hujus acerrimi molem, tantos, ta.. ue graves excitare posse tumultus.

§. XV.

Causæ occasionales.

Quando igitur cunque vel nativa ad hosce motus dispositio, vel vapor sulphureus in humoribus præsto fuerit: tunc facillimum est, ut causæ occasionales levissimæ delitescens malum excitent. Ad has vero referenda sunt omnia ea, quæ succos vitales in motum naturali majorem agere possunt; tum enim commovent & exaltant simul halitus inimicos, adeoque immanes paroxysmos inducunt. Hæc inter principem locum obtinent graviora animi pathemata, terror, iracundia, mœror, tristitia, libido, & immoderatum gaudium; quippe quæ in motus partium corporis nostri & fluidarum & solidarum concitandos magnum habent imperium. Ob eandem rationem alimenta, potulenta, quin & medicamenta acriora, drastica, purgantia, volatilia, commoventia &c. efficacissimas ad revocandum malum præbent occasiones. Et præsertim huc facit aër, si vel malignis & acrioribus exhalationibus repletus, vel justo fervidiorem mox frigidior excipiat: hunc enim insignem in excitandis machinæ motibus pollere efficaciam, neminem fugit. Ex hujus varia constitutione ratio quoque reddi poterit, cur affectus spasmodicus vagus per certa temporis intervalla revertatur, & cur in locis potissimum paludosis ac humidis grassetur.

§. XVI.

Prognosis.

Quod denique attinet feralis hujus mali prognosin: dolendum sane est, eam plerumque non nisi inauspicatam suppeditari posse. Quamvis enim illud non adeo perniciosum sit, ut protinus jugulet homines; sæpissime tamen tam pertinaciter inhæret, atque adeo firmam sibi vindicat sedem, ut cunctam medicationem eludens, per multorum annorum seriem persistat, atque tandem in epilepsiam, aut apoplexiam, aut ipsam denique mortem desinat. Ubicunque vero hæreditaria abest dispositio, morbus recens, à causa externa inducta, ætas junior: tempestiva medicatio felicem sæpenumero sortitur eventum. Verum quando vapores virulenti, nervosas partes jam intimius penetrarunt, & altiores jam egerunt radices: difficillimum est, illos expellere, atque desideratam restituere sanitatem.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Affectus spasmodici vagi curatio quatuor potissimum absolvitur indicationibus; quarum *prima* est, ut materiam subtilem venenatam, quæ tantos in systemate partium nervosarum ac membranacearum excitat tumultus, corrigamus, ad exitum disponamus, & è corpore proscribamus: *altera*, ut impetuosas partium solidarum motiones cohibeamus ac sedemus; *tertia*, ut causas, ac sordes crassiores, quæ malum sustentant, perennemque fomitem subministrant, removeamus ac eliminemus; ac denique *ultima*, ut debilitatas partes, ne affectus hi more solito recrudescant, corroboremus.

§. II.

Quotuplex sit materia inimica, spasmorum causa.

Quod priorem attinet indicationem; notandum est, materiam illam inimicam, quæ hos morbos producit, duplicis maxime deprehendi naturæ. Aut enim illa est vaporosa, narcotica, sulphurea, acris; aut magis salina, acris, volatilis. Prior occurrit in adfectu, à causa externa epidemica, frugibus impuris, lolio temulento, herbis ac seminibus venenatis hyoscyami vel daturæ comestis inducto: posterior observatur, si malum à diathesi scorbutica, putrilagine primarum viarum verminosa, vel alia quacunque, retropulsis exanthematibus &c. suos traxerit natales.

§. III.

Quomodo e corpore sit proscribenda.

Quemadmodum vero hæc miasmata maligna, cujuscunque sint generis, per cutis poros, vi remediorum diaphoreticorum mitissimorum, quam citissime proscribere oportet; ita illis involvendis, invertendis ac obtundendis non præstantiora sunt, quam acidula leniora ac subtiliora. Hæc namque omni veneno narcotico adversantur, ejusque virtuti, & texturæ sunt contraria: hinc notabilis est observatio, quam LONGOLIUS *in judicio medico de grassante affectu spasmodico* communicat, dum refert, plures à solo acido vini in principio morbi sumto sanatos, & à gravissimis symptomatibus liberatos esse. Et præclara etiam est aceti vini, aut succi citri efficacia, si cum lapidibus cancrorum, & antimonio diaphoretico exhibeatur. Hoc nomine egregia porro virtus debetur mixturæ simplici, maxime si juxta *Paracelsi* mentem paretur. Ille nimirum spiritum vini rectificatissimum super vitriolo calcinato destillavit, destillatum capiti mortuo iterum affudit, & sic aliquoties reiterando, obtinuit spiritum vitrioli, quem vocat antepilepticum; cujus tres partes, cum spiritus tartari ac theriacalis camphorati ana una portione permixtæ, constituerunt mixturam ejus simplicem. Ex usu mihi etiam est liquor meus anodynus, tribus partibus cum una spiritus vitrioli bene præparati, ac dimidia spiritus tartari volatilis, aut eboris maritatus: quibus remediis mature datis, sæpius venenum narcoticum involvitur, obtunditur, atque tum subjunctis diaphoreticis fixis è corpore depellitur. Hæc nimirum cum acidis istis alternatim propinare convenit; & inter ea non præstantiora deprehendi pulveribus, qui ex lapidibus cancrorum, succino præparato, pulvere marchionum, nitro depurato, antimonio diaphoretico, cinnabari, & aliquot theriacæ cœlestis, quin & castorei, granis conficiuntur. Nec minorem laudem merentur decocta humectantia, infusa theiformia diluentia, & quæcunque temperatam promovere valent transpirationem.

§. IV.

Mali epidemici curatio.

Prius vero, quam ad horum remediorum usum accedamus; respiciendæ sunt causæ materiales, acrimoniam illam inimicissimam generantes, & hæ, quantum fieri potest, removendæ, ut malo præscindatur pabulum. Quare si morbus sit populariter grassans, & à victu impuro, aut externa causa inductus: vim ejus infigniter franget lene emeticum, mature, primis diebus, &

ſub acceſſionum intermiſſione datum. Quo ſine optimi & ſecuriſſimi effectus eſt radix Ipecacuanhæ; de qua drachma dimidia, vel in robuſtioribus integra cum pauxillo nitri commixta, pro doſi exhibeatur. Eo magis & neceſſarius, & fructuoſus eſt emetici uſus, ſi morbus ſit recens, & ægri adhuc de nauſea, cardialgia, præcordiorum anxietate, atque vomendi conatu conquerantur; claro documento, morbi fomitem, maximam adhuc partem in ventriculo hærere: Conf. BUDDEI *tractatus ſupra citatus pag.* 44. Tum ſupra memoratis remediis diaphoreticis, acidis, temperantibus, antiſpaſmodicis, atque tandem anodynis & roborantibus inſiſtere convenit.

§. V.

Curatio mali ex fomite primarum viarum ſuborti. Quod ſi malum per periodos invadat; certum eſt indicium, fomitem illius in ſaburra acri inteſtinum duodenum occupante reſidere. Tum præſtat pulveribus rhabarbarinis, ac abſorbentibus eam acrimoniam exturbare. Quando vero ſaburra verminoſa in inteſtinorum canale obhæſerit; huic obviam eundum laxantibus, cum extractis amaris, balſamicis, anthelminticis, uti eſt extractum tanaceti, cardui benedicti, centaurii minoris &c. maritatis; aut pulveribus laxantibus, qui habent ſemen ſantonici, corticem chinæ, cinnabarim, & tantillum jalappæ. Tum primis officinis à ſaburra omni liberis; humorum etiam maſſa à miaſmate ipſi inhærente, per bezoardica fixiora ac decocta diluentia cum regimine blando diaphoretico repurganda eſt.

§. VI.

Curatio motuum ſpaſm. à retropulſis exanthematibus productorum. Si motus ſpaſmodici vagi à retropulſis exanthematibus, ulceribus, arthritide, podagra &c. fuerint excitati: omnis primum curatio eo eſt dirigenda, ut lymphaticus latex, ab iis, quibus imbutus eſt, impuritatibus liberetur; & retropulſæ efflorеſcentiæ ad corporis ſuperficiem invitentur. Priori ſcopo inſerviunt pulveres diaphoretici, nitroſo-cinnabarini, cum extracto croci remixti: infuſa calida intra lectum cum regimine pota; mixtura ſimplex, liquor anodynus, & ſpiritu ebulis maritatus; poſteriori ſatisfaciunt frictiones, fomentationes corporis externi, tepidiora pediluvia, balnea aquæ dulcis cum lacte, atque laxantia; quæ illum ſimul habeant uſum, ut conſtrictas partes blande relaxent. Nec irrita ſæpius ſunt veſicatoria, fonticuli, & ſetacea.

§. VII.

Curatio motuum à dyſcraſia ſcorbutica ſuſcitatorum. Quod ſi quidam, uti plerumque fit, ex prægreſſa perverſa diæta diu male habentes, ſucceſſive motibus ſpaſmodicis vagis corripiantur: indicium eſt, illos à dyſcraſia ſanguinis ac lymphæ ſcorbutica fuiſſe excitatos. Tum aliam curandi viam inire decet: ſiquidem ea remedia in uſum ſunt vocanda, quæ corruptam humorum maſſam emendant, impuros humores per congrua proſcribunt emunctoria, ac circulum humorum reddunt æquabilem. Hoc nomine præter congrua laxantia, & clyſteres præſtantiſſima ſunt antiſcorbutica, & ex his temperatiſſima, veluti ſunt beccabunga, acetoſa, radix chinæ, ſarſaparillæ, lapathi acuti &c. hæc vel in decocti forma, vel potius in ipſis ſuccis adhibeantur, maxime ſi illi cum lacte caprino, vel ſero lactis adſumantur. Ipſum etiam ſerum lactis dulce, ea ratione, quam in *Conſult. ac Reſponſ. Medicin. Tom. I. Sect. I. Caſu* 13. aliiſque locis docui, paratum, ut loco aquæ ſimplicis, acidulis Selteranis, vel aquis deſtillatis herbarum antiſcorbuticarum, addito pauco nitro, ſumptum, ingentem pollicetur fructum. Neque alienum erit, ipſis acidulis cum lacte maritatis uti: & ſi in ullo morbo, certe in hoc excellentiſſima eſt virtus aquæ fontanæ, naturali frigiditate hauſtæ: quibus omnibus, ſi nimia ſanguinis moles fuerit præſto, congruæ venarum ſectiones conjungendæ ſunt.

§. VIII.

Quomodo motus effrænes ſint compeſcendi. Quando itaque dicta ratione craſſiores ſordes atque etiam volatilis venenata acrimonia aliquantulum ſopita & expurgata fuerit: tum ea in uſum vocanda, quin & priori curationi ſunt interponenda, quæ effrænes motus ſedant ac compeſcunt. Repetantur hoc nomine anodyna & antiſpaſmodica, quæ prioribus jam commendavi capitibus. Tali enim ratione & diaphoreticis interponuntur lenia ſedativa, v. g. pulveribus bezoardicis addi poteſt extractum croci, theriaca cœleſtis; mixturis ac ſpiritibus diaphoreticis cum fructu liquor anodynus & eſſentia caſtorei jungitur. Inprimis vero laudem in hoc morbo merentur lumbrici terreſtres recentiores, vel in pulvere, vel ſucco dati; quippe qui ſpecificam fere in ſopiendis motibus hiſce ſpaſmodicis vagis obtinent virtutem. Sæpius etiam mali vehementia requirit, ut externis linimentis anodynis atroces motus paulisper compeſcamus; quo reliquorum remediorum vis eo melior evadat. Inter ea deprehendi præſtantiſſimum, quod ſic ſe habet: *recipe axungiæ humanæ, olei nuciſtæ ana unciam ſemis, olei hyoſcyami drachmam unam, balſami Peruviani, croci, ana drachmam ſemis, olei ligni Rhodii, lavendulæ, rutæ, majoranæ, ana guttas decem. M. D.* Hoc linimentum ad tempora, cervicem, ſpinam dorſi, adplicare convenit. Et ejuſmodi remediis, maxime ſi malum nondum fuerit valde inveteratum, illud ſæpius profligari poteſt.

§. IX.

Curatio mali inveterati. Verum enim vero, longe aliter res ſe habet, ſi affectus exiſtat inveteratus, miaſma malignum ſe intimius in partes ſolidas inſinuaverit, ac generis nervoſi imbecillitas vel connata, vel per alias cauſas inducta præſto fuerit. Tali in caſu nihil eſt præſtantius ſubſidiis diæteticis, patienter, & per longum tempus uſurpandis. Quemadmodum ſcilicet rerum non naturalium uſus ita inſtitui debet, ne quid inde detrimenti in ſanitatem redundet: ita præſertim in aeris, cœlique mutatione magna curandi vis, & unicum fere ſolatium latet. Præparato enim corpore per venæ ſectionem, blanda laxantia, pulveres diaphoreticos ac temperantes, juvat peregrinationem inſtituere; & acidulas ad ſcatebram cum lacte, ſub mentis hilaritate, ac congrua vivendi ratione potare; ac eo præſertim reſpicere, ut inteſtinum duodenum ab acri bilioſa ſaburra ſemper maneat vacuum. Præterea, in hoc demum caſu ſpecifica antepileptica, cum lumbricis terreſtribus juncta, balnea quoque aquæ dulcis cum quarta lactis parte remixta egregiam operæ faciunt pretium.

§. X.

Roborantia. Quod ſi autem conquieverint motus violenti ſpaſmodici; roborationi partium nervoſarum opera danda eſt; quoniam ſi hæ maneant debiles,

non

non ſolum cruditates in primis viis facile colliguntur, verum etiam ipſum malum recidere ſolet. Quare haud ludetur opera, ſi in uſum vocentur balnea martialia, naturali frigiditate prædita, uti ſunt Lauchſtadienſia, vel Freyenwaldenſia; quæ ad roborandum & conſortandum corpus egregiam obtinent virtutem. Sub horum uſu pariter ac eo abſoluto, adhibenda ſunt decocta diluentia, ex radice chinæ, ſcorzoneræ, viſco quercino, qui inſigne roborans conſtituit: quo etiam nomine excellentis virtutis eſt cortex Peruvianus, in pulvere ſubtiliſſimo, cum ſuccino, cinnabari, antimonio diaphoretico maritatus. Hic enim cortex blanda ſua balſamica vi, humores corruptos, acres, bilioſos in duodeno potiſſimum hærentes invertit, ac benignos reddit; atque ventriculum ac primas vias roborando, digeſtionem egregie adjuvat. Quo etiam ſcopo elixir noſtrum balſamicum viſcerale præſtantiſſimam pollicetur opem; præſertim, ſi pilulis balſamicis, quandoque devorandis, primæ officinæ ſemper à ſordibus liberæ conſerventur.

§. XI.

Methodus præſervatoria.

Præter hæc denique præſidia, ad noſtri affectus præſervationem, ſedula cauſarum huc diſponentium evitatio, quam plurimum contribuit. Fugiantur nimirum loca uda, humida, paluſtria; & aër ſeligatur purus, ſerenus atque tenuis: hinc etiam in malo epidemice graſſante domicilia atque conclavia haud ſine fructu ſuffimigiis imbuantur. Victus porro ſit facilis ac conveniens; ne cruditates in prima regione, novi m ſpaſmorum pabulum generentur: quare SEVERINUS EUGALENUS *tract. de Scorbuto pag.* 119. caſum recenſet, de convulſionibus ſcorbuticis in infante, quæ nullis remediis curari prius potuerunt, quam donec nutrix ſana fuit quæſita. Inprimis cane pejus & angue fugiantur alimenta ac potulenta calidiora, commoventia; ut etiam animi pathemata, ira, terror, cura, triſtitia: utpote quibus in revocandis motibus ſpaſmodicis & convulſivis nihil eſt etiam acius. Alvus nunquam ſit obſtructa, nec ſanguinis moles nullo major: idcirco hæc congruis venæ ſectionibus ac ſcarificationibus ventilanda; illa victu emolliente, clyſteribus, ac pilulis balſamicis lubricanda. His denique omnibus, præſertim versus ſolſtitium brumale, quo plerumque hi affectus recrudeſcere ſolent, utendum erit.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa remedia calidiora.

Si ullus eſt morbus, qui delicatius, ac leviori quaſi brachio tractari debet; certe eſt noſter ſpaſmodicus vagus. Reſpuit ille valida, ac exacerbatur ab omnibus, utut leviſſimis ſpirituoſis, commoventibus, ac calidioribus, bezoardicis, alexipharmacis, volatilibus, eſſentiis, oleis deſtillatis &c. Materia enim ſabno-ſulphurea, quæ hos morbos fovet, tam ſubtilis exiſtit, tamque volatilis, ut ab ejuſmodi remediis admodum exaltetur & exagitetur. Cuncta, quæ exhiberi poſſunt, medicamina, ſint temperata; & in pulverum, mixturarum aquearum, decoctorum ac infuſorum forma propinentur.

§. II.

Circa antiſcorbutica.

Hanc etiam cautelam circa ipſa antiſcorbutica obſervare oportet: ex quibus non niſi temperatiſſima ſeligantur, uti ſunt beccabunga, acetoſa, & ſuccus naſturtii aquatici, quod præter ſal volatile ſubamaræ & roborantis eſt virtutis. Optime enim in ſuccis exhibentur; maxime ſi ille aut ſero lactis, aut ipſi lacti nuptus, purgatis antea primis viis, propinetur. Si decoctorum formulæ arrideant; illis addere convenit nitrum; quippe quod radicum, herbarumque paulo acriorum vim commoventem inſigniter hebetat.

§. III.

Circa fortiora evacuantia ac narcotica.

Fortiora purgantia adhibere, maxime, ubi ſcorbutica præſto eſt acrimonia; nihil eſt, niſi oleum camino addere. Narcotica, ſulphurea, opiata, adſtringentia &c. remota nondum materiali cauſa, propinata veneni inſtar ſunt. Licet enim prima fronte malum allevare videantur; re tamen vera illud reddunt pertinacius, ac ſummam nervorum relinquunt debilitatem. Idem de aſa fœtida, naribus extrinſecus admota, tenendum eſt; cui ſubſtituere præſtat corium illud ex Ruſſia ad nos deportatum, quod vocant *Juchten-Leder*. Fonticulos, veſicatoria, ſetacea &c. non promiſcue adplicare decet; ſed in certis duntaxat ac reſervatis caſibus, ubi nimirum exanthemata, aut ulcera ad partes corporis interiores ſunt retroacta, & malum eſt pertinacius.

§. IV.

Quid faciendum, ſi ſubſint affectiones hyſtericæ.

Ubi affectum ſpaſmodicum vagum, præter ſcorbuticam humorum dyſcraſiam, affectus hyſtericus, aut excretionum ſanguinearum ſuppreſſio ſuſtentaverit: haud temere ad ſpecifica, aut motus præternaturales ſopientia, interna pariter, ac externa confugiendum eſt; ſed antea bene providendum, ut adjuvetur ſucceſſus excretionum. Hoc fine venæ ſectiones convenienti tempore inſtitutæ; clyſteres; pulveres temperantes & antiſpaſmodici; pilulæ blande balſamicæ; tepidiora pediluvia, & bonum ab horum uſu regimen, quin & balnea temperata, ac denique recis aquarum mineralium potatio utramque paginam abſolvunt. Et generatim ſciendum eſt, nihil magis felicem curationis ſucceſſum adjuvare, quam ſi pori cutis aperti, & alvus libera fuerint.

§. V.

Cautela circa ſcorbutum.

Adhuc circa ſcorbutum, ſi malo noſtro pabulum dederit, tenendum eſt, quod in illo magis frigido, ut cum Veteribus loquar, aut ubi ſimul pituita mucida, vappida, acida, in ſubjectis naturæ humidioris ac frigidioris peccat, magis è re ſint antiſcorbuticæ radices ac herbæ in decoctis adhibendæ. Contra vero, ubi ſubjecta fuerint ſtrictiora, calidiora, cholerica, & acrimonia magis bilioſa, ſulphurea, omnium remediorum virtutem antecellit ſerum lactis.

§. VI.

Circa lacticinia.

Generatim lac, & medicamina ex illo parata, ſi debito ordine, ac primis viis à bilioſa acri ſaburra repurgatis uſurpentur, ad infringendam & obtundendam miaſmatum malignorum, in his morbis peccantium, acrimoniam, præſtantiſſimi uſus eſt. Hoc inter alia patet, exemplo venenorum, ac draſticorum purgantium & emeticorum: nihil enim certius & efficacius, ad convulſiones, & alias atrociſſimas paſſiones ab illis excitatas deprehenditur, quam opportunus lactis uſus.

§. VII.

Circa remedia salina ac mercurialia.

Perniciosissimus in morbo nostro spasmodico, ubi jam salia acria, scorbutica præsto sunt, est quorumcunque salium & fixiorum & volatilium frequens & largior usus; quippe quæ materiam ac causam morbi magis adaugent, & symptomata exacerbant. Quare nec cinnabarina, quæ alias cum diaphnreticis ac absorbentibus mixta securi sunt usus, cum salibus irritantibus combinare decet. Maxime omnium à mercurialibus quibuscunque sedulo cavere expedit: quoniam illa, si cum salina acrimonia permisceantur, causticam ac venenatam obtinent naturam.

§. VIII.

Circa linimenta.

Sæpius tanta urget motuum violentorum vehementia, ut nulla fere restent intervalla, quibus convenientia propinari possint remedia. Tali in casu nihil est præstantius, quam remediis externis, ac linimentis, cum oleo hyoscyami permixtis, ad tempora adplicandis, blandum conciliare somnum; quo sævi tumultus placantur, ut deinde reliqua medicamina feliciori successu adhibeantur. Ceterum etiam roborandi fine linimenta vertebris lumbaribus, ventriculi regioni, ac juncturis partium adplicari possunt; ubi loco olei hyoscyami, oleum nervinum & lumbricorum terrestrium substitui debet.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Motus convulsivi vagi scorbutici.

Imploravit aliquando opem meam Comes illustrissima, annorum XXXIV. undecim liberorum mater, gravibus curis ac terroribus obnoxia, quæ per septem jam annos præter passiones hypochondriacas convulsionibus vagis per intervalla tam admirandis infestabatur, ut à multis fascino adscriberentur, nec verbis satis potuerint exprimi. Extra paroxysmum vaga erat adpetentia; at sitis ut plurimum ardentior, sub qua fauces & œsophagus plorabant lympham, saporem nunc meri piperis, nunc meri salis, nunc cupreum referentem. Præcordia distendebantur mirifice; venter resonabat continuis murmuribus; intestinorum volumen post levissimum motum sæpius occupabat colica convulsiva; alvus mox erat strictissima, mox fluida, nunquam tamen absque tenesmo vel inguinum spasmo reddebatur. In hypochondriis perpetuo sentiebatur inflammatoria quædam & quasi ulcerosa exæstuatio, quæ sæpius sternum invadebat cum sensatione animalculi ibidem oberrantis. Urgebant mentis deliquia, cordis palpitationes, & nocte præsertim tanta spirandi angustia, ut suffocari videretur. Caput crebra vertigine afficiebatur, cum dolore mox unius, mox alterius lateris spasmodico; & tanto sæpius æstu intus & extus exardescebat, ut cerebrum quasi prunis assari, facies mero igne afflari videretur. Somno utebatur turbulento; vigilans metu, tristitia, pavoreque sine causa percellebatur frequenter; ac ipsæ mentis facultates imminui cœperunt. Ceterum partes externas nunc formicationis quidam sensus, nunc motus abolitio, nunc etiam tremor undulans, cum gravitate oppressoria occupabat: interdum tanta pedum urgebat elasticitas, ut perpetuo ambulandi ac saliendi adficeretur desiderio; mox ingens rigor totum corpus concutiebat, qui in frigidum desinebat sudorem, interioribus ferventibus. Facies mox sanissima, mox ex nigro fusci coloris adparebat; pedes nunc tumebant, nunc variis pingebantur maculis; nunc etiam vesiculis, quæ disruptæ lympham stillabant acerrimam, obsidebantur

Menses rite fluunt; lochia, si fœtus enixa fuerit, bene succedunt, & nonnunquam massulas purulentas simul fundunt, acrimonia aquam fortem superantes. Diætæ est ægra studiosissima; & pro potu ordinario nil nisi aquam simplicem adsumit. Ipsi paroxysmi visu sunt horrendi: namque illustrissima ægra horrendis motibus, nunc tetano, nunc episthotono, nunc emprosthotono convolvitur, tenditur, circumgyratur, in choreas nunc ambobus, nunc uno saltem pede ducendas cogitur, & in cursum nullis frænis sufflaminandum rapitur. Nunc super genua, nunc super digitos pedum, nunc super plantas obliquas volutatur, donec in terram concidat, linguam canum more cum sono anhelantium mottitat; dentes collisis maxillis conterit; palmas manuum collidit; & tunt attonito & quasi moribundo situ detinetur. Sensus interni in convulsivo paroxysmo omnes sunt salvi, & ad unguem novit, quæ sub illo fuerunt acta. At in posteriori accessione velut cataleptica, oculis licet clausis, carmina concepta, propria manu in charta describit; clausis etiam oculis fila serica artificiosissime contexit; & ante fores stantes, utut sibi ignotos, nullo indicante, ad se vocat. Hi paroxysmi per intervalla redeunt, & prænunciantur somnolentia justo profundiori, adpetitu & pulsu auctis: tum viscida muci particula per screatum ejicitur; aut globiformis septi transversi contorsio sentitur; & hinc subito superveniunt artuum agitationes.

Epicrisis.

Notabile hoc est exemplum motuum spasmodicorum vagorum, cum catalepticis symptomatibus & insigni humorum dyscrasia scorbutica complicatorum. Hanc enim significant lympha illa acerrima, ex faucibus ac œsophago stillans, variosque sapores referens, dolores rodentes, lancinantes, pungentes totius fere corporis; maculæ ac vesiculæ pedes occupantes, atque moleculæ illæ acerrimæ cum lochiis excretæ. Notabile vero in hoc casu est, quod appetitus, qui extra paroxysmum vagus erat, brevi ante ipsam accessionem admodum auctus fuerit. Namque excitari adpetitum à salibus acidis, tunicam ventriculi vellicantibus, neminem fugit: hæc vero salia, quamdiu motus spasmodici silent, reliquis viscidis humoribus immixta quasi coercentur; at quando per incipientes violentos motus è suo contextu extricantur, iterum afficiunt nervosas partes; ut adeo causa pateat, cur imminentem paroxysmum adpetitus antecedat auctior. Totum vero malum primum habet fundamentum in perverso partium & fluidarum & solidarum motu: quod ex passionibus quas toleravit hypochondriacis clarum fit. Complicati in his adfectibus intestinorum motus spasmodici in causa etiam sunt, quod alvi negotium succedat admodum inordinatum; & illa, conquiescentibus spasmis, lubrica, his vero recrudescentibus constrictissima sit. Tenesmus, singulis dejectionibus conjunctus, ab humorum acrimonia dependet: & rosionis ille ac æstuationis in hypochondrio dextro sensatio, à bile acriori, stagnante, & per poros vesiculæ felleæ transsudante, vicinasque partes vellicante suos mutuatur natales.

Hujus

Hujus autem affectionis, quæ adeo inveterata solidas pariter ac fluidas partes prorsus destruxit, curatio difficillima fuit, ut adeo haud mirum, si omnium remediorum, utut præstantissimorum efficacia fuerit irrita. Laxantia vero, diaphoretica, balnea, aquæ minerales, victus ac cœli mutatio insignissimum in hoc spinoso morbo levamen attulerunt.

Observatio II.

Spasmi convulsivi vag. ex podagra retropulsa.

Celebris vir, XXX. annorum, decem abhinc annis mense Martio podagrico corripiebatur insultu, qui pedem sinistrum occupabat, & intra tres hebdomades iterum evanescebat. Post elapsum exinde quinquennium, eodem mense Martio ex improviso doloribus vagis arthriticis omnium artuum, cum horrendis convulsionibus infestabatur: quibus intra sex hebdomades debellatis, successit tanta totius corporis imbecillitas, ut per tres integros menses obambulare, ac pedibus insistere nequiverit. Ante binos annos, iterum mense Martio recrudeuerunt iidem motus vagi, spasmodico-convulsivi & primum pollicem sinistri, tum dextri pedis prehendebant, ac abhinc per calcaneum, pedes, genua, spinam dorsi, pectus, humeros, brachia, manus, *digitos*, cervicem & occiput protensi, rationis usum semper tollebant. Sedatæ atroces hæ affectiones, insequente mense Novembri, eadem vehementia, quin convulsionum majori violentia recidebant, & symptomatibus visu horrendis sæviebant. Tum accidit aliquando, ut in ipsa dolorum exacerbatione, illam dorsi regionem, ubi diaphragma vertebris adhæret, manu fortiter percutiendam præberet: quo facto, remittebant quidem artuum externorum tormenta, sed atrociores intestina prehendebant dolores, ut arthritis retropulsa videretur. Vix autem una elapsa hora, alvus sponte solvebatur; & tum clysteribus adjuta, copiosas sordes ac flatus reddebat: quibus excretis cuncta conquiescebant symptomata, somnus & appetitus redibant, & perfecta sequebatur convalescentia.

Epicrisis.

Plane singularis, & attentione perquam digna est hæc observatio, quod forti facta percussione ejus dorsi regionis, ubi tendines diaphragmatis vertebris lumborum adhærent, externa artuum tormenta mox remiserint, & ad intestina retrocesserint; tumque secuta crebriori alvi dejectione, & copiosa sordium eliminatione, vis morbi atque symptomatum mox conquieverit. Nam si ullus in universo corpore locus est notabilis; certe hic ipse, cujus in historia morbi meminimus, attentionem meretur. Ibidem enim septi transversi tendines vertebris lumbaribus firmiter junguntur, & orificium ventriculi sinistrum, valde nervosum atque sensibile; porro plexus major mesentericus, cum arteria & vena mesenterica, ac finis duodeni, in quo vitiosus morborum spasmodicorum & periodicorum fomes est, situm suum habent. Hinc vero videtur simillimum, à paullo fortiori hujus loci externa percussione, ingentem tam motuum nervosi generis spasmodicorum, quam etiam causarum hosce motus sustentantium, factam esse mutationem, eorumque ex uno in alterum locum translationem. Hujus externi remedii effectum in puerorum ferina, atque suffocationem minante tussi, aliquoties vidi præstantissimum: neque etiam minus in viro quodam honoratissimo, qui sæpius cruciabatur graviori podagra, adnotavi, quod à partis affectæ per malleum facta, utut dolorifica percussione, insignissimum dolorum perceperit allevamentum. Recte mechanica dici potest hæc curatio; quæ, si tempestive fiat, in certis circumstantiis felici haud carere potest effectu.

Quod autem præsens morbus demum per alvi dejectionem fuerit curatus; certum præbet indicium, causam illius materialem in prima latuisse regione. Hæc ergo idoneis foras ejicienda est subsidiis; cui quidem scopo fortiora purgantia, salina, & stimulantia minime inserviunt; sed quæ leniendo, demulcendo, simulque evacuando agunt, magis conveniunt. Ex horum censu, mea experientia, omnibus reliquis præferri meretur infusum matutinum, rhabarbarinum, tartarisatum, pro re nata cum uno vel altero tartari emetici grano acuatum. Sic citra omnem noxam & tumultum tam per superiora, quam per inferiora saburra primarum viarum, quantitate satis copiosa proscribetur.

Observatio III.

Motus spasmodici vag. in corpore pueruli.

Puer XI. annorum, strictioris corporis habitus, à teneris vultu pallido ac lurido præditus, & sæpius de imi ventris torminibus conquestus, parentibus tamen sanis natus, obambulavit aliquando hiemali tempore in horto, ibidemque prævio gravativo in pectore sensu, & vomendi conatu, incidit in paroxysmum fere epilepticum; in quo post aliquot horas semianimis, & oculis clausis deprehendebatur. Abhinc malum magis invalescere cœpit, & aliquoties quotidie recurrit, cum tanto membrorum robore, ut vix à tribus viris coercere potuerit. Paroxysmum antecedebant angustiæ præcordiorum, palpitationes cordis, vertigo, tinnitus aurium, & capitis gravitas: tum spasmodicæ agitationes ab umbilico primum ad caput ascendunt, & ex hoc in externos artus diffunduntur. Quamdiu caput afficitur, omnes cessant sensus & rationis potentia hebetatur; quando autem artus concutiuntur, rationis redit integritas. Ipsæ corporis agitationes variis quotidie modis tristem ludunt scenam: mox enim instar galli cucurrit, mox boatum vaccarum æmulatur, mox sonitum, quo venatores feras alliciunt, modulatur; mox peregrinas linguas strepit; mox more musicorum, modum cantus manibus moderatur; mox magis mutus est quam piscis, & tum scribendo significat, prohibitum jam sermonem se intra horæ spatium esse recuperaturum, uti etiam fit. Fingit præterea sibimet non solum varias inanes ideas, ac terrificas imagines, seque spectra videre affirmat; verum etiam prædicit sæpius in paroxysmo res, quæ actu fiunt. Et notatu dignum est, ægrum aliquando, cum accitus verbi divini minister nomen Jesu pronunciasset, ingentem edidisse clamorem; quo finito tranquillus preces fundere valuit. Ceterum extra paroxysmum fervido fruitur appetitu, somnoque placidissimo; & urinam mingit aquosam. Ex emeticis lenioribus bene habet; sed post institutam pronuper venæ sectionem, malum exacerbari videbatur.

Epicrisis.

Prodigiosa utique, & quæ omnem mentis captum superare videtur, est illa vis, quæ in hominis phantasia latet, & quæ in morbis cerebri, atque generis nervosi atrocioribus, quam maxime sese exserit. Quare jam Vetustissimi, & *Hippocratis* tempore viventes Medici, loco naturalium causarum, quas ignorarunt, τὸ θεῖον, sive divinum quid in subsidium vocarunt: & ob eandem rationem epilepsiam nomine morbi sacri insigniverunt. Notabilis certe est locus, qui in Libro HIPPOCRATIS *de morbo sacro* §. 11. exstat, dum: *Qui primi*, inquit, *hunc morbum sacrum esse pronunciarunt, tales homines mihi esse videntur, quales etiam nunc sunt magi, & expiatores, & circulatores & quidam arrogantes, qui se vehementer pios esse simulant, & amplius quid scire. Hi itaque consilii & mentis inopiæ obvelantes, ac prætexentes divinitatem, quum nihil haberent, quod exhibitum prodesset ut ne manifesta fieret ipsorum ignorantia, sacram hanc affectionem esse pronunciarunt, & relictis idoneis rationibus, curationem in expiamentis & incantamentis quæsiverunt.* Verum cum causæ, quæ ad turbulentam ejusmodi, ac plane perversam contribuunt phantasiam, omnino sint physicæ atque mechanicæ, siquidem anima non nisi in mechanismo, per mechanicas causas & cum materia apta, agere & operari potest, quo immutato, illius quoque operatio mutatur: illæ sane diligentius à medico sunt corrigendæ, & è corpore proscribendæ. Et ipsi jam Veteres, præsertim HIPPOCRATES, tabum cum corrupta phantasia complicatorum morborum curationem in remediis diæteticis, cibis accõmodatis, salubri aëre, atque demum in helleboro dextre præparato quærentes invenerũt. Quemadmodum enim à cibis copiosis, flatulentis, & qui crassos viscidosque ingenerant succos, nec non aëre nimis denso vappidoque, corpora per se jam imbecilla facillime ad graves generis nervosi ægritudines disponuntur: ita omnino ad has præcavendas pariter, ac sanandas, convenienti vitæ regimine, & victu tenui, qui nec stomachum gravat, nec cruditates relinquit nervis inimicas, & benigno coctu nihil observatur præstantius.

OBSERVATIO IV.

Morbus spasmodico convulsivus, ex vermibus ascaridibus subortus.

Puer VII. annorum, alacris antea, & vegetus, ex improviso capitis acuto corripiebatur dolore, qui cum æstu præternaturali, atque pulsu celeri erat conjunctus. Brevi post superveniebant sævissima circa regionem umbilicalem tormina, crebri vomendi conatus, intolerabilis in ano pruritus, alvi obstructio per triduum inhærens; & tandem excipiebant horrendæ manuum pedumque convulsiones, & agitationes ex uno membro in alterum transeuntes: quibus cessantibus, absque sensu & motu, intentis oculis, graviter respirans jacebat. Hæc ergo symptomata præter antispasmodica, liquorem meum anodynum mineralem, cum tertia parte spiritus vitrioli junctum, & pulverem ex cinnabari, lumbricis terrestribus, nitro, & pulvere Marchionis confectum, oppugnabantur laxante, quod ex manna, rhabarbaro, semine santonici, ac sale Sedlicensi erat compositum. Hoc excipiebant crebræ alvi dejectiones, & cum illis, mirum dictu! ultra millia ascaridum tenuissimarum, glomeris instar invicem contortarum, excernebantur: quo facto cuncta protinus remittebant symptomata.

Epicrisis.

Vermes, intestinis tenuibus, vel ipsi ventriculo incarceratos, horrenda & portentosa in partium nervosarum systemate excitare symptomata, neminem fugit. Sed id non adeo obvium atque compertum est, ascarides, quarum sedes in recto, tanquam ultimo, & à capite remotissimo intestino est, convellendo universum nervorum genus, totam motuum vitalium, imo functionum animalium turbare posse oeconomiam. Verum haud infrequenter non tantum in pueris, sed etiam adultioribus, præsertim foeminis ob mensium vitium cachecticis, ex ascaridibus varios & mirabiles capitis affectus, aphoniam, profundum soporem, epilepsiam, catalepsin, convulsiones artuum vagas, ac mentis alienationes observavi. Quando vero hi vermes per suppositoria, anthelmintica cum purgantibus juncta, ex quibus semen Santonici cum mercurio dulci ac jalappa mixtum palmam obtinet, non omissis balsamicis, foras pulsi fuerunt, remiserunt omnes adfectiones. Causam tam gravissimarum passionum non in sola intestini recti vellicatione solo fundam esse arbitror; nam sæpe nec ullus dolor, nec pruritus in ano sentitur; sed potius in putridis horum animalculorum effluviis ac exhalationibus, per poros in nervosas ac membranaceas partes sese insinuantibus ponendam esse, certus credo.

OBSERVATIO V.

Spasmus ortus ab ammonea lympha & sero.

Vir quidam LXIV. annorum, laborabat affectu spasmodico vago, qui sic se habebat: ante invasionem conquerebatur de pedum & crurum vehementi refrigeratione, ut calore hæ partes foveri debuerint. Cessante paullo frigore, tormina atrocia infestabant abdomen, quibus præsentibus nec flatus, nec fæces, nec urinæ mitti poterant. Tum excipiebat quædam contractio in medulla spinali circa lumborum vertebras; sub qua venter magis occludebatur, spasmodicus vero dolor ad superiora simul ascendebat, cum junctis ructibus, capitisque doloribus tensivis, gravativis, & quodam stupore. Tandem æstus cum pruritu totum corpus perfundebat, & maxime regionem umbilicalem tanta occupabat ariditate, ut cutis veluti torrefacta, ac adusta, appareret. Non etiam minus extra paroxysmum crura semper manebant frigida; manus vero notabili languore, stupiditate, tremore, sensationisque pariter ac motus quadam impotentia adficiebantur: quid? quod denique vera paralysis pedes atque manus obsederit: reliquis symptomatibus spasmodicis in uno tenore perseverantibus. In tali rerum statu multa, ac varii generis medicamina, sed frustra fuerant adhibita. Ego tandem consultus, clysteres emollientes ano infundi; & decoctum ex sero lactis, floribus sambuci, & nasturtio aquatico paratum potari jussi; ex quorum usu tormina & dolores abdominis admodum mitigabantur, & conjunctis tandem balneis aquæ dulcis, alvi libertas insequebatur, ægerque habebat melius. Denique in faucibus & labiis, vesiculæ sero aquoso plenæ efflorescebant; atque alvi profluvium satis copiosum accedebat, quo multæ sordes excrementitiæ reddebantur. Et cum abhinc quotidie

deco-

decoctum chinæ potaret, externasque partes oleo lumbricorum terrestrium sæpius perfricandas curaret; vires sensim collegit, integramque recuperavit sanitatem.

Epicrisis.

Notabile spasmorum vagorum, licet cum violentis convulsionibus haud complicatorum exemplar sistit hic casus. Inceperunt nimirum illi in pedibus, horum refrigerationem inferentes; abhinc per spinam dorsi, nervosas abdominis, maxime intestinorum partes obsederunt, pertinaces alvi constrictiones & tormina excitando, tum pectus invaserunt atque præcordia; anxietates, ructus, ardorem ventriculi, & lymphæ ex ore vel potius faucibus stillicidium inducendo. Tandem etiam caput occuparunt, & in illo melancholiam, stuporem, vertiginem, vigilias, dolorem gravativum, tinnitum aurium, spasmum caninum, ac denique paralyticos affectus progenerarunt. Hocce vero malum à dyscrasia lymphæ & sanguinis acri, tenui, caustica, in nostro ægrotante originem traxisse; inter alia exinde patet, quod post æstum, quo ordinario spasmi discutiuntur, pruritus, fervor & exsiccatio cutis, & *vesiculæ* in toto corpore adparuerint. Hinc etiam factum est, ut decocta diluentia, humectantia, & quæ acrimoniam temperant, uti serum lactis, in quo flores sambuci ac herba nasturtii aquatici decoquuntur, clysteres emollientes, decoctum chinæ, atque balnea opem tulerint præstantissimam. Contra vero omnia, quæ intendunt scorbuticam humorum acrimoniam, veluti sunt fortiora purgantia, sudorifera, atque salina plane omitti debent, quoniam iis plus damni excitatur, quam emolumenti.

OBSERVATIO VI.

Morbus vagus scorbuticus, alvo tenacissima, intestinis impacta.

Vir XL. annorum, per duos abhinc annos crebris ventriculi inflationibus, ac insigni abdominis tensione divexatus, incidebat aliquando post prævium iter, in vehementissimum dentium sinistri lateris dolorem, adeo ut per aliquot horas instar apoplectici omni fere sensu ac motu privatus esset. Talis paroxysmus bis adhuc circa novilunium semper recidebat; adhibitis vero vesicatoriis & scarificatione tandem remittebat. Posthæc circa ultimam lunæ quadram, ingentes lancinationes crus sinistrum prehendebant, cum totius corporis lassitudine, & quotidianis animi deliquiis stipatæ: quæ subsequente plenilunio in omnes artus diffundebantur, cum rigiditate ac motus impotentia in brachiis, horumque juncturas veluti è sede sua distorquebant. Hinc suasu amicorum, locum mutare, iter ingredi, & corpus movere cœpit: unde accidit, ut aliquando præter opinionem crus sinistrum violenter retractum, dextrum vero antrorsum vehementer distensum fuerit. Diu etiam vixit in hoc misero statu, multosque Medicos adhibuit, quorum quidam insultus apoplecticos, alii arthritidem, alii calculum, alii malum hypochondriacum suspicabantur, & variis quidem contra ea mala, sed in cassum, pugnabant remediis. Tandem cum atrocia & fere convulsiva intestinorum volumen excruciarent tormina; injecti intra nycthemeron ultra decem clysteres, materiam compactam ac globosam instar pomorum Borsdorffianorum minorum evacuarunt, quorum globulorum singuli veluti calce erant obducti. Horum dejectioni superveniebant quidem animi defectiones; at elapsis abhinc paucis horis, singulare virium incrementum æger recuperavit. Tum usus est lacte caprino, & ad thermas Tœplicenses concessit, & post illarum usum spinam dorsi & juncturas artuum oleo nucis moschatæ sibi inungi curavit: quibus factum est, ut paucis diebus omnia remiserint symptomata, ac tantum pedibus accesserit robur, ut commode ambulare potuerit. Notabile ceterum in hoc morbo fuit momentum, quod manus, licet atrocissimis distractæ doloribus, à paralysi fuerint immunes; quæ tamen crura, à spasmis libera, omnino occupaverat. Nec silentio prætereundum est, ægrum sumtis cibis rarissime habuisse animi deliquia, quæ vero in jejunio fuerunt frequentiora.

Epicrisis.

Luculenter ex hoc casu docemur, quam graves affectiones pertinax alvi obstipatio, & intestinorum à saburra crassa atque compacta oppletio, nisi progenerare, saltem sustentare valeat. Præstat igitur alvum in morbis chronicis, spasmodicis, convulsivis lubricam servare; cui scopo, tantum abest, ut purgantia conveniant, ut sæpius etiam blanda laxantia oretenus exhibere haud liceat. In nostro saltem casu omnia purgantia; quin & laxantia non nisi vomitus excitarunt, & spasmos exacerbarunt. Contra vero consultius est, clysteres ano infundere oleosos, ac emollientes; quibus fæces crassiores diluuntur, & ad exitum disponuntur. Tum quoque jungere licet laxantia, & quidem lenissima, veluti est manna cum oleo amygdalarum dulcium. Hisce itaque subsidiis postquam expurgatæ fuerunt sordes crassiores: reliqua remedia, quæ ad temperanda talia scorbutica sunt opportuna, feliciori successu, majorique cum fructu adhiberi potuerunt, quæ inter serum lactis, præsertim dulce, est præstantissimum. Tandem ad artus roborandos thermæ Tœplicenses, & olea juncturis inuncta, utilissimam tulerunt opem.

OBSERVATIO VII.

Spasmi vagi scorbutici.

Puella XII. annorum, diu male habens, tandem in affectum spasmodicum vagum delabitur, cujus paroxysmi per vices sequentem in modum invadebant: corripitur primum ægra dolore abdominis atrocissimo; quo cessante maculæ hinc inde per corpus dispersæ efflorescunt, & his demum evanescentibus, spasmodicæ motitationes manuum pedumque succedunt, atque tandem epilepticæ junguntur agitationes. Observatione hic dignum fuit, quod quotiescunque externarum partium dolores ac spasmi remiserunt, illi protinus interiora occupaverint, cum alvi adstrictione contumacissima, & tanta contractione, ut fistulam clystericam ano intrudere fere fuerit impossibile. Contra vero cessantibus internarum partium motionibus, spasmi iterum ad externas transierunt; & hæc scena per satis longum tempus acta fuit, donec tandem morbus, clysteribus oleosis, sero lactis, decoctis antiscorbuticis &c. feliciter fuerit profligatus.

Epicrisis.

Notari ex hoc casu meretur, quod sub violentis intestinorum tormentis, crassa præsertim atque rectum, circa exitum, adeo constringi soleant

ac coarctari, ut nec excrementis, nec flatulentis vaporibus exitum permittant, neque fistulam, qua clysteres injiciuntur, utut tenuissimam recipiant; aut si quoque hanc admiserint, ipsi tamen infusi clysteres, veluti vi quadam statim repellantur. Hujus vero momenti ratio, falso à quibusdam flatibus obicem ponentibus imputatur: siquidem ex physicis liquet documentis, quod fluida, quæ vi quadam ex clysteribus ano impelluntur, resistentiam obstantium flatuum longissime superent. Vera potius causa in ipsa intestinorum pertinacissima constrictione latet, qua etiam motus eorum peristalticus haud raro ad superiora convertitur. Hinc sæpissime fit, ut non solum ventriculi inflationes, cardialgiæ molestissimæ, anxietates præcordiorum &c. suboriantur; verum etiam laxaotia oretenus data, per vomitum reddantur, quin nonnunquam ipsi clysteres cum stercoribus per superiora eructentur. Præstat itaque in tali casu sub ipso paroxysmo, nihil nec laxantibus, nec clysteribus moliri; sed potius partes constrictas externis emollientibus relaxare, & extra accessionum tempus blandis vacuantibus saburram acrem eliminare; alisque antispasmodicis & anodynis irregulares ac inversos motus demulcere.

Observatio VIII.

Convulsiones vagæ ex violenta ossis coccygis percussione. Puer annorum circiter XIV. inter rixas cum commilitonibus, saxo satis duro circa os sacrum ac coxendicia graviter percutitur; cum subsequuto partis affectæ vehementi tumore ac dolore, somnoque abhinc difficili, ac pavore pleno. Vocatus Chirurgus os coccygis fractum dicebat, variaque extrinsecus adplicabat emplastra pariter ac linimenta. Neque tamen minus tertio die post accedebant horrendæ artuum convulsiones, cum vehementi cordis palpitatione, præcordiorum subsultibus, sermonis difficultate, & memoriæ debilitate stipatæ, ut vix cognosceret adstantes, à pollicum tamen contractione immunes. Datis diaphoreticis ac antispasmodicis medicinis, intra quinque dierum spatium cessabant hæ præternaturales motiones; sed singulis mensibus, secundo vel tertio ante lunam plenam die, quo percussio violenta erat facta, semper redibant. Accessiones flatus frigidiores, ex osse sacro per dorsi spinam ad cerebrum ascendentes, antecedebant; cum incomposita loqui cœpit, non dormire, nec domi contineri poterat; oculi sæpius torvi videbantur ac terribiles; & redeuntibus denique sensibus, vaga artuum convulsio sequebatur. Tali malo per anni dimidium cruciatus æger, tandem per balnea aquæ dulcis; per pulveres antispasmodicos, quorum basis erat cinnabaris, ac pulvis lumbricorum terrestrium; decoctum visci quernι, radicisque chinæ, cum quarta lactis parte mixtum, atque per linimenta, quæ præter alia oleum hyoscyami ac camphoram habebant, ossi sacro adplicata, quæ Dei est gratia, pristinæ restituebatur sanitati.

Epicrisis.

Ex hac morbi historia, diligentius pensitata, luculenter patet, quam admirandus sit membranarum, quæ medullam spinalem cingunt, cum aliis nervosis ac membranaceis partibus consensus, qui in mutua motuum vitiosorum communicatione ac propagatione consistit. Sensatio autem illa frigidæ auræ ex loco affecto per dorsum ad caput usque ascendentis vix ab alia causa dependet, quam à strictura spasmodica, per materiæ subsistentia acris & ichorosæ vellicationem inducta, in ossis sacri medulla incipiente, & in forma motus undulatorii successive ad cerebrum usque propagata. In tali casu, ubi etiam ex plantis pedum ad caput aspirans aura frigida epilepsiam peperit, non sine fructu adplicare suevi temperatum vesicatorium, quod ex drachma una cantharidum cum emplastri de meliloto uncia una permixta paratum, per aliquot septimanas parti affectæ impositum servetur. Hoc enim sine dolore operatur, & ingentem seri vitiosi extrahit copiam.

Notabilem de hac re videas casum in *Consult. medic. sect. IV. cas. CXXXV.*

CAPUT IV.

De Affectu cerebri spasmodico-ecstatico, vulgo cataleptico, perquam raro.

§. I.

Portento similis, & admiratione dignus est nervosi generis affectus, qui homines saxis, statuisque marmoreis immobiliores reddit, & *catalepseos*, quam Latini per *deprehensionem*, *detentionem*, ac *congelationem* interpretantur, nomine salutatur. *Est* illa, si realem spectemus definitionem, *spasmodica fibrillarum nervearum, ac nervorum, actibus potissimum voluntariis, & sensationi destinatorum, prope suas origines constrictio, & inde denegatus liquidi tenuissimi, in cerebro secreti, cujus ope sentit ac movet anima, in nervorum canales influxus: unde omnes sensus ac motus voluntarii pereunt, & corpus in eo, quo sub accessione mali est situ, immobile servatur; visque imaginationis magis intenditur.* *Definitio realis catalepseos.*

§. II.

Agitatur inter Veteres controversia, an catalepsis idem sit cum catocho morbus: necne? Quidam dispare has adfectiones, & catochum illum esse perhibent affectum, quem coma vigil adpellant Veteres; ubi somno premi videntur ægroti, & tamen vigilant, sed nec fari, nec ullum membrum movere valent, sensu præsertim tactus integro. Contra vero plerique catochum ac catalepsin pro synonymis habent; quos inter HENR. AB HEER *obs. III.* & NICOL. PISONEM *de morbis cognoscendis Lib. I. Cap.* 10. allegasse sufficiat. Realis autem est quæ catalepsin ac tetanum intercedit differentia. Quemadmodum enim in *tetano* totum corpus, & cuncta membra tanto rigore distenduntur, ut illa ligno rigidiora nec summa vi flectere aut incurvare valeas; & præterea sensus pariter ac ratio sibi constant: ita è contrario in *catalepsi* immotum quidem stat corpus, sed flexile manet, & quoscunque artus flectere ac agitare potes; atque sensus omnes pariter ac ratio pereunt. *An differat à catocho.* *Differentia catalepseos à tetano.*

§. III.

Catalepsis omnium sane morborum est rarissimus; ut ideo HENR. AB HEER Medico, se plusquam millies vidisse catalepticos jactanti, *Historia catalepseos.*

jactanti, reſponderit: *O te infelicem, non puto fuiſſe mille catalepticos, ex quo morborum terris incubuit cohors.* Quotquot tamen legeris de hoc morbo in libris Medicorum ſparſim obvias obſervationes; invenies illum hiemali potiſſimum tempeſtate, & ſub frigore intenſiſſimo homines invadere. Quemadmodum enim frigus generatim nervoſo generi eſt inimicum, & ad producendos morbos ſpaſmodicos admodum opportunum: ita vero quoque ſimillimum eſt, in noſtro morbo nervorum fibrillas ad concipiendam ſpaſmodicam conductionem frigore reddi aptiſſimas; eo magis, cum ſolo horrendo frigore prodigioſum hoc malum excitari, plurimæ teſtantur obſervationes. Corripit equidem miſeros per intervalla, & paroxyſmos, qui ſæpius per aliquot horas durant, & juvenem quendam, cujus meminit FORESTUS *Lib. X. obſ.* 42. *pag.*369. per tres integros dies detinuerunt. Raro quædam præcedunt notæ, mali adventum prænunciantes; niſi quod ſacerdos quidam, de quo FORESTUS *loc. cit.* agit, obtuſum antea in poſteriori capitis parte ſenſerit dolorem; & monacho, cujus caſum recenſet HENR. AB HEER *obſ. III. pag.* 43. ante invaſionem mali collum riguerit.

§. IV.

Paroxyſmorum deſcriptio.

Plerumque ſubito invadunt paroxyſmi, & ſic ſe habent: In quocunque ſitu fuerint ægri, in eodem ſimul ac ſemel manent rigidi ac immoti; ſedentes ſedent, ſtantes ſtant, cubantes cubant; ſi clauſi fuerint oculi, clauſi maneot; cum vero malum de die plerumque accedit, oculi teneotur aperti, irretorti, in unum locum fixi, ac ſi Meduſæ caput intuerentur; &, licet illos ſudario perſtrinxeris, inconniventes manent. Interim loco moveri, & artus flecti poſſunt; ſed quocunque inflectantur, illic immoti perſiſtunt; impulſi progrediuntur; & puer, quem ex FERNELIO allegat FORESTUS *Lib. X. obſ.* 42. *Schol.* è lectulo ſublatus conſiſtebat. Neque vero ullus adeſt ſenſus, nec vident licet apertis oculis, nec audiunt, nec graviſſime compuncti ſentiunt. Nihilo tamen minus actus automatici legitime ſuccedunt; pulſus fertur naturalis, ſpiratio facilis; & adnotante FORESTO *loc. cit.* quicquid intruſeris ori, devoratur. Sæpius abdomen, ac coſtæ inferiores convelluntur, teſtantibus eodem FORESTO, SYLVIO, PLATERO & DOLÆO *Encyclop. med. pag.* 6. Huic alvus ſimul eſt adſtrictiſſima, ut nec tenuiſſima intrudi queat fiſtula, obſervante HENR. AB HEER *obſ. . pag.*39. Color faciei manet floridus, juxta NICOL. PISONEM *Lib. I. Cap.* 13. *pag.* 93. Tandem inter alta ſuſpiria ad ſe redeuot; tumque mira, quæ audiverint ac viderint, inſtar ecſtaticorum, narrant. Extra paroxyſmum plerumque à cibis vel plane abſtinent, vel ſaltem pauca comedunt.

§. V.

Subjecta catalepſeos.

Huic malo, præſertim cum ecſtaſi conjuncto, ſœminæ præ viris deprehenduntur obnoxiæ, atteſtantibus BORELLO *Cap. XI. hiſtor.* 54. & MARCO MARCI *in Philoſ. reſt. pag.* 397. Poſſident enim illæ fibras molliores, teneriores ac ſenſibiliores, quarum ratione non ſolum ad ſuſcipiendos generis nervoſi motus inordinatos admodum proclives ſunt; verum etiam ad impreſſiones ac paſſiones animi fortiores ſovendas, & morbos ex corrupta phantaſia ſubortos perquam opportuna exiſtunt. Deinde vero ſi ſit temperamentum melancholicum, & ubi vis imaginationis excellit, facillime hic morbus ſuboritur; præſertim ſi juxta NICOL. PISONEM *loc. cit.* & ipſam experientiam, victus frigidior, tempus anni, & regio ad frigidam conſtitutionem promta acceſſerint. Et denique adhuc notari meretur, quod in hoc morbo peremtis vaſa, quæ in baſi cerebri ad ſynciput tendunt, ſanguine craſſo turgida, ac poſterior cerebri pars ſeroſa colluvie imbuta reperiantur. HENR. AB HEER *obſ. III.* pag. 45. in tali ſubjecto cerebrum in anteriori parte durum, in baſi mollius ac humidius; nervorum vero origines ſicciſſimas & ſolito graciliores deprehendit.

§. VI.

Sententia medicorum de cauſa catalepſeos.

Tradita hac catalepſeos hiſtoria; ad cauſam ipſius, atque formalem rationem indagandam progrediemur. Hanc in poſteriori capitis parte hærere; non modo defunctorum ſectiones, atque dolores in poſteriori capite ac nucha paroxyſmos nonnunquam antecedentes teſtantur; verum etiam omnes unanimi ore adfirmant Medici. Verum in preſſius determinanda ſymptomatum cauſa, in varias minus claras abierunt opiniones. Plurimi ſpiritus animales adeo fixari ac concentrari aſſerunt, ut in motu ſuo præpediantur: quod de hiſce corporibus ſubtiliſſimis ac penetrantiſſimis nullo modo concipi poteſt. SYLVIUS *prax. Lib.* 2. *pag.* 474. experimento chymico, quo ſpiritus urinæ volatilis confuſus cum ſpiritu vini rectificatiſſimo in coagulum ſpiſſius concreſcit, perſuatus, credit in catalepſi ſpiritus animales, qui ad indolem ſpiritus vini rectificatiſſimi accederent, à ſpiritu volatili urinoſo, præternaturaliter in corpore genito congelari, ut immobiles maneant. Verum falſa ſubeſt adplicatio, & ſallacia non cauſæ ut cauſæ: namque primum tantum abeſt, ut ſpiritus animales ejuſdem cum ſpiritu vini ſint naturæ, ut potius hic in quantitate aſſumtus, narcoſin inducat. Deinde in allegato experimento ſpiritus vini neutiquam coagulatur, ſed ſal volatile in proprio ſuo phlegmate ſolutum, continetur, affuſione ſpiritus vini rectificati præcipitatur.

§. VII.

Cauſa catalepſeos proxima.

Nos potius cauſam catalepſeos in denegato liquidi tenuiſſimi in nervos ad motus voluntarios ac ſenſus deſtinatos influxu, qui è contrario in nervos actibus vitalibus & automaticis inſervientes naturalis, quin ex parte impetuoſior eſt, collocamus: at quomodo ille intercipiatur, jam diſpiciendum eſt. Quod ſi ergo perpendamus; omnes totius corporis ſenſationes, omneſque functiones animales in catalepticis penitus ceſſare, vero eſt ſimillimum, fluidi nervoſi influxum in eo potiſſimum loco intercipi debere, ex quo omnes nervorum noſtrorum fibræ principium ſuum, ac primam originem trahunt. Hic locus audit ſenſorium commune, & ille eſt, in quo primariam quoque animæ ſedem, nos collocare oportet. Quamvis enim illa, tanquam ſubſtantia immaterialis, non bene includi queat loco: attamen cum certiſſimum ſit, ſpiritum hunc immortalem arctiſſimum cum corpore ſovere commercium, & magnum in ſenſus & functiones, quæ dicuntur animales habere directorium; neceſſe eſt, ut ipſi ratione operationum, quas beneficio

ficio fluidi tenuiffimi, modo nobis incomprehenfibili edit, certum utique adfignemus fpatium, ex quo omnes, quæ in fibris fiunt, mutationes fentiat, & actionibus, quæ ipfius voluntati fubjacent, commode fungatur.

§. VIII.

Senforii communis defcriptio.

Commune vero fenforium nec juxta CARTESIUM in glandula pineali; nec ad mentem LANCISII *differt. de fede animæ cogitantis* in corpore cerebri callofo; fed cum anatomicorum accuratioribus ac recentioribus, in medulla oblongata, atque ea quæ bafin cerebri conftituit, collocamus. Exinde enim egrefii canales nervofi, tunicam extimam, à pia meninge copiofiffimis vafis intertexta, ac medullares cerebri tractus ambiente, mutuantur, & fic ad totius corporis partes, fenfui motuique voluntario infervituri abeunt. In hafce vero fiftulas nerveas, fluidum fubtiliffimum, cum fanguine per arterias carotides ac vertebrales ad caput delatum, reforpta à venofis vafis crudiori fubftantia, in parte cerebri corticali fecretum, & denique per medullarem regionem vi quadam impellitur; ut hujus beneficio certas cogitationes fequantur certæ motuum in corpore determinationes; & viciffim certas corporis motiones excipiant certæ in anima ideæ.

§. IX.

Quomodo e[...] fi influxu fluidi nervei interceptatur.

Quemadmodum igitur dicto illo fluidi tenuiffimi influxu recte, & proportionata quantitate fe habente, omnes fenfationes, & functiones animales vigent, debitoque peraguntur ordine, nosque tum fani vigilamus: ita fi parcior fuerit ille influxus, dormire dicimur, eoque plane intercepto, omni fenfu ac motu voluntario deftituimur. Omnis vero hujus influxus interceptio, vel fibrillarum nervearum paralyfi, vel fpafmodica conftrictione fit: namque nervorum obftructionem, quam ftatuunt, neutiquam locum habere, jam *in Confult. ac Refponf. medic. Sect. I. Cafu* 49. *Tom. I.* demonftratum dedi. Enim vero in catalepfi paralyfis fibrillarum nervearum ea non poteft effe caufa, quæ remoretur fluidi fubtiliffimi introitum in nervos; cum paroxyfmi per intervalla recurrant, & fub iis facies fit rubicunda; quæ in morbis ejufmodi à caufa paralytica inductis, quorum mea fententia foporofi fpectant affectus, longe aliter fefe habent. Ergo in catalepfi fibrillarum nervearum, in fua origine, antequam piam matrem penetrant, fpafmodica conftrictio & caufam denegati fpirituum in nervos influxus; & hinc reliquorum omnium fymptomatum verum & ampliffimum juxta §. VII. præbet fundamentum.

§. X.

Ratio [...] pomatum.

Hinc igitur omnes utique fenfationes, omnesque animales functiones ceffant; cum autem in partibus his infervientibus nullus fit fpafmus; ratio patet, cur membra per fe immota, flecti queant, ac quocunque illa flexeris, ibidem vi movente carentia, immota rurfus quiefcunt. Sed dum hæc fiunt, vigent omnes motus, quos automaticos vocant. Namque conftat ex anatomicis, quod ficuti nervi fenfibus, ac motibus voluntariis deftinati ex cerebri medullari fubftantia fuam trahunt originem: ita è contrario functiones vitales, quæ animæ imperio neutiquam fubjacent, nervis ex medullari ac inferiori cerebelli parte propullulantibus adminiftrentur, teftante inter alia experimento à Clariffimo VIEUSSENS *Neurograph. Lib. I. Cap. XX. pag.* 123. allegato. Jam vero in catalepfi illas fibrillas, quæ ex cerebro ortæ nervos dant actibus voluntariis infervientes, conftringi diximus; at illæ, quas cerebellum ad vitam confervandam emittit, falvæ manent in flatu naturali: hinc pulfus cordis & arteriarum viget, facies rubet, refpiratio fertur naturalis &c. Interim cum fluidi tenuiffimi in organa fenfui, & motui voluntario miniftrantia denegatur influxus: facile fit, ut illud majori copia ac impetu in partes actus vitales perficientes ex cerebello impellatur. Hinc pertinaciffimæ, quæ alvum occupat, conftrictionis, motuumque abdominis & pectoris convulfivorum origo petenda eft.

§. XI.

Ecftafeos difquifitio.

Reftat adhuc illud momentum explicandum, quo cataleptici fæpenumero obfervantur ecftatici. Plerumque enim finito paroxyfmo narrant mira gaudia, aut phantafmata tragica, vifiones divinas, conforrtium angelorum; quin & futura prænunciare videntur, ac vatidicos fe fimulant. Tales memorabiles cafus paffim obfervantur in medicorum fcriptis. Conf. PAULLINUS *Cent. IV. obferv.* 58. MARCELLUS DONATUS *Cap. I. pag.* 91. *feqq.* AUGUSTINUS *de civitate Dei Lib. XIV. cap.* 23. ACT. MEDIC. BEROL. *Dec. I. vol. II. pag.* 62. A. N. C. *Dec. III. anno III. obf.* 61. *& Volum. I. obf.* 250. *pag.* 563. Neque vero in hifce cafibus diabolo vim quandam adfcribere; nec animarum è corpore ad alia loca, quin plane cœlum fecefflum ftatuere, nec alias præternaturales caufas allegare neceffe eft; nec ad nos pertinent ecftafes Pauli, Sanctorumque; fiquidem de illis duntaxat loquimur, quæ in morbofis corporibus fiunt. Et fi tali ratione confideremus, fubjecta catalepfeos plerumque effe melancholica, vi imaginatrice fortiori gaudere, ac circa ideas facras de Deo, angelis, vita æterna tantum non femper effe occupata; deinde, fi experientia, ac exemplo infomniorum fuffulti fupponamus, animam, quo magis à perceptione objectorum externorum, ac motuum vitalium exercitio feriatur, eo intentius phantafiæ indulgere: firma fequitur conclufio, vifiones ecftaticorum catalepticorum non nifi effectus effe intenfioris phantafiæ: dum anima à commercio rerum externarum vacua, præteritas rerum ideas repetit, ex quibus inter fe collatis etiam fieri poteft, ut futura prænunciet. Sed revertamur ad caufas mediatas, quæ malo cataleptico excitando funt opportunæ.

§. XII.

Caufæ catalepfeos mediatæ funt humores craffi, præfertim commoti.

Eminet inter illas vitium humorum crafforum, ac vifcidorum, quos Veteres dixerunt fuccos melancholicos; qui in capite ac cerebro diffcilius progredientes, & in hujus bafi præfertim ac pia meninge ftagnantes, efficaciffimam conftrictioni fibrillarum nervearum fuppeditant occafionem. Hinc non tantum fœminæ hyftericæ, virique hypochondriaci ac melancholici præ aliis catalepfin patiuntur, verum etiam hoc morbo peremtorum fectio docet, vafa in pofteriori cerebri parte craffo & coagulato fanguine repleta fuiffe, ac in ipfo cerebro extravafatam ferofam haefiffe colluviem. *Conf.* HOLLERIUS *Lib. I.*

de

de morb. intern. & SCHENCKIUS *Lib. I. obs.* 2. Ex his quoque patet clarissime, quare consuetas & ordinarias sanguinis excretiones suppressas, nonnunquam subsequatur catalepsis: vide FONSECAM *Lib. II. Consult.* 92. Neque minus ratio patet, cur puer ille, cujus AETIUS *Tetrabibl.* 2. *Serm.* 2. *Cap.* 4. meminit, per triduum congelatus, tandem effuso per nares copiosissimo sanguine, statim convaluerit. Eo magis à spissis humoribus catalepticum suboriri poterit malum, si illorum vehemens expansio ac exæstuatio, & hinc enata fortior vasorum cerebri ac piæ matris distensio accesserint. Unde concipi poterit, quomodo illud, ex febribus intermittentibus, incongrue suppressis ac volatilibus tractatis, juxta DODONÆUM *obs. med.* 43. ex nimia vini generosi ingurgitatione, teste PLATERO *lib.* 1. *fol.* 27. ex ebrietate ac nimia iracundia, notante DOLÆO in *encyclop. medic. pag.* 96. prognatum fuit. Nec silentio denique prætermitti debent vermes, ac lumbrici intestinorum, qui sicuti gravissimis morbis, ita & cataleptico ansam præbere possunt, testante observatione à MARCELLO DONATO *Lib. II. Cap. VII. pag.* 186. recensita.

§. XIII.

Animi pathemata.

Præterea ingens debetur animadversio gravioribus animi pathematibus, quibus constrictionem fibrillarum in cerebro nervearum, cum subsequente catalepsi, excitari pariter ac relaxari, in scriptorum monumentis passim relatum legimus. TULPIUS *Lib. I. obs. cap.* 21. juvenem quendam ex inopinato matrimonii repudio catalepticum factum, & illo promisso restitutum allegat. RONDELETIUS *Lib. I. pag.* 20. casum refert de puella, viro, quem insigniter oderat, nupta, quæ ex mœrore hunc morbum incidit, ejusque paroxysmis, quotiescunque maritum vel vidisset, vel de eo audivisset, vel etiam cogitasset, protinus correpta fuit. HENR. *ab* HEER *observ. III.* recenset catalepsin, quam vir quidam melancholicus ex nimio mœrore toleraverat. Idem malum, nimiam quoque mentis intentionem, ac profundas fixasque meditationes, præsertim si temperamentum frigidum, aliæque occasionales causæ accesserint, excipere, probatissimorum Medicorum documentis confirmatum habemus. Quales casus reperies in GALENO *Comment. in* HIPPOCR. .. *cap.* 56. ZACUTO LUSITANO *lib. I. histor.* 42. FERNELIO *in pathol. Lib. V. cap.* 2. Multo magis ad nostrum affectum, cum ecstasi complicatum, meditationes sacræ profundiores contribuunt; inprimis si spiritualis de commissis peccatis supervenerit tristitia. Conf. SENNERTUS *in praxi pag.* 598. HERFELT *tr. philos. hominis pag.* 183. AUGUSTINUS *de civitat. Dei L.* 14. *c.* 24. GEIERI *præfat. tract.* Liebe GOttes und des Nächsten.

§. XIV.

Catalepsis ex frigore horrendo.

Referri quoque ad catalepticos merentur, qui nimio atque horrendo frigore percelluntur ac veluti congelantur. Ratio hæc est: frigus vim habet externum corporis habitum, quem immediate ambit, validissime constringendi: quo constricto, humores ad interiora majori copia compelluntur, in capite præsertim cumulantur, in vasis cerebri stagnant, hæc distendunt, & hinc fibrarum nervearum ex cerebro prodeuntium stricturam, catalepseos cum omnium sensationum abolitione stipatæ originem causantur. Continuante frigore intensissimo, & hinc durantibus jam recensitis illius in corpus effectibus; tandem fit sanguinis aut seri in capite extravasatio; qua sæpius comprimitur cerebellum, ut nec in organa vitalia influere queat tenuissimum fluidum, & inde demum mors sequitur. Quales tristissimi casus, sicuti quotidie contingunt, ita præsertim à FORESTO *Lib. X. obs.* 41. copiosissimi describuntur: ubi sub hiemis asperrimo gelu complures milites in excubiis stantes mortui sunt reperti; alii equis insidentes, ac habenas in manibus adhuc habentes, congelati ex equis sublati sunt, quin & ipsi tandem equi immoti perierunt.

§. XV.

Causæ occasionales catalepseos.

Quod si perscrutemur causas, quæ paroxysmos catalepticos revocare solent, occasionales; has inter principem locum sibi vindicant graviores animi commotiones, ira, terror, gaudium, metus, contristatio. Pertinent huc quoque objectorum ingratorum visiones: *vid. casus* §. XIII. ex RONDELETIO allegatus. Quosdam ex verborum quorundam recitatione, aut psalmodiarum cantu congelari, scriptores perhibent; & ego ægram vidi, quæ, auditis verbis ardentissimum Christi amorem exprimentibus, distendebatur; quemadmodum presbyter ille, cujus morbum recenset AUGUSTINUS *loc. cit.* ad prolatas lamentantium voces, suo prehensus est paroxysmo. Non minus ad hujus diri mali generationem contribuunt frigidus aër, habitatio in locis altis, montosis, frigidis, tempus anni hiemale, ac victus crassus; annotante NICOL. PISONE *L. I. C.* 13.

§. XVI.

Prognosis.

Quod tandem attinet prognosin catalepseos; ea si fuerit ab animi passionibus, aut profundis meditationibus orta, non adeo grave, ac subito lethiferum minatur periculum: contra vero, quæ à sanguine crasso, viscido, impuro, ac excretionibus sanguineis suppressis fovetur, gravissimum metum incutit. Namque vel in melancholiam desinit, sicuti observat NICOL. PISO *loc. cit. pag.* 93. vel commutatur in morbum comitialem, uti MARCELLUS DONATUS *Cap. VIII. pag.* 186. *ex Benivenio* allegat; vel denique in mortiferam subito terminatur apoplexiam, vitam que tullit. Nec levioris momenti est congelatio, quæ à frigore inducitur; nisi enim tempestivæ ferantur suppetiæ, mors sequitur repentina.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curativæ.

Quod attinet spinosi nostri mali curationem; illa duabus potissimum absolvitur indicationibus; quarum *prima* est, ut spasmodicam, qua fibrillæ nerveæ in cerebro detinentur, stricturam relaxemus; *altera*, ut causas materiales sive mediatas, quæ ad dictam constrictionem inducendam contribuerunt, decenter removeamus. Quemadmodum priori indicationi in ipso maxime paroxysmo satisfieri oportet; ita posteriorem potius extra paroxysmum impetrare licet.

§. II.

§. II.

Quid in paroxysmo cataleptico agendum.

Intra ipsum paroxysmum, præsertim si gravior fuerit, parum quidem medicamentis perficere possumus: neque tamen minus omni studio eo respiciendum est, ut excitemus ægros, qui vigilantes dormiunt, & spasmodicas stricturas demulceamus. Quo fine naribus adplicari debent, vel spiritus urinosi volatiles, vel acida penetrantiora, veluti acetum vini, rutaceum forte, aut spiritus crystallorum veneris, qui nihil est, quam concentratus aceti destillati spiritus: hæc enim acida longe penetrantioris efficaciæ sunt, quam ullum sal volatile. Neque etiam alienum erit, olea cocta, nervina ac antispasmodica, nuchæ ac posteriori capitis regioni, detonsis præsertim capillis adplicare; quod remedii genus à FORESTO *Lib. X. obs.* 42. commendatur. Non minus clysteres potentiores, si anus non adeo clausa fuerit, ut nihil admittat, infundere licet: ac denique, præsertim si malum à nimia sanguinis mole, ac raptu versus caput inductum, facieíque venis sanguine valde infarctis turgida fuerit, in ipso paroxysmo narium scarificatio, aut styli dentati intrusio, eoque facta vellicatio, donec sanguis effluat, insignissimam pollicetur opem.

§. III.

Catalepseos a materia crassa succis fab... orta curatio.

Plura in ipsis paroxysmis tentare haud licet; sed his finitis, causarum materialium ac mediatarum remotionem, quantum fieri potest, moliri convenit. Quod si igitur rarissimus noster affectus à melancholia, eaque hypochondriaca, vel hysterica, uti sæpissime fit, suam traxerit originem, ubi spissi ac viscidi humores in vasis cerebri stagnant, ac difficilius progrediuntur: ea in usum ducere oportet remediorum genera, quæ huic morbo expugnando, sanguinique spisso attenuando, & æquali circulo restituendo sunt idonea. Ad eorum classem præter clysteres & blanda laxantia, venæ sectiones debito tempore administrandas, motum quoque ac exercitationem corporis, ac rectum rerum non naturalium usum, referri merentur. Palmam quoque obtinent pediluvia, balnea, & potus aquarum mineralium; vel etiam loco harum cura cum sero lactis & sale Sedlicensi instituenda; non omissis illis, quæ tonum partium solidarum labefactatum roborandi facultate gaudent.

§. IV.

Excretiones sanguineæ suppressæ sunt revocandæ.

Quando manifesta malum sustentaverit plethora; aut plane excretiones sanguineæ vel naturales, quæ per uterum aut venas sedales fiunt, suppressæ, vel artificiales consuetæ per venæ sectionem aut scarificationem neglectæ ac intermissæ fuerint: has extra paroxysmum revocare, aut saltem nimiam humorum molem missione sanguinis evacuare oportet. Quo fine sectio venæ in pedibus commendari meretur; post quam, si admodum ingens fuerit cruoris abundantia, ut apoplexiæ metus sit, in ipso paroxysmo venæ narium, stylo intruso, simul aperiendæ. Si corpus magis laxum ac spongiosum exstiterit, scarificationes substitui possunt; aut denique, si proclivitas ad fluxum hæmorrhoidalem sentiatur, significantibus eam doloribus ossis sacri, ac intestini recti, aut ille suppressus malum foverit: bene monente NICOL. PISONE *Lib. I. cap.* 13. *pag.* 94. illius revocatio tentanda est; quo scopo ano probe fomentato, hirudines adplicare convenit.

§. V.

Catalepseos ex vermibus curatio.

Si vermium est suspicio; anthelmintica locum inveniunt. Sed ex horum classe ea, quæ acri ac intestina jam irritata magis vellicante vi pollent, veluti sunt acriora purgantia, vitriolacea, acida, mercurialia, aloetica, multo magis, quæ venereæ existunt prosapiæ, cane pejus & angue sunt fugienda. Præstat potius pilulas, quæ specifica minus acria erodentia continent, ut extractum tanaceti, semen cynæ, rhabarbarum, myrrham, asam fœtidam cum panchymagogo *Crollii*, æquali portione commixta, propinare: quæ præstantissimi sunt effectus.

§. VI.

Catalepseos ex animæ vitio productæ tractatio.

Quandocunque causa passionis cataleptica, maximam partem in anima, vel gravioribus pathematibus commota, vel fixioribus ideis & meditationibus intenta, vel plane conscientiæ tormentis agitata resider: parum auxilii spondent pharmaca. Medico nihil amplius incumbere videtur, quam ut causas materiales, si præsto fuerint, ac simul concurrerint, congruis subsidiis removere annitatur. Ceterum eo adlaborandum erit, ut anima ab anxiis ac tristibus ideis, quæ instar carnificinæ, ac crudelis tormenti corporis sint, per jucunda cum amicis commercia depellantur: neque otio ac quieti, quæ profundarum cogitationum mater est, nimium indulgeatur. Nec quoque præstantius subsidium est, aeris mutatione; qua sola pertinacissimum hoc malum vidi curatum.

§. VII.

Frigore congelatorum cura.

Qui frigore sunt congelati, & adhuc quasdam vitæ exhibent notas; ad loca tepidiora deportentur necesse est. Ea tamen caveantur, ne sint justo calidiora; ne sanguis ad interiora compulsus uno impetu exæstuetur, ac ideo extravasationem subeat. Consultum quoque tali in casu est, blandis frictionibus corpus fovere, ut externæ partes, quæ constrictæ sunt, relaxentur, inque eas humores denuo invitentur. Tum excitatis illis personis, pedes in pediluvia imponere licet tepidissima: quæ partim cutim relaxandi, partim æquabilem humorum circuitum restituendi, vim habent excellentissimam: neque minus vires prostratæ cordialibus remediis, ac vini generosi haustu, resocillandæ erunt.

CAUTELÆ AC MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautela circa volatilium ac acidorum in paroxysmo usum.

Notari probe meretur, in paroxysmo fugienda esse salia volatilia oleosa, balsama apoplectica validiora, & calidiora liquida; si malum cataleptlcum ab humorum nimio orgasmo, expansione ac stagnatione fuerit suborium; tum enim sanguis magis commovetur, & metus est, ne extravasatio & apoplexia plane superveniat. Consultius est in tali casu acidis fortioribus uti, & externe olea ac balsama nervina, anodyna, ac antispasmodica illinire. Quod si vero spasmodica fibrillarum cerebri constrictio, ab animi pathematibus, metu, tristitia, aut fixioribus meditationibus inducta subsit: tunc salia volatilia oleosa & interno & externo usu juvant.

§. II.

§. II.

Cautela circa narium scarificationem.

Sicuti in omnibus capitis gravioribus affectibus, qui à sanguine copioso, valde commoto, ac largius ad caput rapto suboriuntur; uti sunt cephalalgiæ, deliria, convulsiones, epilepsiæ &c. ita quoque in affectu nostro cataleptico, si talem agnoverit caussam, præstantissima est sanguinis, intruso naribus stylo, facta detractio. Neque vero veteribus ignota fuit hæc operatio; & digna sunt verba ARETÆI, quæ *de Curat. morb. diut. Lib. I.* exstant, ut hic allegentur. Namque *necesse est*, inquit, in allegatis nimirum casibus, *ut sanguis è nasi interioribus detrahatur: intro enim prælongum instrumentum immittitur, quod* cateiadion *vocant, aut illud, cui* foryne *nomen est; aut si quis horum copiam non habuerit, pennæ anserinæ caulem crassiorem sumere debet, ejusque nervosam partem denticulatim instar serræ incidere, atque sic intra narem usque ad ossa, quæ ethmoidea ob cribri similitudinem vocantur, immittere; deinde utraque manu agitare, quo locus à dentibus insculpatur, ac vulneretur. Facilis est enim ac copiosus sanguinis cursus: nam venæ graciliores in nares desinunt, corporaque in hac parte mollia sunt, & sectioni habilia.*

§. III.

Usus aëris mutationis.

Morbus catalepticus, si ab imaginatione sustentatur, spernit & eludit omnium remediorum opem: peregrinatio vero ac aëris mutatio optimum spondent auxilium. Dici enim vix potest, quanta virtus & efficacia ad morbos nervosi generis & spirituum sanandos, insit peregrinationibus, in loca præsertim quæ salubri aëre fruuntur, & qui secundum *Celsi* monitum contrarius est illi, qui morbum fecit. Aer enim est illud elementum præcipuum & tenuissimum, quod portione sua elastica ætherea cum sanguine & succo lymphatico mixta & sensum & motum motricibus solidis partibus præstat, & secundum *Galenum* divini quid in se habet in morbis. Præter ea peregrinatio id quoque habet beneficii, quod ideæ consuetæ, quæ mentem turbarunt, subtrahantur, & jucundioribus anima assuefiat. Quin ipso temporis beneficio sponte debellari hoc malum, haud raro observatur; siquidem progrediente ætate & fibræ nerveæ fiunt robustiores, & anima constantior redditur.

§. IV.

Præservatio.

Quod præservationem attinet; ea obtinebitur, si caussæ occasionales, ad hoc malum contribuentes, probe fugiantur. Et cum has inter frigus insignem efficaciam obtinet, omni studio illud arcere oportet; atque etiam, si rationes domesticæ permiserint, ex habitationibus frigidis, montosisque, ad loca, ubi benignius cœlum est, discedere. Victus sit conveniens, inque eo fugiantur cibi acidi, ac qui frigus quoddam ventriculo inferunt. Evitentur solitudines ac seligantur grata consortia, quibus anima à curis, mœroribus ac meditationibus sit vacua. Maximopere versus hiemale tempus probe observetur, ne materiales in corpore caussæ relinquantur, quæ malum illud inducere valent: quo fine & primæ viæ à sordibus serventur liberæ, & sanguinis copia, congruis illius missionibus, nec non frequenti corporis exercitatione, imminuatur.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Catalepticus affectus ex vermibus, & vitio hysterico progeneratus.

Puella XII. annorum, temperamenti sanguineo-melancholici, ingenii admodum vegeti ac vivacis, novem abhinc mensibus prima vice uterinæ evacuationis onus subiit. Elapsis inde quatuor hebdomadibus, cum instaret menstrua periodus, multa edulia sacharo condita, cyminique semen, quod semper in deliciis habuerat, ingurgitavit, & brevi post ingentia imi ventris tormina percepit. Datis ergo laxantibus, & anthelminticis remediis, infusisque ano clysteribus, lumbricus per alvum reddebatur longissimus: menses vero hoc tempore silebant, quamvis circa lumbos & ipsum uterum atroces sævirent dolores. Hinc succedebant convulsivi ac epileptici motus, cum delirio furoreque quasi uterino juncti; & frustra misso ex vena in pede tusa sanguine, frustra quoque datis remediis antispasmodicis, uterinis, anthelminticis, carminativis &c. per quinque septimanarum decursum pertinaciter inhærebant. Paroxysmi tam variis modis, tamque mirandis symptomatibus, tristem ludebant scenam, ut vix describi queant. Mox enim inter deliramenta, singultus, ac graves septi transversi concussiones, totum corpus è lecto in altum elevabatur: & remittebant convulsiones, relictis corporis languoribus, ac præcordiorum doloribus. Mox sub deliriis convulsivi motus artus duntaxat misere torquebant; ut omnes manuum pedumque digiti incurvarentur, pollex vero ac medius digitus rigidus extenderetur; deinde brachia retrorsum traheret, iisque caput percuteret; tum eadem antrorsum vi quadam raperet, ac pectori validissime allideret. Mox inter has violentas agitationes mentis compos videbatur, sacrosque cantus cum summa devotione per satis longum tempus modulabatur. Tandem accedebat catalepsis, quam vocant, ecstatica; dum per aliquot horas lecto affixa mansit rigida, & nulla arte excitari potuit, oculis apertis, vultuque amœno, ac si de quadam re gauderet, decumbens. Postquam ad se rediit; narravit jucundissimas visiones de Deo, angelis, cœlo, vita æterna; atque vatidicam se gessit. Ceterum per quinque fere hebdomades ciborum nihil plane assumsit, præter gelatinam cornu cervi, novissimis tantummodo diebus sorbillatam; cerevisiam vero ac vinum quotidie, sed parca quantitate, potavit; & quod notabile est, singulis diebus copiosa ac valde dura alvo reddidit stercora. Vultus colore gaudebat floridissimo, qui nec sub ipsis animæ defectionibus, quas crebro patitur, expallescebat, sed roseus manebat. Pulsus ferebatur naturali similis; nec urina, præter largum sedimentum, mingebatur præternaturalis. Noctes, nisi tranquillo somno, attamen ab omnibus symptomatibus vacuas transigit; ac omne tempus piis meditationibus, & sub insigni mentis requie consumit.

Epicrisis.

Duplicis generis caussæ hunc portentosum ac mirabilem sustentaverunt affectum: nimirum partim lumbrici in canale intestinorum hospitantes; partim sanguis in vasis uterinis, ob mensium defectum stagnans, atque corruptus. Hinc non sane mirum, si symptomata fuerint ao graviora, ac atrociora, cum a duabus caussis, quarum quævis

sola tali morbo inducendo sufficit, sint excitata. Quamobrem in mali hujus curatione, ad hanc duplicem caussam directa fuit medendi intentio: præter enim temperatiora, simul tamen efficaciora, anthelmintica, exhibenda curavi congrua antihysterica, ut eorum virtute liber sanguinis per uteri vasa circuitus, ejusque superflui per menstruam periodum excretio facilitaretur. Fuerunt ex horum numero pilulæ balsamicæ, ad ductum Becherianarum concinnatæ, cum aliquot granis extracti croci, atque castorei maritatæ, & alternis diebus, maxime circa tempus menstruum, propinatæ, mane desuper sorbillato infuso, ex herba melissæ, artemisiæ, floribus cheiri, ac chamæmeli vulgaris. Jussimus præterea ante horum remediorum usum, ad relaxandos intestinorum spasmos, durasque fæces emolliendas, ano injici enemata, quæ plurimum olei cocti habebant. Denique præter alia antispasmodica, motum corporis per deambulationem, ac vectionem in curru sub aëre sereno commendavimus: quibus factum est, ut ægra perfectam recuperasset sanitatem.

OBSERVATIO II.

Catalepsis ex fixioribus meditationibus.

Persona sequioris sexus vix excedens annum ætatis XXIV. conditionis vilioris, rudioris minusque exculti ingenii, aliquando in templo tempore brumali, attentius hauriens sacrum verbum de vera contritione, ac intimiore cordis inversione, de peccatorum abominanda ac detestanda coram Deo justissimo indole, summo mentis angore afficiebatur, inque dies & horas meditationibus istis anxiis sacris macerata, mœstissimo semper incedebat vultu. Elapsis abhinc quatuordecim diebus accidit, ut ipsa, audita in templo concione, omni penitus sensu ac motu ex improviso privaretur: & finito cultu divino, instar statuæ immobilioris, oculis apertis, & cœlo affixis, omnem excitationem eludens, reperiretur. Tandem post horæ spatium sua sponte, emissis aliquot suspiriis ad se redibat, sensumque cum motu recipiebat. Examinata respondebat, se nihil sensisse, vel audivisse, bene habere, & quasi altissimo somno sepultam jucundissimas habuisse speculationes, ac contemplationes sui Salvatoris. Hunc accessum, plus centum vicibus intra quadraginta dierum spatium experta est, interdum mitiorem, & breviorem, interdum longiorem & graviorem, semper tamen talem, ut omnis tentata excitatio, per fortissimos spiritus volatiles, naribus ac naribus admotos, frictiones, atque punctiones, elusa fuerit, ac frustranea. Ipso in paroxysmo pulsus fuit naturali similis, & respiratio salva, ac integra, præter quod circa declinationem, nonnunquam fortissimas thoracis atque abdominis concussiones, & elevationes, cum palpitante cordis motu toleraverit: quæ tamen, simulac sensus & motus redit, statim exspirarunt, ægra de nullo dolore vel molestia amplius conquerente: vires etiam post paroxysmum ita sæpissime constabant, ut consueta sua munia subire potuerit, totum corpus calore ac colore naturali erat perfusum; excreta omnia se bene habebant, nec menses sui officii obliviscebantur. Attamen per quatuordecim ferme dies ab omni cibo, potuque abstinebat; & quotiescunque exorata aliquid accipi:' et, summa præcordiorum anxietate, cum metu suffocationis juncta infestabatur, somnoque fruebatur parcissimo. Et quod notatu erat dignissimum, hi paroxysmi fere semper invadebant post auditam psalmodiam, aut verba ex divino codice potissimum prolata, quæ ardentissimum Christi exprimebant amorem. In tali casu in usum vocabantur multa, variaque remediorum genera, alias generosissima, venæ sectiones, topica, quæcunque excitantia: sed cuncta eludebat pertinacissimus affectus; donec tandem, mutato aëre, ægraque ad alia loca peregrinante, sponte sensim evanuerit.

Epicrisis.

Insignissimum catalepseos ecstaticæ exemplar notabilis hic sistit casus. Nullam iste caussam materialem habuisse videtur; sed à solis pertinaciter animæ infixis ideis originem traxit. Hinc eleganter pariter ac perite Clarissimus MORHOFFIUS *in dissert. de paradoxis sensuum* scribit: *Mirabile præ ceteris, quod tamen vulgatissimum, posse ex auditu verborum, ac orationis elaboratæ homines duci, & quasi extra se rapi.* Atque eo majorem homines afficiendi possidet efficaciam verbum divinum; ut, si nostri instituti ratio exigeret, dictum PAULINUM, quod *in Epistal. ad Hebræos Cap. IV. v. 12. exstat*, hoc nostro casu, egregie illustrare possemus. Quod nulla præsto fuerit caussa materialis, vel exinde patet, quod paroxysmi, excitatis per psalmodiæ cujusdam aut verborum sacrorum sonitum ideis, revocati fuerint; ac præterea ægrotaos omnibus functionibus, quas vitales vocant, absque ulla labe gavisa sit. Quod attinet convulsivas nonnullarum partium in ipso paroxysmo agitationes; illæ fluidi tenuissimi impetuosiori ex cerebello in organa vitalia influxui, qui illius ob denegatum in partes, sensui, motuique voluntario inservientes, introitum, abundantiæ debetur, originem suam petierunt: Dejectæ ciborum adpetentiæ ratio facile etiam poterit suppeditari; si ex experientia repetatur, illos, qui meditationibus suis intentius in objectum quoddam feruntur, pastus obliviscî, ac cibos fere aversari. Tum vero, quo diutius à cibo abstinemus, eo magis perire adpetitum, præter multa documenta, vel ea historia testatur, quam DIEMERBROECK *in sua anatom. pag.* 38. de semet ipso refert: se, postquam cum sociis per sesquidiem jejunasset, non amplius famem sensisse ad tertium usque diem. Hinc vero cognitu quoque facillimum, cur nulla materiali caussa præsente, nulla opem tulerint remedia; sed tandem mutatione aëris, ac ætatis sponte spasmosus exspiraverit affectus.

CAPUT V.

De affectu spasmodico-convulsivo ex uteri vitio, sive malo hysterico.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Morbus ille, aut potius morborum cohors, quam per vocem *affectionis hystericæ* interpretantur Veteres, æquo, quin majori quam ullus alius affectus, jure, ad passiones generis nervosi spasmodico-convulsivas, & quidem universales, referri meretur: siquidem nulla fere in tota machina animali nervosa, ac fibrosa pars est, quænon plane effrenatis spasticis strictúris, & convulsionibus exagitetur, torqueatur, & gravissime distra-

Definitio mali hysterici. distrahatur. Hujus ergo ideam suppeditaturi, ipsum definimus, quod sit *affectus generis nervosi spasmodico-convulsivus, ex utero à lympha & sanguine in ejus vasis retento vel corrupto proveniens, & per nervos ossis sacri, ac lumbares & totam medullam spinalem, universi corporis partes nervosas plus minus infestans.*

§. II.

Historia mali hysterici. Perperam confunditur atrox hoc malum à plerisque nostri ævi Medicis, cum sic dicto hypochondriaco; aut si forsan admittitur quædam differentia, ea solummodo sexum respicit, adeo ut passio hypochondriaca ad nobiliorem, hysterica ad molliorem restringatur; utriusque tamen indoles ac natura, pro una, eademque habeatur. Quo vero pateat, longe aliam ac realem hosce affectus intercedere differentiam; operæ erit pretium, primo omnium veram morbi hysterici historiam præmittere. Hoc fine si Veterum monumenta paullo perlustremus, & ex iis præsertim HIPPOCRATIS, ARETÆI, FERNELII, DURETI, MONTANI, BALLONII, HOLLERII, MERCURIALIS, JOH. HEURNII scripta consulamus: in eo ad unum omnes convenire videntur, quod faucium strangulatio, intercepta ad suffocationem usque respiratio, animi defectio, vocis privatio, soporque profundus, vera, propria, & essentialia hujus morbi uterini signa, & symptomata habenda sint. In eo etiam plures concordes deprehenduntur, ante mali hysterici invasionem, motum globi cujusdam è sede inferiore ad superiora ascendentis sentiri: unde etiam figmentum multis mulierculis familiare nascitur, quasi uterus versus superiora feratur.

§. III.

Paroxysmorum descriptio. Hæc præcipua sunt quidem, quæ malum hystericum comitantur symptomata; sed ante eorum invasionem & postea longe alia & plura observantur, quæ successive in paroxysmo miseras invadunt, & nulli corporis regioni parcunt. Nam quod caput attinet, frontis, temporum, vel etiam oculorum cum lacrymarum effusione, visus obnubilatione; dolorem pressorium, sensuumque & mentis torporem, omnium rerum tædio stipatum, utplurimum præcedere adnotamus. Deinde correptæ hoc malo plerumque alvum fortiter adstrictam, & compressam habent, ingentem quoque ad urinam, quæ clara instar aquæ mingitur, stimulum, neque minus anxiam & suppressam spirationem, atque universi corporis languorem experiuntur. Hisce postea gravis dolor lumborum, cum ingenti algore & horrore succedit; venter durus & inflatus est, postea umbilicus retrahitur, adeo ut fovea, cui includi aliquid potest, relinquatur; & tunc globum quendam ex inferiore ventre ad hypochondria & diaphragma adscendere persentiunt. Mox cor cum tremore incipit palpitare, cum pulsu inæquali & duro, quandoque intermittente; extrema algescunt, fauces angustantur, ut fune veluti strangulatæ videantur; facies fit pallida, spiratio valde est difficilis, vox perit, arteriarum pulsationes vix amplius percipiuntur. Tanta vero est ventris strictura, ut nec ullus flatus transmitti, nec propter ingentem resistentiam quicquam clysmatis admitti possit. In quibusdam tanta est mali vehementia, ut convulsivæ & capitis & artuum agitationes, cum vel sine pollicum conclusione deprehendantur. Aliæ in profundo, sine ullo sensu & motu, sopore jacent; quibusdam facies cum collo à sanguine est inflammata, rubicunda, arteriæ fortiter pulsant: aliæ in risus immodicos solvuntur, & restituta voce delira loquuntur.

§. IV.

Paroxysmorum solutio. Quandocunque vero paroxysmus remittit, & mitescere incipit, quod sæpius certa fit temporis periodo, tum pulsus, qui antea valde debilis, languidus, & absconditus erat, vegetior, mollior & erectior redditur, in partes extremas redit calor, facies contracta & pallida fit explicatior & rubicundior; eructationum per superiora impetus auditur, borborygmi & murmura in ventre oriuntur, & tandem è profundo quasi somno evigilantes, vocem, sensum & motum recipiunt: de dolore autem capitis gravativo, totius corporis & femorum ac pedum languore, & gravitate conqueruntur. Mirum certe videri potest, quod sæpe tam brevi tempore, ejusmodi perniciosa, atque præsentem interitum minitantia symptomata cessent, & intermittant; adeo, ut quæ pridie morituræ videbantur, nunc sanitate integra frui censeantur. Accidit vero nonnunquam, ut perseverantibus symptomatibus pro mortuis habitæ, sepulchro destinatæ, imo sepultæ fuerint: sed mors in hystericis semper vel epileptico, vel apoplectico contingit insultu.

§. V.

Differentia mali hysterici & hypochondriaci. Tradita hac pleniori sævissimi hujus morbi historia; facilius erit, ejusdem a malo hypochondriaco docere differentiam. Quamvis enim horum affectuum symptomata inter se similia ac utrique valde communia deprehendantur, testante utriusque historia, quæ ratione posterioris mali sequenti capite explicabitur: attamen plura adhuc restant, quæ, cuivis propria, insignem illorum testantur discrepantiam. Namque morbus hypochondriacus est longissimus, atque diuturnam semper exposcit curationem: at hysterica passione gravidas, puerperas, viduas, sanguine turgentes, post gravem animi motum, vel virgines post repentinam fluxus menstrui suppressionem, sæpenumero gravissime infestari; ab ea tamen per rectam medendi rationem ita viodicari, ut nunquam revertatur, experientia docemur. Hæc porro subito, vehementer, & ex improviso miseras haud raro adoritur, ut omni sensu ac motu privatæ, repente in terram concidant; quod in hypochondriacis non animadvertitur. Atque etiam peculiare illud hystericæ habent, quod maxima symptomatum vehementia, si sensuum mentisque functio intercipitur, vel solo pennarum accensarum suffitu, naribus admoto celeriter diminui, quin & tolli possit. Præterea in paroxysmis hystericis, musculi abdominis vi spasmorum introrsum contrahuntur, & umbilicus profundius retrahitur: cum in hypochondriacis venter potius extrorsum distendatur. In illis regio lumbaris acri ac incredibili frigore occupatur, ut manibus percipi, nec calefactis linteis temperari queat; sæpius ingens instar clavi certæ in capitis vertice regioni velut infixi dolor urget, quem nomine *clavi hysterici* insigniunt; & in multis globi ex imo ventre adscensus versus superiora percipitur: quæ cuncta à malo hypochondriaco sunt longe remota. Nec in hoc tam frequens animi deliquium, & tam subito ad suffocationem usque inter-

intercepta respiratio, cum faucium tam forti strangulatione, quam quidem in hysterica affectione observatur. Et denique nulli unquam hypochondriaci pro mortuis, ac sepulchro destinatis fuerunt habiti; uti quidem de hystericis fide dignæ testantur historiæ.

§. VI.

Differentia ratione caussarum & eventuum.

Differunt porro magni hi duo morbi ratione caussarum. Quemadmodum enim mali hypochondriaci pernicialis vis io membranaceo intestinorum, ventriculi, ac œsophagi canale potissimum, per spasmos pariter ac flatus se exserens animadvertitur; & hi spasmi sanguini, ob denegatum per vasculosum hepar, totumque ramificationum venæ portæ systema, æquabilem circuitum, intra tunicas intestinorum nerveas stagnanti debentur: ita è contrario prima spasmorum hystericorum origo in utero quærenda est. Hinc ob arctissimum, quo uterus cum vesica urinaria gaudet, consensum, spasmi uterini ad vesicæ sphincterem propagantur, & hystericæ sub morbi accessione continuum ad matulam stimulum persentiunt; quo hypochondriacæ omnino carent. Ex hac caussarum diversitate fit etiam, ut quædam symptomata, quæ utrique morbo convenientia videntur, io quovis peculiarem agnoscant caussam. Sic spiratiu difficilis sollicitat & hystericas, & hypochondriacos; sed in his ab inflato ventriculo, descensum septi transversi impediente; in illis vero magis a vehementi musculorum abdominis contractione & compressione originem ducit. Tandem etiam alia mali hypochondriaci, alia hysterici solutio, & alius quoque utriusque in morbos est transitus: namque illud frequentius in melancholiam, scorbutum, lentam febrem, morbumque sic dictum nigrum terminatur; hoc infeliciter sæpius in epilepsiam, lethalem syncopen, furorem uterinum, ac acutam febrem transit. Ac denique in corporibus passione hypochondriaca defunctorum, imi ventris viscera, hepar, lien, pancreas indurata, scirrhosa, ac corrupta plerumque offenduntur: cum in hystericis, uti infra pluribus trademus, vitium ac corruptela magis in utero atque ovariis deprehendatur. Et hæc sunt, quæ notabilem inter hos duos morbos intercedere differentiam, satis clare demonstrant: quæ eo plenius commemoranda duxi, quo major de ea error Medicorum animis insidet.

§. VII.

Differentia mali hysterici 1) a syncope.

Sed restant adhuc morbi, à quibus probe discernere oportet passionem hystericam. Sic differt à *syncope*, in qua pulsus penitus cessat, facies est contracta, & moribundo similis; quæ in præfocatione uterina plerumque observatur colorata, tumida, sub pulsu languido; hæc quoque ad duos vel tres dies perdurare potest, quod de

2) ab apoplexia.

syncope dici nequit. Deinceps differt ab *apoplexia*, ubi sub sensuum & motuum voluntariorum abolitione, stertor cum ægerrima spiratione, & pulsuum celeritate est; qui in hystericis

3) ab epilepsia.

minime conspicitur. Differt porro ab *epilepsia*; quæ sicuti caussam proximam in dura matre, & principio spinalis medullæ habet, ex qua spasmi ad universum corpus abeunt; ita hysterica passiu in utero primam sedem agnoscit, ex quo spasmi ad medullam spinalem, totumque nervorum genus propagantur. Et symptomatum, quæ hunc utrumque morbum comitantur, differentiam nervose pariter ac eleganter describit CORN. CELSUS *Lib. IV. cap.* 20. dum: *Vulvæ morbus*, inquit, *interdum sic exanimat, ut tanquam comitiali morbo prosternat. Distat tamen hic casus, eo quod neque oculi vertuntur, nec spumæ profluunt, nec nervi distenduntur.*

4) à renum calculo.

Distat non minus a doloribus ex *calculo*: nam licet in utroque morbo multa inter se conveniant symptomata; attamen in calculoso affectu deficit faucium strangulatiu, animi defectio, respiratio valde intercepta, & quod affecti non à suaveolentibus tam graviter lædantur. Et quomodo denique hysterica passio a flatulentia primarum viarum discrepet, egregie docet BALLONIUS *Lib. de virginum morbis pag.* 232.

§. VIII.

Subjecta mali hysterici.

Quod attinet mulieres, morbo hysterico præ aliis subjectas & obnoxias, notari meretur, non omnes, cujuscunque ætatis, temperamenti, ac vitæ instituti id genus morbi pati: sed præcipue virgines sensibilioris & tenerioris naturæ, ante mensium primam eruptionem, viro maturas, item viduas juniores, & fœminas conjugatas, inprimis sanguinis & succi plenas, sine prole tamen viventes, neque minus molliter in otio educatas, texturæ tenerioris, & animi sensibilioris, frequentius atque gravius illo divexari. Consentiunt in eo Veteres Medici, & GALENUS præcipue viduis, quæ utero purgari, parere, concubituque gaudere desierunt, hystericam passionem evenire testatur. Juxta FORESTUM *Lib. XXVIII. obs.* 28. mulieres virosæ, jamdiu continentes, aut virgines, sed venerem appetentes, corpulentæ, multo sanguine præditæ, victu calido, humido, & flatulento utentes, in otio viventes, cum veneris irritamentis, vino nempe generoso, multisque delicatis ferculis, venerem excitantibus fruentes, licet non suppressi sint menses, crebrius in hunc morbum incidunt: id quod etiam BALLONIUS *lib. cit.* & LEVINUS LEMNIUS *Lib. de occultis naturæ miraculis Cap. VI.* confirmant. Deinceps etiam, teste inter alios ARETÆO, juvenes muliercula, quæ sunt sensibilioris generis nervosi, texturæ tenerioris, & ad affectus animi proclives, præ iis, quæ robustæ, plebeiæ, animi constantioris, & laboribus deditæ existunt, immanissimo hoc spasmodico morbo agitantur. Nec denique silentio prætermittendum est, fœminas, quæ sanguineæ & cholericæ constitutionis, & ad impetuosas ac præcipites animi commotiones pronæ sunt, sævas & violentas in partibus nervosis motiones experiri: illas autem, quæ phlegmaticam, & torpidiorem obtinuerunt naturam, non adeo impetuose convelli, sed potius in crebriora animi deliquia incidere; nullumque nec murmur, nec ventum vel afflatum, nec odorem suaviorem, nisi ægerrime ferre.

§. IX.

Morbi hysterici sedes, & caussa proxima.

His præmissis, ad caussas tam diri affectus transeundum, & antea sedes morbi vel potius caussæ morbificæ disquirenda est. Recentiorum Medicorum quidam, hystericam ac hypochondriacam passionem pro uno morbo habentes, ut nominatim HIGHMORUS, SYLVIUS & SYDENHAM ventriculum, pancreas, mesenterium, venam portæ, pro genuina sede perperam accusant. Minus recte etiam CAR. PISO *in selectioribus observationibus* præcipuam sedem in cerebro, vel potius nervorum principio collocavit; siquidem subjectum caussæ morbificæ

&

& mortis invicem confudit. Nos vero cum antiquissimis Medicis, symptomatum hystericorum primam originem ab utero, ejusque membranosa & vasculosa substantia & vasis ad illum spectantibus, inprimis spermaticis petendam esse, firmiter persuasi sumus; quarum partium spasmodicæ constrictiones postea in nervos vicinos ossis sacri, & lumborum sese insinuant, & ob consensum totius medullæ spinalis nerveas membranas gradatim occupant, à partibus inferioribus ad superiores sensim paulatimque se propagando. Quamobrem deprehendimus maxime in puerperis, quando hoc malo affliguntur, spasmos in orificio uteri interno, immo in ipsa quoque vagina incipere; quoniam hæ partes frigidæ, & aridæ fiunt, & derepente lochiorum, sive ichorosæ materiæ effluxus sistitur, & alvus pertinacissime clauditur. Deinceps spasmi & dolores cum frigore lumbarem regionem petunt, & in abdominis musculos abeuntes, umbilici retractionem, cum imi ventris duritie junctam efficiunt; tum impetunt diaphragma, & intercostales nervos, ipsumque par vagum, & difficillimam, imo suffocativam spirationem, cum faucium strangulatione caussantur; ubi postea intercepto sanguinis per cor circulo, ejus palpitatio, & animi deliquium, atque tandem sufflaminato sanguinis per cerebrum motu, sensuum mentisque subsequuntur abolitiones. Ex quibus omnibus, rite invicem comparatis, non solum reliquorum omnium symptomatum ratio bene suppeditari poterit; verum etiam clarissime patebit, totum hystericum affectum, ad morbos spasmodico-convulsivos, qui universum nervorum systema occupant, summo jure esse referendum.

§. X.

Caussæ materiales passionis hystericæ.

Jam ergo caussas mediatas ac materiales, quæ ad ingenerandum hoc dirum malum contribuunt, explicaturi; has duplicis potissimum generis esse, nimirum partim semen corruptum, partim cruorem menstruum in utero vitiatum, cum Medicis tantum non omnibus statuimus. Utraque harum caussarum digna est, ut cujusvis peculiaris, & exactior instituatur disquisitio. Namque exquisitiori anatomicorum solertia satis evictum est, in nobiliori quidem sexu peculiaria exstare organa, quæ testes vocantur, in quibus liquor subtilis spirituosus seminalis, ex sanguine per arterias spermaticas advecto secernitur, & in certis loculamentis asservatur: in sexu vero sequiori ejusmodi organa secretoria non inveniri, sed ad latera uteri corpora quædam globosa, ex vasis sanguineis, membranis, & vesiculis contexta, quæ ovaria dicuntur, à provida natura esse posita; spermatica vero vasa innumeris ramificationibus ad uteri substantiam ferri. Quum ergo Recentiores Physiologi vesiculas in ovario contentas, in quibus stupendæ ac infinitæ parvæ magnitudinis fœtus spiritu genituræ virilis explicandus ac fœcundandus continetur, pro semine muliebri habeant; alium vero liquorem seminalem in hoc sexu plane denegent: dispiciendum jam erit, an & quomodo humor in ovulis contentus corrumpi, corruptusque caussam diro nostro malo præbere possit.

§. XI.

Circa pubertatis annos quæ contingant in machina humana.

Quæ ut rite intelligantur, præmonenda duximus quædam momenta, & præsertim illas mutationes, quæ circa pubertatis annos corporibus humanis eveniunt. Observamus virgines circa decimum quartum ætatis annum coloratiores evadere, vultum fieri pulcriorem, mammasque intumescere; maribus barbam crescere, vocem reddi magis sonoram, & universi corporis partes majus acquirere robur, atque vigorem: in utroque vero sexu stimulos ac desideria ad venerem excitari. Etenim sicut in maribus major sanguinis ad testes, pro secernendo seminali liquore, atque etiam ad erigenda genitalia fit affluxus: ita in fœmellis quoque circa pubertatis annos, major sanguinis copia ad uterum, & ejus vasa, ad ovum, si adest, fœcundandum congeritur; & inde menstrui fluxus, si impregnatio deficit, caussa & origo petenda est. Sed idem ille copiosior ad loca uterina humorum affluxus, nos ducit ad considerationem mutui atque mirabilis illius consensus, quem animi desideria cum motu sanguinis vitali & naturali ad certa membra, præsertim generationi destinata habere conspiciuntur. Simulac enim major sanguinis circa pubertatem in utroque sexu ad organa generationi inservientia fit affluxus; statim etiam stimuli & desideria ad venerem ineundam suboriuntur: & vicissim, quando ideæ ab objectis externis venustis in animo desiderium ad venerem accendunt; protinus ad genitalia major sanguinis & liquidi nervosi congestus insequitur.

§. XII.

A stimulis venereis oritur malum hystericum.

Quando vero cunque copiosior humorum per vasa spermatica ad ovarium, ad uteri quoque fabricam, vel ob ætatis rationem, vel venereas cupiditates fit motus & affluxus, lympha nutritia ad dicta loca congeritur, ibidem stagnat, corrumpitur, caussamque præbet malo hysterico. Hinc observamus, virgines circa pubertatis annos, fœminas ætate vegetas, viro orbas, veneris igne stimulatas, calore multo, ac sanguine vegeto abundantes, dirissimo nostro malo vehementer agitari. Et notabilis est locus, quem ad illustrandum hoc assertum suggerit CHARLETON *exercit. pathol. VII.* & sic se habet: *Mulieres quædam acribus copiosis spermatis igniculis prurientes, desiderio consuescendi cum viris in sæva hysterica pathemata incidunt; hinc tantus in virginibus juxta ac fœminis salacioribus mali hysterici est provenus.* Qua de caussa etiam Antiquiores Medici permoti fuerunt, ut retentum semen pro principe nostri mali caussa habuerint, omnemque medendi scopum eo direxerint, ut vel conjugium commendaverint, vel retento in utero semini variis modis exitum parare studuerint. Quales historias plures invenies in ZACUTO LUSITANO, ac PETRO FORESTO; & addunt finito paroxysmo ex relaxatis muliebribus copiosum humidum exstillasse liquorem. Conf. etiam GALENUS *comment. in HIPPOCRATEM Lib. VI. de locis affectis Cap. 5.*

§. XIII.

Qua ratione semen corruptum hysterica gignat symptomata.

Duplici autem ratione fieri statuimus, ut humor sic dictus seminalis, vel sanguis, circa uterum nimium congestus, & ex diuturniori mora, atque stagnatione vitiatus tantas in universo corpore nervosarum partium turbas concitari possit. Primum nempe asserimus, corruptam materiam teтris, quos emittit, vaporibus, purissimo nervorum & fibrarum fluido insensibilis,

efficimis, ad progignendum id malum paratissimam videri. Magnam enim & suaveolentium vaporum vim & potentiam in invertendis, vel immutandis motibus vitalibus esse; præter narcotica, fumos carbonum noxios, & exemplum ab HELMONTIO *tr. de lithiasi* §. 59. allegatum, quo mulier quædam ex certo suffitu prorinus corruit apoplectica: testatur & illud momentum, quo in dispositis paroxysmos hystericos solo moschi vel zibethi odore resuscitari, & rursus etiam solis graveolentibus compesci observamus. Sed alius adhuc modus est, quo circa uterum subsistens ac corruptus humor nocere potest; qui in violenta vasorum & membranarum nervearum, a nimium congesto liquore, distentione ac distractione consistit; ex qua violenti spasmi ad universum nervorum systema propagantur. Et quis de hoc effectu ambigere poterit? qui consideraverit, a sola sanguinis stagnatione intra tunicas ventriculi ac intestinorum, malum hypochondriacum, & sævissimos suboriri posse in colica spasmos.

§. XIV.

Anatomica consideratio ma'e hysterico defunctarum.

Quæ quod ita se habeant, testantur exempla fœminarum, passione hysterica peremtarum. Sic VESALIUS *Lib. V. de humani corporis fabrica cap.* 15. testes hystericarum pila sæpe grandiores, modo luteo, modo alio graviter olente humore infarctos, se reperisse scribit. RIOLANUS *anthropol. Lib. II. pag.* 35. testem pugno majorem induratum notavit. BINNINGERUS *Cent. II. obs.* 90. testes cum vasis spermaticis, & tubis uteri valde tumidis, & infarsis humore crasso, albo, & ex parte indurato refertos, instar steatomatis dimidiæ libræ vidit. MANNAGETA *in* M. N. C. *D. I. a. I. obs.* 32. uterum cum testibus materia seminali corrupta, quæ caseo recenter coagulato haud absimilis erat, turgidum invenit. Et denique DIEMERBROECK *Anat. Lib. I. de ventre inferiore cap.* 24. memoriæ prodidit, se in hystericis plerumque aliquem magnitudinis circa uterum excessum, in eoque liquorem quendam æruginosum, vel croceum, aut flavescentem deprehendisse. Ex quibus demum omnibus luculenter patebit, qua ratione semen circa uterum stagnans corruptumque mali hysterici caussa dicatur.

§. XV.

Altera mali hysterici caussa est vitium fluoris menstrui.

Proximum jam est, ut etiam nostram de altera caussa, quæ nunc temporis maxime urgetur, vitiato nempe menstrui sanguinis fluxu, sententiam proferamus. Hanc criticam excretionem, præternaturaliter se habentem, semper proximam mali hysterici caussam constituere, neutiquam pro rato statoque habendum credimus; siquidem novimus virgines haud secus, ac fœminas annosas, hysterico malo pertinaciter laborasse; quibus tamen menses, vel hæmorrhoides satis liberaliter profluxerunt: qua in re consentientem habemus CAR. PISONEM *Lib. cit. Sect. II. Part. II. c.* 7. Interim sæpius observamus, fluorem hunc uterinum sub ipso morbo fieri inordinatum: atque tum pro effectu ac symptomate mali hysterici æstimandum est excretionis istius vitium; siquidem ea est spasmorum indoles, ut omnis generis excretiones turbent ac pervertant. Enimvero ex toto caussarum passionis hystericæ censu mensium fluxum excludendum esse, minime statuimus. Nam multoties observavimus, virgines, quando mensium fluxus circa pubertatem instat, ob illius impeditiorem per vasa uterina transitum, & subsequentem vasorum distensionem, gravissimas pati hystericas passiones: quæ etiam fœminis, in quibus difficilius fluit uterinus cruor, brevi ante ejus eruptionem evenire solent; & in ACTIS VRATISLAVIENSIUM *anno* 1700. eleganter describuntur. Præsertim notabilis in tali casu est clavus ille hystericus, ubi dolor acerbissimus & penetrantissimus in certo tantum pericranii punctulo hæret, & sæpissime horrendis anxietatibus cardialgicis, vomitibusque enormibus stipatur: Conf. SYDENHAM *pag.* 487. & 499. Neque porro desunt nobis exempla, ubi repentinam purgationis menstruæ, per vehementem terrorem, præsertim in personis naturæ sensibilioris suppressionem gravissima mox hysterica, quin & epileptica exceperunt pathemata.

§. XVI.

Gravidæ, ac puerperæ correptæ passione hysterica.

Neque gravidæ, maxime si sanguineo-cholericæ sint constitutionis, à sævitiis uteri spasmis sunt immunes: vidimus illas circa tertium, vel quartum mensem, gravi iracundia perculsas in præfocationem, summum virium lapsum, imo in syncopen per aliquot horas durantem subinde incidisse; à quibus tamen secta vena, & adhibitis medicinis spasmodicis, nitrosisque feliciter evaserunt. In puerperis vero, ob lochiorum non rite succedentem fluxum, hystericas passiones frequentius observamus; quod etiam suo tempore HIPPOCRATES notavit, *Lib. de natura mulierum* §. IX. Novimus puerperas primis sæpenumero a partu diebus, ab aere frigido ad imum ventrem admisso, a levi animi motu, à longiori corporis extra lectum detentione, in sæva symptomata hysterica incidisse; quæ etiam presso insequuntur pede, si lochiis primis statim diebus deficientibus, a cessantibus, sectione venæ tempestiva haud succurratur. Nec denique minus haud raro evenit, ab immodica, & diutius perseverante lochiorum fluxione, leviori externa caussa accedente, passiones hystericas, animi præsertim deliquia, cum extremorum refrigeratione insequi; quæ tamen convenienti cura, accommodatisque præsidiis faciliori negotio discutiuntur.

§. XVII.

Caussæ mali hysterici occasionales.

Quicquid igitur vehementiorem sanguinis, liquorisque genitalis ad uterina loca affluxum concitare; aut mensium eruptionem, atque fluxionem supprimere, vel impeditiorem reddere valet: illud ad classem caussarum passionis hystericæ occasionalium pertinere videtur. Ex harum censu primum occurrit ipsa ætas conjugio opportuna, aut denegatus, antea tamen suetus, concubitus: unde majorem ad uterum fieri affluxum supra docuimus. Ex eodem fundamento huc pertinent temperamentum sanguineum, atque cholericum, nimia ad libidinem proclivitas, diæta vinosa, exæstuans, opipara, iracundia vehementior, ac graviores animi corporisque commotiones, & exagitationes. Leinceps ex altera parte vita sedentaria, victus crassus, aidus, frigidus, intermissæ sanguinis missiones, diuturni mœrores, curæ, solicitudines &c. humorum spissitudinem inducendo, partes solidas debilitando, ideoque mensium perruptionem difficiliorem reddendo, ad generationem

nerationem mali hyfterici contribuunt: ac denique terror fubitaneus, refrigeratio corporis infignior, maxime ipfi fluxui uterino fupervenientes, excretiones fufflaminando fanguineas, inducunt fpafmos hyftericos. Tandem etiam odor fuaveolentium, ambræ, zibethi, mofchi &c. aut aliorum fragrantium pro peculiari idiofyncrafia, graviffimos revocant paroxyfmos.

§. XVIII.

Prognofis. Circa prognofin id maxime omnium monendum effe duco, quod vera hyfterica paffio, utut valde dira & terribilis videatur, in fe non adeo periculofa fit; nifi præpoftera curatio, vel perverfum regimen accedat, vel in corpus incidat valde imbecille & valetudinarium. Atque etiam nullus morbus eft, cui tam facile epilepfiæ & convulfiones artuum junguntur, quam qui ex uteri vitio pronafcitur; ut adeo etiam exinde difcrimen mali hypochondriaci & hyfterici dijudicare liceat. Rurfus haud infrequenti conftat obfervatione, hunc affectum, ubi ab infelici abortu vel gravi puerperio ex culpa five Medici five ægrotantis progignitur, quam facile recurrere, & ex levi quadam caufa nervofum genus affligente, de novo corpus infeftare. Neque etiam novum eft, fed toto fere die obfervatur, malum hyftericum & hypochondriacum fæpius complicatum effe, & tunc morbum valde diuturnum & difficilioris fanationis fieri: quod maxime fit in fœminis, quæ vitæ fedentariæ & animi commotionibus nimium indulgent, & perverfa diæta & vitæ regimine utuntur: hinc excretionem fanguinis menftrui vel hæmorrhoidalis perturbant, de quo complicato affectu, qui fæpius in praxi occurrit, uberius differere fequenti capite conftituimus.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Explanatis ergo fatis dilucide morbi noftri genio, fede, caufis, ac differentiis; proximum eft, ut ad ejus curationem nos convertamus. Quum vero omnis rectæ curationis ratio, in eo potiffimum confiftat, ut naturam ægrotantis probe cognitam perfpectamque habeamus, atque tum morborum cauffis amoliendis accommodata remedia inveniamus: eo magis hafce circumftantias in noftro adfectu probe confiderare oportet; cum non modo cauffæ mali non eædem femper fint, verum etiam naturæ mulierum, quas in cura probe difcernendas, jam diu HIPPOCRATES inculcavit, valde differentes deprehendantur.

§. II.

Quid de venæ fectione fit ftatuendum? Primum itaque difpiciendum eft, num fœmina, quam curandam fufcepimus, fit valde plethorica, vel potius fanguine & viribus exhauftum corpus habeat? In priori cafu ad fpafmorum, & convulfionum vehementiam, quæ in fanguine abundantibus longe major eft quam in aliis, minuendam, non facile præfentius & efficacius ipfa venæ fectione remedium invenitur; quæ fi major fanguinis copia urget, largior effe debet, vel etiam iteranda. Vidimus fœminas, fpafmis uterinis crebrius & immaniter cruciatas, fine omni fenfu & motu, facie rubicunda tumida, inftar apoplecticæ jacentes; novimus quoque virgines, fanguine plenas, fpiratione ac loquela fere privatas, menfibus repente per terrorem cohibitis, vel epileptico infultu correptas; quæ venæ fectione inftituta protinus ad fe redierunt. Confentientes etiam habemus permultos Veterum Medicorum, qui venæ fectionem omnibus aliis remediorum generibus præferunt, quando malum à fanguinis abundantia, & menftruorum retentione fovetur: quos inter MERCATUM & ROD. à CASTRO, HOECHSTETTERUM *Dec. IV. caf. II.* HIGHMORUM *L. de paffione hyfterica*, PANAROLLIUM *in Iatrologifmis fententia II. obf.* 30. RIVERIUM, SEPTALIUM, & M. N. C. *D. I. anno X. obf.* 42. & 58. allegaffe fufficiat.

§. III.

Ante omnia eo ftudeat Medicus, ut in ipfo paroxyfmo mali ferociam mitiget. Sequentes hac in re Medicorum antiquiffimum HIPPOCRATEM, graveolentia naribus adplicanda fuademus, qualia funt caftorina, afa fœtida, fumus plumarum perdicum: quod remedium, uti mulierculis familiariffimum, & domefticum, ita præftantiffimum eft. Ex compofitis aqua hirundinum acida cum caftoreo, fpiritus urinofus volatilis cum oleo rutæ, & effentia caftorei nobilitatus, extrinfecus naribus offeratur. Vidimus ab horum remediorum ufu, fœmellas gravi fopore oppreffas, moribundifque fimiles ad fe rediiffe. Ratio in eo videtur confiftere, quod falini volatiles ejufmodi vapores; dum in nervofas cerebri membranas penetrant, ipfis novum robur, ac vigorem addant, & vim fyftalticam depreffam reftituant, & fanguinem, humorefque ibi fubfiftentes difcutiant. In puerperis hoc malo correptis, infigne levamen affert compreffio imi ventris cum cingulo, ex corio Mofcovitico vulgo *Juchten* confecto; quod odore fuo & hypochondriacis & hyftericis valde amicum eft. Magnum porro fi præfens fuerit paroxyfmus, in expedita alvi, utplurimum conftrictiffimæ, apertione eft præfidium: qua in re commodam operam præftant clyfteres, ex fpeciebus appropriatis, ut radice, & femine leviftici, quæ fpecifica funt, floribus chamomillæ vulgaris, fambuci, herba veronicæ & feminibus quatuor carminativis, fero lactis incoctis funt apparandi; quibus poftea fufficiens quantitas, olei ex anetho, vel floribus chamæmeli cocti adjici poteft. Ubi vero fortior ftrictura alvi, & inteftini recti eft, ut clyfteres admitti nequeant; longe confultius eft, pura olea expreffa vel axungias injicere: cujus generis funt axungia taxi, pinguedo caftorei, oleum anethinum &c. a quorum ufu mirifice quoque menfium & lochiorum fluxus adjuvatur.

Quid in ipfo paroxyfmo agendum?

§. IV.

Sunt adhuc quædam, quæ extrinfecus admota infigne præftant levamen. Ex iis magnam inter Veteres ac Antiquos Medicorum obtinent laudem emplaftra, quæ graveolentiam habent, ut funt ex opopanace, bdellio, galbano, fagapeno, afa fœtida parata, fi umbilico, vel pudendis adplicentur: qua de re notabile exemplum allegat FORESTUS *Lib. XXVIII. obf.* 2. Neque vero inter externa, antiquiffimorum HIPPOCRATIS & GALENI auctoritate comprobata, filentio funt prætermittenda fuaveolentia, utero immiffa. Quamvis vero noftram de fingulari eorum effectu non poffimus adducere experientiam: tamen cum horum operatio magnæ

Remediorum externorum in paroxyfmo ufus.

magnæ rationum probabilitati innitatur, nolumus illorum uſum penitus repudiare: ob hanc potiſſimum rationem, quod ſuaveolentia ut moſchus, zibethum, ſtyrax, benzoe, ex quibus ſuffimigia ad uterum apparari ſolent, copioſa, & blanda ſulphurea exhalatione fibras uteri ſpaſmo valde conſtrictas relaxandi potentia gaudent, ut ſæpe ab horum adplicatione, teſte ſuperius adducta FORESTI obſervatione, craſſus & putridus humor ſenſibiliter effluat.

§. V.

Qualia interna ſub paroxyſmo profint?

Ad immanes uteri ſpaſmos præter externa jam recenſita, naturæ jam langueſcenti per appropriata quædam interna ſuccurrendum eſt: quæ inter principem ſibi vindicant locum eſſentia caſtorei cum partibus tribus liquoris anodyni permixta, item *pilulæ antiſpaſmodicæ, quæ ex myrrha, ſagapeno, opopanace, aſa fœtida, caſtoreo, croco, theriaca, ſumptis ad drachmam dimidiam aqualibus partibus parantur; adjectis interdum ſex vel octo granis camphoræ & laudani opiati. Ex ſcrupulo uno poſſunt formari pilulæ decem, & ſingulis horis duæ aſſumi, cum aqua florum chamomillæ:* incomparabile ſæpe præter omnem ſpem ac opinionem ex hoc remedii genere obſervavimus auxilium.

§. VI.

Primæ viæ ſunt expurgandæ.

Hæc ſunt, quæ potiſſimum *in ipſo paroxyſmo* conferunt; ſequitur, ut circumſpiciamus, quæ *extra paroxyſmum*, quieſcentibus jam gravioribus ſpaſmis, ad eradicandas cauſſas præcipuum ſibi vindicant locum. Quo loco experientia ac ratione ducti aſſeveramus, primam regionem, quæ vitioſorum humorum colluvie plerumque valde repleta eſt, accommodatis remediis eſſe expurgandam; eo magis, quando in ipſo paroxyſmo anodyna, graveolentia, & vehementes commotiones ſiſtentia, largius fuerunt adhibita. Ex horum cenſu pilulæ Becherianæ, ſive ad earum exemplum concinnatæ, ob inſignem uſum laudem merentur; præſertim, ſi loco ſtimuli, extractum panchymagogum Crollii, & ex antiſpaſmodicis, cinnabaris præparata, & unum vel alterum granum extracti croci & caſtorei adjiciatur.

Diaphoretica.

Sic primis officinis à ſaburra vitioſorum humorum ſufficienter liberatis, ea in auxilium vocanda ſunt, quæ virtute & ſedativa, & ſimul diaphoretica ſanguinis & humorum motum ad exteriora dirigunt, atque liberrima perſpiratione ſeti vitioſi difflationem procurant. In harum claſſe mirabili plane effectu gaudere vidimus, ſpiritum cornu cervi, vel eboris per rectificationem purificatum; vel etiam ſpiritum bezoardicum Buſſii, ſpiritum cornu cervi ſuccinatum, ſpiritum tartari bene præparatum; qui ſpiritus volatiles commode refracta doſi dari, itemque maritari poſſunt cum liquore anodyno minerali, eſſentia croci, caſtorei, ſuccini, imo cum laudano liquido; quo medicamento prudenter pro temporis & circumſtantiarum ratione uſurpato, nihil vidi præſtantius. Sicuti enim ſponte ſæpius ſolius naturæ beneficio, hæ ſpaſmodicæ affectiones largiore ſolvuntur ſudore: ita eo magis Medicum ad hunc finem obtinendum curationem dirigere oportet.

§. VII.

Specifica & anodyna.

Hiſce ad eundem ſcopum obtinendum, alia non inferioris facultatis præſidia interponi poſſunt utiliſſime; cujus generis ſunt pulveres, qui ſecreta, & ſpecifica quadam qualitate ſpaſmis & convulſivis motibus ſopiendis dicati ſunt, ut pulvis Marchionum, ſpecificum cephalicum Michaelis, pulvis noſter antepilepticus, item qui ex ſecundina humana ſiccata, viſco quercino, ſuccino, coralliis, croco, & caſtoreo, & antophyllis paratus eſt: quorum uſu inſtar incantamenti convulſivas epilepticas motiones, artuumque agitationes ſiluiſſe aliquoties obſervavimus: ſi modo ejuſmodi indolis & virtutis remedia non ante ſolutam plethoram, nec ante impuriorum humorum ſufficientem per alvum evacuationem uſurpentur.

§. VIII.

Menſtruus fluxus in ordinem eſt redigendus.

Præterea, quum hoc malum quam facile, ſi non perite tractetur, revertatur, vel in alium morbum chronicum, inque primis hypochondriacum degeneret, id omni modo ac ratione præcavendum eſt: quod fit, ſi poſt morbum finitum ad menſium reſpiciamus excretionem, ſive hæc irregularis morbum ipſum produxerit; ſive ſub hoc, uti plerumque fit, vitiata fuerit. Ad hunc ſcopum obtinendum nihil præſtantius, nihilque efficacius commendare poſſum, quam thermarum Carolinarum uſum internum, cum convenienti regimine & prudentia adminiſtratum: ſiquidem thermales aquæ ſemper fere & tutiores & convenientiores ipſis frigidis acidulis in morbis mulierum percurandis obſervantur. Sed in promtu adhuc ſunt alia remediorum genera, quæ tonum & robur utero reſtituendo, graves ab eo afflictiones arcent; cujus generis ſunt temperata balſamica ex myrrha, ſuccino, extractis amaricantibus & carminativis, præſertim zedoaria, corticibus aurantiorum cum menſtruo minus ſpirituoſo in elixirium redacta, & frequentius uſurpata. Nam hæc ipſa menſium negotio & ventriculi digeſtioni egregie velificantur; præſertim, quando temperatis balſamicis, pilulis polychreſtis, decenti tempore uſurpatis, ſordium alvinarum excretio ſimul adjuvatur.

§. IX.

Conjugii ſumma vis.

Supereſt adhuc aliud ſummum auxilii genus, quod ex conjugio expectare licet: cujus incomparabilem vim, ad expugnandum affectum hyſtericum, præter ſummorum virorum auctoritatem, & experientia & ratio luculenter ſuffulciunt. Commendavit illud HIPPOCRATES *libro de virginum morbis Cap.* 3. VALESCUS *de* TARANT. *philon. pharm. Lib.* 6. *cap.* 10. *ſi fiat*, inquit, *affectus in virgine propter retentionem ſpermatis, nubat illa, & morbum effugiet.* CAPIVACCIUS vero, ut efficacius ſit hoc remedium, jubet, ut vir penem inungat oleis aromaticis & Zibetho. Notabiles quoque ſunt obſervationes, quas de admiranda conjugii in morbis hyſtericis virtute, allegant DURETUS *in enarratione ad caput LIX. Hollerii*, ZACUTUS LUSITANUS 52. *prax. med. admirand. obſ.* 91.

CAUTELÆ, ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautela, circa humorum orgaſmum conſopiendum.

Quandocunque hyſterica paſſio ab uterinæ lymphæ orgaſmo ſuboritur; omnia calidiora cane pejus, & angue vitanda ſunt: ex his enim magnum infertur damnum, quemadmodum RODERICUS à CASTRO *de morbis mulie-*

rum

rum Lib. II. & LUD. MERCATUS *Lib. II. de morbis uteri Cap.* 3. variis attestantur exemplis. Potius ad temperandam lymphæ acrimoniam, & orgasmum sanguinis & humorum reprimendum, refrigerantibus uti præstat; ex quorum censu potus aquarum, serum lactis pro potu, atque nitrosa eminent; quorum virtutem in extinguenda libidine TIMÆUS a GULDENKLEE *Lib. III. Cap.* 57. non satis dilaudare potest.

§. II.

Pro subjectorum ratione differunt remediorum operationes.

Quum in hystericis morbis naturæ individuorum insigniter discrepant: non sane mirum est, si unum remedii genus in uno subjecto salutarem, in alio nullum, ac magis nocivum edat effectum. Sic vidimus hoc malo afflictas, quæ nullo modo graveolentia, sive interno, sive externo usu ferre potuerunt; quæ in aliis præsentissimam opem tulerunt. Vidimus nonnullas, quæ ipso in paroxysmo, graviori syncope oppressæ erant, sola aquæ adspersione in facie, frustra adhibitis validioribus & spirituosis in vitam revocatæ fuerunt. Quædam calidioris & sensibilioris naturæ nulla calida sive extrinsecus, sive intrinsecus adhibita tolerare possunt; adeo, ut à balneis, fomentis, linimentis, nervinis calidis non parum lædantur: non minus anodyna, ac opiata quibusdam exoptatissimum afferunt levamen; quum in aliis, ubi genus nervosum maxime debilitatum est, non minimum excitent damnum. Vidi quasdam solo aquæ potu a gravi paroxysmo liberatas, qui aliis erat nocentissimus. Tantum refert, naturas fœminarum recte discernere; quemadmodum jam HIPPOCRATES *Lib. I. & II. de morbis mulierum* sedulo inculcavit.

§. III.

Quem usum habeat cognitio differentiæ inter malum hypochondriacum & hystericum.

Quam familiare nostris est temporibus, ut nulla fere mali hypochondriaci inter mulierum morbos fiat mentio; sed potius promiscue & indistincte omnis, quæ cum doloribus, spasmis, flatibus, anxietatibus jungitur passio, pro hysterica habeatur: tam necessarium est, genuinam horum morborum cognoscere differentiam; ex cujus neglectu magnum resultat sæpenumero damnum. Quemadmodum enim in malo hypochondriaco, vehemens corporis motus & exercitatio, medicamenta carminativa, spirituosa, & volatilia, stomachica, & aromatica, salia neutra stimulantia, aquæ minerales, amaræ alvum solventes, inque primis martialia, optima præbent auxilia: ita hystericæ fœminæ his magis læduntur, & potius à venæ sectionibus, quiete corporis, anodynis, nitrosis, antepilepticis, refrigerantibus, potu aquæ frigidæ, sero lactis, exclusis calidis, quin ipso vino, summum experiuntur solatium.

§. IV.

Diæta ratio.

Ad præcavendam recidivam, & ne malum evadat chronicum, & mensium & alvi ratio solicite habenda est; & moderandum, ut convenienti vitæ regimine, commodaque medicina hæ excretiones secundum ordinem fiant. Cavendum autem maximopere est, ne aloeticis vel pilulis purgantibus, quæ insignem portionem aloës, & gummata resinosa calidiora recipiunt, utramque evacuationem moliamur. Non leve enim damnum & ingentem symptomatum exacerbationem, vel morbum longius productum, inde me observasse certa fide asseverare possum, & hoc maxime locum habet in plethoricis ac tenerioris & sensibilioris indolis fœminis. Tutiores effectus sunt passulæ corinthiacæ cum infuso rhabarbari per leniorem incoctionem probe saturatæ. Inter cibos panificia, placentæ, quibus maxime delectantur mulieres, & acetaria penitus proscribi debent. Nam ex nimio harum rerum usu, ac vita otiosa & potu parco & nimis incongruo, accedente simul animi intemperantia, sicuti & hypochondriaci & hysterici spasmi suam originem præcipue petunt; ita majori cura, quæ hisce vitiis jam corruptæ sunt, ab iis abstinere debent.

§. V.

De castorino.

Castorina utut & interno, & externo usu in spasmis & hystericis & hypochondriacis mitigandis, teste quotidiana experientia incomparabilem virtutem habeant; tamen iis non nimium fidendum, quoniam ad materiam lædentem submovendam idonea satis non sunt: non parum quoque nimius eorum usus nocet; dum anodyno illo vapore & capiti & nervosis partibus imbecillitas, quæ nunquam sine periculo est, inducitur.

§. VI.

Puerperis non conveniunt salia.

In spasmis, hystericis præsertim, qui puerperas exercent, si alvi sunt adstrictioris, hæc fortiori salium neutrorum & sic dictorum digestivorum stimulo minime molienda est: vidi enim à majori & crebriori horum salium dosi periculosa symptomatum incrementa.

§. VII.

Quid prosit in suffocationibus hystericis?

In profundiori suffocatione hystericarum, ad eas excitandas præstat sal volatile ammoniacum cum essentia castorei remixtum, vel aquam hirundinum cum aceto & castoreo naribus applicare, & frictionibus circa præcordia item in pedibus cum panno asperiori institutis, quam nimio fumo fœtidorum, plumarum perdicum vel asa fœtida, aut etiam camphora, quam perpaucæ ferre possunt, uti.

§. VIII.

Clysterum ac pulverum absorbentium usus.

Ego singularem sæpius effectum in fœminis hypochondriaco hystericis ad præscindenda spastica symptomata, maxime in cholericæ & sensibilioris naturæ mulierculis a pulvere nitroso præcipitante, cum æquali succini & parca croci portione mixto, & à frequentiori elixiris visceralis nostræ compositionis, cum æquali liquoris anodyni dosi mixtati usu, multa annotavi emolumenta. Ad mitigandos vero paroxysmos, tempore intermissionis clysteribus, qui ex herbis lenioribus paregoricis carminativis parati erant, adjuncta insigni olei expressi quantitate, nihil utilius deprehendi. Blando enim suo & temperate calido tepore ac vapore proxime & immediate uterum & vicinas partes leniendo & demulcendo afficiunt.

§. IX.

Pediluviorum usus.

Pediluvia extra paroxysmum adhibita, si valde temperata fuerint, egregiam habent symptomata allevandi efficaciam; si vero nimis fuerint calida, præsertim ubi corpora sint plethorica, & succi plena, nocentissima sunt, atque ad paroxysmos revocandos aptissima, quod non semel, sed sæpius animadverti.

ENAR-

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Tuffis hysterica, cum motibus convulsivis ac epilepticis juncta.

Requirebat aliquando opem meam, virgo XVIII. annorum, habitus spongiosi, ac temperamenti phlegmatico-sanguinei, sanguine succisque plenissima, ac irregulariper aliquod tempus menstruorum fluore adfecta; quæ post præviam refrigerationem, noctu correpta erat vehementi tussi convulsiva. Hac sedata post aliquot dies violenta patiebatur hystericum paroxysmum; sub quo præter atrocissimos vomendi conatus, alvi obstructionem pertinacissimam, urinæque retentionem, extrema algebant, cor vehementer palpitabat, facies tumida rubebat, arteriæ in capite fortiter pulsabant, ut apoplexiæ esset metus. Post horæ quadrantem ad se redibat; sed pharynx manebat constricta, adeo ut nec fluida, nec solida deglutire potuerit, pulsusque ferebatur parvus ac debilis. Ipse vero paroxysmus, singulo horæ dimidio revertebatur; & misso ex vena in pede tuso sanguine, per octo quidem conquiescebat horas: tum autem atrocior, & epilepticis stipatus motibus recrudescebat. Consultus ego, cum deglutitio adhuc valde impedita esset, curavi primum, ut clysteribus ano infusis, linimentis nervinis nuchæ spinæque inunctis, atque pediluviis, partium externarum constrictiones demulcerentur; tumque internis diaphoreticis, ac antispasmodicis malum oppugnabam. Quibus factum est, ut omnes siluerint præternaturales motus; & quum ex levi diætæ errore viderentur reverti, dato blando laxante, ab eorum eruptione non solum præcavebatur, verum etiam perfectæ restituebatur sanitati.

Epicrisis.

Ad spasmodica, quæ ex uteri vitio proveniunt, pathemata concitanda non opus semper est, ut materia corrupta & vitiata, utero inhærens proxime & immediate id efficiat; sed crebrius id à causis externis fit, scilicet ab intenso frigore, quod partes inferiores, præcipue vero lumbarem regionem, tangit & afficit. Hac enim ratione in fœminis sanguine copioso & impuro scatentibus, is a partibus exterioribus ad interiores impetuose compulsus pro harum differentia varias spasticas, imo convulsivas movet affictiones. In præsenti casu ex congestione ad pectus facta vehemens & convulsiva tussis orta est; cum postea humor lædens, sedem suam mutavit, & ad nervos præcordiales, item ventriculum ejusque nervos & per consensum ad ipsum caput translatus fuit, ac passiones, quæ hic in hysterica apparuerunt, produxit. In ejusmodi affectibus optimum est, curationem ab externis & internis, quæ spasticas nervosarum partium stricturas blande relaxant, auspicari, & postea temperatis carminativis, diapnoicis & antispasticis curam absolvere, & ad recidivam avertendam menstrualem excretionem in ordinem redigere; quod optime per commodam diætam, per motum & medicamenta, quæ non modo sordes ex primis viis, sed & ex ipso utero expurgandi facultate instructa sunt. Inter quæ utique pilulæ polychrestæ balsamicæ, quæ nostro tempore in usu sunt, maxime si cum antispasmodicis & salinis detergentibus pulveribus earum virtus secundetur, principem sibi locum vindicant.

Observatio II.

Malum hystericum in juvene.

Adolescens nobilis, XVI. annorum, staturæ proceræ, & habitus corporis robusti, atque carnosi, sanguine & succis præter naturæ modum turgens, de gravi circa inguina, ubi vasa spermatica descendunt, dolore pronuper conquerebatur, & quod præter voluntatem ad membri erectionem, variisque ad venerem in animo observantibus desideriis sollicitaretur. Haud ita multo post in febrilem quendam incidebat insultum, per aliquot dies infestantem, quo remittente post aliquot septimanas, eadem circa inguina passus est molesta incommoda; sed jam longe alia superveniebant accidentia, hystericis plane non dissimilia: nam horribiles spasmi à pubis regione ad dorsum, ad præcordia, ad septum transversum, ad cor, ad fauces, imo ad ipsum cerebrum adscendentes, præcedente cordis palpitatione, strangulationem faucium, spirandi angustiam, animi deliquium, soporem, accedentibus etiam artuum convulsivis tractionibus concitabant, qui paroxysmus singulis fere mensibus repetebat. Hic, quod erat perquam notatu dignum, immani semper ciborum urgebatur adpetentia; alvus autem adstrictior erat, ita ut fortiora etiam elideret purgantia. Præter hæc vasa mirum turgebant sanguine; pulsus, qui sub accessione valde erat inæqualis & depressus, post eam magnus, & concitatus observabatur. Variis usus est & Medicis, & medicamentis antispasmodicis, antepilepticis, soteriis quoque fontibus, sed parum inde percepit utilitatis: postquam vero ex nostro consilio, singulis fere mensibus, sanguis ex vena secta sex semper unciis fuit imminutus, & loco potus ordinarii aqua fontana usurpata: nitrosis quoque pulveribus paullo largiori portione ad sanguinis orgasmum deprimendum in usum vocatis; tranquillum corporis motum, & ab arduis meditationibus, quibus excellentis ingenii adolescens nimium semper indulgebat, vacuam servavit mentem; integræ sanitati brevi tempore fuit restitutus.

Epicrisis.

Solvit & explicat peculiaris hic casus, nodosam & intricatam admodum quæstionem: Quare nimirum viri non similibus, vel iisdem symptomatibus affligantur hystericis, qualia in fœminis observantur, eo, quod simili modo, & sanguis, & liquor seminalis in partibus generationi dicatis, nimirum vasis spermaticis, testibus, capsulis quoque seminalibus stagnare, ibique vitiari ac corrumpi possit? Namque non deesse ejusmodi exempla, licet non tam frequentia, adolescentum, qui circa, vel etiam post annos pubertatis, ejusdem generis symptomata spastica, & convulsiva cum dolore pressorio, & lancinante circa ilia, & in pubis regione, nec non languorem totius corporis, extremorum refrigerationem, subsequente mox ingenti præcordiorum angustia, cordis palpitatione, faucium strangulatione, difficilique ad suffocationem usque spiratione patiuntur: inter alia præsens docet casus. Nec me fugiunt plura exempla non modo adolescentum, sed etiam virorum extra conjugium viventium, qui ex nimia castitate in eadem, quæ hysterico affectui propria & essentialia esse solent, pathemata inciderunt: quid? quod nonnullos quoque in convulsiones

vulſiones artuum, inque ſyncopen prolapſos eſſe, aliquoties obſervavi. Si in tam atrocium ſymptomatum originem inquiramus, varia ſe offerunt momenta, quæ clare commonſtrant, ea à nulla alia cauſſa, quam a copioſiori ſanguinis ad vaſa ſpermatica & teſtes affluxu, has partes vaſculoſas & nervoſas nimium diſtendente ac diſtrahente ſuborta fuiſſe. Et eandem in noſtro ægrotante cauſſam ſignificant dolores ac tormina circa inguina primum conſpicua, atque tum ad alias corporis nervoſas partes propagata. Quare etiam ſedato per accommodata ſubſidia humorum orgaſmo, ac derivato affluxu, cuncta conquieverunt ſymptomata.

Observatio III.

Paſſio hyſterica ex occultato amore.

Honeſta, venuſtaque virgo, annorum XVIII. tenerioris quidem conſtitutionis, ſed acutioris ingenii, animique mobilioris, in vicina urbe degens, poſtquam formoſo etiam juveni, qui frequentius eam ægrotantem inviſebat, deſponſata fuit; valetudinis, quæ antea ſatis firma erat, ſtatus plane eſt immutatus. Ab eo enim tempore variis gravibuſque affligebatur paſſionibus: nam dolores mox in dorſo, mox in abdomine valde torquentes, mox artus cum tremore agitantes experiebatur: virium aderat ingens collapſus, ciborum adpetentia penitus languebat; alvus conſtricta erat, teneſmus tamen, & mingendi deſiderium urgebant. Accedebant per vices animi deliquia, cum faucium ſtrangulatione, & ſemper fere conquerebatur de phlogoſi, extremorum frigore, ac horripilatione, ac ſubſequente calore præternaturali. Anxietates præcordiorum conſtrictivæ, quas ægerrima comitabatur ſpiratio, nunquam fere non aderant: pulſus ferebatur varius, nunc celer, & debilis, nunc plane exiguus, & inæqualis; urina plerumque inſtar aquæ limpida, interdum pauca, cum rubro ſedimento mingebatur: ſomno ſæpius plane carebat; & ſi quidquam cibi, vel medicaminum adſumebat, augebatur circa præcordia anxius ac preſſorius dolor. Menſium fluxus erat parcior, ſeroſus, acris; & circa hoc tempus, cuncta exacerbabantur ſymptomata. Conſulti Medici in dignoſcendo morbo valde hæſitabant: quidam enim febrim quotidianam, alii hecticam, quia ingens corporis præſto erat contabeſcentia; alii ſummam imbecillitatem ventriculi, & imi ventris accuſabant flatulentias. Hinc varii generis remedia, ſtomachica, carminativa, nervina, emmenagoga, laxantia, martialia data fuerunt, ac vena quoque in pede aliquoties ſecata. Cuncta vero tantum aberat, ut levamen inferrent, ut potius ſymptomata exacerbarent. Poſtquam igitur ægrota per tres fere menſes hoc diro malo infeſtata, ego quoque accitus fui; exploravi protinus genuinam morbi cauſſam, & conſilium dedi, ut à medicamentis fere prorſus abſtineret; ac pro potu ordinario lacte aſinino, cum æquali acidularum Selteranarum pondere mixto uteretur. Deinceps alvum clyſteribus emollientibus, qui ex decocto florum ſambuci, chamomillæ, herba majoranæ, meliſſæ, ac ſemine cymini, addita ſemper olei lumbricorum ac liliorum alborum larga quantitate erant parati, ſubducendam curavi. Tum quoque imperavi, ut licet imbecillis, corpus per vecturam ſub temperato ac ſereno cœlo ſæpius ac blande moveret; & per tempus aliquot ab omni colloquio & conſortio cum ſponſo caveret. Tandem commendavi copulam conjugalem, qua facta ſenſim paullatimque vires recuperabat, ſine peculiari remediorum ope. Concepit etiam, & anno elapſo peperit infantem: at in ipſo puerperio pathemata hyſterica cum faucium ſtrangulatione experiebatur; ſed noſtro tandem auxilio, ac conſilio reſtituta, jam laudabili fruitur ſanitate.

Epicriſis.

Haud exiguos ejuſmodi caſus in annoſiori mea praxi adnotavi, quod virgines venuſtæ, & antea vegetæ a nulla alia cauſſa, quàm à vehementia amoris occultati, in miſerrimum ægrotandi ſtatum fuerint delapſæ; omnibus & animi, & corporis functionibus inde peſſumdatis. Ubi fruſtra, quin interdum non ſine noxa, exhibitis omnibus medicamentis pharmaceuticis, optimum & efficaciſſimum remedium fuit in conjugio, non tamen omiſſis convenientibus diæteticis. Tantam vim & potentiam habent animi paſſiones diutius inhærentes, univerſam motuum œconomiam, & naturales functiones perturbandi! Hinc inter philoſophos PLATO de amore præſertim affirmat: *Non ſolum*, inquiens, *in animum impetum facit amor; verum & ih corpus ſæpenumero tyrannidem exercet vigiliis, curis, macie, dolore, tabitudine, & mille ali s affectibus, lethalem noxam inferentibus, corpus vexat.*

Observatio IV.

Paſſio hyſterica ex menſibus imminutis.

Fœmina, XL. annorum, texturæque tenerioris, ante quinque annos febre quartana corripitur ſæpius recidente, & tandem copioſo corticis chinæ uſu profligata. Ab eo tempore menſtrua excretio ſenſim cœpit imminui; & quum præterea ad affectus animi valde inclinaret, parum biberet, cibiſque inſulſatis, induratis, concoctuque difficilibus maxime delectaretur: in varios incidit hyſtericos, ſpaſmodicoſque affectus, qui circa menſtruam potiſſimum periodum graviter infeſtabant. Tum enim ſentit in abdomine graviſſimas ſpaſmodicas contractiones, cum alvo adſtrictiſſima; faucium affligitur ſtrangulatione, & ſpiratione ad ſuffocationem uſque intercepta; pedes ſunt gelu frigidiores, cor palpitat; interdum circa ventriculi ac ſepti transverſi regionem, tam acuti ſæviunt dolores, ut digiti quoque ſine attactu exacerbentur. Sæpenumero ſub tali paroxyſmo, dextrum capitis latus, oculuſque hemicranico dolore, ac intolerabili frigoris ſenſu afficiuntur, cum ſeri ſalſiſſimi ex oculo fluxu. Quandoque in paroxyſmo cuncta vomitu reddit, & à clyſteribus dolorum majorem percipit exacerbationem. Ceterum remittente paroxyſmo ſana eſt, ac bene adpetit.

Epicriſis.

Meretur hic affectus nomen hyſterico-ſpaſmodici, utut levioris; quem ab hypochondriaco alienum eſſe, vel ex eo patet momento, quod ægra extra paroxyſmos, qui circa menſtruam invadunt periodum, ſana videatur, nec habeat, de quo conqueratur. Originem traxit à ſanguinis menſtrui circuitu, per vaſa uterina impedito; quo factum eſt, ut partes ac fibræ uteri nerveæ ob diſtenta nimium vaſa, ad ſpaſmodicas proritatæ fuerint ſtricturas; quæ ad nervoſas alias regiones, præſertim quæ à pari vago quoſdam accipiunt ramulos, propagatæ, præcordiorum, ventriculique dolorem, impeditam ſpiratio-

ſpirationem, ſtrangulationem, tormenta hemicranica, aliaque pepererunt ſymptomata. Ad inducendam autem humorum in utero ſtagnationem, præter inordinatum victum, quam plurimum contribuit, febris quartana, cortice chinæ præpoſtere tractata: unde etiam viſcida ac ſcorbutica humorum dyſcraſia, quæ ſemper quartanæ febris mater eſt, magis fuit adaucta; uti inter alia ex ſeri acrioris ex oculo effluxu patet. In curatione mali igitur, præter ordinatam rectam vivendi rationem, remittente paulliſper paroxyſmo, clyſmata pure oleoſa ano ſunt injecta; atque linimenta nervina regioni umbilicali adplicata; quæ etiam cum communi quidem, ſed minime contemnendo remedio, ſcilicet avena toſta, ſacculo calidiori incluſa alternari poſſunt. Extra paroxyſmum ea fuit medendi intentio, ut mitigatis per liquorem anodyno-mineralem ſpaſmis, menſes debitis venæ ſectionibus, blandis ac balſamicis laxantibus, ac balneis in ordinem reducerentur: quibus etiam perfectam reſtituimus ſanitatem.

Observatio V.

Convulſiones hyſtericæ.

Flagitavit aliquando meum auxilium virgo quædam, pubertatis annos vix egreſſa, cui fluor menſium irregularis erat, & quæ ideo per binas circiter ſeptimanas convulſivos patiebatur motus. Hi ipſam quotidie per frequentiſſima intervalla invadebant, atque dolore lumborum, & abdominis, umbilici retractione, alvo adſtricta, tremore, diſtenſione artuum, ſpirandique difficultate ſe prodebant, maximeque caput occupabant, ita quidem, ut oculi in omnes plagas circumrotarentur, ea, quæ vix concipi poterat, celeritate, ac vehementia: caput ad latera deorſum traheretur; ejuſque arteriæ validiſſimo pulſu admotam ferirent manum. Neque vero concidebat; ſed ſub mali invaſione ſellæ inſidens, in medio paroxyſmo ſurgebat, & tum incredibili celeritate in gyrum movebatur: quod etiam fiebat, ſi inter ambulandum convellebatur. Ipſa acceſſionem præſentiebat; ac ſub illa perfecta loquendi facultate pollebat; nec de ullis capitis conqueſta doloribus; finito paroxyſmo hilaris, & optime habebat. Remedia tollendo huic malo ſatis idonea, quæ propinabantur, parum profuerunt; præter commendatos clyſteres demulcentes, & linimenta nervina, temperatiora, ſpinæ dorſali inuncta, quæ levamen præſtiterunt. Verum mutatione cœli, & peregrinatione in alia loca, inito quoque alio victu, & adſumto loco cereviſiæ aquæ ſimplicis potu, inſueta & atrocia hæc ſymptomata ſenſim, ſenſimque conquieverunt, & penitus tandem expirarunt.

Epicriſis.

Id non ſemel, ſed creberrimis vicibus animadverti, morbos nervoſi generis, ſeu, ut alii loqui amant, ſpirituum, qui horrendis ſymptomatibus ſtipari ſolent, omnia fere reſpuere ex fonte pharmaceutico petita medicamenta: eo, quod vitium non tam in mole materiæ, ſed potius anomalis motibus, eorumque aſſuetudine conſiſtat. Tunc enim optimum præſidium eſt, nullo uti remedio: ſed præcipuum ſanationis punctum in mutatione ætatis, aëris, vitæ generis, victuſque conſiſtere, fide experientiæ compertiſſimum eſt. Et certe elementa provido & circumſpecto uſu plus efficiunt, quam medicamenta activæ indolis; quod præclarum præceptum admodum ſibi commendatum habeant Medici juniores. Namque rariſſima profecto ſunt ea, quæ nervos, ſi læſi & à naturali tono dejecti fuerunt, blanda, & temperata vi ſolantur: quin potius plurimarum medicinarum natura ita eſt comparata, ut vel nimium irritando, vel juſto magis ſedando lædant. Deinceps id quoque in perſanandis generis nervoſi morbis eſt obſervandum, quod non omnibus ægris eadem auxilia conveniant; neque, quod ſemel profecit, id alio tempore juvet. Siquidem non ubique & omni tempore eadem eſt nervoſarum partium diſpoſitio, ac conſtitutio: hinc naturæ ægrotantium probe ſunt diſcernendæ.

Observatio VI.

Hyſterica convulſiones, ex uteri & primarum viarum vitio.

Fœmina xxx. circiter annorum, quæ abortiendo concrementum polypoſum utero excernebat, elapſo hinc anni ſpatio, ſub ipſo menſium fluore poma, ac lacticinia comederat, & præterea corpus inſigniter refrigeraverat. Quare incidit repente in convulſivos motus, quibus in terram prolapſæ caput præſertim, atque pedes mirifice torquebantur, manibus liberis; commordebat dentes, ac vehementer clamitabat. Talis paroxyſmus ſubinde circa menſtruas recurrebat periodos, neque ullas habebat notas prænuncias: poſt illum urgebant languores univerſi corporis, gravativus capitis ſenſus, crebræ vertigines, & alvi obſtructiones. Tum vero utero cœpit gerere & ſub toto geſtationis tempore à malo convulſivo-hyſterico immunis vixit, feliciemque tandem habuit partum. Lochia primum rite ſuccedebant, ſed die decima immiouta ſundebant ſerum ſanguinolentum; alvus etiam per ſex à puerperio dies officio non fungebatur. Hinc ſenſim redibant tenſiones capitis, vertigines, flatuleotiæ, ac imi ventris tormina; ſomni ac adpetentiæ defectus, ac tandem accedebant priſtini motus convulſivi, ſiniſtrum maxime latus occupantes, ſub quibus fluor uterinus ſanguine denuo tinctus adparebat. In curatione hujus affectus clyſteres carminativi, & oleoſi; nec non pilulæ temperate balſamicæ, cum refracta doſi caſtorei, & croci mixtæ, fons Selteranus pro potu ac denique internus Carolinarum, & externus aquarum Tœplicenſium uſus, præſtantiſſimæ fuerunt efficaciæ.

Epicriſis.

Nulli morbi tam graviter totum partium nervoſarum ſyſtema præter naturam afficiunt, nullique univerſi corporis functiones tam ſubito ac vehementer læduni, quam qui ex uteri labe prognaſcuntur; quæ utplurimum per infelicem abortum, & malum in puerperio regimen contrahitur. Horum certum indicium præbet, ſimulque male affectum uterum, & deſtructam per ejus vaſa ſanguinis circulationem ſignificat ſæpenumero concrementi membranacei, ſic dicti polypoſi, ſive molarum excluſio: unde diuturnas & atroces naſci ægritudines manifeſtum eſt. Quicunque igitur in perſanandis mulierum morbis præ aliis excellere volunt Medici; ad fontem horum malorum reſpiciant, & curationem eo dirigant, neceſſe eſt. Neque ego certius & efficacius auxilium, quam in exquiſito vitæ regimine, ac circumſpecto ac convenienti fontium tam calidorum, quam frigi-

frigidorum uſu, inveni unquam, maxime, quando temperate balſamicis, uterumque roborantibus, & laxantibus curam perſequamur.

OBSERVATIO VII.

Paſſio hyſterica ex lochiis ſuppreſſis.

Fœmina, XXI. ætatis agens annum, conſtitutionis tenerrimæ, ac bilioſæ, binis abhinc annis ex iracundia incidit epilepſiam. Elapſo anno contraxit matrimonium, & haud ita pridem peperit infantem: ſub quo partu enonnis cruoria uterini copia effluxit, ſed datis improvide adſtringentibus cohibitus eſt fluor. Nihilo tamen minus poſt duas hebdomades rediit fluxus menſtruus; ſed cum denuo vehementi percelleretur terrore, mox percepit miros circa lumbos cruciatus, & acutiſſimos dolores, perpetuum ad alvum & urinam ſtimulum; urina ſuccedebat cum magno ardore, inſignique difficultate, deponebatque arenulas. Sollicitabat inſuper perpetua vomendi cupiditas; dolores mox circa umbilicum torquebant, huncque violenter retrahebant, mox inguina obſidebant, cum pertinaciſſima ſphincteris veſicæ conſtrictione; & acutiſſimis quoque in mammis doloribus. Hiſce atrociſſimis tormentis per binas ferme adfligebatur hebdomades, adpetitu, ſomnoque pereuntibus: quin etiam epilepticæ ſuperveniebant agitationes, & in paroxyſmis delira loquebatur: crebro fluxit quoque materia alba acerrima inſtar puris ex utero. Adhibita ſunt varia remediorum genera, clyſteres oleoſi, emollientes; unguenta nervina, ac anodyna, pilulæ balſamicæ &c. ſed malum exacerbare videbantur. Tum propinabantur & pulvis ex nitro purificato, camphora, & pulvere Marchionis confectus, & elixirium, quod habebat eſſentiam croci, myrrhæ, tincturam tartari, & extractum caſtorei. Unde urina deponebat ſedimentum, & menſes aterrimi, fœtidique cœperunt fluere. Tum continuatis his remediis, omiſſa tantummodo camphora, conjunctoque infuſo veronicæ, cruor uterinus, naturali ſimilis, floridiorque ferri cœpit, & ægra intra breve tempus perfecte convaluit.

Epicriſis.

Videbatur primum hæc affectio Medico cuidam calculoſa; ſed revera non fuit, niſi hyſterica, ex lochiis improvido adſtringentium uſu ſuppreſſis, originem trahens, & calculum mentiens. Quum enim in hyſterica paſſione nervi uterini, qui cum nervoſa veſicæ, maximeque ſphincteris fabrica, inſignem fovent conſenſum, ſpaſmodice contrahantur; non mirum eſt, ſi illæ ſtricturæ ad vicinas partes, præſertim veſicæ ſphincterem, tranſierunt, crebramque mingendi cupiditatem, & urinæ retentionem produxerunt. Quamdiu vero hi ſpaſmi partes inferiores occuparunt; humor ille, ut ita loquar, corruptus, qui ſtagnando in uteri cavitatem irrupit, excerni haud potuit; hinc nec ſiluerunt ſymptomata. Verum poſtquam ſpaſmi relaxati, & ope myrrhæ, crocique menſtruus fluor promotus fuit; hinc materia fœtida effluxit; non fieri potuit, quin remiſerint omnes paſſiones.

OBSERVATIO VIII.

Paſſio hyſterica ſpaſmodica vaga, certæ familiæ peculiaris.

Eſt hic loci affectus quidam, certis familiis peculiaris, qui ſubjecta, in pubertatis potiſſimum annis conſtituta, magis fœminini ſexus, & habitus ſpongioſioris, ſuccorumque pleni invadit; atque variis in caſſum adhibitis remediis, tandem poſt aliquot annos ſponte remittit. Adoritur ſequenti ratione: ſentiunt inter morbi initia, ſenſum formicationis in manibus vel pedibus; ſequitur pandiculatio, oſcitatio; dolor fixus, gravisque circa lumborum vertebras; mox agitationes, ac volutationes manuum per gyrum, ſurſum ac deorſum continuæ ſunt, & involuntariæ: præcordiorum ſumma urget anxietas, ſpiratio citatiſſima, anguſtiſſima, cum ſuffocationis metu, palpebræ ab uno latere ad alterum trahuntur, oculi vertuntur in gyrum &c. Sed admodum variant hæc ſymptomata; nunc alvus ſuo fungitur officio, nunc pertinaciter clauſa eſt; nunc urina fluit, nunc retinetur, cum vehementi circa inguina dolore. Interdum collum ab uno latere ad alterum perpetuo volvitur; interdum crudeliſſima infeſtant tormina inteſtinorum, cum cardialgia, vomitibuſque vehementioribus: mox femora ad anum contrahuntur, cor violenter palpitat, accedit ſingultus; mox totum corpus attollitur, ſpina incurvatur; mox oculis apertis, membris rigidis, nullus eſt ſenſus, nulla excitatio &c. Hæc eſt paroxyſmorum deſcriptio, qui modo ſæpius, modo rarius revertuntur: extra quos bene habent, bene adpetunt, dormiuntque. In fœminis menſes plerumque recto ſuccedunt ordine, & debita quantitate; quando utero gerunt, morbus quieſcit; ſub partu vero ſæpius revertitur. Nullis curatur remediis, ſed mitigatur lumbricalibus & caſtorinis: tandem vero victus, loci, & maxime ætatis mutatione certiſſime debellatur.

Epicriſis.

Rarus & prodigioſus hic affectus, ſpeciatim quidem in numerum morborum, ſic dictorum ſpaſmodico-vagorum, quos Cap. III. pertractavimus, referri meretur: verum ego, cum jam per quadraginta annos functioni Profeſſoriæ præfui, ſæpiusque, ſi quædam ex hac non incelebri familia hoc malo fuerunt cruciatæ, in conſilium accitus ſum; omnibus morbi momentis probe exploratis animadverti, obnoxia ei paſſioni ſubjecta, ſive fœminæ, ſive mares fuerint, ad libidinem; reique venereæ adpetentiam valde proclivia, & inſuper animi inconſtantis, mobilioris, ad triſtitiam pariter ac nimium gaudium valde diſpoſita fuiſſe. Hinc vero videtur ſimillimum, cauſam hujus affectionis, quæ commode hyſtericis adnumerari poteſt, in uteri vitio collocandam eſſe plerumque. Adeſt enim primum hæreditaria ad hos irregulares motus proclivitas; accedunt præterea pubertatis anni, in quibus major, maxime concurrente libidine, ad partes generationi dicatas & ſeminales fit affluxus; qui denegato exitu, quomodo hyſtericas ſpaſmodicasque totius generis agitationes excitare valeat, ſuperius ſub cauſis mali hyſterici oſtenſum eſt. Meretur hæc hyſterica paſſio vocari hæreditaria, ac gentilitia; quæ, quum hæreditarium quid ſubſit, omnino diſcrepat ab ea, quam individua ſingula patiuntur. Ceterum periculo fere vacat, & uti jam dictum eſt, ætatis mutatione, vel nonnunquam etiam conjugio, ſponte exſpirat.

OBSERVATIO IX.

Motus hyſterico-epileptici.

Virgo annorum XVIII. iracunda, tenerior, diæta utens irregulari, maxime lacticiniis & ace-

ex men-sium sup-pressione.

acetariis, refrigerationi sæpius ob curas domesticas exposita, & ideo fumo carbonum vivorum, in clauso conclavi frequentius supersedere solita, incidit in mensium suppressionem. Versus tempus illius fluoris patiebatur atroces motus hystericos, cum horrendis lumborum doloribus, crudelissimis imi ventris ac capitis tormentis, alvo adstricta, duriori, pedumque refrigeratione. In consilium vocatus Medicus ad ciendos menses præscripsit pellentia, nempe essentiam myrrhæ, & croci, spiritui salis ammoniaci nuptam, & pulverem baccarum lauri. Inde evenit, ut misera præter opinionem in atroces epilepticas motitationes inciderit, sub quibus artus non corrugabantur, sed ita potius rigida expandebantur, ut flecti haud potuerint. Incisa protinus in pede vena, mitigabantur quidem hæc symptomata; at paroxysmus neutiquam in totum desinebat, sed quotidie circa meridiem invadebat, adeo ut præviis extremorum frigore, anxietate, dorsi dolore, cordisque palpitatione, totum rigesceret collum, vel etiam hinc inde agitaretur; caput & brachia cum insigni rigiditate expanderentur, spuma os occuparet, ac omnis abesset sensatio. In curatione hujus mali venam in pede incidi jussimus; tumque datis pilulis blande balsamicis, quæ facultate menses ciendi, ac debiles imi ventris partes roborandi pollent, pediluvia ac insessus ex emollientibus paratos ordinavimus, iisque felici cum successu vias uterinas relaxavimus, ac obstructionem reseravimus. Tandem subjuncto interno, recto tamen aquarum Carolinarum usu, ægram pristinæ restituimus sanitati.

Epicrisis.

Malum hoc hysterico-spasmodicum primo, & deinde incauta curatione exacerbatum, & in epilepticas commutatum motiones, uterini fluxus cohibitioni deberi, extra omne positum est dubium. Ad hanc vero mensium obstructionem non modo vitium in diæta, sed maxime externa nimis frigidi aëris ad uterum & partes abdominis admissio quam plurimum contribuit. Sicuti enim perversa diæta sanguinem & humores valde lentos, crassos, & excretionibus minus aptos peperit: ita frigus vasa ac glandulas nimis constringendi, & angustandi, insignem exseruit potentiam. Non minus ex incongruorum eduliorum justo largiori usu, cruditates in primis viis, maxime intestino duodeno stagnantes sunt procreatæ, quæ in causa fuerunt, quod paroxysmus circa meridianum tempus invaserit. Debetur quoque aliqualis animadversio, noxiosissimo carbonum usui; quorum vapor narcoticus partium nervosarum tonum, & elaterem insigniter pessumdedit. Hinc cum accessit inconveniens curatio, qua Medicus, ante venæ sectionis administrationem, viarumque obstructarum reserationem, calidioribus menses ciere conatus est; non fieri potuit, quin humores magis magisque exagitati, partes nervosas, jam debilitatas vehementer distenderint, affecerint, atque tandem ad spasmodicas & epilepticas concussiones proritaverint.

OBSERVATIO X.

Hysterica passio letalis.

Fœmina XXX. annorum, temperamenti sanguineo-melancholici, hystericis passionibus in puerperio, & extra illud, sæpius obnoxia, tertium gravida, gestationis tempore nec venæ sectionem admisit, nec exquisite servavit præcepta diætetica. Primis post partum diebus non bene purgata est utero: sed de dolore lumborum, torminibus ventris, alvo adstricta, & somno per aliquot noctes inquieto conquerebatur. A practico, quem in consilium vocavit, validiores essentiæ ad pellenda lochia fuerunt datæ; & ad alvum aperiendam uncia dimidia salis amari Sedlicensis in aqua simplici soluta est oblata. Inde auctis torminibus, nec facta per alvum, nec per uterum excretione, converso sanguinis versus superiora motu deliravit, & accedentibus convulsionibus extincta est.

Epicrisis.

Ubi natura valde sensibilis, ad motus spasticos hystericos, vel hypochondriacos est proclivis, ad excretiones, si illæ deficiunt, promovendas, summa moderatione opus est, ne per nimium stimulantia, vel purgantia & commoventia id moliamur. Quod monitum semper & ubique in puerperis servandum est, lochiis non rite fluentibus. Nam non modo purgantia fortiora, sed & salina paullo majori dosi data ac digestiva natura tunc minime ferre potest. Multo vero magis à drasticis purgantibus sibi cavere debent puerperæ, quæ à partu laborioso viribus fuerunt exhaustæ, ne illa ad promovenda lochia prioribus sumantur diebus. Tristis ejusmodi casus paucis abhinc diebus in nostro contigit suburbio, ubi fœmina partu valde fatigata, ad ciendum lochiorum fluxum tertia die, loco pilularum polychrestarum, quas sumere volebat, pilulas contra obstructionem dictas, ex errore numero viginti capiebat, quæ ex æquali parte aloes rosatæ, & extracti panchymagogi *Crollii*, adjecta limatura martis parantur, & ordinario pondere trium vel quatuor granorum exhibentur. Ab hoc autem pharmaco, sub ingentibus imi ventris torminibus, extremorum frigore, summa corporis jactitatione, atque fluxus uterini plenaria suppressione, mammarumque lacte antea turgentium contractione, præter crebros vomitus, intra tres dies, plus quam centies alvum deposuit, & septimo tandem die exspiravit. Quæ remedia ad mitigandas, vel compescendas has truculentas passiones adhibita fuerint, mihi incognitum est. Interim ex fatali hoc casu, Medicorum juniores addiscere possunt, quam blandis, & temperatis medicamentis puerperæ, primis præsertim diebus, quando per partum laboriosum, & motuum vehementiam vires deperditæ sunt, tractari debeant. Sed justissime quæritur, quonam convenienti præsidio, si tam perniciosa data sit medicina, sagax Medicus, summo periculo mature possit succurrere? responsio patebit ex sequenti observatione, quam cum ante viginti annos in aula Berolinensi degerem, me annotasse, hac occasione memini. Erat nempe Comes XII. circiter annorum, cui ex tinea capitis laboranti, præscripsi pilulas sex dosibus sumendas, quæ drachmam unam extracti panchymagogi *Crollii*, & drachmam quoque mercurii dulcis, ac trochiscorum Alhandal grana sex habebant. Hæ cum omnes in una scatula ex pharmacopolio essent allatæ, Comes, remoto eo, qui moribus studiisque illius præerat, eas cunctas sua sponte una vice devorabat. Ille accedens obstupuit, & cito hora vespertina nona ad domum meam venit, atque lacrymabundus meam opem imploravit: quia

de

de tota ejus fortuna actum fuisset, si id rescivérint parentes illustrissimi. Ego accedens, cum talis casus in praxi mihi nunquam obtigerit, praevia deliberatione constitui, ut aliquot lactis mensuras curaret apportandas. Sumsit etiam Comes lac tepidum larga quantitate: quo facto circa noctem, quae insomnis erat, quaedam tormina expertus est. Mane per vices quatuor sedes habuit copiosissimas, cum imi ventris cruciatu, & excreto simul lumbrico satis lato; tumque nihil mali amplius passus, perfecte convaluit. Ita vero argumentatus eram: si copia lactis assumti spasmos, quos venenum arsenici inducit, mitigare, & mortem avertere potest; quidni etiam idem remedium, ad infringendam vim purgantium acriorum, & mitigandos spasmos atrocissimos posset inservire?

Observatio XI.

Foemina generosa, XXXVI. annorum, temperamenti sanguineo-melancholici, habitus corporis nec ad eomacilenti, nec nimium pinguis, sed medii, tempus, quo utero gestabat, maximam partem vita desidi fine motu transegit, & plus justo etiam somno indulsit. Post partum satis facilem & felicem, ingentem sanguinis per aliquot dies ex utero profudit copiam; & hinc adeo debilitata fuit, ut fine metu lipothymiae corpus atque caput haud diu in erecto situ tenere potuerit. Poterat quoque conclave calidius optime tolerare: nam ab aura paullo frigidiori ad corpus adspirante mox inhorrescebat; hinc potum quoque temperate calidum hauriebat. Septimo & sequentibus diebus, ingens viscidi, impuri, sanguineique seri copia effluebat: nono die inopinato terrore ex levi tamen occasione afficiebatur. Inde partes extremae statim algebant, fluxus uteri sistebatur, & genitalia frigida, aridaque evadebant. Accedebat ingens circa praecordia oppressio, & anxietas, cum omnium collapsu virium, corporisque frigido ac tanto sudore, ut ipsa, & omnes adstantes mortem metuerent. Accitus ego dedi liquorem meum anodyno-mineralem, cum tertia parte essentiae castorei, ac liquoris bezoardici Bussii mixtum, atque tertia quavis hora ad guttas triginta, cum aqua melissae & cardui benedicti sumendum, haustis desuper aliquot infusi calidioris Theé vasculis. Sequebatur sudor calidus, nebulusque habere coepit. Sed cum per quatuor dies alvus non fuerit aperta, neque clysterem admittere voluerit; tentata est per suppositorium alvina excretio; & cum paullo diutius ad alvum deponendam frustra stimulata, extra lectum commoraretur; subito mentis deliquia ad suffocationem usque incidebat. Tandem admisso clystere carminativo & oleoso; datisque postridie pilulis balsamicis, reddidit per alvum insignem stercoris, humorumque putridorum copiam; & denique restituto uteri fluore, perfecte consanuit.

Epicrisis.

Ad pathologiam non minus, quam therapiam hystericae passionis melius cognoscendam, scire expedit; spasmodicas ejusmodi ex utero passiones, vel à nimia sanguinis, humorumque exsuperantia, quam HIPPOCRATES nomine repletionis notat; vel eorundem inopia, quam verbo inanitionis designat, & cujus indolis praesens est casus, suboriri. Corpus enim sanguine, viribus que exhaustum, non modo à frigore externo, verum etiam à metu vel terrore facillime, & graviter afficitur: quibus causis excretiones sistuntur, & motus spasmodici ad interiora convertuntur; nec prius cessant, quam donec naturae energia, & artis subsidio excretiones, revocatis motibus, restituantur. Ego non semel, sed saepius post graves, praesertim ab abortu, haemorrhagias, superveniente terrore, vel inopportuna refrigeratione, non modo syncopes, sed & oppressionem pectoris, spirandi angustiam cum extremorum frigore, imo, quando non mature satis convenienti medicina obviam itum est, ipsas convulsivas ac epilepticas agitationes excepisse adnotavi. Quo casu nec venae sectiones, nec antispasmodica, nitrosa, anodyna, aut vaporosa, vel nimis calida quicquam proficiunt; sed omnis curatio lenioribus analepticis, temperantibus, spasmos mitigantibus, & iis, quae excretiones blande procurant, absolvitur felicissime; cavendo, ne fortioribus medicinis collapsae jam vires prorsus pessumdentur.

Observatio XII.

Passio hysterica ex suppressis fluore albo.

Illustrissima vidua, XXX. annorum, habitus corporis succulenti, & sanguinei, in puerperio suo ab hystericis symptomatibus non fuit immunis. Mortuo marito, lautae diaetae indulsit, nimiis saltationibus saepius commovit corpus, illudque etiam intempestiva refrigeratione, dum frequentius nudo podice gramini in hortis insideret, exposuit, neque minus horaeos fructus, & acetaria in deliciis habuit, usque corporis vires, ac ventriculi robur ita destruxit, ut subinde de praecordiorum anxietatibus, spiratione difficili, dorsi dolore, alvoque adstrictiori fuerit conquesta. Praeterea loco sanguinis uterini circa tempus menstruum, interdum extra illud, magis serum effluxit viscidum. Et quum aliquando, ab intensa imi ventris refrigeratione, hic fluor etiam sistebatur; apparuit circa inguina tumor durus, dolore pressorio stipatus, latitudinem quatuor digitorum, & longitudinem spithamae occupans. Atque hunc sequebantur gravissima symptomata; Namque ex improviso concidebat in terram, omni motu, sensu, ac ratione privata: facies erat inflata, ac valde rubicunda; mammae mirum intumescebant, fundebatque sudorem, rubro lintea imbuentem colore. Pulsus ferebatur plenus, & magnus, venter turgescebat flatibus, & pedes algescebant. Celebrata sectione venae mox ad se rediit; atque hunc paroxysmum abhinc intra unius mensis spatium, plusquam quinquagintà vicibus, modo mitiorem, modo graviorem, absque tamen notabili virium jactura, patiebatur; cujus vehementia non nisi sanguinis missione sublevari ac mitigari potuit. Ego tandem vocatus, explorata totius morbi historia, & aegrotantis natura, eam à nimiis venae sectionibus, praesertim in superioribus partibus abstinere jussi; frequentiorem autem pediluviorum tepidorum usum commendavi. Et quoniam alvi erat adstrictioris, clysteribus oleosis, ac carminativis alvum subinde ducendam curavi. Interne quoque crebro, tamen moderate, dedi pulveres nitroso-absorbentes cinnabarinos, pilulasque nostras polychrestas, interdum cum grano castorei, interdum quoque cum tertia parte extracti panchymagogi Crollii permixtas. Tumori porro inguinali vesicam decocto emolliente cum lacte repletam adplicari jussi, & imperavi, ut advocata obstetrix

in tumore inguinis, & flatum genitalium paullo curatius inquireret. Illa satis perita tumorem illum à fluore albo cohibito ortum fuisse suspicabatur: quare curationem per clysterem uterinum, aliquoties admissum, instituendam esse judicavi; quo ex sero lactis, cum floribus chamomillæ, & semine cymini cocto & infuso, ingens muci, glutinis instar copia fuit educta cum levamine momentaneo. Pro potu sumsit fontem Selteranum foterium, cum parciori vini portione; & sic paullatim melius habere cœpit, atque tandem maritata plenarie convaluit.

Epicrisis.

Non semel, sed sæpius in paroxysmo hysterico graviori, ubi omnis motus & sensus sublatus videtur, in valde plethoricis, pulsum adnotavi magnum; ut ideo affectus magis ad apoplexiæ levioris, quam syncopes speciem referri mereatur. Quo in casu sanguinis missio, præsentaneam quidem fert opem; sed cavendum probe, ne illam nimis crebro iterando, vires frangamus, malumque reddamus pertinacius. Docemur præterea ex hac morbi historia, quale incommodum, & quæ periculosa symptomata, fluoris albi suppressio progenerare valeat; præsertim sub latentes venerei accedant igniculi; quibus extinguendis conjugio non præstantius est subsidium. Simile malum oritur in virginibus, cum cachexia, colore vultus plumbeo, lassitudine, febre lenta, & anxietatibus junctum, à suppressione veneris; ubi ex mora liquor genitalis vappescens ac corruptus, succos vitales in mixtura & motu suo varie turbat, & alterat. His suadendum optimo jure conjugium est; utpote cujus beneficio liquor seminalis excernitur; & motus humorum à spiritu genituræ virilis, novum velut robur adipiscitur, ideoque ipsis etiam partibus solidis novus vigor, novusque color restituitur.

Plura de malo hysterico exempla reperire licet in *Consult. ac Resp. medicin. Sect. III. casu XLIII. & sequentibus & Sect. IV. casu XLII.*

CAPUT VI.

De affectu spasmodico-flatulento, seu hypochondriaco.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio mali hypochondriaci. Non ultimum inter morbos generis nervosi spasmodicos vindicat sibi locum *passio* sic dicta *hypochondriaca*; quæ quum sub mucronata cartilagine, ac costis spuriis, in hypochondriorum regione potissimum suam exerceat tyrannidem, nomen suum ex græca traxit origine. *Est* illa, si realem spectemus ideam, *affectus primarum viarum, nominatim ventriculi, ac intestinorum spasmodico-flatulentus, ab inverso ac perverso illorum motu peristaltico natales suos mutuans; per consensum vero totum nervosarum partium systema, in irregulares motus conjiciens & totam œconomiam functionum perturbans.*

§. II.

Historia mali hypochondriaci. Hujus aggressuri historiam, præmonendum duximus, quod nulla corporis pars sit, nulla functio, quæ in hoc longissimo morbo non lædatur, ac præter naturam habeat; & symptomata tam gravia, tamque plurima sint, ut vix cuncta recenseri queant: adeo, ut quemadmodum febris inter passiones acutas præ aliis universalis dici potest morbus, ita noster hypochondriacus affectus, hoc nomen inter chronicos justissime mereatur. Ut autem ordine procedamus, & initia pariter ac incrementa polymorphi hujus mali explicemus: ab imi ventris cavitate, quæ omnium primo illius tyrannidi subjacet, ordiendum est. Sic itaque in primis morbi principiis graves sentiuntur ventriculi ac intestinorum tensiones, ac inflationes flatulentæ, præsertim sub costis spuriis in hypochondriorum, maxime sinistri, regione; in qua nonnunquam tumor satis durus conspicitur. Speciatim quod attinet ventriculum, ac œsophagum; exserunt se nausea, ciborum fastidium, adpetitus vagus, mox plane prostratus, mox avidior; ingesta male conficiuntur, cruditates acidæ, viscidaque progenerantur; dolor ventriculi pressorius, & gravativus, maxime pastum excipiens, spasmodica constrictio gulæ, frequens muci limpidi ex ore rejectio, deglutitionis impedimentum, gravis cardialgia, ardor stomachi, ructus acidissimi, vomendi conatus, ac ipsi vomitus, quibus redditur saburra tam acris, ut inde stupefactos dentes, ac corrosa linteamina observaverint auctores. Annotavi etiam vomitus in hypochondriacis pure sebaceos, *diss. mea de remed. benign. abusu §. 13. Conf.* M. N. C. *Dec. I. anno III. obs. 253.* Porro in volumine intestinorum, & quidem tenuium, percipiuntur graves circa umbilicum dolores, & cruciatus, torsiones, lancinationes, borborygmi, murmura; crassiorum quoque adfligunt graviora tormina; alvi mox est profluvium, mox & quidem pertinacissima adstrictio, cum flatuum retentione, qui vel per superiora, vel inferiora eructati, reliquas paullulum levant passiones, at mox copiosissimo proventu regenerantur. Contra vero frequentes sæpius urgent desidendi conatus, & non raro tubercula, ac cœcæ hamorrhoides anum obsident, quin & ipse fluor sanguineus, symptomatice aliquando succedit. Mictio in quibusdam est difficilis, dolorifica, urina redditur tenuis, diluta, alba, largo nonnunquam sedimento, eoque arenario imbuta: quid? quod conspirans in renum regione dolor, calculum sæpenumero mentiatur.

§. III.

Continuata morbi historia. Neque vero solum abdomen diris symptomatibus discruciat passio hypochondriaca; verum etiam alias in consensum trahit regiones. Sic occurrunt in pectore insignes angustiæ, constrictiones, vehementes spirandi difficultates, cum oppletione pectoris nonnunquam junctæ, cordis tremor ac palpitatio. Ingravescente malo caput etiam infestatur; in cujus partibus exterioribus, cephalalgiæ, hemicraniæ, varii dolores tractorii cum rigiditate, & immobilitate juncti, atque sic dictus *clavus* sentiuntur; in interioribus vertigo, aurium tinnitus, cum auditu difficili se exserit, oculi tristi scotomia obnubilantur, visio nonnullis fit duplicata, oculi dolent cum siccitate, dolor linguam, sæpius in certo spatio occupat ardens & valde molestus, & saliva fluit uberrime, ut ideo sputatores dicantur hypochondriaci. Tandem animales quoque labascunt functiones; animus vel nulla, vel saltem levissima causa incitatus, ad perversas commotiones, inquietudines, an-

angores, terrorem, tristitiam, iram, metum, diffidentiam abripitur, ad vanas inclinat imagines, perversamque phantasiam; perit vis memoriæ, ratio labascit; somnus est turbulentus, difficilis, terriculamentis plenus. Sunt denique quædam symptomata, quæ totum corpus spectant; illud enim crebris phlogosibus, aut copiosis sudoribus perfunditur, vires prosternuntur, languet totum corpus, & ad omnes torpidum est labores; sensim contabescit; artus dolore contusorio, sæpius lancinatorio distorquentur; ac omnes denique se- & excretiones, præsertim sanguineæ pervertuntur. Et quis potest omnia ac singula eorum symptomatum recensere; quæ quot adoriuntur individua, tot fere diversas ludunt tragœdias.

§. IV.

Historia morbi a veteribus descripta.

Conspirant cum hac recensita morbi historia, Vetustissimorum Medicorum monumenta; ex quibus GALENUS *Lib. I. de locis affectis pag.* 278. *edit. Græca Basileensis* adducit fragmentum, ex DIOCLIS libro, qui meminit morbi hypochondriaci, flatulenti, & melancholici, à ventriculo suborti. Nec indigna est descriptio, quam refert, ut hic breviter suppeditetur: *Nam ægro*, inquit, *ubi cibum assumsit, præcipue coctu difficilem, & ardores excitare aptum, eveniunt sputationes humidæ, copiosæ, ructus acidi, inflationes, præcordia æstuant, fluctuationem percipiunt, non illico, sed quando eructationes cohibent. Aliquando etiam ventris vehementes dolores percipiuntur, qui in nonnullis supra diaphragma excurrunt, & concoctis quidem cibis mitescunt: quamprimum vero cibum resumunt, eodem modo adfligunt; quin sæpe etiam jejunis, & post cœnam molesti existunt. Quod si evomant; cruda, & pituitam subamaram, calidam, acidamve rejiciunt, usque adeo, ut & dentes inde stupore afficiantur.* Et quia frigida opem adferunt; internarum partium æstu morbum foveri judicat.

§. V.

Quædam momenta circa historiam mali hypochondriaci.

Dum adhuc circa morbi hypochondriaci historiam sumus occupati; monenda sunt quædam momenta, scitu perquam necessaria. Quemadmodum scilicet malum hocce, suos habet gradus, qui in suppeditanda prognosi majorem accendunt lucem: ita etiam exacerbationes involvit, & satis graves format paroxysmos. Quanquam enim nunquam recte habeant hypochondriaci; attamen hiemali ac autumnali, quin quacunque frigidiori tempestate longe vehementiorem symptomatum suorum patiuntur atrociam; contra vero eo, quo calidior ac æstivus est aer, tempore, magis vegetiores deprehenduntur. In fœminis porro, hoc malo infestatis, major illius vehementia observatur circa illud tempus, quo menses debent fluere; qui plerumque quodam laborant vitio. Nec silentio prætermittenda, sed notatu digna est observatio, quod hypochondriaci rarissime febribus continuis, epidemicis, contagiosis, quin ipsa peste afficiantur, & à multis aliis morbis grassantibus immunes maneant. Ratio in eo videtur esse posita, quod in ipsorum primis viis, multæ ordinario cruditates acido-viscidæ hæreant: quæ contagiorum, quorum ratio in summa tenuitate partium sulphurearum consistit, efficaciæ resistunt, & has partes enervant quasi, atque figunt. Unde etiam fit, quod senes, ac homines melancholici ab ejusmodi morbis acutis, immo contagiosis rarius afficiantur.

§. VI.

Subjecta mali hypochondriaci.

Quod attinet subjecta nostri mali; deprehendimus, illud maxime infensum esse ætati juvenili, ac virili, à vigesimo circiter ad quinquagesimum annum: quo superato, naturam suam mutat, & in arthritidem, podagram, gonagram, malum ischiadicum, calculum renum, cachexiam, scorbutum, morbum nigrum, obstructiones viscerum, hecticam &c. aliosque fonticos morbos transit. Obnoxii porro huic affectui sunt, qui habitum corporis spongiosum, mollem, laxum, & vasa exiliora obtinuerunt, præ iis, qui corporis strictioris sunt. Non minus eos adoritur, qui vel natura languidiores existunt, aut jure hæreditario quandam dispositionem fovent; vel qui perverso vivendi genere, aut per longos morbus, insignem virium ac roboris naturalis sibimet contraxerunt imbecillitatem. Præsertim infestantur hac adfectione, qui vitæ sedentariæ sunt addicti, litterarum studiis nimium indulgent, assiduisque vacant meditationibus & lucubrationibus: unde morbus est litteratis familiarissimus, & veluti proprius. Ex eodem denique fundamento, nec sequior sexus ab eo immunis observatur; sed tantum non majori, quam nobilior frequentia ab illo adficitur; licet harum passiones hypochondriacæ perperam cum malo hysterico confundantur, & sub hujus titulo significentur.

§. VII.

Sedes mali hypochondriaci non est in liene.

Sed accedamus ad indagandam mali hypochondriaci sedem; in qua determinanda Veteres non minus, quam Recentiorum quidam errarunt. Veteres, cum viderunt, sub costis spuriis lateris sinistri, ubi lienis situs est, sæpius percipi tumorem tensivum inflativum, in hoc quoque viscere sedem mali hypochondriaci collocarunt: unde etiam hodie perperam *die Miltz-Kranckheit* dicitur; qualem causam defenderunt RHODIUS atque HEURNIUS. Verum ut taceam, lienis viscus per structuræ suæ rationem, ad recipiendum tam acutum, & lancinatorium sensum, qualis est in hypochondriacis, valde ineptum existere; docet etiam experientia, & cadaverum sectio, in hypochondriacis sæpius nullum post mortem inveniri lienis vitium. Hac in re consentientes habemus SYLVIUM *diss. de usu lienis.* HOEFFERUM *in Hercule medico Lib. III. cap.* 3. HOECHSTETTERUM *Dec. V. pag.* 502. & 588. Neque vero negandum est, quin nonnunquam lienis infarctus subesse possit: à quo tamen nec dolorem acutum, nec ipsam morbi sedem derivare licet.

§. VIII.

Sedes mali hypochondriaci non est in vena porta.

Quidam Recentiorum, veram ac universalem passionis nostræ flatulentæ sedem, in vena portæ, ejusque ramificationibus constituunt; atque putant, stagnantem in hisce vasis sanguinem, unicam ac genuinam cunctorum symptomatum esse causam, quæ semper in viris excretionem hæmorrhoidalem, in fœminis menstruam respicerent; atque hac natura, vel arte procurata, penitus cessarent. Veterum enim vero, quamvis non negandum sit, sed inferius quoque allegatum inveniretur, quod irregularis harum excretionum successus, & hinc enata cruoris restagnatio, in iis præsertim ramis, qui intra tunicas intestinorum valde nerveas sparguntur, sæpius causam passionis hypochondriacæ mediatam constituat: attamen sciendum est primum, hanc non solam, nec unicam

F 3 undi-

undique esse causam; deinde morbi ac symptomatum sedem minime in ea quærendam esse. Haud enim raro nulla in hypochondriacis adest ad fluxum hæmorrhoidalem dispositio: & sæpius cruor per venas sedales copiosissime profunditur, absque insequente mali levamine; uti attestantur observationes à RHODIO *Centur. II. obs.* 93. CLAUDINO *Consil.* 89. & MONTANO *Consil.* 246. *&c.* allegatæ.

§. IX.

Sedes passionis hypochondriacæ.

Ut igitur nostram de sede morbi hypochondriaci sententiam aperiamus; hanc in canale illo alimentari, membranaceo, ac valde nervoso, qui ventriculum, ac intestinorum volumen constituit, collocandam esse censemus. Tubus hic ex quatuor potissimum tunicis constat, intima villosa, villis papillarum instar erectis, ac perviis prædita, altera nervea, tertia musculosa validiori, ex fibris partim longitudinalibus, iisque paucioribus, partim annularibus contexta; atque vasa sanguinea copiosissima continente, & extima membranacea. Hasce tunicas tres intercedunt contextus cellulosi; una inter villosam, & nerveam; altera inter hanc & musculosam, & ultima inter hanc & membranaceam; nomine tunicæ cellulosæ *Ruyschii* insignitam. Vi tunicæ musculosæ, ejusque fibrarum carnearum annularium, recensitæ partes motu gaudent vermiculari quodam, qui vocatur peristalticus, & in alternante earum, placida tamen constrictione, ac relaxatione, à parte superiori ad inferiorem tendente consistit. In hujus motus vigore naturali, ac integritate magna profecto vis ad sanitatem conservandam latet: hujus enim beneficio ciborum digestio rite conficitur, secretio bilis ac pancreatici succi adjuvatur, chyli præparatio promovetur, ejusque laudabilis, ac generosi propulsio in vasa lactea facilitatur, unde reliqui machinæ nostræ succi benigni fiunt, atque spirituosi. Contra eodem hocce intestinorum motu, cruditates, & inertes sordes, non minus ac flatulenti, aërei vapores, qui ex cibis digestis, ac laudabili succo privatis, relinquuntur, per canalem alimentarem propelluntur, ac per anum eliminantur. Idem porro earum partium tonus, si recte, ac secundum naturam se habet, adjuvat, facilitatque sanguinis liberum & æquabilem circuitum; atque sic præcipuum constituit medium, quo functiones, quas natura intestinorum canali assignavit, rite possunt administrari.

§. X.

Causa proxima mali hypochondriaci.

His præmissis facilius jam erit, causam morbi nostri proximam, & symptomatum rationem explicare. Illam equidem in dicti motus peristaltici, quo ventriculus, & intestina gaudent, præternaturali constitutione, & quidem tali ponimus; ubi ille partim, ac in uno loco dejectus, atque destructus, partim, & in alio loco intensior, atque passim inversus i. e. ab inferioribus ad superiora tendens existit. Tales enim, & resolutio, & distentio spasmodica, simul præsentes in intestinis, sed diversis locis se invicem excipientes, genuinam mali hypochondriaci essentiam constituunt: & ad explicanda cuncta symptomata, clarissimum præbent fundamentum. Confirmant hancce sententiam, præter ipsam experientiam, doctissimorum virorum testimonia, quos inter ORTLOBIUM, ETTMULLERUM, NEEDHAMIUM, WEDELIUM, & CONRINGIUM *dissert. de morbo hypoch.* §. *XI.* allegasse sufficiat. Tentemus igitur, an ex hac causa, sævissimarum molestiarum, quarum luxurians in hypochondriacis est progenies, rationalem suppeditare queamus ætiologiam.

§. XI.

Ratio symptomatum flatulentorum.

Proximum ergo viciati ac labefactati motus peristaltici consectarium est, digestio turbata, chylificatio læsa, sordiumque excrementitiarum impedita excretio. Hinc remanent in canale intestinorum, atque præsertim plicis & flexuris eorundem sese insinuant acidæ, viscidæque cruditates: & flatus generantur copiosissimi. Quid inde? sordes illæ mora diuturniori à naturali textura deflectunt, & acrimoniam quandam contrahunt, qua nerveam intestinorum tunicam vellicant, & ad spasmodicas stricturas provitant. Stringitur itaque tubus ille in nonnullis locis arctissime, ut nec flatus transmittat. Ergo, hi fluctuant in ea canalis parte, quæ à spasmis vacua est, eamque distendunt mirifice: & sic primum apparet ratio murmurum, borborygmorum, ac molestissimarum inflationum. Porro flatus, inferius exire nescii, posito à spasmis obice, ad superiora magis compelluntur, & tum præsertim occupant colon, & in ejus flexuris, quarum est plenissimum, incarcerantur. Namque sciendum est, quod intestinum colon, præsertim, ubi sub costis spuriis in utroque hypochondrio flexuras format, & cum sacco renum adiposo cohæret, media sui parte longe fit angustius: ibidem vero, maxime in sinistro latere à flatibus frequentissime, & violenter infarcitur, ac in tumorem elevatur, acutissime dolentem: quem falso lienis vitio tribuunt. Continuantibus spasmis, accedente inversa peristalsi, & invalescente malo, halituosi illi vapores in ipsam penetrant ventriculi cavitatem, quam ultra modum distendunt, & anxiam inflationem sensibus conspicuam inducunt. Expansus præter naturam ventriculus, remoratur liberum septi transversi motum, atque descensum: unde fit angusta difficilisque spiratio. Et quod pessimum est, stringuntur sæpius vel sinistrum, vel utraque ventriculi orificia; atque sic in ejus cavitate vapores velut in carcere inclusi tenentur, pariuntque ineffabiles præcordiorum anxietates, & dolores cardialgicos; qui, ubi remittunt constrictiones, & eructantur halitus, insigniter mitigantur.

§. XII.

Ratio aliorum symptomatum.

Et hæc est tristis tragœdia, quam flatus, ob destructum ventriculi, ac intestinorum motum peristalticum, copiosius generati pariter ac exitu suo destituti ludunt, & quæ à Græcis per τὰ παθήματα φυσώδη exprimitur. Videndum jam est, quæ mala pariant, cruditates, quæ ex cibis assumtis, atque in ventriculo fermentatis, deficiente vegeta peristalsi, intra ventriculum, intestinum maxime duodenum, ac in plicis coli relinquuntur. Hæ videlicet, ob diuturniorem moram, accedente præsertim in intestino duodeno, bilis ac succi pancreatici copia, corrumpuntur, acescunt, & pessimam inducunt acrimoniam. Inde vellicando causam subministrant spasmis, doloribus tensivis, lancinatoriis, torminosis, ac rodentibus, qui ventriculi maxime regionem, & reliquum ventrem, circa umbilicum graviter adfligunt; atque subinde perpe-

iuum

tuum flatuum generationi præbent fomitem. Ex hisce porro fordibus, adpetitus avidior, nausea, cardialgia, vomendi conatus, ructus, & vomitus acidissimi suam trahunt originem: atque, cum sub quavis digestione in vehementiorem motum fermentativum rapiuntur, ratio patet, cur hypochondriaci, sumtis potissimum epulis, pessime habeant. Et denique, cum ob tam continuum intestinorum stimulum, eorum spasmi, cum flatulentis distensionibus reciprocantes suboriantur: luculenter patet, cur alvina excretio in hypochondriacis sit tardior, quin sæpius, tam pertinax adstrictio, ut nec tenuiores halitus, multo minus fœces transire queant.

§. XIII.

Symptomata ex vitiato peristalsi, in sanguinis cursum redundantia.

Adhuc restant ea incommoda recensenda, quæ in sanguinis motum, ex vitiato motu peristaltico redundant. Quemadmodum enim ex hoc naturaliter se habente, liber humorum ac æquabilis per intestina circuitus conservatur: ita hoc è contrario destructo ac labefactato, circulatio quoque redditur tardior, ac inæqualis. Namque in uno intestinorum loco est spasmus, qui constringit comprimitque simul vasa sanguifera: in altero loco flatus latera tunicatum distendunt, expandunt, & ita quoque graviter premunt adjacentia vascula. Eo vero magis retardatur sanguinis per venam hæmorrhoidalem regressus; cum illa situ prædita sit perpendiculari. Hinc passim suboriuntur humorum stagnationes in tunicis intestinorum; quæ sicuti ex allegata ratione symptoma flatulenti mali esse possunt; ita etiam ejusdem sæpenumero mediatam causam præbere solent; quemadmodum ex infra dicendis clarius adparebit. Inprimis frequentissimum est, ut cruor circa exitum intestini recti cumuletur, & in tubercula, quæ cœcas dicunt hæmorrhoides elevetur, quin sæpius vi perrumpat, & in fluxum hæmorrhoidalem, qui tum est symptomaticus, desinat. Ex dictis non minus humorum stagnatione originem suam petunt, excretionum sanguinearum per uterum æque ac venas sedales suppressiones, quæ, malo invalescente, nunquam non fiunt: immo ex eodem fundamento derivare licet rationem excretionum cruentarum, atque nigrarum, per mictum, vomitum & alvum; quas præter naturam in hypochondriacis, malo valde inveterato, contingere, fide dignæ attestantur observationes. De tali excretione per vomitum, vide RIOLANUM, *anthropolog. Lib. II. cap.* 2. ADR. SPIGELIUM *Anatom. Lib. VI. cap.* 5. *per alvum.* conf. SOLENANDRUM *consil.* 7. *sect.* 2. *pag.* 121. & urinam hypochondriaci, intensa rubedine tinctam ipse vidi.

§. XIV.

Ratio symptomatum spasmodicorum.

Hæc in ipso intestinorum canale fiunt; ex quo, malo invalescente, gravissima symptomata, per totum corpus propagantur, omnesque turbant functiones. Fit hoc mediante consensu, quem omnes universi corporis nervi, nervosæque partes invicem obtinent; & cujus causa spasmi intestinorum, ad alias quoque propagantur remotiores regiones. Ubi vero strictura nervorum est spastica; ibi quoque circulus humorum fit inæqualis: hinc adparet ratio, cur in passione hypochondriaca inveterata in toto corpore fiant spasmodicæ stricturæ, & tardior humorum circulatio. Sic primum in ipso abdomine, partes intestinis vicinæ constringuntur: ob vesicam, ejusque sphincterem male affectum, minguntur urinæ tenues, dilutæ, aquosæ: ob membranas nerveas, renes involventes graviter convulsas, suboriuntur dolores calculum mentientes: spasmi ad pectus devoluti ingentes illius constrictiones, cordis tremores, palpitationes inducunt; ad caput delati, varii generis dolores machinantur; & per corpus denique externum propagari, extremorum frigoris, crebrarumque horripilationum fiunt causæ.

§. XV.

Quum itaque in malo hypochondriaco generatur chylus crassus, ac impurus; spasmi per totum corpus grassantur, ac circulatio humorum fit inæqualis, & denique salutares, quæ per alvum, cutim, ac urinam fiunt excretiones impediuntur: non fieri potest, quin successive scorbutica humorum increscat dyscrasia, atque sic fiat malum hypochondriaco-scorbuticum. Quod si porro sanguineæ excretiones, quæ in sexu sequiori per uterum fiunt, sufflaminantur, & ideo humores sanguinei vel seminales circa uterum, atque partes generationi inservientes stagnant, accedente præsertim libidinoso temperamento: tunc facillime cum hypochondriacis passionibus complicantur motus hysterici, & malum fit hypochondriaco-hystericum. Si denique crassi viscidique humores, vi spasmorum, qui imi ventris partes occupant, ad superiores partes, atque caput majori copia compelluntur, & in cerebri vasis difficilius progrediuntur: destruuntur etiam animales functiones, languescunt sensationes, vis memoriæ ingeniique læditur, insignis est ad mœrorem, diffidentiam, atque lacrymas proclivitas; vanæ surgunt imagines, ac inanes ideæ: atque sic lentis tandem passibus appropinquat melancholia-hypochondriaca.

Origo mali hypochondriaci. *1] Scorbutici.* *2] Hysterici.* *3] Melancholia hypochondriaca.*

§. XVI.

Causa mali hypochondriaci mediata.

His ample satis, atque copiose, prout rei necessitas postulavit, deductis; deveniendum jam erit ad recensionem earum causarum, quæ mali hypochondriaci mediatæ audiunt. Ex illis præcipua, & satis frequens se nobis offert, sanguinis, humorumque vitalium stagnatio, intra tunicas intestinorum nerveas & musculosas, quæ sæpissime debetur eorundem tardiori per hepar circulationi. Hepar est viscus maxime vasculosum, & plures fovet venas, quam quidem arterias: illarum binæ sunt, cava nimirum & portæ vena; & quem fugit, quod posterior, a qua totum intestinorum volumen, ventriculus, mesenterium, lien, pancreas, quin & uterus, nisi omnes, tamen permultos venosos ramos mutuantur, inverso quasi naturæ ordine, sanguinem ex his cunctis imi ventris visceribus refluum accipiat, eumque officio arteriæ functura, pulsu tamen ac validiori impulsu destituta, intra hepar vehat, ac effundat? Hinc ratio patet, cur etiam in sanissimo statu, sanguinis per dictum hepatis viscus circulatio, longe sit tardior, ac difficilior, quam ejusdem per reliqua universi corporis viscera progressus. Quæ cum ita sint, non difficile erit cognitu, quare in statu præternaturali, humorum per hepar cursus primum omnium impediatur, atque retardetur. Quo retardato, ac difficiliori, necesse est, ut vi legum hydraulicarum, cruor regurgitet ad illa denuo viscera, ex quibus antea ad hepar iter suum direxit. Idcirco magis distendit vasa dictarum partium, maxime vero mesaraica, & intestinorum, quorum

molles tunicæ non adeo fortem possident resistentiam: & tali ratione ex impeditiori sanguinis per hepar circuitu, ejusdem stagnatio in intestinis suboritur, quæ solidarum, fluidarumque partium æquilibrium tollit, & tanquam mediata causa, robur ac tonum motus peristaltici naturalem destruit; cujus destructi luxurians progenies fit passio hypochondriaca.

§. XVII.

Sectio anatomica hypochondriacorum.

Hoc est fundamentum, ex quo ratio depromi poterit, cur ex malo hypochondriaco, in alias morborum species tandem transmutato, peremtorum cadavera, ea ostendant phænomena, quæ partim ex vitiato humorum per abdomen circulo enata sunt, partim hunc magis vitiarunt. Sic GUARINONIUS *cons.* 484. venas mesenterii obstructas, & adeo dilatatas in hypochondriaco post mortem reperit, ut speciem intestinorum præ se tulerint. LUD. MERCATUS *Tom. III. Lib. I. Cap.* 17. vasa mesaraica admodum varicosa invenit. BRUNNERUS *Consil.* 7. ingentem sanguinis viscidi saburram in venis mesaraicis deprehendit. Porro RHODIUS *Cent. II. obs.* 76. colon adnotavit scirrhosum; WELSCHIUS *disp. de malo hypochondriaco* observavit colon totum à flatibus distentum, sub insertione vero in intestinum rectum adeo contractum, ut coaluisse videretur. BLASIUS *in Comment. in Veslingium pag.* 67. memoriæ prodidit, quibusdam lienis viscus in immensam elevatum fuisse magnitudinem. Pancreas obstructum fuisse, ipse quondam in viro celebri, ex hypochondriaca passione defuncto vidi; HIGHMORUS *disquis. anatom. pag.* 47. nec non HARDERUS *obs.* 59. *pag.* 242. illud scirrhosum ac ulceratum observarunt; ut alia auctorum monumenta silentio prætermittam.

§. XVIII.

Causæ remotiores sunt excretionum sanguinearum suppressiones.

Inter causas vero remotiores, quæ ad tardiorem sanguinis per hepar progressum, & hinc subortam ejusdem intra imi ventris viscera, & maxime intestina stagnationem, quam plurimum contribuunt, principem locum obtinent, excretionum sanguinearum, quæ in fœminis per uterum, in viris per venas hæmorrhoidales, tanquam venæ portæ, intercedente ramo splenico, sobolem, contingunt, imminutiones atque suppressiones. Sic enim ex observatione constat, viros in juventute largum è naribus cruorem fundere solitos, si post hæc ætate provectiori hæmorrhoidalem patiuntur excretionem, quæ tantum non semper hæreditariam supponit dispositionem, & ad facilitandum sanguinis per abdomen & hepar circuitum, multum adfert momentum; ex hujus irregulari successu, aut plane suppressione, quacunque de causa facta, malum incidere flatulentum. Namque cruor abundans, cujus moles per hanc excretionem salutari plane consilio imminuta fuerat, hac cohibita, copiosius in abdomine cumulatur, hinc, ob dictam §. *præc.* rationem, ægrius per hepar circulatur, adeoque ad intestina regurgitans, noxiosissimam subit stagnationem. Eodem modo res se habet cum uterina in sexu sequiori purgatione; quæ si imminuta, vel suppressa fuerit, cruor accumulatur in arteria mesaraica, exitum affectat per hæmorrhoides, & hoc denegato, regurgitat ad intestina, cursumque humorum per abdomen sic reddit difficiliorem. Atque adeo in sequiori sexu generatur sæpius malum hypochondriacum, quod facillime cum hysterico complicatur, si simul sanguinis circa ipsum uterum contigerit stagnatio. In hisce casibus, revocatæ excretiones, si tempestive fiant, certissimam mali hypochondriaci pollicentur sanationem.

§. XIX.

Hæreditaria dispositio.

Verum quam plurimæ adhuc dantur causæ, quæ motum intestinorum pervertere, sicque passionem hypochondriaco-flatulentam ingenerare valent. Inter eas præcipua debetur animadversio hæreditariæ dispositioni, quæ consistit in ea partium nervosarum, maxime intestinorum, per nativitatem propagata constitutione debiliori, qua illa ad suscipiendos motus irregulares existunt facillima: ad quam etiam venarum exilitas, ac laxus spongiosusque habitus, quo pollent hypochondriaci, referri merentur. Hæc proclivitas, parentum vitio ad liberos protracta, primum plerumque, sicuti plurimorum morborum, ita præsertim passionum hypochondriacarum, atque fluoris quoque hæmorrhoidalis, præbet fundamentum. Sic parentes hypochondriaci tales generant liberos; atque mater, quæ gestationis tempore, hystericis motibus cruciata fuit, aut gravioribus animi pathematibus indulsit, parit infantes, qui ætate provectiores ex levissima causa, in flatulentas ac hypochondriacas delabuntur passiones.

§. XX.

Aëris frigida constitutio.

Neque vero paucæ sunt earum rerum, quas non naturales dicunt, quæ ad generandum malum hypochondriacum aptæ existunt. Ipse aër, frigidus maxime, insignem hoc in casu obtinet potentiam; dum externam corporis superficiem constringendo, humores majori copia ad interiora agit; qui, quo magis cumulantur, eo facilius stagnationem subeunt. Humida aëris temperies vi pollet fibrarum motricium tensionem relaxandi; ex quo hanc ob causam, omnes morbi, qui ex atonia fiunt, & generantur, & incrementa capiunt. Nocet præsertim frigus intestinorum canali, si vel abdomini liberalius admittatur, vel pedibus; quorum intimiorem cum intestinis consensum, illud inter alia docet momentum, quo teneriores, si nudis pedibus stratis, pavimentisque incedunt frigidioribus, mox tormina intestinorum, atque flatulentias patiuntur: quemadmodum FORESTUS *Lib. X. obs.* 10. de fratre suo refert. Hinc ratio patet, cur hypochondriaci æstate longe melius habeant, quam hieme; nec non cur in regionibus, quæ ad septentrionem vergunt, multo frequentius sit malum, quam in iis, quæ sub cœlo sereno ac temperatiori sitæ sunt.

§. XXI.

Victus crassior.

Præter aërem, victus quoque crassior, malo hypochondriaco causam præbet antecedentem. Cibi crudiores, acidi, flatulenti, legumina, horæi fructus, lacticinia, acetaria, panificia, præsertim recentia, & adhuc calidiora generant chylum crassum, impurum; relinquunt in primis viis multas sordes, atque motum intestinorum peristalticum insigniter pervertunt; præsertim si vita ab omni corporis exercitatione vacua accesserit. Nocent inprimis cibi, aut minus recte masticati, aut ventriculo, à vix superato morbo, vel alia causa valde debili, justo avidius ingurgitati. Ex hoc fundamento BLANCARDUS *P.* 2. *prax. cap.* 61. morbum hunc Frisiis, ob

ob pisorum, lacticiniorum & acetariorum abusum pronunciat familiarem; & SIMON PAULI *in quadripart. Botan. pag.* 537. recenset casum, de fœmina à pane, quem adhuc calentem, & vix è fornace extractum comederat, hypochondriaca. Potus duplici ratione malum illud flatulentum inducere valet; vel si largius ad crapulam usque assumatur, vel si frigidior calenti corpori ingurgitetur. Posteriori casu præsentissimum est malum; in priori diuturniori demum exercitio, tanquam dignum heluonibus flagellum contrahitur. Peccat quoque potus, si adsumatur parcus, aut nimius isque aquosus, aut spissior, crassius ac fœculentus.

§. XXII.

Vita sedentaria. Frequentissime resultat malum hypochondriacum ex vita otio immersa, quæ unicam sæpius nascentis morbi causam constituit. Quemadmodum enim frequens corporis exercitatio non modo solidarum partium, musculorumque robur ac motum valde promovet, verum etiam humores reddit fluxiores: ita ex hujus intermissione languent vires, fibrarum elater prosternitur, ac humores non vegete circumacti redduntur spissi. Hæc vivendi ratio ad inducendum nostrum morbum eo fit opportunior, quo plures ac immoderatiores meditationes, lucubrationes, atque vigiliæ, studiorum causa diutius protractæ accedant. Quodvis horum momentorum insignem obtinet potentiam, ad infringendum partium solidarum elaterem; maxime cum iis indulgentes, curvo, inflexoque corpore libris quasi incumbere solent; ac inter epulas veluti cum cibis litteras devorare volunt. In hac causa situm est præcipuum fundamentum, quod fœminæ otio, & parco potui indulgentes, quodque viri, chartis impallescentes, ac inter libros sepulti, plerumque crucientur hypochondriacis pathematibus, quæ morbum litteratorum constituunt.

§. XXIII.

Animi pathemata. Nec negligenda sunt animi pathemata; ex quibus diuturnus mœror, curæ, solicitudines præcipuam in generando morbo flatulento hypochondriaco vim obtinent. Quanta enim ipsorum sit potentia, in destruendo partium solidarum robore, ac præsertim digestione pervertenda; quotidiana docet experientia. Ex auctorum Medicorum observationibus, huc spectant binæ admodum notabiles; quarum unam HORSTIUS *Lib. IV. pag.* 194. allegat, de viro, quem diuturnus mœror ob obitum filiorum fregerat, hypochondriaco, quin tandem melancholico facto; alteram recenset PECHLINUS *obs.* 31. *pag.* 71. de sartore, ex adversa fortuna adeo contristato, ut immanes flatulentas incideret affectiones. Inprimis hoc loco commemoranda est exitialis efficacia, quam venerearum cogitationum uberior proventus, & inde natales mutuans immodicum, maxime præmaturum veneris exercitium, in debilitando intestinorum ac ventriculi robore exserunt: unde suborium morbum hypochondriacum sæpius vidi.

§. XXIV.

Progressi morbi. Frequentissime non minus hoc morbo conflictantur, qui ex prægressis morbis, præsertim si incongruis medicaminibus, veluti adstringentibus, opiatis, narcoticis, improvide fuerint tractati, aut quæ ex difficiliori partu, male transacto puerperio, imbecilla retinuere corpora: in hisce enim valde languidus est ventriculi, ac intestinorum tonus, qui ab errore diætetico, aut animi affectu graviori facillime prorsus destruitur. Tali ratione sæpissime mihi adnotare licuit, homines colicis torminosis, diarrhœa, dysenteria correptos, &c, non remota materiali causa, crassis adstringentibus, tractatos, sensim in molestissimas flatulentas ac hypochondriacas incidisse affectiones. Idem malum à gonorrhœa, fluoreque albo, præmature ac pestifero illo magisterio ac saccharo saturni cohibitis subortum, plus simplici vice adnotavi; talemque casum CONSULT. ac RESPONSIS MEIS MEDIC. *Tom. II. Sect. III. cas.* 99. inserui. Et quid est frequentius, quam ex febrium intermittentium inopportuna suppressione, aut improvido corticis Peruviani in ipsis, maxime si subjecta spissis humoribus prædita, vitæ sedentariæ addicta, spasmisque primarum viarum obnoxia fuerint, usu, hypochondriacam generari passionem: quam ex febre quartana subortam recenset HORSTIUS *Lib. X. obs.* 28. *pag.* 189. & ego ex tertiana natam haud raro vidi. Nec denique infrequens est, fœminas ex difficili partu, ac male administrato puerperio evadere hypochondriacas. Et, ut uno verbo dicam, quicunque morbi, quæcunque curationes, & quæcunque causæ, motum ventriculi ac intestinorum peristalticum lædere valent, ac destruere, inter causas mali hypochondriaci summo jure collocari merentur; ex quibus adhuc commemoranda sunt purgantia, ac fortiora emetica, repetito propinata: præsertim aloetica, & improvidus, nimiusque pilularum, quæ aloën fovent, usus; quibus humores ad anum invitantur, exituque ob deficientem dispositionem denegato, ibidem stagnant.

§. XXV.

Superest, ut paucis mali nostri flatulenti, differentiam ab aliis quibusdam morbis, ne cum iis confundatur, atque tum prognosin subnectamus. *Mali hypochondriaci differentia.* Quodnam discrimen hoc, & morbum hystericum intercedat, priori capite satis deduximus; diximus supra, in nostro malo inversum simul esse motum intestinorum peristalticum: quæ inversio, cum adhuc quorundam morborum causa sit; videndum utique, quæ hos intercedat differentia. Sic inversum deprehendimus motum peristalticum in vomitu, & passione iliaca: sed in vomitu hæc inversio incipit à pyloro, aut forsan intestino duodeno, & per ventriculum, atque gulam ad fauces usque propagatur; in iliaca vero passione vehementissimo spasmo, quin convulsiona motus universi canalis intestinalis ac ventriculi, à sphinctere ani usque ad orificium œsophagi invertitur, cum subsequente demum vomitu stercoreo. *1) A vomitu, & passione iliaca.* Verum res aliter se habet in malo hypochondriaco: namque inversio motus illius vermicularis non nisi certa intestinorum loca occupat, & spatia relinquit libera, quæ sedem præbent flatulentis vaporibus. Hinc adparet ratio murmurum, ac borborygmorum, satis magno strepitu in abdomine circumactorum; atque flatuum per omnes abdominis oras, sursum, deorsumque, & ad latera ruentium, matutino potissimum tempore, vel etiam post graves mentis defatigationes, nullo insequente ventris crepitu, vel alvi dejectione fævientium. Scilicet mox certis in locis inclusi veluti, ac incarcerati

vum ducere solent. His quoque remediis extra paroxysmum, alvi lubricitas conservanda, sordiumque generatio præpedienda est, si per vices, & mox quovis octavo, mox quovis decimo quarto die, prout rei necessitas exigit, exhibeantur.

§. III.

Quæ cruditates temperant, & spasmos sedant.

Soluta alvo, ea sit curationis intentio, ut sordea acidas, biliosasque, quæ in primis viis, præsertim duodeno hospitantur, corrigamus & attemperemus. Hoc scopo potimur beneficio pulverum absorbentium, præcipitantium, antispasmodicorum, simul leniter carminativorum; qui spasmos quoque demulcent, ac roborando intestina, flatus potenter evacuant. Tales ex lapidibus cancrorum, matre perlarum, pulvere Marchionis, nitro purificato, succino præparato, cinnabari, tartaro vitriolato, arcano duplicato, tantilloque castorei &c. parari, & in aquis antispasmodicis, præsertim ea, quæ ex floribus chamomillæ cum cerevisia triticea destillatur, propinari possunt. Longe vero efficacior eorundem erit virtus, si cum ipsis viginti circiter guttulæ liquoris nostri anodyni mineralis exhibeantur. Præterea huc quoque faciunt, & sordes impuras, quæ in massa sanguinea obversantur, per diaphoresin è corpore proscribunt infusa theiformia, matutino tempore in lecto sorbillanda. Usitatissima, ex quibus *illa* componuntur, ingredientia, sunt herbæ melissæ, veronicæ, betonicæ, agrimoniæ, scordii, cardui benedicti, summitates millefolii, flores bellidis, chamomillæ vulgaris, semen fœniculi, anisum stellatum &c.

§. IV.

Quæ vim ventriculi digestivam restaurant.

Ut porro ventriculus corroboretur, ejusque vis digestiva restituatur; in usum vocari possunt essentiæ balsamicæ, ac leniter carminativæ. Cavendum vero, ne nimis sint spirituosæ, ac humores in orgasmos vehementiores rapiant; uti ab aquis vitæ, essentiisque stomachicis, quæ vulgo adhiberi solent, certo est metuendum. Securioris effectus existunt essentia corticum aurantiorum bene præparata, tinctura tartari, spiritus nitri dulcis, vel elixiria ex herbis, ac radicibus balsamicis, cum menstruo lixivioso parata, quale est illud, quod *in notis ad Poterium* descripsi, & meum viscerale stomachicum; cujus præclara in affectibus flatulentis & hypochondriacis virtus, à longo se jam commendavit tempore: sed notari meretur, horum usum debere esse diuturnum. Non minimam denique utilitatem in ipsis paroxysmis hypochondriacis exserunt, pediluvia temperatiora; quæ humorum circulo ad externas corporis partes invitando, relaxandisque imi ventris spasmis egregie velificantur. Hæc parari possunt ex sola aqua fluviatili, cum furfuribus triticeis, floribusque chamæmeli; nec sint nimis ferventia, sed temperate calida; quibus pedes paullo profundius immitti debent.

§. V.

Tertiæ indicationi inserviunt venæ sectiones.

His rite usurpatis, procul omni dubio cessabit ac imminuetur paroxysmorum vehementia. Quum autem illi facile revertantur, extra illos studendum est, ut juxta tertiam indicationem causæ tollantur, stagnationes humorum discutiantur, viscerum obstructiones referentur, humorumque circuitus per totum corpus reddatur æqualis. Hoc nomine felici curationi viam quasi sternunt, eamque egregie secundant, sanguinis missiones per convenientes venæ sectiones administrandæ. Eas raro in superioribus corporis partibus instituere decet, ne tali ratione, motum humorum, qui per se ob stricturas imi ventris ad superiora vergit, magis eo alliciamus. Aptissima est venarum in pede incisio, ex qua pro humorum quantitate, plus vel minus cruoris detrahi oportet. Commodissime vero sanguis mittitur, vernali ac autumnali tempore circa æquinoctia; vel etiam necessitate exigente, circa solstitia, ubi solemniores sunt humorum commotiones. Eo felicior erit earum effectus, si brevi ante alvus blande ducatur, ac adhibitis pediluviis, humores ad inferiora deriventur. Præterea, si adsit dispositio ad hæmorrhoidalem fluxum, ejusque suppressio malum foverit, singulo mense aliquot hirudines sub debita cautione, ano sunt admovendæ: quo etiam casu, pilulæ blande balsamicæ per aliquot successive dies, cum pulvere antispasmodico nitroso propinare expediet.

§. VI.

Præstantissimum hoc scopo præsidium in aquis mineralibus situm est.

Non vero ad referandas viscerum obstructiones, acidos ac impuros humores attemperandos, excretiones per alvum, urinam & cutim, quin etiam sanguineas suppressas promovendas, & sanguinis circulum per totum corpus æqualem reddendum, ex toto remediorum tam pharmaceuticorum, quam diæteticorum apparatu, certius, præstantius, ac universalius est subsidium, quam quod ex prudenti aquarum mineralium usu recipere, benigna permisit natura. Circa earum potationem notari meretur, ne sit nimia, nec nimis diu protrahatur; quoniam tali ratione tonum ventriculi ac intestinorum magis labefactant, ac destruunt. Corpus quoque probe est præparandum, adeo, ut primarum viarum sordes removeantur, humorumque nimia moles imminuatur: siquidem ipsi quoque potationi interponenda sunt blanda laxantia, & conjungenda corporis moderata exercitatio. Inter ipsas porro hasce aquas selectus institui debet: fœminis enim, & qui corporis sunt laxi ac spongiosi, & spasmis immaniter divexantur, magis prodeunt thermæ, inque iis præsertim Carolinæ, aut saltem, si arriserint acidulæ, illæ debent esse calefactæ. Contra vero sanguineo-phlegmaticis ac torpidioribus magis prosunt acidulæ Schwalbacenses, Egranæ, Pyrmontanæ, & subjectis strictioribus, agilioribus, cholericisque proficuæ potius sunt acidulæ Selteranæ, Spadanæ, Tœnstadienses ac Wildungenses.

§. VII.

Victus ratio.

Præterea summum auxilium à recta vivendi ratione expectari debet: quæ si negligatur, omnis reliqua curatio irrita erit, atque frustranea. Ex iis aër primum seligendus est purior, ac temperatior; evitando frigidum, humidum nebulosumque & minime in tali loco dormiendo: neque tamen propterea, metuendo aëris injurias, corpus penitus ab ejus liberioris usu prohibendum est, ne justo fiat sensibilius, & ex quavis mutatione tempestatis, eaque levissima graviter lædatur. Præprimis autem omne frigus, maxime boreale, præsertim à ventriculo, lumbis, ac pedibus sedulo arcendum est; utpote à quo dictis partibus liberalius admisso, protinus inflatio ventriculi, dolor dorsi circa lumbarem regionem, & intestinorum tormina recrudescunt. Porro ciborum sit rectus ac modicus usus; ex illis enim,

enim, primis officinis, à saburra, acri, biliosa repletis, nutrientia quoque sunt nocentissima; quoniam juxta HIPPOCRATIS effatum, *Sect. II. aph.* 10. impura corpora, quo magis nutriveris, eo magis læseris. Ceterum ab omnibus acidis, salsis, flatulentis, oleribus, panificiis, pomis, similagineis, calidioribus, aromatisatis &c. probe abstinendum; nec gulæ nimium, maxime in cœna, indulgendum erit. Namque temperantia ab illecebris victus summum est morborum chronicorum remedium; quemadmodum rectissime veteres Medicorum docuerunt, & CAR. PISO *tr. de morbis à serosa colluvie pag.* 241. præclare docet.

§. VIII.

Conveniens potus. Magna præsertim efficacia in recto potus genere sita est. Onerat ventriculum, eique infensa est omnis fere cerevisia; omnesque potus spirituosi, ac calidiores deprehenduntur noxiosissimi. Vinum vetus generosum Rhenanum, vel Burgundiacum bonæ notæ cum aqua dilutum, parcissima quantitate sub epulis concedatur, ad roborandum stomachum; reliquo vero tempore invicem potus ordinarii seligi debent aut acidulæ Selteranæ vino nuptæ: aut hoc nomine præstantissimi usus sunt decocta, frigide potanda; quæ ex radice scorzoneræ, cichorei, chinæ, sarsaparillæ, rasura cornu cervi, vel eboris, radice glycyrrhizæ, herbæ cardui benedicti &c. parantur: quibus cortices citri, vel aurantiorum addi debent. Subjectis sanguineo-cholericis, si tulerit ventriculus, confert sola aqua pura simplex, quæ sanguinis orgasmum egregie quoque deprimit.

§. IX.

Motus corporis. Omnia remediorum genera in allevando malo hypochondriaco, longissime superat motus corporis; qui nunquam à reliqua curatione excludendus est. Hoc enim sanguinis & humorum circulus, atque cum eo transpiratio saluberrima, & universum se- & excretionum negotium promovetur, humores redduntur fluxiores, eorumque transitus per hepar insigniter facilitatur; ventriculi & intestinorum motus, cum digestione egregie adjuvatur. Instituere autem illum oportet moderate, atque tum præcipue, ubi digestio absoluta, ac ventriculus à cibis vacuus est; vel equitatione, vel vectione in rheda, vel obambulatione. Ceterum animi pathemata, non minus, ac multiplex remediorum farrago, cane pejus & angue vitari debent. Et in hac commendata victus ratione, si alvi simul libertas conservetur, ac statæ repetantur venæ sectiones, non modo curandi rectissima via, verum etiam felicissima methodus præservatoria sita est.

§. X.

Roborantia expleat quartam indicationem. Verum mitigatis sic mali hypochondriaci symptomatibus, remotis causis, liberisque omnium excretionum viis; ad præcavendas recidivas, roborationi & primarum viarum, & totius nervosi systematis adgredienda est. Tum vero, præter continuatum elixirii supra memorati balsamici visceralis, usum, & observatam rectam victus rationem, locum habent, & præstantissima sunt martialia; quæ stringendo leniter debilitatas fibras, pristinum robur illis restituunt. Hæc optime in forma liquida offeruntur, uti est tinctura martis tartarisata *Zvvelfferi*, *Ludovici*; vel etiam limatura vel crocus martis in pulveribus commode exhibetur, qualis parari potest ex fæcula radicis ari, lapidibus cancrorum, succino, cinnabari, arcano duplicato, & croco martis aperitivo, additis olei ligni sassafras aliquot guttulis. Non minus insignem utilitatem præstabit cortex cascarillæ & chinæ, inter pulveres mox recensitos; potest etiam alius ex radice pimpinellæ, ari, cort. cascarill. aurant. succino, macis, semine cymini, sale absinhii, parari, qui blanda balsamica virtute roborat ventriculum, & intestina, digestionem adjuvat, & cruditatum impedit proventum. Nec denique parum emolumenti sperare licet à balneis externis martialibus, veluti sunt Lauchstadiensia, Freyenwaldensia, ac Tœplicensia, potationi Carolinarum subjungenda, quippe quæ totum corpus mirifice confortant.

§. XI.

Nec denique silentio sunt prætermittenda externa remedia: quæ in molestis inflationibus intestinorum magnam vim præstant. Hæc inter multiplici edoctus experientia, commendare possum emplastrum saponatum *Barbette* camphoratum, aut antispleneticum *Hieronymi ab Aquapendente*, ad hypochondria adplicatum. Non minus præclarum operæ faciet pretium, balsamum meū vitæ, cum binis aquæ Hungaricæ partibus commixtum; quod bis quotidie, mane pariter ac vesperi ventriculo & hypochondriis est inungendum. *Externa remedia.*

CAUTELÆ, ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Nullus est morbus, qui majorem ægrotanti pariter ac medenti figit crucem, quam quidem noster hypochondriaco-flatulentus; fitque sæpenumero utriusque culpa, ut ipsius curatio vel diutissima sit, vel plane reddatur frustranea. Ægri enim varietate Medicorum pariter ac medicaminum delectantur, ut opus haud raro sit, eos commonere de MONTANI effato, quo dicit: *Fuge Medicos, & medicamenta, facileque convalesces.* Deinceps Medicorum quoque pauci sunt, qui hujus delicatioris morbi genium probe compertum habeant; & ideo quicquid continent pharmacopolia congerunt, ac ægro propinant damno vix reparabili. Profecto ex fonte pharmaceutico paucissima sunt, quæ levamen nostro morbo afferunt; & fortiora, generosa, atque quæ dicunt heroica, plane veneni instar se gerunt. *Cur morbus hypochondriacus fere sit immedicabilis.*

§. II.

Ex horum numero primum se offerunt vomitoria; quibus nonnunquam ægri, vel sibimet solis sapientes, vel sæpius Medicorum suasu, sibimet consulere volunt, maxime, si ingentibus præcordiorum anxietatibus, ventriculi inflationibus, nauseis molestissimis, vomendi conatibus, obvifcatione ac constrictione hypochondriorum tanta, ut veluti fune compressa, vel pondere quodam infarcta videantur, atque eructationibus atrociter conflictantur. Neque negandum est, quin in tali rerum statu ex leni emetico aliquod suorum symptomatum levamen persentiscant. At vellem, ut à fortioribus stimulantibus prorsus abstineatur; solamen enim, quod adferunt, brevissimum est, & post se trahunt graviora symptomata. Interim non penitus prohibere licet lenissima vomitoria, ex radice ipecacuanhæ ac lapidibus cancrorum remittente: nec reformidandi sunt illi vomitus, qui hypochondriacis *Vomitoria sunt noxia.*

fæpenumero fub initio potationis fpafmo data thermarum Carolinarum eveniunt; continuato enim potu, & evacuato ex fundo duodeni muco fponte ceffant, & aquarum operatio melior fuccedit.

§. III.

Cautela circa purgantia ac laxantia. Quum porro Medico nihil magis curæ cordique effe debeat, quam ut alvum confervet lubricam; caveat, ne acriorum fortiorumque purgantium, fcammoniatorum, ialappinorum &c. ufu oleum camino addat. Illa enim inteftina ad graves immanefque proritant fpafmos, humores valde commovent, & majorem relinquunt atoniam, ac contumaciorem adftrictionem. Teneriores, ac fenfibiliores nec falia media magna dofi tolerant; iifque magis conferunt alimenta lubricantia, clyfteres, mannata ac rhabarbarina. Nec pilulæ illæ polychreftæ, balfamicæ, quæ aloen fovent, omnibus fubjectis, nec nimis crebro ufu conveniunt; maxime ubi naturalis ad fluxum hæmorrhoidalem deeft difpofitio, nec imminuta humorum abundantia; ftimulant enim ad inteftinum rectum, vanofque conatus, & pertinaciorem ftagnationem æque ac ficcitatem caufantur. Contra ubi fuppreffus hæmorrhoidum vel menfium fluor malum fovet, præftantis funt ufus, fi fingulo menfe per aliquot fucceffive dies exhibeantur: nec alienum erit, illis, fi humorum orgafmum excitare videantur, pulverem nitrofopræcipitantem admifcere. In quibufdam, quorum primæ viæ affiduas fovent cruditates acidas, fæpenumero foli cancrorum lapides, aut conchæ præparatæ, alvum movent egregie: dum nimirum cum acido ventriculi coeuntes, fal conftituunt medium amaricans, quod leni ftimulo inteftina ad rejectionem fordium excitat: faltem meliori cum fructu, quam ipfa magnefia, adhibentur; quæ abfente aciditate, vellicat ventriculum & inteftina.

§. IV.

Circa mannata & clyfteres. Quidam occurrunt hypochondriacorum, quibus mannata remedia movent & adaugent flatulentiam; aut etiam vomendi conatus, naufeam, ac vomitus concitant. Tali in cafu ab iis abftinere decet, & vel rhabarbarinis, vel clyfteribus fuccurrendum. Nec paucæ inter fœminas præfertim reperiuntur, quibus clyfteres moleftias creant: tum vero illos cum larga oleorum quantitate componere juvat, & aliquoties iterare, conjunctis oretenus iis, quæ cuicunque pro conftitutionis varietate proficua videntur.

§. V.

Circa venæ fectionem. Venæ fectio prudenter adminiftrata, ficuti præftantiffimi in hypochondriaca paffione ufus eft: ita hac ipfa nihil deprehenditur perniciofius, ubi inopportuno tempore locoque inftituitur. Falfum enim eft, ac inconveniens, illam nimis crebro ob fuppofitam undique fanguinis fpiffitudinem celebrare velle. Sic quidam, qui nimiam virium jacturam patiuntur, ex jufto copiofiori fanguinis miffione, in majorem incidunt debilitatem. Contra quorum vafa fanguine turgent, aut ubi plane fanguineæ excretiones fuppreffæ funt, iis omnino largiores profunt venæ fectiones; neque vero, quod probe obfervari meretur, nifi certis cafibus in brachiis inftitui debent. Eo præfertim tempore ab omni refrigeratione, ac victu craffiori cavere expedit; & mentis tranquillitati fedulo ftudere; ne fcilicet ab aëre frigidiori falutaris cohibeatur perfpiratio, aut victu craffiori cruditates in primis viis generentur.

§. VI.

Magna quoque in admovendis hirudinibus opus eft cautione; ubi enim nulla exiftit ad hæmorrhoidalem excretionem proclivitas, aut illa fiat fymptomatice, tantum abeft, ut illam appofitis hirudinibus promovere liceat, ut potius motum humorum in iis locis derivare ac revellere oporteat. Verum fi cruenta per anum evacuatio præfto fuerit, & cohibita exitum affectet, & dolores in offe facro, ac inteftino recto urgeant; aut ubi colica torminofa hæmorrhoidalis adfligit, faluberrimus fanguifugarum eft ufus. *Circa hirudines.* Sæpius autem neceffe eft, ut præmittatur univerfalis humorum per venæ fectionem inanitio: oec vana eft opera, fi loca hæmorrhoidalia fotibus demulceantur, atque tum eo, quo natura eruptionem hæmorrhoidalem molitur, tempore felectæ hirudines adponantur.

§. VII.

Circa motum corporis, ut defideratam præftet opem, notandum eft; quod fub aëre fereno, ac amico inftitui debeat, ne ab externo frigore plus damni contrahamus, quam ab exercitatione emolumenti fperamus. *Circa corporis motum.* Neque fit impetuofus, fed moderatus, per gradus continuatus, ad lenem ufque corporis incalefcentiam; & probe difpiciendum, ut tum moles humorum fit imminuta, ac alvus aperta, ne fanguis nimium exæftuet. Nunquam fiat flatim à paftu; id quod imprimis de equitatione ac vectione tenendum eft; quoniam his fuccuffionibus flatulentæ exacerbantur moleftiæ. Commodiffimum tempus eft vel matutinum, hauftis antea aliquot infufi calidioris vafculis, vel vefpertinum, fi digeftio fuerit abfoluta.

§. VIII.

Circa potum. De potu nihil abfolute certi determinari poteft; fed quilibet explorare debet, qualis fibi fit proficuus. Quidam ex cerevifia leviori fecundaria optime habent; neque ideo ab ejus ufu prohibendi funt. Nonnullis aqua pura frigida, vel fola, vel cum cinnamomo decocta ingentem præftat utilitatem: hinc nec diffuadenda eft. Ubi concurrit fcorbutica humorum diathefis, repurgatis primis regionibus, non modo ferum lactis, fi tulerit ventriculus, infigniter confert, verum etiam ipfum lac cum acidulis Selteranis commixtum loco curæ adhiberi poteft. De acidulis adhuc notandum probe eft, quod in iis, qui fpafmis vehementioribus agitantur, aut cardialgia gravi laborant, minime potari debeant frigidæ; quoniam frigus nervis eft valde infenfum: præftat tali in cafu vel thermis, vel acidulis tepefactis uti. Inter vina denique cuncta acida, veluti Rhenanum ac Mofellanum recentia aciditatem ventriculi augent: contra vero moderatus veteris Rhenani, aut Burgundiaci, quod bonæ notæ eft, aqua diluti ufus concedi poteft.

§. IX.

Animi pathematum, ac laborum ratio habenda. Quia nunquam fere non corrupta phantafia huic fævo morbi generi conjungitur, & non parum ejus contumaciam auget; profpiciendum eft, ut omnis præfcindatur occafio, quæ animum turbare queat. Principem hac ratione locum obtinent animi pathemata; quæ nifi temperentur, omnem reliquam curationem reddent

frustra-

frustraneam. Deinceps suadendum est consortium amœnum, & quacunque fieri possit ratione, recreandus est animus. Quare etiam triplici modo hypochondriacos solantur itinera ad thermas potissimum, aut acidulas instituta; dum nimirum exercitationi corporis, mutationi aëris, gratisque consortiis occasionem præbent, & ipsa sui virtute corporis vitiis opitulantur. E contrario dissuadendæ admodum sunt lucubrationes, ac meditationes nimiæ, quæ præprimis sub pastu, & brevi ab eo fiunt; quoniam certe experientia constat, digestionem ciborum à mentis diuturnis fatigationibus maximopere prosterni. Litteratis vero, qui penitus à mentis laboribus sibi temperare vi muneris haud possunt, præter motum corporis, ad præpediendam flatuum ac cruditatum generationem, non præstantius ulla medicina fert auxilium, quam elixirium nostrum balsamicum, *in notis ad Poterium Cent. II. Cap. 39.* descriptum vel temperantum nostrum viscerale.

§. X.

Quid faciendum, si melancholia accesserit.

Quando melancholia passioni hypochondriacæ supervenerit, ita ut furibundi etiam imminerant impetus, quod non raro evenit: tunc non præsentius, neque certius auxilium est, quam balnea temperate calida, ex aqua dulci paranda. Quemadmodum enim horum affectuum melancholico-maniacorum fundamentum, in corporis exterioris ac inferioris spasmodica constrictione, humorumque impetuosiori ad caput raptu otissimum, situm est: ita in spasmis relaxandis & æquali humorum circulo restituendo, nihil superat vim dictorum balneorum. Conjungere etiam juvabit potum acidularum, & sanguinis missionem tam è pedibus, quam subinde ex naribus instituere.

§. XI.

Cautela circa martialia.

Magnæ famæ, laudisque in morbis hypochondriacis sunt martialia remedia: quæ vero sicuti juste adhibita magnam utilitatem inferunt; ita nulla temporis, ac reliquarum circumstantiarum ratione habita, noxam pariunt certissimam. Quod si enim spasmorum adhuc urgeat ferocia, viscerum præsto sit obstructio, alvi segnities, humorum abundantia, primarumque viarum cruditates restent; abstinendum ab eorum immoderato usu; quoniam tunc facilis est in cachexiam transitus. Verum quando remiserunt spasmi, moles sanguinis imminuta fuit, tunc excretiones liberiores efficiendo, singularem pollicentur efficaciam; sed cum sufficienti liquidorum diluentium copia offerri, simulque corporis exercitatio imperari debet. Quibus deest occasio acidulis utendi; iis proderunt juscula, ex radicibus aperientibus cum tinctura martis *Zwælferi*, vel cydoniata, vel pomata commixta, justa dosi & crebro usurpata.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Passio hypochondriaca ex suppressa febre tertiana.

Vir XXXVI. annorum, annuo abhinc tempore incidit in febrem tertianam, quæ usu corticis chinæ sublata quidem, sed decimo quarto die reversa, quinquies hanc scenam lusit, ita, ut semper dicto die recideret, semperque dicto remedio supprimeretur. Tum excepit dolor dextri hypochondrii circa costas spurias, ad sinistrum quoque latus excurrens; nec remittebat post varia remedia, etiam martialia, ipsi propinata. Accedebant potius cordis palpitatio, spirandi difficultas, inclinatio ad vomitum, maxime post iram, à qua semper pessime habebat; jungebantur porro æstus, vertigo, gravitas in capite, visus obscuratio, præsertim in dextro oculo, qui quasi humore lento obsessus conspicitur, & observantes cernit imagines. Præterea nares sanguinem quandoque stillant; dolor vehemens cum frigoris sensu, lumbos, spinamque dorsalem vexat; flatulentiis plenum abdomen, quarum excretio malo infert egregium levamen: non minus artus, pedes manusque vagis tormentis distrahuntur; saliva est viscosa, ac salsa; & urina, quæ remittente paroxysmo turbida mingitur cum sedimento, sub ejus vehementia fertur alba, tenuis, & clara. Meæ tandem curæ se commisit æger; cui dedi pilulas meas balsamicas, bis quavis septimana sumendas; & sub epulis propinavi essentiam corticum aurantiorum, cum elixirio nostro viscerali mixtum, ad quinquaginta guttas capiendum. Mane potari jussi infusum theiforme ex summitatibus millefolii, floribus chamæmeli, aniso stellato, corticibus aurantiorum, & ligno sassafras confectum; vesperi circa somni tempus ordinavi pediluvia, & crebrum corporis per equitationes motum. Paroxysmo invalescente exhibui pulverem nitroso-temperantem; hisque medicinis effectum est, ut æger præsentissimum solamen invenerit.

Epicrisis.

Egregia sunt, quæ ex hac morbi historia in usum medicum trahi possunt, momenta; 1) Febres intermittentes, etiam tertianæ, male tractatæ, & inopportune per adstringentia, corticemque Peruvianum suppressæ, post se trahunt malum hypochondriacum spasmodico-flatulentum. In hisce febribus enim, ob sentinam quandam acrem, acidam, biliosam, in duodeno hærentem, jam præsto sunt irregulares partium nervosarum, maxime ventriculi ac intestinorum, motiones. Quando vero, non remota quæ peccat materia, adstringentes propinantur medicinæ, augentur spasmi, noxia saburra, altius ac firmius in viscera, ac plicas intestinorum impingitur; humorum circulus fit irregularis, hique stagnantes flatulento-spasmodicum inducunt malum.

2) Data improvide sub morbi initio, nec liberis excretionum viis, nec eliminata adhuc primarum viarum saburra, martialia, adauxerunt magis partium inferiorum & abdominis spasmos. Hinc succi vitales, majori copia ad partes superiores, pectus atque caput compulsi, irritando nervosum genus, cordis palpitationes, anxietatem, spirandique difficultatem, in capite vertiginem, capitis dolorem, obnubilationem oculorum, ac cruoris è naribus stillicidium produxerunt.

3) Spasmi hypochondriaci, si fuerint recentes, convenienti medicina funditus, brevique tempore expugnari possunt; si nimirum alvum moliamur, flatus discutiamus, æqualem humorum circulum, & salutares excretiones promoveamus, ac robur intestinorum, nervosique generis confortemus. Contra vero si hæc mala, temporis vetustate, in habitum transiissent; difficiliori omnino ac diuturniori opus est medicatione, quæ vix alia via ac decenti aquarum mineralium tam interno quam externo per balnea usu obtineri poterit.

Obser-

Observatio II.

Passio hypochondriaca ex gravi terrore.

Generosus vir, annorum xxx. temperaturæ sanguineæ, habitusque corporis spongiosi, in aula multis corporis animique fatigationibus adsuetus, animi hilarioris, & ad melancholiam nunquam vergentis, & hactenus sanitate illibata gavisus, incidit aliquando in gravem terrorem; dum scilicet sub venatione, repente ex equo lapsus, vehementique in nucha ac scapulis dolore affectus, sibi persuadebat exitialem capiti vel cervici illatam esse læsionem. At postquam ad se rediit, seque ab omni labe immunem sensit; venando continuavit sub aere frigidiori, atque redux, vino calidiori Rhenano copiosius indulsit. Ab eo tempore male habere cœpit, & his potissimum angebatur molestiis: languor totum corpus occupat; alvus pertinaciter obstructa, & abdomen continuis flatibus, ructibusque plenum est, vexant vertigo, dolor capitis gravativus, somnus inquietus, anxiisque turbatus insomniis; animus perpetuo angore afficitur; insignis præcordiorum urget anxietas; mane plerumque, post nauseam, ex ore eructatur lympha acidissima, dentes stupefaciens; & urina mingitur mox clara, mox saturata. Adhibuit multos Medicos, insignemque remediorum hausit farraginem; sumsit purgantia, martialia sicca pariter ac liquida, quin thermas quoque potavit & acidulas: neque tamen minus in dies exacerbantur symptomata, & ultra annum jam inhæserunt. Tandem nostram imploravit opem; & cum ipsum nimia humorum mole abundare viderem, primum venam in pede curavi secandam; tum crebra commendavi pediluvia; mane potandum dedi infusum aliquod theiforme; & sub epulis essentiam corticum aurantiorum, & vesperi pulverem præcipitantem. Non minus bis quavis hebdomade propinavi pilulas balsamicas; & omnem aliorum remediorum usum interdixi; quibus factum est, ut ad pristinam rediret sanitatem.

Epicrisis.

Discimus ex hoc casu, quod homines rectissime valentes, sanguinei ac valde hilaris temperamenti, sine ulla præcedente viscerum labe aut obstructione, aut sanguinis excretione suppressa, ex solo vehementi terrore, & gravioribus diætæ erroribus, in malum hypochondriaco-flatulentum repente possint incidere. Nota mihi sunt plura ejusmodi exempla, ubi homines ex sanis vegetisque protinus facti fuerunt hypochondriaci; ob nullam aliam caussam, quam si post sumta fortiora purgantia frigidum potum hauserunt, animi affectibus indulserunt, aut vino sarti frigido aëri corpus commiserunt; aut ab hoc crapulis se polluerunt. Horum enim momentorum, maxime si plura simul complicentur, tanta est efficacia, ut unita vi nervorum genus, & maxime delicatissimas ventriculi ac intestinorum tunicas, insigniter lædere, earumque robur destruere valeant. Talis affectus dici meretur idiopathicus; ubi morbus, salvis humoribus pariter ac visceribus, protinus à vitio canalis alimentaris incipit; qui congruis medicaminibus sub initio facile expugnari, & in prima veluti herba suffocari potuisset. At postquam invaluit, atque labes ad solidas & fluidas partes propagata fuit; quorsum purgantia, martialia, intempestive data, aquæ minerales, non habita alvi plethoræque ratione adhibitæ; aliaque remedia plurimum contulerunt: temporis utique beneficio opus fuit, ut blandis subsidiis atroci huic malo succurrere potuerimus.

Observatio III.

Hypochondriaca passio à diarrhœa opiatis suppressa.

Vir nobilis, xxxii. annos natus, temperamenti sanguineo-phlegmatici, carnis spongiosæ, ac laxioris, tenerrime, & sub delicato vivendi genere educatus, alvi expeditioris, omniumque expers morborum, elapso abhinc anno, per aliquot hebdomades strenuis interfuit compotationibus, multumque vini acidi Franconici ingurgitavit. Hinc alvi corripitur profluvio, quod dati à Medico pulveres opiati, quorum viginti quatuor, quavis hora unum capiendo, sumserat, mitigarunt quidem, non vero penitus suppresserunt. Incidit potius in molestias hypochondriacas; quæ ingentibus præcordiorum anxietatibus, pathematibus imi ventris spasmodicis, & flatulentis, borborygmis, inflationibus, mala digestione, virium languore, somno inquieto, animique perturbationibus, interdum deliriis sese exserebant. Consulti sunt plures Medici, qui omnes hypochondriacam passionem accusantes, mox martialibus, & calidioribus stomachicis; mox volatilibus ac aromaticis illam oppugnarunt. Sed irrita erat omnis opera; continuabat alvi fluxus, horrendis stipatus doloribus, & dejectiones pauco muco, anum corrodente permixtæ, quinquies, vel pluries quotidie urgebant, conjunctis ructibus acidissimis, & fere corrosivis. Insultabant insuper tormina intestinorum flatulenta, explosis per anum halitibus paullisper allevata: & hæc scena per binos ludebatur annos. Secata fuit in pede vena; datæ pilulæ Becherianæ, cum salibus aperitivis, & absorbentibus; potæ quoque acidulæ Schwalbacenses: sed malum eludebat cuncta; nisi quod à novissime dictis acidulis, aliquale, at non diu durans, levamen perceperit. Sumebat potius majora incrementa; vigebat quidem adpetitus, sed cibi indigesti egeruntur; atque mane pariter ac peracta concoctione post insignem anxietatem, phlogosin, & extremorum refrigerationem, lympha instar aquæ fortis corrosiva eructatur: oris est assidua siccitas, bibendique desiderium: & notabile est, quod interdum circa vesperam, ubi externa frigent, calor & sudor in dorso observetur. Ceterum scire licet, quod ab usu martialium pessime habuerit; tantam enim exinde spirandi incidit difficultatem, cum extremorum frigore, ut sæpius suffocari videretur. Postquam se tandem nostræ tradiderat curæ, ano, ob insignem qui adparebat ibidem tumorem, hirudines adplicari jussimus; tum sub epulis dedimus elixir nostrum viscerale; peracta digestione sumendum suasimus pulverem præcipitantem, cum cortice cascarillæ, ossibusque sepiæ confectum. Propinavimus insuper infusum theiforme, mane sorbendum; decoctumque conveniens pro potu ordinario; & alternis diebus pilulas antispasmodicas, ex extractis florum millefolii, chamomillæ, sagapeno, opopanace, myrrha, croco, castoreo paratas exhibuimus. Horum usui, adjuncta recta victus ratione, fontiumque Schwalbacensium potatione, cum per aliquod tempus insisteret æger, divina favente gratia insigne mali hujus allevamentum est expertus.

Epicrisis.

Hoc morbi genus, quod est hypochondriacum cum lienteria mixtum, destructum ventriculi ac intestinorum tonum, pro vera ac proxima agnoscit causa. Destructio autem illa primas origines traxit à nimia vini Franconici acidi potatione; & subinde per copiosa ac improvide data opiata majora sumsit incrementa. Omnia vero hæc non obstitissent, quo minus convenienti medicatione malum adhuc recens facillime debellari potuisset: at quum varia, eaque incongrua passim remedia, maxime martialia, nimia quantitate fuerint usurpata, non potuit omnino æger cum morbo in gratiam redire. In cura, quum nimium debilitatus esset, nullam venæ sectionem instituendam curavi; at, ut humores ob summam intestinorum atoniam in iis stagnantes imminuerem, & tubercula hæmorrhoidalia, quæ fiebant symptomatice, discuterem, jussi sanguisugas adponi; atque tum præcipuam medendi curationem, ad robur intestinis ac nervoso generi restituendum direxi. Docet quoque hæc morbi historia, quod ex sola motus peristaltici intestinalis per causas externas facta destructione hoc malum fieri possit; cum multi nostri temporis sibi persuasum habeant, sanguinem in venis mesaraicis & vena portæ spissum stagnantem, & qui non exitum habet per venas hæmorrhoidales, unicam esse hujus affectus causam; sed, quod sæpius animadverti, conatus ad hæmorrhoidalem fluxum & difficilior sanguinis per hepar transitus perversum intestinorum motum peristalticum demum subsequitur.

OBSERVATIO IV.

Hypochondriaca affectio ex febre acuta ter tolerata.

Judæus quinquagenarius, temperamenti melancholici, elapsis jam quatuordecim annis, febre acuta, ter in uno anno recidente, conflictatus, largissimo ferme diffluxit sudore. Unde non modo omnium virium insignem passus est jacturam; verum inde in magnam ventriculi ac intestinorum incidit debilitatem. Namque ab eo tempore gravia imi ventris tormenta, atroces sub costis spuriis in dextro latere dolores, crebram vertiginem, animi defectionem, visus obnubilationem, anxietatem præcordiorum, tremores & palpitationem cordis, alvique segnitiem pati cœpit; quæ, accedente ob obitum filii gravissimo mœrore, magis invalescebant symptomata, mentisque angore, ac turbata phantasia stipabantur: atque demum cœcæ jungebantur hæmorrhoides. Contra hæc mala descendebat in balnea frigida; sed quum ex his contumaci afficeretur singultu; ad usum acidularum Schwalbacensium confugiebat; ut reliqua, quibus usus est, medicamina silentio prætermittam. Quæ cuncta, quoniam haud respondebant votis; meam tandem requisivit opem. Omnis ergo cura fuit, ut universam sanguinis & humorum massam emendarem, chyloque blandam conciliarem spirituascentiam; atque hanc ob causam tonum ventriculi confortarem. Et huic scopo non inveni præstantius medicamen, quam elixir meum viscerale balsamicum; sed, quod probe notandum, diutissime adhibitum. Præterea vero exactam diætæ, rerumque non naturalium observationem imperavi; & ob acrimoniam primarum viarum lapides cancrorum cum aliis præcipitantibus mixtos dedi; alvo prospexi pilulis balsamicis, sanguinis molem per venæ sectiones imminui; exercitationem injunxi, & denique thermarum internum pariter ac externum commendavi usum. Quibus cum diu, patienterque uteretur æger, bene valuit.

Epicrisis.

Præsens morbus ex tono ventriculi & intestinorum, totiusque nervosi generis, per febrem acutam, ter recidentem, copiosisque sudoribus stipatam, destructo suam traxit originem. Namque per hanc febrem non modo solidæ partes nimis debilitatæ fuerunt; verum per copiosus sudores fluidior & spirituosa pars sanguinis deperdita, & reliquus cruor spissior redditus fuit. Inde nb languidiorem intestinorum tonum & motum digestio vitiata, alvi excretio turbata, ac sanguinis per hepar circuitus tardior est factus; quæ vitia, quia non tempestive fuerunt oppugnata, majora sensim ceperunt incrementa, & ob inæqualem per universum corpus humorum cursum, spasmi & distractiones ad omnes fere partes nervosas sunt propagatæ. Inprimis hæmorrhoides cœcæ, quæ tandem supervenerunt, non nisi pro symptomaticis, & ex stagnatione sanguinis in extimis vasis propullulantibus sunt declarandæ; neque adeo ad eas promovendas hirudines convenerunt. Neque etiam mirum est, quod ex balneis ac acidulis frigide, spasmis nondum consopitis, nec præparato antea corpore, potis invaluerint symptomata, & præsertim singultus accesserit: omne enim frigus nervis est infensum, & spasmodicas affectiones insigniter auget. Contra, ubi vehementia mali congruis medicinis mitigata, ac corpus probe præparatum; eædem acidulæ, quæ antea nocuerunt, præstantissimum tulerunt levamen. Neque ego, quod bona fide testari possum, in hoc longo & pertinaci malo vel mitigando vel debellando, vel graviori periculo avertendo, securius & præsentius remedium vel auxilium deprehendi, quam post convenientem aquarum mineralium & balneorum usum in exquisito vitæ regimine, moderata diæta, motu & exercitatione corporis, & temperatioribus stomachicis, quæ virtutem intestinorum peristalticam placide roborant, flatus discutiunt, & alimentorum dissolutionem promovent.

OBSERVATIO V.

Passio hypochondriaca diuturna a vita sedentaria.

Vir quadragenarius, melancholicæ constitutionis, ex vita sedentaria, atque continuis & inopportunis lucubrationibus per viginti jam annos contractum patitur malum hypochondriacum: quod ipsum præcordiorum anxietatibus, pectoris & septi transversi compressione, dolore inflativo hypochondrii sinistri, alvi obstructione contumaci, atque insigni mentis angore primum cruciavit. Accessit ante decennium hæmorrhoidalis fluor, & abhinc sæpius adparuit; nullam vero prorsus malo tulit opem: sed illud potius novis symptomatibus, nimirum cordis palpitatione, dolore capitis, cervicisque, & podagricis demum insultibus fuit adauctum. Tempestate hurrida existente, flantibusque potissimum ventis septentrionalibus, cuncta mirum in modum exacerbantur: quando artus extremi, manus atque pedes, succis antea turgidi, horrent, detumescunt, vasaque disparent; certum est indicium, in propinquo esse paroxysmum; quod si vero dictæ partes naturalem colorem ruboremque recuperant; protinus remittunt symptomata. Notatu quoque dignissimum est, quod si dolores artus

artus externos vexant, caput pectusque eorum immunitate gaudeant; at si dolor extrema deserit, majori sævitia pectus caputque afficiuntur. Ceterum adpetitus viget, & sæpius justo est avidior.

Epicrisis.

Exhibet hæc observatio quædam momenta, quibus peculiaris utique debetur animadversio. 1) Nimirum docemur exinde, fluxum hæmorrhoidalem non semper prætervare, vel sublevare passionem hypochondriacam, vel podagricam. Enim vero si hic fluor ante mali invasionem tire successerit, & ab hujus suppressione morbus excitatus fuerit; certior spes est, fore, ut ab ejus revocatione morbus mitigetur ac sæpius tollatur. Quod si vero hæc cruenta evacuatio, in subjectis minus dispositis, ex ipsius diuturni morbi causa, symptomatice concitata fuerit, uti in præsenti casu factum est, spes salutis inde expectandæ, relinquitur sane angustissima. Interim ex hæmorrhoidibus vel cœcis, vel fluentibus, malo hypochondriaco supervenientibus, ea semper sequitur certissima conclusio, quod humorum in intestinis stagnatio nimium increverit.

2) Attendendum quoque illud est momentum, quod syndrome symptomatum ab intemperie aeris & cœli frigida aucta fuerit: namque in passione hypochondriaca inveterata, tanta adest generis nervosi imbecillitas, ut à quacunque vel levissima externa causa in præternaturales & irregulares conjici possit motus. Sic observamus sæpenumero, à cibo inflante, haustu vini acidi, aere horrido, vel sæpius aura tantummodo frigida, leviori animi motu, vel medicamento nimis activo, protinus recrudescere sopitos hactenus motus. Quare ea probe tenenda est cautela, ut, causis materialibus remotis, motibusque irregularibus sedatis, summo annitamur studio, quo genus nervosum rursus confirmemus.

3) Nec denique illud silentio est prætereundum, quod, spasmis ac doloribus exteriores corporia partes occupantibus, interiores ab iis sint immunes; his vero spasmis infestatis, exteriores partes, careant doloribus. Ex hoc phænomeno illud singularis usus in praxi eliciendum est, quod in ejusmodi hypochondriacis spasmis, artus externos vexantibus, cane pejus & angue vitanda sint omnia ea, quæ facultate ab exterioribus ad interiora repellendi pollent; cujus generis sunt refrigerantia, ipsum frigus, anodyna, narcotica, saturnina, vel etiam spirituosa linimenta exterius adplicata; nec non interna, quæ stimulant intestina, eorumque tormina inducunt, uti sunt purgantia, emetica, potus frigidus, fructus horæi &c. Contra vero prosunt, quæ transpirationem augent, & constrictam cutim relaxant, ejusque spiracula patula servant.

OBSERVATIO VI.

Passio hypochondriaca à diuturno mœrore orta, & suppressa per terrorem quartana sustentata.

Per litteras pronuper opem meam requisivit, vir quidam litteratus, consiliarii munere fungens, annorum XXXVII. temperamenti cholerico-sanguinei, corporis paullo habitioris; qui juvenis sæpius, multumque cruoris è naribus fundere suevit, atque ceterum sub lauta diæta, ac intercurrentibus in vini potu excessibus, non obstante insigni plethora, illibata gavisus fuit sanitate. At per sex circiter annos, post prægressum diuturnum mœrorem, accedente vita sedentaria, passionibus hypochondriacis affligi cœpit, quarum hæ potissimæ sunt: urgent per intervalla flatulentæ imi ventris distensiones, tanta ferocitate, ut accedant vertigines, sudores frigidi, & animus ad cuncta negotia reddatur torpidus, & anxius. Sub costis spuriis in sinistro maxime hypochondrio gravativus, mox tensivus sentitur dolor, qui sæpius ad femur totumque pedem, cum hujus quadam stupiditate excurrit, & calculi renalis suspicionem movet. Junguntur tinnitus, susurrusque aurium; alvus plerumque sicca, & ciborum appetentia mox dejecta, mox avidior; sed à pastu male habet; atque urina mingitur pauca, cum crebro stimulo. Quatuor abhinc annis asthmate quasi convulsivo prehendebatur, in febrem quartanam desinente. Ab hac diu durante, tandem per insignem terrorem, ob magnum urbis incendium subortum, liberabatur, & ab eo tempore cuncta symptomata acerbiora sentit. Inprimis flatus ructusque multam crucem figunt; artus externos sæpenumero spasmodicæ ac fere convulsivæ torquent agitationes, noctesque somno ideis terrificis pleno, sudoribusque copiosis stipato transiguntur. Consuluit varios frustra Medicos, quorum hi malum hypochondriacum, illi renum vitium accusarunt. Ego vero commendavi, ut venæ sectiones ter quotannis celebrandas curaret; pro potu ordinario decocto convenienti uteretur; à pastu tincturam corticum aurantiorum sumeret; alvum per pulverem rhabarbarinum servaret apertam; aurium, ac temporum regionem balsamo vitæ inungeret, ac denique thermas Carolinas sub debito regimine adhiberet.

Epicrisis.

Viri sanguinei temperamenti, ob nimiam sanguinis abundantiam, si nec convenienti detractione per sectam venam, nec decenti corporis motu & abstinentia eam minuunt, quam facile à gravi & diuturno mœrore animi in malum hypochondriacum inciduot; nihil enim est, quod tam subito vim ventriculi & intestinorum digestivam & peristalticam debilitare & deprimere valet, quam gravis in animo conceptus dolor, & assidua ejus per profundas cogitationes fatigatio. Canalis vero hujus nervosi & membranacei atoniam, progressus contentorum languidior, humorum stagnatio, & ex hac propullulantes flatus & borborygmi, presso pede sequuntur; quippe qui vim suam quam maxime in intestino colo, quod in hypochondriis situm suum habet, ejus tunicas distrahendo, distendendoque exserunt; flatus vero in intestinorum flexuris incarcerati cum violenter nervosas partes afficiunt, omnino reliquorum acerbiorum in dissiis partibus symptomatum & formalem & materialem, præcipuam etiam in nostro casu caussam continent. Quare etiam potissima medendi intentio in eo reposita est, ut omni modo & cura deperditum intestinorum naturalem & saluberrimum motum restituamus, & in hunc scopum omnium remediorum tam diæteticorum, quam pharmaceuticorum virtutem & operationem dirigamus.

OBSERVATIO VII.

Malum hypochondriacum

Comes quidam illustrissimus, annorum XLII. habitus corporis spongiosi, ac animi

Hæreditarium, variis causis adauctum.

mi sensibilioris, hilaris, & temperamenti sanguinei, juventutis suæ annos, mobili vitæ genere ac crebris peregrinationibus, sub illibata quidem sanitate transegit; attamen a flatulentis molestiis, utut levissimis, quas per hæreditatem à matre, iisdem passionibus misere cruciata, acquisivit, nunquam prorsus immunis vixit. Verum per aliquot annos, cum vitæ genus sedentarium, crebra excandescentia, plerumque suppressa, stipatum agere cœpisset, variis flatulentis ac spasmodicis affectionibus infestatus fuit. Præsertim elapso circiter anno, & quod excurrit, de spasmis in sinistra colli parte, doloribus illius lateris ardentibus, atque stupore paralytodeo, oculorum caligine, molestisque ructibus conquerebatur. Contra hæc mala tandem suasu Medicorum, vena in pede secata est, tam felici successu, ut & oculorum obscuritas, & spasmi colli, sinistrique lateris stupor remitterent; nisi quod sub aspero coelo interdum recurrerent, & ciborum cupiditas dejecta maneret. Hanc restauraturus, elixir stomachale adhibuit; sed cum sub hujus usu cœcæ accederent hæmorrhoides, insigniter ardentes; illud omisit, & has oleo verbasci feliciter expugnavit. Neque tamen minus vehementes ossis sacri dolores, post lapsum in illud os, exacerbati, cum spasmis hypochondriacis, graviter exercuerunt Comitem perillustrem. Usus hinc est acidulis Egranis per octodecim dies; quibus dolores hæmorrhoidales quidem sunt debellati; at hypochondriaca passio abhinc majora cepit incrementa. Namque à levi animi & corporis motu, multo magis flemutatione, pessime habet, flatus cum sonitu, ac dolore acutissimo ab uno latere ad aliud devolvuntur, & incarcerati summam inferunt anxietatem; adeo ut novissime melancholici quid accedere videatur. In hoc rerum statu commendavi, ut ter quotannis vena in pede, vel si cœcæ forsan adparuerint hæmorrhoides, in brachio tundatur; dein sub epulis uctoginta elixirii visceralis guttæ capiantur; vesperi vero ex haustu aquæ frigidæ liberaliori, vel pulvis præcipitans, nitrosus, rhabarbarinus & detersivus, vel liquor anodynus ad quindecim guttas sumatur; & externe hypochondriis emplastrum saponatum *Barbette*, bene camphoratum imponatur.

Epicrisis.

Quando hypochondriaci sanguineæ constitutionis, doloribus & spasmis in capite & partibus inferioribus afficiuntur; causa non tam in catarrhali defluxione, vel sero acri stagnante, sed potius in sanguine per flatus & spasmos imi ventris illibi congesto, quærenda est; quo casu omnino ea, quæ sanguinem ad partes inferiores derivant, & copiosiorem emittunt; uti est venæ sectio in pede, plus emolumenti afferunt, quam alia interna & externa discussioni seri dicata remedia, sicut præsens nos docet observatio. Secundo, quando hypochondriaci de dolore pressorio circa scrobiculum cordis, qui in dorsum usque protrahitur, cum inflatione sinistri lateris, & summa anxietate oppressoria, frequentibus eructationibus, & conatibus ad vomitum conqueruntur, & per consensum in eodem maxime latere sinistro capitis partes nervosæ afficiuntur, ut in præsenti casu, certum indicium est, materialem causam flatuum non solum in ventriculo, sed potissimum in duodeno hærere. Quare præcipua medentis intentio esse debet, convenientibus remediis & internis & externis, quæ spasmos sedant, flatus discutiunt, & naturale robur partibus restituunt, succurrere. Quidam Medicorum emetici curam aggrediuntur; sed hæc licet leniora fuerint, si continuentur, non adeo proficua deprehendi. Nam licet materiam mucidam & biliosam educendo, quodammodo levamen afferant; tamen quia motus intestinorum peristalticus, qui deorsum fieri debet, per hæc remedia, sursum invitatur, firmior convalescentiæ spes in iis minime quærenda erit.

Observatio VIII.

Affectio hypochondriaco-hysterica singularis.

Illustris matrona florentissimæ ætatis, per aliquod tempus horrendis passionibus hystericis agitabatur; quæ omnes universi corporis tam internas, quam externas partes cum atrocissimo mox dolore, mox tumore discruciabant. Præsertim in pede & femore sinistro, circa os ischion dolorem sentiebat fere intolerabilem, cum motus pedis impotentia: urgebant non minus horrenda capitis æque ac dorsi tormenta, præcordiorum anxietates, & difficultas spirandi suffocativa, vehementissimi singultus, inquietudines, vigiliæ, & artuum externorum dirissimi spasmi. Præterea de insigni in sinistro latere circa regionem lienis conquerebatur dolore, & manifesta erat sub costis illius lateris durities, ad vertebras dorsi extensa, & manu percipienda. Non minus infestant uteri & abdominis vehementes inflationes, cum rugitibus, borborygmis, vagisque doloribus; & per pudenda flatus interdum cum impetu erumpunt, spasmorum, dolorumque levamen inferentes. Alvi tanta est siccitas, & constrictio, ut eam non sine magna difficultate, & crudelissimis tormentis reddere queat: fœces semper duræ, & conglobatæ instar ovinorum excrementorum in podice subsistunt, nec egredi possunt, nisi prius intruso in anum digito exitus paretur; qui calloso, vel potius membranaceo præternaturali impedimento videtur occludi. Interdum quoque fit, ut simul cum excrementis filamentum quoddam membranaceum, tenue, latitudine lumbrici terrestris, vel pennæ minoris, extra anum propellatur, cui stercora indurata, veluti vinculo alligata adhærent, quod extra podicem propendens non sine magna vi extrahitur. Redduntur simul cum excrementis rotundæ quædam particulæ, substantiæ membranosæ, duræ, & pellucidæ instar ovorum formicarum. Cuncta, quæ materies medica suppeditat, antihysterica quidem in hoc casu fuerunt adhibita, sed in cassum: potius præter rectam vivendi rationem, aquæ minerales, inque iis primum Sedlicenses, tumque Carolinæ molares, spinosum hunc penitus expugnarunt affectum.

Epicrisis.

Est quidem præsens morbus hystericus, sed cum plane singularibus hypochondriacis symptomatibus conjunctus; in quo tria præsertim momenta, notatu dignissima occurrunt. Primum est, tumor ille durus in sinistro hypochondrio circa splenis regionem: cujus sedes minime in liene, tanquam viscere ad dolores tumoresque ejusmodi plane inepto, residet; sed potius in ea coli portione, quæ circa hanc regionem flexuram patitur, collocanda est. Hoc nimirum intestinum, sicuti in tympanitide fieri solet, à flatibus mirum in modum distensum, subjacentes quoque partes in tumorem ejusmodi attactu durum

durum elevat. Alterum momentum est flatulentia uterina, quæ in hujus præternaturali constitutione facile generatur; & afficiendo nervos uterinos, mali hysterici præcipua in nostro casu causa existit. Talis notabilis casus conf. in **CONSULT. MED.** *Tom. II. Sect. III. Cas.* 47. Tertium, cui animadversio debetur, momentum, est exclusio concrementi illius filamentosi, membranacei; quod nihil est, nisi mucus intestinorum glutinosus, ob calorem, ac siccitatem eorundem, nimium induratus; quem Veteres non ignorarunt intestinorum affectum, & tale concrementum sub nomine pituitæ vitreæ significarunt; quale etiam notabile exemplum in **LIPSII** *Epistolis* occurrit.

Observatio IX.

Malum hypochondriacum à crebris puerperiis.

Matrona generosa, xxxvii. annorum, victu utens moderate vinoso, nec tamen ratione ciborum, quos valde nutrientes amat, satis accurato, somnum nimis diuturnum capiens, & hinc sanguine succisque, ut ex florido vultus colore adparet, plenissima, crebros partus, eosque singulis ferme annis exclusit. His non modo valde debilitata est; verum etiam gravia à *puerperiis semper* retinuit incommoda, moxque vomitum cruentum, mox febrem acutam, & elapso abhinc biennio, tertianam diuturnam toleravit. Præterea alvi est siccioris, quæ nullis paruit medicinis, clysteres enim prorsus nequit ferre, & suppositoria, aqua Sedlicensis lacti nupta, pilulæ balsamicæ, magnesia alba &c. non nisi momentaneum semper tulerunt levamen; mannatas vero potiunculas vomitu reddit. Accesserunt sensim hypochondriacæ affectiones: siquidem molestissimi ructus, inflationes ventriculi dolorificæ, præcordiorum compressiones, anxietates, spirandi difficultates, ani tenesmus &c. graviter ipsam extra partus periodum exercent; & junctæ vertigines, molestique aurium tinnitus, prohibent, quo minus corpus nec ambulando, nec curru vehendo exercere queat. Ceterum menses rite & sufficienti quantitate succedunt; neque etiam minus hæmorrhoides gestationis tempore largiores, extra illud parciores, tamen regulares fluunt. Nec negliguntur artificiales sanguinis missiones; siquidem ipsi gravidæ bis vel ter plerumque tunditur vena; extra graviditatem ter quotannis, detractis semper octo unciis, inciditur in pede; quoniam in brachio aperta, majorem post se trahit præcordiorum anxietatem. Postquam igitur contra hæc mala permulta adhibuit medicamina; nullo sequuto levamine; abstinuit à cunctis, & per novissimum semestre non nisi liquote meo anodyno, & elixirio balsamico usa est, atque ex his bene habuit. Sed cum nondum omne malum debellatum sit; meum desideravit consilium, & ut præsertim alvi lubricitatem procurarem, rogavit. Commendavi ipsi clysteres oleo probe imbutos, pediluvia, item fotus ex herbis & floribus emollientibus cum lacte decoctis, ad ima ventris admittendos.

Epicrisis.

I. Sicuti viri, ita etiam fœminæ, sanguineæ à natura complexionis, per inconveniens vitæ & victus regimen, sanguine & succis turgentes, multis & magnis morbis patent: nam accedente virium ex quacunque causa, in fœminis vero per frequentes partus & gravia puerperia, dejectione, in pertinaces chronicas, cujus generis sunt hypochondriacæ & hystericæ, passiones incidunt, quas persanare non tam facile est, ut vulgo putatur.

II. Quando à constrictissima alvo, nulla fere medicina vincibili, flatus ad intestina tenuia, & maxime ad ventriculum & duodenum adscendentes, distendendo summas in distitis etiam partibus molestias efficiunt; certissime judicari potest, intestinum rectum vehementissimis spasmis à stagnante ibi & in conterminis partibus sanguine constrictum esse. Quo casu externa unguenta ex axungiis, maxime animalium, clysteres quoque oleosi, balnea, pediluvia, fotus, & venæ sectio in pede instituta præsentissimum allevamentum & auxilium afferre solent.

Observatio X.

Affectus hypochondriaco-spasmodicus cum suspicione fascini.

Vir annorum xxviii. patre natus phthisico, juvenis sub lauta ac vinosa diæta, illibata, præter levem spirationis angustiam, usus est sanitate. At cum academicam ingressus vitam, crebris seminis profusionibus, ac nimiis meditationibus, neglecto corporis motu, indulsisset; male habere cœpit, atque præsertim spasmodicis circa pectus stricturis, ac tussi sicca infestatus fuit. Post hæc muneri præfectus ecclesiastico, majus malorum sensit incrementum, & sub levi corporis motu, ipsisque concionibus, tantis subito pectoris compressionibus, ad suffocationem usque, tantisque phlogosibus non raro prehensus est, ut à motu pariter ac concionibus abstinere debuerit. Hisce vitiis conjugio consulturus, eodem inito, majora fere incidit; siquidem per intervalla, præter summum mentis angorem, frequentes accedebant sensuum defectiones, ac lipothymiæ; quas tandem adplicatione frigidissimæ nivis debellabat. Sed succedebant strepitus, tinnitusque in capite, murmura in abdomine, colli sub inspiratione, ac potus assumtione constrictiones, ac ferme strangulationes, sudoresque mox frigidi, mox calidi: interim sanguis ex vena missus, floridus atque fluidus adparebat. Medici consulti diversas fovebant sententias; quidam enim morbum pro hypochondriaco-spasmodico, à viscerum obstructione, humorumque dyscrasia suborto habebant; alii vero fascinum accusabant, spasmosque ab immateriali derivabant causa. Adhibuit ergo varia, quibus crebræ phlogoses ac commotiones sanguinis expugnabantur; at reliquis adhuc per quatuor jam annis adfligitur symptomatibus, quorum hæc est idea. Per intervalla, maxime ventriculo jejuno, ac sub concionibus repente corripitur spasmodicis, abdominis, ventriculi ac colli constrictionibus; sub quibus venter atque pectus, veluti fune constricta, ac pondere oppressa, magno impetu ad interiora retrahuntur, angusta fit spiratio, loquelæ interceptio; totumque corpus, sudore perfusum contremiscit. Præterea solita sub veneris exercitio deficit titillatio, unde crebrius repetitur; animus interdum redditur tristis, ac inquietus, atque tum invalescunt spasmodica symptomata. Ceterum integro gaudet adpetitu; & pro potu vinis utitur, quoniam cerevisia faucium constrictionem inferre videtur.

Epicrisis.

Quam perniciosa & functionibus æque vitalibus ac animalibus infesta sint intempestiva & nimia præsertim primis adolescentiæ annis veneris

exercitia, & quam maxime iis, qui vitæ sedentariæ, lucubrationibus, & profundioribus meditationibus indulgent; id toto proh dolor! die observamus. Vis enim & robur naturæ ac generis nervosi ita debilitatur, ut corpus inde quam facile ex levi data causa ad omnis generis motus morbosos & anomalos procline reddatur. Quando ejusmodi subjecta morbis acutis afficiuntur, summo nunquam non vitæ periculo sunt exposita. Ex chronicis passionibus patiuntur maxime eas, quæ ex irritato nimium systemate nervorum proficiscuntur; cujus generis sunt epilepsiæ, motus convulsivi, spasmodici & arthritici vagi, quorsum etiam referri debent spasmi præcordiales strangulantes & suffocatorii, ad quos inprimis concionatores, si hypochondriaco laborant malo, sunt proclives. Hi enim quia cum impetu, vehementi vociferatione sanguinis & humorum motum ad pectus, cor & caput impellunt, non mirum est, quod præ aliis pectoris ad suffocationem usque compressiones, phlogoses, sensuum defectiones ac lipothymias cum strepitu & tinnitu in capite & auribus, constrictiones faucium suffocatorias cum sudore frigido, modo calido experiantur; sanguine tamen existente satis fluido & florido; qualis per respirationem auctam sub celeriori per pulmonum vasa transitu efficitur. Ego in tali casu per longam experientiam non melius & tutius aliquod remedium lacte asinino, convenienti tempore & methodo exhibito, sufficiente motu & analepticis, balneis quoque aquæ dulcis, decenti ratione admissis me unquam deprehendisse, certa fide asseverare possum.

OBSERVATIO XI.

Malum hypochondriacum à suppressione hæmorrhoidum.

Persona quædam illustris, annorum XLVIII. temperamenti sanguinei, corporisque robusti, ac proceri, matre nata hypochondriaca, per multos jam annos quotannis fluxum hæmorrhoidalem patitur. Ob varias autem per aliquod tempus res, quæ ipsi obtigerunt, adversas, hæc excretio sensim imminutior facta, & molesto ani ardore semper stipata fuit. Accessit ergo ante septem annos dolor in pede sinistro podagricus; huncque silentem, & non amplius recrudescentem, excepit arthritis vaga: non minus singulo vere purpuracea efflorescentia, cum catarrhali affectione, ardore, ac pruritu cutis, largisque sudoribus totum corpus occupare soluit, sed & sponte sub recta vivendi ratione desiccatur. Tandem hoc novissimo anno prodiit hypochondriacum malum, sæviitque symptomatibus atrocissimis. Namque primum insignis est adpetitus prostratio, ut sæpius sub ipso pastu assumta vomitu reddere teneatur. Adfligunt insuper insignis lassitudo, anxietates præcordiorum, eorumque gravativi ac pressorii sensus, cordis potissimum occupantes scrobiculum, & ad scapulas excurrentes, vertiginosa capitis perturbatio, tinnitus aurium, somnus terriculamentis plenus. Abdomen, & hypogastrica præsertim regio valde inflatur, multisque murmuribus adficitur; ventriculus & gula ingentibus stringuntur spasmis, cum aliquali deglutitionis impedimento. Hæc symptomata vespertino tempore exacerbantur; & calore capitis, manuumque præternaturali complicantur. In hoc rerum statu commendavi potationem fontium Egranorum tepefactorum; usum elixirii balsamici, pilularumque balsamicarum; nec non pulveris laxantis rhabarbarini. Pro potu ordinario decoctum quoddam; & ad vertiginem, auriumque tinnitum, balsamum vitæ extrinsecus ioungendum suasi; nec rectum vitæ regimen, ac corporis motum negligendum, jussi. Abhinc illustri ægro post primam pilularum dosin, hæmorrhoides, cum insigni levamine fluere cœperunt; ut nullum superfit dubium, quin reliqua curatio recte instituta, malo latura sit suppetias.

Epicrisis.

Morbum hypochondriacum & fluxum hæmorrhoidalem, sive potius dispositionem ad eum, ingentem inter se habere communicationem & conspirationem, certo certius est: ita prorsus, ut utraque affectio sit quam maxime hæreditaria, & hæmorrhoidarii quam facile pathematibus spasmodico-flatulentis, & rursus etiam hypochondriaci irregularibus sanguinis per venas sedis commotionibus afficiantur. Nam non raro deficiens & suppressus hæmorrhoidum fluxus causam affectui hypochondriaco submimistrat; non raro etiam homines, qui nunquam à natura proclives ad hunc fluxum fuerunt, spasmis & flatulentiis intestinorum propter impeditiorem progressum sanguinis per venas mesaraicas & venæ portæ redditum, hæmorrhoidarii fiunt, adeo, ut doloribus & spasmis circa os sacrum, hæmorrhoidibusque tam cœcis, quam fluentibus obnoxii reddantur.

Deinceps quoque certæ in praxi medica est experientiæ, & hypochondriacos & hæmorrhoidarios ex facili fieri podagricos, arthriticos, & scorbuticos, atque silente forsitan altero affectu, ut plurimum succedere ac recrudescere alterum. In ejusmodi intricatis & complexis morbis utique optimum reconvalescentiæ signum est; si & artis & naturæ beneficio per sedis venas fluxus, qui & cacochymiæ & plethoræ optime medetur, procurari & in ordine servari potest.

OBSERVATIO XII.

Melancholia hypochondriaca hæreditaria.

Vir juvenis, XXVII. annorum, temperamenti sanguineo-melancholici, parentibus melancholicis, & patre plane maniaco natus, animi sensibilioris, in prima juventute rachitide laboravit; tumque superatis cum epilepsia variolis, anno ætatis decimo achoribus capitis infestatus fuit. His remediis mercurialibus, absque recto regimine, sublatis successit tumor totius abdominis, maxime scroti pellucidus; laxantibus sensim sanatus. Quatuordecim annos natus, crebris manustuprationibus, semen provocare cœpit, perque aliquot annos continuavit, cum insequente corporis contabescentia. Insimul ad studia nimium incubuit; & postquam semen turpi manu elicere desiit, non modo crebris pollutionibus nocturnis vexatus, verum etiam tantas narium hæmorrhagias passus fuit, ut sæpius animo delinqueret. A decimo nono ætatis anno, academiam ingressus, Baccho operam non raro dedit; mediocriter valuit; donec quinque abhinc annis sub epulis aliquando subito fieret, ut frustum cibi in faucibus obhæsisse videretur. Spongia intrudebatur gulæ; sed non modo sensus pali pharyngi infixi permanebat; verum etiam uvula prolabebatur, & post multam operam elevata, hoc reliquit incommodum, ut quoties Nicotianam fugat, vel vinum hauriat, protinus faucium ardorem sentiat, & vel uvulæ prolapsum, vel tonsillarum intumescentiam patiatur. Posthæc vitæ genus iniit

valde

valde inordinatum; siquidem degebat in loco, multis stagnis, impuroque aëre pleno; sæpiusque corpori calenti, ac fortiori motu commoto aquam frigidam ingurgitavit. Hinc febrem intermittentem incidit, valde irregularem, & mox tertianam, mox quartanam, mox quotidianam: qua tandem, ope electuarii cujusdam, sanata, vanis, tristibus, ac meticulosis exerceri cœpit cogitationibus. Has expugnaturus, elapso proxime anno, Jenam se contulit; sed ibidem majora incrementa cepit melancholia, cum plenaria adpetitus prostratione juncta; ut omnem cum amicis consuetudinem fugere teneretur, gelidisque sæpenumero perfunderetur sudoribus. Curæ Medici cujusdam se tradidit primum; à quo martialibus tractatus, cum nullum sentiret levamen, & malum, accedente ob mortem matris mœrore, magis exacerbaretur, acidulas Selteranas adhibuit, conjunctis venæ sectionibus, pediluviis, aliarumque convenientium medicinarum usu. Sed cuncta fuerunt frustranea: siquidem crebris sollicitatur phlogosibus, humorum ad caput congestionibus, fortiori cordis palpitatione; & sub epulis præsertim insigni mentis angore adficiebatur. In tali rerum statu, consultus ego, primum pro potu ordinario decoctum consuetum; ad alvum ducendam, infusum rhabarbarinum; pro nervis, capiteque confortandis pulverem, ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, succino, nitro, oleo cinnamomi, macisque confectum ordinavi; pediluvia quoque, & extrinsecus ad splenis regionem, emplastrum spleneticum *Aquapendentis* commendavi; & præter rectam diætam, longas peregrinationes, aëriisque mutationes suasi.

Epicrisis.

Multa occurrunt in hac morbi historia momenta, quæ tanquam causæ remotiores, ad malum hypochondriaco-melancholicum contribuerunt. Primum quidem notandum est, ægrum nostrum jure hæreditario quandam ad melancholiam obtinuisse dispositionem; quæ in tenerioribus ætatis annis in ea potissimum consistit nervosarum partium constitutione, atque debilitate, qua ad subeundos varii generis morbos proclives fuerunt. Hinc enim in prima statim infantia, digestionis, chylificationis, ac nutritionis negotium, minus rite successit; & ideo atrophica corporis consumtio, cum rachitide enata fuit. Qua percurata, restitisse tamen videtur, sanguinis ac lymphæ potissimum quædam acrimonia; quæ tandem salutari naturæ consilio, ad cutis superficiem depulsa, sub achorum forma comparuit. Recte quidem data tum fuerunt mercurialia; at cum inconveniens accessisset regimen, non fieri potuit, quin constricta corporis superficie, impura exanthemata retrocesserint, tumoremque corporis œdematosum induxerint.

Deinceps quum tantæ nervosi generis debilitati, & per hæreditatem, & graves morbos acquisitæ, sustentatæque, accesserint crebræ manustuprationes: non sane mirum, si partes solidæ tantam ad irregulares commotiones proclivitatem obtinuerunt, ut cessantibus voluntariis seminis profusionibus, illud non modo præter voluntatem sub nocturnis ludibriis promanaverit, verum etiam ipse sanguis, ad animi ulque deliquium è naribus eruperit. Tum magis adhuc fregerunt naturæ, nervosique systematis vires, errores diætetici in academia commissi; quibus in acceptis ferendus est spasmus pharyngis, quo inter epulas, sumto forsan liberaliori vino, correptus est. Hunc, accedente improvida spongiæ in gulam intrusione excepit tanta atonia partium, in faucibus sitarum, ut ad hunc usque diem, post potum spirituosiorem, aut aliud faucium irritamentum, vel uvulæ prolapsus, vel tonsillarum inflatio subsequatur.

Tandem ex irregulari diæta ac vitæ regimine in febrem incidit intermittentem, admodum irregularem; quæ ope electuarii, forsan chinati, suppressa, primam originem hypochondriaco ac melancholico malo præbuit. Huic subinde majus pondus ac incrementa dedit, partim improvidus martialium usus, partim diuturnus mœror ex obitu matris conceptus. In hocce igitur morbi genere, ubi cuncta remedia incassum fuere propinata, præter ordinatam vivendi rationem, potum convenientem & balnea aquæ dulcis, non ullum relinquitur subsidium, quam aëris mutationes ac diuturnæ peregrinationes: quæ nisi votis respondeant, omnis fere opera ac oleum perditum est.

Observatio XIII.

Matrona xxx. annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, elapso abhinc anno, cum ob menstrua retenta se gravidam reputaret, ex mariti obitu, vehementi affecta mœrore, huic nimium indulgere cœpit, & solitudinem quæsivit. Erumpens paullo post cum magnis doloribus, uterinus, sed parcus, cruor, suspicionem graviditatis discutiebat; & illa ab hominum consortio fere remota, in prædio vivebat. Ibi ex improviso fiebat, ut, prævia raucedine, & ardore faucium, in his sentiret ingens gelu, quod primum parvum spatiolum occupabat, sed mox per totum pectus, ad utraque hypochondria excurrebat, tandemque in pressorium, tensivumque pectoris dolorem desinebat. Sumto pulvere contra acredinem largiori quantitate, accedebat tanta spirandi angustia, ut suffocari videretur; & tussi in utroque crurum vena, totius corporis horror, pectorisque oppletio jungebatur; noctem transigebat insomnem, altero die non nisi delira, mentis prorsus impos, loquebatur. Accedens Medicus deprehendebat pulsum fortem, celerrimumque; urinam intense tinctam, cum sedimento surfuraceo, salibusque scorbuticis; anhelationem gravem, quæ tandem rejectione pituitæ tenacissimæ, fere purulentæ solvebatur. Sermonem continuum sine ordine movebat, mox flebat, mox ridebat; alvus erat adstrictissima, somnus nullus, ciborum fastidium, scintillabant oculi; artus insigni pollebant robore, continuisque motitationibus agitabantur; & interdum in cruribus adparebant exanthemata, absque calore præternaturali. Hæc symptomata, vespertino tempore vehementiora, alternis potissimum diebus exacerbabantur; nec vesicatoriis, camphoratis, anodynis, aliisque remediis obsecundabant. Notari quoque meretur, epidemicam hoc tempore fuisse catarrhalem febrem, exanthematibus plerumque complicatam. Consultus ego crebrum usum pulveris temperantis, ex pulvere Marchionis, antimonio diaphoretico, cornu cervi philosophice præparato, succino præparato, nitro depurato, & cinnabari confecti commendavi; & vesperi liquorem anodynum, ex haustu aquæ frigidæ sumendum suasi. Pro potu ordinavi serum lactis,

Affectus melancholico-maniaco hypochondriacus.

lactis, & ad molliendam alvum, mannam, nitro antimoniato nuptam propofui; non minus emulfiones refrigerantes propinari, capitique *epithema ex feminis cucurbitarum uncia dimidia, nucleorum perficorum drachmis binis, aquæ florum fambuci, rofarum, tiliæ, liliorum convallium, papaveris rhœados ana unciis duabus, nitri fcrupulis binis, camphoraque in fpiritu rofarum foluta granis tribus*, adplicari juffi. Tandem narium hæmorrhagiam, fi impetuofior raptus humorum ad caput fuerit, intrufo iis ftylo, provocandam curavi; ac præter corporis exercitationem, balnea aquæ dulcis ordinavi.

Epicrifis.

Variæ funt caufæ, quæ ad ingenerandum hoc dirum contribuerunt malum; prima eft menftruarum retentio, quæ forfan à vita nimis fedentaria originem traxit, & licet fponte revocata fit, parcior tamen fuit; altera debetur diuturno mœrori, ob mariti obitum inducto; & hinc inita vita fedentaria, ab hominum confortio remota: unde imi ventris fpafmodicæ ftricturæ, humorumque major ad caput raptus, ortum petunt. Debetur infuper animadverfio febri catarrhali exanthematicæ, tum temporis graffanti; quæ noftram, fpafmodicis motibus obnoxiam, raucedine, fauciumque ardore id teftantibus, procul dubio occupare voluit. Gelidus in œfophago fenfus, non nifi ex fpafmodica illius ftrictura fortiori, fanguinemque profundius reprimente, natales fuos mutuatur; quæ per reliquum corpus, maxime pectus, protenfa, hujus compreffiones, fpirandique difficultatem induxit. Quin idem fpafmodicus motus per inconfultam venæ fectionem ad totum corpus propagatus, hujus horrorem excitavit: atque fic aucta partium inferiorum, maxime abdominis, ftrictura, humores fpiffi pariter ac impuri majori copia ad pectus caputque rapti, illius opletionem: in hoc vero circulum impeditiorem effecerunt; quo tandem factum eft, ut turbatis animalibus functionibus, raptus melancholicomaniacus exceperit.

In tali igitur cafu, non aliæ funt medendi indicationes, quam ut relaxatis corporis exterioris fpafmis, humorum effrænes motus confopiantur, & impetus à capite ad exterius & inferius corpus derivetur. Hinc ex internis profunt temperantia, lenia anodyna, potufque feri lactis; extrinfecus juvant clyfteres, ac epithemata capiti adplicanda. Vix vero operæ pretium faciunt hæc medicamina, nifi acceflerint balnea aquæ dulcis, quibus relaxatur conftrictum corpus, fuccique ad inferiora derivantur. His felici cum fucceffu, fi ex prioribus malum non remittat, fed magis invalefcat, jungi poteft fanguinis, è naribus ope ftyli ipfis intrufi facta provocatio; cui quidem interdum univerfalis humorum per venæ fectionem præmitti debet inanitio, at quum illa in noftro cafu brevi ante morbi invafionem inftituta fuit; commode ipfi fuperfedere potuimus. Nec vero negligendus eft corporis motus, quippe qui virtutem reliquarum medicinarum egregie fecundat, & tali ratione malum hoc, maxime fi fuerit recens, fæpe curatum vidi.

OBSERVATIO XIV.

Paffio hypochon- Vir generofus, habitus corporis fpongiofi, fanguinis humorumque pleniffimus, diu jam paffionibus flatulentis, ac hypochondriacis, maxime in finiftro latere, cum doloribus colicis fuit difcruciatus. *driaca ftomachica.* Præfertim vero per noviffimos aliquot menfes, cum è mobili vitæ genere ad magis fedentarium tranfiiffet, autumnali hiemalique tempore, fumtis epulis, hora circiter tertia vel quarta pomeridiana, fenfit moleftum & prefforium in cordis fcrobiculo, dextroque hypochondrio dolorem, ad dorfum ufque procurrentem, atque cum præcordiorum anxietate, pectorifque oppreffione ac coarctatione ftipatum: pedes infimul algent, vultus fanguine turget, rubetque, pulfus fertur citatior, manufque calent. Sub hoc paroxyfmo vexant fæpius conatus vomendi, modo irriti, modo ipfi vomitus, materiam faporis acidiffimi, dentes ftupefacientem, faucefque arrodentem, licet parciori quantitate eructantes. Levatur malum ructibus copiofe explofis, atque fudore, circa vefpertinum tempus erumpente prorfus folvitur. Eo gravius autem, & frequentius torquet, fi æger cibis leguminofis, flatulentis, pifcibufque marinis avidius indulferit. Ceterum vires languent, corpus emacrefcit, & alvus nunquam fponte fuo fungitur officio.

Requifiti Medici pugnarunt elixiriis, ftomachicis, volatilibus, purgantibus &c. fed fruftra, magifque malum exacerbabant. Ego vero, perfpecta penitius morbi caufa atque fede, pulveres acrimoniam humorum temperantes, leniterque laxantes, ex lapidibus cancrorum, radice ari, croco martis fubtiliffimo, rhabarbaro, tartaro vitriolato, cinnabari, femineque cymini confectos ordinavi. Præterea, ut abftineret ab omnibus flatulentis, ac leguminofis cibis, atque vini Rhenani potu, cui hactenus adfueverat, juffi; eaque quoque parciori uteretur, corpufque fedulo moveret, imperavi. Tum thermas Carolinas commendavi; quibus aliquoties, fub recto regimine, ufurpatis, optime valere cœpit.

Epicrifis.

Hæc affectionis hypochondriacæ fpecies, quæ ab antiquis Medicorum ad cardialgiam referri folet, nec raro noftris temporibus, fequioris potiffimum fexus perfonis familiaris deprehenditur, commode ftomachica adpellari poteft. Ego quidem illius fedem in inteftino duodeno collocandam effe cenfeo; cujus tonus atque naturale robur, fi fuerit dejectum, faciliime in eo ftagnat maffa alimentorum, in ventriculo minus recte digeftorum, & accedente pravo biliofo pariter ac pancreatico fucco, acriorem fubit fermentationem, vaporumque elevationem. Hi vero nimium inflando, ac diftendendo ipfum duodenum, atque fuper hoc fitum plexum magnum mefentericum, item arteriam & venam mefaraicam comprimendo, nec non orificia ventriculi, & flexuram, quæ in fine duodeni eft, arrodendo, ac elaudendo, omnium recenfitarum moleftiarum caufam præbent, atque fundamentum. Tam ingens vero fuccorum acidorum, qui obfervantur in hypochondriacis, proventus, non nifi humoribus in ventriculo ac inteftino ftagnantibus debetur; qui fæpenumero ad corrofivam accedunt naturam, teftantibus vomitionibus. Vitiofo huic acido in acceptis quoque ferenda eft alvi adftrictio; idemque bilis texturam corrumpens, album generat fæcum alvinarum colorem. Inde porro petenda eft ratio, cur in tali cafu purgantia remedia effectu fuo deftituantur; eorum enim vim non magis quam ab acidis infringi notiffi-

notissimum est. Ego vero in hisce adfectionibus ad alvum laxandam nihil præstantius mannatis passulisque rhabarbarinis, non omissis motu sufficiente, potuque humectante, deprehendi; nec minorem virtutem exserunt absorbentia alcalina, dum acidum absorbent, cumque illo sal quasi medium amaricans constituunt, cujus ope vim laxantem obtinent. Præterea thermæ, maxime Carolinæ, propter copiosam terram alcalinam, & sal, quod complectuntur, amaricans, omne fere curationis punctum absolvunt. Et sane ad acidum absorbendum, viscidum incidendum, alvum laxam reddendam, cunctas excretiones promovendas, viscerumque obstructionem reserandam, sagaces ac periti Medici nullam unquam medicinam, hisce thermis pretiosiorem invenerunt, atque judicarunt.

Atque has de passione hypochondriaca allegasse sufficiat observationes: plures, qui cognoscere cupit, adeat RESPONSA, atque CONSULTATIONES nostras medicinales. Sic inveniet de malo hypochondriaco exempla in *Sect. III. Casus XXIX. usque ad XXXIII.* hypochondriaco-hysterico *Casus XXXIV. ad XXXIX.* hypochondriaco-spasmodico-flatulento *Casus XXXVII. ad XXXIX.* hypochondriaco-scorbutico *Sect. IV. casus L. seqq.* melancholia hypochondriaca ac hysterica *Sectio III. Casus XL. ad XLII. casus LII. ad LIV. seqq.*

SECTIO II.

DE

SPASMIS ET CONVULSIONIBUS particularibus; speciatim de Palpitatione Cordis, Asthmate Spasmodico & Suffocativo, Tussi Convulsiva, singultu, Spasmo & Convulsione Oesophagi, Vomitu, Cholera & Dysenteria, & de uteri Convulsione, abortu.

CAPUT I.

De Palpitatione Cordis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

XPOSITIS iis spasmodico-convulsivis affectibus, qui tanquam universales, totum nervorum genus occupant, omnesque fere corporis functiones prosternunt: transeundum jam ad illos erit, qui certis tantummodo partibus inhærescunt, easque magna sæpenumero violentia exagitant. Hos inter atrox malum est *cordis palpitatio*, quam vere talem definimus, quod sit *violenta, & perquam molesta musculi cordis subsultatio, ac convulsio, sive è naturali sua sede dimotio, ab influxu liquidi tenuissimi in nervos cardiacos impetuosiori, & cruore justo majori copia in dextrum cordis ventriculum impulso, vel ab acrimonia, aut alia causa originem petens.*

Definitio palpitationis cordis.

§. II.

Differentia ratione graduum, & à tremore cordis.

Hanc veram esse definitionem, ex infra dicendis patescet: jam vero præmonere conveniet, eam esse intelligendam de palpitatione cordis vere tali, i. e. quæ morbosa, valde molesta, & sæpius satis chronica existit; quæ differt à tremore cordis, atque leviori illius palpitatione, corporibus etiam sanis eveniente, citoque transitoria. Tremor nimirum cordis fit à fluidi nervei in eas nervosas fibras, quæ communi itinere cum vasis, maximeque arteriis coronariis, externam cordis ambiunt superficiem, vel celeriori, vel impeditiori per nonnullos ramos influxu: hinc LOWERUS *de Corde Cap. II. pag. 91.* adnotavit, quod cor canis, ligato octavi paris nervo, protinus contremuerit. Inde quoque ratio patet, cur talis tremor, partim post graviores animi affectus, & fervidiorem veneris appetentiam contingere observetur; partim etiam viribus amissis accedere soleat, & mox animi deliquia prænunciet, mox febres malignas comitetur, mox insignius sanguinis profluvium sequatur, mox moribundos vexet. Datur quoque crebrior cordis palpitatio seu motus, qui occurrit in iis, qui celeri cursu, saltatione, lusu pilæ, aut balneis nimium calidis corpus exagitarunt; vel effusiori gaudio indulserunt, vel fortiori iracundia exarserunt; nihilque est, nisi celerior, atque velocior cordis & arteriarum systole, à commotis nimium, atque citius per cordis cava circulantibus succis inducta. Hæc eadem celerior cordis systole, dum à pulsus duritie vacat, sese distinguit a febrili pulsu, qui hujus frequentia cum duritie juncta absolvitur. Distingui porro debet cordis palpitatio ab ea, quæ interdum, maxime in fœminis circa ultimos gestationis menses, in epigastrica abdominis sentitur regione; & nihil est, nisi arteriarum in eo loco sitarum, præcipue cœliacarum, nimia à copioso & in prompto per venas splenicas regressu præpedito cruore, repletio, validiorque pulsatio: quæ optime sanguinis missione curatur. Tale exemplum prostat in A. N. C. *Dec. I. anno VI. p. 261.* De his nobis directe non sermo est; sed de ea loquimur specie, quæ ægros non raro sine evidenti, ac externa causa adoritur, & tanta cordis contractione & agitatione perficitur, ut illud etiam è naturali sua sede dimoveatur;

moveatur; & vel ad finistrum magis latus propellatur, vel violenter ad costas, atque sternum allidatur, tantaque vehementia præcordia elevet, ut pulsatio externa tegumenta attollat, & quandoque extra parietes percipi potuerit; testantibus FORESTO *Obs. Lib. XVII. Obs.* 10. & CHRISTOPHORO à VEIGA *Lib. III. de art. med. cap.* 8. Quin RIVINUS *de Cordis Palpitatione* §. 13. memoriæ prodidit, se in ægro cordis palpitatione laborante, in eo pectoris loco, ubi admota manus pulsationem percipiebat, maculam rubicundam; in altero callum deprehendisse.

§. III.

Historia morbi. In historica hujus affectus descriptione occurrunt quædam momenta, quæ merentur considerationem. Primum quidem valde obnoxia huic malo deprehendimus subjecta, quæ sunt corporis strictioris, temperamenti sanguineo-melancholici, animique sensibilioris, in terrorem maxime proclivia, ætate juniora, quæ sanguine succisque turgent, horum consuetas evacuationes, sive fuerint naturales, sive artificiales suppressas, vel neglectas patiuntur; maximeque sequioris sexus personæ, quibus menstrua non rite succedunt, vel narium hæmorrhagiæ suppressæ sunt. Hinc BALLONIUS *Lib.* 1. *consil. pag.* 519. *Uti in juvenibus*, inquit, *ex ephebiis excedentibus, quibus debet esse frequens hæmorrhagia, si ea desit, palpitatio potest contingere; ita etiam virginibus nondum menstruatis accidere potest, recurrente ad partes superiores sanguine.* Ipsa palpitatio levior vel gravior est, & per intervalla plus minus longiora invadit; mox noctu ex improviso adoritur miseros dormientes, ut subito evigilent; mox interdiu accedit, sumtisque sæpius epulis invalescit. Antecedunt interdum graves præcordiorum anxietates; sub ipso paroxysmo velox & anhela fertur spiratio; jungitur interdum tremor cordis, &, quod probe notandum, pulsus arteriarum, licet sit intermittens, tamen cordis motui sæpe non respondet, sed languidus fertur ac imminutus; quin testante TIMÆO à GULDENKLEE *Epist.* 23. *pag.* 140. prorsus non sentitus fuit in carpo. In gravi paroxysmo percipitur magna molestia in præcordiorum regione, ob septum videlicet transversum vi nervi phrenici, circa cordis sinistrum latus siti, & ab ejus palpitante motu agitati male affectum; non minus insignis corporis languor, artuumque tremor remanet.

§. IV.

Sedes & causa mali proxima. Quod attinet ad ipsas mali causas & sedem: formalis causa semper est violenta cordis contractio, atque convulsio tanta, ut è sede sua dimoveatur: materialis proxima vero est quædam cruoris potissimum in dextro cordis ventriculo stagnatio, & nimia ad eum aggestio, propter quam impetuosior fluidi nervei in nervos cardiacos & fibras cordis fit influxus & earum præternaturalis contractio. Quæ ut eo facilius intelligantur; operæ erit pretium, quædam de intimiori cordis structura, huc apprime facientia, præmittere.

§. V.

Nervorum cardiacorum descriptio. Atque primum ex solertissimi JOH. MARIÆ LANCISII *tr. de motu cordis, & aneurismatibus* allegandum duximus, quod contra plurimorum Medicorum sententiam, qua valde exiles, & vix animadversione dignos cordi tribuunt nervos, hos potius insigniores ac innumeros, cordis musculis communicari, penitior doceat anatomia. Namque in singulo latere, dextro pariter atque sinistro, quinque adnotare licet nervorum paria; quorum *primum*, vagum dictum, in cerebro internates, testesque suborum, & in molli hujus substantia, inter ramusculos carotidum arteriarum progressum, communi cum vena cava itinere ad pericardium fertur, & sparsis ad auriculas, arteriasque ramulis, definit in rete nervosum, inter aortam ac pulmonalem arteriam, in postica cordis basi reperiundum. *Alterum*, quod intercostale superius vocatur, eodem cum priori principio natum, & è capite per foramen ossis petrosi emissum, supra aortam descendit arteriam, inque tres divisum ramos, unum externo cordi, reliquos duos dicto reticulari communicat contextui. *Tertium*, quod audit vertebrale, adhuc intra cerebrum prope decimum nervorum par erumpens, cum arteria vertebrali per osseam viam progreditur, & circa septimam colli vertebram egressum, cordi variis insinuatur locis, tandemque in memoratum rete distribuitur. *Quartum*, nomine intercostalis inferioris præditum, ex spinali medulla inter tertiam, quartamque colli vertebram surgit, & missis quibusdam ad auriculas & utrasque venas ramulis, ad formandum sæpius allegatum plexum concurrit. *Quintum* denique, quod phrenicum vocat, ex ultima colli, primisque dorsi vertebris erumpens, nervos dat auriculis ac ventriculis, atque eundem perrepat nervosum plexum; ex quo demum innumeri rami per totam cordis feruntur substantiam. Hinc docemur, unde cordis musculo tanta vis sit, quæ omnium totius corporis musculorum robur longissime superat: curque, uno nervo ligato, cor quidem, ob irregularem fluidi tenuissimi per reliqua nervorum paria influxum tremat; ejus vero motus non prorsus intercipiatur. Præterea notari meretur, recentiorum nervorum tria esse paria, quæ ganglia formant; reliqua duo his vacare. His efficitur regularis, ac naturalis cordis motus; illis irregularis ac violentior, animi pathemata excipiens: unde patet, cur animi affectibus tanta in alterando cordis motu sit potentia. Nec ignorari oportet, cavam venam præ reliquis vasis, numerosissimam obtinere nervorum copiam: quoniam illa ad revehendum totius corporis sanguinem, magno opus habet robore.

§. VI.

De structura, atque motu cordis. Adhuc notatu est dignissimum, cor esse musculum, seu potius congeriem multorum musculorum. Namque dum docet anatome, illud ex innumeris fibris, columnisque carneis constructum esse; eadem quoque penitior manifestat, singulam fibram ex quamplurimis componi fibrillis; quarum quævis, quum iterum sit congeries fibrillarum minimarum, musculi nomen meretur, maxime cum singula tegatur membrana tenuissima, ex fibrarum nervearum arteriarumque contextu apparata. Hinc sequitur, cor undique, interne pariter, ac externe, valde nervosum, valdeque esse sensibile, & ab omni, quod ipsi inhæret, ad contractionem posse vellicari. Deinceps cor est musculus liber, à quatuor magnis vasis pendulus: ergo à motu naturali majori, ad omnes plagas rapi, & consueta sede dimoveri potest.

poteſt. Uſus cordis eſt, ut ſanguinis circulum per totum corpus promoveat; de quo ad noſtrum ſcopum hæc notamus. Sanguis ab omni corporis puncto, ope venarum primum exiliorum, mox capaciorum, fertur tandem in venam cavam, ejuſque, quem prope dextram cordis auriculam format, ſinum amplum, & ex eo in dictam auriculam, tanquam cavum intus muſculum, ſub ejus dilatatione ingreditur: ſimulque chylus ex ſubclavia, per deſcendentem cavam, eandem ſubintrat auriculam. Hæc igitur humoribus plena, ad ſui contractionem ſollicitatur; qua facta, cruorem cogit in dextrum cordis ventriculum, vel prorſus laxatum, vel juxta *Lanciſii* mentem, in fine diaſtoles atque principio ſyſtoles conſtitutum. Ille vero cruoris mole, ob fabricam valde nervoſam, ſtimulatus valide conſtringitur; pellitque contentum fluidum, impedito per valvulas tricuſpidales ad auriculam regreſſu, in pulmonalem arteriam per pulmones undique diſtributam. Inde liberis undique viis, tendit ad pulmonalem venam, perque hanc iiſdem modis, à ſiniſtro cordis thalamo excipitur, & ex eo per aortam arteriam in totum corpus effunditur. Expreſſo è corde cruore, ejus ventriculi vacui, in ſitum vere naturalem, qui diaſtole eſt, ſe reſtituunt; & quamprimum cruore implentur, ob mechanicam neceſſitatem, rurſus contrahuntur. Sic alternat ſyſtole, atque diaſtole tam diu, quam diu vita, quæ integro humorum circulo abſolvitur, perdurat.

§. VII.

Ratio palpitationis cordis mechanica.

Ex his patet, ad cordis motum naturalem requiri 1) juſtam proportionem fluidi movendi, atque ſolidi, ut ſcilicet illius ea duntaxat afferatur quantitas, quæ vi cordis naturali poſſit ſuperari, 2) fluidorum temperiem, ac mixtionem naturalem, 3) cordis juſtum robur, & hinc ſufficientem fluidi nervei, & arterioſi ſpirituoſi influxum; 4) ductuum vaſorumque ſanguinem ad cordis vaſa vehentium, ac revehentium rectam diſpoſitionem, liberamque ab omni præternaturali cauſſa cavitatem. Quæ ſi minus legitime ſe habeant, cordis motum variis modis vitiant; ſed quum nobis de vera ac violenta duntaxat cordis palpitatione ſermo ſit: ad eam à reliquis motuum cordis vitiis diſtinguendam, ſciendum eſt, ad eam perficiendam ſemper requiri: 1) ut cordis ventriculo dextro infenſum quid, quodcunque fuerit, inhæreſcat; 2) ut hinc major ac impetuoſior fiat fluidi nervei ad nervos cardiacos influxus; & 3) conſequenter, naturali major, ac ſumme violenta muſculi cordis ſubſultatio, atque contractio inſequatur, quæ ſæpius atque celerrime continuata, non prius ceſſat, quam donec expulſum fuerit inimicum, ac remotum impedimentum; 4) ut tam violenta agitatione, cor è ſede ſua, quoniam liberum eſt, pendulumque, dimoveatur; ac 5) non raro ad ſiniſtrum maxime latus protrudatur; quoniam à dextro latere ad ſiniſtrum fit impulſus; ut 6) denique humorum per arteriarum vaſa irregularis ſit progreſſus, quin interdum plane per aliquot minuta ceſſet; unde in carpo pulſus percipitur plerumque intermittens, debilis, parvus, vel plane nullus, & non raro mentis junguntur deliquia.

§. VIII.

Sectio cadaverum, cordis palpitatione

His præmiſſis, jam inquirendæ erunt cauſſæ palpitationis cordis mediatæ: quo ſine præmittendam duximus ſectionum eorum, qui hoc morbo perierunt, hiſtoriam. Tacemus polypos, calculos, aliaſque res præternaturales, in cordis, vaſorumque cavis obvias; de quibus fides ſit penes auctores: tacemus quoque aquam, ſanguine tinctam, juſto majori copia in ſacculo pericardii poſt mortem reperiundam; cujus infra ſubjungemus explicationem: ſed commemorabimus duntaxat, qualis reperta fuerit cordis conſtitutio. Sic A. N. C. *dec. II. anno IX. obſ.* 44. referunt, aperto tali cadavere, cor mole maximum adparuiſſe, dextrum ventriculum dilatatum, ac ſanguine nigerrimo repletum, arterias conniventes, venamque cavam aſcendentem in tumorem ingentem fuiſſe elevatam. Idem confirmat WILLISIUS *tr. de medicament. oper. Sect. VII. Cap. 3. pag.* 103. ubi præter infarctum dextri cordis ventriculi, ac dextræ auriculæ, pulmones quoque atro, ſtagnante, ac extravaſato cruore fuerunt infarcti. JOH. COUSIN *in Nov. aſthmat. Hiſt. III.* refert, corda ad inſtar bovis quadrati ſemel inveniſſe.

extinctorum.

§. IX.

Cauſſa mediatæ ſunt polypus cordis.

Perſequuturi igitur cauſſas, quæ ad inducendam cordis palpitationem contribuunt, mediatas: eas vel intra, ac circa cor ipſum hærere, vel in partibus magis remotis reſidere deprehendimus. Ex priorum cenſu occurrunt primum, atque frequentiſſime polypoſa concrementa, fil rola ſemper ac membranacea, in cordis potiſſimum ventriculis, ac auriculis generata, tum in venas protenſa, & ex his non raro intra arterias compulſa. Ubi hæc cauſſam præbent cordis palpitationi, has plerumque deprehendimus notas: à motu corporis validiori, à ſcalarum adſcenſione, vel ubi ſanguis leviſſime commovetur, protinus cordis palpitatio invaleſcit; fit ingens circa præcordia anxietas, cum pulſu debili, & inæquali, quandoque etiam plane intermittente; ſpiritus ægre trahitur, ut ſuffocationis non raro ſit metus, ſæpiuſque animi junguntur deliquia: morbus præterea diutius perſeverat, nec ullis cedit medicamentis. Tale concrementum, ſi cordis thalamis inhæreſcat, pro vario, quem format, ſitu, nunc plus, nunc minus ſanguinis, per cavam venam advecti admittit; hinc pro majori, minorive cruoris copia pulſus quoque nunc fortis, nunc debilis ac obſcurus editur. Quando polypus ejuſmodi in eo loco, ubi firmiter accrevit, immotus quieſcit, nullam obſervamus palpitationem; quod ſi vero à loco ſuo avulſus, libere in cordis ventriculis fluctuet, hinc forte una cum ſanguine in vas ſanguiferum patulum propellatur, firmiuſque in illud adigatur, ita ut plane occludatur, & hac ratione ſanguinis tranſfluxus impediatur tam diu, donec iſtud repagulum rurſus ſolvatur: tum non modo pulſus arteriarum plane intermittit, atque ſilet; verum, obſtructis ſic vaſis, & continuante perpetuo ad dextrum cordis thalamum affluxu, ſtagnat cruor in hoc ventriculo, ipſum diſtendit, atque ſic muſculum cordis ad vehementiſſimam ſui concuſſionem, quæ eſt palpitatio, provitat, non prius ceſſantem, quam donec iter aliquo modo ſanguini liberum reſtituatur.

§. X.

Polypis extinctorum anatome.

Hinc in iis, qui cordis palpitatione, à polypo ſuborta, extinguuntur, cordis potiſſimum dextrum ventriculum, una cum auricula, atque vena cava, in ſtupendam à ſtagnante intus cruore elevatum deprehendimus molem. Notabilis

hoc nomine est historia, quam de sectione cordis palpitatione, à polypo enata peremti allegant M. N. C. *dec. II. anno VI. obs.* 233. & sic se habet: totum cor, quantum possibile, in sinistram pectoris cavitatem detrusum jecit, dextra auricula mire expansa, & spatiosa comparente, quippe cujus cavitas ventriculo cordis, ad quem viam pandit, longe amplior exstitit. Pericardio, cujus membrana justo crassior fuit, aperto, seri libra ad minimum effluxit. Incisa hinc dextra auricula, fluidus primum promanavit sanguis, porrio major coagulata ibidem hæsit; sub quo crus polypi cujusdam delitescebat, qui ex sero viscido, & in massam tenacem congelato constans, mediam dextri ventriculi cavitatem implebat, & auriculam transcundo, in arteriam pulmonicam, ejusque ramos exporrectis pedibus profunde decurrebat; pedes simul varios intra columnas dicti ventriculi carneas inserebat, tenaciter ibidem adhærens. In sinistro ventriculo apparuit polypus latus, & spissus, pluribus pedibus retro columnas carneas enatus, pollicis & latitudine & crassitie; qui ventriculum egressus, per auriculam sinistram in aortam, & carotidem, ejusque ramos multiplicatis pedibus expandebatur &c. De polyporum generatione, cum nostri non est instituti, non agemus pressius: sed id dumtaxat monebimus, quod à sanguine crasso, reliquo crassiori, partim à sero, ejusque viscido, ejusmodi particulæ in cordis dextro cavo relinqui, ac in fibrosam tandem texturam coire possint. Hæc facilius penetrabit, qui consideraverit, in dictum cordis thalamum ferri non modo chylum, adhuc crudum, nondumque cum sanguine mixtum; verum etiam sanguinem, reliquo crassiorem, parteque subtiliori ac spirituosiori orbatum; qualis est partim ille, qui à hepate per cavam ascendentem adducitur, partim è capite per cavam descendentem in cordis ventriculum dextrum revehitur. Omnes vero caussæ, quæ cruorem copiosius ad præcordia cogunt, de quibus inferius tanquam palpitationis caussis agetur, ad polypos generandos contribuunt. Horum, quasi hæreditariorum, cor infantis à primis ætatis annis obsidentium, illudque ad crebras palpitationes irritantium, memorabile exemplar recenset ACTA BEROL. *Dec. II. Vol. VII. pag.* 99.

§. XI.

Humorum abundantia. Frequens porro morbi nostri caussa in ipso partium fluidarum vitio quærenda est, & primum quidem nititur earundem insigniori, ac vires solidorum superante mole. Quando enim humores nimia peccant abundantia, non fieri potest, quam ut tam vasa, quibus continentur, quam præsertim cordis thalamos, accedente nimirum vel fortiori eorundem commotione, vel majori ad superiora ob spasmos inferiorum raptu, prægrandi, ac modum naturalem excedenre copia irruant, illos vehementer distendant, relaxent, atque tum ad contractionem palpitatoriam proritent. In tali casu vultus est floridus, ac rubicundus, vasa cruore turgent, ac pulsus fertur magnus. Hoc vitii genus à tali caussa inductum in juvenibus potissimum locum habet sanguineis, qui pueruli largum è naribus fundere sueverunt cruorem; & his hæmorrhagiis cessantibus, pectoris compressiones atque molestias sentiunt. Idem quoque non raro accidere observamus illis, qui solemnibus sanguinis detractionibus adsueti, easdem justo tempore non repetunt, sed neglectui habent. Hinc explicanda sunt exempla eorum, qui certis anni temporibus recurrentem cordis palpitationem sola venæ sectione prævertere potuerunt. Tale de cordis palpitatione quotannis recurrente, ac tandem venæ sectione præservata, exhibet ZACUTUS LUSITANUS *M. P. H. Lib. II. histor.* 39. *pag.* 251. id quod affirmat etiam STALPART VAN DER WIEL *observ. rarior. Cent.* 1. *obs.* 36. qui casum ex *Galeno* allegat, quod quidam juvenis per tres successive annos certo tempore palpitatione cordis vexatus, à venæ sectione semper sensit levamen; quarto autem & sequentibus, tempestiva venæ sectione se ab hoc molesto malo præservavit.

§. XII.

Sanguinis crassities. Longe frequentius est, à sanguinis & seri viscidioris nimia congestione ad cor ejus induci palpitationem. Sciendum enim est, spissos ac crassos humores in motu suo circulari primum omnium in hepate perturbari, ob eam, quam *Cap. de malo hypochondriaco* allegavimus, rationem. Tum vero in imi ventris visceribus, partibusque nerveo-membranaceis stagnantes, has ad spasmodicas proritant stricturas. Constricto abdomine cruor majori copia ad præcordia cogitur, & ex vena portæ omnium aterrimus per venam cavam, in dextrum cordis thalamum pellitur, ea quantitate, ut naturalis systole ipsi propellendæ haud sufficiat. Tam crassus vero ac viscidus sanguis non raro relinquit stagnantem in corde portionem, cui expellendæ palpitans motus, isque sæpe vehementissimus opponitur, & inde quoque prima tantum non semper polyporum ponuntur rudimenta. Hinc ratio reddi poterit, cur hypochondriaci, scorbutici, atque cachectici, cordis palpitationem, tanquam gravissimum symptoma non raro experiantur: curque puellæ, ob insignem imi ventris compressionem, vestimentis huic scopo adaptatis factam, eodem facillime corripiantur malo. Non minus hinc clarum fit, quare viri ex hæmorrhoidum suppressione, gravi hoc symptomate adfligantur, ac quare virgines cacochymicæ à mensibus incipientibus, haudque regulariter succedentibus; nec non fœminæ, tributum lunare solvere desinentes, idem incidant vitium; quo plerumque circa lunæ insigniores mutationes laborant. Hoc in casu, ubi spissi sunt vitales succi, iis qui colica vel flatulenta, vel nephritica discruciantur, familiare symptoma cordis est palpitatio: dum enim & flatus, & spasmi comprimunt distenduntque imi ventris vasa, & hinc cruorem majori copia compellunt ad præcordia; facilis est ratio, inde subortæ cordis palpitationis.

§. XIII.

A materia acri, cordi inhærescente. Est porro non raro palpitationis caussa, materia quædam subtilis, acris ac caustica; quæ non modo nervis præcordialibus ac cardiacis insidens, spirationem difficilem producit; verum etiam cum humorum massa ad cor ejusque vasa coronaria delata, fibris carneis, nerveisque adhærescens, eas graviter vellicando, ad violentos motus disponit convulsorios. Sic prostant innumera exempla eorum, qui à scabie retropulsa, purpura, vel non satis ad cutim progrediente, vel plane retrocedente, aliisque exanthematibus improvide retroactis; aut ulceribus præmature consolidatis, cordis passi sunt palpitationem: quod etiam de materia arthritica, podagricaque intus compulsa statuendum est. Quin notari

me

meretur ille casus, quem de gravi cordis palpitatione, ex fœtore pedum suppresso enata refert SIMON PAULI *in quadripart. botan. pag.* 215. Huc & illæ spectant observationes, ubi quidam ex vaporibus tetris, venenatis in hunc dirum morbum inciderunt; qualem ex fumo antimoniali in pulmones suscepto oborum adnotavit GODOFREDUS SCHULTZE *tr. de nat. tinct. bezoard. Cap. V.*

§. XIV.

Ex defectu sanguinis. Non vero solum à dictis humorum vitiis atrox hoc malum inducitur; sed ad illud ingenerandum, sanguinis quoque defectum contribuere, pluribus compertum habemus exemplis. Sic post enormes sanguinis profusiones, sive per uterum in abortu, aut puerperio, aut menstruis, sive è pulmonibus per hæmoptysin, sive ex aliis locis quadam violentia provocatæ fuerint; non modo cordis tremorem, sed veram quoque palpitationem insequi, experientia comprobat. Quemadmodum enim ad systolem & diastolem rite perficiendam, liquidi nervei non minus, ac sanguinis arteriosi debitus in cor, & ejus vasa requiritur influxus: ita hoc in dictis casibus imminuto, cordis quoque vigor labefactatur, nec sufficiens fit ejus contractio. Hinc ab irruente sanguine successive grumi & coagula in cordis cavis relinquuntur, quæ tandem cumulata, non modo impediunt regularem sanguinis transitum, lipothymiarum hisce adfectibus plerumque junctarum caussam; verum etiam ad eam commotionem ipsum cor proritant, quæ audit palpitatio, sed in hoc casu levior deprehenditur, & simul crebrior.

§. XV.

Ab animi affectibus. Inter caussas nostri mali omnino præcipuum sibi vindicant locum immoderatiores animi perturbationes; quarum modus agendi varius; quædam ita sunt comparatæ, ut vel humores celerius commoveant, & à partibus interioribus ad corporis superficiem compellant, veluti ira est, atque gaudium; vel eosdem magis ad interiora restringant, constrictis exterioribus, quemadmodum de metu, terrore, tristitia &c. observamus. Hac ratione & iracundia, & effusum gaudium, rarissime veram inducent cordis palpitationem; consentiente præter experientiam GABELCOVERO *observat. Cent. IV. Curat.* 84. Sed potius leviorem illum palpitantem motum excitant, quem §. 11. non nisi frequentiori cordis & arteriarum systole atque diastole absolvi, & à vera palpitatione probe distinguendum esse docuimus. Metus frequentius efficiet cordis tremorem; eundem vero caussam palpitationis esse posse, testatur BAGLIVUS *prax. medic. Lib. II. pag.* 229. Omnium autem maxime terrorem ad provocandum hoc malum esse potentissimum, quotidiana confirmat experientia. Ratio in eo videtur posita: dum terroris ea vis est, ut constrictis externis corporis partibus, succos vitales ad interiora magis compellat, ruunt hi majori copia ad cordis machinam; hancque, ultra naturalis dilatationis sphæram distensam, ad præternaturalem cogunt resistentiam, quæ gignit palpitationem. Non semel quoque observavi, viros ac juvenes hypochondriacos, & qui debiliori nervorum genere sunt instructi, ex acrioribus meditationibus, prævia extremorum refrigeratione, atque vertigine, in cordis palpitationem incidere; quam etiam fœminæ hystericæ ab odore suaveolentium patiuntur.

§. XVI.

Caussæ remotæ sunt cibi flatulenti. Ex caussis mali nostri remotioribus huc spectant cibi flatulenti, ab iis præsertim comesti, qui languidam obtinuerunt digestionem, veluti hypochondriaci sunt. Cibi nimirum tales leguminosi, ac oleracei mucosum in ventriculo ac intestinis relinquunt lentorem, ex quo resoluti vapores, non modo intestina distendunt, atque sic liberum sanguinis per abdominis vasa circulum perturbant; verum maxime ventriculum expandendo, debitum septi transversi descensum, cruorisque per pulmones cursum præpediunt, & illius expeditum per cordis cava remotantur iter. Sic de se ipso testatur MALPIGHIUS in *Epistola ad Borellum*, se ab adsumtis leguminibus, palpitationes persæpe molestissimas fuisse expertum. Hinc quoque ratio in promptu erit, cur hypochondriaci à pastu potissimum palpitationem cordis patiantur: & quare permulti Veterum caussam hujus adfectus in flatulentia collocaverint; adeo ut HIPPOCRATES *Lib. II. epid. §. V.* dixerit, quod in omni cordis palpitatione sit flatulentia. Nec negligendæ in classe caussarum occasionalium sunt imi ventris, pedum, tibiarumque stricturæ, ac vestium justo arctior adplicatio: quippe quæ humores ad superiora magis compellendo, in dispositis ad producendum malum plurimum contribuunt, quemadmodum GABELCOVERUS *Cent. III. Curat.* 114. *pag.* 161. confirmat; & FORESTUS notabilem allegat casum, ubi quis propter tibias arctius ligatas, dum somno meridiano se daret, cordis palpitatione prehendebatur; solutis vero iis, placide ac suavius quievit. Et denique in iis, qui à nimia sanguinis crassitie, vel polyposis concrementis, cordis palpitationi obnoxii sunt, quam plurimum ad eam revocandam contribuunt omnes humorum commotiones, sive fiant per fortiora animi pathemata, sive per cibos potusque calidiores, quale exemplum de cibis nimiis aromatibus conditis allegant M. N. C. *Dec. I. anno III. obs.* 134. sive denique per vehementiorem corporis motum, qui illis subjectis semper observatur noxius.

Strictura partium inferiorum.

Cuncta, quæ commovent humores.

§. XVII.

De aqua pericardii. Prius quam relinquamus pathologicam nostri mali considerationem, brevibus adhuc tradendum est, quid de aqua pericardii statuamus. Constat nimirum per plures observationes, quod in iis, qui cordis palpitatione extincti perierunt, aqua in pericardio copiosius collecta apparuerit: id quod variis exemplis confirmant CAR. PISO *de morbis à serosa colluvie pag.* 170. OLAUS BORRICHIUS *in Act. Hafniens. pag.* 173. HOLLERIUS *in Schol. Lib. I. cap.* 39. TULPIUS *Lib. IV. cap.* 20. FERNELIUS *lib. V. pathol. cap.* 12. Multi dictam pericardii aquam pro caussa palpitationis venditarunt; at nos potius cum LOWERO *tr. de Corde Cap. II. pag.* 104. statuimus, quod sit effectus palpitationis. Namque sicuti multis observationibus cöpertum habemus, quod sanguis, si in loco quodam stagnaverit, serosam subtiliorem portionem dimittat, uti in cerebro, intestinis, utero, vesica &c. deprehendimus: ita non minus persuasum habemus, quod à cruore in thalamis ac auriculis cordis stagoante, & summa violentia conquassato, subtilior pars secedat, & in saccum pericardii extravasetur: unde non hujus modo, verum etiam pectoris hydropem generari, ac cordis palpitationi supervenire observamus.

§. XVIII.

Prognosis.

Quod prognosin hujus mali attinet; insignis est locus, quem GALENUS *lib. de locis affectis* habet, dum dicit: *qui in juvenili vel declinante ætate corripiuntur gravi cordis palpitatione, raro ad senectutem perveniunt, sed citius moriuntur.* Et AVICENNA *fen. 3. primi l. doct. 5. cap. 1.* cavendum maximopere, ne morte subita intercipiatur, qui sic affectus fuerit, his verbis commonuit: *Ille*, inquit, *cui tremor cordis assidue contigerit, de se ipso sit sollicitus, ne subita intercipiatur morte, quod symptoma hujusmodi, cum principis partis proprium sit, in syncopen, & inde in mortem facile transmutetur*; sicut idem auctor *fen. XI. tertii tr. Cap. II.* conceptis verbis affirmavit. Neque profecto parvi habendus ac negligendus est hic affectus, a quacunque demum suboriatur caussa: namque non raro contingit, ut ille, si cor ultra sphæram elasticitatis adeo distendatur ut se constringi nequeat, in lethalem suffocationem, ac syncopen terminetur. Et facilis quoque illius in periculosam hæmoptysin, phthisin, cachexiam, asthma convulsivum, hydropem pectoris & anasarcam est transitus. Metuendum maxime de infelici est exitu, si palpitatio fuerit frequens, si magna, si cum anhelitu, animi deliquiis, & pulsus inæqualitate contingit. Generatim & in prognosi rite suppeditanda, & curatione mali feliciter absolvenda, adnotare oportet Medicum, num cordis palpitatio sit idiopathica, aut, quæ caussam intra ipsum cor, aut saltem vasa ipsi vicina agnoscit; anne symptomatica, quæ morbis spasmodicis, convulsivis, hystericis, ac hypochondriacis tanquam molestum jungitur symptoma. Illa curari fere nequit; hæc, sublato primario morbo, prorsus cessat.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Curatio affectus nostri convulsivi, quo hic magis inveteravit, eo difficilior redditur: namque cordis fibræ, si tam frequenter præter naturam vellicantur, ac distenduntur, tandem adeo debilitantur, ut morbus fiat habitualis, & à levissima resuscitetur caussa. Quare si in ullo, certe in hoc morbo, principiis obstare oportet; quoniam non nisi nascenti morbo, perfecta curatio, ipsi vero invalescenti, præsertim idiopathico, palliativa duntaxat superest medela. Ipsa vero medendi ratio hæc est: 1) adniti oportet, ut nimia commotio partium fibrosarum & nervearum cordis ac vasorum apte sopiatur. 2) Sanguinis stasis circa cor & pulmones impediri debet; ejus adfluxum revocando, ac circulum reddendo liberiorem. 3) Caussæ, quæ malum excitant, extra paroxysmum sunt removendæ.

§. II.

Quidnam in paroxysmo sit faciendum.

Quod *paroxysmos* attinet; dispiciendum est rationali Medico, quæ occasionalis caussa ad illum inducendum contribuerit. Si videlicet nimiam humorum ebullitionem subesse cognoverit; præstantissima sunt remedia, quæ temperant illam, simulque vi pollent præternaturalem partium solidarum motum compescendi. Hoc nomine præclari usus sunt pulveres antispasmodici, qui ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, nitro depurato, cinnabari, succino, dente hippopotami philosophice præparato, cornu cervi sine igne, & tantillo extracti castorei apparantur; nec non pulvis noster præcipitans vel solus, vel liquori anodyno minerali nuptus, & ex haustu aquæ frigidæ, quæ in temperando humorum orgasmo, excellentem obtinet virtutem, liberaliori sumtus. Ubi flatulentia intestinorum sustentat malum, alvus adstricta, cutis arida, pedesque frigidi sunt; præter dicta interna temperantia, externis quoque dimicare convenit; & inprimis flatuum per inferiora subductioni, alvinæque excretioni succurrendum per clysteres oleosos leniter carminativos. Pedes quoque in aquam tepidam immittere oportet; sed ea cautione, ut si justo frigidiores fuerint, prius pannis calidioribus probe fricentur. Quandocunque nimiæ hæmorrhagiæ præcesserunt, virium que insignis prostratio cum crebris animi deliquiis præsto est, temperantibus jungenda sunt analeptica; veluti mixturæ, quæ ex aquis liliorum convallium, melissæ Turcicæ, cinnamomi sine vino, cerasorum nigrorum, pulvere Marchionis, lapidum cancrorum, liquore anodyno, & syrupo quodam analeptico, v. g. florum quatuor cordialium conficiuntur. Et ipsa essentia ambræ egregia virtute & analeptica, & roborante in hoc casu pollet.

§. III.

Externa in paroxysmis adhibenda.

Neque vero sperneodus est externorum remediorum usus: ex quorum numero sunt fotus sacculique discutientes, & balsamici, ad præcordia & cordis scrobiculum adplicandi, qui ex roremarino, mentha, melissa; floribus chamomillæ Romanæ aliisque speciebus, aqua melissæ vinosa, sive *Peau des Carmes* irroratis adparari possunt. FORESTUS melissam viridem cum borragine calefactam, & cum aqua rosacea, ac momento aceti admotam laudare satis nequit: cui scopo etiam balsamum nostrum vitæ, præcordiis inunctum faciet satis. Denique si sanguis abundaverit, & per satis longum tempus ex vena haud detractus fuerit; nec ex commendatis remediis paroxysmus cedere velit: nihil fere superest, quam ut vena vel in pede, vel etiam, si reliquæ permiserint circumstantiæ, in superioribus corporis partibus tundatur, & sufficiens cruoris detrahatur quantitas. Sic enim liberantur præcordia à nimia humorum mole; ac æquilibrium inter solidas, fluidasque restituitur partes. Hinc HORSTIUS *Lib. III. Obs. 16.* venæ sectionem in ipso paroxysmo ad miraculum profuisse testatur. Quidam facta lateris dextri ad terram inclinatione, paroxysmos levare ac tollere possunt: quales casus ipse vidi aliquoties, & unum in A.N.C. *dec. I. anno II.* relatum legi. Neque obscura est ratio; hoc enim incurvato corporis situ, celeriter sanguinis per venam cavam descendentem ad cor affluxus paulolum intercipitur.

§. IV.

De venæ sectionis usu.

Extra paroxysmos omnis curandi intentio eo est dirigenda, ut caussæ malum foventes tollantur, vel saltem imminuantur. Quo quidem fine impigre invigilandum est, ut quæcunque subsit caussa, excepta quæ defectu sanguinis oritur, humorum incrementum studiose præcaveatur. Sic enim succurrimus plenitudini, ac spissitudini illorum; sic quoque polyporum, si præsto fuerint, retardamus augmentum. Et sane præstantissimum, cujus ope hoc fine potiri licet, remedium est decenter instituta venæ sectio: quæ sicuti in

in ipso paroxysmo insignem fert opem, ita quoque extra illum, ad præcavendas novas accessiones, egregiam exserit virtutem. Hinc GALENUS *Lib. V. de locis affectis Cap.* 2. adfirmare non dubitat, omnes palpitatione cordis laborantes, venæ sectione, & alimentis, ac medicamentis attenuantibus curatos fuisse ac liberatos. Consentiunt hac in re ANT. AB ALTOMARI *Cap. XLV.* CAPIVACIUS *Lib. II. Pract. cap.* 8. VICTOR TRINCAVELIUS *in Prælect. de compos. medicament. & Cap. de palpitatione cordis.* STALPART van der WIEL *obs. rarior. Cent. I. obs.* 36. ZACUTUS LUSITANUS M. P. H. *Lib. II. hist.* 39. *pag.* 251. & VERZASHE *obs.* 90. Hoc sane remedii genus, uti in illis, qui ex nimia sanguinis plenitudine, aut etiam spissitudine cordis palpitatione laborant, omnium remediorum vim & superat, & secundat: ita sane unicum fere est subsidium, quo eos, quos polyposa in corde concrementa vexant, solari possumus.

§. V.

Quomodo oppugnentur sanguinis spissitudo, atque polypi. Præterea pressius ad caussarum ablationem accedendum erit; quo quidem nomine, si symptomatica fuerit cordis palpitatio, ad morbum primarium in medendo respicere oportet. Hic si fuerit hypochondriacus, repetenda & in usum vocanda sunt ea, quæ *Cap. de malo hypochondriaco* commendavimus. Præsertim vero quædam animadversio debetur humorum spissitudini; quæ sicuti mater est concretionum polyposarum; ita eandem fere cum his requirit curationem, hac differentia, ut ea in simplici humorum spissitudine funditus exstirpanda, in polypis vero non nisi ad graviora pericula præpedienda locum habeat. Utroque autem casu hic est curationis cardo, ut & alimentis & medicamentis perpetua humorum fluxilitas conservetur, atque salutarium excretionum successus adjuvetur. Quamobrem præscribenda sunt infusa ac decocta aperientia, attenuantia, ac resolventia; brodia ex jusculis tenuioribus cum radice cichorei, graminis, herba chærefolii &c. parata. Commendat quoque in tali cordis palpitatione, quam melancholicam vocat, serum lactis RHODIUS *Lib. II. obs.* 40. Omnium vero medicaminum virtutem longissime superant aquæ minerales, inque primis thermæ Carolinæ: quippe quæ humores spissos, coagulatos, viscidosque optime resolvunt, attenuant, impuros per excretiones proscribunt, viscerumque infarctus feliciter reserant. Et novi profecto quædam subjecta, quæ palpitatione cordis vexata, polyposa in corde fovere videbantur concrementa; & ab usu venæ sectionis, thermarumque Carolinarum annuo, se per multos annos in vita conservarunt.

§. VI.

Curatio mal. à retentis hæmorrhoidum orti. Quando malum caussam & originem habet à mensium, vel hæmorrhoidum retentione: operæ pretium erit, has excretiones in ordinem revocare; id quod medicinis temperantibus, antispasmodicis, diluentibus, blandis laxantibus, venæ sectione, pediluviis, balneis, aquis thermalibus, aliisque pro circumstantiarum varietate peragere licebit. Quod si ulcera, scabies, arthritica materia, aliaque exanthemata intra corpus depulsa, evacuatis per blanda laxantia, quæ in primis viis hospitantur, crudis sordibus, stu-

dendum est, ut materiam acrem subtilem in massa sanguinea obertantem involvamus, ad exitum disponamus, atque tum per cutis spiracula eliminemus. Quem in finem egregiam præstabunt utilitatem absorbentia, ac diaphoretica fixiora; aut acidula: veluti est mixtura simplex cum liquore anodyno primum solo, deinceps spiritui bezoardico *Bussi*, vel cornu cervi succinato nupto maritata. Hoc etiam fine prosunt infusa calida theiformia, mane intra lectum cum regimine diaphoretico, eoque temperatissimo sorbillanda. Ubi denique vitium in ipso corde, ejusque præternaturali constitutione, duritie ossea, excrescentia, abscessu &c. latet: nihil prorsus valet ars medica. Interim ne nihil egisse videamur, eadem via, qua oppugnandos diximus polypos, incedendum erit.

§. VII.

Methodus præservatoria. Præstantissima vero methodus, qua hoc morbi genus præservare licet, in studiosa caussarum occasionalium evitatione atque rerum non naturalium recto usu consistit. Quamobrem ii præsertim, qui polypis onerati videntur, sunt admonendi, ut motum corporis, maxime fortiorem fugiant; ne commotis ex eo humoribus, avellantur forsan fibrosæ illæ concretiones, & libere in vasis fluctuando, celeriorem ac funestum producant eventum: bene id monente GABELCOVERO *loc. cit. Cent. III. curat.* 114. qui etiam suadet, ut vestimenta, præsertim abdomini, femoribus, ac ulnis, maxime compressoria in sexu sequiori, laxiora admoveantur. Hoc non minus, ac alia momenta egregie explicat CRATO, dum *Lib. V. Consil.* 12. dicit: *adstrictior vestis circa ventrem improbatur: bene ventriculus, & pectus munienda sunt, ne ulla frigida aura ad ea penetret. Versari etiam in aura frigidiori minime tutum est; nocturnus aër vitandus, & incohante palpitatione subito clyster injiciendus, & manus ac pedes fricandi.* Victum porro non minus ac potum uportet esse tenuem; ac cibi, qui flatus movent, cane pejus & angue evitentur. Cum primis vero cavendum ab animi affectibus, maximeque ab ira, atque terrore, ut & a voluptatibus venereis & nimiis meditationibus; utpote quæ res ex sua natura hunc affectum in scenam producere valent. Postremo opera danda est, ut excretiones corporis bene respondeant, alvus semper officio suo fungatur, & transpiratio liberior conservetur.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa opiata. Commendant auctores quidam opiata in cordis palpitatione remedia, & de iis magna prædicant. Verum cavendum maxime suadeo, ne vaporosa & fortiora narcotica, qualia sunt opiata, præsertim minus correcta, in hoc affectu consopiendo interne adhibeamus; quippe quæ, & cumprimis si offerantur iis corporibus quorum vires ab enormioribus hæmorrhagiis penitus fere prostratæ sunt, potius damnum inferunt, & malum deterius reddunt, tantum abest, ut solamini sint adflictis. Fœminis autem hystericis, in paroxysmis qui palpitatione cordis stipantur, non sine fructu naribus admovere licet vaporosa fœtida ex castoreo, ala fœtida, pennis

H 3 ustis

ustis &c. parata. Contra vero in hisce casibus à suaveolentibus cavendum est: quippe quæ non modo ipsum malum exacerbare, verum etiam protinus revocare valent.

§. II.

Pediluviorum usus.

Quemadmodum in omnibus spasmodicis affectibus, tam circa venarum in pedibus incisionem, quam pediluvia, perpetuæ instar regulæ tenendum est, quod hæc medicamina, si pedes frigidi fuerint, minime in usum vocanda sint; quoniam malum sic exacerbatur: ita præsertim hanc cautelam in cordis palpitatione adnotare oportet. Potius frictionibus, ac fomentationibus humorum adfluxus in pedes est invitandus, & tum ejusmodi subsidia adplicanda.

§. III.

Quæ conferant in cordis palpitatione ab anæmia inducta.

Quandocunque malum ab humorum, per hæmorrhagias deperditorum inopia, & virium jactura originem traxit; analeptica & vires reficientia, quæ vero minime nimis calida esse debent, ne orgasmum inducant, sunt adhibenda: ex quibus instar omnium esse potest essentia ambræ cum liquore anodyno mixta. Succurrendum porro est cibis nutrientibus, lacticiniis, emulsivis, quæ sanguinem cito regenerant: & quo digestio fit vegetior, ea sunt conjungenda subsidia, quæ tonum ventriculi roborant, veluti est elixir nostrum viscerale balsamicum. In malo chronico commendamus etiam aeris & loci mutationem, peregrinationem, jucundumque consortium.

§. IV.

Circa emetica purgantia aliaque acriora.

Emetica, fortiora purgantia, commoventia, volatilia, nimis aromatisata, & acriora, studiose in hoc malo sunt evitanda: ea enim humores nimis commovent, & ventriculum spasmo afficiunt, quem presso pede humorum ad præcordia affluxus insequitur. Ob vim commoventem caute etiam cum balneis aquæ dulcis procedendum est; illa enim, si adhibeantur, tepidissima, & paroxysmo remittente ex usu esse debent. Contra blanda diaphoretica, in eo potissimum casu, ubi retropulsa sunt exanthemata, insignem merentur laudem; quippe quæ lenem provocando sudorem, inimicam materiam simul expellunt, ac efflorescentiam ad corporis superficiem revocant.

§. V.

Sectio venæ jugularis.

Quando cordis palpitatio ab insigniori plethora originem traxit, faciesque cruore valde turgida adparet: præstat interdum sanguinem, ex tusa vena jugulari externa detrahere. Sed notandum circa talem est operationem, ut tepidiora pediluvia, & ante, & inter eam adhibeantur, ne nimius fit ad superiora sanguinis affluxus. Nonnunquam quoque necessitas postulat, ut præmittatur phlebotomia in pede; & ea in collo posthæc instituatur.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Palpitatio cordis a cessante narium hæmorrhagia.

Generosa & venusta XVIII. annorum virgo, hilari & acuto ingenio prædita, succi & sanguinis plena, lauto vivendi generi adsueta, singulis fere pueritiæ annis sanguinis satis insigne ex naribus profluvium experta est. Quo vero per biennium jam parcius succedente, exinde vel acerbiori capitis dolore, vel cordis vehementi pulsatione, magna cum molestia ad aliquot dies interdum perdurante, haud absque ingenti virium collapsu afficiebatur. Eadem quoque motu paulo validiori & animi & corporis vel repetebat vel ingravescebat cum pectoris oppressione & spirandi angustia, pulsu subinde intermittente & inæquali conjuncta. Neque parum hic affectus capiebat incrementi, quando ex male concoctis alimentis dolore ventriculi tensivo & pressorio cum flatibus & ructibus ore plurimis emissis angebatur. Ceterum vero notatu erat dignissimum, quod parentes, in adolescentia, similes plane affectus, nimirum & narium hæmorrhagias, & cordis palpitationem fuerant experti. Hi igitur crebrius meam requirebant opem & consilium; equidem nolui multa fausta promittere, eo quod polyposi concrementi quidpiam jam tum præcordiis inhærescere judicabam. Ad levandum tamen malum suasi, ut sanguinem, qui ob copiosum mensium successum nunquam antea à chirurgo fuerat detractus, ex brachii vena bis vel quater mitteret quotannis; à vino, quo una cum parentibus, qui in regione vinis abundante & cerevisiis carente nati ac educati erant, liberalius inter cibum uti consueverat, inposterum abstineret, & loco potus ordinarii aquam puram simplicem sumeret. Deinceps quoque animi ac corporis quietem commendavi, quibus effectum est, ut mitioribus deinde factis paroxysmis & corpus contabefactum & vires collapsæ incrementum ceperint. Denique vero elapsis aliquot annis ingenti mœrore ob parentis obitum perturbata, gravius afflicta, & febre tandem superveniente hectica, è vivis sublata est.

Epicrisis.

Id non semel, sed sæpius observavi, sanguine ob nativam & hæreditariam corporis dispositionem abundantes, sub primis ætatis annis, quando per nares crebrius sanguinem evacuarunt, hoc subsistente fluxu cephalalgiis, imo cordis palpitationibus valde tentari; ita quidem, ut accedente narium hæmorrhagia, cordis tremor desinat, ista vero vel imminuta, vel penitus sublata invalescat. Et sicuti diæta, quæ succos temperatos copiose ingenerat, eorumque ebullitionem concitat, causam omnino huic affectui subministrare valet: ita victus tenuis, potus aquæ simplicis loco vini vel cerevisiæ, sanguinis quoque superabundantis per vices repetita missio, non modo si corpus natura dispositum sit ad tale malum, id præservandi, sed etiam si præsens est, mitigandi vel sanandi insigni omnino energia valent; adeo, ut etiam polyposis in gignendis concretionibus, quæ sanguineæ complexionis hominibus valde sunt familiares, & nostrum affectum incurabilem efficiunt, satis valide resistant.

Observatio II.

Palpitatio cordis ex sanguinis vitio.

Vir generosus XX. & aliquot annorum, patre aulico mere sanguineo, qui canonice quasi omnes, qui à sanguinis copia nascuntur, morbos a primis pueritiæ annis passus fuerat, natus, gracilioris sed proceri corporis, validis, cum in Academia degeret, corporis exercitiis vacans, postea quoque in aula fortiori pilæ lusui adsuetus,

cum

cum aliquando per aliquot dies eidem incumberet exercirio, finito isto omnibus fere viribus collapsis in animi deliquium incidebat; subsequenti insigni cordis tremore, quo eo tempore à levi corporis vel etiam animi motu sæpius fortiter ad aliquot horas correptus fuit. Ipse vero, uti in aula mos est, nulla habita diætæ & regiminis ratione, cum liberalius se ingurgitaret vino, factum est, ut subsequentibus annis, præsertim verno & autumnali tempore vires sumendo tam graviter sæpenumero priori tentaretur afflictione, ut præ summa spirandi angustia & præcordiali anxietate ferme semianimis jaceret; extremis algescentibus, & facie ac pectore sudore frigido perfusis, pulsu languido & inæquali, quandoque etiam intermittente. Ad mitigandos graviores, si forte incidebant paroxysmos, non præsentius inflexione dextri capitis lateris ad terram elevatis cruribus auxilium invenit. Suasi ego potum aquæ frigidæ, crebriores sanguinis è brachio dextro missiones, a spirituosis abstinentiam, atque ut quieti se daret, & quotannis aquis thermalibus Carolinis, quæ à molendino nomen habent, uteretur. Cui consilio etiam paruit, & rariora inde longeque mitiora expertus est pathemata.

Epicrisis.

I. Sub validissimo ejusmodi & diutius durante exercirio, quia sanguinis ad cor, & omnis generis vasa vehementior est impulsus; fit inde, ut crebrius succedente vehementissima ventriculi cordis dextri, imo arteriæ pulmonalis expansione, robur fibrarum cordis & illius arteriæ, una cum systaltica vi maxime imminuatur; ita, ut copiosius aggesto, & difficilius progredienti sanguini, qui convulsivæ cordis motioni causam præbet rite propellendo non sit æqualis ac sufficiens.

II. Quod vero ab inflexione capitis ad dextrum latus in terram, morbi vis statim remiserit, id inde factum existimo: quia sub tali situ impetuosior sanguinis ad dextrum cordis ventriculum per venam jugularem affluxus impeditur, ut postea eo melius congestum sanguinem per arterias expellere possit.

III. Sectio venarum jugularium, imo earum quæ in brachio sunt, in hoc morbo majoris est efficaciæ, quam ea quæ aliis locis ventilatur, quippe, quo proprius ea fit loco affecto, eo præsentius auxilium ferre observatur. Sed videndum maximopere est, ne confertim & semel, sed repetitis vicibus emittatur sanguis; ne impedito legitimo humorum ad cor affluxu, sublataque simul omni systole animi deliquium accersatur.

IV. Ad generationem vel augmentum polyporum in corde ejusque vasis, qui subitum non modo vitæ exitum, sed & funestos & graves morbos, hydropem, asthmata, & id genus alios inferunt, præcavenda, ego simplici aquæ potu vel etiam thermis Carolinis, quæ sale abundant alcalino, præstantius vix aliquid inveni; sed opus est, ut mature id consilium exsequamur.

OBSERVATIO III.

Palpitatio cordis ex terrore, cum insequente hy-

Puer XII. annorum, constitutionis tenerrimæ, ac macilentæ, temperamenti sanguinei, ob grave domus incendium, ingenti perculsus terrore, protinus in cordis palpitationem incidebat; quæ per intervalla longo tempore exercebat illum, & à passu maxime invalescebat. Dati à Medico pulveres an epileptici cum opiatis remixti exacerbabant malum; cui post aliquot septimanas, dolor hypochondrii gravativus, interdum tensivus, respirandique difficultas accedebant. Hinc judicatum fuit, palpitationem ex obstructis hypochondriis fuisse subortam; & ideo anthypochondriacis, aperientibus, martialibus, aliisque, sed frustra pugnatum est remediis. Quare, cum nullum fere superesse videretur consilium, per anni dimidium omnem medicinarum usum respuit æger: atque tandem mire extenuatus, pedum primo, mox totius abdominis tumore prehendebatur, cum insigni palpitationis levamine; superiora marcescebant, adpetitus peribat, ingens vexabat tussis, & hoc immedicabili pressus hydrope, diem obiit supremum.

drope lethali.

Epicrisis.

Quod gravis terror cordis palpitationem inducere possit; vel eo tempore docemur, quo periculosa incendia urbis incolas terrent: tum enim plures palpitante tremore infestatos discurrere videmus; veluti hoc malum eo in casu esset epidemium. Prout vero subjectorum diversa est constitutio; diversum quoque terror edit effectum, plus minus graviorem. In nostro puero mali vehementiam adauxit opiatorum pulverum usus; quibus sanguis viscidior, & ad subeunda concrementa opportunior redditur. Atque cum tali ratione, morbus in principio inconvenienter tractatus, dein plane sibi relictus fuit: non fieri potuit, quin humores hinc inde stagnaverint, eorumque serosa portio extravasata, hydropem generaverit. Tum vero, cum nimia succorum moles extra vasorum alveos extravasata, à corde derivata fuit; ejus motus palpitatorius omnino mitior esse debuit.

OBSERVATIO IV.

Palpitatio cordis à nimia sanguinis commotione.

Juvenis, annos natus XVIII. temperamenti cholerici, tenerioris constitutionis, & vivacis ingenii, hausto post vehementem iracundiam copioso potu, eoque frigido, mox ingenti cordis palpitante motu corripitur. Is per integrum vexabat annum, ita ut per intervalla, mox aliquot horarum, mox dierum recrudesceret; & à quavis humorum commotione, vel per vinum calidius, vel fortiorem corporis motum, vel graviorem animi affectum excitata, nec non ab usu ciborum flatulentorum protinus rediret. Interim manebant integræ vires, adpetitus avidior, sanguine vultus, totumque corpus turgebat: quare, in cassum datis varii generis antispasmodicis, succinatis, castorinis, pulveribus antepilepticis, pilulis aperitivis, aliisque, tandem sanguis, ex vena in pede tusa, singulis detrahebatur mensibus; quo facto, juvenis ille, à malo suo feliciter fuit liberatus.

Epicrisis.

Variæ in præsenti casu concurrunt caussæ; quarum una alteri manus præbuit auxiliatrices. Juvenis nimirum ille ingenti humorum prædictus copia, simulque ad eorum stagnationes dispositus fuit. Accessit iracundia, quæ vim possidet exæstuandi, & ad habitum corporis compellen-

di sanguinem; potus vero frigidus eundem in orgasmo constitutum ad interiora validius rapiendi facultate pollet. Quamobrem hujus copia nondum imminuta, in cassum utique data fuerunt cuncta, utut præstantissima remedia. Præstat potius in tali casu, sanguinis molem venæ sectionibus sæpius repetitis imminuere; atque tum relaxatis fibris, per congrua subsidia, veluti sunt martialia, pristinum instaurare robur.

Observatio V.

Palpitatio cordis à polypo lethalis.

XVIII. Adolescens annorum, celeberrimi archiatri filius, constitutionis tenerioris, post corpus pilæ lusu ad calorem, sudoremque commotum, copiosam ingurgitavit cerevisiam; neque vero ullam, præter corporis lassitudinem, inde sensit molestiam. Elapsis duabus septimanis, largius hausit vinum; & insequente nocte protinus insigni capitis dolore, præcordiorum anxietate, vomitu, cordisque palpitatione corripitur. Hanc retinuit per quatuor annos, modo longioribus, modo brevioribus intervallis recurrentem, atque cum gravissimis semper stipatam anxietatibus: notabile tamen fuit, paroxysmos, incurvato corpore, vel reclinato ad dorsum capite, insigniter imminutos ac mitigatos fuisse. Si corpus fortiter commovebat, vinum large bibebat, aut animi quodam affectu exardescebat; vel etiam in sinistro decumbebat latere, repente invadebat paroxysmus, sub quo urina ferebatur tenuis & aquosa. Usurpavit varii generis remedia, sed in cassum; quin martialia malum exacerbarunt, sed frictiones pedum, ac clysmata semper levamen ferebant. Tandem se contulit ad Bremense Gymnasium; ubi victu salso, ac aëre marino usus, pejus semper habere cœpit; donec tandem mortuus in lecto repertus fuit. Cadavere aperto, cor miræ fuit magnitudinis; & dexter maxime ventriculus, cum pulmonibus à cruore valde distentus adparuit; sinistrum autem thalamum, & arteriam aortam polyposa obsidebat concretio.

Epicrisis.

Mors in hoc casu clarissime ostendit, polyposam concretionem cordis palpitationi caussam dedisse: quæ qua potissimum ratione, ab haustu potus frigidi, corpori commoto ac calenti ingesto, generetur *Obs.* 2. jam docuimus. Hujus ergo cum prima jam posita fuerunt rudimenta; accedens copiosior vini potatio, adauxit humorum circulum, eosque celerius per cordis movit musculum: qui, debilitato naturali robore, à nimia sanguinis mole oppressus, & ad vafidam, palpitantemque incitatus fuit resistentiam.

2) Increscente sensim polypo, non mirum est, si paroxysmus a quovis humorum orgasmo, per iram, terrorem, motum, vini potum, quin etiam frigus ac martialia, excitatus fuit & adauctus. Horum enim omnium ea est natura, ut partes externas constringendo, vel sanguinem nimium commovendo, humores majori nisu ad præcordia compellant, quam quidem cor illud repellere potest. Observamus igitur sæpius, quod in hisce paroxismis, extremorum & inferioris abdominis adsit quædam constrictio: hinc urinæ tum tenues minguntur, & clysteres pariter, ac pedum frictiones, horum spasmum relaxando, solantur miseros.

3) Quando in sinistro latere decubuit, paroxismus eam ob rationem revocatus fuit, quoniam pulypus liber orificio arteriæ magnæ se tum opponebat, sanguinisque circulum perturbando, malum excitabat. Neque dubium est, quin in somno ex hoc situ fuerit suffocatus.

4) Omnis crassus, marinus, humidus ac frigidus aër, subjectis cordis palpitatione laborantibus infensus est: is enim constringendo externum corporis habitum, succos ad interiora magis cogit, & ad eorum spissitudinem ac dyscrasiam multum contribuit. Neque vero calidior aër, qui humores nimis rarefaciendi vim possidet, iis convenit; sed serenus, qui nec justo calidior, nec solito frigidior est.

Observatio VI.

Palpitatio cordis à variis caussis sustentata.

Vir generosus, militiæ præfectus, xxx. annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, post vehementiorem per aliquot milliaria equitationem, paulo liberalius vino generoso indulsit, veneremque simul exercuit immoderatam. Nox quæ sequebatur erat inquieta, & gravi cordia palpitatione interrupta; quæ per aliquot etiam dies graviter, & per intervalla persistebat. Conquestus insuper de viribus prorsus dejectis, & totius corporis debilitate, ex consilio Medici, aquam melissæ spirituosam, quam *l'eau des Carmes* vocant, paullo majori copia sumsit. At malum validius, præsertim noctu circa horam matutinam tertiam, summa cum molestia invadebat, ac per aliquot horas, cum copioso sudore, tantaque anxietate adfligebat, ut lectum deserere, & discurrere cogeretur: ceterum alvus non rite respondebat, & hypochondria flatibus distendebantur. Elapso mensis spatio, cum meam quoque flagitaret opem, inquisivi in anteactum vitæ genus; atque sic percepi, ipsum ante decem annos, sputo cruento, cum hypochondriacis passionibus laborasse; nec non cruorem per venas hæmorrhoidales profudisse; atque elapso abhinc anno, tertiam neglectui habuisse phlebotomiam. His exploratis, cum insuper plenum deprehenderem pulsum, dedi consilium, ut detracta protinus ex vena in pede tusa, sanguinis larga portione, loco cerevisiæ, aquam puram fontanam, cum quarta vini parte remixtam biberet; & cubitum iturus pulverem Marchionis, cum nitro, ac succino, nostra methodo præparato, ex aqua melissæ sumeret. Quibus recte adhibitis, egregie habuit.

Epicrisis.

Ad generationem molesti hujus mali, plures utique in hoc casu conspirarunt caussæ: nimirum 1) nimia sanguinis ob vasorum corporis dispositionem, & omissam venæ sectionem generata abundantia, 2) vehementior corporis commotio, 3) immoderatior vini ingurgitatio, 4) veneris intemperantia, & 5) remediorum analepticorum abusus. Ex hisce vero momentis prudens Medicus, omnino veras medendi indicationes poterit invenire; quippe, quæ in eo consistunt, ut imminuta sanguinis mole, illius nimia expansio ac turgescentia sistatur. Huic autem scopo obtinendo, nihil sane venæ sectione, ac aquæ frigidæ potu, nec utilius, nec convenientius est. Quanto pretio phlebotomiam suo

suo jam tempore habuerit GALENUS in persanando hoc malo; testatur *Lib. V. de loc. affect. Cap. 2.* Etenim *palpitatio cordis*, inquit, *pluribus integra valetudine degentibus, tum adolescentibus, tum adultis, subito sine alio manifesto accidente evenire visa est, atque omnes eos sanguinis detractio juvit; & hoc accidente plane liberati sunt, qui post sanguinis missionem, tenui victu, similibusque medicamentis usi sunt: quos vero hujusmodi accidens rursus infestavit, eadem cura sanatos vidi.* Quod ad potum aquæ frigidæ, fontanæ simplicis attinet; ego certe eximiam, & plane singularem ad levandum hoc malum, sive à nimia sanguinis exundantia, sive ex nimio illius ac virium defectu obortum fuerit, ab ejusmodi potu, moderatius & crebrius sumto deprehendi; eo quod exæstuantem nimis sanguinem deprimat, vires dissipatas colligat, fibrasque relaxatas roboret.

Observatio VII.

Palpitatio in sene à vehementiori equitatione excitata.

Dum hæc scribo, requirit meum per litteras judicium Illustris quidam Transsylvaniæ Liber Baro, annorum LXIII. temperamenti cholerico-melancholici, continuisque curis ac laboribus implicitus. Hic ante aliquot menses, ceteroquin sanus, ad vicinos iter facturus campos, equo insedit ferociori ac insolentiori; & fortiori molestaque succussatione, corpus ad senectutem vergens, vehementer conquassavit. Descendens equo, protinus in tantam incidit cordis palpitationem; quæ non manus solum pectori admotas valide feriebat, sed vestimenta quoque violenter vibrabat; virumque illustrem per integram ac dimidiam horam adeo premebat, ut loqui haud potuerit. Vena quarto abhinc die tundebatur: sed nihilo minus molesta palpitatio, utut priori levior, per vices recurrebat, & adhuc vexat: junctis animi, qui antea benignior erat, atque hilarior, insigni morositate, continuis vigiliis, & somno, si forsan accederet, multis terriculamentis, innumerisque phantasiæ lusis interrupto.

Epicrisis.

Discimus ex hoc casu, quantum detrimenti iis, qui spissis humoribus imbuti, aut polyposis rudimentis præditi sunt, inferat fortior corporis motus. Quemadmodum enim hic, si placidior fuerit, ad resolvendum humorum coagulum, multum confert: ita sane, si fortior ac immoderatior sit, non modo ad generandos polypos contribuit, verum etiam illos sæpenumero a firmiori cohæsione avellit, & ægros vitæ submittit periculo. Idem occasionalem præbuit caussam palpitationi cordis, qua Vir illustris premitur: dum humores crassos, viscidosque, quos ille, ob vitam laborum ac ærumnarum plenam, sibi contraxit, nimium commovit, vel rudimenta polyposa, quæ forsan obsederunt cor, avulsit. Optassem sane ut statim incisa fuisset vena; quoniam tali ratione augmenta morbi præpediri potuissent. Interim commendavi, ut eam adhuc, si sanguis abundaverit, institui, ac singulis binis mensibus iterari curaret; non minus pediluviis tepidioribus uteretur; & quum in ea regione vino calidiori Hungarico nimis indulgere solent, hoc vitaret, & potius aquam vel solam, vel cum cinnamomo decoctam potaret: quibus non dubito, quin si nondum polypi firmas egerint radices, morbi sanationem, sub convenienti victus observatione, & motus corporis moderatiori exercitatione, simus impetraturi.

Observatio VIII.

Cordis palpitatio ex cicuta aquatica mammis, loco petroselini ex errore adposita.

Illustris fœmina, XXX. annorum, teneræ sed vegetæ constitutionis, animi tamen sensibilioris, tertia vice puerpera, quarto post partum die ad lac reprimendum, quod ipsa infanti præbere noluit, usa est epithemate, mammis lacte admodum turgentibus apposito; & ex cicuta aquatica, detestabili obstetricis errore pro herba petroselini habita, confecto. Sensit mox inde ingentem cum dolore pungitivo, rubore & præcordiorum anxietate ardorem; postridie copiosæ in mammis apparebant vesicæ, satis latæ; quæ remoto epithemate acerrimam effuderunt materiam; sed inde pessime habuit puerpera: summa enim spirandi angustia, & ingenti cordis palpitatione ac tremore vexabatur. Chirurgus ad erysipelaceum tumorem & dolorem levandum adplicabat unguentum de cerussa; quo factum est, ut non priora modo symptomata, sed cordis etiam convulsivi motus ita invalescerent, ut accedente virium, & adpetentiæ, nec non somni totali defectu, corporisque marcore increscente, data jam à confessionario benedictione, sæpius animam exspiratura videretur. Alvus præterea valde erat adstricta, sitis inexplebilis, ob aphthas, ac pustulas ardentes faucium ingravescens; quæ symptomata cum cordis palpitatione per tres inhærebant menses. Tandem vero sequuto molestissimo salivæ, per quatuordecim fere dies insistente fluxu, & cordis palpitatio, & reliqua symptomata sensim sensimque evanescebant. Sed ab eo tempore per tres jam annos conflictata fuit pathematibus hypochondriaco-hystericis cum melancholia junctis. Atque in hoc affectu meum desiderans consilium ex Lusatia inferiori huc accessit. Ego per æstatem ordinavi curam fontis Selterani, cum tertia lactis asinini parte mixti; qua absoluta, non sine fructu usa est balneo Lauchstadiensi. Neque vero à pathematibus hypochondriacis, autumno, hiemeque maxime adfligentibus plane libera, per aliquot annos magno cum emolumento adhibuit acidulas Selteranas cum lacte, & liquorem anodynum cum pulvere præcipitante, non neglecto decocti temperantis, ac elixirii visceralis usu.

Epicrisis.

I. Memorabilis hoc in casu est pernicialis cicutæ aquaticæ, extrinsecus adplicatæ effectus, qui à tenuissimo sale acri inflammante, nerveas cordis, & diaphragmatis fibras convellente deduci debet: quippe quod tam firmiter iis inhæsit, ut perseverantem per tres menses cordis palpitationem produxerit. Quemadmodum vero omnium ejusmodi venenorum vis optime liquidis, & acrimoniam demulcentibus infringitur: ita & in hoc casu, à maturo lactis & emulsionum usu optimum sperandum fuisse præsidium certissime persuasus sum.

II. Notatu, imo admiratione dignum est, quod venenum illud vegetabile in excitandis aphthis & largo salivæ profluvio, quo mitigata & suppressa vis morbi est, similem fere indolem ac vim cum mercuriali veneno habuerit.

III.

III. Noxia vero omni procul dubio fuit applicatio emplastri, liberiorem veneni diffiationem inhibentis, quo magis ad interiora conversum est.

IV. Fœmina nunquam fuit antea in passionem hypochondriacam vel melancholicam prona; quæ ob summe debilitatum nervosarum partium, inque primis ventriculi & intestinorum, systema per tam immanem vim morbi demum producta est. Quare etiam ea remedia præscripsimus, quæ blanda & demulcente virtute acrimoniam obtundunt, & nervosis partibus, temperatum motum iis conciliando amica sunt.

CAPUT II.

De Asthmate Convulsivo, & spasmodico flatulento.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Respirationis necessitas.

VEtus, sed verissima, & Medicorum & vulgi est sententia, respirationem & vitam pari ambulare passu. Vitam, omnesque, quibus illa conservatur, functiones, magno illo ac universali sanguinis ex corde ad omnes partes, & ex his ad cor circuitu absolvi, certissimum quidem est: nihilo tamen secius hunc, & consequenter ipsam vitam, absque particulari, ea, ac minori, quæ fit ex dextro cordis ventriculo per pulmones ad sinistrum, humorum circulatione, salvam esse ac subsistere neutiquam posse, adeo verum deprehenditur, ut hac cessante, protinus vita, omniumque functionum exspiret exercitium. Quum vero hic sanguinis per pulmones circuitus, absque libera respiratione fieri omnino nequeat; facile judicare licet, quantum ad conservandam vitam momentum contribuat facilis, & secundum naturam se habens spiratio; & contra quanto sit damno eadem morbosa, impedita, vel plane intercepta: cujus rei clarissimum documentum illi præbent morbi, qui spirandi difficultatem habent comitem.

§. II.

Asthmatis definitio.

Sunt equidem magnæ, & quam plurimæ ægritudines, quibus difficilis ac laboriosa, tanquam molestum symptoma, jungitur spiratio; maximeque tales, quæ in pulmonibus fixam obtinent sedem, veluti pleuritis, peripneumonia, tussis, phthisis, scirrhi, tubercula, & vomicæ pulmonum: attamen multæ insuper dantur tam intra, quam extra thoracem caussæ, quæ respirationi, & vitali humorum circulationi infensæ, summum minantur periculum, & morbum producunt, qui Græcis *asthmatis* nomine venit. Hoc vero secundum nostram sententiam nihil est, quam *impedita, & laboriosa admodum respiratio, cum ineffabili anxietate, & præcordiorum angustia juncta, liberum sanguinis per pulmones circuitum turbans, à variis caussis suborta, periculi suffocationis non expers.*

§. III.

Differentia asthmatis convulsivi a pituitoso.

Quemadmodum variæ sunt caussæ, ita varia quoque asthmatum occurrunt genera. Datur *dyspnœa* quædam levior, quæ subjectis succorum plenis, corpulentis, atque pinguibus familiaris est, maxime si corpus valde commoverint; & nititur quoque difficiliori sanguinis per pulmones progressu, & nimia vasorum expansione, aëris ingressum sufficientem præpediente: sed hæc periculo vacat, & transitoria est. Deinceps occurrit *asthma pituitosum*, quod cum tussi humida, ac rejectione pituitæ viscidæ conjunctum, noctu dieque sub quocunque corporis situ infestat, & copiosiori muci viscidi, vesiculas pulmonales obsidentis, & aëris liberiorem ingressum & egressum præpedientis, ad præcordia aggestioni debetur. De hoc autem *tomo sequenti medic. Syst.* disseremus, & jam de eo potissimum agere constituimus, quod à spasmodica partium spirationi dicatarum strictura, à diversi generis caussis, intra & extra thoracem consistentibus, oborta gignitur, & vocatur spasmodico-flatulentum, atque convulsivum.

§. IV.

Differentia à suffocatione hystericarum.

Hoc vero convulsivum asthma differt omnino à suffocatione convulsiva hystericarum, quæ non nisi spasmodica constrictione, ac veluti strangulatione summarum faucium, laryngia, atque pharyngis nititur; & arctato laryngis canale, aëri sufficiens liberumque ad pulmones iter præscindit: cum in nostro adfectu transitus per arteriam asperam satis liber sit, & vitium in ipsis potius hæreat pulmonibus, adeo, ut nonnunquam sola inspiratio difficilis, exspiratio vero legitime succedat; testante casu in *Consult. med. Tom. I. Sect. II. cas.* 91. recensito. Discernere porro oportet asthma convulsivum, à catharro suffocativo, quippe qui cum vultus rubore, stertoreque stipatus, paralytici quid involvit, & intra paucos dies solvitur: cum illud, stertore vacuum, ad morbos pertineat longos.

A catharro suffocativo.

§. V.

Signa asthmatis convulsivi.

Asthmatis incepturi notæ optime ab ARETÆO *Lib. III. cap.* 11. descriptæ, hæ sunt: *gravitas pectoris, tarditas ad opus solitum, & ad aliud quodlibet gerendum: in cursu, aut in acclivi itinere difficilis & ægra spiratio: raucescunt, ac tussiunt, flatus in præcordiis, atque eructationes præter rationem excitantur: vigilant, noctuque parum & obscure incalescunt: nares acutas & ad spirationem paratas habent. Si malum in pejus ruat, malæ rubent, oculi prominent, veluti in iis qui strangulantur: stertunt dum vigilant, multo magis cum dormiunt; humida, obscura, sonoque carens vox est: multum & frigidum aërem cupiunt; sub dio ambulant, qualibet enim domus ipsis ad trahendum spiritum parva & angusta est. Erecti spirant, tanquam omni aëre attracto potiri cupientes; præ aëris autem cupiditate & os aperiunt, patefaciuntque, tanquam eo ampliore indigentes. Ipsorum facies, præter malas quæ rubent, pallida est; sudor circa frontem & jugula emanat; assidua & aspera tussis infestat; rejiciuntur pauca, tenuia, frigida, veluti quadam spuma efflorescentia; inflante spiritu collum intumescit, præcordia revulsa sunt; arteriarum pulsus parvi, crebri, atque depressi; crura exilia. Quod si hæc ulterius incrementa acceperint, instar comitialis morbi nonnunquam hominem strangulant. At si vertantur in melius, tussis longior & rarior fiet; plura excernuntur saniosa sputa & humidiora; multa per ventrem aquea exturbabun-*

turbabuntur; *urina copiosa excernitur*, *licet nondum quicquam in ea subsidat*; *vox sonantior*, *clariorque reddetur*, *somni longiores*, *quantum satis fuerit*, *efficiuntur*; *praecordia remittentur*; *dolor interdum ad scapulas in remissione transivi*; *anhelitus rarus*, *lenis*, *sed cum vocis asperitate fit*.

§. VI.

Ulterior morbi historia. Quo magis invaluit ac inveteravit malum, eo acerbiora ac vehementiora hæc omnia fiunt. Alvus ceterum plerumque est adstrictior; & urinæ minguntur tenues ac aquosæ. Accedunt frequentissime pedum, dein manuum, faciei, ac dorsi tumores, brachiorum torpor; facies fit lurida, plumbeoque colore notata, jungitur febricula cum typo irregulari, vespertinis exacerbata temporibus; supervenit cachectica corporis defoedatio, cum tumore pedum oedematoso, hydrops pectoris, vel etiam ascites, ac anasarca; atque tandem associatur paralytica alterutrius lateris, vel saltem brachii resolutio; aut loco hujus, quod notabile est, amaurosis, quæ est oculorum paralysis, observata fuit a GOHLIO in Schediasmate, *de asthmate convulsivo à polypo cordis*. Et quoniam tantum non semper suffocatione finitur hoc asthma, dicitur quoque suffocativum.

§. VII.

Subjecta asthmatis convulsivi. Attenta vero experientia docet, eos potissimum homines, qui sunt temperamenti sanguinei, vasis exilioribus, tamen copiosis instructi, obesiores, plethorici, pectoris angustioris: post vehementiorem animi, vel corporis commotionem, quacunque de caussa fiat, tempore præsertim vernali, & autumnali in affectum asthmaticum esse proclives. Multo magis eo tentantur, si mensium ac hæmorrhoidum inordinato fluxu, vel plane defectu laborant, aut consuetas sanguinis missiones, per scarificationem, vel venarum incisionem intermiserunt: nec non si fuerint hypochondriaci, & ventriculus ac intestinorum canalis, ob turbatum vel perversum motum peristalticum, flatibus scateant, & spasmis adfligantur. Eo certius hæc incommoda patiuntur, si excretiones seri acris per quascunque vias fuerint suppressæ, aut languide succedant.

§. VIII.

Defunctorum sectio. Si dispiciamus, eorum, qui hoc morbo perierunt, anatomicam sectionem, deprehendimus plerumque fluctuationes aquarum in pectore, una cum polyposis in corde concrementis; quales casus allegant CAR. PISO *de morb. ex eo luvie serosa pag.* 214. SCULTETUS *in append. observ.* 31. *pag.* 252. ACT. MEDIC. BEROL. *Dec. II. vol. VII. pag.* 67. In quibusdam sola seri in pectore extravasatio, absque cordis polypo reperitur; qualis est observato, quam ACT. BEROL. *dec. II. vol. VIII. pag.* 21. referunt, ubi semul aorta fuit ossea. Contra in aliis pulmones sanguine atro, stagnante, extravasato infarcti reperiuntur, veluti WILLISIUS *pharm. rat. Sect. VII. Cap.* 3. exemplo ostendit; nonnunquam salvis pulmonibus, & bronchiis, polyposa duntaxat in corde concrementa occurrerunt, testantibus observationibus, quas PEZOLDUS *obs.* 58. *pag.* 115. M. N. C. *Dec. III. anno II. obs.* 185. *& Dec. I. anno IV. obs.* 11. memoriæ tradiderunt; ut aliorum, de quibus infra passim mentio fiet, exemplorum historiam silentio prætermittam.

§. IX.

Respirationis negotium explicatur. Quo vero eo clarius adpareat, qua ratione asthmaticus noster morbus generari queat; operæ erit pretium, pauca de respirationis negotio hoc loco præmittere. Ad respirationem itaque naturalem opus primum est, ut ingens illud pulmonum viscus, quod ex innumeris vasis sanguiferis, arteriosis & venosis, fistulis quoque & vesiculis membranaceis est contextum, à fluido atmosphærico, elastico, aereo-æthereo, ampliata per alleviationem costarum thoracis cavitate, ingrediente, sufficienter expandatur. Hac expansione fit, ut per ramos & arteriosos & venosos, qui antea valde erant complicati, jam expansos, sanguis libero, & minus impedito itinere per pulmones, & ad sinistrum cordis ventriculum progredi queat; quoniam pressio vasorum sanguineorum, a vesiculis aëre distentis facta, hunc progressum facilitat. Quum vero aër intra pulmones humidis vaporibus refertus, & elasticitate sua orbatus, iterum exire, & loco hujus recens, ac vi expansiva elastica animatus rursus ingredi debet; necesse est omnino, ut thorax concidat, facto ejus cavitatis spatio angustiori. Alternans ergo dilatatio, & constrictio thoracis, expansio & considentia pulmonum, sufficiens ingressus & egressus aëris, & cordis æquabilis motus, liberam & naturalem efficiunt respirationem, ad vitam sanitatemque conservandam summe necessariam. Quando vero cunque caussæ quædam obveniunt, quæ sufficientem aëris in pulmones ingressum & egressum remorantur, vel musculorum thoracis item abdominis, septique transversi motum dilatatorium ac constrictorium, atque ipsius cordis convenientem systolen, atque diastolen pervertunt; protinus morbus ille, quem explanandum suscepimus, asthmaticus præsens est.

§. X.

Asthma spasmodico-sanguineum. Quibus suppositis, facillimum jam erit, ætiologiam asthmatis spasmodici ob oculos ponere. Et quoniam variæ illius existunt caussæ; primum considerabimus illam, quæ sanguinis vitio debetur. Atque hac ratione observamus, a sanguinis & humorum nimia mole, crassitie, & congestione ad præcordia, grave generari asthma. Quando enim sanguinis & humorum massa majori copia, & impetu ad cordis dextrum ventriculum irruit; majori quoque quantitate ad ramos vasorum pulmonalium congeritur, qua vis aëris inspirati elastica ob sanguinem nimium resistentem imminuitur; & ideo sanguis, qui non satis vegete propellitur per venam pulmonalem, in hujus ramulis stagnat; atque novus ille, quem cordis perpetuus pulsus adfert, vasorum ramos distendit, dilatatque: unde spirandi difficultas, summa anxietas, cordis tremor, ac palpitatio, cum pulsu inæquali, parvo, celeri & frequenti suos mutantur natales. Hoc asthma sanguineum vocari quoque meretur spasmodicum; quoniam stagnans cruor nimium distendit & vasa, & nervorum ramulos & vesiculas membranaceas comprimit. Jam vero perpetuæ instar regulæ tenendum est, quod nimia tunicarum nervearum à copiosius stagnante in iis cruore expansio, caussam præbeat constrictioni spasmodicæ; & vicissim hæc ipsa ad stagnationem

tionem & congestionem humorum multum faciat. Huc pertinent exempla eorum, quorum pulmones post mortem, sanguine atro, stagnante, & extravasato infarcti fuerunt reperti: qualc de sacerdote (quod hominum genus propter crebriorem sermocinationem, humorum congestioni ad pulmones præ reliquis obnoxium est) allegat WILLISIUS *pharm. rat. Sect. VII. cap. 3*.

§. XI.

Asthma spasmodico-flatulentum

Hoc genus asthmatis admodum familiare deprehenditur hypochondriacis; quoniam in iis humores vitales, qui crassiores plerumque sunt, ob inferiorum partium stricturas, majori ad præcordia compelluntur quantitate. Complicantur vero in his subjectis tantum non semper flatulentæ ventriculi, primarumque regionum distentiones; atque malum reddunt longe deterius. Namque dum diaphragma proxime incumbit ventriculo; ab hoc flatibus distento, protinus adficitur; ejusque liberior motus impeditur, atque hinc etiam pulmonum debita expansio coërcetur. Præterea sæpius fit, ut spasmo constringatur septum illud nervosum; quo constricto, oesophagus quoque, qui illud perforat, adeo coarctatur, ut nullus erupturis vaporibus pateat exitus. Inde angustiæ præcordiorum horrendum in modum exacerbantur; & solutis quodammodo vinculis, ructus incredibili & copia, & sonitu exploduntur, malique levamen inferunt.

§. XII.

Asthma convulsivum stricte sic dictum.

Quod stricte *convulsivi* nomen meretur *asthma*, & satis frequens occurrit, fit absque præsentia crassæ materialis caussæ, à spasmodica partium spirationi inservientium, maximeque membranarum cellulis pulmonales investientium constrictione. Dum enim tunicæ nervosæ septi transversi, dum membranaceæ musculorum intercostalium partes, dum sensibiles, quæ pulmonum cellulas undique cingunt, membranæ spasmo constringuntur: arctatur thoracis spatium, coërcetur pulmonum expansio, impeditur aëris sufficiens in cellulas pulmonales introitus, & cruoris per pulmones transitus, ac ex uno in alterum cordis ventriculum circuitus mirifice retardatur. Quum vero constrictæ pectoris regiones nervos suos mutuentur à vertebralibus, atque dorsalibus, qui etiam ad brachia ramos mittunt; facile patet, cur totum pectus cum brachiis grave ac tensum sit, scapulæ, dorsum, ac sternum dolore corripiantur, atque brachia torpore, quin tandem quoque paralysi, ob impeditum a strictura liquidi nervei influxum, adficiantur.

§. XIII.

Caussæ asthmatis convulsivi.

Hæ spasmodicæ constrictiones proritantur à materia acri, subtili, caustica, quin sæpe virulenta, ad dictas nervosas præcordiorum partes incumbente: quæ generatur, atque originem suam repetit à sudorum, maxime in scorbuticis, repulsione; nec non exanthematum, efflorescentiarum, & quarumcunque seri ac lymphæ acrioris excretionum, vel ad artus exteriores depositionum, non sufficienti evacuatione, vel improvida adstrictione. Sic testatur multiplex experientia, malum nostrum exoriri, ab erysipelate, variolis, maximeque morbillis, purpura, maculis & pustulis quibuscunque scorbuticis, haud satis ad corporis superficiem pulsis, aut crasso adstringentium usu retroactis; a scabie, tinea, vel achoribus capitis, crusta lactea, per oleosa, pinguia, aut linimenta sulphurata, præpostere exsiccatis; à pedum foetore repressо: à transpiratione totius corporis subito cohibita; qualis casus reperitur in *Consult. med. Tom. I. Sect. II. cas.* 90. ab ulceribus chronicis, vel fonticulis inopportune consolidaris; qualis observatio de asthmate convulsivo ab ulcere scroti serpiginoso, aqua mercuriali exsiccato ono invenitur *Lib. cit. Tom. II. Sect. III. casu* 64. à podagra vel arthritide partim ex defectu virium, partim male feriatis artibus retrocedente, uti quidem de podagra casus *Consult. Tom. I. Sect. II. cas.* 93. de arthritide *Tom. I. Sect. II. cas.* 92. inserti testantur.

§. XIV.

Asthma convulsivum a fumis metallicis.

Huc fere pertinet asthma illud spasmodicum siccum, quod à fumis metallicis, saturninis, sulphureis, venenatis, arsenicalibus, carbonum fossilium, ac exhalationibus aquæ fortis, iis præsertim evenit, qui in metallis laborant, uti sunt metallicolæ, & quoddam fabrorum genus; Conf. dissert. mea *de Metallurgia morbifera*; & in ACT. MEDIC. BEROLINENS. *Dec. I. vol. VI. pag.* 31. casus recensetur, de fabro ex attractis cineribus metallicis inter æs malleo tundendum in asthma convulsivum delapso. Tetri namque & virulenti istiusmodi vapores, per inspirationem attracti, incumbunt nervosis vesicularum pulmonalium membranis, hasque constringendo, libero ac intimiori aëris in eas accessui iter præcluduut, ideoque grave hoc machinantur malum.

§. XV.

Asthma suffocativum a læsione diaphragmatis.

Sola diaphragmatis strictura spasmodica, absque ullo pulmonum vitio, sufficiens est, totum respirationis negotium perturbandi, & repentinam suffocationem inducendi. In recenti adhuc memoria mihi sunt bini notabiles, sed tristes simul casus, ubi subjecta antehac per omnia sana, ex gravi percussione scrobiculi cordis, & ejus regionis, cui adnexum reperimus septum transversum, subito perierunt suffocata; post mortem dissecata, nullum ostenderunt in toto corpore vitium, quam levem in tendinea diaphragmatis parte sugillationem, ejusque stricturam. Neque minus observatione constat, vulnera in idem diaphragmatis centrum, punctim inflicta, momentaneam intulisse suffocationem; ut taceam spirandi summam difficultatem, quæ ex nervosi illius septi inflammatione percipitur. Neque obscura est ratio: constrictum enim diaphragma retinet convexum, qui sub inspiratione planus esse deberet, situm; quo thoracis cavitatem adeo coarctat, ut pulmones non satis expandi queant.

§. XVI.

Asthma spasmodico-cachecticum.

Neque silentio prætereundum est asthma illud spasmodicum, quod in cachecticis a tumore oedematoso pedum, quacunque de caussa intra corpus repulso, cum gravi pectoris oppressione, & anxietate originem trahit. Ratio fere est eadem cum asthmate sanguineo: namque serum illud spissum ac vappidum, quod in pedibus stagnavit, dum inducta ipsis strictura sursum repellitur, absorbetur à venis sanguiferis, & ad præcordia fertur. Ibi ex dextro cordis ventriculo

culo cum reliqua humorum massa, in arteriam pulmonalem, ejusque ramulos pulsum, hos tanta replet copia, quæ, comprimendo simul vesicas pulmonales, resistit irruenti aëri, ejusque ingressum, ad propellendum per venas cruorem sufficientem remoratur. Ergo stagnat ille sero viscido repletus sanguis in arteriosis ramulis, hos graviter distendit, & sic summam anxietatem, spirandi difficultatem, ac interdum repentinam suffocationem inducit: quæ fere certissima est, si pedum œdemata repelluntur in iis, quorum corda polypis obsessa sunt. Et observavi in ejusmodi subjectis, quod, si febre intermittente correpta fuerunt, sub frigoris accessione pedum tumores subito evanuerint, ingentem spirationis angustiam, quin tertio semper paroxysmo repentinam sub ipso frigore post se traxerint suffocationem; qualem casum *Consult. med. Tom. I. Sect. II. casu* 62. inserui.

§. XVII.

Asthma suffocativum a polypo cordis. Datur *asthma*, quod magis *suffocativum* dici meretur, & à polypis cordis ventriculos obsidentibus suboritur. Hoc non raro in repentinam desinit suffocationem, & post mortem nihil in corpore ostendit præternaturale, quam polypos; sicuti testantur observationes à RIVERIO *Centur. I. obs.* 82. TULPIO *Lib. I. cap.* 27. PEZOLD. *obs.* 58. *pag.* 115. A. N. C. *dec. III. anno II. obs.* 185. allegatæ *&c.* Dum enim polyposa concrementa, maxime si sinistrum cordis obsederint thalamum, præscindunt sanguini è pulmonibus redituro iter, accumulatur ille in pulmonum vasis, distendit ea, impedit accessum aëris; atque non remoto polyposo repagulo, in lethiferam prorsus stasin & suffocationem terminatur.

§. XVIII.

Asthma suffocativum à hydrope pectoris. Hydrops denique pectoris, quanquam plerumque fit perniciosus asthmatis convulsivi effectus, attamen & ab hoc, & ab aliis caussis, v. g. pulmonum inflammatione, vel violentia extrinsecus illata &c. ortus, gravi asthmati suffocativo suppeditat causam. Ubi præsto est, hæ fere sunt notæ: Tumor œdematosus non pedes solum, verum etiam manus occupat; harum enim tumorem, pro pathognomonico hujus affectus signo, solertissimus jam agnoscit BAGLIVUS, dum *Prax. Med. Lib. I.* dicit; *quod illis, qui pectoris hydrope laborant, manus intumescant, immo totum quandoque brachium ad cubitum usque.* Observatur quoque in iis quarum in pectore fluctuatio, *ein Gequaddere*, præprimis si corpus ad latera inclinent, tremor cordis, torpor, ac paralysis brachiorum, tussis sicca, interdum serum pellucidum secum ducens, ac febris anomala. Quando cordis polypus complicatur, quod plerumque fit, adsunt cordis palpitationes, & arteriarum intermittens pulsus.

§. XIX.

Hydropis pectoris generatio. Est vero pectoris hydrops, fluctuatio & extravasatio lymphæ atque seri in cavitate pectoris; & sequentem in modum generatur. Extimam pulmonum tunicam copiosissimis vasis lymphaticis refertam esse, eleganter describit ac delineat Clarissimus NUCKIUS *in adenogr. curios. pag.* 141. Hæcce vasa non minus, quam reliqua lymphatica, pectus multis in locis obsidentia, revehunt laticem suum ad ductum thoracicum, ut ex hoc per venam subclaviam atque cavam, ad dextrum cordis feratur ventriculum. Quando vero huic lymphæ itineri obex ponitur, ut ad ductum illum pertingere nequeat; vasa lymphatica nimium infarciuntur, tandemque ultra sphæram elasticitatis distenta, rumpuntur, laticemque in cavum effundunt pectoris. Quum igitur spasmodicæ partium spirationi dicatarum, maximeque pulmonum, stricturæ, quæ asthma convulsivum producunt, cohibeant ac remorentur lymphæ ad ductum thoracicum iter: facile patet, qua ratione tandem hydropem pectoris pariant. Hæc vicissim aquarum in pectore collectio, dum totam thoracis replet cavitatem, & septum quoque adgravet transversum; nullum pulmonibus sese expandendi spatium relinquit, ideoque & sanguinis, & aëris in illos ingressum, ac liberum circuitum remorando, asthma inducit suffocativum; quia nimirum suffocando tandem jugulat miseros. Interim extravasata hæc aqua, innatantes ipsi pulmones non modo colliquat; verum etiam mora temporis acrior reddita, eos arrodit, ac putredine fere consumit, adnotante HARDERO *Lib. I. obs.* 51. *pag.* 217. Quod attinet pericardii hydropem; ille non solum eodem modo ex vasis lymphaticis, cordis superficiem ambientibus, contingere potest; verum etiam à sero, per auriculas, stagnante cruore infarctas, secedente adaugetur.

§. XX.

De hydatidibus. Neque vero negligenda est ea hydropis in pectore species, quæ hydatidibus veluti sacculo inclusa continetur, maximeque intra ipsam pulmonum substantiam reperiunda est. Multæ occurrunt observationes de hydatidibus ejusmodi, non modo in pulmonibus, verum etiam pleura, septo transverso, & cordis externa superficie repertis; quales vide apud OTTONEM HEURNIUM *obs.* 18. BARTHOLINUM *Cent. II. obs.* 61. ACTA HAFFNIENS. *vol. III. obs.* 76. M. N. C. *Cent. III. & IV. obs.* 115. In ipsis quidem pulmonibus hæ hydatides, a vasis lymphaticis, in eorum substantia oriuntur, ac laticem suum in cellulas ac vesiculas effundentibus, unde hæ in tantam elevantur molem, generari videntur, & vero est simillimum, quod ex rupta ejusmodi vesica, serum in pulmonum substantiam extravasetur, & repentinam inducat suffocationem: unde etiam derivamus materiæ illius limpidæ, quæ cum tussi nonnunquam fit, rejectionem.

§. XXI.

Caussa remota est frigus. Si quid ex caussis occasionalibus est, quod asthma convulsivum inducere potest, certe est externum frigus, hostis ille nervoso generi inimicissimus. Unde hiemali tempore, flantibusque ventis aquilonaribus ingravescit malum; & à frigido quoque potu exacerbatur. Inprimis observavi, illos, qui pectus non bene tegunt, illudque frigori, maxime nocturno exponunt, sæpius hoc malum incurrisse.

§. XXII.

Prognosis. Ex his adparebit, quam variis modis generetur, ac foveatur asthma convulsivum, ac suffocativum: jam pauca de prognosi trademus. Ubi malum recens est, & sola præcordiorum constrictione spasmodica nititur; spes est salutis; maxime si motus arthritici, podagrici, ulcera, & exanthemata ad sua loca revocentur. Quando supervenit excretionum sanguinearum per uterum, aut hæmorrhoides fluor, iis, qui ex earum

suppressione asthmate sunt correpti, & passione laborant hypochondriaca, levamen adfert; atque si res adhuc integra fuerit, perfectam convalescentiam. Quod si vero inveteravit affectus, aut perversa tractatur medela; transit in pectoris hydropem, viscerum imi ventris obstructiones ac infarctus, pedum oedemata, cachexiam, ac hydropem universalem. Namque constat, quod per diaphragmatis centrum tendineum feratur vena cava, quae ex imo ventre cruorem ad cor vehit; nec ignotum est, quod liber septi transversi motus, circulum sanguinis per hepar, natura languidiorem adjuvet, atque promoveat. Quando igitur cunque liber sanguinis per venam cavam ascensus impeditur; tardior ejus fit in hepate circulatio; unde humores primum omnium in dissitis regionibus, veluti sunt pedes, stagnant, serosamque portionem, oedematis caussam, dimittunt; deinceps quoque per viscera imi ventris difficilius progrediuntur, inque iis subsistentes, infarctus, scirrhos, cachexiam ac hydropem caussantur; quem ligata prope septum transversum vena cava, protinus suboriri, praeter LOWERUM, experientia commonstrat. Generatim sciendum est, omne asthma convulsivum, vel praeceps exitium, atque repentinam suffocationem inferre, maxime, ubi subest cordis polypus; vel diutius inhaeret, atque hydrope perimit aegrotantes; quo in casu lethiferum est, si patiantur febrem lentam, pulsum inaequalem, ac intermittentem, paralysin brachiorum, continuam cordis palpitationem, imminutam mictionem, syncopem: tum enim in propinquo mors est. Quidam denique superveniente pulmonum inflammatione exstinguuntur, quo gravius malum eo languidior fit pulsus. Asthma in senibus comitatur plerumque usque ad mortem, & quod ex distorsione vertebrarum fit, non sanatur, nisi hae reducantur. Quo majori impetu & vehementia accessio & diutius durat & crebrius recurrit, eo plus periculi subest, & suffocatione jugulat.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriae. Gravioris nostri mali curatio, his fere indicationibus absolvitur, ut 1) spasmodicas pectoris, atque partium spirationi ministrantium stricturas consopiamus, 2) humores ad externum corporis habitum, infernasque partes derivemus, & eorum circuitum aequabilem reddamus, 3) caussarum, quae malum fovent, remotioni, pro earum diversitate studeamus. Et siciti binis prioribus scopis in ipso paroxysmo potissimum satisfacere; ita tertium extra hos explere licet.

§. II.

Quae conferant in paroxysmo. *Ipso in paroxysmo*, quoniam plerumque alvus strictior est, & humores una cum flatibus ad superiora regurgitarunt, non facile quidpiam praesentius auxilium fert, quam clysteres emollientes, simul carminativi; quos ex floribus sambuci, meliloti, verbasci, poeoniae, liliorum alborum, chamaemeli vulgaris, seminibus quatuor carminativis, oleo chamomillae cocto, & una alteraque salis communis vel gemmae drachma, stimuli loco addita, parare convenit; &, exigente necessitate, bis vel ter iterare. Deinceps, incredibilem virtutem exserunt, pedum, qui tantum non semper frigidi sunt, frictiones, eorumque in aquam tepidam dimissiones. Ubi gravis praecordiorum vexat spasmus; iis fotus calidiores, vel etiam vesicae, lacte calido repletae, ad mitigandum spasmum admoveri possunt; nec levem in his sedandis opem nonnunquam ferunt *linimenta nervina, quae ex aquae Anhaltina unciis binis, spiritus salis ammoniaci, lumbricorum terrestrium, essentiae croci, castorei ana drachmis duabus, olei nucista vel macis drachma una parare*, atque collo, scapulis, musculis thoracis, spinaeque dorsali adplicare soleo. Ex internis laudem merentur antispasmodica, cum blandis diaphoreticis juncta; quae discutiendo peccantem materiam, & relaxando spasmodicas constrictiones, operae faciunt pretium. Talia sunt mixturae ex aquis analepticis florum tiliae, poeoniae, primulae veris, liliorum convallium, acaciarum, ulmariae, pulvere Marchionis, cinnabari nativa, spiritu nitri dulci, vel liquore anodyno minerali, mixtura simplici & syrupo papaveris rhoeados; quae crebro repetita dosi offerendae, aut cum liquore anodyno, qui nuptus sit spiritui bezoardico *Bussii*, vel cornu cervi succinato, alternandae. Praeterea, quantum fieri potest, corpus in moderato calore conservare oportet: neque enim plura ipsis in paroxysmis moliri licet.

§. III.

Extra paroxysmum, ante omnia eo est respiciendum, ut stagnationes humorum in pectore discutiamus, eorumque circulum restituamus aequabilem: simul vero caussas materiales ac mediatas removeamus. Quod si igitur sanguinis nimia versus pectus congestio hoc malum induxerit; consopita ejus per pulveres ac mixturas temperantes ebullitione, imminutioni nimiae molis studendum est. Quo quidem fine venae sectiones in pede, praesertim vinosae diaetae addictis, statis temporibus institutae, eximiam spondent utilitatem; quibus in consuetis interponendae sunt scarificationes; & iis, qui suppressum haemorrhoidum fluorem patiuntur, conferunt hirudines vetus sedalibus adplicandae. Non minus blanda laxantia, ad eliminandas primarum viarum sordes, & ad promovendum sanguinis per abdomen, & venam portae circulum, motus corporis, victus tenuis, potusque levior, sed largus commendari debent. Et si hypochondriaca, & flatulenta praesto sunt symptomata; eo feliciori cum successu adhibentur lenia laxantia ac clysteres, conjuncto elixirii visceralis usu, & recta victus ratione. In subjectis, maxime ex suppressione vel mensium vel haemorrhoidum laborantibus; nihil quoque est fructuosius, thermis, interne pariter ac externe usurpandis; aut acidulis Selteranis; quae tepefactae cum lacte misceri debent. Haec etiam via est curandi asthma, quod a polypo cordis proficiscitur. *Cura asthmatis sanguinei & hypochondriaci.*

§. IV.

Quando malum à materia arthritica, podagrica, scabiosa, purpuracea, vel ulcerosa intra corpus retrocedente, ac repulsa ortum traxit; translato nempe humore acri, peccante, caustico, ad nervosas pectoris partes: non tutius consilium est, ac blandis diaphoreticis, liberam perspirationem promoventibus, humorem istum ad corporis superficiem, vel ad partes, ex quibus repulsus fuit, relegare. Cui scopo cum praesentissimo commodo satisfaciunt liquor noster anodynus, cum spiritu bezoardico *Bussii* mix- *Asthmatis ab acrium sordium repulsione suborti curatio.*

mixtus, aut pulvis bezoardicus, ex antimonio diaphoretico, nitro, pulvere Marchionis, succino præparato, & momento camphoræ compositus, mane potissimum sumendus; desuper bibendo aliquot vascula infusi theiformis, quod ex herba scordii, veronicæ, floribus sambuci, tiliæ, semine fœniculi, & aniso stellato concinnatur, inde lenem promovendo sudorem. Ubi scabies, vel ulcera retroacta, vel præmature consolidata sunt; insignem laudem merentur remedia ex sulphure parata, quippe quæ has sordes ad cutim revocandi, magnam vim possident. Quemadmodum enim medicamenta ex sulphure minerali extrinsecus in ejusmodi affectibus valde aliena & noxia sunt; ita contra interne data tonum partium roborando, difflationem & perspirationem heterogeneæ materiæ adjuvant. Neque vero negligenda sunt, leniora laxantia, nec blanda diuretica, sicuti tinctura tartari &c. est; siquidem his & crassæ è primis viis, & reliquæ per vias urinarias, excernentur impuritates. Speciatim pediluvia revocandis ad pedes arthriticis, atque podagricis motibus adprime inserviunt.

§. V.

Curatio asthmatis cachectici. Ubi molestissimus hic morbus à tumore pedum œdematoso, per graviorem animi affectum, vel terrorem subitum, vel nimiam refrigerationem, vel etiam febrilem accessionem retropulso nascitur: tunc non leve negotium est, decubitum seri viscidi in pectore discutere, & ad extimas partes revocare. Vidi in tali casu cum fructu adhibitum *pulverem diaphoreticum, ex cerussæ antimonii, cornu cervi usti ana drachma una, cinnabaris medicinalis scrupulis binis, sulphuris antimonii correcti granis quatuor paratum; quem pondere duorum scrupulorum, desuper bibendo infusum theiforme propinare solitus sum.* Fovendi præterea ac sedulo fricandi sunt pedes, ut spasmus eorum relaxetur, & frigus expellatur; nec non injiciendi sunt clysteres, aut laxantia, eaque levissima.

§. VI.

Curatio asthmatis sicci. In asthmate sicco, quod à caussis externis bronchia & pulmonalea vesiculas exsiccantibus, ut sunt vapores saturnini, aer exhalationibus calcis vivæ refertus, vel vapor carbonum fossilium, nascitur; humectantia & acrimoniam demulcentia & fibras laxantia, ut sunt lac, cremor ejus, oleum amygdalarum dulcium, emulsiones, sperma ceti, pinguedines animantium interno & externo usu omne absolvunt punctum.

§. VII.

Curatio hydropis pectoris. Quod si pectoris hydrops jam præsto fuerit, anceps est curatio. Unicum, quod restare videtur remedium, paracenthesis est thoracis, quam multi collaudant auctores, uti CAR. PISO, SCULTETUS *observ.* 31. *pag.* 252. *&* SYLVIUS *oper. medic. cap.* 50. *pag.* 316. Neque est, quod fugiamus hoc remedii genus; quippe quod provida manu adplicatum, periculi plane expers est: verum alia incidit quæstio, an semper certum inferat auxilium? Perite HIPPOCRATES *Lib. II. de morb.* monet, quod instituenda sit hæc operatio, antequam morbus invaluerit, aut labem visceris cujusdam secum traxerit. Et profecto hoc in casu, si viscerum læsio, aut exulceratio præsto fuerit, non temere ad hanc accedendum suadeo curam: iis vero integris, non contemnendam pollicetur opem. Præterea conjungere oportet leniora diuretica, atque laxantia, maximeque ea, quæ per epicrasin agere dicuntur; nimirum si morbus in principio, & ab exacerbatione febrili vacuus adhuc fuerit.

§. VIII.

Ultimo loco non incongruum visum est, quæ CELSUS in spirandi difficultate *Lib. IV. Cap.* 4. in usum commendavit, remedia subnectere; *Auxilium est*, inquit, *nisi aliquid prohibet, in sanguinis detractione. Neque id satis est, sed lac caprinum calidum jejuno dandum; & si non febrit, venter solvendus est. Liquanda alvus, interdum etiam ducenda, quibus extenuatum corpus incipit spiritum trahere commodius. Caput etiam in lecto sublime habendum est; thorax fomentis, cataplasmatisque calidis, aut siccis, aut etiam humidis adjuvandus est.* Et inferius addit: *Præter hæc sorbitionibus & lenibus cibis utendum est: interdum vino tenui austero, nonnunquam vomitu. Prosunt etiam, quæcunque urinam movent; sed nihil magis, quam ambulatio lenta pene usque ad lassitudinem, fricatio multa, præcipue inferiorum partium, vel in sole, vel ad ignem, & per se ipsum, & per alios, usque ad sudorem.*

CAUTELÆ, ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautela circa emetica & purgantia. Purgantia acriora, uti sunt ex jalappa, gummi guttæ, colocynthide, elaterio, esula &c. confecta; nec non emetica, maxime, quæ ex stibio parantur, cane pejus & angue in hoc affectu sunt fugienda; quippe quæ genus nervosum magis ad spasmos disponunt. Verum enim vero in asthmate tali cachectico, ubi pectus humoribus serosis, viscidis plenum est, cum insigni usu tartarum emeticum, refractiori dosi, cum infuso mannato propinare soleo; quo debilitatis pulmonibus aliquale robur instauretur, ut stagnantibus succis resistere possint. In tali quoque casu eximiæ utilitatis est sulphur antimonii, probe correctum, nec non a Veteribus mire commendata squilla, provide data, quæ incidente non minus, ac resolvente virtute, desideratum edit effectum.

§. II.

Circa tumores pedum. Vulgaris, sed insignis error est, tumores pedum œdematosos, qui frequentissime junguntur affectui nostro, purgantibus drasticis profligare velle: neque aliud quidquam inde expectandum, quam ut ægri per compendium ad mortem deducantur: aliena quoque valde sunt emplastra repellentia & ulcera ac fluxiones pedum siccantia & consolidantia. Nec semper tuto sunt adhibenda balnea Laconica cum spiritu vini; quoniam exsiccant nimium corpus, tumoresque repellunt. Proficiunt magis siccæ fomentationes, sacculi discutientes, conjunctis interne diaphoreticis cum antispasmodicis mixtis, nec non usurpatis diureticis, atque clysteribus paullo acrioribus.

§. III.

Circa venæ sectionem. Sanguinis, quæ per venæ sectionem fiunt, missiones, nunquam in ipso paroxysmo debent institui, quoniam malum inde fit deterius ac contumacius. Neque extra paroxysmum quidpiam pro-

proficiet in ullo asthmatis genere, quam in eo, quod vel a nimia sanguinis mole, aut crassitie, conjuncto cordis polypo, vel ab excretionum sanguinearum suppressione fovetur: tum fine præservatorio circa æquinoctia eam decet instituere. Monendum vero hoc loco est, majori semper cum fructu clysterem, ad flatus dissolvendos & alvum aperiendam sanguinis missioni præmitti.

§. IV.

Circa thermas & acidulas. Thermæ si in morbi principio in usum trahantur, vel etiam acidulæ, quæ tepefactæ esse debent, huic malo & ejus generationi, præsertim si ex cacochymia scorbutica, viscerum infarctu, vel suppressione criticarum sanguinis missionum pullulaverit, mirifice opitulantur: contra vero si jam inveteraverit malum, cordis polypi præsto fuerint, vel hydrops pectoris fixam occupaverit sedem, harum potus, mortem accelerat; quod variis comprobatum habeo exemplis. Namque in his subjectis reperitur partium solidarum mirifica laxitas, ac viscerum obstructio; qua de caussa minerales istæ aquæ haud rite transeunt emunctoria, sed hinc inde stagnantes, non modo extravasatum in pectore serum augent, verum etiam novos, variis in locis, excitant tumores.

§. V.

Balneorum munera & usus. Major fere spes salutis collocari potest in externo thermarum usu, præsertim earum, quæ non tam adstringentis, calcareæ & martialis sunt prosapiæ, quam potius, quæ valde subtilem & levissimam aquam fovent, & sale quodam alcalino imbutæ sunt: quo nomine egregiam vidi efficaciam a Tœplicensibus, & Piperanis; siquidem virtute sua laxante ac emolliente fibras densas, rigidas & constrictas mirifice demulcent, atque solantur, & simul liberiorem reddunt perspirationem. Ubi vero vel polypi vel aquæ extravasatæ suspicio est, prorsus exulare hæc debent. Plus etiam conferunt balnea præservandi, quam curandi scopo.

§. VI.

Circa diuretica. In statu cachectico, cui jungitur asthma, magnam opem ferre deprehenduntur diuretica; adeo, ut JOH. RHODIUS *Lib. III. obs.* 27. testetur, asthma, evacuatis intra nycthemeron, 37. urinæ libris fuisse sanatum. De hoc medicinæ genere BAGLIVUS *obs. pag.* 103. perite hæc scribit: *Pluries adnotavimus, in pectoris morbis, semper ducendum esse ad vias urinæ, natura id monstrante; necnon magnum consensum esse inter tibias & pectus, pudenda & pectus. Diuretica ex salibus lixivialibus, & acidis parata in pectaris marbis non adeo tuta sunt, nam tussim movent, & marbum exasperant; contra pulvis millepedum, therebinthinata,* essentia succini minus spirituosa sed probe alcalisata, item balsamum sulphuris antimonii nostra methodo præparatum, *decocta radicum aperientium, syrupus de althæa Ferneli, urinam potenter movent, nec tenellis pulmonum membranis infensa sunt.*

§. VII.

Circa externa. In asthmate spasmodico cum cardialgia juncto, & quod a spastica septi transversi strictura prodit, linimenta, quæ ex axungiis animalium recentibus parata sunt, demulcentia & anodyna, pinguedinem quoque caponis per solis calorem subtilisatam, neque minus emplastrum *Barbettianum*, cum sapone & camphora nobilitatum, plus sæpe effecisse, quam spirituosa & calidiora observavi.

§. VIII.

Aeris usu. In curatione non minus ac præservatione asthmatis nostri, aliorum remediorum vim egregie secundat aër; qui quo lucidior, purior, atque serenior est, eo majorem asthmaticis fert opem. Et quem fugit, quod sola tempestatis mutatio, morbum hunc insigniter adaugeat? Veteres insignem aëris habuerunt respectum; quos inter allegasse juvat CÆLIUM AURELIANUM, qui *Lib. II. cap.* 3. ita scribit: *Obtinente strictura, convenit ægrotos jacere loco lucido mediocriter, atque calido, adhibita abstinentia, usque ad tertium diem, cum requie corporis, atque animi, appositis lanis limpidis, atque mollibus, oleo dulci atque calido prætinctis, colla & thoracem circumdantibus &c.*

§. IX.

Aeris ruralis usu. Neque minus ad inducendum partibus in pectore nervosis robur naturale, præservandi fine, mirifice præter potum aquæ frigidæ, sed purioris & levioris, confert aëris ruralis usus; quem laudando sane stratagemate, BAGLIVUS *oper. pag.* 107. his verbis commendat: *In diuturno asthmate, sive humorali, sive convulsivo, aërem rusticanum ægrotantibus impero, & potissimum, ut campos habitent, quos arant bubulci. Debet itaque asthmaticus sequi bubulcum, quando terram arat, & incedere per sulcum, sive viam ab aratro recenter in terra factam, & aperto ore inspirare aërem, sive halitus nitroso salinos ac sulphureos, à recenter ruptis terræ glebis prodeuntes. Tonus pulmonum, longo morbo relaxatus, nitrosa salina centralis terræ caloris substantia roboratur, confirmatur, & restituitur; eoque restituto, circulus quoque liquidorum per pulmonum telas in libertatem ponitur, morbusque profligatur.*

§. X.

Circa potum. Multum quoque ad levandum vel sanandum id mali refert, quo potus genere æger utatur. Cerevisiam fere, & quam maxime triticeam improbamus. Vinum meracum spiritu fœtum est, ebullitionem sanguinis creans, congestionem humorum & gravitatem in pectore ac spirandi angustiam augebit, præsertim in sanguine abundantibus. Vinum naturaliter aquosum, ut Mosellanum vel Neckarinum recens, fibras ventriculi minus roborando, concoctioni minus aptum, flatus producit præsertim in hypochondriacis. Optimum deprehendi vinum Rhenanum antiquum, cum partibus tribus vel quatuor aquæ purioris fontanæ vel Selterani fontis permixtum. Ceterum infusa theiformia ex hyssopo, veronica, ranunculo hortensi, sive tragon, hedera terrestri, radice glycyrrhizæ, floribus bellidis parata, non satis laudare possumus, a quacunque etiam hoc malum subortum fuerit caussa.

§. XI.

Circa dulcia. Saccharata, nimis dulcia, mellita in omni asthmate, maxime omnium vero in seroso & hypochondriaco cane pejus & angue vitare oportet: nam tonum ventriculi lædendo, digestionem de-

destruunt, & flatuum generationi multum vesificantur.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Asthma convulsivum a materia podagrica in corpore remanente.

Vir xxxtx. annorum, ante binos annos gravissima pectoris constrictione, ac coarctatione, cum dolore punctorio & lancinatnrio, thoracem, scapulas, & superiorem medullæ spinalis partem occupante, corripiebatur, & de cordis vehementi compressione, summaque spirandi difficultate, ac si per angustum duntaxat foramen spiritum ducere deberet, conquerebatur, adeo ut nec stare, nec sedere, nec laterum ulli incumbere potuerit. Duravit malum per sedecim horas, & tum quievit: sed vertente anno, circa idem, quod erat vernale, tempus recruduit hæc truculenta passio cum iisdem symptomatibus. Hac autem vice dolor podagricus, cum tumore calcanei, pedes infestaverat; qui, adplicata in pulvere camphora, evanuerat, & brevi tempore post se traxerat asthmaticum paroxysmum. Redibat ille aliquoties, & longe majori, quam antea ferocitate adfligebat, manus pedesque calore & frigore alternantibus tremebant, & nulla pars corporis erat, quin in malorum consensum raperetur. Exercebant insuper primam regionem perpetuæ anxietates, ac flatulentiæ; &, quod notari meretur, ipse vir ægrotans nunquam antea sanguinis evacuationes passus erat; Attamen in hoc morbo venam tundendam præbuit, eo effectu, ut cordis constrictio, cum pectoris & scapularum pungitivo dolore remitteret. Præterea externe spiritus vini camphoratus, interne vero pulvis bezoardicus nitrosus, præ aliis levamen ferebant. Consultus ego in paroxysmo commendavi pulveres diaphoreticos, cum nitro, cinnabari, tantillo camphoræ, & extracti croci permixtos: extra hos crebra pediluvia, & vesicatoria cruribus scapulisque adplicanda collaudavi. Præservandi scopo usque thermarum Tœplicensium usum suasi; & vere pariter ac autumno, præmissa venæ sectione, sal meum aperitivum, pilulas balsamicas, decoctumque temperatum, per unam alteramve hebdomadem usurpanda proposui, cum successu felicissimo.

Epicrisis.

Ægrotus noster præter nimiam, qua abundavit, sanguinis molem, & hypochondriaca passione, & scorbutica humorum diathesi laboravit: priorem testantur flatulentæ primarum viarum distensiones, posteriorem podagrici pedum dolores significant. Asthma igitur, quo pressus fuit, a materia podagrica, ob naturam languidiorem haud satis vegete ad articulos pedum depulsa; sed retenta in corpore, ac nervosis præcordiorum partibus insidente, suam traxit originem: ab imi ventris vero flatulentia, majora cepit incrementa. Quare eo direxi curationem, ut in paroxysmo motus spasmodicos mitigarem, & aucta transpiratione, hostilem materiam ad corporis revocarem habitum. Deinceps podagram per pediluvia ad pedes invitare volui; & amurcam acrem per vesicatoria expellere intendi; quæ in illis potissimum casibus, ubi scabiosa, vel ulcerosa materia malum fovet, præstantis sunt usus. Quoniam autem æger scorbutico-hypochondriacus fuit: ad mundificandam humorum massam, & corpus ab omnibus liberandum sordibus, singulo vere ac autumno, curam hisce scopis adprime convenientem ordinavi. Nec alienum in hoc casu fuisset thermis, vel acidulis, iisque tepefactis uti; quoniam viscera a læsione adhuc immunia videbantur.

2) Discimus præterea ex hac observatione, quod camphora vim motus podagricos repellendi possideat. Multoties enim observavi, eam, sicuti interne data, in discutiendis inflammationibus, ac expellenda materia acri, præclara pollet virtute; ita extrinsecus vel in pulvere, vel cum spiritu vini adplicatam, tumoribus inflammatoriis, ac erysipelaceis, præsertim in initio, & si personæ sensibilioris ac calidioris fuerint indolis; plerumque effectum repellentem exserere. Contra vero majori cum fructu in doloribus rheumaticis, & subjectis pituitosis hoc remedii genus adplicare licet.

Observatio II.

Asthma convulsivum a calculo vesicæ felleæ subortum.

XXX. annos egressa mulier, temperamenti sanguineo-cholerici, virgo adhuc illibata gavisa fuit sanitate. Postquam vero viro nupta parere coepit, varii generis febribus tam acutis, quam intermittentibus, nec non spasmodicis affectibus obnoxia fuit. Adhæc ictero contaminabatur, qui cum summa virium dejectione, torpore ac gravitate totius corporis, horrore atque phlogosi, contabescentia, alvo mox fluida, mox adstricta, ac molestissimo pruritu, per octo integros inhæsit menses, omniumque remediorum vim elusit; donec tandem ope thermarum Carolinarum prorsus cessent, & ægra optime habuerit. Brevi post vero asthma convulsivum incidit, quod cum atrocissimo constringente, ac reprimente circa regionem thoracis & diaphragmatis dolore, præcordiorum anxietate, & summa spirandi difficultate, ac suffocationis metu, exacerbata, oscitatione continua, siti inexplebili, vomitu, assiduis vigiliis, virium collapsu, frigore ac tremore corporis stipatum, per paroxysmos redit; quibus finitis, teterrimam semper cum fæcibus excrevit materiam. Quo in rerum statu, icterus quoque ter adparuit.

Epicrisis.

Asthma convulsivum, de quo in præsenti agitur casu, per consensum a calculo vesicæ felleæ ortum est: quale exemplum à WILLISIO de morbis convulsivis allegatur. Subesse calculum vesicæ felleæ, significat frequentior icteri recursus; quem BAGLIVUS pro signo pathognomonico hujus affectus agnoscit, dum *Oper. pag.* 433. dicit: *Si videris icteros sanatos, sed recidivos, eos certe à calculo vesicæ felleæ progigni prædicito.* Namque calculum hunc, si per suos ductus descendit, æque gravem spasmodicam torturam ipsis inferre, quam illum, qui renibus inhæret, non ignotum est: cum autem ductus biliferi nervos suos a plexu hepatico, a pari vago & intercostali oriundo mutuentur; non obscurum est, cur hæ stricturæ ad vicinas quoque partes, ventriculum, intestinum colon, diaphragma, nervos pneumonicos, aliasque nervosas pectoris partes propagentur. Talis quoque observatio reperitur in *Consult. ac respons. medicin. Tom. II. Sect. III. Cas. XLIX.* Quum igitur hic affectus, more cunctis spasmodicis morbis consueto, per periodos ac paroxysmos recrudescat: eam esse oportet me-

medentis intentionem, ut in paroxyſmo violentos motus conſopiat, extra illum vero obſtructiones, quas generant calculi, reſerare ſtudeat. Priori ſcopo in noſtra ægrotante ſatisfecimus 1) clyſteribus emollientibus, & oleoſis, 2) veſica bovina, decocto emolliente tepidiori plena ad hepatis regionem admota, 3) pediluviis circa ſomni tempus adminiſtratis, 4) pulveribus nitroſis, cinnabari & extracto caſtorei nuptis, & liquore anodyno interne datis. Neque omittenda tum ſunt balnea aquæ dulcis, quippe quæ in relaxandis ſpaſmis, ac reſerandis humorum obſtructionibus, mirifica gaudent virtute. Ad complendam vero poſteriorem indicationem, non præſtantius auxilium expectare licebit, quam ex thermarum Carolinarum recto uſu. Quo abſoluto, inſiſtendum erit infuſis aperientibus, interponendo lenia laxantia; ac denique, liberis viis, & quieſcentibus ſpaſmis, ad roborandas, quæ ſunt debilitatæ, partes, martialia rite uſurpata, vel etiam balnea martiata, omnem curationis paginam abſolvunt. Et ita ſane graves, qui ex vitio, & obſtructione hepatis naſcuntur affectus, averti, ſaltem inſigniter mitigari poſſunt.

Observatio III.

Aſthma ſpaſmodico-hypochondriacum, ab uſu radicis ſquillæ egregie ſublevatum.

Vir quinquagenarius, fluori hæmorrhoidum olim obnoxius, ſponte poſtea ceſſanti, vinum rubrum, nec non tabaci fumum in delitiis habens, animique affectibus indulgens, per multos jam annos de ſpirandi anguſtia, tuſſi ſicca, & auditus gravitate conqueſtus fuit. Per noviſſimum vero trimeſtre adeo invaluit hæc ſpirationis difficultas, ut omnem eripiat ſomnum, nec ægro niſi in ſella prono ſedenti illum capere permittat; attamen breviſſimus eſt, & aſthmate illo ſæpius interrumpitur, cum metu ſuffocationis. Jungitur præterea tumor pedum œdematoſus, & per vices invadunt convulſivi motus; nihilo tamen minus adpetitu fruitur integro, &, quod notabile eſt, ſub præſenti affectione, perfecta gaudet auditus libertate. Sanguis ex vena miſſus, conſiſtentiæ fuit atræ, ac impurioris. Conſultus Medicus ſuppreſſas hæmorrhoides reſpiciens, varia ordinabat remedia, reſolventia ac diſcutientia, nec non leniora laxantia, atque pilulas Becherianas; à quarum prima & unica doſi, hæmorrhoides prorumpebant, & per decem dies fluebant. Neque vero levabantur inde pectoris affectiones; tantum aberat, ut adpetitus plane langueſceret, tumor pedum increſceret, ad abdomen aſcenderet, & mictio fieret impeditior. In tali rerum ſtatu, Medicus conſilii inops, exhibebat tandem pulverem ſquillæ, cum vincetoxico permixtum, ex juſculo quodam: quo ſumto, non modo libere per aliquot horas dormire, verum etiam in quocunque corporis ſitu, abſque ulla moleſtia decumbere poterat æger, quin expergefactus ab omni tuſſi & aſthmate immunis, optime valebat. Adhibita dicti pulveris tertia doſi multum muci tenacis, viſcidi evomebat; & ſequentibus diebus, continuato iſto remedio, eundem mucum copioſius eructabat, ſanoque videbatur ſimillimus. Verum elapſis aliquot hebdomadibus, cum iracundiæ nimium indulſiſſet ægrotans, recidit ſenſim in priora ſymptomata, & præter leve cruoris ex hæmorrhoidibus ſtillicidium, graves in ſiniſtro hypochondrio patiebatur puncturas. Cuncta remedia, clyſteres, laxantia &c. in caſſum dabantur, adeo, ut œdematoſa pedum intumeſcentia, abdomen quoque obſideret; quin apoplecticus inſultus, cum linguæ & dextri lateris reſolutione, tandem accederet. Hic quidem medelam admittebat; at aſthma inſignes ſumſit vires; ut ideo ad uſum ſquillæ rurſus deveniret Medicus: ex quo, portenti inſtar, omnia ſymptomata protinus evaneſcebant, ſomnuſque cum adpetitu redibat. Sed brevis erat valetudo; ſiquidem poſt binas hebdomades, cuncta pathemata revertebantur. Tertium data ſquilla, reliquis nihil proficientibus medicinis, omnia conſopiebat; & jam per aliquot dies, malorum vacuitate gaviſus æger, meam ad præſervandos ulteriores inſultus, per Medicum requiſivit opem.

Epicriſis.

1) Aſthma hoc dici meretur hypochondriaco-ſpaſmodicum; quoniam conſtrictione partium ſpiritalium ſpaſmodica nititur; & ex hypochondriorum vitio primam trahit originem. Teſtantur id puncturæ ſiniſtri hypochondrii, neque dubium eſt, quin ſuppreſſio fluxus hæmorrhoidalis multum ad generationem mali contribuerit; præſertim cum vini rubelli, quod conſtrictiva vi agit, forſan nimius acceſſit uſus.

2) Non mirum eſt, quod hæmorrhoidum fluxus, unica pilularum balſamicarum doſi revocatus, malo nullas ſuppetias tulerit. Quod ſi enim hæc excretio morbo recenti ſupervenerit, illum levaſſet procul dubio: at quoniam ille per tot annos duravit, partes adeo debilitatæ, & quaſi motibus hiſce anomalis aſſuetæ fuerunt, ut difficile ſit, iis, licet emendetur humorum vitium, priſtinum reſtituere robur; tantum abeſt, ut motus vitioſi a qualibet cauſſa, maxime pathematibus animi, facile corrigi potuerint.

3) Attentionem meretur, auditus difficultatem, ingraveſcente cum aſthmate pedum tumore œdematoſo, prorſus levatam fuiſſe. Namque dum illa a ſeri viſcidi ſtagnatione in partibus auditui dicatis, omnino ſuſtentata fuit; non mirum, ſi derivato illo ſero ad pedes, organa auditus priſtinam conſtitutionem recuperaverint.

4) Obſervatione denique digniſſima eſt mirabilis illa, ac fere ſtupenda ſquillæ in allevando aſthmatis immani paroxyſmo efficacia. Radix hæc a Medicorum antiquiſſimis, HIPPOCRATE, GALENO, CELSO, DIOSCORIDE, CÆLIO AURELIANO, &c. in affectibus chronicis, maxime hydropicis, ob virtutem pituitam lentam viſcidamque diſſolventem, urinam cientem, viſcerumque infarctus reſerantem, magni eſt æſtimata. Fovet autem elementum valde ſubtile, acerrimum, ac fere cauſticum, atque majori doſi exhibita, nervoſo generi omnino adverſatur; ad quam acrimoniam obtundendam veteres variis uſi ſunt modis; quidam enim ipſam paſtæ ex farina involvebant, in clibano exſiccabant, indeque trochiſcos parabant, uti DIOSCORIDES *Lib. II. cap.* 202. vel cum aceto infundebant, uti GALENUS, vel cum aqua decoquebant, uti HIPPOCRATES *de victus rat. in morb. acut.* vel cum vino, ut CÆLIUS AURELIANUS *Lib. III. Cap. VIII. de morbis chronicis* §. 120. quo nimirum hac ratione ſal tenuiſſimum cauſticum evaporaret. Præprimis vero habetur veluti pro ſpecifico in chronicis pectoris affectionibus: unde JOUBERTUS *Oper. pag.* 476. dicit: *ad expectorationem omnium convenientiſſima eſt ſquilla; quovis modo aſſumta, ut cocta & melle excepta, vel quod ex ea conficitur mel & acetum, ac ex utroque compoſitum oxymel ſquilliticum: quo ad craſſorum*

& viſcidorum pulmonibus impactorum expurgationem haud quaquam eſt præſtantius aliud genus remedii &c. Et FERNELIUS *Therap. univerſ. Lib. V. cap. 20. ſquilla*, inquit, *pectus craſſis & lentis humoribus infarctum expurgat, tuſſim veterem & aſthma perſanat, ac ſaniem è pectore elicit.* Certe meretur hæc radix inter remedia heroica referri, & noſtris etiam temporibus io frequentiorem uſum trahi: namque exſerit non modo virtutem potenter incidentem; verum etiam languentes motus excitat, & quod mirabile eſt, blande anodynum ſimul exhibet effectum. Scire vero licet, ante illius uſum corpus blandis laxantibus eſſe repurgandum, illamque ad tria vel quatuor grana, cum radice vincetoxici, & nitro, quod mitigat acriorem ejus vim, exhibendam.

Observatio IV.

Aſthma ſpaſmodicum a victu poſt irâ ſumto.

Vir generoſus, in dignitate conſtitutus, annorum xxx. conſtitutionis ſanguineæ, habitus corporis ſpongioſi, & ſucculenti, poſt vehementiſſimam iracundiam, ex qua totum contremiſcebat corpus, mox capiebat in convivio cibum, vinique præterea liberaliori potu replebat ventriculum. Inſequentem noctem tranſigebat inſomnem, cum anxiis præcordiorum ſtricturis, vomendi conatibus, & totius corporis languore conjunctam. His per aliquot dies adſligentibus, jungebantur ſenſim adpetitus proſtratio, pulſus debilis & celer, tabes, febris lenta, oris ſiccitas, ſitis, flavus faciei, albique, quod oculis ineſt, color, mictio parca, urina valde ſaturata, ſuſco, rubicundo, prunoque colore imbuta; & alvus dura, tenſaque, flatus & ſtercora difficilius tranſmittens. Adhibuerat in hoc rerum ſtatu à variis Medicis cujuſcunque generis medicamina, aperientia, emetica, amaricantia, ſtomachica, carminativa, martialia &c. quoniam hepatis obſtructionem, & bilioſam viſcidamque primarum viarum ſaburram ſuſpicabantur. Verum cuncta erant fruſtranea; & malo per tres menſes inhærente, tandem accedebat aſthma ſpaſmodicum, quod nocturno potiſſimum tempore ita vexabat ægrum, ut in lecto contineri nequiverit, ſed per aliquot horas in conclavi obambulare, ſpiritumque feneſtris apertis anhelare debuerit. Sic ergo viribus exhauſtus, totoque corpore conſumtus, Dreſda, ad me acceſſit, ultra octoginta remediorum, quæ uſurpaverat, formulas ſecum afferens, meumque flagitavit auxilium. Ordinavi liquorem anodynum mineralem; pulverem præcipitantem nitroſum; infuſum theiforme ex floribus chamomillæ, ſummitatibus millefolii, floribus ſalviæ, herba veronicæ, ſemineque fœniculi paratum; pediluvia ex ſola aqua dulci confecta; clyſteres emollientes, ac denique elixir balſamicum viſcerale: quibus per menſem uſurpatis, priſtinam, quæ Dei eſt gratia, recuperavit ſanitatem.

Epicriſis.

1) Exhibet hic caſus, iterum exemplar aſthmatis ſpaſmodici, ex conſtrictione viarum biliferarum subortì. Cauſſa fuit gravis iracundia; quæ quod immediate effectum, in primas potiſſimum regiones, & præſertim vaſa, bilem vehentia, ea ſpaſmodice conſtringendo, exſerat; obſervatione quidem compertum habemus; Perniciosior iracundiæ eſt efficacia, ſi paullo poſt cibus vel potus capiatur; & quo diutius inhæreſcit ejuſmodi ſpaſmus, eo pertinacior eſt, & ad vicinas extenditur partes. Quum vero pulmones, eorumque bronchia nervos adipiſcantur a pari vago, quod cum ramo nervi intercoſtalis etiam hepati, & biliferis ductibus, nec non ſepto tranſverſo, præbet ſurculos: unde pateſcit inſignis conſenſus, quo pectoris partes cum hepate gaudent. Pertinet huc obſervatio RAYGERI, quæ exſtat MISC. N. C. *Dec. I. anno IV. obſ.* 11. cum fœmina per triennium aſthmate periodico detenta & poſt mortem diſſecta fuit, ubi nihil vitii in pulmonibus, nec bronchiis obſervatum. Viſcera etiam ſalva, ſed veſicula fellis magna, nihil bilis, ſed lapidem magnum inæqualem incluſum quatuor drachmarum continuit.

2) Exacerbatum & deterius redditum eſt malum, à tanta remediorum, maxime inconvenientium, copia. Namque notandum eſt, in iis morbis, qui ſola eaque graviori partium nervoſarum conſtrictione, ab animi affectibus, inducta ſuſtentantur, abſente craſſa materiali cauſſa, perniciosiſſimum & veneni inſtar eſſe vomitoriorum, purgantium atque ſpirituoſorum & incidentium acriorum uſum.

3) Diuturnitas mali, maximam partem, minus rectæ cauſſarum perveſtigationi debetur; quæ, quanta poſt ſe relinquat damna, innumeris proh dolor! innoteſcit experimentis. Plurimi enim Medicorum ad ſolum humorum vitium, eorumque craſſitiem, vel aliam quamcunque qualitatem, & inde factam viſcerum obſtructionem reſpiciunt; motumque partium ſolidarum perverſum, in quo ſæpius totum morbi fundamentum hæret ſolo, plane negligunt. Unde remediis ſuis, quæ ad tollendam humorum labem alias non inepta ſunt, plus ſane damni excitant. Quare cum, explorata morbi cauſſa, ad relaxandam ſpaſmodicam ſtricturam, omnem curandi ſcopum direximus; & factum eſt, ut votis non ſine ſingulari exiſtimationis noſtræ augmento potiti ſimus.

Observatio V.

Aſthma cachecticum à repulſo pedum tumore.

Senex ſeptuagenarius, obeſus, cachecticus, ob pedum femorumque œdematoſum tumorem, per quatuor jam annos ſedentariam agere debebat vitam: & cum aliquando gelidiſſima hieme, templum ingreſſus eſſet, ingenti per totum corpus horrore, artuum tremore, dentiumque ſtridore afficiebatur. Tum protinus tumor pedum, licet magnus fuerit, evanuit, & ejus loco eryſipelacea inflammatio pedem occupavit, ſimul vero tantum acceſſit aſthma, ut vix ſpiritum trahere poſſet, & de ſuffocatione timeret, cum pulſu intermittente, rubore faciei, ac perpetua in ſomnum proclivitate. Dabantur pulveres diaphoretici ex antimonio diaphoretico, oculis cancrorum, nitro depurato, & camphora; qui, conjunctis laxantibus id effecerunt, ut tumor pedes rurſus occupaſſet, & cuncta reliqua conquieviſſent ſymptomata. Sed præter opinionem repetebatur ſcena; tumor œdematoſus retrocedebat, & ſequebatur aſthma graviſſimum: datis vero prioribus, redibat tumor, remittebant mala. Nihilo minus tertia vice diſparebat tumor, denuo graviſſimam poſt ſe trahens ſpirandi difficultatem: & jam iterato priorum remediorum uſu ad pedes reverti, contumaciter recuſabat. Verum perpetuus accedebat ad matulam ſtimulus; & quoniam morbum per urinam ſolutum iri animadvertebam, hujus fluxum, data tinctura antimonii

acri, cum sale nostro volatili oleoso, secundare studebam. Unde factum est, ut urina copiosissima quantitate, & assumtorum proportionem longissime superante, veluti in iis, qui diabete laborant, mingeretur, & ultra tres septimanas insisteret. Tandem vero, commendato alimentorum boni succi usu, mictio fiebat naturalis, & æger perfecte convalescebat, ita quoque, ut nullus amplius pedum appareret tumor.

Epicrisis.

1) Insignis est relatio sive metastasis, quam tumor œdematosus pedum, cum morbo asthmatico habet; adeo, ut illo disparente, hic protinus excitetur, & illo rursus adparente, hic vel plane tollatur, vel insigniter allevetur: cujus ratio supra jam fusius est tradita. Caussa repulsi œdematis non alia fuit, quam frigus externum, quod constringendo partes exteriores, & occludendo cutis spiracula, stagnans intus serum, ad pectus ascendens repressit. Sub hoc vero partium externarum, & musculosarum spasmo, portio quædam sanguinis stasin concepit, cui supervenit inflammatio erysipelacea.

2) Mira ac fere divina est camphoræ cum nitro, antimonio diaphoretico, cinnabari, interne datæ efficacia, in resolvendo, ac expellendo sero acri tam viscido, quam subtili ad externas partes; quam contra Medicorum communem sententiam, absque ullo damno, vel humorum æstu exserit. Quare hoc egregium remedii genus, insigni cum fructu in inflammationibus, etiam internorum viscerum, discutiendis; & exanthematibus, febrium malignarum, aliorumque morborum, è corpore proscribendis adhibere soleo.

3) Notatu dignissima est solutio asthmatis, ac œdematis pedum, per diuresin copiosiorem, veluti diabeticam. Hæc omnino in tali casu pro critica habenda est, nec ullo modo sistenda, tantum abest, ut potius quacunque ratione eam promovere oporteat: nec obscura est ratio, siquidem serum illud impurum, acre, viscidum, quod stagnando in pedibus œdema, in pulmonibus asthma progeneravit, ad renes depellitur, & per urinam è corpore penitus eliminatur. Quo in casu, ad promovendam mictionem, tinctura antimonii acris, permagnæ est virtutis.

Observatio VI.

Asthma à retropulsa podagra lethale.

Flagitavit aliquando opem meam vir quidam generosus, duobus ab hac urbe milliaribus habitans, habitu alioquin spongioso, lividoque colore præditus, qui, cum podagræ ac calculi sævitiam diu sustinuisset, impatiens tandem dolorum, Medici ex vicina quadam urbe auxilium imploraverat. Ille ad sopiendos podagræ dolores, linimento ex spiritu vini rectificato, in quo solutum erat satis opii & camphoræ, manuum atque pedum articulos inungere jusserat. Inungit æger totum corpus liberaliter, dolores remittunt, sed horum loco lassitudo, virium languor, & postremo asthma convulsivum corpus occupat: quod cum pedum œdemate, summaque præcordiorum anxietate junctum, perpetuam minabatur suffocationem. Accedens ego, exploratis caussis, prædixi ancipitem statum, quin ipsam mortem, quæ etiam non multo post, adhibitis in cassum remediis, insequebatur.

Epicrisis.

1) Asthmatum illud genus, quod à materia acri ac fere caustica, nervis præcordialibus incumbente, & à podagra, arthritide, aliisque malignis exanthematibus repulsis, ad pectus delata, suboritur, non raro brevissimi est exitus: siquidem vellicati nervi, maximeque tunicæ bronchiales ac pulmonales, tam graviter constringuntur, ut statim lympha in pulmonum substantiam extravasetur, atque repentinam inducat suffocationem. Quo in casu post mortem reperitur summa pulmonum constrictio, modo cum, modo sine aquarum extravasatione.

2) Summa itaque medentis cura sit, ut motus podagrici ac arthritici ad sua loca revocentur: sic enim protinus remittere asthma, perpetuæ est observationis. Dignus hoc loco est, ut allegetur, casus, quem his verbis recenset DODONÆUS: *Mercator juvenis tam gravi, atque diuturno suspirio vexabatur, ut licet nullum remedii genus intentatum relinqueret, nihil tamen inde allevaretur. Idem tamen invadentibus postremo calculi, & podagræ doloribus ab orthopnœa liberatus fuit, ita, ut cum antea in sedili cibus, somnusque ipsi esset capiendus, jam decumbendi facultas morbi beneficio ipsi concederetur. Adeo, quam frustra à remediis sibi promiserat medicinam à morbo impetravit.* Similem casum recenset ETTMULLERUS *Oper. pract. pag.* 184.

3) Prudentis tamen est Medici, ut in tam ancipiti statu, neutiquam deserat ægrotantem. Oportet nimirum ipsum, protinus ano infundendum curare clysterem: purgantia enim, vomitoria, quin & ipsæ venæ sectiones, nisi mortem accelerent, summe tamen perniciosa sunt. Oportet porro spasmos præcordiorum, adpositis pectori vesicis, decocto emolliente plenis, delinire; & internis diaphoreticis & antispasmodicis pugnare. Nec alienum est, pedes in tepidam immittere aquam; aut si pertinax inhæserit malum, vesicatorium suris pedum admovere.

Observatio VII.

Morbus asthmaticus, exanthematis vitio subortus, cum pectoris hydrope lethalis.

Quum aliquot abhinc annis, in Carolinis degerem fontibus; accessit illos, vir quidam generosus ex aula Gothana, qui ex intemperantia potus, & frigore intenso, sub quo, pectus ipsi libere exponendo, iter fecerat, ab aëris inclementia, asthmaticum sibimet contraxerat morbum. Erat ipsi habitus corporis cachecticus, facies flava, & plumbea; tantum tamen ipsi virium suppetebat, ut thermas adire posset. Hausta ingenti aquæ quantitate, nihilo minus instabat malum, jamque increscebant symptomata, cum maxima anxietate, & suffocationis metu, adeo ut interdum paroxysmi ad octo vel decem horas extenderentur. Quibus compulsus, thermarum potum omittebat: interim alvus erat fluida, & augescente malo levior sinistri brachii paralysis, & intensissimus scapularum dolor infestabat; aqua io thorace ita increscebat, ut commoto corpore fluctuatio perciperetur in pectore; tumor autem in pedibus, & abdomine nullus; & pulsus in sinistra manu debilior, in dextra fortior, validiorque emicabat. Postremo cum nihil prodessent optima remedia, animi defectione oppressus, in ipsa urbe obiit.

Epicri-

Epicrisis.

1) Discimus ex hoc casu, quam inopportunus sit aquarum mineralium usus, in asthmate, quod jam inveteravit, & cum extravasatione aquarum in pectore conjunctum est. Plures sane ejusmodi casus mihi occurrerunt, ubi, ad fontes Carolinos degens, hisce subjectis suasi, ut abstinerent a thermarum potu, & prædixi funestum eventum; qui etiam in multis tandem evenit. Dum enim viscera jam sunt obstructa, moles aquarum ea transire nequit, & in vasis subsistit, symptomata mirum in modum exacerbantur.

2) Quemadmodum frigus omnibus nervosis partibus infensum est; ita maxime pectori deprehenditur inimicissimum. Quam plures mihi cogniti sunt casus, ubi ex eo solo frigore, liberalius atque diutius pectori admisso, tusses, asthmata spasmodica, & cardialgiæ atrocissimæ propullularunt. Hinc non rarum est, eos, qui venatoriis, aut aulicis muneribus præsunt, & pectore, uti mos fert, minus tecto incedunt, ejusmodi affectibus infestari. Et si nostrum conferamus casum, non sane ex alia caussa originem traxit asthma, quam ex frigore pectori admisso: *siquidem æger venationibus indefessus vacavit, nudoque pectore sub gelidissimo coelo incessit.* Quod cum forsan inconvenienti tractatum sit medela; omnino in hydropem pectoris tandem degeneravit.

Observatio VIII.

Asthma à repressa pedum erysipelate. Laboriosus nostræ civitatis pistor, XLVI. annorum, robustæ atque corpulentæ constitutionis, iracundiæ multum deditus, potui spirituoso non minus ac crassiori cerevisiæ adsuetus, nudis a puero per integros sæpe dies pedibus incedere solitus, ante tres annos in dextro pede erysipelas habuit. Quo per spiritum vini camphoratum, à Chirurgo imprudenter adplicatum, non tam discusso, quam in horrendum pedis tumorem commutato, ingentem pectoris oppressionem, cum spirandi haud exigua difficultate junctam, protinus expertus est. Neglectum ab initio malum, progressu temporis adeo increscebat, ut æger nec corpus sine molestia movere, præsertim versus terram inclinare, nec scalas ascendere, nec quidquam portare, nec in lecto sine suffocationis metu jacere; nec nisi sellæ insidens noctes, fere insomnes transigere posset. Hinc, accedente utriusque pedum oedemate, majori autem dextri, qui olim erysipelate affectus erat, ab omnibus negotiis abstinere cogebatur. Jungebantur potius sensim ingens virium, & adpetitus prostratio, æstus internus, absque siti, qui vesperi potissimum invadens, & ab ultima dorsi regione incipiens, per spinam ad caput usque pergebat, ibidemque in frigidum erumpebat sudorem; & cum summis præcordiorum anxietatibus, ac ingenti anhelatione stipatus, totam noctem molestam reddebat, somnoque privabat. Neque sub hoc æstu majori quicquam fuit solatio, quam liberior aëris frigidi accessus, quem cupidissimus aperto ore hauriebat. Vacabat tussi, quoties autem cunque quid per os aut nares secederet; sensit insigne levamentum. Alvus erat adstrictissima, & vix quovis quarto vel quinto reddebatur die. Abdomen flatibus fere turgebat, & in eodem fluctuantis quasi aquæ strepitum se sentire affirmabat; urinam vero satis copiose mingebat. Consultus ego, cum ex pulsu tardo, sed magno, & sæpius mutato, sanguinis, qui diu non erat detractus, abundantiam conjicerem, purgato prius ope pilularum balsamicarum, cum sale Sedlicensi alternis diebus sumtarum, intestinorum canale, ex vena in brachio tusa septem cruoris uncias curavi detrahendas. Quo factum est, ut & abdomen detumescere, & spirandi angustia imminui coeperit, accedente præsertim copioso acris materiæ ex utroque pedum effluxu; qui externo sacculorum discutientium, ex floribus chamæmeli, sambuci, camphoræ; & farina fabarum &c. paratorum usu, frictionibus, maxime vero pedum in vas calefacto surfure repletum crebriori & diuturna ad genua usque immissione adjutus, & affectum oedematosum minuit, & pectori insigne attulit solatium. Præterea ad diluendos viscidos humores, ab omni cerevisia ipsum abstinere, ejusque loco decoctum temperatum, cum quarta vini parte mixtum bibere, mane vero in lecto infusum ex herbarum veronicæ, hyssopi, rorismarini, salviæ, scabiosæ ana manipulo uno, corticis ligni sassafras, radicis liquiritiæ, seminisque foeniculi ana drachma una sorbillare jussi. Denique ad excretionem muci, insigni cum fructu usurpavit hanc mixturam: *Recipe aquarum hyssopi, veronicæ cum vino ana uncias quatuor, oxymelis squillitici unciam unam, essentiæ gummi ammoniaci. glycyrrhizæ, croci ana drachmam unam, syrupi de erysimo Lobelii unciam unam. M. d. de qua singulis diebus, quater tria vel quatuor cochlearia sumsit.* Aestus internus, quoties recruduit, vel adhibito cum aqua fontana pulvere nitroso absorbente, vel etiam *emulsione, ex seminum quatuor frigidorum, seminis papaveris ana drachmis duabus, aquæ cerasorum nigrorum, florum acaciarum, rosarum, cinnamomi sine vino ana unciis duabus, syrupi papaveris albi uncia & dimidia confecta*, insigniter mitigatus fuit, subsequente somno tranquillo, & vires haud mediocriter restaurante. His itaque remediis per mensem circiter continuatis, æger non modo liberius, & sine omni molestia spiravit; sed & adpetere, dormire, & vires, miro spectaculo, sensim recuperare coepit, adeo ut & in publicum denuo prodire, & negotiis domesticis interesse constitueret. At immutato celeriter aëre sereno in pluviosum, & accedente ira graviori; omnia pristinam induerunt faciem, vires nimirum fractæ, adpetitus dejectus, somnus inquietus, & asthma fortius revertebantur: sed aliquot circiter dierum intervallo, partim ope descriptæ emulsionis, partim ope pulveris ex radicis vincetoxici scrupulo uno, squillæ & nitri ana granis sex concinnati, sublatis omnibus hisce symptomatibus convaluit.

Epicrisis.

1. Hujus affectus historiam, cum curatione, & adhibitis remediis, ob juniores Medicos practicos, de industria paullo pleniorem exhibere constituimus. Ex aliis vero notatu dignis, pernicialis spiritus vini camphorati effectus, quem sæpius in tumoribus erysipelaceis, arthriticis, podagricis &c. comperi, injungendus mihi videtur. Nam sicuti provida hujus spiritus in tumoribus & doloribus, à lento & stagnante humore obortis, adplicatio non caret sua laude & usu:

usu: ita contra in naturis sensibilioribus, & mobilioribus, serum vitiosum ad interiora repellendo, vel magis incrassando, non minimam noxam infert.

2) Annotare etiam ex hac morbi historia licet, facilem omnium symptomatum, quæ plane quiescebant, à solo iræ motu recursum, & exacerbationem. Unde adparet, caussam hujus affectus non tam ab humorum mole, & crassitie; sed a vitioso, & præternaturali nervosarum partium motu foveri; quem blande anodynis, & demulcentibus consultius, quam spirituosis sopire, & delinire præstabit.

3) Præter hæc memorabilis squillæ videtur effectus, aliquot etiam aliis exemplis notatus, in spasmis & convulsionibus partium nervosarum præsentissime sopiendis, maxime catarrho suffocativo, asthmate convulsivo, quandoque etiam in ipsa epilepsia: qui effectus nostra quidem sententia principio anodyno, sali subtilissimo discutienti ac resolventi intermixto debetur.

Observatio IX.

Asthma spasmodicum à retropulsa podagra.

Generosus vir, annorum XL. habitus strictioris, sanguine pleni, temperamentique sanguineo-melancholici, vita olim functus valde mobili, iracundiæ deditus, & pro potu ordinario vino rubro, aqua diluto usus, ante aliquot annos cruorem ex venis sedalibus, sed semel tantummodo profudit, & paullo post insultum podagricum, cataplasmatibus profligatum, passus fuit. Quatuor elapsis annis vitæ genus plane sedentarium subiit; in quo asthma, quod jam diu utut levissimum sustinuerat, accedente præsertim conjugis carissimæ morte, & inde suborto vehementi mœrore, insigniter increvit, cum gravi cordis palpitatione per intervalla stipatum. Prævia venæ sectione, adhibitisque variis medicaminibus, ordinabantur aquæ Sedlicenses: quæ tantum aberat, ut ferrent levamen, ut potius sequuto autumno, ingentem in modum spirandi difficultas, fere suffocativa, invalesceret, & maxime versus noctem cum aridissima tussi infestaret. Consultus Medicus, venam tundi jubebat, detracto sanguine aterrimo, cuticula subpingui investito: ordinabatque varia resolventia, incidentia, absorbentia, laxantia, pediluvia, & quoniam flatus simul molestabant, carminativa: a quorum usu per urinam insignis amurcæ tartareæ quantitas reddebatur, & generosus æger egregie habere incipiebat. Verum, cum satis longo interjecto tempore, diætæ regulas transcendisset, & aeri humidiori sese exposuisset; recruduit anhelatio, priori fere gravior; sub qua urina rursus deponebat copiosum sedimentum. Adhibebantur venæ sectiones, fontes Selterani, variaque remediorum genera, sed in cassum; quin tandem accedebat peripneumonia. Huic septimo die vehemens orthopnœa, cum maximo in pectore strepitu, absque omni expectoratione, adeo vexans jungebatur, ut per aliquot dies incurvato pectore, angustum trahere deberet spiritum. Expectorantia exacerbabant malum; ab antispasmodicis vero & infusis calidis solamen percipiebat; junctisque aliis remediorum generibus, ab hac gravi primum febre, & subinde ab asthmate ita restituebatur, ut in publicum quoque prodire potuisset. Verum novissime, sub humidiori versatus aere, illud rursus incurrit, cum pedum œdemate, nectu disparente, corporisque contabescentia stipatum: & in hoc rerum statu meam flagitabat opem. Commendavi itaque præter rectam vivendi rationem, maxime studiosam ab aëre humido, frigidoque abstinentiam, & statas venæ sectiones, pulverem meum præcipitantem, liquorem anodynum, & elixir viscerale balsamicum; vinum rubrum pro potu interdixi, & Selteranas conjunxi, atque pediluvia: quibus factum esse percepi, ut egregie valere cœperit.

Epicrisis.

1) Aëris diversa constitutio, sicut ipsum asthma inducere valet, ita quoque varias asthmaticis infert mutationes. Quando enim mercurius in barometro, ob imminutam aëris, vaporibus aqueis infarcti, elasticitatem descendit; autumnali præsertim tempore ventis ex austro & Zephyro flantibus, difficilior semper est in asthmaticis spiratio; quod si vero mercurius in barometro ascendit, uti fieri conspicimus flante Euro, qui valde est temperatus ac elasticus, optime habent asthmatici; hinc videmus, quantum ad liberam spirationem aëris conditio contribuat. Nam si ille nimium levis, tenuis, ac rarefactus est; quemadmodum in altissimis montibus, vel hypocaustis calefactis vel balneis deprehenditur: tunc nequit resistentiam sanguinis & aeris interni in vasis pulmonalibus contenti superare; neque ideo progressum humorum per pulmones ad sinistrum cordis ventriculum promovere; quare etiam sub levissima atmosphæra homines suffocari posse experientia docemur. Inde quoque ratio patet, cur ab aëre vaporibus carbonum accensorum repleto, & certo loco incluso, homines suffocentur; quoniam videlicet hi vapores sulphurei, aeri demunt vim elasticam expansivam, ut ille interni aëris & sanguinis resistentiæ superandæ impar fiat. Quare monitum, ab asthmaticis sedulo observandum est, ut quemcunque humidum & nebulosum studiose vitent aerem.

2) Sedlicenses aquæ, sale amaricante, quod calcareæ indolis est, valde turgidæ & magna ac crebriori dosi haustæ, in asthmate & in omnibus spasmodicis affectibus, nisi eos exacerbent, saltem sunt inefficaces; & potius prosunt in morbis sic dictis frigidis, pituitosis, ubi multum muci, quem incidunt, resolvunt, ac evacuant, primas vias obsidet. Sal enim earum ob ingentem vellicationem nervis, spasmo affectis, est infensum.

3) Asthmati spasmodico facile supervenire potest peripneumonia. Vi enim constrictionum, quæ membranas pulmonum ac bronchiorum occupat, sæpius sanguinis vel seri in vasculis minimis stases, & accedentes inflammationes producuntur, quæ peripneumoniam constituunt: & tum anceps sane est rerum status.

4) Quum in nostro ægrotante nulla fuerit nec viscerum obstructio, nec pectoris hydrops, non mirum est, quod meris antispasmodicis hic morbus persanari potuerit.

Observatio X.

Asthma ab exhalationibus calcis vivæ.

Ante decem circiter annos consilium à me petiit Theologus quidam, vir quinquagenarius, temperamenti sanguinei, dolore ex calculo, atque podagrico per intervalla ab aliquot annis affectus, qui in gravem spirandi difficultatem,

continuam quidem, sed sub aëris mutatione admodum invalescentem incidebat. Sub aëre enim temperate humido degebat semper melius, quam nimis sicco & frigido. Mali primam caussam tribuebat incuriæ, quod in camera calce viva recenter obducta somnum ceperit; quoniam ab eo tempore ægrius spiravit. Plures consuluit Medicos; sed a nullis remediis quidpiam opis persensit. Ego lac asininum præbendum suasi; sed ventriculus id ferre recusavit. Successit tandem atrophia, & tumor pedum œdematosus, cum febre hectica, & insequuta morte. Aperto post obitum corpore, hepar repertum est ingentis magnitudinis; pulmones mirum in modum inflati, distentique, & cor solito grandius apparebant; ut totam fere thoracis cavitatem replerent. Hæc equidem nullam, pericardium vero insignem extravasati seri fovebat copiam, & intestina erant inflammata.

Epicrisis.

In asthmate demortuis pulmones valde inflatos & expansos fuisse repertos, plures docent observationes. Vid. RHODIUS *Cent. II. obs.* 22. COSTÆUS *de potu in morbis Lib. III. cap.* 30. DODONÆUS *observ.* 54. Præsertim RUYSCHIUS *obs. anat. chirurg. obs.* 19. & 20. in pulmone invenit acervum vesicularum pellucidarum, ab aëre expansarum, & adeo obstructarum, ut levi compressione aërem ex iis haud evacuare potuerit. A vaporibus calcis vivæ bronchiales ramulos ita posse constringi, ut aër atmosphæricus ob gravitatem & elasticitatem, qua pollet, in vesicularum pulmonalium cellulas impelli, sed non adeo facile exire possit, vero est simillimum. Et inde etiam factum est, ut æger aërem temperate humidum, ob vim fibras & tunicas constrictas relaxantem, melius ferre potuerit, quam siccum & frigidum. Crediderim in tali casu, vaporem ex floribus emollientibus, cum lacte decoctis, ad interiora pulmonum admissum, longe utilissimum fore; neque emplastra demulcentia, nervina ex axungiis, suo fructu destitui. Interne vero lacticinia, & axungiæ animantium, sperma ceti, oleum amygdalarum dulcium, in ejusmodi asthmate sicco, neque minus in eo, quod metallurgis ex fumis saturninis, ore haustis, familiare est, optimam pollicentur opem.

Quam pernicialem & virulentam vim, in constringendis faucibus, & viis spiritalibus, exserant effluvia, quæ ex locis calce viva obductis emanant, quotidiana edocet experientia. Ante viginti annos tres filii Consiliarii primarii, qui infra annum decimum erant constituti, in camera dormientes, recenti calce investita, intra aliquot dies angina suffocati occubuerunt.

OBSERVATIO XI.

Asthma à frigore vehementi. Aliquot abhinc annis, per litteras me consuluit, vir quidam generosus, XL. annorum, ex Livonia, vehemens asthma per biennium jam passus, docerique voluit, num ipsi sint profuturæ thermæ Carolinæ. Conquerebatur vero non tantum de summa præcordiorum anxietate, spirandique difficultate; sed & de vehementi ipsius sterni spasmodica non minus, ac dolorifica strictura, atque thoracis & scapularum compressione, tanta violentia per periodos invadente, ut non raro animi deliquia, cum extremorum frigore, sudore gelido, summaque inquietudine stipata jungerentur: qui paroxysmi ab ira, & à cibis inflantibus, maxime si alvus simul fuerit adstricta, semper erant graviores. Contraxisse sibimet hoc malum scripsit a vehementia frigoris, sub levioribus vestimentis ad præcordia atque pedes admissi, quos ad genua usque, venationibus indulgens, sæpius in aquarum immisit stagna. Ceterum & hæmorrhoidalis fluxus, & hypochondriacarum passionum vacuitate gaudebat: naturæque robustioris semper fuit: & frustra multis remediorum generibus, sanguinisque missionibus usus est. Ego igitur consultus, suasi utique thermarum Carolinarum internum, peractaque harum potatione, Tœplicensium externum usum. Paruit meo consilio, & corpore viribusque prorsus extenuatus, accessit thermas, easque cum tanto potavit levamine, ut sequenti anno earum potationem iteraret. Conjunxit insuper usum elixirii visceralis cum tertia parte liquoris anodyni permixti; nec non essentiæ corticum aurantiorum bene præparatæ, eidem liquori nuptæ; atque pulverum nitroso-temperantium, interpositus pilulis balsamicis. Externe emplastrum nervinum temperatum præcordiis & sterno admotum, egregium tulit allevamentum. Quin brevi abhinc tempore per litteras mihi nunciavit, se à malo suo penitus liberatum, athletice jam valere.

Epicrisis.

Multa mihi cognita sunt exempla eorum, qui ex sola frigoris ad præcordia admissi vehementia, cardialgia spasmodica cum summa sterni strictura laborarunt; & insigne semper, vel ab emplastro *Barbette*, vel nervino, quod ex axungia humana, sevo cervino, croco, balsamo Peruviano, myrrha, minio, paratur levamen sunt experti. Vis enim intensi frigoris tanta est, ut non modo, occludendo cutis poros, transpirationem impediat, sed potissimum, ut ipsis partibus solidis, membranaceis & nervosis, earum intimam texturam ac structuram immutando, labem inferat; quæ haud ita facile corrigi potest. Quemadmodum vero in omnibus partium nervosarum morbis, qui a frigore nascuntur, circumspectum thermarum internum externumque usum deprehendi efficacissimum: ita quoque non dubitavi, quin illum in præsenti morbo commendaverim, cum successu felicissimo.

OBSERVATIO XII.

Vir generosus, in dignitate constitutus, L. annorum, plenioris corporis habitus, ex loco quodam, ubi lauto, inordinato, simul autem valde mobili usus fuerat vitæ genere, domum redux indulsit demum vitæ sine motu desidi, multisque occupationibus plenæ: unde protinus de rheumaticis, atque catarrhalibus in pectore incommodis, coryza, tussi, raucedine, atque spiratione justo difficiliori conqueri cœpit. Ante annum vero, per domesticas calamitates animo non parum fractus, plures noctes inquietas valde, cum molesta hypochondriorum distensione, multoque sudore stipatas transegit. His demum accessit ægerrima spiratio, quæ tanta erat, ut vix in lecto se continere posset; sed ad capiendum aërem liberiorem in conclavi discurrere, & fenestras aperire debuerit; adpetitu tamen semper salvo & integro existente. Progressu temporis, exhaustis viribus, corpus contabuit,

Asthma rheumaticum Carolinis persanatum.

tabuit, & spirandi difficultas adeo increvit, ut ad levem corporis motum, quando vestes vel exuere, vel induere, vel scalas ascendere, vel etiam alvum cum nisu quodam deponere voluit, protinus suffocatoriam fere pectoris compressionem, cum summa molestia passus fuerit. Quin memini, virum illustrem aliquando noctu in gravissimum eumque præfocantem ferme pectoris affectum incidisse, qui à quadam defluxione à capite ad pectus irruente pendebat, & cum tanta spirandi angustia inhærebat, ut ob totius corporis tremorem, faciem rubicundam, extremorum refrigerationem, viriumque lapsum, morti perquam vicinus videretur. Desideravit in hoc paroxysmo haustum aquæ frigidæ, quo sumto mirifice recreatus, & liberiorem expectorationem habere, & minus impeditum spiritum ducere cœpit. Ceterum ægrotanti nulla nec ad hæmorrhoides, nec ad podagram erat dispositio; at patre, hæmorrhoidum fluori obnoxio, hocque cessante, asthmate hydropico correpto ac denato, natus fuit. Postquam igitur ordinatis a Medico variis generis pectoralibus, & antiasthmaticis remediis, nec non sanguinis missione, exiguo, vel plane nullo fructu usus erat: me tandem accessit, meumque desideravit auxilium. Commendavi quam plurimum thermarum Carolinarum potationem; quam non sine multo levamine instituebat, & sequenti etiam repetebat anno. Præterea tam ante, quam post harum usum suasi, ut à cœna vel prorsus abstineret, vel eam ter minimum quavis septimana intermitteret; non minus loco cerevisiæ saturatioris, tenuiorem, sed satis salubrem Lœbeginensem, ac fontem Selteranum cum quarta vini parte biberet; atque multa equitatione, vel ambulatione corpus frequenter exerceret. Ad hæc familiariter utebatur essentia corticum aurantiorum, bene præparata, cum essentia carminativa permixta: vinum quoque medicatum, quod ex herba cardui benedicti, comis absynthii, herba ranunculi hortensis, corticibus citri, aurantiorum, agarico, rhabarbaroque confectum erat, singulo mense, alternis diebus hac ratione assumebat, ut quatuor ante prandium horis, sorbillato prius jusculo carnis, hauriret sex dicti vini uncias; quod multum muci pariter, atque flatuum subduxit, cum exoptatissimo mali levamine.

Epicrisis.

1) Quantum detrimenti mutatio vitæ generis mobilioris in immobilius, servata eadem, quæ antea fuerat, victus proportione, afferre possit valetudini: quam plurimis in praxi compertum habemus exemplis; unde veritas aphorismi HIPPOCRATICI confirmatur, quo, *multi*, inquit, *morbi fiunt, quando cibus superat laborem.* Hac enim ratione nimia seri impurioris copia generatur; ex qua rheumatismi, maxime pectorales gignuntur: &, quoniam in tali vitæ genere digestiva vis languet, cumulantur inde cruditates in primis viis, ex quibus generantur flatulentiæ, quæ affectus catarrhales, & asthmaticos insigniter augent. Quamobrem non sine ratione Viro optimo commendavi, ut, quoniam avidiori fruebatur adpetitu, parciori victu, frequentique corporis motu uteretur; & accommodato laxante, lentos viscidos humores ex intestinorum canale repurgandos curavi. Quum vero ejusmodi affectus, si vel a parentibus trahantur, vel in habitum degeneraverint, solis istis remediis, non facile cedere solent; ad efficaciora descendere oportet, ex quibus, ob insignissimam, quam inde sæpius deprehendi, virtutem, thermæ Carolinæ, & postea Tœplicenses, cunctis reliquis palmam eripiunt.

2) Debetur peculiaris animadversio illi effectui, quem aqua frigida in affectu pectoris catarrhali, ac pene suffocante, præstitit excellentissimam. Quando enim pulmonum tonus adeo debilitatus est, ut irruentis in illos pituitæ copia haud expectorari possit, tunc aquæ frigidæ haustus, lene his partibus addendo robur, adjuvat expectorationem; qua facta mitigatur, quin cesset reliquus affectus.

3) Circa potationem non modo acidularum, verum etiam infusorum vinosorum, si frigida sint, notari meretur, quod quibusdam subjectis, stomacho existente jejuno, pota molestias creant. In tali casu hisce personis sorbitionem jusculorum calidorum injungere soleo; atque tum potum aquarum vel infusi purgantis concedo: quoniam hac ratione, frigus illorum fluidorum, fibris ventriculi nerveis non adeo molestum est.

OBSERVATIO XIII.

Asthma spasmodicum à tuberculo in osse sterni exciso.

Vir quinquagenarius, corpore robusto, sanguine, succisque pleno instructus, largis epulis, & sub his vino adusto uti solitus; in ætate juvenili, narium hæmorrhagiis, virili vero dispositioni hæmorrhoidali obnoxius, ante aliquot annos molesto in osse sterni, circa regionem tertiæ costæ corripiebatur tuberculo. Quod, accedente gravi iracundia, inflammatum, tandemque suppuratum, felici quidem sectione exstirpabatur; sed insignem spiraodi difficultatem, à tussi & excretione muci vacuam, relinquebat. Hæc vespertino potissimum invalescebat tempore; & sub inspiratione, in eo, cui tumor insedit, sterni loco, videbatur quoddam hærere impedimentum, quod libero aëris ingressui obicem poneret. Ceterum alvi est adstrictioris, neque raro dolores dorsi persentiscit; & novissime cœcæ adparuerunt hæmorrhoides. Consultus commendavi venæ sectiones ter quotannis iterandas; cucurbitas cum scarificatione, dorso ac regioni renum quandoque admovendas; &, si recruduerint cœcæ hæmorrhoides, sanguisugas ipsis adplicandas. Deinceps, procurata, alternisque diebus ad tempus iterata alvi laxatione, dedi *pulverem ex lapidum cancrorum uncia dimidia, solutionis oculorum cancrorum, nitri purificati ana drachma una* confectum, ut ejus dimidiam drachmam mane ex aqua ranunculi hortensis, sorbillatis desuper aliquot infusi veronicæ vasculis sumeret. Ordinavi quoque, ut rectæ vivendi rationi studeret, maximeque elevatis capite ac pectore cubaret; & denique loco, quem tumor obsederat, adplicandum suasi *emplastrum*, quod *ex gummi ammoniaci, myrrha, bdelli ana drachmis tribus, terebinthinæ venetæ, axungiæ humanæ, ceræ uncia una, florum sulphuris, camphoræ ana drachmis duabus, croci, olei anisi ana drachma una* conficiendum docui.

Epicrisis.

Asthma hoc spasmodicum natales suos potissimum mutuatur, à tuberculi in sterno suppurati inopportuna excisione. Quemadmodum enim generatim ulcera, etiam arte concitata,

quæ

quæ adpellamus fonticulos, prænature consolidata, gravissima spirandi difficultate stipari, frequenti compertum habemus observatione: ita hanc eo facilius comitem habent ulcera, & læsiones ossis sterni, male feriatis artibus tractatæ. Sternum scilicet, quod est os molle, ac valde spongiosum, in parte interiori, eaque concava, proxime investitur valde nervosa tunica pleura; ejusque mediæ parti per longitudinem adnectitur mediastinum, productio duplicata pleuræ, eique sensibilitate neutiquam cedens, subjectaque insuper arteria aspera. Quare vero est simillimum, exciso illo tuberculo, serum acre, quod illud ploravit, per porosam ossis substantiam retro actum, mediastino protinus insedisse, ejusque spasmodicam induxisse stricturam; quæ renisus illam sub inspiratione sensationem perfecit. Hinc, testante ETTMULLERO *Oper. Pr. Part. II. pag. 565.* inflammationi mediastini jungitur tam molestus in inspiratione circa sterni regionem renisus.

2) Præterea vero ad generandum in hoc casu asthma contribuit, congestio ac infarctus humorum in pulmonibus. Huic primario etiam debetur tuberculi illius generatio. Namque dum æger hæmorrhoides fluentes habuit; illæ vero posthæc cessaverunt: vix fieri potuit, quin humorum stagnationes, in vasis imi ventris, maxime intestinorum, contigerint: unde repetenda est alvinæ obstructionis origo. Notum vero est, quod ubi circulus humorum in abdomine irregularis fertur, spasmi in hac cavitate protinus excipiant, & flatulentiæ: hinc cruor majori copia ad præcordia cogitur, pulmones infarcit, spirandique graviorem parit difficultatem.

3) Studio commendavi situm corporis cum elevato capite. Namque notari meretur, quod asthmatici, maxime si à nimia sanguinis mole tales facti fuerint, ex decubitu supino protinus incurrant gravissimam anhelationem. Ex hoc enim situ, major humorum ad præcordia fit affluxus.

Plures de asthmate casus reperies in *Consult. ac Responsis Medicin. Sect. II. casu LXXXIII. ad XCV.*

CAPUT III.

De Tussi, inprimis Rheumatica & Convulsiva.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio tussis. Vix occurrunt morbi, qui tam propinqua cognatione invicem conjuncti, tantaque frequentia complicati sint, quam quidem asthmatica spirandi molestia, atque tussis; adeo ut vix fieri possit, quin unus alterum post se trahat. Explicato igitur asthmate, ejusque speciebus, de *tussi* jam agere constituimus. *Hæc* vero, generatim definiendo, *nihil est, quam violenta materiæ peregrinæ, ex pulmonum bronchiis, per horum vim contractilem, intensius auctam, sive convulsivam, cum vehementiori exspiratione facta expulsio.*

§. II.

Structura partium. Hujus historiam perinde ac pathologiam scripturus, rectissime à descriptione illarum partium incipere posse videor, quæ ad tussim efficiendam proxime concurrunt; quo demum hujus motus, revera convulsivi, essentia patescat, ejusque differentiæ intelligantur. Et hujus quidem primariam sedem atque subjectum constituit magnus iste aëreus canalis, cujus ope spiritum trahere benigna nobis permisit natura. *Spiritalium.* Dividitur ille in asperam arteriam, & bronchia; hæc per pulmonum substantiam serpunt, illa à pulmonibus ad fauces tendit. Hujus nimirum principium, larynx dictum, est canalis à summis faucibus incipiens, ex quinque cartilaginibus, ope membranarum, externæ nerveæ, mediæ carneæ, & internæ glandulosæ connexis, fabricatus, & superius apertura, glottis adpellata, & operculo cartilaginoso, cui nomen est epiglottidis, obtecta, perforatus. Sequitur principio capaciori tubus, ex cartilagineo-membranaceus, quem asperam vocant arteriam; qui angustiori sensim itinere ad pulmones tendens, circa hos in binos primum dividitur ramos, bronchia dictos. Hi in minores, & minimos, eosque innumeros, per pulmonum fabricam distributos dispesсuntur, omnes ex segmentis cartilagineis, membranisque contractilibus constructos; & denique in vesiculas minimas, racemorum instar, bronchialibus istis ramulis adhærentes, & præcipuam pulmonum partem constituentes desinunt.

§. III.

Canalium pneumonicorum vasa ac glandulæ. Omnes hi pneumonici canales ab initio ad finem cinguntur membrana ex fibris tam longitudinalibus, quam annularibus constructa, & multis glandulis, ductibusque excretoriis spisse obsita, quarum glandularum copiam, situm ac figuram exquisitissime delineavit MORGAGNUS *Adverf. Tab. 1 t. fig. 1. pag. 40.* Fundunt illæ, in dictas spiritales vias, humorem tenuem, roscidum, blande lymphaticum: quem etiam ex illis glandulis, quæ extrinsecus epiglottidi, cartilaginibus arytænoideis, bronchiorumque extremitatibus adhærent, stillari, dubium quidem, sed vero videtur simillimum. Has ostendit HEISTERUS *in A. N. C. Cent. VII. & VIII. obs. 63.* Tribuit præterea hisce ductibus varii generis vascula provida natura: & quidem primum arteriosa, ab arteria bronchiali: Hæc principium sumit ex trunco arteriæ magnæ descendentis, super arcu arteriarum intercostalium superiorum, & in tres dividitur ramos, quorum unus externe super aspera decurrit arteria, reliqui duo per totam substantiam membranarum tracheæ, bronchiorumque pulmonalium multas dispergunt ramificationes. Venosa accipiunt à vena bronchiali, cujus ramuli, simili ac arteriæ modo propagati, magno tandem ramo in truncum venæ cavæ descendentis & azygos abeunt. Utraque vasorum accurate detexit ac descripsit RUYSCHIUS *epist. VI.* Nervosos denique ramos mutuantur hæ spiritales viæ à pari vago, nec non intercostali nervo.

§. IV.

Functio horum spiritalium. Primarius horum canalium usus, atque functio est, ut aëri externo, ad facilitandum sanguinis circuitum, & conservandam vitam valde necessario, in pulmones ingressuro pariter ac redituro, commodum iter præbeat. Hunc in finem datæ sunt iis ductibus 1) copiosæ glandulæ, non ut secernant humorem excrementitium; siquidem hic locus excretioni fordium secundum natu-

ram minime dicatus est: sed ut effundant lympham tenuem, quæ membranas tracheæ, & bronchiorum, ne ab aëre perpetuo illabente exarescant, blanda continuaque lubricatione fovet, atque tum, suo perfuncta officio, in halitus resolvitur, & cum exspirando aëre, in morem transpirationis cutaneæ, exhalat. Eodem scopo tributæ sunt hisce viis 2) tunicæ nerveæ, ac exquisite sensibiles, non minus ac musculosæ, fibris tam longitudinalibus, quam annularibus præditæ: cujus ope motu gaudet tam constrictorio, quam dilatatorio, quem sapiens natura cunctis nervosis ac membranaceis totius corporis ductibus tribuit, veluti in ureteribus, viis biliferis, & ventriculo ac intestinis deprehendimus. Neque suo insigni fructu vacat hic motus; siquidem non modo ad promovendum aëris ingressum, & exitum, verum maxime ad lymphæ ex dictis glandulis secretionem adjuvandam, quin & sanguinis cursum per vasa bronchialia facilitandum permultum contribuit. Sed quum hi membranacei ductus, ad spirationis negotium soli haud sufficiant, ipsi tamen 3) cum reliquis partibus, quæ ad peragendam hanc functionem concurrunt, veluti sunt pulmones, pleura, septum transversum, musculi intercostales, & abdominis &c. tam arctissimo fruuntur consensu, ut fere fit impossibile, quin agente una parte, omnes simul agere incipiant.

§. V.

Ratio formalis tussis assignatur.

His recte se habentibus secundum naturam fit respiratio: ubi vero cunque unicum dictorum momentorum à naturali statu recessit, eadem statim læditur ac pervertitur. Mittimus reliqua spirandi vitia, & de sola jam tussi loquimur, quæ nunquam non dictorum canalium pneumonicorum præternaturali constitutione absolvitur. Vix profecto dubito, quin, quod in ventriculo est vomitus, id in bronchiis tussim, i. e. inversum eorum motum tonicum esse dicerem. Namque hæc mihi tussis est idea, quod sub ea bronchiales ductus ab infima ad superiorem partem vehementius constricti, contentum aërem cum impetu, & celeritate sursum agant; insimul peregrini quidpiam expulsuri. Quum autem his male affectis, reliquas quoque pectoris partes, spirationi tributas, & quæ cum his porro arctiori nexu cohærent, in sævorum motuum societatem, vi intimioris consensus, rapi oporteat: facile patet, cur in tussi, tanquam præternaturali exspiratione, quo ea est vehementior, eo quoque violentius totum pectus, totum abdomen, quin & totum corpus concutiatur. Vicissim autem ob eandem harmoniam sæpissime fit, ut, si septum transversum, ventriculus, œsophagus, nervi præcordiales, & qui ab illis dependent, vel etiam membrana narium pituitaria, à quacunque causa vellicentur; affecta simul fistula aërea, tussim post se trahant.

§. VI.

Tussis convulsiva primaria.

Si igitur affectio dictorum canalium spasmodico-convulsiva, formalem tussis constituit rationem: eorundem vellicatio dictæ convulsioni, hinc & tussi causam proximam præbeat, necesse est. Omnis ergo tussis sedem suam in pectore habet; licet causæ non semper ibidem obhæreſcant. Et hæc ipsa causarum, quæ ad tussim contribuunt, mediatarum diversitas, tam varias ejus gignit species, quas omnes pertractare, nostri non est instituti.

§. VII.

Tusses symptomaticæ.

Neque enim agere constituimus de ea tussi, quæ tanquam molestum symptoma variis jungitur ægritudinibus. Talis est phthisica, quæ à colliquatione vesicularum, & ramulorum bronchialium per ulcus pulmonum facta suboritur, adeoque continui læsionem pro fundamento habet. In hac non per pulmonales glandulas, sed ipsam bronchiorum cavitatem exesam, laceratam, ac hiantem, peregrina ac ulcerosa eam subintrat materia, quæ vellicando nervosas membranas, tussientem producit motum. Deinceps ad symptomaticas tusses pertinent, quæ asthmati, peripneumoniæ, pleuritidi, scirrhis atque vomicis pulmonum, inflammationi septi transversi ac jecinoris superveniunt; quæ læso nervo vel tendine circa collum suboriuntur; quæ difficilem dentitionem comitantur; & quæ convulsivos, aut epilepticos motus, aliosque hystericos morbos consequuntur. Hæ maximam partem, à bronchiorum vellicatione, per consensum duntaxat inducta, causa morbi in plus minus remota à præcordiis regione hærente, producuntur, claroque sunt documento, tussim pertinere ad affectus nervorum spastico convulsivos.

§. VIII.

Tussis à peregrinis, asperam arteriam illabentibus.

Neque etiam ample tractabimus de ea tussi, quæ proficiscitur à peregrinorum tam solidorum, quam fluidorum insolito in asperam arteriam, per glottidis rimam descensu, & vulgo exprimitur: *Es fey vvas in die unrechte Keble gekommen.* Tragici profecto, & sæpe, ob repentinam, quam inducunt, suffocationem, funesti sunt hi casus, quorum notabiles historias recenset MARCELLUS DONATUS *in histor. med. mirab. Lib. III. cap. VII.* Huc spectant tusses, quæ à tumoribus, calculis, aliisque rebus præternaturalibus, asperæ arteriæ, atque bronchiis accretis suboriuntur: unde calculos, aliaque corpuscula, grandinibus similia, tussiendo rejecta fuisse, fide digni perhibent auctores. Videas ALEXANDRUM TRALLIANUM *Lib. V.* PAULUM ÆGINETAM *lib. III. cap. 28. & 31.* & PETRUM BORELLUM *obs. Cent. I. obs. 67.*

§. IX.

Tussis metallicorum.

A nostro quoque scopo alienæ sunt tusses gravissimæ, quas excitant fumi saturnini, metallici, inque primis acidi minerales, cum aëre diutius inspirati, & illi potissimum metallicolæ experiuntur, qui argento per plumbum in magnis catinis depurando student, nec non figuli lythargirio multum utentes: ut & cæmentarii, & qui cum calce viva multum sunt occupati. Evidens earum est ratio: dum enim particulæ metallicæ, fere corrosivæ ductus spiritales, insigni sensibilitate præditos ingrediuntur, iisque intimius insinuantur; gravem eorum inferunt constrictionem, tussis siccæ, cum asthmate complicatæ causam.

§. X.

Tussis catarrhalis levior.

Nec denique nostræ considerationi pressius subjacet id tussis genus, & levius, & brevius, quod à cohibita transpiratione, in sanis ceteroquin corporibus evenire solet. Fit nimirum ea, si subjecta præsertim pituitosa caput vel pectus, quod antea in calidiori loco leni perspiratione maduit, subito exponunt frigori, & repressum à cute serum acre ad tracheam & bronchia decumbit

bit; aut si senes inprimis noctu in loco frigidiori dormiunt, vel in frigido ac hiemali aere liberius obversantur. Jungitur quoque coryzæ; & vel calidiori regimine, vel sumto forsan diaphoretico, brevi tempore cessat. Huc etiam spectant delapsus muci è naribus ad fauces, & laryngem, qui matutino tempore facili conatu per screatum eliditur.

§. XI.

Tussis rheumatica.

Sed de ea fusius agemus tussi, quæ primarium constituit morbum, totumque graviter afficit corpus, & tam vehementia, quam diuturnitate est molestissima. Vocamus hanc rheumaticam, eo quod rheumaticis revera absolvitur affectionibus. Namque pro causa agnoscit, humorum, maxime serosorum inversum, & à superficie corporis, extremisque partibus ad pulmones tendentem motum, atque decubitum; neque unquam à febrilibus commotionibus, vespertino potissimum tempore conspicuis, ac horripilationibus vacua est. Hæc pro subjectorum, quæ invadit, varietate, vel humida, vel sicca est: illa evenit sanguineis, phlegmaticisque, qui præter partium fibrosarum, nervosarum ac musculosarum mollitiem, serosis ac pituitosis nimium scatent succis, veluti sunt fœminæ præ viris, infantes, pueri, atque senes, præ iis, qui in juvenili, vel virili ætate sunt constituti. Sicca vero tussi magis corripiuntur hypochondriaci, scorbutici, cachectici, strictiori corporis habitu, & debili, & ad spasmodicos motus valde proclivi nervorum systemate, nec non sero acri copioso præditi.

§. XII.

Historia tussis convulsivæ seu ferinæ.

Summum tussis rheumaticæ gradum denotamus, per convulsivæ seu ferinæ nomen. Hæc tam efferata vehementia, tantaque totius corporis concussione adfligit, ut ea non raro suffocari credas miseros: tumque in infantibus vulgo dicunt: *Sie bleiben aussen.* Modo, maximeque sub initio sicca est, & vel nullam, vel saltem parcissimam seri tenuioris, plus minus acrioris copiam elidit; modo humida, tumque mucum sublividum, sæpe tenacissimum, pravis laboriosissimis conatibus, secum ducit. Refrigescunt simul extrema, alvus est clausa, urinæ mingitur tenues, & succi vitales majori copia & impetu ad superiora, pectus, atque caput compelluntur: unde sub paroxysmo facies sanguine turget, rubet, venæ tument, arteriæ fortius celeriusque moventur, oculi prominent, lacrymas emittunt, palpebræ intumescunt, & interdum ipse sanguis, accedente sternutamento, è naribus ejicitur: nonnunquam ipsa pulmonum vascula rumpuntur, sputumque suboritur cruentum. Non raro singultus jungitur, simulque ventriculus adficitur laboriosis vomitionibus, quibusdam stercora, & urinæ præter voluntatem fluunt; quidam, præsertim infantum, hernias tussiendo sibi contrahunt, aut adnotante jam HIPPOCRATE *aph. 46. Sect. VI.* gibbosi fiunt: quin M. N. C. *Cent. I. obs. 1.* notabilem allegant casum, de corpore vertebræ dorsalis, præ tussis vehementia, in medio disrupto. Neque ignorari oportet, à nimia tussis vehementia apoplexiam suboriri posse: & BOYLE *de natur. philos.* observavit, quod ex tali tussi subitanea memoriæ ac ratiocinii jactura, nec non manuum, aliorumque membrorum enata fuerit paralysis.

§. XIII.

Causa materialis ferinæ tussis.

Causa hujus tussis materialis residet in humore tenui, acri ac fere caustico, ad sensibiles fistularum aerearum tunicas deposita, easque graviter vellicante. Hæc vel laryngi duntaxat, & arteriæ asperæ insidet, tumque continuam, & molestissimam faucium titillationem habet comitem; vel profundius branchiis pulmonalibus infixa hæret, atque tum gravissimum & atrocissimum parit tussiendi conatum. Et generatur quidem hic humor à sordibus impuris & acribus, ad superficiem corporis, aut artus exteriores, vel haud satis vegete expulsis, vel quacunque de causa, maxime frigore, retroactis, & ad pulmones decumbentibus. Hinc docemur, scabiem, tineam, achores capitis, guttam rosaceam, sudorem pedum, aliaque exanthemata repressa, ulcera præmature consolidata, & arthritidem, podagramque intus actam, tussim post se trahere convulsivam. Et quænam quæso alia est causa, quod morbilli & præcursores, & comites, & pedissequas habeant, ejusmodi tusses diuturniores, quam quod materia acris, morbillacea, ad vias spiritales retrocessit, easque graviter vellicavit. Conf. A. N. C. *Dec. III. obs. 11. pag. 25.*

§. XIV.

Tussis convulsiva epidemica.

Non raro etiam hæc rheumatico-convulsiva tussis, ex communi causa, aëris nimirum vitio suborta, epidemicam per multas regiones edit stragem. Occurrit autumnali, ac hiemali potissimum tempestate; si hæc, flantibus antea austris, calidior ac benignior fuit, & subito in frigidam, ventis aquilonaribus molestam, commutatur. Sed hæc causa impuris duntaxat corporibus rheumaticam tussim infert, cum in aliis non nisi catarrhalem excitare solet. Quare epidemicæ hujus ferme tussis talem maxime aerem existere causam animadvertimus, qui nebulis pernicialibus, maleque olentibus, aut aliis particulis acribus, ac sæpius venenatis, febrium quoque exanthematicarum causis, prægnans est: hæ enim particulæ inspiratæ non modo gravissimam tussim, sed & aphthas, illam insigniter exacerbantes progenerant. Præterea vernali quoque tempore, grassantur interdum ejusmodi tusses epidemicæ, cum raucedine junctæ; tumque ab exhalationibus salino-acribus, in aëre contentis, & calore solis, ex terra hieme occlusa, evaporantibus, glandulisque per vias spiritales sparsis semet insinuantibus, suam trahunt originem. De malis hisce epidemiis legas HIPPOCRATEM *epidem. VI. Sectio. VIII.* SENNERTUM *de febribus Lib. IV. cap.* 17. SYDENHAMIUM, & HISTORIAM MORBORUM VRATISLAVIENSIUM.

§. XV.

Tussis rheumatica ex causa interna;

Hæc de summo tussis rheumaticæ gradu, cujus causa plerumque externa est, dicta sunto; dantur vero tusses, proprio rheumaticarum nomine dignæ, quæ internas potissimum agnoscunt causas; & sicut diuturnæ, ita maxime molestæ sunt, cumque rheumaticis capitis, ac pectoris doloribus, hemicrania, odontalgia, puncturis latetum pleuritidem mentientibus, defluxione materiæ acris à capite ad fauces &c. complicantur. Eveniunt inprimis corporibus cachecticis ac scorbuticis, ex suppresso pedum œdemate, alioque tumore; quem tanta ferocitate tussis æque ac spirandi difficultas excipiunt, ut suffo-

ratio instare videatur. Familiares etiam sunt hæ tusses senibus, qui impuris scatent humoribus; & in his à frigore externo, dorso, præsertim in ea regione, ubi prima lumborum vertebra, & plexus mesentericus major deprehenditur, admisso. Neque alia est ratio, quam quod serum acre ab externis corporis partibus ad pulmones deferatur. Eædem non raro in subjectis pituitosis, senilibus, qui victu lauto, vitaque sedentaria delectantur, & neglexerunt sanguinis missiones, humidæ fiunt, & effectum habent criticum: tota enim sanguinis & humorum massa hac ratione à copia seri impuri, quamvis non sine molestia, egregie repurgatur, adeo ut, sedata tussi, pristinæ vires redeant, somnusque cum adpetitu, & integra sanitate instauretur.

§. XVI.

Tusses rheumaticæ stomachales ac hypochondriacæ. Ad censum tussium rheumaticarum pertinent quoque *stomachales* & *hypochondriacæ*; quarum illæ in ventriculo, hæ profundius in hypochondriis ac intestinis causam habent; & partim ob consensum nervorum, partim ob rheumaticum seri ad pulmones decubitum enascuntur. Et *stomachalis* quidem suis se prodit notis, quæ sunt nausea, cardialgia, adpetitus prostratio, digestionis vitium, sensus in ventriculo gravativus, & quod primus tussiendi stimulus circa cordis scrobiculum sentiatur. In *hypochondriaca* junguntur flatulentiæ, spasmi intestinorum; ac symptomata reliqua hypochondriaca. Prior, nempe stomachalis fit à saburra acri, biliosa, acida, ventriculo, ejusque superiori maxime orificio, nec non œsophago inhærente, harumque partium nervosas tunicas, quæ arctissime cum viis spiritalibus nectuntur, vellicante; unde creber comitatur vomitus. Vexat cumprimis, ventriculo à cibis vacuo; & familiaris quoque est febre tertiana, præsertim continua, laborantibus; testante jam HIPPOCRATE *Lib. II. epidem.* Posterior, nimirum hypochondriaca generatur, ab humoribus crassis, impuris, serosis, vi spasmorum, ac flatulentiarum abdominalium, ad pectus & pulmones compulsis; & eo magis infestat, si ingens frigus, aut animi affectus, tanquam occasionales causæ præcesserint. Generatim vero illud monendum est, quod omnis tussis, quæ est periodica, à saburra in ventriculo, vel potius intestino duodeno stabulante suos mutuetur natales.

§. XVII.

Tussis habitualis. Adhuc notari meretur ea tussis, quæ *habitualis* est, & *catarrhalis rheumatica* vocari meretur. Ea potissimum dependet à relaxatione glandularum in faucibus, palato, ac larynge sitarum; & per multos annos continua excreatione durat. Jungitur digestionis vitium, & successiva totius corporis consumtio. Evenit subjectis serosioribus, vitæ sedentariæ, ac lucubrationibus, nec non vinosis compotationibus deditis.

§. XVIII.

Prognosis. His igitur excussis, deveniemus ad tradendam tussium prognosin. Sicca tussis plerumque transit in humidam; hæc vero nimia vetustate habitum contrahit, atque ventriculi digestionem destruendo, cachecticum statum, lentamque febrem producere valet. Quæ humida fuit, & in siccam transit, ut pectus tamen grave maneat: periculum febris vel putridæ, vel hecticæ minatur, teste LOMMIO *observ. medicin. Lib. II. pag.* 120. Convulsivæ seu ferinæ tusses infantibus periculosæ, nam facile reducunt suffocationem idque fit in difficili dentitione atque etiam in morbillis: inque pueris gibbos, & hernias, gravidis abortum, adultis hæmoptysin atque phthisin inducere possunt; quin easdem subita suffocatione stipatas fuisse, testantur WILLISIUS *pharm. ration. P. II. S. 1. C. 6. pag. 61.* & HILDANUS *Cent. II. obs. 68.* Quæ tusses pulmonum aut aliorum viscerum scirrhos insequuntur, omnem plerumque remediorum vim eludunt: & quæ à repressis nascuntur exanthematibus, his revocatis cessant. *Omnis tussis mala, qua somnus aufertur; inutilis etiam, quæ longo tempore frequens, gravisque hominem exercet, idque cum destillatione*, i. e. habitualis rheumatica, inquit LOMMIUS *loc. cit.* Tusses denique hydropicis evenientes, infausti sunt præsagii, teste HIPPOCRATE *Sect. VI. aphor. 35.* Contra moderatior circa tempus nocturnum calor, cum æquabili per universum corpus sudore, vel madore, largiori urinæ fluxu, alvo simul reddita fluidiore, placidior somnus, & facilior expectoratio, certa sunt morbi in gratiam jam redituri indicia.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curantiæ. Curatio tussis rheumaticæ potissimum, quatuor absolvitur indicationibus, nimirum, ut *primo* materiam peccantem corrigamus, ad exitum disponamus, atque expectorationem, si opus id fuerit, promoveamus; *deinceps* adfluxum seri à præcordiis avertamus, & ad alia, magis congrua excretoria organa derivemus; *tum* motus, si fuerint effrænes, compescamus; & *denique* debilitatum affectarum partium robur instauremus.

§. II.

Tenax materia incidenda. Si igitur tenax muci coagulum bronchia obsederit, incidendum illud, resolvendum, & emolliendum est, quod præstant radices resolventes: quas inter primas tenent, radix vel fecula Aronis, iridis Florentinæ, & quæ insigni humores crassos ac tenaces fundendi & expectorandi potentia pollet, radix squillæ, ad quinque vel sex grana, cum pauxillo nitri data, item oxymel squilliticum, essentia gummi ammoniaci, spiritus salis ammoniaci anisatus, lac & flores sulphuris, & sperma ceti.

§. III.

Humor tenuis, crassandus, & acris temperandus. Humor admodum tenuis, salsus, acris incrassantibus, & lymphæ acrimoniam temperantibus ad exitum redditur aptus. Conducunt hoc fine decocta, quæ ex hordeo, rasura cornu cervi, radice scorzoneræ, ac glycyrrhizæ parantur; cremor hordei, juscula sive decocta avenacea, vulgo *Haber-Grütze*, cum amygdalis, passulisque minoribus; aut decoctum raparum cum saccharo; gelatinæ cornu cervi, & animalium; juscula ex carne cum lacte; looch pulmonum vulpis, syrupi de papavere, de farfara, diacodion *Montani*, sperma ceti cum lacte datum; & ante omnia oleum amygdalinum recenter sine igne expressum, vel solum, vel syrupo capillorum veneris, aut julepo rosarum nuptum: e. g. in hac formula: *Recipe olei amygdalarum dulcium, syrupi capillorum veneris ana unciam unam,*

spermatis ceti drachmas tres, croci grana quindecim. M. d. Egregiam quoque opem adferunt infusa sic dicta theiformia, quæ ex herba veronicæ, hyssopi, floribus malvæ, sambuci, papaveris rhœados, salviæ, bellidis, radice glycyrrhizæ, semine fœniculi, cortice ligni sassafras & ejus generis aliis paranda sunt. Ubi tussis catarrhalis in habitum degeneravit, cum adpetitus dejectione, & tabe, cura, quæ cum lacte asinino, vel sero lactis, vel cum fonte Selterano, æquali parte cum lacte permixto fit, præcipuum medendi cardinem absolvet.

§. IV.

Laxantium usus.

Quando nimia congestio, affluxus, & decubitus seri in pectore est, ut sit in tussi valde humida, pituitosa, diutius persistente: præstat illud à præcordiis & viis pneumonicis derivare, atque partim per alvum, quæ est propria sordium mucosarum latrina; partim per cutim, quæ humorum subtiliorum est diverticulum, expellere. Alvi lubricitas, sicut in omni, ita præcipue in rheumatica, ac convulsiva tussi, magnam profecto fert opem: cui procurandæ, ex laxantium numero, ad acrimoniam demulcendam, & colluviem quoque serosam blande & benigne, copioseque, sine omni tamen molestia, ac virium lapsu evacuandam, ego non quicquam deprehendi præstantius, quam ipsam mannam; si non ad drachmas, sed uncias duas, in infuso vel decocto præscribatur, ejusque usus, si res postular, repetatur. Ego uncias duas, in aquæ veronicæ vel florum acaciæ unciis octo, leni calore dissolvere soleo; adjectis postea terræ foliatæ tartari drachma una, & aliquot guttulis olei de cedro, anisi, vel macis. Consentientem habeo GABELCHOVERUM, qui *Cent. IV. obs. 7. & sequentibus* eandem ad aliquot uncias pro sananda feliciter tussi commendat: idem etiam laxans, cum infuso veronicæ, vel lacte propinari potest. Præterea syrupus rosarum solutivus, cassia recenter extracta, decoctum laxativum Viennense, pillulæ rhabarbarinæ, sique ventriculus hæc ferre nequit laxantia, clysteres, ad copiosi seri & muci quantitatem derivandam, & per congruum ejus emunctorium, quod in crassis potissimum est intestinis, evacuandam profunt efficacissime.

§. V.

Sudoris promotio confert.

Deinceps æqualem sanguinis per totum corpus restituendo cursum, & serum maxime ad glandulas subcutaneas invitando, inhibetur hujus ad præcordia affluxus. Eo fine operæ faciunt pretium, infusa calidiora pectoralia, ex floribus malvæ, violarum, foliis hyssopi, salviæ, semine fœniculi, anisi ac cinnamomo conficienda. Hæc mane intra lectum potare expediet, cum blando regimine; & præterea in æquali calore corpus semper conservare decet. Scopo quoque huic satisfaciunt pulveres diaphoretici ac bezoardici, qui parantur ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, succino præparato, antimonio diaphoretico, vel loco hujus, antihectico Poterii, cornu cervi sine igne; cinnabari, additis aliquot granis olei nucis moschatæ expressi, vel etiam croci. Iisdem quoque flores sulphuris addere licet; maxime si achores, vel scabies retropulsa malum foverit.

§. VI.

Quæ mitigent efferatos motus.

Tertia indicatio requirit efferatorum motuum sopitionem, quæ sæpius mox ab initio curationis, ob gravioris periculi metum, suscipienda est. Et ex remediis huc facientibus longe eminet crocus, pectori amicissimus, ejusque extractum, pulveribus bezoardicis admixtum. Laudant quoque muscum quernum, & pulveribus, & decoctis additum. Nec eo fine sunt inutiles pilulæ de styrace, aloëphanginis nuptæ, & vesperi datæ, conjunctis ceterum expectorantibus, oleo amygdalino, ac spermate ceti. Haud etiam contemnendæ est virtutis liquor meus anodynus, vel laudanum liquidum SYDENHAMII, cum spiritu cornu cervi maritatum; quem cumprimis deprædicat BOYLE *de util. Philos. pag.* 348. Si his haud obsecundet malum, ad fortiora deveniendum anodyna, quæ majoris sunt energiæ; veluti sunt pilulæ de cynoglossa, *Starkeyanæ*, *Wildeganjii*, & theriacalæ.

§. VII.

Externorum usus.

Neque ad sopiendam tussis vehementiam insuper habenda sunt externa: quæ inter phthisica præsertim tussi laborantes, egregie solatur, emplastrum diasulphuris *Rulandi*, pectori impositum. Tussi convulsiva vexatis insigniter prodest unguentum rubrum potabile, cum spiritu vini, præcordiis illitum: nec non unguentum pectorale, in PHARMACOPOEA AUGUSTANA descriptum, si thoracis latera eo inungantur, in sedanda tussi, doloribus pectoris mitigandis, & juvanda expectoratione, magnam præstat opem. Longo quoque usu in omni tussi rheumatica comprobatum habeo, sequens emplastrum: *Recipe myrrhæ electæ, bdellii, succini ana unciam dimidiam, spermatis ceti, axungiæ humanæ, ceræ, minii ana uncias duas, saponis veneti drachmas tres, croci drachmam unam, camphoræ drachmam dimidiam. M. f. emplastrum, quod pectori, collo, spinæque dorsi imponatur.*

§. VIII.

Quæ indicationi quartæ satisfaciant.

In morbi denique declinatione, quartam indicationem explere, partesque labefactatas roborare, medentem oportet; quoniam facillime est, reverti tusses. Commendo in ritis essentiam succini, spiritum cornu cervi, cum tinctura tartari, & liquore meo anodyno mixtum, additis aliquot olei ligni sassafras guttulis: nec non essentiam cascarillæ; & sæpenumero singularem animadverti effectum, quem exserit balsamum vitæ meum, ad aliquot guttas cum extracto vel tinctura croci datum. In fine ad roborandum ventriculum, *electuarium*, quod *ex conservæ rosarum rubrarum unciis duabus, conservæ anthos uncia una, succini præparati, nucis moschatæ drachmis tribus & syrupo corticum citri vel aurantiorum* compositum est, præscribere & ad usum commendare solitus sum. CRATO *Lib.* 37. *consil. pag.* 1093. ambram cum decocto passularum mirifice collaudat, nec sine ratione: vim enim & roborantem, & simul alvum liquantem possidet. Sed longe præferenda est essentia ambræ genuina, cujus præparationem in *observationibus physico-chymicis lib. I. observ.* 18. communicavimus. Tum quoque utile est vinum vetus, generosum, Falernum; quod Veteres, & præsertim PLINIUS SECUNDUS admodum extulerunt. HIPPOCRATES *lib. de victu*, acutorum usum vini dulcis senibus apprime laudat: neque minus aqua veronicæ vel hyssopi cum vino de-

destillata & edulcorata convenit: cui addatur tantillum croci. Externe ad roborandas nimium relaxatas glandulas faucium & bronchiales, ex quibus humor continuo ad laryngem, & asperam arteriam defluit; insigni cum fructu semper usus sum pulvere, capiti inspergendo, qui ex succino, benzoe, mastiche, floribus chamomillæ Romanæ, & caryophyllis aromaticis compositus est. Os quoque gargarismate frequentius colluendum erit, cui inserviet vel spiritus vini Gallicus, vel decoctum salviæ, hyssopi, florum rosarum rubrarum, cum vino rubro paratum.

§. IX.

Diæta tussientium.

Ceterum in omni tussi, & curanda, & præservanda, magna vis in recto vivendi genere sita est. Moderandus cumprimis aër, ut talis sit, qui nec frigore, nec nimio calore lædat, sed in quo corpus udore madeat perpetuo: vespertinus ac nocturnus præ aliis nocet; neque aër frigidus, nebulosus, pluviosus, aut præfervidus, maxime omnium vero aquilonaris, nisi noxam parit. Porro catarrhis & tussi frequenter obnoxii cavere sibi debent, à cibis valde salitis, fumo induratis, & aromatibus nimium conditis, nec non acidis, austeris, utpote qui sanguinem, ejusque serum acre reddunt, & impurum. Deinceps potus ratio habenda: nulla enim convenit cerevisia, multo minus vinum acidum. Majori cum fructu pro potu usurpabitur aqua hordei sive ptisana, vel decoctum quoddam ex radice chinæ, scorzoneræ, passulisque confectum; vel hydromel, quod GABELCHOVERUS hunc in modum parare docet: *Recipe mellis despumati uncias quatuor, aquæ fontanæ mensuras tres, liquiritiæ drachmas quinque, ficuum numero sex, seminis fœniculi, radicis pimpinellæ ana drachmas duas, florum malvæ manipulum unum, florum salviæ, violarum, ana pugillum unum, cinnamomi scrupulos duos, m. coquantur ad consumtionem mensuræ dimidiæ.* In scorbuticis pro potu conducit aqua sola, pura, fontana, non nimis frigida, & vel amygdalis dulcibus, vel pane similagineo distemperata. Vulgus aquam fervidam affundit triticeis furfuribus & infusum frigide non sine insigni fructu in gravi epidemia tussi bibit.

§. X.

Præservationis ratio.

Præservationis quoque ratio, maximam partem, in recto rerum non naturalium consistit usu. Qui à tussi convalescentes, vinosis compotationibus, corporis refrigerationibus, animi fortioribus adfectibus indulgent: in eandem protinus incidunt longe graviorem. Senes sibi caveant à pedum, maxime dorsi, refrigeratione. Et quia hieme rigente rheumatica adfectiones quam facile contrahuntur, & caput & cervix & regio præcordialis, lumbaris & pedes in senibus præsertim, quibus tussis admodum est infesta, linteis & integumentis calidis bombycinis maxime à frigore muniendi sunt, ut moderata & æqualis servetur perspiratio: nam quando unam ex hisce nervosis partibus frigus præsertim aquilonare fortiter tangit & penetrat, ob consensum, qui inter has partes viget, reliquæ omnes p. n. adficiuntur. Alvi libertas pariter ac expeditus transpirationis successus nunquam non conservetur, necesse est: quare conferunt moderatæ, sed frequentes, & sub cœlo salubri institutæ corporis exercitationes. Qui succis sunt pleni, hos statis temporibus, & omnino versus æquinoctia, venæ sectione, vel scarificatione depleri curent. Eo magis vero recto regimine, tenui victu, conservataque excretionum libertate, à tussi se præcavere decet, quando epidemicam exercet tyrannidem.

CAUTELÆ, CUM CURA SPECIALIORI.

§. I.

Cautela circa expectorantia & dulcia.

In omni tussi caute mercandum est cum expectorantibus, dulcibus, decoctisque incrassantibus; ne more vulgo solito, nimia, & sola adhibeantur, sicque relaxando magis pulmones, nimium ad illos concitent adfluxum. Eo magis in tussi stomachali, & hypochondriaca ab iis, vel penitus abstinere convenit; pervertunt enim, destruuntque ventriculi vim digestivam, adeoque viam ad cachexiam, & hydropem pandunt.

§. II.

Ferinæ tussis a repressis exanthematibus subortæ curatio.

Tussis ferina, quæ à retropulsis exanthematibus suboritur, indicat materiæ peccantis ad sua loca revocationem. Hoc casu divina ferme est virtus æthiopis mineralis vel florum sulphuris, interne cum antimonio diaphoretico vel pulvere bezoardico, vesperi potissimum exhibitorum. Nec præter pedum frictiones, aut pediluvia, præstantius ad detrahendum à pectore serum est vesicatoris remedium: modo delicatior nostri seculi genius eorundem usum permitteret. In convulsiva infantum tussi, juvat quoque plantas pedum, axungia porci inungere.

§. III.

Tussis rheumaticæ a repulso pedum œdemate subortæ curatio.

Quæ à pedum œdemate in cachecticis retropulso generatur tussis: præter clysteres, incidentia, diaphoretica, & quæ motum à pectore derivant, insignioris usus sunt lenia diuretica v. g. tinctura tartari, succini tartarisata, elixir nostrum viscerale cum elixirio n. pectorali remixtum: alias acria, salia, & potenter quæ urinam movent, quia detrahunt dulce serum, exulent; laudata vero serum acre per vias educunt urinarias.

§. IV.

Tussis rheumatico-scorbuticæ curatio.

Tussim rheumaticam diuturnam, quæ à scorbutica sanguinis & humorum diathesi originem traxit, non raro curatam vidi, datis interne sero lactis, pulveribusque ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, succino præparato, antimonio diaphoretico, extracto croci, cascarillæ aquoso, concinnatis; interposito laxante rhabarbarino; propinata pro potu ordinario aqua frigida amygdalis distemperata, vel Selterana vino Mosellano nupta; vel decoctum ex speciebus temperatioribus sanguinem depurantibus ex aqua usui erit eximio. Exhibui quoque vesperi pilulas aloephanginas, cum pilulis de styrace mixtas: nec non admovendum jussi pectori emplastrum, quod supra descripsimus.

§. V.

Tussis stomachalis curatio.

Si saburra acida, biliosaque ventriculi tussim excitaverit; operæ pretium faciunt absorbentia, lapides cancrorum, succinum præparatum, arcano duplicato nuptum, additis aliquot olei macis guttulis. Jungenda tum laxantia leniora mannata, ac rhabarbarina. Stomachali puerorum, si nihil est, quod prohibeat, succurritur leni emetico.

§. VI.

§. VI.

Tussis hypochondriaca curatio.

In tussi, ex viscerum imi ventris obstructione nata, quam vocant hypochondriacam, apprime conveniunt, quæ excretiones sanguineas suppressas revocant: nec aliena pediluvia, & antispasmodica. Omnium vero virtutem, multis parasangis superant, aquæ minerales tepefactæ, lacteque caprino, vel melius asinino permixtæ, si sub debito regimine potentur.

§. VII.

Tussis habitualis curatio.

Quæ diu duravit tussis, & ad tabem vergit: cura lactis asinini, præparato ad eam corpore, certo profligatur; eo magis, si longæ peregrinationes, aëris mutationes, & roborantia denique, conjungantur. Nec, si nimis humida fuerit, fructuosior est convenienti à cibis, præsertim carnibus abstinentia.

§. VIII.

Anodynorum usus.

Præstat semper anodyna, ut pilulas de cynoglossa, item de styrace cum laxante e. gr. massa pil. aloephanginarum vel de succino *Cratonis* æquali pondere jungere & circa horam somni præbere: alias ab illis solis exhibitis, animadverti tussim supprimi, succedente à nimia congestione humorum & gravitate circa pectus asthmate.

§. IX.

Frigus & nimius calor nocent.

Quemadmodum nimium frigus omnibus, qui tussiunt, inimicum est; ita quoque præfervidus calor iis nocet. Quare infusa quoque pectoralia, quæ dicunt theiformia, si calidissima fuerint, exasperant tussim. Omnes ergo potus tepidos sorbere convenit.

§. X.

Venæ sectionum usus.

Venæ sectiones illis prosunt, qui sanguine nimis turgent, venis prætumidis ac funiculorum instar prominentibus, aut excretiones suppressas habent, maxime præservatoriæ, etiam in senibus septuagesimum jam annum transgressis. Nec iis supersedere possumus, si convulsivæ efferata vexent vehementia; ne rumpantur in quodam loco vasa; in puerili etiam & juvenili ætate. SYDENHAMIUS affirmat, se convulsivam epidemicam, non nisi venæ sectione, iterata catharsi, & vesicatoriis feliciter curasse.

§. XI.

Celsi methodus.

Digna, quæ allegetur, est tussi medendi ratio, quam CORN. CELSUS *Lib. IV. cap. 4.* sic exhibet; *Oportet hyssopum altero quoque die bibere; ac lectione uti vehementi, quæ primo impeditur à tussi, post eam vincit: tum ambulare: deinde per manus quoque exerceri, & pectus diu perfricare: post ficus pingues edere. Præter hæc si humida est, prosunt fricationes validæ, cum calefacientibus, sic, ut caput quoque simul vehementer perfricetur: ovum quoque sorbile, sulphure adjecto, sorbeatur; in potum vero aqua calida danda.* Et ut verum fatear, præstat omnino *Galeni* in tussi curanda monitum sequi, qui levibus simplicibus naturæ maxime familiaribus utendum esse docet: quam multis iisque compositis activis è pharmacia petitis. Ita decocto raparum exsiccatarum, vel caulium rubrorum, vulgo *Braunkohl*, vel etiam furfurum triticeorum ex aqua cum saccharo, pertinacem & chronicam tussim in plebeiis sublevatam, quin etiam penitus sublatam meminimus. Si fluxio tenuis copiosior & acris est, quod ex oculorum rubore, titillatione, & morsicatione oris in gutture, sapore salso cognoscitur, succus glycyrrhizæ Hispanicæ, mel despumatum, massa, quæ ex gelatina cornu cervi & decocto glycyrrhizæ inspissatur, oleum quoque amygdalarum dulcium cum syrupo papaveris albi mixtum & sensim paulatimque deglutitum præsens adferet levamentum. Neque minus familiaris & egregii usus esse potest ovi luteum recens cum saccharo canto & croco, cum poculo uno vel altero *Thee boë* leniter deglutitum, item butyrum insulsum cum saccharo, lac cum infuso veronicæ & florum papaveris rhœados.

§. XII.

Quando à nimio humorum adfluxu epiglottis, quæ est primum & primarium vocis instrumentum, valde relaxatur & atoniam patitur, indeque vox rauca evadit: gargarismate, quod ex nervinis e. gr. floribus anthos, lavendulæ, chamomillæ Romanæ, summitatibus thymi, origani, salvia, myrrha compositum & ex vino coctum est, frequentius uti convenit. Exterius quoque laryngi sacculum ex supra dictis speciebus addito insuper succino & styrace calamita applicare, non sine egregio fructu consuevi. Raucos non purgari vult HIPPOCRATES, sed horum frigiditatem & humiditatem sanare consuluit capite & reliquis membris, quæ affecta sunt, topicorum usu exsiccandis: *Vid. Lib. de victu acutorum.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

De Tussi convulsiva epidemica.

Imploravit quondam meam opem Vir honestus, cujus infantes, quos plures habebat, circa æstatis exitum tussi gravissima, eaque suffocativa ac convulsiva, laborabant. Siquidem hæc tanto invadebat impetu, ut facie ad nigredinem usque tincta, sine sensu, sine motu, atque sine respiratione jacerent. Recurrebat ea per periodos, circa horam potissimum matutinam decimam; junctis febre, pulsu celeri, & aphthodeis faucium vesiculis. Noctes erant insomnes, appetitus, etiam humidi, dejectus, alvus clausa, crebra sternutamenta, & non modo ipsa tussi mucus cum sanguine elidebatur; verum per os quoque ac nares insignis pituitæ copia reddebatur. Hæc affectio jam per quatuordecim dies duraverat: & his debellabatur medicinis. Ano clysteres ex decocto avenæ, oleo amygdalarum dulcium, floribus chamomillæ, & sale communi infundi jussi: pro potu crebro dedi modo decoctum ex radice chinæ, scorzoneræ, altheæ, glycyrrhizæ & semine fœniculi paratum; modo avenaceum, oleo amygdalino nuptum; mox raparum exsiccatarum cum saccharo Canariensi, & croco permixtum; & pro infuso theiformi herbam veronicæ, ac hyssopi. Non minus bis terve quotidie propinavi pulverem, ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, & nitro compositum, cum aliquot liquoris anodyni guttis. Et horum ope convaluerunt.

Epicrisis.

1) Tusses convulsivæ epidemicæ, iis non raro grassantur temporibus, quibus diarrhœæ vel dysenteriæ sunt familiares. Tum plerumque æstatem ferventissimam, frigidiora autumni

sequi deprehenduntur initia: unde, quæ æstate liberior fuit transpiratio, hoc tempore subito cohibetur, & hinc acre impurumque serum ad bronchia decumbit. Sed præterea in ipso aere observari solent exhalationes fere venenatæ; quas in nostro quoque casu tussis & aphtharum causas fuisse, nullum est dubium.

2) In tali aeris constitutione infantes tussi & frequentius, & gravius infestantur. Debile enim ac valde sensibile est, quo pollent, nervorum genus, quod ex facili causa ad motus spasmodicos, convulsivos, & ipsum comitialem morbum disponitur. Deinceps hæc tenella corpora parum curant aëris injurias, sed quacunque occasione semet ipsi exponunt liberalius. Accedit & illud, quod circa dictam autumnalem tempestatem, ob avidius ingestos fructus horæos, uvas &c. multas acidas, biliosas, & acres in primis viis sibi colligant cruditates: quæ ad exasperandam tussis vehementiam non parum contribuunt.

3) Quemadmodum tussis asthmati; ita hoc quoque illi, tanquam symptoma, tantum non semper supervenire solet. Duplex est causa asthmatis, quæ tussis symptoma est: nimirum prima constrictio bronchiorum, altera congestio humorum ad pectus. Constricta quippe bronchia, quæ tussis formale constituunt, remorantur sufficientem aëris ingressum, & liberiorem sanguinis per pulmones circulum. Congestio humorum mox ære feri ad pectus in omni convulsiva tussi fit: siquidem instar regulæ perpetuæ est, quod ad debiliorem partem, quales hic sunt pulmones, tussi exagitati, semper majori impetu ruant humores.

4) Dici vix potest, quantum in omnibus spasmodicis ac chronicis morbis, qui foventur ab impuritate humorum, noceat usi cerevisiis; utpote quæ acrimoniam subtiliorem magis alunt, ac exagitant. Soleo in harum locum exhibere decocta, quæ in tussi præsertim temperantia & demulcentia esse debent.

Observatio II.

Tussis humorum diuturna. Vir XXXVI. annorum, sanguineus, succulentus, in castris, quæ sequutus est, variis molestiis, aeris ventorumque injuriis obnoxius, inordinate vivens, & frigidiori loco somnum capiens, neglecta, cui ante sueverat, per biennium, venæ sectione, incidit in tussim vehementem, æque ac diuturnam. Pectus humoribus infarctum turgidumque, cum roncho videbatur: *Es kochte immer auf der Brust, als wenn alles voll wäre.* Ejiciebat quoque laborioso ac vehementi pectoris non minus ac abdominis conatu, ingentem muci viscidi ac flavescentis quantitatem, quæ intra nychthemeron collectim binas adæquabat libras. Et hac molesta tussi per quatuordecim jam laboraverat hebdomades, cum meum quæreret auxilium, corpus admodum contabescebat: adpetitus tamen erat integer, alvus aperta, urina pauca ac rubicunda, pulsus post paroxysmum celerior, facies rubicunda. Neque ullum levamen perceperat, licet variis remediorum generibus, decoctis, electuariis, essentiis pectoralibus, ac dulcibus fuisset usus. Ego itaque, interdicto cerevisiæ potu, hujus in vicem consuetum decoctum dedi: alternis diebus exhibui pilulas balsamicas: mane pariter ac horis pomeridianis potari jussi infusum pectorale, ex radice consolidæ majoris, enulæ, glycyrrhizæ, herba saniculæ, scabiosæ, scordii, veronicæ, agrimoniæ, urticæ mortuæ, pyrolæ, floribus hyperici, summitatibus millefolii, semineque anisi ac fœniculi paratum. Ex hoc sumendam suasi drachmam *balsami pectoralis*, quod *ex olei hypericonis unciis duabus, spermatis ceti uncia una, balsami de Copaiva, Peruviani ana drachma una, croci scrupulo uno, florum sulphuris drachma, olei macis, anisi, ligni sassafras ana guttis quindecim* confectum erat. Exhibui quoque pulverem ex magnesia alba, oculis cancrorum, cornu cervi philosophice præparato, ossibus sepiæ, & succino præparato concinnatum; ac denique emplastrum superius descriptum thoraci imponendum curavi. Quibus per duos menses usurpatis, in tantum consanescebat, ut nihil equidem esset, de quo conquereretur; attamen quoties vel acida comedebat, vel vinum bibebat, tussi denuo cum rejectione viscidæ materiæ prehendebatur.

Epicrisis.

1) Ad præsentem tussim generandam plures remotiores concurrerunt causæ. Præter temperamentum enim sanguineum & corporis habitum, succis pituitosis plenum, venæ sectionis neglectus, ac frigidius corporis regimen, omnino sufficeerunt ad inducendam tussim.

2) Quæ cum forsan ab initio nimiis dulcibus, ac expectorantibus tractata fuit: factum est, ut tonus & ventriculi, & pulmonum magis destrueretur. Ventriculo labefacto debetur corporis contabescentia: languente enim digestione, chylus iners ac impurus, hinc & lympha minus laudabilis, & ad nutriendas solidas partes haud idonea generatur.

3) Pulmonum atoniæ in acceptis ferenda est tussis diuturnitas, cum copiosa mucidæ materiæ rejectione. Namque hi tum fiunt diverticulum humorum serosorum, mucidorumque, qui ex toto corpore eo deferuntur. Distinguenda talis tussis est à phthisica; quoniam rejecta materia nondum purulenta est, neç febris jungitur: pulsus enim celerior, qui paroxysmos sequebatur, dependet à validiori pectoris sub tussiendo concussione, quo sanguis impetuosius, celeriusque per cordis ventriculos, atque arterias propellitur.

4) Et in hoc tussis genere, minus conveniunt sola expectorantia; sed eo dirigenda est curatio, ut affluxus humorum à pectore derivetur; pulmonumque ac ventriculi robur instauretur. His scopis dictorum remediorum ope fecimus satis; è quibus adhuc commemorare juvat elixir nostrum viscerale, quod ad restituendam digestionem diu adhiberi jussimus.

5) Notabile adhuc est, quod ii morbi, qui atonia partium fulti fuerunt, ex levi causa, ut frigore, cibis acidis, vinosis &c. facile repullulent. Quare longa opus est diætæ curatioris observatione, ac visceralium remediorum continuatione.

Observatio III.

Studiosus quidam sanguine abundans, vita sedentaria, victuque pleniori usi solitus, meam aliquando implorabat opem, eo, quod sæpius, simulac corpus exponeret frigori, ventisque boreabus, statim corriperetur tussi, eaque gravissima, mox humida, mox sicca. Suasi propterea, ut venæ sectionem, quam nunquam admiserat, institueu- *Tussis catarrhalis, sæpius recidivans.*

inſtituendam curaret, eamque ter quotannis iteraret: dein ſingulis quatuordecim diebus pilulas meas balſamicas ſumeret; & infuſo veronicæ frequentius uteretur. Dedit aures conſilio, ſimulque motui corporis frequentius ſtudebat, eo effectu, ut à moleſta tuſſi liber in poſterum maneret.

Epicriſis.

1) Plethoricos, non modo ſenes, verum quoque juvenes, ſi utantur lauto victu, vitaque ſine motu deſidi, & ſanguinis miſſiones neglectui habeant, admiſſo liberalius frigore, catarrhis, coryza, gravedine, tuſſi &c. circa æquinoctiorum plerumque tempus infeſtari, crebra certaque teſtatur experientia. Cumprimis humidam pariunt ejuſmodi ſubjecta, ſi ſeroſis turgeant ſuccis; tumque criſeos inſtar ſe habet hæc evacuatio; ſiquidem ſuperata hac affectione optime habent.

2) In ciendis fluxionibus ingentem frigus exſerit potentiam, in diſpoſitis maxime ſubjectis; dum conſtringendo corporis ſuperficiem, venoſumque corticem, humores magis ad interiora pellit; ex quibus ſeroſa portio, pulmonales ingreditur veſiculas. Hinc CAR. PISO *tract. de morbis ex colluv. ſeroſa obſerv.* 83. *pag.* 180. de *ſe ipſo* reſtatur, quod hieme verticem capitis, ſuturamque coronalem nunquam detegere debuerit, quin ſtatim tuſſim pateretur.

3) Et in tali tuſſi curanda, teſtante eodem PISONE *loc. cit.* & ſuffragante experientia, non præſtantius eſt remedium, quam ab initio ſtatim ſudorem movere. Inſerviunt huic ſcopo infuſa theiformia mane intra lectum ſorbillanda; ſumto præcedente veſpera, pulvillo diaphoretico. Neque enim hoc in caſu convenit, ſtatim ab initio laxantia propinare; niſi congeſtio ad pectus nimia fiat. Anodyna tum exhibere, nihil eſt, quam oleum camino addere.

4) Præſervatorium autem finem, noſtra potiſſimum reſpicit curatio. Atque ſic, præter rectum vivendi genus, præter crebriorem corporis exercitationem, non efficacius commendare potuimus præſidium, quam ſtatis temporibus repetitas venæ ſectiones, quibus imminuta humorum mole, tanquam remotiori cauſa, occaſionalis, quæ eſt frigus, non adeo magnam obtinet efficaciam.

OBSERVATIO IV.

Tuſſis cum hemicrania. Juvenis florentis ætatis & vultus, fervidi ingenii & ſanguinis, teneræ & macilentæ conſtitutionis, poſt variolarum morbum, quem ante tres annos perpeſſus erat, ſæpius incidit vere præſertim & autumno in moleſtam tuſſim, plerumque cum hemicrania & interno æſtu conjunctam. Ego ad hanc avertendam ſuaſi, ut corpus, præcipue pedes à frigoris vehementia curatius muniret; & quoniam paulo largius bibebat vinum, ut circa æquinoctialia tempora ſanguinem emitteret, & infuſum veronicæ cum radice glycyrrhizæ ſingulo mane ſumeret: hoc modo per duos annos liber ab hoc malo permanſit. Factum vero eſt, ut neglecta vernali venæ ſectione & ſtudiis & lucubrationibus immoderatius indulgens, & omnes aëris injurias ſpernens, in catarrhalem febrem cum vehementi tuſſi & immani hemicrania ſiniſtri lateris, accurate circa horam veſpertinam ſextam redeuntem, & per totam noctem perſeverantem incideret. Tuſſis erat initio ſicca, poſt modum valde humida reddita eſt. Recuſabat fere omnia remedia; fontem vero Selteranum loco cereviſiæ bibebat; ſed cum exiguo levamine, ut potius & dolor capitis & rheumatiſmus pectoris invaleſcerent. Ego in conſilium arceſſitus, loco fontis Selterani bibendam ſuaſi emulſionem, quæ ex decocto raſuræ cornu cervi & amygdalis parata erat; electuarium quoque præbui ex oleo amygdalarum dulcium, ſyrupo papaveris albi, ſpermate ceti, croci; veſperi doſin pulveris mei bezoardici & mane infuſum veronicæ cum radice liquiritiæ ſuperbibendum ordinavi. Ad aperiendam vero alvum, & ſordes viſcidas à pectore avertendas, quia decoctum mannatum reſpuebat, alternis diebus ſumendum dedi pulverem ſequentem: *recipe lapidum cancrorum, cremoris tartari ana drachmam dimidiam, diagrydii ſulphurati, cinnabaris præparatæ ana gr. ſex, olei macis guttam unam.* Quatuor vel ſex à quavis doſi ſecutæ fuerunt ſedes, & poſt ter reiteratum hunc pulverem & tuſſis & hemicrania permoleſta ſenſim paulatimque conquieverunt, ac penitus demum ceſſarunt.

Epicriſis.

Plura mihi obvia ſunt exempla, tuſſim primo catarrhalem, poſtea vero phthiſicam redditam poſt morbillos, imo variolas, quæ valde infeſtæ ſunt pectori, inſecutam fuiſſe, præcipue ſi juſta vitæ ratio fuerit poſthabita, & corpus non ab injuriis tempeſtatum, quæ catarrhos & tuſſes ciere ſolent, præmunitum. Neque pauca mihi cognita ſunt exempla; ſola prudenti ſanguinis è vena miſſione una cum debito vivendi regimine in ſanguine præfervido abundantibus & catarrhales tuſſiculoſos inſultus, & ipſam veram phthiſin, fuiſſe averruncata. Et quia ex hemicrania periodice redeunte, vitioſam humorum colluviem prima in regione ſtabulantem & tuſſis cauſam foventem judicavi, præbui pulverem egregie & ſine noxa primam regionem expurgantem, non ſine ſingulari fructu ſubſequente; utpote ab ejus uſu mox levamen ſymptomatum inſigne egregius juvenis percepit.

OBSERVATIO V.

Tuſſis hypochondriaca. Vir L. annorum, cholericæ & macilentæ conſtitutionis, à tenera ætate ex diuturnis lucubrationibus hypochondriacus factus, varia & frequentia ad fluxum hæmorrhoidalem ſenſit molimina; qui cum per vaſa ſedis nunquam ſucceſſit, ante decem annos vomitum patitur cruentum, qui tamen inſtituta mox in pede venæ ſectione, ſubjunctoque rhabarbarinorum & pulverum nitroſorum ac abſinthiorum, nec non continuato per aliquot tempus fontis Schwalbacenſis cum lacte mixti & calefacti uſu, cohibitus exinde nunquam rediit. Ante annum vero ex domeſtica calamitate valde contriſtatus, prævia repentina virium & appetitus, nec non ſomni proſtratione, tuſſim incidit humidam hypochondriacam adeo quidem vehementem, ut per integras ſæpe horas, præſertim nocturno & veſpertino tempore, ingentem viſcidi ac tenacis cinericei muci copiam non ſine moleſtiſſimo hypochondriorum & abdominis dolore exſcreando, æger defatigaretur. Ceterum, pectus omni caruit vitio, nec ſputum unquam ſanguine apparuit mixtum; alvus autem non obſtante flatuum, qui crebrius per os eructabantur, copia ſatis ſuperque

perque erat fluida; sub cujus depositione vires aliquantisper decrescere videbantur. Consultus ego in hoc affectu, cum ejus fomitem in primis viis ac imminuta ventriculi digestione latitare conjicerem, ad hanc ipsam restituendam primo pulverem ordinavi stomachicum ex radice ari, pimpinellæ albæ, sale absinthii, succino, pulvere corticum aurantiorum immat. viridium ad partes æquales sumtis, additisque aliquot guttulis olei macis & ligni sassafras compositum, bis per diem capiendum, cujus loco interdum summo cum fructu adhibui essentiam stomachicam pectoralem ex essentia gentianæ, succini, cascarillæ, nucistæ, croci, cardui benedicti myrrhæ & spiritu salis ammoniaci anisato præparatam. Binis quoque vicibus per hebdomadem ad expurgandas leniter primarum viarum cruditates, pilularum *Cratonis* gr. quindecim cum duobus granis extracti croci, assumenda suasi, & loco potus ordinarii aquam fontanam simplicem cum quarta vini parte permixtam commendavi. Quibus effectum est remediis, ut observato accuratiori in diæta regimine, absoluto mensis unius spatio, æger non modo molesta tussi liberatus fuerit, sed & cum appetitu ac somno quietiori, vires seosim recuperare cœperit.

Epicrisis.

Hæc historia satis abundeque docere potest, tussim & vehementem & diuturnam & cum magna viscidi humoris excretione junctam, ex stomachi & primarum viarum, quæ alimentorum digestioni præsunt, vitio & dejecto robore, nulla licet pulmonibus inhærente labe, ortum trahere posse, præsertim in hypochondriacis, quibus stomachus semper male affectus est, accedente præsertim gravi tristitiæ affectu, quo nihil ad vim solidarum, inprimis intestinorum & nervosarum partium imminuendam est potentius. Ex quo facile intelligitur, omnem prorsus curandi rationem eo esse dirigendam, ut vires deperditæ & universo corpori & maxime ventriculo per convenientia remedia restituantur. Et hoc præterea annotare licet, quod hypochondriaci & hæmorrhoidarii per graves & diu perseverantes animi affectus, nullis aliis etiam accedentibus causis, quam promte & facile in multas & varias, easque longas corporis passiones delabi possint.

Observatio VI.

Rheumatismus pectoris.

Generosus vir, ampla in dignitate constitutus, LX. & ultra annorum, sanguineæ & vegetæ nunquam non complexionis, rarius afflictam habuit valetudinem, & parcius hinc Medicorum consiliis & medicamentis usus est, nisi quod bis quotannis circa tempora æquinoctialia venæ sectionem admiserit. Hic vir eruditus, si ullus alius, studiis, mentis laboribus, & occupationibus assiduis per longum annorum spatium sub immobili vitæ genere districtus erat, & tamen satis vegete valuit. Ante anni dimidium cum autumno consuetam ex incuria venæ sectionem omitteret, & ob metuendum fortunæ suæ detrimentum sub ingenti negotiorum & occupationum mole, animo valde perturbato & mœsto esset; vigorem & animi & corporis paulisper fractum persensit cum somno parco, interrupto, & crebrioribus sudoribus, maxime frigidis, matutino præsertim tempore stipato. Accidit præterea, ut sub mutatione & inæquali cœli autumnalis statu, auræ frigidiori corpus cum exponeret, prævia horripilatione in catarrhum & tussim incideret; quam etiam prodiens in publicum neglexit. Inde vero factum est, ut fatiscentibus viribus & ciborum adpetentia, aucto circa vesperam calore, pulsuumque celeritate, in gravem pectoris rheumatismum fuerit conjectus; qui hoc modo se prodebat: aderat tam violenta tussis sicca in principio noctu maxime infestans, ut omnem respirationem ad suffocationis fere periculum adimeret; cum maxima & intolerabili anxietate conjuncta, ut aliquoties ipse decumbens, ad spiritum liberius trahendum è lecto surgere, non sine molesta sudoris suppressione coactus fuerit. Petiit à me consilium. Ego, cum hujus affectus originem ex primarum viarum & hypochondriorum ob flatulentas abdominis distensiones, alvum strictiorem & intermissam venæ sectionem derivarem; & non pro simplici catarrhali, sed rheumatica tussi habendam esse judicarem; sanguinis detractionem summopere suasi, & utut alius Medicus, forsan ob præjudicia sua, quibus circa venæ sectionis usum in febrilibus insultibus imbutus est, hanc non ratam haberet; me tamen autore ac suasore, decem minimum unciæ sanguinis tenaci muco referti fuerunt detractæ. Ex quo mox insignissimum in faciliori respiratione persensit allevamentum. Tussis vero sicca transiit in valde humidam; ita ut miram quantitatem crassi muci quotidie cum valida thoracis commotione ejiceret; quæ tussis maxime cum anxietatibus noctu affligebat, & omnem fere somnum adimebat. Ipse patiens pilulas Dn. N. S. assumebat, quas aliquot quidem sedes fuerunt secutæ, sed postea vehementiores alvi adstrictiones cum insigni anxietate persensit. Substitui ego igitur infusum mannatum ad avertendam à pectore nimii humoris congestionem singulis tribus diebus sumendum; ex quo egregium percepit levamen. Mane infusum veronicæ, & de die ptisanam amygdalinam, circa vesperam, cum pulsus & calor semper esset auctior, pulverem nitrosum cum antimonio & succino mixtum dedi; quibus remediis per Dei gratiam intra duos menses, violentia istius rheumatis cessavit. Nihilo minus hicce æger adhuc de noctibus insomnibus, flatulentiis primarum viarum, & anxietatibus, mœstis cogitationibus, & fractis viribus conquestus fuit; & quia judicavi, horum symptomatum fundamentum in prava alimentorum digestione, propter vim stomachi & intestinorum digestricem, à morbo, & animi affectibus fractam esse positum; sufficientem motum & exercitationem corporis, conversationem cum amicis, potum aquæ simplicis cum quarta parte vini Rhenani dilutæ, & usum elixirii nostri visceralis cum bona corticum aurantiorum essentia permixti suasi. Quorum remediorum ope etiam integre vir longa vita dignus convaluit.

Epicrisis.

Tussim pure catarrhalem cum febricula quadam, à rheumatica probe ut distinguat Medicus, in praxi valde necessarium duco; quia hæc longe alia remedia & medendi rationem quam illa postulat: catarrhalis simplex tussis dicitur hæc, quæ cum gravedine capitis, & coryza fit à transpiratione ob inæqualitatem aëris, tempore maxime autumnali & vernali ad interiora repressa oritur, & plures homines simul afficit,

unde dici solet *epidemia*. Rheumaticæ vero natura longe alia est. Nam licet à transpiratione habeat sæpius suam primam originem; potissimum tamen vitiosæ plethoræ & cacochymiæ, ventriculi pravæ digestioni & viscerum abdominis vitio causam suam debet, unde etiam graviora juncta habet symptomata, diutius durat, & magis est individualis. Catarrhalis facilius transit, & solius naturæ beneficio, modo non error in diæta committatur, magno sæpius sanitatis commodo subsequente solvitur; multo minus vero magnæ efficaciæ præsidia, uti est venæ sectio exigit; quæ tamen in tali tussi, quam nos vocamus rheumaticam, & jam descripsimus, ceteris paribus, locum invenit commodissimum. Præter hæc illud in usum scientiæ medicæ ex relata morbi historia & cura annotandum censeo, quod malum flatulento-spasmodicum, quod communi nomine affectus hypochondriaci venit, etiam in vegetioribus subjectis à studiorum intemperantia, vita motus experte, intermissa sanguinis copiosioris detractione, superveniente diuturniore animi perturbatione suboriri, & leviorum morborum vehementiam exacerbare possit. Denique in gratiam juniorum Medicorum non silentio prætereundum esse puto, ad restaurandum robur ventriculi & intestinorum, medicamenta temperata balsamica, sed frequenti & moderata dosi sumta, & potum aquæ frigidæ cum vino spirituoso permixtum egregie conferre. Dici enim vix potest, quam salutare sit potus genus aqua purior, simplex, cum majori vel minori parte optimi vini permixta, tum ad sanandas præsertim chronicas passiones, tum etiam ad eas avertendas, & robur per morbi vim amissum recuperandum. Illud adhuc ad complendam superiorem morbi historiam commemorandum est, quod, cum jam in declinatione erat morbus, n iiori & tussi & pectoris oppressione reddita; ægroto nostro ex consilio alterius Medici, me quidem invito, duodecim sanguinis unciæ per pedis venam sectam detractæ fuerint, ea medentis intentione, ut affectio molesta sic dicta hypochondriaca averteretur. Verum quam inconsulto id factum fuerit, eventus docuit. Vires enim jam tum à præcedente morbo, nimia humorum expectoratione & parciori somno imminutæ, & penitus collapsæ erant; & ciborum adpetentia & virtus ventriculi concoctrix maxime vacillans, ingentem cruditatum peperit proventum; quæ morbum intestinorum, per flatus & spasmos augendo inquietudinem & anxietatem, pectorisque oppressionem, noctu maxime instantem, & vim imaginativam mentis acerbiorem reddiderunt; & curationem haud parum protraxerunt. Ex quo intelligitur, quam noxia sit ex longo morbo convalescentibus largior sanguinis, in quo vis & robur solidorum vitale positum est, detractio; eo quod ejus copia & spiritualcentia jam ab ipso morbo satis imminuta fuit.

Observatio VII.

Tussis ab œdemate pedum repulsa.

Fœmina generosa sexagenaria, naturæ alias satis robustæ, gravi haud unquam laboravit morbo, præterquam quod ante duos annos de doloribus artuum vagis, tumidis pedibus, & corporis languore fuerit conquesta. Huic contigit id infortunii, ut incuria ex alto per viginti scalas præceps delapsa fuerit in terram, ubi ex magna consternatione jacuit fere exanimis. Detecto corpore magna in pedibus contusio visa fuit, cum profundo in dextro pede cruento vulnere; cumque graviter terrore perculsa esset, cum ingenti virium lapsu, & internis & externis remediis satis superque ipsi fuit prospectum. Sed tertio mox à lapsu die in immanem tussim ferinam & convulsivam conjecta est, quæ noctu, præsertim quando claudendo oculos obdormiscere cœpit, omnem adimendo spiritum, suffocationem minabatur. Medicamentis contra hoc symptoma præscriptis nihil proficientibus, & ego vocatus sum. Ordinavi hoc medicamentum: *recipe massæ Pilularum de styrace, aloephanginarum ana drachmam dimidiam. f. pil. no. quinquaginta, de quibus decem alternis diebus circa somni tempus assumtæ fuerunt.* A quibus usurpatis optime habuit, & tussi reddita mitiori & evanescente omni suffocationis metu. Nihilo minus cum continua pectoris oppressione, tussi ejecit insignem pituitæ copiam; languebat diu appetitus, nec somnus adeo fuit placidus. Pedes vero, qui antea fuerunt tumidi, graciliores apparebant, & quod notabile, fœmina per totum fere morbi decursum de ingenti frigoris sensu in pedibus conquerebatur, adeo, ut lagenis fervida aqua repletis eos continuo fovere opus fuerit. Medicamenta, quæ insignem opem in hoc affectu tulerunt, fuerunt mixtura ex aqua hyssopi, veronicæ, oxymeli squillitico, lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, spiritu cornu cervi succinato, syrupo corticum aurantiorum debita dosi, & proportione concinnata; neque minus pulvis ex spermate ceti, floribus sulphuris, saccharo, & pauxillo balsami Peruviani & croci; infusum quoque ex hyssopo, veronica, & cortice ligni sassafras: præterea quoque elixir roborans pectorale & stomachicum ex tinctura tartari, essentia succini, croci, & corticum aurantiorum recentium; quorum ope intra sex septimanas convaluit.

Epicrisis.

In hac morbi historia digna sunt, quæ præ aliis observentur, momenta: 1) quod immanis illa consternatio ac terror, vim suam non in totius corporis extremitates, ut ordinario fieri solet; sed tantum in pedes exercuerit: dum illi antea notabiliter tumidi protinus detumescere, ac refrigescere cœperunt. Hinc per metastasin insignis seri impurioris, eo usque in pedibus stagnantis copia, ad pectus delapsa, vehementem pectoria rheumatismum, ac convulsivam fere tussim, qua antea nunquam laboraverat, induxit. Talis consensus pedum cum pectore, aliis quoque exemplis mihi perquam ootus est: ex quibus hoc est valde notabile: laborabat quondam hujus Academiæ Professor, tumore pedum œdematoso, ad abdomen usque ascendente. Hic cum tertiana febre, epidemicam tunc stragem inferente corriperetur: factum est, ut per ingens cum horrore junctum frigus, sub accessionum initio statim detumescerent pedes. Verum mox successit summa spirandi difficultas, cum insigni pectoris oppressione, adeo ingravescens; ut frustra datis varii generis remediis, sub quarto paroxysmo, accedente catarrho suffocativo exstingueretur. Ejusdem tenoris casum, ante aliquot annos adnotavi in generosa quadam fœmina; quæ pedum œdemate diu affecta, accedente demum tertiana, satis cessit. 2) Confirmat quoque hic casus, quod salva ac integra pulmonum substantia existente, ex sola vitiosæ

materiæ

materiæ translatione, gravis pectoris rheumatismus, & diuturna tussis suboriri queat: nostra enim ægrotans nunquam incommoda in pectore antea senserat.

Observatio VIII.

Tussis chronica habitualis.

Vir annorum LXVIII. habitus corporis succulenti, constitutionis plethoricæ, lauto victu, vitaque sedentaria utens, meum aliquando requirebat auxilium, eo, quod diuturnis pectoris adfectionibus vexaretur. Retulit scilicet, se juvenem hæmoptysin fuisse passum, & hac congruis medicaminibus sedata ac percurata, retinuisse tussin humidam habitualem. Hæc quotannis autumnali ac hiemali potissimum tempore, coryza, aliisque catarrhalibus defluxionibus stipata infestabat, tanta sæpius ferocitate, ut suffocari non raro videretur. Novissime vero medio hieme accedebat tussis sicca; qua per aliquot dies insistente, horror atque calor jungebantur, tumque sequebatur liberior expectoratio muci copiosi, sanguine grumoso subnigricante permixti. Præsens igitur Medicus venam in pede tundi jusserat, qua secata levatum fuit pectus, & æger, usurpatis adhuc variis remediis à malo suo est liberatus. Quum autem hujus recursum timeret; ad hunc præcavendum, meam desideravit opem. Quare injunxi rectum rerum non naturalium usum; & præterea, ut humorum adfluxus à pectore derivaretur, suasi laxantia ac diaphoretica: illa quidem ex rhabarbaro paranda, sæpiusque usurpanda; hæc in forma infusorum mane adhibenda. Cerevisiam quoque pro potu interdixi, & in ejus locum decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, rasura cornu cervi, radice cichorei, liquiritiæ, semineque fœniculi concinnatum ordinavi. Inde nunciavit mihi, se nihil, de quo amplius conqueratur, habuisse; sed si forsan acidis inter prandium uteretur, recrudescere non nunquam tussim.

Epicrisis.

Meretur attentionem in præmissa morbi historia, quod hæmoptysis, quæ in juventute proruperat, post quadraginta demum annos redire possit. Causa in sola plethora accrescente quærenda est, qua per commodam venæ sectionem imminuta, cessavit utique periculosa sanguinis per pulmones ejectio. Neque minus hic casus nos clare docet, quantum vitii & labis, seu potius imbecillitatis in principaliori viscere à morbo diu illud infestante relinqui possit; adeo, ut sanguinis in sene hoc immodica redundantia non aliis interioribus partibus & visceribus, sed pulmonibus infesta fuerit. Videmus etiam habitualem & per multos annos durantem tussim, minus quidem periculosam, ex semel male affecto pulmone suboriri posse. Nam vitium, solidis partibus diutius inhærens, non tam facile ex toto tollitur, minimum, dum debilitatem quandam relinquit, ad plures morbos eorumque recidivas disponit.

Observatio IX.

Tussis in sene salutaris.

Novi virum literatum septuagenario majorem, mediocris corporis habitus, & moderationis animi, vitæ & victus, qui ob arcendam plethoram, quæ multorum etiam senilium morborum fœcunda genitrix est, singulis fere annis bis vel ter sanguinem è pedis vena mittendum curavit, & inde etiam quoad omnes corporis functiones satis bene habuit, præterquam quod per quindecim fere continuos annos molesta febre rheumatica tussiculosa, per aliquot septimanas sæpius perdurante afficiatur; quæ ipsum interdum ex improviso, vento maxime regnante boreali, corripit; hanc lassitudo corporis, gravitas in capite & pectore, dolor tensivus circa primam lumborum vertebram, pedum refrigeratio, alvus strictior, urina tenuis, sternutatio, appetitus auctior prænunciant. Sequitur postea tussis primo violenta & sicca, cum calore præternaturali anxio, & cum alternante horridula & æstuosa extremorum alteratione. Elapsis aliquot diebus valde copiosa lenti & viscidi muci successive fit excretio. Urina quæ primis diebus erat tenuis, jam crassa fit, pauca & sedimentum deponit. Tandem intra duas vel etiam tres hebdomades sponte vel per sudorem universi corporis, vel per sedes morbus solvitur. Redeunt mox & animi & corporis vires, redit quoque ciborum adpetentia; somnus fit quietior, & reliquo anni tempore à morbis, qui huic ætati alias familiares esse solent, immunis vivit. Remediis in hac tussi non nisi levibus & simplicibus utitur; præter regimen externum conclavis & lecti valde temperatum & abstinentiam à consueto cerevisiæ potu, infusum Theiforme ex veronica, radice glycyrrhizæ, lacte, juscula quoque avenacea, cum saccharo cando; & aliquot cochlearibus olei amygdalarum dulcium bibit. Circa vesperam dosin pulveris bezoardici leniter nitrosi sumit; & quando urina incipit deponere sedimentum, intra quatriduum semel decocto mannato, ad amurcam à pectore avertendam & foras ejiciendam, summo cum fructu utitur.

Epicrisis.

Rheumaticæ ejusmodi febres si placide tractantur & decurrunt, criticæ & medicinales merentur dici rectissime. Tota enim sanguinis & humorum massa ab heterogeneis ipsi immixtis succis per congrua emunctoria depuratur; sed hæc depuratio, à natura, ut ita loquar, instituta fit per gradus, eget tempore, expectatione ac patientia, nec vult præcipitari multis aut minus congruis & validis medicamentis. Caussam ejusmodi catarrhalium & rheumaticarum febrium, vulgo in transpirationem prohibitam tantum rejiciunt; ast quando perpendimus, raro hieme, licet frigidissima, sed vere plerumque & autumno ejusmodi febres, cujus generis etiam sunt, quæ variolis, morbillis, doloribus etiam arthriticis accedunt, corpora infestare; statuendum potius videtur, non solum cohibitam perspirationem caussam esse, sed peculiare virium in atmosphæra nostris succis & partibus solidis adversum, latitare; quod nos quidem in virulentæ & fermentativæ indolis materia, ex pravis exhalationibus oriunda, collocamus. Præter hæc discere id oportet, venæ sectionem per se senili ætati prorsus non esse adversam; ut potius ad longam & sanam vitam multum conferre possit. De quo argumento in *dissertatione de venæ sectionis usu ad vitam longam* prolixius egimus. Illud adhuc subjiciendum esse censeo, quod ægrotans sedulo observaverit mitissime & optime hunc morbum in salutem vergere, si mox à principio usque ad finem & plenariam restitutionem omni studio ac cura tractetur; contra vero, si primis diebus negligatur, nec accuratum regimen observetur, neque ut

rerum

rerum non naturalium usu, vitando aërem frigidum & humidum sibi moderetur, non modo graviorem & diuturniorem fieri; sed etiam sæpius magna cum sævitia & periculo reverti.

Observatio X.

Tussis convulsiva infantum. Tusses convulsivæ, si ullam infestant ætatem, idque non sine periculo, certe id in infantibus & pueris contingere, in praxi observavimus; idque maxime quando ex præternaturali temporum constitutione nascuntur, adeoque epidemice grassantur. Vidimus id crebrius & maxime anno 1709. hieme post hominum memoriam, mense Januarii & Februarii intensissima. Nam principium anni Euro noto spiraute erat nebulosum; Postero autem & subsequentibus diebus Zephyrus vehemens pluvias, & noctu inter d. 5. & 6. Januar. plurimam nivem Eurus, versus aquilonem inclinans, cum intenso frigore adduxerat; quod in dies fere, inter matutinas præcipue nebulas diesque & noctes serenas, crescendo ea vehementia nos adflixit, de qua longe lateque querelas multiplicare Europæ contigit; donec d. 20. prægressa nivosa, vesperi auster temperatiorem & pluviosam auram induceret. Quod intensissimum frigus aliquamdiu quidem remittens, medio tamen Februarii revertens totam gelu terram constrinxit; eo tempore, & etiam sequenti vernali pleuritides spuriæ & veræ, peripneumoniæ, graviter affligebant adultiores; tusses vero ferinæ, convulsivæ, cum suffocatione conjunctæ multis & pueris & infantibus erant lethales. Et cum tum temporis in aula Berolinensi in officio Regio ut Medicus versarer, sæpius à me consilium flagitatum fuit. Curam eo direxi, ut ad spasmos pectoris & præcordiales sopiendos accommodata & interna & externa præscriberem. Inter externa unguento pectorali, quod in *Augustana Pharmacopœa* describitur, cum essentiæ croci æquali portione & pauxillo camphoræ commixto linteamina imbui, & regioni præcordiali frequenter imponi jussi. Clystere quoque domestico simplici carminativo venter solutus; interne vero nil nisi electuarium ex oleo amygdalarum dulcium, spermate ceti, item syrupo papaveris albi, in jusculo avenaceo datum fuit. Remittente hinc quodammodo vehementia spasmorum, sequenti mixtura ad colluviem vitiosi mucі in ventriculi & intestinorum canale, neque minus in bronchiis stagnantem, tam per expectorationem, quam etiam per alvum exturbandam usus sum. *Rec. aquæ hyssopi, veronicæ ana unciam, essentiæ croci, spiritus salis ammoniaci, ana guttas quindecim, syrupi mannæ cum rhabarbaro drachmas duas, tartari emetici soluti granum unum.* Hæc mixtura pueris duodecim vel quindecim annos natis, dimidia pars ejus illis, qui sex vel septem vel octo annos habebant, quarta trium annorum infantibus fuit data. Secutus est vomitus cum præsentaneo levamine, & expectoratio etiam melior facta. Alternis diebus repetita hæc est mixtura; reliquo tempore mixturæ ex aqua florum tiliæ, liliorum convallium, primulæ veris, cerasorum nigrorum, veronicæ cum pulvere Marchionis, cinnabari, antimonio diaphoretico, additis aliquot guttulis spiritus cornu cervi succinati, item essentiæ croci datæ fuerunt, & plerique ex his remediis optime se habuerunt.

Epicrisis.

Cum infantes & pueri patentiores habeant cutis poros & vias, facilior etiam aëris intemperatioris & asperioris in eorum corpora est ingressus, adeo, ut ex parte humores tenues lymphaticos inspisset, & transpirationem impediendo, ad interiora ventriculum potissimum & pectus eos compellat. Et quoniam infantes ob satis tenerum, mobile, & sensibile genus nervosum, ad motus spasticos & convulsivos aspectu sæpe horribiles sunt propensi, mirum non est, eos præ aliis ætatibus, quando ejusmodi tusses regnant, acerbiora experiri symptomata. Vidimus enim vehementissime moveri & contrahi pectus, cum omnibus artubus, sub collo & facie mirum intumescente & sanguine suffusa, oculis torvia existentibus, & ob spirationem difficillimam ægros sæpe occluso pharynge pro mortuis haberi. Prima igitur Medici sit intentio, ut motus hos enormes quodammodo sopiat, & postea collectam lentam & viscidam tam in pectore quam in ventriculo & duodeno hærentem materiam blande per vomitum & alvum eliminet. Et certe concilia dosi tartarus emeticus solutus in mixtura commoda, ejusmodi in casibus si detur, longe optimum & desideratissimum præstat effectum. Id quod etiam in tussi convulsiva & suffocativa, quæ in variolarum, item morbillorum maxime declinatione infantes infestare solet, summo cum levamine ægrotantis sæpius expertus sum. Vidi etiam non raro tussim convulsivam in infantibus difficili dentitione laborantibus, quæ nullo modo & medicina sopiri potuit, post dentium vero eruptionem sponte cessavit. Adeo ut, ex sola hac observatione recte colligere possimus, motus hos pectoris violentos, non semper pro causa materiam insignis molis habere, sed a sola vellicatione nervosæ cujusdam partis originem suam trahere posse.

Observatio XI.

Tussis hypochondriaca. Vir quidam ætatis consistentioris, concionatoris munere fungens, hypochondriacis ob vitam sedentariam passionibus per longos annos obnoxius fuit, nimirum alvi obstructione, dolore sub hypochondriis tensivo, adpetitu vago, tinnitu aurium vexatus &c. His tandem vernali tempore, accedente forsan corporis refrigeratione, jungebatur tussis, & per integrum jam inhæserat semestre. Vespertino præsertim ingravescebat tempore, tumque efferata vehementia infestabat, donec post magnos conatus, muci admodum viscidi quidpiam excerneretur. Neque tamen minus pectus grave, & spiratio erat difficilis; sumtis epulis magis invalescens.

Epicrisis cum Consilio.

Tussis chronica & pertinacioris indolis est illa, quæ molestissimo intestinorum morbo, qui vulgo hypochondriacus vocatur, laborantibus infesta est. Atque ratio in promtu est: nam quia tussis a nimia congestione humorum ad pectus valde infirmum & atonia affectum accidit, & prima in hypochondriacis regio ob destructam digestionem, vitiosos multos crudos humores suggerit; non mirum est, ejusmodi generis tusses non tam facile sanationem recipere. Accedit & hoc, quod illa convulsiva thoracis & to-

totius abdominis concussio, quæ fit per tussim, digestionis, quæ fit secundum naturam, negotium, in intestinorum canale plus adhuc labefactet & pervertat. Nam plura mihi cognita sunt exempla, quod diu multumque perseverante tussi ob vitiatam digestionem, & canalis intestinalis tonum destructum, affectio hypochondriaca demum producta fuerit. Ex quo jam facile intelligitur, difficilem omnino esse tussis hypochondriacæ curam. Neque enim, quæ in simplici & catarrhali epidemia tussi idonea sunt remedia, hic sufficiunt; sed respiciendum quam maxime est, ad digestionem ventriculi juvandam, & destructum intestinorum tonum restituendum, ac circulationem etiam sanguinis per viscera abdominis, quæ in hypochondriacis lentior est, promovendam. Ego itaque in præsenti casu, atque etiam in aliis similibus non sine insigni fructu, præparato prius corpore, ceteris pharmaceuticis alias satis efficacibus remediis nihil proficientibus, curam cum aquis mineralibus, acidulis vel etiam thermis temperatioribus, sine vel etiam cum lacte, pro diversa subjectorum & circumstantiarum ratione instituendam suasi. Ante vero, inter & post earum usum elixiriis temperarioribus stomachicis & balsamicis, & ejusdem virtutis pilulis, subjuncto simul loco potus ordinarii decocto temperato ex radicibus & lignis totam curam absolvendam statui; non neglecta etiam accommodata sanguinis vel per venas hæmorrhoidales hirudinum ope; vel per sectionem venæ in pede missione, modo post illam, præsertim autumno & vere patiens frigidum australem aëris statum evitet. Nam dici vix potest, quam graviter ex hujus rei neglectu luat æger, & quam sæviter inde tota passio ingravescat.

Observatio XII.

Tussis in gravida. Generosissima fœmina in vicina urbe quartum mensem prima vice gravida, anno 1732. tempore, quo & variolæ & convulsivæ tusses epidemice & sæviter grassabantur, vehementiori etiam infestabatur tussi cum febricula nocturna; appetentia ciborum penitus erat prostrata; siti vero premebatur, ad quam deliniendam decoctum temperatum vino intermixtum bibebat. Deliberatum fuit, num venæ sectio ad abortum præcavendum locum habere possit, eo quod dolores quosdam spasticos & tensivos circa lumborum regionem & inguina generosissima fœmina interdum percipiebat. Ego, quia erat plethorica, & venæ præsertim in partibus superioribus, maxime jugularis valde turgebant sanguine, innoxiam eam minimum, sed tentandam potius in manu judicavi. Et sanguis muco crasso tenaci valde obsitus detractus fuit. Tussis hinc & febris longe remissior facta est: Præter venæ sectionem infusum quoque rhabarbarinum cum manna, ad lentam pituitam per alvum, quæ erat segnior, subducendam cum fructu datum fuit.

Epicrisis.

Ex vehementiori tussi, præsertim convulsiva abortus fieri posse, non novum, nec inauditum in praxi medica est. Hujus vero caussam in sanguine & humoribus impuris & spissis, quia menstrua cessat purgatio, radicari pro statuto & certo etiam habendum videtur. Sanguinis itaque abundantioris ac impurioris per sectam venam detractionem, ipsa sana ratio dictitat & experientia etiam aliorum confirmat.

Plures de tussi casus legantur in *Consult. ac respons. medicin. Sect.II. casu LXXV. LXXVIII. & XCVI.*

CAPUT IV.

De Singultu.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Quemadmodum respirationis negotium binis potissimum absolvitur actibus, inspiratione videlicet, ac exspiratione: ita utriusque etiam ratione lædi potest. Exspirationis quidem vitium, quod tussis nomine venit, superiori capite pertractavimus: ad inspirationis vero læsionem, illa pertinet affectio, quam Græci λυγμὸν seu λυγγὸν, nos *singultum* vocamus. Hic, si specтемus definitionem, nihil *est*, quam *septi transversi, & adnexarum quarundam partium concussio spasmodico-convulsiva, interrupta, molesta, sub inspiratione facta, & cum sonora aëris per os explosione stipata.* *Definitio singultus.*

§. II.

Hujus naturam explicaturi; quædam de fabrica partium, quæ ad id vitii perficiendum concurrunt, præmittemus. Sic nobis primo se sistit septum transversum, Græcis diaphragma dictum, quod omni circumferentia musculosum, fibris a centro ad peripheriam tendentibus, in centro tendineum, mediam corporis cavitatem ab infima, transverso, simul obliquo, anterius altiori, posterius decliviori situ dissepiens, versus thoracem convexum, abdomen versus concavum, nervis partim a vertebralibus colli, partim ab intercostali ramo, & vago pari oriundis, satis capacibus instructum; binis foraminibus, quorum dextrum in tendineo circulo cavam venam, sinistrum in musculosa parte œsophagum, ac par nervorum vagum transmittit, pervium, variis undique adhærescit partibus. Nimirum antica parte costis, sterno, & musculis intercostalibus; media per tunicam pleuram, convexam septi superficiem cingentem, mediastino; ventriculo, non solum per nervos, ac exteriorem tunicam, à peritonæo productam, utrique communem, ac concavum septum investientem; verum etiam per stomachum Græcis καρδία dictum, ipsi firmiter adnexum; hepati, ejusque gibbosæ superficiei per ligamentum latum; & postica regione vertebris lumbaribus per duas musculoso-tendineas appendiculas arcto connectitur vinculo. *Structura diaphragmatis.*

§. III.

Vi hujus dictarum partium mutui vinculi necesse est, ut unius partis in loco mutationem sequatur reliquarum adhærentium motus: quod in naturali statu respirationis docet negotium. Namque sub hujus priori actu, inspiratione, partim musculis intercostalibus, costas sursum, simulque antrorsum trahentibus, partim ipsis musculosi septi fibris, à centro ad peripheriam contractis, & abbreviatis, hoc ex convexa in magis planam convertitur figuram: protinus hunc motum æmulantur vicinæ partes, & universum sursum antrorsumque trahitur abdomen, stomacho per abbreviatas septi fibras magis coarctato. *Diaphragmatis usus in respirationis negotio.*

Om-

Omnia hæc pristinam subeunt conditionem, diaphragmate in exspiratione ad convexitatem redeunte. Inde vero sequitur, quod ubicunque thorax & abdomen sursum, antrorsumque tolluntur, & pectoris ampliatur cavitas, ibi fit inspiratio; si contra, expiratio.

§. IV.

Historia singultus.

Jam si ad singultum fiat adplicatio; hujus primum historiam, quamvis facillima cuivis sit diagnosis, curatius attendentes, sic habere deprehendimus. Concutitur pectus celeri impetu, cum sono acuto; sub qua concussione thorax & abdomen attolluntur, pectoris cavitas fit amplior, loquentibus sermo intercipitur, quin tanta sæpenumero est vehementia, ut juxta DOLÆUM *Encyclop. medic. Lib. III. cap.* 2. *pag.* 174. totum contremiscat corpus, & costæ frangi videantur. Ipse sonus, qui jungitur, tantus nonnunquam est, ut canis latratus instar à transeuntibus in platea, & ædibus vicinis percipi possit. Conf. LAZARUS RIVERIUS *obs.* 1. *pag.* 302. THOMAS BARTHOLINUS *histor. anat. rarior. Cent. II. histor.* 4. *pag.* 175. VITUS RIEDLINUS *obs.* 31. *pag.* 67.

§. V.

Ratio formalis singultus.

Hæc cum phænomenis inspirationis collata, luculenter docent, singultum esse inspirationis vitium, saltem sub ea contingere. Quemadmodum vero sub naturali inspiratione antecedere observatur motus musculorum intercostalium; sequitur transversi septi constrictio, & tandem abdominis elevatio, hæcque omnia placido, ac lento procedunt gradu: ita è contrario in singultu tanquam præternaturali inspiratione, primum observatur septi transversi constrictio, & vi consensus sequitur motus connexarum partium, cuncta vero vehementer, & velocissime fiunt. Concusso sic velocissime septo, concutitur quoque gula & stomachus ejus; hinc aëris, continuo à nobis degluti, portio intra gulam comprehensa, magno impetu sursum per integrum pellitur oesophagum, & tandem in fornicato palato, singultuosum illum efformat clangorem. Conf. LANGII *Pathol. animat. Cap.* 36. Concussum denique septum, producto singultuoso sonitu, plus minus lento progressu rursus convexum redditur: i. e. fibræ musculares iterum prolongantur: hinc quies fit, & per intervalla redit convulsiva concussio.

§. VI.

Differentia singultus a continuo septi transversi spasmo.

Dum ergo singultus est convulsio diaphragmatis velocissima, sed mox remittens, & per intervalla recurrens: distinguit sese ab ea spastica detentione, quæ diutius septum tenet rigidum, ac perpetuam spirandi caussatur difficultatem. Conf. CASPAR HOFFMANNUS *Instit. med. Lib. III. cap.* 86. §. 6. GALENUS *de sympt. Lib. II. cap.* 2. Hæc accedere observatur colicæ convulsivæ, aut paroxysmis hystericis vehementioribus; & à sonitu, singultientibus familiari, vacua deprehenditur.

§. VII.

Differentia inter singultum acutum, & chronicum.

Ad hæc notanda omnino est differentia, quæ singultum chronicum intercedit, & acutum. Hic morbis acutis jungi observatur, ut febribus continuis, malignis, exanthematicis, pestilentialibus, inflammationibus nobiliorum viscerum &c. & non modo brevioris exitus, verum ancipitis quoque eventus est. Contra chronicus longas ægritudines comitari solet, ut sunt hystericæ, cachecticæ affectiones, viriata primarum viarum conditio, mala partium spiritalium conformatio &c. & in hac sua indole ad plures dies, hebdomades, menses, quin integros annos perdurare potest. Sic BARTHOLINUS *Centur. III. Epistol.* 61. de muliere per biennium adeo graviter singultiente, ut à dæmone obsessa videretur; & *cent. II. hist.* 4. de singultu per quatuor annos infestante; alii alia exempla allegant, quorum numerus a MARCELLO DONATO *Lib. IV. hist. med. cap.* 5. & SCHENCKIO *obs. L. III.* recensetur.

§. VIII.

Sedes singultus.

Quod singultus sedem attinet; variæ Medicorum de ea semper fuerunt opiniones. Veteres, & horum antesignanus HIPPOCRATES *Lib. VI. aph.* 39. ventriculum solum accusarunt, & per ejus violentum motum, quo rem sibi infestam expellere conaretur, descripserunt. Verum, ne tali ratione illum cum vomitu vel ructibus confunderent; singultu agitari ea quæ superiori ventriculi orificio inhærescunt, vomitu, quæ ejus fundum occupant, perhibuerunt. Vid. FORESTUS *obs.* 12. *Lib. XVIII. pag.* 286. Alii vero, quorum agmen duxit FELIX PLATERUS *Lib. II. de funct. læsion. Cap.* 5. *pag.* 476. sedem in solo septo transverso collocarunt; cum priorem opinionem non omnibus phænomenis satisfacere viderent. Alii denique media incedentes via, primario quidem os ventriculi superius adfici, per consensum tamen semper diaphragma simul agitari autumarunt: quos inter nominandus est DOLÆUS *Encyclop. Med. L. III. c.* 2. *p.* 174.

§. IX.

Nostra sententia.

Mea vero sententia principalis sedes, ac primarium hujus affectus organon in diaphragmate collocandum est: siquidem absque hujus musculi transversi ope, nulla inspiratio, cujus præternaturalis effectus est singultus, fieri potest. Enim vero cum superius ventriculi orificium firmissime adhærescit septo illi; impossibile est, quin simul una cum oesophago in hoc affectu patiatur. Et hinc adparet fundamentum illius divisionis, qua singultus in *idiopathicum* & *symptomaticum* recte dispescitur. Ille enim est, si caussa ejus materialis, in ipsa transversi septi substantia hæret; hic, si caussa in ventriculo residet, & hujus vellicatio ad diaphragma propagatur.

§. X.

Caussa proxima.

Caussa singultus proxima est irritatio vel stimulatio aut diaphragmatis, aut stomachi, & hinc inducta harum partium convulsiva concussio. Quamobrem quo debiliori nervorum genere homines sunt præditi, eo facilius hoc affectu corripiuntur: hinc infantes, pueri ac senes ipsi præ aliis sunt obnoxii, adeo ut diæteticum quoque ac transitorium illum singultum, de quo nos non loquimur, & qui vel ex stomachi refrigeratione, vel haustu avidiori aut frigidiori, vel etiam risu suboritur, facillime incurrant. Sed & illæ mediatæ ac remotiores caussæ, quæ morbosum singultum, medentis auxilio dignum, suscitare valent, in his subjectis facilius vim suam exserunt: quas jam ordine suo recensere, animus est.

§. XI.

Caussæ singultus sitæ sunt 1) in aëre frigido.

Aëri, eique frigido ac humido, præsertim subjectis antea calentibus admisso, princeps debetur locus. Qui nudo vel leviter tantum tecto pectore, quique nudis præter consuetudinem pedibus, in frigidioribus ambulant pavimentis, quo teneriores fuerint, eo facilius singultum incidunt; & infantes, quorum vertex adhuc palpitans non bene tectus fuit, eodem affectu frequentissime corripiuntur. De triduano singultu ex diuturniori in aquis mora, casum refert memorabilem CAR. RAYGERUS in M. N. C. *dec. I. anno VI. obs.* 211. & majori attentione dignus est ille, cujus meminit RIVERIUS *Cent. III. obs.* 42. quod quædam puella, per totum hiemem singultu graviter vexata, omni vero æstate ab eo libera fuerit.

§. XII.

2) in alimentorum nimia quantitate.

Ejusdem affectus caussam ipsa alimenta præbent, vel nimia quantitate sumta, vel inimica qualitate prædita. Sola avidior ingurgitatio, qua bolus bolum, haustus haustum trudit, & in superiori ventriculi orificio commoratur; hoc vellicando, singultum, utut leviorem producit: & sic FORESTUS *Lib. XVIII. obs.* 12. singultum à frusto pulmonis bubuli in œsophago restitante commemorat. Cibi quoque nimia quantitate ventriculum onerantes, eandem pariunt molestiam: id quod pueri voraciores, & gulæ dediti testantur; & solum panem nimia quantitate ac aviditate ingestum, id vitii concitasse, notat EPIPHANIUS FERDINANDUS *hist. med.* 43. Potulenta, majori copia ingurgitata, maxime si externa accesserit refrigeratio, aut ipsa nimis frigida fuerint, tussim pariunt, exemplo helluonum, nudo inter pocula pectore versantium, & infantum lactentium, si iis cerevisia frigidior exhibeatur. TIMÆUS à GULDENKLEE exemplum hujus affectus allegat in viro, qui valde calefactus, nimium aquæ frigidæ cum nitro hauserat *Lib. III. Cas.* 5. *pag.* 115. & RIVERIUS *de morb. infrequent. obs.* 1. singultum semestrem, à frigido haustu vehementissimum adnotat.

§. XIII.

3) in assumtorum inimica qualitate.

Quæcunque assumtorum vel per se nimis sunt acria, vel ex variis caussis intra ipsum ventriculum, in saburram acrem, viscidam, stomachum vellicantem dehiscunt, morbum nostrum plus minus gravissimum inducunt. Quem fugit lactis & lacticiniorum corruptionem in ventriculo, singultientes reddere infantes; quale exemplum funestum narrat BARTHOLINUS *Act. Med. Hafn. Vol. II. observ.* 28. Idem tenendum est de acribus, causticis, aut plane venenis. De singultu ex cicuta comesta, GULDENKLEE *Lib. VII. cas.* 4. ex euphorbio *ibid. cas.* 7. ex cepis, allio, & zingibere GATINARIAS *de cognit. & cur. ægrit. pag.* 81. ex oleo vitrioli loco balsami sulphuris sumto BARBETTE *prax. med. Lib. IV. cap.* 2. *pag.* 136. ex nimio usu julepororum acidorum, & emulsionum refrigerantium in acutis SCHENCKIUS *Lib. III.* allegant notatu dignas observationes. Neque minus huc referenda sunt vomitoria ac purgantia drastica, maxime helleborata, quæ rodendo, stimulando, & inflammando ventriculum ac intestina, ad singultuosum disponunt morbum.

§. XIV.

4) in materia acri diaphragmati incumbente.

Citissimas & utplurimum funestas septi transversi concussiones excitant humores acriores, corrupti, multisque salinis partibus referti, si incumbant diaphragmati. Notum mihi est exemplum de homine, qui per decem & tres dies vehementissimo afflictus singultu, tandem obiit: cujus in thorace aliquot seri acrioris extra vasa natantis unciæ post institutam cadaveris sectionem repertæ fuerunt. Et huc fere pertinet singultus, qui à materia arthritica vel podagrica per metastasin ad septum transversum decumbente suboritur: qualem à retropulsa arthritide excitatum adnotavit GEORG. HIERON. VELSCHIUS *Hecatost. II. obs.* 54. Idem morbus contingit, si dysenteriæ vel diarrhœæ, præsertim ab initio cohibitæ, & per opiata, vel alia adstringentia sufflaminatæ fuerint: quemadmodum observavi *in not. ad Poter. cent.* 11. *cap.* 47. Neque raro erysipelati retropulso, aut in senioribus ac imbecillioribus haud satis vegete expulso jungitur singultus. Quæ omnes caussæ nituntur materia acri, ac veluti caustica, nervosis septi transversi partibus, vel orificio ventriculi superiori sese insinuante.

§. XV.

Singultus acutus ab inflammationibus.

Qui acutus audit singultus, jungitur morbis, qui sunt brevioris exitus. Ex iis primas tenent inflammationes viscerum nobiliorum, sic malum illud sequitur vulnera ac inflammationes ipsius septi, ut in paraphrenitide adparet; nec non ventriculi & intestinorum, adnotante FORESTO *Lib. XVIII. obs.* 12. phlegmonem hepatis, testibus CELSO *Lib. II. cap.* 7. BARBETTE *prax. med. Lib. IV. cap.* 2. cujus pathognomonicum signum, dolor ad jugulum ascendens suppeditat. Ipsæ cerebri, ac meningum inflammationes, gravesque vulnerationes, vi consensus quem hæ partes per nervum vagum cum septo stomachoque habent, eminus hoc symptoma producunt. Conf. HIPPOCRATES *Sect. VII. aph.* 3. & HEURNIUS *comment. in hunc aphor. pag.* 469.

§. XVI.

2) febribus junctus.

Idem vitii genus sociari solet febribus continuis, malignis, & exanthematicis &c. ubi variæ remotiores concurrunt caussæ. Aut enim junctæ inflammationis caussa fit singultus; id quod cumprimis in febre pestilentiali à carbunculo, leptum aut ventriculum obsidente, evenire asserit DIEMERBROECK *Cap.* 13. §. 5. *& Cap.* 15. *annot.* 15. aut si febrium legitimus decursus præmaturis anodynis, opiatisque turbatus fuerit, qualem memorabilem casum recenset RIVERIUS *Cent. III. obs.* 17. aut sudores repressos, & exanthemata restitantia, vel repulsa sequitur; aut acrem ventriculi saburram comitatur, cujus exemplum in febre hemitritæa refert FORESTUS *Lib. V. obs.* 15. Hisce in casibus periculosa simul adsunt signa, sitis magna, debilitas insignis, vigiliæ, delirium, impudentia, ardor inextinguibilis, motus maxillæ inferioris tremulus, nervorum distentio, vocis interceptio, urina diluta &c. Contra vero si circa dies criticos occurrit, ac reliqua signa, maxime coctionis in urina, fuerint bona, nihil mali portendit; sed vomitum criticum, aut alvi fluxum futurum pranunciat, & his subsequutis cessat. Sæpius quoque has acutas febres ita sequitur singultus, ut cum ipsis permaneat, & per totam febrem simul exacerbetur; quales se-

febres ſingultuoſæ, aut lyngodes Veteribus appellantur, earumque exemplum in M. N. C. *anno IV. obſerv.* 48. *pag.* 43. allegatur: quorſum etiam ſpectat memorabilis caſus à POTERIO *Cent. II. cap.* 47. allegatus.

§. XVII.

3) ab inanitione.

Ad acutos & ancipitis eventus ſingultus referendi quoque ſunt, qui ſecundum Veteres inanitionem, ſeu nimias humorum excretiones ſequuntur. Hyperemeſin & hypercatharſin hoc gravi ſymptomate ſtipari, teſtantur præter experientiam HIPPOCRATES *Sect. VII. aph.* 3. & 41. & *Sect. V. aphor.* 41. & SYDENHAM *meth. cur. febr. pag.* 61. Eundem affectum poſt ſe trahunt cruoris vitalis nimiæ ac incœrcibiles effuſiones, vel naturales per uterum, nares, hæmoptyſin, vel per vulnera graviora concitatæ; ſicuti idem HIPPOCRATES *Sect. V. aphor.* 3. ſignificat. Quibus in caſibus univerſales plerumque convulſiones, ac ipſum vitæ finem hæ concuſſiones ſingultuoſæ, tanquam ultimi naturæ conatus antecedere ſolent.

§. XVIII.

Chronici ſingultus cauſſæ.

Chronicus ſingultus natales ſuos quandoque debet ſanguinis & humorum vitio: quando nempe illi, aut quadam acrimonia imbuti, aut, retentis conſuetis excretionibus, ad vaſa ſepti ac ventriculi copioſius congeſti ſunt. Hinc gravidis per ultimos geſtationis menſes, & fœminis hyſtericis, quarum menſtrua non rite fluunt, maxime familiaris eſt: quo nomine notabilis eſt caſus a SCHURIGIO *parthenol. pag.* 213. allegatus, ubi refert; ſingultum fœminam quandam ante menſium eruptionem ſemper occupaſſe, hac vero facta protinus ceſſaſſe. Idem malum chronicum æque ac periodicum adfligere ſolet cachecticos, & hepate affectos: ubi cauſſa in bile, acriori reddita, & tunicas ventriculi ac duodeni nerveas vellicante, quærenda eſt. Hinc talem affectum in cachectico tam diu durantem, donec vomitus ſequeretur, obſervavit LENTILIUS *in Iatromn. pag.* 286.

§. XIX.

Oſſearum pectoris partium malæ conformationes.

Oſſearum denique, quæ pectus cingunt, partium, & malæ conformationis vitia, ad chronicum interdum contribuunt ſingultum. Mucronata cartilago, ſi laxata, vel ob alias cauſſas magis introrſum reflexa eſt, ut ventriculum ſtimulare poſſit, præſentem adfectum producere, obſervationibus deprehenditur: qualem à depreſſa hac cartilagine per tres menſes durantem adducit FERNELIUS *Lib. VI. de part. morb. & ſympt. cap.* 3. Eundem coſtarum luxationes, fracturæ atque contorſiones excitaſſe, docet experientia. Hinc idem FERNELIUS *loc. cit. pag.* 568. ſingultum ex luxata coſta ortum, ea repoſita conquieviſſe refert: & RHODIUS *Centur. II. obſerv.* 61. ejuſdem ex compreſſione undecimæ dorſi vertebræ nati ac continui mentionem injicit.

§. XX.

Prognoſis ſingultus.

Quod ſingultus prognoſin attinet: neutiquam periculoſus ille, qui viſciditates, cruditates, & acrimoniam primarum viarum excipit: nec qui hyſtericis accidit, timeri adeo debet. Multo minus periculi habet, ſi ex refrigeratione vel potu frigido oritur, modo non corpori ſudanti, nimius ingeratur: frequens quoque eſt infantibus lactentibus & in his nil mali, plus vero in ſenibus prænunciat. Novi fœminam generoſam XL. annorum, quæ viginti annos quotidie adhuc ſingultu vexatur, ſine ſanitatis incommodo. Idem vero minus talis per acutas febres, præſertim ardentes, ac peſtilentiales incidens, grave portendit periculum: & ſi delirium interveniat, aut nervorum diſtentio, mortiferum eſt. Qui cauſſa inflammationis maxime hepatis oritur, vix niſi lethalem præſagit exitum. Æque pertimeſcendus ille, quem acriora purgantia, emetica, ac venena poſt ſe trahunt. Omnis ex inanitione ſingultus, poſt alvum citam, largaſque vomitiones malus; poſt ſanguinis profuſionem, & capitis vulnera, peſſimus. Quem accerſunt dyſenteriæ, diarrhœæ adſtrictæ, eryſipelas, podagra, arthritis repulſa, periculo non vacat. Singultuoſæ ſenum herniolorum febres, cum nulli ferme medelæ locum relinquant, mortiferæ ſunt, teſte FORESTO *Lib. XVIII. Cap.* 12. *Schol.* Sternutamentum autem ſingultui, maxime qui ex repletione oritur, acceſſiſſe utile eſt, & hunc ceſſaturum prænunciat.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Omnis ſingultus medelam non expoſcit; ſiquidem levior ille ac diæteticus vel inſpiratione diutius protracta, vel animi quadam diſtractione, per dolorem in quodam corporis loco excitatum, aut ſedulam alicujus rei meditationem, aut terrorem ex improviſo excitatum, facile ſolvitur. Qui vero morboſus eſt, his non cedit; ſed medica adgrediendus eſt manu: Tres vero potiſſimum in illo ſanando ſunt indicationes; quarum *prior* motuum præternaturalium, ſpaſmodico-convulſivorum mitigationem; *altera* cauſſarum materialium remotionem, & *tertia* partium affectarum & debilitatarum reſtauratione indicat.

§. II.

Quæ priori ſatisfaciant indicationi.

Priori ſcopo ſatisfacturi Veteres, opio & inde paratis utebantur medicinis, laudano opiato, mithridatio, philonio, diaſcordio *Fracaſtorii*, theriaca &c. iiſque ſingultum ſe curaſſe hinc inde perhibent. Verum præfero leniora antiſpaſmodica, & anodyna: ex quibus ſunt ſuccinum, cinnabaris, crocus, caſtoreum, quod vehementer laudant auctores, adeo, ut ALEXANDER TRALLIANUS, bonus inprimis auctor, illud quoque ſub amuleti ſpecie ſingultum ſanare, ſibi perſuaſerit. *Lib. VII. pag.* 387. Ego crebra doctus experientia, liquorem meum anodyno-mineralem omnibus longe præſtantiorem judico, eumque his in caſibus vel ſolum, vel tincturæ caſtorei nuptum exhibere ſoleo. Nec minoris efficaciæ eſt ſpiritus nitri dulcis, cum refracta balſami mei vitæ doſi permixtus. Olei amygdalini unam vel dimidiam unciam cum aliquot olei anethi deſtillati guttulis quidam pro ſecreto habent.

§. III.

Saburra primarum viarum eſt eliminanda.

Cumprimis vero, juxta alterius indicationis tenorem, cauſſarum materialium remotioni ſtudere decet. Quando itaque ſaburra quæcunque ventriculo inhærens, ejus orificium ſuperius ſtimulando, ſingultum produxit, ea corrigenda & blande vacuanda eſt. Si acris ac bilioſa fuerit, abſorbentia citrata, pulvis noſter præcipitans, ex aqua frigida operæ facient pretium: viſcida, plicis ventriculi pertinacius infixa, ſalibus dige-

digestivis, maxime liquore terræ foliatæ tartari, & radicibus, quæ resolvunt, simulque roborant, ut est radix vincetoxici, quæ simul anodyni quicquam in recessu habet, angelicæ, calami aromatici &c. votis satisfaciunt. Cocta materia vel per vomitum, vel per alvum erit evacuanda. Illo ciendo conveniunt radix ipecacuanhæ, vel omnium optime pulvis squillæ ad quatuor vel sex grana cum granis tribus nitri purificati. Alvum solvunt mannata, rhabarbarina, pilulæ aloëphanginæ, vel marocostinæ aut de succino *Cratonis* aucta succini dosi præparatæ: commodissime hujusmodi pilulis aliquot grana massæ pilularum de styrace vel de cynoglossa admiscentur: ita duplici effectu satisfaciunt. Tutissima quoque sunt enemata, leniter carminativa, maxime infantibus, qui ex lacte corrupto id vitii genus incurrerunt: quo in casu etiam sulphur antimonii correctum, vel aurum fulminans bene præparatum dosi concisa cum fructu adhibentur.

§. IV.

Singultus, à cohibita transpiratione suborti curatio.

Si à frigore, vel quacunque alia caussa cohibita transpiratio foveat malum; huic revocandæ omne studium impendere oportet. Conveniunt hoc nomine, præter externum temperate calidum regimen, affectarum partium fomentationes, potus tepidior, & largus, infusa theiformia ex herbis ac radicibus resolventibus, ac roborantibus confecta: ex quibus pulveres bezoardicos, ex succino, cornu cervi usto, antimonio diaphoretico, cinnabari, tantillo extracti croci, ac castorei paratos sumere juvabit. Excellens quoque hoc in casu remedium constituit spiritus bezoardicus *Bussii*, si cum liquore nostro anodyno, & essentia castorei permisceatur. In acutis & exanthematicis febribus suppressa transpiratio, præter rectum regimen, frictiones, & fixa diaphoretica votorum explebunt summam. In chronico singultu a refrigeratione suborto, & admodum refractario, potus vini Hippocratici levamentum præstat: præter id divinæ virtutis sunt balnea tepidiora; quæ & diaphoresin revocant, & partes spasmo constrictas emolliunt: quemadmodum exemplo confirmat RIVERIUS *observ. infrequent.* I.

§. V.

Exanthemata retropulsa sunt revocanda.

Eadem medendi ratio obtinet locum in singultu à materia erysipelacea, arthritica, podagrica retrocedente, aut non satis foras pulsa suborto: in quo scilicet, præter diaphoroseos per dicta §. *præcedente* remedia obtinendam promotionem, materiam acrem ac inimicam a nervis phrenicis ad sua loca revocare expedit. Hoc fine blanda laxantia & clysteres divinæ ferme sunt virtutis: non minus rubefacientia, atque vesicatoria suris vel scapulis adplicata, detrahendo serum acre, magnum ferunt levamen. Nec opera luditur, si in podagra retrocedente pediluvia tepidiora crebro adhibeantur: quare etiam TRALLIANUS *lib. cit. pag.* 386. atque RIVERIUS *prax. pag.* 407. manuum in aquam calidiorem immersionem laudant.

§. VI.

Singultus ob acri ac drastico remedio induti curatio.

Quandocunque à dato emetico, purgante, caustico remedio, veneno singultus excitatur; ea sunt adhibenda, quæ vim veneni castrant, & enervant. Quæ inter nihil præstantius est pinguibus, oleis amygdalarum dulcium, olivarum, mucilaginosis, ipso lacte, ejusque cremore, tempestive, priusquam inflammatio locum occupaverit, propinatis; & sic involuto veneno, effrænes motus dictis superius anodynis compescendi sunt. Si vero malum à veneno per contagium hausto, uti in peste, vel etiam morsu canis rabidi, ictu, ira effervescentis insecti provenit: tunc theriacalia, ipsa theriacalis aqua, theriaca cœlestis cum antispasmodicis, nitrosis, camphora, cinnabari, diaphoreticis mixta optimum pollicentur levamen. Quæ curandi ratio locum quoque obtinet, quando à materia caustica, exanthematica, maligna, ad interiora à corporis superficie repulsa malum incidit; quo casu pulvis ex camphoræ aliquot granis & nitro compositus, nec non emulsiones ex amygdalis & seminibus quatuor frigidis majoribus, & aquis diapnoicis paratæ, præstantissimam ferunt opem.

§. VII.

Singultus ex inanitione curatio.

Qui insignes cruoris vitalis effusiones insequuntur singultus, haud prius compescentur, quam donec ipsis inanitionibus obex ponatur. Cohibere vero hæmorrhagias enormes decet internis temperantibus, tonicis, adstringentibus, externisque præsidiis: quorsum in vulneribus commodæ læsæ partis deligationes pertinent. Sedato fluxu tutis anodynis insistendum, iisque efficacissima antepileptica jungenda, & denique anæmiæ analepticis, & alimentis reficientibus succurrendum.

§. VIII.

Roborantium usus.

Nec insuper habenda sunt remedia roborantia, maxime sub morbi declinatione. Ex iis eminent olea roborantia macis, menthæ, absinthii cum balsami mei vitæ quibusdam guttulis combinata, ac in aquis spirituosis, tanquam commodo vehiculo exhibita. Tales sunt aqua spirituosa cinnamomi, menthæ, melissæ, aquæ vitæ aromaticæ: nec non essentia carminativa *Wedelii*, aqua carminativa *Dorncrellii*, & ipse vini generosi haustus. Hæc remediorum genera in singultu, qui a flatuum retentione, & facta ab iis ventriculi vellicatione proficiscitur, junctis clysmatibus carminativis, utramque curationis absolvunt paginam. Inter topica opem quoque pollicentur linimenta antispasmodica, paregorica & anodyna, præcordiis admota, quæ habeant oleum nucistæ expressum, axungiam humanam, oleum macis, menthæ, absinthii, crocum, castoreum, camphoram &c. nec minus cerata ac emplastra nervina, scrobiculo cordis adplicata, ac ipsæ denique partium affectarum per accommodata vincula constrictiones.

CAUTELÆ, CUM CURA SPECIALIORI.

§. I.

Potus tepidioris usus.

In singultu, qui ab acrimonia vel viscididate ventriculi suboritur, sæpius solo potu tepido, copiose sumto, votis potiri licet: hic enim involvit acrimoniam, diluit viscididatem, & caussam stimulationis removet. Omnis vero frigidus potus malum exacerbat.

§. II.

Singultus diarrhœas excipiens.

Pessimi successus est singultus diarrhœis, vel dysenteriis intempestive cohibitis superveniens: quare ipsi cito succurrendum. Tutissimum & effica-

efficacissimum hoc in casu remedium præbent clysteres, ex emollientibus & leniter laxantibus, ipsa videlicet medulla cassiæ, vel extracto rhabarbari adjecto, & crebrius injiciendi: laxantia oretenus exhibere minus consultum est. Præstat potius biliosos acres humores contemperare, quod & magnesia, & alia absorbentia, & inprimis serum lactis dulce, potui datum efficient; tumque jungere convenit interna anodyna, externaque paregorica.

§. III.

Singultus febrium acutarum. Febrium acutarum singultus, morbi primarii curatione, quæ æquali diaphoreseos promotione absolvitur, etiam curatur. Tum maximopere cavendum, ne adhibeamus remedia salina, multo minus laxantia, pilulas aloëticas: aut regimen justo calidius, vel potum calidissimum concedamus: uti enim frigus, ita & excessivus calor, nervosis partibus, maxime si morbo affectæ sunt, est inimicus.

§. IV.

Singultus inflammationi accedentis curatio. Pari ratione in singultu à viscerum inflammatione inducto, huic prospiciendum est; tusa protinus in pede vena, si recens adhuc fuerit inflammatio in corpore plethorico; tumque datis interne discutientibus, aliisque, quæ sudorem movent, stagnantesque succos resolvunt; quibus, urgente nimis dolore, blanda conjungere licet anodyna. Cumprimis alvus injectis clysteribus, semper lubrica servanda; externe camphorata, crocata, facculique discutientes adplicanda, & prudenti prognosi famæ consulendum.

§. V.

Singultus cachecticis cura. Singultus cachecticis, & hepate affectis superveniens, curatur remediis bilem acrem corrigentibus, infusis resolventibus, hepatis, attenuantibus, amaris & evacuantibus; hisque nondum satisfacientibus, nihil est, quod vim thermarum, aquarumque mineralium superet; de quibus notabilem casum allegat BONETUS *med. Sept. Lib. V. Sect. V. obs.* 6.

§. VI.

Hypochondriaci cura. Qui accedit hypochondriacis, & ut plurimum suppressis excretionibus sanguineis debetur: non cedit, nisi hoc primario profligato malo. Tum vero, si omnia fallunt, thermæ cumprimis Carolinæ, conjuncto ad roborandas partes balneorum Tœplicensium usu, operæ facient pretium. Scorbuticis cura lactis asinini, acidulis Selteranis, iisque tepefactis nupti, egregium pollicetur auxilium: quod jam commendat PAULLINI *Onograph. Cur. Sect. IV. cap. 3. §. I.*

§. VII.

Singultus curatio, ab ossearum pectoris partium læsione. Si costæ fractæ, distortæ, luxatæque singultum produxerunt, laxationis repositio, fracturæ consolidatio, ex chirurgico petenda foro, unicum spondent auxilium. Cartilagini ensiformi luxatæ, ac intus flexæ optime medebuntur, cucurbitæ cæcæ, scrobiculo cordis adplicatæ: quas cum primis laudat VITUS RIEDLINUS *lin. med. anno* 1695. *mens. Aug. observ.* 4.

§. VIII.

Anodynorum usus. Anodynorum in compescendo singultu cautum oportet esse usum: si multa materia peccat, hujus ante omnia studendum correctioni & eliminationi: præsertim, si fuerit acris, caustica, virulenta. Hac enim nondum excussa, anodynis uti, nihil est, nisi oleum camino addere. Sicuti in omni morbo, ubi anodyna & sopiente virtute opus est; ita quam maxime in affectibus spasmodico-convulsivis, cujuscunque generis sint, opiata rarissime sola, sed cum accommodatis evacuantibus sociata & tutissima & præstantissima sunt. Et hoc arcanum vehementem opii vim cicurandi re vera est antiquissimum. Testatur id celebre illud medicamentum *Asclepiadis*, quod recenset GALENUS *Lib. VIII. de compos. medicam. Cap. III.* & AVICENNA *Lib. IV. Fen. XIII tr. 5. c.* 19. & constat ex costo, croco, spica, asaro, mastiche, aloë, & opio; atque ad ejus imitationem confectæ sunt pilulæ *Rondeletii, Poterii, Plateri, Riverii, Wildegansii, Starckii, Anglicanæ.* Nos in asthmate & tussi convulsiva, singultu & aliis dolorificis & spasmodicis morbis, pilulas aloëphanginas, vel etiam nostras polychrestas, cum dupla vel tertia parte massæ pilularum de styrace vel de cynoglossa miscere, & cum fructu insignissimo usurpare consuevimus.

§. IX.

Singultus levioris cura. Singultus à leviori caussa exortus sine medicamentis sæpius feliciter sistitur, quando videlicet sub motu thoracis magis voluntario ipsum diaphragma cogatur, adeo, ut plus fibræ ejus motrices tendantur vel relaxentur. Illud fit fortiori inspiratione, per cursum, per saltum, per vehementem equitationem; hoc vero per exspirationem fortiorem, per vociferationem, & si thorax fascia, seu zona constringatur; quod simplex & extemporaneum sæpe est remedium. Ejusdem generis est sternutatio, quæ uti spontanea, docente id *Hippocrate Sect. vj. aphor.* 13. singultum tollit, ita naturæ bene operantis minister, medicus, arte eam provocare debet. Et maxime, quando vel lenta & in flatus abiens materia ventriculi tunicis aut partibus proximis inhæreſcit, ad eam ipsam per vehementem exspirationem, dum viscera abdominis & inprimis ventriculus vehementer conquatitur, dejiciendam; Minime vero sternutatio arte producta locum habet, ubi inflammatio vel subulis caustica virulenta materia, alrius nervosis partibus sese insinuaverit.

§. X.

Præservatio. Præservandi fine rectus rerum non naturalium usus, præsertim aëris frigidi evitatio, ex omni parte votis respondebit. Qui à longo morbo partes solidas debilitatas habent; sic præcavebunt, balneorum martialium prudenti usu, nec non remediis martialibus, conjunctis liquidorum potatione, motuque corporis sufficiente, usurpandis.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Singultus chronicus nocturnus. Virgo annorum XV. integro ciborum adpetitu gaudens, & menstruorum fluxum nondum experta, variis autem molestiis illorum caussa pressa, per tria anni semestria singultum patitur. Ille vero nocturno duntaxat invadit tempore, & primum vix omni hebdomade semel recurrit. At novissime singula nocte tanta

vehementia infestat, ut in vicino conclavi dormientes singultuosam agitationem auribus percipere possint. Notatu etiam dignum est, quod si ipsa ab accedentibus ministris excitetur, & corpus ipsius in lecto loco moveatur, cesset singultus: neque enim per diem incidit, licet sæpius nimium indulserit epulis. Ceterum sana vivit; & quoniam graviora inde pertimescebat pericula, meum flagitavit consilium. Ego rebus probe pensitatis, causam hujus peculiaris pathematis plethoram ex mensium defectu judicans, primo omnium sanguinis per sectionem venæ in pede missionem administrandam duxi; deinde ad salutarem mensium fluxum procurandum laborem & motum corporis sufficientem & frequentem pediluviorum tepidiorum usum, & circa novilunii tempus pilulas nostras polychrestas, & alternative essentiam succini probe tartarisatam, præstantissimi ad hunc scopum obtinendum usus, semel de die assumendam commendavi. Quorum remediorum ope & auxilio etiam, ut audivi, factum est, ut virgo ab hoc malo liberata optime valuerit.

Epicrisis.

Singultus tale est vitium, quod plures & diversi generis agnoscit causas; & compluribus etiam morbis tam acutis, quam chronicis sese associat. Quapropter quando Medicus recte & circumspecte vel de ejus eventu aut effectu, magis vel minus periculoso judicare, vel ad hunc morbum, qui nunquam fere non mali quidpiam post se relinquit, amoliendum accommodatam vult medicinam præbere; opus omnino est, ut in ejus causas paulo accuratius inquirat. In casu præsenti secundum *Hippocratis* sententiam à repletione, per quam plethoram, sive potius nimium repleta, a copiosius congesto sanguine, diaphragmatis vasa intelligo, originem traxisse censui. Et hæc quoque fuit ratio, quare & venæ sectionem, & menstrualem, per accommodata medicamenta purgationem excitandam suasi; non sine subsequente egregio levamine.

Dignum præterea, quod observetur, in hoc casu est phænomenon, quod per somnum vehementioris hujus insultus facta fuerit accessio, & confestim per vigiliam cessaverit, cum alias singultuosæ & convulsivæ hæ passiones in somno & quiete conquiescere, per motum vero & vigiliam exacerbari consuescunt. Sed cum in convulsionibus asthmaticis idem sæpius evenire videamus, non sine ratione colligimus, humorum & sanguinis stagnationem, quam somnus procurat, pro vera horum malorum causa habendam esse.

OBSERVATIO II.

Singultus, ex cohibita per opium diarrhœa.

Vir quinquagenarius, temperamenti cholerici, à multis annis arthritidi obnoxius, vino fartus aliquando autumnali tempestate peregrinationem instituit; atque domum reversus, prævijs totius corporis horrore, ac lassitudine, adpetitusque prostratione, incidit in diarrhœam. Quæ cum multis imi ventris torminibus stipata esset; accitus Medicus præscripsit pulverem, qui corallia rubra præparata, cornu cervi ustum, & laudani opiati granum unum habebat. Remiserunt equidem intestinorum dolores; at presso pede sequebatur singultus molestissimus, & cum virium insigni jactura, perpetuisque vigiliis, per tres inhærebat dies; adeo, ut mox per dimidiam, mox totam horam, miserrime discruciaret ægrum, sumto vero infuso tepidiori per unum alterumque horæ quadrantem semper conquiesceret. Spernebat quoque cuncta, utut præstantissima remedia: tandem vero, dato, quod ex hordeo & cornu cervi compositum erat decocto, clysterem ex decocto raparum & oleo amygdalarum dulcium ano infundi; & præcordia cum abdomine, linimento spirituoso, ex aqua Anhaltina, theriaca, castoreo, croco, camphora, oleo nucistæ, balsamoque Peruviano confecto inungi, atque ligaturis constringi jussi; eo effectu, ut intra quinque dies æger convalesceret.

Epicrisis.

1) Discimus ex hoc casu, diarrhœas non solum a colluvie acri, pituitosa, biliosaque, tunicas intestinorum vellicante suboriri posse: verum easdem non raro cohibitæ transpirationi deberi: ubi conversus humorum, maxime serosorum, motus ad intestina potissimum vergit; id quod in nostro casu horripilationes totius corporis præcedentes sufficienter evincunt.

2) Male igitur egit Medicus, quod hanc criticam veluti, & salutarem evacuationem dato protinus opiato remedio consopiverit. Inde enim vix aliter fieri potuit, quin materia acris ac vitiosa per metastasin ad alias nervosas partes, maxime septi transversi, transferatur, ibidemque singultientes motus excitet; qui pertinaces, haud exiguum periculum, æqualem sanguinis circulum per partes male affectas impediendo, post se trahunt.

3) Itaque non aliæ sunt indicationes, quam ut primum alvus ad pristinas secessiones invitetur; deinceps liberior perspiratio restituatur, & denique motus convulsivi diaphragmatis compescantur. Priori scopo satisfecimus clysteribus, qui pure demulcentes & oleosi, minime vero salini esse debent, ne villos intestinorum nimis vellicent: alterum explevimus per decoctum tepidius, quo hausto æger sudavit egregie; & tertium obtinuimus illito præcordiis unguento nervino, & adplicatis subinde ligaturis; quas in hisce casibus veteres quoque insigniter collaudarunt.

OBSERVATIO III.

Singultus lethalis febri ardenti superveniens.

Vir annorum L. temperamenti sanguineo-phlegmatici, obesus, per longum tempus insigni mœrore confectus, & per anni fere dimidium, nocturno inprimis tempore, magnam extremorum refrigerationem passus est. In hoc rerum statu aliquando sine caussa manifesta, insolita virium prostratione, languore, ciborumque fastidio prehendebatur: & quum insuper conatu vomendi detineretur, dedit ipsi Medicus lene emeticum. Quo sumto septies vomuit; & protinus tanta corporis debilitate, perpetuis vigiliis stipata, prehendebatur, ut lectum petere cogeretur, & quando erigere se volebat, animi deliquium incideret. Nullo de calore conquerebatur; attamen magnum ardorem circa superius ventriculi orificium persentiscebat, extrema frigebant, & sitis erat inexplebilis, & hæc ad septimum usque diem, veram febrem ardentem notantia, perdurabant: quo singultus vehementissimus accedebat, & per nycthemeron, paucis intervallis interruptus, inhærebat.

Tan-

Tandem præter omnem opinionem totius corporis convulsivi accedebant motus; hisque vix horæ quadrantem explentibus, frustra datis bezoardicis, confortantibus, & antispasmodicis, ex hac vita discedebat. Dissecto cadavere, totum hepar, cum quadam septi transversi, ac ventriculi parte, nigro colore tinctum, corruptum, & sphacelosum adparebat: in venis & arteriis parum cruoris reperiebatur, lien vero sanguine crasso turgebat, & cor penitus erat corruptum.

Epicrisis.

1) Singultum in hoc casu ab inflammatione hepatis, stomachi & diaphragmatis subortum fuisse, extra omne positum est dubium. Testatur enim hoc dictarum partium sideratio post mortem reperta; quæ semper præcurrentem habet inflammationem. Neque enim febris ardens aliam agnovit caussam, quam partium internarum inflammationem; cujus symptomata fuerunt sitis inextinguibilis, & insignis interiorum ardor, extremis frigescentibus.

2) Docemur ex hac observatione, neutiquam securum esse debere Medicum; quando ægri absque caussa evidenti de virium prostratione, adpetitus jactura, agrypnia, pulsuque debili conqueruntur: hæc enim symptomata plerumque notabilem visceris alicujus corruptionem, & vehementem indicant malignitatem. Quæ cum in nostro ægrotante præsto fuisse videatur; non dubium est, quin datum emeticum, ad excitandam prorsus inflammationem, & sequentem febrim ardentem permultum contribuerit.

Observatio IV.

Singultus chronicus.

Vir quinque & sexaginta annorum, temperamenti phlegmatico-melancholici, obesioris habitus, nocturno tempore corpus sæpius frigori exponens, cibis crudis, fumo induratis, potuque cerevisiæ frigido uti solitus, somno longius, motui corporis vero parum indulgens, ante aliquot annos singultu per quatuordecim dies durante, atque per acidulas Egranas remoto laboravit. Abhinc de continuo in regione lienis gravativo dolore conquestus, tres ante menses iterum incidit singultum, primum continuum, ac cum vomitu, alvique fluxu stipatum, dein intermittentem, & post usum clysterum, fontis Egrani calide hausti, anodynorum, maximeque laudani opiati, & mastiæ pilularum de cynoglossa, nec non venæ sectionis, intra duodecim dies consopitum. Elapso octiduo rursus recruduit, itidem cum aliquali diarrhoea, & vomitu junctus, & adhibitis antispasmodicis mox conquievit, remanente quadam inquietudine. Verum non ita multo post redit; accedentibus præcordiorum anxietate, dolore ischiadico, pulsu mox debili, mox sorti, & inæquali, urina sedimentum mucosum, ex albo & rubro mixtum deponente, suffocationibus cardialgicis, atque tussi aliquali. Ordinarunt Medici acidulas Egranas, cum sale Sedlicensi acuatas; elixiria stomachica, incidentia, resolventia, diluentia, pilulasque *Becheri*: nihilo tamen minus malum eo usque contumaciter inhæret; & inde meum quoque consilium desideratum est. Ego hoc malum ex ingenti ventriculi & intestinorum atonia, & depravata alimentorum digestione, indeque flatuum prodeunte copia originem traxisse arbitratus sum; & hinc conjeci, non adeo feliciter anodyna & opiata ad delendum singultum fuisse administrata; cum potius hæc remedia atoniam augendo, malum exasperent; neque etiam adeo opportunum de acidulis bibendis fuit consilium. Ordinavi itaque usum liquoris mei balsamici, vitæ dicti, cujus unam cum tribus liquoris anodyni partibus miscui, & exterius eodem abdomen inungendum curavi; quo ægrum insigniter levatum audivi.

Epicrisis.

In senioribus, & qui sexaginta jam annos transgressi sunt, eædem caussæ, quæ alias in ætate juvenili vel virili formaliter sic dictum hypochondriacum morbum pariunt, qui spasmorum & distensionum vehementia hypochondria, & in iis sitas partes infestat, cum alvo strictiori, vim & robur ventriculi & intestinorum magis destruendo agunt, & harum partium atoniam efficiendo, ob congestionem vitiosorum humorum, flatibus, borborygmis, ructibus, alvi nimia laxitate molestias creant. Et ob has etiam caussas singultus senili ætati familiaris est. Nam uti omnes convulsiones, ita etiam singultus vel ex nimia spastica strictura, quam *Hippocrates* inanitionem vocat, vel ex nimia atonia sive humorum præternaturali congestione & infarctu, quæ repletionis nomine venit, oritur; ex quo intelligitur, perperam convulsionum species, si in senes incidunt, narcoticis, & opiatis tractari.

Observatio V.

Singultus post suppressam tertianam.

Generosus vir triginta & aliquot annorum, macilentioris corporis & sensibilioris animi, patre natus podagrico & hæmorrhoidario, ante sex jam annos doloribus podagricis subinde vexatus, superiori æstate ex iracundiæ affectu & refrigeratione incidit in tertianam cum vomitu & insigni æstu junctam; post quartam accessionem transmisso pulvere, qui ex cortice fraxini & chinæ concinnatus videbatur, paulo largius per vices tamen sumto, febris ex toto fuit sublata. Sex elapsis diebus admisso sub venatione, cui nimium indulget, frigore, consueto die & hora accessionem febrilem rursus habuit, sed sine siti, sine vomitu, sine singulari æstu, sed horripilatione præcedente, de anxietate & dolore gravativo & constrictorio præcordiorum, nausea, cum extremorum frigore & magna inquietudine conquerebatur. Intercurrebant crebri & molestissimi singultus; alvus per aliquot dies nihil reddebat. Post quartum insultum à me petiit consilium, prostrato valde animo. Ego horum malorum causam, sentinam vitiosorum humorum in duodeno stabulantem judicans, maxime quia nec ante, nec post sumtum pulverem antifebrilem & cessantem febrem purgatus fuit, clysteribus & infuso mannato rhabarbarino, extrinsecus cataplasmate emolliente & carminativo, præcordiis applicato & spasmos sedare, & alvum aperire necessarium duxi, non omissis balsamicis & stomachicis. Qua methodo feliciter cura expedita fuit.

Epicrisis.

Notabile in hoc casu illud fuit phænomenon, quod loco formalis febris tertianæ, spasmi tantummodo sine subsequente æstu circa præcordia, sin-

fingultu admodum molesto stipati orti fuerunt; à materia febrili pulvere ejusmodi terreo adstringente, quasi fixata & firmiter duodeni & ventriculi tunicis impacta. Erratum in eo maximopere fuit, quod silente febre post sumptum pulverem, per epicrasin purgatio, quæ tum summe est necessaria, fuerit omissa. Nam spasmis febrilibus per ejusmodi artificia sublatis, si non accommodata evacuantia, ad fomitem febris, qui tantummodo cicuratus fuit, foras ejiciendum ostendantur, necesse est, ut si non redeat ipsa febris, aliæ perquam molestæ afflictiones inde sequantur. Quam observationem juniores practici commendatam sibi habere debent.

Observatio VI.

Singultus in hemitritæo lethalis.

Vir XL. annorum melancholico-cholericæ complexionis, ad animi motus inordinatos valde proclivis, post vehementiorem iracundiam, frigidum assumsit haustum, & extrinsecus quoque corpus nimium refrigeravit. Incidebat in tertianam continuam, quæ demum in hemitritæam desinebat; accedebat septimo die singultus, sed lenioris gradus. Vires valde erant prostratæ, adeo ut etiam animi quædam defectio subreperet, præsertim si in erecta erat statura. Pulsus erat debilis & frequens, omnibus remediis & à me & ab alio Medico, quem antea consulebat, frustra adhibitis, die decimo quarto obiit.

Epicrisis.

Singultum febribus biliosis tam acutis, quam intermittentibus non raro supervenire, haud novum in arte nostra est observatum: Sed hoc forsan non omnibus æque notum, ejusmodi singultuosas affectiones leniter & non sine magna concussione corporis succedentes admodum periculosas esse. Sphaceli enim circa stomachum & diaphragma præsentiam jam subindicant, qui etiam post sectionem in oculos incurrit. Ita etiam multones observavi, senibus ex passione cardialgica, vel colica, aut marasmo, decumbentibus, singultum demum accedentem certum mortis esse prænuntium.

CAPUT V.

De Morbis œsophagi & pharyngis spasmodicis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio spasmorum œsophagi.

Rarior equidem in libris Medicorum mentio, de affectu, quem *spasmum œsophagi* dicimus, injicitur; at ille admodum frequens est, & non modo graviorum ægritudinum symptoma, verum etiam principalem, & ut vocant idiopathicum constituit morbum, ut ipsi merito peculiaris debeatur animadversio. Definimus vero illum, quod *sit invita ac præternaturalis, vel ipsius cibalis fistulæ, quam Græci οἰσοφάγον, nos gulam adpellamus, vel illius principii, pharyngis nomine denotati, vel denique utriusque, & hinc totius œsophagi, late sumti, constrictio, aut rigida distentio à muco irritante plerumque proficiscens.*

§. II.

Differentia spasmorum œsophagi.

Hinc mox adparet horum spasmorum differentia. Quemadmodum enim totus œsophagus ab anatomicis in principium, seu pharyngem, & reliquum canalem dispescitur: ita consulta experientia deprehendimus, illius spasmum ratione loci diversum esse, & mox pharyngem solum, mox reliquam ac inferiorem gulam obsidere. Quibus tertia species accedit, qua totus ille canalis, una cum principio, ac reliquis vicinis partibus, gravi laborat distentione.

§. III.

Signa spasmorum œsophagi communia.

Omnes œsophagi spasmi, quacunque in regione contingant, hæc & inter se, & cum reliquis partium superiorum distentionibus, communia habent signa. Præsto sunt extremorum, maxime pedum, refrigerationes; externorum artuum tremores, ac rigores; alvinæ excretionis suppressiones; flatuum ad superiora regurgitationes; imi ventris stricturæ, dolores, murmura; præcordiorum angustiæ, vomendi conatus, cardialgiæ, urinæ tenues, aquosæ, pallidæ, pulsus duri ac magni &c.

§. IV.

Signa propria spasmi pharyngis.

Speciatim vero pharyngis solius spasmi hisce se produnt notis. Deglutitio fit difficilis, dolore stipata, aut plane nulla, & nec solida, nec fluida transmittens: partium pharyngi cohærentium, linguæ, laryngis, atque totius colli rigida constrictio, impeditus motus, ac dolor urgent; vexat suffocativa molestia, ac sensatio pali faucibus infixi, ac si quicquam inde vellet proferre. Vox perit & hæc omnia sæpenumero per intervalla adfligunt, nec raro in universi generis nervosi convulsiones terminantur.

§. V.

Spasmorum gulæ inferioris signa propria.

Spasmorum gulæ inferioris signa propria hæc sunt: Alimentorum libere deglutitorum, quædam veluti subsistentia percipitur in ipso gulæ tubo, maxime circa superius ventriculi orificium; præsertim poribus frigidis obex quasi in iisdem regionibus videtur positus, majorque insequi observatur eorum haustum constrictio; calidi vero potus sæpenumero absque ullo impedimento canalem illum pervadere, & ventriculum ingredi percipiuntur. Dolor sentitur in spina dorsi inter scapulas; jungitur non raro anxius vomendi conatus, mox inanis, mox cum ipso vomitu stipatus; nec infrequens est nausea, ac ructuum molesta explosio; & denique sæpissime muci limpidi per os contingit rejectio, ab ipsa vomitione penitus distinguenda. Quæ symptomata, si cum iis, quæ priori periodo recensuimus, concurrant, totum œsophagi canalem spasmo contractum esse testantur.

§. VI.

Differentia spasmi pharyngis ab ejus atonia.

Quum vero hi affectus, cum aliis œsophagi morbis, ob similitudinem symptomatum facile confundi possint; explicanda erit illorum differentia. Primum quidem, spasmi pharyngis ab ejus atonia & paralysi sunt distinguendi. Namque in dicta atonia, deglutiendi perpetua vexat difficultas, ita tamen, ut solida liberius degluttiantur, quam fluida: conf. FORESTUS *Lib. XV. observ.* 30. *Schol.* hæc enim sæpius in asperam delabuntur arteriam, & per os ac nares, summo cum suffocationis metu, regurgitant. In per-

perfecta paralysi, qualem TULPIUS *Lib. I. cap.* 44. allegat, omnis deglutitio aboletur, ut ægri fame perire debeant; simulque faciei pallor, & partium vicinarum magna mollities, ac flacciditas præsto sunt. Contra vero sub spasmo pharyngis, æqualis & fluida & solida deglutiendi est difficultas, quæ per intervalla remittit; vasorum faciei conspicuur intumescentia, vultus rubor, partiumque affectarum rigor, sæpius dolor sentitur.

§. VII.

a) à faucium inflammatione. Facilius pharyngis spasmus discernitur ab ejus & faucium inflammatione sub angina; ubi fauces internæ tument, rubent, ardore peracuto uruntur, sitis est insignior, & gravis plerumque jungitur febris. Non minus Medico imponere valet tumor, excrescentia, aut frustum quoddam pharyngi inhærens, aut laryngis præternaturale vitium, ut prognatum inde deglutitionis impedimentum spasmo tribuat: videas FORESTUM *Lib. XV. observ.* 28. Hoc in casu candela cerea faucibus intrusa, aut instrumentum ab HILDANO *Cent. I. observ.* 36. depictum, haud raro rem manifestabit: & præterea in spasmo pharyngis cuncta signa, collectim sumta, certitudinem parient. *b) à frusto aut tumore pharyngi inhærente.*

§. VIII.

Differentia spasmi gulæ inferioris, ab aliis ejusdem affectionibus. Præterea spasmi etiam gulæ inferioris conveniunt cum aliis ejusdem affectionibus, & subsistentiam ciborum cum his commune habent symptoma. Tales sunt obstructio gulæ à frusto cibi solidioris ipsi impacto: Vid. *Consult. med. Sect. II. cas.* 63. & FORESTUS *Lib. XV. observ.* 28. dein tumores, excrescentiæ, fungi, verrucæ in canale œsophagi suborientes; conf. A. N. C. *Dec. I. anno IV. observ.* 47. *Decur. II. ann. VIII. observ.* 96. non minus glandulæ dorsales circa quintam dorsi vertebram œsophago adnatæ, in præternaturalem dolorem elevatæ; quemadmodum VERHEYEN *anatom. cap. X. de œsophago*, & HEISTERUS *compend. anatom. pag.* 184. adnotarunt. Hisce in casibus subsistunt equidem solidiores cibi, & revomuntur; potulenta vero & calida & frigida plus minus libero gaudent transitu. Verum, si subsit spasmodica constrictio, notabile est, quod liberior sit fluidorum calidorum descensus, frigidorum difficilior; dolor est in scapulis; & alia concurrunt signa, ab obturatione œsophagi per quamcunque rem præternaturalem facta, utique aliena.

§. IX.

Structura pharyngis. Quo vero caussæ & ratio mechanica horum symptomatum adpareant: non alienum erit, fabricam œsophagi paucis perstringere. Ab ultimis nimirum faucibus incipiens canalis, quem œsophagum adpellant, latius & amplius in suo principio sortitur cavum, quod græcis pharynx, latinis infundibulum audit, & antrorsum linguæ radici, ossi hyoidi, laryngique, retrorsum colli vertebris arctissime connectitur. Movetur variis musculis & dilatatoribus, qui elevant, dilatantque pharyngem, & constrictoribus, qui eundem claudunt. Horum unum revera par existit, quod tribus originibus ab osse hyoide, cartilagine cricoide, & thyroide exortum, pharyngem circum circa amplectitur, & œsophagei, vel sphincteris gulæ nomine venit. Illorum tria potissimum sunt paria, primum cephalo-pharyngæum, quod ab infima occipitis parte, & prima colli vertebra ortum, recta via in tunicas laryngis expanditur; alterum sphæno-pharyngæum, quod a processibus ossis sphænoidei alaribus in latera pharyngis abit; & tertium stylo-pharyngæum, quod ab apophysi ossium temporalium styliformi, lateribus pharyngis inseritur.

§. X.

Fabrica gulæ inferioris. Finito pharynge, incipit canalis, inter asperam arteriam, & colli dorsique vertebras primum recto, circa quintam dorsi vertebram dextrorsum, & circa nonam lævorsum flexo itinere; atque per medium thoracem, & musculosam septi transversi partem progressus, è regione undecimæ thoracis vertebræ, cum orificio ventriculi superiori unitur. Ipse tubus ex quatuor construitur tunicis: extima membranacea, tenuis, vasculosa, atque cellulosa pleuræ suos debet natales, gulamque vicinis partibus adnectit. Altera carnea sive musculosa, fibris orbicularibus vel annularibus, hisque super longitudinalibus prædita: tertia nervea, ori, faucibusque communis, ac intra ipsum ventriculum, ad trium digitorum spatium extensa, glandulis spisse obsita, ad quas aversa parte vasa quædam tendunt, ex quibus accipiunt liquorem, saliva pinguiorem, in gulæ cavum stillantem. Quarta denique ac intima, lubrica mucagine obducta, villosa, ac multis emissariis undique cribri instar perforata est. Præterea cibalis hæc fistula innumeras sortitur glandulas, partim illas, quæ bombycum ovis longe minores, nerveam tunicam obsident, facile conspiciendæ, si nervea tunica divulsa, carnea luci opponatur, vel gula in aqua maceretur; partim alias extra tubum positas; è quibus notari merentur dorsales, circa quintam dorsi vertebram gulæ adhærentes, & thyroidea, inter cartilagines thyro-cricoideam, atque œsophagum sita. Conf. VERCELLONII *dissert. de glandulis conglomeratis œsophagi.* Neque vasis destitutus est hic canalis: arteriosa enim superius ab internis carotidibus, media parte ab aorta & intercostalibus, inferius à gastricis accipit; venas superiori parte à jugularibus, media à ramo sine pari, & inferna à coronariis ventriculi mutuatur; nervosa denique à pari vago adipiscitur.

§. XI.

Functio pharyngis. Pharyngis functio est deglutitio: cujus hæc est mechanica. Dum dorsum linguæ ope musculorum mylog lossorum, stylo-glossorum, & stylo-hyoideorum ad palatum adplicatur; radix linguæ, os hyoides, ac larynx musculis huic actioni servientibus antrorsum premuntur; pharynx vero posterius à constrictis cephalo-pharyngæis elevatur, anterius à stylo, & sphænopharyngæis dilatatur. His harum partium actionibus, ante membranas, colli vertebras & pharyngem cingentes, sub velo palatino, uvula, tonsillisque, & supra laryngem, atque pharyngem, amplius redditur spatium, majusque cavum: tum vero deglutienda, dorso linguæ imposita, inter eam, & palati fornicem premuntur; & sic pressa, supra laryngis rimam, operculo cartilagineo seu epiglottide clausam, veluti per subjectum pontem, in cavum illud faucium propelluntur. Tunc actio antagonistarum excipit: namque hactenus elevata, antrorsumque compressa lingua, larynx, os ypsiloides pristinæ resti-

restituuntur figuræ: laryngis maxime cartilagines explicatæ ad pharyngem premunt, hacque actione deglutienda, in cavo hærentia, ulterius pellunt: quæ laxatis simul pharyngis dilatatoribus, constrictoque œsophago magis protruduntur, & sic constricto rursus pharynge, sub hoc in cavo gulæ hæreot.

§. XII.

Functio gulæ inferioris.

Tum excipit actio fistulæ cibalis; qua hæc per motum peristalticum, vi tunicæ musculosæ ipsi proprium, & a parte superiori deorsum naturaliter tendentem, assumta jam deglutita, & sub pharyngis sphinctere hærentia, ad ipsum perducit ventriculum. Namque dum hæc tunica & dilatatione & constrictione alternante, illa vi fibrarum longitudinalium, hac annularium peracta, œsophagum mox coarctat, mox dilatat; accedente hujus in hominibus perpendiculari situ, quæcunque adsumta sensim deorsum premuntur. Descensus hic facilior redditur, rore glandularum, assidue in gulam stillante, eamque lubricante; nec non ciborum resolutionem adjuvante. Protrusis ergo hac ratione ad cavum ventriculi alimentis, caro musculi inferioris diaphragmatis, gulam ibi transeuntem stringens, hac parte stomachum claudit.

§. XIII.

Ratio formalis spasmi pharyngis, ejusque symptomatum.

His præmissis facillimum jam erit naturam ac formalem rationem spasmorum œsophagi introspicere. Si pharyngem primum consideremus; mox patet ex ante dicta deglutitionis fabrica, quod ejus musculis constrictis, ea fieri vix possit; quoniam læso organo, ipse actus læditur. Dum porro musculi dilatatores, qui posteriorem potissimum infundibuli regionem occupant, præternaturaliter convelluntur, & antrorsum magis in conglobatam figuram trahuntur: resultat sensus infixi faucibus pali. Quando vero musculus œsophageus, una cum cohærentibus laryngis, linguæ & ossis hyoidei musculis constringitur; loquendi fit difficultas, & suffocatoria molestia. Quum vero omnium spasmorum indoles sit, ut mox gravius, mox mitius infestent; patet etiam, cur spasmi pharyngis per intervalla exacerbentur.

§. XIV.

Spasmi gulæ inferioris ejusque symptomatum ratio.

Pari modo, quum spasmum gulæ inferioris, in tunicæ, quæ ipsam ambit, musculosæ, ejusque fibrarum orbicularium æque ac longitudinalium strictura violenta ponimus; inde omnium, quæ ipsam comitantur, symptomatum rationem reddere poterimus. Dum enim in loco quodam vel pharyngi, vel ventriculo propiori, constrictio obtinet; omnino deglutita alimenta subsistunt in eo canale; eundemque aggravando, inverso motu peristaltico revomuntur. Si frigidus assumitur potus, more frigori solemni, spasmum exacerbat; & æque ut solida, in ulteriori descensu præpeditur: contra vero tepidiora potulenta, demulcendo fibras spasmo strictas, libero in ventriculum gaudent itinere. Porro œsophagus variis ligamentis, colli dorsique vertebris connectitur; hinc illo constricto, dolor ad membranas dorsi vertebras cingentes propagetur, necesse est. Inde liquet ratio doloris, qui inter scapulas in nostro affectu sentitur; de quo FORESTUS *L. b. XV. observ.* 31. *Schol.* dicit: *Omnis œsophagi dolor in spinam dorsi incumbit, in quam gula quoque reclinat & adhærescit.*

§. XV.

Differentia spasmorum œsophagi in idiopathicum, & symptomaticum.

Quæcunque caussæ vel pharyngis musculos, vel tunicam œsophagi carneam vellicare ac stimulare valent; illæ horum spasmorum mediatæ dicuntur. Quemadmodum vero illæ caussæ, vel immediate in eas, quæ sedem morbi constituunt, partes; vel in alias remotiores agunt, à quibus illæ per consensum afficiuntur: ita spasmi illi sunt vel *idiopathici*, vel *symptomatici*. Quod si igitur ex larynge primario convulso, ex ventriculo, ex intestinis, aliisque partibus, spasmus ad pharyngem, adque gulæ canalem defertur, audit ille symptomaticus.

§. XVI.

Caussæ spasmorum œsophagi sunt 1) animi affectus.

Ex caussis itaque, spasmos œsophagi idiopathicos inducentibus, præcipuum locum sibi vendicant animi pathemata; ioque primis gravis excandescentia, maxime si paullo post largior potus frigidus adsumatur. Inde convelli pharyngem, & hinc lædi deglutitionem, observatione quadam inferius comprobabimus. Ex eadem vero, præsertim inter pastum, gulam quoque inferiorem constringi, atque deglutitum bolum in ea obhærescere, nec non vomitu sæpius reddi; quotidiana innotescit experientia, ut hinc querelas audias: *Es ist mir vor Aergernis der Bissen in Halse stecken blieben.*

§. XVII.

2) Spectrum fastidium.

Peculiarem in ciendis gulæ, maxime inferioris, distentionibus potentiam obtinet fastidium; adeo, ut hoc absque dicto œsophagi spasmo contingere neutiquam possit. Quod si enim hujus effectus, attentiori animo consideremus; docebit observatio, sub ea 1) menti ideam rei alicujus ingratæ suboriri, 2) ejusque aversationem; 3) hanc insequi vel deglutitionis impedimentum, ut dicant: *Sie möchten kauen, wie sie wolten, sie könten es nicht hinterbringen.* 4) Vel assumtorum in œsophago subsistentiam, & stricturæ sensationem, quam exprimunt: *Es stehe ihnen auf der Brust, und drücke sie.* 5.) Deinde jungi nauseam, quam significant: *Es wird mir so übel, so wweichlich, und bange ums Hertz.* 6) Haud raro accedere vomitum, & 7) ipsam animi defectionem. Si ergo *fastidium* definirem; dicerem, quod *sit adversa rei cujusdam ingratæ idea, cum spasmo œsophagi, & ventriculi conjuncta.*

§. XVIII.

3) Imaginatio fortior.

Ad pertinaces œsophagi spasmos, cum insigni aversatione stipatos, sola sæpius imaginatio disponere solet. Notabilis hinc est observatio, quæ in A. N. C. *cenur. VII. observ. 61. pag. 125.* legitur, quod mulier quædam per omnia sana, atque robusta, nec hystericis, nec spasmodicis afflictionibus obnoxia, omnis quidem generis & esculenta, & potulenta, absque ulla difficultate assumere valuerit; simulac vero hostiam capere vellet, non solum ab ea insigniter abhorruerit, verum etiam, licet summa vi intrusa ac deglutita fuerit, eandem tamen in ventriculum non pertingentem, sed in gula persistentem vomitu reddiderit. Nec dissimilis casus exstat in iisdem A. N. C. *dec. III. anno I. observ. 79.* de viro, qui ex nimio tabaci usu, deglutitionis ac descensus ciborum illud incurrit impedimentum, quod

pro ratione imaginationis mox fuit levius, mox gravius.

§. XIX.

4) Aſſumta acria.

Eundem affectum progenerare valent medicamina, ac aſſumta acria, planeque venenoſa; quæ vellicando eas nervoſas ac muſculoſas partes, earundem ſtricturas inducunt. Sic HOECHSTETTERUS mentionem facit adſtrictionis gulæ ex potu vini Malvatici, in quo radix conſolidæ majoris infuſa fuit *obſ. dec. III.* Eo magis hoc contingit, ſi aſſumta cauſtica fuerint, ut adeo non mirum ſit, quod juxta FORESTUM *Lib. XV. obſerv.* 30. puer quidam ex aquæ fortis hauſtu, inſignem pharyngis occluſionem, cum ipſo ſuffocationis metu inciderit. Præſertim mercurius ſublimatus ejus eſt indolis, ut gravi faucium conſtrictione, ſui aſſumtionem prodat; vid. FORESTUS *loc. cit. pag.* 150. Vellicando quoque gulæ inferioris ſpaſmum excitant inſecta deglutita: id quod adfirmant, de ſanguiſugis cum potu aſſumtis RHASES *Lib. IX. ad Almanz. cap.* 56. & RHODIUS *obſerv. cent. II. obſerv.* 72. de lacertis fauces irrepentibus GESNERUS *Lib. II. de hiſtor. anim. C. de lacerta.* de pediculis devoratis HEURNIUS *de morb. cap.* 7. de anguilla viva deglutita PLATERUS *Lib. II. obſ. &c.*

§. XX.

5) Humorum vitalium vitium.

Præterea ſpaſmus & pharyngis, & gulæ inferioris, produci poteſt, à cruore vitali in iis partibus ſtagnante, vaſaque diſtendente; quarum diſtentionum, fidiſſimus comes eſt ſpaſmus. Tali ratione huic morbo obnoxii non raro ſunt hypochondriaci; in quibus vi ſpaſmorum ac flatulentiarum inteſtinalium, cruor vitalis ad ſuperiora compellitur, facileque ſtagnat in œſophago. Cumprimis ex univerſali humorum, maxime ſeroſorum, dyſcraſia id vitii contingere poteſt, ſi nimirum liquor ille lymphaticus, quem tot glandulæ in gulam ſecernunt, fuerit viſcidus, & acris: quo in caſu multum muci viſcidi exſcreatur, cum mali levamine. Quorſum pertinere videtur exemplum a WEPFERO *obſerv. medic. pract. obſerv.* 117. *pag.* 531. recenſitum, quod viro cuidam ſeptuagenario aſſumta in media quaſi perſtiterint gula, & eo uſque adflixerint, donec vomitu fuerint reddita.

§. XXI.

Spaſmus œſophagi ex vitio primarum viarum.

Vi conſenſus, quem gula cum ventriculo, & inteſtinis fovet, ex horum vitio gulæ ſpaſmus ſuboriri poteſt. Sic ex ſaburra acri, acida, bilioſa ventriculi & inteſtinorum, id mali facile generatur; uti de lacte in ventriculo concreto teſtatur FORESTUS *Lib. XVIII. obſerv.* 13. Vermes in ventriculo, vel inteſtinis hoſpitantes, ad eundem affectum contribuere, auctores ſunt HERCULES SAXONIA *prælect. pract. Part. II. cap.* 7. §. 4. & HENR. AB HEER *obſ.* 16. & THONERUS *Lib. II. obſ. pag.* 94. In ipſa ructuum exploſione, atque vomitu concurrit ſpaſmus œſophagi: niſi enim hic ſua actione, & periſtalſi inverſa, ejectionem humorum è ventriculo ſecundaret; fieri nulla ratione poſſet, ut tanta cum celeritate & impetu per ſuperiora ingens ſæpe humorum copia ex ventriculo, imo inteſtinis, exturbaretur.

§. XXII.

Spaſmus œſophagi ſymptomaticus.

Per conſenſum quoque variis nervoſi generis ſpaſmodicis ac convulſivis affectibus jungi obſervatur ſpaſmus œſophagi. In ſuffocatione hyſterica ſemper ſumma colli ac faucium coarctatio, & conſtrictionis quidam ſenſus, non ſecus ac ſi laqueo injecto fauces præcluderentur, percipi docet experientia. Vid. ETTMULLERUS *Oper. practic. P. II. Sect. III. cap.* 3. *pag.* 963. & HELMONTIUS *tract. de aſthmate & tuſſi* §. 31. Gulæ porro conſtrictionem viris colica convulſiva, quam *der Männer rechte Colique* vocant, laborantibus evenire, non rarum eſt; & notari meretur ſingularis caſus, quem de colica gravem cephalalgiam ac maniam cum cæcitate & impedita deglutitione inducente refert HOEFERUS *in Hercule medic. pag.* 185. Non minus ipſæ epilepticæ ac convulſivæ acceſſiones hoc ſecum vehunt ſymptoma, ut vel difficillima, vel nulla plane ſoleat eſſe deglutitio: quemadmodum præſertim in incubo obſervare licet, ubi præter ſtrangulationis ſenſum, linguæ impotentia & deglutitionis impedimentum adſunt. Idem vitium opiſthotono familiare eſt; quemadmodum ex caſibus de his morbis à FORESTO *Lib. X. obſerv.* 112. & 113. recenſitis liquet. Nec denique omittendi ſunt morbi acuti, præſertim febres malignæ, quibus non modo deglutiendi difficultas, verum etiam gulæ inferioris conſtrictio jungi ſolet, quam exprimunt: *Es ſtecke ihnen im Halſe, und wolle nicht herunter.*

§. XXIII.

Nauſeæ natura.

Paucis adhuc meminiſſe juvat nauſeæ, quæ nihil aliud eſt, quam convulſio œſophagi levior, cum inverſo ejus motu periſtaltico, & hinc pendente vomituritione, quin vomitu, aut ſaltem lymphæ plus minus viſcidæ ex gulæ glandulis rejectione ſæpius ſtipata. Pro cauſa occaſionali agnoſcit omne id, quod vel ipſum œſophagum, vel tunicam ipſius nerveam, in ventriculum prolongatam ibidem vellicare poteſt; ex quo hæc conſtrictio per conſenſum ad gulam propagatur. Deprehendimus generatim 1) nauſeam plerumque nunciam eſſe inſequentis vomitus, 2) omnem vomendi conatum, ac cardialgiam comitari, 3) abſque iis cum frequenti muci limpidi, qui nihil niſi lymphalis ros ex œſophagi glandulis vi ſpaſmorum expreſſus eſt, rejectione ſæpius occurrere; & non raro vermium in primis viis hoſpitantium præſentiam indicare. 4) Plerumque alias ventriculi cruditates conſequi; quæ cum jejuno ventriculo ſint acriores, tunc potiſſimum nauſeam movent, ſumto cibo deliniendam. 5) Antecedere graviores capitis affectus, vertigines, apoplexias, animi deliquia, maxime ſi per conſenſum ex ventriculi orificio ortum trahunt: ubi quædam veluti aura ex ſtomacho ad caput adſpirare videtur; ut has non raro audias querelas: *Es wird mir auf einmahl ſo übel*; & paullo poſt: *Mir wird ſo grün und gelb vor denen Augen*; tumque attoniti concidunt, ſenſuumque privantur exercitiis. 6) Ex eodem fundamento nauſea ſollicitat, hypochondriacis, aliiſque morbis, quorum fomes in primis officinis exiſtit, laborantes. 7) Denique in principio malignarum febrium accedere plerumque ſolet nauſea; quam deſcribunt: *Sie wüſten nicht, wie ihnen ſey, es wäre ihnen ſo übel und bange ums Hertz.*

§. XXIV.

Prognoſis ſpaſmorum œſophagi.

Quod prognoſin attinet, haud inſuper habendi ſunt ſpaſmi pharyngis idiopathici; quoniam, accedente præſertim mala medicatione, in con-

tumacem degenerant habitum. Qui ab assumtis acrioribus proveniunt, periculo non vacant, metumque faciunt inflammationis: & qui hystericas sæpius invadunt præsagiunt apoplexiam. In vulneribus, si ex convulsione accidat læsa deglutitio, malum, teste ETTMULLERO *Oper. pract. pract. I. pag.* 57. Notabilis quoque est HIPPOCRATIS aphorismus, dum *aph.* 35. *Sect. IV. Si febre*, inquit, *detento repente collum intorquetur, ut vix deglutire queat, nullo existente tumore, lethale est.* Spasmi gulæ inferioris, ex iracundia inter epulas provocati, viam choleræ, febribusque biliosis facile sternunt; & qui, universali humorum dyscrasia, nervosique generis debilitate nituntur, chronicum malum constituunt, cum insequente corporis tabe. Nausea in malignis sub initio accedens, robur naturæ indicat: in peste vero maxime perniciosa existit, teste FORESTO *Lib. XVIII. obs.* 14. *Schol.*

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Quum spasmi œsophagi, sive in pharynge, sive in media gula obhærescant, neglecta temporis opportunitate, non modo in chronicum statum transeant, verum etiam denegata alimenta capiendi facultate, facile tabem post se trahere possint: digni omnino sunt, qui tempestive congruis adminiculis oppugnentur. Hæc vero ex *binis* potissimum fontibus desumuntur; quorum *alter* remedia spasmum sedantia; *alter* vero talia, quæ causas eo contribuentes removere possint, præbeat.

§. II.

Externorum usus.

Prior finis obtinetur per antispasmodica, & anodyna, discutientibus nupta, tam interna, quam externa. Quo autem gravior est constrictio, eo consultius est ab externis curam ordiri: quoniam interna sine maxima difficultate, vix deglutiri possunt. Ex iis quædam sunt, quæ affluxum humorum ad inferiora derivando, & circulum sanguinis æqualem reddendo, spasmi vim frangunt: quorsum pertinent clysteres ac pediluvia. Illi ex emollientibus, additis roborantibus parari, & bis terve iterari; hæc tepidiora, immissis paullo profundius pedibus, adhiberi debent. Quæ autem localia ad ipsam affectam partem adplicari possunt, sunt fere linimenta paregorica, simulque nervina: quæ parari possunt ex aqua Anhaltina, spiritu salis ammoniaci, essentia croci, nucistæ, castoreo & camphora, balsamum quoque vitæ, idque, vigente morbi impetu, liquore anodyno minerali permixtum est quoque egregium. Quod etiam, paucis guttis saccharo exceptum, & in ore detentum, aut lente deglutitum operæ faciet pretium: quo etiam fine theriaca aliquot granis sub lingua detenta, tumque rursus reddita, laudem meretur. Nec denique in relaxando spasmo destituitur fructu vesica bovina, decocto emolliente calido plena, & affectis locis admota.

§. III.

Interna antispasmodica.

Ex internis antispasmodicis laude digna sunt, olea amygdalarum dulcium, olivarum, cum spermate ceti remixta; pulveres antispasmodici, ex cinnabari, pulvere Marchionis, succino præparato, extracto croci & castorei parati; vel qui habent nitrum, & unum alterumque camphoræ granum; nec non liquor meus anodynus vel solus, vel cum essentia castorei, spiritu bezoardico Bussii, aut cornu cervi succinato remixtus, aut spiritus nitri dulcis, cum paucis guttulis olei chamæmeli veri, vel macis maritatus. Quibus in statu magis chronico cum fructu alternis circiter diebus interponuntur pilulæ antispasmodicæ, quas ex extractis millefolii, chamomillæ, hyperici, mithridatio, extracto croci, castorei, oleoque destillato macis vel menthæ parare soleo.

§. IV.

Curatio mali ab assumtis venenatis orti.

Sopitis paullulum spasmis, causis materialibus obviam iturus, circumspiciat, quænam earum in culpa sint. Quod si enim assumta acria, venena, purgantia ac emetica drastica malum produxerint: in principio statim eorum vis obtundenda mucilaginosis, oleosis, ipsisque lacticiniis: quare prosunt juscula valde pinguia, aquæ tepidioris haustus ad nauseam continuatus, ut suborto leni vomitu, venenum rursus expellatur. Interdum acida vim veneni castrant; quibus gulæ constrictionem, a sumto vino Malvatico cum consolida cocto subortam curasse se perhibet HOECHSTETTERUS *loco supra citato*: eandemque à potu aquæ fortis natam, mucilagine cotoneorum feliciter sanavit FORESTUS *loc. cit.*

§. V.

Spasmi gulæ ab ira inter pastum curatio.

Quando vehementior excandescentia inter ipsum pastum, gulæ spasmum inferi; bilis plerumque effusio in ventriculum simul contingit. Quo in casu præter motuum sedationem, bilis contemperanda est, ne corrosivam ac virulentam acquirat indolem, tumque blandis emeticis, vel cholagogis exturbanda. Temperant vero bilem absorbentia, ac mucilaginosa, ut decoctum avenæ vel hordei: eliminant optime mannata, rhabarbarinis nupta, vel per vomitum, eadem cum uno alteroque tartari emetici grano acuata, aut radix ipecacuanhæ. Sed cavendum, ne mox ab ira sumatur purgans, aut emeticum.

§. VI.

Spasmi [illegible] sanatio.

Quod si vel totius humorum massæ dyscrasia, vel maxime primarum viarum colluvies acris ac viscida, diuturniori gulæ spasmo viam straverit: earum impuritatum & correctioni & evacuationi, illi quidem per incidentia, resolventia, digestiva, absorbentia, huic per mannata, rhabarbarina, pilulasque balsamicas peragendæ, omnis opera navanda est. Quum autem valde pertinax ac rebelle huic curationi sæpius sit malum; non præstantius aquis medicatis erit medicamen: quas inter Sedlicenses aquæ per quatuor circiter dies potæ, & his subjunctæ Egranæ maximam merentur laudem. Non minus in hypochondriacis, ubi simul sanguineæ excretiones, per uterum, vel hæmorrhoides sunt cohibitæ, præter venæ sectiones, motum corporis &c. thermæ Carolinæ decenter usurpatæ omnem curandi paginam absolvunt.

§. VII.

Nauseæ curatio.

Nausea, quæ ab acribus, acidis, viscidis primarum viarum sordibus, originem ducit, eandem, quam brevi ante recensuimus, exigit curationem. Egregiam præsertim utilitatem præstant infusa ex herbis & radicibus resolventibus, aromaticis, & evacuantibus parata vinosa. In nau-

sea

sea cum oris amaritie stipata, commendat GABELCHOVERUS *Cent. I. cur. 14.* radicem armoraciæ cum vino Rhenano infusam, & omni mane haustam. Si ab assumto foetido, fordidoque cibo nausea cum fastidio surrexerit; aut vomitum ciere juvat, aut cortices citri vel aurantiorum masticare, vel vino generoso uti. Quando inter grassantes febres malignas, quidam citra manifestam causam, nausea corripiatur: tum statim lene vomitorium, ex radicis ipecacuanhæ granis quindecim propinare convenit: quo sæpius fit, ut exturbato contagio, aut ipsa febris prævertatur, aut saltem in suo decursu reddatur mitior atque benignior.

§. VIII.

Cura spasmorum œsophagi chronicorum. Curatio spasmorum œsophagi chronicorum, qui nervosi generis debilitate nituntur, ac crebro recurrunt, magis diæteticis, & alimentis, quam pharmacis potentioribus absolvetur. Seligenda scilicet pro potu ordinario tum sunt decocta, ex scorzonera, cichoreo ac cinnamomo parata; vitanda cerevisia omnis; parce bibendum vinum generosum. Victus esse debet facilis, parcus; frequentior contra exercitatio corporis. Roborando ventriculo inservient elixiria balsamica, absque spirituoso parata menstruo: sanguinis abundantia, si adsit, ejus missionibus imminuenda; & sordium in primis officinis generatio, blandis laxantibus præpedienda. Cumprimis animi affectus, nutrices spasmorum, omni studio fugiendi; & denique fontes Carolini, subjunctis balneis Tœplicensibus in usum vocandi.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa pediluvia. Qui in spasmis œsophagi sopiendis, ad detrahendum à superioribus humorum affluxum, pediluviis uti velit; videat, an pedes nimis sint frigidi: tum enim pediluvia ad tempus differre juvabit, atque pedes primum frictionibus, ac suppositis illis lagenis aqua calida plenis probe fomentare. Quod etiam de venæ sectionum usu tenendum est.

§. II.

Circa venæ sectionem. Si faucium constrictioni, rubor faciei, vasorum inflationes, & magnæ arteriarum capitis pulsationes junguntur, ob imminentis apoplexiæ metum, vena est secanda. Ubi porro hysterica vel hypochondriaca symptomata, ac suffocationes veluti sunt præsto; itidem sanguis mittendus; sed neutiquam in brachio, potius vero in pede, siquidem paroxysmi inde exacerbantur.

§. III.

Circa topica in spasmis gulæ inferioris. Quando spasmus gulam magis inferiorem obsidet; linimenta ac externa reliqua non tam pectori ac præcordiis, quam potius spinæ dorsi sunt adplicanda: id quod præsertim JOH. LANGIUS *epistol. medic. Part. II. epistol. 43. pag. 178.* ex *Aëtio*, *Galeno*, & experientia commonstrat. Namque cum œsophagi canalis, immediate cum spina dorsi connectitur; vis remediorum, huic illitorum, eo certius ad illum penetrabit.

§. IV.

Topica in suffocationibus hystericarum. In paroxysmis suffocativis hystericarum, ubi semimortuæ jacent, ad eas excitandas, insignioris usus sunt, præter clysteres, graveolentia, volatilia oleosa, castorina &c. naribus adplicata, aut plumæ perdicum, aliaque foetida accensa: quippe quæ motus effrænes consopiendi, egregiam vim habent.

§. V.

Purgantium noxa. Ad exasperandum, & magis confirmandum tam pharyngis, quam gulæ inferioris spasmum, nihil magis contribuit, quam vehementiorum purgantium usus. Præstat his semper blanda laxantia, mannata, rhabarbarina, balsamica; aut concurrentibus flatulentiis, clysmata oleosa & carminativa subjungere.

§. VI.

Cura spasmorum œsophagi in febribus acutis. Quæ febribus acutis supervenit, faucium constrictio, præter conveniens regimen, medicinis antispasmodicis, & antepilepticis sublevanda erit: quo spectant pulvis Marchionis, nitrum cum camphora mixtum, tinctura bezoardica *Michaelis* cum mixtura simplici maritata &c. Opiata enim & crassiora adstringentia his in casibus, veneni instar se habent.

§. VII.

Cura eorundem, à vermibus inductorum. Idem symptoma, si vermibus, primas vias obsidentibus, easque vellicantibus jungitur, non cessabit, nisi his eliminatis. Tum vero cum purgantibus caute mercandum est: & si mercurialia exhibeantur, protinus superbibere juvat oleum amygdalarum dulcium, ne intestina ab illis nimium vellicentur.

§. VIII.

Clysterum nutrientium usus. Quandocunque adstrictio œsophagi tanta fuerit, ut vel nihil alimentorum transmittat, & justo diutius inhærescat: tunc, ne contabescant ægri, sano infundere convenit clysteres lacteos ac nutrientes, de quibus videas LANGIUM *in epistol. medic. Lib. I. epist. 80. pag. 361.*

§. IX.

Clangosa concussiones infantum. Ad convulsivos œsophagi motus, cumprimis pertinent pectoris clangosæ concussiones, quæ teneris infantibus inter epilepticas affectiones evenire, & vulgo pro singultuosis commotionibus venditari solent. Re autem vera nihil sunt aliud, quam convulsivæ œsophagi, & vicinarum partium concussiones; & plerumque tristes sunt nuncii, cum morbo ad extrema ventum esse. Medico tunc nihil superest, quam ut blandis antepilepticis, anodynis, & analepticis pugnet, instantemque mortem prænunciet.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Spasmus totius œsophagi. Verbi quidam divini minister, ab obitu uxoris tristissimus semper, olim hypochondriacis spasmodicisque motibus, caput potissimum in consensum trahentibus, obnoxius, tanta subito pectoris, gulæ, laryngisque constrictione prehendebatur, ut nec vocem edere, nec spiritum trahere, nec deglutire quicquam valeret, insuperque velut attonitus prosterneretur. Ab hac vero accessione media nocte invadente, per sponte sequutos copiosissimos sudores prorsus liberatus; eandem tamen sequenti mane post assumtum calidissimum Thee bois potum rursus incidit: &

 quan-

quanquam variorum externorum usu adminiculorum, ad rationis integritatem mox rediret, retinuit tamen & loquendi impotentiam, & deglutiendi, spirandique summam difficultatem. Adplicatis venæ sectione, frictionibus, spiritibus nervinis, theriaca sub linguam posita, masticantibus, interneque, quantum fieri poterat, datis anodynis, tenacissimus, ac copiosissimus mucus non ore solum reddebatur, verum etiam non quidem vomitu, sed anxio tantum vomendi conatu, *mit einem erschrecklichen Würgen* eructabatur. Laxatis hinc per septem horas constrictis linguæ vinculis, sermonis quædam rediit facultas, ipsaque pharyngis rigida detentio aliquantulum soluta fuit, ut liberius deglutire valeret: spasmus tamen gulæ inferioris, & pectoris angustia adhuc adeo urgebat, ut deglutita in ipso œsophago stagnare, nec ad ventriculi cavum pertingere posse viderentur. Nec vero ullæ medicinæ, nec antispasmodici pulveres, nec anodynus liquor, nec pediluvia, nec sperma ceti in oleo amygdalarum dulcium solutum, nec alia quicquam opis adferre valebant. At enim vero, cum camphoræ duo scrupuli, in oleo olivarum soluti, ex errore uno haustu assumerentur: fontica quidem insequebantur symptomata: æger vero ab omni constrictione faucium, brevique post a toto morbo liberatus fuit.

Epicrisis.

Ferax est hic casus utilissimis observationibus; quarum has notabimus.

1) Morbus hic generatim apoplexiæ levioris nomen meretur: quæ pro causa nullam nec sanguinis nec seri extravasationem agnoscit, sed sola spasmodica ac rigida detentione, nervosarum in cerebro, & circa nervorum principium sitarum, nec non vicinarum oris, linguæ, faucium, laryngis, œsophagi, totiusque sæpenumero pectoris partium absolvitur. Hæc vero debetur humorum crassorum, plus minus viscidorum ad dictas partes congestioni & stagnationi: quare relaxato spasmo, mucus viscidus exspuitur, ac è gula eructatur. Atque talis apoplexiæ species hypochondriacis admodum familiaris est; & hinc hypochondriaco-spasmodica appellari meretur.

2) Constricta in hoc affectu fuisse pharyngem, musculos linguæ, ossis hyoidis, ac laryngis, vel loquendi impotentia, spirandi ac deglutiendi difficultas indicant. Constrictio autem canalis gulæ inferioris, & ipsius superioris orificii ventriculi, ex assumtorum libere deglutitorum in medio œsophago subsistentia patet.

3) Obortis sudoribus, remittunt spasmodicæ constrictiones, à particulari humorum congestione factæ. Sub illis enim æqualis succorum per totum corpus redditur circuitus; qui nondum sopitis spasmis, fieri nequit.

4) Sumto potu calidissimo rediit paroxysmus. Quemadmodum enim magnum frigus nervos vehementer afficit, & ad spasmos proritat; ita etiam nimius calor, vellicando nervosas œsophagi ac faucium tunicas, ad easdem disponit molestias.

5) Adhibita remedia non contemnendi sunt usus: præsertim autem camphoræ tam insuſitata dosi usurpatæ effectus est peculiaris. Illius virtutem antispasmodicam, tutam, & ab omni commotione, uti vulgo creditur, vacuam, peculiari *dissertatione de usu camphoræ interno* jam demonstravi; & asseverare certa fide possum, quod id remedii genus granis circiter duobus cum nitro permixtum in discutiendis humorum stagnationibus, ad superficiem pellendis sudoribus, & exanthematibus, atque relaxandis internarum partium constrictionibus divinæ fere sit virtutis.

OBSERVATIO II.

Vir quidam admodum biliosæ constitutionis, ex nimia iracundia, & perperam insuper datis medicinis, post prævias quasdam adflictiones, in gravem demum incidit pharyngis constrictionem, & præsertim diarrhœam hisce potissimum notis manifestam: Per intervalla accessit magna deglutitionis difficultas, & molesta pali faucibus infixi sensatio, qua simul percepit, ac si quid ex ore foret ejiciendum, ut etiam Medicus cum ægrotante putaverit, vermem ibi residere & suum affectare exitum, atque ideo multa anthelmintica, & succum citri ordinaverit, quem æger insigni quantitate devoravit. In accessione partes extremæ, sub æstate etiam calidissima, valde frigescebant, & quandoque contremiscebant: malum ab admisso frigore semper ingravescebat; alvus erat sicca & obstructa, abdomen flatibus distentum, appetitus & somnus valde exiguus, pulsus durus, urina limpida, insignis ad iram propensio; horumque omnium ab assumto quodam purgante summa exacerbatio. Consultus ego, morbum hunc, jam ultra tres menses durantem, oppugnaturus, ordinavi pro potu decoctum temperatum, & in illo nonnunquam cochlear unum olei amygdalarum dulcium sorberi jussi. Tum pilulas præscripsi antispasmodicas, quas §. III. superius recensui, easque quotidie sumendas suasi: præbui etiam mixturam ex liquore anodyno, oleo chamæmeli vero, absinthii, & de cedro, bis quotidie capiendam; nec non pediluvia, & externam faucium & œsophagi cum balsamo meo vitæ inunctionem commendavi: quibus factum est, ut intra paucas hebdomades æger convalesceret. *Spasmus pharyngis.*

Epicrisis.

1) Spasmus pharyngis, quem & deglutitionis impedimentum, & pali faucibus infixi sensatio produnt, in nostro casu debetur vehementi excandescentiæ, & perversæ medicationi: siquidem purgantibus vehementioribus, ac spirituosis tractatum fuisse ab initio morbum percepi. Jam vero notissimum est, & iracundiam, & purgantia per spasmodicas canalis magni alimentaris, qui œsophago, ventriculo, ac intestinis absolvitur, constrictiones suum edere effectum: qui in præsenti casu circa pharyngem præcipue sese exseruit.

2) Hunc Medicus, vermem, quem subesse putabat, occisurus, cum multis irritantibus, anthelminticis, ac acidis, magis augeret, ac confirmaret; ansam quoque præbuit, ut per totum corpus propagaretur, & extremorum frigus, alvi adstrictionem, urinæ limpidæ mictionem, pulsumque durum post se traheret. Testatur quoque hic affectus spasmodicam suam indolem, 1) eo, quod per intervalla redierit, & 2) sub illo animus valde sensibilis, & ad iracundiam facillimus fuerit redditus: quæ duo momenta spasmodicis morbis semper fere sunt propria.

3) Me-

3) Meretur hic pharyngis ſpaſmus vocari idiopathicus; quem ſemper in conſtrictione muſculorum dilatatorum pharyngis, quæ ſenſum globi in faucibus producit, collocandum eſſe putamus. Tum enim vicinæ partes, linguæ, os hyoides, & larynx ſpaſmi vacuitate plerumque gaudent; quare in ejuſmodi caſu, nec linguæ impotentia, nec ſuffocationis ac laryngis conſtrictionis notæ adſunt. Contra vero ſymptomaticum vocamus, qui has vicinas partes, & in pharynge œſophageum ſaltem muſculum tenet conſtrictum; unde quidem deglutitio æque ac in idiopathico difficilis eſt, at nulla pali ſenſatio, quoniam dilatatores à conſtrictione liberi ſunt. Quamobrem ſi hunc caſum cum præcedente conferamus, in hoc idiopathicum, in illo ſymptomaticum pharyngis ſpaſmum offenderemus.

4) Curatio ſolis antiſpaſmodicis, & ſtagnantes in pharynge humores diſcutientibus, ac derivantibus, adornanda eſt. Prioris generis remedia ſuere pilulæ, & mixtura anodyno-roborans; alterius balſamum vitæ extrinſecus illitum; & tertii pediluvia: quorum ope in hiſce caſibus, ubi magis vitium motuum, quam humorum peccat, tantum non ſemper votis potiri licet.

Observatio III.

Spaſmus gulæ inferioris, & ventriculi.

Vir LXV. annos natus, ſtrictioris habitus, & vaſis capacioribus inſtructus, ex hæmorrhoidum ſuppreſſione, aut ad minimum irregulari fluxu, variis hypochondriacis moleſtiis, per aliquot annos ſollicitatus, ventriculi poſt aſſumtionem parciſſimi etiam cibi inflationem, alvi obſtructionem, quandoque profluvium, adpetentiam fere caninam, dorſique cruciatus toleravit. His demum omnibus, ea ſupervenit adflictio, ut libera quidem deglutitione cibos potumque devoraverit: cum autem ventriculum vellent ingredi, in œſophago quaſi vinculis conſtricto hærere, nec ulterius progredi poſſe viderentur: ea tamen differentia, ut calidi potus libero gauderent tranſitu, frigidi autem malum exaſperarent, & fere regurgitarent; quibus denique ſæpenumero muci vomibunda accedebat rejectio. Ego cum ex impedito ſanguinis per viſcera imi ventris circulo, & hinc facta ejus in canale inteſtinorum ſtagnatione, horum, ventriculi, & œſophagi ſpaſmum derivandum eſſe putarem, ordinavi ad ſanguinis progreſſum æqualem reddendum, infuſum theiforme ex herbis ſalviæ, veronicæ, ſummitatibus millefolii, floribus chamomillæ, ſemine ſœniculi, & aniſo ſtellato confectum, maneque bibendum. Præbui pilulas meas balſamicas, quovis tertio die capiendas; atque pulverem, qui habebat radicem ari, pimpinellæ, corticem caſcarillæ, cinnamomi, ſuccinum præparatum, ſal tartari, nitrum depuratum, & oleum de cedro, circa prandendi tempus ſumendum dedi, non minus liquorem anodynum, eſſentiæ caſtorei nuptum per vices propinavi: flatulentias clyſteribus oppugnavi, rectum vivendi genus, & pro potu decoctum temperatum commendavi. Et denique ad promovendas hæmorrhoides venæ ſectionem, ac hirudinum adplicationem ſuaſi, eo effectu, ut redeunte ab his hæmorrhoidum fluore, ſenſim cum morbo in gratiam rediret ægrotans.

Epicriſis.

Quicunque ſymptomata in hoc morbo præſentia, cum ſignis, quæ ſupra §.V. ſpaſmis gulæ inferioris propria diximus, rite contulerit: facile deprehendet, pharynge à ſpaſmis libero, inferiorem gulam iis agitatam, quin conſtrictionem eam per totum ventriculum ac inteſtinorum canalem fuiſſe propagatam. Horum vero omnium prima origo debetur inordinato hæmorrhoidum fluori: quo ſanguinis per imi ventris viſcera, maxime inteſtina, circuitus impeditus fuit. Unde exceperunt ſpaſmodici motus; hiſque legitima chyli depuratio, & humorum excrementitiorum eliminatio perturbata eſt: hinc accumulatæ in ventriculo cruditates acidæ, bilioſæque, vellicarunt prætertim tunicam illam nerveam, quæ ab œſophago, per trium digitorum ſpatium in ventriculi cavum protenditur: ex qua ſpaſmus ad gulam uſque propagatus, conſtrictivum ibidem ſenſum procreavit; quo aſſumti cibi in ipſo ſubſiſtere coguntur, & coacervati per os rurſus expelluntur.

Tali igitur in caſu ſola antiſpaſmodica ac anodyna mali quidem cauſam non tollunt; ad mitigandos tamen motus ſpaſmodicos, multum inſerviunt. Sed in tali ſubjecto, quod fluxum hæmorrhoidalem diſpoſitum antea, & huic adſuetum fuit, huic revocando, omnis impendenda eſt opera. Cui tandem ſcopo, & hirudines, & venæ ſectiones, & pilulæ balſamicæ adprime ſatisfecerunt. Præterea in eundem finem, licet remotius, & proxime magis ad reſolvendas & incidendas ventriculi cruditates, & æqualem humorum circulum reſtituendum, collinearunt reliqua medicamina.

Observatio IV.

Contumaciſſimus gulæ inferioris ſpaſmus.

Fœmina XXX. annorum, pallido vultu, ac ſtrictiori corporis habitu prædita, & chloroſi obnoxia, ante tres annos primum gravida, de capitis doloribus, præcordiorum anguſtiis, & pedum tumoribus conqueſta fuit: quorum ſymptomatum priora duplici venæ ſectione, hoc ſola pedum ligatura debellavit. Deinceps altera vice gravida, iiſdem adflicta moleſtiis, iiſdemque liberata remediis, feliciter ſuperavit partum, lochiiſque rite ſuccedentibus, per decem abhinc ſeptimanas, ab omni morbo vixit immunis. His elapſis acceſſere œſophagi diſtentiones, quibus primum ſemel biſve duntaxat quavis hebdomade, & quidem poſt deglutitum ultimum bolum alimenta in gula hærere videbantur, & multo demum potu ad ventriculum deprimi debebant. Sed aucta paulatim eſt hæc moleſtia, & ſub ſingulis ſe exſerere cœpit epulis, adeo ut ſolidis veſci nequiverit, nec niſi liquida aſſumere potuerit: quin linctibus, gargariſmatibus, aliiſque medicinis fruſtra adhibitis, res tandem eo pervenit, ut miſera nihil plane niſi calidam cereviſiam deglutire valuerit. Videbatur enim ipſi tuberculum quoddam fauces obſidere, ac ciborum deſcenſum remorari; quod tamen & per intervalla duntaxat, & non eodem ſemper ſenſit loco, dum modo in pharynge, modo in media, modo infima œſophagi regione hærere obſervabatur. Juncti erant ructus, qui ex ventriculo aſcendentes, & ad hoc ſic dictū tuberculū pertingentes, ſtatim recidebant, neque eructari poterant, denique aſſidua vexabat nauſea. Accitus Medicus, ſpaſmum ſubeſſe ratus, propinavit interne potiunculam laxantem, & cremorem hordei cum oleo amygdalarum dulcium potari juſſit:

externe cataplasma emolliens, atque discutiens, & linimentum ex balsamo vitæ nostro, & spiritu vini adplicuit. Nec irritus horum fuit effectus, siquidem non solum omnibus liquidis liberum reddebatur iter; verum etiam, postquam absque ulla tussi, insignis viscidæ pituitæ copia vomitu excernebatur; & tuberculi sensatio, & nausea, & ructuum molestia evanescebant. Neque vero minus solidiores cibi adhuc subsistebant, & demum molesta œsophagi constrictio iterum accedebat; cujus adeo conscia erat ægrota, ut non solum clarissime sentiret, num œsophagus constrictus, anne relaxatus fuerit; sed quoque evidenter perciperet, ipsum post assumtos tepidiores potus relaxari: *Es komt ihr vor, als wenn sich eine Falte aufthäte.* Et hæc adflictio cum copiosissima muci viscidi exscreatione, oris perpetua amaritie, & colli, dorsique magno dolore pertinacissime inhæsit; donec adhibitis ex meo consilio, interne aquis Sedlicensibus, & elixirio viscerali Egranis, externe balsamo vitæ adplicato fuerit debellata.

Epicrisis.

1) Quemadmodum omnis spasmus vel in uno loco fixus, stabilis, ac rigidus est, vel per totum membrum decurrit: ita hoc præsertim in œsophago observamus. Ad posteriorem classem pertinent nausea, ructus, vomitus, quin etiam singultus; qui affectus omnes absolvuntur motu œsophagi peristaltico inverso, & spasmodice aucto, ubi scilicet spasmus ab inferiori parte incipiens, ad fauces usque decurrit. Contra vero rigida œsophagi constrictio, in eo potissimum morbo, quem nos spasmum gulæ κατ' ἐξοχὴν vocamus, & supra descripsimus occurrit; atque reliquæ spasmorum species symptomatice sæpius junctæ deprehenduntur.

2) Talis morbus est ille, de quo præsens agit observatio; qui pro causa agnoscit, cruditates viscidas, acres, biliosas in ventriculo subsistentes, testante oris amaritie, nec non viscidos humores in ipsis œsophagi vasis stagnantes. Quod si vero & in horum causam remotius inquiramus, nulla se offert alia, quam depravata digestio: unde etiam factum esse credo, quod, licet Medicus, convenienti medela spasmum gulæ debellaverit, ille tamen recruduerit, quoniam ad roborandum ventriculum nulla subinde cura fuit directa.

3) Tuberculi in œsophago sensatio, nihil est aliud, quam tunicæ musculosæ spasmodica conglobatio, quæ propterea mox in hoc, mox altero loco sese exseruit, & per hunc vagum ac incertum circuitum se distinguit à præternaturali tumore, huic canali innato.

4) Videre etiam ex hoc casu licet, quam pertinax ac magna possit esse gulæ constrictio, adeo ut ne vapores quidem halituosi, per ructus è ventriculo elevati, pervadere potuerint, sed ad locum stricturæ devenientes, iterum relabi debuerint.

Observatio V.

Spasmus gulæ inferioris, cum rejectione muli muci.

Vir quidam, LIII. annorum, valde pituitosus, victus exactissimam servans rationem, vitæ vero sedentariæ nimium deditus, nec unquam sanguinis missionibus, per venæ sectiones, aut scarificationes adsuetus, & flatulentis admodum obnoxius molestiis, ultra jam triginta annos tussi quadam cum levi asthmate juncta, singulo mane multum pituitæ excutiente, laboravit; quæ vernali præsertim, & autumnali tempore exacerbata, per aliquot hebdomades, gravius adflixit. Hic ante quatuor circiter menses ex improviso, eam incidit molestiam, qua sumti cibi, utut minutissime concisi, in œsophago, circa superius ventriculi orificium, subsistebant, nec nisi hausto potu detrudebantur. Paullo vero post hæc adfectio ita invalescebat, ut cibi æque ac potus in gula veluti detenti subsisterent, ac coacervati, vomitus quadam specie rursus eructarentur: liquida tamen, si tepida fuerint, parca quantitate assumere valebat. Infestabat hoc incommodum per periodos; adeo ut interdum etiam cibi ad ventriculum deferri potuerint: prorsus tamen, frustra adhibitis varii generis medicaminibus, cedere recusabat. Verum tribus abhinc hebdomadibus, assumta caro iterum subsistebat, nec cum potu ad ventriculum perduci, nec vomitu reddi poterat, magnamque creans molestiam. Tandem capiebat æger, proprio instinctu oleum olivarum, cum melle; & ab hoc ultra mensuram unam muci tenacissimi una cum detenta carne eructabat. Inde quidem melius habebat, adeo, ut ad minimum jusculis vesci potuerit; & ubi recidebat malum, eructato sponte muco, cujus excretionem adhibitus quidam spiritus anisatus cum saccharo mixtus adjuvabat, rursus remittebat. Verum paullo post gravior reddebatur status: siquidem constrictio gulæ, ciborum & potuum descensum impediens, majores capiebat vires, adeo ut adpetitu integro gavisus, nihil fere comedere posset, ideoque corpus sensim contabesceret. Accedebat virium collapsus, frequens corporis tremor, atque frigus, maxime si vel aëri liberiori se exponeret, vel in eructando muco occupatus esset. Præterea noctu præsertim mox in gula inferiori circa stomachum, mox in superiori circa fauces, sentiebat tuberculum quoddam, instar ovi columbini, quod emissis ructibus evanescere quidem videbatur, mox vero recurrebat. Verum plerumque nec ructum edere, nec singultire valebat: quod si autem hi motus succedebant, non solum levamen totius mali inferebant, verum etiam si assumtorum quidpiam in gula hærebat, illud vel per os reddebatur, vel in ventriculum deferebatur. Notabile etiam erat, quod quæ jam ingressa erant ventriculum, vomitu nunquam rejicerentur; sed hoc duntaxat mucus, cibus, vel potus in gula remoratus excerneretur. Adfligebat insuper, post assumtum nuper purgans, gravis inter scapulas dolor; nec molesta erat ulla ventriculi gravitas. Quando vel frigidi potus parum ceperit, vel frigidum aërem inspiraverit; protinus exacerbabantur omnia.

Epicrisis cum consilio.

1) Quantum causarum cognitio, ad curandum morbum, præstet momentum, vel hæc docet morbi historia. Medici enim, quorum plures consulebat æger, in varias quidem abierunt opiniones; nulla tamen rei conformis erat. Quidam enim accusabant ventriculi atoniam; alii scirrhosum œsophagi tumorem; alii nimiam pituitam ventriculum, & œsophagum obsidentem. Priores duæ causæ prorsus à veritate sunt alienæ; ut enim alia momenta, ipsis contraria

ta-

taceam, vel id eas feſellit, quod malum per intervalla revertatur. Tertia eſt tantum remota; cui in acceptis ferenda proxima, quam non aliam ſubeſſe judico, quam ſpaſmum œſophagi pertinacem.

2) Teſtantur hunc cuncta ſymptomata. Primum quidem ſubſiſtentia ciborum in gula, potuum calidorum liber tranſitus, conſtrictionis remiſſio, & a frigore revocatio, dolor inter ſcapulas, ſenſatio tuberculi in gula, extremorum frigus, corporis tremor &c.

3) Notabile eſt, ructus ſolviſſe conſtrictionem gulæ. Dum enim hæc in uno loco pertinax inhæret, ac fixa eſt, ructus vero non niſi inverſo motu periſtaltico totius canalis abſolvitur: facile patet, cur illa ſtrictura vehementiori exiſtente, & ſingultiendi, & ructus emittendi potentia fuerit prohibita; item cur ſi ructuoſi motus major vis fuit, hæc reſiſtentiam fixioris ſtricturæ ſuperavit.

Cum hic affectus & huic ſimiles fomitem & materialem ſuam, à qua progignuntur, cauſam potiſſimum in ventriculo, ſive potius duodeno ſtabulantem habeat; videlicet vitioſorum & crudorum acido-bilioſorum humorum ſaburram, qui continuo pravas exhalationes in ſuperjacentes nervoſas partes emittunt; curandi methodum ego ita inſtituere ſolitus ſum, ut pulvere abſorbente & ſalino deterſivo, leniterque nitroſo, convenienti doſi & tempore, præmiſſo vel blandiori emetico ex radice Ipecacuanhæ, vel pilulis, quæ ex noſtris polychreſtis & extracto panchymagogo *Crollii* compoſitæ ſunt, excretionem ſufficientem materiæ peccantis promoveam, & demum convenientibus ſtomachicis roborantibus, digeſtionis negotium in meliorem & naturalem ſtatum reducere annitar. Quæ remediorum genera, ſi intentioni minus reſpondeant, quod fit, quando hypochondriaca vel hyſterica ſic dicta paſſio hujus morbi fundamentum eſt; tunc omnino ad validiora, uſum videlicet aquarum thermalium vel acidularum, ad balnea quoque, ad peregrinationes pro mutando aëre & corporis motione confugiendum erit, qua methodo etiam hic æger convaluit.

Observatio VI.

Spaſmi gulæ ex muco ipſi impacto. Vir illuſtris, annorum L. conſtitutionis ſatis robuſtæ, victui duriori, carnibuſque fumo induratis longo abhinc tempore adſuetus, & vini, nec non ſpiritus vini potui valde deditus, in animi excandeſcentiam proclivis, parum adpetit, & excuſſo mane ſomno, magnam in faucibus & ore percipit ariditatem. Tum è lecto ſurgens ſub cordis ſcrobiculo quandam perſentiſcit moleſtiam, ab humore glutinoſo, ibi firmiter impacto, qui tam vehementem cauſatur irritationem, ut illuſtris æger magno impetu ac labore illum exſcreando rejicere annitatur, non ſine ingenti thoracis, atque totius corporis concuſſione, rubore faciei, ſudoreque totum corpus occupante. Tandem aliquot cochlearia, modo inſipidi, & mucoſi, modo bilioſi & acidi humoris eructantur, idque jam per aliquot duravit menſes. Conſultus ego, primum ut à remediis ſtomachum roborantibus, & aquis vitæ ſpirituoſis, quibus ſe abſque ullo ſulamine permultis fuiſſe uſum ſcribebat, nec non omni ſpiritus vini potu prorſus abſtineret, monui; & potius ſuaſi, ut victu molli, tenuique, ac acidulis Egranis, ineunte æſtate uteretur; pro potu ordinario aquam thermalem Piperinam, quam in promtu habebat, uſurparet, cœnam interemitteret, atque pulverem nitroſum præcipitantem, cum hauſtu aquæ fontanæ, cubitum iturus caperet. Ex quibus conſiliis inſigne percepit allevamentum.

Epicriſis.

Non pauca in praxi medica occurrunt eorum exempla, quibus noctu humiditas mucoſa, ſive pituita in faucibus, ipſoque œſophago concreſcit, & intus firmiter inhæreſcit; quam deinde magno, & ſæpe fruſtraneo conatu expellere moliuntur. Humor hic non ex aſpera arteria, ejuſque glandulis, nec ex pharyngis, aut laryngis glanduloſa tunica; nec ex pituitaria, quæ baſin narium involvit; ſed ex glandulis ipſius œſophagi, quæ, tunica nervea ablata, in conſpectum veniunt, & preſſæ per vaſa excretoria ac foraminula, quibus præditæ ſunt, humorem ſtillant, ſuam ducit originem. Hæ igitur glandulæ, ſicubi à vaporibus acribus, acidis, vel etiam calidis, ex ventriculi vel duodeni ſinu elevatis vellicantur, fundunt lympham, quæ facile concreſcit in mucum, qui tam mole, quam qualitate inimica tunicam muſculoſo-nerveam ad ejuſmodi ſpaſmodico-convulſivum proritat motum. Hinc facile patet, tali in caſu, nec calida & aromatica, nec ſpirituoſa proficere; quippe quæ lympham magis viſcidam, & humores bilioſos magis acres reddunt & volatiles: quibus temperandis longe majori efficacia potus diluentes, fonteſque medicati potius inſerviunt.

Plures hac de re notatu dignos caſus legas in *Conſult. medic. ſect. II. caſ. LXIII. LXV.*

CAPUT VI.

De motu ventriculi convulſivo, ſive Vomitu.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio vomitus. Vix quicquam in humana vita frequentius occurrit *vomitu:* namque nec ullus hominum erit quin vomuerit, nec pauci ſunt morbi, qui vomitu, tanquam moleſto complicantur ſymptomate. Nihil autem aliud eſt, quam *œſophagi, ventriculi, & maxime duodeni motus periſtalticus, præter naturam inverſus, & ad convulſivam contractionem uſque auctus, quo contenta ventriculi, vel inteſtini ſimul duodeni per os rejiciuntur.*

§. II.

Euemetorum & Dyſemetorum deſcriptio. Non quidem obſcurus eſt affectus, qui, ut dignoſcatur, ſignis egeat: attamen eo attentius concurrentia ſymptomata & adfectiones obſervare convenit, quo magis cauſæ id vitii genus producentes variant. Generatim ſciendum eſt, quoſdam ad vomendum valde faciles, a leviſſima cauſa diſponi; alios vero minus promtos, atque magis inani, moleſtoque vomendi conatu urgeri. Illi à ſchola medica vocantur *euemeti*, & ſunt inprimis infantes præ adultis, fœminæ præ viris, & viri laxioris habitus: hi dicuntur *dyſemeti*, & ſunt ſtrictioris habitus corporis, brevioris colli, omneſque robuſtiori nervorum ſyſtemate præditi.

§. III.

Historia vomitus.

Vomitum antecedere & comitari ſæpius ſolet moleſtiſſima nauſea, *es vvird ihnen erſchrecklich ubel*, cum tenſione & gravitate in epigaſtrica regione, oris amaritudine, ardore, morſu, inappetentia: adeſt quoque magna præcordiorum anxietas, inquietudo; multum ſalivæ tenuioris in os ſtillat, multumque ſpuitur, *der mund läufft ihnen voll Waſſer*; accedit vertigo, oculorum caligo, & obtenebratio, capitis gravitas, faciei rubor, tremor inferioris labii, & cumprimis anxia cardialgia; atque tandem poſt laborioſam, & inanem eructationem, contenta in ventre extruduntur. Quæ adfectiones ſat luculenter ſpaſticam & convulſivam ventriculi & adnexarum nervoſarum partium ſubverſionem oſtendunt.

§. IV.

Diverſitas materiæ per vomitum excretæ.

Materia, quæ per vomitum rejicitur, dum varia eſt, diverſas vomitibus impoſuit denominationes. Saburra mucoſa, chymoſa, ciborum nondum penitus diſſolutorum reliquiæ rejectæ, vomitum pituitoſum conſtituunt; biliosa colluvies biliosum exhibet; eadem ab admixtione aliorum humorum, vel acidorum & corrodentium ſubnigricantem corruptum, viridem, æruginoſum, porraceum ſpargit. Interdum vermes & inſecta rejiciuntur; nonnunquam ſtercorea materia ex imis revoluta inteſtinis expellitur; quandoque pus redditur & ſaniola materia; quin carnoſam inſtar polypi membranoſam maſſam in ventriculo generatam, vomituque expreſſam fuiſſe me obſervaſſe teſtor. Effertur non raro ſincerus ſanguis, & vomitus tunc dicitur cruentus; & interdum idem ater corruptuſque vomitur, tumque morbus audit niger *Hippocratis*; cujus utriuſque non faciemus mentionem: quia in *parte ſyſtematis noſtri therapeutica II.* id jam factum eſt.

§. V.

Sedes vomituum.

Sedes materiæ, quæ evomitur, proxime quidem ipſi inhæret ventriculo; cujus æque ac vicinarum partium præternaturali motu illa eliditur: at vero ex aliis & remotis etiam partibus, hepate, pancreate, per ductus, ex liene, ex ipſa quoque ſanguinis & humorum maſſa, ex habitu corporis, ut in tumoribus per vaſa & glandulas huc adducitur. Cauſæ quæ ſenſibilem nervoſam ventriculi ſubſtantiam ad ſyſtalticum & compreſſorium motum irritant, non tantum in ipſo, ſed etiam in aliis vicinis & remotis partibus nervoſis, quærendæ ſunt, cum ſubinde animadvertamus plurimis ſpaſmodicis adfectionibus per conſenſum vomitum accedere. Quæ præcipua momenta ut clarius & rectius intelligantur; è re fore arbitror, ut accuratiorem ventriculi & duodeni fabricam ſecundum recentiorum & probatiſſimorum anatomicorum deſcriptionem præmittamus.

§. VI.

Fabrica ventriculi membranacea.

Primum igitur notandæ veniunt tunicæ ventriculi, quarum quatuor ipſi tribuuntur, extima eſt membranacea, à peritonæo oriunda, & cum tunica concavum diaphragma cingente continua: altera eſt muſculoſa, quæ duplici conſtruitur fibrarum ſerie, externa quæ fibras habet longitudinales, longitudinem ventriculi abbreviantes; interna vero partim quaſdam, à cardia ad pylorum excurrentes, & utraque orificia ad invicem coarctantes, partim alias circulares, latitudinem ventriculi amplectentes, hancque contrahentes exhibet. Tertia, quæ huic ſubjacet, tunica audit nervea, fibris tendineis, oblique per ventriculum decurrentibus prædita, prioribus amplior, hinc rugas formans, & glandulis multis referta. Quarta dicitur villoſa ex papillis nerveis, & extremis vaſculis, villorum inſtar erectis concinnata, & mucagine, quam dictæ plorant glandulæ, obducta. Ceterum inter tunicam exteriorem, & muſculoſam, hanc & nerveam; atque hanc & villoſam triplex conſpicitur ſubſtantia celluloſa, vaſa ſanguifera copioſiſſima continens.

§. VII.

Fabrica ventriculi vaſculoſa.

Deinceps conſiderari merentur vaſa ventriculi. Arteriæ ſunt duæ gaſtricæ, dextra, ſiniſtraque & coronaria. Namque poſtquam arteria aorta inferior, perforato circa ſpinam ſepto abdomen ingreditur, protinus ſpargit arteriam cœliacam, quæ in tres ramos diſpeſcitur: prior eſt hepaticus, à quo ſuboritur 1) pylorica, 2) gaſtrica dextra, 3) duodena arteria: alter eſt coronarius, qui ventriculum innumeris ramificationibus amplectitur: tertius eſt ſplenicus, qui ad lienem tendens exhibet 1) arteriam pancreaticam, 2) gaſtricam ſiniſtram, quæ cum dextra conſtituit gaſtro-epiploicam. 3) Ipſam epiploicam, 4) vaſa brevia, quorum alterum eſt venoſum. Per hunc arteriarum nexum patet, quantus ſit humorum circuli per dictas partes conſenſus. Venæ ſunt coronariæ, gaſtrica dextra, ſiniſtraque, & alterum breve vas. Omnes oriuntur à vena portarum, cujus truncus ſub duodeno ad pancreas tendens, primum venas cyſticas, pyloricas, duodenales; dein tres, interdum duos ramos ſuppeditat, quorum primus ſplenicus dat coronariam, gaſtricam ſiniſtram, pancreaticam, epiploicam, & vas breve venoſum; alter meſaraicus major inteſtinales & gaſtro epiploicam; tertius hæmorrhoidalis internus, gaſtricam dextram, & duodenalem. Unde liquet, præpedito ſanguinis in uno viſcere circuitu, illum ad alterum regurgitare. Lymphatica vaſa comitantur venas; nervi arterias. Hi vero naſcuntur partim a pari vago, partim intercoſtali ramo. Par vagum duobus ramis ab utroque œſophagi latere deſcendens, toti ventriculo innumeras ramificationes tribuit, tumque ad formandos nervi intercoſtalis plexus concurrit. Hic enim perforato diaphragmate, juxta arteriam cœliacam format ganglia ſemilunaria; unde in dextro latere ſurgunt plexus hepaticus, & renalis dexter; in ſiniſtro naſcuntur plexus lienaris, ſtomachicus & renalis ſiniſter: ex hepatico & renali dextro, nec non ganglio ſemilunari ſuboritur plexus meſentericus ſuperior; cujus interventu dicti in utroque latere quinque plexus adeo uniuntur, ut partes ab illis ſuos nervos mutuantes, arctiſſimo gaudeant conſenſu.

§. VIII.

Fabrica duodeni.

Attendi porro meretur fabrica duodeni: quod cum ventriculo ratione tunicarum, nervorum, vaſorumque convenit; & à pyloro incipiens, tres format flexuras. Prior occurrit, dum à ventriculo oblique, deorſum, ſimul retrorſum tendit, circa cujus finem inſeritur ipſi ductus choledochus, bilem, ſuccumque pancreaticum ſecernens. Deinceps cum dextrum ambit renem, alteram exhibet flexuram, qua accumbit pancreati; tandemque juxta ſpinam, reni ſiniſtro appropinquans, tertiam ſuppeditat, ſuper qua feruntur

&

& arteria, & plexus meſentericus ſuperior: cujus conſtrictio prorius hoc inteſtinum afficit. Ceterum illud reliqua inteſtina capaciatis amplitudine, contra communem ſententiam, qua anguſtius dicitur, longe ſuperat.

§. IX.

Conſenſus ventriculi ac inteſtini duodeni cum aliis partibus.

Hæ binæ partes, ventriculus nimirum, & inteſtinum duodenum, quod ventriculus minor non immerito vocari poteſt, inſigni nexu non modo invicem, ſed etiam cum aliis nerveo-membranaceis gaudent partibus. Connectuntur enim 1) cum œſophago, per ipſarum tunicarum, quæ utrique parti eædem ſunt, communionem, & hinc cum ipſa fauces, & os cingente tunica cohærent. 2) cum toto inteſtinorum canale, non modo per tunicarum earundem protenſionem, verum maxime vi plexus ſuperioris meſenterici, à quo cuncta inteſtina ſuos nervos mutuantur. 3) cum omento, quod ventriculi parti anteriori firmius annectitur. 4) cum ſepto tranſverſo, per ramulos è nervo vago & intercoſtali, nec non tunicam exteriori & ſepti & ventriculi ſuperficiei communem; & illius reſpectu cum 5) nervoſis, ac membranaceis pectoris partibus; nec non muſculis abdominis. 6) cum ductibus biliſeris, non tantum per choledochum canalem, duodeno inſertum, verum maxime per plexum hepaticum, qui *ſurculos* dat duodeno, ac ventriculo, cumque plexu ſtomachico, interventu meſenterici ſuperioris communicat. 7) cum pancreate, cui firmiter adhæreſcit duodenum. 8) cum renibus, per plexum renalem dextrum & ſiniſtrum, qui cum ſtomachico connectitur; 9) cum capite & cerebro, nec non corde per nervum vagum, qui his partibus communis eſt.

§. X.

Motus periſtaltici uſus.

Vi tunicæ muſculoſæ, ejuſque fibrarum §. VI. ſuperius recenſitarum, œſophago, ventriculo, cunctiſque inteſtinis communium, proprius iſtis partibus eſt motus quidam vermicularis, quem etiam periſtalticum vocant. Hic conſiſtit in dictarum partium alternante conſtrictione ac relaxatione; & à parte ſuperiori deorſum tendit: in ventriculo, variis modis eum contrahendo, arctando, rurſuſque dilatando, diaphragmatis & muſculorum continuo, qui ſub reſpiratione fit, motu adjutus, ciborum & digeſtionem, & per pylorum expulſionem ſecundat: in inteſtinis, humorum laudabilium per chyliſera vaſa reſorptionem, & excrementitinrum ad inferiora protruſionem, & per anum eliminationem peragit.

§. XI.

Formalis ratio vomitus.

Quandocunque vero hic periſtalticus motus, deorſum vergens, ad præternaturalem, ſpaſmodicam vel convulſivam intenditur motionem: oriuntur inteſtinorum tormina, dolores circa pylorum cardialgici, ſpaſmus ſic dictus ventriculi, colicæ paſſiones, & alvi profluvium. Quod ſi autem idem hic motus, præter ſpaſmodicam contractionem invertatur, & ad ſuperiora tendat; cogit primum contenta ex inteſtinis in ventriculum; aut ſi jam in ipſo fuerint, ea ſurſum trudit, tumque fit vomitus. Sub hoc enim pylorus cum adnexo duodeno pariter, ac anterior & inferior ventriculi portio, contractis violenter fibris longitudinalibus, & circularibus, ad ſuperius orificium contrahuntur; contenta ipſius ad hoc adplicantur; continuante à tergo ſpaſmi impetu, in œſophagum coguntur; & motu illo inverſo per totam gulam propagato, ad os feruntur, & eructantur. Adjuvant hunc motum violenta diaphragmatis, & muſculorum abdominalium per conſenſum facta conſtrictio & parietū ventriculi facta inde compreſſio: hinc poſt ſingulas vomitiones, difficilem ſpirationem adhuc continuare, & abdominis regionem plus minus gravi dolore affici, in comperto eſt; quid quod in animalibus poſt devoratum emeticum diſſectis, preſſionem ventriculi à diaphragmate ac muſculis abdominis rectis potiſſimum oculis intueri licet. Quidam ex Medicis Anglis hac in opinione ſunt, fibras ſtomachi nihil prorſus ad vomitionis actum conferre.

§. XII.

Symptomatum deſcriptio & ratio.

Verum quo debiliores ſunt ventriculi fibræ, & quo mobilior, majorique copia rejicienda ſaburra præſto eſt: eo facilior fit vomitus. Quod ſi vero robuſtiores fuerint fibræ, ut in dyſenetis; aut cauſa vomitus in humore tenaci, viſcido, plicis ventriculi firmiter inhærente, vel materia acri, cauſtica nervis inſidente conſiſtat; tum gravis fit vomitio, atque ſonticis ſtipatur ſymptomatibus. Namque antecedunt primum graviſſimæ cardialgiæ, immanes nauſeæ, præcordiorum anxietates, inquietudines, laborioſæ, ac inanes eructationes, moleſtiæ abdominis, contentarum partium, maximeque diaphragmatis concuſſiones, hinc ſingultuoſæ agitationes; claro documento, magnam ſubeſſe ventriculi convulſionem, ad expellendam noxiam materiam haud ſufficientem. Frequentiſſimum tunc eſt, ut convulſio ventriculi ad ductus biliſeros propagetur, & hinc fiat effuſio bilis ad duodenum, & ventriculum; qua eructata, nihilo minus continuat vomitio. Motus ille aſcendit per œſophagum, qui lympham ex ipſius ac faucium glandulis exprimit; cujus multum ſpuitur: *Der Mund läufft voll Waſſer.* Compreſſis porro per vehementiſſimas concuſſiones ventriculi, & adnexarum partium vaſis ſanguiſeris ibidem ſitis: cruor majori copia & impetu ad ſuperiores partes, atque caput compellitur; ejus vaſa infarcit, membranas nerveas diſtendit, & ad ſimilem ſpaſmum proritat. Hinc fiunt faciei rubores, capitis dolores, oculorum caligines, vertigines, tremor inferioris labii, atque non raro totius nervoſi generis convulſivæ, ac epilepticæ commotiones.

§. XIII.

Differentia vomitus in idiopathicum & ſympathicum.

Cauſa, quæ ad vomitum diſponit, proxima eſt vellicatio vel ſtimulatio fibrarum ventriculi ac duodeni nervearum: vellicans autem materia hæret vel in ipſis illis partibus, vel in remotioribus, vi nervorum cum iſtis connexis. Hinc reſultat differentia vomitus in *idiopathicum*, & *ſympathicum*; ille cauſam materialem in ipſo ventriculo vel ſaltem duodeno habet; hic eandem remotius in inferioribus inteſtinis, ductibus biliſeris, renibus, capite &c. hærentem agnoſcit, & conſenſuali magis vitio motuum nititur. Idcirco facile patet, nullam eſſe monarchialem illam potentiam, quam ſuo pylori rectori tribuit HELMONTIUS, à quo ſemper ſtricturæ, & inverſi motus initium arceſſendum eſſe putat. Quamvis enim nonnunquam illa fiat; attamen non raro ex infimis inteſtinis conſtrictionis principium suboriri, vel ſtercorei teſtantur vomitus.

§. XIV.

§. XIV.

Causa materiales sunt nimia assumtorum quantitas.

Inter causas itaque vomitus materiales, in ipso ventriculo hærentes, accusanda primum venit nimia assumtorum quantitas; quæ fibras ventriculi nimium aggravat, & ultra sphæram elasticitatis distendit, donec, facto rapidiori fluidi tenuissimi & sanguinis adfluxu, in convulsivum motum actæ, inimicam sibi materiam expellere moliantur. Ex hac causa obnoxii sunt vomitibus 1) helluones ob potum nimiis haustibus ingestum; 2) infantes teneri, ob lac copiosius sumtum, vel datos præmature solidiores cibos; quo in casu non sine ratione pylori angustiam, solidiora nondum transmittentem accusat KERKRINGIUS *spicileg. anat. obs.* 20. 3) homines à morbis, & tolerata sub iis inedia debilitati; in quibus parcior quoque ciborum, maxime solidorum, quantitas vomitum ciere potest; unde dicunt: *Der Magen kan noch keine Speise vertragen.* 4) Pueri voraces, qui & crebris vomitionibus, & frequenti singultu vexantur.

§. XV.

2] Saburra ventriculi.

Concitat deinceps vomitum saburra vitiosa in ventriculo contenta; quæ non raro à cibis crudis, dyspepsis, fumo induratis, salitis, aliisque incongruis non bene concoctis relinquitur. Hinc fiunt vomitus pituitosi, qui eveniunt 1) hominibus, qui debilitate ventriculi præditi sunt, simulque voraces, 2) qui mollioribus cibis adsueti, victum subeunt crassiorem, 3) qui gulæ indulgent, simul vero diuturniori somno, vitæque sine motu desidi sunt dediti. Eadem saburra, mora temporis, acida redditur, & accedente ob iracundiam, aliasque forsan causas, ex duodeno bile, acrior evadit; unde ex ventriculo biliosi fiunt vomitus.

§. XVI.

3] Humor biliosus in duodeno.

Omnes vero biliosi vomitus, maxime si vel chronici, vel periodici fuerint, fomitem suum in duodeno habent. Aptissimum fovendæ saburræ hoc intestinum est, propter flexuras, quibus pollet; & quoniam in eo bilis chymoso succo affunditur. Hæc si iners fuerit, vel languente intestinorum tono, stagnaverit, nec rite cibis permisceatur, aut accedentibus acidis humoribus magis in sua crasi pervertatur, acris ac veluti caustica redditur; & vellicando parit vomitus biliosos, virides, æruginosos, quin & nigros. Namque bilis ab acido forti fit viridis; & si diutius substiterit, nigrum inducit colorem. Inde etiam acidissima evomi solet materia, quæ dentes stupefacit, atque pavimenta, vasaque argentea arrodit. Talem vitriolacei saporis observavit HENRICUS AB HEER *observ.* 29. & ego in *not. ad* POTERIUM *Cent. II. casu* 93. recensui casum, ubi per vomitum materia instar aquæ fortis corrosiva fuit rejecta, quæ cum limatura martis, in verum abiit vitriolum.

§. XVII.

Vomitus hypochondriacorum.

Ejusmodi vomitibus ex duodeno originem trahentibus vexari solent 1) hypochondriaci ac melancholici, in quibus ob languidum intestinorum tonum, non modo cruditates acidæ ac viscidæ ex cibis in ventriculo & duodeno relinquuntur; sed bilis quoque adeo iners est, ut loco chyli generosioris, magnus fiat proventus humorum acrium, acidorum, cum bile corrupta, i. e. temporis mora nigra facta mixtorum, hinc nigrorum, quos Veteres à liene proficisci autumarunt. Hi vero humores omnino vellicant duodenum, ac sensibilem pylorum: unde facile subvertitur ventriculus, maxime cum hæ partes ad inversionem motus peristaltici per se sint pronæ. 2) Scorbutici, quorum tota humorum massa spissa est, ac impura. 3) Cachectici, quorum bilis vappida existit, nec dissolvendis penitus cibis sufficit: unde in iis vomitus magis bilioso-viscidi fiunt. 4) Infantes, lac impurum, à matris excandescentia acidum factum, sugentes; quibus frequentissimi sunt vomitus prassini, æruginosi, virides. 5) Febre quartana affecti.

§. XVIII.

4] assumta qualitate inimica.

Concitant porro vomitum assumta qualitate noxia. Sic cibi nimium pingues, horæi, fermentescibiles, maxime si saburra quædam biliosa in ventriculo scateat, acriorem fermentationem subeundo, vomitum movent. Idem faciunt cibi ingrati cum fastidio assumti; eo magis, si nimium pingues ac oleosi fuerint. Huc quoque pertinent acria, ac principio subtili caustico prædita; sicuti sunt omnia vomitoria; necnon subjecta venenata, ova barbi piscis, de quibus conf. TIMAEUS A GULDENKLEE *lib. III. cap.* 7. nec non fungi venenati, quorum mentionem injicit HILDANUS *Cent. IV. obs.* 34. De venenis ipsis, arsenico, mercurio sublimato res notissima est; quippe quæ ob summe causticum principium, præter vomitus, gravissima inducunt convulsiva totius corporis symptomata: id quod de vomitoriis atque purgantibus acrioribus etiam est statuendum.

§. XIX.

5] Materia acris per metastasin ad ventriculum delata.

Non minus humor subtilis acris nervosis ventriculi partibus incumbens gravissimas excitat vomitiones. Transfertur ille nonnunquam per metastasin, à materia arthritica, erysipelacea, podagrica, scabiosa, ulcerosa, purpuracea, topicis intus acta, nec non à diarrhoeis ac dysenteriis cohibitis. Sic nati ab ulcere præmature consolidato vomitus exemplum recenset JOH. RHODIUS *Cent. II. obs.* 65. & de podagra retropulsa, ad id vitii genus disponente casum allegavi in *consult. med. Tom. II. Sect. IV. cas. CLXX.* Eadem ratio est, quod in variolis, morbillis, febribusque malignis, ac exanthematicis, atrocissimi fiant vomitus: siquidem miasma horum morborum acre, & causticum, obsidendo nerveas ventriculi fibras, id mali infert. Hinc quoque arcessenda est gravissimi vomitus in peste causa; ubi dissecto cadavere HELMONTIUS lib. quem inscribit *tumul. pest. pag.* 54. ventriculum eschara obductum; & DIEMERBROECK *de peste Lib. IV. hist.* 15. eundem carbunculo occupatum, se vidisse perhibent.

§. XX.

6] Sanguis ad ventriculum congestus.

Cruor vitalis ad vasa ventriculi, & adnexarum partium, majori copia congestus, ea graviter distendendo, vomitum producere solet. Hinc illum patiuntur 1) fœminæ gravidæ, primis gestationis mensibus; dum nimirum ob retenta menstrua cruor ad superiora regurgitat, qui grandescente fœtu, in quibusdam post quartum mensem plerumque cessat: qualem notabilem casum allegat PETR. LOTICHIUS *Lib. V. obs.* 7. *pag.* 442. 2) fœminæ, quibus non fluunt menstrua. Sic PANAROLLUS *Sect. I. obs.* 22. meminit puellæ, quæ nondum menstruata, per septem integros

tegros annos, ſimul ac cibos caperet, illos revomuit, prodeuntibus vero menſtruis, ab eo malo liberata fuit. 3) viri, quibus ſuppreſſæ ſunt hæmorrhoides, ubi ſanguis ad venam portæ majori copia refluit. Quibus in caſibus non rarum quoque eſt, vomitum cruentum ſuboriri.

§. XXI.

An cardiæ vitium vomitum producat.

Ipſe ventriculus præter naturam conſtitutus, vomitum ciet. Primum quidem orificium iſtius ſuperius, vel ſpaſmo, vel alia cauſa præternaturali occluſum, ſimilem parit affectum, qui vero non verus vomitus dici poteſt, & magis ad ſpaſmum gulæ inferioris pertinet: ſiquidem cibi priuſquam devenerint in ventriculum, cum muco in gula contento rejiciuntur. Similes caſus videas apud WILLISIUM *pharm. rat. part. I. ſect. II. cap. 1. pag. 17.* FERNELIUM *Lib. VI. pathol. cap. I.* & COITERUM *obſ. chirurg. pag. 121.* ubi cardia ſcirrho, & tuberculo duro obturata fuit.

§. XXII.

Pylori vitium ſit cauſa vomitus.

Aliter ſe res habet cum pyloro, ex cujus præternaturali conſtitutione, ac obſtructione, chronicæ, perpetuæque propullulant vomitiones: adeo, ut fere regulæ inſtar ſit, quod qui diu, maxime a ſumtis epulis, vomuerunt, ſimulque contabeſcunt, pylorum habeant male conſtitutum. Sic ipſum prædurum, ac ita incraſſatum fuiſſe, ut nihil ciborum tranſmitteret, refert SANCHEZ *L. obſ. p. 276.* Eundem ſcirrhoſum prorſus deſcribunt SALMUTH *obſ. 20. cent. I.* WILLISIUS *Pharm. rat. P. I. Sect. II. cap. 1. pag. 55.* ACT. MED. BEROL. *Dec. II. vol. III. pag. 45.;* nigricantem & arroſum MEIBOM. *diſſ. de vomitu §. 31.* à deglutito nummo obſtructum KERKRINGIUS *ſpic. anat. obſ. 1.* quibus in caſibus ad finem vitæ moleſtæ vexarunt vomitiones.

§. XXIII.

Sympathicus vomitus oritur afr. ... intestinorum.

Sympathicus vomitus oritur primum ab irritatione tam œſophagi, quam inteſtinorum. Hinc ſæpiſſime fit, ut à pluma vel digito, faucibus tantum intruſo, & œſophagi principium titillante, ſtatim ventriculus, præſertim humorum copia onuſtus ſubvertatur. Deinceps converſi motus periſtaltici initium profundius ab inteſtinis ordiri ſæpius, & per conſenſum ad ventriculum propagari, docent vomitus à doloribus inteſtinorum colicis, torminoſis &c. prognati: quo in caſu ingens ſæpenumero humorum varii coloris & conſiſtentiæ copia eructatur: Conf. HILDANUS *cent. IV. obſ. 32. & 35.* & MARCELLUS DONATUS *hiſt. mirabil. Lib. IV. cap. 3.* viginti ſaburræ libras, vomitu quotidie rejectas fuiſſe aſſerit. Ipſe vidi in ſenibus hernioſis, ubi ingens inteſtinorum portio prolapſa fuit, per plures annos inſignem ac mirabilem amurcæ quantitatem quovis tertio vel quarto die, vomitu redditam fuiſſe.

§. XXIV.

Vomitus à colica, ileo, hernia, vermibus.

Tali ratione inteſtinorum vitio vomitus ſuperveniunt 1) eorundem diſtenſionibus à flatibus & fœcibus, ſimile exemplum allegante DODONÆO *obſ. med. 37.* 2) pertinaci colicæ ſpaſmodicæ, teſte experientia. 3) contumaci alvi obſtructioni, uti fit in morbo ſpaſmodico vago, in quo clyſteres injecti una cum ſtercoribus per os redduntur. 4) in morbo ileo & herniis, 5) dyſenteria, annotante PLATERO *obſerv. pag. 875.* 6) vermibus, inteſtina ac ventriculum rodentibus Vid. AMATUS LUSITANUS, *Cent. I. curat. 5. Cent. III. cur. 20.* Ipſe novi puellam ſeptem annorum, quæ de immanibus cardialgiis, convulſionibus, continuiſque vomitionibus conqueſta, tandem grandem per os ejecit vermem, & paullo poſt defuncta eſt. His in caſibus ſæpenumero univerſalis motus periſtaltici eſt inverſio, quæ ab inteſtino recto incipiens, ad fauces uſque aſcendit, cunctaque inteſtinorum contenta per ſuperiora vehit, & expellit.

§. XXV.

Vomitus à vitio ductuum biliferorum.

Per conſenſum quoque gravis vomitio fit, à vitio ductuum biliferorum in hepate. Quemadmodum vero hi ductus, eodem ac inteſtina modo, & conſtrictivo, & dilatatorio gaudent motu: ita eorundem & præternaturalis conſtrictio, & nimia laxitas ad vomitum contribuit. Priori modo non modo ipſa bilis violenter in duodenum, & ex hoc in ventriculum, retrogrado itinere exprimitur, hujus tunicas vellicat, & hinc revomitur; verum etiam ipſe dictorum canalium ſpaſmus, per plexus hepatici & ſtomachici conſenſum, ad ventriculum propagatur. Poſteriori ratione per laxatos tubulos bilis nimia copia in duodenum effunditur.

§. XXVI.

Vomitus biliosi variæ cauſæ.

Reſpectu hujus cauſæ, vomitum movent 1) ipſa emetica, atque purgantia fortiora, quæ tam ventriculum, quam ductus biliferos in ſpaſmum agunt, qui bilem effundit in duodenum. 2) gravis iracundia, præſertim inter ipſum paſtum, quæ etiam ab iracunda matre, ad inſontem infantem, ubera trahentem, perniciofum edere valet effectum. 3) in ipſa febre tertiana, ob ſpaſmum primarum viarum, vomitus bilioſus cum euphoria fit. 4) nec non in cholera, febribuſque bilioſis. 5) in malo hypochondriaco, ubi ſpaſmi viarum primarum urgent. 6) denique calculi veſicæ felleæ, aut concretiones bilioſæ in illa, ſpaſmum excitant, bilioſos vomitus producentem: quales notabiles caſus in M.N.C. *anno VI. dec. I. obſ. 20.* & SCULTETO *armament. obſ. 61.* exſtant.

§. XXVII.

Vomitus à calculo.

Nihil eſt familiarius, quam quod nephriticos & calculoſos affectus comitentur nauſea, vomitus, & tormina inteſtinorum: eo magis ſi calculi hæreant in ſenſibilibus ureteribus, aut etiam renibus, quales obſervationes legi poſſunt apud BONETUM *ſepulchr. obſ. 60.* Ita memini celebrem Medicum & Botanicum hujus loci ſexagenarium ex calculo in medio ureteris ſiniſtri firmiſſime hærente & impacto, per trimeſtre ſpatium continuis vomitionibus cum ciborum faſtidio perſeverantibus, ſubſequente tandem virium collapſu & corporis contabeſcentia, ante quindecim annos mortuum: aliquot ſeptimanis ante obitum de corrupto & fœtido materiæ, quæ ejiciebatur, odore & ſapore querebatur, ipſe exiſtimans, urinoſum laticem, qui parcius reddebatur, eſſe permixtum. Frequentiſſime etiam fit, ut à ſpaſmo ventriculi & inteſtinorum ſilentes hactenus nephritici paroxyſmi reſuſcitentur. Ratio in promtu eſt: Namque dum ren ſiniſter per ſuum plexum nervoſum, interventu meſenterici ſuperioris cum ſtomachico cohæret; dexter autem per ſimilem plexum immediate cum hepatico, & ſtomachico connectitur; & inſuper duodenum hujus renis involucris firmiter junctum ſit: facile patet, cur quidem utriuſque renis, dextri tamen præ

fini-

finistro spasmi vomitum, sæpenumero biliosum, tamque vehementem moveant, quantum vix præstiterit emeticum. Notabilis hunc in finem est observatio, quam MEIBOMIUS *diss. de vomitu §. XXVII.* recenset, quod calculi renibus impacti primum horrendos induxerint vomitus, hisque cessantibus, tantum œsophagi concitaverint spasmum, ut ex ore quasi quidquam exsilire videretur.

§. XXVIII.

Vomitus à capitis læsione. Vomitus quoque per consensum fieri comites affectuum capitis, docuit jam HIPPOCRATES, dum *Lib. VI. aph. 50. Quibus*, inquit, *divisum est cerebrum, bis febrem, & biliosum vomitum supervenire necesse est:* & in *Coac. prænot. cap. 3. §. 3. quibus cerebrum vulneratur, febris plerumque ac bilis vomitus accedit*. Et notum est unicuique Chirurgorum, capitis ac cerebri, hujusque membranarum, inflammationes, vulnera graviora atque contusiones, vomitum sequi: neque minus idem accidit, gravioribus partium nervosarum capitis spasmis, uti cumprimis in atroci illo dolore capitis, quem clavum vocant hystericum; in rebelli cephalalgia, hemicrania, vertigine, apoplexia spasmodica, &c. Quæ omnia per consensum, quem ventriculus, vi paris nervorum vagi, cum capite fovet, contingunt: cujus etiam cum pari quinto connexio in causa est, quod vomitus excipiant difficilem dentitionem.

§. XXIX.

Vomitus à causis externis. Ad externas magis causas, quæ ventriculum comprimendo, ac irritando, vomitum movent, referri meretur mucronatæ cartilaginis depressio: quales casus BARBETTE *anat. Lib. I. cap. 4. & DECKERUS prax. Barbett. pag. 126.* recenset. Hanc ob causam virgines etiam, quæ rigidis illis lignis, quæ *Planchette* dicunt, sua præcordia coarctare solent, ad vomendum sunt faciles. Huc quoque pertinet vomitus imaginatorius, qui ex visis, aut tantum auditu perceptis ingratis rebus suboritur. Non minus hoc loco commemoranda vomitio est, quæ a frigore extrinsecus ventriculo admisso nascitur: item quæ à motu corporis vorticoso, & in navi à non assuetis instituto proficiscitur.

§. XXX.

Vomitus criticus. Datur vomitus criticus, quando scilicet causa materialis, quæ ipsum produxit, ipso vomitu eliminatur, qui valde salutaris est, & interdum observatur in iracundis, & cachecticis choleticis; nec non in febribus & intermittentibus & acutis, circa dies potissimum judiciales. Hac enim ratione ventriculus, duodenum, vasa hepatis biliaria, pancreas & intestinorum canalis atque glandulæ à succis & humoribus vitiose ibidem collectis expurgantur, qui alias massam sanguineam ingredientes, varia inferre possent mala, quæ ab istis foras projectis timenda non sunt. De tali salutari vomitu egregia sunt, quæ habet CELSUS *l. 1. cap. 3. vomitus*, inquit, *utilis est plenis & biliosis omnibus, si vel nimium se repleverunt, vel parum concoxerunt. Nam, sive plus est, quam quod concoqui possit, periclitari, ne corrumpatur, non oportet; sive jam corruptum est, nihil commodius est, quam id, qua via primum expelli potest, ejicere. Itaque, ubi amari ructus cum dolore & gravitate præcordiorum sunt, ad hunc protinus confugiendum est.*

§. XXXI.

Consensum diagnosis. Causarum diversitatem produnt concurrentia signa. Pituitosi vomitus, cum dolore circa ventriculum gravativo, cruditates in primis viis hærentes, indicant: biliosi chronici, & periodici, nimiam ductuum biliferorum laxitatem significant: chronici per multos annos durantes, cibos semicoctos simul eructantes, visceris cujusdam læsionem ac scirrhum portendunt. A calculo subortum vomitum colligimus ex juncto in regione lumbari dolore, cum urinæ imminuto fluxu, & sabuli excretione. Complicati vero vultus pallores, intestinorum dolores ac rosiones, cum frequenti sputatione, nariumque pruritu, vermium suspicionem movent. Ceterum judicio opus est, ut ex aliis, quæ concurrunt, symptomatibus veram vomitus causam exploremus: quoniam hac latente, palliativa tantum conceditur curatio.

§. XXXII.

Prognosis. Omnis critica vomitio salutaris; symptomatica, mala, & ab acrimonia subtili caustica, nervos vellicante, pessima. Omnis vehementior vomitus, periculo non vacat: movere enim potest abortum, excitare herniam, & non sine noxa ad retropulsionem materiæ arthriticæ, podagricæ, ac erysipelaceæ disponere. Inde ruptum esse omentum perhibent ACT. MED. BEROL. *dec. II. vol. III. pag. 33.* ipsumque ventriculum lacerari, auctor est SANCHEZ *obs. pract. pag. 376.* Biliosi vomitus, maxime virides, porracei, æruginosi, metu periculi terrent, & inflammationem minantur. Vomitus qui fit à vermibus, ventriculum arrodentibus, plerumque perniciosus: lethum prænunciat, quando lumbricus mortuus ejicitur, & antea gravissima symptomata & atroces artuum convulsiones simul & semel cessant, quod evenit, si sphacelus superveniat, à quo etiam vermes enecantur. Omnis quoque fœtidus vomitus, quia internam corruptionem indicat, mali ominis est. Sebaceus corrosivi acidi humoris copiam, qua pinguia coagulantur, in ventriculo generari & plerumque intolerabilem ardorem seu fodam parere indicat.

Ubi ingens crassi instar bovinæ bilis bruno colore tincti humoris copia ad libram dimidiam vel unam vel sponte vel arte evomitur, quod non raro in lentis febribus accidit, primum à ventriculo intestinum magna atonia affectum esse, certum est indicium.

Vomitus ultra semestre spatium vel amplius continuus cum lento æstu & corporis extenuatione haud incertam ulcerosi ventriculi suspicionem alit: qualem casum ante quinquaginta annos, cum Mindæ Westphalorum artem exercerem, vidi & observavi dissecto post mortem corpore.

METHODUS CURATORIA.

§. I.

Indicantes curationis. Quemadmodum vomitus criticus, quo humores copiosi varii generis rejiciuntur, salutaris est, & nullam exigit fere curationem, ut potius promoveri nonnunquam debeat: ita symptomaticus, qui removendæ causæ sæpius est minus accomodatus ac sufficiens, tanto magis sollicitam & providam exigit curam. Et hæc binis potissimum absolvitur indicationibus, ut scilicet primum convulsivam illam, ac effrænem ventriculi motionem provide consopiamus; & deinceps causas materiales oppugnemus, iisqua medeamur.

§. II.

§. II.

Quæ motus ventriculi convulſivos ſopiant.

Primæ indicationi ſatisfaciunt antiſpaſmodica, roborantia, anodyna à lenioribus ad fortiora aſcendendo. Sunt ejuſmodi remedia crocus & caſtoreum in pulveris, eſſentiæ pariter, ac extracti forma; theriaca cœleſtis, cum pulvere ſuccini & abſorbentibus, cornu cervi, cancrorum oculis, & coralliis rubris maritata. Ex his confecti pulveres, cum aquis ſpirituoſis ac vinoſis, quales ſunt aqua florum tiliæ, liliorum convallium, chamomillæ, meliſſæ, menthæ, ceraſorum nigrorum, cinnamomi &c. non ſine ſingulari fructu adhibentur. Inter roborantia laudem merentur nux moſchata, flores macis, cardamomum, cinnamomum, coſtus verus, caryophylli, cortices citri, & aurantiorum, radices gentianæ rubræ, calami aromatici, galangæ, herba majoranæ, roriſmarini &c. & ex his parata olea pariter ac eſſentiæ. Omnibus vero in hoc malo appropriatis & ſpecificis mentha criſpa palmam præripit: nam ex ea paratum genuinum oleum mirifice & ſedandi & roborandi fine omnibus fere medicamentis poteſt admiſceri. Ex anodynis efficacem non minus acperquam tutam virtutem liquori meo anodyno tribuere poſſum, maxime ſi cum balſamo vitæ meo permiſceatur. Et ſi denique potentioribus opus fuerit anodynis; in uſum vocari poſſunt pilulæ de ſtyrace, WILDEGANSII & laudanum SYDENHAMII liquidum.

§. III.

Externorum uſus.

Ubi hæc adhibentur, non ſine fructu conjungi poſſunt, topica regioni epigaſtricæ admovenda, quæ motuum ferocitatem aliquantulum coercendi vim habent. Quo nomine commendari merentur, olea deſtillata roborantia menthæ, caryophyllorum, nuciſtæ, abſinthii, macis, de cedro &c. cum balſamo Peruviano in unguentum redacta, nec non epithemata, ex ſpiritu matricali, theriacali, aqua Reginæ Huogariæ, eſſentia croci, & cataplaſma ex ſpiritu vini camphorato, fermento panis, aceto vini acerrimo, balſamo Peruviano additis aliquot olei macis & menthæ guttulis confici poſſunt. Non levioris virtutis eſt emplaſtrum de cruſta panis, cum balſamo Peruviano, & una alteraque olei cujuſdam deſtillati guttula malaxatum: quibus denique ſuperimponere decet ſacculos calidos & reſolventes & roborantes. Perquam utile etiam eſt noſtrum vitæ balſamum, præcordiis & regioni epigaſtricæ illitum.

§. IV.

Vomitus pituitoſi curatio.

At vero luditur utique omnis opera, ſi his ſolum utamur, nec ad cauſam materialem tollendam ſimul reſpiciamus. Vomitus itaque, qui dicitur pituitoſus, & à cruditatibus primarum viarum, hiſque impacto muco viſcido dependet, optime curatur ipſo vomitu, maxime ſi ille ad eliminandam penitus ſaburram non ſit ſufficiens, & magis moleſto vomendi conatu, nauſea ac cardialgia vexat. Tunc enim præmiſſis incidentibus, ac digeſtivis, ut ſalibus neutris, radice ari, & cumprimis ſquillæ, ſuccurrendum eſt leni emetico, quale conſtituit aqua tepida, butyro inſulſo permixta, & copioſe hauſta; vel etiam radix ipecacuanhæ in pulvere propinanda. Infantibus vero ex lacte congrumato, vel meconio intra ſinum ventriculi contento vomiturientibus, convenit oxymel ſquilliticum, cum ſyrupo de rhabarbaro mixtum exhibere.

§. V.

Cura vomitus bilioſi

Bilioſus vomitus, qui à digeſtione labefactata proficiſcitur, & fomitem ſuum in duodeno habet, præter abſorbentia & blanda laxantia mannata ac rhabarbarina, perfectam admittit ſanationem, ex inſtauratione roboris ventriculi ac inteſtinorum: quam remota ſenſim ſaburra, elixir noſtrum viſcerale, diutius, & cum conjuncta recta vivendi ratione, & corporis exercitatione uſurpatum, feliciter præſtabit. Et uti hoc bilioſi vomitus genus chronicum eſt; ita magis acuti, & ſæpius ſontici eventus eſt illud, quod à vehementiori ventriculi ac ductuum biliferorum ſpaſmo, ab iracundia concitato, originem trahit. Tum convenit bilis acrimoniam diluentibus, acidulis remediis, ſpiritu nitri dulci, ac vitrioli, abſorbentibus, ebore foſſili, cancrorum lapidibus &c. contemperare; ſpaſmodicos vero motus blandis antiſpaſmodicis ac anodynis delinire; junctis evacuandi fine, potiunculis rhabarbarinis. Ubi vero ſubeſt coagulum aut calculus felleus: ei reſolvendo non eſt præſtantius ſubſidium thermis Carolinis, aut acidulis quibuſdam tepide adhibendis. Ubi nimia vaſorum hiliarium laxitas vomituum chronicorum cauſa fuerit; conducunt roborantia, ex quibus palmam obtinent cortex chinæ, caſcarillæ, eſſentia gentianæ, & tincturæ martiales, in aquis vinoſis propinandæ.

§. VI.

Vomitus ab acri, venenata materia ſuborti curatio.

Qui ab acri materia, nervis ventriculi inſidente ſuboritur vomitus, & à retropulſa podagra, arthritide, aut intus acto eryſipelate natales mutuatur: præter blanda ſedantia, & motus expulſioni materiæ minus proportionatos coercentia, exanthematicæ materiæ revocationem expoſcit. Hanc obtinere licet, dato pulvere diaphoretico, qui ſanguinis motum una cum peregrina materia foras educit, eo felicius, ſi refracta camphoræ doſis ipſis addatur, & externe clyſteres, frictiones, & pediluvia conjungantur. Ubi venena, vel venenati cibi malum produxerunt, nihil certius auxilium præbet, quam largiſſimus lactis, & pinguium potus, mox ab initio porrigendus; quo & ſpicula veneni obtunduntur, & hoc una cum liquido vomitu rejicitur. Hinc multis etiam Medicis in more eſt poſitum, ut vomitum, qui in peſte, febribuſque malignis à miaſmate, tunicas ventriculi ſtimulante concitatur, data cum potu tepidiori ſufficienti radice ipecacuanhæ adgrediantur, tumque acida cum diaphoreticis maritata exhibeant; ſed cave, ne vomitum hoc in morbo concites, ſi jam inflammatio ventriculi præſto fuerit.

§. VII.

Vomitus à ſaburra inteſtinorum curatio.

Sæpius ſaburra acris, acida, bilioſa, ad inteſtinorum volumen devoluta cum colicis doloribus vomitum excitat: quo in caſu oretenus exhibere convenit 1) diluentia ac demulcentia, decoctum avenæ, cornu cervi, ſerum lactis, vel oleum amygdalarum dulcium ad aliquot cochlearia; 2) antiſpaſmodica, ex quibus liquor anodynus mineralis cum aliquot guttulis olei macis veri maritatus, & cum aqua frigida exhibitus, omnibus palmam reddit dubiam; poteſt quoque laudanum *Sydenhamii* in uſum trahi; atque etiam ſpiritus vitrioli rectificatus vel ſolus vel cum liquore anodyno mixtus, & cum aqua frigida propinatus, idoneum in vomitu, ſi tempera-

mentum est cholericum, remedium existit. 3) blanda laxantia, quæ inter clysteres cunctis reliquis palmam eripiunt, junctis oretenus mannatis, rhabarbarinis, vel etiam salibus thermarum solutis. Clysteres ex solo lacte parati, in vermium præsentia sunt convenientissimi: quibus etiam obviam eundum est resolventibus amaris, atque laxantibus mercurialibus, si modo sub horum usu sufficiens lac aut oleum amygdalarum exhibeatur.

§. VIII.

Præservatoria methodus.

Præservativa methodus locum habet maxime, ubi ex nimia primarum viarum laxitate cruditatum perpetuus fit proventus, & inde periodicæ eveniunt vomitiones. Tum regio ventriculi, pariter ac dorsi circa primam lumborum vertebram, cui per ligamentum quoddam annectitur ventriculus, ab omni frigore munienda est. Cibi saliti, acidi, crudi, infumati, dyspepti studiose vitari; nec pro potu cerevisia, sed decoctum quoddam, conjuncto vini veteris generosi, potissimum Burgundiaci, usu, adhiberi debent. Nocer quoque nimius somnus; magis vero utilis est moderata corporis exercitatio. Ad tempus sub epulis elixiriis visceralibus uti; nec non balnea martialia, & remedia liquida ex marte parata usurpare expediet. Et denique per vices blando laxante canalem alimentarem purgare juvabit.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa sedantia & roborantia.

Vomitiones, materia nondum remota, adstringentibus & anodynis sistere velle, perniciosissimum est; sopitis enim motibus, graviora succedunt symptomata, magnæ præcordiorum anxietates, cardialgiæ, inquietudines &c. Quamobrem roborantibus, etiam ante excretionem materiæ datis, plane non cedere solet vomitus. Locum hæc remedia tantum habent, ubi motuum magis vitium subest; nec amplius peccat materia, sive inter motum & materiam nulla est proportio, vel si hæc paulo subtilior, parcaque mole peccaverit, & motus vomibundi sint vehementiores.

§. II.

Vomitus à tussi convulsiva provocati curatio.

Hinc si vomitus in infantibus præsertim ac pueris a tussi ferina convulsiva, ob consensum quo ventriculus cum septo transverso pollet, provocatur: tunc omnino expedit sedantibus ac anodynis illum coërcere. Cui scopo serviunt syrupus papaveris albi, & rhœados, extractum croci, oleum amygdalarum dulcium cum spermate ceti permixtum; nec non pulvis Marchionis, cum succino, cinnabari, & uno alterove grano theriacæ cœlestis datus utilissimus erit. Extrinsecus alvo infundi possunt clysteres; & pectus atque regio epigastrica inungi linimento, quod habeat butyrum majale viride & rubrum, axungiam taxi, vulpis, pinguedinem castorei, & pauxillum olei hyoscyami.

§. III.

Curatio vomitus à congestione sanguinis ad ventriculum.

Vomitus gravidarum ex regurgitatione sanguinis ad ventriculum, qualis etiam in puellis, fœminisque à menstruorum retentione, & in viris ab hæmorrhoidum suppressione oritur; temperantibus, blandis laxantibus, clysteribus, roborantibus, & optime venæ sectione, aut excretionum debita revocatione, profligari potest. Emetica his in casibus data veneni instar sunt, & vel cruentam movent vomitionem; vel, uti mihi aliquoties videre licuit, inflammationem ventriculi causantur funestam.

§. IV.

Emetica post iracundiam pessimi sunt effectus.

Biliosus vomitus, qui post iracundiam maxime inter pastum movetur, cum spasmo præcordiorum, caute tractandus, & curatio potissimum ad relaxandum spasmum dirigenda est. Multis in hoc casu familiare est, vomitoria vel purgantia propinare; sed etiam atque etiam omnes sinceros hortor Medicos, ut ab his summopere abstineant remediis. Funesta enim non raro ex illis observavi symptomata, ac lethalem sæpenumero ventriculi inflammationem: quod prolixius olim in dissertatione *de medicina emetica & purgante post iram veneno* deduxi.

§. V.

Vomitionum matutinarum curatio.

Quando conatus ad vomendum, quin ipse vomitus, circa tempus matutinum invadit, qui frequens esse soler iis, qui nimis spirituosis potibus, præsertim circa somni tempus utuntur: tum & pulveres præcipitantes, acidam cruditatem involventes & ea, quæ digestionem promovent, ut pulvis stomachalis BIRCKMANNI, conditi cortices citri ac aurantiorum &c. conveniunt.

§. VI.

Vomitus chronici à mœrore curatio.

A diuturno mœrore si chronicus, quem aliquoties observavi, certis intervallis enascitur vomitus: præstantissimum auxilium deprehendi in analepticis & maxime omnium in balsamo meo sic dicto vitæ, ejusque interno pariter ac externo usu, præsertim si æquali portione cum liquore anodyno combinetur. Non minus proficit balsamum embryonum, aqua cinnamomi cydoniata, ac vinum generosum.

§. VII.

Vomitus febrilis curatio.

Quando vomitus, tanquam symptoma, paroxysmis febrilibus jungitur, quod pluries evenit in quotidiana & simplici & duplici: convenit, si nihil contraindicet, lene emeticum propinare. In variolis & morbillis facta eruptione critica sponte cessat, & mixtura ex aquis destillatis, succo limonum vel citri, & sale absinthii concinnata egregiam quandoque operam præstat, quæ etiam in tertianis, suo usu haud caret.

§. VIII.

Vomitus à calculo curatio.

Ex calculi dolore obortum vomitum instar omnium, liquor meus anodyno mineralis, vel spiritus nitri dulcis bene præparatus sedat ac consopit. Conveniunt quoque clysteres oleosi, balnea aquæ dulcis, nec non oleum amygdalarum dulcium, interne sumtum; atque antispasmodica. Vomitus hernioforum, ac iliacorum raro remittit, nisi emolliatur atque reponatur tumor herniosus.

§. IX.

Ubi vomitus vomitu curetur.

Equidem HIPPOCRATES *l. VI. Epid.* vomitum vomitu curari scribit; quia vero alias contraria contrariis curantur, nonnulli Medicorum hoc dicto similia similibus curari posse existimant. Sed error est: si enim vomitus vomitu curatur, etiam per contraria fit sanatio: nam sæpe iste fit à vitiosa humorum ibi stabulante saburra & male concoctis in ventriculo succis, quos

quos natura extrudere sua sponte molitur. Quod si non sufficienter valet præstare, arte adjuvanda. Quapropter monendi sunt tirones practici, ne hoc dicto abutantur, vel illud perperam applicando obsint. Nam pessime peccare posset, qui ubi acris caustica materia ventriculi tunicis inhærens, vel sanguis in vasis stomachi stagnans vomitus causa esset, eum vellet arte præsertim paulo activioribus proritare.

§. X.

Quies sedat vomitum. Ad vomitum nimium sedandum plurimum juvat in lecto jacere & quiescere; nam corporis commotio protinus eum irritat & auget: quæ observatio in praxi multum usus atque utilitatis adfert.

§. XI.

Vomitus febrium exanthematicarum. In febrium exanthematicarum principio e. gr. pestis, erysipelatis, variolarum natura sæpius molitur vomitum, qui neutiquam sisti vel adstringentibus tractari debet: tum utilia sunt, quæ leniter cuticularem excretionem procurant: nam ubi exanthemata in corporis superficie apparere incipiunt, sponte vomitus cessant.

§. XII.

Vomitus hystericarum. Vomitus hystericarum contumaces non repente debent cohiberi per medicamenta opiata vel adstringentia: vidi vehementes artuum convulsiones & miras præcordiorum anxietates successisse: quibus cessantibus vomitus redibant.

§. XIII.

Vomitus à ventriculi debilitate. Ubi vomitus frequentiores stomachum infestant, eumque infirmum reddunt, ciborum & diætæ exacta est habenda ratio: præstat parum cibi & tantum idonei, concoctu facilis, sed crebrius assumere: quibusdam lac dulce cum pane candido confert, sed non omnibus: potum aquæ fontanæ purioris & frigidæ ad firmandum stomachum & à vomendi consuetudine præservandum plus, quam aliud potus genus conferre, experientia edoctus asseverare possum. Vinum Gallicum dictum Pontack generosum & adstringens, item Burgundiacum præ aliis & maxime vino Rhenano, quod hypochondriacis præsertim minus utile, eligendum est: juscula ex carne assa meliora, illis quæ ex elixa parantur.

§. XIV.

Vomitus curatio, à repressa arthritide suborti. In morbis ubi natura motu quodam salutari critico in infesto humore ad corporis superficiem propellendo occupata est; sicuti evenit in arthriticis, erysipelaceis affectionibus; cautissime externa sunt applicanda, & inter hæc præcipue camphorata. Vidi non semel à spiritu vini camphorato, certis in casibus utilissime applicato, corporibus infirmis podagra, hepatitide, pleuritide spuria, quæ etiam rheumatismi species sunt, relegata inde materia nocente ad ventriculi & intestinorum nerveas tunicas vomitus, & cardialgias singultuosas summe anxias, inde oborta fuisse. Quo casu si quis imprudenter adstringentibus & opiatis vomitiones sistere, vel purgantibus vitiosam materiam per alvum depellere velit, in profecto quam facile in corporibus infirmioribus lethalem inflammationem inducere poterit.

§. XV.

Curatio vomitus gravidarum. Immoderatior & diuturnior gravidarum vomitus, qui prioribus maxime mensibus fit, præ-

sertim in iis, quæ tum veneris usui nimium indulgent, & plethoricæ sunt, sanationem per spirituosa, stomachum roborantia, vel adstringentia, aut opiata minime recipit: sed iteratas sanguinis missiones in talo & quietem animi & corporis exigit. Ego potu aquæ fontanæ purioris frigidæ, plus in eo, si nimius est, & abortum minatur, sopiendo, quam aliis remediis præstiti. Quando vero analepsi opus est, unicum cochlear aquæ cinnamomi cydoniatæ à cibo sufficit.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Vomitus cachecticus. Vir xxx. circiter annorum, iracundiæ supra modum indulgens, jam aliquot abhinc annis, magnis imi ventris torminibus, vomitione plerumque stipatis agitatus fuit. Laxantia, & cumprimis pilulæ polychrestæ consopierunt quidem semper hoc malum; sed ex levi causa iterum recruduit. Et per novissimum semestre sævi in umbilicali regione dolores, cum gravi cardialgia, atque acidis vomitibus quotidie ferme invaserunt; adeo ut licet interdum per unum alterumque diem conquiescerent, paullo tamen post eo acerbius infestarent. Vomitu primum reddebantur ingesta minus digesta, post vero humores acidi, pontici, stuporem dentium, ardoremque faucium inferentes eructabantur: quid? quod niger interdum vomitus magna in quantitate exciperet. Cunctis vomitu rejectis, levabantur dolores; hi vero, sumtis iterum cibis, statim redibant cum borborygmis, & fluctuatione abdominis conjuncti. Alvus subinde semper erat clausa, nec nisi suppositoriis lacessita respondebat; & urinæ parum mejebatur. Si vomitio per aliquot successive dies urgebat, lecto prorsus affixus erat miser: contra vero vomitibus per quosdam dies silentibus, mox recuperabat vires, & magno fruebatur adpetitu. Tandem accedebant œdematosi pedum tumores, & abdomen infra umbilicum durum erat tensumque. Quo in rerum statu me accedebat, meamque anxius flagitabat opem. Ego nihil boni suspicatus, præter pulverem absorbentem, ordinavi blanda laxantia, & elixir viscerale balsamicum: quod, licet primum levamen ferre deprehenderetur, paullo tamen post justo videbatur calidius. Hinc filum curationis abrumpebat, & mali sui majora indies persentiscebat incrementa.

Epicrisis.

1) Quoniam in præsenti affectu urina parcius redditur, alvus obstructa est, vires consumtæ, abdomen durum tensumque, & pedes tumidi sunt: justissime accusatur cachexia, in tympanitidem, vel hydropem ascitem vergens, & vomitus conjunctus recte vocatur cachecticus.

2) Tale malum suam originem à tono ventriculi & intestinorum prorsus dejecto & inverso repetit; nec paucam læsi hepatis aut lienis suspicionem movet. Hinc enim fit, ut primum omnium languescat digestio, qua cibi assumti mox indigesti redduntur, aut in cruditates viscidas, acidas, & à permixta bile quæ stagnando iners redditur, nigras delitescunt: quæ accumulatæ tormina intestinorum pariunt, tumque vomitu rejiciuntur.

3) Neque enim adpetentia, qua sub vacuitate vomitionum gavisus est æger, à naturali ventriculi robore, atque vigore suos mutuatur

natales;

natales; sed non nisi ab acidis primarum viarum cruditatibus derivanda est.

4) Si consulamus experientiam, deprehendemus, rarius convalescere cachecticos, vel etiam hydropicos, qui omnia ingesta, sive sint alimenta, sive medicamenta ore rejiciunt. Namque ex alimentis nihil omnino retinetur, aut sane partim, & ne hoc quidem, quod in chylum commutatur, ob bilis ac liquoris fermentativi inertiam, motusque peristaltici debilitatem, in succos generosos ac spirituosos transire potest. Inde vitales humores acres redduntur, ac sicciores, motuque intestino assidue perennante magis atteruntur: quamobrem calor tandem hecticus, ingens languor, & debilitas corporis, tabes, ac ipsa denique mors sequuntur.

5) In tali rerum statu, est quidem omnino medelæ locus, ubi nondum invaluit malum: quando vero atonia nimias jam cepit vires & viscerum quædam læsio accessit, frustranea certe est ac irrita omnium medicaminum efficacia. Tum enim nec thermæ, quæ alias in ejusmodi morbis adhuc recentibus tollendis sunt efficacissimæ, tuto adhiberi possunt; tantum abest, ut earum usu hydropem, atque mortem magis acceleremus, quoniam debilitas partium solidarum impedimento est, quo minus hausta aquarum moles iterum excernatur.

Observatio II.

Vomitus post nimias alvi dejectiones.

Virgo xx. annorum, vitæ sedentariæ addicta, & potu parciori more sequiori sexui solemni usa, ob menstruorum minus ordinatum fluorem, sumsit aliquando per quosdam successive dies infusum purgans, quod folia sennæ sine stipitibus, helleborum nigrum, polypodium, herbas uterinas, cephalicas, & species aromaticas habebat. Inde alvum quidem copiose dejecit: at quum absoluta potatione, ira exardesceret, paulloque post fructus horæos ingurgitaret; prehendebatur enormi vomitu. Hic enim per plurimos dies contumaciter insistebat, & assumta quævis, alimenta pariter, ac medicamenta eructabat; languentibus sensim viribus, & alvo existente obstructa. Quare consultus ego injiciendos curavi clysteres emollientes, cum liberaliori salis communis dosi, stimuli loco remixtos; & regioni præcordiali imponendum chartæ bibulæ balsamo vitæ meo imbutum frustum. Intrinsecus dedi pulveres temperantes ex lapidibus cancrorum, nitro, pauxilloque theriacæ cœlestis compositos; hosque cum liquore anodyno alternari jussi: quibus obtinui, ut pauco tempore hæc adfectio molestissima cessaret.

Epicrisis.

1) Notari in hoc casu meretur, quod alvi dejectiones à purgante concitatas, enormes exceperint vomitiones. Fieri hoc solet in ejusmodi potissimum subjectis, quæ impuros succos, & præsertim copiosam in hepate collectam fovent bilem; quippe quæ, si vita sedentaria, potus parcior, ac mensium defectus accesserint, ad vehementes tam per alvum, quam vomitum excretiones, valde sunt proclivia; longeque magis si levis irritatio, vel per sumtum purgans, vel vomitoriam, vel excandescentiam, vel etiam cibos fermentescibiles facta fuerit. Tum enim fit, ut non modo contenta ventriculo & intestinis actu inhærentia rejiciantur; verum etiam colluvies vitiosorum humorum ex toto corporis habitu, ad adfectam partem ruat, ibidemque subtiliorem serosam portionem dimittat.

2) Idem contigit in nostro casu: postquam enim infuso laxante alvus nimium irritata fuit; hujus excretione cessante, remansit utique aliqualis ventriculi ac intestinorum debilitas. Quum itaque gravis paullo post accessit iracundia, cujus vis in spasmodica primarum viarum strictura consistit; ac subinde fructus horæi assumti fuerunt: hi, adaugendo motum fermentativum, stimularunt nervosas ventriculi tunicas. Unde non solum intestinorum peristalsis, testante alvi obstructione, inversa; sed omnis fere ex toto corpore humorum motus ad ventriculum directus est: quare non potuit non contumax ac diuturna infestare vomitio.

3) Quod si igitur tali in casu, injectis clysteribus, & hinc procurata alvi dejectione, humores à ventriculo derivemus; biliosam hujus saburram datis temperantibus obtundamus; effrænes motus, exhibitis blandis anodynis consopiamus; & adplicato extrinsecus balsamo vitæ debilitatum ventriculi robur instauremus: vix fieri potest, quin brevi tempore nostris votis potiamur.

Observatio III.

Vomitus incongrue tractatus lethalis.

Vir obesus, L. annorum, corpore aliquando insigniter calefacto, frigidum copiose ingerebat potum, ipsumque ventriculum frigidiori exponebat auræ: unde statim vehementer debilitarus, adpetitu dejiciebatur, æstu præternaturali urebatur, & assiduis torquebatur vomitionibus. Has Medici coercere molientes, propinabant remedia adstringentia, opiata, & electuaria ex conserva rosarum, hæmatite, spirituque vitrioli parata. Verum increscebat magis malum, & per sex durabat hebdomades; tum enim vires prosternebantur, corpus contabescebat, frigoreque percellebatur, continuus circa ventriculum vexabat dolor; alvus contumaciter adstricta nihil ferme reddebat, & urina, quæ primum flammea erat, clara limpidaque sine sedimento mingebatur. Data nervina & anodyna ad tempus sistebant vomitum, sed mox sequebatur insignis præcordiorum anxietas, non nisi à recurrente rursus vomitu mitigata: injecti etiam clysteres hunc revocabant. Quare ad sudorem eliciendum, exhibebatur infusum calidum herbæ menthæ, mastichis, ac cinnamomi: at ejus ne guttula quidem promanabat, licet antea magnam sudandi proclivitatem habuerit. Adaugebat potius hoc infusum vomendi vehementiam; accedebat vertiginosa molestia, atque tandem mirum in modum emaciatus, transactis sub hoc malo duodecim hebdomadibus, animam exspirabat.

Epicrisis.

Nihil est, quod tam vehementer & tam subito naturalem ventriculi functionem, motumque & tonum valet destruere, ac valde frigidus potus corpori calefacto & sudore diffluenti copiose ingestus; utpote qui sanguinem in ventriculi vasis mox coagulat, ejusque liberum progressum sistendo, permulta & horrenda, quæ innumeris mihi constant exemplis, incommoda producit. Inde enim spasticæ & anxiæ circa præcordia stricturæ & angustiæ, nausea, inappetentia, vomitiones, phlogoses, & exæstuationes sanguinis molestæ succedunt; quæ nisi convenienti medicina arceantur, vel cito in inflam-

inflammationem vel in exulcerationem, in hecticam febrem transeuntem, uti in nostro casu factum, terminantur. Ex eo jam liquido patet, quam imperite & imprudenter Medici illi agant, qui mali originem non attendendo, crebras vomitiones & dolorea adstringentibus & opiatis compescere volunt; cum potius, ubi talis subest causa, quæ cruorem fundendo & resolvendo, liberiorem sanguinis per vasa circuitum promovent, convenientia remedia & interne & externe cito admovenda sint. Tanta fuit in nostro ægro spasmi in ventriculo violentia, ut valde remotas etiam nervosas partes, vias nempe urinarias, corticem corporis cutaneum & opicos in cerebro nervos in consensum sive similem spasticum motum pertraxerit. Verissimum enim HIPPOCRATIS est dictum: *Ventriculi convulsio omnium confusio.*

Observatio IV.

Vomitus à bilis in duodeno stagnatione.

Generosus vir xxx. annorum, acutioris ingenii & constitutionis cholericæ, profundis mentis meditationibus in mathesi & philosophia supra modum inhærens, ingenem toti corpori contraxit imbecillitatem. In regione epigastrica per intervalla tensivas & spasticas constrictiones, & vomendi conatus persensit; quæ pathemata per excessum in vino non parum aucta fuerunt. Aliquot jam per annos de dolore tensivo & ardente in dextro hypochondrio versus scrobiculum cordis conquestus est. Tussi quoque catarrhali, hiemali præsertim humido tempore, crebrius est obnoxius. Per annum vero & amplius singulis fere mensibus, vehementi in dextro hypochondrio præcedente dolore & spasmo, vomitus, quibus copiosa & viridis bilis ejicitur, experitur. Postea evacuata biliosa illa saburra appetit & melius habet. Interdum etiam circa regionem lumbarem persentit dolorem, & post largiorem vini potum multum sabuli per urinam secedit. Periit nuper hic eruditus vir, cum hanc urbem transiret, à me consilium. Ego suasi ut proximo vere vel acidulas Schwalbacenses vel thermas Emsenses ipsi vicinas biberet, & a feriis ejusmodi & profundis mentis studiis abstraheret, & aquam pro potu ordinario cum quarta parte vini dilutam biberet. Cæterum quia alvi erat adstrictioris, frequentiorem passularum rhabarbarinarum usum commendavi.

Epicrisis.

Causam hujus vomitus biliosi & periodici ego a bile in vesicula fellea nimium congesta & stagnante deducendam esse existimo. Mea namque est sententia, in hypochondriacis, in quorum numero etiam præsens æger est, bilem viscosiorem nimia sæpius in quantitate in vesicula fellea colligi, ubi deinde mora acrior reddita, motu peristaltico, quo etiam gaudet hæc capsula, inverso, copiose in cavitatem duodeni effunditur; idque non tantum in vesicula fellea, sed etiam in ductibus hepaticis biliosis fieri, ut nimis infarcti & distenti à stagnante humore bilioso cum impetu & vehementia sese interdum exonerent, autumo. Cumque sæpe in similibus à copia stagnantis bilis in suis receptaculis enatis affectibus, non sine insigni fructu aquis medicatis mineralibus, utpote quæ hepatis obstructionibus reserandis & expediendis aptissimæ sunt, usus sum; ita quoque hic in vomitu bilioso periodico tollendo egregium effectum ab earum usu repetendum fore judicavi.

Observatio V.

Vomitus diuturni ex atonia primarum viarum.

Splendida persona, annorum L. constitutionis tenerioris à multo jam tempore ventriculi inflatinnibus laboravit, adeo ut circa scrobiculum cordis tumor instar ovi gallinacei conspiceretur; & alvus ordinario esset pigrior. Hic vir magni nominis æstivis mensibus ob loci mutationem & peregrinationes frequentiores satis commode habebat. Cum vero autumno fructibus horæis succulentioribus, præcipue pomis Persicis, & uvis maturis incredibili in quantitate vesceretur, per totam fere hiemem ægrotabat. Aliquot enim à prandio horas tensiones circa præcordia cum vomendi conatu, extremorum frigore & corporis lassitudine experiebatur; postea vomitus successerunt valde pituitosi, qui quando paulo largius vinum Rhenanum bibebat, erant acidissimi, ut dentes stupefacerent, & argentea vasa viridi colore inficerent. Nunquam autem vomitus vehementiores fuerunt, ac si alvus adstrictior, & constitutio aëris aquilonaris esset, aut si cibos induratos, pingues, quibus delectabatur, supra modum assumeret. Vomitus interdum erant nigricantes, qui Medico & adstantibus suspicionem cruoris intermixti afferebant. Sed ego postea in consilium vocatus, cum tales vomitiones & amurcam viscidam ex bruno-nigram observarem, eam ab aqueo phlegmate liberavi, & in cochleari argenteo, facta evaporatione, exsiccavi; quæ flammæ admota ardebat, minime vero fœtorem salis volatilis, qualem sanguis accensus spargit, naribus exhibebat. Accuratiori itaque facta inquisitione, ante quatuor dies decoctum succolatæ splendidum hunc virum potasse intellexi. Quare ex hoc, vomitus, qui putabatur cruentus, causam clarius aperui; præsertim cum cognoscerem ex familiaribus, crebrius ægrum uti hoc decocto, & vomitus semper esse graviores, quando tussis catarrhalis infestaret, alvus esset strictior, & ipse ad somnum conciliandum destinatis uteretur pilulis. Ceterum integer erat adpetitus, sed vir splendidus non modo diæteticas leges spernebat, verum nec cujusvis generis medicamina, utut ipsi proficua assumere volebat. Interim optimum levamen a potu aquæ frigidæ, pulvere lapidum cancrorum, & essentia corticum aurantiorum cum julepo quodam sumta persentiscebat; atque etiam à potu thermarum Carolinarum egregium experiebatur auxilium.

Epicrisis.

Frequentiorum, quibus hic ægrotans adfectus est, vomitionum origo non nisi magnæ ventriculi ac intestini duodeni atoniæ, ac debilitati, quam fructus horæi, insigni copia comesti, nimium auxerunt, in acceptis est ferenda. Quando enim virtus harum partium peristaltica destructa & labefactata est; stagnant in iis cruditates, ac biliosi humores, & ob eandem diuturniorem moram, corruptionem potissimum acidam subeunt; talis itaque mole pariter ac acrimonia nociva colluvies stimulat nervosas tunicas, easque ad motum præternaturalem, vomitus causam prorit. Docemur præterea ex hoc casu, vomitus nigros non semper à sanguine, in ventriculum effuso, suos natales mutuari; nec quosvis periculi metu terrere: sed sæpenumero ab alia causa proficisci, quæ hoc in affectu potui

potui succoladæ debetur. Quapropter opus utique est, ut ejusmodi amurcam vomitu rejectam, Medicus rerum physicarum atque medicarum probe peritus, per commoda experimenta rite examinet, tumque demum judicium de ea ferat.

Observatio VI.

Vomitus diuturnus à ventriculi debilitate post febrem ardentem relicta.

Vir annorum XL. arti venatoriæ deditus, naturæ robustioris, ante quadriennium, vehementi motu & cursu diutius continuato defatigatus, sudoreque diffluens, ad restinguendum sitis incendium, frigidæ cerevisiæ haustum largiorem ingurgitavit. Inde vero factum est, ut protinus cunctis viribus dejectus, prævia horripilatione, in continuam ardentemque febrim, assiduis vomitionibus, præcordiorum anxietatibus, atque delirio stipatam incideret; quæ per sex integras perdurabat hebdomades. Quibus elapsis, naturæ magis beneficio, quam remediorum, quorum pauca assumserat, ope, divina favente gratia convaluit. Verum abhinc tanta infirmitate affectus permansit ventriculus, ut huc usque crebris vomitibus, cum nausea junctis fuerit obnoxius. Hi enim priori biennio, singulis binis hebdomadibus infestabant; posthæc autem quovis mense redibant, & hunc morem adhuc dum servant, instar febrilium semper invadentes accessionum. Namque primum circa epigastricam regionem & hypochondria tensivum, atque gravativum persentit dolorem, quem horror & refrigeratio pedum manuumque, mox totius corporis excipit; hunc sequitur ingens cum vomitibus æstus, atque tum magna humorum, & interdum puræ lymphæ copia rejicitur: qualis paroxysmus per duodecim circiter horas adfligit. Simulac ille invadit, lectum petere tenetur æger, seque quietum continere; quoniam ad levem corporis agitationem, cum crebrioribus vomitibus, majores junguntur præcordiorum anxietates. Reliquo tempore adest quidem aliqualis adpetitus, sed non nisi cibos coctu faciliores, jusculа, ova sorbilia, pultes ex oryza, milio, & lacte confectos, aut fructus horæos & varias olerum species cocta assumere potest: contra carnes, cumprimis infumatas atque pisces non solum magno aversatur fastidio, verum majores quoque ex illis sentit molestias. Si frigus admiserit corpori, aut vehementiori animi indulserit pathemati, protinus revocatur mali accessio; qua finita, satis bene habet, suoque commode fungitur officio. Quum meum peteret consilium, suasi, ut puram aquam simplicem cum quarta vini parte remixtam biberet, & ob alvi, de qua conquerebatur, segnitiem, infusum rhabarbarinum cum passulis interdum sumeret; præterea vero elixirio meo viscerali, cum extracto absinthii, & aliquot balsami vitæ guttulis permixto uteretur.

Epicrisis.

1) Gravia sunt, & innumera mala, quæ à potu frigido, improvide, & corpori calenti ingesto proficisci deprehenduntur. In hoc enim ægrotante inde pullulavit febris acuta, vomitibus stipata, qui posthæc, sanata febre, certis paroxysmis redeuntes, per integrum durarunt quadriennium.

2) Deinceps ex hac morbi historia adnotare licet singulare robustioris naturæ exemplum; quo noster ægrotus febrem acutam, cum deliriis, & procul dubio ventriculi inflammatione junctam, perque sex hebdomades inhærentem, adhibitis paucis medicinis superavit; quam vel centum alii, absque vitæ discrimine haud potuissent sustinere.

3) Notabilis quoque est, post hunc gravem morbum relicta febrilis illa periodica affectio, quæ rectissime dici potest emetica. Nam originem suam repetit ex ventriculo, a febre dicta acuta, debilitato, & per periodos spasmodica constrictione, per totum corpus propagata, affecto. Ubi iterum peculiaris, & quasi individualis naturæ vigor est attendendus; quo, salutari plane consilio, humores vitiosi, ob primarum viarum debilitatem in iis collecti, atque à sanguinea etiam massa ad eas conjecti, per vomitum expelluntur periodicum.

Observatio VII.

Vomitus à retropulso erysipelate lethalis.

Vir annorum L. à continuis mentis laboribus, ac lucubrationibus valde defatigatus, & ad cachecticam fere perductus constitutionem, catarrhisque & rheumatismis crebro obnoxius, novissime elapso autumno, post vehementiorem excandescentiam, præviis horripilatione, præcordiorum anxietate, & febrili æstu, gravi erysipelate, totam dextri pedis tibiam occupante, corripiebatur. Vocatus Chirurgus pulverem ex farina fabarum, cerussa, bolo rubro, & camphora paratum, pedi adplicabat; unde æstus tensivusque illius dolor evanescebat quidem; at anxiæ præcordiorum constrictiones, summa spirandi angustia, vomendi molesti conatus, ac denique, prævio magno spasmo, humorum limpidorum, ac pituitosorum vomitiones, presso sequebantur pede. Has accersitus Medicus speciebus de hyacintho, cum terra Catechu, & aliquot extracti anodyni granis maritatis sopire studebat: sed paullo post accedebat summa virium prostratio, per assiduas vigilias, & inquietudines mirum in modum aucta; mox excipiebat singultus, per biduum inhærens, & undecima demum die mors vitæ finem imponebat.

Epicrisis.

Vomitus hic est symptomaticus à materia erysipelacea ad tunicas ventriculi retropulsa, easque ad spasmos irritante suborius. Quemadmodum vero natura in rheumatismis arthriticis, ac erysipelaceis, noxium, & œconomiæ animali infensum humorem, maxime per corporis peripheriam evacuare annititur: ita quoque ad abigendas, quæ à repulsa tali acri materia proveniunt, molestias, nihil est convenientius, quam per antispasmodica & diaphoretica, eam ex loco, cui insidet, rursus excutere, & ad perspirationem disponere. Cui scopo obtinendo ego certe non præsentius liquore meo anodyno, liquori bezoardico nupto, unquam inveni auxilium. Contra vero nihil est perniciosius, quam ope adstringentium pugnare his in casibus, maxime omnium in corporibus, quæ impuris scatent succis, & virium insigni laborant imbecillitate: uti sunt senes, & gravi ac diuturno quodam morbo defatigati. Complures profecto novi, qui per intempestivum externorum usum, præsertim si interne copiosa refrigerantia, salina, purgantia &c. fuerunt adhibita, citra suam & Medici opinionem cito occubuerunt. Eandem quoque censuram meretur camphora, ejusque spiritus, in tumoribus erysipelaceis discutiendis,

aiendis, tantis nominibus à vulgo Chirurgorum pariter ac Medicorum undique deprædicatus. Quamvis enim non omnem in ejusmodi affectibus camphoratis derogem virtutem; attamen vel centies obſervavi, quòd ſi nimis mature, ubi in expellendo noxio humore adhuc occupata eſt natura, admota fuerint, vim exſeruerint repellentem, infelici ſæpius ſucceſſu. Nihilo tamen minus concedi optime eorum uſum poſſe cenſeo, ubi ad exitum properat affectus, eo quidem fine, ut partibus per decubitum materiæ debilitatis priſtinum reddatur robur. Quod diſcrimen ut probe obſervare diſcant omnes arti navantes operam, diligenter hortor.

Observatio VIII.

Vomitus ex anguſtia duodeni lethalis.

Vir ſeptuagenario major, nullis fere ob ſingulare naturæ robur per totam vitam ægritudinibus obnoxius, binis abhinc annis de dolore lumborum, inappetentia & laſſitudine cœpit conqueri. Hiemali ſuperioris anni tempore, ob cauſam coram judicio gerendam, Magdeburgum profectus; ob res ibidem non ex voto ſuccedentes, non modo perturbato fuit animo; ſed accedentibus etiam ſub gelidiſſimo cœlo crebris occupationibus, domum redux, ingenti virium languore, ciborum faſtidio, atque anxio & conſtrictorio circa dorſum & cordis ſcrobiculum dolore, cum horridulis & æſtuoſis, quæ alternabant, commotionibus ſtipato prehendebatur. Jungebantur inteſtinorum tormina, & contumax alvi obſtipatio; ac denique vomitio, qua cuncta & alimenta & medicamina reddebantur, accedebat. Dicebat enim æger, ſe intrinſecus infra ventriculum quandam perſentiſcere anguſtiam, quæ liberum ingeſtorum tranſitum impediendo, eorundem ad ventriculum regurgitationem efficeret: quod ſi vero, ex liquidis quædam in inteſtina deſcenderent, protinus imi ventris ſequi tormina. Præterea ſuperveniebat inquietudo continua; nec ulla, utut alias efficaciſſima remedia, emollientia & antiſpaſmodica, tam interna quam externa, quicquam ferebant levaminis; ſed vomitu, ſingultu & aphthia in œſophago & ore ſenſim invaleſcentibus, per quatuor fere menſes preſſus ægrotans, & tandem viribus carneque prorſus exhauſtus, diem obiit ſupremum.

Epicriſis.

Gravem hunc & immedicabilem affectum medici, vel ex calculo majori renibus inhærente derivabant, vel calculo cyſtidi, ac ductui felleo firmius impacto attribuebant, eo potiſſimum ſymptomate ducti, quo æger ſpaſmum & dolorem in dextro latere circa cordis ſcrobiculum percepit. Verum ego neutri harum cauſarum, deficientibus, quæ illarum præſentiam indicarent, ſufficientibus ſignis, ſubſcribere potui; ſed potius quandam inteſtini duodeni circa flexuram in fine ejus anguſtiam ac coarctationem, liberum ingeſtis ad inferiora inteſtina tranſitum denegantem, malo cauſam præbuiſſe autumavi. Hæc autem anguſtia ingenti frigori, ad dorſum penetranti, non minus ac graviori excandeſcentiæ deberi videtur. Ubicunque enim continuæ & quotidianæ ingeſtorum evomitiones infeſtant; cauſam harum non tam in humorum intemperie, quam potius in vitio partium ſolidarum, & potiſſimum in anguſtia canalis, ſive in principio, ſive in fine inteſtini duodeni, vel etiam in ileo ponendam eſſe, multis rationibus convictus credo. Neque enim mihi, nec aliis auctoribus deſunt exempla, quod in duodeno, ileo, vel alio inteſtino, diſſectis corporibus, calloſa quædam obturatio fuerit inventa; quæ dum tranſmittendis humoribus obicem ponit, & motus periſtaltici inverſioni anſam præbet, atrociſſima producit ſymptomata. Quemadmodum vero acre frigus ſenilibus corporibus generatim eſt inſenſiſſimum; ita præſertim ii, qui valetudinarii, & ſpaſmo obnoxii ſunt, à frigoris & venti aquilonaris ad lumbos acceſſu ſibi cavere debent. Ex anatomicis enim conſtat, quod circa initium lumborum ſitus & concurſus partium exquiſitiſſimo ſenſu præditarum reperiatur; quarum læſio, totam omnino vitalem œconomiam turbare poteſt & pervertere. Occurrunt nimirum ibidem ſita orificium ventriculi ſiniſtrum, tendines diaphragmatis, finis & flexura duodeni, flexura coli, plexus meſentericus magnus, & ramus arteriæ meſaraicæ: quorum omnium teneriori ſtructuræ frigus eſt inimiciſſimum.

CAPUT VII.

De Dyſenteria.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio dyſenteriæ.

AD ſpaſmodicos & convulſivos affectus ſummo jure etiam illa cruenta dejectio eſt referenda, quam, ſtrictius ſumto nomine, *dyſenteriam* vocant Medici, & quam per rheumatiſmum inteſtinorum cum ulcere CÆLIUS AURELIANUS, per febrim ad inteſtina converſam ſolertiſſimus SYDENHAM haud inepte cognominarunt. Ea enim reapſe nihil *eſt* aliud, quam *motus inteſtinorum periſtalticus, ab inhærente eorundem tunicis humore cauſtico, exulcerante, ad convulſivum uſque gradum auctus, crebram deſidendi cupiditatem, ipſamque frequentem ſordium mucoſo-bilioſarum, plus minus ſanguine, vel ſanie tinctarum dejectionem, cum vehementibus tormentis, ac febrili commotione ſtipatam inferens.*

§. II.

Differentia dyſenteriæ. 1) à diarrhœa.

Diſtingui meretur hæc adfectio ab aliis alvi fluxibus, utut torminoſis, quos vocare ſolent diarrhœas. Primum enim in his tormina tanta ferocitate in canalem inteſtinorum nunquam ſæviunt, quanta quidem in dyſenteria ſolet eſſe. Neque in illis cruenti rejiciuntur humores, ſed vel pituitoſi duntaxat, vel bilioſa colluvie permixti: qui à dyſentericis cruenti, ſanioſi, putridi, ac fœtidiſſimi redduntur. Qua deinceps ratione cholera diſcrepet à dyſenteria, ſequenti capite oſtendetur.

§. III.

2) à fluxu hæmorrhoidali.

Majori opus eſt judicio ad dyſenteriam à fluxu hæmorrhoidali, maxime torminoſo, diſtinguendam: ſanguis enim, qui ſub hoc effunditur, ſincerus plerumque exiſtit, & ſtercorum ſæpenumero comitatur dejectionem; cujus excretio tantum non ſemper inſigne ſanitatis poſt ſe trahit allevamentum. Contra vero in dyſenteria,

teria, sanguis inter atrocissima tormina, ac tenesmum molestissimum exprimitur dilutior, raro sincerus, sed potius cum materia saniosa, spumida, ac foetida remixtus, nec sui rejectione ullum virium relinquit incrementum; tantum abest, ut in pejus sensim ruat valetudo. Raro etiam ab hac cruenta dejectione febris abest rheumatica: & denique peculiare, quo grassari solet, tempus, illam simul distinguit ab hæmorrhoidali fluxu.

§. IV.

3) ab affectu, le mal de Paris dicto. Convenire porro cum dysenteria videtur, attamen ab illa discrepat affectus ille, qui Lutetiis Parisiorum endemius est, & quoscunque fere corripit advenas. Hic enim consistit in crebriori alvi dejectione, primum mucosa, deinceps cruenta; sed in eo differt à fluxu dysenterico, quod ei malignitate longe inferior, nec contagiosa, nec febre stipata sit; quolibet anni tempore invadat, & per longius tempus detineat ægrotantes, ita tamen, ut in publicum prodire, ac suis fungi queant officiis: quæ in dysenteria longe se habent aliter.

§. V.

Dysenteriæ distinctio in benignam & malignam. Ipsa vero dysenteria dividitur in *benignam* atque *malignam*. Illa diutius infestat, mitius decurrit, & minus est periculosa; hæc autem non modo contagiosam præ se fert indolem, verum exitiosa quoque symptomata; ut febrem mali moris, summam virium jacturam, exanthemata maligna &c. habet conjuncta, & ad summum ægros perducit vitæ discrimen. Non *2) in rubram & albam.* minus distinctio dysenteriæ in *rubram* & *albam* notari meretur; in illa humores cruenti; in hac saniosi, filamenta carnosa, & ulcerosis lineamentis, ab intestinorum tunicis abrasis, permixti rejiciuntur.

§. VI.

Subjecta dysenteriæ. Peculiaris profecto dysenteria morbus est, quippe qui rarissime sporadicus, sed utplurimum popularis existit, tumque varios malignitatis gradus exhibet. Neque enim ulli sexui, nec ætati parcit; sed tam fœminas, quam mares, tam infantes & pueros, quam adultos & senes infestat, adeo ut nec teneri lactentes, in ipsis adhuc degentes incunabulis, ab illius tyrannide sint immunes. Cumprimis autem malo huic sunt obnoxii plethorici, biliosi, & quorum ventriculus insigniori laborat debilitate; nec non eos gravius vexat, qui inordinata usi fuerunt diæta, fructusque horæos, immaturos præsertim ac fermentescibiles, larga comederunt quantitate. Præ aliis etiam dysenteriæ ferocitatem experiuntur, qui sese calefactos per noctes potissimum frigidiori exponunt auræ: unde militibus in castris degentibus maxime familiaris est, & audit castrensis; atque cum per Pannoniæ oras, sæpius & atrocius grassetur, quædam Pannonica solet adpellari.

§. VII.

Tempus, quo grassantur dysenteriæ. Attentionem quoque meretur ea tempestas, qua dysenteriæ stragem edere observantur. De qua si consulamus HIPPOCRATEM; ille *Sect. III. aph. 11. hiemem plus justo frigidiorem, & sicciorem, ver autem pluviosum & austrinum, æstatis dysenterias præcedere*; & *aph. 12. hiemem admodum austrinam, & pluviosam, ver autem siccum & aquilonium, iisdem producendis, maxime favere* scribit. Æstas huic malo opportuna deprehenditur ferventissima, sub cujus finem, & autumni initium, mense nimirum Augusto, & Septembri, ubi post summum solis fervorem, interdiu molestum, noctes frigidiores, ventisque borealibus foetæ sequuntur, malum excipit. Quare etiam, quo calidiores sunt regiones, eo frequentiores & graviores fovent dysenterias: unde eædem Ægyptis, Indis & Arabibus dicuntur endemiæ. Conf. BONTIUS *Lib. II. hist. nat. Ind. orient.* Præterea etiam mali moris dysenteriæ solent grassari, quando ingens muscarum, erucarum, aranearum, & aliorum insectorum copia in aere observatur.

§. VIII.

Qui hoc malo corripiuntur, ante plenariam illius eruptionem diu de corporis lassitudine, ventre tumido ac molestiis quibusdam in eo motibus conqueri animadvertuntur. *Historia morbi.* Quin imo jam à CÆLIO AURELIANO *Lib. IV. morb. chron. cap. 6.* olim observatum legimus, quod dysenterias plerumque vel diarrhœa, vel cholera, vel ventris tumor antecedat. Ipse morbus tantum non semper cum rigore febrili, aut saltem quadam corporis horripilatione incipit, quam calor, plus minus acris ac vehemens, cum pulsu celeri, ac intensa siti sequitur, totumque morbi decursum comitatur. Rigorem febrilem, aut antecedunt, aut certe mox excipiunt atrocia imi ventris tormina; tum alvus fit lubrica, atque primum contentæ in intestinis fæces, cruditates, mucosique humores; paullo post adiposi, ac fere oleaginosi succi, & denique spumescens materia, cum sanguine, vel sanie ulcerosa, ac pelliculis, filamentisque tunicaceis remixta, mole sæpius exigua rejiciuntur. Quibus saburra quadam onustus est ventriculus, illi nausesm, vomendi conatum, ipsosque vomitus pariuntur; & multos gravis cardialgia, & præcordiorum anxietas discruciat. Omnes adfligit perpetua desidendi cupiditas, & tantus ani tenesmus, ut non raro tædii plena sequatur ejusdem procidentia. Cunctas vero dejectiones, quæ sunt numerosissimæ, & antecedunt, & comitantur, & sequuntur crudelissima tormenta, non in uno loco fixa, sed per totum intestinorum canalem vago itinere progredientia; & sub quavis sede sentitur molestissimus omnium quasi viscerum descensus: *als wenn alles, was im Leibe ist, unten mit dem grössesten Schmertz heraus wolte.* Ad hæc perit omnis adpetitus, summa urget inquietudo, somnus præ dejectionum frequentia oculis eripitur, atque vires mirum in modum prosternuntur.

§. IX.

Hæc ordinaria sunt dysentericorum symptomata; quibus malo increbescente, nonnullis longe graviora junguntur. *Mali gravioris se-ries.* Namque quibusdam extremis frigescentibus, interiora uruntur, ardorisque & pulsationis perpetuus intestina torquet sensus. Accedunt singultus, sudores frigidi, vultus pallor, corporis macies, & inflammationes ac aphthodeæ faucium inquinationes. Quandoque, sed raro indolentium dysenteriarum casus occurrunt, ut in A. N. C. *dec. I. anno 11. obs. 43.* & ACT. MED. HAFFN. *vol. II. pag. 138.* Interdum, ubi ad extrema ventum est, omnis dolor simul & semel cessat, sitis veluti extincta perit, alvus præter voluntatem redditur, cum foetore excrementorum graveolenti ac cadaveroso, pulsus fiunt exiles, tumque mors procul

dubio

dubio sequitur. Notari adhuc circa dysenteriæ historiam meretur, quod sæpenumero contagiosa existat: sic enim ex solo sordium rejectarum odore, malum ad alios propagari, præter communem experientiam, insigni casu testantur A. N. C. *dec. II. ann. VI. obs.* 25. Quin lac etiam matrum dysentericarum infantibus eandem labem affricare, perhibent eadem A. N. C. *dec. II. ann. VI. obs.* 195.

§. X.

Sectio dysenteria peremtorum. Dum adhuc in historia dysenteriæ tradenda sumus occupati; utile erit, quasdam observationes de sectionibus dysenteria peremtorum proponere. Omnes itaque scriptores testantur, in ejusmodi subjectis intestina tam tenuia, quam crassa, vel inflammata, vel siderata, vel exulcerata, atque bile suffusa post mortem fuisse reperta: quemadmodum apud BARTHOLINUM *Cent. VI. hist.* 2. & BARBETTE *Lib. IV. cap.* 3. pluribus videre licet. Speciatim pylorum cum intestinis tenuibus inflammatum vidit JOH. DE LA MONIERE *tr. de fluxu dysenterico pag.* 4. Intestina tenuia exterius bile suffusa, atque livida, intrinsecus gangrænata, adnotarunt A. N. C. *dec. II. ann. VI. obs.* 104. crassa vero pari ratione livida, & gangræna affecta, observarunt PLATERUS *Lib. III. pag.* 875. & RIVERIUS *Cent. III. obs.* 2. Idem PLATERUS *mantiss. observ. pag.* 25. deprehendit, felleam cystidem bile protius vacuam; eadem vero tincta intestina ileon, atque colon, quæ intrinsecus multis scatuerunt ulcusculis. BONTIUS loco bilis in fellea capsula reperit liquorem chylo simillimum; bilemque porraceam & fere gramineam in persunctis hoc malo fuisse, testantur A. N. C. *Dec. II. anno VI. obs.* 104. Nec denique exempla desunt, quod in quibusdam intestina plane coalita fuerint, instar eorum, qui fumto perierunt veneno.

§. XI.

Dysenteriæ sedes. Ex his autem, cum morbi nostri symptomatibus rite collatis, statim adparebit, quænam vera illius sit sedes. Hanc enim constituit amplus intestinorum canalis; quæ, notante SYDENHAMIO *Sect. IV. cap.* 3. seriatim afficiuntur, donec tandem omnis mali vis in rectum decumbat intestinum. Nam hoc idem præ reliquis, & dolore morsicante, & molestissimo tenesmo, exercetur crudelissime. Neque vero negaverim, quin vicinæ partes, maximeque hepar ac biliferi ductus, per consensum etiam experiantur mali tyrannidem. Ipsa quod attinet intestina; determinari facile potest, quænam eorum potissimum discrucientur. Quod si enim proxime circa umbilicum atrox sentitur dolor; sique hunc tardior sequitur dejectio; certum est tenuia laborare. Quando autem ad epigastricam regionem, ubi colon situm est, aut hypogastricam, atque hypochondria torminum vis incumbit, ipsæque fæces brevi post rejiciuntur; crassa laborare, in aprico est. Ac ubi denique assidua fere, inanis tamen desidendi vexat cupiditas, aut mucus fere tenax, viscidus, paucus, acer, & virulentus promanat; ulcus in recto consistere intestino, vero videtur simillimum.

§. XII.

Intestinorum fabrica. Intestinorum quod attinet fabricam, non quidem nostri est loci, eam fusius explicare, multo minus eorundem varium situm, flexuras ac denominationes ample recensere; sed quædam duntaxat momenta, nostro scopo convenientia adnotabimus. Illa igitur tam gracilia, quam crassa componuntur, æque ac ventriculus, ex quatuor tunicis, quarum musculosa binis fibrarum, una longitudinali, altera spirali construitur seriebus, earumque ope motum perficit peristalticum. Nervea tunica vasis sanguiferis scatet copiosissimis, adeo ut tunicam constituere videantur peculiarem; interne vero quam plurimis obsita est glandulis, quæ per suos excretorios ductulos, ex massa sanguinea in cavum intestinorum assidue secernunt humorem setoso-mucaginosum, non illum modo, qui glutinis instar villosæ adhæreścit tunicæ, eamque pariter, ac substratam nerveam ab assumtorum acrimonia defendit; verum quoque alium, magis excrementitium. Notari enim probe meretur, quod humores, speciatim serosi, pro diversitate consistentiæ, in hoc vel illo loco, qui ratione magnitudinis pororum magnitudini excernendarum particularum proportionatus est, secernantur. Sic subtilior portio per cutis spiracula exhalat; paullo crassior ad renes defertur; & quæ spissior adhuc est, ad intestina, tanquam amplam crassarum sordium latrinam demandatur.

§. XIII.

His expositis, facilius jam erit, verum dysenteriæ genium introspicere, atque symptomatum eam concomitantium rationem suppeditare. *Formalis ratio, & causa proxima dysenteriæ.* Formalem illius rationem, motu peristaltico, ad summum & convulsivum gradum adaucto, & exacerbato absolvi, nemo est Medicorum, qui negaverit; quoniam atrocissima, & horrenda, quibus eo morbo correpti homines agitantur, dolorum tormenta id testantur clarissime. Neque ullus est, qui inficias iverit, quin causa dysenteriæ proxima, in humore quodam acerrimo, caustico, tunicas intestinorum vellicante ac stimulante consistat. Qualis autem hic humor proprie sit, & unde generetur; obscurum adhuc multis videtur, adeo ut in varias inde abierint opiniones.

§. XIV.

Veterum quam plurimi humorem illum colocynthidis naturam æmulari perhibuerunt: nec etiam, si effectus, quos sumta colocynthidis poma in corpus humanum edunt, quosque recenset STALPART van der WIEL *obs.* 41. cum symptomatibus dysentericis rite contulerimus, multum a veritate abludere videntur. *Auctorum opiniones de causis dysenteriæ materialibus.* Deinceps communis plerorumque sententia est, materialem dysenteriæ causam semper in cavo intestinorum contineri, & esse humorem acerrimum, ex fructibus horræis, maxime immaturis collectum, cum reliquis succis, præsertim biliosis confermentatum, atque nerveas tunicas vellicantem, arrodentem, & excoriantem. Verum, licet non negaverim, quin sæpissime hæc concurrat causa, eandem tamen semper & unice peccare, præter contagiosam dysenteriæ indolem, & illi refutant homines, qui nullis omnino assumtis fructibus, eo rapiuntur morbo & teneri infantes, ubera adhuc matrum sugentes. Quamobrem alii ad miasma quoddam confugerunt plane specificum, cujus ea esset indoles, ut in cavitate intestinorum cum bile potissimum confermentaret, tumque arroderet intestina. At nec huic in totum subscribere possum opinioni;

si

si vel id consideravero, quod nonnunquam tam acris per intestina effundatur humor, qui argentea corrodit vasa; inde vero nec tunicæ intestinorum excorientur, nec tam atrocia, uti in dysentericis, excitentur tormenta. Neque enim sufficiens est exceptio, ac si in dysenteria primum villosa abradatur tunica, tumque vellicetur nervea: siquidem id ipsum ab alio quoque acri humore posset fieri, & præterea experientia docet, tormina dysentericorum statim cum morbi initio, priusquam abradi potuit villosum involucrum, invadere.

§. XV.

Causa dysenteriæ materialis, & symptomatum ratio.

Quamobrem, meo quidem arbitrio, vera materialis dysenteriæ causa, cui crudelissima intestinorum tormina, & reliqua symptomata debentur, residet potissimum in vasis sanguineis, tunicam intestinorum nerveam obsidentibus; & est materia quædam seroso-lymphatica mucescens, & cum particulis salsis, acribus, ac sulphureis, in massa sanguinea fluctuantibus, in lentum ac causticum magma coalescens; & interdum cum miasmate quodam peregrino, ab extra corpori illato, permixta. Hæc enim motu quodam febrili, à constricto corporis ambitu, ad nerveum intestinorum canalem, vasculis sanguiferis plenum delata, partim acrimonia sua tunicas sensibiles nimium vellicat, rodit, & ad torminosas constrictiones proritat, partim lentore suo vasa, quibus inest, insigniter, & ad rupturam usque distendit. Unde convulsionum patet origo, atque torminum; quæ eo redduntur atrociora, quo plus acris saburræ in ipsa cavitate intestinorum simul continetur. Sub tantis autem illorum contractionibus non fieri potest, quin, quæ intus hærent, omnia effundantur. Postquam enim, quæ ex cibis relictæ adhuc restant cruditates sunt eliminatæ, continuante spasmo, ipsa mucago, villosam obducens tunicam, vi abraditur, & cum stillante ex intestinorum glandulis humore, plus nimus noxio, in subpinguis ac oleaginosi muci forma exprimitur. Dum vero hæc fiunt, & per consensum ductus quoque biliferi, cum cystide fellea vehementer concutiantur: hinc omnem suam bilem effundunt in canalem intestinalem, quæ cum reliquo muco per alvum redditur. Præterea perseverante membranacei istius canalis distentione, comprimuntur vasa sanguifera, cruore eo compulso, jam turgida; impeditur sanguinei laticis per venas regressus; ejusdem, perennante à tergo adfluxu, fit stagnatio; & demum vel perruptio, ac extravasatio in intestina, unde stercora cruore tincta apparent, vel periculosa eorundem suboritur inflammatio, ardoris perpetui, ac pulsantis sensu doloris internoscenda. Hæc inflammatio aut in ulcus saniosum abit, ipsam villosam depascens tunicam, tumque sanies ulcerosa cum carneis dejicitur filamentis; aut plane in gangrænam, & funestam desinit sphacelationem; qua præsente omnis dolor perit, & dejecta fœtorem spargunt cadaverosum.

§. XVI.

Causæ procatarcticæ sitæ sunt 1) in tempestatis ratione.

Quæ cum ita sint, explorandæ jam veniunt procatarcticæ causæ, quæ producendo noxio humori, dysenteriæ causæ, sunt opportunæ. Atque tres earum potissimum classes esse statuo, quarum prior in ipsius tempestatis consistit ratione. Si videlicet æstas antecessit ferventissima ac siccissima; sub ejus finem, ubi plerumque post intensissimum, qui per diem est, solis fervorem, noctes sequuntur frigidiores, grassantur dysenteriæ; quales à nimia aëris siccitate subortas describunt A. N. C. *dec. II. anno IV. obs.* 24. Tum vero malum ea potissimum invadit subjecta, quæ per diem justo vehementius calefacta, sudoreque diffluentia, noctu auram frigidiorem, corpori minus tecto liberius admittunt. Cujus rei clarissima quoque est ratio: per diuturnum enim aëris fervorem ac siccitatem, massa sanguinis insigniter resolvitur, colliquescit, & sudor promanat copiosus, unde tenuiores, fluxiles ac blandi succi dissipantur, quibus orbati reliqui humores mucescunt, acres, impuri atque sulphurei redduntur, & ipsa debilitantur corpora. Quod si igitur corpori, ita constituto, nocturnus aër, qui asperior est, liberalius admittatur; constringitur inde cutaneus cortex: difflatio ulterior sordium adhuc tenuiorum ac sulphurearum præpeditur; & hinc illæ cum mucescente lympha coëuntes, in lentum & acerrimum abeunt crama, quod febrili motu ad intestina, tanquam amplissimum mucidarum sordium colatorium, delatum, parit dysenteriam. Tali quoque ratione castrensis generatur dysenteria; & omnino absque miasmatis cujusdam maligni externique concursu evenire potest.

§. XVII.

2) in miasmate contagioso.

Quando vero cunque recensitæ aëris constitutioni accedunt quædam virulentæ indolis exhalationes, quæ alteram causarum procatarcticarum classem constituunt: tunc nascuntur dysenteriæ epidemicæ, plus minus malignæ, ac contagiosæ; quales descriptas lege apud BARTHOLINUM *Cent. II. hist. anat.* 65. AMATUM LUSITANUM *Cent. III. cur.* 90. WILLISIUM *in pharm. rat. P. I. pag.* 119. *& la* MONIERE *tract. de fluxu dysenterico*, nec non SENNERTUM *in praxi Lib. III. part. II. Sect. II. cap.* 7. Ejusmodi lues epidemicæ longe lateque sæpius vagantur, & longum terrarum occupant tractum: quid? quod FERNELIUS *de abd. rer. cauf. L. II. cap.* 13. meminit dysenteriæ anno 1538. per universam Europam populariter grassantis. Generantur vero talia miasmata vel in ipso aëre, ex malignis terrarum effluviis, ac peculiari ventorum constitutione; tumque per inspirationem hauriuntur, & intra corpus suscipiuntur: vel etiam cum cibis, maxime oleribus, ac fructibus horæis, venenata rubigine, vel infectorum, quæ tum temporis copiosissima in aëre observantur, malignis ovulis obductis assumuntur, & cum chylo massæ sanguineæ permiscentur. Notari vero meretur, in tali aëris constitutione, suscepta quandoque contagia per aliquod tempus intra corpus delitescere; & expectare duntaxat causam quandam occasionalem. Quamobrem sæpissime mihi adnotare licuit, quod tum temporis levissima intestinorum stimulatio, vel sumto purgante excitata, protinus efficiat dysenteriam. Debetur porro malignis istis effluviis, ex corporibus dysentericorum vel per stercora, vel lac, vel sudorem exhalantibus, contagii, causa atque origo.

§. XVIII.

3) in perverso ac nimio fructuum horæorum usu.

Tertiam causarum procatarcticarum classem exhibent, largius comesti fructus, maxime si immaturi fuerint, vel potus fermentativi desuper ingerantur. Ex his vi nociva eminent cerasa dulcia, mala persica, pruna, maximeque flava

flava illa, quæ vocant *die Spillinge*, quorum frequentem noxam præter alios oſtendit FORESTUS *Lib. II. obſ.* 23. Huc quoque pertinent potus fermentativi, minus defæcati, ut muſtum, vel cereviſiæ, quæ tum temporis ob nimium ſolis ardorem, plerumque male conſtitutæ, & vel recentes, impuræ, craſſæ, multiſque fæcibus refertæ, vel minimum aceſcentes ſunt, & copioſius bibuntur. Namque ejuſmodi ſubjecta, acri fermentante ſucco prædita, ſi in duodeno cum bile commiſceantur, acriorem cum ea ſubeunt confermentationem, ex qua non modo vapores tenuiores acerrimi, intra humorum maſſam rapti; verum etiam ſordes reſultant craſſiores quidem, ſed cauſticæ indolis, quæ intra canalem inteſtinorum remanentes, nervoſam eorundem tunicam acerbe rodunt, atque tormina mirum in modum exaſperant. Huic potiſſimum ſaburræ, in ventriculo ac duodeno ſtagnanti, debentur nauſea, vomendi conatus, ipſæque vomitiones, quæ junguntur interdum dyſenteriæ: à quibus ſymptomatibus immunes ſunt, qui abſque hac concomitante cauſa hunc morbum incurrerunt; ſicuti teſtantur dyſenteriæ anno 1726. noſtris in locis graſſatæ, quæ cum menſe jam Junio, ubi nulli nec maturi, nec immaturi adhuc fuerunt fructus, ſuam tyrannidem exercuerunt, a vomitionibus vacuæ extiterunt, quemadmodum in diſſertatione de iis conſcripta fuſius oſtendi.

§. XIX.

Momenta quædam circa hanc cauſam. Circa hanc vero cauſam, notanda adhuc veniunt quædam momenta, nimirum 1) quod omnino ſolæ ſufficiant ad generandam dyſenteriam, quando videlicet vapores acriores, ex fructuum dictorum cum bile in ventriculo facta confermentatione reſultantes, in maſſam humorum abripiuntur, qui laudabiles ſuccos corrumpendo, ad producendam materiam, dyſenteriæ genetricem diſponant. Hæc vero, concurrente, tanquam occaſionali cauſa, inteſtinorum à ſaburra iis infixa ſtimulatione, motu quodam febrili ex ambitu corporis ad dictum canalem membranaceum devolvitur. 2) quod tali in caſu ventriculi ac inteſtinorum accedere debeat quædam imbecillitas. Hinc enim ratio reddi poterit, cur multi fructivori a dyſenteria ſint immunes, curque è contrario alii, qui illis fructibus aut plane non, aut ſaltem parcius veſcuntur, eo rapiantur morbo. Quod ſi enim firmius fuerit primarum officinarum robur, commiſſi etiam errores facillime corrigentur, & noxia ſaburra vegete proſcribetur: at, qui debiliori earum partium tono, acidaque jam ſaburra, iſtius fidiſſimo comite, ſunt inſtructi, deliciarum ſuarum graviſſimas utique luere coguntur pœnas. 3) ſæpiſſime vero fructuum horæorum, ac potuum fermenteſcibilium immodicus uſus, tanquam concomitans dyſenteriæ cauſa venit conſideranda; ita ut principalis vel à prohibita tranſpiratione, vel ſuſcepto contagio repeti debeat. Tum vero mali ſymptomata, unita binarum cauſarum vi, mirum in modum exaſperantur.

§. XX.

Prognoſis dyſenteriæ. Quibus ita præmiſſis, ad tradendam gravia ac truculenti noſtri mali accedamus prognoſin. Dyſenteriæ igitur puerperis evenientes, ſunt periculoſæ; iiſdemque ſenes ac pueri frequentius pereunt, quam qui in media ſunt conſtituti ætate. vid. HIPPOCRATES *ſect. II. textu* 30. SENNERTUS *L. III. pag.* 243. Ubi malum cachecticos, ſcorbuticos, phthiſicos corripit, aut debiliores, & qui diuturnis animi perturbationibus ſe macerarunt, plerumque conclamatum de iis eſt: iis quoque periculum minatur, quorum inteſtina lumbricis obſidentur. Quæ dyſenteria cum vomitu ſe exſerit, & cui ſingultus accedit; magnum metum incutit, & periculo inflammati ventriculi terret. Neque minus mali eſt ominis, ubi excrementa viridia, nigra, & admodum graveolentia obſervantur, & veluti carunculæ dejiciuntur, notante HIPPOCRATE *ſect. IV. aph.* 26. nam ulcus inteſtinorum deſignare ſolent. Quo magis vero, vel minus exulcerata ſunt inteſtina, eo gravior vel mitior eſt affectus. Peſſimum porro indicium eſt, quando inſuſa clyſmata mox iterum relabuntur, aut anus tam arcte clauſa exiſtit, ut nihil poſſit ingeri: namque illud paralyſin inteſtinorum, maxime recti; hoc vehementem ſpaſticam ejuſdem ſignificat ſtricturam. Nihil etiam boni expectandum, ſi pulſu debiliori exiſtente, externa frigent, interna uruntur, aut his nullus ineſt doloris ſenſus; mentis alienatio, faucium inflammatio, aphthæ, aut paralyſis totius œſophagi præſto eſt, ut aſſumta cum murmure delabantur. Illud quoque ſcire refert, malum hoc nunc celeriter moveri, & ſi febris maligna præſertim ingraveſcat, ſæpe intra dies ſeptem vel novem vel quatuordecim necare; modo in plures, & ad quadrageſimum, ac ultra produci; longoque tempore, cum inveteravit, aut tollere hominem, aut etiamſi finiatur, excruciare, uti obſervavit CELSUS *Lib. IV. cap.* 15. nec non ſæpius in hydropem ac lienteriam abire, advertente HIPPOCRATE *ſect. VI. aph.* 63. quin & in cœliacam non raro, tabem ac hecticam inſanabilem mutari.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Vix morbus eſt quidam, ad cujus rationalem curationem, majori opus eſt medentis judicio, quam quidem noſter dyſentericus. Quam plurima enim ſunt remediorum genera, quæ in illo commendantur; quæ vero non in omnibus ſubjectis eandem exhibent utilitatem; tantum abeſt, ut quæ huic proſunt, illi graviter nocere non raro deprehendas. Generatim hæ fere ſunt medendi indicationes, ut *primum* materia noxia, acris, cauſtica, qualiſcunque fuerit, attemperetur, ac per emunctoria ipſi convenientia proſcribatur; *deinceps* truculenta inteſtinorum tormina, ac feroces ſpaſmi conſopiantur; & *denique* ipſi inteſtinorum ſubſtantiæ, vel exulceratæ, vel nimis debilitatæ convenientibus ſuccurratur præſidiis.

§. II.

Evacuantium ac alvum purgantium uſus. Quod ad priorem attinet indicationem; circumſpicere oportet prudentem Medicum, num craſſiores in alimentari canale ſubſiſtant cruditates, quas partim commiſſus antea in victu error, & ingeſta fructuum horæorum colluvies; partim nauſea, cardialgia, & vomendi conatus indicabunt. Quo in caſu multis laudibus radicem Ipecacuanhæ extollunt Medici; ſi in morbi initio ad ſcrupulum unum vel drachmam dimidiam, cum lapidibus cancrorum maritata, hauſta deſuper larga aquæ tepidæ quantitate, exhibeatur, & ejus ope vomitus cieatur, interdum iteran-

iterandus. Neque vero minus per inferiora educere convenit saburram acrem & crassam; & quidem felicissimo cum successu, per rhabarbarum in pulvere datum, & cum absorbentibus permixtum: quippe quod post detergentem ac laxantem effectum, vi quoque blande roborante, & leniter tonica intestina solatur. Nec parum utilitatis exhibent pilulæ balsamicæ, ad BECHERI, STAHLII, vel meam mentem paratæ, cumprimis si cum extracto rhabarbari commisceantur.

§. III.

Acrimonia intestinorum demulcenda.

Præterea operæ est pretium, saburræ intestina occupantis acrimoniam, & rodentem causticam indolem delinire ac demulcere. Quo quidem fine intus exhibenda sunt mucilaginosa, oleum amygdalarum dulcium recens & sine igne expressum, sperma ceti recens minus rancidum, decocta hordei, avenæ, rasuræ cornu cervi, radicis scorzoneræ, chinæ &c. emulsiones ex amygdalis dulcibus, pineis, & aquis diapnoicis paratæ; atque etiam serum lactis dulce ad meam confectum methodum, nec non fons Selteranus lacti nuptus asinino. Hæc enim & acrimoniam involvendo, & lubricas reddendo vias, votis faciunt satis: quem etiam scopum explent, simulque sordes ex crassis potissimum intestinis educunt, clysteres pure emollientes, quos ex aqua hordeacea cum surfuribus decocta, ex sero lactis dulci, vitello ovi, oleo chamæmeli, amygdalarum dulcium, ac sevo hircino parare decet.

§. IV.

Diaphoresis promovenda.

Insimul quoque ad impuritates subtiles, plus minus malignas ac contagiosas, in massa sanguinis adhuc fluctuantes, attemperandas, pariter ac per corporis peripheriam educendas, febrimque conjunctam mitigandam, multa impendenda est cura; quoniam hac ratione affluxus talium sordium ab intestinis revocatur. Et hoc nomine insignem laudem merentur absorbentia, cum fixis diaphoreticis mixta. Sic parari possunt pulveres ex cornu cervi philosophice præparato, usto, ebore fossili, terra sigillata, bolo armena, antimonio diaphoretico, item martiali, succino, lapidibus cancrorum, coralliis rubris, matre perlarum, & præsertim crystallo montana; quibus urgente nimio æstu ac siti, nitrum refracta dosi, & ad refrænandum dolorum impetum, cortex cascarillæ, aut unum alterumve theriacæ cœlestis granum pro dosi unica adjici potest. Cumprimis vero in expellendo miasmate maligno, per contagium admisso, camphora dimidii duntaxat grani pondere cum nitro & absorbentibus mixta, præclaram, ac excellentem possidet efficaciam.

§. V.

Motus offrenes sunt coercendi.

Proinde dictis hisce remediis, ad explendam secundam indicationem, & coercendos motuum nimios tumultus, interponi debent tutiora anodyna, & mitiora subadstringentia. Ex his vulgatissima sunt theriaca cœlestis, aqua theriacalis, diascordium FRACASTORII, pilulæ de styrace, de cynoglossa, & WILDEGANSII, nec non laudanum liquidum SYDENHAMII. Longe vero tutiorem & præstantiorem effectum quam plurimis in casibus exhibuit liquor meus anodynus, cum refracta balsami mei vitæ parte remixtus; quem ter vel quater de die ad guttas viginti, summo cum fructu porrigere suevi. Hunc quoque ob antispasmodicam virtutem referri merentur, aquæ destillatæ liliorum convallium, florum sambuci, tiliæ, aurantiorum, menthæ, cerasorum nigrorum, ex quibus commendati superius pulveres propinari possunt. Neque etiam externorum paregoricorum usus insuper est habendus, ex quibus, si efferata sit torminum vehementia, *linimentum* componi potest, quod v. g. *olei liliorum alborum unciam unam, menthæ destillati, absinthii quod est magnum anodynum, nucistæ, carvi ana drachmam semis, camphoræ scrupulum* habeat. Quod abdomini inunctum egregia ac secura virtute sistet intolerabiles dolores: quo subinde reliquis medicaminibus causa materialis eo commodius oppugnari, eoque felicius debellari queat.

§. VI.

Quæ tertiæ satisfaciant indicationi.

Educta sic noxia materia, & conquiescentibus spasmis, succurrendum est læsis intestinis: quorum si quædam adhuc restiterit exulceratio, præter internorum abstergentium continuationem injiciendi sunt crebro clysteres ex sevo hircino, cervino, vitello ovi, terebinthina, & balsamo *Locatelli* commixti. Plerumque tamen superato morbo restat adhuc intestinorum atonia; cui mederi licet exhibitione remediorum roborantium: ex quibus eminent cortex cascarillæ in essentia, pulvere, & extracto aquoso datus, sive etiam cortex chinæ, cum extractis abstergentibus ac roborantibus in electuarium redactus: aut elixir nostrum viscerale, vel essentia corticum aurantiorum, cum essentia gentianæ rubræ & succini permixta. Non contemnendum quoque præstabit externe usum spiritus vini rectificatus, vel aqua Reginæ Hungariæ aut spiritus florum chamomillæ Romanæ cum oleo menthæ destillato decenter mixtus.

§. VII.

Quale regimen sit observandum.

Vix autem votis respondebunt allegata præsidia, nisi accuratum regimen, victusque pertinax accesserit observatio. Cumprimis aëris caloris que æqualis semper temperies conservari debet: sicuti enim omnis refrigeratio, sive per admissum ab extra frigus, sive per ingestos gelidiores potus, certissimum minatur damnum: ita quoque nimius calor & exæstuatio, & per conclavia valde calefacta, & per multam lectorum, stragulorumque impositionem, æstum febrilem & anxietates adaugendo, nunquam noxæ gravioris expers est. Quamobrem dysenterici se quietos, animique tranquillitati sedulo studentes, in temperato & lecti & conclavis calore continere debent. Potus oportet esse tepidos; nec convenit ulla cerevisia, sed potius decocta gelatinosa, infusa theiformia, serum lactis, & sub finem morbi, ad intestina roboranda, haustus vini generosi. Victus sit facillimus, cibique non nisi molles conveniunt, ex quibus oryza, ac vitelli ovorum merito suo extolluntur: nec laude carent juscula, ex carne vitulina, gallinarum, radicibus scorzoneræ, cichorei, chinæ, succo plantaginis & cancris contusis parata; qui à nonnullis ad consolidanda intestinorum ulcera, magnis extolluntur encomiis.

§. VIII.

Præservatio.

Præservatio hujus mali, ubi illud est epidemicum & contagiosum, fit, quando quis excessus omnes & subitas aëris mutationes effugiat & provida eos qui hoc malo laborant evitet.

Certius

Certius ab eo, quod ex aliis originem trahit caussis, se omnino præservare poterit; qui aëris injurias vitaverit, a nimio & perverso fructuum horæorum, præsertim immaturorum usu abstinuerit, ac alvi perpetuam libertatem conservaverit. Cumprimis eo, quod dysenteriæ grassantur tempore, noctu corpus in lecto probe tegendum, ne prohibeatur transpiratio: & si corpus purgandum est, caveatur probe, ne id fiat acrioribus purgantibus; quippe quæ, uti superius dictum est, excitando contagio, ipsique morbo producendo, caussam sæpenumero præbent opportunissimam.

CAUTELÆ, ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautela circa opiata & adstringentia. Omni in dysenteria summa cum cura à crassis opiatis, adstringentibus, & stypticis abstinendum est; quoniam hæc in pejus malum provehunt, tantum abest, ut illud allevent. Namque si in morbi initio dentur, intus retenta caussica materia, summas præcordiorum anxietates, singultus, aphthas, & periculosas inducunt inflammationes; in vigore morbi, & ubi nimium fractæ fuerint vires exhibita, facile fiunt necrotica, & præsentem inflammationem in lethalem commutant sphacelum: conf. THONERUS *obs. Lib. III. obs. 8. pag.* 167. M. N. C. *dec. II. anno III. obs.* 88. Denique eadem morbo adulto, & declinante propinata, affectus spasmodicos, oedematosos, languores, atque febrim relinquunt: GALENUS *Lib. II. simpl.* 12. & 14. auctor est, dysenteriæ intempestive cohibitæ successisse melancholiam, & quod HOLLERIUS *in schol. p.* 353. observavit, epilepsiam, pleuritidem, & ut MARTINI *de morb. mes.* testatur, inflammationes & abscessus mesenterii, ac plura graviora incommoda, mortemque ipsam accelerare, ut multis ostendi exemplis posse scribit CRATO *consil.* 22. *Lib. V.* Quo quidem in casu operæ pretium est, infusis ano clysteribus, cohibitas dejectiones revocare, & internis absorbentibus ac diaphoreticis fixis imminentem præcavere inflammationem.

§. II.

Circa anodyna externa. Neque vero intelligi debent ex animali regno deprompta remedia, quæ sedativa & anodyna, eaque tutissima virtute his in morbis se commendant. Ex horum numero sunt spina & hepar viperarum, rasura dentis hippopotami, manati, priapi ceti, pulvis secundinæ humanæ exsiccatæ: quippe quæ si cum lenioribus bezoardicis combinentur, ad sopiendas spasticas & convulsivas intestinorum stricturas, præclaros edunt effectus.

§. III.

Circa laxantia, & purgantia. Quamvis blandâ laxantia, & alvum lenientia in dysenterico fluxu egregium levamen ferre deprehendantur: cautissime tamen cum iis mercari oportet. Namque primum acriora purgantia, ex jalappinis, scammoniatis, colocynthide &c. parata, exacerbando spasmodicas motiones, vim veneni exserunt; id quod etiam de mercurialibus valet. Unde non mirari satis possum, quosdam, & præsertim BOYLEUM *de S. M. V. pag.* 52. mercurium dulcem in dysenteria commendare: quippe quæ ejus est indolis, ut ab admixtione salium acriorum, quæ in nostro morbo larga præsto sunt quantitate, causticus reddatur. Nec etiam laxantia, quæ dulcia sunt, & facile fermentationem subeunt, hoc in malo conveniunt: unde omnino à decoctis prunorum, foliorum sennæ, syrupisque laxantibus abstinendum erit.

§. IV.

Specialim circa pilulas polychrestas. Quanquam pilulæ polychrestæ, & temperate balsamicæ, leniter evacuando & corrigendo, primis morbi diebus, parciori & iterata dosi exhibitæ, egregiam afferunt utilitatem: attamen ab iisdem, ubi morbus in plethoricis cum magno æstu, pulsuque celeriori invadit, sæpius notabilem observavi noxam. Tunc enim consultius est, ab omnibus, quæ vel levissime humores commovent, abstinere laxantibus; & potius decocto, quod ex sero lactis, tamarindis, rhabarbaro & manna conficitur, blandam moliri vacuationem. Præterea, ubi morbus statim ab initio, atrocioribus imi ventris cum torminibus incidit; ego solitus sum, anodynum evacuanti nuptum exhibere; eoque nomine pilulas aloephanginas, vel, quod melius, *Becherianas* æquali pondere cum massa pilularum de styrace remixtas, convenienti dosi bis vel ter intra nycthemeron, summo cum fructu propinare.

§. V.

Circa mannam in fine morb. datam. Neque raro observavi, infusum laxans mannatum, finito jam penitus, qui diutius adflixit, morbo, sublatisque gravioribus symptomatibus usurpatum, tormina & alia sonica mala revocasse. Caussa talis modi catastrophes procul omni dubio in toni intestinalis, qui per violentos spasmos valde dejectus fuit, destructionem collocanda est; qua eadem facile irritari possunt. Idcirco congruis roborantibus deperditum illud robur instaurare convenit.

§. VI.

Circa radicem ipecacuanhæ. Radix ipecacuanhæ, quæ pro specifico antidysenterico a multis habetur, vid. M.N.C. *Dec. II. anno X. obs.* 115. non omnino suo caret usu; licet etiam sæpissime sinistros producat effectus. Utilissime adhibetur in subjectis robustioribus æque ac humidioribus, veluti sequior est sexus; deinceps operæ pretium exhibet, ubi magna cruditatum illuvies primis inhæret regionibus, vel miasma contagiosum receptum est, & hinc nausea, vomendi conatus, præcordiorum anxietas, & dolor gravativus infestant. Tum vero primis statim diebus hoc remedii genus porrigere expediet; & ejusdem usui, si plethora & febris urget, phlebotomiam præmittere. Quod si autem, morbo existente adultiori, post jam factas crebro dejectiones mucidas pariter ac sanguinolentas exhibeatur; sistit quidem eas aliquantulum, sed majores parit circa præcordia anxietates; ut sæpius clysterum emollientium ope alvinam excretionem revocare, necesse sit. Præterea hanc radicem commodissime ad drachmam dimidiam cum decocto laxante, ex manna, rhabarbaro, & tamarindis parato exhibere licet, si magna cruditatum primas vias obsederit copia.

§. VII.

Circa salia media. Summo quoque studio fugienda sunt illa remedia quæ intestina magis stimulant; veluti sunt cuncta salia, neutra ac digestiva, tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, salia thermarum &c.

&c. Nihilo minus nitrum, nec non sal prunellæ, quod præsertim RIVERIUS magnis extollit laudibus, ob vim refrigerantem atque temperantem quandoque commendari, & absorbentibus immisceri meretur pulveribus, utique, si æstus cum siti nimium urgeant, & subjecta cholericæ, biliosæque sint constitutionis.

§. VIII.

Circa venæ sectionem. Communis multorum Medicorum ipsiusque HIPPOCRATIS & GALENI it. MARTIANI *comment. in libr.* HIPPOCRATIS *de ratione victus in acutis pag.* 415. est opinio, alvo fluente non detrahendum esse sanguinem; & pro generali quidem in nostris regionibus monito practico id ipsum haberi potest. Verum ego multiplici ductus experientia statuo, quod in subjectis valde plethoricis, diætæ vinosæ adsuetis, si dysenteria cum febre continua corripiantur, omnino perquam sit necessarium, venam ab initio morbi secare. Nam vanus est metus, sanguinis missione vires imminui; & quum non modo plerique dysentericorum ex inflammatione intestinorum moriantur; verum quoque plethorici, si continuis infestentur febribus, non nisi ob nimiam sanguinis molem, ad stases, gangrænam, & sphacelum disponentem pereant: non certe convenientius in his periculis antevertendis, venæ sectione reperitur præsidium. Neque desunt testimonia scriptorum probatissimorum, qui hoc remedii genus insigniter commendarunt. Sic JULIUS CÆSAR CLAUDINUS *Resp. VI.* se plures dysentericos venæ sectione curasse perhibet: quales etiam observationes RIVERIUS *Cent. II. obs.* 37. & 41. AMATUS LUSITANUS *Cent. II. obs.* 48. ALTIMARUS *de medendis hum. corp. malis cap.* 74. BOTALLUS *Cap. IV.* SYDENHAM *Oper. med. Cap. de dysent. pag.* 111. & ex recentioribus PASCOLI *in opp. suis pag.* 190. recensent notatu dignissimas.

§. IX.

Circa diaphoretica præservandi gratia data. In dysenteria per castra maligne grassante à perito castrensi Medico relatum mihi est, præsente contagii suspicione, & non ambiguis illius signis, diaphoreticum *ex cornu cervi usti, & philosophice præparati, antimonii diaphoretici, salis volatilis cornu cervi, & croci ana granis decem* confectum, & cum calido sumtum vehiculo, corpus ad sudorem disponendo, desideratissimum & incomparabilem edidisse effectum, adeo ut post repetitas aliquot doses, in prima uti dicunt herba, perniciafis mali vis fuerit suffocata. Quod remedii genus, ubi sordibus primæ viæ scatent copiosis, post opportunum evacuans demum exhibere, mea quidem sententia longe securius foret.

§. X.

Circa calidiora alexipharmaca. Communis clinicorum, isque pessimus hoc loco taxandus est error, cum ad atrocis nostri morbi curationem, remediis alexipharmacis & theriacalibus, veluti sunt electuaria ex diascordio, theriaca *Andromachi*, mithridatio, pulvere pannonico rubro concinnata, essentiæ alexipharmacæ, tincturæque bezoardicæ, immoderatius utuntur. Vidi sæpenumero à nimium exhibitis, in dysenteria populariter grassante, ejusmodi remediis calefacientibus, & exsiccantibus, symptomata fuisse exasperata, cum auctis interno æstu, febre & siti. Namque ipsa quoque dictitat ratio, ejus generis sanguinem commoventia minus convenire in morbo, qui ab interno diuturniore æstu, humores dulces ac temperatos in biliosos & salino-sulphureos commutante, suam trahit originem.

§. XI.

Circa mucilaginosa. Plures porro Medicorum in dysenteria ad coercendam humorum acrimoniam, ulcerum pravitatem leniendam, & corrosam intestinorum substantiam consolidandam, remediis glutinosis & mucilaginosis, tam interne, quam externe per clysteres potissimum nimium uti solent: Talia sunt lac variorum animantium, decoctionea pedum vervecinorum, solutiones tragacanthæ, gummi Arabici, & gelatinæ animantium, sperma ceti, radix consolidæ majoris. Quamvis vero haud in totum improbari queant hæc remedia; monendos tamen esse duco Medicos, ut in illis adhibendis cauti procedant, modumque servent. Nam fluida hæc glutinosa per anum admissa faciunt lentorem, ulcera magis fœdant, & cicatrici resistunt; efficiuntque sæpius, ut compresso alvi profluvio, veneris colluvies magis cumuletur, & fermentando graviores spasmos inducat ac tormina.

§. XII.

Circa lac, & serum ejus, potumque dysentericorum. Lac quod attinet, illud solum, maxime si acida in primis viis abundet saburra, ob coagulum quod ibidem facile subit, & inde metuenda symptomata non convenit in dysenteria. Verum idem coctum & cum aqua pura fluviali vel fontana, vel etiam acidulis Selteranis mixtum, aut serum lactis, quod jam HIPPOCRATES laudavit, ob vim sitim & æstum temperantem, & acrimoniam humorum aliquantulum obtundentem, multam meretur commendationem; id quod etiam RAYMUNDUS à FORTIS *Consult. cap. II. pag.* 245. & SYDENHAMIUS *Oper. med. pag.* 115. egregiis suadent elogiis. Præterea etiam aqua pura fontana, cum unicornu, aut cornu cervi usto, aut boli quadam specie cocta, vel chalybeata, junioribus æque ac adultioribus, ad sitim & æstum exstinguendum, & acres humores diluendos, potum præbet omnibus præstantiorem. Pertinet huc etiam decoctum SYDENHAMII ex aqua fontana, cornu cervi usto, mica panis similaginei cum facchаro paratum. vid. *Opusc. ejus p.* 228. Nec ignotum est, quam celebres, & multis experimentis in curanda dysenteria adprobatæ sint aquæ in Italia, Tetutianæ dictæ, item Villensis, Montiscadinæ &c. de quibus legi meretur FALLOPIUS *de thermis*, & CÆSALPINUS *in quæst. med.* 21. *l. II. de medic. facult. cap.* 10. Præstans porro nostrarum usus est acidularum, quibus curatam dysenteriam vide in A. N. C. *dec. I. anno II. obs.* 213.

§. XIII.

Contagium præcavendi modus. Quum nullum morbi genus tam fœtidum, tam sordidum, tam abominabile, quodque tam putridis exhalationibus aërem inficiat, & conspurcet, quam ipsa dysenteria sit, videndum est, ut non in ipso conclavi, in quo degit æger, verum potius vicino, si vires patiantur, moderate calido fiant dejectiones, hæque statim removeantur. Non minus suffimigiis est mastiche, & succino, noxia aëris corrigenda est qualitas; quo etiam fine in omnibus contagiosis morbis appendendam collo camphoram, modo ægrotantes ejus odorem ferre queant, admodum commendare solitus sum. Ubi vero vires permittunt è lectis surgere, consultum erit, vas quoddam, reci-

recipiendis stercoribus opportunum, lecto supponere, si prius decocto calidiori ex floribus malvæ, sambuci, semineque fœnugræci imbutum fuerit; in quod decumbentes alvum dejiciant.

§. XIV.

Noxa ex pedum refrigeratione. Vix datur ullus morbus, in quo pedum refrigeratio tam grave, imo mortis periculum, confirmante id experientia, injicit, quam dysenteria. Vidi hac ratione brevi post inflammationem intestinorum, quæ in ipsam mortem transiit, esse sequutam: pedibus enim refrigeratis, cutaneus cortex constringitur, & noxii humores majori copia ad intestina congeruntur. Quamobrem operæ sæpius est pretium, calidos lateres pedibus supponere.

§. XV.

Remedia contra tenesmum. Nihil gravius affligit dysentericos, quam perpetua desidendi cupiditas, & tenesmus molestissimus, quo vel nihil, vel perpaucus, plus minus cruentus egeritur mucus. Quo in casu ex artis præsidiis efficacissimum est fotus, qui ex lacte, floribus sambuci, & chamæmeli incocto paratur; vel portio mucilaginis psyllii, aut cydoniorum; aut olei amygdalini & vitelli ovorum, croco permixti, frequenter ano infusa.

§. XVI.

Regimen convalescentium. Qui ex dysenteria diutius protracta convalescere, ac vires sumere incipiunt; illis, ut pristinum, & morbo labefactatum, ventriculi ac intestinorum robur cum vi digestrice recipiant, exquisita diætæ ac victus ratio præscribenda est. Quæ si neglectui habeatur; lienteriam, febres lentas, tabem, aliosque chronicos affectus insequi, plus simplici vice licuit adnotare.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Dysenteria in hysterica. Juvencula xx annorum mulier, succi plena, animoque valde sensibilis, menstruorum inordinato successui, & hinc pendentibus hysterico-spasmodicis ægritudinibus obnoxia, tempore autumnali præscriptum à Medico in pilularum forma sumebat purgans, quod præter alia extracti colocynthidis & diagridii sulphurati aliquot grana habebat. Inde sex vel septem satis copiosæ sequebantur sedes, & paullo post crudeles imi ventris dolores, ac tormina excipiebant. Jungebantur quoque præter vomitiones, creberrimæ dejectiones, quibus excreta sanguine instar loturæ carnis tincta, cum magnis anxietatibus, inquietudine, pulsuque celeriori reddebantur. Ego consultus, quum exacerbatos motus magis, quam sordium crassarum præsentiam suspicarer, interne non nisi pulveres absorbentes, cum theriaca cœlesti, castoreo, & nitro mixtos exhibui, & pro potu ordinavi decoctum ex rasura cornu cervi, radice scorzoneræ, pentaphylli, & cinnamomi paratum: extrinsecus vero abdomini imponendum jussi sacculum, qui species carminativas, spiritu vini cum oleo menthæ & chamomillæ vero saturato, impregnatas habebat; quorum ope ægra convaluit.

Epicrisis.

1) Præsens dysentericus fluxus, uti principalem caussam in contagio tum temporis epidemico agnoscit; ita à dato acriori purgante, tanquam a procatarctica caussa, excitatus fuit. Notari enim probe meretur, quod testante crebra experientia, suscepta maligna miasmata nonnunquam diutius sine noxa in corpore possint tolerari, tumque quandam dispositionem ægrotandi generare, quæ, accedente occasione, in actum deducitur.

2) Cumprimis viri hypochondriaci, fœminæque hystericæ ad affectum dysentericum valde proclives sunt, & ex dato purgante facillime illum incurrunt. Quum enim eorum ventricula ac intestina jam antea spasmodicis contractionibus obnoxia reperiantur: eo magis ab acri purgante adeo irritari possunt, ut præsente dispositione, humores noxii, constricto corporis ambitu, ad ea compellantur, atque vera generetur dysenteria.

3) Vomitus dysentericorum non eandem semper præbet prognosin: mox enim salutaris ac velut criticus existit, si nimirum largior cruditatum in primis regionibus copia præsto fuerit; mox vero malæ est notæ, & periculosam intestinorum significat inflammationem. Hoc posteriori casu ardens pulsansque dolor, enormes anxietates, & pertinaces extremorum refrigerationes comitantur vomitiones; à quibus immunes sunt, si à solis proveniunt cruditatibus. In nostro casu non æque saburra quædam, nec inflammatio ventriculi, vomitibundæ ipsius inversioni caussam præbuit; sed spasmodicarum motionum vitium venit accusandum: idcirco nec aliis, quam quæ hos præternaturales motus delinire, & humores ad cutim revocare, perque sudorem expellere valent, remediis opus fuit.

OBSERVATIO II.

Generosa mulier, XL. annorum, corporis tenerioris, diuturno mœrore ob ingens per incendium domus inductum damnum, agitata, tempore, quo dysenteriæ in pago, in quo degebat, sæviter grassabantur, nullo quidem victus errore prævio, primum mucoso, post cruento ac dysenterico alvi fluxu corripiebatur. *Dysenteria feliciter sanata.* Frequentissimæ erant dejectiones, adeo ut intra nycthemeron tricesies & ultra alvum deponere cogeretur, non sine gravissimis torminibus, inquietudine, pulsu febrili, & insigni virium langvore. Sordes excretæ per primum septiduum mucosæ, deinceps cruentæ, mox viridi, mox ex flavo pruno colore tinctæ adparebant, & sic per quatuordecim dies large fluebant. Sitis urgebat ingens, sed simulac potus quidpiam assumsisset, statim alvum reddere tenebatur: præterea tussis vexabat sicca, & corpus absque ullo madore ac sudore aridissimum erat. Adhibuerat varia medicus, pulveres absorbentes cum crystallo montana, elixiria stomachica cum essentia terræ Catechu mixta, nec non oleum camphoræ, quod ex camphora in oleo amygdalarum dulcium soluta constabat, ac decocta varia; sed in cassum. Post hæc ad cohibendum quodammodo fluxum ordinaverat infusum theiforme, ex herbis vulnerariis, & adstringentibus, consolidæ saracenicæ, vincæ per vinca, saniculæ, agrimoniæ, veronicæ, millefolii, menthæ, melissæ, &c. concinnatum: sed ab ejus usu pessime habuit ægrotans, & ingentes circa præcordia anxietates, inflationem ventriculi, ructus, extremorum frigus, animique defectiones, non multum imminuta de-

desidendi frequentia, passa est. Idcirco me vocavit in consilium, & anxia flagitavit opem. Dedi mixturam, quæ habebat *aquarum florum acaciæ, sambuci, cardui benedicti ana uncias tres, olei amygdalarum dulcium uncias binas, pulveris mei bezoardici drachmas duas, liquoris anodyni guttas triginta & balsami vitæ guttas duodecim, syrupi cydoniorum unciam semis*: atque jussi, ut hujus mixturæ, probe agitatæ singulis binis horis vasculum, quo ad sorbillandum potum Thee utimur, assumeret. Toti abdomini aquam Reginæ Hungariæ calefactam, in cujus uncia guttæ octo olei menthæ, & viginti balsami vitalis solvebantur, pannis calidis inungendam curavi. Pro potu dedi lac vaccinum, cum infuso theiformi ex seminibus carminativis aquæ incoctis maritatum. Ab horum usu intra unius diei spatium, insigniter fracta fuit symptomatum vehementia, & imminuta dejectionum frequentia. Quare propinavi remedium anodyno-alexipharmacum, quod *ex liquoris anodyni uncia una, salis volatilis cornu cervi drachma, ejusdemque olei probe rectificati guttis octo erat compositum*. Cujus cum quindecim guttas per aliquot vices assumsisset, redibat somnus, sudor per totum corpus erumpebat, & alvus vix bis vel ter de die reddebatur. Hinc ejus usum continuavit, sumsitque crebrius pulverem ex bezoardico meo, & sex corticis cascarillæ granis confectum: unde brevi tempore felicissime consanuit.

Epicrisis.

Cruentæ alvi fluxiones optimo jure cum affectibus catarrhalibus, & rheumaticis comparari posse videntur: quam plurima quippe sunt momenta, quæ hanc convenientiam demonstrant. Quemadmodum enim primum in coryza serum pituitosum ad glandulosam faucium, atque narium tunicam copiosius defertur, ibidemque secernitur: ita in dysenteria serum sanguinis biliosum, sulphureumque ad primas regiones demandatur, auctaque intestinorum, & ductuum biliferorum peristalsi, evacuatur: id quod, si absque læsione intestinorum fieri posset, in maximum sanitatis cederet emolumentum. Deinceps sicuti affectus catarrhales plerumque à communi aëris vitio, & prohibita transpiratione originem ducunt; & nunquam fere non febriculam quandam, utut mitem, & noctu præsertim exacerbatam, habent comitem: ita quoque utrumque momentum circa fluxus dysentericos observari meretur. Ut porro in rheumate perniciosum est consilium, excretionem seri vitiosi mox ab initio morbi improvide cohibere: ita illud idem in dysenteria exitiale est; & sontica post se trahit symptomata; inter alia testante præsenti exemplo. Quemadmodum coryza, si quæ jam adsit dispositio, dato errhino, vel ptarmico, facile excitatur: ita idem fit in cruento alvi fluxu post datum acre purgans. Et denique utrumque malum eandem requirit præservandi rationem; quæ in eo consistit, ut tempore, quo grassantur ejusmodi affectus, omni cum cura atque studio salutaris transpiratio, noctu præsertim conservetur.

OBSERVATIO III.

Dysenteria in juvene, brevi curata. Generosus juvenis, xx. circiter annorum, teneræ, ac macilentæ corporis constitutionis, Augusto mense per quadraginta milliaria noctu dieque continuatum fecit iter, sub quo corpus diurno solis calore, qui erat fervidissimus, valde calefactum, noctu vero eximio frigore affectum fuit: simulque varios potus, mox cerevisias lupulatas, mox recentes, dulces, atque triticeas assumsit. Domum redux conquerebatur de magnis imi ventris torsionibus, virium languore, & inadpetentia stipatis, quas inter primo triduo parciores ac moderatas sedes habebat. At quarta die, auctis mirum in modum circa umbilicum torminibus, copiosissimæ sequebantur dejectiones cum sincero permixtæ sanguine. Ille sibi solus consulturus, non nisi panem tostum, cum nuce moschata, & vino calefacto, saccharo remixto capiebat; sed cum nihil inde commodi sentiret, meam invocabat opem. Deprehendi ipsum valde languentem, inquietum, miris torminis obnoxium, pulsumque debiliorem & celeriorem: & quum obnixe rogaret, ut quantocyus profligarem molestum malum, hac usus sum medicatione. Præscripsi pulverem, qui corticem cascarillæ, cornu cervi philosophice præparatum, lapides cancrorum, matrem perlarum, antimonium diaphoreticum, & terram sigillatam habebat; eumque pondere unius drachmæ, una cum triginta liquoris anodyni mineralis, quindecim balsami vitæ guttis, & binis olei amygdalarum dulcium cochlearibus, ex decocto avenaceo pro una dosi capiendum curavi; utque singulis quatuor horis iteraret, suasi. Ventri præterea aquam reginæ Hungariæ calidam cum linteis duplicatis imponendam jussi: unde intra tres dies, imminuta torminum ac dejectionum frequentia, somnum, adpetitum atque vires recuperavit, prorsusque convaluit.

Epicrisis.

Præsens morbus citra contagii, aut miasmatis cujusdam concursum, suppressæ sub itinere transpirationi, & usui potuum fermentescibilium unice debetur. Quemadmodum enim ex illa impuritates sulphureæ, acres, biliosæ in massa sanguinea cumulatæ, & constricto corporis cortice, ad intestina compulsæ fuerunt: ita ex hoc similis acris, caustica, ac fermentescibilis saburra in ipsa ventriculi ac intestinorum cavitate est generata. Jam quidem vetustissimum est monitum, ut Medicus morbos non tuto & jucunde solum, verum quoque cito curare annitatur. Quod ultimum momentum licet non semper citra manifestum noxæ metum à Medico peragi possit: attamen certis in casibus locum omnino invenit. Et in præsenti quidem casu sic sum ratiocinatus: medendi indicationes in eo curando erant, ut acrimonia humorum acido-biliosorum corrigeretur, dolores ac tormina intestinorum blande consopirentur; humorum affluxus ad ambitum corporis revocaretur, & tonus intestinorum restitueretur. His vero indicationibus recensitum remedium, quod ex temperantibus, diaphoreticis, antispasmodicis & roborantibus confectum erat, omnino respondebat: quod cum primis morbi diebus, ubi nondum læsio intestinorum invaluerat, repetitis sæpe vicibus adhiberetur; factum unique est, ut brevi tempore morbi vis felicissime expugnaretur. Monendi verò hoc loco sunt juniores practici, ut non putent, profligatum penitus esse malum, si forsan cessaverint tormina, dejectiones, ac æger melius habere videatur: sæpius enim anguis sub herba adhuc delitescit. Sed tum demum certa convalescentiæ spes foveri potest

test, si consopitis omnibus symptomatibus, somnus ac adpetitus redeant, & vigor naturalis, viresque cito restaurentur.

OBSERVATIO IV.

Dysenteria cito curata. Generosa fœmina xxx. & ultra annorum, teneræ & macilentæ sed vegetæ constitutionis, in vicina urbe, anno 1719. quo in hisce tractibus populariter grassabatur dysenteria, ingentia simul & semel ventris tormina cum magno virium lapsu, extremorum refrigeratione, inquietudine, & alvi fluxu copioso & per vices etiam cruento experiebatur. Summo a me petiit opere, ut, quam fieri posset brevissime ipsam sanarem: quia Regia solemnia tunc temporis Dresdæ, ubi pater mariti magno officio admotus erat, celebranda visere animo valde gestiebat. Ego opem omnem possibilem pollicitus, ita eam tractavi; præscripsi nempe hanc mixturam; *recipe aquæ florum chamomillæ, millefolii, cum cerevisia triticea destillatæ, florum sambuci, menthæ & cinnamomi cydoniatæ ana uncias quatuor, liquoris anodyni, spiritus cornu cervi bene præparati ana guttas quadraginta, pulveris bezoardici drachmas tres, syrupi papaveris a'bi drachmas sex; de qua bene agitata, sumtæ fuerunt unciæ duæ singulis tribus horis.* Desuper vero haustis aliquot vasculis infusi Thee, semine carvi & cymini nobilitati, corpus in lecto ad æqualem & placidum sudorem disponendum suasi. Pro potu ordinario adhibitum decoctum hordei cum emulsione amygdalina mixtum. Externe vero fermentum panis cum aceto forti & spiritu chamomillæ Romanæ subactum, calide regioni epigastricæ fuit applicatum. Inde optimus secutus est sudor, qui continuata hac cura per biduum & ultra probe successit, & tertio die, symptomatibus fere omnibus evanescentibus, vis morbi remisit. Nihilo tamen minus suasi, ut non modo adhuc corpus à liberiori aëre domi defenderet, sed & insisteret usui mixturæ & elixirii mei stomachici. Sed hæc die post convalescentiam tertio suscepit iter, & neglecta diæta Dresdæ recidivam cum cruentis fluxibus per aliquot dies perseverantibus passa est, à qua tamen ope Medicorum præstantissimorum quarta demum septimana liberata fuit.

Epicrisis.

Optime nos docet hic casus, tempestive & mature oblata convenienti medicina, grave hoc & periculi plenum malum cito posse supprimi, & huic scopo obtinendo medicamenta demulcentia, diaphoretica ac roborantia præ omnibus aliis velificari. Nam sicut dysenteria, ubi paulo subtilius ejus genium explorare volumus, non nisi rheumatismus intestinorum est, à decubitu & congestione seri salsi biliosi, ob transpirationem prohibitam ad intestina, eorumque ductus ac glandulas conversi oriundus; ita & in profligando eodem rationi & experientiæ convenientissima methodus hæc est: ut motum humorum ex interiore ventre rursus ad peripheriam corporis & pristinum subcutaneum emunctorium congruis & naturæ amicis remediis revocemus; qualis curandi via in catarrhosis etiam & rheumaticis affectionibus semper observata est optima. Sed si in ullo affectu, certe hic opus est, ut rectæ huic medendi rationi justo tempore per diæteticaæque ac pharmaceutica remedia insistamus; nisi, quæ omnibus in principio neglectis rheuma-

ticis affectionibus familiaris valde est, hujus dirí mali recidivam, præcedente morbo, semper graviorem, curatuque longe difficiliorem velimus expectare.

OBSERVATIO V.

Generosus juvenis XXII. annorum, constitutionis cholerico-melancholicæ, propensus ad iram & animi affectus, inter studia & lucubrationes poculis interdum deditus, anno 1726. cum populariter hic grassaretur dysenteria, ex terrore, cum conspiceret funus juvenis hoc morbo sublati è domo sua deportari, eo ipso etiam corripiebatur. *Dysenteria ex imaginatione.* Brevi enim post invadebat eum præcedente horripilatione ingens circa præcordia anxietas, cum nausea & virium debilitate magna conjuncta; nox erat inquieta, & vehementibus venter torminibus una cum stimulis ad alvum deponendam frequentioribus afficiebatur. Ego postero die consultus cum ex pulsu sanguinis nimiam judicarem affluentiam, ægrumque sanguinis hoc tempore missionibus assuetum esse intelligerem, neque ipse in principio, de morbo, qualis evaderet, satis essem certus; ut vena brachii secta sanguis, qui satis erat crassus, detraheretur, consilium dedi. Mitigatæ inde anxietates præcordiales, & liberius transpiravit æger. Alvi tamen fluxus semi-cruentus sequebatur & in dies crescebat. Cui vero nullis aliis remediis obviam ivi, quam pulvere meo bezoardico cum sexta parte corticis cascarillæ & nitri permixto; quem singulis quatuor horis exhibendum jussi cum decocto, quod ex radice chinæ, scorzoneræ, rasura cornu cervi, santalo rubro & semine fœniculi paratum erat. Externe *linimentum ex olei amygdalarum dulcium uncia una, olei menthæ & camphoræ ana drachma dimidia conflatum* applicandum curavi. Clysteres repudiabat; quos nec ego in hoc affectu valde necessarios judicavi. Et ita intra decem dies optime convaluit.

Eodem tempore in vicinia alius studiosus, sanguineo-cholericus, iræ, ambitioni, & studiis deditissimus, sanguine turgentibus venis præditus, in eundem ex contagio incidebat morbum. Consulebat hujus urbis Medicum non incelebrem, qui singulis tribus prioribus diebus bis pilulas polychrestas ad exemplar Becherianarum confectas ad usum commendavit. Cum omnia in pejus ruerent, me quoque, ut consilio succurrerem, rogavit. Invisi ipsum, & cum pulsum tangerem, illum valde magnum & celerem quadam duritie junctum deprehendi. Æger erat valde inquietus, somno penitus carebat, & de doloribus in epigastrio & umbilicali regione ardentibus cum continua nausea & propensione ad vomitum conquerebatur. Dejectiones erant creberrimæ, eæque semper aliquo sanguine permixtæ. Rebus ita constitutis nolui quidquam ad medendum proponere; nec venæ sectionem, quam in initio morbi utilissimam habueram, admittendi jam tempus judicavi. Sed nono die, doloribus simul & semel ipsum deserentibus, moriebatur.

Epicrisis.

Quam securum & minus noxium venæ sectio sit remedium, ex priori casu addiscere licet. Ego tamen nolim hoc præsidii genus generatim in hoc morbo commendare. Sed credo potius plus detrimenti quam emolumenti ab hac promiscue admissa esse expectandum. Nam ubi vigens suc-

succorum impurorum in sanguine abundantia, & intestinorum canalis magna vitiosorum colluvie humorum scatet, insuperque corpora sunt humidiora & spongiosiora, neutiquam venæ sectione opus est. Sed aliter sentiendum in præsenti casu, ubi ex animi affectu in homine plethorico, nullo notabili in primis viis existente vitio, malum obortum fuit.

In altero casu hæc non omittenda videtur observatio, pilulas istas leniter balsamicas & ex extractis amaris concinnatas, in alvi fluxibus etiam cruentis in principio præsertim exhibitas, non suo fructu carere; verumtamen in subjectis sanguine plenis, & calidioribus, ubi vitium plus est in sanguine, quam in succorum pravorum primis in viis abundantia, nullas video easusurpandi indicationes. Cum ratione potius & experientia duce ea sint ipsis commendanda, quæ intestinum sanguinis motum temperandi & transpirationem promovendi pollent efficacia, & quæ liberiorem circulum procurando inflammationes, & interna, quæ diutius hunc morbum trahunt, ulcera abarcent: in quorum censu tempestiva & ægri naturæ conveniens primum omnino locum occupat venæ sectio, quæ deinde aliis idoneis auxiliis potest secundari. Ad sordes vero mucidas & acres biliosas ex intestinorum canale leniter evacuandas, serum lactis cum manna, cum rhabarbaro & tamarindis permixtum & primis diebus decenter usurpatum omnibus reliquis evacuantibus est præferendum.

Observatio VI.

Dysenteria anno 1684. epidemica. Quum sub primis praxeos medicæ annis Mindæ Westphalorum Provincialis Medici munere fungerer, graviter anno 1684. ob plane insuetam & extraordinariam siccitatem & præcalidam cœli constitutionem & quartana & dysenteria graviter grassabatur. Ver erat siccissimum, & tota æstas sicca & calidissima, adeo ut intra quatuor mensium spatium nulla pluvia observata fuerit. Malum vero his modis se prodebat: præcedentem horripilationem dolores atroces modo infra, modo supra umbilicum sequebantur. Dejectiones interdum carnium loturæ similes, interdum sanguinolentæ, quandoque etiam purulentæ erant, mucum & intestinorum ramenta secum ferentes, cum frequentissima & fere intolerabili ad secessum cupiditate. Plures in una domo serpente contagio ægrotabant, ita tamen, ut pro diversa corporum constitutione, robore etiam & regimine, nonnulli facilius & intra quatuordecim dies, alii vero intra quadraginta dierum spatium majori cum molestia imo periculo evaderent. Nam in quibusdam erat morbus acutus, in aliis valde longus. Memini enim septimo & nono die quosdam mortuos robustos viros, sanguine turgentes, & qui in vita vino ejusque spiritu paulo largius se ingurgitarant, præsertim quando sub ipso morbo corpus refrigeraverint, vel gravis quidam animi affectus accesserit. Qui ad malignitatem arcendam & stomachum roborandum alexipharmacis, theriacalibus & stomachicis calidioribus spirituosis atque etiam adstringentibus utebantur, ii rarius evadebant, vel gravius & longius ægrotabant. Remedia, quæ tum desideratum ediderunt effectum, erant rhabarbarina, in principio duobus vel tribus prioribus diebus data, una cum clysteribus emollientibus & demulcentibus; deinceps potiones concinnatæ ex pura aqua fontana, menthæ, chamomillæ vulgaris, admixtis pulveribus ex cornu cervi usto, philosophice præparato, bolo Armena, lapidibus cancrorum & syrupo cydoniorum, quales pulveres etiam frequentius usurpati fuerunt; quibus interdum quoque unum vel alterum granum theriacæ cœlestis admiscebatur. Rustici lacte cum aqua fontana mixto, vel sero lactis per totum morbi decursum non sine singulari fructu utebantur. Grassabatur etiam hæc lues inter milites præsidiarios, quibus præerat Chirurgus, qui in India orientali per aliquot annos vixerat; cujus methodus hæc erat: plethoricis & robustis in principio, interdum etiam in statu morbi venam secabat; aliis quibus vitiosorum humorum in primis viis colluvies infesta erat, vomitorium exhibebat: aliis, ubi malignitas aderat, electuarium, quod arcani instar habebat, & cujus ingredientia erant roob sambuci, theriaca, pulvis pyrius, cornu cervi ustum, & quidquam camphoræ porrigebat. Pro potu nil nisi aquam fontanam leniter frigidam concedebat. Qui non respuebant medicinam, & patienter sub æquali calore se continebant, in iis benigne & optime morbus decessit.

Epicrisis.

Diuturnas veris & æstatis siccitates & nimios calores, accendendo nimis sanguinem, & ex humoribus blandis intemperatos & sulphureos salsos gignendo, accedente postea aëre paulo frigidiori & humidiori, liberam perspirationem intercipiente, epidemice grassantes varii generis ægritudines, maxime omnium vero dysenterias & intermittentes anomalas, pleuritides quoque & alias rheumaticas affectiones producere, experientia per multa secula in historia medica confirmatum habemus: Id quod etiam ab ipso HIPPOCRATE *l. III. aph. 16.* observatum legimus. Ex hac inordinata & præternaturali temporum constitutione, supra modum sicca & præcalida, Medicus rationalis, & qui non pure empirice una eademque methodo morbum tractat, facile perspicit, ad ejusmodi dysenteriam epidemiam tum avertendam tum curandam, medicamenta calidiora, sudorifera, & alexipharmaca minus proficua, sed magis noxia esse; contra diluentia, temperantia, demulcentia, blande laxantia, & diaphoretica convenientissima, non sine insigni fructu propinari. In ejusmodi morbis à vulgo sæpius ex longa experientia meliora & commendantur & petuntur remedia, quam à magnificæ famæ Medicis, qui sufficienti peritia destituti & insufficienti morborum theoria instructi sunt. Cum anno 1726. hic & in vicinis urbibus maxime Altenburgi sæviter dysenteria, qua multi perierunt, grassaretur, ipsi rustici, spretis omnibus pharmaceuticis, quæ maxima ex parte erant calidiora, sero lactis, item lacte ebutyrato per totum morbi decursum utebantur; & præ aliis felicissime evaserunt. Est dysenteriæ medendi hæc ratio antiquissima: nam ipse HIPPOCRATES *libro de affect. sect. V. it. l. VII. epidem. §. 6.* in quo historiam dysenteriæ notatu dignam cum cura præter morem prolixius recenset, lac bubulum, ejus serum, asininum quoque coctum & ad laxandam alvum & ad temperandos humores mirifice commendat.

Mentio quoque fit in historia nostra venæ sectionis, & quod in pluribus robustis & sanguine plenis, ubi neglecta hæc ipsa fuit, acutus & le-

lethalis fuerit affectus. Ego certe sanguinis missionem cum judicio & discrimine in hoc morbo & praecavendo & curando institutam, tanquam remedium & necessarium & saluberrimum, certa experientia & ratione sufficienti fultus censeo. Miror hinc indistincte à nostri seculi medicis hoc auxilii genus in hoc malo sperni & contemni; cum tamen peritissimi etiam antiquiores Medici, ut sunt SYDENHAMIUS: vid. *ejus opp. p.* 111. RIVERIUS *cent. II. obs.* 37. 44. AMATUS LUSITANUS *cent. II. obs.* 48. & plures alii de summa venae sectionis in hoc morbo utilitate posteritati observationes reliquerint praestantissimas.

OBSERVATIO VII.

Historia dysenteriae anno 1719. epidemicae. Quum aestas anni 1719. per totam fere Germaniam & siccissima, & calidissima esset: mensibus Augusto potissimum & Septembri popularem stragem dysenteriae pariter, ac febres intermittentes, incertae tamen, & ad semitertianarum, quas haemitritaeon dicunt Graeci, naturam accedentes ediderunt. Et dysenteriae quidem sic habebant: invadebant magis puerilia ac juniora corpora, & ex adultis eos, qui inordinatum vivendi genus egerunt, fructibus horaeis, atque cerevisiis minus defaecatis nimium indulserunt, & aeri vespertino, qui humidus, nebulosus ac frigidus erat, se liberalius exposuerunt. Deinceps in illis regionibus, ac urbibus, quae multa stagna, paludesque, ac flumina ipsas alluentia & pervadentia fovent, veluti est Lipsia, Berolinum &c. maximeque in illis domibus, quae proxime ad flumen sitae erant, majorem ac crudeliorem exercebant tyrannidem: Contra vero urbes ac regiones in locis altioribus, & montosis sitae, vel prorsus immunes ab hoc dito malo fuerunt, vel saltem illud mitissimum sunt expertae. Qui praeservandi fine acriora purgantia vel multa salina sumebant remedia, prorsus incidebant fluxum dysentericum; qui plerumque aestu febrili, tussi, quin & spirandi difficultate, in infantibus praesertim, junctus observabatur. Non minus lumbrici saepius cum stercoribus reddebantur, & infaustum exhibebant omen: tenesmus vehementer urgebat, & licet faeces cruentae esse desinerent, nihilo minus molestissime continuabat. Quibusdam cruentae quidem, & copiosissimae, eaque summa virium prostratione, continuisque vigiliis stipatae erant dejectiones; sed omni dolore, cunctisque torminibus si carebant, his praeceps exitium, ipsaque mors certe imminebat. Data sub morbi initium adstringentia, vel opiata, magnas inducebant noxas, & singultum, vel inflammationes oris, faucium & oesophagi, sedato fluxu, movebant. Quosdam malum per integrum imo ultra cruciabat mensem; & denique, cum Octobris accederet mensis, omnino saevire desiit. In hoc morbi genere praestantissimam deprehendi hanc medendi rationem. Primis morbi diebus ad temperandam & evacuandam saburram biliosam acrem causticam non sine fructu dedi laxantia demulcentibus nupta, vel etiam radicem ipecacuanhae, repetitis vicibus nonnunquam exhibitam. Ex laxantibus operae pretium fecerunt vel rhabarbarina, vel etiam pilulae nostrae balsamicae; quas numero novem bis de die, interposito pulvere bezoardico nitroso, ac jusculi avenacei usu, propinavi. Non minus clysteres oleosi egregiam tulerunt opem, nec non pulvis meus bezoardicus, cortici cascarillae aequali pondere nuptus. Quibusdam cum insigni, & subitaneo levamine praescripsi mixturas, quae ex aqua fontana, chamomillae, menthae, cerasorum composita, insuper continebant pulverem meum bezoardicum, corticem cascarillae, species de hyacintho, theriacam coelestem, oleum amygdalarum dulcium, ac liquorem anodynum. Abdomini applicandum curavi spiritum vini, in quo oleum menthae erat solutum; & morbo diutius protracto, felici cum successu, potiones aeque ac emulsiones analepticas subjunxi. Horum ope, si accedebat rectum & moderatum caloris regimen, plurimi convaluerunt: nisi quod senibus infensum ac mortiferum fuerit malum.

Epicrisis.

1) Plura in hac epidemica constitutione occurrunt momenta, quae aliquam omnino merentur attentionem. Primum notabile est, quod cum ineunte mense Octobri morbus plane exspiraverit; licet hic mensis fructuum, pomorum, & uvarum sit feracissimus. Ex quo adparet, caussam hujus epidemiae stragis in miasmate quodam maligno, ex peculiaribus terrarum effluviis, ac ventorum constitutione generato, maximam partem fuisse quaerendam.

2) Docemur porro ex praemissa historia, nimium aestum & fervorem solis mortalium corporibus longe majores & magis perniciosas inferre noxas, quam quidem frigus, utut sit intensissimum. Hinc anno 1709. & 1715. ubi gelidissimae erant hiemes, longe mitiores hominibus incumbebant aegritudines. Praeterea vero dignum est observatione, quod ingens solis ardor in locis paludosis ac humidis, majorem edat stragem, quam quidem in altioribus & montosis: in illis enim eo ipso calore multa effluvia, plus minus putrida ex aquis & stagnis generantur, quae copiam miasmatum malignorum insigniter augent.

3) Occurrunt etiam in hac strage epidemia exempla dysenteriarum, quas cum dolore carentur indolentes vocare solent. Pessimi sunt illae moris & eventus; siquidem sphacelum partium internarum, maximeque intestinorum significant. Sic etiam WEDELIUS in dysenteria, anno 1669. per regionem Gothanam populariter grassante, aliquot casus adnotavit, ubi aegrotantes ab ipso invasionis momento per totum morbi decursum, non de minimo quidem dolore sunt conquesti, nihilo minus statim ab initio cruenta dejecerunt, & certissime perierunt. vid. A. N. C. *dec. I. anno II. obs.* 43. *& dec. III. anno I. obs.* 60. His in casibus maxima miasmatis contagiosi accusanda venit malignitas; & insuper ipsa aegrotorum constitutio consideranda, qui plerumque insigni humorum labe ac scorbutica dyscrasia laborare deprehenduntur. Unde fit, ut succi vitales protinus emortualem in intestinis subeant stasin & corruptionem.

OBSERVATIO VIII.

Postquam in his nostris regionibus anno 1726. *Dysenteria anno 1726. epidemica.* hiems antecessit sicca & aquilonia, ver autem pluviosum & austrinum, & denique aestas excepit siccior iterum ac calidissima: factum est, ut haec dysenteriarum ferax fuerit, quae vero binis potissimum momentis à fluxu dysenterico, alias epidemico sese distinxerunt. Primum enim

contra morem solitum cum ineunte æstate mense Junio invaserunt, & per sequentes Augustum, Septembremque sævierunt: deinceps etiam contra consuetum ordinem in montosis ac celsioribus locis, majorem ac graviorem, quam quidem in planis & campestribus exercuerunt tyrannidem. Ipse morbus sic habebat: ægri statim adpetitus jactura, & summa virium prostratione correpti, atrocissima tormina, & acutissimos in imo ventre persentiscebant cruciatus; quibus accedebant insignes præcordiorum anxietates, graves cardialgiæ, atque vomendi conatus: raro enim ipsæ incidebant vomitiones. Tum inter vagas horripilationes atque phlogoses, molestissimus jungebatur tenesmus, & frequens desidendi cupiditas, siquidem quadragesies, quinquagesies, & ultra fiebant quotidie dejectiones primum mucosæ, post sanguine paullulum tinctæ, dein carneæ, tandemque cruentæ. Adhæc tres potissimum mali classes vel gradus adnotare licebat: prior admodum benigna, nec nisi vagis horripilationibus & caloribus stipata erat, ubi ægrotantes non semper in lectis decumbere debuerunt: altera minus maligna comitem habebat febrim vel quartanam, eamque continuam, vel semitertianam: tertia vero maligna, cum acuta, & veluti inflammatoria febre conjuncta, efferata symptomatum ferocitate affligebat, magnumque in alias propagabat contagium, & tantum non semper brevi lethalique solvebatur eventu. Prætera sicuti potus frigidus noxam inferebat insignem; ita præsertim cerevisia, utut calida fuerit, majores anxietates & dolores, ac acerbiora in abdomine excitabat tormina. Refrigeratio quæcunque malum gravius, fomentationes vero, cumprimis regionis umbilicalis (*warme Magen-Steine offters aufgelegt*) dolores reddebant mitiores. Adpetitus porro dejectus gravem hunc affectum esse, graviorem vero, imo malignum, febris complicatio significavit: non minus virium cum prima mali accessione summa prostratio, ut plurimum funesta fuit. Illi, qui hausto dysenteriæ contagio, atrocibus mox torquebantur cruciatibus, erumpente postea largissimo sudore, sub eadem torminum atrocia, & excretionum per inferiora parciori successu, nausea vero, & vomendi conatu majori, vix evaserunt. Tandem quæ dysenteria antea cum febre continua erat conjuncta, deinceps febri hæmitritea, vel corrupta alia stipabatur, funestum ut plurimum sortita est eventum, vel saltem in lentam hecticodeamque febrim, cum tumoribus œdematosis transiit. Qui Medicorum, vel potius empyricorum, materiæ noxiæ & contagiosæ excretionem, datis improvide adstrigentibus & opiatis sistere studuerunt, in præceps vitæ periculum conjecerunt ægrotantes. Curationem quod attinet; ea prout vel benignum, vel magis malignum fuit malum, duplici ratione instituta. Benignum dicta jam in præcedentibus observationibus ratione oppugnavimus; ubi autem oleum amygdalarum dulcium, aut olivarum, multo magis, si illud more communi cum spiritu vini, & aceto destillato mixtum fuerit, non sine gravi noxa datum meminimus; illud enim solum adauxit intestinorum atoniam, cum spiritu vini maritatum, majores excitavit dolores. In maligna dysenteria, cum vehementi febre conjuncta, principalissima cura febri tributa fuit, quam pulveres absorbentes, ac fixi diaphoretici, nitro nupti, & vel soli, vel ex aquis diapnoicis propinati, non neglectis reliquis egregie mitigarunt: neque minus venæ sectio sub morbi initio administrata, plethoricis mitiorem reddidit morbum; Vomitoria autem, & purgantia, ipsæque polychrestæ pilulæ, ob aloen, quam fovent, magis exasperarunt. Pro potu ad sitim, quæ vehemens erat, exstinguendam, egregie inservierunt, vel emulsiones ex amygdalis dulcibus, cum jusculo avenaceo paratæ, vel serum lactis dulce, vel etiam lac cum fonte Selterano maritatum. Denique declinante morbo roborantia, & ex his vinum Gallicum Pontac operæ fecerunt pretium. Ad molestissimum illum tenesmum sublevandum fotus & vapores ex decocto lactis cum floribus sambuci, malvæ, chamomillæ vulgaris ad posteriora admissi, & mucilagines seminis cydoniorum, psyllii, convenienti dosi ano crebrius inditæ omnium optime profuerunt.

Epicrisis.

1) Quod si originem dysenteriæ hujus epidemicæ inquiramus; eam à vitio quodam in aëre obversante repetendam esse, tam late grassans illius impetus significat. Verum non neglectui habendæ sunt aliæ caussæ, & quidem primum tempestati animadversio debetur. Namque sub hieme sicca & aquilonia fibræ musculares strictiores ac rigidiores factæ, impuritatibus per cutis spiracula excludendis exitum denegarunt; quæ insequente vere pluvioso nimium relaxatæ, apertis iterum cutaneis poris, varias ex atmosphæra susceperunt impuritates. Hæ demum accedente æstate calida atque sicca valde expansæ, commotæque, reliquos etiam succos in fermentativam indolem simul abripuerunt: unde accedente quadam occasionali caussa, vel stimulo intestinorum, facile fuit, suboriri dysenteriam.

2) Has vero inter procatarcticas caussas vitiosa ingestorum, ac fructuum horæorum illuvies nullum habet locum: quoniam hoc tempore, cum Junio jam mense, malum grassari cœperit, eorundem nulla fuit copia. Sed potius quicunque menses tempestatem fovent dysenteriæ opportunam; in iis, quamvis raro, grassatur etiam ille morbus. Sic ACT. VRATISL. *Tent. VII. pag.* 288. dysenteriam mense Martio, & DIEMERBROECK *obs. med. VI. pag.* 593. eandem per Januarium & Februarium grassantem memorant. Nihilo tamen minus haud à veritate me aberraturum credo, si potulentorum vitio in nostro casu multum tribuam. Quum enim per tempestates justo calidiores ipsæ fontium aquæ putridæ soleant fieri; illæ præbent cerevisias minus salubres & acescentes; quæ ab hominibus, id temporis vehementer sitientibus, copiosius haustæ, acrem ac biliosam in primis viis relinquunt saburram, mole sæpenumero paucam, eo vehementiori tamen stimulo intestina afficientem.

3) Communiter dysenteriæ locis in planis ac campestribus graviores esse solent, quam in montosis; eo quod atmosphæræ impuritates in planitie non æque ac in celsis locis aëris liberioris transitu, & ventorum multiplicato spiramine dissipari & removeri possint. In nostra dysenteria contrarium observare licuit, nec obscura est ratio. Quod si enim verum est, aëri inesse, eoque inspirati contagium epidemicum, & pro varia ventorum natura atmosphæræ insinuari; veritati quoque respondet ratio, qua asserimus, contagium recensiti mali epidemicum, ventis fuisse adductum, & magis celsioribus, utpote ventorum

flati-

flatibus admodum expositis, quam campestribus regionibus, eorum insultui non ita subjectis, fuisse insinuatum.

4) Notari hoc loco meretur, dysenteriam interdum absque tempestatis vitio popularem stragem edere, ex solo miasmate maligno per aërem obversante. Tum vero certis terrarum tractibus quasi inclusus observatur affectus; tum quoque multa insectorum copia in aëre cernitur; & tum in montosis magis locis malum suam exercet tyrannidem; quemadmodum, quod ex sola tempestatis subita mutatione suboritur, campestribus ac planis regionibus infensius est.

CAPUT VIII.

De Cholera & Diarrhœa biliosa.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio choleræ. VAlde conveniens cum dysenteria morbus est, quem à copiosa biliosæ saburræ per os pariter ac anum facta excretione, Græci *choleram* vocant, CÆLIUS vero AURELIANUS per fellifluam passionem interpretatur, & WILLISIUS *Pharm. rat. Part. I. sect. 3. c. 3.* dysenteriam incruentam adpellat. Ea autem *est motus ventriculi ac intestinorum peristalticus, ab inhærente variigeneris materia acerrima & caustica, ad convulsivam contractionem proritatus, ex parte præter naturam inversus, & cum immoderatis biliosæ saburræ tam per superiora quam inferiora rejectionibus conjunctus.*

§. II.

Differentia choleræ a dysenteria. Cujus ante omnia differentiam à fluxu dysenterico notare convenit. Illa enim ad acutissimos referri meretur morbos; & intra paucos dies, ad summum septimo, finiri solet; cum dysenteria, nisi fuerit summe maligna, diutius durare deprehendatur. Neque subinde dysenterico fluori semper conjunguntur vomitiones, nisi forsan in principio, aut vigente mali impetu, si accesserit ventriculi inflammatio, illæ nonnunquam occurrant: at cholera nunquam sine vomitu est; sed nec tam molesto, uti dysenteria, tenesmo stipatur, nec tam frequentes cruoris dejectiones exhibet, nec denique contagium, uti dysenteria spargit.

§. III.

Differentia choleræ a diarrhœa biliosa. Non minus discrepat cholera à diarrhœa biliosa. Quamvis enim utriusque affectus eædem ferme deprehendantur caussæ; attamen & diversa exhibent symptomata, & diversam præbent prognosin. Nam sicut diarrhœa biliosa nihil est aliud, quam copiosa saburræ biliosæ, vi motus peristaltici intestinorum in suo naturali, vel deorsum tendente itinere, spasmodice constricti per anum facta excretio: ita è contrario hæc diarrhœa nunquam in cholera quidem abest; sed præter eam adhuc inversio quædam peristalseos, ventriculi potissimum ac duodeni, accedit & ideo conjunctæ semper sunt vomitiones.

§. IV.

Distinctio choleræ in siccam & humidam. Distinctio choleræ ipsius in *siccam* & *humidam* non insuper habenda est: illa dicitur, si flatulentis vaporibus ventriculus ac intestina adeo distenduntur, ut illi non sine summis anxietatibus, copiosa quantitate supra infrave eructentur; cujus notabile exemplum recensetur in ACT. MED. BEROLIN. *dec. II. vol. III. pag. 73.* de qua nobis sermo non est. Humida vero vocatur, qualem §. 1. descripsimus; quæ iterum vel cum febre, eaque gravi inflammatoria complicatur, quam Medici ardentem seu causon appellant, & nos *Tom. IV. med. Syst. P. 1.* descripsimus; vel sine regulari febre, licet non sine omni horripilatione, ac incerto æstu deprehenditur. Hæc plerumque est idiopathica; licet etiam symptomatice nonnunquam accedat dentitioni difficili juxta SYDENHAMIUM *prax. med. pag. 754.* febribus malignis, secundum RIVERIUM *Cent. III. obs. 78.* & febri leipyriæ, quæ absque superveniente cholera non cedere scribitur ab HIPPOCRATE *in Coac. aph. 123.* & DURETO *in Holler. de morb. int. L. I. Cap. 31. pag. 235.* quibus etiam morbis, non raro biliosum duntaxat alvi profluvium jungi solet.

§. V.

Subjecta choleræ & diarrhœæ biliosæ. Eadem fere utriusque morbi sunt subjecta, nimirum juniora, quæ biliosa, ficciori & cholerica gaudent constitutione, conf. HIPPOCRATES *Sect. III. aph. 30.* siquidem succulentiora, phlegmatica, & sanguinea, alvi magis pituitoso laborare solent profluvio. Cumprimis choleræ observantur expositi, qui succos vitales acrimonia quadam scorbutica contaminatos possident, aut saburram acidam in primis invent viis, ut fere sunt hypochondriaci, scorbutici, & cachectici, indole simul iracunda præditi. Æstivo quoque & fervidiori existente tempestate, morbus hic potissimum infestat; & quo calidiores sunt regiones, eo frequentior & gravior occurrit: unde incolis Indiæ, Mauritaniæ, Arabiæ, Americæ endemius scribitur a BONTIO *hist. nat. Ind. Lib. IV. cap. 6.* & THEVENOT *Itiner. part. II. Lib. II. cap. 20.*

§. VI.

Historia morbi. Quod morbi historiam attinet, scire refert, choleram plerumque uno impetu invadere. Quamvis enim sæpius ructus acidi, nidorosi, dolores ventriculi ac intestinorum pungentes, ac cardialgici, & præcordiorum anxietates antecedant: tamen paullo post uno impetu & tempore sequuntur vomitiones æque ac dejectiones. Et primum quidem ciborum ejiciuntur reliquiæ, post humores biliosi, plus minus muco permixti, mox flavi, mox æruginosi, mox nigri, plerumque acidissimi ac fere corrosivi, una cum copiosis ructibus & flatibus, nec non ipso nonnunquam sanguine, repetitis frequentissime vicibus redduntur. Præterea acutissimi dolores, torsiones, rosiones, morsicationes, inflationes, ac borborygmi sentiuntur in intestinis, maxime supra umbilicum; & vehementissimæ adfligunt cardialgiæ. Malo ingravescente, sitis accedit magna, extrema refrigescunt, cor palpitare incipit, septum transversum singultuosis agitatur succussionibus, urinæ fluxus cohibetur, corpus gelidis perfunditur sudoribus, & non raro graves animi defectiones, sæpius syncopticæ, quin horrendæ totius corporis conjunguntur

guntur convulsiones. Brevis quoque mali est exitus: interdum enim tertio, vel quarto, vel, quod rarius est, septimo die solvitur; nec unquam diutius protrahitur, nisi in alium transeat morbum.

§. VII.

Historia morbi juxta veteres.

Ex Veteribus cholericæ passionis historiam accurate delinearunt ARETÆUS & CÆLIUS AURELIANUS: Hic enim *Lib. III. cap.* 20. ita describit morbum: *præcedit frequenter cholericos stomachi gravedo, atque tensio: anxietas: jactatio: vigiliæ: tormentum intestinorum cum sonitu: ventris dolor; atque per podicem ventris fluor nihil relevans; ructationes fumosæ; nausea: salivarum fluor: gravedo thoracis. Surgente passione jugis vomitus, & primo corrupti cibi, & humoris atque fellis flavidi; dehinc vitellis ovorum similis; tum prasii ac aruginosi; ultimo nigri; ventris turbatio cum dolore, & egestio vomitorum similis, hoc est spumosa & acerrima, cum frequenti delectatione vomendi. Crescente passione aquati atque tenuis liquoris sit egestio, & aliquando lotura carnis similis. Feruntur etiam cum his humoribus plerumque subalbida desputa; sequitur densitas pulsus, & articulorum frigus, atque vultus nigrore fuscatus; ardor, atque sitis insatiabilis; spiratio celerrima; contractio membrorum, cum nervorum tensione, ac surarum & brachiorum. Præcordiorum ad superiora raptus, cum dolore iliaco simili; aliquando egestio ventris sanguinolenta; vultus in maciem deducti, oculi rubri & in ultimo singultus &c.* ARETÆUS autem *Lib. II. Cap. V.* ita scribit: *Cholera est vitium acutissimum; supra enim per vomitum erumpunt, quæ in ore ventriculi & gula congesta fuerant; infra dejiciuntur humores in ventriculo, & intestinis natantes. Inprimis quæ evomuntur, aquæ similia sunt; quæ anus effundit, stercorea, liquida, tetrique odoris sentiuntur: quod si per clysterem hæc eluantur, primo pituitosa, mox biliosa feruntur. Initio facilis morbus, dolore vacans; postea vero tensiones in ore ventriculi & gula; tormina in ventre nascuntur. Si magis sæviat morbus, anima deficit, membra resolvuntur, cibos exhorrent, animus consternatur: nervi tenduntur, tibiarum brachiorumque musculi convelluntur, digiti incurvantur, vertigo oboritur; singultiunt, ungues livent, algent extrema, totum corpus rigore concutitur. Si ad ultimum venit malum, tum ægrotus sudore perfunditur, bilis atra infra supraque prorumpit, convulsione impedita vesica lotium cohibetur, voce privantur; arteriarum pulsatus minimi. Mors demum sequitur doloribus plena & miseranda, per convulsionem, strangulatum & inanem vomitum.*

§. VIII.

Sectio anatomica cholera peremtorum.

In cholera peremtorum cadaveribus post mortem dissectis, intestina, præcipue gracilia, speciatim duodenum, cum dextro ventriculi orificio, intus gangrænata; extrinsecus bile suffusa ac flava, ductus vero biliferos nimium relaxatos inveniri, perhibent observationum medicarum scriptores; quos inter BOLEUM *encyclop. med. Lib. III. cap. IV. pag.* 418. & BARTHOLINUM *hist. anat. Cent. II. obs.* 81. allegasse sufficiat. Præsertim RIOLANUS *anthropol. Lib. II. cap.* 20. cystidem felleam amplam, ductumque choledochum insignitei distentum adnotavit: & A. N. BEROL. *&c. II. Vol. VIII. pag.* 80. ejusmodi lethalem choleræ casum allegarunt, ubi duodenum cum pyloro interne gangrænatum, ac materia ex fusco nigra (qualis vomitu rejecta, & examinata non nisi bilis sanguine permixta fuit) repletum; vasa venosa ventriculi cruore turgida, fellea cystis valde flaccida, & omentum versus ventriculum revolutum, conspectui sese obtulerunt.

§. IX.

Sedes & caussa materialis choleræ.

Quis inde non videt, sedem choleræ, sicuti generatim in toto ventriculi ac intestinorum volumine, ita speciatim in duodeno, atque viis biliferis quærendam esse? unde sæpenumero universum nervorum genus in tristem malorum rapitur societatem. Neque enim ratio aliam determinare potest sedem, si caussam affectus nostri spectemus materialem. Nam vomitibus æque ac alvo quæ redditur materia, tantum non semper biliosa, licet non æque sincera ubivis bilis, existit; & modo humoribus acidis, pituitosis, salinis, aliisque peregrinis, nec non ipso cruore permixta cernitur: unde etiam varios colores, modo flavum, modo viridem, modo nigrum, & alios sortitur. Ejusmodi vero bilis commixtio non in alio loco, quam intestino potissimum duodeno fieri potest: quippe quod, partim ob sinuosum situm ac flexuras, partim affluentem ex ductu choledocho bilem æque ac pancreaticum succum, producendæ & fovendæ saburræ istius modi acerrimæ est opportunissimum.

§. X.

Caussa proxima, & ratio symptomatum.

Et inducta quidem ab ejusmodi caustica materia vellicatio tunicæ, quæ ventriculum & intestina cingit, nerveæ, caussam choleræ præbet proximam; siquidem hanc statim excipit convulsiva eorundem constrictio, qua morbus absolvitur. Hæc enim, accedente materiæ peccantis rosione, dolores tendentes, pungentes, lancinantes, rodentes, morsicantes, ac cardialgicos producit; atque in ventriculo, ac duodeno contra naturæ ordinem sursum tendit; in reliquis vero intestinis deorsum procedit: unde vomitiones atque dejectiones simul fiunt. Quemadmodum vero perpetuæ instar regulæ habendum est, quod ad vellicatas in corpore partes, major fiat humorum affluxus: ita quoque in nostro morbo succi vitales copiosius ad vasa ventriculi ac duodeni, tanquam primario affecta, ruunt. Dum autem hæ partes spasmo constringuntur; non possunt allati succi liberius per venas refluere; hinc eas infarciunt, ac primum subtiliores particulas, quæ ut plurimum sunt acres, serosæ, sulphureæ ac biliosæ, in affectæ partis cavitatem plorant: unde mira excretorum in cholera humorum copia derivanda erit. Ulteriori mora ipsa vasa vel rumpuntur, cruoremque exstillant, cum saburra biliosa in nigrum crama coëuntem; vel fluxu subeunt, ac lethalem inflammationem & gangrænam. Interim spasmorum tyrannis ad vicinas quoque regiones vi consensus nervorum propagatur; & sic omnium maxime ductus biliferi sævis agitantur motitationibus, ut bilem suam effundant in duodenum, ac cessante tum morte spasmorum impetu, flaccidi ac relaxati appareant. Porro si transeunt violenti motus ad cordis fabricam, ejus palpitationes; si ad diaphragma, singultus; si ad vesicam urinariam, mictus difficultas; si ad cutis ambitum, ex-

extremorum refrigeratio; si denique ad membranas cerebri & medullæ spinalis, epileptici ac convulsivi suboriuntur motus.

§. XI.

Caussæ choleræ mediatæ sunt 1] venena.

Quibus explicatis perscrutandæ jam mediatæ veniunt caussæ, à quibus producitur materia, tantis tumultibus excitandis opportuna: quæ sive mole pauca, sive major fuerit, semper summe causticæ & acerrimæ debet esse indolis, ut morbum distinguat ab aliis excretionum per vomitum & alvum generibus. Atque hanc primum inferunt venena, quippe quorum perniciosus in corpora effectus, non alio quam choleræ significari potest nomine; adeo ut cholera, & toxico interire, idem fere sit. Cuncta vero venena sale caustico acerrimo operari, notum est; quod licet parcissima sæpenumero quantitate corpus intret, vehementissimam tamen ventriculi ac duodeni, hinc & reliquorum intestinorum vellicationem ac convulsionem infert: unde non ex sanguinis solum massa humores serosi ad eas partes secernuntur, verum cystis quoque fellea, violenter concussa, effundit biliosum suum liquorem; qui prout hic vel ille humor in primis viis jam præsto sit, vario colore tinctas & vomitiones & dejectiones exhibet. Quam igitur tristissimam & plerumque feralem tragœdiam, à sumto potissimum arsenico, quin etiam mercurio sublimato, ludi, quotidie proh dolor! observamus; & præsertim HILDANUS, DECKERUS *in not. ad Barbette*, & SALMUTH *Cent. I. obs.* 10. exemplis illustrarunt. Et quæ ab auctoribus de dysenteria a sumtis venenis excitata referuntur observationes; eas ad choleram omnes adplicandas esse puto.

§. XII.

2] Purgantia & emetica acriora.

Similem venenis vim possident purgantia & emetica acriora, majori dosi, aut minus opportune propinata, quippe quæ sal quoque fovent acerrimum. Effectus eorundem perniciosi vulgo hypercatharseos, vel hyperemeseos nomine exprimuntur; quæ si conjunguntur, uti plerumque fit, choleram omnino constituunt. Ejusmodi sunt esula, cataputia, semen Mezerei, vitrum antimonii &c. Ex antimonialibus haud rite præparatis, choleram vehementissimam notavit RHODIUS *Cent. II. obs.* 71. ex helleboro albo FORESTUS *Lib. XXVIII. obs.* 44. ex colocynthide *idem obs.* 42. & STALPART van der WIEL *Cent. I. obs.* 41.

§. XIII.

3] Cibi nimium dulces pingues ac fermentescibiles.

Præterea cibi nimium fermentescibiles, dulces, pingues, & qui facilioris sunt corruptionis, choleram excitare possunt, si vel cerevisia minus defæcata, aut etiam aqua iis superingeratur, & illi ab impuro corpore, cujus in ventriculo biliosa jam latet saburra, assumantur. Hæc enim subjecta cum bile coëuntia, & consennentata, generant acrimoniam veneno magis causticam: quo pertinent melones, pepones, cucumeres, fructus Indorum ananas, mala persica, pruna, maxime cerea, uvæ, cerasa, panificia cum multo butyro frixa, placentulæ mellitæ, fungi, ova piscis barbi, mustum, vinum ac cerevisia recens, carnes nimium pingues &c. Sic cucumeres, pota desuper cerevisia, à vetula comesti, lethalem peperisse choleram, testis est FONTANUS *analect. Cap.* 21. *exemplo* 12. eandem à malis persicis excitatam recenset GULDENKLEE *Lib. III. cap.* 8. quid? quod à lactis inopportuno usu productam refert HENRICUS ab HEER *obs. XV. pag.* 149.

§. XIV.

4] Gravis iracundia.

Nec excludenda sane ex caussis choleræ est gravis iracundia; quæ cumprimis ipsi progenerandæ potentissimam vim obtinet, si inter ipsum pastum, comestis cibis fermentescibilibus, quis exarserit, aut statim post iram potum vel cibum, vel, quod pessimum est, emeticum, aut purgans aliquod sumserit. Namque neminem fugiet, iræ efficaciam primis potissimum, atque biliferis viis esse infensissimam; utpote non solidas ac motrices has solum commovet partes; verum eo ipso orgasticæ bilis cum alia, quæ forsan adest, saburra effervescentiæ, amplam præbet caussam. Tali ratione choleræ ex ira, sumta desuper brassica subortæ exemplum allegant ACT. MED. BEROL. *dec. II. vol. I. pag.* 36. eandemque à vehementiori ira lethalem recensent eadem ACTA *vol. VIII. pag.* 80. nec non PLATERUS *observ. Lib. III. pag.* 754. & BORELLUS *Cent. II. obs.* 27. *pag.* 121. Atque non alius, quam cholera morbus est quem teneri infantes, ex matrum ira excandescentium culpa, sæpenumero patiuntur, nunquam sine vitæ periculo: vulgo vocant ipsum *die Darm Gicht.* Provenit ille ex lacte, per iram matris orgastico facto, & in sensibili infantis ventriculo cum bile effervescente, intestina arrodente, ac plerumque in lethalem inflammationem abeunte.

§. XV.

Caussa mediata diarrhϾ biliosæ.

Quæ quidem hactenus recensitæ caussæ, si acrimonia gradu benignior fuerit, & profundius intestinis inhæserit, solam diarrhœam efficient biliosam. Hæc vero alias adhuc agnoscit caussas, quæ quidem haud facile cholericam excitare solent passionem. Et præsertim illud notari meretur, critice nonnunquam fieri biliosam alvi fluxionem, in subjectis biliosis, si vel levis in victu error, vel iracundia, vel transpirationis cohibitio præcesserit; quin eadem non raro sponte suboritur, idque æstivo potissimum tempore, & rite tractata in corporis vergit salutem. Non minus sæpissime fit, ut ejusmodi diarrhœa biliosa, critico motu per febres intermittentes biliosas, quales sunt pleræque tertianæ, incidat, corpusque insigniter sublevet.

§. XVI.

Caussæ procatarcticæ.

Sunt etiam caussæ quædam procatarcticæ, quæ si concurrerint cum mediatis, & choleram & diarrhœam biliosam eo certius progenerabunt. Ejusmodi sunt primum aëris fervidior constitutio, quæ uti omnes totius corporis succos, ita præsertim bilem in orgasticam deducere valet commotionem. Hinc derivandum esse credo, cur Indis, & Arabibus endemiæ dicantur choleræ; præsertim cum accesserit frequentior fructuum ananas usus, qui iis in locis reperiuntur, & succo fermentante noxiosissimo sunt prædITI. Deinceps corporis quoque nimia refrigeratio, reprimendo serum acre biliosum, ad choleram disponit: unde SCHENCKIUS *Lib. III. obs.* choleræ meminit, quæ ex pedum refrigeratione, accedente musti & fungorum usu, suborta fuit. Et denique cum SYDENHAMIO, gravi scriptore, *Oper. med. pag.* 216. frequentes crapulas tam vinosas, quam cerevisiarias, tanquam occasionalem choleræ caussam, in subjectis

jectis cholericis, omni jure accusamus: quippe quibus robur ventriculi, & intestinorum debilitatur, variæque cruditates acidæ in primis viis generantur; quæ accedente vel leviori bilis commotione, gravissimas in œconomia vitali producunt turbas.

§. XVII.

Prognosis. Si denique prognosio recensitarum eo usque ægritudinum spectemus; ea in cholerica passione plerumque feralis est. Nullus enim, nisi forte pestem, & febres pestilentiales exceperis, brevioris est exitus, tamque cito homines jugulat morbus, quam cholera; cumprimis si vel senes, vel infantes, vel longo morbo debilitatos invaserit. Quo magis caustica est rejecta materia, quo intensior sitis & æstus, eo certius periculum; & si bilis atra, sanguineque atro permixta dejiciatur, præsagit inevitabile exitium juxta HIPPOCRATEM *Lib. IV. aph.* 22. Non minus mortem significant, juncta animi deliquia, singultus, convulsiones, extremorum frigus, & sudores gelidi; nec boni quidpiam expectare licet, si compressis excretionibus reliqua persistant symptomata. Verum salutis affulget spes, si conquiescant vomitus, cum insequente somno, & levamine; sique ultra septimum morbus protrahatur diem. Diarrhœa biliosa, si brevis sit, & sine magnis torminibus affligat, salutariter decurrit; eandemque finiri, erumpentes denuo flatus indicant: nec non in tuto fere est, quæ siti & æstu caret. Contra vero fusa sub alvo cibi cupiditatem perire, malum; utique si acutiora simul urgeant tormina, somnus eripiatur oculis, & vires insigniter prosternantur. Quandocunque sive dysentericæ sive cholericæ passioni aut diarrhœæ biliosæ, vel biliosis vomitionibus febris semitertiana, quæ Græcis hemitritæa dicitur, & ex febre acuta inflammatoria & intermittente tertiana alternante sic paroxysmo est composita, jungitur, affectus hi non summi sunt expertes periculi; optimum vero dictis in morbis signum præbent flatuum per inferiora eruptiones, ex quibus motus intestinorum peristaltici quodammodo restituti non facile fallax indicium potest sumi. In dysenteria ructuum eruptionem jam tum suo tempore HIPPOCRATES pro coovalescentiæ signo cognovit.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Si in omnibus morbis, certe in cholera nunquam locum habebit cura per expectationem: siquidem juxta CORN. CELSUM *Lib. IV. Cap.* 2. nulli morbo minori succurritur momento, & secundum TRALLIANUM *Lib. VII. Cap.* 4. exigua levisque curandi mora in eo est pessima. Quo igitur citius, & in principio succurritur choleræ, eo felicior evadit curatio. Hanc vero adgressuro *tres* potissimum occurrunt indicationes; *nimirum* ut ante omnia peccans & noxia materia corrigatur, attemperetur, ad exitum disponatur, & si opus fuerit, arte proscribatur; *deinceps* effrænes motus apte & convenienter sopiantur, & *denique* labefactatum nervosarum partium robur instauretur.

§. II.

Curatio choleræ ex illuvie ci- Prima igitur cura esto, noxii humoris attemperatio, & adjuvanda excretio. Prout autem illi sunt varii, & vel magna cruditatum biliosarum copia, vel pauca nonnunquam materiæ subtilis, ejusque causticæ moles, tantorum tumultuum caussa deprehenditur: ita paullo diversa exigitur medendi ratio. *borum fermentescibilium.* Quod si igitur ab assumtorum nimia quantitate, cibis fermentescibilibus, cum bile in acerrimum magma abeuntibus, malum propullulaverit, promovenda erit vacuatio, si impeditior fuerit, nec quod probe notandum, vires nimium prostratæ sint. Neque vero emetica vel purgantia positiva hoc fine propinare convenit; sed vomitum hausta copiosius aqua tepida, butyro insulso, vel oleosis ac mucilaginosis, large imbuta adjuvare; alvi vero successum, infusis ano clysteribus oleosis, & emollientibus, quibus serum lactis egregie inserviet, promovere expediet. Non minus egregiam merentur laudem jusculа pulli junioris, copiosius hausta, quæ à SYDENHAMIO potissimum commendantur. His oretenus jungenda absorbentia, terrea, noxiamque acrimoniam temperantia: veluti sunt pulveres ex lapidibus cancrorum, conchis citratis, matre perlarum, terra sigillata, coralliis præparatis, succino, pulvere Marchionum, speciebus de hyacintho, terris bolaribus, cornu cervi usto, spodio fossili, crystallo montana, quam multi habent pro specifico, addito theriacæ cœlestis rantillo confecti. Ipsum quoque serum lactis, egregia temperandi, sitimque, qua crudaliter sæpius vexantur, extinguendi virtute pollet. Er veteres quidem, sicuti CÆLIUS AURELIANUS *morb. acut. Lib. III. cap.* 21. TRALLIANUS *Lib. VII.* multis laudibus commendarunt potum aquæ temperate frigidæ: de cujus utilitate recentius exemplum allegat BORELLUS *Cent. II. obs.* 27. *p.* 131. & ego multis observationibus convictus sum.

§. III.

Curatio choleræ à materia caustica, mole parca juncta. Ubi vero ex sumto veneno, vel mota hypercatharsi vel hyperemesi, in subjecto alias sano, cholericus emergit morbus; caussaque ipsius in pauca materiæ accerrimæ fibris ventriculi nerveis inhærentis mole consistit: non quidem cohibere, neque vero adjuvare decet vacuationes. Omni potius studio in id erit incumbendum, ut causticus ac tenuis humor involvatur: quo quidem sine larga quantitate oleosa, mucilaginosa, & pinguia sorbere juvat; veluti oleum amygdalarum dulcium, decocta cum rasura cornu cervi, avenæ, hordei, ipsumque etiam lac, quod eo præstantiorem vim exseret, si cum absorbente quodam fuerit remixtum. Præterea quoque pulveres absorbentes exhiberi, & cum acidulis remediis, quæ ad castrandam veneni vim mirifice inserviunt, alternari possunt: quæ inter eminent mixtura simplex, spiritus vitrioli dulcis, nitri dulcis &c.

§. IV.

Motuum præternaturalium impetus sopiendus. His interponenda pariter, ac post evacuatam peccantem materiam subjungenda, præsertim si collabi nimium videantur vires, sunt remedia antispasmodica, imo antepileptica specifica ex animali potissimum regno desumta, cujus generis sunt, hepar lupi exsiccatum, rasura priapi cervi, cranii humani, ungulæ alcis, cancri usti fluviatiles, ossa humana calcinata, quæ ad convulsivas spasticas nervosarum fibrarum constrictiones æque in cholerica ac dysenterica affectione mitigandas non carere egregio suo fructu, plures Medicorum peritissimorum confirmant.

Et

Et sicuti semper, ita in hoc præsertim morbo anodynis tutissime utimur, si vacuantibus decenter sunt nupta: quemadmodum sunt pilulæ de styrace, de cynoglossa, *Wildeganfii*, *Starckianæ*, quæ vacuantia simul fovent ingredientia, & si suspicio de præsente adhuc materia fuerit, motus tamen efferati nimis sint, illæ cum pilulis aloëphanginis, vel nostris quoque balsamicis permisceri possunt. Pulveribus absorbentibus theriaca cœlestis, extractum castorei, cinnabaris addi merentur; & cumprimis operæ pretium faciet, liquor noster anodynus, quem cum oleo macis, vel etiam tinctura castorei maritatum vehementer laudo.

§. V.

Externorum usus. Neque sua laude carent externa paregorica, & anodyna; quo fine celebrantur emplastrum de crusta panis, ceratum stomachale mastichinum *Galeni*, balsamum embryonum, spiritus theriacalis, linimenta ex oleis nervinis, absinthii, nucistæ, menthæ, balsamo Peruviano, castoreo, camphora parata; cataplasmata ex fermento panis, aceto rutaceo, & spiritu vini, nec non sacculi discutientes, & paregorici. Ubi quoque motus insigni ferocitate urgent, nec moli materiæ ullo modo respondent; non præstantius, nec efficacius, ad eos placide sistendos, & reliquam curationem facilitandam est præsidium oleo nucistæ expresso cum linimentis nervinis ad ventriculi regionem adplicando. Non minus commendationem meretur balsamum nostrum vitæ dictum, cum linteis duplicatis affectu loco admovendum.

§. VI.

Tertia indicationi satisfacit roborantium facili victu. Horum ope excreta, quæ malum fovebat, materia noxia, & consopitis motibus, eo fructuosius erit, partes sub hoc morbo labefactatas convenientibus corroborare medicinis, quo magis eorundem tonus destructus esse solet. Et huic scopo eadem conveniunt subsidia, quæ præcedente capite commendavimus; cumprimis vero superato morbo victu facili utendum, & ab animi pathematibus abstinendum; ne debiliori adhuc intestinorum robore existente, nova producatur choleræ recidiva. Cuncta ciborum genera virtute præstanti longissime superant jusculа, ex carnibus vitulinis, gallinaceis, radicibus cichorei, petroselini, asparago, chærefolio, cancris contusis, succo citri parata; cum quibus etiam tincturæ martiales roborandi fine sumi poterunt.

§. VII.

Curatio diarrhϾ biliosæ. Quod curationem diarrhœæ biliosæ attinet, ea, si moderatior, viribus integris fuerit, vix eget medicatione. Si impeditior successerit, clysterum externo, rhabarbarinorum interno usu, adjuvari desiderat. Si modum denique excesserit; ad acrimoniam temperandam pulveres absorbentes cum crystallo montana; ad spasmos sedandos liquor anodynus ex aqua menthæ capiendus, extrinsecus balsamum vitæ abdomini imponendum, operæ facient pretium.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa potum aquæ frigidæ. Potus aquæ frigidæ in passione cholerica, quo calidior tempestas, regio, ipsaque ægrotantis constitutio fuerit, eo salubrior existit. Præter ejus internum autem usum, gelidam quoque aquam extrinsecus ventriculo admovere velle; sicut à quibusdam Veterum factum legimus, minus tutum ac periculosum censemus; eo quod hac ratione præmatura vacuationum cohibitio induci potest. Ex hoc etiam fundamento derivanda est virtus, quam acidulæ in cholera potæ, præstant: de quibus lectu digna est observatio in SPINDLERI *observat. medicin. not. ad obs.*42.

§. II.

Quemadmodum lac, iis in casibus, qui à sumto veneno, vel acri purgante natales mutuantur, involvendo principium causticum, ac secum educendo, insignioris utilitatis deprehenditur: ita illud, ubi vel nimis acida saburra præsto, vel ejus excretio impeditior fuerit, cautissime propinari, vel ad minimum absorbente quodam permisceri debet. Contra vero, serum lactis vicem potus ordinarii commodissime, & utilissime explebit; neque in siti tantum extinguenda, verum acrimonia quoque temperanda usum exhibebit desideratissimum. *Circa lac, & ejusdem serum.*

§. III.

Laxantia oretenus data rarissime in cholera morbo exposcuntur; quod si autem vacuandi per alvum sit indicatio, eam optime clysteribus, vel internis rhabarbarinis explere licebit. Dulcia enim, mannata, syrupi laxantes, uti alias lenissima sint, hoc in affectu nunquam adhibere convenit. *Circa laxantium usum.*

§. IV.

Roborantia & spirituosa ante peccantis materiæ sufficienter factam excretionem, ad cohibendas forsan vomitiones usurpata, spem fallunt, tantum abest ut vomitus sistant, ut eosdem potius cum reliquis symptomatibus exacerbent. De anodynis quoque, & speciatim oleo hyoscyami notari meretur, quod ubi fractæ nimis sint vires, ac intestinorum inflammatio locum occupavit, neutiquam sint adhibenda; quoniam tunc lethalem soporem atque necrosin inferre possunt. *Circa roborantia & anodyna.*

§. V.

Sicuti venæ sectio in dysentericis, sanguinis nimia simul mole laborantibus, ad præcavendam inflammationem, & mitiganda symptomata egregium confert momentum: ita subinde circumstantiis eadem in cholera quoque administranda venit, præsertim si virium sit integrum robur: multis encomiis illam commendat in hoc morbo, felix ille Medicus RIVERIUS *prax. med. cap. IX. pag.* 345. *Circa venæ sectionem.*

§. VI.

Diarrhœa biliosa, uti alia omnis, non statim sisti debet, sed pedetentim humores temperandi sunt; quo in casu rhabarbarum leviter tostum ad scrupulum unum vel drachmam dimidiam cum aliquot granis nitri perquam utile est; dum humores vitiosos leniter educit, & postea intestinorum tunicas roborando leviter constringit. Nam partibus subtilioribus laxat, terrestrioribus adstringit, quæ prævalent in tosto. *Circa laxantium diarrhœa usum.*

§. VII.

In cholera æque ac diarrhœa biliosa ad temperandam humorum acrimoniam oleum nucistæ expressum ad drachmam dimidiam sive solum sive cum grano uno laudani opiati *Helmontiani* permixtum & cum jusculo exhibitum magnæ est *Quæ bilis acrimoniam tempereut.*

est efficaciæ. Emulsiones quoque ex amygdalis, semine papaveris albi, addito ejusdem syrupo, & aqua pura fontana paratæ dilutiones, eidem scopo obtinendo feliciter inserviunt.

§. VIII.

Diarrhææ contumacis curatio.

Quando diarrhœa valde pertinax est, præmisso semper rhabarbaro tosto per aliquot dies, sudoriferum *ex theriaca recentis drachma una cum cornu cervi usti, antimonii diaphoretici & nitri purificati granis duodecim* exhibere convenit. Extrinsecus vero calide appositum præcordiali regioni cataplasma ex fermento panis, aceto & spiritu vini, additis aliquot guttulis olei menthæ & caryophyllorum, egregie non modo subjacentes partes roborat, sed & motum humorum ad peripheriam convertit, & cuticularem excretionem fecundat.

§. IX.

Choleræ ab arsenico subortæ curatio.

Quando cholera ab arsenico excitata fuit, sine mora pinguia, ut oleum amygdalarum dulcium, oleum lini, butyrum insulsum, oleum olivarum cum aqua tepida exhibere oportet. Hæc enim præsentissimam opem ferunt; eo quod non modo vomitum procreant, quo ipsius magna arsenici pars foras ejicitur, sed quod inde etiam caustica acrimonia quæ fibras ventriculi nerveas vellicat, obtunditur, & spastice constrictæ partes relaxantur.

§. X.

Victus salubrioris mentio.

Superato choleræ vel diarrhœæ biliosæ morbo expedit adhuc diæta emolliente ad tempus uti, ut nimium vellicatæ & sauciatæ ventriculi & intestinorum nerveæ fibræ quodammodo demulceantur; quo fine lac dulce, butyrum recens, hordeum excorticatum cum jure pulli aut lacte coctum, item serum lactis dulce optime conveniunt.

§. XI.

Lac in cholera cum febre nocet.

Quando cholera est cum febre conjuncta, non tam facile lac dandum est. Nam facile ex calore in caseum coalescit, unde majores cruciatus, viscerum tensiones, capitis dolores & cibi fastidium excitantur. Quare ut citra noxam febricitantibus exhiberi queat, præsertim pueris, magisque juvenibus quam ætate provectis, TRALLIANUS *l. VIII.* jubet lacti miscere aquæ fontanæ bonam partem, & ter quaterque ebullire, & tunc ab igne tolli. Atque ita lac dysentericis quoque febricitantibus non nocere ait.

§. XII.

Sudoriferorum noxa.

In cholera & diarrhœa biliosa præsertim quæ ab ira excitata fuit, maximopere à sudoriferis, & regimine sudorifero, præsertim in principio cavendum est. Graves enim rheumatici vel arthritici inde oriri solent affectus.

§. XIII.

Cautela circa nitri usum.

Perquam memoratu digna est observatio, quam RIVERIUS *Lib. I. obs. 33.* tradit his verbis. *Vir robustus & bilioso temperamento praditus correptus est diarrhœa biliosa valde urgente, cum siti intensissima: vocatus ad eum præscripsi sal prunellæ in potu ordinario: tum etiam in julepis ex aqua lactucæ & portulacæ paratis, ter in die sumendis, & intra 24. horas convaluit.* Et profecto insignis est nitri, aut salis prunellæ in ejusmodi affectibus efficacia, siquidem non modo æstum contemperandi, verum inflammationes quoque præcavendi, vi pollet excellenti.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Cholera ex fumo procul dubio arsenico brevi tempore lethalis.

Vir quidam LVI. annorum, ad iracundiam proclivis, nec ullis præter eructationes acidas, & flatulentias obnoxius morbis, equo aliquando facturus iter, hora prius matutina quarta, paratum sibi à filia, quæ justo familiarius cum servo vixerat, decoctum succoladæ, cum lacte, & cinnamomo sorbebat. Quo sumto mox de nausea conquestus, inceptum prosequitur iter, sed hora septima reversus, viribusque prorsus dejectus, mortuo similis, in lectum defertur. Tum vero horrendis protinus cruciari incipiebat vomitibus, quibus inter summas præcordiorum anxietates, & ineffabiles in ventriculi regione dolores, primum mucosam ac biliosam, paullo post viridescentem rejiciebat saburram. Accedebant subinde frequentes dejectiones, cum horrendis imi ventris torminibus stipatæ; summum ciborum fastidium urgebat; extrema perfrigescebant, pulsuumque ictus sensim evanescebant. Tandem inter frigidos sudores, ac spasmodicas præcordiorum revulsiones, singultus, hisque junctæ totius corporis convulsiones jungebantur; vultus cruore turgidus rubebat; vox peribat; ipsaque hora pomeridiana secunda, & à sumto potu nona, inter crudelissimos cruciatus mors sequebatur. Cadaver neutiquam intumescebat, nec vultus colorem nisi vivo similem exhibebat; sed ungues cœruleo colore suffusi, scapulæ ac dorsum lineis ejusmodi notata, pectusque in latere sinistro punctis hinc inde ex atro rubicundis distinctum, cernebantur.

Epicrisis.

Quæstio ex hac tristissima morbi historia resultat, num defunctus cholera ex sumto veneno, anne potius aliis magis naturalibus causis suborta perierit. Ardua sane provincia ei imponitur, cui determinandæ ejusmodi quæstiones exhibentur, à quarum affirmatione, vel negatione fama, quin vita hominum dependet. Valde ancipites enim plerique de veneficiis sunt casus; cum primis si anatomica defuncti corporis sectio deficiat. Hac facta, si venenum in substantia adhuc intra ventriculum reperitur, res est clarissima: ubi vero illud haud deprehenditur, res adhuc dubii plena existit. Inflammationes enim ac sphacelationes intestinorum, in omni cholera, sive à veneno, sive aliis causis enata, quin & in aliis morbis, dysenteria, colica convulsiva &c. vitæ imponunt finem; nec ideo certi quidpiam ostendunt. Nec ex omni dubio extricamur per intumescentiam externi cadaveris, aut maculas cœruleas ac livescentes hinc inde in corpore efflorescentes: quippe quæ phænomena in plerisque corporibus, quæ sanguine turgent, ac subitanea abripiuntur morte, videre licet. Quamobrem in tali casu præter symptomata, & externas notas, ad morales quasdam circumstantias respiciendum est; unde BOHNIUS *tr. de offic. med. dupl. pag.* 652. rectissime scribit: *Si externa dati veneni indicia, odium subdolum, & veneni emtio concurrunt, & cuncta veneni ab extra admissi signa, aut plura horum conspirant, hæc evidentem & certam veneni dati notitiam conciliare possunt.*

Quod si igitur præsentem curatius examinemus casum; vero fit simillimum, defuncto ex potu

potu Succoladæ venenum quoddam, & quidem arsenicum fuisse exhibitum. Nam 1) valde imbecilla est assertio, ac si lac cum Succolada assumtum, in ventriculo cum saburra acida, qua illum fuisse occupatum eructationes acidæ significant, coivisset, & sic, accedente sub pluviosa tempestate equitatione, ideoque transpirationis cohibitione, causam materialem choleræ absque concursu veneni præbuisset. Cholera enim ex diætæ vitio producta, nec tam cito generatur, nec tam subitaneum sortitur eventum; qualis hoc in casu intra novem horas accidit.

2) Adsunt subinde ea symptomata, quæ datum arsenicum insequuntur, & hæc potissimum ab auctoribus perhibentur: 1) insignis post sumtum venenum nausea, 2) enormes vomitiones cum summa vultus pallore, ut videantur moribundis similes, 3) refrigeratio extremorum, & subita virium prostratio. 4) horrendi in imo ventre dolores tendentes, pungentes ac lancinantes, 5) pulsus cessatio, proxime mortem antecedens, & 6) convulsiones, quæ omnia brevi temporis spatio, eoque nunquam ultra nycthemeron protenso, mors excipit. Conf. ZACCHIAS *in quæst. med. leg. Lib. II. Tit. 2. q. 7. n. 23.* AMMANNUS *in praxi vuln. p. 344. & de med. crit. pag. 303.* FORESTUS *Lib. XXX. obs. 5. & diss. quam de erroribus circa venena vulgaribus conscripsi p. 37.*

3) Quæ si ad præsentem casum adplicemus, simulque conferamus, quod filia, quæ potum Succoladæ paravit, uti relatum mihi fuit, odio parentum habuerit, arsenicum emerit, & familiarius servo usa fuerit: nullum est dubium, quin ea dato in potu Succoladæ arsenico patrem interfecerit.

Observatio II.

Cholera false a veneno derivata.

Vir quidam consistentioris ætatis, hausto aliquando ab uxore parato jusculo, incepit statim male habere, nauseare, spiritum difficilius trahere, liquida aversari, interno ardore cruciari, & inter summas præcordiorum anxietates, perpetuo vomendi conatu urgeri. Vomuit quoque, sed parum æruginosæ bilis; & demum transacto inter dirissima dolorum tormenta biduo animam efflavit. Tertio post mortem die sepultum, sed quarto ob veneni suspicionem rursus effossum cadaver, exhibuit fœtorem intolerabilem. Corpus intumefactum, & undique putredine fuit adfectum. Intestinum jejunum, mesenterium, hepar ac pulmones sphacelo penitus corrupta; cor flaccidum, atroque cruore infarctum; ventriculus undique inflammatus, prope pylorum sideratus, & intus materia viridescente plenus adparuerunt. Unde vir veneno, ab uxore cum jusculo ipsi propinato, extinctus judicabatur. Verum explorata curatius morbi historia, hæc adnotare licuit momenta: defunctus ille vir per integrum ante mortem annum morboso corporis habitu, livido fœdoque vultus colore, & adpetitus prostratione præditus fuerat; inque primis pridie ante sumtum jusculum de ventris torminibus conquestus, ea ipse à gravi iracundia, qua aliquot ante diebus exarserat, & ab hausto desuper spiritu vini derivaverat. Quibus molestiis consultura uxor, dictum cum melle confecerat jusculum, ex quo pejus habens defunctus, potu spiritus vini, philonio Romano, remedioque succinato calidiori se levari putabat. Verum exacerbatis magis magisque symptomatibus, supra recensitis, tandem diem obierat supremum.

Epicrisis.

Quum symptomata in hoc casu præsentia ita quidem comparata sint, ut sumti toxici effectibus consentiant; morales vero circumstantiæ refragentur huic suspicioni, nec in dissecto cadavere veneni ullum adparuerit vestigium: minus æquum esset uxorem veneficii ream agere. Vero potius simillimum videtur, quod affectus cholericus, quo vir ille extinctus fuit, ab aliis præter venenum extrinsecus illatum causis, suam repetierit originem. Bilis in causticam & acerrimam indolem conversa, quam Veteres internum vocabant venenum, magis malo causam præbuit: de qua REYES *in camp. Elys. jucund. quæst. qu. 64. pag. 856. scribit: Quid ergo similius inveniri poterit aliis symptomatibus, quæ de veneno intoxicato describuntur! siquidem ea in cholera morbo,* nimirum à bile orto, *fere omnia observavi.* Nam defunctus corpus impuris succis refertum præ se diutius tulit, testante malo habitu, fœdoque vultus colore. Juxta ZACCHIAM vero *cons. XII. n. 6. ex corporis impuritate facile evenire potest, ut humores in tantum corrumpantur, ut ex ipsis sic corruptis generetur in corpore vivente venenum aliquod, afferens omnia symptomata veneni assumti & externi.* Quum ergo noster ita constitutus, vehementi exarserit iracundia; commota & in orgasmum acta fuit bilis; quin accedente vini adusti potu, nocivam subiit acrimoniam, tormina imi ventris, quibus pridie ante mortem cruciatus est, inducentem. Hæc vero mala uxor sedatura, bona intentione jusculum mellitum dedit; sed non nisi oleum camino addidit: siquidem bilis commota, si cum dulcibus permisceatur, acerrimam acquirit indolem: qua etiam in nostro casu imbuta, choleram induxit; cui jusculum illud procatarcticam præbuit causam. Excitata sic cholerica passio, vomitibus potissimum crebris, ac alvi dejectionibus se exserere debuisset; sed iis per datum philonium Romanum cohibitis, inanes tantum modo vomendi conatus, & summæ præcordiorum angustiæ, una cum horrendis doloribus miserum crudeliter affecerunt. Retenta insuper intus acerrima materies ventriculum arrosit, ejusque inflammationem produxit; quæ intolerabili interiorum ardore se prodidit. Hæc vero in putredinem denique sphacelosam abiit, quæ ob impuritatem totius humorum massæ, citius ac latius diffusa, pleraque vitæ penetralia sphacelo infecit. Quæ cum ita sint; *frustra minus evidentem ac magis dubiam quærimus causam* (quæ in nostro casu esset venenum) *ubi evidentem & manifestam habemus*, secundum ZACCHIAM *loc. cit. n. 6. & 9.*

Observatio III.

Cholera à sumto arsenico nata.

Vir quidam gregarius XXVI. annorum, robustus & illibata semper sanitate gavisus, sumto circa horam undecimam meridianam jusculo, vehementissimis subito corripiebatur vomitionibus; quas proximus atrocissima imi ventris tormina, nulla vero subsequente dejectione, excipiebant. Jungebantur insuper ineffabiles præcordiorum anxietates, ardoris circa ventriculum acutissimi sensatio, inexplebile bibendi desiderium, ac perpetuæ inquietudines; quibus symptomatibus per triginta horas miserrime cruciatus obiit. Dissecto post mortem cadavere, ventriculus circa sinistrum orificium inflammatus, tunica villosa abrasa, & in ejus, ut & intestini

duodeni cavitate ultra tres mensuræ feri viridescentis biliosi, una cum pulvere albicante, & magna mercurii vivi quantitate adparuerunt. Reliqua intestina hinc inde gangrænata, & tribus in locis contorta convolutaque in conspectum prodierunt. Uxor, veneficii rea, se non nisi mercurium vivum ad excitanda tormina marito exhibuisse fatebatur: requisitus vero Medicus putabat, defunctum accepisse mercurium sublimatum, qui in ventriculo, ejus calore solutus, in sua rediisset principia; unde mercurius vivus, & pulvis albicans, tanquam salinum illud mercurio adhærescens, in conspectum prodiisset.

Epicrisis.

Occurrunt in hoc casu momenta, insigni observatione digna: quorum primum est, num defunctus dato veneno perierit? Neque vero ullum hujus rei est dubium: si consideremus 1) virum juvenem robustum, per omnia sanum, repente sorbillato jusculo, horrendis vomitionibus, torminibus, aliisque sumtum toxicum plerumque consequentibus symptomatibus correptum, ac intra triginta horas extinctum fuisse. 2) factam corporis sectionem, non modo eam ventriculi constitutionem, quæ exhibita venena sequitur, verum etiam ipsum in natura venenum ostendisse.

2) Deinceps, cum nullæ in nostro casu fuerint dejectiones, quæ ordinario ut ab omni cholera, ita præsertim ea, quam venena excitarunt, nunquàm abesse solent; ipsa quoque sectio hujus phænomeni caussam præbet clarissimam, quæ nulla est alia, quam convolutio intestinorum tribus in locis facta. Hinc vero simul patet, quanta torminum spasmorumque intestinalium fuerit in nostro defuncto vehementia; quippe cui soli convolutio illa debetur, qua fæcibus per alvum nullus exitus fuit permissus; & ideo symptomatum ferocitas acerbior reddita.

3) Determinandum vero est, qualenam extiterit assumtum venenum? mercurium vivum solum velle reum agere, absurdum est. Quamvis enim mercurius ille vivus, in subjectis quorum primæ viæ impuris ac biliosis scatent succis, gravia symptomata, faucium erosiones, copiosiorem salivæ fluxum, tormina intestinorum excitare, quibusdam observationibus deprehendatur: ex illo tamen ipsam mortem tam brevi tempore subsequutam esse, nemini hactenus adnotare licuit. Nec in præsenti subjecto recensita incommoda inde expectari potuerunt, quum illud per omnia sanum ac robustum fuit: & per experientiam constat, ileo morbo laborantibus, mercurium illum librarum pondere citra noxam propinari.

4) Neque vero probabile est, mercurium sublimatum defuncto exhibitum fuisse. Hoc enim veneni genus, adstringente, quem faucibus infert, effectu se facile prodit, & raro tam atroces vomitiones excitare deprehenditur. Inepta quoque est assertio, ac si ille calore ventriculi à salibus corrosivis liberatus, inque currentem redactus fuisset formam: hi enim effectus, non nisi per summam ignis torturam, & aliorum subjectorum additionem obtineri potest.

5) Quamobrem justissima remanet suspicio, defunctum non nisi arsenico vita privatum fuisse. Nec falsa fuit: siquidem uxor, torturæ subjecta, posthæc fassa est, se marito arsenicum, & paullo post mercurium vivum exhibuisse. Cujus rei Medicus statim certior potuisset fieri, si inventum in ventriculo pulverem, quem pro salibus mercurii sublimati corrosivis habuit, recto subjecisset examini, illumque carbonibus injecisset: tum enim, sicuti posthæc factum fuit, fœtorem allio similem sparsisset, qui arsenico proprius est.

OBSERVATIO IV.

Cholera e comestis pastillis venenatis.

Communicavit ante aliquot annos mecum notabilem de cholera casum, Archiater quidam celeberrimus, qui sic habebat: comederat sutor quidam cum uxore, & binis infantibus pastillos, (*Klösse*) qui ab illius fratre, insperso arsenico, venenati fuerant, & cani posthæc exhibiti intra tres horas mortem intulerunt. Exinde omnes protinus nausea, vomendi conatibus, vomitionibus quoque ac dejectionibus violentis ac copiosissimis, præcordiorum anxietatibus, atrocissimis torminibus, animi deliquiis, tremore artuum, ac summa virium prostratione infestati sunt. Sumtis contra hæc symptomata, quas pharmacopæus enormes excretiones sedaturus dederat, medicinis sudoriferis volatilioribus, cum theriacalibus maritatis, remiserunt quidem & vomitus, & alvi fluxus; sed reliqua symptomata, accedente summa spirandi angustia, eo atrocius insistebant. Uxor tandem efflorescentiam, purpuræ similem, cum insigni ardore prurituque junctam, per totum corpus experta, una cum marito, & altero infantum, utut longo tempore convaluerunt. At horum natu major, duodecim annorum, in horrendas incidit convulsiones, & has inter vigesima quarta à comestis pastillis hora obiit. Secatum cadaver sequentia exhibebat: externum corpus undique turgidum, & colore cœruleo viridescente suffusum, inque dextro hypochondrio gangrænatum erat, ungues livescebant, & fauces inflammatæ adparebant. Pulmones colore cinereo imbuti, sphaceloque corrupti cernebantur: ventriculus mirum in modum expansus, tunica villosa prorsus orbatus, tenuissimus, ac fere pellucidus, & variis hinc inde sugillationibus notatus, continebat amurcam ex atro brunam, fœtidissimam, eique intermixtum lumbricum mortuum. Cystis fellea bilem fovebat æruginosam, & reliqua denique viscera omni præternaturali vitio carebant, nisi quod intestina æque ac ventriculus insigniter fuerint expansa.

Epicrisis.

1) Ferax hic est casus utilissimarum observationum; quas ad illustrandum ulterius choleræ genium paucis proponemus. Primum quidem docet constans experientia, veneno peremtos, brevi tempore insignem totius corporis sphacelosam subire corruptionem; quam celerrima ipsius post mortem intumescentia, unguium livor, cutis cœruleus, viridescens & fœdissimus color, & intolerabilis fœtor significant. Neque obscura hujus rei est caussa: venenorum enim, præsertim quæ ex minerali regno desumuntur, corrosivorum ea est indoles, ut non in ventriculo ac intestinis solum, sed aliis quoque partibus, ipsoque cutaneo ac musculoso corporis cortice vehementissimam excitent constrictionem; qua fit, ut sanguis in liberiori suo cursu retardetur, hinc subsistat, stagnet, & more ipsi consueto in sphacelosam abeat putredinem. Quod plerumque in externis quidem; quandoque vero in internis quoque contingit partibus; velut

in

in præsenti casu pulmones sphacelati ostendunt.

2) Notari porro meretur, in veneno defunctis ventriculum ac intestina mirum in modum sæpius deprehendi expansa. Namque quemadmodum omnibus spasmodicis morbis familiare est, ut partium, quas adfecerunt, atoniam relinquant: ita fit quoque in cholera à veneno, ut finitis per mortem ventriculi ac intestinorum convulsivis motitationibus, summa eorundem relaxatio, ac velut paralysis excipiat. Qua quidem præsente, vapores ac halitus ex restitantibus ibidem humoribus pullulantes, liberam obtinent facultatem sese expandendi, simulque latera dictarum partium mirum in modum dilatandi.

3) Venena varios edunt effectus ratione doseos, qua assumuntur: unde petenda quoque erit ratio, quod in nostro casu solus puer perierit, & reliqui evaserint omnes; quoniam ille sub pastillis majorem forsan veneni, quam hi accepit quantitatem. Si ejus dosis ad necandum minus sufficiens, ac incompleta fuerit; atrocissima nihilo minus symptomata, & diuturnam parit ægritudinem. Namque, nisi tempestivæ ferantur suppetiæ, rapitur venenum ad sanguineam massam, cumque hac per omnes nervosas corporis partes vehitur: unde salutari consilio in fœmina, cujus præmissa historia fecit mentionem, ad cutim in forma exanthematum purputaceorum devolutum fuit. Quo in casu perniciosa sunt calidiora, volatilia, ac sudorifera remedia, quippe quæ exagitando humores, & veneni vim exaltando, cuncta reddunt ferociora. Præstat tum potius ubi nimirum venenum jam introivit humores, acidulis medicaminibus, quæ virulentiam toxici castrant, ut est mixtura simplex, uti, & cum iis alternare fixiora bezoardica, blandis anodynis nupta.

Observatio V.

Cholera per potum aquæ frigidæ curata.

Vir quidam robustus, XL. & quod excedit annorum, militiæ deditus, post vehementiorem aliquando iracundiam, insignem musti copiam, sub aere quidem nimis humido frigidoque ingurgitabat. Postridie de ciborum fastidio, vomendi conatu, & dolore totius corporis contusorio querulus, subito vomitionibus & copiosissimis & vehementissimis, biliosis ac viridescentibus, inter summas inquietudines & præcordiorum anxietates corripiebatur; quas dejectiones cum crudelissimis imi ventris torminibus presso pede sequebantur. Vocatus Medicus varii generis remedia stomachica, anodyna, roborantia ac diluentia, sed in cassum præscribebat: adeo ut æger per quatuor jam dies violentis doloribus confectus, dejectis cunctis viribus, pro deplorato haberetur. Quo in rerum statu desideravit ad delendam vehementem sitim ab amico aquam frigidam, eamque successivis haustibus, magna assumebat quantitate. Hæc ad intestinorum delata canalem cum magnis primum tormentis per alvum secedebat; continuato autem illius potu, tormina sensim conquiescebant, dejectiones fiebant rariores, & cutis, quæ antea aridissima erat, mollior reddebatur & humidior. Æger quoque somnum capiebat, vires recuperabat, & sic unico hoc, quamvis simplicissimo remedio, à mortis faucibus ereptus convalescebat.

Epicrisis.

Veteres, quos inter CORNELIUS CELSUS, CAELIUS AURELIANUS, TRALLIANUS, ARETÆUS, GALENUS, & AMATUS LUSITANUS eminent, aquæ frigidæ circumspectum usum in magnis morbis, nominatim cholera, dysenteria, colica biliosa, convulsiva & sanguinea &c. miris extulerunt elogiis. Acerbe vero dolendum est, quod recentiorum Medicorum plurimi, Veterum vestigia deserentes, simplicia ejusmodi ac domestica remedia, altis veluti superciliis spernant; iisque longissime præferant exotica, specifica, pretiosa ac pharmaceutica præsidia: quibus dictis in morbis plus damni afferunt, quam adjumenti. Paucissimi enim sunt, qui agnoscunt, quantam & quam incomparabilem ad arcendos pariter ac sanandos graves morbos vilissimis ac simplicissimis rebus, ut sunt elementa, maximeque aër & aqua, tum frigida, quam calida, divina clementia indiderit virtutem. Ego certe pluribus in ægritudinibus, ad eas rite debellandas, ad Veterum placita recurrendum esse statuo; nec id ipsum sine singulari fructu me fecisse, candide testor.

Quod prælertim usum aquæ frigidæ in cholera ac dysenteria attinet; audiamus Veteres, quos inter CORNELIUS CELSUS *Lib. IV. cap. 15. in dysenteria*, inquit, *si pluribus diebus alia remedia non juverunt, vetusque jam vitium est, aquæ bene frigidæ potio assumta adstringit, & initium secundæ valetudinis facit.* AETIUS *tetrab. III. serm. 1. cap. 45.* scribit: *in potu à principio quidem pluviæ aqua utendum est, quod si pluvia optima non adsit, fontana utemur.* Et AMATUS LUSITANUS *Cent. II. curat. 56.* copioso frigidæ potu dysenteriam biliosam observavit curatam. Non minus utilitatem aquæ frigidæ in cholera, egregie testatur descriptus supra casus; cui similem mihi, olim Mindæ medicinam facienti, licuit adnotare; quem in MED. SYSTEM. *Tom. IV.* recensitum legas. Virtutes autem, quas aqua in nostro morbo exserit, in eo potissimum consistunt, ut per illam ingens ardor, qui à vehementiori attritu & motu intestino partium sulphurearum suboritur, attemperetur & extinguatur; deinceps biliosa humorum in primis viis contentorum acrimonia diluatur, & infringatur; & denique tonos, atque robur partium solidarum, à vehementia morbi insigniter labefactatarum, rursus erigatur, instaureturque.

Observatio VI.

Cholera potu seri lactis curata.

Vir generosus, quadragenarius, bono & robusto corporis habitu præditus, ad iram proclivis, sanguinis missionibus nunquam adsuetus, sed vinosis compotationibus data occasione supra modum deditus, & hinc febribus tertianis, nariumque hæmorrhagiis frequenter olim obnoxius, per aliquot jam annos circa vernale æquinoctium vel febre tertiana, vel ad minimum erysipelaceo dextri pedis tumore ardoreque cruciari cœpit. Præterea familiaris ipsi per multos annos fuit passio cholerica, quam æstate potissimum, si à sumto cibo graviori exardesceret forsan iracundia, protinus sibimet contraxit. Hunc valetudinis statum mihi, fontes aliquando Lauchstadienses frequentanti, quos ipse, dictos morbos præservandi fine accesserat, referebat, simulque indicabat, quod cholera affectus, omissis tandem omnibus, à peritioribus passim Medicis commendatis remediis, cum velut semianimis jaceret, non præstantius, quam à sero lactis perceperit auxilium: se enim hoc, ad sitim tantum exstinguendam laudatum, tam præ-

fenti femper cum levamine potare confueviffe, ut mitefcentibus fenfim per fuperiora ac inferiora vacuationibus, ejus folius ope intra paucos convalefceret dies. Petiit ergo à me confilium, quo ab eryfipelacea, tertiana, & hac cholerica febri fe præcavere poffet: quod fuppeditaturus fuafi, ut bis quotannis venam præberet fecandam; potibus fpirituofis, ipfoque vino moderatius uteretur, & loco cerevifiæ aquam puram, cum quarta vini parte mixtam biberet. Præterea auctor fui fuaforque, ut dum ferum lactis ipfius conftitutioni convenientiffimum judicarem, illud jam ad ipfum fontem per quatuor hebdomades, curæ loco, interpofito quavis quarta die pulvere ex duobus rhabarbari unoque tartari vitriolati fcrupulis confecto, adhiberet, & vefperi in balneum temperate calidum defcenderet: atque hæc fingulis annis continuaret. Cui cum aures dederit confi io, factum eft, ut ab illo tempore nec febre tertiana, nec eryfipelate, nec hæmorrhagiis amplius corriperetur.

Epicrifis.

Oftenfum jam in fuperiore eft capite, quam incomparabili in fluxibus dyfentericis ac cholericis, & ferum lactis, & lac aquæ nuptum, polleat virtute; quod eo nomine non folum à vetuftiffimo HIPPOCRATE, nec non ab Italis Medicis, maxime SYLVATICO, FORTIS, BAGLIVO, item celebri Angliæ practico SYDENHAMIO; verum etiam noftris temporibus ab illuftri Batavorum Medico, BOERHAVIO, multis in graviffimis morbis, magnis commendatur laudibus. Optaffem vero, ut noftræ quoque Germaniæ Medici id attendere velint; ita enim futurum effe fperarem, ut in fanandis & præcavendis chronicis paffionibus, præfertim quæ a copia feri impuri fcorbutici proficifcuntur, & fubjecta biliofæ ac fenfibilioris naturæ invadunt, plus inde levaminis experiremur, quam quod hactenus ab aliis, utut magni nominis, remediis exfpectare licuit. Illi enim liquores naturæ noftræ funt amiciffimi, fed notari meretur, curam per illos inftitutam, conjuncto regimine prudenti, per menfem & ultra effe protrahendam: cujus rationem, qui amplius fcire defideraverit, adeat binas *differtationes*, quarum unam *de utilitate feri lactis*, alteram *de connubio lactis cum fontibus medicatis* confcripfimus.

Observatio VII.

Cholera per fraga copiofius affumta producta. Quum ante quindecim annos in thermis Carolinis, Principem quendam Sereniffimum comitatus degerem; accidit, ut illuftriffima Comes, quæ ibidem commorabatur, ex improvifo in cholericam incideret paffionem, tanta quidem vehementia, viriumque jactura affligentem, ut intra octo horas plus quam triginta per alvum dejectiones, & viginti vomitus, iique viridefcentes numerarentur. Tum ego vocabar, qui cum in caufam mali indagarem, percepi, quod propter menftruorum defectum per quinque jam dies thermales potaffet aquas; pomeridie vero fraga hortenfia paullo majori copia affumfiffet, & inde ftatim naufeam, murmura imi ventris, & inquietudinem noctu perfenfiffet, fubfecutis, quæ præfentes adhuc erant, affectionibus. Ego ipfam, & illuftriffimum maritum, qui valde dolebat, bono effe animo juffi, & mox hunc ordinavi pulverem: *recipe lapidum cancrorum, concharum præparatarum, cornu cervi philofophice præparati, unicornu foffilis, fuccini ana drachmas duas, cinnamomi acuti drachmam unam, olei nucis mofchatæ expreffi grana decem*: cujus drachmâ fingulis horis cum menfura dimidia lactis vaccini fumfit. Ad fitim præterea, qua vehementer premebatur, me infcio frigidam bono cum levamine potavit aquam: & extrinfecus ex meo confilio fpiritum vini rectificatiffimum cum oleo menthæ calide, quavis altera hora renovando, abdomini adplicuit. Sub hujus curationis initium, invalefcere primum anxietates videbantur, & ea evomebat humores viridi bile tinctos, & in mucum quafi coëuntes; fed continuatis remediis, fenfim remittebant vomitus cum reliqua fymptomatibus, & illuftriffima Comes intra viginti quatuor horas recuperatis viribus perfecte convalefcebat.

Epicrifis.

Sæpiffime mihi licuit adnotare, ab affumtis fub potu acidularum, vel etiam thermarum Carolinarum, fructibus horæis, vehementiffima fymptomata, cardialgias, vomitiones, alvi fluxus cum fumma virium proftratione fuiffe fubfequuta. Hæc omnia à flatibus per fermentationem inductis æque ac inde oriunda humorum in primis viis ftabulantium acrimonia, quam viridefcentes etiam produnt vomitiones, fuos mutuantur natales: quare his in cafibus congruis demulcentibus, ac acrimoniam involventibus, quale eft lac, & ejus ferum, una cum abforbentibus acidum, & roborantibus interois & externis, vix inveni præftantiora fubfidia.

Observatio VIII.

Quum ante aliquot annos in aulam Guelpherbytanam pro valetudine Sereniffimi Ducis reftauranda vocarer; accidit, ut generofus, & maxime reverendus Canonicorum Præfectus, fexagenario major, me in reditu ad ipfum invifendum, confilium petiturus invitaret. Laborabat enim gravi, eoque duplici morbo, uno oculorum, quorum hic gutta ferena, ille cataracta incipiente affectus erat; altero imi ventris, quo per intervalla, crebris ructibus, & dejectionibus furfum deorfumque vehementiffimis vexabatur. *Cholera sicca cum humida.* Ad fanandum oculorum affectum conquifita permulta peritiffimorum & Medicorum, & Chirurgorum, etiam Gallorum, refponfa confiliaque mihi monftrabat, affirmans, quod fruftra per aliquot annos varii generis remediis, quæ maximam partem erant purgantia valde acria, mercurialia, cephalica, cinnabarina, nervina &c. ufus fuerit, fed inde potius ratione morbi pofterioris pejus habuerit. Hic vero in eo confiftebat: tertia poft prandium hora præviis hypochondriorum tenfionibus, borborygmis totum abdomen occupantibus, lumborum dolore, & alvo adftrictiore, quæ familiaris ipfi erat, accedebant anxietates cardialgicæ, cum fudore frigido, & tumore circa pylori regionem eminente ftipatæ: quæ per flatus magno cum impetu primo furfum, dein deorfum prorumpentes folvebantur. Interdum vero, quando vinum Rhenanum, aut quandoque rubrum Gallicum folito largius potaverat, & cibos duriores infumatos affumferat, aut animi adfectui, triftitiæ cum iracundia junctæ, indulferat, in vomitus atque dejectiones tam copiofas fimul incidebat, ut per viginti fedes, totidemque fere vomitiones, valde acidas ac vifcidas, viribus mirifice

fuerit

fuerit exhaustus. Ego candide mentem ipsi meam aperiens declaravi, quod adhibitis ad affectum oculorum penitus desperatum tot variis, ventriculo ac generi nervoso infensis remediis, id grave malum sibimet accerserit, saltem insigniter auxerit; adeoque ad hoc potius vel abigendum, vel ad minimum sublevandum omnem curandi nervum dirigendum esse duxi. Inter alia ipsum potu vini rubri Gallici quod adstringentis, & in ejusmodi affectibus valde noxiæ est facultatis, interdixi; à crassiori quoque victu eum abstinere, & cibis, qui essent facilis concoctionis, & jusculis humectantibus frequenter uti jussi. Pro potu loco cerevisiæ commendavi aquam fontanam cum quarta parte vini Rhenani mixtam, vel si hanc ventriculus ferre non posset, eandem cum semine anisi leviter coctam; & denique, ut inter prandium ac cœnam elixirium meum balsamicum viscerale; singulis autem septimanis pulverem ex lapidibus cancrorum, rhabarbaro, & semine cymini confectum sumeret, suasi.

Epicrisis.

Morbus hic paullo rarior, cholera sicca cum humida maritata adpellari meretur. Siccæ equidem choleræ ideam HIPPOCRATES *Lib. de victu acutor.§.61.* ita nobis proponit: quod nimirum venter admodum inflетur, strepitus insint cum laterum lumborumque dolore, & postea flatus per os & alvum importune, & maxima vi erumpant. Quando vero ventriculus, & intestinum duodenum maxime ac ileon crudorum & vitiosorum humorum colluvie premitur, sicca tunc cholera in humidam transit. Noster quidem Reverendissimus æger jam olim hypochondriaca passione infestatus fuit, quæ ventriculum ac intestina pro objecto spasmorum potissimum habet: quare nihil restat dubii, quin remediis ad sanandum oculorum vitium usurpatis minus aptis, & vehementioribus naturale robur dictarum partium, à quo præcipuum valetudinis dependet momentum, magis labefactatum fuerit, atque destructum. In ejusmodi vero intricata ægritudine nihil aliud agendum statui, quam ut idoneis diæteticis ac pharmaceuticis subsidiis, humoribus blanda reddatur temperies, & peristaltica canalis alimentaris virtus roboretur ac confirmetur. Et quamvis vini Gallici, Pontac dicti, si bonæ fuerit notæ, ea est natura, ut parcius sumtum, & cum aqua dilutum ad conciliandum ventriculi robur admitti queat: attamen multiplici quoque edoctus sum experientia, ejus usum, ob principium quod fovet valde adstringens, largiorem ad graves & spasticas nervosi generis disponere ægritudines, vel eas jam præsentes augere, adeo, ut cum magna cautione id vini genus in usum, præsertim quotidianum duci debeat.

OBSERVATIO IX.

Diarrhœa biliosa mala medicatione in sanguineam chronicam permutata.

Vir XXVI. annorum, per omnia sanus, binis abhinc annis post gravem excandescentiam in diarrhœam incidit biliosam, per tres hebdomades cum copiosissimis dejectionibus, & magna virium prostratione infestantem. Consultus Medicus dabat adstringentia; & quum eorum usum, cohibito alvi fluxu, vehementiora tormina, & pungentes præcordiorum dolores exciperent, venam in brachio tundi jubebat, promanante pauco, eoque aterrimo cruore. Facta venæ sectione, animi deliquium patiebatur æger, & ad se rediens, spiritum difficilius trahere incipiebat: sed dato laxante, melius iterum habebat; nec nisi de prostrato conquerebatur adpetitu. Quem ut instauraret, ex præscripto Medici acidulas Pyrmontanas per quatuordecim potare debebat dies; & ante pariter ac post earum usum pilulas purgantes, potenter alvum moventes assumebat. Verum abhinc cum sicca tussi, cruento alvi prehendebatur profluvio; quo inter atrocissima circa umbilicalem potissimum regionem tormina, & ardoris sensationem, quotidie sexagesies & ultra desidere cogebatur. Et hæc sanguinea diarrhœa per integrum jam duraverat annum, nullisque obsecundaverat medicaminibus. Dejectiones enim frequentissimæ, & singulo die trigesies, & ultra repetitæ, semper sanguineæ vexabant; tenesmus simul urgebat molestissimus; adpetitus quoque avidissimus, & vix satiabilis erat, & corpus denique perpetuo frigoris sensu, sub calidissima etiam æstate, afficiebatur, sæpiusque contremiscebat. Æger itaque meam imploravit opem.

Epicrisis cum consilio.

Non adeo vulgaris præsens est affectus, sed paullo rarior, & diarrhœa hæmorrhoidalis chronica, ab erosione tunicarum intestinalium, coli præsertim & recti dependens vocari meretur. Cujus si primos natales consideremus; illi à gravi iracundia, cui indulsit, sunt repetendi. Hac enim factum est, ut commotis biliosis humoribus, ejusmodi quoque diarrhœa suboriretur; quæ si remediis temperantibus, acrimoniam demulcentibus, & leniter evacuantibus fuisset oppugnata, facile persanari potuisset. At male administratæ medicationes tam levem affectum, in gravissimum & fere immedicabilem conjecerunt. Namque primum magnam merentur censuram data pronus adstringentia; quibus factum fuit, ut intus retenta acri biliosa materia, spasmi simul ad superiora sint revocati, & hinc præcordiorum anxietates, atque puncturæ excitatæ.

Deinceps perverso sane consilio sanguis ex tusa in brachio vena est eductus: unde evenit, ut præcordiales spasmi & angustiæ, invitatis magis ad superiora humoribus, increverint, & ipsas animi defectiones habuerint comites; id quod in cardialgicis doloribus, ubi vena in brachio tunditur, sæpissime notare licet. Laxans subinde datum, revocando humorum liberam per alvum excretionem, operæ fecit pretium: & tum fuisset facillimum, restitutem inadpetentiam, datis roborantibus, & continuato leniorum laxantium usu, profligare, sanitatemque restituere.

Verum hanc adhibitæ demum aquæ Pyrmontanæ una cum fortioribus purgantibus prorsus pessumdederunt. Nam illæ acidulæ frigore suo ad spasmodicas totius cutanei corticis constrictiones disposuerunt; & purgantia tunicas intestinorum nervosas violenter vellicarunt. Unde congesti ab ambitu corporis constricto, ad intestina humores, acres, biliosi ac impuri, vascula sanguifera intra tunicam nervosam lactantia ad rupturam usque impleverunt; illa perruperunt, & ipsam denique tunicam arroserunt; cujus erosioni, diarrhœa chronica cruenta cum tenesmo debetur.

Si itaque quicquam auxilii in ejusmodi contumaci et gravi morbo reliquum est; id certe unice in iis remediis, quæ acrimoniæ humorum deliniendæ, & erosioni tunicarum intestinalium

consolidandæ dicatæ sunt, consistit. Quum vero præterea motus sanguinis & humorum ab ambitu corporis ad intestina tendunt; non præstantius perspirationis restitutione erit subsidium, quam balneorum vaporosorum frequenti & convenienti usu obtineri posse confido. Interne olei olivarum cum spiritu menthæ æquali parte permixti frequentem usum, neque minus pulverem ex bolo armeniæ þ.iij. & corticis cascarillæ p. 1. compositum, item infusum theiforme ex mentha crispa: & pro potu decoctum sassafras & santali rubri usurpandum commendavi.

Observatio X.

Diarrhœa cum variis symptomatibus stipata.

Est in nostra civitate matrona quædam honesta, XLVI. annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, obesa, vasisque exilioribus instructa, quæ per octo jam annos menstruorum inordinato successu, atque hinc pendentibus hystericis & hypochondriacis laborat affectionibus. Nata nimirum est matre nephritica; victu longo abhinc tempore utitur lauto, ac pleno, ac præter aquam puram, cum pomis citri, & saccharo distemperatam, pro ordinario potu vino Gallico Pontac; venam ter secandam quotannis præbet; sed vitæ genus motus prorsus expers agit. Ante octo igitur annos suppressus primum per aliquot vices mensium fluxus, graviditatis suspicionem ipsi pariter ac consulto tum Medico movebat; sed mox evanescebat illa spes, & nascebatur febris intermittens contumacissima, nullis cedens remediis, donec tandem sumta per octiduum corticis chinæ larga quantitate cohiberetur. At succedebant dolores lumborum & ossis sacri, ingens corporis languor, capitis dolores, aurium susurrus, atque tinnitus, oculorum caligo, & angustiæ præcordiales. Datis purgantibus, & instituta venæ sectione, anxietates quidem cum capitis doloribus remittebant, & menstrua rursus profluere incipiebant: at reliquorum symptomatum vehementia persistebat, & quovis mane largi promanabant sudores. Me tandem consuluit, qui præparato per laxantia & antispasmodica corpore, usum balneorum Tœplicensium commendavi: quibus usa egregium sensit levamen; sed gravi terrore commota, priorem & graviorem incidit sanitatis labem. Domum redux febre biliosa cum purpura alba prehendebatur, qua percurata, ex meo consilio per duos successive annos balnea adhibuit Lauchstadiensia, egregio cum fructu. Sed accedentes crebri animi adfectus sanitatem, quæ imminebat, semper iterum destruxerunt; donec ante semestre demum tempus, prævia excandescentia, graviora inciderent symptomata, dolores dorsi ac lumborum invalescerent, & sudores matutini magis increscerent. In tali rerum statu sumsit ad referandam, quæ obstructa erat, alvum, salis Sedlicensis unciam dimidiam: unde factum est, ut alvus vigesies & ultra dejiceretur, & præterea graves præcordiorum anxietates, capitis & dorsi dolores, sanguinis ebullitiones, pulsusque celeres cum duritie juncti accederent. Suasi venæ in pede sectionem; sed eam in brachio, detracta sanguinis parca quantitate, institutam, major æstus, tantæque humorum ad caput exceperunt congestiones, ut in propinquo essent deliria. Adhibitis igitur temperantibus, venam iterata vice in pede tundendam, & largam cruoris copiam detrahendam curavi: unde remittebant congestiones ac æstus, sed dolor in dorso invalescebat, & septimo morbi die vehemens accedebat diarrhœa, cum perpetuo sudore & languore stipata. Hæc adhibitis intus temperantibus, ac mixturis analepticis, externe emplastro saponato cum oleo hyoscyami & camphora malaxato, nono die conquiescens, undecimo præter opinionem recrudescebat; & dato cum pulvere præcipitante liquore anodyno, extrinsecus admoto balsamo vitæ dicto, iterum feliciter expugnabatur. Sed dolores dorsi tantas sumebant vires, ut per viginti septem dies, omnem oculis eriperent somnum: qui tandem, continuatis interne anodynis & antispasmodicis, externe dicto emplastro, cum oleo hyoscyami, nucistæ, camphora, & balsamo Peruviano permixto, debellabantur. Felicissimum etiam effectum in moderanda diarrhœa & mitigandis doloribus pulvis ex bolo Armeniæ, succino, & pulvere cascarillæ compositus, sed parca & repetita dosi, & cum aqua menthæ exhibitus præstabat: præterea consilium dedi, ut accedente vere lacte asinino cum fonte Selterano permixto, interposito balneo aquæ dulcis, utatur.

Epicrisis.

Omnia illa mala, quibus cum usque eo per longum tempus honesta illa fœmina conflictata est, nullam certe aliam causam, si primam originem spectemus, quam immoderatum vini adstringentis Gallici, & potus dicti Limonade acidi, & postea perversum ad longam & quotidianam febrem expugnandam corticis chinæ usum agnoscunt. Nam uti in totum, acida, quæ incrassant humores, & adstringentia, quæ minimos tubulos quam facile constringunt & obstruunt, vitalibus motibus, qui in libero per partes humorum progressu & convenientibus inde pendentibus se- & excretionibus consistunt, valde sunt inimica: ita infaustum & noxium eorum effectum in sexu maxime sequiori, qui hisce rebus delectari solet, quotidie fere conspicimus; dum mensium negotium minuendo & turbando ad innumeras graves & diuturnas ægritudines disponunt, præsertim si fœminæ complexionis phlegmaticæ & sanguineæ fuerint, & plus justo desidiæ, vitæque sedentariæ atque inordinatis affectibus deditæ; quale exemplum præsens morbi historia exhibet: continuus ille lumborum primam vertebram, ubi plexus magnus mesenterius situm habet, occupans dolor non nisi spasmi, qui sese diffundit per totum intestinorum canalem, ejus functiones secundum naturam pervertentis species est. Crebrior ille & sæpius recurrens alvi fluxus intestinorum motus naturalis destructi & humorum vitiosorum maxime acidorum ibi congestorum indicium est, utpote qui & mole sua naturam ad excretiones stimulant, & acrimonia mucilaginem, qua tunicæ nerveæ intestinales tectæ sunt, detergendo, easque ex parte arrodendo malo diuturnitatem & contumaciam adjiciunt.

CAPUT IX.

De Convulsione Uteri sivè Abortu.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. 1.

Arvum muliebre, omnium officina mortalium, non modo, si sterile, fructuque vacuum

cuum exstiterit, spasmorum tyrannidi obnoxium est, sicut in malo videre licet hysterico: verum etiam fœcunda prole prælitum, gravissimos sæpenumero spasmodicos ac convulsivos patitur motus, vique hocum non raro fructu sibimet concredito spoliatur; quem valetudinis statum abortus nomine significare solet schola medica.

Abortus definitio. Est enim abortus *spasmodico-convulsivus uteri motus, quo fœtus immaturus & mortuus, præcedente utplurimum enormi sanguinis profluvio, violenter excernitur.*

§. II.

Abortus differentia à partu septimestri. Dum immaturum, nondumque vitalem per abortum excerni diximus fœtum, illum à partu septimestri, vel octimestri distinguimus. Hic enim utique vitalis existit, & ego ipse aliquot novi exempla, ubi editi fuerunt infantes, septimanis adhuc quinque vel sex deficientibus, imbecilliores quidem, sed qui convenientе per calorem, somnum, quietem & tenerius alimentum regimine, non modo ad debitum robur & perfectionem, sed etiam ad longam pervenere vitam. Notanda subinde hæc abortum inter & partum septimestrem est differentia, quod in hoc uteri hæmorrhagia facta demum fœtus exclusionem sequatur; in illo vero antecedat, tumque embryo, isque mortuus excernatur.

§. III.

Abortiendi tempus. Abortus plerumque fit inter secundum & tertium, interdum etiam inter tertium & quartum, rarius inter quintum & sextu prægnationis mensem. Nam post quartum mensem, ubi fœtus incipit moveri, ad verum partus tempus fœtus dicitur mortuus, & majori semper cum difficultate fit; utplurimum circa id tempus, quo alias menstrua fluere consueverunt. Nota sunt mihi plurima exempla, ubi tertio mense circa tempus menstruum fœminæ abortum passæ fuerunt. Nonnunquam porro, sed rarissime contingit, ut circa septimum mensem à violentia externa placentæ ab utero fiat avulsio, quam larga sanguinis ex utero profusio sequitur, sub qua infans moritur, & nisi naturæ robore cito expellatur, ipsa mater in summo vitæ versatur discrimine.

§. IV.

Signa abortus. Signa imminentis abortus, & legitimi partus magna ex parte sunt communia; nam in utroque casu cum quadam præcedente horripilatione, & partium extremarum refrigeratione, dolor pressorius in lumbis, qui sese extendit ad imum ventrem, percipitur; postea ad os sacrum, coxendicem, & inguina descendit cum pulsu arteriarum auctiori; os uteri fit humidum, & relaxatur, & evacuatio aquæ instar loturæ carnium procedit. Speciatim vero in abortu ante expulsionem fœtus sanguis purus cum grumis sat larga sæpius copia cum summa debilitate, & frequentius animi deliquio ejicitur, & tertio demum die fœtus expellitur. Præcedit utplurimum subitaneus corporis rigor & horror cum lassitudine, inappetentia, nausea, cordis palpitatione, lumborum dolore; circa pubem gravativus dolor atque in partibus genitalibus frigus: quo grandior autem & adultior est embryo; eo acerbiores spasmi, dolores ac majora symptomata non sine periculo observantur. Signa abortus futuri HIPPOCRATES *l. II. de morb. mulierum §. 6.* ita proponit; *ruber fluxus fluit talis, qualis sanguis victima recens mactata, & grumi pellucentes. Aliquando vero etiam fluxum rubrum emittit, & venter imus attollitur & attenuatur, & impotens fit & indurescit, & ad contactum dolet, velut ulcere præsente & febris habet & dentium fremitus: & dolor ad ipsa pudenda, & pubem & lateris mollitudinem, & lumbos & tendinem & [illegible] & pectus & scapulas irruit. Et alias omnes partes dolor & impotentia ac pusillanimitas occupat; & color mutatur.*

§. V.

Differentia hæmorrhagiæ abortivæ à menstrualis. Ab abortiva vero hæmorrhagia probe ille cruentus ex utero fluxus, qui multis prægnantibus fœmellis citra noxam, & abortus metum contingere solet, distinguendus est. Nam sæpissime fit, ut quæ sanguine abundant fœminæ, secundo & tertio graviditatis mense sanguineum experiantur fluxum, circa dolores & spasmos in regione lumbari & abdomine, citra debilitatem, & præcedentem horrorem & rigorem partium extremarum. Hoc autem in casu sanguis non ex uteri cavitate, sed potius ex vasculis vaginæ uterinæ cum euphoria profluit. Atque nota nobis sunt exempla, ubi à medio gestationis tempore usque ad ipsum partum sanguis ex genitalibus effluxit, salvo nihilo minus & vivaci satis prodeunte fœtu. Quare fallit *aph. 60. Sect. V.* HIPPOCRATIS: *Si mulier gravida sit menstrualis, non potest sanus esse fœtus.*

§. VI.

Abortum non facile provocari posse, probatur 1) testimonio auctorum. Refert porro scire, non omnes fœminas ad abortiendum proclives esse; & quibusdam nec violentissimis remediis abortum provocari posse. HIPPOCRATES quidem *l. I. de morb. mulierum* asserit: *abortum sive medicamento, sive potione vel cibo vel alia re quapiam contingere,* & *§. 42. sunt quæ fœtum corrumpant, si acre quid aut amarum ederint aut biberint præter consuetudinem, dum adhuc parvus intus est puerulus. Is enim moritur & turbatur gravidæ venter, & fluxiones concitantur.* Verum in nostris regionibus ubi corpora sunt robustiora & minus sensibilia, id ipsum non observatur; Sic GUARINONIUS *Consult. 636.* ait: *vidi multas utero gerentes, fortissimisque medicamentis, & multis venæ sectionibus cruciatas, & nulla fecit abortum.* PLATERUS *prax. pag. 113.* in mulieribus diarrhœa laborantibus abortum minime factum fuisse testatur. ZACUTUS LUSITANUS *in praxi admir. obs. 33. 44.* refert, per vehementissima purgantia, per sexies, imo octies repetitas venæ sectiones, unguenta fortissima & pessaria utero adplicata, per longam inediam, nullos procuratos fuisse abortus. Spectat huc quoque notabilis illa observatio D.D. SOMMERI, quam *Dec. I. anno VI. obs. 106.* M. N. C. inseruit, mulierem quandam, centum guttas olei destillati juniperi per viginti dies, omni mane ad menses provocandos usurpasse, postea tamen filium peperisse. Qua de re fusius agit ALBRECHTUS *Dec. I. anno VIII. obs. 165.* & recenset, fortissima emmenagoga, ut olea destillata sabinæ, succini, myrrhæ, crocata, aloetica ad fœtum expellendum frustra fuisse propinata. Singularis etiam observatio est, quam habet BARTHOLINUS *M. N. C. anno I. dec. I. obs. 52.* de geminis gravidis, lue venerea laborantibus, quæ à Chirurgo, eas esse prægnantes, nesciente, mercuriali salivatione curatæ, & nihilo minus salvos fœtus enixæ sunt.

§. VII.

§. VII.

1) Variis observatio nibus. Ipse ego non semel, sed aliquoties observavi, gravidas quasdam vehementibus acutis febribus, nec non variolis, morbillis, diarrhœis, imo dysenteriis laborasse, & fœtum in utero vivum salvumque retinuisse. Novi etiam aliquot exempla fœminarum generosi stemmatis, quæ, quia non putarunt se gravidas esse, ad mitiganda pathemata hypochondriaco-hysterica integram curam Carolinarum per aliquot septimanas absolverunt, & postea Tœplicensi balneo per septimanam & ultra usæ, elapsis tribus vel quatuor mensibus, felici partu bene valentes & robustos excluserunt infantes, cum tamen ejusmodi curandi ratio gravidis minus tuta censetur. Neque pauca mihi prostant exempla, quod utero gerentes per acclivia & declivia loca sine ulla noxa per dies noctesque fecerint itinera & nimiis saltationibus immensum in modum se fatigaverint. Nec omnibus impraegnatis terror nocet: alias ob campanarum suborto incendio sonitum inopinatum plures in amplis civitatibus deberent abortire, quod tamen rarius accidit.

§. VIII.

Subjecta abortus. Quibus præmissis, eas mox subjungere observationes consultum erit, quas de subjectis abortus, attenta præbet experientia. Sic adnotamus, mulieres succulentas, pinguiores, mollioris & subtilioris corporis habitus, otiosas, opiparo lautoque vitæ genere utentes, naturæ imbecillioris ac sensibilioris, pathematibus hystericis obnoxias, quæ ordinario menstrua vel copiosiora, vel in ordinata fuerunt expertæ, quæ semel abortum passæ, aut quarum matres ad abortiendum proclives fuere, longe faciliores ac opportuniores ad abortum esse, quam fœminas musculosas, duriori fibrarum compage donatas, robustiores, plebejas, minus pingues, & quæ valido exerceantur labore, neque terrori & aliis animi intemperatis motibus nimium indulgent. Constat quoque experientia, illas fœminas, quibus per priores prægnationis menses sanguis ex uteri vagina profluxit, quibus ciborum adpetentia languet, & quæ odontalgiis, defluxionibus tussiculosis, narumque hæmorrhagiis subinde expositæ sunt, vel sanguinem semel bisve tempore graviditatis è vena mittunt, ad abortiendum minus promtas esse. Ceterum de differenti mulierum natura ad uteri morbos & ad proclivitatem abortus insignis locus HIPPOCRATIS qui exstat *de morbis mulierum l. II. §. 5.* meretur considerari.

§. IX.

Structura uteri vasculosa. Hinc autem, cum in quibusdam vel levissimæ causæ abortum moveant, quem in aliis nulla ars excitare valet, certissima sequitur conclusio, peculiarem uteri in facile abortientibus esse debere dispositionem. Quæ ut innotescat, de uteri structura & usu quædam præmonere, haud alienum erit. Scire igitur refert, 1) quod nulla in toto corpore pars tam numerosa vasorum copia sit instructa, quam ipse uterus, quippe qui, teste injectionum artificio, totus ferme est vasculosus: accipit enim vasa sua & arteriosa & venosa partim à spermaticis, partim hypogastricis, partim etiam ab iliacis. 2) quod in nulla corporis parte venæ pariter ac arteriæ tam copiosis, quam in utero, gaudeant anastomosibus: nam inflatus per spermaticas ventus mox in hypogastricas penetrat. 3) quod vasa uteri in virginibus valde exiliæ, facta imprægnatione adeo distendantur, ut minimi eorundem ramuli acquirant eam capacitatem, quæ majorem admittit stylum. 4) quod non recto, sed valde anfractuoso, tortuoso, & velut serpentino fluxu per uteri substantiam discurrant. 5) quod venæ arteriis longe sint capaciores, ac 6) valvulis plane destituantur. His ex novissimis tribus momentis clarissime patet, circulum & cumprimis refluxum sanguinis per venas uteri valde tardum in statu etiam naturali esse; & hinc uterum præ aliis partibus, nimiis humorum congestionibus, vasorum infarctibus, distensionibus & hæmorrhagiis obnoxium existere ac aptissimum.

§. X.

Id vero peculiare sibi servat exquisita vasorum uteri connexio, quod in plurimas cavernulas sive cellulas mutuo communicantes canalium alvei desinant, & sinus ovalis figuræ efforment, quæ substantiam ipsius uteri spongiosam & fungosam reddunt, atque in gravidis mire ampliantur: quo fit ut uterus, præsertim prægnans, transversim sectus, ampla & innumera fere exhibeat foraminula. Hac sinuosa & cavernosa vasorum commissura efficitur, ut non ipse solù uterus in prægnantibus à sanguine contento mirifice dilatetur, ejusque tensa & stricta antea compages laxior atque mollior reddatur; sed etiam orificia extremitatum vasculosarum, quæ in cavo oblique sub membrana uteri hiant, & per quæ aër, canali cuidam inflatus, in ipsam cavitatem haud difficulter transmittitur, magis diducantur, sicque perforata vasculosæ chorii membranæ filamenta excipiant, quo per illa sanguis, ex utero ad fœtum, hunc nutriturus transire possit. *De cellulis, & foraminibus uteri.*

§. XI.

Deinceps notari meretur, uteri membranam fibris carneis esse præditam, earumque ingentem congeriem orbiculatim, imo instar retis contextam, in uteri potissimum fundo conspici. Harum ope peculiarem tonum, seu motum systalticum & diastalticum obtinet, quo sese constringere, rursusque dilatare alternis valet vicibus. Et hoc motu recte, secundumque naturam sese habente, liber & expeditus sanguinis per uterum fit circuitus, omnesque illius functiones legitime succedunt. Sed simul observatione dignum est, quod uterus vi dicti hujus motus mirifica & vix comprehensibili potentia gaudeat elastica, qua ejus fibræ & vasa incredibilem in modum distendi & explicari, sicut fit in graviditate; ac excreta sarcina, sicque cessante distensionis causa, sponte rursus contrahi, coarctari, & ad pristinum statum, ac spatium redigi possunt. *Structura uteri fibrosa, ejusque elastica virtus.*

§. XII.

His expositis, porro haud ignorari oportet, fœtum libere in cavitate matricis fluctuantem, & ab umbilicali duntaxat funiculo pendentem, vi placentæ uterinæ, quam secundinas vocant, cum utero ita cohærere, ut illius extrema vascula, tanquam minimi villi in foraminula atque ductus uteri §. X. descriptos inserantur, & cum iis laxe uniantur. Jam ex supra dictis reperimus, quod fœtus in abortu sit mortuus, illumque tantum non semper hæmorrhagia antecedat. Moritur autem fœtus in utero, si succi vitales, unicum illius nutrimentum, non amplius ex orificiis *Causa proxima abortus.*

vaso-

vasorum uteri ad villos secundinarum feruntur; quod sit, si placenta uterina, membranosa valde ac vasculosa ab uteri vasorum orificiis avellatur. Ergo præternaturalis placentæ avulsio perpetuam abortus causam constituit. Avulsis enim secundinis non aliter fieri potest, quin vasa uterina cruore turgida distentaque copioso, hunc per hiantes ductus & patula orificia in matricis effundant cavitatem; qui una cum cadavere, latera arvi muliebris premente & molestante,(mortua enim corpora semper graviora sunt viventibus) carneas ad motus spasmodico-convulsivos prorritat fibras, aut eos jam præsentes adauget; quibus constrictus, & ab omni latere pressus uterus, aperto interno orificio, expellit primo contentum cruorem & fluidum, & stagnando in grumos concretum, ipsamque tandem, ampliore facta apertura cadaveris, sarcinam deponit.

§. XIII.

Causæ abortus mediatæ sunt 1) externæ violentæ. Hæc dicta vero secundinarum avulsio, spasmorum abortivorum immediata causa, à variis induci deprehenditur mediatis; quas inter primum locum occupant illatæ extrinsecus violentiæ; quippe quæ graviter concutiendo abdomen, rupturam cohærentium laxe villorum facillime inferunt. Hinc per gravem imi ventris percussionem, vel contusionem, sive per ictum & lapsum, sive vehementem corporis exercitationem, saltationem, vecturam fiat, vel nimiam abdominis in allevatione brachiorum, aut gravioris ponderis elevatione factam extensionem, provocari abortus, multis observationibus & exemplis habemus comprobatum. Eidem fundamento innititur abortio, quæ per frequentem & immoderatum coitum excitatur; cujus mentionem injicit GUIL. FABRICIUS HILDANUS *Cent. II. obs.* 80.

§. XIV.

2) Defectus sanguinis. Deinceps dicta separatio fit ab inopia succi & sanguinis nutritii, per orificia vasorum uteri in apertos secundinarum villos instillari soliti. Nam si orificia vasorum uterinorum ob deficientem sanguinis affluxum exarescunt; fœtus nutrimento destitutus perit & corrumpitur, qui hoc in casu sæpenumero absque spasmis & doloribus ejicitur. Hinc dispositæ 1) in morbis gravioribus, febribus acutis malignis, nimiis diarrhœis, maxime dysenteriis, & quidem frequenter circa declinationem abortiunt; 2) ex eodem fundamento abortum provocare valent immoderatæ sanguinis missiones, in subjectis sanguine non adeo abundantibus institutæ, cumprimis in regionibus calidioribus: unde HIPPOCRATES *aph.* 30. *sect. V.* recte dicit, quod venæ sectio ad abortum disponat; siquidem ejus tempore ad animi usque deliquium sanguis mitti solitus est.

§. XV.

3) Nimia sanguinis abundantia. Frequentissimam autem abortuum causam exhibet nimia sanguinis moles, quam plethoram vocant. Constat nimirum ex supra dictis, progressum sanguinis per vasa uteri venosa in statu naturali esse difficiliorem ac impeditiorem. Quod si igitur illa à copioso humorum affluxu ultra modum distenduntur, & sanguis in sinubus stagnat; sequitur spasmodica fibrarum uterinarum constrictio, tanquam perpetuus distensionis vasorum comes; qua fit, ut sanguis cum impetu ex orificiis arteriolarum eructetur, uterus flaccescat, placenta secedat ab ejus filamentis & vasorum hiatibus, ac demum fœtus utplurimum secundo vel tertio ab hæmorrhagia die excludatur. Hinc cum SYLVIO *Cap.VI. prax. med.* observamus, fœminas gravidas nona decimaque post cessantem menstruorum eruptionem hebdomade fluxum subinde pati sanguinis satis magnum, & una cum ipso excernere aliquid coagulati carneique; quæ educto circa hebdomadem octavam post cessantia menstrua sanguine, nil simile in se animadvertunt, verum gravidæ manent, atque circa nonum mensem, vivum & vitalem pariunt fœtum. Unde recte concluditur, has prioribus quoque mensibus fuisse gravidas; posthabita vero redundantis sanguinis imminutione abortum fuisse passas, & hoc præsertim fœminis largo mensium fluxui obnoxiis evenit; nam quia fœtus tenerior est, facillime cum uteri hæmorrhagia prolunditur. Hinc recte dicit HIPPOCRATES *Lib. de partu o8limestri*, plurimas primis quadraginta diebus fieri abortiones.

§. XVI.

4) Omnes res, quæ uterum ad spasmos proritant. Sæpius quoque abortionum causæ fiunt omnes illæ res, quæ uterum ad spasmodicas concitare valent stricturas; quibus, si præsertim robusta illa fibrarum series, in fundo uteri obvia, afficitur, secundinarum inducitur avulsio. Hoc nomine abortum provocandi potentia pollent 1) vehementiores animi affectus, præsertim gravis iracundia atque terror, præsertim si hæc graviora pathemata invicem jungantur, & unum alterum excipiat, maxime eo tempore, quo menses olim fluere consueverant. 2) remedia ad pellendum fœtum destinata, quæ nimium sanguinis orgasmum incitando, & solidas commovendo partes, votis nonnunquam satisfaciunt: quo quidem fine omnia calidiora emmenagoga, ac diuretica celebrantur, cumprimis oleum succini, & sabinæ; radix hir.is, conf. SCHROEDERI *pharmac. med. chym. Lib.IV.* 3) fortiora purgantia, scammoniata, colocynthiaca, jalappina, aloetica, quæ spasmum intestinorum & totius nervosi systematis non raro inducunt. 4) vehementiora emetica, siquidem sub ipso diuturniori ac violento vomitu sæpe fiunt abortiones. 5) tussis ferina ac convulsiva, nec non omnes convulsivi, ac epileptici morbi. 6) fluor denique albus, qui non modo humore acri vellicante, verum etiam relaxando uteri fibras ad abortum disponit. Ex classe rerum non naturalium cibi & potiones adstringentes & maxime omnium, ex nostra observatione vina Gallorum rubra immoderatius assumta, liberiorem sanguinis cursum impediendo, ad largas hæmorrhagias & abortum quoque disponunt.

§. XVII.

In quo consistat abortiendi proclivitas. Verum enim vero, quum omnes hæ causæ à multis impune ferantur, & hinc semper dispositio quædam ad abortiendum supponatur: quæstio incidit; in quo potissimum consistat illa dispositio? Hanc vero in nimia fibrarum musculosarum, & vasorum uteri elasticorum relaxatione, remissione & atonia collocandam esse, statuo. Namque sub tali insigni toni dejectione libera sanguinis & humorum progressio intercipitur, vasa venosa à nimio sanguinis confluxu valde distenduntur, fiunt varicosa, uterus ad spasmos enormes irritatur, quibus mediantibus extremitates vasorum aperiuntur, nutritio fœtus perit, atque avulsis secundinis, fœtus præmature expellitur. Et hæc omnia eo certius fiunt, si quædam causarum mediatarum, brevi ante recensitarum, accesserit: quæ, si debitum uteri robur, ac legitimus

per

per illum sanguinis circuitus præsto fuerit, nihil ferme valebunt, testantibus §. VI. adductis exemplis. Hæc ipsa etiam humorum in relaxatis ac distentis uteri vasis stagnatio causa est, quod fœtus primis illico mensibus vitiatus atque corruptus in carneam sæpe massam variæ figuræ atque consistentiæ, quam molam dicere solent, degeneret, cujus ab utero avulsio & excretio cum magna symptomatum exacerbatione fieri observatur.

§. XVIII.

Confirmatur ex Hippocrate.

Ad ejusmodi præternaturalem à copia humorum uteri relaxationem, tanquam veram abortus causam, antiquissimum nostræ artis Professorem respexisse, testatur *sect. V. aphor.* 45. ita se habens: *quæcunque moderate corpus habentes, abortiunt bimestres & trimestres, sine causa manifesta; his uteri acetabula muco sunt plena, & non possunt fœtum continere præ gravitate, sed abrumpuntur.* Conf. *etiam aph.* 62. *ejusdem sectionis*, in quo uteri intemperaturam, si nimis siccus sit, accusat, quod ad fœcundandum & nutriendum fœtum plane sit ineptus: laudat vero ejus temperatum & moderatum statum, quo nihil aliud, quam tonus & robur uteri æquabile, moderatum, & ad liberum sanguinis circulum aptissimum subintelligitur.

§. XIX.

Dispositio ad abortiendum acquiritur 1) nativa hereditario, & consuetudine.

Hæc autem dispositio ad abortiendum variis acquiritur modis. Vel enim nativa fibrarum uteri debilitas subest, adeo ut matres, quæ frequenter abortiverunt, filias generent, ad idem vitium proclives: vel etiam consuetudo meretur accusari, qua fœminæ, quæ semel vel bis abortivere, crebrius in id malum incidunt, idque non raro eodem tempore: licet non semper fœtus, sed loco hujus informis ex sanguine mucoso concreta massa, prodeat. Per hanc vero consuetudinem nihil aliud intelligo, quam pravam vasorum uteri laxitatem, & inde provenientem humorum stagnationem, ex abortiendi labore sæpius repetito inductam; ex qua subinde uterus in spasticos & convulsivos motus ex facili ac levissima causa conjicitur.

§. XX.

2) Malo puerperarum regimine.

Relinquitur etiam utero aboriendi proclivitas, ex præpostero puerperarum regimine. Quod si enim post puerperium uterus non rite à lochiis & stagnante sanguine viscido mucoso liberatus, neque per convenientia remedia colluvies seri impuri è corpore per alvum vel alia excretoria detracta fuerit, neque hinc ad pristinum & naturalem tonum & constrictionem ipse pervenerit: relinquitur ingens atonia, & imbecillitas vasorum, menses non procedunt legitime, non fiunt fœcundi conceptus, fœtus non debite nutritur, sed ante tempus ejicitur immaturus.

§. XXI.

3) Tempestatum vitiosa constitutione.

Ipsa denique tempestatum vitiosa constitutio ad abortum disponere, & hunc epidemicum reddere valet. Unde HIPPOCRATES *sect. III. aph.* 12. asserit, per hiemem pluviosam ac clementem, si ver sequatur aquilonare, mulieres ex facili occasione abortire, vel imbecillos, ac morbosos pueros parere: quia scilicet plethora in gravidis serosa, quæ fere ordinaria est, per præcedentem autumnum humidum & pluviosum, & succedentem ejusdem naturæ hiemem, immensum in modum increscit; superveniente autem aëris statu aquilonari, quo à superficie ad interiora pelluntur humores, necesse est; ut ad ipsum uterum nimia & impetuosa fiat seri excrementitii confluxio, fœcunda abortionis genitrix. Cui quidem observationi hanc subjiciendam reor cautelam; quod talis aëris status non omnes gravidas, sed eas potissimum, quæ sanguinei & humidioris temperamenti sunt, afficiat.

§. XXII.

Prognosis abortionum.

Omnis abortus est periculosus, eo magis quo adultior fœtus existit. Cumprimis ille periculo non vacat, si mola cum ipso fœtu præsens est; quippe quæ, hoc excluso, utero firmiter alligata remanet, nec tam facile eliditur. Tunc nimirum dolor dorsi & ossis sacri semper urget, abdomen intumescit, vires consumuntur, lenta est febris, & pravus ex utero promanat humor, vitalesque universi corporis fatiscere incipiunt functiones. Multum sane hoc vitium medentibus facessere solet negotii, præsertim, quando ipsæ fœmellæ sensibilioris naturæ, ad animi commotiones valde proclives, & pathematibus hystericis obnoxiæ fuerint. Pathemata quæ abortum sequuntur, HIPPOCRATES *l. II. de morbis mulierum* §. 5. ita describit: *si fluxus ex utero obortus fuerit; sanguis multus fluit, & grumi compacti excidunt: & dolor occupat lumbos, & laterum mollitudinem, ac imum ventrem & durus est venter, & ad contactum dolet; & rigor ac febris acuta corripit; debilitas oboritur; & omnia præter humeros ad scapulas dolent; & calor invadit; & rubescit, & venæ duræ fiunt ac renitentes.*

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Omne plerumque consilium & auxilium, quod in abortionis negotio, à medente sperari & promitti potest, in eo duntaxat consistit, ut præcaveat imminentem abortum. Quod impetrare licet, si ope remediorum ex diætetico, pharmaceutico, & chirurgico fonte petitorum, eas causas, quæ pravam aboriendi dispositionem utero inducere possunt, omni cura ac studio amovere nitatur; debitumque utero robur restituat.

§. II.

Venæ sectio necessaria & utilis.

Quum igitur ex supra dictis perspectum habeamus, vasorum uteri à copiosiori sanguinis adfluxu infarctum primam & præcipuam abortionum causam constituere: facile patet, non certius, nec efficacius ad præcavendum id vitii genus tempestiva sanguinis missione dari præsidium. Hoc & experientia, & creber usus peritissimorum Medicorum à longo jam tempore stabilitum confirmatumque dedit; & nos eo solo complures fœmellas, quæ crebrius abortum perpessæ sunt, ad statum pariendi tempus deductas novimus. Sed primo quidem notari meretur, quod, cum creber abortus utplurimum circa finem tertii ab imprægnatione mensis, propter largiorem sanguinis ad uterum affluxum, quem fœtus ad sui nutritionem tunc nec requirit, nec ferre potest, incidat, tutissime circa id tempus, præsertim abortui jam adsuetis, vena in brachio secetur: ea enim hoc in loco, suffragante omnis antiquitatis testimonio, securior, quam in locis inferioribus habenda est. Nihilo minus in totum non negari potest, quin venæ sectio etiam in

in pede gravidarum, præsertim ultimis circa partus tempus mensibus, commodissime possit institui. Deinceps vero circumspectu præsentis Medici judicio committendum est, quantum sanguinis emittere, & quoties ejus missionem iterare conveniat. Nam eam pro diversitate plethoræ, majorique vel minori sanguinis ad uterum congestione ter sæpe, vel quater intra graviditatis tempus esse repetendam, crebra nos docuit experientia. Vid. AMATUS LUSITANUS *cent. II. curat.* 95. it. MISC. NAT. CUR. *Dec. I. A. VI. obs.* 204. *A. IX. X. obs.* 48. ubi refertur, Medicum fœminam, quæ octies abortiverat, repetitis venæ sectionibus circa initium quarti mensis, item circa septimum ab ulteriori abortu præservasse. Nec deficiunt exempla, ubi singulis mensibus ex venæ sectione petendum fuit auxilium: cujusmodi observationes apud STALPART van der WIEL, HILDANUM, BILLINGERUM, RIVERIUM *Cent. I. obs.* 53. VERSACHAM *Cent. I. obs.* 82. aliosque non sine fructu legi possunt. Cumprimis vero tunc opportunissime detrahitur sanguis, si naturam in movendo abortu esse occupatam, ex doloribus modicis, lumbos potissimum infestantibus, & ad ossa ischii, nec non os sacrum descendentibus, colligitur. Cujusmodi molimina ad abortum quoties occurrunt, toties, monente Clarissimo BOERHAAVE, sanguis è partibus superioribus mittendus est. Utilissimum hanc in rem FERNELII monitum, quod habet *l. II. meth. med. c.* 12. *inferiores prægnantium venas*, scribentis, *incidere minime tutum, quod impetu deorsum converso menses procedant, præcipitetur que fœtus.*

§. III.

Alvi lubricitas præcavet abortum.

Quum porro gravidæ, quibus alvi constipatio familiarior est, & quæ insuper pathematibus hypochondriacis, vel hystericis obnoxiæ sunt, ad aboriendum admodum pronæ deprehenduntur: eo respicere debet Medicus, ut per totum gestationis tempus, maxime prioribus mensibus, apertam convenientibus remediis servet alvum. Ego non semel quidem, sed sæpius observavi, quod, uti à sanguinis abundantia in gravidis, vasorumque inde ventris nimia repletione difficillime succedit alvinæ excretionis negotium; ita eadem, subtracta legitima sanguinis quantitate, ad pristinum mox redeat officium. Inter pharmaca vero, quæ hic alvinam excretionem tuto adjuvant, eminent passulata, mannata, inque primis rhabarbarina. Probatæ præ ceteris fidei est sequens electuarium: *recipe rhabarbari pulverisati unciam unam, mannæ uncias duas, cremoris tartari drachmas duas, solvantur leni calore in aquæ veronicæ libra dimidia; colaturæ addatur passularum minorum libra una, & inspissetur leni calore in vase stanneo, adjecta sub finem pulveris cinnamomi drachma una; cujus duo vel tria cochlearia circa prandium, vel somni tempus capiantur.* Iis vero, quæ magis sero, quam sanguine abundant, proficuæ potius sunt pilulæ *Becherianæ*, vel ad earum exemplar paratæ; quarum eo tutior erit virtus, si ad infringendam, quam in nonnullis excitare solent ebullitionem, cum ipsis pulvis quidam absorbens, detersivus & nitrosus exhibeatur. His etiam commodissime substitui possunt pilulæ marocostinæ pariter ac de succino *Cratonis*.

§. IV.

Dispositio ad abortum ex malo

Sæpius fit, ut neglecta uteri post partum à sordibus ipsi inhærentibus purgatione, remaneat ad abortum proclivitas, quam quidem præcavere licet per convenientia laxantia, balnea & tonica. Ex laxantibus præter dictas pilulas, usurpari potest infusum, quod paratur *ex radicis aristolochiæ rotundæ, zedoariæ, pimpinellæ, rhabarbari ana unciam dimidiam, herbæ melissæ manipulo uno, florum cheiri, anthos, salviæ ana pugillis quatuor, seminis levistici, cumini, cardamomi, corticum aurantiorum, baccarum lauri ana drachmis duabus, fibrarum hellebori nigri, agarici trochiscati ana uncia semis, passularum minorum unciis tribus, qua affusa vini Rhenani mensura una & dimidia, leni extrahantur calore.* Deinceps balnea aquæ dulcis convenient, in quibus, ad roborandum uterum, sacculos speciebus nervinis repletos ventri adplicari juvabit, quales sunt herba rorismarini, pulegii, marrubii, artemisiæ, salviæ, majoranæ, summitates origani, serpilli, menthæ, flores chamomillæ vulgaris & romanæ, & semina quatuor carminativa. Ubi vero balnea locum non habuerunt, summo cum fructu adplicatum vidi emplastrum *Rostingii*, vix satis commendatum, quod ex lithargyrio, oleo olivarum, cera, therebinthina, oleo laurino, gummi galbano, opopanace, ammoniaco, bdellio, olibano, mastiche, myrrha, aloe & camphora, debita dosi permixtis componitur, & ossi sacro, nec non regioni pubis, diutius adplicatur.

post partum regimine quomodo tollenda.

§. V.

Abortus ex tempestatum vitio, quomodo præcavendus.

Quoniam denique secundum *aph.* 12. *sect. III.* HIPPOCRATIS, australis, aut pluviosa diuturna hiems, epidemici abortus causam ac occasionem subministrat: providere oportet Medicum, ut non modo victus & vitæ regiminis ejusmodi temporibus exquisita habeatur ratio; sed & corpus liberetur à sordibus copiosis, servata liberiori perspiratione, & alvo aperta: unde ne frigidæ aëris tempestati corpus exponatur, nec acida aut adstringentia ingerantur alimenta, probe cavendum est. Abstinere etiam tunc præstat à cœna largiori, carnibus, placentis, omnibusque esculentis pinguioribus, quippe quæ gravidarum adpetitui quidem, nimime vero sanitatis integritati, tunc temporis respondent.

§. VI.

Imminens abortus quomodo tractandus.

Quod si vero, post prævium terrorem, aut alias violentas causas, abortum imminere, ex dolore lumborum, spasmis ad uterum tendentibus, extremorum frigore, & præcordiorum constrictione cognoscatur: vena protinus in brachio secanda est, tumque spasmorum violentia demulcenda. Huic scopo inserviunt mixturæ analepticæ, blande diaphoretica & antispasmodica virtute præditæ; quales confieri possunt ex aqua melissæ turcicæ, liliorum convallium, florum tiliæ, primularum veris, aqua cinnamomi, pulvere marchionis, cornu cervi philosophice præparato, tinctura coralliorum, liquore nostro anodyno minerali, & syrupo acetositatis citri. Extrinsecus balsamum vitæ dictum, nec non embryonum, pani tosto infusum, umbilicali regioni admovere juvat.

§. VII.

Hæmorrhagia abortiva quomodo tractanda.

Quod si porro enormis jam facta hæmorrhagia fuerit; illa nunquam adstringentibus ac narcoticis sistenda est; quoniam ea remedia vel adstringendo, vel relaxando nimis uteri fibras, ad abortum magis disponunt. Potius, si ab ullo remedio auxilium sperandum est, id à venæ sectione in brachio instituta, vel medicamentis nitrosis, leni-

leniter papaveraceis, antepilepticis, nec non liquore nostro anodyno, præ omnibus aliis exspectari potest. Præterea dantur etiam casus, ubi abortus, & ejus procuratio, valde salutaris, imo necessaria est, ad vitam gravidæ servandam: quando nempe enormis hæmorrhagia, mense septimo vel octavo ex utero prodit, nulla ratione sistenda, cumque animi deliquiis juncta, quam demum ipsa mors sequitur. Tunc est consultissimum, fœtum, qui plerumque mortuus est, vel medicamentis, vel manuali operatione cito expellere; qua de re perdocta BOHNII disputatio *de abortu salubri* legi meretur.

CAUTELÆ, ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Quomodo abortus in morbis acutis sit præcavendus.

Si morbus acutus, continua febris exanthematica, variolosa, vel morbillosa, aut etiam intermittens abortum in gravidis minatur, instituta in principio venæ sectio magnam spondet utilitatem; adeo ut, si negligatur, dolores, spasmi, & vehementes sanguinis commotiones quam facile abortum provocare queant. Insuper summopere à nimis calido regimine est abstinendum, & ea præbenda remedia, quæ nimiam humorum ebullitionem deprimunt. Ne etiam in declinatione horum morborum, quod non raro contigisse visum est, fœtus ob alimenti inopiam expellatur; consultum est, deficientes succos nutritios jusculis carnium juniorum animantium, præsertim vitulinarum, quibus incocta sunt hordeum, radix scorzoneræ, & vitelli ovorum, reparare; & pro potu aquam hordei, cum aqua cinnamomi, succo citri, saccharo & vino permixtam exhibere. Hoc in casu, sanguinem velle detrahere, foret perniciosissimum.

§. II.

Curatio specialior puerperarum.

Puerperas, ad repurgandum uterum, hac potissimum ratione tractare consuevi, ut præmissa, ac per tres dies continuata per pilulas balsamicas, vel infusum laxans uterinum evacuatione, eas per triduum in balnea descendere jusserim; tum rursus repetita purgatione, pari modo balnei usum subjunxerim; ac denique eandem methodum, si opus fuerit, tertia vice iteraverim. Ego profecto hac ratione plures, quæ ex abortu steriles fuerunt redditæ, vel informes polyposas carneas massas, vel concrementa ex sanguine & pituita coagulata, variæ figuræ in utero progenita aliquot vicibus excluserunt, per Dei gratiam ad pristinæ sanitatis vigorem optime reduxi.

§. III.

Abortus, qui in dysenteria suboritur, tractatio.

Quum in dysenteria abortus propter tenesmum continuum ac vehementem potissimum fit; huic primum omnium aptis remediis occurrendum, fotibus nimirum emollientibus, vel injectione clysterum, qui ex meris mucilaginosis sunt compositi v. g. ex semine psyllii, fœnu græci, cydoniorum; vel suppositoriis ex spermate ceti, sevo bircino, cera alba, croco, & tantillo olei hyoscyami.

§. IV.

Abortus in hystericis præservatio.

Quando pathemata hypochondriaca, vel hysterica frequentioribus causam præbent abortibus: non facilis restitutionis spes est per remedia pharmaceutica; sed omne auxilium à convenienti tam interno, quam externo aquarum thermalium usu, quo etiam sterilitas nonnunquam sanatur, exspectari debet.

§. V.

Cautela circa venæ sectionem.

Quando post vehementem terrorem metus abortionis imminet, præsertim in sanguine plenis, & quæ jam olim huic malo fuerunt obnoxiæ, venam quidem secare convenit; sed cavendum simul, ne venæ sectio statim à terrore instituatur, si extrema adhuc refrigerata, & præcordia constricta fuerint; sed exspectandum, donec natura remotis spasmis, inceperit, sanguinem citatiori motu cordis ad extimas rursus propellere partes: alias constans docet experientia, sanguinis sub ipso motuum vigore factam detractionem, ad promovendum potius, quam coercendum disponere abortum.

§. VI.

Molarum præservatio.

Nonnunquam secundo vel tertio post partum mense fit, ut massæ informes membranaceæ, cum præcedente enormi hæmorrhagia & lipothymiis utero excludantur, idque decima vel duodecima septimana repetatur; unde omnis conceptionis perit spes: quamobrem opus est, ut post abortum balnea ac pilulæ balsamicæ per aliquod tempus adhibeantur, iisque uterus à sordibus ipsi inhærentibus, quæ molarum generationi causam præbent, probe purgetur.

§. VII.

Regimen gravidarum.

Quando gravidæ se ab abortu præmunire cupiunt, cavere sibi debent ab acidis, à frigore, à vino, nimiaque carnium copia. Fugere etiam debent adfectuum intemperantiam, præsertim subitum terrorem; nec non cuncta fœtida, maxime extinctarum candelarum fumos. Quæ alvi obstructione laborant, eam, vitatis purgantibus, per supra dicta laxantia lubricare debent; quo nonnine clysteres etiam laudari merentur.

§. VIII.

Adstringentium noxa.

Quandocunque jam facta est secundinæ ab utero separatio, testante id sanguinis ex uteri cavo grumosi profusione, imprudenter ad abortum præcavendum ageret Medicus, si interne adstringentia propinare vellet; siquidem fœtus jam separati vel etiam mortui retentio, & hinc ejus vel secundinarum orta putredo, atque etiam cruoris retenti coagulatio & corruptio gravia & periculosa minatur symptomata. De quibus docte egit B. SLEVOGT in *progr. de partus retardati nocumentis*, dissertatione *de restitutione in vitam suffocatorum*, præmisso Jen. 1705. Sed præstat tunc circumspecte & prudenter fœtus excretionem promovere. Quo nomine laudatissima efficacia pilulæ temperatæ balsamicæ, cujus generis sunt *Becherianæ*, marocostinæ, aloëphanginæ, item *Cratonis*, modo aloës succotrinæ dosis imminuta fuerit, compluribus memorabilibus exemplis se usque eo commendarunt.

§. IX.

Cautela circa potum.

Ego non semel, sed iterum fœminis sanguineo-phlegmaticis, à potu cerevisiæ spirituosæ & saturatioris valde nutrientis & nimias uteri hæmorrhagias & frequentiores abortiones cum observaverim, insigni cum fructu & felicissimo successu, potum aquæ simplicis vel ptisanæ quotidianum ad præcavenda hæc mala suasi sumendum.

§. X.

§. X.

Abortus ob sanguinis orgasmum imminentis tractatio.

Ubi ex nimia & orgastica sanguinis ebullitione in gravidis dolores in lumbis cum pulsuum celeritate, inquietudine, & vehementiori infantis in utero motu, abortum indicare videntur, præter quietam corporis continentiam, cum tranquilla mente & tenui diæta junctam, pulveres temperantes, qui matrem perlarum, pulverem Marchionis, nitrum purificatum, solutionem oculorum cancri cum acido citri factam recipiunt, & cum aquis leniter analepticis & antispasmodicis, cujus generis sunt aqua nucistæ, florum chamomillæ, liliorum alborum, convallium, melissæ, rubi idæi, cerasorum nigrorum exhibiti auxilium ferre solent promtissimum.

§. XI.

Cautela circa motum corporis.

Quamvis validior & diuturnior corporis motio & succussatio e.g. per vecturam in non assuetis ad abortiendum occasionem non raro præbeat; attamen in assuetis id minime locum habet, ut potius frequentior & moderatior vectura circa octavum mensem nunquam non proficua sit, etiam iis qui in proximo parturiendi studio versantur; nam externo corporis motu motus sanguinis progressivi vitales promoventur, humores evadunt fluidiores, & superflui ac impuri per auctam spirationem excluduntur, obstructi quoque tubuli reserantur, ut deinde & facilior partus & felicior valetudinis in puerperio status inde fiat. Exempla etiam in vulgus nota sunt quod fœminæ, quæ laborioso motu vitam sustentant, semper fere felicius & partum & puerperii tempus peragant præ iis, quæ vitæ sedentariæ nimis deditæ sunt.

§. XII.

De venæ sectione præservatoria.

Quoniam in fine tertii mensis solenniter fere fœminæ abortire consuescunt, præsertim quæ extra graviditatem menstruis temporibus copiose per plures dies expurgantur; ad præoccupandum ejusmodi malum sanguinis missiones sunt utilissimæ. Neque ab hac sententia alienus est FERNELIUS *qui l. II. meth. med. cap.* 12. scribit: *Multæ, nisi vena circa quartum mensem secetur, abortiunt*; sed tale remedium etiam circa initium tertii mensis, si abortuum prodromi adfuerint, locum obtinet commodissimum. Accedit, quod cum ratione & prudentia, in gravidis, quæ plerumque in statu plethorico versantur, administrata venæ sectio etiam saniores & vividiores fœtus reddat. Quod si auxilii genus omittatur, & debiliores & ad epilepsiam & ventris convulsiva tormina proniores sæpenumero infantes observavimus, cujus rei facilis potest reddi ratio, quia impuriori lympha, quæ ex plethora salutares excretiones impediendo gignitur, eorum corpus nutritur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Abortus, cum insequente hæmorrhagia, & molarum excretione.

Fœmina L. annorum, macilentæ ac teneroris constitutionis aliquot liberorum mater, tertio novissimæ impraegnationis mense ob vehementiorem terrorem, & intensius cui se exposuit frigus, juncta enormi hæmorrhagia, & insigni virium prostratione abortivit. Ab hoc tempore perenne sanguinis ex utero continuavit profluvium, quod, licet interdum conquiesceret, mox tamen recruduit. Præterea ingens imi ventris intumescentia, multis palpitationibus ac volutationibus intus perceptis stipata remanebat; quæ primum novæ graviditatis suspicionem movebat; dein vero, cum ultra annum inhæreret tetopus, ea spes evanescebat. Tumor ille potius mox tensus atque durus, mox vero mollis ac suppressus erat, pedes leviter, vespertino potissimum tempore intumescebant, & in hypogastrica regione perpetuum gravitatis ac ponderis sensum percipiebat, persistente sanguinis continuo fluxu. Quo in rerum statu, cum varia carminativa, laxantia, clysteres, ac leniter constringentia in cassum fuissent adhibita, thermas tandem Carolinas adiit; quibus per triduum usurpatis, cruenta mox conquievit fluxio, & quum, continuato aquarum potu, copiosa viscida materia per alvum æque ac urinam redderetur, brevi tempore, abdominis subsedit tumor. Quamobrem ad balnea descendebat, hisque vix semel utebatur, cum vehementissimis doloribus ac spasmis, parturientium similibus corriperetur ac sub iis aliquot concrementa carnea & membranacea, quæ molas dicunt, excernerentur. Ex quo perfecte convaluit.

Epicrisis.

Abortum naturali partu periculosiorem esse, & gravissimos ex utero morbos post se trahere, indubia constat experientia. Hujus autem rei hæc mihi videtur ratio, quod in partu ejusmodi immaturo, secundinarum quædam portio, plerumque remaneat in utero; quæ ad varia mala, inflationes ventris, dolores, mensium suppressiones, vel perpetuum fluorem, exulcerationes, molas, concretiones membranaceas, & polyposas, materialem causam subministrat & occasionem; quin & ipsam interdum inferat sterilitatem. Quod etiam in nostro factum fuisse casu, nullum est dubium. Quare ad avertenda ejusmodi vitia, non præstantius est consilium, quam ut aliquot post abortum diebus, ea propinemus remedia, quæ facultate roborandi, & uterum, ab inhærentibus ipsi fordium reliquiis purgandis pollent. Hæc inter principem locum occupant pilulæ *Becherianæ*; quippe quæ continuato usu magnam in præcavendis uteri vitiis, & abortationibus præstant utilitatem. Ubi vero hæc negliguntur, & enata vitia diutius trahuntur; non certius ac præsentius illis tollendis præsidium, quam ex decoori interno pariter, ac externo thermarum usu reperitur; quæ eo insigniorem exserunt efficaciam, si pilulis balsamicis secundentur.

OBSERVATIO II.

Abortus venæ sectione præservatus.

Fœmina adhuc junior sanguine plena, staturæ brevioris, habitus laxioris & spongiosioris, alvi ordinario adstrictioris, per quatuor jam vices, si gravida esset, semper inter tertium quartumque mensem passa est abortum. Cujus præcavendi causa, Medicus consultus, circa tertium quintæ impraegnationis mensem, venam in brachio secandam, & quinque cruoris uncias detrahendas curavit. Quum ordinarium abortiendi tempus, quartus nimirum mensis accederet; sensit spasmodicos motus, flatulentias, & compressiones in lumbis & abdomine, adeo ut iterum immineret abortus. Verum datis interne analepticis cum antispasmodicis mixtis, & exterius regioni umbilicali adplicato pane tosto, balsamo vitæ meo irrorato, retinebatur fœtus. Accedente sub-

ſubinde ſeptimo menſe, denuo atroces circa lumborum regionem percipiebat dolores; quos Medici à calculo renum derivabant, ſed remediis ad calculum pellendum deſtinatis fruſtra pugnabant. Octavo menſe pedes & femora mirum in modum intumeſcebant, & nono partus vivus excludebatur feliciſſime, ſubſequente copioſiſſimo lochiorum & aquarum effluxu. Paulo poſt iterum concepit, duranteque graviditate bis, tertio nimirum, & ſeptimo menſe, venam tundendam præbuit: unde factum eſt, ut licet dolores reverterentur, illi tamen mox conquieſcerent, & illa legitimo tempore partum ederet felicem.

Epicriſis.

Spaſmi, ſicut generatim omnes, ita etiam illi, qui in gravidis, tanquam abortuum cauſæ occurrunt, monente jam HIPPOCRATE, vel ex repletione, vel inanitione proficiſcuntur. Priori caſu abortus fit ex copia ſanguinis in uteri vaſis, & circa lumbos ſtagnantis; & ſubjecta tum plerumque deprehenduntur ſpongioſo corporis habitu, veniſque turgentibus prædita, bene adpetunt, ſed parum moventur, & ex ipſa ſanguinis in imo ventre ſtagnatione, alvi ſunt ſegnioris. His, præſertim ſi jam paſſa fuerint abortum, ad hunc præcavendum, ſummo cum fructu vena, iteratn ſecari poteſt; cujus operationis excellentem effectum, & præſens caſus teſtatur, & RAYGERUS in M. N. C. *anno VI. obſ.*204. illuſtri confirmat exemplo. Aliter ſe res habet, ſi ab inanitione, i. e. defectu ſanguinis & nutrimenti producatur abortio; ubi corpus eſt gracilius, vaſa minora, pulſus frequens & debilis, internus calor, appetitus jactura, viriumque imbecillitas. Hoc in caſu minime ſecanda eſt vena; tantum abeſt ut proſit, ut potius inde ad ipſam abortionis provocationem multum contribuat. Præſtat potius alimentis nutritivis & analepticis medicinis, & matris viribus ſuccurrere, & fœtui nutrimentum ſuppeditare.

OBSERVATIO III.

Partus ſeptimeſtris poſt hæmorrhagias abortivas varios.

Juvencula mulier, XXI. annorum, temperamenti ſanguineo-cholerici, præter variolas ſexto ætatis anno feliciter ſuperatas, integra ſanitate gaviſa, obeſa ſubinde ſanguineque plena, menſtrua ab anno decimo ſexto juſto tempore copioſa reddidit. Viro nupta bis felici cum ſucceſſu peperit; ſed poſt primum puerperium corpore magis extenuata, poſt alterum menſium inordinatum, mox nimium, mox parciorem experta fuit fluxum. Paulo poſt menſe Martio tertium utero concepit, teſtantibus menſium ſuppreſſione, nauſea, vomitu, ciborumque faſtidio; & circa finem Junii fœtus motitationem in utero ſentiens, ſe ad dimidium geſtationis tempus perveniſſe putavit. Tertio poſt perceptum motum die, nocturno tempore ex improviſo citra ullam cauſam præviam uno impetu integra cruoris menſura ex utero profluebat; quamobrem poſtridie vena in brachio ſecabatur conjuncto confortantium, temperantium, & præcipitantium interno, nervinorum externo uſu, cum egregio levamine. Verum, novem elapſis diebus, eadem recidebat hæmorrhagia, & ſic continuabat, ita tamen, ut per diem ab ipſa immunis extiterit, noctu vero, prævio tenſionis in capite & brachiis, atque formicationis in pedibus ſenſu, dorſique dolore, uno impetu ſanguinis quidpiam promanaret; tumque ſimul & ſemel uſque ad futuram noctem conquieſceret hæc cruenta fluxio; & ceterum ſomnus pariter ac adpetitus eſſent integri. Adhibitis pulvere antiſpaſmodico, pilulisque balſamicis *Stahlii* intra aliquot hebdomades ceſſabat ea uteri hæmorrhagia, & ægra habebat optime. Sub finem Auguſti menſis vero citra opinionem pedum ſpaſmi, horrendi in dorſo ac lumbis dolores, hypogaſtricæ regionis tormina, & adfirmante obſtetrice, pariendi tempus imminebat. Nec ſpes vota fallebat; ſiquidem perſeverantibus per aliquot dies doloribus, excludebatur tandem vivus partus; ſed uti ex calculo ægrotantis pariter ac ipſa tenelluli debilitate adparebat, ſeptimeſtris, qui poſt unam alteramque horam exſpirabat; matre ſalva manente, & ad priſtinum ſanitatis vigorem redeunte.

Epicriſis.

Attentione certe perquam digna eſt hæc obſervatio, quod medio geſtationis tempore, fœtu manente vivo & ſine abortu uno impetu, integra ſanguinis menſura ex uteri cavo profluxerit. Quæ ſubita & grandis hæmorrhagia ſine ſecundinæ ab utero minimum partiali avulſione & ruptura vaſis ſanguinei contingere non potuit. Quamvis autem idoneis ad abortum promovendum remediis iiſque præſtantiſſimis datis fœtus ſalvus manſerit; tamen quia vas ſanguineum ruptum, ſub utero extenſio non coaleſcere vel conſolidari potuit, factum eſt, ut elapſis novem diebus hæmorrhagia licet non tam enormis iterum ſecuta fuerit. Et quoniam ob profuſionem ſanguinis debito nutrimento fœtus fuit deſtitutus, ſeptimo demum menſe valde extenuatus & imbecillis excluſus eſt, & poſt horam exſpiravit.

Res eſt alias periculi pleniſſima, quod multis poſſem confirmare exemplis, quando ſeptimo vel octavo menſe ex vaſe ſanguineo rupto tam copioſa & effrænis hæmorrhagia uterina fit. Nam niſi natura partum mox acceleret, vel circumſpecta arte, quoad fieri poteſt, fœtus ex utero expellatur vel manibus extrahatur, de vita non modo infantis, ſed & ipſius matris actum eſt. Ceterum in valde plethoricis fœminis tempeſtiva circa finem tertii menſis inſtituta ſanguinis miſſio ejuſmodi periculoſis hæmorrhagiis præcavendis convenientiſſima eſt. Cavendum vero in ejuſmodi caſibus eſt, à fortioribus ad cohibendas hæmorrhagias ſtipticis tam internis quam externis; quorum ope reprimitur quidem cruor, quia abit in maſſam coagulatam, ſed horripilatio, dolor circa uterum & dorſum vagus, cum animi inquietudine, ac pavore ſuccreſcit, & niſi natura ipſa reſurgens validior propulſionem fœtus moliatur, exitioſa inde conſequi ſymptomata, non mirum videtur.

OBSERVATIO IV.

Abortus cum ſymptomatibus hypochondriacis.

Fœmina XXVIII. annos nata, temperamenti cholerico-ſanguinei, tenerioris ſtrictioriſque corporis habitus, ante quinquennium prævia vehementi excandeſcentia ſeptimeſtrem enixa eſt partum. Lochia ſub puerperio fluebant parciora, & hinc ab eo tempore hypochondriacæ acceſſerunt paſſiones, velut capitis dolores, vomitiones, vomendi conatus, gravativus in ventriculo ſeoſus, tormina imi ventris, alvi ſegnities, extremorum frigus, gelidaque in certo capitis ſpatio ſenſatio. Hæc ſymptomata per intervalla invadebant, nec prius remittebant, quam donec bilis æruginoſa vomitu redderetur. Binis poſt annis utero rurſus cœpit gerere, atque circa medium

ge-

gestationis tempus recensitorum malorum vacuitate gaudere. Sed hoc tempore successit febris tertiana, & per novem inhæsit menses. Neque tamen minus sub ea ipsa partum feliciter debito tempore edidit, lochia sufficienter fluxerunt, & subinde menstrua quoque legitime promanarunt. Tandem sublata febri, pristina hypochondriaca recruduerunt pathemata, cum perpetuis vigiliis, & mentis insigni contristatione stipata: & à commendato sub paroxysmo aquæ frigidæ potu, datisque pilulis aloëticis, magis invaluerunt. Neque remiserunt per insequentem graviditatis statum; tantum abest, ut novissime tres menses gravida, post gravem animi commotionem aborriret, & posthæc malo suo ad hanc usque diem vehementius adfligeretur: appetitus ceterum justo est avidior; & à suaveolentibus male habet. In hoc rerum statu meum implor.bat auxilium. Ego re paulo solertius expensa judicavi internum Carolinarum usum & postea balneum Tœplicense utilissimum tum ad obstructiones & infarctus viscerum, unde mali hysterici & hypochondriaci origo, submovendos, tum ad uteri tonum valde debilitatum restituendum; absoluta vero hac cura præter exactam diætam, & abstinentiam per aliquod tempus à coitu, elixir meum viscerale cum essentia succini & rhabarbari mixtum singulis diebus bis sumendum una cum decocto pro potu ordinario ex raspato ligno sassafras & passulis composito commendavi.

Epicrisis.

Pathemata hypochondriaca & hysterica à fibrosa uteri quoad ejus tonum, robur, & elaterem substantia læsa, quæ post partum & abortum fit, nisi congruis remediis cito restituatur, originem suam subinde ducere, non novum est, sed quotidianis exemplis confirmatur. Nam naturalem sanguinis per vasa uteri circuitum inordinatum & læsum, per nexum qui est inter vasa sanguinea universi corporis, mox inordinatus & turbatus sanguinis motus per universas & maxime nobiliores partes subsequitur. Inde fit, ut affectiones hypochondriacæ & hystericæ sint systematicæ, in quibus omnes partes à naturali sua functione desciscunt. Et inde etiam accidit, ut quæ vehementiori gradu hysterici & hypochondriaci mali laborant, fœtum vivum & sanum debito tempore vix parere queant, & ad abortiendum valde sint proclives. Sed quoniam febris tertiana & quartana rite succedens & tractata, virtutem sæpius medicinalem habet à multis impuritatibus, obstructionibus & infarctibus corpus liberandi, factum inde etiam est, ut præsens fœmina sub febre & fœtum retinuerit, & feliciter pepererit. Postquam vero febris in nostra ægra forsan per incongrua artificia sublata fuit, non modo affectio hypochondriaca recruduit, imo exacerbata, sed immatura etiam fœtus expulsio secuta est. Dici enim vix potest, quantam in curando prudentiam & judicium intermittentes febres, præsertim si chronicæ in fœminis factæ fuerint, desiderent. Quæ res si negligitur, statum perpetuo valetudinarium inde sæpius animadverti. Neque vero ego præsentius unquam auxilium quam in tempestivo & prudenti externo & interno aquarum thermalium usu me deprehendisse, ingenue profiteor.

Observatio V.

Crebrior

Triginta annorum fœmina, robustior, & sanguinea, præter binos infantes, quos sub conjugii auspiciis feliciter exclusit, bis septimestres, quater quinquemestres passa est abortus, qui hunc in modum tristem luserunt scenam. Graviditate ad mensem tertium protracta, in dorso & sinistro hypochondrio tendentes ac lancinantes persensit dolores, qui sensu ponderis cujusdam stipati, ad regionem pubis excurrebant, cum ani tenesmo, alvi obstructione & flatulentiis. Tum copiosus, & enormis sanguinis ex utero fluxus excepit, qui per certa intervalla continuavit ad abortionis supra dictæ usque tempus. Fœtu, qui plerumque sanguine totus suffusus fuit, excluso, dolores in sinistro hypochondriaco nihilo secius per aliquod adhuc tempus continuarunt. Quo in rerum statu novissime rursus concepit & cum tertium imprægnationis mensem explevit, recruduit uterinus fluor: qui licet iterum evanesceret post tusam in brachio venam, adfligebant tamen dolores hypochondrii sinistri, decubitus ponderis ad pubis regionem, obstructio alvi, flatulentiæ, tenesmus, & mammæ lacte turgebant. Ceterum extra prægnationis statum non habebat, de quo conquereretur; & quamprimum conceptio facta est, crebris vexari solebat sternutamentis. Ut igitur hac vice fœcunda gaudere prole posset, meam petiit opem. *Abortus circa medium gestationis tempus.*

Epicrisis cum consilio.

Prima quam huic ægræ de sua valetudine me consulenti proposui, hæc fuit quæstio: Quo potus genere huc usque usa fuerit? dixit, coqui in loco, ubi degebat, cerevisiam valde saturatam & spirituosam adeo, ut ex haustu duarum mensurarum homines inebrientur. Tetigi pulsum, qui valde erat magnus; conquerebatur de perpetuis fere lumborum doloribus, & à gravi terrore primum abortum excitatum esse edixit. Ego aquam puram fontanam, quam maritus asseveravit ibi esse saluberrimam, pro potu ordinario assumendam suasi. Deinceps dedi pulverem ex conchis præparatis, cornu cervi philosophice præparato & nitro, singulis æquali pondere mixtis, cujus drachmam quotidie circa lecti introitum usurpandam commendavi. Dedi quoque emplastrum, quod erat saponatum *Barbette* cum oleo hyoscyami malaxatum, lumbis dolore & spasmo affectis applicandum. Demum ut elapso mensis spatio rursus venæ sectionem admitteret suasor fui. Quæ præcepta & monita cum accuratius observavit, factum est, ut feliciter consueto tempore pepererit. Ex quo clarissime apparere arbitror, ad plethoram, si hæc vel ad vires vel ad vasa frequentioris causa abortus fuerit, minuendam non tantum venæ sectionem in auxilium vocandam, sed & aliis remediis ex diæta desumtis præcipue congruo potu opus esse.

Observatio VI.

Fœmina recens nupta sanguineæ & vegetæ constitutionis, prima vice per duos menses gravida, inopinato eoque fat vehementi percellitur terrore, quo fit, ut præmaturis gravibus abdominis correpta spasmis, fœtum excluserit & per tres hebdomades ægre habuerit. Tempore quo menses fluere consueverant, loco sanguineæ excretionis fluor successit albus, qui nullis obtemperavit remediis. Nihilo tamen minus iterum gravida facta, diu non modo ad terrorem & affectus animi proclivis, sed & de lumborum atroci dolore, *Abortus frequens.*

qui plerumque animi turbas sequebatur, conquesta fuit. Non ita multo post ex improviso valde terrefacta iterum abortum passa est; qui nec venæ sectione nec aliis convenientibus remediis arceri potuit. Ex quo tempore valde debilitata, levi ex causa in terrorem rapitur, qui dormientem maxime exagitat, cum anxietate & interno ardore molestissimo.

Epicrisis cum consilio.

Magna certe motuum & affectionum animi cum ipso utero communicatio & mutua conspiratio observatur. Cujus rei luculentum, quæ in utero gerunt fœminæ, testimonium præbent. Nihil enim frequentius contingit, quam, quod gravi quadam in animo ex causa externa oboriente motione uterus cum adnexis partibus nervosis ad similes motus fœtui & ejus nutritioni ac retentioni in utero minus amicos proritetur; adeo ut abortionis etiam unicam causam ejusmodi animi pathemata constituant. Vicissim etiam observamus, quando vitium hæret in utero gravidarum, quod liberiorem sanguinis per ejus & infantis vasa impedit, animum ad plures inordinatos affectus, cujus generis sunt meticulositas, pusillanimitas, animi defectio, ex levi causa terror, frequentissime disponi. Ex quo clarissime patet, Medicum qui fœminarum ex utero morbos recte curare velit, non modo ad corporis vitia, sed etiam ad animi inordinatos motus compescendos curam dirigere debere. Cum vero multoties experientia attentior doceat, frequentiores abortionis recidivas inde suam causam & originem petere, quod uterus cum annexis partibus & vasis post abortum à sordibus stagnantibus non recte expurgatus, nec pristinum robur ac tonus ipsi restitutum fuerit; ideo Medico incumbit perito & solerti, ut id convenientibus & efficacibus remediis recte perficiat. Jam vero non diffitendum est, pilulas illas, quas BECHERUS fortuito certe, quia artem medicam vix calluit, invenit, & ex extractis amaricantibus & temperatioribus balsamicis gummatibus, atque refracta gummosæ aloes portionis dosi composuit, & quæ ad harum exemplar à clarissimis nostri ævi Medicis, inter quos primus fuit IL. HERMANNUS, Professor olim extraordinarius, à CL. STAHLIO, nobis aliisque præparatæ sunt, ad præcavendos ulteriores abortus præ aliis specificam sibi efficaciam vindicare; modo non empyrice, sine habita subjecti vel circumstantiarum ac causarum ratione, in usum ducantur. Atque ego plura innumera possem allegare exempla, complures ad abortum valde proclives, recto harum pilularum, neque minus post factam uteri purgationem, convenienti thermarum & balneorum artificialium usu, sub legitimo vitæ regimine felicissime fuisse restitutas.

OBSERVATIO VII.

Abortus cum variis symptomatibus. Judæa fœmina XXXIII. annorum ante aliquod tempus, tertio graviditatis expleto mense, ob vehementem terrorem abortivit; larga simul uteri hæmorrhagia, violentis vomitibus, & crebris animi deliquiis sollicitata. Paulo post iterum concepit, uteroque per decem circiter hebdomades gerens, rursus abortum, pristinis symptomatibus stipatum, passa est. Quo exclusso male cœpit habere; totum enim corpus insigniter languebat, animus valde sensibilis, & ad patheticas commotiones nimium pronus erat, omnemque graviorem excandescentiam gravativus abdominis lumborumque dolor excipiebat. Alvus, quod notabile erat, suo nunquam non respondebat officio; digestiva autem ventriculi vis laborabat vitio, & varia ad hæmorrhoides molimina, nullo accedente fluxu, urgebant. Notatu porro est dignum, ægram per quatuor jam annos perpetuo ciborum fastidio fuisse sollicitatam; & præcordiorum quandoque torqueri anxietatibus. Quo in rerum statu meam implorabat opem, idque auxilium, quo ab abortu præcaveri posset, desiderabat. Fœmina hæc, quia valde plethorica ac admodum spongiosi & repletioris erat corporis, parum levaminis atque emolumenti à pilulis temperatioribus supra laudatis percepit, sed moderatiores & frequentiores sanguinis missiones & repetitum thermarum Carolinarum usum magna cum euphoria ferre potuit.

Epicrisis.

Utut pilulæ sic dictæ *Becherianæ* insignissimi in morbis mulierum sint usus, tamen, ubi nimia sanguinis, in corporibus præsertim quæ minoribus vasis sunt donata, abundantia difficiliorem per totum corpus progressum efficit, & ubi simul in fœminis ad fluxum hæmorrhoidalem dispositio adest, circumspecte eas adhibere oportet; quia sanguinis & humorum massam in præternaturalem orgasmum quam facile coojiciunt, & deteriora reddunt symptomata. Tutiora hinc rhabarbarina cum salibus nitrosis & detersivis juncta deprehendi. Et quia in hoc subjecto ingens motuum vitalium & animalium, item excretionum ataxia, præcipua symptomatum causa & fons fuit, atque remedia obvia hisce tollendis non sufficiunt: tutum omnino & certum auxilium contra ejusmodi morbos in prudenti & rationali thermarum Carolinarum usu sæpius me invenisse testor.

OBSERVATIO VIII.

Molarum excretio. Fœmina quadragenaria, sanguinei temperamenti, habitus spongiosi, ob menstruorum defectum, & abdominis intumescentiam per quinque menses habebatur gravida. Quibus elapsis præter opinionem corripiebatur doloribus circa lumbos & inguina, & mox sequente copiosissimo sanguinis profluvio: cum quo secunda die concrementum carneum, ex membranis conflatum, rubicundum insignis molis excernebatur. Neque tamen minus sanguinis fluxus, utut parcior, ad aliquot perseverabat septimanas. Transacto mense eadem ludebatur scena: prævis enim & doloribus, & hæmorrhagia, excretio molis carneæ denuo sequebatur. Abhinc cruentum profluvium ex toto non conquievit, sed modo parcius, modo copiosius inhæsit; donec post sex hebdomades, iterum carnea utero excluderetur moles, quæ intra octo menses septies reddebatur. Notari autem meretur, post quartam ejectionem loco sanguinis, serum purum limpidum magna copia quotidie effluxisse. Et hic lymphatici laticis fluor jam ultra annum dimidium perdurat; cui jungitur gravativus dolor, tumor atque durities quædam in sinistro hypochondrio; & ejus lateris femur cum toto pede, œdematosum exhibet tumorem. Ceterum ægra expallescit, emacrescit, cibos aversatur; pulsus fertur frequens & debilis, horror quandoque corpus percutit, subsequente calore; & sanguinis grumosi ejectionem plerumque antecedit ejusmodi horror.

Epicrisis.

Epicrisis.

Molæ, sub quarum nomine concrementa veniunt carnea, à Veteribus dividuntur in molas generationis & nutritionis. Hæ suboriuntur ex vitiosa nutritione,& succi sanguinei chylosique stagnatione intra extremas uteri membranas; quæ plerumque lochiorum vel menstruorum per male feriatas artes suppressioni debetur. Rariores profecto sunt, & nisi statim ab initio congruis debellentur subsidiis, increscunt in prægrandes tumores; qui supra intestina porriguntur, & impraegnationem vel hydropem mentientes, nullam admittunt sanationem. Talem casum videas in *Consult. med. sect. III. Tom. II. Cas. LXXI.*

Contra vero generationis molæ in ipsius uteri cavo producuntur, ubi loco veri conceptus moles carnea indigesta, vasculis, membranis, & fibris carneis prædita generatur: sicut fere fit in fœminis conjugatis, cachexiæ obnoxiis. Simulat veram imprægnationem ejusmodi concrementum; siquidem menstrua silent, venter grandescit, mammæ turgent lacte, donec tandem circa quartum plerumque mensem cruor ex utero prorumpat, secumque sæpius vehat talem informem massam. Interdum hæmorrhagia sola continuat per aliquot menses, absque molæ illiusmodi rejectione, quæ longo demum post redditur tempore.

In nostro casu mola fuit generationis; quæ prima reliquarum generationi ansam præbuit. Ut plurimum enim hæ concretiones quasdam in utero relinquunt sui partes; quæ facile in novam coëunt & attolluntur excrescentiam. Videtur etiam in hoc casu quædam læsio adesse, cui febris lenta est juncta, testante pulsu frequentiori. Et quoniam circulus sanguinis per uterum, & vicinas partes simul est turbatus; compressis iliacis vasis, enatus est pedum œdematosus tumor: ex quo cachexiæ metus imminet, & inauspicata resultat prognosis.

Observatio IX.

Remedia ad abortum pr circulus cum molarum excretione. Requirebat aliquando opem meam generosa mulier, XXXVIII. annorum, quæ abortum passa, utero subinde non rite expurgato, quater adhuc, quovis mense ab imprægnatione tertio abortiverat. Quam abortiendi proclivitatem ut tollerem, hac usus sum medendi ratione: Per triduum quotidie quindecim pilularum balsamicarum vesperi deglutiendas, mane *sal aperitivum, quod cremorem tartari, lapides cancrorum, tartarum vitriolatum, sal Epsomense, & nitrum depuratum habebat*, propinavi: deinceps, ut per quinque dies balneis ex aqua fluviatili, cineribus clavellatis, mentha, melissa, salvia, floribus chamomillæ paratis insideret, & ab his leniter sudaret jussi; atque hanc curationem alternando ter repeteret commendavi. Præterea, quum utero rursus concepisset, alternis mensibus, venam in brachio tundendam curavi, hisque obtinui, ut valeret optime, & debito tempore felicem excluderet fœtum. Verum enim vero post aliquot annos, neglecta venæ sectione, rursus abortivit; & abhinc non modo hystericis obnoxia pathematibus, verum etiam menstrua primum parciora, deinde immodica fuit passa; quibus tandem animi deliquia, ac vomitus accesserunt; & denique moles carnea, membranacea, aspera, intus cellulosa prorupit, qua excreta nimium sanguinis profluvium conquievit. Quum vero majora inde mala timeret, me rursus consuluit. Ego itaque suasi, ut commendata brevi ante curatione iterum uteretur, eamque ob inveteratam uteri malam dispositionem, ad ejus robur instaurandum, quovis vere & autumno per aliquod tempus repeteret. Ceterum dedi infusum theiforme ex melissa, scolopendria, salvia, betonica, floribus millefolii, hyperici & aniso stellato paratum, singuloque mane sorbillandum, & easdem species cum cerevisia fermentatas, ad potum ordinarium præscripsi.

Epicrisis.

Concrementorum, quæ utero excluduntur, varia sunt genera: primum audiunt molæ, quas & generationis & nutritionis superiori pertractavimus observatione. Alterum est cruor congrumatus, in magnis frustis, quæ nostri *einen Schutz*, sive *einen Brand* dicunt, excretus; cujusmodi observationem allegat RUYSCHIUS *obs. chir. 29.* Datur quoque concrementum, quod, licet improprie, serosam vocant molam, & nihil est aliud quam serosa colluvies peculiari membrana inclusa; de qua & RUYSCHIUS *l.c. obs. 43. &* HILDANUS *Cent. II. obs. 53.* injiciunt mentionem. Nostra ægrotans exclusit tam molas veras, quam cruorem congrumatum, quem magnis in frustis conspicere licuit.

Hoc loco vero adhuc commemorare juvabit, quod ad excretorum, quæ ex utero fiunt genera, referenda sint ossa & partes integræ infantum intra uteri cavum putrefactorum. Contingit id vitii genus, ubi avulsis secundinis fœtus grandior fuerit, aut ejus abortiva exclusio adstringentibus impeditur: & videtur fœmellis, si sub alvi exoneratione egerantur ejusmodi frusta, ac si ex ipsis exirent intestinis. Qui de iis plura nosse cupit, adeat SENNERTUM *prax. lib. IV. part. 2. sect. 6. cap. 7.* TULPIUM *observ. Lib. IV. c. 39. &* THOMAM BARTHOLINUM *hist. med. 14. Cent. IV.* Mihi ipsi licuit ejusmodi casum haud ita pridem in fœmina annotasse; cui præter alias convenientes medicinas, pilulas ac balnea ex aqua dulci, nec non thermas subinde Carolinas commendavi fructu cum felicissimo.

Observatio X.

Fœmina XXX. annorum, habitus corporis pituitosi, mediocriter pinguis, septimo decimo ætatis anno viro nupta, peperit in tempore fœtum vivum. Deinceps abortum passa fuit trimestrem; tumque successive tres aut quatuor vivos fœtus in lucem edidit, quorum quemvis trium, aut ad summum quatuor mensium abortus subsequutus est. Hos abortus semper excepit admodum molesta per octiduum uteri hæmorrhagia; qua cessante fluor albus accessit, ad hanc usque diem inhærens. Præterea supervenit nausea atque vomitus, tantaque inhæsit pertinacia, ut nullis huc usque remediis debellari potuerit, eoque non solum omnes cibi, maximeque solidi, protinus rejiciantur, verum etiam sub jejunio pituita insipida quotidie eructetur. Quo in rerum statu per annum novissimum bis iterum abortivit; persistente vomitu, aliisque hypochondriacis symptomatibus subinde cruciata. Consultus ego commendavi primo balneum aquæ dulcis, cum origano, calamintha, balsamina, mentha cattaria; melissa, floribus chamomillæ vulgaris & romanæ illis incoctis, eaque ut per aliquot hebdomades, *De frequenti abortu cum perpetuo vomitu.*

des, extra graviditatis tempus, in usum vocaret, suasi. Verum triduo ante eorum usum pilulas balsamicas propinavi; easque singulis septem diebus balneis interposui. Praeterea vesperi liquorem meum anodynum; atque sub epulis essentiam corticum aurantiorum exhibui. Non minus vehementer laudavi rectam vivendi rationem, atque convenientes venae sectiones; ac denique thermarum Carolinarum tam internum quam externum usum commendavi.

Epicrisis.

Praesens affectus spasmodico est convulsivus, qui eas potissimum nervosas partes, quae ad uterum atque ventriculum pertingunt, occupare videtur. Quod si illius causas, & ex his remotiores, perscrutemur; ipsa se offert aegrotantis constitutio atque temperies. Ea enim habitum corporis prae se fert spongiosum, subpinguem; qui copiosis quidem, sed exilioribus instructus solet esse vasis. Horum autem angustia, & fibrarum nativa laxitas id secum vehunt incommodi, ut humorum vitalium progressus difficilior fit ac languidior: cui si vel mediocris animi juncta fuerit sensibilitas, facillimum est, ut distentis à mole sanguinis ductibus, spasmodici ac convulsivi accedant motus. Ejusmodi vero subjecta, si puerperiis fungantur, & uterus posthaec non rite purgatus sit, ad convulsivas sub nova impraegnatione uteri stricturas, abortuum causas proclivia esse, ex supra dictis patebit. Inde quoque ratio peti debet, cur in nostra tot & puerperiis & abortibus fatigata, fluor accesserit albus. Hic enim primario uteri atoniae, & inde cumulatis in ejus cavo sordibus debetur; nec cessat, nisi restituto uteri robore, tantum abest, ut ipse posthaec foecundae conceptioni impedimento, & causa abortionum fiat. Sub tanto partium solidarum languore, sanguinis & humorum dyscrasiam generari, testatur & experientia, & confirmat ratio: quam in nostro casu fuisse praesto, docent hypochondriacae passiones, & vomitus. Hic nihil est aliud, quam ventriculi convulsivus motus; qui sicuti à repletione, id est, sanguinis in ejus vasis stagnatione subnasci potest, uti videmus in gravidis, circa tertium vel quartum potissimum ab impraegnatione mensem vomentibus: ita etiam ab inanitione suboritur, & ideo profuso copiosius sanguini supervenit. Causa hoc in casu non videtur alia, quam quod loco generosi sanguinis, humores impuri, salsi & acres ad membranas ventriculi deferantur, easque stimulando fibras nerveas ad vomibundam subversionem proritent. Neque enim inventu hinc difficilis est ratio, cur tam vomitus diuturnior exsistat, quam abortus frequentius redierit. Quamvis enim aegrotans nostra multis variisque medicaminibus usa fuerit; ea tamen pleraque cognovi esse talia, quae vel nimis calidiora ac spirituosa, velut sunt vulgaria carminativa, vel plane adstringentia, vel saltem vivendi recta ratione neutiquam adjuta fuere. At enim vero in tam firmius radicata partium solidarum atonia perpetuae instar regulae habendum est; quod quo magis diaeteticis, minusque pharmaceuticis utamur subsidiis, eo feliciori semper potiamur effectu. Et praeterea opus est patientia: quo enim diuturnior fuit morbus, eo diuturniorem oportet esse blandam, naturaeque convenientem curationem. Haec igitur in praesenti casu vix aliis, quam quas proposuimus, medicinis obtineri potest; adeo ut illae, non in nostra solum, verum quoque pluribus, quae nostrae se tradiderunt curae, aegrotantibus, nunquam non optatum ediderint effectum.

Praeter huc usque allatos, memorabiles de hoc adfectu adhuc invenies casus in *consult. medicinal. sect. III. CXVI. CXVIII.*

FRI-

FRIDERICI
HOFFMANNI
MEDICINÆ
RATIONALIS SYSTEMATICÆ,
TOMI QUARTI,

QUO

SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA,

& huic ſuperſtructa ſolida Therapia,

CUM MEDENDI METHODO,

CAUTELIS CLINICIS, ET MORBORUM

ENARRATIONIBUS, ADJUNCTA EPICRISI, EXHIBENTUR.

PARS QUARTA,

DOCTRINAM MORBORUM EX VISCERUM LABE

partiumque ſolidarum atonia perſpicua & demonſtrativa methodo tradens.

DEDITÆ

ARTIS SALUTARIS

STUDIO ASCLEPIADARUM PROGENIEI

STIPENDIUM HOC SEPTIMUM

CONFERT

OCTAVUM SI DEUS VITAM

VIRESQUE PROROGAT

VOVET

FRIDERICUS HOFFMANNUS.

PRÆFATIO.

HERAPIÆ rationalis tomum quartum lectori peritiæ medicæ cupido jam exhibeo paulo tardius, quam promiseram, ob increscentes quotidie occupationes in senio, quo vires corporis non parum decrescere incipiunt. Complectitur hic tomus ægritudines, quæ paulo longius protrahuntur admodumque difficilem recipiunt sanationem; unde etiam chronicarum nomine veniunt, & recte duplicis esse generis statuuntur, quarum aliæ à solidorum motu nimis adaucto nascuntur, ut fere sunt spasmodico-convulsivæ, in præcedente jam tomo pertractatæ; aliæ contra à solidarum partium motricium imbecillitate tonoque ac robore dejecto, & abhinc dependente languidiori fluidorum motu oriuntur, quarum indolem & effectus jam describere propositum est. Scire autem licet, hos morbos iterum dupliciter esse considerandos: alii quippe, qui mentem ac sensus afficiunt, in suprema corporis parte sedem suam ac domicilium constituunt, quorum naturam, causas & medendi methodum in prioribus hujus voluminis capitibus paulo accuratius evolvere annisi sumus; reliquos, qui ex viscerum medii & infimi ventris, quæ vitalium humorum elaborationi ac depurationi serviunt, atonia ortum trahunt, in posterioribus capitibus accuratiori tam pathologicæ quam therapeuticæ considerationi subjecimus. Atque hi morbi in universum ejus sunt naturæ ac conditionis, ut ob lentiorem & vacillantem sanguinis & humorum circuitum, stagnationes, vasorum obstructiones & indurationes, adeoque labem solidis partibus & visceribus inferant vitæ infensissimam, quæ profecto difficillime expugnatur. Quare etiam horum morborum sanatio summam medentis prudentiam & accuratiorem appropriatorum summeque efficacium remediorum cognitionem desiderat; siquidem in nullo morborum genere ars nostra magis se manifestat, ac in cura chronicarum *affectionum*, quia sub his parum potens natura haud facile vitium, altius insidens, suis viribus excutit, quum contra confiteri omnino oporteat, artem in acutis parum valere; utpote in harum curatione plus sibi natura vindicet, & ibi Medicus sæpe spectatorem tantum agat. Neque hæc veritas antiquos rei medicæ scriptores latuit, ex quibus vel unicum CORN. CELSUM in testimonium vocare lubet, cujus verba, quibus *libro III.* præfatur, non alienum puto hic recensere: *In nullo quidem*, inquit, *morbo plus ars quam natura sibi vindicare potest, utpote cum, repugnante natura, nihil medicina proficiat. Magis tamen ignoscendum medico est parum proficienti in acutis morbis, quam in longis. Hic enim breve spacium est, intra quod, si quod auxilium non profuit, æger extinguitur; ibi & deliberationi, & mutationi remediorum tempus patet.* Ad hoc assertum paulo clarius intelligendum multum juvabit, quando ad naturam, quæ ab antiquissimo artis nostræ parente in pluribus locis morborum medicatrix salutatur, attentius advertentes quid possit quidque valeat in acutis & valde gravibus affectionibus, rite perscrutemur. Naturæ autem nomine hoc loco non sapiens quoddam, corpori animantium insidens & functiones ejus dirigens principium; sed nos in felicioris seculi medici luce constituti, nihil aliud, quam jugem ac perennem sanguinis & humorum per compagem corporis mere vasculosam in orbem motum, à cordis & vasorum omnis generis systaltica vi dependentem intelligimus; cujus beneficio corpus in se corruptioni expositum per continuam heterogenearum partium subtractionem à putredine vindicatur. Et hic motus vere vitalis, qui à rebus & causis mere naturalibus & externis, potissimumque ab aere & alimentis, recte id pronuntiante HIPPOCRATE, proficiscitur, non modo sanitatem conservat, sed etiam ad sanationem morborum multum valet. Nam intensior & celerior in acutis redditus ipsam causam, quæ febrem indu[illegible] brevi & certo tempore, per congrua emunctoria eam expellendo, tollit & [illegible] es periculi plenissimas, ipsam pestem, inflammatorias & exanth[illegible] sponte, parum adjuvante Medico, feliciter persanat. Res v[illegible] bet in longis affectionibus, ubi languidior & tardior san[illegible] morbos, accumulando materiam excrementitiam, [illegible] best, ut caussæ morbificæ, altius vitalibus p[illegible] liminandæ sufficiat, ut

omnino opus sit Medico, qui consilio & auxilio succurrens efficacibus remediis materiam valetudini infensam ad excretionem præparet, pertinaces obstructiones solvat, & sanguinis segniorem motum augendo, per aperta emunctoria, quæ noxia sunt proscribere contendat. In morbis igitur chronicis, tum avertendis, tum sanandis & levandis, Medicus omnino artis præstantiam quam optime potest ostendere, & nominatim quidem in diuturnis febribus, in morbo melancholico-hypochondriaco, cachexia, tabe, hydrope, scorbuto, lue venerea, asthmate convulsivo, gonorrhœa & fluore albo inveterato, sphacelo, morbo nigro Hippocratis, hæmoptysi, cruento vomitu & hujus generis pluribus; quæ ope naturæ nunquam sanescunt, sed utique desideratissimam Medici opem postulant. Quicunque itaque in ejusmodi morbis præ aliis laude quidquam digni efficere potest, is certe aliis præferendus & præstantissimus habendus est. Verum, sicut peritia Medici in hisce morbis quam maxime se prodit; ita etiam ignorantia & imperitia, si quis non recte eos tractare novit, se manifestat. Certe, si veritatem non dissimulare debemus, inter perpaucos eminent illi, qui in contumacibus hisce morbis, quid noceat vel prosit recte dijudicare valent: pauci quoque sunt, qui intimas eorum caussas, ad quas tollendas omnis medentis dirigi debet intentio, & sedes, ubi consistunt & tyrannidem suam exercent, vere perspectas habent; multo minus appropriata & efficacia adversus eos remedia norunt. Surrexerunt nostra tempestate, qui ex plethora atque ex sanguinis excretionibus deficientibus & suppressis omnem chronicarum passionum originem derivare summo studio contendunt, quum tamen, re altius perspecta, magis à boni sanguinis defectu, seri excrementitii colluvie & copia, debilitate generis nervosi & viscerum labe, earum origo & symptomatum caussa sit derivanda. Ex qua falsa theoria, perversa demum medendi ratio processit; siquidem fere omnis generis chronicos morbos per venæ sectionem in pede crebriùs instituendam & per medicamenta, quæ fluxum sanguinis, præsertim in viris hæmorrhoidalem, promovent, & avertere & persanare sibi persuasum habent, effectu tamen minus auspicato succedente. Nam ubi nec sanguinis est abundantia, neque natura ad istum fluxum est disposita, frustraneus est omnis labor, quin potius non semel, sed sæpius observavi, diu continuata hac methodo tractatos ægros in pathemata hypochondriaca, à quibus liberi antea fuerunt, incidisse, vel illa ipsa longe pertinaciora reddita fuisse. Quod si enim nimia sanguinis profusione robur partibus, quæ digestioni, sanguificationi & salutaribus excretionibus serviunt, subtrahitur, vis alimentorum digestrix imminuitur, & crudi humores abeunt in sanguinem, qui dein ad intestinum rectum plus justo appulsus & exitum ibi non inveniens dolentes cœcas hæmorrhoides, stagnationes & molestas in osse sacro dorsoque tensiones & spasmos proritat; ut hinc facile sit intellectu, hanc quidem medendi methodum non prorsus carere suo usu, minus tamen esse universalem, sed pro ratione corporum & caussarum morbosarum valde limitandam. Quum itaque ex falsis suppositis hypothesibus & præjudicatis opinionibus ordinario falsæ conclusiones & perversa judicia nasci soleant, certe non subit mirari, quare qui supra commemoratæ pathologiæ favent, nullam nisi in partibus infernis & pede admittere venæ sectionem velint, rejecta prorsus illa, quæ in superioribus & manu instituitur, ex metu, ne salutaris excretio per venas sedis præpediatur: quum tamen ex Veterum æque ac Recentiorum & nostra quoque observatione per venæ sectionem in plethoricis in manu decenter institutam molestissimus ille fluxus per hæmorrhoides, qui summa circumspectione in regimine vitæ per omne reliquum tempus eget, saluberrime possit præcaveri. Plura mihi obvia recensere possem exempla, ubi in sanguine plenis & vegetis corporibus, in quibus nulla ad hunc fluxum dispositio nec proclivitas apparuit, repudiata sanguinis missione in manu, ea tantum in pede fuit instituta, propter exiguas autem venas parum sanguinis effluxit, graves chronici morbi, ut sunt asthma sanguineum cum hydrope anasarca junctum, affectus soporosi, paralytici quoque & podagrici suborti fuerunt, qui per sufficientem sanguinis è secta in manu vena detractionem insigniter levati & convenientium remediorum ope sanati fuerunt integerrime. Ceterum ingenue etiam hoc loco confitendum est, communem, quæ nostris temporibus viget, chronicis affectionibus medendi methodum maxima ex parte præposteram esse atque perversam; adeo ut inde non convalescant ægri, sed pejus potius habeant & diutius torqueantur. Plurimi in hac male fundata versantur opinione, in rebellibus hisce morbis vi quadam & multum validis medicamentis opus esse ad obstructionum repagula reseranda, humores viscidos & in minimis meatibus subsistentes fortiter resolvendos eosque per excretoria ejiciendos:

quare

quare non temperatis, lenioribus & sic dictis Galenicis, sed activis, fortioribus, chymico igne excoctis & ex mineralium regno petitis ad averruncandos hos morbos remediis utuntur; cum tamen vera & confirmata satis experienria contrarium plane doceat. Nam si ullo in morbo sanando exquisita victus ratio, moderatum vitæ regimen & remedia leniora, temperata diætetica & paregorica usum præstant eximium, id ipsum certe de longis & diuturnis affectionibus valere arbitror. Ego hinc plena testari fide possum, me, qui jam per quinquaginta & sex annorum spatium, annuente Deo, artem exercui & docui, præ multis aliis in vincendis chronicis morbis felicem fuisse, potissimumque operæ pretium fecisse per decentem aëris & locorum mutationem, corporis variam exercitationem, per aquæ puræ & aquarum mineralium tam frigidarum quam thermalium potum, per lactis ejusque seri dulcis & aciduli, ptisanæ, infusorum specierum appropriatarum ex aqua usum, per interna valde temperata corrigentia & evacuantia, item balsamica nervina, per balnea, insessus, pediluvia, fomenta & demum quoque per abstinentiam tenuemque victum; si modo patientia, ægrorumque obedientia & sufficiens ad medendum tempus accesserit. Neque vero dissimulandum est, inter caussas, cur multi difficiles morbi ad sanitatem non reducantur, hanc potissimum valere, quod tam Medici quam ægrotantes utplurimum, nisi statim auspicatum remediorum effectum conspiciant, ad crebram mutationem medicamentorum valde proclives sint. Et revera nihil magis valetudini officit, ac crebrior remediorum variatio & copia. In universum quippe tenendum est, omnis generis morbos, maximeque diuturnos, non multa & varia, sed pauca, selecta, & simplicia magis quam composita, leniora, quam validiora desiderare remedia, sed eorum continuatione opus habere. Nam uti natura in omnibus est simplex & simplices quoque morborum sunt caussæ; ita quoque in sanando & simplicitate & pauco adparatu gaudet. Et uti in magnis rebus expediendis tempore sufficienti opus est, sic pariter id valet in artis operibus. Ultimo loco inter caussas ægræ curationis nec hoc reticendum puto, quod ægri, præsertim malo hypochondriaco afflicti, peculiari animi adfectu laborent, qui mihi nomine pharmacomaniæ venit, quo perpetuo medicamina urgent & omnes, qui nomen gerunt Medici, in consilium adhibent, eorumque medicamentis utuntur, inde vero efficiunt, ut nunquam valetudinem recuperent. Præfari hæc volui brevibus circa curationes morborum, qui ex atonia oriuntur & in præsenti libro explicantur, ut in limine quasi B. L. perspiciat, quam viam in iis pertractandis ingressus fuerim, quamque methodum artem exercentibus commendandam præcipue judicem, nullus dubitans, quin, si non præsens ætas, tamen posteritas veritatem & insignem fructum ex scriptis meis sit petitura, præsertim si à præjudiciorum dura servitute liberatos animos lectores attulerint, & usu rerum tantum profecerint, ut à solida multorum annorum experientia mihi enata præcepta, experiendo intelligere & comprobare valeant.

CONSPECTUS
CAPITUM,

Quæ hoc Volumine continentur.

CAPUT I. *De nervorum resolutionibus*
II. *De adfectibus soporosis, comate, caro, & lethargo*
III. *De vertigine*
IV. *De gutta serena*
V. *De visus imbecillitate*
VI. *De auditus vitiis*
VII. *De aphonia*
VIII. *De delirio melancholico & maniaco*
IX. *De virium lapsu & animi deliquiis*
X. *De subita morte & morbis insanabilibus ex polypo oriundis*
XI. *De adfectione phthisica, sive tabe*
XII. *De cachexia icterica*
XIII. *De cachexia & chlorosi*
XIV. *De hydrope*
XV. *De flatulentia & adfectione tympanitica*
XVI. *De cachexia uterina, sive fluore albo*
XVII. *De gonorrhœa benigna & maligna.*

CAPUT PRIMUM.

DE

Nervorum Resolutionibus.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Qui morbi in hoc capite pertractentur.

DE morbis ex viscerum, partiumque solidarum atonia oriundis scripturi, recte ab iis incipere posse videmur, qui in capite, principe totius machinæ humanæ parte, suam habent sedem, par[illegible] eo sitarum atonia vel debilitate nituntur. Inter quos quidem primum jure meritoque locum occupant nervorum resolutiones, quas medica schola apoplecticorum, hemiplecticorum, & paralyticorum nomine exprimere solet affectuum. Nec erit alienum, hanc morborum, non adeo multum inter se discrepantium, easdemque ferme origines agnoscentium trigam, uno hoc & primo simul complecti capite.

§. II.

De organis motuum & sensuum.

Omnes hi morbi versantur circa sensus motusque nostri corporis, & eorum organa, quorum primaria nervos esse, & inde constructas nervosas ac membranaceas partes, nemo est Medicorum, qui dubitaverit. Nervus componitur ex canalibus tenerrimis, fluidum tenuissimum vehentibus, & à membrana, meningum cerebri propagine inclusis. Ambiens hæc membrana omnis generis vasculis, etiam lymphaticis instructa est; unde & inflammari & tumere potest: annotantibus celeberrimo BOERHAAVE *prax. med. P. V. pag.* 11. & BARTHOLOMÆO de MOOR *Pathol. cerebri Cap. X. pag.* 302.

§. III.

Quid sit nervea tensio, & debilitas.

Quæ caussa per nervos sensum motumque corpori præstet, multis quidem eo usque agitatur controversiis; nos vero non aliam, scopo præsertim medico magis accommodatam, agnoscimus, quam fluidum subtilissimum, lymphaticum puriori aëreo-ætherea elastica substantia imbutum, quod ab arterioso sanguine intra cerebri, cerebelli, medullæque spinalis canaliculos secretum, & in tubulos fibrillarum nervearum, ex his in nervos, & denique in omnes, totius corporis nervosas partes truditur. Fluidum hoc sufficienti quantitate, & proportionato impetu in nervos & nervosas membranas producit horum tensionem: qua recte constituta, sensus motusque per totum corpus optime vigent, ipsique nervi naturali tono & elatere præditi dicuntur. Robusti autem vocantur nervi, si particulæ minimæ illos constituentes ita cohærent, ut vi fluidorum naturali, quin & hac paullo majori superandæ existant pares: a qua, si ob cohæsionem laxiorem superantur, debilitatis accusamus nervosum genus.

§. IV.

Quomodo fiant sensus, & motus voluntarii.

Nervus naturaliter tensus fluido nunquam non plenus est: hinc in ultima sui extremitate vel leviter attactus, impressum sibi motum juxta hydraulicas leges ad cerebrum & commune sensorium usque incredibili celeritate propagat; haud secus, ac si tubulum aqua repletum, & in utraque extremitatum vesica munitum videas, qui motum uni extremitati impressum, protinus cum digito alteri extremitati incumbente communicat. Hanc sensuum nomine significamus actionem. Motus voluntarii instrumenta sunt musculi, ex fibris nerveis seu tendinosis, & carneis, quæ fibrillis nerveis undique sunt intertextæ, compositi, qui hunc in modum suas perficiunt actiones: Fibræ nervosæ & tendinosæ una cum carneis eo usque tendi & lympha adimpleri debent, ut transeuntem per musculum sanguinem paullo remorentur; qui subsistens inflat ventrem musculi, & hoc intumescente abbreviatur musculus, ejusque finis una cum adnexa ei parte movenda versus principium trahitur: unde sub actione musculus attactu durior, ac velut renitens deprehenditur. Hinc in scopum nostrum colligimus, ad præstandos motus majorem vim, & copiosiorem fluidi nervei influxum requiri, quam quidem ad sensus.

§. V.

Definitio resolutionis nervorum, ejusque differentia.

His præmissis, clarissime patet, quod imminuto fluidi tenuissimi in nervos influxu, horum actio, tam ad motus quam ad sensus præstandos, vel prorsus aboleri, vel saltem ex parte impediri debeat: & ex hoc fonte nascuntur morbi, quos titulo *resolutionis nervorum* complectimur. Per hanc enim intelligimus *movendi, vel simul sentiendi impotentiam, ab imminuto fluidi nervei in nervos influxu dependentem.* Hujus varii sunt

gradus, è quibus primum binos, tanquam generaliores notabimus: vel enim motus voluntarii, & actiones animales, omnes sensus, ipsusque rationis usus pereunt, homoque velut fulmine perculsus concidit: vel, sensuum ac rationis usu existente integro, motus saltem voluntarii ac animales actiones, vel ad summum sensio tactus languescunt, vel prorsus abolentur. Priori in casu morbi resultant apoplectici; posteriori vero paralytici.

§. VI.

Apoplecticorum affectuum gradus.

Apoplexiæ tres iterum sunt gradus: quorum summus & nunquam non lethalis est, si cum sensibus, motibusque animalibus, vitales simul, omnesque totius corporis actiones uno impetu prosternuntur; de qua MED. SYST. *Tom. IV. P. II. S. I. Cap.* 7. sub titulo hæmorrhagiæ cerebri egimus. Alter gradus tollit sensuum, motuumque voluntariorum ac rationis usum; non autem vitales prosternit actiones, nec in mortem semper terminatur, sed plerumque in hemiplecticos transit affectus. Tertius denique, ac levissimus, qui etiam apoplexiæ spasmodicæ nomen meretur, iisdem ac secundus se prodit notis: differt tamen ab eo, quod breviori tempore penitus debelletur, & rarius in paralyticos abeat affectus. Et de hoc leviori apoplexiæ gradu hoc potissimum nobis agendum erit loco.

§. VII.

Historia apoplexiæ levioris.

Ea his se prodit notis: antecedunt per satis longum tempus sensuum, visus potissimum ac auditus imbecillitas, vertigo, artuum gravitas, tremor, actionum animalium torpor, & plerumque passiones hypochondriacæ vel hystericæ. Hæc inter improviso contingit, ut homo omnibus sensibus, rationis usu, ac motibus animalibus privatus prosternatur; exhibeat pedes, artusque inferiores frigidos, cutim aridam, spasmoque constrictam, faciem vero & oculos rubentes, sanguine turgidos, & arterias fortiter celeriterque pulsantes. In tali paroxysmo per aliquot horas constituti, vel vomitibus quibusdam sponte subortis viscidæ multum reddunt saburræ, vel sudores per totum corpus erumpentes experiuntur, tumque ad se redeunt, atque rationis haud secus, ac sensuum motuumque recuperant integritatem. Multi narrant, sub tali paroxysmo constrictas ipsis fuisse fauces, deglutiendi vim abolitam, pectusque vinculis quasi coarctatum. Reperit ejusmodi intultus, nisi medela feratur, sæpius, tandemque in mortiferam cerebri transit hæmorrhagiam.

§. VIII.

Morborum paralyticorum differentia.

Contra vero hemiplectici morbi audiunt, si salvo rationis, motuumque vitalium usu, movendi tantum juxta voluntatem potentia, aut cum ea sensus tactus labefactatur. Talem hemiplexiam sive paralysin dari universalem, quæ totum corpus afficeret, negamus, nisi forsan sub ipsa apoplexia: nec credimus, dari paraplexiam, qua totum corpus, salvo manente capite, resolveretur; nostræ saltem praxi nunquam se talis obtulit morbus. Omnis potius paralysis vel alterutrum corporis latus, idque totum afficit, & movendi, atque simul sentiendi potentia privat; vel certæ tantum parti inhæresċit. Prior *hemiplexia* dicitur; si quando dimidium capitis ac faciei latus simul fit resolutum, alias non nisi paralysis alterutrius lateris audit: posterior vocatur *paralysis particularis*, & est vel *vera* vel *spuria*. Illa sedem suam plerumque in spinali medulla, ejusque mox superiori, mox media, mox inferiori parte habet, & movendi pariter ac sentiendi aufert potentiam: hæc movendi saltem quadam impotentia se prodit, & humorem per metastasin ad ipsos nervos devolutum, hosque comprimentem pro caussa agnoscit.

§. IX.

Historia morborum paralyticorum.

Hemiplexia vel prægressum insultum apoplecticum sequitur; vel absque eo cum refrigeratione lateris passuri & præcedente vertigine incipit, & sensim in motus sensusque desinit abolitionem. Sanum latus sæpenumero spasmodicis ac convulsivis agitatur motitationibus; orisque canina non raro conspicitur tortura; & progrediente malo mentis quoque functiones, & cum primis memoria labascere incipiunt. In paralysi particulari, annotante CÆLIO AURELIANO *Lib.* 2. *Cap. I.* antecedit partis passuræ gravedo, tardus motus cum stupore, pallore, & torpedo: pars affecta laxa est, mollis, flaccida, attactu frigida, & vel atrophica, vel tumore œdematoso imbuta cernitur. Caveas vero, ne motus voluntarii impotentiam, quæ paralysin comitatur, confundas cum ea, quæ rheumaticis arthriticisque nonnunquam jungitur affectibus: hanc enim partis affectæ dolore, spasmo & sæpius convulsione stipatam deprehendimus; quæ molestiæ ab affectibus paralyticis valde sunt alienæ.

§. X.

Species paralyseos particularis.

Paralysis particularis varias afficit partes. Nonnunquam artus inferiores una cum imi ventris partibus, integris illis, quæ supra diaphragma sunt, mox movendi solum potentia, mox sentiendi simul facultate privantur: tumque urinæ & alvus contra voluntatem redduntur, ac tandem tumor œdematosus, lenta febris & mors succedunt. Interdum brachia & manus paralysin patiuntur, quæ si spuria fuerit, & post colicam evenerit, dicitur paresis ex colica; ex aliis vero caussis orta paralyseos manuum nomen obtinet. Datur paralysis palpebrarum, ubi hæc nequeunt attolli, & invitus lacrymarum fluor urget. Linguæ resolutio dicitur aphonia, quam suo loco pertractaturi sumus. Si pharynx paralysi afficitur, omnis abolerur deglutitio; cujus differentiam à spasmo pharyngis videas in MED. SYSTEM. *Tom. IV. P. III. S. II. C.* 5. §. 6. Oesophagus, ventriculus ac intestina in moribundis resolvuntur, tumque assumta, maxime potus cum strepitu, murmuribusque descendunt. Paralysis sphincteris ani per intestini recti procidentiam ac fæcum involuntariam excretionem se prodit; vesicæ urinariæ ex invito urinæ fluxu judicatur; vesicularum seminalium ex perpetua seminis effusione cognoscitur; musculorum membri virilis a denegata concumbendi & membrum erigendi potentia significatur. Cordis dari paralysin, quam mors repentina absque ullis evidentibus caussis eveniens innuit, è veteribus jam *Herophilum* credidisse refert CÆLIUS AURELIANUS. *L. II. C. I. p.* 348. & è Recentioribus adfirmat celeberr. BOERHAAVE *Prax. med. P. V. pag.* 13.

§. XI.

Caussa proxima resolutionis nervorum.

Proximam caussam & formalem recensitarum affectionum rationem in plus minus intercepto

cepto fluidi nervei in nervos influxu consistere, ex §. IV. & V. quivis poterit intelligere. Inde quoque statim adparebit ratio, cur alia vera, alia spuria sit paralysis. Hæc enim facilius fit, quam illa; quoniam sensus abolitio totalem fere fluidi nervei defectum supponit, motus autem impotentia imminutum saltem ejus influxum sequitur. Quæ vero caussæ remorari valeant hunc influxum, curatius indagari oportet. Plures medicorum obstructionem nervorum accusarunt; sed eam locum habere non posse, vel ipsa tam tubulorum nerveorum, quam contenti in ipsis liquidi subtilitas docet; id quod fusius demonstravit BARTHOL. de MOOR *Path. Cer. C. X. p.* 283. Vera potius caussa est vel solutio continui nervorum, uti in vulneribus, aliisque violentis contingit læsionibus; vel compressio aut nervorum ipsorum, aut principii eorundem, à quacunque re ipsis præter naturam incumbente facta. Quum vero unicam hanc omnis nervorum resolutionis statuamus caussam; ea tamen diversos producere animadvertatur effectus: videndum, in quo diversitatis consistat fundamentum.

§. XII.

Sedes apoplexiæ & hemiplexiæ, cum sectionibus iis morbis peremtorum.

Hoc nimirum unice in loci, qui fovet mali caussam, diversitate, quærendum esse, & ratio suadet, & sectiones anatomicæ his morbis peremtorum testantur. Omnes enim, qui observationes ejusmodi consignarunt Medici, ut WILLISIUS, BONETUS, WEPFERUS, probe annotarunt, quod in apoplexia defunctis, vitium nunquam non in cerebro, ejusque ventriculis, nec non in cerebello obhæserit: Conf. bini notabiles casus de apoplexia lethali, altera ex hydrope cerebri, altera ex sanguine in illo extravasato, quos BRUNNERUS in A. N. C. *an. I. dec. III. obs.* 153. & 154. recensuit. Contra vero in hemiplecticis alterutrum medullæ spinalis principium, vel extravasato sero inundatum, vel tumoribus compressum fuisse, iidem perhibent auctores. De seri ibi facta extravasatione, BONETUS *sepulchr. L. I. Sect. XV.* observationes recenset; tumorem tunicaceum ibi viderunt WEPFERUS *in auctario hist. XIV.* & BRUNNERUS *l. cit. obs.* 154. Silentio prætermittemus abscessus, vulnera, ulcera &c. quæ medullam spinalem afficiendo hemiplexiam, cerebrum penetrando apoplexiam producere observantur. Ad hæc si ex anatomia repetamus, nervos vitalibus functionibus destinatos ex cerebello; sensibus tributos ex basi cerebri; & motibus voluntariis sensuique tactus dicatos, maximam partem ex medulla spinali propullulare: facile colligere poterimus, in omni apoplexia caussam nervos comprimentem, intra cerebrum; in paralysi vero intra medullam spinalem; & speciatim in hemiplexia circa alterutrum medullæ principium consistere.

§. XIII.

Caussa mediata apoplexiæ venosi sanguinea.

Inter caussas vero, quæ compressionem nervorum in cerebro efficiunt, & tenuissimi ac mobilissimi liquidi in eos influxum intercipiunt, principem fere stagnatio & subsistentia sanguinis in vasis membranarum cerebri locum tuetur; quæ ex valde impedito ejus per venas & sinus venosos libero circuitu & reditu versus cor pronascitur. Nam cum sanguis majori nisu & impetu ad caput feratur, quam ut æquali proportione in venas recipi possit, ob vasa nimium distenta & expansa subsistit, quod potissimum evenit in plethoricis, hypochondriacis, nephriticis & hystericis ob violentos inferiorum partium spasmos. Nascitur hac ratione interdum levior apoplexiæ species, quam spasmodicam nominare consuescimus, eo quod remittentibus spasmis & derivata sanguinis & humorum mole versus inferiora liberiorique sanguinis circuitu per vasa restituto vis mali mox remittere solet; quod potissimum fit mature secta vena, & alvo per clysterem aperta. Sub hoc paroxysmo plerumque facies rubet, pulsus adest celer & plenus, motus & sensuum est abolitio, & sudore interdum corpus totum diffluit.

§. XIV.

Caussa mediata apoplexiæ & hemiplexiæ serosæ.

Quod si vero hæc stagnatio diutius obhæserit, & in subjectis sero abundantibus contigerit: secedunt sensim succi tenuiores serosi per porulos vasorum præter naturam expansorum, incumbunt nervis, eosque comprimunt. Hoc si fit in basi cerebri nascitur apoplexia, ejusque alter gradus juxta §. VI. quæ delabente ad alterutrum medullæ spinalis crus sero post se relinquere solet hemiplexiam. Hæc ex eadem caussa, sine prævia gignitur apoplexia, si serum a stagnante cruore secedens protinus ad medullam decumbit spinalem. Et talis hemiplexia vocatur serosa, quæ corripit subjecta potissimum pituitosa, sanguineo-plegmatica; pulsus in ea est debilis, languidus, facies pallida, quædam somnolentia, & sensuum torpor. De ea verissimum est, quod, annotantibus medicis, maximeque CÆLIO AURELIANO *L. II. C. I.* præ aliis senibus, autumnali inprimis ac hiemali tempore fit familiaris.

§. XV.

Caussæ remotiores sunt 1) nimia sanguinis moles.

Inter caussas remotiores, quæ pro subjectorum varietate mox sanguineam, mox serosam producere valent hemiplexiam, primum locum tuetur sanguinis nimia moles in subjectis activioribus, laxoque & spongioso corporis habitu prædius. Quæ quidem iis inducendis malis eo est opportunior, quo magis humores commoventur: hi enim ebullientes, expandunt nimium tenerrima cerebri vascula, ac nonnunquam plane extravasantur. Hinc explicatu facillimum est, cur plethorici ex improviso dictis affectibus corripiantur à nimio veneris usu, à largiori vini calidioris potu, à balneis nimis calidis, à fortiori sub cœlo fervidiori corporis motu, ab insolatu (vid. PROSP. MARTIANUS *Comment. p.* 102.) à gravioribus animi adfectibus, & à crapulis maxime si accesserit refrigeratio: mihi quoque in promtu sunt exempla eorum, qui vino, vel cerevisia bene farti, & subinde refrigerati, apoplexia subito perierunt.

§. XVI.

2) Spasmi partium inferiorum, & excretionum sanguinearum suppressio.

Deinceps nimia sanguinis moles ad nervorum contribuit resolutionem, si per spasmos abdominis & partium infernarum, quacunque de caussa productos, ad superiora, maximeque caput compellitur, & in eo stagnat. Hinc derivanda ratio apoplexiæ spasmodicæ & hemiplexiæ sanguineæ, quæ accidit subjectis hypochondriacis, ac hystericis: qualem notatu perquam dignum casum in CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. I. casu XIX.* reperies. Hinc etiam in praxi medica sæpenumero licet observare, mensium & hæmorrhoidum excretionem non rite succedentem

ad

ad nervorum resolutiones quamplurimum conferre; id quod patet ex observatione *loc. cit. casu XXV.* allegata. Eo certius vero paralytici morbi ab excretionum sanguinearum, actu fluentium, subitanea cohibitione excitari possunt: adeo, ut eos, accedentibus sub fluxu menstruorum, hæmorrhoidum & lochiorum, gravi terrore, vehementi refrigeratione, & incongruo remediorum adstringentium, repellentium ac opiatorum usu, sæpius accersi videas.

§. XVII.

3] Excretionum serosarum cohibitio.

Sic purpureus corporis nostri latex sui stagnatione paralyses & apoplexias, plerumque tamen sanguineas & transitorias; successu vero temporis etiam serosas, easque diuturniores producit. Verum has immediate gignit serosa colluvies, majori, quam par est copia, ad caput congesta, nervorumque principiis incumbens. Hinc si serosæ excretiones, sudores critici, transpiratio insensibilis, salivæ nimius effluxus, sive qui sponte fit, sive à mercurialibus medicinis provocatur, serosæ manationes ex auribus, oculis, naribus, ulcusculis inveteratis, fonticulis, fœtor pedum &c. subito coercentur, exsiccantur & reprimuntur: gravissimas oriri paralyses, experientia compertum habemus. Hanc ob caussam infantili etiam ætati, cui alias parcunt, insidiari solent affectiones paralyticæ: qualem observationem de infante bimulo, ex prohibita transpiratione paralytico legas in *cit.* CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. I. casu XXVI.* Ex eodem fundamento diuturnior in locis frigidis humidisque commoratio & obambulatio ad nervorum resolutionem contribuit; quales notatu dignos casus recenset FORESTUS *Lib. X. obs.* 83. & 84. *seqq.* Huc pertinet ea, quam A. N. C. *dec. III. anno VII. & VIII. obs.* 203. de septuagenario post evanescentem subito surditatem apoplexia lateris dextri correpto allegant observatio: quæ non nisi sero, primum surditatis caussa, dein per metastasin ad medullam dextri lateris devoluto debetur.

§. XVIII.

4] Exanthematum retrocessiones.

Hæc mala eo graviora machinatur serum ad caput congestum, si fuerit acre, purpuraceum, scorbuticum, & ab artubus externis, corticeque cutaneo male feriatis artibus, unguentisque repellentibus ac sulphuratis intus revocatum. Extant hinc quam plurimæ observationes, quod achores, crusta lactea, tinea capitis, scabies, purpura &c. repulsæ presso post se pede traxerint paralysin. Eodem modo res se habet cum morbis arthritico-podagrico-rheumaticis, quos sero acri ad membranaceas artuum & juncturarum partes incumbente foveri notum est: hoc enim si vel opiatis & adstringentibus medicinis, sopito hinc dolore, intus agatur, vel ex naturali imbecillitate retrocedat: causa fit pertinacissimæ nervorum resolutionis. Sic observationem de hemiplexia ex rheumatico-arthritico affectu suborta legas in CONSULT. MED. *T. I. casu XXI.* Huc inprimis pertinet paralysis sic dicta scorbutica, quæ nunquam non spuria est, & à sero acri scorbutico huc vel illuc circa nervos stagnante, eosque comprimente suos mutuatur natales.

§. XIX.

5] Mercurialia inepte adhibita.

Mercuriales porro medicinæ ejus sunt indolis, ut in corporibus impuris & debilitatis ad movendam salivationem minus recte usurpatæ, nervorum inducant resolutiones. Mercurius enim in corpore cum particulis salinis ac excrementitiis mixtus, vim obtinet fortiter stimulantem, qua præsertim in glandularum substantiam nerveofibrosam agit, adque hanc majorem humorum salivalium & lymphaticorum affluxum concitat. Horum effluxus per sputationem si quacunque de caussa sistatur; facile fit, ut perennante nihilo secius affluxu, illi succi copiosius ad spinalis medullæ principia, ipsosque nervos ruant, ibidemque stagnando ac comprimendo, influxum nervei fluidi in nervos remorentur.

§. XX.

6] morbi convulsivi ac epileptici.

Non minus spasmus membranarum, cerebrum & medullam spinalem ambientium ansam non raro præbet hemiplecticis & apoplecticis affectibus. Non alia subest ratio, quam quod nervosæ membranæ per tam violentos motus agitatæ labefactentur, relaxentur, nec impedire queant, quo minus irruentes succi, utut tenues lymphatici, in vasculis membranarum stagnent, & medullarem substantiam comprimant. Hinc docet experientia, post epilepsiam non raro sequi hemiplexiam; & illam, si lethalem sortitur eventum, nunquam non in apoplexiam terminari. Et quænam est caussa, quod ex gravi iracundia paralytici nonnunquam nascantur affectus, nisi quod per illam fortior nervis, vasisque inferatur strictura, eam humorum producens stagnationem, quæ influxui fluidi nervei intercipiendo existit opportuna?

§. XXI.

7] Flacciditas cerebri & debilitas generis nervosi.

Omnes hæ caussæ eo certius, eoque facilius vim suam pernitialem exserent, si præsto jam fuerit cerebri flacciditas, generisque nervosi debilitas. Si enim laxiores sunt nervosæ partes, minus resistere valent irruptioni humorum, & sic horum stagnationi pariter ac extravasationi mirum quantum favent. Et colligitur quidem hæc debilitas nervorum ex caussis antecedentibus: quorsum pertinent ætas senilis, temperamentum sanguineum, & inde pendens habitus corporis laxus, mollis & spongiosus; vita sedentaria & otiosa, potus parcior, vel cerevisiæ crassioris ac lupulatæ, atque vinorum largior usus, diæta lauta, multarumque epularum, somnus nimius pariter ac immodicæ vigiliæ, multæ meditationes, & lucubrationes, veneris sæpe repetitum exercitium, diuturnus mœror, tristitia, habitatio in locis udis frigidisque, & hiemalis tempestas. Sic enim debilitata corpora vel levissima caussa, quam vix attenderes, ad paralyses & apoplexias disponere valet, quemadmodum ex observatione in CONSULT. MED. *Tom. I. Casu XVIII.* recensita patet, ubi quis ex potu aquarum Selterianarum, licet eas rite & corpore bene præparato adhibuerit, nihilo secius in apoplecticum insultum, & hinc relictam spuriam incidit paralysin.

§. XXII.

Aetiologia paralyseos, quæ artus inferiores occupat.

His de hemiplexia potissimum præmissis; restant quædam de paralyseos particularis speciebus dicenda. Ex iis maximam meretur attentionem, quæ inferiores corporis partes, vel crura pedesque solum, vel abdomen quoque & omnes, quæ infra diaphragma sitæ sunt partes simul afficit, salvis, quæ supra sunt, regionibus. Posteriori casu caussa hæret in medulla spinali circa priores lumborum vertebras: quod binis sectionibus hoc malo demortuorum A. N. C. *Vol. II. obs.* 51. & 102.

& 102. egregie monstrant. Priori medulla spinalis circa primam lumborum vertebram conquassata, & ultra medium crassitiei soluta; in altero à dicta vertebra per totam inferiorem spinam tota flaccida, ac penitus exsucca fuit, adeo ut inter eam, & osseam thecam notabile intercesserit spatium. Oritur hoc vitium 1) à caussis externis violentis, fractura, luxatione, vel vulnere spinæ, medullam simul afficiente; quales bini casus exstant in A. N. C. *Cent. X. obs.* 8. & *dec. I. anno III. obs. 66.* 2) à caussis internis, maximeque rheumaticis ac convulsivis dorsi affectibus; ut testatur casus ex A. N. C. *vol. II. obs.* 102. supra allegatus, lectu dignissimus.

§. XXIII.

Aetiologia paralyseos crurum. Interdum caussa hæret intra os sacrum, tumque morbus ambulandi impotentia, & crurum pedumque resolutione se prodit. Hoc malum nonnunquam est nativum, & præternaturali medullæ, intra os sacrum contentæ nititur constitutione: quales casus ex tumore intra thecam ossis sacri connato, & tandem exulcerato lethales recensent HIST. MORB. WRATISL. *anno* 1701. *pag. 68. seqq.* Idem contingit post febres acutas, male solutas, nec non intermittentes, si quis malo victu utatur, animique indulgeat pathematibus: ubi caussa est serum vitiosum, per metastasin ad medullam ossis sacri devolutum, eam comprimens. Eidem malo obnoxiæ sunt fœminæ post laboriosum partum, abortum, & retenta lochia; nec alia subest caussa, nisi sanguis per spasmos ad os sacrum copiosius delatus, ibidemque stagnans, & nisi medela feratur, tandem serosam portionem per vasorum porulos dimittens.

§. XXIV.

Aetiologia paralyseos brachiorum. Notabilis porro est brachiorum paralysis; quæ si colicam, anodynis ac opiatis intempestive cohibitam sequatur, dicitur paresis ex colica. Caussa est serum vitiosum acre per metastasin ad nervosas brachii & potissimum carpi partes delatum; & legere licet binos notabiles casus, unum de tali paresi, post colicam opiatis sopitam sequente in A. N. C. *dec. III. anno VII. append. ad obs.* 308. alterum de paresi ex colica per vini lithargyrio dulcificati potum producta *ibid. anno IV. obs.* 30. Familiare cumprimis malum est metallurgis, saturninas mineras tractantibus; è quarum inimicis vaporibus in colicam, pertinacissima alvi obstructione stipatam, & ex hac in paresin incidunt, qui morbus vocatur *die Hütten-Katze.* Eadem brachiorum paralysis alias quoque agnoscit caussas; & interdum à scorbutica humorum diathesi suboritur, sicut casus A. N. C. *dec. I. anno III. obs.* 334. insertus docet. Nonnunquam caussa hæret intra vertebras cervicis, & dorsi superiores; ex quibus nervi tendunt ad brachia. Talem ab ictu lapidis in cervicem subortam annotavit FORESTUS *Lib. X. obs.* 95. Eadem supervenit quandoque pectoris hydropi; annotante CAROLO PISONE *tr. de morb. ex serosa coll. Sect. III. C. VII. p.* 243. ubi caussa lymphæ intra vascula membranam nervorum perreptantia, ob impeditum ad thoracicum ductum iter stagnanti, nervosque comprimenti debetur.

§. XXV.

Prognosis affectuum paralyticorum. Quod prognosin affectuum paralyticorum attinet; scire licet, apoplexiam spasmodicam & hemiplexiam sanguineam curatu quidem faciliores esse; at, nisi præcaveantur, sæpius reverti, & tandem in ipsam cerebri terminari solere hæmorrhagiam. Reliquæ paralyseos species & sensa hemiplexia non subitam quidem inferunt mortem; verum difficillimam & eo intricatiorem reddunt sanationem, quo major sensuum internorum vel externorum concurrit læsio, atque non raro miseros per totam vitam discruciant ægrotantes. Si infantes paralysi corripiuntur, eos circa pubertatis annos ab illa nonnunquam vindicari animadvertimus; quod vix unquam contingit in senibus. Hemiplexia lateris sinistri periculosior est ea, quæ dextrum latus occupat ob arteriam aortam, ejusque ramos in eo latere copiosius dispersos. Si pars adfecta adhuc dolet, sentit, non nimium frigida, nec extenuata est; spes restat convalescentiæ, eaque certior, si formicationis ac puncturarum in ea percipitur sensatio. Paralysis abdominis & artuum inferiorum plerumque lethalis est, & non raro gangrænam resolutarum partium habet comitem. Ceterum omnes paralyticæ affectiones vere ac æstate facilius quam hieme & autumno curantur.

§. XXVI.

An & qualis febris solvat paralysin. Febris si sequitur paralysin, eam sanare dicitur: sed intelligendum hoc est magis de artificiali, quam naturali febre, atque de serosa potius, quam sanguinea paralysi. Enim vero naturalis si fuerit febris, eam vel continuam oportet esse, quæ periculo nunquam caret, vel intermittentem, quæ malum haud tollit. Per artificialem autem intelligimus motum cordis & arteriarum auctiorem, arte concitatum, quo vegetius circumactis humoribus stagnantes circa nervos, vel eorum principium succi nonnunquam discutiuntur, & velut resorbentur. Talis febris provocatur per medicamina paullo acriora & calidiora, nervina, volatilia, per fortiorem corporis, maxime sub solis æstu motum, per balnea, & cumprimis Lauchstadiense & thermarum Carolinarum. Verum hæc in sanguinea, quæ jam febrili motu stipata est, paralysi adplicare neutiquam licet, sed in serosa duntaxat, ubi humorum circulatio languet, locum inveniunt.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Paralyticos & apoplecticos curaturo morbos, binæ potissimum occurrunt indicationes; quarum *prior* est, ut caussas, quæ tam proxime, quam remotius ad intercipiendum fluidi nervei in nervos influxum contribuerunt, removeat; & *altera*, ut partem affectam, totumque nervorum genus ita roboret, quo pristinum ac naturalem recuperet tonum. Multum vero scire interest, num morbus recens, anne confirmatus sit; propterea quod juxta hanc differentiam diversa institui debeat curatio.

§. II.

Venæ sectio cum omnis est instituenda. Si mox post primam mali invasionem accersitur Medicus, pulsumque celerem cum facie rubicunda deprehendit: non præsentius, nec efficacius ad caussam mali, quæ est humorum in capite stagnatio, removendam occurrit subsidium, quam venæ sectio. Hæc protinus vel in brachio vel in collo instituenda, facta paullo ampliori incisione, ut largo cruor exeat flumine; vel, si plethorica nimium fuerint subjecta, in pede est præmittenda, ne dato in superiori parte exitu humores ex inferioribus

rioribus eo ruant copiosius; tumque adhuc vel in brachio vel venis jugularibus repetenda. Et opus interdum est, ut bis, vel amplius hæc sanguinis missio, larga satis quantitate iteretur.

§. III.

Clysteres & pediluvia.

Deinceps, ad humores flagnantes revellendos, operæ pretium faciunt clysteres paullo acriores & stimulantes, qui ex herbis nervinis rutæ, majoranæ, satureiæ, thymi, serpilli, floribus liliorum convallium, oleo chamæmeli, & adjecto stimuli caussa sale gemmæ vel ammoniaco, vel etiam urina humana confici, & iteratis nonnunquam vicibus infundi debent. Non minus egregiam laudem merentur pediluvia ex aqua tepidiori, herbisque nervinis, nec non floribus chamomillæ, summitatibus millefolii, cineribusque clavellatis parata; quibus pedes profundius immittendi.

§. IV.

Spasmi interni & humorum ebullitio demulceri debent.

Sæpius, tusa vena, adhuc supersunt spasmi partium internarum, & humorum veluti febrilis ebullitio: quibus temperandis conveniunt diaphoretica fixa cum præcipitantibus & nitrosis combinata, velut sunt pulveres ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, matre perlarum, cinnabari, nitro & succino confecti, & ex aqua liliorum convallium, vel florum tiliæ exhibendi, addi etiam potest syrupus acetositatis citri. His enim juvatur transpiratio, qua non raro insultus apoplecticos & paralyticos solvi deprehendimus. Nec præterea in demulcendis partium internarum spasmis, ullum remedii genus superat virtutem liquoris nostri anodyno-mineralis, cum liquore bezoardico vel spiritu volatili tartari convenienti dosi remixti, qui cum dictis pulveribus alternari, bisque quotidie propinari debet. Eodem fine abstinere decet ab omni cerevisiæ potu; nec nisi decoctis, aut aqua pura vel fontana, vel Selterana, cum modico vini nupta uti convenit.

§. V.

Vomitoriorum usus in affectibus lenti- & apoplecticis serosis.

His tempestive adhibitis, dicta vitia, si sint recentia & sola adhuc sanguinis flagnatione nitantur, brevi poterunt depelli. Ubi vero seri jam secessio facta videtur, ad illud discutiendum ac derivandum omnis dirigi debet intentio. Atque hoc in casu, si ægri soporosi veluti sint, atque stertunt, summo cum fructu adhibere solitus sum emeticum in forma dilutiori, analepticis junctum; quo excitantur motus, & ad sensuum rationisque usum redeunt ægrotantes. Ex usu mihi est sequens formula: *Recipe aquæ liliorum convallium vinosæ, florum tiliæ, primulæ veris, cinnamomi, aceti destillati ana uncias binas, spiritus cornu cervi succinati drachmam unam, antimonii diaphoretici, cinnabaris, lapidum cancrorum ana drachmam semis, tartari emetici grana duo, syrupi corticum aurantiorum drachmas duas. M. F. mixtura, cujus bina circiter cochlearia, quavis altera hora exhibenda.*

§. VI.

Volatilia & sternutatoria commendantur.

Deinceps ad discutiendum, quod flagnat serum, illustrem ferunt opem volatilia urinosa, naribus adplicita; è quibus primarium locum occupat spiritus salis ammoniaci cum calce viva paratus, & oleo majoranæ vel rutæ permixtus. Non minus suam merentur laudem sternutatoria, cumprimis si nervina simul fuerint; quippe quæ non modo motum nervis inferunt, verum etiam materiam serosam per nares educunt. Formula talis esse poterit: *Recipe herbæ majoranæ, florum liliorum convallium ana drachmas duas, herbæ mari Syriaci, florum benzoes, caryophyllorum aromaticorum ana drachmam dimidiam, castorei pulverisati grana decem.* M. D. S. *Schnupff-Toback.*

§. VII.

Cauteria & vesicatoria laudantur.

In rebelli affectu, ad serum flagnans derivandum efficacissima sunt cauteria, ut vocant, actualia, nuchæ inter secundam & tertiam, vel hanc & quartam colli vertebram inurenda, quorum virtus sicut à vetustissimis Medicorum magni æstimatur, ita recentioribus etiam exemplis confirmata datur à Clarissimo ERNDTELIO in *Warsavia physice illustrata pag.* 185. At quum delicatior nostri seculi genius non permittat, tam terribili, quale videtur, uti remedio; solemus substituere setacea, eaque nuchæ admovere; vel si nec ea arriserint, vesicantia remedia aut nuchæ aut pedibus imponere. Posterior locus in subjectis sensibilioribus priori præferendus: eo quod a vesicatorio cervici adposito, convulsivos partis non affectæ motus supervenisse, compertum fuit.

§. VIII.

Evacuantia sunt adhibenda.

Si magis inveteratum fuerit malum, præter dicta, convenientia evacuantia in usum sunt vocanda; ut iis humores a capite sensim revellantur & evacuentur. Et primo quidem purgantia oportet simul esse balsamica; qua laude pilulæ gaudent *ex extractis colocynthidis, aloes, hellebori nigri, resinæ ladani, ligni aloes, florum benzoes, salis succini, myrrhæ, balsami Peruviani ana scrupulo uno, mercurii dulcis drachma semis, camphoræ, salis volatilis cornu cervi ana granis quatuor paratæ, si viginti quatuor ex scrupulo formentur, & quatuordecim pro dosi propinentur.* Inter diaphoretica palmam obtinet spiritus cornu cervi succinatus, cum liquore anodyno minerali adjecta castorei essentia, & decocta lignorum ex ligno sancto, sassafras, santalo & radice chinæ parata. Non satis porro laudanda in morbis capitis serosis est virtus diureticorum, ac speciatim succinatorum medicaminum: è quibus essentia succini, cum antimonii tinctura acri principem tuetur locum.

§. IX.

Roborantium usus in serosa & inveterata paralysi.

Qui diutius morbis paralyticis detinentur, simulque generis nervosi debilitate laborant, roborantibus medicinis, præter rectum vivendi genus sibi debent prospicere. Et hoc nomine spiritus salis ammoniaci urinosus cum aqua liliorum convallium ita mixtus, ut una spiritus tres aquæ partes recipiat, magnam meretur commendationem. Parari quoque potest Elixir nervinum ex essentia gentianæ rubræ, corticis cascarillæ, tinctura antimonii acri, liquore anodyno minerali, & macis ac cinnamomi oleo; idque ex infuso melissæ, quod citri fovet cortices, exhiberi. Qui adpetitu languente & stomachi debilitate vexantur, iis Elixir nostrum viscerale, vel Electuarium, quod cortex chinæ ac cascarillæ ingreditur, magnas feret suppetias. Nec, præsertim senibus, convenientius quicquam erit balsamo vitæ nostro, si ad aliquot guttas mane, cum infuso melissæ sumatur.

§. X.

De externis sensum motumque excitantibus.

Inter externa sensum & motum excitantia, varia sunt quæ commendantur. Ab antiquissimis temporibus inclaruerunt fortiores partis adfli-ctæ

ctæ cum pannis asperioribus frictiones; vel si sensus defecerit, summam cutim vel urticis cædere, vel, præmissa frictione cum squilla per medium dissecta, siccas cucurbitulas applicare soliti fuerunt. Egregiæ etiam sunt resolutarum partium inunctiones cum spiritu salis ammoniaci, item vini camphorato: nec spem fallet vinum vetus Rhenanum, cum roremarino, floribus chamomillæ Romanæ, spicæ, & caryophyllis aromaticis leni calore digestum, cumque linteis quadruplicatis spinæ dorsi, ossi sacro, artuumque juncturis inunctum. Iisdem locis, prævüs vel balneis vel frictionibus, magno cum fructu etiam linimenta nervina admoventur; quæ ex axungia humana, galbanu, terebinthina, balsamo de Copaiva & Peruviano, oleo lavendulæ, juniperi, majoranæ, rutæ, anthos, succini, rorismarini & nucistæ expresso concinnantur. Sola enim destillata haud usurpare decet olea; quoniam nervos nimium exsiccando, ac velut indurando plus noxæ pariunt. Caput cingi solet cucuphis discutientibus ac roborantibus: temporibus balsama apoplectica, quæ ne nimis sint suaveolentia caveas, admoveri: raso capiti pulvis succini inspergi: & occiput spirituosis, quæ ex spiritu volatili cornu cervi, lumbricorum, aqua Anhaltina, essentia balsami Peruviani, castorei, oleo nucistæ & caryophyllorum parantur, cum fructu lavari.

§. XI.

De usu balneorum. Denique in affectibus paralyticis plerumque ad balnea, tanquam sacram solent confugere anchoram. Ex iis prodeunt primum thermæ, decenti modo usurpatæ, inter quas quidem Tœplicenses, Emsenses, Wisbadenses, Aquisgranenses, ac in Misnia Wolckensteinenses malo magis inveterato; Lauchstadienses vero, ob martiale adstringens principium, vel recentiori, vel jam superato, & non nisi motus debilitate semet exserenti conveniunt. Earum vim autem superant pœne balnea arte parata, è quorum numero primum locum tuentur, quæ ex scoriis metallorum conficiuntur, & vulgo *Schlacken-Bäder* vocantur: *Conf. habita hic de iis dissertatio.* Succedunt balnea ex nervinis herbis & formicis concinnata. Commodæ huic scopo sunt herbæ serpilli, sideritis, abrotani, origani, menthæ, hyssopi, rorismarini, majoranæ, flores chamæmeli, & id genus alia, quæ sacculo inclusa, inque tenui lixivio cocta, aquæ tepidæ immergantur & partes affectæ foveantur. Inter linimenta præstantissimæ est efficaciæ, quod fit ex sapone veneto, & spiritu vini camphorato, addita essentia galbani, & bdellii.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa sanguinis missionem. Magna est utilitas, quæ ex venæ sectione in affectibus paralyticis, ex sanguinis mole subortis redundat, præsertim in principio. Veteres ARCHIGENES apud ÆTIUM, CELSUS, CÆLIUS AURELIANUS, ARETÆUS statim mittendum esse sanguinem experientia fida confirmant: nocet vero in paralysi inveterata serosa, ubi vires, ciborumque languet adpetentia. Qua de caussa BALLONIUS *Lib. VI. pag.* 255. monet, ne in paralysi, ubi humor frigidus in motu est, vena secetur, ejusque damnum exemplo confirmat. TRALLIANUS in paralysi curanda nunquam mittendum esse sanguinem statuit, nisi manifesta sanguinis abundantia appareat. In pede vena non tundenda est, si illi frigidi, spasmoque constricti fuerint. Viris, qui ex hæmorrhoidum impedito successu, vel suppresso fluore in nervorum resolutionem inciderunt, post præmissam venæ sectioné hirudines cum fructu ano admoventur: quin in A. N. C. *vol. III. append. pag.* 164. exstat casus, de hemiplexia, adpositis pone aures hirudinibus, admotisque suris pedum vesicatoriis, brevi curata.

§. II.

circa thermas & acidulas. Quibus à paralyticis affectibus caput valde imbecillum, & sensus etiam interni, præsertim memoria, læsi sunt; abstinere debent ab improvido interno tam thermarum, quam acidularum usu. Namque hæ aquæ per minima capitis vascula nimium relaxata difficillime progrediuntur, & amplam majori serosorum humorum stagnationi præbent occasionem. Neque etiam acidulas cum vino mixtas loco potus ordinarii tum salutares esse deprehendi, quia vapore spirituoso nimis caput repletur. Verum si ætas juvenilis fuerit, & malum a passione hypochondriaca ortum traxerit, præservando recidivas, operæ pretium faciunt thermæ Carolinæ, illæ nempe temperatiores quæ à molendino nomen habent; vel etiam acidulæ, sed tepefactæ: sub quarum potu, qui parcior esse debet, à frigore, mœrore, multisque mentis laboribus cavendum, nimio non indulgendum somno, corpus sedulo movendum, medicinisque nervinis & balsamicis utendum est. Generatim scire licet, harum aquarum potationem, malo declinante, & in melius vergente, longe opportuniorem esse, quam ubi illud in suo fuerit vigore.

§. III.

circa balnea artificialia. Balnea, quæ arte ex formicis & nervinis herbis parantur, eo efficaciora sunt, quo leviores & tenuiores iis conficiundis assumuntur aquæ. Quare optima censetur pluvialis, vel hac deficiente, quæ post copiosas pluvias ex fluvio desumitur. Sed omnibus artificialibus præstant Tœplicenses, quæ levitate pluviales adhuc superant, & insigni virtute discutiente, & diaphoretica affectis partibus tonum & robur reddunt. Stillicidia quoque harum aquarum principio spinalis medullæ adhibita ad humores stagnantes dissolvendos, insignem non raro opem attulisse experientia docemur.

§. IV.

circa balnea frigida. Ad affectus paralyticos, eosque potissimum inveteratos non sine fructu commendantur balnea frigida, item leniter adstringentia, & futus, qui ex radice consolidæ majoris cum aqua decocta conficiuntur. Huc spectant quoque fontes medicati martiales, cujus generis sunt Freyenwaldenses in Marchia & nostræ Lauchstadienses, item artificiales, quæ ex scoriis metallicis parantur. Sed hæc circa eorum usum observatio necessaria est, ut non nisi tepide adplicentur, alias nimium commovendo sanguinis & humorum massam, miras anxietates, cephalalgias, & cordis palpitationes efficiunt. Hæc enim febrim artificialem excitando, suppetias morbo ferunt: quippe constringendo exteriores corporis partes, convertunt sanguinis & humorum motum magis ad interiora, inque primis ad cor, & quæ illud ambiunt, majora vasa: unde fit celerior ac vehementior cordis ac arteriarum systole, & ideo celerior etiam humorum per vasa minima circuitus. Hinc fieri potest facillime, ut obstructiones referentur, viscidi succi resolvantur, & stagnationes discutiantur. At caven-

cavendum probe, ne hæc balnea adplicentur corporibus sanguine turgidis, aut dyscrasia humorum, partiumque solidarum imbecillitate laborantibus, veluti sunt senilia.

§. V.

circa lotiones capitis. Capitis lotiones insignem in paralyticis affectibus habent utilitatem, maximeque in assuetis: quibus si quis haud adsuetus fuerit, incipiendum à levioribus ex lixivio minus acri, incoctis herbis nervinis; dein radix asari, & herba rorismarini infuantur sacculo, inque lixivio coquantur; quæ vero remedia nisi prævia purgatione adhibere non licet.

§. VI.

circa paralysin scorbuticam. In scorbutica paralysi, quæ plerumque particularis & spuria existit, parum externis proficiemus remediis. Opus est potius, ut decoctis infusisque diluentibus, tam calide, quam frigide in vicem potus ordinarii haustis, acrimoniam humorum temperemus, eandemque specificis antiscorbuticis, è quibus lumbrici terrestres in pulvere vel succo cum sero lactis sumti eminent, infringamus, tandemque sordes è corpore proscribamus; & has quidem crassiores per alvum commodis in hunc finem laxantibus mannatis ac rhabarbarinis; subtiliores autem & in sanguine fluctuantes per cutis spiracula ope pulverum diaphoreticorum. Nisi enim tota repurgetur humorum massa, perfectæ nullus est curationi locus.

§. VII.

circa paralysin palpebrarum. Paralysis palpebrarum oculi per metastasin aut stagnationem humorum producitur, & nisi cito depellatur, immedicabile constituit malum. Observavi in ea efficacissimum balsamum vitæ nostrum, calide mane vesperique palpebris inunctum; nec non oleum cinnamomi & caryophyllorum, modo vera fuerint, cum axungia quadam permixtum. Non negligenda etiam est feri vitiosi derivatio ac evacuatio; quæ per laxantia, diuretica, vesicantia, & id genus alia perficitur: unde de tali palpebrarum paralysi post morbillos suborta, & vesicatoriis curata recensetur casus in A.N.C. *vol. I. obs.* 140.

§. VIII.

circa paresin. Paresis ex colica poscit remedia, serum vitiosum ex sanguine per transpirationem proscribentia. Externe operæ pretium faciunt pelles recenter mactatorum animalium calide affectis partibus adplicatæ; nec non axungia humana recens, si ejus unciæ drachma olei caryophyllorum addatur, eaque pars affecta perfricetur. Hoc etiam in casu non frustranea est adplicatio cœcarum cucurbitularum: quibus curatam talem paresin referunt A.N.C. *dec. I. anno III. obs.* 308.

§. IX.

circa diætam. In paralyticis affectibus usus aëris sereni & temperati valde utilis est: unde CÆLIUS AURELIANUS *L. II. C. I. p.* 349. ægrum in lucido loco poni jubet. Hinc conclave nec nimis calefactum, nec nimis frigidum, sed temperatum oporter esse. Victus quoque facilis & tenuis esse debet, eo magis in principio, ubi paralysis acutus plerumque morbus est & ventriculi robur nunquam non est languidum. Nec ulla convenit cerevisia, nec ullo modo vinum, præsertim in principio, sed tum demum, quando morbus jam diuturnus factus est. Tunc enim victus quoque plenior esse potest.

§. X.

circa tumores partium paralyticarum. Ad lavandas partes paralyticas, si aridæ & atrophicæ fuerint, spiritus salis ammoniaci neutiquam convenit; sed præstat eo uti, si partes tumore sint affectæ. Hoc in casu consultum quoque est, tumidas partes tenui sacculo includere, qui sequentibus impleri potest speciebus: recipe furfurum & milii ana manipulos quatuor, mista in scutella aut aheno aliquo supra cineres siccentur, calefiant, calida includantur sacculo, quo decumbentis ægri pars affecta circumdetur.

§. XI.

Præservatio affectuum paralyticorum. Graviores affectus capitis, ut lethargus, apoplexia, hemiplexia, &c. sunt senili ætati perquam familiares, & fere immedicabiles. Igitur præservationis causa magna cum cura & sollicitudine ab omnibus iis, quæ systema nervorum debilitant & circuitum sanguinis per caput impeditiorem efficiunt, cumprimis à frigore, præsertim ubi corpus ad sudorem dispositum est, à largiori vini spirituosi potu, mœrore animi, terrore, venæ sectione consueta intermissa, neque minus a nimio tabaci usu, vaporosis absinthiacis, cerevisia crassiore, humido & vappido aere senes abstinere debent. Quod vero hi dicti morbi rarissime in senibus medelam recipiant, hæc mihi videtur causa: quoniam eorum sanguis humore valde pituitoso & glutinoso scatet; qui ad regressum sanguinis per subtiliores venas cerebri, quas lentore obstruit, & sinus venosos impediendum plurimum confert. Ad ejusmodi vero obstructiones vasorum, quæ altius in cerebro situm habent, reserandas, non tam facilis & expedita medendi ratio deprehenditur.

§. XII.

curatio per diætam. Corpora paralyticorum quando pinguedine, & vitiosorum humorum copia abundant, non facile ad sanitatem redeunt, vel vires recipiunt, nisi diæta, & victu exsiccante utantur, qui in eo consistit, ut ægrotantes à jurulentis, elixis, & humidis abstineant, & ut parco etiam potu, præsertim consistentiori, utantur, atque non nisi decoctum ex radice chinæ, rasura santali citrini, sassafras cum passulis assumant, & portionem generosi vini; carnibus quoque non nisi assis vescendum, passulisque exacinatis, & corpus, ejusque membra, quoad fieri potest, motu exercenda.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Hemiplexia dextri lateris sanata. Vir quadragenarius, temperamenti sanguineo-phlegmatici, per multos annos suo vita parum mobili largam quotidie cerevisiæ Martisburgensis quantitatem ingerere solitus, adpetitu sensim destitui, corpusque valde tumidum præ se ferre cœpit. Quo in rerum statu molestam vertiginem, artuumque gravitatem per satis longum tempus sensit, & tandem circa vernum tempus ex improviso in dextri lateris hemiplexiam, cum memoriæ sensuumque internorum debilitate junctam incidit; pulsu existente magno, celeri, facieque tumida ac rubicunda. Quamobrem ex vena in brachio tusa non semel, sed aliquoties multum cruoris detrahebatur, pulsu nihilo minus in magnitudine & celeritate sua persistente; nuchæ cucurbitulæ

cum scarificatione admovebantur, pulsus tamen magnus esse pergebat; alvo infundebantur enemata, ac intus dabatur infusum mannatum, nec non nitrosi pulveres. Inter horum usum pes movendi potentiam sensim recuperabat; at manus resoluta manebat, quin lenta quædam febris, circa noctem semper exacerbata accedebat; & pulsus nunquam non celer erat. Tum, missa cerevisia, fontem Selteranum vino nuptum, pro potu ordinario adhibebat; pedes quotidie pediluviis tepidioribus, ex aqua, floribus chamæmeli & trifolio fibrino paratis immittebat; brachium resolutum spiritu vini camphorato perfricari curabat; ac intus liquorem nostrum anodynum, pulveres digestivo-salino-nitrosos, & pro sudore eliciendo essentiam alexipharmacam usurpabat. Usus præterea est victu parco & exsiccante: & hinc factum est, ut post aliquot menses prorsus convaluerit, sentiendique pariter ac movendi facultatem recuperaverit.

Epicrisis.

1) Notabile est in hoc casu, quod post tam largam, sæpiusque repetitam sanguinis missionem, pulsus nihilo secius permanserit magnus & celer: qualem quandoque in nimiis hæmorrhagiis observare licet. Testatur ille, affectum ejusmodi pro causa plenitudinem sanguinis, ejusque vehementem ad caput congestionem agnoscere; & in vehementia ac diuturnitate à spasmodicis partium internarum stricturis, quæ etiam hæmorrhagias comitantur, & pulsus magni durique fiunt auctores, sustentari.

2) Ego non semel sed sæpius observavi, quando de ante acta paralyticorum vita interrogare solitus sum, eos plus justo genio suo indulsisse, præsertim in assumendo potu spirituoso, sive cerevisia inebriante, aut potente vino: nam ejusmodi potus, quando immoderatius assumuntur, frigidos morbos, ut tremorem, convulsionem, paralysin, apoplexiam, sopores excitasse, non modo experientia confirmamur; sed & à Veteribus Medicis, jam olim proditum est. Nam ab immoderato calore & densiores, & glutinosiores fiunt humores, qui, dum per minora vasa difficiliorem habent progressum, & circuitum, facile stagnant.

3) Pediluvia ex herbis nervinis & roborantibus concinnata, præsertim, si morbus est in declinatione, circumspecte & repetitis vicibus adhibita, non carent eximio usu & fructu; eo quod corpus noctu disponunt ad sudorem, & blando calore ac humore partes inferiores relaxando, majorem affluxum sanguinis & humorum ad caput præpediunt, neque minus humores lentos ac viscidos tenuiores & fluidiores efficiunt.

4) De insigni victus exsiccantis in paralyticis humidioris constitutionis virtute in quonam consistat, jam abunde supra in cautelis practicis §. 12. dictum est.

Observatio II.

Paralysis abdominis & artuum inferiorum à terrore lethalis.

Juvenis xx. annorum, sanguine & succis plenus, cum meretrice aliquando in lecto decumbens, & venereo nimis percitus oestro, ob accedentem ex improviso patrem, tanto percellebatur terrore, ut paullo post toto corpore debilitatus & languidus, neutrum movere potuerit pedum. Mox hi cum reliquis inferioribus artubus magno quatiebantur tremore, sequentique nocte largo corpus diffluebat sudore. Expergefactus mane non valebat incedere; sed regio inferior ab umbilico ad extremum usque pedem omni privata erat sensu, adeo ut nec acus intrusæ vis perciperetur, nec sciret ægrotus, cum alvum deponeret, aut urinam redderet. Nihilo minus exhibebant resolutæ partes calorem naturalem, nec marcescebant, nec adpetitus, nec pulsus quopiam laborabant vitio. His per integrum annum affectus molestiis, varii generis medicamina, thermas, balnea, nervinaque penetrantissima in & externe, sed in cassum, adhibuit; neque enim purgantes medicinæ, nisi magna dosi datæ, alvum movebant, nec ulla concitabant tormina. Sensim adeo abolebatur sensatio, ut aliquando, quod notabile est, lapides igniti ægri sedentis pedibus suppositi, cutim vehementer adusserint, ipse tamen præter anxietates præcordiorum nihil doloris senserit; donec tandem à fumo ex accensa cute exhalante certior, quid ipsi accideril, factus, circumstantes in auxilium vocaverit. Et hanc miseram per biennium protraxit vitam; quo elapso præcordiorum anxietates, à sumtis potissimum epulis, adfligere, adpetitus dejici, calor lentus corpus depascere & vires prorsus perire cœperunt, ipseque satis cessit ægrotus.

Epicrisis.

1) Terrorem vehementem non modo convulsivas & epilepticas in continenti producere posse motiones, verum etiam nervorum inferre subitaneam resolutionem, hæc docet morbi historia. Actio terroris autem in strictura partium nervosarum, & speciatim membranarum cerebrum ac medullam spinalem involventium consistit: quæ in præsenti casu circa lumbarem contigisse videtur regionem, & eo perniciosior esse debuit, quo vehementiori veneris oestro inflammatum tum fuit corpus.

2) Ad rariores referri meretur hæc inferiorum partium paralysis; eo, quod cum movendi potentia, sensus quoque omnis deperditus fuit, adeo, ut nec acus vis, nec adustio per ignitos lapides perciperetur; quum tamen vix occurrat paralysis, in qua non aliqualis superfit sensatio. Et hæc quidem paralysis non externas solum occupavit partes; verum interna quoque viscera & cum primis intestina; testantibus purgantium inertia, & fæcum urinæque involuntaria emissione. Dum vero ex abolitione omnis motus ac sensus, totalem influxus fluidi nervei in nervos ex spinali medulla infra diaphragma prodeuntes cessationem, non sine ratione colligimus: attamen non omnem visceribus abdominis, maximeque intestinis denegamus sensationem, quoniam purgantia majori dosi data alvum moverunt. Quod facile conciliabit, qui perpendet, intestina etiam à cerebrinis nervis per intercostales ramos nervosas adipisci propagines; per quas aliqualis relictus fuit sensus.

3) Medela tali in casu locum vix habet: vero enim est simillimum, medullam spinalem ab eo loco, ubi facta est strictura, collabi, flaccidam, exsuccamque reddi; cui præsumtioni ansam præbet casus A.N.C. *vol. II. obs.* 102. insertus. Quare non mirum esse debet, quod lenta demum febris accesserit, finemque vitæ imposuerit. Nam hoc in rerum statu, languescente sensim sensimque humorum circuitu, pravi impurique per abdominis viscera succi generari debuerunt: unde virium defectus, adpetitus prostratio, & lenta febris suam traxerunt originem,

OBSERVATIO III.

Paresis manuum ex colica saturnina.

Vir xxx. annorum, frigidæ, siccæ, & macilentæ constitutionis, metallurgiæ addictus, aliquando in minerarum saturninarum calcinatione, cœlo existente turbido & pluvioso occupatus, ingentem vaporum saturninorum copiam inspiratione hausit sub dulcis saporis perceptione. Postridie de intolerabili circa umbilicum dolore conquestus, pertinacissimam incidit alvi adstrictionem, quæ omnem clysterum infusionem, & laxantium exhibitionem rebellis elusit. Jungebantur vomendi conatus, cardialgicæ præcordiorum anxietates, gelidusque per corpus erumpebat sudor. Quo in rerum statu pugnatum est antispasmodicis, clysteribus oleosis, balneis, oleoque amygdalarum dulcium, carminativis nupto: unde remittebat dolorum ac reliquorum symptomatum vehementia. Verum enim vero brevi post nova succedebat afflictio; quippe sinistra manus dolore pressorio, cum movendi impotentia, absque tamen tumore prehendebatur, adeo ut ea nec flecti, nec ad os duci potuerit. Adhibebantur varii generis sudorifera, balnea Laconica, fotus ac linimenta, sed in cassum: alvus simul adeo compressa erat, ut nisi clysteribus admonita, sui non reminisceretur officii. Meo tandem flagitato consilio suasi, ut æger abstineret ab omnium calidorum, acidorumque remediorum usu, loco cerevisiæ decocta biberet, laxante ex manna, passulis, oleo amygdalarum, tartaroque tartarisato alvum moliretur, & adfectas partes axungia humana, oleo caryophyllorum acuata, calide perfricaret: unde factum est, ut per Dei gratiam restitutus, diu salvus vixerit.

Epicrisis.

1) Morbus quo post inspiratum, sub dulcis saporis perceptione, saturni vaporem, noster æger est infestatus, colica convulsiva, & peculiari cognomine saturnina, *die Hütten Katze*, vocari solet. Familiaris ea est metallurgis, Hercyniæ potissimum Sylvæ accolis, & plumbi venas scrutantibus; & debetur fumis saturninis, ore haustis, & sensibilioribus intestinorum tunicis, quas graviter vellicant, infixis. Præter tormina vehementissima, & convulsivos fere totius generis nervosi motus molestissimum in hoc morbi genere symptoma est contumax alvi compressio; & ei familiariter jungitur paresis manuum.

2) Quo liberior istia in locis, quibus dictæ tractantur mineræ, quoque serenior est aër, eo rarius occurrit recensitus morbus, quoniam virulentæ exhalationes commode dissipari queunt. At si gravis ac pluviosus fuerit aër; comprimit vapores, &c, quo minus in auras abeant impedit: unde sub ea tempestatis constitutione frequentissimum est malum.

3) Curatio in paresi, ut recte monet CRATO *consilio* 72.73. non ad principium nervorum, sed ad musculos, ad quos humor vitiosus transmissus, ut ille discutiatur, & membra corroborentur, dirigenda est, non neglectis illis, quæ intestinorum tonum restituunt, & alvum lubricant. Cum ante aliquot annos in juvene gonorrhœa laborante, ab improvido tincturæ antiphthisicæ *Grammani*, quæ pro basi saccharum saturni recipit, usu, contumacissimam alvi adstrictionem cum paresi utriusque manus conjunctam observarem; oleum amygdalarum dulcium recens cum jusculo avenaceo, additis aliquot guttulis olei cymini destillati, crebrius usurpavi, non omissis potionibus mannatis, cum eodem oleo permixtis, quæ tamen non ante apertionem alvi per clysterem emollientem, & oleosum assumtæ fuerunt. Alvo liberiori reddita, usurpata quoque sunt sudorifera, ut Spiritus cornu cervi cum Essentia Succini & Spiritu nitri dulci. Adhibebam porro balnea ex semine lini, & herbis emollientibus & balsamo nostro vitæ, nec non essentia galbani saturata, manus resolutæ inunctæ naturale suum robur receperunt. Et cum à vinis austeris, rubicundis, & per additionem lythargirii malitiose adulteratis, idem morbus, eademque symptomata in Germania, & in provinciis, ubi vinorum est proventus, admodum sint familiaria; non aliis, quam modo laudatis remediis, illum ipsum curatum fuisse a fide dignis Medicis, nobis relatum est.

OBSERVATIO IV.

Hemiplexia mensium fluxum terrore subito cohibitum excipiens.

Fœmina xxx. annorum, exilioris staturæ, vasis capacioribus prædita & ob nimiam, qua pollet, sanguinis abundantiam, à quatuor jam annis hystericis pathematibus cum vehementi capitis dolore, ac violentis vomitionibus tanta ferocitate fuit cruciata, ut sæpius, maxime post iram vel terrorem, suffocativis ac apoplecticis corriperetur invasionibus. Anno elapso, vigesima post puerperium hebdomade, menses more solito, licet ipsa infanti præberet ubera, fluere cœperunt: qui cum, accedente gravi terrore, protinus supprimerentur, paucis post diebus, prævia spasmodica artuum lancinatione, incidit in dextri lateris hemiplexiam, oris rigore stipatam. Hanc transactis aliquot diebus, febris quædam intermittens excipiebat, à meridie singulis diebus invadens, & per tres durans hebdomades: sub qua tandem in dextro pede alba, in sinistro rubra efflorescebat purpura. Qua per usum quorundam remediorum desiccata, redibat quidem aliqualis movendi potentia: at loquela adhuc erat impedirior, & magna lateris resoluti, maximeque manus restabat imbecillitas. Confugiebar ergo ad fontem Lauchstadiensem; quem cum per quatuordecim dies in balneis adhiberet, eruperunt adhuc maculæ scorbuticæ, & sanitas majora sensim cepit incrementa. Ego, cum meum expeteret consilium, suasi ut fontem Selteranum tribus horis ante balneum ad mensuram unam biberet, & quatuordecim dies curæ adhuc insisteret; quo factum est ut præsentissimum levamen atque augmentum in partibus imbecillibus roboris experta fuerit.

Epicrisis.

1) Non opportuniora affectibus apoplecticis & paralyticis sunt subjecta, quam plethorica, & simul hysterica: & certissime illos incurrunt, si excretiones sanguineæ, supervenientes, dum fluunt, gravi terrore, subito sistantur. Idem in præsenti contigit ægrotante, quam valde suisse plethoricam, vel hæmoptysis iteratis sponte revertens vicibus testatur. Adhuc sanguinem ipsi fuisse impurum & scorbuticum, docent & purpuratæ in uno pede rubræ, in altero albæ, & scorbuticæ efflorescentiæ; quibus ad cutaneum corticem pulsis, levari plerumque solet malum. Quare etiam recte hic morbus paralysis hysterico-scorbutica appellari potest.

2) In cura hujus ægrotantis mulieris plethoricæ & hystericæ in eo peccatum fuit, quod non tempestive satis per sectionem venæ detractus fuerit sanguis. Ita forsan statim paralytica affectio

affectio vel arceri vel tolli potuisset; atque in eo consentientem habeo RAYGERUM clarissimum Hungariæ Medicum, qui *obs. X.* scribit; paralysis & hemiplexia in fœminis sæpe unica venæ sectione in brachio tolli potest.

3) Vix unquam paralyticum affectum, cum primis recentiorem, vidi, quin febricula quadam intermittenti simili fuerit stipatus. Sed nulli prorsus solatio hæc febris est: quamvis enim nulla paralysis sine febre curetur; uti monet etiam Clarissimus BOERHAAVE *Pr. Med. P. V. p.* 15. id tamen de artificiali intelligendum esse febre, jam sub Pathologicis ultima thesi adnotavimus.

4) De balneis Lauchstadiensibus, quæ valde adstrictivæ sunt indolis, notari meretur, quod in paralyticis affectibus vel ab initio, ubi adhuc mobilis, nec nimis impacta est materia, vel sub finem, ubi non nisi languor quidam nervosi generis restat, cum fructu possint adhiberi. In malo confirmato magis è re sunt aquæ Aquisgranenses, quæ intimius stagnantem materiam penetrant, & resolvunt.

5) Lauchstadiensium fontium pro balneo insignissimum usum atque utilitatem ego primus ante triginta annos inveni atque detexi, & peculiarem de iis conscripsi dissertationem, & bona fide testari possum, quod convenienti & circumspecta observatione si usurpentur, ad imbecillia corporis membra roboranda, vix sui similes habeant, adeo ut etiam in eo certis in casibus Tœplicensium balneorum virtutem exsuperent. Horum operatio fit per febrem artificialem. Nam sub ipso balneo valde tepido subtiliores martiales moleculæ subcutaneis fibris & poris se paullo altius insinuando stricturam cutis efficiunt, & eo ipso humorum cursum ad interiora urgendo sub celeritate & magnitudine pulsuum & auctior calor & major transpiratio sequitur, cujus beneficio vitiosi morbifici humores ex partibus exterioribus discutiuntur, & impuri falsi ad habitum corporis protruduntur.

Observatio V.

Paralysis dextri lateris sanata, & ex terrore reversa.

Vir annorum XXIX. temperamenti sanguineo-cholerici, habitus spongiosi, potui fabarum Caffee nimium addictus, nec venam sibi unquam secari passus, per biennium, ex quo matrimonium iniit, male haberc, ac de spasmodicis passionibus, molestaque alvi obstructione conqueri cœpit. Quibus consulturus in manus Pharmacopæi incidit, qui datis medicaminibus id effecit, ut abdomen tympani instar intumuerit, & fortan ipsa accesserit tympanitis, nisi medela fuisset lata. Brevi post rus aliquando petiit, moxque ab itinere intravit conclave valde calefactum; cujus impatiens, apertæ fenestræ adsedit, cervicemque aëris frigidioris flatui exposuit; tum vehementi corpus commovit exercitio, & demum sub vespertino ac nebuloso domum reversus cœlo, loquelæ subito amisit facultatem. Quam, sumto calidiori decocto fabarum Coffee recuperavit quidem, noctemque placido transegit somno; sed expergefactus nec loqui, nec dextri lateris artus movere potuit. Tusa protinus in brachio sinistro vena, adhibitisque nervinis, diaphoreticis, pediluviis ac frictionibus utraque evanescebat molestia, sed memoriæ quædam remanebat imbecillitas. Verum paucis post hebdomadibus vehementi percellebatur terrore & abhinc protinus aphonia, & dextri lateris paralysi iterum prehendebatur. Secabatur in sinistro brachio vena, adhibebantur diaphoretica, laxantia, nervina in- & externa, balsamica & id genus alia; sed malo nullum accedebat levamen. Lingua enim, utut satis commode moveri queat, articulatum non valet edere sermonem; nec brachium ullo modo moveri potest. Consultus ego suasi, ut vesicans emplastrum utrique surarum imponeretur; decoctum ex ligno sassafras, cinnamomo & passulis, loco cerevisiæ potaretur; passulæ rhabarbarinæ laxandi scopo per vices sumerentur; pulvis ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, succino, nitro, cinnabari, sale absinthii, radice aaronis & cardamomo bis quotidie caperetur, & denique balnea Lauchstadiensia in usum vocarentur.

Epicrisis.

1) Potus Coffè abusus sicut variis morbis januam pandit: ita ad nervorum morbos corpori affricat quandam dispositionem. Fabæ enim hæ Turcicæ principio expansivo & vaporoso pollent; quo humores commovendi, solidasque & nervosas partes relaxandi, possident facultatem. Hinc occurrit quotidie, quod id decoctum paullo saturatius & largius bibentes de orgasmo sanguinis, & tremore manuum conquerantur: quare etiam excell. BOERHAAVE *Pr. med. L. V. pag.* 12. *abusus, inquit, nimius Theæ & Coffe paralysin induxit, nervis flaccidis redditis nec amplius contineri possibilibus.*

2) Paralysis in præsenti casu debetur cohibitæ per subitam aëris mutationem transpirationi; unde humores retroacti, circa medullæ dextri potissimum lateris principium, & nervos sermoni dicatos stagnarunt. Et in tali casu si non fiat cunctatio admodum noxia, sed mox accersatur Medicus, vena secetur, congruisque medicaminibus regularis humorum circuitus promoveatur; facile superatur morbus, qui his neglectis aut tardius admissis subsidiis, chronicus evadit.

3) Hoc notari debet, apoplecticos & paralyticos motus facile resuscitari. Nam, utut sanata videatur paralysis, relinquit tamen aliquam partium affectarum imbecillitatem; qua præsente terror, ira, & quicquid vehementes spasmos producendi facultate pollet, quam facile ad eadem loca humorum motum compellit; ut ibi stasin concipiant sensum & motum tollendo; ubi tamen sciendum, quod quo frequentius revertantur ejusmodi affectus, eo intricatiorem & difficiliorem admittant curationem, quæ non modo interna, sed & externa efficacissima remedia postulat, adeo ut sine balneis & linimentis spirituosis diuturnior affectus non leniri, multo minus expugnari possit.

Observatio VI.

Hemiplexia dextri lateris.

Verbi divini minister, XLVII. annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, habitus corporis spongiosi, vitæ sedentariæ, & lucubrationibus valde deditus, appetitu integro, ac sanitate illibata, sub venæ sectione bis quovis anno celebrata gavisus, nec ad animi affectus, nisi nimiam venerem pronus, per novissimos aliquot annos in valde calefactis, æstivo etiam tempore conclavibus commorari, largisque perpetuo sudoribus madere suevit. Qui cum per proximum remitterent biennium; de tensivis ac spasmodicis artuum doloribus; sensu quodam frigoris in vertice & cervice percepti; nec non de

de pedibus gelidis, licet attactu calidi essent, cœpit conqueri. Sensim magno carnium fastidio capiebatur, cessantibusque demum doloribus, insigni totius corporis languore vexabatur, adeo ut vix incedere potuerit, & inde sibi mortem ominaretur: deinde lenis mentis alienatio, quia continuo loquebatur, aderat. Mittebatur aliquando è vena in pede incisa cruor satis larga quantitate, & ecce brevi post circa vesperam lingua subito resolvebatur, & vera accedebat dextri lateris hemiplexia. Nam artus sensu motuque carebant; dexter oculus videndi, dextra naris olfaciendi & auris dextra audiendi potentia destituebatur; memoria labefactata erat; nec bene masticare & deglutire poterat; corpusque largo & perpetuo per aliquot hebdomades diffluebat sudore. Frustra usurpatis vesicatoriis, antispasmodicis, & balsamicis, adibat tandem Lauchstadienses fontes: ad quos ipsum balbutiente lingua, memoria debili, lateris dextri resolutione, & pulsu in dicto latere vix notabili præditum deprehendi. Jussi igitur, ut mane in balneum descenderet, vesperi pediluviis uteretur, atque elixir balsamicum sub epulis, vesperi pulverem antispasmodicum sumeret; externe vero nucham & dorsi spinam linteis calidis, spiritu florum chamomillæ Romanæ imbutis perfricandam curaret. Balnea ingressus, large sudabat, dolores dextri brachii persentiscebat, & frigoris sensum percipiebat; at lecto impositus, iterum incalescebat. Et continuata sic per mensem curatione melius habebat; movendique pariter ac loquendi potentiam, relicta imbecillitate atque torpore recuperabat. Commendavi ad plenariam restitutionem victum cum abstinentia exsiccantem, cujus auspicatissimum effectum ego in ejusmodi morbis aliquoties vidi.

Epicrisis.

Multa in hoc casu continentur momenta, ad usum practicum accommodatissima. Sistit ille veram hemiplexiam, in qua non modo alterutrius lateris artus movendi sentiendique facultate carere, sed & lingua balbutire, alterque oculorum, narium, & aurium lædi, memoriaque solet labefactari. Porro deglutitio læsa est, ut potuum præsertim assumtionem suffocativa sequatur molestia, & ægri assumta sæpius sanum versus flectere debeant latus; testante exemplo CONSULT. MED. *Part. I. Cas. XX.* allegato. Non minus interna quoque viscera quandam labem contrahunt; unde haud raro observavi, hepar in paralysi defunctis insignem retulisse magnitudinem, ut notavi *cit. lib. casu XXII.* Pulsus in affecto latere tam debilis est, ut digitis vix queat percipi, claro testimonio, imminutam esse arteriarum vim systalticam. Tali ratione differt hemiplexia perfecta à paralysi lateris alterutrius; in hac enim motus voluntarii, vel ad summum simul sensus abolentur, integra manente facie, ejusque partibus illæsis. Hinc patet, in hemiplexia vera causam simul in cerebro hærere, quæ in paralysi non nisi spinalem afficere videtur medullam.

2) Causa præsentis hemiplexiæ non nisi sudorum consuetorum cessationi debetur; quæ in corpore per vitam otiosam, multas lucubrationes, nimiamque venerem debilitato facilius perniciosum exserere potuit effectum, quam in robustiori. Eam ob causam curatio per balnea Lauchstadiensia felicem utique obtinere debuit finem; cum sic revocatis sudoribus subtracta fuit materia nervos comprimens. Præterea vero solitus sum in ejusmodi casibus Elixir meum viscerale propinare, eo quod ventriculus plerumque simul labefactatus esse solet.

Observatio VII.

Illustrissima quædam comes, L. annos emensa, succi plena, plethorica & cacochymica, per viginti jam annos fluxum hæmorrhoidalem, statto tempore promanantem cum levamine passa, nec non fonticulum per duodecim annos in brachio gerens, ab itinere aliquando ad familiares facto, domum redux, male cœpit habere, & nihilo minus inter lautam diætam corpore pinguescere. Quo in rerum statu hæmorrhoides parcius fluxerunt, & fonticulus serum fundere prorsus desiit; unde habuit illustrissima, ut de insigni corporis languore conquereretur. Tandem cruor media hyeme per venas sedales erumpere conatus parcissime stillavit; postridie alvum egerendi stimulum sentiens, & ad locum secretiorem tendens, in medio conclavi tanto prehendebatur pedum torpore, ut protinus in terram concideret, & sinistri lateris paralysi, cum oris tortura, linguæque balbutie stipata corriperetur. Vena protinus secabatur, vesicatoria manibus admovebantur, & omnis generis remedia in & externa usurpabantur; sed in cassum. Movendi artus sinistri lateris impotentia manebat eadem; attamen eosdem dolor quidam per vices occupabat, maxilla sinistri lateris motu carebat, in dextro solum masticandi erant cibi, atque memoria paullulum videbatur læsa, cum febrili commotione, omni vespera accedente. Alvus insuper magis compressa erat, urinaque ferebatur difficilius. Consultus suasi, ut vena in pede tunderetur, dorsi spina linimento *ex axungiæ humana uncia una, olei nucistæ drachmis binis, rorismarini, lavendulæ, majoranæ & rutæ, singulorum drachma una* confecto inungeretur, probeque fricaretur; pro potu decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, sarsaparillæ, ligno sassafras, lentisci, santalo citrino, passulisque paratum adhiberet; ter quavis hebdomade laxantem pulverem ex rhabarbaro, terra foliata tartari, nitro, & oleo destillato macis sumeret, & mane lactis serum dulce potaret. Adhæc pediluvia cum herbis nervinis rorismarini, majoranæ, salviæ, abrotani, floribus chamæmeli, thymi & herba rutæ commendavi; utque ea egressa lecto se daret, paullulumque sudaret; ac denique sub epulis quinque balsami mei vitæ sumeret guttulas, suasi. Hinc percepi, paralysin maximam partem remisisse, & per anum lividi seri permultum cum levamine secessisse.

Paralysis ab imminuto hæmorrhoidum fluxu.

Epicrisis.

Quum excretiones tam naturales quam extraordinariæ & consuetæ suppressæ vel impeditæ præcipuam gravium & difficilium morborum caussam constituant, tum quam maxime id in paralyticis & aliis capitis & nervorum affectibus observatur; de quo etiam præsens morbi historia testatur. Una illius causa est fonticuli exsiccatio; qua factum est, ut serum copiosius in corpus retrocederet, & tandem ad medullæ spinalis crus sinistrum decumberet. Altera, majoris ponderis, debetur imminuto hæmorrhoidum fluori; unde sanguis in tam plethorico corpore retentus, & superiora versus congestus, serosam demum dimisit portionem. Cui quidem eventui occasionalem causam dedit hiemalis tempestas, quæ ob impeditiorem sub ea transpirationem, mirum quantum his

his producendis favet morbis. Et præservati hunc insultum paralyticum potuisse extra dubium est positum; si eo, quo illustrissima comes ex itinere reversa, corporeque obesior facta fuit, tempore, vena tusa, aut ano admotæ fuissent hirudines. Quibus omissis, omnis utique curandi cardo in eo constitit, ut hæmorrhoidalis revocaretur excretio: quam licet obtinere non licuerit; attamen satis fuit, seri lividi magnam per anum effluxisse copiam. Quum enim accessit demum sudoris per blanda pediluvia provocatio, & hinc facta seri vitiosi evacuatio, auspicatus omnino, malo existente recentiori, evenire debuit eventus.

Observatio VIII.

Paralysis dextri lateris in septuagenario.

Vir septuagenario major, macilentus, vasisque capacioribus præditus, constitutionis sanguineo-melancholicæ, in juventute ex vita sedentaria, multisque lucubrationibus contraxerat sibi melancholiam hypochondriacam, sed per congrua adminicula, maximeque motum corporis illam debellaverat. Ab hinc sub venæ sectione, bis quotannis repetita, & frequenti corporis exercitio, quo alvum lubricam servari dixit, integram ad senectutem usque conservavit valetudinem. Per novissimum vero biennium omni mane large sudare solitus fuit; & quum pronuper mense Aprili rus petiisset; imminutis hinc sudoribus, de colicis intestinorum dolotibus, & alvi conquestus est obstructione. Brevi post prævia corporis lassitudine, dextri lateris paralysi corripiebatur, lingua dextraque maxilla intumescebat, sinistra extenuabatur, os torquebatur, loquela erat impeditior, movendique manum & pedem dextri lateris potentia evanescebat. Vocatus ego mox sanguinem è vena in pede rusa large detrahendum, clysterem adplicandum, vitæque nostrum balsamum inungendum curavi; interne vero liquorem anodynum, cum balsamo vitæ remixtum propinavi. Factum est inde, ut melius haberet, & loquendi, ambulandi, scribendique facultatem, utut languidiorem recuperaret; sudores etiam largi per noctes rursus erumpebant, & somnus adpetitusque sibi constabant: sed alvus non nisi alternis respondebat diebus, & æger in dextro pede perpetuum sentiebat frigus, quo etiam in toto corpore perfunditur, simul ac liberiori se tradiderit aeri.

Epicrisis.

1) Quanta mala ex suppressione excretionum consuetarum, sive fuerint sanguineæ, sive serosæ propullulent, vel præsens casus optime docet. Obvia enim in illo paralysis non nisi sudorum imminuto proventui debetur: unde accumulati in corpore, præsertim senili, humores serosi distenderunt vasa, medullæ spinalis principium ambientia, & per illorum porulos omnino transsudasse videntur. Quemadmodum vero ortum à prohibita transpiratione traxit morbus; ita non alia exstirpari potest ratione, quam per abundantis seri imminutionem, ac ad habitum corporis revocationem. Prius obtinuimus venæ sectione, quippe qua una cum sanguine serosus latex subtrahitur: & dum ope liquoris anodyni stricturæ cutis relaxatæ fuerunt, rediit etiam consueta sudatio, cumque hac multum vehementiæ morbi subtractum est.

2) Circa paralyticorum sudores adhuc scire licet, quod in affecto latere plerumque copiosiores erumpere soleant. Quum enim humorum vegeta circulatio in eo latere valde langueat; sanguisque tarde moveatur: fit inde, ut serosus latex sub lento progressu à sanguine secedat, & per laxatos tubulos largius exhalet. Hinc etiam observamus, in artubus resolutis exanthemata, scabiem, purpuram &c. longe majori copia efflorescere, quam in sanis.

3) Membra paralysi resoluta ordinario frigida sunt. Quemadmodum enim corporis nostri calor à motu sanguinis vegetiori & rapidiori proficiscitur: ita quo hic magis languet, eo majus percipitur frigus. Quum igitur in partibus paralyticis languidior sit humorum circulatio: facile patet, cur illæ attactu sint frigidæ, eæque intumescere soleant; quia nimirum irruptioni humorum serosorum nulla est resistentia.

Observatio IX.

Paralysis artuum inferiorum post partum.

Fœmina, XXII. annos nata, procera, post enixum partum lochiis bene perfuncta, absolutoque puerperio è lecto surgens conqueri cœpit de gravi ventris dolore, ad lumbos diffuso, & cum motus imbecillitate stipato; qui affectus adeo sensim invaluit, ut binis abhinc mensibus non solum non ingredi, sed nec pedibus absque fulcimento insistere posset. Quin imo tanto torpore manus etiam affectæ sunt, ut nec pondus aliquod attollere, nec ipsas facile contrahere vel explicare valuerit, incolumi tamen manente sensu. His demum accedebat motus quidam convulsivus, & rigor partium infernarum; nec non sensus constrictionis in abdomine, ad lumbos usque protensus. Alvum non nisi sollicitatam dejiciebat, & rarius difficulterque urinam reddebat, lunare tributum, stato quidem tempore, sed parcius solvebat; somno existente longiori. Adhibitis variis generis medicaminibus, fontem Lauchstadiensem usurpavit, simulque meo suasu spinam dorsi spiritu ex floribus chamomillæ Romanæ destillato inungi curavit: unde sensim majorem movendi recuperavit potentiam.

Epicrisis.

1) Causa præsentis mali absque omni dubio hæret in ea medullæ spinalis parte, quæ intra lumborum & ossis sacri vertebras continetur: & vero videtur simillimum, uterum à partu non rite fuisse expurgatum; unde restantes sordes per metastasin ad lumbaris regionis medullam decubuerunt, eamque comprimendo impedierunt, quo minus fluidum nerveum in partes, quæ à dicta medullæ portione suos nervos adipiscuntur, sufficienti influere potuerit quantitate.

2) Quum parcior effluxus fluidi nervei ex inferiori spinæ medulla fuit; ille omnino in aliis partibus largior ac copiosior esse debuit. Hinc patet ratio, cur ægrotans nostra in partibus integris convulsivos motus, & in abdomine constrictionis sensum fuerit passa. Notabilis hanc in rem est observatio, quam A.N.C. *vol. II. obs.* 102. allegant, ubi miles quidam paralysi abdominis & partium inferiorum affectus, infra costas spurias constrictionem percepit, abdomen chordæ instar ambientem: post mortem dissecta spina, ejus medulla intra primam lumborum vertebram sita, labe caruit, nisi quod succis turgidior paullo fuerit: ea vero, quam sequentes incluserunt vertebræ, tota flaccida & exsucca adparuit. Et hinc clarissimus SALTZMANNUS dictæ observationis auctor rectissime concludit, constrictionem illam provenisse à succo nervolo copiosius quam

par

par est, in nervos è prima lumborum vertebra prodeuntes influente.

3) In hac partium insemarum paralysi & mictionis & alvi vel involuntarius fluxus vel pertinacissima retentio observari solet. Utrumque vitium a relaxatione vesicæ aut intestinorum provenire; contradictorium videtur, sed non est. Involuntariam harum sordium excretionem deberi partium relaxationi, nemo dubitaverit: at quomodo illius suppressio ex relaxatione provenire queat, multis videbitur dubium. Neque vero opus est, ut explicando huic phænomeno diutius immoremur; quippe quod in CONSULT. MED. *Tom. II. Sect. IV. casu* 138. fusius demonstravimus. Res eo redit; omnes canales membranacei totius nostri corporis pollent motu constrictorio & dilatatorio; ad excretiones vero justum partium robur requiritur; quo sub paralysi cessante, vel non fiunt excretiones, vel contra voluntatem contingunt.

Observatio X.

Insultus hem.plectecus brevi sanatus.

Matrona honesta, LXVI. annorum, robusta, bis quotannis venam tundendam præbere solita, à teneris ferme integra valetudine est gavisa. Anno novissimo neglexerat suetam venæ sectionem & hiemali tempore concionem in templo audiebat: hinc per aliquot dies de vertigine, refrigeratione & languore corporis conquesta, levem quoque mentis alienationem passa, ex improviso omni sensuum ac rationis usu privata, incidit in hemiplexiam, sub qua dextrum capitis latus convellebatur, sinistrum erat resolutum, & ægra jacebat insensibilis. Vocatus multum sanguinis è vena jubeo detrahi, infundendosque curo clysteres: sed quum spes vnta falleret, præscribo *mixturam ex aqua liliorum convallium, melissæ, florum tiliæ, cardui benedicti ana unciis tribus, mixturæ simplicis guttis quadraginta, aceti destillati uncia una, lapidum cancrorum drachma una cum dimidia, cinnabaris scrupulo uno, tartari emetici granis duobus, julepique rosarum uncia dimidia parandam.* Hujus bina cochlearia postquam binis sumserat horis, remittebat convulsio, redibat rationis usus, & ægra intra horas viginti quatuor perfectissime convalescebat.

Epicrisis.

Sicut naturalium excretionum suppressio; ita artificialium neglectus ad varios morbos, ipsamque nervorum resolutionem, præsertim in senili ætate contribuit. Hemiplectici enim insultus, quem matrona honesta toleravit, non aliam invenire possumus causam, quam stagnationem sanguinis, per neglectam venæ sectionem accumulati & per frigus versus caput commoti. Refellitur simul inde vulgi valde noxium præjudicium, quo senibus non debere sanguinem mitti perhibent: non enim illi ætati tanta noxa ex omissis sanguinis missionibus imminet, quam quidem senili, propterea quod vis & elater partium solidarum in ea sensim languescere incipiat, nec satis valeat humorum impulsui resistere. Hanc ob caussam eo quoque in præsenti curatione respeximus, ut primum sanguinis depleretur abundantia per venæ sectionem. Et quando ab hac ægri ad sensum & rationis usum nondum redeunt; multo cum fructu exhibere solitus sum descriptam mixturam, quam tartarus emeticus ingreditur, non eo fine, ut vomitum excitare consilium fuerit, sed ut torpidæ & languentes partes nervosæ subtilissima stibii acrimonia vellicatæ, ad motum & sensum recipiendum stimulentur. Nam in medicamentis antimonialibus, quæ paulo majori dosi emesin excitant, si refracta dosi à perito Medico usurpantur, plane singularis & incomparabilis ad difficiles & chronicas passiones expugnandas virtus deprehenditur, eo quod glandulas & nervosas partes irritando, lympham stagnantem & corruptam discutiunt, & humores crassos viscidos attenuant, & fluidos reddunt.

Ad præcavendam recidivam & systema nervorum corroborandum præter sollicitam corporis & extremarum potissimum partium a frigore & ventis frigidis præcautionem, conservam florum anthos & florum melissæ turcicæ, item elæosacharum olei macis & olei melissæ veri, interdum quoque aliquot guttulas balsami nostri vitæ in decocto succoladæ vel Coffee vel etiam spiritum oleosum salis ammoniaci pro lubitu assumenda commendavi.

Observatio XI.

Insultus apoplectici in corpore podagra, purpuraque vexato.

Vir quidam, ecclesiastico præfectus muneri, LX. annorum, temperamenti sanguinei, habitusque succi pleni, ad quadragesimum usque annum integra sanitate gavisus; postea vero nephriticis affectibus infestatus, ab his ope Amasiani fontis liberatus est. Deinceps ad aulicum promotus officium, ad vitæ genus solito magis lautum, diætamque vinosam pervenit, vinis potissimum rubicundis utens, & valde frigidum adeptus est habitaculum. Sex abhinc annis podagra chiragraque cum spirandi perpetua difficultate & tussi stipata corripiebatur; quæ mala sæpius repetebant, & tandem erumpente post usurpata antiscorbutica purpura, insigniter remittebant. Ante biennium mense Novembri ex improviso apoplexia leviori infestatus, sensuumque & rationis usu privatus concidit; sed tusa vena, adhibitoque spiritu cornu cervi succinato, tinctura antimonii acri & essentia castorei, ad valetudinem rediit utique, cum & podagra & purpura recrudescerent. Sequenti tempore multa tulit adversa, ideoque perpetuis confectus mœroribus, magis magisque suum debilitavit corpus; quin memoriæ quandam sensit imbecillitatem. Tandem accidit, ut prævio pulsationis circa aures sensu, caput subito dexorsum convelleretur, & æger paullo post sensu, motu, ac rationis usu destitutus, instar apoplectici prosterneretur. Ad se rediens, cruoris quidpiam naribus reddidit, adhibitisque venæ sectione & frictionibus, rationis integritatem recuperavit; sed tumorem dextri oculi inflammatorium retinuit, qui cum malorum reliquiis tertio demum post die, revertente podagra, penitus evanuit. Quum vero pulsatilis pone aures dolor continuaret, metumque reversuri mali injiceret: præter cucurbitulas cum & sine scarificatione juxta aures adpositas, quatuor circiter è brachio mittebantur sanguinis unciæ. Nihilo minus vires mirum in modum prostratæ manebant; unde meum ad avertendam recidivam implorabatur auxilium.

Epicrisis cum consilio.

Primarius, quocum hic æger conflictatur, morbus est apoplexia, quam diximus spasmodicam; quæ humorum stagnationi in basi cerebri suam debet originem: hanc enim vel solus pulsationis circa aures sensus significat. Neque mirum

S 4 est,

est, ægrum tanto corripi morbo: quum enim natura temperamento pollet sanguineo, ad sanguinis justo majorem generationem aptissimo, & præter consuetudinem in opiparum vinosumque devenit victum; præter modum omnino succi debuerunt accumulari. Quare etiam experientia teste plurimi ex nimia ingluvie & comessationibus, in paralyticos morbos incidunt. Deinde vina rubicunda, quia ut plurimum sunt austera & adstringentia, ad affectus nervorum inque primis paralyticos gignendos multum conferunt, & ob hanc caussam etiam Moraviæ incolis paralysin endemium morbum esse *Jordanus* prodidit. Cavere quoque sibi quam maxime debent ab ejusmodi austeris vinis podagrici, præsertim in senili ætate constituti. Nam ex remanente hac critica excretione gravissimæ oriantur afflictiones necesse est. Accedit habitaculum frigidum; in quo salutaris transpiratio vehementer solet imminui. Hinc factum est, ut sordes in sanguine suborirentur salinæ, acres, tartareæ; quæ corpus ægri ad scorbuticam constitutionem, podagram & purpuram disposuerunt. Quo in rerum statu, junctis insuper mœroribus, meditationibus & vita sedentaria, accrevit nervosi generis debilitas; cujus ratione & purpuraceæ & podagricæ materiæ vegeta ad corporis superficiem expulsio imminui cœpit. Unde abundantes pariter ac impuri succi ad caput fuere compulsi, ibidemque stagnantes, apoplecticum produxerunt insultum; qui, vocato mox Medico, missoque protinus sanguine, bis feliciter superatus fuit.

2) Cum ego vocarer in auxilium; nihil prius tentandum duxi, quam donec vires fuerint resocillatæ. Hunc in finem præscripsi potionem analepticam *ex aqua melissæ, florum acaciæ, liliorum convallium, tiliæ, rosarum ana unciis binis, cinnamomi sine vino uncia una, matris perlarum drachma una, spiritus nitri dulcis guttis triginta, syrupi acetositatis citri drachmis binis confectam, eamque ad dua vel tria cochlearia sæpius sumendam suasi.* Vesperi pulverem *ex lapidum cancrorum, pulveris Marchionis ana drachmis duabus, succini, nitri drachma dimidia, cinnabaris præparatæ granis duodecim, castorei granis sex compositum, & ad drachmæ pondus capiendum ordinavi.* Juscula medicata mane sorbillari jussi: alvumque obstructam clysteribus aperiendam curavi. Sic collectis viribus, suasi, ut ad corrigendam sanguinis impuritatem pro potu ordinario decoctum radicis chinæ & cichorii cum passulis biberet, à cœna abstineret, & victu attenuante ac leniter exsiccante & roborante uteretur. Cæterum non possum non hoc loco referre, me hemiplexiam à nimia ingluvie & desidia in corporibus maxime mollioribus ac spongiosis pinguiusculis enatam diæta emaciante *Hunger-Cur*, & lignorum decocto, methodo, quam optime descripsit VALLERIOLA *in obs. l. I. obs. III. p.* 23. feliciter curasse. Vitentur carnes bubulæ, porcinæ, hœdinæ, lactaria, legumina omnia & fructus, somnus meridianus, sed exercitium in rheda est utilissimum.

Observatio XII.

De præservanda apoplexia insultibus. Comes quidam illustrissimus, annorum LX. temperamenti phlegmatico-sanguinei, iter aliquando per fluvium Danubium in navi sub aëre humido, nebuloso & valde pluvioso per tres continuos dies faciens, incidit ex improviso in dextri lateris hemiplexiam; sub qua manus pedesque dicti lateris immobiles, linguaque gravis & balbutiens evadebat, & æger delirabat. Incisa protinus vena, redibat valetudo, & vir illustrissimus intra viginti sex horarum spatium perfecte convalescebat. Abhinc diæta & sex rebus non naturalibus optime fungebatur; humidam frigidamque tempestatem, tanquam ipsi noxiam fugiebat, & quotannis semel venam tundendam præbebat. Quo in statu satis equidem sanus vivebat; at quum per intervalla manuum stuporem, cum dolore & sensu formicationis sentiret; metuens recursum gravioris mali, meum petebat pro eo præcavendo consilium. Ego, quum noscerem, ægrum illustrem multis mentis laboribus fatigari, fluorique hæmorrhoidali obnoxium esse, suasi, ut bis quotannis circa æquinoctia venam in pede secandam curaret, motui corporis plus, lucubrationibus minus indulgeret, ab imo præsertim ventre & dorso frigus humidum arceret, & pro potu fontem Selteranum, quarta vini Rhenani parte remixtum, interposito nonnunquam vini Hungarici haustu, adhiberet. Ex pharmacis tria commendavi, pulverem nempe nervinum *ex matris perlarum, pulveris Marchionis, succini præparati ana drachmis binis, cinnabaris scrupulo uno, ambræ gryseæ granis duodecim & olei macis cinnamomique ana guttis tribus confectum, inque decem partes divisum, quarum unam alternis diebus ex aqua frigida sumeret.* Ad ventriculum roborandum exhibui Elixir viscerale, septuaginta guttis inter epulas capiendum; & vitæ balsamum nostrum, ad inungendas manus & cervicem proposui.

Epicrisis.

Illustrissimus de quo sermo est æger vi temperamenti, quo pollet phlegmatico-sanguinei, ad languidiorem solidarum partium motum proclivis est; &, accedentibus quamplurimis mentis laboribus ac fatigationibus, insignem utique generis nervosi sibi contraxerat debilitatem. Hinc facillime fieri potuit, ut in diuturniori sub aëre pluvioso ac nebuloso commoratione, cohibita transpiratione, hemiplecticus suboriretur insultus, tempestiva venæ sectione brevi debellatus. Ex tali vero pluviosa tempestate paralyses chronicas & pituitosas nasci posse, confirmat variis exemplis FORESTUS *L. X. obs.* 83. *seqq.* ad quas expugnandas commendat assata præ coctis, victum tenuem & exsiccantem, & ut ægri in aëre sicco, & cubiculo caryophyllis suffumigato versentur. Laudat quoque clysteres, primo mitiores, tum fortiores; pilulas de hiera simplices & compositas, nec non cochias. Ad sudorem movendum decoctum bardanæ præscribit, & danique nucham, spinamque oleo nardino, costino, philosophorum, sambucino, rutaceo, de euphorbio inungendam suadet. Spectat huc quoque insignis locus apud GALENUM *de locis affectis cap. IV. Quidam tempore frigido & pluvioso madido pallio collum diutius obvolvit, unde in manus paralysin incidit.*

Observatio XIII.

Vir quinquagenarius, temperamenti sanguineo-melancholici, victu duriori, & crasso, nec non loco vini ob parsimoniam spiritu frumenti, floribus papaveris rhœados rincto, cerevisiaque valde teoui & lupulata, & nimio tabaco usus, atque lucubrationibus, anxiis curis & iracundiæ deditus, sæpenumero ictero, à crebra ira inducto, satisque per- *Hemiplexia cum subsequente morte.*

pertinaci laboravit. Aliquando factum est, ut mane sanus surgens, & jentaculum assumens, ob frustula placentæ in asperam arteriam delapsa, validissima tussi, cum vehementi pectoris concussione, vultus tumore ac rubore, & lacrymarum profusione stipata corriperetur. Sedata motuum violentia, robur sinistri lateris labefactatum erat, adeo ut nec artus, nec corpus movere, nec pedibus initi potuerit. Deportabatur in lectum stragulisque obruebatur; sed malum increscebat citissime, & lingua non minus, quam totum latus sinistrum resolvebantur penitus. Medicus vocatus sanguinem è brachio dextro detrahendum curavit; sed sine ullo levamine; æger potiut gravi sopore obrutus jacebat, subque eo dextrum brachium vehementer agitabat, expergefactus sinistram attollere nequibat palpebram, assumta deglutire vix valebat, alvum cite deponebat,& urinam per biduum retentam largiter emittebat. Nec silentio prætermitti debet, sub invasione hemiplexiæ vomitus quosdam multæ pituitosæ ac biliosæ materiæ supervenisse. Vixit in tam misero statu per septem dies; quibus elapsis crevit sopor & memoriæ abolitio, & demum, frustra usurpatis variis medicaminibus exspiravit.

Epicrisis.

Discimus ex hac morbi historia 1) quod à validiori pectoris per violentam tussim & concitatiorem exspitationem commotione, sanguis tanto cum impetu ad caput urgeri queat, ut minus respondente ejus per venas regressu facillime in partibus capitis internis stagnare, & serum extravasari possit. Contingit hoc eo facilius in subjectis, quæ crasso, copiosoque sanguine, & alvo segniore pollent; & quibus debilitatum est cerebrum, genusque nervosum. Quæ omnia in præsenti locum inveniunt ægro, quippe qui diæta crassa, & spiritus frumenti, papavere rhœados tincti, usu crassos succos, per graves vero meditationes ac ærumnas nervosi generis imbecillitatem, sibimet omnino contraxisse videtur.

2) Omnium malorum causa in seri stagnatione quærenda est; quod sicuti circa spinalis medullæ principium hærens, hemiplexiam parit; ita corticem cerebri inundans soporosum produxit affectum. Et pessimi semper in hemiplexia præsagii est, si lateris sani convulsivæ agitationes accedant, & malum cum vomitibus invadat: tum enim gravior est præsumenda partium internarum læsio.

3) Quanquam tales morbi opem eludant, tamen religiosum Medicum non decet, ab eorum curatione manus subtrahere. Cardo autem rei in eo vertitur, ut sanguis per venæ sectionem imminuatur, clysteres paullo acriores injiciantur, vesicatorium nuchæ admoveatur, spiritus volatilis naribus offeratur, capiti raso epithema ex aceto rosaceo, rutaceo & spiritu vini camphorato paratum imponatur; & spinalis medulla linimentis nervinis inungatur.

4) Denique monemus, ut omnes senes, plethorici, & qui sunt debilioris cerebri, sibi sedulo caveant ab omnibus rebus, quæ pectus in motum concitare & tussim ciere valent. De paralyticis & hemiplecticis morbis legi possunt CONSULT. MED. *Sect. I. casu XVI. ad XXVII.*

CAPUT II.

De Affectibus soporosis, Comate, Caro, & Lethargo.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Affines apoplecticis & paralyticis, & cum iis sæpenumero conspirantes sunt morbi soporosi: quorum tam confusa, tamque intricata apud Medicorum plerosque reperitur historia, ut cui credant, dubii omnino relinquantur lectores. *De soporosis affectibus perquam confusa apud medicos est historia.* Hinc quidam Medici, velut HOLLERIUS & RONDELETIUS multas de ea confusione habuerunt querelas & ne eam committerent HARTMANNUS, RIVERIUS, & PAULUS BARBETTE, de morbis iis generatim potius, quam de singulis speciebus agere maluerunt. Verum, quo magis eorum causas, & his innixam curationem variare, ex infra dicendis patebit: eo curatius quoque signorum diversitatem esse attendendam putavi. Et quæ hac in re sedula, ac diuturna me docuit experientia; ea mihi, BARTH. de MOOR *Pathologiam cerebri* nuper perlegenti, ita videbantur comparata, ut cum iis observationibus, quas clarissimus vir *Cap. VII.* de *affectibus soporosis* memoriæ reliquit, exacte conveniant. Sequar igitur ipsius ordinem, eaque nomina, quæ huic vel illi somnolentiæ speciei imposuit, omnino tenebo.

§. II.

Per *soporosos affectus* intelligo *præternaturalem in somnum propensionem, ipsumque ut plurimum soporem inexpugnabilem, mox sine, mox cum febri stipatam, ab impedito fluidi nervei in medullam cerebri oblongatam, ipsosque sensui motuique tributos nervos sufficienti influxu propullulantem.* *Soporosorum affectuum definitio & differentia.* Plures horum morborum recensentur species, quarum præcipuas coma vigil, somnolentum, carus & lethargus constituunt. Omnes in eo conveniunt, quod in iis præternaturale circa somnum occurrat vitium: attamen ratione gradus, causarum & curationis omnino differunt, adeo ut neutiquam sit alienum, cujusvis speciei genium pressius rimari.

§. III.

Coma vigil hisce se prodit notis: ægri conqueruntur de capitis dolore, magis tamen de tensione, & velut expansivo, cum sensu ebullitionis intra caput stipato; maximopere in somnum propendent, illumque anxie anhelant: attamen vel prorsus nequeunt dormire, vel si obdormiscant, mox parum levati expergiscuntur, ab omni adhuc immunes delirio. *Historia Comatis vigilis.* Neque enim antecesserunt hunc affectum diu protractæ vigiliæ: unde ii, qui post longas vigilias à somno sibi temperare nequeunt (de quibus vulgus dicit: *Sie sind schläfrig, und können doch vor Mattigkeit nicht schlafen:*) nondum comate hoc laborare censendi sunt. Differt etiam coma hoc à pervigilio, quod familiare est in acutis febribus: hoc enim nullam ad somnum proclivitatem habet comitem, (unde vulgo dicunt; *Er kan nicht schlaffen, klagt auch nicht darüber*) quæ tamen comatosis

est

est molestissima. Malum hoc semper est symptomaticum; siquidem acutis, ardentibus, malignisque febribus, & inflammationi matris duræ sæpe tanquam symptoma jungitur, inque his non raro phrenitidem antecedit. Idem vero symptoma hemiplexiam interdum comitari, nonnullis mihi innotuit exemplis, quorum unum in CONSULT. MED. *T. I. Sect. I. Cas. XX.* legere licet.

§. IV.

Historia Comatis somnolenti.

Somnolenti comatis hæc fere sunt signa: ægri languentes, a febrili incendio prorsus liberi, nec fere habentes, de quo conquerantur, nisi de assidua somnolentia, contra voluntatem semper dormiunt, somnoque sæpius inter edendum, cum amicis colloquendum, vel munera obeundum obruuntur profundo: per intervalla vigilant, sed brevi post somnolenti rursus obdormiscunt. Hoc malum senes potissimum, qui lauta diæta utuntur, sanguinisque negligunt missiones, corripit, nec parcit juniori ætati, si idoneæ concurrant causæ. Est etiam idiopathicum semper; & in eo à vigili simul se distinguit comate, in quo anhelantes somnum, ejus participes fieri nequeunt; quo comate somnolento affecti, abunde fruuntur. Hujus exemplum exstat in CONSULT. MED. *T. I. Sect. I. casu XV.*

§. V.

Historia cari, ejusque tres species.

Carus est sopor profundissimus, ex quo ægroti nec per clamores, nec agitationes, nec si vel eos acu pupugeris excitari possunt; aut quamvis sentire acus stimulum videantur, tamen vel non loquuntur, vel mox in priorem relabuntur soporem. Jacent attonitorum instar; ac spiratio ferme naturalis, & dormientium similis est. Malum vel idiopathicum est, vel symptomaticum, & sæpius febre stipatum: sed hoc, optime monente BARTHOLOMÆO DE MOOR. *Cap. VII. pag.* 198. tres exhibet species. *Prima* est, quæ sociatur acutis febribus, circa earum principium, vel incrementum, cui nonnunquam convulsiones superveniunt ac singultus, vitæ imponentes finem. *Altera* est, cum ægri post toleratas vehementiores acutas febres ex insigni infirmitate illos incidunt sopores, inque iis per aliquot dies permanent, excitati ad interrogata respondent, mox vero iterum obdormiscunt, & tandem expergefacti, ad se redeunt, omniumque, quæ sub eo sopore loquuti sunt, inscii convalescunt: cujus mali mentio fit in CONSULT. MED. *T. I. Sect. I. Cas. XIV.* Contingit etiam talis sopor per febres acutas, maxime exanthematicas circa dies criticos; tumque sudore junctus optimum exhibet præsagium. *Tertia* species cari occurrit in morti ex febre proximis: per unum enim alterumve ante mortem diem ægri febrili tyrannide cunctis exhausti viribus, sensu motuque destituti, ac alto sopore oppressi jacent, subque eo exspirant animam.

§. VI.

Historia lethargi.

Qui denique ἀπὸ τῆς λήθης ab oblivione dicitur, lethargus, est gravis assiduusque sopor, quo ægri perpetuo sine vigiliarum fere intervallis, tantum abest, ut hæc tam longa sint, quam in comate somnolento, obruuntur; Excitati respondent, sed eorum instar qui ab alto & tranquillo somno præmature suscitantur, dictorum nescii, & obliviosi in pristinum mox relabuntur soporem: quidam matulam poscunt, manuque tenent, mingendi tamen memoriam, mox iterum obdormiscentes amittunt, vel oscitantes os claudere obliviscuntur. Sic à comate somnolento patet differentia. Jungitur autem, & quasi symptoma lethargo supervenit febris, quæ mitior est magisque pulsuum semet exserit frequentia, & spiratione rara febrilique. Hinc discrepat à caro, qui sæpius est febrium vel symptoma, vel consectarium, & sentiendi quoque impotentiam habet comitem. Differt etiam ab apoplexia, quæ subito invadit, cum omnium & sensuum & motus voluntarii abolitione, ac stertore, citiusque necat, quam lethargus; quippe qui ultra septimum non raro producitur diem.

§. VII.

Sectio corporum soporosis affectibus defunctorum.

His morborum soporosorum historiis præmissis, addemus sectiones anatomicas, iis denatorum, atque tunc causarum perscrutationi studebimus. Pleraque nobis suppeditat solertissimus BONETUS, qui in anatomia practica, quam *sepulchretum anatomicum* vocat, *Libr. I.* per tertiam eamque integram sectionem, soporosis affectibus extinctorum anatomias exhibet. Ampla nimis foret recensio omnium, quæ adducit, exemplorum; sufficiat, summa illorum allegasse capita. Sic invenit in plerisque serum copiosum per cerebri substantiam diffusum, ita tamen, ut pars ejus potissimum exterior, seu corticalis cum meningibus, aquis fuerit inundata: & simul adnotat, quod in quibusdam interiora, ac penetralia cerebri salvo cortice, extravasato sero repleta viderit, ea vero subjecta per totam vitam soporoso neutiquam laboraverint affectu. Hoc diluvium cerebrinum, quo magis ad medullam cerebri penetravit, eo majorem soporis gradum per vitam fuisse animadvertit. Deinceps invenit quoque in sopore peremtis abscessus, scirrhos & tumores in cerebro: sed hi quoque non aliam quam anteriorem & corticalem ejus regionem obsederunt. Et denique in nonnullis, cerebro existente sicco, & a serosa colluvie libero, deprehendit vasa piæ potissimum meningis cruore crasso admodum farta distenta, & velut varicosa: cumprimis in lethargicis membranas cerebri inflammatas vidit *Johannes Faber Lynceus*; teste HERNANDEZ *L. IV. cap.* 18.

§. VIII.

Observationes de sopore.

Indolem nostrorum affectuum illustrandi causa, addemus adhuc quasdam observationes huc spectantes. WEPFERUS & PEYERUS canibus, per plus minus graviorem cerebri à cranio denudati compressionem, arte soporem conciliare docuerunt: & perquam notabile est exemplum cujusdam mendici Parisiensis, cui casu quodam magna cranii pars deperdita & cerebrum denudatum fuit. Hic ex leviori cerebri compressione oculorum obtenebrationem, ex paullo fortiori, aurium tinnitum, ex adhuc graviori vertiginem & soporem passus; & cessante pressione, ab iis iterum liberatus fuit symptomatibus. Conf. BORETII *diss. de epilepsia ex depresso cranio.* Cui quidem observationi majorem affundit lucem, cranii per trepanum à Chirurgis fieri solita terebratio; qua, in subjectis ex sanguinis inter cranium & cerebrum facta extravasatione, & hinc pendente cerebri pressione soporosis, educto ope trepani stagnante humore, protinus sensus redire, omnemque soporem discuti per fide dignas compertum habemus observationes. Ex quibus certo concludimus, quod materialis causa affectuum soporosorum intra corticalem cerebri substantiam primario & originaliter contineatur.

§. IX.

§. IX.

Causa proxima & mediata affectuum soporosorum.

Jam ex physiologia (*vid.* SYSTEM. MED. *T. I. L. I. Sect. III. cap. 6. §. 3. seqq.*) repetimus, somnum naturalem ab influxu fluidi nervei in nervos sensibus, motibusque voluntariis tributos imminutiori, ac languidiori dependere: hunc vero languidiorem influxum partim ipsorum nervorum relaxationi, partim fluidi nervei penuriæ, partim tardiori sanguinis per vasa cerebri & membranarum circulo deberi. His cum iis, quæ præcedentibus paragraphis dicta sunt, collatis, sequitur, causam proximam affectuum soporosorum esse valde languidum ac imminutum fluidi nervei ex cortice cerebri in hujus medullam & inde in nervos sensui motuique dicatos influxum. Causæ hunc influxum præter naturam impedientes tres potissimum esse videntur; nimirum vel nimia fluidi ipsius penuria, vel tubulorum illud vehentium laxitas, vel denique compressio cerebri corticalis, eaque seu per sanguinem tardius per cerebrum & ejus involucra progredientem, aut plane stagnantem, seu aliam peregrinam, dicto cortici incumbentem materiam facta: unde medulla undique cortici adnexa comprimitur simul, & ideo non satis fluidi recipere potest.

§. X.

Comatis vigilis in febribus ætiologia.

Quum vero plures affectuum soporosorum sint species; singulam perscrutemur curatius. Vigil coma medius quasi inter pervigilium, & affectus soporosos morbus, ubi somni desiderium inexplebile urget, licet ipse capi nequeat, est symptoma vel hemiplexiæ, vel febrium acutarum, maxime cum duræ meningis inflammatione junctarum, & sæpius antecedit phrenitidem. Causam ipsius mixtam esse debere, qua in uno cerebri loco fluidi nervei influxus languidior, in altero auctior fit, quilibet pervidebit facile. Consideremus ergo, num talis causa in dictis morbis locum habeat. Quod febres acutas attinet, sic concludimus: si in iis coma vigil utplurimum antecedit phrenitidem, quæ juxta MED. SYSTEM. *Tom. IV. P. I. Sect. II. C. 5. §. 1. seqq.* ab inflammatione membranarum cerebri suboritur, & nostris in regionibus symptomatice ut plurimum febribus malignis exanthematicis supervenire solet; si etiam cum dolore ardente ac ebulliente complicitum est: vero videtur simillimum coma vigil in iis febribus pro causa mediata agnoscere, membranarum cerebrum involventium incipientem in uno loco inflammationem. Quum vero inflammatio supponit sanguinis auctiorem ad locum quendam congestionem, & plane stagnationem: necesse est, ut inde cerebri corticalis pars quædam comprimatur, & hinc introitus fluidi in medullam imminuatur, cum insequente somnolentiæ effectu. Hoc dum in uno cerebri fit loco, in altero tamen à sanguine per febrilem motum celerius agitato, jugis fluidi nervei perennat secretio; quæ, quo est copiosior, eò magis vigilias inducit, nec præsentem ad somnum proclivitatem in actum deduci sinit. Quicquid igitur in febribus acutis sanguinis orgasmum adaugere, ejusque copiosiorem ad caput progressum adjuvare valet: illud remote ad coma vigil inducendum contribuit; veluti sunt remedia spirituosa, calidiora, alexipharmaca, regimen justo calidius, refrigeratio extremorum in variolis.

§. XI.

Comatis vigilis in hemiplexia obvii ætiologia.

Qua coma vigil ratione jungi queat hemiplexiæ, explicatu facillimum est. Si enim perpendimus, in eo affectu nervorum principium in uno latere tantum comprimi, & sic influxum fluidi mobilissimi in unum duntaxat latus impediri, altero immuni; mox quoque intelligemus, quod in uno loco & latere pervigilii, in altero somnolentiæ, ex quibus componitur vigil coma, latere possit causa: eo quod succus nervosus denegata in uno latere secretione ad alterum eo copiosior feratur; quod inter alia integri lateris convulsivæ testantur agitationes. Verum cur non omnes hemiplectici sunt comatosi? Legas, quæ §. VII. ex BONETO allegavimus, & invenies, solam principii nervorum compressionem non secum semper habere soporem, nisi simul corticalis cerebri substantia fuerit vitiata.

§. XII.

Comatis somnolenti ætiologia.

Coma somnolentum, frequentior profecto quam lethargus, & à febre semper vacua affectio, talem habere debet causam, qua transitus fluidi nervei ex cortice in medullam non in uno loco, sed per totum impediri potest cerebrum. 1) Talis est nimia relaxatio canalium sanguinem per cerebrum vehentium, ob quam nec sanguis vegete progredi, nec satis fluidi secerni potest: sicut fere fit in senibus plethoricis. 2) Sanguinis, præsertim spissi ac impuri difficilior per caput circulatio, & inde pendens cerebri compressio. Hinc plethorici sunt somnolenti; hinc scorbutici, & hypochondriaci hunc frequenter incurrunt soporem, eoque magis, cum per imi ventris spasmos humores eo copiosius compellantur ad caput. Et inde quoque petenda est comatis somnolenti ratio, quod, teste RIVERIO, pueris lumbricis vexatis nonnunquam evenit; siquidem hoc in casu per abdominis spasmos vitales succi coguntur ad superiora. Hinc valde plethorici, accedente causa sanguinem nimium commovente & expandente, ut ebrietate, profundo immergi solent sopori, eoque plane necari. 3) Seri nimia per cerebrum ejusque membranas collectio ac plane extravasatio: unde aurium manationum, coryzæ, ulcerum improvidæ suppressiones & exsiccationes, ad id morbi genus contribuunt; nec rarum est, ischuriam seu plenariam urinæ suppressionem presso pede coma sequi somnolentum, quod, restituto urinæ fluxu, protinus cessat.

§. XIII.

Cari, ejusque primæ speciei ætiologia.

Cari prima species, quæ in principio, aut vigore febrium acutarum maxime synocharum nonnunquam, nec nisi in valde plethoricis, occurrit, dependit à nimia sanguinis abundantia & ebullitione, qua cerebri & ejus membranarum vasa adeo expanduntur, ut comprimant mollem cerebri substantiam, & nervosi succi introitum in medullam per totum impediant caput: unde succus ille per cerebellum in partes, functionibus vitalibus præfectas eo copiosior impellitur, cordisque systolem efficit vehementiorem. Hinc cognitu facillimum est, cuncta exæstuantia, ac commoventia remedia in iis febribus adhibita, nec non intermissam venæ sectionem; remotius vero narcoticorum, ad conciliandum somnum, inepte exhibitorum abusum proximius ad carum in febribus producendum, multum conferre.

§. XIV.

§. XIV.

Cari ejusque secundæ & tertiæ speciei ætiologia.

Ad cari alteram, quæ post superatas fere acutas febres sequitur, speciem plures contribuunt causæ. Non enim ignorari oportet, per febrile incendium tam fluidas, quam solidas partes mirum in modum alterari: solidæ scilicet à naturali vigore & toni dejiciuntur, fluidæ vi continui attritus resolvuntur, & transeunt in crasin œconomiæ vitali non nimis amicam. Namque humidior ac generosior succorum vitalium pars, non accedente novo nutrimento, dissipatur, perque varia loca è corpore proscribitur: & hinc resultat fluidi nervei penuria, lymphæ serique vappida, & quasi gelatinosa consistentia, ipsiusque sanguinis coagulum. Concurrentibus igitur 1) vasorum debilitate, 2) nervei succi penuria, 3) cerebri compressione à sanguine difficilius per illud progrediente facta non fieri potest, quin sopor præternaturalis, cum sensuum imminutione suboriatur. Quod eo fit facilius, si per febrim potentiora pharmaca, solidas partes debilitantia, vel plane narcotica fuerunt adhibita. Et si hæc fluidorum solidorumque vitia nimis invaluerint, uti fere in tertia cari fit specie; subsistunt tandem coagulati inertesque succi in debilitatis vasis, extravasantur, & sic vix evitabilem accersunt mortem.

§. XV.

Lethargi ætiologia.

Lethargi denique sunt eædem causæ, quas comari somnolento tribuimus, nisi quod in eo graviores sint, ac profundius corticalem cerebri substantiam penetraverint, adeo ut non sopor tantum inducatur, sed sensus quoque externi & interni elanguescant. Cardo rei in eo vertitur, quod in comate perinde ac caro nulla adhuc existat sanguinis vel seri extravasatio, sed hæc demum tanquam effectus producatur, & in apertis post mortem craniis conspiciatur. Præsto potius in iis soporosorum affectuum speciebus est circulus sanguinis per vasa meningum, & cerebri corticalis valde debilitata difficilis, ejusdemque plus minus serosi stagnatio: at lethargus pro causa agnoscit vel seri tenuioris per arteriarum poros factam secessionem, vel plane extravasationem.

§. XVI.

Differentia soporum ab aliis morbis.

Distinguitur vero lethargus à caro, dum lethargici excitati respondent, carotici vero minus. Est quoque discrimen inter apoplexiam & soporem; nam in illa respiratio est difficilis ac desinit in paralysin, quod non fit in caro. Differt quoque à syncope, in qua pulsus parvus vel admodum obscurus & languidus ac facies cadaverosa; caroticis pulsus magnus & validus est, & color faciei potius floridus apparet. Neque minus differt à suffocatione uterina, quod præfocatæ sine omni respiratione sunt, & postea intelligunt & recordantur; in caro autem in paroxysmo non intelligunt, nec recordantur; oculos semper clausos habent, & si aperiunt statim claudunt.

§. XVII.

Causæ remotiores affectuum soporosorum.

Quemadmodum ex dictis speciales & proximæ affectuum soporosorum causæ clarissime perspicientur: ita generatim sciendum est, quod iis producendis aptissima sint omnia, quæ ad difficiliorem humorum per vasa cerebri & meningum circulationem, eorumque stagnationem conferunt, & vim vasorum membranarumque elasticam labefactant. Quo nomine remotissimis causis accenseri merentur corpora cacochymica, cachectica, scorbutica, viribus defraudata, à nimio mœrore, tristitia, vel diuturno morbo & enormi sanguinis profusione debilitata: abusus potuum inebriantium, spiritus vini, cerevisiæ valde spirituosæ & lupulatæ, frequens crapula, habitatio in conclavi humido, ubi densus vappidusque aër est, nec non aëris humida ac nebulosa, Zephyri statu prægnans constitutio, hiemalis tempestas, & Tabaci abusus.

§. XVIII.

Continuatio causarum remotiorum.

Præterea quam sæpissime in praxi licet observare, in subjectis sanguineis, sanguineo-phlegmaticis, obesi habitus, sanguineque plenis ab hæmorrhoidum, mensium, & cujuscunque hæmorrhagiæ solennis ac criticæ suppressione, coma somnolentum, vel etiam lethargum excitari. Nec rarum est, eosdem affectus à sudorum, præsertim matutinorum, atque criticorum cohibitione, nec non serosarum excretionum suppressione, œdematosorum pedum repentina gracilitate subito generari: quid? quod in iis, qui cerebri sunt imbecillioris, à nimia potus vinosi in corpus refrigeratum ingurgitatione, vel a corporis vino farti & calentis refrigeratione, repente sopor altus cum omnium sensuum stupore producatur, brevi tamen tempore absque periculo transeat. Non minus comatosi & lethargici affectus introduci deprehenduntur ab arthritici, podagricique doloris quotannis semel bisve antea redeuntis cessatione: & observavi lethargum in asthmate convulsivo, revocato ad articulos dolore, una cum asthmate fuisse debellatum. Huc denique spectat nimius ac intempestivus vaporosorum usus: unde ab absinthiacis & opiatis large datis, papaveraceis, fumo sulphuris, vapore carbonum ardentium, intra arctius spatium incluso, in subjectis imbecillibus, graves & plus minus periculosos produci sopores non raro animadvertimus. Nimius quoque suaveolentium usus nocet. STRABO *L. XVI.* narrat, Sabæos populos incidere in hunc morbum ex odore & fragrantia fructuum & florum in hisce regionibus productorum. Novi exempla, ex continuo suaveolentium usu omnem odoratum ex toto deperditum fuisse, eo quod membranis cerebri & nervis narium atoniam inferre videntur. Ad soporosorum affectuum causas pertinent etiam violentiæ capiti illatæ, sic GALENUS *L. de instr. odor. Cap. VI.* numerat inter eas cerebri compressionem factam à chirurgo, qui perforavit cranium, & membranam cerebrum ambientem; & ego, inquit MERCURIALIS *in prælect. Batav. p.* 22. quandoque vidi ex importuna perforatione cranii à Chirurgo vulneratum quendam statim factum esse caroticum.

§. XIX.

Soporosorum affectuum prognosis.

Soporosorum affectuum prognosis non adeo læta, sed pro causarum gravitate plus minus infausta est. Et vigil quidem coma persæpe phrenitidem ac convulsiones funestas prænunciat, inque malignis febribus non raro in emortualem transit soporem. Sive etiam somnus profundus, testante HIPPOCRATE in *Coac.* interdum in febribus significat firmam crisin & non est malum. Quando dolores caro conjuncti sunt, teste eodem *Hippocrate* l. c. convulsionem significant. Quo seniora sunt corpora, & quo magis debilia,

debilia, impurisque succis prægnantia, eo majus portendit periculum coma, facileque, monente præsertim MERCATO *L. l. C.* 12. in mortiferum terminatur lethargum. Carus quo gravior juncta est febris, & quo pejores ejus notæ, urinæque crudiores, eo periculosior: attamen prima secundaque species non raro debellatur, tertia nunquam non lethalem exhibet eventum. Lethargus nunquam periculo caret; is tamen pessimus est, quem artuum tremor, & gelidus faciei sudor comitantur.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Morbos soporosos curaturo, tres generatim incumbunt medendi intentiones, quarum *prior* est, ut ægrum è sopore excitare annitatur; *altera*, ut sanguinis & humorum difficilem per caput circuitum, stagnationem, vel extravasationem removere conetur; & *tertia*, ut robur membranarum vasorumque cerebri deperditum restaurare laboret.

§. II.

Prima indicationi quomodo satisfiat? Soporem discutiendi, ægrotumque excitandi vim ea possident remedia, quæ principio subtili ac penetrante in nervosas partes, eas agitando, vellicando, tremulumque & oscillatorium per universum nervorum systema motum inducendo agunt. Huc spectant 1) potentiora acida, & ex his palmam præ reliquis obtinet spiritus crystallorum veneris, qui nihil est nisi spiritus aceti concentratissimus, cum essentia castorei mixtus, naribusque admotus, penetrantissima agilitate cuncta superat. 2) salia volatilia, velut est, spiritus salis ammoniaci urinosus cum calce viva paratus, qui vertici admotus, vel quod consultius est, naribus inditus sternutamentum movet, ac torporem soporemque discutit egregie. 3) graveolentia, ut galbanum, pennæ perdicum &c. accensa, ut odor gravis nares feriat. 4) Aqua frigida repente toti capiti infusa, quæ membranas cerebri simul roborando promte somnum excutit. 5) cataplasmata ex aceto forti, ruta, foliis lauri, summitatibus saturejæ, semine sinapi, castoreo & camphora parata, rasoque capiti, fronti ac temporibus admota.

§. III.

Quo seroso humores è capite derivent. Eorum vim fecundant, & simul serosam, si peccaverit, è capite colluviem derivant 1) sternutatoria, quæ inter primas meretur sal vitrioli albi, si ejus grana decem in dimidia aquæ majoranæ uncia fuerint soluta, & naribus attracta. 2) vesicatoria è cantharidibus paullo latiora, & pedibus, nec non cervici imponenda; quippe quæ & solidis nervosis partibus motitationem inducunt, & serosos humores revellunt. 3) cucurbitulæ vel cum, vel sine scarificatione nuchæ adplicatæ. 4) frictiones validæ partium infernarum. 5) clysteres acriores. 6) Nec satis laudari possunt enemata paullo acriora, ventri infusa; quibus sal gemmæ vel commune, vel etiam squillæ radix stimuli loco commodissime additur.

§. IV.

Altera & tertia indicatio. Excitato horum ope à sopore ægro, restat, ut restituatur æqualis humorum per totum corpus circuitus; & subinde corroborentur debilitatæ partes. Favet priori scopo sanguinis missio, in ipso sæpius sopore, si turgeant cruore vasa, instituenda, multoque magis, discusso somno, ad ejus præservationem administranda. Tum quoque, si primæ regiones sordibus onustæ, vel spasmis sint obsessæ, blando laxante alvum moliri oportet. Stagnationes humorum discutiendi, simulque partes infirmas corroborandi virtute gaudent nervina, nupta diaphoreticis: ex quibus magnam merentur commendationem essentia ligni aloes, succini, cum spiritu liliorum convallium, salis ammoniaci, & antimonii tinctura acri remixta; vel sal cornu cervi, cum sale succini, cinnabari antimonii, vel bezoardico minerali in pulveris formam redactum.

§. V.

Præservatio morborum soporosorum. Denique recurrentes soporum insultus præcavere licebit partim victus recta servata ratione, partim caussarum eos inducentium remotione. Et quum sanguinearum excretionum, vel motuum arthritico-podagricorum, hactenus consuetorum suppressio, ad id mali generandum, plurimum contribuat: haud ludet operam, qui revocandis istis & fluxionibus & doloribus operam navabit, eorumque legitimum conservabit successum. In victu vitanda otium, ebrietas, cibi coctu difficiles & spirituosa: corpus moveatur sedulo: repletio omnis est vitanda; quemadmodum jejunare aut parce nutriri optimum est; à piscibus, lacte, caseo prorsus abstinendum, & inter fructus humidi omnes fugiendi; carnibus magis assis, quam elixis vescendum; panis à lolio, quod intermixtum esse solet, probe purgari debet: senes ac debiles generoso vino, tanquam eorum lacte utantur; somnum non diu nimia protrahant; ab animi affectibus caveant; amicorum consortiis intersint frequenter; commodia peregrinationibus delectentur; alvinam perinde ac cutaneam curent excretionem; nec sanguinis adsuetas missiones statis repetere obliviscantur temporibus.

CURA SPECIALIS ET CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Comatis vigilis in febribus curatio. Quemadmodum caussæ affectuum soporosorum, eorumque species valde sunt diversæ: ita etiam illis medendi ratio non una est eademque. Quare quid auxilii per singulas species supersit, videbimus. Coma quidem vigil, uti plerumque in malignis febribus à nimia sanguinis mole, & imminente membranarum cerebri inflammatione suboritur: ita exposcit ea omnino remedia, quæ nec ipsi febri sint præjudicio. Et hoc fine venæ sectio, si febris haud ultra tertium quartumque duraverit diem, larga debet institui: ut confirmant GABELCHOVERUS *Lib. I.* §. 8. & FORESTUS *L. X. obs.* 34. Misso sanguine alvus, si sit obstructa, clysteribus, minus tamen acrioribus liquanda: tumque exhibenda remedia, quæ diluendo temperandoque humores, æstum illorum coercent. Quo quidem nomine præter pulvillos absorbentes, leniter nitrosos, cum antimonio diaphoretico & aquis diapnoicis ac analepticis in potiunculam redactos, nec non emulsiones leniter papaveraceas, magni usus in malignis sunt acidulata. Et placet sane mihi *julepus*, quem *ex roob ribium tribus unciis, in aqua fontana libris duabus solutis, & cum spiritu vitrioli ad gratam aciditatem permixtis* conficien-

dum

dum docet LOTICHIUS. Spiritus nitri dulcis ob temperantem pariter ac blandam anodynam vim, usus est egregii. Nec sua laude careot externa, velut cataplasmata cum aceto parata, unguentum alabastrinum, temporibus admotum, animalia viva dissecta, & imposita capiti: non neglecto quieto blandoque regimine.

§. II.

Cura comatis vigilis in hemiplexia.

Vigil, quod hemiplecticis familiare, coma, ut diuturnius, ita curatu est difficilius. Parum præstabit, qui solum symptoma, neglecto principali morbo adgredietur: nihil superest, nisi ut hemiplexiæ ea, quam præcedente capite notavimus, ratione medeamur; tum enim sponte sequetur somnus naturalis.

§. III.

Cari curatio.

Carus, ejusque prima species, largam, si nondum elapsa fuerit commoda occasio, venæ sectionem exposcit: cui jungenda dormientis excitatio per clysteres squilla acuatos, vesicatoria; aceti destillati in nares immissionem; tumque intrinsecus per temperantia, diaphoretica fixa, & acidula humorum orgasmus componendus. Altera cari species, quum sæpe sit critica, nihil fere opis medicæ exigit; sed sibi relicta, sanitatem secum fert. Tertia, eaque perniciosissima, vix admittit medelam: attamen tentare juvabit, an æger vesicatoriis queat excitari, tumque diluentibus & analepticis dimicandum.

§. IV.

Curatio comatis somnolenti à caussa se-da. la frigida orti.

Coma somnolentum rectissime dividitur in serosum & sanguineum. Illud serosas excretiones vel naturales revocari, vel his artificiales substitui jubet. Urinæ suppressio accommodatis præsidiis reseranda; podagrici motus pedum frictione, vesicatoriis, laxantibus, balneisque tepidis invitandi. Juvant hoc loco sternutatoria, educendo per nares serum, nervisque motum inserendo. Ubi pituita viscida obsidet ventriculum, operæ facit pretium vomitus arte concitatus: quo fine pulvis squillæ ad scrupulum dimidium vel unum, aut bina tartari emetici grana, laxanti potiunculæ, ut diluantur, intermixta, summo cum fructu poterunt exhiberi.

§. V.

Curatio comatis somnolenti caussa calida nati.

Contra vero coma somnolentum, quod à caussa calida, i. e. sanguinis per caput difficiliori transitu, vel stagnatione originem trahit, uti fere fit in hypochondriacis ac scorbuticis, majorem requirit circumspectionem. Quæcunque enim calidiora ac spirituosa sunt remedia, cane pejus ac angue fugiantur: hisque substituantur clysteres, venæ sectio, blanda laxantia, pulveres temperantes, simul nervini, & id genus alia. Et hæc quidem omnia circa lethargum quoque sunt observanda; nisi quod efficaciora sæpius requirat excitantia.

§. VI.

Curatio affectuum soporosorum ab externa violentia inductorum.

Quicunque soporosi affectus à sanguinis vel seri extravasatione intra meninges ac calvariam per externam violentiam inducta pendent: non prius sanari poterunt, quam humoris extravasati per trepanationem eliminatione. Attamen & huic operationi, si abundet sanguinis moles, præmittenda venæ sectio.

§. VII.

Cautela circa venæ sectionem.

Sanguinis missionem in soporosis morbis peropportunam esse, facies rubens, oculi cruore turgidi, venæ tumentes, pulsusque arteriarum magni indicant. Qua administrata, si floridior vultus color, pulsusque magnitudo continuet, spes est convalescentiæ; sed simul opus erit adhuc semel secare venam; eo quod non sufficienter facta venæ sectio plus minetur detrimenti. Quo spissior præsumitur sanguis, eo amplior venis infligenda incisio, ut nimirum ei solutior pateat exitus.

§. VIII.

circa ordinem adhibendi remedia,

Post detractum cruorem, alvus ducenda vel laxante intus dato, vel enemate: neque enim, nisi præmissis hisce evacuationibus, alia remediorum genera, ut roborantia, diaphoretica, sternutatoria &c. adhibere licet; quoniam major motus & impetus humorum ad caput per ea concitatur.

§. IX.

circa suffitus volatilia & opiata,

In soporoso omni morbo sedulo cavendum à balneis calidis, vaporosis, & quæ fragranti, olidoque vapore ad somnum contribuunt. Multo magis absurdum est, narcotica, sulphurea, opiata, crocata, papaveracea in usum vocare; quorsum etiam pertinent theriacalia, quæ Veteres his in affectibus præscribere solent, quia his oleum camino additur.

§. X.

circa externa volatilia,

Externa volatilia, naribus attrahi solita, non nisi in soporibus à caussa frigida, serosa subortis adhibere licet. Hinc ab iis abstinendum in omni sopore, febrim acutam comitante, vel qui à materia erysipelacea, purpuracea, exanthematica &c. ad cerebrum devoluta proficiscitur: ubi potius acida fixa, simul tamen penetrantia, cum fructu inserviunt. Cujus generis sunt oxyrrhodinum, cujus usum AVICENNA & RHASIS jam laudarunt: cui etiam majorana & ruta possunt addi.

§. XI.

circa thermarum usum,

Quamvis thermarum, multoque magis acidularum, potatio in morbis capitis idiopathicis, non omnino sit suadenda: attamen in soporibus, qui hypochondriacos ex suppresso hæmorrhoidum fluxu, vel retroacta podagra cruciant, mirabilem thermarum, quæ in Carolinis juxta molendinum scaturiunt, & ab hoc dicuntur, virtutem, in revocandis podagricis insultibus ipsisque hæmorrhoidibus, & fugando hinc sopore deprehendi, cujus exemplum in CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. I. casu XV.* allegavi.

§. XII.

circa sternutatoria.

Cavendum maxime, ne ab initio hujus morbi ad excitandum à somno sternutatoriis utamur, præsertim in plethoricis: eo quod ex intempestivo hujusmodi remedio, major affluxus ad caput fit, ut inde metus apoplexiæ immineat.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Carus cum febre tertiana complicatus.

Vir quinquagenarius, scarificationibus adsuetus, ex diuturno mœrore & vigiliis contraxit sibi dolorem capitis gravativum, vertigine, von-

ventriculique imbecillitate stipatum; cujus abigendi caussa vinum absinthites mane pariter ac sub coena per aliquod tempus liberalius sumsit. Interim accidit, ut verno tempore, quo febres tertianae grassabantur, postquam gravi exarserat ira, in libero aëre, coelo existente pluvioso iter faceret, domumque redux in duplicem incideret tertianam. Hujus accessiones cum profundo incipiebant sopore, ad duodecim saepius horas durante; quo discusso calor satis initis excipiebat, & hunc demum sudor sequebatur. Quam scenam paroxysmi septies ludebant, & omnes, quae ad somnum propellendum adhibitae erant, medicinas volatiles, purgantes & excitantes spernebant; adeo, ut majora potius sumerent incrementa. Vocatus ego tribus ante paroxysmum horis lene dedi *emeticum, quod aquae menthae unciam unam, tartari emetici grana duo, syrupi cinnamomi drachmam unam habebat*: quo sumto, miram colluviem pituitae lentae ac viscidae, nec non bilis valde crassae, oleaginosae, &, ut dicunt, vitellinae evomuit. Sequens paroxysmus longe fuit mitior, & quod notabile, sopore caruit. Hinc idem remedium, interjectis aliquot diebus repetitum, una cum aliis antifebrilibus & febrim & soporem prorsus fugavit.

Epicrisis.

Si soporis, qui febrem nostram comitatus est, nomen indagemus; illum ad cari titulum referendum esse, quivis facile judicabit, qui soporosorum affectuum supra positas historias legerit. Carus autem hic non nisi symptomaticus est, & una cum ipsa febre saburram biliosam & pituitosam, primis in regionibus stabulantem pro caussa agnoscit. Quum enim in febribus intermittentibus, maximeque tertiana, omnes circa primas vias sitae nervosae ac membranaceae partes spastice constringuntur: non potest fieri, quin succi vitales copiosius ad caput compellantur. Quod quia a praegressis moerore, vigiliis, & vini absinthiaci usu in praesenti aegro nimis debilitatum videtur; stagnantes in cortice cerebri humores facile potuerunt soporem concitare, qui, refluente sub paroxysmo caloris à capite per totum corpus sanguine, sponte cessavit. Prorsus igitur curaturo hunc affectum incumbit, ut ipsam primarum viarum caussam, quae est saburra bilioso viscida, removeat; quod ope vomitorii brevissima fieri potuit via.

Observatio II.

Coma somnolentum scorbuticum. Vir temperamenti sanguinei, habitus spongiosi, in locis degens paludosis, & crasso crudoque utens victu, febre tandem intermittente corripiebatur: qua cessante, totum corpus admodum languebat, crura magno dolore, tantaque lassitudine afficiebantur, ut vix incedere potuerit, urinae absque siti & molestia rufescebant, & arteriarum pulsus erant debiles. Brevi vero post in praeternaturalem incidebat somnolentiam, qua interdum per totam fere diem alto sopore obrutus jacebat, dein vero per aliquod tempus iterum vigilabat. Opposita huic malo remedia fuerunt succus nasturtii aquatici, cum jusculis crebro sumtus, spiritus cochleariae cum spiritu salis ammoniaci mixtus; & per intervalla aqua vitae emetica, quae sursum & deorsum copiosam eduxit saburram. Praeterea à vino abstinuit, & pro potu ordinario decocto saturejae, majoranae & chamaedrios cum

passulis confecto usus fuit: indeque fugata somnolentia, pristinam recuperavit valetudinem.

Epicrisis.

Praesens affectus omni jure nomen comatis somnolenti scorbutici tuetur; quod nimirum ab humoribus viscidis, lentescentibus, & impuris, per minutissima cerebri vascula difficulter progredientibus, ibidemque stagnantibus suos mutuatur natales. Eidem scorbuticae succorum diathesi reliqua, quae soporem antecesserunt, debentur symptomata, nimirum febris intermittens, urinae rufescens absque siti & calore color, corporis lassitudo, crurum dolor, pulsusque debilitas. Quemadmodum vero hanc humorum impuritatem diaeta crassa, cruda, & habitatio in udis palustribusque locis generavit: ita eandem magis adauxit febris intermittens, cujus calore sulphurea & spirituosa sanguinis portio dissipatur, & lenti vappescentesque remanent succi. Hinc non sine egregio fructu oblata fuerunt ea remedia, quae sanguini blandam reddunt spirituascentiam, viscidos humores incidunt, & languidas partes ad motum resuscitant. Et hac quidem laude superbiunt antiscorbutica usu recepta, uti sunt trifolium fibrinum, nasturtium, cochlearia, beccabunga &c. Neque tali in casu alienum est, blandum exhibere emeticum; quippe quo & saburra è primis regionibus evacuatur; & nervosae partes in motum eriguntur. Externis enim remediis in omnibus, quae à scorbutica sanguinis diathesi proficiscuntur, affectionibus parum proficimus.

Observatio III.

Vir robustus LX. annorum, victui crasso adsuetus, alvi adstrictioris, per longum tempus moerori indulgens, singulis ferme mensibus erysipelaceum in crure sinistro tumorem pati solitus fuit. *Coma somnolentum ex repulso erysipelate.* Tandem hyeme existente sicca idem exanthema, sed paullo languidius erupit, & perpetuo dormiendi junctum est desiderio: clausi semper erant oculi, pulsus magnus, facies rubicunda, & tertio post die pes niger tumidusque adparebat, adeo ut sphaceli periculum immineret. Consultus ergo Medicus affecto pedi adplicuit epithema, ex floribus sambuci, myrrha, bolo rubro, cerussa, camphora, aceto atque vino confectum, cujus adplicationem cum profundior exciperet somnus, ad hunc discutiendum praescripsit sal volatile cornu cervi. Verum auctus inde potius est sopor, facie tumida, rubicundaque existente; & quum artuum jactationes accederent, alter Medicus exinde mortem praenunciavit, quae paullo post est insequuta.

Epicrisis.

1) Hippocrates, solertissimus naturae observator, rectissime scribit, quod senes, qui saepius erysipelate tentantur, eo tandem moriantur. Erysipelas enim rarissime fit sine febrili commotione, & quo magis plethorica vel cacochymica invadit corpora, velut sunt senilia, eo gravioribus, quin saepe funestis stipatum est symptomatibus. Ex his periculosum valde est coma somnolentum; quod sanguinis majori ad caput propter insultum febrilem raptui debetur; & eo majorem incutit metum, si materia erysipelacea vel ob imbecillitatem naturae, vel per male feriatas artes retropulsa fuerit.

2) Erravit itaque Medicus, quod in præsenti affectu, qui neutiquam ab humore frigido, tenaci, sed sanguinis ebullitione & raptu ad caput, testibus pulsu magno, vultusque rubore, ortum traxit, calidioribus medicinis, ut est sal volatile, pugnaverit. Hinc enim factum est, ut sanguis magis commotus, & sopor profundior fuerit redditus. Consultius fuisset, cucurbitulis cum scarificatione cervici appositis molem sanguinis imminuisse, & deinceps ad temperandum æstum, materiamque peccantem per transpirationem successive excutiendam, nitrosa cum pauxillo camphoræ & pulveribus bezoardicis exhibuisse, & externe cataplasma ex aceto rosaceo, camphora, spiritu rosarum & oleo ligni rhodii capiti & temporibus adplicuisse.

Observatio IV.

Lethargus post vehementem terrorem.

Vir LXVI. annorum, macilento corpore, vasisque sanguine turgidis præditus & venam bis quotannis tundendam præbere solitus, huic per novissimum annum supersedit. Aliquando fortiori perculsus terrore, de extremorum frigore, anxia præcordiorum compressione, spirandique difficultate conqueri cœpit, facie existente tumida & rubicunda. Paullo post capitis gravativus dolor, vertigo, & mira ad somnum propensio cum oblivione accedebat: quæ debellaturus symptomata, iter suscipiebat; sed exinde tam profundum sibi contrahebat soporem, ut eo per quatuor dies sepultus, nec oculos aperire, nec pedibus insistere potuerit. Excitatus tandem, ingentem virium prostrationem, artuum languorem, & perpetuam dormiendi proclivitatem persentiscebat; rite quidem respirabat, at pulsum depressum, alvum adstrictam, urinæ fluxum parciorem, adpetitus prostrationem, & memoriæ omniumque sensuum languorem patiebatur. Quo in rerum statu ego consultus mox largam sanguinis quantitatem ex pede detrahendam, & clysterem ex antispasmodicis ac nervinis paratum, multoque sale acuatum crebro injiciendum curavi: circa somni tempus usum pediluviorum commendavi; naribus adplicandum præbui sal volatile salis ammoniaci, oleo rutæ majoranæque nuptum; infusum ex herba majoranæ, satureia, floribus anthos, radice sarsaparillæ loco Theæ potari, & cum eo sal volatile oleosum *Sylvii* cum tinctura antimonii acri propinari jussi. Unde factum, ut cum pristina in gratiam rediret valetudine.

Epicrisis.

1) Præsens, de quo sermo est, sopor ad lethargi classem pertinet, qui nunquam non cum oblivione sensuumque torpore stipatus existit. Is suam originem fero per vasa sanguinea ab humoribus ibi stagnantibus distenta & relaxata secedenti debet; & pro remotiori caussa sanguinis justo majorem ad caput agnoscit raptum. Cui quidem vitio in præsenti casu remotiorem occasionem præbuit intermissa, quæ consueta fuit, venæ sectio, qua humores præter modum accumulari, & in corpore senili partes nervosas debilitare debuerunt. Accedens terror effecit, ut constrictis inferioribus & externis partibus succi actu ruerint ad caput, ibidemque stagnando, recensita produxerint symptomata.

2) Motus corporis, sicuti ad roborandas solidas partes, & æqualem sanguinis circulum juvandum permultum contribuit, ita in morbis ex humorum abundantia productis, antequam minuatur nimia moles, & excretionum libertas restituatur, magis commovendo, magnam parit noxam. Unde etiam inconsultum fuit, quod noster ægrotans ante præviam venæ sectionem & alvi liquationem iter susceperit.

Observatio V.

Carus periodicus menstruus.

Matrona LXIII. annorum, variis curis & ærumnis per aliquot annos agitata, nullisque post mensium cessationem naturalibus vel artificialibus adsueta hæmorrhagiis, hiemali aliquando tempore, prævia vertigine, spasmodico-convulsivis prehendebatur motionibus. Hæ enim primum in abdomine vehementissimis torminibus, & alvi urinæque retentione semet exserebant; deinceps ad pedes excurrebant, qui attactu gelidissimi magno tremore agitabantur; tum manus exercebant, & denique caput occupabant, illudque ab uno versus alterum torquebant latus. Excipiebant demum omnium tam internorum, quam externorum sensuum abolitio, & sopor profundus; quo quum per triduum, spiratione liberiori existente, sepulta fuisset; accedebat febris pulsusque celer, sub qua aliquando expergiscebatur, & delira loquebatur. Septimo die largus erumpebat sudor, quo & febris solvebatur, & sopor discutiebatur, adpetitusque cum perfecta redibat valetudine. Et abhinc per novissimum triennium idem ille, jam recensitus paroxysmus, iisdem symptomatibus stipatus bis quotannis circa singulum solstitium recurrebat, febreque semper ac insequuto sudore solvebatur. Reliquo tempore optime valet ægrotans, nec ullis huc usque remediis a descripto malo vindicari potuit.

Epicrisis.

1) Sistit præsens morbus peculiarem cari speciem. Describitur nempe carus, quod sit somnus profundissimus, in quo respiratio libera est, & ægri nulla arte excitari possunt. Differt igitur à lethargo, in quo spiratio est difficilis, & ægri quidem excitantur, sed obliviosi sunt: differt etiam à comate somnolento, ubi non perpetuo dormiunt ægri, sed actiones suas peragunt, & sub iis ipsis obdormiscunt. Et si dicendum, quod res est; carus videtur infimus apoplexiæ esse gradus; siquidem omnium & sensuum & motuum sub eo cessat usus. Caussarum etiam in his tribus affectibus hæc mihi videtur differentia, quod coma somnolentum à sanguinis stagnatione in cortice cerebri; carus ab ejus profundiori, medullam simul & sensuum organa penetrante stagnatione, & facta sub hac seri tenuioris secessione; lethargus vero ab actuali seri per vasa relaxata, aut plane rupta & dilacerata extravasatione suos mutuentur natales.

2) In præsenti casu notabilis est peculiaris naturæ vigor. Quum enim ægrotans tam provectam attigit ætatem & nullas sanguinis habuit excretiones, quarum tamen cessatio in senili ætate & sequiori sexu est nocentissima; quum etiam diuturnis mœroribus confectum præ se tulit corpus: non fuisset mirum, si gravi subito periisset apoplexia. Mirandus itaque est naturæ vigor; quo excitata febria, discussit stagnantem materiam, eamque per sudorem excussit: id quod critico veluti motu deinceps est factum.

OBSERVATIO VI.

Carus post cessantes hæmorrhoides aqua frigida curatus.

Fœmina LXIII. annos emensa, robustæ ac firmæ constitutionis, post cessantem per ætatis rationem menstruorum fluxum, sanguinem è venis fedalibus flato tempore reddere suevit, & sub hac excretione sana vixit. Quum vero hæmorrhoides aliquando fluere desinerent; prævia vertigine incidit in altum soporem, in quo absque ullis sensus vel motus vestigiis, pulsu existente celeri & forti, immota per tres decubuit dies, nec ulla arte excitari potuit. Tusa in pede vena insusisque frustra clysteribus, arripiebatur consilium, ut aqua frigida liberiori quantitate ori instillaretur: quo factum est, ut elapso trium dierum spatio non modo diarrhœa accederet, sed & hæmorrhoidum fluor recurreret, & ægrotans sopore discusso, prorsus ad se rediret, omnium rerum ignara, ad hoc usque tempus sana vivens.

Epicrisis.

1) Caussam soporosorum pariter hac paralyticorum affectuum sæpius quidem nimia humorum præbet moles, sed nec hæc tanta machinari potest mala, nisi solidarum & nervosarum partium accesserit imbecillitas. Hoc ex fonte in præsenti casu egregius aquæ frigidæ effectus potest explicari. Postquam enim per venæ sectionem moles humorum imminuta, & per clysteres eorum raptus à superioribus derivatus fuit: curationi colophonem addidit aquæ frigidæ potus. Hujus ea est vis & indoles, ut ventriculo & intestinis robur addat: quo recuperato, hæmorrhoides rursus cœperunt fluere, & sic depleta sanguinis abundantia pristina rediit valetudo.

2) Id non semel sed sæpius à nobis observatum fuit, quod graves illi cerebri affectus soporosi & semi apoplectici & paralytici post tertium diem ceu dimidium septenarii motu quodam critico vel in melius vel in pejus mutati fuerint; & quod peculiare naturæ robur & vigor in vincendis difficillimis hisce morbis plus quam remediorum efficacia valuerit; ut etiam verissimum illud GALENI *l. X. method.* haberi possit: validas vires omnia sustinere, imbecillas à minimis lædi.

OBSERVATIO VII.

Carus post male tractatam febrim erysipelaceam.

Vir generosus, annorum LVI. temperamenti sanguineo-cholerici, habitus spongiosi, venæ sectioni adsuetus, & intemperantiæ tam vinosæ, quam ciborum nimis indulgens, aliquando vino ferme fartus tradit se itineri, & sub eo horrore & tanta virium prostratione corripitur, ut domum attingere non posset, sed in pago manere cogeretur. Lectum petens, profundo & gravi per noctem fruitur somno, & mane expergefactus insignem cruris tumorem cum macula ex bruno rubicunda deprehendit. Vocatus Medicus erysipelas adesse pronunciat, & mittit purgantes pilulas, quæ octies movebant alvum. Sed sequebantur graviora symptomata, & æger subito omni sensu ac loquendi potentia destituebatur: unde suspicatus apoplexiam Medicus dabat mixturã ex aqua apoplectica, confectione alkermes, oleo cinnamomi & caryophyllorum paratam. Pulsus, qui jam cum aucto calore celer aderat, magis augebatur; & æger soporem incidebat profundum, cum insigni calore, & omnium sensuum abolitione stipatum, inque eo per octo dies jacebat, & à Medico, & ab aliis pro deplorato utique habebatur. Tandem accersitus alter Medicus quærit primum, an aperta sit alvus? respondent, illam per octo jam dies mox à datis pilulis pertinacissime clausam fuisse. Injiciendum ergo protinus clysterem curat emollientem, & hoc votis haud respondente, alterum paullo acriorem jubet infundi. Neque inde mota alvo ægrum in lecto hinc inde volvi & agitari præcipit: quo facto mox secedebant fæces copiosissimæ, grave olentes, & cum his globuli tam duri, ut vix contundi potuerint. Elapsis abhinc binis horis ad se redibat æger. actorum inscius, & de dolore occipitis, corporisque debilitate querulus. Quare elixiria stomachica cum sale volatili oleoso combinata, & externe spiritus vini camphoratus, ad nucham inungendus, fuerunt ordinata; & æger convaluit.

Epicrisis.

1) Quemadmodum vitæ genus inordinatum, multæque crapulæ, debilitando cerebrum & nervorum genus, remotius ad præsentem soporosum contribuerunt affectum: ita eundem proxime induxit male tractata febris erysipelacea. Hæc sese exseruit horrore, cum insequuta virium prostratione, & tumore erysipelaceo, stipata; & debetur corporis, vino farti sub itinere refrigerationi. Datum ad eam expugnandam purgans non potuit non esse perniciosissimum: à purgantibus enim & vomitoriis retroactum sæpius vidi erysipelas. Nam agunt purgantia vi stimulante, qua & intestina, & externas corporis partes ad spasmum proritant, quo repellitur acris & caustica, quæ sub erysipelatis specie excussa fuerat, materia.

2) Peccavit deinceps Medicus, quod justo calidius dederit remedium, quo humores in majorem æstum ac ebullitionem sunt acti: & facillimum inde fuisset, ut phrenitis & gangræna supervenissent, eo magis cum, ob alvum à dato purgante pertinaciter strictam, omnis humorum motus ad caput conversus videtur.

3) Hinc alter rectissime egit Medicus, quod repetita clysterum infusione duras fæces emolliverit, imique ventris stricturas consopiverit: unde, restituto per corpus sanguinis æquali circulo, sopor discussus fuit. Inde discant practici juniores, ut in omnibus morbis alvi rationem ante omnia habeant.

OBSERVATIO VIII.

Sopor profundus cum relicta memoriæ debilitate.

Vir quinquagenarius, obesus, plethorico-sanguineus, & cacochymicus corripitur aliquando erysipelate cum horrore & febricula stipato. Tertio die pedi tumido epithema ex symphyto cum aceto decocto adplicat quidam empyricus; unde mox in profundum soporem delabitur æger, ex quo vix poterat suscitari. Vocatus hinc Medicus protinus jubet venæ sectionem institui, clysteres infundi & interne propinat pulveres nitrosos camphoratos. Unde discusso sopore ad se redit ægrotus; sed cum antea fuerit vir ingenii vivacissimi & incomparabilis memoriæ, retinuit jam omnium mentis functionum notabilem imminutionem, tantamque memoriæ debilitatem, ut, præteritarum plane ignarus esset rerum. Quo in statu, frustra usurpatis omnis generis adminiculis, per aliquot annos & ad vitæ usque finem permansit; licet ceterum & adpetitu frueretur integro, & optime nutriretur.

Epicrisis.

1) Sensus internos, memoriam, ingenium, phantasiam, in homine vivo ope nervorum haud secus ac externos administrari; vel exinde patet, quod relaxato cerebro & nervis, aut à serosa colluvie inundato, prorsus hæ cessent actiones. Et idem in nostro casu contigisse post discussum soporem, probabile videtur: scilicet relicta fuit laxitas & imbecillitas eorum, qui memoriæ & ingenio serviunt nervorum.

2) Quemadmodum camphoratorum remediorum, & in pulvere, & cum spiritu vini solutorum externus usus in tumoribus erysipelaceis repellentem & nocivam exserit efficaciam: ita eadem, in repulso jam erysipelate, intus cum nitrosis, post præmissam venæ sectionem & alvi liquationem exhibita, egregia pollent vi, materiam erysipelaceam è corporis penetralibus removendi, & ad cutaneum rursus corticem, cum magno sanitatis commodo, propellendi.

Observatio IX.

Coma somnolentum chronicum à retropulsa podagra.

Verbi divini minister, quinquagenario major, obesi valde corporis habitus & temperamenti sanguinei, indulsit in juventutis præsertim annis crebris compotationibus, maximeque vinis calidioribus. Hinc podagricis pedum doloribus diu fuit excruciatus; quibus ope cujusdam emplastri prorsus fugatis, retinuit tumorem circa pedum taleolos, in quo per vices maculæ rubræ efflorescebant, squamatim abscedentes. Præterea septem abhinc annis incidit in perpetuam ad somnum proclivitatem, & hanc ad hoc usque tempus retinuit. Obdormiscit sæpius nocte dieque, somnoque tam profundo obruitur, ut vix queat excitari; sub quo facies fit rubicunda & intumescit: attamen memoriæ judiciique nulla observatur imminutio. Conqueritur sæpius de dolore gravativo in lumbis, calculum mentiente, & interdum præcordia adeo angustante, ut vix spiritum ducere queat. Multis ad depellenda hæc vitia usus est præsidiis, nimirum crebris phlebotomiis, quibus intra spatium sex hebdomadum ultra duodecim sanguinis libræ fuerunt detractæ. Usurpavit decocta lignorum cum mercurio dulci, decocta viperarum, cinnabarina, volatilia, cephalica, millepedes &c. a quibus involuntarium urinæ sibimet contraxit fluxum. Optimum in potu aquarum Schwalbacensium invenit solatium; quas quamdiu potabat, tam diu à sopore liber erat.

Epicrisis cum consilio.

1) Omnes, qui soporosis ex interna caussa affectibus vexantur, ejusmodi solent esse homines, qui crebris indulserunt crapulis, vinisque calidioribus aut cerevisiis lupulatis. Hisce enim sibimet contrahunt ad omnes qui ex cerebri atonia propullulant morbos, dispositionem, quæ in eo consistit, quod vasculosæ, nervosæ ac membranaceæ partes nimis distendantur & labefactentur.

2) Caussa præsentis mali quærenda est in podagræ retropulsione; ex qua in debilitatis ejusmodi subjectis innumera provenisse vidi damna. Et hinc petenda ratio, cur tali in casu omnia frustra adhibeantur remedia, nisi podagrica materia discussa, aut ad pedum revocata fuerit articulos. Venæ sectiones in plethoricis subjectis cum fructu quidem instituuntur: at ejus immoderatum in casu præsenti usum merito taxamus, eique majorem mali pertinaciam omnino tribuimus. In curatione hujus chronici mali vitanda sunt omnia, quæ sanguinem commovent remedia, sudorifera, volatilia sic dicta cephalica, nervina aliaque; & ad roborandum caput inserviunt potius epithemata ex aceto vini rutaceo, cum aliquot guttulis olei lavendulæ & rorisinarini nec non camphora parata, & frooti temporibusque cum linteis adplicata. Præterea magnum fructum observavi ab usu pediluviorum non modo ad revocandam podagram, sed & ad divertendos humores à capite, quod tamen à vaporibus est defendendum. Potus aquæ frigidæ etiam in paroxysmo nunquam fere non proficuus esse solet; magis tamen ubi febris subest: utpote frigus motum sanguinis expansivum coercet & nimium relaxatis fibris tonum & claterem naturalem restituit.

Observatio X.

Lethargus à rema- te materia arthritica.

Vir dives generosus, annorum supra quinquaginta, temperamenti sanguineo-phlegmatici, obesi corporis habitus, in juventute multum semper pituitæ ex naribus excrevit, gulæ, otio, vino & veneri plurimum indulgens per aliquot annos tempore autumnali & vernali cum febricula catarrhali dolores mox in manibus mox in pedibus expertus est. Sed postquam æstate nimium fructibus horæis refrigerantibus, fragis, ribibus, lacte ebutyrato, & Pyrmontanis quoque aquis usus fuit, sequenti autumno, à consuetis ejusmodi doloribus artuum plane fuit immunis. Præter modum vero de languore virium, membrorum lassitudine, dolore capitis gravativo, spirandi difficultate & continua in somnum propensione conqueri cœpit. Postea accessu venti frigidioris borealis simul & semel sopor ita invaluit, ut ægerrime excitari, nec ad interrogata respondere potuerit. Pulsus erat magnus, mollis & frequens, alvus obstructa; urina secedebat tenuis & cruda, & mentis quoque levior aderat alienatio. Ego vocatus in consilium reperi ægrotantem in conclavi humidiori & demissiori jacentem in lecto. Quare mox eum in locum superiorem transportandum jussi: Proinde spiritus crystallorum veneris cum oleo rutæ destillato roboratus applicabatur naribus. Clyster aliquoties injectus fuit, qui constabat ex decocto majoranæ, satureiæ, sale ammoniaco, adjectis sex granis tartari emetici solutis, qui ingentem semper pituitæ viscidæ cum sordibus eduxit copiam. Cucurbitulæ cum scarificatione primo dorso, deinde scapulis, postea occipiti applicatæ fuerunt. Interne per vices oblatus fuit spiritus salis ammoniaci urinosus cum essentia castorei saturata mixtus; vehiculi loco adhibuit aquam fontanam frigidam, quam etiam sumsit pro potu. Vesicatoria pedibus applicata nullas excitabant vesicas; in nucha vero, tanquam parte sensibiliori eas omnino producebant. Remissior quidem fuit morbus inde redditus; circa septimum vero diem purpura in superioribus partibus adparuit cum largo sudore universum corpus paullatim occupante. Ita sensim sensimque morbi vi depulsa & vires & functiones animales redierunt. Ad arcendam recidivam abstinentiam cum exercitio corporis, victum quoque attenuantem & exsiccantem, & infusum herbæ satureiæ, majoranæ,

&c

& florum arnicæ, ac cardamomi singulo mane sorbillandum plurimum commendavi. Tandem altero anno thermis Carolinis me suasore adhibitis, rediit dolor podagricus, ex quo optime convaluit.

Epicrisis.

In hac morbi historia multa obveniunt notatu digna. Morbus hic, qui nomen lethargi recte sortitur, in homine obeso, humidioris constitutionis, ab inordinata diæta, otio & abusu fructuum refrigerantium, per quem materia arthritica intus remansit, & spasmos in inferioribus partibus produxit, qui humores serosos ad caput propulerunt, natus fuit, ad cujus genesin multum quoque habitatio & dormitio in loco decliviori & humidiori contulit. Quod uti nunquam non insalubre, ita quam maxime ad morbos capitis & nervorum, qui ex atonia veniunt disponit. Ita HILDANUS *cent. IV. obs.* 11. ex fumo fornacis non ita pridem exstructæ lethargum & mortem annotavit. Atque nos sæpius capitis morbos cum defluxionibus, cum auditus difficultate, vertigine, somnolentia, in fœminis quæ lavatione linteaminum operam dant, item quando circa fornaces hyeme linteamina exsiccantur, observavimus. Quare etiam balnea & pedum lotiones si caput imbecillum est, vel ad soporem aut paralysin dispositum, non conveniunt. Denique non sine fructu emetica in clysteribus etiam dari possunt, & longe securioris sunt effectus quam acriora purgantia, cujus generis sunt colocynthiaca, ad humores a capite revellendos. Tandem neque hoc loco prætereundum, quod crisis in affectus etiam soporosos, præsertim si cum febre conjuncti sunt, incidat.

CAPUT III.

De Vertigine.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio vertiginis. HAud ultimum inter cerebri morbos locum tuetur *vertigo*; malum frequentissimum, quod omnes capitis affectiones nunquam fere non & antecedit, & comitatur. *Ea est sensatio circumgyrationis & lapsus, vel cum vel sine corporis prostratione in terram conjuncta, à compressione nervorum opticorum, intra calvariam adhuc absconditorum, & hinc pendente vitioso fluidi nervei in tunicam retinam influxu originem trahens.*

§. II.

Historia vertiginis. Ex improviso nimirum fit, ut ægrotantes omnia objecta, seque ipsos circumrotari sibimet videantur, atque sub idea imminentis lapsus titubent, pedibusque vacillent; tum vero oculi obscurentur; quin ipsi prorsus nonnunquam instar apoplecticorum concidant. Junguntur sæpenumero capitis torpor, dolor, gravitas, aurium susurrus & tinnitus, oculorum rubor, visio vitiata & vel duplicata, vel dimidiata, faciei rubor, somnolentia; tumque si vel levis inclinatio capitis in terram, vel corporis circumgyratio accesserit, protinus oritur vertigo. Occupat subjecta potissimum sanguinea, edacia, senilia, viribus defraudata, hypochondriaca, hysterica, nephritica, & quæ alvi sunt durioris, imique ventris cruciantur spasmis. Interdum ea primarium constituit morbum: non raro tamen graviorum capitis affectuum, velut est apoplexia, paralysis, soporosi morbi, epilepsia &c. prænuncia, cumque ipsis complicata deprehenditur.

§. III.

Gradus vertiginis. Digni vero sunt, ut annotentur, *tres* potissimum vertiginis *gradus*; quorum *levissimus*, omnisque periculi expers dicitur Δῖνος, quasi turbo; quoniam adfecti se in orbem agitari, & omnia secum in gyrum rotari putant, neque tamen concidunt, nec caliginem oculorum experiuntur. Huic obnoxii sunt, qui navi vehuntur, qui se in orbem rotant, qui Tabaci fumum crebrius sugunt, aut crapulis frequenter indulgent. Alter gradus vocatur *Scotomia* seu *vertigo tenebricosa*, in qua præter dictam rotationis ideam, & pedum vacillationem, oculi caligine suffunduntur. Antecedit ea vomitum, aliosque, qui ab inferioribus ad superiora adspirant, spasmodicos affectus; & exprimitur: *Es wird mir grün und gelb für denen augen.* Summus & gravissimus gradus adpellatur *vertigo caduca*, & revera est species levioris apoplexiæ, vel etiam epilepsiæ. Antecedunt enim spasmi partium infernarum, formicationis sensum exhibentes; tum suboritur idea gravissimi in præcipitia lapsus, & non solum objecta circumrotari videntur, oculique caligant, verum ægri etiam, nisi contineantur, subito in terram prosternuntur, quin sæpius omni sensuum, motuum, loquelæ ac rationis usu destituti, mortuorum instar jacent; quales notatu dignos casus reperies in CONSULT. MED. *T. I. S. I. cas. IX. & X.* & in A. N. C. *dec. II. anno VIII. obs.* 41.

§. IV.

Divisio vertiginis in idiopathicam & sympathicam. Omnis vertigo merito distinguitur in *idiopathicam* & *sympathicam*. Prior caussam in ipso cerebro hærentem agnoscit, & longe gravior est posteriori: complicantur cum ea alii capitis affectus, & raro est periodica. Posterior fit vitio ventriculi, acida & acri saburra prægnantis, & se prodit per conjunctam nauseam, vomendi proclivitatem, ructuosam molestiam, ventriculique gravitatem. Plerumque est periodica, & jejuno existente stomacho gravissime urget, sumto autem vel pauxillo cibi protinus conquiescit.

§. V.

Vertiginis sedes. Sedem vertiginis determinaturi observamus eam circa visionis potissimum organon hærere. In ipso quidem oculo, quatenus intra orbitam continetur, nullum nec extrinsecus cernitur, nec post mortem reperitur vitium; hinc non sine ratione colligitur, illud in nervo quærendum esse optico. Jam vero in demortuis, qui per vitam satis gravi laborarunt vertigine, deprehendimus vel plexum choroideum, vel tertium cerebri ventriculum præter naturam fuisse constitutum. Sic enim SCULTETUS *in armam. chir. obs.* 19. plexum choroideum vidit rubicundissimum; BONETUS *Sepulchr. L. I. S. XI. obs.* 8. tam in ovibus vertiginosis, quam hominibus invenit sanguinem concretum, vel tumorem vesicularem, tertium cerebri ventriculum occupantem, & ROLFINCKIUS *in diss. anat. L. I. C.* 13.

adfirmat, se in vertiginosis ovibus post mortem vesiculas aqueo humore plenas, & intra tertium cerebri ventriculum contentas, plus simplici vice, in homine semel observasse. Nihil autem vitii ipso in optico nervo deprehensum est; in quo tamen sedem mali oportet residere. Quo id ergo fiat pacto, mox explicabimus.

§. VI.

Structura nervi optici.

Cerebrum dissecanti, & ad plexum choroideum, qui est congeries plurimorum tam arteriosorum quam venosorum vasculorum, pervenienti, hoc sublato sese sistunt bina strata seu thalami nervorum opticorum, inter anum & vulvam sitorum, & per quandam fissuram, sub qua tertius cerebri ventriculus prodit, ab invicem distinctorum. Ab horum superiori parte oriuntur bini nervi, qui dicuntur optici, qui non nisi pia meninge investiti, & dictos thalamos ab utroque latere complexi, antrorsum progrediuntur, & ante infundibulum arctissime conjunguntur; mox iterum secedentes tendunt ad oculi orbitam; tum ens ab utroque & externo latere transversim attingit carotis interna arteria; ac denique perforant foramen, eorum transitui in posteriori orbitæ parte destinatum, cumque matre dura, instar vaginæ cincti, per oculos distribuuntur, & horum varias constituunt partes. Si oculo recte constituto, nervus opticus vitio caret, & legitimus in illum fluidi nervei fit influxus, visio exercetur integra. Sublato penitus istius fluidi influxu, nascitur cœcitas; eodem vero quocunque modo tantum imminuto, varia visionis vitia emergunt. Imminuitur influxus per dicti nervi compressionem: comprimi potest nervus a partibus vicinis præter naturam constitutis: partes vicinæ sunt plexus choroideus, arteria carotis, ventriculus cerebri tertius. Ergo ab harum partium præternaturali constitutione nervus opticus, licet in sua substantia integer, comprimi, & ideo vertigo etiam suboriri potest.

§. VII.

Formalis ratio vertiginis.

Scimus ergo, imminutiorem fluidi nervei in nervos influxum producere varias visionis læsiones, velut visionem duplicatam, dimidiatam, obscuram & circumgyrationis sensum: sed quomodo ideæ in mente excitentur, & quantum influentis fluidi ad singulam producendam requiratur; determinatu & difficillimum & inutile est. Sufficit, si ex hactenus dictis cognoverimus, vertiginis formalem rationem in fluidi tenuissimi influxu in nervos opticos per eorum compressionem imminuto consistere. At unde pedum vacillatio? Sensum circumgyrationis comitatur idea casus; hæc involvit metum; metus ideam sequitur pedum titubatio, quæ confuso fluidi nervei in musculos situm erectum efficientibus influxu absolvitur; Ergo sensum circumgyrationis sequitur pedum titubatio. Hæc docet experientia; sed unde fiat, quod certi corporis motus sequantur certam in anima ideam, nobis adhuc obscurum est.

§. VIII.

Quomodo vertigo inducatur ab ebrietate.

Devolvimur ergo ad caussas, compressionem nervorum opticorum producentes. Sistit se primum ebrietas, quæ plerumque vertiginosam perturbationem, pedumque vacillationem habet comitem. Vinum scilicet ebrietatem, & hinc pendentem vertiginem duplici ratione caussatur: nam fovet 1) principium subtile, vaporosum, quod majori copia ad cerebrum delatum, purissimam nervorum lympham inquinat, & ad sensus motusque rite præstandos inertem reddit. 2) Principium spirituosum, unde sanguis expanditur, & arteriæ carotides, vasaque distenta thalamos nervorum opticorum, ipsosque nervos comprimunt: sicut id de vino MED. SYST. *T. II. Part. III. C.* 4. §. 8. & de cerevisia §. 12. fusius explicavi. At hæc vertigo transitoria est, & difflato principio vaporoso, sopitaque sanguinis ebullitione transit. Quare nec de hac, nec de ea, quæ per vectionem in navi, aut corporis rotationem inducitur, tanquam non morbosa nobis nullus est sermo.

§. IX.

Vertigo suboritur a sanguinis stagnatione.

Ex causis potius morbosam vertiginem inducentibus, principalis est sanguinis nimia in arteriis carotidibus, & vasis plexum choroideum constituentibus, stagnatio. Hinc vertiginem patiuntur valde plethorici, cumprimis si consuetæ excretiones per narium hæmorrhagias, hæmorrhoides, vel menses in fœminis substiterunt, aut imprudenter suppressæ fuerunt. Non minus hoc malum incurrunt, qui consuetas venæ sectiones, aut scarificationes neglexerunt. Eo magis huic morbo obnoxii sunt plethorici, si simul hypochondriacis, hystericis, nephriticis, spasmodicisque imi ventris passionibus vexantur; quibus sanguis majori impetu ac copia ad caput fertur. Et novi quidem juvenes hypochondriacos, sanguinisque missiones nunquam passos, qui vertigine uno impetu & ictu invadente rapti, perque aliquot horas detenti, secuto autem vomitu statim liberati fuerunt.

§. X.

nec non e colluvie sanguinis serosi.

Eandem vim obtinet serum, in debita excretione cohibitum, ac intra cerebri sanguinea vasa accumulatum. Quam ob rem videmus cachecticos sæpius vertiginem pati; eademque chronica ac pertinacissima adfligi, quibus serosæ manationes per aures, oculos & nares fuerunt cohibitæ. Hinc de vertigine diuturna ex coryza suppressa in CONSULT. MED. *Sect. I. Cas. VIII.* de eadem per restitutum seri è naribus effluxum soluta *ibid. Sect. IV. Cas. CLXIV.* & de ea cum fluxu auris rheumatico alternante *Sect. IV. Cas. CXXXIV.* exempla leguntur. Inde etiam vernali ac autumnali tempore, quo repentinæ tempestatum mutationes contingunt, frequentes observamus vertigines. Has porro progenerant narcotica, inque primis lolium illud frumentaceum, quod ab effectu vocatur temulentum, sub pane aut pulte comestum: quales casus A. N. C. *dec. II. anno VIII. obs.* 173. *& dec. III. anno II. obs.* 127. allegant. Nec silentio prætermittendæ sunt violentiæ extrinsecus capiti illatæ, quippe quibus humorum stagnatio & extravasatio facillime inducitur: unde satis gravis ac diuturna fuit illa vertigo, cujus in CONSULT. MED. *Sect. I. Cas. XLVIII.* mentio fit, & quæ a vehementi in caput lapsu originem traxit.

à lolio temulento.

§. XI.

Ratio vertiginis sympathicæ.

Sympathicæ vertiginis caussa residet in primis viis, maximeque ventriculo, & non nisi hujus vehementiori debetur spasmo. Namque dum primæ regiones valide constringuntur, cogunt vitales succos ad superiora, qui ibidem copiosius colle-

collecti, & intra plexus potissimum choroidei vascula stagnantes, vertiginem pariunt. Hinc frequens vertigo est iis, qui primas officinas saburra acri biliosa onustas habent; qui consuetas intermiserunt purgationes; qui leguminibus, & qui flatus movent, cibis largius vescuntur, qui vermes intra canalem intestinorum alunt, qui vehementi vomitu torquentur &c. Et hæc quidem vertigo, jejuno existente ventriculo, maxime urget; propterea quod tum acriores sint sordes: nam ab adsumtis alimentis, & sic acrimonia per subeuntis cibi admixtionem temperata, statim remittere solet affectus.

§. XII.

Caussæ occasionales vertiginis. Quum videmus in multis à caussa levissima vertiginem produci, quam in aliis ne gravior quidem excitaret: supponenda in illis est major cerebri & nervorum ad fovendas vertiginis caussas dispositio. Et hanc cum MURALTO *in A. N. C. dec. II. ann. VIII. pag.* 26. in generis nervosi, vasculosi, & membranosi debilitate collocandam arbitramur: qua fit, ut irruenti cruori non sufficiens sit vasorum resistentia, unde facilius ille stagnare potest. Hinc omnia, quæ caput debilitant, aditum huic adfectui parant, velut sunt ætas senilis, vigiliæ diuturnæ, frequens crapula, venus nimia & immatura, animi diuturnus mœror, vita sedentaria, & id genus alia. Hinc etiam leves caussæ eundem provocant; ut sunt capitis in terram inclinatio, terror, frigus, crapula, balneorum improvidus usus. Sic vertiginem a frigore semper recrudescentem adnutant A. N. C. *dec. II. anno VIII. obs.* 5. eandemque à terrore in hypochondriaco suborta recensui in CONSULT. MED. *S. I. Cas. XXXII.*

§. XIII.

Prognosis vertiginis. Vertigo, quæ à vitio ventriculi suboritur, levis est, & repurgato cessat ventriculo: quæ vero ex imi ventris spasmo, conjuncta nervosi generis debilitate, natales suos mutuatur, altioris est indaginis magisque diuturnum portendit morbum. Semper gravior est idiopathica, quæ à sanguinis aut seri stagnatione in cerebro proficiscitur; & metu insequuturæ guttæ serenæ, paralyseos, apoplexiæ, aut soporosi affectus terret, maxime in senibus. Qui jam passus est insultum apoplecticum, & corripitur rursus vertigine, habet cur a recidiva apoplexiæ sibi metuat. Gravissima vertigo est caduca, quippe quæ caussam profundius cerebrum penetrantem fovet, & revera nihil, nisi apoplexiæ levioris est species.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Ut promtum & expeditum huic malo adferatur auxilium; binas potissimum indicationes respicere oportet medentem, ut nimirum sanguinis & humorum in capite stagnationem discutiat, eorumque raptum ad inferiora derivet; & deinceps ut systema partium nervosarum à tono suo dejectarum corroboret. Quum vero variæ sint caussæ, quæ majorem sanguinis, quam par est, ad caput compellunt quantitatem, harum in curatione habeatur ratio, necesse est.

§. II.

Missionum sanguinearum utilitas. In recenti malo, corpore existente valde plethorico, facie rubicunda, arteriisque fortiter pulsantibus, nihil est præstantius sanguinis missione. Quam ob rem, ut ad remotiores partes sanguis retrahatur, in pede secanda vena, multumque sanguinis mittendum. Deinceps si mensium vel hæmorrhoidum irregularis fit successus, opus est, ut per commodam medendi rationem hæ revocentur excretiones. Hæmorrhoidariis hirudinum ad anum adplicatio præsentaneam non raro tulit opem; sicut confirmat observatio CONSULT. MED. *Sect. I. cas. VIII.* inserta. Quando narium hæmorrhagia vel suppressa, vel sponte cessans malum induxit: præstans auxilium ferunt scarificationes cervicis & dorsi; præstantius autem & certius eædem more Ægyptiorum naribus admotæ.

§. III.

Misso sanguine sæpius totum depellitur malum, quod si cedere recuset, insistendum est remediis sanguinem a capite derivantibus. Eminent ex iis præsentemque virtutem exserunt clysteres, iteratis injiciendi vicibus; vel etiam laxantia, quæ blanda & simul roborantia esse debent; quo nomine superbiunt pilulæ balsamicæ vel ad nostram vel Beati *Stahlii* mentem concinnandæ; aut laxans ex manna, rhabarbaro, & cremore tartari confectum, addito oleo de cedro. Utilissima porro sunt pediluvia crebro adhibenda; quæ tamen tepida tantum oportet esse; quoniam calidiora sanguinem commovent, & recursum mali provocant. *Remedia sanguinem à capite derivantia.*

§. IV.

Ubi cruditates acidæ, biliosæ, acres, ventriculum obsidentes, malum produxere: opus sæpenumero est, ut blando emetico evacuetur ea saburra; quo fine in robustioribus tartarus emeticus, in sensibilioribus radix Ipecacuanhæ operæ faciunt pretium. Si præ iis magis arrideant purgantia, ea paullo validiora esse præstat; & eo scopo pilulas balsamicas extracto hellebori nigri permiscere. Quando acidum ventriculo insidet, præmittendi & subjungendi sunt pulveres absorbentes ac digestivi, cum oleo nucistæ combinati; vel etiam martialia cum pilulis balsamicis alternanda. *Curatio vertiginis sympathicæ.*

§. V.

Diuturnioris perinde ac difficilioris sanationis est vertigo, quæ hypochondriacis passionibus, cum generis nervosi debilitate complicatis sociatur. Lenioribus in ea pugnandum est medicinis, quæ discutiant flatus in abdomine subsistentes, acrimoniam ventriculi obtundant, sordes per alvum blande evacuent, ac spasmos imi ventris demulceant. Hoc nomine præstantissimæ utilitatis deprehendi pulverem, *ex pulveris Marchionis drachmis duabus, cornu cervi philosophice præparati, nitri depurati, cinnabaris præparatæ, lumbricorum terrestrium ana drachma dimidia, & olei macis guttulis tribus confectum, atque bis quotidie cum aqua analeptica exhibendum.* Conjungenda laxantia, pediluvia, ordinatæ venæ sectiones, ac recta vivendi ratio. *Curatio vertiginis hypochondriacæ.*

§. VI.

Sic subtracta mali caussa, studendum ut roboretur nervosarum partium systema. Ad quem obtinendum finem amplam laudem meretur nostrum vitæ balsamum, quod & externe vertici infundi, & naribus admoveri, & interne in elæosacchari forma propinari cum fructu potest. Adjuvat *Quæ nervosas partes roborent.*

juvat etiam ægros spiritus salis ammoniaci inter cibos acceptus. In chronica vertigine ex vitio hypochondriorum soleo roborandi fine circa quadras lunæ per aliquot dies sequens exhibere electuarium: *Recipe visci querni, corticis ebinæ ana unciam dimidiam, pulveris florum chamæmeli, lumbricorum terrestrium ana drachmas duas, succini præparati, extracti cardui benedicti ana drachmam unam, caryophyllorum, cinnabaris nativæ præparatæ ana scrupulos duos, syrupi berberum uncias binas. M. F. electuarium, cujus drachma pro una dosi exhibeatur.*

§. VIII.

Diæta recta ratio.

Omnis autem curatio erit irrita, nisi adjuvetur recto rerum non naturalium usu. Quare cibos oportet esse faciles, quibus concoquendis sufficiat digestionis officina; removeantur acria, salsa, acida, leguminosa, & quæ flatus pariunt. Qui debilem ventriculum fovent, iis prodest jejuno tempore cortices citri vel aurantiorum masticare. Nec quidpiam est, quod magis vertiginosos lædere valet, quam potus vinosi, spirituosi ac cerevisiarii; quorum in locum vel decocta, vel fontem Selteranum modico vini nuptum substituere juvat. Motus corporis sit cautissimus, ac placidissimus; ne ex vehementiori commotione novus excitetur paroxysmus. Aër seligatur temperatus ac serenus; omne frigus, maxime partium infernarum fugiatur; & ab iracundia, terrore, mœrore, quantum possibile, caveatur. Hæc qui rite observaverit, quique sanguinis molem debito tempore imminui & excretionum naturalium libertatem conservari curaverit; habebit modum, quo ab ulteriori & vertiginis, & aliorum cerebri morborum invasione semet vindicare potest.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Quid conducat in vertigine ex spasmo ventriculi suborta.

Quando ex spasmo ventriculi vertigo, ut sæpe fit, oritur; utilissimus est pulvis Marchionum, cum pauca cinnabari, extracto castorei, & nitro mixtus, & in aqua liliorum convallium datus. Insignis etiam est efficaciæ pulvis ex cubebis, nucista, & lapidibus cancrorum paratus: neque minus desideratissimam in tali casu opem ferunt pilulæ *Wildegansii.*

§. II.

Curatio vertiginis chronicæ idiopathicæ.

Fit nonnunquam, ut ex diuturniori sanguinis intra vasa plexus choroidei stagnatione, serum secedat, & vel in tertium cerebri ventriculum, vel alium locum, unde nervos opticos potest comprimere, extravasetur. Quo in casu utilissimum est, bregma ferro candenti inurere; aut nuchæ admovere vesicatoria. In tali etiam vertigine, quam à caussa frigida subortam dixere Veteres, molliori haud cedit medicinæ, cura per inediam, conjunctis fonticulis & cinnabarinis remediis locum habet.

§. III.

Usus thermarum.

Quemadmodum in vertigine idiopathica internus acidularum, thermarumque usus neutiquam proficuus existit; tantum abest, ut inde stasis humorum in capite augeatur: ita eadem ab hypochondriorum vitio progenerata, præmissa convenienti medicina, optimum à bene ordinato thermarum vel acidularum tepefactarum usu recipit auxilium: testante observatione CONSULT. MED. *Sect. I. Cas. X.* inserta.

§. IV.

De vertigine gravidarum.

Gravidæ sæpe numero vertigine adfliguntur; quæ non modo plethoræ qua pollent, verum etiam alvi adstrictioni & flatuum retentioni, ipsis familiari debetur. Tali casu omne curationis absolvitur negotium, si administrata venæ sectione, flatus subducantur & alvus aperiatur vel infuso clystere, vel laxante passulato, mannato ac rhabarbarino. Vidi etiam subito ortam vertiginem in iis, qui per aliquot dies suppressam habuerunt alvum: ubi infuso clystere, datoque intus oleo amygdalarum dulcium, omne protinus cessavit malum.

§. V.

Cautela circa usum roborantium.

Balsama roborantia, spirituosa, nervina, confortantia magis in hoc affectu proficua sunt senibus, & infirmis corporibus; subjectis vero junioribus, floridioribus & plethoricis minus conveniunt, nisi antea vena tusa, ac alvus evacuata fuerit. Tum etiam conveniunt infusa calida ex herbis cephalicis, radice valerianæ, & cubebis parata; nec non cucupha à Wepfero inventa, quam LENTILIUS in *Miscell. P. I. p. 74. & P. II. p. 314.* describit. Vitando vero cuncta sunt; quæ nervos debilitant, ut sunt omnia vaporosa, narcotica, moschata & camphorata.

§. VI.

Remedia in vertigine specifica.

Sæpissime fit, ut cum vertigine complicentur affectus nephritici; quo in casu bina notissimum remedia efficacissima & velut specifica deprehendi. Unum est succus ex dauco hortensi recens expressus, cui, mane ea quam octo cochlearia capiunt quantitate assumto, infusum theiforme ex veronica, melissa, betonica, radice liquiritiæ & semine fœniculi superbibendum dedi: alterum est pulvis *ex lapidum cancrorum, radicis pimpinellæ nigræ, & iridis florentinæ æquali pondere compositus, & ad drachmam dimidiam bis quavis hebdomade vesperi sumtus.* Ex quorum remediorum usu per aliquot hebdomades protracto magnam vidi efficaciam.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Vertigo levis stomachica.

Vir XL. annorum meditationibus nimium indulgens, & animi mœrore, curisque per longum tempus agitatus, tandem de insigni capitis gravitate & levi vertigine conquerebatur; quæ in eo consistebat, quod mane potissimum & jejuno existente stomacho cuncta objecta videbantur nigra, & ipse pedibus vacillabat, ut sine lapsus metu vix ingredi potuerit. Ingravescebant hæc vitia, si tempestas ingruebat aquilonia; & præterea sæpius pituita viscida acida, interdum aqua limpida cum levi animi deliquio mane per os eructabatur; alvo existente strictiori: Implorato nostro auxilio ordinavimus pilulas nostras balsamicas, alternis diebus circa lecti introitum sumendas, & temperata quotidie pediluvia. Mane & hora pomeridiana quinta dedimus pulverem nostrum bezoardicum; & sub epulis essentiam corticum aurantiorum; cum balsamo

famo vitæ remixtam. Eodem balsamo inungi tempora cum vertice, eundemque naribus admoveri, & quandoque loco pulveris bezoardici ad decem guttulas cum infuso betonicæ, melissæ, salviæ & veronicæ intus exhiberi jussimus. Extrinsecus ad reprimendum humorum ad caput raptum capiti non sine fructu adplicuimus episthema ex camphora in spiritu rosarum soluta, aceto rutaceo, rosaceoque confectum; & mane panem butyro illitum, ut comederet, suasimus. Inde obtinuimus, ut perfectam æger recuperaret sanitatem.

Epicrisis.

Est hæc vertigo sympathica stomachalis, quæ à cruditatibus acidis, ventriculumque vellicantibus origines trahit. Fovet enim ventriculus insignem cum capite consensum vi paris nervorum vagi, per quod spasmi ac strictura simul ad superiora propagantur. Præterea præcordiorum stricturæ id secum trahunt incommodi, ut humores ad caput compellant, qui vel in carotidibus arteriis, vel plexu choroideo accumulati, stagnantes, nervosque opticos comprimentes, vertiginem inducunt. Quo acrior igitur est materia in ventriculo hospitans, eo gravior & spasmus & vertigo est: qualis matutino præsertim tempore, ubi jejunus est stomachus habemus observatur. Quare crebra etiam compertum habemus experientia, nunquam vertiginosis utile esse, ut jejuni permaneant; sed magno ipsis esse levamini, si mane parum cibi, & vel solius panis butyro illiti assumant. Curatio eo dirigi debuit, ut sordes ex primis viis removerentur, & ventriculus una cum nervoso genere corroboraretur: qui scopi propositis medicaminibus optime potuerunt obtineri. Nec enim opus fuit, in præsenti per diuturnos mœrores ac meditationes valde debilitato, venam secare; id quod in vertigine idiopathica nunquam intermitti debet.

OBSERVATIO II.

Vertigo caduca cum sensuum abolitione & artuum impotentia. Vir annorum LXVI. temperamenti sanguineo-cholerici, corporis obesioris, matre nephritide ac vertigine caduca defuncta natus, in juventute sua sanus vixit, nisi quod arthriticos quandoque & nephriticos motus fuerit perpessus. Postquam vero per octo novissimos annos vitam magis otiosam sub diæta lauta vinosaque egit; sensit primum motus hæmorrhoidales, dein sub potu thermarum Carolinarum mictum cruentum; & denique gravem nephritidis paroxysmum, alvi obstructione, vomendique conatibus stipatum, sed ope emulsionum & nitrosorum semper superatum, aliquoties toleravit. Successit demum vertigo cum artuum imbecillitate, quæ licet usu venæ sectionum & laxantium mitigari primum videretur; paullo tamen post ex improviso vehementior cum vomitibus & sensuum abolitione recrudescebat. Sopitis per pulveres antispasmodicos vomitibus, vertigo caduca adhuc per quatuordecim inhærebat dies, leni febricula stipata, sub qua æger non incedere valebat, & pedes mirum in modum vacillabant. Anno abhinc elapso ad roborandos pedes descendit in balnea calidiora cum herbis radicibusque nervinis parata; sed brevi post in plenariam memoriæ abolitionem, cum linguæ paralysi & summa extremorum debilitate conjunctam incidit. A quibus sensim liberatus incommodis, tantum tamen pedum retinuit imbecillitatem, ut vix incedere possit. Ab eo tempore nephritici motus plane siluerunt, & magis magisque pinguescit corpus: sed vertigo per intervalla revertitur, & cum sternutatione non modo invadit, verum etiam finitur. Consultus ego suasi, ut pro ratione plethoræ bis quotannis vena in brachio secaretur; loco cerevisiæ decoctum ex radice chinæ, sarsaparillæ, santalo citrino, rasura ligni aloes, passulis ac cinnamomo adhiberetur, sumto desuper pauxillo vini: victum commendavi exsiccantem, abstinentiam à pinguibus, carnibus coctis, & jusculis; nec non pediluvia ex herbis nervinis, sale communi, cineribusque clavellatis parata, & post horum usum juncturas & os sacrum unguento martiato, cum oleo rorismarini, thymi & majoranæ mixto inungendas suasi.

Epicrisis.

1) Præsens vertigo debetur congestioni humorum ad caput, à spasmis hypochondriorum hæmorrhoidalibus & nephriticis productæ: unde etiam ejus singulos paroxysmos vomitus sunt comitati. Pedum vero insignis vacillatio, non à sola vertigine derivanda; quippe qualis non nisi sub ipso vertiginis paroxysmo semet exserere solet: sed originem omnino trahit ab atonia membranarum, quæ medullam spinalem, inferiori spinæ parti inclusam, cingunt, & hinc ad pedes prodeuntium nervorum; quæ per motus nephriticos fuit relicta.

2) Quemadmodum plethoricis & sanguineo-cholericis calidiora & spirituosa omnia, nimiam sanguinis ebullitionem concitando, sunt nocentissima; ita præsertim infensa iis deprehenduntur, si jam capitis quodam morbo laborarint. Hinc enim factum est, quod noster ægrotans ex balneorum calidiorum usu (quæ alias tepida nil nocent) apoplecticum ferme insultum contraxerit, qui linguæ paralysi, memoriæque debilitate se prodidit. Discimus ergo, & balnea & pediluvia in capitis affectibus usurpata semper esse debere tepida.

3) Annexa erat huic observationi quæstio: num thermæ Carolinæ ex usu ægroti essent? Dissuasi autem earum usum. Æger enim non solum sympathica vertigine laborare censendus est; sed omnino idiopathica, à primarum viarum spasmis & excitata, & exacerbata. Caussa hujus jam in dispositione hæreditaria est quærenda; qua cerebrum & nervi insigni debilitate affecti videntur. Quo in casu omnes & thermæ & acidulæ sunt fugiendæ; quoniam per debilitata vascula non rite progrediuntur, sed stagnantes majora pariunt damna.

OBSERVATIO III.

Vertigo caduca hypochondriaca. Litteratus quidam XLVI. annorum, spongioso habitu, vasis exilioribus, multisque succis præditus, vitæque nimium deditus sedentariæ, per sedecim jam annos magno animi torpore, angore, mœrore, angustia præcordiorum, languore artuum, cephalalgia, borborygmis, & spasticis flatulentisque commotionibus valde discruciatus fuit. Hæc autem inter symptomata maximam ipsi crucem figebat vertigo tenebricosa & caduca, sub cujus accessione, nisi contineatur, omnino concidebat, omniumque sensationum usu carebat. Post capitis ad terram inclinationem malum protinus invadebat; & interdum punctula seu

seu scintillulæ se oculis præsentabant. Nares erant ut plurimum ficciores, & si post sternutationem vel natura vel arte provocatam pituitam plorabant, malo ferebant levamen. Alvus valde segnis non nisi alternis diebus scybala durissima reddebat; sed somnus cum adpetitu rite sibi constabat. Variorum Medicorum consilia contra hæc mala expetiit sibi ægrotans; sed a nullo sensit auxilium. Quidam haud incelebris, caussam in ventriculo hærere ratus, emeticum ex tartaro emetico propinavit, idque cum non moveret vomitum, quater adhuc eadem die iteravit, nullo tamen effectu, nisi quod alvus inde duceretur. Inter alia præsidia usus etiam est thermis Carolinis, & tribus quidem vicibus, cum levamine tantum brevi. Non minus hæmorrhoidum, quarum tamen nulla adsunt molimina, provocaturus fluorem, hirudines ano curavit admovendas; venam bis in pede quotannis præbet secandam; & novissime serum lactis curæ loco potavit. Præterea diætam servat strictissimam; cavet sibi à multis mentis laboribus; magis indulget corporis exercitio; loco cerevisiæ pro potu aqua leviori, vino nupta utitur. Sed quum ex his omnibus nullum levamen, nedum plenariam medelam reportaret; meum flagitavit consilium.

Epicrisis cum consilio.

1) Vertigo præsens rectissime vocatur hypochondriaca; eo quod suos natales a malo hypochondriaco mutuetur. Hæc autem vertiginis species, si inveteravit, longe pertinacior, curatuque longe difficilior est, quam omnes reliquæ, utut idiopathicæ: quoniam omnes totius corporis nervosæ ac vasculosæ partes simul a tono suo sunt dejectæ, omnes totius corporis functiones simul languent, & ipsa mens anxia, meticulosa & inconstans est; unde etiam diuturniorem non perferunt medicationem, sed mox hunc, mox illum adeunt Medicum, & mox hoc mox illud adpetunt medicamen.

2) Eo autem gravior est in nostro ægrotante morbus, quum jam omnibus, quæ his in affectibus adhiberi solent, usus fuerit remediis, & novissime tale vitæ genus selegerit, quale ad curandos ejusmodi morbos admodum necessarium est: neque tamen minus valetudinem nondum recuperavit. Præterea ad majorem hujus mali pertinaciam multum contribuit 1) perversa medicatio, qua vomitorium uno die quinquies, idque pessimo consilio fuit adhibitum; 2) alvi contumax, nec ullis remediis cedens segnities; quippe quæ spasmodicam imi ventris stricturam, una cum majori humorum ad caput raptu sustentat.

3) Quamobrem angusta profecto curationis spes superest; quæ non alia ratione institui poterit, quam ut ægrotus exactissimæ victus observationi insistat; pediluviis tepidioribus, blandis laxantibus, & nervinis utatur; & demum molares Carolinarum thermas sub debito adhibeat regimine.

Observatio IV.

Vertigo cum cataracta spuria. Vir juvenis, maritus, temperamenti sanguineo-cholerici, sub regulari narium hæmorrhagia sanus semper vixit: ea vero ineunte æstate cessante, capitis dolores per totam æstatem perpetuo adfligentes sensit. Hos Decembri mense remittentes excipiebat gravis vertigo cum tendente & lancinante musculorum temporalium dolore, somnoque turbulento stipata. Juogebantur oculorum obnubilationes, & ante illos punctula perpetuo observabantur. Alvus insuper adstrictior erat; & flatulentiæ, utut cibi non nisi molles sumerentur, abdomen cum spirandi difficultate distendebant. Ipse ceterum æger corporis exercitio haud multum studebat, nec unquam sanguinem sibi curaverat detrahendum. Ego itaque consultus suasi, ut ter quotannis ex pede mitteretur sanguis; vesperi adhiberentur pediluvia; post venæ sectionem emplastrum vesicans *ex emplastri de meliloto uncia una, cantharidum drachma una, & balsami Peruviani drachma dimidia* ouchæ adplicaretur, & per quatuor gestaretur hebdomades. Commendavi etiam Elixir meum viscerale ad octoginta guttas sub epulis sumendum; laxans rhabarbarinum bis quavis hebdomade capiendum; & cum recta vivendi ratione loco potus aquam vino permixtam ordinavit.

Epicrisis.

1) Vertigo, quam præsens ætate adhuc junior patitur æger, duplici nititur caussa: quarum unam suppressæ & intermissæ sanguinis excretiones; alteram flatulenta & spasmodica hypochondriorum pathemata exhibent. Priorem quod attinet, duplex ea iterum est; siquidem non solum narium hæmorrhagia per ætatis rationem cessans; verum etiam venæ sectionis, quæ succedere debuisset, intermissio accusari merentur. Alteram, quæ mali hypochondriaci initia significat, testantur alvus adstrictior, borborygmi & flatulentiæ intestinorum, spiratio difficilis, & digestio vitiata.

2) Iisdem caussis debetur cataracta incipiens sive spuria, quam ægrotus patitur, quamque significant scintillulæ ac punctula oculis observanda. Id vitii genus ex hypochondriaca passione generari novum non est: quum enim ob male constitutum ventriculum chylus generetur crassus & impurus; qualis etiam fit sanguis; & hic majori copia ob inferiorum partium spasmos ad caput compellatur, in oculis stagnet, & dimittat particulas crassiores: hæ in aqueum delapsæ humorem efficiunt eam sensationem, qua punctula oculis observari percipitur. Quo ex vitio successu temporis ipsa emergit cataracta.

Observatio V.

Vertigo ex debilitate ventriculi. Matrona generosa, LX. annorum, temperamenti sanguineo-melancholici, à teneris proposito plerumque vino, & cibis crudis, coctuque difficilioribus uti solita, permultos variosque morbos toleravit, sed feliciter semper superavit. Post menstruorum cessationem hæmorrhoides eruperunt, & per multos annos magno cum sanitatis emolumento fluxerunt. Quarum fluor cum ante triennium sponte sileret; nihil tamen incommodi ad sanitatem inde pullulavit, eo quod venæ sectionibus ac scarificationibus moles sanguinis semper imminuta fuit. At elapso anno quum paucis post institutam circa autumnale æquinoctium venæ sectionem diebus, ostrearum justo majorem comedit quantitatem: accidit, ut gravi vertigine, præcordiorum anxietate, nausea, & vomendi conatu corriperetur; quæ cuncta symptomata, reddita per vomitum multa pituita protinus conquieverunt. Sed interjectis aliquot mensibus longe vehementior redibat vertigo, extremorum frigore, pectoris oppressione, pulsuque magno & pleno sti-

stipata; quæ ope clysterum alvum solventium, frictionum, & antispasmodicorum paullo mitigata; venæ autem incisione prorsus sublata fuit. Neque tamen minus nausea adfligebat adhuc cum intercurrente levi vertigine; quæ dato blando emetico ita debellabatur, ut ægra per aliquod tempus sana videretur. Sed brevis erat valetudo: siquidem circa vernale æquinoctium recrudescebat utique vertigo, cum dorsi & ossis sacri gravissimis doloribus; & per aliquot hebdomades ægram lecto affigebant, donec prorumpentes hæmorrhoides felicem toti scenæ imponerent finem. Circa solstitium autem vehemens terror omne revocavit malum; quod abhinc, suppressis plane hæmorrhoidibus, inque cassum adhibitis intus Egranis, externe Lauchstadiensibus aquis, nullis expugnari potuit medicinis, quin per intervalla rediret. Ego demum consultus pro potu decocta cum vino, laxantia rhabarbarina & Elixir nostrum viscerale commendavi; ad firmandum nervorum robur pulverem ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, nitro depurato, succino præparato, cardamomo, & cinnabari nativa præscripsi; & venæ sectionem quater quotannis repetendam ordinavi. In ipso vertiginis paroxysmo suasi, ut ano clyster infundatur, tum pedes immittantur pediluvio, & interne aliquot balsami vitæ cum quindecim liquoris anodyni guttis remixtæ exhibeantur.

Epicrisis.

Fœminas, quibus post mensium cessationem hæmorrhoidalis fluor stato tempore contingit, easdem ab eo utilitates circa sanitatem sentire, quas ex legitimo menstruorum fluxu perceperunt, quotidiana docet experientia. Quod si vero utraque excretio ob qualcunque caussas cessat; rectissime sibi consulunt, qui earum vicem artificialibus sanguinis supplent missionibus. Quemadmodum vero hæ sub debito regimine administratæ, incomparabilem inferunt sanitati usum: ita neglecto regimine, multorum auctores fiunt malorum. Et id in præsenti contigit etiam casu: immoderatus enim ostrearum usus mox a venæ sectione, ansam præbuit cunctis, quæ sequuntur affectionibus. Nam post venæ sectionem per aliquot dies ab omnibus coctu difficilioribus cibis abstinendum est; quia ventriculus justo debilior, iisque digerendis impar existit.

2) Discimus etiam ex præsenti casu, quantas & in producendis, & revocandis morbis vires possideat vehemens terror. Ægrotans nostra, si post adhibitam medelam, recte vivendi rationi studuisset; procul dubio ab omnibus libera permansisset symptomatibus. Sed terror omnia rursus exacerbavit; quippe qui constringendo corporis habitum, ad interiora & superiora repellit vitales succos, qui accumulati in partibus nondum firmatis, pristinas ludunt scenas.

Observatio VI.

Vertigo ex stomacho. Vir generosus, LVI. annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, vitæ sedentariæ addictus, a prima infantia ad vicesimum circiter primum ætatis annum, variis efflorescentiis scorbuticis, asthmaticis affectibus & largis narium hæmorrhagiis laboravit. Ætate adolescente arthritici artuum & dorsi motus accesserunt; sed venæ sectione circa quodvis æquinoctium abhinc administrari solita mitigati, in fluxum tandem hæmorrhoidalem desierunt; quo per multos annos singulis ferme mensibus cruoris, utut parca quantitas cum singulari sanitatis allevamento effluxit. Ante triennium parcius promanavit cruor, & per novissimum annum fluere prorsus desiit: quo tempore sanus quidem vixit, nisi quod per intervalla efflorescentiæ purpuraceæ, cum doloribus artuum tensivis, flatulentiis, cordis palpitationibus, & nocturnis pollutionibus corpus occupaverint, hancque præsertim scenam Decembri & Aprili mense luserint. Novissime accesserunt vertiginosæ molestiæ, quæ cum cordis palpitatione, inflatione abdominis flatulenta, & crebris ructibus, post prandium æque ac cœnam gravius adfligebant; sed adhibitis congruis medicinis evanuerunt. Quum autem earum recursum, quin apoplexiam timeret, meum flagitavit consilium. Quare suasi, ut sub convenienti diæta, & acidorum, spirituosorum ac vinosorum evitatione, nec non debita venæ sectionum continuatione adhiberet pediluvia; sub epulis caperet Elixir nostrum viscerale, pro potu uteretur decocto ex hordeo, radice cichorei, semineque fœniculi; & quandoque pilulas balsamicas cum pulvere præcipitante sumeret.

Epicrisis.

1) Innumeris exemplis & observationibus confirmari potest, quod qui in juventute largis narium hæmorrhagiis obnoxii fuerunt, his progrediente ætate cessantibus, arthriticis ac hæmorrhoidalibus afficiantur pathematibus. Quibus omnino medelam ferre licet, si vel hæmorrhoidum regularis fluor provocari potest; vel convenientes instituantur venæ sectiones. Unde etiam noster ægrotans sanus vixit, quam diu fluxerunt hæmorrhoides.

2) Quod si vero hæc supprimatur excretio; quam vel sola vita otiosa, crassos reddendo humores & excretionibus ineptos, supprimere valet: stagnant succi in imo ventre maximeque ventriculo & intestinis; quæ debilitantur exinde & officio digestionis rite perficiendo minus sunt idonea. Hinc gignuntur cruditates in primis viis: quæ ventriculi & conterminarum partium spasmodicas excitando stricturas, vertiginis in nostro casu caussæ fuerunt.

Observatio VII.

Vertigo pertinax ab ira. Vir LXVI. annorum, robustæ & sanæ constitutionis, aliquando circa vespertinum tempus vehementi exardescens iracundia, sanus quidem lectum petit; at mane surgens, tanta prehendebatur vertigine, ut iterum in lectum prosterneretur. Eidem etiam per aliquot menses affixus fuit; donec exhibita remedia id quidem efficerent, ut muniis domesticis fungi, & obambulare potuerit; nihilo minus vertigo pertinax continuat, ægrotumque per vices subito in terram prosternit. Cui cum medelam quæreret; suasi venæ sectionem bis quotannis celebrandam; dedi infusum theiforme ex melissa, citrique corticibus; & pulverem, qui cornu cervi philosophice præparatum, pulverem Marchionis, lapides cancrorum, succinum præparatum, nitrum & cinnabarin habebat. Unde factum, ut conjuncto balsami vitæ externo usu haberet egregie.

Epicrisis.

Senes, quamvis illibata sanitate magnoque corporis & animi vigore fruantur, accidit tamen sæpius, ut gravi animi perturbatione, subito terrore, vel insolenti ira in ingentem virium defectum, quin etiam in affectus vehementer caput infestantes incidant; idque eo magis, si sanguine abundant, vel criticæ hujus evacuationes cessant & consueta venæ sectio intermittitur. Quo in casu opus omnino est, ut sanguis mittatur & vehementes nervosarum partium commotiones blandis sedativis sopiantur, abstinendo ab omnibus iis calidis nervinis, quæ sanguinem valde commovent. Est alias liquor noster balsamicus, qui balsami vitæ nomine venit, in affectibus senum, capitis præsertim, & arcendis & sanandis efficacissimum & crebriori usu comprobatum, remedium. Cavendum tamen ab eo est summopere, ubi vasorum est plenitudo, & dispositio ad motus hæmorrhagicos & congestorios.

OBSERVATIO VIII.

Vertigo caduca ex sanguinis copia, primarumque viarum vitio.

Vir Reverendissimus L. annorum, temperamenti cholerico-sanguinei, obesus & procerus, in juventute narium hæmorrhagiam sub illibata sanitate expertus, nec ullis unquam morbis, nisi bis tertiana, novissime ictero discussa, fatigatus, ob insignem sanguinis & humorum copiam per viginti jam annos venam medianam quotannis tundendam præbere suevit. Neque vero minus per quindecim annos hæmorrhoides bis vel ter quovis anno absque ullis incommodis, nec sine egregia valetudine fluxerunt; quæ vero quatuor abhinc vel quinque annis febriles commotiones nunquam non habuerunt præcursores. Sed per novissimum triennium mutata fuit rerum facies; siquidem per crebra intervalla vertiginosus accessit insultus, quem semper comitatæ sunt hæmorrhoides cœcæ, adeo ut eo tempore non nisi bis fluentes fuerint. Hinc vertigo magis magisque increbuit, caducæ speciem omnino referens: etenim ex improviso cuncta videntur in gyrum rotati, pedes vacillant, titubant, ægerque lapsum evitaturus, desidere tenetur; tum vero magnam capitis imbecillitatem sentit, maxime in cervice, ut caput erectum tenere nequeat, sed pectori illud adplicare teneatur: præterea refrigescunt expallescuntque facies, manus atque pedes, & non raro ipsi sensus cum ratione turbantur; quæ demum cœcæ hæmorrhoides, mox iterum evanescentes excipiunt. Præterea auditus difficultas cum tinnitu auris sinistræ infestat, æger appetitu fruitur integro, alvoque gaudet aperta; sed crebri vexant ructus, & insignis muci quantitas laborioso nonnunquam redditur screatu. Contra quæ mala cum plura pharmaca, nec non hirudines frustra fuerint adhibita: ego consultus suasi, ut servatis recte vivendi regulis, venam bis terve secandam quotannis daret; crebris uteretur pediluviis; quavis hebdomade alvum pilulis meis balsamicis laxandam curaret; sub epulis Elixir meum viscerale, oleo macis & cinnamomi nuptum caperet, & vesperi nonnunquam pulverem ex antimonio diaphoretico, succino præparato, lapidibus cancrorum, nitro, arcano duplicato, & cinnabari usurparet.

Epicrisis.

1) Hæmorrhoides insignem cum ventriculo & intestinis habere nexum, crebra docet experientia. Iis enim impedite fluentibus, vim concoctricem ac peristalticam dictarum partium admodum debilitari, passionemque sic generari hypochondriacam; & vicissim labefactato intestinorum tono hæmorrhoides produci symptomaticas, quam plurimis didici exemplis. Idem in præsenti casu contigisse, inque primis ex hæmorrhoidum imminuto fluore primas vias vitium contraxisse; vel crebri ructus mucique screatus testantur. Quem vero fugit, ventriculo male habente, omnino generari vertiginem.

2) Sed hujus in hoc casu ratio adhuc ab ipsius sanguinis copia, & ad caput facta congestione accersenda videtur. Scilicet dum fluerunt hæmorrhoides; natis in abdomine spasmis, humores copiosius ad caput rapti, distenderunt vasa, compresserunt nervos, turbarunt sufficientem liquidi tenuissimi in eos influxum, & sic produxerunt vertiginem, nervosarumque capitis partium debilitatem. Spasmos inferiorum partium sub paroxysmo significant frigus extremarum partium; quibus remittentibus, cœcæ adparuerunt hæmorrhoides.

3) Febriles commotiones, quæ hæmorrhoidum antecesserunt fluxum, significant, sanguinem jam crassiorem & ad excretiones minus aptum fuisse. Observamus enim, spasmodicos ac febriles motus omnem fere antecedere hæmorrhagiam, eoque vehementiores, quo hæc succedit difficilius.

OBSERVATIO IX.

Vertigo à frigore pedum & immoderatiori vini potu orta.

Serenissimus ætatis annorum XL. à patre genitus podagrico per omnem fere vitam nunquam ægrotavit, nunc vero per quinquennium gravis vertigo subinde adeo eum invadit, ut vacillantibus pedibus eum prosternat: ut plurimum periodice, circa octavam matutinam & vesperi circa quintam incidit, mox levior, mox gravior: accessionem tinnitus & auditus difficultas cum oculorum stupore & obnubilatione antecedit, facie existente rubicunda & venis turgida. Ubi paululum affectus remittit, pronus pectoris cum anhelosa spiratione oppressio & dolor ac spasmus femorum, nonnunquam etiam vomitio vel conatus ad vomendum, neque minus dolor in reddenda urina adsunt. Solvitur malum ingenti materiæ tartareæ per urinam secessione. Pedes subinde frigidi, præsertim circa malleolos, nunc per quatuor hebdomadum spatium tument cum dolore tensivo, torpore & debilitate, inprimis post pediluvia & tum levius malum existit. Sanguinis vacuationes criticæ per omnem ætatem visæ sunt nunquam, at vero circa æquinoctialia tempora sine incommodo sanguis screatu fuit rejectus, qui postea per annum ter incisa vena evanuit. Consultus ego suasi venam singulis anni quadrantibus in pede secandam & ut abstineret à cerevisia valde lupulata, venere, vini potu, cui paulo largius indulsit, aquam pro potu sumat, ac pedes probe à frigore defendat eosque mane, ut pessime consuevit, non nudet, pediluvia vero frequentius adhibeat & ad vim ventriculi concoctricem confirmandam in prandio temperamentum balsamicum meum sic dictum viscerale ad sexaginta guttas assumat. Suasi quoque ut instante vere fontem Egranum cum debito regimine interposito pilularum balsamicarum usu biberet.

Epicrisis.

Hoc capitis frequentissimum vitium, ut sæpius obser-

observatum à me est, à liberaliori vini potu, extremorum frigore, sanguineæ evacuationis sive per naturam sive per artem defectu in sanguine plenis subinde oboritur & laborantem sæpe diu trahit, immo, nisi commodis auxiliis succurratur, in apoplexiam & mortem præcipitat. Ubi ex hisce causis nascitur malum, ego levissimis, facillimis & promtis modo enumeratis remediis diæteticis plus præstiti, quam generosis pharmacis. Sed opus est, ut ejusmodi victu & vivendi ratione diutius ægrotantes utantur.

Observatio X.

Vertigo cum auditus difficultate & oculorum obnubilatione chronica.

Illustrissimus Comes annorum LXIII. in juventute semper robustus & bene valens, temperamenti sanguineo-cholerici, corpus venationibus probe semper exercuit: ante viginti annos Silesiæ in continuam & acutam febrem ex abusu vini Hungarici incidit, quæ naturæ vires ac robur corporis adeo infirmavit & delruxit, ut vix intra tres menses functiones tam vitales quam naturales in ordinem redigi potuerint. Ab eo tempore imbecillitatem capitis cum vertigine per intervalla expertus est, quæ succedente tempore ingravescens ante quadriennium tam vehemens facta est, ut in terram Illustrissimum Virum præcipitaverit. Et licet crebriores hujus affectus accessiones per repetitas venæ sectiones, leniter purgantia & alia commoda remedia fuerint præpeditæ, attamen adhuc ex vitio digestionis sub subitis tempestatis mutationibus incidunt. Quod pessimum vero est, comitatur hoc vitium ingens audiendi difficultas & visus obnubilatio. Vires præterea constant, somnus placidus, & major quam decet & laboris exercitationisque necessitas exigit, ciborum est appetentia. Insiantes vero cibos ac pingues, quorum usum frequenter soda excipit, minus bene ferre potest. Pro potu sumit aquam & singulis diebus duas vini Mosellani bibit mensuras, facies est florida, rubicunda. Per sex fere annos verno tempore fonte Egrano usus singulis fere annis quater, quinque, imo sex V. S. admisit.

Epicrisis cum Consilio.

Infirmitatem, quæ magnos & diuturnos morbos sequitur, aliis gravibus morbis, qui inde prodeunt, obnoxiam esse, & hæc historia & multæ aliæ nobis cognitæ manifesto satis confirmant. In ejusmodi diuturnis vitiis ego vix aliis quam diæteticis remediis usum esse animadverti. Interdixi itaque ex hoc fundamento liberaliorem vini usum; motum vero & exercitationem corporis ad sudorem usque per vectionem aut equitationem, neque minus abstinentiam à cibis, præsertim mucilaginosis, flatulentis, pinguibus ac victum parvum & extenuantem imperavi, utpote cum ex sanguinis & succorum abundantia plerumque ad imbecillius caput congestio proficiscitur. Et quia ventriculi imbecillitas id vitii valde fovere & augere solet, semper omnino Medicum, ea quæ concoctionem juvant, proponere oportet; quo nomine Elixir meum viscerale, idem quod *in notis in Poterium* præscriptum est, principem sibi vindicat locum. Postremo, hanc ceu perpetuam, &, quæ meretur notari, observationem subnectere hoc loco volui, idque maxime in gratiam juniorum Medicorum: in capitis affectibus, ut in vertigine, auditus difficultate, ubi à sanguinis abundantia ortum traxerint, communia illa adversus ejusmodi morbos commendata cephalica, nervina balsamica, ad quæ etiam pertinent balsama apoplectica, & balsamum nostrum sic dictum vitale, nec externe nec interne, nisi cum maxima prudentia exhibenda esse, eo quod majorem motum & orgasmum in humoribus excitando & consequenter stagnationem efficiendo pessimos effectus producant.

Observatio XI.

Vertigo caduca.

Litteratus XXXIII. annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, animi sensibilioris, crebris mox lucubrationibus & meditationibus, mox compotationibus, mox animi pathematibus indulgens, nocte aliquando in frigido conclavi scribendo transacta, mane facturus iter ex improviso gravi corripitur vertigine, quasi caduca: quippe ultra horæ spatium instar attoniti jacebat, oculosque celeriter invitus movebat, tum facies intumescebat, & paroxysmus sensim, relicto corporis languore, remittebat. Abhinc quavis circiter hebdomade redibat; & novissime sic se habebat: prævia insigni iracundia, cum mensæ pransurus adsidere vellet, frigus pedum, tanquam regularem mali prænuncium, sensit; hinc dissipaturus affectum discurrere per conclave nititur; sed vertigine opinione citius accedente præpeditus, pedes aquæ tepidæ immergit, & ex aqua frigida triginta liquoris anodyni guttas sumit. Unde factum, ut paroxysmus, qui alias per aliquot horas inhærebat, non solum protinus cessaret, verum etiam minor esset, & non nisi levi lassitudine se met exsereret. Verum cum nihilo minus per intervalla posthæc reverteretur accessio: meum ad eam penitus abigendam implorabat consilium. Quamobrem suasi primum, ut venæ sectionem, quam antea singulo tantum biennio admiserat, bis quotannis administrandam curaret; deinceps corporis exercitio, & tranquillitati mentis probe studeret; pediluviis tepidis frequenter uteretur; pro potu ordinario adhiberet fontem Selteranum; quavis hebdomade pilulas balsamicas cum pulvere præcipitante usurparet; & mane denique ex infuso theiformi guttas quadraginta mixturæ, quæ habebat *liquoris anodyni*, *tincturæ antimonii acris ana unciam dimidiam*, *balsami vitæ drachmam unam*, sumeret.

Epicrisis.

1) Hæc vertigo rectissime vocari potest spasmodica; eo quod à spasmis ac stricturis partium infernarum, succos vitales ad caput compellentibus in singulo paroxysmo originem traxerit: id quod frigus pedum, quemvis paroxysmum antecedens testatur. Et tali in casu utique consultum est, pedes mox sub accessionis initio tepidæ aquæ immittere: nec sine fructu adsumtus sub ipso paroxysmo est liquor noster anodynus; siquidem hæc remediorum genera, spasmum partium externarum relaxando, omnino avertere paroxysmum potuerunt.

2) Causa occasionalis, quæ hanc vertiginem introduxit, frigus quidem est; sed recte dicitur occasionalis, quoniam in corporibus, quæ non jam aliqualem dispositionem fovent, tam gravia non semper excitat mala. Noster autem ægrotans cum partim per crebras animi commotiones, partim etiam multas lucubrationes, & fluidorum crassitiem & solidorum debilitatem sibi contraxisse videtur: ex facili accedente frigore in vertiginem potuit incidere.

3) Quod sub paroxysmo vertiginoso oculi moti ac velut convulsi fuerint, id cum vertiginis essentia

effentia facile conciliari poteſt. Nam vertigo dependet à quaſi paralytica nervi optici relaxatione; & motus oculi à pari nervorum tertio, ſeu oculorum motorio: qui omnino convelli poteſt, altero nervo exiſtente paralytico.

CAPUT IV.

De gutta ſerena.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Guttæ ſerenæ deſcriptio.

GRave malum eſt cœcitas, quam Græci *ἀμαύρωσιν*, Latini *guttam ſerenam*, quaſi gutta quædam obturaſſet nervum opticum dixerunt, & nos per *viſionem ab influxu fluidi nervei in nervum opticum prorſus intercepto, oculis illæſis exiſtentibus, ſublatam* deſcribimus. Sub ea, ſi exterius oculum inſpicias, ſanus & integer apparet oculus, neque in tunicis ipſius, neque in humoribus labes conſpicua eſt ulla, tantum quod pupilla naturali amplior, nigrior, nimiumque dilatata compareat, & ad radiorum luminoſorum illapſum rigida ſpectetur & immobilis: nihilo minus viſio vel prorſus eſt abolita, vel ſaltem facultas reſtat tenebras à luce diſcernendi.

§. II.

Diſtinctio guttæ ſerenæ 1) à vertigine,

2) à cataracta.

Diſtinguit ergo ſemet hic morbus 1) à vertigine, in qua circumgyrationis ſenſus, & pedum adeſt vacillatio, fluidi vero nervei influxus nec prorſus eſt interceptus, ſed ſaltem imminutus, nec etiam perpetuo talis. Differt etiam 2) à cataracta; nam in hac cryſtallinus humor opacus cernitur, & pupilla ad lucis ſplendorem coarctatur, in tenebricoſis autem locis dilatatur: contra in gutta ſerena per pupillam pellucidus adparet humor cryſtallinus, & pupilla, ſive ſit in lucido, ſive obſcuro loco, nec contrahitur, nec magis dilatatur, ſed permanet immobilis.

§. III.

Hiſtorica guttæ ſerenæ explicatio.

Neque vero eadem ſemper ratione ſe noſter habet morbus: mox enim ſubito & repente invadit, ut plerumque fit, ſi ex violentis & externis oritur cauſis, ut poſt caſum ab alto & gravem capitis percuſſionem: Vid. HILDANUS *Cent. V. Obſ.* 8. it. AMATUS LUSITANUS. *Cent. V. Obſ.* 64. mox ſucceſſive viſio perditur, quod in ſenibus potiſſimum hemiplexia vel paralyſi affectis, aliiſque languidis contingit corporibus: mox aſſociantur capitis dolores, vertigo, ſomnolentia, tinnitus & ſuſurrus aurium &c. mox vero vacat his ſymptomatibus, ſolaque cœcitate affligit. Datur quoque gutta ſerena periodica, quæ ſubito invadens, & per aliquot horas vel dies durans, ſponte ceſſat, ſed ſæpe revertitur, ut fere fit in hypochondriacis, hyſtericis & parturientibus. Dividitur etiam in *perfectam* & *imperfectam*; in illa ulla nec viſio, nec ullum luminis veſtigium ſupereſt; in hac lumen adhuc a tenebris diſcerni poteſt, & videtur ad hanc quoque pertinere dimidiatus viſus, cujus peculiarem ſpeciem deſcribit CHR. SIGISM. WOLFFIUS *diſſ. de amauroſi imperfecta* 1709. Trajecti habita; ubi quis non niſi truncum inferiorem cum pedibus in homine potuit videre,

§. IV.

Sectio anatomica guttâ ſerenâ peremtorum.

Quum in gutta ſerena oculus externe ab omni vitio liber conſpiciatur; haud ſine ratione colligimus, cauſam mali non in ipſo oculo, ſed nervo potius optico eſſe quærendam. Et hoc idem evidenter demonſtrat inciſio eorum, qui per vitam luminis uſu caruerunt: hæc enim docet, nervos opticos fuiſſe nimium extenuatos, marcidos ac duplo minores: Vid. BONETUS *Sepulchr. L. I. Sect. XVIII. obſ.* 3. & 4: vel ſero aut ſanguine per cerebrum extravaſato circumfuſos & compreſſos, ſicut adnotavit WEPFERUS *de apopl. hiſt.* 4: aut tumore duriori obſeſſos, qualem circa eorundem originem vidit BONETUS *l. c. obſ.* 1. PAWIUS *obſ. anat.* 2. conſpexit veſicam aqueo humore plenam, dictis nervis circa eorum conjunctionem inſidentem; PLATERUS tumorem globoſum propre nervos viſorios in gutta ſerena laborante poſt mortem deprehendit, & BONETUS *l. cit. obſ.* 5. obſervavit arteriam carotidem, eo quo orbitam ingreditur loco, ſanguine turgidiſſimam.

§. V.

Guttæ ſerenæ analogia.

Multi quippe & tantum non omnes, accuſarunt nervi optici obſtructionem à lympha craſſiuſcula, qua tubuli hoc in nervo occludantur, ut liquidi nervei ad retinam affluxus, vel ſuſſamminetur, vel intercludatur plane. Verum nondum ab Anatomicis evictum eſt, nervis ineſſe canaliculos & tubulos, per quos liquidum recto vehatur tramite. Neque etiam per cerebri & oblongaram medullam craſſior & cohærens lympha, ſed longe tenuiſſimum & ad cohæſionem minime aptum liquidum fertur. Hinc in nervos obſtructionem cadere neutiquam videtur credibile, multo minus in opticis nervis obſtructio a materia ex cerebro advecta commodum invenit locum. Cunctis his in caſibus nervorum opticorum ea debet fieri compreſſio, quæ omnem fluidi nervei in eos influxum tollere, adeoque paralyſin illorum valet inducere: unde ſequitur, cauſam guttæ ſerenæ proximam eſſe nervorum opticorum paralyſin. Jam ex anatomica oculi ſtructura notum perſpectumque habemus, nervum opticum, ſimul ac oſſeam oculi orbitam & hanc inveſtiens intus perioſtium penetravit, atque exterius, quod à dura matre recepit, involucrum ad conſtituendam ſclerotidem depoſuit, altero involucro, piæ meningis propagine, uveam, proceſſus ciliares, & pupillam efformare, medullari vero ſubſtantia tunicam mollem & pulpoſam, quæ retina audit, conſtituere. Notiſſimum porro eſt, retinam picturas objectorum viſibilium recipere, illas ad ſenſorium commune per nervum opticum propagare, tumque viſionis ideam in mente excitare. Ad ſentienda vero externa objecta opus eſſe nervoſarum partium tenſione, quæ in legitimo fluidi nervoſi influxu conſiſtit, capite jam primo de nervorum reſolutionibus fuſe demonſtravimus. Quum autem in gutta ſerena adeſt paralyſis nervi optici & per conſequens tunicæ retinæ, uveæ ac proceſſuum ciliarium: ſequitur, has partes nec tenſas eſſe, nec recipere poſſe radios luminoſos, ſed pupillam ampliatam & ob relaxatos proceſſus ciliares dilatatam adparere. Nec aliud in oculo cernitur vitium; ſed & motus humorum, & muſculorum eos moventium optime ſe habet. propterea quod & vaſa ſuccos vehentia & muſculi non ab optico, ſed aliis nervis, qui non ſunt affecti, ſuas recipiunt propagines.

§. VI.

§. VI.

Guttæ serenæ tam perfectæ, quam spuriæ sedes.

Causa igitur, quæ comprimendo nervos opticos, horum paralysin inducit, hæret vel circa illorum principium, seu thalamos, vel circa eosdem oculorum orbitam ingredientes. Sed hærere etiam potest intra ipsum nervum opticum, & quidem in vasis sanguineis, quæ in ejus meditullio latent; & quorum præsentiam non modo recentissimi anatomicorum, verum jam WEPFERUS *L. de Cicut. aquatica pag.* 127. demonstrarunt. Hæc vasa, quæ carotidis propagines sunt, ut & alii carotidis rami, orbitam ambientes, si cruore inibi stagnante infarciuntur, premunt distenduntque medullares nervorum canaliculos, simulque lymphæ per vasa nervos cingentia reditum impediunt. Hæc videtur causa guttæ serenæ periodicæ, quæ discussa sanguinis stagnatione statim cessat. Porro etiam verisimile videtur, in spuria amaurosi nonnunquam serum intra tunicas oculi, maximeque scleroticam secedens, opticumque comprimens nervum esse accusandum: ubi perennante à tergo fluidi nervei affluxu, ejus quædam ingreditur portio, quæ tantum relinquit visionis, quantum ad discernendam à tenebris lucem requiritur.

§. VII.

Subjecta & occasionales guttæ serenæ causæ.

Quamvis morbus noster omni sexui & ætati fit infestus, si causæ externæ violentæ, quæ gravem capitis percussionem, cerebri concussionem, & humorum circa nervos opticos stagnationem provocant, accesserint: attamen si ex internis enascatur causis, familiaris potissimum est subjectis valde plethoricis, pituitosis, cachecticis, senilibus, & quæ caput nervosumque genus à præcedentibus animi affectibus, diuturno mœrore, anxia cura, nimiis vigiliis, ac capitis laboribus, intempestivis studiis, lectione minutarum litterarum ad lucis splendorem, frequenti ebrietate, diuturno frigore, & hæreditaria dispositione imbecillum sibimet contraxerunt. Et in eo quidem convenit cum reliquis cerebri affectibus, quod utplurimum cerebri atonia nitatur.

§. VIII.

Mediatæ causæ sunt 1) in plenitudine vitio.

Si mediatas spectemus causas; illæ vel ad repletionem vel inanitionem commode referri possunt. Ad repletionis classem pertinet gutta serena, quæ à sola sanguinis, plus minus crassi in vasis cerebri, nervo optico conterminis, stagnatione proficiscitur; & non solum transitoria nonnunquam ac periodica existit; verum etiam, si recens fuerit, medelæ locum relinquit. Talis evenit 1) summe plethoricis, à vehementiori corporis motu, balneorum nimis calidorum usu, fortiori iracundia &c. qualem casum in CONSULT. MED. *Sect. I. cas. XLII.* relatum legas. 2) Parturientibus, vel in ipso partu, quæ debetur vehementissimis imi ventris stricturis, humores ad caput summo cum impetu propellentibus, & à BARTISCH *in Ophthalmod. p. 6. C. 2. der schwartze Weiber-Staar* vocatur; vel post partum, si fuerit laboriosus, & cumprimis lochiorum accesserit defectus; qualem adnotavit, & venæ sectione brevi curavit MAURICEAU *Cent. V. obs.* 5.. Notandum quoque, quod hemicrania, quæ interdum excipit puerperium, sæpius in cœcitatem terminetur. 3) Fœminis, ex defectu mensium, maloque hysterico laborantibus; qualem casum recensui in CONSULT. MED. *Sect. I. cas. XLIV.* Meminit quoque PECHLINUS *L. I. obs.* 42. guttæ serenæ, quæ cum cephalalgia singulis mensibus, deficiente uteri purgatione, affligebat. 4) Hypochondriacis, hystericis, & qui gravioribus imi ventris torquentur spasmis, quibus scilicet humores ad caput coguntur: unde notabilis est observatio, quam A. N. C. *dec. III. anno III. obs.* 81. recensent de gutta serena, vehementem colicam cum alvi obstructione stipatam excipiente, & hac per clysteres curata, protinus cessante.

§. IX.

2) in vitiis seri & lymphæ.

Quemadmodum vero gutta serena, quæ à sola sanguinis stagnatione ortum trahit, est transitoria: ita è contrario hæc si diutius obhæserit, & subjecta pituitosa, cacochymica occupaverit, dimittendo serosam, quæ ad nervos incumbit, portionem, diuturniorem & sæpius immedicabilem producit morbum. Novum igitur non est, à purpura, scabie, ulceribus, achoribus (vid. A. BEROL. *Dec. II. Vol. VI. pag.* 28.) intra corpora remeantibus id vitii oboriri; vel infantes imbecilliores, & qui humoribus abundant, eodem infestari; præsertim ubi non bene prodierunt morbilli, vel intestina lumbricis obsidentur. Idem fit post morbos acutos, febres malignas, variolas, phrenitidem; humore videlicet per metastasin ad nervos opticos decumbente. Nonnunquam plethorici vel cacochymici ex fortiori vel purgatione vel vomitione cœcitatem sibi contrahunt; sicuti de vomitoriis observavit GULDENKLEE *L. I. epist.* 20. *pag.* 498. Cumprimis vero mercurialia inepte, & in corporibus impuris adhibita, lymphæ pertinacem stagnationem inferendo, ad hoc malum contribuunt.

§. X.

3) in nimia profusione succorum vitalium.

Hæ causæ ad repletionis spectant titulum; sub inanitionis autem voce complector nimias ac immoderatas succorum vitalium profusiones, quas nonnunquam guttam excipere serenam, experientia testatur. Præsertim id contingit post effrenas hæmorrhagias; & speciatim obortam cœcitatem observarunt post vomitum cruentum largiorem A. N. C. *vol. II. obs.* 52. post nimiam venæ sectionem in gravida ibid. *obs.* 45. post detractum largiter e vena frontis sanguinem BONETUS *L. I. Sect. XVIII. obs. 2. app.* Dum enim humor vitalis exhauritur, collabuntur vasa cerebrum perreptantia, secretio fluidi nervei imminuitur fit, & inde vertigo, gutta serena, animi deliquia, aliaque propullulant incommoda. Præsertim vero notari meretur insignis consensus, qui hoc in casu oculos & partes genitales intercedit; siquidem observamus, ex immodica & intempestiva venere sæpius oriri cœcitatem, quam ego multoties adnotavi & CONS. MED. *Sect. III. Cas. CIV.* recensui. Fluidum scilicet lymphaticum seminale cum eo, quod in cerebro secernitur, & per nervos distribuitur ejusdem ferme indolis est & essentiæ: quare quo copiosior illius est excretio, eo parcior hujus secretio, unde partium nervosarum atonia, visus imbecillitas, & ipsa sequi solet cœcitas.

§. XI.

Prognosis guttæ serenæ.

Gravissimum & pertinacissimum gutta serena est malum; & inprimis si perfecta, si inveterata fuerit, sique senes & elanguida subjecta occupaverit, nullum medelæ relinquit locum, tantum abest, ut graviores tandem apoplectici & paralytici supervenient affectus. Contra malum re-

cens, quod imperfectum eſt & in oculorum duntaxat tunicis hærentem agnoſcit cauſam, præſertim in junioribus & robuſtis ſubjectis, interdum ſanatur. Non minus curationi cedit ea, quæ periodica eſt, & à ſola ſanguinis ſtagnatione dependet: quæ vero paralyticis, aliiſque capitis morbis jungitur, periculum portendit vix ſuperabile.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Curandi guttam ſerenam ratio admodum eſt difficilis; quippe remediorum vis reinntas has, ac in oſſea cranii theca abſconditas partes minus ſubire valet. Neque tamen minus incumbit Medico, ut quid valeant humeri, experiatur, curationemque pro cauſarum ratione accommodatam inſtituat. Hæc vero binis abſolvitur indicationibus, quarum *prima* diſcuſſionem humoris ſtagnantis, & nervos comprimentis; *altera* affectarum partium roborationem reſpicit.

§. II.

Quomodo primæ indicationi ſatis fiat in gutta ſerena a ſeroſi humoris collectione.

Ad primum, qui difficillimus eſt, obtinendum ſcopum, generoſiora, & quæ vocant heroica, in uſum vocare juvat remedia. Quodſi igitur ſeroſus humor in cerebro effuſus ſtagnaverit, ſicut fieri ſolet in ſubjectis pituitoſis, cachecticis, cacochymicis, item poſt remeantia exanthemata, & ſi affectus recens fuerit: magnum profecto præſidium eſt in cauterio actuali, ſyncipiti vel nuchæ inuſto; cui etiam ſubſtitui poteſt ſetaceum. Duplici hæc remedia operantur ratione, dum videlicet partim excitando dolorem, tremulam quandam & vibratoriam motionem tenuiſſimis cerebri fibrillis inferunt, partim affluxum humorum, qui plerumque vulnus inflictum ſequitur, proritando, ſuccos ſtagnantes à cerebro & affecta parte avocant. Et ſi quid ſperandum auxilii; id ſane à tali remedio in hoc affectu longe certius, quam a veſicatoriis vel fonticulis obtinetur.

§. III.

In gutta ſerena à ſanguinis ſtagnatione.

Contra, ſi à ſanguinis ſtagnatione ortum ſit malum, uti fit in plethoricis, florida & rubicunda facie, pulſuque magno præditis, & excretionum ſanguinearum retentione laborantibus: cavendum à tali remedio, & à ſanguinis potius miſſione inchoanda medela. Utilis hoc fine eſt venæ ſectio in pede; ſed longe utilior inciſio venarum frontis aut arteriarum temporalium. Et hoc quidem præſidium ipſa docuiſſe videtur natura; ſiquidem exemplis confirmatum habemus, cœcos ex vulnere fronti inflicto, & hinc ſequuta larga hæmorrhagia viſum recuperaſſe. Neque alienum eſt, hirudines temporibus admovere; aut in defectu fluxus hæmorrhoidalis, eaſdem ano adplicare; aut ſi ſuppreſſa fuerit narium hæmorrhagia, has intruſo ſtylo pertundere; ut cita & efficax fiat ſanguinis ventilatio.

§. IV.

Laxantium in gutta ſerena uſus.

Deinceps ut in omni oculorum valetudine, ita quoque ſerena gutta maximopere juvat, alvum eſſe fuſiorem; quo ſtagnans in capite humor ad inferiora ducatur. Eo fine adhibenda remedia non decet eſſe draſtica purgantia; ſed blanda laxantia roborantibus nupta, qua laude pollent pilulæ balſamico-cephalicæ, quarum capite de paralyſi exemplum propoſuimus. In uſum quoque trahi poſſunt pilulæ noſtræ balſamicæ, cum mercurio dulci & extracto panchymagogo *Crollii* combinatæ: nec contemnendi clyſteres, paulo efficaciores; quorum virtus illuſtris eſt, ſi imi ventris ſtricturæ concurrant.

§. V.

Curatio guttæ ſerenæ inveteratæ.

Quando malum valde eſt inveteratum, & à lymphæ pertinaci in vaſis nervos opticos cingentibus ſtagnatione ſuſtentatur: præmiſſis iis, quæ propoſuimus, unica ſpes in validioribus diſcutientibus, iiſque potiſſimum internis eſt ſita. Quo nomine bina præſertim remedia reliquis palmam præripiunt; quorum unum eſt ſulphur antimonis pro noſtra methodo correctum; alterum cinnabaris. Confici ex his poteſt ſequens pulvillus: *recipe cinnabaris nativæ præparatæ, lapidum cancrorum, ſuccini præparati ana drachmas duas, ſalis volatilis ſuccini, cornu cervi ana grana decem. M. F. pulvis div. in 12. partes, quarum ſingulæ tria vel quatuor ſulphuris antimonii grana addi poſſunt.* Exhibetur pulvillus talis quavis veſpera; hauritur ſequenti mane infuſum, quod ex herba meliſſæ, ſemine fœniculi & radice valerianæ conficitur. Interponi etiam debent laxantia; jungi victus tenuis & exſiccans, & ſubjungi balſamica. Et ſi his cedere recuſet morbus; confugiendum ad lenem ſalivationem, cujus ope nonnullos à cœcitate gravi ſanatos novi.

§. VI.

Roborantium & diſcutientium externorum uſus.

Dictis hiſce & interponenda & ſubjungenda ſunt externa diſcutientia, nervina, balſamica. Ex iis illuſtrem diſcutiendi facultatem poſſident ſternutatoria; & cumprimis ſal volatile ammoniaci ſiccum, & cum oleo ſalviæ, majoranæ, balſamoque Peruviano maritatum, naribuſque attractum, vel longe adhuc efficacius extractum ligni Guajaci reſiniforme, quod ab evaporatione decocti ex hoc ligno remanet & a me inventum eſt. Cujus unum vel duo grana naribus ſuſcepta vehementer cum ſternutamento pituitam ex intimis capitis eliciunt. Imponi etiam oculis poteſt ſacculus ex radice valerianæ, ſemine fœniculi & floribus roſarum paratus, & aqua ſclopetaria, quam *l'eau d'arquebuſade* vocant, irroratus; aut iiſdem vapor ex recenſito §. ſuperiori infuſo admitti. Omnium vero vim longiſſime ſuperat balſamum vitæ noſtrum, partim temporibus inunctum, partim aliquot guttulis ſaccharo exceptum & deglutitum: cujus uſu me cœcitatem inter initia non ſemel diſcuſſiſſe memini.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa cauteria, ſetacea & ſternutatoria.

Priuſquam cauteria vel ſetacea adhibeantur; opus eſt, ut corpus tam à ſanguinis & humorum nimia mole, quam ab eorum impuritate, & primæ viæ ab omni ſaburra liberentur. Quo ſcopo præmittendæ ſunt ſanguinis miſſiones, blanda laxantia, & medicamina ſanguinem diluentia & depurantia. Eadem eſſe debet cautio in uſu ſternutatoriorum, ne ſcilicet, antequam corpus & caput juſta purgatione levatum ſit, adhibeantur, quoniam alias humorum vehementiorem ad caput affluxum cauſantur. Verum eadem, corpore rite præparato, inter morbi initia deſideratiſſimam ferunt opem.

§. II.

§. II.

Circa balsamum vitæ. Ex roborantibus discutiente simul virtute præditis balsamum vitæ meum excellenti contra guttam serenam pollet efficacia; cumprimis si ea à decubitu serosi humoris ad nervos opticos in subjectis pituitosis ac phlegmaticis originem traxerit; quo io casu novi balsamum illud inter initia capiti frontique cum linteis admotum omnino sustulisse cœcitatem. Eo autem cautius utendum in corporibus sanguine plenis, ubi sanguinis copia & congestio malum induxit; tum enim temperantia potius atque tam molem humorum imminuentia, quam ejus orgasmum componentia sunt proficua.

§. III.

Circa externa. Externorum quod attinet usum; nemo non videt, cum in vera & inveterata amaurosi prorsus esse frustraneum; quoniam vi sua ad affectum locum haud pertingunt. Quando autem vitium non in ipso nervo optico, sed potius in oculo, ejusque humoribus vel aliis partibus residet; tum non de nihilo sunt topica: è quibus eminent vel fotus ex decocto radicis valerianæ, cubebarum, seminisque fœniculi cum aqua & vino parati, per infundibulum oculis admissi; vel epithemata hac ratione conficienda: *recipe radicum angelicæ, imperatoriæ, valerianæ ana uncias binas, herbæ cherefolii, arnicæ, florum sambuci, lavendulæ, rosarum ana pugillos tres, seminis fœniculi, anethi ana drachmam unam cum dimidia. C. C. f. species, decoquantur in æquali portione aqua rosarum & sclopetariæ*, l'eau d'arquebusade *dictæ.*

§. IV.

Circa curam per inediam. Evellendæ, quæ contumax est, cœcitati perquam opportuna nonnunquam est curatio, quæ per inediam instituitur. Conducit ea potissimum in corporibus impuris, cacochymicis, sanguineque & succia abundantibus, & requirit prægressam elementem quidem, sed satis efficacem alvi subductionem. Ipsa hæc curatio consistit in eo, ut ægri non nisi modico panis cocti, carnisque assatæ cum passulis vescantur; vinum omnemque cerevisiam fugiant, & decoctum ex sarsaparilla, glycyrrhiza, passulis, semineque fœniculi bibant: cui pro corporis ratione per tres & ultra hebdomades insistendum.

§. V.

Quæ puellis, infantibusque post variolas, morbillos, aliosque exanthematicos morbos remanet gutta serena; multam sanationis spem relinquit. Accedentibus enim pubertatis annis menstruoque fluxu aut sponte disparet, aut mirum in modum emendatur; tumque opus est, congruis adminiculis menstruum adjuvare fluxum; qua de re notabile exemplum allegavi *SYST. Tom. IV. P. I. Cap. 8.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Gutta serena ex contusione. Vir XXX. annorum, sex circiter abhinc annis corpus fortiori labore & exercitio vehementer commotum, subitaneæ exposuit refrigerationi. Unde dolorem quendam gravativum capitis, & accedente oculi dextri contusione, magnam in ipso visus imbecillitatem, nullo externe adparente vitio, sensit. Variis igitur usus est remediis; vesicatoriis, fonticulis, collyriis atque purgantibus; sed sine ullo effectu. Ante biennium accedebat scabies, & posthæc ad sinistrum quoque oculum transibat vitium; dum non modo visio valde imbecillis esset, verum etiam scintillulæ maculæque dicto obversarentur oculo, eidemque omnia duplicata adparerent objecta. Præterea aurium gravi tinnitu, stomachi magna debilitate, ructuosis ac flatulentis molestiis, alvi obstructione, doloribusque artuum tractoriis vexabatur; vultus lividum præ se ferebat colorem; & vitæ genus sedentarium, multis ingenii laboribus ac scriptionibus implicatum continuare non desinebat.

Epicrisis cum Consilio.

Hic affectus vocari meretur gutta serena incipiens ac incompleta, & sedem habet in nervo optico & cerebro: unde extrinsecus nullum adparet vitium. Natales suos à cacochymica sanguinis & seri impuritate mutuatur: quippe frequens docet experientia, scorbuticos, cacochymicos atque cachecticos oculorum vitia ab interna causa facile incurrere, inque iis malum ab uno ad alterum transire oculum. Cacochymicam humorum diathesin in præsenti ægro testantur scabies, prava digestio, flatulentiæ, artuum dolor, & tinnitus aurium: atque eam cum vitæ genus sedentarium, tum corporis calefacti refrigeratio induxerunt. Hac etiam visionis imbecillitati prima occasio data est; siquidem inde repressi humores copiosius ad cerebri partem anteriorem decubuerunt, & accedente oculi dextri contusione, ad ejus nervos inde debilitatos pertinaciter secesserunt. Fuisset facilius hanc affectionem adhuc recentem convenienti debellasse medicina; at ea jam inveterata difficilius omnino est negotium. Neque tamen abjiciendum ideo opinor animum, sed eo respiciendum, ut succi reddantur temperati & benigni; ac deinceps partes nervosæ, quæ sunt debilitatæ, corroborentur. Primæ intentioni faciunt satis lignorum decocta, tincturæ antimoniales, pulveres absorbentes & diaphoretici, purgantia ex gummatibus confecta, & vivendi recta ratio. Posteriorem scopum explent emplastra ex oleis cephalicis, aromaticis, balsamis liquidis, & gummatibus resinosis, fronti & temporibus adplicata, nec non spiritus vini fortiter camphoratus, & cum essentia balsami Peruviani mixtus, & denique balsamum nostrum vitæ. Quæ per satis longum tempus continuata si votis nondum responderint, nec succi vitales satis edulcorati fuerint: haud alienum erit, blandam movere salivationem, quæ cum cinnabaris vel æthiope minerali perficitur commodissime, quandocunque hic, prius probe perpurgatis primis viis per pilulas cephalicas aut aliud conveniens purgans, ad decem grana cum drachma dimidia sacchari & olei Melissæ Turcicæ guttis duabus per tres & ultra septimanas mane exhibeatur & potui decoctum radicis Chinæ cum passulis & cinnamomo detur, subjuncta simul diæta & proba vivendi ratione. Novi hac methodo, ob gravem capitis contusionem feliciter restitutos qui in periculo cœcitatis versabantur; non tamen omissis externis.

OBSERVATIO II.

Gutta serena puer. Puella VII. annorum, debilioris naturæ & tenerri-

purpuram rubram excipiens.

tenerrimæ corporis constitutionis, faciei lividæ & cachecticæ, flavescente sæpius colore tinctæ, incidebat aliquando in febriculam, dorsi capitisque dolore, & si corpus erigebat, vertigine stipatam. Tertio ab invasione die, tota cutis punctulis asperis & rubicundis referta cernebatur; quorum ulterior efflorescentia remediis temperantibus, leniterque expellentibus, & temperato regimine adjuvabatur. Neque tamen minus hæ maculæ mox cum sensu horripilationis evanescebant, mox cum magno cutis ardore rursus prorumpentes. Conquerebatur insuper de magno capitis & oculorum, præsertim circa septimum diem, exacerbato dolore; & quum postea ab hoc convalesceret affectu, subito omni privata visu, nihil prorsus videre valuit. In oculis externe nihil videbatur vitii; nisi quod pupilla paulo amplior & magis dilatata compareret.

Epicrisis.

Affectus, qui post se traxit guttam serenam, est purpura; infantibus præsertim cachecticis, qui ob ventriculi imbecillitatem & bilis inertiam, ingentem seri impuri contrahunt copiam, admodum familiaris. Purpura enim ex sero impuro acri in glandulosis ductulis stagnante, quod febrili commotione ad habitum corporis protruditur, originem trahit: cujus seri copia si justo major, & natura imbecillis est, seu, quod idem est, si corpus debitis motibus, illud expellendi destitutum fuerit; fit inde, ut partibus etiam solidis à succis vitiosis hinc inde stagnantibus, easque vellicantibus labes affricetur. Quare observamus, tusses diuturnas, phthises, febres lentas, diarrhœas, capitis dolores, hemicranias &c. illum affectum non modo comitari, sed eidem quoque supervenire. Ex quo facile colligitur, delapsum in nostro casu ad caput, & præsertim nervos opticos serum guttam induxisse serenam. Cujus curatio in eo potissimum consistit, ut corpus a colluvie serosorum ac purpura infectorum succorum liberetur, eorumque moles à capite derivetur. Quo scopo præter interna sanguinem mundificantia, decocta diluentia, diaphoretica & laxantia, mira virtus in vesicatoriis reposita est, dummodo tempestive adhibeantur: quæ revocando ad cutaneum corticem serum acre, illud capiti subtrahunt. Præterea, eo est annitendum, ut per balsamica ac temperata stomachica, ventriculo robur ac virtus digestiva restituatur; & sic generosus chylus, laudabilesque succi generentur.

Observatio III.

Gutta serena ex suppressa purpura, sudoribus curata.

Puella IX. annorum, catarrhalibus defluxionibus, achoribus tumoribusque glandularum colli per totam vexata vitam, naribus aliquando præter morem siccis existentibus, corripitur vertigine, & doloribus dorsi ac hypochondriorum tantis, ut accedente vomitu & cephalalgia, lectum petere cogeretur. Post aliquot dies melius paullisper habens, libero se rursus exponit aëri, qui tum erat gelidissimus: sed redux, gravi vertigine, tumore vultus, febricula, & purpura, mox iterum retrocedente afficitur. Haud multo post, gravi mentis commotione agitata, incidit in affectum epilepticum; sub quo dentes valide commordebat, oculi rigebant hiantes, sensus omnes erant aboliti, & pulsus ferebatur vehemens & inæqualis. Elapsa hora ab hoc paroxysmo ad se rediens, prorsus cœca erat, & inter vehementes capitis dolores, multum biliosæ saburræ vomitu reddebat. Infuso clysmate, atque datis remediis antispasmodicis, præcipitantibus, ac diapnoicis remittebant & vomitus & dolores capitis: sed cœcitas eadem persistebat per quatuor dies, quorum singulo supra citatus paroxysmus epilepticus revertebatur. Quum urgerent insuper continuæ vigiliæ, & dolores vehementer recrudescerent; dabantur vesperi aliquot grana pilularum de cynoglossa: unde nox quietior sequuta; & quum altero mane ex infuso theiformi olei Cajeputi tantillum sumeret, largo per totum corpus perfundebatur sudore, & cum hoc subito recuperabat visum. Sed elapsa hora, & redeunte cephalalgia, cœcitas plenaria recurrebat; & altero demum die, remittentibus cunctis doloribus & spasmis, iterum redibat, cum tam felici successu, ut ægra post sedecim dies inter continuos sudores, & visionem & sanitatem perfectam recuperaret.

Epicrisis.

1) Quanta serum acre, quod sub exanthematibus purpuraceis ad corporis peripheriam protruditur, intra corpus retentum, machinari valeat mala: præsens quoque testatur morbi historia. Sæpius fit, ut illud per aliquod tempus in corpore delitescens quiescat, & non nisi accedente quadam occasionali causa, suam exercere incipiat tyrannidem. Talis causa in nostro casu duplex fuit, nimirum refrigerario, & mentis commotio: qua utraque gravis spasmus nervoso generi inductus, & hoc cutaneum corticem afficiente, humores noxii majori copia ad interiora, & caput potissimum compulsi fuerunt.

2) Meretur itaque, quæ hic occurrit cœcitas vocari spasmodica; eo quod a spasmo externarum & internarum partium, humores sursum commoti strictura fortiori & cerebri membranas, unde epilepsia nata, non minus ac oculorum membranas nerveas adfecerint. Hinc factum est, ut postquam larga accesserat sudatio, inde serum acre evacuatum, spasmi relaxati & ideo cuncta mala depulsa fuerint.

Observatio IV.

Gutta serena ex subsistentibus variolis.

Infans trimulus, cum vix anni quadrantem attigisset, variolis erat correptus; quæ non legitimam suppurationem passæ, nec rite efflorescentes, tertio post die rursus evanuerunt. Abhinc vacillante sanitate sæpius adflixerunt catarrhales molestiæ; & ante annuum tempus abdominis quædam accessit durities. Contra hanc præter alia medicamina datum fuit vomitorium, idque intra unam hebdomadem bis repetitum: unde spontanei vomitus, & alvi fluxus exceperunt, perque decem inhæserunt dies. Tum conquiescentibus his excretionibus, abdomen quoque detumuit; sed virium summus languor successit, & non obstante cum adpetitu, tum somno integro diu continuavit. Novissime plenaria visus abolitio, oculis illæsis existentibus, supervenit; corpus, licet satis musculosum, adeo tamen debile ac languidum est, ut si ex lecto attollatur, artus quasi collabi videantur; sinistrum brachium frequens tremor occupat; caput est tumidum & loquelæ summa difficultas. Alvus satis libera & adpetitus integer est; sed nares perpetuo siccæ, & crebri urgent sudores.

Epicrisis.

Epicriſis cum Conſilio.

1) Adſectionum, quæ in præſenti caſu variolas ſubſiſtentes exceperunt, cauſa eſt plethora ſeroſa; ſive ſeri atque lymphæ ſpiſſæ ac impuræ magna per totum corpus abundantia; quæ pleriſque infantum familiaris eſſe ſolet. Hinc catarrhales aurium, narium, oculorum, capitis &c. defluxiones in nulla ætate magis frequentes deprehendimus, quam infantili & puerili. In noſtro quidem ægrotante variolarum ſubſiſtentia primam conſequentibus malis dedit occaſionem: excrementitii enim humores, qui per hoc exanthematis genus alias excerni ſolent, puſtulis ob nativam forte generis nervoſi debilitatem non rite extruſis intra corpus retenti, inquinarunt ſeroſum & lymphaticum laticem. Unde originem traxerunt catarrhales affectus, abdominis durities, & facta materiæ ſeroſæ ad cerebrum & medullam ſpinalem metaſtaſi, variarum partium reſolutiones paralyticæ, ut oculorum, linguæ nervorumque ad brachia & pedes tendentium.

2) Curatio tanti mali ſolis ferme internis perficienda eſt remediis, & quidem talibus, quæ viſciditatem lymphæ reſolvendi, ejuſque nimiam molem conſumendi facultate pollent. Conſultum igitur duco, ut ſequenti procedatur ratione: purgato per pulverem Cornachini corpore, omni mane ſumatur pulvis *ex cinnabaris optime præparata granis quinque*, *lapidum cancrorum granis octo*, *& mercurii dulcis grano dimidio confectus*; quo per ſex dies uſurpato, interponatur iterum laxans; tumque per ſex rurſus dies ſumto pulvere, repetatur laxans. Sub hac cura pro potu inſerviat decoctum, quod *ex radicis ſarſaparillæ unciis tribus*, *corticis ligni ſaſſafras drachmis tribus*, *ſalis tartari drachma dimidia*, *cum duodecim aqua pura libris in vaſe clauſo coctis* paratur; idque etiam loco potus Theæ calidum bibatur: non minus victus ſit attenuans, ut non niſi carnes aſſatæ, & panis ſimilagineus modica tamen quantitate adhibeantur. Deinceps per octo circiter dies corpus omni mane immittatur balneo, quod ex aqua ſimplici, furfuribus triticeis, & cineribus clavellatis cooficitur; & poſt illud nucha, & os ſacrum linimento nervino inungatur. Interne continuetur dicti uſus decocti, & ſub epulis ad firmandum ſtomachum propinetur Elixirium *ex eſſentiæ pimpinellæ albæ*, *gentianæ rubræ ana uncia dimidia*, *ſpiritus nitri dulcis drachmis duabus*, *& olei macis*, *de cedro ac cinnamomi ana guttis ſex* confectum: externe vero naribus admoveatur ſal volatile ſalis ammoniaci ſiccum, cum oleo majoranæ vero impraegnatum. Ex qua curatione non dubito, quin auſpicatus ſit conſequuturus eventus.

OBSERVATIO V.

Gutta ſerena ſpuria. Puer XII. annorum, ante aliquot jam annos catarrhis, coryzæ, tuſſi, obnoxius, ingruente tempeſtate valde humida & aquilonia corripitur iterum catarrhali febre; quam nono die acerbus capitis & oculorum dolor excipiebat, & tandem plenaria ſequebatur cœcitas. In oculis nihil adparebat vitii, niſi quod pupilla adhuc ſe contrahebat, & puer lucem a tenebris diſtinguere poterat: ceterum vero & adpetebat bene & egerebat rite. Poſtquam igitur per integrum ſemeſtre, fruſtra uſurpatis varii generis medicaminibus, hoc affectu laboravit, & noſtræ curæ traditus fuit; nihil adhibuimus, quam pilulas noſtras balſamicas, quavis ſemel hebdomade adſumendas, & externe linteum balſamo vitæ noſtro madidum bis de die fronti & temporibus adplicari curavimus: unde, favente divina gratia factum eſt, ut intra paucas hebdomades omnem recuperaverit viſum.

Epicriſis.

Præſens ſerena gutta videtur tantum eſſe ſpuria, quæ à defluxione ſeri, partes nervoſas viſui dicatas obſidente proficiſcitur. Nervus enim opticus, quatenus intra cerebrum continetur, in tali caſu ab omni fere liber eſt læſione; & adducit adhuc fluidum tenuiſſimum ad partes oculi nervoſas: quæ tamen a ſeroſa colluvie hincinde compreſſæ, ad recipiendos ſolis omnes radios, & efformandam perfectam viſionem haud idoneæ ſunt. Et hinc obſervamus frequenter, quod infantes ac pueri nimium pituitoſi & catarrhalibus affectibus divexati, ejuſmodi imminutiones & viſus & auditus patiantur. Quo in caſu ſolemus quidem remediis anticatarrhalibus uti; ſed cum hæc in præſenti puero ſufficienter fuerint uſurpata, nihil reſtitit, quam ut roborante ac nervino remedio, quale eſt noſtrum vitæ balſamum ſtagnantes ſucci diſcuterentur, & infirmæ roborarentur partes.

CAPUT V.

De Viſus imbecillitate ex lippitudine & ſuffuſione.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

INter morbos oculorum, qui ex nervoſarum partium atonia naſcuntur, præcipuos, *lippitudo*, quam Græci ἐπιφορας vocant, primas tenere videtur. *Eſt hæc ſalſa & acris laticis cum pruritu, dolore & rubore ex oculis fluxio, cum hebetudine eorum juncta.* *Lippitudinis definitio.*

§. II.

Levius hoc malum exiſtit, ſi in oculi bulbo nullum quidem comparet vitium, palpebræ tamen tument & rubent, fluxio denteſcit inque lemas denſatur, quibus palpebræ ſubinde noctu conglutinantur & ſic hoc ipſum diutius durat. *Levior ſpecies, quænam ſit?*

§. III.

Differt hic affectus à ſugillatione, in qua oculi album, quandoque totum, per omnem ſui ambitum, quandoque etiam ultra hunc & iridis circulum, rubrum apparet & omnia quæ adſpiciuntur rubra videntur. Fit plerumque à cauſa externa, ut contuſione, & a ſtagnatione in minimis vaſculis ſanguinis, epiphora vero à lymphæ ſtagnantis effuſione. Differt quoque ab inflammatione oculorum, ſive ophthalmia, in qua major dolor & ardor & ingens ad lucis acceſſum exacerbatio cum febricula & metu ſuppurationis obſervatur; nec minus diſtat in eo, quod epiphora diutius duret, opthalmia celerius diſſipetur. *Diſtinctio 1) a ſugillatione.*

§. IV.

Solenne hoc malum eſt infantibus & pueris, ſi *Subjecta, quæ corripit.*

caput

caput auræ frigidæ exponunt, vel catarrhis, vel capitis tinea laborarunt, præpostere ex fanata. Invadit dein maxime eos, qui tumoribus glandularum in collo, vel circa aures afficiuntur, neque prius discedit, quam sublato tumore & reddito liberiori lymphæ per glandulas transitu. Frequens etiam lippitudinis genesis post variolas & morbillos, quod in his ob æstum & ebullitionem succi temperatam diathesin exeunt & impuram, viscidam ac salsam contrahunt, quæ nisi morbo superato per convenientia depurantia corrigatur, non modo lippitudinem, sed & alios diu durantes morbos post se trahit.

§. V.

Anni tempora quibus invadit.

Datur præterea lippitudo, quæ epidemice infestat & insuetas ac inordinatas temporum anni constitutiones sequitur, maxime vernali & autumnali tempore: & atmosphæræ, exhalationibus subtilis acrimoniæ refertæ vitio debetur, quo tempore etiam ex eodem fonte prodeuntes morbi, ut rheumatismi, gravedines, impetigines ac vitiligines, pustulæque in cute ulcerosæ regnare solent. Circa solstitium æstivum ego quoque sæpius idem malum ortum observavi.

§. VI.

Sedes ejusdem anatomice demonstratur.

Ipsa sedes mali potissimum est in glandulis, quarum variæ sunt in oculo. Maxima harum lacrimalis dicta in orbita supra angulum minorem collocata est, & manifestum primum faciente STENONE, ex sex septemve ductulis, inter palpebrarum membranas decurrentibus & non longe a ciliis totidem distinctis osculis hiantibus, serum lacrimale salsum fundit, quod a punctis lacrimalibus absorbetur & per peculiarem ductum ad nares fertur. Dein in cantho oculi majori plures acini glandulosi consistunt, qui glandulis sebaceis accensentur & serum lentescens plorant. Sub palpebris etiam delitescunt glandulæ, ab inventore *Meibomianæ* vocatæ, & a MORGAGNI in sebacearum numerum relatæ, quæ juxta dorsum palpebræ eleganti ordine positæ, ad limbum hujus osculis hiant, è quibus stillare videtur illa, quæ in oculorum morbis palpebras conglutinat materia.

§. VII.

Unde veniat effusio seri salsi.

Jam, quandocunque excretoria hæc glandularum, ex nerveis & fibrosis tunicis conflata organa, à sero subtili acri, vel etiam ab acribus effluviis arroduntur, nerveæ glandularum membranulæ crispantur & spasmodice contrahuntur, ut sanguinis per arteriolas advecti refluxus, ob venas constrictas, minus libere fieri possit, sed tubuli glandulosi à secedente sub mora hac sero, plus justo amplientur, & hac ratione ingens fiat seri salsi lacrimalis effusio.

§. VIII.

Unde rubor & dolor?

Ruborem & dolorem jungi, acrimoniæ humoris effluentis tribuendum, cui sæpe tanta salis acris copia instar ammoniaci, præsertim in scorbuticis inest, ut ex drachma una seri in lippitudine effusi, grana duo salis muriatici acerrimi, leni tantum evaporatione, obtinuerim, quod tamen ratione odoris & saporis multum differt a sale illo, quod post urinæ exhalationem restat, luculento indicio, peculiarem plane & mechanicam esse glandularum & oculi tubulorum excretoriorum structuram, ut serum salsum sine contagio sulphuris fœtidi, ut in urina & sudore fit, admittat.

§. IX.

Prognosis

Quasdam notas, ex quibus quid eventurum sit colligere possimus, quam optime tradidit CELSUS *Libr. VI. cap. VI. Si simul & lacbryma & tumor & crassa pituita cœperint; si ea pituita lacbryma mista est; neque lacbryma calida est, pituita vero alba & mollis, tumor non durus, longæ valetudinis metus non est. At si lacbryma multa & calida, pituita paulum, tumor modicus, idque in uno oculo est; longum id sed sine periculo, futurum est. Idque lippitudinis genus minime cum dolore est; sed vix ante vigesimum diem tollitur, nonnunquam per duos menses durat, quandoque brevius finitur. Tumor magnus si sine dolore est, & siccus, sine ullo periculo est: si siccus quidem, sed cum dolore est, fere exulcerat; & nonnunquam ex eo casu fit, ut palpebra cum oculo glutinetur. Ejusdem exulcerationis timor in palpebris pupillisve est; ubi, super magnum dolorem, lacbryma salsa calidæque eunt; aut etiam, si tumore jam finito, diu lacbryma cum pituita profluit. Pejus etiamnum est, ubi pituita pallida aut livida est, lacbryma calida aut multa profluit, caput calet, à temporibus ad oculos dolor pervenit, nocturna vigilia urget. Est etiam genus aridæ lippitudinis, quod ξηροφθαλμίαν Græci appellant. Sub hoc neque tument, neque fluunt oculi, sed rubent tantum & cum dolore quodam fere levi ac prurigine graves sunt, & palpebra circa duritiem ullam noctu prægravi pituita inhærescunt, quantoque minor generi huic impetus, tanto finis minus expeditior est.*

§. X.

Suffusionis signa.

Ad eas, quæ visum lædunt, affectionum species, referri quoque debet suffusio, quæ vulgo pro cataracta incipiente vel spuria habetur. Hac qui laborant de simulacris vagarum rerum, de nigris punctis, muscis oculis obversantibus, vel, quod pejus est, de nebula, de aranearum telis, de teneriori rete, quibus oculi tecti sunt, conqueruntur.

§. XI.

Genesis.

Fit hoc vitium, ubi aqueus pellucidus humor ab admixtis corpusculis & moleculis opacis, propter nimis dilatata vasculorum adducentium oscula, pelluciditatem ex parte amittit atque variæ & obscuræ, præsertim in chartis & parietibus candidis visui imagines sistuntur, adeo ut quo major sit hujus humoris opacitas, eo major objectorum obscuratio.

§. XII.

Ocul. structura anatomica experimentis probatur.

Ut horum vitiorum ratio & natura eo liquidius appareat, repetendum ex physiologicis est, tres in oculo humores numerari, aqueum, vitreum & crystallinum. Aqueus dicitur, qui utramque oculi cameram, tam anteriorem, quæ inter corneam & uveam, quam posteriorem inter uveam & lentem crystallinam, replet, quantitate est exiguus, sed admodum fluidus: hic subjecto blando igne sine spuma leniter exhalat, relictis valde exiguis & pellucidis moleculis salsis. Vitreus aqueo densior est, posteriorem oculi partem retinæ ubique contiguus occupat: hic mole longe major priori cochleari argenteo inditus, supposita candelæ flamma, protinus in aquam limpidam liquatur & totus sine ebullitione in halitus solvitur, relicta identidem massa spissa, exigua valde, salsi saporis. Prunis ardentibus injectus hic humor non ut aliæ ex animantibus partes fœtidum exhalat odorem.

odorem. Cristallinus reliquis solidior, eodem modo tractatus in liquamen non convertitur & igni injectus flammam concipit & graveolentem spargit odorem. Deinde vitreus & aqueus nec à rectificatissimo vini spiritu neque à spiritu vitrioli mutatur aut coagulatur; crystallinus vero inde turbidus fit & pelluciditatem amittit.

§. XIII.

Confectaria experimentorum. Ex his curiosis à me institutis experimentis clare apparet, vitreum & aqueum parum inter se ratione indolis & mixtionis differre; crystallinum autem, qui exsiccatus in meras lamellas discindi potest, ex partibus longe solidioribus & salino quoque sulphureis esse conflatum; aliam quoque esse originem humoris aquei & vitrei, quam crystallini. Ille enim ex tenuissimis arteriolarum & vasculorum lymphaticorum osculis in uvea & choriodea tunica gignitur, vitreus vero ex tenerrima lympha, quam vehunt vascula arachnoidea, venit ac nutritur: Crystallinus in ipso utero producitur, suum augmentum & conservationem à vasculis in tenuissima arachnoidea & propria membranula existentibus & tenuissimam lympham plorantibus nanciscitur. Neque dubium videtur, quin purissima, quæ nutrit oculos eorumque humores, lympha circulari motu per adducentia & abducentia vasa ferantur.

§. XIV.

Ratio exponitur, quomodo humores peccantes suffusionis causa sunt. Hisce cognitis liquet, originem suffusionis in lymphæ ocularis vitio positam esse: Nam quum hic humor valde diaphanus, purissimæ & homogeneæ naturæ esse debeat, adeo ut cum liquido tenuissimo, quod nervi vehunt, pene similem naturam habere videatur, qualis non modo nutriendis oculorum humoribus, sed & eorum membranis roborandis inserviat, fit omnino, ut, quando ipse per morbosam diathesin, crassus, impurus ab heterogeneis & opacis terrestribus particulis redditus per oscula vasorum admodum dilatata & diducta ad interiora oculi transfertur, humores turbidi evadant & naturalem pelluciditatem suam amittant.

§. XV.

Subjecta. Ex hisce jam facile colligere licet, quare omnes illi qui, ob lymphæ spirituosæ subtilis in sanguine defectum, imbecillarum virium sunt, ut senes, vel diuturno morbo afflicti; aut qui nimium sanguinis profuderunt, vel diuturna mœstitia, anxiis curis, assiduis vigiliis macerantur, vel etiam intempestiva & nimia venere usi sunt, tam promte & facile in suffusionem & visus hebetudinem atque caliginem incidant. Neque minus hypochondriacos vitæ addictos sedentariæ, qui pigra alvo atque ventriculi inflatione laborant, item cachecticos, quorum corpus multis impuris succis abundat, maxime, quando purgantis, sudoriferi aut balnei calidi unprovide admissi vehementia humores in motum acti ad caput pelluntur, hisce vitiis subjectos fuisse non semel sed frequentius observavimus. Atque etiam si plethora nimium urget, in iis, qui consuetas sanguinis per scarificationem, per sectionem venæ neglexerunt, vel qui solennes & criticas salutares per uterum, per anum fluxiones, non amplius, aut deficientes experiuntur, ejusmodi oculorum, de quibus nunc agimus, vitia, crebrius observantur: nam ex nimia sanguinis & humorum abundantia protinus eorum spissitudo atque impuritas suboriri incipit, quatenus, ob tardiorem progressum, nec satis fluidi redduntur, neque ab heterogeneis & excrementitiis partibus depurantur.

§. XVI.

Habet periodos. Memoratu præterea dignum est, hanc visus imminuti speciem, qua omnia per nebulam cernuntur, statas suas habere periodos, ita ut pluries observare licuerit, certis tantum temporibus illam infestasse, postea vero sponte remisisse atque ex toto commodis remediis fuisse sublatam. TIMÆUS à GULDENKLEE *Libr. I. Cap. 27.* casum communicat matronæ, gravi febre semitertiana laborantis, quæ ingravescente paroxysmo de oculorum caligine & obversantibus ante oculos corpusculis conquerebatur, remittente vero febre cessasse hæc omnia, & illa ipsa retrocedente, tanquam symptoma iterum accessisse memorat. Nos recordamur quoque, maculas & alia quæ visui objiciuntur, crescente luna incrementum, decrescente vero decrementum cepisse, & mense Martio potissimum hoc malum infestasse. Et quibus signis simul dignoscitur differentia, qua suffusio maxime sese distinguit à cataracta vera. *Differt à cataracta.* Hæc enim non tam facile ratione temporis aut magnitudinis variat, sed pertinacius insistit & fit præcipue, quando irregulares opacæ atomi congrediuntur & tunicam quasi solidam constituunt; aut ut rectius quidem cum recentioribus existimatur, si tunica crystalloides primum densa fit & opaca, postea vero totum corpus crystallinum multis lamellis per naturam suam instructum, aridum, exsuccum & opacum evadit.

§. XVII.

Prognosis. Oculorum vitia id habent cum morbis nervorum commune, ut, quo diutius inhærescant, eo difficiliorem sanationem recipiant & levissimis ex causis revertantur, interdum quoque in graviorem morbum transmutentur, idque non sine ratione: nam solidorum textura, structura & robur longo tempore ita invertitur & destruitur, ut tardo admodum modo ac gradu curatio contingat. Atque hoc est, quod vulgo consuetudinem & habitum habere dicitur.

CURATIO CUM CAUTELIS.

§. I.

Interna remedia externis anteponenda, adjuncta diæta. Recta lippitudinem sanandi ratio, utique potissimum in edulcoratione seri salsi ejusdemque derivatione ab oculo ad alia loca & in glandularum nimis remissarum robore restituendo, consistet. Nos quidem pro certo affirmamus, incipiens malum solo potu copioso infusi Theiformis, ex herba Veronicæ & semine fœniculi, ad aliquot libras, cum regimine diaphoretico per aliquot dies sumti, brevi & expedita curatione fuisse expugnatum. E contrario, certum pariter, illud difficulter admodum sanationem recipere, si à diathesi humorum scorbutica invalescente fuerit enatum, nec cedere, nisi accedat prudenter instituta cura lactis, vel vaccini, cum aqua Selterana nupti, vel etiam seri lactis dulcis nostra methodo parati, nec non fontis medicati mineralis & martialis, interpositis idoneis laxantibus & diaphoretico-temperantibus pulveribus. Frustra enim omnis medicatio per alia remediorum genera, præsertim externa, tentatur, nisi interna hæc prius fuerint usurpata. Opus tamen etiam est, ut exacta victus & vitæ ratio accedat, vitando salsa, acida & acria, nec non frigus, & abstinendo a vino & spiri-

spirituosis, immo cerevisiæ potu, & sumto ordinarii potus loco decocto ex rasura cornu cervi, radice scorzoneræ & semine fœniculi, usurpatis simul crebrius vesperi ante decubitum pediluviis ex aqua dulci.

§. II.

Usus externorum.

Externa, ut in aliis oculorum passionibus, sic & in hoc vitio circumspecte adhibenda. Hæc inter tamen non sine fructu frequentius usus sum unguento, ex butyro insulso, sacchoro Saturni & vitriolo albo debita proportione composito; quod ad magnitudinem pisi cantho oculi majori inditum, efficaciter, si prius internis rite fuerit prospectum, huic malo medetur, discutiente simulque roborante qua gaudet virtute. Serio itaque monendi sunt ii, qui perperam omnino & ophthalmiam & epiphoram nimis refrigerantibus, adstringentibus vel acribus collyriis & ungenus excipere solent; quibus rebus, præsertim ubi rubor & dolor oculum tenet, vix quidquam datur perniciosius. His enim oculi tabem, corrugationem, suffusionem, nec non epiphoram chronicam, rubentem, siccam & asperam fuisse inductam, quin palpebrarum exulcerationem concitatam experientia abunde satis docet. Si etiam sicca plane epiphora existit, abstinendum ab externis exsiccantibus, multo magis acribus, & oculus potius cataplasmate ex mica panis triticei, lacte & croco tepide fovendus est.

§. III.

Usus setaceorum, fonticulorum & vesicator.

Quid seraceis, fonticulis & vesicatoriis tribuendum, in pertinacibus ejusmodi oculorum vitiis mitigandis, loquuntur observationes Medicorum & encomia de iis passim. Nos tamen molestis his & incertæ efficaciæ auxiliis medentes melius posse supersedere censemus, si tantummodo ex inventione mea vesicatorium *ex uncia una Emplastri de meliloto & pulveris cantharidum drachma una paratum, grossi magnitudine, nuchæ applicent*, idque quotidie recens imponendo, excesam leniter cutem & apertam per aliquot menses jubeant. Tum enim mira seri impuri effluit copia, & non tantum hi, sed alii etiam capitis morbi, exinde levantur egregie.

§. IV.

Suffusionis curatio per venæ sectionem & leniter evacuantia.

In suffusione sic dicta spuria curanda, quum ipsa ab impuris ac crassioribus in oculorum humores, propter auctum sanguinis & humorum versus superiora impetum, delatis moleculis proveniat, multum omnino auxilii situm est in venæ sectione vel cucurbitulis nuchæ applicatis, hac tamen observata cautela, ut, si fluxus hæmorrhoidalis aut mensium irregularis vel suppressus huic malo causam præbet, sanguis in pede mittatur, vel prius in superioribus & dein in inferioribus locis vena tundatur; ceterum vero semper sanguinem in loco propinquiori detrahere è re erit. Posthæc haud minoris usus sunt leniter ex rhabarbaro & foliis sennæ evacuantia, aut nostra vel alia methodo confectæ pilulæ balsamicæ. Nobis in memoria sunt exempla, ubi ejusmodi visus obfuscationes per intervalla remittentes & redeuntes cum adspectu humorum in oculo turbidorum divina adjuvante gratia feliciter expugnavimus. Quod si enim humorum incursus ac impetus à capite & oculis ad alia loca divertitur & humores crassi, impuri per convenientia remedia educuntur, fit omnino, ut per abducentia vascula, quæ HOVIUS nervoso-lymphatica vocat, impuri succi absorbeantur & per adducentia puri advehantur, atque hac ratione pristina humoribus claritas reddatur.

§. V.

Per analeptica.

At vero ut supra dictum est, ingenti virium jacturæ, vel defectui laudabilis lymphæ ad humores oculorum nutriendos necessariæ, origo plerumque hujus mali debetur. In ejusmodi vero casu analeptica & conveniens victus ratio, fugiendo omnia quæ pravos & spissos ingignunt succos, plus valent & præstant, quam ingens collyriorum vel aliorum medicamentorum apparatus.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Visus imminutio per lippitudinem cum paralysi & soporosis affectibus complicata.

Vir quidam septuagenarius, robustæ & nunquam non sanæ constitutionis, media hyeme dum mane è lecto surgit, de insolita virium prostratione conqueritur; quam sensuum abolitio, ambulandi impotentia, & continuus mox exceperunt sopor. Vocatus Medicus impositis brachio vesicatoriis, & ordinatis externis spirituibus ac linimentis, effecit quidem, ut discusso sopore æger haberet melius, præsertim, quum subinde vena in pede tunderetur, & fonticulus brachio infligeretur. Verum enim vero, graves adhuc morbi supersunt reliquiæ, quarum hæ potissimæ observantur: visus tam imbecillis est, ut litteras cognoscere nequeat; oculi perpetuas fundunt lacrymas, & dexter imprimis noctu adeo conglutinatur, ut mane vix aperiri queat. Præterea dextrum brachium spuria paralysi resolutum; siquidem manu nec arripere, nec tenere quid valet.

Epicrisis cum Consilio.

Nullæ equidem manifestæ hoc in casu occurrere videntur causæ, quæ recensita mala generare potuissent: at qui ad ætatem ægrotantis, & tempus, quo ægrotare cœpit respexerit, illius morbi sufficientem inveniet rationem. Senes enim, licet illibata gaudeant sanitate, per naturæ tamen necessitatem corpus debile tandem nanciscuntur, indeque notabilem ad morbos acquirunt proclivitatem. Cui cum accedat aëris frigida & hiemalis constitutio, quæ morbis paralyticis ac soporosis præ aliis favet; ex facili potest fieri, ut ejusmodi affectibus præter spem & opinionem corripiantur. Quo magis autem his in subjectis causæ morborum sunt intrinsecæ ac velut naturales: eo difficilior est curatio. Validiora enim & generosa cuncta exulare oportet remedia; & non nisi ea conducunt, quæ roborante ac nervina virtute debilitatis succurrunt partibus. In præsenti ergo casu præter blanda laxantia, & Elixir nervinum, præscripsi balsamum vitæ meum, idque & externo, nucham & tempora inungendi, & interno usui, mane aliquot guttas ex infuso melissæ capiendi, commendavi; atque hoc præstantissimo remedio per mensem & ultra usurpato, adfectus hic evanuit & vires egregias senex recipere cœpit.

OBSERVATIO II.

Visus obnubilatio periodica.

Serenissimus princeps, annorum LX. robusti & bene valentis corporis, per viginti & ultra annos, mense Junii, singulis fere annis, gravi & acri oculorum fluxione cum rubore, dolore & visus obnubilatione ad sex interdum septimanas

moleste

molesse perseverante torquebatur. Postea sponte cessavit malum. Ad avertendam hanc molestissimam passionem claros & peritos consuluit Medicos, qui multiplici medicatione usi sunt, quæ in sanguinis detractione per venæ sectionem in brachio, in fronte, per hirudinum applicationem circa aures, & scarificatione in nucha & dorso consistebat. Apposita quoque sunt vesicatoria & setacea nuchæ, sed omnia irrito plane effectu. Nam appropinquante solstitio æstivo protinus malum celerrime oculos occupabat. Narravit mihi Serenissimus hunc casum, eodemque malo denuo affectus consilium à me petiit. Quæsivi ex eo, an nunquam usus fuerit pediluviis; id quod vero factum esse negabat, præsertim quum non perspicere posset, quomodo læsis oculis succurrere valeant. Ego vero in multis & permagnis oculorum vitiis mirabilem me adnotasse eorum effectum affirmavi, & ut eorum usum admitteret maximopere suasi. Annuebat consilio, & postquam modum præparandi & applicandi illum qui ab ejus servitiis erat edocui, bis de die mane & ante cubitum illis usus, intra trium dierum intervallum tam præsens & efficax levamen expertus est, ut oculis claritas, mox evanescentibus dictis incommodis, restituta fuerit. Quem auspicatissimum effectum mihi nunciavit lætissimus.

Epicrisis.

Ad illustrationem hujus casus adhuc pertinet, Personam hancce Serenissimam mane à multis retro annis nudis pedibus, nec tecto satis abdomine per aliquot horas sub dio ambulasse; idque maxime æstivo tempore. Ex quo jam facile rationem adparere existimo, quare hic affectus quam maxime circa tempus solstitiale affixit, sub quo ingens æstus auctiori intestino agitatione humoribus particulas salino-sulphureas acres ingignit, quarum exitus per infimas & extremas partes frigore præclusus ejusmodi metastasin ab exterioribus constrictis ad caput & oculos, jam ad receptivitatem promte dispositos, producit. Cum vero pediluvia opportune adhibita insignem transpirationem, quin etiam interdum sudorem movendi vi polleant, ex eo jam utilissimus eorum effectus patet luculentissime. Cordatum itaque meum fuit consilium, ut inposterum Serenissi. à prava illa consuetudine se retraheret & matutinum frigus æstivo tempore quam sollicite caveret. Quo effectum est, ut sequenti anno ab hoc malo plane liber evaderet.

Observatio III.

Epiphora tumore glandularum in collo sustentata.

Puer annorum X. succi plenus, præcocis ingenii, sub primis statim ætatis annis varia in capite exanthemata patiebatur; siquidem & crusta lactea & postea tinea capitis illud occupabant diuque affligebant. Sequebatur dein tam acerba cum dolore ex oculis fluxio eorumque noctu conglutinatio, ut lucem adspicere propter doloris augmentum non valuerit, quare in loco tenebricoso semper se continere tenebatur. Tanta erat hujus affectus contumacia, ut nullis à celeberrimis etiam Medicis præscriptis internis & externis remediis cederet, bonæ indolis puerum per integrum annum & ultra affligens. Quum parentes optimi etiam meam requirerent opem, curatiori instituto examine, glandulas colli tumentes deprehendi & crebris ventris torminibus cum alvo adstrictiori puerum tentari ipsumque ab ineunte ætate dulcibus delectatum audivi. Hisce cognitis, quæ sequuntur remedia præscripsi. Primo ad alvum laxiorem reddendam rhabarbarinas pastulas bis in hebdomade ante prandium sumendas suasi. Loco cerevisiæ decoctum radicis chinæ & altheæ, cichorei, glycyrrhizæ ex aqua bibendum præcepi, interposito pulverum absorbentium cum pauxillo cinnabaris usu. Ad discutiendos glandularum tumores emplastrum manus Dei, quod describitur in *pharmacopœa Domini Charras*, cum unguento dialtheæ permixtum applicatum fuit. Ultimum denique & præstantissimum remedium præbuit temperatum nostrum emplastrum vesicatorium, quod nuchæ applicatum, sine ullo dolore vitiosum serum in magna copia eliciendo, intra mensis spatium tam exoptatum præstitit effectum, ut ex toto hic pertinax affectus, oculis claris redditis, superatus fuerit.

Epicrisis.

Retulit mihi pater, Vir litteratus, temperamenti pure sanguinei, sese in pueritia iisdem capitis vitiis & oculorum passionibus diu fuisse obnoxium, quæ, frustra omni curatione adhibita, superveniente demum narium hæmorrhagia cessassent. Ex succorum in infantibus & pueris abundantia, præsertim si nimium voraces sunt & fructibus vescuntur multifariis, ejusmodi capitis & oculorum vitia progigni, experientia satis confirmat. Sed frustra omnis generis remedia, inprimis externa adhibentur, nisi temperantia in victu tenui, potusque præcipue dilutus & alvi laxitas accedat, qua tumores glandularum in collo, qui fovent & sustinent ob vitium stagnantis lymphæ oculorum passiones, commode resolvuntur. Ex omnibus vero optime proficiunt, quæ vitiosam lympham à parte affecta ad alia loca derivant & evehunt. Quem in finem usi sumus emplastro nostro vesicatorio frequentissime & felicissime. Interim, sine ullis externis immediate oculis applicatis, quæ, nisi cautissime adhibeantur, nocent, feroces oculorum adfectus sanari posse, hac curandi methodo edocemur.

Observatio IV.

Lippitudo per malum vitæ regimen in plenariam visus privationem terminata.

Serenissimus Princeps annum agens L. sanguineo-cholericæ constitutionis, naturæ alias bene valentis & robustæ, immoderatiori vini potui & cerevisiæ valde saturatæ ac spirituosiori per omnem vitam adsuetus, multis jam annis circa æquinoctia fluxum cum euphoria hæmorrhoidalem expertus est. Evenit aliquando, ut per frigoris vehementiam subito hic fluxus subsisteret. Sequebantur mox cum ventris dorsique doloribus & hemicrania & cardialgiæ, quibus acris ad oculos fluxio superveniebat. Per venæ sectionem in pede remittebant quidem hæc mala, sed remansit dolorifica cum rubore in oculis fluxio, quum Serenissimus pocula in seram usque noctem protrahere & mane sub tempestate aeris humida & frigida venationibus indulgere, quam immutato vitæ regimine consueto oculos à frigore defendere mallet. Hinc vero proh! dolor factum est, ut, malo subinde aucto, oculi naturalem suam constitutionem, colorem, figuram, magnitudinemque & claritatem indies magis magisque amiserunt, insequente postea plenaria visus privatione. Cui removendæ à celeberrimis undique Medicis & artificibus remedia, sed frustra, hactenus sunt requisita.

Epicrisis.

Graves & chronicas omnis generis passiones solis medicamentis sine convenienti vitæ victusque ratione sanari non posse, abunde non experientia solum confirmat, sed & constans antiquissimorum Medicorum, inque primis GALENI, adsertio fuit. Si quis enim à quibus originem morbus traxit ea fugere recusat, quo modo valere is possit equidem non video. Quum vero non laudabilis, principum maxime, ea sit consuetudo, ut præcepta diætetica vel rarius, vel prorsus non admittant, sed medicamentis jucunde tractari velint; non mirum est, sæpius morbos eorum, facilioris alias & promtioris sanationis, sanari non posse. In tali, qualis noster est, longo & difficili admodum affectu levibus diæteticis quam pharmaceuticis remediis uti solitus sum: Jubeo, ut à vino, cerevisia crassiori, à carnibus, ovis, placentis, acribus, salsis & acidis ægrotantes abstineant; è contrario vero aquam frigidam, quin etiam calidum herbæ appropriatæ infusum ex aqua, magna in copia pro potu sumant & alvum inprimis laxiorem lenissimis laxantibus servent.

OBSERVATIO V.

Visus hebetudo ex lippitudine ac incongrua diæta orta.

Vir generosus, L. & aliquot annorum, temperamenti sanguineo - phlegmatici, vitæ aulicæ jam per plures annos innutritus, inordinatum habebat vitæ genus: siquidem crebro excessum committebat in potu vini dulcis, fructibusque horæis nimium delectabatur; in venatione quondam autumnali caput ventis fortiter spirantibus inopportune exposuit. Postero die de capitis dolore pressorio conquerebatur, quem fluxio in oculis acris adspectu lucis semper increscens cum rubore & dolore sequebatur. Quod malum, neglecta victus ratione, idoneisque mediis contemtis, in dies majora cepit incrementa; & quia simul rei venereæ deditus erat, nec à vini potu liberaliori abstinebat, tam grave factum est, ut in utroque oculo pene visum amiserit. Multos ideo consuluit Medicos & varia, quæ hinc inde commendabantur, collyriis sed inani plane effectu utebatur. Ranam per medium discissam interiori oculi parti superimponebat, quod crebro usu ab aliis comprobatum ipsique commendatum nihil proficiebat. Per annum & dimidium hoc molesto affectus malo petiit à me quoque opem. Ego prospexi primo loco diæteticis remediis, &, ne potui assumeret cerevisiam vel vinum, sed aquam frigidam, suasi. Deinde pediluviis valde temperatis frequentius ex meo consilio usus est paulo longiori in iis mora. Tum interdictis omnibus externis simplex tantum & vulgare ut in usum vocet, remedium commendavi, ut videlicet saliva sua jejunus, antequam surgat & postea quoque oculos illinat frequentius. Quibus simplicibus cum diu usus fuerit, accidit, ut, discussa prorsus vitiata materia, visus clarus cum naturali oculorum constitutione restitueretur.

Epicrisis.

Sicuti nullæ fere partes corporis tam variis vitiis morbisque subjectæ sunt, quam ipsi oculi; ita etiam vix ullæ partes ab improvida externorum, quæ collyria vocantur, applicatione gravius patiuntur damnum quam illi ipsi; siquidem inde graviter exacerbantur & in deterius plane mutantur. Cautissime itaque quod in ejusmodi affectibus, externis, alias maximopere laudatis, utantur Medici, tanquam monitum summe necessarium experientia sat edoctus scribo. In præsenti morbo mirabilem sane saliva ægri jejuna oculis inuncta præstitit effectum, quod remedium vulgo etiam non ignotum. Nam subtili suo sale alcalino volatili, quo refertus est penetrans hic humor insignem discutiendi spissescentes humores facultatem habet, hinc non sine insigni fructu in phligtenibus atque tuberculis cutim defœdantibus adhibetur. Ex quibus apparere cuilibet potest, gravia oculorum vitia simplicibus & promtis remediis subinde rectius removeri posse, quam compositis & arte pharmaceutica vel chymica laboriose compositis. De utilitate aquæ frigidæ in hisce morbis egregie commentatur CELSUS *Libr. I. cap. 5. Neque vero his solis, quos capitis imbecillitas torquet, usus aquæ frigidæ prodest; sed iis etiam, quos assiduæ lippitudines, gravedines, destillationes, tonsillæque male habent. His autem non caput tantum quotidie perfundendum; sed os quoque multa frigida aqua fovendum est; præcipueque omnibus, quibus hoc utile auxilium est, eo utendum est, ubi gravius cælum Austri reddiderunt.*

OBSERVATIO VI.

Vir Generosus, qui jam LX. attigit annum, officio admotus principis, quod multum curæ, sollicitudinis ac laboris in mente, neque minus ingentem per varia itinera fatigationem cum multa actorum lectione ad multam noctem producta requirebat, jam ab aliquot annis pathematibus hypochondriacis, frequentibus cardialgiis cum vertigine, hemicrania, alvique stipatione junctis obnoxius, fonte soterio Pyrmontense cum insigni fructu aliquoties usus est. Nunc ante annum & ultra de visus hebetudine & dolore interni oculi pressorio neque minus de molesta circa præcordia sensatione, vulgo *Ubelkeit*, circa vesperam maxime, conquerebatur. Variabant hic secundæ adversæque res. Mox enim hoc vitium evanuit, mox recruduit; sed ante anni dimidium indies increvit, adeo ut nulla fere ejusdem fuerit remissio, dolore simul tum caput perpetuo affligente, qui tamen post somnum ex parte siluit. Præterea molestus circa præcordia sensus cum virium defectione & dolore artuum tensivo genua & pedes præsertim torquente frequenter quum virum generosum afficiebat, à me petiit consilium. Ego fontem Egranum cum convenienti vitæ victusque regimine per tres hebdomades bibendum & singulis diebus circa decubitum pedes ad genua usque in balneum tepidum immergendos suasi. In prandio Elixirio viscerale temperate balsamico Vir Generosus usus, loco cerevisiæ aquam Selteranam potui sumsit. Dein emplastrum nostrum temperatum vesicatorium sine incommodo per mensem & ultra nuchæ impositum magnam seri impuri copiam extraxit. Quæ cura tantæ fuit efficaciæ ut oculis bene habentibus & legere & scribere optime potuerit, haud de ullo amplius incommodo conquestus. Verum scena non multo post fuit mutata. Nam ex improviso quodam casu, qui ejus animum ingenti perculit moerore, protinus cuncta priora mala, ingens scilicet oculorum caligo cum dolore premente, dolor cardialgicus & artuum tensivus cum magna virium jactura revertebantur, quibuscum etiam usque eo conflictatur & consilia sibi expetit.

Visus caligo a malo hypochondriaco.

Epicri-

Epicrisis.

Sicut complures capitis affectiones, ut vertigo, aurium tinnitus & difficultas, cephalalgia, hemicrania, ubi suas servant periodos, ex vitio stomachi & primarum viarum sæpius originem suam trahunt; ita & oculorum statis temporibus recurrentes morbos, obnubilationes, caligines, visus hebetudines, fluxiones, ex colluvie humorum in hypochondriacis provenire non modo præsens casus docet, sed & crebriori observatum habemus experientia. Genesis horum affectuum ita procedit: A colluvie vitiosorum humorum in tunicis ventriculi nervosis spasticæ fiunt stricturæ, per quas, quum liber sanguinis per venas compressas transitus intercipitur, major ejusdem redditur adpulsus ad caput ejusque partes, ubi in vasis minimis stagnans ejusmodi molestias producit. Neque vero oculi ab ejusmodi fortiori appulsu & congestione sunt immunes, quum tunicæ eorum omnes tenuissimis vasculis lymphaticis & sanguiferis sunt refertæ, in quibus facile humorum circuitus potest turbari. Ex quo fundamento nunc ex facili tam faustæ acidularum aliorumque remediorum operationis reddenda erit ratio. Ex hoc igitur casu id maxime discere possunt artis nostræ tyrones, quanta vis & vehementia insit animi perturbationibus, adeo ut etiam morbos jam quiescentes, imo sublatos, sine ullis aliis causis accedentibus repente revocare possint. Denique cautionem quoque exinde depromere possunt, qui per somnum salutarium virtutem convaluere, ut præter meliorem vivendi rationem, tranquillam quoque & ab affectibus immunem, mentem quantum licet, custodiant.

Observatio VII.

Visus imminutio ab hæmorrh. suppress.

Vir annorum XLII. robustæ ac plethoricæ corporis constitutionis, à primis jam annis lauto victu & largiori vini potu, nunquam autem venæ sectione usus, nullum per omnem vitam graviorem morbum, nisi crebras in juventute sanguinis è naribus fluxiones expertus est, quæ dein cessantes haud redierunt prius, quam superiori anno magno cum impetu. Haud ita pridem longo itinere per concitatiorem equitationem confecto, ad convivium invitatus & binis diebus vino Hungarico obrutus breviter post truculentis vexatur doloribus colicis gravi diarrhœa stipatis, inter quam strias quasdam deposuit cruentas, quas pro intempestivis hæmorrhoidum excretionibus habere nulli dubitamus. Præterea venationibus nimium deditus Vir generosus die æque ac nocte ut totum corpus, ita oculos maxime aëris exposuit injuriis; hinc subito ante tres abhinc anni quadrantes hebetudinem visus sensit oculi dextri, qua aciem ejusdem ita debilitatam conquerebatur, ut omnia quasi per nebulam videret, nec ab homine hominem, licet minori distantia remotum, rite posset distinguere, altero ceterum oculo illæso existente.

Epicrisis.

Sanguinis nimiæ abundantiæ & tenacitati primam hujus mali originem deberi, nemo non videt. Omissa enim tam per naturales vias, quam per artem sanguinis detractione, facile ejusdem ab infernis partibus ad superiores fieri potuit metastasis; præsertim quum, collectis in primis viis per inordinatam diætam cruditatibus, ventriculi vires debilitatæ & humores cum flatibus generati sint. Sanguis itaque versus caput adpulsus & circa oculum præcipue dextrum congestus ob tardiorem ibi per minima vascula progressum stagnavit; unde denegato tenuissimi succi nutritii ulteriori affluxu humores oculi crassi turbidique redditi videndi claritatem imminutam produxerunt. In instituenda igitur cura eo respeximus, ut debita ventriculo vis & chylo subtilitas restituatur, ut sanguinis mole per ejus missionem & tenuem victum imminuta excretionibus ejusdem naturalibus via aperiatur & denique, ut caput, inque primis oculus à congestionibus liberatus corroboretur. Id quod potissimum convenienti stomachicorum & tonicorum usu, subjunctis simul pediluviis, quæ miram habent à superioribus ad inferiores partes derivandi facultatem, efficere studuimus. Præter ea hac observatione adhuc prorsus confirmamur, vitiorum morborumque, qui oculos invadunt, causam nimis sæpe in primis viis atque imo ventre repositam esse & radicatam, atque ideo in curatione ad eam aptis præsidiis tollendam respici omnino deberi. Neque id profecto satis junioribus medentum inculcari posse existimo, in gravioribus morbis causam non tam in humorum dyscrasia atque intemperie, quam in motuum vitio & aberratione, qua humores & sanguis locum suum naturalem mutare coguntur, quærendam & inveniendam esse.

CAPUT VI.

De auditus vitiis ex atonia.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Descriptio affectuum auditus.

AUditus vitia, quæ ex atonia partium nervosarum & membranacearum aurem constituentium plerumque proficiscuntur, ad tres potissimum redigi possunt classes. *Prior* est, quando sonitus tinnientes, susurrantes, murmurantes, campanarum strepitum æmulantes, aliique innumeri, qui tamen nullam extra corpus habent causam, audiuntur; tumque malum tinnitus & susurrus aurium adpellatur. *Alter* est δυσηκοΐα seu βαρυηκοΐα, auditus gravitas, quando soni extra nos excitati perceptio ipsius magnitudine minor est; & *tertia* denique surditas, seu perfecta auditionis abolitio.

§. II.

Eorundem differentia.

Cuncta hæc vitia, si spectes originem, eodem ferme nituntur fundamento, gradu tamen diverso; & sunt vel transitoria, quæ sanis sæpius, uti quidem videntur, accidunt hominibus; vel perpetua, nunquam non morbosi quidpiam secum habentia. Hæc vero jure dicuntur vel idiopathica, quæ ex læsione partium aurem constituentium, & intra osseam cranii thecam reconditarum primario suboriuntur; vel sympathica, quæ ex aliarum partium, ut ventriculi vitio natales suos mutuantur, aliisque morbis accedunt. Illa ut plurimum insistant continuo; hæc per intervalla redeunt; suntque non raro vertigine, dolore capitis, oculorum hebetudine, ventriculi imbecillitate, ructuosis, flatulentis, aliisque symptomatibus stipata.

§. III.

Quædam ex auris structura annotata.

Quorum causas & formalem rationem si velimus perscrutari, opus erit, quædam nostro scopo inservientia ex auris structura, indeque explicanda auditionis ratione præmittere. Neque enim copiosi in tradenda auris fabrica erimus; sed duntaxat notabimus, 1) internas ejus partes, cavitates, mœandros, fornices, circulos, gyros, miro artificio fabricatos, investiri periostio, quod est membrana tenuissima, vasculis arteriosis quam plurimis, tenuem humiditatem perpetuo plorantibus, plena: 2) hanc membranam esse propaginem & expansionem portionis mollis nervi acustici, ex protuberantia medullæ oblongatæ transversali egredientis, & per foramen auditorium internum, petroso ossi insculptum, internam aurem ingredientis, eademque ratione ac retina in oculo visus, hanc auditus verum organon constituere; quippe in ea soni colliguntur, per nervi continuationem ad commune sensorium pro distincta perceptione transferendi. 3) Ejusdem nervi, qui septimum exhibet par, duram, ut vocant, portionem cum ramo quinti pariter ac octavi seu vagi paris communicare, & chordam illam, quæ membranæ tympani subtensa est, efficere: 4) arteriolas in aure distributas nerveos ramulos in suo itinere comitari; 5) tubam Eustachianam, primum osseam, deinceps cartilagineam, & denique membranaceam hiari in palatum, & non solum cum externo aëre, qui ore & naribus hauritur, communicare, verum etiam tenuem humiditatem, quæ in aure interna ex continua perspiratione colligitur, in oris cavitatem, ne auditum turbet, evacuare.

§. IV.

Quibus modis auditus lædatur generatim.

Quod si ergo membranæ nerveæ in aure reperiundæ justo tensionis, à debito nervei fluidi influxu pendentis, gradu gaudeant; sanguinis per arteriolas circuitus sit regularis; ductus Eustachianus pariter ac reliqui rite constituti ac aperti sint, & reliquæ partes aurem constituentes bene conformatæ: tum auditus, qui est perceptio soni, seu motus aëris elastici per corpus sonorum producti tremuli ac undulatorii, sine ullo peragetur vitio. Hinc autem è contrario adparebit, auditum generatim vitiari, si vel partes ac cavitates auris internæ præternaturaliter sint constitutæ, male conformatæ, obstructæ, ulceratæ; vel inprimis tuba Eustachiana clausa ac obturata; vel humorum per vasa cursus inordinatus; vel denique membranæ nerveæ nimis relaxatæ, aut ultra gradum naturalem tensæ.

§. V.

Speciatim à mala conformatione partium,

Sic auditus difficultas, & ipsa demum surditas datur nativa, ex mala organi auditorii conformatione originem trahens, & omnem respuens curationem. Idem vitium pariunt externæ capitis & aurium percussiones, contusiones, ac violentiæ; unde colaphos ita infligi posse notum est, ut tinnitus aurium inde exonatur, *das einem die Ohren davon gellen*: ex bombardarum forti explosione auditionem imminui, permultis comprobatur exemplis; & eos, qui diu inter tormenta bellica versati fuerunt, *die Artilleristen*, ætate proveetiori plerumque fieri surdos docet experientia. Non minus audiendi facultas vitiatur, à meatus auditorii, tympani, ossiculorum auditus &c. arrosione, & exulceratione; nec non peregrinis aurem illapsis, & tam aëris ingressum impedientibus, quam ipsas membranas cum dolore afficientibus, ut insectis, ipsis &c. atque muci illius subpinguis ac flavi, qui glandulis tubulisque minimis in meatu auditorio secernitur, & ceruminis nomine venit, induratione. Nec denique silentio prætermittenda ea auditus vitia, quæ ex tuba Eustachiana, quacunque de causa obstructa, natales mutuantur; hinc enim aëris reciprocus per os & aures aditus & reditus impeditur, atque tenuioris in aure secretæ humiditatis excretioni obex ponitur, unde & tinnitus & obauditio propullulant. Sæpius id fit sub salivatione, si caput præsertim auræ frigidæ boreali, quæ reprimit viscidos succos, exponitur: qualem casum post caput mercurio inunctum recenset TIMÆUS à GULDENKLEE *L. I. ep. 29.*

§. VI.

Variis quoque modis auditus læditur à spasmo, nimia siccitate, rigiditate, & interdum velut occalescentia nervearum & membranacearum partium, quæ organon auditionis constituunt; quo in casu auris interna & meatus auditorius plane siccus, omnique humore etiam pinguiori destitutus visitur. Quanquam enim talis nimia membranarum acusticarum tensio illum sæpius affectum producat, quo acutiores soni non sine molestia & dolore audiri possunt: attamen exinde quoque gravitas auditus cum susurru tinnituque non raro proficiscitur. Hoc vitium post phreneticos, maniacosque morbos crebro remanet; nec non à vehementi capitis, sudore madidi, perfrigeratione, nimiis diuque protractis vigiliis, diuturna capitis ad radios solares expositione, omnibusque causis, quæ corpus exsiccant, & succos tenues, roscidos, lymphaticos consumunt, suam trahere observatur originem. *— à spasmo & siccitate aurís.*

§. VII.

De his autem affectibus nobis non est sermo; sed de iis tantum agere constituimus, qui à nimia nervorum & membranarum acusticarum relaxatione vel plenaria atonia oriuntur. Quorum licet tres superius adduxerimus species; eas tamen ita comparatas deprehendimus, ut eandem originem, easdemque causas, licet gradu diversas, agnoscant; quæ generatim in humorum ad aures decubitu, & inde pendente relaxatione partium dictarum consistunt. Quod speciatim tinnitum susurrumque attinet; excitatur ille, si causæ intra aurem internam adsint, quæ nervos acusticos in tremulum ac undulatorium, externis campanarum aut alius corporis sonori sonis similem motum abripere valent. Tales in malo recentiori, corporibusque sanguine plenis non aliæ sunt, quam rapidiores ac fortiores arteriolarum, membranas aurium perreptantium, nervosque earum comitantium pulsationes; quæ majorem sanguinis ad caput, aurésque congestionem & in iis factam stagnationem sequuntur. Hæ vero stagnationes si diutius persistunt, distendunt vasa, relaxant membranas, subsistensque sanguis naturali majorem tenuioris seri quantitatem per poros vasorum dimittit; quod intra meatus internos in vapores resolvitur, & sic, accedente præsertim ductus Eustachiani obstructione, indeque impedito tam aëris, quam vaporum exitu, auget tumultus, murmura, ac tonitrua aurium. Eadem quoque ratione stagnatio sanguinis pariter ac copiosior seri tenuioris exhalatio, comprimendo nervos, sufficientem liquidi tenuissimi influxum remoratur, inducit membranarum laxitatem; unde soni externi debi- *— à laxitate partium acusticarum.*

debilius percipiuntur & generatur auditus difficultas; quæ compressis penitus nervis, cessanteque omni fluidi nervei influxu, in perfectam omnino mutatur surditatem.

§. VIII.

Causæ mediatæ tinnitus aurium.

Quicquid igitur congestionem sanguinis ad aures, vicinasque iis partes, & celeriorem atque rapidiorem ejus per arteriolas acusticas circuitum producit: id ad tinnitum, susurrum, aliasque auditus læsiones contribuit. Hinc frequenti confirmatum habemus experientia, quod ii, qui sanguine abundant, & quibus sanguinis motus ad caput directus est, quod fit ab alvo adstricta, spasmis abdominis, fluxu hæmorrhoidum & menstruorum cessante vel suppresso, partium extremarum nimia perfrigeratione, incurrant dolorem capitis gravativum, vertiginem, atque tinnitum; qui continuante sanguinis stagnatione, accedenteque demum membranarum atonia, gravem pariti auditum, ac tandem surditatem, rarius in utraque simul aure locum habentem, sed ex una in alteram progredientem. Ex eodem fundamento explicanda erit ratio tinnitus, qui inflammationem partium auri vicinarum, parotidum &c. comitatur; aut in febribus acutis continuis ex raptu humorum ad caput evenit, deliriique est prænuntius. Nec rarum est eos, in quibus consuetæ narium hæmorrhagiæ cessarunt, inprimis si docentium munere fungentes, crebros alta voce sermones facere coguntur, corripi gravi ac pertinaci aurium tinnitu, cum auditus gravitate vix sanabili: qualem casum in hujus SYSTEMATIS *Tom. IV. Part. II.* allegavi.

§. IX.

Auditus vitia ex vitio ventriculi & hypochondriorum.

Quæ affectiones auditus uti sunt idiopathicæ; ita sympathicæ potius merentur adpellari, quarum fomes in primis viis existit, quæ per periodos recurrunt, vel saltem suos remissionis & exacerbationis habent gradus. Causa nimirum in ventriculo, & prava alimentorum digestione hæret; unde flatus copiosi generantur, qui distendendo ventriculum ac intestina, comprimendoque vasa abdominis sanguinea humores majori quantitate ad superiores partes cogunt; quorum in aure stagnatio ad tinnitum & auditus difficultatem contribuit. Quemadmodum vero pathemata in primis viis per certa intervalla ingravescunt; ita quoque tristem & dolorificam in capite ac auribus per periodos ludunt scenam. Hinc obauditioni ex hac causa provenienti obnoxii potissimum sunt hypochondriaci, & flatulentis morbis laborantes; in quibus sæpius citra omnem expectationem evenit, & brevi iterum evanescit, quod exprimentes dicunt: *Es ist mir auf einmahl was vor die Ohren gefallen, das ich fast nichts hören kan.* Hinc etiam observare licet, ejusmodi vitia solis sæpenumero stomachicis, carminativis, & accuratiori diæta prorsus debellari.

§. X.

Auditus vitia ex decubitu serosorum humorum ad aures.

Imminuitur porro, vel plane aboletur auditus, à decubitu serosorum humorum vel ad principia nervorum acusticorum, vel ad internas auris cavitates. Prius fit in affectibus soporosis, apoplecticis, hemiplecticis, paralyticis, & iis omnibus, qui à colluvie serosa, cerebrum inundante originem trahunt: quin interdum difficultatem auditus & surditatem post lethargum & insultum apoplecticum sequutam observavi. Posterius conringit 1) si excretiones seri mucidi consuetæ per nares, ut in coryza, simul & semel cohibentur, vel sponte cessant; ubi serum illud ad aures decumbit, & membranas acusticas relaxat, præsertim in senilibus ac debilitatis corporibus. 2) critico quasi motu in febribus continuis, exanthematicis, maxime catarrhalibus malignis seu petechizantibus, Hungaricis, & quæ caput cum ejus dolore ac delirio afficiunt. In his surdaster ejusmodi flatus extra dies potissimum criticos evenit, bonique ut plurimum ominis esse solet: sed prospiciendum, ut talis obaudirio inter initia convenienti medicina debelletur, ne radicata vires medicas eludat.

§. XI.

Causæ remotiores & subjecta obauditionis.

Lento denique pede auditus gravitatem incurrunt, qui per vitæ genus inordinatum ut totius nervosi systematis, ita speciatim membranarum acusticarum debilitatem humorumque simul impuritaté sibi contraxerunt. Hinc iis vitiis obnoxios potissimum deprehendimus senes, cacochymicos, scorbuticos, qui veneri nimis indulserunt, potibus inebriantibus abusi fuerunt, aut diuturna tristitia ac mœrore vires corporis consumserunt. Non minus laxitatem membranarum auris, & insequentem obauditionem patiuntur, qui in tempestate humida, nebulosa, vappida diu versantur, aut in locis palustribus, vel conclavi udo commorantur, nec non, qui per longum tempus defluxionibus catarrhalibus capitis & glandularum circa fauces sitarum laborarunt: tensionem enim nerveatum membranarum nimia humiditate insigniter minui, multis constat experimentis.

§. XII.

Quo tempore exacerbentur auditus vitia.

Notatu præterea dignum, & aurium tinnitum, & auditus difficultatem pro diversitate causarum diversa ratione ac tempore exacerbari. Qui dictis vitiis à sanguinis congestione ad caput sunt obnoxii; eorum exacerbationem circa æquinoctialia tempora, vere scilicet & autumno experiuntur; quoniam eo tempore humores magis commoveri, & congestiones augeri solent. Qui autem ex ventriculi, primarumque regionum vitio auditum gravem patiuntur; male habent post sumtos coctu difficiliores ac flatulentos cibos; eo quod flatus, quo copiosiores generentur, eo magis humorum ad caput raptum efficiant. Qui denique ex serosi humoris decubitu, laxitateque nervorum surdastri sunt; mali sui insigne augmentum percipiunt cœlo existente nebuloso, gravi, pluvioso; quod videlicet talis tempestas laxitatem membranarum acusticarum magis auget; quæ vicissim iis est solatio, qui ex nimia aurium siccitate inciderunt auditus difficultatem.

§. XIII.

Prognosis.

Omnes auditus læsiones curatu sunt difficiles; nisi enim inter prima initia corrigantur; inveteratæ raro medelam admittunt, quæ eo fit intricatior, quo profundius causæ intra osseam auditus thecam, aut ipsum plane cerebrum sunt absconditæ. Qui in plethoricis, atque debilitatis corporibus capitis dolorem gravativum atque vertiginem sequitur tinnitus, aut auditus difficultas, sæpius infaustum apoplectici insultus exhibet præsagium; quando vero in phrenitide, Hungaricaque febre, non sequente narium fluxu, contingit, delirium portendit: surditati vero succedens delirium, juxta HIPPOCRATEM malum. At surdaster flatus in petechizante febre circa dies criticos, urina existente cocta, eveniens, bene omnino jubet sperare.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Quemadmodum vix ullus morbus curatur, nisi ejus causa removeatur, & medendi artificium in eo potissimum consistit, ut justa causa cognoscatur: sic idem in aurium adfectibus est summopere necessarium. Neque vero in his causarum modo diversitas, sed etiam temporis, per quod durarunt, diuturnitas respicienda; quoniam aliam recentia, aliam inveterata auditionis vitia requirunt curationem. At cum nobis de iis potissimum sermo est, quæ ex flacciditate & laxitate nervorum membranarumque & facto ad eas humorum decubitu suboriuntur: eorum curationem tribus recte complectemur momentis, quæ in eo consistunt, ut 1) impetus ruentium ad caput humorum derivetur, 2) stagnantes in aure succi discutiantur, & obstructiones reserentur, ac denique, ut 3) influxus fluidi nervei sufficiens restituatur, adeoque robur membranarum instauretur.

§. II.

Quomodo affluxus sit derivandus.

Primæ indicationi satisfaciunt 1) venæ sectiones, quæ sanguinem imminuendo, æqualem ejus per corporis ambitum circulum promovent, raptumque à capite derivant. 2) Alvum laxantia, flatuumque excretionem juvantia; qualia, si malum in corporibus sanguine plenissimis, & spasmis imi ventris obnoxiis recens ortum fuerit, leniora mannata, rhabarbarina, vel clysteres esse debent. Ubi vero inveteravit affectus in subjectis serosis ac pituitosis; efficaciora ex usu sunt laxantia, ut infusa vinosa, quæ per epicrasin operantur, & pilulæ cephalicæ, quarum exemplar supra *Cap. I.* allegavimus. 3) Pediluvia tepidiora ex aqua fluviatili, furfuribus triticeis, cineribus clavellatis; quippe quæ humores efficaciter à capite revocant, & in ambitum corporis exteriorem ac inferiorem invitant. 4) Vesicatoria suris pedum admota, quæ in subjectis pituitosis, ubi serosa colluvies malum induxit, egregiæ sunt utilitatis.

§. III.

Quomodo stagnatio discutienda.

Alteram indicationem explent, quæ vim serum viscidum ut in toto corpore, ita præsertim in capitis recessibus discutiendi, resolvendi ac evacuandi possident. Ex internis præter laxantia huc spectant 1) diaphoretica, pro subjectorum & causarum ratione seligenda. Sanguinei enim, plethorici, & qui ex orgasmo sanguinis vitia auditus patiuntur, poscunt diaphoretica fixa, absorbentibus & nitrosis nupta; nec non infusa theiformia intra lectum cum blando regimine potanda: sic enim solo potu Caffée tinnitum discussum novi. Phlegmatici & defluxionibus catarrhalibus obnoxii ex spiritibus bezoardicis, cum essentiis catarrhalibus ac resolventibus junctis solamen percipiunt, ut sunt spiritus bezoardicus Bussii, liquot cornu cervi succinatus, essentia succini, pimpinellæ albæ &c. 2) diuretica, quorum in morbis capitis serosis excellentissima est efficacia; ex iis reliquis palmam eripit tinctura antimonii acris, quæ cum essentia succini, & liquore cornu cervi succinato combinari potest. Scorbuticis vero, atque cachecticis interna resolventia, attenuantia, & sic dicta antiscorbutica, quorum princeps est serum lactis, fructum pollicentur amplissimum.

§. IV.

Quæ discutiendi scopo conveniant externa.

Quod externa huic scopo inservientia attinet; ex iis, si congestio sanguinea, & stasis inflammatoria malum sustineat, principem locum tuentur sacculi discutientes & camphorata, magis in sicca forma, quam cum spiritu vini adplicanda. Ubi vero laxitas à seroso decubitu subest; in Galliis præsertim inter arcana referuntur olea expressa, & in iis infusæ cantharides, cujus liquoris aliquot guttulæ auribus instillantur. Excitant quidem sævissimos, & tantos cum ardore dolores, qui vix tolerari queunt; sed intra paucas horas ea [illegible]menta, cum redeunte sæpius auditu, remitt[illegible]. Modus operandi in eo consistit, ut acriusculis ejusmodi remediis dolorificus in relaxatis membranis sensus excitetur, quo illæ ad spasticam contractionem proritantur, eaque discutiunt atque expellunt stagnantes succos. Potro hoc fine laudari solent pinguedo viperarum, oleum amygdalarum amararum, essentia ac medulla castorei, gossypio auribus immittenda; nec non suffitus ex decoctis baccarum lauri, juniperi, florum chamæmeli, sambuci, salviæ, verbenæ, rorismarini &c. & HARTMANNUS commendat vaporem ex herba absinthii cum lacte decocta auribus admittendum.

§. V.

Quæ potissimum externa roborantia.

Vi tertiæ indicationis ex usu sunt roborantia tam interna, quam externa. Ex internis egregii sunt usus Elixiria carminativa, visceralia, stomachica, præsertim ubi vitium in primis hæret regionibus: ea enim dissipando flatus, juvandoque digestionem, humorum ad caput congestionem præpediunt. Inter externa prærogativam obtinet balsamus vitæ meus, qui nerveis partibus, tremulum spasmodicum motum in iis excitando, robur reddit. Prostant hoc etiam fine varii spiritus acustici, ut *Mindereri*, *Mynsichti &c.* aqua reginæ Hungariæ, Anhaltina cum spiritu salis ammoniaci, rorismarini, liquore cornu cervi succinato permixta, auribusque cum gossypio intrusa: & inprimis moschus & ambra auribus amica censeri, & in aquis cephalicis soluta adplicari solet. In humidioribus subjectis, & quæ frequenti coryza infestantur roborandi intentione inspergendum raso capiti suadeo pulverem ex succino, benzoe, caryophyllis, radice iridis florentinæ, rasura ligni aloes &c. Quod denique diætam ac regimen attinet, eam ex superioribus licebit repetere; nec est, quod moneamus, nisi ut caput & aurium confinia ab omni frigido & humido aëre probe muniantur curioseque velentur. Quem in finem, sub vehementiori præsertim zephyri flatu, caput cucupha adversus aëris contumeliam defendere præstat: Cujus hæc formula esse potest: *Recipe radicis cyperi rotundi, seminis nigellæ, succini, benzoes, styracis, iridis Florent. singulorum unciam unam, moschi drachmam semis, florum anthos, lavendulæ, rosarum ana pug. tres, serpilli, majoranæ ana unciam dimidiam. M. F. P.*

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa usum topicorum.

Quemadmodum in oculorum vitiis multæ grav[illegible]que noxæ ab externorum, maximeque colly-

collyriorum incauto usu propullulant: ita in aurium affectibus idem fieri observamus: siquidem varia experimenta & tentamina per instillationes liquorum spirituosorum, oleosorum, pinguium & humectantium, vapores ex decoctis nervinis & cephalicis, suffimigia ex gummatibus & ejusmodi plura, plerumque cum damno adhibentur; nisi prius causa materialis, malum fovens, congruis internis fuerit debellata adminiculis. Inprimis ut in omnibus nervorum, ita quoque auditus à debilitate vitiis summopere cavendum à vaporosis & opiatis medicaminibus; siquidem mali causam non tollunt, & laxitatem membranarum acusticarum magis adaugent. Cautius etiam cum cucuphis suaveolentibus, quas pro roborando capite solent adhibere, mercandum est, quoniam multis sunt adversa.

§. II.

Circa venæ sectionem.

Sanguinis missiones in tinnitu aurium, gravitateque auditus, quæ à nimia sanguinis copia, ejusque congestione ad caput originem traxit, commodissimum habet locum; maxime si suppressio vel imminutus fluor mensium ac hæmorrhoidum antecesserit: quo in casu venæ sectio in pedibus instituta fructum pollicetur amplissimum. At si narium hæmorrhagiæ cohibitæ tinnitus causam præbeant, eas, si opportuna fuerit ætas, stylo naribus intruso revocare multum juvabit: earum vero emansio per ætatis rationem facta, resarcienda venæ sectionibus circa singula æquinoctia in pede instituendis; siquidem harum omissio malum, licet jam sit debellatum, revocare valet.

§. III.

Quomodo tractanda obauditio catarrhalis.

Quæ catarrhalibus defluxionibus stipata sunt, auditus vitia, efficaciora laxantia, infusaque vinosa, nec non mercurialia postulant; & præterea victus tenuis exsiccans omnem fere pharmacorum vim superabit: nec contemnendam eo in casu efficaciam suffimigia ex temperatis gummatibus præstabunt. Sæpe etiam fit, ut achores, tinea capitis, scabies, aliæque efflorescentiæ præmature consolidatæ & exsiccatæ auditus relinquant gravitatem: quo in casu præter laxantia, & pulveres diaphoreticos cum floribus sulphuris permiscendos, vesicatoria atque fonticuli, derivando materiam exanthematicam operæ pretium faciunt. Si serosæ per nares excretiones cohibitæ auditus difficultatem excitaverint; non est alienum, sal volatile ammoniaci siccum, oleo majoranæ impragnatum crebro naribus admovere.

§. IV.

— in hypochondriacis, ac scorbuticis.

Ubi auditus vitia sunt periodica, & hypochondriorum malam constitutionem pro causa agnoscunt; annitendum est, ut ventriculus à sordibus repurgetur, atque suum recuperet tonum; sicut *præcedente Tomo Cap. de malo hypochondriaco* docuimus: & observavi sæpius, molestissimum aurium tinnitum in hypochondriacis sæpius evenientem, unica absorbentis dosi fuisse curatum. Qui scorbuticam humorum diathesin, & vasorum minimorum obstructiones patiuntur; bene sibi consulunt, si aquis mineralibus cum debito regimine utantur.

§. V.

-à siccitate membranarum.

Quæ auditus gravitas ex nimia siccitate membranarum nata fuit, poscit balnea emollientia, infusa decoctaque lubricantia & humectantia: atque juvat tum omnino oleum amygdalarum dulcium auri adsectæ immittere aut pinguedinem anguillæ tepidam instillare. Præterea nocent vere olea auri improvide infusa. Exterius prosunt fomenta emollientia & paregorica, quorum optimum præbet panis ex furno recenter exemtus, cui balsamus vitæ adspergitur. Ubi vero cerumen aurium coagulatum, &, quod sæpius fit, instar gypsi est induratum; abstinendum à nimio humectantium & oleosorum, quæ vulgo solent commendari, usu. Optimum potius est consilium, si lac, vel quod melius, ejus cremor tepide ope syphonis infundatur auri, vel vapor ex pane calido, è furno extracto, & discisso eidem immittatur: hic enim blando vapore penetrat & emollit viscidam tenacemque materiam.

--à cerumine indurato.

§. VI.

—ab obstructione ductus Eustachiani.

Quando tuba Eustachiana interius obstructa tinnitui, surditatique causam præbet; præter intema succos viscidos colliquantia & evacuantia, commendantur masticatoria, ut radix angelicæ, imperatoriæ, pyrethri, mastix, zingiber &c. quorum vis proxime pertingit ad affectum locum. Laudantur hoc etiam fine sternutatoria, quippe quæ motum concussorium excitando sæpe expellunt inhærentem materiam; & eadem in hoc casu opem tulisse, testis est TULPIUS *Lib. I, Obs. 35.*

§. VII.

—à transpiratione prohibita.

Cum à nimio sanguinis ac humorum motu ad caput & auditus organa nimiaque humiditate propter perspirationem sufficientem cohibitam ibi collecta & secedente pleræque auditus difficultates suboriantur, maxime omnium curandum est, ut caput in continua & moderata perspiratione conservetur & ab iis omnibus, quæ eam sufflaminant, probe defendatur: cujus generis sunt balneum, conclave, in quo æger dormit, vappidum & declive, capitis post sudorem refrigeratio, maximeque omnium ejus lotio.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Tinnitus aurium à plethora.

Illustrissima in vigore ætatis constituta fœmina valde obesa, per multos jam annos in matrimonio vixit prole destituta & quoad animi corporisque functiones bene semper valuit, nisi quod ante aliquot abhinc annos confestim vertigine cum gravi aurium tinnitu juncto correpta per intervalla fuerit. Contra hæc mala suasu Medicorum variis remediis & præcipue aquis Schwalbacensibus usa est, hisque posterioribus tam felici successu, ut vim mali fractam paulo sentiens, recidivæ metum omnem abjiceret. At vero, paucis abhinc mensibus non modo vertigo in caducam transiit, verum etiam tinnitus cum graviori auditus læsione denuo invasit, quibus simul eversio complicatur ventriculi cum rejectione multæ pituitæ, quæ modo gravior, modo levior sæpius recurrit. A medicamentis balsamicis & calidioribus pejus, melius vero à diluentibus & sanguinis orgasmum sedantibus Illustriss. habere solet. Ceterum sat bene ipsi uterina succedit purgatio & ad minuendam propter lautum vitæ genus plethoram ter singulis annis sangui-

nem è vena secta detrahendum curat. In tali rerum statu mihi demum in consilium vocato quæstio fuit proposita: An ab aquarum Spadanarum interno & externo Aquisgranensium thermarum usu exoptatum sperare liceat auxilium?

Epicrisis cum responso.

Clarissime ex hac morbi historia elucere arbitror, à sola temperati & boni sanguinis nimia in corpore bene valente & plethorico diffluentia vertiginem cum auditus labe posse suboriri. Sanguinis quidem detractionem ter per annum Illustrissima fœmina admisit; sed quum nimio sanguine turgida sine prole vixit lautiorique diæta usa est, plus superflui sanguinis generavit, quam per V. Snem & mensium fluxum, satis fortasse parcum ac moderatum, fuit consumtum. Quæ cum mecum perpenderem, præter ternas V. Snes consuetas, alternatim quoque scarificationes eodem numero instituendas & loco potus ordinarii Selteranam vel communem aquam cum quarta vini parte remixtam bibendam suasi. Præterea à cœna vitaque deside, quibus dedita erat, abstinere jussi; &, quæ salutares antea fuerunt, Schwalbacenses acidulas iterum potandas, quam experimentum cum fontibus Spadanis denuo faciendum consultius duxi. Balneum vero thermarum Aquisgranensium, quæ ob minerale sulphur, quo abundant, nimis calidæ sunt, quum in morbis capitis, præsertim qui à plethora fiunt, nunquam salutares deprehenderim, reprobavi.

OBSERVATIO II.

Tinnitus aurium in hypochondriaco & hæmorrhoidario. Vir annum agens XLII. temperamento præditus cholerico-sanguineo, jam inde à teneris juventutis annis a nimiis lucubrationibus tinnitu aurium leviori cum continua aurium nariumque siccitate laboravit. Aliquot nunc effluxerunt anni, quum tanta hicce affectus incrementa sumsit, ut in altera aure horologii pulsus, in altera tintinnabuli sonitus perpetuo percipiatur, qui omnem prope somnum adimendo vires mirum debilitat. Quod peculiare symptoma longe majori urget vehementia, si quando iracundia, aut vehemens corporis commotio, aut sanguinis quædam à vini generosi potu ebullitio præcessit. Præterea nec capitis dolor, nec vertigo sollicitat, nisi quod autumnali nonnunquam tempore sub humida aëris temperie dolores cervicis tensivi invadant, auditusque tum temporis simul aliqua fiat obtusio. Cruentas sedes rarius expertus æger per aliquot jam annos hæmorrhoidibus cæcis affligitur, qui urunt & tument cum magno pruritu: quibus in ordinem redigendis bina per annum V. Sne ad unciam dimidiam utitur, qua sanguis colore & consistentia bonus detrahitur. Cœna huc usque semper major fuit prandio, alvique officium rite semper constitit. Consultus ego præter V. Snes consuetas scarificationes quoque alternis mensibus triduo ante & post novilunium suscipiendas, crebrumque pediluviorum usum cum hirudinum ad venas hæmorrhoidum tumentes adpositione suasi: tum vero, ut ab animi affectibus probe sibi æger temperet, à cœna abstineat optimeque corpus contra aëris, præsertim autumnalis injuriam defendat & potui ordinario vinum cum tribus aquæ partibus dilutum bibat, consului. Aurium vitio specialius succurrendum duxi essentia moschi cum spiritu rosarum, liliorum convallium & florum chamomillæ Romanæ parata, quam bombaci instillatam auri sæpius indere jussi. Quibus probe observatis se brevi noster egregie levatum vidit.

Epicrisis.

Quando cholerici & hæmorrhoidarii auditus vitio obnoxii sunt, scarificationes V. Sne longe efficaciores deprehendi. Insuper notabile in hac morbi historia est, quod in juventute à nimiis lucubrationibus vitaque sedentaria & exortai inde ventriculi imbecillitate malum originem suam repetat, nec perfecte curetur, sed per plures annos, maxime si diætæ accedat vitium, affligat. Docemur denique, aurium vitia, præsertim tinnitum gravem & pertinaciorem à sanguinis magis & humorum vitio eorumque motu ad caput & præsertim auditus organa vitioso, quam à partium auditum constituentium læsione ortum trahere, quod tum maxime fit, si malum per tempus remittit, postea revertitur.

OBSERVATIO III.

Rheumatismus aurium à sanguinis defectu. Fœmina XX. annos nata, macilentioris corporis habitus vitæque sedentariæ admodum addicta alvi adeo constricta est, ut vix sexto die rite deponat, cui vitio simul appetitus magna jungitur prostratio, haud fallax digestionis læsæ testis, ob quam fit, ut si forte in cibis adsumendis paululum excedit, nauseosam circa præcordia molestiam statim persentiat, quam copiosi ructus sequuntur. Jam per tres integros menses gravi hemicrania cum vehementi aurium, inprimis sinistri lateris laborat tinnitu, qui ex somno expergefactæ ingentes creat molestias & ab humida frigidaque aëris intemperie nunquam non intenditur. Accesserunt insuper aliquot abhinc hebdomadibus dolores in nucha tensivi, qui in brachiis, maximeque sinistro, ad digitos usque protensi misere nostram excruciant. Pedes, qui plerumque frigidi sunt, summa tenet lassitudo, neque, quod maximum est, recto modo & ordine procedit menstrua purgatio; quæ cum vitio capitis auriumque exacerbato ut plurimum orta per quatuordecim dies durat, copiosa demum muci albi excretione subsequente.

Epicrisis cum consilio.

Recte omnino ea, qua ægrota nostra laborat, affectio dici potest rheumatica capitis, cujus proximam causam in stagnatione & decubitu seri, circa membranas capitis & eas maxime, quæ aurem internam, præsertim sinistri lateris, investiunt, reponendam esse ducimus. Occasionem huic malo præbuit ingens ob excessivam menstruam purgationem motuum vitalium imbecillitas, qua humores hinc inde in partibus nervosis & musculosis stagnantes dolores tensivos & gravativos cum insigni lassitudine inducunt; in intestinis vero flatus & spasticas stricturas seu pathemata hypochondriaca suscitant. Nam instar regulæ practicæ probe tenendum esse reor; ab inopia & defectu boni ac temperati sanguinis pariter atque à nimia ejus abundantia & capitis & intestinorum morbos, qui mali hypochondriaci consueto nomine veniunt, excitari. In hoc casu primo omnium symptomati urgentiori, atroci videlicet capitis dolori succurrendum duxi,

dixi, eo quod ea dolorum ac spasmorum indoles ac potentia est, ut universam tam functionum naturalium, quam motuum vitalium oeconomiam non modo turbet & pervertat, verum etiam genuinam convenientium remediorum in sanando efficaciam impediat. Praescripsi itaque linimentum nervinum ex quatuor liquoris nostri anodyni & una balsami vitalis parte compositum cum linteo duplicato fronti & temporibus bis de die applicandum, utpote quod discutiente roboranteque & anodyna virtute sua mitigandis capitis doloribus mirifice opitulatur. Deinceps usum elixirii nostri sic dicti visceralis temperati, quod omnibus anthypochondriacis palmam praeripit, inter prandium ad roborandam ventriculi & intestinorum vim digestricem, interposito nonnunquam laxante rhabarbarino, ordinatoque pro potu ordinario decocto radicis chinae cum portione cinnamomi & corticum aurantiorum recentium, commendavimus. Quorum remediorum frequenti usu negotium mensium in ordinem redactum, vitiisque primarum viarum sublatis conveniens omnibus solidis partibus robur conciliatum per Dei gratiam effecimus.

Observatio IV.

Auditus gravitas per inediam sanata.

Vir generosus, Consiliarius Aulicus, XL. annum nondum ingressus, constitutionis, ut ex pleno corporis habitu floridaque facie apparebat, sanguineo-phlegmaticae, ob majorem paulo ciborum appetentiam à dimidio anni pinguior factus ab eodem tempore obtusum & graviorem animadvertit auditum, quem aëre praesertim pluvioso ita ingravescere conquerebatur, ut vix ullam vocem distincte satis percipere valeret. Multis quidem sed frustraneo effectu usus adminiculis, me tandem ad aulam Principis sui vocatum consuluit. Tum ego hancce auditus labem sine medicamentis me curaturum promittens curam per inediam hoc modo instituendam suasi. Primo omnium, purgato probe corpore & sanguine per V. Snem evacuato, ab omnibus jusculis, pinguibus, ovis, piscibus carneque cocta abstinere jussi, & nihil quotidie carnis praeter eam, quam libra dimidia ponderat, portionem assatae cum viginti aliquot passulis exacinatis & prunis coctis admisi. Dein, loco panis panem bis coctum & pro potu consueto decoctum Chinae, graminis & sarsaparillae bibendum commendavi; quo itidem singulis diebus mane ad aliquot patellas calide hausto corpus ad blandum in lecto sudorem componere deberet. Ut tandem vini potus sit modicus, motus instituatur frequentior, & vigiliis potius quam somno Vir generosus indulgeat, consului. Ego quidem ex aula abiens vix ipsum huic severae medicationis legi obtemperaturum credebam; at ille nihilo secius parcam victus rationem tam curate observavit, ut mihi à Principe in consilium rursus adscito mirum plane videretur, obesitatem ad ulnae dimidium imminutam pristinamque auditus integritatem exinde redditam fuisse; quod gratissimo animi adfectu nunciabat mihi laetissimus.

Epicrisis.

Abstinentiae & inediae tanta vis inest medicinalis, ut non modo in vitiis stomachi omnibus fere, in quibus eam CELSUS *Lib. IV. cap. 5.* commendat, colluviem crudorum humorum absumendo, calorem & tonum deficientem restituat; verum etiam copiam seri evacuando solidorum tonum intendat, totumque sanguinis circulum cum excretionibus promoveat; ac adeo iis adfectibus, qui ex nimia seri abundantia proveniunt, occurrat integnissime. Recte hinc HIPPOCRATES, *Sect. VII. Aph. 59.* corporibus praehumida carne praeditis famem commendat; namque sua haec efficit sensim atque aequaliter. Et idem quoque *Lib. Epidem. VII.* aeque ac CELSUS in morbis capitis gravioribus exercitium corporis & abstinentiam à carnibus, praesertim pinguibus & vino plurimum collaudat. Ut & ego plena fide testari possum, me in cachexia, ictero, exulcerationibus scorbuticis & variis cutis vitiis, neque minus in affectibus soporosis & paralyticis sola per inediam cura, quae tantum fit carne pauciori assata sine inflantibus, sine pinguibus, & glutinosis, mirificum effectum vidisse productum. Quoniam itaque haec auditus labes à sola humiditate in auditus partibus stagnante originem suam duxisse mihi visa fuit, sola quoque abstinentia, quae humidum nimium absumit, sublatam eam futuram bono omine judicavi.

Observatio V.

Gravis obauditus in femina senili.

Matrona LX. & aliquot annorum, vegetae alias constitutionis, & ob insignem vim ventriculi concoctricem, qualiacunque aeque bene digerens esculenta; alvo nonnunquam sicciore, tempestateque pluviosa existente, gravativum capitis cum auditus difficultate persentit dolorem, qui à sumtis cibis leniter subducentibus, ut dulcibus & salitis, vel etiam pilulis nostris polychrestis aut ab aliquot Balsami nostri vitae guttulis cum bombace auri inditis feliciter cessat. Aliquot abhinc mensibus in sinistra aure audiendi facultatem penitus amisit, quae imminuta tamen in dextra remansit. Suasi hinc ut per intervalla rhabarbari drachmam unam cum uncia una Cossée in aqua leniter coctam solutamque biberet, & frustulum allii alternatim cum essentia quadam acustica, quae essentiam Colocynthidis & Moschi habebat, bombaci ad aliquot guttulas infusa laesae auri applicaret. Quorum remediorum usu laudabilem percepit effectum.

Epicrisis.

Quemadmodum, teste *Hippocrate aph. 24. Sect. III.* pueri juvenesque ob nimiam aurium humiditatem; ita senes ob harum siccitatem secundum ejusdem gravissimi Auctoris placita *aph. 31. Sect. III.* auditus vitiis valde obnoxii sunt. Nunquam tamen non, annotante pariter HIPPOCRATE *Sect. IV. Aph. 28.* salutaris observatur alvus in aurium vitiis liquida, dum exinde motus sanguinis à capite ad infernas partes egregie derivatur. Sed uti omnes senibus tam interni quam externi sensus; ita visus quoque & auditus admodum debilitantur: & cum nervi membranaeque sensoriorum in iis rigidiores non satis rore imbuti sint subtilissimo nerveo; auditus pariter organon ad motum aëris tremulum percipiendum minus existit idoneum. Quae cum ita sint, externa spirituosa remedia, quae spiritus reficiunt & subtili acrimonia sua stimulante vigorem & motum nervosis tunicis addunt, nunquam destituta bono effectu deprehendi. Ideo quoque ab allii frustulo auribus immisso, quod plebejum & domesticum experimentum est, singula-

gularem sæpius fructum animadverti. Quando vero paralyticam adfectionem auris unius aut utriusque comitatur vel sequitur audiendi gravitas, aliquot salis volatilis purificati grana cum pauxillo castorei mixta auribusque indita, tonum & robur relaxatis partibus conciliando, eximie opitulantur.

Observatio VI.

Auditus læsio ex vitio primarum viarum.

Vir quidam LX. annorum, complexionis melancholico-cholericæ, jam à decem abhinc annis audiendi quadam difficultate ab angina maxime, qua cum sæpius fuit conflictatus, laboravit. Ad abigendum igitur hocce malum suasu Medici cujusdam Balsamo Schauriano per aliquod tempus frequenter usus plenariam auditus in dextra aure abolitionem animadvertit. Cumque simul hæmorrhoides, quæ rite antea fluxerunt, penitus silerent, accidit, ut sinistram pariter aurem, post lenem corporis motum aut sub inclinato paululum capitis situ vehemens susurrus sibilusque afficeret, quem ex ventriculo cibis repleto ortum ducere judicans ita sermone exprimebat: *Er fühle recht, wie es Ihm von unten hinauf als ein Wind hinein fahre.* Quæ cum ita sint, ne audiendi facultate in altera aure æque privatus plane surdus evadat, vehementer metuit.

Epicrisis.

Quemadmodum reliqua capitis & nervorum vitia ex pravis maxime humoribus oriuntur in prima regione stagnantibus, dum molesta partium nervosarum vellicatione spasmos concitant, quibus alienus cum sanguine minus puro humor ad caput delatus ibi stagnat motumque & sensum pro diversitate locorum ac nervorum varium adigit: ita quoque in præsenti hoc casu gravis aurium cum obauditione tinnitus ex primæ regionis vitio suos mutuari natales recte statuitur. Quod vero si incidit, nihil ducimus consultius, quam ut Medicus ad corruptos in primis viis humores & abhinc prodeuntes perversos sanguinis ac humorum motus mentem probe advertat. Crassissimus enim error est eorum, qui neglecta in capitis affectibus prima regione ad caput tantummodo respiciunt variaque nervina, cephalica & nimis calida remedia adhibere solent, quibus tantum abest ut nervorum systema roboretur, ut potius humores stagnantes mirum exacerbentur, adeoque haud mirum videri possit, quare balsamum illud Augustanum in auditu difficili plus detrimenti attulerit, quam emolumenti. Memini me molestum aurium tinnitum crebrius infestantem in hypochondriaco, qui alvi erat adstrictioris, paulo majori dosi lapidum cancrorum cum aqua frigida sumtorum præsentaneo auxilio mitigasse; quod pariter in senibus, in quorum ventriculo ingesta facile coacescunt, à me observatum est. Ceterum, præsenti huic ægroto consilium dedi, ut una cum pulvere nostro præcipitante quatuordecim numero pilulas balsamicas alternis diebus sumeret.

Observatio VII.

Contumax obauditio forriori purgante curata.

Vixit ante triginta circiter annos celebris in Academia nostra Professor, vir provectioris ætatis, macilentus, qui cum per sedecim & ultra annos audiendi sensu in dextra aure privatus, idem malum sinistræ accidere auri deprehenderet, meum imploravit auxilium. Quare ego singulis ægritudinis momentis probe perpensis à purgatione per pilulas cephalicas initium curationis suscipiendum statuens hancce præscripsi formulam: *Recipe Extracti panchymagogi Crollii, Mercurii dulcis, Cinnabaris, aloës depuratæ singulorum drachmam dimidiam, salis succini, trochiscorum Alhandal, resinæ gialappæ ana grana duodecim M. F. cum Balsamo Peruviano ex scrupulo uno N. XIV. pilulæ*, quas bis per hebdomadem mane adsumat. Ipse vero profundis meditationibus implicitus minime attendit præscriptum in capsula pilulis utendi modum, sed eas brevi intervallo obambulando deglutit omnes. Binis circiter horis elapsis truculentis imi ventris cruciatibus, nec non nauseosa circa præcordia sensatione, crebrisque lipothymiis correptus confestim me vocari jussit. Accessi igitur & interrogatis tam subitaneæ mutationis causis ægrum mox lecto tradendum variisque externis analepticis reficiendum curavi: tum vero, ut copioso lacte & multis pinguibus utatur, suasor fui. Quibus effectum per Dei gratiam est, ut soluta alvi constipatione quater alvum, licet inter acerbissima ventris tormina, deponeret. Proxime abhinc capitis dextrum latus vehementissimi occupabant dolores spastici, qui circa aurem maxime dextram tanta sæviebant atrocia, ut somnum omnino adimerent. Sed percepto dein horrendo, instar bombardæ explosæ, in hac dolente aure fragore remiserunt, & qui antea abfuit audiendi sensus perfecte rediit. Posthæc in sinistra pariter aure priori plane similis ludebatur scena, nec dissimili effectu; siquidem hac ratione pristinæ auditus incolumitati noster ex voto redditus superstes adhuc & integer plus minus sex transegit annos.

Epicrisis.

Notatu perquam dignus & plane mirabilis est purgantis acrioris in enormiori dosi ad surditatem sanandam effectus, quo docemur, ad magnos, eosque contumaces & inveteratos morbos tollendos non levioribus, sed magnis & efficacissimis opus esse remediis. Procul dubio hæc surditas in nervo auditorio à tenaci humore obstructo oborta à potenti medicamento vehementem nervosis partibus motum, qui impactum humorem vecte quasi expulit, inducente simul & semel remota fuit, quod ex sono fragoris interno cognoscere licet. Ne autem tanta purgantis acrimonia propter spasmos in intestiniis excitatos languido & senili corpori majus inferret damnum, humectantia & pinguia propinanda esse consului, eo inductus ratiocinio: si virulentam arsenici acrimoniam hæc ipsa remedia in copia assumta delinire & innoxiam reddere possint, multo magis ad acrimoniam purgantium demulcendam, ne noxam inducant, idonea esse.

Observatio VIII.

Auditus abolitio à cura mercuriali male tractata

Non adeo multo abhinc tempore misit ad me Serenissimus Princeps insignem militiæ præfectum, virum vigore & ætate florentem, ut ipsi auditum, quo penitus destitutus erat, restituerem. Cum in acerbi hujus mali causam atque originem inquirerem, ex salivationis mercurialis cura illud ortum duxisse ab eo intellexi, quod

ob insigne tædium & molestiam non totam istam sustinere voluerit, sed corpus nimis cito frigido liberiorique aëri commiserit, à quo tempore caput gravari & auditus sensus turbari cœpisset, ita prorsus, ut per duos nunc menses audiendi facultate omnino careat. Perspecta sic mali causa curationem ita instruendam duxi, ut humor vitiosus interioribus ac sensibilioribus auris partibus firmiter impactus accommodata medicina removeatur. Quo fine omnium maxime exquisite corpus purgandum decrevi medicamento, cui non infirma vis sit, pravum subsistentem humorem à supremis & infimis locis proliciendi & foras eliminandi. Id quod hacce formula præstare solemus: *recipe Gummi ammoniaci depurati, Extract. rhabarbari, aloes rosatæ, mercurii dulcis, cinnabaris, singulorum drachmam dimidiam, trochiscorum Alhandal, salis succini, croci, castorei ana gr. duodecim. M. F. l.a. cum Balsamo Peruviano Pilulæ ex scrupulo uno No. XX.* quas pro dosi ter alternis diebus exhibuimus. Pro potu decoctum ex lignis temperationibus paratum, vino interdicto & parciori victu præscripto, una cum pediluviis quovis die mane & vesperi tepide adhibendis commendavimus. Præterea externe gossypium balsamo nostro vitæ madidum auribus indendum nuchæque vesicatorium, quod in usu habemus, blandum atque benignum imponendum suasimus, subjuncto simul ad mucum è naribus eliciendum pulvere quodam nostræ præparationis sternutatorio. Quorum remediorum energia id Dei auxilio effectum est, ut malo in dies magis magisque decrescente longe meliorem audiendi facultatem noster adquisiverit & cum aliis sermones miscere potuerit, quantumvis malum non ex toto fuerit sublatum.

Epicrisis.

Quam efficax & præstabilis ad magnos ac præsertim ex contagio venereo ortos morbos eradicandos, cura est per salivationem perite & circumspecte tractata, tam nociva, imo pessima est, si ab imperito quodam homine, vel insuper habito convenienti regimine, suscipitur. Tantum enim abest, ut levamen adferat, ut malum potius exacerbet & pejora sæpius difficiliusque sananda accersat symptomata, quod longa experientia edoctus plena fide testari possum. Ego à decenti regimine, quod ad sanitatem recuperandam sub hac cura summe necessarium est, neglecto, cum caput nimia cito frigori exposuerunt ægri, jam terna vice in artis exercitio plenariam observavi surditatem, eamque, quod non inter initia statim propectum malo fuit, immedicabilem. Quod vero tam difficilis ex hac causa natæ surditatis sit curatio, hæc mihi subesse videtur ratio: sub mercuriali cura à partibus extremis & infimis ad caput, maximeque ad glandulosas ac nerveas ipsius membranas ferri vitiosi copia magno cum impetu adpellitur, quas, uti in palato, naribus & gingivis videmus, nimium relaxat; hinc nihil dubii est, quin etiam ad nerveas illas tunicas, quæ interiora auditus ossa & concamerationes cingunt, humor vitiosus delatus hæreat, qui dein à frigore inspissatus & impactus ex locis ejusmodi magis abditis difficillime dimovetur. Balsamum nostrum spirituosum, sicut ad omnia nervorum vitia à nimia laxitate orta; ita quoque ad auditum, si ex eadem causa periit, restituendum, remedium multo pulcherrimum est & efficacissimum, quod humorem discutiendo egregium partibus robur addit. Si rursus mihi ejusmodi obtingeret casus, suaderem salivationem; sed meliori vitæ ordine & regimine denuo instituendam. Id quod vero ut inter initia statim fiat, necesse est.

Plures de auditus vitiis casus legantur in *Consult. ac Respons. Medicinal. Sect. I. Casu XXXIX. XL. & XLI.*

CAPUT VII.

De aphonia.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

VOce loquelæ vulgo intelligimus productionem vocum articulatarum, animi conceptus cum aliis communicantem. Vox autem non articulata dicitur sonus, & est aëris exspirati, atque per asperam arteriam, laryngem, hujusque rimam, quæ glottis audit, vi quadam expulsi, ad cava oris & faucium varie figurata facta illisio & repercussio. Quanquam igitur loquela à sono differat; tamen illa sine hoc fieri nequit, tantum abest, ut vitiatis, quæ edendo sono tributa sunt, organis, velut speciatim aspera arteria, ejusque caput, larynx dictum, cum annexia cartilaginibus, musculis, & nervis, nec non fornix palati sunt, produci possit; & hinc deperdita sonum efformandi facultate, loquendi simul potentia pereat, necesse est. Hinc jam ex antiquis GALENUS *L. de præcogn. post. h. c. 6.* multis evicit experimentis, quod nervorum recurrentium, qui ex pari vago & nervo accessorio efformantur, & ad laryngem, nec non docente novissime WINSLOVIO *Anat. P. III. §. 112.* ad linguam tendunt, uno abscisso animal semivocale, utroque vero resecto, plane mutum omnique & sonum edendi & loquendi potentia destitutum reddatur. *Differentia soni & loquelæ.*

§. II.

Hoc vitium, ubi sonus cum loquela perit, quod in hystericis frequenter fit suffocationibus, vocatur à Medicis aphonia. Nos autem, *aphoniæ* nomine strictius sumto, per eam intelligimus, *loquendi sive voces articulatas producendi impotentiam, à solo linguæ vitio pendentem: ubi soni quidem produci possunt, sed lingua vocem articulatam extricare nequit, oppressaque potius conatibus conticescit.* Huic valde affinis est linguæ hæsitantia, quam balbutiem, *das Stammlen*, & ea laborantes Psellos vocamus: ubi voces quidem articulatæ proferuntur, sed non satis distincte exprimuntur; quoniam lingua ad ideas tanta celeritate, quanta in mente excitantur, enunciandas, impar & quasi nimium gravis videtur. *Quid per aphoniam intelligamus.*

§. III.

Quum linguæ potissimum vitium in aphonia accusamus, inque ea morbi sedem collocamus: operæ pretium erit, illius structuram, quantum nostræ tractationi favet, paullo rimari. Est vero lingua musculus, omnium fere mobilissimus; qui ob fibras varie figuratas, longitudinales, transversas, perpendiculares, acuminatas, angulosas &c. nec non musculos mylo-stylo-hyo-& genioglossos, atque ac illos, qui ossi hyoideo sunt tri- *Linguæ structura.*

buti,

buti, in omnem plagam celerrime moveri potest. Dicti hi musculi vim suam movendi nanciscuntur à ramo tertio, qui audit maxillaris inferior, paris quinti nervorum, quod totum ferme motorium est; quemadmodum par nonum ad gustum efformandum destinatum esse videtur. Hac volubili & in omnem partem mobili lingua, si soni ope laryngis formati in certas litteras modificantur, oritur loquela. Quo vero difficilior linguæ motus est; eo difficilior fit loquela: & illo cessante, cessat loquendi potentia, licet soni satis clare produci queant.

§. IV.

Sedes & causa proxima aphoniæ. Quum motus alicujus partis imminuitur vel tollitur per imminutum aut interceptum fluidi nervei in nervos influxum; nervi vero linguæ motui destinati à pari potissimum quinto proficiscantur: facile patet, sedem aphoniæ in dicto nervorum pari quærendam, ejusque causam proximam in plus minus imminuto fluidi nervei in illum nervum influxu collocandam esse. Et in hac confirmamur sententia, si consulamus anatomicas eorum sectiones, qui in vita fuerunt aphoni: sic testatur BONETUS *in sepulchr. anat. L.* 1. *Sect.* 22. *obs.* 7. se in viro ex melancholia in furorem abeunte, & aphono ad mortem usque manente, cerebrum siccissimum, nervorumque origines siccissimas solitoque graciliores, lingua illæsa, reperisse; & *obs.* 20. casum allegat ex RIVERIO, de balbutiente mortuo, in cujus cerebro circa nervos linguales cystis reperta fuit, foramen habens, & continuum serum plorans.

§. V.

Aphonia ex paralysi linguæ. Quicquid igitur influxum fluidi nervei in nervos motui linguæ destinatos remorari valet; id ad aphoniam contribuit. Præcipua hinc consideratio debetur linguæ paralysi, quæ vel antecedit, vel sequitur affectus hemiplecticos & apoplecticos. Talis nonnunquam occurrit in senibus, corporibusque valde languidis ac debilitatis; & si sola est, præsagit plerumque hemi-vel apoplecticum effectum, si vero hunc excipit, cum torpore ipsius memoriæ ac ingenii complicatur, & prioris morbi recursum minatur. Lingua tali in casu ordinario est tumida, flaccida, semistupida, minusque mobilis, gustus imminutus, & in hemiplexia in altero tantum latere vitiata.

§. VI.

—ex seri circa nervos stagnatione. Levioris præsagii est aphonia, quæ ex serosorum humorum stagnatione, vel plane secessione, nervos quinti paris ad linguam tendentes comprimente proficiscitur; neque tamen minus gravis est, curationique satis rebellis. Hæc fit post excretiones ac exanthemata serosa, intus acta, fovente cum primis tempestate humida ac pluviosa. Sic observationes de aphonia post sudores cohibitos in A. N. C. *Vol. III. obs.* 82. post catarrhum non rite tractatum in FORESTO *L. XIV. obs.* 32. & A. N. C. *Vol. II. obs.* 67. post variolas resicta *ibid. Vol. I. obs.* 112. relatas legimus. Ejusmodi secessio seri ad nervos linguales per externam quoque violentiam, ictum vel casum produci potest: unde aphoniam ex casu ab alto subortam describit POTERIUS *Cent. II. Cap.* 2.

§. VII.

—ex sanguinis congestione. Oritur aphonia porro ex nimia sanguinis ad fauces, & linguam congestione; quæ vero immi- nuta humorum mole protinus cessare solet. Sic de *gestione ad linguam.* tali affectu per insequutam narium hæmorrhagiam sanato casum videas in A. N. C. *Vol. III. obs.* 113. Idem malum sequitur etiam inopportunam venarum raninarum sectionem, si in valde plethoricis, non præmissa in pede venæ sectione, instituatur: unde quoque graves faucium inflammationes excitari, frequens docet experientia. Cum primis vero ex hac causa subortam aphoniam novi in fœminis, menstruorum vitio laborantibus, ac hysterica passione divexatis: concurrentibus nimirum imi ventris spasmis, qui humores vitales ad superiora cogunt; unde virgines circa pubertatis annos constitutæ, mensiumque eruptionem primum experientes hoc non raro incurrunt vitium. Conjunctum illud hoc in casu esse solet, cum tumore ac rubore faciei & oculorum, vasorum turgescentia, arteriarum vehementi pulsatione, & deglutiendi difficultate.

§. VIII.

Notabilis denique & satis frequens est aphonia, quæ vermibus intra ventriculi & intestinorum canalem hospitantibus debetur. *—ex vermibus.* Talis subito invadit, & exturbatis vermibus protinus remittit. Cognoscitur ex imi ventris torminibus vel prægressis, vel adhuc junctis; alisque symptomatibus, vermium præsentiam significantibus: & originem trahit à spasmodicis partium imi ventris nervosarum contractionibus, quibus vitales succi valido impetu ad fauces & linguam compelluntur, ibidemque stagnantes nervos motui linguæ dicatos comprimunt. Ipse tales casus sæpenumero vidi, & feliciter curavi; nec aliorum auctorum desunt testimonia: vid. A. N. C. *dec. III. anno III. obs.* 147. *Vol. II. obs.* 62. & ibidem *obs.* 160. exstat casus, de aphonia periodica, quæ toties invasit, quoties tormina à vermibus fuerunt producta, hisque sopitis statim iterum cessavit.

§. IX.

Dantur adhuc aliæ causæ, quæ in dispositis ad aphoniam plurimum contribuunt. *Causæ aphoniæ disponentes.* Tales sunt abusus potuum spirituosorum, & frequens crapula, unde aphoniæ ex ebrietate ortæ jam HIPPOCRATES *V. aph.* 5. meminit. Porro huc spectat gravis terror, & refrigeratio partium præsertim inferiorum: quæ momenta eo magis perniciale vim exserunt, si tempore, quo naturales fluunt hæmorrhagiæ, incidunt. Nec silentio prætermittenda tempestas pluviosa, & commoratio in locis humidis, maxime in subjectis pituitosis ac catarrhalibus. Prognosis aphoniæ pro ejus causis varia est: quæ enim ex vermium vitio, vel in passione hysterica, aut mensium difficili eruptione accidit, curatu facilis est; quæ vero linguæ paralysin pro causa agnoscit, omnem fere respuit sanationem; aut sanata facile redit affectumque cerebri graviorem præsagit.

CURATIO CUM CAUTELIS PRACTICIS.

§. I.

Aphoniam curaturus eo respicere debet, ut primum causas influxum fluidi nervei in nervos linguales, hos comprimendo remorantes removeat, *Indicationes curativæ.* & deinceps robur earum partium confirmandum curet. Quemadmodum vero illæ causæ multum inter se different: ita variam quoque medendi rationem exigi, quilibet perspiciet; facileque col-

colligetur, eam aphoniam, quæ causæ intra ipsius cranii thecam reconditæ debetur, sanationem admittere non nisi difficillimam.

§. II.

Cura aphoniæ ex linguæ paralysi subortæ. Quæ igitur ex vera linguæ paralysi suboritur aphonia, poscit fieri ad nervos & cerebrum decumbentis discussionem & evacuationem. Repetenda hoc loco ea sunt, quæ capite de paralysi docuimus; & opus adgrediendum venæ sectione, clysteribus paullo acrioribus, diureticis, sternutatoriis &c. speciatim in usum vocanda & ipsi extrinsecus linguæ sunt adplicanda nervina & balsamica, quo nomine commendari solent aquæ spirituosæ liliorum convallium, primulæ veris, spiritus rorismarini, serpilli, formicarum, essentia ambræ, balsami peruviani, oleum cinnamomi, caryophyllorum, & nostrum vitæ balsamum, paucis guttis saccharo excipiendum, & sub lingua detinendum. Interne etiam dictum vitæ balsamum cum tribus spiritus salis ammoniaci vinosi, & duabus tincturæ antimonii acris partibus combinatum, bis vel ter quotidie ad xxx. guttas summo cum fructu exhibebitur: nec erit alienum, blanda nuchæ adplicare vesicatoria.

§. III.

Aphonia catarrhalis curatio. Si sudorum suppressiones, aut excretionum catarrhalium cohibitiones ad malum contribuerunt: nihil superat diaphoreticorum & diureticorum rite usurpatorum efficaciam; restituta enim diaphoresi, mox redire deprehenditur loquendi facultas. Laudem hinc merentur quam maximam infusa theiformia, cum blando regimine potanda; spiritus cornu cervi succinatus, tinctura antimonii acris, essentia succini, maxime si cum essentia balsami Peruviani, aut balsamo vitæ nostro permisceantur.

§. IV.

Aphoniæ sub salivatione mercuriali evenientis curatio. Fit nonnunquam, ut sub ipsa mercuriali salivatione aphonia accedat; quando scilicet serosi ac salivales humores nimia quantitate ad fauces & linguam redundant. Quo in casu eo dirigenda est curatio, ut humores isti à capite deriventur & evacuentur. Præstant hoc decocta diaphoretica, calide bibenda; & laxantia, maximeque pilulæ cephalicæ, acriori stimulo imbutæ, non neglecto convenienti regimine.

§. V.

Emplastrum ad aphoniam. In aphonia, quæ post insultus hemi & apoplecticos remanet, satisque pertinax est, insignem usum emplastrorum, quæ ex terebinthina, seu pice, & gummatibus Carannæ, mastichis &c. parantur, & nuchæ adplicantur, observavi: reliqua enim, utut generosa remedia, hoc in casu, spem omnino fallunt.

§. VI.

Aphonia ex sanguinis vitio curatio. Si malum à nimia sanguinis versus caput congestione proficiscitur; omne fere curationis punctum convenienti sanguinis subtractione absolvitur. Hanc oportet esse largam, & pro circumstantiarum ratione vel per venæ sectionea, in pedibus, brachio, & nonnunquam sub lingua instituendas, vel scarificationem ac cucurbitas administrare decet. Jungenda his pediluvia, quæ humores ad inferiora derivent; nec non interna antispasmodica nitrosaque, eo quod his in casibus infernarum partium spasmi plerumque sint complicati. Hinc operæ pretium faciunt pulveres temperantes cum nitro cinnabarique mixti, aut liquor noster anodynus, cum essentia castorei maritatus.

§. VII.

Cautela circa venæ sectionem & spirituosa. Quamvis venæ sectio remedium sit generosæ & magnæ ad hunc affectum efficaciæ: attamen cavendum, ne ea promiscue utamur. In senibus enim, languidis, viribus exhaustis ac magis pituitosis subjectis plus adfert detrimenti, & præservandi apoplexiam sine justo liberalius adhibita, hanc potius provocat. Locum potius habet, ubi pulsus celer est & magnus, facies rubicunda, sanguineque turgida: quo tamen casu stricturæ infernarum partium clysteribus, frictionibus, ac pediluviis prius sunt demulcendæ. Ante tusam venam in plethoricis cavendum etiam est à medicinis calidioribus, spirituosis ac nervinis, earumque tam interno, quam externo usu; quoniam humores magis commovent, eorumque raptum ad fauces augent.

§. VIII.

Externorum anodynorum usus. Si spasticæ constrictiones faucium & linguæ aphoniam produxerunt; uti fit in hystericis & hypochondriacis paroxysmis, in quibus deglutiendi juncta est difficultas: plus juvant externa paregorica, quam interna remedia. Commendantur nimirum eo fine frustulum castorei, vel nucistæ, vel theriacæ, vel salviæ sub lingua detentum, aut balsami vitæ cum liquore anodyno mixti paucæ guttæ linguæ instillandæ. Præterea operæ pretium faciunt clysteres carminativi, fotus & insessus emollientes ac pediluvia.

§. IX.

Aphonia ex verminibus curatio. Quæ denique vitio vermium intra canalem intestinorum stabulantium fit aphonia: facile curatur anthelminticis, ac iis remediis, quæ stricturas intestinorum demulcent. His enim quiescentibus, redit loquendi facultas; sed nondum sublata causa, quam vermes præbent, sæpius iterum aboletur. Quare sub quiete spasmorum opera est danda, ut ingrati hospites convenientibus è corpore proscribantur adminiculis.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Aphonia post menstrua frigore suppressa. Virgo spongiosioris habitus, floridæ faciei, sanguinis & succorum plena, & XVIII. annos nata, aliquando cum mensium patiebatur profluvium in itinere constituta, nimio semet exposuit frigori. Domum redux dolore capitis gravativo, turgidis ac rubicundis in facie existentibus vasis, corripiebatur; noctem transigebat inquietam, & mane omni loquendi potentia se destitutam sentiebat. Hæc per quatuor durabant dies; quibus nec cibum nec potum adpetebat, somno fruebatur turbulento; mens tamen & omnes sensus sibi constabant, ac extremæ quoque partes calore perfusæ erant. Medicus, cum alvum strictiorem deprehenderet, clysterem protinus infundi, deinde ex vena in pede tusa tres cruoris circiter uncias detrahi jussit: sed aphonia magis invalescebat. Ego vocatus, & pulsum adhuc celerem atque magnum animadvertens, venam rursus incidendam, septemque sanguinis uncias adhuc mittendas curavi: & postea, pulsu satis valido existente, essentiam castorei, cum spiritu salis ammoniaci & liquore anodyno minerali remixtam, triginta ejus guttas quavis quarta hora ex aqua liliorum con-

convallium fumendo, ordinavi. Brevi post per totum corpus erumpebat sudor, facies detumescebat, somnus erat tranquillior, & continuata per nycthemeron medicina, loquendi facultas omnino redibat.

Observatio II.

Aphonia à pedum refrigeratione orta.

Priorem casum illustrat alius, qui sic se habet: puella IX. annorum macilenta, ex refrigeratione corporis maximeque pedum noctu facta, mane in loquendi difficultatem cum linguæ tumore incidit. Præscripta protinus externa pariter ac interna cephalica & nervina nihil utique ferebant opis. Hinc vocatus ego, cum adhuc frigidos deprehenderem pedes, eos fricari & pediluvio ex aqua simplici, furfuribusque triticeis bis quotidie imponi jubebam: quibus spem fallentibus, suadebam, ut binæ cucurbitulæ cum scarificatione brachiis admoverentur. Quo facto post aliquot horas magnum sensit levamen; & adhibito subinde capiluvio, quod ex vino cum herba thymi, satureja, serpilli & majoranæ confectum erat, perfectam recuperavit sanitatem.

Epicrisis utriusque casus.

In hoc utroque casu debetur aphonia congestioni sanguinis ad caput; quæ per partium inferiorum refrigerationem fuit provocata, & quidem majori cum periculo in priori casu, ubi simul cohibita sunt menstrua. Adplicata in hisce casibus mox ab initio specifica cephalica, volatilia & nervina plus nocent, quam prosunt, siquidem stagnantem sanguinem magis commovent, & calefaciunt. Iis potius opus est remediis, quæ derivant à capite congestionem, & infernarum partium stricturas demulcent: quorum primaria sunt pediluvia & sanguinis missiones. Pediluvia non ordinare soleo, si pedes existunt frigidi, nisi per frictiones hi paullulum incaluerint. Sanguinis missiones in fœminis, menstrua & horum retentionem passis per venæ sectionem in pede; in tenerioribus autem, quæ lunare nondum persolverunt tributum, per cucurbitulas cum scarificatione brachiis admotas, quæ etiam in pueris & infantibus locum habent, summo cum fructu sæpius institui. Sed notari meretur, sanguinis detractionem sufficientem esse debere, quoniam, si parcior fuerit, plus infert detrimenti: unde eam in priori casu repetendam putavi. Si pulsuum vehementia adhuc continuat, subjungenda antispasmodica; & denique blanda nervina.

Observatio III.

Aphonia à vermibus.

Requisivit haud ita pridem vir egregius & de nostra arte optime meritus meum supra singularem adfectum consilium, quem in conspectum dare operæ pretium erit: honesto loco natus puer, qui vegeta semper usus valetudine nunc XI. complevit annum, nec levissimi quidem loquelæ vitii per totam vitam suam meminit, ex improviso loquendi destituitur potentia, adeo ut præter verbum *Mama*, quod sub magno nisu voceque submissa profert, nihil omnino articulata voce pronunciare queat. Accedunt insuper molestæ hinc inde tensiones spasticæ, quæ totum cervicis & dorsi tractum in consensum rapiendo insignem his partibus torporem movendique & flectendi impotentiam inducunt. Medicus tam acerbi mali causam in verminosam rejiciens progeniem varia contra vermes alias efficacissima eaque laxantia, roborantia, antispasmodica & præcipitantia adhibuit remedia tantumque profecit, ut dejectis quindecim lumbricis, ciborum adpetentia cum virium aliquo augmento redierit, somnus tranquillior & alvus quotidie lubrica sit; at vero grave istud sermonis impedimentum sine ulla in melius conversione per quinque nunc hebdomades pertinacius insistit. Ego igitur primo omnium verminum colluviei melius educendæ consulendum arbitratus, sequentes ob egregiam vermibusque contrariam indolem suam mihi frequentes pilulas præscripsi, quarum septem bis in septimana, maximeque circa lunæ mutationes propinare jussi, interjectis pulveribus *ex salis amari gr.* XV. *nitri purificati, Corallinæ ana gr.* VI. compositis. Formula autem pilularum hæc fuit: *Rec. Asæ fœtidæ, myrrhæ electæ, extracti tanaceti, rhabarbari, aloes rosatæ, mercurii dulcis, ana drachmam unam, extracti croci gr. sex. M. F. l. a. cum essentia castorei Pilulæ ex scrupulo No XX.* Denique, ut externe quoque suppetias feramus, partes à spasmis nimium debilitatas roborando, per intervalla collo & cervici imponendum suasimus epithema, quod *ex aqua Anhaltinæ spirituosæ unciis quatuor, bals. nostri vitæ uncia dimidia & bals. Peruv. drachmis duabus* confectum erat. Quorum remediorum usu per aliquod tempus protracto loquela indies melior redire cœpit.

Epicrisis.

Varia & terribilia subinde sunt, quæ à verminosa progenie in nervosarum partium systemate concitantur symptomata, quorum quidem causam ego non tam in rosione tunicarum intestinalium nervearum, quam potius in exhalationibus acribus causticis, quæ ex vermium corpore & excrementis exspirant, quibusque omnis generis infecta scatent, reponendam esse statuo. Innumera fere sunt, quæ adversus peregrinos hosce & virulentos corporis hospites habentur & venditantur remedia; sed ego præter mercurium dulcem cum purgante, ut resina gialappæ vel diagrydio sulphurato mixtum nec præsentiora inveni nec securiora, quam asam fœtidam, tanacetum, allium, semen santonici, camphoram & denique lupulum, quæ odore potius animalculis hisce adverso, quam alia quadam substantia suam exserunt operationem.

Observatio IV.

Paralysis linguæ emetico suscitata.

Puer VIII. annorum annuo abhinc tempore corripiebatur variolis, quæ cum & rarissime adparerent & post eruptionem protinus subsisterent, accidit, ut variis exinde morbis fieret obnoxius, maximeque crebris defluxionibus sollicitaretur serosis, quæ tussim, raucedinem & coryzam subinde inducere solebant. Hæc quidem symptomata congruis medicamentis sæpius fuerunt mitigata; at vero, quum proxime abhinc magna abdominis cum duritie quadam jungebatur intumescentia, bis Medicus intra breve spatium medicinam exhibuit vomitoriam, sed infausto plane effectu; siquidem coactas hasce vomitiones non adeo multo post excipiebant vomitus spontanei, qui cum gravi diarrhœa stipati per octo decemve dies misere nostrum divexabant. His dein compositis, cum subitanea visus obscuratione tanta linguæ accedebat immobilitas sermonisque difficultas, ut ne verbum quidem puer, licet anxie nitens, proferre

ferre posset. Præter hæc insignis caput tumor omnesque artus vehemens occupabat tremor & lassitudo, quæ adeo ingravescebat, ut viribus magis magisque dejectis tandem animam placide exspiraret.

Epicrisis.

Nullus fere morbus est, qui tam dira tamque varia & per multos annos durantia in infantibus post se relinquit symptomata, quam ipsa variolosa febris, si aut variolarum eruptio & suppuratio non recte procedit, aut exantlato morbo sanguinis & humorum massa per remedia sanguinem depurantia aptamque victus rationem, in convenientem temperiem & eucrasiam non redigitur. Hinc certe in praxi medica occurrit frequentissime, post variolas & morbillos à læsis pulmonibus pectoris morbos, ab affectis visceribus abdominis tumores & indurationes cum alvi fluxibus, & à tumore glandularum mesaraicarum scirrhoso atrophiam reliquarum partium concitari. Nihil autem est absurdius & periculosius, quam citra ullam indicationem medicinam exhibere emeticam, qua proh dolor! in nostro ægroto non modo alvi fluxus fuit proritatus, sed etiam impurum serum ob graviores spasmos ad cerebrum cum impetu propulsum primo nervi optici, dein quoque sublingualium paralysin effecit, quibus mors tandem supervenit. Ideo vero maxime hanc observationem allegare placuit, ut probe constet, quantam medicamenta imprudenter adhibita adferant noxam, & quam frequenter medici, quod dicere pudet, morborum imo mortis causa existant.

OBSERVATIO V.

Aphonia ex insultu apoplectico. Vir octogenarius, habitu corporis [illegible] præditus, ter minimum in anno, ut Februario, Junio & Octobri mense sanguinem è vena tula emittere solitus, vitam ab omni morbo egit immunem, viribusque & animi & corporis probe semper valuit. Hac vero æstate, cum regiones nostræ à fervidissimo solis æstu præter consuetudinem incalescerent, suasu alius Medici consuetum illud evacuationis genus neglexit. Sed subito inde insultu correptus apoplectico, arteriis valde pulsantibus, oculis rubentibus totoque corpore æstuante omnem sensum una cum loquendi potentia amisit. Sub tali rerum statu ego consultus primo omnium venam in brachio aperiendam, ventrique clysteres emollientes injiciendos & balsamum vitæ nostrum, non posthabitis aliis remediis, ori naribusque admovendum suasi. Quibus Dei auxilio id effecimus, ut mitigata morbi & symptomatum atrocia mente æger ad se redierit, præter quod hæsitantia linguæ diutius permanserit; quam tamen frequenti oris cum vino, cui aliquot balsami nostri guttulæ instillatæ erant, collutione felici eventu superavimus.

Epicrisis.

Quam efficax atque egregium in plurimis senum morbis & avertendis & abigendis remedium sit V. Stio, vel sola hæc observatio evincere potest. Neque deficit ratio: in ætate enim provectioribus, maxime si firmo adhuc stomacho & integra appetentia gaudent, ob exercitationis defectum corporisque inertiam non tam facile, ut in juvenibus, superabundantis sanguinis consumitur copia: & si natura ab hoc onere minus sese liberat, necesse utique est, ut arte subtrahatur; quod venæ incisione perficitur commodissime. Perperam igitur & male fundata inductus ratione sanguinem inter dies caniculares evacuare prohibuit Medicus, quod tamen eo magis fuisset necessarium, cum ea tempestate sanguis nimius ob auctum expansionis & orgasmi gradum facile hinc inde in partibus nobilioribus subsistere & graves admodum inducere valet ægritudines. Nec dubitandum, quin in nostro casu à simili cruoris in capitis venis stagnatione levior ille apoplexiæ insultus cum sermonis difficultate originem duxerit; quo fine ego in curatione adornanda primo omnium venam in brachio tundendam cum præsentaneo ægri levamine commendavi. Dein vero clysteres emollientes ventri infundere: & ad effræniorem sanguinis motum compescendum aliquot per intervalla pulveris nitrosi doses porrigere jussi, subjuncto simul infuso theiformi, ex herba melissæ, betonicæ, cardui benedicti, floribus salviæ & anthos composito, quod cum paucis olei macis guttulis sacchаro infusis bibere æger debuit. Ceterum hac morbi historia confirmamur, nulli fere morbo quam apoplexiæ aphoniam sociari frequentius, adeo ut etiam aliquod tempus post non raro remaneat & facillime generetur, si à stagnante intra caput sanguine serum secedens poros cerebri penetrat & radices nervorum relaxando sensum motumque earum partium, ad quas nervi excurrunt, hebetat ac labefactat.

CAPUT VIII.

De delirio melancholico & maniaco.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Haud paucos fore arbitror, qui mirabuntur, me affectus, qui natura & symptomatibus plane dissimiles videntur, in uno capite pertractandos sumsisse & ad unam retulisse speciem. *Melancholia & mania gradu tantum differunt.* Attentiori vero usu & observatione discimus, utrumque morbum ex una eademque origine & causa continente, videlicet nimio sanguinis ad imbecille cerebrum appulsu, suboriri & nisi gradu ac invasionis tempore variare, adeo ut melancholia pro morbo primario, mania vero pro ejus exacerbatione & effectu accidentali habeatur rectissime. Id quod etiam quam optime Medicorum agnoverunt veteres. Hinc TRALLIANUS *Lib. I. cap.* 16. nihil aliud esse maniam prodidit, quam melancholiam ad majorem gradum redactam, ut propter tam arctam connexionem facillime ex uno morbo in alterum fiat transitus. ARETÆUS *Lib. III. cap.* 5. melancholiam maniæ initium & originem esse, illamque incremento magis quam alia causa in furorem prolabi perhibet. Quam conspirationem etiam quotidiana & attentior confirmat observatio, cum melancholici, præsertim si morbus inveteratus fuerit, persacile in maniam incidunt, qua cessante melancholia rursus sese prodit, licet postea per certas periodos furor revertatur. Neque admodum diversa est ipsa medendi ratio: quicunque enim consilio & arte causam melancholiæ propiorem vel levare vel tollere recte didicit Medicus, ad maniam quoque vel avertendam

tendam vel sanandam admodum existit idoneus.

§. II.

Signa melancholiæ. Ante vero quam meditatio nostra in interiorem horum affectuum naturam, genesin & differentiam descendat, placet omnino, quibus phænomenis, symptomatibus ac notis tam melancholia, quam mania sese prodat & dignoscatur, ex Veterum, maxime Græcorum monumentis proponere, eo quod hisce regionibus variæ deliriorum species admodum olim fuerunt familiares. Nullus vero rectius & accuratius horum morborum descripsit historiam, ipso ARETÆO, qui Libr.III. inter notas melancholicorum has ponit: quod tristes, abjecti torpentesque sint absque ratione, ingenti pavore trepident, male sint animati, vigilent, solitudinem ament, in iram proni atque mutabiles sint, de minimis quibusque rationem quærentes, nihil largientes, sed non ita multo post simplices & prodigi. Addit deinde, alvum plerumque aridam esse, jam nihil dejicere, jam vero sicca, rotunda atroque humore biliosa circumfusa; urinam paucam reddi, acrem & biliosam, multum flatuosi spiritus in præcordiis esse, ructus putridos, graveolentes ex ore ferri, nonnunquam & humidum quoddam acre cum bile rejici, faciem impallescere, arteriarum motus parvos esse, pigros atque invalidos, & ægros in sumendo cibo esse avidissimos.

§. III.

Signa maniæ. Signa, quæ maniam indicant, idem gravissimus Auctor ita describit: ad iram excitati maniaci furore penitus insaniunt, quidam magnum spatium decurrunt, nonnulli vociferantur; alii ab hominum conspectu in solitudinem fugiunt & secum tantummodo versantur; alii sua membra dilacerant. In summo ægritudinis impetu variis secundum quietem visis perturbantur, immoderate venerem concupiscunt & palam sine ullo aut pudore aut timore concumbunt. Cum vero inclinatus est morbus, stupidi, quieti, mœstique sunt; in notitiam quoque morbi venientes sua calamitate miseriaque tristantur. Et hæc sunt, quæ morbum aut præsentem aut declinantem comitantur symptomata; paucis nunc, quæ in artis exercitio diligentius annotavimus signa, maniam antecedentia nos suppeditabimus. Inter hæc vero præcipua sunt oculi rubentes sanguineque suffusi, palpebrarum inconstans vibratio, mutati a solito mores, superbia vultu, voce & gestibus se prodens, stridor dentium, odium erga hunc vel illum singulare, somnus parvus, cephalalgia vehemens cum auditus excellentia aurium que tinnitu & sonitu musico: quo referri etiam meretur insigne illud, quo increscente morbo pollent maniaci, membrorum robur frigorisque tolerantia incredibilis, nec non in fœminis collectio sanguinis in mammis.

§. IV.

Differentia maniæ à phrenitide. Verum enim vero, cum hæc maniæ signa valde etiam communia sint delirio acuto, quod phrenitidis nomine venit, indicandum omnino est, in quo utriusque discrimen statuendum sit. Si quando igitur in acuta febre delirium est, vel in ejus vigore sequitur & levata febre mens redit, phrenitis appellari solitum est. Neque id genus morbi aliud desiderat remedium, quam quod curandæ febri idoneum est. Quod si autem furor longius recipit spatium nullamque febrem junctam habet & ex statu melancholico emergit, maniam dicere affectum in scholis medicis usque eo receperunt. Neque silentio prætermittere oportet, dari adhuc insaniam seu desipientiam, quæ nec melancholiæ, nec maniæ aut phrenitidis nomine recte exprimatur, cujus generis est, quæ in homine etiam sano ab assumto narcotico, ut solano furioso seu ejus baccis, lolio temulento, hyoscyamo & ejus semine, datura, ut pluribus constat exemplis, excitatur; quæ tamen accommodata medicina adhibita brevi remittit penitusque tollitur.

§. V.

Sectio delirorum maniacorum. Ut vero propiores & proprias horum singulorum affectuum continentes causas, ad quas tollendas unice vera medendi dirigi debet methodus, eo accuratius dignoscamus, è re omnino erit operæque pretium, ut, quæ in sectione eorum, qui his deliriis perierunt, inventa fuerunt, proferamus. Notatu vero digna est observatio, quæ in *M. N. C. p. 234. Dec. II. Ann. 6.* de maniaco dissecto legitur his verbis: multas in cerebri basi ad instar retis complicatas vasorum carotidum & vertebralium ramificationes observavimus: post exemtum cerebrum in pelvi relictæ sex cruentati propemodum sex unciæ fluitabant: elevata deinde digitis in basi cerebri medulla oblongata & detectis ventriculis à latere sitis in conspectum venit plexus choroideus prægrandis, ab utroque latere totam interiorem ventriculorum superficiem perreptans & ex multis insignibus vasis sanguiferis constans: ubique hic plexus vesiculis lividis pisiformibus refertus fuit, quæ lanceola apertæ serum gelatinosum fundebant. Sic quoque *Henricus ab* HEER, *Obs. 3. pag. 45.* de maniaci anatome hæc refert: inventum fuit cerebrum siccissimum, durum & in summa parte digitis friabile, flavedine citri æmula undiquaque ad altitudinem digiti tinctum; observatum circa ventriculos mollius & humidius: nervorum origines comparuerunt siccæ.

§. VI.

Continuatio sectionis. Singularis quoque debetur animadversio anatomiæ phrenitici, quæ in M. N. C. *Dec. II. Ann. IV. obs.* 162. habetur, ubi vesicula fellis bile picis liquidæ instar repleta inventa fuit & sinus falciformis massam polypiformem continebat: pia mater multis vasis turgida accurate à cerebro separari poterat, tunica longe erat crassior & amplioribus instructa vasis. Similis se mihi obtulit observatio ante triginta & ultra annos in studioso nobili extreme melancholico, qui delirio in statu variolarum accedente moriebatur. In sectione musculi totius corporis valde densi, compacti & robusti nulla pinguedine obducti, (nam panniculo adiposo fere carebant,) conspiciebantur; vesicula fellis tota repleta erat bile crassa & instar picis nigerrima, quem atrum colorem etiam nunc in scriniis meis adservata exhibet: pancreas magnum, crassum & durum se sistebat. Vasa duræ & piæ matris sanguine crasso turgida & in hac varicosa apparebant, è sinu falciformi concretio sanguinis atri in polyposam substantiam concreti extrahebatur atque ventriculis cerebri livescens serum innatabat.

§. VII.

Definitio melancholiæ. Quibus recte & diligenter perspectis sedem & interiorem horum deliriorum causam jam clarius exponere atque ex his suppositis singulorum non nominalem, sed realem exhibere definitionem, in proclivi est. *Melancholia igitur est firmior cum mente alienata phantasia, certis objectis validè*

valide inhærens, cum diuturno animi angore, inquietudine, metu & tristitia sine ulla causa manifesta juncta, à valde difficili sanguinis copiosius in cerebro congesti ac stagnantis per vasa ejus progressu oborta. — *maniæ* *Mania vero est violenta insania cum temeritate & ingenti membrorum robore conjuncta, à vehementiori sanguinis crassi, copiosi & melancholici per cerebri vasa cum magno æstu transpressione proveniens.* — *phrenitidis* *Phrenitis denique est insania cum febre, à stasi sanguinis inflammatoria in vasis cerebri orta.*

§. VIII.

Sedes deliriorum. Sedem igitur omnis delirii in cerebro esse, clarissime intelligitur, quam etiam ipse HIPPOCRATES *libro de morbo sacro* probe agnovit, *hac parte*, inquiens, *sapimus & intelligimus & videmus & audimus, & turpia & honesta cognoscimus, & hac ipsa etiam insanimus.* Nam cerebrum omnino est pars illa corporis nobilissima, in qua plane occulto & inperscrutabili modo divina sapientia eminens & valde sublime mentis sive spiritus immortalis, neque minus ingenii, phantasiæ & memoriæ sensuumque externorum recondere voluit domicilium. Quamvis vero istius principii intelligentis & sensitivi natura & essentia, ex qua ejus effectus ac facultates profluunt, plane sit abstrusa & menti humanæ incognita, id tamen per accuratam & attentam observationem didicerunt Medici, quod pro diversa sanguinis natura, conditione & motu per cerebri vasa eminentes illæ facultates animæ tam rationalis quam sensitivæ mirifice varient, immutentur & pervertantur, adeoque morum, inclinationum & desideriorum differentia ex hoc fundamento explicari debeat. Id quod jam olim in dissertatione *de temperamento fundamento morum & morborum* fusius deduxi.

§. IX.

Opiniones medicorum de causa deliriorum. Quod itaque ad causas deliriorum proximas attinet & continentes, Veteres, quibus sanguinis circuitus ignoratus fuit, varias & plane alienas in medium produxerunt. Ita borum alii atram bilem exundantem ejusque raptum ad caput, nec non nimiam cerebri siccitatem; alii ex recentioribus spirituum animalium in melancholia naturam siccam & aquæ stygiæ æmulam, in furore vero inflammabilem & sulphuream accusarunt indolem. Sed nostro jam tempore non modo corporis, sed & animi morborum causas longe rectius ex sanguinis conditione explicare novimus, à qua sententia nec vetustissimum Auctorem HIPPOCRATEM alienum fuisse ex *libro de flat.* intelligi potest, ubi scite dixit: *sanguis multum confert ad prudentiam, ita ut hac permutetur & opiniones peregrinæ mentem occupent animumque percellant, si is conturbatus & perturbatus fuerit,* & eodem loco *sanguis si in constanti habitu consistit, consistit etiam prudentia, eo vero permutato, hac simul concidit.*

§. X.

Animæ functiones in homine unde dependeant. Et certe constanti observatione & experientia habemus comprobatum, omnes illas, quæ animæ adscribuntur functiones, ad quas sanæ rationis, ingenii & phantasiæ vires una cum inclinationibus referimus, secundum naturam & ordinem sese habere, si sanguis justa temperie & quantitate gaudens ad cerebrum delatus per ejus vasa placido, libero & æquabili fertur itinere, adeo ut hac ratione sensus etiam externi, nisi vitium in ipso organo sit, recto ordine succedant; has omnes vero nobilissimas functiones & immutari & perverti, imminui vel penitus deficere, quando videlicet sanguis & humores à naturali temperie & quantitate deflectentes ad cerebrum devecti non æquabili & moderato, sed valde difficili, tardo & impedito, aut nimis celeri & vehementi motu progrediuntur.

§. XI.

Quæ cum ita sint, à vero nos haud aberrabimus, si causam melancholici affectus continentem in sanguinis crassioris nimio ad imbecille & flaccescens cerebrum appulsu, stagnatione & difficillimo progressu; furoris vero originem & fundamentum in sanguinis crassioris & melancholici vehementiori & impetuoso per cerebri vascula & fibrillas motu collocamus. *Causa deliriorum proxima* Cujus assertionis veritatem ex infra dicendis, ubi convenientem causarum antecedentium & remotarum nexum monstrabimus, rectius dijudicare licebit.

§. XII.

Quum vero jam supra satis clare & ad oculum per anatomen deliriis defunctorum demonstratum dedimus, *quæ anatome probantur.* in variis corporibus dissectis non modo sanguinis motum per caput immutatum & plane perturbatum fuisse, dum vasa nimio sanguine infarcta & varicosa se præbuerunt, ut propter stagnationem serum extra vasorum alveos effusum in basi cerebri sat magna copia repertum sit; verum etiam cerebri corticem & medullam sua textura læsam maleque affectam apparuisse; nemo sane dubitare amplius poterit, & horum affectuum & mortis causam in hoc ipso præternaturali statu ponendam esse.

§. XIII.

His ita constitutis, sequitur jam ut dispiciamus, quænam ex reliquis causarum generibus ad anomalum illum & plane perversum sanguinis per capitis & cerebri vasa cursum symbolum suum conferant. *Causa mediata sunt 1) cerebri debilitas, quam inferunt animi pathemata.* Inter has primum locum peculiaris cerebri debilitas, quæ recte dici meretur mediata causa deliriorum, obtinet, utpote sine hac præcedente non tam facile adeo grave motus sanguinis vitium in hac parte exoriri potest. Et hæc quoque præcipua fuit ratio, quare varias has deliriorum species *in hoc Tomo nostræ medicinæ systematicæ*, ubi de morbis atoniæ agitur, pertractandas constituerim. Ad illam vero ingignendam præcipue referendi sunt graves animi affectus, præsertim diuturnus mœror, tristitia, metus, animique angor ac terror, quorum magna est, sicut ad omnium partium, ita etiam cerebri robur debilitandum & vim vasorum systalticam imminuendam potentia. Ad quam classem etiam acriores mentis labores atque inopportunæ studiorum causa diutius protractæ lucubrationes pertinent, quibus ob dissipatos spiritus sic dictos animales, flaminum, quæ in cerebro & medulla oblongata sunt, vis motrix & sensitiva mirum infringitur. Et inde quoque intelligi potest, quare litterati & qui nimium meditationibus indulgent, plus quam plebeii mentis alienationibus sint obnoxii.

§. XIV.

Deinde ex causis, quæ ad gravissima disponunt deliria viresque animi ac corporis destruendo & vasorum, membranarum ac flaminum cerebri tonum debilitando plurimum valent, *amor insanus.* multum sibi vindicat vesanus amor, de quo obser-

vationes legi possunt apud FOREST. *lib. X. obs.* 29. & 30. BARTHOLINUM *Cent. II. hist.* 69. it. apud VALERIOLAM *Lib. II. obs.* 7. Maximam tamen noxam infert amor in fœminis viri potentibus sed nondum nuptis, qui à genitalis liquoris, sub otiosa maxime & lauta vita liberalius in glandulis vaginalibus secreti, longiori mora & corruptione provenit, quod testantur observationes, quales exstant apud PLATERUM *Libr. I. prax. cap.* 3. *Gregor.* HORST. *T. II. op. Lib.* 2. *Obs.* 68. & EPHEM. *Obs.* 126. *Dec. II. Ann. X.* Cum enim lege commercii, quod animæ cum corpore ejusque fluidis & solidorum motu intercedit, ex copiosius congesto & stagnante in organis spermaticis semine imagines & ideæ venereæ in phantasia excitantur, fit omnino, ut phantasia firmissime hisce ideis inhærente usus rationis sæpius minuatur & invertatur. Neque plane de nihilo est statuere, spirituosum seminale liquidum mora corruptum per vasa lymphatica redire ad sanguinem & quasi ex consymbolismo fluidum illud, quod in sanguine, cerebro & nervis motibus & sensibus præest, contaminare, ut hac ratione ingens virium oriatur dejectio.

§. XV.

nimia feminis profusio.

Porro observationes testantur medicæ, à nimia feminis tam voluntaria, quam involuntaria profusione morbi tum melancholici tum maniaci profluxisse originem. Ita *Henricus ab* HEER *obs.* 60. exemplum sexagenarii producit, qui a nimia feminis sub diebus canicularibus profusione melancholicus redditus est, & FORESTUS *in Obs. lib. X. obs.* 25. juvenem quendam melancholicum media ætate juvenculam uxorem ducentem & ex effreni veneris usu in furorem coactum fuisse refert. Nam nihil notius est, quam quod semen delibatissima & agilissima sanguinis pars sit eandemque fere indolem cum fluido nervorum habeat; unde etiam fieri observamus, ut ab immodica feminis profusione & sensuum functiones & ingenii vires mirum debilitentur, imo etiam alii, qui ex cerebri vitio nascuntur, morbi progignantur.

§. XVI.

hæreditaria dispositio.

Multum quoque nosse refert, deliria quæ diutius protrahuntur, certis familiis admodum esse solennia, adeoque ad morbos hæreditarios, qui à parentibus ad liberos transferuntur, justissime referri. Quorum morborum, ut ego quidem arbitror, vix alia subest causa, quam quod morbida & invalida partium solidarum & motricium natura ac textura per nativitatem propagetur, maxime si generationis tempore his affectibus parentes correpti fuerint.

§. XVII.

narcotica & opiata.

Nihil vero tam celeriter & inopinato, etiam sine ulla alia causa præcedente, sanum ceteroquin hominem in dementiam præcipitare potest, quam narcoticum sive stupefactivum, inscienter adsumtum. Hinc res per experientiam satis nota est, quod à semine daturæ, hyoscyami, à baccis belladonæ &c. brevi tempore perfecta amentia induci possit. Si quis vero paulo curiosior fuerit in nocentissima horum energia inquirenda, consulat observationes de his paulo diligentius conscriptas, quales reperiet in M. N. C. *Dec. III. Ann. III. obs.* 170. WILLISIO *de anim. brut. Cap.* 17. *p.* 2. MATTHIOL. *in Diosc. p.* 756. 988. LOBELIO *in novis stirpium adversariis*, BORELLO *Cent. IV. obs.* 45. HELMONTIO lib. *demens idea.* Neque exercitatioribus Medicis ignotum est, eas medicinas, quæ opium habent, in delirio improvide datas illud magis intendere & contumacius reddere, tantum abest, ut componant, aut levamen afferant. Cujus plane peculiaris effectus rationem invenire non adeo obscurum est, si consideramus, hæc ipsa remedia sulphure quodam abundare valde vaporoso, naturæ adverso atque graveolente, quod calore resolutum in corpore in exhalationes explicatur, quæ minimis cerebri & nervorum poris profundius insinuatæ fluidi ibi purissimi vim motricem & fibrillarum nervearum elaterem labefactant, adeo ut omnium sensuum & motuum notabilis fiat defectio atque inversio.

§. XVIII.

progressu morbi.

Ad destruendum cerebri vasorum & staminum naturalem tonum ac tensionem multum quoque prægressi morbi, præsertim acutæ febres faciunt. Hinc quid observatione frequentius est, quam quod post febres ardentes, præsertim diutius protractas, post febrem sic dictam Hungaricam, synocham putridam, cholericam seu causum, interdum quoque post variolosam, phrenitides & ex hisce demum chronicas deliriorum species proficisci. Cujus effectus ratio ex facili inde potest repeti, quod sub tanto febrili æstu, qui plerumque cum assidua vigilia conjunctus est, nerveum fluidum, quod tam sensibus quam motibus perficiendis speciatim dicatum est, dissipetur. Læditur quoque exinde non parum ipsius cerebri fibrosa textura & structura, ut deinde nec secretio liquidi animalis rite perfici possit.

§. XIX.

Ebrietas.

Ultimo loco, ad cerebri imbecillitatem & fluidi nervei vitiatam indolem immodicus spirituosorum potulentorum abusus & inde profecta ebrietas multum momenti adfert, quare etiam non minus eleganter quam vere ebrietas à SENECA epist. 83. dicitur insania, *vinolentiam*, inquit, *crudelitas sequitur, violatur enim exasperaturque exinde sanitas mentis.*

§. XX.

1) Sanguinis congestio ad caput, quam producunt, ira.

Ordine jam accedimus ad eas causas inquirendas, quibus sanguinis motus ex partibus inferioribus impetuosius ad caput urgetur, inter quas nihil omnino, quod tam subito melancholiam in maniam convertere, aut silentem resuscitare paroxysmum valeret, reperimus, quam vehementem iram, qua majorem in maniacis causam vix ullam esse jam olim GALENUS *lib. VI. aph.* 23. *reputavit*, præsertim si vana superbiæ opinio & fastus, odium & vindictæ cupiditas jungantur. Equidem melancholici natura ad iram concipiendam difficiles sunt; qua tamen ubi semel data occasione accensi sunt, tam efferato furiunt impetu, ut nisi ægrius componi possint. Nocet vero ideo maxime melancholicis ira, quia sanguis eorum crassior atque compactior in vehementissimum adactus motum subtilem teneramque cerebri texturam graviter lædit nec tam facile sisti cursu suo potest.

§. XXI.

externum frigus.

Hunc censum quoque subit frigus externo corpori, maximeque inferioribus ejus partibus improvide admissum. Cui quantum debeatur in affectibus nostris suscitandis testari videntur ipsi melancholicorum paroxysmi & exacerbatæ invasiones, quas nunquam fere non horripilatione

&

& frigoris sensu in externis partibus prægresso suboriri conspicimus. Nec adeo difficile erit, ex accuratiori horum pensitatione sævissimorum symptomatum, quorum luxurians in melancholicis progenies est, rationalem suggerere ætiologiam: quodsi enim sub tali horrore frigorisque sensatione extremus corporis habitus spasmo quasi constringitur, sanguis propter angustiora spatia minoresque vias majori ad interiora vi & impetu fertur, abhinc vero in vasis majoribus, maximeque pulmonibus, corde & cerebro subsistens pro horum locorum varietate varias creat molestias. Ita circa præcordia anxietates oppressivas, suspiriosos anhelitus, cordis tremorem ac palpitationem, in capite vertiginem & gravitatem, oculorum ferociam, longas vigilias variaque & uni rei infixa infert phantasmata.

§. XXII.

excretionum sanguinearum suppressiones.

Neque minus referri huc merentur excretionum sanguinearum tam naturalium quam artificialium in utroque sexu imminutiones aut suppressiones; quare ab omissa in plethoricis, quæ antea consueta fuit, venæ sectione pariter ac ab irregulari hæmorrhoidum vel mensium successu, vel his imprudenter cohibitis, aut narium hæmorrhagia improvide sedata melancholiam originem repetiisse certa experientiæ fide constat. Nec dissimili ratione res sese habet, si quando post exantlatos partus labores parcior succedit vel plane supprimitur lochiorum fluxus, vel etiam si circa pubertatis annos menses difficilius erumpunt. Exinde enim sæpius & melancholiam & maniam subortam confirmant observationes, quarum innumeræ à probatissimis auctoribus proditæ leguntur. Ita HIPPOCRATES, diutina edoctus experientia *lib. de superfœtat. T. I. cap. 24.* scribit: ordinaria sanguinis evacuatio intercepta furere facit. FORESTUS *libr. X. obs. 23. & 24.* item BINNINGERUS *Cent. I. obs. 57.* a mensibus suppressis maniam ortam adnotarunt & *Zacutus* LUSITANUS *Lib. I. prax. admirand. obs. 37. & 57.* post hæmorrhoidum suppressionem melancholiam & maniam secutam retulit. Siquidem à sanguine stagnante & copiosius circa intestina congesto horum tunicæ nerveæ compressæ ad spasticos stimulantur motus, quorum vi sanguis congestus per metastasin ad superiora, maximeque ad caput transprimitur. De quo inverso sanguinis redundantis motu elegans apud HIPPOCRATEM *lib. de virgin. morb.* extat locus, qui dignus est ut hic transcribatur: *Virgines nubiles & maturæ viro delirium, ut dæmones quosdam videre se putent, magis patiuntur, una cum mensium descensu, antea non valde hinc afflictæ. Postea enim sanguis in uterum confluit velut effluxurus: cum igitur osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius influxerit propter cibos & corporis augmentum, tum sanguis non habens effluxum præ multitudine resilit ad cor & ad septum transversum. Cum igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, postea ex torpedine delirium apprehendit.*

§. XXIII.

2) malum hypochondriacum & hystericum.

Ex quibus jam dictis & adductis facile reddi poterit ratio, quare & mali hysterici & hypochondriaci melancholia frequentissimum sit symptoma. Res enim in theoria medica pervulgata & satis perspecta est, ex atonia viscerum & impeditiori sanguinis crassioris ac copiosioris per hæc transitu spasmos & flatus in abdomine progigni, à quibus tanquam ex fonte omnia illa, quæ hypochondriacis & hystericis obveniunt pathemata profluunt & derivari possunt.

§. XXIV.

3) sanguis crassior, quem ingignit vita sedentaria.

Hisce expositis respiciendum erit ad ea, quæ ad sanguinis crassioris genesin & stagnationem in partibus multum conferre valent, inter quæ primo loco otium & vitam laboris expertem ponendam esse arbitramur, quæ tam ad ingignendum morbum hypochondriaco-hystericum, quam ad subsequens inde delirium plurimum omnino valet. Sicut enim conveniens corporis exercitatio egregium solidis partibus robur addit, humoresque fluxiliores reddit & vegetiorem eorum circuitum promovet; ita ex hujus defectu vires corporis cum omnibus suis functionibus labefactari, salutares & naturæ solennes excretiones imminui, humores subsistere ac mora crassiores ac lentiores fieri quotidiana observatione deprehendimus. Quæ omnia longe graviora fiunt, si jungitur solitudo & homines ab omni conversatione remoti vivunt in se quasi conversi; tum enim variæ menti inanes & minus jucundæ imagines falsæque ideæ, cum quibus ægre colluctandum est, sistuntur.

§. XXV.

Victus crassior.

Neque ex causis remotioribus esculenta & potulenta excludenda sunt. Quodsi enim ob excessivam acidi in ventriculo progeniem homines voraces sunt, nimium adpetunt, aut crassioris texturæ cibos, induratos minusque solubiles & flatulentos adsumunt, nec tamen sufficienti potu utuntur, crudiores inde compactioresque humores, qui materiam & pabulum nostris præbent affectibus, ingenerantur; a quibus in sanguinem adductis stamina & fibræ carneæ rigidiores, duriores & ad motum exercendum minus promtæ sunt & idoneæ.

§. XXVI.

Quæ sit sanguinis & excrementorum constitutio.

Illud præterea ex meis observationibus ad naturam melancholicorum & maniacorum explicandam adjiciendum putavi, quod illorum sanguis è vena emissus calidior & ater observetur, qualem etiam ETTMULLERUS *in colleg. Pract.* p. 993. invenit & LINDANUS adnotavit, dein quod tardius & parcius serum deponat atque in lance ponderatus gravior sit, lentius evaporet & plus crassi magmatis, quam serum sanorum relinquat. Fæces alvi quod attinet, hæ plerumque parciores ac duriores, coloris ex ruso obscurioris, quandoque etiam grysei, urinæ vero, quæ sub accessione minguntur, tenuiores ac leviores observantur.

§. XXVII.

Subjecta deliriorum.

Quod attinet subjecta hisce mentis affectibus præ aliis obnoxia, notari meretur, homines non modo tardos, stupidos & obliviosos, sed sæpius quoque valde ingeniosos, poetas, philosophos, & qui profundioribus matheseos & algebræ studiis nimium delectantur, melancholico affectu corripi. Contra vero per experientiam liquidum est, eos, qui temperamenti melancholico-cholerici habituque corporis macilento præditi sunt, strictiores ac tensiores fibras cum celeriori arteriarum pulsu obtinent, nec non qui promto in iram animo quotidiana fere domesticorum altercatione, præsertim inter cibum, facile fortiterque commoventur, in furorem proniores existere. Neque tamen prorsus excludendi sunt

natura languidi, debiles animoque timidi & humidiori ac laxiori carne instructi, quod vel exinde clarius apparere arbitror, quum virgines & mulieres, maxime si menstruæ aut in puerperio lochialis excretionis vitio laborant, morbis cum mentis alienatione junctis valde videamus expositas. Nec denique sanguineos, ut perite monet HIPPOCRATES *lib. II. epid. 6. Sect. 3.* & GALENUS *lib. III. de locis affectis cap. 6.* à melancholico & hypochondriaco malo immunes esse, itidem attenta confirmamur experientia.

§. XXVIII.

Prognosis delirii à causa morali.

At vero, quum ad specialem mentis morborum indolem ac genium rite dignoscendum & abhinc judicium de ipsorum eventu & curatione recte formandum multum omnino faciat, valde diversas, quæ se offerunt, circumstantias probe cognitas perspectasque habere; considerandum maxime omnium erit, num morbus à causa magis morali sive animæ, quam physica sive corporis vitio suam repetat originem atque fomentum. Nihil enim in artis exercitio occurrit frequentius, quam ut primam morbi causam scrutantibus nobis reseratur, celerrimas & subitaneas animi commotiones, iram, terrorem, diuturnum mœrorem & angorem, vel etiam vesanum amorem occasionem malo & primam originem subministrasse. Quibus si cerebri & internorum sensuum à parentibus accepta imbecillitas, vel notabile in diæta virium, ut ebrietas, multa corporis refrigeratio, aut immodicus veneris usus accesserint, non novum certe & insolitum est, homines ceteroquin sanos & vegetos, nullo manifesto morbi chronici indicio apparente, in ejusmodi mentis morbos illabi, illapsos difficulter admodum, & nisi lento gradu ex iis emergere. Quod enim si incidit, morbum magis idiopathicum & essentialem esse, adeoque ipsum mentis domicilium insigni labe affici pro certo habendum est.

§. XXIX.

Symptomatici ex malo hypochondr. vel hysterico orti.

Verum melior convalescentiæ spes apparet, si delirium melancholicum est symptomaticum & affectionem in viris hypochondriacam, in fœminis hystericam comitatur, quod cognoscere licet, ubi spasmis, flatibus, borborygmis & ructibus prima infestatur regio, diaphragmatis cum anxietate fit compressio, alvi adest durities & molestæ hypochondriorum cum renisu distensiones urgent; quibus haud raro lancinantes capitis dolores, vertigines, aurium susurrus cum multis vigiliis jungi solent. Eadem facilioris sanationis spes est, si ex intermittente febre perperam curata, aut suppresso mensium, lochiorum vel hæmorrhoidum fluxu, aut etiam à sumto narcotico insania sua fortitur incunabula; hæc enim, convenienti medicina adhibita & excretionibus illis naturalibus iterum revocatis, egregie mitigatur aut prorsus depellitur.

§. XXX.

Differentia & prognosis ratione graduum.

Præterea, sicut omnes cerebri ac spirituum morbi suos habent gradus vel remissiores vel intensiores suasque servant periodos, quibus per intervalla redeunt; ita pariter in singulis amentiæ speciebus hoc animadvertere licet. Quando igitur leviores sunt accessiones & incipientes, non adeo difficile in curando est negotium; quo diutius vero inhærent & altiores egerunt radices, eo esse pertinaciores & curatu difficiliores, imo, si parum habent remissionis, prope insanabiles, certissimum est. Temporis enim diuturnitate ipsa mentis & liquidi nervei sedes, cerebrum structura texturaque sua ita invertitur, ut nisi summo artificio reparetur. Quod vero tam rara delirantibus contingat curatio, hanc subesse puto rationem, quod maniaci Medicos plerumque respuunt & ipsa medicamenta vano veneni metu aversantur; melancholici autem, & præsertim hypochondriaci medicamentis nimium indulgendo nova quotidie à Medicis, quos sæpissime mutant, adsumunt, adeoque in pejus res suas ipsi convertunt. Pessimum porro, quod auctiorem & desperatum maniæ gradum indicat, signum est, quando maniaci post profundiorem somnum jugiter delirant, nec validiorum remediorum, ut purgantium & emeticorum, nec intensioris frigoris vim sentiunt. Et si tandem plenaria virium ex somni defectu & longo jejunio fit satiscentia, vel, si epileptici, convulsivi aut soporosi affectus superveniunt, mortem ante portas esse censendum est.

Ratio difficilis curationis.

§. XXXI.

Prognosis delirii recidivantis.

Deinde non ignorata perito Medico erit hæc peculiaris mentis morborum indoles & ab aliis differentia, quod longo interdum spatio plane sileant & intermittant, ita prorsus, ut homines perfecte sani mentisque compotes interea habeantur; certis vero temporum periodis, maxime circa solstitia & æquinoctia, sub quibus exorti fuerunt, revertantur. Quodsi vero talis morbi genius est, neutiquam de salute desperandum est, si modo Medicus malum radicitus exstirpare satagat & ipse æger observanda probe observet. Audiamus de hoc acutissimum ARETÆI judicium, quod *lib. III.* his verbis expressum legitur: *furor & intermittit & diligenti curatione radicitus evellitur, est intermissio non sincera est, quando per se furor desinit, cum non congruenter aut medela, aut temporis anni clementia curatur. Nonnullos namque qui penitus soluti morbo videbantur, aut veris tempus, aut error in victu, aut ira casu aliquo proritata denuo ad furorem revocavit.*

§. XXXII.

Maniaci raro aliis morbis implicantur.

Singularem deinde meretur animadversionem, quod natura apud maniacos interdum oprime suas tum naturales tum vitales observet functiones, ut ideo nonnisi raro alio corripiantur morbo, utut plurimæ ad morbos disponentes externæ causæ non deficiant. Inde quoque delirantes non facile epidemice grassantibus morbis sunt obnoxii. Neque desunt exempla eorum, qui sub gravibus his mentis affectibus ad septuaginta & plures annos vitam produxerunt.

§. XXXIII.

Solutio deliriorum.

Fit nonnunquam, ut solius naturæ bene valentis beneficio sine ulla remediorum ac Medicorum ope dictorum mentis morborum, per criticas sanguinis sive per nares sive uterum, sive anum excretiones, salutaris fiat solutio; quæ eo certior evenit, si ab illarum suppressione originem malum duxerit, rectissime id observante HIPPOCRATE, qui *Sect. VI. aph. 21.* hæmorrhoides & varices insaniam solvere, perite prodidit. Nec mihi ignota sunt exempla, ubi nonnulli gravi melancholia hypochondriaca in juventute affecti, provectiore ætate hæmorrhoidum fluxu accedente immunes manserunt. Ex quo etiam fit, ut alvi fluxus & dysenteria hisce morbis sæpe finem faciant, verissimo teste HIPPOCRATE *Sect. VII. aph. 5.*

aph. 5. Quod ego pariter mea ipsius experientia confirmare possum, quum pronuper in juvene ex terrore in stuporem mentis delapso maniam subortam in diarrhœam feliciter terminatam viderim. Præter hæc digna est, quæ probe teneatur, observatio ab eodem HIPPOCRATE *Sect. V. aph.* 65. proposita: *quibus tumores in ulceribus apparent, non insaniunt; his autem derepente dissipatis insaniæ fiunt.* Cujus insignem fidem faciunt aliæ historiæ, quæ scabie & pustulis in cute subortis melancholiam decrevisse memorant. Ita puellam maniacam per ulcera in crure orta curatam refert FORESTUS *lib. X. obs.* 24. sicut è contrario ab occluso ulcere melancholiam cœpisse auctor est AMATUS LUSITANUS *Cent. II. obs.* 47.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Quod ad rectam & securam medendi methodum attinet, hæc sicut unice causis morborum tum avertendis tum removendis debet esse subnixa, quum ex causis cognitis indicationes curatoriæ & accommodata desumi debeant remedia: ita vix alia via in percurandis meotis affectibus procedendum esse censemus. Jam vero satis evidenter in superioribus demonstratum dedimus, causam delirii tam timidi, quam furibundi proximam & continentem in impetuoso sanguinis & humorum. ad imbecille caput motu, eorumque vel difficiliori, vel nimis accelerato per vasa cerebri transitu, quem presso pede varii turbatæ phantasiæ effectus subsequuntur, ponendam esse; quare curationis scopi, qui tum ad præcavendos tum amoliendos hos morbos faciunt, præcipui habendi sunt, ut 1) sanguis in cerebro nimia copia congestus abhinc ad inferiora derivetur æquabilisque ac liber ejus per caput & universum corpus progressus procuretur, 2) ut causæ materiales & occasionales, quæ naturalem sanguinis temperiem pervertunt ejusque metastasin seu palindromen efficiunt, removeantur & consuetæ, naturales & salutares excretiones in ordinem redigantur, 3) ut cerebri vasis ac membranis vis naturalis systaltica, quæ nimis dejecta est, restituatur.

§. II.

Veterum optima deliriorum cognitio & curatio.

Ante vero quam intentionem hanc feliciter & cum laude exsequamur, monendum esse duco, antiquissimos artis nostræ antistites, maximeque Græcos, in affectibus hisce tam recte dignoscendis, quam persanandis nostri temporis Medicis longe esse præferendos, eo quod non modo ex tanta deliriorum in suis regionibus ubertate & frequentia majorem sibi experientiam adquirere, sed ipsorum quoque remediorum vires ac virtutes melius explorare potuerint. Id quod vel solus suo confirmat exemplo HIPPOCRATES. Hic enim primum *lib. de insania* veram deliriorum causam ita delineat: *postquam*, inquit, *cerebrum derepente calefactum fuit, sanguine in venis effervescente, insomnia vident horrenda & facies flammescit, oculi rubescunt & mens aliquid mali operari cogitat. Cum autem sanguis rursus ad venas dispersus fuerit, quiescit.* Quibus perite dictis dein præstantissima subnectit præsidia, dum *in eodem libro* V. Snem, aquæ potum, & veratri potionem &c. plurimum commendat. Nec ab hac simplicissima medendi methodo discedunt reliqui veteres medicinæ scriptores. Quod si enim monumenta ipsorum curatius evolvendo deliriis medendi rationem inquirimus, simplicissimis certe remediis, ut sunt venarum sectio, balnea ex aqua dulci parata, aquæ puræ & mineralium fontium potus, lac & ejus serum, evacuationes tum leniores, tum pro circumstantiarum ratione validiores, ad ferales istos affectus debellandos summo cum fructu eos frequentissime usos fuisse deprehendimus.

§. III.

Quid de V. Snem senserint veteres.

Ex universa vero remediorum classe nullum est, quod ab antiquis ad sedandos hos perniciales capitis morbos magis celebratum ac laudatum est, quam venarum sectio, de cujus utilitate & administratione elegans exstat locus apud TRALLIANUM *lib. I. cap.* 17. qui dignus est, ut commemoretur: *melancholia*, inquit, *ex copia sanguinis fit, si habitus corporis tenuis, ætatis vigor, si hæmorrhoidum vel mensium suppressio, si facies multo quam antea rubicundior est venæque magis turgescunt, tunc ante omnem aliam curationem sine cunctatione sanguis mittendus est & venæ sectio, si vires robustæ sunt, satis generosa. Si vero vires talem non tolerant, necesse est bis aut sæpius paulatim educere. Si vero humor sanguineus crebro quasi impactus sit, tunc audacter venam in fronte secabis.* Sed cedro dignam & apprime utilem addit cautionem, ne ante convenientem corporis vacuationem id fiat: *nam*, ait, *si circa caput aliquid moliri cogites prius quam totum corpus recrementis liberum reddideris, offendes magis quam juvabis, copiosiorem materiam ad partem affectam attrahendo.*

§. IV.

Quod ulterius offendatur.

Est quoque dein ex Græcis ARETÆUS, qui V. Snem summum in curanda melancholia remedium, interpositis valde utilibus cautelis, ita deprædicat: *Si crassus, biliosus & ater est sanguis, vena utique secanda est; verum non eodem die, sed aliis diebus repetendo, quantum satis est sanguinis detrahatur: eodem vero die modum sanguinis mittendi vires declarabunt: medio tempore corpus, quo aliam evacuationem sustinere valeat, liberalius nutriatur: si sunt graciles & sanguinis inopes, paulum sanguinis mittendum, quatenus videlicet V. Snem vires sentiant, sed nullam noxam earum tenor accipiat: quocirca, si plus, quam decet, sanguinis effuderis, natura cibi penuria de propria sede dilabitur, hoc est, labefactatur.* Neque aliud remedii genus ad pessimos animi morbos vincendos opportunius magisque necessarium existimat CÆLIUS AURELIANUS *lib. I. cap.* 5. ubi præter phlebotomiam maxime omnium simul scarificationem cum hirudinum adpositione commendat his verbis: *cum flatus passionis apparuerit, detonso capite atque raso cucurbitam infigimus, adjuncta scarificatione.* GALENUS quoque V. Snem in ea melancholiæ specie præscribit, quæ sedem in venis habet & universum corporis habitum occupat, cum è contrario Arabes in ea curanda particulares sanguinis per venas jugulares, frontis, temporum, evacuationes præ reliquis laudant, vel cucurbitulas cum scarificatione humeris applicant, vel etiam hæmorrhoides hirudinibus referant.

§. V.

Nostra de V. Snem.

Hanc methodum sequuti superioris seculi excellentissimi Medici FERNELIUS, RIVERIUS,

MERCU-

gentia & admonitio. MERCURIALIS, HORNIUS, SYLVATICUS, *Joann.* FORTIS, BALLONIUS, idem remedium tum ad avertendos, tum ad sanandos hos morbos efficacissimum omnibusque aliis longe anteponendum esse uno ore confirmant. Et profecto, si meam hoc loco interponere licet experientiam, inter præstantissima hisce morbis accommodata auxilia jure meritoque habendam esse sanguinis missionem censeo, hac tamen observata cautela, ut, si sanguinis crassi & grumosi adsit redundantia, primo vena in pede, dein, interjectis aliquot diebus in brachio, tum in capite, vel in collo vena jugularis provide secetur, aut stylo stramineo naribus intruso sanguinis proriterur profluvium. Tandem etiam venam in fronte hoc modo pertundere expedit, ut collo prius deligato faciei venæ inflentur & dein lancetta non adeo acuta, ne pericranium lædatur, sed obtusa incisio fiat.

§. VI.

Balneorum à veteribus commendatio. At vero sunt adhuc alia, quæ tam in affectu melancholico, quam maniaco ob singularem, quam præstant opem à Veteribus summe commendantur remedia, quæ inter præcipue eminent balnea; quo nomine non modo universalia, ubi corpus totum, vel ad præcordia tantum in aquam tepidam immittitur, verum etiam particularia, ut semicupia & pediluvia debent intelligi. Videamus igitur, quid Veteres de hoc remedii genere in scriptis suis prodiderint. Primo vero omnium *Alex.* TRALLIANUS *lib. I. Cap.* 17. eximias ipsi laudes in melancholia tribuit: *Dulcium*, inquit, *balneorum usus, si quid aliud, melancholicis opitulatur. Sed ægri in balneo immorentur diutius ac in calidam descendere cogantur; omnino etiam, si æstas fuerit, in eo diutius desideant.* Pari ratione ARETÆUS *lib. VII. Cap. V.* melancholicos in aquis sponte calidis sæpe commorari jubet: *Raræ enim*, ait, *& molles carnes ad ægritudinis remissionem maxime faciunt: verum sicce ac densæ melancholia laborantibus carnes sunt.* Ex Methodicis quoque est *Prosp.* ALPINUS, qui melancholicos tepidis balneis tum in universum corpus, tum præcipue supra capitis futuram stillantibus perfecte sanatos memorat. Vid. *lib. de Med. Ægypt.* p. 115. Haud dissimili ratione ad maniam sedandam Veteres balnea præscripserunt, uti factum fuisse videmus à CÆLIO AURELIANO, qui usum aquarum naturalium, ut sunt nitrosæ, maniacis summopere suadet, idque eo magis, si odoris non tetri fuerint, quo capitis membranæ quatiantur. Quod iridem exemplo suo comprobat GALENUS, qui *lib. suo de locis affect. cap.* 9. solo usu balnei ex aqua tepida parati plurimos se melancholicos & maniacos persanasse gloriatur.

§. VII.

Operationis ratio. Quod vero etiamnum balnea ob egregiam virtutem suam maximam mereantur commendationem, facile quisque agnoscere poterit, si ipsorum operandi modum accuratius paulo considerare velit, qui in eo consistit. Insaniæ, quæ atrabilarios per intervalla invadit, accessio vix ob aliam contingit rationem, quam quod per vehementiorem partium fibroso-nervearum in extremis & infimis partibus constrictionem sanguis ad superiora cum impetu feratur; unde etiam suo jam tempore HIPPOCRATES *Sect. I. aph.* 56. in atrabilariis morbis periculosos humorum à loco ad locum decubitus esse prodidit, qui vel paralysin, vel convulsiones, vel insaniam portenderent. Jam vero, quum aquæ moderate calidæ duras ac strictas partes, præsertim in inferioribus locis, emolliendo ac relaxando impetum sanguinis ad caput non modo imminuunt atque avertunt, verum etiam vasa ampliora reddendo humorum decubitum à capite inferiora versus deducunt, ut dein, libero æquabilique humorum circuitu tum per universum corpus, tum quoque ad extimas ejus partes revocato, corpus perspirabile fiat; dubitare haud licet, quin in tali casu à balneorum usu multum sperandum sit auxilii.

§. VIII.

Præparandi methodus. Quod ad rectam & optimam balnea præparandi methodum attinet, ex dictis facile poterit intelligi, aquas leviores ac subtiliores, quibus pluviales & fluviatiles annumeramus, ad præfixum scopum rite obtinendum, aquis fontanis & durioribus longe esse meliores. Et in eo quoque ratio videtur posita, quare thermæ minerales, quæ præter tenuioris indolis aquam sal subtile alcalinum minerale in sinu fovent, quales sunt Emsenses & Teunacenses, tam interno, quam externo usu ad hos capitis morbos tollendos ceteris omnibus longe efficaciores deprehendantur. Quodsi vero leviores ejusmodi aquæ pro balneis haberi nequeunt, fontanæ ac duriores decoctione cum tritico & ejus surfuribus, hordeo, malva, semine lini, & radice altheæ &c. sacculo inclusis sunt corrigendæ. Nonnulli etiam eodem fine lac admiscent, vel de cineribus clavellatis, quantum sufficit, adjiciunt.

§. IX.

Virtus aquæ frigidæ applicatione ad caput. Balnea ita præparata ne nimis calida, sed tepida tantum modo adhibeantur, serio monemus. Horum vero ad hos morbos vincendos energia ut eo certior meliorque reddatur & sanguinis in venis cerebri stagnantis derivatio longe auspicatior succedat, opus esse putamus, ut ægri in balneo desidentis caput aqua frigida perfundatur, vel pannus frigida madidus capiti imponatur. Quam encheiresin nec ignotam fuisse CELSO *ex cap.* 18. *lib. III.* advertere licet, ubi super caput aquæ frigidæ infusionem, demisso corpore in balneum & oleum, suadet. Et *lib. I. cap.* 4. ita perhibet: *nil æque prodest ad caput infirmum roborandum, atque aqua frigida, qua diutius caput quam cetera partes perfundendum, vel etiam largo canali quotidie aliquamdiu subjiciendum est.* Idem quoque sentire ARETÆUM ex *lib. ejus de morb. chron.* constat, ubi, si ægri maxime insaniunt, caput humore frigido irrigare jubet. Neque effectus hujus plane singularis ratio altius erit repetenda; quandoquidem ea frigoris est vis atque potentia, ut ad cerebri membranas & vasa à stagnante sanguine nimis dilatata & debilitata penetrando ea constrictione roboret, ut inde humorum ibi subsistentium melior discussio liberiusque iter promoveri possit.

§. X.

Selectissima purgantia quænam sint? Dimissis balneis ad alia præsidiorum genera progredimur, inter quæ non infimum sibi locum vendicant ipsa purgantia, quæ à Veteribus non minus quam Recentioribus ad abigendos mentis morbos magni semper habita fuerunt. Quorum tamen operatio quum non eadem, sed valde diversa sit, dum alia mitiora alia fortiora existunt; indicandum omnino erit, quænam ex horum nimis ampla classe nostris indicationibus tum ad maniam,

maniam, tum melancholiam curandam satisfaciant. In eo vero periti Medici quam maxime consentiunt, quod leniora & mitiora alvum ducentia, in quorum selectu sunt manna, cassia, rhabarbarum, agaricus, folia sennæ, polypodium, cremor tartari, tartarus vitriolatus, salia aquarum mineralium neutra sub variis formis usurpata in affectu maniaco & melancholico, præsertim qui ab affectione hypochondriaca & stagnatione sanguinis in intestinis & venæ portæ ramis ortum traxit, sint omnibus aliis, etiam acrioribus propter securum, placidum minusque tumultuarium operandi modum longe multumque præferenda, idque eo magis, si in decocto vel infuso sumta non simul & semel, sed iteratis vicibus & per epicrasin operantur.

§. XI.

De purgantibus veterum fortioribus judicium.

Equidem, si Medicorum & in primis Veterum monumenta evolvimus, ex purgantibus helleborum tam album quam nigrum cen summum specificum ad utrumque affectum debellandum commendant, cum tamen hic subtilissimæ, imo virulentæ acrimoniæ sit particeps. Ita HIPPOCRATES *lib. de insomniis* ad præcavendam insaniam veratro purgare & postea optimam victus rationem instituere jubet, atque *lib. I. de diæta* §. 33. in melancholicis, formidulosis & tristibus identidem purgationem per veratrum utilissimam censet. Cui adsentitur CELSUS qui *lib. III. cap.* 18. melancholiam purgatione cum veratro ex magna parte levari refert, & si hoc vel semel datum parum profecerit, interposito tempore iterum dari jubet. Verum enim vero, utut Veteres helleboro, elaterio reliquisque strenuissimis remediis perpetuo fere usi fuerint, nos tamen mitiorum ob inopiam id factum fuisse existimamus. Dein vero simillimum est, eos ideo frequentius fortiorum purgantium usum inivisse, quod tutissimas ipsorum præparationes, ut innuit GALENUS *lib. de articulis*, compertas habuerunt. Sed illorum proh! dolor monumenta temporis diuturnitate interierunt, ut pauca admodum remanserint, de quo HIPPOCRATIS *de helleboro conscriptus liber*, cujus initium tantum exstat, satis testatur.

§. XII.

Veterum methodus purgantia exhibendi.

Porro, si loca, ubi HIPPOCRATES aliique medicinæ patres purgationem per helleborum dictis in morbis laudarunt, attentius paulo inspicimus, eos hoc medicamentum nonnisi sub certo modo & vehiculo atque iis remediis conjunctis adhibuisse deprehendimus, quæ magnam illius acrimoniam cicurandi vim possident, ut ideo non vehemens, sed plane mitior secuta fuerit operatio. Ita, teste DIOSCORIDE *lib. IV.* litteris tradita fuit à PHILONIDE Siculo *Ennensi* peculiaris corporis ante usum hellebori præparatio & victus ratio, quæ tamen ad nostram usque memoriam non pervenit. Plura, quæ idem confirmant exempla reperire licet apud ipsum HIPPOCRATEM, qui *in lib. de diæta* post fomenta demum & diætam purgationem per veratrum instituit & *lib. de veratro* corpora ante ipsius usum uberiori alimento & quiete humectanda, item *lib. VI. popul.* balneo & cibo præparanda suadet: quo fine etiam tam ante quam post usum fortiorum purgantium sufficientem lactis asinini potum præbuit.

§. XIII.

Qua ratione fuerint innoxia.

Quum vero notissimum sit, non modo drastica purgantia, sed & ipsa venena arsenicalia sine ulla sanitatis noxa dari posse, si corpora prius bene humectantur & alimentis demulcentibus, nutrientibus, oleosis & lacticiniis præparantur, vel si postea ejusmodi adsumuntur; facile poterit intelligi, nec Veteres in adhibendis remediis purgantibus ullo modo deliquisse, sed ea valde cicurata & ad meliorem mitioremque indolem redacta usurpasse. Quam medendi methodum ac cautionem nec TRALLIANO ignotam fuisse ex ejus monumentis apparet, dum *in melancholia*, inquit, *blanda purgatione opus est & victu humectante, interposito balneo. Qui enim calidioribus antidotis aut purgationibus usi sunt, præsertim hiera, ægros magis furiosos atque insanos reddiderunt, dum sanguinem ad siccius & acrius converterunt. Præstat igitur talibus simplicioribus adhuc medicamentis, qua totum corpus non possunt calefacere, repurgatos humectanti cibo permittere. Novistis autem vos, me quoque plerosque ita laborantes victu potius quam medicamentis persanasse.*

§. XIV.

Drasticorum in melancholia aut mania nulla est indicatio.

Cui experientiæ sana quoque consentanea est ratio. Etenim in furore, ubi omnia in effreni motu videmus constituta, nulla plane nervosum systema acrius irritandi est indicatio. Nec dein humores attabilarii, sive melancholici, glutinosi, crassi, acidi & pontici vasis inhærescentes acrioribus opus habent moventibus, sed diluti, correcti, meabilesque & ad exitum aptiores redditi facili negotio ad excretionem stimulantur. Et profecto si ulla in re, certe in propinandis purgantibus summa adhibenda est cautio. Nam, ut probe annotavit *Joann.* HEURNIUS *lib. III. p.* 289. *in usu magnorum pharmacorum nullus temeritati locus esse debet*, alioquin, quod turpe dictu est, suppenas ferendo magis nocemus. Atque ideo recte omnino atque perite à PLATONE dictum esse legimus, morbos diuturnos, inter quos etiam melancholiam refert, suos habere certos terminos, ad quos ante quam pervenerint si medicamentis irritentur, acerbiores fieri. Ex omnibus autem optime suo nos exemplo erudire potest providissimus ille artis parens HIPPOCRATES, quippe qui *Democritum* curaturus helleboro nonnisi præsens uti voluit.

§. XV.

Correctio hellebori à LINDENIO tradita.

Quum superiori loco inter causas & conditiones, sub quibus veteribus belleboro aliisque fortioribus purgantibus uti licuerit, hanc præcipuam retulerimus, quod illi innoxium, qui nos jam latet, præparandi modum calluerint; non inutile fore arbitror quædam de eodem monere. Fuerunt scilicet novissimis temporibus præclari in arte viri, qui in eo excogitando multum & operæ & temporis consumserunt, quos inter eminet LINDENIUS, qui *Colleg.* MSTo *ad praxin chym.* ubi helleborinum commendat, singularem hellebori corrigendi modum tradidit, quo eos non modo, qui insanire primum cœperunt, sed & ipsos maniacos se curasse adserit. Ipsa præparatio hæc est: recipit radicis hellebori albi a drachma dimidia ad drachmam unam, eamque in vino, donec mollescat, decoquit, decoctam eximit, &, rejecto pristinæ decoctionis vino, novo vino injicit atque per noctem in loco calido relinquit. Postea infusionis vinum nunc levius, nunc fortius, prout validum esse debet remedium, exprimit, expressi drachmam unam propinat, quæ sufficienter operatur.

§. XVI.

§. XVI.

De eodem judicium. Nos quidem de hac hellebori correctione ita sentimus: medentes fortioribus qualicunque ratione correctis & vi sua acri caustica privatis remediis commode carere & majorem longe fructum exspectare posse, si ea solum evacuantia, quæ supra recensuimus, select ora atque lenissima in usum rite vocare satagant. Cui autem speciatim helleboro uti volupe est, de convenienti ejus præparandi modo non dissuademus; siquidem vim illam drasticorum purgantium deleteriam, quæ in subtilissimo sale acri consistit, mediante coctione diutius instituta penitus enervari posse certissimo constat experimento. Et quum per similem cum aqua vel vino adornatam cocturam tenuissima illa, quæ helleboro inest, acrimonia extrahitur, manifestum est, quod remanet, drastica virtute privari.

§. XVII.

Aquæ minerales & fontana laudantur. Missa ulteriori purgantium disquisitione progredimur ad aliud remedii genus, quod sistunt aquæ minerales, vel pura aqua fontana, in quibus summum & præstantissimum adversus mentis morborum contumaciam situm est præsidium. Etenim, quum mania plerumque originem & fundamentum in melancholia, melancholia in affectu hypochondriaco habeat, atque hic ipse à sanguine & succis vitiatis ac impurioribus, per imi ventris viscera & intestinorum volumen difficulter progredientibus, ortum & natales suos sortiatur; ad obstructiones vero viscerum reserandas liberioremque ac faciliorem sanguinis circuitum reddendum, nulla hactenus à multis retro seculis inventa & non modo à Recentioribus, sed etiam à Veteribus peritis ac scitis Medicis usu probata fuerit medicina, præter providum aquarum mineralium vel frigidarum, vel calidarum usum facile patet, quantum ab ejusmodi aquis in pertinacissimis morbis vincendis sperandum sit auxilii. Et ego sane ipse integra fide profiteor, quod nolim esse Medicus, si aquarum, præsertim mineralium, virtutem ignorarem. Enim vero, quum boni ac periti Medici ars & scientia maxima ex parte in arcendis vel curandis chronicis affectibus versari debeat, hic certe parum vel nihil solidi sine prudenti aquarum naturalium tam interno quam externo usu præstare poterit. Quapropter ut Medicus harum salutarium aquarum, ratione ingredientium & virtutum accuratam sibi comparet cognitionem, serio monemus.

§. XVIII.

In pluribus morbis prosunt. Quodsi vero genuinam fontium salubrium indolem scrutamur, obstupescimus sane, tantam à benignissimo conditore ipsis concessam esse facultatem, ut pluribus medendi indicationibus in omnibus fere morbis satisfaciant. Nam spiritu elastico purissimo & sale alcalino medio minerali prægnantes decentique copia adhibitæ non modo humores vitiosos alterandi, crassos incidendi, glutinosos fluidos reddendi, & obstructa vascula reserandi potentia pollent, verum etiam in partes solidas energiam suam exerunt, cum duras & tensas fibras laxant & emolliunt, debiles & imbecilles roborant, emunctoria à tono suo dejecta stimulant, adeoque omnis generis salutares excretiones, sive per alvum, sive per urinam & cutim, sive etiam per uterum & venas hæmorrhoidales promovent.

§. XIX.

Lactis asinini usus commendatur. Similis, imo fere ejusdem cum aquis mineralibus virtutis est lac asininum & serum lactis tam vaccinum quam caprinum rite confectum & depuratum, cujus usus ad expugnandas chronicas passiones ab HIPPOCRATE jam olim commendatur, & à peritissimis in arte viris, MERCURIALI, RIVERIO, RAYMUND. à FORTIS, BAGLIVIO & celeberrimo nostri ævi Medico BOERHAVIO summis ob præstantissimam efficaciam laudibus extollitur. Id quod & ego bona fide adfirmare possum: siquidem affectus valde chronicos, qui ex subtili & virulenta humorum acrimonia suborti in imbecilliori & vitiato nervosarum partium systemate sedem suam fixam habeant, fere decenti lactis & seri lactis usu vix ex voto sanatos novi.

§. XX.

Nitri usus commendatur. Ex universa vero medicamentorum serie remedium non scio ullum, quod ad causas horum affectuum eradicandas opportunius exsistat, & in quo, ceu sale simplicissimo, natura plus mysteriorum condiderit, quam ipsum nitrum ab heterogeneis partibus depuratum. Ejus namque usus tam universalis est, ut ad omnis generis morbos, si modo rite instituatur, latissime pateat. Maxime vero omnium in ea melancholiæ specie, quæ ad maniam inclinat, imo in ipso furore, peculiarem plane & laudatissimum præbet effectum, dum non modo acrimoniam humorum biliosam temperat, sed & effrenes solidorum motus placando immoderatum fervorem sistit. Dolendum itaque summopere est, efficacissimum hocce remedium non modo Veterum temporibus plane ignotum fuisse, verum etiam à nostri ævi Medicis ratione suæ, quam exserit in morbis, virtutis, nec satis cognosci, nec in debito pretio haberi. Ex recentioribus tamen, qui ejus eximiam in nostris affectibus sanandis virtutem agnoverunt, laudandi maxime sunt SENNERTUS atque RIVERIUS, quippe qui in mania potissimum nitrum cum pauxillo camphoræ maritatum ceu specificum in usum ducendum esse adserunt.

§. XXI.

Quid de specificis statuendum. Proposuimus jam ex iis, quæ opitulari his animi morbis possunt, generalia quidem, sed omnium optima remediorum genera, quæ longo usu à peritissimis in arte viris probata fuere. Superest nunc, ut de peculiaribus quibusdam & specificis medicamentis, quæ itidem magna à plurimis laude efferuntur, nostram in experientia fundatam dicamus sententiam. Jam igitur notissimum est, in scholis medicis & pharmaceuticis libris ex regno vegetabilium herbam melissæ, betonicæ, verbenæ, anagallidis, salviæ, absinthii, flores hyperici, tiliæ, camphoram; ex animantium familia sanguinem asininum exsiccatum & cum potu exhibitum; ex regno minerali martialia, cinnabarim, saturni saccharum, calcem & tincturam lunæ præ ceteris commendari. Verum enim vero, utut remedia hæcce singularia ex toto haud rejicimus, sed nonnullorum potius usum meliori explorationi committendum volumus; id tamen adseverare non dubitamus, parum ab iisdem solis exspectandum esse emolumenti, nisi prius causis morborum tam remotioribus, quam proximis corrigendis & abigendis per supra allata remedia generalia rite consultum prospectumque fuerit.

§. XXII.

§. XXII.

Specificum Riverii.

Dantur, præter jam dicta simplicia, varia adhuc ex ipsis artificiose parata composita, quæ ob specificam virtutem suam summis prædicantur elogiis, ad quorum censum inprimis pertinet illud a RIVERIO contra maniam tantopere celebratum remedium, quod ipse pro arcano & gentilitio habere consuevit atque hoc modo paratur: *Recipe foliorum melissæ manipulum unum: incidantur in spiritus vini unciis quatuor: dein adde margaritarum præparatarum drachmam dimidiam: Misce, detur ad duo cochlearia.* Quod quidem medicamentum, si ex æquo æstimem, non prorsus damnandum judico. Et licet ipse genuinam ejus virtutem usu non exploraverim, in ea tamen certo respectu adsignanda nullus dubito, maxime quum multos olim maniacos à pastore quodam in pago Vinariensi degente, qui illud frequentius adhibuit, sanatos noverim.

§. XXIII.

Decoctum nigrum Brunsvicense.

Probe dein animadvertendum esse arbitror, celebrem Brunsvicensium Medicum decocto quodam nigro, *schvvarzer Narren Tranck* vocato, quod, ut Pharmacopæus mihi retulit, ex sanguine asinino cum aqua melissæ & aceto vini cocto paravit, haud infelici successu usum fuisse frequentissime. Neque ego hoc remedii genus inutile censerem; siquidem præter virtutem sedativam, cujus propter sanguinem animantis particeps est, insignem etiam aceto vini discutientem ac resolventem obtinet efficaciam.

§. XXIV.

Decoctum & essentia anagallid. maris B. Michaelis.

Laudatissimæ porro virtutis esse creditur *B. Michaëlis* decoctum & essentia ex anagallide mare, qui phœniceo colore splendet, parata; quæ bina remedia mille experimentis in melancholico & maniaco delirio à se probata esse adserit, de quorum tamen fide nondum satis mihi constare profiteor. Pulverem vero, qui à Dno CHARRAS in Pharmacopœa Regia descriptus & contra insaniam à morsu canis rabidi ceu specificum commendatus ex melissa, verbena, absinthio, artemisia, plantagine, ruta componitur, tum ob virtutem, qua gaudet, stagnantes humores discutiendi, tum solidas partes roborandi, non omni effectu destitutum arbitramur.

Pulvis contra rabiem Dni Charras.

§. XXV.

Flores antimonii.

Ex chymicis medicaminibus spectant huc quoque flores antimonii, quorum usum plurimi Medicorum commendant, ad experientiam audacter provocantes. Cui nec nostra contradicit observatio. Quod si enim tenaces, viscidi & biliosi in duodeno stabulantes humores vomitu evocandi sunt, flores isti, qui præ aliis emeticis antimonialibus blando quodam & anodynæ virtutis sulphure pollent, egregium pollicentur fructum. De iis, quæ opium ingreditur antidotis, quorum multæ magnæque apud Auctores laudes exstant, infra plura dicemus.

§. XXVI.

Motus corporis est optimum specificum.

Mihi denique si ullum remedium ceu specificum, id est, quod singulari quodam & præcipuo effectu multoties se comprobavit, in hisce mentis affectibus tum præcavendis, tum abigendis commendare licet, nec certius nec efficacius decenti & ad vires corporis instituta exercitatione novi. Nam, modo liquidum in sanguine non deficiat, hoc remedium viscidos humores resolvendo liberioremque sanguinis per omnia vasa circuitum promovendo, corpus ab impuris fordibus per auctam transpirationem liberat, obstructiones reserat, adeoque omnibus aliis summe commendatis remediis antecellit longissime.

CURA PRÆSERVATORIA.

§. I.

Præservationi inserviunt sanguinis evacuationes.

Quum tutius facluque proclivius sit morbos præcavere aut recurrentes eorum incursus avertere, quam præsentes medela ad sanitatem reducere; in aprico esse arbitror, quanti ad Medici pariter ac ægroti commodum intersit, curam præservatoriam probe intelligere, quæ sequentibus continetur momentis: Primo omnium necesse est, ut sanguinis abundantiæ habeatur ratio, quæ tempestiva, præsertim circa solstitia & æquinoctia consueta venæ sectione, vel salutaribus per hæmorrhoidales & uteri venas evacuationibus promotis, aut, si cohibitæ fuerint, revocatis minuenda erit. Ante vero quam venæ suscipitur incisio, valde utile est, primas vias à viuosorum humorum colluvie leniori medicamento deplere. Tali enim ratione post sectam venam sanguinis per universum corpus distributio longe erit expeditior, ut per transpirationem depurari melius possit.

§. II.

Affectuum animi moderatio.

Præter hæc inter optima remedia præservantia prudens affectuum animi moderatio referenda est, quæ facile obtinebitur, si nobis ipsi non adeo indulgemus. Absint itaque stolida desideria, quæ mentem ullo modo turbare aut speculationibus anxiisque præfigurationibus occasionem suggerere possunt; omnes etiam nimiæ & uni rei infixæ cogitationes æque ac profundiores studiorum causa susceptæ meditationes sedulo vitentur, venus sit parcissima & denique remota solitudine animus jucundo & amico reficiatur consortio.

§. III.

Victus ratio.

Neque tutum est ab omni cibo impleri, sed talem fere eligere, qui nec concoctu difficilis, nec ventriculo sua mole gravis est. Vitare hinc oportet carnes infumatas, suillas, bubulas, conchilia, pisces cœnosos omniaque vaporosa & cibos quoque cum cepis & allio paratos, utpote quæ singula ventriculum onerando crassumque ingignendo sanguinem mirum nocent. Ante omnia vero corpori quantum indiget, non quantum cupit impendendum est. A nimia enim voracitate, ad quam propter exundantem acidi in prima regione progeniem admodum proclives sunt melancholici, non leve redundare damnum observamus.

§. IV.

Conveniens potus.

Potus quoque habendus est delectus, siquidem non omnis omnibus deprehenditur proficuus. In genere tamen notari velim, leviorem semper, ut cerevisiam secundariam, vel puram aquam frigidam esse eligendam. Inter vina modicus vini albi & non adeo subtilis, ut Mosellani haustus sub epulis melancholicis omnino concedatur, utpote qui animi corporisque vires recreando mores ad hilaritatem traducit. Dulcia vero & potentia vina, qualia sunt Hungarica, Italica & Gal-

Gallica Sect dicta tum melancholicis tum maniacis nunquam non annotavi infensissima. Nihil autem fere magis officit & ad maniæ genesin contribuit, ac si post graviorem iracundiæ affectum ejusmodi spirituosi, vel etiam frigidi potus in copia ingurgitantur; qua propter, ut omnes de salute sua solliciti ea tempestate ab iisdem se abstineant, sincere monemus.

§. V.

Tabaci usus moderatus.

In eodem cum alimentis pretio habetur ea quæ nostro ævo increbuit tabaci fumigatio, cujus nimium & perpetuum quasi usum, qui digestioni inimicus spissos humores ingenerat eosque in orgasmum facile abripit, ex toto improbamus; cum è contrario consuetum & moderatum, ad alvum lubricam servandam, recte concedendū arbitremur.

§. VI.

Motus corporis.

Denique præservandi fine summopere se commendant aëris mutationes, & præsertim à regionibus nimis calidis vel frigidis ad temperatiores susceptæ peregrinationes. Hæ ipsæ enim non modo erroneis perversisque ideis emendandis apprime sunt idoneæ, verum etiam motus, qui per vecturam instituitur, viscerum obstructiones impediendo æquabilem sanguinis per omne corpus cursum servat utilissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa curationem febrium acutarum.

Quum ex acutis febribus iisque præsertim biliosis cum phrenitide junctis, per opiata & nimis refrigerantia perperam sanatis maniam haud raro subortam observaverim, boni omnino circumspectique Medici esse reor, non modo febres ejusmodi cholericas rationali & prudenti tractare methodo, verum etiam, ubi inclinata in melius valetudo est, exactam vivendi rationem cum convenienti affectuum regimine præscribere; alioquin ex phrenitide facilis ad delirium chronicum fit transitus. Similem cautionem postulant febres intermittentes contumaciores; siquidem ab iisdem per iteratas sanguinis missiones vel acres sæpiusque repetitas alvi evacuationes male tractatis, aut per adstringentia & opiata nimis cito cohibitis, melancholiam hypochondriacam & exinde ipsum furorem concitatum fuisse constat. Sedulo itaque monendi sunt Medici, ut ab empiricis istis & indignis curationibus abstineant, ne forte gravissimorum horum affectuum causa dici haberique possint.

§. II.

Circa V. Sect. ratione subjectorum.

Venæ sectio licet præstantissimæ in deliriis utilitatis sit; multum tamen pro corporum varietate ratione loci, quantitatis & temporis debet variari. Ita, quando maniacus furor plethorica, cholerica & in ætatis vigore constituta corripit subjecta, sanguinis iterata missio, frequentiori per correctum helleborismum purgatione interposita, minus nocet, maxime si postea cardiacis, roborantibus & anodynis sedativis viribus reficiendis prospiciamus. Ubi contra per diuturnam inediam assiduasque vigilias & continuam corporis evacuationem furiosi viribus & humoribus temperatis exhausti fuerunt, ideoque nutrientibus magis & blandis analepticis opus habent, sanguinis detractione in majorem incidunt debilitatem.

§. III.

Circa sectionem venæ frontis.

Quam superiori §. V. *curat.* præscripsimus convenientem venæ sectionis administrationem, hic loci minus censemus repetendam. De Venæ Sectione tamen in fronte hæc habeo quæ moneam: eandem scilicet in paroxysmo, ubi propter spasticam inferiorum partium stricturam sanguinis ad caput directus est impetus, nunquam utilem, sed ob majorem humorum attractionem magis esse noxiam; è contrario vero tutius rectiusque adornari, quum aut primæ viæ ab impuris sordibus probe sint liberatæ, aut si spasmo quiescente mali notabilis facta fuerit remissio. Docuit me utilissimam hancce cautelam tentata simili remedio hemicraniæ curatio, in qua eandem venam plus quam decies infelici admodum eventu novi incisam. Hoc in passu ex antiquioribus Medicis consentientem habeo CELSUM, cujus *lib. III. Cap.* 18. *de curatione deliriorum* hæc notatu digna est animadversio: *Remedia adhibere, ubi maxime furor urget, supervacuum est: simul enim febris quoque increscit. Tum itaque nihil nisi continendus æger est; ubi vero res patitur, festinanter subveniendum est.* Asclepiades *perinde esse dixit, his sanguinem mitti, ac si trucidentur: hanc rationem secutus, quod neque insania esset, nisi cum febre intenta; neque sanguis, nisi in remissione ejus, recte mitteretur.*

§. IV.

Circa alimenta & pharmaca nimis commoventia.

Quum, gravissimo teste HIPPOCRATE *Sect. VI. aph.* 56. melancholia laborantibus periculosæ ad cerebrum fiant metastases, quas apoplexia, epilepsia, cœcitas, aut ipsa mania sequitur; omnis profecto cura adhibenda est, ut ne perversi ejusmodi motus translatorii seu ferales sanguinis ad caput congestiones procurentur, quale quid fieri maxime solet ab acerbis animi perturbationibus, aut largiori vini potentis inter dies caniculares potatione, vel denique omni medela, quæ liquida nimium exagitando vires deprimere valet.

§. V.

Circa purgantia.

Maxime vero omnium talem noxam fortiora inferunt purgantia, utpote quæ intestina ad majores spasmos proritando sanguinem ad superiora magis propellunt. Quæ cum ita sint, de purgationibus rite instituendis aurea tenenda est regula MESUES, quæ ita se habet: *in ægritudinibus melancholicis non bis, non semel, sed per intervalla facienda est evacuatio ita temperata, ut natura regat evacuationem, non evacuatio naturam. Præstat tamen semper alvum lubricam servare, & si non respondet, sollicitanda est vel clystere, vel singulis septimanis leniori evacuante.*

§. VI.

Circa delirium ex insano amore.

Ubi ex insano amore virgines nubiles & maturæ viro insaniunt, conjugium efficacissimum præstat auxilium; cujus incomparabilem ad componendum furorem virtutem & ratio confirmat, & sua jam ætate rectissime agnovit HIPPOCRATES, qui ideo virgines quam citissime viris cohabitare jubet, *si enim*, inquit, *conceperint, sanæ fiunt.* Id quod ego ipse experientiæ conforme habere nullus dubito.

§. VII.

Ex morsu maniaci, vel canis rabidi.

Si quando furor à morsu maniaci, vel canis rabidi, ut talia exempla prostant, suboritur, non fidendum est specificis illis, à GALENO, AETIO, RUFFO tantopere laudatis externis, cancris com-

combustis, seu cineribus cum theriaca & radice cynosbati, licheni cinereo terrestri, jecori rabiosi canis exterius applicato; sed loco dolenti, profunda scarificatione præmissa, magnam cucurbitam apponere, vel ferro ignito satis profunde partem affectam inurere & tum suppurationem promovere præstat.

§. VIII.

Circa fonticulos. Quum delirio affectos à fœda scabie elephantiasin quasi æmulante insigne sæpius levamen percepisse, & maniam post ulcera in inferioribus locis curata subortam trepanatione solutam fuisse certa experientiæ fide constet; fonticulos & ulcera in tali casu circa spinam dorsi ferro inurere, haud supervacaneum esse arbitramur.

§. IX.

Circa vesicantia. Vesicatoria in curanda mania parum vel nihil valent, sed malum potius exasperent. Cantharidum quippe sales caustici, per poros in sanguinem delati majorem nervosis membranis & ipsi quoque duræ matri stimulum impingendo sanguinis crassi & biliosi per caput & universum corpus motum spasticâ strictura augent; cum potius medicamenta, quæ ob blandam anodynam & antispasmodicam virtutem intensiores nervosarum partium constrictiones demulcendi effrenemque humorum motum refrenandi vi pollent, in usum vocari debeant.

§. X.

Circa anodyna, maxime vero opiata & narcotica. Licet vero remedia hæcce sedativa & anodyna in maniaco furore compescendo effectu se exserant satis egregio, neutiquam tamen eo procedendum audaciæ est, ut, quæ suspectæ admodum fidei sunt, opiata & narcotica ad hanc classem referre & propinare velimus; hæc quippe fibras ac membranas nervosas, præsertim quæ in cerebro sunt, stupefaciendo maniacos quidem insultus levant atque minuunt, sed majorem & dementiam & fatuitatem inferendo in aliud sæpe extremum ægros præcipitant. Multo magis, si quid ab anodynis sperandum auxilii est, ea sunt seligenda, quæ in malo epileptico, cujus formalis ratio in vehementi duræ matris spasmo consistit, opitulantur, ad quæ pertinent maxime castoreum, rasura ungul. alcis, cranii humani, cornu cervi philosophicè præparatum, radix & semen pœoniæ, pulvis noster antepilepticus, radix valerianæ, liquor anodynus mineralis, aquæ florum liliorū convallium, tiliæ, primulæ veris &c. Quibus omnibus ceu securis & usu satis probatis remediis tuto fidem habere possumus.

§. XI.

Circa delirium ex rescissa plica Polonica. In Polonia ex abscissa imprudenter plica non modo graves capitis morbos, sed nonnunquam etiam ipsam concitatam fuisse maniam cognovimus. Quod vero si incidit, mirum commendari solet decoctum musci clavati, quo caput bis quotidie lavetur. Ita enim futurum esse dicunt, ut brevi illa rursus erumpat. Linimenti musci clavati huic scopo utilissimi descriptionem qui expetit, evolvat M. N. C. *Dec. I. ann. II. obs.* 54. ubi inveniet.

§. XII.

Quæ in phrenitide profunt interna & externa. In phrenitide, quæ quasi duræ meningis febris particularis est, in qua ejus tonus elasticus ac systole valde aucta motum sanguinis & fluidi nervei celerrimum & tumultuosum efficit, præter interna nitrosa & blanda anodyna externe anima-

lia, ut gallinæ vel columbæ per medium discissæ capitique raso applicatæ non sine singulari fructu esse deprehenduntur, utpote blandæ exhalationes & anathimiases fibras nimis strictas relaxando ad tonum motumque naturalem restituendum plurimum conferunt.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Delirium maniacum ab ira exortum. Vir quinquaginta annorum, sanguine plenus, à prima statim adolescentia largiori vini potui adsuetus, per sedecim & plures annos, quibus Italiam Galliamque peragravit, bis quotannis venam secandam præbuit. At vero Germaniam redux hoc consuetum evacuationis genus omisit, sæpiusque vinum adustum, quod cum tabaci fumo in deliciis habebat, ad ebrietatem usque ingurgitavit. Aliquot abhinc mensibus elapsis gravi percellebatur iracundia, quam crebri vomitus cum larga diarrhœa & inappetentia juncti sequebantur. Brevi post somno frui observabatur turbulento anxiique insomniis interrupto, imo haud obscure furoris signa tum vultu tum gestibus exprimebat: mox enim tristitia & mœrore affectus omne hominum consortium fugiebat, mox in hilaritatem effusus præter consuetudinem erat affabilis, multa sine ordine inconcinna garriens. Neque tamen huc metuis alienatæ vitium diutius inhæret, sed leviter iterum transit, vix insaniæ vestigia relinquens: siquidem noster intermissionis tempore omnibus rite fungi officiis cum mentis alacritate valet, atque familiaria loquitur, ut nihil in sermone familiari insaniæ in ipso observetur. Sed, quum vel levissima accedente animi perturbatione, ad quam summe proclivis est, vel errore aliquo in diæta commisso ex facili redeat, neque vanum exinde gravioris & permanentis delirii timorem incutere videatur, meum amici implorarunt auxilium.

Epicrisis cum consilio.

Quanta animi affectuum in motus corporis nostri tam fluidarum, quam solidarum partium sit potentia, vel ex solo præcedenti casu adparere arbitror. Sicuti autem præcipua iracundiæ in ductus biliarios efficacia nunquam non deprehenditur: ita nihil dubii est, quin præternaturali harum partium nervosarum constrictione biliosus humor in intestina effusus hæc ipsa ad spasmos sollicitaverit; quorum vi sanguis crassus ad caput & debile cerebrum adpulsus ibi difficulter transit, variasque inanes & erroneas menti ideas impressit. Neque parum profecto ad pessimum hunc affectum ingenerandum contribuit immoderatus calidiorum potuum usus, utpote qui insigni systema nervorum maximeque cerebrum debilitandi vi pollent & haud raro vel unice, sine longa aliarum causarum serie prægressa, ejusmodi mentis morbos producunt. Quod autem ad peculiarem affectum nostri genium attinet, ipsum pro furore leviori periodico recte omnino habere licebit, propterea quod per intervalla tantum adgreditur breviusque terminatur, neque magnam memoriæ imbecillitatem aut sensuum insignem depravationem comitem habet & ipsam quoque curationem facilius recipit, quam sequenti ratione adornavimus: Primo omnium æquabili sanguinis per universum corpus distributioni ejusque à capite derivationi prospicientes consuluimus, ut æger

 quo-

quotidie cubitum iturus pediluviis uteretur tepidis ex aqua fluviatili & tritici furfuribus paratis & quamprimum cruori per venam in pede sectam, aut hirudinibus ano adpositis liberum permittat exitum, unde statim melius habere cœpit. Deinde mixturam ex essentia succini, tinctura tartari & antimonii acris conflatam ex iosuso theiformi, quod herbas floresque roborantes ac antispasmodicas, tiliæ, melissæ, lilior. convallium, sambuci, anthos, chamæmeli &c. habebat, singulis diebus mane ad XL. guttas capiendam suasimus. Tum quoque pulveres leniter diaphoretici & antispasmodici, ex pulvere Marchionis, succino præparato cinnabari, nitro purificato & pauxillo theriacæ cœlestis compositi, ante cubitum ex usu fuerunt. Denique, quum maximum in ejusmodi morbis curandis momentum in justo affectuum moderamine & accuratiori rerum non naturalium usu contineatur, primo ingrata & excitandis adversis ideis opportuna objecta removere, tum vero a cibis salitis, acribus & nimium conditis abstinere, corpus maximeque pedes contra frigoris injuriam munire & calidiores sanitati insensissimos potus cane pejus & angue fugere serio jussimus. Quibus per aliquot menses probe observatis id per Dei gratiam obtinuimus, ut animo successu temporis ad se redeunte æger a furibundis paroxysmis immunis plane relinqueretur.

Observatio II.

Affectus melancholico-maniaco-hypochondriacus.

Vir ecclesiastico munere fungens, annorum XXXVII. staturæ mediocris corporisque macilenti, sed multis vasis sanguineis instructi, patre natus hypochondriaco & ad melancholiam admodum prono, per multos jam annos hæmorrhoidum fluxum singulis fere mensibus revertentem expertus bene admodum valuit. At quum studiis nimium intentus profundis meditationibus, neglecto corporis motu, plus justo indulsisset, easque ad feram usque noctem nudatis pedibus protraxisset, concurrentibus simul curis domesticis, salutaris hæcce excretio sensim imminutior facta penitus tandem desiit. Non multo igitur post symptomata accesserunt hypochondriaca, quæ ructibus, flatulentiis, molestisque imi ventris distensionibus & torminibus coli dolores æmulantibus cruciarunt. Sed quod pessimum erat, ipsa quoque mens magis quam antea videbatur affecta; siquidem perpetuo nunc mœrebat, ab exigua vel nulla plane causa meticulosus expavescebat & singulis diffidens omne fugiebat consortium: quæ mentis mala brevi intervallo tanta capiebant incrementa, ut æger noctu insomniis agitari, vitæ insidias timere, manus cum gemitibus complicare, alte mox vociferare & sermonem continuum sine nexu movere, mox cogitabundum & quasi elinguem obmutescere inciperet. Neque tamen sine intermissione perpetuo ita furit, sed malum ex parte minuitur atque tum prægressa frigoris sensatione pulsuque paulatim celeriori vehementiorique reddito recedit. Medici varia præscripserunt medicamina nitrosa, electuaria, confectiones tandemque binæ circiter sanguinis unciæ fuerunt detractæ, sed sine singulari levamine.

Epicrisis cum consilio.

Docet nos hæc observatio, ex affectione hypochondriaca melancholiam, ex melancholia maniam oriri, omniaque hæc mala ex sola hæmorrhoidum suppressione suam repetere posse originem. Ego consultus cum pulsum durum & plenum, urinam aquosam & tenuem, somnum inquietum multisque stipatum insomniis deprehenderem, atque graves sub costis spuriis tensiones pressorias & anxietates præcordiales cum pertinacissima alvi obstructione urgere comperirem, à leni evacuatione curam inchoandam ratus potiunculam ordinavi mannatam & rhabarbarinam, denuoque sanguinem ex altera pedum vena tusa detrahendum & pediluvia ex furfuribus triticeis, sapone veneto & aqua fluviatili parata ante decubitum adhibenda jussi. Inter reliqua, quæ opem tulerunt, præsidia fuerunt pilulæ nostræ balsamicæ bis in hebdomade sumendæ atque pulvis *ex lapidum cancrorũ, tartari vitriolati, cremoris tartari, nitri purificati ana drachmis duabus, cinnabaris rite præparati drachma dimidia, olei cymini guttis sex compositus, qui una cum liquoris anodyni mineralis viginti guttulis ex aqua fontanæ unciis octo alternis diebus propinari debuit.* Dein quoque infusum Theiforme ex herba veronicæ, millefolii & radice glycyrrhizæ confectum ad aliquot patellas mane sorbillandum suasi. Pro potu ordinario decoctum chinæ & cichorei cum passulis substitui, & ad promovendam digestionem elixirium nostrum viscerale balsamicum inter epulas, quas parciores esse injunxi, adsumendum commendavi. Gravate quidem hæc omnia noster admittebat, iis tamen paulatim adsumtis flatuum bona pars ructibus mulis & sonoris discussa fuit, angustiaque cum mentis furore sedari cœpit & aliqua hæmorrhoidum excretio apparere, quæ demum fonte Egrano insequenti veris tempore cum justo regimine potato ex voto rediit, adeoque corporis animique integritati nostrum reddidit. Ad præcaveodas tamen recidivas commendatarum medicinarum usum diutius protrahi jussi.

Observatio III.

Melancholia hypochondriaca cum mania periodica alternans.

Vir XL. annos natus, natione Judæus, complexionis melancholico-cholericæ, multis laboribus cum meditatione ac vita sedentaria junctis diu vacavit, sed nihil inde incommodi persensit. Aliquot autem abhinc mensibus cum de inopinato filii obitu certior factus insigni mentis perturbatione sollicitaretur, mox mœroribus magis magisque indulgere, circa præcordia angi, hominumque conversationem fugere cœpit. Stipabantur hæc mala continua pedum refrigeratione, somnoque inquieto & minus reficienti, nec non pertinaci obstructione alvi, quam nonnisi sexto septimove die rite deponebat. Quumque ita adflictus totos sex constituisset menses, & denuo vehementi percelleretur terrore, ipsa maniaca invasit rabies, qua tantopere furebat & in obvios quoscunque irruebat, ut vinculis constringi debuerit. Cui malo licet suppetias ferre amici voluerint, nulla tamen alimenta nedum medicamenta adsumsit. Nihilo minus vena brachii & frontis coacte incisa insigniter profuit: siquidem inde mens efferata paullo quietior reddita ad tristes cogitationes pristinamque melancholiæ ægritudinem rediit. Hanc contra dein variis pugnatum est remediis, thermæ quoque Carolinæ potatæ alvum egregie duxerunt, sed malo præterea vix quicquam detraxerunt. Ego igitur in consilium adscitus hanc præscripsi medendi methodum. Primo fontem Selteranum, addita ad mensuram salis Carolinarum drachma una, per aliquot hebdomadum spatium bibendum suasimus. Vim ventriculi concoctricem roborare studuimus elixirio

elixirio nostro visicerali temperate balsamico, quod ad LXX. vel LXXX. guttulas inter epulas porreximus. Nec omissa sunt pediluvia, quibus alternis diebus ante cubitum æger pedes ad suras usque immittere debuit. Denique singularem præstiterunt opem pulveres leniter temperantes nervinis speciebus nupti ante lecti introitum exhibiti. Potui dedimus decoctum, cujus hæc erat formula. *Recipe Rasuræ cornu cervi, radicis scorzoneræ ana uncias duas, cremoris tartari drachmas tres. Coquantur in aquæ simplicis mensuris quatuor: adde syrupi acetositatis citri uncias duas.* Præterea, ut abstineret ab omnibus cibis fumo induratis, acribus & flatulentis; è contrario autem tenuioribus cum aperientibus herbis paratis jusculis, interposito vini generosi haustu, sedulus uteretur, corpusque frequentius moveret, imperavimus. Quibus remediis per aliquod tempus ita continuatis optime convaluit.

Epicrisis.

Ex præcedente morbi historia satis perspicue apparet, quanta aqud melancholico-hypochondriacos, qui vitam agunt sedentariam & umbratilem nimiumque mentis fatigationibus indulgent, ad producendum furorem in ipsis animi affectibus, maxime vero subitaneo mœrore & hunc superveniente vehementi terrore vis sit atque potentia, quantaque opus sit cautione & prudentia, ut ejusmodi hominibus, ubi jam melancholia cum malo hypochondriaco juncta variis se signis prodit, omnis graviorum animi perturbationum subtrahatur occasio. Docemur quoque ex hoc casu egregie, melancholiam & maniam alternatim procedere, ita ut ex uno malo ad alterum facillimus fiat transitus.

Observatio IV.

Delirium maniacum periodicum.

Nobilioris generis fœmina, vix XXX. ætatis annum transgressa, temperamenti sanguineo-melancholici, ob adversos quosdam à fratre sibi illatos casus, in impensam incidit, postquam vix utero conceperat, animi tristitiam; ad quam propulsandam quum haud modicum spiritus vini haustum frequentius adsumeret, accidit, ut non multo post in ipsum maniacum furorem abrepta vehementissime insaniret; siquidem à nemine lacessita graviter subinde irascebatur, adstantes saliva conspurcabat, vestes dilacerabat, nec uno consistere loco poterat, quin miris se modis jactans corpus spectaculo exponeret. Et sic habebat primis graviditatis mensibus; quum vero ad dimidium gestationis tempus pervenisset, rabie paullatim remittente perfecte ad se rediit & stato tempore felicem exclusit partum. Lochia quoque dein rite fluxerunt, nec quidquam, ui solet, molestiæ puerperium reliquit; nisi quod posthæc suspectum valetudinis statum menstruæ purgationes retentæ portenderent, quas tamen quum Medici falsa novæ impregnationis specie decepti promovere dubitarent, factum proh dolor! est, ut fera iterum rabies animum occuparet. Varia hinc inde præscripta remedia purgantia, temperantia, specifica nihil attulerunt opis; quare ut consilio & auxilio ego succurrerem per literas amici me rogarunt.

Epicrisis cum consilio.

In præmissa morbi historia id maxime debet

animadverti, delirium ultimis graviditatis mensibus sponte evanuisse, partu vero excluso iterum rediisse. Cujus rei ratio ita me judice, debet explicari. Quo magis fœtus in utero mole sua crescit, eo plus opus habet nutrimenti; hinc major sanguinis quantitas ad uterum confluit, quæ edito partu reliquis corporis partibus denuo impertitur. Quum vero in nostra ægrota mensium accesserit retardatio, non modo sanguis copia increvit, sed & valde spissus & ad trajiciendum tenuissimos canaliculos ineptissimus evasit; unde facile potuit in primis viis & circa uteri regionem spastica strictura oriri, qua cruor ille tenax ad debile caput delatus rationis usum denuo turbavit. Quod ad curationem attinet, eo potissimum respiciendum putavi, ut sanguinis circuitus per totum corpus, maximeque per uterum suæ restituatur libertati. Quo fine primo suasi, ut ante decubitum temperatiora adhibeantur pediluvia; dein per mensis circiter dimensum fontes Egraoi decenti cum regimine & interpositis stomachicis medicamentis tepide bibantur; circa tempus vero, quo alias ex utero ferri suevit menstrua purgatio, per aliquot dies ante lecti introitum dosis capiatur pilularum balsamicarum, & sequente die mane drachma una salis aperitivi, ex lapidibus cancrorum, tartaro vitriolato & nitro compositi, superbibendo vascula quædam infusi theiformis ex floribus nervinis & antispasmodicis tiliæ, primulæ veris, anthos & citri corticibus confiatum. Qua methodo id per Dei gratiam acquisivimus, ut ægra a malo suo sensim paullatimque liberata nunc integerrime vivat.

Observatio V.

Delirium maniacum periodicum ob iracundiam.

Fœmina annum agens XLII. temperamenti melancholico-cholerici, animique à natura ad tristitiam valde dispositi, nunquam à viro gravida, sub regulari & ordinato mensium successu illibatam semper præ se tulit valetudinem. Interim, quum odioso socerae convictu per aliquod tempus uti debuerit, plena inde luctus & mœroris, nulla vel sane levissima data causa, sæpius acerbas profundere lacrimas cœpit, donec dein inter ipsum mensium fluxum post graviorem iracundiæ affectum delirium accessit maniacum, quod totas sex hebdomadas inhærebat. Abhinc triste hoc malum singulis sex septemve mensibus elapsis recrudescens has notas habet prænuncias: sentit ægra circa tempus cum menstrua recurrit periodus, pressorium in pectore dextroque hypochondrio dolorem capitis dentiumque, membranas in consensum rapientem; somnus imminuitur, & nunquam non vexant conatus vomendi, modo irriti, modo ipsi vomitus, materiam aquæ spumosæ & pituitæ flavæ similem, eructantes: fluxu demum præsente ipse adoritur paroxysmus, qui varium ludit scenam. Mox enim dementata cantilenis & tripudio exsultans in cachinnos erumpit, miroque verborum flumine delira profert; mox tristis demisso capite solam terram inspiciens diu obmutescit; mox ab omni cibo potuque abhorret, mox collecto paullum animo de magna siti conqueritur, imo nonnunquam tanta insanit vehementia, ut, nisi vi suorum cohibita, sibi aliisque manus sit illatura. Somnus præterea, qui admodum parcus est, terrificis turbatur insomniis, alvus est adstrictissima, nonnisi tertio quartove die dura scybala difficillori expressione reddens, arteriæ exploratæ admotas manus validissimo celerrimoque feriunt pulsu, &, quod

notari meretur, delirii post aliquot dierum intervallum circa vespertinum tempus semper graviores solent esse accessiones, quæ ægra per extremorum refrigerationes, per dolores universi corporis tensivos & maculas sublividas in brachiis pedibusque subinde obvias præsentit. Ubi finita morbi periodo mens efferata ad se rediit, præter languores omnes artus occupantes nulla rationis memoriæque labes per integrum intermissionis spatium animadvertitur. Requisiti Medici pugnarunt vomitoriis, purgantibus, V. Snibus, soteriis quoque fontibus Egranis, sed parum inde misera percepit utilitatis, nisi quod horum usu delirium serius paulo redierit. Ego igitur consultus quum maximum curationis momentum in præcavendis feralibus recidivis situm esse deprehenderem, primo omnium mentis tranquillitatem, rectamque vivendi rationem in hunc modum institueudam præcepi, ut ægra corpus frequentius, quam antea sub serena tempestate moderato exercitio moveat, parciorique & leviori victu utens potui ordinario decoctum hordei excorticati, & Cornu Cervi raspati, cum pauxillo corticum citri vel cinamomi substituat. Ad temperandam humorum acrimoniam infusum theiforme ex herba melissæ, floribus tiliæ & pauxillo cortico citri confectum mane bibendum suasi. Nec ego deinceps irritum aquarum mineralium effectum fore arbitratus, denuo per aliquot hebdomadum decursum fontem Egranum vel Schwalbacensem mane calide bibendum, atque balnea temperate calida ante decubitum applicanda summopere commendavi, quæ etiam circa instans mensium tempus, interposito pilularum balsamicarum usu, locum habere possent. Denique tam præservandi quam curandi fine egregiam præstitit opem mixtura quædam *ex liquoris anodyni drachmis duabus, essentia castorei drachma una & spiritus salis ammoniaci drachma dimidia* composita, quam in paroxysmo pariter ac extra ipsum sub lunæ mutationibus pondere XL. guttularum bis de die vel solam vel cum pulvere antispasmodico ex aqua liliorum convallium sine vino parata exhiberi jussi. Pulveris hæc fuit formula: *Recipe Pulveris Marchionis, Cornu Cervi philosophicè præparati ana drachmas duas, nitri purificati drachmam unam cum dimidia, succini præparati drachmam unam, cinnabaris scrupulum.* Alvum denique victu potius lubricante aut passulis rhabarbarinis, quam fortioribus purgantibus apertam servandam imperavi, adeoque Dei gratia effeci, ut paroxysmi rariores & mitiores accesserint. Nec dubitamus fore, ut sub horum remediorum usu diutius protracto, ægra à misero malo liberetur omnino.

Epicrisis.

Ex hac observatione illud notatu dignum occurrit, quod inter ipsum mensium fluxum, post vehementem iræ affectum delirii facta sit accessio: utpote experientia sæpius me docuit, graves animi perturbationes ante, sub & post menstruorum fluxionem obortas pessimas passiones, imo deliria quoque, si caput natura debile existit, producere. Porro notabile est, quod recidivæ semper cum periodis menstruis in scenam prodierint. Nam tota natura sexus fœminini circa mensium fluxum ingentem patitur mutationem, dum motus vitales ad exteriora seu corporis peripheriam tendentes per spasticas stricturas ad interiora potius convertuntur, ut exinde totus sanguinis circulus inæqualis, & improportionatus redditus, ad supernas & internas partes impetuose ruat; unde ingentium symptomatum origo. Quapropter, si in fœminis deliria, vel ipsorum paroxysmos avertere velit Medicus, necesse est, ut ad periodum mensium reflectat & circa id temporis opportuna remedia, quæ sanguinis circulum æqualem efficiunt & spasticas stricturas consopiunt, ut fere sunt balnea temperata & blanda diaphoretica cum nitrosis & antispasmodicis remixta, in usum trahat.

Observatio VI.

Militiæ præfectus, XL. & aliquot annorum, staturæ valde proceræ, sanguineo-cholericus ex familia prognatus, in qua plures mentis quadam alienatione laborarunt; à prima adolescentia strenuis compotationibus interfuit & vinum ad ebrietatem usque larga in quantitate ingurgitavit, sed nihilo minus bene valuit. Jam vero dimidium effluxit anni, quum ob præmaturum uxoris formosæ obitum in summam conjiceretur tristitiam, ut nullo admisso solamine omnem cibum recusaret & insomnis multas noctes transigeret. Subsequebatur perfecta mentis abalienatio, ioterdum cum summo furore, qui levi ex caussa irritabatur, conjuncta, ita ut æger in vinculis contineri deberet. Amisso per venæ sectionem, ter intra mensem instituta, multo sanguine & datis nitrosis, hic furor quidem remittebat, sed nunquam penitus cessabat. Missus ad me consilii caussa conquerebatur de pertinaci alvi obstructione & assidua vigilia, valde confusa sine ordine garriens, facies erat rubicunda & sanguine turgida. Ordinavi pediluvia temperata singulis diebus ante decubitum adhibenda & pulveres nitrosos aliquoties de die sumendos. Ad alvum apertam servandam præscripsi potionem mannatam & ut sæpius æger mane lac recens mulctum biberet. Loco potus ordinarii commendavi aquam puram fontanam, & capiti imponendum suasi epithema, quod *aqua rosarum, aceti rosarum ana uncias duas, nitri purificati drachmas duas, & olei ligni rhodii guttas duodecim* habebat, tum felici eventu, ut intra mensis spatium æger perfecte convaluerit.

Furor melancholico-maniacus.

Epicrisis.

Docet inprimis hic casus, quantum in hominum animis corporibusque sibi vindicet mœroris affectus, ob summum rei dilectæ desiderium in nobis obortus, ita prorsus, ut inde in insaniam ducantur homines, satis alioquin sani & mentis compotes. Quod quidem eo facilius evenire deprehendimus, si quis à parentibus natus est melancholicis, vel ipsa mania correptis. Sicut enim, experientia teste, morbi, quibus parentes conflictantur, plerumque traducuntur ad liberos; ita nihil dubii est, quin noster ægrotus naturalem quandam per nativitatem obtinuerit cerebri debilitatem, & ad mentis morbos dispositionem, qua præsente facile fieri potuit, ut data occasione, quæ in hoc casu diuturnus luctus fuit, in ipsam mentis alienationem inciderit. Neque parum profecto ad capitis debilitatem contribuit potuum spirituosorum abusus, quibus nihil est ad inferendam insaniam potentius. In curatione eo potissimum respeximus, ut sanguinis impetus à capite divertatur; qui vero quum ab alvi obstructione nunquam non

fa-

fustentetur, primo omnium præscripsi laxans mannatum & lac recens emulctum, quod in præsenti ægroto insignem alvum laxandi exseruit efficaciam.

Observatio VII.

Delirium melancholicum. Honesta hujus loci fœmina, xxx. & aliquot annos nata, vitæ otiosæ & libidinosæ dedita, animo æque ac corpore optime semper valuit. At vero, quum marito per inopinatam mortem orbata se coactam videret, ut propter rem angustam domi parce nimis imposterum viveret, plena inde luctus omne hominum consortium per longum tempus fugiebat. Sat diu itaque mœrore cum tacita iracundia juncto pressa, gravem incidebat mentis alienationem; siquidem mox præter modum tristis lacrymabat, mox summe hilaris ridebat & puerorum more variis delectabatur ineptiis, mox effrenis & temeraria cum adstantibus altercari conabatur. In consilium adhibebatur mecum Medicus natione Gallus, & curatio in hunc qui sequitur modum instituebatur. Præmissa venæ sectione in pede commendavimus balnea temperata quovis die vesperi adhibenda, & epithema refrigerans in ipso insessu capiti cum linteo duplicato adplicandam. Deinceps crebrius dedimus, interpositis ad alvum apertam servandam lenioribus laxantibus, pulveres temperantes nitrosos, atque potui solam aquam fontanam permisimus. Et quum id anni tempus esset, ut cucumeres maturescerent & sale muriatico conficerentur, consultum duximus, inter cibos crebrius eosdem commendare; & adsumsit quoque ægra tam larga quantitate, ut nihil fere amplius cibi ad sustentandam vitam opus habuerit. Inter hæc mense circiter elapso indies major affulgebat spes convalescentiæ, quæ etiam brevi post, divina annuente gratia insequebatur, ita, ut nunc integra tum animi tum corporis fruatur incolumitate.

Epicrisis.

Nihil profecto magis sanitati est infensum, quam subita quædam mutatio, qualem in nostra ægrota accidisse deplorandum est, utpote quum lautum vitæ genus simul ac semel cum valde misero commutandi necessitas fuerit. In curatione ex voto obtinenda primo omnium studuimus, ut impetuosus sanguinis cursus à capite ad inferiora convertatur, quod optime præstitimus venæ sectione in pede administrata, & balneis aquæ dulcis, utpote quibus nervosæ imi ventris partes spasmo constrictæ emolliuntur, & summa quoque cutis, quæ frigore teste, constrictione affecta est, relaxatur, ut revocato sanguinis itinere ad habitum corporis, liber ipsi circuitus per universum corpus concilietur. Quod attinet peculiarem cucumerum sale conditorum effectum, de hoc ita judicandum arbitror. Acida ejusmodi salita vegetabilium sensibiles & membranaceas corporis partes facile irritant & vellicant, uti fere videmus in tussi, ubi nervos pneumonicos ad tussim continuo stimulant; quare veritati omnino videtur consentaneum, ut cursum sanguinis magis promoveant, quam impediant: qui vero quum in melancholicis nunquam non tardus & debilis, maxime per caput, observetur, opus omnino habet aliquo stimulo, quem dicta vegetabilia optime & sine noxa adducunt. Et profecto, si dicere debeam, quod res est, ego adhuc in diversis aliis mente perversis hos fructus deprehendi utilissimos, ut ideo adserere non pudeat, quod optimum sint inter cibos mente ægrotantium condimentum.

Observatio. VIII.

Delirium maniacum à nimiis meditationibus. Juvenis, qui vix XVII. ætatis annum attigit, temperamento præditus cholerico-sanguineo, excitati alias & prompti ad studia ingenii, per anni decursum profundiori meditatione in invenienda machina, quam dicunt perpetuum mobile, dies noctesque desudavit; à patre autem stoliditatis ideo accusatus, & à proposito sub inanis studii admonitione avocatus, in tacitam mœstitiam incidit, quæ subitaneo incendii terrore adeo increvit, ut in furorem plane transierit; siquidem varia nunc de inventis suis magna & præclara jactitat, terrificis noctu insomniis agitatus mane horribilia & inepta, quæ vidisse sibi imaginatur, longa serie narrat; jam se paralyticum, lunaticum vel à diabolo obsessum ipsumque dæmonem pronuntiat, & diras admodum exsecrationes evomit; jam mutatis in mansuetudinem moribus ardentissimas ad Deum preces fundit perpetuis suspiriis ingemiscens. Præterea febrili pulsuum celeritate & admirando auditus acumine gaudet. Cibum & potum satis quidem bene appetit, nec officio suo alvus deesse animadvertitur. Sed, quod male sperare jubet, est quod malum sine alterna requie continuum sæviat, nec insignem habeat intermissionem. In tali rerum statu ego consultus venam primo pedis, dein sublingualem aperiri, & pediluviis moderate calidis ægrum immitti jussi, unde furoris vehementia mirum composita videbatur. Dein operæ pretium fecerunt pulveres leniter nitrosi camphora remixti, quos circa somni tempus assumere æger debuit; nec dubito, quin vis morbi his demum remediis sit obsecutura.

Epicrisis.

Videmus ex hoc casu, quantum profundæ meditationes ad caput debilitandum obtineant potentiæ, ut quisque graviorem exinde morbum, imo deliria quoque pertimescendi rationem habeat, maxime si aliæ & hæreditariæ caussæ accesserint. Adsumsit æger largum cibum, cui dissolvendo & in bonum chylum & sanguinem transmutando menstruum illud salivale, sine dubio nimio acore infectum, vix par fuit, ut nihil dubii sit, quin morbus, ut omnes aliæ chronicæ passiones multum inde foveatur.

Plura exempla legantur in *Consult. med. Sect. I. Casu XXXIII. usque XXXVIII.*

CAPUT IX.

De virium lapsu & animi deliquiis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Virium in homine necessitas manifestatur. Si ulla in disciplina medica doctrina clariorem meretur evolutionem, ea certe est, quæ de corporis humani viribus agit & causis; siquidem, omne, quod naturæ inest robur & energia,

gia, qua vitæ animique pariter ac corporis conſtat integritas, qua morbi tum arcentur tum ſanantur, qua ipſa denique mors avertitur, unice in viribus, quæ determinata quadam motus efficacia ſe exſerunt, conſiſtere animadvertitur. Sicut enim robuſta natura corpuſque firmum habendum eſt illud, quod integris viribus inſtructum, non tam facile à cauſis externis læditur, læſum vero vel ſuo ipſius robore ſine inſigni medicinæ ope ſanatur: ita è contrario imbecillis naturæ indicium eſt, ſi quis ob virium infirmitatem variis obnoxius ægritudinibus, ex iiſdem, à medicina non adjutus, raro admodum emergit. Quod ſi dein morbos inſpicimus varioſque eorum decurſus, ſimili modo in ſolis viribus omnis ſalutis ſpes videtur poſita; quæ enim ubi ſubito diutiuſque ſuccumbunt, de vita ægroti periclinari certiſſimum eſt. Quin denique ipſam, quæ morbos ſæpe comitatur, malignitatem maxima ex parte in hoc virium lapſu contineri deprehendimus, ita prorſus, ut ex debili hoc ſtatu ad ipſam mortem aditus pateat facillimus, utpote quæ nil niſi plenaria virium, a quibus vitales in homine motus pendent, ceſſatio eſt.

§. II.

Opiniones medicorū de cauſis virium.

Quum itaque tanta virium in nobis ſit neceſſitas, ut in corpore tam ſano conſervando, quam morbnſo perſanando nihil omnino ſine iiſdem Medicus valeat; ſæpenumero mirari ſoleo, cur in tanta bonorum auctorum multitudine, tantaque medicinæ luce, quæ novo quotidie ſplendore prodit, tam pauci exiſtant, qui utiliſſimam hanc in re medica doctrinam paullo accuratius explanaſſent. Equidem plures hinc inde in Medicorum libris occurrunt de virium cauſſis opiniones, quas alii, qui omnes corporis tam voluntarios, quam involuntarios, vitales & mechanicos motus ad altius quoddam principium referunt, ceu effectum animæ conſiderant; alii, qui robur & vim motricem ſolidorum, qua fluida reguntur, ab aëreo-æthereo-elaſticæ indolis materia mobiliſſima in ſanguine contenta deducunt, pro ſtabilienda ſententia ſua contraria plane argumenta proferunt; attamen, quum nudis hiſce nominibus & ſententiarum divortiis rem ex merito nondum exhauſtam evolutamque exiſtimem, noſtrum de eadem æquum rectumque judicium in præſenti tractatione, ubi de virium defectu animique deliquiis acturi ſumus, pluribus infra ſuppeditabimus.

§. III.

Vires ſalutares & noxiæ unde pendeant.

Ante vero quam ſpecialiorem hujus thematis ſuſcipiamus explicationem, è re fore putamus, primo omnium diſpicere, qualis virium ad naturam firmam æque ac infirmam conſtituendam debeat eſſe conditio. In quo quidem perficiendo, tenendum, quod, licet omnes in noſtro corpore functiones tum animales, tum vitales & naturales unico ſolidorum ac fluidorum peragantur motu; minime tamen, ſicut in ceteris rebus corporeis, ab ipſius efficacia & a magna movendi potentia ad inſignem virium copiam & abhinc dependentem ſanitatis integritatem concludi debeat. Etenim, quum a ſapientiſſimo conditore Deo ita corporis humani conſtructa ſit fabrica, ut viribus ad ſanitatem neceſſariis certus tantum motuum inſerviat numerus, certa menſura; facile patet, eam ſolum robuſtam & bene valentem naturam eſſe dicendam, ubi motuum nec nimis exceſſiva, nec nimis deficiens, ſed valde temperata æquabiliſque advertitur proportio, cum illa è contrario corpora imbecillibus ſint adnumeranda, quæ ex levi cauſa externa ad perverſos motus facile concitantur. Cujus aſſerti veritas vel exinde plenius poterit intelligi, ſi eſſrenes & ad convulſivum uſque gradum auctas cordis & arteriarum, reliquorumque membrorum agitationes perpendimus; utpote quæ ob ſummam, quam arguunt, motuum efficaciam nulla unquam ratione pro ſalutari & ſanitati firmandæ apprime apto robore haberi poſſunt, ſed maximam potius virium jacturam, imo mortis periculum haud raro prænunciant.

§. IV.

Animi deliquiorum gradus.

His prælibatis ad virium naturalium ſubiti lapſus conſiderationem propius accedimus, cujus tria præcipua dantur geners. *Primus gradus* in notabili virium corporis remiſſione conſiſtit atque his potiſſimum cognoſcitur criteriis: ſi inſignis & inſueta corporis laſſitudo membrorumque ad voluntarios motus ſubeundos obſervatur inertia, ſi ſenſuum torpor, appetitus proſtratio, inquietudo & circa præcordia anxietas, debilitas pulſuum & raritas extremorumque reſrigeratio adeſt & gravitas. *Alter*, qui priori major eſt gradus ob majorem corporis animique virium defectum dicitur lipothymia, quæ cum faciei, labiorum & genarum pallore omniumque ſenſuum ſtupore, ut, quid cum ipſis agatur, plane non ſentiant ægroti, adoritur. Tum quoque oculorum claritas, obductis quaſi tenebris, obſcuratur, arteriæ admotam manum exiguis feriunt pulſibus, corpus proſternitur & partes extremæ naturali deſtitutæ calore intenſius frigent. *Tertium* denique, ſed peſſimum gradum conſtituit ſyncope, qua homines correpti adeo animi corporiſque viribus deficiunt, ut mortis imaginem ſiſtant; ſiquidem omni ſermonis uſu privati ſubito corruunt, alto quaſi ſopore oppreſſi abſque convulſionis aut tremoris apparentia immobiles jaceant; reſpiratio & pulſus intercipitur, artus reſrigeſcunt & collabuntur, facies eſt Hippocratica & copioſus ſudor ad tactum frigidus circa tempora erumpere deprehenditur.

§. V.

Paroxyſmorum ſolutio.

Superatis tam lipothymiæ quam ſyncopes acceſſionibus ſenſus inter alta ſuſpiria paullatim redeunt, cordis motus reſtituitur; ideoque pulſus, qui antea valde debilis aut plane abſconditus erat, nunc vegetior erectiorque redditur, anxietates evaneſcunt, in partes extremas calor redit, facies contracta & pallida explicatior fit & rubicundior, imo & reliquæ functiones ſuppreſſæ ſenſim ſenſimque eriguntur, ut, qui pridie mortui habebantur ægri, nunc integra frui ſanitate videantur, niſi adhuc de inſigni artuum corporiſque univerſi laſſitudine & imbecillitate querantur.

§. VI.

Signa antecedentia.

Utut autem ſubito & præter omnium opinionem gravia hæc mala accedant, ſunt tamen, quæ illorum adventum prænuntiant ſymptomata, quorum potiſſima ſunt: totius corporis languor & inſolens virium infirmitas, vertigo, aurium tinnitus & ſubitanea coloris in facie permutatio. Præcedunt quoque in nonnullis oſcitationes, pandiculationes & circa præcordia anxietates, cum pulſu inæquali ac horripilationis ſenſu; quibus nonnunquam abdominis

minis à flatibus distensiones & borborygmi junguntur.

§. VII.

Differentia animi deliquiorum. Ex dictis jam haud difficulter colligitur, quo modo præceps virium lapsus animique deliquia ab aliis se passionibus distinguant & à medentibus cognosci possint ac debeant. Differunt enim *1) ab epilepsia.* primo omnium ab epilepsia, in qua quidem leviores animi defectiones antecedunt, quam corporis moles convulsivis agitatur motibus & contractionibus, quæ tamen ad lipothymiam usque *2) ab apoplexia.* nunquam adscendunt. Differunt deinde ab apoplexia, ubi sub sensuum tam externorum quam internorum abolitione arteriæ satis adhuc fortiter pulsant & respiratio, licet ægerrima, cum stertore remanet; quæ phænomena in simplici animi *3) à suffocatione hysterica.* deliquio non visuntur. Discrepant denique à suffocatione hysterica. Io hac namque eximia quidem sensuum advertitur perturbatio, sed fauces simul summe angustantur & laqueo veluti strangulantur, arteriæ fortibus agitantur motibus & facies vivido imbuta rubore conspicitur; quæ omnia tamen contrario plane modo se habent in animi deliquiis, uti videmus, si syncope, quod sæpius accidit, præfocatoni uterinæ jungitur. Tum enim dictorum symptomatum inopinata fit immutatio.

§. VIII.

Subjecta animi deliquiorum. Quod attinet subjecta hisce affectionibus præ ceteris obnoxia, attenta nos docet experientia, eos potissimum homines in easdem incidere, qui aut phlegmaticam & torpidiorem obtinent naturam, aut ob teneriorem vasorum & fibrarum texturam habitus corporis sunt spongiosi sanguineque & succis pleni, nec non qui molliter in otio educati labores nisi ægerrime ferunt & à levi causa externa, ut ab aëris vel frigidioris vel calidioris temperie, à medicamentis, quin alimentis, vel solo ingrato odore facilius alterantur. Et quum ingens semper corporis inter & animi functiones à sanioribus Medicis adnotetur conspiratio, nec illos ab hisce affectibus immunes deprehendimus, qui ad impetuosas & præcipites animi commotiones, ad iram, impatientiam, metum, variasque confusas imaginationes proni existunt. Unde jam in propatulo est ratio, cur respectu ætatis præ juvenibus pueri & senes, &, si sexum respicimus, fœminæ magis quam viri magno virium defectui & deliquiis sint expositæ, quæ eo certius eveniunt, si fœminæ utero gerunt, nimiis tum per mensium tum lochiorum fluxum hæmorrhagiis debilitatæ sunt, vel difficili partu laborant.

§. IX.

Caussa animi deliquiorum proxima. Quod si nunc ad ipsam causam animum advertimus, hanc in sanguinis ejusque motus vitio ponendam esse, nemo saniorum Medicorum est, qui in dubium vocabit. Quemadmodum enim, si sanguinis temperati & sufficientis in singulas partes liber æquabilisque influxus & hinc debita liquidi spirituosi per omnes nervos distributio fuerit, omne virium robur, per quod functionum, sive animalium, sive vitalium & naturalium vigorem intelligimus, quam optime constat; ita è contrario, ubi virium, quæ per imminutas omnis generis functiones se manifestat, insignis animadvertitur dejectio, ibi liquidi tum arteriosi tum nervosi vitium subesse rectissime concluditur. Jam vero rursus in physiologia medica satis superque monstratum est, quod omnium fluidorum per corpus progressus & in organa influxus à solo corde, quod primum in nobis movens ultimumque moriens, seu suprema illa machina est, quæ motu suo omnes reliquas animat partes, unice dependeat; quare nihil dubii est, quio & corporis prostrationis & animi deliquiorum caussa ab ipso cordis motu vel imminuto, vel prorsus cessante recte deducenda veniat. Qua quidem in re plenius confirmamur, si rite perpendimus, essentiale & characteristicum lipothymiæ & syncopes signum præbere pulsum valde exiguum, vel plane interceptum, utpote qui cordis motum indicat luculentissime.

§. X.

Quum itaque à cordis motu tanta, si non omnia, in nobis dependeant, haud supervacaneum erit, utilissimum hunc motum secundum causas suas naturales concinne quidem sed accurate exponere. *Cordis structura anatomica.* Cordis substantiam musculosam esse non modo jam vetustissimi Hippocratis sententia, verum etiam omnium, qui nostra ætate inclaruerunt, anatomicorum adsertio est. Quod si enim ea, quæ ad musculosam fabricam ullo modo pertineot, rite pensitamus; omnia profecto in cordis structura simili modo deprehendimus. Adest hic tendo satis validus in basi cordia vasa ciogens, qui uti in omnibus musculis, ita & hic principium motus atque finis existit, cujus progenies tum vena cava, tum inprimis arteria magna rectissime statuitur, in quem duplicis generis fibræ tam mirabili dispositæ ordine inseruntur, ut musculum biventrem apossime constituant. Fibræ enim exteriores in modum cochleæ conum involventes in oppositi lateris tendinem dextrorsum, interiores inverso inferuntur ductu. Quid? quod præter has communes cuilibet ventriculo propriæ sunt fibræ, quarum internæ itidem contrario modo procedunt atque pro validiori sanguinis in universum corpus ejusque maxime remotas partes propulsione sinistro ventriculo & copiosiores & robustiores; dextro vero præ sinistro eique minori ventriculo in vicinos tantum pulmones flaccidæ rariores que obtingunt. Harum præterea fibrarum idem cum alterum musculorum fibris motus est atque contractio, quæ in abbreviatiooe consistit, ut tantum in latitudine adquirant, quantum in longitudine amittant, ideoque semper conus basi fiat proximior; unde etiam non tantum externe, verum etiam interne præcipue tumor observatur. Hinc cum auriculæ ventriculorum contrahuntur, parietes se invicem tangunt, & ita contentum fluidum expellunt. Nervi quoque dein omnibus musculis animam vigoremque largientes in basin cordis vasorumque radices, quas tendines cordis esse jam ante dictum est, implantati sunt octavi scilicet & intercostalis paris surculi, ut de arteriis venisque coronariis, quæ magna copia per musculosam cordis compagem distributæ cordis motum egregie adjuvant, nihil dicamus.

§. XI.

Moveri itaque cor ipsa ejus fabrica ipsique sensus fidem faciunt. *Cordis motus duplex, systoles & diastoles.* Duplex autem est motus dilatationis, quæ præcedit & à Græcis diastoles nomine insignitur, qua cordis ventriculi distenduntur, & fibræ parietes versus elongantur, ut sanguis ex auriculis in eosdem influere possit, & constrictionis, sive systole, qua fibræ contrahuntur & instar machinæ hydraulicæ sanguis in canales

nales arteriosos & ex his in venosos, ex his autem rursus in auriculam dextram urgetur, ut hac ratione circulatio perficiatur.

§. XII.

Diastole unde dependeat. Hæc dum meditamur, dubium quoddam non adeo exigui enascitur momenti: num diastole cordis a sanguinis illabentis vel distendentis copia promoveatur. Neque tamen, a solo sanguine simplicem & spontaneam hanc dependere restitutionem, arbitramur, eo quod manum fortiter prementem æque ac systole eludat, quale quid a sanguinis impetu fieri haud suspicandum est, maxime quum etiam evulsa omnique liquore vacua piscium corda diastolen non minus quam systolen diutius adhuc exhibere animadvertimus. Multo magis illam tam à fibrarum hujus mirifici musculi diversis ordinibus quam à liquidi subtilioris elastici, quod nervi vehunt, sanguinisque spirituosi influxu oriri probabile est. Quod vero nerveum fluidum in cordis fibras influat, vel notissimo WILLISII & LOWERI experimento constat, quo nervis in cervice octavi paris dissectis & iis qui a plexu intercostali oriuntur ligatis, sanguineque in musculosam cordis substantiam intercepto cor omni motu destituitur. Ut adeo certissimum sit, quod tam ipse sanguis motu intestino calido & particulis aëreo-æthereo-elasticis imbutus, quam liquidum nervorum hunc dilatationis actum egregie adjuvet. Id quod vel ex hoc experimento clarius elucescit, quod mediante calore pullus cordis in animali deficiens, si aqua calida foveatur, ad momenta revocari possit.

§. XIII.

Objectiones contra motum cordis refelluntur. Quæ omnia licet tam clare perspicueque pateant, ut in dubium vocari nequeant; sunt tamen nonnulli, qui hanc de motu cordis doctrinam, qua illud primum movens statuimus, impugnare audent, existimantes, embryoni jam prius quam cordis absoluta sit fabricatio, punctum quoddam saliens ceu cordis inesse rudimentum. At vero aliam longe rationem esse judico animalis formandi & adhuc imperfecti; & formati omnibusque suis partibus instructi & in lucem editi, ut ideo ab uno statu ad alterum argumentatione procedere vix liceat. Huic enim bullulæ ceu compendio inclusus est spiritus ille architectonicus, qui motui quidem per se citra multa organa expandendo & quaquaversum partes extra partes fabricando sufficit, in animali vero perfecto nonnisi organorum beneficio perficitur.

§. XIV.

Definitio syncopes & lipothymiæ. Exposita sic cordis structura & naturali constitutione evolutoque genuino ejus usu & officio: facilis nunc via est ad præternaturalem statum pernoscendum & ad veram tam lipothymiæ quam syncopes, quæ omnis ævi Medicorum consensu cordis vitiato motu nituntur, definitionem sistendam. Est itaque *syncope motus cordis ad tempus suffaminatio cum ingenti virium & tam animi quam corporis functionum defectu, ab impedito, vel minus sufficienti liquidi spirituosi per nervos & sanguinis probe temperati per vasa coronaria in musculosam cordis substantiam influxu dependens.* Neque multum differentem exposcit definitionem altera animi deliquiorum species lipothymia, utpote quæ nisi gradu, dum non in prorsus sublato, sed tantum nimis debili cordis motu consistit, à syncope nihil differt.

§. XV.

Caussæ mediatæ sunt prægressi morbi. His præmissis, videamus nunc, quæ ex caussis mediatis ad steriles hosce morbos inducendos suum conferant symbolum. Quum vero, ut satis ex superioribus liquet, proxima deficientis, vel plane cessantis motus cordis caussa in denegato, vel minus recte se habente fluidi nervosi & laudabilis sanguinis influxu contineatur, sequitur, ut ad duo hæcce momenta animum potissimum adjiciamus. Ita primo omnium certa experientiæ fide constat, eos, qui capitis nervosique generis imbecillitate laborant, qui dolores gravativos, vertigines auriumque tinnitus cum frequenti coryza, gravedine, oculorum caligine & somno turbulento patiuntur, ob liquidi, quod ex cerebro in nervos dispergitur, subtilissimi penuriam pravamque diathesin non modo virium summo languori, sed & ipsis animi deliquiis corripi facillime.

§. XVI.

Animi affectus. Nihil autem prope ex omni caussarum serie vehementius celeriusque nostros inducere morbos valet, quam graviores animi perturbationes, præsertim terror panicus, metus, & tristitia. Quamvis enim motus vitales & mechanici, cujus generis sunt cordis & arteriarum aliorumque humoribus tum secernendis, tum excernendis dicatorum canalium, nec non ventriculi & intestinorum motus, à principio in nobis sentiente & intelligente, quod animæ nomine venit, directe & proxime non dependeant, sed motus potius voluntarii ab eodem, licet modo nobis incognito, dirigantur; id tamen attenta nos docet observatio, propter eximiam, quæ voluntarias & involuntarias functiones intercedit harmoniam, miram animi affectuum in motibus nostri corporis vitalibus pervertendis esse efficaciam. Hinc, si terroris, qui vitali motuum œconomiæ infensissimus est, agendi modum accuratius inspicimus, ita ipsum deprehendimus comparatum, ut partes externas constringendo nimiam sanguinis ad cor & adnexa vasa congestionem inferat; unde presso, ut aiunt, pede extremorum refrigerationes, ingens artuum gravitas ac languor, circa præcordia anxietas, cordis palpitatio, & magna spirandi difficultas cum pulsu parvo & contracto sequuntur; quæ omnia eo certius accidunt, si abundans sanguinis copia peccaverit. Nec profecto minor formidinis & ob instans grave periculum tristitiæ in corpus nostrum potentia est; quandoquidem liquidi nervosi in singula motuum organa influxum minuendo æquabilem sanguinis progressum maxime retardat, & quo minus spirituosa ejus portio recte evolvatur, impedit; ut ideo haud mirum videri debeat, si ingens animi corporisque virium dejectio inde emergat, quæ longe gravior est in subjectis languidis aut à quacunque caussa, ut prægresso morbo, jam antea debilitatis.

§. XVII.

Perversa vivendi ratio. Posthæc haud paucæ supersunt earum rerum, quas non naturales appellamus, quæ ad affectus nostros contribuunt. Ex quibus primum sibi vendicat locum incongrua victus ratio. Sicut enim alimenta bono succo referta & decenti quantitate assumta sanguini bono & lymphatico, qui viribus pabulum suggerit, generando apprime

apta

apta exiſtunt; ita è contrario cibi crudiores & qui parum præbent nutrimenti, vel ipſa inedia diutius protracta ad virium defectum & animi deliquia plurimum afferunt momenti. Præter victum, aëris quoque temperies cauſſam noſtris malis præbet antecedentem: quæ ſi frigida nimis & humida, aut intenſius calida multiſque impuris exhalationibus repleta eſt, corporis vigorem mirum in modum lædit. Pertinent huc pariter aſſiduæ vigiliæ diuturnique & duri labores, quibus ob continuam ſolidorum & fluidorum actionem ſpirituoſæ & ſubtiliores partes diſſipantur ſanguiniſque maſſa intemperatior redditur, ut exinde, experientia teſte, omnes in nobis functiones langueſcere incipiant.

§. XVIII.

Sphacelosa partis corporis corruptio.

Frequentiſſime porro animi contingunt deliquia, ſi ſphaceloſa in partibus vel externis vel internis adparet corruptio, qua vitali motuum œconomiæ nihil datur perniciosius. Id quod non modo morbi maligni & contagioſi, ut petechiæ, dyſenteriæ, febreſque peſtilentiales, verum etiam chronici, quales potiſſimum ſunt ſcorbutus, cachexia & hydrops ſuo comprobare exemplo poſſunt, ubi, ingruente putredinoſa corruptela, mox omne naturæ robur cum cordis motu vacillat. Nec diſſimilem edunt efficaciam opiata & narcotica improvide adhibita, quorum operandi ratio in eo præcipue verſatur, ut effluviis ſulphures mixtioni & mobiliſſimæ fluidorum ſubſtantiæ inimicis hæc ipſa ita contaminent, ut munere ſuo ſecundum naturæ leges amplius fungi vix queant. Sed præter hæc quoque, quod mirandum eſt, ſuaveolentia, naturæ alioquin gratiſſima, fœminis hyſtericis, aut ab alio quocunque morbo debilitatis corporibus eo uſque adverſa deprehenduntur & nociva, ut ex eorum uſu omnia in pejus ruant ſymptomata & ægri ſyncope correpti exanimes quaſi in terram concidant. Cujus notabilis effectus ratio, noſtro quidem judicio, in eo videtur poſita, quod fortiora ejuſmodi odorifera vim fluidi nervei elaſticam à prioris morbi atrocia jam ſatis imminutam, vaporoſa indole ſua magis magiſque ſupprimant, haud alio modo quam caſtorina, quæ pro diverſa ſucci nervoſi & fibrarum conſtitutione valde differentem, & nunc bonum nunc malum producunt effectum.

Omnia vaporosa, opiata, narcotica &c.

§. XIX.

Venena, purgantia & emetica.

Nec dein negligenda ſunt ipſa venena, vel validiora cauſticæque indolis purgantia & emetica, quæ ob valentiores, quos in univerſo partium nervoſarum ſyſtemate maximeque ſenſibili inteſtinorum canali criſpando contorquendoque conciant ſpaſmos, æquabilem ſanguinis & ſubtiliſſimi fluidi in ſingulas partes influxum impediunt adeoque ingentem, quin ſæpius lethalem virium lapſum accerſere valent. Et ex eadem cauſſa fieri obſervamus, quod inſignis & ad ſyncopen uſque aucta animi defectio morbos cum immani dolorum ferocia ſtipatos haud raro excipiat, quale quid pariter poſt graviorem iracundiæ affectum minus inſolitum eſt; unde hanc ſyncopes ſpeciem veteres medicinæ auctores peculiari nomine cardiam vocare conſueverunt. Hujus namque affectus licet ea ſit natura & indoles, ut exitialem vim ſuam in ductus biliarios præcipue exſerat; fieri tamen non poteſt, quin ob eximium, qui hos ipſos cum ventriculo, pulmonibus & corde, propter par nervorum octavum & commune par vagum, intercedit conſenſum, ſimul omnes hæ partes ſenſibiles graviter ſpaſmo afficiantur.

§. XX.

Hæmorrhagiæ & quæcunque nimiæ excretiones.

Sæpiſſime non minus animi deliquiis conflictantur, quorum vires à prægreſſis nimiis hæmorrhagiis & quibuſcunque fortioribus excretionibus debilitatæ ſunt. Tali ratione ſæpenumero adnotare mihi licuit, homines venere immoderatius uſos ſenſim in lipothymias, quin ſyncopticas incidiſſe affectiones. Et quid frequentius, quam à copioſis per ſudorem & alvum evacuationibus, improvidis venæ ſectionibus, cruentis vulneribus aliiſque nimiis ſanguinis profuſionibus, maxime ſi non præſentanea ope ſuccurritur, eadem mala oriri. Nec deficit ratio: quum enim his rebus non modo ſanguinis ſubtilior portio, quæ virium elementum conſtituit, exhauritur, ſed & præcipue ipſa fluidorum moles imminuitur; haud mirum eſt, ſi cordis ceterorumque vaſorum dilatatio, quæ cum ſyſtole alternare debet, inde impeditur, adeoque ipſe cordis motus intercipitur; quo ceſſante formalis mentis defectionum ratio adeſſe deprehenditur. Quod eo crebrius certiuſque incidit in ſubjectis teneriori conſtitutione præditis, aut in ſitu erecto diutius repoſitis. Tunc enim ſanguinis ad caput directio longe magis præſcinditur.

§. XXI.

Sanguis crassus & polypus.

Pari ratione motum cordis debilitare ſummumque inducere languorem valet nimia repletio, quæ ſanguini ſpiſſo & viſcido in acceptis ferenda eſt, quatenus hic per anguſtiores vaſorum coronariorum canaliculos difficulter progrediens ibi coacervatus & cordis & vaſorum ſyſtolen imminuit. Nihil autem, quod per plurimis conſtat exemplis, ad lethalem ſyncopen magis diſponit, quam polypoſa humorum concretio cavitatibus cordis & contiguis vaſis adhærens. Hæc enim concrementa dum mole ſua obſtruente ſanguinis per univerſum corpus circuitum auferunt; neceſſe eſt, ut, non remoto ejuſmodi repagulo, lethalis fiat exitus.

§. XXII.

Signa prognostica mala & funesta.

His expoſitis ſupereſt, ut noſtrorum affectuum prognoſin ad rectum de eventu ſalutari & noxio judicium ferendum ſubnectamus. Hic notari maxime velim, pro naturarum & cauſſarum diverſitate & periculum quoque multum variare. Ita, qui teſte Hippocrate *aphor.* 41. *Sect. II.* ſæpe fortiter & ſine manifeſta cauſſa diſſolvuntur, repente moriuntur. Subeſt enim plerumque polypoſum cordis & pulmonum vaſis firmiter impactum coagulum, quod diſſectia cadaveribus reperire licet. Lethiferam quoque ut plurimum ſyncopen obſervavimus, quæ poſt partum laborioſum, ut fœminæ ab imprudenti obſtetrice ad intempeſtivos parturiendi conatus adhortatæ nimium delaſſantur, & immoderatum ſanguinis per lochia patiuntur profluvium, haud raro ſubſequitur, qua correptæ copioſo ſudore frigido cum extremorum frigore perfunduntur, auram frigidam exſpirant, pallido faciei colore imbuuntur & nullis plane remediis ad vitam revocari poſſunt. Neque periculo caret illa ſyncopes ſpecies, quæ fœminis ſtrangulatione correptis ſupervenit, unde ipſas ſæpe pro mortuis habitas & ſepulturæ traditas novimus.

§. XXIII.

§. XXIII.

Quæ ulterius recensentur.

Porro quoque ingens virium in morbis malignis, ut acutis febribus, prostratio & inter initia statim facilis in animi deliquia, sub statione maxime erecta, proclivitas in discrimine vitam poni, signum certissimum est. Nec boni ominis est sola insueta animi defectio, diffidentia & menti altius infixa mortis formido, licet animus præterea tranquillus beneque compositus sit, præsertim si in acutis jungitur delirium, & languida respiratio cum notabili pulsuum vel parvitate vel tremula palpitatione. In variolis quoque confluentibus ubi ab intolerabili ardore & dolore, suppurationis tempore lipothymia, quod sæpius fit, oritur, ægri, præsertim sub situ corporis erecto in præsentissimo vitæ periculo versantur. Tum enim mox totum corpus refrigeratur, cutis constringitur, pustulæ disparere & mox lethiferæ succedere convulsiones solent. Deinceps in homine ob alias caussas jam debilitato post vehementiorem iram, aut fortius emeticum vel purgans exhibitum syncope suborta, nisi in instanti convenientibus succurratur remediis, lethalis evadit. Quod si denique in pueris a vermibus nervosas ventriculi tunicas lancinantibus syncope enascitur, plerumque funesta est; & vidimus brevi ante mortem tempore vermes è ventriculo prodeuntes mortuos.

§. XXIV.

Prognosis salutaris.

Animi & virium defectio, quæ hystericis & hypochondriacis jungitur pathematibus, ubi a flatibus ventriculum nimis distendentibus sanguinis ad cor & pulmones fit regurgatio, curationi locum adhuc relinquit. Ubi etiam à caussa externa, ut nimio conclavis æstu, balneo intensius calido, vel nimia sanguinis a vena secta detractione, præsertim in fœminis & pueris corporis insignis languor vel præceps animi virium suboritur lapsus, non adeo timendum est. Et in genere notandum: quo levioribus caussis & morbis animi deliquia succedunt, eo minus alunt periculi.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Quod attinet curationem, hæc duabus potissimum indicationibus absolvitur, quarum *prima* est, ut in ipso paroxysmo motus cordis, qui caloris vitalis omniumque virium fons existit, per convenientia & efficacia remedia citissime restituatur; *altera*, ut extra paroxysmum caussis tollendis accommodata invenire remedia, atque recursum periculosæ affectionis impedire studeamus.

§. II.

Quæ in paroxysmo prosint externa.

Primæ itaque indicationi ut satisfiat, in accessione mali ægrum in convenienti situ eoque nec nimis demisso, nec nimis elato in loco sereno, temperato ac spatioso servare decet; dein ad influxum spirituum invitandum remediis externis penetrante virtute præditis partes sensibiles irritare & animare convenit. Quo fine præ ceteris prodest, si aqua frigida tota facies superfunditur, labia sale communi fricantur, naribus potens acetum cum balsamo vitæ seu aqua apoplectica adplicetur, vel ipsis sal volatile Anglicanum, quod nil nisi sal volatile ammoniaci cum oleis cephalicis rutæ, menthæ, lavendulæ imprægnatum est, adhibeatur. Nec quoque de nihilo erit oculorum palpebras cum aliquot aquæ spirituosæ seu balsami vitæ guttulis illinire, totamque pectoris regionem & reliquas partes extremas pannis calidis aqua quadam roborante imbutis fortiter fricare.

§. III.

Quæ interna.

Quod si demum his adhibitis ad se redire incipiunt ægri, interna quoque remedia refocillandis viribus dicata exhibere convenit. Hoc nomine præclari usus est vinum optimæ notæ, maximeque vetus Rhenanum, quod omnium fere virtutem superat longissime. Neque egregio effectu destituuntur aquæ spirituosæ & aromaticæ, ad quas præcipue aquæ cinnamomi liliorum convallium, rosarum, melissæ, corticum citri, aurantiorum cum & sine vino parata debent referri.

§. IV.

Quæ extra paroxysmum conducant remedia.

Quicunque extra paroxysmum medela subvenire & novos mali insultus avertere cogitat Medicus, diversas caussas probe prius cognoscere, iisque amoliendis accommodare debet præsidia. Ita, si a sævitia dolorum & graviori iracundiæ affectu syncope originem repetit, præsentaneum ferunt levamen blanda anodyna, maxime si cum aquis analepticis, non adeo spirituosis, sed aliquid simul anodyni in sinu foventibus propinantur. Ex illis autem summæ efficaciæ est liquor noster anodynus mineralis aliquot olei macis guttulis imprægnatus, vel cum duabus essentiæ castorei partibus remixtus. Spectant huc quoque laudanum *Sydenhamii* & pulveres antepileptici, ut Marchionis cum uno alterove grano castorei vel therjacæ cœlestis permixti; quorum remediorum usum tutissimum deprehendi. Ubi ab humore acido bilioso in primis viis stabulante partesque nervosas arrodente, quod in hypochondriacis frequentius usu venit, syncope cardiaca nascitur, in usum vocandi sunt pulveres absorbentes, qui ex conchis præparatis, matre perlarum, corallis, lapidibus cancrorum, unicornu fossili, crystallo montana, additis quibusdam olei de cedro guttulis optime conficiuntur, quibus, urgente æstu præternaturali, aliquot nitri purificati grana pro dosi adjici possunt. In syncope hysterica & hypochondriaca clysteres & medicamenta ex galbano, castoreo, asa fœtida, sagapeno & myrrha confecta convenienterque adhibita omne in curatione absolvunt punctum.

§. V.

Quæ amplius prosint extra paroxysmum.

Quod si vero sub nimia per alvum & vomitum evacuatione à validis purgantibus & emeticis excitata animi invadunt deliquia; tum præter theriacalia, anodyna & analeptica lac calidum, vel decoctum hordei cum amygdalis, vitello ovi & croco paratum & sufficienti quantitate haustum virtute sua demulcente mirabilem præstat efficaciam. Ubi etiam à veneno caustico gravioris periculi metus est, eadem remedia eximiam spondent opem, maxime si cum largiori olei amygdalarum dulcium expressi, vel olivarum copia propinantur. In morborum malignitate, ubi ob occultam putredinem animi ubrepit defectio, mixturæ, quæ analeptica & bezoardica pollent virtute, omnium sunt præstantissimæ: quales confici possunt ex aquis cardui

dui benedicti, scordii, cinnamomi sine vino, rosarum, melissæ citratæ, mixtura simplici, aceto vini & syrupo acetositatis citri, quibus pulvis bezoardicus *Sennerti*, vel ooster justa proportione est admiscendus. Quod si ob sanguinis boni inopiam à nimia ejusdem profusione inductam vires consumtæ sunt, easdem præter temperatoria analeptica, maxime omnium reficere decet alimentis nutrientibus & succos restituentibus. Quo nomine summam merentur commendationem jusculа carnium gelatinosa vitulinæ, bovinæ gallique veteris per decoctionem cum rasura cornu cervi, taleolis citri, pauxillo macis & aliqua vini portione in olla cooperta parata; quo etiam pertinet potus succolade. Denique solum vinum generosum & annosum parca manu datum in tali casu omne absolvit punctum.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Curatio debilitatis oppletivæ & defectivæ.

Interest certe quam maxime ad curationem provide & secure adornandam, ut inter lassitudinem gravativam seu oppletivam, quæ ab humorum plenitudine & expansione obtingit; ac inter debilitatem defectivam, quæ à boni sanguinis & succi nervei penuria proficiscitur, probe distinguat artifex, ne spe & eventu fallatur. In utroque casu alia subest causa; ergo & alia præscribere decet remedia. Quæ enim in priori, seu repletionis statu salutaris est sanguinis è vena secta detractio, in posteriori, ubi sanguis jam deficit, ideoque magis restaurandus est, mirum in modum nocet.

Ab animi affectibus concitatæ.

Posthæc quoque probe discerni debet illa virium debilitas, quæ ab animi affectu, ut longiori tristitia & diu celata iracundia, vulgo *Chagrin* dicta, provenit, & quæ materiali causæ io acceptis ferenda est. Prius enim si incidit remedium maxime quærendum est in moralibus, atque iis omnibus, quæ animum lætum & tranquillum efficere possunt.

§. II.

Cautela circa V. Sect.

De venæ sectionis administratione hæc speciatim sunt monenda, quod ipsa quidem, ubi cordis motus à nimia sanguinis congestione, quam sæpissime vehementiores intestinorum spasmi producunt, supprimitur, & vasa in superioribus valde turgent, omnino locum invenit; nunquam tamen in ipsa mali accessione celebrari debeat. Major enim exinde languor inducitur longiusque malum protrahitur.

Circa spirituosorum in os infusionem.

Pari ratione frustraneum non minus, quam periculosum est lipothymia affectorum ori liquida spirituosa infundere, quia facile in fistulam spiralem incidunt & suffocationem minantur.

§. III.

Circa lipothymiam à mensibus suppressis.

Quod si à mensibus suppressis, vel imminutis lipothymiæ oriuntur, summa cum cautione adhibenda sunt emmenagoga, eaque potissimum impetuosius commoventia, ut balnea salinata, crocata, & id genus alia; facile enim morbus ob majorem, quam humoribus inserunt, rarefactionem, magis ingravescit.

§. IV.

Circa eam qua morbis jungitur.

Virium dejectio, quæ gravioribus morbis, ubi ægri jam ex sua natura imbecilliores sunt, supervenire solet, malum plerumque portendit exitum; quare, ut tempestive convenientibus succurramus remediis, monet quam maxime elegans illud Veterum proverbium: *principiis obsta, sero medicina paratur.*

Multo magis autem cavendum erit, ne in acutis passionibus, maxime si in vigore sunt constituta, iis utamur remediis, quæ ad purgationes aliasque excretiones stimulando naturam ullo modo irritare & turbare possunt. His enim necessariæ ad morbum superandum vires magis consumuntur, quibus consumtis nihil amplius opis, nihil artis in medico est. Ideo mihi quam maxime placet aurea illa regula FERNELII *lib. II. cap.* 10. exhibita, quæ ut probe teneatur auctor suasorque sum: *Validis constantibusque viribus fidenter, quantum morbus desiderat, erit vacuandum; minus validis vel prostratis nihil prorsus moliendum.*

§. V.

Circa specifica cordialia & medicinas solares.

Præcipua illa, quæ per tot sæcula pro summis cordialibus & specificis analepticis in omni virium lapsu ad superstitionem usque venditata fuerunt remedia, qualia sunt margaritæ, lapides bezoardici orientales, os de corde cervi, lapides quinque pretiosi &c. virtutem aliorum diaphoreticorum fixorum & absorbentium minus superant, ut potius iisdem longa ex parte inferiora habenda sint. Idem judicium esto de medicamentis ex auro paratis. Quæ enim auro tribuitur virtus cordialis & analeptica, nostro quidem judicio, vana & superstitiosa est jactantia, quæ simplicissimam vulgi Medicorum & ægrotantium credulitatem arguit luculentissime. Ut silentio prætereamus, quod omnem fere superet fidem, aurum ad dulces & quintas essentias ulla arte chymica posse redigi.

§. VI.

Circa vini usum.

Vinum, præsertim vetus Rhenanum, quod propter acidum spirituosum omnibus reliquis analepticis longe est præferendum, præter internum usum superiori loco præscriptum, exterius quoque naribus & præcordiali regioni applicatum, ad vires reficiendas præsentaneum est auxilium. Quin etiam animi deliquia, quæ subjectis sensibilioribus inter venæ sectionis administrationem haud raro obtingunt, feliciter arcentur, quando ante operationem modicus opimi vini haustus adsumitur.

§. VII.

Circa aquæ frigidæ potum.

Residet quoque in aqua pura frigida, opportune exhibita, summa vis analeptica, maxime ubi ob nimium vel internum vel externum æstum sanguinisque rarefactionem, pereunte virium robore, lipothymia accedit. Id quod suo jam tempore rectissime agnovit CELSUS, qui ideo *lib. IV. de medicina, cap.* 5. frigidam aquam ad corrigenda stomachi vitia summopere commendat; & PLINIUS *secundus*, cui stomachus natura imbecillis & frequenter intus æstuans erat, se aqua frigida cum insigni sæpius fructu usum testatur. *Vid. Epist.* 17. *lib. VI.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Lipothymia in hypochondriaco suspecta.

Juvenis quidam corpore macilentus, vultu pallido præditus, à longo jam tempore, ob studiorum intemperantiam, vitamque sedentariam & nimiam ciborum duriorum & flatulentorum adpetentiam contractum patitur malum hypochon-

driacum, quod multis ructibus, hypochondriorum distensionibus, imi ventris torminibus, cephalalgiis & insigni artuum lassitudine satis se manifestat. His demum malis juncta est post præviam pectoris compressionem cordisque palpitationem ipsa lipothymia, qua extrema collapsa refrigescunt & pulsus parvus & debilis manum levissime vibrat. Ego consultus in mali accessione enemata ano injicienda & balsamum vitæ nostrum externe naribus & præcordiis admovendum curavi. His ubi ad se rediit æger, essentiam carminativam ex essentia corticum auraotiorum, spiritu nitri dulci & aliquot olei chamomillæ veri guttulis confectam propinare ejusque usum sæpius repetere jussi. Tandem, ut à cibis crassioribus æger abstineat, & largiori potu, quem antea neglexerat, imposterum utatur commendavi. Quibus probe observatis animus non amplius liquit, maxime quum postea specialiorem mali spasmodici flatulenti curationem æger admitteret.

Epicrisis.

Lipothymias viris hypochondriacis & fœminis hystericis admodum esse familiares, nemo facile, qui in artis negotio versatur, negabit. In utroque affectu ex solidarum partium atonia orto copiosa flatuum in prima regione progenies vera plurimorum symptomatum genitrix est. Flatus enim nimia membranarum ventriculi & intestinorum distensione liberam & æquabilem sanguinis & fluidi nervei distributionem non modo imped..t, verum etiam sanguinis ad pectus & præcordia cursum dirigendo motum cordis vitalem quodammodo sistunt. Et vero admodum simile est, vaporosum ejusmodi aërem cum chylo ad sanguinem deferri, delatum nimia expansione cordis & arteriarum systolen sufflaminare. Subit hac occasione recordatio, me adhuc juvenem Medicum ante quinquaginta circiter annos Amstelodami, ubi tunc temporis versabar, interfuisse sectioni fœminæ cachecticæ syncope demortuæ, in qua cor pauco sanguine refertum, sed mirum flatibus distensum repericbatur; quam peculiarem morbi speciem tympanitidem cordis rectissime Medicus vocabat. Simili quoque ratione postea in multis cachecticis æque ac hypochondriacis dissectis vasa sanguine exinanita, sed flatibus turgida & ampliata observavi; ut adeo ab aëre in sanguinem per ductum chyliferum delato varia hypochondriacorum symptomata haud inepte explicanda veniant.

OBSERVATIO II.

Observationes circa animi deliquia ex situ erecto. Sæpius iterumque mihi artem facienti obtigit, in morbis acutis & exanthematicis, ut variolis, petechiis, febreque purpurata, circa morbi statum inopinato fatales accessisse lipothymias; unde mox omnibus, quæ antea placida erant, symptomatibus in pejus conversis, extrema refrigescere atque maculæ aut prorsus evanescere, aut livido tinctæ colore adparere cœperunt. Quid? quod, ubi animus dein, dato intervallo, ad se rediit, laborantes de summa præcordiorum anxietate, inquietudine somnique defectu conquesti sæpius in lethalem inciderunt syncopen. Ego ubi curatius in tantæ catastrophes inquisivi causam, adstantes plerumque in frigus ægro extra lectum commorato admissum culpam transferre consueverunt. At vero, quum etiam sub temperato conclavis calore eadem oriri mala deprehenderem, tam subitaneæ mutationis causam non refrigerio, sed rectius potius motui sanguinis ad caput propter situm perpendicularem, in corporibus natura imbecillibus & vi morbi magis debilitatis tardiori & ex parte intercepto adscribendam putavi. Qua quidem in re me plenius confirmarunt exempla eorum, qui inter largiorem cruoris è vena secta detractionem sub statione corporis erecta persæpe animo linquuntur; cum contra in situm repositi horizontalem, collectis paullatim viribus pulsuque vegetiori reddito ad se statim redire solent. Dein quoque perplures vidi phthisicos & consummata hectica laborantes, qui si corporia languorem excipimus, animo adhuc satis vigebant, sed in lecto vel erecti sedentes vel extra lectum in situ erecto diutius detenti animam præter spem omnium exspirarunt.

Epicrisis.

Satis, ut arbitror, luculenter nos docet hæc observatio, quantum ex situ erecto in morbis acutis & cum exanthematum efflorescentiis in cute junctis redundet damni. Quæ cum ita sint, omnes omnino ægri, qui vel ejusmodi affectibus decumbunt, vel quorum vires à diuturniori & chronico morbo, ut phthisi & hectica, prostratæ adparent, sedulo monendi sunt, ne in ipsius morbi statu decubitum deserentes extra lectum in sella erecti diutius commorentur, aut caput cubantes sublime habeant. Probe quoque sibi caveat Medicus, ne clysteribus stimulo salino imbutis, aut, quod pejus est, fortioribus purgantibus alvum sollicitet atque hinc crebrioribus dejectionibus ægro è lecto surgendi & in situ elevato se continendi occasionem præbeat; imo quoque, si alvus sine stimulo fluida exsistit, eam sub decubitu deponendam suadeat. Denique, si forte ex improviso ægrum in ejusmodi morborum vigore in situ erecto collocatum deprehendat, consultum erit, analepticis & vires labefactatas confortantibus remediis protinus succurrere omnemque adhibere operam, ut, quæ timenda sunt, funesta symptomata tempestive avertantur & ægrorum saluti rite prospiciatur. Plura de hac re legi possunt in dissertatione mea *de situ corporis erecto noxio.*

OBSERVATIO III.

Lipothymia menstrua spasmodica. Fœmina xxx. & aliquot annos nata, gracilioris sed amplioribus venis instructi corporis habitus, ob vitam sedentariam & adversos quosdam casus flatulentias cum alvi adstrictione per aliquod tempus passa, inopinato quondam circa menstruæ purgationis periodum insolitas circa lumbos, os sacrum & uterum spasticas persensit stricturas cum ventris torminibus junctas, quæ dein ad pectus usque protensæ tanta sæviebant atrocia, ut summam præcordiorum compressionem & anxietatem cum suffocationis metu inducerent. Sed, quod pessimum erat, crebriores simul accredebant lipothymiæ, quæ tamen erumpente parciori mensium fluxu cum reliquis symptomatibus remittebant, ægramque sui iterum reddebant compotem. Reliquo tempore pulsus satis erat plenus & subdurus; & quum novum mali incursum alvi perpetua compressio cum cephalalgia stipata minaretur, meum maritus auxilium imploravit. Ego igitur, probe pensitatis omnibus, primo sanguinem è vena pedis tusa detrahendum suasi. Dein ad alvum referandam mensiumque nego-

tium

tium in ordinem redigendum ſal quoddam aperitivum ex æquali ſalis Carolinarum, nitri purificati, magneſiæ albæ & tartari vitriolati portione compoſitum ter in ſeptimana, præmiſſis antecedente veſpera xv. pilulis noſtræ præparationis balſamicis, ad drachmam unam mane ſumendum commendavi. Denique ad ſpaſmos ſedandos ſumma cum euphoria datus fuit liquor noſter mineralis anodynus cum eſſentia caſtorei & croci remixtus. Qua methodo id per Dei gratiam conſecuti ſumus, ut ægra impoſterum à gravis mali recurſu libera permanſerit.

Epicriſis.

Rectiſſime hæcce affectio lipothymia uterina ſpaſmodica meretur appellari. Haud enim novum, ſed frequentis admodum obſervationis eſt, fœminas ante menſium eruptionem vehementibus circa dorſum & partes genitales doloribus & ſpaſmis affligi, qui totam vitalium motuum œconomiam turbando & inæqualem ſæpiuſque largiori ſanguinis ad ſuperiores partes curſum efficiendo ſpirandi anguſtiam, præcordiorum anxietatem, quin ipſam lipothymiam concitare valent. Quod vero ſi evenit, eo potiſſimum medentis diligendum eſt conſilium, ut plethora imminuta viſciditateque humorum reſoluta criticæ ſanguinis excretiones per uteri vias promoveantur.

OBSERVATIO IV.

Crebriores lipothymiæ in cachectica & hydrope pericardii laborante.

Vidua generoſa L. annorum, graciliori corporis habitu plumbeique faciei colore prædita, poſt præviam mœſtitiam & vitam omnis laboris expertem de magno pondere cor aggravante & reſpirationem impediente ægrius conqueſta fuit. Arteriæ ad tactum exiguis ac languidis pulſabant ictibus, urinæ paucæ reddebantur & albæ, atque dein crebriores accedebant animi defectiones, quas non adeo multo poſt, præcedentibus dorſi & lumborum doloribus, ingens ſanguinis ſeroſi ex utero ſequebatur profuſio, unde ægra viribus mirum exhauſta tandem diem obiit ſupremum. Sectione poſt mortem inſtituta hepar deprehendebatur tumidum, ſubdurum & ſubalbicante colore imbutum. Cor & reliqua vaſa pauco vel nullo plane ſanguine erant repleta; pericardium contra apparebat craſſum & copioſo ſero, libræ pondus ſuperante refertum.

Epicriſis.

1) Affectus hic recte dici poteſt cachexia cum hydrope pericardii, morbo admodum raro, juncta; cujus cauſam prava & copioſa ſeri viſcidi abundantia conſtituit, à qua pallidus faciei color, urina limpida & pauca, virium ſummus languor cum functionum vitalium læſione, obſtructio viſcerum & ſeroſi ſanguinis excretio derivari commode poſſunt.

2) pulſum valde diminutum & crebriora animi deliquia quod attinet, veritati admodum conſonum eſt, quod hæc itidem à nulla alia cauſa, quam ab humore in pericardio ſenſim increſcente & preſſione ſua contractionem cordis impediente dependeant. Quæ vero complicata fuit reſpirationis difficultas haud immerito ſanguini viſcidiori per pulmonum vaſa ſegnius tranſeunti debitamque veſicularum pneumonicarum expanſionem remoranti adſcribitur.

3) non mirandum eſt, pericardium incraſſatum fuiſſe repertum; ſiquidem in omnium noſtri corporis partium, quas hydrops invadit, membranis idem fieri deprehendimus. Naſcitur vero pericardii hydrops hac ratione: Cor vaſis gaudet coronariis, & ut elegantiſſime monſtravit RUYSCHIUS, multiplici ac dædaleo flexu per exteriorem ſuperficiem internamque muſculorum ſubſtantiam ramificatis: gaudet quoque ipſum pericardium arteriis, venis & vaſis ſuis lymphaticis per ſuperficiem ejus diſperſis, quorum inventionem Cl. NUCKIO debemus; quibus diſruptis ingens ſeri fit promanatio. Similem ferme caſum habet BALLONIUS *in Eph. l. 1. ann.* 1570. *Joannis Platearii vidua*, inquit, *hydrope pulmonum, qua laborabat, interiit. Per triginta annos de oppreſſione pectoris conqueſta difficultatem ſpirandi habuit. Pulſus erat interciſus & intermittens & in ſiniſtrum latus inclinata ægrota facile ſyncope corripiebatur. In ſectione cor aqua natabat, nec facile movebatur è capacitate thoracis: aquæ putreſcentis libræ ſex educebantur.*

OBSERVATIO V.

Lipothymia in gravida à ſanguinis abundantia.

Illuſtris matrona, longæ ſed macilentioris ſtaturæ, primo ſtatim tempore cum utero gerebat, de pectoris oppreſſione & difficili reſpiratione cum alvi adſtrictione juncta conqueſta fuit. Ad quintum geſtationis menſem quum perveniſſet, frequentes incidit lipothymias, quibus abigendis circumſtans muliercularum cohors multa ſpirituoſa & vires depreſſas reſocillantia propinabat, ſed malum nihilo minus recrudeſcebat. Tunc ad ægram inviſendam ego accerſitus alvum nimis duram flatibuſque turgidam deprehendi & nimiam ſanguinis abundantiam, quæ pulſu arteriarum ſatis pleno ſe manifeſtabat, in vitio eſſe putavi; quare conſilium dedi, ut mox clyſtere alvus ſubduceretur & dein ſanguis è vena brachii inciſa detraheretur. Denique paſſulis rhabarbarinis alvum ſemper apertam ſervandam curavi, unde effectum eſt, ut fœmina à moleſtis ſymptomatibus ſenſim liberata tandem juſto tempore vegetum excluderet infantem.

Epicriſis.

Non tantum à defectu ſanguinis & inopia, verum etiam à nimia ejus redundantia vires cum motu cordis ſufflaminantur ſæpiſſime. Ad functiones enim rite peragendas natura certa gaudet proportione, certa æqualitate ac moderamine, adeo ut vel parum vel nimium noceat motibuſque inimicum ſit. Et in eo quoque potiſſimum artis opus verſatur, ut medicus cauſas æquilibrii excedentes convenientibus remediis ad moderamen reducere laboret.

OBSERVATIO VI.

Syncope lethalis à V. S. ne improvide admiſſa.

Vir quadragenarius, corporis animique ſenſibilioris ac debilis, qui diu jam ex ventriculi inflatione alvique obſtipatione, quas mala diæta ſibi contraxerat, laboravit; propter graves animi commotiones per aliquot hebdomadum intervallum quiete, appetentia & viribus privatus ejus habuit. Varia hinc inde præſcripta & adſumta medicamina nihil tulerunt opis, quare Medicus ultimum remedium in ſanguinis miſſione ſitum arbitratus venam ſecandam curavit, ſed tam funeſto eventu, ut non multo poſt æger lethali ſyncope correptus animam exſpiraverit.

Epicrisis.

Quid in nostro casu imprudentius, quid inconsultius potuit excogitari, quam in viro extreme debilitato & ad incitas ferme redacto venæ sectionem admittere, quæ virium reliquias una cum sanguine simul sustulit. Probe itaque monendi sunt juniores Medici, ne, ubi vires diuturno mœrore, aut alia quacunque causa fractæ & enervatæ sunt, sanguinis vacuationem concedant.

Observatio VII.

Syncope lethifera ab opiato inducta.

Vir annum agens L. spongiosi corporis habitus, per complures annos podagra divexatus, ob infortunium quoddam in diuturnum incidit mœrorem, unde ciborum inappetentia, alvi siccitas & virium languor originem sumserunt. Accersitus Medicus propinabat aquam liliorum convallium vinosam cum grano extracti opii sumendam; idque remedii genus, ob vim suam, quam exserere videbatur, somnum conciliantem per aliquot hebdomades continuare jubebat. Tantum autem aberat, ut auxilii quidpiam æger inde reportaret, ut potius, ingravescente virium languore, crebriores pateretur lipothymias. Præterea perpetuo sudore madebat frigido, arteriæ exiguis micabant ictibus, & singultu demum superveniente ex hac vita discedebat.

Epicrisis.

Quam inepte subjecto spongiosiori, cujus robur ventriculi & universi corporis diuturnior tristitiæ affectus jam mirum antea debilitavit, opiatum fuerit oblatum, saniorum judicio relinquo. Interim ad pleniorem morbi & mortis historiam adhuc pertinet, quod hepar, aperto cadavere, quoad concavam partem suam nigrum, corruptum & sphacelosum fuerit inventum & latior macula subnigra in dextro ventriculi latere pariter ac diaphragmate apparuerit. Ceterum vasa mirum erant exinanita & omni pene sanguine vacua.

Observatio VIII.

Lipothymia cum aliis malis ab emmenagogis concitata.

Virgo XVIII. annorum, teneræ admodum constitutionis, ob fluxus menstrui, quem parcius justo vix bis antea experta erat, defectum multis subinde malis, ut ciborum fastidio, insigni membrorum gravitate atque motum valde impediente torpedine cum virium prostratione juncta afficitur. Ad tot mala debellanda Medicus & pharmacopæus remedia præscribunt sanguinem nimis commoventia, cujus generis sunt pilulæ ex gummatibus confectæ & elixir proprietatis cum sabinæ oleo remixtum. Corpus quoque dimittitur in balneum, sed nihil inde emergit commodi, ut potius graviores excitatæ fuerint læsiones; siquidem nunc ægra animo crebrius linquitur, sanguinem cum magna præcordiorum anxietate exspuit, & intolerabili capitis dolore afflicta bis vel ter in septimana epilepticos & convulsivos patitur motus. His ita constitutis ad nos deplorata venit & sub cura nostra sanitatem pristinam, mensium fluxu restituto, sic consequuta est.

Primo quidem omnium sanguinis missionem in pede repetitis vicibus, sed parcius instituendam præcepimus. Tum infusum theiforme ex herba veronicæ, melissæ & floribus chamomillæ ad aliquot patellas mane sorbillandum; inter epulas vero elixirium nostrum viscerale temperate balsamicum adsumendum & per aliquod tempus continuandum suasimus. Denique cubitum ituræ pulverem nitrosum & cinnabarinum cum pulvere nostro antepileptico remixtum porreximus, & quæ antea nimis calida usurparat balnea aquæ dulcis, nunc solum tepida & admodum moderata adhibere jussimus.

Epicrisis.

Si ullo in morbo, certe in fœminarum affectibus sanandis multum curæ & cautionis Medicus debet adhibere maximeque eo respicere, ut cursum mensium recte prudenterque dirigat. Ad quod felici cum successu perficiendum, opus est, ut non modo corporis naturam, habitum & victum, sed & veras irregularis vel plane deficientis fluxus perscrutetur causas, & ad hæc singula medendi methodum instituat.

Discimus præterea ex hac morbi historia & curatione, nihil esse perniciosius, quam balneis nimis calidis, vel medicamentis calidioribus & volatilibus sanguinem commovere ejusque excretiones, obstructis adhuc & angustatis viis, moliri. Sanguis enim nimium rarefactus, ob validam, quam infert, vasorum distensionem seu diastolen motu suo magis sistitur, quam promovetur; ut ideo longe graviora concitentur mala, qualia sunt in capite epilepsiæ, in corde lipothymiæ & syncopes, in pulmonibus suffocationes & id genus alia.

Observatio IX.

De animi deliquiis puerperarum observatio & curatio.

Sæpius iterumque mihi in artis exercitio adnotare licuit, puerperas haud infrequenter periculosas, imo funestas incidisse animi defectiones, si per ingentes tempore partus perpessos labores valde debilitatæ ingentem sanguinis copiam post partum amiserunt. Quod enim si accidir, lochia dein parcius fluunt & circa septimum plerumque diem omnis putridæ materiæ effluxio cessat; unde ex levi tantum causa, ut situ corporis erecto, lipothymiæ origo. Venter quoque prætcrea flatibus ut plurimum tumet & parum per alvum excrementorum secedit. Sub tali rerum statu ego præsentaneam tuli opem per injecta enemata, eaque tantum domestica ex floribus chamæmeli, sambuci, semine anethi, cymini & pauxillo salis parata. Exterius castoreum naribus fuit admotum & demum, ad materiæ putridæ ex utero effluxum promovendum, pilulæ nostræ balsamicæ singulis tribus diebus, interposito pulvere bezoardico cum uno alterove grano castorei maritato, datæ fuerunt. Nonnullis etiam ad vires amissas restaurandas modicum vini Rhenani haustum concessimus.

Epicrisis.

Quando post partum immodica sanguinis contingit profusio, vires inde nimium depressæ salutari lochiorum & seri impuri ex uteris mæandris expulsioni minus sufficiunt; unde non mirum, si subsistentes ibi humores putrescunt viriumque majorem defectionem efficiunt. In ipsa curatione caute omnino procedendum, &, ut supra diximus, primum clysteribus, dein benignis laxantibus & irritantibus humoris putridi expulsio promovenda est.

Observatio X.

Lipothymiæ & mors a ciborum post morbum ingestione.

Vir XL. annorum, parvæ & gracilioris staturæ, opifex ferrarius, ex febre acuta, qua ob graviorem iracundiæ affectum correptus laboraverat, convalescens cibos supra modum adpetit, qui ipsi ab uxore magna in copia parantur; quos inter præcipue pulticula ex simila & lacte confecta & caro anserina nominari debet. His magna cupiditate ingestis non multo post ingenti premitur anxietate præcordiorum, inquietudine & extremorum refrigeratione: vires simul labascunt & velut emortuæ jacent; accedunt crebriora animi deliquia & placida denique mors.

Epicrisis.

Egregie sane confirmat memorabilis hæcce historia aphorismum HIPPOCRATIS 31. *Sect. II. Cui à morbo cibum optime capienti non confirmatur corpus, malum*; &, quod idem gravissimus Auctor alio loco urget, inter vires corporis & cibos servandam esse proportionem, ita ut, quo magis hæ langueant, eo minori victu utendum sit. Cibi enim minus concocti & retenti non modo mora corrumpuntur & inde graviorum morborum causa sunt, sed & sola mole sua vires destruunt potius, quam erigunt. Quæ quum ita sint, omnibus infirmis & ex morbo vix convalescentibus necessaria est cautio, ne corpus nimis cito alimentis repleant. Et ideo quoque pessima habenda est vulgi consuetudo, qui vires valde exhaustas ciborum copia restituendas esse sibi persuadet. Novi hinc plures à morbis mox liberatos, qui cibis, etiam optimis & nutrientibus usi in pristinum vel alium morbum inciderunt. Et quem fugit, milites diuturnis vigiliis, inedia & laboribus defatigatos, quando hiberna ingressi cibos nimis avide ingurgitant, gravioribus inque maxime acutis morbis succumbere.

Præter allatos, adhuc alii non notatu dignos casus suppeditant consultationes nostræ medicinales *Sect. I. Casu XIV. & cas. XXXI.* &c.

CAPUT X.

De subita morte & morbis aliis insanabilibus, ex vitali sanguinis per polypos intercepto circuitu ortis prudenter præcavendis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Celeri subinde & inopinata morte homines in ætatis flore constitutos bonoque & robusto corporis habitu à natura donatos è vivis sæpenumero tolli, res est per experientiam exploratissima. Neque dein jejunam latet plebem, quin Medico obscurum sit, plures dari longas & graves diagnosi æque ac prognosi difficiles ægritudines, quæ omnem medendi respuentes rationem vitam hominum auferunt. Quæ vero frequentius sunt obvia, & quo major omnium cujuscunque ætatis hominum animis insita fuit sciendi cupiditas; eo sane magis mirandum est, veras & genuinas horum effectuum causas diutius latuisse absconditas: donec tandem nostri temporis felicitate Medici corpora ejusmodi morbis defuncta cultro anatomico crebrius cœperunt dissecare & interiores viscerum lustrare recessus. Dici enim vix potest, quantum ars nostra debeat anatomiæ studio ceu primario suo fulcro, ita ut affirmare haud dubitaverim, vel ejus solius ope atque cultura præsenti seculo plus rei medicæ accessisse splendoris, incrementi ac certitudinis, quam, ea neglecta, reliquis retro seculis omnibus. Quemadmodum vero frequenti corporum dissectione multiplices subitaneæ mortis & periculosissimorum morborum detectæ fuerunt causæ; ita ex omnibus maxima & præcipua est, quam constituunt innumera illa ex fluidis in solidam massam concreta vasisque majoribus cordis & pulmonum firmiter impacta coagula, jam polyporum nomine nota; quæ dum vitalem & liberum sanguinis per corporis canales circuitum intercipiendo omnis generis functiones una cum vita evertere valent, eaque propter curatu difficillima existunt, providum & de hominum salute sollicitum artis peritum omnino admonere videntur, ut per idonea remediorum genera fonticas istas causas præcavere & in tempore studeat avertere. At vero, quum perpauci, quod scio, Medici hactenus fuerunt, qui hocce utilissimum in re medica argumentum in libris suis ex merito pertractarunt; non abs re, sed operæ utique pretium judicavi, id ipsum speciali capite hoc loco proponere.

§. II.

Polyporum existentia per observationes anatomicas monstratur.

Primo itaque, ut comprobemus, polyposas illas concretiones, ceu mortis & immedicabilium morborum causas, in apertis post mortem cadaveribus haud infrequenter deprehendi; placet ex immensa observationum farragine perpauca tantummodo veterum æque ac recentiorum hunc in finem commemorare exempla. Ita apud BARTHOLINUM, in *lib.* ejus *de lacteis thoracicis cap. XIV.* relatum legimus, ipsum in iis, quos subita morte exstinctos cultro anatomico subjecisset, majora cordis vasa sanguine concreto invenisse repleta; quod etiam optime testarum facit BONETUS *anatom. pract. lib. II. Sect. 2. obs. 5.* ubi de morte repentina à corporibus extraneis in cordis sinubus repertis prolixius egit; & *Fridericus* LOSSIUS *obs. 15. lib. I.* qui mentionem injicit pueri, tres annos nati, qui, quum omnibus vegetus ac integra sanitate fruens videretur, præter spem omnium in sinu matris exspiravit. Dissectione corporis instituta, viscera perfecte apparuerunt sana, ut præter sanguinem in cordis ventriculis valde coagulatum nullam mortis causam suspicari licuerit. CAROLUS quoque FRACASTORIUS, cui multa corpora celeri morte peremta dissecandi occasio obtigit, nil nisi sanguinem intra cordis ventriculos & vasa pulmonalia concretum ipsisque tenaciter adhærentem vidit. Et quidem ex infarctu vasorum complures repente deficere, vel unicum idque gravissimum PANAROLI testimonium probat, qui luculenter prodit, anno 1656. sævi subitanearum mortium tempore, plures à sanguine intra cor nimium retento suisse strangulatos, ideoque aperto corpore tam vehementis strenuæque mortis vix aliam, quam insignem vasorum infarctum, ostendisse causam. Nec denique omittenda est egregia observatio *Joannis Daniel.* HOR-

HORSTII, qui in *manuduct. ad med.* in ſiniſtro cordis ventriculo ſe albicantem inveniſſe pituitam teſtatur, & RIVERII, qui *Cent. I. obſ.* 82. materiam craſſam, compactam & omnioo albam, lardum coctum referentem, in ſiniſtra cordis auricula hominis cito exſtincti annotavit.

§. III.

Ratio denominationis polypi.

Ex dictis jam & adductis ſatis apparere arbitror, omni tempore in corde vaſiſque majoribus ſolida ejuſmodi concreta ex ſanguinis maſſa fuiſſe progenita, quæ ſubitam mortem aliaſque inſaoabiles produxerunt ægritudines. At, quum nulla plane in Veterum monumentis polyporum ſic dictorum occurrat mentio, haud inique ſtatuimus, hancce denominationem antiquioribus Medicis ignotam, à recentioribus vero ideo maxime iſtis coagulis fuiſſe impoſitam, quod plerumque multos emittunt ramos per canales adjacentes hinc inde diſperſos. De qua vero interpretatione ut plenius rectiuſque conſtet, ſciendum eſt, veros polypos ea ſolum concrementa eſſe dicenda, quæ ex albicante & fibroſa ſubſtantia firmius paulo ſunt compacta & propterea à ſanguine congrumato multum differunt. Hic enim licet variis corporis noſtri partibus, maximeque utero & cordi, inhærens multorum magnorumque morborum cauſa exiſtere poſſit, genuini tamen polypi nomen minus recte meretur, ſed pſeudo-polypi nomine apud auctores ut plurimum venit.

§. IV.

Qua ratione polypi morborum & mortis cauſæ ſint.

His præmiſſis, non inutile, ſed potius tractationi noſtræ valde videtur accommodum, ipſam rationem exponere, qua polypoſæ maſſæ tantam in genus humanum edant ſtragem. Sunt autem polypi tum poiſſimum gravium morborum mortiſque cauſæ, ſi quando mole ſua aucti, vel, quod ſæpius fit, à levi tam interna quam externa cauſa de ſede ſua dimoti, libero ſanguinis circulo ex uno cordis ventriculo per pulmonum vaſa in alterum obicem ponunt eumque pervertunt, aut quando orificia vaſorum penitus occludendo motum ſanguinis vitalem omnino tollunt. Quamdiu enim coagulatæ ejuſmodi maſſæ tantum tenuiores cordis aliorumque vaſorum lateribus adhærent, ſanguinis circuitum non adeo vehementer impediunt, nec inde functiones manifeſto lædunt. In quo quidem & experientiam habemus ſuffragantem, utpote quæ optime docet, concreta ejuſmodi corpora in cordis auriculis & ſioubus ob multiplices anfractus fibrillaſque carneas, & circa vaſorum divaricationes in aliis quoque partibus hærere, at nihilo minus adhuc liberum ſanguini concedere poſſe iter. Cujus inſignem fidem facit memorabilis & fere admirabilis obſervatio VESALII, quæ exſtat *lib. I. cap. 5. de corporis humani fabrica*, ubi probatiſſimus hic auctor commemorat, ſe quondam in ſiniſtro cordis ventriculo glanduloſæ, ſed ſubnigricantis carnis reperiſſe libras propemodum duas, corde inſtar uteri extenſo; & addit: ægrum, licet pulſus miris modis fuiſſet inæqualis & varius, nihilo minus multis ante mortem menſibus veluti ſanum obambulaſſe; donec tandem poſtremis vitæ hebdomadibus pulſuum tantæ accidiſſent intermiſſiones, ut ex novem ictuum intervallo tres, vel duos ſolum tactui occurrerint.

§. V.

Polypi diſponunt ad pectoris morbos, ut hæmoptyſin.

Proximum nunc eſt, ut per ſingulos morbos eundo fuſius explicemus, quinam ex illis ſint, quos polypoſa concreta progignunt, vel pertinaciter ſovent, vel etiam ad malum diſponunt exitum. Hæc dum meditamur, primo ſe nobis offerunt variæ pectoris affectiones, inter quaa præcipue referri merentur, ex acutis pleuritides & peripneumoniæ, ex chronicis omnis generis aſthmata & ipſe catarrhus ſuffocativus, tuſſis convulſiva, phthiſis & hæmoptyſis &c. Hæmoptyſin quod attinet, crebrior nos docet obſervatio, hanc æque facile ob ſanguinis viſcidi nimium congeſti ſtagnationem ad polypos diſponere, atque ab his iterum progigni. Quod ſi enim polypoſis iſtis repagulis æquabilis ac liberior ſanguinis per vaſa pulmonalia progreſſus ac tranſitus turbatur, fit omnino, ut ſanguis in capillaribus arteriæ pulmonalis vaſculis accumuletur tandemque, maxime in diſpoſitis, rupto quodam ramulo, excernatur. Et ideo quoque plane non inſolitum eſt, in hæmoptyicis poſt mortem diſſectis ejuſmodi concretiones deprehendi, quod optime confirmat hiſtoria in *conſultationibus noſtris medicis*, *Tom. I. Sect. 2. caſu* 73. allata: Laboraverat ſcilicet juvenis, ſeptendecim annorum, hæmoptyſi cum febre lenta, in quo poſt obitum in arteria pulmonali viſui ſe obtulit calloſum concretum. Simili ratione BONETUS *anatom. pract. Tom. I. lib. 2. Sect. 5. p. 654. de ſputo ſanguinis* recenſet ſectionem cadaveris hæmoptyici à *Sylvio* in ipſo noſocomio Leydenſi *ann.* 1664. adminiſtratam, in cujus utroque cordis ventriculo deprehenderunt materiam craſſam, fibroſam & quaſi carneam, quæ in omnia vaſa ex corde exeuntia extendebatur. Præcipue vero talem maſſam ex jugulari ſiniſtra eduxerunt tres ſpithamas longitudioe ſuperantem. Erat autem iſta materia, cui multum grumoſi adhærebat ſanguinis, in ipſis cordis ventriculis craſſitie ſat inſigni carneiſque cordis fibris, quas ſuis fibrillis amplectebatur, ſingulari modo annexa. Ceterum in medio apparuit ſanguis grumoſus videbaturque minuſcula vaſa habere. Idem valet de phthiſi, teſte noſtra & BAUHINI experientia, qui apud *Gregor.* HORSTIUM *in. opp. Tom. I. pag.* 134. ſe in phthiſicis & hydropicis ſemper fere polypos annotaſſe, expreſſis verbis meminit. Plura qui deſiderat, conſulere poteſt NEDHAMIUM *de formatione fœtus cap. 2.* & MALPIGHIUM *de polypo cordis*, item HARDERUM *obſ.* 45. 46. 47. *&c.*

Phthiſin.

§. VI.

Aſthma & pectoris hydropem.

Aſthma, maximeque illud quod immedicabile exiſtit, & qui abhinc dependet pectoris hydrops, tantum non ſemper a polypis generatur & ſuſtentatur. Hinc nos ipſi plena fide teſtari poſſumus, aliquoties nobis obtigiſſe occaſionem hoc morbo defunctorum corpora diſſecandi, ubi in corde pulmonumque vaſis polypos, vel ſerum fœtidum in thoracis cavo extravaſatum deprehendimus. Nec deſunt, quæ idem confirmant, auctorum Medicorum hac de re obſervationes. Ita Cl. D. GRÆVIUS, caſtrenſis Medicus, qui ante viginti circiter annos, me præſide, diſſertationem de aſthmate convulſivo habuit, ſe in quinquaginta militibus quos incidit, aſthmate & hydrope pectoris exſtinctis, polypos cordis ventriculos obſidentes inveniſſe teſtatur.

statur. LANCISIUS quoque *libro suo de motu cordis p.* 38. notabilem refert casum, qui ita se habet: Juvenis XXIV. annorum, gracillimus, pravoque aëre & victu usus, crebrioribus cordis apprehensionibus & lipothymiis, cum gravi anhelitu extremorumque refrigeratione junctis corripiebatur. Arteriæ exiguis & inæqualibus pulsabant ictibus & venæ jugulares una cum abdomine mirum intumescebant; donec tandem miser lenta febre decedebat. Dissecto cadavere cor mirum in modum reperiebatur flaccidum exiguæque molis, cum polypis utrumque ventriculum opplentibus & pericardium tenaciter annexum. Plures observationes notatu dignissimas de asthmate, cui plerumque pectoris hydrops junctus fuit, legere licet in DIEMERBROECKII *anatom. lib. II. cap. IX. pag.* 401. BARTHOLINI *epist.* 2. *cent. IV. & ep.* 56. *cent. II.* nec non in HARDERO *obs.* 56. *seqq.* LOWERO *de corde cap.* 2. PEZOLDO *obs.* 58. 61. RUYSCHIO *obs.* 19. item in M. N. C. *Dec. II. ann. IX. obs.* 174. & *Dec. III. ann. II. obs.* 185.

§. VII.

Et alias hydropis species. Neque vero solum pericardii & thoracis hydrops asthmati à polypis inducto frequenter jungitur; verum etiam aliorum corporis partium hydropicæ intumescentiæ exinde suos repetunt natales. Hinc in artis exercitio nihil occurrit frequentius, quam ut asthmati spasmodico-convulsivo, a dicta causa orto, status cachecticus, tumores pedum œdematosi, imo ipse ascites superveniant. Quando enim cunque sanguinis ex dextro cordis ventriculo per pulmones in sinistrum progressus, objecto ejusmodi repagulo, impeditur; fieri non potest, quin universa sanguinis per venam cavam circulatio tardior, lenior impeditiorque fiat, & magnæ hinc inde stagnationes in locis inferioribus, maximeque in hepate oriantur; quo dein obstructo, vel plane indurato sanguis subsistere incipit in mesenterio omnibusque venæ portæ ramis: unde serum secedens ad vasa regurgitat lymphatica, quæ nimium distenta in hydatides diducuntur, quibus disruptis exitialis seri contingit extra vasorum alveos effusio. Qua de re dignæ sunt quæ evolvantur observationes apud RHODIUM *Cent. III. obs.* 4. PEYERUM *in hist. anatom. cap. VI.* Speciatim vero WEPFERUS in cachecticis diu & frequentius ex morbis decumbentibus corpora fibrosa & pituitosa annotavit: *Vid. ejus exercit. de apoplexia pag.* 196. & 200. & SMETIUS *in miscell. medic. lib. X. pag.* 537. singularem allegat casum de œdemate in utroque crure, à polypo tenso & subduro, quod ad femora usque protensum tumorem pleoum & durum in imo ventre, umbilicum inter & pubem effecit, qui tandem totam abdominis regionem occupavit. Ratione haud dissimili BONETUS *ex* BOYLEI *tractat. de apoplexia obs.* 9. polypos refert in cordis ventriculis duarum mulierum, quarum altera hydrope, altera cachexia obiit; & ALBINUS *diss. de polypis thes. V.* notabilem affert hydropis speciem, quam observavit in viro per aliquod tempus dyspnœis cordisque palpitationibus & anxietatibus afflicto, qui tumores in brachiis, venasque valde tumidas & in nodos protuberantes, à polypo sat magno, ex auricula dextra in truncum venæ cavæ adscendente ramosque emittente, habuit. His vero ita constitutis hydropem lethalem esse, pro certo habendum est.

§. VIII.

Catarrhum suffocativum. Sed missa ulteriori asthmatis &c, qui hoc sæpenumero comitatur, hydropis consideratione, reliquos pectoris morbos ex polypis oriundos dispiciamus. Ex his vero præcipue huc referendus est catarrhus suffocativus. Quæ enim anatomen hoc morbo defunctorum sistunt observationes, plerumque polyposas concretiones, ceu præcipuas mortis causas repertas fuisse confirmant. Testantur vero id maxime BARTHOLINUS *cent. II. obs.* 86. GREISELIUS *in M. N. C. ann.* 1670. *obs.* 74. & MALPIGHIUS *de polypo cordis pag.* 170. quippe qui in omnibus apoplecticorum, vel catarrho suffocativo exstinctorum apertionibus tam in corde, quam in cerebro, imo non raro in utroque simul, corpora callosa, viscida & glutinosa observavit. Neque *Cordis palpitationè.* fisco, ut aiunt, pede transeunda est cordis palpitatio, quæ ut plurimum, &c, si chronica est, tantum non semper polyposis coagulis in acceptis ferenda est. De qua tamen quum jam in *priori Tomo Med. nostr. systemat. ejusque Sect.* II. cap. 1. §. 9. seqq. prolixius egimus, B. lectorem eo remittimus, transituri ad inflammatorios illos ac valde acutos pectoris morbos, pleuritidem veram & peripneumoniam, qui ex *Pleuritidem & peripneumoniam.* inducta sanguinis, propter polyposas concretiones, stagnatione sæpe sæpius suam mutuantur originem. Id quod satis superque testantur peritissimi in arte medica viri, quos inter nominare placet MALPIGHIUM, qui *loc. cit.* affirmat, pleuriticorum cadavera non in præcordiis tantum, sed & in hepate & venoso genere frustula alba copiose continere. WILLISIUS *de febrib. cap. XI. pag.* 130. apertis pleuritide mortuis corporibus in cordis sinubus & vasorum circa circum cavitatibus sanguinem in frustula & glomeros longos concretum fuisse memorat. PEYERUS quoque *exercit. anatom.* memoriæ prodidit casum sexagenarii, qui pleuritide in peripneumoniam mutata obiit. Facta cadaveris incisione, in corde magni ac tenaces apparuerunt polypi, adipis frusta mentientes.

§. IX.

Morbos capitis. Sed non modo in corde & annexis pulmonum vasis, verum etiam in aliis, maximeque venosis canalibus polypos ceu immedicabilium morborum causas generari, demortuorum sectionibus & autopsia satis superque constat. Ita gravissimas & pertinaces cephalalgias, apoplexiam & deliria quoque à polypis intra venas jugulares & in cerebri sinubus repertis concitata fuisse, observationes à WEPFERO, PEYERO, WILLISIO, BLASIO, item in M. N. C. descriptæ abunde docent. Si qua vero cor- *Et uteri.* poris nostri pars ad polyporum generationem præ ceteris apta est atque disposita, certe uterus huc referri debet, in cujus vasis venosis, ob miram & tortuosam complicationem & abhinc dependentem impeditiorem sanguinis circuitum corpora ejusmodi polyposa ex sanguine viscido concrescunt facillime; quæ postea frequentioribus abortionibus, immodicis uteri hæmorrhagiis, copiosis lymphæ & seri per uterum effusionibus, ipsique hydropi & sterilitati causam præbent amplissimam.

§. X.

Signa polyporum. Consideratis itaque insanabilibus curatuque difficillimis, quæ ex polypis pronascuntur, ægritudinibus, non alienum esse judico, quædam suppeditare phœnomena, ex quibus cognoscere liceat, an polyposa ejusmodi concreta in præcordiis, ubi præcipuam sedem obtinent, lateant recondita. Sunt vero ex omnibus, quæ id testatum faciant, signis præcipua 1) diuturnior cordis palpitatio, eaque ex levi sæpius causa, ut animi affectibus & à cibis flatulentis alvumque constipantibus recurrens. Harum enim rerum ea est natura atque conditio, ut æquabilem sanguinis circuitum perturbando majorem ejus ad cor impetum efficiant, ubi supra modum congestus & accumulatus, quum, propter positum à polypo obstaculum, haud amplum satis semet expandendi invenit spatium, cor æque ac vasa ipsius violenter distendit, & hinc insignem anxietatem & convulsivum cordis motum, quem palpitationem dicunt, inducit. Ex quo mox alterum emergit indicium, pulsuum scilicet inæqualitas & cum lipothymiis sæpe juncta intermissio. Pulsus enim sicut generatim cordis motum & universum sanguinis per singulas corporis partes progressum testatum facit quam optime; ita si irregularis, vel plane intermittens est, ceteris paribus, justam injicit suspicionem concrementi cujusdam polyposi, quod mole sua obstruente debitam cordis aliorumque vasorum constrictionem & abhinc dependentem sanguinis per ea transitum valde perturbet, aut ad tempus prorsus intercipiat. Nec denique ex signis polypum denotantibus excludi debet frequentius spirationis, sine causa manifesta, impedimentum, præcordiorum, ob spasticam pectoris stricturam compressio, &c, qui huic plerumque jungitur, dolor circa cor fixus; utpote hæc singula, si fere perpetua sunt, de impedito sanguinis à corpore quodam peregrino circuitu testantur luculentissime.

§. XI.

Differentia. Sequitur nunc, ut missis generalioribus, de polypis paulo pressius agamus, ipsumque generationis modum subjungamus. Tenendum autem primo omnium est, non omnes polypos unius ejusdemque esse texturæ, coloris & magnitudinis. Nonnulli equidem satis observantur solidi, duri & ex fibris ita compacti, ut tendines firmiores referre videantur; alii contra sunt molliores, ex pelliculis mucilaginosis & minus crassioribus coagmentati, membranaque exterius involuti. Quidam, si magnitudinem spectemus, mole sunt satis grandes, ut aliquot uncias pondere æquent; quidam minores & multas interdum partes adiposas immixtas habent. Colorem dein polyporum valde esse differentem, fidem nobis faciunt variæ ipsorum apud auctores, maxime antiquiores, obviæ denominationes; siquidem mox sub idea pinguedinis, quam alii albam & candelæ sebaceæ similem, alii ex albo flavescentem & medullam ossium calefactam æmulantem perhibent; mox sub specie carnis, mox vero aliis designati veniunt vocabulis, quorum hic numerum inire nimis prolixum foret. Differunt porro quoque in eo, quod nonnulli in dextro, nonnulli in sinistro cordis ventriculo radicati vel plures, vel pauciores in adhærentes arterias & venas emittant ramos; nec non quod alii per se, mole sua sat magna, alii vero nonnisi vi quadam è loco suo dimoti, vasorum ostia occludendo, feralem corpori humano inferant noxam.

§. XII.

Generatio. Modum autem, quo polyposa ejusmodi corpuscula generantur, sat gravibus inducti rationibus talem concipimus, ut existimemus: materiam ipsis præbere particulas chyli & lymphæ graviores, viscidioresque & fixiores, utpote quæ motu facile coeunt & in unam compinguntur massam, ut fibroso-membranaceum corpus constituant. Quod quidem abunde satis confirmant tot physica circa polyporum generationem suscepta experimenta. Instar vero omnium optime erudire nos potest RUYSCHIUS, vir de re anatomica meritissimus, qui in *thes. anatom. VI.* fidem facit, se ex sui ipsius sanguinis sero, sola conquassatione pseudo-membranam, ut loqui amat, confecisse, quæ plurimis staminibus seu fibris fuisset pertexta veramque membranam ita repræsentasset, ut eandem a natura productam omnes crediderint. Id quod & alio loco asserit, quando *thes. anat. I. n. III. p.* 14. sola fortiori conquassatione, per horæ spatium continuata se polyposam materiam ex cruore suis recenter mactan fecisse refert. His ita demonstratis in promtu *Definitio.* nunc est distinctam polypi suppeditare ideam ipsumque definire, quod sit concretum quoddam solidum, fibrosum, ex viscidiori lymphæ parte per fortiorem motum sive impulsum factum.

§. XIII.

Polypi licet in utroque cordis sinu, & tam *Polypi facile generantur in cordis ventriculo dextro & venis.* venosis quam arteriosis generentur ductibus; attentiori tamen observatione cognitum exploratumque habemus, eosdem facilius & frequentius in ventriculo & auricula cordis dextra, quam sinistra, & in venis magis progigni, quam arteriis. Nec adeo obscura est hujus rei ratio: chylus enim, qui mediante vena subclavia in venam cavam & ventriculum cordis dextrum fertur, crassioribus refertus particulis, motu accedente leniori, facilius partes deponit graviores, quarum amplexu complicatis cordis trabibus, unum quasi corpus efficitur. Dein, qui venis vehitur, sanguis, ob vim venarum contractilem nimis debilem, tardiori procedit gradu consistentiaque crassior exsistit & ponderosior arterioso, unde facile dimittit partes crassiores, quæ, ubi præsertim non intime mixtæ leviter cohærent, vi gravitatis suæ, ad fundum lateraque magis tendunt. Aliter vero res sese habet cum sanguine arterioso. Hic enim, quum non modo ab elastico arteriarum motu insigniter in cursu suo promovetur, verum etiam in pulmonibus subtilissima aëreo-ætherea materia imbutus & per minima vascula transgressus intime miscetur; ideoque & pondere levior, & colore rubicundior redditur: facile patet, quare hic præ venoso ad polyporum generationem minus sit dispositus.

§. XIV.

Aetatem si spectamus, non ii solum, qui *Polypi generantur in omni ætati hominibus.* provectioris, sed & qui ineuntis & non adeo maturæ ætatis sunt, polyposis concretionibus deprehenduntur obnoxii. De adultioribus equidem id mihi facile concessum iri confido. Placet igitur nonnulla ex auctoribus anatomiæ practicæ afferre exempla, quæ certiores nos reddere possunt, infantes quoque monstra ejusmodi polypo-

ſa incluſa ſæpiſſime gerere. Ita de concretione polypoſa, in puerulo, aditum in cordis auriculam obturante conſeratur ALBINUS, *diſſert. de polypo cordis pag.* 16. & BONETUS *ſepulchret. anatom. libr. II. Sect. XI. obſ.* 6. ubi de polypis ſat magnis, in ſinubus cordis filioli repertis eleganter agit. Haud diſſimili modo in juvenis ſexennis atrophia conſumti utroque cordis ſinu adnotavit polypum D. SNELL. *Vid. ejus diſſert. de cordis polypo pag.* 18. & DORSTENIUS *in E. A. C. Dec. II. ann. III. obſ.* 153. de quatuor corporibus in ſiniſtro cordis ventriculo pueli cujuſdam inventis perpulcre diſſerit. Portentoſum quoque polypum in adoleſcente deſcribunt E. A. C. *Dec. III. ann. II. obſ.* 18. quod & multis aliis exemplis probari poſſet, ſi his jam immorari liceret. Interim non negandum eſſe cenſemus, conſiſtentis ætatis, homines natuque paulo majores, ad polypos generandos, præ reliquis eſſe proclives. Facilius enim, peracto jam nutritionis negotio, quam eodem adhuc vigente, ſanguis & copia & temperie excedens accumulatur; idque eo magis, ſi quis, ob copioſa amplioraque vaſa, & imminutum ſolidorum elaterem, ad plethoram producendam diſpoſitus, vitæque ſine motu deſidi & diætæ minus convenienti deditus fuerit.

§. XV.

In virili potius, quam ſequiori ſexu.

Reſpectu ſexus, nunquam fere non viros magis, quam fœminas, polypis & morbis inde oriundis videmus expoſitos. Cujus quidem rei hanc ſubeſſe puto rationem; quod in ſequiori ſexu, ſub debito menſtruæ purgationis ſucceſſu, non adeo facile ſanguinis increſcit copia, & ob fibrarum laxitatem, majoremque humorum fluiditatem, ſive ſanguinem multo ſero imbutum, ægrius fit, ut craſſiores particulæ invicem coeundo concreſcant. Præterea & hocce momentum ſingularem meretur animadverſionem, in regionibus maritimis & ſeptentrionalibus longe plures, quam in calidioribus terris obſervari polypis mortuos; quod, meo quidem judicio, præter aerem frigidum & impeditius perſpirationis negotium, præcipue victui craſſiori, ut piſcibus marinis, pani groſſiori & carnibus fumo induratis atque ſalitis, ex quibus tenacior multiſque particulis terreſtribus refertus chylus & abhinc quoque ſanguis ſpiſſior ingeneratur, tribuendum erit.

In regionibus ſeptentrionalibus magis, quam calidioribus.

§. XVI.

Cauſa polyporum mediata ſunt plethora.

Progredimur ad alias, quas procatarcticas dicunt, cauſas penſitandas. Ex his vero principem ſuo jure obtinet locum, nimia ſanguinis redundantia. Etenim, propter auctam, ſub plethorico ſtatu, vaſorum diaſtolen fibræ ſuum amittunt elaterem; unde eorum minuitur ſyſtole ſanguiniſque progreſſus mirum in modum fit retardatus & perfacilis particularum terreſtrium datur cohæſio. Emergit porro exinde vaſorum obſtructio; quæ quantum polyporum generationi faveat, vel unicum illud confirmat experimentum, à LANCISIO in cane vivo inſtitutum. Conſtrinxit ſcilicet laudatiſſimus hic vir filo cerato ramum quendam arteriæ iliacæ, in qua, elapſis 15. aut 20. diebus, ſecato citra ligamen polypoſam invenit concretionem. *Vid. lib. de aneuriſmatibus propoſ. XXXVIII. p.* 124. Nec adeo difficile eſt, hujus phænomeni veram eruere rationem, utpote cum, facta ejuſmodi compreſſione, tenaciores & ad reflexionem minus mobiles ſanguinis partes invicem adglomeratæ lateribus vaſorum ſenſim paullatimque adhærere incipiunt; donec aucta earum mole denſum & fibroſum, quod polypi nomine venit, conſtituant corpus. Verum enim vero, non minus nimia ſanguinis abundantia, quam ingens ejus inopia ad obſtructiones & concretiones polypoſas viam pandit facillimam. Hinc mihi à magnis crebriuſque repetitis hæmorrhagiis ſæpiſſime morbos ex polypis ortos advertere licuit. Dum enim fibræ, ob nimiam diſtenſionem laxiores porique redditi ſunt ampliores, omnis generis craſſos viſcidoſque humores tranſmittunt, qui polypis progigneodis apprime exiſtunt idonei.

Et ſanguinis defectus.

§. XVII.

Proceritas corporis.

Proceritas corporis nimia ſicut ad varii generis morbos; ita præcipue ad polyporum generationem & omnia, quæ hanc excipiunt mala diſponit. In excelſis enim, ſeu longæ ſtaturæ corporibus difficilior fluidorum ad perpendiculum eſt adſcenſus; hinc circulatio per totum corpus fit tardior & facile ſtagnationes obſtructioneſque oriuntur viſcerum, maxime vero pulmonum; ubi ſanguis difficilius progrediens in minimis vaſculis ſubſiſtit & ſecedentes ponderoſiores partes ſucceſſu temporis in denſam compinguntur maſſam. Si cui hæc non ſufficiunt, quantumvis clara ſatis & certa; hunc plenius convincere poteſt tum mea, tum aliorum hac de re experientia, quæ optime teſtatur, arduæ proceritatis corpora humilioribus ut plurimum alacritate viriumque robore multum cedere atque morbis ex lentiori ſanguinis circuitu & ſtagnatione oriundis, ut polypoſis concretionibus, phthiſi, aſthmati & dyſpnœis, aliiſque, longe magis patere.

§. XVIII.

Frigidus potus.

Nihil autem prope magis corpus noſtrum adeo lædere tantaſque eidem noxas & ipſam præmaturam mortem inducere valet, quam frigidus potus, poſt intenſam corporis commotionem & incaleſcentiam largiter & celeriter ingeſtus, de quo GALENUS, *lib. de ſanitate tuenda*, præclare non minus quam vere ita ſentit: quod ſpirandi difficultatem & tuſſim inducat, cerebrum debilitet & fluxiones inde concitet, ventriculum imbecillum reddat nervoſque lædat. Ea namque perniciaIis frigoris eſt potentia, ut non modo inteſtinum fluiditatis motum ſiſtendo ſanguinem coaguIet, verum etiam partes terreſtres & gelatinoſas præcipitet; unde non mirum eſſe debet, ſi obſtructiones, inflammationes, &, quod in rem noſtram dictum ſit, humorum concretiones oriuntur; quas quotidiano quiſque experimento conſpicere poteſt, ſi ſanguis calidus è vena ſecta profluens in aquam frigidam immittitur, vel quando aqua calida, in quam ſanguis miſſus fuit, interjecta mora, refrigeratur. Tum quippe, fibroſam & graviorem partem decedere ac præcipitari, jucundo comparebit ſpectaculo. Poſſem nunc quoque plura, eaque tragica proferre exempla, quæ exitialem frigidi potus noxam luce clarius demonſtrarent. At quum multa jam ſint alio loco à me & viris doctiſſimis ſtudioſe tradita, nolo his tempus conſumere.

§. XIX.

§. XIX.

Acidorum & ſpirituoſorum abuſus.

Quantum ex cenſu cauſarum ad nocivas humorum coagulationes acidorum & ſpirituoſorum abuſus contribuat, quotidiana proh dolor! experientia loquitur, ipſaque confirmat ratio; ſiquidem certo conſtat experimento, ſanguinem fluidiorem è vena emiſſum, affuſo acido quodam liquore, vel ſpiritu vini rectificato in duram mox coaleſcere maſſam. Jam quidem facile nemo, qui rem accuratius examinat, dubitabit, hæc pariter in corpore humano, licet non eodem plane modo & tempore, poſſe contingere: ſi quis tamen dubitet, memor modo ſit, in quam graves & diuturnas ex viſcerum obſtructione pullulantes morbos, quales ſunt phthiſis, cachexia, hydrops, aſthma convulſivum & nimiæ hæmorrhagiæ, ſtrenui ſpiritus vini potatores ſua ipſius culpa incurrant.

§. XX.

Animi affectus.

Nec reticere licet animi affectus, maximeque iram, terrorem & triſtitiam; utpote qui polyporum & abhinc dependentium morborum generationi ſat gravem ſuppeditant cauſam. Nolumus jam curioſius inquirere in abditas tam peculiaris effectus rationes, ſed potius memorabiles quaſdam in hujus rei fidem adducere hiſtorias. Ex his vero notatu digna mihi videtur obſervatio MALPIGHII, qua refert: ægrum, alioquin ſatis robuſtum, ex timore in magnum pulſus inæqualitatem & obſcuritatem, præcipue in ſiniſtro carpo incidiſſe, abſque febre & recurrente ſpirandi difficultate; ſed brevi tandem poſt, per ſputa, quandoque rubicundi ſanguinis portionem, quandoque copioſa alba quædam fruſtula, polypis haud diſſimilia excreviſſe; poſtremo vero, turgentibus ſuperioribus, ex coercita ſanguinis copia ſuffocatum interiiſſe. RIVERIUS quoque *Cent. IV. obſ.* 21. notabilem recenſet caſum cujuſdam nobilis, qui quum graviori quodam & inopinato percelleretur terrore, de ſummo conqueſtus eſt cordis tremore, ſpirandi difficultate pulſuque intermittente & inæquali, donec non adeo multo poſt ſuffocatione interiit. Aperto poſt mortem pectoris cavo cor cum vaſis majoribus oppleta fuere & in ſiniſtro cordis ventriculo inventæ ſunt carunculæ rotundæ, ſubſtantiam pulmonis æmulantes; quarum major ad avellanæ magnitudinem accedens arteriæ aortæ præcludebat oſtium.

§. XXI.

Incautus adſtringentium uſus.

Ultimo loco non prætereundum videtur, præpoſteras illas in nimiis hæmorrhagiis & intermittentibus febribus, per adſtringentia, opiata, martialia & peruvianum quoque corticem &c. curationes ad difficiles chronicas & plane immedicabiles ægritudines, quæ à concretis polypoſis naſcuntur & foventur, non parum conferre. Et profecto certa adſeverare fide poſſum, me in praxi mea medica quinquaginta & aliquot annorum, nullum majus ab ullo remediorum genere, quam ab his ipſis intempeſtive & improvide adhibitis, obſervaſſe damnum, ita ut non modo celeres & lethales morbos, quales ſunt apoplexiæ, epilepſiæ, catarrhi ſuffocativi; ſed & diuturnas & chronicas paſſiones, ut phthiſin, aſthma convulſivum, malum hypochondriacum & hyſtericum, enormes hæmorrhagias, lentaſque & hecticas febres hac ratione productas noverim. Si rationem quærimus, unde tantorum malorum origo; ſciendum ante omnia eſt, morbificarum affectiunum cauſam in impeditiori ac retardato ſanguinis & humorum per minima & capillaria corporis vaſa circuitu potiſſimum quærendam eſſe. Tali enim ratione naturales ſe- & excretiones, quæ itidem per minima & ex ſubtiliſſimis vaſis conflata emunctoria fiunt, mirum quantum retardantur & variæ hinc inde ſtagnationes, viſcerumque infarctus & indurationes cum mille aliis ſymptomatibus propullulant. Jam, ſi quis in tali rerum ſtatu, ubi jam ſanguinis & humorum craſſities lentiorque fluidorum per canales corporis circulatio præſto eſt, vel ubi graviores, qui vaſa fortiter anguſtant, ſpaſmi adſunt, medicamenta adſtringentia & humores magis incraſſantia, vel etiam ſedativa propinare velit; non poterit non inſigniter nocere, & leve tantum malum longe gravius efficere. Id quod eo magis certiuſque eveoit, ſi perverſus horum remediorum uſus diutius juſto protrahitur; nihilque ſupereſt dubii, quin polypi, ceu immedicabilium morborum cauſæ, hac ratione ſat commode poſſint produci, quos etiam in permultis morbis ab empirica hac & deteſtabili curandi methodo ſubortis partim ex ſignis haud incertis augurari & prædicere, partim ex corporum poſt mortem inſtitutis ſectionibus ob oculos ponere mihi licuit.

§. XXII.

Et ſic cauſarum, quæ ad ingenerandos polypos concurrunt, vidimus potiſſimas; omnibus enim ſeorſim explicandis diutius immorari, non adeo neceſſarium putavi, tum quod rarius occurrant, tum vero maxime, quod ad dicta à nobis perfacile poſſint referri.

CURA PRÆSERVATORIA.

§. I.

Ea eſt perverſa mortalium indoles, ut raro principiis morborum obſtare cogitent, ſed tum demum Medicum & medicinam anxie quærant, quum mala per longas moras aucta & mortem in propinquo vident; unde vero nihil aliud efficiunt, quam ut fatalem ſibi diem, quem tempeſtivo remediorum uſu avertere potuiſſent, maturius accerſant. Peccant ſane in hac re eo gravius ægroti noſtri polypoſi, quo certius & multa experientia teſtatius eſt, nonniſi difficilem ac dubiam, imo, ubi longius malum invaluit, plane nullam ipſis contingere ſanationem. Si quid enim in hujus generis morbis, qui impedito ſanguinis ob polypoſum repagulum circuitu nituntur, auxilii; ſi quid opis exſpectare licet, maturatu opus, eoque à Medico reſpiciendum eſt, ut concrementorum iſtorum generationem in tempore impediat, vel eorum, ſi jam adſunt, augmenta & noxios effectus præſcindat. Equidem jam, qua ratione hoc perfici debeat & quid utiliſſime hoc fine ſuaderi poſſit, candide proponam.

Polypi negligentur, quum renaſcuntur.

§. II.

Et primo quidem, ut polyporum generationem prohibeamus, omnis curæ eo dirigenda erit, ut ſanguis ſpiſſior diluatur & reſolvatur, commodeque in iis, qui ejus copia abundant, imminuatur. Ad quod præſtandum præ ceteris ineunda eſt recta vivendi ratio, quæ his fere momentis abſolvitur: Victus eligatur parcior, tenuis atque humectans, remotis cibis, duris, acidis, ſalitis

Polyporum generatio præcavenda convenienti diæta.

falitis multumque alimenti præbentibus. Potus fit naturæ conveniens & bene dilutus. Quo fine commendanda eft cerevifia levis & probe defæcata, vel pura aqua fontana, tum fola, tum ad vinum temperandum adhibita, vel etiam decoctum ex fpeciebus blanda aperitiva virtute præditis confectum, quas inter præcipue radices chinæ, fcorzoneræ, farfaparillæ & cortices ligni faffafras &c. referre, lubet; tali enim ratione effectus diluens & refolutorius belle impetrabitur. His junguntur labores & frequentia corporis exercitia, quibus fanguinis fluiditas & æquabilis per fingulas partes circuitus egregie juvatur. Sed probe fibi omnes, maximeque plethorici & obefi vitæ otiofæ dediti, cavere debent, ne motum repentino initio vehementiufque inftituant. Nimium enim exinde fanguis ad pulmones propellitur, ubi progreffu fuo impeditus facile coagulum fubit. Ad quod impediendum, mox aliquid calidi bibere præftat; quod eo magis neceffarium eft, fi corpus ab intenfiori commotione calidum poftea refrigeratur, vel, quod peffimum eft, frigidus potus in copia ingurgitatur. Aër præterea fit purus, ferenus ac temperatus, ifque nec nimis calidus, nec nimis frigidus & humidus. Hic tamen fi vitari nequit, itidem confultum erit, infufa theiformia nonnunquam calide adfumere, quæ tranfpirationis negotium promovendo egregium attenuantem moleculafque coeuntes disjungentem fpondent effectum.

§. III.

Animi affectuum moderamine.

Exulent dein graviores animi affectus, maximeque mœror, ira atque terror. Si quando vero ab ipfis alteratum corpus fuerit, mature in ufum vocentur, quæ effrenes motus compefcant & valde turbatum fanguinis circuitum æquabilem denuo reddant. Ita, fi contra fubiti terroris noxas pugnandum eft, maximam mereotur commendationem medicinæ refolventes blandamque perfpirationem moventes, quia hac ratione id, quod forte in humorum maffa coagulari cœpit, optime refolvitur. In hunc finem fummo cum fructu femper à me datum fuiffe memini pulverem Marchionis, five folum, five cum aliquot liquoris mei anodyni guttulis ex aqua cinnamomi, vel meliffæ citratæ vinofæ fumtum, cui non male aliquot infufi calidi patellas fuperbibere juffi; quam methodum etiam in iis, quos diuturnus mœroris affectus confecit, utiliffimam deprehendi. Præter hæc in vehementiori terroris affectu fummopere commendanda eft moderatior corporis exercitatio, qua cor adjutum fe facilius à fanguinis nimium congefti mole liberare poterit, ut eo minus dein mali quicquam timeri debeat. Peffime itaque fibi confulunt, qui ftatim à terrore quieti fe tradunt vel fomnum profundum capiunt.

§. IV.

Se & excretionum libero fucceffu.

Profpiciatur dein, ut alvus bene refpondeat, quæ fi forte obftructa eft, clyfteribus mature applicatis, vel pilulis balfamicis folvenda eft. Nec minori prudentia opus eft, ut & reliquæ humoribus tam fecernendis, quam excernendis dicatæ viæ apertæ liberæque ferventur, ne, quod facile evenit, his occlufis fanguinis maffa impura reddatur. Inprimis autem curæ fit, ne qua excretio fanguinis naturalis, ut in viris hæmorrhoidum, in fœminis menfium, fupprimatur, aut retentio longior infuper habeatur. Tunc enim perfacile periculofæ fanguinis ad alia loca fiunt congeftiones, quas providus artis peritus coovenienti venæ fectione, pilulis & aliis medicamentis blande balfamicis ac temperantibus quam optime poterit avertere. Nec denique artificiales fanguinis evacuationes funt negligendæ, quæ eo ftrictius debent obfervari, fi quis multo fanguine turgeat ipfafque diuturna confuetudine quafi naturales reddiderit.

V. Sionibus.

§. V.

Medicamentis convenientibus.

Præmiffis hifce diætæ regulis, ex remediorum claffe, ad fanguinem fpiffum incidendum ac refolvendum, fubjungenda funt falia mediæ & alcalinæ naturæ, ut arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus, nitrum, fal digeftivum *Sylvii*, fal aperitivum noftrum, oleum tartari per deliquium, terra foliata tartari & liquor nitri fixi &c. Ex fpirituofis huc pertinent effentia pimpinellæ albæ, tinctura antimonii acris, & id genus alia. Nullum autem, quod fcio, ex toto medicamentorum penu datur remedium, quod in diffolvendis fibrofis & ad concretionem pronis in fanguine partibus tantam præftaret efficaciam, quam aquæ minerales, præfertim illæ, quæ alcalino fale imbutæ temperatorifque indolis funt; quo nomine laudem merentur acidulæ Emfenfes ac Selteranæ, thermæ Aquisgranenfes, præcipue vero Carolinæ, quæ fale fuo omnia corporis emunctoria aperiunt, impuras fordes abluunt & evacuant, fanguinemque craffum & vifcidum refolvunt ac diluunt utiliffime.

§. VI.

Polypi jam vafis inhærentes quomodo tractandi.

Hactenus quidem modum, quo præcavenda fit polyporum generatio, fatis, ut arbitror, dilucide monftravimus. Videamus nunc, quid faciendum fit, fi jam figna quædam emicant, quæ polypum cordi vafifque majoribus inhærentem teftantur & qua ratione præcaveri debeat, ne majora capiat incrementa. Sciendum itaque eft: ubi polypus adhuc incipiens eft ac pituitofus, non omnem abjiciendam effe fpem ejus refolvendi: quod falibus alcalinis & duplicatis, quæ exoptata tenaces humores refolvendi vi pollent, diæta tenui, fufficienti & fanguinem diluente potu, omniumque maxime aquis Carolinis poterit præftari; quarum ufu prudenter adminiftrato ego perplures, qui non vanam polypi intus latentis fufpicionem incutiebant, fanatos novi. Quod fi vero jam in fibrofam & duriorem abiit fubftantiam polypus, omni ftudio contendendum erit, ne aut majora fumens augmenta, aut è loco fuo dimotus vafa penitus obftruat citoque homines interimat. Ad quod efficiendum opus maxime omnium eft, ut fanguinis nimia abundantia impediatur, ejufque fluiditas iis rebus probe confervetur, quibus id commode fieri poffe fuperiori loco diximus. Sed cavendum, ne ubi fpirandi à polypo difficultas eft, vena in brachio fecetur, quia tum major, imo fuffocatoria fit congeftio. Fugiantur præterea omnia fpirituofa, nimius motus animique perturbationes, quæ fingula fanguinem partim coagulando, partim nimis commovendo malum deterius reddunt.

§. VII.

Cautela circa curam hæmorrhagiarum & febrium.

Ultimo loco non inutile erit, quafdam cautiones, quæ fanguinis fluxus & motuum febrilium tractationem concernunt, fubjungere. In utroque cafu quantum à Medicis delinquatur, plurimis proh! dolor exemplis comprobatum & à nobis jam fupra fufius evictum eft. Quapropter fincere moneo, ne forte Medicus in hæmorrhagiis fiftendis curationem folis adftringentibus abfolvere fatagat, fed potius convenienti fanguinis detractione, & tem-

temperantibus leniterque anodynis medicamentis, nec non inferiorum partium frictionibus æquabile sanguinis iter restituere laboret. Febrium curationem quod attinet, summa adhibenda est cautio, ne nimis cito supprimantur. Quo scopo tutissimum erit,blandis aperitivis & evacuantibus remediis decenter uti; quibus dein medicinæ resolventes ac temperantes cum roborantibus commode possunt interponi atque subjungi.

CAPUT XI.

De affectione phthisica, sive tabe pulmonali.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Pulmonũ necessitas & usus. NUlla, si cordis machinam exceperis, in universo corpore nostro pars est, quæ ad vitam & tuendam & sustinendam præstantioris sit usus, quam ipsi pulmones. Hi quippe sunt genuina sanguinis fabrica, in qua lympha chylosa & nutritia cum sanguine intime miscetur ipsique assimilatur; hi sunt egregium illud viscus, quo spiritum vitalem, seu fluidum aereo-æthereo-elasticum, quod cordi solidisque partibus omnibus suum robur & vim systalticam præstat, intus haurimus. Quanta autem pulmones præ reliquis partibus utilitate gaudent & prærogativa; tanta è contrario, imo fere graviora sunt, quibus ipsi hinc inde patent, mala, quæ ego quidem à peculiari eorum textura deducere minus dubito. Hanc enim, ubi rite dispicimus, ex meris vesiculis membranaceis, quæ aërem recipiunt, ex nervis, qui subtilissimum fluidum recondunt, & diversi generis vasis, quæ sanguinem & lympham vehunt, deprehendimus constructam, ut usque eo non mirum esse debeat, si ob tot minimorum vasculorum myriades frequentes inibi sanguinis congestiones, stagnationes & obstructiones; ex his vero varii generis oriantur ægritudines. Has inter præcipue referenda est pessima ista affectio, quæ in Medicorum scholis dicitur phthisica, de cujus origine, progressu & curatione in præsenti hoc capite strictim, sed utiliter disserere proposuimus.

§. II.

Phthiseos definitio. *Est* autem phthisis, *corporis contabescentia, cum lenta febre, spirandi difficultate, molesta & continua tussi atque copioso phlegmatis materiaque corrupta ac purulentæ sputo juncta; ab insigni pulmonalis substantia læsione, per scirrhosam vel ulcerosam corruptionem, vel abscessum inducta, ortum ducens.*

§. III.

Differentia ab aliis morbis. Equidem dantur variæ, quæ itidem cum febre & nonnunquam molesta tussi ac vitiosæ materiæ rejectione stipatæ sunt, tabis species; quas tamen, ob prognosin & curationem multum differentem, cum vera phthisi non confundere debet Medicus, utpote sine notabili pulmonum labe contingunt. Ita, certa observationum fide constat, non raro tabem ex gonorrhœa simplici & pollutione nocturna,diutius infestante suam mutuare originem, de qua jam olim HIPPOCRATES *lib. VI. epidem. Sect. VIII. Text.* 47. mentionem fecit. Neque plane insolitum est, à nimio veneris usu, à cacochymia & depravata succi nutritii indole in scorbuticis corporibus contabescentiam oriri; salvo tamen adhuc & integro pulmonum parenchymate. Idem fere animadvertimus in morbo isto, infantibus tam infesto, atrophia, ubi ob scirrhosam glandularum mesaraicarum indurationem succis chylosis & nutritioni inservientibus liberum ad sanguinem iter prohibetur; unde superiores partes marcescunt, venter inflatur, lenta adest febris, difficilis cum tussi spiratio urget, & alvus nimis fluida existit. Nec deinceps pro phthisi semper habenda est illa morbi species, ubi cum corporis extenuatione lentaque febre tussis & dejectio plus minus saniosa adest. Sæpissime enim accidit, ut salva pulmonum compage, ex remotioribus partibus, ut mesenterio, utero, vel renibus, abscessu vel ulcere obsessis sanies ad pectus transferatur. Denique etiam probe distinguenda est phthisis à tussi valde chronica cum ejectione copiosi phlegmatis juncta, sequente tabe viriumque prostratione & calore præternaturali; quæ quidem mala autumnali & vernali tempore subjecta ad catarrhales morbos proclivia sæpe sæpius corripiunt diutiusque vexant, sed nihilo minus naturæ & artis beneficio feliciter cedunt.

§. IV.

Ne cui vero vel minima in cognoscenda phthiseos ab aliis morbis differentia supersit delinquendi occasio, operæ pretium arbitror, certa quædam signa, ex quibus vera phthisis cognosci possit ac debeat, hoc loco recensere. Placet autem ex Veteribus, qui in historiis morborum conscribendis longe sæpe accuratiores esse solent recentioribus, locum CÆLII AURELIANI, qui *lib. II. cap. XIV.* legitur, huc transferre, qui ita se habet: *Phthis sive phthoë fit frequentius antecedente sanguinis fluore, aliquando etiam longi temporis tussicula, sive catarrho, quo thoracis profundæ & intimæ partes lacerantur & primo levius: Sequitur ægrotantes febricula latens,& sæpe quæ initium declinante die accipiat, atque veniente luce levigetur, attestante tussicula plurima initio noctis,atque fine, cum sputis saniosis ac parvulis primo, deinde autem plurimis. Iis vero,qui ex fluore sanguinis in istam veniunt passionem, primo sanguinolenta sputa efficiuntur, tum feculenta; dehinc livida, vel prasina: & in ultimo alba atque purulenta, dulcia, vel salsa, cum voce rauca, aut clangosa, & difficultate inspirationis, atque genarum rubore, & cæteri corporis cinereo colore. Cibi fastidium sequitur & major sitis; quibusdam gravis doloris sensus est vulnerati pulmonis, ut etiam ejus fibras exspuant, pulsus debilis, durus ac dein formicalis. Sequitur præterea inflatio pedum & pejorante passione ventris efficitur fluor & phlegmata carbonibus injecta tetri sunt odoris.* Merentur dein hic adduci HIPPOCRATIS verba, quibus imminentis phthiseos signa eleganter tradit. Sunt autem in *lib. I. de morbis text.* 9. fere hæc: *Fit phthisicus, si pituita à capite in pulmonem destillat, & primum quidem ut plurimum latenter defluit tussimque tenuem exhibet, & sputum paullo amarius solito & aliquando tenuis adest calor; temporis autem progressu exulceratur pulmo & intus ulceratur à pituita inhærente & putrescente, & gravitatem exhibet pectori & dolorem acutum ante & retro, caloresque acutiores in corpus incidunt. Quanto vero majus tempus progreditur, tanto magis pus sincerum ejicitur & febres acutiores fiunt & tussis fortis ac continua, & inedia vexat & tamen alvus inferne turbatur.*

§. V.

§. V.

Sectio anatomica phthisicorum.

Propositis itaque genuinis nostri affectus characteribus, videamus nunc, quasnam tantorum malorum causas in dissectis phthisi defunctorum corporibus reperire liceat. Quo fine potissima quæ mihi ex innumeris auctorum observationibus & autopsia anatomica innotuerunt momenta paucis suppeditabo. Primo autem in omnium fere, qui phthisi decedunt, pulmonibus lobum vel dextrum, vel sinistrum, vel utrumque simul pleuræ & costis, vel etiam in dorso vertebris adeo firmiter adnatum deprehendimus, ut cultro difficillime possit separari, plerumque etiam locus iste putrido-sero, sive ichore scatet. Deinde in nonnullis, præsertim empyematicis, unum lobum à prægresso longo abhinc tempore pectoris morbo, penitus absorptum, alterum inflammatum fuisse observavimus, qui mortis causam constituit. Tum quoque utplurimum in altero pulmonum lobo vomicas, sive ulcera clausa, diversæ magnitudinis & numeri, adnotavi, quæ dissecta partim pus crassum, partim fluidum continebant. Ubi in eodem vel altero lobo, maximeque superiori ejus parte incisio facta fuit, cavitates sat amplæ pure & phlegmate, ejusdem fere generis ac coloris, quod per os antea rejectum fuit, repletæ in conspectum venerunt. Fit porro nonnunquam, ut in pulmonibus nodosis & scirrhosis ulcera serpentia, fistulosa & instar cancri vicinas partes exedentia, quæ ichor fœtidum & sanguineum recondunt, offendantur. Nec desunt exempla, ubi tubercula scirrhosa & instar acinorum dura reperiuntur, quæ materia tophacea, calculosa & putrida scatent. Post ea non prætereundum esse existimo, quod cor plerumque flaccidum ejusque vasa polyposis concrementis sint infarcta, de quo phænomeno memorabilis exstat observatio in M.N.C. *Dec. II. ann. IV. obs.* 35. In pericardio quoque, imo non raro in ipso pectoris cavo, ingens seri impuri & fœtidi diffluit copia. Quod denique ad abdominis aliasque partes attinet, vasa utplurimum sunt exsanguia, hepar magnæ molis & pallidum, mesenterii glandulæ tumefactæ, omentum absumtum & omnis pinguedo tam internarum quam externarum partium conspectui se offert. Qui paulo curiosior plura de phthisicorum sectionibus exempla legere cupit, consulat modo M.N.C. *Dec. I. ann. I. pag.* 62. 63. *item ann. II. p.* 215. *ann.* 3. *pag.* 190. *Dec. II. ann. IV. obs.* 35. & 118. *ann. VIII. pag.* 214. *ann. IX.* 245. *Cent. III. & IV. obs.* 118. *Cent. VIII. obs.* 305. *Cent. IX. obs.* 15. 26. *Cent. X. obs.* 143. VERZASCHAM *obs.* 100. LOSSIUM *obs.* 11. PAWIUM *obs.* 22. PLATERUM *lib. III. obs.* 189. 690. PEZOLDUM *obs.* 63. 64. 74. & 92.

§. VI.

Phthisin accedunt & pulmones lædunt 1) tubercula.

Ex hisce satis apparet, quam gravis & demum exitialis pulmonum, ceu visceris vitalis, sit læsio, quæ mortem induxerit. Nunc erit inquirendum, quænam causæ ad tantam læsionem in exquisita phthisi contribuant. Has inter primo omnium referri debent stases scirrhosæ, substantiam pulmonum mere vasculosam, vesiculosam & membranaceam obsidentes, quæ, si invalescunt, ob continuum & reciprocum aëris transitum aliasque causas, difficillime tolluntur. Qua de re dignus est, qui hic inseratur, locus HIPPOCRATIS, qui exstat in *lib. de intern. affect. cap. IV.* in hunc modum: *Quum pulmo sanguinem in se ipsum traxerit, aut pituitam salsam, & non rursus dimiserit, sed in ipso coacta & compacta fuerint, ab his tubercula fiunt in pulmone & suppurantur: ab initio & per totum morbum tussis acuta sicca obtinet, & rigor & febris, & dolor in pectore & in dorso incumbit, aliquando etiam in latere & erecta cervice spiratio vehemens incidit, deinde corrumpit pus & multum exspuit.* Nec possum, quin hisce HIPPOCRATIS verbis comparem fere similia ARETÆI, quæ in *lib. III. cap. VIII.* exstant; *phthisici,* inquit, *ante quam manifestis signis, præsertim sputo putrido & purulento se prodit morbus, in pulmonibus fovent tubercula, sive nodos scirrhosos, à materia viscosa lentescente atque in duritiem abeunte, & ita tabidi per plures annos vivunt, ante quam in actum corruptionis vel abscessus transeunt. Hæc si adsunt, in pulmonibus tussis sicca, valida, sonoro cum acuto vel pungitivo sensu in pectore spirandique difficultatis indicium faciunt, & a profundiori aëris attractione & inspiratione angustia quædam & renisus in pectore percipitur tussisque vehementior fit, maxime etiam post validam corporis exercitationem.*

§. VII.

De hisce judicium.

Verissima quidem sunt allata HIPPOCRATIS & ARETÆI verba: nobis tamen nonnulla, quæ forte meliori illustrationi inserviunt, adjicere licebit. Tubercula illa materia viscida repleta plerumque initium constituunt vomicarum, quæ nil nisi diversæ magnitudinis ulcera sunt, membrana ambiente cincta. Ejusmodi vomicæ, si adhuc minores sunt, tussi interdum ejiciuntur. Quod si vero mole sua increscunt interiusque rumpuntur, abscessu inde fiunt & cavitates cum sputo purulento, copioso phlegmate mixto, & tunc vera adest phthisis. At vero, quandoque ipsi hi nodi scirrhosi, qui diutius se ita celarunt, ut præter siccam tussiculam vix ulla præbuerint indicia, ob materiam intus retentam & acrem factam in ulcus abeunt cancrosum & fistulosum serpens ac fœtidum, quod ita vicinas partes consumit & in putrilaginem convertit, ut teste FORESTO *lib. XVI. obs.* 14. & 53. asperæ arteriæ frustula ejecta, & juxta SYLVIUM *in obs. lib. II. cap.* 12. venæ pulmonalis surculi tussi excreti fuerint.

§. VIII.

2) hæmoptysis.

Verum adhuc sunt alia phthiseos initia, maximeque hæmoptysis, ubi incaute à medentibus tractatur, aut si paullo major cruoris portio est, quæ eadem amissa fuit. Tum enim facile sanguis ex pulmonum vasculis intra vesiculas aëreas extravasatur & ibi concepta putrescit, partes vicinas corrodit ac demum sinuositates efformat, vel in nodos & tubercula coit. Et profecto, si vel meam unius hac de re experientiam adducere licet, certa asseverare fide possum, dimidiam fere partem phthisicorum, qui se curæ meæ tradiderunt, ab hæmoptysi prægressa & male curata primam mali sui originem accepisse. Quibus dein

3) diuturnus pectoris catarrhus.

quoque annumerari debet secundum Veteres catarrhus salsus longo tempore pectus infestans, quem presso, ut aiunt, pede, phthisica affectio non raro excipere solet. De quo in sequentibus plura dicemus.

§. IX.

Origo harum causarum ostenditur.

Jam vero non immerito quæri posse video, unde causæ hæ jam propositæ originem suam habeant: nostra hac de re sententia hæc esto: sanguinis & humorum in vasis stagnationes, ubi firmiter iis insistunt, sicut plurimorum morborum, ita etiam phthiseos sunt genitrices. Fluida enim

quando extra motum progressivum constituta in circulum non aguntur, pristinam suam temperatam naturam mora amittunt, & valde alienam, impuram, salsamque & acrem induunt; vel etiam minima vascula nimium oppleando obstructiones, indurationes atque scirrhescentias efficiunt. Has vero perniciosas sanguinis & humorum in pulmonum vasculis stagnationes non aliunde fieri deprehendimus, ac si fluida in nimia copia & cum impetu ad partem, per se valde languidam & à tono dejectam compulsa congeruntur, ut, quantum venæ ab arteriis receperunt, non possint reddere.

§. X.

Causæ medicinales sunt dispositio hæreditaria.

Verum quamplurimæ dantur causæ, quæ perniciale m sanguinis & humorum in pulmonibus stagnationem inducere & ad phthisin remote conferre valent. Inter quas præcipua debetur animadversio hæreditariæ dispositioni, qua liberi à parentibus phthisicis progeniti, data occasione, in eandem labem incurrunt facillime. Consentientem hac in re habemus experientiam, fidissimam rerum testem, tum auctores probatissimos. Ex his audiamus saltim doctissimum FERNELIUM, qui in *patholog. lib. V. cap.* 10. hæc eleganter prodit: *qui tabida de stirpe sati sunt, quasi hæreditario jure omnes necessario tabe marcescunt; hocque malum sæpius vidimus in ejusmodi familiis ordine grassari.* Et ratio quoque in promtu est. Etenim, quum illa à parentibus accepta ad morbos proclivitas potissimum in prava partium solidarum conformatione, sive tali fibrarum ac vasorum laxitate consistat, qua humores appulsi non debito modo ac nisu ulterius possint promoveri; in aprico est, cur ii, quorum pulmones natura debiles exsistunt & flaccidi, præ cæteris in varios pectoris morbos maximeque phthisin sint propensi. Quibus dein, teste gravissimo HIPPOCRATE, adhuc ii debent adnumerari, qui pectus à natura depressum & angustum obtinent, qui scapulas instar alarum prominentes, costasque in thorace protuberantes habent, nec non, qui oblongi colli vel etiam gibbosi sunt.

§. XI.

Temperamentum sanguineo-cholericum in juvenibus.

Deinceps certa constat experientia, & vel solius HIPPOCRATIS comprobatur testimonio *aph.* 9. *Sect. V.* homines, qui habitus corporis gracilioris ac tenerioris, staturæ proceræ atque ætate juvenes sunt, à XVIII. ad XXXV. ætatis annum hæmoptysi æque ac phthisi valde esse obnoxios, vix aliam ob rationem, quam quod in hacce ætate vasa sint teneriora longeque facilius, quam quidem in provectioribus, expansa dissolvantur. Utplurimum vero omniumque facillime hæmoptyica & phthisica accidit affectio viris & juvenibus, qui temperamento præditi sanguineo-cholerico facile animo commoventur & in pueritia frequentes narium hæmorrhagias perpessi sunt, præcipue si nimio motu incalescunt. Tum enim sanguis magna in copia & impetuosius ad superiora & pectus compulsus per minima arteriæ ac venæ pulmonalis vascula libero itinere ad cor redire nequit; unde ramorum majorum à subsistente sanguine nimiæ expansiones, disruptiones & denique extravasationes fiant necesse est.

§. XII.

Diæta perversa.

Ex diæta perversa causam hic præbet antecedentem intempestivus potuum spirituosorum usus. Quod quidem non adeo difficili indiget probatione, quum satis cuique spectatum sit, in regionibus viniferis sicut omnes pectoris morbos, ita maxime hæmoptysin ac phthisin longe esse frequentiores, quam in aliis. Hinc etiam HOEFERUS *in Hercule med. lib. I. cap.* 3. rectissime arguit, phthisicam affectionem in Austria inferiori non aliam ob causam endemie grassari & tam innumeros rapere, quam ob vini generosioris, præsertim matutino tempore, abusum.

§. XIII.

Ad pectoris catarrhum defluxus seroso-rum improprie confusi.

Progredimur nunc ad eas causas considerandas, quæ falsi humoris in pectore decubitum procurant, quem antiquissimi Medicorum promiscue ex capite deduxerunt, quasi passim ab eo humoris in pectus delapsus fieret. Sed non satis perspicuum & in experientia fundatum est hocce judicium. Multo magis nimia sanguinis serosi ad pectus, præcipue vero ad fauces totumque canalem asperæ arteriæ, quæ tunica glandulosa interna obsita est, congestio accusanda videtur; idque eo magis in subjectis serosioribus & gravedini, coryzæ, crebrisque catarrhis per omnem ætatem obnoxiis. Quod si enim plus sanguinis & seri ad glandulosas partes per arterias appellitur, quam per vasa venosa potest regredi, ingens serosi laticis contingit secretio, qui copia increscens, admisso aëre frigido, coagulatur & tandem magna sæpe copia ejicitur. Procedente tempore & malo diutius perseverante, accedentibus adhuc aliis causis, ut cruditatibus ex prava diæta & digestionis vitio collectis, transpiratione impedita, vel profundo animi mœrore &c. serum induit naturam salsam & corrosivam, adeoque successu temporis vesiculas pulmonales & vasa tenerrima corrodit.

§. XIV.

Aer humidus & frigidus.

Ex dictis & adductis jam facili negotio poterit perspici, quantopere rigidi & septentrionales venti ac tempestates pluviosæ, nebulosæ ac frigidæ, quæ tonum vasorum pulmonalium relaxando, sordes in iis accumulant, tabidis ac phthisicis sint infensæ, ut propterea *aphor.* HIPPOCRATIS 10. *Sect. III.* veritati omnino æstimemus consentaneum, qui autumnum expressis verbis tabidis declarat noxium. Et profecto, si ullo in morbo ingignendo magna aëris est potentia, est sane in pectoris affectionibus, maximeque phthisi; unde etiam TULPIUS *in obs. med. lib. II. cap.* 10. causam, quod in Hollandia tam frequentes sint vomicæ & phthises, locis uliginosis & aëri continuis vaporibus putridis referto tribuit rectissime.

§. XV.

Ad phthisin conducunt præsertim variola & morbilli.

Transimus nunc ad eos morbos inquirendos, qui ad phthisin disponere solent: inter hos vero primo loco referri debent variolæ. Hinc ego permplures novi pueros & adolescentes, qui superata variolosa febre, variis subinde pectoris molestiis per multos annos durantibus, ut tussi sicca, sensu doloris acuto, spirandi difficultate, tabe & lenta febre infestati, &, accedente demum abscessu, mortui fuerunt, quos inter præsertim Serenissimum Saxoniæ Principem referre lugemus. Eadem fere scena luditur post morbillos. Nam in hisce exanthematicis affectibus magna seri peccat acrimonia, quæ non modo in principio horum morborum nervosis pulmonum membranis firmius inhærens tussim siccam eamque sat molestam concitat, verum etiam, expulsione materiæ ad

corporis

corporis superficiem facta, insignem in hoc viscere debilitatem relinquit. Jam si ægroti forte maturius, quam quidem materia vitiosa omnis transpiravit, liberiori, maximeque vernali & autumnali aëri sese exponunt; perfacile evenit, ut restitans malæ indolis materia ad interiora recedens utplurimum pulmones debiles petat, irritet, exulceret. De quo legi meretur *Thomas* BARTHOLINUS *Cent. IV. histor.* 43. & MICHAELIS *in praxi clinica part. I. lib. III. cap.* 5.

§. XVI.

Aliæ efflorescentiæ & externa vitia male tractata.

Neque plane insolens & ab experientia alienum est; ex aliis pariter cutis efflorescentiis, ut scabie, gutta rosacea, maculis scorbuticis & purpura & retro pulsis phthisicam labem sæpius fuisse subortam. Quod idem fieri observamus post suppressos copiosos sudores, post intempestive tractata capitis vel pedum ulcera, vel etiam post fonticulos præmature consolidatos. Nec desunt exempla, quæ etiam ab erysipelate, doloribusque podagricis & arthriticis repressis, & incautius tractatis phthisicam affectionem docent prognatam. Etenim, quum acris & caustica materia hac ratione intus retinetur & per venas ad sanguinē resorbetur, fit inde, ut ad nervosas easque tenerrimas pulmonum membranas delata firmius ipsis inhæreat easque irritando constringat; unde vasa coarctata obstruantur & demum corrodantur necesse est. Memini quoque, à curato tumore scirrhoso sub axillis & pone aures phthisicam affectionem inductam, ut nihil denique dicam de frequenti phthiseos ab hæmorrhoidibus vel mensibus suppressis generatione.

§. XVII.

Nimia hæmorrhagia.

Denique non prætermittendum esse arbitror, dari exempla, licet non adeo frequenter obvia, quæ optime nos convincunt, phthisicam tabem, præter supra dictam hæmoptysin etiam ab aliis fortioribus hæmorrhagiis commode in nonnullis posse induci. Quod quidem potissimum valet de ejusmodi subjectis, quæ vel per nativitatem, vel ob contractam ab aliis causis pulmonum atoniam ad hunc morbum disposita existunt. Cui assertioni sanam quoque rationem habemus suffragantem, quæ non minus superabundantem, quam deficientem sanguinis copiam stasibus producendis nos docet aptissimam. Unde videant, qui phthiseos primariam causam in sola plethora repositam statuunt, quantum sibi & experientiæ contradicant.

§. XVIII.

Phthisis an contagiosa?

Singularis superest quæstio, quæ in utramque partem a Medicis agitatur, utrum phthisis sit contagiosa? Ego vero neutiquam vereor hoc asserere, vel saltim eo restringere, ut ejusmodi miasma, si non ad phthisin inducendam, tamen, si dispositio jam adsit, ad promovendam existimem idoneum. Nam mirabilis certe & valde multiplicativæ indolis est omnis materia ulcerosa & corrupta, ita prorsus, ut plurimi morbi maligni & per contagium grassantes, quales sunt scabies, lepra, variolæ, ulcera antiqua sordida, in peste carbunculi, imo quoque dysenteria &c. exinde deducendi veniant. Neque tamen tam malignam nostri miasmatis naturam esse censeo, ut è longinquo & subitaneo quasi impetu homines inficiat, sed tum demum, si quando propinquius & continuo cum phthisicis conversentur. Confirmant nos in tali judicio ferendo celeberrimi in arte medica viri. Ita RIVERIUS *Cent. I. obs.* 99. notabilem refert casum ancillæ, quæ per contagium heræ suæ, cui diu noctuque ministraverat, in phthisin incidit, & *Cent. IV. obs.* 92. mentionem injicit puellæ, quæ à sorore phthisico cuidam mammas præbente phthisin incurrit. Aliud exemplum nobis affert SCHENCKIUS, qui *in obs. lib. II. obs.* 133. memorat, ita contagiosa esse confirmatiorum phthisicorum sputa, ut Medicus illa olfaciens factus inde sit phthisicus. De quo etiam consuli potest observatio de phthisi è contagio in M.N.C. *Cent. IX. obs.* 26. descripta.

§. XIX.

Phthisis inveterata curationē non admittit.

Progrediendum nunc est, ad prognosin nostri mali suppeditandam. Veram phthisin inter graves & curatu difficillimos morbos vel primo loco esse collocandam, non modo in vulgus tot tristibus exemplis cognitum exstat, verum etiam à Medicis longa experientia est comprobatum. Ipse HIPPOCRATES *lib. I. de morb. Sect. II.* ita judicat: *tabes cum fiunt, necessitatem habent, ut interimant.* Cui adsentitur GALENUS *lib. IV. de loc. affect. cap.* 8. *& V. method. med. cap.* 1. *&* 8. & CELSUS *lib. III. cap.* 22. *quod si vera phthisis est,* inquit, *inter initia protinus occurrere necessarium est, nec facile hic morbus, cum inveteravit, evincitur.* Ex recentioribus de insigni phthisin sanandi difficultate videatur FORESTUS *observ.* 45. *lib. XVI.* & *Rodericus* à FONSECA *Tom. I. consult.* 58. *& Tom. II. consult.* 48. nec non *Timæus* à GULDENKLEE *in epist. lib. III. ep.* 2. ubi hæc habet: *ingenue fateor, in tota mea praxi, quam* 37. *annis exerceo, neminem ex iis, qui ulcere pulmonum affecti fuerunt, integræ sanitati restituere potui, etiamsi nihil intentatum reliquerim, quod ad curationem hujus mali ullo modo facere poterat, neque ab aliis celeberrimis Medicis quempiam restitutum vidi.*

§. XX.

Sed incipiens.

Verum enim vero, licet phthiseos curatio sit difficillima, imo, si ad tantum fastigium pervenerit, ut à vulgo quoque signis manifestis cognoscatur, supra omnem humanam artem posita; nolim tamen facile idem de omni, præsertim in incunabulis quasi suis adhuc hærente, prædicare. Namque plura mihi cognita sunt exempla eorum, qui à vulnere pulmonibus inflicto, vel à præcedente hæmoptysi & ruptione vasorum minimorum, nec non post pleuritidem & peripneumoniam pectoris abscessu & vomicis laborarunt, sed nihilo minus tempestiva medicatione à malo suo penitus fuerunt liberati. Pari ratione mihi & aliis observare licuit, perplures à phthisicis parentibus genitos, qui pectus interius depressum & scapulas instar alarum prominentes habuerunt, qui ad iram valde proclives sanguinem in pueritia ex naribus, citra ullam causam externam, frequentius stillarunt, salsasque ad fauces & pectus defluxiones cum tussi sicca & ferina, æstivo etiam tempore infestante, passi sunt, carnemque mirū amiserunt & non longe post pastum calorem volarum perceperunt, florido adhuc genarum colore existente, in integrum congrua medicina & diæta fuisse restitutos. Imo denique pulmonum abscessus, ubi ingenti in copia pus album, æquale & unius coloris fuit ejectum, reliqua tamen pulmonum substantia nondum corrupta, nec sc[illegible]osis indurationibus, vel fistulis ulcerosis obsessa, neque cordis & pulmonum vasa concretis polyposis infarcta fuerunt, convenienti methodo tam diætetica quam pharmaceutica feliciter vidi sanatos. Id quod innumeris aliis

exemplis confirmare possemus, si ad longius excurrendum tempus nobis suppeteret.

§. XXI.

Cur tam raro fiat, exponitur. Jam prævideo, quid objici mihi hic posset: scilicet, qui fiat, ut tam raro phthisi, vel tantum incipienti obtingat curatio. At vero, quæ id mulro sæpius prohibent, variæ dantur causæ, quas inter hæc mihi potissima esse videtur, quod non satis evidentia signa diagnostica semper suppetant, quibus de veræ phthiseos præsentia ejusque genuinis causis certiores reddamur. Quam in rem egregia sunt verba FERNELII, qui in *patholog. lib.V. cap.* 10. *latens abscessus*, inquit, *seu vomica, vitium inprimis abditum, sæpe nec laboranti, nec Medico notum, quo laborans ipse nec consueta munia intermittit, nec se morbo teneri putat, causamque interitus nesciens intus gerit sub pectore: non pauci tamen inopinato è vivis hora quadrante erepti sunt, in quibus dissectis non alia mortis causa comparuit, quam repentina vomicæ in pulmonibus disruptio, qua per suffocationem sit vita exstincta. Omnibus tamen sic affectis nullo non tempore ante, quam vomica rumperetur, adfuit cruenta cum tussi exscreatio, corporis gravitas, pectoris levis oppressio & spiritus difficultas, quibus tabes raro comes. Sed hæc signa aliis quoque affectibus communia sunt.* Præter hæc vero de admodum difficili phthiseos diagnosi plenius nos convincere possunt frequentes Medicorum, etiam sæpe clarissimorum, circa eandem errores. Ita enim complures phthisici habentur, qui tussi chronica cum catarrhali defluxione affecti materiam paullo crassiorem, coloris ex albo viridis rejiciunt, aut qui tussim stomachalem hypochondriacam ex vitiosa primarum viarum saburra ad pulmones delabente subortam diutius experiuntur. Fit quoque, ut asthma humidum, præsertim ubi post suppressas hæmorrhoidum vel mensium excretiones, factamque inde in dispositis humorum ad pectus regurgitationem & congestionem ortum sumserit, pro phthisica affectione non raro venditetur. Nec denique obscurum esse poterit, lentam febrem cum tussi & repentina corporis extenuatione & colliquativis sudoribus junctam, quæ arthritide, podagra vel scorbuto affectis nonnunquam supervenit, ad phthisin sæpissime referri, cum tamen nulla in pulmonibus continui solutio reperiatur. His vero ita constitutis, quum tam anceps, tamque difficilis veræ tabis pulmonalis sit cognitio; facile poterit colligi, quam incerta sit curatio, quæ illi debet esse superstructa.

§. XXII.

Quod ulterius ostenditur. Sed accedit adhuc alia non minoris momenti causa, quæ phthiseos & inde subortæ hecticæ sanationem impedit: quod scilicet perpauci medentum sint, qui idoneis ad hoc negotium pertinentibus medicamentis recte & circumspecte uti norunt. Nam si ullo in morbo, certe in phthisi curanda, ob tantam remediorum contraindicationem Medici opus est prudentia. Postulat enim phthisis laxantia & humectantia, postulat leniora traumatica & adstringentia, imo postulat nonnunquam blanda anodyna &c. quæ nisi debita cautione justoque tempore & exacta circumstantiarum habita ratione adhibentur, longe gravius malum efficiunt, tantum abest, ut levaminis quicquam afferant.

§. XXIII.

Prognosis fausta. Præmissis hisce generalioribus ad prognosin spectantibus, nunc de eventu morbi nostri tam salutari quam perniciali pauca erunt subjungenda. Sciendum itaque, spem in angusto esse positam, si hecticus calor magis magisque increscit & pulsus etiam primo mane fertur citatior, si caro cum viribus consumitur, neque hæ aliquo modo per somnum reficiuntur. Quæ quidem mala plerumque eveniunt, si, quo plus puris adest, eo minus expectoratur. Tum enim acrius illud fit & fœdius carbonibusque injectum tetro odore nares ferit, & eo magis quoque febris augetur. Si porro accedit summa spirationis cum metu suffocationis difficultas; si ægri in eo latere, ubi læsio lobi est, non possunt jacere; si odorem cadaverosum ex ore spirant, si vox raucida, sudores colliquativi, diarrhœa & pedum cum dolore quandoque juncta intumescentia superveniunt, capillique defluunt, mortem in propinquo esse certissimum est. Quodsi denique expectoratio prorsus supprimitur, ægri sensim paullatimque, maxime sub situ capitis elatiori, mentis satis compotes, spiritum emittunt.

§. XXIV.

Prognosis salutaris. Contra vero meliora sunt speranda, si vires adhuc constant & respiratio est liberior, si appetentia ciborum ac digestio salva, si sputum, quod ejicitur, album & æquale est, nec febris hectica urget. Major tamen sanationis spes apparet, si æger est boni corporis habitus, si pectus habet amplum, hæreditari deest dispositio, & si calor fit mitior alvusque compacta deponit. Hac enim ratione phthisici, præsertim convenienti diætæ & medicamentorum usu adjuti per longos annos vitam sæpe possunt protrahere: quam in rem magni momenti sunt verba WILLISII, quæ *lib. de medicament. operat. Sect. I. cap.* 6. *de tabe seu phthisi* in hunc modum prodidit: *Accedit interdum*, inquit, *foveam quandam, aut forsan binas in pulmonibus efformari easque circum circa parietes callosos obtinere, ita ut materies ibi collecta in massam sanguineam minime transferatur, sed quotidie tota, copia licet ingenti expectoretur. Taliter affecti, quasi tantummodo fontanellam in pulmone haberent, sputum etsi multum & crassum, imo flavum & quasi purulentum omni mane, aliquantulum in toto die rejiciunt, tamen alias satis sani degunt, bene respirant, comedunt & dormiunt, [illegible], aut saltem bono corporis habitu præstant & non raro persanescunt. Hinc nonnulli dicuntur phthisin per* 30-40. *annos habuisse & morbum eum usque ad vitæ terminum, haud proinde abbreviatum, protraxisse.* Et profecto notabile est circa pulmonum ulcera, quod salvis reliquis visceribus sine notabili corporis contabescentia per plures annos possint durare. De quo videri potest KERKRINGIUS *in spicilegio anatom. obs.* 72. & BARTHOLINUS *Cent. II. hist.* 14. Nec adeo conceptu est difficile. Uti enim natura interdum vitiosa excrementa per ulcus extremarum partium, vel etiam artificiale, ut fontanellam insigni cum emolumento expellit; ita cur idem non possit locum quandoque habere in pulmonum ulceribus, equidem non video.

§. XXV.

Signa convalescentiæ. Sed demum non parum periti Medici interest, specialiora illa, quæ phthisicorum convalescentiam manifestant, signa probe nosse. Hæc quidem optime tradita legimus apud ARETÆUM *lib.III. cap.* 1. quare digna censemus, quæ huc transferamus: *Si vertantur in melius phthisi laborantes, tussis longior & rarior fit, plura excernuntur*

nuntur saniosa sputa & humidiora, multa per ventrem aquea exturbantur, urina copiosa excernitur, licet nondum quicquam in ea subsidat, vox sonantior clariorque redditur, somni longiores, quantum satis est, efficiuntur, præcordia remittuntur, dolor interdum ad scapulas in remissione transit, anhelitus rarus, lenis, sed cum vocis asperitate fit: & ita sane mortem effugiunt.

CURATIO.

§. I.

Methodus phthisin medendi triplex, curativa, mitigativa & præservativa.

Pro diversa mali phthisici statu atque conditione tam ratione temporis & causarum, quam respectu virium ægrotantis medendi methodus & apta remediorum appropriatorum applicatio multum omnino differt. Nobis eam in *curativam*, in *mitigativam* & *præservativam* dispescere placet. *Prior* locum habet, ubi talis causarum status & circumstantiarum ratio est, ut spes restitutionis in integrum affulgeat & idoneus medicamentorum usus sanationem adhuc promittat. *Mitigativa* vero ea est, ubi tanta vis morbi est, ut ejus expugnatio nec ab optimis remediis sit obtinenda, sed in id potius debeat incumbi, ut urgentia symptomata mitigando pejoraque ac funesta avertendo vitam ad longius tempus prolongemus. *Tertia* denique *præservatoria* sicut in universum ad morbos graves præcavendos omnium est optima, facillima & securissima; ita etiam in nostro affectu, ubi adhuc est in incunabulis, principem suo merito locum tuetur.

§. II.

Curativa ubi locum habeat.

Accedimus jam ad methodum medendi curativam. Hæc locum maxime invenit, ubi à vomica rupta abscessus apertus oritur & magna puris ejicitur copia, quod sæpissime evenit post pleuritidem & peripneumoniam male terminatam, post hæmoptysin & vulnera pulmonibus inflicta, salva reliqua pulmonali substantia, eaque nec erosa, nec scirrhosa. Quo in casu nec rectius nec melius datur præsidium, quam lactis cura decenter usurpata, qua ego perplures phthisicos, in cymba charontis quasi hærentes, sanatos pristinæque redditos valetudini novi. Nam si ullum est remedium, quod non heri aut nudius tertius natum, vel quatuor tantum experimentis comprobatum, sed quod triginta seculorum omniumque inter omnes nationes Medicorum jugi & constanti experientia saluberrimum & præclari in phthisi curanda usus est deprehensum, certe est lac & cum hoc prudenter instituta curatio, de qua utilia quædam hoc loco tradere operæ erit pretium.

§. III.

Lactis usus vetustissimus est.

Et primo quidem ut certiores fiamus, lactis usum esse vetustissimum & primis mox temporibus, quo salutari arti majus statuere pretium cœperunt homines, ab optimis Medicis, ceu summum phthiseos remedium esse commendatum, è re erit, certa, quæ id comprobent, testimonia ex veterum monumentis in medium afferre. Primum itaque, qui lacti plurimum in sanando tribuit, suo jure dicendus est HIPPOCRATES, quem postea secutus est GALENUS, qui multus est in commendando lactis ad phthisin usu, & *lib. V. meth. med. cap.* 12. mentionem injicit loci, quem vocat Stabias, aëris puritate, pecudum pabulo & lactis ibi emulcti salubritate celeberrimi, ad quem frequentissime confluxerit, ad sanitatem recuperandam

elumbis phthisicorum cohors; non secus, ac nostris temporibus ad acidulas & thermas, recuperandæ per aquas sanitatis gratia, convenire quotannis ægri solent. Qui mos & curandi methodus, teste *Andrea* BACCIO, Romanorum doctissimo Medico, etiam ante centum annos in Italia viguit. Nam *lib. IV. de thermis* egregius hic auctor ita scribit: *Neapolitani Medici pro ultimo refugio agros phthisicos, & qui sanguinem exspuunt, vel ejusmodi thoracis ulcera & alia vitia patiuntur, ad Tabeas mittunt, cum successu adeo salubri, ut sint, qui totam in iis degant vitam.*

§. IV.

Quod Aretæus ostendat.

Est quoque inter veteres eosque peritissimos Medicos ARETÆUS, qui *lib. VII. de morb. chron.* non dubitavit asserere, phthisicos, si multum lactis potent, nullo alio egere auxilio. Præcipue vero huc referri debet TRALLIANUS, qui in omnibus prope pectoris morbis lactis usum in suis de re medica libris summopere suadet. Ita memorabilis exstat locus in *lib. VII. pag.* 309. ita se habens: *quod si corpus totum, alimentum non sentiens contabescere manifesto inceperit, neque thorax multum puris contineat, etiam solum lac ipsis dari debet, & asininum omnia alia antecellit, quod probe purgat.* Alia loco commemorat: *agre spirantes asinina lacte adjutos subinde conspexi, quum opportune esset datum: omnia enim, qua pulmonum cavernis infixa sint, rejectione reddit marigera.* Et de hæmoptysi loc. cit. pag. 304. hæc habet: *omnes hæmoptyci lacte utantur. Neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud quippiam adeo accommodum ipsis ac utile, quam lac: & qui per initia solo ipso constanter, longiori tempore usi sunt, omnes in totum consanuerunt.* Porro addit: *novi quendam, qui cum tota anno lac bibisset & comedisset, & à vino abstinuisset, ab hæmoptysi & puris sputa liberatus fuit, ut nec postea in phthisin inciderit.*

§. V.

Lactis virtus pro diversitate animalium examinatur.

Verum enim vero, demonstrandum etiam à priori est, quare lac tam celebre tamque incomparabile in pectoris morbis sit præsidium. Primum vero scire licet, lac nec unius esse generis, nec ejusdem quoad omnia virtutis, sed pro diversitate animantium, & pabuli peculiares quasdam possidere facultates, quæ seorsim sunt expendendæ. Primo omnium se nobis offert lac asininum, quod summo in pretio semper à Veteribus habitum fuit, multumque habet seri dulcis, sed parum terreæ caseosæ & pinguioris substantiæ, quare nec facile coagulatur & ad conficiendum caseum & butyrum minus aptum existit. Serum ejus abstergentem & laxantem, humectantem & acrimoniam temperantem possidet facultatem. Hoc sequitur caprillum, quod non tam serosum est, quam asininum, neque tam bene laxat & abstergit, sed consistentiæ est crassioris; & quia frondibus arborum, quæ aliquid resinosi continent, vescuntur capræ, ad consolidationem partium suppuratarum plurimum valet. Lac bubulum pinguius est, multumque terræ, sed minus seri habet; unde etiam multum ex eo butyri & casei confici solet. Habet virtutem temperantem, nutrientem & consolidantem. Humanum lac ad usum medicum præ aliis videtur præstantissimum. Nam dulcissimum omnium est, ejusque nutriendi vis insignis abunde apparet in infantibus. Differt vero etiam lactis virtus pro diversitate pabuli & herbarum, quibus animantia vescuntur. Hinc lac vernale salubre

admodum est, quia tunc vegetabilia multis succis temperatis turgent, cum contra hibernum, quia tum animalia fœno & stramine vescuntur, minus salubritatis habeat.

§. VI.

In pectoris morbis. Hisce expositis facile nunc judicatur, lac ideo in omni pectoris affectu & tabescentia universale remedium dici & haberi posse, quod omnibus medendi indicationibus satisfaciat. Primo enim, ad acrimoniam humorum, quæ irritationis, vehementioris tussis & corrosionis præcipua causa est, insigniter temperandam, mitigandam & demulcendam, lacte, præcipue vaccino nihil deprehendimus efficacius. Nam uti veneni corrosivi arsenicalis vim noxiam infringere valet; ita multo magis spicula salium corporis nostri involvere poterit atque obtundere. Ubi porro scopus & intentio est, viscidos & crassos humores detergendi, ulcera purgandi, alvum laxandi urinamque movendi & humorum affluxum à partibus affectis divertendi, asininum reliquis omnibus, propter copiosum serum dulce abstergens, erit præferendum. Ubi virtus consolidandi & conglutinandi sauciatas partes experitur, caprillum satisfaciet. Ad partes vero tabe consumtas nutriendas & ad vires deperditas restaurandas, nec salubrius nec valentius datur humano lacte, præsertim, quando ex mammis mulierum, nullo accedente aëre, quo spirituosum elementum avolat, hauriatur. Quam in rem memorabile est, quod doctissimus WEPFERUS in *epist. ad Verzascham* scribit. *Certe divini quid tam in humano, quam asinino lacte latet. quod antehac nunquam credidissem, nisi id sensibus comperissem. Vidi bis meis oculis, quasi novos homines inde factos fuisse. Nam legitimo ejus usu habitum firmiorem, colorem nitidiorem & vires robustiores plurimi acquisiverunt.*

§. VII.

Usus seri lactis. Sed non modo in lacte, verum etiam in ejus sero, si rite paratum fuerit, magna & efficax, imo interdum potentior ad chronicas pulmonum & aliorum viscerum passiones sanandas virtus residet, quam in lacte ipso. Nam, si vasculorum in visceribus obstructiones, quæ fere initium dant longis morbis, reserandæ sunt atque expediendæ, si lenti ac tenaces humores dissolvendi, si emunctoria aperta servanda & partes calore torridæ sunt humectandæ, serum lactis, ex quocunque animali sit petitum, ipsi lacti anteferri debet. Legi de hoc argumento fusius potest nostra *dissertatio de mirabili seri lactis virtute.*

§. VIII.

Lactis usus in recta adhibitione consistit. Ex hisce adductis clare liquet, non modo in pectoris affectibus, sed etiam in difficillimis morbis sanandis non sine ratione, sed consentiente experientia ab antiquissimis & peritioribus nostri temporis Medicis lac maximi semper habitum fuisse. Totum vero arcanum in recto & prudenti ejus usu ad morbos tum curandos tum mitigandos unice consistit. Quodsi enim quis & alimentis & medicamentis minus recte uti callet, plus detrimenti affert quam emolumenti. Quam regulam ii inprimis ex recentioribus tenere debent, qui, nescio ex qua causa vel quo affectu, lactis usum medicum penitus rejicere, damnare & infamare omnibus viribus contendunt.

§. IX.

Lactis vir- [illegible] Quamvis vero per se satis eximius sit usus lactis ejusque seri ad multas indicationes in phthiseos curatione adornanda absolvendas; negari tamen minime potest, salutarem ejus energiam pro diverso scopo obtinendo diversis modis & rationibus secundari posse & exaltari: quod sequentibus demonstratum dabimus. Et primo quidem, lactis vis mirũ intenditur ac vere medicinalis redditur, si animalibus, quorum lacte fruimur, pabulum medendi scopo accommodatum & quodammodo medicatum exhibemus. Etenim, à diversa alimenti, quo animalia & homines vescuntur, indole, lac etiam, quod præbent, differentem acquirere facultatem, non est quod dubitemus, præsertim quum vel quotidiano constet exemplo, medicamentum purgans nutrici oblatum, per lac quoque infanti sugenti communicari. Laudandi igitur sunt antiquiores artis nostræ antistites, qui, ut lac meliorem obtineat efficaciam, asinis vel capris inter pabulum ejusmodi obtulerunt herbas, quæ ad morbum, quem curandum susceperunt, virtute apprime specifica splenduerunt. Hinc est, quod GALENUS *loc. cit.* memorat, herbas in Stabiis nascentes, quales sunt gramen, polygonum, melissophyllum, rubus, hedera, cytisus, lentiscus &c. lac animantium, si hisce vescantur, efficere saluberrimum. Quem eximium morem & nos usque eo felici cum successu sequuti, quando partis affectæ abstersionem, vel depurationem moliti sumus, hordeum, scabiosam, scordium, chærefolium, arnicam, hyssopum, veronicam, marrubium album cum pabulo misceri jussimus; si vero consolidandi fuit intentio, plantaginis species, hederam terrestrem, agrimoniam, millefolium, saniculam, consolidam majorem, pulmonariam &c. pascui loco objicienda curavimus.

§. X.

Admixtione aquarum salubrium. Verum, adhuc sunt alii modi lactis virtutem medicamentosam pro varia intentione augendi, scilicet per varias & appropriatas admixtiones, quas inter præcipue eminet miscela lactis cum aquis mineralibus; de qua ego, sine omni ostentationis nota, vere asserere possum, quod primus fuerim, qui ipsam in Germania introduxit. Nam quum ante triginta & plures abhinc annos aquarum salubrium, in nostris regionibus scaturientium, tam calidarum, quam frigidarum ingredientia encheiresi chymica scrutatus nullum sal acidum & vere vitriolicum, sed potius alcalicum & medium, cum subtiliori terra & tenuioribus martis particulis in ipsis deprehenderim, experimentum feci, lac cum ejusmodi aquis remiscendi, idque tam felici cum successu, ut exinde in compluribus chronicis, maximeque pulmonum affectibus vel tollendis vel leniendis tam admirabiles viderim effectus, qui nec à solo lacte, nec à thermis vel scidulis seorsim adhibitis potuissent exspectari. Unde mirandum, imo plane dolendum est, plurimos antea fuisse & adhuc esse, qui in phthisi & pulmonum exulceratione acidulas existimant nocentissimas, easque nec per se, nec cum lacte mixtas adhibere audent. Duos tantum ante nostram ætatem excipimus celeberrimi nominis *Medicos*, quorum alter ex majoribus est *Raymundus Joannes* FORTIS, qui *Cent. II. Consil.* 20. 27. 28. 30. *& maxime* 34. acidularum usum commendat, dum *adventante* inquit, *tempore, quo aquæ acidulæ in valle solis enascentur opportunæ sunt, quæ pulmonum ulceribus saluberrimæ ac præstantissimæ à nobis quandoque fuerunt expertæ, ad eosdem tanquam ad unicam sacram anchoram confugiendum consulimus, cui remedio, si malum non cesserit, minus*

nus decoctis, lacti aliisque ejusdem facultatis cessurum fore arbitramur. Alter ex recentioribus est MORTONIUS, qui medicatas aquas in pulmonum morbis salubres esse perhibet, *phthis. l. p. m.* 68. si pulmones tumoribus steatomatosis cum calore mini hectico obsessi sunt, *atque hoc pacto*, scribit, *plurimos phthisicos multos annos harum aquarum usu, cum appetitus & virium restitutione, caloris hectici & tussis minoratione, atque majori respirationis libertate restitutos & sine ulla recidivatione sanos redditos vidi.*

§. XI.

Quænam acidulæ hoc fine prosint.

Ego autem licet in morbis, qui ex pulmonum substantia soluta, præsertim graviori pendent, non facile aquas minerales, quæ validioris indolis sunt, suaserim; multiplici tamen experientia confirmatus testor, illas ipsas, quæ mitiorem obtinent genium saleque alcalino valde turgent, (ut sunt fontes Selterani vel Carolinæ thermæ,) cum lacte sive asinino sive caprillo decenti proportione mixtas, non modo in tussi chronica rebelli, cum dolore thoracis compressorio, spirandi angustia, lento calore & tabe juncta, verum etiam in profunda pulmonum suppuratione & vera phthisi exoptatissimum præstitisse levamen. Hac enim ratione ad lentam, viscidam materiam dissolvendam, ad obstructiones capillarium vasorum reserandas, & ulcera detergenda ac depuranda lac majorem & præstabiliorem acquirit virtutem. Multo vero magis lactis cum aquis mineralibus potus indicatur, quando hæc pulmonum vitia ab affectione hypochondriaca, scorbutica, arthritica, vel etiam calculosa, quod non raro evenit, foventur. Plura de connubio illo lactis & aquarum saluberrimo legi possunt in dissertatione, quam ex professo de hac materia conscripsi.

§. XII.

Lac misceri potest cum aliis remediis secundum veteres.

Fuit autem hæc methodus, lac per varias admixtiones corrigendi jam priscis Medicorum cognita atque consueta. Hinc plura in HIPPOCRATIS, TRALLIANI, AETII & ARETÆI monumentis consignata exstant exempla, ubi lac aquæ permixtum phthisi laborantibus præceperunt, vel etiam inprimis hydromel lacti additum exhibuerunt, cui miram HIPPOCRATES tribuit efficaciam, dum *lib. II. de diæta* illud ipsum pulmonem emollire, tussim sedare, sputum educere & urinam movere perhibet. Hæc dum meditamur, insignis occurrit locus apud Cl. SPONIUM *in aphorism. novis Sect. V. aph.* 99. qui non modo externum & vulnerarium, verum etiam internum aquæ calcis usum in impetigine & lepra curanda summis effert encomiis, atque dein miscelam hujus aquæ cum lacte egregie commendat, his verbis: *Quin imo*, inquit, *quod magis mirum, in ulceribus internis, diarrhœa, dysenteria &c. hæc aqua cum lacte, aut sero lactis pota mira præstat, ut ex Dno de la Closture, celeberrimo inter Santones & Vascones practico addidici.* Nec ego facile hanc methodum improbarem, siquidem in dysenteria cum intestinorum exulceratione juncta lac cum fonte Selterano mixtum incomparabilis semper deprehenderim efficaciæ.

§. XIII.

Cum infusis & decoctis.

Sed ulterius progrediamur, ac quibusnam aliis remediis lac commode possit jungi inquiramus. Ad pulmonum vitia graviora in proprie sic dicta phthisi emendanda infusa & decocta ex herbis vulnerariis & pectoralibus confecta non modo à Medicis, sed etiam à vulgo omni tempore summo in pretio habita fuisse, res in artis exercitio notissima est. Herbæ autem, quæ huic usui potissimum accommodatæ laudantur, sunt speciatim consolida major cum radice, consolida saracenica, tussilago, plantago acuta, pulmonaria maculosa, sanicula, scolopendrium, scabiosa, veronica, agrimonia, hedera terrestris, marrubium album, millefolium cum summitatibus, hypericum cum floribus, flores rosarum & id genus alia, quæ vel cum cerevisia, vel cum aqua, adjectis ficubus, melle, semineque fœniculi & anisi stellati coquuntur. Neque desunt exempla, quæ insigni cum phthisicorum emolumento hæc ipsa adhibita testantur, quum si simplex sæpe abscessus vel ulcus, sine induratione scirrhosa, sine concretione polyposa adsit, multũ utique ad partes læsas consolidandas possint conferre. Nihilo minus non inficiandum est, ejusmodi decocta non raro propter vim suam adstringentem magno fuisse damno; maxime ubi duris tuberculis pulmones inter initia sunt obsessi, vel si quando ad hæmoptysin intempestive sistendam adhibentur. Sanguis enim extravasatus hac ratione facile subit coagulum, minimaque vascula obstruuntur, ut hinc longe major sanguinis & humorũ in pulmonibus fiat stagnatio, ad producendam veram phthisin aptissima. Quod in periculum ne incurramus, ejusmodi infusa vel decocta cum portione vel æquali vel dimidia lactis miscere præstat, unde vis eorum adstringens ex parte infringitur & simul acrimoniæ humorum temperandæ prospicitur utilissime.

§. XIV.

Cum laxantibus.

Quod si deinceps primæ viæ ab humorum vitiosorum colluvie sunt repurgandæ, folia sennæ, rhabarbarum & manna cum lacte vel solo, vel aquato & acidulis temperatioribus diluto, vel etiam cum sero lactis commode possunt infundi leniterque decoqui, quum alias phthisici, maxime si sensibilioris sunt naturæ, facile à purgantibus, etiam mitioribus, læduntur. Vidi quoque, ubi inprimis luxurians acidæ saburræ in primis viis progenies fuit, magnesiam, quæ nonnisi subtilissimus calcis vivæ elutriatus flos est, ad drachmam unam vel duas cum aliquot lactis caprini unciis datam egregie alvum subduxisse.

§. XV.

Cum anodynis & diureticis.

Ad tussim ferinam omnesque vires cum somno eripientem demulcendam, ad acrimoniam temperandam partesque constrictas relaxandas Veteres olim insigni cum utilitate diacodia, quorum præcipue ex succis & semine papaveris sunt composita, adhibuerunt; recentiores vero massas pilularum de cynoglossa & de styrace, quæ justa & refractiori dosi propinata fructu suo non destituuntur, præscribere solent. Nihilo tamen minus hæc singula magis proficiunt, quando cum haustu lactis circa somni tempus offeruntur. Expedit quoque nonnunquam, ubi magnus humorum ad pectus affluxus & major in tussi diuturna & phthisica corruptio metuenda est, ad divertendum humorum impetum, quæ urinam cient remedia modeste in usum trahere. Cui scopo itidem lac & ejus serum in usum potest vocari ejusque vis diuretica aliquo modo augeri, si cum seminibus sesleri, petroselini, dauci cretici, milii solis, violarum &c. invicem probe conquassatis infusum porrigitur.

§. XVI.

Vehiculi loco datur cum balsa-

Præter jã dicta supersunt adhuc alia remedia in læsione pulmonũ phthisica tam ad depurationem,

mis pectoralibus. quam ad consolidationem summe proficua. Quo nomine maxime splendent & efferuntur balsama sic dicta pectoralia & vulneraria; quorum licet in Medicorum libris multæ ac variæ exstant formulæ, nobis tamen probatissimas tantum & à peritissimis in arte viris inventas hic recensere placet. Primum vero locum merito obtinet celebratissimum illud MEIBOMII, Professoris medici experientissimi, balsamum, quod ita componitur: *Recipe olei hyperici antiqui uncias duas, spermatis ceti drachmas sex, terebinth. Venet. purissimæ drachmas tres, sanguinis draconis drachmam unā, laudani opiati grana sex. M. detur à drachma una ad duas.* Nec minoris efficaciæ esse deprehendi, quod in hunc modum paratur: *Recipe olei amygdalarum dulcium uncias duas, florum sulphuris à calce viva sublimat. drachmas duas: Coque leni calore. Adde balsami de Copaiva drachmam unā, spermatis ceti, ceræ flavæ ana unciam dimidiam, extracti croci drachmam dimidiam, oleorum anisi, fœniculi, macis ana guttas decem.* Quibus succedit tertium hac ratione conficiendum: *Recipe mellis optimi Prussici, diacodii Montani ana unciam unam, essentiæ myrrhæ aquosæ & inspissatæ unciam dimidiam, florum sulphuris, extracti summitatum millefolii drachmas duas, croci liquidi drachmam dimidiam, oleorum macis, ligni sassafras ana guttas octo.* Hæcce nobilissimæ virtutis balsama, quando iis utendi indicatio est, non meliori vehiculo, quam cum lacte asinino, caprino, vel vaccino, convenienti quantitate possunt exhiberi.

§. XVII.

Mitigativa methodus requirit lacticinia & pulv. temperantes.

His ita excussis, quæ ad methodum medendi curativam pertinere visa sunt, accedimus jam ad *curam palliativam* seu *mitigativam*, qua phthisi affectos à gravioribus & vitæ infestis accidentibus immunes reddere, ipsisque vitam, licet valetudinariam diurius protrahere allaboramus. Hocce curationis genus in iis potissimum locum invenit, ubi intensior carnemque & vires sensim depascens calor urget, qui plerumque ob materiæ purulentæ cum sanguine mixtionem accedere solet, qua vitalis cruor inquinatus per motum intestinum ebullit, acriorque & salsior evadit. Ad restinguendum igitur hunc æstum & acrimoniam humorum temperandam, remedium non datur lacte præstantius, tumque lac vel asininum, vel humanum convenienti dosi & sub justa diæta exhibitum omne absolvit punctum. Eodem quoque fine emulsiones, quæ semina quatuor frigida majora, papaveris albi, decoctum hordei, vel Cornu Cervi, aquam rosarum, liliorum convallium, cerasorum nigrorum, julepum rosarum &c. habent, frequentius possunt propinari. Horum lacticiniorum virtus mirum adjuvatur, si cum pulveribus temperantibus nitrosis, quorum magna, etiam in incipiente hectica, vis est, exhibentur. Possunt autem hi pulveres in hunc modum componi: *Recipe matris perlarum, lapidum cancrorū ana drachmas duas, nitri purificati drachmam unam, olei destillati macis guttas quatuor. M. detur ad drachmam unam.*

§. XVIII.

Balnea aquæ dulcis.

Nec, ad mitigandam symptomatum atrociam, negligenda sunt balnea aquæ dulcis cum decenti quantitate lactis vaccini & nitri purificati portione remixta, quorum beneficio partes strictæ, tensæ & aridæ humectantur & relaxantur, tussisque, calor ac somnus placidiores redduntur. Quamobrem etiam in ipsa curativa methodo nonnunquam locum habere possunt aptissimum.

§. XIX.

Ubi calloso & inveterato ulcere pulmo est obsitus ac quotidie sputum pure mixtum, non sine notabili corporis viriumque decremento ejicitur, unice providendum est, ut acrem salsamque sanguinis & humorum dyscrasiam depurando, ulteriorem pulmonum exulcerationem avertamus; quo fine temperatiora infusa, quæ ex hedera terrestri, herba costi, chærefolii, veronicæ, scabiosæ, tussilaginis & pulmonariæ optime conficiuntur, summam merentur commendationem. Sed ut crebrius & satis longo tempore adhibeantur necesse est. In subjectis serosioribus & catarrhis obnoxiis ubi à magna humoris impuri ac serosi ad pulmones decumbentis colluvie malum inductum & sustentatum fuerit, ad inhibendam majorem ad pectus congestionem pro potu ordinario decoctum radicis chinæ & ligni santali rubri cum passulis, quod ab auctoribus summopere laudatur, cum bonis ægrorum rebus poterit substitui. *Infusa & decocta.*

§. XX.

Tandem quoque in tali rerum statu curandum est, ut tonum pulmonum, quantum quidem fieri potest, conservemus. Cui scopo obtinendo saccharum rosaceum cum præscripto decocto sæpius assumtum insigniter velificatur; quod simplex remedii genus non modo olim Arabum doctissimi Medici, & inter hos maxime AVICENNA maximopere commendarunt, verum etiam recentiorum nonnulli vel solum ad phthisin tollendam & mitigandam æstimant idoneum. *Vid.* ZACUTUS LUSITANUS *in praxi admir.* lib.I. obs.139. & M. N.C. *Dec.II.ann.obs.19.* & SYLVATICUS *in consil.* *Saccharum rosaceum.*

§. XXI.

Transimus nunc ad curam præservatoriam, cujus ratio in eo consistit, ut truculentum hunc morbum ab iis, qui vel natura, ætate, corporisque habitu, vel ex commissis in diæta erroribus ad ipsum proclives existunt, tempestive occurrendo causis. avertamus, aut ubi jam adsit quædam in pulmonibus læsio, eam convenienti remediorum usu vel plane tollamus, vel ne ulterius progrediatur, impediamus. Jam vero superiori loco abunde satis evictum censeo, in subjectis, temperamento sanguineo-cholerico, corporisque habitu graciliori præditis, ab anno ætatis XVIII. ad XXXVI. phthisin, seu sputum purulentum cum magna tussi & spirandi angustia junctum ex hæmoptysi non modo plerumque nasci, verum etiam frequentius repetere; quare præcipuus Medici labor esse debet, ut cruenta hæc dejectio, ceu gravissima & sontica causa, perire omnibusque modis abigatur, vel ita saltem moderetur, ne exinde ad phthisin fiat transitus. *Præservatoria ubi adhibenda.*

§. XXII.

Ad quod quidem ex voto exsequendum præter maturam & sufficientem, imo nonnunquam repetitam sanguinis missionem, nec certius nec securius datur remedium. Qua in re consentientem habeo omni tempore experientiam & peritissimorum Medicorum auctoritatem. Sufficiat tantummodo ex celeberrimi nostri ævi Medicorum BOERHAVII, *praxi medica*, quam, ipso invito, anonymus quidam edidit, dignum attentione locum hic inserere, qui ita se habet: *Si quis hominem ex phthisica familia natum velit curare, tunc summa ope est annitendum, ne hæmoptoen accipiat, si hoc efficies, tunc curabis, aliter non. Hinc circa deci-* *Hæmoptysis tractanda V. Sione.*

decimum septimum annum venæ sectio bis terve instituenda, simul vectiones adhibendæ sunt & in hac curatione usque ad vigesimum quintum annum continuandum. Nota mihi fuit familia, ubi pater materque & omnes liberi phthisi mortui sunt, unico filio superstite, quem hac ratione curavi; & jam plus quam 50. annos natus vivit, & phthiseos tempus secundum HIPPOCRATEM *supervixit, nullaque mala signa habet.*

§. XXIII.

Et remediis temperantibus.

Præter sanguinis missionem in rerum non naturalium usu summa tenenda est moderatio; quare ut ejusmodi ægroti à vehementiori animi corporisque commotione, potu spirituoso, & omnibus, quæ sanguinem ullo modo in orgasmum abripere valent, probe abstineant, necesse est. Et quum ab hæmoptysi per medicamenta, quæ validiori adstringendi facultate pollent, imprudenter tractata prona ad phthisin via sit, illa ipsa cane pejus & angue esse fugienda per se liquet. Convenit tunc magis lac cum aqua pura mixtum pro potu adhibere, leniora ex manna & foliis sennæ laxantia, & pulveres sanguinis ebullitionem compescentes ex conchis, matre perlarum, lapidibus cancrorum & nitro in usum vocare hisque singulis decocta vel infusa superius descripta apte subjungere.

§. XXIV.

Diæta à Celso præscripta.

Nihil vero est, quod corpus à vera phthisi immune reddere, vel incipienti magis posiit occurrere, quam recta vivendi ratio, quam optime inter veteres præscripsit disertissimus CELSUS, qui in *lib. III. cap.* 22. hæc habet: *Inter initia protinus occurrere necessarium est opus est, si vires patiuntur, longa navigatione, cæli mutatione, sic, ut densius quam id est, ex quo discedit æger, petatur. Ideoque aptissime in Alexandriam ex Italia itur. Si navigationem aliqua res prohibet, lectica, vel alio modo corpus movendum est; tum à negotiis abstinendum est, omnibusque rebus, quæ sollicitare animum possunt: somno indulgendum: cavendæ distillationes, ne, si quid cura levarit, exasperent; & ob id, vitanda cruditas, simulque & sol & frigus; os obtegendum, fauces velandæ, tussicula suis remediis finienda. Eoque tempore bibenda aqua; lac quoque recte dari potest.*

§. XXV.

[illegible]

Recte omnino CELSUS in regimine diætetico præscribendo potissimum urget motum corporis & aeris selectum. Cum quo fere concinit experientissimus Angliæ Medicus SYDENHAMIUS, qui equitatione se multos à phthisi præservasse & liberasse testatur. Neque parum interesse putat, quo quis aëre utatur, dum *phthisici*, inquit, *ruri versantes ab aëre longe melius sanantur, quam urbani: nam aër valde purgat pulmones, & plus quam ullum remedium curat.* Qua quidem in re plenius confirmamur, si rite perpendimus, ob quas causas præcipue fiat, ut in Belgio & Anglia tam innumeri phthisi pereant & horum dimidia fere pars ex hæmoptysi in truculentum hunc morbum incidat. Nam certe non modo crassior victus hic accusandus venit, quum ejusmodi gentes meracissimos cibos, multam carnem & pisces marinos cum spiritu vini confectos assumunt; unde chylus & sanguis ingeneratur crudus, qui in pulmonibus facile stagnans ad phthisin disponit; verum etiam, omniumque maxime, aër impurus & carbonum fumo valde refertus huc debet referri, quo bronchiales glandulæ & membranæ cum extremis & capillaribus arteriæ pulmonalis vasculis exsiccantur & hinc successu temporis vitalis hujus visceris tabescentia inducitur. Eandem noxam inferunt tempestates frigidæ & venti aquilonares, qui nunquam fere non pulmonibus, maximeque senum & ad phthisin proclivium, sunt insensissimi, ita prorsus, ut non exigua pars hominum inde succumbat. Nihil vero pejus est, quam adversus ejusmodi ventum vel ambulando, vel currendo, vel alio quocunque modo se acrius movere. Non raro enim hac ratione homines, imo & animantia, ut equos, in pulmonum abscessus incidisse memini.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautio necessaria est ob remediorum contraindicationem.

Si ullus est morbus, qui non modo accuratam diætæ observationem, sed præcipue circumspectum ac providum remediorum postulat usum, certe truculentus iste pectoris affectus phthisis est; in qua se tanta sæpe medenti medicamentorum adhibendorum objicit contraindicatio, ut, nisi omnibus probe consideratis, facile possit errare juvandoque nocere. Ita ad expectorationem promovendam requiruntur bechica dulcia, pinguia, syrupi, incrassantia & mellita, quorum tamen immodico usu non modo tonum pulmonum, sed & ipsius ventriculi destruimus, adeoque copiam cruditatum & majorem humorum in pectore decubitum arcessimus. Calor lentus exsiccans desiderat diluentia, humida ipsamque lactis potationem; quæ vero in tussi humida affluxum humorum, quibus pectus obsitum est, adaugent. Ulcera dein sordida putrida postulant balsamica resinosa, cujus generis sunt myrrha, terebinthina veneta, balsamum de Copaiva, Peruvianum aliaque balsama consolidantia vulneraria, quæ tamen motum intestinum & calorem augendo detrimentum afferre solent.

§. II.

Quod amplius illustratur.

Si ulterius progrediendo dispicimus, eandem difficultatem deprehendimus in molestiis istis ac pene convulsivis, quæ in tussi ferina diuturna ab humorum acrimonia concitantur, pectoris commotionibus. Hæ ipsæ enim anodynis, papaveraceis, oleosis & somniferis volunt levari, quæ tamen paullo frequentius adhibita vires mirum prosternunt. Exesa, dissoluta & aperta pulmonum vasculosa substantia vulnerariis & leniter adstringentibus debet consolidari; ast humores extravasatos, qui excerni deberent, quum intus retinent atque expectorationem supprimunt, corruptionem magis adaugent. Ulcera quoque si quis velit ad consolidationem perducere, affluxum humorum debet impedire, quod tum vulnerariis & lignorum decoctis, tum pulveribus ex bolo armena, terra sigillata, hæmatite &c. compositis perficitur; si quando vero tophi, tubercula, & indurationes adsunt, ut hæc majora sumant incrementa, efficiet. Ad calorem hecticum compescendum, nihil est utilius, nihil efficacius pulveribus nitrosis. Sed nec hi omni tempore exoptatum præstant effectum, dum alvum facile irritant, systalticamque ventriculi & intestinorum vim imminuunt. Lactis denique cura eximium in hisce affectibus affert levamen. Nihilo minus tamen in statu plethorico & juvenili, ubi phthisis incipiens & multa acidæ

acidæ cruditatis progenies cum lenta febre est, ipsam sæpe observavi nocentissimam.

§. III.

Cautela circa V. Saem & purgantia.

Sanguinis per venam sectam missio sicut in phthisi incipiente & ad hanc præcavendam, in juvenili ætate, est utilissima; ita scopo curativo, ubi per morbum & calorem vires valde consumtæ sunt, minus quadrat; nisi forte ad unciam tantum unicam aut dimidiam pro ventilatione sanguinis admittatur. Purgantia paullo validiora, ut aloetica, scammoniata, helleborata, multo magis emetica, tum vires infringendo, tum temperatum humidum educendo, mirum in modum nocent. Hinc ubi humores à pectore derivandi leniterque per alvum evacuandi indicatio est, hoc fine mannata, tamarindinata & quæ ex rhabarbaro, agarico & sennæ foliis confiunt laxantia, omnium sunt commodissima. Quodsi vero nimiæ humorum copiæ imminuendæ parva dosi data non sufficiunt, aut si humores nimis crassi & viscidi, qui minima vascula obstruunt, resolvendi & educendi sunt, pilulæ de succino *Cratonis*, aut quæ ex gummi ammoniaco, croco, mercurio dulci, extracto rhabarbari, aloes &c. conficiuntur, aptissime possunt substitui.

§. IV.

Circa motum.

Motus & corporis exercitatio, maximeque equitatio à peritissimis tum pristinæ tum nostræ ætatis Medicis in hectica & phthisi curanda mirum laudatur. Sed inter initia morbi & ubi ætas juvenilis corporisque habitus plethoricus est, hæmoptysin sæpe revocando plus mali accersit. Neque etiam utilis est, ubi ingens pulmonum læsio & vomicarum præsentia metuenda est: nimiò enim corporis motu, qui curru & equo absolvitur, quam facile funesta inducitur inflammatio. Longe tamen aliter res se habet cum tabe hypochondriaca, in qua moderata sæpiusque repetita corporis exercitia locum inveniunt aptissimum.

§. V.

Circa aëris usum.

Aër quo temperatior, quo purior & serenior est, eo magis phthisicis deprehenditur proficuus. Quodsi itaque nimis humida ejus intemperies est, quæ relaxato & ab infarctu tumido pulmonum visceri mirum quantum nocet; convenit omnino, atmosphæram corpus ambientem per suffimigia ex mastiche & succino particulis balsamicis imbuere, vel per myrrham electam in ore detentam & saliva solutam aërem inspiratum balsamicum reddere.

§. VI.

Circa curam phthiseos à catarrho &c.

Quam sæpius à catarrho salso, vel acri quadam caustica materia ex aliis locis ad pulmones per metastasin translata exulcerationis phthisicæ fiat initium, ad affluxum hinc derivandum & evacuandum, tutus non minus quam utilis esse poterit caustici usus, quo inter scapulas & in cervice adhibito imminentem phthisin feliciter sublatam legimus apud RIVERIUM *in obs. Cent. II. obs. 61. 78. Cent. IV. obs. 92. & SCHENCKIUM obs. 56.*

§. VII.

Circa curam lactis & aquarum mineralium.

Ad curam cum lacte vel solo, vel aquis mineralibus nupto secure & efficaciter instituendam, sequentes necessario tenendæ sunt cautiones:

I. Considerate debet inquiri, an ventriculus ejusmodi polleat robore, ut digerere iterumque expellere hoc medicamenti genus possit.

II. Consultum est, ut ante, quam ipsa potatio suscipiatur, prima regio à viscidorum & acidorum humorum colluvie probe depuretur. Ad quod quidem perficiendum commodissimum est, infusum laxans mannatum stimulo tartareo exaltatum propinare.

III. Præstat primis diebus lac vel asininum vel humanum mane hora VI. aut VII. & à meridie hora V. ad sex vel octo uncias haurire, & dein per gradus ad copiam paullo liberaliorem adscendere.

IV. Quando per sex vel octo dies æger potationi indulsit, remedium leniter laxans & collectas interea sordes blande educens est interponendum, idque quovis sexto die repetendum.

V. Pro potu vinum & cerevisia exulet & potius ptisana ex hordeo, Cornu Cervi, & corticibus citri eligatur. A cibis quoque, qui concoctu sunt difficiles & pravos ingenerant succos, serio est abstinendum; contra vero juscula ex testudinibus, cancris fluviatilibus, carne vitulina & gallina cum herba lactucæ & cichorei hortensis confecta eximiæ sunt utilitatis.

VI. Denique ad vim ventriculi concoctricem, quæ semper fere languet, promovendam elixir quoddam balsamicum pectorale & stomachicum, quod myrrham electam, crocum, nucistam, cortices aurantiorum, trifolium fibrinum & radicem glycyrrhizæ habet, inter epulas assumere expediet.

§. VIII.

Circa sudores colliquativos.

In nimiis & colliquativis sudoribus, qui in phthisi & hectica vires mirum exhauriunt, præter serum lactis & emulsiones, species de hyacintho, si cum refracta portione nitri de dimidio laudani opiati grano pro dosi miscentur, eximium afferunt solamen. Quodsi vero à vehementia tussis, qua valde exagitatur sanguinis & humorum massa, nimia sudoris contingit profusio, lene & correctum opium, quale est massa pilularum de styrace, vel *Wildegansii* cum pulvere temperante optime datur, utpote quod tussim sedando sudorem compescit. Si vero præter tussim colliquans massæ sanguineæ æstus sudoris causa existit, clarissimi viri MORTONIUS & PITCAIRNIUS corticem peruvianum cum grano laudani opiati præscribere non verentur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Tussis phthisica cum corporis tabe frugis hortensibus feliciter sanata.

Studiosus XXV. annorum, natione Frisus, teneri & macilenti corporis, ob inordinatum vitæ genus, maximeque frequentiores à vino & spiritu vini crapulas ac detestandum veneris abusum, vernali superioris anni tempore incidebat in tussim, cum febre catarrhali, tam vehementem & continuam, ut omni somno privatus vires mirum amiserit. Tussim siccam excipiebat valde humida, qua ingentem lenti & viscidi phlegmatis, variegati coloris, rejiciebat copiam. Aderat simul magna pectoris angustia cum spirandi difficultate, atque invalescens febrilis æstus non modo carnem penitus absumebat, ut instar sceleti æger appareret, verum etiam vires ita prorsus enervabat, ut movendi potentia, imo ipsi sensus imminui viderentur. Plures ex Medi-

Medicorum numero consuluit, qui pectoralibus, analepticis, sero lactis & pulveribus temperantibus nitrosis tanti morbi pertinaciam oppugnarunt & nihil penitus, quod levamen ullo modo ferre posset, intentatum reliquerunt: sed quum ex omnium sententia nihil spei ad salutem reliquum videretur, evenit, ut fragis hortensibus vescendi appetitu flagraret. Assumsit ex permissione nostra quædam & succum suxit ac deglutivit, idque crebrius repetiit, nihil inde turbarum in prima regione, sed vires potius quodammodo relevatas sentiens. Quod quum animadverterem, diutius horum fructuum usum protrahere jussi. Paruit æger consilio & per diem magnam quantitatem cum appetentia devoravit. Et en! prodigio similis conspiciebatur effectus. Elapsis enim tribus hebdomadibus quum pro quindecim imperialibus æger comedisset, vires, quæ antea prorsus dejectæ erant, magis magisque se erigebant, ardens calor defervescebat, noctes erant placidiores, tussis mitior, respiratio facilior & sic contra spem omnium eveniebat, ut intra duorum mensium spatium optime convalesceret.

Epicrisis.

Instar miraculi certe hæc cura in hac urbe habita fuit, quum ceteris, etiam probatissimis remediis, nihil juvantibus à fructibus, succo refrigerante turgidis, natura optimum levamen acceperit. Ex quo discimus, latitare interdum in vegetabilibus & fructibus specificam quandam adversus graves & diuturnos morbos efficaciam, ita, ut esu malorum chinensium satis diu continuato pertinacem icterum sublatum, & largiori malorum persicorum usu affectionem melancholicam noverim sedatam. Temperati quippe & fermentescibiles ejusmodi succi egregia pravam humorum dyscrasiam immutandi vi pollent.

O B S E R V A T I O II.

Tussis phthisica in juvene curata. Studiosus Hallensis xx. & aliquot annorum, qui per annum, & quod excurrit, otio, veneri & Baccho multum litaverat, a parentibus ad justam temeritatis pœnam luendam in carcerem traditur. Sed inde ira valde commotus non multo post affligitur truculentis imi ventris torminibus & spasmis, pereunte simul ciborum appetentia. Accedebat tussis sicca convulsiva, quæ noctu maxime infestans omnem fere somnum adimebat. Jungebantur ægra spiratio & incendium carnem cum viribus mirum consumens. Sub tali rerum statu, quum æger omnia fere medicamina respueret, pro potu ordinario ptisanam ex hordeo & Cornu Cervi paratam & mane ac vesperi ferum lactis acidulum, adjectis cancrorum lapidibus temperatum, cum syrupo papaveris albi assumendum comendavi. Tussim siccam succedebat valde humida, qua miram phlegmatis purulenti cum striis sanguineis mixti reddebat copiam, tamque spirandi angustia vexabatur, ut in momenta suffocatio instare videretur. Ordinavi igitur lac asininum mane & vesperi ad libram unam & ultra bibendum; & ut alternis diebus mane pinguedinis caninæ recentis uncia dimidia, circa decubitum vero pulvere temperante cum duobus massæ pilularum de styrace granis maritato uteretur, suasor fui; unde æstus paullo mitior, somnusque placidior fieri cœpit. Absoluta post aliquot hebdomades hac lactis cura accessimus ad decoctorum, ex speciebus vulnerariis & pectoralibus concinnatorum usum, qualia composuimus ex herbis veronicæ, scabiosæ, saniculæ, agrimoniæ, hederæ terrestris, scolopendriæ, plantaginis acutæ, quas invicem cum cerevisia secundaria, adjectis ficubus & melle, decoqui jussimus. Inter alimenta præcipue lac cum amylo & oryza mixtum, nec non placentas ex farina triticea tenuissima, lacte, butyro & vitello ovi cum passulis minoribus & concisis ponis Borsdorffianis confectas commendavi. Quorum remediorum ope, absoluto duorum mensium spatio, integre convaluit.

Epicrisis.

Plura mihi in memoriam incidunt exempla juvenum, qui ex immoderato vini & spiritus vini usu in phthisicam affectionem prolapsi ejusmodi remediis, contra spem omnium pristinæ sanitati fuerunt restituti. Nec adeo obscura est hujus rei ratio. Etenim in juvenili & vegeta adhuc ætate, ubi, reliquis visceribus salvis, humores à nimio spirituosorum potu valde exagitati per externam refrigerationem, aut alium affectum in pectus decumbentem subsistunt, indeque inflammationem & abscessum formant; ... temperantia & consolidantia remedia plus salutis afferre solent, quam ubi abdominis viscera obstructione alioque vitio laborant, vel ipsi pulmones à longo tempore labem contraxerunt, vel etiam concretionibus polyposis sunt referti.

O B S E R V A T I O III.

Vir XL. annorum, sanguineus, ad iram valde proclivis, olim militiæ mobilique & inordinato vitæ generi deditus, nunc in otio & quiete vivens, neglecta, cui antea sueverat, venæ sectione, varia ad fluxum hæmorrhoidalem sensit molimina; qui cum minus succederet, venæ sedales cruore inibi stagnante sartæ cum dolore & ardore valde intumuerunt. Accersitus Chirurgus huncce tumorem externe corrosivis tractavit remediis; unde ulcus prodiit mali moris fistulosum, quod latius serpendo, vicinas partes exedit, nostrumque per annum & ultra pessime cruciavit incommodis. Consulti itaque sunt alii rei medicæ & chirurgicæ magis periti, qui per sectionem & remedia convenientia interna consolidationem ulceris procurarunt. Sed elapso mensis spatio vehementi æger corripiebatur tussi, qua ingravescente non modo multam & viscidæ & purulentæ materiæ exspuebat quantitatem, verum etiam quæ assumebat alimenta, ob vehementem ventriculi irritationem, fere omnia reddere cogebatur. Aderat simul magna spirandi difficultas; corpus, quod antea sat pingue & robustum erat, tabe consumi, vires cum appetitu prosterni & alvus supra modum fluida fieri incipiebant. Medicamentis contra hæc mala præscriptis nihil proficientibus, ego tandem vocatus ægrum accessi; & quum pulsum non adeo celerem, nec calorem, nisi post iracundiæ affectum, in quem vel levissima data caussa facile incidebat, magnum deprehenderem, sequentem ingressus sum medendi methodum. *Phthisis ex ira [illegible]*

1) Pro potu ordinario commendavi decoctum ex radice chinæ, sarsaparillæ, scorzoneræ, ligno sassafras & herbis saniculæ, pulmonariæ & marrubii albi, additis passulis & ficubus, conflatum.

2) Ad sedandum vomitum & ventriculum roboran-

roborandum exhibui elixirium nostrum viscerale, cum dimidia liquoris anodyni mineralis & essentiæ corticum aurantiorum portione remixtum.

3) Cremor hordei cum amygdalis dulcibus, vitello ovi & sacharo cando, adjecto quandoque olei amygdalarum dulcium cochleari, aut pinguedinis caninæ recentis portione, sæpius fuit oblatus.

4) Bolum armeniæ cum extracto millefolii & florum chamomillæ vulgaris æquali pondere in pilularum formam redactum circa horam decubitus, singulis fere diebus, ad drachmam unam assumere jussi.

5) Fonticuli utrique brachio fuerunt inusti, qui magnam ichoris fœtidi quotidie fundebant copiam. Nec denique sanguinem è vena tali tussa parciori quantitate detrahere neglEximus.

Quibus remediis intra sex circiter hebdomadum spatium id per Dei gratiam consequuti sumus, ut æger à molestiis, quæ antea valde urgebant, symptomatibus liberatus, pristinæ integritati fuerit redditus.

Epicrisis.

Phthisica hæc affectio à metastasi, seu, ut *Hippocrati* dicendi mos fuit, palindrome, tum sanguinis per hæmorrhoides exitum non invenientis, tum materiæ ulcerosæ ob fistulam consolidatam intus retentæ suam traxisse originem videtur. Neque ignotum, sed in re medica satis obvium est, ab antiquis ulceribus fistulosis, & fonticulis quoque præmature consolidatis, à tumoribus glandularum scirrhosis, ut colli & parotidum resolutis, a gutta rosacea, scabie & aliis cutis deforcationibus per topica imprudenter cohibitis, materiam vitiosam excrementitiam, per metastasin ad mollem & spongiosam pulmonum substantiam translatam ibi per moram ulcus formasse. Quæ cum ita sint, ad derivandum ejusmodi decubitum haud sine ratione fonticulos brachiis admovere jussimus, & reliquam curationem non validis, & humores multum exagitantibus remediis, sed potius lenissimis temperantibus, demulcentibus & roborantibus perficiendam judicavimus.

OBSERVATIO IV.

Phthisis ex menstruorum suppressione per adstringentia tractata.

Fœmina xx. annos nata, de molesto sinistri hypochondrii dolore, alvo adstrictiori & continuo tussi humida diu conquesta incidit ante biennium, prægressa fortiori corporis commotione, in hæmoptysin, ad quam sedandam ipsi à Medicis pariter ac vulgo varia & sine dubio adstrictivæ indolis oblata fuerunt remedia. Cessavit fluxus, nec postea rediit, sed simul menstrua purgatio, quæ satis antea liberalis fuit, emansit, & tum protinus angusta cum pectoris oppressione & insigni virium decremento successit spiratio. Ante anni spatium molesta eaque continua tussi ejiciebatur materia purulenta, cum striis sanguineis & muco viscido sat copioso mixta, corpus magis magisque ob depressam ciborum appetentiam contabescebat, virium indies major erat lapsus, augebatur calor, pulsuumque à sumto cibo celeritas. In tam miserabili statu posita à me petiit consilium ægra. Ego itaque curam lactis asinini cum tertia parte fontis Selterani mixti, & crebriorem sacchari rosacei usum per mensem & ultra continuandum jussi, interposito circa vesperam pulvere temperante ex conchis præparatis, lapidibus cancrorum succo citri imbutis & pauxillo nitri composito, quem cum emulsione seminum IV. frigidorum adsumere debuit. Cerevisiam quoque prò potu interdixi, & denique ad ventilationem sanguinis parciorem venæ sectionem circa solstitia & æquinoctia commendavi. Qua methodo probe observata, quum insigne virium allevamentum perciperet ægra, per litteras mihi magnas egit gratias pro consilio & auxilio, non sine fructu suppeditato.

Epicrisis.

Si ullo in morbo Medici perversa medicamentorum applicatione miseris ægrotantibus multum afferunt damni, certe in nimiis sanguinis excretionibus per adstringentia id fieri certissimum est, ut ideo non modo de adstrictivis validioribus præpostere usurpatis, verum etiam de mitioribus, quæ innocentis alias indolis sunt, vulnerariis & pulmonariis, imo ipso Peruviano cortica tristes quotidie casus attentiori Medico in artis exercitio observare liceat. Et hinc nihil prope frequentius occurrit, quam quod ab hæmoptysi, per ejusmodi adstringentia perperam tractata, phthisica affectio suam trahat originem, de quo quidem optime præmissa morbi historia convincere nos poterit. Quod vero si incidit, statim inter initia morbi, quæ potissimum in humoris corrupti & putrefacti stagnatione vasculorumque pulmonalium infarctu consistunt, succurrendum est; quo fine nec securius nec præsentius datur remedium asinino lacte, cum fonte Selterano, vel Carolinis thermis ad dimidiam vel tertiam partem permixto: cujus remedii ope obstructiones & stagnationes dissolvuntur, acres & salsi humores temperantur, ac denique per alvum & urinam educuntur utilissime. Præter hæc vero quum simplicissimum hocce remedium laudabili exsuccas partes nutriendi vi polleat, nihil dubii est, quin simul viribus insigne accedat augmentum. Nec quidquam exinde detrimenti in corpus redundat, si modo secundum regulas, quas supra præscripsimus, rite usurpetur.

OBSERVATIO V.

Singularis casus de subitanea pulmonum corruptione.

Ego, quum non ita pridem in aula vicina Martisburgensi versarer, à doctissimo Archiatro Dno *Claudero* relatum audivi singularem casum, qui ita se habet. Vir aliquot supra xxx. annos natus, boni & pleni corporis habitus, robustæ naturæ & integra semper valetudine gavisus, ante duos circiter annos in dextro thoracis latere dolorem persensit pressiorium cum spirandi quadam angustia, maxime sub ascensu scalarum, junctam, nihilo minus amplissimum, quo fungebatur, munus aulicum sine ulla molestia obiit. Sed accidit, ut in natalitiis Principis à frigido potu, in corpus saltandu commotum & calefactum liberalius immisso, protinus de insigni corporis viriumque languore conquestus, per universum corpus horrorem tantamque pectoris compressionem perciperet, quæ omnem spiratiooem adimere videbatur. Sequebatur postea intensus febrilis calor & ingens cum tremore artuum tussiendi conatus, sed sine omni expectoratione; noctes transigebat æger insomnes & elapsis septem diebus suffocatus animam exspirabat. Corpus dissecandum jussit Dux Serenissimus, & ecce pinguedine, quæ duos pollices latitudine æquabat, totum corpus erat obductum. Omentum apparebat

multa

multa pinguedine instructum & reliqua imi ventris viscera, hepar, lien, pancreas, renes sana erant & integra. Aperto pectoris cavo primo omnium in conspectum veniebat pericardium, quod præter multam pinguedinem nihil ostendebat præternaturale. Incisione facta in dextrum cordis ventriculum conspiciebatur concrementum crassioris substantiæ polyposum, quod in venam cavam tam adscendentem quam descendentem protensum harum capacitatem valde arctabat. Inspectis pulmonibus lobus dexter, qui costis veris arctissime accretus difficillime poterat separari, materiæ innatabat fœtidæ & purulentæ, libras propemodum duas pondere æquantis, in qua complures corruptæ pleuræ partes hinc inde hærebant dispersæ. Diaphragma quoque in superiori parte ab incumbente putrida materia valde corrosum & sinister pulmonum lobus, qui adspectu sanus adparebat, cultro dissectus totus materia corrupta purulenta erat refertus.

Epicrisis.

Licet morbus, quo vir generosissimus periit, non proprie ad phthisin referri possit; eum tamen in hunc finem potissimum hoc loco inserere lubuit, ut evidenter adpareat, quam brevi tempore & quam facile vitale pulmonum viscus in sano & integro corpore possit lædi atque lethaliter corrumpi. Caussam tam atrocis & subitaneæ catastrophes jure meritoque rejiciendam puto in subitam inflammationem, quæ in corpore plethorico & vasis cordis majoribus polypo obsessis liberiorемque sanguini motum prohibentibus per potum frigidum calenti corpori ingurgitatum inducta in magnum abscessum degeneravit, qui cessante expectoratione celeriter increscens totamque pulmonum substantiam depascens brevi spatio vitales exstinxit motus.

Observatio VI.

Tabes pulmonalis superveniente febre lethalis.

Studiosus juris XXIV. annos habens, corporis tenerioris ac strictioris, staturæ mediocris, ex liberaliori vini potu & paullo vehementiori corporis sub pilæ lusu exercitatione incidit ante biennium in hæmoptoen crebrius recurrentem; Sedata hac sanguinis rejectione, dolorem in pectore pressorium cum spirandi angustia corporisque marcore retinuit. Sequebatur postea immanis tussis circa decubitum maxime, ob molestam muci in laryngem destillationem, infestans, qua magnam sputi mucosi & quandoque purulenti reddebat copiam. Interim adhuc salva gaudebat appetentia, nec quidquam à sumtis cibis molestiæ, nisi quandoque, quum mediocritatis regulam neglexerat, pressorium in ventriculi regione dolorem sentiebat. Non multo post accidit, ut ob contumeliosam cum commilitone contentionem gravi percelleretur iracundia, unde mox in pejus conversis omnibus, de ciborum fastidio, majori præcordiorum anxietate & somno inquieto conquerebatur. His tandem, prævia horripilatione, jungebatur febris continua, tantaque spirandi & expectorandi difficultas, quæ, omnem adimendo spiritum, perpetuam minabatur suffocationem. Adhibebantur optima, quæ in hoc casu commendari solent, remedia, sed in cassum datis omnibus, æger brevi post animam efflabat. Dissecto cadavere mesenterium, omentum omnesque reliquæ interiores partes pinguedine fere carebant. Ventriculus cum duodeno rubicundis maculis erat obsessus & pulmones, qui bruni erant coloris, pleuræ fere undiquaque & in utroque latere tenacissime adnati inveniebantur. Dexter pulmonum lobus scirrhosis tuberculis & parvis vomicis obsessus sanguineque extravasato repletus videbatur. In sinistro conspiciebatur cavitas, contenta materia purulenta turgida; cujus quantitas non minoris æstimari posse videbatur, quam quinque unciarum. Denique dextrum cordis ventriculum occupabat polypus, ramum sat magnum in arteriam pulmonalem emittens.

Epicrisis.

Quod hic juvenis diu admodum ab hæmoptysi sibi ingentem pulmonum labem, quæ sine dubio in scirrhosis tuberculis posita fuit, contraxerit & nihilo minus sua subire munia rite potuerit, non adeo mirandum est; quum per experientiam abunde constet, magnas tenerrimo huic visceri læsiones induci & tamen vitam ad seros usque annos nonnunquam posse protrahi. Interim discimus ex hoc casu, ad vitia pulmonum exacerbanda & inflammationem lethalemque abscessum ingenerandum nihil fere potentius esse, præter febrem, vel acutam, vel intermittentem & inprimis vehementem animi commotionem. Quare quibus pectore laborantibus longius vivere volupe est, commendandum arbitror, ut ab omni tum animi tum corporis excessu abstinendo moderatissime vivant.

Observatio VII.

Phthisis hæreditaria a febre tertiana contumacior reddita.

Honesta XXVI. annorum fœmina, à parentibus phthisi demortuis progenita, quarto puerperio exacto in violentam incidit tussim cum serosis defluxionibus ultra dimidium anni graviter infestantem. Quatuor abhinc mensibus febre correpta fuit tertiana male morata, quæ spasmodicis pedum sub frigore & declinatione tractionibus copiosisque sudoribus mirum fatigavit. Varia hinc inde præscripta medicamina quum nihil tulerunt opis, tandem ad corticis chinæ in electuario usum perventum est. Conquievit inde febris, sed longe graviora accesserunt pathemata; siquidem glandulæ colli intumuerunt, dolores pungitivi & pressorii in sinistro pectoris latere, cui ægre incumbebat ægra, cum anxia spiratione & calore vespertino cœperunt ingravescere, menstrua purgatio imminui viriumque robur magis labefactari. Ego igitur in consilium adscitus non dubitavi ratione & experientia suffultus, præmissa ventris per potionem mannatam expurgatione, præscribere usum acidularum Egranarum cum tertia lactis caprini vel asinini parte remixtarum, quas tepefactas per integrum mensem mane ad mensuram unam, sub convenienti diætæ regimine, bibere jussi. Pro potu ordinario decoctum radicis chinæ cum passulis & inter epulas, ad stomachum roborandum, elixir nostrum balsamicum viscerale sumendum; lateri vero thoracis sinistro dolenti glandulisque colli tumidis imponendum suasi sequens emplastrum: *Recipe gummi bdellii, myrrhæ, sagapeni, gummi animæ, singulorum unciam dimidiam, spermatis ceti, ceræ ana unciam unam cum dimidia, florum sulphuris drachmas duas, pulveris croci drachmam dimidiam, olei anisi, camphoræ ana drachmam unam. M. f. l. a. Emplastrum.* Neque vero spem fefellit hæcce curatio; quippe qua finita insigne symptomatum levamen percepit ægra, tantum quod in integrum,

ob inordinatum mensium successum non fuerit restituta. Suasi igitur, ut elæosaccharum myrrhatum in frequentiorem usum ducat, quod ita paratur: myrrhæ optimæ uncia una ex libra una aquæ, adjecta salis tartari drachma una, coquitur; quod remanet à coctione, est magma gummoso-resinosum temperatius, myrrhæ saporem & odorem adhuc referens, cujus drachma una cum uncia una sacchari canariensis mixta vel singulis diebus, vel quam maxime circa instantem mensium periodum cum infuso Thee vel Coffee sumitur utilissime. Est enim hoc remedii genus & pectori & utero amicum, atque à me per aliquot annos summa cum euphoria sæpius commendatum.

Epicrisis.

Ex phthisicis parentibus natæ fœminæ nisi à puerperio exactam diætæ habent rationem & sibi ab aëre frigido animique affectibus cavent, perfacile, si præsertim lochia non rite fluxerunt, latentem resuscitare morbum solent; quod & ante aliquot annos in persona Serenissima annotare mihi licuit. Dein in naturali ad phthisin dispositione, quid? quod in omni prava viscerum constitutione febris tertiana & biliosa, tam acuta, quam chronica superveniens mali est ominis, dum malum non modo exacerbat, sed & immedicabile reddit. Multo vero adhuc majus periculum ostendit, si adstringentibus præmature supprimitur. Tum enim plerumque mensium fluxus valde turbatur atque pervertitur, ut postea ejusmodi morbi curatio medenti multum facessat negotii, nec nisi convenientibus & generosioribus cesset remediis.

OBSERVATIO VIII.

Phthisis habitualis sine vitæ periculo.

Studiosus medicinæ industrius, qui mihi quondam à manibus fuit, XX. aliquot annos natus, temperamenti sanguineo cholerici, ad impatientiam & iram valde proclivis, ob hæreditariam, quam à parente phthisico acceperat, dispositionem, vernali & autumnali tempore crebrius laborabat tussi, raucedine & interdum cruento, licet parciori sputo; quæ dein, inito matrimonio & Physici munere obtento, ita increscebant symptomata, ut materiam purulentam sæpius rejiceret corporeque fere penitus contabesceret. Sed nihilominus infusi herbæ veronicæ cum lacte caprino mixti & conservæ rosarum continuo usu, nec non venæ sectione ter in anno administrata per triginta adhuc annos, quæ Dei gratia est, servatus est felicissime.

Epicrisis.

Cognita mihi sunt adhuc alia exempla juvenum, qui vel à parentibus, vel ex inordinata academica vita phthisicam pulmonum dispositionem obtinuerunt similibusque correpti symptomatibus vitam satis diu protraxerunt. Ita memini Doctoris medicinæ Silesiaci, qui tali labe affectus in nostra academia, præter accuratam victus observationem, solo frequentiori infusi theiformis ex veronica & pulmonaria cum lacte temperati usu, adjectis nonnunquam olei tartari per deliquium viginti guttulis vitam ad multos annos prolongavit. Quod vero, si evenit, indicio est, ulcera quædam aperta callositate superinducta in aliqua pulmonum parte, salva reliqua eorum substantia, latere. Quamdiu itaque per congrua remedia tum motuum & humorum temperatura conservatur, tum obstructio & inflammatio in hoc viscere avertitur, nihil metuendum periculi est. Hæc scribenti in mentem incidit summe Reverendus Theologus Helmstadiensis Calixtus junior, qui olim superstes mihi retulit, se per triginta fere annos quotidie, sine ullo respirationis detrimento exspuisse pus album fœtidum, & nihil adhibuisse præter venæ sectionem bis quovis anno iteratam & decoctum radicis chinæ & sassafras cum passulis, quo ad mensuram dimidiam continuo uteretur.

OBSERVATIO IX.

Empyema à peripneumonia intra thoracis cavitatem disruptum.

Quum Mindæ Westphalorum, ante quinquaginta & quinque annos, provincialis Medici munere fungens degerem, sequens mihi obtigit notabilis casus, quem hic inserere placet: Consiliarius regius, vir floridi & sanguinei habitus, ea tempestate, quum peripneumonia populares habebat circuitus, vehementi febre, cum sputo sanguineo & ingenti spirandi difficultate juncta corripiebatur. Decrescebat equidem morbi & febris vehementia, sed elapso mensis spatio invadebat tussis, pectoris oppressionem gravitatemque inducens, calor circa vesperam lentus affligebat, appetitus sequebatur prostratio & corpus, valde antea obesum, consumta pinguedine, mirum emaciatum apparebat. Tandem quadragesimo ab accessione febris die simul & semel cum maximo impetu tanta puris flavi ex ore ferebatur copia, ut aliquot libras pondere æquaret. Excipiebat mox respiratio facilior, unde ego accessitus miratus sum & summas divinæ benignitati gratias habendas esse edixi, quod tanti periculi abscessus non intra thoracis cavitatem ruptus & æger, ut subinde ei usu veniret, ob nimiam materiæ ad asperam arteriam congestionem suffocatus fuerit. Et quum vires non adeo multum dejectas deprehenderem, de salute quidem recuperanda non desperandum, ipsam tamen curationem paulo longius protrahendam esse nunciavi, quam in hunc, qui sequitur, modum institui. Primo laxante mannato & rhabarbarino primam regionem à sordibus deplendam & dein dimidiam lactis vaccini tepefacti mensuram, instillata balsami cujusdam pectoralis drachma una, singulis diebus mane bibendam suasi. Balsamum autem ita erat confectum: *Recipe olei hyperici vetusti uncias duas, florum sulphuris drachmas duas, coque leni calore: Colaturæ adde terebinthinæ Venetæ drachmas duas, croci drachmam dimidiam, oleorum anisi, nucistæ destillatorum ana guttas duodecim.* M. Inter cibos quam maxime juscula avenacea & hordeacea cum jure carnis vitulinæ, gallinæ & cancrorum fluviatilium succo parata, & loco potus mox ptisanam, mox decoctum chinæ & herbæ pulmonariæ cum passulis commendavi. Quarta à prandio hora iterandum jussi lactis tepidi usum cum electuario, quod *ex conservæ rosarum unciis duabus, hæmatitidis præparatæ, boli armenæ ana drachmis duabus & convenienti syrupi papaveris albi portione compositum ad drachmas duas devorare æger debuit.* Ad flatus, quibus venter fere perpetuo erat turgidus, discutiendos injici jussi clysteres emollientes & carminativos. Tandem vero, ut externis pariter succurratur remediis, pectoris tam anteriori quam posteriori parti impositum fuit emplastrum ex gummi bdellii, spermate ceti, axungia humana, cera, floribus sulphuris croco & oleo anisi conflatum. Qua methodo tantum

per

per Dei clementiam profeci; ut intra binos menses integre vir amplissimus convaluerit & ego non exiguam inde famam in juventute mea retulerim.

Epicrisis.

Abscessum, seu empyema à peripneumonia æque ac pleuritide male progressa facile posse enasci, non modo gravissimo HIPPOCRATIS testimonio, sed & certa longæ experientiæ fide constat. Neque minus in eo concors est Medicorum sententia, permagnum & vix medicabile hoc malum esse habendum: nam si intra thoracis cavum rumpitur ejusmodi empyema, raro evadunt ægri: si intra pulmonum substantiam contingit disruptio atque pus ad asperam arteriam magna in copia congeritur, perquam facile suffocatione jugulantur. Dei itaque & naturæ benignitati in nostro ægrotante jure meritoque est tribuendum, quod medicamina, in juvenili ætate à me commendata, tam felicem habuerint successum. Ceterum quoad curandi methodum hoc potissimum debet animadverti, magnam sæpe quorundam remediorum in longis morbis sanandis esse efficaciam, si convenienti dosi, ordine, &, quod præcipuum est, satis longo tempore usurpentur. Multa enim medicamentorum varietas crebriorque mutatio tantum abest ut ægrum juvet, ut ipsum potius in deteriorem & lethalem sæpe statum præcipitet.

OBSERVATIO X.

Phthisis à nimia sanguinis jactura proveniens.

Haud ita pridem Ser. quidam Princeps Lutetiis Parisiorum meum supra singularem casum requisivit judicium & consilium, quem hoc loco recensere operæ arbitror pretium: illustrissimi stemmatis fœmina, XVIII. annos nata, quæ tum ob texturam corporis teneram aptamque membrorum figuram, tum ob eximiam ingenii animique alacritatem cuique se commendat intuenti, jam inde ab octavo ætatis anno multis catarrhalibus pectoris fauciumque defluxionibus, coryzam, tussim, raucedinem inducentibus tentata fuit, quæ licet à febre cum alvi dejectione subsecuta solutæ remiserunt, tussis tamen cum vocis quadam asperitate sæpius recrudescens pertinacius inhæsit. Decimum supergressa annum crebra multaque saltatione, nulla tamen subsequente aut lassitudine, aut anhela spiratione, corpus strenue exercuit. Quindecim annos habenti exire primum recto ordine cœperunt muliebres purgationes, quæ non multo post, initis matrimonii legibus, ipsi gravidæ substiterunt, & quum octimestre absolvisset gestationis tempus, primo noni mensis die parturire cœpit enormi conatu, per duodecim horas durante; ad quem allevandum quater Medici detrahi jusserunt sanguinem: & sic tandem infans prodiit enecatus. Lochia quoque dein rite fluxerunt, nihilo minus decimo à partu die sollicitabatur tussi sicca, cum enormi capitis dolore æstuque febrili stipata, qua parcam pituitæ non adeo viscidæ excreabat copiam, remanente oris quadam ariditate febreque quotidie recurrente. Hæc contra mala varia remedia nihil tulerunt levaminis, ut potius lentescens ille viresque & carnosam corporis substantiam depascens calor, qui à pastu major fit, cum largo sudore quotidie affligat, nec non tussiculosa pectoris concussio, cum crebra pituitæ ad puris indolem nunc accedentis exscreatione vehementer urgeat; licet ceterum respiratio sine raucedine facilis sit, alvique beneficium optime semper constet.

Epicrisis cum consilio.

Exhibet hic casus exemplar veræ phthiseos, seu pulmonum exulcerationis, cum febre lenta ad hecticam inclinante: id quod multa validaque tussis, crebrior mucidæ cum pure mixtæ materiæ rejectio, sudores colliquativi, tabida corporis viriumque consumtio, æstus volaticus & pulsus à sumtis cibis celerior testatum faciunt luculentissime. Quod si autem hujus mali veram prosequamur originem, dubitare non licet, illud ipsum à nimia sanguinis, ob crebriores venæ sectiones, jactura proxime esse deducendum. Etenim hac ratione humorum per omnes corporis, maximeque excretionibus inservientes partes mirum fuit turbatus; unde non modo vitalis ille cruor naturali temperie sua immutatus ac serosior factus formandis hinc inde stagnationibus opportunissimus exstitit, verum etiam pulmonibus à perpessis catarrhis crebriorique tussi jam antea debilitatis eo facilius labem inducere potuit. Digna enim est, quæ probe teneatur observatio, phthisin æque facile à nimia sanguinis abundantia oriri prudentique ejusdē per venæ sectionē imminutione averti, ac à boni cruoris defectu ejusque inconsulta detractione, maxime in corporibus tenera & vasorum & fibrarum constitutione præditis, posse generari; quale quid in puerperis à nimio lochiorum fluxu exhaustis sæpe iterumque observare mihi licuit. In prognosi nostri mali suppeditanda statim in ancipiti rem esse prædixi, nihilo minus curationem, si ipsi adhuc locus superesset, in hunc modum putavi instituendam. Primo consului, ut lac asininum ad tertiam partem cum Selterana, vel alia ejusmodi principio alcalino imbuta aqua remixtum quater de die ad octo unciarum pondus bibatur. Quod si vero harum aquarum deesset copia, seri lactis dulcis libram medicam, addita nitri purificati & salis tartari portione, mane & à meridie potandam commendavi. Deinceps hora quarta vespertina & ante decubitum adsumi debuit pulvis, sequentis compositionis: *Recipe cornu cervi sine igne præparati, mandibulæ lucii piscis, boli armenæ, specierum de hyacintho, nitri puri, solutionis oculorum cancri, succini præparati ana drachmam unam: M. F. pulvis, div. in* XII. *partes.* Tandem commendata fuit recta vivendi ratio, ut nimirum ægra lectissimis ex carne caponis elixa ac vitulina paratis utatur jusculis, quibus herbæ plantaginis acutæ, scabiosæ, pulmonariæ maculosæ, agrimoniæ, hederæ terrestris, cardui benedicti cum cancris fluviatilibus contusis inter decoquendum fuerint adjectæ. Et quum magna vis in potu sita sit, ab omni alio abstinere & pro potu ordinario hoc sanguinem purificans decoctum eligere consultum duxi: *Rec. cornu cervi raspati, radicum scorzoneræ, chinæ, singulorum uncias quatuor, rasuræ lign. santali rubri, radicum cichorei ana unciam unam cum dimidia. Concisa d. s. species, quarum duæ unciæ in tribus aquæ mensuris per tres horæ quadrantes coquendæ.*

Et hæc fuerunt, quæ proponenda duxi remedia. Sed non multo post nunciatum mihi fuit, illustrissimam ægrotam, ante consilii mei adventum placide exspirasse.

OBSERVATIO XI.

Observatio

Circa generaliorem affectionis phthisicæ tra-

ctatio-

circa corporis obesitatem ad pe oris morbos dispositionem.

ctationem utilem hoc loco inserere placet observatiooem; quod videlicet in longævo artis exercitio annotaverim, homines proceræ admodum staturæ, vegetos & robustos, in optimo ætatis flore constitutos pessimis istis, qui ex pulmonum labe nascuntur, ægritudinibus, quales sunt hæmoptysis, asthma, tussis chronica & convulsiva, empyema, febres peripneumonicæ & pleuriticæ ipsaque phthisis & hectica, frequentius esse obnoxios, & apertis eorum post mortem cadaveribus plerumque coocretiones polyposas in cordis cavitatibus atque pulmonum vasis deprehendi. Causas tam peculiaris phænomeni si paullo curatius inquirimus, has observamus potissimas. In celsis ejusmodi corporibus, testante pulsu debiliori & tardiori, sanguinis progressus atque circuitus nunquam fere non tardior est ac impeditior, quam in personis mediocri statura præditis; quippe tum difficilis admodum est sanguinis ex inferioribus & tam remotis à corde partibus, propter perpendicularem situm, ad pectus & caput adscensus: gravia enim, per leges motuum, natura deorsum tendunt & guttæ sanguinis retardantur ab aliis, in quas allidunt. Accedit dein, quod procera hæcce corpora plerumque sint pinguiora & ad subeundos strenuos labores minus apta vitæque desidi magis dedita; unde circulari humorum motu retardato, ut spissiores & crassiores evadant succi necesse est. Jam, si forte talismodi ad ostentationem nati homines paullo vehementius & diutius, e. g. armis bellicis exercentur, massa sanguinis & humorum, ob validiorem musculorum motum, magno cum impetu ad cor & pulmones compellitur, & quum æquali tenore ac nisu per minima pulmonum vascula non possit ferri, fiunt inde omnino humorum in vasis stagnationes, fiunt distensiones, disruptiones & extravasationes, quæ ad recensitos pectoris morbos aditum parant amplissimum. Ob eandem quoque stagnationem accidit, ut fecedentes solidæ & crassiores sanguinis partes invicem coëant temporisque progressu in majorem compactæ molem vasorum alveis arctissime adhærescant & hac ratione æquabilem sanguinis per cor & pulmonum viscus circuitum impediendo, morbosas istas pectoris affectiones magis obfirment contumacioresque reddant.

Epicrisis.

Quanto difficilior est morborum, qui firmam in pulmonibus sedem & causam obtinent, sanatio; tanto facilior & tutior est ab hisce præservatio. Igitur præter ea, quæ jam superiori capite hoc fine commendata sunt, suadeo 1) ut proceri ejusmodi homines à vita motus experte abstinendo corpus perpetuo exerceant; hac tamen observata cautela, ne motum paullo validiorem & nimis laboriosum instituant. Namque hæc major motus species sicut in morbis, qui à viscerum, maximeque hepatis prava constitutione & impediriori sanguinis per ipsa circuitu proficiscuntur, summum tam præservandi quam curandi scopo fert auxilium; ita e contrario pulmonibus & morbis abhinc provenientibus valde est infensa, ut usque eo non modo ad hos ingignendos, verum etiam exacerbandos multum conferat momenti; 2) ut misso omni potu spirituosiori, ut spiritu vini & cerevisia crassiori, potum tenuiorem, eumque nec nimis calidum, nec nimis frigidum assumant, nec in victu cibis nutrientibus plus justo indulgeant; 3) ut circa æquinoctialia tempora secta vena redundantem sanguinis copiam imminuendam curent; 4) ut sibi caveant, ne post longiorem quietem motionem vehementem & repentino quasi initio instituant; quod autem si fecerint, mox infusum veronicæ & florum bellidis in largiori quantitate hauriant. Et hæc est facilis & genuina gravissimos & fere immedicabiles hos morbos mature avertendi methodus, quam rite adhibitam non sine fructu fore confido.

Observatio XII.

Observationes circa aquarum mineralium usum.

Pervulgata est opinio, iis plerumque omnibus, qui viscera non habent integra, maximeque gravem in pulmonibus læsionem foventes phthisica passione laborant, aquarum mineralium usum esse infensissimum. At vero hoc assertum non universale, sed cum grano salis esse intelligendum, ego quidem multiplici edoctus experientia bona adseverare fide possum. Novi enim nonnullos, qui ulcere pulmonum, sine febrili tamen æstu, affecti insignem purulentæ & ichorosæ materiæ quotidie rejecerunt copiam & à moderato Carolinarum usu, ob liberiorem inde redditam perspirationem facilioremque materiæ vitiosæ exspuitionem, ob ciborum appetitum totiusque corporis vigorem restauratum optime habuerunt, licet in totum sanitati non fuerint restituti. Nec dissimili ratione novi alios, qui tussi valde humida & pertinaci per aliquot annorum decursum graviter afflicti, frustra datis omnibus alias expertis contra tussim remediis, à Caroliois cum justo regimine potatis egregie sunt allevati, aut à molestissimo hoc affectu penitus liberati. Ita mihi in memoriam venit fœmina generosa, temperamenti sanguineo-phlegmatici, laxiorisque corporis habitus, quæ ex inordinato vitæ genere & potissimum immoderata ciborum incongruorum adpetentia, ante octo circiter annos, in tussim incidit valde contumacem humidam, qua per multos annos laborioso ac vehementi pectoris non minus quam abdominis conatu ingentem viscidi phlegmatis, varii coloris, per vices ejecit quantitatem, quæ intra nycthemeron collectim integram adæquabat libram. Jungebatur simul, absque tamen febrili calore, angusta spiratio corporisque universi languor, cum pallore faciei multaque & crebriori vomitione. Hæc contra mala quum ab omnibus, quæ magna in copia devoraverat, medicaminibus, nihil retulerit levaminis, ego consultus prudentem & moderatum Carolinarum usum suasi. Renuebant quidem consilio tum Medici tum ægrotantis amici; malo autem ingravescente ægra per excelsos montes salutares hos fontes sponte adiit, eosque per mensem & ultra secundum methodum à me præscriptam bibit, tam felici successu, ut non modo tussis vehementia cum nimia muci viscidi ejectione remiserit, verum somnus etiam placidior & respiratio liberior reddita inde fuerit. Sequenti anno eandem curam non minori fructu iteravit; & licet malum exinde non prorsus cessaverit, longe tamen mitius factum fuisse ægra mihi læta nuntiavit.

Epicrisis,

Id omnino firmissimum & in experientia satis fundatum esse largior, morbos, qui ob nimiam viscerum, maximeque pulmonum læsionem, ob æstum febrilem & præsentem virium lapsum lethales habendi sunt, à potu fontium salubrium

nimus

minus sanati, sed potius ad funestum perduci exitum. Tali enim ratione ob stagnationem & extravasationem aquarum in corrupto viscere magnamque in eodem continui solutionem longe major infertur putredo. Id quod eo magis evenit, ubi humor vel in cerebro, vel in thoracis & abdominis cavitate extra vasa effunditur, vel etiam polyposa in cordis & pulmonum vasis hærent concrementa, quæ liberum fluidorum circuitum impediunt. Contra vero, ubi non tanta viscerum læsio humorumque corruptio, quæ ex viribus dijudicari debet, nec febrilis calor adest, optime sane hæ aquæ, dum aperientem, abstersivam, viscidosque humores per omnia emunctoria, & præcipue per alvum evacuantem ac simul roborantem possident virtutem, fructum ferunt præstantissimum. Sed ut convenienti regimine, ordine ac dosi adhibeantur, necesse est.

Plures de phthisi observationes reperire licet in *Consult. & Responss. med. Sect. II. casu LXXV. LXXVIII. LXXIX. XCIX. & C.*

CAPUT XII.

De cachexia icterica.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio illius. QUamvis plures sint cachexiæ, sive depravati corporis habitus species, nobis tamen jam jam de ea speciatim agere animus est, quæ flavescente & nigricante corporis colore sese prodit, & *icteri*, seu *morbi arquati & regii* nomine in scholis medicis insignitur, nihilque aliud est, quam *vitiatus & corruptus sanguinis & humorum, ab admixta bile excrementitia, propter vitium in biliferis ductibus, status, functiones universi corporis multum lædens cutimque externam flavo vel livido colore deturpans.*

§. II.

Signa icteri. Signa, quibus se manifestat hic morbus, sunt præcipue sequentia: Primo in tunica oculi albuginea flavedo conspicitur, qua demum universa cutis imbuitur; urina crassa & obscure rubra mingitur, linteamina instar croci tingens, fæces vero alvinæ coloris sunt pallidi. In pejori statu saliva quoque flava exspuitur & omnia adsumta saporis suot amaricantis. Præterea affecti de sensu quodam violentæ stricturæ, pressionis & tensionis in dextro hypochondrio, neque minus de angustia circa præcordia, respirandi difficultate, totiusque corporis conqueruntur lassitudine.

§. III.

Historia morbi ab Aretæo tradita. Longe adhuc prolixius & accuratius hujus morbi historia & progressus à Medicorum antiquissimis, maximeque ARETÆO *in lib. III. cap.* 15. describitur, sequentem in modum: *Icterus universi habitus ægritudo est, & membrorum singula indicia apparent; perspicua vero sunt & ea, qua in albissimis oculis cernuntur: & frontis secundum tempora color flavus exquisitior efflorescit. Quicunque nigro arquato laborant, in his ater color viridi commixtus apparet. Iidem frigent, imbecilli, desides, tristes atque demissi animo sunt, tetrum odorem exhalant, gustatum amarum habent; spiritum non facile ducunt; in ventriculo morsus percipiunt, alvi excrementa porracea, subnigra, arida sunt, ægreque descendunt; urina valde colorata est, ad nigrius vergens. Ad hæc cruditate laborant, cibum detestantur, vigilant, mærent, melancholia agitantur. At in albiore arquato color est ex albo & viridi temperatus; mente sunt hilariores; cibos accipere primo eos piget, sed ubi cœperunt, gnaviter comedunt, facilius quam priores concoquunt; alvi purgamenta sunt alba, arida, eretacea; lotium reddunt flavum, pallidum, crocinum. In utrisque corpus omne pruriginosum est; ea or in naribus exiguus quidem sed mordax percipitur; gustatus amarorum non amarus, lingua enim bile suffusa non sentit, dulcium vero amarus. Si nullius visceris calefactio fuerit evidens, sine noxa est, sed diuturnior; Si perseveraverit & viscus inflammatione vexatum fuerit, in aquam intercutem desinit; multi & sine aqua intercute sudore colliquativo interierunt.* Ex quibus adductis evidenter elucescere arbitror, singulas fere corporis functiones in morbo hoc præter naturam affici. Neque ratio è longinquo erit repetenda. Nam sicuti sanus & vegetus functionum status à temperata & laudabili sanguinis & humorum crasi quam maxime dependet & sustentatur; ita è contrario si hæc ipsa ab impuris & pro majori vel minori gradu corruptis humoribus viriatur, non mirum est, actiones inde corporis nostri tum vitales, tum naturales & animales plus minus accipere detrimenti.

§. IV.

Multo vero magis de bilis excrementitiæ singulari partes tam fluidas quam solidas immutandi efficacia convincere nos possunt variæ de eadem apud auctores observationes. *Observationes circa sanguinem & constitutionem viscerum.* Ita sanguis è vena icterici emissus spuma & consistentia flavus adparet, teste THEOD. ZWINGERO, qui in ictericis quandoque ne guttulam quidem unicam rubicundi & floridi cruoris deprehendisse, sed sanguinem per venæ sectionem curiositatis gratia emissum flavæ jumentorum urinæ similem non sine mentis stupore observasse scribit. Imo *in fœmina quadam*, inquit, *summe icterica conspeximus sanguinem & urinam, quam crassam emisit, sibi invicem simillimam fuisse; post* 15. *vero dies, quibus icterus integre propemodum discussus fuit, sanguinem ad aliquot uncias extractum maxime rubicundum ac floridum exstitisse.* Neque viscera & intestina, ut pulmones & ventriculus naturalem colorem retinent, sed æque ac pinguedo & membranæ flavedine plus minus saturata tinguntur. Qua de re consuli possunt ZACUTUS LUSITANUS *in praxi admirabili lib. III.* PAISENIUS in M. N. C. *ann. IV. obs.* 194. & THONNERUS, qui *in observat. lib. III. de ictero obs.* 1. mentionem injicit Cardinalis cujusdam Romani, ictero defuncti, cujus singula membra flava invenit. Insuper quoque ossa flavedine imbuta & arte quasi tincta in puero ex matre icterica nato deprehendit KERKRINGIUS *in spicileg. anatom.* cui symbolum suum addit DOLÆUS *in Encyclopæd. medica lib. III. cap.* 8. ubi in viro quadragenario, ictero demortuo, omnia tum abdominis tum thoracis viscera & ipsum cerebrum cum ossibus & cartilaginibus icterica tinctura i. e. flava adsfecta Hanoviæ vidit. Notatu præterea dignissimum est, quod GALENUS & SEXTUS EMPIRICUS scribunt, ictericos ob oculorum colorem fla-

flavedine infectum omnia objecta flava intueri. De cujus observationis fide MERCURIALIS *in prælect. Bononiensibus* valde dubitavit, quia nec *Celsus*, nec *Cælius Aurelianus*, nec *Aetius*, nec *Avicenna* hujus symptomatis mentionem fecerint. Nos tamen bina exempla in ætate virili constitutis observasse testamur.

§. V.

Differentia morbi icterici.

Deinceps ad veram morbi icterici iodolem accuratius dignoscendam & ad meliorem exinde ratione caufarum, eventus & curationis dijudicationem formandam hæc monenda esse ducimus, quod multum hic affectus, per quem speciatim icterum flavum intelligimus, inter se differat. Namque constanti experientia comprobatum deprehendimus, alium valde esse contumacem ac diuturnum & difficulter admodum medicamentis expugnari; alium brevi tempore cessare & remediis facile cedere; alium dein perpetuo inhærere, alium tantum statis reverti periodis & certas modo horas perdurare atque etiam in quibusdam esse anniversarium. Datur præterea icterus vel *idiopathicus*, vel *symptomaticus*. Illius quidem causa altius visceribus, maxime hepati, inhærescit; hic vero aliis morbis superveniens nonnunquam colicæ convulsivæ hystericæ, cardialgiæ & passioni iliacæ, vomitioni & purgationi post validius adsumtum emeticum aut purgans medicamentum jungitur. Est quoque criticus, qui interdum salutis in febribus acutis præbet indicium, interdum pejorem statum præsagit, quod fieri solet, quando inflammationi ventriculi jungitur, vel hæc icterum sequitur. Postremo ingens omnino inter icterum flavum & nigrum tam ratione causæ, quam periculi notanda occurrit differentia, utpote in hoc longe gravior humorum corruptio & viscerum læsio, quam in illo debet suspicari.

§. VI.

Causa proxima icteri.

Præmissis sic potioribus, quæ ad morbi historiam pertinent momentis, dispiciendum nunc erit de veris nostri mali & symptomatum causis. Jam vero unanimis Medicorum sententia est, in ictero tantum non semper hepar præter naturam esse affectum: videamus igitur quomodo hæc læsio ad malum nostrum contribuat. Quod si autem perpendamus, nobilissimum hepatis viscus à natura in hunc potissimum finem tanta ductuum varietate & copia instructum esse, ut sulphureum, adustum & cum lympha viscida quasi alcalisatum, quod bilis nomine venit, à sanguinis & humorum massa secernat, secretum per peculiares canales ad duodenum, ad promovendam ibi digestionem, deferat; facile intelligimus, impedito vel prorsus intercepto bilis ad intestina innere, hujus ad vasa lymphatica ipsumque sanguinem fieri regurgitationem, adeoque proximam & principalem icteri adesse causam. Et quum tali ratione serum & succus nutritius bile inficiuntur, explicatu facillimum est, cur color cutis in flavum mutetur, nutritio virium capiat & urinæ crassæ atque rufo tinctæ colore mingantur; neque minus iode patet ratio, cur non flavo colore per alvum prodeant excrementa, cur digestio ciborum langueat & multa circa primam regionem percipiantur incommoda.

§. VII.

Hepatis in sua duplici modo inducitur.

Sed paullo altius & specialius erit inquirendum, quænam sub tanta ictericorum differentia, quam supra monstravimus, præcipuæ in hepate partes ac viæ præter naturam affici soleant & à quibusnam causis vitio laborent. Has ipsas vero vel in vitio materiæ vasa obstruentis, vel in motibus spasmodicis vasa coarctantibus, in universum positas esse quisque theoriæ medicæ gnarus facile poterit dijudicare. Utriusque igitur status peculiarem instituamus disquisitionem.

§. VIII.

1) a spasmis.

Et primo quidem, spasmos ictero sæpenumero præbere originem, in experientia omnino fundatum est. Quandocunque enim, quod sæpius accidit, subito icterus invadit, brevique tempore terminatus per periodos iterum recurrit, tunc sane nec in materia peccante, nec in vasorum obstructione & infarctu, sed potius in spastica ductus cholodochi, qui tunica valde sensibili nervosa præditus est, constrictione causa residere videtur. Quam ob rem deprehendimus, à vehementiori ira, qua nihil ad inducendum icterum potentius est, neque minus à corrosivis & drasticis tam purgantibus quam vomitum cientibus remediis, vel ab ipsa bile in cholera, cardialgia & principio febrium biliosarum, icterum subinde oriri, quippe quæ omnia rite invicem comparata de spasmodica ductuum bilisferorum agitatione testantur luculentissime. Ut nihil denique dicamus de anatomicis eorum, qui ictero perierunt, sectionibus, in quibus nonnunquam ne minimam quidem à calculosa, vel mucida & viscosa materia obstructionem in ductibus, qui bilem ad duodenum vehunt, reperire licet.

§. IX.

2) ab obstructione ductuum hepaticorum & vesiculæ felleæ.

Progredimur ad alteram causam, vasorum obstructionem, de qua quidem eo minus dubitare licebit, quo frequentiori constat observatione, cystidem felleam non raro insignis magnitudinis calculis esse repletam. Quod itidem valet de reliquis ductibus hepaticis & inprimis cholodocho, qui non modo calculis magnitudine, figura & colore inter se diversis, verum etiam gypsea, tophacea & viscosa materia sæpenumero inveniuntur obsessi, ita tamen, ut quo illa magis mollis ac solubilis est, eo symptomata leviora subsequantur. De quo consuli merentur M. N. C. *ann.* I. *obs.* 44. & BONETUS *in sepulchreto lib. III. Sect. VIII. obs.* 36.

§. X.

Calculi, quando icteri causa sint.

At vero, non semper à calculis vias biliarias infarcientibus icterus solet induci. Ita ETTMULLERUS *in praxi Part. II. pag.* 54. confirmat, dissectam fuisse mulierem, ex cujus vesicula fellis plures lapides majores minoresque fuissent collecti, quæ tamen ab ictero libera mansisset. Cui adjungendum esse censeo, quod Cl. Lipsiensium Professor D. PETERMANNUS in vetula Torgensi præter 17. lapides nihil ferme fucci biliosi in cystide fellea deprehenderit, cum tamen icterici mali prorsus expers fuerit. *Vid. ejus differt. de scrutinio icteri ex calculo vesicæ felleæ.* Quæ cum ita sint, reddenda à nobis est hujus phænomeni ratio, quæ nostro quidem judicio haud dubie inde erit petenda. Quam diu calculus in vesica

fellea

fellea non movetur, sed quietus jacet, non fecus ac calculus in renum tubulis nullas creat molestias. Simul vero ac è loco suo deturbatus ad ductum cysticum propellitur, ibi hærens vehementi distensione atrocem dolorem & spasmum, qui totum ductuum biliariorum systema in consensum trahit, progignit & sic morbum nostrum graviaque cum ea complicata symptomata producit; quæ dein, excluso per alvum calculo, ut à nobis sæpius observatum est, ex toto quiescunt.

§. XI.

Calculorum signa. Sunt vero quædam signa haud fallacia, quæ calculorum in ductibus biliariis indicant præsentiam, qualia potissimum sunt gravis & lancinatorius in hypochondrio dextro circa scrobiculum cordis dolor, constanter cum aliquali remissione affligens, cum summa præcordiorum anxietate, spirandi angustia, pectoris compressione, nausea & nonnunquam ipso vomitu, alvi constipatione, inquietudine & vigiliis junctis. Quibus accedit, quod ejusmodi ægrotantes non erecti, sed dorso flexo incurvati incedere possint.

§. XII.

3) ab obstructione ductuum bilem secernentium. Verum enim vero, non tantum à bile in ductibus biliariis concreta, verum etiam si materia tenax, viscida biliosa minimos ductus secretioni bilis dicatos infarcit, icterus progignitur. Hoc enim si incidit, non ad ductus biliarios, sed per distenta vasa lymphatica bilis cum lympha ad sanguinem deferatur necesse est. Quam in rem digna est, quæ annotetur observatio *Jacobi* CAMENICENI *in epist. ad Matthiolum pag.* 184. qui vidit hepatis venas in parte ejus cava prius quam in communem illum caudicem portæ desinunt, obstructas lapillis eas distendentes, foras nigris, intus flavescentibus. Quorsum & illud referendum est, quod de glandulis arteriæ hepaticæ & fellis ductui ad intestina tendenti adjacentibus apud BORELLUM *pag.* 326. legitur, quarum mole & tumore hic ita comprimebatur, ut vix aliquo conatu instrumentis tenuissimis esset transitus; quin imo ab excrescentiis carneis compressionem aut occlusionem cholodochi causari CABRULGUS *obs. chir.* 10. & MECKEREN *obs. chirurg.* 43. annotarunt: & ab omnimoda ejus exsiccatione & obstructione omnem viam intercipiente icterum suborturn in Cardinali quodam Florentino post mortem se vidisse perhibet ARGENTERIUS *in lib. IV. aph. Hippocratis* quamvis hæ observationes sint rariores.

§. XIII.

Causæ mediatæ sunt plethora. His ita deductis, deveniendum jam est ad causas mediatas inquirendas, quæ ictericæ cachexiæ potissimum velificantur. Ex quibus præcipua se nobis offert plethora, seu major sanguinis & humorum, quam natura ferre potest, copia. Quod quidem non adeo mirum videri debet. Etenim quum per hepatis viscus, etiam in statu naturali, ob venam portæ impulsu sufficienti destitutam, languidior est circularis motus, fit omnino, ut accedente plethorico statu sanguis spissior & viscidior facilius inibi stagnet minimaque vasa obstruat. Unde etiam fieri observamus, in cachexia leucophlegmatica, in scirrho & induratione hepatis, ob deficientem partium biliosarum separationem, cutis colorem ex flavo viridescentem adparere. Nec quidquam superest dubii, quin pessimæ indolis icterus, quem nigrum appellant, ingentem & fere immedicabilem hepatis labem magnamque humoris biliosi corruptionem pro causa & fundamento agnoscat.

§. XIV.

Ex diætæ vitio causam ictero præbent antecedentem cibi dispepti, quales sunt pisi, fabæ, lentes, caseus &c. utpote qui ob rudiorem crassioremque texturam suam, maxime si magna ingeruntur copia, difficilius digeruntur sanguinemque ingenerant spissum ac impurum. Huc quoque referendi sunt ex potulentis vina acida, austera, cerevisiæ acescentes & aquæ, quæ argillosas & tophaceas secum vehunt particulas; quæ tamen omnia longe pejorem exserunt effectum, si vita accesserit sedentaria ac somnolenta. Nihil vero tam potenter ad morbos ex hepatis vitio oriundos confert, quam immoderatus vini generosi & præsertim adusti abusus, unde chylus, & lympha nutritia coagulantur bilique magna & sanitati summe infensa inducitur dyscrasia. Præterea ad malum vitæ regimen pertinent quoque animi affectus, ex quibus præter iram, quam jam supra inter præcipuas nostri mali causas retulimus, mirum quantum valet longior tristitia, quæ dum sanguini crasso ingignendo & abhinc prodeunti tardiori ejusdem circuitui apprime velificatur, ad icterum chronicum & contumacem aut producendum, aut revocandum exsistit aptissima. *Perversa diæta.*

§. XV.

Denique etiam non raro ex aliis morbis prægressis icterus suos repetit natales. Hinc febres intermittentes per remedia adstringentia intempestive suppressas sæpenumero icterum sequi, præter experientiam testatur RAMAZZINUS, qui à tali febre, per corticis chinæ usum perperam cohibita icterum subortum in libris suis annotavit. Neque rarum, sed in praxi medica satis obvium est, à mensibus vel hæmorrhoidibus obstructis vel retardatis icterum enasci. *Prægressi morbi.*

§. XVI.

Transitus nunc fiat ad suppeditandam prognosin, quæ Medico ad existimationem aucupandam debet esse commendatissima. Hæc vero, prout ipsa subjecta respectu ætatis, corporis habitus, roboris & naturæ differunt, vel prout causæ vel atrociores vel mitiores sunt, tam ratione durationis quam eventus multum omnino differt. Quando enim hoc malum juniores invadit homines & simplex tantum ac solitarium est, non cum alio morbo, ut quartana, malo hypochondriaco, vel obstructione ex hepatis scirrho complicatum, nec adeo longum tempus duravit, convenientibus remediis tam diæteticis, quam pharmaceuticis tolli potest facillime. Quod si vero sæpius post curam, colore flavo in nigriorem vergente, recidivat & indurationem hepatis junctam habet, funesti ut plurimum est eventus, quia vel in hecticam, vel hæmorrhagiam enormem terminatur. Si à vehementiori iracundiæ affectu, vel à purgante & emetico drastico, ob spasmodicam intestinorum ductuumque biliferorum stricturam icterus oboritur, commodæ medicinæ in tempore adhibitæ facile cedit. Difficiliorem vero admittit sanationem, si aut longiori tristitia fovetur, aut si cor- *Prognosis.*

corpus à morbo antea perpesso valde debilitatum invadit.

§. XVII.

Prognosis.

Qui febri jungitur icterus, sæpius illius criticam affert solutionem. Ita in praxi aliquoties annotandi occasio fuit, febres, quæ cum spasmis imi ventris, vomituque bilioso & intensiori æstu stipatæ in corporibus hypochondriacis, prævia iracundia suscitantur, ictero superveniente feliciter fuisse terminatas, quod jam olim confirmavit HIPPOCRATES, qui *lib. IV. aph. 64. quibuscunque*, inquit, *per febres die septimo, aut nono, aut undecimo, aut decimo quarto icterus incidit, bonum & salutare est, nisi dextrum hypochondrium obduruerit.* Haud dissimili ratione icterus in febribus intermittentibus, inprimis sub paroxysmi initio exortus, nullum portendit malum: nam illo finito & hic ipse evanescit. Qui vero inflammationi hepatis, vel duodeni aut ventriculi accedit icterus, in ancipiti ægrum esse significat. Sæpe etiam gravidas circa ultimum gestationis tempus adoritur, qui tamen tempestiva sanguinis missione facile supprimitur. Calculus in cystide fellea contentus, si insignis est magnitudinis, adeo ut totam ferme vesiculam oppleat, causa sæpe est icteri gravissimorumque symptomatum, quorum potissima sunt, dolor ardens circa scrobiculum cordis in latere dextro, tormina circa idem latus sævissima, nausea, vomitus, lipothymiæ, respirandi difficultas cum lurido faciei aspectu. Quæ vero si incidunt, periculosus morbi status est, qui tandem in ascitem desinit lethalem. Hinc etiam aliquoties in iis, qui hisce symptomatibus defuncti sunt, dissectis totam vesiculam felleam calculis vidi refertam & circumjacentes partes, ut colon & fundum ventriculi, flavo colore contaminatas, atque exterius, ob bilis forte acrioris per poros cysticos transsudationem, corrosas. Pari quoque ratione asthmati convulsivo, quod plerumque hydropem tam thoracis, quam abdominis post se trahit mortiferam, sæpiflime causam præbet vesicæ felleæ à subsistentibus copiosis concrementis calculosis repletio.

§. XVIII.

Prognosis icteri nigri.

Ad nigredinem vergens icterus ob magnam eamque malignam, quæ fixæ, terrestris & acido-corrosivæ indolis est, humorum corruptionem lethalia ut plurimum infert symptomata, nec curari ullo, aut nisi summo negotio potest. Talis infestus quam maxime est senibus, & facile in marasmum, in cachexiam, tumores œdematosos, erysipelas malignum, sphacelum, vel etiam in molestas degenerat hæmorrhagias.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Prima in curatio in ictero à spasmis juberto.

In curatione icteri prudenter & circumspecte adornanda primo statim causarum, corporum, & temporis aliarumque circumstantiarum haberi debet ratio; siquidem pro singulorum diversitate, illa ipsa etiam aliam atque aliam postulat methodum. Quod si enim, uti sæpius ab ira, à validiori medicamento, aut veneno adsumto, vel per consensum ex colica spasmodica hæmorrhoidali & hysterica evenire solet, icterus subito corpus invaserit & adhuc recens est; à vehementiori ductuum biliariorum per hepatis penetralia dispersorum strictura illum oriri, vero est simillimum, atque tum Medicus primam indicationem exsequi studeat: nimirum, ut tensæ & constrictæ partes relaxentur, adeoque bilis tam secretio suspensa, quam ejus ad intestina descensus impeditus naturali restituatur libertati, atque demum, ut bilis acrimonia, quæ spasmorum genitrix est, mitigetur ac contemperetur.

§. II.

Huic quæ inserviunt medicamenta interna.

Dictis scopis obtinendis egregie inserviunt emulsiones, quales ex seminibus IV. frigidis majoribus, papaveris, & cannabis &c. quod ob sulphur vaporosum, quo præ aliis imbutum est, præcipue à SYLVIO commendatur, cum aquis sedativa virtute præditis, ut florum tiliæ, acaciæ, primulæ veris, liliorum convallium, chamomillæ vulgaris, millefolii, cerasorum nigrorum, addita syrupi papaveris albi portione, commode possunt parari. Egregiæ porro & expertæ hoc fine virtutis est liquor noster anodynus, si cum aliquot olei macis destillati guttulis, vel in affectibus colicis & hystericis cum essentia castorei, croci & laudano opiato *Sydenhamii* maritetur. Ad mitigandam vero humorum acrimoniam pulveres absorbentes leniter nitrosi, qui *ex lapidum cancrorum, concharum, matris perlarum, pulveris Marchionis ana drachma una, succini præparati, nitri puri ana drachma dimidia, olei macis gutt. quatuor* confieri possunt, operæ sacunt pretium, quibus pro circumstantiarum ratione aliquot extracti castorei, vel croci grana sunt admiscenda. Vehiculi loco inservire potest serum lactis & lac purum aqua dilutum, vel emulsio amygdalina, vel etiam decoctum avenaceum cum uno alterove olei amygdalarum dulcium cochleari permixtum.

§. III.

Quænam externa.

Externa quoque anodyna & paregorica præcordiali regioni tepide apposita insigne ferunt levamen; quo fine commendanda est vesica floribus sambuci, chamomillæ vulgaris, millefolii, salviæ &c. ex lacte coctis repleta, vel si hæc molesta videatur, epithema ex theriaca, oleo nucis moschatæ expresso, spermateque ceti æquali pondere mixtis, & pauxillo croci ac camphoræ compositum scrobiculo cordis applicari potest utilissime; idque eo magis, ubi cardialgia, seu gravis ventriculi spasmus cum nimia vomitione jungitur. Nec spernendæ efficaciæ sunt enemata ex speciebus paregoricis cum lacte coctis & sufficienti pinguedinis vel olei chamomillæ cocti quantitate confecta, utpote quæ, ceu balneum internum, partes spasmo dolorifico correptas fovet leniuntque insigniter.

§. IV.

Eadem prosunt ad spasmos ex calculo sendendos.

Eadem quoque methodo iisdemque uti remediis expedit, ubi pertinax icteritia cum funestis spasmis ex calculis ductui cystico aut cholodocho firmiter impactis enascitur. Atque tum non minorem præstant effectum, quam quidem exserere solent, si calculus renum ureteribus inhærens gravissima in circumjacentibus nervosis partibus parit symptomata, quibus propter spasmum relaxatum sublatis, natura sæpe suis solius viribus utens ejusmodi obstaculum ex istis angustiis deturbat felicissime.

§. V.

Indicationes curativæ in ictero...

Et hæc sunt potissima, quæ ictero, ex spasmodica ductuum biliariorum strictura suborto, faci-

a ab obstructione ea. faciliusque transeunti satisfaciunt remedia; videamus nunc, quænam in contumaciori sæpiusque recidivante malo, quod vasorum hepatis obstructioni debetur, ineunda sit medendi via. Vix aliæ autem sunt indicationes, quam ut 1) ductuum biliariorum obstructiones à biliosa, viscida & terrestri cretacea amurca invicem concreta provenientes dissolvantur, atque hac ratione liberior bilis ad duodenum cursus, ad rite peragendum chylificationis negotium, restituatur; 2) ut vasa bilis secretoria à sanguine tenaci, viscido infarcta convenientibus remediis reserentur, quo succum biliosum ad ductus biliarios libere transmittant. Denique 3) ut valde retardatus ac impeditus sanguinis circuitus, qui obstructionum concretionumque constituit fundamentum, per totam vasculosam hepatis substantiam naturalis reddatur & æquabilis.

§. VI.

His satisfaciunt decocta & apozemata. Hisce indicationibus explendis, mea quidem sententia commode inservient, quæ recensebimus, remediorum genera. Ex ex his longe eminent decocta, seu apozemata, quæ ex speciebus, specifica quadam humores viscidos resolvendi & occlusas hepatis vias aperiendi facultate gaudentibus adparantur, cujus generis sunt radices quinque aperientes & curcumæ, si ex aqua coctæ, vel etiam in syrupum, qui in pharmacopœis prostat, redactæ assumuntur. Spectant huc quoque herbæ lactiferæ, ut lactuca, scorzonera, taraxicum, tragopogon, sonchus, endivium, hieracium &c. quæ si cum aqua decoquuntur, aut si succus recens cum sero lactis vel asinino lacte offertur, eximiam præstant opem. Idem tenendum esse arbitror de succo graminis recentis. Hinc celeberrimi Bataviæ Medici SYLVIUS & BOERHAAVIUS de vaccis & bovibus referunt, quod eorum hepar hiberno tempore, quum fœno & stramine vescerentur, calculis esset refertum, qui æstate, quum recenti gramine pro pabulo uterentur, amplius non apparerent: dubio procul, quod succis harum herbarum solutis hepar à viscidis & coagularis humoribus optime repurgatur. Nos itaque ictericis decoctum radicis graminis, eryngii, cichorei, fœniculi &c. pro potu ordinario insigni cum fructu commendavimus sæpissime.

§. VII.

Aquæ minerales. Tum vero nullum est, quod in omnibus hepatis morbis, adeoque etiam in icteritia curanda, præsentiorem, certiorem ac efficaciorem virtutem præstet remedium, quam aquæ minerales tam frigidæ quam calidæ, sub convenienti regimine potatæ, utpote quæ tum ob aquarum subtilium principio elastico spirituoso imbutarum copiam, tum ob sal medium, quo turgent, minerale, in lentis humoribus dissolvendis, in oppilatione vasorum reseranda omnisque generis excretionibus promovendis magnam habent potentiam. Et profecto si dicere velimus quod res est, raro admodum, vel prorsus non icterus recidivans & chronicus sine convenienti fontium salutarium usu, quales præcipue sunt acidulæ Egranæ, Spadanæ, Schwalbacenses & thermæ Carolinæ, ex voto poterit sanari.

§. VIII.

Salia media & rhabarbarum. Nec insuper habenda sunt salia neutra sive medii generis, quæ ob insignem aperitivam, detersivam & tam per diuresin quam per alvum leniter evacuantem virtutem inter medicamenta adversus icterum proficua specialem merentur commendationem; ex quorum censu sunt terra foliata tartari, tartarus tartarisatus, sal polychreflum, arcanum duplicatum, nitrum purificatum & antimoniatum, solutio oculorum canct. cum succo citri, tartarus vitriolatus & borrax &c. Huc pertinent etiam salia ex aquis mineralibus, Egranis, Carolinis, Sedlicensibus & Epsonensibus elicita; quorum vis mirum intenditur, si cum sufficienti quantitate aquæ, seri lactis, vel appropriati decocti longinri paullo tempore adhibentur. Nec præterire licet rhabarbarum, quod in hepatis affectibus ad humores dissolvendos & corrigendos specificæ & spectatissimæ est virtutis, sive in substantia cum dictis salibus remixtum, sive cum herbis supra laudatis in vino infusum, sive in tincturam & essentiam cum terra foliata tartari redactum propinetur.

§. IX.

Ultima indicatio postulat roborantia. Ultima denique medentis debet esse intentio, ut tonus vasorum hepatis debilitatus atque dejectus, qui obstructionum & concretionum causa existit, remediis blande roborantibus & tonicis restituatur. Quod quidem martialia, eaque præsertim liquida, ut tinctura martis pomata, cydoniata, *Ludoviciana*, aperitiva *Zwölfferi*, nec non peruvianus & cascarillæ cortex, in pulvere vel in decocto oblatus, optime præstant. Quo scopo etiam acidulæ Pyrmontanæ, quæ martiali elemento præ ceteris imbutæ sunt, laudem merentur eximiam.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa emetica. Emetica in ictero sæpe sunt indicatissima & præsentissimam ferunt opem; sæpe vero deprehenduntur summe perniciosa, quando videlicet ex ira vehementiori, vel ex spasmo ventriculi & cardialgia, vel à colica spasmodica ortum morbus duxerit, vel etiam si ductui cystico inhærescens calculus graviores circa præcordia effecerit anxietates. Quod si vero iisdem utendi indicatio est, leniora, qualia ex radice Ipecacuanhæ cum uno grano tartari emetici conficiuntur, in usum vocare præstat, quæ dein, ubi amurca biliosa, in duodeno subsistens & ductus cholodochi orificium claudens bilis transitum impedit, vel ubi materia tenax biliosa, non adeo concreta, sed mobilis ductus obsidet hepaticos, hanc ipsam evacuando, opitulantur utilissime. Ea enim emeticorum vis est atque indoles, ut in ductus biliferos, qui ex tunicis valde nervosis conflatæ sunt, operationem suam diffundant &, eorum systolen augendo, humores vitiosos egregie exturbent.

§. II.

Circa purgantia. Validiora purgantia, ideo quod spasmos adaugent, motus sanguinis exagitant & vires enervant, nunquam non in nostro malo observantur noxia; hinc suo jam tempore HIPPOCRATES *lib. de ratione victus in acutis* ictericos inter eos retulit, quos non purgare oportet: *nam periculo*, inquit, *expones & nihil juvabis.* Et *libr. de affect. Sect. V.* ubi curationem morbi regii tradit, purgantium mentionem injicit in hunc modum: *corpus balneo calidis extrin-*

trinsecus emolliendum, alvus vero & vesica madefacienda. Morbus autem fit cum bilis commota sub cutim vertitur. Quæ si noverit vir idiota, non similiter in incurabiles morbos inciderit. Solent enim morbi ex parvis occasionibus magni ac diuturni fieri. Et quæ quidem ad cibos aut potiones spectant vel sorbitiones, vel medicamenta, quæ doloris gratia exhibentur, ea omnia sine periculo admoventur, si juxta præscriptum adhibueris. Quæ vero pharmaca purgant bilem aut pituitam, in his periculum constituitur & culpa medentibus imputantur. Ex quo præclaro loco clare apparere arbitror, *Hippocratem* abusum medicamentorum, quæ bilem infra cutem ferunt, ut sunt purgantia, penitus in ictero damnasse & Medicos, qui imprudenter iisdem utuntur, idiotas & mortis causam recte omnino habuisse. Neque minus graphicis verbis summam, quæ ex purgantibus cholagogis in ictericos redundat, noxam describit CÆLIUS AURELIANUS *lib. III. cap. 5. Vitandam probamus*, ait, *frequentem, & variam medicaminum potationem, quæ fella deducere promittuntur, sive ventriflua. Etenim sitis extenditur, & solidioris cibi fastidium duplicatur & corporis fortitudo minuitur, atque cibi accepti corrumpuntur, & omnis corporis materia adulterio medicaminum deterior fit; quod facere videmus eos, qui sæpissime ac jugiter absinthium, aloën, diagrydium & colocynthida dari probaverunt.*

§. III.

Circa sudorifera & balnea. Sudorifera, præsertim nimis calida & volatilia, quæ expansivo sulphure suo intestinum humorum motum exagitant, penitus à cura sunt excludenda, utpote biliosi humores, qui viscidæ sunt consistentiæ, per angustos subcutaneos meatus non transmittuntur, sed rectius omnino per hepatis colatorium & renale cribrum volunt expurgari. Neque minus caute procedendum est cum balneis nimis calidis, in ipso morbi statu ac paroxysmo adhibendis. Neque obscura est hujus rei ratio. Etenim, quum obstructi sint pori cutanei, icterici non facile sudant, sed nimius calor, sanguinem exagitando & humores acriores reddendo, vasculorum sanguiferorum in aliis locis concitat rupturam. Contra vero tepida & temperatiora, quæ ex aqua fluviatili cum surfure trinceo & lacte fiunt balnea, si spasmorum circa primam regionem urget vehementia, securius possunt admitti. Possunt quoque sine omni noxa, si morbus in declinatione cutisque emunctorium patulum est, ad flavum colorem penitus detergendum, paullo calidiora cum herbis emollientibus & detersivis parata adhiberi utilissime.

§. IV.

Circa medicamenta amara. Medicamentis amaricantibus, quæ ex radice gentianæ, trifolii fibrini, centaurio minori, absinthio, carduo benedicto &c. præparari solent, magnæ in ictero sanando ab auctoribus hinc inde tribuuntur laudes. Verum hæc ipsa plus sæpe detrimenti, quam emolumenti afferre, multiplici edoctus experientia testor. Equidem videtur eorum usus ob hanc rationem utilis, quod defectum bilis supplendo, ciborum digestionem & excretionem facilirent. Nihilo tamen minus, quum una cum chylo ad sanguinem transeant, sulphureas biliosas impuritates coacervando, malum sæpe pertinacius reddunt. Si quid vero ab iisdem in primis viis sperandum est utilitatis, tum maxime id fieri deprehendimus, quando impuras sordes per alvum, quæ valde obstipata est, expurgant. Namque nec bilis, nec alia amara temperaturæ humorum vitalium sunt amica, sed simul cum stercoribus debent excerni; & ob hanc rationem rhabarbarum magni est faciendum, imo & amara supra commemorata in infusis cum vino possunt concedi, si cum purgantibus lenioribus, ut rhabarbaro, foliis sennæ, agarico & salibus tartareis combinentur.

§. V.

Quoniam in utroque ictero summa humorum peccat impuritas seu cacochymia, ex mercurio parata medicamina, quæ alias à nonnullis commendantur Medicis, sunt infensissima. Unde à mercurio dulci, in minori etiam dosi sub pilularum forma exhibito, gingivarum intumescentiam cum summo oris fœtore, nec non cardialgicas anxietates cum appetitus viriumque prostratione originem sumsisse novi. Mercurius enim non modo cum acidis, verum etiam, & multo magis cum alcalinis salibus mixtus valde corrosivam & venenatam induit naturam. *Circa mercurialia.*

§. VI.

Venæ sectiones præservandi potius, quam curandi fine habent locum. Nimia enim sanguinis redundantia circularem fluidorum motum, qui in hepate semper tardior est, magis imminuendo, ad morbos hepatis ingignendos multum omnino contribuit. Neque tamen morbo jam præsente & plethora urgente, ad graviora symptomata avertenda, penitus dissuadenda est sanguinis ventilatio, ut ipsa potius magnum polliceatur fructum, si à suppresso mensium vel hæmorrhoidum fluxu malum subortum aut sustentatum fuerit. Quod itidem valet, si quando post quinquagesimum annum, quo menses solenniter cessare solent, fœminæ hoc morbo corripiantur. *Circa venæ sectionem.*

§. VII.

Circa topica notare convenit, quod hæc ipsa hepatis regioni applicata insignem sanguinis & humorum per ductus hepaticos circuitum adjuvandi vim habeant, adeoque ad auspicatiorem nostri affectus curationem permultum conferant. Ego hoc fine sæpius optato cum fructu usus sum cataplasmatibus, vel sacculis herba absinthii, marrubii, menthæ, & floribus chamomillæ romanæ & vulgaris repletis & ex vino Rhenano coctis, vel etiam emplastro saponato *Barbette* bene camphorato, aut diachylo simplici cum croco remixto. *Circa topica.*

§. VIII.

Sed in affectu nostro persanando alimentorum quoque summa habenda est ratio, probeque dispiciendum, an ægri natura iisdem ferendis par sit, utpote non omnibus omnia conveniunt. Quod quidem potissimum observamus circa potum. Alii enim serum lactis, alii solam aquam fontanam, vel cum cremore tartari & saccharo, vel etiam vino Rhenano & succo citri mixtam, alii cerevisiam pro potu cum fructu sumunt, cum contra alii hæc omnia respuant. De vino autem in genere tenendum suadeo, quod modice debeat dari; siquidem omne spirituosum plus nocet quam prodest. Inter cibos quam maxime sunt removendæ carnes infumatæ, pisces, placentæ & cum butyro frixa, nec non omnia leguminosa, exceptis fructibus aquosis, ut sunt *Circa alimenta.*

cera-

cerasa, ribes, cucumeres, pruna cocta, &c. qui ut plurimum innocentis sunt usus.

§. IX.

... ad ... servationem icti-... Ad præservationem mali & avertendam recidivam aëris mutationes, peregrinationes, ac sufficiens corporis exercitatio omne ferunt punctum; quibus largior congrui potus usus animique tranquillitas utilissime potest subjungi. Hinc nota mihi sunt exempla eorum, qui his omnibus prudenter adhibitis icteritiam pertinacem fugarunt felicissime; sicut contra diuturna experientia satis habeo comprobatum, vitæ sedentariæ & potibus spirituosis addictos, ut & eos, qui post motum fortiorem frigidum ingurgitarunt potum, & diuturno mœrore fatigati sunt, non modo affectioni nostræ valde esse obnoxios, verum etiam difficile admodum ab ea penitus liberari. Denique non incongruum videtur, quam CELSUS *lib. III. cap.* 24. in usum commendavit vivendi rationem subnectere: *Per omne tempus*, inquit, *utendum est exercitatione, frictione, balneo, lecto etiam & conclavi cultiore, usu, loco, ludis, lascivia, aliis, per quæ mens exhilaretur: ob quæ regius morbus dictus videtur. Malagma quoque, quod digerat, super præcordia datum prodest.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Icterus à colica biliosa spasmodica. Fœmina XXX. annorum, macilentæ & sanguineo-cholericæ constitutionis, in iram valde proclivis, ob vitam sedentariam & varios in diæta commissos errores per trimestre spatium uteri purgationem non experta, corripiebatur haud ita pridem dolore in hypogastrica regione tam acuto, ut corpus erigere vix valeret. Sequebatur dein diarrhœa biliosa, quam sedatam mox excipiebat cardialgia, cum faciei pallore & crebrioribus stipata lipothymiis. Aliquot dies post universum corpus flavescente contaminabatur colore; urinæ secedebant crassæ & croceæ, fæces albescentes, & circa scrobiculum cordis continuo urgebat dolor pungitivus atque pressorius. Sub tali rerum statu meum ægra requirebat consilium. Ego igitur omnem curationis scopum eo dirigendum ratus, ut spasticæ stricturæ relaxentur, sequentem inii medendi methodum. Primo ordinavi mixturam antispasmodicam, ex liquoris nostri anodyni, essentiæ croci, castorei, corticum aurantiorum æquali portione & aliquot olei macis guttulis compositam, de qua tertia quavis hora xxx. guttas cum pulvere præcipitante nitroso ex aqua liliorum convallium adsumere jussi. Exterius regioni ventriculi & hepatis imponendos suasi sacculos, qui flores chamomillæ romanæ, crocum & flores macis continebant, ex lacte coctos. Dein circa tertium diem, ad expurgandam ab impuris sordibus primam regionem, propinavi pulverem *ex rhabarbari select. scrupulis duobus, cremoris tartari scrupulo uno & nitri puri granis sex* confectum; pro potu vero ordinario duas partes aquæ cum una lactis parte remixtas commendavi. Quibus per aliquod tempus rite usurpatis, dolores quidem & spasmi penitus quiescebant; attamen quum mensium negotium in ordinem redire renuebat, suasor sui, ut elixirium nostrum viscerale & circa instans menstruum tempus pilulæ nostræ balsamicæ in frequentiorem ducantur usum.

Epicrisis.

Icterum frequens colicæ biliosæ spasmodicæ esse symptoma, pluribus mihi exemplis cognitum est; cujus caussam non æque facile in bilis acrimoniam in intestinorum volumine hærentem, quam potius in sanguinem biliosum, in intestinorum tenuium nervosis admodum tunicis stagnantem puto rejiciendam. Spasmus inde concitatus tantæ sæpe potentiæ est, ut non solum nerveas stomachi membranas, sed & totum ductuum biliosorum systema in consensum rapiendo, vehementi strictura afficiat. Qui ejusmodi colicæ succedere solet alvi fluxus, boni ut plurimum ominis est, neque ideo facile sistendus; alioquin motus spastici sursum vergentes malum longe reddunt deterius. Multo magis in tali colica, cum ictero juncta accommodatum purgans insignis est usus. Ita ROLFINCKIUS *in dissert. de tartaro* contra *Mercatum*, qui in hoc casu purgandum esse negabat, præcipue commendat jalappam, cujus innocentem usum vel suo ipsius exemplo satis comprobat, dum colica, & hinc ictero sæpe correptus pulverem ejusmodi purgantem non sine fructu adhibuisse testatur. Ceterum ex præfata morbi historia intelligere licet, fœminas cholericas, remanente mensium fluxu, corporisque refrigeratione & vita sedentaria accedente, semper fere graviores incurrere dolores & spasmos, ad quorum recidivam præscindendam præcipua Medici debet esse intentio, ut muliebres per uterum purgationes pristinæ restituat integritati.

OBSERVATIO II.

Vir L. annorum, Consiliarius intimus Hannoveranus, temperamento præditus sanguineo, animoque mobiliori, lautæ & vinosæ diætæ adsuetus, nunquam venæ sectionem passus, incidit post usum aquarum Schwalbacensium, quas neglecta accuratiori diæta biberat, in gravem diarrhœam, cum tetro oris fœtore & truculentis intestinorum doloribus stipatam. Pessimis hisce symptomatibus sedatis in scenam prodibant dolores cardialgici, qui per totum dorsi tractum usque ad scapulam protensi per periodos multam figebant crucem; apperitu tamen somnoque integris permanentibus. Accedebant dein ictericæ passionis indicia, quæ flavo cutis colore, urina crassa & obscure bruna, linteamina croceo colore tingente, nec non fæcibus albis, abunde se manifestabant. Tentarunt equidem Medici ad tollenda hæc mala plurima remediorum genera, sed irrito plane effectu: nihil enim profecerunt decocta aperientia, nihil purgantia, nihil martialia & amaricantia, tantopere alias commendata. Tandem ego consultus suasi usum acidularum Pyrmontensium, quæ ad mensuram & ultra quotidie potæ, interposito stomachicorum amaricantium & pilularum polychrestarum usu, & caussam & morbum cum symptomatibus sustulerunt felicissime. Hoc tamen notabile videtur circa hunc ægrum, quod sub potu harum aquarum salubrium urina, quæ alias tenuis & limpida mingi solet, croceo imbuta colore fecesserit, neque prius evanuerit, quam affectu & flavescente cutis colore penitus sublatis. *Icterus ex obstructione hepatis.*

Epi-

Epicrisis.

1) Facile, credo, medicinæ peritus perspiciet, huncce affectum firmam habuisse sedem in hepatis ejusque ductuum obstructione & sic ex liberioti bilis per hosce ductus ad duodenum transitu intercepto fuisse prognatum. Dolor acutus cum magna anxietate cardialgica, nec non gravativa lateris pressio vix aliunde suam duxerunt originem, quam à bile, quæ ex stagnatione in ductibus & vesicula fellea acrior reddita per tenues, præsertim vesiculæ tunicas, transsudavit ipsasque ventriculi & intestinorum membranas valde sensibiles arrodendo, ad spasticas concitavit stricturas. Transsudare autem bilem ex cystide fellea posse, testatur anatome, qua non semel, sed aliquoties bilem instar guttularum dextræ ventriculi parti, vel colo inhærentem, hasque partes penetranti flavo colore tinctas annotasse memini.

2) causa quoque hujus affectus quærenda erit in nimia ductuum biliariorum, maxime choledochi, à bile copiosius inibi stagnante distensione; etenim quum nervosis hisce partibus propter ramum intercostalem & vagum magna cum orificio ventriculi, diaphragmate & ipso œsophago intercedit conspiratio, non mirum est, si altera harum partium præter naturam affecta & omnes consentientes reliquæ simili malo affligantur. Oris fœtor accessisse videtur, quod forte ob bilis balsamicæ defectum putrilago reliquiis chymi fuit inducta. Sæpe etiam impurior & excrementitia in narium & faucium peristromate hærens lympha tetrum ejusmodi odorem exhalat, uti quidem videmus in cachexia & scorbuto affectis.

3) docet hic casus quam optime, non dari potentius, nec efficacius ad inveteratas obstructiones, in quibuscunque partibus debellandas præsidium, ipso aquarum salubrium usu, quæ & copia aquæ, & activo minerali principio instructæ occlusos tubulos aperiunt, atque hinc omnibus aliis pervulgatis & è re pharmaceutica desumtis remediis præferendæ sunt longissime. Sed necesse est, ut conveniens accedat vitæ regimen, quo neglecto, contrarius sæpe effectus sequitur, quod exemplo fontium Schwalbacensium satis evictum arbitror.

Observatio III.

Icterus in gravida à plethora.

Generosissima Consiliarii aulici uxor, juvencula, formosæ admodum faciei, teneræque & sanguineæ complexionis, utero primum gravis, incidit octavo gestationis mense in icterum, qui, excluso dein fœtu, per totum puerperii tempus duravit. Non multo post denuo concepit utero, & licet venam bis secandam præbuerit, aliquot tamen ante partum diebus eandem labem incurrit, qua nihil obstante iterum secundo partu incolumem peperit filium. At vero, quum nunc pertinacius, quam quidem antea hoc malum inhæreret, maritus à me petiit, ut ipsi succurrerem consilio, ne rursus gravida tam molesto affectu tentaretur. Ego tum in vitæ victusque rationem inquirens deprehendi, generosissimam hanc fœminam vitæ sine labore desidi, diætæ vinosæ & somno nimis indulgere, ejusque loci cerevisiam bibere valde nutrientem, ac plerumque alvum habere obstructam. Unde causam mali in nimia sanguinis redundantia repositam arbitratus suasor fui, ut loco potus ordinarii aquam potaret vino dilutam, atque uterum gestans tam circa tertium vel quartum mensem, quam circa septimum & nonum sanguinem è vena secta detrahendum curet; alvum vero, si impigra & obstructa esset, passulis rhabarbarinis reseraret. Quibus probe observatis peperit adhuc diversis temporibus tres liberos ab icteri accessione libera.

Epicrisis.

Ictericam hanc passionem à sola plethora, quæ sub tali vivendi genere in gravidis valde increscit, productam fuisse, nihil est dubii. Nullum enim viscus à nimia sanguinis copia plus labis contrahit, præter hepar, in quo uti secundum naturam paullo difficilior & lentior est sanguinis circulatio; ita hæc sub plethorico statu magis impeditur: & quum tali ratione sanguis à sordibus biliosis minus rite depuretur, sed propter coagulatam bilem reliqua ad sanguinis massam deferatur, icterus generatur facillime. Interim discimus, venæ sectionem præsentissimum & optimum adversus icterum à plethora esse remedium, quam in nostro casu eo magis utilem prospexi, quod meminerim, ægrotantis matrem, insigniter plethoricam, ante decennium graviditatis tempore quartana correptam, iterata venæ sectione, frustra datis aliis medicamentis, feliciter fuisse sanatam.

Observatio IV.

Ictericus à metastasi rheumatismorum ad hepar progressus.

Fœmina LX. annorum, habitus corporis phlegmatici, per integrum fere annum rheumaticos dolores in humero dextro experta fuit; qui quum duobus abhinc mensibus, relicta priori sede, dextrum sub costis spuriis occupabant hypochondrium, sequebatur in his locis vehemens pressorius & constrictivus dolor, per sex hebdomades tanta vehementia infestans, ut ægra inde nec sternutare, nec bene respirare posset. Urina simul secedebat crassa, turbida & saturato bruno colore tincta; facies apparebat livida & subviridis. Non multo post vehemens ille dolor simul & semel exspirabat, è contrario autem ægra interne in affecto latere percipiebat sensum explosionis, à quo os ingenti suffundebatur amarore, ut fauces bile infectas omnesque, quos adsumebat cibos amaro sapore existimaret imbutos. Sumto itaque ex consilio Medici emetico, tribus vomitionibus bilem rejiciebat copiosissimam, & non multo post feces, quæ prius albidæ erant, colore flavo rursus per alvum secedebant. Interim semper adhuc conqueritur ægra de oris amaritie & siccitate, de appetitus prostratione & quod urina, quæ colorem brunum jam amisit, mingatur adhuc turbida. Nullum assumit liquorem præter vinum, quod ipsi solum amaro sapore vacare videtur, totum autem corpus marcore indies magis magisque conficitur, pulsus fertur debilis & frequens, & faciei color pallidus permanet atque flavus.

Epicrisis cum responso.

Recte omnino hic affectus, qui nunc in marasmum lentamque febrem inclinat, originem sumsisse statuitur ab humoribus, ex humero dextro per metastasin ad dextrum hypochondrii latus ipsumque hepatis viscus delatis. Neque dubitandum, quin humores viscidi, crassi ad has

partes delapsi obstructiones ductuum hepaticorum effecerint; quibus forte apertis non modo sonus quidam, *wie ein Knall im Leibe*, obortus, verum etiam, ob copiosam bilis in ventriculum & duodenum effusionem, vomitiones cum continua oris amaritie concitatæ fuerunt. Ipsa enim bilis tam firmiter palati, œsophagi & linguæ adhæret tunicis, ut facta commotione, particulæ ejus acriores nervorum papillulis insinuatæ amarum ejusmodi saporem facile inducant. Quum vero acidi liquores, ut vinum, egregia sulphureas, biliosas & acres partes infringendi vi polleant, non mirum est, si nostra ægrota maxime iisdem delectetur. In curatione eo potissimum respiciendum existimavimus, ut nimia bilis acrimonia temperetur alvique beneficium conservetur. Quo fine commendavimus primo temperatius decoctum, quod cum vini & spiritus nitri dulcis portione remixtum pro potu ordinario adhiberi debuit. Dein præscripsimus pulverem, qui rhabarbarum, lapides cancrorum & nitrum continebat. Hæc tria enim ad bilis acrimoniam, in sinu ventriculi & duodeni hærentem temperandam leniterque & sine molestia evacuandam præsentissimæ sunt efficaciæ. Discimus præterea ex hac morbi historia, quod etiam per metastasin humor in corporis aliqua parte stagnans ad alia loca, maximeque viscera dimoveri, ipsisque insignem possit noxam affricare. Hinc non ignota nobis sunt exempla, ubi tumor œdematosus medicamento quodam repellente acido, vel etiam per terrorem aut paroxysmum febrilem ad interiora repulsus ventriculi hepatisque regionem occupavit, ibique dolores, vomitus, anorexiam, flatulentiam, ardorem & demum veram excitavit icteritiam; quæ tamen omnia disparuere symptomata, si tumor pristinum locum occupavit.

Observatio IV.

Icterus post salivationem supervenientis.

Vir litteratus Consiliarii munere fungens, annorum XXXVII. corporis macilentioris, loco vini in prandio spiritum vini tenuemque cerevisiam bibens, post prægressum diuturnum mœrorem, accedente simul vita sedentaria, in lentam incidebat febrem, cum plenaria adpetitus prostratione & icteritio corporis colore stipatam. Nihil varia hinc inde data proficiebant remedia, ut potius malum inde pertinacius fieri videretur; donec tandem lenius vomitorium, ex tartari emetici grano uno & pulveris Ipecacuanhæ granis xv. compositum & bis assumtum integram reddebat valetudinem. Aliquot annos post icterica hac passione longe affligebatur gravius; siquidem nunc salivam exspuebat flavescentem, & de sapore umnium, quæ assumebat, amaricante valde conquerebatur. Alvus raro, nisi clysteribus vel suppositoriis admonita, reddebat excrementa, quæ instar argillæ erant compacta, & urina quoque mingebatur bruna, sedimentum deponens crassum atque copiosum. Circa curationem hujus mali maxime erat notabile, quod omnia, expertæ alias virtutis remedia, qualia sunt rhabarbarina, pilulæ polychrestæ balsamicæ, antispasmodica & sedativa, essentiæ & extracta amaricantia, nec non infusa aperitiva, magnam præcordiorum anxietatem, nauseam & vomendi conatum, imo nonnunquam ipsum vomitum concitarent. Unicum, quod ferre poterat, medicamentum erat sal aperitivum, ex sale Carolinarum, nitro purificato, solutione oculorum cancri & tartaro vitriolato conflatum, quod cum sufficiente potu, quem aqua pura fontana cum quarta parte vini & pauxillo succi citri remixta præbebat, parca sed crebriori dosi assumebat. Insuper quoque externe cataplasma ex herba absinthii, scordii, floribus chamomillæ, & semine cymini in vino coctis regioni hepatis applicare, idque refrigeratum crebrius iterare jussi. Et sic binis mensibus elapsis, sponte soluta alvo ingens excrementorum siccorum, cretacei coloris, per quatuor dies secedebat cumulus; unde sensim paullatimque feces albæ reddebantur flavæ, color cutis naturalis cum appetitu redibat & æger, quæ Dei gratia erat, pristinam recuperabat sanitatem.

Epicrisis.

Docet inprimis hic casus, quantum ægrotantium naturæ quoad usum & operationem medicamentorum differre inter se soleant, ita prorsus, ut quæ aliis insigniter conferunt, aliis mirum sæpe noceant: quod quidem in morbis chronicis, ubi ventriculus est sensibilis magnaque vitiosorum humorum colluvie scatet, frequentius experiri mihi licuit. Cura in hoc ægrotante, quæ salibus & sufficienti congrui potus usu fuit peracta, omnino optimum tulit levamen, quod vicariam quasi opem aquarum mineralium præstitit. Externa vero cataplasmata & fotus in pertinacibus ejusmodi morbis sanandis nunquam non observavi proficua & sæpe cum præsentanea mali remissione usurpata; siquidem non modo urina inde dilutior facta, sed & fæces alvinæ in flavas mutatæ plenariam convalescentiæ spem pollicebantur, quum contra iisdem sepositis morbus mox pristinam induebat indolem. Scybala demum dura & cretaceæ consistentiæ fuisse dejecta, meo quidem judicio, ab acido lymphæ gastricæ & succi pancreatici, sub bilis defectu valde exsuperante, quo adsumta ex parte fuerunt coagulata, recte venit deducendum.

Observatio V.

Icterus paroxysmum febrilem excipiens.

Fœmina XL. annos nata, succi sanguinisque plena gravi per aliquot tempus mœrore ob filii unici obitum affecta, in enormem incidit uteri hæmorrhagiam, qua sedata corripiebatur paroxysmo febrili, cum frigore artuumque rigore & vehementi vomitione stipato. Jungebatur simul altero die icterus, unde mox color cutis commutabatur in flavum, urinæ secedebant turbidæ & opacæ, stercora alba. Remittebat equidem per intervalla hoc malum; quoties tamen vel ob prægressam animi commotionem, vel ob intempestivum acidorum & lacticiniorum usum novi accedebant insultus febriles, protinus icterus cum omnibus revertebatur symptomatibus; donec tandem post multas iterationes sponte terminatus per anni spatium silebat. Tum vero inopinato eadem ludebatur fabula: siquidem præcedente febre cum vomitu & pungitivo in regione dorsali dolore auriginosus color in conspectum denuo prodibat, qui intra biduum quidem evanescebat, sed, quod notabile erat, singulis hebdomadibus circa diem solis, statum veluti tempus servando, recedens per integrum fere annum inhærebat pertinacissime. Hinc ego consultus thermas Carolinas, subjuncto subinde & interposito elixirii balsamici & pilularum balsamicarum usu, sub convenienti regimine bis in anno potandas suasi, tam exoptato cum successu, ut ægra inde feliciter restituta nunc à tetro malo libera degat.

Epicrisis.

Illud maxime omnium in præfato casu debet animadverti, quod flatis temporibus per annuum prope spatium, febrili horrore præcedente, icterus productus & paucorum intervallo dierum terminatus fuerit. Cujus quidem peculiaris effectus non adeo facilis videtur ratio. Nos tamen in genere genesin hujus mali ita concipiendam arbitramur. Primo quidem omnium spastica ductuum biliariorum strictura, quæ naturale bilis ad duodenum iter impedit, vel prorsus sufflaminat, recte deberet accusari; quæ si diutius durat sæpiusque recurrit, efficere omnino solet, ut viscidiores atque terrestres bilis partes ob moram invicem coëuntes primum in molliores, dein in duriores vasa biliferea obsidentes abeant concretiones, quas transfluens in hepate rursus secreta bilis continua partium viscolarum adpositione temporis successu adauget. Et quum hac ratione ipsa quoque bilis acrior evadit, non mirum est, si a sufficienti ejusdem in duodeno stato tempore collecta copia nova spasmis suggeritur materia; qui tanto facilius celeriusque, inverso canalium biliosorum motu, bilem in vasa lymphatica effundunt, quanto major a subsistente intus tenaci materia vasorum adest angustatio. Ex qua proposita theoria liquido patere arbitror, ad talem spasmodicum crebriusque recurrentem icterum curandum, nonnisi præsentissimæ efficaciæ remedia, quæ altius penetrando, humores crassos resolvunt, vasorum minimorum obstructiones abstergendo expediunt, atque totum sanguinis per hepar circuitum restituunt, in usum esse vocanda. Ex omnibus vero vix ullum datur certius, & præstantius, quam thermæ Carolinæ, quæ sub convenienti diæta & interposito utilium medicamentorum usu potatæ ob sal, quod vehunt, abstersivum ad infarctus referandos impurasque sordes per alvum & urinam eliminandas longe sunt aptissimæ. Unde simul in propatulo esse judico, cur, memorante CELSO *lib. III. cap.* 30. ASCLEPIADES aquam salsam purgationis caussa in ictero curando per biduum bibere jusserit, atque vinum græcum salsum ad ventris solutionem conservandam commendaverit.

OBSERVATIO VI.

Icterus flavus in nigrum transmutatus lethalis.

Vir quidam quadragenarius, ob inordinatum vitæ genus multosque in Baccho & Venere excessus jam longo abhinc tempore doloribus arthriticis & cardialgicis obnoxius incidit ab iracunda animi commotione in icterum, pessimis stipatum symptomatibus. Infestabant quippe per intervalla atrocissima circa dextrum ventriculi orificium atque pylorum tormina; jungebatur sudor frigidus, inappetentia, summaque inquietudo, sine celeriori tamen arteriarum pulsatione. Hinc in consilium accersebantur plures iique satis periti Medici; neque vero prohibere poterant, quo minus hæc mala per satis longum tempus crebris recciderent accessionibus. Tandem aurigo sensim paullatimque declinabat in icterum nigrum. Ordinabat itaque Medicus balneum per aliquot dies continuandum; quod vero quum fortasse adhiberetur calidius, tanta subinde morbus capiebat incrementa, ut æger longe truculentiora ventris tormina cum spasmo vesicæ, per noctem potissimum infestante, ingentique ischuria & continuo desiderio stimulo experiri deberet. Sequebatur hinc indies major corporis extenuatio & ingens virium languor, qui demum cum extremorum refrigeratione ingravescens ægrum diuturniori vitæ usura omnino privabat. Corpus ita examinatum tradebatur mihi sectioni, qua instituta nullam nec in partibus externis, neque internis reperiebam pinguedinem & admodum parcam sanguinis in venis copiam. Intestina flatibus erant distenta brunique coloris; vesica urinaria naturali longe conspiciebatur crassior & punctis nigricantibus referta. Hepar exploratum ad tactum inveniebatur, durum & colore ex flavo viridescente imbutum; vesicula autem fellea nigra, humore viscido instar picis nigræ repleta, ductus cysticus prorsus angustatus. Denique duodenum cum dextro ventriculi orificio & intestino colo obscure flavo colore tincta & exteriore parte corrosa videbantur.

Epicrisis.

1) Icterum flavum, nisi provida excipiatur medicatione, in corporibus cacochymicis, ubi eximia succorum est depravatio, perfacile in atrophiam icterumque nigrum transmigrare, utplurimum lethalem, compluribus proh dolor! exemplis evictum habeo. Progressu enim temporis, nisi bonus & laudabilis, sed crudus potius & acidus ad sanguinem transfertur succus chylosus, ex bile flava fit nigra & corrosiva, à qua non modo coloris flavi in lividum mutatio, verum etiam acutissimi ventris dolores cum spasmo vesicæ admodum dolorifico juncti debent derivari. Nihil autem profecto ad exacerbandam ejusmodi humorum acrimoniam est potentius, præter validius calidum, vel oretenus adsumtum vel exterius adplicatum. Hinc ego a balneis fervidius justo adhibitis in icteritia nigra, præter effrenem ac lethalem gingivarum hæmorrhagiam, cujus supra mentionem fecimus, enormem quoque diarrhoeam & in fœmina mictionem cruentam vidi productam.

2) Cystis fellea humore tenaci farta clare subindicat, quanta particularum in sanguine sulphurearum atque biliosarum à naturali crasi fuerit deflexio, quam Veteres, licet observationibus minus suffulti non inepte atram, & multorum rebellium morborum caussam, dicere consueverunt. Nec dubitare licet, quin a bilis, in fellea cystide firmiter inclusæ, acriori & subtiliori parte, per poros transsudante & vicinas partes arrodente truculenta illa circa scrobiculum cordis pathemata speciatim fuerint concitata. De quo conferri possunt STALPARTUS *van der* WIEL *Cent. I. observ.* 47. TULPIUS *obs. lib. II. cap.* 27. & M. N. C. *dec. I. ann. III. obs.* 100.

OBSERVATIO VII.

Icterus chronicus sæpe recidivans.

Per litteras ante annum opem meam requisivit vir quidam Serenissimo Principi à consiliis, cujus uxor aurigine sæpius recurrente diu afflicta nullis hactenus remediis ad pristinam reduci sanitatem potuit. Ipsa autem XLII. annos nata, staturæ mediocris corporisque multo sanguine turgidi, vitæ sedentariæ & victui crassiori dedita illibatam semper præ se tulit valetudinem. Verum, elapso abhinc decennio, quum sub ipso mensium fluxu prægelida hyeme aliquot milliarium iter conficiens corpus nimium refrigerasset, menstrua per uterum purgatio, quæ a primo eruptionis tempore semper recte se habuit, mirum quantum cœpit immutari, atque

mox

mox parcior, mox copiosior, mox per plures, mox per pauciores secessit dies, nullumque servando ordinem modo anticipavit, modo postposuit. Quare varia suborta fuerunt pathemata, quibus ante biennium accessit ipsa icterica passio, quæ convenienti quidem remediorum ope remisit, sed post anni dimidium denuo invasit, & abhinc singulis fere mensibus circa consuetum menstruum tempus inopinato rediit, absque ullis sui adventus indiciis. Novissimam vero accessionem hæc præcesserunt signa: sensit ægra vehementes in dorso & inter scapulas dolores cum præcordiorum anxietate & alvi obstructione, in quam etiam extra paroxysmum valde erat proclivis. Exceperunt vomitus, & tum flavus in universo corpore prodiit color. Ego igitur ut satisfacerem mariti precibus, ad hocce malum præcavendum hac usus sum medendi methodo. Primo omnium, ratione diætæ commendavi sufficientem corporis exercitationem & ut ægra, a cibis fumo induratis atque salitis abstinendo, juscula cum radice graminis, cichorei, asparagi &c. cocta; pro potu vero ordinario decoctum radicis chinæ & sarsaparillæ sedulo adsumeret. Dein ex medicamentis ad alvum apertam servandam suasi passulas rhabarbarinas, interposito salis nostri aperitivi ad drachmam unam usu, alternis diebus capiendas. Tum inter epulas elixir nostrum viscerale balsamicum & circa tempus, quo paroxysmus invadere consuevit, elixir quoddam antispasmodicum, quod liquorem anodynum mineralem, essentiam croci, castorei & succini habebat, ter in die capiendum obtuli. Denique, ubi dolores urgerent cum spasmis & flatibus, clysma emolliens & carminativum ano injiciendum & circa instantem mensium periodum pilulas nostras balsamicas alternis diebus sumendas curavi. Quibus, benedicente Numine, effectum est, ut malum primo rarius accederet, & postea à cura vernali cum fonte Selterano recte instituta penitus cessaret.

Epicrisis.

Varia sunt, quæ ex hoc casu annotari merentur momenta, quorum potissima recensebimus:

1) Egregie docemur, fœminas sub menstrua purgatione, à frigoris vehementia cohibita perfacile, nisi mox accommodata succurratur medicina, in statum valetudinarium conjici posse; ex quo difficulter admodum emergunt.

2) Intelligimus, ab irregulari mensium successu, concurrente simul ex diætæ vitio plethora, generari spasmos, qui naturalem bilis ad intestina cursum sufflaminando, icterum sæpenumero producunt; & quum circa mensium tempus in ejusmodi subjectis semper solent esse vehementiores, non mirandum arbitror, cur tum temporis novæ mali factæ fuerint accessiones.

3) Confirmamur, morbos ejusmodi chronicos remediorum tam diæteticorum quam pharmaceuticorum usu omnino vinci posse & superari, sed ut convenienti dosi, tempore & ordine adhibeantur necesse est.

OBSERVATIO VIII.

Icterus febri biliosæ junctus. Puer XII. annorum, à largiori uvarum acidarum esu, febre corripiebatur biliosa, cui adjungebatur icterus, cum tumore circa hepatis regionem subduro & ingenti præcordiorum anxietate ac inquietudine stipatus. Urina simul reddebatur attamento similis, & feces alvinæ per integros tres dies secedebant nigrescentes. Hinc ego vocatus dedi pulveres absorbentes leniterque nitrosos, cum rhabarbaro mixtos, quos parva sed iterata dosi offerre jussi. Pro potu commendavi lac ebutyratum; & exterius dextro hypochondrii lateri apponendum suasi cataplasma supra descriptum; quorum remediorum usu egregie demum convaluit.

Epicrisis.

Quæ recensuimus mala jure meritoque à perversa uvarum comestione sunt deducenda. Nihil enim infantibus majores creare molestias potest, quam fructus immaturi & acidi, in copia adsumti, eo quod non modo alvum adstrictiorem bilemque corrosivam reddunt, verum etiam chylum & lympham coagulando, visceribus sanguineis obstructiones inferunt, quæ si in hepate contingunt, prona ad icterum via patet. Et hinc est, quod etiam ob pomorum acidorum usum icterum observaverit RHODIUS *Cent. III. obs.* 19.

2) Ego quoque non raro icterum à vermibus vidi subnatum, concurrente simul febre vaga. Tum vero infusum rhabarbari cum passulis, interposito pulvere salino, ex tartaro vitriolato, nitro & cornu cervi usto egregiam commodat opetam. Quod si vero

3) icterus, sicut in nostro casu, febri jungitur & pulsuum adest celeritas cum siti orisque ardore, lac ebutyratum, præsertim mense Maii, præsentissimæ est efficaciæ, quod jam olim *Simon* PAULI *in botan. quadripart. pag.* 30. in tali casu summopere commendavit.

Plura de ictero exempla reperire licet *in Respons. ac Consult. medicin. Sect. III. Casu XVII. XIX. LVII. & CXIX.* Speciatim vero de doloribus & spasmis à calculo felleo ortis vid. *Med. System. Tom. IV. P. II. Sect. II. Cap. III.*

CAPUT XIII.

De cachexia & chlorosi.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Cachexiæ definitio. DE *cachexia* acturi in limine statim hujus disquisitionis monendum esse ducimus, quod sub hac voce *pravum & subtumidum corporis habitum, cum fœdo cutis colore junctum* intelligamus; *qui à vitiosi seri abundantia viscerumque tono dejecto oriundus singulas corporis functiones perturbat & labefactas insigniter.*

§. II.

Signa essentialia. Veræ & essentiales morbi cachectici notæ hæ sunt potissimæ: color cutis pallidus cum virore albicans & flavescens; corpus paullo plenius & tumidius, tactu frigidum & molle adparens, neque minus infirmum & grave cum vacillatione crurum & anhelitu, præsertim sub adscensu scalarum difficili, pedum intumescentia ac inflatio, mentis torpor, animus deses, somnus gravis, palpebrarum intumescentia, pulsus tardus & mollis, urina alba & turbida.

§. III.

Historia morbi à Cæl. Aureliano tradita.

Equidem cachexiæ nomen HIPPOCRATI ignotum fuisse videtur; ejusdem tamen non adeo obscura mentio & expositio sub morbis lienis *lib. de intern. affection.* §. 34. & 35. legitur. Omnium optime vero à CÆLIO AURELIANO & ARETÆO specialibus & propriis signis hæc morbi species, cum subjunctis caussis, delineatur. Quare pretium erit operæ, quæ de iis prodiderunt, huc adponere. Primo CÆLIUS AURELIANUS *lib. III. Cap. 6.* hæc profert: *cachexia, sive malus corporis habitus nascitur intemperantia ægrotantis, vel curatione mala medicantis, aut post ægritudinem tardæ resumptionis caussa, item ex purgantibus sæpissime potatis, vel ex saxea duritie jecoris, aut lienis; vel ex fluxu hæmorrhoidis longissimi temporis, item ex febribus longo tempore corpore affecto, aut materiæ purulentæ collectionibus, aut vomitu post vespertinos cibos, & his similibus. Est autem ipsa quoque passio sæpissime hydropismi antecedens causa aut macularum in superficie corporis. Sequitur cachecticos pallor subalbidus, aliquando etiam plumbeus color, debilitate tardus ac piger corporis motus, cum inflatione inani, aliquibus etiam ventris fluor cum febricula in plurimis latente, quæ circa vesperam magis augetur; pulsus creber ac tensus, cibi fastidium & vini major adpetentia, urina fellea, & extensio venarum.*

§. IV.

Ab Aretæo descripta.

Dein ARETÆUS *lib. I. cap. 16.* hunc morbum ita describit: *cachecticos sequitur corporis gravitas, pallor subinde repetens, venter flatibus refertus, oculi concavi, somni graves torporem afferentes; stantibus pedes intumescunt. In ventre ac in omni corpore caloris imbecillitas eadem est, ad omne opus abjectus & prostratus animus; sudor pruriginosus, tarde spiritum ducunt, arteriarum motus languidi, debiles ac frequentes sunt. Extrahitur morbus in multum tempus; intestinorum difficultas adest continua. Alimenti elaboratio ad coctionem pertinens debilis admodum atque invalida est. Labis hujus caussæ sunt: hæmorrhoidum suppressio & consuetorum vomituum retentio & ab exercitationibus quies, & ab ingentibus laboribus otium.*

§. V.

Cachexia in virginibus dicitur chlorosis.

Quem in genere cachexiam dicunt morbum, is in virginibus, quæ nondum menses expertæ sunt, aut si ipsi inordinati & parciores fluunt, chlorosis denominatur, itemque *morbus virgineus* & *febris alba*; de qua maxime agit HIPPOCRATES *libr. de virginum morbis*, nihilque aliud, quam cachexiæ species est, iisdem, quibus cachexia, signis sese prodens: facies enim est pallida, interdum subflava, labiorum insolitus pallor, oculorum subsistentia, palpebrarum livor, ingens membrorum lassitudo, animi torpor, pedum frigus, gravitas & ad movendum inertia, adpetitus dejectio, cum nausea & vomitu, somnus turbulentus, pulsus languidior; urina citra colorem mingitur valde aquea in progressu turbida. Accedunt frequentissime, præsertim sub scalarum adscensu, respirandi difficultas, cordis tremor & palpitatio, intumescentia & inflatio pedum. Sæpius quoque junguntur pathemata cardialgica cum intercurrentibus capitis doloribus & animi deliquiis.

§. VI.

Caussa proxima.

Quod caussam nostri morbi ejusque accidentium proximam attinet, hæc ipsa quidem consistere videtur in nimia sanguinis impuri & humorum viscidorum ac minus spirituosorum abundantia, ob naturalem tonum, vigorem & robur partium solidarum, maximeque viscerum chylificationi, sanguificationi & depurationi inservientium valde labefactatum in corpore collecta. Etenim ob partium fibrosarum & vasculosarum atoniam lentior & tardior fit sanguinis circuitus, & hinc secretionum æque ac excretionum negotium saluberrimum imminuitur; unde sordes excrementitiæ, viscidæ, biliosæ, salsæ & serosæ, quæ in hepatis & renum colatorio secerni & foras ejici debent, maxima ex parte retentæ impurum plane ac intemperatum reddunt sanguinis serum & succum nutritium. Temporis successu fibræ motrices illius subcutanei cribri æque suo naturali privantur robore; quare hæ sordes minus rite & feliciter per cutis colatorium colari possunt ac rejici; unde in corpore reticulari, cuticulam & cutim intercedente, à tincto sero pallidus, subviridis & flavescens color cum aliquali corporis intumescentia suboritur, ipsaque nutritio penitus depravatur. Et quoniam sub tam depravato sanguinis & humorum statu subtilissimum illud ac tenuissimum cerebri & nervorum fluidum, quod Veteribus naturæ, recentioribus spirituum animalium nomine veniens fibris solidis vigorem & vim elasticam conciliat & functionibus quoque animalibus præest, non amplius à sanguine & lympha probe temperata & pura, sed multis aquosis, viscidis & vappidis contaminata sordibus nutritur ac sustentatur; consequens omnino est, ut illud ipsum insignem contrahat labem ejusque vis ac energia tam in animalium quam vitalium actionum negotio mirum quantum labascat & imminuatur. Unde non mirum videri debet, si ingens corporis gravitas & languor, adpetitus prostratio, ad somnum & soporem proclivitas, animi tristitia sensuumque torpor simul juncta infestant.

§. VII.

Caussæ mediatæ sunt: habitus corporis spongiosus,

Ad tantam vero sanguinis & humorum dyscrasiam & quæ abhinc proxime emergit, cachexiam maxime omnium viam pandit habitus corporis a natura valde laxus & spongiosus, qui in fibrarum motricium mollitie, vasorum exilitate & copia tendinumque tenuitate consistit. Quare etiam sequiorem sexum præ virili, omnesque eos, qui sanguineæ & phlegmaticæ sunt complexionis, præ aliis nostro morbo valde observamus obnoxios. Nam ejusmodi corporis status & habitus ad sanguinem & serum in majori copia generandum admodum est idoneus; & quia sanguis in hisce subjectis circulatur tardius, evadit spissior, lentior & ad exiguos excretoriorum, maximeque hepatis canaliculos obstruendos magis aptus.

§. VIII.

Vita sedentaria & intemperantia in victu.

Otiosum quoque vitæ genus & plenaria à laboribus consuetisque exercitationibus quies & remissio, non modo experientia, sed etiam ARETÆO *loc. cit.* teste, recte caussis adnumeratur procatarcticis, eo quod ad humorum copiam, impuritatem, tardiorem circulum, stagnationem viscerumque tam sanguificationi quam depurationi dicatorum obstructiones permultum confert. Quæ quidem mala eo magis incidunt, si

major

major ciborum, præsertim inflantium, viscidorum, bellariorum, acidorum & qui difficilius dissolvuntur, est adpetentia, quam natura debilis & viribus exhausta ferre, digerere & in utilem probeque temperatum succum chylosum potest convertere; unde ingens cruditatum acidarum æque ac viscidarum est proventus, quæ dein primum impuritatis in massa humorum fundamentum existunt. Valet enim omnino commune illud proverbium: vitium primæ concoctionis, quæ fit in primis viis, non facile corrigitur in secunda, quæ in visceribus sanguificationi & depurationi inservientibus peragitur, multo minus in tertia, quæ actu nutritionis absolvitur.

§. IX.

Potus. Potus quoque, circa quem varii committuntur errores, varie ad nostrum affectum tam in sexu sequiori quam nobiliori disponit. Fœminæ enim utplurimum parum adsumunt potulentorum, ita ut sæpius vix semel intra unius diei dimensum bibant: per quotidianas autem, quæ in corpore fiunt, excretiones multum à massa sanguinis & humorum decedit fluidi; quod nisi restituitur, necessario humores evadunt spissiores & ad liberiorem per minima vascula circuitum minus apti; ad infarctus contra & oppilationes, quæ nostri mali caussa existunt, magis idonei. Nostro jam tempore largior potus Coffee nimis concentrati usus in sexu sequiori præcipua existit caussa chloroseos, præsertim quando fœminæ, vitæ nimis otiosæ deditæ, & quæ adstrictioris sunt alvi, ipsum cum multo saccharo quotidie bibunt. Tali enim ratione spissior jam existens sanguis multis sulphureis, adustis & oleosis imbuitur particulis; quarum nisi sufficiens cum ipsa bile per hepatis ductus excretorios fit separatio, & qualitas & color lymphæ immutetur necesse est. Neque ex alio fome derivanda videtur ratio, quod purpuræ scorbuticæ hac hominum ætate sint familiarissimæ. In sexu vero nobiliori peccatur quam maxime nimia potus spirituosi, vinosi & consistentioris cerevisiæ abundantia, utpote quæ non satis liquidos & tenues humores reddunt vitales, sed potius, eorum coagulum inducendo, ad nostrum morbum permultum conferunt momenti.

§. X.

Aeris intemperies. Neque minorem in nostro malo ingenerando obtinet potentiam prava aeris, maximeque frigida & humida intemperies, dum externam corporis superficiem aut constringendo aut relaxando salutare transpirationis negotium prohibet, adeoque ad humorum impuritatem coacervandam plurimum valet. Hinc etiam observamus, sub atmosphæra nebulosa & turbida diutius persistente & ventis simul ex occidente flantibus, itemque tempore vernali & autumnali, aut si quis in locis valde humidis, paludosis humilioribusque conclavibus commoretur, vel dormiat, frequentem morbi cachectici esse proventum.

§. XI.

Animi pathemata. Aditum quoque ad nostri affectus genesin animi faciunt pathemata, quorum ea est vis atque potentia, ut proxime in partes nervosas, maxime omnium vero in ventriculum & universum intestinorum canalem mere nervosum & membranaceum agendo, motum harum partium peristalticum functionemque naturalem valde imminuant & labefactent. Nocent vero quam maxime & ad invehendam cachexiam & chlorosin admodum disponunt gravis terror, diuturnus mœror & suppressa iracundia, eo quod excretiones sanguinis criticas per menses ac hæmorrhoides vel nimis augent, vel retardant & cohibent.

§. XII.

Sanguinis excretiones imminutæ. Enim vero, & certa ac frequens observatio, & probatissimorum Medicorum auctoritas confirmat, quod nimis imminutæ alias salutares & criticæ sanguinis superflui per uterum & anum expurgationes non modo cachexiæ & in fœminis chloroseos, verum etiam aliarum gravissimarum & pene incurabilium passionum præcipuæ caussæ existant. Nam quandocunque sanguis consuetum exitum per ordinarias has vias, vel ob spasmos, vel ob nimium crassorum humorum infarctum non habet, stagnat, vitiatur, corrumpitur & ad vasa regurgitat majora & viscera; quotum tonum, ac functionem vitiando varia & gravia pathemata in remotis etiam partibus sæpius excitat. Morbus ille, virgineus, qui indigitatur & circa pubertatis tempus virgines viro jam maturas frequenter infestat, unice ab impedita hac expurgatione sua mutuatur incunabula. Id quod perpulchre explicat JOANNES LANGIUS *in Epist. medicin. lib. I. ep. 21.* his verbis: *id temporis natura duce sanguis menstruus ad matricis loculos & venas ab hepate defluit: qui quum ob illarum angusta oscula, quæ nondum patuerunt, viscosis quoque & crudis humoribus obstructa & denique ob sanguinis crassitiem erumpere non possit: tum rursus per vena cava majorisque arteriæ propagines ad cor, hepar, diaphragma & præcordiorum venas regurgitat: capiti quoque bona pars impertitur & circa viscera accidentia gravia parit, dyspnœam, tremulum cordis palmum, hypochondriorum inflationem, stomachi fastidium, cardialgiam.* Sed eadem mala non tantum virgines & juvenculas, sed & conjugatas, quin imo seniores eo corripiunt tempore, quo fluxus mensium secundum naturæ ordinem solet cessare, vel ubi ille ex quacunque alia caussa fuerit sufflaminatus. Nec dissimili ratione in sexu nobiliori consuetus hæmorrhoidalis fluxus suppressus, qui robur ac tonum partium dejiciendo, vasa pravorum succorum copia implet, ad affectum cachecticum concurrit.

§. XIII.

Sanguinis excretiones nimiæ. Verum enim vero, nihil quoque frequentius evenit, quam ut post enormes & fere incompescibiles, sive per uterum sive per venas sedis hæmorrhagias, nec non per graves vulnerationes, chronici & rigidi sic dicti valdeque pertinaces morbi, quales sunt cachexia, leucophlegmatia, anasarca, œdemata pedum, vel etiam atrophia, cum summo virium languore, enascantur. Sicut enim omnes partium functiones, ubi secundum naturæ ordinem fieri debent, à convenienti sanguinis probe temperati copia ejusque libero per omnes canales progressu & circulo sustentantur, & inde robur ac vigorem suum acquirunt: ita necesse est, ut, exhausto pæne vitali ejusmodi fluido, ingens partium & viscerum fiat imbecillitas, & ingens functionum præstandarum læsio ac imminutio. Maxime omnium vero ventriculus cum adnexo intestinorum canali suos patitur manes, quippe cujus atonia & imbecillitas imminutam quoque concoctionem & ob corrupta alimenta multas parit cruditates, quæ in venas & habitum corporis transeuntes, non modo vitiosam efficiunt nutritionem, sed & ipsa viscera sanguificationi humorumque

rumque depurationi dicata, ut sunt hepar, lien, renes, &c. insigniter lædunt, & quo minus munere suo rite fungi possint, prohibent. Accedit & illud, quod, deficiente justa sanguinis & humorum copia, minima & capillaria vasa, maximeque ea quæ tum secretioni utilium, tum excretioni inutilium succorum inserviunt, non aperta maneant, concidant & angustentur, adeoque longe magis suo desraudentur munere; unde ingens impuritatum origo.

§. XIV.

Morbi prægressi & perversa curationes.

Nec aliam subesse puto rationem, quam nimiam boni & laudabilis sanguinis jacturam, quod ii potissimum, qui a longis morbis, maximeque à febribus & dysenteria nondum plenius convaluerunt, sed adhuc imbecilles plus ciborum ingerunt, quam languida ventriculi actio digerere potest & in bonum succum transmutare, cachexiæ admodum sint expositi. Quod mali, experientia teste & antiquissimis Medicorum consentientibus, & illis frequentius evenit, qui per pravas & imprudentes morborum curationes, quales cum fortioribus purgantibus, vel etiam adstringentibus ad nimias hæmorrhagias, & paroxysmos febrium supprimendos instituere solent, nimis sunt debilitati. Etenim, pessimæ omnino indolis ista sunt medicamina, quæ vires, in quibus omnis naturæ energia residet, nimium exhauriunt: qualem censum jure prope suo subeunt drastica evacuantia, & quæ minimos tum inutilibus excernendis tum humoribus depurandis dicatos canales constringunt & obstipant remedia, quibus imperiti Medici non modo nostrum affectum, sed & alios plures eosque lethales morbos accersunt sæpissime.

§. XV.

Differentia cachexiæ ab aliis morbis.

Quoniam nostrum affectum cum aliis morbis multum intercedit affinitatis, operæ erit pretium, ut enodemus, in quantum illis accedat, & in quantum discrepet. Primo itaque sciendum est, cachexiam a chlorosi & fluore albo quoad essentialem morbi indolem minus differre, sed tantum quoad sexum & subjectum, sive sedem caussæ, quæ in nobiliori sexu in ventriculo & hepate, in sequiori vero in his & utero simul quærenda est, aliqua ex parte discrepare. Neque minorem cachexia cum cacochymia alit convenientiam; siquidem hæc æque ac illa ingentem impurorum in vasis supponit præsentiam, tantum quod magis ab intemperantia & primæ digestionis vitio, quam a prava reliquorum viscerum naturalium constitutione enascatur; unde ex majori cacochymiæ gradu, qui in nutritione depravata consistit, ad cachexiam demum fit transitus. Deinceps & illud probe observandum est, quod non omnis fœdus & pallidus faciei adspectus pro essentiali cachexiæ charactere haberi debeat, utpote qui ab omni graviori morbo sæpissime remanet, & vel ex collecta vitiosorum humorum in primis viis colluvie, vel ab iracundiæ affectu suppresso, vel à spasmo ventriculi oritur, sed convenientibus remediis facile cedit. Multum quoque cognationis cachexia habet cum ictero. In utroque enim affectu nutritio est depravata, faciei & cutis color luridus, virium languor, mentis torpor, viscerumque & ventriculi magna atonia & læsio; nihilo tamen minus in eo ponenda erit differentia, quod in ictero à sola bile ex biliferis ductibus, vel obstructis, vel spasmodice constrictis, per vasa lymphatica ad sanguinis massam regurgitante hæc mala originem sumant, quum contra in cachexia ventriculus, lien, hepar renesque simul graviter afficiantur, adeoque hæc gravior & rebellior sit, ita prorsus, ut, nisi curetur, in icterum nigrum transeat. Differt quoque affectus noster ab anasarca & leucophlegmatia, utpote in his major partium inferiorum observatur inflatio atque durities & post impressionem digitorum foveæ relinquuntur; quod in cachexia, nisi jam proxime ad horum affectuum gradum accesserit, minus contingit. Neque dein negligenda est, quæ cachexiam & atrophiam intercedit differentia. Equidem in utroque morbo magna partium fluidarum peccat impuritas, viscerum atonia & nutritionis vitium; ast in atrophia corpus extenuatum indies magis magisque contabescit, & nulla prorsus adest nutritio, quæ tamen in nostro affectu vitiosa est & copiosior; unde corpus plerumque ampliorem habet molem. Denique etiam discrepat cachexia è scorbuto. Nam in omni quidem scorbuto est cachexia & vix reparabilis humorum dyscrasia, ex variis doloribus, exulcerationibus cutisque desœdationibus conspicua, quæ vero in cachexia nondum ad tantum pervenit gradum. Quod si vero hæc junguntur accidentia, dici solet cachexia scorbutica.

§. XVI.

Quoad prognosin nostri mali id tenendum esse arbitror, quod cachectici pro varietate ætatis, temperamenti & vitæ generis multum omnino inter se discrepent, & pro majori vel minori humorum viscerumque labe faciliorem vel difficiliorem recipiant sanationem. Ita, si ætatem respicimus, senes præ juvenibus, eo quod ipsa senectus cachexiæ species est, nostro affectu longe gravius afficiuntur; imo non raro exinde in atrophiam & marasmum incidunt. Dein, quæ subito nascitur cachexia, uti fere ob intemperantiam pravamque ciborum digestionem post longos morbos evenit, facilius tollitur, quam quæ ex viscerum vitio hepatisque vel lienis scirrhosa obstructione paullatim succrescit. Hinc etiam ubi viridescens & in nigrum vergens color apparet, qui plerumque latentis viscerum læsionis, ob corruptæ bilis admixtionem, indicium præbet, majus periculum subest, quam ubi pallidus tantum color, qui solam phlegmatis abundantiam subindicat, cutim occupaverit. Præter hæc sciendum: quo diutius malum inhæsit, quo major jungitur spirandi difficultas, hypochondriorum tensio atque durities, & quo magis vires labascunt, ut syncope quoque intercurrat, eo plus reformidandum esse periculi. Neque facilem curationem admittit, ubi ex hæmorrhoidum fluxu vel prægresso, vel sæpius recurrente malum fuerit subortum. Nullus insuper datur morbus, qui tam facile in hydropem tam anasarcam quam asciten, in atrophiam & ipsam quoque hecticam inclinat, quam ipsa cachexia, præsertim nisi mox ab initio convenientibus succurratur remediis. Chlorosis denique, si modo non negligitur, non adeo periculosa est, neque ad longum tempus durat, sed vel matura mensium restitutione solvitur, vel in juvenculis virginibus solo conjugio feliciter curatur. Mulieres vero, quæ diutius chlorosi laborarunt, aut steriles fiunt, aut morbosam ac debilem edunt prolem. *Prognosis.*

CURA-

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Expositis itaque & pervestigatis nostri affectus caussis, ordinis postulat ratio, ut iisdem submovendis aptam & accommodatam inveniamus medendi methodum, quæ, nostra quidem sententia, sequentibus absolvitur indicationibus. *Primo* quidem eo respiciendum ducimus, ut sanguis & humores crudi, spissi & impuri corrigantur & per coogrua emunctoria è corpore ejiciantur; horum vero loco subtilis chyli, sanguinis humorum promoveatur generatio. *Dein*, ut reseratis viscerum minimorumque vasorum oppilationibus liber & æquabilis sanguinis per omnes corporis tam externas quam internas partes restituatur circuitus; & *denique*, ut nimis dejectus ventriculi & intestinorum viscerumque tonus roboretur.

§. II.

Quæ humorum correctioni & evacuationi inserviant?

Primum itaque, antequam ad humorum pravorum respiciatur correctionem, opera Medico danda est, ut fontem præcludat, ex quo ejusmodi humoribus majus accedit incrementum. Fontem hunc constituit ventriculus cum adnexo intestinorum canale, ex quo cruditates prodeunt viscidæ, mucidæ, acidæ, quæ per incidentia digestiva corrigi & ad mobilitatem debent præparari, quo eo commodius possint eliminari. Huic scopo quam maxime commoda sunt salia sic dicta neutra, cujus generis sunt; tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, solutio oculorum cancri cum succo citri, terra foliata tartari, sol polychrestum, sal Carolinarum, Egranarum, tartarus tartarisatus, sal absinthii, quæ cum sufficienti aquæ vehiculo soluta oportet exhibere. Hæc quippe si repetita, vel majori præbentur dosi, præter effectum incidentem & resolventem, alvum quoque movent & sordes efficaciter educunt. Quod si vero non suffecerint, post ejusmodi præparationem evacuantia subjungenda veniunt, *quæ ex myrrha, gummi ammoniaco, extracto rhabarbari, absinthii, panchymagogi Crollii, cinnabari, succino & sale succini, sumtis ad drachmam dimidiam aqualibus partibus parantur. Ex scrupulo uno possunt formari pilulæ viginti, totidemque adsumi.* Spectant huc etiam præ omnibus aliis nostræ pilulæ balsamicæ, quæ tonum & robur ventriculi labefactatum simul egregie restituunt & confortant; vel etiam in forma liquida infusum vinosum apparari potest ex radice pimpinellæ, armoraciæ, cichorei, rhabarbaro, agarico, corticibus aurantiorum recentibus, summitatibus centaurii minoris, cremore tartari & passulis minoribus, quod quotidie in aurora per dies decem sufficienti quantitate erit hauriendum. Neque minorem spondet efficaciam aqua Sedlicensis ad libram dimidiam cum syrupo florum persicorum, vel cichorei cum rhabarbaro, aut rosarum solutivo ad unciam unam alternis diebus per vices potata. Si vero alvi nimia est strictura, consultius est, per leniter evacuantem potionem mannatam, quam *mannæ electa unciæ dua, cremoris tartari drachma una, rhabarbari & nitri purificati drachma dimidia, in aqua fontana unciis octo soluta* constituunt, sordes educere.

§. III.

Obstructiones commode reserandæ.

Expurgatis sic probe primis viis, operam navare oportet Medicum, ut totam humorum massam puriorem & fluidiorem reddat, atque infarctos emunctoriorum canaliculos aperiat, quo eo melior sanguinis & seri fiat depuratio. Cui scopo obtinendo inserviunt decocta, ex radice sarsaparillæ, chinæ, scorzoneræ, cichorei, rasura ligni sassafras & cinamomo parata, quæ dilutiora potui ordinario possunt dari, concentrata vero mane in lecto ad perspirationem liberiorem promovendam adsumi. Juvabit quoque interdum mane in lecto sudorem exspectare, qui elicitur, si essentia succini & pimpinellæ cum tinctura antimonii & liquore cornu cervi æquali pondere sumta ad quadraginta guttas ex decocto calido propinatur. Nec incongruum erit, pro re nata ad diutius ciendam tincturæ tartari drachmam unam cum decocto interponere.

§. IV.

Ventriculi habenda est ratio.

Maxime omnium vero ventriculi habenda est ratio, cujus tono roborando aptissima sunt elixiria sic dicta stomachica; quæ inter eminent, elixir *Michaelis* stomachale in *B. Parentis mei thesauro pharmaceutico* descriptum, nostrum balsamicum *in notis ad Poterium* propositum, sal volatile oleosum cum tinctura tartari remixtum, elixir stomachale ex essentia gentianæ rubræ & corticum aurantiorum recentium, nec non elixir balsamicum ex extracto centaurii minoris, cardui benedicti, absinthii, gentianæ, myrrha, succino, croco, corticibus aurantiorum recentium sine menstruo spirituoso cum tenui salis tartari lixivio paratum. Quæ medicamenta, maxime si inter epulas, vel statim à cibis sumtis offeruntur, non modo ad alimentorum digestionem blandamque chyli spiritualescentiam conciliandam verum etiam ad naturalem & balsamicam humorum temperiem restituendam viscerumque tonum roborandum, magnæ miræque sunt efficaciæ; sed ut paullo diuturnior usus accedat, necesse est.

§. V.

Aquarum mineralium usus.

Quod si hisce remediis morbus rebellis cedere nolit, ad aquas minerales, quarum eximius in cachexia tam virili quam fœminina usus est, deveniendum erit. Omnibus tamen hoc fine longe præferendas esse puto acidulas Pyrmontanas; quibus ego non semel sed sæpius chlorosin, ex mensium obstructione enatam, in corporibus etiam adspectu tenerioribus curatam novi. Ejusdem cum hisce virtutis sunt fontes Spadani, utpote ambo subtilissimo martiali elemento imbuti non modo spissos humores fluxiles & mobiles reddunt, atque obstructos emunctoriorum meatus reserant, sed & tonum ac robur viscerum augendo, sanguinis per universum corpus circuitum egregie promovent.

§. VI.

Martialium usus.

Præter jam recensitas aquas medicatas, martiali principio turgidas, alia quoque medicamenta martialia cum salinis & balsamicis maritata commodeque exhibita non inepte pro specificis & efficacissimis ad cachexiam & chlorosin sanandam habentur remediis. Utut vero variæ prostent martis compositiones chymicæ æque ac pharmaceuticæ, nulla tamen magis se mihi commendare videtur, quam crocus ejus subtilissimus, qui non ex chalybis, sed solius ferri, quod copiosius phlogiston recondit, cruda limatura, aqua pluviali conspersa & calori solari exposita conficitur. Præstat

tamen hoc medicamentum cum aliis accommodatis remediis permiscere. Hinc ego radicem pimpinellæ, ari, cinamomum acutum, sal tartari & saccharum, quæ insignem in humoribus incidendis præstant effectum, adjicere solitus sum, tam felici eventu, ut inde virgines, quæ chlorosi cum enormi capitis dolore aliisque symptomatibus stipata diu laborarunt, feliciter restitutas viderim. In forma liquida tincturæ martis pomata, cydoniata & cum succo citri parata, præsertim vero *Zwolfferiana* reliquis omnibus palmam praeripiunt. Egregie tamen horum medicaminum intenditur efficacia, si cum sufficienti decocti supra descripti quantitate, vel etiam cum jusculis, quibus radices aperitivæ graminis, cichorei, petroselini, asparagi, fœniculi &c. incocta fuerunt, exhibentur.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa Venæ sectionem in cachexia ab excretionibus sanguineis suppressis.

Si ullo in morbo, certe in cachexia apprime necessarium est, ut, quam primum fieri potest, malo occurratur; alias gravis metus est, ne, si curatio tardior accedat, in atrophiam, scorbutum & hydropem æger præcipitetur. Quod si igitur cachexia ob consuetam sanguinis excretionem suppressam corpus occupavit, operam dare Medicum oportet, ut ipsa commodis remediis revocetur. Quo fine, nisi vires ex longiori mali persistentia enervatæ id prohibeot, venam secare sanguinemque in parciori quantitate, sed iteratis vicibus, e. g. per triduum, detrahere juvabit. Quod auxilii genus jam olim ab HIPPOCRATE *in lib. de morb. mulier.* §.3. commendatur, & iis potissimum saluti est, quibus solennis per uterum purgatio deficit. Inimicissima contra iis est venæ sectio, qui mole vitiosorum humorum turgidi parum sanguinis intra venas fovent.

§. II.

Circa usum thermarum Carolinarum.

Præter dictam venæ sectionem prudenter institutam corporisque purgationem in cachexia ex mensium vel hæmorrhoidum obstructione suborta magna quoque vis residet in thermis Carolinis, quarum convenienti interno usu talismodi excretiones diu suppressas ego revocatas novi. Sed cavendum ab illis est, ubi morbus ex nimio hæmorrhoidum vel mensium profluvio originem traxit.

§. III.

Circa balnea.

Sanguine in mensibus suppressis decenter detracto visceruraque obstructionibus per aquas minerales vel medicamina martialia remotis, fluxus nonnunquam sponte sequitur. Quod vero sin minus evenit, necesse est, ut ægræ per horæ circiter spatium immittantur balneo tepidiori, quod ex herba matricariæ, melissæ, artemisiæ, pulegii, sabinæ, floribus chamomillæ romanæ, salviæ, baccis lauri &c. apparatum ad stagnantes humores dissolvendos, mucidamque & tenacem seri materiam per uteri ostiola expurgandam sæpius deprehendi utilissimum.

§. IV.

Circa medicamenta validiora.

Cachectici nunquam violentis tractandi sunt medicamentis; quem in finem sedulo fugienda sunt omnia validiora purgantia, sudorifera & balnea quoque calidiora, per quæ sæpe perniciosæ pravorum humorum ad nobiliores partes fiunt metastases.

§. V.

Circa martialia.

Quoad modum utendi martialibus scire licet, quod 1) eorum efficacia per sufficientem corporis motum & exercitationem debeat promoveri; 2) cura ad dies decem & quindecim ita continuari, ut tertio vel quarto die lene purgans remedium, uti sunt pilulæ rhabarbarinæ interponatur; 3) quod sufficiens & diluens potus cum exacto vitæ victusque regimine simul in usum vocetur.

§. VI.

Conjugii vis in sananda chlorosi.

Observavimus una cum HIPPOCRATE & PLATERO *in praxi* cap. XIV. virginibus pallidis ac morbosis, si nubant & viris jungantur, interdum prima nocte menses fuisse eruptos & in ordinem redactos, cum colore vivido & insigni incolumitate subsequuta; quapropter matrimonium ceu summum in hoc casu remedium commendare licebit.

§. VII.

Cautela circa tumorem pedum.

Pedes frigidi & tumidi in hoc morbo probe tecti & in moderato calore sunt servandi. Involvantur quoque linteis arcte constrictis, ut laxitas emendetur & promtior humorum ad cor fiat recursus. Quod si vero nimium intumescunt, sacculi calidi ex milio, furfuribus & sale confecti sunt imponendi. Circa pediluvia notandum, quod ipsa locum non habeant, ubi tumor jam invaluit, sed tum præter jam dicta rectius adhibentur frictiones cum linteis asperioribus calidis instituendæ.

§. VIII.

Diæta ratio.

Quod denique diætam tam præservatoriam attinet quam curatoriam, aër frigido-humidus, nec non conclavia paullo decliviora, vaporosis humoribus repleta, pro somno capiendo sunt infensissima. Inter cibos autem eos potissimum, qui difficilius solvuntur, quales sunt fructus horæi, acidi, lacticinia &cc. omni vitare modo oportet. Nocet quoque aqua sola pro potu sumta, quam ideo vino bonæ notæ Rhenano & Mosellano diluere præstat. In genere vero notandum, quod cachexiæ morbus à nimia ciborum comestorum copia sæpius oriatur & sustentetur; quare abstinentia & cura per inediam omnium pharmacorum vim in tali casu superat longissime.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Cachexia à diuturno mœrore.

Vir sacerdotali munere fungens, temperamenti sanguinei corporisque habitus spongiosi, victui crassiori & cerevisiæ consistentioris potui adsuetus, per viginti annorum decursum singulis fere mensibus cum euphoria cruentas habuit sedes. At quum duobus abhinc annis ob detestandum filiæ patratum stuprum diuturno affectus fuerat cum tacita iracundia mœrore, salutaris hæc excretio hæmorrhoidalis sensim sensimque imminutior facta penitus demum substitit; unde appetentia ciborum periit, facies antea florida mutata fuit in flavescentem & flaccidam, pedes intumuerunt, difficiliusque nunc respirare cœpit. Consuluit itaque rei pharmaceuticæ peritum, qui vinum laxans singulis diebus mane per mensem & ultra bibendum obtulit, à quo sex septemve vicibus quotidie alvum deposuit. Potui ptisanam, &c

& ex cibis sola juscula avenacea in largiori copia haurienda commendavit, nec irrito effectu; utpote non modo tumor pedum cum reliquis symptomatibus ex voto remisit, verum etiam respiratio facilior inde facta fuit: nisi quod consuetus hæmorrhoidum fluxus in ordinem nondum rediérit. Non multo post derepente æger in vehementes circa regionem lumbarem incidit dolores, cum urinæ multo fabulo refertæ secessione junctos, qui usque dum sæpius recurrendo misere nostrum cruciarunt. Ante anni vero quadrantem tumor utrumque pedem, maximeque sinistrum cum difficiliori anhelitu denuo occupabat: flatus simul sinistrum hypochondrii latus mirum distendebant & sæpius calculosæ concretiones, præcipue post esum unius alteriusve taleoli raphani rusticani sale conditi, cum urina excernebantur. Ego igitur consultus, quum vasa sanguine admodum turgida deprehenderem, ob pedes nimium tumidos venam in brachio secandam & loco cerevisiæ crassioris ptisanam ex hordeo, rasura cornu cervi & corticibus citri bibendam suasi. Dein singulis diebus mane salis aperitivi, ex polychresto thermarum Carolinarum & nitri crystallisati æquali portione compositi drachmam unam in libra dimidia aquæ solvendam dedi tenueque jusculum superbibere, & alternis diebus circa horam decubitus pilularum nostrarum balsamicarum no. x. devorare jussi. Denique ad flatus discutiendos essentiam corticum aurantiorum liquori anodyno nuptam cum elixirio viscerali alternatim in prandio sumendam obtuli, esum raphani rusticani interdixi, ipsumque potius plantis pedum imponendum commendavi. Et sic intra mensis spatium, remittentibus sensim symptomatibus, fluxus hæmorrhoidum rediit saluberrimus, & jam melius æger habere cœpit.

Epicrisis.

Dilucide omnino ex præfata morbi historia adparet, quantam in universa motuum & functionum naturalium œconomia pervertenda graviique & chronico morbo per fluxus critici suppressionem arcessendo gravior & diutius inhærens animi affectus obtineat potentiam. Deinceps utut à vino laxante, singulis diebus per mensem cum abstinentia adhibito, status cachecticus fuerit sublatus, mirum tamen non est, hunc non ita multo post rediisse, quum hæmorrhoidalis fluxus, à quo originem ipse traxit, nondum in ordinem fuerit redactus. Symptomatum complicatorum, me quidem judice, talis reddenda erit ratio: à suppressis hæmorrhoidibus ingens in intestinis crassis suborta est inflatio, quæ vasa iliaca & emulgentia simul comprimendo, tum pedum intumescentiæ, tum calculorum in renibus concretioni materiam & occasionem præbuit largissimam. In curatione mali prudenter adornanda eo præcipue respiciendum duximus, ut liberior sanguinis per intestina & vasa adjacentia compressa restituatur circuitus; quo scopo non modo venam, ob pedes tumidos, in brachio tundendam, verum etiam reliqua commendavimus medicamina.

Observatio II.

Cachexia ab inordinata vita & gravi mœrore.

Vir generosissimus, aliquot supra L. annos natus, fluxum hæmorrhoidalem nunquam expertus, in aula per plures annos strenuis vini, non optimæ semper notæ, interfuit compotationibus, corpusque subinde venando sub varia tempestatis mutatione multum fatigavit; sed nihilo minus, admissa bis in anno venæ sectione, bene habuit. Ante annum vero tempus, quum Principis excideret clementia, animum mox totum mœrori dedit; unde appetitus sequuta est prostratio, cum anxio circa scrobiculum cordis dolore acriter sæpius convellente. Jungebantur dein corporis macies & difficilis, præcipue sub adscensu scalarum, respiratio, molestæ hypochondriorum inflationes cum virium insigni decremento, colore faciei lurido & aliquali pedum intumescentia. Pulsus diurno tempore fetebatur tardus ac debilis, nunquam tamen intermittens, & circa vesperam paullo celerior cum levioribus æstus interni indiciis. Hinc ego consultus suasi, ut bis de die elixirium viscerale, liquori anodyno nuptum, & ante decubitum sal nostrum aperitivum & temperans adsumeret. Loco potus Theæ mane bibendum commendavi infusum theiforme; & quum pro potu decoctum ventriculus non ferre videretur, potum cerevisiæ Lœbeginensis permisi. Denique cataplasma ex floribus chamomillæ romanæ, macis & caryophyllis aromaticis in vino cocta, regioni stomachi sæpius tepide adplicandum & pedes tumidos sursuribus triticeis calefactis crebrius immittendos jussi, tam salutari effectu, ut intra trium mensium decursum major convalescentiæ spes appareret; siquidem pedes sub continuo madore & larga muci crassi ac viscidi per urinam secessione sensim sensimque detumescebant, appetitus erat vegetior, respiratio facilior, somnusque & pulsus magis naturalis. Ceterum circa hanc morbi historiam probe notari meretur, quod per præteritam hyemem generosissimus ægrotus multis vexatus fuerit catarrhalibus ad pectus defluxionibus, suffocationem non raro minitantibus, præsertim quum Medicus ordinarius in tali paroxysmo venam in brachio secandam jusserit. Exspiravit tamen præfocationis metus à frequentiori clysterum in anum injectione.

Epicrisis.

Viri hujus generosissimi aulici valde inordinatum vitæ genus à longo inde tempore mihi perspectum sæpiusque æstimanti admirationi fuit, quod à morbosa afflictione ipse liber tamdiu permanserit; attamen quum ab ineunte fere ætate eidem adsueverit, consuetudo in alteram quasi naturam videtur conversa. Nota enim mihi sunt perplura ejusmodi exempla; ubi viri aulæ innutriti, sine notabili sanitatis detrimento diu vitam egerunt incolumem, donec tandem, ob infestum fortunæ casum, diuturno mœrore vel graviori animi perturbatione affecti, tota natura simul & semel cum omnibus functionibus succumbente, confestim in statum cachecticum, vix ulla medicina reparabilem conjecti sunt: ut usque eo clare pateat, quantam animi pathemata habeant potentiam, cacochymiam vitiosam diu latentem in actum deducendi, & in pessimum valetudinis statum convertendi. Curationem quod attinet, quum in nostro ægroto, ætate non adeo multum provecto propter continuam corporis exercitationem nec duritiem, vel firmiorem in visceribus obstructionem, nec polyposam in majoribus ramis concretionem suspicarer, ipsumque corpus non adeo pingue, sed bene transpirabile deprehenderem, convalescentiæ spem promisi, si modo Vir generosiss. per aliquot menses strictam cum patientia & obedientia diætam servare accommo-

accommodatisque uti vellet remediis. Nec conceptam spem fefellit eventus; siquidem sub critica materiæ viscidæ per urinam evacuatione, quæ in statu cachectico-hydropico semper boni est ominis, symptomata remiserunt, & æger successu temporis integræ sanitati fuit restitutus.

Observatio III.

Cachexia desperata ab inordinata diæta.

Vir in XL. ætatis anno constitutus, temperamenti sanguineo-phlegmatici, texturæ firmioris, qui à primis juventutis annis comessationibus & poculis diligenter interfuit, maximeque spiritum vini magna in copia hausit; vix ephebus factus copulam iniit conjugalem veneremque strenue exercuit; nihilominus præter ventriculi flatulentiam & febriles insultus incommoda valetudinis nulla unquam sensit. Ante aliquod vero tempus diuturniori afflictus mœrore subito incurrit difficilem respirationem cum magna virium jactura, pedumque sensim intumescentium vacillatione junctam. Succedit subtumidus habitus, faciei pallor, & æstus circa vesperam volaticus, cum insigni oris ariditate & siti stipatus. Præter hæc continui adsunt vomendi conatus ipsique vomitus, quibus tam esculenta, quam potulenta rejicere debet: alvus est aperta, sed flatibus distenta, urina secedit pauca & rubra, sedimentum deponens sat copiosum. Ego sub tam confuso rerum statu de recuperanda valetudine plane desperavi; ut tamen æger levamen quoddam acciperet & ad aliquod adhuc tempus vivus servaretur, ab usu medicamentorum abstinere, aërem mutare, & moderata diæta cum animi tranquillitate uti commendavi.

Epicrisis.

Hanc morbi historiam eo potissimum fine hic inserere placet, ut dilucide appareat, qua ratione per inordinatum vitæ genus natura debilitari & ad graves morbos, qui non statim se exserunt, sed succedentibus deinum annis, præsertim graviori animi affectu accedente emergunt, disponi possit. Deinceps sciendum, sub tali corrupto morbi statu tantaque naturæ imbecillitate vix ullam medicamentis, etiam præstantioribus, superesse locum; sed omne, quod Medicus tentare & efficere potest, id temperatis & lenioribus diæteticis debere perfici, quippe quæ optimum ejusmodi ægrotantibus dant levamentum. Graviter itaque errant ii Medici, qui adversus tam fonticum morbum multis & validioribus remediis pugnandum esse sibi persuadent.

Observatio IV.

Cachexia à male curata quartana lethalis.

Vir generosus, L. & aliquot annorum, constitutionis sanguineo-phlegmaticæ, animique tranquillioris, lucubrationibus cum vita sedentaria junctis admodum deditus & inde à multis jam annis defluxionibus catarrhalibus & rheumatismis cum latente febricula obnoxius, incidit autumnali tempore in febrem quartanam, quæ post sex septemve accessiones electuario quodam ex china chinæ confecto discussa, sed post aliquod tempus bis reversa eodem medicamento promte debellata fuit. In hujus vero locum successit corporis totius languor, appetitus prostratio, ingens à sumtis cibis præcordiorum compressio, somnus paucus ac turbulentus & insigne virium decrementum; quibus demum supervenit cum palpitatione cordis & pulsu intermittente dyspnœa, sub corporis motione & adscensu scalarum molestissima, nec non pedum intumescentia. Quum itaque uxor anxie meum efflagitaret auxilium, ego morbi caussa, quam præcedentem quartanam esse augurabar, & ægrotantis natura probe perspecta, difficilem mox curatu morbum judicavi; suasi tamen, ut præparato prius bene corpore fontes Egranos tepefactos cum congruis tam roborantibus visceralibus, quam laxantibus medicamentis biberet, ob aëris mutationem peregrinationem institueret, &, quam rarius antea adhibuerat, sanguinis detractionem, singulis anni quadrantibus admitteret. Sed hisce minus rite observatis, quum alius Medicus sine horum remediorum ope levamen promitteret, æger non multo post in pejorem statum conjectus, viribus decrescentibus & lipothymiis subinde intercurrentibus, demum succubuit.

Epicrisis.

Medicamenta febrifuga, quæ inter merito cortex Peruvianus primas tenet, si minus circumspecte sed intempestive, non attenta ægrotantis natura morbique caussa, nec justa temporis, ordinis ac doseos ratione habita propinantur, in pessimum valetudinis statum, & juniores quidem in hypochondriacum, provectiores in cachecticum & hydropicum affectum facile posse conjicere, ego compluribus testari possum exemplis. Hæc quippe medicamina, quæ adstringendo potissimum vim suam exserunt, segnioris naturæ subjectis, præsertim in quartana ante sufficientem caussæ morbificæ correctionem oblata, minimos viscerum meatus, qui sanguinis & seri depurationi serviunt, occludendo, visceribus non modo vitiosam inferunt labem, sed & naturalem humorum crasin penitus deturbant, ut hinc inde, nisi cito succurratur remediis, irreparabilis status cachecticus in scenam prodeat. In hoc nostro casu suspecta mihi fuit cordis palpitatio, pulsuumque intermissio cum respirandi difficultate, sub paullo validiori corporis motu ingravescens; quæ symptomata concretionis polyposæ indicium mihi sæpius dederunt certissimum; unde etiam prognosticon non adeo auspicatum circa hunc affectum proferre potui.

Observatio V.

Desperata cachexia à duplici caussa oborta.

Vir XXX. annorum, laxioris & pinguioris corporis habitus, temperamenti sanguineo-phlegmatici, qui hactenus crudo victui largiorique cerevisiæ crassioris potui adsuetus vitam egit sedentariam; autumnali quondam tempore, quum sub frigidiori aëre nudo capite diutius stetisset, febre corripiebatur continua, in qua ob urgentem sitim & aquam & cerevisiam secundariam magna bibebat copia. Convalescebat quidem, sed post aliquot hebdomades afficiebatur profluvio sanguinis ex utraque nare valde immodico & per duodecim fere horas durante. Adhibebantur venæ sectio & alia hoc fine utilissima remedia, sed sine effectu; donec tandem, superveniente lipothymia fluxus sponte cessabat. At vero brevi post facies antea rubicunda & florida suffundebatur pallore, oculi apparebant concavi, pedes semper frigidi & subtumidi à tactu digitorum retinebant foveam, appetitus cum viribus mirum languebat & difficilis sub levi motu aderat respiratio; quæ mala æger expugnaturus meam requirebat opem.

Epicrisis.

Epicrisis cum curatione.

Ex variis subinde caussis flatum enasci cachecticum, attenta observatione & experientia abunde satis intelligimus. Equidem principalis & proxima hujus mali caussa in vigore & robore solidorum, quo circulantur & depurantur fluida, deperdito consistit; attamen quæ huic principaliori progignendæ serviunt mediatæ & occasionales caussæ non unius ejusdemque sunt generis. In nostro casu vires solidarum partium destruxisse videtur tum potus in febre & extra ipsam immodice adsumtus, tum nimia sanguinis per effrenem hæmorrhagiam amissio. Non semel enim sed sæpius experiri mihi licuit, homines phlegmaticos & obesiores, qui strenui sunt potatores, in hæmorrhagias & quandoque etiam in paralyticos affectus longe incurrere facilius, quam quidem eos, qui calidioris & siccioris sunt temperaturæ; vix aliam ob rationem, quam quod à nimia seri copia facile infarctus fiunt viscerum sanguineorum, qui liberiorem sanguinis circuitum intercipiendo, ejusmodi congestiones & metastases sanguineas efficiunt. Et inde quoque fieri observamus, ut procera ejusmodi subjecta a nimia ciborum & cerevisiæ ingurgitatione progressu temporis macie valde extenuentur & demum sub plenaria virium & adpetitus prostratione in atrophiam lethalem incidant. Si curationem respicimus, frustranea omnis est medicina, nisi in tempore hi helluones sibi temperant. Optimam tamen locant operam rhabarbarina & elixiria blanda stomachica, digestionem roborantia, quorum compositionem jam supra in ipsa curativa methodo docuimus.

Observatio VI.

Chlorosis a suppressione mensium.

Virgo generosa, XVIII. annos nata cui ante biennium exire primum recto ordine cœperunt menstrua, sed non multo post, quum iterato fluxu panem butyraceum calidum lacque frigidum adsumsisset, substiterunt, varias abhinc incurrit rectæ valetudinis læsiones; quales prostinum sunt, pedum gravitas, movendi impotentia, dolor circa præcordia post sumtum cibum pressorius & constringens, tantaque spirandi difficultas, ut vix per scalas adscendere valeret. Alvus præterea est adstrictior & flatibus, sinistrum præcipue latus distendentibus, turgida, facies pallida, pedes sunt tumidi & gelidissimi, pulsus arteriarum in manibus debiles, circa collum contra vehementiores; conjunctis simul per intervalla capitis doloribus atrocissimis. Ut igitur promoveretur, quæ usque huc suppressa fuerat mensium fluxio, adhibita quidem sunt, cum repetitis in pede venæ sectionibus, medicamina varii generis euporista, sed nullum ab omnibus misera tulit levamen. Neque ferre poterat pediluvia, quamvis temperatoria; quippe quorum usum mox cordis palpitatio, & leviuscula animi defectio insequi videbatur. Quare ut tandem à tantis liberetur malis, meum ægrotantis mater imploravit auxilium, & ut curam vernalem præscriberem vehementer à me petiit. Ego itaque suasor fui, ut primo omnium pedes ægra in perpetuo servaret calore & præmissis eorundem cum panno asperiori frictionibus, è vena tusa sex minimum cruoris uncias emitteret; post hæc vero per decem dies singulo mane hauriat nodulum, talis compositionis: *Rec. radicum Zedoariæ, aristolochiæ rotundæ, vincetoxici, ana unciam dimidiam, herbæ melissæ manipulum, florum cheiri pugill. quatuor, rhabarbari drachmas sex, foliorum sennæ sine stipitibus, limaturæ martis, ana drachmas tres, cinnamomi, anisi stellati ana drachmas duas, cremoris tartari unciam dimidiam, passularum minorum uncias tres. C. D. S. species pro una & dimidia vini mensura.* Dein elixirium nostrum viscerale ad sexaginta guttas in prandio assumendum obtuli, & denique ut loco cerevisiæ secundariæ, cui hactenus adsueverat, cerevisiam bene coctam & lupulatam biberet, corpusque, quantum fieri posset, motu & labore sæpius exerceret, commendavi.

Epicrisis.

Non semel sed frequentius per id temporis longinquum spatium, quo morborum curationibus vacavi, annotare mihi licuit, à solo pane ex siligine vel tritico cum vel sine butyro inter ipsum menstruum fluxum largiori in copia calide comesto pertinacem mensium suppressionem una cum doloribus circa scrobiculum cordis pressoriis aliisque pessimis symptomatibus fuisse inductam. Cujus quidem peculiaris effectus hæc videtur ratio, quod ob deficientem digestionem & dissolutionem multæ in prima regione vitiosæ cruditates & inde spasticæ stricturæ fuerint concitatæ, quæ ad totum excretionis salutiferæ negotium pervertendum sunt validissimæ; ut adeo discere liceat, quam caute & provide non modo circa cibos, sed & circa omnium rerum non naturalium usum fœminæ, præsertim juniores & sensibiliores sub ipsa menstrua purgatione gerere sese debeant. Deinceps & illud dignum est, quod ex præfata morbi historia observetur, pediluvia, alias plane innoxia, & salutaris in ejusmodi casibus effectus, nisi præmissa venæ sectione & pedum, qui plerumque frigidi sunt, fomentatione aut frictione, neque calida, neque tepida esse admittenda: cutis enim stricturam augendo, majorem sanguinis ad præcordia reditum inferunt. Denique, ubi à propositis remediis fluxus non revertatur, rectum thermarum Carolinarum usum tam internum quam externum suasi, utpote quæ salutares aquæ ad menses in juvenculis subsistentes revocandos nunquam non deprehenduntur utilissimæ.

Observatio VII.

Chlorosis cum metu hectica.

Virgo nobilis, XXIV. annorum, sanguineo-cholerica, à primis adolescentiæ annis valde inordinatum habuit menstruorum successum; siquidem mox per duos menses sanguis plane nullus, mox admodum parca prodiit copia. Jam vero dimidia pars anni præteriit, quum omnis fluxus exspiravit: unde mille malorum origo. Incidit enim optima virgo in chlorosin, sive malum corporis habitum, ex pallido & sublivido faciei colore satis conspicuum, jam anhelose respirat, languore totius corporis, maximeque pedum gravativo afficitur, ciborum fastidio pressa, quæ adsumit alimenta, vomitu rejicit, totumque corpus, exsolutis prope viribus, indies magis marcore consumitur. Hæc mala expugnaturus Medicus, vomitoriis, laxantibus & calidis pellentibus emmenagogis hactenus morbum aggredi satagit, venamque brachii sinistri tundendam curavit, sed tantum abfuit, ut levaminis quicquam attulerit, ut potius rebus in pejus ruentibus, nunc permolesta tussis ægram diu noctuque excruciet, & febri-

febriculosa intemperies cum frigore & insequenti æstu, insignem plantis pedum & volis manuum ardorem inducente, aliquoties de die, præsertim circa noctem, invadat. Anum præterea obsident hæmorrhoides cœcæ & tumidæ, quæ tanto ardore ac dolore furiunt, ut somnum prope omnem eripiant. In tam misero rerum statu posita virgo generosa petiit à me majorem in modum, ut ipsi consilio & auxilio succurrerem. Unde ego precibus annuens consilium dedi, ut præmissis per aliquot dies pediluviis, venam in pede secandam, & aliquot cruoris uncias detrahendas curet. Dein ad sanguinis circuitum æquabiliorem reddendum tussimque demulcendam præscripsi infusum theiforme, quo mane in lecto ad aliquot patellas epoto corpus ad lenem sudorem proliciendum disponere debuit. Posthæc ut ventriculi quoque digestio promoveatur, & cruditates acido-viscidæ corrigantur, elixirium obtuli stomachale balsamicum & loco potus ordinarii decoctum temperatum adsumendum. Ad calorem hecticum internum refrenandum propinavi pulveres leniter nitrosos, item succum citri vel auranriorum cum coralliis & matre perlarum infractum, circa tempus somni ex aquis sedativa virtute imbutis, ut ceraforum nigrorum, melissæ, florum tiliæ, primulæ veris, &c. addita spiritus nitri dulcis & syrupi balsamici portione, capiendum. Denique quum generosam virginem ad iræ adfectum valde proclivum deprehenderem, ab iis omnibus summo studio abstinere consului, quæ animi tranquillitatem ullo modo possent turbare. Et hæc sunt quæ in præsenti morbi statu accommodata duxi remedia. Quo tamen specialius prospiciatur saluberrimo menstruum negotio, nisi aquis medicatis hoc fine utilissimis utendi copia daretur, circa eam temporis periodum, qua alias ferri consuevit menstrua per uterum purgatio, remedia, quæ specifica quadam menses leniter ciendi virtute pollent, adhibenda putavi. E quorum numero præcipue eminent martialia cum aromaticis & balsamicis prope mixta. Ego itaque à longo abhinc tempore summo cum fructu alternis diebus adhibere solitus sum pilulas nostras polychrestas cum pulvere martiali tenuissimo remixtas, itemque tincturam succini probe alcoholisatam & minus spirituosam, frequentius potui inditam. Nec contemnendum pollicentur effectum frictiones in partibus inferioribus circa pubem, ilia, dorsum & pedes cum pannis calidis, præmissa harum partium cum unguento ex oleo liliorum alborum, vel axungia humana, oleo lavendulæ & juniperi conflato inunctione, institutæ sæpiusque iteratæ.

Epicrisis.

Quæ ægram nostram excruciant symptomata, unice à critica illa & saluberrima sanguinis menstrui excretione suppressa sua ducunt incunabula. Deficiente enim vel prorsus intercepta talismodi consueta fluxione ingentem sanguinis & humorum massa contrahit dyscrasiam & impuritatem, ut nec nutritioni, nec partium corporis nostri functionibus vitalibus & animalibus præesse amplius possit. Quod si itaque a pessimis his malis afflictas fœminas liberare debet Medicus, opus maxime omnium est, ut sanguini utilissima excretio naturali restituatur integritati humorumque massa ab impuris sordibus liberetur; quod tamen non ita facile, ut primo quidem intuitu putatur, perficitur; sed magna adhibenda est cautio, ne imprudenti bonorum remediorum adplicatione malum deterius reddamus, gravioraque arcessamus symptomata. Exemplo nobis luculento esse poterit perversa Medici in præsenti casu curatio, utpote qui ante quam obstructa & angustata uteri oscula reserata humoresque fluxiles & ad excretiones apti facti fuerunt ingentem fluidis per emetica, purgantia, venæ sectionem in brachio & emmenagoga, quæ ex myrrha, croco, aloë & baccis lauri confecta reperi, fluidis introduxit motum; ut adeo non mirum esse debeat, si omnibus in pejorem statum conversis, molestissima tussis cum spirandi angustia & hectico calore juncta successerit.

Observatio VIII.

Rara observatio de peculiari urinæ vaccarum in cachexia virtute.

Equidem non possum, quin candide hoc loco recenseam publicique juris faciam singularem plane & in libris Medicorum haud facile obviam morbi cachectici, sive simplicis, sive cum incipiente hydrope juncti & quacunque ex caussa suborti curationem, quæ cum urina vaccarum recenter excepta & loco aquarum mineralium per mensem & ultra singulis diebus mane ad mensuram dimidiam vel unam pota, felici admodum successu instituitur. Viginti jam & quinque effluxere anni, quum mihi, ad valetudinem Potentissimi Regis Prussiæ tuendam, Berolini degenti primum de peculiari hac cura constitit. Retulit quippe mihi virgo, quæ liberorum informationi vacabat, Gallica, esse ibi fœminam itidem natione Gallam, quæ hac methodo vernali & æstivo tempore complures, maxime fœminini sexus, ex mensium obstructione & post puerperium chlorosi & cachexia laborantes, omnibus remediorum generibus nihil proficientibus, pristinæ restituisset sanitati, & ipsa, quæ hæc mihi narrabat, sancta fide adseverabat, se ante annum misere afflictam eadem curatione integram recuperasse sanitatem. Ego hinc paullo magis de nova hac & prorsus mirabili medendi methodo sollicitus veritatem percontando eruere diutius institi. Adduxit itaque, me postulante, præfata virgo plures numero fœminas, quæ narrato prius morboso suo statu itidem constanter adserebant, semel ipsas, hausta mane extra urbem in pascua ultra mensis spatium vaccarum urina feliciter fuisse sanatas, & exserere hoc remedii genus suam tam per alvum, quam urinam operationem, qua ciborum adpetentia pæne emortua cum viribus mirũ resuscitaretur. Tum ego urinæ insignem quantitatem mihi adportari jussi & cum ea, quæ sequuntur, feci experimenta: bona ejus parte in vasis stanneis super carbones lento calore inspissata, post multos emissos vapores deprehendebam magma flavescens, quod gustu exploratum instar bilis amaricans erat & salsum; affundebam spiritum vini rectificatum, & en, mox color extrahebatur flavescens; sal remanebat viscositati immixtum, quod mediæ erat naturæ & in aqua solutum saporis terræ foliatæ tartari non absimilis. Unde collegi, præclaram hujus remedii virtutem a sale essentiali herbarum, quibus æstivo tempore hæc animantia vescuntur, esse deducendam; cujus ope non modo viscerum oppilationes reserarentur, sed & vitioforum humorum per urinam & alvum promoveretur excretio, ut ideo nihil dubii sit, quin adversus complures morbos medicina sit efficacissima. Posthæc hujus remedii usum adhuc commendavi aliquibus, chronicis passionibus afflictis; attamen, quum fœtidam hanc medicinam, nausea inde correpti, respuebant, plura circa ejus virtutes tentamina instituere

instituere non potui. Interim, quum sub tractanda hac materia rursus in mentem mihi venerit, curioso lectori reticere nolui, hoc tantum commonefaciens: nisi ob squalidum fœtorem sola urina sine nausea in usum duci potest, melius fortasse poterit, quando sal ejus, facta evaporatione remanens & in aqua solutum offertur; quod vero, an eundem præstet effectum, aliis experiundum relinquo.

Observatio IX.

Cachexia in fœmina, aquis Lauchstadiensibus sanata.

Fœmina procera & gracilis, XX. & aliquot annorum semper largum & regularem habuit mensium successum. Accidit autem aliquando, ut, dum menstrua fluerent, vehementi percelleretur terrore; unde mox salutaris hæc excretio suppressa per longum tempus remansit. Varia hinc ingruebant valetudinis incommoda: lassitudo enim & gravitas membrorum cum lurido faciei adspectu subsequebatur, parum cibi sumebatur, pedes intumescebant, caput lancinante dolore satis vehementi quotidie fere afficiebatur, respiratio erat difficilior & febricula quædam non continua sed erratica, quæ nullam servabat periodum, cum magna siti per intervalla invadebat. Ego igitur in consilium adscitus, pulsum in manibus deprehendi valde languidum, qui contra satis vehemens & fortis erat circa collum & tempora; unde brachii venam secandam jussi & sanguinis valde fibrosi educebatur copia. Postea commendavi aquas Lauchstadienses, una cum balneo tepido circa vesperam adhibendo, & elixirii nostri visceralis usu bibendas. Integras tres septimanas durabat hæcce curatio, præmissa & interposita, ad sordes evacuandas, essentia rhabarbari cum tinctura tartari parata, vel etiam pulvere rhabarbarino cum cremore tartari confecto. Et optime res processerunt: melius enim ægra adpetebat, paullatimque vires recipiebat, respiratione simul reddita faciliori. Redibant quoque menses circa statum tempus, sed tantum viscidus instar loturæ carnis liquor parciori effluebat copia; qui tamen essentia succini, myrrhæ & croci successu temporis desinebat & sanguis naturalis reddebatur.

Epicrisis.

Fontes Lauchstadienses aquam vehunt puram & subtiliorem, sulphurei odoris, croco martis tenuissimo imbutam; quæ hinc etiam ab injectione gallarum mox purpureum & postea atrum induit colorem. Scripsi olim de viribus & proprietatibus horum fontium, quorum ego inventor sum, integrum tractatum, & certa adseverare fide possum, iisdem loco balnei decenter adhibitis atrocissimos dolores, membrorumque contractiones, cum malo ischiadico fuisse sublatas. Interne pariter eximii sunt usus; siquidem cum debito regimine, & sufficienti corporis motu potatæ febres chronicas, asthma & fœminarum quoque chlorosin fugarunt felicissime. Equidem multi, etiam celebriores nostri temporis Medici, ex marte præparata remedia in morbis, ubi viscerum oppilationes & infarctus suspiciendi sunt, propter vim majorem adstrictivam solent reformidare, & inter medicamina infida minusque tuta referre; quum contra alii, iique non minoris eruditionis & famæ viri, illa ipsa non modo secura & innoxia celebrent, sed & instar panaceæ in hypochondriaco & cachectico malo summe commendent. Verum, ut meam interponam sententiam, nihil ex martialibus damni pertimescendum arbitror, dum modo cum vehiculo satis largo & diluto sumantur & corporis simul jungatur exercitatio. Multo vero minus periculi alunt ipsi fontes, qui tenue martiale principium recondunt, & tenuissimum illud phlogiston elementum ex terræ sinubus imbibunt; quod quidem in dictis Lauchstadiensibus facile deprehenditur, quando hæ aquæ diutius in vasis majoribus stagnant. Tum enim crocum deponunt flavum, qui cum æquali salis ammoniaci portione sublimatus flores dat instar croci subtilissimos, fortem & gratum odorem spirantes; ex quibus cum spiritu vini rectificatissimo tinctura martis flavescens, magni usus, extrahitur pulcherrima.

Venæ sectionem quod in brachio celebrandam suaserim, hæ me impulerunt causæ. Nascuntur præcipue hi morbi à nimia sanguinis abundantia, qua universus humorum circuitus & cum eo salutares excretiones retardantur. Quum itaque viderim, in hac ægrota brachii venas sanguine esse turgidas & respirationem, ob sanguinem ad pectus congestum, difficiliorem, in supernis partibus, quia inferiores id ipsum prohibebant, venam aperiri jussi; maxime quum meminerim, jam olim HIPPOCRATEM in statu cachectico & hydropico venæ sectionem lib. de diæta acutor. his verbis commendasse. *Si difficulter spiraverit hydropicus (anasarcoideus) & tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit, & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrahere oportet.*

Observatio X.

Status œdematicus perperam tractatus.

Dum hæc scribo, incidit in manus peculiaris de tumore pedum œdematoso retropulso casus, quem cum benevolo lectore communicare operæ existimo pretium. Est scilicet virgo generosa, XX. annos nata, habitu corporis laxiori animoque sensibiliori prædita, quæ ante annum pedum laboravit œdemate; ad quod abigendum quum ex Medici consilio cerussam exterius applicasset & pediluvia quoque cum thermis Hirschbergensibus per sex hebdomades adhibuisset, evanuit quidem tumor, sed in ejus locum circa instans mensium tempus atrocissimi capitis & dorsi dolores cordisque anxietates cum insigni pedum frigore corporisque universi languore junctæ successerunt: quæ pessima symptomata redeunte menstrua periodo ita ingravescebant, ut ægra motibus spasmodicis agitari & præ nimia pectoris constrictione asthmate convulsivo affligi videretur. Advocatus Medicus venæ sectionem commendabat, quæ tamen ob nimiam vasorum exilitatem & constrictionem in pede celebrari minus poterat, sed in pollice ejus institui debebat; unde sanguinis valde spissi & fere congrumati larga exprimebatur potius, quam effluebat copia. Tum quidem per tempus mitiores videbantur accessiones, sed non multo post, prævia levi iracundia, malum redibat ferocius & nunc instar febris, aliquot de die recurrendo, certos format paroxysmos, qui visu sunt horrendi: namque generosa insomniis quasi perterrita vehementer expavescit, oculi clauduntur, loquendi potentia perit, brachia manusque attolluntur, jactantur, variisque modis distrahuntur, dentibus stridet, spiritum instar morientium frigidum emittit, pedes refrigescunt, labia rigore concussa tremunt & colore livido adparent, totumque corpus hinc inde agitatur & mox antrorsum, mox retrorsum movetur. Tandem elapsa horæ

horæ ſpatio hæc omnia remittunt, remanentibus præcordiorum angore, cephalalgia, inquietudine & laſſitudine. Ceterum notandum, alvum plerumque eſſe pigram & vix ſemel intra tres quatuorve dies deponi, menſiumque negotium conſueto tempore rite ſuccedere. Medicus ordinarius latentem purpuram tantorum malorum cauſam reputans hactenus pulveres ſolares & ſic dictos nigros Halenſes cum eſſentia dulci concentrata magna in copia obtulit, ſed ſine omni effectu. Alius igitur arceſſitur medicinæ peritus, qui liquorem anodynum interne dedit & externe membra balſamo vitæ inungi juſſit cum inſigni mali levamine. Sed quum prior his ſepoſitis medicamina ſolaria denuo adhiberet, mox priſtina ingruebant ſymptomata.

Epicriſis cum conſilio.

Præfata morbi hiſtoria licet ſtrictius ſumta ad præſentem tractationem minus pertinere videatur, feraciſſima tamen eſt cautionum utiliſſimarum, quæ optime nos admonent, quam caute tumor cachecticus externis remediis debeat tractari, niſi ægrotantes in grave præcipitare periculum volimus. Dignum autem inprimis eſt, quod probe animadvertatur, imprudenti balneorum, maxime nimis calidorum, uſu tumorem pedum evanuiſſe longeque pejora acceſſiſſe ſymptomata; quod mihi quidem ſæpiſſime in praxi annotare licuit. Etenim ſerum illud acre & impurum, quod in pedibus ſtagnat, ubi inducta ipſis ſtrictura, à venis reſorptum ad partes nobiliores pellitur, has ipſas præter naturam afficiendo, ad ſpaſmodicas ſollicitat agitationes, quæ in noſtra ægrota miras luſerunt tragœdias.

Quam curandi ſcopo Medicus adhibuit venæ ſectionem, præſervationis loco debuiſſet adminiſtrare. Interim plenius exinde de ſumma inſernarum partium conſtrictione convincimur, quæ tanta fuit, ut phlebotomo locum vix reliquerit. Quod porro attinet curationem per concentratiora medicamina, quæ in parciſſima doſi data magnam edunt efficaciam, ut fere ſunt pulveres ſolares & ejuſdem farinæ alia remedia, hæc jure meritoque videtur taxanda. Nihil enim eſt deterius, quam cutis ſpiraculis occluſis alvoque obſtructa, calidioribus maſſamque humorum exagitantibus medicamentis uti, & quod noxium in corpore hæret, ad ejus peripheriam cum impetu propellere velle. Qua perverſa methodo nihil profecto aliud efficitur, quam ut anxietates augeantur ſingulaque exacerbentur ſymptomata. Multo magis tum eam oportet eſſe medentis intentionem, ut in paroxyſmo violentos motus ſopiat & quæ huic extra paroxyſmum occaſionem præbent cauſas apte præſcindat. Quo ſcopo præter clyſteres emollientes & oleoſos, pulveres leniter antiſpaſmodici nitroſi & cinnabarini, nec non liquor noſter anodynus cum eſſentia caſtorei maritatus, qui ſpecifica quadam effrenes motus compeſcendi efficacia pollet, ſummam merentur commendationem. Neque ſua laude carent remedia externa, quæ inter eminent olea nervina rutæ, lavendulæ, majoranæ, nuciſtæ &c. admixtione axungiarum temperata & in linimenti formam redacta ſpinæque dorſi, nuchæ & pectori inuncta. Quo etiam pertinent frictiones pedum, ad ſpaſmos eorum relaxandos friguſque debellandum.

Plures caſus legantur in Reſponſis & *Conſult. noſtris medicin. Sect. III. Caſ. LXI. uſque ad LXV.* item *Sect. IV. Caſ. CLXXXII.*

CAPUT XIV.

De hydrope.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Principium hydropis eſt cachexia. CAchexiam proximum eſſe ad hydropem gradum, conſtans antiquiſſimorum Medicorum fuit adſertio, qui inde in ſuis de re medica monumentis poſt cachexiam ſtatim de hydrope agere conſueverunt. Nullus autem ex omnibus utriuſque affectus conſenſum rectius agnovit, ipſo ARETÆO, qui *lib. IV. cap. I.* hæc egregia profert: *hydrops in viſcere primario deliteſcens totum corpus in malum habitum convertit, nullaque eſt pars noxa carens. Neque enim in inferiore ventre fluctuans humidum hydropem nuncupamus; quandoquidem neque ibi vitium eſt, ſed quum morbum conſequitur tumor, inflatio, coloris fœditas, iſte in aquam colliquãs habitus hydrops eſt & appellatur. Nam tametſi nonnunquam foras ſponte aqua prorumpit, aut aliquis præcordia reſcindens effundit, adhuc in ſede ſua permanet hydrops. Princeps itaque cauſa malus habitus eſt, ſive cachexia.* Quibus verbis optimus hic ex antiquiſſimis auctor clariſſime innuit, morbum primarium eſſe malum corporis habitum, cujus ſymptoma potius & affectus ſit tumor aquoſus; eo quod hoc ceſſante morbus nihilo minus permaneret. Et in ſequentibus ita pergit: *Anaſarca laborantes colore ex atro viridique permixto infecti ſunt, obſcuraſque & nigras venas habent.* Quæ ſigna admodum etiam communia ſunt cachexia adfectis. Accedit deinceps & hoc, quod ab iiſdem cauſis, quæ malum ingenerant cachecticum, quas ex CÆLIO AURELIANO in ſuperiori capite deſcripſimus, hydrops quoque originem ducat, id quod auctores confirmant, ipſaque experientia, optima rerum magiſtra, abunde ſatis corroborat.

§. II.

Hydropis definitio. Quum itaque cachexiæ morbus cum hydrope tam arctam habeat affinitatem, ut iſte hujus cauſa ac fundamentum recte dici poſſit ac debeat, non poſſumus, quin omnibus rite comparatis, in ſpecialiori hydropis notione ſuppeditanda, ipſum valde depravatum corporis, quoad omnes partes & functiones ſuas, habitum dicamus, cum inſigni & præternaturali humoris ſeroſi, aut in toto corpore, aut in certis ejuſdem cavitatibus, ſtagnatione & collectione conjunctum.

§. III.

Signa. Functiones noſtri corporis tam vitales, quam naturales & animales in hydrope valde eſſe vitiatas atque læſas, ſigna, quibus ſeſe prodit truculentus hic morbus, & quæ optime collegit ARETÆUS *loc. cit.* teſtatum faciunt luculentiſſime: *Omnibus*, inquit, *ineſt pallor, ſpirationis difficultas, tuſſis; diverſis temporibus ſegnes ſunt, pigritia multa, à cibo abalienatio: & ſi aliquid adſumant, quamvis modicum & flatu carens, nihilo minus valde inflantur, diſtenſiones patiuntur, citra madorem eorum corpus eſt, idcirco neque in balneis ſudore madeſcunt. Præterea albidi ſunt & effœminati; ſomni ſunt graves, torpentes, breves, animi deliquium, circa minima quæque ſollicitudo, vivendi cupiditas.*

§. IV.

§. IV.

Hydropis species tres sunt:

Equidem hydrops à primis fere artis nostræ rudimentis in tres species, *anasarcam*, *asciten* & *tympanitidem* divisus: atque *anasarca* dictus fuit, quando totum corpus tumore obsessum est; *ascites*, ubi abdomen turget & intra ejus cavitatem stagnans lympha viscera inundat; *tympanites*, ubi abdomen non molle, ut digitorum vestigia imprimi possint, sed valde inflatum ac durum compareat; ipse tamen ARETÆUS quartam addit & inter anasarcam ac leucophlegmatiam aliquam constituit differentiam, existimans: in utraque hac hydropis specie tumidam quidem faciem & brachia esse; & in leucophlegmatia, ubi pituita redundaret, non minus quam in anasarca omne corpus impleri, atque partes tam superiores quam inferiores cum ipsis mammis intumescere, quod in illis potissimum contingeret, qui juvenes robusti in ætatis prospera fortuna consisterent: at in hydrope, anasarca dicto, carnem in succum saniosum quasi colliquescere, qualis à membris graviter cōtusis effunditur. Dein quoque leucophlegmatiam mitiorem hydropis speciem curatuque faciliorem habendam esse statuit, quoniam variæ ejus tollendæ sint prosperæ occasiones, ut sudoris, lotii excretione, aut alvi nonnunquam copioso effluvio; quum contra in reliquis speciebus, præsertim si mixtæ sint, Medicus totum hominem permutare debeat, si ipsas curare velit. Qua peculiari & eximia in praxi medica usus differentia illud maxime disertissimus hic auctor indicasse videtur, in leucophlegmatia quidem perinde ac in anasarca aquam copiose inter cutem stagnare, sed in hoc sanguinem simul, quo carnes nutriuntur, valde esse corruptum, adeoque virium longe subesse gravius. Multo vero adhuc evidentius elegantem hanc distinctionem in eodem capite describit hunc in modum: *aqua inter cutem nonnunquam à copioso frigido potu continuo provenit, quum præ nimia siti ad saturitatem quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit, postea humidum in peritonæum delatum sit, atque inde in ventribus calor refrigeratus fuerit. Deinde in ilia guttæ effluunt, quæ prius in aërem versæ per transpirationem discutiebantur. Id igitur si incidit, facilior est hujus morbi curatio, antequam viscus aliquod, aut totus homo adfectus sit.*

1) Leucophlegmatia & anasarca.

§. V.

De differentiis harum.

Quod si meam profiteri licet sententiam, ego rei veritate & experientia convictus non possum non ARETÆO adsentiri, quod leucophlegmatia levior sit species, faciliorem que recipiat sanationem quam anasarca. Equidem illa communiter à nostri ævi Medicis cum hac solet confundi; quum tamen jam à CÆLIO AURELIANO sæpiusque laudato ARETÆO aqua intercus vocetur, quoniam inter ipsas pinguedinis cellulas aqua collecta stagnat & hinc colorem pallidum inducit: quum è contrario in anasarca, sive hyposarca, ob majorem sanguinis quam in ipsa leucophlegmatia corruptionem, color carnis & cutis magis depravatus & ex atro viridescens adpareat, manifesto indicio, quæ sanguificationi humorumque depurationi inserviunt viscera, ut sunt pulmones, hepar & renes, nimia laxitatis vel infarctus vitio laborare, & ad functiones secundum naturam peragendas minus esse idoneas. Quando itaque leucophlegmatia cum anasarca juncta est, jam gravior hydropis species emergit, quum leucophlegmatia initium, anasarca vero augmentum præbeat.

§. VI.

2) Ascites.

Longe vero deterior & prope insanabilis ea hydropis species est, quæ ascites vocatur, cujus signa optime notavit ARETÆUS, dum loc. cit. *in ilibus*, inquit, *tumorem, in pedibus inflationem videre licet; facies, brachia, & reliqua exilia cernuntur: intumescunt testes, præputium & totus colis ob inæqualitatem tumoris tortuosus est. In corporis ad alternutrum latus conversionibus humor in locum declivem & tumorem & fluctuationem facit, fluctuantisque liquoris sonitus exauditur.* Ex quibus colligi licet, ingentem lymphæ ob vasa lymphatica vel hydatides disruptas esse extravasationem viscerumque inundationem, qua hæc ipsa temporis successu in plenariam abeunt corruptionem.

§. VII.

3) Tympanites.

Quoad illam speciem, quæ tympanitis, item que hydrops siccus appellari solet, ubi abdomen valde tensum & inflatum ad palmæ percussum instar tympani edit sonum, sciendum est, eam symptoma potius anasarcæ & ascitis, quam certam hydropis speciem esse dicendam. Hæc vero si jungitur, ut fere plerumque in ascite evenit, pessimum & incurabilem denotat flatum, qui vel à flatibus intra intestina coercitis, vel à vapore, ex aqua in abdomine extravasata exhalato oriundus abdominis musculos ita à tono suo dejicit, ut penitus elanguescant.

§. VIII.

Historia morbi.

Ut autem plenius adhuc rectiusque de gravissimi nostri morbi natura indoleque pateat, operæ erit pretium, ejusdem initia pariter ac incrementa cum symptomatibus rite exponere, quæ ita se habent. Primo tumor occupat pedes, qui succedente tempore ad femora, inguina, ilia, abdomen & ad scrobiculum usque cordis pertingit. Interdum venter aqua turgidus ita prominet, ut pedes vix cerni queant & abdominis ruptura sit metuenda. Progressu temporis aqua in scrotum quoque descendit, illudque sæpe ad capitis magnitudinem inflat. Neque scrotum solum, verum ipse etiam penis cum præputio ita intumescit, ut intorqueatur louique excretioni injiciatur remora. Ubi manifesto deprehenditur, aquam, quæ penem distendit, ex vicina inguinis regione cutim inter & carnem penis sese insinuare; contra vero, quæ scrotum in tumorem elevat, plerumque ex abdomine per peritonæi processus delabi. Aliquando tamen etiam, maxime in leucophlegmatia & anasarca laborantibus, evenit, ut aquosus humor in partibus circa inguina collectus sub communibus testiculorum integumentis se inferens tumoris in scroto causa existat, abdomine aqua prorsus vacuo. Neque tamen in omnibus hydropicis scrotum tumorem concipit, sed quosdam eorum sine omni ejus intumescentia demortuos novi. In fœminis inguina similiter tumida fiunt, & ipsa uteri vagina ab aqua sæpe elongatur, ut procidat. Dein commune hydropicorum symptoma est dyspnœa, quæ post vehementiorem corporis motum & noctu potissimum exacerbata, ob facilem aquæ abdominalis sub situ decliviori adscensum, suffocationis metum subinde minatur; unde, si liberius respirare miseri volunt, corpus mox elevare & in lecto potius erecti sedere, quam decumbere coguntur. Mirum quoque vexat tussis, sicca ut plurimum & nonnisi inane tussiendi desiderium mentiens, dum acris salsque

lympha, in universo corpore peccans laryngis præsertim & bronchiorum fibrillas membranaceas stimulat, irritat, convellit.

§. IX.

Posthæc notabile est, in anasarca urinam mingi tenuem & albam, in ascite paucam & crassam cum copioso sedimento rubro lateritio. Potui quoque urinæ quantitas inter initia hydropis ut plurimum respondet, alvus laxa est & ciborum adpetentia bona; quæ tamen omnia ingravescente malo deficiunt. Urget præterea inexhausta & clamosa sitis, de qua recte cecinit Poëta: *quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.* Jungitur autem hæc nimia potandi cupiditas ob has potissimum rationes: tum quod salivalis latex ob glandulas salivales obstructas deficiens fauces aridas irrorare amplius non potest, tum quod ea, quæ adfluit saliva viscida salsaque est, & ab æstu febrili mox exsiccatur. Febris enim in pejori morbi statu nunquam fere non adjungitur lenta atque continua, ex pulsu, qui parvus fertur & crebrior, satis conspicua, quæ carnem supernarum partium una cum viribus sensim paullatimque depascens mortem denique procurat. Denceps in anasarca æque ac alcite insignis sæpe pruritus in partibus pedum membranaceis percipitur & pedes quoque maculis lividis & vesiculis observantur obsiti, ex quibus apertis serum effluit sua acredine partes rodens, vel etiam inflammans, unde non raro prodeunt mali moris ulcera, quæ teste *Hippocrate lib. VI. aph. 8.* difficulter sanescunt & consolidantur; utpote adfluxus acris seri major est ac copiosior, quam ut remediis lenientibus & exsiccantibus possit mitigari. Atque huic speciei hydropis præcipue adsociatur febris, quæ ab inflammatione intestinorum, præsertim per drastica remedia inducta, originem trahit, cui horror demum & rigor superveniens sphacelosæ & funestæ viscerum corruptionis præbet indicium.

§. X.

Sectio anatomica hydrope demortuorum.

His ita expositis progrediendum nunc erit ad ea, quæ sectio hydrope demortuorum nobis sistit perlustranda. Et primo quidem, quod hepatis viscus attinet, ex M. N. C. & BONETI *sepulchreto* aliisque anatomicorum libris constat, illud plerumque morbidum fuisse repertum, & nunc quidem pallidum & fere exsangue, nunc tumidum & atrum, tensum, scirrhosum hydatidibusque repletum, cum vesicula fellis, materiam aut aqueam & minus amaram, aut spissam & in calculos concretam continente. Speciatim vero hepar in junioribus in globum quasi contractum & induratum, ut sub cultri incisione strepitum ediderit, & in tympanitide aridum & instar corii corrugati torrefactum se annotasse referunt HORSTIUS *lib. III. obs. 9.* & TULPIUS *lib. II. cap. 36.* Licet contra varia apud RUYSCHIUM *in observat.* & BONETUM *in lib. cit.* prostent exempla, ubi hoc viscus sine omni labe adparuit sanum: quod itidem RIVERIUS *in observat. communicat. IV.* testari videtur, qui in hydropico quodam, hepate satis bene constituto, solum lienem reperit corruptum & totam fere ipsius substantiam bili atræ similem. Dein, quoad reliqua viscera notandum occurrit, omentum in dissectis ascite defunctis ut plurimum inveniri corruptum & sphacelatum, vel plane extenuatum & absumtum, pancreas scirrhosum, & mesenterium, ob vesicas, quibus interius obsideri solet, aqua repletas & glandulas ad fabæ magnitudinem tumefactas, in magnam molem excretum, qua de re notabilis casus exstat apud TULPIUM *lib. IV. cap. 35.* Neque intestina cum ventriculo relinquuntur immunia, sed ista observavi inflammata, siderata & corrosa. In tympanitide ipsa æque ac abdominis cavum multis flatibus vidi turgida, quales observationes etiam commemorarunt *Felix* PLATERUS *lib. III. prax. cap. III. obs. 50.* & HERCULES SAXONIA *in prælect. pract. part. II. cap. 27.* De ventriculo autem notatu dignum est phænomenon, quod interior ejus tunica nodis globosis, parvas avellanas magnitudine adæquantibus tota sit obsita, qui nihil aliud esse videntur, quam exiguæ illæ in statu naturali miliares vel annulares glandulæ, quæ alias tunicæ huic villosæ eo latere, quo nerveæ adnexa est, interspersæ cernuntur.

§. XI.

Continuata sectionis historia.

Neque tantum imi ventris viscera male sunt adfecta, verum etiam observatione quam maxime dignum est, quod frequentissime in hydrope, sive sit abdominis, sive pectoris, cor, præsertim quoad dextri ventriculi capacitatem, ingentis & plane mirificæ deprehendatur magnitudinis, ita ut ego in duobus subjectis illud instar bovini conspexerim. Qua de re consuli etiam possunt M. N. C. *Dec. I. ann. V. obs. 64.* item BARTHOLINUS *Cent. II. histor. 66.* Deinde si meam ipsius experientiam licet proferre, ego plena fide testari possum, omnes fere, quos secandos curavi hydropicos, præter viscera male constituta polyposa in corde ejusque vasis habuisse concreta. Id quod etiam plures aliorum observationes confirmant, ex quibus memoratu digna est, quæ in M. N. C. *Dec. II. ann. V. obs. 66.* descripta legitur, ubi in anasarca demortuo intestina, omentum, pancreas, hepar, & lien sine omni vitio fuerunt visa; in dextro autem cordis ventriculo polypus inventus, qualis etiam venam cavam & arteriam pulmonalem occupavit, ut ideo æger superstes de ruptura cordis in dextro latere conquerendi caussam habuerit gravissimam. Et eadem Acta *Cent. IX. obs. 50.* referunt anatomen hydropicæ, in cujus dextero cordis ventriculo polypus ad quadrantem ulnæ partem longus & in arteriam pulmonalem protensus fuit annotatus: ut silentio prætercam complura alia, quæ de eadem re *Cent. III. obs. 117. Cent. VIII. obs. 41.* item *Dec. II. ann. VI. obs. 73.* leguntur exempla; hoc tantum adjiciens, ubi cordis vasa polyposis concretionibus sunt repleta, ibi plerumque ingentem seri in thoracis cavitate effusi observari copiam.

§. XII.

Observatio circa constitutionem aquæ.

Quod ad serum intra cavitates collectum attinet, hoc ratione copiæ, coloris & consistentiæ solet esse diversum. Interdum enim instar aquæ valde est dilutum, spissiusculum tamen & igni impositum in gelatinam concrescit, interdum flavum & loturæ carnis non absimile. Quantitatem si dispicimus, hæc itidem pro corporis amplitudine morbique diuturnitate admodum est diversa; siquidem quandoque triginta, quandoque sexaginta, imo centum adæquat libras. Continetur autem hujus aquæ plurima pars in cavitate abdominis, vel intra peritonæum & musculos abdominis; nonnunquam tamen etiam in duplicatura peritonæi formato ibi sacco inclusam eam continere fidem faciunt observationes, quas inter notabilis est Cl. LITTRE, quæ in *Memoires de l'Academie des sciences à Paris ann. 1707.* legitur.

§. XIII.

§. XIII.

Ratio tumoris hydropici.

Explicatis sic satis dilucide phænomenis, quæ in dissectis hydrope demortuis solent observari, sequitur jam, ut dispiciamus, quænam sint præcipuæ & proximæ inundatiunis aquarum in gravissimo hoc morbo causæ. Equidem Veteres, quibus naturalis machinæ nostræ constitutio hydraulica, inque primis circularis humorum progressus fuit incognitus, læsam in hepate male adfecto sanguificationem & sanguinis in aquam conversionem accusarunt; nostro autem tempore, quo structura corporis humani motuumque vitalium œconomia clarius fuit detecta, longe rectius hæ causæ possunt demonstrari. Vix autem melior tumoris hydropici causa, me judice, poterit allegari, quam circularis sanguinis per venas motus & progressus valde difficilis, tardus & variis ex causis præpeditus. Quam quidem adsertionem experimentum à Clar. anatomico LOWERO primum, quod scio, institutum comprobat clarissime. Hic enim in vivo animali venam aliquam majorem filo constrixit idque vinculum per horam reliquit & protinus tumorem œdematosum in illa parte, qua rami ad venam excurrunt, animadvertit. Simile quid conspicitur, quando ad enormes hæmorrhagias sistendas instrumentum venas valdecomprimens, quod nomine *Tourniquet* venit, adplicatur. Quod si enim diutius relinquitur, in tumorem successive pars attollitur. Huc quoque illud pertinet experimentum, quum in homine mortuo vena subclavia, v. g. manus dextræ, fortiter constringitur & postea cum siphone in venam manus apertam rubicundus paullo spissior liquor injicitur. Namque tum brachium intumescit, eoque aperto observamus in cellulas pinguedinosas sub cute miram ejus penetrasse copiam, vix aliam ob causam, quam quod propter positum obstaculum liquor injectus venas, quæ per adiposum panniculum transeunt, nimium distenderit, atque tandem per earum poros extravasatus fuerit.

§. XIV.

Quæ exemplis exponuntur.

Enimvero nullus dubito quin ex dictis experimentis abunde satis pateat, nimiæ corporis in hydrope intumescentiæ & separationis fieri à sanguine ejusque intra cavitates & interstitia stagnationis veram causam esse retardatum sanguinis, per venas maxime, transitum. Attamen longe adhuc clarius adserti hujus patebit veritas, si perpendere velimus, quam facile & expeditum sit, ut sanguis in suo per venarum systema circuitu sistatur; idque potissimum has ob rationes. Nam primo sanguinis per venas regressus à partibus inferioribus ad superiores, ob situm perpendicularem, secundum naturæ ordinem multis modis est tardior, quam in arteriis; unde etiam fit, ut venæ non modo numerum, sed etiam diametrum arteriarum longe multumque superent. Deinde venarum tunicæ non tanta vi systaltica & motrice elastica præditæ sunt quam arteriæ. Quibus demum accedit, quod venæ tenerioribus valdeque porosis instructæ sint tunicis, per quas tenue liquidum facile potest transire. Quod si itaque accidit, ut ob nimiam serosi humoris in corpore humano copiam tonus & robur vasorum, maximeque venarum propter nimiam distensionem magis infringatur atque debilitetur; non potest non per universum corpus vitalis sanguinis circulus, qui omnibus functionibus præest, easque in integritate conservat, valde languescere atque imminui; quod etiam ex pulsu, qui rarus, mollis ac debilis est, aperte cognoscitur. Et ex hoc fundamento non modo præternaturalis intumescentiæ, sed reliquorum quoque cum hydrope complicatorum symptomatum, ut lassitudinis, gravitatis corporis, pigritiæ, nec non salutarium per cutim, renes, & alvum excretionum imminutarum vera deducenda venit ratio.

§. XV.

Ratio symptomatum in pectore.

At vero, præter hæc perpetuum fere omnis hydropis accidens est ingens spirandi difficultas, suffocationis metum subinde incutiens, quæ itidem vix aliam agnoscit causam, quam quod ob vim cordis & vasorum imminutam systalticam sanguis viscido sero refertus per minimas & angustissimas arteriæ & venæ pulmonalis ramificationes non satis libere, nec sufficienter possit transmitti; unde in illis stagnat & facta ad cordis dextrum ventriculum regurgitatione miras parit anxietates. Et quum præcipua pulmonis functio in eo consistat, ut, si per minima & copiosissima vesiculosæ ejus substantiæ vascula sanguis trajicitur, lympha & chylus cum ejus partibus intime misceantur aërisque subtiliori elastica imbuantur substantia, ut inde spirituosus, fluidus & ad conciliandas corpori vires idoneus evadat cruor vitalis; recte omnino colligitur, difficiliorem sanguinis per pulmones progressum gravium accidentium esse causam. Nam læditur exinde universum sanguificationis negotium & loco sanguinis floridi, fluidi ac temperati vasa copioso sero repleantur & infarciantur necesse est. Longe vero deterior status est, ubi jam polyposæ concretiones vasis pulmonum & cordis majoribus inhærent. Hac enim ratione non modo sanguis per cordis & pulmonum meatus in cursu suo præpeditur, ibique stagnans varia parit incommoda, verum etiam in totius venæ cavæ systemate omnibusque partibus, ad quas hæc vena pertingit, subsistere incipit; unde ingens liquidi serosi contingit secessio. Quo difficilius autem est, ejusmodi altius corpori impactum repagulum artis ope tollere, eo facilius est judicatu, eam hydropis speciem, quæ tali fundamento nititur, pessimæ esse indolis difficillimæque sanationis.

§. XVI.

Ascitis genesis dependet ab hepatis vitio.

Hæc de leucophlegmatiæ & anasarcæ generatione dicta sunto. Quod vero ad genesin ascitis attinet, ego confidenter adserere haud dubitaverim, hepar maxime in hac hydropis specie præter naturam esse affectum & male constitutum, utpote quum in nullo æque viscere ac in hoc ipso tam difficilis est sanguinis progressus ac circulatio. Et licet succussoria hepatis à diaphragmate sub respirationis actu commotio, ipsumque robur tunicarum, quibus venam portæ instructam esse ex anatome novimus, sanguinis cursum haud leviter videatur adjuvare; nihilo tamen minus, quando cruor lentescens adpellitur, dicta vena portæ, & pulsu & valvulis destituta, eundem per innumeros venæ cavæ canaliculos difficulter transmittit; unde haud levis ad stagnationem & infarctum fit dispositio. Cui si accedit ob parciorem potum, vitam sedentariam, ingesta liberalius acida & vini spiritus abusum, aut propter hæmorrhagias vel febres per adstringentia præpostere curatas sanguinis & lymphæ

lentor ac redundantia, vel etiam ob multas animi ægritudines morbosque prægressos ipsius hepatis ejusque vasorum atonia; vasa utique certo certius infarciuntur, &c, sublata proportione ad motum, sanguis segniter trajectus hinc inde in canalium alveis stagnat ejusque aquosa pars secreta lymphatica vasa, magna in copia ibi sita, implet. Porro etiam lentescentis lymphæ præternaturalis spissitudo ejus per hepar circuitum modo leviorem modo graviorem remoratur. Quod si autem paullo spissior à sanguine secedens lympha in hepate obhærescit, &c, dissipata fluidiore parte, ad majorem crassitudinis gradum redigitur, tunicæ vitalis illius visceris crassescunt & indurantur tandemque in scirrhum abeunt, ita tamen, ut induratio magis intimiora occupet, scirrhus vero in exteriori parte membranacea vasisque extimis obhærescat. Præcipuam itaque ascitidis sedem esse hepar, cadaverum sectiones supra adductæ satis faciunt demonstratum.

§. XVII.

Et reliquorum abdominis viscerum labe.

Verum enim vero, præter hepar reliqua abdominis viscera non sunt ab omni labe remota. Lien enim fæpe extra ordinem magnus, atro sanguine refertus & scirrhosa membrana obductus, RIVERIO, SCHENCKIO, FORESTO & autopsia teste invenitur. Pancreas, secundum RONDELETIUM atque PEIERUM *in observ. anatom.* in omnibus fere hydropicis dissectis durum & scirrhosum, quin interdum totum absumtum deprehenditur. Omentum putridum & emaciatum, glandulæ mesenterii, intestinorum, duodeni & ventriculi præter naturam constitutæ, tumidæ & induratæ conspiciuntur. Quod si igitur meam de hisce phænomenis sententiam proferre licet, ego quidem arbitror, hæc abdominis jam relata viscera labem suam ac vitium simili modo à præternaturali hepatis constitutione & impedito sanguinis per ejus vasa circuitu unice contrahere; idque potissimum propter intimiorem horum vasorum consensum & communionem. Etenim notum ex anatomicis est, omnem sanguinem, qui ex ventriculo, fistula intestinali, mesenterio, pancreate, omento & liene regreditur, in venam portæ abire & hac mediante per mere vasculosum hepatis viscus ad venam cavam ipsumque cor transmitti debere. Quod si itaque ibi progressivus & orbicularis motus sistitur, necesse omnino est, ut sanguis ad dicta abdominis viscera regurgitans ibi stagnationem, infarctum, scirrhescentiam & corruptionem causetur.

§. XVIII.

Hydropis uteri genesis.

Quoniam per uteri, maximeque spermatica vasa, quæ in varios cincinnos, pampinos vitium æmulantes, contortos implicatosque divaricantur, difficilior & valde tardus est sanguinis regressus, adeoque longissimum ad vitalem cordis fontem iter; fit omnino, ut in utero & connexis ipsi partibus, tubis nempe & ovariis, copiosæ interdum seri inundationes & tumores aquosi oriantur. Nunquam enim citius & promtius fluida & aquosa pars à sanguine secedit, quam ubi lentior minusque expeditus ejus per viscera transitus est, quemadmodum id clare patet in hepate; & ob hanc etiam causam non facile numerosiora, quam in hepatis ac uteri substantia & adjacentibus ei partibus, vasa reperies lymphatica, quæ à largiori decubitu & adfluxu lymphæ distenta, magnas in vesicas, quæ hydatides Græcis dicuntur, explicantur, quibus demum disruptis nonnunquam subito hydrops gignitur & mira seri quantitas effusa cavitatem abdominis occupat. Ita permultas hydatides in uteri confiniis post partum difficilem reperit SALMUTHUS *cent. I. obs.* 38. & in hysterica fœmina gravida dissecta PECHLINUS *obs.* 19. In cornubus ac tubis uteri ingentem aquæ copiam nonnunquam colligi, fidem facit TULPIUS *observat. l. IV. obs.* 45. exemplo fœminæ, quæ in utroque uteri cornu novem circiter aquæ purisque libras inclusas innumeris vesicis gestavit. Plura ejusmodi exempla vide apud SCHENCKIUM *l. III. obs.* 6. 7. & ROLFINCKIUM *de organ. genital. cap.* 20. nec non SYDENHAM *de hydrope.* Eandem quoque in rem apprime facit HARDERI observatio, perhibentis: in fœmina rustica repertum esse non solum ovarium sinistrum aquæ subsalsæ & fœtentis libris duabus oppletum, sed etiam annexam eidem tubam Fallopianam notabili hydatide obsessam. Et nosmet ipsi ante viginti annos ex gravi in hypogastricam regionem lapsu annotavimus in quadragenaria subortam ibi intumescentiam cum dolore tensivo, quam aquæ limpidæ largum profluvium cum sanguine menstruo primum prodiens excepit, quod postea etiam cessante sanguinis stillicidio per anni dimidium continuavit, ita, ut quotidie minimum libra una efflueret, donec ægra, incassum adhibitis variis medicaminum generibus, tabe lentaque febre penitus confecta obdormisceret.

§. XIX.

Hydrops frequens genesis in gravidis.

Neque etiam adeo insolens, sed aliquoties à me observatum est, sub ingravidatione simul occultari hydropem; & hinc fit, ut sæpius Medici in dijudicanda graviditate fallantur. Vidimus vero ejusmodi fœminas gravidas hydrope simul laborantes post partum copiosiori effluxu servatas; alias autem interiisse, humore scilicet in cavum abdominis jam effuso. Inprimis memoratu dignum est, quod PLATERUS *lib. III. observat. p.* 620. prodidit de muliere quadam, quæ, quoties uterum gessit, toties detenta fuit ascite. Et hanc ob causam quoque in ea versamur sententia; hydropicos tumores in fœminis plus ex uteri, quam hepatis & viscerum, quæ cum hepate habent connexionem, vitio subnasci; & facilius quoque persanari, quam ubi hepar primario adfectum est, eo quod liberior & apertus sero stagnanti per uteri ostia patet exitus.

§. XX.

Causæ procatarcticæ sunt naturalis dispositio.

Quod attinet ad causas procatarcticas, animadvertimus, hydropicæ adfectioni, tam pectoris quam abdominis, præ omnibus maxime esse obnoxios homines proceræ staturæ. In his enim sicut ob longius sanguinis à pedibus ad cor iter & situm perpendicularem ordinario valde tardus & lentus sanguinis est progressus; ita ille ob causas accedentes persacile redditur difficilior; unde etiam fit, ut polyposa concreta cum hydrope pectoris & anasarca in proceris ejusmodi corporibus, his morbis demortuis crebrius reperiantur. Præterea quoque nostro malo admodum sunt subjecti habitu corporis molli, spongioso, minusque firmis instructo fibris prædití, in quibus aquea eminet substantia & quos phlegmaticos vocamus, vel sanguineo-phlegmaticos.

Hus

Huc dein & illi ſpectant, qui corporis ſunt obeſi, & in tenera juventute catarrhoſis defluxionibus ſæpius fuerunt affecti, nec non qui tumoribus œdematoſis frequentius ſolent corripi. Ratione ætatis ſenes, in quibus ob elaterem vaſorum dejectum excretiones non rite ſuccedunt, & lympha majorem contrahit lentorem ac ſpiſſitudinem, hydropicis tumoribus frequenter ſubjiciuntur. Reſpectu vitæ generis, ob vitam ſedentariam, ſartores, ſutores, textores; & ob aërem, qui fibrarum vigorem imminuit, vaporoſum, balneatores, piſcatores, fullones & lotrices in hydropem præ aliis ſunt proclives. Regiones quoque & loca, quibus inhabitamus, merito huc debent referri; qua de cauſa in locis paluſtribus & maritimis plures reperiuntur hydropici, quam in locis mediterraneis, uti quidem in Hollandia, vitio tum aëris tum aquæ, ſæpe animadvertimus.

§. XXI.

Intemperies cibus & potus. Ut autem locus aliquis, qui antea talis non fuit, dein ad hydropem ingignendum aptior fiat, ex accidenti contingere poteſt, mutata ſcilicet victus ratione, quod de Anglia egregie oſtendit LISTERUS *de hydrope.* Cibus enim & potus inconveniens ad hydropis geneſin multum omnino conferunt. Ex cibis autem craſſi, crudi, viſcidi & dulces, vel ſola nimia voracitas, in iis potiſſimum, qui parum ſe movent, viam ad hunc morbum pandunt paratiſſimam. Frequentius tamen à potu, ſi quantitate vel qualitate peccat, hydropis malum ſuboritur; unde eos, qui potulenta, in quibus modice adſumtis nihil alias noxæ ineſt, magna in copia ingerunt, non raro annorum decurſu, niſi naturæ robur viſcerumque integritas id prohibet, hydropicos fieri conſpicimus: id quod copioſius hauſtæ cereviſiæ non ſatis defæcatæ, recentes, maxime quæ ex tritico fiunt & vulgo *Breyhahn* dicuntur, abunde ſatis confirmant. Nullum autem potus genus, conſentiente quotidiana experientia, tam nocivum eſt, quam ſpiritus vini, & illius æmulus ex frumento paratus. Hinc ego non poſſum, quin ex eo confectas & aromatibus acuatas aquas vitæ vulgo dictas, præſertim ſi jejuno ingurgitantur ventriculo, aquas mortis jure meritoque cenſeam. Denique nihil tam ſubito & intra paucos dies noſtrum ingenerare morbum valet, quam potus frigidus poſt inſignem corporis incaleſcentiam in copia hauſtus, ut uſque eo ARETÆUS *lib. IV. de ſignis & cauſis diuturn. morbor. recte prodiderit: aqua inter cutem non nunquam à copioſo frigidæ potu provenit, quum pra nimia ſiti quiſpiam multam aquam gelidam ingurgitaverit.* Et hinc quoque eſt, quod SYLVIUS *in tract. de morb. epidem.* annotaverit, in ardore ac ſiti febrili à potu copioſius ingurgitato intra duos treſve dies hydropem fuiſſe excitatum. Longe vero gravior noxa pertimeſcenda eſt ab aquis paluſtribus ſtagnantibus, pro potu adſumtis, quas jam tum HIPPOCRATES inter cauſas hydropis retulit. Et exinde ſimul petenda venit ratio, quare, uti ſupra diximus, in locis paludoſis & maritimis frequentior hydropis ſit proventus. Neque vero hic excludendus eſt intempeſtivus aquarum mineralium tam calidarum quam frigidarum ſine convenienti regimine uſus, de quo mihi permulta eaque tragica exempla in praxi obſervare licuit.

§. XXII.

Animi pathemata. Ex omnibus vero iis, quæ ſicut ad alias chronicas paſſiones, ita etiam maxime ad hydropem conferre ſolent, principem fere locum obtinent animi pathemata, præſertim vero diuturnus animi mœror & angor, cui tanta ineſt vis atque potentia, ut, viſceribus fibriſque motricibus omnem vigorem, tonum ac robur ſubtrahendo, languidum ſanguinis circulum & excretionum ſuppreſſionem producat. Nec minor eſt efficacia vehementis iræ, maxime ſi cibus, vel potus copioſus frigidus deſuper ingeratur. Sequitur enim preſſo, ut aiunt, pede ingens præcordiorum conſtrictio & anxietas, color cachecticus, ciborum inappetentia, ſpirandi difficultas & ſucceſſu temporis ipſe hydrops, quem plus vice ſimplici ſucceſſiſſe novimus. Cauſa tantorum malorum hæc eſſe videtur: vehementiori hac animi commotione ventriculus cum duodeno & adnexis biliariis ductibus valide & ſpaſmodice conſtringitur; unde non modo ſucci bilinſi & pancreatici ad bonam digeſtionem promovendam ſecretio impeditur; verum etiam copioſiori cibo ac potu adſumto multi ingenerantur flatus, qui alvinam excretionem ſiſtunt totumque ſanguinis circulum inæqualem reddunt.

§. XXIII.

Excretiones ſuppreſſæ & nimiæ. Nihil inſuper magis ad geneſin hydropis contribuit, quam conſuetæ & criticæ evacuationis, ut in fœminis per menſes, per lochia, in viris per hæmorrhoides ſuppreſſio. Vid. HIPPOCRATES *Sect. VI. aph.* 12. Ita Trajanus imperator, ex retentione hæmorrhoidum aſcitius factus & curatus, ſed recidivam paſſus mortuus legitur apud DIOCASSIUM. Pari quoque ratione, enormes ſanguinis ſive per vulnera, ſive per nares, uterum, aut venas ſedis profuſiones ad hoc malum valde diſponere, quotidiana fere experientia comperimus. Nam in ſanguine incomparabilis latitat vitæ theſaurus: quo nimium detracto minima & ſecretoria & excretoria vaſa connivent & anguſtantur; hinc nec bonus generatur ſanguis, nec utiliſſimum ſecernitur liquidum cerebri & nervorum, unde ſolidarum partium imbecillitas; neque inutile & impurum, quod in corpore eſt, foras ejicitur, unde magna impuritatum coacervatur colluvies. Minime tamen ita ſimpliciter ſtatuendum volo, ac ſi omnis largior ſanguinis evacuatio hydropicum adſectum producat, ſed ubi in corporibus aliæ adhuc cauſæ accedunt, facile eum oriri arbitror. Ita quoidam ab obſtructione viſcerum ſcorbuto & cachexia laborantes valdeque acri & impuro ſanguine fartos poſt frequentes & enormes hæmorrhagias in aquoſum hunc morbum incidiſſe novi; certe non ob ſolam illam hæmorrhagiam, ſed ob malum corporis propter obſtructiones diſpoſitionem atque humorum dyſcraſiam. Immodica quoque in dyſenteria excretio ſæpius hydropis fœcunda mater eſt, quare HIPPOCRATES *Sect. VI. aph.* 43. adſerit: *quicunque difficultate inteſtinorum corripiuntur, eos ſuperveniente longa dyſenteria aqua intercus excipit & moriuntur.*

§. XXIV.

Perverſa curatione. Imperitiores quoque Medici præpoſtera morborum curatione cauſæ hujus mali non raro evadunt; quando videlicet immodicas ſanguinis, vel

vel aliorum humorum excretiones desubito adstringentibus, opiatis, vel narcoticis sistunt ac reprimunt. Idem malum incidit, si intermittentes febres, præsertim quartanas, quæ plerumque fixam suam in hepate obtinent sedem, ante sublatam obstructionem vel decentem causæ febrilis correctionem, nimis cito & intempestive specificis suis, ad quæ etiam cortex chinæ pertinet, reprimunt. Facile enim hi morbi in cachexiam & hydropem desinunt; quod jam tum HIPPOCRATES & GALENUS indigitarunt. In his vero septentrionalibus locis id mali, experientia teste, frequentius contingit: quod etiam post febres epidemicas in nostra urbe & circumjacentibus locis grassantes sæpissime ortum observavi, maxime in plebejis, qui convenientibus remediis & Medicis fuerunt destituti. Idem quandoque in iis evenit, qui in acutis febribus, ad restinguendum æstum & sitim, nimium potum ingurgitarunt, nec per diuresin vel diaphoresin satis reddiderunt. Ex mercuriali porro salivatione imprudenter tractata sanguinem in serum colliquescere & tono partium motricium deperdito tumores succedere hydropicos, non rarum est. Nec denique ex censu causarum excludenda puto fortiora purgantia, quibus non modo viscerum tonus destruitur, sed vires quoque tumia fieri per triginta vel plures in uno die dejectiones amissione mirum labascunt & loco sanguinis probe temperati nonnisi humores crudi in venis progignuntur.

§. XXV.

Scabies, arthritis, podagra & pedum œdemata repulsa.

Neque silentio prætereundum est, à scabie, arthritide, vel podagra retrocedente, vel incongruis medicamentis retropulsa, nec non ab antiquis ulceribus & fonticulis subito consolidatis hydropem tum pectoris tum ascitem sæpius prognasci. Quid? quod à tumore pedum œdematoso, quacunque de causa intra corpus represso, præcedente gravi pectoris oppressione & anxietate id mali inductum observavimus. Namque serum illud spissum & vappidum, quod in pedibus stagnavit, dum inducta ipsis strictura sursum repellitur, à venis sanguiferis receptum ad præcordia fertur. Ibi ex dextro cordis ventriculo cum reliqua humorum massa in arteriam pulmonalem ejusque ramulos pulsum hos tanta copia replet, quæ, comprimendo simul vesiculas pulmonales, irruenti aëri resistit, ejusque ingressum, ad propellendum per venas sanguinem sufficientem remoratur. Ergo regurgitat sanguis ad dextrum cordis ventriculum eumque distendendo summam cum spirandi difficultate parit anxietatem. Quum itaque hac ratione sanguinis per pulmones cursus valde fit tardus ac impeditus, non modo serum per poros in cavitate pectoris & per vasa lymphatica, quæ in pulmonibus abundantissima sunt, secedit & extravasatur; verum etiam inde sanguinis progressus in toto venæ cavæ systemate quadantenus sistitur ac retardatur, ut ideo non mirum esse debeat, quare in inferioribus quoque partibus ingentes seri contingant stagnationes & extravasationes.

§. XXVI.

Differentia hydropis a reliquis tumoribus œdematosis.

Hisce quoad ætiologiam accuratius paullo consideratis atque perspectis, ordine jam sequitur, ut, ad recte instituendam curationem, hydropem ab aliis tumoribus aquosis probe discernamus. Primum itaque hydrops non debet confundi cum tumoribus pedum œdematosis, utpote qui in sanis etiam, molliori & spongiosiori carne instructis vitæque sedentariæ deditis sine omni periculo contingunt. Ejusmodi tumores œdematosi fœminis etiam, dum utero gerunt, valde sunt familiares, sed cum fœtus exclusione sponte cessant, neque ullam medicinam exspectant. Fiunt videlicet ob insigniter dilatatum uterum, qui venam cavam inter lumborum vertebras collocatam comprimit, ut sanguis consueta libertate adsurgere nequeat. Neque insolitum est, à solis flatibus, intestina valde distendentibus ob compressionem vasorum iliacorum tumores in partibus infernis prognasci, qui restituto intestinorum robore & flatibus expulsis ex facili remittunt. Videmus quoque, à nimis diuturna & tensoria sub longiori equitatione femorum compressione, ob interceptum liberum sanguinis circuitum, pedum tumores interdum suboriri.

§. XXVII.

Dein quoque probe observandum est, ne ascitica mulieres cum gravidis confundantur. Discerni vero ab invicem facile possunt: namque in gravidis color faciei vividus est, abdominisque tumor inæqualis & sursum ad præcordia vergens. In hydropicis autem inferior pars abdominis intumescit, tumor æqualis est, mammæque detumescunt. In hisce porro sitis juncta est, in gestatione vero minus. Denique in asciticis fluctuatio sentitur in abdomine &, quo se vertunt, ægri, eo aqua collabitur. Tandem motus infantis in utero, qui circa vigesimam septimanam septimanam contingit, omnem tollit dubitationem. Neque vero inficiandum est, in gravidis quandoque simul oriri leucophlegmaticum tumorem, qui tum præsertim accedit, si gemellos gestant & nimium plethoricæ ab omni sanguinis detractione abstinent. *A graviditate tumore tea.*

§. XXVIII.

Postremo adhuc illud, quod meretur attendi, occurrit, cum cordis polypo interdum pedum & femorum tumores conjungi sine præsente anasarca vel ascite. Id quod dignoscitur ex summa compressione pectoris, pulsu intermittente & inæquali atque intercurrente, præsertim post animi affectum aut vehementiorem motum, suffocationis metu. Interea non negandum est, concurrentibus aliis causis verum hydropem succedere. *Ab hydrope polypo cordis junctio.*

§. XXIX.

Differentia quoque notabilis est, inter verum & spurium ascitem. Hic vocatur, ubi aqua in abdominis cavitate non continetur, sed in membranis, quasi in sacco peritonæi inclusa hæret; hinc etiam dicitur hydrops saccatus. Qua de re vide M. N. C. *Dec. II. ann. VIII. obs.* 23. item Dom. LITTRE *loc. cit.* Consuli quoque potest dissertatio sub præsidio Clar. D. ALBERTI habita *de hydrope saccato, per lapsum in abdomen curato.* Contra vero in ascite intra ipsam abdominis pectorisque cavitatem aqua stagnat extravasata. *Differentia veri & spurii ascitis.*

§. XXX.

Quod attinet ad ipsam prognosin & morbi eventum, de hoc audiendus est ARETÆUS, qui *lib. cit.* adserit: *omnes quidem species hydropis pravæ, inter ipsas vero leucophlegmatia mitior, diffi-* *Prognosis.*

difficilis flatuosa, difficilior anasarca, ascites certe periculosissima; & quando ascites eum tympanitide miscetur, magni etiam est periculi. Deinde in universum dicere possumus, ascitem, si invaluerit & ex morbis aliis, in quibus jam tum viscera sunt corrupta, aut corrumpuntur, prodierit, & ubi à vasis lymphaticis vel hydatidibus diruptis extravasata est, atque superiora cum siti marcescunt urinæque paucæ & valde rubræ cum sedimento minguntur, omnino esse incurabilem. Contra vero eum hydropem cum HIPPOCRATE sanabilem asserimus, in quo viscera quidem infarcta, sed non scirrhosa, nec corrupta sunt & æger adpetit, nec male respirat, urinas mingit tenues, sique ætas est juvenilis. Quando etiam hydrops, præsertim leucophlegmatia & anasarca, in plethoricis ex asthmate subnascitur, vel à nimio potu in febribus & à largiori ciborum adpetentia post ipsas exantlatas, vel etiam post enormes hæmorrhagias suboritur, spes omnino sanationis superest, si tempestive convenientibus succurramus remediis.

§. XXXI.

Tussis quando asciti supervenit, nihil boni portendit, quod suo jam tempore HIPPOCRATES recte notavit *Sect. VI. aph.* 35. & *VII. aph.* 47. Non tamen de tussi ista leviori, quæ etiam inter initia plerumque adparet, hoc intellectum volumus. Malum itidem signum est, si cibi adpetitus cum viribus plane perit, sitis augetur, multum liquidi adsumitur & parum per urinam redditur: neque boni sunt ominis horrores febriles cum ardore interno in ascitis supervenientes, sed plerumque funestum prænunciant exitum. Pernicialis quoque hæmorrhagia per pulmones sive sedis venas asciti superveniens esse soler, nec melioris ominis est, si erysipelas cum febre in cruribus erumpit, cui HIPPOCRATES etiam *lib. VII. epidem.* adsentitur. Qui præterea recidivat hydrops ascites, difficulter admodum, & secunda vice vix unquam curatur: quod tamen aliter prorsus se habet cum anasarca, qui si periodicus est, non tantum periculi portendit, quam statarius. Ceterum vero notari meretur, ex nostro morbo non facile quenquam mori, nisi qui in corde vel vasis pulmonalibus gerit polypos, vel in hepate scirrhum, vel glandulas in mesenterio habet tumefactas, vel etiam, si fœminas respicimus, uterum scirrhosum atque corruptum.

§. XXXII.

Hydropis solutio. Solvitur interdum citra artem solius naturæ beneficio hydrops, dum aqua sibi viam & exitum per pedes pandit, vel etiam per ruptum umbilicum aut alibi apertum abdomen. Ab HIPPOCRATE *in Coac.* annotatum legimus, diarrhœam in hydrope incipiente esse salutarem. Et mihi quoque nota sunt ejusmodi exempla, ubi per longiorem diarrhœam, effluente pura ex alvo aqua morbus feliciter fuit solutus. Contra vero, si in consummato & inveterato hydrope, visceribusque jam corruptis supervenit diarrhœa, spes in angusto posita est. Denique adhuc notabile est, quod FERNELIUS *Patholog. lib. VI.* de muliere habet, cui instante menstrua purgatione humor sub abdomine congestus per uterum sponte fuit profusus, ut omnis moles biduo subsideret, & quum proximo mense denuo succreverit, stato tempore totus iterum effluxit.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Prius quam truculento hydropis morbo manus adhibet auxiliatrices Medicus, probe debet respicere, an curationem adhuc recipiat, an plane sit insanabilis. Hoc si animadvertit, consultum erit, à tali cura se retrahere potius, quam famam periclitari, aut minime hanc ipsam provido prognostico firmare atque munire. *Indicationes curatoriæ.* Ipsa autem genuina medendi ratio in eo consistit, ut primo aquam, quæ intra cutim & cavitates collecta stagnat, evacuemus, & dein causam, ob quam accumulata est & adhuc quotidie accumulatur, perite tollamus. Equidem aquarum evacuatio parum admodum ad curationem videtur conferre, nisi causa, cujus effectus est aquarum extravasatio, removeatur; illa enim nondum sublata nova subinde moles aquarum brevi tempore renascitur. Verum enim vero, quoniam medicamentorum, abigendæ huic causæ idoneorum, vis atque energia ab aquarum copia mirum quantum infringitur & viscera quoque ac partes, ubi stagnant, temporis successu valde læduntur & corrumpuntur; eo omnino adlaborandum est, ut à nimia colluvie corpus liberemus.

§. II.

Ad quem scopum obtinendum, nisi ipsa natura, vel per largam diarrhœam, vel per humoris ex pedibus effluxum id præstet, deliberandum est, num arte chirurgica per paracentesin commode & sine periculo id fieri possit. *Paracenteseos utilitas in educenda aqua.* Qua de re egregius exstat locus apud CELSUM *lib. III. cap.* 21. qui ita se habet: *Erasistrato*, inquit, *displicuit per paracentesin curandi via, quia frustra aqua emittitur, quæ vitiato hepate subinde renascitur. Sed primum non hujus visceris unius hoc vitium est. Nam & splene affecto, & in totius corporis malo habitu fit. Deinde, ut inde experit, tamen aqua nisi emittitur, quæ contra naturam ibi subsistit, & jecinori, & ceteris interioribus partibus nocet. Conveniatque, corpus nihilominus esse curandum. Neque enim sanat emissus humor sed medicinæ locum facit, quam intus inclusus impedit. Ac ne illud quidem in controversiam venit, quin non omnes in hoc mor'o sic curari possint; sed juvenes robusti, qui vel ex toto carent febre, vel certe satis liberales intermissiones habent. Nam quorum stomachus corruptus est, quive ex atra bile huc deciderunt, quique malum corporis habitum habent, idonei huic curationi non sunt.*

§. III.

Nostra de paracentesi hæc esto sententia: Quum in principio morbi viscera adhuc sunt bene constituta & excessiva aquarum mole totum abdomen turget, ut sæpe fit in leucophlegmatia cum & sine anasarca juncta, nec sine periculo aqua purgante potest educi, tum eam, si modo æger ferre velit, institui posse arbitror, si modo provide & cum certis cautelis, quas B. BRUNNERUS in M. N. C. *Dec. II. ann. VIII.* tradidit, administretur. *De hac operatione item de paracentesi indicatione judicium.* Hic enim clarissimi nominis Medicus *loc. cit.* ad putredinem seri in abdomine contenti avertendam, quæ ab aëre admisso post paracentesin facile contingit, injectionem tincturæ ex myrrha & aloe cum spiritu

vini

vini camphorato suadet. *Nec est*, inquit, *quod hanc reformidemus in abdomine: temperatur enim aqua intus contenta, tolerant hanc tendines atque nervi, nam in cane spiritum terebinthina, ardentiorem adhuc, intestinis inflammatis felici cum successu adhibui. Nec dubito, quin, si ulla arte aut ingenio hæc lympha fermentatio in abdomine & inflammatio impediri posset, paracentesis in majorem dignitatem adsereretur, eaque præstari possent, qua aliis impossibilia visa fuerunt. Exantlata enim abdominis palude, vasa lymphatica vel rupta, vel exesa facilius persanarentur.* In hydrope peritonæi sine omni periculo administratur, & fere absolute necessaria est hæc operatio. In ascite etiam desperato & incurabili eandem non ad curationem, sed ad suffocationis periculum abigendum, ut æger in vita adhuc conservetur, institutam novi. Ceterum ex fonte chirurgico jure adhuc repetere licet scarificationes, per quas in pedibus & scroto decenter institutas humorem in anasarca copiose stagnantem feliciter sæpe evocatum vidi. Sed præcavenda omni modo est corruptio.

§. IV.

Purgantia ad aquas educendas propria.

At vero, ubi in anasarca vel leucophlegmatia copia aquarum per medicamenta cum euphoria est educenda, id omnium maxime per purgantia paullo fortiora, in principio morbi, sufficienti dosi & debito cum regimine exhibita debet præstari. Dispiciamus igitur, quænam hoc fine Medicis usui hactenus fuerint. Primo autem loco occurrit elaterium, quod à Veteribus æque ac Recentioribus, ad educendas aquas, mirifice laudatur. Ita DIOSCORIDES *lib. IV. c. 151.* de eodem tale fert judicium: *elaterium confert hydropicis, extrahendo aquositatem mirabiliter sine nocumento, & non est stomacho nocivum.* Cui adsentitur AVICENNA, CELSUS, *Alexander* MASSARIAS & postea quoque *Jacobus* BONTIUS, HERCULES SAXONIA, *Joannes* HEURNIUS, *Gabriel* FALLOPIUS *de medicinal. aquis pag. 55.* REISNERUS *obs. medic. pag. 167.* & HENRICUS ab HEER, qui invicem hoc remedii genus mirifice extollunt. Ex Anglis pariter LISTERUS ab SYDENHAM *in tractat. de hydrope* idem omnibus aliis purgantibus longe præferunt & hic ita scribit: *elaterium, sive fæcula cucumeris agrestis potenter, in permodica quantitate, vires suas exserit in conturbanda alvo & facibus cum serosis & aquosis humoribus copiose egerendis.* Post elaterium gummi guttæ seu de Peru ab uno circiter sæculo, si ad aquam ejiciendam ad scrupulum dimidium, vel grana XII. propinetur, valde cœpit celebrari. Extractum esulæ maxime æstimatur à RULANDO & succus iridis nostratis, nec non corticis medii sambuci inter polychresta & magnæ efficaciæ hydragoga non modo à Medicis, sed etiam à vulgo cum laude refertur.

§. V.

Eorum operandi modus.

Quod ad ipsam operationem horum medicamentorum attinet, sciendum est, quod acri, volatili caustico principio, nervosas ventriculi partes vellicando, agant & hinc vomitum in sanis vehementer cieant. In hydropicis autem æque ac emetica ex antimonio parata per alvum magis quam per vomitum operantur, forte quod nervosæ ventriculi & intestinorum tunicæ ab aqua stagnante nimis sunt flaccidæ & relaxatæ. Unde simul luculenter adparet, ad ingentem aquarum molem ex universo corpore per alvum exturbandam leniora & mitiora prorsus non sufficere, sed talia omnino requiri, quæ subtili quodam & penetrante sale suo nervosarum & musculosarum partium systema, maximeque ventriculum & intestina stimulando insignem aquæ copiam eliminandi vim possident; quæ inter purgantia modo allata ipsaque vomitoria primas tenent, si pro diversitate naturæ corporis, plus minus sensibilis, convenienti dosi exhibentur. Nam certe non pauca dantur exempla eorum, qui post triginta & plures dejectiones excessiva hydragogi dosi integre convaluerunt.

§. VI.

Formulæ purgantium.

Possunt vero ex fortioribus hisce purgantibus, vel etiam emeticis variæ concinnari formulæ, quibus ipse hactenus in praxi usus sum insigni cum fructu e. g. *Rec. elaterii, extracti hellebori nigri, absinthii, centaurii minoris, mercurii dulcis singulorum drachmam unam, extracti croci grana duodecim. M. fiant cum balsamo Peruviano pilulæ ex drachma dimidia no. XX. mane sumendæ.* Vel etiam infusum potest parari purgans in hunc modum: *Rec. corticis medii sambuci, radicis bryoniæ, iridis nostratis, fibrarum hellebori nigri, rhabarbari Alexandrini, radicis gentianæ rubræ, vincetoxici, levistici, corticum aurantiorum recentium ana unciam semis, summitatum centaurii minoris, pugill. quatuor, caryophyllorum drachmas tres, tartari tartarisati unciam unam. Fiant species cum duabus mensuris vini infundende & ad sextam partem pro dosi bis in septimana bibendæ.*

§. VII.

Enemaque purgantium & mitiorum usus.

Præter purgantia ore adsumta, clysmata quoque ad educendas aquas mirabilem obtinent efficaciam, quæ ex radice asari, cortice medio sambuci, radice iridis nostratis, summitatum centaurii minoris, floribus sambuci, seminibus IV. carminativis cum vino & aqua, addito oleo chamomillæ vulgaris & drachmis duabus salis Epsoniensis possunt parari. Neque in omnibus hydropicis omnique tempore opus est, drasticis remediis aquarum evacuationem moliri, sed mitiora interdum ac leniora in majori paullo dosi exhibere consultum est, quæ eundem sæpe longeque tutiorem præstant effectum. Etenim non semel sed aliquoties tribus unciis mannæ electæ cum duabus foliorum sennæ & cremoris tartari drachmis in aqua fontana leniter solutis & intra dimidium horæ epotis, plus quam decem libras aquarum cum euphoria exturbatas vidi. Pulvis quoque mechoacannæ albæ ad drachmam unam vel duas cum vel sine cremore tartari inter securiora hydragoga jure debet referri. Neque minorem promeretur laudem rhabarbarum sive in substantia datum, sive in essentiam cum terra foliata tartari redactum. Quam in rem notabilis est historia, quam ex observatione MONTANI *Adolphus* OTTO *in epistola* SCHULZII posteritati reliquit. Meminit scilicet viri cujusdam, qui quum ventre, pedibus totoque corpore insperate intumuisset, rhabarbari continuo usu à drachmis ad uncias usque, subducto sero plene convaluit.

§. VIII.

Diureticorum usus.

Post sufficientem per alvum evacuationem diuretica, quæ simul virtute attenuante & viscidos humores dissolvente gaudent, in usum sunt vocanda. Splendent hac virtute præcipue salia aqua-

aquarum medicinalium, Egranarum, Carolinarum & Sedlicensium in Bohemia, quæ in liberaliori paullo dosi oblata non modo egregiam aquas stagnantes evacuantem, sed simul etiam aperientem & diureticam possident efficaciam. Quo nomine pariter laudanda veniunt salia neutra, ut tartarus tartarisatus & vitriolatus, terra foliata tartari, sal polychrestum, nitrum antimoniatum, solutio oculorum cancri quæ cum cremore tartari fit, sal succini volatile cum oleo tartari per deliquium in sal medium redactum; ante omnia vero nitrum ipsum purificatum, vel quod majoris adhuc efficaciæ est, nitrum ex miscela spiritus nitri & olei tartari per deliquium regeneratum; quæ omnia ob eximiam, qua pollent, in obstructionibus viscerum dissolvendis & tubulis renum urinosis reserandis virtutem insigniter merentur commendari. Sed quod bene notandum, hæc omnia sub larga liquidi quantitate adsumi debent.

§. IX.

Quænam amplius prosint diureticá?

Præter hæc vero in diuresi movenda non minorem pollicentur fructum salia herbarum per incinerationem parata, ut absinthii, cardui benedicti, vel solum sal tartari probe calcinatum, liquor nitri fixi atque silicum *Glauberi* &c. quæ paullo largiori dosi sumta in tumoribus œdematosis expugnandis mirabilem sæpius effectum præstitisse novi. Spectant huc quoque liquor nitri dulcis, liquor noster anodynus mineralis, clyssus antimonii, spiritus tartari & tinctura antimonii acris; quæ liquida medicamina vel sola, vel etiam cum dictis salibus pro circumstantiarum ratione mixta dari possunt utilissime.

§. X.

Quo cum vehiculo sint sumenda.

Plurimum tamen refert, quo quis vehiculo utatur in dictis remediis adsumendis. Hinc salia laudata neutra longe præstantiorem edunt effectum, si magis eum sero lactis, vel aqua petroselini, fragorum, vel etiam vino Mosellano, quod insigne est diureticum, quam cum alio potus genere sumuntur. Ego quoque non sine insigni ægrotantium levamine decoctum ex radicibus quinque aperientibus, radicibus eryngii, ononidis, semine dauci, selleri, baccis juniperi & alkekengi præscribere hactenus consuevi, quod simul potui ordinario potuit substitui.

§. XI.

Usus sudoriferorum.

Sudorifera ubi corpus totum colluvie aquarum scatet & subcutaneum emunctorium clausum & constrictum est, parum merentur laudis. Nam hydropici difficulter ad sudorem disponuntur; & si regimine externo nimis calido vel volatilibus sudoriferis cogantur, metus est, ne inflammatio cum febre, vel etiam metastasis fieri ad ipsum cor vel cerebrum, ut suffocatio aut adfectus soporosus & apoplecticus sequatur, procuretur: quæ observatio circa balnea etiam laconica, quæ cum spiritu vini fiunt, probe meretur attendi. Quod si vero ab ingenti humorum copia tam per purgantia, quam diuretica corpus fuerit liberatum ipsaque natura ad liberiorem transpirationem ac sudorem vergit, tum quidem non validiora, sed temperatiora diaphoretica, qualia sunt mixtura simplex, liquor mineralis cum refracta dosi spiritus bezoardici *Bussii* mixtus, tinctura antimonii selectior, vel pulveres ex cerussa antimonii, sale cardui benedicti, nitro purificati sive per se, sive cum rob sambuci vel ebuli mixti laudabili effectu minime destituuntur, maxime si horum usum cum prudentia crebrius repetamus, vel eorum vires fotu ex vino calido, præsertim Hungarico, cum linteis applicato adjuvemus.

§. XII.

Remediorum externorum.

Laudatis itaque internis evacuantibus ad auspicaciorem effectum consequendum externa debent conjungi, quæ in nostro adfectu, si unquam in alio, operam præstant laudatissimam. Etenim quum in habitu corporis extimo sub cute, ubi copiosi & effœti humores subsistunt, partiumque solidarum tonum & robur prorsus enervant, mali fomes latitet, ipsa sana dictitat ratio, extrinsecus sub varia forma admota remedia, quæ vi sua roborante, balsamica & resolvente humores stagnantes non modo attenuant, &, ut in vasorum poros recipi possint, aptos reddunt, sed & putredini resistunt, tonumque & robur relaxatis partibus restituunt, ad hosce humores per congrua emonctoria è corpore exterminandos plurimum omnino conferre. Et si meam adponere experientiam licet, ego accommodatis ejusmodi subsidiis externis effectum sæpe longe præstentiorem facilioremque, quam ab ipsis internis vidi consequutum. Quæ vero huic scopo & indicationi egregie inserviunt, sunt: radices levistici, iridis, squillæ, cyclaminis, folia ebuli, herba scordii, cardui benedicti, absinthii, flores utriusque chamomillæ, sambuci, baccæ lauri, juniperi, semina carvi, cumini &c. ex quibus sacculi vel epithemata possunt parari & ex vino, aceto vini & aqua calcis vivæ cocta abdomini, pedibus, & scroto calide imponi, sique refrixerint, reiterari. Atque talismodi epithemata aliis sub alia forma adhibitis externis, ut emplastris & unguentis, me quidem arbitro, longe multumque sunt præferenda.

§. XIII.

Roborantia quæ ad recidivam præcavendam conferunt.

Equidem recensita jam remedia tam interna quam externa ad subigendum rebellem hydropis morbum omnino sunt præstantissima; attamen sola omne curationis negotium nondum absolvunt, sed ad causas hydropis radicitus tollendas adhuc ea requiruntur præsidia, quæ, ne aqua facile regeneretur, & recidiva fiat, prohibent. Hisce itaque generosis evacuantibus subjungere oportet roborantia; quandoquidem & viscerum, & valorum partiumque fibrosarum vis tonica systaltica dejecta principalis circuitus sanguinis & lymphæ per vasa impediti & hinc stagnationis causa & ratio existit. Quare hæc remedia, si ulla alia, ad graves ejusmodi passiones earumque recidivas avertendas virtute pollent eximia. Quo nomine commendamus ex materia medica radices pimpinellæ, vincetoxici, ari, Zedoariæ, extractum absinthii, gentianæ rubræ, cardui benedicti, scordii, centaurii minoris, corticem Peruvianum, cascarillæ, capparum, myrrham, succinum, cinnamomum, quando ex hisce cum menstruo tenui & vino Hungarico essentia vel elixirium paratur, quod pro re nata etiam cum liquore martiali, ut tinctura martis *Zwölfferi* potest misceri & continuato usu convenientique dosi propinari; utpote hoc medicamentum non modo ventriculum & intestina, sed & hepar, pulmones & lien, quæ tum chylificationi tum sanguificationi inserviunt, corroborat, atque salutares excretiones, si impeditæ, vel retardatæ fuerint, promovet utilissime.

CAU-

CAUTELÆ.

§. I.

Num venæ sectio in hydrope prosit?

Quæstio est non minoris momenti, num venæ sectio etiam in tumoribus hydropicis locum habere possit? Dubium videtur, quia corpus plus ingenti seri, quam sanguinis copia est repletum, partesque solidæ omni vigore ac robore sunt destitutæ, atque præterea apud auctores, præsertim recentiores, vix legitur, venæ sectionem in ipsa curatione profuisse; nihilo tamen minus apud antiquissimos medicinæ parentes, ipsumque HIPPOCRATEM multa exstant loca, ubi summa cum laude mentio fit venæ sectionis in cura hydropis administrandæ. Ita HIPPOCRATES *de diæta acutar.* hæc habet: *Si hydropicus difficulter spiraverit, & tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrahere oportet.* Et eruditissimus *Jacob* SPONIUS valde notabilem *in aphorismis novis Sect. V.* §. 87. observationem subjungit: *Vidimus*, inquit, *hydropem viginti curatum venæ sectionibus, qui ab exhibitis hydragogis & diureticis, cujusvis generis, magis ac magis intumuerat.* Et ALEXANDER TRALLIANUS pluribus verbis de ea ita disserit: *hydropem anasarcam per venæ sectionem curare quandoque opus est. Si jecur non solum, sed & lien ac ventriculus tumorem ac duritiem habeat, confidenter educ per exiguas missiones sanguinem, tantoque id magis, si vires non prohibeant, & copia sanguinis in venis manifesta, & ægrotus in flore ætatis constitutus sit, nec tempus anni magnum frigus afferat.* PAULUS vero AEGINETA *lib. III. cap.*48. de curatione hydropis agens paullo clarius, sed cum data conditione id confirmat, dum ait: *curantes initium facimus in anasarca ab evacuatione per venæ sectionem, maxime si ob hæmorrhoidum, aut menstrua purgationis suppressionem conflata fuerit affectio.* Atque nos etiam, multiplici edocti experientia, in hisce omnino consensum addimus: in leucophlegmatia & anasarca, si status adsit plethoricus, atque ab asthmate sanguineo hæc mala præcipuam duxerint originem, venæ sectionem magnum ad curationem momentum afferre. Negamus vero, in ascite hydrope & tympanite id sine periculo fieri posse, dum etiam ipse TRALLIANUS in loco allegato sub finem addit, phlebotomiam in ascite & tympanitide penitus esse excludendam.

§. II.

Cautela circa purgantia.

Quemadmodum in leucophlegmatia & anasarca, ad colluviem seri copiosi exturbandam, validiore medicina purgante, majori etiam sub dosi administrata interdum uti necesse est; ita in ascite nihil drasticis periculosius est, utpote quibus, quod per crebriorem experientiam mihi compertum est, desubito inflammatio intestinorum sphacelosa & mortifera, quam anatome detexit, excitatur. Id vero circa fortiorum purgantium usum serio monendum existimo, quod in principio quidem locum inveniant, dum vires adhuc constant, sed quod non crebrius, & nisi interjectis sex septemve diebus sint repetenda, atque interea vires medicamentis & cibis, laudabilem succum præbentibus roborandæ. Præstat tamen à drasticis illis remediis, ut gummi guttæ, elaterio, colocynthide, helleboro, &c. quæ colliquativam quandam viribusque adversam facultatem, quam natura debilis & sensibilior stomachus ferre minus potest, recondunt, interdum plane abstinere & potius in eorum locum purgantia cum emeticis lenioribus mixta propinare, quæ vel in forma pilulari, vel infusi exhibita similem laudabilem, longeque tutiorem exserunt effectum.

§. III.

Quum scorbutica humorum dyscrasia adfecti perfacile in tumorem incidant hydropicum, tum medicamentis, quæ etiam specifica adversus hydropem virtute prædita esse creduntur, sic dicta antiscorbutica, ut radix armoraciæ, raphani rusticani, nasturtii aquatici & hortensis, nec non cochleariæ succus multum sunt præponenda, maxime quando cum sero lactis, vel decocto betæ rubræ, liberaliori paullo & repetita dosi adsumantur. Vidi enim simplicibus hisce remediis sæpissime plebejos à tumoribus hydropicis integre sanatos, mirifica quotidie per vias urinarias copiosi seri educta quantitate. *Curatio hydropis in scorbuticis.*

§. IV.

Pulvis squillæ & ejus acetum à veteribus, GALENO, CÆLIO AURELIANO, CELSO & aliis maximi semper in hoc morbo fuit æstimatum, præsertim ubi asthma ad suffocationis fere metum concurrit. Et secundum meam quoque experientiam bona tessari fide possum, perplures misere adflictos inopinatum inde & vix sperandum accepisse levamen. Namque hæc radix sale suo penetrante acerrimo instructa stomacho & aliarum nervosarum partium tunicis sese insinuans motum ipsis ac vigorem, stimulando, restituit, humorumque circulum retardatum insigniter adjuvat. Quod dosin attinet, potest ad grana sex vel octo cum eadem quantitate radicis pimpinellæ vel ari misceri & additis aliquot nitri granis, cum vehiculo calido exhiberi. *Squillæ usus in hydrope cum asthmate juncto.*

§. V.

In tympanitide magnus & summe proficuus est usus clysterum, ex speciebus carminativis confectorum. Observavimus quoque in hac passione pilulas purgantes cum anodynis maritatas, ut sunt massæ pilularum *Starckii*, *Wildegansii* & quæ ex extracto hellebori nigri, mercurio dulci, sagapeno, opoponace, asa fœtida &c. concinnatæ sunt, insignem attulisse fructum. Præter hæc vero exterius in hoc adfectu inunctio totius ventris cum oleo philosophorum, vel oleo camphoræ cum oleo amygdalarum dulcium parato instituta, & per aliquot dies continuata levamen quoddam præstat. *Quæ prosint in tympanitide.*

§. VI.

In malo ascitico, ubi viscera valde sunt affecta & spes sanitatis recuperandæ pertenuis ostenditur, lenioribus laxantibus & roborantibus unice agendum est. Cui usui inserviunt pilulæ polychrestæ ad mentem *Beccheri* paratæ, & interposita semper salis aperitivi dosi propinatæ. Qua methodo, nisi res omnino conclamata est, miseri vel curantur, vel certe diutius conservantur. Majorem tamen spem & opem eadem hæc medicamenta anasarca laborantibus promittunt. *Ascites desperatus quomodo tractandus.*

§. VII.

§. VII.

Cautela circa sistendas hæmorrhagias.

Incidit interdum, ut hydropici per hæmorrhoides, vel per nares vel etiam fœminæ per menses ingentem sanguinis profusionem, non sine virium notabili decremento & periculo patiantur; quo casu nihil absurdius & ineptius est, quam narcoticis, ut massa pilularum de cynoglossa, vel aliis stypticis ad eam comprimendam uti. Nam augentur inde viscerum obstructiones, quæ has fluxiones immodicas progignunt, & virium major fit defectio.

§. VIII.

Curatio mali a perverso salivatione orti.

Oritur interdum post perperam institutam salivationem hydropica labes, atque tum decoctis, quæ lignum guajacum, sassafras, radicem lapathi acuti, lignum quernum, argentum vivum & antimonium, in pecia ligatum ingrediuntur, debet expugnari.

§. IX.

Cautela circa tumores scroti.

Quando scrotum vel ex hydrocele, vel ex delapsu aquarum ex abdomine magna humorum copia turget, adeo ut valde situm in lecto & movendi potentiam impediat, paracentesin multi commendant, quæ tamen parum juvat, ut potius nonnunquam plus incommodi creet, nec sine periculo supervenientis sphaceli suscipiatur. Et quia humor intra membranas testium satis viscidus hæret, ejus effluxus plerumque parcior esse solet. Præstat in tali casu externis cataplasmatibus discutientibus, quorum catalogum supra recensuimus, inhærere & curam moliri. Horum enim ope sudor sæpe aquosus elicitur summo cum levamine.

§. X.

Ædema ulcera quomodo tractanda.

Quando ipsa natura, optima medicatrix, sponte suas sibi quærens vias cutis poros vel in pede, vel in abdomine aperit, per quos non sine notabili tumoris subsidentia dies noctesque multum seri profunditur; cavendum maximopere est, ne corruptio accedat, quam per epithemata, quæ superiori loco præscripsimus, frequentius adhibita debemus prolubere. Interne vero tum temporis cum elixiriis roborantibus balsamicis natura juvanda, corruptio internarum partium avertenda, viresque conservandæ sunt.

§. XI.

Methodus curandi ab Hippocrate tradita.

HIPPOCRATES *lib. VI. epidem.* hanc curam hydropicis proponit: *Hydrope laborantem convenit exercitationibus defatigari, sudare, panem edere, parum bibere, vino albo, nec multo somno uti, & purgantia adsumere, quibus aqua & phlegma vacuetur.* Utilissima hæc curandi methodus potissimum de prima hydropis specie, leucophlegmatia, intelligenda venit, in quam perfacile ii, qui morbos longos & immodicas hæmorrhagias perpessi corpus nimio cibo vel potu replent, incurrunt. Hisce commendat exercitia, quibus corpus evadit magis transpirabile; deinde sudorem, quo pars copiosi seri avolat, tum panem, qui non serosum, sed laudabilem chylum gignit: prodest etiam potus abstinentia, tum quia *crescit indulgens sibi dirus hydrops, nec sitim pellit, nisi caussa morbi fugerit venis*, tum quia aucto per sitim calore superfluæ humiditates dissipantur. Neque infrequentes sunt historiæ hydropicorum, qui sola potus abstinentia per annum integrum convaluere omnino. Vinum album urinas movet, somnus humiditates auget; hydragoga vero medicamenta sacra hujus morbi anchora sunt, quia nimium humidum auferunt.

§. XII.

Curatio mali a flatulentia orti.

Quum ex flatulentia primarum viarum, præsertim in hypochondriacis, tumores œdematosi, qui initium hydropis constituunt, facile gignantur, expedit tunc non purgantibus, sed enematibus sedulo uti, quæ ex speciebus carminativis & roborantibus, ut baccis lauri, juniperi, herba rutæ, majoranæ, folii ebuli, floribus chamomillæ vulgaris, & romanæ & seminibus quatuor carminativis, ex aqua vel lacte coctis cum decenti olei anethi & chamomillæ cocti quantitate optime conficiuntur. Eadem methodo feliciter sæpe usi sumus, ubi ex retropulsa, vel intus retenta materia podagrica spasmi & flatus in intestinis initium tumoris hydropici machinantur.

§. XIII.

Curatio mali a suppressis excretionibus sanguineis.

Sequior sexus longe fere magis, quam virilis tumoribus hydropicis est obnoxius, si deficit vel suppressa ad tempus remanet, vel ante quinquagesimum annum plane cessat menstrua per uterum purgatio: quod iis potissimum evenit fœminis, quæ otio, somno & vitæ sedentariæ nimium indulgent, vel sollicitudine & mœstu diutius afficiuntur. Juvat tali in casu tum ad præservationem, tum ad curationem sanguinem mittere, corpus movere, peregrinari & locum mutare. Quæ si nihil proficiunt, aquis mineralibus tam interne quam externe uti convenit, quæ etiam in suppressis hæmorrhoidibus in viris, ad eas revocandas, magno sunt præsidio & auxilio.

§. XIV.

Curatio œdematum in pedibus.

Quod ad curationem œdematum in pedibus attinet, ea provide est adornanda. Permulta enim eaque tristia novimus exempla, quæ eam perverso modo institutam pessime cessisse testantur. Nam si adstringentibus, sive cataplasmatibus tractantur ejusmodi tumores, detumescunt quidem pedes, sed intus serosus latex per metastasin repellitur & ad pulmones delatus catarrhum efficit suffocativum funestum. Longe securius est pannis calidis, vel saccis arena aut surfuribus calidis repletis eos fovere, ut in perpetua serventur transpiratione. Neque inutile est, fascia latiori moderate adstricta partes tumentes convolvere, ita ut ab extremo partis incipiatur & usque ad tumoris finem inducatur. Sunt nonnulli, qui scarificationem, vel etiam profundiorem incisionem cum CELSO suadent, qui eam his verbis præcipit: *incidendum quoque super talum, quatuor fere digitis, ex parte interiore est: quo per aliquot dies frequens humor feratur: atque ipsos tumores incidere altis plagis oportet.* At vero, me quidem judice, tale quid provide & prævia prudenti deliberatione debet fieri; nunquam vero in ascite, vel scorbutica humorum dyscrasia laborantibus moliri. Facile enim supervenit sphacelus & propter nimis laxam carnem & aquosum affluxum difficulter ejusmodi vulnera consolidantur.

§. XV.

Regula Celsi de eventu mali cognoscendo.

Ultimo loco, ut de eventu mali certiores fiamus, juvabit omnino tenere auream regulam CELSI, quæ his verbis comprehenditur: *Commodum est, imo quotidie ventrem metiri, & , qua comprehendit alvum, notam imponere: postero quoque die.* vide-

videre, plenius corpus fit, an extenuetur. Id enim quod extenuatur, medicinam sentit. Neque alienum est, metiri & potionem ejus, & urinam. Nam si plus humoris excernitur, quam assumitur, ita demum secundæ valetudinis spes est.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Hydrops anasarca cum tympanitide junctus, sanatus.

Fœmina xxx. annorum, sanguinea, habitu corporis spongioso & succulento prædita, quæ semper largiora habuit menstrua & aliquot cum enormi hæmorrhagia & multis polyposis concrementis ejectis perpessa est abortus; imminenti quondam mensium fluxu vehementi corripitur terrore; unde ille mox suppressus varia attulit incommoda. Siquidem nunc optima fœmina de ingenti corporis lassitudine, inappetentia, præcordiorum anxietate cum languida pulsuum celeritate pedumque intumescentia cœpit conqueri. His demum malis jungebatur valde difficilis & anhelosa respiratio, ipse tumor ad femora usque ipsumque abdomen, quod tactu durum & tensum erat, adscendebat; cibi adsumti in flatus resoluti multas creabant anxietates, sitis intendebatur &, increscente spirandi difficultate, ægra in lecto erecta sedere & ob suffocationis metum liberam captare auram per fenestras debebat. Varia hinc inde remedia tam emmenagoga, quam purgantia & diuretica nihil ferebant opis. Tandem vero ex pedibus sponte apertis quotidie larga aquæ effluebat copia, unde abdominis tumor mirum subinde decrescebat. Ego hinc ad putredinem arcendam pedibus exterius adplicare jussi sacculos semine milii, anethi, carvi, baccis lauri & juniperi, herba absinthii, scordii, floribus chamomillæ repletos & in vino rubro coctos. Interne singulis quatuor diebus obtuli decoctum mannatum cum tartaro emetico acuatum sub tali formula: *Rec. Mannæ electæ uncias duas, aquæ floris acaciæ uncias quinque, terræ foliatæ tartari drachmam unam: Coque & solve leni calore: Adde tartari emetici grana tria soluta, olei de cedro gutt. quatuor, essentiæ corticis aurantiorum, gentianæ rubræ ana guttas quadraginta. M.* quo medicamento mira aquarum quantitas summa cum euphoria, sine torminibus & virium prostratione fuit educta. Præterea elixir nostrum balsamicum cum vino Hungarico ter de die sumendum suasi. Et hac ratione post aliquot hebdomades, tumore & duritie successive evanescentibus, appetentia cum viribus rediit, pulsus simul factus est naturalis faciesque reddita coloratior. Denique circa illud tempus, quo meoses ex utero ferri consueverunt, venam in pede secandam curavi, & en, altero die post ipsi menses prodierunt & tam misere afflicta fœmina exoptatissimam recuperavit sanitatem.

Epicrisis.

Sistit hic casus exemplum hydropis, qui ex mensium, vel in viris ex hæmorrhoidum fluxu cohibito, salvis adhuc & sine induratione, obstructione vel scirrhescentia visceribus, subito solet enasci. Subortus autem à talis modi causis hydrops facilius, quam quidem alius potest sanari, si metuendæ viscerum, ob diuturnam humorum extravasatorum stasin, corruptioni aptis occurrere remediis festinamus. Longe autem felicius succedit sanationis negotium, si sponte à natura in pedibus fit apertio. Nam copia humorum extravasatorum sublata relictæ adhuc in corpore aquæ facili negotio à medicamentis digerentibus & evacuantibus vinci possunt & excerni. Ego vero, si mitioribus res peragenda est, ad sufficientem & tutam humorum evacuationem vix convenientius & efficacius reperi medicamentum, quam quod ex majori mannæ portione & aliquot tartari emetici granis concinnatur. Dici enim vix potest, quantam hoc remedium educat aquæ quantitatem, sine omni turba & vomitu, qui rarius in hydropicis per emetica solet cieri. Præter hæc notabile in hoc casu occurrit, quod frustra tentetur mensium repente suppressorum revocatio in iis corporibus, quæ à diuturniori animi affectu & nimia humorum vitiosorum stagnatione omne partium robur perdiderunt. Multo magis eo respicere debet Medicus, ut prius effectus morbosos removeat &, viribus quodammodo resumtis ciborumque adpetentia restituta, circa illud tempus, quo menses fluere sueverunt, vel sanguinis missione in pede, vel pilulis balsamicis refracta dosi aloeticis & crocatis naturam ad mensium negotium leniter stimulet.

Observatio II.

Leucophlegmatia, ex febre quartana male curata.

Militiæ præfectus, quinquagenarius, corpore valde robustus, ob varios in victu & potu excessus autumnali tempore in febrem incidit quartanam, qua quum per mensem & ultra laboraverat, hujus molestiæ pertæsus per quatuor dies larga in quantitate decoctum adsumsit valde chinatum; unde febris quidem evanuit: sed non multo post, prægressa corporis refrigeratione ciborumque concoctu difficilium intemperantia, pedes cum abdomine cæperunt intumescere, vires imminui & respiratio valde difficilis reddi. Ego consultus curam hoc modo institui; Primo sal quoddam aperitivum, quod sal tartari & Carolinarum, nitrumque purificatum habebat, ad drachmam unam in aliquot unciis aquæ & vini solutum bis de die, ut mane & hora quarta pomeridiana, sumendum obtuli. Dein in prandio elixir nostrum viscerale, & ante decubitum undecim pilulas balsamicas deglutiendas dedi. Denique pro potu ordinario decoctum sarsaparillæ cum tertia vini Mosellani parte remixtum præscripsi, tam felici eventu, ut intra mensis spatium integre miser convaluerit.

Epicrisis.

A nullo morbo præcedente crebrius hydrops nascitur, quam ex febre quartana perperam curata: quod suo jam tempore GALENUS *lib. III. de locis affect.* & disertissimus CELSUS sat luculenter prodiderunt. Etenim, quum sedes tum quartanæ tum hydropis in ipso hepate, ut jam Veterum tulit opinio, præcipue debeat collocari, evidenter adparet, quando hæc febris nimis præcipitanter, & antequam obstructio in hepate vel per ipsam febrem, quæ optima est medicina, vel per congrua remedia naturam adjuvantia, satis expedita fuit, cohibetur, perfacile recidivam febris, aut alium longe graviorem morbum, qualis hydrops est, succedere. Idque eo magis evenit, si forte ob nimiam ciborum adpetentiam, corpore adhuc debili, multi crudi spissique generantur humores, qui ad hepatis infarctum denuo augendum mirum quantum conferunt. Equidem in longinquo artis exercitio complures ejusmodi casus, ubi ex quartana imprudenter suppressa vel novi insultus febriles vel anasarca hydrops prodierunt, adnotavi, sed nulla alia quam supra proposita methodo, quæ unice ad ob-

obstructiones viscerum tollendas & excretiones restituendas directa est, curam institui & benedicente Numine feliciter perfeci.

Observatio III.

Leucophlegmatia ab abortu inducta.

Fœmina generosa, xxx. annos nata, succulenti & formosi habitus, tertio mense gravida abortiendo incredibilem sanguinis in magna frusta coagulati, quem molam dicunt obstetrices, ejecit copiam; unde mirum in modum debilitata, vires quidem ex parte resumsit, sed quum crescente siti nimia erat in potu, exortis binis mensibus ad faciem usque à pedibus valde intumuit, anxie spiravit & de summa totius corporis gravitate lotiique retentione coonquesta fuit. Consuluit itaque Medicum, qui grana decem elaterii in forma pilularum præscripsit, unde mira colluviei serosæ per quindecim fere sedes educta fuit quantitas cum insigni tumoris decremento. Interpositis postea per sex circiter dies medicamentis stomachicis, quæ ex extracto absinthii & centaurii minoris, spiritu nitri dulci, tartari, & essentia corticum aurantiorum & cascarillæ constabant, eadem dosi pristinum subjungebatur purgans; quo iterum magna seri exturbabatur copia. Tum vero ter singulis diebus rob ebuli ad unciam dimidiam fuit oblatum, & pro potu ordinario vinum Mosellanum cum fontibus Dœnnsteinensibus adsumtum, & sic brevi post urina secedebat liberior, totumque corpus, quod antea siccum erat, leni suffundebatur madore: ita ut intra sex hebdomadum decursum ægra pristinæ redderetur integritati.

Epicrisis.

A nimiis hæmorrhagiis per caussam tam internam quam externam inductis, vel a sola crebriori sanguinis è vena secta detractione tumorem concitari hydropicum, plane non novum, sed in experientia satis obvium est. Sanguine enim notabiliter imminuto vasa minima tam secretoria quam excretoria collabuntur, & nec utiles ad motum sustinendum humores, ut cerebri fluidum, secernuntur, nec inutiles per organa excretoria rite separantur. Unde residua sanguinis portio non modo in crasi sua valde immutatur, sed & in motu ac cursu suo impeditur; ut inde perfacile seri contingat secessio. Quod vero si incidit, non statim hydrops emergit anasarca & ascitea, sed in principio solum leucophlegmatia corpus solet occupare, quæ ex abundantia seri inter panniculum adiposum, ob motuum vitalium imbecillitatem, stagnante suam ducit originem. Et hæc hydropis species ex facili potest curari, si modo medicamentis, fale quodam subtili volatili vim suam exserentibus mature succurramus. Hæc quippe non modo in tunicas vasorum motrices agendo, tonum ac robur ipsis restituunt, sed & glandulosas intestinorum partes stimulando, stagnantis seri colluviem per alvum ejiciunt utilissime. Qua virtute præ cæteris pollet elaterium, à Medico cum bonis ægrotæ rebus oblatum; in cujus laudes, jam supra satis expositas, redire nolo.

Observatio IV.

Fœmina cachectico-hydropica curata.

Illustris fœmina xL. annorum, succi sanguinisque plena, & semper largiorem mensium fluxum experta, quinquennio abhinc autumno incidit in dysenteriam, tunc temporis epidemice grassantem, sub qua cum sævis ventris torminibus cruentas habuit dejectiones. Per mensem & ultra hoc malo conflictata convaluit quidem, sed abhinc vires recipere vix potuit; appetentia ciborum erat fere nulla, potulentorum nimia, abdomen flatibus valde turgidum, alvus, quæ antea rite respondebat, nunc constrictior, cum languida pulsuum celeritate. Inter hæc quum adhuc id haberet infortunii, ut ob inopinatum trium filiorum obitum magno adficeretur mœrore, accidit, ut increscente virium defectione & coloris pallidi in lividum conversione, universum corpus, maximeque pedes & hypogastrica regio valde intumesceret. Ad hunc tumorem accedebant summa spirandi difficultas & ad leviorem motum cordis palpitationes, mensium copiosus & aquosus fluxus, urinæque tenuis secessio. Consulti sunt plures Medici, qui per acriora purgantia, martialia & calidiora diuretica curationem tentarunt, sed irrita omni opera ægram hydrope pectoris lethali laborantem existimantes derelictam habuerunt. Tandem & ego consultus hanc inii methodum. Primo singulis diebus ante decubitum decem pilularum balsamicarum & alternis diebus mane drachmam unam salis digestivi, quod terræ foliatæ tartari, oculorum cancri, arcani duplicati æquale pondus cum dimidia nitri purificati portione habebat, ex aqua & vino sumere & infusum theiforme superbibere jussi. His ita per decem dies adhibitis radicem mechoacannæ albæ ad drachm. unam cum radicis ipecacuannæ granis quindecim & nitri purificati gran. decem subjunxi; quo medicamine mira aquosi liquoris, sanguine parum tincti, quantitas per uterum excreta & alvus simul ad decem sedes stimulata fuit. Elapsis quatuordecim diebus idem remedium iteravi, interponendo elixirium meum viscerale balsamicum, bis de die ex aqua fœniculi & melissæ citratæ vinosæ capiendum. Et sic convalescentiæ spes adparebat exoptatissima; siquidem abdomen non modo detumescebat, sed & respiratio erat liberior, facies vividior & adpetitus cum viribus vegetior; unde ego medicamentia balsamicis continuandum ratus, elixirium præscripsi ex tinctura tartari, essentia gentianæ rubræ, succini, & additis aliquot olei carminativi guttulis compositum; circa instans vero mensium tempus pilulas nostras balsamicas dedi, quibus iogens aquæ & viscidi humoris copia fuit expurgata. Adpropinquante vere loco acidularum & thermarum per mensis spatium in villa rurali mane adsumta fuit tinctura martis pomata, desuper bibendo mensuram fere unam brodii medicinalis, in quo herba nasturtii aquatici, radices asparagi, fœniculi, petroselini, apii, addita cremoris tartari portione, erant decocta. Absoluta hac cura elixirium nostrum balsamicum & interdum ex rhabarbaro & passulis cum cremore tartari laxans ægra adhibuit, & sic intra biennium restituta jam iotg errime vivit.

Epicrisis.

Varia sunt in præfata morbi historia, quæ probe merentur adnotari, quorum potissima sunt:

1) Quod malum dysentericum, nisi finito morbo tonus & motus ventriculi ac intestinorum peristalticus convenienti medicina roboretur, perfacile graviorem, ut hypochondriacum & cachectico-hydropicum excitare adfectum possit. Tono quippe & robore harum partium destructo, non modo ciborum digestio & chyli boni gene-

generatio, sed & sordium per alvum excernendarum secessio multum vacillat, adeoque ad spasmos & flatulentias, gravium symptomatum genitrices, intestinorum canalis disponitur.

2) Quod hydropicum malum longe facilius in fœminis ob uterum & mensium negotium, quam in nobiliori sexu producatur. Nam propter difficiliorem sanguinis per uteri venas, in semet ipsas valde implicatas, regressum non modo vasa uterina sanguine facile infarciuntur, multumque serositatis ibi deponitur, sed & in toto corpore humorum circuitus languescit & retardatur, adeoque ad cachexiam hydropicam fit transitus. Qui tali vero fundamento nititur hydrops, curatu est facilior, quam ex hepatis vitio enatus. Longe enim expeditius est, obstructa uteri vasa reserare, sanguinisque impeditum motum promovere, & collectas ibi serositates expurgare, quam hepar obstructum & induratum emollire, & sanguinis per ejus vasa circuitum in ordinem redigere. Cujus rei luculento esse testimonio potest felicissima collectæ humiditatis in nostra ægrota per uterum evacuatio, à medicamentis digestivis leniterque stimulantibus adjuta, quam ego non semel, sed sæpius in fœminis cachecticis & leucophlegmatia laborantibus observandi occasionem habui.

3) Probe notandus est saluberrimus tincturæ martis pomatæ cum brodio catnis medicinali usus. In genere tamen notati velim, martialia in forma liquida & temperato acidulo menstruo parata majori cachecticis fœminis quam viris esse præsidio. Hæ enim ob laxiorem & spongiosiorem, quo præ nobiliori sexu gaudent, texturam ejusmodi roborans & subadstringens medicamentum optime ferunt.

Observatio V.

Hydrops ascites a frigido potu in cachectico.

Juvenis xx. annorum generosus, habitu corporis spongioso prædìtus vitæque sedentariæ addictus à prima statim infantia ex scabie retropulsa insigni pedum abdominisque intumescentia cum lividis maculis in cute hinc inde efflorescentibus laboravit. Academiam ingressus valetudinis emendandæ caussa exercitium commendabatur pugillatorium, a quo vehementer aliquando calefactus, quum largiorem frigidæ cerevisiæ haustum infunderet, mox pessime habebat. Languor enim universi corporis cum tussi valida & respirandi angustia sequebatur, aquosus pedum tumor increscebat, tantaque subinde capiebat incrementa, ut non modo scrotum, sed totum quoque abdomen occuparet & ad ruptionis usque metum distenderet. Præterea, quod notabile erat, à nimia scroti inflatione retrahebatur mentula; & præputium instar vesicæ inflatum urinæ excretionem, quæ communiter in hydrope parcior esse solet, retardabat, pedes frigidissimi nec ignitis tegulis ad calorem naturalem poterant reduci; appetitus tamen adhuc modice constabat. Præter varii generis medicamenta consilium inibant Medici de scroto aperiendo, ex quo cum lancetta aperto ingens aquæ profluebat copia, unde scrotum quidem cum abdomine diminutum, somnus quietior & vires quodammodo refectæ videbantur, pedum vero tumor æque ac molestum tussiendi conamen perseverabat. Sanato hoc ulcere pristina ludebatur tragœdia: namque abdomen cum scroto denuo in magnam increscebat molem. Rursus itaque cutis in membro virili incidebatur & plus quam decem seri educebantur libræ. Hoc pariter vulnere consolidato vires iterum cum adpetitu vigere ventrisque tumor remittere videbatur. At vero quum patiens, ob summum domum revertendi desiderium, ingenti angeretur mœrore, accidebat, ut prævio horrore & succedente a fluxu erysipelas in pede erumperet, cui depellendo vix ulla par erat medicina. Dolor enim & tumor inflammatorius mox totum corripiebat pedem & circa quintum diem lividæ, cum interspersis magnis vesiculis, emergebant maculæ, pulsus ferebatur debilis & celer, sitis urgebat fere inexhausta, noctes erant insomnes, alvus præter modum fluida, urina alba & clara, tandemque viribus consumtis æger placide exspirabat. Corpore post mortem dissecto intra abdominis musculos & pinguedinem magna observabatur aquæ quantitas; in cavo vero abdominis mensuræ quatuor, in thorace mensura dimidia, in pericardio quatuor circiter unciæ fluitabant aquæ limpidissimæ. Hepar & lien, insolitæ magnitudinis & coloris pallido-albicantis, reperiebantur, dutissima, sanguine pæne omni destituta, qui tamen supererat in hepate sanguis ex globulis instar milii solis duris videbatur compositus. Bilis erat pauca & instar glutinis compacta, bruni coloris. Vasa venosa valde extensa parum continebant sanguinis, loturæ carnis non absimilis. Duplicatura peritonæi, quæ ureteres & vasa spermatica, ipsamque vesicam continet, copiosis hydatidibus erat obsessa, ex quibus discissis magna aquæ profluebat copia. Pulmones denique erant fere exsangues & candidi, in corde vasa coronaria valde inflata. Dissectis pedibus membrana, sub qua adeps reconditur, aqua turgescebat, & quum perventum erat ad membranam, quæ musculis supersternitur, ea instar vesicæ aqua repletæ adparebat, factaque dissectione aquæ instar rivi effundebantur & glutinosa materia tragacantham referens conspiciebatur.

Epicrisis.

Ex hac memorabili morbi historia plura notatu digna in usum medicum possunt elici;

1) extraordinaria vasorum venosorum magnitudo sanguinis circuitum per venas indicat impeditiorem & valde retardatum, à quo etiam derivandum est, ut vasa lymphatica, ob lymphæ à sanguine secessionem ampliata tandem disrupta fuerint.

2) induratio illa viscerum malum ostendit incurabile, quam dudum jam optimus juvenis intus absconditam recondidisse videtur. Quare non mirum est, à pluribus abhinc annis eum cachexia laborasse, quam tumores pedum œdematosi & maculæ in cute flavæ & lividæ commonstrant luculentissime.

3) peculiarem meretur animadversionem, quod exigua sanguinis in vasis & visceribus reperta fuerit quantitas, maximeque hepar, lien & renes omni fere rubedine adparuerint exuta; cujus rei ratio exinde venit deducenda. In tali statu cachectico-hydropico, ob segniorem sanguinis progressum, sanguificationis actio, seu chyli in sanguinem conversio mirum quantum læsa est ac depravata; hinc omnes, qui ingeruntur cibi in serum potius, quam sanguinem solent transmutari. Et inde quoque fit, ut sanguis hydropicorum è vena emissus nunquam non copioso sero sit refertus.

Obser-

OBSERVATIO VI.

Hydrops symptomaticus. Vir L. annorum, lautiori diætæ vitæque sedentariæ addictus, & lacticinia cum fructibus acidis horæis in deliciis habens, prægresso diuturniori mœrore incidit in cachecticum corporis habitum, ex colore faciei lurido, sublivido & ad flavedinem inclinante satis conspicuum; unde ciborum appetentia, satis antea vegeta, una cum viribus valde concidebat, flatus & borborygmi in abdomine, ob segniorem alvum, miras creabant molestias; respiratio cum præcordiorum anxietate reddebatur difficillima, ut per intervalla morti proximus æger haberetur, &, quod maximum erat, pulsus micabat debilis, nonnunquam intermittens, plerumque inæqualis. His tandem malis jungebatur icteritius faciei color cum majori pectoris angustia pedumque intumescentia, quæ altius subinde adscendendo ipsa demum femora & scrotum obsidebat. Multa à variis Medicis adhibita medicamina nihil afferebant levaminis. In consilium itaque adsciscebatur alius cura hydropis famigeratus Medicus, qui extractum elaterii & enulæ ad drachmam unam cum jusculo calido aliquoties propinabat; unde ἄνω καὶ κάτω fortiter expurgabatur ingens viscidi copia, & decrescente pedum abdominisque tumore læta convalescentiæ spes affulgebat. Nihilo tamen minus quum anxia præcordiorum oppressio aucta potius quam diminuta & vires cum adpetitu magis inde prostratæ viderentur, ego cum aliis adstantibus Medicis validius illud catharticum seponere & nonnisi temperata balsamica & roborantia adhimere suasi, donec omnibus in pejus ruentibus æger diem obiret supremum. Cadavere aperto in abdomine pariter ac thorace magna seri extravasati conspiciebatur copia. In cordis & pulmonum vasis delitescebant concrementa polyposa, ex dextro cordis ventriculo per arteriæ pulmonalis ramos dispersa. Fellea cystis calculo, tres minimum drachmas adæquante multisque minoribus lapillis erat referta. Totum vero hepar cum liene atro sanguine inveniebatur infarctum valdeque flaccidum & reliqua vasa venosa omni fere sanguine privata.

Epicrisis.

Docet inprimis hic casus, quomodo ex præcedentibus & ad unam quasi conspirantibus caussis hydropis fiat generatio. Siquidem habitus corporis spongiosus, acidorum & lactis abusus, animi mœror & vita laboris expers ejus sunt naturæ ac indolis, ut spirituascentiam sanguinis imminuendo, humores valde glutinosos ingenerent, qui ad vasculorum obstructiones, concretionesque polyposas & calculosas materiam subministrant largissimam. Videtur autem hydrops in præsenti casu magis symptomaticus, qui obstructionem hepatis & spasmos præcordiales, ob calculum in cystide fellea & polypum in corde atque pulmonibus contentum, inductos excepit. Anxietates enim & spasticæ præcordiorum stricturæ, multo magis vero concreta ista fibrosa, pulmonum vasa replentia liberiorem sanguinis circuitum non modo in pectoris regione, ubi sedem fixam habent, sed per reliquas quoque remotiores partes impediunt; unde ob tardiorem ejus circuitum serum in vasa lymphatica secedit, & in porosum habitum effunditur. Quod si vero polyposa ejusmodi repagula hydropicorum tumorum caussæ existunt, facile est judicatu, cum hæc ipsa nulla expugnari arte queant, morbum fieri insanabilem. Videmus hinc purgantium, præsertim validiorum, usum positis hisce circumstantiis magis esse noxium quam proficuum: quandoquidem hæc, validissime in genus nervosum agendo, anxietates & spasmos in præcordiis sævientes adaugent, ut inde non possint non vires cum appetitu magis prosterni. Nos in genere ita judicamus, longe consultius esse, hos morbos tempestive avertere, quam, ubi increverunt, iis curandis multam operam impendere frustraneam.

OBSERVATIO VII.

Hydrops pectoris lethalis. Vir xxx. annorum, complexionis sanguineæ, qui adolescentiæ annos inordinato vitæ genere transegit maximeque spirituosos potus magna in copia ingurgitavit, militiæ deditus corpus quondam vehementi exponebat frigori, quod quum pectus potissimum occuparet, brevi post de stabili & fixo sinistri lateris dolore, spirandique difficultate conquerebatur. Mutato vitæ genere, quum à vita valde laboriosa ad quietam transiret, non modo dolores & præcordiorum anxietates, sed tussis quoque & spirandi angustia tanta cum vehementia ingravescebant, ut per fenestras nonnunquam liberiorem anhelare aërem deberit. Accedebat dein pedis & femoris sinistri intumescentia, quæ scrotum simul valde distendebat, alvus & appetitus satis bene constabant, & urina mingebatur flavescentis coloris tenuis. Tandem cum data occasione in nimium effusus risum pectus vehementius commoveret, mox de summa spirationis angustia conquerens in horas suffocari videbatur & sub debili & inæquali arteriarum pulsatione per validam tussim ejiciebat sputum sanguine leviter tinctum; & demum viribus penitus dejectis tertio die post animam efflabat. In sectione cadaveris totum abdomen conspiciebatur integrum, in thoracis autem cavitate in sinistro latere mira aquarum fluctuabat quantitas, quæ ad septem propemodum libras accedebat. Cordis vasa concreta alba instar calami scriptorii continebant, pulmones erant depressi ac collapsi, & arteria pulmonalis, polypo intus referta, visui se offerebat nigra & sphacelata, fœtidum spirans odorem. Penitius deinceps inspecta thoracis cavitate in dorso variæ se objiciebant membranæ & cuticulæ dilaceratæ, à vertebris & costis thoracis separatæ, quæ non obscure indicabant, magnum hic delituisse saccum membranaceum aqua repletum, qui disruptus tantam aquæ copiam in thoracem effuderit, ipsamque mortem acceleraverit.

Epicrisis.

Mortuus est hic æger hydrope thoracis, quo orthopnoea vexati, ut recte monet BAGLIVUS, qui non nisi erecta cervice spirare, nec in lecto, ob suffocationis metum stabilem invenire locum possunt, plerumque laborant. Sed memorabile in nostro casu videtur, quod hydrops fuerit saccatus, & aqua extravasata sacco membranaceo ex pleura à costis separata producto inclusa, quæ dolorem fixum peperit, liberamque pulmonum expansionem, præsertim sub diaphragmatis à ventriculo inflato compressione, impedivit. Postquam vero, tumore per risum rupto, serum in tanta copia effluxit, ut pulmones inundaverit, non

non potuit fieri, quin denegata horum expansione, sanguinis circuitus plane fuerit interceptus, & strangulatione quasi æger interemtus. Quod vero ex aspera arteria serum sanguinolentum tussi fuerit rejectum, hæc videtur ratio, quia sanguis per arteriam pulmonalem in pulmones reductus, & regressu suo impeditus, cum impetu ad tunicam asperæ arteriæ glandulosam confluxit, ibique inflammationem excitavit. Quod dein pedum intumescentiam attinet, sciendum est, hanc fere inseparabile hydropis pectoris esse symptoma. Si denique curationem truculenti hujus mali attendere velimus, nihil dubii est, quin in ejusmodi casu paracentesis cum fructu possit institui; si modo ægrotus hancce admittere operationem non recuset: præsertim quum jam olim HIPPOCRATES eandem in hydrope pectoris commendaverit.

OBSERVATIO VIII.

Asthma hydropicorum funestum.

Annus est, & quod excurrit, quum vir in summa dignitate constitutus, asthmatico-hydropicus, LX. ætatis annum supergressus, meum postularet judicium de transmissa totius morbi historia, quæ hæc continebat momenta. In adolescentia vir generosus multum sæpe cruoris è naribus fundere suevit, & cum academicam ingressus vitam, litterarum studiis & lucubrationibus in multam noctem productis, neglecto corporis motu plus justo indulsisset; adfectionem incidit hypochondriacam cum hæmorrhoidibus cœcis junctam; ad quam mitigandam aquas Wildungenses & Schwalbacenses aliquoties cum fructu potavit. Ante duodecim vero annos Medicus fontes Pyrmontanos bibere jussit; enimvero ab horum usu mox redierunt hæmorrhoides coecæ valde furentes, quæ tandem applicatione hirudinum in ulcus fistulosum transierunt. Post hæc per aliquot annos anxietatibus cardialgicis, & asthmaticis pectoris oppressionibus per intervalla fuit obnoxius, quibus duobus abhinc annis dolores podagrici & nephritici cum pertinaci ischuria stipati accesserunt. Nunc dimidium effluxit anni, ex quo prævia iracundia adfectus asthmaticus cum summa præcordiorum anxietate graviter invaluit, & pedum primo, mox femorum & scroti, totiusque abdominis tumor successit. Consuluit itaque Medicum, qui infusum purgans exhibuit per sex dies bibendum; unde, magna seri colluvie excreta, inferiores quidem partes detumescere cœperunt, sed remanente asthmate, licet remissiori; non multo post in sinistro thoracis latere dolor obortus est cum sputo cruento punctorius, ipseque tumor recrudescens pristina loca repetiit; unde urina secessit parcior, & spirandi difficultas cum somno pauco & perpetuo pleuritico dolore denuo increbuit. Hæc morbi fuit historia, qua attente perlecta singulisque probe pensitatis responsum dedi: quod asthma, hæmoptoe, pleuritis, & ipse tumor hydropicus pulmoni male adfecto, & vel obstructo, vel polypis obsesso suam debeat originem. Quod si enim sanguis ex uno cordis ventriculo ad alterum minus liberum habet transitum, aliter fieri non potest, quam ut in dextro ventriculo & toto venæ cavæ systemate ejus cursus sistatur ac retardetur; hinc stagnat & serum secedens substantiam porosam & cavitates intrat. Pulmones vero, me judice, vix aliunde suam contraxerunt labem, quam à sanguine per spasmos & flatus intestinorum, qui hypochondriacis, podagricis & nephriticis valde familiares sunt, ad pectus nimium congesto. Neque de nihilo est, polyposam in pulmonibus concretionem suspicari, utut de pulsu, qui in tali casu plerumque intermittens & inæqualis est, nihil relatum mihi fuerit. Sæpius enim iterumque in asthmate cum dolore punctorio & sputo cruento juncto polypos in thorace adnotavi. Et hac ratione ductus mox tristem morbi eventum judicavi, qui etiam inopinato post venam in brachio sectam sequutus est.

Epicrisis.

Hypochondriaci, maxime hæmorrhoidarii, nisi se præcipitare in graviores & funestas adfectiones velint, exquisite præcepta servare diætetica & potissimum a vehementibus animi motibus abstinere, atque paucis, sed fidis uti remediis debent. Id quod tanto magis necessarium est, si forte doloribus nephriticis, arthriticis & podagricis conflictantur, ne materia morbosa, ad superficiem corporis salutari motu propulsa ad interiora reprimatur. Perfacile enim hac ratione asthma succedit hydropicum lethale, atque tum asthma ut plurimum primarius est adfectus, cui hydrops ut symptoma adsociatur: unde præcipua medentis cura ad caussam asthmatis removendam dirigi debet. Multum itaque peccant ii, qui solam curandi intentionem ad tumorem abigendum dirigentes hydragogis fortioribus aquas educere moliuntur: qua perversa methodo inflammationes intestinorum lethales possunt arcessere, præsertim si hæc ipsa cardialgia & spasmis, à materia podagrica repulsa jam fuerint adfecta. Tali in casu antispasmodica cum diaphoreticis mixta, *vel etiam* V. Sio, aut clysteres pernicialibus ejusmodi symptomatibus avertendis valde sunt idonea. Denique id probe tenendum est, ne facile in asthmaticis, si polyposi quidpiam subest, ut ex variis signis judicare licet, vena in brachio secetur, multo minus si largiori quantitate nec interrupto flumine sanguis minatur. Cor enim coagulo jam infarctum sanguinis affluxu sufficiente destitutum quam facile ex toto systolen amittit, ut syncope lethalis inde emergat, qualia exempla non pauca in recenti memoria teneo.

OBSERVATIO IX.

Asthma cum hydrope anasarca junctum.

Vir illustrissimus, XL. & aliquot annos natus, mediæ staturæ, habituque corporis spongiosiori & temperamento sanguineo præditus, qui à prima adolescentia integro virium & adpetitus vigore gavisus, in militaribus exercitiis cum defatigantibus corporis motionibus junctis, quotidie fere summam quæsivit voluptatem; ante quinque vel sex annos ob lautiorem diætam vinique spirituosioris & cerevisiæ triticeæ valde nutrientem potum præter modum cœpit pinguescere, terque quaterve in anno leviori rheumatismo, mox manus, mox pedes pererrante tum maxime temporis corripi, quum frigida & humida regnabat aëris intemperies. Huic dein superveniebant adhuc alia, eaque longe graviora mala. Nam pedes occupabat tumor, & in pectore spirationis difficultas per intervalla pessime affligebat; quæ non parum capiebat incrementi, quum a nimia ciborum variorum adpetentia abdomen flatibus distentum liberiorem dia-

diaphragmatis descensum sæpe impediret, ita prorsus, ut illustrissimus ægrotans in lecto non decumbere, sed erecto potius corpore somnum capere per aliquot annos debuerit. Sopor quoque interdiu non raro per horæ dimidium & ultra invadebat inopinatus atque tam gravis, ut excitari vix posset. Præterea nullam in omni vita toleraverat sanguinis per nares vel sedales venas fluxionem, quam deficientem ex parte compensare Medicus studebat venæ sectione bis in anno instituta, quæ vero quum in pedibus, qui tumore continuo erant obsiti, administraretur, parumque inde sanguinis efflueret, nihil hac methodo proficiebatur. Nam vanus erat timor, nb quem Medicus, ne forsan periculi plenam suffocationem arcesseret, venam in brachio secare dubitabat. Multo magis justa metuendi erat ratio, ne tumor aquosus in corpore adeo plethorico, & faciei colore ad nigredinem vergente, magis ac magis incresceret; quod etiam brevi post insequebatur. Etenim mox totum corpus æqualiter intumescebat, & quod pessimum erat, consueti manuum & pedum dolores rheumatici nunc sub tempestate frigidiori vel plane non adparebant, vel mox remittebant. Quum is esset depravatus valetudinis status, & indies spiratio difficilior ad suffocationis metum appareret, ego pariter in consilium vocatus, hunc morbum asthma cum hydrope anasarca junctum, & a nimia sanguinis abundantia, qua cor cum pulmonibus pæne oppressum erat, inductum judicabam. Quam Medicus ordinarius ante meum accessum in brachio admiserat venæ sectionem & laudabam & approbabam, consultum fore ratus, ut aliquoties pro re nata iteretur: & iterabatur quoque cum insigni spirandi levamine pulsuumque augmento. Accuratiori instituto examine, cui intererant adhuc alii peritissimi Medici, ex certis & evidentioribus signis viscera nec obstructa, nec scirrhosa, sed integra, nec intra pectoris abdominisque cavitatem serum extravasatum, nec pulmones polypis obsessi deprehendebantur: & quum sub modica ciborum adpetentia alvus satis bene responderet, abstinuimus ab omnibus fortioribus hydragogis & diureticis, & potius injuncto accuratiori vitæ regimine medicamenta dedimus balsamica amara, stomachica & carminativa, interpositis subinde salibus detersivis & pilulis temperate roborantibus. Potui præscripsimus cerevisiam insigniter diureticam, & ad discutiendos flatus ano clysteres carminativos frequentius injiciendos curavimus. Hæc inter uno vel altero mense transacto natura, optima gravissimorum morborum medicatrix, sponte sibi exitum parans copiosas in pedibus excitabat vesiculas, è quibus cum febrili quodam motu & redeunte podagrico insultu ingens aquæ expellebatur copia. Et sic tandem Illustrissimus æger melius respirare, quietiorem somnum capere, urinam, quæ antea parcior fluebat, magis reddere, & resumtis viribus penitus convalescere incipiebat, ut nunc, quæ Dei gratia est, ab omni malo immunis sanus degat.

Epicrisis.

1) Permultum interest, ut Medicus in cura gravioris & fontici morbi prudenter adornanda veram caussam primamque scrutetur originem, quæ in hoc nostro casu nimia fuit sanguinis abundantia, & exinde orta in visceribus nobilioribus & extimis partibus stagnatio; unde simul asthma & ex hoc hydrops fuit enatus, qui facile potuisset averti, si è vena brachii tuta tempestive conveniens sanguinis detracta fuisset quantitas. Minime enim à tali venæ sectione, in brachio instituta, metuenda est major sanguinis ad superiores partes attractio, & ex hac orienda suffocatio; ut hæc ipsa potius certo avertatur, si nimia, quæ jam adest, plethora imminuatur: quod suo jam tempore optime præcepit HIPPOCRATES, eo loco, quem in cautelis §. I. allegavimus.

2) Luculenter edocemur, in maximis morbis vincendis lenissima & fere simplicissima remedia optimum ferre levamen, si modo satis diu continuantur. Quod si enim in nostro casu ad educendas è corpore aquas fortiora purgantia & diuretica adhibuissemus, facile pernicialis induci potuisset intestinorum inflammatio, quam ego quidem non raro in anasarca & ascite laborantibus vidi. Longe itaque consultius fuit, præter justam & sufficientem sanguinis missionem ejusmodi remedia, quæ discutiendis flatibus & tono intestinorum roborando idonea sunt, in usum vocare. Etenim primarius morbus fuit asthma, cujus effectus seu symptoma hydrops debet haberi, & quoniam asthma à nimia sanguinis abundantia & congestione ad thoracem partesque superiores, neque minus à flatibus ex primarum viarum cruditatibus originem traxit, facile intelligitur, quare adhibita remedia omne in curatione absolverint punctum.

Plura de hydrope exempla reperire licet in responsis & consult. medicinal. *Sect. III. casu LVI. & LXVII. usque LXXI.*

CAPUT XV.

De flatulentia ventriculi & intestinorum, & affectione tympanitica.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

IN nulla corporis humani parte tantas molestias creant flatus, (qui nil sunt, nisi vapores halituosi, expansiva elastica vi præditi,) quam in ventriculi & intestinorum cavitate, ubi velut in carcere inclusi, hosce canales ex tunicis mere musculosis & nerveis, quæ motu & sensu gaudent, conflatos, remittente ipsarum tono, non sine dolore & anxietate vehementer distendunt, & , ut multum inde omnis generis functiones lædantur, efficiunt. *Flatulentia quid sit?*

§. II.

Si speciatim ventriculus à flatibus incarceratis supra modum expanditur, gravissima oriuntur symptomata, qualia sunt summæ circa præcordia anxietates cum valde difficili & ægra spiratione, pectoris oppressione, inquietudine, extremorumque frigore & ingenti virium collapsu. Inter hæc facies cum adspectu lurido contracta est, & interdum cum difficili deglutitione faucium urgent constrictio, cordis palpitatio, phlogoses, scotomia, vertigo & hujus generis alia. Cognoscitur autem flatulenta hæc adfectio ex intumescentia, quæ circa cordis scrobiculum versus latus dextrum satis sæpe ad tactum manifesta est, nec non ex crebra & vehe- *Symptomata quæ ventriculi inflationem comitantur.*

mentiori eructatione, qua notabiliter symptomata mitescunt.

§. III.

Ratio horum symptomatum. Quod vero vehementem ventriculi inflationem tam sæva excipiant symptomata, hæ sunt præcipuæ caussæ. Notum quippe ex anatomicis est, quod ventriculus pars sit valde nervosa, & quod octavi & paris intercostalis rami inter tunicam ipsius nerveam copiose dispergantur; qui quum ad omnes corporis nervosas partes sensuque & motu præditas partes excurrant, non mirum esse debet, si propter eximiam hanc, quæ partes invicem intercedit, communionem, in omnibus fere reliquis corporis partibus sensibilioribus tam diræ oriantur afflictiones. Quæ dein comitatur difficilis & anxia spiratio, itidem à ventriculi expansione inducitur, qua diaphragmatis alternus expansorius & constrictorius motus, à quo inter alia respirationis pendet negotium, impeditur: & quum hac ratione cavitas thoracia simul coarctetur, pulmones non rite possunt explicari; unde liberior sanguinis ex uno cordis ventriculo in alterum transitus remoratur.

§. IV.

Species flatulentiæ intestinorum. Flatulentæ ejusmodi distensioni præter ventriculum, tota intestinalis fistula, quæ ex ejusdem generis tunicis, nervorumque & sanguineorum vasorum ramificationibus, ut ipse ventriculus constat, obnoxia est. Quod si vero totus intestinorum tam crassorum quam tenuium canalis à flatibus violenter expanditur, non tantum tumor totius abdominis, sed dolor quoque, maxime circa umbilicum, ubi tenuium sedes est, fit gravis cum pertinaci alvi strictura, inquietudine, anxietate, extremorumque refrigeratione, & virium lapsu conjunctus oboritur, atque tum adfectus dicitur colica flatulenta. Quando hæc flatulentia non est transitoria, sed in longum tempus, menses, vel annos protrahitur, tumor abdominis durus instar tympani sonum edens tympanites vocatur & malum portendit vix ulla medicina sanabile, præsertim si asciten, superiorumque partium marcorem habet comitem.

§. V.

Caussa materialis. Quod attinet ad caussam morbosæ ejusmodi flatulentiæ proximam, hæc utique duplicis esse generis recte statuitur. Altera materialis, quæ in flatuum facili & copioso proventu residet, debetur ingestis, quæ præ aliis tenacis, mucidæ & pronæ ad inducendos flatus consistentiæ sunt; quæ inter merito oleracea, raphanacea, leguminα, pisa, fabas, pisces marinos exsiccatos & fructus horæos, omniaque fermentescibilia, dulcia, mellita, cerevisias triticeas & farinacea quoque triticea, pulticulas, præsertim è milio paratas, pinguia ovilla & vervecina, maxime si his frigidus superingeritur potus, referimus. Scire tamen licet, incongrua ejusmodi ingesta tam sicca quam fluida longe majorem inferre noxam, si in magna quantitate fuerint adsumta.

§. VI.

Caussa formalis. Altera, quæ formalis dicitur, perniciasis flatulentiæ caussa in insigni motus peristaltici debilitate, quæ ab impedito liquidi nervei & sanguinis arteriosi in intestina influxu dependet, quærenda est. Quemadmodum enim iste motus, si recte & secundum naturæ ordinem se habet, non modo vaporibus, qui semper ob humidum in intestinis contentum præsto sunt, resistit, sed eos ipsos etiam per totum tractum sine omni molestia propellit; ita è contrario, si propter nimiam roboris ac toni intestinorum remissionem, & membranarum inde ortam flacciditatem vacillat, huic muneri vix amplius præest. Præter hæc quoque ingesta, ante quam ad intestina ferantur, diutius in ventriculo subsistunt, & in vapores resolvuntur; unde in vicino duodeno & jejuno, ob acrimoniam, particularis oboritur spasmus, qui dextrum ventriculi orificium sive pylorum, & per consensum etiam sinistrum constringit, ut inde vapores non habeant exitum, sed inclusi vim suam elasticam in nervosas ventriculi tunicas vehementer exerceant. Cui distensioni quando natura majori liquidi nervei adfluxu occurrit, restituta ad tempus vi tonica renitente, flatus magno cum impetu per superiora erumpunt.

§. VII.

Quæ cum ita sint, judicatu est facillimum, quicquid ad motus peristaltici depravationem contribuit, illud pariter ad flatulentiam producendam esse aptissimum; unde evidenter patet ratio, quare homines, qui habitus corporis sunt laxioris, & spongiosioris, ut & phlegmatici, sexu fœminæ & ætate senes atque infantes esse solent, ad inflationis malum valde sint proclives. *Caussæ motus sex, temperamentum & ætas &c.* Et quoniam liberior vaporum, qui continuo in intestinis progignuntur, transpiratio sub inordinato intestinorum motu constrictorio & dilatatorio valde impeditur, multumque inde incommodi infertur; facile poterit intelligi, quare ab insolita & nuda abdominis artuumque refrigeratione, vel pedum super frigido pavimento incessu, manuumque in aquam frigidam immersione, vel etiam a potu gelido, æstivo tempore corpori sudanti ingurgitato, tam frequens colicæ flatulentæ & torminum imi ventris sit proventus. Siquidem hæc omnia ita sunt comparata, ut eximiam intestinorum tonum debilitandi potentiam obtineant.

§. VIII.

Sunt vero adhuc aliæ, majoris momenti caussæ, quæ robur nobilissimarum istarum partium destruendo, nostrum morbum producunt. *Morbi progressi.* Attenta enim observatione discimus, periculosas abdominis inflationes iis quam maxime contingere, qui à præcedente morbo, v. g. dysenteria, febre acuta & variolosa, aut diuturna intermittente, vel etiam ob nimias sanguinis profusiones, sive per vulnerationes, ac hæmorrhoides, sive in fœminis per abortum, per partum, aut extra ipsum per lochia & menses ingentem virium lapsum liquidique nervorum spirituosi elastici & sanguinis depauperationem passi sunt; idque eo magis si, posthabita virium ratione, plus ciborum ingerunt. Et inde perspicue poterit colligi, quid flatuendum sit, si, ut sæpissime in morbis periculosis & acutis evenit, circa tempora critica molestæ præcordiorum distensiones cum borborygmis & flatuum in imo ventre fluctuatione percipiantur. Ut plurimum enim mortis indicium præbent, tum quod extremum virium lapsum indicant, tum vero maxime, quod ad penitus suffflaminandam respirationem multum omnium valeant: quæ abdominis inflationes post mortem, ob plenariam roboris destructionem ab internis tam potulentis quam medi-

medicamentis semper fere auctiores evadunt, ut, ne rumpatur abdomen, pondere serum incumbentium comprimendum sit.

§. IX.

Spasmi primarum viarum.

Simili quoque ratione per attentam experientiam innotescit, atroces diutiusque perseverantes in primis viis spasmos intestinorum atoniam & flacciditatem motusque peristaltici imbecillitatem, & ex hac demum vehementes inflationes subsequi. Hinc colicam spasmodicam frequenter excipit flatulenta; quæ, nisi rite tractetur, sed ad dolores mitigandos potiones anodynæ offerantur, persacile in paralysin transit. In cujus rei illustrationem notatu digna celeberr. WEPFERI experimenta, quæ in tractatu *de cicuta aquatica* ad effectus venenorum demonstrandos attulit, multum conferre arbitror. Etenim ab arsenico canibus ingesto gravissimas vomitiones & spasticas ventriculi contractiones; post has vero, flaccescente ventriculo vehementes ejus distensiones flatulentas observavit. Id quod etiam clarissime in oculos incurrit, quum à fumto veneno corrosivo, quod atrocibus spasmis operatur, demortuis totum intestinorum volumen, sectione abdominis facta, propter flatus impetuose erumpat, ut vix in locum suum reduci possit. Ex quibus probe consideratis clarius nunc poterit intelligi, acriora purgantia & emetica, dysenterias quoque, nec non colicas spasmodicas & hæmorrhoidales ordinario ingentem primarum viarum imbecillitatem relinquere, quæ molestæ abdominis inflationi caussam præbet aptissimam.

§. X.

Spasmi & flatus simul quando contingant?

Verum enim vero, non raro evenit, ut spasmi & flatus simul intestinorum canalem obsideant, quorum illi tunicas constringunt, hi vero in intestinorum cavitate contentu vehementem & contrariam expansionem moliuntur. Id quod potissimum fieri solet, quando materia flatulenta acrimonia quadam biliosa imbuta est, quale quid animadvertere licet in infantibus lactantibus, qui horrendis tonninibus & borborygmis, extrorsum etiam per violentas explosiones se manifestantibus, valde cruciantur & fæces deponunt ab acido arrodente admixto virides, quæ lintea tenuiora instar aquæ fortis exedunt. Idem observamus, ubi materia tenax, mucida cum vitellina bile, vulgo dicunt *Eier gebacktes*, commixta ejicitur. Sæpe etiam lentores mucidi, quos infantes è tussi humida mucilaginosa sursum propulsos deglutiendo ventriculo & intestinis obtrudunt, in culpam veniunt, è quibus flatus copiosiores cum torminibus excitantur.

§. XI.

Flatulentiæ & spasmi particulares.

De flatulentiis, quæ totum intestinorum tractum æquali nisu distendunt, hactenus diximus; sequitur jam, ut de particularibus istis inflationibus & spasmis,qui certam tantummodo intestini partem occupant, quædam, quæ in attentiori praxi consideratione digna sunt, proferamus. Scire autem licet morbosos ejusmodi effectus in hypochondriacis vel fœminis hystericis potissimum contingere, ubi e. g. ventriculus sine intestinorum expansione inflatus est: quod plerumque fit, cum spasmus in duodeno vel principio jejuni existit. Intestinum quoque ileon, citra inflationem ventriculi aut crassorum intestinorum in verminosis infantibus, vel herniosis cum exquisitis doloribus juxta umbilicum sæpe valde expansum deprehenditur; & in hypochondriacis hæmorrhoidariis, ubi intestinum rectum & inferior pars coli ob sanguinem stagnantem, ejusque denegatum per venas sedis effluxum à spasmis violenter angustatur atque constringitur, superior pars intestini coli, maximeque ejus flexura in hypochondrio sinistro & circa regionem lumbarem vehementer expanditur; unde dolor emergit pressorius, quem lieni vulgo, sed perperam adscribunt. Fit quoque interdum, ut flexura coli in dextro hypochondrio circa hepatis & ventriculi regionem valde elevetur, multumque creet molestiæ; cujus caussa, ut ego arbitror, in principio coli, quod circa confinia ossis ilei, valvulæ coli & intestini cœci situm est, residet, eo quod convenienti tono ac robore systaltico, quo sursum pelluntur excrementa, destitutum eorum copia infarcitur, quæ ingentem flatuum materiam suppeditat. Neque tantum spastica strictura & subsequens inflatio, quæ transitoria est, certam intestini portionem occupat, gravissimorumque symptomatum caussa existit; verum etiam præternaturalis quædam angustia, durities, aut occalescentia ex variis caussis contracta, certam intestini partem obsidet, & totum intestinorum motum peristalticum pervertendo sævissimis symptomatibus caussam subministrat, quæ nonnisi per anatomen defunctorum in conspectum venit. De quo singulari & in praxi utilissimo argumento celeberr. Lipsiæ Professor WALTHERUS eruditam *de intestinorum angustia* edidit dissertationem.

§. XII.

Tympanitidis signa.

Accedimus jam ad disquisitionem illius adfectus flatulenti, in quo totius abdominis inflatio non transitoria, sed stataria & continua est, quæ tympanitidis nomine venit, quem CELSUS *lib. III. cap.* 21. ita describit, *quod sit tumor ventris vehementer intenti cum crebro ex motu flatuum sono.* Hic morbus hisce se phænomenis & signis manifestat: Plerumque post dolorem & tensionem circa regionem lumbarem sinistram, alvique constipationem venter vehementer distenditur, flatus ac ructus per superiora violenter per vices extruduntur, pulsus est inæqualis & adpetitus dejectus, sed sitis increscit, circa præcordia & umbilicum tensivus dolor, rodens & punctorius cum æstu quodam observatur. Sæpe etiam urinæ adest cum compressione stillicidium. Tumor etiam, si æger supinus jacet, nunquam subsidet atque in neutrum latus æger potest decumbere.

§. XIII.

Caussa proxima.

Hujus continuæ, valde molestæ & periculosæ ventriculi ac intestinorum inflationis caussam non sine ratione WILLISIUS, BAGLIVUS, aliique recentiores in spastica tunicarum intestinalium strictura reposuerunt, utpote qua diutius inhærente, pori & meatus intestinorum, per quos vapores transpirant, angustantur & obstruuntur, ut postea intus retenti vi sua elastica propter admixtum aërem tam violentam intestinorum distensionem efficiant. Et quod genuina hujus mali caussa in tali strictura spasmodica jure quærenda sit, non obscure HIPPOCRATES *lib. IV. aph.* 11. his verbis subindicare videtur: *quibus tormina adsunt, & circa umbilicum cruciatus & lumborum dolor, qui neque à medicamento,*

mento, nec aliter solvitur, in tympanitidem, sive hydropem siccum firmatur.

§. XIV.

Tympanitis non semper cum ascite jungitur.

Hic adfectus communiter pro specie hydropis à Veteribus æque ac Recentioribus habetur, quia sæpe ceu symptoma, præsertim ascitæ admiscetur, cum tamen morbus sit plane peculiaris & sine ulla aquæ extravasatione in abdomine contingat. Ita DOLÆUS *in Encyclopæd. lib. III. cap. IX. pag.* 157. refert, se in puellæ tympaniticæ novem annorum demortuæ abdomine ne guttulam quidem seri vel aquæ observasse. Atque in *M. N. C. Decur. I. ann. II. obs.* 85. recensetur anatomia pueri tympanitide demortui, cujus ventriculus mirum distentus nihil præter flatus, & aliquid viscidi humoris continuit; intestina autem omnia tam pellucida transparuerunt, ut etiam multis in locis compuncta statim conciderint, ne guttula quidem aquæ in illis adparente. Pari ratione VALESIUS *comment. in lib. IV. Hippocrat. de victus rat. in acut.* & COLLADUS *adversariorum l. II. c.* 40. ex aperto simili cadavere nihil notatu dignum aquæ exiisse, sed crasso exspirante flatu totum repente ventrem detumuisse annotarunt. Notatu quoque digna sunt, quæ PLATERUS *obs.* 53. *p.* 616. de puero tympanitico mortuo refert, ubi intestina tantopere distenta apparuerunt, ut femoris crassitiem certis in locis adæquare viderentur, atque ex compressione disrupta stercus magno impetu profunderent. Aliis autem locis adeo fuerunt convoluta, contorta & inflexa, ut nec excrementis nec flatibus deorsum pateret via, & simul vermibus oblongis quam plurimis repleta.

§. XV.

Subjecta tympanitidis.

Hæc inflatio tympanitica sexui fœminino citra hydropem quam maxime est familiaris, præsertim post puerperium, quando lochiorum fluxus non rite successit, vel ipse ab admisso frigore animique adfectu cohibitus omnino fuit. Idem contingit, quando non rite deligato & compresso post partum abdomine error in diæta fuerit commissus, nec prima regio tempore puerperii a sordibus sufficienter expurgata. Tum enim non raro mulieres durum & inflatum abdomen cum magna molestia, spirandi difficultate & anxietate, alvique pertinaci adstrictione satis diu gerere solent. Eadem symptomata post partum laboriosum, si secundinæ non ex toto secesserunt, sed pars quædam remansit, aut si ab earum imprudenti extractione utero inducta fuit læsio, non semel sed sæpius observavimus. Quandoque etiam post abortum, si imprudens accedit medicatio, ejusmodi tympaniticæ adfectiones eveniunt; quarum caussam & originem in perverso & turbato per uterum, & dein per intestinorum tractum sanguinis circuitu reponendam esse existimamus. Quod si enim ob vitium utero inhærens naturalis sanguinis cursus, vel ejus critica excretio non rite & libere succedit, ob subsequentem stagnationem per consensum etiam liber sanguinis per viscera abdominis, speciatim vero per intestina transitus impeditur, ubi portio vel sanguinis vel seri subsistens eorum fibras teneriores & sensibiliores distorquet, constringit, easque duriores & tensiores reddit, ut dein libera vaporum in intestinis contentorum perspiratio minus recte fieri possit. Quod vero si incidit, flatuum proventus magis productum & effectus, quam caussa tympanitidis esse solet.

§. XVI.

Quod alterum explicatur.

Ejusmodi tumores abdominis distensivos in infantibus & pueris, præsertim si vermibus laborant, item post variolarum vel morbillorum morbum frequentius observare licet; cui malo nisi in tempore accommodata succurritur medicina, partes superiores marcescunt & hectico supervenientè calore ægri intereunt. Maxime vero propter addephagiam, ubi ventriculus & ejus tonus imbecillior existit, pueri & infantes in grandes ejusmodi tumores incidunt, quorum variæ existunt caussæ: dum videlicet variolas & morbillos, vel etiam continuam febrem, ob vires valde suppressas, liquidumque spirituosum nimis exhaustum, ingens motus peristaltici subsequitur imbecillitas, & ob insignem sanguinis & humorum à morbo contractam dyscrasiam tunicæ intestinorum & peritonæi a sero acri spastica vellicantur strictura, quæ flatuum exitum prohibet; persæpe evenit, ut hic morbus producatur. Quandoque glandularum mesaraicarum & vasorum lacteorum est infarctus, qui succum chylosum non transmittens sordes in primis viis accumulat, quæ ex parte in flatus resolvuntur, ex parte vero per alvum exturbantur.

§. XVII.

Tympanitis affectus sæpe jungitur ob bilis vitium.

At vero non tantum fœminæ hystericæ, & qui ætate sunt pueri vel infantes ob vermium colluviem & exantlatos difficiles morbos, tympaniticæ huic passioni sunt obnoxii, sed & ii potissimum in eandem incurrunt, qui ad hydropem asciten inclinant; cujus quidem rei hæc mihi videtur præcipua caussa, quod in ejusmodi corporibus, ubi viscera abdominis, præsertim hepar, minus rite suo funguntur munere, succus quoque biliosus nec in quantitate, nec in temperie recte sit constitutus, ideoque suis, quas in digestionis negotio exserere debet, viribus privatus. Repetendum enim hoc loco ex physiologicis est, bilem genuinam atque naturalem esse medicinam præservatricem: neque enim solum propter principium, quo pollet, alcalino-sulphureum & saponiforme, quo intimiorem alimentorum solutionem & digestionem promovet insigniter prodest, verum etiam propter amaritiem temperate sulphuream atque balsamicam, blande stimulando & intestinorum tunicas roborando, motum peristalticum sartum tectumque servat: quo perverso & vitiato tota motuum vitalium œconomia, una cum salutaribus excretionibus, ut fere videmus in hypochondriacis, turbatur atque pervertitur.

§. XVIII.

Singularis casus de bilis effusione, quo id confirmatur.

In illustrationem & confirmationem hujus sententiæ non possum hic silentio præterire singularem & prorsus raram observationem, quæ in *Transact. philos. Societat. Reg. Londinensis ann.* 1730. *no.* 414. legitur. Acceperat nimirum miles vulnus, ex quo post varia symptomata septimo die mortuus est. In ejus cadavere nulla penitus læsio ullius partis internæ, excepta sola vesica fellea, inventa fuit, utpote quæ in fundo leviter perforata, ob effusionem bilis omnimodam, collapsa & flaccida deprehensa est. Nullius visceris inflammatio vel levissima adparuit, canalis tamen intestinorum valde inflatus atque extensus, & colore flavo à bile effusa, abdomen inundante, tinctus observatus, vulnus etiam externum siccum, tumore vacuum fuit, nec durante vita ullum inflammationis

tionis signum habuit, ut sane mirum sit quo pacto ex vulnere adeo levi, uti videtur, tam brevi temporis spatio, absque febri aliisque gravioribus symptomatibus, sauciatus interierit.

§. XIX.

Singularia in eodem annotata symptomata. Inter symptomata notatu digna in isto vulnerato annotata, primo omnium referri meretur inflatio abdominis, quæ statim ab accepta plaga secuta est, & talis absque notabili incremento & decremento permansit, & post mortem etiamnum adparuit, qua homo ascitici vel tympanitici faciem retulit. Nihilo tamen minus, præsente hac canalis alimentorum distensione, inflationia abdominis caussa, nullum ructum nec flatum per superiora aut inferiora reddere potuit. Quamvis etiam alimenta liquida ac potum in sufficienti quantitate adsumserit, alvus tamen officio suo per omnem morbi decursum nec semel satisfecit, nec fortissimis purgantibus ac clysteribus adplicatis ullo pacto moveri potuit. Urinam paucam, flavam & quasi croco tinctam, omni sedimento destitutam reddidit. Nihil tamen caloris febrilis in toto ejus corpore observare licuit, sicut nec pulsus citatus fuit, sed potius æqualis ac fortis, usque ad vitæ diem penultimum, quo inæqualis redditus est, duravit. Lingua etiam non dura, scabra aut nigra, qualis in febribus, præcipue inflammatoriis quandoque conspicitur, arida tamen ob defectum salivæ fuit. Utut quoque idem per illud tempus, parum & saltem aliquando per semihorulam dormitaverit, neque etiam opii usu ad somnum disponi potuerit, tamen nullum in illo, vel minimum delirii indicium adparuit. Atque sic iste absque ullis gravioribus symptomatibus, si singultum levemque vomendi conatum, pridie ante obitum accedentem, excipias, exspiravit.

§. XX.

Consectaria exinde deducta. Et hæc est peculiaris illius casus cum symptomatibus descriptio. Liceat jam nobis nonnulla, ad scopum nostrum utilissima, exinde elicere. Præcipue vero docemur, quantum non interrupta bilis laudabilis secretio ad sanitatem conservandam præstet utilitatis, & quid quantumve econtrario ejus defectus aut vitia ad gravissimos morbos, maximeque tympanitidem, contribuant. Etenim in hoc nostro casu à nulla alia caussa, quam ab effusione atque totali bilis defectu deducenda est, quæ vulnus excepit, canalis alimentaris inflatio, qua hic ipse ultra sphæram elasticitatis extensus, tonum suum motumque peristalticum omnino amisit. Hoc autem deperdito non modo naturalis chyli per vasa lactea transitus impeditus, verum etiam reliquæ in aliis visceribus secretiones labefactatæ tandemque sufflaminatæ fuerunt omnino. Unde non potuit non ultimum omnium mors brevi post insequi.

§. XXI.

Prognosis funesta. Quod attinet ad prognosin, merito tympanites valde periculosus habetur affectus, quo ægros sæpius mori, quam servari videas. Hinc ingenue non minus quam vere fatetur doctissimus PUERARIUS, se nullum unquam tympaniticum convalescentem vidisse. Vid. *addit. ad Burnetii thesaur. med. tom. II. Lib. VIII.* quia pertinacem meatuum constipationem flatuumque incarcerationem vix dissolubilem, & gravem partium distensionem cum atonia significat. Quando morbo chronico, ut hydropi jungitur vel supervenit tympaniticus affectus, vix ullam admittit curationem, eo quod valida intestinorum ac musculorum abdominis distensio sanguinis per viscera progressum, vasa venosa comprimendo, valde difficilem imbecilloremque reddit, atque excretiones per alvum & sudorem magis sufflaminat. Tympanites simplex si inveterascit, nec cito curatur in fœminis & infantibus, in molestissimum chronicum malum transit & tandem ad interitum ducit.

§. XXII.

Prognosis salutaris. Contra vero abdominis distensio, quæ colicæ flatulentæ nomen habet, in se & sua natura non multum alit periculi, atque facilem admittit sanationem, quando tonus intestinorum deperditus per convenientia tam interna quam externa remedia restituitur. Quod si vero spasmodici quidpiam ad flatus excitandos concurrerit, ut in fœminis, quibus menses non rite fluunt, vel in iis, qui ex calculo in ureteribus, vel in ductibus biliariis hærente laborant, fieri solet; aut si pathemata spasmodica hæmorrhoidalibus molinimibus superveniunt, tunc utique paullo difficilior est curatio, quia tum remediorum vis & operatio partim spasmis sedandis, partim atoniæ tollendæ debet esse dicata, quæ tamen inter se contrariate videtur.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Clysterum usus in flatulentia. In affectu ventriculi & intestinorum flatulento curando nil prius habere debet Medicus, quam ut flatibus per inferiora promoveatur exitus, materiaque tenax viscida, quæ flatuum proventui velificatur, attenuetur & per alvum leniter educatur. Quo fine primo omnium in usum vocare decet enemata, quæ tam derivandi quam discutiendi & evacuandi prædita sunt efficacia; cujus generis sunt, quæ ex herba hyssopi vel hormini, floribus chamomillæ vulgaris & romanæ, summitatibus millefolii, baccis juniperi & seminibus carminativis majoribus &c. cum jusculo carnis vitulinæ & decenti salis gemmæ, ammoniaci, aut Ebsoniensis & olei chamomillæ cocti portione optime possunt parari. Sed notari meretur, vix unum alterumve clysterem allevando malo sufficere, sed eorum usum crebrius esse repetendum.

§. II.

Quænam conferant laxantia. Hisce dein interponenda & subjungenda sunt laxantia, virtute simul carminativa & quodammodo anodyna instructa. Quo nomine commendare licet pilulas balsamicas ad *Beccheri*, *Stahlii* & nostram methodum confectas, vel si natura paullo robustior & inflatio tympanitica fuerit, duas partes extracti panchymagogi *Crollii* cum una parte massæ pilularum *Wildegansii*, *Starckii* vel de styrace ex aqua carminativa minus spirituosa offerre soleo.

§. III.

Roborantia in forma pulveris. Posthæc ordine sequuntur medicamenta, quæ principio temperate balsamico & volatili oleoso aromatico constant & vulgo carminativa dicuntur, quorum tamen operandi ratio non ita debet explicari, ac si sale suo volatili subtili materiam flatuum tantum resolvant tenuioremque reddant; sed potius, quod tonum tunicarum intestinalium co-

eorumque systolen vigorando prohibeant. ne flatus subsistant, sed è sede sua dimoti per tubum intestinalem facilius exturbentur, aut ne novus subinde flatuum fiat proventus, impediant. Etenim, quoniam destructus ventriculi & intestinorum motus peristalticus principalis flatulentiæ causa existit, ea omnino, quæ eximia has partes roborandi efficacia pollent remedia in nostro morbo sunt indicatissima. Splendent vero maxime ejusmodi virtute & ob insignem sæpiusque comprobatam utilitatem eminentiorem merentur laudem primo pulveres ex *radicis ari, zedoariæ, pimpinellæ albæ, salis digestivi* Sylvii, *vel tartari vitriolati, seminis cymini, summitatibus centaurii minoris, corticibus aurantiorum exsiccatis ana drachma una, olei chamomillæ veri, vel de cedro aut corticis aurantiorũ guttis sex* compositi, quibus, si suspicio adsit acidi in primis viis copiose stabulantis, commode adduntur oculi cancrorum.

§. IV.

In forma liquida. Huc quoque deinceps referenda sunt in forma liquida sequentia medicamenta, quorum prius fit mixtura ex essentiis carminativis conflata, eximii usus: *Recipe essentiæ corticis aurantiorum, zedoariæ, carminativæ* Wedelii, *singulorum unciam dimidiam, spiritus nitri dulcis vel liquoris nostri anodyni*, spiritus de tribus ana drachmas duas M. D. ad XL. guttas. Alterum medicamentum constituit potio, cujus hæc esto formula: *Recipe aquæ carminativæ* Dorncrellii, *chamomillæ vulgaris, zedoariæ cum vino ana unciam unam, spiritus nitri dulc. drachmam unam, olei carvi puri guttas octo cum sacchari drachmis duabus subactas M. D. S. Poiio zu 2. Löffel voll.*

§. V.

Quæ profunt externa. Nec denique negligenda sunt externa remedia, quæ inter commendanda sunt linimenta toti epigastricæ regioni inungenda. Horum præcipua ingredientia sunto oleum chamomillæ & rutæ coctum, oleum nucistæ & balsamus Peruvianus, quibus adnisceantur olea juniperi, carvi, anisi vel cymini. Instar omnium vero esse poterit balsamum nostrum liquidum, vitæ dictum, quod cum tribus partibus aquæ reginæ Hungariæ remixtum ventrique inunctum vel cum linteo calido impositum summæ deprehendi efficaciæ.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa calidiora medicamenta. Si flatulenta abdominis distensio partim à spastica tunicarum intestinalium strictura diuturna, partim a præternaturali earundem tensione atque duritie proficiscitur, atque hæc ipsa à stagnatione humorum & acrimonia biliosa fovetur, cautissime cum carminativis calidioribus, aromaticis, volatilibus & sulphureis, qualia sunt olea destillata ætherea carvi, juniperi &c. mercandum est; si quidem hæc flatuum elaterem & turgescentiam humorum augendo, tumorem reddunt contumaciorem & symptomata longe sæpe periculosiora, ut æstum præternaturalem cum ingenti siti, anxietate & summa spirandi difficultate arcessunt. Et hinc est, quod Fienus *lib. de flatibus cap.* 21. mentionem fecerit mulierculæ, tympanite misere afflictæ, quæ usu electuarii admodum calidi, quod discutioni flatuum præscripserat Medicus, in novum tantumque incidit tumorem, ut totum inde pectus mirum in modum fuerit distensum & paullo post misera supremum diem obierit. Quam in rem etiam egregia sunt verba Helmontii, quæ *lib. de flatibus* continentur. *Si ventositates*, inquit, *in nobis sunt vapores aut exhalationes, certe major dolorum atque flatuum excitatio & distensio partium sequetur, adhibitis calidis, eo quod vapores augeri est necesse & cruciatus ac distensiones multiplicari.*

§. II.

Circa purgantia. Purgantia omnia, non exclusis etiam sennatis & valde aloeticis, omni modo fugienda esse suadeo, quia magis intestina exsiccant, & fibras tensas, constrictas durioresque reddunt. Multo vero majorem noxam non sine periculo adferunt, si quis repetita eorum dosi flatus promovere velit. Commendanda potius sunt mannata cum cremore tartari in sero lactis, vel fonte Sedlicensi soluta, non omissis enematibus emollientibus & blande discutientibus.

§. III.

Quæ profunt in statu plethorico hæmorrhoidali. Ubi spasmi flatuum fœcundæ genitrices sunt, quod sæpe fit in statu plethorico hæmorrhoidali in juvenili & virili ætate, nitrosa cum salibus deterfivis & refrigerantibus juncta securissima sunt. Prosunt quoque spiritus nitri dulcis, liquor noster mineralis, succus nitri cum sale absinthii, oleum amygdalarum dulciũ, emulsiones ex seminibus IV. frigidis, massæ pilularũ *Sylvii & Starckii*, imo quandoque etiam confert venæ sectio. Hinc *Carol. de la* Font Academiæ Avenionensis Professor in *dissert. de hydrope tympanite* exemplum adfert curati a se tympanitici ope tincturæ rosarum, aliquot spiritus vitrioli guttulis impregnatæ, & julepo ex aqua portulacæ, cichorei, nympheæ, syrupo de nymphea, de papavere, sale prunellæ & spiritu sulphuris confecti, interposito subinde usu emulsionis temperantis, vel decocti hordei cum syrupo de limonia & sale prunellæ, ac opiatæ ex crystallo minerali, lapidibus cancrorum, vitrioloque martis cum conserva rosarum compositæ.

§. IV.

Curatio mali ex uteri vitio. Ex uteri vitio post partum laboriosum, puerperium, aut abortum mensiumque irregularem fluxum, si ejusmodi graves & contumaces abdominis distensiones accidunt, certe pilulæ ad imitationem *Becheri* ex extractis amaris & gummatibus resinosis temperarioribus cum refracta aloes portione præparatæ convenientique ordine & dosi exhibitæ incomparabile exserunt efficaciam. Idem valet etiam de elixiriis temperate balsamicis ex iisdem speciebus paratis, quippe quæ, dumblanda sua sulphurea balsamica virtute tonum & robur ventriculi & intestinorum deperditum restituunt, mirum effectum, præsertim ubi bilis deficiens & biliosa est, præstant, modo non nimia dosi adhibeantur: nam natura iisdem adsuescit & successu temporis etiam in certis intestinorum partibus, exsiccando tunicas intestinales, hinc inde præternaturales angustias pariunt, & funesta sæpe symptomata post se trahunt.

§. V.

Circa clysteres. Magnum certe clysteres præstant usum tam in accessione & præsentia mali, quam extra illud tempus, ad ejus incursum avertendum. At vero si spasmus in intestinis tenuibus sævit, non sufficiunt clysteres, sed tunc suadenda sunt mannata,

caf-

caſſia, ſal Anglicanum, Sedlicenſe, item ſerum lactis caprini cum cremore tartari vel tartaro vitriolato paratum. Thermarum quoque & acidularum providus uſus in hypochondriacis non eſt ſpernendus, ſed magnam potius promittit opem.

§. VI.

Circa externa. Inter externa in vehementi abdominis inflatione fomenta ſicca & maxime omnium arenam in igne vel ſole ſiccatam ceu magnum præſidium habuerunt antiquiores Medici. Hinc varia extant loca, ubi eandem commendarunt. Vid. CELSUS *lib. III. cap.* 21. & PLINIUS *hiſtor. natural. Lib. XXI. cap.* 6. *arena littorum maris*, inquit, *præcipue tenuis & ſole candens in medicina eſt ſiccandis corporibus hydropicorum.* Nec aliter ſentit CÆLIUS AURELIANUS, qui *lib. III. tardarum paſſionum cap.* 8. ex arena littoris, ſole ignita torrenda hydropicorum corpora ſtatuit. Noſtris temporibus ut multa alia, quibus Veteres felici cum ſucceſſu utebantur, arenatio in deſuetudinem venit: neque tamen adeo negligenda videtur. Arena enim calida non modo compreſſione, quam mole ſua efficit, intumeſcentiam cohibet, ſed & calore ſicco humores pravos inter cutem ſtagnantes attenuat, ut ſuccis per vaſa ſua itus reditusque reſtituatur: imo cutis quoque ſpiracula aperiuntur & transpiratio adjuvatur. Vulgare noſtro tempore experimentum eſt, avenas calidas & exſiccatas in ſacculo regioni ventriculi & umbilici imponere, eo quod vim habeant diſſolvendi & diſcutiendi utiliſſimam. Præter hæc vero emplaſtrum de ſapone bene camphoratum & cum oleo hyoſcyami malaxatum in flatuoſa abdominis diſtenſione non ſine inſigni levamine applicatum novi. Cui virtute parum cedit galbanetum ventri impoſitum.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Flatulentia cum inteſtinorum doloribus à vermibus. Quæ xx. ætatis annum ſupergreſſa eſt virgo generoſa, tenerioris texturæ & faciei admodum pallidæ, jam per biennium parciori & irregulari menſium fluxu afflicta graviter ſubinde de doloribus circa umbilicum tenſivis, abdominis inflationibus, & præcordiorum anxietatibus cum inſigni laſſitudine & adpetitus proſtratione conqueſta fuit. His brevi abhinc tempore jungebatur febricula vaga, circa veſperam maxime adfligens, urina inſtar ſeri lactis mingebatur turbida & pallida, atque virium tanta ſuccedebat proſtratio, ut lipothymiæ ſæpius accederent. Qui conſulebatur Medicus, ad menſes ſolum reſpiciens, fortiora obtulit emmenagoga; ſed tantum aberat, ut levaminis quidquam ſequeretur, ut potius inſigne ſymptomatum augmentum ægra perciperet. Ego tandem in conſilium adhibitus, ante anni circiter dimidium aliquot aſcarides per alvum excretas comperiebam; unde verminoſam colluviem pro genuina cauſa habendam ratus primo eſſentiam ordinabam tanaceti & ſantonici cum liquore anodyno æquali portione remixtam, & ſerum lactis mane per aliquot hebdomades bibendum. Tum vero præſcribebam pilulas ex gummi ammoniaco, aloe roſata, rhabarbaro, mercurio dulci & croco, interpoſitis ſubinde pulveribus digeſtivis. Et ſic, ingenti putridæ & fœtentis pituitæ copia cum aliquot necatorum vermium fruſtis exturbata, peſſima ægrotantis ſymptomata ſenſim ſenſimque evaneſcebant. Nihilo tamen ſecius remanebat magna ventris debilitas & ad flatus generandos diſpoſitio, ad quam debellandam eſſentiam corticum aurant. & carminativam *Wedelii* cum ſpiritu nitri dulci inter prandium commendabam, tam felici eventu, ut ægra ab omnibus malis liberata nunc integerrime vivat.

Epicriſis.

Docet inprimis hic caſus, quantum Medici interſit, veram morbi cauſam & originem probe noſſe; qua ignorata non modo remedia eidem removendæ oppoſita nihil juvant, verum etiam, quod peſſimum eſt, plus noxæ afferunt. Fuiſſe autem in noſtro caſu vermes præcipue accuſandos, teſtis eſt ipſe morbi eventus. Nec adeo difficile eſt, ex hac cauſa rationalem ſymptomatum ſuppeditare ætiologiam. Etenim, quum iniqui iſti hoſpites in inteſtino ileo potiſſimum ſedem ſuam habeant, facile ibi morſu dolores efficiunt, paſſioni iliacæ non abſimiles, unde flatus exitu ſuo per inferiora præcluſi ſuperiorum inteſtinorum tractus occupant, eoſque diſtendunt & ita divellunt, ut continui quaſi ſolutionem moliantur. Et quum hac ratione ingens his partibus inducatur atonia, non mirum eſſe debet, cur materiali etiam cauſa ſublata remediis ſtomachicis, non ſecus ac in iliacis ſanatis, per longum adhuc tempus, ad tonum reſtituendum, inſiſtere conſultum ſit.

OBSERVATIO II.

Inflatio tympanitica cum materia purulenta ex utero effluxu. Fœmina xxx. annorum, temperamenti ſanguineo-cholerici, à matre progenita, quæ per viginti & plures annos moleſta laboravit flatulentia, jam per triennium ſine omni dolore & incommodo, ſalvoque menſium fluxu, gravi abdominis diſtenſione adfecta fuit, quæ, accedente vita deſide & concurrentibus variis animi perturbationibus, ſeptem abhinc menſibus multum increvit & vehementes ventris dolores, ſpirandi anguſtiam, alvique obſtructionem cum menſium imminuto fluxu comites habuit. Hæc contra mala Medicus pugnavit carminativis, aperientibus & eximiæ virtutis roborantibus, ſed in eodem flatu morbus permanſit, ſomnus tamen & adpetitus bene ſemper conſtitit. Non multo poſt, ob errorem io diæta commiſſum, optima fœmina febrem incidit tertianam, per ſeptem hebdomades durantem; unde viribus cum ſomno & adpetitu dejectis pedes intumuerunt & inflatio abdominis adaucta cum aliquali fluctuatione ad manus percuſſum inſtar tympani ſonum edidit. Elapſo menſis ſpatio materia gryſea purulenta, omnis expers odoris, cum intermixtis ſanguinis ſtriis, præcedente leviuſculo horrore, per aliquot dies in notabili quantitate per uterum excernebatur; quo facto levamen quidem miſera percipiebat in utroque hypochondrio, ſed non modo pedum tumor perſeverabat, ſed abdominis quoque ita ſubinde invaleſcebat, ut in lecto decubitum impediret. Aberat tamen, quod bene ſperare licebat, ſitis, aberat febris & nimia virium depreſſio, aberat quoque, quod alias adeſſe ſolet, ciborum faſtidium, ſed modice potius adpetitus conſtabat. Præterea urina mingebatur

flava cum nubecula alba, fæces secedebant duræ, mensium plenaria erat suppressio, & insignis dolor cum tumore anum occupabat.

Epicrisis cum Consilio.

Non omnis, præsertim in sequiori sexu, abdominis expansio pro inflatione intestinorum tympanitica habenda est; sed incidunt sæpe casus, ubi post puerperium, aut laboriosum partum, mole pinguedinis aucta abdominisque musculis crassioribus redditis, abdomen valde tumidum observatur. Nam frequenter obvium est, per violentos & diu perseverantes spasmos in partu sanguinem ad partes molliores minusque resistentes, quid? quod ad ipsum collum & ejus glandulas copiosius delatum vasa ibi nimis dilatare & stagnationes efficere, ut strumæ quoque haud raro inde enascantur. Fit tamen nonnunquam, ut etiam inflatio intestinorum tympanitica, uti in præsenti casu, diuturno abdominis tumori superveniat, quæ procul dubio propter crassam diætam vitamque sedentariam inducta, & dein retardato mensium fluxu post tertianam febrem ita adaucta fuit, ut ordinarius Medicus verum ascitem hydropem adesse judicaverit. Ego tamen potius morbi augmentum adscripsi antifebrilibus, quibus forsan nimis cito febris fuit suppressa. Increvit enim inde infarctus in utero, à quo demum abscessus ibi formatus & magna materiæ gryseæ, nullius odoris, copia excreta fuit, quæ optatum symptomatum levamentum attulit. Quapropter præcipua curationis fuit intentio, ordinarium sanguinis per hepar & uterum cursum restituere: quo fine fontem Egranum tepefactum, interpositis pilulis balsamicis, ad mentem *Beccheri* confectis, & elixiriis stomachicis, per aliquot hebdomades cum recto regimine bibere jussi. Et quòniam clysteres carminativos in ejusmodi casibus nunquam fere non utiles deprehenderim, crebriorem eorum usum summopere commendavi & cataplasmata ex herbis, floribus & seminibus carminativis, ex vino coctis regioni pubis imponenda suasi. Denique roborandi fine elixirium ex essentia succini, corticum aurantiorum zedoariæ & liquore anodyno, æquali ad pondus omnium proportione sumto, præscripsi & sic curam feliciter perfeci.

Observatio III.

Flatulentia abdominis ab adstringentibus inducta.

Virgo generosa, xx. & aliquot annos nata, constitutionis tenerioris, vasis tamen sat amplis prædita, quæ mensium fluxum ultra annum sat largiter & supra naturæ modum experta habituin obtinuit cachecticum & postea loco sanguinis sinceri & puri humorem per uterum ejecit valde aquosum & mucidum; ex imperiti junioris Medici consilio per quatuordecim dies balneum Lauchstadiense, adjecta semper aluminis portione, adhibuit. Substitit quidem inde fluxus, sed non multo post incidit in istis grandem ventris tumorem, cum sensibili duritie in dextro inguinis latere, summa anxietate, pectoris oppressione totiusque corporis languore conjunctum. Ego in consilium vocatus curationem ita institui. Circa tempus somni obtuli dosin salis nostri aperitivi, postero vero die mane pilularum balsamicarum, nostræ præparationis no. XIV. & circa prandium elixirii nostri visceralis centum guttas, idque per quatuor continuos dies. Postea ordinavi balneum circa vesperam adhibendum, quod sequentes habuit species: *recipe herbæ majoranæ, salviæ, matricariæ, menthæ, artemisiæ, rosmarini, florum chamomillæ romanæ & simplicis singulorum manipulos duos, baccarum lauri, juniperi ana unciam unam. Includantur sacculo & in aqua leniter coquantur. Huic balneo insideat ægra per horam, & sacculus inter hæc imponatur ventri maximeque regioni inguinali.* Consumtis iterum lavando quatuor diebus, pristina rursus methodo ægra per sequens quatriduum mane pilulas balsamicas & inter prandendum elixirium sumsit viscerale, atque simul vesperi balnei usum continuavit. Quorum remediorum ope mira colluviei glutinosæ & viscidæ ex utero promanavit quantitas & remittentibus flatulentis symptomatibus exoptata redit integritas.

Epicrisis.

A præpostero balneorum adstringentium usu pessimorum symptomatum productam fuisse syndromen, extra omnem quidem positum est controversiam; placet tamen in meliorem hujus rei confirmationem similem fere casum allegare Galeni, qui de *præcognit. ad posthum.* eleganter prodidit, uxori Boethi, fluore albo laboranti ex adstringentium usu ventrem ita intumuisse, ut utero gerentis suspicionem subierit. Plures ejusmodi sat memorabiles observationes exstant in M. N. C. *ann. II. Dec. I. obs.* 26. & *ann. VI. obs.* 103. quæ dignæ sunt, ut probe annotentur. Subsistunt enim hac ratione non modo in uteri, verum etiam in partium ipsi vicinarum vasis humores excernendi, atque mora viscidiores tenacioresque redditi, intercipiendo libetum sanguinis circulum variasque congestiones & impetuosos motus ad certas partes efficiendo, omnes corporis functiones valde turbant & symptomata accersunt gravissima. Omnis itaque opera & cura medentis in eo maxime est desigenda, ut dissoluta fluxiorique reddita tenaci obstruente materia, ejus per uterum exitus promoveatur. Cui scopo obtinendo præscripta nostra methodo remedia egregie inservierunt.

Observatio IV.

Singularis inflatio cui fomentum.

Juvenis xx. annorum, temperamenti phlegmatici, crassiori diætæ & sedentariæ vitæ addictus, vehementem dextri lateris dolorem, ex imo abdomine ad superiora adscendentem, præsertim à cibis, quos in deliciis habebat, flatulentis, ultra anni spatium persensit, multaque ad eum compescendum adhibuit sine effectu remedia. Ego consultus, omnibus rite exploratis in regione inguinali, dextri lateris, circa os ilei tumorem annotavi sat magnum; unde consilium dedi, ut huic loco emplastrum imponeret ex terebinthina veneta, mastiche, cera & balsamo Peruviano conflatum, idque bis in hebdomade renovaret. Intra prandium dedi elixir meum viscerale balsamicum cum essentia zedoariæ & liquore anodyno minerali remixtum & pilulas balsamicas bis intra septimanam sumendas suasi. Et hac ratione intra duos menses inflatio ista detumuit, tandemque penitus æger convaluit.

Epicrisis.

Nihil dubii est, quin in præsenti affectu intestinum

num colon in ea parte, ubi à cœco prodiens magnis vasis, membranisque & nervis robustioribus eo fine instructum est, ut excrementis sursum pellendis capax sit, atonia laborasse; qua factum est, ut fæces retentæ diuturniori mora in flatus se explicaverint, qui reliquam coli portionem, ad hepatis viscus anfractuoso ductu procedentem, ita inflarunt, ut exterius quoque tumorem observare licuerit. Quod vero si incidit, ea omnino remedia adhibere consultum est, quæ flatus & accumulatas in intestinis sordes blande evacuandi & simul roborandi virtute pollent. Quo nomine pilulæ nostræ balsamicæ & ad eandem methodum paratæ aliæ cum elixiriis temperatis stomachicis insignem merentur commendationem. Sed interna hæc medicamina externis debent secundari, à quibus non exiguum felicis curationis pendet momentum, ita prorsus, ut his sepositis supervacaneus sæpe sit omnium, etiam optimorum internorum usus.

Observatio V.

Colica flatulenta cum salivatione rara & singulari.

Judæus LX. & aliquot annorum, bene alias valens & robustus, per biennium ob varios fortunæ infestos casus animo perturbatus male habuit. Nam subinde de flatulenta abdominis & hypochondriorum distensione, alvo adstricta, somno inquieto, & languente appetitu conquerebatur, urinam per intervalla turbidam & sabulosam cum ardore mingens. Hic cum causam coram judice amitteret, gravi animi adfectu commotus, mox in brumali gelu iter conficiebat plurium milliarium; quo fiebat, ut domum reversus summa præcordiorum anxietate, pectoris oppressione, dolore circa cordis scrobiculum tensivo, insigni totius corporis languore, nausea & subinde vomitionibus vehementer corriperetur. Qui primo accersebatur Medicus, audacter curam adgrediebatur essentiis stomachicis & carminativis, sed mirum inde singula increscebant symptomata. Quum itaque meum æger postularet consilium, ego causam horum malorum curatius inquirens, in primo intestino, quod duodenum vocatur, ipsoque pyloro vitium latitare exinde argumentabar, quia continuo æger querebatur, quod ingesta, præsertim solidioris consistentiæ, ob angustiam, quæ transitum impediret, difficulter descenderent, & inde ad superiora cum anxietate & vomendi conatu fieret regurgitatio. Præterea abdomen flatibus valde erat turgidum, alvus adstricta, somnus paucus & interruptus, tantaque virium & corporis languescentia cum faucium ariditate aderat, ut non parum periculi in tam sontico adfectu & ætate jam provectiori suspicarer. His ita constitutis ægrotanti potionibus analepticis, jusculis cum cancris fluviatilibus & radicibus aperientibus decoctis, pulveribusque leniter nitrosis prospiciebam, & clysteribus emollientibus ventrem apertum servare expediebam, eo quod solventia medicamina dejectæ vires non admittebant. Et en! non parum inde levaminis percipiebat. At vero, quum per quatuor menses hisce malis conflictatus nondum restitutum se penitus videret, alius vocabatur Medicus, qui per medicamentum, quod & sudorem proliceret & spasmum sisteret, certissimam promittebat opem. Erat autem hoc ita compositum: *recipe cinnabaris, antimonii diaphoretici ana drachmas tres, salis volatilis cornu cervi, croci, castorei ana drachmam unam, misce dividatur in octo doses & singulis quatuor horis una sumatur.* Sed à quatuor sumtis anxietates invalescebant, & largus subsequebatur salivæ fluxus. Inspectis faucibus illæ totæ aphthis ardentibus & dolentibus erant refertæ. Durabat hæc salivatio, nullis allevanda remediis usque ad mortem, quæ tertia septimana ab adsumto remedio accedebat.

Epicrisis.

Quod si veram hujus mali pessimorumque symptomatum originem scrutari velimus, certe vix aliam, quam vehementem iracundiæ adfectum corporisque refrigerationem deprehendere licet. Tali enim ratione obortus in duodeno spasmus adnexum pylorum vehementer constrinxit, & ita angustavit, ut nullus prope flatibus è ventriculo patuerit exitus; unde hic supra modum distentus ingenti præcordiorum anxietati, inquietudini & reliquis symptomatibus ansam præbuit largissimam. Nec dubitandum, quin intempestivus medicaminum calidiorum usus anxietates permultum adauxerit, utpote quæ occlusis excretoriis viis semper magis obsunt, quam prosunt. Cæterum dignus est, qui probe annotetur peculiaris plane pulveris oblati effectus, quem ego, pharmacopæi errorem accusandum ratus, vix credidissem, nisi facta inquisitione hunc omni culpa vacuum deprehendissem. Sat graves igitur erant rationes, quæ mihi fidem faciebant, tam largam salivationem in corpore, vehementibus spasmis ab effusa bile exagitato, soli cinnabari, in largiori dosi præscriptæ & per admixtum sal volatile cornu cervi ad majorem activitatis gradum adactæ esse adscribendam, ut inde discere omnino liceat, quod sinistri sæpe effectus ab optimo alias medicamento præter spem ac opinionem nostram proveniant.

Observatio VI.

Passio flatulenta cum borborygmis.

Vir XXX. annorum, sacerdotali munere fungens, tribus abhinc annis, quum in Academia degens Belgica cibis uteretur crassioribus & piscibus marinis, neglectoque potu & sufficienti corporis exercitatione, litterarum studiis cum profundis meditationibus junctis plus justo incumberet, graves primum sensit ventriculi & intestinorum inflationes, murmura, flatuumque & aquarum in abdomine fluctuationes satis sonoras, quæ plerumque a prandio & adsumto Theæ vel cerevisiæ potu sub vita motus experte augebantur. Idem observabat, quando profundioribus meditationibus mentem defatigabat, cum contra à suscepta exercitatione & ructuum per os explosione insigne mali perciperet levamentum. Præterea alvus plerumque bene respondebat; ciborum tamen adpetentia languebat, caput vertigine & aurium susurru tentabatur, facies erat pallida, totumque corpus marcore conficiebatur. His malis debellandis varia æger opposuerat remedia, sed omnibus nihil proficientibus, meam tandem imploratbat opem. Consilium igitur dedi, ut primo omnium è vena pedis tusa sex minimum ctuoris uncias detrahendas curet & aliquot diebus interjectis, ad primam regionem à cruditatibus viscidis, flatuum genitricibus repurgandam, per tres dies fontem Sedlicensem duarum librarum pondere pro dosi biberet. Paruit

æger

æger consilio & inde melius habere cœpit. Ad malum itaque penitus submovendum bis in septimana primam regionem à viscidis cruditatibus beneficio pilularum balsamicarum liberandam & elixir nostrum balsamicum per sat longum tempus sumendum suasi. Denique, quum ad curationem tam molesti affectus accuratum vitæ regimen plurimum conferat, frequentiorem corporis exercitationem, & ut æger à nimiis meditationibus, ac cibis, qui difficilioris sunt solutionis, infumatis, piscibus marinis, fructibus leguminosis & fermentationem facile subeuntibus, omnibusque lacticiniis se abstineret, commendavi.

Epicrisis.

Licet hæc flatulentia effectus magis & symptoma sit mali hypochondriaci, quam primarius morbus, ideoque huc strictim non pertinere videatur, discere tamen potest attentus Medicus, quantum, si non omne, ad morbi flatulenti generationem contribuat motus intestinorum peristaltici imbecillitas, variis ex causis inducta; quas inter in præsenti ægroto præcipue referre decet intensiores mentis labores, per multas noctes productos: utpote nimia mentis fatigatio eximiam habet potentiam canalem istum, qui digestioni præest, nerveum & valde sensibilem debilitandi; quod eo magis accidit, si vita motus expers & ciborum duriorum ac flatulentorum usus accesserit. Quoad curationem scire licet, quod fontes medicati tam thermales quam frigidi borborygmos & murmura ventris sæpe augeant, præsertim si non alvum sufficienter ducant, nec urinam moveant, ut sunt Wildungenses & Selterani &c. Tum enim ob languidiorem motum peristalticum facile stagnant, & atoniam augent. Consultius itaque duxi, fontem Sedlicensem, interpositis & subjunctis balsamicis stomachicis medicamentis, commendare.

CAPUT XVI.

De cachexia uterina, sive fluore albo.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Fluor albus, quid sit

QUi *fluoris albi* nomine in scholis Medicorum venit adfectus fœminasque summe molestat & cruciat, *malum est cachecticum, quod in inordinato humoris impuri, mucidi, plerumque albi ex muliebribus effluxu, cum magno incommodo functionumque naturalium læsione juncto consistit.*

§. II.

Quanam subjecta præcipue invadat.

Huic fluxui quamvis ætas plerumque consistens sit obnoxia, minime tamen declivior est excludenda, id quod suo jam tempore optime annotavit HIPPOCRATES *lib. II. de morbis mulierum.* At vero dantur etiam observationes, utut rariores, quæ testantur, puellas teneriores, vix sex septemve annos natas hunc fluorem fuisse perpessas. Qua de re consulantur FERNELIUS *lib. VI. Pathol. cap. 16.* RODERICUS à CASTRO *lib. I. morb. mulier. cap. 14.* & *Acta Hafniens. Vol. I. obs. 83.* Frequentius vero evenit & incipit hic fluxus circa annum decimum tertium vel quartum, quo tempore fœminis menstrua erumpere solent. Nec maritatæ tam intra quam extra graviditatis statum, ab eo sunt immunes. Novimus enim gravidas toto gestationis tempore eidem obnoxias. Quod si denique habitum corporis respicimus, experientia teste, fœminas & nervis & fibris minus solidis, sed laxioribus & natura, ut aiunt, serosiori præditas præ aliis huic malo observamus subjectas.

§. III.

Quare dicatur inordinatus.

Inordinatus dicitur fluxus, quia non certam servat temporis periodum; siquidem aliis continuus est & quotidianus, in aliis per intervalla repetens bis terve in mense accidit; licet sint exempla, ubi etiam periodice & flato quasi tempore venit. Dein in nonnullis menstruum fluxum modo præcedit, modo comitatur, modo sequitur, vel etiam intermedio tempore prodit; quin imo in graviori statu ipsorum mensium loco oritur & ne illis quidem, quibus menstruorum tempus secundum naturæ ordinem præteriit, ut vetulis, parcit.

§. IV.

Quoad colorem & consistentiam differt.

Variat hic fluor quoad colorem & consistentiam, quod optime demonstravit PLATERUS *in prax. tom. III. p. 670. In hoc fluore*, inquit, *humor interdum serosus copiose plerumque, nunc limpidus sine morsu, nunc acris vel salsus, alias flavescens, virescens, aut nigricans nonnihil, aliquando & saniosus, interdum inodorus, alias fœtidus ei copulatur. Huic pituitosus etiam miscetur, aliquantum glutinosus, inodorus & frigidus, pauciore, vel eadem, aut etiam majore quam serum quantitate.*

§. V.

Est vel moderatus vel immoderatus.

Huic fluori, si moderate se habeat, nulla alia graviora superveniunt accidentia, atque tam mulieres quam virgines multis sæpe mensibus vel etiam annis sine noxa eundem perferre solent. Quod si vero immoderatior sit, tum malus corporis habitus seu cachexia eum comitatur; unde non modo insignis oritur corporis languor & functionum imbecillitas, sed & pruritus, mordicatio & ardor in pudendo & circa illud divexant. Tum quoque in plerisque mulieribus permagnum, in aliquibus tamen nullum, in conceptu sentitur impedimentum; atque si fœtcat materia, turpitudo hæc non modo ipsis fœminis molestiam, sed maritis quoque fastidium, ut ab ipsarum consortio abstineant, parere solet.

§. VI.

A cachexia parum differt si increscat.

Quod noster adfectus multum cum cachexia alat affinitatis, eleganter ostendit HIPPOCRATES *lib. II. de morb. mulierum §. 9. fluxus*, inquit, *albus fluit velut alba asini urina & in facie sunt tumores albi & partes ambæ sub oculis tument & hydropiformes ac non valde bona specie praditi sunt oculi & color corporis albidus, & venter intus tumidus & in cruribus tumores laxi, & si presseris digito notæ imprimuntur & stomachi morsus percipiunt, dum jejunæ fuerint vel etiam vomuerint velut acidam aquam & si acclivem locum*

proce-

procedunt, anhelatio corripit, crurum perfrigeratio, genuum impotentia, uterus præter rationem aperitur & ad osculum procidit gravis. Tales difficile est à morbo liberare. Minime hæc *Hippocratis* adserta de fluore albo, moderato, incipiente, sed potius de pertinaci chronico, qui primam causam & fontem suum in malo & tam quoad solidas quam fluidas partes depravato corporis habitu, præcipue omnium vero in magna ventriculi imbecillitate habet, sunt intelligenda. Nam quia fluidum illud chylosum & lymphaticum temperatum subtile, quod solidis partibus vires & robur conciliat, nimium simul per vias uteri devias decedit, fieri omnino non potest, quin virtus solida & systaltica cordis & arteriarum, atque peristaltica ventriculi & intestinorum imminuatur; unde languor & magna virium prostratio sequitur; & vi digestrice ventriculi deperdita, crudi & viscidi succi in massam sanguinis delati atque accumulati nutritionem non modo & pulchritudinem faciei vitiant, sed & animi vigorem demunt, & tristitiam inducunt.

§. VII.

Sedes mali est uterus. Sedes hujus mali omnino est uterus, cujus anatomicam fabricam, & potissimam vasorum structuram accuratiori paulo consideratione dignam existimo. Et primo quidem tenendum est, nullam in universo corpore partem tam numerosa vasorum copia instructam esse, quam ipsum uterum. Ex his enim primæ sunt arteriæ & venæ spermaticæ, quæ ovaria contingunt, ac in fundum uteri copiosissimis ramificationibus feruntur. Deinde rami arteriæ & venæ hypogastricæ ad partem mediam & inferiorem uteri, nec non ad vaginam excurrunt. Hæc largissime per uteri corpus disseminata sanguifera vasa, mirum tortuoso ac serpentino quasi flexu discurrunt. Id vero peculiare sibi servat exquisita vasorum uteri per anastomoses connexio, quod in plurimas cellulas, mutuo communicantes, diversæ magnitudinis canalium alvei desinant, & cellulas ovalis figuræ forment, quæ substantiam ipsius uteri spongiosam & fungosam reddunt. Notandum insuper est, quod non modo hypogastricæ venæ, quæ sanguinem revehunt, dimidio majorem capacitatem obtineant, quam arteriæ hypogastricæ, verum etiam, quod venæ sic dictæ spermaticæ non recto, sed anfractuoso admodum & in orbem quasi recurvo ductu porrigantur, ita prorsus, ut si easdem extricare, earumque longitudinem supputare velimus, aliquot ulnas æquarent, arteriasque spermaticas longe superarent.

§. VIII.

Ratio formalis. Ex plane peculiari jam exposita vasorum uteri structura luculenter patet, tarde utique ac segniter per venas has, præsertim valvulis destitutas, sanguinis cursum & circulum succedere, ut adeo ex hac theoria anatomica, ceu fundamento, & mensium fluxus, & vitia omnia, quæ ex utero mulieribus contingunt, commode possint explicari. Qua propter nunc etiam exinde perspicua erit ratio, quare virgines æque ac conjugatæ tam frequenti tamque diuturno & molestissimo seri, variæ consistentiæ, variique coloris ex utero & ejus vagina profluvio divexentur. Nam quia tonus & motus uteri, qui æquabili fibrarum ejus constrictione & remissione continetur, tam facile læditur, debilitatur & dejicitur, præatereaque tardus admodum per circumflexa, & in serpentinos ductus porrecta uterina vasa sanguinis & humorum cursus, imo lentior quoque sanguinis per venas, valvulis destitutas regressus est; perfacile utique non solum infarctus & stagnationes sanguinis ac seri in matrice oboriuntur, sed ipse etiam serosus & lymphaticus humor, segniori progressu lentescens, tandem exitum sibi parat, ac per passim in utero & vagina obvia orificia effunditur. Communis quidem plurimorum auctorum est sententia: ex lacunis GRAAFII, sive foveis, circa urethram conspicuis, & parvis ibi consistentibus glandulis, humorem hunc excerni, at in his lacunis nullum, quod setam admittat, foramen facile reperire licet, sed potius ad utrumque latus orificii, & per totam vaginæ substantiam lacunæ apparent plures, quæ quam facile setæ ad digiti dimidium aditum concedunt, earumque ductus pressi liquorem, semini haud dissimilem plorant. Vid. Cel. HEISTERI *compend. anat. pag.* 81. & 82.

§. IX.

Verum enim vero, utut relaxatæ hæ glandulæ stillare possint humorem paulo copiosiorem; neutiquam tamen hæ ipsæ unicam & genuinam fluoris albi sedem constituunt, sed longe plures dantur meatus, è quibus materia fluoris albi, nec non liquoris serosi impuri, in puerperis, cum & post lochiorum fluxus manantis, ortum trahit. Et licet RUYSCHIUS glandulas in utero unquam visas esse, aut demonstrari posse neget, nullum tamen dubium est, quin ex istis ostiolis, quæ sub mensium fluxu sanguinem fundunt, serum etiam exitum moliri possit. Perquam enim notatu digna est Cel. FANTONI *anat. C. H.* pag. 186. observatio, qua fidem facit, quod flatus per venas uteri in cavum matricis & vaginæ, ac vicissim ex hoc in venas adigi possit atque transmitti. Deinde etiam teste GRAAFIO & HORNIO, pori & foraminula in cervice uteri conspiciuntur. Neque prætereunda sunt quæ VERHEYEN *in Anat. C. H. cap.* 33. *c. f. tab. XVII. fig.* 2-3. prodidit, quod scilicet in utero, in aqua macerato, & per aliquod temporis spatium in blando calore detento, in interiori non modo vaginæ superficie, plurima corpuscula globosa, & alibi quidem racematim ipsi inhærentia, alibi vero per eam disseminata, sed in inferiori quoque parte cavitatis uteri, similia corpuscula viderit, eademque pro glandulis, seroso-pituitosi humoris secretioni inservientibus non immerito habenda esse existimet. *Ex quibus viis in utero fluxus proveniat.*

§. X.

Nil itaque est dubii, quin per eadem vasa, vias & poros fluxus materiæ mucidæ contingat, è quibus ipse menstruus sanguis fertur. Atque hujus adserti evidens argumentum est, quod mensibus suppressis fluor albus in quibusdam loco horum superveniens observetur. Quod autem revera loco sanguinis albus liquor, unde etiam nomen morbus obtinet, proveniat, ea de re elegantem observationem habet SEVERINUS PINÆUS *de notis virginitat. lib. I. problem. III.* qui in dissectis cadaveribus virginum & mulierum uteri profluvio albo, dum viverent, laborantium, licet ob alium morbum extinctarum, humorem limpidissimum in utero invenit, ex cavitate ejusdem guttatim in sinum pudoris stillantem, in quo candorem, ut calcem aqua dissolutam *Confectaria.*

solutam dixisses, acquirebat, forsan ab aëre frigido admisso particulis serosis se interponente, non excluso tamen acore, à glandulis uteri forsitan profecto.

§. XI.

Causæ mediatæ, quæ materiam fluxui suppeditant.

Quum igitur causa fluoris albi proxima rectè in tono fibrarum & vasorum uteri destructo, & circulatione sanguinis per ejus vasa impeditiori, qua serum à sanguine sequestratur, reponenda sit; sequitur jam, ut dispiciamus, quænam ex causis mediatis remotioribus ad constituendam hanc proximam causam conspirent atque concurrant. Jam vero à nulla re magis, quam ab aëre frigido & humido tonus fibrarum relaxatur; hinc facile patet ratio, quare tempore autumnali & in locis frigidis ac humidis, paludosis, humilioribus, vappidis, quæ aër purus & septentrionalis flatu suo non satis purgare potest, hic morbus inter fœminas præcipue dominetur; & cur, teste SYLVIO *in praxi lib. III. cap.* 4. in Belgio longe frequentior sit quam alibi, maxime si error in cibo & potu accesserit. Nam omnes illi cibi, qui ob viscositatem minus resolubilem digestioni minus obsecundant, ut sunt leguminosa, lacticinia, farinacea, nimis dulcia, item ex cibis marinis cochleæ, ostreæ, pisces palustres, neque minus fructus horæi in copia adsumti, omnia acida, acetaria, dum chylum progenerant glutinosum & crudum, qui ad assimilationem & nutritionem plane inidoneus est, hunc fluxum multum fovent & augent. Idque eo magis accidit, si nimia voracitas in puellis vel etiam infantibus accedat. Deinde quoque experientia firma & fere quotidiana observamus, mulieres quæ otio, vitæ sedentariæ, & somno nimis indulgent, longe facilius sibi hæcce incommoda accersere, quam illas, quæ labore & motu corpus firmant. Quamobrem etiam agrestes minus expositæ sunt huic fluxui quam urbanæ, quæ ob motum & laborem constantiori fruuntur sanitate.

§. XII.

Quod amplius ostenditur.

Ceterum quoque id sciendum est, eas mulieres, quibus per nares mucosæ destillationes frequentiores fuerunt, si supprimuntur, facta metastasi ad uterum, humoris albi ex utero emanationi valde esse obnoxias. Maxime omnium vero id evenit, quando fluxus menstruus recto ordine & decenti quantitate non succedit. Nam ab eo tempore confestim incipit vacillare sanitas, vasa impuris humoribus implentur & principium fit cachexiæ.

§. XIII.

Causæ mediatæ, quæ uterum ad fluxum disponunt.

Exposuimus jam eas causas, quæ crudorum humorum abundantiam corpori ingenerant & materiam molestissimo huic fluxui suppeditant. Nunc etiam ad eas considerandas progredimur, quæ ipsum uterum, ceu veram hujus mali sedem ad illum disponunt. Cujus generis præcipue ea sunt, quæ nimium relaxando vasa & fibras uteri, ipsum robur tonicum adimunt: quo vacillante & deficiente, sanguinis & humorum massa per vasa tot copiosa & convoluta lentiori & impeditiori cursu feratur necesse est, unde quam facile fit seri viscidi per poros uteri secessio. Hinc etiam observamus, in maritatis partus laboriosos, à quibus magna utero conciliatur imbecillitas, frequentes abortiones, secundinarum improvidas & violentas post partum avulsiones sæpiusme primam huic malo originem & causam suppeditasse. Simili ratione observatum à nobis est, quod eæ fœminæ, quæ immodicæ mensium fluxioni sæpius obnoxiæ sunt & quæ molas per abortum excernunt, eodem fluxu frequentius laborare. Namque hæc omnia nimiam indicant vasorum distensionem & relaxationem, quæ, nisi mature & tempestive convenientibus roborantibus remediis tollatur & vasorum tonus reparetur, procedente tempore difficili admodum negotio restituitur.

§. XIV.

Differentia fluoris albi a mensibus decoloribus & fluxu contagioso.

Plurimum vero refert, tum ad eventum morbi rectè dijudicandum, tum ad rite instituendam ejus curationem, nostrum affectum ab aliis similibus uteri fluoribus, cum quibus quandam alit convenientiam, rectè discernere. Primum itaque non confundi debet cum mensibus decoloribus, quibus mulieres, præsertim juniores, sæpe sunt obnoxiæ; & licet ii sint vitiosi, exactè tamen suam servant periodum, quum contra fluor albus non modo substantia & colore sit diversus, sed & promiscue & sine ordine feratur & cum inordinatis vel etiam nimium fluentibus mensibus jungatur. Tum quoque multum interest, album fluorem à virulenta gonorrhœa, quæ ab impuro coitu contracta est, distinguere: quippe miasma venereum non prostatas solum glandulosas, verum etiam vaginam uteri cum insigni dolore & molestia exulcerat, & viros, qui coeunt, contagio inficit. Deinde copia fluxus venerei longe minor est, quam in fluore albo, tanto vero acrior cum intenso ardore & dolore juncta, & cum menses fluunt & urina fertur, permanet, quum fluor albus vel menses antecedat vel sequatur. Hinc Clar. BAGLIVUS *in prax. medic. lib. II. cap. VIII.* §. 3. infallibile tales morbos ab invicem distinguendi dedit signum: *Pete*, dicit, *à muliere, an tempore mensium fluor ille alba materia adsit, si dicat quod sic, significato eidem, quod morbus, à quo divexatur, sit gonorrhœa gallica; si vero durante menstruatione fluor albus evanescat & eadem finita denuo regrediatur, pro certo habeas, mulierem fluore albo uterino laborare.*

§. XV.

Gonorrhœa virulenta muliebris signa.

Neque vero omnis saniosa materia pro gonorrhœa virulenta & contagiosa habenda est. Nam interdum, quamvis rarius, abscessus & ulcera in fœminis sterilibus gignuntur, quæ sine contagio sunt. Potest hac de re legi CLACIUS *in observ. medicis rarioribus obs. IV. & V. de ulcere musculorum uteri vaginæ vicinorum & utero purulento.* Deinceps quoque non omnis erosio & exulceratio certum gonorrhœæ purulentæ præbet signum; siquidem in fluore albo, & magis adhuc in scorbuticis, seri vitium eo acrimoniæ provehi potest, ut vicinas partes exedat atque exulceret, sed hæc exulceratio magis est superficialis & cum insigni pruritu juncta, facilioremque admittit sanationem. Verum, ut omnis error in dijudicando evitetur, consultum duco per mulierculas, quæ omnes circumstantias accurate debent examinare, in veritatem inquirere.

§. XVI.

Prognosis.

Denique ut etiam prognostica quædam subjiciamus, statuimus, fluorem album, si moderatus, si recens atque ex causa externa subortus sit, non adeo multum in recessu habere, atque

in

in sanis alioquin fœminis, aut virginibus per plures menses sine symptomatum atrocia procedere. Nihilo minus tamen tarditate sua sexui delicatiori & muoditiei dedito valde est incommodus & tædiosus, eo quod colorem faciei roseum cum tempore inde amittunt, nonnullæ valde inde tristantur & melancholicæ fiunt, quia maritis & sponsis exosæ evadunt. Alia vero est ratio fluoris albi, qui ex summa ventriculi imbecillitate & malo corporis habitu oriundus nimium invaluit, aut alios graves morbos subsequitur, quippe qui, omnes partium functiones lædendo, ingentem in universo corpore mutationem inducit; oritur enim non raro summa macies cum lenta febre & sterilitas quoque inde emergit, uti jam dudum docuit HIPPOCRATES *sect.V. aph.* 42. *quæ præhumidos habent uteros, gravidari nequeunt; exstinguitur enim in ipsis genitura.* Et *lib. de sterilitate: si uteri lubrici fuerint, mulier non concipit, semen enim foras elabi sinunt.* Deinceps ex fluore albo diutius laborantes facile & frequenter patiuntur abortum, quia laxato nimium uteri tono conceptus non satis firmas radices agere potest, sed assidua illuvie corrumpitur & foras ejicitur. Sequitur quoque ex hoc malo non raro uteri procidentia.

CURATIO.

§. I.

Causæ difficilioris curationis. Quum valde pertinax sit, si radices egerit malum, & difficilis admodum curationis, ita prorsus, ut inter Medicorum scandala non immerito referri debeat; non abs re sed operæ erit pretium, tam difficilis sanationis causas paullo accuratius inquirere. Ex quibus prima mihi videtur, quod Medici proximam hujus morbi causam in sola tantum impuritate & nimia seri colluvie constituant, quum tamen potius ad uteri vitium, ubi mali sedes est, ejusque vasorum destructum tonum respicere deberent, non omissis iis remediis, quæ sordes expurgant. At certe præstantissimis roborantibus & magno negotio opus est, ad naturalem & valde deperditum utero vigorem reparandum, idque ob ingentem vasorum inter se complicatorum copiam & hinc dependentem segniorem sanguinis per ipsa transitum, quo vasa & glandulæ nimis relaxatæ tono suo destituuntur. Dein inter causas difficilioris sanationis & illud referendum esse puto, quod Medici plerumque vel prorsus non, vel saltim levi admodum cura ad primam mali originem, quæ in summa ventriculi imbecillitate residet, respiciant. Quod si enim digestio ciborum minus rite succedit, pravi accedunt succi ad sanguinem, & eupepta quoque in biliosam vel pituitosam amurcam convertuntur, quæ fastidiosum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quasi melleæ, vel acoris & nidoris sensum ingignunt. Nisi itaque in prima statim regione vitium corrigitur, frustranea sunt, quæ ad sanguinem depurandum & humores vitiosos exterminandos adhibentur remedia. Nec denique ex causis ægræ sanationis omittendum est, quod per naturam suam mulieres ita sint comparatæ, ut rarius diæteticis Medicorum præceptis obediant, sed ad ingenium suum viventes iis omnibus, quæ ad fluxum hunc proritandum facere possunt, uti sunt vita deses, fructuum dulcium, acidorum, farinaceorum & infusi quoque Coffee abusus, potio parcior & somnus longior, ventris & inferiorum partium refrigeratio, fumus calidus ex ignitis carbonibus hiemali tempore in naturalia admissus, nec non potus frigidus corpori æstuanti ingurgitatus, &c. nimium indulgeant: utpote quæ omnia sanitati sunt infesta; longe tamen majorem noxam eo tempore adferunt, quo jam uterus labem quandam, v.g. per partum, abortum vel alium graviorem morbum perpessum contraxit.

§. II.

Indicationes curatoriæ. Quod ad generales & curatorias attinet indicationes, qua ratione istæ sint expediendæ, paucis explicabo. Ante omnia prima regio, & universum corpus à nimia seri colluvie per congrua evacuantia & solennia naturæ emunctoria est liberandum. Deinde tonus & robur uteri deperditum præstantissimis tam internis, quam externis remediis debet restitui, quo facilior & expeditior sanguinis & humorum per ejus vasa fiat progressus, & inde molestæ pravorum humorum stagnationes ac secessiones pororumque & glandularum relaxationes tollantur, ac ulteriores avertantur. Posthæc ventriculi habenda est ratio, quo boni succi ad sanguinem ferantur, qui vitiosos corrigant & bonos laudabilesque amissos restituant. Denique, si malum gravius est & simul cachecticum, opera danda est, ut tota sanguinis & humorum massa in meliorem reducatur temperiem, excretiones naturales promoveantur & visceribus pristinum suum robur ac naturalis reddatur functio.

§. III.

Optime profunt rhabarbarina sub variis forma exhibita. Primo itaque studendum est, ut primæ viæ à sordibus excrementitiis repurgentur: quod tamen non per remedia valde commoventia ac purgantia, sed potius per benigna & mitiora, quæ repetita dosi data per epicrasin operantur, debet præstari. Atque in eo consentientes habeo peritiores artis nostræ antistites, è quorum numero vel unicum allegasse sufficiat, doctissimum RIVERIUM, qui *cent.III. obs.* 82. testatur, se frustra tentatis aliis remediis, in ptisana laxante certum ac fidum invenisse auxilium, eaque sola per mensem integrum usurpata mulierem diuturno fluore albo laborantem sanasse; quod medicamentum *in praxi lib.XV. cap.* 3. rursus valde commendat. Ex omnibus vero laxantibus in hoc morbo proficuis certe eminent rhabarbarina, eo quod præter laxantem, etiam blande balsamicam & amaricantem recondunt virtutem, quæ acidum vitiosum corrigit partesque simul dejectas egregie roborat. At vero ne seligatur rhabarbarum leve & cariosum, sed, quod optimum est, solidum, sincere moneo. Potest hoc medicamentum cum aliis appropriatis commode remisceri & vel in forma pulveris, vel infusi & decocti, vel etiam in extractum & essentiam redactum exhiberi. Pulvis ita componitur: *recipe rhabarbari optimi drachmam dimidiam, terræ foliatæ tartari grana duodecim. M. detur pro una dosi.* Infusum utilissimum hoc modo est præparandum: *recipe rhabarbari optimi drachmas sex, radicis zedoariæ, aristolochiæ rotundæ, pimpinellæ, corticis aurantiorum ana drachmas tres, seminis dauci, anisi stellati, salis tartari ana drachmam unam & dimidiam. M. F. species pro una vini mensura.* Extractum optime ingreditur pilulas, quæ laxantem & roborantem exserunt virtutem, si ita conficiuntur: *Sumatur extracti rhabarbari, aloes rosatæ, gummi galbani,*

galbani, myrrhæ electæ, gummi hederæ, sandaracæ, extracti aristolochiæ rotundæ, succini portione anatica drachma una. Fiant cum essentia balsami Peruviani pilulæ ex scrupulo uno, no. xx.

§. IV.

Qua conferant, si cachexia complicatur?

Quando cachexia urget & ventriculi magna adest imbecillitas viscerumque laxitas, nunquam non præstantissimæ deprehendi efficaciæ, quæ sequuntur medicamina: *Recipe croci martis tenuissimi, sive antimonii martialis cachectici, fæculæ ari, salis absinthii, solutionis oculorum cancr. singulorum drachmam unam, corticis cascarillæ, succini, cinnabaris, ana drachmam dimidiam, olei ligni sassafras guttas sex. M. F. pulvis, qui ad drachmam unam cum aqua vino diluta mane potest exhiberi*, cujus tamen operatio longe conspectior erit, si infusum Theiforme, ex herba melissæ, menthæ, urticæ mortuæ, salviæ, semine dauci & aniso stellato paratum superbibatur. Post hæc ad robur uteri restituendum, neque minus ad amurcam dissolvendam & exturbandam longe utilissimum erit hocce remedium: *recipe essentiæ succini, ligni aloes, tincturæ antimonii acris, liquoris nostri mineralis, spiritus cornu cervi ana unciam dimidiam, quod ad guttas L. pro re nata cum infuso Theiformi, vel vino diluto potest assumi.*

§. V.

Qua prosint externa?

Hactenus dicta certe sunt pulcherrima & appropriata adversus nostrum malum medicamina, sed opus etiam est, ut externis eorum virtus secundetur, quæ inter diuturno usu comprobata laudem merentur balnea, cum speciebus roborantibus, nervinis, sale oleoso volatili refertis, præparata, quarum censum subeunt herba majoranæ, saturciæ, thymi, melissæ, calaminthæ, matricariæ, abrotani, origani, rorismarini, hyssopi, flores chamomillæ romanæ, baccæ lauri, juniperi, &c. quæ includi debent sacculo & per horæ dimidium in aqua leniter decoqui. Talis sacculus dein, dum ægra balneo insidet, regioni uterinæ est imponendus. Nec extra balneum inconsultum est, sacculos ejusmodi tenuiores, in vino rubro leniter decoctos per noctem inguinali regioni applicare. Præterea quoque laudem externe merentur suffimigia, quæ ex tacamahaca, mastiche, succino, benzoe & thure confici & ad uterum admitti commode possunt.

§. VI.

Diæta.

Quod ad diætam attinet, sub hac cura pauco, tenui & eupepto cibo opus est, abstinendo ab omnibus carnibus, præsertim durioribus, pinguibus, insumatis, piscibus marinis, neque minus à leguminosis, acidis & dulcibus, lacticiniis, farinaceis; & assatæ carnes præferri debent elixis. Pro potu ordinario commendamus decoctum ex radice chinæ, ligno sassafras, santalo rubro & flavo, ligno leotisci & cinnamomo. Vinum etiam bonum Hungaricum moderate inter cibos sumtum coctionis imbecillitati succurrit utilissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Circa adstringentia.

In fluore albo, sive simplici, sive virulento, vel etiam in mensibus decoloribus, adstringentibus tam internis quam externis nihil perniciosius est; siquidem inde materia serosa in utero ejusque vasis retenta in massam sæpius valde tenacem concrescit, qua non modo excretio hæc impeditur, sed ingens quoque & ad tactum durus tumor in regione pubis non raro subnascitur, qui, nisi citσ succurratur, nunquam fere non gravia accersit accidentia. Vidimus enim exinde lentas febres cum atrophia, phthisin, purpuracea exanthemata, tumores tympaniticos, & erodentes in faucibus destuxiones uvulam & amygdalas pessime adficientes, nec non uteri scirrhos, apostemata & exulcerationes pene insanabiles.

§. II.

Circa pessos & clysmata uterina.

Pessi sive clysmata uterina sicuti ab antiquitate ipsoque HIPPOCRATE in mulierum adfectibus magno in pretio habita & in frequentiorem usum tracta fuerunt; ita mirum videtur, nostro tempore eorum usum in praxi medica penitus evanuisse; cum tamen in certis casibus & maxime, ubi substantia uteri læsa est, non sine insigni fructu eadem usurpari experientia doceat. Vidimus enim in fluore albo inveterato, qui difficulter alias sanabilis est, nec non in abscessibus & exulcerationibus peculiarem plane effectum. Nam sicuti gonorrhoea tam benigna quam maligna in viris non facile, si inveteravit, sine injectionibus sanari potest; ita etiam in fluore albo necesse est, ut ad partem graviter adfectam & læsam medicamenti accommodati virtus proxime accedat. In genere vero illud notandum arbitror, quod tales injectiones non simul ac semel & magna in quantitate, sed crebrius & in refracta portione ad unciam scilicet unam vel duas adhiberi debeant. Vitanda autem sunt omnia salsa, acria, nimis pinguia & lubricantia.

§. III.

Circa thermas Carolinas.

Thermæ Carolinæ utut in cachecticis desideratissimam ferant opem, nihilo tamen secius ubi substantia uteri nimium læsa est, & nimia seri fit profusio, multo vero magis, si fluor est venereus & exulceratio præsens & cum urina multum glutinis, quod fundum petit, cum dolore secedit, caute cum ipsis, sive interne sive externe adhibeantur, mercandum est. Utpote hæ aquæ propter calcariam subtiliorem, qua pollent, terram, externe valde constringunt, interne vero, si corruptio adsit, relaxatis & exesis partibus ob nimiam copiam nocent. Melioris conditionis sunt fontes, martiali principio imbuti, ut Lauchstadienses & Freyenwaldenses, qui cum herbis nervinis decocti, ad serum superfluum per transpirationem educendum, & affluxum ab utero avertendum, efficaciæ sunt præstantissimæ.

§. IV.

Circa venæ sectionem.

Sæpius observavi à menstruo fluxu per duos tresve menses non ex graviditate, sed aliis causis, retento, ingentem sanguinis profusionem obortam fuisse, quam postea fluor albus excepit. Quare ad utrumque malum prævavendum venæ sectio, expensis prius omnibus circumstantiis, administrata est utilissima. Namque uteri vasa a nimia sanguinis copia distenta suum amittunt tonum ac robur, ut solennes ibi fiant stagnationes non tam facile removendæ.

§. V.

§. V.

Circa balnea. Balnea tam sicca quam humida ante convenientem corrigentium, roborantium & evacuantium usum adhibita tantum non semper majori solent esse detrimento quam emolumento. Nam impuros humores, nimium commovendo, ex ignobiliori sede ad nobiliorem sæpe non sine ingenti periculo appellunt. Balnea sicca sive laconica, si à superfluo & excrementitio humido corpus prius probe liberatum fuerit, in fœminis phlegmaticis usum omnino habent laudatissimum, dum externo calore, sudorem eliciendo, partibus ob excretam nimiam humiditatem relaxatis pristinum tonum ex voto restituunt.

§. VI.

Quæ propinj, si ventriculus cruditatibus scatet. Si ventriculus, ut sæpe incidit, ingenti cruditatum sentina scatet, cum fructu iteratis vicibus offeruntur blanda emetica, ex quibus radix ipecacuanhæ, quæ leniter roborat, & perspirationem adjuvat, omnibus reliquis est præferenda. Nec suo fructu destituitur elixir nostrum viscerale cum essentia cascarillæ remixtum & inter cibos adsumtum.

§. VII.

Circa suffimigia observatio. In inveterato fluore albo, si quid adhuc, cura finita, de fluido ex genitalibus exstillat, præter jam dicta externa & interna, suffitus ex olibano, tacamahaca, mastiche & succino merentur laudari, quæ viæ ad uterum tendenti, commodo instrumento sunt applicanda: quodammodo enim relaxatas glandulas roborant.

§. VIII.

Cautela circa curationem mali in fœminis scorbuticis, venereis &c. Quandocunque fœminæ scorbuticæ, imo venereæ, vel quæ crebrius purpuram rubram patiuntur, hac fluxione perniciosa corripiuntur, abstinendum omnino est a calidioribus purgantibus & balneis, sed mitissime sunt primis temporibus tractandæ diaphoreticis fixioribus, & ejusmodi medicamentis, quæ corruptioni lymphæ maxime obsistunt. Ego igitur tali in casu cum fructu adhibui pulverem nostrum bezoardicum cum uno alterove sulphuris antimonii nostri grano maritatum, atque simul decoctum præscripsi, quod solet in lue venerea ex lignis & radicibus sanguinem depurantibus, addito antimonio crudo, comparari. Et si corpus per mensem & ultra ita fuerit præparatum, interna pariter ac externa cum meliori fructu pro sanatione possunt adhiberi.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Fluor albus cum aliis malis complicatus. Pervenerunt haud ita pridem ad me doctissimæ celeberrimi Parisini Medici & Archiatri Regii litteræ, quæ accuratam morbi nostri cum mille aliis malis complicati exponebant historiam, quam non possum non integre huc transcribere. Nobilissima matrona annos XXXV. nata, partium omnium symmetria rite constituta, latoque satis pectore, sed à patre genita, qui phthisicus interiit, ætatis anno XX. veneream luem a marito contraxit, unde, brevi interposito temporis spatio, hydrargyrosi rite administrata optime convaluit. Quinto vel sexto anno post ex peripneumonia graviter ægrotavit, quæ in suppuratum versa est, & per anacatharsin feliciter expurgata. Inde tamen quinque circiter abhinc annis variis cœpit morbosis symptomatis conflictari, quæ nunc sigillatim recensenda veniunt, sed paucis, nam ut vulgari fertur axiomata, *intelligenti pauca.*

I. Laborat ægrotans ventriculi imbecillitate tam varia & sibi jam parum constante, ut modo rite appetat, & rite concoquat: modo appetat debilius, & ignavius quoque concoquat: plerumque appetat quidem satis bene, sed tam male concoquat, ut cibaria, etiam eupepta, in biliosam amarcam, vel in pituitosos mucos, quod ad maximam partem, convertantur. Alvus aliquando satis libera, pigrior aliquando. Interdum nulla anxietate premitur stomachus, sæpius vero aliquot post pastum horis insilueto pondere, quod ad cardialgiam proxima accedit, gravatur, & ægra fastidiosum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quasi melleæ sensum experitur: numquam vero, vel rarissime saltem, acorem nidoremve ullum empyreumaticum.

II. Interdum, sed maxime dum instant catamenia, laborat ægra dolore in ovario dextro, dextroque uteri latere, qui non raro ad muliebria usque extenditur, sed subobscure, & qui sævit præsertim si ægrota erecto corporis trunco aliquamdiu pedibus insistat, maxime statim à pastu. Ceterum menstrua & ea qua par est quantitate, & stato quo debent tempore solent utplurimum profluere, quanquam contigerit non semel, ut tardius segniusque manaverint. Apparet interdum fluor albus nec copia multus, nec colore aut acrimonia ullo modo vitiosus, qui menstruorum eruptionem antecedit vel subsequitur, sed quo nec erosionis, nec caloris ullus in muliebribus sensus inducitur. Matrona da qua quæstio est, peperit olim semel atque iterum ante contractam luem veneream, sed parturitio fausta, partusque vitales fuere, atque optima sanitate etiamnum fruuntur.

III. Quod nunc potissimum est, & de quo peritiam tuam postulamus, Vir illustr. en paucis accipe. Ægrotans ab eo tempore, quo ex peripneumonia graviter decubuit, solita erat interdum è pulmone & ex illo pulmonis loco, ubi peripneumonia sedem habuit, exscreando mane emittere, ter aut quater in mense, sputum unum vel alterum, spissum, rotundum, cineritii coloris, aquæ præponderans, sed non graveolens. Jam vero circiter ab uno mense derepente & absque sensibili quavis causa, tussiendo sputa aliquot ejecit sanguinea, seu potius pituitosa sanguine vivido & rutilante imbuta, vel striatim intersperfa, quæ larga venæ sectione in brachio, bis intra horas sex repetita, celerrime & felicissime cohibita sunt. Inde neque febre ulla, neque ullo spirandi labore, neque ulla omnino tussi ægra tentata fuit, sed jam ab aliquot diebus queritur se experiri quendam doloris obscuri sensum in superiore & dextra thoracis parte, è regione tertiæ vel quartæ costarum superiorum, scilicet in eodem loco, ubi olim latuit abscessus, in quem peripneumoniam degenerem fuisse supra dictum est. Ab eo vero tempore matutinis horis, ubi primum expergiscitur, unum alterumve sputum educit è pulmone, facillimo quidem nisu & fere sine tussi, sed quod plerumque cineritii, grisei, subfulvi coloris est, aquæ præponderat, læve est & spissum,

& ad puris concocti naturam videtur paullo minimis accedere, si revera purulentum non sit. Ceterum ægrota febre, tussi, dyspnœa omnino vacat, & in utrumque latus perinde jacet sine noxa, etiam in situ corporis plane horisontali, qui nobili matronæ connaturalis est. Notari autem velim ægrotam, ante brevem illam hæmoptoen, qua laboravit semel, ut modo dictum est, lacte vaccino per duos aut tres menses usam fuisse semel in die: initio quidem solo, vel cum admixta aqua communi, sed minus feliciter, utpote quod ventriculo noxam inferebat: postea vero cum aqua Spadana ad medias partes addita, unde ventriculus melius quidem habuit, sed menstruorum fluxus tardior parciorque evasit, atque tussis quædam sicca & quasi convulsiva & hysterica per duos menses ægrotam pertinaciter cruciavit. Porro non omittendum censeo, tot tamque variis morbosis symptomatibus, insultus quosdam hystericos, sed leviores, quos *vaporosos* vocant, interdum superadjici, maxime dum instant catamenia, aut à stata periodo paullo diutius cessant, quo tempore ægrota de quadam pectoris angustia quasi spasmodica, de distractione mediastini & de continua ad tussiendum propensione queri solet. Demum quamquam ægrota medicis præscriptis obsequium non deneget, stomachus, sive natura, sive ex antiquo vivendi more, in concoquendis cibis ita varius illi est atque mutabilis, ut qui uno die proficere visi sunt, noceant sequente, unde evenit, ut habenæ diætæ severioris interdum remittendæ sint: siquidem experientia compertum est, quod & ab HIPPOCRATE dictum tenes, cibos ab ægrotante avide expetitos felicius, promtius & minore tumultu confici, utcunque paulo magis dyspepti videantur, quam qui concoctu faciliores esse censentur, si eos ægrotæ palatum respuat. Est tamen modus indulgentiæ nostræ, sunt certi denique fines, intra quos ægrota, nec reluctans, sese contineri facile patitur.

Responsio Consultatoria.

Est omnino hæc adfectio inter graves, diuturnas, curatuque difficiliores & eventu ancipites referenda. Totus enim corporis habitus tam quoad solidas & fluidas partes, quam quoad functiones vitiatus videtur. Pulmones in dextro latere cavitatem recondunt ulcerosam callositate obductam, quæ ex peripneumonia ante sex annos contracta, temporisque successu ita adaucta videtur, ut timor sit, ne in majorem corruptionem & febrilem hecticum calorem ex facili transeat. In uteri quoque dextra regione non exigua delitescit labes & obstructio, quæ ingravescens mensium pariter negotium in ordine magis turbat, unde fluoris albi & pathematum spasmodicorum, seu hysterico-hypochondriacorum origo; quæ, dum totum nervosarum partium systema in consensum rapiunt, quantas in œconomia motuum vitalium excitent turbas, res artis perito non obscura, sed satis clara ac evidens est. Foventur autem & augentur singula hæc mala, ut ego quidem arbitror, à vitiosa ventriculi & primarum viarum imbecillitate pravaque alimentorum digestione, qua fieri solet, ut loco chyli probe temperati & subtilioris, qui materiam boni sanguinis, lymphæ nutritiæ & tenuissimi cerebri atque nervorum fluidi suppeditat, succi crudi, lenti & viscidi ad sanguinem delati minima emunctoriorum vascula, per quæ optime fit chyli & sanguinis depuratio, obstruant; unde ortus mali cachectici, quo primario Illustrissima nostra laborat. Quod si itaque adhuc spes recuperandæ sanitatis, vel mitigandæ adversæ valetudinis superest, meo quidem judicio, initium curationis moliri oportet à restituendo ventriculi & primarum viarum robore ciborumque digestione promovenda. Ad quem scopum obtinendum primo omnium exquisita diætæ vel accuratioris vitæ regiminis habenda erit ratio. Sicut enim apud fœminas, quæ molliori & sensibiliori præditæ constitutione desidiæ, somno variique generis eduliis & animi adfectibus indulgent, mali cachectici, hysterici & hypochondriaci facilis fit proventus; ita etiam, nisi hæc omnia, quæ causam morbo dederunt antecedentem, rite submoveantur, supervacanea est omnis reliqua per medicamenta curatio. Quod ad ipsa remedia attinet, quæ nostræ ægrotanti existimem proficua, primo omnium suaderem, ut prima regio à sentina & illuvie vitiosorum humorum per lene & benignum emeticum expurgetur, exhibendo videlicet, prout ventriculus magis vel minus sensibilis est, scrupulum unum, vel grana XXIV. radicis ipecacuanhæ. Hæc quippe radix sine omni noxa ventriculi & duodeni cavitatem à sordibus inibi hærentibus, quæ instar fermenti chylum inficiunt & contaminant, liberat, perspirationem simul egregie adjuvat, tonumque & robur ipsis partibus conciliat, ideoque pro circumstantiarum ratione bis vel ter tertio die potest iterari. Subjungenda postea sunt temperata balsamica, quæ digestionis negotium promovendo tonum ventriculi corroborant. Quo fine in usum trahi potest elixirium, quod *ex corticum aurantiorum recentium uncia dimidia, extracti absinthii, gentianæ rubræ, cascarillæ, myrrhæ electæ ana drachma una, salis tartari drachmis tribus cum aquæ menthæ unciis octo compositum*, vel solum vel cum quarta parte spiritus nitri dulcis aut liquoris nostri anodyni remixtum ad LXXX. vel C. guttas intra prandium & quatuor horas post cum potu ordinario potest exhiberi. Hoc enim medicamentum valde temperatum stomacho, pectori & utero est amicum, nec ullam in sanguine excitat commotionem, sed ut ejus usus per longum tempus continuetur necesse est. Posthæc commendarem, ut alternis diebus circa lecti introitum numero decem offerantur pilulæ, hujus compositionis: *Rec. extracti rhabarbari, zedoariæ, myrrhæ, succini ana drachmam unam, extracti castorei scrupulum unum. M. F. cum essentia balsami peruviani pilulæ ex scrupulo uno no. XX.* Postero die mane drachma dimidia pulveris leniter aperitivi *ex lapidibus cancrorum, iride florentina ana drachmis duabus, solutione oculorum cancri cum succo citri, salis polychresti, nitri puri ana drachma una* conflati cum fructu erit sumenda, desuper bibendo infusum Theiforme, quod ex herba veronicæ, melissæ, pulmonariæ maculosæ & aniso stellato potest componi. Pro potu ordinario, cujus summa est in diuturnis adfectionibus sanandis efficacia, suaderem decoctum radicis chinæ & sarsaparillæ cum passulis, addita in fine coctionis cinnamomi portione acuatum & cum pauxillo vini, inter cibos potissimum remiscendum. Ceterum moderationem in sanguine mittendo plurimum commendo. Vidi ex relatione ad præcavendam hæmoptoen, intra sex horarum spatium bis largiter è vena tusa sanguinem detractum;

nollem

nollem tamen in nostris regionibus, ubi sanguis non adeo ebullit, id imitari. Nam in sanguine, nisi nimium exundet, virium latet thesaurus, qui si supra modum subtrahitur, minima viscerum concidunt & angustantur; unde non modo utilium succorum secretio & inutilium excretio imminuitur, sed & vis digestrix & tonica ventriculi & intestinorum mirum labefactatur, ut periculum sit, ne status cachecticus inde plus increscat, quam decrescat. Idem sentiendum velim in hoc morbi statu de cura lactis, quae licet, si praesertim cum aquis mineralibus instituatur, in pectoris adfectibus egregio sit solamini, in nostra tamen aegrota ventriculum magis debilitare, mensiumque negotium retardare, quam proficere videtur. Et haec sunt quae circa Illustrissimae personae curationem vernalem proponere placuit.

Observatio II.

Fluor albus à mensium retentione.

Illustri loco nata foemina, xxx. annorum, constitutionis tenerioris, in loco degens mari vicino, vitaeque sedentariae & cibis durioribus, ut piscibus marinis, praesertim ostreis, adsueta, per annum fere, parcum & inordinatum mensium fluxum experta, jam albo tentatur fluore molestissimo, facies incipit pallescere, corpus marcescit & a imus quoque ad tristitiam & metum nunc longe magis, quam antea pronus horrenda sibi fingit pericula, maxime quando matris, eodem adfectu olim detentae, subit recordatio. Ne itaque malum majora sumat incrementa, meam aegra imploravit opem.

Epicrisis cum consilio.

Ventriculi imbecillitati & pravae ciborum digestioni ego praecipue omnium in hoc casu succurrendum ratus, primo blandiori emetico, radice videlicet ipecacuanhae ad drachmam dimidiam cum decem tartari vitriolati granis bis in septimana exhibita primam regionem à vitiosorum humorum saburra expurgandam suasi. Dein singulis hebdomadibus pilulas nostras balsamicas cum extracto rhabarbari mixtas capiendas commendavi, intermedio vero tempore vinum stomachale, egregiae virtutis ad tres quatuorve uncias mane hauriendum imperavi, cujus haec erat compositio: *recipe radicis zedoariae, calami aromatici, enulae ana unciam semis, herbae absinthii, rorismarini, marrubii albi, menthae, salviae, centaurii minoris singulorum manip. unum, baccarum juniperi unciam unam. Concisa contusa infundantur in vini Canariensis mensura una & dimidia, calidoque loco reponantur.* Coletur usus tempore & per mensem haec cura continuetur, addito monito, ut corpus moderato motu frequentius exerceatur & cibi capiantur eupepti, abstinendo à victu duro & crassiori, cui oleracea, lacticinia, farinacea & acida jure debent adnumerari. Et hac medendi methodo ego affectum hunc recentem ex mala digestione ortum, nisi jam in cachexiam degeneraverit, in aliquot foeminis sanavi felicissime.

Observatio III.

Fluor albus post crebriorem abortum.

Foemina, xxx. & aliquot annorum, macilenta, post abortum tertia vice passum, per annum & ultra fluore albo correpta fuit satis molesto, mensibus inordinate & interdum largiter profluentibus. Ordinavi pilulas, quales in curatione praescripsimus, balsamicas, circa tempus decubitus per triduum devorandas, desuper bibendo postero die mane vinum laxativum uterinum ad tres circiter uncias. Iisdem diebus immittendam jussi aegram balneo aquae dulcis cum herbis robotantibus, sacculo inclusis decocta temporeque infessus sacculum hunc inguinali regioni imponendum. Interjecto trium dierum intervallo pristinam curam per totidem dies repetendam suasi; idque rursus tertia vice, hac tantum cautela, ut sub quavis cura novae herbae pro balneo sumantur. Denique uterum thure, mastiche & succino incensis commendavi suffumigandum, rectamque vitae rationem per longum adhuc tempus continuandam injunxi. Qua methodo, quum non modo per alvum, sed per uterum quoque ingens humorum sentina fuerit expurgata, optima haec foemina, sicut plures aliae pertinaci & molestissimo hoc adfectu laborantes, pristinam recuperavit sanitatem.

Epicrisis.

Quando auspicato succedere contumacis fluoris albi curatio debet, non satis est primam regionem & universum corpus à colluvie seri vitiosi liberare, sed omnium maxime uteri habenda est ratio, ut is ipse nimis relaxatus & humorum viscidorum copia fartus roboretur, quod per balnea jam laudata, herbis nervinis & aromaticis efficacia reddita expediri potest commodissime. Et quoniam plerumque sterilitas vitiosam ejusmodi uteri fluxionem comitatur, eadem hac methodo haec ipsa potest tolli & exoptata foecunditas reddi.

Observatio IV.

Fluor albus cum statu cachectico-atrophico.

Illustris matrona xxvii. annorum, constitutionis valde tenerae & temperamenti sanguineo-phlegmatici, ante novem circiter annos post puerperium, lochiis cessantibus, molesto albae viscidaeque materiae ex genitalibus profluvio coepit laborare: quod inter initia, cum parum exinde perceperit incommodi, non adeo multum aestimavit. At vero invalescente hoc malo, cum multa alia accederent symptomata, plures consuluit medicinae peritos, quorum quidem ope se levatam paululum vidit, penitus tamen liberari nunquam potuit. Jam brevi abhinc tempore fluxus tanta sumsit incrementa, ut non modo copiosior ex genitalibus feratur, sed &, mensibus durantibus, non cesset: unde vires valde decrescunt, atque pedum tanta est imbecillitas, ut vix viginti passus sine ingenti virium defectione progredi aegra possit. His accedit summa cutis sensibilitas; siquidem sub quavis fere aëris mutatione subito corripitur rheumatismo, cum cephalalgia, doloribus odontalgicis & faciei erysipelate stipato. Haud ita pridem, accepto tristi de subita propinqui morte nuncio, vis morbi ita invaluit, ut nec extra lectum esse, nec somnum capere possit. Imo nunc quoque, per intervalla, quod pessimum est, frigus accedit, extremorumque tremor ac animi deliquium. Tam misere itaque adflicta aegrotans, meum requisivit per doctissimum Medicum consilium.

Epicrisis cum Consilio.

In præsenti hoc casu non tam ad fluorem album, quam potius ad ejus effectum seu flatum cachectico-atrophicum summamque virium prostrationem respiciendum existimavi. Quam difficile autem sit, in tam depravato temporisque diuturnitate confirmato adfectu convenienti medicina succurrere, abunde satis notum est. Si qua tamen recuperandæ salutis spes superest, ita curationem suscipiendam esse edixi. Primo omnium, injuncto accuratiori vitæ regimine, usum elixirii nostri visceralis cum cibo bis de die ad LXXX. guttas commendavi. Dein curam præscripsi fontis Selterani cum tertia parte lactis asinini remixti, exhibendo per mensis spatium singulis diebus mane mensuram dimidiam & ultra. Omni triduo, ad moderandum fluorem uterinum circa decubitum dari jussi no. XI. pilularum balsamicarum; exterius vero succurrendum duxi suffimigio, & epithema ex aceto florum sambuci cum aqua reginæ Hungariæ æquali portione remixto, inguinali regioni applicandum suasi.

Observatio V.

Fluor albus à laborioso partu.

Fœmina xx. annos nata, constitutionis quoad corpus tenerioris, quoad animum valde sensibilis, cibis dulcibus, fructibusque horæis & lacticiniis nimium indulgens vitamque amans sedentariam, à primis adolescentiæ annis perpetuo fere viscidi muci per nares stillicidio laboravit. In conjugio primum gravida partu functa est admodum laborioso, idque propter paullo vehementiorem fecundinarum extractionem, & inde obortum dolorem valde acutum. Neque dein lochiorum fluxus, ut debuit, successit, sed omnino fere substitit; unde febrem incidit optima mulier valde acutam, à qua tamen brevi post convaluit. Retinuit vero ab infelici hoc puerperio magnam uteri atoniam, & perpetuum fere seri albicantis & putridi ex sinu ejus profluvium, quod post mensium effluxum semper infestat gravius. His accedunt adhuc aliæ rectæ valetudinis læsiones: nam à frigore admisso, vel flatulento cibo adsumto, aut à levi quadam animi commotione, dolore lumborum adficitur valde gravativo, macilenta in dies magis redditur, & vesperi inferiores pedum partes tumidæ conspiciuntur. Durarunt singula hæc mala per integros sex menses, quare ne his pejora adhuc eveniant, meum maritus efflagitavit consilium.

Epicrisis.

Meretur attentionem in præmissa morbi historia, quod humoris serosi ex muliebribus profluxio violentum partum & vehementiorem fecundinæ evulsionem exceperit, quale quid mihi in artis exercitio annotare licuit sæpissime. Namque tali ratione non exigua utero inducitur læsio & atonia, quæ plerumque majorem sanguinis affluxum & decubitum post se trahit, quo fit, ut serum per poros & meatus nimis patulos secedat, & copiose nonnunquam ex pudendis promanet. Augetur vero hic fluxus circa tempus mensium, quia tunc majori nisu & copia sanguis ad uterum confluit, à quo major ejus relaxatio sequatur necesse est. Dolor lumborum, qui fere individuus diuturnioris albi profluvii comes est, sanguinis stagnationi & distensioni vasorum tam spermaticorum quam hypogastricorum, quæ sanguinem ad uterum vehunt & revehunt, debet adsignari. Namque difficiliori reddito sanguinis per uteri venas regressu, is ipse in vasis adducentibus accumulatur, eademque nimium distendendo partes adjacentes nervosas comprimit, unde doloris sensus. Quod curationem attinet, consilium dedi, ut per tres continuos dies pilularum mearum balsamicarum no. xv. circa decubitum, postero die vero mane dosis pulveris salino-nitrosi sumatur, idque aliquoties, interpositis semper aliquot diebus, repetatur. Pro potu præscripsi decoctum mastichinum cum pauxillo cinnamomi acuatum & inter cibos cum vino remixtum. Ad uterum roborandum exterius commendavi suffimigia ex sandaraca, mastiche, benzoe & cinnabari vulgari confecta, sæpiusque inguinali regioni imponendos suasi sacculos herbis nervinis repletos & ex vino rubro coctos; interne vero eodem fine balsamum nostrum vitæ cum tinctura tartari æquali portione remixtum cum infuso theiformi mane exhibere jussi. Quæ methodus, subjuncto simul accuratiori vitæ regimine, opem attulit exoptatissimam.

Observatio VI.

Fluor albus ex inordinato mensium fluxu.

Generosa fœmina, xx. & aliquot annorum, temperamento prædita cholerico-melancholico, cui à primis pubertatis annis menses fluxerunt parciores & decolores, ante dimidium fere anni circa menstruam periodum sat copioso muci albi ex muliebribus vexatur profluvio; unde mille malorum circa id temporis origo. Nam subinde gravis capitis dolor affligit & exquisitum refrigerationis sensum, *als wenn ein Stück Eis auf den Kopf läge*, inducit. Flatus hypochondria moleste distendunt, alvus est adstricta, urina secedit pallida, transpiratio fere nulla est, & circa vesperam horror invadit febrilis: extrema frigent, appetitus languet omnesque artus lassitudo & gravitas occupat. Ad expugnanda hæc mala varia ægrotans adhibuit remedia, quæ tamen, neglecto vitæ regimine, parum vel nihil attulerunt levaminis. Ego igitur consultus primo omnium accuratam diætam injunxi, & ut ægra à cibis crassioribus, quos in deliciis habebat, sedulo abstineat, jusculisque utatur tenuioribus cum radice cichorei, petroselini, asparagi, graminis &c. decoctis; ad meliorem autem digestionem promovendam obtuli elixirium nostrum viscerale inter cibos adsumendum. Dein ad primas vias à cruditatibus & sordibus repurgandas, flatusque discutiendos clysteres emollientes & carminativos crebrius ano injici, & pilulas balsamicas ad *Becheri* mentem confectas, ter in septimana circa decubitum adsumere jussi. Post harum usum sequenti die mane præscripsi pulverem ex lapidibus cancrorum, nitro depurato, tartaro vitriolato, solutione oculorum cancri componendum, desuper bibendo vascula quædam infusi theiformis ex melissa turcica & citri corticibus conflati. Potus loco ordinavi fontem Selteranum cum tertia parte vini Rhenani remixtum, & circa instans mensium tempus pilulas balsamicas reiterare imperavi. Exterius succurrendum duxi suffimigiis, & sacculis roborantibus inguinali regioni applicandis, nec non venæ sectione ter in anno celebranda.

Epicrisis.

Epicrisis.

Sistit hic casus fluorem album cum adfectu hypochondriaco-hysterico complicatum, de quo copiosus flatuum in abdomine proventus, pertinax alvi obstructio, ciborum fastidium, extremorum refrigeratio, totius corporis languor, crebriores capitis dolores cum horrore febrili abunde satis testantur. Originem suam singula hæc mala mutuari videntur à mensium fluxu valde inordinato, & quoad colorem vitiato, cui in ordinem redigendo omnis impendendus est medentis labor. Docemur præterea ex hac morbi historia, quantum intersit, ut Medicus conveniens vitæ victusque regimen præscribat, ita prorsus, ut hoc neglecto, frustranea sit omnis reliqua vel pretiosissima medicina.

Plura hinc inde legantur in *Consult. & responsis nostris medicinal.*

CAPUT XVII.

De gonorrhœa benigna & virulenta.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Gonorrhœa definitio. INter morbos ex atonia partium solidarum oriundos, referri adhuc jure meritoque debet *gonorrhœa*, quæ *nihil aliud est, nisi involuntarium feminis & liquoris femini analogi ex genitalibus stillicidium, à nimia vasorum semen adservantium partiumque adjacentium glandulosarum laxitate dependens.*

§. II.

Differentia à pollutione. Differt gonorrhœa à pollutione, in qua per intervalla vel breviora vel longiora modo femini s puri, modo cum sero chyloso mixti notabilis, ad unam vel duas drachmas accedens quantitas noctu cum insomniis venereis & voluptate, interdiu ex pulchrarum fœminarum adspectu, vel post equitationem, ob nimiam vesicularum feminalium vel glandularum prostatarum laxitatem lenemque irritationem simul & semel ejicitur.

§. III.

Species est vel benigna, vel maligna. Gonorrhœa est vel benigna, vel maligna. Hæc dicitur, si cum ardore, colore vario & exulceratione liquidum guttatim prodit, & plerumque in cacochymicis, scorbuticis, vel etiam calculosis cum emissione urinæ dolorifica, ob acrimoniam, est conjunctum. Illa vero, seu benigna adesse dicitur, quando fine dolore, ardore, aut excoriatione liquidi æqualiter tincti & albicantis fit profluxus. Atque hæc species cum fluore albo mulierum, magnam alit convenientiam, utpote qui itidem nihil aliud est, quam materiæ chylosæ, ope glandulosæ substantiæ uteri sequestratæ excretio. Quam in rem legi meretur MASSARIAS, qui *lib. IV. p.* 267. *ego*, inquit, *sentio, Medicos frequenter hallucinari, qui opinantur, ægrotos profusione feminis laborare, cum magis aliorum excrementorum fluxione laborent. Siquidem videmus plurimis ægrotis hoc profluvium multos annos perdurare, ex quo, profluente femine, necessarium foret, illos ad extremam maciem & corporis consumtionem deduci, sicut illis solet contingere, qui immoderato coitu utuntur, quod tamen non videmus illis evenire.*

§. IV.

At vero, non modo ea gonorrhœæ species, de qua MASSARIÆ sermo est, diutius protrahitur, sed & de reliquis plura notatu digna exstant exempla eorum, qui per multos annos utroque genitalium fluore laborarunt, Vid. BARTHOLINUS *historia* 36. *cent. II.* ubi de *viro Bergonensi, & Anat. lib. I. cap. XXIII. p.* 234. *de Batavino* mentionem facit, quorum ille per decem, hic per triginta annos gonorrhœam sustinuerat, ille virulentam, hic incertam, an benignam vel malignam. Manserat uterque cætera sanus, nisi quod prior ossibus vix hæreret.

§. V.

Gonorrhœa virulenta symptomata. Datur etiam gonorrhœa virulenta, quæ à contagio venereo suos repetit natales, eosque potissimum adficit, qui turpissima libidine incensi scorta sequuntur. Atque talis fluxus purulenta variique coloris & consistentiæ materia, nec non summa virium imbecillitate se manifestat. Junguntur quoque, nisi cito occurratur, sat magni testium & glandularum inguinalium tumores, ulcera glandis & præputii inflammatoria, & membri dolorifica incurvatio: quid? quod urina mingitur multis referta filamentis, quæ quasi vermiculos repræsentant. Si ingravescit malum vel inveteraverit, vel minus rite tractatum fuerit, miasma abit per vasa lymphatica ad sanguinem & fluidum tenuissimum sanguinis inquinat; unde venereæ luis prodeunt indicia, qualia sunt lancinantes capitis artuumque dolores, noctu potissimum exacerbati, faucium ulcera, ossium nasi exesio, pustulæ in glandulis cancri naturam æmulantes, macies universi corporis cum faciei pallore, oculis concavis, tophis quoque & hujus generis aliis.

§. VI.

Historia curationis descripta. Hæc sunt generalia, quæ malignum hunc fluxum comitantur & excipiunt symptomata, accuratiorem tamen ejus historiam sequentibus tradere juvabit. Breve tempus post tam infelicem coitum fluxus leviter incipit, & dein tertio, quarto & sequentibus diebus ingravescit. Glans femine tenuiori incipit madere, postea alba quadam obducitur colluvie, & maculæ in indusio reperiuntur. Inter initia color materiæ profluentis est albicans, qui, si fluxus paullatim largior emanat, in flavum, & demum in viridem mutatur. Quando urina emittitur, primo in glande, tum in radice urethræ, demum per totum canalem dolor percipitur ardens & fere intolerabilis. Interdum continuus urget mingendi conatus, interdum mictio valde impeditur, & pene supprimitur, fine dubio ob molestissimam penis tensionem, quæ nocte ut plurimum cum magno cruciatu & duritie ingravescit, & tanta est, ut penis exinde incurvetur. Præterea insignis ad venerem est stimulus, ut vix à coitu sibi laborantes temperare possint, & ulcera quoque,

ut supra dictum est, non raro in glande & præputio latitant fœdissima.

§. VII.

Sedes gonorrhœa virulent.

Quod sedem adfectam attinet, audiamus, quid de ea sentiant auctores. GRAEFIUS in tractatu *de virorum organis generationi dicatis*, ipsam in prostatis collocandam existimat. VESALIUS *lib. V. anat. cap.* 21. de suspenso quodam & Patavii dissecto, qui ante suspendium involuntario seminis fluxu laboraverat, refert, habuisse eum omnes meatus, atque eos potissimum, qui ex testibus in deferentis semen vasis revolutiones pertingunt, apertos ac valde laxos, ideoque hos ipsos accusandos putat. Nos tamen sat gravibus inducti rationibus statuimus, veram sedem in urethræ tunica, copiosis glandulis, à COWPERO & LITTRIO detectis obsita, esse reponendam; licet non negandum sit, si profundius malum, ut in gonorrhœa virulenta, proserpit, prostatas simul & vesiculas seminales contagio adfici. Id quod abunde satis testantur anatomicæ sectiones eorum, qui per vitam suam tali fluxu diutius laborarunt. In his enim prostatas callosas, scirrhosas & exulceratas nonnunquam fuisse observatas abunde constat.

§. VIII.

Et mulierum.

In fœminis infectis ulcuscula proveniunt in glandoso corpore, sive in eo loco, ubi lacunæ circum & in meatus urinarii exitu collocantur, erumpunt. Testis est GRAEFIUS in tractatu *de mulierum organis generationi dicatis*, qui in cadavere mulieris hoc vitio inquinatæ dissecto, corpus glandosum, sive prostatas urethræ circumpositas, utero ejusque vagina innoxiis, male adfectas offendit. Et hinc patet ratio, quare fœminæ, ut multa testantur exempla, fœtum in utero gerere possint insontem & tali labe prorsus non infectum. Aliter tamen sentit PALMARIUS, qui in libro *de lue venerea cap. IX.* vesicæ collum adducit, ideo, quod ex ulcere cervicis vesicæ, à gonorrhœa curata residuo per totam vitam purulenta stillaverit materia, parum ab ea dissimilis, quæ in diuturna gonorrhœa à prostatis ex urethra fieri solet. Cæterum notandum est, in mulieribus hoc malum non ita sævire ac in viris, siquidem fœminas infectas diu vivere sinit, cum viros contra, nisi curetur, ad lethum ducat.

§. IX.

Causa gonorrhœa virulentæ & ejus symptomatum.

Causa gonorrhœæ virulentæ utique est miasma, ex impuro coitu cum fœmina vel gonorrhœa maligna, vel lue venerea infecta ad viri genitalia, & postea per poros ad lympham vel liquorem seminalem translatum, cujus crasin mixtionemque naturalem plane destruit & dissolvit, partim causticam ac erodentem, partim putredinosam indolem inducendo, unde dolores, ardores, tumores, inflammationes & exulcerationes genitalium suam mutuantur originem. Nam ita fere procedit hujus miasmatis multiplicatio, ut ab initio tantummodo glans inficiatur, dum contagium per poros apertos in coitu se insinuat, dein, nisi accommodata succurritur medicina, ad urethræ glandulas, tum ad prostatas porosas, demum ad ipsas vesiculas proserpit seminales. Si lympha infecta per lymphatica vasa, quæ COWPERUS à præputio ad inguina abeuntia demonstravit, glandulis communicatur inguinalibus, tum bubo fit venereus, sive tumor durus lentus sensimque indolens: si vero gonorrhœa profundior est, & circa initium urethræ, ubi seminales vesiculæ semen effundere solent, inflammatio oritur, tum hæc vascula à tumore comprimuntur, & semen ad has vesiculas deduci nequit; unde testium tumor.

§. X.

Causa gonorrhœa benignæ.

In causa gonorrhœæ benignæ adsignanda, tum ipsius genitalis liquidi, tum vasorum seminalium toni, qui plerumque dejectus est, habenda est ratio. Et primo quidem, quod semen attinet, attentiori observatione cognitum perspectumque habemus, vel ob nimiam ejus abundantiam in subjectis plenis & in cœlibatu laute viventibus, vel ob ejus acrimoniam in subjectis cacochymicis, scorbuticis & arthriticis hunc fluxum non raro contingere. Deinceps, si ad labefactatum organorum seminalium tonum respicimus, hanc utique à neminc in dubium vocari arbitror; siquidem ea omnia, quæ insignem hæc vasa debilitandi potentiam obtinent momenta, quorum potissima sunt nimiæ seminis, sive per pollutiones, sive per crebriores coitus, vel fœdam manustuprationem & gonorrhœam virulentam prægressam profusiones, ad gonorrhœam benignam etiam valde disponunt, idque eo magis in hominibus, qui temperamenti sunt phlegmatici & natura debiliores.

§. XI.

Prognosis utriusque gonorrhœæ.

Progrediendum nunc erit ad suppeditandam gonorrhœæ tam virulentæ quam benignæ prognosin. Utraque, si convenientibus tractatur remediis, brevi tollitur; cum contra, si invalescit & gravioribus stipatur symptomatibus, difficilius sanetur, & non modo viros reddat steriles, sed & progressu temporis ad cachexiam & hecticam tabem laborantes ducat. Speciatim vero de virulenta ita scire licet: quo major est infectionis gradus, eo gravior quoque ista est & rebellior; raro tamen luem veneream post se trahit, nisi incongrue per medicamenta sudorifera & adstringentia vel externe vel interne adhibita fluxus cohibeatur. Hoc enim suppresso mox bubones, scroti & testiculorum tumores, carunculæ urethram obsidentes, & alia pessima symptomata cum ipsa venerea lue superveniunt. Ipse fluxus quo facilius procedit, eo mitiora sunt symptomata: pessimum contra est, si parce nimis exstillat, & urina cum summo fœtore mingitur flavescens & viridis. Denique inter certa mitigati & in melius conversi mali signa refecimus, si dolorifica membri erecti constrictio & exquisitissimus sub mictione ardoris sensus in urethra minuitur, depressus antea vigor redire incipit, & ipsa facies antea pallida vividior redditur. Curatæ vero gonorrhœæ indicium est, si liquoris limpidi ac tenuis, albumen ovi referentis una alterave guttula compressione penis evocatur. Gonorrhœa benigna sicut plerumque diutius protrahitur, medendique multum facessit negotii; ita eo magis medicinæ resistit, si, ut sæpissime evenire solet, gonorrhœam virulentam excipit. Differt tamen perinde ac homines differunt, quos invadit, ita e. g. eos longe diutius vexat, qui temperamento sunt phlegmatico, & catarrhalibus defluxionibus, alvique fluxibus in pueritia fuerunt obnoxii. Hi enim

enim dum natura fibras obtinent laxiores, judicatu facillimum est, si qua parte atonia laborant, hanc longe esse graviorem, quam quidem in iis, qui fibris robustioribus sunt præditi.

CURATIO.

§. I.

Causa difficilis sanationis gonorrhœæ benignæ.

Quum gonorrhœa tam benigna quam virulenta ratione causarum valde inter se differant, differentem quoque postulant medendi methodum. Utramque igitur seorsim expendamus, ordiendo à curatione benignæ. Hanc autem admodum esse arduam & laboriosam, in prognosi jam ostendimus: neque nos aliam hujus difficultatis causam agnoscimus, quam quod in hoc morbo ad partes adfectas nimis debilitatas & à tono suo dejectas, maxime in subjectis magna pravorum succorum colluvie scatentibus & dyscrasia scorbutica infectis, non secus quam ad sooticulum ex universo corpore humorum impurorum fiat adfluxus. Accedit adhuc, quod generationi inservientes partes, quæ in nostro adfectu morbose adfliguntur, ex meris fere nervis nervosisque tunicis sint conflatæ, ad quas remediorum energia, experientia teste, penetrat difficillime.

§. II.

Indicationes curationis.

Absolvitur autem pertinacis hujus mali curatio his fere indicationibus. Primo opus est, ut convenientibus laxantibus copia impuri seri, si in corpore abundat, evacuetur, & à parte adfecta derivetur. Dein ut partes nimis relaxatæ & flaccidæ accommodatis tam internis quam externis roborantibus medicamentis confortentur.

§. III.

Primam indicationem explent laxantia.

Primæ indicationi satisfaciunt, quæ per epicrasin operantur laxantia: quo nomine commendari merentur pilulæ balsamicæ *Becheri*, & ad ejus mentem confectæ *Stahlii* & nostræ, quæ non modo alvum ducendi, sed & egregie roborandi possident efficaciam. Præterea utilissimum sæpe deprehendi infusum laxans, ex sequentibus speciebus compositum. *Recipe rhabarbari Alexandrini unciam unam, radicis vincetoxici, pimpinellæ, rasuræ ligni sassafras ana unciam dimidiam, foliorum sennæ, agarici trochiscati, fibrarum hellebori nigri singulorum drachmas tres, cardamomi, cinnamomi, ana drachmas duas, passularum minorum uncias tres, tartari crudi unciam dimidiam. M. C. C. D. S. Species, cum duabus vini Rhenani mensuris infundendæ.* Dosis sit quarta pars mensuræ.

§. IV.

Quæ alteri indicationi satisfaciant.

Huic infuso per octo dierum spatium mane adsumto, ad explendam alteram indicationem, subjungendus est pulvis hic utilissimus: *recipe ossis sepiæ unciam unam, coralliorum rubrorum, succini, specierum de hyacintho, corticis chacarillæ ana drachmas duas. M. F. pulvis, cujus dosis ad drachmam unam mane & circa noctem cum decocto cremoris hordei amygdalino sumi potest.* Eodem quoque tempore exterius regioni pubis & perinæi, maxime per noctem adplicandū suadeo sequens epithema: *recipe herbæ melissæ, menthæ, basilici, florum rosarum rubrarum, balaustiorum ana manip. unum, corticis granatorum, caryophyllorum, nucistæ, cardamomi, mastichis ana unciam dimidiam. M. F. species, quæ sacculo inclusa in vino Gallico rubro coquenda.*

§. V.

Diætæ ratio.

Cum his invicem conjungendum est accuratum regimen diæteticum, quod ita debet institui. Primo omnium abstinendum est ab omnibus cibis valde piperatis, aromaticis, salitis, leguminosis & inflantibus, nec non ab immoderatiori vini & cerevisiæ potu. Evitetur quoque frequentior cum feminino sexu conversatio, evitetur veneris exercitium & fortior corporis motus, præsertim qui curru fit vel equo. E contrario vero inter cibos commendanda sunt jusculа avenacea cum vitello ovi, amygdalis & pistaceis præparata & in emulsionem redacta, quorum magna est ad acrimoniam lymphæ salsæ demulcendam efficacia. Convenit quoque pro potu adsumere serum lactis dulce, vel decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, santalo rubro, rasura ligni sassafras, glycyrrhiza & passulis conflatum.

§. VI.

Balneorum usus.

Quod si hæc minus sufficiunt, ego ad malum, præsertim inveteratum tollendum, post horum usum cum fructu hactenus commendare solitus sum balnea ex speciebus nervinis & roborantibus composita, quales sunt abrotanum, majorana, mentha, hyssopus, origanum, serpillum, rosmarinum & hujus census alia. Post balneum æger lecto se committat, lenem exspectando sudorem. Nec sine auspicato successu aliquoties usus sum fontibus Lauchstadiensibus, balnei loco per aliquot septimanas adhibitis, utpote quæ propter tenuissimum, quem in sinu fovent, martis crocum insignem relaxatas partes roborandi possident virtutem.

§. VII.

Quæ prosint in pollutionibus.

Eadem curandi methodus locum invenit aptissimum in largioribus & valde debilitantibus pollutionibus cohibendis, modo hæc observetur cautio, quod purgantia rarius offerantur, siquidem, si alvum molientibus opus est, sola rhabarbarina & passulata sufficiunt. Præter allata vero remedia in tali casu externe regioni lumbari, seu potius spinæ dorsali circa lumbos adplicandum suadeo sequens emplastrum: *recipe emplastri spermatis ranarum uncias duas, sacchari saturni, aluminis usti ana drachmas duas, camphoræ, olei ligni Rhodii ana drachmam dimidiam. M. D.* Porro quoque singularem plane effectum in pertinaci hoc morbo annotavi à convenienti balneorum frigidorum usu, modo corpus probe prius fuerit præparatum, nec plethora, cacochymia aut nimia virium dejectio adsint, quæ id prohibeant. Bis autem in die, mane & hora quarta vespertina insessus fieri potest per horæ dimidium in aquam puram fluviatilem, vel, quod melius est, in Lauchstadiensem, quo peracto in lectum paullisper calefactum se recipere & aliquot infusi theiformis vascula bibere juvabit. Et mirum profecto est, quomodo non modo totum corpus inde roboretur, sed &, transpiratione interdum ad sudorem usque aucta, optime humorum à parte affecta fiat derivatio.

§. VIII.

Indicationes curatoriæ gonorrhææ virulentæ.

Quod ad gonorrhœæ virulentæ medendi methodum attinet, hæc ipſa quidem in principio, ſi rite inſtituatur, non adeo difficilis eſt. Quod ſi vero malum, uti ſæpiſſime evenit, ab empiricis chirurgis perverſa methodo per adſtringentia tractatum, curandum nobis traditur, magno labore multoque negotio opus eſt, ita prorſus, ut luem univerſalem, quam talem fluxum radicitus exſtirpare facilius ſit. Genuina autem gravem hunc adfectum ſanandi ratio, me judice, in eo verſatur, ut primo omnium ſuſceptum in genitalia virus venereum, quod partim acris cauſticæ, partim putredinoſæ indolis eſt, celerrime è corpore expellatur. Dein, quando jam à virulenta materia relaxatæ, eroſæ vel ulceratæ fuerint, ſemini tam conſervando quam excernendo dicatæ partes, mundificentur, conſolidentur & roborentur, adeoque liberior humorum adfluxus præpediatur.

§. IX.

Quantum proſint a coitu impuro ad præſervationem mali.

Quum itaque primum & præcipuum medentis negotium eo dirigi debeat, ut qua fieri poteſt, celeritate veneni intus ſuſcepti expulſione corpus ab effectibus pernicioſis præſervetur, conſultum omnino arbitror, mox primis à ſuſpecto & contagioſo coitu diebus alexipharmacum cum ſudorifero regimine exhibere: quo ſcopo commendari meretur eſſentia ex ſpiritu Cornu Cervi, ſuccini & eſſentiæ bezoardicæ æquali portione conflata, quæ ſingulis diebus mane ad ſexaginta guttulas cum infuſo ſcordii, ſcabioſæ & galegæ poteſt ſumi, exſpectando poſtea per horam in lecto ſudorem. Neque minorem pollicetur fructum pulvis diaphoreticus ita componendus, *recipe pulveris bezoardici Anglicani vel noſtri drachmas duas, bezoardici mineralis, reguli antimonii medicinalis ana drachmam dimidiam, nitri grana quindecim, camphoræ grana quatuor. M. F. pulvis, dividatur in VI. doſes, quarum una circa ſomni tempus per tres quatuorve dies capiatur.* Exterius vero ad diſcutiendum inſidens genitalibus virus commendare ſoleo aquam *d'arquebuſade* cum eſſentia ſuccini & ſpiritu vini camphorato vigoratam, in qua linteum maceratum tepide membro, regioni pubis ac perinæi, etiam ſub ipſa diaphoreſi poteſt applicari.

§. X.

Curatio gonorrhææ per purgantia.

Quod ſi vero jam altius venenum radices egerit, ſeque intimius inſinuando, involuntarium ſeminis fluxum cum ardore, dolore & exulceratione effecerit, præcipuus eſſe debet labor, ut ejiciatur, corpuſque per appropriata & tam materiæ virulentæ correctioni, quam exſtirpationi dicata remedia ab impuris ſordibus liberetur. Atque horum remediorum cenſum recte ſubeunt purgantia, quorum primarium ingrediens eſſe debet mercurius dulcis, qui peculiari & ſpecifica ſua, qua pollet, virtute in acrimonia ulceroſa cauſtica temperanda, evacuanda & viſcoſitate reſolvenda, reliquis omnibus palmam reddit dubiam. Optime autem cum extracto rhabarbari, & in ſubjectis ſeroſioribus cum extracto panchymagogi *Crollii* æquali portione remiſceri atque in pilularem formam cum balſamo de Copaiva vel Peruviano poteſt redigi, dando pro doſi alternis diebus ſcrupulum unum vel drachmam dimidiam, donec ardor imminuatur, materiæque profluentis ſubflavus & virideſcens color remittat. Eodem fine eximiam merentur laudem, quæ ſequuntur pilulæ: *recipe gummi ammoniaci depurati, ſagapeni, extracti hellebori nigri, trochiſcorum alhandal, mercurii dulcis, reſinæ ligni guajaci, balſami de Copaiva, ſingulorum drachmam unam. M. F. l. a. pilulæ ex ſcrupulo uno no. xx. quæ per tres dies mane, vel circa noctem poſſunt deglutiri.* Tum per binos dies, maxime in ſubjectis phlegmaticis alexipharmaca ſuperius memorata, ea, qua diximus, methodo exhibere, poſtea rurſus per triduum pilulas adſumere & ſudorem movere, idque tertia vice repetere juvabit.

§. XI.

Per balſamica ſic adſtringentia.

Poſt ſufficientem impurorum humorum è corpore evacuationem remedia ſubjungi debent, quæ blanda balſamica virtute exſiccant, conſolidant, & nimis relaxatas ſeminales partes roborando, fluxum cohibent. Hæc inter jure ſuo ac merito referri merentur terebinthina cocta, maſtix, ſuccinum, myrrha, opobalſamum, rhabarbarum, bolus armena, antimonium diaphoreticum, terra catechu, hæmatites, & antimonium martiale cachecticum, quæ invicem in formam pilularum ſecundum artis præcepta poſſunt redigi. Inſtar autem omnium eſſe poterit hæc formula, qua ego hactenus inſigni cum fructu uti conſuevi: *recipe terebinthinæ Venetæ, ſuccini, maſtichis, extracti rhabarbari, caſcarillæ ana drachmas duas, balſami de Copaiva, reſinæ ligni guajaci ana drachmam unam. M. F. ex drachma dimidia pilulæ no. xx. quæ per decem pluresve dies circa noctem cum emulſione temperante ſumantur,* ſuperbibendo poſtero die mane infuſum theiforme ex veronica, mentha, meliſſa, millefolio & conſolida ſaracenica conflatum, vel etiam decoctum, cujus ingredientia ſint radix chinæ, ſarſaparillæ, glycyrrhizæ, cichorei & antimonium crudum in petia ligatum. Nec excludenda hoc loco venit mixtura, quæ ad fluxum ſeminalem moderandum & compeſcendum præſtantiſſimæ eſt virtutis, & ita componitur: *recipe tincturæ antimonii acris, eſſentiæ ligni guajaci, ſuccini, ligni aloes ana unciam unam, tincturæ hæmatitidis ſeu liquoris martialis, qui ex capite mortuo florum ſalis ammoniaci martialium paratur, drachmam unam. M. & fit inde eſſentia nigricantis coloris, quæ pari ratione, alvo prius ſufficienter expurgata, bis in die ad XL. guttas ſumi poteſt.*

§. XII.

Externorum uſus.

Verum enim vero, niſi uſum remediorum internorum externis quoque ſecundemus, incaſſum laborabimus. Hæc ipſa vero pro ſymptomatum ratione longe differunt. Ita ad dolorem & ardorem in genitalibus temperandum, vel etiam bubonem, qui ſæpe jungitur, ſuppurandũ, præclari uſus ſunt cataplaſmata, quæ ex ſpeciebus demulcentibus & emollientibus, ut radice liliorum alborum, altheæ, floribus chamomillæ, ſambuci, verbaſci, ſemine ſœnu græci, cymini, anethi, hyoſcyami &c. ex lacte vel decocto avenaceo coctis poſſunt parari calideque crebrius imponi. Ad exulceratas urethræ partes mundificandas & relaxatas roborandas ſummæ utilitatis ſunt injectiones ex mercurii dulcis drachmis duabus in

in-

infusi theiformis saturati libra dimidia ad horæ quadrantem decoquenda. Quod si vero magna est erosio, lac cum melle despumato, addito decocto myrrhæ ex aqua, ope siphonis injicitur utilissime.

§. XIII.

Diæta conveniens.

Ultimo loco multum quoque interest, ut Medicus rectam & accommodatam vivendi rationem præscribat, atque ægros inprimis à cibis aromatisatis, duris & nimis nutrientibus, nec non à cerevisiæ & vini potu, vehementiori corporis exercitatione, animi adfectibus & mulierum consortio abstinere jubeat; alioquin malum adhuc præsens non modo difficulter evellitur, verum etiam, si curationem jam receperit, ex facili repullulat. Inter cibos itaque juscula tenuiora cum endivia, acetosa, lactuca & cichoreo alterata, & pro potu ordinario decoctum glycyrrhizæ cum hordeo, vel serum lactis commendare juvabit. Nec laude sua carent emulsiones ex amygdalis dulcibus, seminibus IV. frigidis majoribus, & papavere albo cum decocto Cornu Cervi diluto confectæ & pro potu adsumtæ, quibus commodissime adduntur nitrum purificatum nec non pulveres leniter diaphoretici ex Cornu Cervi usto, antimonio diaphoretico sive cerussa antimonii parandi. Hac enim ratione acrimonia humorum temperatur, partiumque genitalium ardor & dolor, si urget, consopitur efficacissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Cautelæ circa purgantia, balsamica & diuretica in fluxu benigno.

In gonorrhœa benigna maxime omnium acriora purgantia & illa, quæ mercurialia ingrediuntur, cautius sunt adhibenda, quod itidem valet de balsamicis fortioribus & diureticis; siquidem humores magis commovendo & ad partes genitales debilitatas appellendo, effluxum materiæ augent. Multo vero magis hæc singula exulent in subjectis sanguineis & cholericis, quibus longe gravius nocent. Haud aliter sentiendum est de adstringentibus, quæ nunquam sine præmissa sufficienti humorum correctione in usum debent vocari, nisi mali moris gonorrhœam, maxime in iis, qui magna humorum impuritate scatent, proritare velimus.

§. II.

Circa V. Sectionem & curam per inediam.

Venæ sectio & cura per inediam, quæ potu victuque tenui & exsiccante absolvitur, in plethoricis pinguis & spongiosi habitus lauteque viventibus inter morbi initia locum inveniunt aptissimum, cum contra, si fluxus diuturnitate corpus debilitatum nimis fuerit, omitti prorsus debeant; siquidem vires magis exhauriendo sæpe cachexiam, tabem dorsalem cum hectica febre vel impotentiam virilem inducunt.

§. III.

Temperamentorum & humorum ratio habenda est in gonorrhœa maligna.

In curanda gonorrhœa maligna attendere maxime Medicus debet ipsam ægrotantis constitutionem. Plurimum namque refert, num laborans complexionis sit cholericæ & sanguineæ aut phlegmaticæ, & an naturæ sit robustioris vel imbecillis ac teneræ. Neque minus probe inquirere oportet, qualis humorum sit conditio. Hæc enim prout differt, variat quoque ratione symptomatum adfectio. Ita si corpus offendit cacochymicum & ex improba victus ratione vel alio glisente morbo ut scabie, purpura scorbutica, vel adfectu hypochondriaco detentum: tunc utique deteriora curatuque difficiliora pertimescenda sunt symptomata.

§. IV.

Cautelæ circa tractationem cholericorum.

Si calidioris sensibiliorisque indolis homines pernicialis hæc fluxio corripit, ab omnibus calidioribus, purgantibus, sudoriferis, diureticis, decoctis lignorum, ut guajaci, acrioribus, essentiis balsami Peruviani & opobalsami, maxime in principio fluxus, abstinere debemus. Novi enim præpostero, & sine convenienti corporis præparatione, instituto illorum usu, vitiosum humorem retentum, fluxumque suppressum, sed loco hujus bubones excitatos, & non modo circa genitalia, sed in facie quoque pustulas ulcerosas pessimi moris excitatas.

§. V.

Circa curationem phlegmaticorum.

Qui segniorem & phlegmaticam obtinent temperaturam, in his, præmissa sufficienti corporis expurgatione, roborantibus & leniter spirituosis gonorrhœam incipientem perfecte curatam & hostile virus expulsum memini. Atque hoc fine nonnunquam per aquam vitæ in parciori, sed sæpius repetita, dosi exhibitam potiri licuit, qualis ita paratur: *recipe herbæ menthæ manipulos tres, terebinthinæ venetæ unciam unam, balsami Peruviani unciam dimidiam, destillentur cum vini Rhenani mensuris tribus. Dosis sit uncia una ad duas.* Cui etiam commode substituitur hæc formula: *recipe aquæ rosarum, spiritus vini rectificati ana mensuram dimidiam, julepi rosarum uncias duas, balsami nostri vitæ guttas L. M.*

§. VI.

Circa adstringentia.

Quamdiu materia profluens fœtida est & subviridis, nunquam danda sunt adstringentia; nam ubi intempestive & nimis cito fluxus iisdem supprimitur, aut decocta lignorum validiora cum regimine sudorifero offeruntur, venenum transit in seminis & lymphæ massam, unde symptomata lui venereæ propria resultant. At vero ex nullo prope adstringentis facultatis remedio major redundat noxa, quam à sacchare saturni interne, ut empiricorum mos est, finistre oblato. Vidi enim colicam convulsivam, appetitus prostrationem alvique pertinacissimam obstipationem inde inductam. Idem quoque valet de injectionibus adstringentibus, quæ, nisi fluxu impuro correcto, nunquam debent adhiberi.

§. VII.

Circa diuretica.

Inter medicamenta urinæ fluxum promoventia pessime, ut arbitror, à quibusdam referuntur cantharides & parata ex iis essentia, siquidem viis urinariis admodum sunt infensæ, facileque perniciosas renum & vesicæ inflammationes cum mictu cruento, nisi convenientibus succurramus remediis, ciere valent.

§. VIII.

Circa Venæ Sectionem.

Venæ sectiones in curatione gonorrhœæ virulentæ raro exiguntur, & in sensibilioribus, quibus facile materiæ sordidæ contingit suppressio, magis obsunt, quam prosunt; attamen si corpus sanguine turget & juvenile est, ad mitiganda symptomata sine noxa concedi possunt.

§. IX.

Quid faciendum si fluxus sistitur.

A variis subinde causis evenit, ut materia parcior ex pene effluat, & mox pustulæ in corpore hinc inde adpareant. Tum vero loca affecta humectare, fotu, balneis & cataplasmatibus relaxare, atque purgantibus materiam deorsum ducere consultum erit. Juvant quoque eodem fine injectiones lactis dulcis, & decocti avenæ cum oleo amygdalarum dulcium remixti, à quibus ego fluxum sæpius iterumque revocatum scio.

§. X.

Gonorrhœa inveterata raro per salivationem curatur, sed sæpe per Carolinas.

Mirum certe est, quod gonorrhœa per salivationem tolli non possit; crebrior enim usus & experientia satis docet, pessima venerea ulcera, quæ in universo corpore radicantur, hacce curatione fuisse sanata, sed gonorrhœam remansisse. Et profecto molestissima hæc fluxio, si male tractata & inveterata fuerit, rarius ad frugem reducitur, sed per totam sæpe vitam laborantes comitatur. Latitant quippe nonnunquam in glandulis prostatis tam majoribus, quam minoribus scirrhosa & fistulosa ulcera, quæ radicitus tollere difficillimum est. Nihilo tamen minus aliquoties exoptatissimum reperi auxilium in usu thermarum Carolinarum interno, quæ, licet alias provide in gonorrhœa recenti sint usurpandæ, eo quod debiles partes magis relaxando, majorem materiæ adfluxum efficiunt; in inveterato tamen malo, dum insigni vasorum obstructiones tollendi, diuque latentes, incarceratos & duros tumores resolvendi efficacia pollent, cum fructu dari possunt. Sed ut minori quantitate, adhibitis simul in & post curam roborantibus balsamicis internis & injectionibus, bibantur suadeo.

§. XI.

Quæ prosint in urethræ exulceratione.

Quando urethra, cujus tunica media valde glandulosa, non modo exulcerata, sed & nimis relaxata est, & fungosæ substantiæ quidpiam adhæret, ex qua postea prodeunt urinam valde remorantes carunculæ, solam essentiam opobalsami cum spiritu vini extractam, item balsamum nostrum vitæ, cum tribus partibus *l'eau d'arquebusade* dilutum aliquoties de die fausto cum successu injiciendum curavi. Enimvero tali injectione sat vehemens in membro excitatur ardor, qui tamen sensim paullatimque remittit.

In carunculis tollendis.

Specialim vero de carunculis, quæ nonnisi species verrucarum sunt, tenendum arbitror, quod pulvere quodam erodente, aut ferro candente optime tollantur. Sed hæc operatio peritam postulat manum, ne forte tali ignito instrumento vicina pars lædatur.

§. XII.

Cautela circa penis ulcera.

Ad mundificanda glandis & penis ulcera sequens epithema præstantis erit efficaciæ: *recipe aquæ calcis vivæ cum aqua rosarum dilutæ uncias duas, l'eau d'arquebusade unciam unam, sacchari saturni grana decem, mercurii præcipitati albi grana octo. M.* Contra ubi simul consolidandi intentio est, balsamum sulphuris antimoniatum & terebinthinatum cum unguento digestivo remixtum commendari meretur.

§. XIII.

Circa bubones.

Bubones, si junguntur, quantum fieri potest emplastro emolliente *Agricolæ* cum oleo hyoscyami & sapone malaxato sunt maturandi. Cui scopo etiam emplastrum *Barbette* saponatum & cum pauxillo oleo hyoscyami subactum egregie inservit.

§. XIV.

Circa tumorem scroti & testium.

Quando scrotum cum testiculis in magnum tumorem agitur, succurrendum est fomentis calidis, sive admissione vaporum ex decoctione herbarum & florum emollientium cum lacte facta prodeuntium: qua methodo tempestive adhibita tumor mollitur, ut dein emplastra resolventia majori cum emolumento adplicari possint.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Gonorrhœa benigna chronica.

Flagitavit haud ita pridem opem meam vir xxx. annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, qui cum per crebras manustuprationes magnam sibi contraxisset vasorum seminalium atoniam, gonorrhœam incidit benignam, per quatuor annos sub alvinarum sordium excretione lotiique emissione moleste infestantem. Ad sistendum hunc fluxum aliquoties sumsit oleum terebinthinæ, unde fluxus quidem cessabat; tantum autem aberat, ut pristinum genitalibus robur & stimulus ad coitum restitueretur, ut potius hic penitus supprimeretur. Nec ullis per quatriennium remediis poterat revocari, usque tandem naturæ vigore cibisque eupeptis pollutiones nocturnæ cum leni quodam stimulo & penis erectione redirent. Sed non multo post pristina ludebatur scena, & materia seminis analoga sub alvi & vesicæ exoneratione rursus è pene profluebat, idque nunc per integros quinque annos. Ego igitur consultus primo omnium suasi, ut æger, seposita omni cerevisia, decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, acetosæ, rasura ligni santali rubri, flavi, aloes, lentisci &c. mane calidum, dein frigidum biberet, atque in victu carnes tantum assatas & ex his confecta tenuiora juscula adsumeret vinique rubri Gallici, Pontac dicti, haustum cum elixirii ex essentia corticum aurantiorum, tinctura tartari & pauxillo olei macis conflati XL. guttulis inter cibos caperet. Ad alvum apertam servandam commendavi mala Borsdorffiensia cum passulis cocta & prunellas; ante decubitum vero pulverem obtuli sequentem: *rec. succini præparati drachmam unam, nitri purificati drachmam dimidiam, terræ catechu, corticis cascarillæ ana grana duodecim M. F. pulvis dividendus in doses IV.* Demum quoque regioni pubis per noctem calide imponendum suasi sacculum foliis myrthi, lauri, floribus chamomillæ romanæ, rosarum, mastiche & succino repletos & ex vino rubro co-

coctos. Nec dubito, quin æger egregium inde perceptarus sit levamen.

Epicrisis.

Intempestive in nostro casu adhibitum fuit oleum terebinthinæ. Equidem tali remedio fluxus ad tempus sistitur, sed ex facili redit, ac sæpe graviora accedunt symptomata. In curatione rite instituenda ego maxime omnium respexi ad ægrotantis naturam corporisque habitum, qui quum valde esset obesus, tenuiorem victum seu curam per inediam præscribere consultum putavi. Nisi enim commode subtrahatur morbi pabulum, parum vel nihil proficitur. Posthæc vero eo annitendum duxi, ut partes seminales nimis relaxatæ & à tono suo dejectæ roborentur, id quod tutissime perficitur remediis tam internis, quam externis supra commemoratis.

OBSERVATIO II.

Gonorrhœa virulenta in benignam mutata. Vir xxx. annorum, constitutionis sanguineæ, habitu corporis spongioso præditus, post celebratum cum impura coitum, malignum seminis cum dolore, ardore ac molesta membri & perinæi tensione junctum incidit profluvium. Chirurgus in consilium adhibitus essentiam balsami de Copaiva sat larga obtulit quantitate, indeque effecit, ut non modo copiosius materiæ purulentæ cum sanguine mixtæ, sed & ipsius puri sanguinis ex urethra succederet stillicidium. In tali rerum statu venæ sectionem in manu administravit, & ad alvum ducendam pilulas ex extracto panchymagogo *Crollii* & mercurio dulci confectas adhibere jussit, quo fiebat, ut sanguinis quidem fluxio cessaret, urina vero semper sabulosa, & liquor ex genitalibus albicans per longum temporis spatium promanaret. Ego tandem consultus decoctum præscripsi temperatiua bibendum, & sacculos ex speciebus roborantibus nervinis repletos in vino rubro decoctos regioni pubis & perinæi crebrius adplicare, & ad relaxatas partes roborandas ballamum nostrum vitæ cum tribus partibus *l'eau d'arquebusade* dilutum injicere imperavi, tam felici eventu, ut brevi post relicta illa liquoris albicantis ex genitalibus fluxio evanesceret.

Epicrisis.

Sistit hic casus gonorrhœam virulentam in benignam desinentem, uti quidem ex liquoris albidi minus purulenti profluvio deprehendere licet. Difficulter admodum ejusmodi gonorrhœa simplex à maligna residua, si invaluit, curatur: quare ut tempestive Medicus manum auxiliatricem adferat necesse est. Cæterum taxari omnino meretur perversa Chirurgi in tractando hoc ægro methodus, dum ad virus venereum è corpore cito eliminandum inter initia morbi mox calidiora præbuit remedia, quibus, præsente jam fluxu, nihil datur perniciosius. Hac enim ratione virulenta materia in sanguinis & lymphæ massam invehitur, longeque subtilior redditur, ut facilis inde ad ipsam luem veneream fiat transitus.

OBSERVATIO III.

Gonorrhœa valde chronica sæpe recrudescens. Vir L. annorum, temperamenti cholerico-melancholici, in primis juventutis annis gonorrhœa laboravit virulenta, quæ aliquoties siluit, iterumque recruduit. Aliquando tamen mercurialibus & terebinthinaceis prorsus fuit sublata, sed aliquod tempus post in utroque inguinum latere prodierunt bubones. His iterum intra tres menses sublatis in cervice, cubitorum articulis, & in ani ossisque sacri confiniis effloruerunt maculæ lividæ & squamosæ, quæ, accedente calore, intolerabilem excitarunt pruritum & ardorem. Petiit itaque Carolinas, easque balnei loco adhibuit, sed inde in gonorrhœam incidit simplicem, tam pertinacem, ut nullis hactenus remediis tolli potuerit; siquidem à mitioribus injectionibus materia profluens reddita est sordidior, à fortioribus copiosior & sanguinolenta. Post varia adhibita remedia fluxus quidem remisit, sed brevi temporis spatio iterum rediit, denuoque fuit expugnatus. A quo tempore mox in inguine æger dolorem percepit tractorium & pressorium, cui se adsociavit febriculosa intemperies & simul cum urina, quæ plerumque cum ardente dolore redditur, alba viscidaque materia prolicitur; majori tamen quantitate, si corpus movet, quam si in quiete continet.

Epicrisis.

Ex præfata morbi historia plura in usum nostrum depromere possumus.

1. Perquam notatu dignum est, quod fluxus seminalis crebriores patiatur recidivas, ita prorsus, ut exactis aliquot annis reverti possit. Ratio inde petenda venit, quod rarius proh! dolor hoc vitium radicitus tollatur, sed ante convenientem evacuationem sanguinisque depurationem adstringentibus tractetur. Qua methodo fluxio quidem ad tempus compescitur, sed materia vitiosa circa loca adfecta intus retinetur, unde novi mali fomes perpetuo in corpore latitat.

2) Accedit, quod in nonnullis subjectis gonorrhœa perperam curata partium seminis secretioni vacantium magnam post se relinquat infirmitatem, quæ postea facile ab impurorum humorum copia, à balneis nimisque refrigerantibus, vel corpus humectantibus & alio modo debilitantibus, imo ex morbo vel ætate invalescit, ut hinc ejusmodi involuntarium seminis profluvium vel in extrema etiam ætate non raro contingat.

3) Non dubitandum, quin in nostro hoc casu crebriores injectiones, sicuti omnia topica imprudenter applicata, fuerint perniciosissimæ. Etenim prius per convenientia interna remedia humorum vitiosorum correctioni, evacuationi & à loco affecto derivationi prospicere debet Medicus, quam ad externa progreditur; alioquin damnum infert vix ulla medicina reparabile.

OBSERVATIO IV.

Qui xx. annos habet juvenis generosus ex impuro coitu sibi saniosum ex genitalibus contraxit profluvium, ad quod abigendum Chirurgum consuluit, qui præter purgantia saturninis, ut tinctura antiphthisica *Grammanni* & pulvere quodam ex coralliis, osse sepiæ, succino, terra sigillata & magisterio saturni composito fluxum *Ex gonorrhœa saturninis male tractata symptomata.*

com-

compefcere tentavit; & fubftiiit quoque, fed mox æger acerbiffimis adfligebatur ventris torminibus, ut humi ferpere, & corpus miris fubinde modis torquere cogeretur; alvus fimul erat conftrictiffima & perpetuus, fed irritus ad vomendum conatus. Intermittebant quidem fingula hæc mala per aliquot horas, fed ftatis quafi periodis eadem vehementia revertebantur. Ego igitur in confilium adfcitus, clyfteres infundere juffi mere oleofos, ægrum in balneum defcendere & fomenta abdomini applicare fuafi. Interius vero decoctum mannatum & rhabarbarinum cum oleo amygdalarum dulcium per vices adfumendum obtuli. Alvo fic aperta, flatibus difcuffis, ingentique fordium expurgata copia, fingula quidem remittebant fymptomata, fed, quod memorabile eft, moleftus feminis fluxus redibat.

Epicrifis.

1) Sæviffima illa, quæ enumeravimus fymptomata non aliunde arceffenda funt, quam à temerario medicamentorum faturninorum ufu, quorum tanta vis eft ac vehementia, ut teneras ventriculi & inteftinorum membranas nerveas fpaftice crifpando ac conftringendo, motum & tonum periftalticum plane invertant, adeoque efficiant, ut fanguis intra fenfibiles inteftinorum tunicas fubfiftens rofiones, inflammationes & fpafmos concitet atrociffimos.

2) Illud adhuc notandum venit, quod fedatis iftis inteftinorum fpafmis, alvoque referata, feminis profluvium redierit, aperto indicio, per confenfum quafi & fola generis nervofi conftrictione talem fluxum antea fuiffe cohibitum.

Observatio V.

Corooidis loco adhuc commemorare placet, quod non raro miafma venereum, nifi tempeftive avertatur, ipfam veficam afficiat ejufque tunicas internas arrodendo, non modo dolorem & fpafmum inibi excitet intolerabilem fere, fed & dyfuriam inducat, unde urina cum copiofo fedimento purulento, quod in fundo confpicitur, emittitur. Neque renes omnino funt immunes, fed quandoque magnam contrahunt labem, ut chylofa & nutritia materia fimul cum urina fecernatur; & fi incrementa fumit talis exulceratio, febris accedit lenta & hectica, dolor capitis artuumque exquifitiffimus, virium jactura, vigilia & ipfa denique mors. Quod fi vero incidunt hæc mala, tuta & utiliffima deprehendi primo infufa herbarum vulneraria, qualia ex veronica, agrimonia, urtica mortua, mentha, meliffa, floribus hyperici, ficubus &c. optime conficiuntur. Dein pro potu præfcripfi decocta temperatiora & quandoque tincturam tartari vel antimonii minus acrem cum balfamo de Copaiva permixtam, nec non pulveres ex offe fepiæ, femine lycopodii, coralliis & aliquot nitri purificati & cinnabaris granis compofitos cum emulfione feminum IV. frigidorum obtuli. Nec demum omittendas duxi injectiones, quæ ex aqua *d'arquebufade* cum aqua calcis vivæ, plantaginis, fpermatis ranarum optime conficiuntur. Omnium tamen remediorum vires longiffime fuperant aquæ Spadanæ, jam olim ab HENR. AB HEER in tali cafu valde commendatæ, fi per aliquod tempus cum debito regimine adhibentur.

Obfervatio circa læfiones veficæ in gonorrhœa inveterata.

Plures notabiles obfervationes occurrunt in *Confult. medicinal. Sect. III. cafu XLIV. usque CII.*

FRIDE-

FRIDERICI
HOFFMANNI
MEDICINÆ
RATIONALIS SYSTEMATICÆ,
TOMI QUARTI,

QUO

SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA,

& huic superstructa solida Therapia,

CUM MEDENDI METHODO,

CAUTELIS CLINICIS, ET MORBORUM

ENARRATIONIBUS, ADJUNCTA EPICRISI, EXHIBENTUR.

PARS QUINTA,

DOCTRIN*AM MORBORUM AC VITIORUM EXTERNAS*

potissimum partes affligentium perspicua & demonstrativa methodo tradens.

PRÆFATIO.

EN! exhibeo jam Tibi, B. L. octavum medicinæ systematicæ tomum, in quo vitiorum externam corporis superficiem affligentium rationalem pathologiam, solidamque huic superstructam therapiam ex genuinis principiis medico-chirurgicis perspicue traditam invenies. Nam mihi cum prudentioribus omnis ævi Medicis rata semper ac firma fuit sententia, nobilissimam eamque vetustissimam artis salutaris partem, quæ chirurgica nominatur & saluberrima externis humani corporis languoribus medendi præcepta tradit, Medico cum laude res suas peragenti scitu esse summe necessariam, sine cujus notitia neminem puto vel satis occurrere, vel rite mederi omnibus morbis posse. Equidem non ignoro, & olim fuisse, & adhuc esse ex Medicis plurimos, qui, artem illam, quæ manu sanat, remediorumque externorum pro vario scopo applicationem docet, ad disciplinam medicam directe pertinere negant; at vero hi certe non intelligunt, totum hominem tum quoad internas, tum etiam externas partes medicinæ objectum esse, tamque mirabilem has ipsas intercedere harmoniam, ut vitium, quod extrinsecus conspicitur, ex interioribus sæpissime oboriatur, pariumque externarum læsio è contrario internas facile vitiose afficiat. Accedit, quod vitia, quæ externis infesta partibus manualem operam exigunt, plerumque etiam interioribus communia sint, ut fere in inflammationibus, tumoribus, apostematibus, scirrhis, exulcerationibus, humorumque extravasationibus videre licet, quibus certe non sola internorum medela, sed maxime etiam prudenti externorum ope succurrere expedit; quæ tamen pro diversa corporum natura, pro causarum morbi, aliarumque circumstantiarum differentia mirum in modum variat, maximamque prudentiam requirit. Unde satis elucet, nec medicinam à chirurgia, nec saniorem chirurgiam à medicina, principiis anatomico-physicis & mechanicis fundata tuto posse sejungi. Quæ quum ita sint, rectissime admodumque præclare judicarunt Veteres, qui ex familia Aesculapii ortos arte medica imbuendos primo omnium chirurgiæ præcepta docuerunt, ipsique in suis de re medica monumentis summum statuerunt pretium. Neque vero solum antiquissimis temporibus, sed nostra etiam ætate à prudentioribus magno præ ceteris honore afficiuntur illi Medici, qui paullo accuratiori anatomes scientia instructi, rem medicam apte cum chirurgia conjungunt; licet pauci sint, qui egregiæ huic arti addiscendæ tempus operamque navent.

Et quam immensum salutis dispendium in universum genus humanum redundaret, nisi Medicus chirurgicæ artis probe gnarus, rerumque in ea obviarum peritus esset? *Etenim*, quum in nostris potissimum regionibus plurimi eorum, qui chirurgiam de instituto tractant, omnemque eidem industriam impedunt, perniciosos committant errores, maxime sane de salute rerum publicarum servanda desperandum est, nisi prudens Medicus hancce crassam Chirurgorum inscitiam consilio adjuvare, & multa damna modestiori admonitione præcavere satagat. Accedit, quod pertinaciores partium externarum læsiones difficilem, vel nullam plane recipiant sanationem, nisi convenienti interno remediorum usu perite succurratur; cujus tamen Chirurgi plerumque ignari ægrum non modo nihil juvant, sed etiam in majus periculum sæpissime præcipitant. Id quod omnino exinde derivandum esse arbitror, quia chirurgiæ scientia ut plurimum vulgari, empirica & minus rationali methodo tractatur, minimeque pensi habetur, an illam exercens ex anatomes studio partium externarum, ut ossium, musculorum, nervorum, tendinum, membranarum, glandularum, & vasorum structuram, situm & connexionem didicerit, an doctrinam de sanguinis circulo, de viribus, de robore partium, de nutritione &c. calleat, nec ne: quum tamen hæc omnia scitu necessaria sint, plurimumque inserviant, ut quis de externis læsionibus remediorumque tam usu quam noxa eo melius ferre judicium possit. Summa igitur gratia habenda est Potentissimo Prussiæ Regi, Domino meo longe clementissimo, qui non modo boni publici promovendi causa, sed etiam tuendæ militum valetudinis gratia collegium anatomicum chirurgico-medicum

multis sumtibus constituit, eidemque Professores in re medica & chirurgica peritissimos præposuit, ut artis chirurgicæ studiosos in rebus anatomicis & rationali morbos tam externos, quam internos sanandi methodo, quantum ad Chirurgi officium spectant, omni diligentia instruant atque exerceant. Neque minorem meretur laudem eximius Gallicæ nationis ardor, quo illa instigata non modo omnem movet lapidem, nullisque parcit sumtibus in chirurgia plenius perficienda, ejusque cultoribus erudiendis, verum etiam minime veretur, limatiora Medicorum extraneorum scripta in vernaculam convertere, ut inde chirurgiæ dediti saniora hauriant principia.

Hinc ego non sine insigni animi voluptate comperi, Lutetiæ Parisiorum & scriptis meis tale statui pretium, ut digna haberentur, quæ in vernaculam à clarissimo D. D. BRUHIERIO traducta impensis meritissimi bibliopolæ BRIASSON publici juris fierent, omnibusque latinæ linguæ ignaris utilitatem adferrent. Vidi jam primum medicinæ systematicæ tomum gallice redditum & accurate impressum: & forte etiam reliquæ partes sequuntur, maxime quum hoc suum propositum ipse mihi auctor per litteras indicaverit.

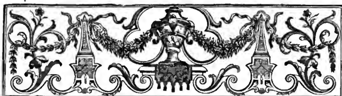
Sed ut redeamus, quo digressi sumus, quemlibet sane abunde convictum spero, quam necessaria quamque proficua sit medicinæ cum chirurgia conjunctio, ita quidem, ut nec Medicum sine chirurgia, neque Chirurgum sine solidioribus medicinæ principiis medentis munere rite fungi possit. Ideoque in præsenti hoc octavo tomo res maxime ad chirurgiam pertinentes rationali methodo exponere allaboravi, ea spe fore, ut rei medicæ dediti diligenti hujus operis lectione & usu fructum percipiant non pœnitendum, quem ego toto pectore voveo, opto, & apprecor.

CONSPECTUS

CAPITUM.

CAP. I. *De scorbuto ejusque vera indole.*
II. *De sphacelo à causa potissimum interna ejusque curatione.*
III. *De purpura præsertim chronica scorbuti sobole.*
IV. *De lue venerea.*
V. *De pustulosis & pruriginosis varii generis affectibus cutis.*
VI. *De omnis generis ulceribus tam benignis quam malignis, præsertim cancrosis.*
VII. *De circumspecta ulcerum fistulosorum curatione.*

CAPUT

CAPUT PRIMUM.

DE SCORBUTO EJUSQUE VERA Indole.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Scorbuti nominis falſa acceptio.

CORBUTI nomen tam late noſtris temporibus patet adeoque familiare eſt, ut quævis fere chronica paſſio, ſi qua ipſi impuritas jungitur, ſcorbutica adpelletur; hinc nihil in praxi medica eſt ſolennius, nihil uſitatius, quam ut cachexia, arthritis, dyſpnœa, paralyſis, eryſipelas, colica, atrophia, rheumatiſmus, purpura aliæque plures hujus generis adfectiones inter ſcorbuticas numerentur. Quid? quod mos adeo invaluit, ut hodie Medici imperitiores, ſi quando ex certis ſignis neque morbum nec cauſam ejus rite poſſunt cognoſcere, ſtatim ſcorbutum prætendant, & pro cauſa ſcorbuticam acrimoniam accuſent. Deinceps non raro accidit, ut adfectus quidam ſæpe plane ſingularis, cui portentoſa ſpaſtico-convulſiva junguntur ſymptomata, in artis exercitio occurrat; & tum uſu receptum eſt, ut illam vel ad faſcinum, vel ad malum ſcorbuticum rejiciant. Horum ſententiæ plane adverſantur alii noſtro tempore non adeo incelebres Medici, qui hunc morbum, quem ſcorbutum nominamus, vel plane negant, vel tantum pro exacerbatione mali hypochondriaci & hyſterici venditant; qua in re tamen, uti ex infra dicendis eluceſcet, admodum falluntur.

§. II.

Definitio realis.

Scorbutus proprie ſic dictus *eſt magna functionum univerſi corporis læſio à ſumma ſanguinis & ſuccorum vitalium dyſcraſia & corruptione, ob ingens diætæ aërisque vitium, proficiſcens, locis maritimis & ſeptentrionalibus ut & militibus in caſtris viventibus admodum familiaris, curationis valde difficilis.*

§. III.

Signa eſſentialia.

Hic adfectus, qui gravibus admodumque variis ſymptomatibus eſt ſtipatus, in partibus præcipue externis ſuam manifeſtat indolem: nam ſi imminet, laſſitudo ſpontanea totum corpus occupat, & crurum pedumque gravitas cum movendi impotentia ſubſequitur. Deinde color faciei à naturali rubedine recedit, ichor cum ſanguine mixtus ex gingivis fluit, quarum carnem relaxat & ad dentium uſque radices conſumit, ut illorum utrobique fiat vacillatio: in cruribus porro emergunt maculæ, diverſæ figuræ, magnitudinis ac coloris, quæ ſæpius in ulcera mali moris deſinunt: increſcente malo dolores lancinantes, vagi vel fixi cum movendi quadam impotentia vel convulſiva ſtrictura, artus invadere ſolent.

§. IV.

Veteribus plane non incognitus fuit ſcorbutus.

Veteribus etiam hunc morbum non plane fuiſſe incognitum, haud obſcure ex HIPPOCRATE elucet, qui *lib. de internis adfectibus* §. 34. noſtrum adfectum ſub ſplenis morbo deſcribit, quo laborantes hæc pati dicuntur: *venter inflatur, poſtea ſplen intumeſcit & durus eſt, & dolores acuti in ſplenem incidunt, color faciei mutatur & fit niger, pallidus, malicori ſpeciem referens, gingivæ male olent, à dentibus diſcedunt & ex tibiis ulcera erumpunt, velut puſtulæ nocturnæ, membra inſuper attenuantur & ſtercus non ſecedit.* Idem PLINIUS *in hiſtor. nat. lib. XXV. cap.* 3. perbelle confirmat perhibens: *quod in Germani Cæſaris exercitu citra Rhenum & vitioſi & medicati fontis aqua potu vi malefica conſpurcata duo novi exierint morbi, quorum alter putridum oris male olentis vitium, quod* στομακάκην *adpellabant, quo intra biennium omnes dentes decidebant; alter qui nervos crurum adeo oblædebat, ut compagines in genubus diſſolverentur & crura vellicaret, quod ob id* σκελοτύρβην *à cruribus adpellarunt.*

§. V.

Completa morbi hiſtoria cum ſymptomatum enarratione, quæ ſe exſerunt 1) in abdomine.

Ut vero eo clarius peculiaris hujus morbi genius innoteſcat, conſultum nobis viſum eſt, integram hujus luis hiſtoriam cum omnibus gravibus ſymptomatibus prætexere, ita quidem, ut juxta ſingulas partes, quas dirus hic morbus occupare graviterque adfligere ſolet, progredientes, de abdomine initium dicendi faciamus. De ventriculi quidem gravitate & dolore non adeo frequenter ægri conqueruntur, aliquando tamen nauſea, vomitu & cardialgia adficiuntur. Appetitus in quibuſdam valde eſt dejectus, in aliis præter naturam auctus. Contrarium autem valet de ſiti, ſiquidem appetitus humidi fere nul-

lus est: ructus frequenter emergunt acidi, amari, nidorosi & fœtidi cum impetu sæpe erumpentes: in ventriculo & intestinis rugitus & murmura frequentius sentiuntur: alvus est multis valde laxa, aliis contra valde adstricta, ita, ut fœces nimis aridæ vix possint emitti: in quibusdam podex quasi introrsum trahitur, ut nihil commode, vel tantum cum molimine maximo immitti possit. Præterea in abdomine valde notabiles sunt dolores, qui vocantur colici, longe tamen aliter, quam vulgares comparati: sunt enim lancinantes, acutissimi, intolerabiles fere, ut parum absit, quin manum sibi adfecti inferant; & ab iis doloribus hic morbus etiam *Scharbock* nominatur. Neque tunc adest, ut in aliis doloribus, tumor ventris a flatibus distenti, sed introrsum potius rapitur umbilicus, ut pugna manus in cavitatem imponi possit, diuque durat nec medicamentis vel fomentis facile cedit, idque tandem peculiare habet, ut frequenter in paralysin desinat.

§. VI.

2) in pectore. Jam progredimur ad ea, quæ in pectore præter naturæ ordinem se offerunt, inter quæ occurrit ægra spirandi facultas, quæ frequentius oritur vel exacerbatur sub nimio corporis motu. Hanc persæpe comitatur anxietas, quam sub diaphragmate, in medio hypochondriorum spatio, ubi cartilago ensiformis situm habet, ægri percipiunt, & quæ ipsos non nisi erectos respirare sinit. Facilis autem ex hoc adfectu lapsus est ad hydropem, subsequente prius crurum & dein abdominis tumore, præsertim si vehementiora eaque drastica purgantia fuerint adhibita. Præter respirandi difficultatem in thorace dolor lateris nunc sinistri nunc dextri, modo versus dorsum, modo versus sternum & ipso in sterno percipitur, qui tamen non debet confundi cum pleuritide vera, ubi dolor est continuus & punctorius cum febre, tussi continua & sputo colorato; quod minus observatur in pleuritide scorbutica, ubi dolor quidem est acutissimus, non vero continuus, sed per intervalla rediens: neque adest febris neque sitis, nec difficilis extra dolorem spiratio urget. Præter hæc pulsus parvus & inæqualis, plane contrarius est illi, qui in vera pleuritide occurrit: tussis aliquando nulla vel non adeo molesta est, sique adest, non tam vitio thoracis, quam potius à materia in glandulas faucium destillante evenit. Recte itaque hoc malum pleuritis spuria scorbutica adpellari potest, facileque à vero pleuritidis morbo distinguitur, quod diutius quam ille inhæret. Deinceps palpitatio cordis non infrequens scorbuticis malum est. Accedunt quoque sæpius pectoris angustiæ & animi defectiones, quas ægri, dum à lecto surgere conantur, præter omnem fere externam causam patiuntur: in eo tamen hæc mentis deliquia ab aliis videntur recedere, quod pulsus sub ipsis major fortiorque observetur, qui in aliis contra parvis & interceptis micat ictibus. Præterea in thorace, quia œsophagus ibi situs est, aliud adhuc symptoma incidit: conqueruntur enim frequenter ægri scorbutici, totam gulam eorum esse obstructam, & hærere ibi aliquid instar pali, quod remoraretur, quo minus solida vel liquida adsumta possent transcendere, ut inde, si quidquam deglutiendum sit, in suffocationis versarentur periculo.

§. VII.

3) in capite, collo & faucibus. Misso thorace progredimur nunc ad collum, fauces, ipsumque caput, ubi iterum varia occurrunt symptomata, & primo quidem salivatio, quæ valde frequens scorbuticorum symptoma est. Dein gingivæ in hoc malo valde laborant, quæ inter initia sunt tumidæ & vel leviter contrectatæ sanguinem fundunt sæpsum: sæpe etiam caro ibi luxurians copiose excrescit, cui tandem fœtor accedit molestissimus. Sub gingivis ita male adfectis dentes in suis alveolis vacillare incipiunt, ita nonnunquam, ut eximi possint. Dolor quoque dentium frequens adest, & ille quidem præter manifestam causam; in eo tamen ab alia differt odontalgia, quod subito recedat facileque recurrat. Capitis dolores sæpe adsunt immanes, utplurimum vagi, raro fixi, qui suas circa vesperam potissimum habent periodos, sed oborto noctu sudore desinunt. Vertigo quoque & scotomiæ aliquando eveniunt, somnolentia per intervalla incidit: cum contra alii vigiliis torquentur & per plures septimanas vigilantes non debilitantur, uti febricitantibus accidit. Solet etiam aliquando gravis tristitia, aliquando plane delirium sine causa accedere, in eo vero a ceteris deliriis differre, ut plane inordinate & præter justas causas invadat.

§. VIII.

4) in partibus externis. Facto nunc transitu ad partes externas, convulsiones, dolores, ac spasmos in iis obvenientes consideramus. Convulsiones sunt frequentes ad poplitem, aliquando etiam talos trahunt, & hinc inde immanes fiunt contractiones, quæ etiam non raro in articulis permanent. In Germania inferiori dicunt, *die Kribel Kranckheit*, quem adfectum egregie descripsit GREGORIUS HORSTIUS. Frequenter etiam contingunt paralyses, præsertim in cruribus, post graves intestinorum spasmos; ubi stupor præcedens imminentis mali initium est: differunt vero ab ordinaria paralysi, quæ sensim fit & diu durat, omnemque motum tollit; scorbutica vero subito accedit, subitoque recedit, motum adhuc ex parte relinquens, præsertim si in lecto adflicti se contineant. Porro ingens lassitudo omnes artus citra manifestam causam occupat: conqueruntur etiam scorbutici nonnulli de dolore vermiculari, quem ita exprimunt, *als wvenn wvas lebendiges darinnen wvære*; aliquando obtusus tensivus dolor ipsas ossium medullas occupat, qui osteocopus adpellari solet. Alii atrocissimos experiuntur dolores pungentes, lancinantes, non secus ac si pars ab altera divelleretur. Vagi plerumque sunt hi dolores & nunc ex alia parte in aliam se transferunt, sed mox iterum derelinquunt; unde etiam arthritidis vagæ nomen habent: aliquando fixum locum videntur figere in pectore, ubi pleuritidis metus.

§. IX.

Præsertim in cruribus. In cruribus potissimum dolores oboriuntur, circa talos etiam & plantas pedum; aliquando in digitorum extremis, in coxendice, genu, dorso, lumbis & nucha, & differunt in eo ab arthritide vera, quia non circa articulos tantum, sed etiam in carne circa membranas vagantur. Præterea observantur copiosi sudores, inprimis noctu molesti & consumentes, (dicunt *der schwvindende Scharbock*) sanguinis quoque pro-

fusio-

fuſiones aliquando ex naribus contingunt & difficulter ſiſtuntur. Maculæ præter hæc oriuntur, quæ nunc majores, nunc minores, culicum morſibus ſimiles, præcipue rubicundæ, deinde purpureæ & ſublividæ, tandam nigræ evadunt. Majores interdum integram tibiam implent, late ſe extendentes, frequenter quoque in cruribus, collo & pectore apparent, evaneſcunt autem modo, modo iterum erumpunt. Aliquando etiam tumores & tubercula in corporis partibus oboriuntur, pedes œdematoſus tumor occupat, fiunt quoque exulcerationes hac ratione: primo pars admodum dolet, deinde abſcedit cuticula, non aliter, ac ſi fervente aqua pars eſſet ſuperfuſa, profluit ſerum & tunc intenſiſſime pars dolet; ſed vix unquam verum pus ibi notatur, alias etiam ulcera profunda obſervantur ſicca, quæ nullum pus vel ſaniem fundunt & facile in gangrænam abeunt. Gangrænæ etiam frequentes ſunt ſcorbuticis, potiſſimum in pedum digitis, quæ in eo ab aliis differunt, quod ſine cauſa manifeſta & inflammatione invadant lenteque ſerpant & tarde jugulent. Hæc præcipua ad potiſſima ſunt ſcorbuti ſigna & hoc morbo adflictorum ſymptomata, quæ quidem non in omnibus ſimiliter & omnia obſervantur, ſed in nonnullis horum adſunt plura, in aliis pauciora, in aliis majora, & iterum in aliis mitiora, longius vel brevius tempus durantia.

§. X.

Cauſa ſcorbuti proxima conſiſtit in ſumma ſuccorum vitalium corruptione.

Poſtquam igitur integram & completam affectus noſtri hiſtoriam cum omnibus fere & ſingulis, quæ complicari ſolet, ſymptomatibus recenſuimus; proximum nunc eſt, ut paulo exquiſitius diſpiciamus, a quibus cauſis tam proxima, quam remotioribus, tanquam à fonte, atrox hic morbus cum pravis ſuis effectibus proveniat atque promanet; idque maxime hanc ob rationem, quia tam præſervationis quam curationis momentum, veris morbi cauſis cognitis, unice innititur. Nos vero diri iſtius morbi continentem & proximam cauſam in ſumma ſuccorum vitalium impuritate, vitæque & ſanitati infenſiſſima corruptione, jam ſupra in definitione repoſuimus; attamen cum minus adhuc determinatum ſit, in quonam labes illa potiſſimum conſiſtat, vel quomodo oriatur, pravamque indolem ſuam exſerat, operæ erit pretium, ut hoc ipſum accuratiori diſquiſitione eruamus.

§. XI.

Quomodo generetur.

Rectam corporis noſtri valetudinem, ſive functionum ejus tam naturalium quam vitalium & animalium integritatem à laudabili humorum vitalium, ſanguinis, ſucci lymphatici, nutritii & nervorum fluidi temperie, mixtione ac craſi, eorumque libero & æquabili in omnes corporis partes influxu & circuitu dependere, res in phyſiologicis certa eſt & extra omnem dubitationem poſita. Verum enim vero, quum debita temperies ac puritas in eo maxime conſiſtat, ut partes ſubtiliores, & mobiliores, aqueæ, æthereæ, elaſticæ, blande ſulphureæ, cum gelatinoſis & tenuioribus mucidis debita proportione inter ſe mixtæ & unitæ ſint; craſſiores vero, glutinoſiores & terreſtres variique generis ſalinæ, tartareæ, alcalino - ſulphureæ ſive bilioſæ & ſuperfluæ aquoſæ & pingues per congrua, à provida natura conſtituta colatoria & emunctoria, ut fere ſunt perſpirabilis cutis, hepar, renes, inteſtina, tunicæ glanduloſæ faucium, naſi & bronchiorum, rite eliminentur; judicatu eſt facillimum, tum fluidorum vitalium impuritatem, ſive Græcorum loquendi idiomate, cacochymiam oriri, quando particulæ terreſtres, tenaces, ſulphureæ atque ſalinæ in corpore intus retentæ præ dulcibus ac temperaris prædominium obtinent. Hoc loco autem ſcire expedit, impuram in hoc morbo ſanguinis dyſcraſiam non ſemper unius ejuſdemque eſſe generis, ſed pro diverſa excrementitiarum particularum indole permultum differre & varia quoque inducere ſymptomata. In quibuſdam enim ſubjectis fluida materia valde viſcida fixa terreſtris ſalina acida; in aliis bilioſa ſalino - alcalino - ſulphurea ſcatet ac dominatur; hinc etiam auctores ſcorbutum vel a cauſſa frigida vel à calida derivare ſolent: nos tertiam adhuc ſpeciem addimus, quæ à fluidorum vappeſcente & in putridam corruptionem vergente diſpoſitione derivanda eſt, & hæc utique pejoris indolis ac naturæ reperitur.

§. XII.

Corruptionis putridæ præſentia in ſcorbuto evincitur.

Putrida corruptio & vappidus humorum ſtatus vel eo ipſo ſatis evincitur, quia ſcorbutus per contagium ſæpe propagatur, & adſectiones omnes, quæ contagio inficiunt, putridas exhalationes pro cauſa & fundamento agnoſcunt, quæ altius penetrando, inſtar ſeminii ſeu fermenti humores jam diſpoſitos, præſertim pingues inquinant & in ſuam convertunt naturam. Unde non mirum eſſe debet, quod à ſolo fœtore cadaverum, ſcorbuto exſtinctorum ortum hujus mali annotaverit SENNERTUS *cap. I. & IV. de ſcorbuto*, & ſonticas exhalationum ſcorbuticarum noxas graphice depinxerit CASPARUS HOFFMANNUS *de febribus cap. LVII. Si quis*, inquit, *ſtatim à morbo exſtinctus fuerit, nihil periculi ſubeſt; ſed poſtqnam putredo cadaveris ſuccedere ſolet, procul hinc abeſſe debent ſodales, niſi eadem velint labe contaminari.* Et quid multa? ingens illa, quæ ſponte oritur laſſitudo, artuum languor ac impotentia, magna virium ad lipothymiam uſque proſtratio, pulſus arteriarum debiles ac languidi, peſſimi ſudoris & urinæ fætores, & tam facilis tamque prompta partium extremarum ſine prægreſſa externa cauſa, ſphacelatio, ſatis clare ac manifeſte ſummam ſanguinis, & ſucci nutritii corruptelam patefaciunt.

§. XIII.

Cauſſa mediata conſiſtit in fluidi à ſolido ſeceſſione.

Verum enim vero, ad genuinam ſymptomatum ſcorbuticis inhærentium cauſam explicandam, non depravata ſolum planeque aliena humorum indoles ſufficit; ſed aliud adhuc momentum, videlicet deſtructa elementi fluidi cum ſolido in ſanguine unio requiritur, quam ex pluribus cum ſcorbuto conjunctis phænomenis non obſcure licet colligere. Maxime vero omnium hanc fluidi à ſolido, eoque graviori elemento ſeparationem inter alia ſatis docere poſſunt fluxiones ſanguinis aquoſi, quæ per nares, gingivas & alvum contingere ſolent; neque minus, quod in partibus extremis, ut facie, labiis ac cruribus, vaſorum oſcula nonnunquam ſe aperiant, & ſanguineum laticem fundant. His demum accedunt ſalivationes, urinæ & ſudores copioſi, ſcorbuticis frequentiſſimi, qui nimiam ſeri à ſanguine craſſiori ſeceſſionem ſimiliter abunde declarant; cum contra dolores vagi ac inconſtantes ex una in alteram partem tranſeuntes, inſignem ſeri impuri tenuitatem & ſubtilem acrimoniam produnt. Siquidem tenuis & acris humor ex vaſcu-

lis sepositus, à parte ad partem facillime ac celeriter transfertur, quod quidem præcipue in arthritide vaga scorbutica evenire deprehendimus; quo etiam præcordiorum angustiæ, spasmodicæ orificiorum ventriculi & diaphragmatis constrictiones, dolores intestinorum lancinantes, & similes in pectore sævientes, qui pleuritidis spuriæ nomine veniunt, ac denique pruritus & exulcerationes jure debent referri. Lentorem denique crassitiem humoris scorbutici, ex tumoribus, doloribus fixis, artuum lassitudine, horrore, stupore animadvertere licet: & abhinc etiam palpitationes cordis, syncopes, carus & lethargus, pulsus debilis & parvus, tristitia, melancholia, polyposæ concretiones, majoribus pulmonum & cordis vasis inhærentes, affectiones paralyticæ, tumor & incrementum subitum corporis, hepatis & lienis magnitudo, ut & tubercula in variis partibus &c. sunt derivanda.

§. XIV.

Quod probatur.

Præterea destructam solidi cum fluido unionem intimam, quæ ad circuitum per minima vasa & viscera summe necessaria est, sanguis per venam incisam emissus, qui ut plurimum grumosus, niger, gravis ac crassus est, supernatante insimul copiosa aqua, mali odoris & saporis, ad sensum demonstrat. Vidimus non raro, è pedibus sanguinem in aquam immissum brevi tempore in fibrosa concrementa compactum, in aliis in patina collectum non ita multo post crasso tenacissimoque glutine fuisse obductum. In quibusdam vero loco sanguinis crassi, valde tenue, coccinei coloris & acris saporis serum, nulla crassiore nigra substantia in fundo vasis relicta, effluxisse, non sine admiratione conspeximus.

§. XV.

Sedes hujus mali non est primario in liene,

His ita, quæ mali nostri caussam concernunt, clare expositis, non immerito in quæstionem venit, quænam potissimum viscera in nostro morbo sint affecta, & quæ præcipua mali sedes sit habenda. Verum enim vero, quum hac de re auctores in diversas abeant sententias, expendendum videtur, quæ ex his veritati magis congruant, quæ minus. Veteres quidem, inter quos HIPPOCRATES agmen ducit, lienem maxime, utpote succi melancholici & atrabilarii sedem accusabant; sed accuratiori recentiorum per anatomen inquisitione constat, non tam in liene, quam potius in hepate sedem hujus mali esse constituendam. Ita SENNERTUS *lib. III. med. pract. Sect. II. cap.* 2. in cadavere scorbuto exstincti aperto, omentum fere totum putridum & corruptum, in liene vero nihil, quod tantum ad sensum culpari potuisset, deprehendit. FORESTUS *lib. XX. observ. schol.* 2. in quodam Hollandiæ Præside magis hepar, quam lienem affectum fuisse, diligenter annotavit. Sic etiam REUSNERUS *exercit. IV. de scorbuto*, viri cujusdam hepar corruptum, callosum & ad depurationem sanguinis ineptum vidit, lienem vero magnitudine & colore cum hepate sano certantem. Imo HORSTIUS *Tr. de Scorbuto Sect. II.* §. 8. scorbuticum quendam vidisse commemorat, cui jecur totum interius atque exterius scirrhosum erat, nec quicquam vasorum vel sanguinis exhibebat; lien vero triplo major, quam secundum naturam esse solet, optimeque sanus conspiciebatur, parenchyma jecoris colore sat rubeo, nec non substantia carnosa referens. Et WILLISIUS post plurium scorbuticorum cadaverum dissectionem multoties observavit, hepar aut cystidem felleam fuisse in culpa. Invenit enim in nonnullis hepar prorsus exsangue & instar uberis vaccini exsuccum, in aliis vesicam biliariam prorsus vacuam & inanem, in aliis lapidibus obsitam, in aliis amurca maxime amarescente repletam, lienem vero optime validum ac sanum.

§. XVI.

Sed omnia fere viscera & emunctoria læsa sunt.

Si nostram hac de re sententiam interponere licet, non dubitamus asserere, omnia viscera & emunctoria, quæ fluidorum depurationi inserviunt, labe quadam ac vitio esse affecta; dum à lentiori sanguinis progressu, minima eorum vascula ac meatus perfacile nimium infarciuntur, à viscida amurca obstruuntur, & demum plane indurantur. Speciatim vero universale illud ac solenne universi corporis emunctorium, cutis, per quod tenues excrementitii succi exhalant, non sine ratione maximam pati labem videtur: neque viscera in abdomine sita sanguinea, ad quæ vena portæ pertingit, ut hepar, lien, mesenterium, omentum &c. ab omni labe & culpa sunt immunia; eo quod hepar partibus impuris, salsis, sulphureis & in alcalinam naturam vergentibus, secernendis dicatum est; lien vero ad intimam fluidi cum solido mixtionem præcipuum confert momentum: quare harum omnium partium læsio inprimis in scorbuto attendenda est. Ceterum probe notari velim, observationibus anatomico-practicis non penitus esse in nostro affectu fidendum, quia rarissime scorbutici demortui, sed quando jam in hydropem, atrophiam, hecticam, morbum nigrum, vel sphacelum internum delapsi sunt, cultro anatomico subjiciuntur.

§. XVII.

Ventriculus ejusque digestio.

Quod vero noster affectus tam diuturnus ac contumax sit, ut appropriatis etiam & efficacibus præsidiis valde resistat, id mea quidem sententia inde deducendum est, quod digestionis & chylificationis officina, sub qua ventriculum cum intestinis intelligimus, non recte se habeat, sed valde læsa sit. Siculi enim à succi menstrui, salivalis, gastrici & pancreatici temperie leniterque spirituosa indole, & sufficienti influxu, intima alimentorum dissolutio & succi boni, subdulcis, chylosi, præparatio & extractio unice pendet; ita dum per impuritatem sanguinis vitiati menstruales illi succi à temperata indole plane deflectunt, non nisi crudum, viscidum & acidum chylum producunt, qui ad sanguinem accedens ejus intemperiem ac impuritatem magis adhuc intendit, auget, pravoque fomento sustentat.

§. XVIII.

Caussa non naturales.

Hactenus mali scorbutici ejusque symptomatum, continentem & proximam caussam veramque sedem, & quomodo vires ubique diffundat, perspeximus; proximum nunc est, ut, unde caussæ hæ morbi internæ suam nanciscantur originem, investigemus: idque optime fieri confido, quando ad caussas istas externas non naturales à Medicis appellatas, quibus quotidie ad vitam opus habemus, animum mentemque advertamus. Ita primo omnium nos docet experientia, scorbuticum malum quam maxime certis regionibus & populis, præsertim septentrionalibus & maritimis, ut Cimbriis, Norwegis, Seelandis, Fri-

Frisiis, Dithmarsis, Belgis, Suecis &c. esse proprium ac valde familiare. Cujus rei causa in catholico isto, seu universali fluido aereo-æthereo est quærenda, quod exhalationibus impuris, putridis, salsis, nimiumque aqueis refertum, vi sua elastica & expansiva, a qua vigor, tonus & robur solidorum, eorumque vis motrix systaltica dependet, multum privatur. Quapropter etiam in aliis climatibus, ad meridiem vergentibus, loca lacustria, uliginosa, humilia, ubi facile inundationes & aquarum delapsum non habentium stagnationes, item nebulæ frequenter contingunt, ad progignendum eundem morbum sunt aptissima; certe non aliam ob causam, quam quod aër, multis exhalationibus humidisque vaporibus repletus, fibras motrices valde relaxando, humorum circuitum cum naturalibus se-& excretionibus valde retardet atque imminuat.

1) Aëris vitium.

§. XIX.

2) ingesta prava.

Sicut vero secundum HIPPOCRATIS effatum *lib. de flatibus* non ab aëre solum, sed ab ingestis etiam morbi proveniunt; ita experientia edocti cognoscimus, victum inprimis durum & salsum, qui ex carnibus taurinis, porcinis & annosiorum animantium compactioribus, multoque sale conditis & fumo induratis, neque minus ex piscibus, præsertim maritimis exsiccatis & salitis constat, variisque gentibus mari & septentrioni proximis, familiaris est, ad nostrum morbum plurimum conferre momenti. Quo etiam legumina crassioris texturæ, in locis præsertim humidioribus & uliginosis progerminata; panis grossior, durus, & ex fecali, tempore pluvio collecto, confectus, item qui situm contraxit, jure debent referri. Ex potulentis aquæ crudæ, duræ, graves, salsæ & stagnantes, ad quotidianum potum usurpatæ, vel si cerevisiæ ex illis coctæ, lupulo non bene conditæ, vel acidæ & fæculentæ redditæ fuerunt, nostro malo ingenerando plurimum velificantur. Hæc omnia tamen longe majori sunt nocumento, si vita iners, deses omnisque fere laboris & exercitationis expers conjungitur. Sic enim vitalis fluidorum circuitus & abhinc pendentes se- & excretiones valde retardantur, sanguinique crassities & spissitudo inducitur.

3) Otium.

§. XX.

4) Temperamentum, sexus, & vitæ genus.

Porro animadvertimus, corpora spongiosi & laxioris habitus, temperamenti sanguineo-phlegmatici, quæ exilitate ac copia vasorum multaque pinguedine prædita sunt, præ siccioribus macilentis, strictioris complexionis, quæ vasa majoris diametri habent, scorbuticæ corruptioni esse obnoxia; hanc potissimum ob caussam, quod in illis tardior & lentior humorum circuitus, impeditiorque excretionum fit successus & succi pingues aquosi quam promte, miasmate quodam accedente, in putredinosam abeant corruptionem. Præterea & illud observamus, quod fœminæ præ viris, urbani præ rusticis, eruditi præ plebeiis, qui laboribus fatigati pravos humores in corpore accumulatos per transpirationem expellunt, ad luem hanc magis sint dispositi.

§. XXI.

5) Excretiones suppressæ.

Maxime vero omnium ad corrumpendam sanguinis massam, motusque œconomiæ corporis nostri pervertendos, & excretiones, quæ per cutim, alvum & urinam fiunt, supprimendas, consuetæ sanguinis evacuationes, in fœminis per menses, in viris per hæmorrhoides imminutæ, magnam in nostro adfectu obtinent potentiam. Huc quoque pertinent mulieres steriles cum illis, quibus menstrua sponte propter ætatem subsistunt, & omnes, qui consuetas sanguinis missiones, sive scarificando, sive venam incidendo, olim susceptas, penitus omittunt: siquidem inde humores in corpore valde cumulati, libere per omnia vasa circulari nequeunt, sed hinc inde stagnantes, impuritatem contrahunt; unde scorbuti origo. Quantum vero suppressæ sanguinis excretiones, ad scorbutum conferunt, tantum è contrario nimiæ, quæ per nares, uterum, hæmorrhoides & in puerperis per lochia contingunt, sanguinei laticis profusiones, testibus probatissimis SALOMONE ALBERTI, EUGALENO & WILLISIO, ad genesin nostri mali contribuunt. Nimia enim sanguinis jactura, perinde ac nimia ejus abundantia, humorum stagnationi & corruptioni ansam præbet largissimam.

– & nimiæ.

§. XXII.

6) Ætas.

Ratione ætatis vel maxime huic morbo obnoxii sunt senes; quippe morbi ipsis familiares, multum cum scorbuto convenientiæ alunt, ideo quod ex impura, salina & viscida sanguinis & humorum crasi suam mutuantur originem. Neque hoc dijudicatu est difficile: siquidem sub invalescente ætate, minima vasa, per quæ potissimum fordium inutilium excretiones fiunt, partes nutriuntur, & lympha quoque cum sanguine intime miscetur, arescere, coarctari & angustari incipiunt; unde suo persungi munere nequeunt, totaque sanguinis massa successu temporis impura redditur.

§. XXIII.

7) Graves animi adfectus.

Insuper ad classem causarum remotarum maxime ea, quæ vires labefactant & motus vitales se-& excretorios minuunt, referri debent. Sunt autem præsertim hoc in numero graves animi, per anxiam curam, tristitiam & mœrorem diuturnum, inductæ perturbationes. Sic EUGALENUS *Tr. de scorbuto p. 3. obs. XV.* constanter prædicere ausus est, eos facile omnes, quos cum crassiori victus ratione diuturnior mœror exercuit, ad scorbuticum malum esse proclives. Cui adsentitur WILLISIUS, qui nonnullos, fortuito timore perculsos, scorbuticos evasisse, observavit. Magnam enim hæc animi pathemata obtinent potentiam in solidorum robore infringendo, & sanguinis circuitu, qui inde pendet, remorando; unde humores tardius circumacti, spissi, ad trajiciendum minima vascula inepti & tandem impuri evadunt; unde facillimus ad scorbutum transitus.

§. XXIV.

8) Motus corporis nimius.

Uti vero nimium otium, quod supra demonstravimus: ita etiam si excessus in motu committitur, ut vel nimis violenter instituatur, vel diutius justo continuetur, damno esse solet. Tali enim ratione, purissima ac subtilissima succi sanguinei, nutritii & nervosi pars dissipatur & exhauritur, ut facilius postea humores alienam & corruptam indolem, præsertim accessu contagii, induere possint. Reprobandus vero quam maxime est, intempestivus & intensior corporis a pastu motus, quo videlicet succus chylosus, nondum satis recte digestus, in sanguinem nimis cito rapitur, unde omnia facile mala, quæ à digestione

male

male peracta, crudoque & rudi chylo provenire, ſupra innuimus, certo certius propullulant. Sapienter itaque GALENUS *lib. II. de ſanitate tuenda cap.* 2. præcipit: *non debet, cum adminiſtratur exercitium, crudi incoctique cibi aut ſucci multitudo vel in ventriculo vel in vaſis contineri; unde periculum ſit, ne prius, quam per maturam coctionem utilis ſit, in omnes animales partes rapiatur.*

§. XXV.

9) *Morbi prægreſſi.* Nihil præterea facilius, nihil promtius ad ſcorbutum diſponit, quam ubi morbus aliquis non ita diu prægreſſus, quamcumque labem, vel minimum ſui veſtigium, ſive ſanguini & ſucco alimentari, ſive alicui ex viſceribus præcipuis impreſſum reliquit. Hinc nihil in arte eſt frequentius, quam quod febribus tam continuis, quam intermittentibus, inopportune ſuppreſſis, vel ſi ægri adhuc debiles ſtatim alimentis ſe obruunt, ſcorbutus à tergo ſuccedat. Ratio in proclivi eſt: ſucci enim vitales per febrile incendium ſubtiliori & ſulphurea ſui parte, debitaque ſpirituaſcentia orbati, ægre ſuum circuitum abſolvunt; unde miaſma a priſtino morbo relictum facile alienam contrahit indolem. Ut multas hac de re obſervationes, quæ omnes morborum in producendo ſcorbuto potentiam confirmant, ſilentio prætereamus, commemorare tantum hoc loco placet conſenſum, quem hypochondriaca adfectio cum ſcorbuto habere ſolet: ſiquidem hic illam ſæpiſſime aut comitatur aut excipit; unde Medicorum quidam decepti, nullam inter utrumque morbum diſſerentiam admittere voluerunt.

§. XXVI.

10) *Vita militaris in caſtris.* Genus quoque vitæ interdum huic malo cauſam præbet antecedentem. Sic maxime nautas eodem corripi obſervamus, qui longis & diuturnis navigationibus detenti non niſi humido aëre circumdantur, ſimulque craſſo, ſalſo ac duro victu ſe nimis onerant. Morbus noſter deinceps etiam non raro eſt caſtrenſis, eam maxime ob rationem, quod milites in caſtris degentes nulla diætæ victuſque ratinne habita aquas ſtagnantes & potus genera ſæpenumero corrupta, cibos crudos & interdum ſemiputridos, panem ſitu obductum & lardum rancidum ingerunt, corpora impuro humido, præſertim per noctem frigido exponunt aëri, nimiiſque vigiliis, excubiis, ac inedia defatigantur ac vires proſternunt. Qua de re exſtat inſignis locus apud OLAUM MAGNUM *lib. de regionibus ſeptentrionalibus XVI. cap.* 51. qui huc transſcribi meretur: *ex cibis*, inquit, *piſcibus, carne, ſale & ſuffitu maceratis, eſculentis frigidis & crudis, ac pane non probe piſto, morbus ille horrendus caſtrenſis & à vulgo* Scherbock *dictus incrudeſcit, quo fauces & gingivæ putreſcunt, ventriculus diris cruciatibus torquetur, dentes ſtupent & vacillant, &c.* HOECHSTETTERUS pariter *obſ. med. decad. VII. caſ. X. p.* 162. de ſcorbuto, tanquam militari morbo, in media Germaniæ parte olim graſſato, longam recenſet obſervationem, cujus præcipua momenta huc allegare lubet: Poſtquam Rex Sueciæ anno 1634. urbem imperialem Auguſtam Vindelicorum armis ſuis ſubjecerat, milites in civium ædes locati febrem militarem ardentem malignam cum delirio & petechiis junctam, qua etiam milites Cæſarei laborarunt, in urbem intulerunt, ut ingens inde multitudo ſuccubuerit. Hoc vero morbo circa brumam remittente, plurimi civium de laſſitudine, gravitate & ambulandi impotentia conquerebantur: neque poterant ſtare erecti ob crura rigida, dura, & doloroſa, quibuſdam intumeſcentia, quibuſdam contabeſcentia. Qui ſicciores naturæ erant, illis tendines, nervi ac muſculi crurum ſurſum trahebantur, ut flecti non poſſent, interdum cum acuto dolore, interdum ſine eo: quidam in lecto cubantes ſe volvere, non tamen pedes extendere valebant. Plurimi ex his, circa finem hiemis 1634. algidum, ſatis ceſſerunt. In plurimis ea erat pedum infirmitas, ut iiſdem inniti non poſſent, licet aliquem in lecto motum haberent. Maculæ autem omnibus fere erant communes, quæ multifarium coloratæ primo inſtar lentium rubræ, dein cæruleæ, tandem lividæ in artubus apparebant, tanta interdum latitudine, ut maximam cruris partem occuparent. Junioribus gingivæ laxo ac flaccido luxuriabant tumore, quo fortius tacto ac fricato ſanguis niger ac fœtens effluebat, ſimulque fœtor oris ac maſticationis defectus aderat. Leucophlegmatia, aſcites, tympanites, atrophia, diarrhœa, icterus accedens mortem inſerebat: aërem ſiccum ægrotantes non bene ferre poterant, propter ſanguinis ebullitionem, hinc etiam nimius motus ipſis erat noxius.

§. XXVII.

Propoſita jam mali ſcorbutici hiſtoria, ejuſque ſignis & cauſis in liquidum deductis, facillimum erit, hunc morbum ab aliis, quibuscum ratione ſymptomatum & impuræ dyſcraſiæ multum habet commercii, ad evitandam confuſionem, diſtinguere. *Differentia.* Equidem probe ſcio, plures & ante nos fuiſſe, & noſtra adhuc ætate eſſe medicos, qui ſcorbutum eundem eſſe morbum perhibent, quem HIPPOCRATES *libr. de intern. adfect.* nomine *ilei cruenti* deſcripſit; ſiquidem in hoc adfectu, perinde ac in ſcorbuto, ingens ex ore fœtor exhalat, gingivæ a dentibus abſcedunt, ſanguis è naribus manat, imo ulcera quandoque ex cruribus pullulant, horumque alia ſaneſcunt, alia graviora fiunt: at vero, quum de maculis, quibus ſe hodie intuentium oculis ſcorbutus repræſentat, altum apud HIPPOCRATEM ſit ſilentium, & ipſe quoque, volvulo cruento laborantes, ad ambulandum ac laborandum promtos expeditoſque eſſe dixerit: cum tamen in ſcorbuticis languor, gravitas, frigus & crurum ad movendum impotentia adſit, ego vix poſſum induci, quin ita ſentientibus fidem adjungam. *Ab ileo cruento Hippocratis.* Sunt dein nonnulli, qui ſcorbutum ad icterum nigrum referunt, quia in hoc os fœtet, gingivæ exeduntur, multumque ſaoguinis ſtillant, ulcera ægrius cicatricem ſumunt, & in ægris quoque ad laborem tarditas, languor & difficillima ſanatio obſervatur. *Ab ictero nigro.* Utut vero non negandum ſit, quod ambo hi morbi, ob ſummam humorum corruptionem, inſignem habeant convenientiam, in eo tamen videtur quædam intercedere differentia, quod in ictero nigro, ſecus ac in ſcorbuto, color faciei totiuſque corporis niger appareat, ſtercora porracea ſecedant, ſaporis amarities adſit, nulaque febris, nullaque contagii vis obſervetur. Cui demum accedit, quod in ictero hepar potiſſimum adfectum ſit; cum contra in ſcorbuto eadem fere in omnibus viſceribus labes deliteſcat, maximeque ſyſtema nervoſarum partium ſpaſmis & doloribus

bus lancinantibus pessime affligatur: quod tamen in ictero minus contingit.

§. XXVIII.

À malo hypochondriaco & melancholico.

Facile porro à malo hypochondriaco & melancholico scorbutus distinguitur, licet non raro juoctus cum ipso prodeat. Equidem in dicto affectu ob tonum visecerum destructum & tardiorem sanguinis spissioris circuitum impuritas quædam & humorum corruptio adest, neque minus est flasi humorum dolores & spasmi visuntur; ast massa sanguinea non tam putrida est & corrupta, nec tam multis & acribus salibus imbuta: unde etiam non modo contagii vis deficit, sed & maculæ, ulcera putrida, gingivæ relaxatæ & sanguioolentæ, summa corporis ac artuum lassitudo, imo virium ad lipothymiam usque defectio, ceu consueta scorbuticorum symptomata, plane desunt.

à lue venerea.

Denique lues scorbutica ratione corruptionis, quæ solidas æque ac fluidas partes exedit, ob maculas quoque, dolores & ulcera, imo ob contagii virus multum cum venerea habet affinitatis, nihilo minus tamen permultum interest, ut utrumque adfectum probe discernamus, quia alioquin in praxin damnum redundat gravissimum. Probe itaque tenendum arbitror, luem veneream non nisi contagio nasci; scorbutum vero ex aeris, aquarum & diætæ vitio, rerumque non naturalium abusu oriri & inde certis regionibus certisque climatibus esse proprium. Porro scorbutus gingivas magis occupat dentesque reddit cariosos; lues autem venerea magis tonsillis, uvulæ, naribus, ossibusque palati, exulceratione & erosione est infesta. Urina scorbuticorum est crassa, colorata, salibus lixiviosis turgida; in lue autem venerea minus est colorata, turbida cum limoso sedimento. Tandem in scorbuto spasmi & dolores magis sunt vagi; in lue venerea magis fixi, ossibus inhærentes, qui tamen noctu sub lecto ingravescunt.

§. XXIX.

A purpura rubra chronica.

Cum nullo vero morbo noster adfectus plus habet adfinitatis, quam cum purpura rubra chronica, quæ febris ut plurimum expers, adeoque hodie familiaris est, ut etiam κατ' ἐξοχὴν scorbutica appelletur, maxime, cum pariter ac ipse scorbutus non exiguam humorum impuritatem pro causa & fundamento agnoscat. In eo tamen à scorbuto differt, quod in hac pustulæ, semen milii amplitudine æquantes numerosissimæ cum corrugatione, asperitudine & ariditate cutis, intercurrente, præsertim inter initia, horripilatione, pruritu, æstu & pectoris quadam angustia, efflorescant, quæ peculiarem fœtorem cum largo sæpius sudore spargunt; quale quid in scorbuticis ita annotare non licet. Deinceps nullum aliud exanthema, inprimis in sensibilioris naturæ hominibus, tam instabile est, quam purpuraceum, utpote quod mox comparet, mox iterum retrocedit, nihil sæpe incommodi, nisi aliquam pectoris oppressionem fauciumque raucedinem relinquens, quæ tamen symptomata regimine convenienti adhibito facile iterum remittunt.

§. XXX.

A cachexia.

Inter morbos cum scorbuto multum similitudinis habentes, jure quoque numerari debet cachexia, quæ à nostri ævi Medicis plerumque scorbutica appellari solet. At vero, quo pateat, quantum hos morbos intercedat discriminis, scire licet, cachexiam neque contagio propagari, neque populariter grassari, nec gingivis adeo esse infensam, nec denique maculis corpus deturpare; quæ omnia tamen in vero scorbuto tantum fere non semper contingunt. Imo demum ipsa causa materialis in scorbuto aliter est comparata, quam in cachexia: in hac enim seri magis tenuis, quam glutinosi & acris delinquit copia; unde etiam externum corporis habitum valde relaxatum, flaccidum & tumidum observamus.

§. XXXI.

Prognosis.

Constituta sic nostri morbi ab aliis sibi cognatis differentia, sequitur jam, ut indicemus, quomodo de ejus eventu & curatione firmum & prudens ferre judicium possimus. Et primo quidem in genere notare licet, scorbutum ex iis esse adfectionibus, quæ nec subito ægrum invadunt, nec subito eum deserunt, sed testudineo quasi gradu procedentes, ad mitigationem æque ac curationem multo tempore exactaque victus ratione opus habent. Unde etiam fit, ut noster adfectus, si vel levis error committitur, facile recrudescat, præsertim si à parentibus, hæreditario quasi jure, ad liberos descendit; & tum raro etiam tollitur radicitus. Idem quoque contingit, si inveteratum est malum, si corpus senile, vel à prægressis morbis valde debilitatum & exhaustum, invadit; tunc enim sensim ad hydropem, atrophiam, paralysin, convulsiones, carum, lethargum, apoplexiam, sphacelationem extremorum, aliaque lethalia mala viam sternit. Aliter contra res se habet, si malum est incipiens, ætas juvenilis, habitus corporis strictior, & origo ejus à contagio; tum quippe curam est facilius, maxime, si ejus fomes per menses, hæmorrhoides aut diarrhœam criticam subtrahatur. Facilius quoque sanationem recipit, si locus mutatur & ex insalubribus maritimis, septentrionalibus, ad meridionales plagas fit transitus. Porro quando hypochondriaci, cachectici & gonorrhœæ virulentæ impliciti, in symptomata incidunt scorbutica, cura quidem difficillima, sed non pro summe desperata habenda est. Res notatu perquam digna est, quod, licet homines in regionibus septentrionalibus valde sint robusti; nihilo tamen minus ex hoc morbo laborantes ægrius convalescant. Cujus rei rationem adferre videtur aphorismus HIPPOCRATIS (XXX.) à SPONIO allegatus, qui hic est; *quibus corpus male transpirat, ii robustiores sunt, & minus ægrotant; si vero ægrotant, difficilius restituuntur.* Etenim in populis regiones septentrionales inhabitantibus, quorum cutis a nimio frigore crassa, densa & constricta est, portio sanguinis subtilior & spirituosa, retinetur; nec tam copiose & liberaliter exhalat, unde populi ejusmodi regionum sunt robustiores. Quandocunque vero hi homines ægrotant, difficilius à morbis, qui per transpirationem sanari debent, ob cutem valde densam & constrictam, convalescunt.

§. XXXII.

Prognosis specialis de tumoribus & ulceribus scorbuticis.

In specie vero notandum est, quod tumores, in partibus subito erumpentes & brevi evanescentes, sæpius indicent paralysin; ventris vero tormina & continuæ circa umbilicum contorsiones, vel sphacelationem intestinorum & subitam mortem in senibus, vel tympaniten post se trahant. Maculæ, quo magis ad colorem nigrum ver-

vergunt, eo pejoris sunt indolis, sique in ulcera abeunt, difficillimæ fiunt curationis, ut potius in corruptionem sphacelosam sæpissime desinant. Pessimum quoque est, si gingivæ & adjacentes partes exulceratæ carnem ad ossa absumunt & abscessum in mandibula formant.

§. XXXIII.

-- in morbis scorbutica dyscrasia provenientibus.

Morbi, qui ex scorbutica humorum dyscrasia proveniunt, ut fere sunt paralysis, purpura chronica, cachexia &c. facile recidivant, ita quidem, ut nunc singulis annis, nunc ex longiori intervallo, pro victus ratione, quo regimine aliisque circumstantiis recrudescant; & si demum ipsis visceribus, vel partibus nervosis labes est impressa, hæc non tam facile tollitur: humor enim scorbuticus, qui fermenti ac seminii naturam æmulatur, sanguinique & succo nutritio profundius inhæret, ægerrime expellitur.

§. XXXIV.

Scorbutus cur difficilis sit curationis.

Ulterius quoque notatu perquam dignum est, quod ordinario & hypochondriaci & scorbutici rarius pristinæ sanitati restituantur; idque maxime hanc ob rationem, quia rarius Medicis obediunt regulisque diæteticis ægrius se submittunt, sed per medicamenta cito curari cupiunt: unde fit, ut subinde ab uno remedio ad aliud, ab uno Medico ad alterum transeuntes malum ipsi deterius reddant, præsertim si natura remediis adsueta, medicamentorum, vel etiam optimorum virtutem eludit. Huic accedit, quod perpauci sint Medici, qui rebelles hos morbos congruis remediis, convenienti ordine, methodo, & dosi adhibendis, recte tractare didicerunt. Plerumque enim heroica adhibent medicamina; cum tamen instar regulæ generalioris scire liceat, scorbutum, inter chronicos facile gravissimum, non validis & fortioribus, sed lenissimis & simplicissimis tractandum esse remediis.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ & præservatoriæ, ad quas obtinendas facit.

Hactenus de scorbuti origine, indole & eventu satis videmur disseruisse, nostrum nunc erit ostendere, qua ratione atrox hic morbus commode possit averti tutoque sanari. Sicut autem duplex hic scopus in nullo facile morbo obtinetur, nisi ad arcendas & tollendas ejus causas tam proximas, quam remotas omnem intentionem omnemque remediorum energiam dirigamus: ita quoque vix melior scorbutum tum præservandi tum curandi datur methodus, quam quæ removendis ejus causis est dicata. Hæ ipsæ vero quum in perverso rerum non naturalium, maximeque aëris usu, unice sint quærendæ; siquidem nemo unquam, nisi ab aliis sit infectus, scorbuto laborabit, qui non graves in diæta vitæque regimine errores commiserit: per se patet, ante omnia diætam rite esse instituendam, si causas scorbuti subtrahere velimus. Quod autem ut recte perficiatur, regulas nonnullas diæteticas præscribere ex usu erit.

§. II.

Aëris mutatio.

Maxime omnium habenda est ratio, ut qui ad scorbutum dispositi, vel eodem jam adfecti sunt, aërem, in quo morbus prognascitur aut fovetur, permutent: quod fieri potest, si à locis insalubribus, ubi aëris fluidum impurum, vapidum, minusque elasticum & pravis exhalationibus & copiosis nebulis refertum est, secedendo ad salubriora se conferant. Spectat huc aphorismus omni encomio dignissimus HIPPOCRATIS *Lib. VI. epidem.* expressus & à SPONIO *pag.* 278. citatus, ubi regionis mutatio in omnibus fere morbis longis utilissima dicitur. Et experientia quoque insignem hanc utilitatem adhuc magis confirmat, qua cognoscimus, quod ii omnes, qui in locis ad scorbutum ingenerandum aptis nati & diutius educati fuerunt, longe melius se habeant, si mutata priori statione, loca salubriora, quæ aërem vehunt purum, subtilem & magis temperatum, inhabitant. Neque facile hac in re accuratiores videmus observatores, quam Italos, qui pro valetudine tuenda aliud æstate, aliud autumno, aliud hieme, domicilium sibi eligunt. Sed Germani, & inter hos ipsi etiam Principes, de aëris puritate parum solliciti, sæpe ex locis salubribus in insalubria concedunt, ibique diu morantes morbosam corporis dispositionem sibi contrahunt. Cuique igitur scorbutico jure commendari debent locis aërisque mutationes, seu itinera ex regionibus septentrionalibus in meridionales, maximeque Italiam, Galliam &c. suscipienda. Quod si vero peregrinandi & locorum impuritatem evitandi commodo deest occasio, arte aëris fluidum est emendandum, quod ligno juniperi in camino combusto, vel suffimigio succini, carbonibus ignitis injecti, optime potest perfici.

§. III.

Victus conveniens.

Quoad victum inprimis vitentur cibi difficilioris concoctionis duri, ut sunt carnes annosiores, infumatæ, salsæ & quæ rancorem contraxerunt, pisces marini exsiccati, atque illi cibi, qui austeræ & adstringentis sunt facultatis. Fugiant quoque scorbutici carnes pinguiores & quæ ad putredinem inclinant, itemque dulcia, quæ pro diversitate succorum in primis viis stabulantium vel acescunt, vel lentorem contrahunt, viscerumque infarctus augent. Alia tamen ratio est cum passulis minoribus, quæ ob blandam cum subtili acidodulcedinem laxant, emolliunt & acrimoniam humorum temperant. Si quid vero præ omnibus reliquis magnam meretur commendationem, certe est accommodata à pleniori victu abstinentia, seu magna in cibis sumendis moderatio, præsertim in subjectis voracioribus, pinguibus & sanguineo-phlegmaticis; ideo quod nimia ciborum ingluvies fœcunda plerumque sit pravorum succorum matrix.

§. IV.

Potus conveniens.

Ex potulentis ad nostri morbi genesin præsertim aquæ graves, stagnantes, facile putrescentes, turbidæ conferunt; quare aquæ potius puræ, leves, nec salsedine, nec calcareo terrestri elemento imbutæ, in quibus facile cibi coquuntur, ad potum debent eligi, & ex his cerevisiæ coqui. Dici enim vix potest, quantum in locis septentrionem spectantibus noceant cerevisiæ, ex insalubribus aquis confectæ neque satis coctæ, nec lupulo satis conditæ; quæ, dum facile acescunt & fæculentæ evadunt, per minimos viscerum & excretoriorum meatus difficulter transeunt, magnamque insuper flatuum copiam ingenerant.

rant. Vina quoque austera, quæ multum acidi in recessu fovent, omni modo vitare oportet; contra vero fragrantia & subtili spiritu animata, moderate sumta, insignem merentur commendationem. Splendent autem hac inprimis virtute vinum Hungaricum genuinum & minus adulteratum, item vinum Rhenanum bonæ notæ vetustum, quod adhuc majoris fit efficaciæ, si absinthii, cochleariæ, & enulæ essentia vel extracto impraegnatum cum moderamine interdum bibatur.

§. V.

Motus corporis.

Quoniam simul nimium otium seu deses sine labore vita, nimiusque somnus, experientia teste, permultum affectus nostri genesi patrocinantur, certe nec efficacius, nec certius ad eundem tam præservandum quam curandum exstat remedium, præter sufficientem motum corporisque exercitationem. Etenim, quum continua cordis systole & reciproca diaphragmatis ac thoracis actio, qua mediante simul circulus sanguinis per viscera abdominis egregie promovetur, unice vitalem fluidorum & solidorum motum sustentat ac moderatur; hunc vero corporis exercitatio, sub qua, motu musculorum aucto, contenta in ipsis fluida propelluntur, mirum quantum adjuvat: non ioiquum factus sum, si corporis motum, universale illud præsidium & remedium appello, quod naturalem fluidorum mixtionem & solidorum structuram conservat, sanguinis & humorum cursum promovet, purum ab impuro separat, adeoque omnis generis morbos, ipsumque scorbutum arcet. Consentientem hac in re habemus HIPPOCRATEM, qui *lib. II. de diæta* hæc prodidit: *otium humectat & corpus debilitat, labor vero siccat & corpus roborat.* Cujus aphorismi ratio per se satis liquida est, & nostram de motus in scorbutu utilitate sententiam non parum confirmat. Nam ab otio omnino tardior fit sanguinis circuitus; unde humidum superfluum non sufficienter per excretoria eliminatum, fibrosas nerveasque partes relaxat: cum è contrario à labore nimiæ humiditates dissipantur; quibus expulsis tensin solidorum increscit, majusque corpori robur accedit.

— & reliquæ res noxiæ.

Neque minus omnia, quæ vires imminuunt, sanguinisque progressum tardiorem ac debiliorem efficiunt, ut fere sunt nimiæ vigiliæ, profundæ meditationes, intempestivæ studiorum causa susceptæ lucubrationes, nimia veneris exercitia & crebrior ebrietas, inque primis immoderati animi adfectus, ut diuturnior tristitia ac metus, cane pejus & angue sunt fugienda.

§. VI.

Indicationes curatoriæ speciales.

Et hæc sunt præcipua in vitæ victusque regimine tenenda momenta, quibus jam alia lenitra & tutiora remedia subjungere placet, quæ causis mali scorbutici tam proximis quam mediatis removendis magis accommodata huc usque deprehendimus. Jam vero in superioribus abunde satis evictum est, sæva illa, quæ scorbutum comitari solent, symptomata, ab ingenti sanguinis dyscrasia sordiumque recrementitiarum in sanguine & reliquis succis vitalibus accumulatione; hanc vero à tardiori sanguinis circulo & vasorum capillarium in visceribus & emunctoriis infarctu vel obstructione dependere. Quapropter appropriata huic malo tollendo remedia eo debent dirigi, ut humores impuros salsos, acres, sulphureos diluant ac temperent, tenaces, viscidos dissolvant, occlusos viscerum & colatoriorum meatus reserent, totumque partium nervosarum ac musculosarum systema valde debilitatum corroborent. Tali enim ratione liberior & expeditior fluidorum per omnes partes minutissimosque canales circuitus, & ablinc pendens intima fluidi cum solido mixtio, blandaque succorum vitalium temperies obtinetur quam optime.

§. VII.

Quibus ... tantum methodus medendi sufficit, quæ obtinetur

Summam humorum dyscrasiam à Medicis, qui data opera de scorbuto scripsere, duplicis generis statui supra jam diximus; singuli tamen in eo conveniunt, ut pro salsedinis morbosæ diversitate diversa quoque medicamenta alterantia & temperantia, quæ partim acido immutando, partim sali volatili sulphureo contemperando & causticæ acrimoniæ demulcendæ inserviant, præscribenda existiment. Quantumvis vero allegatam salium differentiam lubenter largiar, valde tamen ridicula mihi videtur tam diversa & anxie excogitata eorundem correctio; siquidem demonstratum dabo, tantum unicam, eamque tutissimam & experientiæ magis conformem esse methodum salia morbosa cujuscunque generis cicurandi, quæ videlicet per convenientia fluida obtinetur; utpote hæc cuicunque sali temperando & corrigendo respondent abundeque sufficiunt.

§. VIII.

per aquam simplicem puram.

Hac autem virtute inprimis splendet aqua simplex, levis & pura, quæ genuinum omnium salium dissolvens ac menstruum jure dici meretur, in quam, si debito cum regimine debitaque quantitate adsumitur, particulæ cujuscunque generis salinæ, in sanguine & succis oberrantes, promte ac facile se immergunt, ut inde perbelle diluantur, mitigentur, corrigantur. Sed præter temperantem, qua pollet aqua, virtutem, adhuc aliam in malo scorbutico exserit efficaciam, dum tenacium viscidorumque humorum coagulum dissolvit, atque exilia vasa & colatoria ab impacta viscida materia infarcta & obstructa liberat. Longe tamen præstantior hæc aquæ attributa facultas esse deprehenditur, si quando aquæ puræ, leves ac subtiliores insuper adhuc principio quodam vel spiritu minerali & convenienti salis neutrius vel volatilis, vel fixi alcalini copia sint impraegnatæ, uti de varii generis acidulis vel thermis, & nominatim quidem de famigeratissimis Carolinis, Egranis, Selteranis, Wildungensibus, Emsensibus &c. huc usque observare licuit.

per fontes soteros.

Hæ enim communi aqua multo activiores expeditius per exilissimos canalium alveos trajiciuntur, colatoria promtius subeunt, ideoque in obstructionibus reserandis sordibusque excrementitiis eliminandis excellentiorem præstant energiam. Quæ cum ita sint, nullus dubito adserere, in fontibus soteriis universale scorbuticæ adfectionis præsidium esse constituendum; maxime cum longa & constans experientia me in hac sententia adhuc magis confirmat; utpote qui jam per triginta & plures annos non modo ad pertinaces chronicas, maximeque hypochondriacas & hystericas passiones, cum scorbutica quadam impuritate junctas persanandas, verum etiam ad scorbutum jam confirmatum evellendum, mineralibus aquis tam frigidis quam calidis summo cum ægrotantium emolumento usus

usus sum. Longe tamen certior ac præstantior subsequitur effectus, si harum aquarum virtus accuratiori vitæ victusque regimine, & appropriatis medicamentis antiscorbuticis ac balsamicis adjuvetur, & aliquoties talis curatio repetatur.

§. IX.

Per Lauch-stadienses. Quandocunque vero copia, locus & occasio fontibus his medicatis utendi deficit, sola aqua fontana, puriore & leviore, cura nostri affectus feliciter poterit institui. Magna enim in refractariis morbis debellandis aquarum est efficatia, si modo sint puriores vel subtili, martialis prosapiæ, elemento imbutæ; id quod cum primis felicissimæ & scorbuti & aliorum rebellium morborum per fontem Lauchstadiensem, duobus milliaribus Hala distantem, quotannis institutæ curationes luculenter possunt ostendere. Continent hæ aquæ subtiliorem martis crocum, quo tonus fibrarum motricium universi corporis relaxatus egregie roboratur, & hac ratione sanguinis per universum corpus ejusque minima vascula circuitus una cum salutaribus excretionibus egregie promovetur; idque tanto magis, si non tantum interne, sed etiam externe hæ aquæ adhibentur. Unde simul edocemur, quod antiqui ævi Medici, & inter hos potissimum CELSUS *lib. II. cap. 9.* & SCRIBONIUS LARGUS *cap.* 32. ad lienes magnos & affectus, qui inde oriuntur, coercendos, potum aquæ, in qua candens ferrum subinde exstinctum fuerit, non sine ratione tantopere commendaverint.

§. X.

Convenit quam lac, vel solum At vero præter aquas minerales in corrigenda scorbutica acrimonia se instar summi gerit remedii lac animantium & præcipue asininum, quod etiam antiquissimi medicinæ antistites, HIPPOCRATES, GALENUS, ARETÆUS, CELSUS, in suis scriptis ad varias chronicas maximeque ab acrimonia oriundas passiones vincendas miris encomiis extulerunt ac laudarunt. Neque desunt ex recentioribus peritissimi Medici, qui idem confirmant, & in scorbutica lue lac, præcipue asininum, vel serum lactis bubuli aut caprini, ceu summe specificum & appropriatum remedium commendant. Qua de re DRAWITZIUS, BALTHAS. BRUNNERUS, EUGALENUS, WIERUS, SALOM. ALBERTI, MATTH. MARTINI, qui perite de hoc nostro affectu scripserunt, legi possunt; utpote qui ad unum fere omnes candide fatentur, sola diæta lactea, vel sero lactis antiscorbuticarum herbarum succo permixto & diutius usurpato, se plus in scorbuto ejusque symptomatibus mitigandis præstitisse, quam omnibus fere aliis auxiliorum generibus: imo etiam molestissimo hoc malo tabescentes plus virium inde hausisse, quam ex optimis roborantibus. Neque hujus effectus ratio conceptu est difficilis. Sicut enim sæva illa scorbuticorum pathemata, ut sunt lancinantes & spastici artuum dolores partiumque externarum erosiones & exulcerationes, non nisi humorum summæ dyscrasiæ & negotio excretionum naturalium, quæ per cutim, alvum, hepar fiunt, imminuto, neque minus obstructioni vasorum originem debent; ita certe ad meatus occlusos reserandos, tenaces humores dissolvendos & acres salsos contemperandos nihil aptius est diluentibus, demulcentibus & fluxiles humores ad transpirationem aptos reddentibus: inter quæ utique lac asininum, quod reliquis dulcius est, vel lactis caprini aut vaccini serum principem merentur locum, præsertim quando herbæ antiscorbuticæ, ut cochlearia & nasturtium aquaticum, quæ, præter sal volatile, amarum elementum fovent, cum eo infunduntur vel leniter decoquuntur.

§. XI.

Vel cum fontibus medicatis permixtum. Quandocunque vero cum diathesi scorbutica viscerum infarctus & cachexia, vel affectio hypochondriaca & purpura, quod sæpissime fit, conjungitur, tunc melius succedit curatio, si lac cum aquis mineralibus acidulis, tam mitioribus, ut Selteranis, Wildungensibus & Tœnsteinensibus, quam etiam cum fortioribus, ut sunt Pyrmontanæ, Egranæ, miscetur & hac ratione sub debito vitæ & victus regimine bibitur, de qua cura saluberrima dissertatio nostra *de connubio aquarum mineralium cum lacte* conferri potest.

§. XII.

Specifica sic dicta antiscorbutica considerantur. Verum enim vero, præter hæc recensita auxiliorum genera, commemoranda etiam sunt quædam ex pharmaceutico fonte desumta & inprimis specifica sic dicta antiscorbutica: in quorum numerum non immerito veniunt, cochlearia & omnes nasturtii tam hortensis, quam aquatici species, beccabunga, raphanus rusticanus, radix armoraciæ, sinapi & hujus generis alia, quæ subtilissimo principio salino-sulphureo referta, intima corporis penetrant, & fluidis pariter ac solidis partibus viriatis ingentem mutationem inferunt; siquidem tenaces viscosos humores dissolvunt, fixos acidos exaltant, subtilioresque reddunt, & solidis nimium relaxatis tonum, vigorem ac motum restituendo, vappescentem corruptionem à corpore arcent. Variæ autem ex his simplicibus præparationes prostant & in usu sunt. Quidam enim aquas ex his destillant, quidam spiritus per fermentationem aut abstractionem inde parant. Alii iterum ex recentibus concisis & madefactis succos exprimunt, quos vel per se cochleatim, vel debito cum vehiculo, ut est serum lactis, propinant; alii ipsos cum alimentis miscent & jusculis ac brodiis carnis incoquunt, vel cerevisiis in fermentatione adjiciunt, imo etiam cum saccharo conservas ex iis conficiunt; prout nempe diversa circumstantiarum ratio requirit, quam judiciosus Medicus data occasione debet attendere.

§. XIII.

Amara roborantia. Sequuntur jam alia magnificæ famæ adversus scorbutum remediorum genera, de quibus judicium nostrum exponere placet. Atque hujus generis sunt ex amaris maxime radices gentianæ, cichorei, herbæ scordii, cardui benedicti, absinthii, centaurii minoris, trifolii aquatici; ex balsamicis & roborantibus baccæ juniperi, summitates abietis & pini, cortex winteranus, cascarillæ, chinæ, capparum, herbæ scolopendriæ, veronicæ, marrubii albi, epithymum, radices enulæ, zedoariæ, ari &c. ex gummatibus ammoniacum, sagapenum, galbanum, ex lignis sassafras, guajacum, aloes &c. quæ si vel in substantia, vel melius in infuso & decocto, aut etiam in essentiam vel elixiria redacta, congruo tempore, ordine ac dosi usurpantur, vires ad mitiganda symptomata morbumque debellandum exserunt insignes; utpote principio, quo gaudent activo, blande sulphureo, balsamico, circuitum sanguinis depressum excitant, & intemperiem viscidam & acidam quam optime corrigunt.

§. XIV.

§. XIV.

Emollientia ac dolores ſopientia. Hæcce excipiunt alia, quæ in noſtro affectu non minus utiliter adhiberi ſolent remedia. Et hæc ejus ſunt naturæ ac indolis, ut partim principio blande ſulphureo vaporoſo, partim emolliente ac temperante virtute ſpaſmis ac doloribus leniendis & ſopiendis inſerviant: quo nomine à quibuſdam auctoribus axungiæ animantium recentes, præſertim humana, canina, medullæ oſſium, cremor lactis, oleum amygdalarum dulcium ſine igne, ſperma ceti, caſtoreum, aſa fœtida, extractum milleſolii, chamomillæ vulgaris, theriaca cœleſtis, diaſcordium *Fracaſtoris*, crocus, lumbrici terreſtres, raſura dentis hippopotami, ungulæ alcis &c. commendantur, ex quibus varia in forma liquida præparari & cum fructu pro diverſa morbi, corporis ægrotantis & temporis ratione uſurpari poſſunt.

§. XV.

Evacuantia. Diximus hactenus de ſcorbuti curatione, quatenus per ea remedia, quæ humores craſſos attenuant & incidunt, acres ſalſos contemperant, meatus obſtructos aperiunt & relaxatas partes roborant, debet inſtitui. Jam operæ erit pretium, ut etiam de evacuantibus, quorum plane nulla facta eſt mentio, noſtram depromamus ſententiam; idque eo magis, quia ab excretionibus naturalibus, quæ per alvum, urinam & tranſpirationem, per uterum quoque & venas hæmorrhoidales fiunt, imminutis, vel prorſus ſuppreſſis primam noſtri mali originem derivavimus. *Vena ſectio & ſcarificatio.* Quod primo itaque loco ad ſanguinis miſſionem attinet, quæ per venarum brachii vel pedis inciſionem, per ſcarificationem aut hirudinum adpoſitionem perficitur, experientia duce aſſerimus, ſumma cum cautione & prudentia hoc evacuationis remedium eſſe adminiſtrandum, omneſque circumſtantias probe ponderandas. Si enim: ſtatus eſt plethoricus, morbus recens, corpus juvenile, & in viris à fluxu hæmorrhoidali, in fœminis à menſtruali ceſſante vel ſuppreſſo originem ducit, utique peritus Medicus congruis in locis ſanguinem detrahere tuto poterit. Quod ſi vero, ut in mali progreſſu ſæpe accidit, ſeri magis impuri & corrupti peccat copia, tum certe emiſſio ſanguinis, præſertim in paullo largiori copia inſtituta, vires labefactando, plus damni quam emolumenti afferet. Si vero quædam minuendi ſanguinis indicatio adeſt, & potiſſimum dolores, tumores variæque partium defœdationes talem depletionem urgent, tutiſſime hæc obtineri poterit, quando ſæpius, ſed non adeo copioſe, vel rectius adhuc per ſcarificationem ſanguis detrahitur: quæ methodus, ſicut tutiſſima eſt, ita nobis in curandis morbis gravioribus admodum ſemper placuit.

§. XVI.

Laxantia. Quod attinet ad alia evacuationum genera & quidem purgantia, de his noſtra cum aliis peritioribus Medicis hæc eſt ſententia, quod omnibus validioribus excluſis, leniſſima tantum in uſum vocare deceat, cujus cenſus ſunt radix polypodii, folia ſennæ, agaricus, rhabarbarum, manna &c. quæ cum ſpeciebus antea recenſitis antiſcorbuticis debito modo commixta, & per infuſum, aut lenem decoctionem uſurpata, noxios humores ex primis viis blande & per epicraſin educendo, operam omnino præſtant utiliſſimam. Quo pertinent etiam pilulæ polychreſtæ balſamicæ ſecundum exemplar Becherianarum, ex aloe bene depurata, extracto rhabarbari, herbarum amararum, & temperatoribus balſamicis ingredientibus paratæ debitoque tempore cum vel ſine interpolatis pulveribus abſorbentibus & ſalibus digeſtivis uſurpatæ. Idem tenendum arbitror de *Diuretica* diureticis, quorum fortiora propter nimiam ſeri evacuationem in cura penitus repudiare oportet; ſeligenda vero ſunt, quæ leniter viſcidos & tartareos humores educunt: quo nomine decoctum radicum quinque aperientium, præſertim petroſelini, ſelleri, fœniculi, aſparagi, quæ etiam ab antiquioribus Medicis, HIPPOCRATE & ARETÆO adhibita ſunt, commendari merentur. Idem *Diaphoretica.* valet de *diaphoreticis*, quorum optima ſunt, quæ tranſpirationis vias aperiunt flexileſque reddunt, & ſanguinem ac humores ad ſuperficiem corporis movent; rejectis iis, quæ humores fortiter commovendo & exagitando per nimium ſudorem ſerum cum viribus nimis ſubtrahunt. Commodiſſima igitur ſunt ſic dicta diapnoica, quæ tranſpirationem leniter promovent, cujus generis ſunt, liquor bezoardicus *Buſſii*, cum ſpiritu nitri dulci, ſpiritus tartari, mixtura ſimplex, ſpiritus Cornu Cervi ſuccinatus cum tribus partibus liquoris anodyni mineralis & ſpiritus cochleariæ permixtus, flores ſulphuris, æthiops mineralis, infuſum herbæ thee, veronicæ, cardui benedicti, ſcordii, florum ſambuci, antimonium diaphoreticum, ceruſſa antimonii, Cornu Cervi ſine igne, Cornu Cervi uſtum, ſuccinum, bezoardicum minerale, regulus antimonii medicinalis, cinnabaris nativa & antimonii; ex compoſitis vero pulvis Anglicanus, LUDOVICI, bezoardicus noſter, quibus interdum pro circumſtantiarum ratione dimidium vel quarta pars grani camphoræ poteſt addi.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautelæ circa ſpecieſ a ſe dictu antiſcorbutica. His igitur, quæ ad generalem curandi methodum pertinent, expoſitis, reliquum eſt, ut ſpecialiorem & certis individuis propriam cum neceſſariis cautelis ſubjungamus. In ſcorbuto ſic dicto calido, qui ſub conſtitutione cholerica, diæta vinoſa & ætate juvenili vigens, ingentem particularum bilioſarum & ſulphurearum in maſſa ſanguinea abundantiam ſupponit, ſpecifica antiſcorbutica, ſale ſulphureo volatili turgida, præcipue cochlearia & ejus ſpiritus, aliaque volatilia oleoſa ſumma cum cautione offerri debent. Etenim quum ſalium in ſanguine impuro ſpicula acuendo inque concitatiorem motum agitando, ſymptomatum exacerbationem efficiant, capitis artuumque dolores, anxietates ac lienis inflationes accerſunt, ideoque magis obſunt, quam proſunt. Quod ſi vero cum acidis, ut ſunt acetoſella, ſuccus citri, aurantiorum, berberum, granatorum &c. ad temperiem rediguntur, tutius exhiberi poſſunt. Ita conſerva cochleariæ, cum æquali parte conſervæ acetoſæ mixta & bis vel ter in die, ſuperbibendo aquam antiſcorbuticam, adſumta egregium præſtat effectum, maxime ſi in calidis & bilioſis ſubjectis humectans diæta, quæ ex lacticiniis, emulſionibus amygdalinis, hordei & avenæ decoctis, brodiis gallinarum cum lactuca, endivia, acetoſa, naſturtio &c. paratis conſtat, ſimul conjungatur, & remedia veſicam & alvum leniter ſubducentia interponantur. Notandum tamen in genere hoc loco venit, quod cura cum antiſcorbuticis herbis & earum ſuccis

succis sive per se, sive cum vehiculo convenienti mixtis instituta satis diu continuari debeat.

§. II.

Circa eadem remedia in certis individuis. Quando in scorbuto salia muriatica peccant, sicuti fit in iis, qui carnibus sale conditis fumoque induratis copiose vescuntur, & ulcera exedentia, foetorem oris, gingivas putridas urinamque salsam & crassam habent, uti maxime in diu navigantibus observamus, tum serum lactis largius & satis diu haustum, nec non poma citria, chinensia, item fructus horaei multum praestant utilitatis; cum è contrario spirituosa & antiscorbutica volatilia damno esse soleant.

§. III.

Circa carminativa & calidiora remedia. Crudeles saepenumero dolores in abdomine lancinantes, in pectore oppressorii saeviunt, qui minime carminativis, vel calidioribus medicamentis debent tractari; sed juvat tantum liquorem nostrum anodynum, vel elixir antispasmodicum, ex dicto liquore, essentia croci & castorei compositum convenienti dosi per vices adsumere. Praeter haec vero brodia gallinarum cum oleo amygdalarum dulcium & spermate ceti adsumta, serum lactis cum radice altheae, floribus papaveris rhoeados & lumbricis terrestribus coctum, decocta avenacea, & clysteres emollientes ex lacte addito croco & pauxillo castorei, omne absolvunt punctum. Non minori opus est cautione, si, ut saepe fit, spontaneae adsunt evacuationes e. g. diarrhoeae; utpote quae leniter tractatae magno plerumque sunt levamini, cum contra praemature cohibitae anxietates cardialgicas, torminosas hypochondriorum inflationes, viscerumque infarctus post se relinquant.

§. IV.

Circa opiata. Opiata nonnisi purgantibus, vel alexipharmacis correcta, ad immanes dolores sedandos vigiliasque placandas, exigua quantitate & tantum bis vel ter exhibere licet, eo potissimum fine, ut vires conserventur, quas, cessantibus doloribus, aegri melius recipiunt morboque vincendo sic pares fiunt.

§. V.

Circa topica. Topica in doloribus, exulcerationibus & maculis plus saepe nocent, quam prosunt; quod quidem potissimum animadvertere licet in arthritide vaga, ubi externa sine discrimine applicata, materiam vitiosam ad interiora maximeque nervosas partes repellendo, gravissima saepe symptomata, ut in capite vertiginem, auditus difficultatem, in pectore spirandi angustiam, in stomacho cardialgias, in intestinis saevissima tormina, imo nonnunquam horrendas artuum convulsiones, producunt. Praestat itaque à topicis tum penitus abstinere, & affectas partes linteis calidis involutas in aequali tantum transpiratu servare. Quod si tamen nihilo minus ulcera crustosa nigra externam poscunt medelam, imitandus est EUGALENUS, qui prudenter monuit, ut, omissis omnibus acrioribus, leniora solum, quae ex vitello ovi, myrrha, olibano, croco, oleo rosarum, balsamo Peruviano &c. parantur, in usum ducamus. Scorbuticis quoque, si jam nimia & ad corruptionem tendens humorum impuritas adest, magna cum cautione scarificatio imperanda est, ob gangraenae metum, quae aqua calcis vivae cum spiritu vini camphorato & sale ammoniaco exaltata optime potest averti. *& scarificatione.*

§. VI.

Circa tumores & inflammationes. Ubi summa humorum adest corruptio, tumores & inflammationes quam facile in ulcera ab eunt rebellia, quae non parum negotii & molestiarum medentibus & aegrotantibus facessunt. Ubi corpus siccum & sensibile est, ob dolores & spasmos facile fiunt febres carnem viresque consumentes; ubi spongiosum phlegmaticum & pingue, in putridam humores corruptionem desinunt, quae instar sphaceli serpit & progressu temporis summam, imo funestam virium prostrationem producit. Quapropter prudens Medicus non tantum appropriatis & convenientibus externis, sed potissimum internis sanguinem depurantibus, & putredini resistentibus remediis prudenter debet succurrere. Cavere quoque & Medicus & Chirurgus debet, ne nimis cito & mature tumores inflammatorios ante sufficientem suppurationem aperiat: cito enim in pinguibus & humidis putrida nascitur corruptio.

§. VII.

Circa gingivas putridas & sanguinolentas consolidandas & depurandas. Ad gingivas putridas & sanguinolentas tam depurandas & consolidandas, quam ad dentea vacillantes firmandos, nihil reperi praesentius, balsamo vitae nostrae compositionis, si hujus una pars cum tribus partibus syrupi aurantiorum remixta gingivis illinatur. Hoc autem deficiente essentia succini, myrrhae, spiritus vini camphoratus & spiritus salis dulcis cum melle commode possunt substitui. Lenior quoque scarificatio in tali casu saepe prodest, ut inde materiae intus contentae ichorosae paretur exitus: nec opera luditur, si in tumore gingivarum sanguinolento, unguentum aegyptiacum cum melle rosato & spiritu cochleariae remixtum, vel gummi laccae & spiritus cochleariae externe applicantur. Interne vero decoctum raphani rusticani ex lacte, vel cerevisia cum strobulis pini cocta usum afferunt desideratissimum.

§. VIII.

Balneorum usus. Quando mitigatis symptomatibus morbus jam inclinare & à ferocia sua videtur remittere, *Matthaeus* MARTINI *Tractatu de morbis mesenterii* apprime utilia censet balnea aquae dulcis pluvialis; quae diutius, & quidem ex admonitione FERNELII *observat.* 44. per decendium & ultra continuare jubet. Neque facile reprobare audeo saluberrimum hujus viri consilium, praesertim cum de proficuo balneorum in scorbuto usu certiorem me reddit Clarissimi VOLCKAMMERI *Senioris observatio in Decur. II. ann. VI. M. N. C.* reperiunda, ubi vir hypochondriaco-scorbuticus balneo ex aqua dulci, cum herbis emollientibus decocta parato, maneque & vesperi adhibito, post triduum ad se rediisse & vires recepisse dicitur. Aquae vero balnei, gravissime foetendi innatavit saburra nigricans crassa cum acredine, quae indies majora sumsit incrementa. Ad tumores duros & dolorificos pedum crurumque emolliendos ac discutiendos balneum ex herbis antiscorbuticis beccabungae, nasturtii, cochleariae à succi expressione relictis, ut & ex summitatibus abietis & pini paratum crebriusque adhibitum summe proficuum deprehendi.

§. IX.

Circa balnea tam artificialia quam naturalia. Ego vero hoc unicum tantum habeo, quod circa usum balneorum tam naturalium, quam artificialium moneam, ne primo unquam adhibeantur, si

si jam putrida quædam humorum corruptio in partibus externis conspicitur; dein, ne justo calidiora sint & corpus ad multum sudorem disponant. Sequuntur enim exinde, presso quasi pede, summa artuum lassitudo, sitis intensa, cordis palpitationes & cephalalgiæ; quibus si quis per potum frigidiorem aliaque refrigerantia succurrere velit, periculum est, ne tonus ventriculi & intestinorum mirifice inde destruatur.

§. X.

Commendatur parcior in hoc affectu medicamentorum usus.

Multi scorbuto detenti, scribit MARTINI *loc. cit.* durante curationis tempore, parum vel modicum tantum sentiunt emolumenti, dimissis vero Medicis & medicamentis, sanantur: natura enim ex medela debilis reddita, recuperatis post curationem viribus, ad morbum vincendum magis valet. Quod quidem monitum suo jam tempore antiquiores Medici probe agnoverunt & ceu utilissimum monitum in variis morbis tollendis commendarunt. Unde AETIUS *lib. II. serm. 2. cap. III.* & RHASES per tres interdum septimanas à medicina abstinendum suadent; ARETÆUS vero, cedentibus Medicis, multos morbos sanari asserit. Quam insignem observationem ego ipse sæpius in multis chronicis affectionibus, præsertim vero in hypochondriaco & scorbutico malo depellendo certissimam deprehendi. Valet enim & semper valebit elegantissimum CELSI dictum: *optima interdum medicina est, medicamento non uti.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Singularis scorbuti pustularis species.

Fœmina honesta quinquagenaria, sanguinis & pinguedinis plena, naturæ sensibilioris & ad iram proclivis, sub vitæ genere immobili victum duriorem salsum, ut sunt carnes & pisces infumati, nec non fructus horæos, quos jam mane ingerebat, admodum habebat in deliciis. Potus erat cerevisia valde saturata, plerumque fæculenta; cujus noxam avertere cogitabat vino acido, cum sacchari portione remixto: somnum habebat largiorem, sed turbulentum, & animum magna affectuum intemperie perpetuisque fere curis distractum. Menstruæ purgationes jam à trigesimo quarto anno cessarant, à quo tempore singulis annis venæ sectionem admisit, jam vero per triennium omisit, unde varia eaque graviora experta est pathemata, qualia sunt ingens præcordiorum anxietas, spiratio ægerrima, continui ructus cum impetu interdum ex ore erumpentes, & phlogoses post pastum faciem infestantes. Præter hæc de acuto dolore & ardore circa præcordia, noctu potissimum conquerebatur: maculæ quoque flavæ hinc inde in corpore dispersæ & præcipue in facie & hypochondrio dextro conspicuæ cum languore totius corporis apparebant, imo demum pedes tumor cum dolore intolerabili occupabat. Enim vero contra hunc affectum varia præscripta sunt remedia, ut ex volatilibus, spiritus cochleariæ, sal volatile Sylvii, liquor Cornu Cervi succinatus; interpolatus quoque fuit usus apozematum, ex leniter evacuantibus & sanguinem depurantibus confectorum, à quorum usu quodammodo melius habuit, ut surgere de lecto & ad consueta redire negotia potuerit, remanente tantum insigni manuum pedumque stupore. At quum anno sequente mense Februario sub austrina & pluviosa cœli tempestate, vini emulati potui supra modum fere indulgeret, non ita multo post sub mammis & axillis pustulæ erumpebant ardore & pruritu molestæ, quæ successive coeuntes concrescebant, cutem arrodebant & exulcerationes cum fœda putredine efficiebant. Hisce jungebatur febris, quæ circa vesperam aucta novam pustularum eruptionem, continuam sitim, somni defectum, pulsuum celeritatem & frequentiam, saturate rubicundum urinæ colorem, pertinacem alvi adstrictionem, & cruciatus propter ardorem intolerabiles fere inducebat. Pustularum aliæ, magnitudinem ovi gallinacei, vel tenui intestini inflati æquantes cum sibilo quasi flatu, (ut exprimebat ægra) è corpore erumpebant, totæ erant transparentes & instar illarum, quæ per ambustionem excitantur, aqua repletæ; unde etiam acu vel forcipe apertæ insignem ichoris putridi ex viridi luridi, cutim substratam arrodentis fundebant copiam: aliæ contra minores subobscuri nigri videbantur coloris. Sedem habebant vagam; siquidem non modo thoracem, abdomen & artus, sed faciem quoque, imo nasi & faucium interiora obsidebant. Medicus consultus nihil quidem, quod ad impuritatem humorum emendandam, ad viscidos & salsos humores temperandos, & dolores leniendos conferre potuisset, omisit; pustulas quoque, quæ circa vesperam quotidie prodierant, postero die mane aperiendas, iisque pulverem exsiccantem, ex lapide calaminari, tutia, Cornu Cervi usto & mastiche compositum inspergendum curavit; sed impedire non potuit, quin novæ singulis diebus pustulæ, non quidem in pristinis, sed vicinis locis rursus protuberassent; donec tandem post mensis decursum, vi morbi defervescente, omnia in melius convertebantur & ægra sensim paullatimque convalescebat. Per æstatem, quæ sequebatur, bene valebat, præter quod scabies humida manus infestaret. At vero, quum palato rursus nimium indulgens fructibus horæis se nimium replebat, nec ab iracundiæ affectu sibi temperabat, denuo febrilis recurrebat æstus, sub quo, ut antea, à vespera ad mediam usque noctem pustulæ cum magno ardore molestissimoque pruritu emergebant. Per medicamenta temperantia, acidula, diluentia leniaque diapnoica & anodyna denuo ægra per dimidium fere anni se à molestissimo hoc adfectu liberam videbat, donec tandem ira iterum commota, cui frigidum potum superingesserat, pristinam accersebat tragœdiam.

Epicrisis.

Morbus hic pustularis rarissimus omnino paulo accuratiorem meretur evolutionem. Si ex veteribus GALENUM, CELSUM, & AVICENNAM, qui quam optime fœdas cutis exulcerationes pustularumque species descripserunt, consulimus; apparet, vesicas illas magnas, in nostra ægra phlyctænas esse nominandas, quibus deinceps vesiculæ minores nigricantes, epinictides se intermiscuerunt. Ante omnia vero probe notandum est, humorem illum aquosum, qui insigni quantitate ex vesicis stillabat, mox in gelatinam concrevisse, cujus portio cochleari indita, admoto leniori ignis calore in offam albam instar albuminis ovi cocti coibat; unde patet, illum ipsum ex sero salso excrementitio cum nutritia lympha commixto constitisse. Idem contingit cum humore, qui ex vesicis post adustionem vel cantharidum applicationem fundi solet. Quemadmodum vero

vero ab igne, vel ſale cantharidum acerrimo diſſoluta cutis vaſcula talem humorem fundunt; ita quoque ſalia corroſivæ indolis, in corpore humano ex vitioſo victu enata & febrili æſtu ad habitum corporis propulſa, rodendo ac lancinando fibras ac vaſcula, eadem phænomena excitare poſſunt. Quod circa veſperam præcipue paroxyſinus redierit, hæc videtur ratio, quia omnes morbi, qui à ſalina acri materia foventur, ut catarrhales febres, magis de noctu, quam de die infeſtant, quoniam tunc minus expedita, ſed valde tarda ac lenta ſanguinis ad exteriora eſt progreſſio & perſpiratio difficilior. Surrexit vero malum ad uſum vini enulati, quia hæc radix acri volatili ſulphureo elemento imbuta fortiter ſanguinem commovet, & ad ſuperficiem propellit; hinc etiam inter ſudorifera & alexipharmaca principem ſibi locum vendicat. Primam huic malo originem præbuit mala diæta; utpote in qualitate & quantitate tam eſculentorum quam potulentorum graves commiſſi ſunt errores. Quo magis enim à dulci & temperata indole alimenta decedunt, eo impurior & minus naturæ congruus chylus, qui ſanguinis materia eſt, conficitur; quo vero ſanguis craſſior eſt atque impurior, eo majori cum difficultate per debita colatoria, præſertim ſub deficiente corporis motu & exercitatione animique pathematum intemperantia, depuratur. Accedit in præſenti hoc caſu, quod anno trigeſimo quarto menſes jam emanſerint; unde mox preſſo pede primo nimia humorum in vaſis accumulatio, & hanc poſtea cacochymia ſequuta eſt, præſertim cum conſueta venæ ſectio fuerit omiſſa. Recte enim ſcribit PRIMEROSIUS *lib. III. de morb. mulier. cap. V. pag.* 176. *Mirum non eſt, mulieres, quibus in juventute menſtrua ſuppreſſa fuerunt, tandem, ſi prava victus ratio acceſſerit, ætate ingraveſcente ſcorbuto affici.* Crebrior hujus affectionis recurſus, me judice, non aliunde, quam à prava diæta debet deduci, quod fit, quando morbus ejuſque cauſa, quæ in hoc caſu in vitio viſcerum maxime ſita, non integre fuit ſublata & ægri iſtis rebus, à quibus morbus originem ſumſit, quas inter prava victus ratio potiſſimum valet, rurſus inhærent. Inprimis vero noſtræ ægrotæ inſenſa admodum fuit, malumque de novo produxit impetuoſus iracundiæ affectus. Hic enim primo per ſe ſanguinem intenſiſſime commovet, & febrilem quaſi acceſſionem efficit, quæ cum magna vi humores ad exteriora propellit: dein ſub ira ordinario bilioſus humor magis commovetur, magnaque copia in inteſtina effunditur; unde inclinatio ad vomitum, oris amarities, nauſea, conſtrictio ſub ſcrobiculo cordis, & alia mala proveniunt. Si vero deinceps vitioſa bilis ipſi ſanguini admiſcetur, naturalem ejus craſin, quæ temperata eſſe debet, vehementer inquinat, & in fermentum quaſi ac ſeminium morboſum convertit. Quod ad curandi methodum attinet, recte Medicus à fortioribus, ſive per ſudorem, ſive per alvum & urinam evacuantibus abſtinuit, ſed lenioribus tantum uſus eſt remediis, quæ turbas non movent, nec malum exacerbant. Ego in ejuſmodi caſibus præmiſſa, ſi vaſa turgeant, venæ ſectione & præmiſſis lenioribus laxantibus ſanguinemque depurantibus, ſummo cum fructu commendavi potum aquarum mineralium vel cum, vel ſine lacte, conjuncta ſimul accurata diætæ victuſque ratione, & elixir balſamico temperato poſt paſtum ſumto inſtituendum. Quod ſi vero occaſio ejuſmodi aquis utendi defuit, ſerum lactis caprini acidulatum, cum ſucco herbarum antiſcorbuticarum mixtum & exaltatum ad menſem & ultra ſubſtituere juſſi. Quod ad externa attinet, ſi veſiculæ fuerint apertæ, linimentum, quod alias contra ambuſta celebratur & ex oleo lini, albumine ovorum, croco, ceruſſa & pauxillo ſacchari ſaturni compoſitum eſt, provide applicari poteſt. Probe enim hoc loco notanda eſt cautela, inſperſionem pulveris exſiccantis ex bolis & terreis confecti in taliſmodi cutis eroſæ affectibus non ſemper adeo tutum ac fidum relinquere effectum, partim ob id, quod, gelatinoſo illo ſucco glutinis in formam compacto, tranſpirationem penitus impediat, partim etiam, quod à tergo effluenti materiæ nullum permittat exitum; unde hæc concluſa & mora pejor reddita, ulterius ſerpendo ſubnexas partes corrodit.

OBSERVATIO II.

Scorbutus pustulosus in plethorica a nimio mœrore.

Fœmina XXX. annorum vegeta, ſanguine & ſuccis plena, per longum abhinc tempus vitam egit ſedentariam, & largiori ciborum, valde nutrientium fructuumque horæorum comeſtione admodum eſt delectata; nihil tamen unquam moleſtiæ inde perſentiens. Interea quum aliquando graviori, eoque diuturno afficeretur mœrore, mox menſium fluxus, ſatis alioquin copioſus, ſuccedebat parcior, noctes ducebantur inſomnes, & inopinato in cruribus maculæ, inſtar manus latæ emergebant cœruleæ, imo paulo poſt univerſi corporis ſuperficies puſtulis ſuffundebatur rubicundis, ſanguinem & acre ſerum ſtillantibus. Præter hæc, tota cutis ſquamoſa ſupra modum erat ſenſibilis, adeo ut vel à leviſſimo auræ frigidioris afflatu ſummæ perciperentur anxietates, cum contra paulo calidius regimen ingentem excitabat pruritum. In artubus quoque noctu exquiſiti ſæviebant dolores, ſub ſudore plerumque ingraveſcentes: urina ad livorem & nigredinem accedens ſecedebat craſſiſſima, ex ore ſœtor exhalabat vix tolerabilis, & caro gingivarum relaxata putridoque ſqualore obſita nonnunquam ſanguinem fundebat nigrum peſſimeque olentem. Ego itaque in conſilium adhibitus primo præſcripſi decoctum ex radice chinæ, ſarſaparillæ, raſura ligni ſaſſafras, herba veronicæ & ſcordii confectum, cujus largam ægra copiam ſingulis diebus mane cum ſalis volatilis oleoſi guttis ſexaginta debuit adſumere, lenemque poſtea ſudorem in lecto exſpectare: ubi tamen ceu peculiare phænomenon attendendum eſt, quod à ſalis volatilis uſu per duos tantum dies continuato, urina turbida cum ſedimento mox in limpidam croceam fuerit mutata & poſtea, eodem medicamento vel parcius dato, vel plane ſepoſito, ſtatim turbulenta urinæ craſſities redierit. Quæ cum animadverterem, hanc medicinam bis vel ter in die ſuaſi repetendam, & interdum hujus loco ſpiritum ſalis & vitrioli dulcem ſubſtituendum. Ante decubitum ordinavi pulverem ex lapidibus cancrorum, ceruſſa antimonii, ſuccino, caſcarilla, nitro & cinnabari compoſitum, & bis in hebdomade pilulis polychreſtis balſamicis, mercurio dulci remixtis alvinas ſordes evacuandas ſtatui. Nec me fruſtrata eſt hæc medendi methodus. Siquidem ægrota per menſem his medicamentis uſa, ſubjuncto balneo, priſtinæ ſanitati ex voto fuit reddita.

Epicriſis.

Præſens hic affectus ſcorbuti puſtularis nomen

jure

jure meretur, optimeque testatum reddit, quanta sanguinis impuritas saliumque excrementitiorum copia in atroci hoc morbo generetur; utpote non modo pustulæ ulcerosæ, sed & crassa urinæ consistentia omniaque reliqua symptomata exinde sunt derivanda. Causa tam eximiæ sanguinis dyscrasiæ in impeditiori sanguinis circuitu unice est reponenda; quem in nostro quidem casu præter plethoram, sub victu opiparo & sedentaria vita accumulatam, longior animi tristitia induxit, quæ præ ceteris remorandæ sanguinis circulationi & naturalibus sordium inutilium se- & excretionibus supprimendis admodum velificatur: unde dein non potest non tanta humorum massa vappida corruptaque fieri, tantaque symptomatum syndrome adornari. Tam facilis autem & intra mensis spatium peracta hujus morbi sanatio activiori naturæ robori, quo ægra pollebat, est tribuenda: semper enim facilius subjecta valentiora, in quibus motuum vigor adest, quam imbecilliora morbos tolerant & superant. Ceterum attentione digna est salis volatilis oleosi in acceleranda curatione energia, quam per urinæ mutationem præstitit. Ita autem, me judice hujus effectus ratio videtur explicanda. In omni scorbutico malo naturalis sanguinis spirituascentia, ab intestino ejus motu dependens, nimis est depressa; quam cum ejusmodi medicamentum insigniter erigit, putredinemque imminentem prohibet; non mirum esse debet, cur in depellenda lue scorbutica tam excellenter se gerat. Hinc quoque in aprico esse credo, ea omnia in scorbuto utilissima esse remedia, quæ sale volatili turgida, sanguini vigorem deperditum restituendo, putredinem arcent, ut fere sunt sic dicta antiscorbutica, & nominatim cochlearia, nasturtium, beccabunga, radix armoraciæ & hujus generis plura alia.

Observatio III.

Rheumatismus scorbuticus in sene. Vir LX. annorum, constitutionis sanguineæ, habitus corporis strictioris, qui vitæ addictus sedentariæ salsam duramque diætam valde habuit in deliciis, & externi caloris impatiens hactenus in locis degit frigidioribus, bis quotannis circa æquinoctia, licet non penitus omissa venæ sectione, immodicam è naribus destuxionem, usque ad animi interdum deliquium, per aliquot annos passus est. Superiori vero autumno, cum venti borealis regnabat intemperies, in nucha doloribus corripiebatur rheumaticis; quare Medicus consultus mixturam ordinabat diaphoreticam, ex tinctura antimonii tartarisata & spiritu Cornu Cervi succinato compositam, quam non modo circa decubitum, sed mane etiam in lecto, ad sudorem movendum, pondere L. guttarum per aliquot dies propinabat; unde sat larga sudoris promanabat copia. Ad alvum, quæ adstricta erat, aperiendam, pilulas *Ruffi* ad drachmam dimidiam pro dosi circa somni tempus tertio quovis die exhibebat. Non multo tamen post dolor iste rheumaticus, in dorsum & hypochondria delapsus multas creabat flatulentias, & in pectore non minus, quam in dorso multæ efflorescebant pustulæ, acre serum fundentes; imo sudor quoque, qui per noctem manabat, tam acris erat indolis, ut ipsam cutim non parum arroderet. His ita constitutus æger meam postulabat opem. Suasi itaque, ut seposita medicina sudorifera, omissisque pilulis purgantibus, serum lactis acidulum, cancrorum lapidibus correctum, mane ad mensuram dimidiam calide, & à meridie eadem quantitate frigide biberet, circa somni autem tempus emulsionem, ex seminibus IV. frigidis, semioeque papaveris cum aqua florum sambuci, tiliæ, cerasorum nigrorum, addita pulveris leniter diaphoretici & nitrosi portione, confectam sumeret. Loco potus ordinarii commendavi decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ & rasura Cornu Cervi cum passulis; ad alvum vero leniter ducendam semel vel bis in hebdomade mannæ electæ uncias duas in sero lactis capiendas & pro ventriculi robore firmando elixir meum viscerale ad guttas LXX. post prandium adsumendum propinavi. Quibus omnibus per aliquod tempus continuatis optime convaluit.

Epicrisis.

Senex hic fuit plethoricus; & quoniam vitæ sedentariæ nimium indulsit frigidoque aëri libentius, quam calidiori corpus non adeo bene vestibus munitum obtulit, & cibis insuper durioribus salsis stomachum obruit, transpiratio fuit impedita & humores spissiores redditi salsedineque imbuti rheumaticos procrearunt dolores; sub quibus ordinario cutis magis solet constringi & liberior transpirationis successus cohiberi. Postea vero, quum frequentiori validioris sudoriferi usu humores crassi ac salsi nimium fuerunt commoti, acrimonia salina magis increvit, & intensior facta pustulas & erosiones in cute excitavit; quod quidem in ætate senili, quæ ad hoputritatem salino-scorbuticam præ ceteris omnibus proclivior existit, facilius fieri potuit. Merito itaque juniores Medici exinde hanc sibi regulam practicam debent elicere: morbos seniles, qui potissimum ab humore viscido salso, & languentibus excretionibus proveniunt, minime fortioribus sudoriferis vel purgantibus esse tractandos, sed rectius longe ac tutius, si ventriculi robur id permittat, sero lactis & decoctis temperantibus, non omissa sufficienti corporis exercitatione, persanandos.

Observatio IV.

Vir in cœlibatu vivens litteratus, XL. annorum, victui adsuetus opiparo, cerevisiæque consistentiori, jam per viginti & plures annos de ardente totius corporis pruritu, de vertigine, membrorum lassitudine, somno inquieto, prava ciborum digestione, de sudore, minimum etiam corporis motum subsequente, ut & de exanthematibus purpuraceis, præsertim circa anum conspicuis conquestus est. *[illegible] scorbutica cum [illegible] in ani.* Interim quum aliquando nimio vini potui indulsisset, non modo omnia, quæ dicta sunt, mala exasperavit, sed sibi majora adhuc contraxit incommoda, ex quibus allegasse sufficiat tubercula ani dolorifica, quæ sub alvi exoneratione, sordibus alvinis exitum præcludentes gravissimas creabant molestias. His itaque superandis suo ipsius ausu è vena pedis tusa ingentem sanguinis misit copiam, idque hac methodo obtinuit, ut tumores isti sensim paullatimque evanescerent. Aliquod vero tempus post cum denuo sanguinem in venis cumulasset, non tantum ani sphincterem, tactu mollem nova obsidebant tubercula, sed & dolor tensivus ac pressorius circa ossis sacri regionem valde infestabat. In hoc rerum statu quum inani mul-

...orum Medicorum ausu se sibi ipse consulere ... videret, ex scriptis meis diæteticis, quæ ...s legebat, id cepit consilii, ut omni vi... cerevisia sepositis, missisque in victu sal... acidis cibis, aquam puram fontanam bi... . Quo consilio per longius temporis spatium ... ibi ad commodi sibi præstitit æger, ut intra se... mensium decursum ab omnibus, quæ nomina ...us, symptomatibus liber evaserit; præter quod molestus ille pruritus, ...anique mollities & tumor cum æstu & dolore pressorio circa os ...m adhuc nonnunquam invaderet. Metu itaque fistulæ adductus meam implorabat opem; quem ego hocce ferebam consilio, ut potum aquæ communis continuaret, interdum aquis mineralibus, vel sero lactis uteretur, bisque vel ter io anno venam pedis secandam præbeat & per menses aliquot elixirii mei visceralis usum sibi post prandium commendatum habeat. Quo intesti... recti vitio succurreretur, sequentem aquam, quæ ad partem adfectam eluendam & à putredine defendendam præclari solet esse effectus, commendavi: *Recipe myrrhæ electæ drachmas duas: coque leniter in aqua spermatis ranarum uncias quatuor: colaturæ adde sacchari saturni, lapidis medicamentosi* Crollii *ana drachmam dimidiam. D.* Et quem in ejusmodi casibus sæpe eximio cum fructu præscripserim unguentum *ex olei vitellorum ovorum, unguenti de linaria ana uncia una, tutiæ præparatæ, plumbi usti ana drachma una, olei hyoscyami guttis quindecim* conflatum, non dubitavi ipsum pariter huic ægroto commendare, ut eodem partem indolentem sæpe oblineret. Nec me frustrata est hæc methodus; siquidem inde ægrotus egregium sensit levamen, neque amplius de plena convalescentia desperat.

Epicrisis.

Præsentem ægrotum inter scorbuticos esse numerandum, ex variis, quibus jam per decennium obnoxius fuit, pathematibus licet argumentari; utpote quæ singula scorbuticam salinam & viscidam humorum diathesin satis superque produnt. Peculiare tamen & non omnibus similiter proprium symptoma habendum est venarum hæmorrhoidalium intumescentia, quam sibi æger lauto multoque sanguinis ingenerante victu, vita ob litterarum studia sedentaria & omissis sanguinis abundantis evacuationibus sine dubio contraxit. Quod si enim à pleniori victu sanguis subinde magis magisque accumulatur, non potest non sub motus defectu & languidiori excretionum successu spissior evadere longeque difficilius per totum corpus, maxime vero per imi ventris viscera circumagi; unde non modo in his, sed etiam potissimum in vasis hæmorrhoidalibus, ob difficiliorem à perpendiculo regressum, stagnat & denegato ibi exitu tubercula producit, quæ certo providam tam externam, quam internam postulant opem. Illam optime præstant remedia à nobis supra præscripta; hanc vero à diluentibus & acrimoniam sanguinis temperantibus perbene licet exspectare. Et profecto miranda est solius aquæ communis, vel minerali principio imbutæ, in tali malo effectus, ut ideo veritati conformanea deprehendantur, quæ superiori §. VIII. curationis de aqua excellentissimo scorbuticorum remedio fusius docuimus.

Observatio V.

Affectio hypochondriaco scorbutica cum variis symptomatibus

Vir generosus, XL. annorum, habitus corporis carnosi ac robusti, temperamenti ad melancholicum accedentis, ante quindecim circiter annos Rostochii studiorum causa degens, ob diætam insuetam & paulo crassiorem, autumno in febrem incidit tertianam pertinaciorem; qua demum curata quum ad pristinum vitæ genus, diætam nempe salsam & duriorem, revertebatur, pathematibus hypochondriacis & conaminibus hæmorrhoidalibus, tempus & ordinem non servantibus correptus fuit. Mutato deinde vitæ genere sedentario in magis mobile, diu ab istis molestiis vixit immunis, præterquam quod per vernum & autumnale tempus catarrhali faucium defluxione & tussi humida laboraverit. Quum vero aliquod tempus post vitæ motus experti animique affectibus, præsertim iræ, plus justo indulsisset, nec venam, uti alias sueverat, tundere curasset, factum est, ut gravibus symptomatibus, ingenti languore & lassitudine, doloribus artuum gravativis, nocham maxime noctu infestantibus, alvo adstricta, quæ vix tertio die suum exsequebatur officium, plenaria adpetitus prostratione, oris siccitate, vertiginosa capitis debilitate, auriumque tinnitu adficeretur. Inter hæc pulsus erat languidus ac durus, urina pauca & rubicunda, & sudor de noctu largissimus, fere colliquativus cum ingenti fœtore profundebatur. His accedebat memorabilis acerbi & quasi ardentis doloris species, qui certum tantum locum, grossi magnitudine circumscriptum in lingua occupabat, certisque intervallis, maxime si dolor in nucha silebat, suam habebat exacerbationem, ut ideo æger coactus anxie multorum Medicorum imploraret opem, qui plerumque calidioribus stomachicis, acrioribus purgantibus, pulveribus nitro. s & diaphoreticis, à quibus semper largus manabat sudor, ut & decoctis temperantibus & venæ brachii incisione, dirum hunc morbum oppugnabant quidem, sed plane non mitigabant. Ego igitur in consilium simul adhibitus suasor fui, ut æger circa vernale tempus, corpore prius per infusum mannatum à sordibus purgato, fontem Selteranum mane ad mensuras prope duas, inter cibos vero pro potu ordinario ad mensuram dimidiam cum quarta vini Rhenani parte remixtam per aliquot septimanas biberet, singulis diebus aliquot horas ante vel post pastum sub clementi cœlo motum corporis equitando institueret, circa somni tempus pulverem præcipitantem leniter nitrosum, & inter prandium elixir meum balsamicum, cum spiritu cochleariæ saturato animatum ad LXXXX. guttas adsumeret. Nec me fefellit hæc lenissima curandi ratio, ut potius hisce remediis per sex circiter hebdomades adhibitis generosus æger ab omnibus istis gravioribus symptomatibus sensim paullatimque fuerit liberatus.

Epicrisis.

Plura sunt, quæ ex præfata morbi historia in usum practicum possunt converti, quorum præcipua hic recensere operæ erit pretium:

1) luculenter apparet, ex febre intermittente, vel alio quocunque morbo convalescentes, si posthabitis bonæ diætæ regulis statim majorem ciborum copiam ingerunt, in alios chronicos adfectus facile incidere. Ratio hæc esse videtur: quod

quod robore ventriculi & intestinorum destructo viribusque à pristino morbo consumtis nimia alimentorum copia non rite potest subigi & in bonum chylum converti; unde ingens cruditatum fit proventus, qui dein novis morbis & gignendis & alendis causam materiemque suppeditat largissimam.

2) Addiscere licet, quod hypochondriaca adfectio in juventute contracta diu quidem silere, accedente tamen perversa diæta, vita motus experte, affectuumque intemperantia facilius possit resuscitari, quam quidem in iis, qui tali morbo nunquam laborarunt.

3) Illud quoque notatu dignum est momentum, quod rebellis scorbuticus morbus tam brevi temporis spatio tanta ceperit incrementa viresque adeo prostraverit, ut omnes fere functiones corporis inde læsæ apparuerint. Quod quidem in præsenti ægroto conceptu non adeo est difficile, cum sub statu corporis plethorico, excretionibus per alvum & cutim suppressis & continua adfectuum intemperie fieri aliter non potuit, quam ut tota sanguinis & humorum massa in dyscrasiam & impuritatem, sordibus excrementitiis salino-viscidis refertam brevi degeneraverit. Denique

4) Et hoc observari meretur, quod scorbutica, acris causticæ indolis materia sæpenumero tantum certam corporis regionem, uti in præsenti casu certam linguæ partem, occupet vehementiusque affligat, non aliter, sicut fieri nonnunquam animadvertimus, quod in nonnullis molestus doloris, ardoris aut frigoris sensus definitam capitis portionem, e. g. synciput, occiput, tempora &c. reliquis salvis infestet, vel etiam in oculis, nucha, tibiis suam exerceat tyrannidem. Ubi tamen perite & fundata ratione moneo, quod in ejusmodi doloribus topica, cujuscunque etiam sint generis, parum efficiant, imo potius obsint; nisi prius internis massa humorum sit correcta, & sanguinis cursu ad emunctoria, præsertim vero ad cutis cribrum restituto, corpus ab impuris succis liberatum: quod optime per corporis exercitationem, debitum aquarum mineralium usum, aliisque temperatioribus remediis perbelle obtinetur.

Observatio VI.

Salivatio symptomatica scorbutica.

Vir XL. annos natus, habitu corporis spongioso, qui apprime sanguinis & succorum accumulationi favet, donatus, ex loco, quo vini & cerevisiæ potui adsueverat cibisque crassioribus & fumo induratis usus fuerat, ad nos circa hiemem se contulit. Appropinquante vere doloribus infestabatur rheumaticis cum febre junctis, quibus successu temporis appetitus prostratio, sputum copiosum, ardor & dolor in faucibus, tumor & pustulæ indolentes in lingua, quæ sponte apertæ carnem exedebant & cavitatem ibi ulcerosam efformabant, sese adsociarunt. Ad graviora hæc symptomata profliganda Medicus interne sanguinem depurantia & exterius linimentum, ex spiritu vini, myrrha, mastiche, radice tormentillæ & mercurio præcipitato compositum, nec non pilulas mercuriales eo cum effectu ordinabat, ut brevi post non modo ulcus linguæ profundius serperet, sed & ingens pituitæ, pessime olentis copia ex ore sordido nigrisque dentibus obsito dies noctesque effunderetur; quæ omnia ægrum adeo cruciabant, ut nec solidi quicquam deglutire, nec loqui, nec etiam somnum capere valeret. Alius simul consulebatur Medicus, qui non minus lignorum decoctis, lenioribus purgantibus, theriacalibus, sulphuratis, balsamicis & subadstringentibus tam internis quam externis vim morbi frangere conabatur: sed irrita erant omnia, ut potius non tantum per quatuor fere menses idem permaneret status, sed & postea omnia in pejus ruerent symptomata. Somnus enim aderat plane nullus, febris & anxietas præcordialis noctu majora sumebant incrementa viriumque robur magis magisque labascebat. Præterea urina per totum morbi decursum pauca erat & rubicunda cum sedimento lateritii coloris, &, quod memoratu dignum est, si ulcus linguæ sub balsamicorum usu melius videbatur, minorque pituitæ per os fiebat ejectio, non modo præcordiorum anxietas, sed & dolor sinistri lateris, ubi ulcus erat, augebatur; cum contra, manante iterum materia sordida, interdum cum sanguine mixta, leniora apparebant symptomata. Materiæ ex lingua ejectæ permagna erat quantitas: siquidem circa finem morbi intra aliquot horas plus quam mensura exspuebatur. Nec denique reticendum est, quod demum in sinistro latere circa aurem glandula parotis cum dolore ac insigni duritie intumuerit; unde aucta indies virium dejectione auctoque febrili æstu miser ægrotus à morbo superatus aliquot hebdomades post diem obiit supremum.

Epicrisis.

In præsenti hoc casu inter alia notari meretur ulcerosa linguæ corruptio, quæ rarius quidem in libris Medicorum occurrit; à me tamen sæpius iterumque observata est in ejusmodi hominibus, qui scorbutica humorum dyscrasia infecti dentes vacillantes, gingivas erosas cruentasque habuerunt, & inter masticandum inopinato quodam morsu linguam vel leviter lacerarunt. In his enim sicut ordinario sanguinis & humorum impetus ad caput præcipue est directus; ita hic, accedente quadam causa externa, facile potest augeri & sic certæ parti, e. g. linguæ haud leve vitium affricari: quod si quis vero tum mercurialia vel interne velit propinare, vel externe affectæ parti applicare, oleum camino plus addet, quam detrahet. Nam regulæ instar practicæ tenendum esse arbitror, mercurialis prosapiæ medicamenta, utcunque etiam præparata & adhibita in scorbuto tantum non semper maximo esse nocumento. Longe vero certius graviusque nocere solent in vitiis dentium & linguæ scorbuticis, quia sanguinis & lymphæ ad has partes affluxum, qui per se satis magnus est, augendo, plerumque malum gravissimum & vix ulla medicina superandum accersunt; idque eo magis, quoniam certa experientiæ fide constat, quod omnia linguæ, ceu partis spongiosæ continuoque salivæ affluxu madidæ ulcera difficilioris sint curationis, dum ibi exsiccantia & abstergentia penitus fere sua privantur energia. Quæ omnia igitur quum in præsentem ceciderint ægrotum, mirum esse non debet, cur morbo ferendo & vincendo impar factus animam efflaverit.

Observatio VII.

Scorbutus [illegible]

Vir L. annorum illustrissimus, habitus corporis spongiosi valdeque obesi, vitam agens sub

maxime impensus. sub lauta pleniorique diæta non tam sedentariam, quam curis gravissimis molestam, ante aliquot abhinc annos primum scorbuticis vexari cœpit pathematibus, ita ut gingivæ tumidæ ex facili sanguinem funderent, dentes maxillæ sinistræ vacillarent, & æger, quod notabile, farinæ linguam inspersæ sensationem, præsertim post pinguium esum perciperet, quæ loquelam quodammodo intercipere videbatur. Ad hæc igitur mala tollenda varia extrinsecus roborantia, adstringentia & corruptioni resistentia, ex internis vero decocta antiscorbutica sunt commendata; unde tumor quidem cum sanguinis profluvio evanuit, ex dentibus vero vacillantibus materia quædam alba, ibidem collecta paullatim promanavit. Non ita multo post recurrit cruenta gingivarum sinistri lateris intumescentia, & abscessus in anteriori maxillæ superioris incisore formatus ichorosam fudit materiam, quæ cohibita ad maxillam dextram serpsit, ibique tumorem & dentium relaxationem induxit. His ita constitutis Medici iterum externis roborantibus, balsamicis, & interne sero lactis, cum cremore tartari & herbarum antiscorbuticarum succis parata molesta hæc symptomata profligare contenderunt; nihilo tamen secius fastidiosum materiæ viscidæ, odore destitutæ, stillicidium continuavit: quare ego consultus, singulis probe ponderatis intellexi, frustraneum fore omne curationis negotium, nisi morbi fomes, quem in corpore hoc plethorico ciborum valde nutrientium usus subministrabat, penitus subtraheretur. Suasor itaque fui, ut Illustrissimus æger per mensem & ultra cura per abstinentiam sive inediam hoc modo uteretur: præmissa venæ sectione, alvique sordibus per infusum vinosum, ex rhabarbaro, radice ari, pimpinellæ, cichorei, agarico trochiscato, corticibus aurantiorum & passulis confectum leniter evacuatis, in retracta portione carnes magis assatas, quam coctas panemque bis coctum debuit comedere, jusculа pinguiora aliaque nutrientia vitare, & potui ordinario decoctum ex rasura ligni sassafras, lentisci, radice cichorei & pauxillo cinnamomi substituere, idemque mane, ad lenem sudorem movendum, calide in lecto haurire. Ad robur ventriculo conciliandum & bonum chylum ingenerandum commendavi elixir meum viscerale balsamicum, finita mensa cum vino capiendum; externe vero consultum duxi, ut à Chirurgo artis perito dens affectus eradicaretur, & ad putredinem arcendam liquamen myrrhæ cum brodio corticis aurantiorum gingivis illineretur. Dentium vacillantium confirmationi prospectum fuit essentia terræ catechu, cum essentia balsami Peruviani brodioque corticis aurantiorum permixta; & ut impetus humorum ad superiora prohiberetur sanguinisque æqualis circuitus per caput promoveretur, spiritu nervino collum & tempora inungenda curavi. De eventu autem morbi hæc scire expediet. Evulsione dentis non opus fuisse comperi, sed leniori tantum gingivarum scarificatione ordinatisque remediis ex voto ægrum convaluisse.

Epicrisis.

Scorbutus hic modo fuit incipiens, & à nimia sanguinis & succorum abundantia, sub pleno lautoque victu accumulata originem duxit. Quod si enim homines sanguineo-phlegmatici, seu laxiori fibrarum ac vasorum textura præditi multos nutrientes cibos ingerunt, non potest non inde sanguinis copia valde augeri, quæ vasa supra modum distendendo, hæc imbecilliora reddit, debitoque fluida propellendi robore privat: unde sanguinis spissitudo, & dein sub languidiori excretionum successu ejus impuritas; ex hac vero ipsa scorbutica lues oritur facillime. Si quis itaque scorbuto, à tali causa suborto, præsertim vero symptomaticæ gingivarum affectioni in præsenti hoc casu recte velit succurrere, parum profecto medicamentis internis, multoque minus externis proficier, nisi superabundantem succorum copiam subtrahere, totumque fibrarum systema relaxatum roborare satagat: quod quidem in ejusmodi subjectis sanguineis & spongioso corporis habitu donatis non solis sanguinis missionibus, sed melius longe tutiusque curatione per inediam, quam supra docuimus, potest perfici. Hac enim per aliquod temporis spatium rite adhibita, superflui humores exsiccantur & dissipantur, fibræ nimis relaxatæ & à tono suo dejectæ roborantur & ad majorem constrictionem animantur, adeoque omnes se- & excretiones, cum naturalibus corporis functionibus suæ restituuntur integritati. Et certe, si dicere licet quod res est, ego in diuturno & nunc quinquaginta annos superante artis exercitio summe rebellium nullaque medicina domandorum affectuum curationes per Dei gratiam sola hac methodo diætetica absolvi, imo præsertim pessimi moris ulcera, frustra alias adhibitis tam internis quam externis remediis, ad sanationem perduxi, ut ideo sæpe valde miratus sim, cur hæc eximia, licet domestica curandi methodus tam parvi à Medicis habeatur, imo fere prorsus negligatur. Sed ita est, proh! dolor perversa mortalium indoles, ut neglectis diæteticis paratuque facilioribus remediis sola pretiosa & magnas laudes sonantia medicamenta stulta cupiditate inhient.

OBSERVATIO VIII.

Haud ita pridem miles XXVI. annorum, *Ulcera scorbutica.* corporis gracilioris ac proceri, facie pallidus, qui jam per quinquennium ulceribus pedum scorbuticis laboraverat, à militiæ præfecto ad me mittebatur, ut sibi meum & consilium & auxilium expeteret. Ego itaque singulis, quæ ad morbi originem veramque indolem cognoscendam pertinent, probe examinatis, deprehendebam, ab impuritate sanguinis scorbutica omnia hactenus mala ortum incrementumque sumsisse, & à longo abhinc tempore usque eo durasse. Ulcera enim adhuc duo in malleolo pedis dextri erant aperta, in sinistro autem pede cicatrices & bruni coloris maculæ satis latæ, ab ulceribus jam consolidatis relictæ, conspiciebantur, quæ valde dolebant, miserumque ægrotum, de magna totius corporis lassitudine, membrorum gravitate & vagis doloribus jam conquerentem mirum cruciabant. Medicamenta hactenus adhibita erant fere sola externa, internis aut omissis, aut cum debito vitæ regimine non diu satis continuatis: quare ego cum sanguinem depurantibus curationem instituendam ratus commendabam, ut imposterum accuratiori vitæ victusque ratione habita, corpus aliquot horas ante vel post prandium eundo aut equitando moveret, loco potus ordinarii decoctum ex rasura ligni sassafras unciis quatuor, radicibus glycyrrhizæ & cichorei ana uncia una confectum larga in quantitate tam calide, quam frigide biberet, & interposito nonnunquam leniori laxante,

cibis,

cibis, quos parciori manu adsumere debebat, herbas antiscorbuticas, ut sunt cochlearia & nasturtium, inter coquendum adjiceret. Ex medicamentorum classe nihil obtuli, præter elixir proprietatis, cum menstruo aquoso paratum, debitaque spiritus cochleariæ, oleo probe essentificati portione remixtum, cujus LXXX. guttas ter in die capiebat. Externe ad ulcera adhuc manantia mundificanda & consolidanda oleum vitellorum ovorum, essentiæ succini & myrrhæ nuptum commendabam, superimposito emplastro *Barbette* saponato & camphorato, quod etiam alteri pedi applicandum curabam; & quidem hæc omnia tam felici successu, ut post duorum mensium spatium æger me revisens, non solum colore melior, viribusque & corpore robustior videretur, sed & ulcera ex voto sanata fuerint.

Epicrisis.

Docet inprimis hæc morbi historia, quam parum in scorbuto curando ejusque symptomatibus, uti sunt ulcera, sanandis externa remedia efficiant; nisi simul probe observatis vitæ victusque regulis appropriata & correctioni humorum dicata interna conjungantur. Splendent autem hac inprimis virtute medicamenta sic dicta antiscorbutica, quæ sale volatili sulphureo turgida omnis generis excretiones promovent & amissum sanguini balsamum restituendo, universam fluidorum massam egregie corrigunt, ut postea natura, vel paucis externis adjuta sponte ejusmodi ulcera persanet. Deinde ex tam facili & intra breve tempus absoluta curatione addiscere licet, quantum Medicus arte sua possit præstare, si ægros dictis obedientes, ætate juvenes firmiorique naturæ robore donatos obtinuerit, & quanta è contrario sint impedimenta, si in pertinaces & ad genium suum viventes inciderit.

Plures observationes legi possunt in *consultat. & responsis med. Sect. III. casu CXXIII. CXXIX. CXLVII. CXLVIII. CXLIX. CLVIII. usque CLXVI.*

CAPUT II.

De sphacelo à causa potissimum interna ejusque curatione.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Institutio expo-nitur. Nullus affectus atrocior & crudelior, quam sphacelus est, ubi nobis viventibus integræ corporis partes, subito putrescentes moriuntur: estque hujus morbi tam sæva & infesta indoles, ut, ubi semel nidum suum elegit, pertinacissime inhæreat, & non tantum partem, cui insidet, mortificet, sed citato pede progrediens primum vicinas partes corrumpat, mox totam machinam destruat vitaque privet. Quum vero pro diversitate corporum & individuorum, pro varietate causarum, quæ vel externæ vel internæ sunt, pro genii sui magis vel minus maligni indole & symptomatum concursu permultum variet, suosque gradus habeat, tum neque eadem semper auxilia, neque eandem medendi rationem locum invenire posse in aprico est. Siquidem longe alia medendi via desideratur, ubi à causa interna, seu prava humorum indole ac corruptione nascitur, alia, quando humoribus integris, à violentia externa originem ducit. De utroque hoc loco agere constituimus.

§. II.

Definitio. Definimus vero *sphacelum*, quod sit *putredinosa corruptio partis in corpore vivo, qua non modo ejus textura & structura cum usu & functione plane destruitur, sed & restitutio in pristinum statum nunquam exspectanda est.*

§. III.

Sphacelus corripit partes internas. Neque tantum partes externas musculosas, tendinosas & nervosas hic vitæ infensissimus morbus aggreditur, sed potissimum etiam partes internas corporum, chronico diuturno, vel etiam brevi acuto affectu laborantium affligit, & lethiferum in ipsis effectum producit. Postquam enim nostro tempore laudabilis ille dissecandi corpora morbo exstinctorum mos obtinuit, proxima interitus causa nunquam fere non in corruptione sphacelosa partis & visceris cujusdam principalis observatur, & conspectui datur: quemadmodum in dissertatione *de causa mortis in morbis* id ipsum susiore tractatione persecuti sumus.

§. IV.

& externas. Occupat vero hoc malum frequentius partes externas, sanguinis vivido influxu destitutas, tendinosas, nervosas & corporis extrema, ut manuum pedumque digitos, item scrotum, præsertim si corpora longiori morbo sint emaciata, vel senio confecta. Frequentius quoque prehendit cachecticos, hydropicos, paralyticos, & scorbuticos, &c. qui sanguinem impurum, partibusque sulphureo-balsamicis orbatum, & humores ad corruptionem & vappescentiam pronos in vasis alunt. Imo etiam facile ad ossa transit, quæ fœtidissima sæpius putrilagine consumit, quando videlicet virulenta partium circumdatarum sanies putridusque ichor ad eorum intima penetrat.

§. V.

Sphaceli signa. Variis vero modis sphacelus externis in partibus se manifestat, ita ut naturali colore & calore earum pereunte tactu frigidæ evadant, color rubicundus in lividum & nigrum successu temporis mutetur, & in parte quoque proxima ambiente florida & vivida constitutio pereat, inque pallorem transeat. Maxime vero omnium in portione specialissime affecta sensus tactus perit, ut nec profundas scarificationes nec incisiones ægri sentiant. Accedit porro ipsius partis tumida elevatio, quæ etiam in proxime ambientem partem se diffundit, eamque tumore afficit. Præterea, portio corrupta in diffluentem dissolvitur putredinem, suamque consistentiam plane amittit cum gravi & cadaveroso fœtore nares feriente; quæ corruptio mox ulterius subito serpit, & partes circumjacentes simili labe inficit. Et quandocunque in parte ejusmodi sphacelata scarificatio, quam, uti dictum est, non sentiunt ægroti, instituitur, ex vulnusculis inflictis non sincerus sanguis, sed ichorosus cruentus humor, ob sanguinem ibi subsistentem coagulatum

tum effluit, cum ſtigmatibus nigris inter vulnuſcula adparentibus.

§. VI.

Differentia à gangræna.

Quomodo vero ſphacelus à gangræna differat, quibuſque ſignis uterque affectus, multum inter ſe cognatus dignoſci debeat, è re utique fore duco, ut paucis delibemus atque eruamus. *Gangræna* eſt extremus inflammationis gradus, quam, niſi rupta omni mora præſentiſſimas ſeramus ſuppetias, mox ſequitur & comitatur partis corruptio, ſive ſphacelus. Hæc autem gangrænam in inflammata parte præſentem prænuntiant: quando coloris floridum, quod in inflammatione adfuit, exſtinguitur, deinde dolor & pulſus arteriarum, ægro antea valde ſenſibilis, finita nondum morbida diſpoſitione remittit; pars antea dura & renitens mollis fit, colore lívida, ſenſu deſtituta, & cutis à carne facile ſejungitur; ſique digitis premitur, in profundum cedit, nec poſtea reſiliendo revertitur: imo puſtulæ quoque & veſicæ copioſæ in partis ſuperficie apparent, quæ apertæ laticem acrem fundunt, nigredinemque ſubtus recondunt.

§. VII.

—origo à gangræna, à & externa.

Verum enim vero, ſphacelatio duplici modo, vel ex præcedente gangræna, vel ſine ea naſcitur. Illa plerumque à cauſa externa manifeſta & violenta originem habet, videlicet à ſtrictiori partis ligatura, dum ſanguis poſt ligaturam non invenit libere remeandi vias, vel à vehementiori partis contuſione, vel à læſione tendinis & nervi, & hinc orta dolorum atrocia: quod accidere ſolet ſanis, vegetis, in vigore ætatis conſtitutis, ſanguineque & viribus plenis. Atque hic ſphacelus maxime acutus eſt, &, niſi mature convenientibus remediis ſuccurratur, hominem celeriter è medio tollit. Altera ſphaceli ſpecies, quæ potiſſimum à cauſa interna oritur, præter opinionem ſponte emergit, maximeque familiaris eſt, ut ſupra innuimus, cachecticis, ſenibus, ſcorbuticis, quorum vaſa humoribus in putridam corruptionem pronis ſcatent. Et hoc malum magis eſt chronicum, non celeriter vitam deſtruens, ſed aliquoties ſatis diu affligit lentoque gradu interficit. Cornelius Celsus *lib. V. cap.* 26. hanc ſphaceli ſpeciem cancri nomine, ſed latius patente, deſcribit, ita ut eryſipelas, ſi in ulcus tendit, ſimul complectatur, adeoque diſerte de ejus cauſis & geneſi loquitur, ut clariſſime pateat, non alium eum propoſuiſſe, quam qui in corpore mali habitus ſponte provenit.

§. VIII.

—cauſa proxima eſt ſanguinis prava conſtitutio.

Hiſce diſcuſſis ſequitur, ut, quomodo dirum hoc vitium in partibus externis ſuboriatur, diſpiciamus ac clare demonſtremus. Jam ſatis, ut arbitror, ex phyſiologicis compertum eſt, uti totius corporis, ſic quoque cujuſvis partis vitam, vigorem, & à præſentanea corruptione præſervationem omniumque functionum integritatem ab humorum vitalium libero & æquabili circuitus ſucceſſu dependere. Tamdiu enim pars eſt viva & à corruptione immunis, quamdiu adhuc ſanguineus latex ſingula ejus vaſa & vaſcula æqualiter perluit. Sic paralyticorum membra, utut ſenſu & motu voluntario privata adhuc tamen vita frui dicuntur, quoniam vitalis adhuc purpura per illa ipſa fertur & per circulum reſolvitur. Proinde uti mors totius corporis; ita etiam ceriæ cujuſdam partis mortificatio à ceſſante & deſtructo ſanguinis circulo dependet. Hoc enim ſublato, craſis ſanguinis & mixtio naturalis perit, fluidum à ſolido ſeparatur, & ob moram particulæ ſulphureæ mobiles ſubtiliores avolant, motuque inteſtino fermentativo unio varii generis partium diſſolvitur; unde fœtidiſſima emergit putrilago. Quando enim progreſſivus ſanguinis motus deſinit, protinus fluidum aereo æthereum in ſanguine contentum, pariter atque externum incumbens calore ſuo motum alienum internum ſeu inteſtinum inducit, qui texturam & vinculum, quo inter ſe gaudent partes, deſtruit; quoniam circularis ille motus utique præcipuum eſt naturæ inſtrumentum, quo corpus à putredine ſervatur, & quo varii generis elementa ſanguinem conſtituentia in intima mixtione & unione continentur. Quum vero liber ille fluidarum partium motus à ſolidorum firmitate, robore & vi cordis & vaſorum ſyſtaltica elaſtica, cujus beneficio fluidæ impelluntur, propelluntur, progrediuntur, unice dependeat; hæc autem ſolidorum vis naturalis & motrix à ſanguinis & ſucci nervoſi bene conſtituti per minima vaſa influxu ſuſtentetur: facile patet, cauſam ſphacelationis, ſi à cauſa interna fit, potiſſimum in ſanguine ejuſque prava conſtitutione eſſe quærendam.

§. IX.

—in quo ſanguinis bene conſtitutio conſiſtat, perquirendum.

In quonam vero laudabilis ſuccorum vitalium ad vitam & ſanitatem cuſtodiendam neceſſaria conſtitutio conſiſtat, jam breviter perquirendum erit. Sanguinem eſſe humorem non homogeneum, ſed ex varii generis particulis, ſubtilioribus & craſſioribus, terreſtribus & aqueis, ſalinoque ſulphureis oleoſis pinguibus conflatum, &, ſi rite vitalibus præeſſe functionibus debeat, ad dulcem blandamque temperiem per intimam harum partium unionem redigi debere extra omnem dubitationis aleam poſitum eſſe exiſtimo. Quod ſi igitur ſanguis ſatis fluidus eſt, ut per ſubtiliſſimos canales ſe- & excretorios libere poſſit trajici, & à ſuperfluis elementis ſeparari, ſanitas corporis comparatur, ſive omnes partium ejus functiones integræ ſalvæque manent; ubi vero è contrario craſſiores, mucidæ prædominium obtinent, tum per minima vaſcula libere non permeare, id eſt nec ſatis influere, nec ſatis effluere poteſt: unde ſubſiſtit, minima vaſa obſtruit, & alienam plane indolem acquirit, quod maxime fit in otioſis, ſenibus, cachecticis & ſcorbuticis, qua ratione facilis ad ſphacelum fit diſpoſitio & tranſitus.

§. X.

Cauſæ occaſionales.

Quodcunque itaque ſanguinem in minimis vaſis coagulat, ejuſque motum ac progreſſum impedit, id ad geneſin ſphaceli multum conferre, apparet. Unde etiam videmus, quod à combuſtione modo graviori per ignem facta ſanguis coagulatus haud infrequenter materiam ſphaceli proximam ſuppeditet, vix aliam ob rationem, quam quod nimius ignis calor ſanguinem coagulet ejuſque fluxilitatem demat. Non diſſimili modo ab intenſiori gelu tempore hiberno in corporis extremitatibus diras ejuſmodi coagulationes & ſphacelationes evenire videmus. Perquam enim notum eſt, ſanguinem è vena miſſum brevi tempore à frigore in coagulum abire; ſicut pariter haud facile quenquam fugiet, per

per frigora itinera facientibus pedes, manus, nares, aures emori. Inprimis vero frigus partibus erysipelate affectis, vel alia ex causa æstuantibus infestum esse deprehenditur. Ita exemplum in EPHEMERID. *Dec. II. ann. III. p.* 145. item apud *Gregor.* HORSTIUM exstat, quod manus febre ardente laborantis, in aquam frigidam demissa sphacelata fuerit retracta. Idem fieri observamus à graviori vulneratione & contusione, cum sanguis extra vasa positus & in poris retentus perficile stagnat & resolvitur. Qua de re plura exempla *Gul. Fabricius* HILDANUS *libro de gangræna & sphacelo* notavit.

§. XI.

Quæ eum mediatis amplius recensentur. Tonum etiam fibrarum motricium ab humido nimis relaxatum & vivida vegetaque systole destitutum ad stagnationem & corruptionem sanguinis sphacelosam multum facere, paralytici, cachectici, hydropici &c. satis abundeque testatum faciunt: quo etiam referre oportet præposteras erysipelate & inflammatione affectarum partium curationes per cataplasmata, emplastra refrigerantia, constringentia, vel nimis relaxantia pinguedinosa. Quod vero scorbutici & senes, quorum sanguis & humores cum scorbuticorum sanguine multum habet affinitatis & similitudinis, tam facile & citra causam externam præcedentem ad atrox hoc malum dispositi sint, ex jam adductis facile quisquam poterit colligere; utpote eorum sanguis & lympha ad spissitudinem & coagulum, præ ætate juniorum, facile inclinat, dum mobilioribus, benignioribus & balsamicis spirituosis particulis orbatus, mucidus, crassus, lentus & iners relinquitur: cui si postea accedit vel externum frigus, vel mœror animi, terror aut metus, vel etiam aër humido-frigidus, & aliud quodcunque externum relaxans, ut balneum, subito & præter omnium opinionem dispositio ad sphacelum emergit. Neque omittenda est in senibus, præsertim scorbuticis, siccior ac rigidior & vasorum & fibrarum textura, dum interstitia & pori magis coarctantur, ut non modo sanguis & lympha difficilius per ea transeant, sed & tonus partium solidarum, ob deficientem fluidi nervosi & sanguinei influxum, valde debilitetur; multo vero magis in extremitatibus pedum, ubi musculosæ partes minores & plures tendinosæ sunt, per quas ordinario sanguis propter gravitatem descendens difficilius circumvolvitur.

§. XII.

Causæ nonnaturales. Proximum jam est, ut etiam dispiciamus, quomodo immoderatus & imprudens rerum nonnaturalium usus ad sphaceli productionem concurrere possit. Ex harum censu principem fere locum aër, multis effluviis vappidis & humidis refertus, & vi elastica orbatus sibi vendicat, qualis est in locis humidioribus, habitationibus profundis, mari & fluviis, sive paludibus propinquis, qui in genere omnium partium solidorum tonum ac robur relaxat, transpirationemque impedit, ut per cutis spiracula subtiliores putridæ salino-sulphureæ partes non possint exhalare. Ex ciborum genere huc inprimis pertinent omnes, excessivis qualitatibus prædita, ut fere sunt nimis dulcia, acida, salsa, fumo indurata, vel etiam nimis pinguia. Ex potulentis huc spectant vina acida, vel etiam nimius spiritus vini abusus, quo fluidum temperatum subtile dissipatur, crassioribus partibus, quæ facile in coagulum abeunt, relictis.

Ex quo simul ratio patet, quare rebelles chronicæ passiones, ut scorbutus, hydrops, cachexia, & sphacelus istis in locis, ubi familiarissimus spiritus vini & liquorum spirituosorum potus est, sint frequentissimæ. Hisce quando accedit imbecillior natura, quæ secundum CELSUM omnibus morbis patet, maximeque senibus communis est, item nimium otium, vel anxia animi cura, quæ omnem corpori & animo vigorem eripit; tum utique fenestra ad tales morbos gravissimos aperitur. Denique notabile est, sæpius citra ullam causam externam occasionalem, etiam sine rumore & rubore conspicuo, sine febre præcedente, dolorem immanissimum oboriri & funestum sphacelum subsequi, ut FERNELIUS *de abditis rerum causis lib. II. cap.* 15. testatur. Ita quoque HORSTIUS *lib. IX. obs.* 25. animadvertit, sphacelum in corpore cacochymico vi purgantis fortioris esse introductum.

§. XIII.

Prognostica licet ipsi tractationi hinc & inde sint intermixta, placet tamen pauca specialiora addere. Maxime autem omnium in prognosi spectanda ad ipsum individuum ægrotans est respiciendum; quod si juvenile & activum est, majorem sanationis spem promittit, quam segne, tardum & senile; & licet in juvenibus corruptio sphacelosa, præsertim si ex gangræna præcedente oborta fuerit, celeriores vehementioresque faciat progressus, quam in senibus, ob majorem particularum tam sulphurearum mobilium, quam humidarum ad putredinem aptissimarum copiam; tamen annotandum est, quod corruptæ partis a sana separatio debitaque suppuratio sub convenientium remediorum usu in junioribus ob sanguinem, quem præ senibus alunt, fluxiliorem & puriorem, & ob majus virium motuumque vitalium robur facilius succedat. In genere vero notandum velim, quod nulla unquam portionis actu corruptæ exspectanda sit restitutio, sed potius partis sphacelatæ a sana secessio desideranda, quam in senilibus corporibus naturæ beneficio vix unquam contigisse memini. Ceterum, si gangræna vel sphacelus ab extra provenit, longe citius & facilius sanationem recipit, nec tam citato pede progreditur, dum sanguis & humores balsamo suo genuino, quod putredinem arcet, adhuc scatent; secus autem fieri solet, si ab interna causa malum dependet, ubi longe periculosior est status, nec tam brevi tempore humores possunt emendari. *Prognosis.*

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Quum in omni morborum genere prudentis suoque officio satagentis Medici sit, ut pro ipsa conditione & diverso morbi statu convenientia adhibeat remedia, tum profecto in sphacelo sanando id ipsum observatu necessarium esse arbitror. Alia enim medendi via ineunda est, si totum membrum sit emortuum, alia si pars tantum necrosi laboret. Illud si incidit, amputatio unicum est remedium; hoc vero ubi evenit, ea adhibere decet medicamenta, quæ sanguinem benignum reddunt, obstructiones removent, & laudabilem sanguinis influxum & refluxum in partem corruptioni proximam promovent, ut hac ratione quod sanum est defendatur, emortuum facile separetur, & laudabile pus, *Indicationes curativæ.*

quod optimum convalescentiæ signum præbet, generetur.

§. II.

Quoniam externa putredinem arceatur?

Quod si igitur indicium est, destructorium motum in affectis partibus vigere ulteriusque serpere, prima Medici intentio esse debet, ut violentum hunc & naturæ infensissimum motum, mortem & putredinem inducentem sistat: quod quidem optime perficitur deobstruentibus, balsamico roborante sulphure & sale penetrantiori instructis, utpote quæ sanguini liberiorem cursum, partibus debitam transpirationem, & materiæ æthereæ sanguini inclusæ liberrimum itum reditumque concedunt, ut hac ratione putredo arceatur, & quod emortuum est, sejungatur. Huic scopo ex voto satisfaciunt omnia sale volatili oleoso, acidum destruente imbuta vegetabilia, ut ruta, salvia, angelica, levisticum, flores sambuci; baccæ juniperi & salia volatilia urinosa vel oleosa, maximeque resina illa subtilissima & penetrantissima camphora: quo etiam spectant sale quodam alcalino fixo amaro imbuta, uti scordium, carduus benedictus, aristolochia rotunda, aloe, centaurium minus, absinthium; item oleo balsamico turgida, ut myrrha, thus, mastiche, balsamum peruvianum; vel denique incisoria vi agentia, ut sal ammoniacum, lapis medicamentosus *Crollii*, vitriolum martis & veneris, aqua calcis vivæ, cineres clavellati, vinum, ejusque spiritus.

§. III.

Ex his parata formula.

Possunt ex dictis apparari cataplasmata & fotus, crebriusque calide applicari, quæ partim incidendo & tonum partis roborando, partim putredinem arcendo, divinam afferunt opem. Mihi vero quasi instar omnium hactenus in usu fuerunt duo remedia, quorum primum ita se habet: *Recipe radicum angelicæ, levistici, ana unciam unam, herbæ scordii, rutæ, cardui benedicti, salviæ ana manipul. unum; myrrhæ, mastiches ana drachmas sex, salis ammoniaci unciam unam semis, viridis æris drachm. semis, aluminis usti drachm. tres. Hæc invicem concisa & contusa coque in aquæ calcis vivæ, vini Francon*[illegible] *spiritus vini camphorati partibus æqualibus.* Alterum est solutio florum salis ammoniaci vitriolatorum in spiritu vini non rectificato, adjecta debita quantitate camphoræ.

Scarificationis usus.

Quod si autem malum profundius in carnosis partibus lateat, prius institui debent scarificationes, ut non modo sanguis in coagulum condensatus & corruptus è membro laborante evacuetur, verum etiam, ut medicamenti vis ad ipsam labem propius pertingat. Et profecto inanis est nonnullorum metus, qui aëris accessum ad putrefactionem accelerandam contribuere existimant; cum tamen facile possit cohiberi, si satis mature debitis adminiculis affectæ parti prospiciatur.

§. IV.

Alexipharmaca interna conjungenda.

Hæcce remedia sæpe præstantissimam tulerunt opem, maxime si internis alexipharmacis & diaphoreticis, quæ sanguinis mixturam in crasi & motu suo servant, liberumque transpirationis successum adjuvant, rite fuerint secundata: cujus energiæ quam maxime esse deprehenduntur, liquor cornu cervi succinatus, tinctura bezoardica media & volatilis, diascordium liquidum, spiritus bezoardicus *Bussii*, essentia theriacalis, theriaca cœlestis, & omnia salia volatilia oleosa. Singula tamen hactenus enumerata interna remedia multis parasangis antecellit, certissimoque effectu ceu euporiston satis se comprobavit hæc quæ sequitur formula. *Accipe vini Rhenani optimi libram unam, succi cancrorum recentis uncias tres, theriacæ drachmas duas, lapidum cancrorum drachmas tres: blando calore hæc misceantur & pro duplici dosi bibat ægrotans, observando simul debitum ac temperatum sudoris regimen.* Præterea ex alexipharmacis, nostro scopo inservientibus maxime eminent nitrum & camphora, quæ, si ita combinantur, ut ad drachmam unam nitri scrupulus dimidius camphoræ addatur, excellentissimum exserunt effectum. Nitrum enim, sanguinem & serum fluxile reddit, humorumque acredinem & febrilem æstum temperando, balsamum sanguinis conservat; camphora vero effluviis suis tenuissimis salium morbosorum & particularum obstruentium exhalationem promovet quam optime. Hæc tamen circa usum horum remediorum tenenda velim, ut primo in paulo largiori & repetita dosi offerantur, quia præsens periculum præsentaneam sanguinis emendationem urget; deinde ut, si à causa interna malum succreverit, plus ipsis, quam externis omnibus fides habeatur.

§. V.

Separationis corrupti a sano ratio.

Hac methodo qui aggreditur gangrænam & sphacelum, feliciter in ejus sanatione procedit, & vel ulteriorem mali progressum impediet, vel partem putredine jam tactam, naturæ beneficio concurrente, restituet. Sanguine enim tam internis quam externis jam benigniori reddito, natura loco carnis emortuæ novam carnem progenerat: modo observetur, ut restituta jam in parte gangrænosa sanguinis circulatione, illud quod emortuum aut corruptum est, maxime si grandis sit molis carneæque substantiæ, ope chirurgica prudenter separetur & amoveatur. Varii autem varios separationis modos in Chirurgicis æque ac Medicis libris ostenderunt, quorum mentionem injicere juvabit. Nonnulli causticis corrosivis eandem peragere tentant, & scarificatione profundiori inter sanam & mortuam partem facta pulverem ex arsenico inspergunt, vel illum cum unguento ægyptiaco subactum applicant. Alii, ut POLEGRINUS, medicus Gallus, cujus meminit *Charas in pharmacop. reg. pag.* 293. bytyrum antimonii cum corrosivo sublimato remixtum in usum trahunt; alii id oleo vitrioli vel salis, uti FABER *in chirurg. spagyr. pag.* 172. præstare conantur, alii iterum actuali cauterio infectam partem inurunt. Denique recentiorum plurimi corruptum membrum ense rescindendum putant, ne pars sincera trahatur, & ideo novacula, vel alio instrumento incisorio quicquid peccat & corruptum est resecant. At vero, si omnibus pensitatis, proferre debeam, quid sentiam, ego certe postremum separandi modum reliquis longe præferendum, maximeque adhibendum suadeo, si caro musculosa altius fuerit infecta. Hoc enim non modo totum illud, quod peccat, citius tollitur, sed recidiva quoque egregie avertitur: ut taceam denique tristia exempla, ubi caustica illa virulenta, ut arsenicum & mercurius sublimatus, externe applicata penetranti acrimonia sua in nervorum systemate sævissima eaque funesta concitarunt symptomata.

§. VI.

§. VI.

Quæ ante operationem ad facilitandam illam faciant.

Quod si igitur gangræna late proserpens contagio suo funus partis & inde corporis minatur, totumque membrum occupavit & enecavit, unicum & securissimum, licet miserum & crudele est remedium amputatio, seu exstirpatio partis. Quicquid enim ad vitam revocari nequit, optime à viva parte separatur, præsertim quum dubia spes desperata salute melior, longeque consultius sit, partem hominis, quam totum hominem funeri dare. Quo vero plenius de ipso resecandi modo constet; operæ pretium erit, ut, quæ ante, sub & post operationem observanda sint, breviter strictimque moneamus. Primo itaque, ut ordine procedamus, in quæstionem venit: quænam remedia ad facilitandam operationem interna propinari debeant; ubi sciendum est, desideratissimam afferre opem sic dicta confortantia, spirituosa analeptica, quæ blandis sulphureis partibus foeta vigorem sanguini & cordi addunt: qua virtute inprimis splendent aqua cinnamomi cum vino Hispanico confecta, aqua florum aurantiorum, liliorum convallium, alborum, rosarum, essentia ambræ, syrupus balsami Peruviani, spiritus volatilis oleosus cum oleo corticum citri recenti & cardamomi essentificatus; quæ invicem vel per se, vel cum vino Rhenano bono haustu exhibita egregie roborant. Confert quoque tali in casu commendare juscula bonæ notæ refectoria ex vino, jusculo carnis, vitello ovi, succo citri, saccharo & cinoamomo parata: multo vero certior erit effectus, si hæc analeptica cum alexipharmacis supra dictis commixta in convenienti dosi propinentur.

§. VII.

Operationis descriptio.

Ipsam sectionem quod attinet, implorato summi Numinis auxilio, ante omnia Chirurgus prudens, pius, expertus & qui omnia ad hoc opus necessaria instrumenta in promtu habet, eligendus est. Dein detineatur patiens vel imponatur in scamnum conveniens, & Chirurgus trahat cutem, musculos & camem fortiter versus sanas partes, ut operatione peracta ossi denudato iterum obduci queant. Postea vinculo valido &, ne facile relaxetur, satis forti, non tamen adeo lato, constringenda est cutis, partim ut atrox dolor in exstirpatione præcaveatur, partim ut enormis hæmorrhagia, quæ presso pede discissionem ampliorum vasorum subsequitur, impediatur. Et quamvis primum vincula non sine gravi dolore injiciantur, postmodum tamen omnes cruciatus, qui ex sectione oriuntur, leniunt & obtundunt, ut vix ullus doloris sensus percipiatur. Alii malunt, ut duo robustiores viri, præcipue in partibus carnosioribus fortiter manibus constringant. Locus, ubi applicatur ligatura, sit aliquot, vel duos tantum transversos digitos supra partem abscindendam, ne secta carne ligatura decidat. Prius autem quam sectio peragitur, filum atramento tinctum circumligandum est loco incidendo, qui ad minimum quatuor digitos transversos esse debet supra camem emortuam atque corruptam; postea cultro falcato satis acuto cutis & caro musculosa ados usque una sectione est separanda: quo peracto protinus musculi ab osse tamsoras, quam intrinsecus, satis amplo tamen spatio sunt sejungendi, quo locus detur serræ, quæ satis acuta, ossibus a periostio bene purgatis applicanda & primo fibula, deinde tibia est abscindenda cito satis ac tuto, agilique dexteritate octo vel novem tractibus, hac adhibita cautela, ne nimio motu & concussione ægroto sæva obveniant mala. Et ubi in pede operatio suscipitur, pes bene est extendendus, ita tamen, ut paulatim ad intra inflexus teneatur, quo ambo ossa æqualiter serra possint præscindi.

§. VIII.

Quibus sanguis sisti debeat?

Peracta sectione, sanguinis profluvium sistendum, quod variis modis Chirurgi præstare solent. Nonnulli, uti PARÆUS *in chirurg. lib. I. cap.* 20. & 22. tenacula vel volsella vasa apprehendunt, acu transfigunt & obducto filo deligant; quoniam tamen arteriæ post sectionem breviores fiunt, & intra carnem se occultant, forcipe non commode possunt teneri, & ad deligationem extrahi: deinde cum ligaturæ arteriarum tempus & moram, quam ægri imbecillitas atque defectio raro permittit, requirunt, imo ipsum vinculum, quod ad sanguinis fluxum cohibendum fortiter stringi debet, quandoque arteriæ tunicas dissecat, tutius est, à tali modo abstinere. Nonnulli cauterio actuali, seu ferro ignito carnem adurentes fibras vasorum crispant & constringunt; sicque remoram sanguini injiciunt: quod quidem remedium improbare videtur HORNIUS *in microtechne*, quia tali cauterisatione crusta gignitur, quæ postea decidens novo sanguinis fluori ansam præbet; attamen, quoniam facillimum & securum est, in illis casibus, ubi mora periculum minatur, vel remedia styptica non ad manus sunt, item ubi corrupti quidpiam remanserit, omnino potest adhiberi. Alii stypticis tam solidis, quam liquidis, uti sunt vitriolum cyprium, solutio vitrioli albi, liquor stypticus Danicus ex alumine, vitriolo, oleo vitrioli & aceto paratus, item pulvis stypticus HILDANI &c. sanguinem compescere student: quam methodum etiam nos inprimis laudamus, eodemque fine potissimum & instar omnium caput mortuum vitrioli probe exustum ex mente HEURNII *in commentar. ad* HIPPOCRATIS *aphorism.* commendamus. Quod si autem compositum desideraretur, ita poterit confici: *Rec. boli armenæ uncias quatuor, sanguinis draconis, aluminis, terræ sigillatæ ana unciam unam semis, nucum, cupressa, gallarum ana unciam unam, capitis mortui vitrioli uncias duas. M. F. pulvis.* Ex liquidis, quæ facilius penetrando sanguinoi coagulum inducunt, omnibus palmam reddit dubiam liquor martis, quem oleum martis dicunt, quod ex capite mortuo florum salis ammoniaci martialium, aeri libero exposito per deliquescentiam emergit, & quovis styptico est præstentius. Imo quoque in levioribus læsionibus solus spiritus vini omni phlegmate orbatus locum invenire poterit. Modus autem applicandi styptica hic est. Turundæ insignes ex lino discerpto confectæ albumine ovi conquassato madefiunt & pulvere styptico consperguntur, vel liquori styptico immersæ ipsis vasis applicantur, quæ prout amplitudine differunt, diversas quoque magnitudine turundas exigunt.

§. IX.

Alii sanguinem sistendi & consolidandi modi.

Sedato sanguinis fluxu opus est, ut vincula stupefactiva removeantur, cutis remittenda, quæ os & bonam partem læsionis, imo nonnunquam totam contegit: dum enim pelle ista vasa conteguntur, partim & fluens sistitur sanguis, partim & consolidatio promovetur. Hoc fine Venetorum lictores, teste *Bartholom.* MAGGIO, qui facinoroso homini manum abscindere de-

debent, pellem ad ſuperiora trahunt, poſt amputationem vero illico laxant & diligenter circa juncturam conſuunt, vulnerique ventrem gallinæ morientis adhibent. Quod quidem à Galeni ſententia *lib. V. method.* non abhorret, ubi *ſanguinis fluxum ex propriæ cutis ſuperpoſitione refrenari* perhibet. In Belgio hic modus admodum eſt familiaris & multiplici uſu comprobatus: nimirum tibia ſecta muſculus gaſtrocnemius, vel ejus portio adhuc ſalva non abſcinditur, ſed à reliqua parte ſeparatur, qua deinde membrum ſauciatum obvolvitur, & ſic brevi tempore ſanatio abſolvitur. Impoſito poſtea pulvinari linteo albumine madefacto ad replendam cavitatem, veſica bubula ſatis fortis & aquæ calidæ prius immerſa toti trunco obducitur, donec hæmorrhagiæ metus tranſiverit. Tertio vel quarto die remota ligatura iterum pulvis ſtypticus cum albumine mixtus imponendus, operaque danda eſt, ut indurata & inglutinata emolliantur & eſchara decidat: ad quod egregie facit digeſtivum ex melle, terebinthina, pulvere ariſtolochiæ, iridis Florentinæ, thure & ſpiritu vini paratum. Eſchara delapſa vel filo vulneris os latis futuris conſtringendum, vel per emplaſtra cutis attrahenda: Luxurians & ſpongioſa caro coercenda eſt inſperſo pulvere radicis ireos & aluminis uſti. Tandem cicatrix emplaſtro diapalmæ, item de ceruſſa, nec non unguento deſiccante rubro inducenda eſt.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautelæ circa ſcarificationes. Quod ſi ad meliorem remediorum externorum io gangræna operationem ſcarificationum eſt indicatio, cavendum eſt, ne ipſæ in partibus tendinoſis, manuum pedumque digitis, vel ubi maximus adhuc æſtus cum rubore conſpicitur, inſtituantur. Sed longe felicius id fit in partibus carnoſis jam corruptis, vel corruptioni proximis: in his enim ſcarificationes, vel etiam profundiores commode inveniunt locum. Et ſane mirandum eſt, poſt ſcarificationem peractam in partibus valde tumentibus illico detumeſcentiam ſenſibilem cum flatuum emiſſione deprehendi, luculento iodicio, non tantum infarctum humorem, ſed & expanſivam elaſticam vim grandiores hos rumores gignere.

§. II.

Circa interna ſi ſcorbutus &c. concurrit. Varia à nobis commendata ſunt interna alexipharmaca & diaphoretica, quæ in malo, præſertim à cauſa interna orto mitigando non parum præſtant utilitatis. Si quando vero ſimul ſcorbutica labes concurrit, ſpecifica admiſceantur antiſcorbutica; & ſi lues gallica originem malo & ſuſtentationem ſuppeditet, remedia huic morbo accommodata in uſum trahere expediet.

§. III.

Circa amputationem quæ conſideranda. Prius quam amputatio membrorum ſphacelo infectorum ſuſcipitur, varia probe conſideranda erunt momenta. Ante omnia vero deliberandum eſt, an ſine vitæ periculo exſtirpatio partis fieri queat? Quod ſi enim tales partes ſphacelus adoritur, quæ aut non commode deligari poſſunt, aut amplioribus arteriis & venis inſtructæ magnam ſanguinis viriumque ſub ſectione faciunt profuſionem, ſatius intermittitur. Deinde examinandum eſt, an vires ægri conſentiant? Vires enim, quæ vitæ conſervatrices ſunt, merito in ſubſidium vocari debent, quia metus, terror, dolor, hæmorrhagia, adhuc majorem earum inferunt jacturam. Ubi itaque vires ex vehementia morbi jam ſuccumbunt, pulſus arteriarum debiles micant, & defectio animi jam præſens, vel metuenda eſt, ibi cautiſſime cum auxilio hoc crudeli mercari oportet.

§. IV.

Plurimi ex vulgo Chirurgorum & Medicorum ad præcavendos dolores in operatione metuendos opiata, vel in dupla doſi propinant, ſed iniquo ſane auſu peſſimoque effectu. *Circa opiata.* Nam ordinaria opiatorum remedia non modo atrociam dolorum vix avertunt, uti ſæpenumero obſervare mihi licuit; verum etiam, ſi in exceſſiva quantitate offeruntur, metum injiciunt, ne ſopitos ligatoſque ſpiritus ſomnus ſequatur ſempiternus. Deinde opiata, dum ſulphure ſuo vaporoſo liquidi nervorum tenuiſſimi activitatem & elaterem obtundunt, vires deſtruunt, &c, quo minus venenum gangrænoſum foras propelli poſſit, efficiunt. Idem tenendum arbitror circa uſum opii poſt operationem peractam, de cujus noxa Horstius *lib. IX. obſ.* 20. notabile, ſed tragicum refert exemplum. Quæ cum ita ſint, nos in utroque caſu uſum narcoticorum penitus damnamus, longeque rectius ac ſecurius remedia ſupra præſcripta analeptica temperata commendamus.

§. V.

Circa locum, in quo operatio celebranda ſit, variæ inter auctores vigent controverſiæ. *Circa locum, ubi operatio inſtituenda.* Multi in articulo amputationem inſtituere ſuadent, quoniam ibi nec hæmorrhagia metuenda, nec oſſium ſit nudatio. Verum enim vero, non deſunt prægnantes rationes, quæ contrarium magis ſuadent. In articulis enim oſſinm junctura non tam promte invenitur, nec cicatrix facile inducitur; imo etiam malum non ſemper in articulo, ſed ſæpius in medio membri hæret, ideoque tam altam reſectionem raro poſcit. Aliter autem res ſeſe habet, ſi digiti articulus eſt reſcindendus, quod optime in juncturis, & quidem forcipe peragendum eſt. Porro, altera oritur quæſtio, utrum in parte ſana, an emortua operari liceat? Nonnulli quidem, uti ſunt Galenus *lib. II. de curandi rat. cap. 9.* Vigo *lib. IV. chir. cap. 7.* Fallopius & Aquapendens &c. in emortua parte, qua ſanam partem vicinam attingit, id fieri debere contendunt, & ita incidendum membrum ſanum ſtatuunt, ut aliquid corrupti remaneat, quia tunc minor dolor & minor quoque hæmorrhagia pertimeſcenda eſſet. At vero, conſilium hoc periculoſum videtur, quoniam malum illud, quod relinquitur, ex facili ſe multiplicat, ſenſim obrepit & ulterius inficit. Rectius itaque judicat, ſibique peritiſſimorum Chirurgorū adſenſum conciliavit Celsus *lib. VII. cap.* 33. in hunc modum: *inter ſanam vitiatamque partem incidenda ſcalpello caro uſque ad os eſt ſic, ut neque contra ipſum articulum id fiat, & potius ex ſana parte aliquid excidatur, quam de ægra aliquid relinquatur.* Regula tamen exceptionem patitur in tibia; in qua ſi ſphacelus ſit ſupra malleolos, prope genu præciſio eſt facienda: quod enim relinquitur fruſtum, nullum uſum, ſed magnum potius incommodum ægro affert, dum ligneo crure ipſo utendum ſit, & pars otioſa in poſteriora vergat.

In

In brachio tantum conservetur, quantum commode alligandæ & aptandæ manui ex metallo confectæ sufficit. In pedum manuumque digitis, ut diximus, in articulo id ipsum fieri debet, ubi nervi & tendines incisi sursum attrahuntur & carne obteguntur.

§. VI.

Circa operationem ipsam. Ad feliciorem operationis successum hæc observandæ sunt cautelæ. Primo omnium Chirurgus debet cavere, ne exponendo instrumenta, timorem ægroto incutiat: novi enim plures panico quasi terrore sic correptos & pœne exanimatos. Deinde, nec vacuo stomacho, nec nimis repleto aggredienda res est; quoniam ille sæpe molestam accersit syncopen, hic sæpe causa est, ut cibus propter agitationem corrumpatur: tutius tamen suscipitur horis matutinis quam pomeridianis. Postea, denudatæ partes & ossa non diu aëri sunt exponenda, ne hic conglutinationem impediat, & corruptionem nigredinemque ossi inducat. Neque minus post operationem insistendum est remediis internis resocillantibus & alexipharmacis temperatioribus: quo nomine inprimis mixturam, quæ ex vino, oculis cancrorum, aqua cinnamomi, melissæ, corticum citri, nucistæ & paucis theriacæ cœlestis granis constat, commendare lubet. Denique ad crustæ, vel medicamentis, vel ignito ferro inductæ, a carne resolutionem non properandum est, ne inde profluvium sanguinis denuo proritetur. Quum autem putredo cessaverit, nec amplius sanguinis profusio metuenda fuerit, ea, quæ crustam detrahunt, applicanda sunt. Et ubi post crustæ casum, adhuc inflammatio adest, unguentum diapompholygos, omissis omnibus calidis & acrioribus, adhibere convenit.

§. VII.

Circa symptomatum tractationem. Tandem de symptomatibus operationem subsequentibus, qualia sunt syncope, hæmorrhagia, febris inflammatoria cum phrenitide, delirio, & de novo gangræna & sphacelus, pauca adjicere expediet. Syncope, quæ potissimum timori & terrori, nimiæque sanguinis profusioni debetur, vel in sphacelo à causa interna nato propter malignitatem, liquidum nervorum tenuissimum inquinantem oritur, & sæpe sudorem frigidum fœtidumque comitem habet, analeptica & alia excitantia requirit, quorum seriem longius hic recensere supervacaneum erit. Si hæmorrhagiæ, ut facile fit, de novo repetunt, videndum est, ne æger multum se commoveat, sternutet, vociferetur, tussiat, aut corpus culcitris multum oneret, vel aliis sanguinem commoventibus utatur; imo quoque ipsi dormienti semper vigilans adsit minister, qui cuncta observet. Neque tamen semper necesse est, ut ad talem hæmorrhagiam supprimendam prior admoveatur adparatus, sed tantum aqua frigida inspersa, stuppia cum pulveribus stypticis &, si vires id permittunt, venæ sectione in parte opposita tentandum est, ne cohiberi possit. Illud autem maxime meretur observationem, non solum post graviores membrorum contusiones, verum etiam post illorum amputationem frequentem narium contingere hæmorrhagiam; quæ, me judice, à sanguinis circulatione, ex arteriis in venas non rite procedente derivanda est. Magna enim arteria vel amputata, vel parte ejus ligata & obstructa, necessario sanguis, qui partem emortuam & detruncatam transiret, & per venam reverteretur, ad alias partes per arterias magno cum impetu ruit & qua data apertura effluit. Hinc optime annotavit HILDANUS *lib. de dysent. cap.* 1. quod sanguinea dysenteria in iis, quibus membrum aliquod abscissum est, ex eadem causa proveniat. Febris inflammatoria, quæ propter sanguinis & seri stasin & corruptionem omnibus graviter vulneratis jungi solet, iis remediis debet tractari, quæ suo loco cum debitis cautelis in medicina hac systematica indicavimus.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Vir generosissimus LI. annorum, temperamenti sanguinei corporisque habitus spongiosi, qui juventutem vitæ militari addictus inter multas molestias, labores, varietatesque in castris præcipue Hungaricis ita consumserat, ut nullo incommodo valetudinis affligeretur; quum abdicato illo vitæ genere, canonicatu sat pingui, licet in loco paludinoso gaudens, commodius viveret, incepit arthritide laborare, ad quam accepisse dispositionem a parentibus videtur. In victu delectabatur fumo induratis & salsa muria conditis, nec non supra modum dulcibus. Vino multum antea usus nunc videbatur non carere posse: imo etiam veneris usu, animique affectuum intemperantia excedebat. Mature confugiebat ad usum fontium, bibitque Carolinas calidas & Tœplicense balneum adhibuit. Accidit autem 1715. ut eo ipse tempore pedem ligno allideret, leviterque vulneraret. Contemnebatur læsio. Sed altero die, cum ex loco calidiori ad humidum concedebat, febrilia symptomata emicabant, vulnus inflammabatur, margo sphacelo obsidebatur. Parebat tamen tunc morbus auxiliis, ut post septimum mensem vulnus persanaretur. Anno sequente 1716. vir illustris per plures menses catarrhis, ventriculi debilitate, soda, intestinorum inflationibus & variis capitis molestiis vexatus tandem ad fontis Egrani usum accedebat. Potaverat jam octo diebus sine incommodo. Sed quum tibialia aliquando detraheret servus, illud madere deprehendebat. Pes examinabatur, qui inter digitum quartum & quintum levem quandam erosionem prodebat, sine ullo dolore. Post aliquot dies totus quartus digitus à colore naturali deficiverat. Advocatus Chirurgus, post multa adhibita, ossicula sine sensu eximebat, tandem totum digitum, tanquam emortuum exstirpabat. Serpebat corruptio sub tota planta ad calcem: accedebat febris vulneraria vehemens & glandularum inguinalium tumor. Tali rerum statu consilium expetebatur nostrum; mittebatur consilium, quo interna & externa præsidia ostendebantur. Sed ipsemet æger celerrime se huc è Variscorum finibus advehendum curabat, ut propius ipsi adsisterem. Adventabat fatis misero statu, febri valde vexatus, viribus autem omnino fractis, appetitu amisso, somno fere nullo. Alvus diu clausa clystere subducebatur, unde meliuscule haberi cœpit. Adhibebantur duo periti Chirurgi, qui ex præscripto meo adhibebant remedia externa. Ipsemet pugnavi internis, quibus vires sustentarentur & humores depurarentur. Diæta recte constituebatur. in prandio optimi vini Hungarici, vel veteris Rhenani portiuncula præbebatur; post cœnam essentia auranio- *Sphacelus in pede à causa interna.*

rum ex corticibus recentibus parata. Mane infuso utebatur theiformi, in quo decem guttas balsami nostri liquidi, quod etiam inter prandium offerebatur, capiebat. Subinde præbebatur pulvis bezoardicus nitrosus cum cinnabaris pauxillo remixtus, sæpe etiam pilulæ nostræ balsamicæ exhibebantur. Mirum quam cadaverosum odorem primis his diebus exspirabat æger, quoties vel leviter insudabat. Glandulis inguinalibus imponebatur emplastrum ex cepis assis, veneto sapone, farina fœni Græci, cera, resina.

Pedis ulcus tale erat, quum adveniret. A digito quarto pedis dextri per plantam excurrebat cavitas ad talum protensa. Circa utrumque malleolum rubor erat, jam ad livorem tendens, juncto non magno tumore. Gangrænam lentam & segniorem, non podagræ, ut ægrotus putabat, significationem hanc fuisse, post aliquot dies cognoscebatur, quippe sphacelus manifestis signis sese prodebat, ut incisione corruptæ partis opus esset. Incisus locus replebatur carptis linteis imbutis liquore ex spiritu vini purissimo, cum cujus uncia una duæ drachmæ olei caryophyllorum puri & genuini erant mixtæ. Hoc uno præsidio externo post aliquot dies omnino auferebatur putredinis progressus, & corruptum blande facileque secedebat. Quum secessio illa facta esset, magnitudo diffusæ prius corruptionis demum cognoscebatur, quæ super malleolos ad palmæ longitudinem adscenderat, sic ut facile posset anterior manus inter tendinem magnum, qui chorda Achillis audit, & ossa tibiæ intrudi. Secesserant enim præter cutem tendines multorum musculorum per hanc regionem progressi, ut peronæi tam antici, quam postici, nervi etiam multi, quorum aliquis, in quo corruptio ad superiora serpebat, non sine dolore excidi in sana parte debebat. Planta, quoniam subter eam cavitas decurrebat, incisione longa usque ad digiti quarti locum debebat incidi, ut mundificantia melius possent adhiberi. Ossa sic satis libera manserant, præter partem calcanei, quæ aliquid passa erat, & satis tarde cariem suam demittebat.

Quum corruptio jam constitisset & emendata esset, prædicto liquori adjiciebatur balsamus Peruvianus; tandemque ad extracta vulneraria & myrrhæ succinique essentias veniebatur. Sed caro, quæ primum enascebatur, hebes erat, donec proventus ejus ex illis partibus, quorum nervi remanserant, ad claudendum tandem magnum hoc ulcus feliciter & ex voto succedebat. Atque sic vir ille plene convaluit, ut non solum pedibus suis insistere, sed deambulare, quin scalas adscendere valeret. Atque hoc statu per triennium duravit; ubi factum est, ut incommoda tempestate molestum iter susciperet, & in pristinum malum, cui nunc lethalia symptomata accedebant, relaberetur.

Epicrisis.

Affectus ille gravis, quo æger afflictus fuit, species sphaceli chronici est, qui CELSO cancri nomine venit, & à causa potissimum interna suam petit originem. Videamus jam, quænam in generoso patiente ad hujus genesin multum contulerint. Deprehendimus autem, ipsum inter strenuus militiæ labores commode degisse; hoc autem vitæ genere in quietius mutato, arthriticis infestatum esse cruciatibus, cum pancratice cœpit vivere, & ob appetentiam vegetiorem alimenta non modo copiosiora, sed & temperiei humorum incongrua, nimis dulcia, salsa, acida, fumo indurata, adsumsit, & vinum quoque meracum copiosius ingessit. Maximum autem pondus attulerunt animi graviores & diutius affligentes perturbationes, quarum impetu nihil valentius est, ad motuum vitalium œconomiam turbandam, ad digestionis & chylificationis negotium pervertendum, & ad sanguinis & humorum massam corrumpendam. Nec aëris vitium rejiceri debet, qui illo loco, ubi vir generosus à multis annis domicilium fixit, copiosis aquis, lentissime decurrentibus & multis spatiis per totum annum stagnantibus cinctus est. Doloribus arthriticis, ad quos dispositionem à parentibus accepit, fuit correptus, quia debilitate generis nervosi nativa quasi laboravit. Aquarum mineralium usu magis læsus, quam adjutus fuit, forsan intempestivo & non satis circumspecto usu. Plura enim novimus exempla, ubi quidam vel natura, vel morbo aliaque causa, ut senio debilitati, non sub debita præparatione, aut non conveniente regimine mineralibus fontibus usi fuerunt, & gravem noxam, imo artuum sphacelationem incurrerunt. Nam aquarum multo potu spirituosæ in sanguine partes, quæ pauciores jam sunt, dissipantur: unde vi systaltica motrice, quæ fluida debet impellere & in circulum agere, imminuta stagnationes humorum, quæ in corruptionem abeunt, in remotis maxime partibus, ubi fluidorum progressio semper tardius procedit, contingunt. Nostri ægri pes leviter vulnerabatur cum modica contusione, & postero die, ubi movebatur corpus cœlo sereno & æstuoso ad locum humidum, horror febrilis cum subsequente calore insigni corripiebat: qualis febris species ad erysipelaceam referri debet, quæ arthriticis & podagricis valde est frequens atque solennis, & juxta CELSUM *lib. V. cap. 26.* magis perniciosa, si levi vulnerationi supervenit. Testatur enim de copia materiæ peccantis, quæ hunc motum febrilem excitat: quam etiam exinde judicare possumus, quia patiens catarrhis, imbecillitate ventriculi, soda, flatulentiis & variis caput affligentibus malis per aliquot continuos menses fuit afflictus, antequam ultimo ad fontium usum pergeret & loco speratæ sanitatis tantam calamitatem reportaret. Hanc febrem erysipelaceam utroque tempore passus est generosus ægrotus; sed in posteriore morbo insignis rubedo fuit in utroque latere cruris inferioris. Gangrænam hanc fuisse, eventus docuit, sed admodum segnem & lentam, qualis à causa interna, ex ingenti humorum impuritate, sine sensibili dolore, oriri solet. Hujus generis exempla videri possunt apud DODONÆUM *medicinal. observ.* 30. 33. & 37. His à *Dodonæo* notatis adjicere possumus EUGALENI observationes, qui *pag.* 125. in medium affert senem supra septuagenarium, longa mœstitia consumtum, in quo vulneratio pedis simul ac semel à pustula levi incipiebat sine præcedente dolore, inflammatione vel febre, & per duodecim hebdomades serpendo tandem interfecit. Apud eundem auctorem videre licet plures historias eorum, qui ulcera gangrænosa & sensim emorientia sine dolore habuerunt. Quod etiam PAUL. BARBETTE *in sua chirurgia* annotavit, ubi recte meminit, si ex scorbuto sphacelus post maculas subnigras oriatur, partis stuporem & tandem mortificationem sine ullo dolore

lore succedere. Denique quod in nostro ægro corruptio longius ad vicinas partes diffusa fuerit, id mea quidem sententia factum est, quod nervi ac tendines copiosius in extrema pedis parte concurrunt, qui subtilissimo fluido, quod à cerebro ad ipsos influit, orbati, quam facile labem ulterius serpentem suscipiunt.

In curatione allaboratum fuit, ne gangrænosa corruptio ulterius propagaretur, sed id quod jam corruptum, à sano discederet. Erat ad compescendam putredinem celeri & efficaci auxilio opus, quod ex voto attulit spiritus vini optime rectificatus, balsamica & longe penetrante virtute olei caryophyllorum non adulterati imbutus. Interne ex medicamentis roborantibus, putredini resistentibus, & quæ simul transpirationem promovent, ad meliorem externorum operationem balsamum nostrum liquidum, ex præstantissimis & puris oleis nervinis cephalicis, cum spirituoso vehiculo maritatis consians, fuit exhibitum; quod medicamentum nervoso generi amicissimum viribusque roborandis aptissimum corruptioni humorum ulteriori non modo resistit, sed & circulationem sanguinis, sub qua fordium putridarum mediante transpiratione fit excretio, promtiorem efficit. Haud dissimili virtute etiam bezoardici pulveres, qui ex diaphoreticis fixis cum refracta dosi nitri & camphoræ remixtis conflati sunt, splendere solent. Ex alimentis pauciora oblata sunt, sed digestu & in chylum redactu facillima: impura enim corpora quo magis nutriuntur, eo magis læduntur. Concessus etiam fuit vini Rhenani generosi veteris ad vires collapsas restituendas haustus. Pulchre enim CELSUS *lib. V. cap. 26.* de præsenti affectu monuit: *præcipue in hoc casu petendum non à medicamentis solum, sed etiam à victus ratione præsidium est.* Præter hæc, locus sphacelatus a mortua carne & reliquis corruptis partibus eodem externo remedio liberatus est, quo putredinis vis fuit infracta; nisi quod balsamo Peruviano & aliquibus extractis vulnerariis fuerit temperatum eo fine, ut leniora hæc & ex parte emollientia fibrarum semi corruptarum resolutionem & separationem adjuvarent. Neque illud reticendum, sed potius ceu singulare commemorandum est, carnem, quæ nova regenerata est, sensu omni penitus caruisse; quod aliunde vix derivandum est, quam quod nervi huc decurrentes & sensum facientes, vi putredinis exciderint: quale quid vero non semper accidit, siquidem exemplo paralyseos nervi possunt affici, vel à violenta vulneratione conscindi, & tamen pars adhuc vita & aliquali sanitate frui. Quam in rem notatu dignus est casus, qui in *Ephemerid. N. C. dec. II. A. VIII. observ. 171.* de puero refertur, cui, prævia totius corporis lassitudine, defectu virium & capitis dolore, capilli primo defluxerunt, mox futuræ cranii ossium à se discesserunt, tandem ad reliquam corporis omnem compagem putredo proserpsit; inter hæc tamen esculentorum & potulentorum appetentia cum alvi excretione bene constitit, sine dubio, quia prægrandes ad stomachum abeuntes nervi difficilius à munere suo cessant. Tandem quod tribus annis elapsis malum redicrit tandemque corpori jam nimis exhausto lethum intulerit, non adeo mirandum esse arbitror; quoniam partes corporis debilitatæ facilius, quam sanæ, data occasione vitium contrahunt. Quod quidem axioma si unquam, certe de partibus gangræna & sphacelo tactis valet; unde ego plures à diris his affectibus restitutos, tandem iisdem mortuos esse animadverti.

OBSERVATIO II.

Vir LX. annorum, obesus sanguineque & succis valde turgidus, ob robustiorem corporis constitutionem, nunquam fere graviter per omnem ætatem ægrotavit; nisi quod jam per aliquot annos à vita nimis sedentaria vinique Rhenani largiori potu varia expertus fuerit pathemata hypochondriaca, quibus abigendis aliquoties thermis usus est Carolinis, venamque secandam præbuit. Interim cum neglecta per biennium thermarum potatione omissaque venæ sectione, præter spem omnium à suo, quo fungebatur, officio removeretur, gravi inde terrore ex mœrore diu affectus in pollice pedis dextri pustulam accepit rubram & dolentem, quam parum attendens barbitonsori ostendit, qui præter solum emplastrum, loco dolenti apponendum nihil prorsus adhibuit. Hic vero cum altero die rediens totam partem affectam nigro colore tinctam & superne vesicula obductam invenit, hacque discissa carnem subjacentem doloris plane expertem deprehendit, dato emplastro cataplasma superimposuit, sed sine effectu. Accessitus postea Medicus aliusque Chirurgus, varia applicuerunt remedia, quæ tamen ulteriorem sphacelosæ corruptionis progressum prohibere non potuerunt, ut potius corruptela, ulterius serpendo, non modo totum pollicem, sed & reliquos pedis digitos eadem labe infecerit, omnique sensu & motu privaverit. Rebus itaque tam misere constitutis duos exscinderunt digitos, partique mortuæ unguenta illinerunt digestiva, ca spe, ut facta suppuratione eo melius mortua à vivis possint separari, partibus vero adjacentibus præter spirituosa imposuerunt cataplasmata; sed ne his quidem omnibus quidquam præstiterunt. Tandem & ego in re tam ardua & periculi plenissima adscitus primo omnium digitis emortuis a parte sana resecatis non affectæ tantum parti, sed toti pedi immediate applicandum curavi hoc epithema spirituosum: *Rec. spiritus vini rectificati unc. duas, camphoræ drachmas duas, essentiæ scordii, myrrhæ, spiritus salis ammoniaci anatica portione drachmas tres, florum salis ammoniaci martialium drachmam unam.* Huic superadditum fuit emplastrum opodeldoch & cataplasma, cujus parandi modum supra in ipsa medendi methodo præscripsimus. Ex internis remediis commendavi pulveres diaphoretico-nitrosos, camphora remixtos, nec non mixturam analepticam putredini resistentem, quam pariter superiori loco innuimus, per vices hauriendam; idque tam felici successu, ut secuta fuerit suppuratio, optimum in sphacelo signum. Nihilo tamen minus, quum remotis hisce remediis, me inscio alia fuerint substituta, accidit proh dolor! ut aucta debilitate & anxietate, gravique terrore superveniente, æger animam non multo post exspiraverit.

Sphacelatio à diuturno mœrore.

Epicrisis.

Plerumque cacochymici & senes, qui multum vitiosi sanguinis in venis alunt, præ reliquis omnibus ad sphacelosam labem sunt dispositi, præsertim si diuturno afficiantur mœrore; quo nihil ad motum sanguinis, per se jam languidum

guidum retardandum, ejusque corruptivam stasin inducendam, est potentius. Deinceps singularem meretur animadversionem, quod sphacelatio, in extremis etiam partibus oborta mox totum corpus gravissime lædat, notabilemque virium defectionem cum anxietate & inquietudine inducat, ita prorsus, ut simile quid a gravioribus vulnerationibus, læsionibus vel exulcerationibus exspectare vix liceat. Cujus phænomeni ratio in eo videtur reposita, quod putredo naturæ infensissima in instanti quasi suam communicet energiam cum sanguine, qui ubi jam ex aliis caussis est vitiatus, perfacile inde penitus inquinatur, suoque motu intestino ulterius destituitur. Præterea quoque addiscere inde licet, partem demortuam ea, qua fieri potest, celeritate, à sana esse removendam, sanguinisque progressum in parte affecta remediis tam internis, quam externis spirituosis, balsamicis & volatilibus procurandam. Etenim, cum fluidorum progressivus motus, a quo vita & sanitas pendet, unicus sit, qui tetram putrilaginem a corpore arcet, in proclivi est, nihil prius esse debere Medico, quam ut hic vitalis motus rite promoveatur. Denique insignis virium languor, quem statim in principio morbi annotare licuit, non obscure indicat, corruptionem sphacelosam, simul in quibusdam visceribus internis delituisse occultam, quale exemplum non ita pridem in viro habui, cujus hepar sub sectione sphacelosum, & instar picis nigerrimum deprehendi.

Observatio III.

Sphacelatio digiti gangræna superveniens.

Vir sexagenarius, temperamenti melancholici, qui ob genus vitæ sedentarium & largam ciborum crassiorum comestionem sæpe molesta alvi adstrictione laborabat, intensissima quondam hieme iter aliquot milliarium faciebat; quo peracto præter omnem exspectationem de nocte in ultimo digiti minimi articulo crudelissimo dolore cum rubore ac tumore juncto corripiebatur. Adsociabat se febris cum calore intensissimo viriumque præcipiti lapsu, & brevi tumor totum occupabat brachium, quod mox nigrescebat. Articulus, ubi dolor exordium sumserat, examinatus omni sensu privatus deprehendebatur; hinc forcipe ejus amputatio erat peragenda. Ne autem pestifera labes ulterius serperet & similis emoriendi necessitas adnexis etiam partibus immineret, toti brachio calide duplicatis linteis spiritus vini camphoratus & urina humana, in qua sufficiens salis ammoniaci & vitrioli quantitas soluta erat, diligenter fuit applicata. Interne crebrius exhibebatur nitrum præparatum cum camphora, & tinctura bezoardica cum spiritu cornu cervi & nitri remixta. Nec denique potiones analepticæ confortantes ex aquis destillatis & pulveribus cordialibus omittebantur; idque per Dei gratiam hisce remediis obtinebatur, ut intra quatuor septimanas æger sanitati plenarie restitueretur.

Epicrisis.

1) Docet inprimis hic casus, quam facile gangrænosa & sphacelosa partis corporis corruptio oriri possit, si ab aëris ambientis frigore minimi ejus tubuli & canales constricti sanguinem crassum & acrem, ab inordinata victus ratione accumulatum intus coercent & libere permeare non sinunt. Quod enim si accidit, non potest non sanguis ibi subsistens coagulari, &, nisi rursus in circularem motum redigatur, parti, cui fixus inhæret, tetram putrilaginem cum plenaria vitæ abolitione inducere.

2) Dein etiam hac morbi historia confirmamur, senibus maxime tales sanguinis & humorum stagnationes esse familiares, qui ob plenum crassumque victum & exercitationem corporis omissam multis impuris, viscidis & difficulter mobilibus succis scatent. Neque minus partes extremæ tendinosæ præ aliis ad talem labem concipiendam sunt dispositæ, quia in ipsis, ceu à corde remotissimis plerumque tardior solet esse fluidorum circuitus. Quod autem febris jungatur, hæc videtur esse ratio, quoniam particulæ malignæ indolis putridæ à venis vasculisque lymphaticis resorptæ, cum sanguine communicantur, cujus totam massam inquinant &, nisi cito remediis, sordium malignarum exspirationem promoventibus internis succurramus, in eundem putredinosum motum conjiciunt.

3) Digiti articulum, tanquam partem emortuam & vivis non amplius adnumerandam resecandum curavimus, ne putredo ad proximas regiones pertingat. Et notabile est, ipsam naturam emortui à vivo & sano separationem indicare, quod non modo exinde apparet, quod circulus ruber exquisiti sensus inter sanam atque mortuam carnem, & materia albicans puris spissioris instar emergat; verum etiam integra sæpius membra, quod mirabile videtur, à corpore sejunguntur. Sic integrum brachium, sine vitæ periculo, solius naturæ beneficio separatum legitur in THOM. BARTHOLINI *histor. anatom. 69. cent. I. & V. histor. 63.* item in CATTIER *observ. 13.* Memorabilis quoque est casus, cujus mentionem facit NICOL. TULPIUS *lib. IV. observ. 51.* de coniule septuagenario, qui tibia laboravit adeo corrupta, ut Medicus & Chirurgus ejus exstirpationem, ceu unicum vitam conservandi remedium commendaverint: quibus tamen monitis cum parere negavit vir imperio adsuetus, sed misere perire maluit; factum est, ut tendinibus ac nervis ob diutinam moram ab acri pure erosis, totus pes vitiatus sedibus suis exciderit, & æger vitam reportaverit.

Observatio IV.

Sphacelus musculorum glutæorum in paralytico.

Militiæ præfectus, XL. & aliquot annorum, robustus in inferiori spinalis medullæ parte globulo plumbeo percussus quoad truncum ventremque inferiorem, ut & pedes totus reddebatur paralyticus, omnique sensu & motu privatus. Non adeo multo post musculi ani sat vasti glutæi, quibus nullus inerat sensus, ad magnam superficiem corripiebantur putredine, colore nigricante & cadaveroso fœtore. Latissime serpente hac putredinis labe commendabatur carnis omnis emortuæ excisio, & aliquot hujus carnis libræ sine ullo dolore usque ad ossis acetabulum excidebantur; dumque caro florida appareret, ab aëris accessu probe defendebatur stuphis linimento balsamico imbutis, quod ex terebinthina, myrrha, mastiche, olibano, balsamo Peruviano, oleo lumbricorum terrestrium & spiritu vini camphorato constabat. Interne exhibebantur remedia putredini resistentia, & maxima admiratione dignum erat, quod ingens hæc cavitas intra quinque hebdomadum spatium tota iterum carne fuerit reclusa.

Epicrisis.

Quæ in nostro ægroto contigit sphacelosa musculorum glutæorum corruptio, non aliunde est derivanda, quam quod influxus liquidi nervorum tenuissimi in has partes fuerit interceptus. Caussam tam inopinatæ in corpore sano catastrophes præbuit vulnus sclopetarium, quod inferiorem medullæ spinalis regionem valde læsit, & denegato ibi liberiori spirituum motu paralysin induxit, quæ se ad omnes partes, à læsa hac portione excurrentes extendit, ipsasque simili movendi impotentia affecit. Quæ cum ita sint, jam plenius confirmantur, quæ supra de paralyticis diximus, quos propter impediuorem fluidi aëreo-ætherei motum præ ceteris ad sphacelationis labem dispositos pronunciavimus. Ceterum, & hoc momentum ex præfata morbi historia in usum physiologicum elicere possumus, ut videamus, quam necessaria sit, ad sanguinis circuitum promovendum tetramque putrilaginem à vivo corpore avertendam, debita & non interrupta tenuissimi hujus fluidi cum sanguineo latice mixtio; ut ideo stoliditatis se satis accusent, qui activissimum hoc fluidum vel in dubium vocare audent, vel parum ipsi activitatis & ad vitales motus sustinendos utilitatis tribuere solent.

CAPUT III.

De purpura præsertim chronica scorbuti sobole.

§. I.

Purpura descriptio. Quæ nostro tempore passim grassatur purpura, nihil aliud est, quam mali scorbutici progenies, cum exanthemate, peculiaris plane indolis, eruptione in superficie corporis se manifestans, interdum cum febre satis acute & maligne, interdum sine ea longiori tempore & benigniori modo functiones corporis nostri pervertens.

§. II.

—differentia ab aliis exanthematibus. Purpura quum peculiaris exanthematum species sit, operæ omnino pretium existimamus, differentiam illam, qua ab aliis exanthematibus distat & distingui debet, primo omnium indicare. Characteres vero proprii quasi & essentiales purpuræ sunt sequentes. Primo papulæ quæ efflorescunt, cum corrugatione, aspredine & ariditate cutis junctæ sunt. Deinceps nullum exanthema tam mobilis est naturæ, ut tam crebro & tam celeriter ad interiora relabatur, & interposita mora denuo prodeat, quam hoc purpuraceum: neque ullum tam crebro, intercurrente mox æstu, mox refrigerio, mox pruritu & punctura in corpore se prodit, quam purpura. Ceterum, omnes exanthematum species, in omnibus æque corporis regionibus & tractibus in conspectum prodeunt; purpura vero potissimum in collo, pectore, dorso & manibus se manifestat, rarissime partes inferiores occupans: quibus peculiaribus notis à variolis, morbillis, petechiis, maculis scorbuticis, rosaliis, febre urticata, herpete, scabie, phlyctene, impetigine &c. discernitur facillime.

§. III.

Efflorescentiæ in purpura multum etiam inter se ratione magnitudinis, figuræ & coloris differunt. Papulæ enim, quæ prodeunt, quandoque rubro, quandoque albo colore tinctæ sunt; unde purpura distingui solet in *rubram* & *albam*. Illa vesiculas habet magis vel minus latas, quæ liquorem continent: alba vero nullas habet vesiculas, sed nodulos profunde in cute hærentes, milii figuram referentes, ad tactum asperos, humore spissiusculo, quasi purulento infarctos; unde purpura alba miliaris dicitur. *—differentia exanthematum inter se.*

§. IV.

Præterea, purpura magis vel minus benigna & maligna observatur. *Maligna* est affectio magis acuta, cum febre continua & naturæ adeo infensis symptomatibus juncta: *benigna* vero diutius sine febre durat, & non adeo vitæ infestis se manifestat symptomatibus, atque his potissimum notis incedit & progreditur. Præcedit levis horripilatio, quam subsequitur corporis exæstuatio, cum languore viriumque interdum apud imbecilliores ad lipothymiam usque dejectione. Præcordia stringuntur & pectus angitur, adsunt alta suspiria, anxietates, inquietudines, vigiliæ, vel somnus mirum laboriosus & interturbatus. Aestus & compunctorius sensus in dorso percipitur, alternante frigoris, horroris & caloris intra cutim affectione, in vola manuum maxime sensili. In puerperis lochiorum fluxus retinetur, & lac è mammis resorbetur ac stillare cessat. His succedit cutis asperitas & instar anserinæ corrugatio, exsurgentibus innumeris papulis, sive albis, sive rubris, sive utriusque sibi invicem appositis, milii semen figura & exiguitate referentibus, quæ primum collum, deinde pectus & dorsum, ac postea brachia & manus occupant & obsident. Et his summa in cute efflorescentibus, graviora illa ante eruptionem pathemata, inprimis præcordiorum anxietas, cardialgia syncoptica, inquietudo, pectoris compressio, cum ægra spiratione, admodum mitigantur: pulsus, qui antea durior, contractior & celerior erat, nunc mollius, liberius & remissius manum vibrat, animo vigor plane depressus & dejectus redit, arida cutis madescit, & alvus antehac tam duriter compressa, ut nec flatibus transitus pateret, laxatur, & non solum hos, sed nonnunquam etiam stercora, sponte protrudit. *—divisio in malignam & benignam, atque hujus historia.*

§. V.

Notabilis hæc symptomatum remissio, si in purpura, tam rubra, quam alba, vel utroque simul conspicua, post eruptionem constanter perdurat, vesiculæ sensim sensimque explicantur ichore fœtido plenæ, neque stationem suam deserunt & retrocedunt, urina quoque magis saturata prodit, & sudor singularis & consueti in exanthematico hoc morbo fœtoris erumpit, sanguinis etiam per lochia fluxus redit, lac mammas repetit, alvus vel sponte, vel clystere infuso, aut suppositorio admoto, fæces vel flatua reddit, & intra septem vel plurium adhuc dierum decursum, cum insigni extremorum pruritu, pustulæ disparent & æger sensim sensimque ad sanitatem redit. Hæc enim omnia subindicant, non adeo enormi ægrum detineri imbecillitate, sed inesse adhuc solidis partibus motricem *—& progressus.*

cem energiam motuumque vigorem, neque universam sanguinis & humorum lymphaticorum temperiem destructam esse; ut adeo, hanc ob caussam materia hostilis peregrina jugiter & æquabiliter à vitalium humorum consortio separetur, & ex interioribus ad exteriora ablegetur.

§. VI.

— maligna indoles & decursus.

Contra, aliter res sese habet in purpura magis maligna, ubi efflorescentiis sufficienter comparentibus, pulsus servat præternaturalem celeritatem, nec somnus redit, nec inquietudo sedatur, nec respiratio liberius succedit. Dein quoque ut plurimum nimiæ seri per sudores fiunt profusiones, qui, si statim sub initium & per totum morbi decursum copiosius manant, virium colliquationem & cutis quasi paralyticam resolutionem subindicant. Ejusdem quoque notæ sunt urinæ pallidæ, tenues & copiosæ, vel continuus ad mingendum stimulus, nec non si urina ante coloratior & crassior reddita, subitu limpida, tenuis & pallida prodit, ob spasticam renum & viarum urinariarum stricturam.

§. VII.

Qui ulterius ostenditur.

Præter hæc infausto omine persæpe accidit, ut pustulæ purpuraceæ modo appareant, modo dispareant, ipsorumque symptomatum atrocia eodem semper infestet gradu: quæ omnia robur naturæ prostratum, vires deperditas & magni istius nerveo-tendinosi ac porosi emunctorii, quo universa sanguinis & humorum massa repurgatur, cutis tonum destructum esse testantur, ut ea propter ejus extima nervea sensibilior portio, mox spasmo contrahatur & crispetur, mox rursus laxetur & explicetur. Longe vero deterioris indicii est, si materia relapsa interioribus firmius inhærescit, omnique ad superficiem corporis expulsioni obsistit; quo fit, ut acerbiora reddantur symptomata, pectoris cum suspiriis oppressio intendatur, virium prostratio increscat, præcordiorum cum inquietudine anxietas augeatur, & omoia in pejus ruant; unde etiam omnes qui purpura decedunt, ob eam intro repulsam & inde ortum malorum & pathematum augmentum pereant. Nam licet ante eruptionem purpuræ, materia illam gignens sit valde malignæ & pernicialis indolis; attamen, si semel a sanguinis massa separata, & extra vitale consortium constituta fuit, ipsa illa mora, longe deteriorem naturam induit; sique ad partes vitæ inservientes, maxime motrices & sensu exquisito præditas, redit, operationes veneni æmulas patrat. Quare, sicuti in omnibus exanthematibus, ut petechiis, variolis & morbillis, gutta rosacea, scabie, tinea capitis, nec non podagra, arthritide &c. materia quædam, vitali corporis conservationi inimica, ad extrema semel propulsa longe vehementiorem efficit symptomatum insultum, si interiora repetit & vitalibus succis denuo permiscetur; ita ejusdem nocivæ & pernicialis facultatis esse receptas in corporis penetralia, purpura disparente, sordes, ipsa experientia luculenter testatur.

§. VIII.

Mortis indicium in purpura.

Funestum denique eventum mortemque haud longius abesse hæc nunciant: si firmissime intus obhærescente materia deleteria, interiora ardent & extrema rigida strictura detenta, copioso frigido sudore perfunduntur; aut si vicissim extrema æstuant, & in abdomine notabilis refrigerationis sensus percipitur: si porro tendines subsultant, facies comparet Hippocratica, virium defectus crescit, indignabunda desperatio animum turbat, arteriæ duriter, inæqualiter & tremulo motu micant. Hæc enim si contingunt, sæpius brevi post æger lethali lypothymia succumbit.

§. IX.

Purpura symptomaticæ indoles & decursus.

Quamvis vero purpura cum, vel sine febre, sæpe numero primarius & idiopathicus morbus sit; non raro tamen, ut symptoma, aliis, & maxime continuis febribus, ad exitum vergentibus, non sine discrimine complicatur. Non novum enim, sed admodum familiare est, quod purpura rubra & alba, vel utraque simul, variolis, morbillis, synochis putridis, ardentibus, petechialibus quoque & petechizantibus aliisque epidemicis in declinatione accedat, & novam febrem cum diris symptomatum tormentis inducat: ita ut in vado propemodum positis acute febrientibus, mox ex improviso horror, cum summa angustia, inquietudine, insomniis, æstu & intensa virium prostratione oboriatur, purpura demum in superioribus sparsim efflorescente; quæ tamen, vires à priori morbo jam fractas penitus extinguendo, ægrum plerumque jugulat. Inprimis sæpius à nobis observatum est, purpuram hanc symptomaticam funestam fuisse juvenibus acuta laborantibus iis, qui antehac intemperantius vixerant, largiori & quotidiano potui indulserant, venereo exercitio vires consumserant, & peregrinam humoribus crasin & diathesin induxerant, nec non si sub ipsius morbi decursu alvus occlusa, per aliquot dies purgamenta retinuerat, aut inconsulta medicatione, refrigerantia & acidulata, ut julapia & potiones, in nimia oblata fuerant copia. Ceterum, non tantum inclinantibus morbis acutis purpura sese adjungit, sed sæpius etiam ab initio & primis diebus purpuracei exanthematis quidpiam, cum aspredine, in variolis maxime & morbillis, prodit, & rarissime quidem cum bona & auspicata morbi successione. Siquidem non una aut simplici, sed varii generis excrementitia & exanthematica materia refertam esse vitalium humorum massam, indicium hoc præbet prorsus indubitatum. Denique etiam catarrhalibus febribus, cum tussi & spirandi angustia, subinde in infantibus sese associat purpura, vomitu vel etiam alvi fluxu stipata; quam, si inclinat morbus, pedum & quandoque abdominis intumescentia, cum, vel sine aridura superiorum partium, excipit, & ipsa, prout in locis montanis superioris silvæ Hercyniæ tractus observatum est, tandem sudoribus, vel sponte obortis, vel arte elicitis, ex toto cedit atque abigitur.

§. X.

Rubra sæpe fit chronica.

Licet porro rubra purpura semper ab initio cum febrili quadam commotione ingruat, & semper vesperascente cælo gravius infestet; attamen longius procedente tempore, febris cum pulsuum frequentia exspirat, symptomata complacantur, ipseque morbus benigniorem induit naturam. Quare si in principio imprudentiori medicatione excipitur, & corpus valde impurum, sive cacochymicum offendit, ad plures sæpe menses, non quidem sine insigni molestia & pathematum novo subinde recursu, perseverat,

verat, neque tamen funestum facile sortitur eventum.

§. XI.

Causa materialis utriusque purpuræ generatim indicatur.

Purpuram scorbuti esse progeniem, supra quidem innuimus; longe tamen clarius hæc elucescet veritas, si utriusque purpuræ causam materialem, quæ pariter ac in ipso scorbuto sanguinis dyscrasia nititur, consideratius perpendimus. Nos autem in illa designanda à vero non abludere videmur, si dixerimus: purpuram & rubram, à sero impuro salso, acri, sulphureo, excrementitio; albam vero & acutam miliarem, à lympha & succo nutritio ad acido-vappidam putridam naturam accedente, suboriri. Diversæ enim naturæ & discrepantis indolis ambo hi corporis nostri succi sunt. Videlicet serum dicitur, admixtus ille sanguini humor, qui plurimis salinis ac mucidis partibus, per innumera emunctoria & colatoria, tum segregandis, tum eliminandis, refertus, consistentiæ tantisper spissioris ac varii coloris est atque saporis. Lympha autem est pellucidus, insipidus & purus liquor, cujus subtilior pars fluidi cerebri, medullæ spinalis & nervorum, nec non liquoris genitalis materiam præbet; gelatinosa vero solidis omnis generis partibus in nutrimentum cedit, & tenuior aquea per lymphatica vasa ministerio valvularum & glandularum conglobatarum, ad fontem purpuræ vitalis, cor, regreditur, ibique cum partibus sanguinis dulcioribus aëreo elasticis rursus nuptus & quasi de novo animatus, una cum illo quoquoversus amandatur, suisque inservit usibus. Hinc desciscentibus his à naturali sua indole, quilibet illorum peculiarem suscipit corruptionem, ex qua differens postmodum morbi emergit genius, diversa symptomatum vehementia, & majus vel minus periculum.

§. XII.

1] Causa material. purp. albæ specialius ostenditur.

Quod vero in purpura alba, lympha acore infecta sit, plura sunt, quæ id confirmant. Inprimis redundans in lymphæ & sanguinis massa acidum, ex nimia seri secessione huic morbo solenni, & tantum non essentiali, dilucide patescit. Ea enim acidi vis atque facultas est, ut sanguini insinuatum, ejus partes crassiores in coagulum mittat ac seri secessum faciat, quo fit, ut sudores largissimi erumpant, urinæ tenues & copiosæ fluant, vel etiam salivationes, aut aquosæ per alvum dejectiones, oboriantur.

§. XIII.

Purpura alba cur puerperis infesta & plerumque maligna.

His suppositis, nostrum jam erit, ut clarius exponamus, quam ob caussam purpura alba maxime puerperis infesta, & plerumque maligna sit. Quemadmodum vero in genere omnes ii, qui lymphaticos & aquosos humores redundantius in corpore alunt, uti sunt fœminarum plurimæ, acidæ potius patent humorum vappescentiæ, quam salino-sulphureæ corruptioni, & hanc ob rationem purpuram potissimum albam nanciscuntur: ita de miliaris hujus febris in puerperis frequentia hanc ex vero interponendam esse sententiam putamus. Scilicet, in gravidarum utero, sanguinis tam progressus, quam regressus, ob nimium eo appulsum & valorum distensionem, valde languidus, tardus & difficilis est; unde subsistente ibi diutius sanguine, lymphaticus humor, in vasa ipsi vehendo dicata, magna copia secedit, & in horum diverticulis quasi incarceratus hærens, ex longiori mora vappescit, corrumpitur & acorem contrahit, partibus subtilioribus spirituosis, quæ optimæ mixtionis sunt conservatrices, avolantibus. Quandocunque igitur enixo fœtu uterus concidit, iterumque coarctatur, neque squalidus lymphaticus humor cum sanguine fæculento effunditur & expurgatur, accedente ordinario tertio puerperii die motu febrili, Germanis, *das Milch-Fieber*, in vasa majora is reprimitur ipsique cordi infunditur, ex quo, maligni instar fermenti, per corpus diffunditur & serpit, totamque sanguinis & lymphæ, tam nutritiæ, quam nervorum, massam inficit atque inquinat.

§. XIV.

Rubra in puerperis tam maligna non est.

Si vero impuritas & dyscrasia seri & sanguinis salia acris sulphurea peccat, symptomata non adeo exitialia urgent, sed efflorescentiæ magis sunt chronicæ, facies inflata & coloratior, oculi scintillantes, major pruritus, ardor & punctura in cute est, neque tanta inquietudo & anxietas spirandique angustia affligit, & major salutis spes affulget; nisi demum ipsi alba superveniat, vel rubra in albam mutetur, quod sæpiuscule ex malo regimine, vel medicatione perversa, vel etiam accedentibus gravioribus animi affectibus, contingit, dum superabundans lympha corrumpitur, & tandem sub ipsa febre & intestina calida partium motione, spirituosæ, tenues, sulphureæ partes avolant, relictis crassioribus acetosis vappidis.

§. XV.

2] Causa materialis purpuræ chronicæ specialius tractatur.

Ulterius, si paullo propius spectemus originem & indolem materiæ, quæ purpuram facit minus periculosam; eandem potissimum à partibus salino-sulphureis acribus seri, quod non per emunctoria, maxime cutis colatorium, ejicitur, sed remanet & deteriorem naturam calido motu intestino induit, derivandam esse censemus: idque plures ob rationes. Id enim experientia, optima rerum magistra, subinde docuit, quod chronica purpura maxime eos invadere soleat, qui sanguinis impuri copiam alunt, ut scorbuticos, senes, fœminas, quæ menstrui, & viros, qui hæmorrhoidalis fluxus defectu laborant, diæta salsa, vinosa, cerevisiis crassioribus & tabaci fumo delectantur, & habitu corporis laxiore præditi, vitam agunt motus expertem. Deinde caussa mali hujus ut plurimum est perspiratio subito cohibita & cum ea repressæ sordes, sive ab aura frigidiori poros comprimente, sive à potu nimis refrigerato, aut repentino incusso terrore. Nam nota sunt nobis exempla, quod ingesta corpori, nimio sudore diffluenti, frigido intemperantius haustu, tandem gravissimorum subsequentium symptomatum choragium in eruptionem purpuratam exierit. Novimus etiam plures, qui exæstuatum prius in lecto, vel solis sub itinere ardore, aut etiam sicco in casis salariis balneo, corpus auræ frigidiori, ex boreali plaga spiranti exposuerant, eadem tentari sunt. Et ipsa quoque algida & borealis aëris constitutio, diutius regnans & perspirationis actum sufflaminans, in caussa est, quod tam crebro & facile hoc malum recidivet, & inprimis post solstitium hiemale frequentius repetat, præsertim mense Januario ac Februario, & de novo corpus infestet. Quanta enim algidæ & ex septentrione spirantis auræ facultas sit, ad excretiones etiam præternaturales per extimum cor-

corporis corticem succedentes, intercipiendas & reprimendas, notabili admodum exemplu confirmat *Laz.* RIVERIUS *obs.* 53. memorans: quod puer afflictus fuerit impetigine, ichorosam materiam sudante, succedente vero boreali constitutione, suppressam asse fœdam illam materiam, & in pulmonem conversam, asthma excitasse, idque desiisse recurrente constitutione australi.

§. XVI.

Et effectu remediorum confirmatur.

Nil vero luculentius peccantem salino-sulphuream in purpura minus acuta substantiam prodit, quam quod medicamenta, quæ salium spicula involvunt ac temperant, qua virtute splendent serum lactis, lac caprillum & asininum, cum aqua Selterana mixtum, nec non decocta temperantia, loco potus ordinarii usurpata, exoptatissimam in purpurea hac labe spondeant medelam & utramque in ejus persanatione absolvant paginam. Et vicissim, quod huic purpuræ, licet omnis periculi sit expers, si nimio calore externo, vel internis calefacientibus aut volatilibus pharmacis excipiatur, eodem modo ac scabiei, pustulis ulcerosis & aliis cutis defœdationibus, ex prava & salsa acri humorum diathesi provenientibus, doloris, ardoris & pruritus augmentum accedat, & non raro sitis ac febris accendantur: eo quod salia his acriora reddita, altius sese in cutis fibrillas insinuant, easque lancinant & vellicant.

§. XVII.

In chronica major peccat salina acrimonia, quam in alba.

Accedit, quod chronicum hoc exanthema longe majori pruritu & ardore stipatum atque molestum sit, quam album cum rubro mixtum: id quod certe nonnisi salinis & acribus, sensibilem cutis substantiam pungentibus particulis tribui poterit. Eandem porro salinam humorum acrimoniam conspectius arguunt, hæc, quæ multiplici experientia comperta habemus. Videlicet sæpius observavimus, quod aquæ salutares dulces, salini elementi & purgantis facultatis expertes, ut sunt nostræ Lauchstadienses, a purpura habituali detentis potæ, insigniter alvum vacuent, & primis diebus, sex, vel octo quotidie sedes moveant, materia secedente tam acri, ut anum etiam arrodat; quum elapsis aliquot diebus, gradatim purgans effectus exspiret, neque si insequenti anno potatio repetatur, alvum dejiciens operatio eandem subsequatur. Neque reticendum nobis videtur, quod in purpura contumaci chronica scorbutica, post usum lactis vel aquarum mineralium temperatarum, non sine insigni emolumento balneum ex aqua dulci pluviali suaserimus; ita ut hoc aliquoties admisso, omnis punctura, omnis pruritus, omnis ardor in cute demeretur & efflorescentiæ disparerent: indubio testimonio, contemperata interius humorum acredine, & evocatis per relaxatos in balneo poros, quæ sub cute obhærescebant, acribus recrementis, ipsum morbum abactum esse & persanatum.

§. XVIII.

Ratio, cur purpura crebro recurrat.

Nunc vero reddenda erit ratio, quare nullum exanthema sanatum, tam facile & tam crebro revertatur, quam rubra purpura, sic dicta scorbutica. Duplex autem nobis videtur subesse caussa: tum quod cutis tonus in hoc morbo valde lædatur & destruatur, tum etiam, quod purpuræ sæpius repetentis subjectum & fedes sint glandulæ conglobatæ. Quemadmodum enim cutis universale omnium humorum emunctorium præbet, & ad sanitatem tuendam usus est longe præstantissimi: ita, maxima etiam certe est noxa, quæ vitiata hac officina, in valetudinem redundat. Facile tamen virium patitur, & plura sunt, quæ labem ipsi inferre possunt. Nam instratum hoc corpori integumentum, non solum ex filamentis extremitatum nervorum sensibilioribus, componitur, sed etiam ob implantata extrema arteriolarum, subtiliorem exhalabilem materiam vehentium oscula, totum tubulosum & poris pervium est: eaque propter, tam quoad suos tubulos & poros, quam quoad substantiam suam, non tantum subtiliori dilatationis & constrictionis motu ac tono, verum exquisitiori etiam sensu pollet. Hinc quo major cutis est sensibilitas, eo facilius etiam injuriis afsici & vigens in illa motus perverti potest. Inprimis ad aëris frigidi borealis, vel australis humidi calidi allapsum, facile alteratur, constringitur nempe vel relaxatur, & verum hygrometron microcosmicum constituit. Externæ quoque caussæ, quæ lædunt, pungunt, vel scindunt, aut acrimonia rodente præditæ sunt, nec non medicamenta acriora, nimis calefacientia, refrigerantia, pinguia & inviscantia, naturalem hujus integumenti tonum interpolandi, quin plane subvertendi, eximia pollent facultate. Mutato vero hoc & destructo, non potest non graviter simul lædi, saluberrima per hujus colatorii ostiola succedens perspirationis excretio.

§. XIX.

Quomodo cutis conformatio læsa conferat.

Quod si itaque aliquoties compages & conformatio cutis vasculosa & fibrosa læsa, & tonus ejusdem, cujus beneficio materia recrementitia foras per exhalationem dimittitur, bonique succi revehuntur, fuerit dirutus: prava utiqua dispositio & imbecillitas fibrillis inducitur, & firmius insinuatur, ut deinde quam facile impuri humores eo adducti, rursus debili huic parti impingantur ibique subsistant. Et certe quam pertinaciter præternaturalis ejusmodi ad stagnationes dispositio cuti insidere soleat, & quam ægre submoveatur, luculenter testatur gutta rosacea, quippe quæ, læsa pariter gravius, copioso deposito ichore, & depravata tenera & tubulosa cutis in facie textura, difficulter sanationem admittit & funditus exstirpatur. Quare quum frequentiori purpuræ ad cutim accessu, ejus tonus, motus, robur & textura canaliculosa admodum immutetur & corrumpatur; non mirum est, si collecta ibi de novo excrementitia materia, idem morbus iterato producatur & purpura efflorescat.

§. XX.

Subjecta purpuræ sunt natura serosa.

His igitur expositis, quæ ad demonstrandam utriusque purpuræ causam materialem necessaria vita sunt; proximum jam est, ut, quæ remote ad ejus generationem conferunt, explicemus: quod quidem non melius fieri posse confido, ac si subjecta purpuræ considerantes simul ostendamus, a quibus causis huic morbo fiant obnoxia. Primo autem notari velim loco, quod ii, qui sero plus abundant, quam sanguine, ut infantes & fœminæ, quæ spongiosum gerunt habitum & temperamentum sic dictum phlegmaticum obtinent, purpuræ, præsertim diuturnæ, quam maxima sint obnoxii: ita tamen, ut quo magis

magis exundantes serosi hi humores à puritate & blanda sua natura ac temperata sese discedant & sorditie conspurcatæ sint, eo difficilioris quoque sanationis, eoque magis ancipitis successus morbus exsurgat.

§. XXI.

Fœminæ sensibiliores & quovis tempore in debilitate.

Deinde, experientia compertum habemus, imbecillioris maxime & sensibilioris naturæ fœminas, nec non quæ vires, ob graves animi ægritudines, inprimis diuturnum mœrorem, attriverunt, vel cum nimis prodigis sanguinis, sub abortu aut mensium excessu, profluviis effuderunt, vel etiam præcedente quodam diu affligente morbo perdiderunt, purpuræ tam chronicæ, quam acutæ & febri miliari malignæ, esse expositas. Nam in infirmis & debilibus ejusmodi corporibus, lymphatici, blandi, nutritivi humores, perquam facile alienam indolem & spurcitiem contrahunt; eo quod labefactato solidorum robore, lentius progreditur fluidorum cursus, & impedito legitimo secretionum & excretionum successu, cruditatum & sordium in corpore sentina gignitur & coacervatur.

§. XXII.

Præsertim puerperæ ... in puerperio.

Maxime omnium vero puerperis, febris, miliari purpura stipata, nostris potissimum in oris familiaris & sæpius funesta est. Eruptio hæc ipsa tertio plerumque a puerperio die, quo febris lactea prodire solet, interdum tamen septimo, quandoque etiam decimo quarto demum die, invadit. Quod si igitur hujus ortum & caussas pervestigatius paullo scrutari velimus, nulla prorsus prætermittendæ erunt circumstantiæ, quo illarum beneficio, ad intimam ejus naturam & veram genesin pernoscendam pervenire possimus. Jam vero constanti & attenta observatione in propatulo est, fœminas pauperes, rusticas, minus delicatas, & quæ corpus motu ac laboribus crebrius exercent, in puerperio hac febre non affici: contra divites, teneras, sedentariæ vitæ, somno, luxui & lautiori diætæ deditas, nec non quæ paullo sensibilioria naturæ, & in animi ex affectuum intemperantia commotiones proniores sunt, perquam facile post partum in purpuram incidere. Præterea ad veritatem quam maxime accedere videtur, quod lautus & pollucibilis victus, qui rejectis duriotibus paullo & salutis alimentorum generibus & obsoniis, leves cibos, farinacea, placentas, dulcia, fermentescibilia, horæos fructus & nonnisi palato accepta & potulenta admittit; nec non aër minus sincerus, vapidus multisque sordidis & putridis halitubus, ex paludosis circumjectis stagnis in auram evectis, refertus atque corruptus, una cum aquarum impuritate & squalore, uti omnium morborum, ita maxime hujus generationi, ejusque malignitati inducendæ, multum velificentur. Et ex his fontibus petenda utique erit ratio, quare apud nos purpuratus hic morbus potissimum exclusus fit Lipsiæ, quæ situm depressiorem, & ob adjacentium paludum compluvia, aërem minus salubrem obtinet, civesque molliter ac delicate viventes alit: in Anglia vero primum visus sit Londini, ubi eadem vivendi ratio invaluit, eademque cœli & aëris conditio regnat. Neque dubium est, quin fœminæ, eodem vitæ genere alibi etiam fruentes, & in locis non adeo salubribus degentes, frequentem & malignam etiam hanc febrem experiantur.

§. XXIII.

Gravidæ nulla occurrente detractione vitio.

Observavimus porro, gravidas, quæ alvi sunt adstrictioris & sub sedentario vitæ genere, neque medio gestationis tempore, neque ultimis mensibus, nimiam vasorum plenitudinem sanguinis detractione minuunt, in puerperio constitutas, graviter semper decumbere, & purpurea hac labe infestari. Quemadmodum enim prægnantes fere omnes, semper exundantem sanguinis copiam alunt, & ob canalium distensionem tonique in iis relaxationem, lentius procedente sanguinis & humorum cursu, parcius quoque facta superfluorum & sordium per secretioni & excretioni dicata officinas secessione, successive succos contrahunt & colligunt impuros: ita certe, si alimentorum minus congruorum usus accedit, & elementa, ad vires tuendas & valetudinem sustentandam necessaria, vitium habent & temerata corpus subeunt, longe major corruptela inducitur & imis penetralibus insinuatur, quæ apertius postmodum sanitatem oppugnat, & lethales nonnunquam morbos parit.

§. XXIV.

Puerperæ, si lochia non rite succedunt.

Deinde purpura, inprimis miliari, solenniter tentantur puerperæ, si primis à partu diebus lochiorum fluxus non rite succedit; sed vel protinus deficit & cohibetur, vel parcius manat, vel justo citius desinit, vel plane terrore, aut admisso liberius frigore, protinus sistitur atque supprimitur. Nam in gravidis, ob sanguinis & humorum redundantiam, uteri vasculosa valde & cellulosa compages mirifice expanditur, & facta congestione, oppletur, ut sanguis tardius & difficilius ibi circumagatur, neque penitus in alimoniam fœtus absumtus, in vasis uterinis stagnet, crassus & fœculentus evadat, donec tandem excluso partu, vasis, quibus utero adhæret placenta, lochiorum fluxu cruor effundatur & evacuetur. Quod si itaque vel ex ipsius sanguinis vitio, vel vigoris naturæ defectu, corruptus hic cruor non sufficienter expurgatur, sed inverso motu, in vasa majora & nobiliora viscera, cor, pulmones & cerebrum transit ac resorbetur, neutiquam certe mirum est, si inde febres cum magna seri impuritate & corruptione, qualis nostra est, stipatæ, oboriantur, aliaque gravissima illa complicata pathemata suscitentur.

§. XXV.

Generatim fœminæ magis quam viri, ob uterum.

Constantia præterea in praxi medica observationis est, fœminas longe gravius & frequentius laborare purpura tum chronica tum acuta, quam viros, propter mensium negotium. Jure enim uterus potissimus hujus mali fons dici meretur, qui DEMOCRITO teste, *ep. de nat. hum. ad Hippocrat.* mille ærumnarum mulieri auctor est: illudque rarissime fœminis accidit, si menstrua sanguinis fluxus ad calculum, sufficienti quantitate expeditur, & per legitimum tempus durat; sin vero minus, frequentissime eodem afficiuntur. Hinc attenta etiam experientia patet, diutius cum eodem conflictari, quæ ob provectiorem ætatem, aut alias ob causas, mensium plane non experiuntur profluvium. Quin imo, si in junioribus tributum hoc lunare male ad calculum, aut parcius solvitur, accedentibus præsertim aliis causis, purpura plerumque latitat, quæ demum sub variorum symptomatum choragio in conspectum venit.

§. XXVI.

Fœminæ fluore albo laborantes.

Neque semel, sed multoties certe, experientia edocti sumus, mulieres, fluori albo obnoxias, hoc parcius stillante, vel per imprudentes medicationes compresso & cohibito, purpura fuisse correptas; eaque curata, fluxum ex pudoris sinu repetiisse, succedente, ipso sublato, rursus purpura. Ut adeo vel ex hisce dilucide pateſcat, exanthematicum hunc morbum lymphæ esse progeniem; neque mirum ſit, quod nostro ævo, quo hic fluor fœminis longe familiarior, quam antea eſt, purpura quoque frequentius eaſdem attentet.

§. XXVII.

Corpora, quæ sanguinis abundantiam & defectum, vel [illegible] habent.

Et quamvis immodica sanguinis redundantia, in iis, quibus per menſium, vel hæmorrhoidum fluxum eadem non diminuitur, neque per consuetas sanguinis miſſiones exantlatur, ad generationem, chronicæ præſertim purpuræ, multum conferat: attamen enata etiam ex boni sanguinis penuria copioſi ſeri impuritas, ad producendam eandem plurimum omnino valet. Id profecto crebriori obſervatu compertum habemus, quod ab inconſulta & immoderata ſanguinis per venam ſectam detractione, vel largiſſima ejus cum abortu profuſione, interveniente præſertim gravi terroris aut iræ affectu, extremorum refrigerationes, animi deliquia, ventriculi cum anxietate inflationes, pectoris oppreſſio & alternativus frigoris & æſtus in cortice corporis ſenſus, fuerint ſuborta; quæ comparente tertio vel quarto poſt die purpureo exanthemate, iterum conquievere & mitigata ſunt. Nihil enim tonum, vim & robur ſolidis partibus æque ſuffuratur & adimit, nihil tam prompte fluidis, jam tum impuris, virulentam naturam inducit & ingenerat, quam animi turbæ, inprimis diuturnus angor & longius extracta mœſtitia. Quare, ſi utero gerentes, vel hyſtericis pathematibus afflictæ, aut menſtrui fluxus irregulari ſucceſſu laborantes, enormi afficiuntur triſtitia, haud fallax purpuræ, in puerperio deterioris futuræ, indicium, inde poterit deſumi. Imo, benignioris & minoris ingenii purpura, in corpore imbecilliori & animi affectibus crebrius perculſo, perquam facile malignitatem induit ſummamque intentat perniciem. Quid? quod plurimis exemplis confirmatum aſſerimus, viros ſedentariæ vitæ nimium addictos & literarum ſtudiis intemperantius invigilantes, accedente tantum pertinaciori animi mœrore, purpuram contraxiſſe & per diuturnum tempus cum eodem eſſe conflictatos.

§. XXVIII.

Et intemperato aëre oritur [illegible] hinc purpura dicitur epidemica.

Accedit temerata aëris, cujus uſura homo continuo eget, nec non inordinata tempeſtatum conſtitutio, quæ omnino ad hujus mali generationem multum confert. Nam ſicuti fluidi iſtius catholici, aëreo-ætherei magna vis atque poteſtas, ad fluidiſſimi nervorum ac membranarum ſucci omniumque humorum ſcheſin ac craſin pervertendam; mira etiam ad tonum cutis & ſaluberrimam perſpirationis excretionem modificandam & alterandam, facultas eſt: ita, quod ex illius impuritate epidemice graſſantes progignantur morbi, & ipſa quoque purpura, plus vel minus maligna exſurgat, non eſt quod dubitemus. Plures jam elapſi ſunt anni, quum Saxoniam inferiorem purpura epidemice pervagaretur, & cum catarrhali febre juncta, infantes maxime infeſtaret, quæ originem fuerat ſortita ex antecedente diuturna nebuloſa & pluvioſa temporum conditione, quam frigidior ex orientali & boreali plaga ſpirans aura exceperat: prout pluribus memoratur in docta BOETTIGERI *de purpura rubra epidemica*, Helmſtadii habita diſſertatione. Simili ratione M. N. C. *Dec. I. An. VI. pag.* 145. fidem faciunt, quod inſequente mollem & nimboſam hiemem vere, purpura maligna exorta, per totam æſtatem populares habuerit circuitus, & infantibus maxime ſolennis fuerit atque funeſta. Aëris quoque minus puri & variis alienis activæ indolis exhalationibus referti conſtitutio in cauſa eſt, quod nonnulla præ aliis loca hunc morbum facilius & generent & pertinacius foveant. Sic plurima animo obverſantur exempla eorum, qui, purpura in noſtra hac urbe correpti, & in loca alia ſalubriora profecti, ſanitatem recuperarunt; ſimul ac vero huc redierunt, & aliquandiu hic commorati ſunt, in priorem morbum reciderunt. Hinc etiam præcipua ducenda videtur ratio, quare menſes Martius & Aprilis, catarrhalibus, exanthematicis & purpuraceis febribus proferendis tantopere faveant; ſiquidem decurrentibus his, cœlum plerumque gravius, aſperum & mutabile incumbit, & atmoſphæra terris è compluviis a nive diſcuſſa elevatis exhalationibus, inquinata eſt atque oppleta.

§. XXIX.

Purpura cur non ante [illegible] quot [illegible] producerat.

Hactenus purpuræ ſubjecta & cauſas perpendimus potiſſimas, quæ, in chronica præſertim, cum cauſis ſcorbutum ingenerantibus admodum conveniunt. Peccat enim ſimiliter in ſcorbuto ſanguinis dyſcraſia acris, ſalſa, ſulphurea, tantum quod in purpura magis ſit exaltata & ſubtilior reddita: conferunt ad ejus generationem habitus corporis laxior, diuturnæ animi ægritudines, atque naturales ſe- & excretiones impeditæ; conferunt aëris intemperies vappida, loca humida & decliviora, cibi incongrui, duri, ſanguiniſque tum defectus tum redundantia, & hujus generis alia. Quæ vero quum ita ſint, hic difficilis oritur quæſtio, cur purpura, præſentibus omnibus, quæ ad ejus generationem faciunt cauſis, ante aliquot demum luſtra producta ſit. In qua quidem re tam perplexa decidenda aperte fateor, communis mali, communem etiam eſſe cauſam. Jam vero in ſuperioribus latius deduximus, in purpura chronica peccare maxime impuri ſalſi, excrementitii ſeri, in miliari lymphæ putridæ, vappidæ, acidæ copiam, & hanc materiam tam acidam, quam acrem ſalinam, in ſanguine contentam, motu inteſtino calido longe pejorem indolem nanciſci, ut partes nervoſas gravius lædat, ſollicitet, ac tandem cum gravibus ſymptomatibus febris expulſiva gignatur. Neceſſarium igitur eſt, ut oculos circumferamus, num in diæta, & victu, qui humoribus vitalibus tam materiam, quam temperiem ac intemperiem ſuppeditat, quidpiam in plurimis Germaniæ locis admiſſum ſit, quod ante quadraginta, & quod excurrit, annos ignotum fuit. Id vero, ut aperte loquamur, eſt ille fere univerſalis uſus, ſeu potius abuſus potuum calidorum, inque primis exotici coffee. Adeo enim in patria noſtra hujus potus uſus invaluit, ut quaſi coffee mania ubivis ferme regnare videatur, quum præſertim fœminæ, nobilioris æque ac vilioris ſortis, quotidianū illum habeant, & non ſolum mane, ſed etiam poſt meridiem, domi & foris convenientes, eundem cupide ſorbillent, quin inurbanum reputent, invitentes

hae

hac potione non ad faturitatem usque expletas dimittere. Et annotamus certe, quod ex eo tempore, quo forbitio hujus potus adeo in consuetudinem abiit, nec non iis in locis, ubi frequentioris usus est, plus etiam purpura regnarit & increverit.

§. XXX.

Objectio refellitur.

Verum enim vero, licet hæc obfervatin experientiæ suffragio adeo subnixa sit, ut in dubium vocari nequeat; afferti tamen nostri veritatem tantisper labefactari videtur: quod in regionibus Asiaticis, præcalidis, tritissimi & pervulgati usus sit hic potus, purpureo tamen morbo ibi locorum plane silente. Sed speciosa hæc prima fronte objectio facillime dilui poterit, si quis curatius perpendet, longe aliam his in locis esse victus rationem, quam in nostris oris; corumque incolas neque cibis crassioribus & durioribus, neque falitis uti; cœlum quoque multo esse tractabilius & calidius & transpirationem copiosius & expeditius succedere; neque, quod maximum est, inquinamentum scorbuticum corporibus insidere, sed ignotam prorsus ibi esse hanc luem. Scorbuticam enim impuram humorum diathesin, inter causas purpuræ genesi ministrantes connumerandam esse, vel exinde dilucescit, quod iis in locis, ubi scorbutus familiaris est, ut in Anglia, Belgio, Suecia, & nostris quoque regionibus, purpura vigeat, & hinc etiam purpura scorbutica habitualis dicatur. Quin imo notatu perquam dignum est, quod ubi jam graffatur purpura chronica & incolas affligit, dolores illi scorbutici lancinantes artuum, ulcera cacoethea, putridæ & sanguinolentæ gingivæ, maculæque latæ & cæruleæ, quæ omnia & singula propria & essentialia scorbuti sunt symptomata, rarius, vel non in tanta frequentia & sævitia amplius observentur, uti pluribus infra docebimus.

§. XXXI.

Quomodo ad purpuræ genesin conferant excretiones alvi cohibitæ.

Quemadmodum itaque hæc, quæ in aliis plagis & climatibus, nec non sub alio plane vitæ genere & corporum constitutione, contingunt, ad oostrates nullo modo transferri & accommodari queunt: ita certe longe clarius hæc omnia patebunt, si ipsum generationis modum, ex hoc fonte derivatum, exponemus. Notissimum autem est, quod omnis generis impuritates excrementitiæ, ex universa sanguinis & humorum massa, inprimis biliosæ, latices fermentescibiles salivalis naturæ, ex glandulis pancreaticis duodeni & intestinorum, stillantes, nec non humores mucidi, in intestinis maxime crassis à sanguine secreti, ad intestina prolabantur. Constat porro, quod in anfractuoso hoc canali fæculentiæ, ex eduliis varii sæpe generis, incongruis acidis, fermentescibilibus, semi corruptis, è mari desumtis, confluant & concurrant, & quod denique hæc omnia commixta & collecta, ut purgamenta, per ani secessum exturbari, neque rursus humoribus vitalibus, tanquam plane incongrua & infesta commisceri debeant. Quæcunque igitur hanc recrementitiarum & valde pernicialium fordium per alvum excretionem impediunt, & ut hæc rursus sanguinis massam subeant, efficiunt; omni procul dubio ad ingentem sanguini impuritatem inducendam faciunt, invehendo ipsi ejusmodi potissimum fordes, quæ ad cutis emunctorium una cum illo propelli quidem, non tamen ut sudoris materia promte difflari possunt, sed ob acrem indolem sensibilem hanc officinam destruunt, ibiquo obhærescentes, maculas sive pustulas protrudunt. Etenim quotidianæ observationis est, quod in cachecticis & scorbuticis, si alvus adstringitur, pustulæ, gutta rosacea & ulcerosæ cutis desœdationes oboriantur: nec non, quod alvina excretione in ardentibus & acutis febribus suppressa, purpura sequatur; quum contra, qui in harum declinatione criticum alvi fluxum experiuntur, exitiali hoc exanthemate non corripiantur.

§. XXXII.

Quomodo calidi potus noceant inprimis coffee.

Jam vero, si ulterius rationes subducimus, multiplici pariter constat experientia, omnem calide assumtum potum, thee æque ac coffee, in plerisque alvum, dum transpirationem auget & sudorem pellit, supprimere: quin imo nimias alvi dejectiones sudoriferis cum regimine accommodo datis, & potu calido infusi cujusdam, compesci. Hinc, si illi, qui in prima corporis regione magnam impuritatum & cruditatum alvo ejiciendarum sentinam gerunt, & frequentius ac largius potibus calidis herbæ thee & coffee utuntur, haud mirum est, quod fordes biliosæ falino-sulphureæ, calore plus attenuatæ, & de novo aqueo humore solutæ, per vasa lactea & lymphatica, quæ passim etiam crassis intestinis implantantur, ad massam humorum vitalium redeant, & pejore ob moram & commixtionem indole imbuta, nec non facultate nocendi aucta, peregrinam & valde perniciosam intemperiem omnibus humoribus inducant & latius diffundant; nisi in corpore perspirabili, vestibus probe tecto & sub aëre temperate calido, per porosum & tubulosum cutis cribrum statim sufficienti exhalatione dispellantur & abigantur. Ex quo certum id elicimus consectarium, quod omnibus, sive sequioris, sive nobilioris sexus, quibus sub potu infusorum calidorum, præsertim coffee, alvus non solvitur, sed obstipatur, cutis etiam ob varias causas fordes non emittit, is non tantum sit noxius, sed maxime etiam disponat ad genesin purpuræ, præsertim si jam prava humorum & scorbutica adsit diathesis, vel etiam affectus animi, inprimis diuturnus mœror, & iracundia, quæ fordium biliosarum in primis viis accumulationi inprimis favet, accedant. Ex adverso calidus hic potus plane innoxius, imo salutaris est iis, quibus alvum fluidam & mollem reddit, & qui corpus ad perspirationem obtinent dispositum. Ac in his ad varii generis impuritates collectas, foras ejiciendas, symbolum suum utique confert.

§. XXXIII.

Quod clarius demonstratur.

Tacemus jam, ipsas fabas coffee, sub alio cœlo & in alio solo prognatas, etiam peregrini quidpiam, & quod naturali temperiei ac mixtioni blandæ in nostris oris non adeo accommodum est, custodire, & sub adustione, præsertim si more apud plerosque recepto fortius instituitur, salin volatilis & sulphuris empyreumatici aliquid suscipere, quod nervosarum partium tono ac motui est inimicum, quo fit, ut in quibusdam tremorem manuum & anxietatem pariat: idque eo magis, quando largiori fabarum nimis ustarum portione aqua non imbuitur, sed prope inspissatur. Prætermittimus etiam, multum facchari cum hoc potu assumi, quod in intestinis obhærescens, neque mox per ani secessum ejectum, fermentescit & cruditates mucosas acidas auget. Id potius ex omnibus his collective sumtis clarissi-

me elucescere speramus, neutiquam esse mirandum, quod sub inconsueto alias, jam vero communi, abusu frequentissime assumti potus coffee, ipsa naturalis & nativa mixtio & crasis partium sanguinem constituentium multum immutetur, & nova plane ac alia ingignatur, qua cum sanguine in utero materno in infantes transfusa, ipsius purpurati morbi semina & ad illum dispositio, jam latius propagentur & dispergantur.

§. XXXIV.

Causæ, quæ ante potum coffeé contulerint, ut Lipsiæ purpura proderit.

Et quamvis allatæ à nobis sententiæ, de luis purpureæ origine, refragari videatur, quod teste WELSCHIO *dissert. de purpura Lips.* jam ante sexaginta annos hic morbus Lipsiæ innotuerit, quo tempore potus theé & coffeé ignotus adhuc fuit & insuitatus: eadem tamen neutiquam exinde evertitur, quum asseramus, potus calidos, inque primis fabarum coffeé, non tam materialiter, quam potius formaliter ad genesin purpuræ concurrere, dum videlicet ob crebriorem ex ipsis confecti & calide assumti potus usum, impuritates primarum viarum, alvo adstrictiore reddita, ipsi sanguini insinuantur. Deinceps, si paullo curatius victum, diætam & regimen quibus fœminis gravidis & puerperis, Lipsiæ degentibus, illo quo purpura exorta est tempore, uti moris fuit: omnia ita comparata fuisse luculenter patet, ut morbus hic optimo jure inde deduci possit. Noto enim notius est, quod tamen citra injuriam florentissimæ & inclutæ hujus urbis incolarum dictum volumus & intellectum, fœminas eam inhabitantes, voluptatibus admodum obsequi, desidiosam agere vitam, somno longius indulgere, & quotidie fere dulcibus, horæis, farinaceis, cum butyro & saccharo frixis, cibis uti, alvi esse adstrictioris & copiosas sub ingravidatione colligere impuritates, eamque ob causam fluore etiam albo frequentissime divexari. Pessima præterea consuetudine receptum tum erat, ut puerperas non solum arctius lecto adstringerent, sed etiam conclavibus calidis macerarent, primisque puerperii diebus jusculа & potum nonnisi fervida iis exhiberent, neque tamen alvum, per multos dies adstrictam, clystere, vel laxante solvere, neque etiam lochiis subsistentibus sanguinem evocare auderent. Et certe, si quis hæc omnia probe expendet & conferet cum iis, quæ in superioribus fusius exsequuti sumus, habebit utique causam, quare in hac urbe ante usum potus coffeé, hoc exanthematum genus fuerit exclusum. Id quod experientia etiam postmodum luculenter confirmavit. Postea quam enim nocumenta dedere documenta, & abrogato æstuoso puerperarum regimine, laxantia, & venæ sectiones admittunt, longe minor ibi est hujus exanthematis proventus, minus ejus periculum, rumorque inter puerperas strages. Quamvis igitur potus coffeé non incusari possit, quod Lipsiæ purpuram genuerit: id tamen nullo poterit negari modo, quod per aliquot annorum decursum, hujus tantum urbis pomœriis inclusus fuerit morbus, & introducto potus coffeé usu, demum alibi exortus, ita, ut quo magis ille in consuetudinem abiret, & pluribus locis inveheretur, eo majora quoque incrementa hic sumeret & latissime se diffunderet: quinimo, quod singulare plane & antea non animadversum est, plerumque acutis sese associaret febribus.

§. XXXV.

Exemplã de purpura scorbuticum excipiente post usum coffeé.

Satis itaque arbitror me demonstrasse, qua ratione calidi potus ad purpuræ genesin, seu scorbuti in purpuram conversionem fecerint. Toti autem negotio singularem accendet lucem, quæ sequitur observatio. Hæc nostra civitas Hala tam ob situm, quem obtinet, decliviorem & aquarum præterlabentium, ex parte stagnantium, effluvia, quam potissimum ob salinas, ingentem continuo copiam vaporum aqueorum emittentes, humida circumdatur atmosphæra; unde è longinquo adspicienti se tota repræsentat nebulosa. Et hinc causa videtur deducenda, cur à remotissimis jam temporibus scorbuticum malum hic tam altas egerit radices, ita ut cives arthritide vaga, quam scorbuticam dicunt, doloribus colicis, tumoribus & maculis scorbuticis, aliisque scorbuto propriis symptomatibus, quales præcipue varii gingivarum affectus esse solent, frequentissime laboraverint. Didici hæc partim adhuc juvenis à beate defuncto D.Parente meo, partim ab aliis Medicis, morborum curationi hic loci vacantibus, qui vix ullum præscripserunt medicamentum, quod non unum alterumve ingrediens scorbuto oppositum receperit; imo ego ipse postea in ægrotos, qui se curæ meæ tradiderunt, sæpe incidi, ubi propter scorbuticam humorum diathesin antiscorbuticis pugnare necesse fuit, atque hæc in curando prope omne absolverunt punctum. Quamprimum vero civium plurimi calidiores potus in deliciis habere, & præsertim Coffeemania laborare cœperunt, sensim paullatimque, scorbuto disparente, purpura tam maligna, quam benigna chronica hinc inde apparuit, & inter initia, ubi veram hujus morbi indolem paucissimi intelligebant, ingentem edidit stragem. Neque vero hoc loco solum talia contigisse memini, sed posthæc etiam Ostfrisiæ, aliisque regionibus, scorbuto olim infestatis similia ab eadem causa evenisse comperi: ut adeo de scorbuto, purpuræ origine minus dubitandum sit.

§. XXXVI.

Purpura loco scorbuti proveniens partim à peculiari diæta.

Præterea, hodie ad crebriorem purpuræ loco scorbuti proventum præcipue suum confert symbolum peculiaris vivendi ratio, sive talis ciborum selectus, quo majores nostri vel prorsus non, vel moderatius tantum usi fuerunt. Nostra enim ætate, ubi proh! dolor hominum plurimi desidiæ lasciviæque dediti nihil fere aliud cogitant, nihil agunt, nisi ut gulæ blandiantur, quotidie nova ciborum genera artificiose excogitantur. Imo vero, ne iis quidem sunt contenti, quæ fertilissimum patriæ solum suppeditat, sed ad illa maxime stulta cupiditate feruntur, quæ extimæ Indorum oræ & famosa naufragiis maria ad nos mittunt. Equidem suas cuique delicias libenter largior, neque cibos exoticos rejicere audeo; sed id tantum ceu noxium reprehendo, quod plerique cibi hodie subacidi leniterque pungentis esse debeant saporis, & ideo multo sale, multisque aromatibus, allio, cepis, pipere & fungorum generibus præparentur. Sic enim parata alimenta, suavem linguæ acrimoniam imprimendo, efficiunt, ut comedentes partim ultra satietatem iisdem se repleant, indeque magnam crudorum humorum copiam, non secus ac scorbutici à crassioribus cibis, colligant; partim majorem sanguinis effervescentiam sibi contrahant, quæ largiori partium salino-sulphureatum

rum generationi admodum patrocinatur, ut dein perfacile, concurrentibus aliis causis, purpura excludatur. Accedit adhuc, quod hodierno ævo frequentior sit vinorum spirituosorum, quam antea, potus, qui adeo invaluit, ut parum supersit, quin apud nonnullos tota sanguinis massa in vinum convertatur.

§. XXXVII.

& abusu pilularum aloeticarum. Atque huic nimiæ in cibo & potu luxuriæ tribuendum est, quod hodie variæ sanguinis profusiones valde sint familiares, & inprimis hæmorrhoidalis fluxus jam pluribus contingat: quare nonnulli Medicorum seducti, omnium morborum chronicorum originem, in fœminis à mensibus non rite fluentibus, in viris ab hæmorrhoidibus impeditis, deducendam esse autumant; ideoque, si tales morbi ingruunt, ad salutares has excretiones promovendas & in ordinem redigendas omnem curandi methodum dirigunt, ac præsertim pilulas ad exemplar Becherianarum concinnatas, quas aloe, licet in refracta dosi ingreditur, frequentius, imo alternis diebus propinant. At vero, ut taceam, hancce hypothesin veritati minus esse consentaneam, ego certe adserere non dubito, quod crebrior harum pilularum usus, qui sub aliis circumstantiis alioque tempore valde securus est, ad purpuræ genesin in nonnullis permultum conferat. Quod si enim ad sanguinis, præsertim per hæmorrhoides, excretionem nulla à natura est propensio; non potest non fieri, ut inde massa sanguinea valde exagitetur, commoveatur, &, aucto intestino motu, major particularum salino-sulphurearum copia extricetur, quæ purpuræ causam suppeditat materialem. Brevi, jam omnia adsunt momenta, quæ contentas in sanguine partes salinas & sulphureas accumulant, acriores reddunt, & altius in cutis fibrillas adigunt: unde non mirum, quod salinus ille morbus scorbutus, mutata indole sua, in alienum plane morbum, qualis purpura est, degeneraverit.

§. XXXVIII.

Prognosis purpuræ chronicæ. Prognostica utriusque purpuræ jam supra, ubi integra morbi historia suppeditata fuit, intermiscuimus, placet tamen speciatim de purpura chronica pauca subjungere. Hæc autem, quia febre non stipatur, nisi plane præpostera medicatione corrumpatur, periculum non intentat: molestissimum tamen malum est, renitens, difficilis sanationis, & quod mire torquere & fatigare solet & Medicos & ægros. Si enim minera purpuræ fixam in partibus solidis imisque penetralibus collocavit sedem, non facile corpus deserit, sed intus remanens, nec ad habitum corporis propulsa, graves ingignit afflictiones. Si vero nimis impetuose expellitur, sæva rursus imminent mala. Id autem maxime accidit iis, qui [illegible]cillum genus nervosum obtinent, & in spast[illegible]s stricturas, quibus sanguinis & humorum æquabilis cursus impeditur, proni sunt; quo fit, ut sanguis impurus abundans, modo ad caput, modo ad pectus, modo in articulos, impetuose, nec minus periculose congeratur, & sævorum pathematum scena adornetur. Quod si enim ad caput impetus vergit, cephalalgiæ, aurium tinnitus, memoriæ debilitas, aphonia, imo quandoque furores, insaniæ, insultus apoplectici & lethargus ab intus retenta materia purpuracea oboriuntur. Si ad pulmonum & sensibiles diaphragmatis membranas fertur, asthmata sequuntur spasmodica, nec non punctorii & lancinantes in pectore dolores. Si ventriculi membranis incumbit, summæ anxietates præcordiorum & cardialgiæ exsurgunt. Si intestina occupat, tormina & inflationes hypochondriorum cum molestissimo ardoris sensu affligunt. Si ad artus diffunditur, sævis iisdem tractionibus & lancinationibus corripiuntur. Et si denique maligna materia tendinea & nervea ossis coxendicis ligamenta obsidet, malum excluditur ischiadicum. Hæc autem omnia, sævissima licet symptomata, vehementiam suam ponunt & infestare cessant, simul ac materia acris caustica ad habitum corporis propulsa iterum fuerit & ablegata.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Quod ad præservationem attinet, nihil certe utilius & præstabilius in purpura, tam chronica, quam acuta miliari, ad declinandum ejus recursum nobis innotuit, quam primo ex fonte diætetico abstinentia ab omni cerevisiarum genere, quippe quæ, plane non accommodæ sunt huic morbo. Nulla enim ex illarum censu est, quæ, si vetus, acorem non contrahat & nimis spirituosa fiat, vel si recens, fœculenta non sit, & fermentativa, vel etiam, quæ non crassiores & mucidas nutritivas partes vehat: omnia tamen hæc & singula, minus apta sunt, quin officiant, obtinendæ sanguinis & lymphæ depurationi, in qua omnis & præservationis & curationis cardo vertitur. Hinc calidis & æstivis temporibus, temperatarum acidularum, ut Selteranarum & Wildungensium, cum pauxillo vini remixtarum, usum suasimus. Brumali vero tempore, nec non iis, quibus aquas ejusmodi medicatas comparare non fuit integrum, imperavimus, ut vel puram aquam fontanam biberent, vel decocta conficerent, ex radice scorzoneræ, sarsaparillæ & cichorii, rasura cornu cervi & hordeo mundo, addito pauxillo seminis fœniculi, sumendo ad aquæ mensuram dimidiam specierum unciam, iisdemque potus ordinarii vice uterentur, ac si fors ferret, interdum vinum adderent. Nonnullis tamen etiam propter consuetudinem cerevisiam tenuem & bene defœcatam concessimus. *Præservatio requirit 1) convenientem potum.*

§. II.

Deinde, in purpura chronica injunximus motum corporis per instituta itinera & mutationem aëris, ex locis depressioribus in excelsiora commeando, animi oblectationem & tranquillitatem, abactis curis & omissis profundis cogitationibus ac meditationibus. Porro serio interdiximus omnia ea, quæ alvum adstringunt, quæ transpirationem sufflaminant, & nimium sanguinis ingenerant, reprobato simul largo carnium, inprimis suillæ, esu, & prohibitis cibis largiter aromatisatis & piperatis, nostris, *Speisen von hohen gout*. Denique, ut æstivis mensibus cura ex mero lacte asinino, vel sero lactis bubuli & caprilli institueretur jussimus, aut per mensem, vel sex hebdomades, Selteranæ, cum tripla parte lactis bubuli, vel caprilli remixtæ, in peregrino loco, interposito ex dulci, vel nostri Lauchstadiensis fonus aqua, balneo, potarentur, idque si altius radices malum egisset, *2) motum corporis & convenientem victus rationem. 3) curam cum lacte & aquis mineralibus.*

per triennium repeteretur. Viris etiam quibuſdam habitioribus uſum Sedlicenſis aquæ præcepimus, ex cujus non adeo liberali doſi ſeptem vel octo diebus vernali & autumnali tempore admiſſo potu, minera morbi per alvum exturbata eſt. Multis quoque chronica, ſcorbutica, & habituali purpura detentis, ut aquam Lauchſtadienſem biberent mandavimus, qua, ut ſupra meminimus, ſordes aſſatim evacuatæ ſont, continuato tamdiu ejus potu, donec alvinæ dejectiones ceſſarent.

§. III.

4) quæ in ordinem redigunt fluxum menſium.

Quum vero purpura chronica, qua fœminæ ſubinde contumacius laborant, in vitio uteri & inordinato menſium ſucceſſu fundamentum habeat repoſitum, ut ille in ordinem rediret, præcipua etiam noſtra fuit intentio. Suaſimus hunc in finem, præter ea, quæ jam dicta ſunt, pulveres rhabarbarinos, & elixir noſtrum viſcerale quotidie una cum pediluviis, aliquot ante eruptionem dies adhibendis. Si vero ſpaſticæ, ut plerumque fieri ſolet, ſuberant ſtricturæ, & inflatione ventriculi, anxietatibus præcordiorum, doloribus dorſi &c. ſe prodebant, antiſpaſmodicis uſi ſvimus, quibus annumeramus pulverem Marchionis cum tantillo nitri, & cinnabaris, & grano uno, vel altero caſtorei & extracti croci remixtum, nec non liquorem anodynum mineralem, eſſentiæ croci, caſtorei & liquori bezoardico nuptum, adornato ſimul ex aqua dulci & lacte balneo. Ad ipſum denique menſium fluxum eliciendum, propinavimus eſſentiam ſuccini minus ſpirituoſam, cum liquore alcalino extractam, & ſic etiam hoc ſuſtulimus vitium. Porro, ad præſervationem purpuræ chronicæ, in viris plethoricis & fluxu hæmorrhoidali non affectis, ſcarificationes & venarum inciſiones, ad imminuendam nimiam ſanguinis & humorum copiam multum faciunt, nec non iterata alvi apertio; quæ commodiſſime procurari poterit manna ſoluta, utpote quæ omnibus ex ſalſa acrimonia morbis obortis dicata eſt, addito ſimul ſtimulo ſalino, cujus generis eſt terra foliata tartari. Novimus etiam, quod ſæpiſſime nocturnos ſudores, quibus in purpuram proclives mirifice torquebantur, feliciter diſcuſſerimus crebriori alvi ſolutione, clementiorum laxantium, ut paſſularum, rhabarbari, terræ foliatæ tartari, aut cremoris tartari ope provocata. Sed hæc de præſervatione.

& hæmorrhoidum.

§. IV.

Curativa methodus poſtulat 1. temperatum regimen cum lenioribus diaphoreticis.

Ipſam purpuræ chronicæ curam facili & explicita ratione ſic adornavimus. Præcepimus primo omnium, ut mox ab initio morbi, ægri in non nimis æſtuoſo lecto & conclavi, ſed moderatiſſimo calore detinerentur &, quantum fieri poſſet, è lecto ſe ſubducerent: & hac ratione moleſtiſſimos ſudores averti poſſe deprehendimus. Deinde, præter memoratum ad potum ordinarium decoctum, nihil ex medicamentorum claſſe magis ex uſu fuiſſe teſtamur, quam pulverem diaphoreticum nervinum, ex cornu cervi uſto, it. ſine igne parato, lapidibus, ſive chelis cancrorum, matre perlarum, ſuccino, nitro purificato & cinnabari confectum. Præſtabilem etiam fuiſſe animadvertimus liquoris anodyni mineralis virtutem, ita ut duobus his remediis, vel ſimul congrua doſi, vel quolibet illorum ſeorſim, pro variarum circumſtantiarum diſpoſitione, aſſumtis, rejectis omnibus aliis medicaminibus, quantumvis dilaudatis, feliciſſime purpuram tam chronicam, quam etiam acutam ſuperaverimus, ægris fortunante Deo brevi ſanitati redditis.

§. V.

Quænam in ſtatu graviditatis ad præſervandum proſint?

Progredimur ad præſervationem & therapiam illius purpuræ, plerumque pejoris notæ, quæ puerperis, vel ſub initium, vel medium puerperii tempus, accidere ſolet. Hujus cauſas & originem ſuperius jam eruimus, & ex incongruo gravidarum regimine, nec non admiſſis in diæta erroribus derivavimus; ideoque ad hæc avertenda & removenda curam dirigendam eſſe facile patet. Quod ſi igitur puerperas à periculoſo hoc ſymptomate immunes præſtare velimus, ne ſub graviditate humorum copia, multo minus impuritas, ex ſtagnatione illorum circa uterum oriunda increſcat, neque generi nervoſo imbecillitas inducatur, primaria utique erit intentio, quæ nulla alia perfici poterit ratione, quam ut, ſi ſanguine copioſiore corpus turget, is detrahatur, inſtituta frequenti, ter vel quater, non adeo larga tamen, in ſuperioribus venæ ſectione. Deinceps abſtinendum eſt ab otio, diuturniori ſomno, animi turbis & eduliis dulcibus, fermenteſcibilibus, farinaceis; quin potius cibis boni ſucci, & potu ſalubri, nec nimis parco, utendum, corpus motu moderate exercendum & alvinæ excretionis ſucceſſus, magis tamen alimentis, quam medicamentis, promovendus, exhibendo etiam paſſulas rhabarbarinas, cum, vel ſine manna paratas, quippe quæ, gravidis apprime conveniunt & ex uſu ſunt. Et quum imi ventris refrigeratio utero gerentibus inſigniter noceat, & ad graves ægritudines ingenerandas ſit aptiſſima, ſemper iis auctor fui, ut inferiora arctius adverſus aeris frigidioris acceſſum integumentis muniant, eamque ob cauſam braccas optimo cum ſucceſſu geſtandas ſuaſi. Ad præſcindendas quoque nocivas humorum circa uterum ſtaſes, magnopere expedit, ut abdomen nonnunquam, præſertim poſt medium geſtationis tempus, prope ſomacem calidam, embryonum balſamo, vel vino Rhenano, aut Hungarico vetuſtiori & generoſiori calefactu, inſtillatis aliquot balſami noſtri vitalis guttis, inungatur & perfricetur. Et hæc ſumma cura tenenda ſunt fœminis geſtationis tempore.

§. VI.

Quænam ante & poſt partum conſideranda ſint?

Jam etiam diſpiciemus, quænam ante & poſt partum & primis ſtatim puerperii diebus ſtudioſe ſervanda ſint, ne in graves ægritudines & purpuram, ſive diuturnam, ſive acutam, incidant puerperæ. Quum itaque multum ad hunc affectum producendum & fœminas debilitandas imprudens parturientium tractatio faciat, dum ante legitimum tempus ſummis conatibus & laboribus, plane intempeſtive fœtus expulſio urget, propinatis etiam hunc in finem ſpirituoſis & calidioribus medicaminibus: exquiſitum ut in omnibus teneatur moderamen ſerio monemus, ne vires nimium frangantur, neque per extremos iſtos labores, calidaque ſuggeſta analeptica, tota humorum & ſanguinis maſſa mirifice commoveatur, exagitetur & ſimul fœculenti illi & impuri, qui circa uterum ſtabulantur humores, in validiorem motum abripiantur; ſed potius lochiorum fluxus, & aliæ excretiones legitime expediantur, ne magna ad morbos fiat diſpoſitio.

§. VII.

§. VII.

Puerpera quomodo tractanda præſervandi fine.

Excluſo autem fœtu, & pacatis poſt exantlatos partus labores iterum ſecundo poſt die omnibus, neceſſarium ac utile eſt, ut collectus ingravidationis tempore impurus, quo uterus adhuc turget, ſanguis, evacuetur, & humores vitales à contracta cacochymia liberentur. Quare omnis generis excretiones, maxime vero alvina, & quæ per cutis colatorium ſuccedit, ſedato niſu, non impetuoſe, ſed ſucceſſive promovendæ ſunt: id quod accommode & perutiliter his poterit obtineri & perfici ſubſidiis. Evitetur ſummo ſtudio nimius lecti & hypocauſti calor, & potus quoque nec calidior, nec nimis refrigeratus, ſed tepidus præbeatur. Abigantur omnes animi turbæ, & abſit maxime terror ac triſtitia. Alternis diebus deglutiantur quater pilulæ balſamicæ & roborantes, qua virtute nobiles ſunt *Becherianæ*, *Stablianæ* & noſtræ: quippe quæ, non ſolum multas impuritates alvo ejiciunt, ſed etiam lochiorum fluxum promovent & diaphoreſin eliciunt. Quod ſi vero ſub initium nondum omnia ſunt complacata, ſed citatior pulſus cum interiorum æſtu animadvertitur, amicum harum pilularum inſtitui poteſt connubium cum pulvere præcipitante abſorbente, qui pro doſi grana quatuor vel quinque nitri habet. Tum maximopere conducit, ut cum juſculis tenuioribus, non nimis ſubſtantificis, ea aſſumantur, quæ ſpaſmos leniunt, ſanguinem grumoſum coagulatum reſolvunt, & ſimul etiam liberiorem ſordium cum perſpiratione diſſipationem procurant: quo nomine laudem meretur, ſperma ceti, oleum amygdalarum dulcium, infuſum florum ſambuci, chamomillæ, ſummitatum millefolii theiforme, eſſentia corticum aurantiorum temperatior, juncta croci eſſentia, liquor noſter anodynus mineralis, nec non pulveres bezoardici, diaphoretici, cum aqua analeptica propinandi. Inprimis etiam mixtura ex aquis analepticis & diapnoicis, cum aceto deſtillato & lapidibus cancrorum, nec non ſyrupo acetoſitatis citri confecta juvat, quæ in ſtagnante & congrumato ſanguine reſolvendo eximii uſus eſt.

§. VIII.

Et ſi purpura imminet.

Hiſce exacte obſervatis, non facile gravis & funeſtus morbus puerperas aggredietur, neque etiam metuendus erit purpuræ inſultus. Quod ſi autem his neglectui datis tantopere increvit ſeri & lymphæ corruptio, ut purpuracea febris, ſive rubra, ſive alba, immineat, aut jam urgeat, hac ſæpe ſæpius probata & experta utimur methodo. Injuncto æquali, placido ac temperatiſſimo ratione caloris regimine, puerperis purpura jam decumbentibus ſummopere commendamus decoctum avenaceum, (*die Haber-Grütze*) cum, vel ſine infuſo florum chamomillæ vulgaris, cujus efficaciam longe præſtantiſſimam deprehendimus. Alvum in maligna & alba non facile ſtimulantibus ſollicitamus, neque etiam clyſtere admonemus. Mutationem quoque integumentorum & induſiorum, quantum fieri poteſt, interdicimus, & ſuademus potius, ut jam trita ad fornacem calidam probe ſiccata, & fumigata injiciantur & induantur. Multo magis diſſuademus erectiorem ſitum, vel ut è lecto ſurgant ægræ; eo quod facile incidunt in animi deliquium, & motu humorum ad interiora converſo, exanthemata diſparent, peſſimaque ingruunt ſymptomata: id quod latius ex obſervatione mea expoſitum eſt in *diſſert. de ſitu erecto in morbis periculoſis valde noxio.*

§. IX.

Si jam erupit.

Ex medicamentorum claſſe, pulveres bezoardicos, temperatos, quibus nonnunquam croci vel caſtorei momentum adjicimus, repetitis vicibus ad ſcrupulum, vel drachmam dimidiam exhibemus, eorumque uſum ſubinde liquoris anodyni mineralis doſi interpolamus, cujus nobiliſſima eſt facultas ſpaſmos complacandi, motum inteſtinum calidum ſedandi, & acrimoniam humorum demulcendi. Si vero ob varias cauſas antecedentes purpuræ retroceſſio metuenda, vel hæc jam fuerit facta, admiſcemus liquori anodyno, quartam partem liquoris bezoardici ad mentem *Buſſii* parati, & in *obſervat. noſtris phyſico-chymicis. Lib. II. obſerv. 28.* deſcripti: quæ mixtura egregie diaphoreſin movet & materiam peccantem ad exteriora agit. Ad reficiendas demum vires, enormiter plerumque proſtratas, in purpura alba majorem in modum commendamus potionem analepticam, ex aqua meliſſæ, corticum citri, florum liliorum convallium, primulæ veris, acaciæ, liliorum alborum & cinnamomi cydoniata, addita ſufficienti quantitate matris perlarum & manus Chriſti perlatæ, nec non inſtillatis aliquot ſpiritus nitri dulcis guttis: quo cum eadem, tanquam accommodo vehiculo, pulveres exhibeantur, vel ipſa ſeorſim ad cochlear aliquoties ſumatur.

§. X.

Quid faciendum ſi lochia ſupprimuntur?

Quum vero ſæpiſſime contingat, ut lochia in febre lactea vel purpurea ſubſiſtant, & ſanguinis raptu ad caput facto, lethalia oboriantur ſymptomata, in quæſtionem cadit: an, ſi lochia plane non, vel non ſufficienter fluunt, ſi febris eſt, ſi purpura imminet, venæ ſectio tuto & utiliter admitti poſſit? Verum enim vero, quia hoc argumentum, jam in *diſſ. de venæ ſectionis prudenti adminiſtrat.* fuſius excuſſi, & momentoſis rationibus docui, quod venæ ſectio non ſolum in febribus exanthematicis, ſed comparentibus etiam jam efflorеſcentiis nonnunquam ſummopere proficua ſit, allata ibi huc non transferibemus. Id tamen ſancte affirmare poſſumus, quod ſolius venæ ſectionis, pro circumſtantiarum ratione largioris, vel in pede, vel manu, inſtitutæ ope, proximas jam morti puerperas, & ſpaſticis ſtricturis, quibus ſanguis impetuoſe ad cor & cerebrum urgebatur, detentas, ab orci faucibus revocaverimus, & præſentaneam opem attulerimus. Atque adeo haud immerito, ſi ſuppreſſis lochiis laborantes puerperæ decedunt, mortis cauſam in venæ ſectionis neglectum rejiciendam eſſe putamus. Neque deſunt ex clariſſimorum auctorum numero, qui noſtræ ſententiæ calculum adjiciunt, è quibus nominaſſe ſufficiat Willisium *de febb. cap. XVI.* Welschium *de purpura Lipſ.* Rolfinckium *libr. de ord. & meth. conſult. lib. IV. ſect. II. cap. 6.*

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

In utraque purpura nocet frigus.

In utraque purpura, ſive benigna, ſive maligna, nihil tam pernicioſum, & ad mali cauſam

ſam augendam, ſymptomatum & morbi vehementiam exacerbandam, & ex benignn morbo malignum reddendum, tam aptum & expeditum eſt, quam exceſſus in frigore & calore: ſiquidem ſi ullus alius, certe hic morbus, nec refrigerationem, nec nimium æſtum perfert, ſed in utroque exquiſitum moderamen expoſcit; ut hinc conclave, ubi æger decumbit, & aër in eo, æquali ſemper temperamento ſint inſtruenda & cuſtodienda. Quod ſi enim paulln frigidiuſcula aura ad habitum cutis liberius accedit, vel tantum manus, antea ſub lecto in temperato calore & udore detentæ, exporriguntur, illico inhorreſcentia & perfrigerium univerſum tangit corpus, & puſtulæ, ſubſequente magna anxietate magnoque languore, evaneſcunt: id quod eo facilius eoque majori cum pernicie contingit, quo magis cubiculum antea nimis æſtuoſum, vel corpus ſtragulorum apparatu arctius tectum & tantum non obrutum fuit. Similiter in omnibus, maxime vero purpuraceis his exanthematibus, nihil, præſertim in ipſius morbi vigore, damnoſius eſt, quam inæqualis & crebrius immutatus caloris, in hypocauſtis gradus: eo quod ſubitanea calidi in frigidum & frigidi in calidum mutatio, nerveo ſenſibilem cutis ſubſtantiam graviſſime afficit, ejuſque tonum, robur & motum mirifice variat & perturbat, ut puſtulæ neque in conſpectum prodire, neque, ſi demum ſparſim comparuerint, firmam ſervare queant ſtationem.

§. II.

2] nimis calidum regimen. Porro ſontico admodum damno purpura laborantes mactat, immodicus cubiculi & hypocauſti calor, nec non ſuſcitatus per potum fervidius aſſumtum, aut medicamenta calidiora, æſtus: quandoquidem exagitatis ſic, jugi præſertim ardore, omnibus, vires non ſolum franguntur, & poroſa cutis ſubſtantia nimis adaperta & hiante, humidi major, quam par erat, diſſlatur atque exhalat copia; ſed ipſa etiam morbida materia, per inductum inteſtinum calidum motum, intenſiorem ſubtilitatem, penetrantiam & acrimoniam ſuſcipit, ut pruritus, ardor atque anxietas inſigniter invaleſcant, tantum abeſt, ut complacentur & imminuantur. Hinc compluries animadvertimus, manifeſto damno & ancipiti pathematum augmento affectos eſſe ægros, ſi infuſum herbæ thee, aut aliud ad ejus ſimilitudinem paratum, calidius, & quidem larga in copia ſorbillarunt, vel etiam cibum & potum fervidum ingeſſerunt.

§. III.

3] medicamenta calefacientia alexipharmaca &c. Multo vero minus interne calefacientia, vinum, liquores ſpirituoſos, pharmaca ſudorifera & expellentia, eſſentias & tincturas bezoardicas, alexipharmacas hic morbus ferre poteſt, ſed potius ex illorum uſu ſemper augetur magisque accenditur. Vidimus certe, mitioris alias ingenii purpuram chronicam, febris & vehementiæ ſymptomatum prorſus expertem, admiſſo externis nimio æſtu, & antiſcorbuticorum, nec non decoctorum ſic dictorum purificantium, injuncto ſimul ad ſudorem eliciendum arctiori regimine, uſu, in malignam fuiſſe converſam; adeo ut febrilis poſtmodum calor, cum ciborum faſtidio, virium languore ſomnique defectu, ægrum perculoſe affligeret. Et in genere id quoque pro comperto eſt, purpuram, quo citius & impetuoſius, per medicamenta & calidum regimen expellitur, eo facilius & leviſſima de cauſa evaneſcere & interiora repetere.

§. IV.

4] liberiores & ſuppreſſæ alvi evacuationes. Præterea, in purpuraceo hoc cutis vitio, omnes per ani ſeceſſum factæ liberaliores evacuationes, admodum ſunt nocivæ. Tam exquiſitus enim hujus morbi eſt genius, ut alvum, nec nimis duram & conſtrictam, nec nimis fluxilem, multo minus arte elicitas purgationes, admittat. Hinc, ſi alvus diutius officii obliviſcitur, cohibita ad habitum corporis vergunt purgamenta, bilioſæ, mucoſæ & fermenteſcibiles ſcoriæ, quæ per hepar, pancreas & glanduloſas inteſtinorum tunicas ſeparari alvoque debebant ejici, ad cutis colatorium convertuntur, vel in longo illo & anfractuoſo inteſtinorum canali collectæ & invicem commixtæ, magis corrumpuntur, & poſtea ad ſanguinem cum ſuccis chyloſis & alimentoſis advectæ, liberale morbi & materiæ morbificæ pabulum ac nutrimentum præbent. Quare, niſi alvina cum aliis excretionibus revocentur & in ordinem redigantur, ipſe morbus rarius perfecte ſaneſcit, ſed aut crebrius recrudeſcit, aut diutius extrahitur.

§. V.

Quo ideo procede moderanda & revocanda. Contra vero, ſummo etiam cavendum eſt ſtudio, ne acriori ſtimulo excretionum ſucceſſus proritetur & urgeatur, eamque ob cauſam cujuſcunque generis, mitiſſima etiam emetica, omnia purgantia & laxantia, licet virulentia prorſus deſtituta, ſalina quoque, ſunt vitanda. Neque etiam ſemper tutum eſt clyſtere alvum admonere, vel ſuppoſitorium admovere, præſertim ante eruptionem exanthematum & paullo poſt eandem. Etenim exſtimulatis hoc modo interioribus, omnis fluidorum, qui ad corporis peripheriam tendit, motus illico invertitur, perſpiratio ſuſſlaminatur, cutis pori coarctantur & efflorescentiæ evaneſcunt: interiora vero languore opprimuntur, ventriculus nauſea corripitur, ejus ſubverſio oritur, inteſtina torminibus & ardore torquentur & præcordia angore ſtringuntur & excruciantur. Ut adeo pateat, ſumma cum cautione & provida circumſpectione, ad alvi apertionem hoc in morbo eſſe deſcendendum.

§. VI.

5] intempeſtiva ſanguinis miſſio. Multum denique ad periculoſum purpuræ retroceſſum facit intempeſtiva & inconſulta ſanguinis miſſio. Nam plurimum certe refert, ſicuti in omni exanthematum genere, ita maxime etiam hoc, ſanguinem in convenienti quantitate, proportione & ad ſuperficiem corporis acceſſu, ita moderari, ne ipſe vel nimium exundet, vel deficiat. Utrumque periculum alit. Si quantitate excedit, ob ſpaſticas partium ſtricturas, congeſtiones in loca nobiliora ſummopere perniciales ſunt metuendæ. Si vero defectu peccat, ad exiliſſima cutis vaſcula & ſudoris ſecretioni dicata organa appulſus urgeri nequit, & vitioſa materia, per capillare hoc cribrum minus recte ſecerni & tranſmitti poteſt, ſed ſummo cum diſcrimine in interioribus corporis penetralibus immota obhæreſcit. Quare vix majus hoc in morbo metuendum eſt periculum, quam ſi ab imperito Medico inconſiderato ſanguis exantlatur. Vidimus noſmet ipſi, tam infeliciter ali-

aliquoties cessisse quorundam ausum, qui in purpura chtonica, qua hypochondriaci, spastieis pathematibus obnoxii, laborabant, venæ sectionem in pede largius instituendam suaserant, ut exanthematibus subito disparentibus, apoplecticus irrueret insultus. Novimus quoque, admissa illa, sævissimas subsequutas esse artuum tractiones & convulsivos partium motus, & parum abfuisse, quin ægri letho afficerentur.

§. VII.

Vesicatoriorum usus in utraque purpura.

Inter auxilia chirurgica miliari febri opponenda referuntur adhuc à quibusdam vesicatoria, si acida corrupta lympha peccat, quo eadem his mediantibus extrahatur, & fibræ delassatæ nerveæ simul excitentur & ad contractionem sollicitentur. Inprimis HAMILTON *de febre miliari*, eadem scapulis iterato apposita mirifice dilaudat, ita *pag*. 450. *Sydenhami* rationes subducens: *ad serositatem minuendam optime respondent vesicatoria. Materia enim morbifica ex aliqua parte eorum ope diminuta, natura reliquam, via sibi consueta, facilius amandare potest: tantum abest, ut pustularum eruptionem impediant*. At vero, licet id remedii genus non adeo incongruum esse videatur, ingenue tamen fatemur, nos nunquam eo esse usos, sed enumeratis præsidiis & auxiliis, purpuram adspirante Deo expugnasse, ideoque aliis, ut periculum faciant linquimus.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Purpura chronica post neglectum hæmorrhoidum fluxum tandem lethalis.

Vir Illustris, quinquagenarius, temperamenti sanguinei, à longo hinc inde tempore animi pariter ac corporis constante vigore gavisus est. Aetate autem sensim ad senium vergente, quum prætermisso, quod alias consueverat, motus exercitio, cibis alimentosis multumque aromatisatis, ut & largiori vini generosioris haustu magnam sanguinis abundantiam accumularat, neque hanc per venam sectam imminuerat; ipsa benigna natura, per hæmorrhoidum fluxum salutariter excitatum, à tanta machinæ obfutura mole se liberare annisa fuit, eventu adeo secundo, ut à multis postea annis ab incommodis satis immunis degerit: donec aliquando post longius iter sub frigido hiemali cœlo institutum, cœcas, quas appellitant, hæmorrhoides acceperit, quæ ante discussionem multas crearunt molestias. Circa æquinoctium vernale ejusdem anni, hæmorrhoidalis non modo effusior & per tres fere menses durans rediit fluxus, sed & varia se adsociarunt incommoda; siquidem vir illustris appetitus imminutione, acri & salsa oculorum defluxione afficiebatur, constrictivum in pectore & abdomine sensum, nec non pressorium in osse sacro dolorem cum stimulo ad matulam percipiebat, qui lumbarem quoque regionem & pedem affligebat. Ego tum temporis in consilium accitus primo venam in brachio secandam suasi, dein curam cum fonte Spadano vel Selterano, sub exacto diætæ regimine instituendam commendavi; postea vero crebriorem corporis exercitationem, abstinentiam à vino Hungarico, & liquoris mei anodyni cum pulvere præcipitante ex aqua usum injunxi. Et optime quoque cessit curatio. Sed annus effluxit, quum Februario mense, in febrem incideret noster, catarrhali primum æmulam. Appetitus aderat prostratus, sitis & æstus intensior, vomitus quoque & alta suspiria, præcordiorum anxietates, cum respiratione difficili, cardialgiæ & compunctorius sensus, alternante frigoris & caloris sensu, pulsuque durius & celerius micante. Hæc intuens ego mox purpuram augurabar, & en! successit cutis asperitas, prodeuntibus innumeris pustulis rubris, milii semen figura referentibus: unde bezoardicum pulverem circa somni tempus, vomitui vero obviam eundi gratia liquorem anodynum mineralem cum balsamo vitæ maritatum, & pro potu serum lactis dulce propinabam. Sic sedabantur quidem molestæ afflictionum turmæ, & purpura decidebat, sed tanta in cute ad purpuraceum hoc exanthema remanebat dispositio, ut continuo fere sub corporis quadam incalescentia maculæ efflorescerent, & æger per totum æstatis & hiemis insequutæ decursum purpura cum insigni pruritu juncta laboraret; præsertim quum plus justo appetitui ciborum incongruorum indulgeret, vinique plus justam quantitatem adsumeret. Circa vernum tempus, redeunte vomitu, anxietate, aliisque gravioribus symptomatibus, purpura copiosior in locis quoque insuetis comparebat, & hæmorrhoidales venæ denuo sat largam sanguinis fundebant copiam. Crura hinc circa talos intumescebant, & maculæ disparebant, crustam, qualis in scabie ferina sicca conspicitur, relinquentes. Ventriculus pituitosam quandoque materiam, quam fauces quoque stillabant, ejiciebat, somnus aderat multus, sed parum reficiens, pulsus mane frequens & validus, vesperi debilis micabat, urina crassa rubicundo-bruni coloris mittebatur, imo omnia in summa erant perturbatione. Ut auxilium ferremus ægro, potus loco mox cerevisia Duchsteinensis, quam appetebat, cum gelatina cornu cervi permixta, mox gallinarum juscula cum radicibus cocta, quandoque etiam sarsaparillæ decoctum, usurpata fuere; ex medicamentis vero essentia stomachica liquori anodyno nupta, post meridiem pulvis absorbens cum pulvere cascarillæ permixtus, & vesperi bezoardicus pulvis offerebantur. His & analepticis interpositis nihil proficientibus excrementa fœtido secedebant odore, virium prostratio augebatur, & febris tandem inflammatoria corpus summe emaciatum ita affligebat, ut ægrotans illustris morbi vehementiæ victrices dare manus debuerit. Peracta post mortem sectione, panniculus adiposus, una cum renibus, intestinis tenuibus & vesica urinaria, inflammatione correpta comparebant, lien putredine exesus, ita ut tactu in liquamen satisceret; ventriculus flatibus distentus; vasa gastrica sanguine crasso infarcta; diaphragmatis sinistrum latus corruptum conspiciebantur. Pulmones inflammatione obsessi, colorem ex atro cœruleum induerant. Pericardium liquore carebat, cor flaccidum multo atro sanguine turgebat. Glandulas mesenterii scirrhus infestarat. Hepatis gibbosa pars maculam inflammatoriam ostendebat, cujus vesicula fellea bile erat repleta.

Epicrisis.

Sistit hic casus purpuram scorbuticam, eamque chronicam & exitu lethalem, cujus generandi modum, decursum atque eventum paucis jam ad ductum historiæ morbi perpendere juvabit. Vir Illustris tum ob diætam lautiorem, tum

ob

ob consuetam corporis exercitationem omissam in corpore nimiam sanguinis coacervavit copiam; quæ per convenientem venæ sectionem non diminuta ægrius per canales potuit circumagi: unde postea, salutaribus se- & excretionibus, quæ in senili ætate per se languent, cohibitis, tota sanguinis & humorum massa à partibus excrementitiis minus rite depurata labem contraxit scorbuticam. Jam insigne attulisset emolumentum multaque mala præscidisset bonus hæmorrhoidalis fluxionis successus, nisi ipse Dn. ægrotus frigore imprudentius corpori admisso eundem suppressisset, quo sanguis versus interiora magis coactus in vasis mesentericis se accumulavit, &, denegato per hæmorrhoides exitu, eodemque victus genere persistente, ibidem stagnavit; donec tandem calore vernali expansus vasa cum impetu disrupit, & efferatius per tres prope menses promanavit. Nos itaque, sedata hac enormiori hæmorrhagia, primo omnium eo respeximus, ut fortasse obstructi viscerum tubuli reserarentur, quod debito fontis Selterani, vel Spadani usu præstandum allaboravimus. At vero, quum æger appetitui denuo plus justo inhærens novæ sanguinis accumulationi, ejusque in imi ventris visceribus stagnationi ansam præbuerit, factum est, ut impuris sordibus salino-sulphureis non segregatis, ipsa purpuracea materia ingeneraretur, quæ nervosis primum membranis insidens spasmum excitavit febrilem, cujus ope ipsa purpura ad habitum corporis protrusa, omniaque quietiora sunt reddita. Redeunte postea hæmorrhoidum fluxu effusiori, vires jam antea debilitatæ omnino magis sunt depressæ: unde vi cordis & arteriarum systaltica imminuta, non modo materia morbifica ad corporis corticem non amplius potuit propelli, sed & sanguis tenax & acris in minimis & capillaribus illis, lienis & pulmonum vasculis stasin inflammatoriam, omniaque huic communia symptomata excitavit; ut adeo non mirum esse debeat, cur post mortem variæ partes inflammatione sphaceloque obsessæ comparuerint.

Observatio II.

Purpura chronica inedia & aquis mineral. sanata.

Fœmina XL. annorum, nunquam puerpera, habitus corporis valde repleti, pinguis & spongiosi, alvo strictiori vitæque sedentariæ adsueta, admodum semper pleno & inordinato victui, consistentiori cerevisiæ nimioque Caffee potui indulsit: parum tamen molestiæ inde percipiens; usque dum terrore aliquando perculsa menses primo per dimidium fere anni plane amisit, postea vero parciores experta fuit. Ab hoc enim tempore sæpe insignem corporis gravitatem, tussiculosam pectoris concussionem cum cutis quadam prurigine sensit. Hæc invicem mala ad vernum usque tempus durabant, ubi præmissa venæ sectione in pede motibus corripiebatur febrilibus, catarrhales, tum temporis grassantes æmulantibus. Remedia ordinabantur huic statui accommodata, potus tenuis, & clystere quoque alvus clausa reserabatur. Sed en! improviso sine prægressis gravioribus symptomatibus in pectoris ambitu maculæ emergebant purpureæ, quæ sub pulveris leniter bezoardici, cum extracti castorei pauxillo remixti usu, in dorso quoque, & brachiis copiose efflorescebant. Mitigabantur tum omnia symptomata, & sensim maculæ hinc & inde evanescere videbantur, quarum tamen novæ mox recedebant. Tam pertinaciter itaque inhærente hoc exanthemate, à quo tamen præter pruritum pectorisque oppressiones, refrigerationem maxime subsequentes nihil patiebatur, ego curam susi tenuem & exsiccantem hac ratione instituendam: ut præmissa venæ sectione, alvinaque regione per potionem mannatam, bis repetitam repurgata, per unum alterumve mensem ægra à nutriente victu se abstinens pane bis cocto, & carne magis assata in refracta quantitate vesceretur, potui decoctum radicis sarsaparillæ, chinæ & corticia ligni sassafras in largiori copia substitueret, & ad robur ventriculi conservandum temperatum medicamentum stomachicum adhiberet; finita autem hac cura, scarificatione admissa, serum lactis dulce tam mane, quam à meridie biberet. Paruit ægra consilio, & mirum erat, quantum corporis mole decreverat, quantumque levaminis reportaverat, ita ut per autumni & hiemis decursum à purpura ejusque molestiis parum affligeretur, præsertim quum salubres diætæ regulas exactius observaret. Adpropinquante vere commendabam fontem Egranum per decem dies, & postea Selteranum tam sine, quam cum lacte remixtum per tres hebdomades bibendum, hisque finitis balneum Lauchstadiense externe adhibendum: unde mensium fluxus antea parcior justam servavit quantitatem, & ægra à malis suis liberata jam exoptata fruitur valetudine.

Epicrisis.

1) Fœmina, cujus morbum exposuimus, ob vitam otiosam, pinguemque diætam statum sibi contraxit plethoricum, sub quo, vel levioribus causis, ut terrore accedentibus, salutaris mensium fluxus, ob nimiam vasorum repletionem fluidaque propellendi impotentiam facile cohibetur: quo cohibito non potest non sanguis & lympha impuritate imbui, & nimio potus Coffee usu alvique constipatione concurrente, purpuræ proventus ingenerari; sicut hoc supra satis ostendimus.

2) Annotandum est, quod homines spongiosa carne multaque pinguedine prædit, qui multum serosi sanguinis alunt, præ ceteris ad exanthematicum hunc affectum sint proclives, ideo quod serum, per excretionem cutaneam non satis depuratum, facile vappescentem acrimoniam induit. His vero subjectis nihil convenientius est, ad purpuram in prima, ut aiunt, herba suffocandam, quam accommodata cura per inediam, qua superflua pinguedo, quæ remoram sanguinis circulo depuratorio posuit, subtrahitur, & nimis relaxatus cutis tonus, qui in purpura tantum non læditur, roboratur, ut hic dein longe minus sordium per transpirationem eliminandarum retentioni & accumulationi faveat.

3) Aquas salubres commendavimus, ut reliqua etiam se- & excretionis organa suæ restituantur integritati, maximeque ille sequiori sexui saluberrimus mensium fluxus in ordinem redigatur: quo fine etiam balneum Lauchstadiense subjungendum suasimus, quod tum in vasis uteri flaccidis roborandis, sanguinisque fluxu promovendo, tum in cutis tono simul restituendo, eximiam præstat utilitatem.

Obser-

Observatio III.

Purpura chronica Ictero & hydropi symptomatica.

Vir aliquot supra XL. annos natus, sanguinis & succi plenus, jam olim vigesimo ætatis anno à vita sedentaria multisque ad seram noctem protractis lucubrationibus malum passus est hypochondriacum, cum aliqua ad hæmorrhoidalem fluxum dispositione, qui succedente tempore sæpius quidem apparuit, certas tamen statasque periodos nunquam servavit. Trigesimo quinto ætatis anno in febrem incidit tertianam, qua brevi curata purpura corripiebatur scorbutica: unde fonte usus est Pyrmontanu, idque inde obtinuit, ut purpura mitigaretur, penitus vero non evanesceret. Quum quadragenario proximus admoveretur officio, quod non modo vitam postulabat sedentariam, sed crebriores quoque animum commovendi occasiones præbebat, prægresso quondam iracundiæ affectu, doloribus corripiebatur colicis cum vomendi conatu, pectorisque angustia junctis, quibus compositis icterus prodibat, pedes intumescebant, & maculæ purpureæ, plus quam antea unquam, emergebant, hæmorrhoidibus nunc prorsus silentibus. Remittente colore flavo, pedum tumor nihilo minus una cum purpura persistebat: quare denuo aquæ Pynnontanæ adhibebantur, sed sine levamine, ut potius purpura eadem permanente, tumor pedum altius adscendens simul scrotum & inguina occuparet. Ego consultus rem in ancipiti positam ratus, sequentia proposui. Primum, abrogato cerevisiæ potu decoctum aperitivum substituendum jussi hujus cōpositionis: *Recipe radicum V. aperientium ana unciam, sarsaparillæ, glycyrrhizæ, cichorei ana unciam dimidiam C.D.S. species, quarum uncia una & dimidia in tribus aquæ mensuris decoquenda, addito in fine pauxillo cinnamomi.* Dein, quovis tertio die pilularum balsamicarum XV. propinandas & bis in die scrupulos duos pulveris, *ex solutionis oculorum cancrorum, arcani duplicati, nitri purificati, tartari vitriolati, ana drachmis duabus, radicis ari, salis absinthii, cinnabaris ana drachma compositi* capiendos commendavi. Ut ventriculo prospiceretur, præscripsi elixir balsamicum temperatum ad LXXX. guttas in prandio sumendum, *ex extracti centaurii minoris, gentianæ rubræ, cardui benedicti, rhabarbari, terræ foliatæ tartari ana drachma, in aquæ menthæ unciis quatuor leni calore solutis.* In diæta suasi juscula carnium tenuiora cum radicibus petroselini, selleri, taraxaci, graminis & cichorei decocta crebriusque adsumenda. Exteme vero ad dolorem pressorium, qui in hepatis regione percipiebatur, mitigandum cataplasma, ex comis absinthii, floribus chamomillæ romanæ & vulgaris, sambuci in vino & aqua calcis vivæ coctis imponere, idemque scroto applicare. Mitigabant quidem hæc omnia symptomatum vehementiam, & aliquando inter ipsorum usum motus incidebant febriles, cum nova purpuræ protrusione, sed natura jam nimis imbecillis tandem succubuit.

Epicrisis.

Ferax est hic casus utilissimarum observationum, quarum prima est, quod purpura primum post febrem effloruerit, cujus phænomeni ratio ita mihi reddenda videtur: sine dubio febris intempestive curata labem quandam in abdominis visceribus, sanguinis depurationi servientibus, maxime vero in liene & hepate reliquit: unde his forte infarctis sanguis à partibus sulphureis non rite depuratus purpuræ materiam suppeditavit. Imo ab eadem causa, seu à circulo sanguinis per hæc viscera impedito derivandus est tumor pedum insignis, qui tantum non omnibus, visceris cujusdam sanguinei obstructione laborantibus solet esse familiaris. Icterus in nostro ægroto suam sumsit originem tum ab infarctu hepatis, quem dolor in hac regione pressorius inter alia edocebat, tum à spasmodica ductuum biliariorum sub ira strictura. Intercepto enim bilis ad intestina cursu, hæc ad sanguinem refusa largiorem materiæ purpuraceæ copiam ingeneravit, quæ causa fuit, ut post icterum rubræ miliares pustulæ copiosius in cute effloruerint; luculento indicio, sulphureæ indolis materiam in purpura peccare, ideoque hanc ipsam variis a bilis vitio oriundis morbis symptomatice jungi. In curatione rite adornanda omnem medicamentorum energiam eo direximus, ut tenaci viscida amurca obsessi viscerum tubuli recluderentur, & sanguinis cum acri bile mixti intemperies immutetur; quibus peractis purpura, ceu symptoma, sponte evanuisset. Quoniam tamen vis morbi tantum jam invaluetat, ut virtútem omnium, vel efficacissimorum remediorum superaret, factum est proh! dolor, ut morbo tandem superatus æger succubuerit.

Observatio IV.

Purpura ab inordinatione acida chronica.

Honesta hujus loci foemina, tenera ac macilenta, L. & aliquot annos nata, oaturæ sensibilioris animique ad excandescentiam proclivis, per octo circiter annos semel vel bis in anno purpura corripi suevit chronica, ita ut nonnunquam per unius, vel duorum mensium spatium eadem laboraverit. Enimvero, quoties novus imminebat insultus, per intervalla alia atque alia jungebantur symptomata, ut fere sunt virium imbecillitas, capitis dolor cum aurium timnitu, anxietas præcordiorum cum spirandi difficultate, somnus paucus ac interruptus, pulsuum cum celeritate juncta debilitas, alternans cum frigore æstus, & insignis extremorum pruritus. Quamprimum vero materia purpuracea cum aspredine cutis & papulis ab interioribus ad exteriora erat propulsa, invicem ista placabantur symptomata, quandoque tamen, licet mitius, repetebant. Liberata fuit nostra à singulis hactenus paroxysmis, beneficio temporis simul concurrente, datis lenioribus bezoardicis & analepticis, quorum illa ex pulvere Marchionis, cornu cervi usto, philosophicè præparato, antimonio diaphoretico, nitro, cinnabari & pauxillo camphoræ, in pulverem redactis constabant; hæc autem ex aquis melissæ, cerasoruio nigrorum, florum tiliæ, sambuci, liliorum convallium, rosarum, cinnamomi sine vino, matre perlarum & syrupo acetositatis citri, io potionem mixtis conficiebantur. Potus loco commendabatur ptisana ex hordeo mundo, rasura cornu cervi, radicibus scorzoneræ & cichurei confecta, blandusque lecti calor seriu injungebatur, ne forte aëre frigido ad corpus admisso curaoonis oegotium turbaretur. Præservandi fine venæ sectionem bis vel ter in anno admisit, mediocri tantum sanguinis portione evacuata, fontem quoque Selteranum cum tertia parte lactis caprini mixtum non sine successu bibit; nihilo minus tamen integre ab hoc morbo nondum convaluit, sed sæpius recidivam

pa

patitur, præsertim quum iracundia cum animi angore juncta, ob res domesticas ad vota non succedentes, crebro afficitur.

Epicrisis.

Dici vix potest, quam difficulter feminium purpuraceum, diutius paulo altiusque succis vitalibus insinuatum, penitus eradicetur; utpote valde multiplicativæ est indolis, si tantum minimæ ejus reliquiæ in corpore remaneant: maxime vero id ipsum in numero pluribus ægrotantibus, præsertim mulieribus, post sanguinis excretiones cessantes contingere observavi. Causam difficilioris sanationis potissimum inordinatis animi affectibus & perverso vitæ generi tribuo, quod post morbum curatum plerumque eligunt. Quandocunque tamen ægroti hoc morbo affecti locum & aerem quandoque mutant & regimini se accuratiori submittentes semel vel bis in anno aquis Selteranis vel Egranis, lacti nuptis utuntur, terque minimum venæ sectionem, &, si paulo habitioris sunt corporis, scarificationem admittunt, equidem scio plures à chronico hoc affectu prorsus liberatos.

OBSERVATIO V.

Purpura chronica in foemina sene. Matrona hujus urbis honesta, LXXVI. attigit annum, & per aliquot annorum decursum crebro affecta fuit purpura, ut dicunt chronica, cum consuetis symptomatibus juncta; à qua tamen intra duos vel tres menses ex voto semper convaluit. At vero, quum septuagesimo sexto ætatis anno prope exacto, denuo eodem corriperetur morbo, nonnisi de insigni virium prostratione somnique defectu conquesta pejus quam antea unquam decubuit. Purpura enim mox apparebat, mox retrocedebat, donec ægra subito animi deliquio correpta animam placide efflabat.

Epicrisis.

Non mirum est, purpuram illam esse graviorem longeque difficilioris sanationis, quæ annis obsitos senes, quam quæ homines in ætatis flore constitutos, firmiorique naturæ robore adhuc donatos invadit. Ipsa enim senectus, ob excretiones per transpirationem & alvum languidiores, non modo scorbutico-salinam & viscidam succorum vitalium diathesin ingenerat, sed etiam propter vires sensim paullatimque decrescentes sanguinis depurationi, materiæque morbificæ ad habitum corporis propulsioni amplius non sufficit. Quare intellectu est facillimum, cur præsens demum ægrota, senectute invalescente, purpura obierit.

OBSERVATIO VI.

Purpura habitualis acetariorum, & aromatum usu [illegible]. Novi Medicum, celebris nominis, temperamenti cholerici, qui per plures annos purpura laboravit chronica, cum magno pruritu, nocte præsertim auctiori, conjuncta, ita tamen ut suo, quo fungebatur, officio commode præesse potuerit. Vitæ genus, quod adhibebat, tale erat: à multis retro annis inter cibos insigni piperis & zingiberis leviter contusi copia utebatur, & in cœna quotidie fere acetarium, ex lactuca, sale & aceto confectum, (vulgo *Salat*) comedebat; præter hæc vero exactiori quoad cibum & potum diætæ studens, bis vel ter in anno sanguinem ex vena pedis tusa mittendum curabat. Inter hæc nihilo minus ad insignem pervenerat ætatem; sed sex supra septuaginta annos emensus subito apoplexia cum paralysi correptus, post novem dierum intervallum, prostratis omnino viribus, animam exspiravit.

Epicrisis.

Vir erat corporis robusti, macilentioris ac nervosi; alias, si laxioris fuisset habitus imbecilliorisque naturæ, profecto à victu acido pariter atque à calidis & acribus aromatibus graviorem sanitatis labem sibi contraxisset. Equidem plures, imo ex Medicis nonnulli in ea versantur opinione, aromata illa acriora, ut piper & zingiber, quia oleo, si destillantur, subtili carent, sanguinem minus calefacere, sed crudorum humorum concoctionem adjuvandn, digestioni insigniter succurrere. Verum enim vero, licet id sano sensu possit concedi, minime tamen est inficiandum, quod acriores horum aromatum partes, cum chylo ad sanguinem delatæ, insignem humoribus acrimoniam inducere possint. Quod quidem eo ipso satis superque potest demonstrari, quoniam, ut sæpius expertus sum, à cibis ejusmodi aromatisatis, inque primis piperatis, ii qui fonticulos gerunt, nunquam fere non molestam in eo loco sensationem cum pruritu percipiant, quæ acrimoniam cum sanguine communicatam satis, ut arbitror, testatam faciunt.

OBSERVATIO VII.

Vir generosus XL. & aliquot annorum, habitu corporis spongioso succique pleno, & temperamento sanguineo præditus, à prima juventute lautæ diætæ innutritus sæpe ad ebrietatem usque pocula hausit vinosa; unde tempestive arthritide laborare cœpit vaga: ad quam præcavendam aliquando ex Medici consilio thermis utebatur Carolinis, quæ quidem interno usu nihil procreabant incommodi, sed bis adhibito balneo eveniebat, ut universum corpus maculis pustulisque obsideretur purpureis, quæ intolerabilem, omnemque fere somnum eripientem excitabant pruritum, appetentia prope penitus destructa. Omittebatur igitur omnis tam internus quam externus Carolinarum usus; at quum paulo post vir generosus circa vesperam se auræ exponeret frigidiori, per integros tres dies gravioribus ventris torminibus vexabatur, quibus per anodyna sedatis, inopinato in notabilem abdominis pedumque tumorem incidebat, qui per exactam victus rationem, medicamenta diaphoretica, leniterque roborantia sensim paullatimque abigebatur, licet prohiberi non poterat, quin postea crebrius purpura laboraverit chronica. *Purpura post usum Carolinarum [illegible].*

Epicrisis.

Docemur ex hac morbi historia & progressu, quanta prudentia, quantaque circumspectione subjecta impuris succis scatentia fontibus calidis, præsertim per balneum uti debeant. Longe hinc tutius satiusque fuisset, si vir generosus, loco thermarum, temperatiores potasset acidulas, quæ melius per alvum & urinam, quam fortiora calida per cutim impuras salino-sulphureas sordes educunt.

2) Di-

2) Discere inde licet, quantum noxæ afferat frigidior aura, improvide cuti admissa, maxime tali in casu, ubi natura materiam corpori infestam cum impetu ad superficiem corporis nititur propellere. Facta enim ad interiores, easque nobilissimas partes metastasi, non modo misserrimi intestinorum cruciatus, sed sæpe lethalia oriuntur symptomata, ut tragica exempla plurima ostendunt.

3) Notabile hoc loco est, quod spasmos abdominis & intestinorum per anodyna sedatos secuta fuerit insignis harum partium atonia, quæ inflationem peperit: unde facillimum est intellectu, qua ratione subito inductæ per medicamenta mutationes magnis pathematibus causam præbere possint.

Observatio VIII.

Purpura chronica accedente alba lethalis.

Vir XLV. annorum sanguineus, natura sensibiliori habituque corporis spongioso donatus, lauto & quieto vivendi generi adsuetus, sæpe non solum fluxum expertus est hæmorrhoidalem, & cœcis, ut aiunt, hæmorrhoidibus fuit vexatus, verum etiam per octo fere annos purpura laboravit chronica [illegible]ente, cum insigni cutis pruritu, circa vernum [illegible]maxime tempus infestante. Sensim paulatimque decrescente hac purpura, ultra biennium perferendæ erant dolorificæ artuum tensiones, quæ mox in brachiis, mox in pedibus ipsaque dorsi regione gravissime sævientes, plerumque tumorem in brachiis & circa pedum malleolos, cum insigni nonnunquam rubore & dolore junctum relinquebant. Et talis morbi erat facies usque ad pristinum mensem, ubi ægro necessarium suscipiendum erat iter; sub quo quum nimio se frigori exposuerat, domum inde reversus ab omni statim dolore & tumore liberatus in febrem incidebat acutam, cum colliquativo eoque fœtidissimo sudore, quem mox purpura sequebatur alba cum pustulis elevatioribus, a collo usque ad pedes protensis. Vires erant dejectæ ad nonum usque diem, ubi omnia videbantur mitiora. Sed quum æger è lecto surgeret, purpura mox retrocedente summæ oriebantur anxietates, deliria, summa virium prostratio cum spirandi difficultate, convulsivi motus, & ipsa denique mors.

Epicrisis.

Admodum varius est hujus morbi decursus magnusque ægritudinum, se invicem excipientium quasi cumulus, quæ omnes ad summam machinæ perniciem, mortem tendebant. Primo adfuit hæmorrhoidum fluxus, isque inordinatus & cum molesta venarum hæmorrhoidalium intumescentia alternans, sub quo plerumque difficilior solet esse sanguinis per abdominis viscera, maximeque per hepatis & lienis substantiam circuitus: unde paullatim labascente salutari secretionis & excretionis negotio facile humorum impuritas, & inde apud nonnullos ipsa purpura progignitur, quæ, sicut in præsente ægroto, diu potest inhærere, nec facile periculum minatur, nisi perversis curationibus aliisque erroribus turbetur. Deinde prodierunt arthritici dolores, qui vix aliam habent causam, quam quod materia purpuracea ad cutem parcius propulsa sensibiles articulorum membranas obsederit, vellicaverit & ad spasmos sollicitaverit. Tum quoque tumor & rubor in brachiis pedibusque apparuit: quod quidem non mirum esse debet, quoniam observationum fide satis constat, quod in partibus spasmo infestatis, post illum compositum plerumque atonia relinquatur, quæ sanguinis & humorum accumulationi, stagnationi, adeoque etiam tumori ansam præbet. Tum quoque æger ex frigoris damno in febrem incidit, cum maxima sudoris profusione stipatam, quæ virium robur miram in modum exhausit, ut postea sub circulo sanguinis languidiori lympha facile corruptione & vappescentia potuerit inquinari; unde purpuræ albæ origo. Tandem notabilis est subitanea morbi in pessimum statum mutatio; quæ, me judice, egressui è lecto tribuenda est. Dici enim vix potest, quantum in morbis sic dictis lymphaticis, ubi virium ingens adest prostratio, nocere soleat erectus corporis & capitis tam in lecto, quam extra ipsum situs; sicut in *dissertatione nostra hac de re olim habita* pluribus exemplis ostendimus & confirmavimus. Tali enim ratione ob debilem cordis pulsum minor sanguinis copia ad caput propellitur, & facile lipothymia incidit, sub qua omnes motus ad interiora convertuntur, ipsaque materia per cutim excernenda retropellitur; unde deliria, convulsiones, sphacelationes & mors.

Qui plures desiderant observationes, adeant *consultationes nostras medicas*, ubi casu CXCI. CXCII. & sequ. multa notatu digna exempla recensentur.

CAPUT IV.

De lue venerea.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

De origine luis veneræ judicium.

Luem sic dictam veneream, in India occidentali endemiam, eo demum tempore in Europam esse advectam & per singulas ejus regiones disseminatam, quum Christophorus Columbus Insulam Hispaniolam anno 1492. detexit, communis auctorum, qui de pestifero hoc morbo scripserunt, ut *Roderici* Diaci *Hispalensis lib. de morbo venereo*, *Nicolai* Monardes *lib. de simpl. med. ex novo orbe allatis* est opinio. Licet vero certa experientiæ fide satis constet, perniciosam hanc luem primo in Hispania, tum in Italia & Gallia, postea vero in ipsa Germania per contagium, a coitu cum fœminis impuris susceptum, fuisse propagatam; sunt tamen nonnulli auctores, atque inter hos præcipue Minadous *lib. de virulentia venerea cap. XXIV. Nicolaus de* Blegny *Chirurgus Parisiensis in lib. l'art de guerir la maladie venerienne*, & *Jab. Baptista* Sinibaldus *de geneanthropia lib. IX. tract. 2.* qui existimant, morbum hunc citra ullum contagii virus in altero sexu posse oriri, si fœmina cum pluribus viris rem haberet, semperque esse grassatam apud scortatores infames. Tum enim ex diversi seminis stagnatione & corruptione virulenti nascerentur humores, qui primum fœminam, deinde viros, denuo concumbentes inquinarent contaminarentque. Et quamvis hanc sententiam vero valde similem penitus non rejiciendam existimemus, sed potius, ex hac causa morbum luis

lui Americanæ ſimilem, generari poſſe concedamus; negari tamen minime poterit, quin allata ex America contagio majoribus ſtipata ſit ſymptomatibus, longeque vehementius & malignius, quam malum ex vaga ſcortatione urtum ſævitat, ita ut non per coitum ſolum, verum etiam per contactum, e. g. manuum ſudore madidarum, per oſcula, & in lactantibus per affrictum mamillæ & papillæ, imo per pocula quoque & veſtes, cum aliis poſſit communicari, multoque plures interdum annos, ante quam labem ſuam exſerat, in corpore latere.

§. II.

Definitio. Eſt autem hæc lues dyſcraſia humorum omnium, maximeque ſeroſo-lymphaticorum, maligna & putredinoſa, à miaſmate venereo, per contagium intus ſuſcepto oborta. His vero ſignis & ſymptomatibus prodit ac progreditur hic morbus. *Hiſtoria morbi & ſymptomatum in toto corpore.* Qui ex impuro veneris uſu eundem ſibi contraxerunt, contagii vim maxime & primum experiuntur in pudendis, ubi inflammationes, tumores, dolores & ardores, exulcerationes, humorumque profluvia oriuntur. Poſtea vis veneni ſe diffundens primo vicinis & contiguis partibus, dein quoque remotioribus labem inurit. Quamprimum enim peſſima iſta & multiplicativæ indolis inquinamenta in ſuccos vitales, lympham & ſanguinem transfeːuntur, omnes tum fluidæ tum ſolidæ corporis partes, ob corruptionem inductam, peſſundantur. Ita languor & laſſitudo totum corpus occupat, vires notabiliter decreſcunt, humano orbata adſpectu facies maculis & puſtulis, modo latioribus, modo minoribus, in fronte præſertim defœdatur, variique generis tubercula ſicca & humida, furfuracea ſeu ſquamoſa, colore tamen & magnitudine, ſecundum locorum differentiam diverſa, in toto corporis ambitu hinc & inde erumpunt; partes omnes nutrimento deſtitutæ emarceſcunt; in partibus, ex carne & pinguedine conflatis laxioribus ulcera generantur maligna, ad oſſa uſque ſerpentia; in articulis inſignes ſentiuntur cruciatus, arthriticos æmulantes; in mediis artubus circa perioſtia & in ipſo oſſium meditullio dolores graſſantur oſteocopi vix tolerandi, noctuque invaleſcentes; imò ſæpiſſime tophi & gummata, abſceſſus & caries in oſſibus proveniunt, horumque ſubſtantiam & lamellarum compagem ita peſſundant, ut ſoluto partium nexu plane eroſa dilabantur. Præter hæc, pili quoque ſubinde defluunt, collique, inguinum & axillarum glandulæ, ob lymphæ, ſeminio morboſo contaminatæ ſtagnationem, tumores contrahunt, qui vel in ſcirrhum, vel in ulcera, ſi negligantur, degenerant. Quid? quod ex his denuo ſexcenta alia prodeunt mala, ut luem hanc non morbum, ſed morborum iliadem pronuntiare fas ſit.

§. III.

—ſpeciatim in capite. In nulla vero corporis parte virulenti hujus fermenti effectus magis fiunt conſpicui, quam in ipſo capite. Nam præter immanes, qui ibinem noctu maxime ſæviunt, dolores, genæ, ſupercilia pilis nudantur, puſtulæ & tubercula labiis, ori, palato innaſcuntur, quæ in ulcera cacoëthea abeunt; gingivæ aphthis & ulceribus obſitæ dentes vacillantes & carioſos efficiunt, planeque ex alveolis ſuis dimittunt; uvula, tonſillæ, totumque faucium periſtroma ardent, dolent, inflammantur & ulcere exeduntur, oſſa narium ſpongioſa, carie infecta abſumuntur, & vomere, à quo ſuſtentantur, privata corruunt, fornice naſi depreſſo: unde ſimul putridus ex ore ſpiritus exhalat, & magna vocis ac loquelæ depravatio cum inſanabili raucedine obſervatur. Neque aures & oculi à tali labe manent immunes, ſed hi exterius dolore, rubore, pruritu & lippitudine tentantur, interius vero, humoribus obſuſcatis, ſplendore & viſus acumine privantur, imo nonnunquam ſuppurantur. Aures moleſto afficiuntur tinnitu & exquiſito doloris ſenſu, & quoad internam ſui ſubſtantiam exulcerantur, tetraque carie exeduntur. Imo ſæpenumero cranii oſſa arroduntur tuphiſque & gummatibus deformantur, cujus rei teſtem citamus RHODIUM *cent. I. obſ.* 33. qui in ruſtico lue venerea laborante in dura matre tria candida annotavit gummata.

§. IV.

Et hæc ſunt præcipua peſtiferæ hujus luis ſymptomata, quæ, quantum totam corporis humani machinam omniumque ejus partium functiones in utroque ſexu poſſint lædere, imminuere, & penitus tandem abolere, facile quiſquam ex dictis colliget. *Signa differentiæ ſecundum ſubjecta & morbi gradus.* Nolumus autem prolixiores eſſe in notis morbi [illegible]ialibus ſecundum ſingulas ejus periodos & diverſos gradus conſiderandis, quia otium nobis fecit celeberrimus SYDENHAMIUS; qui in eleganti ſua *de lue vener.* epiſtola accuratam morbi naſcentis, adulti & ſeneſcentis tradidit hiſtoriam, optimeque ibidem docuit, qua ratione hoc teterrimum mali genus inter initia prodeant, & poſtea, altius corpori inſinuatum latiuſque diffuſum diſſitas etiam partes afficiat, labefactet, pervertat. Hoc tamen non poſſum, quin paucis, ad meliorem rei intelligentiam, commemorem, non omnia hactenus allata ſigna ſimiliter in omnibus hac lue laborantibus deprehendi, ſed quædam in his, alia in aliis annotari; neque ideo temere ex quibuſdam tantum, ſed ex pluribus ſimul ſumtis, de morbi præſentia eſſe judicandum. Nemo enim facile pudendorum tumores, exulcerationes aliaſque labes, inter initia apparentes ſtatim pro ipſa lue, quam potius pro luis principio venditabit; ſiquidem, ſi recte tractata tempeſtive curantur, luem nunquam ingenerant.

§. V.

Equidem his ſignis facile luem veneream dignoſci poſſe confido; nihilo minus tamen de morbis, quibuſcum aliquam habere convenientiam videtur, pauca addere juvabit. *Lues venerea differentia à ſcorbuto.* Inter hos præcipuum obtinet locum ſcorbutus, qui perinde ac venerea lues languorem torporemque corporis, dolores vagos & fixos, noctu auctiores, nervorum contractiones, puſtulas, tumores duros, variaſque tam oris, quam ipſius penis, ut EUGALENUS *lib. de ſcorbuto* teſtis eſt, exulcerationes comites habet; ut nihil ideo mirandum ſit, cur CHARLETON *lib. I. de ſcorbuto cap.* 4. tantam inter ſcorbuticum & venereum malum analogiam intercedere prodiderit, ut communia quædam utrique morbo ſint ſymptomata, à Medico etiam peritiſſimo, in locis maxime ſeptentrionalibus & maritimis, Dania, Suecia, Batavia, difficulter diſtinguenda. Quod ſi igitur duo hi morbi in uno loco ſimul graſſantur, attenta opus eſt diligentia, ut ad rectum judicium revocentur omnia: ſunt enim certi omnino characteres, quibus arte periti puſtulas, ſerpigines & ulcera venerea, cancri naturam æmulantia, ab impuritatibus ſcorbuticis

ticis possint discernere, qui tamen facilius discuntur, quam docentur. Interim EUGALENUS hanc tradit differentiam, quod in venereis cauterio apertis materia pinguis, lardo infumato similis; in scorbuticis vero non ita reperiatur. Accedit, quod maculæ scorbuticæ raro efflorescant, nisi prius gingivis exulceratis ubilique livore nigrescentibus, quæ similiter in lue nostra aliter se habent. Præterea, ulcera scorbutica tota plerumque livent, cum venerea contra in ambitu rubra sint, colorem ex albo cinereum in ima cavitate referentes. Quod vero speciatim ad exulcerationes oris scorbuticas attinet, hæ primum gingivas, tum fauces & tonsillas, lento tamen progressu, afficiunt; venereæ autem primum fauces ejusque partes, & demum gingivas occupare solent.

§. VI.

—& aliis morbis

Pariter quoque providendum est, ne herpetem, impetiginem, aliaque cutis ulcuscula statim ad luis occultæ virus referamus, sed probe prius, an cetera consentiant signa, disquiramus. In eo autem maxime hæc cutis vitia à venereis differunt, quod semel facta eruptione corporis inquietudo & lassitudo desinant, quod tantam dolorum atrocium minime junctam habeant, nec demum noctu, si auctiorem à lecti calore pruritum excipias, adeo invalescant. Eadem cautio adhibenda est circa rophos, nodos & ganglia, quæ certe non à solo veneno venereo, sed quam maxime etiam à quacunque violenta nervosarum partium tensione ac vellicatione, uti post veros arthriticos dolores interdum videmus, proveniunt: nisi itaque alia signa adsint, quæ pondus & fiduciam addant, nunquam temere de venerea lue suspicandum est. Neque tandem sine adhibito discrimine omnes glandularum tumores pro venereis æstimari debent, quia illi multoties sine ulla clam latentis venerei fermenti suspicione in variis corporis partibus visuntur; sicut ex solis strumis animadvertere licet. Omnium tamen maxime Medicus, ne in judicando hallucinetur, in quibuscunque morbis, lui nostri analogis, respicere debet ad vitam ægrotantis anteactam, quæ si luxuriosa fuit, & in lasciva fœminarum blandientium turba transacta, sæpe non contemnendum virulentiæ latentis præbet testimonium, maxime ubi reliqua consentiant. Neque minus ægri, præsente jam suspicione, curiose sunt explorandi, annon suscepti contagii modum norint, & ut suas taorum suspiciones Medico deregant amice hortandi; licet plerique vel pudore, vel timore perterriti originem morbi & progressum dissimulent, nolintque, si ætatem jam maturiorem adsecuti sint, juventutis errores relegere. Si qui autem à concepto per coitum veneno se quondam gonorrhœam, penis exulcerationes, aliaque genitalium vitia habuisse profiteantur, qua ratione his malis occursum fuerit, disquirendum est; unde facile judicium poterit formari.

§. VII.

Causa est contagium

Nunc ad causam luis venereæ considerandam progrediamur. Hæc autem quum in Europæa orbis parte, uti §. I. innuimus, soli contagio & miasmati morbifico, ab ægris ad sanos dimanante tribuenda sit; paucis nunc perpendamus, quo principio hoc perniciosissimum & subtilissimæ indolis virus suam in corpus nostrum violentiam exserat. Jam in eo quidem auctores conveniunt, ut his maxime modis virulentiam venerеam ab infectis in corpus sanum admitti statuant, cum vel per frictionis motum sive contactum sugendo, osculando & lactando, poris partium insinuatur, vel exhalando, instar halitus, vicinis partibus inspiratur, vel, quod plerumque fit, per coitum, ex alterutra concumbentis parte impurum communicatur; sed in specifica hujus contagii natura ejusque agendi modo determinandia adhuc toto, ut aiunt, cœlo differunt. Alii ab acrimonia acri rodente & coagulante; alii à sale alcalino corrosivo; alii à specifica quadam acrimonia exitiales derivare effectus contendunt. Sed hæc dicendo nihil reapse dicunt, quia ipsos effectus, seu producta veneni pro ipsius causa declarant. Et profecto, si meam interponere licet sententiam, equidem solicitum hoc scrutamen supervacaneum esse arbitror. Nam plura sunt in rerum natura, tenuissimæ indolis admodumque parvæ molis, quorum intima natura ac crasis, & ab hac immediate dependens vis agendi, mirosque effectus, in sensus incurrentes producendi, captum nostrum & intelligentiam plane superant. Videmus hoc in contagio pestis, morbo variolarum, lepra, scabie maligna, morsu canis rabidi, & hujus generis aliis; ubi veram veneni peccantis causam & indolem exacte demonstrare nunquam hactenus licuit. Sufficiat igitur medendi scopo, ut tantum perniciosis veneni effectibus resistendo impediamus, quo minus suam in corpore humano potentiam exserant; præsertim quum in rebus altioribus ignorantiam profiteri consultius sit, quam aliquid adserere, quod satis probari nequeat.

tres modis infici-antur.

Veneni natura difficulter cognoscitur.

§. VIII.

Fernelii assensus & sententia probatur.

Placuit mihi hac de re quam maxime FERNELII prudens limatiusque judicium: *hoc in morbo*, (*venereo*) inquit, *altisque venenatis plurimos videas captiosa*, *eaque admodum inani*, *ratione falli*, *quod*, *dum vident symptomata*, *hæc omnia cum humoris cujuspiam* (*acidi*, *acris*) *vitio insultare*, *nihil præter humorem acidum inesse putant*, *nihil magis animo concipiunt*, *neque acriori animi acie perscrutantur*, *num aliud quidpiam in humore subsit*, *in quo præcipua affectionis causa subsistat*: *quale procul dubio si sensu non cernimus*, *potest certa ratione ac intelligentia comprehendi*, *alioquin in maxima rerum ignoratione versamur*. Accedit, si abstrusas istas & specificas agendi vires contagii multiplicativi ad manifestas qualitates, v.g. ad acrimoniam acidam, salsam, vel alcalinam transferre velimus, quod multos postea errores in ipsa remediorum applicatione commissuri essemus. Minime enim difficile esset humorum, cujuscunque etiam generis, acrimoniam per appropriata remedia tollere; quod tamen in nostro affectu veritati minus respondet. Eaque propter etiam ii multum mihi hallucinari videntur, qui argentum vivum, quod specificum hujus morbi antidotum est, elemento alcalinæ naturæ penetrantissimo suam in acido peccante domando virtutem exserere autumant.

§. IX.

De veneni indole auctoris judicium.

Ne tamen omnia ad hanc rem pertinentia silentio prætermittere videar, non abs re fore confido, si meam de ejusmodi venenis penetrantioribus, mole quidem tenuissimis, sed virtute activissimis sententiam declarem. Sufficienti itaque ratione inductus longaque experientia confirmatus adsero, veneni contagiosi indolem in tenuissi-

mo fluido sulphureo, sive phlogisto æthereo & fermentativo principio consistere, quod ulterius diffusum reliquos corporis humani succos eadem labe contaminat. Et sane plura sunt momenta, ex quibus hanc proprietatem conjecturis non ineptis licet colligere. Nam primo, exploratissima inter Physicos æque ac Medicos res est, fluidum sulphureo-æthereum, seu oleosum, si ullum aliud, stupenda ratione posse dividi, dissipari & multiplicari; sicut in corporibus eodem instructis, ut Zibetho, moscho, ipsoque sulphuris fumo videre licet, quorum minima tantum molecula ita potest diffundi, ut innumeris aliis corporibus eundem odorem imprimat. Deinde, si ad virus respicimus venereum, hoc ita est comparatum, ut per plures menses, imo annos occultum latere possit, ante quam perniciem corpori intendat: quod certe fieri non posset, si alius esset naturæ, sanguinique & lymphæ inhæreret, quoniam in his circulatione continua perfacile explicaretur. Rectius itaque esse statuitur sulphureæ & oleosæ naturæ fermentum, quod pinguedini involutum difficilius extricatur, nec tam promte cum aliis succis commiscetur. Confirmat hanc meam conjecturam ipsa contagii propagatio. Sive enim per cutis poros contagiosa labes cum corpore sano communicetur, certe non aliunde nisi in humorem pinguem, sub cuticula latentem infunditur; sive per impurum concubitum infertur, perinde membranis pudendorum pinguiusculis, vel feminali lymphæ, quæ similiter partibus constat oleosis insinuatur, donec tandem mediantibus his succis, ceu pingui vehiculo, ad lympham & sanguinem advehitur, totamque humorum massam inquinat, inficit, contaminat.

§. X.

Quod variis argumentis confirmatur.

Hæc nostra sententia firmius adhuc stabilitur, si ad alios à suscepto miasmate productos morbos, ut sunt pestis, variolæ, morbilli, petechiæ &c. animum mentemque advertamus, quorum materia similiter putridæ sulphureæ est indolis, diuque viscositati pinguedinosæ involuta, tanquam in latibulo, potest hærere; donec aliquando à compedibus suis liberata in motum fermentationis multiplicativum ab aliis causis deducatur, succisque vitalibus eandem labem inferat. Et quid dicendum est, si tetros veneni venerei effectus, qui per putredinosam humorum corruptionem se manifestant, considerate attendimus: nonne ipsos à sulphureæ indolis principio, pinguedini insidente, derivare velimus. Siquidem abunde satis experientiæ fide constat, pinguia corpora facilius longe, quam alia, in actum putredinosum conjici. Ita ego quosdam in imo ventre sauciatos novi, quorum omentum multa pinguedine obsitum, & ex vulnere protensum brevi tempore in teterrimam abiit putrilaginem, ut fœtoris spurcitiem vix ferre potuerint adstantes. Nobiscum fere eandem fovit sententiam celeberrimus BOERHAAVIUS, vir ob eximia in rem medicam merita nunquam satis lugendus, qui in *diatriba de lue venerea* habet sequentia, illustrationis ergo adducenda: *virus venereum, inquit, est in illo humore pingui corporis humani, qui naturaliter in bene sanis replet eam partem, quam adiposam panniculum Veteres, hodierni & cellulosam membranam vocant, ita ut contagiosa labes per poros epidermidis, ingressa trans cutis vascula usque ad cellulas membranæ adiposæ pervenerit, ibidemque occurrenti pingui permiscuerit se, calore, motu, mora, assiduo magis magisque intendatur, cutim & cuticulam superpositas rodat, corrumpat, interimque sub his circumfusas per ambitum cellulas oleosas contaminet, unde semper latior plaga in panniculo adiposo corrupto reperitur, quam supra in cute superposita perdita & exesa est.*

§. XI.

& Boerhaavii sententia stabilitur.

Hactenus à BOERHAAVIO allata egregie satis comprobant, membranam adiposam non modo præcipuum seminii venerei receptaculum constituere, verum etiam, infecto jam sanguine morboque vigente, eandem præcipue affici, sicut ex variis rosionibus externis ulceribusque depascentibus videre licet. Longe vero clarius rei elucescet veritas, si audire velimus, quæ interpositis nonnullis idem gravissimus auctor disserit: *adiposa*, inquit, *membrana quasi suppurante, musculi nudati vividissimi pulcherrimique apparent, ulcera solam tantum pinguem tunicam depascuntur, nec cuti nocent, nisi quatenus consumtis vasis cuti suppositis, hæc ipsa quoque perit.* Nam mollis est hæcce membrana laxique contextus, & perpetuo irrigatur succo adiposo, qui tardissime circulatur, & diutius ibi subsistit; unde fit, ut, si qualicunque vitio corrumpatur, facile labem concipiat celerem latiusque serpentem, illæsis subjectis musculis & cute superposita intacta, fortasse quod hæ partes firmioris sint texturæ, ideoque imminenti corruptelæ valentius possint resistere.

§. XII.

Prognosis

Accedimus nunc ad eventum nostri morbi prænuntiandum. Quum vero Medicus nulla re magis, quam prognosi inepta suam amittere existimationem possit, in hac certe ferenda magno opus est judicio, magnaque deliberatione, ne feminam empyricorum premamus, qui, ubi leve luis principium est, magnum portendunt periculum, & ægrotos violentis prorsus curationibus, imo rectius carnificinis, subjiciunt, vel ubi magna infectio plenaque periculi res est, arcanis suis curationem promittunt facillimam. Debet autem diversa luis gravitas, & ab hac pendens eventus plus minus periculosus ex sequentibus quam maxime æstimari. Primo omnium subjectum inspiciatur patiens, quod si juvenile vel virile est, ac temperamento pollet sanguineo beneque valente, facilius tolerabit morbum, quam quidem cholerici, pituitosi minusque bene valentes, ut infantes, pueri, senes. Exceptionem tamen patitur regula in fœminis, quæ licet viris longe imbecilliores sint, plerumque tamen cum morbo facilius, quam illi colluctantur, quamdiu menstruum tributum solvunt. Melius quoque succedit curatio vernali & æstivo, quam autumnali & hiemali tempore, melius in locis calidioribus & meridionalibus, quam in humidis septentrionalibus, sub australi tempestate constitutis: unde multi ex Germania in Galliam concedentes facilius à malo liberantur, non quod in Gallia omnes præstantiores essent Medici, sed potissimum, quod ibidem regnans temperata cœli temperies curationi quam maxime favet. Deinde per se cuique patet, luem incipientem facilius recipere sanationem, quam quæ diutius inhærendo jam altiores egit radices. Neque tamen unquam desperandum, aut lue inveterata laborantes plane deserendi sunt, sed remedio mitiori nihil proficiente ad fortius progrediendum, & contra à fortioribus interdum ad leniora, juxta ægri constitutionem, transeundum est: qua ratione insperata sæpe salus obtinetur, uti

secundum subjecta

egre-

egregium proſtat exemplum apud FERNELIUM *cap. XV.* in Dominis de Meſieres.

§. XIII.

-- ſecundum gradus morbi.

Ne tamen artifex in cognoſcendo morbi exitu decipiatur, reſpicindi ſunt diverſi morbi gradus, ſive ſymptomatum complicatorum vehementia, uti jam pridem tulit uſus. Sciendum itaque, quod, qui in primo tantum gradu, ceu in limine conſtituti gonorrhœa virulenta, fluore albo maligno, bubonibus, teſtium tumore, & inde ortis capitis artuumque doloribus nocturnis vexantur, adeoque vitium in fluidis tantum habent, facile ad ſanitatem reducantur. In ſecundo gradu, ſub quo penis & faucium ulcera, puſtulæ & furunculi per totum corpus diffuſi, quos variolas magnas dicunt, aliaque ulcera externa comprehenduntur, & ubi jam ſolidæ corporis partes labe quadam afficiuntur, curatio quidem admittitur, ſed longe difficilior eſt, niſi aliæ eam circumſtantiæ, ut vitæ genus, vires ægrotantis & morbi complicati plane prohibeant. Maximus, iſque tertius gradus, qui cariem oſſium, profundiorem palati, oſſiumque naſi & pulmonum exulcerationem, comites habet, vitæ minatur periculum, & concepta ſalutis ſpes merito evaneſcit. Quo enim nobiliores ſunt partes, quæ corrumpuntur, & quo magis muniis ad vitam neceſſariis deſtinatæ, eo gravius eſt à lue periculum; quod ſimiliter dicendum eſt de partibus quibuſvis aliis, quæ remediis parum obviæ ferro, ſi opus eſt, excindi nequeunt. Pari ratione, ſi corpus laborantis impurum ſit, & ſcorbuticis infectum humoribus, aut viſcera quædam præcipua, ut pulmones, lien, hepar, uterus corrupta, conclamata ſunt prope omnia, quia tum temporis heroicum ſalivationis remedium tuto adhiberi vix poteſt: unde fit, ut morbus per ſe non ſemper lethalis vitam multiplici ratione auferat. Nonnulli enim, qui ſimul ſcorbuto & viſcerum imi ventris corruptela laborant, hydrope, nonnulli, quorum pulmonibus ulceroſa inſidet labes, phthiſi & hectica conſumuntur; quidam alii, quorum oſſa ichor venenatus carie erodit, cruciatu intolerabili pereunt, quidam ſphacelo, cancro palati & uteri extinguuntur, putridumque & lacerum cadaver tandem abjicitur, pabulum ſane ingratum, & vix vermibus jucundum.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curationis.

Quoniam in hoc diro admodumque difficili morbo univerſa ſanguinis & lymphæ maſſa à malignæ indolis miaſmate ſeu fermento plane alienam & naturæ prorſus adverſam, putridam, vappeſcentem ac viſcidam induit craſin; à qua, ceu à fonte omnium in hoc affectu evenientium ſymptomatum ratio unice petenda eſt; certe ad cauſam hanc principaliorem removendam vix melior excogitari poteſt indicatio, quam ut tota corruptorum humorum maſſa ex univerſo corpore & minimis ejus vaſculis aeque & receſſibus per omnia emunctoria foras expellatur. Ita enim futurum eſt, ut graviſſima illa ſymptomata, qualia ſunt glandularum ſe- & excretoriarum obſtructiones, oſſium omniumque partium ſolidarum inflammationes & exulcerationes, tanquam effectus cauſæ ſponte conquieſcant & removeantur. Duo vero uſque eo innotuerunt modi, quorum beneficio tota humorum ioquinatorum colluvies

ex intimis partium ſolidarum latibulis ejici & expurgari poſſit, videlicet per largiorem paulloque diutius durantem ſudorem, & per copioſum, debito tempore inſtitutum ſalivæ profluvium: quare de utroque modo pauca commemorabimus.

§. II.

Curatio per ſudorem, cum guajaci decocto.

Quod ad priorem curandi methodum, quæ per ſudorifera abſolvitur, attinet, monendum hoc loco eſt, quod non omnis generis remedia ſudorem pellentia huic ſcopo apta ſint & idonea, ſed ea requirantur, quæ non tantum meatus cutis excretorios aperiunt, humores viſcidos diluunt, reſolvunt ac digerunt, ſed maxime etiam, motum vaſorum cordis & glandularum ſyſtalticum augendo & intendendo efficiunt, ut humores ibi reſidentes valde tenaces & corrupti in motum & progreſſum cieantur, commodeque ex imis partium latifundiis excutiantur. Quo nomine, ob ſpecificam virtutem, primum celebratiſſima ſunt lignum & cortex guajaci, radices chinæ & ſarſaparillæ, lignum & cortex ſaſſafras &c. ſi paratum ex iis decoctum ſudoris eliciendi fine uſurpetur. Hæc inter vero quam maxime eminet guajacum cum cortice ſuo, quo ipſi etiam Americani luis curationem inſtituunt optimeque abſolvunt, eo quod illud ſubtili quodam, acri & reſinoſo gaudet principio, quale omnino requiritur ad irritationem ſolidorum præſtandam. Sic enim ex hoc ligno per ſpiritum vini rectificatiſſimum tartariſatum paratur eſſentia valde reſinoſa, quæ cum dimidia ſpiritus tartari parte mixta, calidoque cum vehiculo exhibita ſudorem efficaciter movet. Longe autem frequentioris tutioriſque uſus eſt decoctio ligni & corticis ex aqua ita inſtituta, ut ejus uncia in tribus aquæ libris medicis per horæ ſpatium decoquatur: qua ratione tantum ſubtilis reſinoſa & balſamica extrahitur portio, craſſiori reſinæ ſubſtantia relicta. Siquidem idem decoctum ad ſiccitatem leni evaporationi commiſſum pulverem relinquit bruni coloris, odoris & ſaporis opobalſamum æmulantis, acrimoniæ tam penetrantis, ut vel dimidii grani portio naribus ſuſcepta, vehementem movendo ſternutationem, mucoſitatem ex narium ſinibus, ſi quid aliud, potenter ſine incommodo excutiat.

§. III.

Modus adhibendi guaiacum.

Ex qua operatione ſatis licet colligere, decoctum guajacinum debita quantitate debitoque tempore interne ſumtum principio ſuo acri ſubtili balſamico inertes ad motus fibras & tunicas vaſorum ac glandularum nerveas ſtimulando, humorum & lymphæ progreſſum, aucta & intenſiori reddita virtute ſyſtaltica, egregie promovere. Commode autem tale decoctum pro circumſtantiarum ratione ad menſem unum, duos vel tres mane in lecto, lenem poſtea ſudorem exſpectando, calide bibitur, tam felici ſæpe eventu, ut ego hoc ſolo plures, phlegmatico temperamento habituque corporis ſpongioſo præditos à peritiſſimis in arte viris ſanatos ſciam. Nonnulli etiam, ad nimiam humorum tenacitatem eo melius diſſolvendam, idem decoctum cum balneo laconico, quod cum ſpiritu vini accenſo paratur, uſurpare ſuadent; neque ideo taxandi videntur, ſi modo debitam cautionem juſtamque circumſpectionem adhibeant.

§. IV.

a) cum temperatioribus decoctis.

Quod ſi vero ſint teneriora, macilentiora ſenſibilioriſque naturæ ſubjecta, decoctum hoc guaja-

ci,

ci, ob majorem, quem in humoribus excitat motum & ebullitionem, non congruum semper est remedium, ad luem exstirpandam, sed tum præferenda sunt decocta, quæ ligna & radices temperatiores ingrediuntur, cujus generis sunt radices sarsaparillæ, chinæ, lignum sassafras, & ex nostris regionibus lignum juniperi, radix cichorei, saponariæ, bardanæ, glycyrrhizæ, & alia, quæ in formulam redacta medicinalem, oleo tartari per deliquium, ad meliorem extractionem, possunt imbui; siquidem hoc sal quasi clavis est, qua firmior, resinosa & viscosa lignorum compages recluditur. Longe vero præstantior horum decoctorum in debellando malo est effectus, quando antimonium crudum in petia ligatum in coctione additur, vel etiam, ut quorundam mos fert, argentum vivum adjicitur. Atque tum eædem species & decocto saturatiori mane bibendo, & loco potus ordinarii hauriendo inserviunt, ita tamen, ut si hic finis intenditur, in tripla majori aquæ quantitate decoctio instituatur, additis pro re nata passulis minoribus, &c, suavioris conciliandi saporis gratia, cinnamomi pauxillo adjecto.

§. V.

Formulæ decoctorum.

Ad meliorem mentis nostræ evolutionem præscribere placet unam alteramve decoctorum formulam: *Recipiantur rasuræ ligni guajaci unciæ quatuor, corticis ejusdem uncia una, radicum sarsaparillæ, chinæ ana libra dimidia, cichorei, glycyrrhizæ ana uncia dua, salis tartari uncia dimidia. C. C. D. S. species, quarum uncia una & semis cum duabus drachmis antimonii crudi in petia ligati in tribus aquæ mensuris coquenda, & facta colatura tertia mensura pars, ad sudorem pellendum haurienda.* Relictis à coctione speciebus, additisque passularum minorum duabus vel tribus unciis aquæ tenuis affunde mensuras tres, fiat per horam decoctio in vase clauso: colat. D. S. pro potu ordinario. Si quis vero decoctum paulo temperatioris desideraret virtutis, sumat modo *radicis sarsaparillæ libram dimidiam, chinæ, scorzonera singulorum uncias quatuor, cichorei, glycyrrhizæ ana uncias binas, corticis ligni sassafras unciam unam, salis tartari drachmas tres, eademque specierum & aquæ quantitate, sicut in priori, instituat decoctionem.*

§. VI.

3) cum aliis sudoriferis.

Residet profecto in convenienti horum decoctorum usu magnum auxilium, magnumque in principio morbi vincendo præsidium. Ubi vero jam altius inhæret malum, temporisque diuturnitate obfirmatum fuerit, & jam fluidis æque ac solidis partibus infectis misera pessimorum symptomatum syndrome adornatur, eadem non adeo semper medentum exspectationi & ægrotantium votis respondere experimur, sed postulat morbi gravitas, præsertim in locis septentrionalibus & majori frigori obnoxiis, ut virtus illorum discutiens & resolvens additis efficacioribus remediis augeatur. Quod quidem nostra methodo auspicatissime perficitur, si cum ejusmodi decoctis medicamentum ex minerali regno petitum, quod mercurialis vel antimonialis est prosapiæ, debita dosi offeratur. Atque hoc nomine & virtute commendatissima sunt æthiops mineralis, vel sulphur antimonii auratum, ex lixivio scoriarum reguli antimonii cum solutione auri præcipitatum, quod ad tria quatuorve grana sumtum, ad impuritates omnis generis è sanguine eluendas, remedium est potentissimum. Huc quoque pertinent tinctura antimonii acris, vel sal antimonii sulphureum ex scoriis reguli simplicis arte paratum vel etiam pulveres, ex duabus partibus cerussæ antimonii & una parte cinnabaris ejusdem confecti: quæ singula, cum decoctis superioribus debito regimine sudorifero exhibita humores viscidos, tubulorum minimis impactos fortiter colliquant, dissolvunt, & tam per subcutaneum, quam renale cribrum copiose educunt.

§. VII.

Regula in adhibendis decoctis observanda.

Verum enim vero, ut cura hæc sudorifera optatissimo gaudeat effectu, opus esse reor, ut corpus ad eam sine noxa perferendam bene prius præparetur. Quo fine primo omnium necesse est, ut, urgente plethora, conveniens sanguinis quantitas per venæ sectionem detrahatur; deinde, ut prima regio, totumque corpus a vitiosorum humorum saburra per alvum depleatur. Quoniam tamen obtinendo huic scopo non omnia sine discrimine laxantia & purgantia, sed tantum selectiora nonnulla, eaque magis appropriata inserviunt, scire licet, hunc censum maxime subire gummata resinosa, uti sunt gummi ammoniacum, sagapenum, opoponax, galbanum &c. quæ cum extracto rhabarbari, hellebori nigri & mercurio dulci roborata, mediante essentia ligni guajaci, vel balsami Peruviani in formam pilularem possunt redigi, sumendo pro dosi drachmam dimidiam. Peracta cum hisce pilulis, ter vel quater circa alterum diem sumtis, purgatione, auspicanda est cura sudorifera, & simul idoneum diætæ regimen servandum: cujus ratio in eo præcipue continetur, ut victu exquisito tenui utentes ægri panem bis coctum, moderatam carnis assatæ portionem cum passulis exacinatis, & tenuiora carnis vitulinæ, vel gallinarum juscula cum lactuca, endivia, asparago, selleri &c. decocta comedant; ceteroquin vero, quantum fieri potest, sibi temperent, quo minus pinguibus, carnibus elixis, piscibus, lacticiniis & farinaceis multum inhæreant.

§. VIII.

Curatio per salivationem, & quidem

Altera luis venereæ curatio, quæ mediante salivatione perficitur, locum tum invenit, quum malum altius infixum nec stricta diæta, nec cura jam laudata sudorifera evelli potest, quia tunc utique alia, majoris efficaciæ remedia & quæ morbis giganteis debentur, heroica in usum arcescenda sunt. Huc spectant medicamenta ex argento vivo parata, quæ revera specificum rebellis hujus luis antidotum suppeditant, eo quod præter mercurium in universa rerum natura nec certius neque efficacius detur remedium, quod subtilitate sua tenerrima, penitius in intimos corporis recessus penetrando, tenacem, viscidum & in tubulis quasi coagulatum humorem tam potenter resolvat fluxilemque reddat, & ad congruum emunctorium, palati & faucium glandulas, ad faciendam ibi excretionem, propellat.

§. IX.

vel suffimentis & inunctione mercurii.

Prostant autem varii, mercurium ad salivationem adhibendi modi, quos breviter strictimque indicabimus. Veteres per suffimenta, mercurium

eorum in vapores resolvendo, curationem morbi peragere contenderunt, sed minus commode, quia crassi densique hi vapores nervoso generi sunt inimici. Tutior, isque frequentior est usus per unguenta, quibus argentum vivum probe subactum corpori applicare solent. Atque hæc methodus in Gallia maxime hactenus obtinuit, & à Chirurgis ibidem degentibus hac potissimum ratione instituitur: unguentum rosatum & pomatum, æquali ad unciam portione sumtum cum uncia mercurii vivi, in sufficiente quantitate terebinthinæ exstincti intime miscetur, additis pro lubitu olei lavendulæ guttis decem, & dimidia balsami Peruviani drachma: quo unguento juncturæ pedùque malleoli & genua quoque, si opus est, matutino tempore & ventriculo à cibis vacuo ad fornacem per tres quatuorve dies probe inunguntur, donec salivæ sequatur profluvium; non omisso interea decocti lignorum temperatioris usu.

§. X.

vel usu mercurii interno.

Sunt dein ex Medicis & Chirurgis peritioribus nonnulli, qui salivationis cura per inunctionem seposita in rebelliori malo tutiorem existimant modum, per mercurialia interne sumta salivæ fluxum promovendi, atque hac methodo utuntur. Mercurii dulcis rite parati quatuor vel quinque grana, cum antimonii diaphoretici & cancrorum lapidum eadem quantitate in pulverem redacta cum conserva rosarum in jusculo avenaceo, vel infuso theiformi propinant, augendo circa alterum diem mercurii dosin ad duo vel tria grana, & paullatim ita adscendendo, donec ad drachmam dimidiam perventum sit, & salivæ fluxus oriatur, qui in nonnullis, præsertim sensibilioribus, septimo, in aliis nono vel undecimo die incipit. Quod si vero in corporibus natura segnioribus, torpidioribus & phlegmaticis noo ex voto succedit operatin, tum per aliquot dierum spatium subjungitur externa mercurii inunctio; unde saliva tam largo prodit flumine, ut sæpe ad duas vel tres mensuras ejus accedat quantitas. Tum vero abstinendum est ab ulteriori tam interno quam externo mercurialium usu, nihilque, salivæ fluxu rite procedente, innovandum, sed potius curandum est, ut abacto omni frigore æger in temperate calido servetur regimine, quod peragendæ huic curæ accommodatissimum est; sicut etiam ideo æquabilem veris temperiem quam maxime eidem favere deprehendimus. Deinde fructus vitentur horæi, ne diarrhœa excitetur, potus sumatur nunquam frigidus, neque bibantur cerevisiæ, multo minus spirituosa, sed potus loco decoctum radicis chinæ, scorzoneræ, & glycyrrhizæ cum passulis adhibeatur. Atque hæc salivatio per duas vel tres circiter hebdomades tamdiu est continuanda, donec clara & limpida ex ore saliva profluat, nec amplius molestissimus oris fœtor observetur.

§. XI.

Præparatio ad salivationem.

At vero, quum multum omnino referat, ut corpus ad generosam salivationis curam rite præparetur, primo omnium hoc fine sanguinis missio in plethoricis instituenda & corrigentibus remediis humorum impuritas emendanda est: cui usui præter decocta temperatiora diluentia & pulveres absorbentes leniter diaphoreticos, præcipue inserviunt laxantia supra præscripta, ut iisdem superfluæ serosæ sordes ex habitu corporis exterminentur.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautela circa differentiam subjectorum.

In omni venereæ luis curatione rite instruenda nunquam certe non corporum laborantium habenda est ratio, ita ut debiles, pueros & mulieres, præsertim gravidas, à robustis & valentioribus discernendo videamus, quæ utrisque pro diversa corporis constitutione conveniat sanatio. Nec minori opus est cautione, ut malum recens & inveteratum multisque gravioribus stipatum symptomatibus distinguamus: siquidem diversus morbi gradus diversam requirit curationem, eamque vel remediis mitioribus, vel vehementioribus perficiendam. Atque utilissima hæc monita nisi exacte observentur, periculum est, ne vel ægrotos sine ope miseros à nobis dimittamus, vel in majorem præcipitemus perniciem.

§. II.

-- circa salivationem in corporibus scorbuticis.

Speciatim vero heroica salivationis cura, nisi recte administretur, funestum sortitur eventum: quare multæ sunt cautiones tam ante ejus usum, quam sub ipsa cura observandæ. Quando igitur lues in corpus incidit cacochymicum & scorbuticum, observatio paullo subtilior adhibenda est, ante quam salivationem intendamus. Quod si enim impura ejusmodi corpora mercurialibus velimus tractare, ipsisque salivam movere, longe deteriora fiunt symptomata, quia mercurius salibus adsociatus valde rodentem acquirit facultatem. Tutius itaque in hunc modum procedere juvabit: evacuatis prius cum laxante mannato & rhabarbarino primis viis, serum lactis dulce cum succis herbarum antiscorbuticarum, cochleariæ, fumariæ, beccabungæ, nasturtii aquatici impraegnatum, vel etiam decoctum lignorum temperatius cum lacte mixtum per integri mensis decursum bibatur; & postea demum ad decocta lignorum sudorifera, vel etiam, si necessitas urget, ad mercurialia deveniatur. Similis cautela adhibenda est in iis, qui ex viris ad affectiones spasmodico-hypochondriacas, ex fœminis ad passiones hystericas, sive ex utroque sexu ad effrenes sanguinis congestiones, ejusdemque per nares, hæmorrhoides & pulmones evacuationes sunt dispositi, quibus omnibus sola salivatio nunquam conducit. Multo vero minus in illis debet suscipi, qui viscera qualicunque labe affecta habent, quia metus est, ne auctis inde obstructionibus ad lethum ducantur ægri.

§. III.

-- in subjectis macilentioribus.

Deinde, corpora sicca & macilentiora non adeo bene ferre solent mercurialia: quapropter insigne stratagema est, ut humores prius fluxiles reddamus, fibrasque rigidiores & ad spasticas stricturas proclives relaxemus: quod optimo consilio perficitur per balnea aquæ dulcis temperata, duas vel tres ante salivationem hebdomades una cum decoctis lenioribus adhibenda. Atque his præmissis optime blandeque sæpe agere vidimus mercurialia.

§. IV.

Circa symptomata sub salivatione.

Dira quandoque sunt, quæ curationi mercuriali adsociantur symptomata, ut dentium nigrescentium à nimia gingivarum relaxatione inducta vacillatio, linguæ fauciumque intumescentia cum masticatione & deglutitione difficili, appetitus

petitus proftratio, fomnus ob falivæ fluxum, noctu etiam durantem valde interruptus, & notabilis virium defectio: quæ omnia partim ab impetuofa falivalis laticis profufione validoque feri ab extremis & infernis partibus ad fauces impulfu, partim vero ab imminuto alvi & urinæ fluxu proveniunt. Quapropter, fi nimium urget & vires plane deftruit falivæ profluvium, humorum motum ad inferiora derivare juvat per pediluvia dextre adhibita, per clyfteres, per laxantia mannata & rhabarbarina, vel, fi hæc non fufficiunt, per pilulas noftras balfamicas cum extracto panchymagogo *Crollii* interdum acuatas, vel etiam per pulverem rhabarbari, cum diagrydio fulphurato vigoratum, & cum fyrupo cichorei cum rhabarbaro in electuarium redactum, quod fimul roborandis gingivis egregie infervit. Neque tum laude fua carent infufa theiformia, ex veronica, fcabiofa, floribus fambuci & falviæ parata crebriufque oblata, quia iifdem humorum motus ad extimam corporis fuperficiem dirigitur, & faluberrimum tranfpirationis negotium perbelle promovetur.

§. V.

Circa oris vitia & dentium lapfum. Præter hæc interna derivantia quod fpeciatim attinet ad externa, in oris fauciumque vitiis fub ptyalifmo evenientibus, applicanda opportuniffime adhibentur gargarifmata, ex fpeciebus purificantibus leniterque conftringentibus compofita, quarum præcipuæ funt baccæ & folia myrthi, flores balauftiorum, rofarum rubrarum, herba menthæ, meliffæ, cortex cafcarillæ, mallix &c. quæ in aqua florum fambuci, plantaginis, vel vino rubro decocta fiphonis ope poffunt injici, iifdemque os fæpius colllui. Ad nimiam vero gingivarum laxitatem dentiumque lapfum præcavendum effentia terræ catechu, tinctura laccæ *Mynfichti*, vel balfamum noftrum vitæ cum fyrupo granatorum, vel aurantiorum mixtum, carnique gingivarum crebrius admotum, egregiam præftant opem.

§. VI.

Circa dolores in eftinorum & vigilias. Incidit fæpius, ut mercurialia pro falivatione cienda propinata dolores excitent inteftinorum admodum feroces: quare tum protinus danda funt theriacalia, ut theriacæ cœleftis aliquot grana cum emulfione amygdalarum dulcium & uncia dimidia fyrupi diacodii. Atque ejufmodi emulfiones cum aquis antifpafmodicis paratæ, & cum fyrupo papaveris albi edulcoratæ commodum etiam habent locum, quando nimia & affidua vigilia auxilium urget, quia tali in cafu fortiora dare hypnotica nunquam fecurum eft, fed leniora tantum hæc fufficiunt.

§. VII.

Cautela poft falivationem. Ipfa falivationis cura nonnunquam ad triginta & fex dies, imo longius protrahenda eft; quibus exactis nihilo minus fæpe ægri certam mercurii dulcis dofin omni feptimana debent fumere, & fe diutius adhuc ab acribus, pinguibufque cibis abftinere. Et quum plerique peracta falivatione fint famelici, omniaque velint ingurgitare, nimiam quoque ciborum abundantiam vitare decet ægros, quia inftar infantum funt confiderandi. Etenim, quoniam vetus fanguis fere omnis per falivæ fluxum, mercurialium ope excitatum, fuit eductus; fanguis & fucci benigni nunc denuo funt fubftituendi, quod per alimenta pauca, eupepta & euchyma perficitur, fimulque tali ratione recidiva præcavetur. Sunt quoque, finita falivatione, mutanda veftimenta, quoniam haud raro fomes venenatus non penitus exftinctus quafi in cineribus latitat, qui novos poftea tumultus fufcitare valet. Quam in rem legendus eft HILDANUS *centur. V. obfervat.* 115. ubi præftantiffimus hic auctor etiam alias falutares fuppeditat cautelas, circa falivationis operationem obfervatu neceffarias, inprimis, quod ante eam tophi offium fint emolliendi, caries tollenda, ulceraque, quantum fieri poteft, mundificanda.

§. VIII.

Circa narium & palati ulcera. Virus venereum quam facile fefe adfociat officulis narium fpongiofis, & palati quoque offibus firmiter inhærefcens partes has teneriores vehementer corrodit, exedit, & in fragmenta putredine diffolvit. Quo in cafu mercurialis falivatio parum fola proficit, fed potius intra nares cum fiphone fieri debent injectiones liquorum putredini refiftentium, ex aqua *d'arquebufade*, effentia fuccini, myrrhæ, balfami Peruviani, additis aliquot olei caryophyllorum guttulis, compofitorum; quibus mirabile certe levamen exefis hifce partibus afferri folet. Quando enim non cito fatis teterrima ifta putredo fiftitur, offa palati exulcerantur & carie ita exeduntur, ut foramina fiant, quibus adfumta, præfertim potulenta per nares regeruntur.

§. IX.

Circa exoftofes & caries. Exoftofes & caries offium non femper per mercurium certo curantur, fed melius fæpe per guajaci decoctum, in magna quantitate, ad aliquot menfuras in die hauftum. Externa vero ope ut fimul fubveniamus, caries offis & nigredo primum eft abradenda, dein pulvis *euphorbii* infpergendus, vel loco hujus aliquot olei guajaci, caryophyllorum, vel cinnamomi non adulterati guttulæ cum goffypio applicandæ. In occulta autem carie juvat carnem, quæ cariofum locum contegit, putrefcentem vel fcalpello, vel cathæreticis feparare, ut os oculis remediifque adhibendis pateat.

§. X.

Circa tophos. Non raro accidit, ut ipfa offium compages, præfertim tibiarum, à fufcepto intus virulento humore in tumorem attollatur, atque in dura abeat tubercula, quæ, quia inde fenfibilis periofti membrana rumpitur, vehementer dolent. Atque tum pariter externis fuccurrere decet, ex quorum numero emplaftrum *Vigonis* cum mercurio, vel emplaftrum manus Dei, feu miraculofum, debita additione mercurii vivi & balfami fulphuris terebinthinati, five juniperini vigoratum, ob eximiam opem fummam merentur commendationem. Quo etiam fpectat emplaftrum emolliens *Agricolæ* in chirurgia ejus parva defcriptum.

§. XI.

Ratio morborum in offibus. Enimvero, mirum forte cuipiam effe poffet, ipfa quoque offa, ceu corpora fenfus expertia & tam folida, ut ferro vix findi poffint, hac in lue graves læfiones, tumores, inflammationes & apoftemata, imo dolores fere intolerabiles pati. At vero, quia offa nutriuntur, crefcunt & augmenta fumunt, omnino influxum recipiunt humoris nutritii lymphatici tenuis: unde non mirandum eft, cur etiam putredine & apoftemate infici poffint. Quandocunque enim acres ichores

res in ossium poris coacervantur, acredine sua illa corrodunt, non secus ac teredo vermis lignum solet perforare. Hanc ulcerosam ossium affectionem Avicenna, unus ex praecipuis Medicorum arristitibus, ventositatem spinae appellavit, & ita exoriri docuit, quando ichoris putridi, in ossium cavernis accumulati pars grossior in tubera & tophos concresceret, altera subtilior sua acrimonia ossa & panniculos ejus arroderet atque distenderet, quorum panniculorum ope ossa dolerent & quasi terebra perforari viderentur. Quod vero noctu praesertim atrociores hujus morbi dolores osteocopi ingravescant, id ea ratione fieri arbitror, quia sole occiduo, ob motum fluidi aetherei lentiorem, humores magis fiunt viscidi ac tenaces; lecti vero calore acres corrodentes subtiliores partes magis in motum cientur, ut membranulas, tendines & nervos graviter vellicent, & vaporoso flatu distendant.

§. XII.

cautela circa pustulas

Pustulae venereae in fronte & mento efflorescentes, saniemque & ichorem putridum acrem fundentes difficulter tolluntur & consolidantur, nisi veneno venereo probe retuso, omnique symptomatum ferocia refraenata. Neque etiam linimentis, unguentis & emplastris semper cedunt, sed ab applicatione unguenti digestivi, ex vitello ovi, myrrha & terebinthina Veneta parati, & cum aequali portione balsami nostri vitae remixti singularem vidi effectum consolidantem.

§. XIII.

circa vitia pudendorum sub salivatione.

Gonorrhoea virulenta albique fluoris ex mulierum pudendis stillicidium mercurialibus non sistuntur. Urgent tamen nonnunquam auxilium; quo sine praeter ea, quae suo loco in capite de gonorrhoea innuimus, injectiones tam in uterum quam in urethram immissae prosunt; quales ex aqua calcis vivae secunda, cum aqua rosarum vel sambuci facta, & cum aqua *d'arquebusade* mixta possunt confici, quibus in gonorrhoea nonnunquam sacchari saturni pauxillum potest addi. Neque tumores testium salivatione proprie curantur, nisi simul idoneis succurramus externis remediis, quae in fotibus & vaporibus, ex herbis & floribus emollientibus in lacte coctis partique affectae admissis, nec non emplastro *Vigonis* cum mercurio potissimum consistere debent.

§. XIV.

Curatio luis cum mercurio sine salivatione.

Restat autem peculiaris medendi methodus, quae, si internam spectemus opem, non modo jam dictis genitalium adfectibus, quando nec cura sudorifera nec mercurialis sufficit, egregie opitulatur, verum etiam in debellandis aliis hujus morbi symptomatibus, ut fere sunt putrida ossium squamosorum corruptio, polypus & ozaena, pessimam stillans saniem, mirifice prodesse solet. Haec enim mala tam pertinaciter inhaerent, ut curationem omnino singularem poscant, quae nostra methodo & experientia per medicamenta quidem mercurialia, sed eadem valde correcta & virtute diaphoretica exaltata, sine largiori salivae ad aliquot hebdomadea durante profluvio perficitur. Jam fere triginta elapsi sunt anni, quum ego dissertationem de morbis rebellibus chronicis sine salivatione curandis conscripsi, ibidemque docui, qua ratione mercurius antima auri vel stanni admixtione diaphoreticus reddi possit. Siquidem haec metalla singulari quadam & quasi propria pollent efficacia, penetrantem volatilem, partibusque nervosis infensam mercurii indolem cicuraodi & ita temperandi, ut ne ad intimam membranarum compagem penetrent, sed tantum vim vasorum systalticam augendo, circuitum sanguinis & lymphae inteodant, quo mediante ad ambitum corporis cutisque spiracula vitiosi humores ducuntur & inde evacuantur.

§. XV.

Ejus praeparatio & usus.

De ipso autem praeparandi modo scire licet, quod alter mercurius diaphoreticus ex amalgamate mercurii & stanni, ita conficiatur, ut desuper abstracta aqua forti edulcoratio cum aqua fiat, alter vero ex commixtione mercurii, auri, & aequali portione reguli antimonii, desuper abstracta aqua regis, iisdemque facta edulcoratione, praeparetur. Atque cum medicamento hoc diaphoretico, auri inprimis combinatione praeparato curatio non frustranea ita institui debet: primo pilulis mercurialibus supra descriptis aliquoties alvus est solvenda, deinde, humectato prius corpore per balneum, ex aqua fluviatili sursuribusque triticeis paratum & aliquot dies adhibitum, mane & vesperi mercurius ille cum antimonio diaphoretico, vel in conserva rosarum, vel in forma pilularum ad scrupulum unum per aliquot dierum spatium offeratur, postero die mane superbibendo decoctum lignorum temperatum cum regimine diaphoretico. Tutior tamen est haec medendi methodus, si peracta ciborum digestione circa horam pomeridianam quintam vel sextam aeger quotidie per mensem in balneum descendat & cubitum iturus medicamentum dicto modo sumat: qua ratione non raro tam exoptatus obtinetur effectus, ut aliis dein curationibus iaternis non semper opus sit, ad pestiferum illud virus ex corpore eliminandum; si modo aegri simul rectum conjungant victum, debitamque potuum temperatiorum copiam, quam sat magnam esse decet, adsumant.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Luis venereae ex gonorrhoea male tractata.

Vir xl. annorum, siccae temperaturae corporisque macilentioris, jam dum à multis annis, ob victum durum & salsum, non modo scorbuticam humorum diathesin sibi contraxit, verum etiam elapso nunc biennio post concubitum cum impura foemina celebratum gonorrhoeam incidit virulentam, quae adstringentibus & terebinthinaceis tractata feliciter quidem substitit, sed acerbum capitis dolorem, noctu plerumque auctiorem, cum alvo strictiore & arida reliquit. Consulebatur Chirurgus, qui primo quidem lignorum decocta cum regimine diaphoretico potanda commendabat, sed brevi post, nihil his proficientibus, mercurialia in excessiva dosi ad drachmam dimidiam per aliquot dies propinabat: unde tam copiosae alvi dejectiones excitabantur, ut ingens virium jactura vitae periculum minaretur. Refectis paullatim viribus alvique fluxu cessante, capitis dolores nihilo minus magnam figebant crucem; unde cura per artuum inunctionem salivatoria instituebatur; qua nondum penitus finita quum aeger diaetae strictioris impatiens parum sentiret levaminis, adibat Medicos, qui decocta lignorum sudorifera diligenter commendabant; à

quo-

quorum usu mox in universo corporis ambitu maculæ prodibant rubicundæ, ob ardorem & pruritum molestæ. Varia hoc fine dabantur refrigerantia & nitrosa, idque inde obtinebatur, ut maculis ad tempus disparentibus, tantum levis cutis ardor remaneret. At vero, redeuntibus non adeo multo post maculis, dolores capitis & artuum lancinatorii, somnum plane turbantes plusquam antea unquam ægrum afficiebant; alvus plerumque adstricta nonnisi dura & pauca dimittebat scybala; imo in ipso abdomine, flatulentiis turgido, tormina sæviebant spastica cum urinæ difficultate & ardore juncta. Tandem pedum tumor insignis accedebat: quare æger de vita sollicitus meam postulabat opem.

Epicrisis cum consilio.

Pessime sibi consulunt, qui lascivo veneris stimulo perciti eidem promiscue illicito ausu indulgent, atque sic non modo totum corpus eoervant, verum etiam cum scortis impuris coeuntes idem in se malum derivant. Exemplo sit præsens ægrotus, qui ob vagam libidinem primum molesto liquoris seminalis stillicidio laboravit, & hoc demum cohibito acerba luis venereæ symptomata expertus est. Deinde reprehendi meretur iniqua Chirurgi methodus, quam in sanando ægro audacius justo adhibuit. Nam quum corpus siccum & macilentum per balnea prius & decocta debuisset humectare, statim mercurialia in nimia dosi propinando, totum curationis opus pessundavit. Quod si enim hæc medicamenta vel minus rite præparata, vel in immoderatiori dosi exhibita fuerint, nec salutares diætæ regulæ observatæ; mirifice plerumque tonus & robur solidarum, inprimis nervosarum partium, quas inter ventriculus & intestina primas tenent, labefactatur, ut postea multa opera multoque tempore opus sit, si omnes naturæ motus à regula deflectentes in ordinem redigere, suæque restituere integritati velimus: unde discere licet, quod perversa luis venereæ curatio valde difficilem, imo prorsus dubiam reddat perfectam mali sanationem. Si quando obveniunt ejusmodi ægri malis curationibus corrupti, caveat sibi Medicus prudens, ne eosdem sine habito respectu sanandos recipiat, quia sæpe oleum & operam cum fama perdit. Verum enim vero, quum penitus deserere ægros sæpe religioni sit, id maxime agendum est, ut serio injuncta strictiori diæta noxios humores per sudorem elicere studeamus, subjectis in fine roborantibus. Quo nomine commendare licet sal volatile cornu cervi, & spiritum cornu cervi succinatum cum spiritu tartari, camphora & croco mixtum, qui cum decocto lignorum temperato, quod etiam ordinario potui inservire potest, exhibitus potenter sudorem pellit, præsertim si regimen in lecto diaphoreticum accesserit. Cavendum tamen summopere est, ne excessu peccetur: quare per aliquot tantum dies sudare, postea quiescere & corpus bonis succis reficere, idque aliquoties alternatim repetere juvabit. Inter hæc danda est opera, ut alvus, quæ plerumque clausa est, aperta servetur: quem finem tum per clysteres emollientes & oleosos, tum etiam per rhabarbarum, mannam & sennæ folia, stipitibus denudata, imo in nonnullis per sola alimenta lubricantia, ut sunt prunellæ, poma Borsdorffiensia cocta, & passulæ tam minores quam majores exacinatæ, obtinere licet.

OBSERVATIO II.

Puerum, XII. annorum, jam ante biennium gravis & lancinatorius artuum dolor afflixerat noctu tam vehemens, ut somnum capere vix potuerit. Non multo post serosa, salsa & acris, cum dolore & ardore juncta defluxio interiorem narium substantiam occupabat, quam parentes pro coryza habentes negligebant; donec auctis doloribus humoris mox lenti & viscidi, mox viridescentis & sanguine tincti sequebatur effluxio, ad quam abigendam Chirurgum advocabant, qui ad demulcendam humorum acrimoniam non modo mucilaginem naribus attrahendam præscribebat, sed & pulveres siccantes ex bolis confectos, cum aqua solani & rosarum mixtos siphonis ope naribus infundebat. At vero, fœtidissima illa narium corruptio ita invalescebat, ut materia altius serpens non tantum narium concamerationes, sed faucium quoque ossa ichore putrido & plus minus sanguinolento, depasceret: siquidem innumeris fragmentis ossicisque squamulis quotidie externis ossa turbinata & cartilagines fere omnes intra anni spatium consumebantur. Adjungebatur Medicus, qui probata medendi methodo, à Chirurgo hactenus adhibita, nihil omnino, præter medicamenta quædam sanguinem depurantia propinabat, sed sine ullo meliori effectu; ut potius sub horum usu os palati carie exesum sat lato foramine hiaret, & dentes aliquot cariosi ex superiori maxilla exciderent. Exterius quoque in facie prope nares tumor emergebat, pereunte simul omni odoris & tactus sensu, ut nihil prope à stilo, profundius naribus immisso, perciperetur. Inter hæc puer graviter conquerebatur de doloribus osteocopis, qui somnum fere omnem, ciborum adpetentiam, viriumque robur abigebant; & jam eo res devenerat, ut & Medicus & Chirurgus malum desperatum nullaque ope sanandum pronuntiarent. Quare parens perterritus ad me confugit; unde ego ineptissima hac curatione, quæ refrigerantibus absolvebatur, reprobata, ad putredinem ulteriorem avertendam remedium summe efficax præscribebam, ex olei caryophyllorum non adulterati, balsamique Peruviani æquali portione compositum, quod sæpius de die cum linteo carpto narium cavitati intrudebatur. Dein quoque decoctum agrimoniæ, saniculæ, millefolii &c. cum tinctura myrrhæ, vel aqua sclopetaria impraegnatum spiritu attrahendum, vel siphone infundendum præcipiebam, ut inde narium interiora eo melius eluerentur. Quoniam tamen cetera, quæ jungebantur symptomata, simul internam postulare opem videbantur, eandem hac ratione ferendam judicabam. Præmissa leniori alvi laxatione, mercurium diaphoreticum solarem cum conserva rosarum subactum ad tria grana alternis diebus mane offerri jussi, superbibendo decoctum lignorum, lenemque postea sudorem in lecto exspectando. Inter cibos & ante somnum obtuli elixirium balsamicum, quod chylificationi sanguinisque depurationi egregie inserviebat. Neque demum temperata decocta, in potus locum haurienda, nec balnea vespertino tempore adhibenda omisimus, idque adspirante gratia divina obtinuimus, ut non modo sensim paullatimque sordida narium ulcera persanarentur, sed & dolorificæ artuum lancinationes cum reliquis symptomatibus feliciter exspirarent, miserque antea adfectus æger exacto mensis spatio iterum

Venerea nasi & faucium corruptio.

iterum suis fungi actionibus valeret, nihil sentiens molestiæ, præter quod loquelæ impedimentum remaneret, quale immedicabile erat infortunium, fortique ideo animo ferendum.

Epicrisis.

Mirum forte videbitur, qua ratione puer tam insons venerisque expers in gravissimum luis venereæ adfectum inciderit. Sed mirari desinent, qui secum perpendent, optimum hunc puerum cum patris famulo intimius esse versatum, qui virulenta gonorrhœa, bubonibus, aliisque malis diu laboraverat; unde concludere licet, per contagium ipsi venereum virus fuisse inspiratum. Non enim novum, sed satis compertum est, tenuissimum tale miasma ab uno in multos alios ita posse transplantari, ut singuli fiant eadem labe contaminati; uti hic loci notabile prostat exemplum, quum tota quædam familia à sola nutrice infecta mediante contagio fuit inquinata. Maxime vero omnium, teneriora infantium corpora ad suscipiendam hanc labem sunt disposita, sine dubio, quod rarior & laxior ipsorum textura expeditius, quam densior & compactior virulentiam admittat: quare, si ullos alios, certe infantes & pueros ab infectorum sodalitio arcere debemus, ne contagii participes evadant. Si curationem spectamus, me judice temeraria ista & imprudens fuit, quam Chirurgus & Medicus susceperunt, medicatio; siquidem nihil magis, quam topica refrigerantia sævitiam morbi potuisset augere; cum contra, si statim ab initio efficax remedium fuisset oppositum, nunquam æger in tantam incidisset perniciem. Quandoquidem ut in omnibus gravioribus malis, ita maxime in sævissimo luis venereæ affectu multum interest, ut in tempore veniendo sat potentem medelam afferamus.

OBSERVATIO III.

Lues venerea male tracta pro scorbuto habita. Juvenis xx. & aliquot annorum, temperamento præditus sanguineo-phlegmatico habitu que corporis spongioso, variis genitalium affectibus, ut gonorrhœa maligna, penisque exulceratione sat diu conflictatus aliquando ingentem corporis languorem percipiebat, quem vox rauca, & insignes capitis, tibiarum & brachiorum dolores, nocturno tempore cœloque nebuloso ingravescentes excipiebant. Post adsumtum cochleariæ spiritum, cum spiritu Cornu cervi combinatum non modo dolorum atrocia augebatur, sed pustulæ quoque per faciem reliquamque cutim sparsæ adparebant, saniem gradatim intus colligentes. In naribus ardor, siccitas & pruritus sentiebatur, succedente corrupti fœtidique ichoris sanguine tincti excretione: faucium interiora & glandulæ, quas ob similitudinem amygdalas dicunt, fœtidis ardentibus obsidebantur ulcusculis: in ossibus prodibant tubercula, & jam plurima venereæ luis signa aderant. Duo in consilium adhibebantur Medici, qui hujus morbi primordia à scorbuto derivantes martialia, lignorum decocta, purgantia, magnamque antiscorbuticorum farraginem initio propinabant; donec accedente narium & faucium erosione de luis venereæ præsentia edocti pilulis gummosis mercurialibus contra eandem pugnabant. Sed parum his proficientibus mercorius præcipitatus bene elotus cum theriaca offerebatur, ad ptyalismum excitandum; unde tam immanes vomitus pectorisque anxietates oboriebantur, quæ nisi calidi lactis potu temperari haud poterant. Dabantur itaque ex nostro consilio decocta tam saturantia, ex speciebus alexipharmacis conflata una cum tinctura antimonii acri, ad sudorem eliciendum mane capienda, quam secundaria temperata, potus loco haurienda, circa lecti vero ingressum cinnabarina in largiori dosi cum resina guajaci & sale volatili viperarum commixta offerebantur. Syncipiti deraso cruribusque & brachiis famosum illud Vigonis emplastrum, aucta mercurii quantitate, camphora & balsamo de Peru vigoratum imponebatur, & subinde balneum adhibebatur Laconicum. Quibus remediis per duos menses continuatis, adjuvante Deo, æger sine ulla salivatione & mercurialium usu exoptatæ restituebatur sanitati; nisi quod membrum scirrho cancriformi obsitum adhuc aliquam postulare medelam videretur, quam externo linimento, ex aqua calcis vivæ & sambuci, spiritu vini camphorato, saccharo saturni & mercurio præcipitato albo parato ex voto præstitimus.

Epicrisis.

Docet inprimis hæc morbi historia, quod incipiens lues in iis solis, ubi frequentior scorbuti progenies est, sæpe fucum offundat vel oculatissimis; præsertim si hoc morbi genere tentantur viri, qui famam sine labe obtinent, & sanctiore vitæ instituto superbiunt, vel quorum vitam ante actam perquirere verecundiæ habendum est. Facilis tamen morbi erit cognitio, si præter ea, quæ superiori §. IV. curationis innuimus, hæc probe attenduntur: in scorbutico affectu raro in capite, fronte & ossibus tubercula dura valde dolentia prodire, neque raucedinem tam diuturnam adesse, neque etiam ossa narium spongiosa, sicut in lue venerea, occupari. Et profecto, permultum tam ad prognosin rite formandam, quam ad curationem recte instituendam refert, ut veram utriusque morbi indolem exacte cognoscamus. Sicut enim venerea lue infecti antiscorbutica raro impune ferunt; ita contra scorbutici a mercurialibus, in quibus genuinum luis antidotum residet, plerumque graviter læduntur. Quare non mirum esse debet, quod à cochleariæ spiritu in nostro ægroto mox pustulæ copiosiores effloruerint. Præterea, id quam maxime ex hoc casu ad usum nostrum convertere licebit, quod in mercurialibus propinandis admodum caute debeamus procedere, & ab usu eorum statim abstinere, quam primum imi ventris tormina & vomitus succedere videntur. Ita enim variat luis indoles in diversis subjectis, ut interdum non aliis, nisi mercurialibus remediis cedere velit, interdum vero eadem plane respuat, & solis decoctis sudoriferis interpositisque laxantibus, præsertim inter initia expugnari sinat.

OBSERVATIO IV.

Nobilis quidam marti & veneri strenue deditus, XXVI. annos natus, post immanes pedum, capitis, omniumque artuum dolores, in crure utroque tuberculis obsidebatur squamosis & pruriginosis. Commendabantur aquæ salsæ, quibus per duo de viginti dies epotis infinita ascaridum copia per alvum primo exterminabatur, & mox venereæ pustulæ non modo in facie, sed in manibus quoque & pedibus expellebantur: unde sepositis his aquis mercuriale remedium, ex conserva rosarum, theriaca & tus- *Lues venerea cum vermibus complicata.*

turpetho minerali compositum offerebatur, quo ter adsumto magna oriebatur diarrhœa & vomitio cum ingenti virium jactura. Lactis quidem & diascordii *Fracastorii* usu dejectiones illæ feliciter cohibebantur, sed dolores ac pustulæ fixius inhærebant. Quare denuo dabatur electuarium modo dictum, eo quidem effectu, ut sat larga promoveretur salivatio, cum oris fauciumque exulceratione, teterrimum fœtorem spirante. Gargarisma alioquin efficacissimum ulteriorem ulcerum progressum vix poterat retardare, ut potius hæc latius serpendo interiora faucium depascerent, dentesque male hærentes ex alveolis suis deturbarent. Tandem ad decocta lignorum temperatiora, quæ etiam papaveracea habebant, deveniebatur, quibus in maxima quotidie copia adsumtis, simulque laxantibus, ad divertendum salivæ fluxum, interpositis æger tandem Dei gratia exoptatæ reddebatur sanitati.

Epicrisis.

Exhibet hic casus plura, tum ad penitius cognoscendam morbi indolem, tum ad curam rite instruendam necessaria, quæ jam paucis expendere lubet. Inprimis autem notatu perquam dignum est, quod verminosa progenies lubentissime morbo nostro adsocietur, non aliam ob caussam, quam quia ex putredinosa humorum corruptione, quæ in venerea lue admodum graviter peccat, feminium illud verminosum facile generatur. Jam quidem ad ingratos hosce hospites ex intestinorum latebris ejiciendos, aquis salsis nihil est præsentius. At vero, sicut salsedo, seu rectius salsa humorum acrimonia venereum virus in scorbuticis corporibus valde acuit atque exasperat; ita etiam in præsenti ægroto aquæ salsæ potus minime fuit utilis, sed potius noxius: siquidem inde non modo pustulæ magis rodentes sunt expulsæ, sed postea quoque, mercuriali remedio superingesto, copiosæ per os & alvum dejectiones cum summa virium atonia excitatæ. Ea enim medicamentorum, ex hydrargyro paratorum est indoles, ut salium connubium minus amice ineant, sed facile corrosivam & virulentam adsumant naturam: quare omnes scorbutici, & quorum prima regio salsis & acidis scatet succis, sedulo cavere debent mercurialia, nisi sævissima incurrere velint symptomata. Quod tandem ad plenariam hujus mali sanationem attinet, rectissime hæc decoctis humectantibus & papaveraceis, magna in copia haustis fuit peracta; siquidem hæcce remedia rodentem humorum acrimoniam demulcendo, & per congrua emunctoria expellendo, non modo symptomatum atrociam egregie mitigarunt, sed caussam quoque sustulerunt feliciſſime.

Observatio V.

Phthisis venerea.

Vir xxx. annorum, constitutionis tenerioris & macilentæ, per sat longum temporis spatium de magna virium imbecillitate corporisque ad motum subeundum impotentia, de tussi, respirandi difficultate, & acerbis artuum ipsorumque ossium cruciatibus, noctu præsertim auctioribus conquerebatur, pituitam ex ore ejiciens copiosam & mucidam. Satis cito consulebatur Medicus, qui phthisicam pulmonum labem suspiciens præmissa venæ sectione multa pectoralia, decocta ex lignis temperatioribus cum anodynis mixta, laxantia quoque & alia demulcentia propinabat, sed sine ullo subsequente lætiori effectu. Accedente demum molestissima raucedine, pluribusque pustulis ulcerosis in facie & capite efflorescentibus, primum venereæ malignitatis indicium aderat; & facta inquisitione deprehendebatur, ægrum jam per triennium gonorrhœa, à scorto infami contracta laborasse, eamque demum cohibitam virulentiæ vestigia in sanguinis & humorum massa reliquisse. Quod quum animadverteretur, ad exstirpandum hoc virus mercurius dulcificatus ad aliquot grana cum rosarum conserva per aliquot dies, interposito largiori decoctorum usu, offerebatur; unde quidem alvi fluxus proritabatur sat copiosus, hoc autem per convenientia remedia sedato, sua sponte ptyalismus quatuor hebdomadum subsequebatur, quem secundum vires ægrotantis ita moderare studebamus, ut sensim paullatimque graviora illa cum metu phthiseos stipata symptomata feliciter exspirarent, ægro plenissime restituto.

Epicrisis.

1) Ex præfata morbi historia paulo clarius elucescit, reliquias gonorrhœæ, præsertim male curatæ, diutius in sanguine posse hospitari, admodumque varium morbi schema exhibere, ante quam a Medico cognoscatur. Si quando igitur in artis exercitio talis medenti morbus obvenit, cujus originem & generandi modum non satis valet perspicere, juvat omnino ad luis venereæ virus animum mentemque interdum advertere, præsertim si symptomata quædam huic morbo communia adsint, quæ suspicionem pariant. Quod ubi minus observatur, metus est, ne ea adhibeamus remedia, quæ caussæ morbi adversa miseros ægrotos in majus præcipitant periculum.

2) Discimus, mercurium dulcem, in minori etiam dosi oblatum, sæpe effectum edere præstantissimum, idque eo magis, si serum adsit copiosum & fluxile, quod perfacile in motum cietur. Quoniam vero de interna humorum constitutione ac crasi non satis adeo certe & determinate judicare Medico licet, semper minori mercurii dosi salivationis curam inchoare, & per gradus ad majorem ascendere, quam statim inter initia fortiori impetu uti, præstat. Accedit magna naturarum, ratione roboris & imbecillitatis, differentia, quæ sicut omnium medicamentorum; ita etiam mercurialium diversam requirit dosin, eamque, ut tutius procedamus, initio semper minorem. Luculento possunt esse testimonio vel sola purgantia, quæ in magna etiam portione exhibita, nonnullos parum commovent, alios è contrario ita enervant, ut inde graviſſime, vel cum vitæ periculo ægrotent.

Observatio VI.

Varia luis venereæ symptomata cum pertinaci colli tumore.

Juvenis xx. annorum, sanus & vegetus, ex impuro concubitu gonorrhœam incidebat virulentam, quam parum æstimans non modo illicita venere, sed & aliis in diæta commissis erroribus ita depravabat, ut exacto quatuor mensium spatio tumoribus inguinum, quos bubones dicunt, cancrosis penis ulceribus, & variis tam penem quam anum obsidentibus afficeretur condylomatibus. Adhibebantur remedia gonorrhœæ dicata, & aperto bubone æger per decem integras hebdomades decocto utebatur purificante, quod tum potus loco, tum mane in lecto calide sub regi-

regimine diaphoretico, una cum tinctura antimonii acri, essentia pimpinellæ & succini bibere debebat. Præter hæc, quinto quovis die dabantur pilulæ mercurio dulci vigoratæ; & hac quidem ratione condylomata sensim marcescebant, ulcerosa cancriformia & bubo consolidabantur: sed neglecto accuratiori vitæ regimine æger per totum corporis ambitum scabie suffundebatur venerea, quæ cum molestissimis brachiorum pedumque cruciatibus, & nocturno capitis dolore stipata magnam figebat crucem. Jungebatur simul tumor glandularum colli sat pertinax, fauces ulcusculis obsidebantur ardentibus & dolentibus, ipsique oculi lippitudine deformati rodentem & acrem fundebant lympham. Unicum itaque auxilium, præter decocta radicum & lignorum tam saturatiora, quam temperata, in salivatione videbatur repositum, quam ita instituendam curavimus, ut a tribus mercurii dulcis granis cum lapidibus cancrorum oblatis ad scrupulum prope unum paullatim adscendendo, ptyalismus quinque hebdomadum excitaretur tam copiosus, qui per priores tres septimanas intra nycthemeron tres vel quatuor mensuras æquabat. Saliva, ut fieri solet, ejiciebatur viscida eaque fœtidissima, donec magis magisque limpidior & fœtoris expers proflueret, & subjunctis in fine laxantibus orisque collutionibus cum gargarismate, quod radicem tormentillæ, flores rosarum rubrarum, herbam salviæ, folia myrthi & rob diamoron, papaverisque rhœados habebat, penitus cessaret. His ex voto peractis pustulæ venereæ evanescebant, & lancinantes capitis artuumque dolores expirabant, remanente oculorum lippitudine, & insigni glandularum colli tumore, quem frustra adhibitis per unum alterumve mensem externis discutientibus & emollientibus tandem scalpello incidere consultum ducebamus; unde primo grysea, dein purulenta effluebat materia. Ad vulnus inflictum à sordibus repurgandum commendavimus essentiam myrrhæ & aloes cum balsamo Peruviano adplicandam, imposito exterius emplastro BARBETTE saponato & bene camphorato, cum oleo hyoscyami malaxato: qua methodo interjectis aliquot hebdomadibus æger à molestissimo hoc affectu liberatus nunc exoptata gaudet valetudine.

Epicrisis.

Fidem prope omnem superare videtur, qua ratione miser ægrotus tantam symptomatum, se una quasi serie excipientium catervam sine vitæ periculo perferre potuerit. Sed me judice, vera hujus rei ratio derivanda est a validiori ægrotantis natura, quæ non modo graviora rectæ valetudinis incommoda facilius toleravit, verum etiam medicamentorum energiam insigniter adjuvit, ut opinione celerius sanitas fuerit recuperata. Interim ex diri hujus morbi decursu & feliciori eventu addiscere licet, multa sæpe in arte medica evenire salutaria, quæ desperata habueramus, admodumque felicem esse illum Medicum, cujus curæ ægroti robustiores & necessariis ad morbum superandum viribus instructi commendantur.

OBSERVATIO VII.

Tumor testium pertinacissimus.

Juvenis erat XX. annorum, qui, ut ipse prætexebat, ex pollutionibus nocturnis, vel, ut rectius augurari licet, ex impuro amplexu sat magnum accipiebat tumorem testiculi dextri, cum rubore & dolore stipatum. Dissimulabat primo æger non levi sui damno hoc mali genus, sed accedentibus in scroti ambitu octo ulcusculis superficialibus, fœtidum ichorem plorantibus, virum chirurgiæ peritissimum consulebat, qui, peracta corporis cum pilulis mercurialibus aliquoties sumtis purgatione, decocta ordinabat saturatiora, cum tinctura antimonii acri mane calide haurienda; externe vero cataplasmata ex speciebus resolventibus & emollientibus parata in lacte cocta crebrius applicanda, tam felici successu, ut intra quatuordecim dies non modo testiculus magnitudine decresceret, sed & ulcuscula, scrotum obsidentia ex voto consolidarentur, relicta tantum aliqua duritie & intumescentia, quam emplastro de ranis cum quadruplo mercurii mixto sensim paullatimque abigebat. Elapsis aliquot mensibus hic molestus testiculi tumor redibat, quem alius Chirurgus variis tam externis quam internis remediis per sex hebdomades sanare tentaverat; sed ausu plane frustraneo. Siquidem jam tumor mirum expansus in peripheria aliquot ulnas æquabat, & vasa utriusque lateris spermatica ad duos pollices inflata conspiciebantur. Ego consultus tumorem probe visitabam, qui speciem herniæ, quam sarcocelen nominant, referebat; unde mox pristinum Chirurgum, arte sua non incelebrem, accersendum curabam, qui ex meo consilio interne decoctum anti-venereum bene saturatum, exterius sacculos discutientes, probe camphoratos in forma sicca adhibebat, cum insigni ægrotantis levamine & tumoris diminutione. At vero, quum mali pertinacia mitioribus hisce remediis penitus cedere renueret, non abs re fore putabam lenem salivationem cum mercurio excitandam. Quo fine præmissa purgatione, per quinque dies plantæ pedum & testiculi cum unguento mercuriali fortiter illinebantur: & en, sexto die prodibat saliva, cujus fluxus per mensem ita moderabatur, ut non tantum vasa seminalia ad naturalem crassitiem redirent, verum etiam testiculorum tumor remitteret. Ne tamen in loco hoc debilitato facile nova fieret humorum stagnatio, & ut tumoris reliquiæ penitus abigerentur, suasor eram, ut emplastrum BARBETTE saponarum & bene camphoratum per tempus adhuc gestaretur. Atque hac ratione æger a vexatissimo hoc malo imposterum liber remansit.

Epicrisis.

Mirum profecto est, quantum testiculus sic dictus venereus & medenti & ægrotanti facessat negotii, si in tales inciderit, qui magna viscidorum, & difficulter mobilium succorum copia scatent. Sicut autem varia celerioris sanationis sunt impedimenta; ita, me judice, hæc præcipua sunt, quæ ex ipsa partis structura pendent. Tam enim angusti sunt, & in ductus mirum contortos & anfractuosos abeunt innumeri testiculorum canaliculos, ut nonnisi tenuissimam & delibatissimam lymphæ partem, quæ seminis nomine insignitur, secernere possint. Quam primum vero à succo crassiori distenduntur, amisso robore suo facile scirrhosam labem contrahunt, quæ postea difficulter curatur; maxime cum ob decliviorem testiculorum situm valde difficilis sit humorum regressus, qui per se nunquam fere non varii generis stagnationibus ansam præbet largissimam. Si curationem spectamus,

discere inde licet, quod sæpe ptyalismus, maxime per mercurii inunctionem excitatus, insignem hos tumores discutiendi habeat potentiam: imo interdum à sola scroti cum mercuriali unguento inunctione ego tales tumores feliciter scio discussos, quos nec validissima alia remedia, nec ipse mercurius interne datus unquam potuissent resolvere. Hæc scribenti in memoriam incidit casus, ubi raucedinem veneream, cum tumore glandularum colli complicatam sola inunctio plantarum pedum mercurialis ex voto sustulit, postquam antea innumera remediorum genera irrito effectu fuerunt adhibita.

CAPUT V.

De pustulosis & pruriginosis varii generis affectibus cutis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Instituti ratio. Quum ordinis ratio postulet, ut nunc de pustulosis & pruriginosis cutaneis adfectionibus dicamus, quæ pruritu, dolore, ardore, inflammatione & exulceratione, variique generis symptomatibus molestæ, à sero impuro acri, inter vascula exhalantia & nerveo-tendinosas cutis fibrillas stagnante, easque erodente oriuntur; statim in limine hujus tractationis monendum esse ducimus, singula hæc cutis vitia pro diversa materiæ peccantis acrimonia, & pro differente subcutaneæ læsionis gradu, admodum varia sortiri nomina; dum scabies humida & sicca, ferina & maligna, venerea, psora, serpigo, lepra & impetigo, elephantiasis, herpes miliaris & exedens, tinea capitis, gutta rosacea &c. denominantur, quæ jam breviter strictimque explicabimus.

§. II.

Descriptio scabiei benignæ, Mitissimus harum adfectionum gradus est benigna tam humida, quam sicca scabies, quæ in artubus potissimum inter initia proveniens sensim paullatimque ad reliquas corporis partes, capite tantum excepto, transmigrat. In humida quidem, quæ infantibus maxime & pueris, sanguineo-phlegmaticis & habitu corporis spongioso præditis infesta est, pustulæ magis humore turgent sanioso purulento, atque major jungitur inflammatio, quæ ex circulo rubicundo manifesta in suppurationem abit: quo etiam ulcuscula illa capitis manantia, sive achores infantum, jure debent referri. In sicca autem, quam potissimum macilenti, senes, & qui temperamento pollent melancholico-cholerico, experiuntur, minoris molis pustulæ, pauco ichore seroso sunt refertæ, quæ tenuissimas nervorum fibrillas sub cuticula irritando, ardorem & pruritum inferunt fere intolerabilem.

§. III.

— impetiginis, Sicca scabies quando squamosa atque crustosa est, & post cuticulæ, vel escharæ abrasionem stigmata sub cute cruenta relinquens, accedente calore dolorifico & vix tolerandum adfert pruritum, & difficillime sanatur, vel sanata ex facili revertitur, impetigo appellatur, sive scabies ferina, germ. *die Raute*, quæ scorbuticis maxime & cacochymia serosa laborantibus est familiaris, & si in majori est gradu, plora lepra vocatur: de quo adfectu legi potest BARBETTE *in sua chirurgia lib. I. cap.* 8. & WEPFERUS *observ.* 214. Atque in pessimo hoc morbo caput etiam sæpissime male adficitur, crustaque circum circa obducitur, ne facie quidem, labris, manibus exceptis. Præterea, tota cutis ulcerosa saniem profundit serosam corrosivam, cuticula abscedit continuo, ut frusta arida sine negotio detrahantur, cute subjecta obscure rubra, madorem acrem plorante; unde fœtor adest, & ægri ciborum valde adpetentes de intensa siti conqueruntur.

§. IV.

— scabiei malignæ veneræ, Quod si hæc scabiei species gonorrhœam, bubones aliaque genitalium vitia excipiens non modo universum corpus, sed potissimum etiam faciem occupat, atque nodos & tophos in variis corporis partibus comites habet, & si dolores, qui sociantur, rodentes, terebrantes, & acres quasi morsus inducentes noctu exacerbantur, venerea dicitur & maligna.

§. V.

— herpetis miliaris. Herpes miliaris, dum serpendo se propagat, nonnullis serpigo audit, & cutis tantum superficiem certis in locis, ut sunt pedes, femora, manus, scrotum, perinæum &c. occupans, multas exiguas in cute eminentias, seu pustulas parvas pruriginosas, milii seminis magnitudinem adæquantes sine humiditate excitat, quæ squamulis depositis evanescunt quidem, sed certis temporum periodis facile in iisdem locis recurrunt. Interdum quoque caput ipsum à tali herpete infestatur; sicut testis est HELWIGIUS *in observ. physico-medicis obs.* 38. Referri huc debet pruriginis species, senibus maxime familiaris, quæ sine pustulis & papulis pruritu fere intolerabili cutim occupat, & perpetuum scalptum cum digitorum unguibus expetit: quandoque etiam pubem scrotumque seorsim obsidet, interdum intestini recti exitum, præsertim quando hæmorrhoides vitio ætatis, aut errore quodam cessare incipiunt.

§. VI.

— & exedentis. Herpes exedens, qui absolute herpes ab HIPPOCRATE, à CELSO autem *lib. V. cap.* 28. sacer ignis nominatur, nec erysipelati ulceroso dissimilis est, totam cutim ad suppositam usque carnem ulcere exedit, & in squamas nunc crassiores, nunc tenuiores, maxime etiam circa pilosas capitis partes resolvit; evanescens autem duros in membro adfecto tumores relinquit.

§. VII.

Zonæ igneæ. Quando autem herpes mali moris pectus speciatim & præcordia occupat cum cardialgia, calore præternaturali, pruritu, cutis inflammatione & dolorifica exulceratione, pustulisque parvis & lucidis instar cinguli ad manus latitudinem in pectore dispersis, adfectus vocatur Zona ignea. Vid. *Marcus Aurel.* SEVERINI *lib. IV. de abscessibus cap.* 9. *Nicol.* TULPIUS *lib. III.* SCHULZIUS, *ann. III. Ephem. obs.* 4. qui lethalem vidit, & *Jo.* LANGIUS, qui ex ulcere cruris intempestive consolidato subortam annotavit.

§. VIII.

§. VIII.

--elephantiasis.

Scabies crustosa & squamosa, quæ pedes maxime ad genua usque invadit, elephantiasis nomine à quibusdam insignitur, dum pedes instar saccorum tumidi sunt, super quos crustæ sat latæ eminent, quæ abrasæ stigmata relinquunt rubiginosa, pruritu & ingenti vellicatione molesta, spissumque humorem fundentia, qui mox in novas squamas & crustas condensatur. Vera autem lepra Arabum, sive elephantiasis Græcorum morbus longe magis abominabilis est, cujus descriptionem optime tradidit ARETÆUS *lib. IV. cap.* 13. & CELSUS *lib. III. cap.* 25. in hunc modum: *ignotus autem pene in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem ἐλεφαντίασιν Græci vocant; isque longis annumeratur. Quo totum corpus afficitur ita, ut ossa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas crebrosque tumores habet. Rubor earum paulatim in atrum colorem convertitur. Summa cutis inæqualiter crassa, tenuis, dura, mollisque, quasi squamis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit; os, suræ, pedes intumescunt. Ubi vetus morbus est, digiti in manibus pedibusque sub tumore conduntur; febricula oritur, quæ facile tot malis obrutum hominem consumit.*

§. IX.

--morbi Lazari.

A scabie & lepra plane differt adfectus iste ulcerosus, dum videlicet ulcera sordida musculosas potissimum partes, ut dorsum, brachia, femora, suras, lumbos occupantia, putridam plorant saniem, & mox in altero membro recrudescunt, mox in altero adolescunt, multos sæpe annos durando. Atque tale morbi genus plebeiis, mendicis, & infimæ sortis hominibus, qui impuro vitæ genere utuntur, inprimis solet esse familiare, & vulgo dicitur *Wurmschaden*; quo morbo etiam *Lazarum* laborasse multi ex Medicis criticis adserunt. Sæpius etiam complicantur vermes, qui ulceribus insigni multitudine innidulantur, ut nullis fere remediis deleri queant.

§. X.

Cutis affectus contagiosi sunt.

Omnes hi subcutanei pustulosi adfectus contagio maxime serpunt & inficiunt; ideoque facile per concubitum, per lectos, per indusia, fœdo pingui sudore imbuta, maxime vero omnium per pelles animalium & vestimenta ex lana contexta, (*vvollene Tücher und Strümpfe*) propagantur. Lana enim aptissimum est medium, quod ob raritatem laxam atque porosam impuras istas exhalantes particulas potest absorbere & diutius retinere, ne mox in auras dispergantur. Sicut enim odores, à quocunque etiam fragrante emissi, linteaminibus, chirothecis & vestibus diu inhærent; ita quoque in morbis contagiosis, ut peste, variolis, morbillis, petechiis &c. effluvia putrida, quæ fermenti vicem obtinent, rebus istis porosis, præsertim ex lana confectis, altius sese insinuando, per longum temporis intervallum sæpe delitescunt, prius quam infectionis potentiam exserant.

§. XI.

Cutis adfectuum sedes.

Sedem morborum hactenus enumeratorum in tubulosa & ex variis fibris contexta cutis compage, quæ universale corporis emunctorium est, constituendam esse, vel ipsi sensus satis evincunt. Verum enim vero, ut specialius nostram mentem determinemus, nos in hac firmiori sumus sententia, membranam cutis pinguedinosam præcipuam esse sedem ac locum, ubi fomes materiæ impuræ & corruptæ primario residet, quæ, dum per cutis poros & tubulos exhalantes libere transpirare nequit, diutius ibi subsistit, & per longiorem hanc moram acrior reddita nerveas cutis fibrillas rodendo, pungendo & inflammando, varias pustulas & papulas ingenerat. Nulla enim in universo corpore, sive solida sive fluida pars est, quæ fœtidum vappidumque humorem, salva sua crasi, diutius possit retinere, & occultare, ante quam motu fermentativo per vitiosam quandam aeris constitutionem ex tricis illis & latebris exsolvatur & protrudatur, quam ipsa pinguedo, in qua, ut ego quidem arbitror variolarum & morbillorum, purpuræ & luis venereæ, aliorumque similium adfectuum seminia per longum tempus abscondita latent. Accedit, quod teste observationum fide, corpora pinguedine multum referta non modo diutius & gravius cum hisce cutis morbis conflictentur, verum etiam iisdem sanatis facilius in pristinam labem recurrant, aperto indicio, in ipsa pinguedine mali fomitem delitescere.

§. XII.

--subjecta

Quod si subjecta harum cutis adfectionum consideramus, infantes maxime & pueri, ut variolis, morbillis, achoribus capitis & omnis generis cutis defœdationibus; ita etiam inprimis scabiosis & pustulosis adfectibus sunt obnoxii, non tantum propter mollem & spongiosam solidarum partium substantiam, & imbecilliorem transpirationem, sed potissimum hanc ob rationem, quia ob desidem mulierum gravidarum vitam & digestionis imbecillitatem, succi, quibus adhuc in utero nutriuntur infantes, minus sunt temperati, sed impuri: unde non mirum est, tenera etiam infantum corpora sordibus conspurcari, & superfluis vitiosis redundare humoribus; qui quum longo post tempore ex adversa aeris constitutione, vel virtute seminii contagiosi, aliisque ex causis in motum fermentativum adiguntur, innumera mala cient, atque inprimis externas corporis partes variis exanthematibus deturpant.

§. XIII.

-- à variolis & morbillis non sunt liberi.

Hæc scribenti in memoriam venit communis illa traditio, achores, tineamque capitis & scabiem infantes & pueros a morbillis & variolis præservare, vel minimum, ut mitiori succedant gradu, efficere. Verum enim vero, si desideraretur, ego multa contraria possem allegare exempla puerorum, tam scabie, quam aliis ulcerosis cutis vitiis laborantium, qui à molestissimis hisce morbis non ita pridem liberati in variolas confluentes & morbillos mali moris inciderunt: ex quo non adeo obscure licet concludere, quemvis ex pustularibus his morbis peculiarem & quasi specificam vitiosæ & corruptivæ materiæ habere indolem, quæ sub peculiari pinguedinis involucro delitescit.

§. XIV.

Differentia cutis effectuum pendet à textura cutis secundum ætates diversa.

Jam reddenda erit ratio, qui fiat, ut cutis vitia in variis subjectis adeo multum inter se varient. Sed id magna ex parte, quantum ego quidem assequi possum, a diversa ætatis periodo derivandum est. Etenim, quoniam textura cutis ratione ætatis valde immutatur, dum alia in puerili &

& juvenili, alia in virili & senili esse solet: inde etiam efficitur, ut pustulosi illi, qui cutem diversimode adfligunt, morbi aliam atque aliam naturam & genium induant, variisque modis sese exserant. Ex physiologicis enim pro certo adsumendum est, in puerili & juvenili corpore plures in cute canaliculos esse minimos, copiosiora etiam in ejus superficie poros & foraminula hiantia, quam in adultis & ætate crescente, ubi tubuli magis angustantur, coalescunt & solidescunt. Ita in senibus interstitia membranarum cellulosa ut in toto corpore, ita præcipue inter cutim & subjectas partes humore pingui minus replentur, sed rugæ seniles formantur: unde ob pinguedinis defectum vascula exhalantia & pori cutis contorquentur, curvantur, comprimuntur. Quibus suppositis, jam facile reddi poterit ratio, cur in senili ætate scabies sicca, serpigines cum intolerabili pruritu herpes miliaris &c. præcipue sint familiares; contra vero in infantibus & pueris sanguineo-pituitosis & obesis, ob seri & pinguedinis copiam, magis tales adfectiones, quæ multum saniei fundunt, proveniant. Accedit & hoc, quod in juvenili ætate & corporibus junioribus, sanguinei maxime temperamenti, sanguis cum pinguibus, chylosis & nutritivis partibus intime mixtus sit; atque hac ratione materiam & alimentum non modo sanis corporibus, sed etiam erosis & corruptis largius præbeat, quam in senibus scorbuticis & cacochymicis, quorum sanguis multis particulis salino-sulphureis & viscidis lentescentibus solet esse repletus.

§. XV.

Cutis adfectus certa ætate certas partes occupant.

Deinde ut sciamus, quam ob rem in certis locis certa prodeant exanthemata, & in aliis superiora, in aliis truncum magis & inferiora petant; silentio non prætermittendum esse arbitror, uti plures alios morbos, sic quoque pravas cutis passiones solemni fere modo, & quasi microcosmica lege secundum ætatis differentiam partes invadere. Ita observamus, in infantili & puerili ætate favos, achores, tineam capitis, ophthalmias purulentas, epiphoras & serpigines squamosas in fronte & mento prodeuntes, admodum esse frequentes; in juvenili & virili ætatis periodo scabiem, herpetem, aliaque vitia inprimis manus, brachia, dorsum occupare; & decrescente demum ætatis vigore, seu ingruente senio pruritum in ano, in scroto & perinæo sentiri, atque psoram, lepram & elephantiasin cum erysipelate pedes ulcerosos reddere. Nolumus in præsentiarum notatu digni hujus phænomeni rationes fusius persequi, sed B. L. ad dissertationem nostram de *ætatis mutatione, morborum causa & remedio* dimittimus, ubi hanc ad rem pertinentia satis dilucide explicavimus.

§. XVI.

Materia per cutis diversitas unde?

Tum quoque non sine fructu disquirendum est, unde veniat, ut in diversis subjectis ipse vitiosus humor, qui pruriginosos & pustulosos cutis morbos sustinet, tum acrimonia, tum glutinositate & reliqua sua consistentia mirum in modum differat. At vero, me judice, hujus rei ratio similiter a diversa cutis, ejusque toni constitutione dependet. Hinc, ubi spongiosus, mollis & rarus cutis habitus, ut in sanguineis est, major ichoris, saniei & materiæ purulentæ quantitas in vesiculis collecta conspicitur, quæ exsiccata in squamas & crustas abit. Siquidem duplicis naturæ humor in cute continetur & secernitur; alter mucosus, qui in spongiosis cellulis corporis reticulati, cuticulæ immediate suppositi intercluditur; alter sebaceus, qui ex cutaneis vasculis lacunisque sensim emittitur. Quando igitur nervosæ fibrillæ, quibus cuticula cuti jungitur, ab humore acri lancinantur & eroduntur, laxata epidermis in vesiculas minores sero salso repletas inflatur, quæ postea in ulcuscula dehiscunt. Aliter vero res evenire solet in cholericis, compactiori corporis habitu præditis, & senibus, qui scabie magis sicca, aliisque pustulis & papulis, vel nulla, vel exigua humiditate plenis adficiuntur; & hi quidem propter largam humoris lentescentis progeniem & tubulorum cutis angustiam, à depresso naturæ robore inductam, quod non modo omnium functionum segnitie, sed & præcipue pulsus tarditate ac debilitate, quæ tardiorem sanguinis & humorum circuitum demonstrat, abunde satis se exserit.

§. XVII.

Causa proxima est serum viscidum & acre.

His itaque expositis, quæ ad generaliorem cutis morborum tractationem pertinere visa sunt; proximum nunc est, ut specialius de veris causis agamus. Vera autem, proxima & immediata horum malorum causa nulla alia est, quam serum impurum, viscidum & acre, quod in tenuissimis cutis tubulis stagnando, nerveasque fibrillas lancinando, & levem ibi inflammationem producendo, varias rosiones, pustulas & exulcerationes, efficere, adeoque singulos istos cutaneos morbos cum omnibus hactenus enumeratis symptomatibus, excitare valet. Quam violentæ autem & virulentæ indolis sit corrupta illa sub cute stagnans materia, vel ex eo satis perspicue apparet, quod omnes fere gravissimi & lethales tam chronici, quam acuti morbi, iique potissimum in systemate nervosarum partium radicati materia ejusmodi virulenta ad habitum corporis propulsa possint solvi, & eadem contra ad interiora repulsa excitari.

§. XVIII.

Quod exemplis docetur.

Docet hanc veritatem ipsa experientia. Sic enim innumeræ prostant observationes auctorum fide dignissimorum, quæ asthma spasmodicum, arthritidem, podagram, & alia plura mala per solam scabiem soluta, eademque ex scabie suppressa oborta commemorant. Ita febrem continuam, cœcitatem & epilepsiam tali ratione productam testatur SENNERTUS *in paralipom. pag.* 176. & SEBIZIUS annotavit fœminam scabie laborantem, quæ cingulo adhibito tam enormem linguæ tumorem experta est, ut hæc extra fauces propensa cum metu gangrænæ vix ad justam redigi quantitatem potuerit. HAGENDORNIUS, *cent. I. histor. 9. & M. N. C. dec. 1. ann. II. obs.* 213. suffocationem a scabie retropulsa ortam docuerunt, & *cent. II.* mentionem injiciunt scabiei scorbuticæ, mercuriali unguento tractatæ, quæ in arthritidem desiit, & alio tempore guttæ quoque serenæ causa exstitit. AMATUS LUSITANUS *curat. med. cent. II. curat.* 33. memor est juvenis, qui, quum scabie, universum corpus occupante fœdaretur, ex unguento cui arsenicum mixtum erat, se illevit, & in autora lecto decumbens mortuus a don esficis inventus est. Alterum novit, qui ob similem inunctionem in insaniam devenit, & in alio tubercula quædam dicit exorta curatu difficillima. Neque omittenda sunt, quæ HOECHSTETTERUS *Dec. VIII. observat.*

observat. habet: *Sartor*, inquit, *juvenis scabiosus utitur unguento aliquo mercuriato, non purgato prius corpore, quo malities intro in corpus rejecta pedes ambos à coxendice resolvit, ut immobiles instar paralyticorum deprehenderentur. Solvitur alvus, dantur humores pravas præparantia, sed nil his adjutus convellitur & stertentem efflat spiritum.* Et idem auctor *Dec. VIII. casu* 2. à temeraria pustulosarum adfectionum curatione febres nothas & malignas prodiisse refert.

§. XIX.

Et ulterius probatur. Neque minus ego in sensibilioribus subjectis à perverso exsiccantium topicorum usu in cutaneis morbis dyspnœam, phthisin, appetitus prostrationem, & summas præcordiorum anxietates observavi, imo quoque hydropem anasarcam, & scroti tumores inde subortos novi. Præter hæc vero, nostram de materiæ peccantis qualitate viscida & acri sententiam melius adhuc confirmat sola venarum in ejusmodi morbis suscepta sectio, qua sanguis tam viscidus & in coagulum quasi densatus deprehenditur, ut vix possit separari. Idem luculentissime docet notatu digna observatio de effectu retropulsæ scabiei noxio, quam celeberrimus hujus nostræ Academiæ Professor SCHULZIUS *Vol. I.* A. N. C. inseruit. Homo videlicet vitam sedentariam à multis annis egerat, scabie humida graviter & diu vexatus, quæ externi remedii usu simul ac semel liberatus mentis mox vacillationem experiebatur: postea sentit, quum nullo studio scabies revocari potuerit, motus hemiplecticos, convulsivos & sopores. Secto cadavere peritonæum valde crassum cum omento agglutinatum fœdis atro-cæruleis & lividis striis totum repletum offendit, tæterrimum odorem de se spargens. Intestina flatibus distenta & crebris cœruleis exanthematibus referta deprehendit, & ventriculum, hepar, lienem, intestinum colon & duodenum adeo coalita in massam unam, ut nullam eorum partem sine cultro aut dilaceratione distrahere potuerit. Lien magna crassitie & duritie erat, folliculus felleus crassus & viscido humore repletus, instar solutionis guttæ gummi saturatioris.

§. XX.

Causa mediata. Nihil itaque dubii est, quin in cutaneis pathematibus ingens seri glutinosi & tenacis impuri & corrupti abundet copia. At vero, si causas mediatas & remotas, ad ejus generationem contribuentes paullo curatius velimus indagare, primo statim se nobis offert robur solidorum debilitatum & ad satis vegetam contractionem non sufficiens: quo imminuto, sanguinis circulatio, & ab ea pendens se- & excretio superfluorum humorum decrescit, partes fluidæ cum solidis non satis invicem miscentur & attenuantur, sed successu temporis multum à pristina blanda temperie secedunt. Accedit, quod sub tali imminuto sanguinis motu structura organorum & viscerum, tam sanguificationi quam bonorum succorum secretioni destinatorum, ut sunt hepar & lien, mirum in modum depravetur: unde vasis & viis angustioribus redditis, particulæ acres, salsæ, sulphureæ & viscidæ minus rite segregatæ ipsam sanguinis mixtionem ingrediuntur, eamque impura diathesi, quæ largam nostris morbis materiam suppeditat, inficiunt, contaminant, corrumpunt. Atque ideo etiam fieri deprehendimus ut hypochondriaci, scorbutici & cachectici, qui simili sanguinis & viscerum labe laborant, in varia externæ cutis vitia incurrant. Quæ singula quum non tam facile possint emendari & ad pristinam conditionem revocari, simul in aprico est ratio, quare non modo impeditus sit labor, ejusmodi adfectus, si tempore longinquitate altas radices egerint, penitus tollere, verum etiam cur semel curati ex facile recrudescendo pristinam adornent tragœdiam.

§. XXI.

Causæ remotæ sunt: sanguinis excretiones suppressæ. Ad tam gravem vero & fonticam partium solidarum, ipsorumque viscerum in nonnullis depravationem variæ concurrunt causæ; ex quibus agmen ducunt suppressæ sanguinis in nobiliori sexu per hæmorrhoides, in sequiori per menses, in juvenili ætate per nares excretiones, nec non omissæ in plethoricis subjectis consuetæ venæ sectiones. Etenim, quum sub tali rerum statu, præsertim si lautum vivendi genus accesserit, increscens sanguinis & humorum copia tardiorem circulationem, & impeditam succorum vitalium depurationem efficiat, non potest non inde sanguis sensim paullatimque impuritatibus variis repleri. Id quod eo magis solet accidere, ubi saluberrimum transpirationis negotium ab aere frigido, humido & vappido, *— aer humidus & vappidus.* noxiisque vaporibus repleto retardatur: quare etiam homines demissis & vappidis domiciliis inhabitantes, paludibus & locis aquarum inundationi obnoxiis accolentes, item carceribus inclusi, & populi ad frigido-humidam septentrionis axem spectantes, præ omnibus aliis tam crebro scabie & reliquis cutis deturpationibus tentantur. Nec aliud quidquam, quam humida & inæqualis aeris constitutio, quæ vere & autumno regnat, in culpa est, quod his anni conversionibus hi cutis adfectus præsertim prodeant, vel recrudescant; & quod certis temporibus majorem pruritum ardoremque excitent: sicut M. N. C. *Dec. III. ann. IX. obs.* 205. tale quid crescente luna factum esse commemorant. Atmosphæra enim, seu ambiens nos aer cutis tonum, & inde pendentem transpirationis successum vel constringendo, vel relaxando mirifice moderatur, & sicut bonus, purus & elasticus aer humam boni sanguinis crasin conservat; ita impurus & vappidus contrarium plane effectum exserit. Qua de re optime olim cecinit elegantissimus poeta LUCRETIUS *lib. VI. vers.* 1112.

Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media neque præterea usquam.

§. XXII.

— subitaneæ aeris & diætæ mutatio. Nihil quoque solennius est, quam quod subitaneæ aeris mutationes, & susceptæ ex puriori leviorique aere ad densiorem transmigrationes varia cutis male adfectæ pathemata inducant; licet non negandum sit, quid etiam ciborum, aquarum & cerevisiarum mutatio, quæ aliam sanguini schesin inducendo, novas particulas, easque forte colatoriorum diametris minus respondentes, ingenerat, suum conferat symbolum. Hinc ego plures scio, qui ex Gallia & regionibus trans Rhenum sitis, aliisque locis vitiferis, subtiliori aere donatis, ad nostras oras, ubi duriorem & rigidiorem atmosphæram habuerunt, profecti, exactis aliquot mensibus scabie sunt correpti. Rectissime igitur LUCRETIUS *loc. cit.* mul-

multorum morborum originem ab aëris mutatione derivat, his verbis:

-- Inde aliis alius locus est inimicus
Partibus ac membris: varius concinnat id aer:
Proinde ubi se cœlum, quod nobis forte alienũ est,
Commovet, atque aër inimicus serpere cœpit;
Ut nebula ac nubes paullatim repit & omne
Qua graditur, conturbat, & immutare coactat.

§. XXIII.

— mala ciborum incongruorum digestio,

Præter hæc, inter causas remotiores numerari debet mala alimentorum digestio, quæ fit, dum vel boni cibi in nimia quantitate devorantur, vel incongrui, ut fere sunt carnes salsæ, infumatæ, suillæ & porcinæ, nimis pingues, dulcia, fructus horæi, ut pisa, fabæ &c. adsumuntur: quo etiam varia potus genera, inprimis vina acida, cerevisiæ austeræ, & ipsæ aquæ impuræ pertinent. Tali enim ratione non possunt non multæ cruditates viscidæ, salsæ & acres in primis viis accumulari, quæ in sanguioem delatæ non satis intime miscentur & digeruntur, nec per colatoria, inprimis per cutis cribrum satis depurantur: unde sanguis, ob difficiliorem circuitum, cacochymicus redditur. Idque eo magis evenit, si præter animi pathemata, ut tristitiam & anxiam sollicitudinem, quæ magnam in remorando & incrassando sanguine potentiam obtinent, etiam vita deses & sedentaria conjungitur: quare etiam textores & sartores fœda scabie manuum, imo crurum & tibiarum crustosa cum facie pallida & corpore subtumido, ob vitæ genus agreste & motus omissionem, frequentius laborant.

— animi pathemata & vitæ genus.

§. XXIV.

Prognosi.

Prognosis, quam nunc paucis expendere volumus, secundum adfectuum varietatem ipsa variat. Et primo quidem sciendum est, semper facilioris esse sanationis scabiem per contagium communicatam, quæ superficialiter tantum inhærens non adeo profunde cutim occupat, quam illam, quæ ex indigena sanguinis & humorum dyscrasia originem sumsit. Melior quoque & levior esse solet humida scabies, eaque præsertim non adeo diffusa, quam sicca pruriginosa: siquidem hæc dies noctesque intolerabili fere pruritu ægrotantes fatigat, & somnum interrumpendo vires debilitat. Patientia itaque injungenda est, quoniam tanta impuritas laticis serosi, acris & lixiviosi non tam subito temperari, dilui, corrigi & blande educi potest. Deinde, omnes externi habitus adfectiones adhuc recentes faciliorem recipiunt sanationem, quam quidem inveteratæ, temporisque diuturnitate & ægrorum incuria confirmatæ: eædemque iterum faciliori negotio in junioribus, ob liberiorem transpirationem, quam in ætate provectioribus sanantur; utpote qui, CELSI effato, longis morbis quam maxime patent. Quæ ex interna viscerum labe oriuntur cutis vitia, non modo difficilius, & nonnisi sublata visceris corruptela tolluntur, sed facile quoque renovantur & repullulant; imo nonnunquam in hecticam & hydropem degenerant. Unde facile judicare licet, quale ferendum sit præsagium, si tales morbi post febres intermittentes, variolas, morbillos & luem veneream invadunt. Tum quoque omnes subcutanei adfectus sunt pertinaciores, si in partibus musculosis & pinguedinosis dorsi, brachii &c. parvi noduli ad modum glandularum exterius invisibiles interius palpabiles, instar cicerum, fabarum & pisorum observantur, luculento indicio: quod non tam glandulæ cutis induratæ, sed quod humor viscosus in membranis & cellulis pinguedinosis stagnans causam præbeat. Speciatim vero de elephantiasi, quæ fere maximus externorum morborum gradus est, ARETÆUS *lib. VIII. cap.* 13. sequentem fert prognosin: *Omnia conferre simul oportet, medicamenta, & victus rationem, & ferramenta, & ignem. Hacque si novo & orienti affectui adbibueris, sanationis spes affulget. Sin ad summum sua creationis adscendat, in visceribusque stabilis sedeat, insuper & in faciem invadat, tunc de ægri salute spes omnino abscissa est.* Quandocunque herpetem miliarem, caput infestantem cum odontalgiis, cephalalgia & catarrhosis defluxionibus morbilli vel variolæ sequuntur, res non sine periculo est; & interdum post mortem spatium in vertice morbosum, denigratum & sphacelatum inventum fuisse novimus. Lepra omni tempore valde contagiosa fuit habita; ideoque leprosos ab hominum consortio segregandos, & ex urbibus ad extera loca relegandos censuerunt medici. Ego autem aliquoties, & nuper modo litteratum vidi, qui veris leprosis symptomatibus adfectus per annum & ultra cum suis domesticis sine horum noxa versatus est. Aliter vero res sese habet in Græcia, ubi hoc morbi genus longe magis est contagiosum: & perplacet mihi ideo AETIUS, qui *lib. XIII. cap.* 25. ita scribit: *non absurdum fuit, puerorum gignendorum gratia per rariora intervalla coire; neque in totum contagiosæ successiones hujus adfectionis in omnibus fiunt.*

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Quod ad rectam & securam medendi methodum attinet, sciendum omnino est, antiquissimos artis nostræ antistites in pluribus cutis adfectibus tam rite dignoscendis, quam persanandis fuisse præstantissimos; idque eo magis, quum duo præcipua mala, lepra & elephantiasis, quæ maximum quasi gradum morborum cutim infestantium constituunt, in ipsorum regionibus frequentius obvenerint, commodamque præbuerint occasionem, non tantum speciales horum malorum characteres penitius cognoscendi, sed & veras remediorum vires melius explorandi, ut nobis jam facile sit, inde ad minores gradus, levioresque cutis morborum species concludere. Ex omnibus autem quam maxime mihi placet, & inprimis nostro inservire scopo videtur accuratissimus ille observator, ARETÆUS, qui in aureis suis de re medica monumentis multa notatu dignissima habet. Quid enim elegantius potest excogitari, quam illa *lib. IV. cap.* 13. inserta elephantiasis descriptio, ubi tam graphice & ad vivum quasi horrendæ hujus pestis indolem atque decursum depingit, ut clarissime eluceat, totam sanguinis & humorum massam prorsus esse viscidam, tenacem & fere coagulatam, omnemque spirituascentiam succorum vitalium penitus depressam, ut inde cohibitis salutaribus se- & excretionibus totus homo tenacibus, acribus & corruptis humoribus scateat.

Veterum medicorum in dignoscendis & curandis morbis solertia.

§. II.

§. II.

Elephantiae curatio secundum Aretaeum. Atque his causis abigendis hanc egregiam proponit medendi methodum: præmissis sanguinis missionibus, lac cum quinta aquæ parte mixtum, ad alvum molliendam, potui dandum, & veratrum, sub quo helleborum album intelligit, alternis diebus vere & autumno offerendum suadet. Dein, ceu specifica magno in pretio habet clentis elephanti rasuram cum vino dandam, carnemque viperarum vel in pastillos redactam, vel cum squilla & jusculo coctam; imo omnia medicamenta ex viperis parata summopere laudat. Inter externa ea commendat, quæ detergunt & tumores resolvunt, & sapone sordes in balneo abluendas suadet, vel etiam balneum, cui lapathum acutum & sulphur incoctum fuerit, ceu summum detergens præscribit. Ad tumores axungiam leonis & ursi, æquis portionibus cum sale alcalino mixtam; ad acres vero fluxiones mitigandas & exulcerationes leniendas decoctum fœni græci & hordei, oleumque rosarum, tum abstergendi, tum madefaciendi fine proponit: & si carnes liveant, prius, quo locus succulentus reddatur, scarificandum jubet. Inter cibos, quos simplices, boni succi & concoctu faciles esse decet, decoctum brassicæ cum cumini liquamine, in cœna staphylinum, sive daucum Germanicum, ex marinis ostreas, ex piscibus saxatiles, ex avibus perdices & columbas, ex fructibus horæos & vina dulcia &c. summopere commendat. Neque minus rationem habendam statuit in somno, vigiliis & locis ad domicilium deligendis, æque ac in corporis exercitiis, quæ per cursus, per vocem & varias corporis conversiones instituere, & citra lassitudinem congruenter intendere jubet. Nec denique reticendum est, ARETÆUM albi hellebori vires in hoc morbo non satis posse dilaudare: siquidem illum omnium purgantium efficacissimum dicit potentia & qualitate non vitiosa, qui per exiguam portionem & modicam dosin vetustorum morborum omnium, radicibus firmis inhærentium, unicum esset remedium, & ex difficili respiratione facilem, ex pallido vultu floridum efficeret.

§. III.

– & Celsum. Curationem non dissimilem, profligandæ elephantiasi opportunam proponit CELSUS *lib. III. cap. 25. Protinus inter initia sanguis per biduum mitti debet; aut nigro veratro venter solvi. Adhibenda triduum, quanta sustineri potest, inedia est; paulum deinde vires reficiendæ & ducenda alvus: post hæc, ubi corpus levatum est, utendum est exercitatione, præcipueque cursu; sudor primum labore ipsius corporis, deinde etiam siccis sudationibus evocandus; frictio adhibenda; moderandumque inter hæc, ut vires conserventur; balneum rarum esse debet: cibus sine pinguibus, sine glutinosis, sine inflantibus. Vinum, præterquam primis diebus, recte datur. Corpus contrita plantago & illita tueri optime videtur.*

§. IV.

Indicationes curatoriae. Ex hisce omnibus probe expensis trutinatisque optime judicare licet, totam medendi methodum omnesque remediorum facultates eo debere collineare & quasi conspirare, ut corruptorum, glutinosorum, & actium humorum massa per sufficientem sanguinis missionem & inediam, per purgationes tam leniores, ut lac est, quam per fortiores, ut helleborum, è corpore detrahatur; deinde, ut congruis alimentis debitaque victus ratione boni & naturæ amici succi ingenerentur, & denique, ut externis quoque remediis detersivis, consolidantibus & exsiccantibus partes à doloribus, tumoribus, pruritu & ulceribus liberentur. Atque profecto eximiæ laudeque dignæ sunt hæ curandi intentiones, pariter ac propositæ iisdem medelæ: quare non abs re fore confido, si Veterum insistentes vestigiis non modo elephantiam curare, sed ex hujus quoque curatione mitiores cutaneos morbos, ut scabiem, herpetem, guttam rosaceam &c. sanare discimus. Quoniam tamen singuli hi adfectus exanthematici, ulcerosi & pruriginosi ratione locorum, corporum & temperamentorum, nec non ratione habitus corporis & vitæ generis multum inter se differunt, atque erudito hoc seculo ars nostra salutaris efficacioribus instructa est remediis; optime nobis consuluri sumus, quando Veterum curandi methodum certis limitationibus & nonnullis in nostro climate annotatis cautelis includimus atque perficimus.

§. V.

Et primo quidem, quod attinet ad pravos humores per varias sanguinis detractiones minuendos, tenendum est, copiam sanguinis venæ sectione evacuandi pro differenti ejus redundantia secundum ætates, vires & consuetudines, æstimandam esse. Neque senibus, qui aut ventilationibus sanguinis artificialibus, aut naturalibus adsueverunt, ejusmodi diminutiones penitus sunt dissuadendæ: siquidem cognita nobis sunt exempla senum tam virorum quam mulierum, jam supra octogesimum annum natorum, quibus insigni cum fructu in variis cutis morbis vena fuit incisa, vel naturales sanguinis excretiones per fluxum hæmorrhoidalem cum levamine revocatæ. *Usus V. S. nis in cutis affectibus,* Quod si vero subjecta sunt pinguia corporisque habitu spongiosiori prædita, ubi plerumque ingens venarum copia & exilitas deprehenditur, præsentius ego tutiusque esse observavi, sanguinis & humorum massam per scarificationes, convenienti tempore institutas diminuere, præsertim quando vires, ob morbi diuturnitatem cibique inappetentiam depressæ, parciorem desiderarunt depletionem. *– scarificationum* Neque hoc remedii genus semper sufficit, ubi hypochondriaci & hæmorrhoidalibus adfecti molestiis ejusmodi morbos incurrunt. Sed tum temporis debitam sanguinis vacuationem per sanguisugas ano applicandas tentare & moliri præstat. *– sanguisugarum*

§. VI.

Cura per inediam. Interdum evenit, ut corpora nonnulla, in quibus plethora magis serosa peccat, quam sanguinea, copiosam sanguinis missionem ægerrime ferant. Quare tum aliud inire decet consilium, &, si nimia alimentorum voracitas, ut sæpissime fit, primam mali caussam & originem dedit, curam per abstinentiam commendare, optimisque regulis adornare. In eo autem quam maxime utilissimæ hujus curæ consistit methodus, ut ægri ab omnibus carnibus pinguibus, elixis & glutinosis, ut sunt porcinæ & bovinæ, à lacticiniis, omnibusque inflantibus & multum alimoniæ præbentibus abstinendo, carnibus magis assatis & levioribus, ut sunt avium, perdicum, gallorum, columbarum &c. paneque bis cocto utantur, interpositus nonnunquam, ad alvi lubricitatem conservandam, uvis majoribus

passis, prunis Damascenis coctis, pomis Borstdorffianis, & hujus generis aliis lubricantibus. Quoniam tamen nocere solet quævis subitanea victus mutatio, ita instituenda erit hæc inediæ medela, ut ne simul ac semel, sed paullatim potius, & quasi per gradus ægri à pleniori victu ad tenuem & parciorem descendentes huic sensim sine damno adsuefiant, eamque pro circumstantiarum ratione per aliquot dies, vel septimanas continuent. Quod monitum haud minus necesse est cura finita, ne subito ad plenum victum denuo adscendamus.

§. VII.

— requirit decocta

Præter hæc, sub toto hujus curæ decursu cerevisiarum potus, alias familiaris, debet removeri, substitutis in potus locum sat larga & sufficiente quantitate decoctis, quæ species humorum depurationi & edulcorationi inservientes, succisque superfluis exsiccandis & solidis partibus roborandis accommodatæ ingrediuntur, ut sunt temperatiores quædam expertæ virtutis & familiarissimi usus radices, chinæ, sarsaparillæ, lepathi acuti, scorzoneræ, cichorei, glycyrrhizæ, polypodii, cortices ligni sassafras, cascarillæ, cinnamomi, viscus quercinus, rasura ligni sassafras, santali rubri, & plura hujus generis alia, quæ pro varia intentione inter se mixta in aqua pura ita decoqui possunt, ut ad specierum unciam unam libræ duæ, sive mensura aquæ recipiatur.

§. VIII.

— & laxantia.

Sed non parum quoque expedit, ad hanc curam feliciter auspicandam, & perficiendam, ut prius prima regio à vitiosorum humorum colluvie per leniter purgantia liberetur: id quod similiter aliquoties tam durante, quam finita hac curatione repetendum est. Quo fine optime potiri licet per remedia blande evacuantia, quorum censum merito subeunt infusa cum aqua & vino facta, quæ ex manna, rhabarbaro, foliis sennæ, cremore tartari, sale cathartico amaro, cassia, herbis fumariæ, epithymi, radice cichorei, polypodii &c. optime possunt parari.

§. IX.

Refractarius morbi status postulat purgantia.

Quod si vero invalescens & refractarius morbi status malignitatis suspicionem injiciat, vel in quibusdam emaciantem curam respuere videatur, operæ omnino pretium est, tam ex purgantium, quam ex diaphoreticorum sanguinemque depurantium classe validiora & efficaciora in usum ducere remedia, ut tenaces vitiosique humores, quibus ipsi viscerum meatus infarcti sunt, & continuum morbo pabulum suppeditatur, eo melius ac citius tam per alvum, quam per omnia corporis emunctoria ejiciantur. Jam quidem antiquissimi medicinæ parentes, HIPPOCRATES, ARETÆUS, GALENUS & alii, ex purgantibus validissima, maximeque helleborum tam album, quam nigrum, colocynthidem & scammonium mirifice hoc fine laudarunt. At vero, quum nostris temporibus efficacia quidem, sed tutiora sint cognita, non immerito illis dimissis radicem & resinam jalappæ, extractum hellebori nigri, elaterium cum mercurio dulci, vel æthiope minerali permixtum, gummi ammoniacum, & ex compositis extractum panchymagogum *Crollii* in pilulari forma commendamus; vel si pulveris forma magis arridet, hic ex aliquot granis resinæ jalappæ cum totidem granis amygdalarum dulcium subactis, & cum æquali mercurii dulcis portione remixtis, addita simul una & altera olei macis, vel ligni sassafras gutta opportune potest parari.

§. X.

— & sudorifera,

Ex classe eorum, quæ solidas partes ad motum excretorium stimulando, paullo potentius humores tenaces colliquant, omnibus aliis præferendum est lignum guajacum cum cortice suo; quod sicut recto usu sæpissime lui venereæ penitus eradicandæ vel solum sufficit: ita etiam in subcutaneis adfectibus, qui adhuc mitioris sunt naturæ, evellendis non contemnendum est remedium. Præter hoc vero inprimis huc referenda sunt medicamenta ex mineralium regno petita, è quibus eminent tinctura antimonii tartarisata & acris, regulus antimonii medicinalis, sulphur antimonii Glauberiana, vel nostra correctum methodo, cinnabarina, &, si venereæ malignitatis suspicio subest, antimonium crudum per coctionem usurpatum: quæ remedia in convenienti dosi & matutino tempore cum decoctis purificantibus in lecto potandis exhibita, vel aliis diaphoreticis adjecta præstantissimam ferunt opem, dum lympham commovendo, obstructiones in angustissimis glandularum tubulis existentes reserant, adeoque sanguinem & lympham egregio effectu depurant.

§. XI.

— in non-[illegible]

Licet vero propositæ hæ ad depurandam sanguinis & humorum massam curationes magnæ sint efficaciæ, & excellentis virtutis; suppetunt tamen casus & exempla, ut in elephantiasi & venerea scabie videmus, ubi altius infixa venenatæ indolis caussa parum inde commodi & emolumenti repetitur, sed validiori adhuc remedio opus est, quo præter argentum vivum & parata ex eodem medicamina, si vires ægri consentiant, nullum datur potentius, ad pertinacissimos externi habitus morbos vincendos ac debellandos. Siquidem subtiles ejus particulæ intima vasorum penetralia subeundo & penetrando, impactos iisdem humores viscosos corrigunt, extricant, dissolvunt, & aucta fibrarum in toto corpore vi systaltica, per omnis generis emunctoria, alvum, sudorem, & præcipue per glandulas & ductus salivales, mediante salivæ copiosiori fluxu ejiciunt. Atque hac solenni & quasi universali evacuatione solet contingere, ut omnis impurorum humorum saburra brevi tempore, licet cum molestia quadam eliminetur, toto inde corpore repurgato & quasi renato.

§. XII.

Modus adhibendi mercurialia.

Sunt autem varii à Medicis hactenus propositi mercurium adhibendi modi, quos jam paucis perlustrabimus. Ita sunt alii, qui ex mercurio vivo cum unguento pomadino probe subacto, additis floribus sulphuris & camphora unguentum conficiunt, quocum articuli, malleoli, genua, cubiti ipsæque pedum plantæ, ad salivationem movendam, fortiter fricantur. Alii vero tutiorem & meliorem eligunt usum internum, dum præparato prius per alterantia, temperantia & evacuantia corpore, mercurius dulcis rite præparatus cum dupla quantitate lapidum cancrorum & antimonii diaphoretici permixtus à granis tribus vel quatuor ad scrupulum usque, indies paullatim adscendendo, offertur: unde fat largus salivæ fluxus proritatur, quem sub debito

debito regimine & cautelis, interpositis simul decoctis sanguinem depurantibus, per unam alteramve septimanam perferre decet. Huc quoque ex mercurialium familia scopo alterante & diaphoretico spectant mercurius solaris & jovialis, cujus aliquot grana cum rosarum conserva remixta per hebdomades nonnullas matutino tempore cum fructu degluiuntur, superbibendo postea in lecto sub diaphoretico regimine decocti libram circiter unam. Sed sciendum est, ut singulæ hæ curationis species aerem probe temperatum & diætam parcam, tenuem, omnimque carnium pinguium, coctarum vel acidorum expertem desiderent.

§. XIII.

Lactis cura quando necessaria?

Non raro autem incidit, ut longe mitius leniusque procedendum sit, & neque purgantia, neque copiosæ sanguinis missiones, neque decocta cum exsiccante diæta, nec ipsa mercurialia tuto admitti queant. Quando enim ætas est infantilis vel senilis, corporisque & virium robur debilitatum, vel nervorum systema nimia sensibilitate præditum; item si corpus magis exsuccum & macilentum, quam pingue & laxum deprehenditur; vel si humorum acrimonia & mordacitas magis, quam crassities & viscida tenacitas delinquit, tum prorsus alia in medendo via ineunda est; atque in tali morbi statu non solum antiquissimi, sed omnes etiam sapientiores nostri ævi Medici lacticinia, & inprimis lac asininum, serum lactis bubuli & caprini, lac cum aquis mixtum non satis laudibus possunt extollere. Ita præter HIPPOCRATEM, CELSUM & ARETÆUM, qui insignem lacti virtutem in scriptis suis tribuunt, maxime DIOSCORIDES *lib. II. cap. 75.* curam cum lacte convenienter institutam utilissimam censet in superficiei corporis molesta prurigine, in maculis & facto ibi vitiosorum humorum decubitu: seorsim vero *lib. citato* serum lactis ad cutaneos adfectus his verbis commendat: *datur* (lactis serum) *iis, quibus sine vehementia dejectiones molimur adversus lepram, elephantiasin & efflorescentias per totum corporis habitum erumpentes.* Et profecto, eximiæ sunt hujus diætetici remedii vires: siquidem non tantum crassos, viscidos & ferme coagulatos humores diluit & fluxiles reddit, meatus viscerum obstructos referat, & acrem humorum salsedinem contemperando partes ficciores humectat constrictasque relaxat; verum etiam per urinam & alvum noxios humores placide educit, expellit, evacuat.

§. XIV.

... quomodo sit instituenda.

Quoniam tamen non parum interest, ut tum quantitas, tum justum tempus bibendi lactis ejusque seri determinetur, optime nobis consulemus, si Veteres in eo duces eligamus & sequamur. Ex his autem princeps & quasi antesignanus est ipse HIPPOCRATES, qui in *lib. epidem. VII.* lac asininum, vel lactis, inprimis caprini serum per plures dies bibere præcipit: & *lib. IX. de intern. adfect.* lac per quadraginta & quinque dies, tertia aquæ mulsæ parte addita se propinasse refert. Serum lactis per menses & ultra adsumi posse, testes sunt gravissimi SYLVATICUS atque RIVERIUS, qui eodem in gravissimis adfectibus ad XII. XX. & XL. dies summo cum emolumento usi, plurimi sunt in commendando ejus potu. Nec aliter sentit doctissimus AUGENIUS *epistol. & consultat. medic. Tom. II. lib. 1.* qui ad magnum & antiquum totius corporis pruritum mitigandum seri lactis in majori quantitate potum ita suadet: *qui exiguam illius quantitatem potant, frustrantur sine alterationis & expurgationis. Sit quantitas usque ad libras octo & ultra.* Et *lib. citat. tom. I. lib. XII. epist. 1.* se consuevisse adserit serum hoc dare, quemadmodum aquas solerent medicatas offerre. Ita e. g. primo die exhibet libras sex cum syrupi rosarum solutivi unciis tribus, sequenti die simplex dat serum, & dosin successive augendo usque ad libras IX. vel X. per viginti continuos dies pergit.

§. XV.

Usus lactis cum aquis medicatis mixti.

Quandocunque exanthematici hi morbi à lue scorbutica vel hypochondriaca adfectione, ut plurimum evenit, foventur & sustentantur, longe major obtinebitur fructus, quando jam memorata lactis cura ita instituitur, ut ipsa complicatis hisce malis allevandis simul dicata & idonea sit. Quem finem vix melius licet obtinere, ac si aquæ medicatæ, inque primis acidulæ temperatiores, elemento spirituoso & salino turgidæ, quales sunt Selteranæ, Tœnsteinenses, Wildungenses, vel etiam Egranæ, cum dimidia vel tertia lactis parte remixtæ sub exacto vinæ victusque regimine, & præmissis pariter ac interpositis evacuantibus aliisque medicamentis bibuntur.

§. XVI.

... cum herbis purificantibus coctis.

Quod si vero harum aquarum deest copia, eodem fine saluberrimum est, si cum ipso lacte vel ejus sero, tam dulci, quam acidulo herbæ sanguinem depurantes dictisque vitiis speciatim dicatæ decoquuntur, cujus generis maxime sunt: fumaria, epythymum, cuscuta, melissa, scolopendrium, trifolium fibrinum, beccabunga, taraxacum, borrago, endivia, cichoreum & ejus radix, aliaque plura, quæ partim sale volatili penetrantiori instructa humores viscidos incidunt & dissolvunt, impuros depurant ac debitum sanguini balsamum restituunt; partim principio amaro balsamico languenti ventriculi digestioni succurrendo, ad boni sanguinis regenerationem egregie faciunt. Neque idcirco ii spe sua frustrantur, qui, præparato prius corpore, succi ex modo dictis herbis recentibus & contusis expressi unciam unam, aut plus cum sero lactis per aliquot septimanas propinant.

§. XVII.

Viperarum cura.

Demum, inter optima graviorum cutis adfectionum auxilia refertur etiam viperarum cura, quæ tam apud venerandam antiquitatem, quam apud recentiores Medicos est celebratissima, ideoque minime à nobis prætermittenda. Enimvero penes HIPPOCRATEM, si scripta ejus evolvimus, nullus, quod scio, reperitur locus, quo viperarum usus adstrui possit; verum ARETÆUS, GALENUS, AETIUS, & ex Arabibus RHASES & AVICENNA, horum animalium virtutes in lepra, elephantiasi, & omnibus à maligna impuritate proficiscentibus cutis vitiis sanandis non satis possunt deprædicare: quin imo mirabilem totius corporis renovationem inde promittunt. Celebris ille Neronis Archiater, ANDROMACHUS trochiscos è vipera paratos pro principali theriacæ suæ, ceu summi alexiterii remedii ingrediente constituit: & hos omnes secuti præstantissimi Italiæ, Galliæ & Germaniæ

Medici,

Medici, MERCURIALIS, QUERCETANUS, SOLENANDER, BALLONIUS &c. similiter viperis magnas tribuerunt laudes; donec *Julius* PALMARIUS, Constantinus Medicus Parisiensis, *lib. de morb. contagios. cap.* 9. Veterum in hoc genere promissa & anilem credulitatem acriter perstrinxit, addito in testimonium *Joanne* FERNELIO, qui asseruit: medicamentis ex vipera more veterum adparatis, elephantiasi laborantibus adhibitis nullum subsecutum fuisse salutarem effectum, cum neque viscerum constitutio hoc modo melior facta, nec verrucosa tubera, nec increscens cutis deformitas fuerit emendata, sed omnia potius symptomata exasperata. Nihilo tamen minus & fuerunt, & adhuc sunt ex modernis plurimi, iique clarissimi Medici, qui veteribus & longæ famæ fidem habentes, peculiarem & quasi specificam contra cutaneas defœdationes virtutem in viperis, & paratis ex iisdem decoctis vel jusculis delitescere sibi persuadent, eaque propter viperas, magno sæpius sumtu ex Italia conquisitas, variis modis, ut pulvere, trochiscis, jusculis, vel etiam in forma salis volatilis chymice extracti sub spe optatissimi effectus propinant.

§. XVIII.

De eadem judicium. Ut vero libere & ingenue hac de re meam profitear sententiam: nihil certe solidi, quod operæ pretium faceret, auxilii ab hisce viperinis medicamentis in impuritatibus sanguinis corrigendis peti & exspectari posse, firmiter ego ob plurimas observationes, prægnantibus etiam rationibus confirmatas credo. Neque ulla in tot Veterum æque ac Recentiorum scriptis accurata & completa occurrit observatio, ex qua quis specificas & dictis morbis directe oppositas viperarum virtutes certo cognoscere & adserere possit; maxime cum alia plerumque medicamenta admixta, vel simul in usum vocata fuerint, quæ effectum valde dubium reddunt. Ita mihi plurima cognita sunt exempla, ubi in atrophia, phthisi, psora leprosa, scabie, tinea capitis, aliisque hujus generis malis varia ex viperis confecta medicamenta vel nihil præstiterunt, vel si quid boni præstitum fuit, id potius aliis admixtis ingredientibus, & conjunctim datis medicamentis in acceptis referri debuit. Si quis itaque effectus salutaris à viperis provenit, certe non alius est, quam qui a reliquis omnibus animantium partibus siccatis, gelatinoso quodam, blande sulphureo & vaporoso succo præditis, exspectari potest: unde excessiva viperarum encomia exigui sunt valoris, quia solo auctoritatis præjudicio nituntur. De medicamentis viperinis legi merentur notatu dignissimæ ZWOELFFERI animadversiones *in pharmacopœam Augustanam pag.* 211.

METHODUS MEDENDI SPECIALIS CUM CAUTELIS.

§. I.

Cura differt secundum conformium diversitatem. Quoniam admodum diversa est naturarum & humorum peccantium constitutio, differre quoque solet ipsa horum adfectuum curatio. Ne igitur in quocunque delinquamus, præcipue omnium causæ, quæ induxerunt malum, probe sunt inquirendæ & distinguendæ. Ita, si ob nimiam voracitatem vitamque desidem humorum abundantia in culpa est, abstinentia & exercitio ante omnia opus est; si crudi, viscidi humores, sub temperamento maxime phlegmatico caussam suppeditant, evacuantia per alvum, mediante infuso vinoso proficient, subjungendo illa, quæ transpirationem leniter movent; si corpus est plethoricum, & ab omissa sanguinis missione, vel critica sanguinis fluxione cohibita ejusmodi fœdæ cutis asperitates & exulcerationes oriuntur, initium curationis à sanguinis per venæ sectionem vel cucurbitulas detractione faceré, eaque subjungere remedia oportet, quæ salutares has excretiones convenienter revocant; si corpus est juvenile, macilentum, & cholericæ complexionis, plurimum proficient, ceteris paribus, diluentia, acrimoniam temperantia & depascentem æstum refrigerantia, ut sunt serum lactis, acidulæ cum lacte, nitrosa & per alvum evacuandi scopo potiones mannatæ; si viscerum & ventriculi imbecillitas regenerationi succorum imputorum favere animadvertitur, ventriculum roborantia, quæ digestionem adjuvant, insignem ferent opem. Quod si autem prohibita insensilis per poros transpiratio & tubulorum cutis obstructio causa mali præcipua est, infusis theiformibus, leniter diaphoreticis & frictionibus recludere occlusos pororum hiatus medicum decet.

§. II.

Cavendæ evacuationes. Quando per scabiem & cutis varia exanthemata chronicæ & difficiles ægritudines, tanquam per crisin terminantur, maximopere cavendum est ab omnis generis evacuantibus per alvum, urinam, imo quoque à sanguinis missione, ne ex habitu corporis ad interiora materia virulenta retrahatur. Elegans hanc in rem locus exstat in *Joann.* LANGII *epist.* 16. *Tom. I.* *Ego scabiem*, inquit, *& crurum œdemata cum post aliarum febrium, tum præcipue quartanæ febris crisin oborta sponte exolescere citra omne medicamentorum subsidium plus centies vidi. Quod si tum phlebotomia facta fuisset, aut pharmacum exhibitum, ingens fuisset periculum, ne per eas venas, per quas materia morbi expulsa fuerit, prorsus ad interna viscera retraheretur.*

§. III.

Item in eruptione exanthematum. Atque utilissima hæc cautio similiter necessaria est, quando natura exanthematum propulsionem salutari modo instituendam molitur, nec sola eidem perficiendæ sufficiens videtur. Si quis enim tum temporis talia vult propinare, quæ impuritates, ad cutim amandandas, retinent, vel retroagunt, ut fere sunt paullo largiores sanguinis missiones, quævis purgantia, adstringentia, & in languidioribus subjectis refrigerantia, inque primis nitrosa in majori sæpiusque repetita dosi oblata, pessime sane ægrotantium saluti consulet, morbumque benignum in malignum iniquo ausu convertet. Multo magis tum excitandæ sunt naturæ in expellendis impuritatibus vires, & leniter diapnoicis succurrendum, quæ activo quodam sulphureo principio, systalticam fibrosarum nervearumque partium actionem intendendo, celeriorem humorum cursum efficiunt, eumque ad extimam corporis superficiem dirigunt, ut hac ratione excrementitiæ sordes pee cuticularem exhalationem è corporis sphæra eliminentur. Atque hanc sibi viam ipsa natura, quam in medendo ducem sequi debemus, eligit; sicut non modo ex spontaneis & in largissima

gissima sæpius copia profluentibus sudoribus; verum etiam exinde satis concludere licet, quod multa habeamus exempla, quæ testantur, scabiem aliaque cutis vitia, si præsertim à contagio, vel ex alius morbi præcedentis reliquiis, ut febribus intermittentibus & continuis, podagra, colica convulsiva, asthmate &c. originem sumserunt, sponte subortis vel arte excitatis sudoribus fuisse sublata.

§. IV.

Diaphoretica hic sint præstantia. Splendent autem diapnoica virtute, sanguinemque & humores simul fluxiliores reddunt infusa theiformia, ex herbis scordii, veronicæ, scabiosæ, fumariæ, cardui benedicti, floribus sambuci, radice pimpinellæ & lapathi acuti confecta; quæ largiori in copia hausta in promovenda materiæ malignæ expulsione egregie se gerunt. Huc quoque ex compositis spectant, dictisque infusis vel jungi, vel interponi possunt, mixtura simplex, liquor noster anodynus mineralis cum spiritu bezoardico *Bussii* & cornu cervi succinato ad tertiam partem remixtus; vel etiam pulveres diaphoretici, ex antimonio diaphoretico, cerussa antimonii, & huic analoga materia *Krügneri* perlata, additis in refracta dosi antimonio crudo, regulo antimonii medicinali, sulphure stillititio & ejus floribus, cinnabari, æthiope minerali, & hujus censu aliis, quorum supra jam in ipsa curativa methodo §. X. mentionem fecimus. Atque tales pulveres vespertino tempore, sicut liquida spirituosa matutino, vel ex aqua, vel ex vehiculo aquæ florum sambuci, cardui benedicti, fumariæ, scabiosæ &c. possunt propinari.

§. V.

Hic jungantur & interponantur decocta & laxantia. Ipsi quidem curationi sociari & interpolari debent medicamenta diapnoica, sed sola non sufficiunt; atque curatio positive diaphoretica, præsertim in siccioribus subjectis, tantum abest, ut ad salutem quidpiam præstet; ut potius malum exacerbet, & ex simplici prurigine pustulosum affectum cum pruritus incremento producat. Quæ cum ita sint, necessitas omnino postulare videtur, ut non modo appropriatos potus, quales sunt in cholericis corporibus decocta temperatiora & lacticinia, in phlegmaticis laxioribus saturatiora decocta, in sufficiente quantitate haurienda ordinemus; verum etiam remedia primarum viarum saburram evacuantia, & simul viscididatem seri ac lymphæ incidentia, ut sunt pilulæ mercurio dulci vigoratæ, vel in debilioribus leniora infusa laxantia præscribamus, eademque post sex vel octo dierum intervallum semper repetamus. Infantibus autem & pueris scabie vexatis speciatim commendandum est hocce purgans: *Recipe pulveris Cornachini scrupulum unum, mercurii dulcis grana octo, syrupi cichorei cum rhabarbaro drachmas duas, aquæ fumariæ unciam dimidiam. M. F. haustus, qui pro ætatis ratione offerendus.*

§. VI.

Nimius pruritus quomodo tractandus. Sæpe pruritus, maxime si lignorum decocta & sudorifera accedunt, ad lipothimiam usque augetur, quia ichorosi halitus & salia subtilissima acria horum ope ad habitum corporis majori in copia propelluntur. Quod vero si incidit, merito abstinendum est ab omnibus exagitantibus, & potius lac cum aquis herbarum antiscorbuticarum, ut nasturtii aquatici & fumariæ mixtum, serum lactis vel solum, vel virtute herbarum alterantium imprægnatum, nitrosa, emulsiones, & balnea aquæ dulcis debent administrari.

§. VII.

In retrocessione exanthematum quid faciendum? Scabies & aliæ cutis defœdationes si ante tempus recedunt, vel externis sulphuratis, mercurialibus, refrigerantibus tractantur, mox pessimorum symptomatum syndrome solet adornari. In quo casu præter ea, quæ superiori loco expellendi fine commendavimus, optime se gerit mercurius dulcis, alterante magis scopo, quam laxante datus, nec non flores sulphuris ad octo, vel decem grana cum absorbente quodam propinatæ; hac tamen adhibita cautela, ut sub mercurii exhibitione sulphuris usum omittamus: ab utroque autem abstineamus, si febrilis quidpiam, ut sæpe fit, concurrit.

§. VIII.

Mercurialium usus prudenter instituendus. Licet mercurius specifice quasi fermentescentem scabiosorum adfectuum indolem evertat, & frustra sæpe auxilium ab aliis remediis speretur, nisi id per mercurialia interna obtineatur; salivatio tamen in morbis his exanthematicis omni cautione suscipienda & tractanda est, præsertim si corpora sunt cachectica atque scorbutica, in quibus ipsa instituitur. Nisi enim præmissa fuerit debita humorum correctio & præparatio, salivæ fluxus non modo impeditius succedit cum faucium inflammatione dentiumque casu & denigratione; verum etiam vomitus, ventris tormina, cardialgiæ, diarrhœæ, dysenteriæ, aliaque plura accedunt incommoda. Quoniam autem nunquam fere non huic medicationi tonsillarum fauciumque intumescentia, gingivarum relaxatio & difficilis deglutitio junguntur; fauces præcipue lenientibus ac tonicis gargarismatibus sunt præmuniendæ, corpus in perpetua diapnoë est conservandum, ex medicamentis omnia calida & acriora diuretica sunt fugienda, & demum in diætæ victusque regimine frigoris accessus, potus frigidus, omnia acida, salsa & cruda alimenta, quantum fieri potest, evitanda. Præterea limatiori opus est judicio, ne ultra individui salivantis vires medicatio protrahatur, neve ex altera vel Medici, vel ægrotantis parte effectus prodeat insufficiens, atque fermentum remaneat, quod novum morbi pabulum suppeditet. Quo igitur in utroque casu tuto procedamus, probe debemus considerare molem corporis, temperamentum, durationem morbi, materiæ morbosæ quantitatem, symptomatumque gravitatem.

§. IX.

An infantibus prosit, disquiritur. Infantibus quidem absorbentia fixiora, laxantia & depurantia tutius adhibentur, quia iisdem nervosum genus debilius esse solet, quam quod mercurialia impune ferre queat; tamen, si dicta mitiora remedia nihil juvant, & scabies maligni est genii, mercurialia etiam sine noxa oblata memini, modo grana mercurii annorum numero attemperentur, & debitum regimen, quod rarius stricte observatur, potest injungi.

§. X.

Curatio zonæ & ulcerum externa. Si herpes præcordia invadit instar zonæ, quod sæpius in hypochondriacis & arthriticis evenit; imo in omni zonæ & herpetis genere, speciatim diaphoretica fixioris indolis, cum aquis diapnoicis præsidium sunt eximium; ceteris tamen remediis non penitus omissis. Eadem quoque locum

locum obtinent in pertinacibus ulceribus & abscessibus internis: siquidem hac ratione vitiosi & acres humores commode alterantur, temperantur, & blande educuntur.

§. XI.

Externa in variis adfectibus proficua.

Neque topica sunt prætereunda, quorum conveniens usus in perfecte sanandis cutis defœdationibus & ulcerationibus plurimum confert emolumenti. Quoniam vero diversi adfectus alia atque alia postulant remedia, breviter jam strictimque præcipua denominabimus. Quando pustulæ humidæ ulceraque manantia exsiccationem, & ob nimiam meatuum cutis laxitatem lenem constrictionem expetunt, sulphur vivum stillititium, quod exigua tantum mole inunctum cutim coarctando, ulteriorem excrementorum cutis proventum impedit, ideoque ab antiquissimis, AETII, ARETÆI & ORIBASII temporibus commendationem sibi comparavit, omne prope absolvit punctum, si in oleo lini, aut axungia porcina dissolutum, debitaque quantitate cerussæ & tutiæ in unguenti massam redactum adhibetur; licet quoque, ad nimiam humiditatem absumendam, unguentum de alabastro cum tutia mixtum non minorem præstet utilitatem. Si dolor, rubor, ardor & pruritus juncta sunt, unguentum de cerussa, quod ex solutione lithargyrii cum aceto acri confecta, cerussa, pinguedine porcina conflatur, omnibus aliis videtur præferendum; maxime si eidem flores sulphuris, & aliquot guttulæ olei ligni Rhodii, jucunditatis conciliandæ gratia, adjiciuntur. Ad scabiem siccam & valde dolorificam emolliendam & temperandam, mucilago medii corticis tiliæ cum aqua rosarum extracta, vel etiam cum oleo lini, cerussa & pauxillo croci, ad imitationem diachyli simplicis in emplastrum redacta, mirabilem exerit efficaciam. Quod si autem ulcuscula profundiora purificanda sunt & consolidanda, dictis unguentis addi potest oleum juniperi & lauri destillatum, vel balsamum sulphuris cum iisdem oleis & æthiope minerali remixtus adhiberi. Denique non negligendum est unguentum cosmeticum, in omnibus cutis adfectibus finita curatione utilissimum, cujus parandi modum infra ex observat. VII. docuimus. Præter hæc vero, huc etiam referri merentur non nullæ antiquiorum Medicorum non ineptæ curationes, atque inprimis HIPPOCRATIS qui *lib. epid. II.* ad impetiginem & lepram aquam calcis commendat, quam autem ex monito SPONII ita temperatam esse decet, ut ne magis ulceret. Neque minus mihi semper placuit SYLVATICI methodus, *cent. I. consf.22.23.* reperiunda, ubi ille post usum seri lactis caprini, cum succo citri per 15. dies, ad libras duas quotidie sumti, externe unguentum ex sulphure, nitro, mercurio & oleo amygdalarum dulcium confectum maximopere laudat.

§. XII.

Tinea capitis curatio.

Quod speciatim attinet ad capitis tineam externa ope sublevandam, præmissis universalibus cacochymiam resicientibus, sequens unguentum magnæ solet esse efficaciæ. *Recipiantur olei vitellorum ovorum uncia una, pulveris pyrii, tabaci, florum sulphuris, ana tica portione drachmæ duæ, essentiæ benzoes & balsami Peruviani ana uncia dimidia. M. F. unguentum*, post cujus inunctionem per aliquot dies continuatam caput lavandum est decocto, quod ex æqualibus partibus vini & lixivii cum scordio, aristolochia rotunda, musco terrestri, floribus lavendulæ & myrrha coctis potest apparari. His nihil proficientibus, nonnulli interne mercurialia porrigunt, externe mitram ex pice navali & balsamo de copaiva conflatam capiti imponunt, sicque totum capillitium detrahunt, consolidationem postea cum oleo vitellorum ovorum peragentes. Quando tamen violenta hæc curatio tuto admitti possit, aliis experiundum relinquo, hoc tantum commonefaciens, quod desperatum ejusmodi remedium, nisi in desperatis casibus nunquam sit adhibendum.

§. XIII.

Balneorum usus.

Inter externa recensenda etiam sunt balnea, tam naturalia, quam artificialia, quæ ex sola aqua dulci, cum radicibus helenii, enulæ, lapathi, herbis fumariæ, scabiosæ, saponariæ &c. decocta, peropportune parantur, atque in psora leprosa & elephantiasi, præmissis internis sanguinem purificantibus, tum ad cutis tonum roborandum, tum ad impuras & squamosas sordes abluendas, insigni cum fructu adhibentur. Nec minorem merentur commendationem balnea, ex scoriis metallicis martialibus & venereis confecta, quarum illæ de terreo-salina & sulphurea martis substantia participant; hæ vero sulphure multo & sale vitriolico turgidæ sunt, adeoque in roborando partium fibrosarum tono insignem exserunt efficaciam. Atque ex hoc fundamento maxime sese probarunt ejusmodi balnea in morbis curandis, a nimia spissitudine & corruptione humorum seroso-lymphaticorum oriundis, quales sunt, scabies, serpigo, herpes & achores &c. sicut hac de re nonnulla exstant exempla in dissertatione sub præsidio meo habita de *balneorum artificialium ex scoriis metallicis usu medico*: ubi herpetem malignum pag. 13. scabiem pag. 18. & lepram pag. 20. iisdem sublata diversis exemplis comprobavi. Imo demum huc merito ducenda sunt balnea aquæ dulcis fluviatilis cum furfuribus decoctæ, debitaque lactis recentis admixtione temperatæ, quæ præsertim in scabie sicca, omnibusque adfectibus cum insigni cutis asperdine junctis, & speciatim quidem in molestissimo senum pruritu auxilium ferunt præstantissimum.

§. XIV.

Caute circa externorum usum observanda.

Quum nullum prorsus medicamentum, nisi recto usu juvet, plurimumque in omni curatione rite perficienda intersit, quo ordine & quo tempore remedia administrentur, utilissimus erit labor, si genuinam methodum jam allegatis topicis utendi cum debitis cautelis suppeditemus. Probe itaque sciendum est, remedia externa semper in postremis esse collocanda, & nunquam applicanda, nisi tota sanguinis & humorum massa viscida, acris, corrupta debitis internis corrigentibus ac depurantibus ad blandiorem temperiem fuerit redacta. Neque facile sub usu externorum negligere prorsus decet interna, præsertim diaphoretica, sed hæc potius eo fine sunt continuanda, ut quæ forte intus remanserint impuritates expellantur. Quæ utilissima monita sin flocci penduntur & minus observantur, mille oriuntur mala, prioribus longe majora, & sæpe cum vitæ periculo conjuncta. Ita crebrius annotare mihi licuit, particularem scabiem, quæ specialia quædam loca, v. g. manus, pedes, nucham & faciem occupavit, præpostera methodo per linimenta conso-

consolidaotia suppressam graves nervosi generis adfectiones, ut spasmos cynicos, epilepticos, passionem iliacam, febres inflammatorias cum deliriis, cardialgias, asthmata, & hydropicos tumores excitasse, quæ vix aliis modis, quam revertente priori morbo quieverunt. Huc etiam referendi sunt casus *medicinæ meæ consultatoriæ* inserti, ubi *Cent. I. casu* 28. male curatam scabiem hæmoptyseos & epilepsiæ causam attuli, & *cent. I. casu* 9. in epicrisi ad vertiginem contulisse demonstravi. Majori vero & certiori damno plerumque adhibentur unguenta mercurialia. Mirifice quidem mox post inunctionem aliquot dierum, paucis tantum in locis tendinosis & nervosis instituta evanescunt exanthemata, quia sine dubio fibrillares & nerveæ cutis partes à medicamento hoc activiori stricturam quandam patiuntur, qua particulæ humoris vitiosi è tubulis subcutaneis partim expelluntur, partim ad interiora repelluntur. At vero, si corpus non sufficienter antea ab impuris sordibus fuerit depuratum, transpiratio imminuitur, & vis materiæ morbificæ impetuose ad interiora, maximeque ad partes nerveo-tendinosas convertitur; unde præter alia mala, arthritidem fixam subortam novimus.

§. XV.

Gutta rosacea indoles. Superest adhuc peculiaris cutis depravationum species, cujus facienda erit mentio. Nominatur illa gutta rosacea, quæ nihil aliud est, quam faciei desœdatio & decoloratio cum rubedine, squamulis, & interdum pustulis tuberculisque inæqualibus juncta, à sero sanguineo plus minus impuro, copiosius ad vasa capillaria faciei advecto enata. Sunt autem variæ guttæ species, quarum levissima est, si tantum naturali major rubedo circa nasum, in fronte, vel certis locis faciei observatur; pejor, si in squamulas abit, pessima, quæ pustulis & tuberculis est obsita. Atque hi diversi gradus à differente causa in variis subjectis dependent. Siquidem non omnis gutta rosacea pravos & impuros succos, quos natura singulari beneficio ad partes extremas summamque cutim faciei amandet, pro causa agnoscit, sed potius in nonnullis à turgescentia & distensiooe vasculorum minimorum capillarium, vel etiam lateralium, quæ nullam alias lympham coloratam vehunt, derivari debet. Aliter vero res sese habet, si causa hujus exanthematis in materia subtili activa acri quærenda est; quæ quo volatilior est, eo plus penetrat in nervosarum membranarum texturam, inque iis corporibus, quæ geoeris nervosi debilitate & scorbutica sanguinis diathesi laborant, longe majorem exercet tyrannidem.

§. XVI.

— & curatio, tam interna Levior hujus mali indoles in subjectis sanis, vegetis, nullaque sontica impuritatis labe infectis leviorem quoque & minus sollicitam postulat curationem; sed in iis plerumque a majori sanguinis ebullientis ad superiora motu proveniens sæpe solis temperantibus, diluentibus & derivantibus feliciter tollitur. Longe vero pertinacius scorbuticis inhæret corporibus, in quibus sine remediis sanguinem purificantibus nihil mitigatur. Ego igitur in ejusmodi casibus optimo cum successu ordinavi sequentem potionem per aliquot hebdomades adsumendam. *Recipe aquæ fumariæ, beccabungæ, nasturtii aquatici, acetosæ, ana libram unam, seri lactis caprini libras tres, arcani duplicati drachmas tres, nitri depurati drachmam unam. M. D. S. potio cujus libra una mane & à meridie, si consentiat ventriculus, haurienda.* Aliis eodem depurandi fine præscripsi sequentes species: capiantur *herbæ fumariæ, scolopendrii, scabiosæ ana manipulus unus, radicis cichorei uncia una, corticis capparum uncia semis. C. D. S. species, quarum uncia una in duabus seri lactis caprini mensuris decoquenda, & inde, facta colatura, quantum lubet, bibendum.* Evacuandi scopo semel vel bis in septimana cum dicto medicamento drachmas duas infundere jussi harum specierum: *Recipe polypodii unciam dimidiam, rhabarbari optimi drachmas duas, agarici trochiscati, mechoacannæ albæ ana drachmam unam, nitri purificati, arcani duplicati, seminis fœniculi ana drachmam dimidiam. C. D.*

§. XVII.

Neque præter hæc, in succulentioribus maxime subjectis, scarificationes in nucha, scapulis, dorso instituendas, neque temperata pediluvia ex aqua fluviatili cum surfuribus decocta omisimus, in potus locum substituendo ptisanam temperantem, vel solam aquam fontanam cum cornu cervi usto indito depuratam, vel cum farina triticea, vulgo *Stercke* decoctam, saccharoque & citri corticibus palato accommodatam. Facto demum, his omnibus præmissis & reliquis consentientibus, ad externa transitu, ego sequens epithema instar omnium inveni præstantissimum. *— quam externa cum cautelis.* *Rec. aquæ spermatis ranarum, florum sambuci, fabarum anatica portione uncias binas, aquæ d'arquebusade unciam unam, magisterii saturni drachmas duas, sacchari saturni scrupulos duos, vitrioli Cyprii grana octo. M. D.* Maxima vero cautio debet adhiberi in omnibus topicis applicandis. Docuit enim proh! dolor experientia, perversum eorum usum in subjectis impuris & sensibilioribus pessima subsequuta fuisse symptomata. Sic ego inde ophthalmias, cardialgias, & à solo epithemate ex aqua spermat. ranarum, mucilagine sem. cydon., succo citri & floribus sulphuris conflato hemicraniam observavi. Vid. *consult. medicin.* mearum *cent. I. casus* 163.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Affectus pustulosus pruriginosus. Vir quidam ætatis consistentis, tribus abhinc mensibus, medio hieme, sub nuptialibus festivitatibus, saltando corpus insigniter commovit, atque postridie aëri frigido, humidoque diu exposuit. Hinc eadem adhuc vespera catarrhali faucium adfectione infestatus, elapso triduo podagra prehenditur, satis miti, & post dierum quatuordecim decursum evanescente. Sub hac ex improviso, dolore quodam circa dorsi spinam in latere sinistro noctu corripitur: quem locum, cum expergefactus leviter inflammatum conspiceret, linteisque calefactis foveri curaret, obsidebant pustulæ cum insigni dolore. Sequenti nocte à spina dorsi per sinistrum abdomen erumpebant efflorescentiæ; instar lichenum: tumque sequebantur pustulæ, in majores sensim vesicas coeuntes; quæ ob insignem, quem inferebant, pungentem dolorem, dissecatæ serum plorabant lividum. Nullus in externa cute adparuit tumor; molesta autem intus vexabat sensatio, ponderis cujusdam, cutem inter ac musculos innati, quod ad levem contactum acutissimas exhibebat pun-

ctura; atque jungebantur alvi segnities, perpetuæque vigiliæ.

Oppugnabat hæc symptomata medicinis leniter diaphoreticis, antispasmodicis, externe cataplasmatibus ex herbis emollientibus, quæ ingentem excitabant pruritum; & frictiones per calidiora lintea, dolores relinquebant, quales acus cuti inferunt: spirituosa vero prorsus exasperabant malum. Mane loco infusi herbæ Theebois, decoctum radicis chinæ, sarsaparillæ, pimpinellæ, hermodactylorum, atque ligni sassafras potabat; & ex hoc ter quotidie triginta guttas elixirii nervino-stomachici, quod essentiam corticum aurantiorum, cascarillæ, gentianæ rubræ, liquoremque anodynum habuit, adsumebat. Quibus votis nondum respondentibus, novissime dolenti regioni adplicabat emplastrum diachylon compositum diaphoreticum, cum spermate ceti, castoreo, camphora, atque croco subactum; quod loci istius sudorem, majoremque pruritum movebat, mox vero insigne levamen inferebat. Interim quum in dicto sinistro latere adhuc præsto sit locus, qui tensivum, & ad quemvis contactum, pungentem refert dolorem: ad hunc penitus expugnandum, salubre anhelat consilium.

Consultatio.

Singularis, quo cum per aliquot menses, vir spectatissimus conflictatur affectus, non alius est, quam pustularis scorbuticus, à dyscrasia humorum, salsis, acribus, impurisque sordibus refertorum originem trahens. Hanc in sanguinis massa jam diu delituisse, vero est simillimum; quum autem æger sub memoratis nuptiis, gulæ forsan nimium indulsit, dein corpus vehementiori saltatione exagitavit, ac brevi post sub frigido diutius versatus aëre, salutarem perturbavit transpirationem; commovit utique, ac quasi suscitavit silentem hactenus hostem.

Unde catarrhales primum faucium adfectiones, ac podagricos pedum dolores expertus; his per metastasin ad dorsi spinam retrocedentibus, in molestum illum, quo adhuc laborat, pustularem pruriginosumque incidit morbum.

Quum vero istæ efflorescentiæ, salutari plane consilio, ad cutis superficiem sint compulsæ: eo respicere decet medentem, ut naturæ ductum sequutus, iis potissimum utatur remediis, quæ integram sanguinis ac humorum massam depurandi, salsiaque scorbutica attemperandi, ad exitum disponendi, & per alvum cutimque è corpore proscribendi virtute pollent. Quo quidem fine in hisce casibus pro potu ordinario præscribere suevi decoctum, ex radice scorzoneræ, sarsaparillæ, liquiritiæ, rasura cornu cervi, femineque foeniculi paratum. Deinceps, bis quavis hebdomade corpus infuso mannato, rhabarbarino, cremori tartari nupto purgari; reliquis diebus mane liquorem meum anodynum, cujus tres partes cum una spiritus bezoardici *Bussii*, vel tinctura bezoardica sint remixtæ; vesperi vero, ad promovendam transpirationem, pulverem diaphoretico-cinnabarinum adhiberi curo. Non minus iis, quorum ventriculus fert, potum seri lactis cum insigni fructu commendare soleo. Ex topicis emplastrum *Barbette* camphoratum, cum oleo hyoscyami subactum, vel solus spiritus vini, leviter rectificatus, partique dolenti inunctus, egregium adferre observantur adjumentum. Quibus remediis, per aliquot hebdomades continuatis, si perseveretur hæc molesta adfectio; excellentissimum in totum corpus inde resultabit emolumentum.

OBSERVATIO II.

Scabies validiori purgante retropulsa & feliciter curata.

Juvenis xx. & aliquot annorum, habitus corporis spongiosi, qui lacte & saccharo conditis valde semper delectatus, æstate quondam maxima in copia fructus ingessit horæos, sub insequentem autumnum, postquam præsertim cum scabioso in uno decubuit lecto, magno afficitur pruritu, & pustulis indies magis efflorescentibus, quæ de nocte multum creabant molestiæ, & intra unius septimanæ spatium per totum corpus diffusæ saniem æque copiosam atque acrem stillabant. Medicus consultus ad depellenda hæcce incommoda vehemens præscribebat purgans per singulos dies sumendum, cujus quidem usu ultra sexaginta ferme sedes intra triduum provocatæ vires mirum exhauriebant, sed simul mirabili spectaculo omnis prope scabies disparebat, pustulis egregie exsiccatis. Quæ perfecta videbatur sanitas non multo post denuo labascebat, dum æger omni adpetitu & somno destitutus in interioribus insignem experiebatur ardorem, cum maxima debilitate pulsuumque celeritate junctum. Dabantur itaque ex meo consilio medicamenta blande diaphoretica, maxime autem nitrum cum camphora & antimonio diaphoretico mixtum, substituto in potus locum decocto cornu cervi calido. Qua methodo id efficiebatur, ut insensibilis hisce symptomatibus evanescentibus denuo nova prodibant cutis excrementa, quæ postea per decoctum veronicæ in copia haustum, pulveribus leniter absorbentibus & temperantibus, unguento sulphurato & balneo perfecte sanabantur.

Epicrisis.

1) Docet inprimis hæc morbi historia, quod scabies sit contagiosa, facileque possit cum illis corporibus communicari, quæ jam sanguinis quadam dyscrasia, ob perversam victus rationem, laborant. Frequentissimus autem hujus morbi proventus in autumno solet contingere, quia, sub hoc anni tempore turbulento, & quoad tempestates inconstanti, perfacile saluberrimum transpirationis negotium impeditur, magnaque sordium excrementitiarum copia in sanguine accumulatur.

2) Notare licet, vehementem alvi purgationem retropellere posse scabiem, dum sic humorum motu ad peripheriam corporis imminuto, cutisque colatorio spasmodice quasi constricto, salia causticæ indolis acria per sudorem non amplius eliminantur, sed retenta & intus rejecta facile febriles motus suscitant. Equidem non nego, in scabie omnibusque subcutaneis adfectibus primam regionem à biliosa amurca esse repurgandam, sed ut remediis per epicrasin & paullatim agentibus, uti sunt infusa vinosa, id fiat, etiam atque etiam moneo.

OBSERVATIO III.

Scabies post usum acidularum frigidarum & prohibitâ transpiratione oborta.

Foemina tenerrimæ constitutionis, biliosa & xx. annos nata, tempore adhuc frigido ad acidulas Pyrmontanas profecta, iisdem per quatuordecim dies sub coelo frigido & humido sine ulla valetudinis noxa utitur. Domum autem reversa elapsis aliquot hebdomadibus maximo totius cor-

corporis pruritu exercitabatur, quem inopinato sat multæ pustularum efflorescentiæ in manibus, cum tumore & dolore inflammatorio sequebantur, quæ succedente tempore ingentem saniei copiam stillabant. Consultus vir chirurgiæ peritus pulvere exsiccante, ex tutia, creta & cerussa composito manus perpetuo ichore madidas diligenter conspergebat. At vero, loco sperati salutaris effectus tussis oriebatur vehementissima cum summa præcordiorum anxietate, & in ipsis muliebribus, quæ valde intumescebant, ægra intensissimum sentiebat pruritum. Ego igitur in consilium adhibitus, quum singula hæc mala à materiæ peccantis in corpus repulsione enata facile augurabar, remoto pulvere siccante, tincturam antimonii tartarisatam cum infuso radicis enulæ, quod fortiter expellit, quotidie adsumendam commendabam; ad tumorem autem dolorificum in pudendis abigendum, emplastrum emolliens cum pauxillo camphoræ mixtum ordinabam. Nec spem fefellit hæc curandi ratio: siquidem tussi inde composita, reliquisque symptomatibus sublatis, rursus in partibus extremis plurimæ efflorescebant pustulæ, quæ postea decenti corporis purgatione, subjunctisque in fine unguentis sulphuratis & balneis ex voto deciderunt, pristino cuti nitore per unguentum nostrum cosmeticum reddito.

Epicrisis.

Quæ præsentem ægrotam graviter vexavit scabies ex intempestivo acidularum usu suam duxit originem. Quod si enim aquæ ejusmodi frigidæ sub frigido-humida aëris constitutione in copia hauriuntur, non potest non inde liberior transpirationis successus suspendi, atque magna impuritatum salinarum & excrementitiarum copia colligi; quæ deinde, calidiori aëre accedente, cum impetu ad extremam corporis superficiem expelluntur, ubi fiasi sua inflammationem & varii generis exulcerationes producunt. Jam æquum justumque fuisset, naturæ in expellendis & corrigendis his fordibus interna ope succurrere. At vero, quum Chirurgus externis siccantibus materiam corpori infensam retroegerit, non mirum est, pessima suborta esse mala, quæ nisi revocatis exanthematibus, & acri materia denuo expulsa abigi non poterant.

Observatio IV.

Scabies maligna cum tuberculis in cute. Accidit aliquando hic loci, ut tota domus scabie inficeretur maligna, quæ tamen inprimis maritum in pedibus æque ac manibus miserrime divexabat. Erat ille quadragenarius, constitutionis gracilis & macilentæ, temperamento præditus cholerico, paululumque ad melancholiam inclinante; victu delectabatur duriore, potu confistentiori, studiisque nimis intentus vitam agebat sedentariam: quamobrem non poterat non sanguinem generare spissiorem, & deinceps scabie infectus aliis longe gravius & diutius decumbere. Manus enim & pedes innumeris obsidebantur pustulis, quæ pruritu fere intolerabiles per plures septimanas impediebant, quo minus pedibus incedere, vel manibus quidquam prehendere valeret. Enimvero, ad submovenda hæc mala venam secandam præbuit, pilulis aliquoties ventrem purgavit, sudavit, & balnea adhibuit, sed fine ullo constantiori effectu; ut potius scabiosæ illæ pustulæ, quæ membra derelinquere videbantur, brevi post pleniori redirent agmine. Ego quum primum advocarer, Carolinarum usum suadebam; hoc vero consilio neglecto, sequenti ratione ægrum divina gratia restitui. Primo omnium præscribebam pilulas hujus compositionis: *Recipe extracti panchymagogi Crollii, gummi ammoniaci, mercurii dulcis, cinnabaris nativæ præparatæ, singulorum drachmam dimidiam, sulphuris antimonii aurati, salis succini ana grana decem. olei ligni sassafras gutt. decem M. F. l. a. pilulæ ex scrupulo uno numero xx. quarum duodecim singulis tribus diebus mane capiebantur, superhausto & interposito infuso veronicæ calido.* Inde mitigabatur quidem pruritus & pustularum plurimæ exsiccatæ squamulas deponebant, sed novæ subinde propullulabant; &, quod notabile erat, in brachiis non minus, ac in pedibus duri & insignis magnitudinis nodi, sub cute delitescentes conspiciebantur, qui glandulas tumefactas referebant. Quæ quum animadverterem, malum difficulter sanatum iri edixi, nisi grandioribus his tumoribus simul sublatis; eoque fine unguentum illinendum nodis commendabam, quod balsamum sulphuris antimoniatum cum mercurio vivo subactum recipiebat. Interne priora continuabantur remedia, & en! simplici hac methodo, cui in fine balnea subjungebamus, id per Dei gratiam obtinuimus, ut æger à molestissimo hoc adfectu liberatus integræ redderetur sanitati.

Epicrisis.

Non raro in artis exercitio observare licet, quod non modo scabies, sed & alia externa cutis vitia valde fiant rebellia, omniumque remediorum vim penitus eludant. Quod vero si evenit, non obscurum solet esse indicium, magnam lymphæ subesse impuritatem & visciditatem, quæ obstructiones glandularum vel subcutanearum, vel meseraicarum, ipsorumque viscerum pro causa agnoscit, in quarum partium alterutra fermentum quasi residet, quod diuturnos hosce adfectus alit atque sustentat. Cujus rei plenissimam faciunt fidem observationes corporum, vel lepra, vel aliis pertinacissimis morbis demortuorum, ubi glandulas, præsertim meseraicas, valde magnas & tumefactas persæpe inveni. Quæ cum ita sint, in usum practicum hæc eximia redundat cautela: omnem frustraneam esse sanguinis depurationem, quantumvis alias probatam, nisi id Medicus perficere satagat, ut penetrantioribus ex minerali regno petitis remediis obstructas glandularum minimorumque tubulorum vias reseret atque recludat.

Observatio V.

Scabies ferina pertinacissima. Vir consistentis ætatis gente Judæus, habitu corporis macilento incedens, jam per septem fere annos scabie sicca laboravit cum pruritu per totum corpus molestissimo, eoque de noctu mirum in modum adaucto. Nihil hactenus profecerant fortes purgationes vel sæpius repetitæ, nihil scarificationes & venæ sectiones, nihil demum sudorifera, utut ingenti in copia devorata, magnoque ubivis pretio à plurimis medicis coemta. Multo magis sanitatis loco res eo devenerat, ut se æger vera lepra adfectum, & ad mortem usque miserrimum crederet. Tandem vero veniebat ad me supplex, ut suæ miseriæ medicamentorum ope finem facerem, quem alias solam mortem esse allaturam credidisset. Ego igitur, singulis

lis probe æstimatis, facile augurabar, tum perversam & nimis liberalem vivendi rationem, tum iniquas Medicorum curationes, quas potissimum calidioribus medicamentis & decoctis ligni guajaci exsiccantibus susceperant, hactenus exoptatum morbi exitum retardasse. Quare ego leniori procedendum via ratus præcipue omnium in diætæ victusque regimine cibos duros, salsos, acres removendos præcipiebam, commendata in potus locum ptisana ex rasura cornu cervi & radice scorzoneræ confecta. Deinde, ad sanguinem diluendum & purificandum commendabam serum lactis caprini per mensem & ultra mane calide bibendum; vel hujus loco sequens decoctum substituendum: *Rec. radicis althea unciam unam, rasura cornu cervi uncias duas, herbæ veronicæ, malvæ, hederæ terrestris ana manipul. unum, florum sambuci pugill. quatuor, seminum cydoniorum, papaveris albi ana unciam semis. C. D.* Atque hujus decocti mensuram unam & dimidiam æger quotidie calide hausit, lenem postea sudorem in lecto mane exspectando. Ad alvum apertam servandam potio dabatur mannata, quæ semel in hebdomade hauriebatur: unde intra mensis spatium non modo pruritus mitigabatur, sed pustulæ quoque siccæ seosim paullatimque evanescerent, maxime cum balneis aquæ dulcis temperatioribus, atque balsamo sulphuris amygdalino externam simul opem præstabamus.

Epicrisis.

Judæi propter genus vitæ sordidum, paucíorem potum & multum tabaci fumum; imo, quod maximum est, propter allii inter cibos comestionem facile scabie sicca tentantur, quæ licet per se satis molesta, semper tamen majorem exercet tyrannidem in subjectis macilentioribus, quale præsens fuit ægrotus. In curatione rite peragenda cane pejus & angue fugienda sunt calida volatilia & serum magis defraudantia, ut fere sunt essentiæ calidæ & decocta ligni guajaci; quibus non modo symptomata mirum augentur, sed malum quoque pertinacissimum redditur. Multo magis ea in usum debent proponi, quæ spicula acria involvendo impediunt, quo minus ipsa in partes sensibiles tam violenter possint agere, & spasticam quasi cutis constrictionem inferendo, sordium impurarum & salinarum exhalationem remorari. Verum enim vero, ut eo clarius patescat, quantum damni sicut ex omnibus calidioribus & acribus medicamentis; ita quam maxime ex decocto guajacino in corpora scabiosorum redundet, allegare atque huc transcribere placet singularem & dignissimam notatu observationem, quam *Henricus* ab HEER *in ab servat. med. pag.* 200. suppeditavit. *Anno* 1608. *venit ad me juvenis temperamento cholericus, lacerrima, & altis rimis pervia per totum corpus cute, non aliter, quam si clatris ferreis acutissimis, cannabis aut lini instar, pexus fuisset. Credebam illum lepræ à me indicium, vel consilium petiturum, illo enim leprosiorem per annum vitam vidi neminem. Re ab initio examinata, invenio illum apud septem chirurgos, guajaci decoctum septies, qualibet vice, ad dies quadraginta potasse, cumque initio parum mali haberet, tam longo guajacina scobis potu, tantum non perfectam lepram incurrisse. Sæpe etiam observavi melancholicos, nimio guajaci usu elephantiacos factos.* Tum quoque paucis interjectis curam suppeditat in hunc modum: *jubeo illum quotidie mane sumta sesqui drachma crystalli montani præparati cum succis foliorum nymphea, ribes & berberum, superbibere seri lactis, cum tantillo salis prunellæ, quantum posset. Deinde in stramineo lectulo, sub altissimo molendino jacentem, stillicidium ex alta in hepatis regionem cadens excipere aquæ gelidissimæ, neque motu, neque solaribus radiis calefactæ. Hoc cum mane & sesqui hora ante cœnam, aliquot dies fecisset, sanissimus & pulcherrimus est factus.* Et profecto, si dicere licet, quod res est, nihil perniciosius potest excogitari, quam subjectis cholericis, macilentis & scabie sicca laborantibus decocta guajacina propinare. Causam si quis quærat, in promtu est. Etenim, quum exoticum hoc lignum abundanti, eoque subtili resinoso & acerrimo sale, quod etiam vehementem movet sternutationem, præ aliis scateat; judicatu facillimum esse arbitror, hoc ipsum fibras corporis, per se jam rigidas adhuc magis intendere, & una cum sudore, quem plerumque largiter movet, bonos succos effundere, qui tum viribus sustentandis, tum acribus salium spiculis contemperandis inservire deberent.

Observatio VI.

Vir XLIX. annorum, temperamento sanguineo-melancholico, habitu corporis spongioso & animo mobiliori præditus, qui præter defluxiones catarrhales levioremque tussim, in juventute perpessam, sub vita sedentaria & moderatiori diæta nulla sontica valetudinis incommoda senserat, inopinato scabie corripiebatur saniosa, quæ in simul ac semel increscebat, ut totum corpus madore sanioso ferme diffflueret, novoque quotidie indusio opus esset, ad nimiam humiditatem exsiccandam. Præter hæc vero, oris fœtor aderat intolerabilis fere, & ab admissa frigidiori aura mox summæ percipiebantur angustiæ. Ad nos itaque confugiens uxor ejus sequens reportavit consilium. Primo omnium præscripsi infusum, quod sequitur laxans, cujus unciæ aliquot per triduum tam mane quam vesperi bibebantur. *Rec. radicum cichorei, pimpinellæ ana drachmas tres, herbæ cuscutæ, epithymi, fumariæ ana manip. unum, foliorum sennæ sine stipitibus, rhabarbari electi ana unciam dimidiam, mannæ electæ, unciam unam, salis amari Sedlicensis drachmas sex, cardamomi scrupulos duos. C. D. S. species, quæ cum mensura aquæ fervidæ per noctem infundantur, factaque dein expressione, cum æquali portione vini boni Mosellani remisceantur.* Deinceps ordinavi pulverem diaphoretico-absorbentem, ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, conchis præparatis, succino, floribus sulphuris & nitro compositum, una cum infuso theiformi, quod herbas scabiosæ, veronicæ, hederæ terrestris, radices cichorei & glycyrrhizæ recipiebat. Pro potu ordinario adsumebatur decoctum radicis chinæ cum passulis; idque hac methodo exactis duobus mensibus obtinebatur, ut multum a ferocia sua adfectus remitteret. Ad plenariam igitur sanationem, quam æger cum suis anxie anhelabat, præstandam, exterius commendavi unguentum, ex unguento lithargyrii, floribus sulphuris & mercurio vivo conflatum, carpis manuum adplicandum; neque tamen alvi purgatione, neque diaphoreticis sibi ejus usu penitus omissis. Et sic læto omine eveniebat, ut fœda scabies sensim paullatimque exsiccaretur, & æger ex voto sanatus ab eo tempore optime sibi constaret, omniumque morborum expers plures supra sexaginta annos attingeret.

Scabies climacterica.

Epi-

Epicrisis.

Perquam notatu dignum est, quod adfectus hic pustulosus anno climacterico septenario septimo contigerit: eamque ob rem non inepte climacterica scabies appellari mereatur. Licet vero annorum climactericorum in corpus humanum potentia non adeo sit cognita atque explicita, ut vera ejus ratio cuique pateat; nihilo minus tamen negari minime poterit, his aetatum periodis multa notatu digna in machina nostra accidere, & varios inprimis actus depuratorios à natura institui, quae, si superantur, ad sanam & longiorem vitam multum conferunt momenti. Sic enim copiosa prostant exempla: sub his climactericis annis diarrhoeas, sudores chronicos, scabies tam siccas quam humidas, haemorrhoidalem fluxum, aliasque plures excretiones fuisse excitatas, quae prudenter moderatae plenam saepe & perfectam valetudinem attulerunt. Quod si vero saluberrima ejusmodi crisis in corpore oboritur, circumspecta sane methodo opus est, ut ne ullo modo naturam in operationibus suis, ad bonum finem tendentibus, turbemus, ac fone violentis vel repellentibus remediis perniciem sanitati intendamus, quae nulla unquam ope in melius potest converti. Sicut autem temperata corrigentia & evacuantia in tali rerum statu optima & securissima sunt remedia; ita è contrario nihil potest esse perniciosius, nihil pestilentius, quam externa unguenta, ex sulphure & argento vivo nimis cito & intempestive adhibere; quibus materia vitiosa foras propellenda ad interiora convenitur, variique generis mala arcessuntur, ex quibus eluctari, vel nunquam prorsus, vel difficillime licet.

Observatio VII.

Scabies epidemica. Anno 1716. ob aestatem valde humidam & frigidam, à medio Augusti mensis ad finem usque Octobris innumeri fere cujuscunque sexus & aetatis homines in hac nostra civitate, aliisque vicinis locis, praesertim Islebiae, non modo scabie, sed & aliis subcutaneis adfectibus, tum epidemice grassantibus insolito plane more, corripiebantur; hoc tantum discrimine, quod ficcioris temperaturae subjecta scabie potissimum pruriginosa & serpiginosa; spongiosi vero habitus corpora humida potius adfligerentur; atque in multis, ubi malignam induebat faciem, duri sub cute noduli & glandularum, praesertim axillarium tumores jungerentur. Neque etiam pueri, qui vix ante menses aliquot variolosum superaverant morbum, immunes relinquebantur, sed ipsorum alii profundiores, difficillimaeque sanationis exulcerationes ad periostium usque experiebantur; alii erysipelate capitis & faciei adfecti, post hujus curationem scabiosi fiebant, malo ab humero ad manuum carpum serpente. Praeter haec vero, quod notabile est, plerique his malis laborantes, ciborum erant avidissimi. Curatio ita maxime fuit instituta & ex voto peracta. Primo omnium natu majoribus infusum vel potio praescribebatur temperate laxans; pueris autem hoc, quod sequitur, purgans: *Recipe pulveris Cornachini scrupulum unum, mercurii dulcis gran. unum, syrupi cichorei cum rhabarbaro drachmas duas. M. D.* Expurgatis hac ratione primis viis, vespertino tempore pulvis dabatur diaphoreticus, qui ex tribus partibus pulveris bezoardici nostri, vel ad *Ludovici* mentem confecti, & ex una parte aethiopis mineralis constabat, mane autem infusum theiforme, ex herba veronicae, scabiosae, fumariae, floribus sambuci, radice glycyrrhizae & cortice ligni sassafras sorbillari debebat. Mensis circiter spatio inter haec exacto plurimis inunctiones praecipiebant artuum & ligamentorum cum linimento quodam exsiccante, ex unguento pomato, aethiope minerali & saturni saccharo composito. Tandem quoque, ut al[?]redo cutis & rigiditas in illis locis, ubi pustulae stigmata & deformes sui notas reliquerant, tolleretur, vividulque & naturalis corpori color redderetur, sequens unguentum cosmeticum, quod ego in omnibus cutis vitiis, ad cutis inaequalitates removendas, curatione finita utilissimum deprehendi, ad fornacem calidam illinendum commendabam: *Recipe pinguedinis omenti vitulini, aquae post hujus coctionem innatantis unciam unam, spermatis ceti, cerae albae ana unciam dimidiam, balsami de Copaiva drachmam unam, olei ligni Rhodii guttas decem. M. & per triturationem in mortario cum aqua rosarum fiat unguentum. D.*

Epicrisis.

Omnia pustularum genera frequentius autumnali & vernali proveniunt tempore, ob atmosphaeram frigido-humidam & subitaneas aëris mutationes, quae virtuti elasticae fibrarum, pororum, omniumque meatuum valde inimicae saluberrimum transspirationis opus facile cohibent: unde ex retentis istis sordibus impuris, salinis, & de novo coeuntibus, tanquam ex fonte pustulosi cutis morbi propullulant. Multo vero magis particulae ejusmodi excrementitiae in succis vitalibus accumulantur hieme frigido humida; quando ob praegressam calidiorem tempestatem perspiratio fuit intensior. Tum quoque infantes praecipue vermibus solent laborare, quoniam autumnali tempore per fructus horaeos in copia comestos magnam succorum viscidorum & acidorum colluviem in primis viis collegerunt, quae postea, majorem ciborum adpetentiam excitando, corruptionem humorum magis magisque promovet. Atque tantum refert, anni temporum constitutiones bene intelligere: quare optandum esset, ut Medici ad praeternaturales tempestates magis attenti aëris & ventorum mutationes per barometra & thermometra diligentius observarent: qua ratione futurum esset, ut multi graviores & epidemice grassantes morbi promtius possent praevideri, congruaque diaeta & paucorum remediorum ope in tempore averti.

Observatio VIII.

Vir illustrissimo loco natus, septuagenario major, habitus corporis macilentioris & vafculosi, qui à primis juventutis annis diaetae vinosae addictus, quotidie tres vel quatuor vini mensuras potaverat; omnem prope vitam, exceptis levioribus, quas catarrhales dicunt molestiis, integra gavisus est valetudine, maxime cum corpus strenue semper exerceret, sanguinemque ter vel quater in anno detrahendum curaret. At vero, quum superato septuagesimo aetatis anno decrescens virium robur vix amplius fortiori corporis exercitationi sufficeret, sed vita magis sedentaria eligenda esset, persaepe dolorem in hypochon- *Affectus cutis lepram Arabum aemulans.*

chondrio sinistro gravativum percepit, cum respiratione difficiliori; quæ tamen mala œdematoso pedum tumore accedente exspirarunt. Commendabatur itaque acidularum Egranarum potus, debito cum regimine vernali tempore instituendus; quo per aliquot dies adsumto mox pedum tumor increscebat, & exactis sub hac cura quatuordecim diebus ad genua usque adscendebat: jungebatur simul pruritus, & ex poris hiantibus ichor viscidus magna in copia promanabat. Omisso acidularum potu nihilo minus pedes instar saccorum tumidi manebant, humorem continuo stillantes tenacissimum, qui in squamas & crustas sat latas coibat, super quas pustulæ rubiginosæ eminebant. Posthæc, in femore quoque & brachiis pustulæ oriebantur valde pruriginosæ, & rodentes, quæ scalptu cum digitis cutim lacerabant. Ceterum appetentia ciborum integra, spiratio facilis & mentis vigor satis bene constabant. Durabat morbi vehementia per dimidium fere anni, & hæc, quæ sequitur, instituebatur curatio. Interne dabantur laxantia mannata & rhabarbarina, jussula ex carne vitulina & gallinacea, cum viperarum carne, radicibus cichorei, scorzoneræ, herba chærefolii, endiviæ, & borraginis decocta: in potus locum substituebatur decoctum radicis chinæ, sarsæparillæ, polypodii, glycyrrhizæ & cichorei cum passulis & pauxillo corticis ligni sassafras: nec serum lactis cum succis fumariæ, nasturtii aquatici & beccabungæ alteratum omittebatur. Ex medicamentorum classe singulis diebus mane tinctura antimonii acris cum essentia pimpinellæ & scordii remixta; circa noctem vero pulvis præcipitans nitrosus ex aqua offerebatur. Ad externam medelam quod attinet, hanc ipsam quidem initio ferebamus epithemate, quod aquæ calcis vivæ unciam unam, aquæ florum sambuci, plantaginis & spermatis ranarum anatica portione libram unam habebat, superposito dein emplastro diachylo simplici cum mucilagine medii corticis tiliæ remixto. Tum quoque lintea, decocto hujus corticis aquoso immersa insigni cum fructu applicabantur, & escharæ sequenti illinebantur unguento: *Rec. lithargyrii libram dimidiam, aceti acerrimi libram unam, nitri purificati unciam unam. Coque per horam, facta dein colatura fiat cum sufficiente quantitate olei liliorum alborum, cerussæ, tutiæ, æthiopis mineralis, olei tartari per deliquium & ligni Rhodii in mortario unguentum. D.* His tam interne quam externe adhibitis toti corpori pristina redibat munditiés, & serenissimus æger per longius temporis spatium egregia fruebatur valetudine. Verum enim vero, quum strictioris diætæ impatiens non modo cibis plus justo se repleret, sed vinum quoque sub vita motus experte largius hauriret, factum est proh! dolor, ut sequente hieme frigido-humida maximam sentiret virium prostrationem, urinam redderet copiosam, albam & turbidam, & pereunte ciborum appetentia, insigni hypochondrii sinistri dolore, tumidis labiis, vertigine aliisque capitis molestiis vexaretur. Neque tamen illustrissimus gravioribus his malis succumbebat, sed denuo convalescens ad veris usque initium spiritum protrahebat, ubi luctu adfectus domestico in profundum decidebat soporem, qui cum loquelæ omniumque tam internorum, quam externorum sensuum abolitione junctus septimo post invasionem die in mortem terminabatur. Secto corpore id notatu dignum erat momentum, quod lien insignis magnitudinis valde inflatus, turgidus, & liquamine atro-sanguineo repletus fuerit inventus.

Epicrisis.

Quum ego ad plurimas serenissimorum Principum aulas evocatus sæpe consilio & auxilio prodesse debui, peropportunam habui occasionem, pancraticam vivendi rationem penitius cognoscendi, atque varias colligendi observationes, quæ summorum virorum diætam & valetudinis statum accuratius declarant. Id autem quam maxime annotare mihi licuit: complures, inordinatæ licet diætæ crebrisque vini compotationibus adsuetos constanti sanitatis fructu gavisos esse, quamdiu corpus motu exercuerint; invalescente vero senio, vel aliis de causis ad vitam magis sedentariam redactos, mox varia valetudinis incommoda, & maxime quidem vertiginem, visus imbecillitatem, apoplexias, pectoris angustias, appetitus prostrationem, molestos hypochondrii, inprimis sinistri dolores, imo arthritidem & œdematosos pedum tumores incurrisse, fecisque post mortem corporibus lienem plerumque ita se repræsentasse, qualem supra docuimus. Ratio in proclivi est. Quamdiu enim sufficienti motu & exercitatione succi vitales æqualiter per corpus distribuuntur, & saluberrimum se- & excretionum negotium in ordine servatur; tamdiu perversæ diætæ noxa facile avertitur, nec statim morbi, in humorum stagnationibus fundati ingruunt. Quamprimum vero, mutato vitæ genere mobili in immobile, pristina lauta vinosaque diæta continuatur, non possunt sane non, circulo sanguinis retardato, visceribusque sensim infarctis, graviora inde mala & fonticæ valetudinis læsiones in corpus redundare.

Ceterum morbus, quo serenissimus noster laboravit, lepram Arabum æmulare videtur; & notabile est, quod lien tam magnus fuerit repertus: unde nos recte in sententia nostra confirmamur, pertinaciores & valde rebelles externæ cutis adfectiones nunquam fere non nobilioris cujusdam visceris læsionem pro causa & fundamento agnoscere.

Observatio IX.

Vir xl. annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, diætæ addictus crassiori, & in loco septentrionem versus spectante aere utens humido, vappido & scorbuti generationi apprime favente, ante annum & quod excurrit in itinere comprehensus lecto incubuit, in quo sons scabiosus contagii sui miasma reliquerat: unde non multo post in scroto ingentem percepit pruritum, quem quum digirorum scalptu mitigare voluit, levis intumescentia & tædiosum materiæ humidæ, colore albidæ ex poris stillicidium exceperunt. Vocatus Medicus atque Chirurgus sacculos herbis discutientibus repletos & in vino rubro coctos applicuerunt; unde tumor quidem remisit & humiditas siccata fuit, sed non modo pruritus idem permansit, verum etiam per periodos, modo longiores modo breviores, acerbi & pungitivi accesserunt dolores. His ita constitutis ordinatæ sunt purgationes alternis diebus repetendæ, data decocta larga in quantitate haurienda, & exterius epithemata ex calcis aqua adhibita, sed sine omni salubriori effectu; ut potius siccato & repulso scroti exanthemate, nunc in lumbis ac pedibus pustulæ minimæ effloruerint, quæ ingenti pruritu maximam crearunt molestiam. Tandem & meum implorabatur consilium; unde ego primo omnium, quod ad diætæ victus-

Serpigo [illegible] *scroti.*

victusque regimen pertinet, missis salsis, acribus, acidis & pinguibus alimentis, leves & concoctu faciles cibos, in refracta tamen portione adsumere, loco cerevisiæ consistentioris, vini & spiritus vini decoctum radicis sarsaparillæ, cichorei & glycyrrhizæ in copia haurire, & insuper corpus eundo, curru & equo vehendo, aliisque exercitiis movere ægrum jussi. Præter hæc vero, circa æquinoctium, quod instabat, vernales scarificationes suasi in dorso, brachiis ac pedibus instituendas, tumque per mensem & ultra curam, quæ sequitur suscipiendam. Bibebatur scilicet singulis diebus mane serum lactis dulce, vel aqua calcis cum lacte temperata, sumendo simul in prandio ad vim ventriculi concoctricem adjuvandam octoginta guttas elixirii nostri visceralis, & circa noctem alternis diebus, ad ebullitionem sanguinis componendam, pulveris absorbentis nitrosi scrupulos circiter duos. Inter hæc semel vel bis in hebdomade prima regio laxante pulvere, qui rhabarbari electi drachmam dimidiam, cremoris tartari scrupulum unum habebat, repurgabatur, & demum finita hac cura loci adfecti unguento illinebantur, cujus nobis usus est in omnibus ejusmodi cutis vitiis exsiccandis, præmissis præmittendis frequentissimus: *Rec. unguenti de litharyyrio unciam unam, florum sulphuris drachmas duas, olei hyoscyami drachmam unam.* M. F. unguentum. D. Atque hac ratione ægrum divina annuente gratia sanitati restituimus.

Epicrisis.

1) Præsens ægrotus scorbutica sanguinis & humorum dyscrasia laborat, quam sibi procul dubio victu duro, vita sedentaria & aëris vappidi usura contraxisse videtur. Nam ea est harum rerum indoles, ut sanguinem spissum, viscidum, & ad liberiorem per omnes partes circulationem ineptum ingenerent; unde deinceps facillime succorum inutilium excretiones retardantur, multæque sordes impuræ, salsæ & acres accumulantur, quæ proximam cutis adfectuum caussam constituunt, maxime si contagiosa quædam infectio, ut in præsenti hoc casu accesserit.

2) Merito taxandus est Medici pariter atque Chirurgi in curanda scroti serpigine error, dum iniquo plane ausu ea adhibuerunt remedia, quæ obstipatis cutis poris, liberum materiæ acris exhalationem impediverunt; ut ideo non mirum esse debeat, cur deinde non tantum major pruritgo, majorque partis adfectæ durities subsequutæ, verum etiam, cur facta materiæ ad alia loca metastasi, tam lumbi quam pedes pustulosis excrescentiis defœdati fuerint. Longe itaque melius longeque tutius est, inter initia statim ea præscribere medicamenta, quæ sanitati infensam humorum spissitudinem diluunt, acrimoniam temperant, & obstructos cutis poros reserando, malignitatis eliminationem promovent. Quorum ex numero in iis, qui ferre possunt, lacticinia eminent, sive etiam aqua calcis vivæ cum lacte temperata, cui jam ab HIPPOCRATE & optimo ipsius interprete, SPONIO eximia in diluendis & depurandis humoribus virtus tribuitur.

Vid. *consultat. med. Sect. IV. casu CXXII. CXXIII.* &c.

CAPUT VI.

De omnis generis ulceribus tam benignis quam malignis præsertim cancrosis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Ulcerum definitio. DIxi in priori capite de illis vitiis, quæ summam cutis superficiem potissimum occupant, variique generis pustulis, pruritu & inflammatione molestis exasperant, erodunt, exulcerant. Nunc ad ea veniam, quæ profundius serpendo, ipsas partes cuti subjacentes male adficiunt, & ulcerum nomine à Medicis insigniri solent. Sunt autem *ulcera, partium solidarum cum cavitate quadam minori, ichorem tenuem, salsum & acrem fundente, dissolutiones & erosiones, à sero extravasato & corrupto originem ducentes.*

§. II.

—differentia ab abscessibus. Differunt ulcera ab abscessibus, dum in hisce major, quam in illis deprehenditur cavitas, atque non tam sanies aquosa, salsa & acris, quam potius pus laudabile bene coctum à sanguine in partibus musculosis stagnante & mora corrupto gignitur; licet negari minime poterit, ulcera sæpe ex apostematibus oriri, quæ in principio meri fuerunt abscessus. Discrepat quoque verum ulcus à tetra ossium carie: *—& ossium carie* hæc enim ossa tantum, illud molliores corporis partes invadit; quamvis in eo convenire videantur, quod utrumque malum materia corrodente putrida exesionem corruptionemque partis adfectæ inferat.

§. III.

—sedes Verum tam abscessuum quam ulcerum sedem omnes humani corporis partes laxæ & molles, sive internæ, sive externæ constituunt. Siquidem, testantibus auctorum fide dignissimorum observationibus, non modo in capite, facie, naribus, labiis, uvula, faucibus, thorace, mammis, dorso, inguine & pedibus; verumetiam in hepate, ventriculo, utero, intestino recto, pulmonibus, renibus, vesica, mesenterio & pancreate, imo ipso in cerebro, cujus mollissima tenerrimaque textura est, varii generis exulcerationes progignuntur: etiamsi probe tenendum sit, alteram præ altera partem ad ulcera citius suspicienda magis esse dispositam, quale quid præsertim in locis, ob plurium canalium concursum ſucculentioribus, inguinum, abdominis, ani, uteri &c. animadvertere licet.

§. IV.

—differentia inter se Ulcera inter se ipsa discrepant: quam differentiam paucis juvabit exponere. Sic alia *in profundum* abeunt, ut sunt fistulosa & sinuosa, alia *in latitudinem* serpunt, & dicuntur serpiginosa, alia vero æqualitatem servant. Deinceps, alia sunt *benigna*, alia *maligna*; & illa quidem, quæ pus non adeo fœtidum & corruptum, sed magis album & sincerum fundunt, remediisque facilius obtemperant: hæc vero, quæ ichorem acrem, tenuem, lividique coloris fœtidum alunt, & partes conterminas depascendo, non tantum pinguedi-

nem & carneas fibras, fed tendines quoque cum offibus aggrediuntur. Atque horum fere fingula curatu funt difficillima, & Græcorum loquendi idiomate phagedæna, dysfepulotica, chironia & cacoethea appellantur. Peffimi igitur moris ulceribus adnumerari debent cancrofa, ex partium glandulofarum tumore livido, ramulifque venarum infignibus ftipato confpicua, qui apertus celerrime proferpit, partefque vicinas & fubftratas putredinofa corruptione depafcit, finus formans & foveas, cum oris labiifque turgidis, duris, & intolerabili fœtore tetrique coloris materia junctis. Malæ quoque indolis effe folent cariofa, ubi offa incipiunt corrumpi & ita exedi, ac fi vermibus fuiffent erofa: id quod & nigredo & difficillima offium coalitio luculenter fatis declarant. Referri huc etiam debent fiftulofa, ex variis finubus, five canalibus callofis, indolentibus compofita, & orificiis fæpius arctis, præduris & callofis cincta; quæ fi cicatrice interdum obducuntur, materia copiofa acris, alias quærendo vias, novo plerumque orificio foras prorumpit. Sed de his in fequenti capite figillatim.

§. V.

— caufa formalis eft putredo.

Caufa ulcerum proxima & formalis à plerifque hodierni etiam ævi Medicis acidæ corrofivæ effe naturæ ftatuitur. At vero, quum in fanguine purum acidum nunquam detur, neque ullum ulcus, five fit exedens cancrofum vel cariofum, abforbentibus, quæ acidum facillime tollunt, fanati poffit; nec denique fœtor acidi præfentiam fubindicet, veritati magis confentanea illorum videtur fententia, qui omnis in ulceribus exefionis caufam non tam falinæ admixtæ acrimoniæ, fed potius formali humoris putredini adfcribunt. Ea enim vis eft ac potentia putredinis, ut non modo inteftino motu texturam & unionem folidorum plane diffolvat ac deftruat, particulifque fulphureis a terrearum partium vinculo fecedentibus fœtorem excitet teterrimum, verum etiam mirifice fefe multiplicando, humores & partes folidas accedentes eadem putredinis labe inficiat, contaminet, corrumpat.

§. VI.

— quod argumentis docetur.

Verum enim vero, quum putredo, motu inteftino fermentativo, fœcunda falium & fulphuris genitrix fit, minime certe peregrinam falinofulphuream indolem in ulceribus finuofis excludimus: odor enim, pruritus & celerrima fanæ partis corrofio ejufmodi falino-fulphureum & acre principium clariffime demonftrant. Tum quoque in putredine vera latet ratio, cur ulcera difficilis fint curationis, offiumque caries, fi femel radices egerit, multo labore longiffimoque tempore exterminari vix queat; cum tamen, fi fimplex tantum acidus & corrofivus humor veram ulcerum caufam perficeret, is facili negotio poffet corrigi penitufque inverti. Secus autem fieri obfervamus in putredine, quæ, fi femel in corpore five animali, five vegetabili fixam occupaverit fedem, ægerrime excutitur, fed ulterius ferpendo fe propagat, nifi corruptæ à fana parte exfciffio inftituatur. Et quid multa, vel fola ulcerum curatio de putredinis præfentia nos plenius poteft convincere. Hæc enim quum medicamentis balfamicis & fale volatili oleofo fubtili turgidis, quæ exftinguendæ putredini accommodatiffima funt remedia, quam optime perficitur, facile poteft judicari, putredinofæ effe indolis materiam, quæ in ulceribus peccat, tantarumque moleftiarum caufam fuppeditat. Verum enim vero, quum eadem fit fphaceli atque ulcerum ratio, & in utroque morbo putredo accufari videatur; non immerito in quæftionem venit, quomodo ulcus à fphacelo poffit diftingui. Nos itaque fundatis adducti rationibus in fphacelo magis putridam fanguinis corruptionem, quæ propter copiofam alcali celerrime fe propagat; in ulceribus autem ferofi potius laticis corruptionem, qui ob falfedinem, quo fcatet, non tam fubito in putrefactionem ruit, accufandam effe cenfemus, nec quenquam facile delicturum effe confidimus, fi hanc in difcernendo cautionem adhibuerit.

Difcrimen fphacel. ab ulceribus.

§. VII.

— caufa mediata

Sequitur jam, ut caufas, quæ putredinem hanc ulcerofam in corpore fufcitant, difpiciamus. Jam vero certiffima docet experientia, ulcera fæpius à prægreffis abfceffibus, vel vulneribus perperam curatis fuam mutuari originem. Atque hoc fieri maxime deprehendimus, fi vel apoftemata non mature aperiuntur, vel fi vulnera profunda à fordibus non rite purgata nimis cito cicatrice obducuntur. Tum enim materia purulenta intus retenta in fœtidam abit putrilaginem, & finuofitates formando, cum vicinis partibus fuinet labem communicat. Neque minus ex inflammata quadam parte frequenter apoftemata & ulcera gignuntur. Sic enim in artis exercitio non raro folet contingere, ut interna phlegmone pulmonum & pleuræ in empyema; inflammatio pancreatis, renum, veficæ, inteftini recti & uteri, in ulcera mali moris tranfeat. Eodem modo externe ab eryfipelate fcorbutico, unctuofis male tractato, ulcera oriri jam olim HIPPOCRATES *fect. VII. aphor. 50. & lib. epidem. VI. fect. III. §. 35.* eleganter docuit. In partibus quoque glandulofis tumores duri fcirrhofi, vehementer dolentes, inveterati, vel male tractati, propter fanguinem nimis vifcidum, frigidum & ad difcuffionem ineptum fucceffu temporis exulcerantur, & tum perfacile, nifi prudentis Medici opera accedat, in peffimæ indolis ulcera fiftulofa & cancrofa degenerant. Cujus quidem rei teftes funt luculentiffimi mammæ, parotides, glandulæ fubaxillares, maxillares & colli, mufculo maftoideo inftratæ & fubftratæ, nec non glandulæ inguinales, quæ ex copiofis & anguftiffimis canaliculis tam fanguineis, quam excretoriis, folliculifque membranaceis contextæ, ob ftagnantem & coagulatum inibi humorem, duritiem induunt, & in fcirrhum abeunt, qui perfacile inflammatur, & poft inflammationem malignum ulcus relinquit. Accedit demum violenta partium contufio, quam preffo ut aiunt pede, humorum fequitur ftagnatio, inflammatio & ad putredinem propenfio: quam ob rem etiam in extremis maxime partibus, ut manibus & pedibus, à graviori quadam contufione frequentes, eafque periculi plenas ulcerationes deprehendere licet.

§. VIII.

— vifcerum labe & morbis prægreffis

Utut vero ulcera violentam plerumque externam caufam prægreffam habeant; nihilo minus tamen à caufa etiam interna, feu vitiofa humorum vifcerumque labe fuam ducunt originem. Sic GALENUS *lib. IV. de compof. med. ferm. 20,* lienem & jecur male affectum vitiofi humoris in ulceribus genuinam effe caufam judicat, & perite addit: his antea provifis ad confolidandum ulcus veniendum effe. Neque hujus rei ratio

ratio è longinquo erit repetenda. Etenim, quando impedito sanguinis per hepar & lienem circuitu, sordes excrementitiæ non satis à massa sanguinea segregantur, non possunt certe non maximæ in omnes humores impuritates redundare; quæ dein per stagnationem, in subjectis præsertim languidis, facile ad majorem corruptionis gradum evehuntur. Atque ideo etiam fieri observamus, quod hypochondriaci, mensium vel hæmorrhoidum suppressione laborantes, cachectici, scorbutici, hydropici & hectica tabidi, qui talem viscerum corruptelam intus plerumque aluut, præ aliis ad ulcerum generationem sint dispositi. Quo etiam illi debent referri, qui post variolas, morbillos, febres & inflammationes ulcera externarum partium cariosa dysepulorica, internarum parrium apostematoda experiri solent; vix aliam ob causam, quam quod consumta sanguinis parte balsamica, tenui & nutritia, reliquus cruor difficilius circumagitur, ideoque facile in effœtam ac putridam abit diathesin; licet non raro usu veniat, ut à prægresso morbo in sanguine materiæ relicta sit copia, quæ tanta posthæc mala excitare valet.

§. IX.

— temperamentum, ætas, victus &c.

Præter hæc vero, ætas juvenilis, infantilis & senilis, habitus corporis laxus, spongiosus seu copiosis & exilioribus vasis donatus, temperamentum sanguineo-phlegmaticum, intemperantia in victu, aër squalidus & humidus, & vita laboris expers &c. mirum in modum ulcerum generationi velificari solent. Horum enim omnium ea est indoles atque potentia, ut sanguinem copiosum, &, ob languidiores excretiones impurum, multaque humiditate præditum ingenerent: qua ratione non potest fere non accidere, ut exinde tardior, segnior & impeditior sanguinis succedat circuitos, qui omnis cacochymiæ & impuritatis mater est fœcundissima; sicut è contrario vegetior sanguinis circulus omnes heterogeneas partes à mixtione animali procul arcet, putredinemque egregie avertit.

§. X.

— contagium.

Denique causis ulcerum remotis jure etiam accenseri debet contagium, cujus beneficio plurimæ exulcerationes in sana corpora transferuntur. Enimvero, existimare quis posset, annon ulcera infectionis contagiosæ sint expertia: at vero, quod ipsa perfacile, accedente immediato contactu, sui indolem propagent atque multiplicent, non modo inoumeris confirmatur exemplis, verum etiam vel unice ex comparatione morborum, qui eandem cum ipsis originem agnoscunt, elucere potest. Non enim rarum, sed in artis exercitio frequenter obvium est, phthisin, scorbutum, luem veneream, scabiem, variolas &c. per familiare consortium & immediatum contactum in alios derivari; & SEVERINUS *tract. de vipera pag.* 350. mirabilem refert historiam puellæ, osculo corpora inficientis, ut plures adhuc alios notatu dignos casus silentio prætercamus. Neque adeo obscura est hujus phænomeni ratio. Etenim, quum omne contagium à sola putredine proveniat, omnesque morbi, qui putredinem ulcerosam junctam habent, contagiosi habendi sint; nihil certe dubii est, quin etiam ulcera, quæ putredinosi quid intus alunt, contagio inficere, aliisque corporibus vapore exhalante teterrimo similem intestinum motum imprimere possint.

§. XI.

Descriptio cancri occulti.

Provisis omnibus, quæ ad universa ulcerum genera pertinere visa sunt, jam ad singulorum explicationes transeam. Ex his autem præcipua sunt, & quam maxime medicam desiderant considerationem, ulcera caocriformia sive cancri, qui nihil aliud sunt, quam tumores scirrhosi duri, in putridam corrosivam corruptionem partis solidæ, quam occupant, abeuntes, & plerumque lethales. Ita vero oriri & succrescere solet cancer: Primo nodulus sentitur duriusculus satis exiguus, vix pisi, aut avellanæ nucis magnitudinem superans, qui tamen ob spasticam fibrarum adjacentium nervearum stricturam subinde puncturas, ardentes & lancinantes dolores, per intervalla recrudescentes, ioferre solet, satisque diu in hoc statu persistere potest; donec majori humoris viscidi & impuri accessu, factaque ibi collectione, canaliculi obstruuntur, & demum nimium infarcti rumpuntur. Unde tumor non solum in ingentem sæpius molem attollitur, sed & sanguine in vasis coagulato per cutim transparente, colorem prorsus lividum & plumbeum induit, vasaque circumjacentia in varicosam turgescentiam explicantur. Quæ omnia si ita fiunt certisque signis deprehenduntur, *cancer* adesse dicitur *occultus*.

— & apertus

Quod si vero, vel propter improvidam emollientium & acrium irritantium applicationem, vel ob majorem massæ sanguineæ orgasmum, major tenuium humorum adfluxus proritatur, & hoc modo coagulum spissum & acido-corrosivum nimio humido dissolutum fermentationem concipit putredinosam, tunc utique circumjacentes, & dein etiam profundius sitæ partes sub atrocium dolorum concursu putrida corruptiooe depascuntur, saniesque & ichor suberuentus fœtidissimi ac vere cadaverosi odoris funditur; imo quandoque larga sanguinis sinceri ex vasis erosis contingit emanatio. Atque talia ulcera *cancri exulcerati* nomine insigniuntur.

§. XII.

Cancri symptomata.

Quo majores vires cancer hic exulceratus recipit, & quo magis corruptio increscit, eo pejora accedunt symptomata, ut fere sunt: hectica febris cum insigni corporis extenuarione, ciborum fastidium, summa virium prostratio, inquietudo, assiduæ vigiliæ & anxietates, imo demum crebriora animi deliqoia. Etenim, vaporibus putridis per poros & vasa venosa resorptis fluidum tam sanguineum, quam nervosum tenuissimum & purissimum inficitur, adeoque tonus, robur & vis partium solidarum systaltica mirifice labefactatur.

§. XIII.

Cur mammas fœminarum præcipue invadat?

Occupant præcipue pessima hæc ulcera mammas fœminarum, quæ ex copiosis sanguiferis, lactiferis, lymphaticis & valde angustis canaliculis, in spiras & plicas coalitis contextæ sunt; ubi quam facillime sive humor sanguioeus, sive lacteus & lymphaticus stagnare, colligi, & infixus manena summam actioioniam & putredinem concipere potest. Siquidem sanguis motu suo privatus in angustis meatibus oon aliam, quam sphaceloso-putredinosam alcalinæ indolis corruptionem induit; lac vero & lympha subsistens in corruptionem potius acidam & corrodentem abit: quæ dum putredini quodammodo resistit, fieri solet, ut non tam subito, sed per eximiam sæpe moram, putrida consumtio serpat, partesque vici-

nas

nas erodat, & exulceret. Neque vero tantum mammæ, sed etiam quæcunque aliæ, copiosis vasculis instructæ, glandulosæ & fibroso-nerveæ partes, ut facies, labia, genæ, nasus, oculi, lingua, gingivæ, membrum virile & uterus, tam extrinsecus quam intrinsecus ejusmodi tumoribus malignisque ulceribus tentantur, quæ tamen magis inter excrescentias & carcinomata corrosiva exedentia referri debent.

§. XIV.

Causæ sunt hæmorrhoidum & mensium suppressiones.

Hactenus generalem cancri historiam descripsisse sufficiat. Verum enim vero, quum omnis cancer in principio verus fuerit scirrhus, seu partium glandulosarum tumor præternaturalis, durus, asper & doloris expers; videamus primum, quænam causæ ad hujus generationem, sive ad materiæ in locis glandulosis stagnationem, spissitudinem & coagulationem contribuant, & dein, quæ scirrhosam duritiem in ulcus convertant. Ad primum quod attinet, crebriori constat experientia, quod fœminæ potissimum, quibus menstrua circa quinquagesimum ætatis annum deficiunt, vel quæ spasmodicis hypochondriaco-hystericis pathematibus laborant, facillime diris istis tumoribus adficiantur: id quod similiter evenire solet virginibus & mulieribus, etiam nondum adeo adultis, si quando diuturna mensium suppressione ægrotant, neque minus iis subjectis, quæ fluxui hæmorrhoidali adsueta, hujus defectum sentiunt. Quod si enim sanguis huc derivatus non excerni amplius potest, ad alias partes regurgitat, & deinceps ob languidiorem motum spissior factus, variaque ad loca glandulis obsita depositus, facile scirrhum in utroque sexu producit.

§. XV.

— diuturnus mœstitia, & terror

Maxime autem omnium tale quid contingere deprehendimus, si diuturnus mœror & acerba tristitia, vel etiam terror inopinato excitatus concurrit; quoniam nihil fere magis, quam graviora hæc animi pathemata sanguinem crassum, &, ob transpirationem aliasque excretiones cohibitas, simul impurum ingenerare valet. Et hinc est, quod multi longa tristitia confecti scirrhos in pancreate, mesenterio & hepate habeant, atque fœminarum plurimæ ex repentino terrore, circa mensium fluxum oborto, scirrhosa mammarum tubercula retinuerint: quale quid etiam in mulieribus ubera præbentibus observare mihi licuit, sine dubio, quia lac per terrorem repulsum & in ductibus lactiferis accumulatum stagnando spissum subiit coagulum, & scirrhum procreavit, cujus certa signa sæpe non prius, quam desinente menstruorum fluxu se manifestarunt.

§. XVI.

— victus & potus inconveniens

Pertinet huc quoque victus durus, austerus & salsus, ut sunt carnes fumo induratæ & multum salitæ, pisces marini, lentes, pisa, fabæ, acetaria; ut & potus parcus & consistentior, cum omnibus reliquis, quæ crudum ingenerando chylum, sanguinis massam lentore & spissitudine inficiunt.

— vita sedentaria

Longe vero major inde noxa redundat, quando sedentaria & expers laboris vita accesserit: unde fieri observamus, ut virgines vestales & cœnobiis inclusæ, ob vitam desidem facile mensium suppressionem & cachexiam; abhinc vero non raro in scirrhos, inprimis mammarum, incidant.

— temperamentum

Aliquid tamen simul temperaturæ hominis in hoc casu tribuendum est, quæ si melancholica est, & succi in corpore viscidi minusque temperati foventur; major semper & certior metus est scirrhi, quam in aliis, quorum succi satis sunt fluidi & in justa temperie constituti.

§. XVII.

— hæreditaria dispositio

Neque præterea in tumoribus glandularum ingenerandis parum sibi vendicat ipsa hæreditaria dispositio, quæ sicut morbos in vitio solidorum fundatos persæpe ex parentibus in liberos traducit; ita quoque plures ad scirrhosam labem facilius suscipiendam reddit proclives; quod quidem plurimis exemplis familiarum, certa ætate scirrhum & cancrum incidentium, probare possemus, si latius excurrere instituti ferret ratio.

— externa violentia

Si quid vero denique ex omni causarum serie ad frequentem horum tumorum generationem contribuit, sunt profecto externæ violentiæ, per contusionem, compressionem, lapsum, puncturam, vel aliam quamcunque vim illatæ. Sic enim novi fœminas, quæ inter jocos cum marito à sola fortiori mammarum contrectatione loco jucunditatis perpetuum morbum & luctum reportarunt. Sub tali enim contusione, utut levior, vascula minima quasi rumpuntur, & humor folliculis glandulosis inclusus comprimitur, moraque diuturniori spissescit, & in duram massam abit; unde scirrhi origo.

§. XVIII.

Cancri aperti causa est inflammatio.

Quæ scirrhum in ulcus cancrosum convertunt causæ, iterum variæ sunt, & quidem ex his nonnullæ, quas jam attulimus. Tum autem cancer oriri solet, quando scirrhus, qui colore albus est, fit rubicundus, cum dolore lacerante & summe urente, ac si ferrum candefactum per partem duceretur. Quod enim si accidit, indicio est, scirrhi inflammationem fieri in margine, & vasis per ipsum decurrentibus, quæ adhuc aliquam admittunt circulationem. Dein tumor fit cinereus & lividus, & vasa sanguinea varicosa atro sanguine turgida intra cutim & pinguedinem apparent. Demum talis tumor aperitur & labia acquirit prætumida, aspera, retorrida, dura & inæqualia, saniem fundens putridam tetri odoris atque tam acrem, ut adjacentes partes & lintea exedat, quasi essent combusta. Unde facillimum judicatu est, quod inter causas cancrum inducentes primo omnium referenda sit inflammatio, & ad hanc quæ conferunt causæ, scirrhum quoque in cancrum possint convertere.

Inflammationis causæ.

Ex harum vero numero sunt: sanguinis, ob deficientes menses & hæmorrhoides major ad partem debilem adfectam regurgitatio, nimius animi & corporis motus; ex alimentis dura, salsa, acria, alliacea, aromata, piperata, fructus acidi, acerbi, austeri & immaturi copiosius comesti, item quæ alvum constringunt; ex potulentis spirituosa, ut vinum & spiritus vini, ad ebrietatem usque hausta; ex medicamentis internis omnia exagitantia tam sudorifera, quam fortiora purgantia, ex externis omnia caustica, vesicantia, humectantia & emollientia; & ex reliquo vitæ regimine aër frigidus borealis, improvide laboranti parti admissus. Namque hæc omnia ita sunt comparata, ut humorum motum ad partem scirrhosam magis determinando, facile inflammationem, quæ proxima veri cancri causa est, excitent atque accendant.

§. XIX.

§. XIX.

Quæ amplius recenseantur.

Longe vero citius longeque certius fcirrhi in cancrum fit mutatio, fi ægroti funt cachectici, vel ad talem provecti ætatem, quæ impuris & terreftribus fuccis in corpore progignendis favet: quoniam fub tali corporis difpofitione indies malum augetur, tantum abeft, ut medicamentis obediens quicquam de ferocia fua remittat. Contrarium vero contingit in euchymis, feu bonos humores habentibus, in quibus cancer occultus per plures annos tolerari poteft, fi modo omnia motum fanguinis nimis augentia provide caveantur. Ita TULPIUS recenfet exemplum fœminæ, quæ per plurimos annos in finiftra mamma durum & inæquale geffit carcinoma, fine ulcere, fine ulla graviori noxa; donec tandem increfcente poft tot annos dolore & pruritu malum hactenus quietum à medicamento erodente per empyricum applicato in carcinoma ulceratum brevi degeneraverit, cum labiis inverfis, crufta cinerea, finu deformi, tubere inæquali, colore livido, fanie cadaverofa, acerbiffimo dolore, vigiliis, animi deliquiis, aliifque conclamati cancri notis. Præter hæc, notatu dignum eft momentum, quod in fequiori fexu fcirrhi ut plurimum non prius in cancrum inclinent, quam menfibus per ætatem terminatis, fine dubio, quia tum temporis plurimæ fœminarum fiunt cachecticæ, & fanguis, qui antea falutariter excretus fuit, nunc retinetur. Quantum autem faluberrima menfium excretio in tali cafu præftet commodi, inter alios teftis eft BALLONIUS, qui *lib. I. epid. pag.* 57. exemplum profert abbatiffæ, mammarum fcirrho laborantis, cui fub nimio menftruorum fluxu mammæ detumuerunt, & malum mitefcere vifum eft, fuppreffis autem menfibus denuo increvit.

§. XX.

Scirrhi & cancri uteri defcriptio.

Quod fpeciatim ad malignum uteri fcirrhum & cancrum attinet, hujus quoque caufæ breviter erunt fuppeditandæ, præmiffa tamen antea diri hujus mali hiftoria, quæ ita fe habet. Primo dolor oritur in inguine continuus, qui lenfim paullatimque totum hypogaftrium ab offe pubis ad umbilicum ufque occupat; hunc poftea fequitur glandularum, circa collum uteri, & maxime orificium ejus internum confidentium tumor durus, compreffioni renitens, rotundus, inæqualis, qui, fi contrectetur, ad ægræ fenfum dolore pungitivo moleftus eft. Urina redditur craffa, confufa, & alvus ingeftis minus refpondens adftricta eft. Si inflammatio accedit ulcerofa, crebra ad lipothymias, utut leviores, adeft propenfio, materia profluit putrida, fœtida & faniofa, flavi & cineritii coloris, cum fanguine mixta, quæ adeo acris eft, ut non modo uteri membranas arrodat, fed & ad inteftinum rectum defcendens hoc exedat, ut ftercora cum fluore uterino prodeant. Ingravefcente demum malo, pulfus fit magnus & celer, accedit tabida corporis confumtio, feu atrophia, jungitur febris hectica, & tandem omnium miferiarum finis, mors. Sectione poft mortem inftituta uterus inflammatus & fphacelatus cum infami odore deprehenditur, & perrupto utriufque pariete, in veficam & inteftinum rectum aditus fæpiffime patet; unde urinæ cum fœda uteri fanie, vel cum alvi excrementis commixtio.

§. XXI.

& caufa.

Inter caufas ad teterrimam hancce adfectionem concurrentes præcipue referri meretur diuturnum fluoris albi ftillicidium, vel menfium fluxus fuppreffus in fœminis melancholicis, hypochondriacis, cachecticis & ætate provectioribus. Sæpe etiam talis fcirrhofa uteri labes fuboritur, fi nimius menfium fluxus adftringentibus improvide fuerit cohibitus; unde etiam ovarium & Fallopianas tubas fcirrhus occupat & fæpe fterilitatem mulierum perpetuam infert; ficut aliquot mihi cognita funt exempla. Præcedit quoque, præfertim in puerperis, uteri inflammatio: quare in artis exercitio frequenter annotare licet, quod pars uteri inflammata, ob frigus externum accedens, quam facile in fcirrhum abeat, qui dein exulceratus cancer uteri fit infanabilis. Idem quoque malum experiuntur mulieres poft exantlatum difficiliorem partum, quo uteri, ejus colli & vaginæ parietes nimis compreffi perfacile duritiem contrahunt, quam fucceffu temporis verus cancer fequitur.

§. XXII.

Prognofis ulcerum in genere.

His ita expofitis, quæ ad ulcerum cujufcunque generis generandi modum pertinent, fequitur jam, ut in prognofi ferenda proprias notas explicem, quæ vel fpem, vel metum injiciant. Hoc autem in genere notari velim, omnia illa ulcera, quæ in articulis, capitibus mufculorum, malleolis, tibiis, partibufque tendinofis & nervofis tam pedum quam manuum oriuntur, temporifque diuturnitate vel in fiftulas, vel cariem & confumtionem totius partis abierunt, nullius, aut difficillimæ effe fanationis; quoniam ob doloris acerbitatem in ejufmodi locis nec fecare, nec canales ampliare licet, fed partem adfectam abfcindere præftat, fi quando æger talem operationem fuftinere & velit & poffit. Pariter quoque in lingua difficillimæ funt fanationis ulcera, ob continuum, quod jugi folet fputum vifcidi & glutinofi laticis, difficilemque deglutitionem & dolorem lancinantem, qui ad aurem lateris adfecti quandoque porrigitur: unde veriffime fcripfit CELSUS *lib. VI. cap.* 12. *quæ in latere linguæ nafcuntur ulcera, diutius durant.* Peffima quoque funt aurium ulcera. Præcedere hæc folent inflammationes & dolores intolerabiles fere, qui tefte CELSO ad dementiam mortemque ipfam non raro præcipitant: id quod potiffimum de juvenili & virili ætate, non item vero de infantili, valet. Protinus itaque inter initia fuccurrendum eft hifce ulceribus, quia, fi inveterata fuerint, & putredo jam ipfa offa infecerit, plerumque fanationi nullus fupereft locus. Pertinaciter quoque medelæ refiftunt ulcera, quæ narium & faucium offa, uvulam, offiumque capitis finuofitates, in nares fe terminantes occupant, præfertim fi ex luis venereæ, & fcorbuti male confirmati reliquiis oriuntur, quod genus morbi Græci ozænam appellant. Plurimum vero cruftas odoremque fœdiffimum habent, & tenerrima officula per cariem in fragmenta refolvunt, quoniam ad affecta loca latentia virtus externorum minus apte poteft pertingere. Demum quoque prava funt inveterata parotidum & glandularum maxillarium ulcera: perfacile enim in fiftulas degenerant.

§. XXIII.

Prognofis ulcerum veficæ & urethræ.

Præter hæc curatu difficillimis accenferi debent, quæ veficæ innidulantur ulcera, & ex affiduo peri-

perinæi dolore, crebriori, & dolorifico mictu atque sedimento urinæ sanioso graveolente cognosci solent. Aegerrime enim ad ipsa remediorum accedit virtus, & ooo modo liquorum injectiones facile lædunt partes, sed & perpetuus urinæ acris affluxus consolidationem impedit. Accedit, quod vesica Veterum loquendi idiomate pars frigida, seu pauci sanguinis particeps sit, ad quam nec interna quidem remedia facile possunt penetrare. Ardua identidem est intestini recti prope sphincterem ulcerum sanatio. Facile enim callosa, profunda & fistulosa fiunt; & ob continuum sordium & humiditatum adfluxum & transitum extergentium & consolidantium energia labefactatur. Ulcus quoque in urethra ex gonorrhœa natum non exigui est momenti, & nisi cito curetur, pessimæ junguntur carunculæ, quæ urinæ meatum obstruentes multum facessunt negotii. Ne tamen vesicæ & urethræ ulcera, ut facile fit, ioter se confundantur, sciendum est, in hisce pus urinam præcedera, & dolorem inter omnem mictionem acerbum adesse, membrum tensum fieri, & ad infernum curvari, cum è contrario in vesicæ ulcere non tam sævus & continuus inter mejendum in urethra adsit dolor, nec pus sensim, sed cum urina excernatur, lotiumque fœteat.

§. XXV.

— ulcerum à causa interna.

Tandem in genere & axiomatis instar practici habendum est, omnia ista ulcera, quæ ex causa proveniunt interna, & magna succorum serosorum impuritate sustentantur, nunquam fere non difficilis esse sanationis. Testantur hoc ulcera senum, scorbuticorum, hydropicorum, cachexia laborantium, vel ex hæmorrhoidum & mensium defectu ægrotantium, quibus depravata & à naturali crasi longe multumque deflectens sanguinis & humorum est conditio, quam nisi quis auferat, quod tamen longum requirit tempus, incassum laborabit. Optimus medicinæ parens HIPPOCRATES sua jam ætate id ipsum satis intellexit; quare de hydropicis speciatim *Sect. VI. aphor.* 8. ita censet: *aqua inter cutem laborantibus exorta in corpore ulcera non facile sanantur.* Cui adsentitur GALENUS, qui *lib. V. de atra bile* pereleganter scribit: *ubi adest calida intemperies, aut lienis vitium, maligna sunt ulcera, & difficiles curationes, quia corruptis visceribus ingens continuo impuritas succis infunditur.*

§. XXVI.

Prognosis cancri.

De cancro utroque breviter sequentia annotasse juvabit: scirrhus quo cordi est proximior, & quo majora habet vasa arteriosa, eo plus est periculi, ne in cancrum abeat; quo mioor vero est, & quo minus asper, eo melior. Cancer quo deteriorem spirat odorem, & quo magis corrosivam fundit saniem, eo pejor est. Tuio enim vera adest putredo. Æstimandum autem est cancri periculum ex loci, in quo residet dignitate & ad vitam necessitate. Sic enim pejus est cancrosum ulcus internum, quam externum, idque eo magis, quia intrinsecus non licet secare, oec urere, nec aliud quidquam tentare. Præterea, omnis cancer in ea parte, ubi glandulæ plures communicant, est pessimus, & facile ad aliam partem transit. Ita scimus, quod mamma una exstirpata malum ad alteram serpserit, sive axillares glandulas occupaverit. Hæmorrhagiæ quo largiores sunt, ut sæpe fit ex utero cancroso, eo celerius ægroti interimuntur; id quod similiter fit, si febris lenta & hectica accedunt, & crebriora animi fiunt deliquia, quæ mortem plerumque post se ducunt.

CURATIO.

§. I.

Curatio interna solvitur sanguinis missione.

Qui ulcerum curationem suscepturus est Medicus, primo omnium debet animadvertere, num à causa interna foveantur, & utrum plethora sive cacochymia præsens sit. Hæc enim nisi prius amoveatur, omnis externorum usus, vel exigui, vel nullius erit effectus. Quod si igitur simplex adest plethora, quæ felicem curationis successum impedire videtur, sanguinis copiam vel venæ sectione, vel in laxioribus subjectis scarificatione juvabit detrahere: sanguine enim defluente secundum HIPPOCRATEM *lib. de humoribus sect. XI. §. 7. ulcera gracilescentia, sicciora fiunt, & minora: prohibet enim hoc maxime, talia ulcera humectari.* Quin etiam in nonnullis sola fonticulorum applicatio ulcerum consolidationem permultum adjuvat, quia tali ratione ex parte seri impuri fit derivatio, ne tantus fiat humorum ad ulcera adfluxus. Quoniam tamen à consuetis sanguinis evacuationibus sive per menses, sive per hæmorrhoides suppressis ut plurimum molestæ illæ cutis & carnis defœdationes oriuntur; videndum est, ut, quantum licet, solennes istæ excretiones in ordinem reducantur. Quo fine vel venam pedis aperire, vel in viris hirudines ano adponere expedit, quarum usum jam probatum innuit AVICENNA teste *Guidone tract. VII. de phlebot. cap. 1. hirudines*, inquit, *prosunt in ulceribus malis emunctoriorum & difficilis maturationis, inque partibus, quas teneritudine veremur attingere, quales oculi sunt & nares, & gingivæ, pudenda, manus, pedes & partes denudatæ carne, ut junctura, & denique in pueris.* Neque daira præter hæc omittenda sunt medicamenta interna, salutares has excretiones revocantia; qua virtute inprimis pilulæ leniter aloeticæ, ad *Becheri, Stahlii* & nostram methodum confectæ, splendere solent.

— fonticulis

§. II.

— evacuantibus

Tum quoque, præsertim in rheumaticis subjectis, serum copiosum impurum, quod nocente suo adfluxu consolidationem moratur, per alvum debet educi: quam in rem egregia sunt verba HIPPOCRATIS *loc. cit. sect. IV. §. 6. depurgatio ventris deorsum plurimis ulceribus confert, & in vulneribus, quæ sunt in capite, & in ventre, & in articulis, & in quibus corruptionis periculum est, & in his, quæ consuta sunt, & in exedentibus ac serpentibus, & in aliis inveteratis ulceribus.* Quoniam tamen non omnia promiscue pharmaca hoc fine prosunt, ea maxime in usum decet vocare, quæ balsamica & simul aperiente pollent virtute, ut fere sunt infusa vinosa, ex speciebus balsamicis & leniter laxantibus confecta, nec non pilulæ sic dictæ balsamicæ, ex extractis amaricantibus & gummatibus balsamicis paratæ, atque interdum cum mercurio dulcificato remixtæ, quæ repetito usu eximiam præstant opem. Quod si autem in ulceribus curandis purgationem vel phlebotomiam variæ prohibent circumstantiæ, magnum profecto præsidium residet in abstinentiæ, seu inediæ cura, quæ humores superabundantes minuit, impuros depurat, lentosque & viscidos dissolvendo, hos ad trajiciendum per minimos visce-

viſcerum canaliculos aptiores reddit: quam ob rem ab antiquiſſimis medicinæ temporibus ſimplex hæc curandi methodus magno in pretio fuit habita, & a nobis quoque in omni cachochymia evertenda ſummo cum fructu adhibita ſæpiſſime.

§. III.

— decoctis purificantibus.

Quando ſpeciatim ſcorbutica, ſalino-viſcida humorum dyſcraſia cauſam ulceribus & nutrimentum ſuppeditat, vel ſi peſſimæ luis venereæ reliquiæ accuſandæ ſunt, nec datur melior, neque ſecurior hiſce malis occurrendi methodus, quam per decocta ſanguinem depurantia, largiori in copia haurienda, quibus in languidioribus ſubjectis, ſi præſertim venereæ ſcirillulæ emicant, guajacum poteſt adjici, cujus ſal tenue reſinoſum cum copioſa aqua in ſanguinem delatum, fibras vaſorum animando, viſcoſos humores attenuat, & per omnis generis emunctoria egregie educit. Qua quidem in re & mea ipſius experientia, & *Nic.* Massæ ſubactum judicium, *in epiſt. XXIX.* prolatum, ſatis me confirmat, ubi inſignis hic auctor ita diſſerit: *decoctio ligni indici per conveniens tempus, videlicet per quadraginta dies, ſumme neceſſaria eſt. Darem veſperi & mane cyathum unum aquæ primæ decoctionis; ſecundæ vero decoctionis aquam darem ante prandium & per totum diem ad lubitum, etiam in nocte, ſi bibere voluerit, quoniam hoc univerſale eſt, maxime in ulcere diuturno, quod quanto plus æger biberit, tanto melius libitur.* Non raro autem iocidit, ut in fœdiſſimis ulceribus, ex venerea maxime lue oriundis, hæc decocta non ſufficiant: quare tum omnino ad potentiora iam antimonialia, quam mercurialia remedia deveniendum eſt, quibus ſine moleſto ſalivæ profluvio graviſſimi hi morbi ſanantur tutiſſime. Spectant autem ex mineralium familia huc maxime tinctura antimonii acris, regulus antimonii medicinalis, ceruſſa antimonii &c. & mercurius noſter diaphoreticus, cujus parandi & adhibendi modum ſupra jam *in cap. de lue venerea* ſatis oſtendimus.

— remediis ex mineralium familia.

§. IV.

— aqua communi & minerali.

Si quid vero ex omni internorum remediorum claſſe ad curationem ulcerum feliciter peragendam multum contribuit, eſt profecto aqua vel pura, vel ſpiritu minerali imbuta, quæ liberalius hauſta ſcorbuticæ ſanguinis impuritati emendandæ apprime quadrat, atque ideo ab Hippocrate *lib. de ulcer. ſect. I.* §. 8. eximie commendatur, dum adſerit: quod modicus cibus & aqua quam maxime omnibus ulceribus conducerent, magis tamen recentioribus, quam vetuſtioribus, & ſi quod aliud ulcus inflammatum eſſet, aut inflammationem minaretur, vel ſi periculum eſſet corruptionis. Nobiliorem autem virtutem utique exſerunt in ulceribus omnibus, iiſque maxime a viſcerum quadam labe proficiſcentibus ſanandis acidulæ & thermæ, ut nominatim ſunt acidulæ Egranæ, Pyrmontanæ, Spadanæ, Selteranæ, & thermæ Carolinæ, quarum uſus in tali caſu penes omnes ſcriptores eſt decantatiſſimus, & effectus longe ſalutiſerrimus; ſiquidem copia & fluxilitate ſua obſtructos meatus reſerant, viſcidos & ſalſos humores diluunt, & impuritates per alvum & urinam commodiſſime eliminant. Exemplo ſit vel ſolum ulcus veſicæ, quod inter rebellia & pertinaciſſima ſolet referri, & nihilo minus fontis Spadani, vel Selterani cum lacte uſu perſæpe feliciter ſanatur.

§. V.

Inflammationis & affluxus humorum remedia externa.

Perluſtravimus hactenus ea, quæ internæ ulcerum curationi ſubveniunt; nunc, quæ extrinſecus opem ferant, diſpiciamus. Jam vero in omnibus fere ulceribus quædam occurrunt impedimenta, uti ſunt fordities, inflammatio, humorum adfluxus, carnis excreſcentia, ſcirrhus, nimia cavitas, labiorum durities, caries, oſſis fragmenta & ſimilia, quæ prius ſunt removenda, ante quam à ſarcoticis & exſiccantibus laudabilis ſperari poſſit conſolidatio. Primo autem omnium expedit inflammationem tollere, de qua Galenus *meth. lib. IX. cap.* 12. hæc præcipit: *Si ulcus carum junctum eſt cum inflammatione partis circumſtantis, niſi inflammationem auferes, ulcus fiet ſordidius & magis carum.* Atque tali in caſu confert interne diaphoreticum nitroſum cum aqua florum ſambuci exhibitum; extrinſecus vero parti adſectæ ſaturnina cum camphora decet admovere, quæ omnibus reliquis in tali negotio ſunt anteferenda: ſicut contra in rheumaticis ulceribus, ubi perpetuus in partem imbecillem ſeri adfluxus conſolidationi reſiſtit, faſciæ ſive ligaturæ, vino auſtero rubro imbutæ, totique membro involutæ, partem firmando & hoſtile humidum avertendo, omne abſolvunt punctum.

§. VI.

Remedia ulcerum lavantia.

Si ulcera ſunt dyſepulotica, & labia nimis tumida cum cavitate paulo majori, vinum cum lithargyrio, thure, myrrha, bolo &c. coctum excellenter ſe gerit. Quod ſi autem nimia, quæ in apoſtemate magnoque ulcere adeſt, cavitas impuris ſcatet ſordibus, quæ agglutinationem prohibent, ad mundificandum tetroſque ichores abſtergendos ſpiritus vini injectio, præſertim in putridis & ſenſus expertibus antiquis ulceribus optima eſt, cujus uſum in tali caſu efficaciſſimum deprædicat Valleriola *lib. V. obſ.* 1. his verbis: *mira profecto vis eſt in detergendis ulceribus & glutinandis, præſertim nervoſarum partium, ut diuturna obſervatione nobis eſt comprobatum, qua nihil præſtantius.* Idem quoque probatiſſimus auctor loco citato in ſinuoſis magnis ulceribus efficacem commendat injectionem, quæ quia utiliſſima, crebroque uſu a nobis explorata eſt, huc transſcribi meretur: *Rec. ligni ſancti ſubtiliſſime pulveriſati, corticis ejuſdem ana uncias duas, ariſtolochiæ longæ, centaurii minoris, abſinthii, agrimoniæ, caudæ equinæ, foliorum oleæ, myrthi, pimpinellæ, conſolidæ majoris ana manipul. unum, cort. thuris, myrrhæ, ſarcocollæ ana unciam dimidiam, vini rubri libras tres, mellis deſpumati uncias quatuor. M. fiat omnium decoctio: ex cujus colatura fiat injectio in ulcus, addendo hora injectionis aquæ vitæ electæ unciam unam pro qualibet vice.* Quandoque etiam, ubi ingens ſordities, putredo & corruptio adſuit, ego aquam, cum viride æris decoctam, aut lixivium ſcoriarum reguli antimonii, eximiam tuliſſe opem memini. Mox enim hæc ipſa corrodunt & nigredinem inferunt, ſicut in unguento ægyptiaco animadvertere licet, quod dentibus admotum, hos protinus nigro colore inficit.

§. VII.

Remedia excreſcentiæ, cariei & ulcerum ſinuoſoris.

Ad duritiem & carnis excreſcentiam exſtirpandam, nihil adhuc præſtantius innotuit lapide infernali, & mercurii præcipitati, alumi-

niſque e

nisque usti pulvere. Caries autem, quæ tam ossibus quam ulceribus summæ est perniciei, felicissime sæpe, licet difficillime, tollitur oleo puro & minus fucato caryophyllorum, quocum aliquoties, non neglecto internorum usu, inveterata & pro insanabilibus habita narium & faucium ulcera ex voto persanavi. Mirifice enim oleum hocce æthereum putredini resistit, & subtilitate sua in minimos ossium tubulos penetrando, ulteriorem putredinis progressum impedit. Sed necesse est, ut in tempore & proxime adfectæ parti adhibeatur, si inde auspicatus obtineri velit effectus. Quod si autem admodum magni & profundi adsunt sinus, & sicut in fistulis, canaliculi occulti hinc inde distorti, tum certe res majorem exigit dexteritatem, & optimum solet esse auxilium, ut occultæ & latebrosæ hæ viæ vel discindantur & aperiantur, vel etiam opportunis turundis, ampleotur, quarum omnium optima & per diuturnam experientiam probata est, ex oleo & cera assatis facta & compressa. De scirrhis autem & fistularum callositatibus in sequentibus seorsim dicetur.

§. VIII.

Sarcotica an pus moventibus præmittenda?

Remotis igitur obstaculis, quæ sanationem præpediunt, aggredienda est ipsa ulcerum occlusio & curatio, ubi statim se offert quæstio, an statim sarcoticis exsiccare, an prius pus movere conveniat. Quod si vero meam interponere licet sententiam, minime certe pro sanando ulcere protinus topicis siccantibus uti statuo; qua quidem in re inter alia plura exempla confirmat me insignis SANCTORII locus, quem *de indicantium æquilibrio lib. XV. cap. 7.* habet: *vidimus in Hungaria empiricum, qui ob hujus methodi inscitiam miserrime ulceratum hominem tractavit. Hic erat miles ulcere sordidissimo cum phlegmone correptus; empiricus utebatur exsiccantibus. His ulcus modo videbatur sanari, at modo sordidius & magis cavum effici, & nunquam poterat ad sanitatem pervenire. Tandem me in consilium vocavit. Novi inflammationem magis valere, quam ulcus & cavitatem, eamque alio modo non tolli quam suppurantibus. Jussi itaque, ut farinæ, lac, & pinguedines applicentur, post quorum usum brevi apparuit album pus, quod erat signum, humores esse concoctos & suppuratos.* Atque utilissima hæc cautio, in quavis ulcerum curatione merito debet attendi, purisque generatio exsiccationi præmitti, si modo caveamus, ut ne unguentis pinguibus id perficiamus, prout rectissime docet HIPPOCRATES *lib. de ulcer. §. IV.* qui oleum & quæcunque mollia aut oleosa medicamenta ulceribus applicare negat, nisi jam valde ad sanitatem tendant. Multo magis totum curandi negotium eo redit, ut in ulceribus, quæ nervosas, tendinosas & membranosas partes occupant, mera balsamica adhibeamus, ex quibus eminent essentia succini, balsamus Peruvianus, sulphuris, oleum hyperici & similia, quæ vel sola, vel melle temperata omnia explent, quæ ad expeditam consolidationem contribuunt. Si vero carnosa loca patiuntur, unguentum ex terebinthina, gummi elemi, myrrha, vitello ovi & melle confectum omne absolvet punctum. Demum, ad incarnationem præstantissimum est balsamum Peruvianum; & si nimia adfuerit humiditas, terra vitrioli dulcis, oculi cancrorum vel antimonium diaphoreticum inspersum in exsiccando egregie se gerunt. Neque emplastris carere possumus, ex quibus saturninum, diapompholygos, opodeldoch & stipticum maxime in præsenti negotio debent commendari.

§. IX.

Cataplasmatum usus.

Sunt quoque, præsertim Chirurgorum plurimi, qui cataplasmata in sanandis ulceribus multum prodesse contendunt. At vero, quid de horum usu statuendum sit, edocere nos poterit HIPPOCRATES, qui *lib. de ulcer.* ita perite disserit: *quædam ulcera cataplasmata ferre nequeunt, magis autem recentia, quam vetustiora & quæ sunt in articulis*, & in *lib. de medico sect. X. §. 4.* hæc habet: *cataplasmate per ambitum ulceris utaris. Nam hic usus cataplasmatis & artificiosus est, & multum prodesse potest. Videtur enim ulcera opitulari vis eorum, quæ circumponuntur. Linteum autem conterendum est, ac emolliendum, quia partibus extra vulnus circumsitis cataplasma prodest.* Quibus divus ille Senex videtur innuere, non esse hoc remedii genus proxime parti adfectæ, quam potius ad ambitum ejus applicandum. Siquidem cataplasmata, ex herbis discutientibus, sale tenui oleoso turgidis & in vino coctis parata magnam obtinent potentiam, humores in vasis vicinis stagnantes corrigendi, & balsamica virtute ad promtiorem motum melioremque temperiem reducendi, sicut vel unice in discutiendis tumoribus licet animadvertere.

§. X.

Scirrhi & cancri curatio interna.

Aggredimur jam morbos difficillimos sanandos, scirrhum atque cancrum, qui ubi semel vires sumserunt, omnem respuentes artem ad letuum ducunt miserrimos ægrotos. In ipsis autem, si internam spectamus opem, omnia prope similiter conveniunt remedia, quæ in generali ulcerum curatione prodesse diximus. Prosunt enim decocta diluentia & sanguinem purificantia, prosunt diaphoretica & leniora laxantia, ut fere sunt potiones, quæ ex foliorum sennæ sine stipitibus drachma una, rhabarbari electi scrupulis duobus, cremoris tartari drachma una & dimidia, mannæ electæ uncia una & semis, invicem in aquæ communis unciis octo solutis pro una dosi confici possunt; non exclusis demum bene præparatis mercurialibus, quæ ad lympham viscidam & acrem dissolvendam ac corrigendam poscente necessitate tam laxantibus in forma pilulari, quam sudoriferis possunt admisceri, ita tamen, ut ne corpus fortiter commoveant, sed ut tantum humores spissos & ad coagulum pronos liquefaciant: nam omnia motus augentia hic cane pejus & angue sunt fugienda.

§. XI.

Scirrhi medela externa.

Quod attinet ad usum externorum, quæ in duris & scirrhosis glandularum tumoribus, cancrosum virus in sinu foventibus, ullo modo suppetias ferre, verumque ulcus cancrosum avertere possunt; scire licet, si unquam, certe in hisce carcinomatibus, ancipitis esse eventus remedia externa; utpote oleosa, pinguia & emollientia, corrosiva acria, spirituosa volatilia & camphorata, quæ alias in inflammationibus & sphacelationibus arcendis præstantissimi sunt usus, malum plerumque exasperant & citius interficiunt. Ex omnibus vero, quæ innoxia deprehendimus, eminet emplastrum *Barbette* saponatum, cum camphora & oleo hyoscyami malaxatum, nec non resolvens *Joannis Agricolæ*, quod in *chirurgia ejus parva* descriptum exstat. Quo etiam perti-

pertinent emplastra & linimenta resolventia temperatiora, ab HILDANO commendata, quæ neque ex nimis calidis & acribus, neque ex nimis mucilaginosis & pinguibus conflata medio quasi modo se habent, & ita parantur. *Rec. gummi ammoniaci unciam unam, olei amygdalarum dulciū, liliorum alborum, pinguedinis gallinæ ana uncias duas, succi cicutæ uncias quatuor, aceti scillitici uncias duas. Misce & digere per diem & noctem, lenissimo igne tractes, ne nimis cito succus & acetum absumantur, & spissum fiat linimentum.* Sic etiam tale præscribit emplastrum: *Rec. emplastri de mucilaginibus & meliloto anatica portione uncias duas, gummi ammoniaci in aceto scillitico soluti unciam unam & dimidiam. M. & si opus est, ceræ adde parum.* Nonnulli etiam ad impediendum tumoris incrementum, doloremque & ardorem leniendum mirifice æstimant plumbi laminam, mercurio vivo inunctam & impositam; alii iterum fumos acidos parti scirrhosæ admittendos resolvendi fine commendant, & hujus generis plura. Si ullum vero remedium tuto & cum emolumento potest applicari, est profecto simplex cataplasma milii in lacte cocti, pluribusque linteaminibus involuti, ut ab omni humiditate liber maneat locus adfectus. Et à domestico hoc remedio, si ter vel quater in die sub cura thermarum Carolinarum fuerit adhibitum, ego in principio tumorum cancrosorum in duabus virginibus mirum vidi effectum, quem antea nec pretiosissima summoque studio excogitata medicamenta præstare potuerant.

§. XII.

Diæta simul ratio habenda. Singula hactenus dicta provide administrata interdum efficiunt, ut non modo inflammatio, quæ proximus ad cancrum gradus est, satis diu à scirrhis avertatur, morbusque tolerabilis fiat; verum etiam, ut materia stagnans folliculisque glandulosis impacta sæpe in principio per venas resorbeatur, & sic scirrhus vel evanescat, vel in ulcus benignum abeat. Idque eo magis potest obtineri, si diæta conveniens jungatur, quæ in eo potissimum consistit, ut in sex rebus non naturalibus justa servetur temperies; quo fine omnia debent caveri, quæ noxia esse in theoria ulcerum docuimus.

§. XIII.

Cancri aperti cura in- & externa. Longe vero strictius servari debent duriores diætæ regulæ, quando cancer jam apertus in ulcus mali moris depascens abiit, quoniam præter accuratiorem diætam pauca sunt medicamenta, quæ sufficientem opem præstant; nisi id satagat Medicus, ut pro circumstantiarum ratione supra commemorata interna præscribat. Extrinsecus vero, ubi verus multumque protuberans cancer, facta per cutim apertura, instar fungi excrescit, & à parietibus compressus ichorem fundit tenuissimum summeque rodentem, non sine fructu insperguntur antimonium diaphoreticum, cerussa antimonii, crocus martis aperitivus, & pulvis ranarum exsiccatarum, superposito emplastro diapompholygos cum saturninis, vel emplastro *Barbette* cum camphora & hyoscyami oleo subacto, quæ partim ichorem imbibendo exsiccant, partim scirrhosam materiam resolvunt, putredinemque arcent. Ad dolores, qui per intervalla gravissime sæviunt, leniendos, externe in locis quæ admittunt, cum insigni levamine applicatur aqua solani cum albumine ovi & sacchari saturni pauxillo conquassata, extracto simul croci, papaverisque rhœados addito. Quod si vero, ut sæpe fit, ramus vasis sanguiferi apertus largam sanguinis copiam stillat, nimiumque fluxum cohibentia exposcit, tum fortiter adstringentia hic locum minime inveniunt, sed præstat spiritum vini rectificatum adhibere, vel terram vitrioli edulcoratam, quæ ex spiritus vitrioli destillatione remanet, cum ovi albumine miscere & adponere, vel etiam sanguinem draconis, cum albumine ovi mixtum, itemque pulverem radicis consolidæ majoris sauciatis vasis admovere.

§. XIV.

Nunc peculiaris excutienda est quæstio, an scirrhus & cancer exscindi possint? Nos in serendo judicio ita sentimus, quod omnino talis exstirpatio in certis casibus admitti debeat, quia non modo gravissimi rerum chirurgico-medicarum auctores eandem aliquoties feliciter peractam commemorant, verum etiam ex verissimo CELSI effato remedium anceps experiri præstet, quam nullum. Si quis vero scirrhum & cancrum eradicare cogitet, cogitare simul debet, an nullo alio medicamento possit mitigari, aut curari, & annon æger in pejorem statum conjiceretur, si malum exstirpandum præberet, quam si retineret. Deinde magnitudo & duratio horum adfectuum debet attendi. Parvus enim & incipiens scirrhus vel cancer operationem admittunt, magni autem & vetusti recusant. Neque minus locus debet examinari, in quibus scirrhosa labes residet. Sunt enim loca, ut præsertim inguina, uterus, nares internæ, fauces, parotides &c. quæ exstirpationem plane denegant ob arterias, venas & nervorum surculos circumsitos, sive suppositos; unde facile hæmorrhagia suscitatur lethalis. Tum quoque vires ægri decet explorare, an tali operationi sustinendæ sint suppares, & qualis interna humorum sit constitutio. Hæc enim si cacochymica est, nihil juvabit exstirpatio, quia in alia parte malum facile repullulat; sicut ego scirrhum in una mamma abscissum, postea in altera mamma & glandulis axillaribus renatum vidi. Idem valet, si scirrhus & cancer duas partes, licet inæquali magnitudine, simul occupat. Tum quippe in uno loco excisus, in altero incrementum sumit. Imo denique multum refert scire, an mobilis adhuc & liber sit scirrhus & cancer, quod cognoscitur, si digitis pressus in omnem partem potest moveri, & si cutis manu arrepta potest elevari. Quæ ubi aliter se habent, indicio est, quod jam cum aliis vasis & membrania callosis in unam coiverit massam, ideoque minime debet attingi, maxime cum ignoremus, annon magna vasa per ejus corpus divaricentur, quæ dissecta sanguinem ad mortem usque fundant.

Exstirpatio an & quando admittenda?

§. XV.

Exstirpationis modi. Varii autem hactenus institerunt exstirpandi modi, quorum omnium optimus videtur, qui ferro peragitur, dum scirrhus v. g. in mammis manu, vel instrumento quodam prehensus, & a corpore abstractus una sectione totus abscinditur; vel si facta transversali in crucis formam incisione ex integumentis, in quibus libere hæret, eximitur, & à membrana adiposa, cui interdum in inferiore sui parte adhærescit, separatur; quod facile fit, quando hæc nondum vitiosa est. Alii, in magno scirrho e. g. mammarum eradicando infra scirrhum furcam, vel magnas acus filis instructas

instructas transfigunt, & tum mammam infra elevationem cultro absumunt; alii iterum, facta cruciformi in integumentis sectione, scirrhum per fila ceracea, cum duabus acubus ipsi transversim inducta elevant eo fine, ut hac tractione panniculus adiposus eo melius citiusque separetur. Reliquæ operandi methodi, quæ per partis scirrhosæ compressionem, per ligaturam, per corrosiva & ignem absolvuntur, raro inveniunt locum, nisi in minoribus scirrhis & cancris, quales e. g. in labiis oriuntur. Ita enim ab ustione & corrosivis mox eschara emergit, quæ vim ignis vel corrosivi ulterius adhibendi in magno scirrho minuit; dein scirrhus & cancer admodum raro tam angusto prominent collo, ut ligatura possint constringi & sensim removeri: in compressione autem metus est, ne adjacentes sanæ partes simul emoriantur.

§. XVI.

Scirrhi & cancri uteri tractatio.

Maligni uteri scirrhi & cancri magis possunt præcaveri, quam curari. Prosunt autem in principio, ante quam malum vires receperit, ex consilio MAYERNE balnea aquæ dulcis cum herbis emollientibus parata & semel de die adhibita. Tum nos cum eodem auctore commendamus venarum hæmorrhoidalium in fœminis apertionem, si mensium fluxus restitui nequit, ad quem alias reparandum, præter leniora interna tali in casu usitata proficiunt pessi uterini, qui apparari possunt, si pulveres artemisiæ, gentianæ rubræ, aristolochiæ, myrrhæ, sabinæ & hellebori nigri tenui sacculo inclusi & vino malvatico humectati utero admoventur. Quo etiam referri merentur fumi, ex lixivio scoriarum antimonii in uterum excepti: quibus remediis omnibus egregia inest facultas obstructa vascula reserandi, humores tenaces minimisque tubulis inhærentes dissolvendi, ipsaque venarum oscula aperiendi, ut sanguis menstruus, vel fluor albus, quorum suppressio plerumque causam præbuit, rursus suum sortiatur exitum. In ipsa ulcerosa uteri labe, quam ex saniosæ pariter ac fœtidissimæ materiæ profluxione cognoscere licet, non tantum pudenda à rosione sunt defendenda, & a tumore, qui plerumque jungitur, liberanda per emplastrum *Barbette* cum floribus sulphuris vigoratum; verum etiam cum fructu suscipiuntur injectiones liquorum balsamico consolidantium hujus compositionis: *Rec. aquæ d'arquebusade uncias quatuor, essentia succini, myrrhæ, balsami de copaiva, gummi elemi ana drachmas duas, mellis rosati unciam. M. D.*

§. XVII.

Carolinarum usus in tali casu.

Præter hæc vero, circa hanc curam probe debet attendi, quod non melior salus, quam ex thermis Carolinis in tempore potatis possit obtineri. Etenim hæ aquæ, prout innumeris constat observationibus, in uteri vitiis, à quacunque fere causa obortis divinam plane opem exserunt, dum obstructiones removendo, liberiorem sanguinis & humorum circuitum, sicut per universum corpus, ita etiam per vasculosum uteri viscus efficiunt, adeoque in impuris sordibus per omnis generis emunctoria eliminandis excellenter se gerunt. Et licet solæ non semper sufficiant, nec totum curationis opus absolvant, scire tamen licet, quod ad reliquam curationem felicius peragendam commodam sternant viam; nisi jam morbi vis ita invaluerit, ut omnem hominum medelam penitus spernat.

§. XVIII.

Tumores glandularum benig. ac quomodo generentur.

Coronidis loco de reliquis glandularum tumoribus & ulceribus pauca addere placet. Probe enim sciendum est, non omnes glandularum glandulosarumque partium tumores in ulcerationem abeuntes statim pro cancrosis habendos esse; sed ab iisdem in eo maxime differre, quod laudabile, album, coctumque pus fundant, dolorem mitiorem minusque pungitivum habeant, neque venas circa tumorem varicosas gerant & curationem admittant. Minime tamen negari potest, quod hi tumores inter se ipsi discrepent, & plus minus benigni vel maligni æstimandi sint. Ita malignis acutis accenseri debent pestilentiales, malignis chronicis bubones, ex gonorrhœa quocunque modo suppressa, vel ex impuro coitu suborti: alii enim à prohibita transpiratione, vel dolore colico excitati inguinum tumores melioris semper indolis esse solent. Sæpe ejusmodi glandularum subaxillarium, parotidum, maxillarium & inguinalium tumores morbis præsertim acutis superveniunt, & vel cum febris symptomatumque decremento critici salutares, vel cum augmento symptomatum juncti, symptomatici esse solent: sæpe etiam sine omni febre, licet non sine febrilibus commotionibus sua sponte exsurgunt. Id quod sæpissime fieri deprehendimus in corporibus impuris cacochymicis, sive seroso-scorbuticis, si consuetæ & criticæ excretiones per menses, hæmorrhoides, sudores largiores, coryzam & rheumatismos deficiunt, item in iis, quibus ex utroque sexu erysipelas fœdaque scabies ad habitum corporis propelli desinit. Similes tumores, præsertim in parotidibus experiuntur infantes, pueri & adolescentes, succulentiores, qui coryza, vel narium hæmorrhagiis non amplius tentantur, & qui à primis annis longo tempore tinea capitis vexati fuere.

§. XIX.

Quomodo tractandi.

In curatione rite peragenda aut discussio, aut si hæc obtineri nequit, suppuratio est promovenda. Atque ideo interne conveniunt decocta sanguinem purificantia, sudorifera, interpositis laxantibus cum mercurio dulci vigoratis; externe vero discutiendi fine sub ipsa sudoris exspectatione applicare expedit cataplasmata, quæ optime fiunt, ex radice sigilli salomonis, farina fabarum, herbis chærefolii, petroselini, floribus sambuci, semine cymini, baccis lauri, juniperi, croco &c. in vino coctis. Neque usu suo caret, præmissis emollientibus & antispasmodicis, qualia sunt emplastrum de mililoto cum spermate ceti, croco, oleo hyoscyami & camphora subactum, postea demum cataplasmata discutientia adhibere, quia sic stagnans humor tenuior & mobilior factus dein per poros melius vel transpirare, vel per vasa potest refluere. Quod si vero non amplius discussionis locus est, sed propter auctam magnitudinem, dolorem, & majorem humorum affluxum, natura suppurationem molitur, hæc non melius poterit promoveri, quam per emplastrum diachylon simplex, vel cum gummatibus, vel rectius adhuc & citius per cataplasma, ex cepis sub cineribus coctis, radice liliorum alborum, ficubus, farina fabarum, mella, croco, vitello ovorum invicem mixtis confectum. Quando maturus est abscessus, cito aperiatur, ne materia acris purulenta ad interiora conversa vix sanabile ulcus producat. Facta apertura purificatio ulceris & consolidatio optime perfi-

perficitur balsamo vulnerario, quod ex aloe hepatica, succino, myrrha, gummi elemi, floribus rosarum, balsamo Peruviano & de Copaiva, melle, cum spiritu vini extractis, & cum oleo hyperici vetusto, paucisque guttis balsami sulphuris antimoniati, vel terebinthinati remixtis parari potest; vel etiam balsamus *Arcei*, item oleum vitellorum ovorum & hyperici vetustum, in quibus myrrha soluta, vel cui terebinthina & liquidambra admixta sunt, in tali casu adhiberi possunt, superposito semper emplastro *Barbettæ* emolliente.

§. XX.

Quid profit, si curationi resistunt.

Sæpe accidit, ut propter magnam duritiem & materiæ immobilitatem tumor ad suppurationem pervenire nequeat; tum vero videndum, ne cancrosæ indolis fiat, ut maxime metuendum est in parotidibus & glandulis colli, si in cacochymicis, scorbuticis & ætate provectioribus oriuntur. Optime autem averti potest periculum, si præter remedia interna depurantia, extrinsecus emplastra & gummis, ut est emplastrum manus Dei, vel emolliens quoddam cum oleo cornu cervi, vel tartari fœtido malaxatum, item emplastrum *Agricolæ* ex cepis, imponuntur. Quod de parotidibus valet, valet etiam de reliquis glandularum tumoribus, si in imo delitescentes magis ad interiora vergunt, & si valde duri, renitentes & dolorifici sunt. Hi enim omnes difficilius discutiuntur & suppurantur, quam qui molliores sunt, & non adeo dolent, ut in sanguineis, sanguineo-phlegmaticis & ætate junioribus.

§. XXI.

Tumores testium quomodo curandi?

Nec denique omitti debent molesti testium tumores. Licet autem testes glandulis accenseri non possint, nihilo tamen minus, quia in eo cum glandularum fabrica conveniunt, ut ex innumeris fere capillaribus vasculis invicem convolutis contexti sint, pariter ac ipsæ glandulæ duris & scirrhosis tumoribus sunt obnoxii. Conferunt autem externe fotus ex lacte cum floribus sambuci & chamomillæ cocto affectæ parti crebrius admissi, nec non emplastra emollientia, cum floribus sulphuris, ipsoque balsamo sulphuris & mercurio præcipitato albo remixta, quæ cum internis diluentibus & purgantibus combinata eximiam resolvendi, incidendi & discutiendi præstant energiam. Plura ad hanc rem pertinentia reperire licet in capite de lue venerea.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautelæ circa interna in ulceribus.

Ulcera, quæ à causa præsertim interna originem & sustentationem recipiunt, curationem raro admittunt, nisi hæc convenientibus internis adjuvetur. Peccant in hoc maxime Chirurgorum plurimi, qui nimis audaces utplurimum sine Medico soli perarduum curationis opus aggrediuntur, & posthabitis internis sanguinem purificantibus remediis secant, urunt, ungunt, & quævis alia tentant: qua ratione non modo nihil prosunt morbumque diutius protrahunt, sed ægros quoque in majorem sæpe perniciem conjiciunt. Quod vero sicut malitiosum proboque viro indignum est; ita ego, ne quis solis externis fidens interna negligat, etiam atque etiam moneo.

§. II.

— circa consolidationem.

Ulcera cujuscunque generis in subjectis impuris minime cito debent exsiccari: his enim sæpe sanitati sunt, & non secus ac fonticuli corpus à mille aliis malis immune præstant. Qua quidem in re audiendus est SEVERINUS, *de noviss. observatis abscessibus capite XXX.* ita disserens; *singulare genus est eorum ulcerum, quæ consilio naturæ providentis parantur, quæ quoniam in nostram salutem excitata sunt, facinus esset, ipsa aut amoliri aut temere cohibere. Tametsi etiam haud criticum est illud opus; nihilo minus quia cum profectu animalis fit, amplectendum est beneficium.* Si quis vero temerario ausu consolidationem instituit, morbos sæpe pejores eosque insanabiles accersit; unde ego post talia ulcera intempestive occlusa pleuritidem, asthma, cœcitatem, vertiginem, mentis alienationem aliaque plura mala vidi subnata. Et hinc etiam est, quod inter pessimas notas & instantis mortis præsagia referri soleat, si ulcus, quod antea fluxit, siccum & vel lividum vel pallidum evadit. Hoc enim si fit, designat vim naturæ nimis depressam; qua pereunte motus & influxus sanguinis membra à corde remota deserit; unde hæc coarctantur, horrent, frigent & arida fiunt; adeoque etiam ulcera manare desinunt.

§. III.

Quid ante exstirpationem faciendum?

Si à signis supra recensitis scirrhi indicatur exstirpatio, corpus antea bene est præparandum commodo victu debitisque medicamentis; quia corpore non repurgato, facillime sanguis impurus in alio loco scirrhosam labem resuscitat. Animus quoque ægroti spe boni eventus est lactandus & prudenter firmandus ad operationem fortiter sustinendam. Quo autem vires resocillentur, porrigere decet analeptica, quæ inter eminet vinum bonæ notæ Rhenanum, cum cancrorum lapidibus & theriaca remixtum.

§. IV.

Quid post eandem?

In ipsa operatione omne morbosum est eradicandum; alioquin si quam minimum relinquatur, malum recrudescit, & ex scirrho dein cancer fit. Si quid vero præter culpam Chirurgi operantis remanserit, ad radicitus exstirpandam labem pulverem mercurii præcipitati adhibere expedit, cavendo tantum, ne salivatio excitetur. Tum quoque post exstirpationem per sat longum temporis spatium interna sanguinem depurantia & relictum seminium corrigentia cum accuratiori vivendi ratione sunt continuanda, ne pus, quod tum generatur, per venas sanguinem ingrediatur, aut si quid forte ingressum sit, denuo eluatur. Quod vero ut eo melius fiat, cavendum simul est, ne per remedia fortiter suppurantia nimia fiat puris generatio. Ceterum consolidatio, sicut in alio ulcere fiat.

§. V.

Et si febris lenta, vel lipothymia accedant.

In cancro patente & exulcerato si febris lenta accedit & hectica, commendari merentur ad nimium calorem refrænandum, emulsiones temperantes, lac asininum & juscula nutritiva medicamentosa, nec non gelatinæ ossium, ex rasura cornu cervi & eboris cum succo citri & vino Mosellano confectæ. Denique, si crebriora animi deliquia mortis periculum indicant, potiones analepticæ ex aquis destillatis paratæ, & modicus vini haustus cum externis

 resocillan-

refocillantibus languentes spiritus paullummodo suscitant.

§. VI.

Cautio circa anodyna. Interne, si dolor cancri excessivus est, & ægri opem nimis urgent, ad hunc placandum admitti possunt leniora anodyna. Sic ego in acerbissimo uteri cancrosi dolore mitigando, summam anodynorum ad tempus vidi efficaciam, atque inprimis potiones, ex aquis papaveris rhoeados, florum pœoniæ, liliorum, convallium, syrupo papaveris albi & paucis guttis essentiæ anodynæ præsens attulisse levamen. Qua quidem in re me confirmat experientia RIVERII, qui *in praxi lib. XV.* hæc habet: *vidimus*, inquit, *mulierem cancrosa mamma laborantem, quæ singulis noctibus per quatuor menses laudani opiati grana duo vel tria innoxie & cum maximo solatio sumsit.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Tumor sanguineus apertus & feliciter consolidatus. Vir generosus septuagenario major, robustæ & obesæ constitutionis, non nisi semel in anno venæ sectionem admittens, nocte aliquando in tenebris urinæ reddendæ gratia assurgens in humum prosternitur conclavis, gypseo lapide strati; unde ingenti perculsus terrore non multo post de gravi cruris dextri circa genu dolore conqueritur. Intra biduum subsequebatur tumor, qui paucorum dierum intervallo ita increscebat, ut capitis humani magnitudinem æquaret. Vocabantur auxilii ferendi causa Chirurgus & Medicus, qui conspectum tumorem, doloris expertem paucaque rubedine cinctum, extrinsecus tractabant emplastro de sapone camphorato, desuper imposito cataplasmate, ex herbis rutæ, scordii, cardui benedicti, floribus sambuci, chamomillæ, baccis lauri, juniperi, &c. in vino coctis, & cum spiritu salis armoniaci remixtis. Interne tinctura offerebatur bezoardica camphorata & pulvis lapidum cancrorum cum vino, sed nihil inde æger sentiebat levaminis; ut potius, aucta tumoris magnitudine, totius corporis lassitudinem experiretur. Ego itaque cum re probe pensitata, cutim inter & musculos materiam extravasatam judicabam, tumorem scalpello aperiendum præcipiebam; unde purus sanguis effluebat ad libras fere duas, subsequente sero purulento sanguine tincto. Tumor detumescens facta cum filo ceraceo (*einen Wachs-Stock*) exploratione, amplitudinem cavitatemque sat magnam nactus videbatur: quare conficiendum curavi liquorem traumaticum, ex myrrha, aloë rosata, gummi elemi, tacamahaca, floribus rosarum, hyperici, millefolii & balsamo Peruviano cum spiritu vini rectificato digestis, & in essentiam redactis vulnerariam, quæ cum melle rosato remixta, ad uncias fere duas quotidie siphonis ope injiciebatur, superpositis emplastro & cataplasmate jam laudatis. Internam ferebamus opem elixirio nostro balsamico pulveribusque bezoardicis; & ad vires reficiendas, quæ cum appetentia ciborum, intercurrente sudore frigido & anxio, valde labascebant, modicus subinde haustus vini optimi Hungarici permittebatur. Vinculis postea laxatis, loco sanguinis indies magis magisque pus effluebat optimi coloris & consistentiæ, & intra quinque septimanas æger consolidato ulcere exoptatæ reddebatur sanitati.

OBSERVATIO II.

Tumor sanguineus apertus lethalis. Non possum, quin observationem subjungam aliam, præcedenti non nisi eventu dissimilem, quæ ita se habet. Vir LX. anoorum podagricus, vitæque sedentariæ & anxiis semper curis addictus, in dextro brachio tumore corripiebatur, duro, dolorifico, lividumque colorem referente, qui frustra adhibitis varii generis externis, mutata sede, ad dextri lateris pectus circa mamillam proserpebat, exigua tantum duritie livescente in brachio relicta. Jungebantur brevi post virium & appetitus defectio, pedes tumidi & tussis cum spirandi difficultate vehementissima. Accersitus Medicus atque Chirurgus apertionem tumoris confidenter suadebant, quam ego ægro, cum & meum flagitaret consilium, serio dissuadebam; quoniam perscrutata ipsius constitutione morbique indole, non purulentam inibi materiam, sed potius humorem valde rodentem putridum contineri prævidebam, & externi aeris admissione internam putredinem adauctum iri augurabar. Atque eventus respondit præsagio. Medicus enim, amicum respuens consilium, me absente tumorem sat magna incisione ipse aperuit; unde loco exspectati puris, sanguis valde dilutus cum acri ichore mixtus ultra mensuram effluxit. Injecta quidem essentia myrrhæ aquosa, quæ etiam interne adsumebatur; sed altero die rursus similis promanavit materia, donec tertio die tanta successit hæmorrhagia, quæ nullo sisti auxilio poterat, sed sanguinem cum vita exhauriebat. Tumore aperto cavitas sat ampla reperiebatur sphacelo corrupta: in thorace & abdominis cavitate serum conspiciebatur collectum, & pulmo in latere sinistro putrida ac purulenta materia totus consumtus.

Epicrisis utriusque casus.

Varii generis tumores in corpore oboriuntur, quorum naturam & tractandi modum & Medicus & Chirurgus probe debet callere periteque distinguere. Nostri, quos adduximus, dicendi sunt sanguinei, qui à stagnante sanguine enati largam hujus copiam per sectionem fundere solent. Atque in eo discerni debent ab abscessibus vel apostematibus, quæ ex præcedente inflammatione oborta pus intus fovent, ideoque minus alunt periculi. Merito autem ejusmodi tumores distingui debent in *benignos* & *malignos*. *Benigni* sunt, qui, sicut in priori casu observavimus, in subjectis sanis à contusione, vel alia quacunque externa causa prægressa, intra breve tempus subnascuntur, ne ullis quidem internæ inflammationis notis præcedentibus. Atque hi maxime eveniunt in sanguineis, quorum minima vasa sanguine repleta turgent, quæ vi externa disrupta brevi tempore effuso sanguine in musculorum & tunicarum interstitiis ingentem formare tumorem possunt. Nisi tum extravasato sanguini per incisionem paretur exitus, non modo hic longiori stasi corruptus & acrior factus partis læsæ consolidationem impedit, verum etiam à putrido humore per vasa resorpto, corporis viriumque debilitas & lentus hecticus calor subsequuntur. Neque in sano homine, cujus humores blanda gaudent temperie, pertimescenda est apertio, sed speranda inde potius melior salus & exoptata consolidatio; idque eo magis, si in cavitatem balsamici injiciuntur

ciuntur liquores, qui non modo putredinem arcent vasculaque aperta occludunt, sed & consolidationis negotium eximie promovent. Alia vero tumorum *malignorum* est ratio, qui non tam in corpore puro & sano, sed in impuro, cacochymico & scorbutico, per varias antea ægritudines debilitato emergunt, neque externam læsionem, sed potius internam humorum depravationem pro causa agnoscunt, qui extravasati summamque acredinem adepti vasa & substantiam fibrarum erodunt. Accedit, quod maligni hi tumores non in instanti, sed sensim paulatimque producantur, sicut in posteriori casu animadvertere licet, ubi tumor per plures menses substitit, ante quam humore ad pectus translato mamillam occupavit, id quod utique internam substantiæ carneæ erosionem per totum brachii tractum ostendit, qui etiam corrosus, facta sectione inventus est. Enim vero, negari minime potest, quod omnes hi tumores lethales habendi sint certoque certius mortem inferant, quæ tamen eo citius accedit, si aperio acceleratur. Namque admisso aëre atmosphærico vel humorum putredo partiumque adjacentium sphacelatio promovetur, vel hæmorrhagia excitatur incompescibilis, quæ vires cum vita brevissime adimit. Quod vero si metuendum est, nulla in re magis reperire licet auxilium, quam in injectione liquoris balsamici non aquei, sed spirituosi, quo non modo sauciata vasa constringuntur, sed ulterior quoque putredinis progressus & sphacelatio ad tempus avertitur.

Observatio III.

Ulcus pessimi moris in collo.

Vir generosus sexagenario proximus, habitu corporis pingui & spongioso præditus, jam per decennium viduus, lautæ semper & vinosæ diætæ indulsit, nullaque sontica valetudinis incommoda, præter catarrhales defluxiones expertus est, maxime cum bis in anno circa æquinoctia venam secandam præbuerit, fontemque soterium Pyrmontanum per aliquot aonos potaverit. At vero cum officii, cui admoveretur, ratio posceret, ut sub vere maxime & autumno, tempestate frigido-humida & nebulosa in sylvis circa aquarum stagna commoraretur, & insuper quoque venæ sectionis strictiorisque diætæ impatiens ad genium suum inordinate viveret, accidit proh dolor! superiori anno mense Novembris, ut circa tempora supra aurem dextri lateris tumore afficeretur inflammatorio & ulceroso instar ciceris, quem dicunt furunculum, *einen Schwären*. Leve videbatur malum & vix medela dignum, sed brevi post, cum noster in convivio se cibo & potu nimium repleverat, aerisque vespertini injuriis exposuerat, tumor ille cum dolore valde increscebat, qui ante maturitatem à Chirurgo apertus, ichorem fundebat sanguineum, labia recipiens subtumida & fere crustosa. Fugit me, quam sibi in medendo viam Medicus æque ac Chirurgus tum temporis elegerint; postea vero, cum ego consilii ferendi causa advocarer, hæc erat rerum facies: tumor ille dolorificus denuo valde auctus, jam glandulas occupabat parotides, quare ex meo consilio emplastrum unponebatur diachylon, item *Barbette* cum camphora oleoque hyoscyami subactum. Ex aure dextra materia promanabat saniosa, & maxillam tumore compressam æger nec poterat movere, nec solidi quicquam deglutire. Exacto triduo post aures ingens fiebat abscessus, qui denuo quidem aperiebatur; sed nihilo minus materia purulenta ad colli glandulas descendens, ibi novum formabat tumorem, qui recusata incisione sponte disruptus in ulcus abibat vere crancrosum, tamque profundum, ut ibi decurrentes nervi, arteriæ & venæ, imo denique œsophagus & aspera arteria, absumta sensim pinguedine, denudata conspicerentur. Dabantur in principio ad alvum, quæ clausa erat, ducendam, impetumque humorum a capite divertendum leoiora laxantia, medicamenta sanguinem purificantia, & jusculа herbarum antiscorbuticarum medicamentosa; extrinsecus vero liquores balsamici syphonis ope infundebantur. Sed omnia hæc ac singula imminentem sanguinis corruptionem avertere vix poterant, ut potius invalescente calore, siti & inquietudine, hinc & inde in toto corporis ambitu ulcuscula prodirent sublivida, ipsorumque digitorum extremitates inflammatione prehenderentur. Tandem sub insigni virium decremento, crebriores accedebant lipothymiæ, & imminens moriendi necessitas nono die omnium miseriarum exoptatum afferebat finem.

Epicrisis.

Varia in præfata morbi historia occurrunt momenta, quæ singularem merentur considerationem.

1) Si tot tantorumque in nostro ægroto malorum scrutamur originem, nullam certe aliam invenire licebit, præter scorbuticam sanguinis & humorum dyscrasiam, quam sibi procul dubio lauta & inordinata vivendi ratione, aëris frigido-humidi usura, & omissa consueta sanguinis missione contraxit. Tali enim ratione sanguis in viro, ætate jam multum provecto, non solum copia & spissitudine increvit; verum etiam, cohibita transpiratione facile pravam induit diathesin, quæ deinde variis tumoribus & exulcerationibus ansam præbuit facillimam.

2) Merito reprehendenda videtur Chirurgi in aperiendo primo tumore festinatio, qua proh dolor! factum est, ut ichor tenuis acrior & magis nocivus redditus vicinas partes arroserit similique labe infecerit. Id quod in subjecto senili, ac impuro in partibus multa pinguedine obsitis, ut collum est, eo citius potuit obtingere. Namque digna notatu observatio est, quod corruptio in pinguedine oborta, & à saguine inibi stagnante illata, celerrimo serpat progressu, vixque ulla possit ratione cohiberi: quare non mirum esse debet, cur etiam in præsenti ægroto subnata in pinguibus locis corruptio mox tantas sumserit vires, ut consumtis partibus suppositis, arteriæ, venæ & nervi in conspectum prodierint.

3) Notabilis est ulcusculorum in variis locis proventus, digitorumque inflammatio, quæ summam sanguinis corruptionem indicat luculentissime. Augmentum vero ipsa recepit a materia purulenta in sanguinem delata, quæ hunc tetra putrilagine inquinavit, & in motum conjecit putredinosum; unde febris, inflammatio, lipothymiæ & vitæ clausula mors.

Observatio IV.

Fœmina generosa, XXXVIII. annos nata, temperamenti phlegmatici, & integra semper valetudine gavisa, ante septem circiter annos in puerpe- *Tumor cancrosus post puerperium.*

puerperio à nimio lochiorum fluxu varia experta fuit ſymptomata, maximeque hemicraniam dextri lateris, paſſiones hyſtericas, cordis palpitationes, & rheumaticas faciei artuumque defluxiones per tres fere annos ab eo tempore perferre debuit. Conſuluit itaque harum pertæſa moleſtiarum medicaſtrum, qui ſalivationem ſuaſit mercurialem eo effectu, ut admodum vehemens frigoris ſenſus, quem ne calidiſſimum quidem conclavis vel lecti regimen mitigare poterat, remaneret, atque moleſtæ artuum defluxiones, cum tumore & exulceratiooe junctæ ægram miſerrime diſcruciarent. Adhibita lignorum decocta cum inedia parum tulerunt levaminis, ut potius dein in media mammæ ſiniſtræ regiooe ſupra papillam durus acceſſerit tumor, qui ſpreta externorum ope brevi ita increvit, ut ovum anſerinum magnitudine æmularetur, & innumeris venarum ramificationibus cœruleis cinctus dolores pungitivos & prope lancinantes, præſertim ab applicato emplaſtro de cicuta inferret. Ceterum, ægra nondum lecto affixa bene appetit, & quantum per dolores licet, animi eſt hilaris; præſervandi autem ſcopo meum poſtulavit auxilium.

Epicriſis cum conſilio.

Affectus, quo præſens laborat ſœmina, tumor eſt cancroſus, qui non modo ex colore livido & lapidea duritie partis glanduloſæ, verum etiam ex doloribus pungitivis ſat clare cognoſcitur. Prima hujus mali origo deducenda videtur à puerperio, ex quo plurimæ mulieres reſurgunt morboſæ, ſi vel ſaluberrimæ diætæ præcepta quoad victum, regimen & animi affectus minus rite fuerunt ſervata, vel ſi lochiorum fluxus quocunque modo peccaverit. Potiſſimum vero in præſenti caſu largiſſima ſanguinis in partu profuſio accuſari debet, qua corpus debilitatum poſtea loco ſanguinis boni ac laudabilis multas ſeroſas & excrementitias collegit cruditates, quæ minus recte à maſſa ſanguinis ſegregatæ variis ſubinde moleſtiis, & ſpeciatim quidem rheumaticis faciei & artuum defluxionibus, glandularumque tumoribus anſam dederunt. Jam quidem hoc fine utiliſſima ſunt lignorum decocta cum inedia, omniumque remediorum vim longiſſime ſuperat tempeſtivus thermarum Carolinarum uſus. Si quis vero in tali cacochymico corporis ſtatu ſalivæ profluvium mercurialibus temere molitur, plus ſemper nocet, quam prodeſt. Etenim, cum validiora hæc medicamenta ſpaſtica partium nervoſarum & glanduloſarum ſtrictura agant, fieri aliter non poteſt, quin ſpaſmi, ſi jam in corpore ſenſibili & debilitato adſunt, mirum in modum augeantur: unde non modo præſentes vaſculorum minimorum obſtructiones confirmantur, verum etiam occluſis in cute vaſculis frigoris ſenſus inducitur, & à cohibito tranſpirationis negotio majores in corpore impuritates accumulantur. Res autem quo clariorem accipiat lucem, probe meretur attendi, quod ſalivatio plerumque frigus partium extremarum junctum babeat, quod eo quidem fine fieri arbitror, ut per inferiorum partium ſtricturam lympha & ſaliva majori niſu ad ſuperiora, maximeque ad glanduloſam faucium compagem delata eo melius excernatur. Sæpe vero peracta etiam ſalivatione, ſi hæc vel nimia, vel intempeſtive adhibita fuerit, externæ partes moleſto tentantur frigore, quod niſi mitigatur & ad juſtam redigitur temperiem, multa ſuccedunt incommoda, quæ in præſenti etiam caſu metuenda ſunt, ubi durante frigore ad adſectam mammam major humorum fiet affluxus. Ego itaque in conſilio ferendo primo omnium ſuaſor & auctor fui, ut alvo, quæ ſæpe ſimiliter clauſa erat, ſubducta extrinſecus diligentes adhibeantur frictiones, & ægra per intervalla in balneum aquæ dulcis deſcendat, ut ſanguinis in externas partes influxus revocetur. Deinde, commendavi curam cum fonte Egrano tepido inſtituendam, & ſervandam præcepi accuratiorem diætam, vitando ſalſa, acria, dura & motus augenia, ſubſtituto in potus locum decocto purificante. Extrinſecus tumori duro imponendum ſuaſi emplaſtrum *Barbette* ſaponatum & probe camphoratum cum hyoſcyami oleo malaxatum, ſuperpoſito cataplaſmate ex ſemine milii cocto; unde abſceſſus benignus fiebat, qui ſecundum artem tractabatur.

Observatio V.

Fœmina generoſa quadragenaria, temperamento cholerico-ſanguineo prædita, ſemel tantum felici partu filiam excluſit ſanam & vegetam, cui ipſa mammas per annum præbuit. Ablactato infante in ſiniſtra mamma tuberculum retinuit parvum, & avellanæ magnitudinem vix accedens, quod doloris expers per quinquennium ſine moleſtia tulit; donec ante aliquot menſes poſt perpeſſum triſtitiæ affectum tumor ſenſim increſcens per intervalla dolore adficiebatur pungente, majuſque præſagiebat periculum. Chirurgus accerſebatur artis probe peritus, qui tumorem durum, ſcabrum, & duobus in margine tuberculis cinctum extrinſecus ſpiritu vini camphorato & crocato, aliquoties in die applicato tractabat. Interne à Medico infuſum præſcribebatur vinoſum laxandi virtute pollens, & veſpertino tempore pulveres abſorbentes nitroſi offerebantur: neque decocta inſtar Theæ potanda, neque pilulæ leniores balſamicæ ad menſium fluxum, qui adhuc integer erat, in ordine conſervandum omittebantur. Tantum vero aberat, ut vel minimum tumor ille ſcirrhoſus magnitudine decreſceret; ut potius cum tuberculis noviſſime obortis in unum corpus coaleſcens inſtar manus latus & longus appareret, colorem ex bruno rubicundum punctiſque albidis interſtinctum referret, & doloribus pungitivis per intervalla redeuntibus magnas crearet moleſtias. Quare ego in conſilium adhibitus ægram ab omnibus tam corporis quam *animi* commotionibus abſtinere, cibos acidos, *ſalſos*, duros & multis conditos aromatibus evitare, bis in hebdomade ad alvum laxandam pulverem rhabarbarinum ſumere, & in potus locum decoctum ex radice chinæ, ſcorzoneræ & raſura ligni ſaſſafras ana unciis tribus, raſura ligni ſantali rubri & citrini ana uncia una & dimidia confectum ſubſtituere juſſi. Quo vero univerſa ſanguinis & humorum maſſa eo melius diluta ab impuritatibus liberaretur, ſerum lactis caprini cum cremore tartari paratum, ſucciſque herbarum antiſcorbuticarum cochleariæ, beccabungæ & naſturtii aquatici expreſſis remixtum per menſem & ultra primo mane haurire, & ventriculum juvandi gratia elixirium meum temperate balſamicum inter epulas ad octoginta guttas capiendum commendavi. Externe tumori ſcirrhoſo, qui in perpetuo tepore conſervari debebat, impo-

Cancer exulceratus.

imponendum fuasi emplastrum emolliens camphoratum, superposito semine milii ex lacte cocto, duplicatisque linteis involuto, ne humiditas ad partem affectam pertingens noxam inferret. His ita per tempus observatis mitiora videbantur omnia. At vero, brevi post in infima tumoris extremitate exiguus locus cuticula denudatus paucam plorare humiditatem videbatur, & circa instans mensium tempus praegressis phlogosibus, pectoris angustiis, partiumque infernarum refrigerationibus, in ipso tumore vas aperiebatur sanguineum; unde sanguinis circiter octo profluebant unciae, ante quam spiritu vini rectificato sisti poterat. Quae cum animadverterem, suasor eram, ut alvus clysteribus crebro subduceretur, ad sanguinis ebullitionem sedandam pulveris temperantis, ex osse sepiae, conchis praeparatis, succino praeparato & nitro confecti drachma circiter dimidia cum paucis liquoris anodyni guttulis ex aqua, vel emulsione temperante interdum sumeretur; circa mensium vero periodum pilulae ad methodum *Becheri* confectae una cum pulveribus temperantibus exhiberentur. Singula haec tamen prohibere vix poterant, quin scirrhosa haec excrescentia in ea parte, ubi humidum stillabat, in veram abiret putredinem, verumque ulcus cancrosum formaret; quod labiis valde tumidis ac duris praeditum, brevi tempore magnam acquirebat cavitatem, magnamque materiae ichorosae, odore teterrimae fundebat copiam. His accedebat, quod per periodos sat larga recurreret haemorrhagia, quae multum semper sanguinis exhauriens non inane minabatur periculum; maxime cum virium robur cum ciborum adpetentia magis & magis decresceret, & ambo pedes tumore obsiderentur oedematoso. His ita constitutis ego denuo consultus ad avertendum, quantum licebat, putredinis progressum, externe oleum myrrhae per deliquium applicandum, & alternis diebus antimonium diaphoreticum ulceri inspergendum commendabam, superimposito semper emplastro *Barbette* saponato & probe camphorato. Interne ad vires resuscitandas ordinabam mixturam analepticam, ex aquae cinamomi sine vino, melissae, corticum citri sine vino, rosarum, liliorum convallium, cerasorum nigrorum anatica portione unciis tribus, matris perlarum drachmis duabus & syrupi acetositatis citri uncia dimidia, invicem probe mixtis paratam, & denique jusculis alimentosis, ex jusculo gallinaceo cum rasura cornu cervi decoctis, succoque citri vel aurantiorum alteratis aegram reficiendam praecipiebam. Verum enim vero, conversis in pejus symptomatibus, aegra vi morbi superata succubuit, & sicut audivi, lethali syncope exstincta est.

Epicrisis.

Sistit hic casus integram caocri tam occulti, quam patentis ulcerati historiam, ut eo melius inde cognosci possit, qua ratione hic corpori humano infensissimus morbus oriatur, latiusque proserpendo sese multiplicet. Primo autem omnium quoad originem notari meretur, quod hoc mali genus in illa corpora praecipue cadat, vel in iis exacerbetur, quae longa tristitia premuntur. Nam inter decem cancro laborantes vix unum datur individuum, ubi non gravis moestitia praegressa fuerit. Deinde plenius inde confirmamur, quod satis diu scirrhosa durities, nisi irritetur, in glandulosa parte gestari possit, ante quam periculum corpori intentet. Quam primum vero pellicula summa erosa humor tenuis & aquosus plus minus acris exsudat, jam cancer serpere incipit, atque tum caro quae procedit, putris apparet, dolor cum calore intenditur, & orae rubent, tument ac fere exulcerantur, venisque disruptis multum sanguinis effundunt. Ubi notabile est, quod, quo calidiora adhibentur medicamenta, eo color magis ad livorem tendat, tumorque & dolor augmenta sumat. Tandem febris jungitur, quae paullatim cum reliquis omnibus vires sumens tot malis obrutos aegrotos interficit. In tali rerum statu cura tantum palliativa tam in quam externa locum invenit. Interna talis est, quam supra commendavimus, vitando tam in diaeta, quam in medicamentorum oblatione omnia exagitantia. Externa eo maxime absolvitur, ut partem adfectam tepide habentes medicamentum praescribamus lene, quod ulcus sordidum repurget, cavitatemque repleat; licet dolendum, quod raro, imo nunquam fere hi scopi obtineri queant. Parari autem tale medicamentum potest ex olei olivarum partes una, aceti vini & lithargyrii ana parte dimidia, sub leni ignis gradu & continua agitatione ad lithargyrii solutionem & aceti consumtionem coctis, & dein cum oleo rosarum, plumboque usio ac loto in mortario plumbeo in unguenti formam redactis, & applicatis. Expedit quoque eodem fine, nisi jam dictum medicamentum ad ima satis pertingere potest, liquorem infundere, qui ex aqua spermatis ranarum, rosarum, succi solani recenter expressi ana uocia uoa, mellis depurati uncia dimidia, & sacchari saturni aliquot granis confectus est, cui interdum etiam, si opus est, unguenti basilici portio addi potest. Sic saepe humor sat multus elicitur, qui linteo multoties contorto superposito excipiendus est, ne partes adjacentes aggrediatur. Quod si vero ob orificium angustius sordes elui nequeant, scalpello dilatatio debet institui. Ubi labia ulceris ita intumescunt, ut in iis venae disruptae, sicut in praesenti aegrota, multum sanguinis ad plures uncias & libram usque emittant, spiritus vini rectificatus vel solus, vel cum terra vitrioli dulci mixtus prodest, maxime si linteum multiplicatum, quod superponitur, commoda fascia satis adstringatur. Sed quid juvant omnia vel acutissime excogitata remedia, nisi ut vitam miseram tolerabilem reddant? Moriendum est abominabili hoc affectu certissime: geruot enim eodem laborantes putredinem, quam alii post mortem demum subeunt, in corpore adhuc animato, quae paullatim sanguinem & tenuissimum nervorum succum inquinans lacerum corpus humo tradit.

OBSERVATIO VI.

Erat hic loci foemina, ex gente Judaea, quae ab onere dorso imposito, indeque forsan una altera que vertebra subluxata nimium uteri profluvium experiebatur, ita ut fere continua sanguinis profusio extra statum mensium tempus cum dolore hypogastricae regionis circa umbilicum & matricem summas crearet molestias. Medicamentis internis adhibitis mitigabatur quidem fluxus, sed in locum ipsius fluor albus succedebat saniosus, cum ventriculi inflatione, dolore intestinorum flatulento, alvi strictura & abdominis dura instar tympani elevatione junctus. *Ulcus uteri cum metu cancri.*

Pol.

Postquam varia sine effectu medicamenta per dimidium anni ægra adhibuerat, auctor eram, ut thermas adiret Carolinas, quibus per mensem & ultra sub debito regimine usa, magnam materiæ tenuioris, ac minus quam antea fœtidæ ex utero excrevit copiam, unde simul alvus aperta flatus liberius emittebat, dolores exspirabant & abdominis tumor ex voto detumescebat. Curatione hac peracta infusum theiforme, ex agrimonia, consolida saracenica, salvia, melissa, millefolio, & floribus hyperici singulis diebus mane bibendum, & bis in septimana medicamento alvum ducendam commendabam. Ante omnia vero siphonis ope injiciendum curabam liquorem balsamicum & consolidantem cum melle remixtum, & extrinsecus emplastrum emolliens floribus sulphuris nuptum imponendum: qua methodo per singularem Dei gratiam pristinæ restituta sanitati denuo concepit.

Epicrisis.

Sistit hic casus uteri ulcus feliciter sanatum, quod raro contigisse exemplo arbitror. Tractavi enim plures similiter laborantes feminas, sed sine fructu, sine successu; ut potius hectica superveniente decesserint. Interim discere inde licet, ejusmodi uteri ulcera non semper unius ejusdemque esse indolis, aliaque præ aliis esse maligniora, ut potissimum evenit, si summa humoribus cacochymia insidet, à qua tamen ægrota nostra, quæ sibi malum ab externa causa contraxit, libera adhuc fuisse videtur. Alias in curando, multo vero magis in avertendo hoc morbo summam merentur commendationem thermæ Carolinæ, quæ in obstructionibus uteri referandis sordibusque impuris eluendis egregiam præstant energiam, sicut ego aliquoties vidi. Sed adhiberi debent in tempore, ante quam substantia uteri nimis erosa, & depascens corruptio præsens est, item si nondum febricula jungitur. Nec spernendi sunt effectus decocta vulneraria, qualia huic ægrotæ finita Carolinorum cura præscripsimus, quæ, si nimius genitalium ardor urget, cum radicibus altheæ, glycyrrhizæ, pœoniæ, & aliquot papaveris capitibus possunt temperari, vel cum lacte alterata adhiberi. Externe prosunt injectiones balsamicæ & putredini resistentes; si dolor vero ardorque infestant, liquorem instar emulsionis, vel etiam lac chalybeatum tepide infundere præstat. Nec omittenda plane sunt ulcus purgantia, si hoc ita situm est, ut talia commode admittat: quo fine commendari merentur pessaria, sive linteola contorta, cum essentia quadam balsamica, ex gummi elemi, myrrha, mastiche, aloe hepat. & similibus in spiritu vini extractis madefacta.

OBSERVATIO VII.

Ulcus labii inferioris sanatum.

Vir illustri loco natus, LXX. annorum, iracundiæ deditus & calidiori semper conclavi adsuetus, qui magni Principis Consiliarius complures annos vita sedentaria in consiliis dandis ac conscribendis consumserat, ex improviso per dentis acuti morsum inferiori labio illatum tuberculum sibi contrahebat durum & dolorificum, quod sensim paullatimque disruptum ulcusculum formabat non adeo bonæ indolis serpens, ichoremque purulentum fundens. Qui auxilii ferendi causa aderant Medicus & Chirurgus, neglecta curatione interna, solis externis curationem moliebantur, eoque fine potissimum digestivum cum balsamo de Copaiva & melle rosato mixtum adplicabant. Ego autem, cum per litteras & meum requireretur consilium, primo omnium venæ sectionem, quam vir illustris ob invalescens senium diu omiserat, in pede administrandam suasi; post hæc vero totum curationis negotium eo direxi, ut universa sanguinis & humorum massa, quæ in senili corpore, & sub vita motus experte non exigua impuritatis labe inquinata videbatur, debitis internis remediis depuraretur; idque eo magis erat necessarium, cum totus corporis ambitus instar ictericorum flavo colore defœdatus minoribus pustulis summoque prurito vexaretur. Quare ego, præmissis & interpositis laxantibus rhabarbarinis & mannatis, decoctum ordinavi purificans, ex radice pareiræ bravæ, sarsaparillæ & chinæ cum passulis confectum, quod tum mane ad sudorem movendum calide, tum potus ordinarii loco frigide hauriri debebat; subjunctis interdum vespertino tempore pulveribus diaphoretico-cinnabarinis. Externe oleum myrrhæ per deliquium, liquidambræ nuptum commendavi, atque hæc omnia tam felici successu, ut æger intra mensem integra gauderet valetudine.

Epicrisis.

Præsens labii ulcus, à causa externa subortum, non adeo multum aluit periculi, licet non negandum sit, quod ab interna sanguinis & humorum impuritate pabulum subinde & augmentum receperit. Quare non sine fundata ratione curationem internis simul adornandam & perficiendam commendavi, ut subtracto morbi pabulo externa remedia eo liberius operari potuerint. Præter hæc sciendum est, quod ejusmodi labiorum ulcera non adeo expeditæ sint sanationis, partim quod non omnia ferunt remedia in aliis ulceribus proficua, partim quod loquendo ridendoque labia facile irritantur, ut inde non raro diductis cum dolore rimis sanguis cieatur. Accedit demum, quod continuo salivalis laticis affluxu tale ulcus madefactum non adeo bene à sordibus possit repurgari; unde non potest non diutius protrahi consolidatio.

OBSERVATIO VIII.

Ulcus in mamma benignum.

Virgo erat generosa, XX. annorum, macilenta, quæ ob vitæ genus sedentarium, parciorem potum & largiorem acetariorum inter cibos usum inordinato mensium fluxu & symptomatibus cum eodem conjunctis laborabat. Brevi post in altera mamma tumor exsurgebat durusculus, qui ex parvulo incipiens sensim paulatimque increscebat. Circa ejus ambitum, quin aliquando in ipso, aliqua quasi puncta sentiebantur, quæ brachium illius lateris in doloris coosensum ducendo, optimam virginem de salute valde sollicitam reddebant. Veniebat itaque ad me supplex, ut ipsi & consilio & auxilio succurrerem: unde ego petitis annuens ad sanguinis massam depurandam mensiumque fluxum, qui ultimis periodis penitus cessaverat, revocandum, thermas Carolinas cum debito regimine potandas; externe vero emplastrum emolliens camphoratum cum cataplasmate milii imponendum commendabam. His ita per tempus adhibitis redeunte menstruo, tumor quidem detumescere

tumeſcere videbatur, ſed paulo poſt in ulcus terminabatur, quod interpoſitis internis decoctis ſanguinem depurantibus, ſubjunctoque ad catamenia in ordine ſervanda elixirio balſamico, externe balſamicis, & deinceps unguento tractabatur, quod oleum recipiebat roſaceum in mortario plumbeo, donec nigreſcebat, tritum, & cum ceruſſa & lithargyrio remixtum, ſuperpoſito emplaſtro manus Dei. Atque hac ratione ægra ſucceſſu temporis exoptatæ reddebatur ſanitati.

Epicriſis.

Variis, & mammarum quoque affectibus premuntur mulierculæ, cum menſtrua non bene reſpondent, vel ex toto ferri deſinunt, non autem illæ, quæ, quia lac præbent, à menſibus defectæ ſunt. Quod ſi enim ſanguis ſuperfluus per uterum excernendus intus retinetur, tum ipſe ad alias, maximeque ſuperiores partes regurgitans varii generis incommoda, ut in imo ventre ſpaſmos & flatus, in pectore anguſtias cum difficili reſpiratione, in capite gravitatem, vertigines, cephalalgias, imo non raro in mammis, quibus magnus cum utero conſenſus intercedit, tumores ſcirrhoſos ulceraque tam benigna quam maligna ſuſcitat. Idem tulit ſarum præſens virgo, quæ ex menſium fluxu propter vitam ſedentariam, potus inopiam & acidorum comeſtionem ſuppreſſo moleſtum mammæ tumorem & ulceroſam labem obtinuit. Erat autem hoc ulcus benignæ indolis, licet in comparatione cum aliis ulceribus curatu difficilius, quod vel ex eo unice apparet, quia pus aluit & cicatricem recepit. Tantum enim abeſt, ut omnes partium glanduloſarum tumores & exulcerationes in cancrum, ſeu malignum ulcus ſemper abeant; ut potius felici omine abſceſſum ſæpe benignum faciant, curationemque admittant. Id vero potiſſimum ſolet contingere in ſubjectis ſanis, vegetis nullaque ſontica, vel tamen facile emendanda humorum dyſcraſia infectis; ſicut quidem in noſtra ægrota animadvertere licet, quæ reſtituto menſium fluxu depuratiſque paululum ſuccis alacrior reddita vim morbi ſelix ſuperavit.

Plures obſervationes evolvi poſſunt in *obſervat. & reſponſis meis medicinalibus caſu* LVIII. LIX. CIX. CLXXI. & alibi.

CAPUT VII.

De circumſpecta ulcerum fiſtuloſorum curatione.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Inſtituti ratio. Si ulla externarum partium læſio Medicis æque ac Chirurgis plurimum faceſſit negotii, ſummiſque operandi difficultatibus preſſa eſt, eſt profecto ipſa fiſtularum curatio. Nam prætérquam quod hæc ulcera ſpecie valde ſint diverſa, admodumque difficile ab aliis ulceribus diſtinguantur; quam maxime etiam hoc accedit impedimentum, quod ſæpe in iis locis ſedem occupent, ubi remediis & operationi, manu peragendæ vel difficilis vel nullus plane datur acceſſus. Verum enim vero, quum frequentius hoc mali genus occurrat, plurimumque interſit, qua ratione rite cognoſcatur, & ad ſanationem perducatur; operæ facere pretium exiſtimo, ſi ſuccinctam, ſed experientia fundatam de fiſtulis doctrinam huic operi ſubjungam.

§. II.

Eſt autem *fiſtula ulcus ſinuoſum, inveteratum, oblongum* & *circa orificia arctum, interius non minus quam exterius calloſum, doloris maxime expers.* *Fiſtularum definitio.* Suum accepiſſe nomen videtur fiſtula à cavitatibus iſtis oblongis & induratis, quæ in longum reptando, aliqua ex parte cum aliis arundinum vel fiſtularum cavitatibus conveniunt; unde etiam à Græcis σύριγξ, à germanis *eine Fiſtel, einen Röhr-oder Hohl-Geſchwär, ein fiſtulirter Schade* non inepte hactenus appellari conſuevit. Quo tamen eo melius adhuc de peculiari fiſtularum indole conſtet, ſcire omnino licet, fiſtulas ideo maxime ad ulcerum genera referri, quia fœdam continui ſolutionem, ſeu filamentorum, quibus ſolidæ partes conſtant, dilacerationem junctam habent, quæ deinde cavitatem, lenta, putrida & mali odoris lympha repletam progignit. Atque in eo etiam ab abſceſſibus vel alii generis ulceribus diſcrepant, quia non tam bonum coctumque pus fundunt, ſed potius ichoroſam & acrem materiem ſtillant. Verum oblongæ quoque ſunt, variſque & multiplices ſinus ſovnant fiſtulæ, ita quidem, ut in principio ſuo cum oris præduris, tumentibus & quaſi inverſis, arctius coeant, in profunditate ampliora fiant, & latius ſe extendant. Imo demum callus, ſeu concretum præternaturale durum & membranaceum à fiſtularum natura non debet excludi, quo ſuperficies ductuum ſinuoſorum obducitur, ipſaque mali ſanatio non parum impeditur. Licet enim quandoque oræ prædurae & calloſæ cicatrice induantur, hæc tamen denuo diſrupta ulcus facile renovat, vel etiam materia acris contenta, alias quærendo vias, per nuvum orificium foras prorumpit.

§. III.

Omnes fere ac ſingulas machinæ humanæ partes ſolidas invadere ſolent fiſtulæ. — *ſedes.* Neque enim ſolum in carnem exedendo ſæviunt, ſed glandulas quoque earumque vaſa, arterias, venas & nervos, tendines & cartilagines occupant, & acerbo ſæpius dolore commovent, ne oſſibus quidem exceptis, quorum primo tenella, dein ſolidiora putrida carie ita diſſolvunt, ut materiam peſſimi odoris fundant, difficillimamque ſanationem efficiant. Enimvero, dubitare quis poſſet, an omnes, quas enumeravimus, partes fiſtularum ſubjectum conſtituant. Sed qui altius ſecum perpendit, quod tota corporis fabrica ex meris fibris artificioſiſſime inter ſe connexis & coalitis conflata ſit, quarum prima ſtamina & filamenta prout magis vel minus craſſa, vel tenera exiſtunt, laxiuſque vel compactius cohærent, varia conſtituunt organa; facile profecto concedet, omnes ſolidas partes, quia ex uno conſtant principio fibroſo, fiſtulis poſſe adfici. Unicum tantum remanet dubium, an fiſtulæ etiam oſſa aggrediantur, quæ dura ſunt, fortiterque reſiſtunt. Sed reſpondemus, quod omnino in mali conſortium trahi poſſint oſſea corporis fulcimenta: ſiquidem plurimæ auctorum Chirurgicorum obſervationes fidem faciunt, ex ulcere fiſtuloſo fragmenta oſſea fuiſſe extracta.

Imo,

Imo, ſi meam ipſius experientiam interponere licet, ego vere adſeverare poſſum, me aliquot ſimiles annotaſſe caſus, qui de fiſtularum in oſſeis partibus ſede certiores nos reddere poſſunt; quamvis libens lubenſque concedo, quod non tam in principio, quam potius in mali incremento tale quid ſoleat contingere.

§. IV.

– differentia. Differunt fiſtulæ ſecundum partes, quibus infenſæ ſunt, & in ſingulis quidem propria quædam ſigna habent, quæ annotari merentur. Hinc etiam diverſa pro partibus affectis fiſtularum fluxerunt nomina, ut habeamus lacrymales, maxillares, genæ, colli, pectoris, abdominis, ani, & ejuſdem generis alias, quas nunc ſeorſim ſpectabimus, orti à fiſtula lacrymali, cujus vera *Deſcriptio lacrymalis.* ſedes eſt ſacculus ille lacrymalis, qui in majori oculi angulo ſitus oſtium quaſi refert canalis, per quem liquor promanans à lacrymali glandula in naſi cavitatem prolabitur. Neque labe vacant partes proxime adjacentes, maximeque ſinus ethmoidales, qui in naſum producti mucoſam ibi materiam deponunt. Quo etiam ſpectat os unguis appellatum, quod totidem interdum perforatur. Namque tenue illud eſt & exile circa internum oculi angulum, ad oſtium canalis naſalis ſitum, ubi etiam poſiti ſunt rami ex arteria carotide & vena jugulari decurrentes, itemque nervi a quinto & ſexto pari emiſſi. Quandocunque igitur canales lacrymales, & ſic dictus ſaccus, una cum partibus, quæ his proxime adjacent, ulcere manante, ſinuoſo & calloſo occupantur, vera adeſt fiſtula lacrymalis, adeoque hæc commode ſimul diſtinguitur à ſimplici, quæ fiſtulam plerumque antecedit, obſtructione & ſuperficiali exulceratione viarum lacrymalium, nec non à tumore quolibet inter oculos & naſum conſpicuo, quem anchilopem dicunt, neque minus ab ægilope, ſeu anchilope verſus exteriora aperto & leviter exulcerato, nondum tamen callo obducto differt.

§. V.

– colli, In fiſtulis maxillaribus & genæ totum tractum a glandulis parotidibus & apophyſi maſtoidea ad annulum primum arteriæ aſperæ pro ſubjecto agnoſcimus. Quo referri etiam debent præter cutem externam & pinguedinem vaſa ſanguinea, muſculi buccinatoris portio, muſculi labiorum maſſeter & biventer, qui omnes vel labiis movendis, vel motui maxillæ inferioris dicati ſunt; neque minus poſitæ ibi glandulæ cum inſignibus ductibus & vaſis ſalivalibus. Conglobatarum enim innumeræ in labiis & palato deprehenduntur, conglomeratæ autem ſunt parotides, quæ totum illud ſpatium replent, quod angulo poſteriori mandibulæ inferioris & apophyſi maſtoideæ interjicitur: imo infra quoque maxillares internæ, ſeu Warthonianæ locatæ ſunt, quæ ſi læſæ fuerint, lympham puram eamque copioſam fundunt. Neque demum inepte huc referri poſſunt dentium fiſtulæ; ſiquidem in vulgus uſque notum eſt, nullam ferme genæ fiſtulam abſque dente carioſo fieri, quo per artem extracto ſponte malum evaneſcit.

§. VI.

– maxillaris & genæ. Sequitur ordine fiſtula in collo, per quod productionem thoracis, ab atlante, ſeu prima propo caput vertebra, uſque ad primam thoracis vertebram, quæ eminens dicitur, exporrectam ſignificamus. In duas autem partes, alteram anteriorem, alteram poſteriorem collum diſpeſcitur, quarum illa guttur, hæc cervix appellari ſolet. In cervice fiſtula rarius, in gutture frequentius gignitur, utpote quod præter vaſa ſanguinea jugularia & carotidalia, lymphatica ac nervoſa, œſophagum quoque & arteriam aſperam complectitur, quæ poſterior ſimiliter nonnunquam dito huic malo ſubjecta eſt, ſicut teſtis eſt MARCHETTE *in obſ. chir. obſ. XXXVII.* qui fiſtulam per duos arteriæ aſperæ annulos tranſeuntem deſcribit. Atque notandum eſt, quod interdum talis fiſtula multis ſinubus ad ipſas claviculas ſubrepat, qualem obſervationem deſcriptam legere licet apud SCULTETUM *armament. chirurg. part. II. obſ. L.* Præter hæc vero ſævum hoc morbi genus pectus quoque *– pectoris,* ſolet adfligere, quod ex triplici ſubſtantia, oſſea, cartilaginoſa & carnea eo maxime fine coalitum eſt, ut non modo cordi & pulmonibus tuendis inſerviat, ſed etiam alternæ ſui ipſius extenſioni ac compreſſioni congruenter ſufficiat. Sæpe etiam tale fiſtuloſum ulcus per pectoris cavitatem tranſiens ipſam cordis ſubſtantiam erodit & perforat, quale notabile exſtat exemplum apud MARCHETTE *l. cit. obſ. XLVII.* Neque umbilicalis ad inteſtina pertingens fiſtula rariſſima eſt, ſed jam antiquiſſimis *Hippocratis* temporibus celebrata fuit. Id quod inter alia inſignis locus, *epid. lib. VI.* reperiundus indicat, ubi mentio injicitur fiſtulæ umbilici ex vulnere ſubnatæ, ex qua per intervalla magnus prodiit lumbricus, indeque judicatum fuit, inteſtinum ſimul fiſtula eſſe tactum, ex quo perforato lumbricus ille prodierit.

§. VII.

– ani. Reſtat adhuc exploranda illa fiſtula, quæ circa ſedem oritur, & ani fiſtula nuncupatur. Occupat hæc maxime vaſa venoſa hæmorrhoidalia, quæ anum corona quaſi cingunt, ſanguinemque per arterias allatum revehere debent. In his enim facile ſanguinis contingit ſtagnatio propter ſitum perpendicularem, ubi adſcenſus ſemper eſt difficilis. Accedit laxior inteſtini recti compages: unde ob toni debilitatem ſanguis ibi ſubſiſtens tenues vaſorum tunicas diſtendit, & incarceratus corroſivam induit naturam. Sequuntur hinc ſæpe preſſo, ut aiunt, pede hæmorrhoides cœcæ, ſeu dolorifici tumores inflammatorii, qui ſi non cito diſcutiuntur, vel a grumoſo ſanguine per ſcarificationem aut inciſionem liberantur, facillime in apoſtema abeunt, quod ſi ſcalpello inciſorio non tempeſtive aperiatur, ac deterſivis & traumaticis conſolidetur, in ulcus degenerat; unde dein ſæpe originem ſumunt fiſtuloſi ani & partium circumjacentium, ut muſculorum ipſiuſque ſphincteris ſinus. Cruor enim ſeroſus extrinſecus ſumma acredine imbutus inteſtini recti membranas, reliquaſque cooterminas carnes facile perrodit atque exedit, unde fiſtulæ origo.

§. VIII.

His ita perſpectis videndum eſt, quænam *Cauſæ proxima ſiſtularum.* cauſæ horum ulcerum generationi velificentur. Ex his autem præcipuum obtinet locum, ſuccorum vitalium, maximeque lymphæ impuritas, ex improbo victu, vitioque viſcerum & emunctoriorum enata. Quod ſi enim ab incongrua diæta multæ impuritates in corpore accumulantur, & emunctoriis oppilatis ſordes excrementitiæ ſalino-

salino-sulphureæ à succis vitalibus minus rite secernuntur, non tantum sanguinis & humorum massa sauitati adversam induit diathesin, verum etiam concitatiores motus & fibrarum irritationes producuntur, quibus dein peregrinæ indolis salia fortius attrita & ab involucro suo nudata majorem acredinis vim acquirunt, ut carneas fibras discindant, angustissimos glandularum aliorumque vasculorum tubulos, quibus se inerunt, arrodant, nerveasque & membranaceas partes magno cum dolore & cruciatu consumant; imo demum ipsas ossium lamellas acrimonia sua exedant atque carie depascant. Probe tamen hoc loco notari velim, sicut omne ulcus, ita etiam in principio fistulas inflammationem partis antecedere, quæ nil nisi minimorum vasculorum à stagnante sanguine vel lympha obstructio est, cui dolor, ardor, rubor, tumor & arteriolarum distensio junguntur: unde dein corruptio & pus generatur, quod acrimonia sua partes magis corrodit, cavitatemque & sinum format.

§. IX.

Causæ mediatæ sunt diætæ errores,

Ex dictis jam facile patebit ratio, cur scorbutici, hypochondriaci, cachectici, lue venerea affecti & alii, quibus viscera minus salva, sed infarcta vel corrupta sunt, ob succos impuros & largam sordium salino-sulphurearum progeniem tam frequenter varii generis ulceribus, ipsisque fistulis corripiantur. Neque dein minus constabit ratio, cur omnia illa, quæ ad viscidam & acrem humorum impuritatem contribuunt, ut fere sunt, aër crassus & vappidus, victus salsus & viscidus, potus parcus vel consistentior, omniumque maxime excretionum naturalium retentio vel suppressio, ulcera ejus generis non modo producant, verum etiam producta foveant. Ita non raro evenit, ut à suppressis mensibus vel hæmorrhoidibus, ob retenti sanguinis stagnationem, fistulæ uteri & circa anum prodeant, sicut exemplis docuit HILDANUS *centur. II. obs. 61. & 75.* & DOLÆUS *in encyclopæd. chirurg.* qui post lochiorum fluxum suppressum vidit mulierem copiosissimis, iisque fistulosis cruruin ulceribus infestatam.

§. X.

— ulcera & abscessus,

Sæpissime etiam fistula natales sumit ab ulceribus præpostere tractatis, ut inter alia fistula lacrymalis ex ægilope, & ani ex hæmorrhoidibus exulceratis docet; neque minus ab abscessibus maturis vel non satis cito, vel in loco inconvenienti sublimiori apertis, item si non legitime depurantur. Materia enim purulenta ichorosa, non satis commode educta & per moram acrior reddita, partim gravitate, partim acredine, fibrillas, membranas & vascula discontinuando, sinus sibi efformat variæ figuræ ac magnitudinis, ichorosa materia repletos, & vel introrsum, vel extrorsum patulos. Maxime autem tale quid solet contingere in abscessibus & ulceribus glandularum maxillarium, parotidum, inguinalium &c. ubi, ob discissos ductus lymphaticos, perpetuus est affluxus humorum, quibus nisi liber conceditur exitus, vappescunt, acredinem contrahunt, & perfacile sinus angustos, oblongos & callis obductos producunt.

§. XI.

— vulnere,

Tum quoque ex vulneribus progigni solent fistulosi sinus; quod potissimum usu venit, si quis in situ curvo vel inflexo constitutus ita vulnus accepit, ut instrumentum lædens non recta, sed obliqua via transfixum fuerit. Tum enim facile cavitates formantur, quæ non satis rite à stagnantibus humoribus depuratæ callos recipiunt, & materia in alio loco decliviori prorumpit. Idem accidit, quando curationem vulneris Chirurgus protrahit, quia tum non raro symptomata complicantur, quæ sanationem multis modis impediunt, fistulamque ingignunt. Sic hic locorum in filiolo quodam Gallicæ linguæ informatoris fistulam lacrymalem olim observavi, quæ originem debebat vulneri per casum ab alto excitato; unde os unguis rasale, quod valde rarum ac spongiosum est, carie perforatum medelæ nullum relinquebat locum. Spectant huc quoque remedia acria & nimis calida in ulceribus & vulneribus adhibita, quæ partim majorem humorum adfluxum ac stasin producendo, partim tenues fibrillas constringendo, occasionem fistulis præbent.

— remedia a cria & calida.

§. XII.

Causæ fistulæ lacrymalis,

Singulæ tamen fistulæ speciales quasdam causas habent, à quibus originem suam mutuantur. Videre hoc maxime licet in fistula ani & lacrymali. Hæc enim non semper ab externis læsionibus, vulneribus & ictibus provenit, sed sæpissime inflammationem faciei erysipelatoden, quæ simul texturam viarum lacrymalium turbavit, excipit, vel etiam ophthalmiam sequitur, quia ductus lacrymales non solum proxime cum periostio, sed & cum ipsa oculi tunica adnata cohærentes in ophthalmiis & cephalalgiis facile in consensum abripiuntur. Idem malum contingere solet post variolas, quæ meatuum in naso & palpebris orificia vel mole sua, vel ichorosa materia comprimendo, consuetam fieri excretionem impediunt; unde facile obstructio, & ex hac neglecta sæpe exulceratio oritur, quæ fistulam parere potest, si ulcerosa sanies stagnans saccum lacrymalem, & quod subest, periostium erodit, novosque subinde sinus format, qui sensim callo investiuntur. Interdum etiam, ut in scorbuticis & lue venerea infectis videmus, polypi & ozæna, aliaque ulcera serpentia naribus innidulantur, quæ ductum nasalem rodendo, vel sanie ulcerosa implendo, serum lacrymale exitu prohibent; unde hoc diutius ibi subsistens has partes facile arrodit, corrumpit & exulcerat: sicut hæc omnia perdocte ostendit celeberrimus Academiæ Lipsiensis professor D. PLATNER in eleganti dissertatione de fistula lacrymali olim habita. Ad fistularum ani generationem multum plerumque facit fortior motus, equitando præsertim institutus. Siquidem hac ratione facile nimia vasorum hæmorrhoidalium distensio & apertio efficitur, quæ in ulcus desinit. Idem in sequiori sexu ciere valet gestatio fœtus, & nimius parturientium nisus, dum à venis compressis & inde retardata sanguinis per ipsas circulatione, hæmorrhoides cœcæ in nonnullis excitantur, quæ perperam curatæ sæpe principium ulcerum fistulosorum in ano constituunt. Aliæ fistulæ pro situ suo iterum alias agnoscunt causas, quas nunc, quia scopo nostro minus inservire videntur, studio prætermittimus.

— & ani.

§. XIII.

Callositatis causa & indoles.

Jam etiam pauca dicenda videntur de rationibus phænomenorum, quæ fistulas assidue comitari solent. Primo autem omnium se offert callus, seu

ſeu caro indurata, indolens, ulcerisque conſolidationem impediens, cujus naturam paucis evolvemus, videndo primum, quæ ad duritiem concurrant cauſæ. Hæc autem me judice deducenda videtur ab externi aëris acceſſu, qui ſinus & cavitates fiſtularum intrans immediate fibris carneis incumbit, poros coarctat, & circulationem humorum per has partes compreſſas retardat, vel penitus ſuſſlaminat: unde ipſæ ſenſu ac motu privatæ calloſitatem contrahunt. Namque ſatis, ut arbitror, ex phyſiologicis conſtat, quamdiu per omnes corporis canaliculos & poros fluidum juſta in copia fertur, tamdiu partes mollitie ſua, debitaque textura gaudent; ſimul ac vero pori, ut ab atmoſphæræ ambientis pondere fit, comprimuntur, fibrillæ, ex quibus partes conflatæ ſunt, arctius conjunguntur, fluidique itus ac reditus impeditur, tum prorinus illæ partes majorem reniſum, & duritiem acquirunt. At vero, ad duritiem iſtam calloſam in fiſtulis, etiam vis acidi ulceroſi coagulans permultum contribuit; quod fluidas partes coagulando in motu ſiſtit; unde hæ ſibi invicem magis ac magis appoſitæ callo originem & incrementum ſuppeditant. Præter hæc vero notabile eſt, quod callus ſenſatione careat; quod quidem exinde derivandum arbitror, quia ipſe ex fibrarum lamellis firmius ſibi per compreſſionem connexis conſtat, per quas nullus neque ſanguinis neque aliorum ſuccorum vitalium viget tranſitus, adeoque ſenſu & motu non poteſt non deſtitui. Denique etiam callus in fiſtulis omni reſiſtit ſanationi, quia materia nutritia, quæ partium ad ſe invicem conglutinationi inſervire debet, per calloſos poros non penetrare, neque fibras coadunare valet: quare niſi callo per artem remoto nulla fiſtularum contingit ſanatio.

§. XIV.

Ratio ſinuum,

Sequitur jam cavernarum ſinuumque obliquorum conſideratio, qui à materia acri, rodente, in partium ſolidarum tubulis ſtagnante, & exitu ſuo præcluſa proficiſcuntur. Tum enim, ut ſupra jam meminimus, materia tam ſua ipſius gravitate, quam aëris incumbentis preſſura viam ſibi præparat, & poros vicinæ carnis intrando, filamenta ipſius dilacerat, & quia duriora oſſa, cartilagines, arterias, nervos tam ſubito perforare nequit, novam ſibi cavernam efficit, ex qua deinde iterum novi canales prodeunt. Quod vero orificium fiſtularum exterius multo durius, multoque anguſtius ſit, quam canalis inferior, non alia eſt ratio, quam quod materia acris ichoroſa gravitate ſua in profundum magis & ad latera ſerpens non tam facile ad orificium ulceris pertingat. Cui accedit, quod aër frigidus exterior ipſas ulceris oras plerumque tumidiores manoresque efficiat; unde orificium magis coarctatur, cui ſe facile viſciditates applicant, quæ materiæ ſanioſæ effluxum impedientes, hanc ad internas cavitates magis determinant.

— orificiorum anguſtia.

§. XV.

Ratio materiæ variæ &c.

Præter hæc quoque pro diverſitate ſubjectorum & partium affectarum materiæ variæ cernitur effluxus, ita fere, ut in nonnullis pus album coctum, in aliis nigricans & graveolens, in aliis tantum ichor tenuis & acris, malo odore varioque colore præditus appareat. Album coctumque pus, quod bono indicio eſt, plerumque in recentibus fiſtulis, vel tum temporis conſpicitur, quando materia partes ſanguineas & carneas occupaverit; albedo vero puris debetur commixtioni particularum acidarum cum gelatinoſis & ſucci nutritii oleoſis, non aliter, atque extra corpus contingere videmus, ſi forte acidum cum oleoſa ſubſtantia miſcetur, ubi mox albicans prodit color. Graveolentia, quæ jungitur, intimæ partium ſalino-ſulphurearum combinationi, ſeu putredini diſſolventi in acceptis ferenda eſt, quia indubitata experientiæ fide conſtat, quod ipſa putredinis labes ab ulceribus, præſertim vetuſtioribus, excludi minime poſſit. Denique conſideranda venit ſumma materiæ effluentis acredo, quæ ſæpe tanta eſt, ut linteamina arrodat, & vix aliunde, quam ab humorum ſtagnatione & corruptione progignitur. Omnes enim corporis animalis ſucci extra legem circulationis poſiti & diutius ſubſiſtentes, ſtagnando, plane alienam induunt craſin, maximamque acquirunt acrimoniam: unde non mirum eſſe debet, cur etiam in fiſtulis ſimilia videamus contingere.

§. XVI.

Fiſtularum explorandi ...

His ita expoſitis proximum eſt, ut accuratius determinemus, qua ratione exploranda ſit fiſtularum præſentia & propria cujuſque indoles. Optime autem id primo efficitur, ſi digitis exploramus, an dura adſit productio, an illa per lineam rectam vel curvam in cute proſerpat, & an paucus vel nullus doloris ſenſus percipiatur. Dein formam fiſtularem ſpecillo, ſive inſtrumento exploratorio inquirimus; unde facili negotio cognoſcitur, quantam fiſtulæ faciant productionem, quamque habeant directionem ſive ſurſum, ſive deorſum, vel ad latera tendentem. Quam in rem egregia ſunt, quæ protulit PARÆUS *lib. XII. cap. 23. multis*, inquit, *cuniculis & in labyrinthum anfractuoſa judicantur fiſtulæ, ſi non alte deſcendit ſpecillum, & nihilo minus plus ſaniei effluit, quam tam exigui ulceris ratio ferat: an vero tortuoſa ſit, opus eſt, ut id recte cognoſcamus. Præſtamus autem id ipſum virgula quadam cerea vel inſtrumento tali, quo ſolet vulgus purgare ſuas tabaci fiſtulas: hæ enim ad quæcunque latera ſe flectere & ad fiſtulæ figuram ſe accommodare poſſunt.* Quod vero ſpecillo, vel inſtrumento exploratorio explorari jubent CELSUS atque PARÆUS, id HIPPOCRATES *lib. de fiſtulis* per alii recentem ſcapum experitur, quam ego methodum auctori ſuo relinquo, & illis, quibus occaſio obſervandi favet, experiundam commendo, id tantum commonefaciens, quod præter hæc omnia de fiſtularum præſentia aliqua ex parte certiores ſiamus, ſi ulcus jam diu duraverit: quæ enim annua ſunt ulcera, in iis cicatrices cavas fieri neceſſe eſt.

§. XVII.

Speciales fiſtulæ iterum ſpeciales habent notas, ex quibus cognoſcuntur. Ita fiſtulæ lacrymalis indicium eſt, ſi circa angulum oculi internum fiſtuloſa carunculæ exulceratio deprehenditur. Sæpius tamen ſola intumeſcentia cum rubore conſpicitur, qua compreſſa ſanies ulceroſa aut ſerum acre, album & viſcidum vel oculum verſus vel nares prorumpit. Neque omittenda eſt peculiaris ANELLII vias lacrymales explorandi methodus, quam ſpecillo argenteo quoad extremitates ex guis globulis munito perficere ſolet, cujus delineationem & uſum tradidit Excell. PLATNERUS. Fiſtulam maxillarem indicat plerumque

— & ſpecialis.

rumque materiæ inter manducandum & oſcitandum effluxio, præſertim ſi vaſa lymphatica jam ſint corroſa. Ani fiſtulam manifeſtant ante apertionem maxime dolores, rupto vero abſceſſu ichor exſtillat ſummi fœtoris. Si ulcus inteſtini recti ſubſtantiam tantum perforat, partibus externis intactis, ichoroſa materia per anum tam ante, quam poſt fæcum alvinarum rejectionem profunditur, prout fundus fiſtulæ, vel ſuperius, vel inferius latitat. Supra autem fundus ſolet hærere, quando ante fæcum leniter ſaltem induratarum ſeceſſionem ichoroſa acris materia expellitur; inferius autem, quando ichoris ſtillicidium excrementorum dejectionem ſequitur, vel ſi tuberculum ad rubedinem vergens exterius prope ani foramen conſpicitur, eo præſertim tempore, cum fundus ichore repletus eſt, quo effuſo tumor evaneſcit. Sin intra inteſtini tunicas fiſtula proſerpat, foramine exterius conſpicuo, dignoſcitur exploratione candelæ cereæ, vel inſtrumento accommodato; ſi hoc intra membranas urgetur, lamella digitis immiſſis & ſtylo interjacet. Inteſtinum ſi interius quoque apertura gaudeat, inſtrumentum adactum digitos proxime attingit, materiaque partim per ani foramen, partim excrementa & flatus per orificium fiſtulæ prodeunt, itemque liquor per ani foramen injectus regurgitat, & per fiſtulæ oram apertam exſtillat. Fiſtula ſphincterem ani perforans apparet, quando digiti apex ano conſtrictio intruſus haud fortiter comprimitur, ſed in ampliorem valdeque dilatabilem cavitatem recipitur. Quæ vero fiſtula multis cuniculis prædita eſt, exploratur candela cerea, vel inſtrumento flexili. Præterea fiſtulæ ani partes ſæpe conterminas infeſtant: nam multoties non ſolum ad veſicam tendunt, ubi vel urina per anum prorumpit, vel ichor & excrementa cum urina profiliunt, verum etiam in ſequiore ſexu ad uterum reptant, in quo caſu fæces cum ſanie ichoroſa per uterum egrediuntur. Quæ vero ad coxendicis vel coccygis oſſa pertingunt, difficilioris ſunt cognitionis, niſi os carie infectum, quod ex ichore graveolente & nigricante effuſo concluditur.

§. XVIII.

Prognoſis fiſtularum ratione loci.

Reſtant jam pauca de prognoſi, ſive eventu affectus noſtri dicenda. In quo quidem perficiendo primo omnium attendi meretur ſedes fiſtulæ, partiumque affectarum ſtructura. Summatim tamen adſerimus, fiſtulas ad interiora pertingentes periculi nunquam eſſe expertes, admodumque difficilem admittere ſanationem, quoniam non adeo facile à ſordibus poſſunt mundari, nec omnibus ſine diſcrimine remediis adjuvari; unde facile fit, ut pars quædam nobilior arrodatur. Sic lethalis eſt illa, cujus mentionem facit MARCHETTE *obſ. XLVII.* ubi ex vulnere oſſis ſterni fiſtula exorta ad ipſam cordis ſubſtantiam penetravit. E contrario fiſtulæ extrinſecus ſpectantes & viſui obviæ non tantum in ſanando habent diſcriminis, ſed iiſdem, ſi ſuperficiales & cutaneæ ſunt, ſæpe intra quatuordecim dierum ſpatium contingit ſanatio. Quæ ad muſculorum tendines, arterias, venas & nervos penetrant fiſtulæ, periculo non vacant; cum contra curatu faciliores ſint, quæ in mollibus carnoſiſque partibus exiſtunt: unde jam HIPPOCRATES *in Coac.* hoc tulit judicium, quod fiſtulæ, quæ in cartilaginoſis & excarnibus locis ſubnatæ multum saniei funderent, & caruncularn in oſculo continerent, omnem fere medelam reſpuerent. Similiter etiam quæ circa articulos oriuntur fiſtulæ, ægerrime ſanantur, partim ob moleſtiſſimum ſynoviæ adfluxum, partim ob continuum harum partium motum. Hinc inſanabilia pronuntiat ulcera fiſtuloſa HILDANUS *obſ.* 48. *cent. IV.* quæ circa juncturas mandibularum contingunt; quod tamen ita limitamus, ut ipſa potius curatu difficillima declaremus, quam ut omnem ſanationis ſpem iiſdem præſcindamus; ſiquidem nos ejuſmodi fiſtulam circa juncturas maxillarum obortam, & continuo lymphæ inter cibos maſticandos reſcitandumque adfluxu moleſtam in virgine olim feliciter ſanatam novimus. Denique difficilis, admodumque diuturna eſt illarum fiſtularum ſanatio, quæ oculi canthum, inteſtina, veſicam & canalem urinarium occupant, quoniam non tantum ſingulæ hæ partes exquiſitum habent ſenſum, verum etiam medicamentorum applicationem difficulter admittunt.

§. XIX.

— ratione aliarum circumſtantiarum.

Porro diverſa quoque naſcitur prognoſis quoad amplitudinem vel anguſtiam cavitatum. Sic enim fiſtulæ, ampliori præditæ orificio, majorem ſpem ſanationis oſtendunt, quam quæ in anguſtum coeunt. Quæ in breves deſinunt cavernas, unum quaſi ductum in alium immittentes magnam in medendo moleſtiam creant, & vix abſque manus opera medelam recipiunt. Quamdiu os carioſum & callus in fiſtula remanet, fruſtra ſperatur ſalus, quia os ſideratum ſemper partes vicinas in labis conſortium trahit. Hinc etiam fiſtulæ, à carie oſſis ſubnatæ, omnem reſpuunt ſanationem, niſi prius caries fuerit ſublata: cum contra aliter res ſeſe habeat in iis, quæ ab ulceribus, abſceſſibus & vulneribus originem duxerunt, utpote quæ curationi facilius obtemperant. Præter hæc vero, permultum quoque intereſt, ut in prognoſi ferenda ſubjectorum fiſtulis laborantium rationem habeamus, quia regulæ inſtar practicæ tenendum eſt, in ſcorbuticis & cachecticis, ut omnia vulnera & ulcera, ſic etiam fiſtuloſa difficilius cicatricem recipere. Siquidem largiori ſuccorum inutilium adfluxu continuum malo pabulum ſuppeditatur, quo nondum ſubtracto, irritus eſt omnis medentis labor. Denique de accidentibus quibuſdam, in fiſtulis obviis hæc eſto prognoſis, quod, ſi e. g. lapides ex fiſtuloſis ſinibus excernuntur, ut SCHULZIUS *in ephem. N. C. anno IX. & X. obſ.* 185. annotavit, vel ſi vermes iiſdem innidulantur, ut BORELLUS *in obſ. medico-phyſic. cent. II. obſ.* 48. teſtis eſt, & ego ipſe obſervavi, item ſi hæmorrhoides per fiſtulam inteſtini recti, & menſes per fiſtulam uteri excernuntur, nunquam fere non longum requiratur tempus ad curationem ex voto perficiendam.

THESES THERAPEUTICÆ CUM CAUTELIS.

§. I.

Fiſtula utrum tuto conſolidanda?

Ante quam ad ipſam fiſtulis medendi methodum nos accingimus, operæ eſſe pretium ducimus, nonnulla prælibare & excutere, quæ circa fiſtularum curationem objici à quibuſdam ſolent. Plurimi enim & Medicorum & Chirurgorum in dubium vocare auſi ſunt, utrum fiſtulæ antiquæ tuto conſolidari queant, & an non potius,

ficut à fonticulis diu manantibus & occlusis major inde noxa in ægrotantes redundet? Equidem de componenda hac lite sollicitus probe scio, quod splendidissima illa medicinæ sidera, GALENUS, PARÆUS, HILDANUS, BARBETTE, *Vidus* VIDIUS, *Fabricius ab* AQUAPENDENTE, SCULTETUS, & AMMANNUS negativam sustinuerint, multisque funestis exemplis noxiam harum fistularum occlusionem comprobaverint. Verum enim vero, licet lubentissime concedam, quod ulcera illa antiqua & fonticuli diu gestati, in corpore impuro ante debitam sanguinis & humorum depurationem occlusi sævissima inducere symptomata valeant; neminem tamen inficias ire confido, quod citra ullum sanitatis detrimentum consolidatio possit institui, si prius internis remediis tam corrigentibus, quam evacuantibus, & aliis depurationi inservientibus impura humorum massa ad meliorem, blandiorem & naturæ magis amicam reducta fuerit temperiem. Qua quidem in re plenissime me confirmat & fide digna peritissimorum Medicorum, & mea ipsius experientia, quæ plurimis me exemplis docuit, citra ullam noxam, aut subsequentem graviorum symptomatum syndromen, sæpe etiam sine scrupuloso internorum usu fistulas etiam antiquissimas fuisse sanatas. Multo vero magis ponderosis inductus rationibus credo, fistulas neglectas & sine curatione relictas in ingens vitæ discrimen ægrotantes conjicere. Exemplo sit fistula lacrymalis, quæ nisi opportune tractatur, humorem oculi aqueum nutrimento suo privat & in perfectam denique cœcitatem definit. Accedit tandem, quod in fistularum sinubus continua generetur acredo, quæ exedendo & corrodendo innumeros sibi canaliculos efficit; unde successu temporis ingens humorum corruptio, imo ipsa demum sphacelatio produci potest.

§. II.

Indicationes curatoriæ.

Ipsa ulcerum fistulosorum sanatio his maxime absolvitur indicationibus: ut I) si quædam humorum dyscrasia peccat, hæc commodis remediis corrigatur; II) ut callus & scirrhosa durities, sine cujus remotione nulla exspectanda est constans curatio, penite tollatur; III) ossium, si adest, caries auferatur; & denique IV) ut fistulæ mundentur, fibræ conglutinentur, & cavitas nova carne repleatur.

§. III.

Curatio interna.

Primo quidem scopo, sive debita humorum correctione optime potiri licet, si in id maxime incumbit prudens Medicus, ut nimiam sanguinis redundantiam vel venæ sectione, vel in spongiosis pinguibusque subjectis cucurbitulis cum scarificatione appositis imminuat; quod eo magis videtur necessarium, quia sub plethorico corporis statu non modo succorum impuritas promovetur, sed major quoque, quam par est, humorum affluxus ad affectam partem proritatur. Posthæc vero in humoribus acribus contemperandis, serosis per commoda emunctoria ejiciendis, & sanguinis universa massa depuranda summam merentur commendationem decocta radicum, lignorum & corticum tam leniora, quam saturatiora, per longius temporis spatium haurienda, quorum integra laus & utilitas ab antiquissimis temporibus ad nostram usque ætatem se propagavit. Quo etiam spectant infusa vulneraria, ex herbis & floribus sic dicta vulnerariis, hederæ terrestris, agrimoniæ, urticæ mortuæ, saniculæ, scordii, floribus chamæmeli, millefolii, bellidis, radicibus aristolochiæ rotundæ altheæ, rasura ligni sassafras & similibus confecta, quæ prioribus virtute minus cedunt. Tum quoque interponere decet leniora laxantia rhabarbarina, mannata & sennata, vel etiam in nonnullis pilulas cum mercurio dulci vigoratas, quarum ope depurationis opus perbelle sæpe perficitur. Nec denique omnino carere possumus probe paratis mercurialibus, si lympha insigni peccat coagulo, & pertinaces ductuum minimorum obstructiones adsunt, vel si luis venereæ subest suspicio. Sed modo videndum est, an viscerum imbecillitas & reliqua ægrotantis constitutio hæc remedia tuto admittat. Quæ alias ad internam fistularum curationem adhuc spectant, ex capite præcedenti de ulceribus possunt desumi.

§. IV.

Calli sanatio [illegible] orificii dilatationem.

Secunda indicatio, quæ callositatem tollendam præcipit, non potest expleri, nisi remedia callum absumentia immediate callis applicentur, quod tamen exterior fistularum angustia plerumque prohibet: quare primo omnium orificia debent dilatari, ut per viam magis patentem medicamenta commodius possint pertingere. Dilatant autem præduras & arctas horum ulcerum oras, quæ humorem imbibendo se latius expandunt, ut fere sunt medulla sambuci, spongia cera probe imbuta, quæ mihi videtur optima, radix consolidæ & gentianæ in figuram pyramidalem efformata, parteque acuminata in fistulam intrusa. Sed prospicere decet, ut in extractione harum turundarum cauti eamus, ne illæ fonte frangantur & portionem sui relinquant, unde sæva & dolorifica oriri symptomata possent. Quapropter perite monet SOLINGEN *in chirurg. part. II. cap.* 3. turundas ex fragili materia nunquam esse conficiendas, easque filo alligandas, ne intimius sese fistulis insinuent.

§. V.

— medicamenta septica.

Dilatato, quantum satis est, orificio de ipsa calli remotione cogitare expedit, quam quidem Chirurgi vel medicamentis, vel instrumentis præstare solent. Medicamenta in iis locis adhibenda sunt, ubi nec incisio, nec ustio commodum invenit locum, vel si recentes sunt fistulæ, & callo non adeo duro & crasso munitæ. Verum enim vero, quum varii sint generis septica eaque vel magis vel minus acria & corrosiva, quæ pro ipsa calli conditione applicare decet: unde breviter jam præcipua enarrabimus. Inter mitiora, ad tenuem recentemque callum eximendum proficua, referri maxime debet succus nicotianæ, radix ari & helleborus albus, cui postenori ad tertium diem fistulæ immisso HOLLERIUS *in institut. chirurg. lib. III.* insignes tribuit laudes. Mediæ indolis sunt ammoniacum, alumen ustum, vitrum antimonii, unguentum ægyptiacum, rubrum *Felic. Wurtzii*, apostolicum, aqua viridis *Hartmanni*, crocus metallorum, lapis corrosivus & butyrum antimonii cum limatura martis ad temperiem redactum. Ex valentissimis sunt mercurius sublimatus, lapis infernalis, & similia. Præter hæc vero huc etiam pertinent aqua à TAGAULTIO *lib. III. de ulceribus* commendata & ex mercurio sublimato, unguento ægyptiaco, aqua plantaginis & rosarum confecta, nec non ex SOLIN-

SOLINGEN conſilio turundæ ex pergameno liquore quodam corroſivo imbutæ. Neque reticere poſſum, quod ſæpe mercurius ſublimatus cum unguento camphorato remixtus, item emplaſtrum ex butyro antimonii & cera conflatum egregium præſtiterint effectum. Probe tamen circa ſingula hæc remedia notari velim, quod liquida ſint injicienda: ſolida autem, ut pulveres, cum unguentis in ſpiſſam formam redacta ſub ſpecie turundarum applicanda; idque tamdiu, donec callus mortificatus ſe a carne ſeparet, exitumque affectet. Deinceps acria illa ſalina cauſtica in partibus membranaceis, tendinoſis ac nerveis cautiſſime debent adhiberi, ne forte inflammatio cum dolore acerbiſſimo accerſatur, quod ſimiliter tenendum eſt de mercurialibus, quæ certe, ubi oſſa adfecta ſunt, magnam requirunt cautionem.

§. VI.

— imprimis viridearis. Præter dicta reſtat adhuc aliud remedium, in abſumendo callo præſtantiſſimum, cujus uſum ſæpius iterumque probatiſſimum inveni. Eſt autem illud ſimpliciſſimum viride æris, quod nulla manifeſta acrimonia corroſiva imbutum nec graviorem dolorem inflammatorium, nec alia excitat ſymptomata, ſed intra tres quatuorve dies callum duriſſimum non modo ita exedit, ut totus ſeparatus extrahi queat, verum etiam acidum ulceris corroſivum egregie abſumit, ut extracta calloſa ſubſtantia optimum generetur pus & ex voto ſuccedat conſolidatio. Uſus vero ita debet adornari: viride æris in pulverem contuſum & cum liquido, vel ſola ſaliva ſubactum in turundas redigitur, quæ in cavitates fiſtularum calloſas, quantum licet intruduntur. Secus autem fit, ſi recepto inter Chirurgos more viride æris cum unctuoſis, oleoſis permiſcetur. Licet etiam una vice totus callus hoc remedio non poſſit eximi, ob obliquum & anfractuoſum cuniculorum ductum, poterit tamen repetitis vicibus feliciter auferri, ſi modo profundius turundæ in cavernam immittantur. Sed cauta ſit in locis nervoſis applicatio.

§. VII.

— inſtrumentis. Inſtrumentis quoque vel acutis, vel ignitis calloſitas ſolet tolli; & his quidem dum eſchara callo inducitur & ipſe mortificatur; illis e contrario, dum circulus ille calloſus è medio tollitur, ut poſtea fibræ carneæ ſe iterum poſſint connectere. Ex acutis optima ſunt cultri falcati, qui ſe ad tortuoſam fiſtularum figuram facile accommodant, quale eſt ſyringotomum *Dni* SOLINGEN, modo id prudenter & circumſpecte obſervetur, ne arteriæ vel nervi reſecentur. Quomodo ignita applicanda ſint, optime docuerunt SOLINGEN, VIGO, PARÆUS, SCULTETUS & alii, qui de inſtituto hanc curandi methodum tractarunt.

§. VIII.

Caries oſſis quomodo tollenda? Operam haud minorem requirit tertia indicatio, quæ eo tendit, ut caries oſſis, ſi quæ adeſt, dematur; ſiquidem hac durante ſanies pinguis & copioſa ex oſſe plorans ſemper novum generat ulcus, quod etſi ad cicatricem perducitur, caro tamen ſuperveniens eſt flaccida, mollis & minus bona. Cognoſcitur autem oſſis caries, ſi vel nudis oculis ſe manifeſtat, vel ſi ſpecillo in fundum ulceris immiſſo aſperitas percipitur: vel exinde concluditur, ſi os denudatum fiat pinguius & ſucceſſu temporis nigrum, poſt nigredinem vero hinc & inde perforatum. In tali rerum ſtatu vel ipſi oſſi immediate medicamenta debent applicari, vel ſi os profundius eſt, ſipbonis ope infundi. Quo nomine commendari merentur medicamenta ſale volatili oleoſo inſtructa, quæ non modo minimos tubulos, ex quibus oſſa conſtant, penetrantia ſua facile intrant, ſed quoque acidum ulceris corrigunt, ut præcipue ſunt oleum caryophyllorum, cochleariæ, cinnamomi, & præſentiſſimum omnium pulvis euphorbii. Sæpe etiam neceſſe eſt, ut prius os carioſum lima teratur, vel ſcalpello tamdiu rodatur, donec punctula appareant rubicunda. Neque dein minus utiliſſime & funditus quaſi cariem delere ſolet ferrum candens, oſſi crebrius adhibitum, quod tum ratione evaporationis acidi, tum ratione alterandi acidum operari videtur, quia fœdus odor poſt ferri applicationem plerumque ſolet evaneſcere. Oſſi autem ſic denudato adſpergatur pulvis maſtichis, myrrhæ, aloes, radicum ireos florentinæ, ariſtolochiæ, vel pulvis a[illegible]iem *Sculteti* ex balſamicis confectus: quibus ſuperimponi poſſunt filamenta carpta & dein unguentum digeſtivum. Si liquore opus eſt, optime is poteſt confici ex aqua calcis vivæ, aloe, myrrha, eſſentia euphorbii & ſpiritu vini camphorato. Interdum tamen accidit, ut feſtucæ os ſponte ſua relinquentes firmiter lateribus carneis & calli adhæreſcant; ubi expedit, cum inſtrumento chirurgico flocculis linteis obvoluto, quod dicunt *ein Schraub-Eiſen*, os ſæpius attingere, ut illud liberum inde evadat & forcipe eximi queat.

§. IX.

Conſolidatio. Remotis itaque obſtaculis cura adhibenda eſt, ut fiſtuloſa cavitas repurgetur, bona carne impleatur, & cicatrice orificium obducatur, quod ſponte ſæpe accidit, ſi fibræ non adeo nimis à ſe diſtant & ſerum bonum nutritium præſens eſt, ſuperpoſito tantum emplaſtro, tonum partis firmante & ab aeris injuria defendente. Quod ſi autem fiſtula nimis ampla eſt, decoctum ex vino, myrrha, aloe, floribus roſarum rubrarum, radice ariſtolochiæ rotundæ, ſcordio, centaurio minori ſyringa ſæpius injiciendum eſt, ad ſordes plenius detergendas, putredinemque arcendam, & occluſionem promovendam. Sed tunc temporis fiſtulæ apertæ ſervari debent, quo pus exire poſſit, quod alias ſtagnando facile novos facere ſinus, novumque producere callum poteſt. Hoc autem perficitur commodis turundis, vel canalibus argenteis, tamdiu in ulcere ſervatis, donec durities omnis ablata, & cavitas novis fibris ad orificium uſque eſt repleta, quo peracto cicatrix emplaſtro ſaturnino inducitur. Ipſa carnis generatio ſolius quidem laudabilis materiæ nutritiæ, bonique ſanguinis opus eſt, nihilo minus à medicamentis ſarcoticis, quæ vi balſamica humidum exceſſivum abſumunt, partes roborant, acidaſque & ſalſas partes contemperant, inſigniter adjuvatur. Qua virtute inprimis pollent balſamum Locatelli, Peruvianum, Copaivæ, gummi animæ, elemi, ſtyrax liquida, maſtix, myrrha & ſimilia. Neque laude ſua caret eſſentia incarnans elegantiſſima, quæ ex floribus roſarum rubrarum hyperici, millefolio, aloe, myrrha, maſtiche, gummi elemi, balſamo Peruviano cum ſpiritu vini digeſtis & cum melle remixtis, optime componitur.

§. X.

Curatio fiſtulae lacrymalis.

Jam demum, quae de ſingulis fiſtulis, maxime de lacrymali & ani ſeorſim tenenda ſint, breviter tradam. In lacrymali nondum perfecta commode locum invenit methodus illa, à beato celeber. STAHLIO deſcripta & ab ANELLO magis exculta, quae in eo conſiſtit, ut partim ſpecillis argenteis in puncta lacrymalia immiſſis materia ſacco lacrymali impacta amoveatur; partim ut ſubtili ſyringa huic uſui idonea liquores ulcus purgantes, quas ex ſolutione ſalis neutrius cum aqua vel communi, vel deſtillata, addita aloe & myrrha conficiunt, injiciantur: qua ratione, in leviori exulceratione, ſi vel plane nulla, vel exigua tantum calloſitas adeſt, permultum proficitur, malumque deterius praecavetur. Ipſa autem operatio peragitur, ſi aegro in ſella demiſſiore collocato palpebrae ſiniſtra manu diductae verſus canthum oculi externum rettahuntur, & dextra ſuſpenſa ſpecillum paulo incurvatum per puncta lacrymalia ſenſim trajicitur; modo id poſt inflammationem super[illegible], & poſt ophthalmiam correctam demum inſtituatur. Major tamen ſalus contingit, ſi abundanti ſeri lacrymalis adfluxui & tenacitati ſimul proſpicitur: quo ſcopo praeter interna derivantia & reſolventia, externe ſternutamenta, vel veſicatoria nuchae appoſita proſunt. Si verum adeſt ulcus fiſtuloſum, ſectione eo magis opus eſt, quae praemiſſa per laxantia, venae ſectionem & ſimilia praeparatione, & oculis per collyria defenſis in aegro demiſſius collocato mediante ſcalpello falcato vel ancipiti in ſemicirculum à radice naſi per medium fiſtulae tumorem ad radicem uſque palpebrae inferioris inſtituitur, vitando, ne tendinea muſculi orbicularis particula laedatur. Poſt haec ſcalpello obtuſo vulnus dilatetur, ſanguiniſque profluvium ſiſtatur. Neque vero ipſius lacrymalis ſacci remotio negligi debet, transverſim incidendo ad locum, quo ductus lacrymalis eidem inſeritur, quia alioquin deſtillantes lacrymae denuo ſtagnantes facile corrumpuntur, & novae fiſtulae anſam praebent. Tum quoque vel ferro ignito, vel ſpecillo ſulcato os unguis eſt pertundendum, & novus canalis formandus, qui turunda foramini immiſſa, aut tubulo argenteo inſerto apertus ſervatus lacrymis ad nares devehendis inſervit. Impoſitis remediis inflammationem & haemorrhagiam ſedantibus callus abſumatur, vel per ejus inciſionem, vel per ſcarificationem, vel per uſtionem aliaque remedia corroſiva. Ulcere à callo & ſordibus per debitas injectiones purgato cogitandum eſt, qua ratione praeſtare velimus, ut latex lacrymalis per illum ductum arte excitatum ad nares ſtillet. Quo fine, cannula minor ex argento fabrefacta, exterius clauſa novo ductui accommodatur, poſtea vero conſolidatio promovetur, & illud inſtrumentum quiete per tempus geritur. Alii vero hujus moleſtiae pertaeſi diligentiori puris per puncta lacrymalia expreſſione impedire poſſunt, quo minus pus noceat. Urgente oſſis unguis carie cauterium actuale prodeſt, cavendo per cannulam argenteam in forma nuclei olivae adhibitam, ne oculus à ferro candente laedatur.

§. XI.

— & ani per ligaturam & corroſiva.

Ani fiſtulae curatio peragitur vel ligatura, vel cauteriis & corroſivis, vel inciſione. Quae ligatura fit, ita inſtituitur, ut aegri ventre inflexo cubantis femora miniſtrorum ope diducantur, & operator indicem digitum oleo amygdalarum dulcium inunctum intrudat, altera vero manu ſtylum vel acum flexilem ex argento optimo paratam, lino quintuplicato ad palmam longo & pilo equino circumdato, vel filo ex pilis equinis contorto munitam in fiſtulam dimittat, eamque pertundat; poſteo vero extracta acu, filoque relicto extremitates filorum extra anum pendulas deliget, ſingulisque diebus reſtrictionem ſuſcipiat tamdiu, donec fiſtula fuerit diſciſſa, & calloſitas poterit removeri. Corroſivum medicamentum calloſo fiſtulae ori turunda ex linteo carpto exceptum applicatur, poſtea vero alia turunda, ex ſpongia compreſſa cera imbuta ad dilatandum fiſtulae ſinum iotruditur. In fiſtula profundiori ſepticum linteo carpto tamdiu eſt admovendum, donec calloſitas abſumta, & ulcus conſolidari queat.

§. XII.

— per inciſionem.

Omnium autem optima fiſtulas ſanandi ratio eſt, quae inciſione ita perficitur. Aegroto commode collocato operator indicem & medium digitum, oleo liliorum alborum madidum, intrudit, altera manu cultrum inciſorium vagina reconditum, ſtyloque flexili argenteo praeditum recipit, & hunc fiſtulae ori immittit, donec ad fundum fiſtulae ſinus ſtyli acies pervenerit. Hoc facto ſtyli aciem ad digitos vertit intruſos, eamque periſlorum interſtitium adigendo fiſtulae ſinum pertundit, poſtea digitorum apicibus ſtylum recurvat, & cultri aciem manubrio abſconditam altera manu detegit, cultrumque manubrio arreptum protrudit, & digitis extractionem ſtyli molientibus ſuccurrit. Stylum extractum ſequitur cultri acies, qua, cooperante utraque manu, uno ictu fiſtuloſum ulcus diſcinditur. In fiſtulis externis & in ſphincterem terminatis hanc praeſtat inſtituere operationem. Chirurgus acum ex ſiniſtima luna paratam, ſpithamae longitudinis, conſtanti manu ſinui fiſtulae aperto intrudit, ejuſque fundum pertundit, poſtea cuſpide recurvata acum per fiſtulam traducit, & ad ejus medium extremitates acus committit, commiſſaſque firma tenet una, altera vero manu mediante cultri inciſorii fiſtulae partem ab extremitatibus acus compreſſam reſcindit, ut portio acui adhaereſcat. Neque demum laude ſua caret Do. BESSIERES ſecandi methodus, quae per cultrum, acie quadantenus incurvata, dorſo rotundo & polito, collo oblongo & rotundo, inferius lato, ſuperius in mucronem ſenſim abeunte, globuloque parvo piſi magnitudinis munitum in fiſtulis externis ani ſphincterem obſidentibus peragitur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Fiſtula genae curata.

Matrona illuſtriſſima diu olim vexabatur ulcere genae fiſtuloſo, quod omnibus fruſtra adhibitis remediis ad ſanitatem perduci non poterat. Ego igitur conſultus ſuſpicabar primo dentem carioſum, ſed hoc non invento, & levi tantum gingivae tumore conſpecto, hunc protinus lanceola aperiendum curabam. Unde mox in conſpectum ſe dabant duae feſtucae & radices à dente olim extracto relictae, quibus extractis demebatur ſimul longa ac rotunda membrana, fiſtuloſum ulcus externe guttulas aliquot ſanguinis fundens brevi tempore ex voto ſanabatur.

Epicriſis.

Epicriſis.

Habent id peculiare & quaſi proprium fiſtulæ genæ, ut plerumque à carioſis dentibus foveantur, quibus exemtis, ſponte ſæpe aut levi tantum medicatione adjutæ, ſaneſcunt. Idem evenit in præſenti caſu, ubi fragmenta à dente quondam evulſo relicta impediverunt, quo minus facilior feliciorque obtigerit ſanatio. Simile quid olim obſervavi in virgine, quæ fiſtula lacrymali laborabat, cujus orificium in eminentia oſſis maxillaris ad latera colli exſtans, & per medium glandulæ Warthonianæ tranſiens in dente molari extremo terminabatur, quo evulſo primum ſanguis, tum lympha exſtillabat pura, & tandem ſanatio, licet ob lymphæ fluxum difficilius, procurabatur.

Observatio II.

Fiſtula mammæ. Fœmina ex gente Judæa tumorem mammæ ſiniſtræ habebat, qui ſuppuratione facta à Chirurgo aperiebatur. At vero, cum inſignes ductus lactei læſi erant, continuo fere lympha cum pure mixta chyloſa exſtillabat. Neglecta purificatione humor exedendo ingentem formabat ſinum intus leviter, ſed non adeo graviter durum, qui totam prope mammæ ſubſtantiam fiſtuloſam reddebat. Quare ego in auxilium vocatus brevem canalem argenteum orificio fiſtulæ, ad puris fluxum derivandum, immitti, & ulcus decocto, ex myrrha, aloe, floribus roſarum & vino parato aliquoties de die ſyringa injici præcipiebam, eo effectu, ut ægra ſimul internis depurantibus adjuta exoptatæ redderetur ſanitati.

Epicriſis.

Hoc quidem ulcus nondum vera fuit fiſtula, quia callo duro adhuc caruit, nihilominus in parte cordi propinquiori periculo non vacavit: Mali autem origo debetur Chirurgi imperitiæ, qua commiſſum fuit, ut humor purulentus non rite eductus ſibi ſinus effecerit: ſicut plerumque fieri deprehendimus, ſi materia intus retenta per ſtagnationem majorem acquirit acredinem majoremque profundius penetrandi potentiam.

Observatio III.

Corripiebatur olim vir plebeius malo, ut putabatur, iſchiadico lateris dextri, cui nulla ſervata diæta, nulliſque adhibitis remediis ulcus ſuperveniebat, quod quinque digitis infra articulationem oſſis femoris cum coccyge apertum ingentem materiæ copiam fundebat, & neque internis, neque externis tractatum remediis in fiſtulam deſinebat, qua æger per longum temporis ſpatium ſummis cum torminibus vexatus, accedente tandem tumore ſcroti & adjacentium partium aquoſo, miſerrime moriebatur. Per ſectionem cadaveris, maximeque ulceris, circa caput oſſis femoris, & ipſo capite acetabulo oſſis coccygis acerrima, caſeoſa, & tartarea materia inſigni in copia deprehendebatur, qua ligamentum illud, os femoris cum coccygis acetabulo connectens exeſum, imo, quod maximum eſt, ipſa cartilaginoſa ſubſtantia, qua hæc oſſa in articulationibus inveſtiuntur, conſumta, ipſaque oſſa ſumma carie corrupta cernebantur, luculento indicio, potentiſſimum & acerrimum ibi latitaſſe acidum. Ut ideo plenius adhuc confirmentur, quæ de ſummæ acredinis in fiſtulis præſentia ſupra commemoravimus. *Fiſtula lethalis.*

FRIDERICI

HOFFMANNI

SUPPLEMENTUM

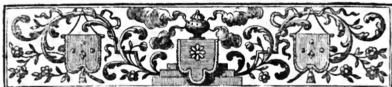
MEDICINÆ RATIONALIS

SYSTEMATICÆ.

DE

MORBIS INFANTUM PRÆCIPUIS.

CON-

CONSPECTUS

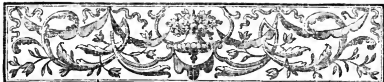
CAPITUM.

PRÆFATIO.

CAP. I. *De morbis infantum in genere.*
II. *De regimine recens natorum & præservatione à morbis infantilibus.*
III. *De pathematibus ex dentitione difficili.*
IV. *De torminibus infantum & flatulentiis.*
V. *De aphthis.*
VI. *De variolis & morbillis.*
VII. *De epilepsia & convulsione.*
VIII. *De tabe seu atrophia infantum.*
IX. *De rachitide.*
X. *De vermibus.*
XI. *De aliis infantum morbis.*

PRÆFA-

PRÆFATIO.

UUM jam in eo sit, ut in publicum prodeat hæc mea de infantum adfectibus opella, equidem contra ritus auctoribus librorum solemnes me facturum existimo, nisi antea instituti rationem brevibus exponam. Prius vero, quam ad illud perficiendum me accingo, momenta quædam notatu inprimis digna, sed neglectui plerumque habita, ob oculos ponere lubet, quæ Numinis divini singularem, circa infantes tam nascendos, quam recens natos, providentiam luculenter admodum demonstrant. Primo autem loco, ad ipsum generationis negotium respicientes obstupescimus, qui fiat, ut ex puncto quasi, seu tenuissima, rudi & incondita vesicula, per expansivam geniturae virilis virtutem fœcundata, homo prodeat, qui spiritu immortali, variisque organis sensoriis artificiosissime fabrefactis præditus maxima Dei opera in hoc universo perlustrare, indeque ad creatoris venerationem pervenire potest. Etsi vero abstrusum & à sensu nostro remotissimum formationis hominum opus penitus sibi relinquimus; summam tamen Numinis divini sapientiam vel ex eo abunde satis cognoscimus, quod omnes sexus feminini partes ita sapientissime construxerit, ut ad hominem progignendum aptissimæ sint. Nonne etenim summa admiratione dignum est, quod facta impraegnatione sanguis ille menstruus, in sanitatem mulierum antea excretus, nunc copiosior ad uterum hoc fine confluat, ut inde succus temperatus & gelatinosus, per spongiosam uteri substantiam transcolatus, mediante placenta uterina & funiculo umbilicali, ad nutriendum fœtum impendatur, donec hic ex angusto uteri ergastulo excludi, hominumque cœtui adnumerari queat. Hæc ipsa autem fœtus per partum exclusio non minorem mereri admirationem videtur, dum mense plerumque nono solari, uterus matris à mole fœtus grandioris distentus, & quasi ad spasmodicam contractionem lacessitus, aeris inspirati, musculorumque abdominis adminiculo*, contentum fœtum inter anxios conatus expellere nititur. Superatis partus laboribus statim natus, nulla edoctus arte, suis ipsius viribus aërem, cujus usura in utero caruit, libere inspirat, &, quod omnem fere fidem superat, ipse sanguinis per cordis & pulmonum vasa circuitus, via aliunde directa, non amplius ex dextro cordis ventriculo per foramen ovale ac auriculam sinistram abit, sed clauso isto foraminulo talem itum reditumque eligit, qualem in adultis fieri deprehendimus. Id quod vero sicut luculentum, & plane admirabile mechanismi sublimioris documentum exhibet; ita clarissime arguit, quantus ille sit auctor atque effector, à quo hæc omnia, ceu effectus à sua causa pendent. Abscisso dein funiculo umbilicali mirandum est, quomodo hæc operatio in tenello corpusculo tam feliciter cedat, ut, si idem quis in adultis experiri velit, omnino metus sit, ne hi graviter inde luant multumque damni recipiant: ne dicam, qua ratione umbilicalia vasa sensim paulatimque tam belle coalescere possint, ut tandem verum ligamentum tendinoso-nerveum constituant, quod vix pristini status memoriam relinquit. Tum quoque ex benignissima Dei providentia hoc inprimis beneficium recens natis concessum esse videmus, quod ipsa vitalis auræ inspiratio sordium alvinarum in utero collectarum excretionem, qua nihil utilius est, aptissime promoveat. Etenim, quum per reciprocam pulmonum actionem, septique transversi & musculorum abdominis motum ipsa infimi ventris viscera paulummodo conquassantur, non potest fieri, quin etiam excrementa inibi contenta, accedente simul bilis expressæ stimulo, ad exitum disponantur. Sed longe adhuc majus divinæ providentiæ specimen se manifestat per sufficientem lactis in mammis puerperarum accumulationem, dum quippe ita sapientissime provisum est, ut sublata post editum fœtum renitentia, elasticum uteri viscus sponte angustatum redundantes humores ad mammas divertat, ubi lacteus ille chylosus liquor separatur, qui primo

mo

mo quidem abstergente sua facultate meconii eliminationem adjuvat, postea vero alimentum teneritudini infantum apprime congruum constituit. Neque dein facile quisquam infantes ideo imperfectionis accusabit, quod caput in superiori parte patulum, quod fontanellam dicunt, in lucem adferant: siquidem hæc laxior cranii ossium cohæsio partim eo servit, ut inter angustum vaginæ uteri transitum aliqua ipsorum compressio fieri, & sine magna matris molestia partus facilitari possit, partim, ut cerebri moles, nutritione aucta, sese extendere commode valeat. Imo etiam in clamoribus, crebrisque vagitibus, quos sæpe infantes sani, nullisque doloribus stimulati edunt, magnum sanitatis latet præsidium. Quum enim tenelli, ob vacillantia membra, se ipsi loco movere nequeunt, optime profecto hac naturali corporis concussione deficientis motus noxæ avertuntur, atque fluidorum per universum corpus circuitus egregie promovetur. Si vero ætate jam paululum processerunt pueruli, quot quæso! fracturas, luxationes, aliaque subinde mala inter saltationes variosque lusus incurrerent, ut aliquando claudi, languidi, membrisque mutili rebus publicis præessent; nisi ad hæc omnia præcavenda ossa tenellis flexibilia O. M. Deus concessisset? Denique, notatu perquam dignum est, quod homo infans ceteris animantibus fere omnibus imperfectior videatur, dum ipse longe diutius parentum ministerio, quam quidem animalia eget, quæ brevi tempore sibi ipsa de alimentis prospicere, & nociva insidiantium tela propulsare valent. Verum enim vero, re altius æstimata, summum profecto beneficium ex hac apparente imperfectione elucet. Etenim, quum homo rationis particeps immensam creatoris sui potentiam, bonitatem & sapientiam ex absolutissimis operibus suis cognoscere, debitisque celebrare laudibus debeat, opus omnino est rationis cultura, ad quam difficulter admodum sine linguæ usu, ad hanc vero ægerrime sine longiori hominum, præsertim parentum, consortio pervenire licet. Et quis denique singula enumerare valet, quæ à summo Numine generi humano, maximeque infantibus concessa divinam providentiam clarissime evincunt? At vero, homines sumus, ex materia ad corruptionem admodum prona conflati, quos Deus mortalitatis conscios, suoque imperio subjectos esse voluit. Quid mirum inde; si ne pusilli quidem à vitæ molestiis liberi varii generis morbos rectæque valetudinis læsiones perpeti debent; maxime quum tenera ipsorum constitutio admodum facile nocivam illarum rerum impressionem admittat, quibus ad vitam necessario opus habent. Quæ autem maxime mala teneros adficiant, præsens hoc opusculum, *supplementi* loco medicinæ systematicæ additum, luculentius docebit, in quo ego præcipuos infantum morbos recensere, cum causis suis explicare, rectamque & genuinam methodum suggerere allaboravi, quam hactenus in longinquo artis exercitio ad præservationem æque ac curationem idoneam maxime deprehendi. Nolui autem præter necessitatem verborum ambagibus uti, sed brevibus tantum thesibus præcipua cujusvis morbi momenta complecti, ne partim opus in majorem molem excrescat, partim, ne alio loco & tempore jam satis pertractata huc repetere videar. Adjiciendum deinceps curavi indicem rerum locupletissimum, quæ in posterioribus medicinæ systematicæ tomis continentur, ut inde commodior fiat totius operis usus. Nec demum illorum deesse petitionibus volui, quibus de vita mea plenius informari volupe fuit. Suscepit autem hunc in se laborem celeberrimus Fridericianæ nostræ Professor medicinæ & eloquentiæ D. D. SCHULTZIUS, qui notatu digniora vitæ meæ facta litteris consignata hic cum B. L. communicat. Nolit autem ideo quispiam me vanæ arrogantiæ reum existimare; utpote qui ab omni fastu laudisque inani strepitu remotissimus, nihil aliud hac vitæ meæ recensione quæro, quam ut inde lector singularem Dei providentiam, quam in moderandis mortalium rebus adhibere solet, penitius cognoscat, forteque aliquod imitandi exemplum sibi sumat. Etenim, si ullus unquam, ego certe ancipites fortunæ casus, fluxilemque rerum terrenarum indolem expertus, optime testari possum, quem Deus ordinem inter mortales servet, ut æternam nominis sui gloriam, hominumque salutem stabiliat. Utinam modo singula fini à nobis præfixo respondeant, multumque utilitatis adferant! Dabam Halæ Magdeburgicæ a. d. 1. Maii MDCCXL.

CAPUT

CAPUT PRIMUM.

De morbis infantum in genere.

§. I.

Instituti ratio.

OT tantisque proh dolor! miseriis undiquaque cinctum est mortale hominum genus, ut pervideri nequeat, quæ cura, quæ sollicitudo & diligentia sufficere possit ad impetum tot simul & diversimode invadentium morborum avertendum, aut quis artium apparatus jam intricatas malignitate partes expedire, suæque restituere integritati valeat. Docent hanc nostram fragilitatem suo inprimis exemplo infantes recens nati, qui vix cum ejulatu miseriam hanc salutarunt, quum jam innumeris obsessi periculis de salute quotidie decernere coguntur. At vero, quo majora & frequentiora impendent pericula, eo sane minus huic teneræ & tantum non omni orbatæ præsidio ætati concessum est, remedia tollendis morbis idonea conquirere, aut mali sui conditionem & magnitudinem indicare; nisi forte miserrimo ploratu, aliisque obscuris signis aliorum misericordiam moveat. Quæ cum ita sint, quam maxime videtur Medico salutis humanæ cupido convenire, ut ingenuo attentoque studio imbecillæ ætatis causam suscipiens perite disquirat, quæ mala hanc ætatem aggredi soleant, quibus signis dignosci & quasi prædici queant, qua cautione præcaveri, & demum, qua arte, quibusque præsidijs debellari debeant? Atque his inductus rationibus ego, post tot labores in medicina perpolienda feliciter exantlatos, non potui omittere, quin etiam opusculo, de infantum ægritudinibus conscribendo mentem manusque admoverem; præsertim cum ab aliis, qui in eodem studiorum genere desudarunt, multa aut intacta & non satis digesta, aut certe emendatione quadam digna relicta deprehenderim. Nec minorem mihi fructum ex hoc meo suscipiendo labore polliceor, quam quem, Deo annuente, jam ex reliquis medicinæ meæ systematicæ tomis satis abundeque conspexi: siquidem non vana, non imaginaria & falsia opinionum commentis fundata, sed vera, & tum rationi, tum experientiæ conformia proponam, quæ in artis exercitio per dimidium sæculi & ultra occupatus constanti meditatione & observatione didicisse gaudeo.

§. II.

Historia morborum infantum ex Hippocrate.

Primo autem omnium præcipui infantum morbi erunt indicandi, antequam ad causarum nexum, ex quo illi prodeunt demonstrandum, nos accingamus. In quo quidem perficiendo ducem eligere placet præstantissimum artis nostræ parentem, HIPPOCRATEM, qui ætatis morbos *lib. III. aphor.* 24. 25. & 26. ita pro more suo eleganter & concise describit: *Qui in ætates cadunt morbi, hujusmodi fere sunt: puerulis & nuper in lucem editis aphthæ, vomitiones, tusses, vigiliæ, pavores, umbilici inflammationes, aurium sordes humidæ*, quibus nos ventris tormina addimus, *sunt familiares: cum jam dentire cœperint, gingivarum molestis pruritus, febres, convulsiones, diarrhœæ, maximeque cum edunt caninos dentes, & iis præsertim, qui inter pueros crassissimi sunt, alvoque adstricta, eveniunt. At vero, cum ætate processerunt*, quod ab anno quarto ad decimum usque & longius intelligendum est, *tonsillarum inflammationes, vertebræ, quæ est ad occiput, introrsum luxationes, asthmata; calculi, lumbrici rotundi, ascarides, verrucæ pensiles, satyriasmi, strumæ & alia tubercula, præcipue vero prædicta male adficiunt.* Hæc qui altius secum reputat, facile perspiciet, cuivis infantum ætati morbos quosdam esse familiares, qui corpus aliter atque aliter adficiunt, longius vel brevius durant, & plus minus periculi præsagiunt. Siquidem mutata corporum, propter ætatem, textura, mutatoque vivendi genere, non potest non ipsa subjectorum ad suscipiendos morbos dispositio immutari & postera ægritudinum ratio a pristina valde recedere. Quamobrem etiam, si de infantum adfectibus differendi animus est, simul omnes ætatum periodos debemus complecti, minimeque omnium strictiori tantum sensu infantes in lucem vix editos considerare; sed provectiores etiam, qui ad decimum usque annum pervenerunt, intelligere; ne forte aliud morbi genus explicemus, aliud silentio prætereamus.

§. III.

Diagnosis est difficilis.

Sic igitur ex HIPPOCRATE puerorum morbos enarravimus præcipuos, quorum nonnulli quidem per se statim patent, nonnulli autem difficilius cognoscuntur; quare proxime jam suppeditanda erit accuratior illorum diagnosis; quæ tamen adeo difficilis, abscondita & inexpedita est, ut sæpe vel oculatissimi in dijudicando hallucinentur. Neque enim puerulli ipsi, ob vocis articulatæ defectum, morbi sui indolem & nocendi potentiam nobis possunt enarrare, neque ex urina vel curiosissime examinata, neque pulsuum ictibus, vel accuratissime observatis, neque tandem ex habitu externo, qui ut facile in pejus, ita subito in melius mutatur, firmum stabileque judicium potest desumi. Nam urinæ minimorum recte valentium perinde ac morbo quodam laborantium sæpe sunt crassæ & turbidæ, & pulsus ab innumeris fere causis potest mutari, & vel accelerari, vel retardari, ut explorantibus plerumque imponat.

§. IV.

Quomodo instituenda.

Ne tamen utraque ex parte dubius relinquatur artifex, mulierculæ adstantes, quæ curam pusillorum gerunt, probe sunt explorandæ: an infantes ejulatus edant, corpus inquieti jactitent, & vigiles diem noctemque transigant; an ructus sive acidos, sive nidorosos explodant, vomendi conatus ipsosque vomitus, & quales habeant; an singultu nervorumque agitationibus convellantur, an tussi & respirandi difficultate laborent, an flatus & feces libere dimittant, quem excrementa colorem referant, quam consistentiam habeant & similia? Præter hæc vero, inquirenti Medico permultum accendetur lucis, si corpus à capite ad calcem inspiciens probe examinet;

an extrinsecus rubedo cujusdam partis inflammatoria, an quædam exanthematum species, aut aliud vitium se manifestet; item si ore diducto disquirat, num fervidum halitum tenelli emittant, fauces pustulis obsessas habeant, vel gingivæ quadam intumescentia & phlegmone laborent. Siquidem ex his omnibus tanquam ex principiis cognitis ad incognita non obscure licet concludere.

§. V.

Caussa proxima est 1) debilitas & sensibilitas generis nervosi.

In caussarum serie explicanda à vero haud aberrabimus, si caussam adfectuum infantilium formalem & materialem 1) tam in habitu corporis laxo & molliori, quam in redundante succorum pituitosorum copia, admodumque delicato fibrarum & membranarum sensu reponimus. Etenim, quum in prima hac ætate solidæ partes propter mollissimam, qua gaudent, teneritudinem, fluida non satis vegete possint propellere & per tenuissimos canaliculorum ductus circumagere; facile inde potest sanguinis & humorum circuitus retardari, & saluberrimum excretionum negotium cohiberi; quod si accidit, non tantum succi magis magisque copia increscunt, verum etiam spissi evadunt, & crasin plane alienam, salino-acrem adsumunt. Quid vero inde? ex tali humorum plenitudine non modo fiunt stagnationes, variæque fluidorum subsistentium corruptelæ, sed etiam à nervorum subjacentium pressione, aut distensione violenti concitantur spasmi, quorum vehementia omnes tam solidæ, quam fluidæ partes cum tota functionum œconomia perturbantur, & tenella infantum corpora, quæ ad recipiendas vel levissimas impressiones valde disposita sunt, in morbos & repentinos & vehementes conjiciuntur facillime.

§. VI.

Quod amplius confirmatur.

Neque adeo difficilis erit labor, ex jam allegatis phænomenis præcipuarum ægritudinum infantilium veras reddere rationes. Supposita enim humorum pituitosorum abundantia & stagnatione, facile potest concipi, quam ob rem ad crebriores defluxiones catarrhales, rheumatismos, pectoris oppletiones, liquidas alvi dejectiones, diarrhœas, tumores glandularum, aurium sordes humidas & similes affectus tenera ætas sit proclivis. Supposita succorum depravatione & acrimonia, facile patet, cur frequentius aphthis, variisque cutis exanthematibus pueruli adficiantur; & supposita demum exquisita nervosi generis sensatione, haud minus clare apparet, cur tam vehementibus partium tam internarum, quam externarum torsionibus ac spasmis torqueantur, si vel levissima irritationis caussa præcesserit. Ita enim, propter sensibilem fibrillarum intestinalium texturam, in dolorifica ventris tormina, in permolestas ventriculi & intestinorum vel distensiones, vel constrictiones incidunt; propter facilem membranarum, cerebrum & spinalem medullam investientium irritationem, percrebro motus epilepticos & convulsivos artuum subsultus experiuntur; propter tenuissimas nervorum propagines, ad pulmonum viscus decurrentes, sæpissime tussi convulsiva & asthmate cum suffocationis metu conjuncto, ac demum, ob exquisitum tunicarum sensum, quæ ori intus obtenduntur, pessimis symptomatibus ex dentitione difficili laborant.

§. VII.

Neque dein 2) in constituenda caussa materiali parum valet acidum longe multumque præpollens, cui optimus morborum infantilium interpres D. D. Harris tantum tribuit, ut omnes fere ac singulos adfectus, teneræ ætati familiares, inde deducere nullus vereatur. Et profecto, in plurimis tam ex ructibus & vomitibus acidum redolentibus, quam ex fecibus, subjectos etiam pannos arrodentibus, acidi præsentis copia non obscure potest suboleri, aut vel ex eo satis dijudicari, quod non modo lac, unde vivunt infantes, persacile acescit & coagulum subit; verum etiam ipsorum succi, qui tenues atque lymphatici sunt, vix magis in aliam, quam in acescentem diathesin inclinant. Sicut enim homines adulti, phlegmatica temperatura præditi, magnaque succorum pituitosorum copia turgidi, in nocivam lymphæ coagulationem præ aliis proni existunt, admodumque facile in purpuram albam, quæ ejus progenies est, incidunt; ita eo minus dubitandum est, quin in infantibus acida humorum intemperies longe citius faciliusque possit contingere. *2) Acidum prævalens.*

§. VIII.

Caussa remota debilitatis sive spasmo hereditaria.

Proxime nunc etiam causas inspiciamus procatarcticas. Jam quidem, si debile solidorum robur intuemur, deprehendimus, omnes omnino infantes ex sua ipsius natura adultis esse imbecilliores, & sensatione magis exquisita præditos; nihilominus tamen caussæ quædam subesse debent speciales, quæ ad insignem generis nervosi debilitatem & mobilitatem inprimis contribuant, ut in his magis, in aliis minus perversi motus cieantur. Nihil vero, me judice, ex omni caussarum classe magis huc confert, quam dispositio quædam hæreditaria, à parentum alterutro in sobolem propagata. Quare sæpissime usu venire solet, ut a parentibus non ita bene valentibus, aut crebriori veneris usu & rerum abstrusarum investigatione confectis, aut senio fractis, aut luxu corruptis infantes progignantur, qui à primo conceptionis actu infirma valetudine utuntur, & vitia quædam connata habent, quæ nulla unquam arte aut solertia possunt removeri. Id quod nisi obstaret, minime nos haberemus tot ubique podagricos & calculosos, qui suæ miseriæ solatium anxii apud Medicos frustra quærunt.

§. IX.

Si qua autem labes mediante generatione in teneram progeniem traducitur, a matre profecto uterum gerente hoc maximam partem fieri solere deprehendimus. Dici enim vix potest, quantum prægnantium plurimæ, nisi maximo virtutis studio teneantur, in appetitus omnino depravatos pronæ sint; quamque inanibus curis, vagis desideriis & imaginationibus, terrore, timore, mœstitia, iracundia, fastu, vindictæ cupidine, aliisque mentis motibus agitentur: unde non potest non sanguinis circulus vario modo turbari, atque tenerrimis & quasi adhuc tremulis fœtus staminibus inimica quædam vis imprimi. Idem mali pertimescendum est, si genitrices intemperantiæ deditæ multia cibis, iisque sæpe incongruis, ventriculum obruunt, aut potibus spirituosis plethoram, sub graviditate collectam, sæpe commovent, nec tamen ejus copiam venæ sectione detrahi patiuntur. *— inprimis vitia à matre contracta.*

tiuntur. Quo etiam illæ pertinent fœminæ, quæ motibus hystericis valde sunt obnoxiæ, & peracta conceptione viros crebrius admittunt; siquidem frequentior coitus, nonnullorum testimonio, ad morbosam debilemque prolem gignendam permultum conducere creditur.

§. X.

— debilitatio in ipso partu.

In ipso etiam partus labore tenera proles sæpe infirmatur, dum aut matres segnitie sua fœtus exclusionem retardant, aut impatientia accelerant. Idem perficitur remediis calidis partum promoventibus, aut ab inconsulto obstetricum ministerio per violentam fœtus extractionem, & qualemcunque læsionem; siquidem ab improvidis istis mulierculis futuræ capitis laxe cohærentes ita sæpe comprimuntur, ut inde epilepsiæ, paralyses, aliaque horrenda mala cum mortis periculo conjuncta concitentur.

§. XI.

— animi affectus in matre & prole.

In infantibus utero jam exclusis perfacile etiam sensibiles nervorum fibrillæ ad anomalos motus stimulantur, si quando aut ipsi pusilli terrore quodam inopinato, ut per repentinos clamores, excitationem ex somno, item per jocosam nutricum impressionem, verbis & gestibus factam, percutiuntur; aut si lactantes pravo quodam animi affectu & maxime quidem terrore ac iracundia perturbatæ sugentibus mammas nimis cito offerunt. Hinc nihil est solennius, quam quod varii generis spasmi, nervorum vellicationes, arrosiones, ardores, torminosi intestinorum dolores & inflationes &c. presso, ut aiunt, pede excipiant, quæ se per inquietudinem, vigilias, manuum pedumque jectigationes, pavores, ejulatus, imo etiam per epilepticas convulsiones abunde satis manifestant.

§. XII.

— aeris mutationes, inprimis frigus.

Præter hæc vero in debilitando commovendoque solidorum robore multum sibi vendicat excessiva aeris, præsertim frigidi, intemperies, aut subitaneæ caloris & frigoris se invicem excipientium vicissitudines, quæ sicut natu grandioribus, nervorum quadam imbecillitate laborantibus, ob transpirationem suppressam, ingentem in modum adversantur: ita longe magis infantibus, qui aeris injurias ipsi arcere nesciunt, maxima minantur damna.

§. XIII.

— regimen nimis calidum & medicamentorum usus.

Nec denique è contraria parte excludendum est nimis curiosum, calidum & delicatum tenellorum regimen, item crebrior medicamentorum sine necessitate usus. Sic enim non solum pusilli, liberioris aeris insueti vel levissimas auras ægrius ferunt; verum etiam a medicamentis, iisque præsertim activioribus, valde plerumque alterantur, ut deinde natura in moderandis motibus quam maxime perturbetur. Et quum honoratiores præcipue ac divites pessimum hunc morem plerumque teneant, plane non mirum est, cur ipsorum proles longe debilior sit, longeque frequentius ægrotet, quam pauperum, adminiculis his destitutorum.

§. XIV.

Eadem nocent ablactatis.

Hæc autem omnia non solum de pueris lactentibus valent, sed eodem quoque jure de illis intelligenda erunt, qui ætate jam paullo processerunt. Debilitato enim solidorum robore, suscep-

taque aut in utero materno, aut ex vitio nutricis ad morbos dispositione; facile judicari poterit, nec minores nec pauciores morbos, facta etiam ablactatione, posse succedere; sicut proh dolor! innumera puerorum male adflictorum exempla docent luculentissime.

§. XV.

Caussæ somnia ad acidum contribuentes ex parte lactantis.

Caussæ, quæ ad ingignendum acidi proventum conferunt, iterum variæ sunt, atque ex his etiam nonnullæ, quas jam enumeravimus. Quam maxime autem huc referre decet omnia, quæ lac aut in ipsa nutrice aut in sugentibus corrumpunt, idque crassum & impurum efficiunt, aut in coagulum prorsus condensant. Id quod ex parte nutricum variis modis potest accidere, & maxime quidem, si ipsæ, præter inordinata animi pathemata, fructus horæos, caseum, acetaria, acida, acria, & salsa copiosius ingerunt, vinaque acida & spiritum vini liberalius hauriunt. Siquidem his omnibus lac viscidum & crassum ingeneratur, quod infantibus oblatum facile acescit, & non modo ad pertinaces primarum viarum & mesenterii obstructiones disponit, verum etiam calculi in vesica generationem, quæ non infrequens huic ætati est, oppido promovet: ne dicam, largiori spirituosorum usu lac repente æstum concipere, & per mammas lactantibus transmissum febres ardentes posse accendere. Neque sola ciborum qualitas, sed quoque excedens ipsorum quantitas valde nocere solet; dum se nutrices cibis, quamquam optimis, supra modum saginant vel cerevisias consistentiores, easque parcius bibunt; neque tamen corpus sufficienti motu exercentes in alto prorsus otio commode vivunt: qua ratione non potest non crassior lacti consistentia conciliari, idemque salutis dispendium induci.

§. XVI.

Quæ amplius indicantur.

Similem nocendi potentiam habet validum frigus, improvide mammis admissum; utpote quod lactiferos mammarum tubulos coarctando, lac ad spissitudinem haud parum disponit. Neque dubitare licet, quin etiam lacteus ille liquor ingentem in modum alteratur, & ad pravam indolem in sugentium ventriculo suscipiendam disponitur, si quando matres vel nutrices lasciviores, durante lactationis tempore, intempestivos mariti amplexus crebrius admittunt; aut si menstrua, quæ alias in gravidis & lactantibus cessant, præter consuetudinem experiuntur. Tum enim parvuli plerumque languidi, lacrymosi ac imbecilles fiunt, fuisque gestibus satis indicare videntur, lactationem tam diu esse differendam, donec, obturato hoc fonte sanguineo, pristinus matri vigor redeat. Neque demum lac parum corrumpitur, si nutrix passionibus hystericis patet, si alvo adstricta laborat, & propter spasmos ac flatus in primis viis collectos variis sanguinis & humorum ad varias corporis partes congestionibus affligitur.

§. XVII.

— ex parte infantum: cibi copia.

Ex parte infantum multa pariter accusanda veniunt. Inprimis autem ipsi valde lædi solent, si nimium alimenti debent adsumere, & quandocunque male habent, præter voluntatem mammas lacte turgidas exhaurire, vel etiam si pulticulis viscidioribus plus justo infarciuntur. Quando enim infantes, iique præsertim parvi ac teneri, tantam alimenti molem in ventriculo non satis

possunt subigere, hæc plerumque in acidum magma facessit; unde tonus ventriculi & intestinorum destruitur, maximaque sanitatis damna, ut fere sunt inflationes stomachi cardialgicæ, pectoris angustiæ & similia, in teneram prolem derivantur. Quam in rem egregia sunt, quæ B. ETTMULLERUS in dissertatione, quam *valetudinarium infantile* inscribit, ex vero protulit: *lactis superflua & tantum non coacta infusione matres pueros suos nimis alendo, sæpe necant, & , dum lactant, mactant. Sicut enim omnis nimia repletio, ut panis adultis, sic lactis recens natis pessima est.*

§. XVIII.

— & qualitas,

Sic quoque valde peccatur, si cibi varii & sæpe incongrui, acidi, acres, salsi, multæque carnes præter necessitatem devorantur; vel si vinum, ut pancraticus mos est, ad roborandum & ploratus componendos, sæpius propinatur: siquidem hæc lacti admixta, coagulationem inducendo, ventriculum valde infirmant, variosque morbos excludunt. Quo demum pertinet crebrior lactis cum nutricibus mutatio. Sicut enim adulti non æque bene mutationem potus & cibi ferre possunt; ita hoc simili ratione, longeque magis de sensibilioribus infantum corporibus prædicandum esse, per se liquet.

§. XIX.

— etiam in ablactatis.

Hæc omnia lactationis tempore commissa plerumque etiam in pueros ablactatos redundant, aut certe tum demum temporis vim suam sanitati adversam exserunt; maxime cum, neglectis diætæ regulis, à teneriori alimento ad crassius, ad carnis esum, variaque incongrua subito transscendunt; utpote in his omnibus præcipuum morborum puerilium fundamentum residet.

§. XX.

Prognosis respectu naturæ & regiminis.

In prognosi ferenda primo omnium probe tenendum esse arbitror, quod infantes, qui non à teneris, delicatis, corporeque & animo morbidis parentibus, inprimis matribus geniti fuerunt, præ aliis corpore & animo firmi, vegeti atque robusti esse soleant, nec tam facile damna à rebus externis rependant, neque morbis tam cito implicentur, aut etiam impliciti felicius inde evadant. Idem fieri deprehendimus, si bene valentes non adeo bene & delicate in victu & regimine observantur, sed tempestive perferendis mutationibus sensim paullatimque adsuefiunt. Possunt enim consuetudine à teneris ita formari, & quasi indurari, ut ne ab externis injuriis tam facile lædantur: sicut quam maxime in infantibus rusticorum & ex infima plebe natorum videre licet; utpote qui neque sanitatis incommoda tam repente sentiunt, neque morbis tam graviter & tamdiu, quam quidem magnatum delicatuli, laborant.

§. XXI.

— & aliarum circumstantiarum.

Tum quoque sciendum est, omnes infantum morbos, licet innumeri sint, faciliorem promittere sanationem, quam adultorum, si rite illa instituatur. Nam prout tenerrima infantum corpora a rebus adversis facillime impressionem recipiunt nocivam; ita è contrario à medicamentis & rebus naturæ amicis libenter admittunt meliorem, ut ideo tot puerorum funera deplorare non opus esset, nisi sæpe Medici ipsi nocendo ista pararent. Præter hæc, constantis est observationis, infantes corpulentiores & spongiosiori carne præditos, item qui lacte copioso vescuntur, aut nutricem habent succi plenam & corpulentam, præ aliis frequentius morbis adfici, maximeque rachitidi, tussi convulsivæ & aphthis esse obnoxios; cum contra macilentiores frequentius febribus & inflammationibus pateant. Qui alvi sunt fluxilioris, plerumque melius se habent, quam qui sunt adstrictæ: & denique, quum convulsivi membrorum subsultus, epilepsiæ & tormina maximam infantum partem vita privent; scire licet, pessimum esse indicium, si ista mala cum diuturnis vigiliis sint stipata, atque vel diutius durent, vel crebrius revertantur.

CAPUT II.

De regimine recens natorum & præservatione à morbis infantilibus.

§. I.

Instituti ratio.

QUicunque avertere cogitat graviores infantum morbos, præcipue omnium eo debet respicere, ut à primo nativitatis momento omnes abigat caussas, quæ morbos possunt ingenerare, teneraque infantum corpuscula periculis objicere. Operæ itaque pretium fore confido, si in præsenti capite breviter strictimque doceam, quæ circa victum, regimen, cæterasque res non naturales tam ex parte infantis, quam nutricis tenenda sint; ne forte imprudenti horum usu innocui infantes pessimum multorum morborum fomitem extra omnem sui culpam nimis cito suscipiant, atque prima mox ætate fundamenta valetudinis labascentis jaciant. Multo vero magis hæcce doctrina videtur necessaria, quia genetalia quædam præmonenda sunt, quæ deinceps in speciali cujusvis morbi explicatione abhinc repeti & in usum converti poterunt, ne unum idemque proferre opus habeamus.

§. II.

Infans abluend.

Quamprimum in lucem editus est foetus, flatim debet, post vasorum umbilicalium ligaturam & refectionem, in balneo tepido ablui, quod vel ex sola aqua, vel ex aqua & vino simul mixtis paratur, huncque simul usum præstat, ut æqualis sanguinis distributio per totum corpus promoveatur. Inter hæc quoque obstetrici commodus conceditur locus & tempus, ut, si quid à partus laboribus male conformatum in capite, aut aliis corporis partibus compareat, ab eadem in melius effingatur, & in naturalem formam restituatur. Quare artus omnes blande contrectando explicet, crura & pedes sæpius contrahat & expandat, ut, quid in articulis muci, vel lentoris residet, dissipetur: neque minus inferiorem partus ventrem vola manus frequenter mulceat, & partes excretionibus dicatas, leniter fricando, ad sordium eliminationem excitet.

§. III.

— debilis vel roborandus.

Tum vero ante omnia dispiciendum est, an firmus, robustus & perferendis mortalium vicissi-

cissitudinibus idoneus, an vero debilis ac infirmus sit partus. Id quod vel ex debili ejus voce & respiratione, vel exinde judicare licet, si ipsa mater puerpera teneræ morbidæque est constitutionis, & sub graviditatis decursu variis corporis animique ægritudinibus male fuit affecta, si agitatio fœtus in utero adhuc existentis debilior justo se manifestavit, vel si partus difficilis, & ante justum pariendi tempus septimo aut octavo mense contigit. Siquidem his omnibus infantes multum infirmantur, & ad morbos redduntur proclives, dum ex sapienti CELSI effato imbecillitas omnibus morbis patet. Quod si igitur recens natus præter naturam debilis ex dictis signis concluditur, uuique eundem refocillare expedit: quod optime perficitur, si more inter obstetrices recepto in vino tepido abluatur, leniter fricetur, pectorique, dorso & vertici spiritus quidam analepticus inungatur, vel si halitus caryophyllis aromaticis, aliisque aromatibus masticatis vigoratus ori inspiretur, vel pauxillum vini Rhenani, vel aquæ cinamomi infundatur.

§. IV.

— decenter involvendus.

At vero, quum tener quoque partus ab aëris injuriis mollibus linteis & commoda fasciarum involutione præmuniendus sit; probe cavendum est, ne ex negligentia vel ignorantia damnum inferatur, & magnorum successu temporis malorum caussa stabiliatur. Præterquam enim, quod infantes sæpe ex nimia pectoris per fasciam constrictione gibbi fiant, tabem incurrant, vel sæpius vomant, & herniosi evadant; multa etiam impeditæ circulationis incommoda vagitusque nimii, ab imprudenti arctoque nimis corpus tenelli involvendi modo proveniunt.

§. V.

Meconii expurgatio mediante respiratione.

His ita observatis, proximum est, ut infantes, qui ob denegatam alvi in utero exonerationem, intestina multis sordibus repleta in lucem afferunt, tempestive expurgentur; jam vero ipsi quam primum spiritum ducere aëremque ambientem pulmonibus haurire inchoant, mutua illa & crebrius repetita diaphragmatis musculorumque abdominis actione non modo ventriculum & intestina sua comprimunt, contentasque in ipsis feces ad exitum disponunt, verum etiam hoc salutari respirationis actu bilem in intestina, maximeque in duodenum urgent, quæ dein propter virtutem, qua pollet, abstergentem & stimulantem sensibiles intestinorum tunicas, leniter irritando, ad majorem contractionem & excernendas fordes animat, ut non raro vomitibus & alvi dejectionibus sponte obortis tenacia ista recrementa ejiciantur. Quod autem si minus etiam contingeret, & debilis tenellorum natura non sola sibi sufficeret, singulari divini Numinis providentia factum esse deprehendimus, ut puerperis lac primum tenue, serosum & subdulce, quod colostri nomine insignitur, concesserit, cujus abstergens diluensque facultas melius longe ac tutius, quam sæpe selectissima evacuantia, alvum subducit. Et licet ex Medicis plurimi colostrum, ceu lac impurum teneroque infantum ventriculo summe nocivum rejicere suadeant; aliter tamen ego, contraria inductus experientia, statuo, & nulla inde damna pertimescenda credo; nisi fortasse lacteus ille liquor ex impuro fonte promanet, si puerpera vel contagio est infecta, vel jam ante partum insigni quadam

— & colostro

sanitatis labe laboravit, vel sub duris partus laboribus convulsivis agitata fuit motibus, & adhuc male habet; vel si quando aliæ concurrunt circumstantiæ, quæ tale medicamentum, a natura ipsa in mammis mulierum elaboratum, interdicant.

§. VI.

— mediantibus laxantibus

Quod si autem papillulæ mammarum matris lactantis sint exiguæ, ut tener lactens easdem ore suo haud commode excipere, & non nisi vehementi attractione quidquam ex iis alimenti elicere possit; aut si essent crassæ nimis, ut ipsas capere nequeat; vel etiam si mater puerpera partum lactare recuset, aut lac in mammis non satis cito concipiat; tum omnino primis viginti quatuor horis aliis interea congruis laxantibus alvum à meconio suo liberare præstat, quam mox post partum nutrici robustæ & obesæ, infantem sugendum tradere. Etenim, quum lac fœminarum, quæ diu jam lactarunt, plerumque spissioris sit indolis, multumque alimentosæ & pinguis substantiæ contineat; non potest non tenellus ventriculus valde eodem obrui, & inde cruditati acidæ lactisque coagulo promtissima suppeditari occasio.

§. VII.

Qua recensentur.

Sunt autem varii alvum ducendi modi. Sic etiam plebs nostra tum usu, tum Medicorum præceptis edocta mel cum butyro non salito vel saccharum Penidium in oleo amygdalarum dulcium solutum primis à partu diebus propinat. Galli ac Batavi vinum cum saccharo edulcoratum, alii alia eodem scopo, nec infelici successu offerunt. Sed quia intentioni hæc non semper respondent, optime tum in parva quantitate efficaciora, ut syrupus rosarum solutivus, cichorei cum rheo, florum persicorum, manna cum aliquot cremoris tartari granis in jusculo data & similia conducunt. Neque mihi illorum displicet ratio, qui eodem laxandi fine leniora suppositoria, aut, minus his quidquam efficientibus, clysteres commendant. Intestinum enim rectum in infantibus tam exquisitæ est sensationis, ut leviter saltem vellicatum feces contentas cito reddere soleat. Unde B. *Boerhaavius* in *aph. de cognoscendis & curandis morbis* §. 1347. clysma ex sero lactis saponato aut mellito recte injicere suadet.

§. VIII.

Objectio diruitur.

Enimvero sunt ex Medicis nonnulli, qui meconium non tam cito expurgandum esse contendunt; quia nulla facile impuritas ante conceptam acrimoniam & nocendi aptitudinem è corpore ejicienda esset, nullaque ratione ostendi posset, quomodo hæ infantum feces, quæ per tot menses sine ulla noxa intestinis inhæsissent, statim ut noxiæ catharctico expelli deberent. Et profecto, re penitius examinata, deprehendimus, qualitatem tam acrem & venenatam meconio non inesse, ut vulgo putatur. Illud enim per tot menses in tenerrima alimentari fistula fovetur, neque tamen intestinorum inflammationem aut rosionem parit, neque ad excernendum illa irritat, nec colon, quod sua copia potissimum replet, ad cellularum elevationem valvularumque contractionem stimulat: neque etiam putredine concepta fœdas flatus & exhalationes emittit,

emittit, nec calore exficcatur, fed, ut fectiones infantum ftatim à partu mortuorum inftitutæ docent, confiftentiam mellis habet & odore caret.

§. IX.

— & refellitur

Hactenus dicta quamvis veriffima fint & ipfe ego præmaturam & coactam infantum purgationem jure rejiciam; aliud tamen ftatuendum effe arbitror, fi neque infantes fuo ipfius robore, neque coloftri adminiculo impuras fordes à matris nutrimento refiduas eliminare valent. Tum enim omnino leni ftimulante fuccurrere expedit; maxime cum ex fegniori meconii evacuatione graviffima tormina, inquietudines, vigilias, cardialgicas paffiones, hernias, pertinaciffimam alvi obftructionem, motus fpafticos & convulfivos aliaque fymptomata originem duxiffe noverim; quia fordes iftæ non modo inteftinorum tunicis fe tenaciffime infinuant, ipfotumque tunicas non raro conglutinant, fed etiam concurfu lactis vel optimi crafin plane alienam, eamque nocivam induunt: unde etiam muliercularum plurimæ permotæ recens natos per viginti quatuor horas efurire, & interea mel cum butyro propinare jubent, mētuentes, ne purgato nondum corpore lac in coagulum denfetur.

§. X.

Mulierum lactantium diæta.

His ita provifis, commodus infantibus victus debitumque regimen ordinandum eft. Meritò autem lac præcipuum & quafi univerfale conftituit alimentum, quia & cibum & potum fimul fuppeditat, ventriculo arridet, & hoc fine ab optimo creatore tam fapienter conftitutum eft, ut mulieres fanæ ftatim poft partum fufficientem ejus copiam in mammis accumulent. Quum autem vel à matre, vel à nutrice hunc in finem conducta, infantes è mammis nutriantur; eo certe à parentibus, & quibus teoellorum concredita eft falus, refpiciendum eft, ut lac putum & temperatum generent. Id quod vix melius obtinetur, ac fi lactantes fœminæ exactam diætæ rationem obfervant, eaque omnia fugiunt, quæ fui veftigia, vel in fenfibus abfcondita, in dulci lacte relinquunt, & à notis in fuperiori capite ceu noxia inter cauffas morborum funt relata. Speciatim vero nutrix, fi hanc eligendi neceffitas poftulat, fit fana, ætatis vigenti is ab anno vigefimo ad trigefimum, gtacilis potius quam obefa, bonis quoque moribus inftructa, animi tranquillitati dedita, nec melancholica, iracunda, vel ebriofa: neque fi occafio fert, primipara, nec demum lac nimis vetuftum alat. Præter hæc vero, fimiliter bona utatur diæta: & quum plerumque pauperes ac vilioris conditionis mulierculæ nutricum munere fungantur, fedulo videndum eft, ne ipfæ fubito à priftino vivendi genere, feu victu duriori & parco ad mollem, delicatum & plenum tranfeant, fed paulatim potius ei adfuefiant. Si quando ipfis, ob infantum inquietudinem, fomno per noctem fatis frui non licet, eundem matutino tempore refarciant, cavendo tantum, ne nimium, jufto ipfi indulgeant, vitamque otiofam ac defidem agant.

§. XI.

Noxa ex nutricibus mercenariis refpectu corporis.

Hæc qui fecum perpendit, facile perfpiciet, quantum iftæ matres delinquant, quæ citra periculum, vel ob fcorbuticam humorum impuritatem & virium debilitatem, vel alias ob caufas, quas prætexunt, teneram fuam progeniem nutricibus mercenariis in dubias valde manus immifericordia quadam, brutam fuperante, tradunt, & ne penfi quidem habent, an fanam, an cacochymicam, an bene moratam, an protervam nutricem conducant. Quid igitur mirum, quod fidem faciant innumera probatiffimorum auctorum teftimonia, infantes à nutricibus malo victu utentibus ulcera, fcabiem, tineam capitis, cruftam lacteam, aliaque cutis vitia reportare; à lue venerea infectis, eadem lue, aut ut ego obfervavi, puftulis & cruftis contaminari, imo quoque mille aliis modis miferrime adfici.

§. XII.

— & animi.

Verum enim vero, mediante lactis vehiculo & pravo confortio non tantum corporis, fed & animi vitia latius ferpunt, quare non adeo rarum, fed frequenter proh dolor! obvium eft, infantes ab optimis etiam parentibus genitos peffimis nonnunquam moribus corrumpi. Sic fcio ex nutrice bibula infantes admodum fiticulofos: neque magnatum quorundam bibacitatem, & crudelitatem multi auctores aliunde, quam à nutricibus, eadem vitiorum pravitate inquinatis derivare contendunt. Egregia hanc in rem funt verba WIRDIGH, in *medic. fpirit. lib. 1. cap. 25. §. 6. alieno lacte nutriti*, inquit, *ut plurimum degenerant, & ad nutricum naturam naturalifantur; ex lacte & fpiritibus nutricum adfumunt naturas nutricum & mores: lacte humano cicurantur ferociffima animalia; ob fpiritus temperatos, quos una cum lacte fugunt; ut contra homines ferino lacte educati ferini funt & feroces, ut Romuli teftatur exemplum & Remi.*

§. XIII.

Quantitas fugendi lactis.

Quantitas fugendi lactis exacte determinari nequit; folent tamen mulierculæ plerumque infanti primis à partu menfibus fubinde à bihorio, poft tres quatuorve menfes fexies aut fepties, & demum bis tantum, vel ter in die mammas præbere, donec anni fpatium fuerit emenfum. Hic tamen in genere notari velim, ferio cavendum effe, ne nimis crebro & præter neceffitatem mammas offerant mulierculæ, fed omni potius ratione nimis appetentes abftrahant, quia ipfi, quoufque bibere debeant, ignorant, alias ifta mala poffunt fuboriri, quæ in fuperiori capite evenire diximus.

§. XIV.

Præfervatio damni in lacte redundantis ex terrore.

Sæpe incidit, ut lactis temperies variis ex caufis corrumpatur: quare, ne damna inde impendeant, præcavendum erit. Maxime vero omnium, ut fupra diximus, lac a terrore lactantis vitium folet contrahere; unde, ne ftatim à terrore mammæ offerantur, optimum terroris noxam avertendi præfidium eft. Idem fcire licet de iracundia: & quum labes à vehementi ira lacti infinuata poft longiorem etiam moram tam lactenti, quam ipfi nutrici e. g. in mammis, varia minetur pericula, opus eft, ad ipfa præcavenda, tempeftiva lactus emulfione.

— & iracundia.

§. XV.

§. XV.

Alimenta lacti substituenda.

Nonnunquam etiam accidit, ut vel infans ad lac è mammis sugendum impotens, vel nutrix ob morbum aliasve causas ad lactandum minus capax sit: quo in casu alia nutrimenta appropriata debent propinari, inter quæ referenda sunt serum lactis dulce, jusc ula hordeata, avenacea, emulsiones amygdalinæ lactiformes, vel ex crepatura hordei, addito vitello ovorum, emulsioni similis mixtura & similia.

§. XVI.

Pulmentorum usus & abusus.

Eadem prosunt, & in usum duci possunt, si lac solum ad nutriendum non sufficit; licet eodem fine, pro varia regionum & populorum constitutione etiam alia excogitata sunt alimenta. Maxime autem hoc scopo apud nostrates celebrantur varia pulmentorum genera, dum farina cum lacte vel aqua cocta in pultis tenacis ac glutinosi consistentiam redigitur. An vero infantes, præsertim illustrium teneriores, ob ventriculi debilitatem, cibis hisce viscidioribus probe resolvendis suppares sint, hoc est, de quo valde dubito; ut potius inde sæpissime viam ad viscerum & mesenterii obstructiones sterni credam; sicut etiam HILDANUS *Cent. VI. obs.* 34. desperatam pylori obstructionem à tali pulticula observasse legitur. Multo minus debilis ventriculus tali pulticula debet valde repleri, vel intempestive, priori alimento nondum subacto, nova ejusdem quantitas denuo obtrudi, quia hac ratione innocuam prolem multum lædi documus.

§. XVII.

Pulmentorum novercа masticatio.

Neque probare ego vellem perversam muliercularum consuetudinem, dum infantibus pulmenta ore prius voluta & saliva commixta exhibere solent. Et licet hæc massa, saliva sanæ matris impraegnata, in chylum infantili ætati amicum facilius converti posse videatur; ego tamen vix possum adduci, ut huic opinioni penitus subscribam, his motus rationibus; quia tali masticatione non modo tenuissima pulmenti portio sugendo absumitur, sed etiam salivæ dentiumque corruptorum vitia, quæ ob summam materiæ peregrinæ subtilitatem vix possunt percipi, facile cum teneris communicantur.

§. XVIII.

Post ablactationem infantum quæ observanda?

Quando sub hac diæta infantes ad talem pervenerunt habitum, ut aliis alimentis capiendis & digerendis apti videantur, quod intra anni spatium aut serius adhuc contingit, ablactari possunt. Tum vero non minus, quam antea curiose sunt observandi, ne mala antea evitata pleno nunc agmine irruant. Inprimis autem ciborum multitudo, varietas & consistentia fugienda est; siquidem cibi nimis salsi, viscidi, austeri, acidi & pingues copiosius ingesti minusque rite concocti largiori cruditatum acido-viscidarum proventui favent. Sic etiam æstate nocent fructus horæi, crudi & immaturi, qui plerumque in particularum suarum contextu acidum recondunt, quod fibras intestinorum irritando & spasmodice affligendo, diarrhœas, dysenterias, tormina & alia mala, adventante præsertim autumno, excitare valet. Quo demum pertinet panis non rite fermentatus, aut nimis recens, non exclusis saccharatis & dulcibus, quorum interventu chylus ex facili in viscidum abit magma, quo demum lumbrici, ventris tormina atque durities &c. invitantur.

§. XIX.

Remedia præservativa lactantibus proficua.

Nunc propius quædam de præservandi methodo dicenda restant, quæ paucis explicabimus. Nihil vero ad præcavendos infantiles morbos deprehendi utilius, quam, non modo nutrici, sed & tenello, paullo etiam largiori quantitate frequentius offerre infusa herbarum sanguinem edulcorantia cum aqua facta. Quem in finem non possumus non vehementer laudare infusum radicum scorzoneræ, liquiritiæ, herbæ veronicæ, seminis fœniculi & similium. Ita etiam lac tenue ac fluidum redditur, quo minus angustiora vascula obstruere, sed per omnes corporis tubulos valdeque anfractuosos glandularum ductus ferri possit liberius. Neque etiam illæ sibi male consulunt, quæ quandoque post pastum seminis fœniculi & anisi lac augentis, atque tormina infantum præcaventis portionem comedunt.

§. XX.

Remedia lactis coagulorum impedienta.

Quoniam in ventriculo & duodeno lac stagnans facile acescit, corrosivum evadit & coagulatur, sicque mille gravia excitat mala; omni profecto cura & diligentia prospiciendum est, ut lactis illa tam periculosa coagulatio præcaveatur. Cui quidem scopo egregie serviunt pulveres, qui lapides cancrorum ovorum testas, radicem ireos florentinæ, crocum, semen anisi vel ejus oleum, sperma ceti, cinnabarim & solutionem oculorum cancri recipiunt, de quibus bis vel ter in hebdomade dosis cum euphoria potest offerri. Sed, quum exoptatum sanitatis infantilis negotium maxime etiam in debita & sufficiente fecum per alvum egestione versetur, & ut tonus ventriculi ac intestinorum conservetur, interdum quoque leniora laxantia, si opus est, sunt interponenda, quibus lactis coagulati noxæ haud parum quoque avertuntur.

§. XXI.

Cautela circa purgantia.

Hic vero omnia purgantia fortiora & acria, ut resinam jalappæ, scammonium, elleborum nigrum & similia, infamia & infantibus absolute noxia declaro; siquidem non modo ad tormina & alvi adstrictiones, sed & ad atrophiam & affectus convulsivos disponunt. Ab aloe quoque, ob nimium, quem excitat, fervorem & ebullitionem, item à sennæ foliis abstineant infantes; quia, quo plus remediis alvus ad excretionem irritatur, eo major egerendi postea difficultas, alvique tensio subsequitur. Imo quoque non tantum puerulis, sed etiam nutricibus talia exhibita plurimum nocent; siquidem lacti admixta tenellos sæpe convellunt. Hinc recte SYDENHAM, *epilepsia*, inquit, *puerorum primo mense sæpe aggreditur à frequentibus nimis alvi dejectionibus*: & GALENUS sua jam ætate prudenter adseruit, quod corpora puerorum non deberent purgantibus exsiccari; quia alioquin incremento prohiberentur. Et profecto, quantum recens natorum ventriculus tener ac debilis à purgantibus lædatur, dici vix potest. Hæc enim medicamenta propter suam, qua pollent, virtutem fibras irritantem, ventriculum & intestina ad spasmodicas constri-

ctiones excitant, eademque, cum debilitas succedere solet, lacessunt, suoque tono ac robore privant, ut dein, turbata digestione, facili negotio lac acescat & corrumpatur.

§. XXII.

— circa mercurialia.

Ex mercurio, quocunque etiam modo parata remedia, præsertim in pulvere, pauloque majori & repetita dosi infantibus lactantibus oblata, jure meritoque deleteria judicamus, partim quod gravitate sua hinc inde plicis ventriculi & œsophagi firmius adhærescunt, partim etiam, quod accessu bilis acrioris, & corrosivi acidi, vehementiorem, eamque plane corrodentem naturam induunt: unde tonus intestinorum mirifice non tantum læditur, sed ad morbos quoque, ex debilitate generis nervosi & spasmis oriundos via panditur; idque eo magis, si infantibus, qui corrosivam colluviem, ex fecum virore & torminibus judicandam, fovent, temere propinantur.

§. XXIII.

— circa alia metallica,

Idem valet de aliis metallicis remediis, ut auro fulminante, martialibus, venereis & antimonialibus, ut mercurio vitæ, pulvere *Monckii* & similibus, quibuscum profecto cautissime agendum est; quia admodum infida & insecura sunt remedia, quæ quatenus ab humoribus in prima regione residentibus solvuntur, operationes vel minori, vel vehementiori modo exserunt, imo fere prorsus enecant.

§. XXIV.

— circa lenora

At vero, non sola potentiora hactenus recensita gravium malorum causam subministrant, verum etiam ipsi syrupi & pulveres nimis crebro & copiosius oblati, teneram infantum corpuscula sæpe valde lædunt. Qua de re audiendus est CARDANUS, qui *de malo recentium Medicorum medendi usu cap.* 48. graviter sui & nostri temporis morem de syrupis & pulveribus exhibendis ita reprobat: *error est*, inquit, *cum noviter natis, auxiliandi scopo, alii syrupos, alii pulveres, alii aliud consulunt*; *cum tamen constet, tam mollia membra nulla debere permutari qualitate, sive purgante, sive adstringente. Tenella enim ista membrorum compages, nihil fere innoxium, lacte excepto, recipere potest.* Temperatum quoque oleum amygdalarum dulcium cum saccharo sæpe exhibitum haud penitus noxa caret, prout fidem facit HARDERUS *in apiario obs. med.* 99. ubi refert, infantem quendam, cui muliercula a partu oleum amygdalarum saccharo nuptum frequentius exhibuissent, torminibus fere continuis, & demum epilepsia correptum elapsis aliquot septimanis obiisse; in eoque post sectionem non solum viridia, qualia etiam vivus egesserat, excrementa suisse inventa, sed etiam intestini ilei portionem inferiorem manifesta gangrænosi adfectam. Nec dissimile exemplum infantis ex oleo amygdalino, alternis diebus dato simili morbo defuncti recenset WEISSIUS *in dissert. de abusu purgantium in recens natis.*

CAPUT III.

De pathematibus ex dentitione difficili.

§. I.

Dentium genesis.

NOluit provida natura hominem cum dentibus nasci, sed optimo potius consilio, ad præcavendas lactantium inter sugendum molestias, providere, ut dentes sensim paullatimque succrescant; quorum prima, & in utero jam posita rudimenta initio quasi mera sunt filamenta membranacea, quæ succo nutritio repleta, in mucum inspissantur, ex muco in cartilaginem indurantur, & ex cartilagine demum in osseam firmitatem abeunt. Quamvis vero non unus idemque in omnibus dentitionis sit terminus; sed ipse pro subjectorum ratione differat, dum alii tertio, quarto, septimo vel nono mense, alii autem vix intra anni spatium dentes accipiant; nihilo minus tamen hic solet in eruptione ordo plerumque servari, ut dentes incisores, qui etiam risorii & lactei dicuntur, a papillarum inter sugendum affrictu præ cæteris maturentur, & in inferiori maxilla priores erumpant, his deinceps canini succedant, & hos iterum molares excipiant.

— tempus eruptionis.

§. II.

Hinc dentitio difficilis.

Licet hæc dentium eruptio opus & res plane naturalis sit, infantibusque nonnullis sine ulla graviori molestia evenit; pluribus tamen propter varia, quæ jungi solent, symptomata, ingentes creat molestias; unde dentitio difficilis suboritur, quæ non nisi tardior & dolorifica dentium ex maxillarum alveolis per gingivas eruptio esse solet, atque his maxime signis cognoscitur: infantes calore præternaturali exardescentes pavoribus tentantur, in somno, qui inquietus est, subsiliunt, ploratibus defatigantur & vigiliis, lac ex uberibus avidius sugunt, ipsasque mammarum papillas mordent, & manus ori crebrius admovent. Tum quoque gingivæ in anteriori oris parte intumescunt, tumentes aut albicant, aut rubent; saliva ad fauces copiosius destillat, ductilisque lympha ex ore sæpe pendet, & alvus vel obstruitur, vel per diarrhœam colliquescit. Imo demum his symptomatibus junguntur alia, eaque longe graviora, ut fere sunt acutæ febres, motus convulsivi & epileptici, graves maxillarum torsiones, & similia; quæ tamen aliter atque aliter adficiunt, prout gradu solet differre ipsa dentitionis difficultas, & subjectorum sensibilitas.

§. III.

— causa.

Causa dentitionis difficilis aliquando in dentibus ipsis, aliquando in gingivis esse deprehenditur. In illis residet, quando dentes exitum molientes vel grandiores acutioresque sunt, ut canini & oculares; vel quando segnius excrescendo, gingivas diutius rodunt, vellicant & terebrant; vel etiam quando plures simul impetuosiori motu protruduntur. In gingivis vero causa est quærenda, si ipsarum crassities firmiorque textura pertinaciter obstat, quo minus dentes, in maxillarum loculis latentes, libere possint exitum moliri.

§. IV.

§. IV.

Ratio symptomatum.

Quum vero à tali violenta dentium protrusione valde sensilis gingivarum caro, quæ ex variis fibris, nervis ac membranis contexta est, non potest non insigniter lædi, pungi & inflammari; haud mirum esse debet, cur non tantum pruritus, calor & dolor gingivarum cum segniori dentitione conjungatur, verum etiam, ob irritationis vehementiam, factamque inde systematis nervosi commotionem, pavores, subsultus, inquietudines, vigiliæ, vomitiones, asthmata, tusses, imo ipsi convulsivi & epileptici motus concitentur; idque eo magis, si infantes nativa quadam, vel acquisita cerebri nervosique generis debilitate, & ad spasmodicas constrictiones dispositione jam antea laboraverint, quæ dein, dolore acuto cum febre urgente, in actum deducitur, multumque augetur. Neque ex longinquo repetenda erit ratio, cur præter naturam alvus sub dentitionis difficultate vel supprimatur, vel fluida nimis exsistat. Etenim, sicut omnis vehementioris doloris, ita etiam ejus, qui ex dentibus nascitur, ea solet esse natura & indoles, ut universum corpus spasmis exagitando, simul etiam primas vias male adficiat; unde lac facile acescit & corrumpitur, indeque pendens libeta alvi exoneratio aut retardatur aut nimis acceleratur.

§. V.

Prognosis.

Quoad prognostica dentitionem in pueris periculosam sæpe ac funestam esse, satis proh dolor! comperimus. Graves enim & atroces isti adfectus, quos non raro aut supervenire, aut jungi eidem diximus, sæpe tantam virium imbecillitatem adducunt, ut expediundæ dentitionis pugnæ infans evadat impar, & perinde reliqua symptomata majus incrementum sumant. Inprimis vero gravis dubiique eventus esse solet dentitio infantibus plethoricis & succi plenis, itemque iis, qui immodico somno velut marcent; utpote quibus malum omen adfuturæ convulsionis prænuntiat HIPPOCRATES *lib. de dentitione.* Tum quoque idem gravissimus auctor dentientes cum tussicula tardius producere dentes, inque perforatione corpuscula laborantium magis extenuari adserit; sine dubio, quia tum per se tussis vires ad protrudendum necessarias enervat, tum etiam magnam succorum viscidorum & acrium in corpore præsentiam indicat, qui non possunt non dentientibus, gingivas vehementius irritando, graviter obesse. Similiter etiam pejus adficiuntur, qui alvo adstricta laborant, quam qui alvum laxam & fluidam sæpe deponunt; licet pariter experientia confirmatum habeamus, quod non minus hi, quam illi præ dolore in ipso febrili paroxysmo convulsi moriantur. Porro multum quoque interest nosse, an subjecta ægrotantia valde sint sensibilia & forte a parentibus iracundis genita: quod enim si ita fuerit, semper certiores sunt convulsiones, magisque dubii eventus; quamvis non omnes convulsione correpti moriantur. Denique, quo difficilius, & quo longiori tempore dentes erumpunt, eo majus est periculum, ne natura nimis debilitata tandem succumbat: quæ autem divus ille senex HIPPOCRATES citato loco amplius prodidit, quod febre acuta laborantes convulsionem effugiant, & hiberno tempore dentientes facilius convalescant, id aliis experiundum committo.

CURATIO.

§. I.

Qui consilio & auxilio imminentibus infantum morbis vult occurrere, primo omnium tempus dentitioni à natura dicatum, ut fere est tertius, quartus, septimus mensis, accurata computatione debet advertere, operaque laudabili ante ipsam dentitionis difficultatem infanti adesse, ut nec huic quicquam cibi vel solidioris, vel calidioris ad mandendum porrigatur, sed tenuissimus potius victus; maximeque tenuiores sorbitiones propinentur. Quum vero insigni simul auxilio esse soleat nutricis sugentis temperantia, & conveniens præceptorum diæteticorum observatio; eo sane pariter respiciendum est, ut hæc omnia calefacientia, vinum, aromata, & quæ sunt ejusmodi alia, maxime fugiat, & sibi potius usum alterantium & humectantium, ipsiusque aquæ potum sedulo familiarem habeat. Neque vero hactenus dicta tantum ante molestam dentium eruptionem locum inveniunt, verum etiam sub ipsa possunt ac debent adhiberi.

Diæta ante dentitionem & sub ea tenenda.

§. [II.]

In ipsa curativa methodo id maxime agendum est, ut dolor & inflammatio, quæ febriculas, convulsiones & diarrhœas plerumque comites habet, placide sistatur, gingivæ laxentur & emolliantur, sicque dentium eruptio promoveatur. In quo quidem scopo obtinendo, si interna primum spectamus, præcipitantia & maxime quidem gelatinæ Cornu Cervi in potu dissolutæ, cum essentia papaveris rhœados, item liquor noster anodynus mineralis, ad aliquot guttulas interdum oblatus, omnibus palmam reddunt dubiam. Neque præclaro suo usu caret mixtura crebrius exhibita, quæ ex aquæ liliorum convallium, florum tiliæ, primulæ veris, singulorum uncia una, pulveris Marchionis & antimonii diaphoretici scrupulo uno, croci granis aliquot, & syrupi de pœonia, seu papaveris rhœados drachma una, additis liquoris & spiritus salis ammoniaci paucis guttis, conflari potest.

Curatio infantis per interna.

§. III.

Sicut autem in gravibus infantum morbis nutrici sæpe, quam infanti medicamenta dare præstat; ita quoque hoc similiter observandum est in vehementioribus retardatæ dentitionis symptomatibus; quo sine ego insignem sæpe opem vidi ex medicamentis antispasmodicis nutrici oblatis, ut sunt pulveres, qui radicem pœoniæ, Cornu Cervi sine igne, unicornu fossile, succinum, castoreum & similia continent.

-- nutricis per interna.

§. IV.

Nihil fere magis humorum ad superiora impetum concitat & auget, quam diuturnior alvi adstrictio, & quæ inde pendet flatuum atque spasmorum in nervoso intestinorum tractu progenies. Quamobrem nihil prius esse debet Medico, nihil posterius, quam ut tum infanti clysteribus emollientibus & oleosis, tum ipsi nutrici convenienti medela alvi libertatem restituat, ne forte reliqua morbi præsentis curatio a tali fontica caussa retardetur vel prorsus suspendatur.

Alvus aperta servanda.

§. V.

§. V.

Remedia externa. Sed externis quoque remediis ad ipsas gingivas applicatis juvare decet; quo fine ad gingivas emolliendas & relaxandas egregie confert lactis cremor, item butyrum insulsum tam solum, quam cum melle mixtum; neque minus prodest, in ipsa illa parte, ubi dens prorumpere conatur, atque tumorem, dolorem & ardorem gignit, ficum per medium dissectam admovere, medullam crurum vituli, vel mucilaginem seminis cydoniorum cum vitelli ovorum tantillo, aqua rosacea & syrupo violarum dissolutam, vel etiam cerebrum leporinum, quod specifice in tali casu laudari solet, adhibere: sicut pariter insigni juvandi energia pollet linimentum, ex spermate ceti, syrupo papaveris albi, oleo amygdalarum dulcium, croco & nitro paratum, carnique gingivarum dolenti inunctum. Quo deinum pertinet mica panis albi cum lacte cocta, additoque oleo rosarum & croco remixta, quam nonnulli, si anodyna propter dolorem & inflammationem poscuntur, mirifice commendare solent.

§. VI.

Sectio gingivarum. Quod si vero dentes erumpere plane renuant, sectione ipsis parandus est exitus, & scalpello membrana, cui extremitates dentium incumbunt, incidenda: quod ego experimentum sæpe ex voto successisse memini.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa nonnulla medicamenta. In dentitione difficili inprimis nocent omnia calidiora purgantia, externa quoque valde spirituosa naribus oblata, vel adstringentia gingivis inuncta, quia inde, dum omnes in toto corpore motus auctiores fiunt, hi facile exacerbantur, & febris, quæ frequentissimus & fere individuus doloris comes est, magis adhuc accenditur. Unde simili ratione peccant matres, quæ infantes in his morbis, cum dolore, febre & inflammatione junctis, nimis calido regimine tractant, & lectis aut conclavibus nimis calidis includunt.

§. II.

— circa alvi fluxum. Quum alvi libertas, etiam paullo major, nunquam fere non majorem facit spem sanitatis recuperandæ, nulla fane ratione tum temporis alvum roborantia vel adstringentia debent propinari. Alias enim res periculi est plenissima, & convulsiones cum aliis symptomatibus longe citius certiusque subsecutas esse recordor.

CAPUT IV.

De torminibus infantum & flatulentiis.

§. I.

Torminum signa. EX cunctis, quæ teneros cruciant infantes, adflictionibus vehementes abdominis dolores & inflationes frequentissime occurrunt, quæ his maxime signis se manifestant. Primo ægri valde inquieti huc illuc se jactitant & torquent, pedibusque calcitrant; mammas aversantur, & continuum fere ploratum edunt: venter flatibus turgidus conspicitur cum spirandi angustia: ructus interdum impetuose ex ore prorumpunt, alvus plerumque est adstricta, & si deponitur, excrementa ut plurimum viscida, tenacia, plus minus colore viridi & æruginoso tincta, mox aquæ instar leviter flavescentis fluida reddit; mox vero instar albuminis ovi indurati grumosa dimittit, quod vernacula *vvie Eyergebacktes* exprimunt; sæpe etiam tam acria & corrosiva ejiciuntur, ut inde podex cum perpetuo tenesmo excorietur.

§. II.

Caussam immanium harum passionum proximam & continentem potissimum spasticæ intestinalium membranarum, quæ nervosæ valdeque sensibilis naturæ sunt, stricturæ constituunt, quibus præsentibus & diu perseverantibus naturale intestinorum robur, tonus & motus peristalticus ita labefactatur & pervertitur, ut non modo excretiones tam flatuum, quam excrementorum retardentur, sed ingestorum quoque digestio, correctio & conveniens secretio impediatur. Quamvis vero hæ intensiores membranarum nervosarum constrictiones & crispaturæ per se valde dolorificæ sint; nihilominus tamen, quia flatus, ceu individuos spasmorum effectus, simul retinent, magnamque intestinorum distensionem inducunt; fit omnino, ut inde omnium in toto corpore functionum œconomia mirum in modum perturbetur. *— caussa proxima.*

§. III.

Caussam harum adfectionum mediatam ut plurimum graves animi commotiones, per iram, terrorem, metum & tristitiam in lactantibus suppeditant, quæ proxime & immediate in partes corporis nervosas, maximeque in ventriculum & intestina operando, naturalem & æquabilem ipsorum tonum, majori vel relaxatione, vel auctiori constrictione pervertunt. Et quandocunque matres, durante graviditate, fonticas istas animi perturbationes crebrius graviusque expertæ sunt; infantes mox à partu & gravius & diutius diris ventris doloribus adficiuntur. *Caussæ mediatæ sunt 1) animi adfectus lactantium.*

§. IV.

Sunt etiam ventris torminum & inflationum haud infrequentes caussæ graves aliarum partium dolores & spasmi. Ita enim ordinario fere dentitionem infantum difficilem & dolorificam molestæ abdominis flatulentiæ & tormina cum excretione alvi præternaturali & penitus immutata comitantur. Neque raro accusari debet frigus, improvide ventri pedibusque admissum, quo non modo liberior transpirationis successus impeditur, verum etiam ipsa fibrillarum nervearum textura læditur, & ad stases concipiendas disponitur. *2) Dolores & spasmi. 3) Frigus externum.*

§. V.

Sæpissime etiam fit, ut crebrior laxantium, multoque magis incautus purgantium usus commodam huic malo occasionem suppeditet. Idque non tantum in infantibus, sed etiam adultis observare mihi licuit; quippe qui, si quid gravativi sentientes purgantibus fuerunt tractati, non modo intolerabilibus ventris doloribus sunt cruciati, *4) crebrior laxantium & purgantium usus.*

ciati, verum etiam abdomen tumidum & instar tympaniticorum inflatum sæpe receperunt, ut postea sensibilis alimentorum canalis in statum naturalem vix maxima cura potuerit restitui.

§. VI.

Caussæ remotæ sunt 1) meconium diu retentum,

Si causas intuemur remotiores, deprehendimus, torminosos intestinorum dolores sæpenumero à meconio diutius retento, neque satis per colostrum vel aliud lene evacuans expurgato proficisci; utpote quod tum mora & copia accumulatum fibras intestinorum distendit & flatulentias excitat, tum a lacte superingesto acrius redditum sensibiles intestinorum membranas ad dolorificam constrictionem stimulat.

2) lac in primis viis corruptum,

Eundem subire censum videtur lac ipsum in primis viis corruptum, acescens & in grandinosos quasi globulos coactum, quod bilis & succorum fermentescibilium admixtione causticam induens naturam intestina pungit, rodit, lancinat. Satis autem hæc nociva secum acredo & acido-caustica indoles se manifestat non modo per viridem, quo ipsæ tinctæ sunt, colorem, & per vasorum, quibus excipiuntur, arrosiones, verum etiam per illud maxime experimentum, quum ab olei tartari per deliquium adfusione viridis excrementorum color in flavum convertitur; ut silentio denique prætereamus, quod canes, qui alioquin lacteas infantum sordes lubenter absorbent, plane tum à viridibus his excretis abhorreant.

§. VII.

3) varia diæta vitia.

Tandem in infantibus, præsertim ablactatis, permultum ad dolores intestinorum spasticos contribuunt fructus horæi, mellita, nimis saccharata & alia, quibus puerulı libenter se obruunt. Facta enim inde in primis viis fermentatione, facile succi acerrimi generantur, & accedente iracundia, corporisque refrigeratione, magna sordium inutilium copia accumulatur; unde præcordiorum angustiæ, vomitiones, vehementes intestinorum lancinationes; imo ipsæ febres biliosæ suam mutuantur originem.

§. VIII.

Prognosis.

Quoad prognosin hæc maxime annotanda censemus. Quo diutius atrocia intestinorum tormina sæviunt, & quo crebrius sensibilia tenellorum corpora infestant, eo solent esse graviora & periculosiora: quam facile enim febres, paralyses, asthmata, epilepticæ convulsiones & alia funesta junguntur mala, quæ, nisi cito convenientibus compescantur remediis, facile ad lethum miseros ducunt. Qui à verminosa colluvie proveniunt intestinorum dolores, raro feliciter cessant, nisi vermibus ipsis exturbatis. Neque in eventu præsagiendo parum interest, ut subjectorum laborantium ratio habeatur; quæ si à parentibus imbecillioribus, & matribus inprimis ad spasmos hystericos dispositis prognata fuerunt, metus est, ne malum & vehementius infantes torqueat, & multo crebrius recurrat.

CURATIO CUM CAUTELIS.

§. I.

Curatio nutricis.

Medico torminosos infantum cruciatus curaturo primo omnium incumbit, ut acidum primarum viarum corrosivum absorbere, corrigere & blande educere satagat. Quo fine, si malum, ut plerumque fit, à lacte corrupto & quibuscunque de caussis vitiato originem traxerit; quam primum necesse est, ut nutrix vel prorsus mutetur, vel serio caveat, ne tum temporis cibis flatulentis, fructibus horæis, leguminibus, vinis acidis, feculentis, aliisque lactis temperiem immutantibus indulgeat; quia his omnibus vel multum augetur, vel pertinacior redditur affectus. Tum quoque nutrici, si alvi adstrictione laborat, leniora prosunt laxantia, inter quæ maxime recensemus rhabarbarina, si e. g. drachma dimidia extracti rhabarbari in uncia dimidia liquoris terræ foliatæ tartari & aquæ cinamomi soluta mane & vesperi ad XL. & plures guttas adsumitur. Neque tum minus nutricem adjuvant medicamenta carminativa, item infusa theiformia, in paulo majori quantitate hausta; utpote quæ in lactis crassitie diluenda & resolvenda excellenter se gerunt.

§. II.

— & infantis, per corrigentia,

Quod vero speciatim ad opem infanti ægrotanti præstandam attinet, primo omnium eo debet respici, ut acidum primis in viis obhærescens ad justam temperiem reducatur. Quo fine hic, qui sequitur pulvis expertæ virtutis meretur commendari, qui ex lapidum cancrorum, matris perlarum, antimonii diaphoretici, radice ireos florentinæ, ana drachma dimidia, croci granis tribus, olei anisi, macis guttis duabus conficitur, & singulis bihoriis ad grana quinque vel sex in decocto cornu cervi, vel aquis antispasmodicis & analeptica virtute prædıtis, ut florum tiliæ, cerasorum nigrorum, melissæ &c. cum pauxillo diascordii *Fracastorii* remixtis, cum fructu propinatur.

§. III.

per clysteres

Nihil autem fere magis misere adflictos solatur, præter clysteres, qui tum blando tepore suo spasmum intestinorum relaxant, tum etiam flatus, qui plerumque torminum caussa vel comites sunt, egregie discutiunt & evehunt. Quo fine ego laudatissimo sæpe effectu applicari jussi enemata, ex herba majoranæ, floribus chamomillæ & seminibus carminativis cum jusculo tenui avenaceo decoctis parata, & addita olei chamomillæ vel anethi cocti sufficiente quantitate, adjectisque aliquot olei anisi guttulis efficacius reddita.

§. IV.

— & laxantia,

Interne data alvum tensam optime reserant rhabarbarina, ut syrupus de cichoreo cum rhabarbaro, medicamentum nutrici supra præscriptum in minori dosi oblatum, & electuarium, quod ex rhabarbari electi & lapidum cancrorum æquali portione cum syrupo cichorei vel rosarum solutivo subacta componitur & in decocto hordei, adjecta convenienti mannæ quantitate, per intervalla propinatur. Neque possum, quin hoc loco approbem, valdeque laudem methodum HEURNII, qui *in method. ad praxin lib. II. c. 26.* adserit, se usu comperisse, à seminis anisi scrupulo uno, grosso modo comminuto, jam recens natos puerulos commodissime à viridi bile & pituita fœda purgari, simulque clamosos ventris dolores sedari, si cum primo cochleari pultis saccharatæ offeratur.

§. V.

§. V.

— per anthelmintica,

Si vermium in intestinis nidulantium suspicio adest; ea omnino dare expedit, quæ inimicis hisce hospitibus enecandis & educendis accommodata sunt remedia: de quibus infra in peculiari capite dicendi locus erit.

§. VI.

— per externa.

Tandem etiam externis contra vim morbi simul pugnare expedit. Quo scopo egregie se gerunt emollientia, ut sunt flores chamomillæ, sambuci, meliloti, verbasci, semen fœnu græci, anethi, crocus &c. ex lacte cocta, & vel vesicæ suillæ indita, vel linteo excepta, abdominique applicata. Nec mihi illorum displicet methodus, qui exterius ventris regionem circa umbilicum oleis destillatis cumini, carvi, anisi, fœniculi, chamomillæ & similibus, cum oleo nucistæ expresso, chamomillæ cocto & axungia quadam exceptis ac temperatis inungunt.

§. VII.

Cautela circa purgantia.

Quod tandem ad cautelas in hoc morbo necessarias attinet; utique consultum est, ab omnibus salsis, acribus & fortiter stimulantibus, præsertim purgantibus abstinere: admodum enim intutum est, saburram acerrimam sine præmissa ejus correctione per longum intestinorum canalem educere velle. Maxime autem omnium insigni nocendi qualitate pollent resinosa, ut resina jalappæ, quæ sane imprudentissime infantibus ex lacte corrupto & acri ægrotantibus propinatur; & licet copiam humorum aliquoties ejiciat, continuo tamen stimulo & intestinorum irritatione spasmos facile adauget, & debilitatem relinquit. Si vero repurgatione, quæ tamen raro exposcitur, opus est, pulvis mechacannæ albæ ad aliquot grana cum syrupo datus prodest, aut potius collectam ventriculi & duodeni saburram absorbentibus & corrigentibus alterare, & dein mannatis, rhabarbarinis vel clysteribus ejus excretionem moliri juvat.

§. VIII.

— circa malum a spasmis ortum.

Sæpenumero hæc intestinorum tormina non tam à caussa materiali primis in viis latitante, quam potius à formali, seu vehementi nervorum agitatione, e. g. à gravi in aliis membris dolore per consensum producuntur: quo in casu, remotis laxantibus, primo omnium ad spasmos & dolores sopiendos dirigenda est curatio.

§. IX.

— circa clysteres eorumque præparationem.

Si ullum remedii genus ob insignem, quam præstat, utilitatem meretur commendari, sunt profecto, ut supra jam innuimus, clysteres, qui immediate ad intestina pertingentes, & tam sedando quam flatus discutiendo insigniter opem ferunt, si modo attendatur indicatio, ob quam tepida hæc fomenta injicimus, ut in iis apparandis aliquem habeamus delectum. Ita enim, si excreta alvi sunt liquida, natur laticis acerrima, ut non modo gravia ventris tormina, sed & podicis excoriationem inferant, prosunt clysmata ex lacte cum saccharo, vel terebinthina in vitello ovi soluta, quæ acrimoniam temperando, intestini crassi & podicis rosionem avertunt. Quod si vero amurca viscida in intestinis oberrans, torminibus & flatulentiis ansam suppeditat, locum potius inveniunt enemata majori quadam resolvendi virtute prædita, quæ stimulo intestinis crassis addito efficiunt, ut qui in reliquis intestinulis hæret mucus, eo facilius postea descendat. Ita parari potest clysma ex decocti florum chamomillæ uncia una vel duabus, additis mellis rutacei una alterave drachma, saponis veneti drachma dimidia, oleique anisi aliquot guttulis.

§. X.

— circa sedativa.

Solent tandem mulierculæ plurimæ ejulatuum pertæsæ ad somnum in hoc morbo provocandum, varia sedativa, ut mithridatium, requiem Nicolai & alia propinare; sed pessimo plerumque ausu & effectu; nam præter multa gravia mirifica mentis hebetudo improvidum opiatorum usum sæpe sæpius solet excipere.

CAPUT V.

De aphthis.

§. I.

Aphtharum definitio,

Quæ infantum os, fauces & œsophagum obsident pustulæ cum inflammatione quadam conjunctæ, in Medicorum scholis dicuntur *aphthæ*, & nil nisi *ulcuscula sunt parva, vix milii aut cannabis semen excedentia, quæ nonnunquam, propter ardorem & dolorem, non modo inquietudines & clangosos clamores excitant, sed lactis quoque suctionem ipsamque deglutitionem valde reddunt difficilem.*

§. II.

— differentia,

Differunt hæc oris pustulæ ratione graduum; siquidem aliæ sunt indolentes, rubræ vel flavæ, & tantum per gingivas, linguam & buccas in superficie dispersæ, ideoque benignæ dicendæ; aliæ contra sunt valde dolorificæ, lividæ vel nigræ, ad uvulam, fauces & œsophagum usque extensæ, ut sæpe totus oris ambitus quasi exulceratus videatur. Atque harum indoles plerumque est maligna, adeo, ut carnes sæpe subjectæ profundius ad ossa usque exedantur.

§. III.

Caussa materialis proxima.

Materia, quæ aphthas excitat, omnino est acerrimæ, penetrantis & causticæ indolis, quæ in sanguine prognata, & in glanduloso faucium peristromate, ope glandularum, segregata tenerrimam palati carnem rodit, inflammat, exulcerat: unde pustularum & complicatorum cum ipsis symptomatum origo.

§. IV.

Caussæ mediatæ.

Inter caussas vero mediatas, quæ ad ingignendam tam virulentam materiam disponere solent, maxime omnium referri debet lac vel in puerperis & nutricibus per incongruam victus rationem, per morbos complicatos, & turbulentos animi adfectus corruptum, vel in ipsis lactentibus varius ex causis coagulatum, & accessu bilis

bilis acrioris impurum, valdeque acre redditum: quod cum sanguine communicatum, non potest non totam massam sanguineam acrimonia quadam nociva imbuere, & sicut malis pluribus alia, ita etiam aphthis occasionem præbere largissimam.

§. V.

Phænomena explicatio. Quæ cum ita sint, haud mirandum est, cur aphthæ varii generis morbis, à sanguinis impuritate provenientibus vel jungi, vel supervenire solent, ut fere fit in febribus acutis & malignis, tussi, diarrhœis choleroideis, asthmate, dentitione difficili & similibus. In febribus enim, ob nimium calorem, sanguis plerumque temperata & gelatinosa sui portione privatus admodum facile salso-sulphuream diathesin acquirit; in reliquis vero morbis antea nominatis acris quædam & vellicans materia peccat, quæ tussim, diarrhœas, asthmata, excitat, adeoque etiam aphthis progignendis apta nata existit.

§. VI.

— causa remota Sæpe etiam aliæ quædam caussæ externæ & occasionales ad aphtharum progeniem conferunt; ut maxime quidem intermissa faucium & linguæ abstersio, perversa febrium & aliorum morborum per calidiora medicamenta curatio; aut si corpora infantum æstuantia frigido exponuntur aëri, qui transpirationem cohibendo, sordium salino-sulphurearum accumulationi inprimis favet. Neque hic excludenda sunt alia, quæ immediate laxiori faucium compagi vim quandam inferunt; sicut potissimum faciunt turundæ, ex linteo contorto cum mica panis vel saccharo repletæ, nec non frustula panis cerevisiæ intincta, & infanti ad sugendum oblata: quem morem non modo nostrates vilioris conditionis mulierculæ perperam sequuntur, sed LENTILIUS quoque *Ephemerid. German. Dec. III. anno* 3. *appendice obs.* 94. in Suevia potissimum annotavit, graviterque reprehendit. Nec sine ratione; siquidem inde partim fortiori affrictu, partim mutata salivæ temperie facile mollior oris interni cuticula arroditur, & pustulæ excitantur; quæ tamen, nisi interna humorum acrimonia concurrat, placide decurrunt, & medentibus ansam dederunt, ut aphtas vel à caussa interna, vel externa deduxerint.

§. VII.

Prognosis. Quæ per oris superficiem rarius sunt dispersæ aphthæ, itemque indolentes, rubræ & flavescentes remediis facilius obsecundant, quam quæ totas fauces occupant, ad nigredinem vergunt, profunde exulcerant, fœtidumque odorem spargunt. Neque multum periculi alunt, si ab externa potius caussa, quam ab interna proficiscuntur, pravamque succorum diathesin pro fundamento agnoscunt; quales sunt, quæ symptomatice febribus acutis, aliisque gravioribus morbis junguntur. Pessimis quoque accenseri debent, quæ magnam inflammationem, spirandi & deglutiendi difficultatem junctam habent, quæ in morbis malignis funestum prænuntiant eventum & sæpe post mortem per totum œsophagum ad ventriculum usque dispersæ sub sectione conspiciuntur.

CURATIO.

§. I.

Curatio mali ex vitio nutricis. Curatio aphtharum pro ratione caussarum variat. Nam, si sulpicio subest lactis vel in matre, vel in nutrice corrupti, tum illud omnino debet corrigi; quod optime perficitur, si non tantum nutriens fœmina omnia salsa, acria, spirituosa & acida, animique adfectus serio fugit, sed & remediis utitur sanguinem purificantibus & temperantibus, ut fere sunt decocta radicum & herbarum temperatiora, diaphoretica, absorbentia, & alvum leniter subducentia, quorum à nobis jam sæpius facta est méntio.

§. II.

— ex vitio infantis. Si ipse infans mali fomitem continet, per intervalla, syrupo mannato, vel cichorei cum rhabarbaro ad drachmas sex paulatim dato debet purgari, & iisdem circumspecte tractari, quæ lactis coagulum impediunt, ejusque acrem intemperiem emendant, vitando simul omnia, quæ aphthis ansam præbere supra docuimus. Tum vero, ad acrimoniam humorum temperandam optime prosunt decocta avenacea cum saccharo nitrique pauxillo remixta, & potus loco oblata.

§. III.

Curatio aphtharum symptomaticarum. Quæ morbis acutis vel aliis junguntur aphthæ, nunquam curantur, nisi morbo ipso, cujus symptomata sunt, vel mitigato, vel penitus superato. Minime vero in acutis multis laxantibus natura in opere suo debet turbari, sed potius leniora diaphoretica & emulsiones temperantes ex seminibus IV. frigidis & papaveris pauxillo, paratæ omne absolvunt punctum.

§. IV.

Remedia externa. Sed quoque externis rodentem aphtharum acrimoniam placare decet; quem in finem laudem merentur linctus ex diamoro, succo granatorum & melle parati; itemque succus raparum cum vitello ovorum & saccharo subactus, vel cremor lactis cum syrupo papaveris albi, vitello ovi & tantillo nitri mixtus, & vel digitis linteo involutis, vel penicillo applicatus. Nec minorem præstat opem vitellum ovi, cui aqua rosarum & saccharum admixtum, item mucilago seminis cydoniorum cum melle & pauxillo croci remixta pustulisque illita. Quæ denique ad os colluendum præscribuntur gargarismata, pusillis suadere nollem, utpote qui ad gargarisandum minus sunt apti.

CAPUT VI.

De variolis & morbillis.

§. I.

Institutio. EQuidem jam in quarta medicinæ systematicæ parte, ubi de omnis generis febribus agitur, variolas æque ac morbillos seorsim consideravi; nihilo minus tamen de singulis jam pauca addere placet, quæ partim allata

magis dilucidabunt, partim eo fervient, ut totum rei negotium, quo exoptata horum adfectuum curatio abſolvitur, breviter in conſpectum veniat.

§. II.

Variolarum & morbillorum differentia.

Variolæ quidem & morbilli, ſi primum invadunt, ratione ſymptomatum valde inter ſe conveniunt, dum utraque morbi ſpecies cum febre accedit, exanthematica & contagioſa eſt, epidemice graſſatur, & univerſum corporis habitum cum aliquali cutis elevatione deformat; progrediente vero morbo differentia facile advertitur, dum in morbillis longe minor cutis elevatio apparet, pectus maxime maculis obſidetur, tuſſis excitatur atque totus morbi decurſus mitior & benignior deprehenditur, citiuſque terminatur: cum contra variolæ caput, manus & pedes potiſſimum occupent, maculæ in dies majores fiant, & rubræ, quæ deinceps ſuppurantur, albeſcunt, exulcerantur & exſiccantur, ad quod perficiendum non ſolum plures dies requiruntur, ſed vehementiora quoque ſymptomata accedunt, & veſtigia ſæpe indelebilia in cute remanent.

§. III.

— ſymptomata,

Nunquam aut variolæ, aut morbilli ſine febre eveniunt, certiſque temporibus plus minus benignæ vel malignæ ſunt; nihilo ſecius tamen, ſi ægrius erumpunt, laborantes ut plurimum delirant, ſomnia in ſomno terrifica experiuntur, magnas pectoris anguſtias ipſiuſque gutturis dolores ſentiunt, urinam albam mingunt, nihilque alvi deponunt, quia diverſis aliunde humoribus feces exſiccatæ remanent; imo ſæpe epilepticis convelluntur ſubſultibus & mortis periculo expoſiti ſunt; niſi his omnibus in melius converſis ſymptomatibus quietiores fiant, & liberior exanthematum eruptio facilius ſuccedat.

§. IV.

— ſymptomatum ratio,

Symptomata cum utroque adfectu conjuncta ut plurimum à febre & abhinc pendente ſanguinis impuri ebullitione proveniunt; quam ob rem non mirum eſſe debet, cur ſanguinis curſu ad ſuperiora impetuoſius directo pectoris anxietates, tuſſes & cordis palpitationes, in capite cephalalgiæ, deliria, oculorum & faciei inflammationes, lacrymarum fluxus, raucedines, ſalivationes &c. eveniant, & præterea, propter nervorum a materia cauſtica rodente vellicationem tormina, epilepſiæ, tremores, nervorum ſubſultus & ſimilia peſſimam ludant tragœdiam.

§. V.

— malignitatis & benignitatis ſigna in variolis,

Multum omnino refert, ut ſciamus, quam variolæ præferant indolem, & an malignæ, benignæ, an mediæ ſint naturæ. Peſſimæ autem ſunt, ſi depreſſæ cum foveis, vel etiam valde ardentes, acuminatæ & ſimul confluentes conſpiciuntur; ſi violaceæ, lividæ aut prorſus nigræ, & vel petechiis vel purpura, præſertim alba, interſtinctæ apparent; ſi febris poſt eruptionem magna cum anhelitus difficultate permanet, & vel mictus cruentus, vel narium hæmorrhagiæ, cruentæque alvi dejectiones ſociantur. Peſſimæ quoque indolis ſunt, ſi in veſiculas ſero vel acri, vel ſanguinolento repletas dehiſcunt, & ad ſuppurationem tendere renuunt, aut ſi demum in lentas & he[illegible] as febres deſinunt, malique moris ulcera & abſceſſus relinquunt. Benignas contra dijudicare licet ex remiſſiori ſymptomatum vehementia, puſtulis debito modo & tempore erumpentibus, ſuppurantibus & areſcentibus; quæ vero mediæ naturæ dicuntur variolæ, inter utraſque obtinent medium malignitatis gradum, uti nos pluribus in capite citato *de variolis* oſtendimus.

§. VI.

Morbilli perinde gradu differunt, ſemperque mali haberi debent, ſi quando ipſis alia exanthematum genera immiſcentur, ſi tuſſis nimia, raucedo, & febris diutius durant, morboque declinante gravia remanent ſymptomata, quæ morbis chronicis anſam præbent facillimam. *— in morbillis.*

§. VII.

Pendent autem hi diverſi malignitatis gradus ab ipſa ſubjectorum laborantium conſtitutione & natura. Ita enim ſæpius iterumque obſervare mihi licuit, quod pueri ſucculenti ſanguineque copioſo prædi[t]i, maxime ſi à parentibus morbidis fuerint prognati, & propter victum incongruum impuros in corpore humores collegerint, ſub morboſa cœli iniquitate præ ceteris variolas & morbillos malo omine decurrentes incidere ſoleant. Etenim, quo major materiæ impuræ intus latitat copia, & quo minus naturæ robur eidem foras propellendæ ſufficit; eo etiam difficilior eſt morbus, cujus unica certe medela in decenti materiæ peregrinæ ad habitum corporis propulſione, debitaque exhalatione conſiſtit. *Gradus variant ſecundum ſubjecta.*

§. VIII.

Tum quoque ad augendam horum adfectuum malignitatem non parum conferre ſolent, perverſum ægrotantium regimen & commiſſi in diæta errores, itemque aliæ, quæ præter morem junguntur circumſtantiæ, ut præcipue ſunt vermes, qui naturam in motibus ſalutariter inſtitutis ſæpe adeo turbant, ut omnia in pejus ruant ſymptomata; ſiquidem ego non raro ſpaſmodicas artuum tractiones, cum aphonia, ventris torminibus & nimia ſalivatione concitatas novi, quæ nunquam ſubſequutæ fuiſſent, niſi verminoſa progenies anſam ſuppeditaſſet. Sæpe etiam diarrhœæ & ſalivationes nimiæ, incongruo tempore obortæ ſtatum pejorem afferunt; licet moderatæ hæ evacuationes, ſi in principio & fine morbi critice incidunt, plus plerumque proſint, quam obſint. *— & de circumſtantiis.*

§. IX.

Qui pernicialibus his morbis pereunt, ut plurimum inflammatione partium internarum, & ſubſequente ſphacelatione, vel ſuffocatione, per anginam & catarrhum ſuffocativum moriuntur; dum ſcilicet acris cauſtica materia vel non ſatis expellitur, vel expulſa recedit, & in ſenſibili nervorum ſyſtemate graves ſpaſmos, imo epilepticas convulſiones excitat, quæ, ſi poſt factam eruptionem aut perdurant, aut revertuntur, multum plerumque alunt periculi. Nonnunquam morbus videtur declinare, & de ſua ferocia confeſtim remittere; quod vero non raro indubium mortis præbet indicium, quia tum *Cauſa mortis & prognoſis.*

tum materia plerumque ad partes nobiliores revertitur; unde extrema frigent, & subito faciei, totiusque cutis intumescentia subsidet.

§. X.

Sectio anatomica.

Demortui, cultro anatomico dissecti persæpe exhibent viscera pluribus pustulis & maculis lividis obsessa, vel etiam ventriculum cum intestinis magna copia variolarum quoad superficiem conspersum; ut ipse ego non solum crebrius annotavi; sed alii quoque auctores observarunt sæpissime. Vid. KERKRING. *spicileg. obs.* 62. FERNEL. *lib. II. c.* 12. *de abditis rerum caussis.*

CURATIO.

§. I.

Curatio per diaphoretica & emulsiones.

Totus curationis cardo in eo potissimum vertitur ut materia acris & caustica temperetur, corrigatur, & à partibus internis ad externas propellatur. Quo scopo præcipuam merentur commendationem pulveres absorbentes & blande diaphoretici, qui acrimoniam corpori infestam in variolis & morbillis non modo contemperant, sed optimo etiam effectu eandem ad externum corporis habitum propellunt. Hi vero ex cornu cervi philosophice præparati, usti, lapidum cancrorum, antimonii diaphoretici ana drachma una, succini præparati, nitri purificati ana drachma dimidia, cinnabaris, corticis cascarillæ ana granis quindecim, olei macis guttis quatuor commode possunt parati, & pro ætatis ratione debita dosi exhiberi. Neque tum laude sua carent emulsiones temperantes, vel dictis pulveribus interponendæ, vel cum iisdem conjunctim propinandæ, quales ex seminum cardui mariæ, frigidorum majorum, papaveris albi ana drachma una, aquæ cardui benedicti, florum sambuci, cerasorum nigrorum, rosarum, florum tiliæ ana unciis duabus, conficere hactenus consuevimus. Huc quoque eadem intentione pertinent decocta cornu cervi & hordei, avenacea, ptisanæ hordeaceæ cum ficubus paratæ, serum lactis dulce & similia, quæ tum in acrimonia temperanda, tum in placidiori exanthematum eruptione promovenda maxime merentur laudari.

§. II.

— per bezoardica & balsamica.

Hactenus recensitis absorbentibus, diaphoreticis & demulcentibus, si prudenter administrantur, totum curationis opus feliciter absolvitur, nisi vel in retardata exanthematum eruptione dictis pulveribus bezoardicis tantillum myrrhæ ac croci adjicere, vel parum liquoris bezoardici, ut spiritus *Bussii* & liquor noster anodynus est, propinare, vel, durante suppuratione liquorem myrrhæ aquosum cum sale tartari paratum ad acrimoniam temperandam offerre velimus; quod medicamentum simul pectus, si tussis valde urget, egregie solatur.

§. III.

Curatio ventris torminum.

Inter symptomata cum variolis & morbillis conjuncta inprimis referri debent torminosi intestinorum cruciatus & tenesmi, quibus vix melius possumus mederi, ac si oleum amygdalarum dulcium recenter sine igne expressum ad cochlear unum cum decocto cornu cervi, vel hordei, vel jusculo avenaceo subinde propinatur.

§. IV.

— raucedinis & tussis.

Quando raucedo cum tussiculosa pectoris concussione valde urget, optime conducit electuarium, ex oleo amygdalarum dulcium recenti, spermate ceti, syrupo violarum & croco paratum, & cum potu calido crebrius exhibitum, non exclusis decoctis avenaceis cum saccharo cando & vitello ovi parandis.

§. V.

— hæmorrhagiarum.

Hæmorrhagiæ si incidunt, cautissimus sit adstringentium usus; sed tantum, ad impetum sanguinis moderandum, prosunt mixturæ ex aquis antispasmodicis, diascordio *Fracastorii* nuptæ, & cum pulveribus præcipitantibus leniter nitrosis oblatæ.

§. VI.

Oculorum defensio.

Variolæ faciem præcipue petunt, aciemque oculorum facile lædunt: quare, præservandi fine, commendari meretur lac muliebre aqua rosarum dilutum & cum modico myrrhæ & croci remixtum; vel aqua rosarum & florum sambuci cum tertia parte liquoris nostri anodyni mineralis, & momento camphoræ vigorata, oculisque applicata.

§. VII.

Faciei pulchritudo quomodo conservanda.

Nihil plerumque magis à Medico exposcitur, quam ut faciei nitoris & pulchritudinis conservandæ curam gerat, ne profundæ relinquantur cicatrices faciem deturpantes; quod fieri plerumque videmus, si materia acris nimis profunde cuti inhæret. Licet autem raro in totum evitari possint tædiosæ istæ cutis defœdationes; aliquid tamen petitionibus dandum, & linimentum commendandum est, quod ex axungia humana recenti, cum solutione lithargirii in aceto facta paratur; modo caveatur, ne nimis cito, sed arescentibus demum papulis adhibeatur.

§. VIII.

Nares quibus defendendæ?

Nares sæpe internæ variolis obsidentur & obstruuntur, quo minus dein liberior aëris in- & exspiratio rite possit succedere; quam ob rem, si opus est, illæ commode possunt illiniri oleo amygdalarum dulcium cum oleo ligni Rhodii & tantillo camphoræ remixto: quod remedii genus locum pariter invenit, si fauces exulceratæ opem exposcunt.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa regimen.

Si ullo in morbo accuratum vitæ regimen tenendum est, observari quam maxime debet in variolis & morbillis. Præsertim autem aëris regimen ita moderandum est, ut nec ægrotantes nimis calidis tegumentis prope fornacem cooperiamus, nec in hypocaustis humilioribus & frigidis detentos frigoris injuriæ exponamus. Utrum-

que enim periculosissimum est, dum altera ex parte, ob facilem internorum inflammationem auctamque materiæ peccantis acrimoniam: hæmorrhagiæ & alia mala concitantur; ex altera vero exanthematum eruptio vel retardatur, vel pustulæ retroaguntur.

§. II.

— circa esculenta. In principio & statu morbi carnes vitare decet, omniaque alimenta multum succi præbentia; nisi majorem accersere velimus putredinem. Vitentur quoque nimis dulcia, eaque præsertim viscida, quia humorum viscositatem augent. Id quod in morbillis similiter valet de acidis temperandi ardoris gratia cum potu datis; siquidem tussim, quæ fere individuus hujus morbi comes est, plerumque vehementiorem reddunt.

§. III.

Usus frictionum. Veteres Medici inter morbi initia, ad materiam hostilem à partibus internis evocandam, externe frictiones partium extremarum cum pannis calidis valde commendarunt; quod remedii genus nec ego rejicere ausim; quoniam ad meliorem cutis perspirationem haud parum conferre arbitror.

§. IV.

Cautela circa laxantia. Remedia alvum ducentia magis præservandi, quam curandi scopo utilia sunt; nihilo minus tamen crebrius ego in morbi principio, si propter summam sanguinis ebullitionem humores vehementius ad caput & pectus propelluntur, clysteres ex decocto hordei, saccharo, & oleo amygdalarum dulcium paratos applicari jussi; idque inde obtinui, ut exoptata symptomatum remissio subsecuta fuerit.

§. V.

Reliquiæ morbi quibus tollendæ? Sæpe, licet omnia diligentissime observentur, in fine morbi nocivæ permanent reliquiæ, quæ peculiarem opem exposcunt. Ita si ulcera mali moris restitant, unguento de cerussa camphorato vel lithargirii sunt tractanda, vel iisdem balsamica, ex essentia succini, myrrhæ, balsamo Peruviano confecta, vel balsamum nostrum vitæ aquæ sclopetariæ nuptum injicienda. Quicquid vero mali evenit; semper tamen internis purificantibus debet insisti. Quem in finem non modo alvus lenioribus laxantibus, ut tinctura rhabarbari, per intervalla debet subduci, & saluberrimum transpiratinnis negotium debito regimine infusis herbarum calidis veronicæ, scordii, scabiosæ, radicis glycyrrhizæ & seminis fœniculi, pulveribusque diaphoreticis promoveri; verum etiam temperaris balsamicis, e. g. essentia myrrhæ aquosa & aliis, deperdita sanguinis temperies restitui. Juvat hic quoque exacta diætæ ratio, quæ in eo consistit, ut inter cibos dura, salsa, flatulenta fugiantur, potuique decoctum radicis chinæ, sarsaparillæ, glycyrrhizæ &c. substituatur.

§. VI.

Præservandi ratio. Hactenus commendata interna remedia similiter præservandi scopo ex usu sunt, si quando propter inordinatam aeris constitutionem vel propter aliorum jam ægrotantium contagium, hæc exanthemata sunt pertimescenda. Nam multum omnino refert, ut corpus ad morbi impetum felicius sustinendum antea bene præparetur.

CAPUT VII.

De epilepsia & convulsionibus.

§. I.

Verum tam epilepsiæ, quam convulsionum ideam jam in parte III. tomi IV. Medicinæ systematicæ fusius suppeditavi, ibique argumentis sat ponderosis evici, caussam morbi alterius in spasmo duræ matris; alterius in spastica membranarum, medullam spinalem investientium strictura ponendam esse. Nihilominus tamen, ut seorsim innotescat, quænam maxime causæ infantes horrendis hisce adfectibus subjiciant, quibusque remediis depelli illi debeant; è re fore arbitror, ut, in præsenti morborum infantilium disquisitione, specialia quædam, & magis ad infantes pertinentia adjiciam. *Institutiratio.*

§. II.

Solent autem epilepsiæ & convulsiones teneram ætatem, quam ab anno primo ad septimum usque extendimus, præ ceteris frequentissime subquere; non aliam ob caussam, quam quod in infantibus partes nervosæ membranaceæ sensuque exquisitiori præditæ ex tenerrimis, admodumque mobilibus fibrillis sunt compositæ, quæ levissime tantum irritatæ, in spasticas & irregulares commotiones facillime conjiciuntur. Quam ob rem etiam usu venire solet, ut, quo tenerior & ætate minor est infans, & quo majorem à parentibus vel animi adfectibus deditis, vel eodem olim morbo adfectis, obtinuit sensibilitatem, eo etiam facilius ac vehementius tam epilepsiis, quam convulsionibus corripiatur. *[illegible]*

§. III.

Tum quoque truculenti hi adfectus facile solent accidere, si non modo matres uterum gestantes salutares diætæ leges neglexerunt, sed etiam nutrices lactantes hystericis vel aliis nervosi generis pathematibus laborant; si acetaria, acria, fructus horæos aliaque incongrua copiosius devorant, spirituosa liberaliori manu assumunt, vel lacte copioso æque ac crasso, & in ventriculo acescente pusillos sibi demandatos nutriunt. Neque adeo rarum, sed mihi aliquoties obvium fuit, perfacile fugentes in epilepticas convulsiones, easque difficulter curabiles, incidisse, quando nutrices vehementi animi adfectu, præsertim ira, terrore & timore percussæ mammas statim ante debitam lactis emulctionem & correctionem offerunt; aut si quando menstruas purgationes, quibus ab initio lactationis ad tempus caruerunt, denuo expertæ fuerunt. *[illegible]*

§. IV.

Deinceps experientia demonstrat, nonnunquam tam comitialem, quam convulsivum morbum suboriri, si partes quædam nervosæ spasmis *— à spasmis & doloribus aliarum partium.*

mis vel doloribus agitantur, & consensus lege ipsæ meningum & medullæ spinalis membranæ simul adficiuntur. Fieri hoc maxime deprehendimus à meconio in primis viis retento, & per moram acri reddito; item à ventris torminibus & vermibus, sensibiles intestinorum tunicas lancinantibus, nec non à doloribus ex dentitione difficili subortis, & à purgantibus fortioribus, iisque præsertim crebro oblatis; siquidem hæc omnia ita sunt comparata, ut in subjectis sensatione paulo majori præditis facili negotio motus epileptico-convulsivos ciere valeant.

§. V.

— ab exanthematibus repulsis. Sicut illi denique pueri ab epilepsia & convulsionibus præcaventur vel liberantur, quibus favi, crusta lactea & scabies cum pustulis superveniunt; ita hisce impuritatibus improvide retropulsis sæpe sæpius hi gravissimi morbi originem debent; quod similiter valet de variolis & morbillis, quorum vel impedita eruptio & nociva retrocessio, vel improvida cura infantes numero plurimos epilepsiis & convulsionibus enecat.

§. VI.

Prognosis. Quæ febribus acutis, petechialibus, morbillosis & variolosis supervenuint convulsiones & epilepsiæ, mali sunt ominis; nec etiam periculo carent, quando ex dentitione difficili & ventris torminibus subortæ diutius adfligunt. Quibuscunque hi morbi, teste HIPPOCRATE *sect. III. aph.* 28. & experientia, circa annum septimum non solvuntur, iis plerumque usque ad aliam ætatis periodum misere inhærent. Nec denique minus ex ipsa paroxysmorum frequentia prognosis petenda; ubi sciendum, quod quo crebriores sunt accessiones, eo magis timendum sit, ne natura demum superata succumbat.

CURATIO.

§. I.

Curatio mali ob animi adfectibus, Sicut in omni morbi genere, ita non minus io nostris adfectibus tota medentis intentio ad caussas debet esse directa, unde ipsi fuerint suborti. Quod si itaque ex vitio nutricis per terrorem aut vehementem iracundiam commotæ malum originem repetit, sepositis omnibus spirituosis, acribus & irritantibus, ea dare expedit, quæ inordinatos & spasticos nervosi generis motus placide compescunt; ut inprimis faciunt clysteres, ex floribus herbarum emollientium & seminibus carminativis parati; itemque pulveres antispasmodici, ex pulvere Marchionis, cinnabari & moschi tantillo confecti, & vel soli, vel in vehiculo aquarum, sedante quadam virtute præditarum, florum tiliæ, liliorum convallium, primulæ veris, aurantiorum &c. propinati.

§. II.

— à lacte corrosivo. Neque parum differt curatio, quando à lacte in ipso infante corrupto & corrosivo reddito morbus proficiscitur; siquidem tum pariter præter clysteres demulcentes, egregius pulverum absorbeontium cum croco, moscho vel momento extracti castorei remixtorum est usus; maxime si simul decoctum cornu cervi paulo spissius pro potu adsumatur. Quod si vero simul primæ viæ à sordibus acido-corrosivis sunt purgandæ, fieri id commode potest decocto mannæ successive dato, cui aliquot guttulæ olei tartari per deliquium instillentur.

§. III.

— à nimia repletione ventriculi. Quando lac crassum & copiosum mali caussam suppeditat, infans pauciori lacte alendus, & talia nutrimenta præbenda sunt, quæ illud fluidius & serosius efficiunt. Sæpe etiam in tali statu ventriculus a lacte stagnante & coagulato multum est infarctus; ubi sæpe lene emeticum extra paroxysmum oblatum prodest, quod ex tertia vel quarta parte unius grani tartari emetici cum syrupo violarum & aqua quadam destillata remixti componi potest.

§. IV.

— à meconio retento. Meconium primis mensibus non rite expurgatum, & subsistendo acrius factum, quando ansam malo porrigit, debet illud lenioribus laxantibus cum absorbentibus junctis evacuari, maxime vero per electuarium, ex syrupo cichorei cum rhabarbaro, extracto rhei, lapidibus cancrorum & pulvere Marchionis compositum. Vermes contra per remedia ipsis accommodata sunt interficiendi & expellendi. *— & vermibus.*

§. V.

— ex repressione exanthematum. Si quando epilepticum malum ex repressione scabiei, tineæ capitis, vel aliorum exanthematum suboritur; ea debent propinari, quæ materiam impuram ad habitum corporis revocandi virtute pollent; inprimis autem vesicatoria nuchæ applicata in tali casu sæpe usum præstitisse novimus. Atque hoc etiam experientia FERNELII videtur confirmatum, qui multos epilepticos per fonticulos & setacea curatos refert.

§. VI.

Cautio circa sedativa. Solent nonnulli, nec adeo incelebres Medici ad sedandos vehementissimos solidorum motus interdum opiata, ut massam pilularum de cynoglossa, theriacam cœlestem atque alia commendare; sed sæpe infaustum inde vidi effectum; Quare cum hisce cautissime mercandum esse censeo; quod itidem valet de volatilibus, quæ etiam extrinsecus adhibita sæpe sæpius nocent. *& volatilia.* Ceterum plura ad curationem pertinentia ex parte III. Tom. IV. Medicinæ systematicæ huc possunt referri.

CAPUT VIII.

De tabe seu atrophia infantum.

§. I.

Atrophia definitio, INter morbos infantibus familiares non infimum tenet locum *tabes*, quæ *est paulatina universi corporis consumtio cum abdominis inflatione & insigni functionum læsione plerumque conjuncta.*

§. II.

— historia, Incipiente malo artus tam inferiores quam superiores incipiunt flaccescere & marcescere, abdomen vero distendi; adest spiratio difficilior, lassitudo corporis, alvus modo strictior modo solutior, appetitus vagus, cibis maxime frigidis dicatus: increscente malo facies propter tempora collapsa est, adspectu misera & pallida, palpebræ post somnum tument, costæ protuberant, scapulæ alarum instar prominent, cibi plerumque semidigesti excernuntur, & dolores circa umbilici regionem lancinantes sæpe percipiuntur; urina mingitur crassa modo, modo rubicunda; somnus est turbulentus & circa noctem lentus calor cum oris siccitate & siti accedit.

§. III.

— differentia ab aliis morbis, Minime vero hic noster adfectus debet confundi cum gracilitate corporisque macilentia, quæ a pinguedinis delectu vel ejusdem propter varias causas consumptione oriunda sæpe unam tantum alteramve partem occupat, neque tamen totius corporis functiones lædit. Tum quoque probe debet discerni à rachitide, in qua partes quidem nonnullæ contabescunt, sed artus simul tumore, contractura & incurvatione deformantur. Neque minor cautio adhibenda est, ne tabem ceu primarium adfectum, pro illa tabescentia habeamus, quæ ceu symptoma aliis morbis, ut febribus, variolis, morbillis, diarrhœis, lumbricis &c. supervenit. Tandem vera tabes minime est commutanda cum marcore, qui à defectu lactis dependet; facileque cognosci potest ex nutricis uberibus, si flaccida sunt & lactis omnino egena, si ipsæ nutrices non bene appetunt, si infantes parum mingunt, plorant, vagiunt, sique alimento oblato, conquiescunt, & mammas cupidi arripiunt.

§. IV.

— sectio anatomica, Qui pereunt hoc morbo, in horum sectione plerumque glandulæ mesenterii tumefactæ, scirrhosæ, vel ipsi abscessus deprehenduntur; hepar quoque & lien raro sine labe, infarctu & magnitudine aucta conspiciuntur: musculi, præsertim abdominis tam extenuati sunt, ut vix membranam referant; intestina contra valde inflata, & amurca fœtida, quandoque nigra sunt referta.

§. V.

— caussa proxima & mediata, Caussam hujus mali proximam in succi nutritii temperati & gelatinosi defectu, vel ejusdem insufficienti ad partes solidas appositione reponimus: mediatas vero caussas in depravata alimentorum digestione, chylo impuro & crasso, indeque denegato per vasa lactea ad ductum thoracicum ipsumque sanguinem transitu collocandas esse statuimus. Quam maxime autem hoc loco accusari etiam debet bilis defectus, vel inertia a præternaturali hepatis constitutione inducta, ob quam non modo digestio valde læditur, sed oscula quoque tunicæ intestinorum villosæ minus rite à mucositate sua liberata chylum ægrius recipiunt & transmittunt.

§. VI.

Caussæ remotæ & occasionales iterum variæ sunt; plerumque tamen observavimus, post perpessos varii generis morbos, ut variolas, morbillos, motus ex dentitione difficili convulsivos, & alios, gravem hanc & chronicam passionem sæpius fuisse subsecutam; præsertim quando convalescentes gulæ nimium indulgentes alimenta crassioris texturæ, ut caseum, panem non rite fermentatum, farinacea, placentas, fructus quoque horæos, cibos acidos & vina acida adsumserunt. *— caussæ remotæ sunt incongrui cibi,*

§. VII.

Nihil vero, prout frequenti habemus experientia, magis nocet, quam si infantes calefacti & sudore madidi noctu frigidum potum sæpius accipiunt, vel à somno in lecto calentes in frigidiorem auram transferuntur. A suppressa enim transpiratione & constrictis extremorum subtilissimis tubulis non modo succus nutritius aliunde divertitur, & à peripheria ad centrum & inferiores partes reprimitur, verum etiam prava, salsa & acri intemperie imbuitur. *— refrigerationes,*

§. VIII.

Neque cum clarissimo Dno Chuden dubitamus adserere, infantes, nisi bene fuerint loti & a sordibus suis mundati, ob pororum cutis occlusionem, tabem posse incurrere: qui vero ex omissa lotione vermiculos in cute neonatorum generari statuunt, quos comedones *Miteffer* vocant, magnamque boni nutrimenti partem subtrahere credunt, hi me eo non adducere possunt, ut ipsis fidem penitus tribuam, quia novam hanc adsertionem sufficienti experientia nondum satis habeo confirmatam. *— sordities,*

§. IX.

Neque inficiandum, ex præpostero medicamentorum, præsertim terreorum, absorbentium & adstringentium, in diarrhœis, febribus intermittentibus, torminibus, variolis &c. usu tabidos ejusmodi adfectus infantibus posse accidere. Nam testantur, qui corpora hoc morbo defunctorum anatomice dissecuere, se tum in ventriculo, tum in adnexis intestinis tenuibus crustas quasdam solidescentis materiæ invenisse, quam vix ab horum substantia divellere potuerunt: quod indicio est, non modo liquoris gastrici separationem inde fuisse prohibitam, sed chyli quoque colaturam, osculis lacteorum occlusis, retardatam. *— perversi medicam.*

§. X.

Tabes quoque recte statuitur scorbutica, si à parentibus impura humorum dyscrasia laborantibus progeneratur, vel à nutricibus morbidis vel cachexia & alio scorbutico affectu ægrotantibus lactantur. Sæpe etiam venerei quidpiam complicatum est, unde atrophia tanquam effectus a causa dependet. *— dispositio à parentibus & nutrice accepta,*

§. XI.

Sæpe etiam vermes, intestinorum volumini innidulantes, atrophiæ caussam constituunt, qui *— vermes*

non

non modo partem alimentorum & chyli optimam praeripiunt, sed pravis quoque exhalationibus ipsum imbuunt. Notabile sane exemplum A. N. C. *vol. III. append. p.* 161. de puero atrophia defuncto & dissecto referunt, in cujus intestinis plures vermium nodi, alii majores, alii minores, interiori tunicae villosae tam firmiter adhaerere visi sunt, ut cum eadem veluti concreti conspicerentur, nec sine laesione ipsius tunicae separari potuerint.

§. XII.

-- prava diaeta post ablactationem.

Non raro quoque infantes antea sani, & per omnia recte valentes absque aliqua praegressa manifesta caussa languere, corporeque extenuari incipiunt. Atqui hoc patiuntur, quando a lacte matris vel nutricis ad solidiorem deferuntur cibum; cumque jam antea bene pedibus insistere, suamque corporis molem sustentare valuerunt, nunc minus possunt consistere, & terram attingere detrectant; sed mox genuina morbi indoles clarius se manifestat, quando penduli artus in sensus incurrunt, habitusque corporis flaccidus & rugosus fit, ut in natibus maxime & femoribus conspicitur. Interea cibos sic laborantes continuo ingerunt, ut vix saturari possint.

§. XIII.

De fascinatione judicium.

Nihil magis solenne & inter vulgus receptum est, quam, ut plurimi, adeoque etiam ex Medicis nonnulli, diutius perseverante hoc malo, causam in fascinationes rejiciant. At vero, sicut haec ludicra & inanis excusatio non obscure indicat, hos homines, qui ad tam absurdum ignorantiae asylum confugiunt, nec genuinas morbi causas cognoscere, nec commodis posse remediis easdem abigere; ita nos hanc judicandi rationem ineptam & Medico philosopho indignam merito rejicimus.

§. XIV.

Prognosis.

Quando ab imprudenti adstringentium, vel nimio salinorum usu malum originem suam repetit, longum ut plurimum temporis ad curationem requirit, remediisque relaxantibus & humectantibus diutius debet insisti. Quod si vero abusui absorbentium suos debet natales, & jam diu duravit, ut soliditatem quasi materia intestinorum parietibus obducta acquisiverit, spes salutis saepe dubia est, & multi ante caussae sublationem morte praeripiuntur. Si diarrhoea jungitur, & materia purulenta, admodum foetida cum sanguine mixta, cum insigni corporis emaciatione per anum excernitur, atque corpus insuper valde emaciatum est, malum difficili aut nullo plane negotio potest tolli; siquidem continuus alvi fluxus reliquas adhuc vires consumit, & materiae spurcitia jam corruptionem in abdomine indicat, quam mors saepe satis cito excipit. Quando inveteratum est malum, & viscera nobiliora, ut hepar, lien, pancreas, mesenterium, renes atque pulmones sunt infarcta, vel prorsus scirrhosa, tunc curationi vix superest locus: & si demum infarctu vel scirrho in exulcerationem abeunte febris supervenit hectica, quam ex urina flammea & rubicunda, crebriori aestu ac phlogosibus post cibum maxime auctis cognoscere licet, tunc aegri certius citiusque succumbunt. Denique tabem non adeo inveteratam, aut nimio viscerum infarctu minus sustentatam per febres intermittentes saepe feliciter sublatam observationes testantur. Res autem in vado est, & convalescentiae spes adfulget, si coctione ciborum emendata appetitus magis constans & regularis redit, tumor abdominis decrescit, & vires antea depressae cum animi vigore recolliguntur.

CURATIO CUM CAUTELIS.

§. I.

Curatio per diaetam.

Curatio multum pro differentia caussarum differre solet; generatim tamen in ablactatis eo maxime respiciendum est, ut ejus generis cibi suppeditentur, qui corpusculo languido partibusque emarcidis nutrimentum & robur addunt. Egregia hunc in finem sunt juscula, ex conquassatis gallinis & caponibus sine pinguedine & evidenti salsedine parata, item pulmenta, ex pomis Borstorffianis cum vitello ovorum & saccharo confecta, quibus cinamomi, macis & vini pauxillum addi potest.

§. II.

-- tabis ab obstructione.

Quando oscula vasorum lacteorum & ductus glandularum meseraicarum ab amurca tenaci obstructionem patiuntur, brodia gallinae veteris cum radice graminis recenti, foeniculi, petroselini, asparagi, sellerie &c. decocta, pinguedine remota, sunt omnium utilissima, quibus in refracta dosi spiritus nitri dulcis, vel vitrioli martis aliquot guttae, vel solutio oculorum cancri addantur. Sed debet hoc alimentum medicamentosum ad aliquot dies, imo septimanas continuari, ita ut singulis quatuor horis elapsis, tres vel quatuor ejus unciae ad sorbendum offerantur.

§. III.

Quae amplius offerendae.

Inter haec medicamenta magnae in hoc morbo efficaciae deoppilativa praecipuum etiam locum tenent liquores salini mediae naturae, si v. g. ex solutione oculorum cancri cum succo citri, ex terra foliata tartari, & tartaro vitriolato in aqua petroselini vel foeniculi solutis parantur, debitaque dosi aliquoties de die offeruntur; a quibus remediis summam & mirabilem saepe energiam expertus sum.

§. IV.

-- a prava digestione & complicatis doloribus.

Ad laudabilem alimentorum digestionem promovendam, praesertim ubi bilis balsamica deficit, & acidum cum viscido praedominantur, elixir nostrum balsamicum temperatum inter cibos sumtum laudatissimum praestat effectum. Ubi vero tormina, dolores, inquietudines &c. complicantur, liquor noster anodynus mineralis, cum solutione salis tartari tenuiori mixtus, & per intervalla oblatus, remedium praebet optatissimi effectus.

§. V.

-- a transpiratione prohibita.

Quando ab obstructis & infarctis tubulis subcutaneis, seu transpiratione prohibita, malum dependet, balnea ex radice altheae, filicis, herbis malvae, meliloti, floribus chamomillae & sapone Veneto, addita lactis portione, parata

præstantissimam opem exserunt; modo non nimis calida adhibeantur. Namque observatum sæpius est, balnea iteratis vicibus primo post partum mense adhibita insigni præservandi energia pollere.

§. VI.

Usus externorum. Externe, ad discutiendum tumorem, oleum chamomillæ & anethi coctum moderate camphoratum sua laude non caret: licet etiam alia paregorica hic commodum inveniant locum.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa tabem scorbuticam. Ex impuro scorbutico lacte si ortum traxerit ejusmodi tabes, nutrix est removenda, & serum lactis dulce, vel etiam lac asininum cum aliquot guttulis olei tartari per deliquium offerendum. Jungenda quoque sunt infusa diluentia theiformia ex veronica, hedera terrestri, radice glycyrrhizæ, cichorei & similibus, quibus inter usum liquor quidam apentivus, ex solutione salis tartari & arcani duplicati paratus non adeo magna dosi poterit instillari. Quo fine etiam in ablactatis loco cerevisiæ semper alius diluens potus est substituendus, ipsique similiter oleum tartari per deliquium instillandum.

§. II.

— circa tabem a nimio absorbentium usu. Si à nimio absorbentium usu adfectio suboritur, infusa diluentia, junctis laxantibus ex manna, rhabarbaro, syrupo cichorei cum rhabarbaro & similibus proficua erunt. Neque etiam minus interdum ventriculum a sordibus viscidis per pulverem ireos Florentinæ in paulo majori dosi exhibitum deplere juvabit.

§. III.

— circa purgantia. Purgantia adfectum hunc magis exasperant, & ad hecticam disponunt, præsertim si subjecta sint sensibiliora. Nam sæpe inde inflammatur ventriculus cum intestinis & post sequitur mors.

CAPUT IX.

De Rachitide.

§. I.

Rachitidis descriptio, Explicata jam tabe universali, progredimur ad particularem, quæ *rachitis* appellatur, & *non nisi inæqualis nutritio est, qua partes aliæ debito suo nutrimento orbatæ contabescunt; aliæ plus justo nutritæ augmentum recipiunt, & cum ossium spinæque dorsi incurvatione majores fiunt.*

§. II.

— historia & decursus. Novum est morbi genus, & vix sæculo priori ad exitum properante in Anglia obonum; posthinc vero per reliquas Europæ regiones septentrionem spectantes disseminatum, quod his maxime signis se manifestat. Accedente malo circa mensem ætatis nonum, aut serius adhuc, sensim paulatimque irregularis fit plurimarum corporis partium proportio, cutis laxa, abdomen macrum, & quasi flatibus turgidum: musculi atrophia consumuntur, juncturarum contra articuli in brachio, manibus, genu & pedibus protuberant; ossa ad sustinendum corpus minus firma & cum spina dorsi sæpe incurvata observantur: unde motus & ingressus debilis, qui sæpe in movendi impotentiam terminatur. Tum quoque arteriæ jugulares & carotides intumescunt, caput est magnum, & ob colli sustentantis flacciditatem sæpe nutans, facies vivida, ingenium supra ætatem acutum; pectus vero angustum & a lateribus quasi compressum; cum sterno acuminato & extremis costarum nodosis. Invalescente demum malo jungitur febricula lenta, tussis, respirandi difficultas & alia, quæ plerumque ad mortem perdurant. Sed probe omnipo tenendum est, quod certi dentur rachitidis gradus & durationis modi, qui non eadem in omnibus symptomata, sed in nonnullis graviora, in nonnullis leviora producunt.

§. III.

Qui hoc morbo defunctorum dissecuerunt corpora, aliud atque aliud viscus vitale labe corruptum invenerunt; siquidem alii hepar naturale grandius, scirrhosum & diaphragmati coalitum, mesenterium glandulis induratis obsitum, & cum pancreate obstructum; alii pulmones pleuræ vel tergo adnatos, eosque vel lividos, vel vomicis refertos; alii pericardium aqua repletum se reperisse testantur. Plerique tamen, inter quos solertissimos corporum scrutatores GLISSONIUM, BONETUM & inter recentiores celeb. HEISTERUM referimus, unanimi fere consensu adserunt: principium medullæ spinalis in hoc morbo solito esse durius & obstructum, caput inter duram piamque matrem aqua perfusum, cerebrum mole majus, venas vero carotides & jugulares arteriis minores. *Sectio anatomica.*

§. IV.

Quod si igitur his viris laude dignis fidem adjungere, nostramque ipsius experientiam interponere licet; non possumus non caussam hujus diri adfectus proximam in impedito succi nervei in spinalem medullam vel compressam vel obstructam influxu reponere; unde necessario earum partium omnium, ut brachiorum, pedum &c. perit nutritio, quæ nervos ex spinali medulla recipiunt: contra vero illæ plus nutriuntur, quæ vias habent apertas & sufficientem succi nutritii admittunt copiam, sicut, teste anatomica experientia, in capite rachiticorum conspicimus, quod ob denegatum lymphæ nutritiæ in medullam spinalem influxum, plus nutrimenti accipit, atque ideo non solum in majorem molem excrescit, sed & faciem bene coloratam exhibet. Neque aliunde derivandum est vividum ingenii acumen, quam à cerebro & cerebello illæso, riteque suis muniis fungente; quare etiam partes, ad quas nervi inde abeunt, plerumque recte solent esse constitutæ. *— caussa proxima.*

§. V.

Facile quoque patet, cur ossa incurventur & circa epiphyses nodis deformentur. Nam quia musculi eorumque ligamenta, quibus ossibus annecti solent, minus rite in hoc adfectu nutrian- *Ratio symptomatum.*

nutriuntur, sed alimentum copiosius per arterias ad ossa devehitur; fieri solet, ut eorum extrema, quæ in infantibus mollioris plerumque texturæ sunt, ob minorem resistentiam distendantur, & tubercula accipiant. Quoniam vero, perseverante hac nutritione, ossa perpetuo increscunt, & musculi contra minores, brevioresque fiunt; facile omnino ipsa ossium extensio à musculis alligatis retardatur, & incurvativo contingit; idque eo magis, cum ossa in hacce ætate admodum sunt mollia & flexibilia. Nec denique distorsio spinæ dorsi aliam agnoscit caussam, quam processuum osseorum, cartilaginum, ligamentorum & musculorum vertebras dorsi connectentium flacciditatem, tonumque naturalem depravatum: quo præsente hæ partes sub corporis inclinatione latius à se invicem secedunt magisque distenduntur, quam iterum recedere, & in pristinum statum possunt restitui.

§. VI.

Caussa mediata.

Caussam hujus morbi mediatam constituit viscida succorum tenacitas, qui a sanguine spisso segregati ad medullam spinalem deponuntur, ejusque meatus comprimendo vel occludendo impediunt, quo minus liquidum nervorum tenuissimum in spinæ medullam rite possit influere, & abhinc per nervos amplius dispensari.

§. VII.

Caussæ remotæ sunt diætæ errores,

Ex caussis vero remotioribus ad humores inspissandos ex diætæ vitio huc fere conferunt omnia, quæ inter caussas atrophiæ in priori capite à nobis sunt relata. Quæcunque enim digestionis negotium turbant, chylumque crassum, viscidum & ad nutritionem ineptum ingenerant, ea quoque, suffragante experientia, huic nostro adfectui velificantur.

§. VIII.

[illegible]

Si quid autem speciatim ad ingenerandum hoc malum potens existit, est profecto aer, qui teneros ambit, frigidus, nebulosus, variisque exhalationibus peregrinis refertus, qui partim cutis tonum debilitando, sordes pituitosas in corpore retinet, partim pulmones relaxando impedit, quo minus in hoc viscere intima sanguinis mixtio, ejusque per totum corpus distributio rite possit succedere. Luculentum hujus rei testimonium illustre totius Angliæ emporium exhibet Londinum, quod non tantum propter maris circumfluentis exhalationes, sed etiam propter minerales quasdam ex carbonibus fossilibus emissas particulas inprimis rachitidi producendæ & sustentandæ idoneum deprehenditur. Neque ideo mirum esse debet, cur ex eadem caussa in locis paludosis & maritimis, itemque vere & autumno frequentior hujus mali sit proventus; & cur hic Halæ, quæ tam ob Salæ præterlabentis & salinarum effluvia, quam ob sulphureum carbonum fossilium fumum atmosphæra valde humida cingitur, pueri rachitici se nobis crebrius sanandos offerant.

§. IX.

— externa violentia.

Neque dubitarem adserere, quod ad faciliorem humorum in medulla spinali stagnationem multum contribuat prava quarundam muliercularum consuetudo, qua infantes pallio involutos sæpe diu noctuque brachiis gestant, & non modo spinam dorsi in situ incurvato diutius retinent, sed pedes etiam inæqualiter flectunt; unde non tantum gibbera & pedes vari producuntur, sed & nostro morbo occasio datur aptissima. Quod similiter fieri deprehendimus, quando teneri ex improviso ictu & lapsu vim quandam externam spinæque torsionem patiuntur; unde etiam gibbosi facile fiunt rachitici.

§. X.

— morbi prægressi.

Morbos quoque prægressos ad tabem non minus quam & rachitidem disponere, nihil dubii est; ex omnibus tamen ii præcipue huc concurrunt, qui humorum ad medullam spinalem decubitum efficiendo, liberum fluidi tenuissimi itum redituumque suspendere valent. Ita in attis exercitio non raro solet occurrere, quod hanc ob caussam post variolas, non rite tractatas, item post scabiem crustamque lacteam & capitis tineam retropulsam dirus hic adfectus originem receperit.

§. XI.

Prognosis.

Morbus invalescens si super quintum ætatis annum aut diutius inhæreat, difficulter curatur, & corpus plerumque languidum ac deforme juventuti tradit, & nisi accedentibus juventutis annis, ubi totum corpus maximam patitur mutationem, penitus tollitur, per totam vitam nullam sanationis spem admittit. Nec minorem habet difficultatem sanatio, si per hæreditariam dispositionem morbus fuit inductus, aut mox primis à nativitate mensibus oborius. Denique, si phthisis cum hectica febre, hydropicus tumor, asthma vel diarrhœa supervenerunt, spes in angusto est posita. Quæ vero ab aeris, aut victus vitio oritur rachitis, aut variolas, scabiem, aliasque cutis efflorescentias subsequas habet, nec cum tanta ossium spinæque dorsi incurvatione & motus impotentia conjungitur, faciliorem recipit medelam.

CURATIO.

§. I.

Curatio per laxantia & emetica leniora,

Quum humores viscidi, lenti & pituitosi, ad spinalem medullam depositi caussam & fomitem rachitidi præbeant, primo omnium eo respiciendum est, ut lentor succorum resolvatur, obstructiones referentur, & liber fluidorum motus per totum corpus promoveatur. Quo fine primario, ad fomitem mali, qui in primis viis residet, præscindendum, conferunt leniora laxantia, non omissis, si opus est, nec tenera infantum constitutio obstat, lenioribus emeticis, ex radicis ipecacuanhæ aliquot granis, cum saccharo & aqua cinamomi sine vino datis, aut cum syrupo quodam in electuarium redactis, vel etiam cum aqua calida infusis & oblatis: Siquidem hac ratione non modo sordes viscidæ, in ventriculo & intestinis collectæ, perbelle educuntur, sed etiam, addito hoc stimulo, debita humorum resolutio & tubulorum obstructorum reclusio egregie obtinetur; si modo caveatur, ne talia stimulantia in subjectis jam valde exhaustis, & magna viscerum labe, vel pertinaci mesenterii obstructione laborantibus adhibeantur; quia tum

tum potius ea commendare expedit, quæ nos inter medicamenta deoppilativa & reserantia in superiori capite de atrophia retulimus.

§. II.

--per resolventia.

Hactenus dictis commode possunt interponi alia leniter resolventia, ut fere sunt diaphoretica, tinctura tartari tartarisata antimonii acris, arcanum tartari liquidum & cinnabarina, mercurialibus in hoc casu anteponenda, quæ partim per cutim, partim per urinam serosas impuritates evehunt, egregie se gerunt; maxime si cum infusis sanguinem diluentibus & purificantibus adhibeantur.

§. III.

--per frictiones & balnea.

Speciatim vero ad obstructionem medullæ spinalis reserandam & liberum fluidi nervei influxum restituendum, à variis auctoribus frictiones cum linteis calidis in spina dorsi, brachiis, & pedibus una cum suffimigiis ex thure, succino, mastiche, olibano &c. institutæ commendantur. Si quid vero, mea ipsius experientia, commendationem meretur, sunt profecto balnea aquæ dulcis, cum herbis nervinis, majoranæ, floribus lavendulæ, chamomillæ, rorismarini, serpilli, melissæ &c. decoctæ; quibus, si laborantes crebrius immittuntur, & postea linimenta nervina, ex axungiæ humanæ, olei nucistæ expressi ana uncia dimidia, balsami Peruviani drachma una, olei rutæ, lavendulæ, caryophyllorum ana guttis xxx. composita una cum frictionibus spinæ dorsi & artuum adhibentur, sæpe tam exoptatus sequitur effectus, ut ego plures inde viderim mirum sublevatos, & tandem, cæteris paribus, ex voto restitutos.

§. IV.

--per diætam,

Ante omnia vero simul conjungendum accommodatum vitæ victusque regimen, quod in eo consistit, ut pueri, remotis omnibus flatulentis, concoctu difficilibus, & viscidis, crebrius jusculа gallinarum & vitulorum tenuia cum radicibus aperientibus asparagi, fœniculi, cichorei, apii, sellerie, petroselini & cancris fluviatilibus contusis decocta adsumant, & ventriculi roborandi gratia temperata elixiria stomachica, ut nostrum viscerale est, inter cibos capiant. Tum quoque potus offeratur tenuis, & durante lactatione lac bonum satisque dilutum, conjuncto simul conveniente & ætati accommodato motu, qualis vectura est, ut corpus segne paulum modo excitetur. Alvi liberias si deficit, leni promoveatur laxante vel clystere. Et si demum prava nutricis dispositio malum vel induxerit, vel sustentet, huic similiter ea exhibeantur medicamenta, quæ infantibus in minori dosi propinanda commendavimus.

§. V.

--per ligacula.

Nec denique reticendum est, ad spinam dorsi incurvatam & membra diversimode distorta commendabilem esse ligaculorum & thoracum applicationem, si modo caveatur, ne loco auxilii vim inferamus, & infantes ex uno vitio in alterum sæpe gravius præcipitentur.

CAPUT X.

De Vermibus.

§. I.

Vermes definiuntur.

VErmes sunt animalcula viva, variæ figuræ, structuræ, & magnitudinis, quæ ex semino seu ovulo insecti cujusdam cum alimentis adsumti. in cavo intestinorum nascuntur, & putrido quodam corrupto succo increscunt, corporisque universi functiones mirum in modum labefactant & lædunt.

§. II.

--subjecta.

Quamvis nulla hominum ætas ab exitialibus hisce hospitibus plane sit libera, maxime omnium tamen infantilis & puerilis, hoc est ab ablactatione ad decimum quartum annum iisdem obnoxia est; quapropter etiam inter morbos infantiles de lumbricis tractatio præcipue meretur institui.

§. III.

--differentiæ: 1) rotundi,

Variæ lumbricorum species, ipsa experientia teste, in corpore humano observantur, quæ potissimum à Medicis tam veteribus, quam recentioribus in numero tres dispescuntur. Primo se offerunt rotundi, qui etiam teretes, Germanice *Spuhlwürmer* vocantur, & magnitudine, quæ vix spithamam æquat, ab aliis se distinguunt, maximeque sedem suam in tenuibus superioribus jejuni & ilei occupant; unde interdum ad ventriculum progressi oretenus prodeunt, vel vomitu ejiciuntur. Atque hi fere sunt, qui teste HILDANO *cap. I. obs.* 57. pueris maxime innascuntur, & magno nonnunquam numero in globum quasi conglomerati ileo firmiter inhærent, cujus membranas persæpe ore suo acuto perrodunt, atque rependo in abdominis cavitatem penetrant.

§. IV.

Altera vermium species est eorum, qui ob figuram suam, instar fasciarum latam, lati & tæniæ appellantur, admodumque longi sunt; duos, imo decem interdum pedes mensura excedant, & a PLATERO in adultioribus quadraginta pedes longi observati sint. *vid.* M. N. C. *anno III. obs.* 29. BARTHOLINUS *Histor.* anat. *rom. Cent. III. obs.* 14. Hi plerumque totum intestinorum tractum, præcipue vero ileon, occupant, & non raro sine cauda & capite conspiciuntur; siquidem non toti, sed frustulatim per tormenta, cucurbitæ vel cucumerum semen referentia, prodire solent, quæ interpretante SPIGELIO *cap. XV.* nihil aliud sunt, quam nodus lumbricorum medius crassus, à lateralibus & membranaceis suis appendicibus, putredine jam absumtis superstes.

§. V.

3) Ascarides.

Tertiam lumbricorum speciem constituunt ascarides, seu vermes parvi, exigui, graciles, Germanice *Maden*, qui intestinis crassis maximeque recto innidulantes, hoc plerumque graviter cum tenesmo & molestо ad desidendum stimulo rodunt,

dunt, vellicant, & incredibili sæpe copia cum excrementis exeunt.

§. VI.

-- signa Vermium in intestinis præsentia cognoscitur, si pueri in somno pavent, & excitati ab eo trepidant, si narium adsunt pruritus, oris fœtor, sitis, salivæ fluxus, facies intercurrentibus phlogosibus pallida, extremorum frigus, urina turbida, ventris inflatio, appetitus modo nimius, modo dejectus, irregularis alvi apertura & similia. Verum enim vero, cum signa hactenus recensita aliis etiam morbis sint communia: nullum sane melius nullumque certius datur criterium, ac si vermes ipsi per alvum prodeuntes sui præsentiam indicant.

§. VII.

-- symptomata Symptomata verminosis familiaria pro ratione partium, ubi sedem peregrini hospites obtinent, admodum plerumque variant; sæpe tamen gravissima sunt: siquidem nonnunquam tam horrendæ artuum convulsiones excitantur, ut incantamenti suspicio non raro plebeiis incutiatur. Potissimum vero, si in ventriculo resident, nauseam, cardialgiam, syncopen, corporis jectigationes, dentium stridorem, deliria, imo mortem denique ipsam inferunt: in intestinis tenuibus tormina, morsus circa umbilicum, famem caninam, ventris intumescentiam, & alvi fluxus concitant; in intestino autem recto molestas titillationes, rosiones, fereque perpetuum tenesmum efficiunt.

§. VIII.

Morbi quibus junguntur. Vermibus sæpe junguntur febres putridæ, anomalæ, lentæ, quotidianis similes: sæpius autem infesta hæc animalcula aliis se morbis, ut variolis & morbillis, immiscent, vel iisdem superveniunt, & non tantum symptomata valde augent magnumque virium decrementum adferunt, sed indicia quoque diagnostica & prognostica, imo ipsam curandi methodum valde reddunt difficilem.

§. IX.

Vermium generationi favent certa anni tempora & subjecta. Certis anni temporibus, præsertim autumno, quando sub valde humida & inæquali aëris temperie, febres catarrhales, variolæ & morbilli epidemice grassantur, copiosior vermium solet esse proventus, non aliam ob rationem, quam quod tunc temporis humana corpora, ob labefactatum solidorum robur, plus humiditatis inertis, viscidæ & ad corruptionem pronæ accumulant, unde seminium illud verminosum plus alimenti & sustentationis recipit. Et inde quoque ratio petenda, cur infantes, pueri & sequior sexus, si præsertim vita sedentaria & prava diætæ ratio accedunt, frequentius graviusque vermibus & inde oriundis morbis laborent, quam quidem juvenes, ætate provectiores & sexus nobilioris homines, qui majori solidorum robore, circuloque sanguinis vegetiore prædit non tam facile succos inertes & viscidos alunt.

§. X.

-- certa alimenta. Ex omnibus vero causis certa quædam alimenta lumbricorum generationi favent, ut fere sunt ea, quæ partim copiam succorum pituitosorum & inertium ingenerant, partim insectorum ova & seminia secum recondita in corpus invehunt; quorsum pertinent lacticinia, caseus, fructûs horæi, panificia cum melle & saccharo condita, legumina, farinacea, & hujus census alia, quæ præ ceteris intus nociva insectorum ova continent, sine quibus nulla fit in rerum natura animalculorum progenies.

§. XI.

Quod comprimatur. Comprobant hoc optime experimenta à *Francisco* Rhedi & Malpighio solerter instituta, qui laudatissimi viri media quondam æstate res putredini subjectas, ut pisces & carnes, diversis lagenis, quarum altera fortiter clausa, altera aperta servabatur, immiserunt, & prælapso non ita longo temporis spatio in eo vase, cujus orificium insectis & muscis patulum relictum erat, contentas res vermibus valde scatentes invenerunt: in ea vero lagena, quæ clausa erat, ne unicum quidem vermem observarunt. Similiter quoque Malpighius commemorat, se sæpius carnis frustula humo sepelivisse, in quibus tamen nunquam, licet per longum tempus in terra condita fuissent, animalcula deprehendisset. Quæ si ita sunt, ut nullus dubito, in aprico jam posita videtur ratio, cur infantes solo lacte victitantes non prius lumbricis tententur, quam si demum alia edulia, verminoso seminio fœtida, accipiunt.

§. XII.

Prognosis. Pro diversitate corporum magis vel minus valentium & sensibilium, item pro diversa materiæ corruptæ & vermium indole, ipsa quoque differunt symptomata supra §. VII. enumerata. Sæpius tamen iterumque annotare mihi licuit, quod, si exanthematicis febribus, ut purpuræ, variolis, morbillis &c. se vermes immiscent, placidus horum morborum decursus valde plerumque perturbetur, & præter extremorum frigus, pulsus inæquales ac debiles, animique deliquia, mors sæpe ipsa accersatur. quod tamen in pueris crebrius, in ætate provectis rarius contingit. Lumbrici variegati coloris, rotundi, nunquam fere non deterioris sunt notæ; siquidem ad ventriculum sæpe adscendunt, ejusque orificia lancinando, & interdum perforando, epilepticas convulsiones, suffocationis periculum, imo mortem repentinam inferunt. Tæniæ, sive longi longiores inducunt morbos, & quandoque nondum cogniti vita privant. Ascarides minus periculi alunt, quia in intestinis crassioribus, sensu non adeo acuto præditis, residentes rosionibus suis minus nocere valent.

§. XIII.

Ulterior Prognosis. Circa meridiem & vesperam plerumque acerbiora observantur verminosorum symptomata; quoniam tum temporis animalcula nervosum intestinorum canalem à cibis vacuum morsicando fortius adgrediuntur. Vermes mortui si dejiciuntur, ob summam, quam arguunt, putredinem, periculum portendunt; nisi forte a datis medicamentis fuerint enecati & expulsi. Ex ore prorepentes lumbrici in morbis gravioribus morituros indicant ægrotantes; maxime si frequens & frigidus adsit anhelitus: neque tamen omnino mortem semper prænunciant, quia varia testantur

tur exempla, omnis generis febres expulſione vermium fuiſſe ſolutas. Quam in rem legi merentur M. N. C. *Vol. III. in append. obſ. IV. p.* 163. ubi febris tertiana & continua pluribus expulſis oretenus vermibus ſanata legitur.

CURATIO.

§. I.

Situatio. Quamvis in ingenti vitæ diſcrimine infantes verminoſi verſentur, nunquam tamen deſperandum eſt, quandocunque pro diverſitate ſymptomatum, naturarum & rerum circumſtantium debito tempore & ordine commoda adhibentur remedia. Jam vero in nullo fere morbo tam diverſa & activæ indolis medicamenta a Medicis laudantur & applicantur, quam in morbis, ubi vermes vel ſunt expellendi, vel enecandi; quare operæ pretium fore confido, ſi in præſenti de anthelminticorum natura, virtute & uſu ſollicitus, breviter demonſtrem, quæ in iis exhibendis à Medico prudentia & circumſpectio ſit adhibenda.

§. II.

Anthelminticis accenſenda acida. Primo autem omnium inter remedia verminibus & morbis inde oriundis dicata referri ſolent acida, qualia ſunt ſuccus citri, aurantiorum, limonum, ribium, berberum, granatorum, phlegma & ſpiritus vitrioli, cremor tartari, vinum, præſertim acidulum Rhenanum, ipſumque tandem acetum. Quæ ſiogula profecto eo tempore, ubi æſtus & calor præternaturalis jungitur, & febriles complicantur motus, commode locum inveniunt: ſiquidem non modo æſtum egregie temperant, ſed putredini quoque, quæ ſemper fere comitatur, mirifice reſiſtunt, & periculoſam ſymptomatum malignitatem avertunt.

§. III.

— amara Anthelminticis quoque remediis amara, ut abſinthium, centaurium minus, ſcordium, trifolium fibrinum, ruta, & multo adhuc magis, quæ ſimul purgante facultate pollent, ut aloe, rhabarbarum, colocynthis, & parati ex ipſa trochiſci alhanda. &c. accenſentur. Licet vero hæc remedia vermibus non penitus ſint adverſa, dum non modo in rhabarbaro, & abſinthio, ſed in ipſa quoque veſica fellea, *teſte* HILDANO *cent. I. obſerv.* 160. vermiculi proveniunt; minime tamen negari poteſt, quin amara inſignem contra hæc animalcula præſtent effectum: quia partim materiam crudam & viſcidam, qua nutriuntur, vi ſua balſamica corrigunt, & fibras inteſtinorum ſtimulando corruptos humores una cum verminoſa colluvie nonnunquam evehunt, partim vero bilis inertiam, quæ ſæpe cauſſam vermium mediatam conſtituit, in pueris & ſubjectis humidioribus emendant.

§. IV.

— oleoſa Tum quoque oleoſis magna tribuitur efficacia, quæ maxime experimento *Franciſci* REDI videtur confirmata, dum ille muſcas & alia inſecta variis liquoribus immerſa in vivis permanſiſſe refert, exceptis oleo perunctis & infuſis, quæ invicem mortua vitam non receperunt, licet radiis ſolaribus fuerint expoſita. Equidem libenter concedo, hæc omnia veritati eſſe conſona, atque etiam oleoſa, ut oleum olivarum, raparum & amygdalarum dulcium, non ſine fructu adhiberi: ſed ſcire licet, minime illa eo unquam ſcopo poſſe offerri, ut vermes enecent, quia admodum magna oleorum copia requireretur, ſi immediate vermes, per totum inteſtinorum volumen diſperſos, deberent exſtinguere. Multo magis oleoſa in gravibus à lumbricis ſymptomatibus ideo cenſerem utilia, quia ſenſibiles inteſtinorum tunicas ſpaſmo conſtrictas relaxant, & mucilagine quaſi oblinunt atque defendunt, ut poſtea acriora quædam & purgantia remedia magis ſecure & ſine læſione exhiberi poſſint. Ita ego ſæpius mirabili cum effectu, ad vermes enecandos & ſymptomata lenienda, oleum amygdalarum dulcium ad aliquot cochlearia, imo unciam unam vel duas circa lecti introitum, vel ſummo mane pueris præſcripſi ſumendum, ſubjungendo aliquot horas poſt pilulas ex extracto panchymagogo *Crollii*, reſina jalappæ, & mercurio dulci paratas.

§. V.

Eximia etiam laude, ad exturbanda noxia hæc animalcula, celebrantur ſalina, tum quod tenerrimæ horum animalculorum ſtructuræ infeſta ſunt, tum etiam eorum exitum, inteſtina ſtimulando, promovent; idque eo magis, ſi io ſufficiente aquæ quantitate fuerint ſoluta. Valet id potiſſimum de ſalibus iſtis neutrius generis amaris, & nominatim de ſale Glauberi, Epſomienſi, Sedlicenſi, Egranarum & Carolinarum aquarum, quæ cum vehiculo ſufficienti ſumta continuato uſu egregium præſtant effectum; maxime ſi pueri & jovenes ea vermium ſpecie, quæ taniæ & lati appellantur, laborant; quoniam hi non tam promte purgantibus, quæ ſpaſmo aguni, quam potius per ſalia & fontes ſalinos feliciter exterminantur. Quam ob rem non ſine ratione fonti Sedlicenſi, qui ſale amaro ſcatet, egregia vermes enecandi energia adſcribitur, eademque virtus anthelmintica noſtris ſalinis Halenſibus à plebe tribuitur, quæ ſubinde largum ſalſæ potum pueris contra vermes propinare ſolet. Neque male ſibi conſulunt populi maritimi, qui eadem intentione marinam potant, aut, ſi divites ſunt, aquam ex oſtreis recentibus, adjecto limonum ſucco & pipere, ebibunt, atque ſic expulſis iſtis beſtiolis à tabe aliiſque pluribus morbis infantes liberantur feliciſſime. Et quis denique aliis ſalibus, præſertim vitriolicis, ſuam in his morbis efficaciam antiquitus comprobatam denegabit, cum per experientiam ſatis ſuperque cognitum ſit, aquas Pyrmontanas, quæ de ſubtili martis vitriolo participant, adverſus tænias vermeſque turbinatos ſeu cucurbitinos tanto cum ſucceſſu uſurpari, ut ægri pluries inſtar incantamenti ab omnibus ſymptomatibus liberi evadant. *— ſalina*

§. VI.

Si ullum morbi genus ſpecifica, ſive tollendo morbo appropriata admittit remedia, ea certe me judice io vermibus enecandis & ex corpore eliminandis locum inveniunt. Quo nomine inprimis commendanda ſunt ex gummoſis aſa fœtida, opoponax, ſagapenum, myrrha; ex herbis tanacetum, ſcordium, abſinthium; ex radicibus bulboſisceparum & allii genera; ex fructibus amygdalæ amaræ & ex his elicitum *— varia ſpecifica.*

oleum

oleum expressum; item semen santonici, caieputi, camphora & similia; quæ omnia sulphureo illo graveolenti & specifico, quem exhalant odore, vermes sensim paulatimque vita privant. Et profecto hæc tam necessaria sunt, ut nisi convenienti dosi, aliis jam supra memoratis, fuerint admixta, vel combinata, rarissime optatus respondeat effectus.

§. VII.

—inprimis mercurialia, Restat vero adhuc aliud non minoris energiæ specificum ex minerali regno petitum. Est illud ipsum argentum vivum, quod peculiari quadam proprietate his animalculis adversum vitalem istorum motum destruit; quamvis non tam accurate ex principiis mechanicis hæc operandi ratio possit deduci. Hactenus autem varii hoc anthelminticum propinandi innotuerunt modi, quos paucis considerabimus. HELMONTIUS forsan primus fuit, qui experimentum cum hoc remedio instituit, dum illud aqua vel pura, vel quadam destillata decoxit, talemque aquam subtilissimis mercurii particulis imbutam maximo cum emolumento verminosis propinavit. *Henricus* MEIBOMIUS senior alium modum secutus, vinum Rhenanum argento vivo infusum per viginti quatuor horas sine decoctione leni digestioni exposuit, & postea præsentiorem adhuc effectum vidit. Chymicis è contrario magis hactenus placuit mercurius dulcis rite præparatus, quem, pro diversa subjecti natura, ad aliquot grana cum purgante, v. g. scammonio sulphurato, resina jalappæ, extracto panchymagogi Crollii &c. in pilulis non sine laudatissimo effectu obtulerunt, vel etiam eundem musco corallino nuptum cum & sine purgante dederunt. Alii, securiorem ingressi viam, æthiopem mineralem ex accurata mercurii vivi & sulphuris mixtione, confectum cum saccharo, sicut HARRIS, utiliter propinarunt. Nos denique ipsum argentum vivum bene depuratum cum saccharo cando in mortario exacte, miscuimus, &, præmissis præmittendis, sub accuratiori diæta, longe efficacius deprehendimus; maxime si postea ægri, ut præservandi fine commendavimus, à carne, piscibus, lacticiniis, dulcibus, caseo aliisque nocivis abstinuerunt, & pro potu aquam puram, vel cum cornu cervi usto decoctam, vel etiam selteranam substituerunt.

§. VIII.

—præparata. Inter alia denique præparata multiplici experientia pilulis usi fumus sequentibus: *Recipe asæ fœtidæ, extracti rhabarbari, tanaceti, aloes depuratæ, myrrhæ electæ, mercurii dulcis ana scrupulum unum, extracti croci, castorei ana grana quatuor, M. f. ex scrupulo uno pilulæ numero XV. quibus pro subjectorum & ætatis ratione ad numero V. VI. VIII. datis, plures verminosis misere vexatos ex voto sanavimus.* Qui vero à pilulis abhorrent, easdem in syrupo capiant, vel etiam bis in die justam hujus medicamenti dosin sumant: *Rec. liquoris terræ foliatæ, tartari unciam unam*, extracti rhabarbari, tanaceti, absinthii ana drachmam dimidiam: M. D. Nec denique minorem vidi effectum à sequenti pulvere: Rec. mechoacannæ albæ, seminis santonici, corallinæ, rhabarbari, mercurii dulcis, scordii, cornu cervi usti, nitri purificati ana drachmam dimidiam, camphoræ gr. sex. M. f. pulvis, qui pro ratione ætatis in varias doses dispensandus, vel cum syrupo cichorei in electuarium redactus offerendus.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa purgantia & mercurialia, Sed ut omnia recte administrentur, quasdam subjungere placet cautelas, quarum præcipua est, ut nunquam purgantia acriora, vel calidiora propinentur remedia, si febrilis calor subest, quoniam hic inde facile augetur. Similiter quoque à mercurialibus, omnibusque fortioribus abstinendum est, quando duodenum acri, caustica bile scatet; siquidem inde symptomata non modo exacerbata, sed intestinorum quoque inflammationes accersitas novimus.

§. II.

—circa vermes tenuibus insidentes, Ad vermes ex tenuibus intestinis exturbandos prodest ante purgantium & specificorum usum clysterem ex lacte & melle paratum ano infundere, ut bestiolæ istæ dulcedine allectæ ex loculis suis ad intestina facilius descendant.

§. III.

—circa ascarides Ascarides, si recto innidulantur, clysteres detergentes lactei, quibus tanacetum, allium, vel scordii folia incocta sunt, optimum præstant effectum: quod similiter etiam de illis valet, qui ex muria, cum marrubio, centaurio minori & scordio decocta additoque electuario hieræ composito à nonnullis parari solent.

§. IV.

—circa vermes post purgationem relictos, Neque minus tum temporis enemata commodum inveniunt locum, si, quando verminosa progenies post purgationem per alvum non ejicitur, quod sæpius usu venit, si in cœco intestino nidum obtinet, quod purgans non valet attingere.

§. V.

—circa anthelminticorum oblationem. Optime quoque dantur anthelmintica in electuario vel syrupo, qualis est cichorei cum rhabarbaro: quod optime norunt mulierculæ, quæ pueris verminosis semen santonici ad scrupulum circiter unum cum melle subactum ante lunæ vel increscentis vel decrescentis mutationes in lacte propinant; nec sine effectu, modo caveatur, ne semen illud sit cariosum.

§. VI.

Externorum usus. Non nunquam cum internis externa utiliter possunt conjungi; quo fine laudem merentur emplastra vel epithemata epigastrii & umbilici regioni applicanda, quæ ex absinthio, felle tauri, aloe, colocynthide, succo centaurii minoris & oleo florum spicæ confiari possunt; quorsum etiam spectat unguentum de arthanita cum aliis.

§. VII.

Si quid vero utile & inprimis necessarium datur monitum, est profecto hoc, quod coronidis loco adjicere lubet, ut scilicet Medicus ante omnia vermium præsentiam certis signis habeat cognitam,

nitam, si remedia iis vel enecandis vel exstirpandis apposita adhibere studet; ne forsan, si ægri ex alia caussa, alioque morbo ægrotant, plus noxæ quam utilitatis adferat.

CAPUT XI.

De aliis infantum morbis.

§. I.

Institutum Placet nunc pauca de adfectibus nonnullis in uno capite collectim sumtis subjicere; non quidem eo animo, ac si eosdem leviores & speciali disquisitione indignos haberemus, sed quia non tam longam & scrupulosam caussarum evolutionem postulant, admodumque pauca ex medendi methodo ad sanationem requiruot, si modo recto tempore, ordine & debito regimine adhibeantur.

§. II.

Cardialgiæ signa, Primo loco se offert *cardialgia*, quæ se maxime per insignes pectoris angustias cum respirandi difficultate junctas, per abdominis & præcordiorum sub costis spuriis inflationes, per inquietudines & sæpe conjunctos ructus se manifestat; quibus etiam non raro febriculæ & convulsiones superveniunt.

§. III.

—caussa Oritur hoc morbi genus à violenta & spastica ventriculi orificiorum strictura, & flatibus inde inclusis, qui sensibiles ventriculi membranas distendendo, summas anxietates, inquietudines, & ob impeditum diaphragmatis descensum, respirandi difficultatem cum reliquis producunt symptomatibus. Ad hanc vero caussam constituendam maxime omnium meconium non rite evacuatum, vel lac coagulatum & stagnans, vel alii etiam humores viscidi in prima regione stabulantes, & in flatus resoluti contribuunt; non exclusis demum aliis, quæ nervosas ventriculi tunicas irritando, ad spasmodicam constrictionem animare, & nocivam flatuum retentionem inducere valent.

§. IV.

—curatio in paroxysmo, Præsente paroxysmo parum lactis offeratur, & tam nutrici, quam infanti pulveres antispasmodici absorbentes cum aqua quadam carminativa propinentur, datis simul potus loco decoctis cornu cervi gelatinosis, & emulsionibus temperantibus. Quum vero debita flatuum discussio & eductio optimum in tali casu præstet auxilium, necesse est, ut per clysteres leniter carminativos & emollientes huic scopo quamprimum satisfiat. Extrinsecus quoque adhibita paregorica multum huc faciunt; quo fine inunctiones abdominis cum linimento, *ex aquæ reginæ Hungariæ unciis duabus, theriacæ veteris, & balsam Peruviani, ana drachma una, & aliquot guttulis olei menthæ vel caryophyllorum* merentur commendari.

§. V.

—per carminativa. Alvo clysterum ope reserata, leniora carminativa prosunt; nisi febricula auctior obstet: quamobrem nutrici essentiam corticum aurantiorum, carminativam *Wedelii* cum liquore nostro anodyno mixtam; infanti vero eleosacharum ex aliquot guttulis olei anisi & chamomillæ veri paratum offerre expedit, superbibendo decoctum avenæ excorticatæ calidum.

§. VI.

Extra paroxysmum, ad fomitem mali subtrahendum nou modo nutrix, sed infans quoque leniter debet à sordibus depleri; quod in hoc casu optime perficitur, si per intervalla ad sex, octo vel decem grana pulvis porrigitur, qui *ex rhabarbari electi, lapidum cancrorum ana drachma dimidia, seminis cymini gr. sex* componitur; non omissis demum remediis roborantibus stomachicis, ut est elixirium nostrum balsamicum viscerale. *—extra paroxysmum*

§. VII.

Quando pueri vel nihil urinæ reddunt, vel guttatim & cum ploratu mingunt, *urinæ* adest *suppressio*, quæ horrendis sæpe cruciatibus adfligit; quia tum plerumque teneri præ anxietate & inquietudine lac avidius fugunt, neque tamen ab ejus copia per mictionem se exonerare valent. Oritur hæc anxia mingendi difficultas, quando lac nutricis per crassa, acida & acria edulia est corruptum, vel si ipsa, ob potus insalubres, difficulter mingit; siquidem talis solet esse infantis urina & mictio, quales sunt ejus humores, atque ea deprehenditur humorum constitutio, qualis lacteus nutricis succus, quem nutrimenti loco, durante lactatione, ex mammis pusillus recipit. *Urinæ suppressio,*

§. VIII.

Sæpe etiam causa ischuriæ est calculus in vesica obhærescens, quo facile infantes, ob largiorem succorum acidorum progeniem, laborant; maxime si per hæreditariam dispositionem à parentibus acceptam ad calculi generationem inclinant. Hæc vero caussa si subest, exinde cognoscitur; si infantes genitalia digitis sæpe scalpunt, & urina non modo guttatim ac cum gemitu emittitur; sed sabulosæ quoque particulæ simul prodeuntes in urina adservata fundum petunt. Quod si vero signa hæc omnia non sufficerent, per artificialem explorationem præsentia calculi facile poterit detegi. *Calculi origo, & signa.*

§. IX.

In curatione id maxime curandum est, ut diæta nutricis, durante adhuc lactatione, aut ipsius infantis, si ablactatus est, emendetur: quod optime fit, si omnes cibi incongrui, & potus minus salubres serio fugiuntur. Dein vero, malum plerumqué sustentatur ab impedita alvi exoneratione: quare hæc ante omnia debet promoveri; nisi impetum humorum ad vias urinarias majorem efficere velious. Quo fine vel passulæ rhabarbarinæ inter cibos datæ, vel clysmata ano injecta prosunt. *Curatio ischuriæ per diætam & alia*

§. X.

His præmissis commodus tum nutrici, tum etiam infanti potus est præscribendus, qui non modo diluens, sed leniter quoque diureticus est; qualis conficitur, si aqua levis cum radicibus *—per potum*

bus asparagi, dauci, petroselini, graminis, foeniculi, saxifragiæ, cichorei decocta mane calide, & dein potus ordinarii loco frigida exhibetur. Nec minor est efficacia seri lactis aciduli cum cancrorum lapidibus correcti, quod simul temperantem habet virtutem.

§. XI.

-- calculi per interna

Quando à calculosis ramentis urethram obstruentibus, & sensibilem ejus tunicam irritantibus urinæ fluxus cohibetur, & horrendi dolores calculosi concitantur, itidem prosunt clysteres emollientes; interne vero, ad spasmum compescendum, dare convenit decoctum dialtheæ *Fernelii* cum sapone Veneto, & oleum amygdalarum dulcium cum aliquot liquoris anodyni guttulis in decocto hordei vel avenæ calido; quibus, relaxato spasmo, subjungi possunt pulveres ex lapidibus cancrorum, testis ovorum ustis, solutione oculorum cancri, & alia urinam leniter pellentia.

§. XII.

-- per externa.

Extrinsecus, si dolor à calculo & ischuria valde urget, balnea quoque aquæ dulcis, cui emollientia, ut malva, radix althææ, flores chamomillæ &c. incocta sunt, usum haud spernendum præstant. Neque de nihilo est, sacculos cum talibus speciebus repletos regioni pubis tepide imponere, vel eidem oleum scorpionum inungere.

§. XIII.

Morbi catarrhales unde?

Maxime quoque tenera progenies, ob largam succorum pituitosorum copiam, catarrhalibus & serosis tentatur adfectionibus, quas inter coryzam, gravedines, raucedines, tussim, asthmata, pectoris infarctum cum roncho & sibilo, parotides, oculos & aures manantes, crustamque lacteam recensemus, & jam breviter considerabimus. Singuli hi morbi generatim in eo conveniunt, quod ut plurimum ab aeris vitio, & subitanea tempestatum mutatione, nec non a suppresso transpirationis negotio suam nanciscantur originem.

§. XIV.

Tussis & asthmatis generatio

Quod vero speciatim ad asthma & tussim, eamque ferinam & siccam attinet, sciendum est: hæc vitia cum magna anhelitus difficultate & suffocationis metu non solum sæpe epidemice grassari, sed inprimis etiam, experientia teste, dentitionis difficultatem comitari, si consensus lege ipsi respirationis nervi tenduntur & vellicantur. Neque raro eveniunt, a variolis & morbillis improvide tractatis, & quando, superato jam morbo, nec alvi libertas, nec insensibilis transpiratio debito modo promovetur; vel etiam, si acris quædam excrementitia materia in erysipelate, purpura, crusta lactea &c. ad interiora fuerit repulsa. Tum enim ab humore viscido acri libenter pulmonum infarctus, & molestæ nervorum pulmonalium irritationes, quæ asthma & tussim concitant, produci solent. Denique, inprimis etiam hæc mala solent adfligere, ob nimiam ventriculi inflationem, à lacte viscido ibi copiose stagnante liberumque diaphragmatis descensum impediente inductam; unde etiam non raro usu venit, quod vomitus vel sponte nbortus, vel arte provocatus tam tussientibus, quam ægre spirantibus exoptatum ferat levamen.

§. XV.

-- curatio per resolventia pectoralia,

Quoad sanationem tussis & asthmatis hæc maxime tenenda erunt, quod interius absorbentia eum pulvere radicis ireos Florentinæ, glycyrrhizæ, spermate ceti & saccharo cando data, item elixir balsamicum, ex tinctura tartari, essentia myrrhæ, croci, nucistæ, corticum aurantiorum & spiritu salis ammoniaci anisato confectum, insigniter prosint. In subjectis vero sensibilioribus, & ubi malum potius à materia acri nervos pneumonicos irritante, quam ab humorum viscidiate subortum sustentatumque fuerit, rectius adhuc elixir pectorale temperatum, quod extracti croci grana quatuor in aquæ veronicæ & hyssopi ana uncia dimidia soluta, & syrupi papaveris albi drachmas duas habet in debita dosi propinatur.

§. XVI.

-- per demulcentia,

His commode interponi & subjungi possunt infusa herbarum pectoralium calida, quibus, regnante præsertim humida & frigida aeris intemperie, non modo transpiratio egregie promovetur, sed & resolutorius effectus pei belle obtinetur. Atque hæc similiter conducunt, quando contumax & sicca tussis, à lympha acriori laryngem irritante vel provenit, vel cum ea jungitur; maxime quando simul, ad acrimoniam demulcendam, sperma ceti in jusculo solutum propinatur, vel cum oleo amygdalarum dulcium, saccharo cando, syrupo dialtheæ Fernelii, croco & guttulis aliquot anisi in electuarium redactum per intervalla deglutitur.

§. XVII.

-- per leniora emetica,

Si forte asthma cum tussi conjunctum à cruditatibus acido-viscidis in ventriculo fluctuantibus, & inde inducta ejus inflatione dependet, cum fructu sæpius datur lene emeticum, ex grano dimidio vel quarta tantum parte tartari emetici cum soluta manna paratum, aut ex granis aliquot radicis ipecacuanhæ cum aqua calida, infusis & syrupo quodam addito edulcoratis: quem usum etiam quam optime clysteres præstant emollientes & carminativi, qui flatibus infra exitum parando, ad feliciorem morbi decursum haud parum contribuunt.

§. XVIII.

-- & vesicatoria,

Si repulsa materia acris excrementitia ansam malo suppeditat, præter interna diaphoretica, sæpe mirabilem præstant effectum leniora vesicatoria nuchæ apposita. Extrinsecus vero in hisce pectoris adfectibus suppetias ferunt inunctiones cum axungia humana & spiritu salis ammoniaci vinoso institutæ.

§. XIX.

Achorum, tinea &c. origo

Achores, vari & tinea, tubercula sunt ulcerosa, à vitio & corruptione seri salsi, viscidi in glandulis tubulisque subcutaneis subsistentis orienda, quæ plerumque a nimia voracitate, lacte nutricis corrupto, & suppressa per frigus admissum transpiratione, suam nanciscuntur originem. Quod similiter valet de parotidibus, auribusque & oculis manantibus.

Vu 2 §. XX.

§. XX.

— curatio Singuli hi adfectus, ut & reliquæ defluxiones catarrhales, optime sanantur, si nutricibus partim infusa sanguinem & lympham diluentia ex radice liquiritiæ, cortice & ligno sassafras, semineque fœniculi parata; partim pilulas de succino *Cratonis* cum & sine mercurio dulci, item elixir pectorale superius descriptum propinamus: infanti vero pulveres ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, iride Florentina, lacte sulphuris, pauxillo croci & oleo anisi confectos; nec non laxantia ex mercurio dulci, rhabarbaro & manna conflata porrigimus. Parotides vero, præter interna resolventia, exterius emplastro diachylo simplici cum camphora remixto volunt tractari, & si tumor discuti renuit, cataplasmate emolliente ad maturitatem deduci. Sed hæc sufficiant, quia jam *in quinta Medic. System. parte Tomi IV.* de his adfectibus fusius egimus.

§. XXI.

Singultus & vomitus origo, *Singultus* æque ac *vomitus* ex stomacho & cruditatibus in ipso coacervatis oriuntur. Quod si enim tenacior acidiorque mucus superiori ventriculi orificio firmius insidet, non modo ipse ventriculus ad contentorum depletionem, sive vomitum stimulatur; sed etiam propter consensum diaphragma quasi convellitur, & facta hujus sub inspirando contractione, singultus, subinde contumacissimus, proritatur; unde etiam non raro singultus & vomitus simul tenellos cruciare solent.

§. XXII.

— caussa Evenit ut plurimum utrumque malum à nimia lactis repletione, vel ejusdem in ventriculo corruptione. Hæc autem si præsto est, materia plerumque lactea vitiosi caloris malique odoris vomitu solet rejici. Sæpe vero externum frigus debet accusari, vel etiam dentitio difficilis & dolorifica ansam potest suppeditare, si propter nervorum consensum diaphragma & ventriculus in mali consortium trahitur.

§. XXIII.

— prognosis Si à copia lactis adsumti vomitus & singultus proveniunt, nihil fere periculi præsagiunt, cùm jam in vulgus usque notum sit, vomitu in hoc casu infantes plerumque levari. Si vero lactis corruptio caussam mali constituit, pejus est, & sæpe epilepsiæ ac convulsiones accersuntur, quæ vitam haud raro auferunt.

§. XXIV.

— curatio generalis Ad rectam sanandi methodum ipsæ nos caussæ deducunt. Quod si enim lac copiose sumtum peccat, in posterum ejus quantitas debet subtrahi; si vero depravata ejus qualitas in vitio est, debitam ejus excretionem tam in nutrice, quam in infante procurare decet. Qua autem ratione hoc perficiendum velimus, iterato in hac tractatione supra docuimus.

§. XXV.

— & specialis, Speciatim vero in utroque adfectu prodesse solent, syrupus menthæ & betonicæ, cum aliquot olei macis vel liquoris anodyni guttis datus, vel etiam aquæ florum chamomillæ, millefolii, menthæ, cerasorum nigrorum cum prædicto liquore nostro minerali oblatæ. Extrinsecus non modo frictiones cum pannis calidis, sed & inunctiones regionis ventriculi cum olei anethini uncia dimidia, menthæ drachma dimidia, croci scrup. uno vitelli ovi numero 1. egregio sunt levamini.

§. XXVI.

Alvus infantibus modo *adstricta*, modo nimis soluta est. Adstrictio contingit, quando infantes nimis sunt voraces, aut ipsæ nutrices, si adhuc sugunt, victu crasso & acido, potibusque spirituosis delectantur. Licet vero ex tardiori fecum excretione non statim noxa redundet; sæpe tamen, si diutius retinentur, magnis gravibusque malis ansam suppeditant. Alvus adstrictæ caussa,

§. XXVII.

Ad alvum igitur rite solvendam, eo præcipue dirigenda est intentio, ut nutrix victu levi & emolliente utatur, interpositis in cibo passulis minoribus cum rhabarbaro & saccharo in electuarium redactis, vel cum pomis Borstdorffianis decoctis. Infanti vero succurritur partim syrupo cichorei rhabarbarino, cum aliquot granis mechoacannæ albæ per intervalla dato, partim clysteribus ex decocto avenaceo cum melle & butyro factis, vel ex sero lactis & sapone Veneto paratis. Neque usu caret infimi ventris circa umbilicum inunctio cum oleo amygdalarum dulcium pulveri trochiscorum alhandal nupto instituta. — sanatio

§. XXVIII.

Alvi adstrictioni opposita est *diarrhœa*, seu nimium alvi profluvium, quod infantibus numero pluribus ab ira & perversa nutricis diæta, à transpiratione prohibita, à vitiata ciborum digestione & inde inducta bilis acrimonia evenit: unde feces varii coloris, odoris & consistentiæ, imo sæpe sanguinolentæ crebrius dejiciuntur: non alia ex caussa, quam quia intestina vel spasmo constricta contentas sordes exprimunt, vel propter atoniam sponte dimittunt. Quare etiam non raro usu venire solet, ut ejusmodi frequentes alvi dejectiones non solum graviores partium nervosarum spasmos ac dolores e. g. ex dentitione difficili comitentur, verum etiam atrophicis & paralyticis valde sint familiares. Diarrhœa genesis,

§. XXIX.

Licet vero sordidum hoc malum tum infanti laboranti, tum etiam aliis valde sit molestum, sæpeque timorem mali eventus injiciat; minime tamen statim debet sisti, præsertim si illud bene ferant pueri, nec inquietudine, vigiliis, ventris torsione, atrophia, aliisque signis opem sibi ferendam expetant. Quod vero si accidit, primo omnium ad lac nutricis, si eodem adhuc utitur, est respiciendum, atque nutrix, si mali caussam fovet, permutanda, substituendo in potus locum ptisanam cum succo cydoniorum roboratam, vel jusculâ gallinacea cum oryza & milio decocta. — curatio nutricis,

§. XXX.

§. XXX.

— ratione infantis, Ipsi infanti laboranti pulveres ex bolo armeniæ, succino & lapidibus cancrorum cum aliquot granis corticis cascarillæ interne dari prosunt: quibus etiam pro circumstantiarum ratione, tertia pars grani theriacæ cœlestis pro dosi commode potest addi. Extrinsecus autem linimentum ex olei nucistæ expressi, olei jesmini ana uncia dimidia, balsami Peruviani drachmis duabus, olei menthæ drachma una compositum, ventrique calide inunctum commendari meretur.

§. XXXI.

Clysterum usus, Præter hæc vero in tali morbi statu insignis est usus clysterum ex sero lactis dulci cum milio & oryza cocto & transcolato paratorum; quæ simul tenesmum frequentissime junctum egregie solantur: licet etiam huic ipsi diutius duranti optime & quasi specifice prosint suppositoria, ex vitello ovi assato, cum croco, thure & uno grano opii conflata.

§. XXXII.

Conclusio. Atque hæc sunt, quæ de morbis infantum præcipuis cum B. L. communicare volui. Deus O. M. qui non ignorat, me, præter sui gloriam, artis nostræ incrementum, & ægrotantium salutem, nihil unquam magis curæ cordique habere, hæc omnia reddat salutaria, ut suo tempore fructus ferant uberrimos.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Varia symptomata ex dentitione difficili. Infans erat VIII. circiter mensium, qui sanus & vegetus, præter omnem spem & exspectationem variis affligebatur symptomatibus. Noctes enim ducebat aut plane insomnes aut certe inquietas, & propter crebriores corporis jactationes, valde turbulentas, genæ rubebant, ardentem exspirabat spiritum, digitos ori sæpius admovebat, & præter gingivarum tumorem caloremque, vehementi tussi, respiratione difficili & æstu interno cruciabatur: unde parentes permoti me in consilium protinus adhibendum statuebant. Ego vero, quum singula hæc mala a doloribus, ob difficiliorem dentium proruptionem obortis derivanda esse crederem; auctor eram, ut aliquoties in die sex circiter grana pulveris Marchionis cinnabari remixti cum quinque guttulis liquoris mei anodyni ex aqua florum tiliæ, & cerasorum nigrorum offerrentur; extrinsecus autem carni gingivarum doleoti leniter anodyna ac demulcentia, ut butyrum infusum cum succo hyoscyami subactum, vel cremor lactis cum succo cancrorum fluviatilium & nitri pauxillo remixtus, inungerentur. Alvus, quæ diutius justo clausa fuerat, reserabatur clystere emolliente oleoso, & ad æstum sitimque nimiam restinguendam interdum mulsio quædam, ex seminibus IV. frigidis, semine papaveris & aquis analepticis parata interponebatur. Nec inanis erat spes, quam conceperamus, sed hac methodo per Dei auxiliantis gratiam id obtinebatur, ut aliquot denticulis è latibulis suis protrusis, seorsim paulatimque symptomatum remitteret ferocia.

Epicrisis.

Tanta dolorum in corpore humano vehementia est, ut si membranæ vel tenuissimæ quacunque de causa constringantur, extendantur vel lancineotur, statim reliquæ, in consensum abreptæ, idem mali experiantur. Docent hoc maxime dolores, ex dentitione difficilius succedente infantibus familiares, ubi subtilissimæ gingivas investientes membranæ totum nervosarum partium systema vi consensus adficiendo, omnes corporis functiones mirum in modum lædunt, & labefactant. Quod vero si incidit, prudens Medicus nihil prius nihilque posterius habere debet, quam ut mitigata dolorum sævitia ipsam dentium eruptionem debita ratione promoveat: siquidem cessantibus doloribus, omnia in melius convertuntur symptomata. Poterit autem hic scopus optime obtineri, si non modo remedia interna antispasmodica superius commendata per intervalla propinantur, sed extrinsecus quoque blande sedantia, quæ inter etiam cerebrum gallinæ, & ex plebis consuetudine, lardum ori immissum referre decet, adhibentur. Quodsi vero compactior gingivarum textura dentes in erumpendo retardet, vel plures simul dentes prodire moliantur, plane non reformanda est carnis gingivalis ope lancettæ apertio, quæ jam supra suo loco à nobis commendata est, admodumque sæpe à Gallis cum fructu instituitur.

Observatio II.

Regimen principis dentientis. Serenissimi Principis filius, nunc annum & quatuor menses natus, habitu corporis laxiori, menteque vivida & membris firmioribus præditus, à prima nativitate ad præsens usque tempus hanc habuit diætam, & symptomatum diversimode affligentium syndromen. Quamprimum lucem adspexit, syrupus de manna & cichorei cum rhabarbaro anatica portione ad drachmas duas in aqua fœniculi paulatim datus meconium per vomitum æque ac sedes commode expurgavit. Paulo post, ob aliqua inquietudinis & tussiculæ signa, Medicus mox pristinum laxans, mox pulverem marchionis cum aliis absorbentibus mixtum in pulticula dedit, mox etiam clysma ex lacte chamæmelino cum oleo amygdalarum & saccharo confectum applicari jussit; atque hæc omnia sæpius iteravit, non omissis, urgente forsan ventris inflatione, & inquietudine, pulveribus contra flatus nutrici oblatis, quæ semina anisi & fœniculi cum flavedine corticum aurantiorum & saccharo habebant. Sed quum lactans fœmina, quæ simul iracundiæ dedita, singulis mensium conversionibus muliebrem fluxum experiretur, serenissimus quoque infans menstruas quasi ægritudines perpeti debuit. Siquidem circa hoc tempus anxiis intestinorum doloribus & flatulentiis frequentissime laboravit; quamvis nec intermedium tempus ab omni molestia erat vacuum, sed fere singuli dies medentis auxilia desiderabant. Inter hæc ad octavum mensem perventum erat, ubi purpuraceæ quædam pustulæ, & insolitus gingivarum pruritus, ob accedentem forsan dentiendi periodum, denuo opem exposcere videbantur, quam etiam Medicus tum infanti, tum nutrici, quæ similiter exanthematibus scorbuticis defœdabatur, pro virili præstitit. Nihilominus hæc omnia prohibere non valebant, quin mense

nono, prægressis in somno pavoribus, insultus epileptico-convulsivi aliquoties accesserint, quos tamen, præter clysteres lenientes, pulveres ex lumbricis terrestribus cum absorbentibus mixti, & in aquis antispasmodicis oblati placarunt. Decimus mensis varia symptomata dentientibus familiaria, ut alvi difficultatem, ventris tormina, noctes inquietas, febriculam cum siti, inappetentiam, gingivarum ruborem & sensibilitatem &c. una secum attulit. At vero, postquam provisis omnibus, quæ necessaria videri poterant, remediis, undecimo mense duo dentes ex inferiori maxilla prorupuerant, omnia reddebantur mitiora; præsertim cum ante anni ad finem properantis exitum, superior quoque maxilla duos denticulos in conspectum daret. Circa alterius anni initium, pereunte paululum appetentia & colore faciei vivido, pone aurem dextram defluxio quædam humida apparuit, & ablactatione deinceps instituta, ob mutatam victus rationem, varia iterum pathemata, ut inquietudines & spasmi internarum partium, quas convulsiones internas appellitant, accesserunt. Inprimis autem asthma cum difficili respiratione & tussicula per periodos redeunte conjunctum se adsociavit, quod plus minus urgens, & sub decubitu in latus dextrum paulummodo mitigatum usque nunc omnia medicamenta resolventia & temperantia penitus elusit. Præter hæc vero notari meretur, quod Serenissimus à prima teneritudine mucosis vomitibus & spontaneis alvi dejectionibus creberrime fuerit obnoxius, eodemque fine, ad corrigendas evacuandasque sordes, multis syrupis laxantibus, clysteribus, globulisque moschatis & aliis medicamentis tractatus. Nunc tandem, quum in eo est, ut alter dentitionis terminus appropinquet, & metus sit, ne pristina mala vel recrudescant, vel præsentia augeantur, meum Serenissimi parentes consilium de Principis cura imposterum rite habenda postularunt. Quod ad diætam, qua Serenissimus usus est, speciatim attinet; scire licet, inter cibos maxime panem similagineum cum aqua vel jure carnis in pultis formam redactum, decocta avenæ, hordei excorticati & prunellarum, juscula carnium cum vitello ovi parata, vel cum oryza decocta, pulmones, cerebrum & carnem vituli, indeque artificiose præparatos pastillos & pulticulas, satis diligenter largiorique manu suisse oblata; potui vero post ablactationem cerevisiam albam tenuem inserviisse, quam etiam illa adhuc durante noctu sæpius Serenissimus accepisse dicitur.

Epicrisis cum Consilio.

Sistit hic casus integrum fere catalogum morborum, quibus subinde tenera infantum corpuscula adfici solent; & quum multa notatu digniora momenta in ipso occurrant, quæ nos ad meliorem affectuum infantilium curationem perducere possunt; operæ fore pretium confido, si ipsis explicandis aliquam operam impendam.

1) Nihil dubii est, quin Serenissimus infans naturam paulo sensibiliorem, magnamque sordium acrium & mucosarum copiam ex ipso materno utero secum in vitam adduxerit. Id quod, præter varia pathemata, statum à partu infestantia, vomitus & dejectiones alvi spontaneæ, pruritientia cutis exanthemata, aurium defluxiones humidæ, motus epileptico-convulsivi & similia indicant luculentissime. Longe autem magis hæc omnia fuerunt adaucta à lacte impuro, quod tenello nutrix iracunda, scorbutica & mensium fluxui, contra lactantium consuetudinem, obnoxia suppeditavit. Nec parum huc contulisse videtur crebrior alimentorum nutrientium oblatio, quæ impuris corporibus præ ceteris valde nocet, item nimis tempestivus cerevisiæ, præsertim noctumus potus, cui melius aqua cum pane similagineo decocta, serum lactis dulce, aut decoctum avenaceum tenuius sive solum, sive cum anisi semine, vel amygdalis excorticatis per triturationem vigoratum substitui potuisset. Quæ vero quum neglecta fuerint, nihil mirum est, quod ad lactis in prima regione corruptionem & stagnationem una cum reliquis causis permultum contulerint; unde frequentes intestinorum spasmi, inflationes, inquietudines, anxietates & dejectiones fœtidæ suam mutuata sunt originem. Imo etiam molestus pectoris affectus exinde derivari poterit, qui sicut à decubitu in latus dextrum paulummodo remittit; ita non non obscure indicat, ipsum à majori intestinorum à flatibus distensione & atonia ejus lateris proficisci.

2) Quod ad medicamenta à Medicis præscripta attinet, singula quidem, dum materiæ acri corrigendæ ac temperandæ, flatibusque discutiendis & motibus blande sedandis dicata sunt, per se laudem merentur; nisi crebermus & fere nimius illorum usus justam aliquam censuram incurreret; maxime quum multa laxantia & clysmata tonum intestinorum non parum debilitasse videantur. Jam vero eo respiciendum erit, ut talia in usum proponantur remedia, quæ alvi libertatem servare, debitumque intestinorum robur restituere apta sunt. Quo fine ego loco syruporum, laxandi scopo hactenus oblatorum, suaderem hoc, quod sequitur, medicamentum ad drachmam dimidiam propinandum: *Rec. rhabarbari electi unciam dimidiam, terræ foliatæ tartari, salis tartari ana drachmam unam, aquæ scorzoneræ uncias tres. Fiat sub leni calore extractio & colatura.* Deinde commendarem hanc formulam pulveris, qui *pulveris Marchionis, cornu cervi philosophice præparati, succini ana drachmam dimidiam, nitri purificati scrupulum unum, corticis cascarillæ grana decem habet, de quo decem vel duodecim grana in aqua cerasorum nigrorum florumque tiliæ propinentur.* Imo etiam, ad flatus discutiendos, sex vel octo guttæ essentiæ corticum aurantiorum, cum tinctura tartari & liquore anodyno mixta dari poterunt: hac tantum adhibita cautela, ut ne sine necessitate crebrius offerantur. Extrinsecus linimentum, *ex olei nucistæ expressi & axungiæ humanæ uncia dimidia, balsami Peruviani drachma una, olei lavendulæ, majoranæ, caryophyllorum ana guttis viginti compositum*, vel solum, vel cum aqua reginæ Hungariæ dilutum, ventri inungere curarem. Quibus si conjungatur temperatum regimen, sufficiens motus & moderatior ciborum usus, futurum esse spero, ut natura sensim roborata vires, ad dentes è latibulis suis protrudendos necessarias recipiat, quæ prius non redibunt, quam cum motus naturales à spasmis & flatibus primarum viarum debilitari desinent.

3) Discere licet, in quam lubrico statu pretiosissima

fissima principum salus sit posita. Primo enim plerumque à parentibus tenerioribus nascuntur debiles ac infirmi, & quum omnibus facile morbis debilitas pateat, longe etiam frequentius præ ignobilioribus magnatum proles ægrotat. Accedit dein, quod nutricibus impuris, male moratis, vel lascivis, vel in alto otio viventibus, tradantur, quæ varia corporis & animi vitia una cum lacte communicant. Nec culpa vacat nimis accuratum regimen, & justo subtilior sanitatis cura, qua vel minimus vagiendi conatus statim vel alimentis, vel medicamentis debet compesci, & sic natura per se jam infirma non potest non magis magisque debilitari.

Observatio III.

Dentitio difficilis. Puerulus quidam semestris, à parentibus sensibilioris naturæ genitus, præter consuetudinem aliqua valetudinis labascentis indicia præ se ferre videbatur. Dentitio, quæ circa hanc ætatis periodum incidere solet, subesse putabatur, & protinus arcessebatur Medicus, qui ob parvam gingivarum intumescentiam, & in superficie albedinem idem metuens, ad alvum reserandam, pulverem præscribebat, ex grano dimidio resinæ jalappæ, & tribus mercurii dulcis granis cum saccharo subactis compositum. Dejiciebat quidem inde puer sex sedibus ingentem muci lactisque coagulati copiam; sed proh dolor! postea alvus non modo fortius adstricta erat, aut tantum viridia & coagulata reddebat excrementa; verum etiam continuis fere ejulatibus, inquietudine, corporis torsionibus, pavore in somno, tremuloque artuum motu & singultus quadam specie tenellus corripiebatur. Inter hæc Medicus pristinum purgans remedium aliquoties repetebat, clysteres injiciendos curabat, variique generis medicamenta strenue propinabat; sed tantum aberat, ut quidquam inde levaminis adferret, ut potius tandem vehementissimi motus epileptico-convulsivi, per integrum fere nycthemeron parva interjecta remissione, durantes brevissimum vitæ filum abrumperent. Causa quidem mortis dentitioni difficili & laboriosæ tribuebatur; sed parum tumoris in gingivis, plures vero aphthæ in ore & vicinis faucium partibus apparebant, & proximo ante obitum die fæces prorsus nigræ & fœtidissimæ dejiciebantur.

Epicrisis.

Equidem nullus dubito, quin in nostro puerulo primam adversæ valetudinis causam dentitio suppeditaverit. Siquidem haud raro sub ipsa evenir, ut propter nervulorum oris vellicationem, ad intestina usque consensus lege propagatam, vel crebriores alvi dejectiones proritentur, vel nimiæ ejusdem adstrictiones affligant. Nihilominus, si quis symptomatum postea perpessorum sævitiam, funestumque mali eventum soli dentiendi difficultati adscribere vellet, graviter profecto erraret: utpote quæ magna ex parte validiori purganti, ex resina jalappæ & mercurio dulci conflato debentur. Hoc enim, non semel, sed aliquoties, puero à parentibus sensibili oblatum non modo sensibilem alimentorum canalem, sed universum quoque genus nervosum, in tenellis mobilissimum, ad spasticas constrictiones subeundas disponere omnino valuit. Eadem fuisse ratio videtur pessimarum oris pustularum, quas aphthas dicimus, quæ in nostris quidem regionibus usum medicinarum, vel eminenti quadam acrimonia, vel calorem excitandi facultate præditarum, lubenter excipiunt. Nec dubitare licet, quin fortioris cathartici rodens indoles, suscitata intestinorum phlegmone & sphacelatione, quæ ex fœtidissimo fæcum odore simul patet, mortem tandem induxerit. Jam quidem remedia alvum subducentia in morbis infantilibus reprobare non ausim, sed hoc tantum commonefacio, quod, missis omnibus acrioribus, leniora tantum in usum duci debeant. Quo fine, si propter alvum officii immemorem justo segnior fæcum excretio fit, laudem merentur interna alcalina, ut lapides cancrorum & oleum tartari per deliquium, quæ adstringens acidum, cujus generationi infantilis ætas inprimis favet, imbibendo, sal quasi medium constituunt, adeoque alvi libertatem egregie conservant. Tum quoque insigniter prosunt rhabarbarina, ut tinctura rhabarbari in substantia cum lapidibus cancrorum & oleo tartari mixtum, item syrupus cichorei cum rhabarbaro, cui majoris efficaciæ causa extractum rhabarbari vel mechoacanna alba ad duo, tria, quatuor & plura grana pro diversa ætatis ratione additum; extrinsecus vero clysteres emollientes & oleosi, qui simul spasmis sedandis apti sunt, quam maxime debent commendari. Sæpe vero etiam in tali casu, si infans præsertim sensibilior est, egregie prodesse solent laxantia nutrici obblata: siquidem certissima constat experientia, illorum virtutem cum lacte communicatam etiam in lactentibus crebriores alvi dejectiones efficere.

Observatio IV.

Qui adhuc sugebat infans unius anni, à matre per iram valde commota mammis appositus protinus in sæva ventris tormina, & ingentes præcordiorum anxietates incidit. *Ventris tormina ab ira matris.* Siquidem continuos fere elulatus edens ex altero latere in alterum inquietus se dejicit, pedibus calcitrat, anxie respirat, dies noctesque insomnes ducit, vel leviter consopitus pavoribus concutitur: alvus pauca, eademque tantum crassa, coagulata & viridi bile circumfusa reddit, abdomen flatibus distenditur, & singula ita sunt comparata, ut metum haud inanem convulsionum vel epilepsiæ supervenientis incutiant. Ego itaque in consilium adhibitus præscribo pulverem, *ex pulveris Marchionis drachma una, specifici cephalici drachma semis, croci & castorei ana granis quinque* qui in octo doses divisus ter in die ex aqua florum tiliæ & liliorum convallium sine vino præparata propinatur, interposito ad sex guttulas liquore meo anodyno, cum liquore tartari, & una alterave olei anisi guttula remixto. Neque minus, ad fæces & flatus educendos, fibrasque intestinales spasmo constrictas relaxandas, aliquoties injiciendum suadeo clysterem ita parandum: *Rec. florum tiliæ, malvæ, violarum summitatum millefolii ana pugillos duos. Coque in s. q. aquæ. Colatura recipe unciam unam cum dimidia, cui olei chamomillæ cocti uncia semis, pinguedinis castores scrupulus, olei tartari per deliquium guttæ decem admisceantur.* Abdominis tandem regio subinde inungebatur oleo amygdalarum dulcium, cui oleum carvi & camphoræ pauxillum nuptum erat, atque potui prisana tam calide, quam subfrigide bibenda, item decoctum avenaceum substituebatur. Sed ut mater quoque paululum

adjuta lactationi denuo apta redderetur, equidem ipsi ad complacandos spasmos, pulverem præcipitantem nitrosum cum liquore anodyno ex aqua aliquoties sumendum, sordesque biliosas cum pulvere rhabarbarino evacuandas commendabam: atque hæc omnia tam felici eventu, ut mater cum prole sua integræ restitueretur sanitati. Ne vero infanti nova pertimescenda essent mala, ablactationem tamdiu differendam præcipiebam, donec pusillus, viribus sensim receptis, præferendæ victus mutationi suppar videretur.

Epicrisis.

Summam meretur admirationem, qui fiat, ut infans incolumis & perfecte sanus à solo lacte matris atque nutricis vel iracundæ, vel terrore quodam perculsæ, in gravissimas afflictiones intestinorum spasmodicas & motus epileptico-convulsivos cum plenaria sanitatis eversione, ipsoque mortis periculo tam repente conjici queat. Tametsi vero causæ tam funestorum eventuum paulo abstrusioris sint indaginis, nec facile ullius hominis ratio adsequi valeat, quomodo vehementiores animi adfectus non solum in corpus, quod percellunt, verum etiam in aliena, quibus lac tantummodo sugendum datur, tam graviter operari queant: Medico tamen sufficiat, si decenti auxilio pessimorum effectuum noxas commode propulsare noverit. Agunt enim animi adfectus instar venenorum celerrime non tam in fluida, ut in sanguinem & humores, sed potius in solidas, easque motrices corporis partes, quas subinde ad vehementissimas constrictiones spasticas animant; unde dein omnes œconomiæ vitalis motus non possunt non insigniter lædi. Quæ cum ita sint, in tali casu nihil medenti prius, nihil potius esse debet, quam ut nimios spasmos, qui præcipue sensibilem ventriculi & intestinorum tractum afficiunt, blande componere, & turbatos solidorum motus ad temperiem reducere studeat. Id quod à nobis optime præstitum est per appropriata antispasmodica, tam interne oblata, quam extrinsecus adhibita, quorum usum ipse lætissimus mali eventus comprobavit. Præter hæc vero, peculiare adhuc phænomenon explicandum erit, cur a lacte matris iracundia tactæ statim fæces crassæ, & colore immutato, virides apparuerint. At vero, quum ea sit iræ affectus indoles, ut tonum & motum intestinorum peristalticum turbando, alvi excretionem supprimat, facile evenit, ut contenta in intestinis recrementa longiori mora acorem contrahant, bilisque admixtione corrosivam plane naturam cum virore induant. Quare tum temporis simul ad materiam acido-biliosam & corrosivam blande temperandam medentis intentio dirigitur rectissime. Ceterum, ne innocua proles a perversis nutricum adfectibus graviter luat, serio ipsis hæc commendanda est cautela, ut post sonticam animi commotionem lac nunquam, nisi mammis antea emulctis, unoque & altero die interjecto, fugendum præbeant. Nonnullæ à canibus adhuc lactentibus lac sibi exsugi patiuntur, qui etiam non raro inde moriuntur, luculentum veneni accepti testimonium relinquentes. Neque tamen mediante lactis vehiculo sola animi affectuum noxa in infantes derivatur, sed idem quoque de aliis nutricum vitiis arbitrandum esse velim. Ita enim febrem tertianam sugenti communicatam haud ita pridem vidi.

OBSERVATIO V.

Lethalia ventris tormina, cum sectione historia.

Serenissimus infans, à matre editus tenera, morbosa, & non levi sanguinis & humorum impuritate prædita, ab ipso vitæ primordio maculis purpuraceis, oculorum lippitudine, capitisque achoribus laboravit; mediocriter tamen semper valuit. At vero, quum septem prope mensibus elapsis, nutriendi munere fungens fœmina in repentinum incideret morbum, nec facile in ipsius locum alia commoda nutrix posset substitui, optimus ille princeps, à dulci lactis succo abstractus, nunc jusculis avenaceis aliisque alimentis educari debuit. Sed quæ antea cautissime evitata erant mala, pleno nunc agmine irruebant. Siquidem tenellus, ciborum appetentia dejecta, subito inquietus reddebatur, in somno, qui tamen paucus erat, pavebat, difficulter cum sibilo respirabat, ac tandem validoque corrosivo alvi fluxu laborabat, tenerumque corpusculum inter altos clamores miserrime torquens adstantium misericordiam in se omnem vertebat. Quæ singula quum truculentos intestinorum dolores satis clare indicarent; nihil profecto, quod saluti esse poterat, omittebatur. Dabantur enim interne pulveres antispasmodici, leniter absorbentes, diaphoretici, ex pulvere Marchionis, cornu cervi usto, philosophice præparato, succino &c. confecti, quibus ad alvi fluxum moderandum cortex cascarillæ, & pro dosi tertia pars grani theriacæ cœlestis in vino prius soluti adjecta; extrinsecus autem abdomini partim sacculi roborantes in vino cocti, partim linimenta oleosa & spirituosa, & ano demum clysteres emollientes subinde applicabantur, non omisso sero lactis dulci potui substituendo. Sed inanis erat omnis medicinæ energia, & supervenientibus epileptico-convulsivis motibus optimus ille princeps in vitæ initio è vivis tollebatur. Instituta post mortem anatomica sectione, intestinum colon, ubi sinistra ejus flexura ad rectum porrigitur, ad ulnæ latitudinem valde erat constrictum & ita angustatum, ut vix tenuis stylus transire posset: in ea vero parte, quæ mesocolo adhæret, ad ventriculum usque, non obscura inflammationis prægressæ indicia se manifestabant. Reliquus intestinorum tam tenuium, quam crassorum tractus valde erat distentus, excepto ileo, cujus ambitus itidem naturali minor conspiciebatur. Mesenterium quoque & concava hepatis regio plures inflammationis & subsequutæ sphacelationis notas offerebant, quæ similiter etiam per convexam hepatis superficiem dispersæ observabantur.

Epicrisis.

Quis est, qui non videt, intempestivam pusionis ablactationem primam querelarum omnium occasionem suppeditasse. Equidem novi infantes numero plures, ob aliquam aut matris aut nutricis imbecillitatem à lacte maturius paulo abstractos, qui nihilominus robusti sibique satis constantes permanserunt. At vero, longe aliter res sese habet cum tenerioribus, qui per infirmitatem ab utero contractam, alimentis aliis præter blandum lactis succum digerendis minus sufficiunt. Si qua vero abla-

ctandi

ctandi necessitas urget, optime lactis vicem gerit serum lactis dulce, secundum methodum nostram elaboratum, quod fluxile satis, omnique caseosa substantia orbatum facillime à ventriculo potest subigi, sicut ego exemplis quamplurimis edoctus scio. Quod vero ad ipsam sectionis historiam attinet, scire licet, quod variæ de causa morbi commotæ fuerint lites, quam alii in naturalem intestinorum angustiam rejicere voluerunt. Sed ut paucis hac de re meam expromam sententiam, probe equidem inter causam mortis proximam, & causam morbi, quæ tandem causa mortis fit, distinguendum esse statuo. In hoc nostro casu nihil dubii est, quin mors à sphacelosa partium internarum corruptione; hæc autem à spasmodica intestinorum constrictione & flatulenta tenuium distensione immediate dependeat. Eadem fere phænomena, maximeque nimias coli contorsiones, non modo in infantibus, epilepsia, immodica alvi fluxione & convulsione demortuis, verum etiam in adultioribus, nimia sanguinis vel per vomitum, & hæmorrhoides, vel per menses & lochia fluxione laborantibus crebrius annotare mihi licuit. Brevi enim ante mortem intervallo in hisce, similibusque adfectibus sævissimæ intestinorum convulsiones & spasmi accedunt, qui altera ex parte constrictionem, ex altera vero flatulentam distensionem inducendo, sanguinem hinc inde ad stasin inflammatoriam, indeque pendentem sphacelum disponere solent. Imo à tali perturbato sanguinis circulo, nec caput & pulmones sunt immunes, sed in his quoque, variæ naturalis status læsiones & in dextro cordis ventriculo sanguinis coagulati grumi sæpe sæpius deprehenduntur; licet in præsenti sectionis historia nulla cordis & pulmonum facta fuerit mentio. Hæc autem allegata mortis causa à causa morbi & symptomatum longissime differt, quam equidem nativæ intestinorum angustiæ, ut quidam putarunt, ideo tribuere nollem; quoniam, si hæc connata fuisset, à prima nativitate crebriores morborum insultus debuissent accedere, nec forsan optimus puerulus ad tantam, licet brevissimam, ætatem potuisset peringere. Multo magis veritati admodum consentaneum videtur, quod sanguinis & humorum dyscrasia, quæ antea purpuram, lippitudinem & achores induxit, nunc ob incongruam diætam, forteque prohibitam transpirationem, ad intestina magis conversa gravissimos ibi spasmos & inflationes produxerit; unde, suspenso circulationis æquilibrio, inflammatio, sphacelus & ipsa demum mors prognata fuerunt.

Observatio VI.

Epilepsia ex achoribus repulsis.

Bimulus quidam, sanguine & succis turgidus, jam per menses aliquot crusta lactea capitisque achoribus laboraverat, cui Chirurgus quidam promtæ audaciæ pulverem cerussæ, boli armenæ & terræ vitrioli dulcis capiti inspergendum commendabat. Exsiccabantur inde quidem ulcuscula, sed infans proh dolor! languescens peneque torpidus, pavoribus in somno percellebatur, pallebat, & post levem corporis refrigerationem in universo corpore ita rigescebat, ut digitis in volam manuum collectis dentibus strideret, oculis apertis mirumque distortis vibraret, sub anxio anhelitu spumesceret, rapidisque motibus convulsus verum epileptici habitum ostentaret. Quæ quum ita agerentur, parentibus ad me anxie advolantibus consilium dabam, ut, decocto cornu cervi, hordei & glycyrrhizæ in potus locum substituto, per intervalla pulverem ex bezoardicis fixioribus conflatum in aquis analepticis cum mixtura simplici leniter imbutis propinarent; alvum clysmate subducendam, totumque corpus probe fricandum curarent; his autem præmissis specifica antepileptica, e. g. pulverem *ex lumbricorum terrestrium granis sex, antimonii diaphoretici & lapidum cancrorum ana granis quatuor* confectum subjungerent, non neglectis simul calidis spinæ dorsi & artuum inunctionibus, cum unguento ex axungia canis, & castorei, oleo nucistæ, menthæ, caryophyllorum &c. conflato instituendis. Quorum remediorum effectui Deus ita clementissime annuebat, ut hostili materia ad summam cutim denuo propulsa, innocua proles à sævissimis epilepsiæ insultibus sensim ex voto liberaretur.

Epicrisis.

Justissimam meretur censuram hæc perversa achorum repulsio, qua sordes ulcerosæ, optimo naturæ consilio eliminandæ, versus interiora fuerunt repressæ, partibusque nervosis insidentes sævissimos spasmos concitarunt. Equidem capitis exulcerati cum aqua sclopetaria, aliisque externis convenientibus ablutionem feliciter cessisse novi, sed probe cavendum velim, ne hoc ante debitam corporis per leniora laxantia, diaphoretica & infusa calida repurgationem suscipiatur, imo etiam cum ipso externorum usu remedia b'ande diaphoretica apte conjungantur; alioquin auxilii loco majorem facile noxam inducimus. Vix autem melius symptomatibus ex retrocedente cutis impuritate oriundis succurritur, quam si nocivam materiam ad corporis habitum revocare annitimur. Id quod in subjectis paulo habitioribus externa epispastica leniterque vesicantia, in teneris autem calidæ frictiones, & interne pulveres bezoardici cum infusis theiformibus & diaphoico regimine dati commodissime præstant, ut deinceps remedia, specifica quadam virtute spasmos sedantia felicius adhiberi possint, inter quæ maxime mixturæ, ex aquis antepilepticis, specifico cephalico, pulvere marchionis, liquore meo anodyno, uno moschi grano, & syrupo pœoniæ conflatæ apud infantes laudem merentur.

Observatio VII.

Convulsio ex tussi & asthmate.

Trium annorum puer, habitu corporis succulentiori præditus, à prægressa refrigeratione tussi satis vehementi corripiebatur, pectus humoribus valde tenacibus infarctum turgidumque nihil fere, aut parum muci viscidi laborioso conatu reddebat, & tandem ipsa convulsio accedens haud inanem mortis timorem incutiebat. Alius quoque ejusdem habitus puerulus, cibo aliquando nimium repletus, circa decubitum de magna pectoris angustia conquerebatur, & noctu dein expergefactus cibi quidpiam adsumti, magnamque muci viscidi quantitatem evomebat. Sed nihilominus, redeunte vomendi conatu, inter summas anxietates & suffocationis periculum nihil prope materiæ viscosæ vomitu reddere poterat; unde convulsus miserrime habebat.

Epicrisis.

Epicrisis.

Dicti hi affectus pro causa agnoscunt ventriculum, tenaci humorum saburra repletum atque distentum; unde nervi præcordiales vellicati spirandi angustiam cum suffocationis metu & convulsivis artuum tractionibus inducunt. Quæ vero si præsto sunt mala, vix melior datur medela, ac si viscidorum humorum colluviem per lene emeticum, in sufficienti liquidi quantitate solutum exterminare contendimus. Quo fine pro diversa ætatis ratione tertiam vel dimidiam partem grani tartari emetici, in aqua cinnamomi soluti, vel aliquot grana radicis Ipecacuanhæ cum aqua calida infusa, vel etiam, ut nonnullorum mos est, oxymel squilliticum subinde propinare expedit. Nec facile in tenellis succulentioribus reformidanda est emetici oblatio, ut potius mirabiles in sanando effectus ab iisdem tempestive adhibitis sæpissime observentur, & postea remedia blande resolventia, ut pulveres *ex solutionis oculorum cancri & radicis ari granis tribus, radicis ireos Florentinæ, antimonii diaphoretici & facchari granis duobus* parati, subjunctis infusis herbarum pectoralium calidis, longe præstantiorem habeant usum.

OBSERVATIO VIII.

Tabes. Infans unius anni, nutrice usus morbosa, & ob vitam sedentariam, parciorem potum & acidorum inter cibos usum spisso crassiorique lacte repleta, inopinato quondam gravibus ventris torminibus, alvi obstructione & insigni abdominis à flatibus distensione adficiebatur. Remittebat quidem malum convenienti medicina tractatum, sed ingens abdominis tumor relinquebatur, qui ad cordis usque scrobiculum, & hypochondrii latera extensus tanta duritie pollebat, ut digitis vix cederet. Inter hæc simul noctes ducebantur insomnes, alvus mox excrementa dimittebat glutinosa & coagulata, mox nimis fluida, cibos appetendi facultas fere penitus erat dejecta, bibendi contra cupiditas intensior, totumque corpus modo frigens, modo calens, in partibus tam superioribus, quam infra abdomen sitis indies magis marcescebat, imo omnia ita erant comparata, ut veram tabem satis dilucide indicarent. Ego itaque consultus suasor fui, ut primo omnium intestinorum parietes ab amurca viscida per pulverem Cornachinum ad grana sex cum syrupo cichorei & aqua fœniculi datum, liberentur; postea vero pulvis, *ex æthiopis mineralis granis quatuor, concharum citratarum granis tribus, facchari granis sex* compositus singulis diebus mane offeratur, eodemque per octiduum usurpato, pristinum laxans repetatur, & sic aliquoties alternando curatio per aliquod tempus adornetur. Præter hæc vero, potui vel decoctum ex radicibus quinque aperientibus paratum, vel serum lactis dulce, cui oleum tartari per deliquium instillatum erat, substituebatur, & ad vim ventriculi concoctricem juvandam, bilisque balsamicæ defectum explendum, inter cibos quindecim guttæ elixir mei visceralis propinabantur; extrinsecus autem abdominis durities & flatulentia oleo chamomillæ cocto & emplastro *Barbette* camphorato fovebantur. Atque hac ratione, maxime cum in diæta, relictis omnibus crassioribus, juscula tenuiora cum radicibus aperitivis decocta adhiberentur, puerulus sensim, licet lento gradu, à diro hoc malo citiusque imminente moriendi necessitate liberabatur.

Epicrisis.

Tumores abdominis cum macie infantibus familiares non aliam agnoscunt causam, quam viarum, quæ chylum vehunt, à materia viscida obstructionem; unde non solum copiosi flatus, intestinorum canalem distendendo, abdomen tumidum reddunt, verum etiam, ob denegatum chyli subtilioris ad sanguinem transitum, partes corporis succo alibili defraudatæ contabescere incipiunt. Quum itaque in ejusmodi adfectibus crusta intestinorum villosa tantum non semper materia crassa & tenaci obsessa, ipsæque mesenterii glandulæ, sicut anatomicæ sectiones docent, valde tumidæ & infarctæ sint; eo omnino curantis dirigenda est intentio, ut expurgata intestinorum colluvie, talia remedia in usum proponat, quæ aliqua humores viscidos attenuandi & resolvendi energia pollent. Id quod, præter alia deoppilativa, etiam æthiops mineralis egregie præstat, utpote quem D. D. HARRIS & alii, remediis fere omnibus colliquantibus longissime anteponunt. Sed ut conveniens simul victus ratio accedat, inprimis necesse est.

OBSERVATIO IX.

Rachitidis species. Puer octennis, à matre ad cachexiam proclivi genitus & enutritus, à primo mox ortu ossibus tenerioribus carneque spongiosiori præditus, valde languidus, facieque tumidus apparuit. Accedente dein ea ætatis periodo, qua alias infantes pedibus insistere solent, terram attingere detrectat, & licet quandoque ingrediendi aliqua potentia pollere videretur, brevi tamen iterum adeo debilitabatur, ut vix pedem movere posset. Ceterum bene appetens, digerens & egerens insigni ingenii alacritate, & statura supra ætatem magna gaudet, præsertim tamen caput insitata fere magnitudine quasi inflatum conspicitur, ut naturalis membrorum convenientia fere penitus sublata videretur. Parentes, qui causam mali incantationi tribuebant, innumeris frustra adhibitis, à me tandem consilium expetebant, quod etiam hac ratione lubens suggerebam. Primo omnium, repurgatis primis viis, talem victus rationem præcipiebam, quæ parca, tenuis leniterque exsiccans erat, ut scilicet puerulus in parva quantitate carnes tantum assatas cum pane similagineo comederet, pro potu decocto ex radice chinæ & rasura ligni sassafras cum passulis uteretur, mane in lecto sub decocti calidi usu leniorisque sudoris expectatione membra pannis calidis probe fricanda daret, & demum balneum Lauchstadiense per tempus adhiberet, subjunctis post singulos usus frictionibus, artuumque inunctionibus cum tali spiritu nervino: *Rec. aquæ reginæ Hungariæ uncias duas, saponis Veneti drachmas tres: solutis adde balsami Peruviani drachmam dimidiam, olei caryophyllorum, lavendulæ, majoranæ ana guttas XV.* Quibus per aliquot menses probe observatis eveniebat, ut puer magis magisque pedibus uti disceret.

Epicrisis.

Epicrisis.

Referri hic casus videtur inter rachiticos, ob symptomatum convenientiam. Causa mali in nimia succorum serosiorum redundantia, partiumque solidarum flacciditate ponenda est; unde membra nimis laxata debita sua firmitate agilitateque caruerunt. Similem ambulandi impotentiam sæpissime in adultioribus observavi, qui succis spissioribus præditi, intra breve temporis spatium paulo majus corporis incrementum crescendo ceperunt, ubi præter tenuem victum balnea vel naturalia vel per artem cum herbis nervinis parata eximie profuerunt; licet interdum vix prius, quam altera ætatis periodo, indeqoe mutata corporis totius textura, membris recte uti valuerint.

Observatio X.

Hæmorrhoides tam fluentes quam cœcæ.

Morbis quoque incongruis infantilis ætas patet, quod sequentes historiæ demonstrabunt. Trium annorum puella, facie pallida, parumque appetens, non solum inter alvi depositionem una cum fæcibus cruoris pauxillum excernit, sed postea quoque tuberculum avellanæ magnitudine, tactui renitens, multumque molestiæ inter sedendum adferens in ano accipit. Quæ cum audirem, puellam ex mala ventriculi digestione, indeque ortis flatulentiis, majori sanguinis ad vasa hæmorrhoidalia congestione laborare judicabam. Quamobrem ad alvi libertatem servandam, sanguinemque purificandum præscribebam infusum theiforme, alternis diebus mane hauriendum: *Rec. herbæ hederæ terrestris manip. unum, summitatum millefolii, florum chamomillæ vulgaris, papaveris rhœados ana pugill. quatuor, foliorum sennæ sine stipitibus, cremoris tartari ana drachmas duas: C. D. S. species, quarum drachma una cum mensura dimidia aqua infundatur.* Ventriculo prospiciebam elixir meo viscerali, ad viginti guttas in prandio & hora quinta vespertina dato. Denique vero tumoris causa externe linteum vino calido rubro, *Pontack*, impregnatum applicari jubebam; idque tam felici successu, ut brevi hæ molestiæ ex voto disparerent.

Observatio XI.

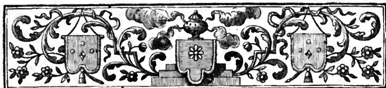
Diabetes in infante.

Hæc scribenti in memoriam venit casus de diabete symptomatica satis notabilis. Puella enim octennis, illustri stemmate orta, ingentem sordium alvinarum copiam, ob neglectam forte alvi depositionem, in intestinis accumulaverat. Accedebat dein crebrius urinæ stillicidium, cui Medici, quorum non pauci consulebantur, varia traumatica aliaque adstringentia audacter opponebant, & insuper fere habito alvinæ excretionis negotio, solam tincturam rhabarbari, vel Clauderi aperitivam timidi præscribebant. Sed aucto proh dolor! molestissimo urinæ fluxu corpus ita debilitabatur, ut superveniente demum materiæ purulentæ excretione, ægra febre hectica consumta decederet. Aperto per cultrum anatomicum cadavere, intestina tenuia mirum erant distenta, & in utroque hypochondrii latere intestinum colon durissimis, iisque copiosissimis, scybalis repletum, ut duplo majus videretur. Ren sinister à superincumbente colo compressus naturali major, & ex parte purulento ichore refertus conspiciebatur. Unde facillimum erat judicatu, nimiam intestini coli distensionem, renis tubulis relaxatis, majorem humorum adfluxum, & urinæ separationem proritasse. Quare officio defuerunt Medici, qui relicta causa, solam diabeten adstringentibus tractarunt; quum tamen clysmata aliaque interna emollientia, tempestive adhibita malum exitum arcere potuissent facillime.

Observatio XII.

Convulsivi motus cum verminibus complicati.

Illustrissima puella, x. annos nata, admodumque sensibilis ac tenera, nutricem habuit valde impuram, & à prima infantia genarum tumore, oculorum lippitudine aliisque malis, à sanguinis dyscrasia obortis laboravit. Tandem priori anno sine notabili causa motus spasmodico-convulsivi cum vertigine, corporisque totius rigore & tremore mox pedes, mox brachia miserrime adficiebant, ita ut ægra, prægresso formicationis sensu, mirum labefactata aliquoties per diem in terram caderet. Varia à variis præscripta erunt remedia, sed sine omni effectu. Quum vero & ego in consilium vocarer, puellam nimis voracem cibis maxime dulcibus, farinaceis & lacticiniis delectari, quandoque ventris torminibus adfligi, & olim vermium quædam signa præbuisse, comperi. Unde, mutato victu, ad primas vias vel à sordibus, vel à vermibus, si præsto essent liberandas bis in hebdomade octo vel decem horum pilularum præscripsi. *Rec. gummi ammoniaci depurati, extracti tanaceti, asæ fœtidæ, boracis Venetæ, ana drachmam dimidiam, rhabarbari electi drachmam unam & semis, aloes purissimæ grana quindecim, extracti croci, castorei ana grana tria, M. f. l. a. cum terebinthina Veneta pilulæ ex scrupulo xxx.* Præter hæc quovis die mane in lecto infusum nervinum, ex herbæ melissæ manip. uno, florum chamomillæ vulgaris, tiliæ, primulæ veris, salviæ, sambuci ana pugillis duobus confectum, inter corporis frictionem, blandique sudoris exspectationem bibendum offerebatur. Circa decubitum ex aqua antispasmodica pulvis temperans cum sex guttis liquoris anodini essentiæ croci & castorei nupti, & inter cibos viginti & plures guttæ elixir visceralis propinabantur. Quibus per aliquot hebdomadas usurpatis balneum nervinum, ex herbis menthæ, majoranæ, salviæ, rorismarini, summitatibus origani &c. cum debito regimine & unguenti nervini usu commode subjungebatur.

INDEX
LOCUPLETISSIMUS
RERUM OMNIUM
IN
MEDICINA RATIONALI SYSTEMATICA
seu tribus prioribus Tomis contentarum.

Prior numerus Tomum, *alter* Paginam *indicat.*

A.

BDOMEN, ejus minùs decens ligatio post partum sæpè intestinorum dolorum causa Tom. II. pag. 286. *Abdominis* inflationes, vide *Flatulentia.*

ABLACTATIO infantum, quo tempore fieri deceat? III. 474. Quæ post illam observanda? III. 475.

ABORTUS qui dicatur III. 177. Partu naturali gravior & periculosior est. I. 79. III. 177. quo tempore contingat? III. 177. quomodo fiat? I. 79. quandoque salutaris. *ibid.* differt à partu septimestri III. 177. ab hæmorrhagiâ abortivâ & minùs tali *ibid.* signa III. 177. subjecta III. 178. quæ faciant? I. 79. non facilè provocatur, quod auctorum testimoniis III. 177. & variis observationibus probatur. III. 178. causæ occasionales sunt aëris vitiosa constitutio, & prava diæta puerperarum III. 180. alvus adstricta III. 181. fluor albus diutiùs infestans III. 351. hereditaria dispositio & abortiendi consuetudo III. 180. spasmos concitantia. III. 179. Sanguinis defectus & abundantia. *ibid.* tussis convulsiva I. 306. III. 122. externæ violentiæ III. 179. terror I. 191. polypus uteri. *ibid.* & atonia I. 307. sanguinis vel seri viscidi profluvia post puerperium, vel abortum I. 353. abortum passæ facilè in eum recidunt I. 79. causa proxima III. 178. quando contingat in variolis & quæ pariat symptomata? II. 55. & quæ illum sequantur? III. 180. ad eum proclivitas in quo consistat III. 179. disponit frequens abortus ad fluorem album III. 350. ad hæmorrhagiam uteri II. 226. ad leucophlegmatiam III. 335. crebrioris circa medium gestationis tempus contingentis exemplum III. 185. frequentis casus. *ibid.* venæ sectione in brachio præservatus. I. 457. III. 183. cum perpetuo vomitu junctus III. 187. cum insequente hæmorrhagiâ uteri & venarum excretione III. 183. cum symptomatibus hypochondriacis III. 184. nimia ad eum proclivitas cum molarum excretione III. 187. indicationes curatoriæ & præservatoriæ. III. 180. quæ explentur venæsectione *ibid.* laxantibus lenioribus, III. 181. commodâ uteri purgatione post partum. *ibid.* quomodo ex tempestate vitiosâ exacto vitæ regimine tractandus? III. 181. quâ ratione imminens arcendus? *ibid.* hæmorrhagia in illo quomodo tractanda? *ibid.* quomodo præcavendus in acutis morbis? III. 182. in dysenteriâ *ibid.* in hysterico malo? *ibid.* Cautelæ circa venæ sectionem *ibid.* & 183. circa potum & motum corporis III. 183.

ABSCESSUS quid denotet & quodnam genus illius propriè sic dicatur? I. 356. ejus signa III. 463. à fortioribus emeticis coorti. I. 166. ex morbillis & variolis I. 164. & *seq.* post variolas I. 325. differunt ab ulceribus I. 326. III. 443. à fistulis III. 459. quarum sunt sæpè causa III. 461. sanguinei cur sint frequentes II. 21. quomodo ex potu frigido sub paroxysmo febrili nascantur? *ibid.*

Abscessus interni signa I. 325. internus ruptus mortis causa. I. 400. in *abdominis* integumentis quandoque subsistit. *ibid.* musculorum abdominis ex tertianâ. II. 20. *aperti* curatio III. 452. & *seqq.* circa *aurem* occultus convulsiones sæpe excitat III. 35. *dorsi* I. 325. ex *hepatitide* orti casus II. 46. in *parotidibus ibid.* *pulmonum* facile recidivat I. 356. & an possit sanari II. 142. quando post peripneumoniam remaneat? *ibid.* *renum* I. 326. in *sinubus frontis ibid.* subsistit in *thorace* I. 325. *Mesenterii*, *Vesicæ*, *Uteri*, vid. *Mesenterium.* *Vesica.* *Uterus.*

ABSORBENTIA veteribus ignota I. 429. eorum apparatus I. 428. differentiæ *ibid.* amplissimæ utilitatis. *ibid.* correctioni materiæ dicata. *ibid.* cum acido in tertium cedunt. *ibid.* præmittenda purgantibus. *ibid.* naturæ opus juvant. I. 413. quædam adstringunt I. 428. cur alvum ducant. I. 384. quatenus conveniant in cardialgiâ II. 260. in febribus II. 14. 17. quomodo improvidè data atrophiæ infantilis causa? III. 486.

Absorbentium terrenorum usus I. 139. efficacia in avertendis morbis chronicis I. 253.

ABSTINENTIA & motu priùs tentandi morbi quam medicamentis I. 139.

ACACIÆ fructus adstringunt alvum I. 261.

ACETUM antidotis annumeratur I. 201. alvum adstringit I. 261. vini optimum alexipharmacum I. 204. polysarkiâ laborantibus commendatur I. 252. specificum in peste. I. 450.

ACHORES quid & unde III. 494. retropulsi quomodo sæpè asthmatis convulsivi & infantilis causa III. 96. 494. epilepsiæ III. 10. guttæ serenæ, III. 229. motuum spasmodicorum vagorum III. 37. tussis ferinæ? III. 111. curatio III. 494.

ACICULA deglutita quæ mala genuerit? I. 237. deglutita atrocia ciet pathemata. I. 312.

ACIDA nitrosis postponenda I. 429. cur inimica corpori humano I. 185. 189. quibus noceant & cur? I. 178. senes lædunt. I. 134. fæces alvinas reddunt albas I. 66. primis viis sunt infestæ I. 107. earum tonum destruunt III. 18. iis in primis viis copiosis qui cibi vitari debeant? I. 111. tenesmum concitant I. 66. diarrhoeam suscitant III. 176. clysteribus non indenda I. 468. vermibus sunt inimica & quæ? III. 492. quomodo adhibenda sint in febre verminosa II. 187. acidum est plerumque causa morborum infantilium III. 470. ex quibus signis pateat *ibid.* quænam ad illud ingenerandum ex parte lactantis contribuant? III. 471. ex parte infantis *ibid.* in primis hypochondriacorum viis unde? III. 72. 82. cardialgiæ qua ratione causa existat II. 260. quomodo tollendum? *ibid.* corrosivum non est causa ulcerum quod probatur III. 444. cum alcali & viscido non universales morborum causæ I. 17. *& seq.* an podagræ materia & causa? II. 341. acida ad sanguinem delata fiunt salsa I. 38. 69. seri secessum faciunt III. 459. menses supprimunt III. 19. 459. pulsum mutant I. 369. sanguinem coagulant I. 374. acida optima sunt alexiteria I. 450. infensa sunt humorum progressui I. 428. eos incrassant III. 176. 318. an in hæmorrhagia narium conducant? II. 198. quomodo præservent in pestilentia II. 95. laudantur in ea *ibid.* præsertim si bezoardicis terreis fuerint nupta II. 97. cur arcendis miasmatibus aptissima? I. 204. laudantur in febre petechiali II. 87. & petechizante II. 77. in synocha putrida II. 106. an in tertiana? II. 13. eorum abusus in tertiana quartanam producit II. 29. acida temperantia I. 429.

ACIDULÆ præstantissimum sanitatis præsidiũ I. 139. fœminis commendantur I. 243. qualia principia recondant. III. 290. cum lacte optimè misceri possunt. *ibid.* ante earum usum corpus ritè præparari debet II. 272. cur sub earum usu animi adfectus maximè noceant II. 117. & fructus horræi? III. 174. impuris subjectis magis quàm thermæ prosunt. III. 412. frigidæ potæ quibus noceant? III. 19. 100. improvidè usurpatæ febres intermittentes excitant, II. 12. scabiem III. 438. præsertim nocent in hydrope pectoris III. 100. hypochondriacis & spongiosis subjectis III. 73. non semper curant malum hypochondriacum I. 153. nocent à spasmo vexatis III. 75. in vertigine idiopathica III. 222. laudantur in asthmate III. 100. calculo felleo II. 273. dysenteriâ. III. 158. in epilepsiâ, & quando conducant III. 15. nephritide? II. 149.

Acidulæ cum lacte prosunt in doloribus intestinorum a motibus spasmodicis vagis III. 37. odontalgiâ II. 332. tussi hypochondriacâ. III. 122. vertigine symptomaticâ. *ibid.* ulceribus. III. 449. uteri hæmorrhagiâ II. 227. vide etiam *Aquæ Minerales.*

ACONITUM venenatæ est naturæ I. 210.

ACRIMONIA humorum quomodo generetur? III. 421. in infantibus unde III. 470. & senibus? III. 383.

ACTIONES *naturales* quæ sint? I. 54.

ACUTA *febris* in quo consistat. I. 407. *& seq.* plerumque inflammatione stipatur *ibid.* cur recidivet? I. 356. à naturâ sanatur. I. 407. quomodo per artem? I. 408. venæ sectionem poscit. I. 456. symptomaticæ malæ. I. 411. vid. etiam *Febris acuta.*

Acuti morbi quomodo differant à chronicis? I. 410. cautè tractandi I. 403. funesti signa. I. 391. *& seq.* causa mortis in iis sphacelus ventriculi & intestinorum I. 400. *& seq.*

ADOLESCENTIA quibus morbis exposita I. 184.

ADSTRINGENTIA externè admota capiti quomodo repellant humores? III. 130. gingivis inuncta in dentitione difficili nocent. III. 478. in erysipelate III. 142.

Adstringentia: internorum indoles & effectus in genere I. 260. pollent retropellendi facultate *I. 207.* quatenus adjuvent excretiones? I. 260. calculum præscindunt. I. 447.

Adstringentia interna insecura I. 447. debilibus noxia I. 344. positive naturæ inimicissima I. 261. adeoque cautè exhibenda I. 262. quæ sint I. 446. quomodo agant I. 447. qua methodo exhibenda? *ibid.* clysteribus non indenda *I. 468.* nocent ad abortum præcavendum III. 181. in alvi fluxibus I. 352. in convulsivis motibus III. 29. in dysenteria qua cautione adhibenda III. 361. in expellendis exanthematibus III. 474. in febribus intermittentibus I. 350. quomodo in tertiana cum fructu queant adhiberi II. 15. 17. roborantibus nupta quo in casu ad febres lentas commendentur? II. 181. nocent in fluore albo II. 206. in gonorrhoea I. 354. qua tamen cautione adhibenda? III. 361. nocent in hæmoptysi à defluxione acri I. 354. II. 206. in hæmorrhagiis I. 344. quænam & quando in uteri hæmorrhagia conveniant *II.* 226. *& seq.* quâ cautione adhibenda in nimio hæmorrhoidum fluxu? II. 221. hydropem gignunt I. 352. incaute usurpata in nimio mensium fluxu malum hystericum concitant III. 61. polypos III. 282.

ÆGRI statim à morbo non nimis nutriendi sunt. I. 358.

Ægroti aliquid concedant consuetudini I. 138.

ÆGYPTII cur dysenteriæ obnoxii III. 152.

ÆQUINOCTIUM venæ sectioni cur opportunum I. 454. & in convulsionibus III. 29. cur circa illud auditus vitia exacerbentur? III. 241. quædam affectiones circa illud familiares I. 360.

AER, ejus natura I. 228. *& seq.* est universale menstruum I. 210. multum a se differt I. 103. nocivis exhalationibus quandoque scatet. I. 224. multa continet corpori humano infensa I. 207. ejus usus III. 429. ad sanitatem I. 104. sanitatem dispensat I. 101. duplex necessarius ad vitam & sanitatem I. 264. cur tanta ad vitam animantium con-

servandam

servandam sit necessitas I. 156. ejus vis in corpus humanum I. 158. 253. tonum fibrarum diversimode afficit I. 35. magna pollet vi ad immutandum corporis habitum I. 156. mutat corporis functiones I. 291. pulsum I. 368. excretiones I. 381. morborum epidemiorum causa est I. 291. 334. ejus subtractio quomodo necet I. 31. ejus naturam & vires nosse debet Medicus. I. 258. quomodo aquarum inundatione salubris reddatur. II. 86.

Aër in omnibus animantium succis reperitur. I. 264. quid in sanguine efficiat I. 45. & qualiter eum subeat I. 264. inspiratione non subit ipsum sanguinem I. 46. corpus tamen valde alterat. *ibid.* ejus in pulmones ingressu quare opus I. 45. per quas vias se corpori humano insinuet? I. 211.

Aër qualis conducat puerperis III. 54. tabidis & phthisicis III. 294. variolis laborantibus? II. 54.

Aër qualis disponat ad abortum III. 180. ad auditûs vitia III. 241. ad dysenteriam III. 154. ad febres exanthematicas II. 76. ad fluorem album III. 68. ad purpuram III. 399. ad rachitidem III. 488. ad scabiem III. 427. ad scorbutum III. 373. ad singultum III. 124. ad sphacelum III. 389. quomodo frumenta corrumpat? II. 55.

Aër calidus, ejus effectus I. 228. 334. debilitat I. 104. quid sub eo imperandum? I. 105.

Aër, ejus *constitutio præternaturalis* quæ in corpore pariat damna? II. 80. 82.

Aër crassior impurus & insalubris I. 287. perspirationem mutat I. 288. 334.

Aër frigidus qualis sit I. 470. ejus effectus. I. 228. 334. contrahit fibras I. 35. quibus cavendus. I. 134. valde frigidus & humidus cur noxius. I. 189. frigido humidus perspirationi obest I. 228. 334. temperate frigidus præstat calidiori I. 104.

Aër humidus, ejus effectus I. 228. 334. nocet. I. 105. humidus & calidus expandit fibras corporis nostri I. 35.

Aëris impuri noxæ quomodo avertantur? I. 104.

Aër inconstans repletionem interdicit I. 106.

Aëris intemperati noxæ & quomodo avertendæ I. 105.

Aëris mutatio magnos ad nervosi generis sanandos morbos usus habet. III. 49. confert in asthmate III. 101. in deliriis melancholicis & maniacis III. 262. in epilepsiâ III. 19. in scorbuto III. 376.

Aëris mutatio subita nocet I. 105. 185. & 267. cutis tono I. 360. ad apoplexiam contribuit II. 242. ad odontalgiam II. 331. ad vomitum cruentum II. 213.

Aër purus & temperatus qualis? I. 104. salubris est I. 287. tonum partibus solidis conciliat III. 373. quos effectus exerat in pulmones? II. 141. laudatur in tussi III. 114.

Aër serenus excitat vires I. 33. 104.

Aër vespertinus & nocturnus nocet. I. 211.

ÆRIS *viride* egregie callum absumit. III. 465. quomodo adhibendum *ibid.* ejus aqua ulcerum putredinem arcet III. 449.

ÆSTAS quos proferat morbos I. 266. quos gignat morbos I. 334. qualis in eo pulsus. I. 368.

Æstate abstinendum à tabaco I. 136. ut & venere *ibid.* quali victu utendum? *ibid.*

ÆTAS in historiis morborum necessaria I. 286. ad morbos facit I. 308. 349. pulsum mutat. I. 368. quælibet suas peculiares habet affectiones. III. 65. 428. 469.

ÆTHIOPS mineralis quomodo conficiatur III. 493. confert in contusionibus ac sanguinis stagnationibus III. 18. guttâ serenâ III. 231. lue venerea cum aliis sudoriferis III. 418. refractariis morbis subcutaneis III. 432. tussi ferinâ III. 114. vermibus extirpandis III. 493.

AFFECTUS *animi* alterant corpus I. 97. consueti minùs nocent I. 138. gravidæ tangunt fœtum I. 79. sanitatem affligunt I. 102. senes valdè lædunt I. 135. turbant negotium mensium I. 136. eorum noxæ à medico indagandæ I. 102. & *seq.* iis assueti viscerum labe plerumque affecti sunt I. 103. ex iis mortui plurimi I. 102. animi sunt causæ morborum proximæ I. 173. æquè nocent ac venena, & cur? I. 189. 195. cur eos gravia symptomata comitentur I. 158. retropellendi facultate pollent. I. 207. Vide *Animi affectus*.

ALBINUS I. 17.

ALCALINA in calculo renali præservando laudantur, & quæ II. 301. sanguinem fluidiorem reddunt I. 374. terrea absorbent I. 428. non soluta stomachum gravant *ibid.* alcalina salia celerrime solvuntur. *ibid.* non penitùs ab acido solvuntur. *ibid.* soluta in tertium degenerant. *ibid.* eorum usus ad sanitatem tuendam I. 139.

Alcalinum sal urinam subit. I. 69.

Alcali & *acidum* non universalis morborum causa I. 17.

ALEXIPHARMACA quomodo ad genesin exanthematum contribuant? II. 118. in malignis minus proficua. I. 437. sola nocent in pestilentiâ II. 97. sed acidis nupta in eâ conveniunt. *ibid.* nocent in petechizante febre II. 81. sed analepticis nupta interdum conveniunt. II. 97. nocent in purpurâ III. 408. laudantur in gonorrhœâ cum aliis sudoriferis. III. 360. cautè in dysenteriâ sunt adhibenda III. 158.

ALIMENTA cur homini tantoperè necessaria I. 157. 246. eorum usu quotidiano egemus I. 106. sufficiens quantitas cur requiritur I. 246. eorum facultates ad tres classes commodè referuntur I. 107. naturam nosse debet medicus I. 158. optima quænam I. 105. sanitatem dispensant *ibid.* commoda vigorem præstant I. 33. etiam non optima parùm nocent nisi quantitate peccetur I. 111. superato morbo parcè danda I. 421.

Alimenta noxia quænam? I. 109. eorum vitia quos generent morbos. I. 245. senibus quæ incommoda I. 134. villosam tunicam obstruentia I. 109. nocent in spasmodicis morbis. I. 320. valentis materiæ debilibus noxia I. 421. acida nutritioni non quadrant. I. 108. sanitatem oppugnant *ibid.* coagulo obnoxia vitanda I. 109. constringentia nocent *ibid.* cruditatem generantia. *ibid.* duriora sunt incongrua I. 108. à quibus facilè vincantur? I. 109. in primis viis fermentationem subeunt. I. 59. mucida viscosa nocent I. 109.

ALLIUM remedium contra dysenteriam I. 232. ex lacte coctum remedium contra vermes I. 236.

ALOE, ejus virtutes I. 215. hæmorrhoides movet I. 343.

ALOEPHANGINARUM pilul. insignis usus I 216.

ALOETICA quibus & quando conveniant? I. 434. cur infantibus noceant. III. 475. in defectu dispositionis ad hæmorrhoides II. 292. hæmorrhoidariis sæpè nimium hæmorrhoidum fluxum excitant. II. 219. nocent in vomitu cruento II. 215.

ALPINUS (Prosper) I. 21.

ALTERANTIA materiæ correctioni dicata I. 427. quadruplicis generis *ibid.* pro materiâ corrigendâ variant. *ibid.*

ALTERATIO à naturâ non perficitur I. 413.

ALTIORA *loca* aërem salubriorem habent I. 104.

ALUMINOSA an conveniant in febrium intermittentium curatione II. 15. 19.

ALVUS, ejus ratio in omnibus ferè morbis habenda III. 217. ejus crebrior depositio salutaris I. 120. ejus libertati studendum I. 139. & quæ huc faciant medicamenta? *ibid.* ejus justa successio plurimum confert ad tuendam valetudinem I. 157.

Alvus quomodo solvenda in abortu, III. 181. ardente febre, II. 215. calculo, II. 307. catarrhali benignâ febre, II. 46. in colicâ, II. 289. convulsivis motibus, III. 27. doloribus intestinorum, II. 290. malo hypochondriaco, III. 55. 70. iliacâ passione, II. 282. in lue venereâ III. 422. malignâ febre, III. 407. mictu cruento, II. 234. petechizante; II. 77. in puerperis, II. 163. quartanâ, II. 28. quotidianâ, II. 35. semitertianâ, II. 42. tussi, III. 113. variolis? II. 54.

Alvi adstrictio sanguinem ad superiora pellit, III. 18. hinc congestiones ad caput sustentat, III. 267. est gravidis familiaris: III. 181. morbos chronicos sustentat: III. 42. inducitur sæpè à tincturâ antiphthisicâ Grammanni, II. 287. vel ab acido in primis viis, III. 82. vel à convolutione intestinorum III. 172. à dolore dentium; I. 168. ex difficili dentitione; I. 237. à potu frigido; I. 233. à terrore oriunda: I. 191. incommoda capiti I. 262. maxima est in catalepsi & unde? III. 43. disponit ad abortum, III. 181. aurium tinnitum, III. 241. mictum cruentum: II. 234. convulsiones auget: III. 29. maximè nocet in purpurâ: III. 408. quæ pariat symptomata in variolis II. 54. 59. an fumo tabaci reseretur? II. 290. eâ laborantibus quid faciendum vel fugiendum I. 131.

Alvi apertio quantùm valeat ad morbos præscindendos? II. 39.

Alvi excrementa variant I. 66.

Alvina excretio non supprimenda I. 118. in morbis consideranda I. 288. 289. 384. multùm ad sanitatem facit. I. 288. 384. motus intestinorum index I. 385. quæ evehat? I. 383. sub doloribus & spasmis supprimitur I. 320. nec non in capitis & nervorum morbis I. 386. sine noxâ aliquandiu supprimitur: I. 383. in morbis prudenter movenda I. 386. tarda ex bilis defectu I. 384. mala: I. 385. involuntaria unde? I. 307. cur turbetur a diuturnis meditationibus? I. 158. Vide *Purgatio.*

Alvina faces motu peristaltico expelluntur I. 68. multùm humidi habent I. 66. earum examen chymicum *ibid.* Vide *Excrementa.*

Alvus quæ dimittat I. 66. infantum sit aperta I. 133. pendet à conditione motûs peristaltici I. 67.

Alvi laxitas nimia nocet I. 118. nimia & inordinata quid indicet? I. 385. *& seq.* nimia quomodo compescenda? I. 386. 443. fluxus quando, & quomodo in petechiali febre sit promovendus II. 87. quatenus conveniat in pulmonicis febribus? II. 139. num eas solvat? II. 143. Quâ ratione in purpurâ sit dirigendus II. 71. quando in variolis sit procurandus II. 61. ejus fluxus à vermibus I. 235. temerè suppressus quæ pariat incommoda? I. 262. nimis fluxam habentes quid juvet? I. 131. quæ supprimant? I. 118. Vide *Diarrhæa.*

Alvi plus justo *retenta* noxæ I. 64. 66. ejus suppressio morbos inducit, I. 288. plurimorum morborum est matrix I. 203.

Alvi obstructio à spasmo intestinorum I. 304. succos inquinat I. 320. varia pathemata inducit. I. 304. in febribus noxia I. 355. cur aliquando indemnis I. 383.

AMARA; eorum usus I. 139. quo principio maximè agant? III. 378. bilis defectum supplent III. 306. quomodo in quartanâ agant? II. 26. cur & quomodo vermibus inimica? III. 492. sæpè nocent in ictero: III. 306. laudantur in scorbuto: III. 378. putredini resistunt, & quæ? III. 390.

AMAUROSIS, vide *Gutta serena.*

AMBRA *grysea* summum est analepticum, III. 14. ejus essentia quando in palpitatione cordis conveniat III. 88. cum passulis decocta à Cratone in declinatione tussis laudatur. III. 113.

AMBUSTIO quos effectus in corpus humanum inferat? III. 388.

AMNIOS quid & ubi? I. 78. 80.

AMOR occultus & vesanus omnes animi & corporis functiones perturbat III. 59. 253. sæpe epilepsiæ causa, III. 12. & deliriorum III. 253.

AMPUTATIO membrorum sphacelatorum ubi & quomodo instituenda III. 391. 392. quæ circa illam tenenda *ibid.* quæ ante & post illam conferant? *ibid.*

AMULETA quomodo operentur. II. 64.

AMYGDALÆ *dulces*, earum oleum certissimum contra venena auxilium I. 201. in doloribus & spasmis utile I. 318. externè in aurium siccitate laudatur. III. 243. vel ante, vel post anthelminticorum usum internè convenit: III. 29. in calculo renum & felleo, II. 271. 300. dysenteriâ, III. 156. hæmoptysi, II. 205. intestinorum doloribus a salivatione mercuriali, III. 420. tussi cum spermate ceti III. 112. 113. vel cum syrupo papaveris albi. *ibid.* ad stercora indurata educenda III. 70. cum anethi oleo in singultu III. 126. cum spermate ceti in scorbuticis doloribus ventris III. 380. crebrò infantibus exhibitum nocet III. 478.

Amygdalæ amaræ volucribus & canibus venena I. 198.

ANALEPTICA quæ sint? I. 444. quomodo agant? *ibid.* limitatæ virtutis: *ibid.* pulsum mutant; I. 369. motum refocillant; I. 321. optima nutrientia; I. 444. quæ conveniant gravidis ad abortum præcavendum? III. 183. laudantur in pestilentiâ; II. 97. quando conducant in phrenitide? II. 135.

ANASARCA hydrops quid? III. 323. differt à cachexiâ III. 314. ab hydrope polypo cordis juncto III. 328. à leucophlegmatia III. 323. signa: III. 322. eo defunctorum anatome III. 324. ratio symptomatum III. 325. causæ occasionales III. 326. 334. ex asthmate gignitur I. 352. à potione frigida. I. 234. prognosis III. 328. cum asthmate juncti casus: III. 338. cum tympanitide juncti & sanati exemplum: III. 334. indicationes curatoriæ: III. 329. quæ absolvuntur paracentesi, III. 329. & quando? *ibid.* purgantibus curatur, I. 436. III. 330. enematibus, III. 330. & diureticis; *ibid.* quando sudorifera conferant? III. 331. balneis vaporosis discutitur. I. 465. tertianæ succedens quomodo tractandus? II. 17. an venæ sectio in eo conveniat? III. 332. cautelæ circa purgantia. *ibid.*

ANATOME Medico necessaria I. 15. & 149. ejus neglectus æquè ac physices peperit sectas I. 15. *& seq.*

ANGINA quæ dicatur? II. 125. 126. ejus causa proxima & remotiores II. 126. ejus subjecta, II. 126. sedes, II. 125. species I. 295. periculosæ, II. 127. quomodo gignatur? *ibid.* spasmia debetur

ter I. 302. in quo differat ab aphthis, II. 126. ab inflammatione faucium leviori, *ibid.* à prunellâ *ibid.* à spasmis hystericis. *ibid.* quando in ea magis solida, quàm fluida deglutiri queant II. 130. orta ex conclavi recenter calce obducto; *ibid.* ex repellentium præpostero usu discussa; II. 130. alvi fluxu soluta II. 129. mortis signa in eâ II. 127. prognosis *ibid.* suffocatione perimit. I. 394. venæ sectione sub linguâ levatur. I. 458. 459.

Angina epidemica quibus temporibus se exserat? II. 127. *externa* qualis dicatur? II. 125. *humida* & *sicca* qualis sit? II. 126. *symptomatica* quibus ex causis oriatur? *ibid.* & quibus accidat? II. 125. *vera* qualis dicatur? *ibid.* quomodo curanda? II. 127. quo pacto conveniant externa, II. 128. & sanguinis missio? *ibid.* *recidivans* sæpiùs sanata II. 130. ejus recidiva quomodo arcenda II. 129.

Angli cur phthisi obnoxii sint III. 293.

Angustia *vasorum* considerabilis I. 27.

Anima, ejus sedes quo loco statuenda? III. 45. & 253. arctissimum cum corpore habet commercium III. 45. quâ lege unita cum corpore I. 88. distinguit nos à brutis; *ibid.* cum sensitivâ non confundenda; *ibid.* & *seq.* sensitiva à rationali distinguenda. I. 88. quid sit. *ibid.* corpus alterat; I. 97. in mechanismo per mechanicas causas agit. III. 42. an sit causa proxima motuum & functionum vitalium I. 33. III. 270. in vitales & naturales actiones absolutum jus non habet. I. 97. non efficit omnes motus *ibid.* motus vitales ac naturales afficit. I. 102. ipsius *functiones* beneficio fluidi nervei fiunt, III. 253. *irregulares* unde dependeant? III. 10. utitur ministerio corporis I. 96. perperam à veteribus omnium motuum causa venditata I. 150. & 155. rationalis & consilii particeps non est constituendum principium medicinæ I. 152. sed est commentum: I. 151. non est medicinæ principium. I. 300. perperam dicitur natura I. 405.

Animalia viva discissa imponenda morsis à cane rabido I. 179.

Animalium partes quænam difficilius concoquantur. I. 109. & *seq.*

Animantia munda lege Israëlitarum qualia I. 106.

Animi *inclinationes* multum pendent à circulo sanguinis I. 52. mores sequuntur temperamenta I. 29. pathemata quomodo corpus alterent. I. 36. tranquillitas vitam sanam præstat I. 97. Vide *Affectus animi.*

Animi pathemata propriè afficiunt nervos partesque nervosas I. 310. effectus merè corporeos præstant. *ibid.* eorum effectus I. 287. functiones corporis turbant. I. 310. morbos pariunt I. 287. mutant pulsum I. 368. vires debilitant; I. 349. humores corrumpunt, I. 319. ventriculum afficiunt; I. 313. & 319. excretiones criticas sistunt; I. 288. ad colicam faciunt; I. 297. curationi obsunt; I. 287. nocent in morbis exanthematicis I. 315. nec non inter & post pastum, I. 319. post eas motus insalubris I. 412.

Animi affectus, quinam ad eos proclives? II. 323. pro varietate varios edunt effectus: III. 87. eorum noxa in totâ motuum œconomiâ: III. 59. & 273. in nutrice & infantibus ad quos morbos disponant? III. 15. & 471. morborum sanationem remorantur; III. 412. morbos quiescentes sæpè revocant; III. 239. disponunt ad abortum, III. 179. cachexiam & chlorosin, III. 313. epilepsiam, III. 12. hypochondnacum malum, III. 69. lipothymiam, III. 269. motus spasmodicos vagos, III. 37. spasmum œsophagi, III. 132. polyporum generationem, III. 282. quæ in febre petechizante pariant symptomata II. 78. & cur maximè sub usu aquarum mineralium noceant? II. 117.

Animi deliquia differunt gradu; III. 268. in quo ab apoplexiâ & epilepsiâ? III. 269. a suffocatione; *ibid.* signa antecedentia & solutionis paroxysmorum: III. 268. subjecta & causa proxima: III. 269. mediatæ causæ sunt animi affectus, III. 270. corruptio partis sphacelosæ; III. 271. diæta prava, III. 270. hæmorrhagiæ nimiæ, III. 271. hydrops pericardii *ibid.* morbi prægressi & qui? III. 270. opiata & narcotica, III. 271. polypus, *ibid.* venena, purgantia, & emetica; *ibid.* unde in passione hystericâ frequentia, III. 53. & in puerperio? III. 276. & quomodo in his tractanda? *ibid.* prognosis funesta & mala, III. 271. salutaris, III. 272. vid. plura in verb. *Syncope* & *Lipothymia.*

Animus in morbis considerandus: I. 287. conspirat cum corpore. *ibid.* ejus inclinationes à corporis structurâ, *ibid.* & progressu humorum per caput: I. 305. nimis fatigatus ventriculum debilitat: I. 313. stupidus ex apoplexiâ unde? I. 350. ejus morbi hæmorrhoidibus solvuntur I. 343.

Anni humidi & pluviosi valdè insalubres I. 209. tempora peculiares gignunt morbos I. 177.

Anniversarii morbi. I. 183.

Anodyna mitiora I. 417. quæ sint & quomodo agant I. 448. quomodo utiliter adhibenda? I. 417. diaphoreticis in doloribus miscenda I. 438. quænam sint lenissima III. 38. & 249. sub linguâ detinere juvant in aphoniâ III. 249. laudantur in animi deliquiis ab irâ, III. 272. calculo felleo, II. 271. cancri enormi dolore, III. 454. delirio maniaco, III. 263. dysenteriâ, III. 157. singultu III. 127. spasmo II. 313. vomitu, III. 145. quatenus ad pneumonicas febres conferant? II. 140. in rheumaticis & arthriticis doloribus: II. 323. sitim sedant I. 60. eorum usus in progressu calculi per ureteres I. 71.

Anodyna cur genere nervoso debilitatis noceant, III. 56. cholerâ adfectis III. 169. & in intermittentibus II. 17.

Anodynus liquor. vid. *Liquor anodynus.*

Anorexia ex nimiâ aquarum ardentium potatione I. 255. & *seq.* unde? I. 306.

Antepileptica quænam sint? III. 28.

Anthelmintica quotuplicia & quæ sint? III. 492. quæ optima? I. 452. variæ eorum præparationes III. 493. num tantùm circa novilunium porrigi debeant? I. 236. quid ante & post horum usum tenendum III. 29. & 493. fortiora quando in cardialgiâ verminosâ noceant? II. 262.

Anthelmintica pilulæ. vid. *Pilulæ.*

Anthelminticus pulvis, *syrupus*: Vid. *Pulvis*, *Syrupus.*

Anthraces pestilentiales quæ dicantur? II. 94. qualem poscant curationem? II. 98.

Antidota optima II. 123. & III. 170. oleosa optima I. 312. & pinguia I. 430.

Antidotum universale veterum I. 201.

Antihecticum Poterii an in hecticâ conveniat? II. 181.

Antimonium crudum specificum in passionibus rheumaticis I. 450. decoctis antivenereis cum fructu additur III. 418. in pulvere cum aliis in arthritide inveterata II. 322.

Antimonii regulus medicinalis acres & salsas defluxiones arcet I. 318. specificum in contumaciâ intermittentium I. 450.

Antimonii sal sulphureum quomodo præparetur? III. 418. quod laudatur in lue venereâ. *ibid.*
Antimonii sulphur auratum sudoriferis in lue venereâ subjungitur. III. 418. in acribus salis defluxionibus utile. I. 318. specificum contumacium intermittentium I. 450. & guttæ serenæ I. 453.
Antimonii tinctura acris cum aliis laudatur in capitis doloribus à seri vitio, II. 256. ad calculum renalem arcendum, II. 301. in lue venereâ; III. 418.
Antimonii vitrum ventriculi inflammationem producit II. 123. cum aliis ex ipso minùs ritè præparatis choleram excitant. III. 167. benè præparata ex eo internè in ulceribus laudantur. III. 451.
Antinephretica; quid circa illorum usum tenendum? II. 307.
Antiquartium Riverii quomodo præparetur? II. 26.
Antiscorbutica quænam sint? III. 378. cur cautè biliosis subjectis & juvenibus offerenda? III. 379. eorum succi optimè cum sero lactis propinantur: III. 39.
Antispasmodica quæ sint? I. 448. quomodo agant? *ibid.* hæmorrhagias sistunt. I. 417. non solùm curant malum hypochondriacum I. 317.
Antonianæ *aquæ* cum lacte mixtæ in vesicæ vitiis laudentur: II. 235. quando conferant in nimio hæmorrhoidum fluxu II. 221.
Anus, ejus fistulæ sedes III. 460. causa III. 461. sæpè maturè consolidata phthiseos causa III. 295. quomodo tractande? III. 466.
Anûs procidentia sæpiùs fortiori sphincteris spasmo debetur II. 309. cur senibus & hæmorrhoidariis familiare symptoma II. 219. prolapsus balneis reprimitur I. 464. resolutus involuntariam facit excretionem I. 307. *Sphincteris* valida constrictio sæpè dolores colicos & flatulentos producit, & in quibus? II. 296.
Anxietas præcordialis unde suam trahat originem II. 122. in febre ardente. II. 112. quomodo à potu caffee inducatur? III. 403.
Aortæ fabrica cur notabilis? I. 41.
Aphonia quæ dicatur III. 247. unde I. 187. sedes ejusque causa proxima III. 248. oritur à vermibus I. 235. III. 248. à spasmo nervorum lingualium I. 305. & paralysi I. 306. III. 248. in verminantibus obvia: I. 305. oritur ab ebrietate, III. 248. à sero impuro stagnante, *ibid.* à sanguinis congestione ad linguam, *ibid.* prognosis, *ibid.* ex insultu apoplectico ortæ exemplum III. 251.
Aphonia quomodo tractanda à paralysi linguæ inducta III. 249. à catarrhali defluxione, *ibid.* quomodo sub salivatione mercuriali eveniens sit curanda? *ibid.* à vitio sanguinis orta quâ ratione tractanda? *ibid.* cautelæ circa venæ sectionem & spirituosa. *ibid.*
Aphthæ quæ dicentur? III. 480. differunt inter se ratione gradûs *ibid.* ab anginâ & in quo? I. 295. II. 126. causa materialis & formalis III. 480. mediatæ & remotæ *ibid.* & 481. à cicutæ aquaticæ usu sæpè producuntur: III. 93. symptomatum ratio, III. 481. prognosis; III. 470. quomodo sint tractandæ? II. 129. præsertim in infantibus, ubi ratio habenda nutricis III. 481. & infantis. *ibid.* quomodo in variolis? II. 53. 58. quæ externè in iis conveniant? III. 481. cautelæ circa symptomaticas. *ibid.*
Apophlegmatizantia quæ sint & quando adhibenda? I. 442. laudantur ad arcendos malignos morbos. II. 86.
Apoplexia, quot ejus gradus? III. 195. sanguinea & spasmodica quid & unde? I. 165. II. 240. levior. III. 195. *serosa* in quo consistat? II. 241. quo loco maximè accidet? II. 240. III. 195. signa antecedentia II. 241. symptomata, atque effectus II. 240. eâ defunctorum anatome. *ibid.* in quo differat ab animi deliquiis III. 269. à passione hystericâ III. 52. è lethargo III. 210. à catalepsi I. 299. syncope *ibid. vera* vel *spuria* I. 299. 327. veræ causa extravasatio; I. 299. 302. & 327. spuriæ causa stagnatio; I. 299. 302. 305. & 327. vitam non adimit, I. 299. & 305. hystericis familiaris *ibid.* venæ sectione discutitur. I. 458.
Apoplexiam gignunt terror. I. 191. copiosiùs sumpta aqua Matthioli I. 256. pathemeta & affectus animi I. 182. II. 241. ira vehementior I. 191. ad eam disponunt debilitas generis nervosi, III. 197. excretiones sanguineæ & serosæ suppressæ III. 196. ex suppressione mensium I. 341. lochiorum I. 342. hæmorrhoidum I. 343. narium hæmorrhegiæ. I. 346. *& seq.* ex scabie repulsa I. 336. podagra emanente. I. 338. mercurialia ineptè adhibita III. 197. quæ eam quandoque progignunt; I. 220. à mercurialibus in podagrâ datis exemplum III. 209. morbi epileptici ac convulsivi III. 197. polypi in vasis cordis & cerebri II. 242. III. 279. spasmi partium inferiorum III. 196. & duræ matris I. 305. flatus cachecticus II. 242. plethoricus II. 241.
Apoplexia cur non adeo frequens? I. 185. pueris rarior. *ibid.* senum unde? I. 242. nonnunquam hereditaria I. 183. 349. cur præsentissimæ mortis causa I. 160. facile recidivat. I. 359. in paralysim transit I. 350. stuporem animi gignit *ibid.* qualis in ea pulsus I. 371. lethale in ea signum thoracis convulsio I. 306. spasmis stipatur I. 302. causa mortis in ea I. 396.
Apoplexia exempla, ejus insultus in corpore purpurâ & podagrâ vexato; III. 207. levioris in lethelem mutatæ casus; II. 245. à sinistro balneî calidi Carolinerum usu observatio, II. 244. funestæ ex purgente acriori ortæ exemplum. II. 245.
Apoplexiam curandi methodus quæ clysteribus acrioribus absolvitur; I. 467. II. 243. externis & internis excitantibus II. 243. & venæ sectione congruo loco institutâ. *ibid.* & III. 198. cautelæ circa balsamica & apoplectice, II. 244. circa venæ sectionem: II. 243. præcavetur alvum solventibus, II. 244. hæmorrhoidariis frictionibus, hirudinum applicatione & elixiriis balsemicis, II. 244. venæsectione, *ibid.* & exactâ victûs ratione. *ibid.*
Apostematum generatio I. 165.
Appetitus & digestio in omni ferè morbo læduntur, I. 60. ejus causa mechenica *ibid.* quibus defstruatur? *ibid.* è diuturnâ abstinentiâ perit; III. 50. à felibus acidis excitatur: III. 40. *nimius* à quibus causis oriatur? III. 67. cur ante motuum spasmodicorum invasionem auctior? III. 40. ejus dejectio periculosa I. 246. planè dejectus in quartanâ quid indicet? II. 31. num bono consilio excitetur post febres malignes, II. 92. & intermittentes? II. 184. quibus revocandus? I. 467.
Aprilis cur catarrhalibus & exenthematicis morbis faveat. III. 402.
Aqua bona qualis I. 112. pro potu pura esse debet. III. 378. quomodo exploranda. I. 112. pluvialis subtilior reliquis *ibid.* medicine est universalis. I. 254. simplex optima medicina. I. 463. præcipue pluvialis, est præstantissima & medicina universalis

ſalis I. 469. 476. aquæ potus commoda I. 112. *& ſeq.* ejus potores ſani & longævi. *ibid.* cerevifiæ merito anteponitur. I. 112. ſalubris, cur principio quoſdam offendere videatur? I. 64. in ſalubris quænam. I. 112. coctione corrigitur. *ibid.*

Aquæ calidæ potæ commoda I. 111. à Zecchio pro ſecreto commendatur ad calculi renalis præſervationem. II. 302.

Aquæ frigidæ potus à variis auctoribus laudatur II. 293. ejus ad curandos morbos ſalubritas I. 470. ſanat & præcavet morbos; III. 168. fibras roborat & firmat, II. 334. III. 139. acres humores temperat, & reſerat obſtructiones, II. 226. III. 377. ſanguinis æſtum reprimit, II. 294. frigidiſſima in febribus ad ardorem temperandum à *Galeno* eſt porrecta I. 471. quomodo ſudorem moveat? II. 54. non promiſcuè exhibendus, II. 27. 295. 334. & quæ circa ejus uſum tenenda? III. 32. quem uſum præſtet in ardente, II. 113. in vitiis partium externarum, ut arthritide, podagra &c. I. 475. in capitis dolore tam idiopathico quam ſymptomatico. *ibid.* in cardialgiâ ab irâ, II. 260. in catarrho pectoris, III. 100. in cholerâ, III. 169. cholericis morbis, I. 472. II. 116. colicâ ſanguineâ, II. 294. in paſſione colica & iliaca. I. 473. convulſionibus III. 27. 32. in affectu ſpaſmodico convulſivo I. 475. dyſenteria I. 472. in ejectione viſcidarum cruditatum I. 473. epilepſiâ III. 16. hæmoptyſi, II. 207. 210. hæmorrhagiâ uteri III. 38. in hæmorrhoidibus ſuppreſſis I. 473. malo hypochondriaco I. 474. hyſterico *ibid.* inteſtinorum doloribus I. 473. lipothimia, III. 273. lippitudine oculorum III. 238. palpitatione cordis, III. 88. in pectoris affectibus, tuſſi &c. I. 474. in ſtomachi vitiis, ſpaſmo, ardore &c. I. 473. ulceribus: III. 384. 449. in vomitu bilioſo diuturno. I. 472. nocet poſt emeticum III. 27. Monita quædam Authoris ad uſum illius pertinentia. I. 476. imperite à nonnullis Medicis fuit adhibita. *ibid.*

Aquæ chalybeatæ à veteribus commendantur ad lienis morbos, III. 378. hæmorrhagias nimias: II. 220. vomitum præcavendum; II. 215. exterius & interius ſunt proficuæ. I. 464.

Aquæ minerales activiores ſunt communi. III. 377. quænam principia recondant? III. 260. ingredieotia ab Autore detecta I. 426. potiſſimam facultatem aquæ debent. I. 403. earum effectus & uſus; *ibid.* & 377. balneis ſocianda I. 464. continuato uſu juvant. I. 423. quæ antè & ſub earum uſu teneoda? III. 71. 433. artificialis imitatio. II. 23. calidæ in ſubjectis impuris cautè adhibendæ; III. 437. præcavent calculum, II. 272. polypoſas concretiones, III. 283. eryſipelatis recidivas II. 103. laudantur in cachexiâ & chloroſi III. 315. cutis adſectibus, III. 433. in delirio melancholico & maniaco, III. 260. in malo hypochondriaco, III. 70. 71. in morbis à febribus intermittentibus incautè ſuppreſſis, II. 354. periodicis II. 168. morbis à ſanguine impuro & ſpiſſo ortis, II. 265. in quotidianâ contumaci, II. 35. quatenus in aſthmate conveniant? III. 100. in febribus intermittentibus? II. 28. cum primis longis, II. 36. & cur cum iis conducant? *ibid.* quando in febre lentâ, II. 178. & quæ iis tunc præſidia ſurroganda? *ibid.* in phthiſi, III. 300. infarctus & obſtructiones tollunt, I. 321. excretiones promovent; I. 348. ſuccos depurant. I. 321. ſpecificum in hypochondriacâ & hyſtericâ paſſione; I. 451. *cum lacte* quomodo cura inſtituenda? III. 294. commendantur in arthriticis & rheumaticis doloribus, II. 322. 323. nimio hæmorrhoidum fluxu, II. 221. purpura ſcorbutica, III. 405. rheumatiſmo ſcorbutico, II. 322. diu nimis uſurpatæ quam noxam inſerant? III. 71.

Aqua ad balnea quæ optima I. 464. quomodo emendanda. *ibid.* Aquarum inſeſſus cohibet nimiam tranſpirationem. I. 140.

Aquæ ſtagnantes & putreſcentes noxia evibrant effluvia I. 207. *& ſeq.* qua ratione inundationes aërem reddant inſalubrem II. 86. cur acrimoniam ingenerent plantis. I. 210. paludinoſæ leviſſimæ I. 209.

Aquarum ardentium abuſus quam noxius I. 255.

Aqua hydropicorum qualis conſtitutionis? III. 324.

Aqua intercus cur à veteribus ità dicatur & quid ſit? III. 323.

Aqua laxans quomodo paranda? II. 23.

Aqua ſclopetaria laudatur in externis capitis effloreſcentiis, III. 18. mictu cruento, II. 312. cum balſamo vitæ in gonorrhœa ad injectionem, III. 363.

Aqua vitæ ſtomachica & carminativa an poſt cibum ſumptum digeſtionem promoveat? II. 291.

Aqua Antonianæ, vid. *Antonianæ*.

Aquisgranenses *thermæ* cur nimis calidæ ſint? III. 244. ante earum uſum corpus ritè præparari debet. II. 272. laudantur in calculo, *ibid.* ad polypos arcendos, III. 283. in quibus morbis noceant? III. 244.

Arabes quædam chymica reliquerunt; I. 21. argenti vivi uſum docuerunt, *ibid.* bona remedia invenerunt. *ibid.* dyſenteriæ ſunt obnoxii & cur? III. 152.

Arcana adverſùs morbos ſpecifica non dantur. I. 153. non ſemper effectus præſtant. I. 290.

Archeus *Helmontii* figmentum. I. 17.

Ardens *febris* quæ vulgo dicatur? II. 111. quæ rectè dicatur? *ibid.* qualis in eâ pulſus, I. 371. ſanguis? I. 373. *& ſeq.* ejus ſubjecta & cauſæ antecedentea; II. 112. cauſa proxima. *ibid.* quibus regionibus rarior, quibuſve frequentior ſit? II. 111. quàm neceſſaria ſit in eâ linguæ inſpectio? II. 119. in quo differat ab aliis febribus continuis, II. 111. à maraſmo ſenili, II. 119. à ſynocha, II. 111. quem exitum habeat in ſenibus? II. 119. quid in eâ ſignificent rigores? II. 114. in ſene ex malâ curatione funeſta: II. 119. copioſo julapii potu curata II. 116. quale regimen poſcat? II. 114. an in eâ conveniat venæſectio? II. 112. quomodo adhibendus potus frigidus? II. 118. inprimis aqua frigida? II. 113. & 115. qualis conveniat potus? II. 113. quomodo in eâ ducenda ſit alvus? II. 115. cephalalgia tractanda; II. 114. ſitis fallenda: II. 115. *continua* in tertianam intermittentem mutata: II. 118. *ſanguinea* copioſo potu ſanata II. 117. vide *Synocha bilioſa*.

Ardor *ventriculi* unde oriatur? II. 120.

Arena calida quâ ratione in intumeſcentiâ abdominis conferat? III. 345.

Argentum *vivum* olim annumeratum venenis: I. 197. nullam exerit in corpus operationem, niſi ſolutum. I. 218. ex quo veri veneni naturam induit? I. 197. 219. ut ex communibus veneni notis patet; I. 219. glandulas ſaucium afficit & ſalivalem laticem copioſè ex iis ducit: *ibid.* cur tam vehemeotem producat in corpore humano effectum I. 220. vid. *Mercurius*.

Aridura quibus tractanda. I. 431.

Armoracia, ejus radix quale recondat principium? III. 378. laudatur in ſcorbuto. *ibid.*

ARNICA ſpecificum ad ſanguinem congrumatum I. 453.

ARNOLDUS VILLANOVANUS. I. 21.

AROMATA inſalubritatem alimentorum corrigunt. I. 110.

ARSENICUM veteribus incognitum, I. 197. ejus patria: *ibid.* quomodo ſumptum ſymptomata inducat & quæ? II. 126. 259. III. 142. eo extinctorum anatome: III. 170. ad ſeparationem corrupti in ſphacelo minus tutum eſt: III. 390. ex eo ſumto mors quomodo præcaveatur? II. 123. III. 170. externè applicatum nocet. I. 310. cum butyro capiti illitum funeſta peperit ſymptomata I. 199.

Arſenicum album venenum fortiſſimum: I. 196.

Arſenicalis aqua infamatum venenum. I. 198.

ARTERIÆ motu ſunt inſtructæ, I. 41. tunicas craſſiores deponunt caput vel cranium ingredientes. I. 84. II. 196. ſunt venarum & vaſorum lymphaticorum radices I. 57. venis continuæ I. 366. cur minores & pauciores venis? I. 41. uni in pedibus duæ venæ reſpondent; *ibid.* ſyſtaltico motu gaudent, I. 365.

Arteria partis ligata motus impotentiam facit. I. 36.

Arteria bronchialis ſecundum ſuum initium & progreſſum anatomice deſcribitur. III. 109.

Arteriarum carotidum & vertebralium communicatio ad ſecretionem fluidi nervei facit I. 84. cerebri fabrica. I. 47.

Arteria aſpera quæ dicatur? III. 109. ejus uſus. I. 45. III. 109. ſpaſmum patitur, I. 305. cauſſa oppreſſionis pectoris. *ibid.*

Arteriotomia num in phrenitide conveniat? II. 132. num in dolore cephalico? II. 251.

ARTHRITIS quid veteribus & recentioribus dicatur? II. 317. ejus deſcriptio ab Aureliano: II. 340. cauſæ & incunabula I. 174. 179. 262. 298. ab acidis. I. 253. cauſa proxima II. 317. 319. ſigna I. 298. prognoſis II. 320. 344. ſubjecta II. 319. ſedes I. 298. quomodo gignatur? I. 302. cauſa materialis ſalina cujus indolis? II. 341. conferunt ad hanc animi adfectus, deſes vita & luxuria II. 343. hæmorrhagiæ ceſſantes II. 319. excretiones ſæpè naturales ſuppreſſæ. II. 343. veneris abuſus. *ibid.* venæſectio neglecta. II. 317. differt ratione cauſarum, indolis, & graduum. II. 318. à rheumatiſmo; I. 298. II. 318. hæreditarius morbus, I. 349. quandoque anniverſaria, I. 183. benigna quomodo fiat maligna? I. 181. haud repentè reprimenda. I. 263. facilè recidivat, I. 356. ſpaſmis ſtipatur, I. 302. topicis exacerbatur I. 298. 337. *& ſeq.* hieme magis affligit I. 336. cur autumno & vere maximè affligat? II. 319. cum colicâ ſanguineâ alternantis exemplum; II. 295. cum nephritide ſæpè alternat. II. 259. tranſit in calculum I. 339. omnium morborum facillimè ſtationem ſuam deſerit, atque ad alias corporis partes tranſit. I. 359.

Arthritis ceſſans ſæpè ſpaſmi veſicæ & dyſuriæ cauſa. II. 309.

Arthridis retropulſa ſæpè cardialgiæ cauſa, II. 259. colicæ, II. 286. convulſionum, III. 25. hydropia, III. 328. lethargi, III. 318. palpitationis cordia, III. 86. tuſſis convulſivæ. III. 111. retrocedens necat. I. 395.

Arthritis vaga, qualis materia in eâ peccet? II. 317. quomodo differat à motibus ſpaſmodicis vagis? III. 34. vagæ ſpecificum lumbrici. I. 450. *fixa* unde? II. 341.

Arthritis univerſalis incipiens unde? II. 321. ſæpè ex rheumatiſmo. II. 319.

Arthritidis præſervatio quâ ratione inſtituenda? II. 321. hæmorrhoidibus præſervatur & ſolvitur. I. 343. balneis martiatis levatur I. 465. curatu cur difficilis I. 298. curatio differt pro cauſarum differentiâ II. 321. & quomodo inſtituenda *ibid.* & 348. quæ conducant in imminente paroxyſmo? II. 348. in cacochymicis ſubjectis, II. 321. 349. in hæmorrhoïdariis. II. 323. cautelæ circa anodyna & opiata quæ tenendæ? *ibid.* calidiora remedia & ſpirituoſa, *ibid.* lactis curam, *ibid. &* 349. topica, II. 322. & venæſectionem II. 323. & 349. Vide *Morbus articularis.*

Arthriticæ febres unde? I. 409. methodus ſanandi eas. *ibid.*

Arthritici cur præ aliis ad venerem proni. II. 322.

ARTICULORUM *morbi* quomodo gignantur? I. 302. à ſpaſmis ligamentorum; I. 303. topicis perperam tractantur, I. 338. diureticis arcentur, I. 439. ſcarificatione levantur, I. 464. ligamenta nerveotendinoſa cujus naturæ, & quænam ob humorem heterogeneum in iis fiant? I. 360.

ARTUS imbecilles balneis firmantur, I. 465. eorum dolor ſingularis epidemicè graſſans, I. 298. ab arthritide diſtinctus. *ibid.* eorum diſtenſio in epilepſiâ unde. III. 12.

ASA *fœtida* duplici nomine in hyſtericis ſalutaris, I. 448. ſpecificum anthelminticum I. 452. clyſteribus utiliter commiſcetur I. 468.

ASCARIDES ubi maximè ſedem ſuam habeant. III. 42. 345. 490. craſſa incolunt; I. 332. earum indicia, *ibid.* cauſæ & ſubjecta III. 491. prognoſis. *ibid.* ſunt ſæpè flatulentiæ cauſa, III. 345. motuum ſpaſmodicorum: III. 42. quibus eliminandæ: III. 491. 492. Vide *Vermes.*

ASCITES hydrops qui dicatur III. 323. differt à tumore gravidarum III. 328. ab hydrope polypo cordis juncto, *ibid.* verus à ſpurio; *ibid.* ejus ſigna, III. 322. morbi hiſtoria, III. 323. eo defunctorum anatome, III. 324. ſymptomatum ratio, III. 325. ejus ortus I. 168. ejus geneſis dependet ab hepatis vitio, *ibid.* & reliquorum viſcerum labe. III. 326. cauſæ occaſionales ſunt animi pathemata, III. 327. diæta inconveniens *ibid.* à frigido potu in cachectico orti exemplum. *ibid.* & 336. diſpoſitio naturalis, III. 326. exanthemata & ulcera retropulſa & conſolidata, III. 328. eventus, III. 329. Curatio inſtituitur diureticis, III. 330. enematibus & purgantibus, *ibid.* & roborantibus, III. 331. deſperatus quomodo tractandus III. 332. quatenus paracenteſis conveniat III. 329. ſcarificatio, *ibid.* & venæſectio? III. 332.

ASSUETA ſenibus non mutanda temerè I. 134. *& ſeq.*

ASSUMPTA excretis debent reſpondere. I. 101.

ASTHMA quid ſit, III. 94. ejus variæ ſpecies. I. 298. ſubjecta III. 95. 470. cauſa mortis in eo I. 397. eo defunctorum anatome III. 95. aſthmatum incunabula I. 166. 168. 186. 187. ex aëris vitio cum hydrope pectoris orti exemplum funeſtum, III. 104. variis cauſis I. 394. ex retropulsâ ſcabie, I. 336. & eryſipelate pedum III. 104. arthritide & podagrâ I. 338. à podagrâ retropulsâ lethale III. 104. ab exhalationibus calcis vivæ III. 106. à frigore vehementi enati caſus. III. 107. ſuppreſſis menſibus I. 341. hæmorrhoïdibus I. 343. à tumore & ſcirrheſcentia tunicæ bronchiorum I. 398. ſpecifica ejus I. 451.

Aſthma convulſivum ſtrictè dictum quid. III. 96. unde? I. 45. cauſæ, III. 96. ex repulſis favis & achoribus I. 336. prognoſis, III. 97. ejus ſigna

ab

ab Aretæo descripta, III. 94. qualis in eo pulsus I. 371. funesta in eo signa I. 394. differt à suffocatione hysterica & catarrho suffocativo, *ibid.* I. 299. à pituitoso, III. 94. à sanguineo & humorali I. 298. à polypo. I. 299. *&* 329. hydrope thoracis. I. 299. à materiâ intus detenta podagrica orti exemplum; III. 101. à calculo vesicæ felleæ subnati casus *ibid.* quomodo tractandum. III. 98. hydropem gignit I. 320. 352.

Asthma flatulentum quid & unde. I. 298. hypochondriacis familiare. *ibid.*

Asthmatis hydropici funesti exemplum III. 104. 338. I. 320. 352. cum anasarca juncti observatio. III. 334.

Asthmatis infantilis causa & curatio III. 495.

Asthma pituitosum à pulmonum atoniâ. I. 307.

Asthmatici rheumatici Carolinis sanati exemplum. III. 107.

Asthmatis spasmodici sedes. I. 168. ex potione frigidâ, I. 234. à victu post iram sumto, III. 103. a repulsâ podagrâ ortum; III. 106. à tuberculo in osse sterni, III. 108. spasmodicum cur rarius. I. 185. a spasmo diaphragmatis I. 305. quomodo hydropem & œdemata pariat. *ibid.*

Asthma spasmodico-cachecticum quid? III. 96. à tumore pedum repulso casus, III. 103.

Asthma spasmodico-flatulentum quid? III. 96.

Asthma spasmodico-hypochondriacum ab usu radicis squillæ sublevatum. III. 102.

Asthma spasmodico-sanguineum quid? III. 95. utriusque curatio; III. 98.

Asthma suffocativum perimit, I. 393. unde tam diu producta suffocatio? I. 357. eo quinam opprimi soleant? *ibid.* sæpè à læsione diaphragmatis oritur, III. 96. a pectoris hydrope & polypo cordis, III. 97. quatenus in eo conducant acidulæ & thermæ, III. 100. balnea mineralia, *ibid.* ec diuretica & externa, *ibid.* emetica & purgantia, III. 99. & venæsectio. *ibid.*

Asthmatici balneis læduntur. I. 305. *& seq.* quando se te bene habeant, III. 106. cur ad apoplexiam proni? II. 242.

Astronomia an sit oculus medicinæ, I. 14.

Atonia quid? I. 164. quotuplex? *ibid.* multorum morborum causa, *ibid.* *Glandularum*, quos edat effectus? I. 168. *solidorum* turbat functiones. I. 167. quæ *spasmos* sequitur plurium phænomenorum causa. I. 169. III. 13. quid sit? I. 306. sequitur paroxysmos, I. 289. 321. spasmo deterior, I. 307. spasmum ingignit, I. 308. multorum morborum causa, I. 306. humores corrumpit, I. 320. novorum paroxysmorum causa, I. 321. balneis emendatur, I. 465. *Viscerum* ex quibus causis inducatur? III. 327. quâ ratione ad cachexiam & chlorosin disponat? III. 312. hecticos morbos; & quomodo tractanda sit? II. 182. hydropem. III. 326.

Atrophia ex scirrho hepatis, I. 329. induratione pancreatis I. 328. nimiis hæmorrhagiis, I. 349. malè curatis alvi fluxibus, I. 352. balneis curatur. I. 464. differt à phthisi. III. 284. infantilis quid? III. 485. differt a rachitide, *ibid.* symptomata unde? III. 284. signa, III. 485. *& seq.* sectio eâ defunctorum anatomica, *ibid.* causæ mediatæ & proxima, *ibid.* est sæpè scorbutica, III. 486. prognosis, *ibid.* quomodo tractanda, si à nimio absorbentium usu orta? III. 487. *& seq.* à pravâ digestione, & transpiratione prohibita subnata quomodo sananda? *ibid.* à scorbuticâ matris labe oborta, quâ ratione tollenda? *ibidem.* cautela quæ circa purgantia tenenda? *ibid.*

Attenuantia quæ sint. I. 429. quomodo agant? I. 430. variæ virtutis sunt. *ibid.* cautiones in eorum usu. *ibid.*

Attractio non datur. I. 47.

Auditus quid? I. 91. ubi fiat & quomodo succedat? I. 89. 91. *& seq.* ejus organon auris I 91. ejus vitia quæ? III. 239. differunt inter se *ibid.* quibus lædatur? III. 240.

Auditus gravis unde? I. 92. *& seq.* gravitas apud senes unde? I. 242. *difficilis* oritur sæpè ab aurium cerumine indurato. III. 243. quomodo tractandus? *ibid.* à tubâ Eustachianâ obstructâ, III. 240. quomodo sananda? III 243. a laxitate partium acusticarum, III. 240. quibus remediis tollenda? III. 242. à spasmo & siccitate auris: III. 240. mediatæ causæ sunt vitium ventriculi & intestinorum III. 241. ex vitio primarum viarum orti exemplum III 246. decubitus serosorum humorum III. 241. ejus in femina senili exemplum. III. 245. remotiores causæ III. 241. clysteribus revocatur. I. 467. *Contumacis* fortiori purgante curati casus, III. 246. per inediam sanati exemplum; *ibid.* abolitionis à mercuriali cura malè tractata, *ibid.* prognosis, III. 241. optimè sanantur diaphoreticis & diureticis, III. 242. laxantibus, *ibid.* pediluviis & vesicatoriis, *ibid.* quatenus in iis conveniant topica, *ibid.* & sanguinis missio? III. 243. quo modo tractanda catarrhalia *ibid.* & cum aliis morbis juncta? *ibid.*

Avena, ejus decoctum quomodo parandum? II. 42 ad æstum & bilem temperandum in febribus intermittentibus; II. 14. laudatur in dysenteriâ, III. 156. tussi, III. 112. methodo Lowerianâ quomodo præparetur? II. 179.

Avicennæ laudes I. 21.

Auriculæ cordis motus in jam mortuis potest restitui. I. 31.

Auris auditûs organon I. 91. ejus anatomica consideratio *ibid.* *& seq.* à quibus rectè explorata? I. 20. structura III. 240.

Aurium dolores cur graviter lædant? II. 336. vid. *Otalgia. fluxus purulentus* unde II. 337 quomodo divertendus & exsiccandus *ibid.* *tinnitus* causæ III. 241. ex plethora exemplum, III 243. in hæmorrhoidario suborti casus, III. 244. post lethargum & insultum apoplecticum unde? III. 241. in pamidum inflammatione quomodo inducatur? *ibid.* in acutis febribus quid indicet? *ibid.* accedente asthmate & œdemate pedum levatur III. 102.

Auripigmentum veteribus arsenicum dictum, I. 197. sed pessimè pro veneno venditatur. *ibidem.* non confundendum cum arsenico citrino. *ibid.*

Aurum, ejus effectus in corpore humano II. 49. *fulminans* cur tutius in pilularum, quam pulveris formâ exhibeatur? I. 227. intutum laxans; I. 434. quâ ratione virulentam induat naturam. II. 282. quo in casu fit noxium? II. 49. infantibus quando perniciosum? I. 227. quatenus in singultu infantili conferat? III. 126. ejus fonticus effectus in febre catarrhali benignâ II 49. in tenerioribus infantibus: II. 282. falsus fulvum veneni naturam induit. I. 227.

Austria, cur ibi colica spasmodica endemia? II. 287.

Autocratia naturæ in quo consistat? II. 84. non nimis extendenda in medendo. I. 153.

Autumnus easdem cautiones habet quas ver: I. 135 cur adeo morbosus? I. 226. quos gignat morbos? I. 334. cur eo arthritici & rheumatici dolores

dolores sint frequentes II. 319. 325. catarrhales febres II. 44. hæmorrhagiæ narium II. 325. tussis infantilis? III. 111. 116. cur eo pejus habeant hectici II. 181. hypochondriaci II. 49. phthisici? III. 286.

B.

BAGLIVUS I. 17. tonum fibrarum praxi accommodavit. I. 36.
BALBUTIES quid? III. 247.
BALLONIUS I. 21.
BALNEA quando conveniant? I. 140. pulsum mutant. I. 369. eorum usus nostris parcius adhibendus *ibid.* commendantur veneno tactis, I. 201. in morbis contagiosis, præsertim chronicis, I. 205. calculo laborantibus. I. 236. quæ conveniant in declinatione arthriticorum dolorum? II. 322. in dispositione ad abortum ex pravo puerperii regimine? III. 181. in calculo renali? II. 300. capitis adfectibus, III. 223. cardialgiâ ex frigore, II. 266. convulsionibus, III. 28. cutis adfectibus, III. 436. fluore albo, III. 353. gonorrhœa benignâ, III. 359. gutta serenâ à variolis subsistentibus, III. 233. in hecticis, & quando? II. 181. iliacæ passionis declinatione, II. 280. lentis infantum febribus, II. 180. lue venereâ, III. 421. mensibus suppressis, III. 316. motibus spasmodicis vagis, III. 44. paralysi, II. 293. phthisicorum symptomatum atrocia, III. 292. phreniride, II. 133. pollutione, II. 359. purpura chronicâ, III. 406. quartanâ, II. 27. rachitide III. 489. recens natis, III. 472. rheumaticorum dolorum declinatione, II. 322. scorbuto, III. 380. singultu à transpiratione prohibitâ, III. 126. spasmis imi ventris, III. 267. vesicæ spasmo, II. 311. diuturnis uteri morbis. II. 229.
Balnea quibus noceant? I. 140. post iram noxia; I. 416. 465. nocent in cachexiâ, III. 316. in œdemate pedum, III. 322. plethoricis & spongiosis, II. 302. & quæ in his pariant symptomata II. 265. in adfectibus soporosis. III. 214.
Balnea frigida, cautiones in eorum usu I. 465. perspirationem cohibent, I. 261. ex quâ ratione in chronicis morbis mirabilem ferant opem? I. 476.
Balnea aquæ dulcis quomodo paranda? I. 464. III. 258. 436. tepida esse debent, III. 258. 306. quid ante eorum usum conducat? III. 29. 258. horum virtus quibus adjuvetur? III. 28. spasmos relaxant I. 464. III. 31. & æqualem sanguinis circuitum reddunt. III. 74. humores derivant. I. 463. perspirationem secundant, *ibid.* insaniam percurant, *ibid.* partum facilitant, I. 464. heroïcorum operationem secundant; *ibid.* in rachitide prosunt. *ibid.*
Balnea adstringentia quomodo agant? III. 346. & quæ concitent damna in fluore albo usurpata? *ibid.*
Balnea nativa roborantia martialia quæ & ubi prosint? I. 464. *artificialia* roborantia, eorumque usus: I. 465.
Balnea vaporosa quæ & quando utilia? I. 465.
Balnea uterina ex quibus paranda? III. 346.
BALSAMICA quæ sint? I. 444. quomodo agant? I. 446. varii usus. I. 139. & 446. bene temperata prosunt, I. 176. arcendis contagiis inserviunt, I. 212. quænam putredini resistant? III. 390. subadstringentia laudantur in gonorrhœâ. III. 360.
Balsamum de Copaiva cum saccharo in nephritide inveterata laudatur, II. 307. ipsius essentia sæpè nocet in gonorrhœâ. III. 363.
Balsamum embryonum laudatur in abortu imminente, III. 181. in cholerâ, III. 169.
Balsamum pectorale egregiæ virtutis, III. 116. 292. laudatur in tussi habituali. III. 116.
Balsamum pectorale Meibomii ex quibus præparetur? III. 292. confert in phthisi. *ibid.*
Balsamum vitæ præcipuum ex balsamicis; I. 445. quales virtutes recondat? III. 395. vires egregiè refocillat, I. 318. 321. specificum in adfectibus ex debilitate cerebri nervorumque. I. 451. laudatur in abortu imminente, III. 181. auditûs vitiis, III. 242. cholerâ, III. 169. diarrhœa, *ibid.* & 176. epilepsiâ, III. 14. guttâ serenâ, III. 231. odontalgiâ, II. 332. sphacelo, III. 395. vertigine, III. 322. vomitu. III. 145. sine *ambrâ* in cephalalgia rheumaticâ, II. 255. cum *aquâ Reginæ Hungariæ* in flatulentiâ, III. 344. in impotentiâ movendi à podagrâ, II. 348. hypochondriaco malo, III. 72. cum *aquâ sclopetariâ* ad injectionem in gonorrhœâ. III. 363. cum *corticum aurantiorum syrupo* in putredine gingivarum, III. 380. cum *liquore anodyno* in aphoniâ, III. 249. colicâ, II. 289. dysenteriâ, III. 156. singultu; III. 125. nocet in capitis adfectibus ex vitio primarum viarum, III. 227. in morbis à plethorâ & congestione. III. 231.
BAROMETRA commendata. I. 105.
BARTHOLINUS, I. 19.
BECCABUNGA cur excellens antiscorbuticum? III. 378.
BECCHERUS I. 21.
BELGI cur phthisi sint obnoxii? III. 293.
BELLINUS I. 17. & 21.
BERENGARIUS (Jacobus). I. 21.
BERGERUS I. 17.
BEZOARDICA utilia in exanthematicis, I. 408. præferenda sudoriferis. I. 416.
Bezoardicus pulvis in principio pestis commendatur. I. 204.
BIANCHI I. 17.
BILIS quid sit? I. 61. alcalinæ est indolis, *ibid.* & *seq.* cum urina secedit, I. 69. in quo viscere secernatur? III. 102. ejus secretio motu peristaltico adjuvatur, III. 66. ad secretionem quæ faciant. I. 62. officina hepar. I. 61. examen ipsius. *ibid.* principia constitutiva, III. 342. quantitas; I. 62. sanguine ponderosior est. I. 61. sapo animalis *ibid.* usus, & quæ usum probent I. 62. III. 302. & 342. ad elaborationem chyli facit. I. 61. corpori venenum qui fiat? I. 63. humor excrementitius idemque utilissimus I. 62. coloris & fœtoris excrementorum causa I. 384. in duodenum maximè ab irâ effunditur, & quomodo? II. 329. singularis profusæ casus. III. 342. æstate copiosè generatur. I. 384. motum ejus quæ adjuvent? I. 61. deficiens quomodo suppleatur? I. 63. & 118. quibus corrigatur remediis? I. 190. exsiccata flammam concipit. I. 61. inspissata æquè in aquâ & spiritu vini solvitur. I. 61.
Bilis atra quæ veteribus dicatur? III. 310. unde ortum trahat? I. 252. ab acidis nigrescit. I. 379. 384.
Bilis bovina, cum eâ experimenta instituta. II. 269.
Bilis caustica facta veneni dati signa mentitur. III. 171.
Bilis commota ex quibus causis suscipiat acrimoniam, III. 171. & quomodo temperanda? II. 113. 329.
Bilis corrupta & iners vomitum concitat, III. 142. 149. sævos dolores circa hepatis regionem II. 273.

cura

cum lacte in infantum inteftinis ftagnans torminum caufa. II. 287.

Bilis cyftica differt ab hepatica, I. 62. quâ differentiâ uterque effluat? I. 63. cyfticæ ufus I. 62.

Bilis intemperata cur à veteribus caufa febrium intermittentium dicatur? II. 13.

Biliarii ductus motu gaudent periftaltico, I. 304. fpafmo affecti morbos gignunt, I. 304. 320. confentiunt cum ventriculo; I. 320. convulfi diarrhoeæ & choleræ caufa. I. 306.

BISTORTÆ radix alvum adftringit. I. 261.

BLANCARDUS I. 17.

BOERHAAVE I. 17.

BOHNIUS. I. 17.

BOLI alvum adftringunt, I. 261. abforbent, I. 428. adftringunt fimul. *ibid.*

BONITAS *cerevifiæ* unde pendeat. I. 113.

BONTEKOE. I. 17.

BORBORYGMI unde? III. 66. in epilepfiâ, III. 11. ab aquis mineralibus frigidè potis fæpè exacerbantur. III. 348.

BORELLUS. I. 17. & 20.

BOTALLUS. I. 21.

BOYLE refutatur, quod mercurium dulcem in dyfenteriâ laudaverit. III. 157.

BRASSICA crifpa, *Braunkol*, cur nonnunquam inficiat? I. 232.

BRONCHIA quid. III. 109. eorum tunica glandulofa I. 45. conftricta formalem tuffis conftituunt caufam. III. 116.

BRUNNERUS I. 17.

BRUTA cur minùs frequenter ægrotent, quàm homines? I. 180.

BUBONES *peftilentiales* quales dicantur? II. 94. retrocedentes necant. I. 395. quomodo tractandi? II. 98. *Venerei* quomodo generentur? III. 452. à variis caufis oriuntur; *ibid.* retrogradi; I. 187. ex calidioribus tractata gonorrhoea. I. 340. repulfi gravia inferunt mala. *ibid.* oriuntur a gonorrhoea fuppreffa, vel parùm æftimatâ; III. 358. 361. 424. febris fæpè ipfis fupervenit. II. 188. quibus internis, III. 452. & externis tractandi? III. 362.

BUTYRUM quale alimentum? I. 107. & *feq.*

C.

CACHEXIA quæ dicatur? III. 311. ab Aureliano, III. 312. & Aretæo optimè defcribitur. *ibid.* unde? I. 262. differt ab anafarcâ, atrophiâ, cacochymiâ, & leucophlegmatiâ; III. 314. à chlorofi & fluore albo. *ibid.* à fcorbuto. *ibid.* qualis in eâ fanguis I. 373. pulfus? I. 371. ubi refideat? I. 167. apud fenes I. 241. & vetulas. I. 243. ejus figna III. 311. funefta, I. 394. prognofis. III. 314. caufa proxima. III. 312. caufa lethalis cachexiæ I. 400. caufæ occafionales funt animi pathemata III. 313. diæta inordinata III. 312. defperatæ à vitio diætæ inductæ cafus, III. 318. excretiones fanguineæ imminutæ aut nimiæ III. 313. habitus corporis fpongiofus; III. 312. ex infano amore; I. 194. ex potione frigidâ *ibid.* ex atoniâ hepatis & lienis, I. 307. 320. fuppreffis menfibus, I. 341. nimiis hæmorrhagiis. I. 349. puerperio, I. 350. afthmate, I. 352. alvi fluxibus malè tractatis. *ibid.*

Cachexiæ à diuturno mœrore exemplum III. 316. ab inordinatâ vitâ & gravi mœrore fubortæ III. 317. hæmorrhagiam narium excipientis obfervatio III. 318. à malè curatâ quartanâ cachexia lethalis. III. 318. cur fenibus magis familiaris quàm juvenibus? I. 170. 184. fcorbutica ubi infanabilis? I. 184.

Cachexia non juvatur naturâ, fed folâ arte curatur. I. 153. num in metu cachexiæ ex defectu criticarum fanguinis evacuationum ufus potûs frigidi fit commendandus? I. 476. ejus curationes perverfæ, II. 227. III. 314. indicationes curatoriæ quæ explentur aperientibus, III. 315. aquis mineralibus, & quâ cautione, *ibid.* balneis, III. 316. corrigentibus & evacuantibus, III. 315. martialibus, & ftomachicis. *ibid.* quatenus in eâ conducat venæfectio? III. 316. & quæ tenenda circa tumores œdematofos? *ibid.*

Cachectici fibi caveant à frigore. I. 267. cur fæpè epilepfiâ adficiantur; III. 12. eryfipelate, II. 102. fingultu, III. 125. palpitatione cordis, III. 86. fphacelo, III. 388. vomitu? III. 142. 147. hæmoptyfis ipfis ut plurimum funefta. II. 209.

CACOCHYMIA, ejus generatio, I. 164. 176. cur hypochondriaco & hyfterico malo accedat? I. 320. quomodo inducatur à plethorâ? *ibid.* ejus medicatio à venæ fectione inchoanda? I. 139.

Cacochymici fibi caveant à frigore, I. 267. pluribus morbis patent. I. 188.

CÆLIUS AURELIANUS I. 21.

CÆMENTARII cur ad tuffim proclives? III. 110.

CAFFEE potûs utilitas. I. 110. infufi ufus frequentior fœminis diffuadetur. I. 254.

CALCULI funt morbus hæreditarius. I 349. nafcuntur ab acidis I. 252. ab arthritica materia. I. 339. ab hæmorrhoidum & menfium fuppreffione I. 345. ob invadentem mœftitiam fæviffima concitant fymptomata. I. 193. 236. caufa mortis in calculo renum vel veficæ eft plerumque renum corruptio. I. 400. nonnunquam ventriculi & inteftinorum fphacelus *ibid.* accedunt demum inflammationes lethales I. 393. funefta figna *ibid.* quibus remediis ejiciendi? I. 236. calculofæ concretiones unde? I. 167. 168.

Calculus felleus, ejus varia figura & forma, II. 268. magnitudo & numerus, *ibid.* quo loco maximè reperiatur? *ibid.* cum humanis & bovinis repertis experimenta. II. 269. ejus figna I. 330. II. 270. III. 303. per ductus biliarios tranfeuntis figna I. 331. eft fæpe afthmatis caufa III. 101. colici doloris II. 287. icteri. III. 302. pathemata inde II. 270. caufæ procatarcticæ funt vita fedentaria & ætas, II. 269. & *feq.* fpirituoforum abufus. II. 270. fanguis fpiffus in fœminis quadragenariis, *ibid.* ejus in plethorico venæfectionis expertæ exemplum II. 272. in hydropico & ictero vomitu rejecti exemplum II. 273. dolores inde funt fæpe periodici II. 271. immanium inde natorum dolorum cafus. II. 273. acutiffimi doloris inde orti exemplum II. 275. fpafmus quomodo fedandus internis II. 271. & externis *ibid.* cura præfervatoria quomodo inftituenda II. 272. extra paroxyfmum quæ conducant? II. 271. in cyftide generatur ab ira. I. 197.

Calculus renum ex quâ materiâ generetur? II. 299. ex atonia eorum I. 307. 352. a fpafmo ureterum I. 303. quomodo fiat? I. 353. quomodo ejus dolor a paffione hyftericâ differat? III. 52. ejus figna; I. 330. facilè recurrit, I. 244. primæ fenectæ familiaris; I. 183. cur fenili ætati frequens? II. 299. quando dolores inducat? I. 330. & III. 101. movetur à frigore I. 267. a refrigeratione abdominis irritatur I. 315. ureteribus impactus facit dolores. I. 331. cur ejus diagnofis fit difficilis II. 150. differt a colica I. 297. 331. cum colica cur fæpe complicetur. I. 297. 330.

quomodo vomitum, colicam, icterum, & vesicæ calculum gignat? I. 353. quomodo febrem excitet sine renum inflammatione II. 150. quâ ratione ingeneret febrem inflammatoriam? II. 151. vomitum? I. 168. 315. III. 143. in consensum rapit ventriculum I. 315. copiosæ excretionis cum dolore nephritico exemplum II. 305. Vide *Nephritis calculosa.* urgente dolore non expellendus I. 417. diureticis præcavetur. I. 439. curatur. *ibid.* specifica in eo. I. 452. specificum ejus liquor anodynus I. 450.

Calculus vesicæ ex ipsius atoniâ I. 307. Helvetis & Batavis familiaris I. 253. ex renali quomodo fiat? I. 353. ejus signa. I. 331. II. 308. in senibus provectioribus insanabilis, I. 184. cur rarior? I. 185. quomodo spasmum excitet? II. 308.

Calculosi cur frequenter fiant icterici? I. 353. 354. colicæ & flatibus cur pateant? I. 353.

Calendarium *perpetuum* in corpore habere. I. 35.

Callus in fistulis quid? III. 461. ejus durities unde? III. 462. quomodo sanationem remoratur? *ibid.* & quibus remediis absumendus? III. 464.

Calor quid sit & efficiat? I. 33. auget proventum salium. I. 69. corporis quid sit? I. 51. est a circulo sanguinis: *ibid.* quibus augeatur? *ibid.* corpori necessarius est: I. 33. consumit succos: I. 56. exhalationes concitat: I. 67. juvat sanguificationem: I. 50. vitæ necessarius: I. 51. continuis in febribus quæ sit ejus causa? II. 175. nimius tussitantibus nocet. III. 115.

Calidum innatum veterum. I. 33.

Calidiora sunt cavenda juvenibus. I. 134. morbum benignum in malignum convertere possunt I. 207.

Calidus potus, vide *Potus*.

Calx *viva*, ejus vapor quænam accersat symptomata? I. 230. exhalationes quomodo anginam producant? II. 126. asthma, III. 106. & quid in eo profit? III. 107.

Camerarius I. 17.

Camphora, ejus virtutes. III. 100. & *seq.* alexipharmacis accensetur I. 205. quandoque antispasmodicis. I. 448. an exæstuet sanguinem? II. 222. laudatur in erysipelate retropulso, III. 218. in hæmorrhagiis nimiis, II. 220. 222. in hæmorrhagiâ narium, II. 198. in inflammationibus, II. 239. collo appensa præcavet contagium dysentericum III. 158.

Camphora cum nitro specificum in inflammatione, I. 450. in malignis. *ibid.* laudatur in sphacelo à causa internâ; III. 390. in variolis malignis; II. 58. in podagrâ exterius adhibitæ noxæ exemplum. II. 351.

Camphora oleum quomodo præparetur? II. 215. externè confert in febre stomachicâ inflammatoriâ, II. 90. tympanitide, III. 331. vomitu cruento, II. 215.

Camphoræ spiritûs in doloribus & tumoribus diversus effectus, unde? II. 351.

Cancer, ejus definitio & generatio, III. 445. quâ ratione à scirrho generetur, ejusque signum. III. 446. & 447. symptomata. *ibid.* prognosis. III. 448. quando serpere incipiat? III. 457. cur præcipuè mammas fœminarum invadat? III. 445. ad eum faciunt hæmorrhoidum & mensium suppressiones, III. 446. terror & mœstitia. *ibid.* prava diæta & temperamentum. *ibid.* dispositio hæreditaria & externa violentia. *ibid.* curatio, III. 450. quæ circa anodyna observanda? III. 454. febrem lentam & lipothymiam? III. 453.

Cancer occultus; ejus descriptio, III. 445. exemplum. III. 456. diu durantis casus, III. 447. ejusque curatio, III. 450.

Cancer apertus, ejus descriptio, III. 445. causa, III. 446. interna & externa curatio: III. 451. an excindi debeat? *ibid.*

Cancer exulceratus, ejus exemplum, III. 456. cur tam facilè perimat? I. 178. II. 216. quomodo? I. 34. quando funestus? I. 395. est insanabilis, I. 184

Cancer uteri. Vide *Uterus.*

Cancrosa corruptio, quomodo ex variolis restitare queat? II. 62.

Cancrorum chelæ & lapides absorbens I. 428. diuresin simul movent. *ibid.* cum acido sanguinem resolvunt, *ibid.*

Candelæ sebaceæ extinctæ exhalatio quam gravis? I. 230.

Canes Bononienses, qui minimæ staturæ permanent. I. 252.

Canon, medico-practici cujusdam canonis sensus. I. 471.

Cantharides, earum natura & indoles venenosa. I. 225. quale sal recondant? III. 263. specificum in hydrope. I. 451. an externè in maniâ conducant? III. 263. in & externè sæpè mictûs cruenti causa: II. 234. in gonorrhœâ internè datæ vesicæ inflammationem & spasmum inducunt. II. 310.

Capillamentum incautè demtum capitis morbos gignit. I. 336.

Caput, ejus cum ventriculo & intestinis consensus I. 313. II. 293. ipsius læsiones cur sæpè vomitus sequatur? III. 144. quomodo ejus *refrigeratio* ad auditûs vitia contribuat? III. 240. *lotiones* quâ cautelâ instituî debeant? I. 140. declivior situs quid efficiat? I. 48. dolores infantili ætati familiares, I. 241. debile morborum infantilium I. 308. & impuritatis succorum causa, I. 320. ad ejus dolores exacerbatos quænam faciant? I. 357. quænam damna ex tineâ retropulsâ illi obveniant? *ibid.*

Capsula *lumbaris* lympham recipit. I. 58.

Carbones, eorum exhalationes maxime noxiæ, præsertim coarctatæ; I. 229. lethiferos producunt effectus; *ibid.* eorum fumus quomodo homines suffocare valeat? III. 106. quomodo ad epilepsiam disponat? III. 13. & soporosos affectus? III. 212. *igniti* in conclavi clauso vitam possunt extinguere. I. 34. & 105. *fossiles* aërem inficiunt fumo non saluberrimo, I. 105. fossiles aërem purgant. I. 112

Carbunculi pestilentiales retrocedentes necant. I. 395. Vide *Anthraces.*

Cardialgia, ejus definitio. II. 257. III. 494. sedes. I. 163. 179. II. 257. quid sit? I. 297. ejus generatio, I. 174. 186. 262. à frigidâ potione, I. 233. à vermibus, I. 235. ab acidis I. 252. ejus variæ causæ I. 297. & *seq.* à spasmo ventriculi. I. 303. ex præpostero topicorum usu in morbis articulorum I. 341. mensium emansione. I. 338. fœminis familiaris I. 297. & vitæ aulicæ addictis, & cur? II. 267. differt ab inflammatione & inflatione ventriculi I. 297. II. 120. à colicâ. II. 258. realis quomodo à spuriâ dignoscenda, II. 257. dividitur in *flatulentam* & *spasmodicam*; II. 257. utriusque signa; *ibidem. flatulentæ* subjecta, II. 258. causæ *ibidem.* & 259. pathematum rationalis explicatio, II. 258. prognosis. II. 257. ab atoniâ & inflatione ventriculi pilul. de styrace chronicæ factæ exemplum; II. 267. infantilis quæ? & signa III. 494. ex incongruorum ciborum nimia ingurgitatione

gitatione ortæ casus, II. 264. ex frigore & intemperantia Carolinis sanatæ exemplum II. 266. *spasmodica* sæpè in epilepsiam transit; III. 22. ejus causæ sunt animi pathemata, II. 259. ejus indè ortæ & sæpè reccurrentis exemplum. II. 262. ex iracundiâ ab adsumto vomitorio funestæ casus; II. 267. emetica II. 259. excretiones sanguineæ suppressæ; II. 258. ex hæmorrhoidibus frigore suppressis ortæ exemplum, II. 264. ex plethorâ & hæmorrhoïdum fluxu non ritè succedente enatæ casus. II. 265. parotides suppressæ II. 260. vermes, II. 259. sæpè in febribus exanthematicis præsens & unde? *ibid.* in dysenteriâ epidemica; *ibid.* in plethorico sub æstuoso cœlo proficiscente ortæ exemplum, II. 264. eventus, II. 260. quibus levanda, I. 338. & 445. specificum ejus liquor anodynus; I. 450. in eâ hæmorrhoides salutares. I. 343. Carolinis & Tœplicensibus curatæ exemplum. II. 266. quæ præservationis fine conferant? II. 262. indicationes curatoriæ; II. 260. quæ explentur absorbentium, demulcentium, & laxantium *ibid.* clysterum II. 261. & externorum usu. *ibid.* post tertianam enata quomodo tractanda? II. 260. ex cruditatibus orta quomodo sananda? II. 261. ex veneno inducta quibus depellenda? *ibid.* *infantilis* quomodo tractanda in & extrà paroxysmum? III. 494. *symptomaticæ* quâ ratione curatio instituenda? II. 261. a mensium defectu quæ conducant? *ibid.* cautelæ circa verminosæ curationem II. 262. & salia. *ibid.*

CARIES ossium quomodo differat ab ulceribus? III. 443. ex quibus cognoscenda? III. 444. 465. in lue venerea periculosa, III. 417. & quomodo tractanda? III. 420. 449. & 465.

CARMINATIVA ex quibus constent, & quænam sint? III. 343. quando noceant in graviori dolore intestinorum? II. 291. quando clysteribus addenda? I. 467.

CARO plus fluidi quam solidi habet. I. 367. Carnes assæ ab elixis in quo differant? I. 108. augent partem sanguinis sulphuream: *ibid.* ferarum, quo differant à domesticorum carnibus? *ibid.* dant multum chylum, I. 63. plus nutriunt vegetabilibus: I. 106. quæ nutriendo optimæ? I. 56. in morbis putridis nocent. I. 109. earum usus senibus circumcidendus, I. 135. & *seq.* animalium ex morbo mortuorum aliquid virulenti continent. I. 232.

CAROLINÆ *Aquæ* quibus principiis agant? II. 245. III. 82. earumque virtutes: III. 83. ante earum usum quæ tenenda? II. 272. & 347. quæ diætæ ratio habenda sub earum usu, III. 305. 310. quæ post illas conducant? III. 56. sunt frigidis acidulis in morbis mulierum tutiores. *ibid.* eas potantium urina qualis I. 69.

Carolinæ Aquæ internè & externè usurpatæ abortum præcavent, III. 187. laudantur in asthmate rheumatico, III. 108. cachexiâ ex mensium & hæmorrhoïdum suppressione, III. 316. in calculis & quomodo eos resolvunt? II. 272. 303. in cancro & scirrho, III. 452. cardialgiâ hypochondriacâ & spasmodicâ, II. 262. & 266. in cephalæa ex quartanâ, II. 255. colicâ sanguineâ cum arthritide alternante, II. 296. convulsionibus hystericis, III. 71. gonorrhœâ inveteratâ, III. 362. doloribus intestinorum & quibus? II. 290. utilissimæ sunt ad hæmorrhagias promovendas I. 444. laudantur in hæmorrhoïdibus suppressis, II. 266. 326. III. 214. malo hypochondriaco, III. 72. & in hoc subjungenda balnea naturalia, III. 74. in hysterico malo, III. 56. ictero, III. 305. 310. in mensibus suppressis, III. 319. ad polypos præsentes eosque præcavendos, III. 91. 283. ad podagræ recidivam arcendam, II. 347. in phthisi hypochondriaco-scorbuticâ, III. 291. quartanâ & quando? II. 36. rheumatismo & quando? II. 326. singultu hypochondriaco, III. 127. scorbuto, III. 377. vertigine & quali? III. 223. ulceribus, III. 449. vomitu, III. 149. uteri obstructionibus; III. 458. revocando purpuram delirium tollunt; II. 72. tumores œdematosos citò abigunt & cur? II. 245.

Carolinæ aquæ quando noceant in asthmate, III. 105. in calculo I. 380. morbis capitis, II. 246. cur in balneo gignant febres I. 335. nocent in fluore albo, III. 363. in hæmoptysi, II. 206. in renum adfectibus, II. 152. vesicæ exulceratione, II. 313. uteri erosione? III. 458.

Carolinarum aquarum sal quâ dosi exhibendus? III. 70. ejus virtutes, III. 331. laudatur in cachexiâ, III. 315. in hydrope, III. 331. in ictero, III. 305. ad vermes exturbandos. III. 492.

CARTESII secta in Medicinam redundavit. I. 17.

CARUNCULÆ in urethra à gonorrhœa quomodo generentur & tollantur III. 358. 362.

CARUS quid & quotuplex sit? III. 210. differt à lethargo & apoplexiâ, III. 212. à syncope & suffocatione hystericâ; *ibid.* cur sæpius febribus acutis jungatur, III. 211. & illas excipiat? III. 212. causæ mediatæ, *ibid.* post malè tractatam febrem erysipelaceam oborti exemplum, III. 217. post hæmorrhoides cessantes aquâ frigidâ curati; *ibid.* periodicè revertentis casus: III. 216. cum febre tertianâ complicati exemplum; III. 214. curatio. *ibid.*

CASEUS quale alimentum? I. 107.

CASSERIUS, I. 19.

CASTORINA, eorum effectus in corpus humanum, III. 57. laudantur in hysterico paroxysmo, III. 55. in singultu, III. 125. vomitu. III. 145.

Castoreum non semper est antihystericum I. 153.

CASTRENSES *febres* quæ dicantur? II. 86.

Castrensium morborum causæ. I. 210.

CATALEPSIS quæ dicatur? III. 44. ejus signa. *ibid.* & I. 299. est morborum omnium rarissimus. III. 44. ab apoplexiâ differt. I. 299. an à tetano & catocho differat? III. 44. ejus paroxysmi, III. 45. subjecta, *ibid.* eâ defunctorum anatome; III. 46. sententiæ medicorum de ipsius causis, III. 45. causa proxima; *ibid.* quomodo in hâc liquidi nervei influxus intercipiatur? III. 46. symptomatum ratio; *ibid.* causæ mediatæ sunt animi pathemata, III. 47. frigus horrendum, *ibid.* humores crassi præsertim commoti, III. 46. primarum vitium, III. 50. ex vermibus & hystericâ passione ortæ exemplum, III. 49. & aliæ occasionales; III. 47. ex fixioribus meditationibus inductæ casus, III. 50. prognosis. III. 47. quomodo tractanda in paroxysmo? III. 48. quæ conferant, si ex animæ vitio & frigoris vehementiâ, *ibid.* & ab excretionibus sanguineis suppressis succis melancholicis? *ibid.* cautelæ quæ tenendæ circa acida & volatilia in paroxysmo *ib.* & narium scarificationem? III. 49.

CATAPLASMA externum retropellendi pollet facultate; I. 207. adstringens in hæmorrhagiâ uteri; II. 226. discutiens; II. 19. emolliens in bubonibus; III. 360. roborans in diarrhœâ contumaci, III. 169. in vomitu compescendo; III. 145. suppurans in tumoribus, III. 452. egregiæ virtutis in cancro & scirrho, III. 450. ophthalmiâ, II. 168. in podagrico dolore. II. 348.

CATARACTA, incipiens, spuria, & vera unde & quid? I. 91. ejus signa: III. 224. 234. incipiens ex ventriculo. I. 314. in quo differat a guttâ serenâ, III. 228. suffusione, III. 235. a verâ, III. 228. quomodo ex vitio primarum viarum oriatur? III. 224. spuriæ cum vertigine junctæ exemplum & curatio. ibid.

CATARRHUS & coryza salutares quandoque motus: I. 120. & 410. unde, I. 165. à terrore; I. 191. cur frequentiores? I. 185. ex subitâ mutatione aëris & perspiratione suppressâ: I. 335. suppressus nocet. I. 340. venæ sectione quandoque gignitur I. 460. & arcetur *ibid.* cur circa æquinoctia plethoricis familiaris? III. 117. an ejus sola causa transpiratio prohibita? III. 119. cum cephalalgiâ narium fluxu soluta, II. 49. eorum frequens incursus sublevatus: II. 48. quomodo venæsectione præserventur? *ibid.* balnea non ferunt: I. 465.

Catarrhus capitis quâ ratione ad auditûs vitia disponat. III. 241.

Catarrhus pectoris unde? III. 285.

Catarrhus suffocativus unde? I. 187. sæpè ab œdemate pedum retropulso, III. 119. 333. à polypo cordis III. 279. & vasorum pulmonalium. I. 330. à paralysi nervorum pneumonicorum; I. 306. distinguendus ab asthmate convulsivo; I. 299. III. 94. ejus signa & symptomata; I. 299. funesta ejus signa I. 394. quibus familiaris? *ibid.* infantili ætati familiaris I. 241. vetularum unde? I. 243. post morbillos variolas: I. 355. suffocatione perimit, I. 394. causa mortis in eo. I. 397. morbillis accedens quomodo tractandus II. 67.

Catarrhalis benigna quæ dicatur? II. 44. ejus historia traditur, *ibidem.* subjects, *ibid.* sedes & causa, *ibid.* origo I. 173. 409. ex subitâ mutatione aëris, I. 335. qualem habeat pulsum? I. 371. crises servat, I. 388. nonnunquam anniversariæ I. 183. quo tempore sit frequens II. 44. cur vere & autumno potissimum infestet? *ibid.* cur maxime generetur tempore verno I. 266. in quo differat ab adfectibus colli scorbuticis & venereis, II. 45. à catarrhali maligna, I. 293. II. 45. à quotidianâ intermittente, II. 33. a rheumaticâ? II. 45. in quibus subjectis sit gravior? *ibid.* quæ exserat symptomata in fœminis quæ menstruis carent? *ibid.* an sit periculosa, quibusque modis solvatur? *ibid.* an locum habeat recidiva? II. 47. methodus naturæ & artis in sanandâ ipsa. I. 409.

Catarrhalis contagiosa an & cur sit? II. 45.

Catarrhalis epidemica quo tempore grassetur? II. 45. & 47. anno 1709. epidemica describitur. II. 47. ejus in hypochondriaco malè pro malignâ habitæ casus: *ibid.* cum colicâ complicatæ & venæsectione curatæ exemplum: II. 48. ex auri fulminantis usu funesta: II. 49. quomodo præservari queat, II. 45. & recidiva arceri queat? II. 47. quæ sint curandi indicationes? II. 46. quæ curatio specialis, *ibid.* præsertim in fœminis mensium suppressione laborantibus, II. 47. in hypochondriacis? *ibid.* quale conferat regimen, II. 46. qualis diæta? *ibid.* quando conducat vinum & nitrum, *ibid.* venæsectio? II. 47. 48. quomodo alvus solvenda, II. 46. tussis ferina tractanda? *ibid.* in eâ nocent pectoralia dulcia, II. 47. & purgantia. II. 46.

Catarrhalis maligna, vid. *Petechizans.*

Catarrhalis rheumatica unde oriatur? II. 49.

CATOCHUS qualis morbus? II. 44. an differat à catalepsi? *ibid.*

CAUSSA *proxima* omnium, quæ in corpore humano fiunt, est motus. I. 24.

Causarum metaphysicarum usus nullus in pathologia, I. 171. *morbificarum* ordines non confundendi. I. 173.

Causæ morborum quæ sint? I. 406. simplices & manifestæ; I. 424. rebus externis maximè continentur; I. 291. plerumque ignorantur; I. 322. in nervosas maximè partes agunt, I. 308. 406. sectione patescunt; I. 290. 322. plures concurrunt ad proximam; I. 291. quorumdam ineptæ I. 322. non confundendæ cum causâ mortis, I. 290. 402. Medico noscendæ, I. 286. 321. & *seq.* faciunt ad ejus famam, I. 322. in prognosi distinguendæ, I. 396. certa auxiliorum genera indicant; I. 322. difficulter cognoscuntur, *ibid.* cognitæ non sufficiunt ad curandum, I. 290. 322. removentur motu solidorum & fluidorum, I. 406. in earum remotione methodus medendi posits; I. 406. 407. ex præcipuis imbecillitas I. 348.

Causæ mortis medico noscendæ, I. 396. sectione patescunt; *ibid.* non confundendæ cum causâ morbi, I. 290. quæ sint in genere, I. 396. in variis morbis? *ibid.*

CAUSTICA in nervosis partibus atrocia cient pathemata. I. 310. 311.

CAUSUS, ejus signa, I. 293. differt à tertianâ continuâ; *ibid.* in eâ crisis fit. I. 388. Vide *Ardens febris.*

CAUTELÆ in therapiâ necessariæ. I. 286.

CAUTERIA quomodo agant? III. 230. quæ ante earum usum observanda? *ibid.* quæ & quando conducant in amputatione partis sphacelosæ, III. 390. in apoplexiâ, II. 244. epilepsiâ, III. 15. guttâ serenâ, III. 230. odontalgiâ? III. 332.

CEPHALÆA quid & quomodo differat à cephalalgiâ, II. 247. eâ defunctorum anatome, II. 248. symptomata, *ibid.* sæpè ex irâ ante sumtum cibum, & quomodo tractands? II. 254. 255. ex gonorrhœâ virulentâ decocto sudorifero discussa; II. 256. ex consuetâ narium hæmorrhagiâ suppressâ orta, *ibid.* ex quartanâ cortice chinæ profligata carolinis discussa; II. 255. hypochondriacorum quomodo tractanda? II. 252. causas vide sub voce subjunctâ *Cephalalgia.*

CEPHALALGIA ejus ortus I. 163. 174. sedes sæpè est in dura matre, II. 47. pericranio, *ibid.* & tunicâ pituitariâ; *ibid.* differt à cephalæâ gradu. *ibid.* quænam causa generalis? II. 248. ejus variæ causæ I. 296. ex vermibus I. 235. abscessu in sinibus frontalibus I. 326. vino in ventriculo, I. 314. polypo sinuum cerebri, I. 303. coryza per frigus suppressâ, I. 340. mensium suppressione, I. 341. narium hæmorrhagiâ, I. 346. spasmis pericranii debetur: I. 303. qualis à sanguine spisso & sero mucido? II. 248. qualis à lue venereâ, *ibid.* à materiâ salina ex corporis cortice retrocedente, *ibid.* à podagrâ retrocedente quomodo ingeneretur? II. 341. cur pueris familiaris? II. 249. cur adolescentibus? I. 184. cur frequentior? I. 85. periodica unde? I. 186. ventriculum per consensum afficit. I. 314. 319. narium stillicidio mitescit. I. 346. immanis cum auditûs difficultate ex neglectâ venæsectione curatæ casus; II. 253. pertinax cum oculorum ardente & dolorificâ defluxione in personâ diætæ vinosæ deditâ curata. *ibid.*

Cephalalgia rheumatica unde? II. 253. in sacerdote hypochondriaco Carolinis curata: *ibid.* ex mensium anomaliâ orta. II. 255.

Cephalalgia

Cephalalgia symptomatica & *idiopathica* origo, I. 475. II. 249. symptomatica quomodo in febre ardente tractanda? II. 114. sæpè quartanæ jungitur, II. 28. & quomodo tractanda? II. 255. unde oriatur in tertianâ? II. 49. prognosis, II. 249. methodus præservatoria, II. 252. & curatoria ab orgasmo orta quomodo instituenda? II. 249. an eo præsente conferat venæsectio, & quando? *ibid.* & 252. quatenus laxantia? II. 250. quo casu arteriotomia conducat, II. 251. clysteres, *ibid.* epithemata, *ibid.* trepanatio & vesicatoria? II. 250.

CEPHALICA spirituosa in affectibus capitis ex resolutione pedibus applicanda. I. 318.

CEREBRUM *humanum*; ejus moles: I. 84. substantia corticalis: I. 83. sitne glandulosa? *ibid.* ejus usus secretorius, *ibid.* vulnera quæ lethalia? I. 85. cum reliquis corporis partibus mira est consensio; I. 158. consentit cum ventriculo & intestinis, I. 287. cum corde; I. 289. tunicis quænam infesta? I. 224. ejus dispositio in morbis, & quomodo cognoscenda? I. 289. extravasatio in eo cur lethalis I. 397.

CEREVISIA quænam *bona* dicenda? II. 323. optima, I. 112. *prava* effectus *ibid.* quæ insalubris? I. 288. inebriativa insalubris: I. 257. triticea noxia infirmis; I. 252. tenuis liberalior potus commendatur mulieribus: I. 243. qualis disponat ad dysenteriam, III. 155. epilepsiam, III. 13. nervorum resolutiones, III. 202. scorbuti genesim? III. 376. nocet in convulsionibus, III. 27. deliriis melancholicis & maniacis, III. 261. epilepsiâ, III. 16. gonorrhœâ, III. 300. hæmorrhagiâ uteri, II. 227. morbis chronicis, III. 155. purpurâ, II. 71. tussi, III. 114. vertigine & vomitu, III. 146. *Medicata* pro bibulo hectico, II. 182. in scorbuto. III. 376.

CERUMEN quid & unde? I. 91.

CERUSSA venenatæ est naturæ. I. 228.

CHAMOMILLA vulgaris, ejus virtus antispasmodica unde? II. 42. ex ipsâ præparata laudantur in cardialgiâ, II. 261. nimio hæmorrhoidum fluxu, II. 220. in intestinorum doloribus; II. 288. cum lacte decocta pro fotu in otalgia laudatur: II. 261. ejus flores peculiaris virtutis, I. 422. sistunt febriles motus. I. 318. & 450.

CHARLOTTENBURGUM febribus obnoxium I. 208.

CHINA, ejus cortex cur sit efficax antipyreticum, I. 170. non tamen infallibile? I. 153. & 154. alvum adstringit; I. 261. pulsum mutat, I. 369. febriles motus sistit: I. 318. cur aliis antifebrilibus præferenda? I. 422. quando prosit in febribus? I. 380. continuato usu tollit febres, I. 423. specificum intermittentium; I. 450. quas inducat mutationes? I. 321. balneis secundantur. I. 464.

CHIRAGRA à spasmis ligamentorum I. 303.

CHOLEDOCHUS *ductus* spasmo corripitur, I. 304. unde icterus; *ibid.*

CHOLERA quid? I. 306. III. 165. differt à dysenteriâ, III. 165. à diarrhœâ biliosâ; *ibid.* est vel sicca, vel humida; *ibid.* ejus subjecta; *ibid.* historia morbi, *ibid.* à veteribus traditur: III. 166. sicca ab Hippocrate describitur, III. 165. genus nervosum in consensum trahit; I. 316. symptomatum ratio: III. 166. eâ peremptorum anatome: *ibid.* sedes, *ibid.* funesta signa, I. 393. caussa proxima, III. 166. materialis, *ibid.* mediatæ sunt arsenicalia & alia venenata; III. 167. ex sumto arsenico lethalis, III. 170. 171. à comestis pastillis venenatis orta, III. 172. ex bile causticâ; I. 316. a convulsivâ affectione ductuum biliariorum & intestinorum, I. 306. cibi dulces & fermentiscibiles, III. 167. 168. per fraga copiosiùs adsumpta productæ exemplum: III. 174. quomodo tractanda & tollenda? III. 168. & 170. gravis iracundia III. 167. eam subsecutæ & potu aquæ frigidæ curatæ casus, III. 173. sero lactis sanatæ exemplum; *ibid.* falsò a veneno derivata, III. 171. siccæ cum humidâ complicatæ casus, III. 174.

Cholera infantilis unde? III. 167. prognosis, III. 168. cautelæ tenendæ circa anodyna & roborantia III. 169. aquæ frigidæ potum *ibid.* lac ejusque serum & laxantia, *ibid.* & venæsectione[illegible] *ibid.*

Chol[illegible]bris quæ dicatur? II. 112. quæ vocetur acutissima, *ibid.* & minùs acuta? *ibid.* ejus caussa proxima; *ibid.* citò sanatæ exemplum; II. 117. ejusdem potu aquæ frigidæ curatæ casus; II. 118. tertianæ typum habentis & curatæ casus; II. 119. quomodo tractanda sit? II. 112. an in eâ conducat venæsectio? *ibid.*

Cholerici qui sint? I. 44. habent fibras tensas, I. 36. eorum proprietates, I. 131. & diæta; *ibid.* in quos morbos facilè incidant? I. 243. cur doloribus magis sint expositi? I 180.

CHORDAPSUS qui dicatur? II. 172. 275.

CHORION utero continuum. I. 79.

CHRONICI *morbi* non juvantur & curantur à sola naturâ, I. 153. & 410. quomodo curandi? I. 260. caussæ eorum frequentissimæ obstructiones; I. 411. quæ ad generationem ipsorum faciant? I. 403. quomodo arcendi? *ibid.* optima eos sanandi methodus. I. 411. continuato medicamentorum usu tolluntur. I. 423.

Chronicarum passionum fundamentum I. 158. 164. 174.

CHYLUS quid sit? I. 63. ejus natura I. 273. albedo unde? *ibid.* elaboratio perficitur in intestinis: I. 61. progressum quæ juvent? I. 65. secretionem juvant valvulæ conniventes dictæ, *ibid.* differt a sanguine, I. 50. non est proxima nutritionis materia; I. 56. quomodo fiat sanguis? I. 50. copiosum chylum quæ alimenta suppeditent? I. 63.

Chylificationi quæ favent? I. 139.

CHYMI in ventriculo reliquiæ acidæ juvant digestionem. I. 60.

CHYMICA *scientiâ* Medico opus, I. 14. & 20. Chymica remedia quando periculum in mora prosunt. I. 422.

CIBUS loco salubri & puro & sereno capi debet? I. 104. & 264. non assumendus in locis contagio infestis: I. 204. ordine assumendus, I. 110. non simul & semel: I. 115. cibi multum faciunt ad sanitatem. I. 287. sumendorum regula. I. 115. crudiores quas noxas inferant? I. 110. ingesti mutant pulsum I. 368. viscosi inflationem ventriculi, I. 297. flatulenti colicam; *ibid.* avidiùs ingesti recidivas pariunt. I. 289. corrupti & alieni cur noxii? I. 197. ad illorum promtiorem coctionem quænam aqua adhibenda? I. 469. pauciores alvum adstringunt: I. 261. optimorum abundantia nocet: I. 114. nimietas sanitati inimica, I. 246. non tamen æquè nocet robustis ac imbecillibus, I. 247. quantitas differt secundum individua. I. 114. & *seq.* varietas facit voraces. I. 115. abstinentia in dolore graviori utilissima I. 237.

CICUTA; ejus natura venenosa: I. 197. exteriùs incautè usurpata perniciosa concitat symptomata; I. 199. quo pacto vim suam funestam exerceat? I. 198. terrestris cocta furorem parit: I. 200.

CINNABARIS arcanum antepilepticum I. 423.

Cinnabarina quâ ratione rite præparata dicantur? III. 16. laudantur in epilepsiâ à violentiâ externâ, *ibid.* guttâ serenâ, III. 14. lue venereâ, III. 423. in pertinacibus oculorum & capitis doloribus, II. 169. in rachitide: III. 483. nocent in motibus spasmodicis; III. 40. quomodo antispasmodica? I. 448.

CIRCULUS *sanguinis* sine respiratione non fit: III. 94. est ipsa natura veterum morborum medicatrix; I. 52. est totius Medicinæ fundamentum I. 372. est caussa agilitatis & roboris, I. 51. caloris, *ibid.* chylificationis, I. 50. secretionum & excretionum. I. 51. quoties horâ succedat? I. 368.

Circulus sanguinis difficilis per caput; I. 47. per hepar, I. 48. venam portæ, I. 49. omentum, lien, I. 48. colon, *ibid.* vasa spermatica, I. 49. uterum, *ibid.* *tardus & impeditus* in abdomine quomodo producat quartanam? II. 24. in capite quomodo cephalalgiam inducat? II. 248. quâ ratione cacochymiam inferat, III. 445. calculum felleum, II. 84. rheumatismum? II. 319. cur obesis & spongiosis talis maximè deprehendatur, III. 186. proceribus? III. 281. præsertim cur talis fit per hepar, III. 77. 280. pedes, II. 346. & uterum? III. 186. *celer* per pulmones & renes I. 50. *creber* cur necessarius I. 368.

Circulus sanguinis æqualis & liber unde dependeat? III. 388. arcet putredinem, III. 445. præservat à morbis: I. 52. functiones animales conservat; III. 10. quibus promoveatur & restituatur? III. 70. *auctior* an constituat febrim? II. 10. *inæqualis* quid efficiat I. 43. & in quo consistat? I. 165.

CIRCUMGYRATIO, ejus sensus in vertigine unde? III. 220. 252.

CITRI succus optimum alexipharmacon. I. 204.

CLAVUS periculosè exscinditur I. 311. *hystericus* a spasmo pericranii. I. 303.

CLIMA mutat ingenia. I. 97.

CLOPTON *Havers* laudatus. I. 20. & 72.

CLYSTERES quotuplices? I. 466. affines balneis; *ibid.* varii quomodo parandi? I. 467. tenuia potissimùm afficiunt, I. 468. latè vim diffundunt; I. 318. & 468. quidam ferre nequeunt, I. 468. post pastum minùs proficui, *ibid.* non nimis crebro injiciendi, *ibid.* varii in morbis usús; *ibid.* non capiant qui sunt naturæ sensibilis, *ibid.* acres non statim applicandi; *ibid.*

Clysteres non habent locum in acutis & exanthematicis morbis, III. 274. in febrium epidemicarum paroxysmo; II. 64. cur in torminibus ventris sæpè non intromitti possint? III. 48. in dysenteriâ applicati & regredientes quale signum præbeant? III. 155. in febribus utiles. I. 355. antifebriles & nutrientes secretionem in crassis fieri confirmant. I. 64. emollientes commendantur calculo laborantibus. I. 236. qui & quando conveniant in apoplexia, II. 243. asthmate, III. 98. calculo renali, II. 300. cardialgiâ II. 261. cataleptico paroxysmo III. 15. cephalalgiâ, II. 249. convulsionibus & epilepsiâ infantili, III. 17. 28. 485. dentitione difficili, II. 222. dysenteriâ, III. 156. flatulentiâ, III. 444. fluore albo, III. 352. gravidis, III. 182. guttâ serenâ, III. 230. hæmorrhagiâ narium, II. 199. hydrope, III. 330. hypochondriaco malo, III. 70. 73. passione hystericâ, III. 55. 63. ictero, III. 304. 309. iliacâ passione ab hernia, II. 278. febribus intestinorum inflammatoriis, II. 172. 173. odontalgiâ, II. 331. palpitatione cordis, III. 88. in imminente paroxysmo podagrico, II. 348. quartanâ, II. 26. 28. rachitide, II. 201. III. 489. & 490. scorbuticis abdominis doloribus, III. 380. singultu infantili, III. 126. tertianâ, II. 16. 17. 20. torminibus infantum, III. 479. tussi, III. 113. vertigine, III. 221. vesicæ spasmo, II. 312. vomitu, III. 146. vomitu cruento? II. 215.

Clysteres anthelmintici III. 29. 32. *antifebriles* I. 467. ex *cortice chinæ* quatenus in quartanâ conferant? II. 28. 31. *sicci* qui sint & an conducant in intestinorum doloribus? II. 270. & 289. ex *urinâ*. I. 467.

COBALTI nativi vis venenosa. I. 196.

COCCULI piscibus mortiferi. I. 198.

COCHLEARIA, ejus principia constitutiva, III. 378. cum lacte infusa laudatur in scorbuto: *ibid.* *Conserva*, quâ ratione commodè biliosis offerenda? III. 379. *spiritus* cur junioribus & biliosis cautè exhibendus? *ibid.*

COECITAS ex repulsâ tineâ capitis. I. 336. scabie, *ibid.* consolidatis antiquis ulceribus, I. 337. ex epilepsiâ. I. 350.

COELUM asperum & frigidius quare ab ægro vitandum? I. 358.

COENA qualis optima? I. 110. senum sit levis; I. 134. in eâ quæ non sint apta? I. 115.

COFFEE fabæ quale sub adustione suscipiant principium? III. 403. ejus potus noxius & innoxius; *ibid.* & II. 74. cur Asiaticis populis minus noceat? III. 403. cur in plerisque alvum adstringat? *ibid.* an conferat in paroxysmo febrili? II. 17. quâ ratione ad chloroseos III. 323. & purpuræ genesin contribuat? II. 70. 74.

COGITATIO intensior quid efficiat? I. 102. profundæ corpori nocent; I. 194. limitatam habent vim in actiones mechanicas. I. 405.

COITUS cur brevis epilepsia dicatur? III. 33. quâ ratione chlorosin tollat, III. 316. deliria, III. 262. epilepsiam, III. 12. 18. malum hystericum? III. 56. 64. multos fœminarum morbos aufert: I. 78. post gravem affectum non celebrandus: I. 196. sæpè eum celebrantibus quæ sint tenenda? I. 119. *immoderatus* ad abortum disponit, III. 179. lactationis tempore institutus quæ indè in infantem redundent mala? III. 471. *impurus* quâ ratione gonorrhœam, III. 358. & luem veneream inducat? III. 413. nimius & prematurus, vid. *Veneris Exercitium*.

COLCHICUM venenatæ est naturæ. I. 210.

COLICA quæ dicatur? II. 284. unde? I. 163. ejus sedes primaria, I. 164. quæ pars in eâ maximè patiatur? II. 284. senum unde dependeat? I. 241. subjecta. II. 286. calculosis cur familiaris I. 353. hypochondriacis & puerperis II. 290. & quomodo in his tractanda. *ibid.* prognosis; II. 287. & 288. symptomata unde? II. 284. oritur sæpè à morbis prægressis improvidè curatis, II. 287. & quomodo ea tractanda? II. 296. ex morbis exanthematicis vel retrocedentibus, vel non expulsis, & quâ ratione tollenda? II. 297. ex arthritide præpostere tractata I. 339. à frigidâ potione. I. 233. suppressis mensibus, I. 345. hæmorrhoïdibus, I. 345. 374. quomodo differat à cardialgiâ? II. 258. à doloribus iliacis II. 284. à dolore calculi & hypochondriorum? I. 297. à spasmo intestinorum. I. 303. nonnunquam nephretica I. 297. parit icterum I. 314. 354. facilè recidivat, I. 356. paresin relinquit, I. 354. sphacelo necat. I. 401. eâ defunctorum anatome; II. 288. quomodo ad epilepsiam contribuat, II. 287.

287. III. 12. 15. & peripneumoniam? II. 142. ejus cum febre catarrhali benignâ junctæ exemplum. II. 48. cur sub frigore ingravescat, sub æstu remittat? II. 48. 49. venæsectione sæpè tollitur. I. 344. quibus levanda? I. 445. anodynis primùm excipienda, I. 417. ejus specificum liquor anodynus; I. 450. in hâc curandâ interdum ad contraria remedia transeundum. I. 473.

Colica biliosa, ejus causæ & symptomata; I. 297. II. 286. à spasmo ilei, I. 304. cur sæpè ictero jungatur? III. 307. in œnopota ex frigore curatæ exemplum: II. 293. quomodo curanda? II. 288.

Colicæ cardialgicæ ex comestione carnis assatæ vervecinæ & frigore ortæ casus: II. 263.

Colica chronica quæ? II. 287. ejus cum arthritide alternantis exemplum; II. 295. herniam producentis Carolinis & Tœplicensibus curatæ casus. II. 292.

Colica convulsiva I. 297. metallurgis unde familiaris? III. 203. ejus ex gonorrhœâ adstringentibus suppressæ exemplum; II. 295. ex irâ & superveniente terrore subortæ casus. II. 291. consensus intestinorum testis. I. 316. venæsectione curatur I. 460.

Colica flatulenta quæ dicatur, & unde? I. 297. 332. II. 285. primæ senectæ familiaris I. 184. quâ ratione differat à flatulentiâ? II. 285. a nephritico calculoso dolore? II. 298. ejus causæ, symptomata, & generatio, II. 285. 286. ejusdem cum salivatione rarâ & singulari exemplum. III. 347. ex irâ & superingestâ carne suillâ inductæ casus: II. 295. quomodo sananda, II. 289. & an in eâ conducant carminativa? II. 290. venæsectione exacerbatur. I. 360.

Colica hæmorrhoidalis I. 297.

Colica hysterica I. 297.

Colica sanguinea ex quibus causis oriatur? II. 286. ipsius ex lautâ diætâ & vinosâ ortæ casus: II. 293. ex mensibus terrore suppressis aquâ frigida curata. II. 294. ex hæmorrhoidibus minus ritè fluentibus enata, II. 295. quomodo tractanda? II. 288.

Colica saturnina unde? II. 286. ejus curatio: II. 289.

Colica spasmodica quæ? II. 285. ejus signa & causæ I. 297. *& seq.* endemia quandoque est; II. 287. symptoma sæpè est calculi fellei, *ibid.* aut renalis, *ibid.* interdum ex terriana intermittente oritur. I. 164. existit interdum vomitûs causâ: III. 143. metallurgis solemnis; I. 316. vehementissima, I. 297. in eâ coalescunt quandoque intestina: I. 402. levatur clysteribus oleosis; I. 467. minus in eâ conducunt purgantia; II. 290. & quæ cautelæ tenendæ circa acidulas & thermas, III. 100. & opiata? II. 290.

Collyrium ad ophthalmiam: II. 166. *acria* in epiphorâ quæ pariant damna? III. 236. *frigida* quàm cautè sint adhibenda? II. 167.

Colocynthis an in hydrope conveniat? III. 332. cocta vim purgativam perdit. I. 214.

Colocynthiacorum virtus. I. 215.

Colon, ipsius situs & textura: II. 284. III. 66. flexura elevata quæ pariat incommoda? III. 341. flatus sæpè in hoc tumorem durum constituunt, III. 66. 77. 344. flatibus sæpè distenditur. I. 352.

Color ex atro viridescens in hydrope anasarca unde? III. 323. flavus in ictero: III. 302. pallidus in cachexiâ. III. 312.

Colostrum quid? III. 473. ejus usus: *ibid.*

Coma *somnolentum*, ejus historia & differentia à vigili; III. 210. causa proxima; III. 211. remotæ causæ; III. 212. subjecta; III. 211. 212. ex erysipelate repulso orti exemplum; III. 215. ejusdem chronici à retropulsâ podagrâ casus; III. 218. scorbutici observatio; III. 215. curatio illius tam à causâ calidâ, quàm frigidâ enatæ: III. 214. *Vigil*, ipsius signa & differentia à pervigilio, III. 213. à somnolento; III. 210. cur febribus acutis III. 211. & hemiplexiæ maximè se jungat? *ibid.* utriusque prognosis: *ibid.* & 212. quomodo tractanda in febribus acutis & hemiplexiâ? III. 213. 214. quomodo utriusque recidiva arcenda? III. 213. cautelæ circa utrumque tenendæ & quidem circa opiata & suaveolentia, III. 214. sternutatoria & thermas, *ibid.* venæsectionem, *ibid.* & volatilia externa, *ibid.*

Composita veterum incondita; I. 422. non omnia spernenda; *ibid.* virtus simplicium ex iis non patescit. I. 426.

Conchæ absorbent, I. 428. subadstringunt. *ibid.*

Concionatores quibus morbis pateant? III. 80.

Conclave, ejus usus. I. 110. hyeme non nimis calefaciendum: I. 135. quale debeat esse acutis decumbentium, II. 114. catarrhali febre benignâ adflictorum, II. 107. dysentericorum, III. 156. à frigore congelatorum, III. 47. 48. febribus intermittentibus epidemicis anomalis morbi moris laborantium, II. 39. purpurâ adfectorum, II. 71. tussientium, III. 107. 114. variolis laborantium; II. 54. calce vivâ recenter obductum quæ pariat in ipso dormientibus damna? II. 126. III. 107.

Condimenta acida: I. 110. salsa; *ibid.* sale & acri oleoso prædita: *ibid.*

Confortantia spirituosa debilibus non proficua: I. 420.

Consensio *motûs* fluidorum, I. 62. partium membranosarum & nervosarum. I. 25. & 29.

Consensus *partium* magni momenti, I. 286. 309. non fabula; I. 319. ex partium nexu; I. 309. à nervorum distributionibus, *ibid.* inter quas partes maximè vigeat? *ibid.* symptomatum suggerit rationes; *ibid.* ex medicamentorum operatione patet; I. 317. ex principii vitalis concursu non petendus: I. 310. nullus inter nervosas partes & sanguinea viscera. I. 316.

Consuetudo quid? ejus magna vis: *ibid.* altera natura jure dicitur: *ibid.* facit, ut res perniciosæ non noceant; *ibid. & seq.* promtitudinem motuum efficit: *ibid.* non temerè mutanda; I. 138. in morbis exploranda: I. 288.

Contagium, ejus natura in quo consistat? III. 65. & 415. quibus subjectis facillimè inhærescat? II. 90. quotuplici modo possit propagari, III. 423. & potissimè per vestimenta? II. 92. III. 427. ejus effectus qualia supponat corpora? II. 84. *Venerei* casus. III. 422. vid. plura. in verbo *Morbi contagiosi.*

Continua *febris* ex repulsâ crustâ lacteâ, I. 336. scabie, *ibid.* restagnante sanguine lochiali, I. 342. malus in eâ pulsus, I. 370. in eâ prosunt clysteres; I. 374. venæsectio; I. 456. corruptionis viscerum comes: I. 324. Vide *Febris continua.*

Contractio in epilepsiâ unde? III. 11.

Contractura balneis martiatis tollitur; I. 464. *& seq.* specificum ejus. I. 453.

Convulsiones quæ dicantur? III. 24. sunt minus salutares naturæ motus I. 411. sedes in spinali medullâ; I. 299. earum signa antecedentia &

paroxysmorum descriptio, I. 299. III. 24. & solutio; III. 24. differunt ab epilepsia I. 299. III. 24. à motibus spasmodicis vagis III. 34. varias partes quatiunt I. 305. quotuplices sint? III. 25. earum objectum III. 24. subjecta, III. 25. & 484. causa proxima. *ibid.* spasmus membranarum spinalis medullæ I. 305. 393. oriuntur ab animi pathematibus, *ibid.* ab exanthematibus retropulsis, III. 25. earum à spectro viso exemplum; III. 31. cum vomitibus alternantium casus; III. 30. solâ aquâ frigidâ curatæ, III. 32. quomodo tractandæ? III. 27. ex scabie retropulsâ subnatarum exemplum, III. 29. scorbuticarum casus rarus, III. 40. quâ ratione cura instituenda, III. 27. *& seq.* à læsionibus externis, III. 26. ex abscessu circa aurem sinistram; III. 33. ex ossis coccygis percussione ortarum casus, III. 44. ab imminuto & irregulari mensium fluxu casus, III. 30. hystericarum inde exemplum; III. 58. *& seq.* quomodo sanandæ? III. 27. à vitio primarum viarum, III. 28. earum, quarum fomes in intestino duodeno hæsit, casus. III. 32. certæ infantibus propriæ ex ventriculo I. 314. *& seq.* hystericarum inde exemplum, III. 59. *& seq.* quomodo sanandæ? III. 28. ex nimio & præmaturo veneris usu enatarum casus, III. 33. & quomodo tollendæ? III. 27. à vermibus, III. 26. & qua ratione curandæ? III. 28. miræ à vermibus I. 332. hæreditate sæpè in liberos transferuntur: III. 25. quâ ex causâ in apoplexiâ suboriantur? II. 241. variolis? II. 61. cur epilepticis motibus sæpè jungantur? III. 25. prognosis, III. 26. 485. cura præservatoria, III. 29. quando conducant potus aquæ simplicis, III. 27. balnea, III. 29. emetica, III. 27. lactis cura, III. 29. laxantia, III. 27. linimenta, III. 28. *&* 29. martialia & venæsectio, III. 29. & volatilia? *ibid.* clysteribus placantur I. 468. prodeunte mensium fluxu cessant I. 409. accedente febre solvuntur quandoque I. 420. scarificationem meliùs, quàm venæsectionem ferunt I. 461.

Convulsivi motus in quo consistant. I. 306. in quibus morbis obvii? I. 305. eorum origo & sedes: *ibid.*

COR, ejus structura ac usus. III. 84. 269. machina est motoria composita I. 30. ipsius nervi describuntur: III. 84. ex quatuor musculis constat. I. 40. quotuplex sit ejus motus? III. 83. 269. quid ad ipsum requiratur? III. 85. perpetuum mobile I. 31. *&* 365. motum habet reciprocum; I. 30. unde is motus? I. 367. est pulsus causa *ibid.* & ei respondet. I. 367. sanguinis circulum impellit. I. 40. ejus systole quomodo contingat I. 366. imbecillis lypothymiam I. 306. ad tempus intercepta syncopen parit. *ibid.* motus auctior an febrem constituat? II. 61. unde tantam vim habeat? III. 83. ipsius systole quomodo contingat? I. 366. cur dexter ventriculus præ sinistro ad polypos suscipiendos sit idoneus? III. 280.

Cordis arteriæ insignes & nervi; I. 33. auricula sinistra cur minor dextrâ? I. 40. structura musculosa; I. 20. vasorum sanguiferorum peculiaris structura: I. 33. vasorum valvulæ, I. 40. & eorum proportio mutua. I. 43.

Cor piscis in aquâ calidâ motu privatum frigidæ injectum reviviscit. I. 155.

Cordis læsio cur lethalis? I. 160.

Cordis palpitatio. Vide *Palpitatio*: ex polypo insanabilis. I. 184. ejus tremor unde & quomodo differat à palpitatione? III. 83. tremorum & palpitationum sedes. I. 179.

CORALLIA absorbent. I. 428. subadstringunt. *ibid.*

CORNARIUS sobrietate vitam produxit. I. 114.

CORNEA *tunica*, ejus ruptura ab usu frigidi in ophthalmiâ collyrii: II. 169.

CORNELIUS CELSUS. I. 20. *& seq.*

CORPUS omne est agens I. 18. quodvis est substantiæ activæ I. 97. organicum habet virtutem generandi. I. 75.

Corpus humanum est machina perfectissima & artificiosissima; I. 29. *&* 309. jure dicitur machina. I. 27. est instrumentum ac domicilium mentis. *ibid.* hydraulicæ & vasculosæ structuræ; *ibid.* vivum & physicum gratis distinguitur, I. 425. ex quo consistat verè sensit Hippocrates. I. 300. mixti principia I. 26. partes solidæ & fluidæ. I. 27. machina est destructibilis. I. 29. natura salium genitrix. I. 220. mirabilis œconomia. I. 245. *& seq.* ejus partes conspirant. I. 309. ad conservationem vitæ constructum. I. 413. in illud magnam vim habent res corporeæ. I. 369.

Corporis natura debet esse Medico cognita; I. 245. 273. differentia, I. 239. maximi momenti in arte medicâ. I. 240. in morbis considerandum, I. 289. in prognosi. I. 396. medicamentorum oblatione distinguendum. I. 421.

Corporis infantilis diuturna gestatio ad generationem rachitidis multùm disponit. III. 489. ejus gravitas & lassitudo in cachexiâ, unde. III. 312. cur corpora æstate minoris ponderis quam hyeme? I. 265. singulis mensibus increscunt, sed per urinæ fluxum copiosiorem iterùm minuuntur. I. 120. juniora facilè nutriuntur I. 57. quæ motu plus egeant? I. 124.

Corpora robusta quænam? I. 53. facilè corrigunt alimentorum noxias qualitates. I. 110. an ejus vires sint tantùm occasionales I. 17. ejus vires non sunt absolutæ sed relativæ I. 7. vires motrices mensurat mechanicus. I. 18. corporum virilium crisis. I. 259.

Corpora imbecilliora graviùs à causis nocentibus afficiuntur: I. 178. *gracilia*, quid iis quadret? I. 131.

Corpus impurum periculosiùs à febribus prehenditur. I. 319. non benè nutritur. I. 57.

Corporis habitus laxus & spongiosus multùm facit ad morbos. I. 242. succussatio quomodo promoveat calculum renalem? II. 151.

Corpora proceera cur difficiliùs ægrotent, quàm quæ minoris sunt staturæ, II. 84. cur ad asthmata & polypos proclivia, III. 281. ad maciem corporis, III. 319. & phthisim. III. 300.

Corpora pinguia & spongiosa vasis exilioribus gaudent, III. 188. hinc in iis progressus sanguinis tardus & difficilis; *ibid.* prona existunt ad cachexiam, III. 312. ad putredinosam corruptionem, III. 416. ad soporosos adfectus; III. 212. & cur præ aliis graviùs cutis adfectibus adficiantur? III. 427.

Corporeæ res magnam vim in corpus habent. I. 369.

CORRUPTIO non semper caussa mortis; I. 31. *& seq.* putredinosa unde? *ibid.* viscerum quomodo arcenda? I. 403. ex mortis causis. I. 396.

CORTEX *cascarilla* quando conducat in tertianâ? II. 17. cur in febribus intermittentibus conducat? *ibid.* cortici chinæ præferendus in quotidianâ, II. 35. in hâc enim alvi fluxum movet; II. 37. laudatur in febribus intermittentibus anomalis mali moris, II. 40. nimio hæmorrhoidum fluxu. II. 221. in malo hypochondriaco, III. 72. ejus essentia quando conveniat in dysenteriâ? III. 156.

Cortex chinæ quo principio maximè agat? II. 15.

quo

quo tempore tutiſſimè detur? II. 16. 20. quibus ſubjectis? II. 20. 21. & num gravidis conducat? II. 29. num puerperis? III. 19. num ſenibus? II. 22. an urinâ exiſtente crudâ tutò porrigi queat? *ibid.* quomodo adhibendus? II. 15. & quibus cum remediis miſcendus? II. 30. an excretiones moveat? II. 20. non eſt univerſale febrifugum. I. 14. quandu conveniat in febre lentâ, II. 181. quando uſurpandus in quartanâ? II. 28. in quotidianâ ei præferendus cortex caſcarillæ. II. 35. quomodo porrigeodus in tertianâ? II. 15. 20. nocet in ſemi tertianâ. II. 42. ubi uſurpandus in clyſteribus? Vide *Clyſteres.* improvidè datus inducit cachexiam & hydropem, III. 318. hypochondriacum malum, III. 69. polypos. III. 282.

CORYZA in quo conſiſtat? III. 111. cur plethoris circa æquinoctia familiaris? III. 117. à quibus cauſis inducatur? II. 48. ſalutaris ſæpè excretio: I. 288. 347. 410. ſpaſmis ſtipatur. I. 302. ſolvit quoſdam morbos. I. 410. cur frequentior? I. 185. adoleſcentibus & infantibus familiaris. I. 184. 186. unde dependeat apud ſenes? I. 242. ex quibus cauſis ſupprimatur? II. 325. venæſectione arcetur, I. 460. quandoque adducitur. *ibid.* ſuppreſſa à frigore nocet, I. 340. ſæpè auditum difficilem inducit. III. 241. purgantibus exacerbatur. *ibid.* ejus in rheumatiſmum aurium mutatæ exemplum. II. 325. eſt non raiò dolorum gravativorum capitis cauſa, II. 250. & quomodo ea tractanda? *ibid.* febris catarrhalis benignæ, II. 44. comatis ſomnolenti, III. 211. & vertiginis. III. 220.

COSTÆ, earum fabrica: I. 44.

COWPERUS. I. 19.

CRAANIUS. I. 17.

CRATO. I. 21.

CRINONUM generatio unde derivanda? I. 212.

CRISIS ad prognoſim ſpectat, I. 386. ipſius ſigna; I. 302. ſpaſmo remittente ſequitur; I. 303. fit per excretiones; I. 387. quomodo fiat in pneumonicâ febre? II. 138. quando imperfecta ſit judicanda? II. 116. quid ſit veteribus? I. 386. ſeptenario & ſemi ſeptenario numero computanda; *ibid. & ſeq.* extra ſeptenos eriam dies contingit; I. 388. quibus ſolemnis? *ibid.* unde repetenda? I. 389. quomodo rationaliter explicanda? I. 390. non turbanda? *ibid.* meliùs ſuccedit ordinatis temporibus; I. 389. authotum variæ de eâ ſentemiæ. I. 387. quæ ſit in acutis I. 388. & chronicis morbis? I. 390. in purpurâ non obvia: I. 389. per imprudentem medicationem turbatur: *ibid.* pro circumſtantiarum ratione diſtinguenda: I. 388. non omnis larga evacuatio & ſymptomatum remiſſio criſis. *ibid.*

Critici dies quinam dicantur in febribus? II. 10.

CROCUS metallorum veneni naturam æmulatur. I. 213.

CRUDITATES quid generet? I. 116. earum cauſæ: III. 64. in inteſtinis præſentes ex quibus ſignis cognoſcantur? III. 155. non ſunt prima mali hypochondriaci cauſa: I. 317. flatus excitant, III. 239. & varia indè ſymptomata; III. 84. 87. quomodo temperandæ & evacuaodæ? II. 14. viſcidas quæ diſſolvant? I. 430.

CRURUM inflatio & tumor in gravidis unde? I. 168.

CRUSTA *lactea* infantum unde dependeat? I. 183. 241. iis ſalutaris, I. 120. familiaris & retrograda; I. 178. repulſa febrem facit continuam, I. 336. aſthmatis coovulſivi ſæpè cauſa, III. 96. & quomodo infantilium convulſionum? III. 481. rachitidis, III. 489. & quomodo tractanda? III. 485.

CUBICULA quænam noxia? I. 104.

CUCUPHA ad aëris injuriam arcendam in auditûs vitiis expertæ virtutis; III. 242.

CUCURBITULÆ vicariæ venæſectionis. I. 461.

CURA per inediam jam à veteribus & quibus laudata? III. 245. in quo conſiſtat? III. 231. ejus uſus; III. 386. quid ante ejus uſum conducat? III. 231. quibus ſubjectis & morbis conveniat? III. 245. quatenus conducat in auditûs gravitate, *ibidem.* cutis vitiis, III. 431. gonorrhœâ chronicâ benignâ, III. 363. guttâ ſerenâ, III. 231. lue venereâ, III. 418. odontalgiâ rheumaticâ, II. 334. podagrâ, II. 345. purpurâ chronicâ, III. 410. ſcorbuto, III. 386. vertigine, III. 223. & ulcerum felici curatione? III. 448.

Curæ anxiæ cur turbent egeſtionem alvinam? I. 241. 261. ſenibus noxiæ, I. 170.

CURSUS vehementior motus, I. 122. quibus noceat? *ibid.*

CUTIS, ejus ſtructura, I. 67. III. 400. differt ſecundum ætatem III. 427. ejus tonus modificat tranſpirationem, I. 68. eſt tubulis pervia I. 67. tactûs organon: I. 94. univerſi corporis emunctorium, I. 258. ſulphurearum ſordium excretorium, I. 381. elaſtica, I. 382. conſentit cum ventriculo; I. 315. ad ſudoris ſucceſſum facit. I. 382.

Cutis adfectus qui? III. 426. ſunt contagioſi & cur? III. 427. ſedes, *ibid.* ſubjecta; *ibid.* differunt ſecundùm ætates, *ibid.* & partes quas infeſtant, & materiæ diverſitatem, III. 428. quomodo à venereis? III. 415. vitia unde ortum habeant? I. 168. cauſa proxima; III. 428. mediatæ, III. 429. prognoſis; III. 430. ſpaſmo affecta perſpirationem cohibet: I. 303. varia mala gignit. *ibid. & ſeq.* curatio; III. 431. quando externa in his conducant? III. 436. *Rebelles* unde? III. 441. *Retrocedentes* quomodo revocandi? III. 435. ipſius *ariditas* unde? III. 42. *& ſeq.* arida peſſimi ominis in acutis: I. 391. quomodo ejuſdem *aſpredo* tractanda? III. 436. *Reſoluta* imbecillitatem prodit, I. 307. ſudoris frigidi & colliquativi cauſa. *ibid.* ſumma metaſtaſibus perniciofis maximè obnoxia eſt, I. 357. cujus tonus & aëris mutatione repentinâ vitiatur, I. 360. hinc æquabilis moderatus conſervandus. I. 362.

Cuticula tactum moderatur. I. 94.

CYNANCHE quid & quæ dicatur? I. 295. II. 125. ſigna ejus, I. 295. & funeſta I. 393. anginæ ſpecies; I. 295. differt à ſpaſmo faucium; *ibid.* ſuffocatione perimit. I. 394.

CYNICUS *ſpaſmus* poſt podagram, I. 315.

CYNOGLOSSÆ pilulæ cautè adhibendæ. I. 223.

CYSTICI *ductus* ſpaſmis adfecti diarrhœas & vomitus bilioſos movent. I. 304.

D.

DARM-GICHT quid? III. 167. in infantibus unde oriatur? *ibid.*

DATURÆ Indicæ ſemen cujus indolis? I. 172. 197. quæ gignat ſymptomata? I. 200.

DEAMBULATIO leviſſima motûs ſpecies. I. 121.

DEBILES quomodo nutriendi? I. 116. qui ſunt? I. 396. 420. quomodo dignoſcendi? I. 348. medicinâ egent; *ibid.* fortiora medicamenta non ferunt; I. 420. nec valentia alimenta. I. 421.

Debiliores fugiant edacitatem; I. 115.

DECOCTA continuato uſu juvant, I. 423.

Decoctum Anagallidis maris Michaelis in deliriis chronicis laudatur. III. 261.
Decoctum antifebrile cum chinâ. II. 22.
Decoctum antinephriticum Foresti in calculo renali. II. 300.
Decoctum antipodagricum, III. 348.
Decoctum antiscorbuticum; III. 380.
Decoctum antivenereum; II. 256. III. 417.
Decoctum aperitivum. III. 411. aliud, II. 303.
Decoctum avenæ, vid. *Avena.*
Decoctum guaiaci ligni in lue venerea laudatur ejusque potandi modus; III. 417. cur scabiosis macilentioribus noceat? III. 440. probatum in hæmoptysi; II. 205. ad injectiones in ulceribus sinuosis; III. 449.
Decocta lenientia prosunt in exanthematicis. I. 408.
Decoctum lignorum in gonorrhœâ sæpè nocet & cur? III. 361.
Decoctum mannatum, III. 334.
Decoctum mastiebinum in fluore albo laudatur. III. 356.
Decoctum nigrum quomodo conficiatur? II. 62. III. 261.
Decoctum septalii quomodo præparetur? II. 227. laudatur in bæmorrhagiâ uteri. *ibid.*
Decocta sudorifica balneis nupta juvant: I. 464.
Decoctum Sydenhamii antidysentericum. III. 158.
Decoctum ad varices ani in nimio hæmorrhoïdum fluxu. II. 221.
Decoctum Viennense antipodagricum quibus conveniat? II. 349.
DECUBITUS in latere dextro quando conveniat? I. 128. in lecto qualis optimus? *ibid.* supinus reprobatur, *ibid.*
DEFOEDATIONES *cutis* cum salute sæpè fiunt; I. 410. specifica in iis. I. 453.
DEGLUTITIO cujus beneficio fiat? III. 130. *& seq.* difficilis unde, I. 306. & quomodo fiat ab atoniá pharingis, III. 130. *& seq.* aut ipsius spasmo, *ibid.* aut tumore, aut frusto œsophago inhærente? III. 132.
DEJECTIO nigra; fœtida per alvum unde proveniat? I. 167.
DELIRIUM, ejus sedes; III. 253. causa proxima; *ibid.* à vermibus excitatum; I. 235. ex dentium dolore; I. 236. ex aciculâ deglutitâ; I. 237. cur ex læsione nervi oriatur? I. 158. de eo veterum opinio. III. 253. eo defunctorum anatome. *ibid.* in acutis *leve* in quo differat a phrenitide? II. 132. quid ejus accessum prænunciet in illâ? *ibid.* & III. 241. interdum hecticæ & phthisi supervenit: II. 211. *chronicum*, quæ in eo sint ex usu? II. 136. quomodo in *petecchizante* febre sit avertendum? II. 79. ejus ex retrocedente *purpurâ* orti & Carolinis hâc revocatâ, curati exemplum: II. 72. in *synochâ* quomodo curandum? II. 107. in *variolis* sufficienti narium hæmorrhagiâ solvitur: II. 56. quomodo in iis sanandum? II. 58. Vide *Mania* & *Melancholia.*
DENTES quomodo generentur? III. 476. quando primùm erumpant? *ibid.* *meliores* habent, qui aquam potant; I. 112. cur *nigredinem* contrahant à dulcibus? I. 254. *cariosi* cur ad dolorem suscipieodum proclives, II. 331. eorum *dolor* etiam adultioribus gravia parit mala I. 236. quo pacto omnium facillimè sistatur? I. 237. optimè in fistulâ genæ extrahuntur. III. 460. eorum *lapsus* quomodo præcavendus in salivatione mercuriali? III. 419. *vacillantes* quomodo in scorbuto confirmandi? III. 386.
Dentitio difficilis quæ dicatur? III. 476. ejus signa. *ibid.* quæ pariat symptomata? I. 236. prognosis III. 480. ratio eorum symptomatum. I. 314-319. III. 477. sæpè est epilepsiæ causa I. 163. III. 12. singultûs & vomitûs infantilis; III. 496. cur plerumque cum doloribus intestinorum juncta sit, II. 287. cum tussi periculosâ, III. 112. quæ ante & sub eâ diætâ conveniant? III. 477. curatio ex parte infantis, *ibid.* ex parte nutricis; *ibid.* quæ externa conducant, III. 478. & quæ tenenda circa alvum apertam servandam? III. 477.
DERIVANTIUM ratio. I. 43.
DESIDERII vehementis effectus. I. 102. ventriculo nocet. I. 313.
DIABETES ex atoniâ renum. I. 307.
DIÆTA non omnibus una convenit; I. 129. variat secundùm ætatem, I. 132. secundùm virium diversitatem, *ibid.* temperamenta, I. 131. sexum, I. 136. anni tempora. I. 135. fœminarum. I. 136. gravidarum I. 79. 136. *& seq.* juvenum I. 134. senum *ibid.* sanationi servit. I. 422. à priscis optimè commendata. *ibid.*
DIÆTETICA *Medicina* quam sequatur regulam? I. 129.
DIAGNOSIS scitu necessaria; I. 292. ex observationibus haurienda? I. 293. nititur signis; *ibidem.* plerumque negligitur; I. 292. ad eam referendus pulsus. I. 364. erronea Medicum ludibrio exponit. I. 292.
DIAPHORESIS movetur quandoque acidulis & nitrosis. I. 438.
Diaphoretica, eorum usus in morbis. I. 437. *& seq.* II. 255. ipsorum apparatus, I. 437. modus agendi; *ibid.* quibus malis conducant? I. 363. polychresta; I. 437. sudoriferis præferenda; *ibid.* fixa ubi acidum deest parcè danda; I. 438. fixiora porrigenda in morbis incognitis, I. 187. morbos contagiosos in primâ herbâ *tollunt.* I. 205. in pulvere alvum sæpè movent; I. 438. in doloribus anodynis [illegible]scenda. *ibid.* quatenus conducant in auditûs vitiis? III. 242. in dysenteriâ, III. 156. in exanthematum propulsione, III. 434. in hæmorrhoidum fluxu nimio, II. 220. in hydrope, III. 331. in ophthalmiâ, II. 167. in palpitatione cordis, III. 89. in podagrâ, II. 347. in rheumatismo & arthritico dolore, II. 321. in scorbuto, III. 379. in tussi, III. 113.
DIAPHRAGMA, ejus structura, III. 122. usus in respirationis negotio; *ibid.* ipsius læsio asthmatis suffocativi causa III. 96. & difficilis respirationis III. 340. spasmis patet; I. 304. consentit cum ventriculo; I. 315. convellitur quandoque; I. 306. in sternutatione per consensum afficitur; *ibid.* titillatione commotum cachinnos movet; *ibid.* spastice affectum asthma; I. 304. 306. & 320. & hepatis obstructionem causatur: I. 320. convulsum asthmatis & singultûs causa, I. 306.
DIARRHOEA, ejus incunabula I. 168. 175. 179. 187. 241. quomodo succedat I. 385. per spasmos I. 302. nonnunquam anniversaria I. 183. sæpe salutaris excretio I. 288. 302. 347. 384. 386. 410. in febribus etiam malignis I. 386. critica quandoque I. 387. critica in ardente cohibita producit phrenitidem II. 134. solvit morbos I. 416. inprimis capitis I. 386. & sæpe deliria III. 256. 288. anginam, suppressaque varia revocat symptomata II. 129. à convulsiva affectione ductuum biliariorum & intestinorum I. 306. ex pedum refrigeratione I. 315. a tunica villosa obstructa I. 385. ex usu electuarii antifebrilis II. 37. quomodo à spiritu

à spiritu nitri excitetur II. 89. quandoque minus salutaris naturæ motus I. 411. *seq.* sphacelo intestinorum necat I. 401. intestina debilitat I. 420. suppressa nocet I. 288. 347. inprimis per adstringentia I. 352. tuncque sæpe colicæ causa II. 287. & singultus III. 125. ejus exemplum III. 128. opiatis cohibitæ & hinc mali hypochondriaci causæ exemplum. III. 75. clysteribus levatur I. 468. post eam roborantibus utendum I. 420. symptomatica noxia I. 412. quomodo compescenda in febribus, I. 386. ex purgantium usu in catarrhis incompescibilis I. 340. quare malum signum I. 362. quomodo in *febribus epidemicis* tractanda II. 40. in *morbillis* II. 64. in iis retrocedentibus morbum absque revocatione exanthematum solvit II. 65. post eos suppressa infert ulcus mali moris cum insecuta morte *ibid.* quando sit salutaris in *febre petechiali* II. 87. diversa ejus est ratio in *petechizante* II. 80. quomodo in ea moderanda II. 79. *phthisi* superveniens quale signum præbeat III. 288. quomodo in *semitertianis* tractanda II. 42. quomodo has solvat II. 41. an sit pertimescenda in variolis II. 51. 60. quando in iis sit salutaris II. 55. quomodo in iis tractanda II. 58. 65.

Diarrhœa aquosa in febribus ardentibus unde oriatur & quid significet? II. 117.

Diarrhœa biliosa quid III. 165. differt à cholera *ibid.* quomodo a dysenteria. III. 151. subjecta III. 165. Indis & Arabibus familiaris III. 167. variis symptomatibus stipatæ exemplum. *ibid.* & 176. causa mediata III. 167. procatarcticæ *ibid.* diuturna nocet I. 384. contumax quomodo tractanda III. 170. prognosis III. 168. mala medicatione in cruentam chronicam transeuntis exemplum III. 175. curatio absolvitur evacuantibus & temperantibus III. 169. 170. quæ tenenda circa laxantia *ibid.* victum III. 170. sudorifera & usum nitri. *ibid.*

Diarrhœa hæmorrhoidalis chronicæ exemplum. III. 175.

Diarrhœa nigra quid significet in inflammatione intestinorum? II. 174.

Diarrhœa purulenta cum febre ex lapsu in abdomen sanata; II. 174. quomodo oriatur ex abscessu mesenterii, II. 176. & ulcere uteri: *ibid.* solvit abscessum mesenterii; II. 177. 182. quomodo tractanda? II. 172. 183.

Diarrhœa sanguinea in febribus intestinorum inflammatoriis ex mesenterio quomodo sanan'a? II. 172.

DIASTOLE cordis & arteriarum; I. 30. systolen sequitur & proritat. I. 365.

DIGESTIO, eam calor adjuvat, I. 60. turbatur ab affectibus I. 102. *& seq.* ab irâ, III. 31. à nimiâ & diuturnâ tussi: III. 118. *prava* quos morbos generet? I. 185. sæpe tabis causa, III. 112. 286. est in scorbuto: III. 372.

DISSECTIONES, earum utilitas. I. 176.

DIURETICA evacuantium genus, I. 438. eorum apparatus, *ibid.* modus agendi, *ibid. & seq.* usus pro ratione circumstantiarum discrepans, I. 439. in doloribus arthriticis & rheumaticis proficua; *ibid.* quæ optima? *ibid.* in compluribus morbis proficua: *ibid. & seq.* calidiora prosunt humidioribus, *ibid.* & ubi viscidæ sordes in renibus *ibid.* quæ in asthmate conveniant? III. 99. 100. in capitis morbis serosis? III. 242. quatenus conducant in calculo renali? II. 302. 307. hydrope, III. 331. scorbuto, III. 379. in tussi, III. 114. acriora quomodo producant mictum cruentum? II. 234. 238. nocent plethoricis, *ibid.* renibus debilitatis; I. 353. & ubi dolores adsunt, I. 439. in arthriticis & rheumaticis doloribus, II. 323. in gonorrhœa benigna, III. 361. in spasmo vesicæ. II. 313.

DOLOR perceptionum species. I. 94. ejus subjectum membranæ; *ibid.* spasmo in parte nervosa debetur I. 296. 303. varius est, *ibid.* variæ species I. 296. 303. pro locorum differentia variant *ibid.* quibus sopiendus? *ibid.* eum sistendi scopi I. 225.

Dolores, eorum effectus veneni effectibus non absimiles, I. 237. omnes functiones perturbant; III. 244. *& seq.* alvum & vias urinarias constringunt I. 261. succos inquinant I. 319. excretiones cohibent I. 320. partes tono privant I. 354. à causâ calidâ qui veteribus dicti? II. 248. in arthritide & rheumatismo unde? II. 318. critice quandoque solvuntur; I. 390. levantur liquore anodyno, I. 317. oleo amygdalarum dulcium, I. 318. balneis, I. 463. fotibus emollientibus, I. 431. specifica in iis. I. 450.

Dolores acuti unde & cum variis symptomatibus quid indicent? II. 271. *atroces* gravium morborum causæ, I. 236.

Dolores aurium, vide *Otalgia.*

Dolores à calculo felleo in quo differant ab hepatitide spuriâ? II. 144.

Dolores capitis & oculorum; in iis laudantur cinnabarina & mercurius dulcis. II. 169. in imminentibus & prodeuntibus mensibus unde? II. 213. III. 350. post morbillos ponderis instar unde? II. 257. vide *Cephalalgia* & *Cephalæa.*

Dolores dentium, vide *Odontalgia.*

Dolores gravativi unde I. 166.

Dolores hypocondrii dextri in quo differant ab hepatitide spuria? II. 144.

Dolores iliaci qui dicantur? II. 285. in lue venereâ quales? II. 248. lumborum in hystericis unde oriantur, II. 288. III. 51. in mictione cruentâ? II. 231.

Dolores intestinorum, vide *Colica.*

Dolores obtusi & gravativi. II. 241.

Dolores osteocopi qui dicantur? II. 23.

Dolores in scrobiculo cordis unde? III. 82.

Dolores uteri ex ejus cancro quomodo complacandi? II. 160.

DUBITATIO medico præcipuè commendanda. I. 154.

DULCIA multùm nutriunt, I. 252. indoli sanguinis non conveniunt, I. 108. cum fermentescibilibus non jungenda, I. 111. cum acidis sumpta fiunt noxia, I. 252. lympham corrumpunt I. 254. stomacho infirmo aliena, *ibid.* jejuno ventriculo haud sumenda; *ibid.* cur morbos exasperent? *ibid.* quæ disponant ad epilepsiam? III. 13. nocent in asthmate, III. 100. in tussi stomachali, III. 114. & vomitu cruento. II. 215.

DUODENUM, ejus structura, III. 140. ventriculus est parvus & succenturiatus. I. 61. 63. & 307. consensum cum aliis nervosis partibus alit, III. 141. flatuum generationi favet & cur? III. 66. plurimorum morborum sedes; I. 179. 307. ejus flexura febrium fons & origo, *ibid.* unde in hoc bilis corrumpatur? III. 142. 166. atoniâ affectum quæ pariat mala? I. 307. inflammati & sphacelati signa; I. 324. erosi indicia; I. 333. scirrhi in eo signa & effectus I. 329. ejus angustia vomitûs lethalis causa est; III. 151. sedes est sæpè choleræ, III. 166. convulsionum, III. 26. epilepsiæ, III. 12. 22. morborum periodicorum, III. 36. vomitûs biliosi, I. 40. 142. 139.

DURA

Dura Mater, ejus ftructura, officium, & ufus. I. 85. II. 247. ejus finus. I. 85. omnium membranarum nervofarum principium & origo; I. 305. III. 11. & cum iis confenfum alit. I. 305. *& feq.* habet fyftolen & diaftolen. I. 85. III. 11. motu tonico gaudet; I. 305. fanguinis progreffum per caput moderatur. *ibid.* fæpè fedes dolorum capitis; II. 247. læfiones graves noxas inferunt. I. 85. fpafmos patitur, I. 305. ab ejus fpafmo mentis & capitis morbi, *ibid.* epilepfiæ, *ibid. & feq.* ejus atonia gravium cerebri morborum caufa. I. 306.

Duratio quid fit? I. 26.

Duretus, I. 19. 21.

Dysemeti qui dicantur? II. 139. 141.

Dysenteria quæ dicatur III. 151. ejus incunabula I. 179. cur contagiofæ fit naturæ I. 204. differt à cholera III. 165. diarrhœa III. 151. ab hæmorrhoidibus *ibid. &* I. 296. ab affectu *le mal de Paris* dicto III. 152. diftinguitur in benignam & malignam *ibid.* rubram & albam *ibid. &* I. 296. fubjecta III. 152. levioris & gravioris fymptomata *ibid.* fedes III. 153. caufa formalis & proxima *ibid.* materiales caufas eafdem cum quartana agnofcere poteft II. 30. quæ de iis fentiant auctores III. 153. earum ratio III. 154. caufæ occafionales funt tempeftas *ibid.* quo tempore maxime graffetur III. 152. miafma contagiofum III. 154. *&* 160. epidemia proles roris corrofivi I. 211. epidemica anno 1684. III. 162. anno 1709. & 1726. III. 163. ex imaginatione orta III. 161. ex fructuum horæorum abufu III. 154. ex fcabie retropulfa I. 336. ea defunctorum anatome III. 153. excrementa in ea I. 385. qualis in ea pulfus I. 371. prognofis II. 44. 172. III. 155. funeftæ figna I. 393. eft minus falutaris naturæ motus I. 412. folvit quandoque morbos I. 410. inflammatione & fphacelo afficit inteftina I. 324. fphacelo necat I. 401. genus nervofum afficit univerfum I. 315. abortum fæpe caufatur III. 182. cohibita non raro cardialgiæ III. 259. & fingultus caufa III. 125. incauta diæta colicam facile ingenerat II. 287. quomodo hydropico-cachecticum ftatum poft fe relinquere poffit III. 335. quomodo præcavenda III. 157. 158. quo pacto caute curanda I. 262. quomodo curanda per anodyna, III. 156. lucanum prodeft in ea I. 318. demulcentia, III. 156. diaphoretica & purgantia, III. 155. 156. *&* 158. roborantia, *ibid.* fubadftringentia? *ibid.* quale regimen in eâ tenendum? *ibid.* cautelæ quæ tenendæ circa alexipharmaca, III. 158. opiata & adftringentia? *ibid.* non fine periculo adftringentibus fiftitur I. 262. adftringentibus perperam curatur I. 352. quæ cautelæ tenendæ circa lactis ejufque feri ufum, III. 158. circa laxantia & purgantia, & circa ipecacuanhæ radicis & mannæ ufum, III. 157. mucilaginofa, III. 158. pilulas polychreftas, III. 157. circa falina, *ibid.* venæfectionem? II. 44. III. 158. levatur fotibus I. 465. clyfteribus I. 418. ejus fpecifica. I. 452. tenefmus in eâ quomodo tractandus? III. 159. convalefcentes ex eâ quomodo tractandi? *ibid.* poft eam inteftina roboranda I. 420. maligna quo pacto facillimè juguletur? I. 201.

Dyfenteriæ in hyfterica cafus III. 159. feliciter fanata *ibid.* in juvene brevi curata III. 160. cito curata III. 161. cum femitertiana complicatæ & funeftæ exemplum II. 44.

Dysuria quibus morbis accedat? II. 153. an inflammationem veficæ femper pro caufâ agnofcat? *ibid.* oritur fæpè a calculo; II. 308. a gonorrhœâ malè curata, II. 315. III. 361. à fpafmo veficæ, II. 308. à materiâ podagricâ; II. 109. fæpè renum aut veficæ exulcerationis fymptoma. II. 235.

E.

Ebrietas frequens cerebrum & genus nervofum debilitat, III. 217. ad aphoniam difponit, III. 248. ad coma fomnolentum, III. 211. ad deliria, III. 254. ad Epilepfiam, III. 13. ad foporofos adfectus: III. 217.

Eclagmatum ufus nimius nocivus. I. 254.

Egestiones refpondere debent ingeftionibus I. 246. 257.

Egranæ aquæ, ante earum ufum corpus ritè præparari debet; II. 272. laudantur in calculo felleo, *ibid.* in ictero, III. 305. in malo hypochondriaco, III. 71. in fcorbuto, III. 377. 378. in vifûs caligine & quando? III. 238. *cum lacte* in phthifi à tertianâ contumaci, III. 297. in rheumatifmo fcorbutico, II. 322. in ulceribus, III. 449. nocent in hæmoptyfi, II. 206. earum *fal*, ejus virtutes, II. 14. quâ dofi, quove vehiculo exhibendæ? *ibid.* commendantur in cachexiâ, III. 315. in hydrope, III. 331. in ictero, III. 305.

Elæosaccharum myrrhatum quomodo præparetur, ejufque ufus. III. 298.

Elasticitas, ejus infignia exempla in corpore humano. I. 35.

Elafticum quid. I. 35.

Elaterium, ejus virtutes, I. 215. coctum vim purgativam amittit, I. 214. quomodo aquas hydropicorum evehat, I. 316. in hydrope ab auctoribus laudatur, III. 328. fed minus convenit, III. 332. veteribus fpecificum ad hydropem. I. 451.

Electuarium antifebrile, II. 15. 21. præfertim in quartanâ laudatur: II. 32. *chinatum* alvi fluxum fufcitat; II. 39. *laxans* in gravidis, III. 181. de ovo efficacia in pefte. I. 226. ad tormina infantum, III. 479. tuffim ferinam, II. 46. III. 113. *roborans* in tuffis declinatione, III. 116. in vertigine hypochondriacâ. III. 222.

Elephantiasis origo. I. 202. quid fit? III. 427. ab Aretæo & Celfo defcribitur; *ibid.* ejus fubjecta; *ibid.* huic fimile exemplum; III. 441. curatio fecundùm Aretæum III. 431. & Celfum *ibid.* cur mercurialia expofcat? III. 432.

Elevatio oneris fæpè ad mictum cruentum facit; II. 233. ad fpafmum veficæ graviorem reddendum. II. 314.

Elixir alexipharmacum fine menftruo fpirituofo; II. 52. antifebrile in quartanâ; II. 32. antifpafmodicum; III. 380. in ictero, III. 307. emmenagogum, III. 61. laxans in quartanâ; II. 32. pectorale temperatum, III. 495. proprietatis cum cochleariæ fpiritu in fcorbuto laudatur; III. 387. ftomachicum; III. 354. vifcerale temperatum. III. 411.

Elleborus, ejus virtutes I. 215. quomodo ftrangulationem faucium inducat? II. 126. à veteribus fæpè ufurpatur; III. 259. ipfius à Lindenio quomodo facta correctio? *ibid.* judicium de eâ. III. 215.

Ellychnii extincti fumus quàm noxius? I. 230.

Emetica duplicis generis, I. 432. eorum apparatus; *ibidem.* modus agendi, *ibidem.* pulfum mutant I. 369. in quas partes maximè agant? III. 305. quam cautè cum iis à Medico procedendum? II. 124. perperam è foro Medico eliminantur, I. 154. melius in forma liquida I. 433.

I. 433. & parciori dosi propinantur I. 416.
Emetica ubi vitanda? I. 213. quando noceant? I. 433. veneni naturam imitantur I. 212. quando veneni vim habeant II. 125. III. 167. quo casu maxime damna exhibent II. 124. nocent in affectionibus ab irâ productis, I. 190. cur post iram noceant? I. 313. II. 122. & quæ suscitent mala? III. 167. quæ pariant damna in gravidis? II. 161. III. 179. locum non habent in affectibus periodicis & retrogradis, I. 187. ícterum gignunt, I. 314. tempore paroxysmi non danda; I. 418. in erysipelate data inflammationem ventriculi gignunt; I. 337. necantia quæ habeant signa? I. 393. antimonialia præsertim nocent in asthmate, III. 99. in colicâ biliosâ; II. 297. palpitatione cordis, III. 90. vomitu cruento, II. 215. quando inducant animi deliquia, III. 271. cardialgiam & quando, II. 259. choleram, III. 167. passionem iliacam, II. 276. hypochondriacum malum, III. 72. paralysin linguæ, ejusque exemplum, III. 250. singultum, III. 126. & quomodo cicuranda? III. 127. quando in peripneumoniâ noceant? II. 142.
Emetica in principio pestis commendantur; I. 176. 204. qualia & quatenus in pestilentiâ proficua? II. 97. ad morbos præscindendos in principio optima, I. 414. & 415. in hydropicis per inferiora agunt & cur? I. 432. III. 330. balneis utiliter sociantur: I. 464. clysteribus in apoplexiâ & hydrope indenda: I. 467. in clysteribus usurpata mirùm serositates educunt: II. 330. valentiora quando conducant? I. 432. & *seq.* quæ post ipsa conveniant? II. 122. 267. cum laxantibus parata in convulsionibus laudantur; III. 27. quando conducant in cardialgiâ, II. 260. in comate somnolento, III. 214. in dysenteriâ, III. 155. in epilepsia; III. 22. in ictero, III. 305. in lentâ febre, II. 178. quomodo malignas in primâ quasi herbâ suffocare valeant? II. 92. quando conveniant in morbilis, II. 63. 97. in peripneumoniâ, II. 143. in petechiali febre, II. 79. 82. ad podagræ recidivam arcendam; II. 346. in quartanâ; II. 27. in quotidianâ; II. 35. rachitide, III. 489. in semitertianâ; II. 227. in tertianâ, II. 15. 16. in tussi infantum stomachali, III. 114. in variolis, II. 53. 54. & quomodo harum eruptionem juvent? II. 62. contra venena stupefactiva remedia I. 201. quando conveniant in vertigine symptomaticâ; III. 221. vomitu? III. 145. eorumdem formulæ: II. 92. 184.
Emeticus Julepus, vid. *Julepus*.
Emeticus Pulvis; vid. *Pulvis*.
EMMENAGOGA quæ sint? I. 439. & *seq.* quomodo petitè adhibenda, I. 440. & exhibenda? III. 220. nonnisi præparatis viis & humoribus offerenda; I. 415. ante venæsectionem nocent; III. 62. intempestivè usurpata sæpè abortum provocant, III. 177. cachexiam cum hecticâ, III. 320. vomitum cruentum, II. 213. nocent in lipothymiis à mensibus obstructis? III. 273. 276.
EMOLLIENTIA quæ sint? I. 430. quomodo agant? I. 431. usus internus & externus. *ibid.*
EMPIRIA differt à rationali medicinâ; I. 424. ei favet sententia de principio interno activo. I 425.
EMPIRICORUM πρῶτον ψεῦδος; I. 14. vetus secta in quo laudanda? I. 16. in quo defecerit? *ibid.*
EMPLASTRUM in aphoniâ probatum: III. 249. quale conveniat in otalgia II. 337. in asthmate III. 108. in paroxysmo hysterico III. 55. in passione iliaca II. 279. expertæ virtutis in pollutione nocturna, III. 359. in spasmo & inflammatione uteri probatum II. 254. in scirrho & cancro III. 450. 451.
Emplastrum Agricolæ in ulceribus suppurandis; III. 453. cum aliis mixtum ad bubones maturandos laudatur; III. 362.
Emplastrum anodynum capitis dolores & vomitus placat: I. 318.
Emplastrum antisplenıticum Hieronymi quando in malo hypochondriaco conducat? III. 72.
Emplastrum ceratum stomachale mastichinum Galeni in cholerâ quando conducat: III. 169.
Emplastrum de crustâ panis in cholera; III. 169. vomitu. III. 145.
Emplastra constringentia retropellendi facultate pollent: I. 207.
Emplastrum diasulphuris Rulandi in tussi phthisica: III. 113.
Emplastrum manus Dei cum aliis permixtum in tophis venereis; III. 420. in ulceribus; III. 453.
Emplastrum pectorale. III. 297. in tussi rheumaticâ; III. 113.
Emplastrum Rostingii ex quibus speciebus præparetur? III. 181. laudatur ad abortum præcavendum. *ibid.*
Emplastrum saponatum & benè camphoratum in asthmate cardialgico; III. 100. ad bubones maturandos; III. 362. in flatulentiâ, III. 345. in malo hypochondriaco, III. 72.
Emplastrum famigeratissimum *Strobelbergeri* adversùs quartanam; II. 26. paroxysmos intermittentium sistit. I. 318.
Emplastrum Vigonis cum mercurio in tophis venereis: III. 420.
EMPYEMA pulmonum ex pleuritide quandoque oritur, & quomodo? I. 165. 351. faciliùs generatur ex pleuritide quàm peripneumoniâ: *ibid.* ex imprudenti venæsectione in pleuritide: *ibid.* ex pleuropneumoniâ ortum & curatum; II. 142. ex peripneumoniâ extrà thoracis cavitatem ruptum; III. 298.
EMULSIO in ardente, II. 117. cholerâ, III. 168. 170. in cancro cum febre hecticâ, III. 453. cephalalgiâ ab orgasmo, III. 250. in diarrhœâ III. 170. in dolore a calculo renali, II. 300. in dysenteriâ, III. 156. in gonorrhœâ, III. 360. in hæmoptysi, II. 205. ad expellendas variolas, II. 52. in vomitu cruento. II. 215.
ENDEMII *morbi* quinam? I. 181. unde oriuntur? I. 209. quo pacto avertendi ab urbibus? I. 212. aëris vitio debentur. I. 335.
ENULÆ radix, ejus principia constitutiva & usus. III. 382.
EPHEMERA FEBRIS, ejus signa, I. 293. in eâ crisis succedit: I. 388.
EPIALA FEBRIS quæ dicatur? Vide *Ventriculi inflammatio*.
EPICARPIA quomodo in quartanâ paranda fiot? II. 26. 28.
EPIDEMICÆ FEBRES, vide *Febres epidemica*.
Epidemici morbi, vide *Morbi epidemici*.
EPIGLOTTIS est primarium vocis instrumentum; III. 115. ejus relaxatio quomodo curanda? *ibid.* ejus infectio cum muco quid efficiat? II. 130.
EPILEPSIA, ejus variæ denominationis ratio, III. 9. definitio, *ibid.* est universalis convulsio. I. 306. incunabula I. 179. historia cum paroxysmorum ratione; III. 9. est sæpe periodica *ibid.* facile recidivat & cur I. 244. 356. symptomatum ratio, III. 11. spasmis stipatur I. 302. subjecta. I. 179. III. 9.

III. 9. cur non adeo frequens in brutis? I. 180. infantili ætati familiaris I. 241. senibus rarior I. 185. cur maxime generetur tempore verno? I. 266. sæpiùs hereditaria est, I. 243. & 349. & III. 10. sedes *ibid.* in cerebri membranis I. 299. ejus signa. *ibid.* & III. 10. qualis in ea pulsus I. 371. minus salutaris naturæ motus. I. 411. & *seq.* prognosis salutaris, III. 13. mala & funesta. *ibid.* in adultioribus periculosior quam in infantibus I. 183. hæreditaria incurabilis I. 244. differt ab animi deliquiis, III. 269. a motibus spasmodicis vagis. III. 24. à passione hysterica; III. 52. à convulsione. I.299.

Epilepsiæ causa proxima III. 11. causa mortis in ea; I. 396. oritur non raro ab animi adfectibus & pathematibus I. 185. III. 12. ejus exemplum III. 21. ex terrore I. 191. ex terrore hæmorrhagia narium sanata. III. 16. ab eâdem causa matrimonio sublata exemplum, III. 20. ab obstructionibus, III. 11. post malè tractatam febrem producta. III. 18. in puerperâ à cortice chinæ ortæ exemplum, III. 19. à mensibus suppressis & retentis, I. 341. III. 17. ex suppressa narium hæmorrhagia I. 346. in viro à tertianâ suppressâ, III. 20. ex intermissâ venæsectione, III. 23. ex primis viis III. 22. ab externâ capitis violentiâ III. 18. à calculis I. 236. a dolore dentium I.168. 236. a vermibus I. 235. ex nervi læsione; I.158. à spasmo potissimùm duræ matris; I. 306. 407. ex repulsâ crustâ lacteâ, I. 336. scabie, *ibid.* consolidatis ulceribus, I. 337. podagrâ præposterè tractatâ I. 338. post atroces dolores cur oriatur? I. 354. ex pollice pedis sæpè ortum sumit. I. 315. nonnunquam mercurialium progenies I. 220.

Epilepsia dividitur in idiopathicam & symptomaticam. I. 182. III. 11. datur cachectica, hypochondriaca, sympatica, III. 12. & habitualis, *ibid.* nephritica, hysterica, aut verminosa. *ibid.* verminosæ exemplum. III. 19.

Epilepsia cur inducat oculorum vitia? I. 350. per crisin quandoque discedit; I. 390. febre intermittente nonnunquam solvitur. I. 410. III. 22. mensium fluxu prodeunte sæpè cessat; I. 409.

Epilepsiæ curatio III. 13. & *seq.* specifica ipsius, I. 451. ad præservationem quæ conveniant? III. 16. quæ incurabilis? I. 244. non indistinctè curatur lumbricis terrestribus, I. 153. scarificationem meliùs quàm venæsectionem fert. I. 461. clysteribus abigitur; I. 468. si ab animi affectibus, biliosâ acri materiâ & doloribus, quomodo tractanda? III. 15. si à sero acri impuro enata, si periodica? *ibid.* in variolis quomodo tollenda? II. 53. a vermibus quibus expugnanda? III. 15. cautelæ circa antepileptica, potum, opiata, spirituosa & volatilia in paroxysmo, & venæsectionem. III. 16.

Epilepsia infantilis quâ ætate maximè frequens. III. 484. ejus subjecta, *ibid.* prognosis, III. 485. causæ remotæ sunt vitia nutricis; III. 484. ex vitio nutricis ortæ casus; III. 23. ex terrore nutricis, III. 17. dolores & spasmi in infante nervosarum partium ex variis causis inducti. III. 484. & 485. exanthematum retrocessio, III.485. à meconio non ritè expurgato orta, & nimiâ ventriculi repletione III. 485. quomodo tractanda, si ab animi adfectibus nutricis, *ibid.* si ab exanthematum retrocessione? *ibid.*

EPIPHORA quæ dicatur? III.233. levior quæ? *ib.* differt ab ophthalmiâ & sugillatione; *ib.* ejus signa, III.234. sedes, *ibid.* subjecta, III. 235. genesis, III. 234. prognosis à Celso tradita. III. 234.235. suas habet periodos, III. 235. 236. unde veniat seri salsi effusio, dolor ac rubor? III. 234. tumore glandularum in collo sustentatæ casus. III. 237. per malum vitæ regimen in pleniariam visûs privationem terminatæ casus; *ibid.* ab incongruâ diæta ex eâ in visûs hebetudinem transeuntis casus, III. 238. ex ipsâ visûs imminutionis cum paralyticis & soporosis adfectibus complicatæ exemplum; III. 236. curatio ab internis inchoanda & quibus? III. 235. quando in eâ conveniant externa, III. 236. fonticuli, setacea & vomitoria? *ibidem.* specificum ejus. I. 453.

EPITHEMA in aphonia, III. 250. in cardialgiâ, II. 262. in cephalalgiâ; II. 249. discutiens, II. 109. in gonorrhoeâ, III. 359. in guttâ serenâ, III. 231. in guttâ rosaceâ, III. 437. in leprâ, III. 442. ad inflammationem uteri, II. 159. in morbis malignis cordi applicatum quare locum habeat? II. 96. in melancholico & maniaco furore, III. 266. in intestinorum doloribus verminosis; II. 289. in hæmorrhoïdibus cæcis, *ibid.* ad phrenitidem; II. 133. *roborans* in vomitu, III. 145. ad putredinem arcendam, III. 395. in penis ulceribus, III. 362.

EQUISETUM palustre venenatæ naturæ: I. 210.

EQUITATIO motûs species; I. 121. quibus conveniat? I. 122. ejus gradus; *ibid.* quibus morbis avertendis prosit? *ibid.* non statim post pastum instituenda, & quando? III. 62.73. qualem in hecticâ præstet usum? II. 181. in malo *hypochondriaco*; III. 72. in phthisi à Sydenhamio laudatur, III. 293. & quando in eâ locum inveniat? III. 294. fortior dolores ex calculo excitat, II. 298. 304. mictum cruentum. II. 237. ad ani fistulam disponit: III. 461. palpitationis cordis causa: III. 93. nocet in gonorrhoeâ. III. 359.

ERDENKOPF cum pane comestum quænam producat symptomata? I. 230.

ERRHINA quæ sint? I. 442. quomodo agant? *ibid.* usus & noxa: *ibid.* laudantur in dolore capitis à coryzâ suppresso. II. 250.

ERUCTATIONES ab acidis. I.252

ERYSIPELAS quomodo gignatur? I. 302. ejus causæ procatarcticæ, II. 100. eventus bonus & malus, *ibid.* quomodo mors in ipso contingat? *ibid.* quibus cognoscatur signis? I. 295. & *seq.* diversum est ratione subjectorum & partium quas occupat II. 99. in quo differat ab aliis inflammationibus, *ibid.* præsertim à phlegmone? *ibid.* & I. 295. & *seq.* haud repentè reprimendum; I. 263. quando res magni periculi habeatur? I. 362. salutariter per iram excitatum I. 190. spasmis stipatur; I. 302. cur sit frequens Westphalis? II. 104. cur pedes frequentissimè occupet? II. 102. gravidarum unde deducenda? I. 243. cur difficiliùs in cachecticis discutiatur? II. 102. ejus in sene funesti casus; III. 102. ejus topicis corrupti, internis sanati exemplum; II. 103. crebrò recurrentis Carolinisque depulsi casus. II. 103. in ulcus transeuntis signa. II. 101. iram quandoque subsequitur: I. 190.

Erysipelas capitis incautè tractatum multa mala profert; I. 357. periodicum unde? I. 186.

Erysipelas exulceratum quale dicatur? II. 99. ejus exemplum, II. 102. quomodo tractandum? II. 101.

Erysipelas introversum lethale. I. 187. *repulsum* nocet I. 337. *retropulsum*, ejus exemplum, II. 350. sæpè phthiseos causa, III. 287. vomitûs lethalis,

lethalis, III. 142. 150. singultûs, III. 124. à spiritu camphorato retropulsi exemplum, III. 105. *retrocedens* necat, I. 395. & quæ machinetur symptomata, & quibus ex causis retrocedat? II. 100. *retrogradum*, I. 187.

Erysipelas scorbuticum quale dicatur II. 99. ejus sæpè recidivantis exemplum II. 104. quomodo tractandum? II. 102.

Erysipelas simplex quale dicatur? II. 99. ejus recidivæ crebræ quid indicent? II. 103. & quomodo arcendæ? *ibid.* & 102.

Erysipelas symptomaticum quibus accedat morbis? II. 99. ejus quædam malignæ species; *ibid.* illud curandi indicationes, II. 100. & *seq.* quomodo tractandæ in febribus epidemicis? II. 40. quod requiratur regimen? II. 101. quomodo arcendus sphacelus? *ibid.* quâ ratione topica adhibenda? *ibid.*

Erysipelacea febris, II. 98. quomodo generetur? II. 99. ex mensium emansione; I. 341. in quo cum febri pestilentiali conveniat, *ibid.* & ab ipsâ discrepet? *ibid.* ejus subjecta: II. 100. causæ materiales; II. 99. an & quando prosit in eâ venæsectio? II. 101. Vid. supra *Erysipelas.*

Erysipelacea macula remanens post variolas, quid significet? II. 52.

Esculenta veneni naturam induentia I. 230. venenosa. *ibid.*

Essentia *carminativa*, II. 289. III. 344. *Wedelii* unde ipsi virtus flatus discutiens II. 296. *incarnans*, III. 465. *stomachica pectoralis*: III. 134. 137.

Essentia humanæ naturæ in quo consistat I. 26.

Esula cocta vim purgativam perdit. I. 214.

Evacuantia varii generis I. 431. & *seq.* operantur ratione circumstantiarum. I. 425. præparata materia; I. 415. in principio & fine morbi offerenda. I. 414.

Evacuatio per congrua loca, I. 415. brevissima via, I. 414. & præparata materia suscipienda. I. 415. non impetuosè urgenda: I. 416.

Eunuchi, eorum qualia corpora? I. 76. cur non tam facilè podagræ obnoxii? III. 343.

Exanthemata unde? I. 174. quo pacto ex usu alexipharmacorum enasci queant? II. 118. & *seq.* critici solvunt quandoque capitis & nervorum morbos I. 390. cur sint diversa in petechizante febre? II. 76. eorum eruptio retardatur obstructione alvi. II. 43. repulsa a terrore I. 191. repelluntur per spasmos I. 302. refrigerationem, I. 337. & *seq.* purgantia & emetica; I. 416. sub situ erecto disparent I. 338. repulsa perniciosa; I. 302. 315. 337. faciunt oppressionem pectoris, I. 305. sudorifera non expellenda. I. 418. venæsectionem non semper interdicunt I. 457. eorum *retrocessio* quomodo apoplexiam inducat, II. 241. & *seq.* asthma convulsivum, III. 96. cardialgiam, II. 259. convulsiones, III. 25. 28. dolores capitis, II. 248. & intestinorum; II. 286. motus spasmodicos vagos, III. 37. palpitationem cordis, III. 86. paralysin, III. 197. phthisin III. 287. rachitidem, III. 488. vesicæ spasmum II. 309. singultum, III. 126. vomitum? III. 142. ventriculi inflammationem minitantia quomodo tractanda? II. 121.

Exanthemata purpuracea quomodo à veneno sumto inducantur? III. 172.

Exanthematica febres, naturæ & artis processus in sanandis iis, I. 408. quæ noxia in iis? *ibid.* clysteres ferunt, I. 468. nec non venæsectionem, I. 456. sed justam: I. 459. vide *Febres Exanthematicæ.*

Exanthematica materia quævis specificam habet indolem, II. 68. III. 428. in quo omnis conveniat? II. 68. in plerisque morbis epidemicis subesse solet. II. 75. repulsa veneni vim habet; I. 336. cur tam graviter noceat? I. 337. facit oppressionem pectoris. I. 305. restitans quæ pariat symptomata? I. 315.

Exanthematici morbi, vide *Morbi Exanthematici.*

Excrementa non evacuata fiunt venena I. 206. alvi inspicienda in morbis; I. 384. signa ex iis; *ibid.* foetor unde? *ibid.* cur sursum sæpè pellantur? III. 341. an per os in passione iliaca evomi possint? II. 277. qualia sint delirantium? III. 255. quæ ad ea educenda conveniant? III. 70.

Excrementa alba quomodo generentur? III. 82. ex bilis defectu: I. 384. in ictero unde? III. 302. *dura* nimis unde? I. 385. *dura* & *cretacea* unde? III. 309. ipsorum & magnorum ejectorum exemplum III. 42. 43. sæpe sunt colicæ flatulentæ causa II. 286. passionis iliacæ: II. 277. *filamentosa*; *membranacea* quid sint? III. 78. cum filamentis membranaceis rejectorum exemplum. *ibidem. flava* in ictero unde? III. 302. *fœtida* & *cadaverosa* in dysenteriâ unde? III. 152. & quid indicent? III. 154. *fusca* & *bruna* ex bilis copiâ. I. 384. *liquida copiosa* ex obstructione villosæ I. 385. *mucida* unde? *ibid.* *nigra* & *pici* similia à sanguine; I. 385. *nigra* a vitriolaceis aut martialibus: I. 66. quid significent in vomitu cruento? II. 214. *sanguinolenta* unde? I. 385. *Viridia* & caustica unde? I. 319. 384. III. 479.

Excreta indicia præbent; I. 375. respondere debent ingestis: I. 288. 333.

Excretiones pendent à circulo sanguinis; I. 54. respondere debent ingestionibus, I. 66. 117. & iis æquales esse: I. 157. sunt variæ. I. 66. 333. cur sine iis homo vivere non possit? I. 157. diminutæ ante omnia restituendæ; I. 260. quomodo ciendæ in corporibus tum macilentioribus, tum spongiosis? *ibidem.* prudenter moderandæ à medico, I. 259. & considerandæ. I. 288. 333. earum successus medico curæ esto: I. 139. suppressæ nocent I. 334. 348. & mox revocandæ. I. 348. plurium morborum causæ; I. 176. ritè peractæ non unica vitæ ac sanitatis causa sunt. I. 152. iis vigentibus totum viget corpus; I. 258. ad sanitatem necessariæ; I. 288. 333. in morbis salutares; I. 407. præcipua perspiratio, I. 334. evacuationibus turbantur; I. 348. naturâ deficiente promovendæ. *ibid.* *critica* salutares, I. 288. duplici modo I. 419. septenario numero adstrictæ. *ibid.* non intercipiendæ; *ibid.* etiamsi fuerint nimiæ. *ibid.* suppressæ nocent I. 288. 389.

Exhalationes ex àquis stagnantibus venenosæ sunt. I. 207. earum copia è corpore humano. I. 265.

Expectorantia quæ sint? I. 441. quomodo agant? *ibid.* cum discrimine usurpanda. *ibid.* quatenus in pneumonicis febribus prosint? II. 140. in tussi stomachi. III. 116.

Expellentia quæ damna pariant in variolis? II. 54.

Experientia medica qualis, I. 14. *seq.* sola non est sufficiens; *ibid.* effectum remediorum docet; I. 426. non tamen una sufficit: *ibid.*

Experimentum probans vivusne an mortuus fuerit infans? I. 80.

Exspectatio arcanum in medicina I. 414.

Exspiratio quid? I. 44.

Externorum usû cur non omnes æquè ferant? I. 89.

EXTRAVASATIO lethalis in capite quomodo arcenda? I. 402. sanguinis inter fibrarum interstitia commentum: I. 365. ex choroideo plexu apoplexiæ causa; I. 324. ovarii ex vasis, I. 327. ex liene disrupto, I. 329. seri, I. 328. sanguinis vel seri quomodo necet? I. 397.
EXULCERATIONUM fœdarum ortus. I. 168. pulmonum fistulosæ insanabiles. I. 184.

F.

FACIES; ejus color vivus unde mutetur? I. 166. ejus color ad historiam morbi pertinet I. 287. indicia ex florido, *ibid.* livido; *ibid.* Hippocratica quæ & unde? I. 392. ejus pulchritudo in fluore albo cur pereat? III. 349. *rubor* in catalepsi unde? III. 46. in vomitu? III. 141. *tumor* in febre ardente unde? II. 111.
FALLACIA *causæ ut causæ* frequens in Medicina: I. 425.
FAMES ingens à vermibus: I. 235. canina à scirrho pancreatis: I. 328.
FASTIDIUM quid? III. 132. quomodo ad spasmum œsophagi disponat? *ibid.* ciborum in gravidis unde? I. 243.
FAUCES qualem consensum habeant cum œsophago? II. 129. earum debilitatio ad quæ disponat symptomata? II. 130. *decubitus* serosus quomodo tractandus? II. 128. *inflammationis* signa. III. 131. *strangulatio* in hystericis unde? III. 59. *tumor inflammatorius* à sero acri quomodo tractandus, II. 128. præsertim si in suppurationem tendat? II. 129. quid de topicis in eo sentiendum? *ibid.* *ulcerum* in lue venereâ exemplum, III. 422. & quomodo ea tractanda? III.420.
FAVI repulsi asthma gignunt. I. 336.
FEBRIS quid sit. I. 370. & *seq.* spasmus universalis I. 302. duplici motu absolvitur I. 301. 407. II. 10. ejus vera definitio, *ibid.* quomodo explicanda veterum definitio? *ibid.* denominatio multis communis; I. 293. cur morbus universalis dici mereatur? II. 9. diversæ species distinguendæ, I. 293. unde proveniant? II. 10. ejus signum pathognomonicum pulsus frequens I. 370. pulsum habet durum. *ibid.* mala signa: I. 391. nulla sit sine rigore partium externarum: I. 475. quare à priscis medicis pro medicinâ sit habita? I. 476. causa formalis II. 10. formalis ratio spasmo continetur; I. 302. causæ materiales. II. 10. unde oriatur in genere? II. 105. an à quovis circuli sanguinis augmento enascatur? II. 10. oritur ex aciculâ deglutitâ. I. 237. ex dentitione difficili I. 236. à dolore dentium, I. 168. ex lacte stagnante, *ibid.* a vermibus I. 225. 332. ex læsione nervorum I. 158. ex cohibito fluore albo, I. 340. ex refrigeratione post iram & calorem, I. 335. in Carolinis ex tempore quomodo gignatur? I. 335. quo pacto fiat juxta Hippocratem? I. 167.
Febris quando *salutaris*? I. 170. & *seq.* ejus salubritas ostenditur, II. 9. præsertim in inflammationibus; II. 144. 163. convulsiones & epilepsiam solvit I. 410. sæpè *perniciosa* I. 411. per se non salutaris; I. 303. succos vitales corrumpit, I. 319. vires destruit, *ibid.* ad chronicas passiones disponit; *ibid.* in corpore impuro pejor; *ibid.* quò mors sub eâ contingat? II. 10. quare non adeo frequens in brutis? I. 180. quare facilè patiatur recidivam? I. 169. soluto spasmo remittit. I. 301. 303. quo pacto facillimè arcenda? I.260. quomodo solvatur? II. 10. naturæ & artis methodus in sanandâ ipsâ I. 407. II. 10. in principio optimè fert laxantia vel emetica; I. 415. clysteribus sistitur; I. 467. quatenus in eâ conveniant absorbentia? II. 17. quænam aqua in eâ conducat? I. 471. quando potus calidus, quandoque frigidus conducat? II. 115. & *seq.*
Febrilis motus indoles & natura II. 319. sedem habet in spinali medulla I. 305. in podagrâ unde? II. 342. cur hæmorrhagias semper antecedat? III. 226. quibus sistatur? I. 318.
Febrilis materia num per sudorem post paroxysmum excernatur? II. 30.
Febricitantes plethorici, si respuant venæsectionem, quomodo tractandi? II. 19. *cachecticæ* quomodo tractandæ? II. 17.

FEBRIUM VARIÆ SPECIES.

Acuta, quid in eâ largi sudores statim ab initio indicent? II. 89. an sudor frigidus semper sit funestus? *ibid.*
Alba, vide *Chlorosis.*
Ardens, ex animi pathematibus oritur I. 185. vide *Ardens febris.*
Benigna quando fiat maligna? I. 181.
Calculo renum quomodo accedat? II. 151. absque renum inflammatione: II. 150.
Catarrhalis benigna; vide *Catarrhalis benigna.*
Catarrhalis maligna. vid. *Petechizans.*
Cholerica, vide *Cholerica febris.*
Contagiosa, ejus venæsectione compressæ casus. II. 91.
Continua, quo tempore in intermittentem converti soleat? II. 118. quid in eâ rigores significent? II. 114. quando & quomodo naturæ motus in eâ juvandi? *ibid.*
Erysipelacea. vide *Erysipelacea febris.*
Exanthematica emetico jugulata. II. 92. quâ ratione sit præservanda? II. 82. vide *Exanthematicæ febres.*
Glandularum tumoribus accedens cur sit periculosa? II. 185. 188.
Hectica, vide *Hectica.*
Inflammatoria, vide *Inflammatoria febris.*
Intermittens cur frequentior? I. 185. quando post venæsectionem generetur? II.36. quâ ratione aquæ minerales in eâ conducant? II. 28. 35. quomodo apud fontes medicatos feliciter curetur? II. 22. malè curata sæpè ad rheumaticos dolores confert, II. 320. catalepsin, III. 47. epilepsiam, III. 22. quam accedens sæpè solvit; *ibid.* ad suppressionem mensium. II. 213.
Intermittens chronica quibus causis sustenteur & quomodo curetur II. 36.
Intermittens continua qua ratione sit tractanda II. 43.
Intermittens epidemica, ejus historia. II. 38. causæ procatarcticæ, *ibidem.* materialis causa; II. 39. quibus locis & subjectis familiaris fuerit? *ibid.* quomodo præcaveri potuerit? *ibid.* eam curandi indicationes, *ibid.* ipsaque curatio; *ibid.* quâ ratione in principio tractanda? *ibid.* quomodo in eâ tractanda diarrhœa, II. 40. purpura & erysipelas, *ibid.* vomitus, *ibid.* quomodo tractanda si mutetur in intermittentem? *ibid.* an conferat venæsectio? *ibid.* nocent alexipharmaca, *ibid.* clysteres in paroxysmo, *ibidem.* & purgantia. *ibid.*
Intermittens maligna an detur II. 38. ejus signa *ibid.* in quo differat à semitertiana II. 41.
Lactea I. 80. quomodo oriatur? II. 157. 186. quo die ingruat? *ibid.* eâ laborantes nutrices lac sanum infanti præbent. I. 80. & *seq.*
Lenta unde generetur? I. 167. vide *Lenta febris.*
Maligna: vide *Petechizans febris*; cur in Austriâ atque Pannonia sit frequentissima? II. 89. quando in

in prima herba suffocari queat? II. 92. quomodo in eâ serum lactis conveniat? *ibid.* quomodo ejus recidivæ arcendæ? *ibid.*
Febris Mesenterica unde generetur? I. 167. qualis sit? II. 170.
Miliaris, vid. *Miliaris febris.*
Nephritiea, vid. *Nephritica febris.*
Ophthalmico-cephalica. II. 169.
Pestilentialis cur maligna? I. 161. Vide *Pestilentia.*
Petechialis cur maligna? I. 161. Vide *Petechialis febris.*
Petechizans, vide *Petechizans febris.*
Purpurata, vide *Purpura.*
Quartana, vide *Quartana febris.*
Quotidiana, vide *Quotidiana febris.*
Rheumatica cur frequentior? I. 185. Vide *Rheumatica febris.*
Secundaria, variolarum qualis sit? II. 186.
Stomachica quæ dicatur? II. 120. vid. *Ventriculi inflammatio.*
Symptomatica quæ dicatur? II. 186. quibus accedat morbis, *ibid.* & externis læsionibus? *ibid.* ejus buboni venereo accedentis casus, II. 188. ejus ex punctura tendinosi pedis ortæ exemplum; II. 187. quomodo tractanda sit, *ibid.* imprimis si oriatur a doloribus? *ibid.* quæ topica conveniant? *ibid.*
Synocha, vid. *Synocha febris.*
Tertiana incongrua pertinacior. I. 183. vid. *Tertiana febris.*
Verminosa, quæ symptomata habeat? II. 186. in quo differat a lentâ? II. 187. quomodo curanda? *ibid.* ejus curatæ exemplum. *ibid.*
Uterina à secundinâ & lochiis retentis sanata, II. 163. sudore soluta, II. 162. sine venæsectione curata, II. 163. repetita venæsectione & sudoriferis curata; II. 164. nimiâ venæsectione lethalis facta; II. 165. Vide *Uteri inflammatio.*
Vulneraria quomodo oriatur, II. 186. & curanda sit? *ibid.*
FERMENTUM morbificum falsò pro omnium morborum causâ venditatur: I. 151.
FERNELII laudes. I. 21.
FIBRÆ, earum structura multùm tribuit ad æquabilem sanguinis motum; I. 156. earum constitutio robur præstat; I. 87. ex iis quo pacto robur aut imbecillitas corporis metienda? I. 240. motrices, I. 27. habent duplicem motum, I. 87. causarum morbificarum subjectum, I. 179. musculosarum tensio quid efficiat? I. 36. in senibus nimis duræ & solidæ fiunt; I. 162. densiores & laxiores non tam acerbis doloribus sunt expositæ quàm teneriores; I. 180.
FIGULI cur ad tussim proclives? III. 110.
FISTULÆ quid? III. 459. sedes: *ibid.* differunt ratione loci, III. 460. ab ulceribus; III. 459. earum materia qualis, III. 462. quomodo explorandæ & cognoscendæ? *ibid.* causa proxima; III. 460. remotæ sunt abscessus & ulcera, III. 461. variolarum reliquiæ. I. 355. diætæ errores, III. 461. remedia acria & calida; *ibid.* callus in his unde, *ibid.* & sinus? III. 462. prognosis differt ratione loci III. 463. & circumstantiarum; *ibid.* quomodo sanandæ? III. 464. antiquæ an consolidandæ? III. 463. callus quomodo tractandus per dilatationem orificii & septica? III. 464. & quomodo consolidandæ? III. 465.
Fistula ani, ejus causa; III. 461. consolidata apoplexiam gignit: I. 347. *& seq.* quomodo tractanda? III. 466.
Fistula colli, III. 460.
Fistula genæ & maxillaris quid? III. 460. ipsius curatæ exemplum. III. 466.
Fistula lachrymalis, III. 460. sedes & signa. *ibid.* causa, III. 461. quomodo sananda? III. 466.
Fistula mammæ III. 360. ejus exemplum, III. 467. & quomodo tractanda? *ibid.*
FLAMMULA vitalis, terminus nihil significans, I. 151.
Flammula Jovis venenatæ est naturæ. I. 210.
FLATULENTIA quid? III. 339. differt à colicâ flatulentâ, II. 285. signa & symptomata concomitantia; III. 339. symptomatum ratio, III. 340. subjecta, *ibid.* causa formalis, II. 258. III. 340. causæ materiales sunt flatulenta, III. 340. remotæ sunt morbi prægressi, *ibid.* primarum viarum spasmi, III. 341. intestinorum angustia; *ibid.* cum intestinorum doloribus à vermibus exemplum; III. 345. ab adstringentibus inductæ casus. III. 346. intestini coli exemplum; *ibid.* cum borborygmis junctæ, III. 347. prognosis III. 343. curatio quæ clysterum applicatione solvitur, & quæ circa illa notanda? *ibid. & seq.* laxantibus, roborantibus & carminativis, *ibid.* & aliis externis; III. 344. quæ conveniant in statu plethorico hæmorrhoidali? *ibid.* ex uteri vitio orta quomodo tractanda? *ibid.* quatenus conducant calidiora & purgantia? *ibid.*
FLATUS quid? III. 339. unde generentur? I. 67. quomodo generentur? I. 332. II. 263. semper præsentes sunt in intestinis, II. 285. intestina & abdomen distendunt. I. 332. quando dolorem excitant? II. 285. quo loco quam maximè producantur? III. 64. quomodo à motu peristaltico destructo proveniant? III. 66. materiales causæ, III. 340. a cibis viscosis: I. 297. cur cum spasmis jungantur? III. 341. colon sæpissimè obsident, I. 332. & in eo maximè sævitiam suam exerunt; III. 77. faciunt ad asthmata, III. 96. ad aurium vitia, III. 241. ad lipothymiam, III. 273. ad nephritidis exacerbationem II. 149. ad oculorum adfectus, III. 239. ad palpitationem cordis, III. 87. causa atrocium pathematum, I. 332. inflationis ventriculi, I. 297. in quo incarcerati eum dolorifice extendunt, II. 257. doloris in sinistro hypochondrio, I. 332. sæpè in sinistro latere tumorem concitant; III. 66. pulsum quandoque suspendunt, I. 370. cur calculosis familiares? I. 353. quibus discutiendi & eliminandi? I. 445. 450. II. 263. an clysteribus resistere possint? III. 42. *& seq.*
FLUIDA crassiora, I. 27. vel subtiliora, *ibid.* tenuiora maximè expanduntur à calore; I. 33. nonnisi motûs expertia morbum faciunt, I. 170. corporis humani solida quantitate superant, I. 367. cur in sanguine prævalere debeat solido I. 157. ex solidis vitium capiunt; I. 319. depravantur in febrilibus, *ibid.* animi adfectibus, *ibid.* doloribus, *ibid.* eorum temperies continuâ agitatione tandem destruitur. I. 28.
Fluidum nerveum ex tenuissimis partibus chyli, lymphæ, & sanguinis delibatur, I. 83. illud dari probatur, I. 27. duplicis est substantiæ, I. 83. veteres dixere spiritum animalem, *ibid.* an sit lucidæ igneæ naturæ? *ibid.* est causa motuum, I. 86. dat musculis instinctum ad motum I. 88. quod experimento probatur; I. 84. facit ad sensationem; I. 89. ad robur partium requiritur, I. 36. salivam subit, I. 59. lac subit, I. 81. in generatione multum efficit, I. 75. sanguini partim redditur, partim exspirat; I. 86.
FLUOR ALBUS quid? III. 348. sedes, III. 345. sub-

jecta. III. 348. cur Belgis frequens III. 350. ex quibus viis profluat? III. 349. inordinatus est, III. 348. excretio salutaris unde? I. 242. differt ratione coloris, & consistentiæ, *ibid.* ratione gradûs, *ibid.* à cachexia, *ibid.* & 314. à mensibus decoloribus & fluxu contagioso; III. 350. causæ mediatæ, *ibidem.* à mensibus suppressis sæpè oritur; *ibid.* & I. 341. ejus exemplum III. 355. ex eâdem causâ enati casus, III. 156. ex puerperio, I. 350. post crebriorem abortum & puerperium orti casus; I. 353. III. 355. à partu laborioso, III. 356. cum aliis malis complicati exemplum, III. 353. cum statu cachectico-hydropico, III. 355. eo defunctarum sectio anatomica III. 349.

Fluor albus diuturnus disponit ad abortum, III. 179. 351. cancrum & scirrhum uteri, III. 446. *suppressi* prognosis, III. 350. quæ mala pariat? I. 263. præposterè cohibitus nocet, I. 326. facit ad purpuram; III. 402. curatoriæ indicationes, quæ explentur externis balneis & diætâ, III. 351. & *seq.* rhabarbarinis, *ibid.* quomodo tractandus si cum cachexiâ jungitur? III. 352. in scorbuticis & purpuratis, III. 353. si ventriculus cruditatibus scatet; *ibid.* quæ tenenda circa adstringentia, III. 352. circa balnea, III. 353. circa Carolinarum usum, III. 352. circa clysmata & pessaria, *ibid.* circa suffimigia. III. 353. & circa venæsectionem? III. 352.

FLUVIORUM *inundationes* morborum epidemiorum causæ: I. 208.

FOEMINÆ, earum habitus corporis qualis? III. 45. alunt plus sanguinis quam viri; I. 73. viris imbecilliores; I. 136. 287. 349. valent purgatione menstruâ recte procedente; *ibid.* iis motus commendandus; I. 124. cur morbis plus expositæ quàm viri? I. 243. earum morbi unde potissimum deducendi? *ibid.* quo pacto præcavendi? *ibid.* morbis magis obnoxiæ, I. 349. peculiaribus etiam, I. 287. qualem habeant pulsum? I. 368. experiuntur quandoque hæmorrhoides: I. 342. & *seq.* quæ sint ad lochia difficiles? II. 162. viduatæ juniores cur ad passionem hystericam proclives? III. 51. cachecticæ febricitantes quomodo? II. 17. ad animi deliquia sunt pronæ, III. 269. ad cachexiam; III. 313. præ viris ad hydropem, III. 336. ad motus inordinatos, III. 45. ad purpuram: III. 401. cur non facilè podagræ obnoxiæ? III. 343. quænam difficulter pariant? II. 163. hypocondriacæ cur instantibus mensibus malè habeant? III. 65. valetudinariæ sub graviditate infirmos edunt liberos, II. 59. exemplum quadragenariæ nunquam mensium fluxum expertæ. II. 281.

FOESIUS laudatus: I. 19. & 21.

FOETOR excrementorum alvi unde? I. 66. in violentâ morte peremptis haud deprehenditur. I. 160.

FOETUS an per os nutriatur? I. 80. an per ultimos saltem menses? *ibid.* humanus cystidem bile repletam habet; I. 63. non respirat; I. 80. nutritio quomodo fiat? I. 79. *mortuus* qui dicatur? III. 177. ex quibus causis in utero moriatur? III. 178.

FONTES *salubres* sunt medicina præstantissima: I. 139.

Fonticuli in morbis contagiosis commendantur: I. 205. sæpè salutari serviunt excretioni; I. 347. quando & quo loco conducant in epilepsiâ chronica, III. 16. in maniâ, III. 263. in motibus spasmodicis vagis, III. 39. ad pestis præservationem, II. 95. ad ulcerum consolidationem? III. 448. quâ ratione sint damnosi? I. 358. & *seq.* occlusi obsunt; I. 337. prematurè consolidati apoplexiæ sæpè causa, II. 241. asthmatis, III. 96. phthiseos: III. 287.

FORAMEN *ovale.* I. 80.

FOTUS in alvi adstrictione pertinaci laudantur, II. 280. in palpitatione cordis, III. 88. in aurium vitiis à siccitate, III. 243. in guttâ serenâ, III. 231. in dysenteriâ I. 465. & dysenterico tenesmo, III. 159. ad hæmorrhoidum fluxum promovendum; I. 465. III. 73. in testiculo venereo, III. 425. *sicci* quomodo à veteribus parati & quando conducant? III. 345.

FREYENWALDENSES *aquæ* laudantur in fluore albo. III. 352. in malo hypochondriaco, III. 72. in motibus spasmodicis vagis. III. 39.

FRICTIONES quales esse debeant? I. 123. juvant corpus: *ibid.* senibus utiles; I. 135. faciunt ad progressum sanguinis, I. 321. in syncopticis utiles; I. 318. ante pediluviorum usum, si pedes frigidi sunt, conferunt. III. 90. 319. laudantur in animi deliquiis, III. 272. in apoplexiâ, II. 244. in febre ardente ad phrenitidem arcendam, II. 115. in arthritide & rheumatismo, II. 322. in comate somnolento, III. 214. in epilepsiâ, III. 16. in frigore congelatis membris, III. 48. in palpitatione cordis & quando? III. 88. in rachitide, III. 489. in suffocatione hysterica, III. 57. in soporosis adfectibus, III. 213. quando post salivationem mercurialem conducant? III. 456.

Frictiones capitis à Celso laudantur in tussi humida III. 115.

FRIGUS unde corpori oboriatur? I. 50. & *seq.* quos in corpore edat effectus? I. 105. 470. II. 118. III. 254. 399. corpori est inimicum; I. 185. quibus partibus maximè noceat? I. 105. quàm maximè nervis est inimicum, II. 223. III. 45. & tussientibus; III. 114. purgationem menstruam turbat, I. 136. senes lædit. I. 134. ejus internus sensus sine externo unde? III. 43. externum perspirationem cohibet. I. 261. ex eo in magnum calorem concedere periculosum; I. 106. extremorum in hypochondriacis unde? III. 67. cur cum salivatione mercuriali junctum? III. 456. post calorem noxium I. 335. excretiones criticas sistit, I. 288. exanthemata repellit, I. 302. colicæ causa est, I. 297. in febribus à spasmo cutis. I. 302. quomodo disponat ad apoplexiam, II. 242. ad asthma, III. 97. ad catalepsim, III. 47. ad catarrhales defluxiones, III. 115. ad cephalalgiam, II. 249. ad convulsiones, III. 25. ad deliria, III. 254. ad dolores ex calculo, II. 298. ad hæmoptysin, II. 204. ad hypochondriacum malum, III. 68. ad morbos spasmodicos, III. 47. 58. ad sphacelum, III. 388. ad rheumaticos & arthriticos dolores? II. 318. & *seq.* ad podagram, II. 351. an & quomodo podagricis levamento sit? I. 360. ad vomitum? III. 144. in nutricibus ad mammas admissum III. 471. in puerperis, II. 164. 286. in purpurâ, III. 407. in scabie. III. 29.

Frigus intensum quos habeat effectus in corpore humano, III. 388. & quomodo noceat? III. 47. quomodo hominem perimat? I. 30. eo enecatis quomodo succurrendum? I. 31. eo ambusta non sunt nimium & subito calefacienda; I. 106. infantes lædit; I. 133. sub eo quibus utendum? I. 105. *nocturnum* quo tempore maximè sit cavendum? I. 106. *humidum* plus valetudini infensum quàm siccum; I. 267. *siccum* boreale ubi & quibus noceat? I. 266. sicci & humidi natura atque efficacia. *ibid.* & *seq.*

Frigida

Frigida potio quâ ratione salutarem edere possit effectum? I. 233. & 471. quatenus & cur nociva? I. 178. 233. copiosiùs in calefactum corpus ingesta deliquium parit, I. 233. vitam tollit; *ibid.* adversa maximè ventriculi & intestinorum textura; *ibid.* febrili æstu correptis exitium infert; I. 234. cur corporis excretiones sistat, *ibid.* imprimis pestiferas, ubi ventriculi imminet quædam inflammatio? *ibid.* maximè infensa senibus. I. 235. Vide *Potus frigidus* & *Aqua.*

FRONS, ejus pustulæ in lue venereâ quomodo tractandæ? III. 421.

Frontalis vena utiliter in capitis morbis secatur, I. 458. non tamen semper. I. 459.

FRUCTUS *horæi*; I. 109. quomodo disponant ad dysenteriam, III. 152. & ad epilepsiam? III. 13. laudantur in foetore oris scorbutico; III. 381. nocent maximè sub acidularum & thermarum usu; III. 300. immaturi quomodo contribuant ad passionem iliacam? II. 277.

FRUMENTA quomodo ab aëre corrumpantur? II. 86.

Frumentacea terream sanguinis partem augent: I. 108.

FUMI *Carbonum*; vide *Carbones.*

Fumi metallici quomodo asthmatis convulsivi causa existant, III. 96. colicæ, II. 287. tussis? III. 110.

FUNCTIONES triplices in homine, I. 405. in morbis læduntur; I. 289. mechanicæ medicinæ objectum; I. 405. læsæ quomodo explorandæ? I. 289.

FUNGI facultate pollent deleteriâ; I. 231. quænam excitent symptomata? *ibid.* unde veniant tristia illa symptomata? I. 232.

FUNICULUS umbilicalis. I. 78.

FURUNCULI in locum suppurandarum variolarum evenientes. II. 57.

G.

GABELCHOVERI hydromel describitur: III. 114.

GALENUS, ejus merita. I. 21. Aristotelis principia in medicinam intulit; I. 16. nimis multas finxit pulsuum species. I. 364.

Galenici cum Chymicis jungendi. I. 22.

GALLI cur venæsectionem facilè tolerent? I. 37.

GANGRÆNA quid? I. 296. ejus signa; III. 388. quomodo differat à phlegmone, I. 296. à sphacelo? III. 388. ejus indicia observata in rustico canis rabidi morsu extincto: I. 200. quo remedio in scorbuto averti possit? III. 380.

GARGARISMATA quatenus ad faucium adfectus inflammatorios conveniant? II. 128. laudantur in oris & faucium vitiis sub salivatione mercuriali, & quæ? III. 420. contra raucitatem in tussi. III. 114.

GAUDIUM quos effectus exserat in corpus? III. 87. exstaticorum post catalepsin unde? III. 46.

GELATINOSA proximè in sanguinem vertuntur: I. 37.

GENERATIO quid sit? I. 55. 75. pertinet ad actiones naturales: I. 75.

GENITALIA cum oculis magnum alunt consensum. III. 229.

GENUS *nervosum* in morbis omnibus affectum, I. 308. à causticis & venenis ad anomalos motus abripitur, I. 310. universali spasmo affectum mali ominis. I. 392.

GESTATIO infantum continua quomodo ad rachitidem conferat? III. 488. & 489. gestationis commoda: I. 123.

GIFFT-MEHL. I. 196.

GINGIVÆ, earum incisio laudatur in dentitione difficili, III. 478. intumescentia cum oris foetore à mercurio dulci in ictero; III. 306. laxitas quomodo præcavenda in salivatione mercuriali? III. 420.

GLACIES deglutita dysenterias parit. I. 233. & *seq.*

GLANDULÆ, & earum secretionis intimior cognitio quibus debeatur? I. 19. sunt simplices vel compositæ? I. 54. continuati ductus arteriarum, I. 55. simplices nihil separant; I. 54. conglobatæ dant lymphæ impulsum, I. 58. conglobatarum vitio enata corpori damna. I. 58. laxitas & *ἀτονία* quid causentur I. 168. earum obstructio & tumefactio, *ibidem.* earum obstructiones in quartanâ quomodo referandæ? II. 31. spasmo afficiuntur I. 304. *seq.* tumores unde? I. 183. earum tumoribus accedentes febres cur sint periculosæ? II. 185. 188. tumores & ulcera gignunt; I. 304.

Glandularum colli tumores ætati infantili familiares; I. 241. unde dependeant? *ibid.* sæpè à lue venereâ orti, III. 424. & quomodo tractandi? *ibid.*

Glandulæ Cowperianæ. I. 72.

Glandulæ faucium & palati constrictæ sitis I. 304. iterato strictæ & laxatæ salivationis causa. *ibid.*

Glandulæ inguinales, earum structura. III. 144.

Glandulæ lacrymales anatomicè describuntur: III. 234. *lenticulares* intestinorum muci emunctorium, I. 71.

Glandulæ mammarum spasmo affectæ secretionem lactis impediunt I. 304.

Glandulæ mesaraicæ, earum obstructiones unde oriantur? II. 176. *mucilaginosæ* juncturarum I. 20. 72. *mucosæ* erosæ quid faciant? *ibid.*

Glandulæ prostatæ gonorrhœæ sedes sunt; II. 215. malè constitutæ quomodo dysuriam inducant. *ibid.*

Glandulæ scirrhosæ in ulcera facilè abeunt. III. 444.

Glandulæ vaginæ uteri; I. 72. *vesicæ urinariæ*, *ibid.*

GLAUBERUS, I. 21.

GLAUCOMA unde? I. 91.

GLUTINOSA remedia cautè debent in dysenteriâ propinari & cur? III. 158.

GLYCIRRHISÆ radix, ejus virtus, II. 301. ejus succus Hispanicus in tussi quando conveniat? III. 112. & *seq.*

GONAGRA unde? I. 163. senibus familiaris, I. 183. a spasmis ligamentorum: I. 303.

GONORRHOEA quid? III. 357. unde? I. 168. sedes; III. 358. differt à pollutione; III. 357. signa & symptomata, III. 358. dividitur in benignam & malignam, III. 357. malè tractata sæpè inflammationis vesicæ causa; II. 153. inveterata insanabilis. I. 184.

Gonorrhœæ benignæ causa III. 358. ab atoniâ vesicularum seminalium; I. 307. facilè recidivat, III. 363. benignæ chronicæ exemplum, III. 362. chronicæ & sæpè recidivantis casus, III. 363. cur difficilis sanationis? III. 359. prognosis; III. 358. ejus curatio absolvitur balneis, III. 359. laxantibus *ibid.* roborantibus in- vel externis; *ibid.* cautelæ circa balsamica, diuretica, & purgantia; III. 361. curam per inediam & venæsectionem: *ibid.*

Gonorrhœæ muliebris sedes, III. 358. signa, III. 350. differt a fluore albo. *ibid.*

Gonorrhœa sanguinea quomodo differat à mictu cruento? II. 232.

Gonorrhœa virulenta, ejus causæ & symptomata, III. 358. qualem habeat urinam? I. 380. adstringentibus & saturninis suppressæ noxa. III. 358. & 363. parùm æstimata bubones sæpè excitat, III. 424. io luem veneream mutatæ exemplum; III. 421. cohibita & calidioribus excepta luem veneream gignit; I. 340. inveterata insanabilis I. 184. quo pacto in primâ herbâ tollenda? I. 205. ipsius specifica. I. 452. diuretica fert. I. 439. quomodo tractanda? III. 421. *& seq.* inconsultè adstringentibus tractata quæ mala pariat? I. 263. adstringentibus perperam tractatur; I. 353. *& seq.* ex malè curata scirrhus prostatarum: I. 329.

Gonorrhœa suppressa prognosis, III. 358. disponit ad colicam convulsivam, II. 295. ad vesicæ læsiones, III. 364. & ipsius inflammationes, II. 153. ac ad ejus spasmum, II. 315. & quomodo? *ibid.* cur demum in senili ætate incommoda vesicæ adferat? *ibid.* curatæ signa, III. 358. inveterata cur rarò curetur? III. 362. & quomodo ex eâ ortæ læsiones vesicæ sanandæ? III. 360. si ab impuro coitu quomodo præservanda *ibid.* curatio absolvitur per balsamica subadstringentia, *ibidem.* per demulcentia & roborantia externa, *ibid.* purgantia; *ibid.* quale observandum diætæ regimen? III. 361. cautelæ quæ tenendæ circa subjecta & humorum constitutionem, *ibid.* circa adstringentia, *ibid.* diuretica & venæsectionem? *ibid. & seq.* si sistatur quid faciendum? III. 362.

GRAAFIUS, I. 20.

GRAMINIS succus in calculo laudatur, II. 271. & radix in ictero. III. 305.

GRAMMANNI tinctura antiphthisica periculosa. I. 228.

GRAVEDINES infantibus & adolescentibus maximè familiares, I. 183. 243. cur frequentiores? I. 198. cur maximè generentur tempore verno? I. 266. senum unde dependeant? I. 241. caussa generalis: I. 168.

GRAVEOLENTIA specificum in hysterica passione. I. 451.

GRAVIDÆ hæmorrhoïdes salutariter ferunt; I. 342. si de ardore ac æstu interiorum conquerantur, quid significet? II. 72. cur primis mensibus vomitibus obnoxiæ? III. 142. 187. quomodo se ab abortu præcavere possiot? III. 181. quomodo morborum insaotum causa existant? III. 470. cur sæpè purpurâ vexentur? III. 401. cur cardialgiâ flatulentâ? II. 258. cur lipothymiâ, III. 275. hæmoptysi, II. 204. odontalgiâ, II. 335. singultu, III. 125. vomitu, III. 141. vomitu cruento? II. 213. ab irâ sæpè in syncopen & malum hystericum incidunt; III. 51. tussi vexatæ non raró abortum patiuntur; III. 112. quartanâ laborantes quomodo tractandæ? II. 28. quomodo vertigine vexatæ, III. 222. & vomitu adfectæ? III. 147. quæ damna patiantur ab emeticis? II. 161. earum regimen quale sit, II. 74. III. 406. & esse debeat ad præcavendas à partu febres uterinas? II. 159. eas oportet studere transpirationi liberæ, I. 137. & fugere animi commotiones; *ibid.* iis nocet vita sedentaria, I. 79. prodest venæsectio tempestiva. I. 137. *& seq.*

GUAIACUM, ejus lignum quale recondat principium III. 417. 440. ejus effectus in corpore III. 449. *decoctum* in epilepsia laudatur & quali III. 14. in lue venerea III. 417. subcutaneis morbis III. 432. in ulceribus mali moris III. 419. *resina* quomodo præparetur III. 230. est sternutatorium III. 440. laudatur in gutta serena III. 230. essentia quomodo conficiatur III. 417. ejusque varius adhibendi modus *ibid.*

Graviditas à scirrho mesenterii quomodo distinguenda? I. 329.

GRIEBEL-KRANCKHEIT, ejus causa. I. 230.

GULA inferior, ejus structura & situs, III. 131. functio, *ibid.* signa spasmorum in hâc, III. 100. qui differunt ab aliis ejusdem adfectionibus; III. 131. ratio symptomatum, III. 132. prognosia, III. 134. ipsius cum ventriculi spasmo exemplum; III. 137. contumacissimi casus; *ibid.* rejectione multi muci casus, III. 138. ex muco ipsi impacto orti exemplum; III. 139. curationis indicationes; III. 134. si ab irâ inter pastum, quid faciendum? III. 132. si à sanguinis dyscrasiâ? III. 133. cautelæ circa topica, &c. III. 135.

GUMMI *gutta* in hydrope an conducat? III. 332.

GUSTUS, ejus organon lingua, I. 93. in papillulia nerveis residet; *ibid.* quomodo fiat? *ibid. & seq.* cum odore sympathiam alit, I. 305. à spasmo tunicæ pituitariæ impeditur. *ibid.*

GUTTA ROSACEA quid? III. 437. causa; *ibid.* haud repente reprimenda, I. 263. retropulsa sæpè phthiseos causa, III. 287. tussis ferinæ, III. 111. raucedinem cum difficili spiratione concitat, I. 357. curatio interna & externa. III. 437.

GUTTA SERENA quid? III. 228. sedes, III. 229. differt a cataractâ & vertigine, III. 228. signa & symptomata, *ibid.* dividitur in perfectam & imperfectam; *ibid.* subjecta; III. 229. utriusque sedes; *ibid.* eâ peremptorum anatome, III. 228. causa proxima, *ibid.* causæ occasionales; III. 229. ejus defectus; *ibid.* seri ac lymphæ vitium, *ibid.* incipientis exemplum; III. 231. ex morbillis relictæ casus, II. 64. post purpuram rubram ortæ casus; III. 231. unde oriatur? I. 187. ex paralysi nervi optici, I. 306. consolidatis antiquis ulceribus, I. 337. ex epilepsiâ quomodo? I. 350. ex suppressâ purpurâ, III. 232. ex subsistentibus variolis, *ibid.* spuriæ casus, III. 233. accedente fluxu menstruo interdum sanatur; II. 65. sanatio requirit cauteria actualia & setacea, III. 130. & quâ cautione ea debeant applicari? *ibid.* hirudinum ad tempora applicationem, *ibid.* laxantia, *ibid.* venæsectionem; *ibid.* ejus specificum sulphur antimonii: I. 453. inveterata quomodo tractanda? III. 130. quando conducant sternutatoria & externa roborantia? *ibid.* & cura per inediam? III. 231.

GYPSEA materia excreta per alvum cum dolore fixo io hepate: II. 274.

H.

HABITUS *corporis* qui morbosus, qui sanus? I. 287. 348. facit ad pulsum; I. 368. in historiis morborum exponendus. I. 286.

HÆMATITIS tinctura alvum adstringit: I. 261.

HÆMOPTYSIS unde? I. 166. ejus differentiæ & signa, I. 296. quomodo succedat? I. 301. menstrua, I. 186. nonnunquam hereditaria I. 183. 349. pueris & senibus rarior: I. 185. ex animi pathematibus, *ibidem.* à terrore, I. 191. ex disruptis vasis pulmonalibus, I. 49. & ab eorum polypis; I. 329. 398. ex mensium suppressione; I. 340. spasmis debetur; I. 302. ingignit phthisin; I. 350. præcipuè in fœminis, I. 341. causa mortis in eâ. I. 398.

HÆMORRHAGIÆ sunt quibusdam locis ordinariæ II. 194. aliis insuetæ *ibid.* quibus familiares subjectis *ibid.*

ibid. earum differentiæ I. 296. differunt pro ætate & anni temporibus II. 194. cur maxime generentur tempore verno I. 266. ſigna antecedentia II. 295. qualis ante & poſt eas pulſus I. 371. ſunt ſæpe hereditariæ. II. 195. cauſæ earum proximæ; antecedentes quæ *ibid.* quomodo ſuccedant I. 301. unde fiant I. 165. debentur ſpaſmis I. 301. 342. fiunt ex animi pathematibus I. 185. quando ſalutares & minus tales II. 195. ſalutares I. 288. 409. conſiderandæ ſunt I. 288. 344. ſolvunt morbos I. 409. & ſi deficiunt promovendæ I. 410. quomodo in genere tractandæ II. 196. quibus præſidiis & quomodo movendæ I. 439. *ſeq.* antiſpaſmodicis rectius ſiſtuntur quam ſtipticis I. 417. & adſtringentibus I. 447. earum ſpecifica I. 452. pilulis de cynogloſſa & martiali liquore compeſcuntur. I. 318. à ſpaſmis ſupprimuntur I. 302. in hydrope periculoſæ III. 333. in variolis & morbillis quid indiceot II. 66.

Hæmorrhagiæ abortivæ terrore ſuppreſſæ ſyncopes cauſa, III. 63. quomodo tractandæ? III. 73. *poſt amputationem* partis ſphacelatæ quomodo compeſcendæ? III. 391.

Hæmorrhagiæ cancroſæ; ex parte adfecta ejus exemplum, III. 457. quomodo ſiſtendæ? *ibid.* & 451.

Hæmorrhagia terrore *cobibita* I. 192. repente cohibitæ quæ mala pariant I. 263.

Hæmorrhagia quandoque *critica*, I. 387. ſæpè rheumatiſmum & arthriiidem tollunt: II. 320.

Hæmorrhagia ceſſans, ſæpè hæmoptyſin inducit, II. 203. palpitationem cordis, III. 86. rheumatiſmum, II. 319. vertiginem, III. 224. & quibus reſarcienda? III. 243.

Hæmorrhagia narium quâ ratione fiat? II. 196. differt ratione quantitatis, ſucceſſûs, & ſubjecti, II. 197. ſigna antecedentia; II. 196. cauſa proxima, *ibidem.* quomodo originem trahat à plethorâ, *ibid.* excretionibus ſanguineis ſuppreſſis, II. 197. obſtructionibus viſcerum, *ibid.* & ſpaſmodicis morbis? *ibid.* cur circa æquinoctia autumnale & vernale maximè frequens? II. 197. quandoque ſalutaris, I. 120. menſtrua, I. 186. quâ ratione apoplexiam ſolvat, II. 243. deliria, III. 256. & ſynocham? II. 106. in cachecticis, hydropicis, & ſcorbuticis non rarò contingit, II. 197. & ex apoplexiâ demortuis, II. 240. qualem in hâc indicet apoplexiam? II. 245. unde poſt amputationem partis ſphacelatæ, aut contuſionem oriatur? III. 293. febribus ſæpè ſupervenit; II. 197. in petechizante quid indicet, & quomodo tractanda? II. 86. in cachectico lethale exemplum: II 200. copioſæ & rebellis potu frigido curatæ caſus; II. 201. ex ictero nigro lethalis; II. 200. morbillia accedens curata; II. 202. cum quartanâ ſanata; *ibid.* in puerperâ lethalis; II. 200. in ſynochâ venæſectione cum damno turbata; II. 201. ex venæſectione omiſſa, II. 202. artificialiter producta ſæpè deliria tollit, III. 256. epilepſiam, III. 16. phrenitidem, II. 132. ſynocham; II. 102. ceſſat per ætatem: III. 243. Vide *Narium Hæmorrhagia.*

Hæmorrhagia nimia debilitat, I. 349. exitioſa; *ibid.* funeſta ſigna; I. 395. quomodo ad animi deliquia diſponat, III. 271. ad cachexiam, III. 314. ad epilepſiam III. 13. ad guttam ſerenam, III. 229. ad hydropem, III. 335. ad ſingultum III. 125. ad ſuffuſionem oculorum, III. 236. ad phthiſim? III. 287. in morbillis quomodo tractanda? II. 64. 66. in variolis unde oriatur? II. 54. ex oculo in variolis lethalis; II. 56. quomodo in iis tractanda. *ibid.*

Hæmorrhagiæ ex incongruis locis ſuppreſſis menſibus; I. 340. ex præputio rariores obſervatæ. I. 296.

Hæmorrhagia ſuppreſſa à ſpaſmis: I. 302. nocet. I. 288. 302. quæ mala pariat? III. 255. 391. non tamen omnium morborum cauſa; I. 345. quando ſalutaris, II. 198. & periculoſa? *ibid.* cura præſervatoria; II. 199. quomodo tractanda, ſi ab animi pathematibus, II. 200. ab orgaſmo, II. 198. ſi periodica? II. 199. 201. ſi exanthematicis & ſcorbuticis ſupervenit, quomodo tollenda? II. 200. emanens quomodo revocanda? *ibid.* quatenus in eâ conducant anodyna, II. 198. 199. & externa adſtringentia? *ibid.*

Hæmorrhagia uteri quid & qualis? II. 224. cum menſibus non debet confundi; I. 79. ſubjecta, II. 225. cauſa proxima; *ibid.* menſibus emanſis & emanentibus ſupervenit; *ibid.* rebellis poſt ipſos emanentes exemplum; II. 229. inducitur à ſpaſmis; II. 225. ejus antiſpaſmodicis ſanatæ caſus: II. 228. a molia, II. 225. cum molis junctæ & ſanatæ exemplum, II. 229. ab uteri polypo, III. 279. frequens atoniam inducit utero; II. 230. poſt partum vires dejicit, III. 276. diſponit ad epilepſiam, III. 13. ad cachexiam, III. 313. ad ſingultum, III. 125. ad rheumatiſmum & arthritidem; II. 318. abortivæ rarioris, quam partus ſeptimeſtris excepit, obſervatio, III. 184. cum febre lentâ in vetulâ lethalis exemplum; II. 228. peſſo ſtiptico ſanatæ caſus, *ibid.* diuturnæ analepticâ & diaphoreticâ mixturâ curatæ exemplum, II. 229. ex infelici ſecundinæ extractione ortæ exemplum; II. 230. pathematum exinde ortorum pulvere Heurnii perſanatorum caſus; *ibid.* prognoſis, II. 225. quatenùs in iis conveniant adſtringentia in vel externa, II. 226. anodina, *ibid.* diluentia & refrigerantia, *ibid.* emetica, II. 227. venæſectio? *ibid.* & quæ diætæ ratio habenda? *ibid.* Vide *Uteri Hæmorrhagia.*

HÆMORRHOIDES in malo hypochondriaco unde oriantur III. 65. in morbis ab earum ſuppreſſione aperiendæ I. 344. intempeſtive pulſæ nocent I. 345. 346. nonniſi præmiſſis præparantibus pellendæ I. 415. quibus præſidiis & quomodo movendæ I. 440. ſpecifica in vitiis earum I. 452. earum dolor unde I. 163. à ſpaſmo I. 303. quantum ad epilepſiam contribuant. III. 12.

Hæmorrhoïdes albæ quæ dicantur? II. 155. 316. unde? I. 342.

Hæmorrhoïdes cæcæ quæ dicantur, & unde? II. 289. ſæpè doloris intolerabilis inteſtini recti cauſa; *ibid.* quantùm ad mictum cruentum contribuant? II. 232.

Hæmorrhoïdum fluxus eſt naturalis & præternaturalis I. 74. præternaturale quid I. 342. eum fere ſemper motus febriles antecedunt III. 226. quibus ſolemnis I. 342. primæ ſenectæ familiaris I. 183. cur ſenibus magis familiaris quam juvenibus I. 170. in infantibus quid ſignificet II. 23. fœminis quandoque accidit I. 342. gravidis quoque *ibid.* ejus ſigna I. 296. diſtinguendus à dyſenteria *ibid.* III. 151. quomodo erumpat I. 301. 342. ejus cauſſæ I. 19. *ſeq.* 49. 74. 157. ſpaſmis debetur I. 301. inprimis hypochondriorum I. 345. hæreditarius eſt I. 343. menſibus ſuppreſſis ſæpe manat I. 342. ſalutariter menſes per ætatem ceſſantes excipit II. 324. nonnunquam cum lochiis adeſt I. 342. cur adeo familiaris I. 343. ejus commoda I. 74. 157. eſt ſalutaris excretio I. 120. 288. 342. ſolvit multos morbos I. 409. curat vel

lenit morbos chronicos I. 260. mentis morbos solvit & præservat, I. 343. solvit sæpe deliria III. 256. Nephritidem curat I.343. præservat ab hæmoptysi, arthritide, pleuritide. *ibid.* à cutis defœdatione, hypocbondriaco malo, *ibid.* illud quando sublevet III. 76. 224. præservat à scorbuto & scotomia I. 343. certa ad ipsum revocandum non dantur remedia I. 346. fotibus revocatur I. 465. spasmis supprimitur I. 303. venæsectione in brachio sistitur I. 459. quomodo promovendus II. 244. in pueris & infantibus cur circa pubertatis annos lethalem sæpe eventum habeat II. 23. in juventute ab hæreditaria dispositione oborti exemplum II. 328.

Hæmorrhoïdum fluxus cessans quomodo ad nephritidem calculosam contribuat II. 298. ad spasmum vesicæ? II. 308.

• *Hæmorrhoïdum fluxus nimius* qualis dicendus? II. 219. differt à dysenteria; III. 151. signa II.219. subjecta, *ibidem.* & *seq.* sanguinis qualitas & quantitas in iis, *ibid.* ex hepatis & lienis vitio I. 320. quomodo post menses cessantes oriantur? II. 324. nunquam vi comprimendus I. 344. camphorato compositarum exempla; II. 222. sanatarum II. 223. in hypochondriaco funestarum, *ibid.* lethalium post Pyrmontanas; II. 222. ex terrore ortarum & curatarum; II. 223. prognosis; II. 219. stipticis & narcoticis cur non sistendæ? III. 333. quomodo subitò cohibitæ revocandæ? II. 222. quinam in his curandis ordo servandus? II. 221. orgasmus quomodo compescendus? II. 220. quatenus aperientia & obstructiones reserantia conducant, *ibid.* in- & externa anodyna, II. 222. laxantia & diaphoretica, II. 220. & venæsectio? *ibid.* & *seq.*

Hæmorrhoidum fluxus suppressus I. 288.302. ex animi pathematibus I. 185. a terrore I. 191. nocet I. 120. quos morbos generet I. 185. difficulter revocatur I. 263. adstringentibus suppressus ad apoplexiam conferi; II. 242. quatenus ad aurium tinnitum, III. 241. ad cardialgiam, II. 258. ad colicam, I. 297. II. 286. ad flatus, III. 341. ad hæmoptysin, II. 304. ad malum hypocbondriacum, III. 68. ad maniaco-melancholicum adfectum, III. 264. mictum cruentum, II. 232. ad palpitationem cordis, III. 86. ad phrenitidem, II. 131. ad podagram, II. 344. ad rheumatismum, II. 319. ad scabiem, III. 429. ad scirrhum, III. 446. ad scorbutum, III. 373. ad soporosos adfectus, III. 212. ad vertiginem, III. 125. ad vesicæ inflammationem, II. 153. ad vomitum? III. 143. quomodo revocandæ? II. 205. in ipso quomodo sanguis mittendus? I. 459.

Hæmorrhoïdum fluxus turbatus morbos gignit I. 157.

Hæmorrhoidalis sanguinis stagnatio quas pariat ærumnas? I. 175.

Hæmorrhoïdalia vasa cum vesicâ communicant, & quæ? II. 232. cum ventriculo & intestinis, III. 226. quænam fundant sanguinem? II. 219.

Hæmorrhoïdales venæ internæ lethalem rupturam passæ, I. 327. à sanguisugis non evacuantur. I. 462.

Hæmorrhoïdarii abstinere debent ab emeticis. I. 213. & *seq.* cur tam atroces sentiant dolores? I. 167.

Hæreditaria *dispositio* in quo consistat? III. 286. multùm facit ad morbos, I. 287. 349. morbos difficiles gignit, *ibid.* in historiis morborum recensenda. I. 287.

Hæreditarii morbi qui sint? I. 349. à solidorum vitio pendent difficiles sanatu. I. 287. 349.

Hamech confectionis vis purgativa. I. 214.

Harveus in quo medicinæ pro fuerit? I. 19.

Hectica ex nimiâ aquarum ardentium potatione I. 255. quare insanabilis? I. 184.

Hectica febris quæ dicatur? II. 175. in quo differat à lenta? *ibid.* & I. 294. ejus signa. I. 294. lethalia, II. 177. nunquam salutaris; I. 411. quid post mortem deprehendatur? II. 178. quando spes salutis in eâ supersit? II. 182. 186. sæpè sola atoniâ viscerum nititur, II. 182. & eorum corruptione foyetur, I. 323. quomodo ex suppressis excretionibus oriatur? II. 176. ex suppressione mensium I. 341. lochiorum, I. 342. nimiis hæmorrhagiis, I. 349. & hæmorrhoïdibus? II. 176. & 220. ex mesenterio, II. 176. ejus exemplum ex abscessu mesenterii ortæ, & per diarrhœam saniosam curatæ; II. 183. causa mortis abscessus ruptus. I. 400. sudor largus in eâ unde? I. 383. ex corruptione internâ sphacelosa natæ lethalis casus, II. 184. in juvene bibulo curatæ casus; II. 185. in eâ maturè succurrendum: II. 181. quid faciendum si sola viscerum atonia nititur? II. 182. an & quatenus in eâ conveniat antihecticum Poterii, II. 181. balnea, *ibid.* lac, II. 180. motus corporis, II. 181. saturnina, *ibid.* tinctura antipbthisica Grammanni, *ibid.* venæsectio? II. 183. Vide plura in ver. *Lenta febris.*

Hectica intestinalis quæ dicatur? II. 177. quomodo tractanda? II. 179.

Hectica phthisica incipiens curata; II. 182. lethalis ex venæsectione: II. 183.

Hectica senilis. Vide *Marasmus.*

Hectica stomachica quæ dicatur? II. 177. quomodo tractanda? II. 179.

Heisterus laudatus. I. 79.

Helleborus coctus vim purgativam perdit; I. 214. specificum veteribus ad insaniam; I. 451. *albus* veterum emeticum, I. 432. ejos succus relis illitus, necat. I. 187.

Helmontius. I. 17. 21.

Helveti unde proceri? I. 107.

Hemicrania quid? I. 303. II. 247. & *seq.* est sæpè symptomatica: II. 249. non rarò à stomachi vitio oritur, *ibid.* à spasmo pericranii, I. 303. ex mensium suppressione; I. 341. puerperio; I. 350. facilè recidivat; I. 356. cum cardialgiâ quandoque alternat: II. 260. ophthalmica ex ulcere præmaturè consolidato, II. 170. curatio; II. 250.

Hemiplexia quid & unde? I. 307. quæ dicatur? III. 195. sedes & eâ peremptorum anatome, *III.* 196. differt à paralysi alterius lateris; III. 205. pulsus in ipsa; I. 371. causa mortis; I. 396. mediatæ causæ, III. 196. ejus à diætâ pravâ subortæ & funestæ observatio, III. 208. ejus ex sanguinis mole in dextro latere casus, III. 201. insultus sanguinis abundantiâ productus; III. 207. mensium fluxum subitò cohibitum excipientis casus; III. 203. in dextro latere a sudoribus consuetis suppressis subortæ exemplum: III. 204. causa proxima; III. 195. eventus, III. 198. quomodo tractanda? *ibid.* conducunt in eâ balnea naturalia & artificialia & quæ? III. 200. diaphoretica & purgantia; III. 199. frictiones & externa spirituosa ac roborantia; *ibid.* & *seq.* venæsectio & quando? III. 198. 200. cautelæ circa acidulas & thermas observandæ; III. 200. circa balnea naturalia & artificialia, *ibid.* circa capitis lotiones, II. 201. diætam, *ibid.* & curam per inediam. *ibid.*

Hemitritæos; vid. *Semitertiana.*

HEPAR, ejus vasa sanguifera, III. 67. usus, III. 302. cur per ipsum sanguinis circulus sit tardus? III. 68. cur omnium difficillimè sanguinem transmittat? I. 167. unde augeatur? I. 227. scirrhosum fit ab irâ; I. 218. scirrho facilè afficitur; I. 329. non alit consensum cum nervosis partibus; I. 317. ad atoniam cur pronum? I. 307. atoniâ laborans multorum morborum causa; I. 307. 317. 320. maximè affectum in scorbuto, I. 379. ejus constitutio in morbis consideranda; I. 289. unde cognoscenda? *ibid.* in eo locum habent corruptiones, II. 144. lethalis corruptionis signa; I. 394. labe affectum quibus curandum? I. 446. ejus *inflammatio*, vid. *Hepatitis.*
Hepatis obstructio quæ inducat symptomata? II. 274. immodicas & lethales sæpè inducit hæmorrhagias, II. 209. quartanam & hydropem, III. 274. & ulcera, III. 445.
Hepatici ductus spasmo correpti diarrhœas & vomitus biliosos causantur. I. 304.
Hepatitis distinguenda ab inflammatione ventriculi; I. 294. ejus signa, *ibidem.* & *seq.* differentiæ. I. 295. *spuria* quæ sit, & quomodo à veteribus distinguatur? II. 143. cum pleuritide spuriâ sæpè complicatur; II. 144. in quo ab eâ differat? *ibid.* nec non à doloribus ex calculo felleo, *ibid.* dextri hypochondrii, *ibid.* inflammatione musculorum abdominis; *ibid.* ejus symptomata, *ibid.* causæ, *ibid.* eveotus bonus II. 145. & malus; *ibid.* ejus ex lapsu in abscessum desinentis & lethalis exemplum, II. 146. sudore discussæ casus; *ibid.* quomodo tractanda II. 145. speciatim quoad symptomata? II. 146. quatenus in eâ conveniant topica & venæsectio? II. 145. *vera* cur sit rarissima? II. 143.
HERNIA *intestinalis* ex fortiori emetico; I. 213. *scrotalis & inguinalis* quæ dicatur? II. 276. cur hæc in fœminis periculosior quàm in viris? *ibid.* si passionis iliacæ causa quomodo tractanda? *ibid.* & 278. si reponi nequeat, quid faciendum? II. 280. ejus recidiva quomodo arcenda? *ibid.*
HERPES; ejus ortus. I. 168. sæpè annua & salutaris, I. 347. scabiei assimilatur & eapropter ejusdem est effectûs; I. 358. *exedens* & *miliaris* quid? III. 426. ejus signa, *ibid.* sedes, III. 427. quomodo differat à lue venereâ? III. 415. est contagiosa, III. 427. & senibus familiaris; III. 426. prognosis, III. 430. curatio; III. 435.
HERTZ-BRAUNE quæ dicatur? II. 126.
Hertz - colique quid? II. 258.
Hertz - Gespann infantibus familiaris, & quid? II. 258.
HEURNIUS, I. 19. 21. ejus pulvis adstringens ex quibus ingredientibus constet? II. 227.
HIGHMORI antra? I. 71.
HIPPOCRATES Medicinæ rationalis parens, I. 16. anatomen coluit, I. 18. chirurgiæ navavit operam, *ibid.* circulum sanguinis an cognoverit? I. 19. corporum & naturarum diversitatem considerare jussit, I. 18. ignem fecit primum motorem; I. 33. mechanicis rationibus studuit, *ibid.* morum & decori doctrinam non neglexit, *ibid.* in morbis dijudicandis excelluit, *ibid.* motus prudenter dijudicavit; *ibid.* observationes condidit, *ibid.* physicam coluit, *ibid.* præservationem à morbis commendavit, *ibid.* regulas ex observationibus formavit, *ibid.* tonum partium indigitavit, I. 36. quâ ratione imitandus? I. 19. ad ipsius lectionem subsidia, *ibid.* quid ex eo capiendum eclectico? I. 20. ipsi non satis patuit natura humani corporis; I. 26. ipsius successores à more ejus desciverunt, I. 19. optima jecit artis fundamenta à posteris relicta; I. 299. & *seq.* potiora & præstantiora ipsius dogmata; I. 300. parùm meminit signorum ex pulsibus. I. 364.
Hyppocratis morbus niger unde? I. 166.
HIRUDINES unum ex præcipuis morborum remediis: I. 260. evacuationi sanguinis inserviunt: I. 462. non plus quàm scarificatio vel venæsectio præstant: *ibid.* quæ earum usum ad hæmorrhoides promovendas suadent & dissuadent? II. 244. III. 173. quo loco & quando in guttâ serenâ? III. 230.
HISPANI atque *Itali* quare frigido potu utantur? I. 470.
HISTORIA *morborum* præcipuum pathologiæ & therapiæ fundamentum: I. 147. 286. quid ad integram morbi historiam requiratur? I. 148. perfecta sit: I. 286. quomodo consignanda? *ibid.* ad hypotheses examinandas utilis: I. 291.
HOECHSTEDTERI medicamentum ophthalmicum quod sit? II. 167.
HOLLARIUS I. 19. 21.
HOMO, ejus definitio, I. 26. ortus ex ovo. I. 77. ei tria distincta insunt principia; I. 77. 95. cur crebrioribus & gravioribus morbis expositus, quam bruta, I. 180. cur tamen diutius iis vivat? *ibid.* triplices in eo actus obvii. I. 405.
HORRIPILATIO unde I. 166. omnibus doloribus atrocioribus juncta, I. 167. in febribus unde, II. 10. in hypochondriacis, III. 67. in podagra? II. 341.
HORROR, ejus vis in corpus. I. 194.
HUMIDUM cur corporis conservationi adeo inimicum? I. 267. quare corpori humano utile? I. 469. frigidum an senibus sine noxâ dari possit? I. 476.
HUMOR, quando propter illum infesta materia rursus repellatur? I. 360. quidnam illius motum omnium maximè reprimere valeat? *ibid.* retropulsus, num funestorum symptomatum sola causa existat? I. 361. quare difficulter, etiam ope convenientium remediorum, ad pristinum locum relegari possit? I. 362. bonus si nimius, evacuandus; I. 119. superfluus ubi excernatur? I. 118. utilis quisnam? I. 51.
Humorum motus quisnam conservandus? I. 362. proportio elementorum, I. 287. quantitas, I. 365. 367. non extravasantur inter fibrarum interstitia; I. 365. cur tam varii ex sanguine? I. 381. ad crasin eorum facit potus. I. 288.
Humorum corruptio quotuplex sit? II. 69. corrupti, quomodo ad appropriatam sedem reducendi? I. 363. corruptio *acido - vappida* in quibus præsertim locum habeat? *ibid.* interna unde oriatur & cognoscatur? II. 185. *sulphureo - fœtida* quibus humoribus sit familiaris? II. 69. cum illis qui è vesicis post adustionem & vesicatoria educti sunt, experimenta instituta. III. 381. & *seq.*
Humores oculorum quotuplices sint? III. 234. cum ipsis in epiphorâ exstillantibus experimenta instituta: *ibid.* eorum temperies & crasis in quo generatim consistat? III. 371.
HUNGARICA *febris* à qualitate cœli derivanda: I. 335.
HUTTEN - RATZE quid? II. 287.
HYDATIDES quæ dicantur? III. 326. quâ ratione generentur? III. 279. unde in pectore? III. 97. cur facilè in utero? III. 326.
HYDROCELE quomodo generetur, ejus exemplum, & quomodo tractanda? III. 333.
HYDROCEPHALUS quid sit? I. 328.

HYDROPHOBIA ex morsu catis rabidi nascitur; I. 199. quo pacto sananda? I. 201. ejus signa; I. 295. differt à phrenitide. *ibid.*

HYDROPS quid? III. 322. ejus ortus, I. 166. *& seq.* 175. 243. 255. sedes, I. 167. diversæ ejus species, III. 323. historia, *ibid.* differt à tumore œdematoso pedum, III. 328. à flatulentis tumoribus, *ibid.* à gravidarum tumore. *ibid.* à scirrho mesenterii; I. 329. signa III. 322. pulsus in eo qualis? I. 371. funesta ipsius signa, I. 394. III. 322. causa mortis: I. 399. eâ defunctorum anatome: III. 324. ratio tumoris; III. 325.

Hydrops quandoque congenitus I. 183. quâ ratione ab animi pathematibus oriatur? III. 327. à sinistra febrium curatione, præsertim intermittentium, III. 334. à quartana I. 164. 352. à diætâ pravâ, III. 327. à morbis retropulsis arthriticis & exanthematicis, III. 328. ab excretionibus sanguineis suppressis aut nimiis, II. 220. III. 327. ex suppressis mensibus; I. 341. ex hæmorrhoïdibus; I. 343. nimiis hæmorrhagiis, I. 349. à polypo, III. 337. ex asthmate; I. 305. 320. 400. ejus cum asthmate casus III. 338. cum cachexiâ juncti exemplum, III. 317. *& seq.* ex atonia hepatis & lienis, I. 307. 320. hepatis obstructione, viscerum, & glandularum, I. 400. uteri vitio, *ibid.* symptomatici casus, III. 337. eventus bonus III. 329. & malus; *ibid.* subjecta III. 326. cur gravidis præsertim familiaris? *ibidem.* cur senibus magis familiaris, quàm juvenibus? I. 170. cur facilè recurrat? I. 224. 356. cur rarior? I. 185. cur messis tempore homines afficiat? I. 234. ambulatorius est ab unâ parte corporis ad alias, etiam internas; I. 359.

Hydropis curatio: ascites insanabilis: I. 184. ejus specifica. I. 451. quando io eo conveniant clysteres, III. 330. diaphoretica, III. 331. diuretica, *ibid.* quæ eum optimè arcent; I. 441. paracenthesis, III. 329. intra duplicaturam peritonæi paracenthesim admittit I. 326. purgantia fortiora & mitiora, III. 330. *& seq.* externa roborantia & resolventia, III. 331. & venæsectio. III. 332. quomodo tractandus in asthmaticis? III. 329. quomodo ex flatulentiâ ortus, III. 333. ab excretionibus sanguineis suppressis enatus, *ibid.* in scorbuticis? III. 332. hæmorrhagiæ huic supervenientes quibus sistendæ, III. 33. & qua ratione ulcera pedum curanda? *ibid.* uteri fluxu spontè sanatus. I. 410.

Hydrops pectoris, quomodo generetur? III. 87. 97. signa, *ibid.* & I. 328. quibus solemnis? I. 328. à polypis vasorum pulmonalium, I. 330. ex suppressis mensibus, I. 341. asthmate, quomodo? I. 352. eo defuncti anatome, III. 337. *& seq.* sæpè asthmatis suffocativi causa est, III. 97. quomodo necet & inferat symptomata? III. 337. ejus curatio, III. 99. quando insanabilis? I. 184. uteri fluxu spontè quandoque sanatur. I. 410. quatenus in eo conducat paracenthesis? III. 337.

Hydrops pericardii quomodo generetur? III. 334. cur semper jungatur asthmati spasmodico? I. 166. ut plurimùm à polypo enascitur. III. 339.

Hydrops saccatus qui dicatur? III. 328. lapsu curatus. I. 410.

Hydrops subitaneus ex ruptis tumoribus serosis in abdomine: I. 326.

Hydrops uteri quomodo generetur? III. 326. à polypis, I. 330. ex suppressione mensium; I. 341. cur faciliùs curetur quàm is, qui ex hepatis vitio? III. 336.

Hydropici sibi caveant ab humiditate frigida: I. 267.

HYEMS quos producat morbos? I. 266. eo tempore studendum liberæ transpirationi, I. 135. victum duriorem facilè toleramus, *ibid.* vini & cerevisiæ generosioris potus commendabilis. *ibid.*

HYGIEINE quid? I. 14. debet niti principiis certis. I. 99. proximum à Physiologiâ locum tenet, I. 14. 99. qualis scientia? I. 99. quid supponat? *ibid.*

HYGROMETRA commendata. I. 105.

HYOSCYAMUS venenis annumeratur: I. 200. facilè mentem alienat. I. 223.

HYPNOTICA ubi tentanda? I. 225. Vide *Soporifera.*

HYPOCHONDRIACUM *malum* quid? III. 64. ejus historia *ibid.* à veteribus describitur III. 65. in quo consistat I. 352. in quo differat à colica I. 297. III. 70. à flatulentia simplici III. 70. passione iliaca III. 69. hysterica III. 52. nephritide calculosa III. 70. sedes illius I. 474. nec est in liene nec vena portæ III. 65. sed in ventriculo I. 313. 317. & canali ioteftinorum III. 66. io quo consistat I. 352. malum testatur consensum partium membranosarum I. 29. est affectio generis nervosi I. 317. subjecta III. 65. eo defunctorum aoatome III. 68. flatulentorum symptomatum III. 66. & spasmodicorum ratio III. 67. unde ortum trahat I. 474. causa proxima III. 66. causa prima non cruditates I. 317. nec unica stagnatio sanguinis in vasis venæ portæ I. 345. remotæ causæ sunt plures I. 177. variæ I. 345. animi pathemata I. 313. III. 69. ejus à diuturno mœrore oborti & suppressa per terrorem quartanæ exemplum III. 77. ex gravi terrore enati casus III. 75. aeris frigidi constitutio III. 68. excretiones sanguineæ suppressæ *ibid.* à suppressione hæmorrhoidum I. 343. exemplum III. 80. morbi prægressi III. 69. ex febre acuta ter tolerata casus III. 76. ex tertiana intermittente I. 164. male curata I. 352. eaque suppressa III. 74. ex diarrhœa opiatis suppressa III. 75. alvi fluxu I. 352. dispositio hæreditaria III. 69. nam est morbus hæreditarius I. 183. 244. 349. hæreditarii ex variis causis adaucti exemplum III. 77. *& seq.* à crebris puerperiis obortum III. 79. victus crassior & vita sedentaria III. 69. diuturni ex vita sedentaria casus III. 76. imbecillis naturæ proles I. 345. ex potu frigido post iram *ibidem.* sanguinis stagnatione in visceribus abdominis I. 317. diuturni ex vita sedentaria casus III. 76. signa I. 297. *spasmodici* cum suspicione fascini exemplum, III. 79. *stomachici* casus; III. 82. quo fiat ut *scorbuticum* sæpè evadat, III. 67. *hystericum*, *ibid.* singulare hujus exemplum, III. 78. unde *melancholicum* oriatur? III. 67. 255. ejus hæreditarii casus, III. 80. *melancholico-maniaci* exemplum, III. 81. 264. cum maniâ periodicè alternantis exemplum; III. 264. fluentibus hæmorrhoïdibus affligit, I. 345. hæmorrhoïdalia molimina gignit; *ibid.* hæmorrhoïdibus levatur; I. 343. efflorescente purpurâ quandoqoe discedit; I. 410. eventus III. 70. quomodo tractandum? III. 74. cura fundamentalis; I. 317. specifica in eo præsidia; I. 451. quâ medelâ curandum? I. 474. curatio in paroxysmo fit per antispasmodica, III. 70. *& seq.* clysteres & laxantia, *ibid.* & I. 467. temperantia, *ibid.* & tonica *ibid.* requirit præterea exactum vitæ victus regimen & quale? III. 71. 73. quando in eo conducaot aquæ minerales, III. 71. hirudines; III. 73. laxantia & purgantia, *ibid.* mannata & clysteres, *ibid.* martialia, III. 74. externa remedia; III. 72.

vanæ-

venæsectio? III. 71. 73. non indistinctè curatur acidulis ac martialibus I. 153.

Hypochondriaci flatulentiâ vexantur; I. 67. in melancholiam proni, I. 103. cur phantasia corrupta laborent? I. 200. abstinere debent ab emeticis I. 214. & anodynis; I. 224. caveant sibi ab iracundiâ; I. 150. cur adeò voraces? I. 248. ad omnem cibum malè se habent; I. 253. spasmi cur ætate conquiescant? I. 265. cur vere & autumno pejus se habeant? II. 48. *& seq.* cur hyeme? III. 68. ex quibus causis post pastum maxima incommoda sentiant, III. 67. & præsertim palpitationem cordis? III. 86. *& seq.* cur ut plurimùm pharmacomaniâ laborent III. 70. & catarrhis graviùs decumbant? II. 45. quomodo in iis tractandi? II. 47. cur rarissimè morbis grassantibus adficiantur? III. 65. maximè apoplexiæ sunt obnoxii, II. 241. asthmati, III. 95. cardialgiæ flatulentæ, II. 258. colicis doloribus, II. 286. comati somnolento, III. 211. epilepsiæ, III. 12. guttæ serenæ, III. 229. hæmoptysi, II. 203. hæmorrhoidibus, II. 195. morbo nigro Hippocratis, II. 214. melancholiæ, III. 67. motibus spasmodicis vagis, III. 36. scorbuto, III. 67. vertigini, III. 220. ulceribus, III. 445. vomitui cruento, II. 214. & nigro? III. 142.

Hypotheses *medicæ* non omnes quidem rejiciendæ, I. 150. quia tamen discordiarum sunt progenitrices, ex iis emergere studeat Philiater, I. 154. earum tria genera; I. 151. multæ in medicinâ, I. 291. quomodo examinandæ, *ibid.* earum lapis lydius. I. 14.

Hystericum *malum* quod dicatur? III. 50. ejus historia, III. 51. paroxysmorum descriptio, *ibid.* solutio, *ibid.* subjecta, III. 52. est morbus periodicus I. 186. gravidis & puerperis imprimis familiare, III. 54. sedes I. 164. III. 52. non in utero, sed ventriculo & intestinis; I. 316. hæreditarius morbus; I. 349. differt ab apoplexiâ, III. 52. à calculo renum, *ibid.* ab epilepsiâ, *ibid.* à malo hypochondriaco, III. 51. & syncope; III. 52. eo defunctarum anatome; III. 54. ejus symptomata ex terrore, I. 191. prognosis, III. 55. causa proxima, III. 52. causæ internæ & externæ I. 173. materiales causæ, III. 53. non a nervis, sed sanguine restagnante derivandum I. 316. ex puerperio, I. 350. atoniâ uteri, I. 307. mensium defectu I. 316. 341. III. 54. ex mensibus imminutia orti exemplum III. 59. cum epilepsiâ ex mensibus suppressis juncti casus, III. 61. & quomodo tractandum? III. 56. cohibito fluore albo, I. 340. ejus à fluore albo suppresso casus III. 63. restagnante sanguine lochiali, I. 342. a lochiis suppressis aut minùs ritè fluentibus, III. 54. ex lochiis suppressis orti casus, III. 61. ex irregulari lochiorum fluxu subnati exemplum, III. 63. ex eisdem orti & pellentibus tractati casus funestus; III. 62. à stimulis venereis, III. 53. præprimis semine corrupto inducitur; *ibid.* ex occultato amore exemplum, III. 59. & in hoc casu expedit conjugium; III. 56. 59. in juvene sexûs nobilioris contingentis casus, III. 58. cum convulsionibus ex uteri & primarum viarum vitio ortum, III. 60. cum motibus convulsivis & epilepticis junctum, III. 58. spasmodicum vagum certæ familiæ peculiare; III. 61.

Hystericum malum medendi indicationes III. 55. quæ prosint? I. 316. levatur laudano, I. 318. per absorbentia, III. 57. per antispasmodica, III. 56. in paroxysmo per clysteres, III. 55. I. 468. & graveolentia externa; *ibid.* extra paroxysmum per anodyna & specifica, III. 56. quænam sint I. 451. per antispasmodica, *ibid.* diaphoretica, *ibid.* cautelæ circa subjecta, III. 57. castorina & diætam, *ibid.* pediluvia, & venæsectionem: III. 55. non indictinctè curatur castoreo I. 153.

Hystericæ flatulentiis vexantur, I. 67. cur suaveolentia ferre nequeant? I. 305. apoplexiâ leviori corripiuntur, *ibid.* 299. 458. ad abortum sunt proclives, III. 178. & quomodo ab ipso præcavendæ? III. 182. ad catalepsin pronæ sunt, III. 46. ad guttam serenam, III. 229. hæmoptysin, II. 203. hypochondriacum malum, III. 65. motus spasmodicos vagos, III. 36. singultum, III. 125. cur ipsis frequens sit ad mingendum stimulus? *ibid. &* 52. cur minùs ferant salivationem? III. 419. quomodo morbillis laborantes tractandæ? II. 64. puerperis alvi fluxu laborantibus an salina remedia conducant? III. 57. nutrices maximè infanti sunt nocivæ: III. 471. abstinere debent emeticis, I. 213.

I.

Jacotius. I. 21.

Jacobus *Berengarius* Carpensis. I. 21.

Jalappa, ejus pulvis à Rolfincio in colica & ictero laudatur, III. 307. *resina* cum aliis permixta in pertinacibus cutaneis morbis laudatur, III. 432. quâ ratione multos funestos effectus corpori inducat? II. 245. cur atrocia cieat pathemata? I. 316. quando infantibus noceat? III. 479.

Icterus quid? III. 301. signa & symptomata; *ibid.* qualis in eo urina I. 379. differt gradu; III. 302. eo defunctorum anatome, *ibid.* calculosis cur familiaris, I. 353. & colicis, I. 354. & primæ senectæ, I. 183. periodicus unde? I. 186. cur facilè recurrat? I. 244. recidivans unde? III. 310. ipsius exemplum; *ibid.* ejus frequens recursus quale signum sit? III. 303. an solvat febres? II. 44. quomodo tertianæ jungatur? II. 21. unde? I. 175. causa proxima quæ? III. 302. causæ mediatæ sunt plethora & perversa diæta, III. 303. a plethorâ in gravidâ exemplum, III. 308. febres intermittentes, I. 314. eæque malè curatæ & excretiones sanguineæ suppressæ, III. 303. cum tertiana & tussi curati casus II. 21. cur ex irâ progignatur? I. 190. & 314. ex nimiâ aquarum ardentium potatione; I. 255. à spasmo orificii choledochi, I. 304. ex atonia I. 307. & obstructione hepatis, III. 307. spasmo ventriculi, I. 314. purgantibus, *ibid.* venenis, *ibid.* vomitoriis, *ibid.* retento meconio, *ibid.* colicâ, *ibid.* à colicâ biliosâ oborti exemplum; III. 307. retentis mensibus; I. 341. à metastasi feri ad hepar delati; III. 308. paroxysmum febrilem excipientis observatio, III. 309. febre biliosâ junctus, III. 311. gravior cum salivæ flavæ exspuitione, III. 309. in nigrum mutatus: III. 310.

Icterus niger & flavus unde? I. 379. niger cur rarior? I. 185. ejus causa, III. 303. eo defuncti anatome, III. 310. nigri & flavi prognosis, III. 304.

Icteri cura præservatoria quorsùm dirigenda? III. 307. specifica in eo, I. 451 à spasmo quomodo per emulsiones temperantes & leniora antispasmodica tractandus? III. 304. si ab obstructione per aperientia & resolventia; III. 305. ab iracundiâ ortus quomodo curandus? II. 122. quando salia media, rhabarbarina & roborantia conducant? III. 305. cautelæ circa emetica & purgantia,

purgantia, *ibid.* sudorifera & balnea, III. 306. circa amara, *ibid.* venæsectionem, *ibid.* topica & alimenta. *ibid.*

Jejunium cur tolerabilius senibus? I. 247.

Ignavia cur debilitet vires? I. 245.

Ignis *facer* qui dicatur? III. 426.

Ignes pollent medica pestilentiæ vi: I. 212.

Ileon intestinorum tenuissimum & maximè sensibile, I. 304. lumbricorum nidus, I. 331. quæ pariant lumbrici ibi stagnantes symptomata? II. 276. *& seq.* spasmo affectum causa doloris circa umbilicum I. 303. & colicæ biliosæ, I. 304. ejus mutuus congressus frequens doloris & spasmi iliaci causa, II. 276. quomodo fieri possit? *ibid.*

Ileon cruentum Hippocratis quomodo differat à scorbuto? III. 374.

Iliaca passio à frigidâ potione, I. 233. ab inverso peristaltico motu, I. 304. funestæ signa; I. 394. sphacelo intestinum necat. I. 401.

Iliaco-inflammatoria passio sæpè epilepsiæ causa, III. 12. ex ilei per spiras siccas obstructione orta; II. 174.

Imaginatio, ejus vis in corpus. I. 194.

Imbecilles cur parùm alimenti desiderent? I. 247. quinam sint? *ibid.* caveant sibi ab humiditate frigidâ; I. 267. iis quomodo succurrendum? I. 130. stricta diætâ opus. *ibid.*

Imbecilliora corpora quænam? I. 130.

Imbecillitas corporum morbis obnoxia I. 178. 240. quotuplex? I. 241. ex præcipuis morborum causis, I. 348. quibus inducatur? I. 349. quibus cognoscatur signis? I. 348. 420. ipsius specifica. I. 466.

Immobilitas membrorum in catalepsi unde? III. 45.

Impetigo, ejus definitio, signa, & symptomata, III. 426. annua & sæpè salutaris, I. 347. quomodo differat à lue venereâ? III. 415.

Impotentia artuum unde oriatur? III. 223.

Impraegnatarum incommoda. I. 78.

Inappetentia cur malum in cachecticis & hydropicis signum? I. 324.

Incidentia materiæ correctioni dicata, I. 428. quæ sint? I. 429. quomodo agant? I. 430. & usurpanda? *ibid.* aperiunt, *ibid.* sanguinem depurant. *ibid.*

Incubi ratio. I. 128.

Indi cur dysenteriæ obnoxii? III. 152. eorum epilepsiam curandi methodus: III. 16.

Indurationes unde? I. 164.

Indusia in morbis exanthematicis non mutanda, I. 315. à sudore tinguntur, I. 381. pondere increscunt. *ibid.*

Inedia, eâ fracti non subitò sunt replendi, I. 116. quæ iis noceant? *ibid.* quibus conveniat? *ibid.* sæpè nocet; *ibid.* longioris noxæ. *ibid.*

Infantes recens nati quomodo tractandi? III. 472. quomodo fasciis involvendi? III. 473. primis mensibus leviter nutriendi I. 82. lactenti nocet repletio, I. 132. tenerioribus lac tenue præbendum; I. 132. & quamdiu sint lactandi? I. 133. quando ablactandi III. 475. quibus & an pulmentis saturandi? *ibidem.* crebrò sed modicè cibum capiant; I. 133. quis cibus conveniat? *ibidem.* diæta eorum *ibidem.* sit circumspecta, I. 132. firmitate & teneritudine differunt, *ibidem.* eorum sanitas pendet a sana nutricis constitutione, I. 133. sanitas periclitatur matrum & nutricum delictis diætericis, I. 132. à nutricibus adfectibus deditis multa trahunt pathemata, II. 282. multi mactantur à suis nutricibus, I. 132. dentientibus lac copiosum non est ingerendum, I. 133. medicinæ multæ & validiores non conveniunt, I. 134. nocet vinum & spirituosa, I. 133. cur difficulter sudent? I. 382. debiles ex quibus signis judicandi? III. 473. calore non sunt nimis fovendi? I. 133. divitum cur rarius adolescant quam pauperum? I. 82

Infantum morbi unde dependeant? I. 241. cur ad morbos proclives? III. 473. quibus morbis adficiantur? I. 183. 241. quæ signa eorum? I. 395. quæ causa mortis? I. 402. sunt cardialgiæ obnoxii, II. 258. catarrhalibus adfectionibus, III. 233. cutis vitiis, III. 427. epilepsiæ, III. 9. guttæ serenæ, III. 229. iliacæ passioni à terrore matris, II. 282. purpuræ, II. 69. III. 401. motibus spasmodicis, III. 116. singultui, & cur? III. 123. tussi convulsivæ, III. 121. vermibus, III. 490. vomitibus viridibus ac æruginosis, III. 139. 142. tussiendo sibi sæpè herniam aut gibbos contrahunt, III. 111. ex quânam aliâ causâ gibbosi fiant? III. 473. à fructibus acidis & immaturis cur maximè lædantur? III. 311. cur lue venereâ facilè infici possint? III. 423. à variolis & morbillis immones, si alios jam cutis adfectus perpessi sint, III. 427. an ipsis mercurialia in cutis defœdationibus debeant offerri? III. 435. quomodo à morbis præservandi? I. 186. III. 473. Vide *Morbi Infantiles.*

Inflammationes quomodo gignantur? I. 302. quas occupent partes? II. 140. in quo consistat earum essentia? II. 176. quando segnius, quando citiùs noceant? II. 120. sunt sæpè ulcerum causa, III. 444. quæ aliis superveniunt lethales, I. 392. in sphacelum demum concedunt; I. 393. periculosiores quandoque si mitiora adsunt symptomata; I. 392. in principio quomodo discutiendæ? I. 415. venæsectione discutiuntur, I. 408. quæ requirant venæsectionem, quæ non? II. 122. nimiâ venæsectione exacerbantur: I. 408. earum specifica; I. 450.

Inflammationes faucium leviores quomodo differant ab anginâ? II. 126.

Inflammationes Hepatis, vid. *Hepatitis.*

Inflammationes internarum partium quibus personis sint familiares? II. 152. quibus signis cognoscantur? II. 124.

Inflammationes intestinorum. Vide *Intestina.*

Inflammationes Meningum, vid. *Phrenitis.*

Inflammationes Mesenterii, vid. *Mesenterium.*

Inflammationes musculorum abdominis in quo differant ab hepatide spuriâ? II. 144.

Inflammationes oculorum, vid. *Ophthalmia. Renum*, vid. *Nephritis. Ventriculi*, vid. *Ventriculus. Vesicæ*, vid. *Vesica. Uteri*, vid. *Uterus.*

Inflammatoriæ febres quæ dicantur? II. 105. earum species & differentiæ; I. 294. quæ sint universales, qualesve particulares? II. 105. qualis in iis pulsus? I. 371. ex suppressis mensibus; I. 342. an sitis in iis malum exhibeat præsagium? II. 117. recidivant quandoque; I. 356. earum recidivæ quæ damna pariant? II. 108. quomodo arcendæ? *ibid.* meditatio earum; I. 408. nimiâ venæsectione exacerbantur, *ibid.* justâ levantur. I. 460.

Inflammatoria febris intestinorum ex mesenterio in quo differat à semitertianis. II. 171.

Inflammatorio-iliaca febris. II. 174.

Inflammatorio-spasmodica intestinorum passio, iliacam minitans. II. 173.

Infusa, eorum usus liberalior ad arcenda contagia commendatur. I. 212.

Infusum antifebrile. II. 31.

Infusa

Infusa calida corrigunt ciborum noxas: I. 110.

Infusa diapnoica præferenda sudoriferis. I. 417.

Infusum laxans. III. 435.

Infusum pectorale, III. 114.

Infusum theiforme præcipuam facultatem aquæ debet. I. 463. in chronicis adfectibus. II. 324. in morbis cutaneis, III. 432. in chlorosi à suppressione mensium, III. 319. ad diaphoresin, III. 71. ad epiphoram, III. 235. ad tussim, III. 113. ad spasmos in hæmorrhagiâ uteri, II. 226. ad pneumonicas febres, II. 139. ad rheumaticos & arthriticos dolores: II. 322. ad vertiginem cum nephritide, III. 222. ad arcendos vomitionis cruentæ recursus. II. 215.

Infusum vinosum laxans præferendum purgantibus I. 416. in dispositione ad abortum ex malo puerperii regimine; III. 181. ad chlorosin à suppressione mensium, III. 319. ad quartanam, II. 26. ad hydropem spectatæ virtutis, III. 330. ad gonorrhœam, III. 359. ad fluorem album, III. 351. ad obstructiones viscerum, III. 27. 29.

INGENIUM *debile*, in quo ejus causa proxima consistat? III. 217. *& seq.* *vivax* unde in rachitide? III. 488.

INGESTIONES debent respondere egestionibus. I. 66.

INGESTA, eorum natura, modus, & ratio probè examinanda. I. 257.

INJECTIONES in fluore albo, III. 352. in urethræ exulceratione à gonorrhœâ, II. 312. III. 262. in pudenda sub salivatione quæ conveniant? III. 421. in uteri inflammatione, II. 159. & ipsius ulceribus, III. 458.

INQUIETUDO senum unde? I. 241.

INSALUBRIUM rerum indoles; I. 185. scientia medico maximè necessaria. I. 188.

INSANIA, ejus subjectum, I. 179. hæreditarium malum, I. 346. cur maximè tempore verno generetur? I. 266. perperam promiscuè ab hæmorrhoidibus repetitur, I. 347. ex suppressâ narium hæmorrhagiâ, I. 346. facilè recidivat, I. 356. hæmorrhoidibus solvitur & præservatur; I. 343. balneis levatur; I. 463. scarificationem meliùs quàm venæsectionem fert. I. 461. specifica ipsius. I. 451.

INSECTA quomodo venenosam naturam induant? I. 195. eorum ingens copia Romæ. I. 211. in locis calidis venenosior; I. 195. morbos malignos præsagit. I. 210.

INSOMNIA terrifica & dæmoniaca, unde? I. 166.

INSPIRATIO quomodo fiat? I. 44.

INTEMPERANTIA corpori inimica. I. 185.

INTERMITTENS *febris* minera prima in regione; I. 313. unde symptomata ejus? *ibid.* quandoque salutaris, I. 408. *& seq.* quandoque exitiosa, I. 411. etiam habet crisin, I. 390. facilè recidivat I. 367. quibus proritetur recidiva? *ibid.* recta eam sanandi ratio, I. 409. & sinistra. *ibid.* optimè præscinditur emetico vel laxante, I. 415. specifica ad curandam ipsam; I. 450. malè curata gignit hypochondriacum malum; I. 352. contumacis fomes, I. 408. & specifica. I. 450.

Intermittentium phænomena explicata. I. 169.

INTESTINA, eorum structura, III. 66. *& seq.* eorum fibræ causa motus peristaltici I. 64. sensibilitas I. 29. villi sunt cavi I. 64. cum aliis nervosis partibus alunt consensum, II. 284. III. 67. cum ventriculo, I. 314. cum membranis universi corporis; I. 315. in morbis valdè debilitantur, I. 349. flatibus obsidentur & distenduntur, I. 332. coalescunt quandoque in colicâ convulsivâ: I. 402. cur in iis qui veneno defuncti sunt, expansa deprehendantur? III. 173. eorum *atonia* quæ pariat mala? I. 306. quibus submoveatur? I. 446. ab eorum *convulsivâ affectione* diarrhœâ & cholerâ. I. 306. labem patiuntur malè tractatis alvi fluxibus. I. 352. languentia clysteribus firmantur I. 467. *dolores chronici* unde originem trahant? II. 292. *erosionis* eorum quæ signa? I. 333. erosa clysteribus consolidantur. I. 468. *Inflammationes* quibus signis cognoscantur? II. 120. quomodo earum varia sedes determinanda? II. 170. senibus sunt frequentiores quàm meningum, II. 119. quibus modis & in quibus accidant? II. 170. inflammatione & sphacelo corripiuntur in dysenteriâ, I. 324. quomodo possint præcaveri, II. 174. & in passione iliacâ tolli? II. 279. ejus cruenta diarrhœa solutæ & repentis lethalis casus; II. 173. ex *mesenterio* quomodo oriantur? II. 170. quæ sint earum causæ? II. 171. sunt vel graviores, vel leviores; *ibid.* quomodo sint præservandæ & curandæ; *ibid. & seq.* eorum *inflatio* quibus curanda? I. 445. eorum *spasmi* quomodo laxandi, II. 173. & tollendi? I. 431. quid patiantur à spasmo, I. 303. *& seq.* ipsorum *rheumatismus* qui dicendus? III. 160. *& seq.* *tormina* in dysenteriâ unde oriantur? III. 154. eorum vehementia sæpè convulsionis causa, III. 165. *& seq.* à salivatione mercuriali producta quomodo compescenda? III. 420. *infantum* ex quibus signis pateant? III. 478. eorum causa proxima, *ibid.* causæ mediatæ, *ibid.* prognosis; III. 479. quæ in iis curandis ex parte nutricis & infantis conducant? *ibid.* cautelæ tenendæ circa clysterum præparationem? III. 480. circa ea quæ à spasmis in aliis locis oriuntur, *ibid.* circa purgantia, *ibid.* & sedativa, *ibid.*

Intestina crassa ascaridum habitaculum, I. 332. etiam ad sanguinem aliquid dimittunt; I. 64. quare tam gravibus stricturis spasticis sint obnoxia? I. 164.

Intestini jejuni spasmus unde cognoscatur? II. 292.

Intestinum rectum, ejus consensus cum vesicâ, II. 153. inflammatio spasmum vesicæ sæpè causatur, II. 309. spasmus alvi adstrictioris causa, III. 79. dolor sæpè ab hæmorrhoidibus cæcis; II. 289. à dolore ex hæmorrhoidibus sphacelum patitur. I. 324.

Intestina tenuia, eorum sedes, III. 340. inflammationis & sphaceli signa; I. 324. à drasticis remediis in colicâ biliosâ inflammantur; II. 293. 303. à fœcibus induratis aut à vermibus spasmis sunt obnoxia. II. 201.

INVENTA *physico-medica* medicinam juvant. I. 20.

JOUBERTUS. I. 21.

IPECACUANHA, ejus virtus & prærogativa; I. 432. ejus radix roborat & transpirationem adjuvat, III. 354. in principio pestis commendatur, I. 204. specificum in dysenteriâ & quatenus in eâ conveniat? I. 452. III. 155. non semper est antidysentericum. I. 153. quatenus conducat in epilepsiâ? III. 16. in fluore albo, III. 353. 354. in hypochondriaco malo, III. 72. in motibus spasmodicis vagis, III. 38. in vertigine, III. 221. in vomitu? III. 145.

IRA, ejus effectus in corpus, I. 287. 313. 319. agit in ventriculum & intestina, I. 190. ubi inflammationes periculosas producit; *ibid.* succos veneno imbuit, I. 195. *& seq.* quibus sit remedio? I. 190. facit ad colicam, I. 298. ad cardialgiam, I. 319. ad vomitum, *ibid.* ad icterum, I. 314.

ad febres biliosas cholericas, I. 319. atrocia ciet pathemata si calculus in cystide felleâ; I. 331. quæ post eam damnosa? quæ utilia? I. 416.

IRACUNDIA, ejus effectus in corpore humano, I. 35. 302. II. 112. 259. præsertim in ventriculum & vicinas partes, II. 122. III. 32. 103. imprimis si cibi superingeruntur, III. 32. in plethoricis, II. 18. in morbis acutis, II. 72. in fœminis mox menstruantibus, II. 218. mensibus fluentibus, *ibid.* & quæ excitet symptomata, III. 263. præsertim stomacho cibis pleno fermentescibilibus? II. 117. ad eam proclives sunt hepate laborantes, II. 147. quantùm faciat ad abortum, III. 179. ad apoplexiam, II. 241. ad catalepsin, III. 47. ad colicam convulsivam, II. 292. ad choleram, III. 167. convulsiones, III. 25. dolores calculosos, II. 298. epilepsiam, III. 12. icterum, III. 411. ad hæmoptysin, II. 207. ad syncopen, III. 272. in nutrice ad vomitus infantiles, III. 142. noxas quid augeat? I. 103. quid easdem avertat? *ibid.* quomodo mala indè avertenda? II. 122. 218. 267. III. 474.

ISCHIADICUM *malum* quandoque anniversarium; I. 183. senibus familiare, *ibid.* quomodo gignatur? I. 302. à spasmis oritur, I. 303. spasmis stipatur, I. 302. ex mensium emansione; I. 344. differt à nephritide; I. 295. ex hæmorrhoïdum suppressione venæsectione levatur; I. 344. repulsum nocet, I. 339. quandu in eo venæsectio instituenda? I. 459.

ISCHURIA quid? III. 493. in infantibus unde? *ibid.* quomodo cognoscenda si ex calculo, *ibid.* & quâ ratione ex ipso commoto lethalis fieri possit? II. 302. sæpè renum aut vesicæ exulcerationis est symptoma; II. 235. cur presso pede coma somnolentum sequatur? III. 211. à materiâ podagricâ retrogressa oritur sæpè; II. 341. à grumis sanguineis, & quid in eâ prosit? II. 235. à gonorrhœâ malè curatâ ortæ exemplum; II. 315. lethalis à materiæ acrimoniâ ex renibus purulentis productæ casus; II. 317. ex mictu cruento potione mannatâ sanatæ exemplum, II. 239. quomodo sananda in infantibus? III. 494.

JUGULARIS *vena* in melancholiâ & phrenitide incidenda. I. 458.

JULEPUS emeticus quomodo parandus? II. 14. refrigerans, II. 115. in febribus acutis, si coma vigil urget: III. 213.

JUSCULA *confortantia*, quam noxam pariant in febre petechizante? II. 78. 81. *carnium gelatinosa*: I. 106. laudantur in animi deliquiis à sanguinis defectu, III. 273. in motibus spasmodicis, III. 27. *medicamentosa* laudantur in cholerâ, III. 168. ex hæmorrhagiâ uteri convalescentibus, II. 226. in nimio hæmorrhoïdum fluxu, II. 221. in lue venereâ, III. 418. *pinguia* à colicâ saturninâ præcavent. II. 289.

JUVENTUS prima debet indurescere; I. 134. quibus morbis afficiatur? I. 183. 308. qualis in eâ pulsus? I. 368. quid peculiare servet? I. 287. ei commendanda mediocritas. I. 134.

K.

KORN-MUTTER quænam producat symptomata? I. 230.

L.

LABOR auget circulum sanguinis, I. 47. mox à pastu nocet, I. 66. sanitati conducit, I. 157. mutat pulsum. I. 368. Vid. *Motus.*

LAC quid sit? I. 80. ex chylo & sanguinis gelatinosa parte separatur I. 81. à spasmis secretio ipsius intercipitur I. 304. ex animali depromtum quale sit I. 469. ejus usus vetustissimus ostenditur; II. 180. alimentum universale; I. 107. optimum alimentum; I. 80. ejus bonitas unde pendeat? I. 81. quomodo cognoscatur? *ibid.* examen, I. 132. quodnam sit optimum? II. 180. non unius ejusdem generis est; III. 289. cur vernale hyberno sit salubrius, *ibid. & seq.* ejus virtus augetur pabulo medicato, *ibid.* vel admixtione aquarum mineralium; *ibid.* optima est antidotus, I. 431. III. 168. *& seq.* & quomodo propinandum? III. 168. *& seq.* cur promptissimum contra venena remedium? I. 201. continuato usu juvat; I. 423. laudatur cum aquâ calcis vivæ à Sponio in leprâ & impetigine, III. 291. cum decoctis & infusis vulnerariis in phthisi & hæmoptysi, *ibid.* cum diureticis & anodynis in eodem morbo, *ibid.* cum pectoralibus balsamis; *ibid. & seq.* quo in casu cum aquis mineralibus permiscendum, II. 29. III. 294. quomodo & quibus cautelis instituenda cura? III. 29. & quid ante ejus usum conducat? III. 39. commendatur in artuum doloribus, II. 323. in dysenteriâ, III. 156. in epiphorâ, III. 235. hæmoptysi, II. 206. dolore intestinorum à purpurâ scorbuticâ retrocedente, II. 297. lentis & hecticis febribus, II. 180. podagrâ, II. 347. 352. morbis subcutaneis, III. 433. purpurâ scorbuticâ, III. 405. an conveniat in cholericis passionibus, II. 117. in imminente ventriculi inflammatione, II. 124. in vesicæ morbis, II. 154. cum amylo in vomitu cruento à corrosivis excitato laudatur, II. 215. cum oleo amygdalarum dulcium in vermium præsentiâ, II. 262. post purgantia improvidè sumpta; III. 63. copiose haustum veneni & purgantium vim frangit I. 215. non semper est antiphthisicum vel antipodagricum I. 153.

Lac quibus noceat? II. 180. ejus copia infantibus noxia, I. 248. crassum quas noxas ferat? I. 132. pessimum quale? *ibidem.* tenue minus lædit crasso; I. 82. quî convertatur in venenum? I. 252. quando in flatus explicetur? I. 297. concretum venenum æmulatur; I. 312. *& seq.* inflationem ventriculi causatur; I. 297. nutricum gravissima mala in infantes transfert. I. 189.

Lactis serum quem præstet effectum? III. 433. in defectu aquarum mineralium optimè adhibetur; *ibid.* ejus cura quomodo instituenda? *ibid.* præservat calculum renalem, II. 301. recidivam vomitûs cruenti; II. 215. quando conducat in cephalæâ, II. 255. convulsionibus, III. 34. cholerâ, III. 169. cutis adfectibus, III. 433. dysenteriâ, III. 156. epilepsiâ, III. 15. epiphorâ, III. 235. hæmorrhagiâ uteri, II. 226. hæmoptysi, II. 210. nimio hæmorrhoidum fluxu, II. 220. hystericâ passione, III. 55. maniâ & melancholiâ, III. 81. 82. mictu cruento, II. 235. petechiali febre, II. 88. rheumatico & arthritico dolore, II. 321. scorbuto præsertim cum herbis antiscorbuticis, III. 39. 378. tussi cum tabe, III. 113. vomitu, III. 145.

Lac asininum, ejus substantia, III. 289. cur ad caseum & butyrum conficiendum minùs aptum sit? *ibid.* specificum in podagrâ, I. 450. ad longævitatem, I. 453. laudatur ad detersionem & ulcerum purgationem, III. 290. ad cutis adfectus, III. 433. scorbutum, III. 378. ad tussim cum tabe, III. 113. cum aquis mineralibus in delirio maniaco & melancholico, III. 260. in febribus

bribus lentis & hecticis, II. 180. in motibus convulsivis à malis ulcerosis suppressis, III. 28. in phthisi, I. 451. III. 290.
Lac bubulum in quo differat ab asinino? III. 289.
Lac caprillum in quo differat ab asinino? III. 289. ejus virtutes. *ibid.*
Lac muliebre ad usum medicum est optimum, III. 289. quid præstet? *ibid.* & II. 180. prætertim in lentâ febre; II. 179. diu lactantium cujus indolis? III. 473. quoties infantibus de die exhibendum? III. 474. corrumpitur ab animi adfectibus, *ibid.* a diætæ vitio, III. 471. à crebriori coitu & mensibus fluentibus lactationis tempore; *ibid.* à frigore mammis incautius admisso, *ibid.* in infante a superfluâ ipsius ingestione, *ibid.* à cibis incongruis datis, *ibid.* & *seq.* à meconio retento, III. 479. *corruptum* quâ ratione aphthas inducat, III. 480. cardialgiam, III. 494. epilepsiam, III. 11. 12. singultum, III. 124. tormina? II. 286. & quomodo corrigendum & evacuandum in nutrice & infante? III. 475. & 481.
Lacticinia noxia, I. 109. corpori inimica, I. 185. senibus non conveniunt, I. 134.
Lactiferi ductus spasmos patiuntur, I. 304. spasmo affecti interceptæ lactis secretionis & tumorum causæ. *ibid.*
LACRIMALIS *saccus*, ejus situs, III. 460. est sedes fistulæ inde dictæ. *ibid.*
LÆSIO unius partis in plures redundat. I. 27.
Læsiones externæ lethales quales sint? I. 403. & *seq.* earum ratio in intercepto humorum circulo. *ibidem.*
LAMIARUM unguentum unde conficiatur? I. 172.
LANA quâ ratione aptissimum ad materiam impuram suscipiendam & propagandam sit medium? III. 427.
LANCISIUS; I. 17.
LAPIS in vesicâ non fit post annum quadragesimum fecundum. I. 183.
LARYNX spasmo afficitur, I. 305. spasmo affecta constrictivi in gulâ sensûs causa; *ibid.* irritata facit tussim ferinam: I. 306.
LAUCHSTADIENSIA balnea qualia recondant principia? II. 322. III. 378. experimenta cum ipsis instituta; III. 321. commendantur in arthriticorum & rheumaticorum doloribus, II. 322. cachexiâ & chlorosi, III. 321. fluore albo, III. 352. gonorrhoeâ benignâ, III. 359. nimiâ hæmorrhagiâ uteri, II. 227. hypochondriaco malo, III. 72. mensibus inordinatis, III. 410. motibus spasmodicis vagis, III. 39. paralyticis adfectibus, III. 200. pollutione, III. 359. scorbuto, III. 378. eorum usus internus laudatur in cachexiâ, III. 321. & quomodo à purpurâ habituali liberet? III. 400. 405.
LAUDANUM liquidum prodest in dysenteriâ & hystericâ passione, I. 318. in febre ardente morti ferum. I. 418.
LAXANS commodum in anginâ. II. 127.
Laxans aqua, vide *Aqua laxans.*
Laxans Elixir, vid. *Elixir laxans.*
Laxans pulvis, vide *Pulvis.*
Laxans mannatum efficax. II. 14.
Laxantia qualia sint? I. 433. quomodo agant? *ibid.* veteribus minùs cognita, *ibid.* præferenda purgantibus, I. 416. pro ratione circumstantiarum in usum vocanda; *ibidem.* cur in torminibus ventris sæpè vomitu rejiciantur? III. 408. prosunt in principio morborum: I. 416. juvant gravidas, I. 136. ad præcavendum abortum utilia I. 354. initio pestis commendantur, I. 232.
conferunt ante usum aquarum mineralium III. 71. salivationis mercurialis, III. 419. & sudoriferorum; II. 328. quæ & quatenus locum habeant in auditus vitiis? III. 242. cholerâ, III. 169. dysenteriâ, III. 157. febre uterinâ puerperarum, II. 163. gutta serenâ, III. 230. iliacâ passione, II. 279. infantibus, III. 473. morbillis, II. 63. oculorum suffusione, III. 235. odontalgiâ, III. 331. ophthalmiâ, II. 166. petechiali febre, II. 88. 90. phrenitide, II. 133. phthisi, III. 294. pneumonicis febribus, II. 139. podagrâ imminente, II. 347. & *seq.* purpurâ, II. 73. III. 408. scorbuto, III. 379. synochâ, II. 107. 109. tertianâ, II. 16. tussi, I. 316. 416. III. 113. variolis, II. 54. vertigine, III. 221. ulcerationee uteri, II. 159. & reliquis ulceribus? III. 448.
LEIPIRIA *febris* quæ dicatur? II. 120. Vide *Ventriculi inflammatio.*
LENTA *febris* quæ dicatur? II. 175. signa ipsius, I. 294. in quo differat ab hecticâ, *ibid.* & II. 175. a quotidianâ, II. 33. à verminosa? II. 187. unde oriatur in infantibus, II. 177. in puerperis? II. 135. quomodo ortum trahat ex abscessu mesenterii, II. 176. post cohibitas excretiones, II. 175. & *seq.* post febres suppressas, II. 178. ex hæmorrhoidum intercepto II. 179. & nimio fluxu; II. 220. nimiis hæmorrhagiis, I. 349. alvi fluxibus malè tractatis, I. 352. suppressis criticis evacuationibus; I. 389. ex mesenterio, II. 176. ex morbillis, II. 63. post alios prægressos morbos, II. 175. ex potuum inebriantium abusu, II. 179. ex quotidianâ, II. 34. ex ventriculi cruditatibus II. 178. & debilitate, I. 321. ab ejus & intestinorum erosione; II. 179. ex vitio hypochondriorum; II. 178. à virium & succorum defectu; II. 179. ejus ex terrore ortæ curatæ casus, II. 185. post tertianam relictæ & curatæ exemplum, II. 184. in bibulo curatæ repetentis & in phthisin funestam terminatæ casus, II. 182. causa mortis in eâ; I. 400. quomodo statim præscindenda? I. 415. quæ in eâ prosint? I. 431. quomodo tractanda in infantibus? II. 180. si orta fuerit ex cruditatibus ventriculi & intestinorum, II. 178. post febres suppressas, *ibid.* ex hæmorrhoïdum intercepto fluxu, II. 179. ex hypochondriorum vitio, II. 178. ex mensium defectu, II. 179. ex potuum inebriantium abusu, *ibid.* quomodo post alias febres præcavenda? II. 43. quando adstringentia roborantibus nupta in eâ conducant? II. 180. & *seq.*
LEPRA unde? I. 168. 202. cur rarior? I. 185. retrograda perniciosa; I. 206. Vide *Elephantiasis.*
LETHARGUS qui dicatur? III. 210. unde? I. 145. in quo differat ab apoplexiâ? III. 210. ejus causa proxima, III. 212. mediatæ causæ; *ibid.* ex erysipelate repulso, I. 338. cephalalgiâ & scorbuto lethali supervenit eventu, I. 396. a materiâ arthriticâ remanente casus; III. 218. post terrorem oborti casus, III. 216. qualis in eo pulsus I. 371. prognosis III. 328. causa mortis in eo I. 396. curatio, III. 214.
LEUCOPHLEGMATIA quomodo differat ab anasarcâ? III. 323. signa, *ibid.* causæ, III. 328. ab abortu inductæ casus; III. 335. a malè tractatâ quartanâ subortæ exemplum; III. 334. prognosis III. 328. ab Hippocrate curatio tradita III. 333. an in eâ paracenthesis locum habeat? III. 329.
LIEN merè vasculosum. I. 49. ejus structura à quibus exposita? I. 19. fabrica cur fermè tota ex cana-

canaliculis minimis constructa? I. 156. ejus excisi effectus; I. 49. multùm ad mixtionem fluidi cum solido in corpore humano confert; III. 372. juvat sanguificationem, I. 50. non alit consensum cum nervosis partibus, I. 317. facilè læditur, I. 49. an ad acutos & lancinatotios dolores aptus sit? III. 65. 78. sedes melancholiæ; I. 327. an sedes sit mali hypochondriaci III. 65. & scorbutici? III. 372. labem contrahit ex tristitiâ; I. 327. atoniâ laborans quos pariat morbos? I. 307. 317. 320. ejus ruptura lethalis, I. 328. ei perperam dolores in latere sinistro tribuuntur; I. 317. 332. post vomitum cruentum magnus & putridus reperitur; I. 341. scirrhi in eo signa; I. 329. ejus vitia quomodo ad immodicas hæmorrhagias faciant? II. 197. 209. 213. & ad ulcera, III. 444. *& seq.* labe affectus quibus tractandus? I. 446.

Ligatura artuum laudatur in enormi hæmoptysi, II. 206. in mictu crueoto; II. 215. strictior quâ ratione sphacelum inducat? III. 388. quomodo ad operationem fistulæ ani instituenda? III. 466.

Linctus ad anginam præcavendam, II. 115. ad ardorem in angioâ, II. 128. ad expectorationem; II. 139.

Lingua, ejus structura, I. 93. III. 247. gustûs organon; I. 93. ejus inspectio commendatur, II. 119. sicca in ardentibus febribus unde? II. 118. ipsius ulcera in scorbuto unde? III. 384. *& seq.* & cur ea sanatu difficilia? *ibid.*

Linimentum contra ambusta, III. 382. *anodynum* in motibus spasmodicis vagis, III. 38. *antepilepticum*, III. 16. *antipodagrici* noxa observata, III. 104. *nervinum* in doloribus arthriticis & rheumaticis, II. 322. in convulsionibus quando applicandum? III. 29. *expertæ virtutis* in cardialgiâ, II. 262. & infantili, III. 494. in dysenteriâ cum torminum vehementiâ, III. 156. in flatuleotiâ, III. 334. in hæmorrhoïdibus cæcis dolorificis, II. 289. in inflammatione intestinorum a passione iliacâ, II. 279. in paresi à doloribus arthriticis obortâ, II. 322.

Lintea recentia perspirationem cohibent: I. 261.

Lipothymia quæ dicatur? III. 270. in quo differat ab apoplexiâ, III. 269. ab epilepsiâ, *ibid.* à suffocatione hystericâ? *ibid.* ejus historia, III. 268. signa antecedentia; *ibid.* paroxysmorum solutio; *ibid.* subjecta, III. 269. in puerperis unde? II. 164. causa proxima, III. 269. quomodo ab animi adfectibus oriatur? III. 270. à terrore I. 191. à diætâ pravâ, III. 270. à corruptione partis sphacelosæ; III. 271. ex fortiori emetico, I. 213. à fortioribus emmenagogis; III. 276. cum aliis malis ab emmenagogis suscitatæ casus, *ibid.* cur ex nervi læsione oriatur? I. 158. atoniæ debetur, I. 306. ex imbecilli cordis systole; *ibid.* ex præpostero topicorum usu in morbis articulorum; I. 338. ab hæmorrhagiis nimiis, III. 271. à narcoticis & opiatis; *ibid.* à plethorâ in gravidâ ortæ casus, III. 275. a situ erecto in acutis; III. 274. à sanguine crasso & polypo, III. 271. restagnante sanguine lochiali, I. 342. a nimiâ ciborum post morbum ingestione enatæ casus; III. 277. in hypochondriaco subortæ exemplum, III. 273. crebrioris in cachecticâ casus; III. 275. uterinæ spasmodicæ exemplum, III. 274. prognosis funesta III. 271. & salutaris, III. 272. quæ conveniant in paroxysmo analeptica, aquæ spirituosæ, & balsamica externa? *ibid.* quæ interna? *ibid.* extra paroxysmum quando conducant anodyna, bezoardica, analeptica & nutrientia? *ibid.* si ab animi adfectibus, quomodo tractanda? III. 273. si à mensibus suppressis orta, *ibid.* aut cum aliis morbis juncta; *ibid.* quid sentiendum de aquæ frigidæ potu, de cordialibus solaribus & specificis, & vini usu? *ibid.*

Lippitudines unde? I. 183. cur maximè generentur tempore verno? I. 265.

Liquor *anodynus*, ejus virtus unde? II. 306. celeriter operatur I. 317. optimum sedans I. 449. maxime in doloribus I. 419. & quo principio maximè agat? II. 14. quâ ratione conveniat in asthmate? III. 98. *& seq.* in calculi renalis paroxysmo, II. 300. capitis dolore, II. 216. cardialgiâ, II. 261. dentitione difficili, III. 477. epilepsiâ, III. 17. specificum in epilepsia symptomatica I. 451. febrili paroxysmo, II. 42. *& seq.* hæmorrhagiâ narium, II. 199. nimio hæmorrhoïdum fluxu, II. 220. odontalgiâ, II. 332. singultu, III. 125. tertianâ, II. 14. ventris doloribus à scorbuticâ diathesi. III. 379. cum *balsamo vitæ* in dysenteriâ, III. 156. vomitu; III. 145. cum *essentiâ castorei* convenit in mensium suppressione, III. 28. cum *macis oleo* egregium est antispasmodicum, III. 145. hinc laudatur in cholerâ; III. 169. cum *menthæ* aquâ in diarrhoeâ prodest; *ibid.* cum *pulvere nitroso* in hæmorrhagiâ uteri dolorificâ confert; II. 226. *Liquor balsamico-consolidans* in uteri ulceribus; III. 452. *putredini* resistens. II. 98. *salinus* ad quartanam. II. 32. *stipicus Danicus* quomodo præparetur? III. 391.

Liquida in corruptionem proniora solidis; I. 28. vitæ necessaria. I. 111.

Liquidum nerveum tenuitatem succo nutritio conciliat. I. 57.

Lithargirii indoles, I. 172. fumus torquet figulos, I. 228. perperam olim pro veneno habitum: I. 197.

Lithontriptica remedia multùm ad calculi generationem & mictum cruentum conferunt; II. 236. eorum noxæ exemplum. II. 238.

Lithotomia improvidè instituta quâ ratione vesicæ vitia inducat? II. 310.

Litterati plerumque imbecilles; I. 130. quo vitæ regimine egeant? *ibid.*

Litteris quo tempore opera sit danda? I. 130.

Loca, eorum proprietates nosse debet medicus. I. 149. multùm faciunt ad morbos endemios & epidemios, I. 292. altiora salubria, I. 287. humilia insalubria. *ibid.*

Lochia quibusnam difficilius fluant? II. 162. eorum fluxus resarcitur sudore; *ibid.* calidioribus tractata quas pariant noxas? II. 135. non ritè expurgata quâ ratione abortûs futuri causa? III. 178. & passionis hystericæ? III. 54. non nisi præmissis præparantibus pellenda. I. 415.

Lochiorum profusio repentè cohibita quæ mala pariat? I. 262. *sufflaminatio* unde? I. 168. *suppressio* ex quibus causis? III. 61. 327. 401. à spasmis, I. 302. cur adeo noxia & quæ inducat pathemata? I. 342. quomodo morbos inferat? II. 179. quomodo ad deliria contribuat, III. 255. ad dolores intestinorum, II. 290. phrenitidem, II. 131. purpuram, III. 21. 401. & uteri inflammationem? II. 156. quomodo promoveri debeant? II. 75. 158. an conveniant salina & purgantia? III. 62. quando conducant pellentia? II. 160. venæsectio, II. 158. 160. & quo loco sit instituenda? II. 164.

Locustæ, earum multitudo morbos malignos præsagit, I. 209.

Lolium

LOLIUM avenaceum temulentum quænam excitet ſymptomata? I. 230.

LONGÆVITAS, ejus præſidia. I. 453.

LOQUELA quid? III. 247.

LOTRICES, cur morbis capitis pateant? III. 219.

LOWERUS. I. 20.

LUCUBRATIONES nocent. I. 126.

LUDOVICI, I. 22.

LUES VENEREA, ejus prima origo, III. 413. definitio & hiſtoria, III. 414. differt ſecundùm ſubjecta, *ibid.* a ſcorbuto & aliis morbis, *ibid.* recenſio ſymptomatum præſertim in capite, *ibid.* quomodo pro cauſâ habeat contagium? III. 415. ubi Fernelii ſententia de materiâ contagioſâ examinatur, *ibid.* Boerhaavii, III. 416. & auctoris judicium de eâ. III. 415. quomodo rheumatiſmum inducat? II. 320. retropulſa cur adeo periculoſa? I. 166. 206. varia ipſius ſymptomata cum pertinaci colli tumore, III. 424. cum naſi & faucium corruptione, III. 422. cum phthiſi juncta; III. 424. male initio pro ſcorbuto habita, III. 423. ex gonorrhœâ malè curatâ orta; III. 421. prognoſis differt pro ſubjectorum & graduum morbi varietate, III. 416. *& ſeq.* quo pacto in primâ herbâ ſuffocanda? I. 180. non ſemper curatur mercurialibus, I. 153. non juvatur naturâ; *ibid.* curatio differt ſecundùm ſubjecta, III. 419. & quomodo inſtituenda cum ligni guaiaci III. 417. aut aliorum decoctorum temperatiorum uſu, *ibid. & ſeq.* ſudoriferis; *ibid.* & ſalivationis curâ? *ibid. &* 419. quomodo tractanda ſi rheumatiſmum inducat? II. 322. quæ tenenda circa decocta? III. 418.

LUMBI, eorum *dolor* unde? I. 186. 235. & quomodo a variis cauſis poſſit induci? II. 297. unde in fluore albo, III. 356. in hæmorrhoïdariis? II. 297. *frigus* in hyſtericis unde? III. 61.

LUMBRICI quid ſint? III. 490. *&* 491. in quibus inteſtinis ſedem ſuam habeant? *ibid.* in ileo hoſpitantur, I. 332. eorum indicia, *ibid.* pulſum reddunt inæqualem, I. 369. pleuritidem mentiuntur; I. 332. ſenibus cur rariores? I. 185. ex dulcibus I. 254. quomodo exturbandi? III. 493.

Lumbrici terreſtres non ſemper ſunt antepilepticum, I. 153. ſpecificum in doloribus artuum ſcorbuticis. I. 450.

LUNA ad venæſectionem nihil facit. I. 454.

LYCOPODIUM ſpecificum in plicâ polonicâ. I. 453.

LYMPHA quid ſit? I. 57. ubi ſanguini reaffundatur, & cur? I. 17. ejus curſum quid adjuvet? I. 58. motus pendet à motu ſanguinis; I. 17. ſpermaticæ in ſanguinem refluæ utilitates; I. 76. circulus à ſtricturis ſpaſticis impeditur. I. 166. ſpiſſa quibus diſſolvatur I. 430.

Lymphatica vaſa, eorum origo duplex; I. 57. ubi ſe exonerent? I. 58.

M.

MACHINA quid ſit? I. 27. eſt compoſitum. *ibid.* Papiniana illuſtrat effectum caloris in concoctione. I. 60.

MACILENTI ac debiles motui minùs ſunt apti. I. 124.

Macilentiores cur faciliùs convaleſcant, ac ſpongioſi habitûs homines? I. 162.

MACULA lata eryſipelatis ſpecies quæ dicatur? II. 99.

MAGNESIA alba quid ſit? III. 291. abſorbens I. 428. cur maximè in malo hypochondriaco I. 428. III. 70. & quartanâ conferat? II. 26. ab acido ſoluta fit laxans. I. 428.

MAIUS ac *September* menſes ſaluberrimi. I. 104.

MAL DE PARIS, qui morbus ità dicatur III. 152. & in quo differat à dyſenteria? *ibid.*

MALA COTONEA adſtringunt alvum. I. 261.

MALIGNA *febris* differt ab aliis; I. 293. κατ' ἐξοχὴν quæ? *ibid.* qualis in eâ pulſus? I. 371. qui malus? *ibid.* in eâ ſanguis quandoque roſeus; I. 373. ſudor largus in eâ malus, I. 352. cauſa mortis ſphacelus. I. 401. Vide *Febris maligna.*

MALIGNITAS unde cognoſcatur, II. 90. ſpeciatim in dyſenteriâ, III. 152. morbillis, II. 63. & variolis? II. 61. ejus ſigna, I. 289. 323. 392. viribus infenſiſſima, I. 323. non ex fictis terminis exponenda; *ibid.* ejus cauſa putredo, *ibid.* medicis ſæpè imponit. I. 392.

Malignus humor diu deliteſcere poteſt in corpore. II. 50. III. 154.

MALPIGHIUS I. 17. 19. 22.

MAMMÆ lactis colatorium, I. 81. terrore afficiuntur in gravidis, I. 191. quâ ratione ſcirrhus in iis ex terrore poſſit excitari? III. 446. ſpaſmum experiuntur, I. 304. tumores & abſceſſus earum unde? *ibid.* cur præprimis cancro ſint obnoxiæ? III. 445. earum fiſtulæ exemplum; III. 467.

MANDIBULÆ *piſcium* abſorbens. I. 428.

MANIA quæ dicatur? III. 253. ejus ſigna & differentiæ; I. 295. III. 252. differt à melancholiâ gradu, III. 251. a phrenitide, II. 132. III. 252. ſedes, III. 253. ſubjecta, III. 255. eâ defunctorum anatome, III. 252. cauſa proxima, III. 253. quantùm ad eam contribuant animi pathemata & veſanus amor? *ibid.* ex irâ excitatæ exemplum, III. 263. ex eâdem cauſâ inductæ caſus; III. 265. à nimiis meditationibus ortæ exemplum, III. 267. diæta prava, III. 255. hæreditaria diſpoſitio, I. 349. III. 254. ebrietas & frigus externum, III. 254. excretiones ſanguineæ ſuppreſſæ, III. 255. menſium I. 341. & hæmorrhoidum ſuppreſſio, I. 343. à ſpaſmo duræ matris, I. 305. ex triſtitiâ, I. 176. morbi prægreſſi, III. 254. narcotica & opiata, *ibid.* & nimia ſeminis profuſio; *ibid.* non raró cum melancholiâ alternat; III. 264. cur ſæpè melancholiam excipiat? I. 305. 350. ipſius exemplum; III. 264. cur periodicè ſæpè recidivet partu excluſo? III. 265. ipſius exemplum, *ibid.* prognoſis, quæ ferenda ſi à cauſâ morali orta ſit, III. 256. ſi recidivat, *ibid.* ſi ſymptomatica, *ibid.* & quando ſalutaris fiat ſolutio; *ibid.* inveterata inſanabilis, I. 184. non indiſtinctè curatur ſanguine aſinino, I. 153. quâ ratione præſervanda? III. 261. veterum curandi methodus per balnea, III. 258. purgantia, III. 259. & venæſectionem: III. 257. quomodo tractanda per anodyna, III. 263. per aquas minerales & ſimplicem fontanam, III. 260. per lactis aſinini, vel ejus ſeri uſum, *ibid.* nitrum? *ibid.* quid ſentiendum de fonticulis, III. 263. de ſpecificis, III. 260. de venæſectione generatim, III. 262. & ſpeciatim frontis, *ibid.* de veſicantibus? III. 263. quomodo ſananda ſi ex veſano amore oriatur, III. 262. aut morſu maniaci aut canis rabidi, *ibid.* vel ex abſciſſâ plicâ Polonica? III. 263.

Maniacus incuſſo terrore ſanatus. I. 192.

MANNA triplici gaudet virtute. I. 422.

Mannata laudantur in morbis ex acrimoniâ humorum, III. 406. in odontalgiâ, II. 331. in imminente paroxyſmo podagrico, II. 348. in tuſſi, III. 113. quæ damna pariant in cholerâ, III. 169. dyſenteriâ, III. 157. malo hypochondriaco, III. 73. & variolarum declinatione, II. 54.

MARASMUS ſenilis quomodo cognoſcatur? II. 177. ſenibus eſt familiaris, I. 183. 324. ejus ſigna. I. 324. unde oriatur, II. 177. & 179. unde dependeat? I. 242. in quo differat à febre ardente? II. 119. viſcerum corruptione nititur, I. 324. eſt inſanabilis, I. 186. quomodo tractandus? II. 179. ejus lethalis exemplum II. 184.

MARS limatus abſorbens, I. 428. adſtringit ſimul; *ibid.* ejus liquor compeſcit hæmorrhagias, I. 318. ejus crocus ſiſtit febriles motus. *ibid.*

MARTIALIA non ſemper ſunt antihypochondriaca, I. 153. alvum adſtringunt, I. 261. pulſum mutant, I. 369. balneorum uſu ſecundantur, I. 464. quo ordine & methodo in cachexiâ exhibenda? III. 316. 321. quibus jungenda? III. 315. in malo hypochondriaco, III. 72. 81. in ictero, III. 305. lentâ febre, II. 178. in obſtructionibus viſcerum, III. 29. cur in formâ liquidâ & cum temperato acido menſtruo fœminis cachecticis, magis quàm viris ſint præſidio? III. 336. & quomodo incautè adhibita ad polyporum generationem contribuant? III. 282.

MARTIANUS (Proſper). I. 19.

MARTINS-KORN quænam producat ſymptomata? I. 230.

MASTICATIO, ejus neglectus nocet: I. 115.

Maſticatoria ad arcendum miaſma proſunt. I. 432.

MATERIA an in ſe & ſuâ naturâ ſit paſſiva? I. 18. corruptibilis quæ dicatur? I. 26. morbi indoles ipſius ex quo cognoſcenda? I. 289. coctæ ſigna, I. 303. etiam tenuiſſima maximas mutationes in vitali œconomiâ efficere poteſt. I. 361.

MATRES *prægnantes* diætam probè obſervent. I. 136.

MECHANICA ſcientiâ Medico opus, I. 14. tradit doctrinam de motu, I. 17. ejus ſcientia artis medicæ alterum fundamentum; I. 149. 150. ejus notio evoluta. I. 24.

Mechanici Medici non turbant diſciplinam medicam, I. 17. qui fuerint? I. 29.

Mechanicus menſurat vires motrices corporum. I. 18.

Mechaniſmus quid ſit? I. 17. etiam in animum jus habet; I. 24. corporis ejus notitia fundamentum therapiæ. I. 286.

MECONIUM quid? III. 473. an acris ſit indolis; *ibid.* quâ ratione natura ejus excretionem promoveat? *ibid.* quo tempore ſit expurgandum, & quibus laxantibus? *ibid.* ejus *retentio* quantùm ad cardialgiam infantum contribuat, III. 494. ad epilepſiam & convulſiones, III. 484. ad icterum I. 314. & tormina; III. 478. & quibus remediis in his eliminandum? III. 484.

MEDICUS quid ſit? I. 13. ejus officium, I. 14. 160. 171. 173. 407. poteſtas, I. 22. acquieſcat in cauſis proximis & adæquatis, I. 24. auxilio & conſilio juvet; I. 22. eclecticus ſit; I. 20. inniti debet certis principiis, I. 23. naturæ miniſter, I. 22. nocere non debet, *ibid.* pernoſcat naturam humani corporis. I. 26. philoſophus per cultrum & ignem; I. 14. ejus functio purè mechanica; I. 97. imitari debet aſtronomos; I. 147. beatus quis? I. 245. naturam imitari debet, I. 407. 412. naturas diſtinguat; *ibid.* judicio excellat; I. 285. 372. in morborum principio & fine opem ferat; I. 354. in ſemioticis cautè ſe gerat; I. 372. felix qui? I. 413. prognoſi exiſtimationem conſequitur, I. 292. quænam illius primaria intentio in materiâ morbifica ad propriam ſedem reducenda? I. 363. mos quorumdam medicorum perverſus in febre curandâ; I. 471. & potu frigido ægris propinando. I. 476.

Medicum & medicamenta fugere qui debeant? I. 138.

Medendi leges I. 414. methodus à Medico tenenda, I. 286. conſiſtit in remotione cauſarum, I. 406. *ſeq.* naturæ optima, I. 406. quæ ſit in variis morbis, I. 407. in ſpecificorum uſu ſervanda. I. 453.

Medicamenta certis morbis ſpecificè accommodata non dantur, I. 153. metallica venenis annumerantur, I. 226. præcipua quænam? I. 260. veneni vim habentia, I. 212. ſcienda, I. 426. quæ fortia? I. 420. quæ lenia? *ibid.* pauca & ſelecta uſurpanda; I. 421. non crebrò mutanda; I. 426. aliquandiu continuanda, I. 423. 426. in eorum uſu corpora diſtinguenda; I. 421. veterum annalia, I. 423. vires eorum non unâ experientiâ cognoſcuntur, I. 426. ægriùs à priori perſpiciuntur, I. 425. à medico noſcendæ, I. 423. plerumque tamen ignorantur, *ibid.* multitudo eorum cauſa ignorantiæ virium; I. 423. 426. arti noxia, I. 423. Vid. *Remedia.*

Medicatio in morbis tempeſtivè inſtituenda, I. 414. imprudens morborum cauſa. I. 289.

Medicina, ejus definitio, I. 13. rectè ab Hippocrate definita. I. 300. eſt ſcientia, I. 13. nominalis & realis, I. 16. theoretica & practica; *ibid.* in quo differant? I. 13. in theoreticis & prácticis innititur mechaniſmo; I. 97. duo ſubſidia, ratio & experientia, I. 8. rationalis quomodo differat ab empirica? I. 424. exiſtentiam quid probet? I. 14. certitudo unde pateat? *ibid.* finis, I. 22. fundamenta, I. 14. partes, *ibid.* & earum nexus, I. 147. 285. ejus principium non eſt anima, I. 300. neque ſpiritus, I. 301. ſed natura corporis; *ibid.* ſubjectum eſt corpus humanum vivum, I. 26. ejus objectum actus in corpore mechanici; I. 405. incrementa ab obſervationibus, anatome & phyſicâ expectari debent. I. 19. ejus incrementa quæ retardârint? I. 300. quid fuerint detrimento? I. 19. potiſſima cura ſit præſervare? I. 25. univerſalis num detur? I. 153. & quomodo debeat eſſe comparata? I. 260. eclectica, quid ex omnium ætatum & ſectarum auctoribus boni capiat? I. 20. ab opinionibus & hypotheſibus ſit immunis I. 150. ob circumſtantiarum differentiam difficilis; I. 424. judicio opus habet; I. 372. naturam juvat, I. 413. naturæ errores emendat, I. 414. hypotheſibus & opinionibus referta. I. 291.

MEDIOCRITAS commendanda juvenili ætati, I. 134.

MEDITATIONES nimiæ ſanitatem labefactant, I. 287. corpus debilitant, I. 349. ad capitis morbos diſponunt. I. 287.

MEDULLA *oblongata* quâ ratione commune ſenſorium dicatur? III. 46. nervorum radix, I. 84. pars à corde princeps, I. 85. ejus læſio lethalis, *ibid.* *ſpinalis*, ejus ſtructura, III. 25. & uſus, *ibid.* continet materiam variolaceam, II. 50. ejus membranæ conſenſum cum reliquis corporis partibus habent, III. 44. ſedes motuum ſebrilium, I. 305. ſpaſticè conſtrictæ cauſam convulſionum conſtituunt, *ibid.* & III. 25. quâ ratione obſtructæ cauſam rachitidis ſuppeditent? III. 488. reſolutæ cum nervis ſuis hemiplexiæ & pareſis cauſa. I. 307.

MEHLTHAU, ejus natura venenata. I. 232.

MEL *Pruſſicum* quales virtutes poſſideat? II. 301. in exulceratione renum laudatur; *ibid.* & 149. ex ipſo præparata cur in aſthmate noceant? III. 100.

MELANCHOLIA quæ dicatur? III. 252. ejus differentiæ, I. 295. differt à maniâ gradu, III. 251. ejus signa, I. 295. III. 252. subjecta, III. 255. sedes, III. 253. eâ defunctorum anatome, III. 252. causa proxima, III. 253. quomodo oriatur ab animi adfectibus? *ibid.* & 254. ex mœrore ortæ casus; III. 266. ex eâdem causâ enati exemplum; III. 267. à diæta pravâ, III. 255. ab hæreditariâ dispositione, I. 349. III. 254. à spasmo duræ matris, I. 305. ab excretionibus sanguineis suppressis, III. 255. ex suppressis mensibus, I. 341. hæmorrhoidibus, I. 343. frigore externo, III. 255. ex malo hypochondriaco & hysterico quomodo generetur? *ibid.* & 67. & 256. hypochondriacæ casus, III. 81. 264. cum maniâ periodicè alternantis exemplum, III. 264. ex puerperio cur in maniam transeat sæpè? I. 305. 350. prognosis differt ratione graduum morbi, III. 256. eventus à morali causâ ortæ; *ibid.* si recidivat, quid indicet? *ibid.* quomodo solvatur? *ibid.* cura præservatoria, III. 261. indicationes curatoriæ, III. 257. quomodo generatim tractarint eam veteres? *ibid.* speciatim per balnea; III. 258. quorum virtutem per aquæ frigidæ applicationem ad caput augebant, *ibid.* purgantia, & quidem elleborum, III. 259. venæsectionem: III. 257. quatenus in eâ conducant anodyna, III. 263. aquæ minerales & fontana, III. 260. lactis cura, *ibid.* nitrum, *ibid.* purgantia, III. 262. specifica, III. 260. venæsectio? III. 262.

Melancholici quinam? I. 242. eorum natura & diæta, I. 131. temperamentum, I. 44. cur adeo voraces? I. 248. in quos morbos facile incidant I. 243.

MELLITA stomacho infirmo aliena. I. 254.

MELONES, eorum insalubritas quomodo coërceatur? I. 255.

MEMBRANÆ unde suam trahant originem? III. 11. *nervosæ* sensuum instrumentum, I. 89. tensæ acutiùs *ibid.* laxæ remissiùs sentiunt; *ibid.* ad sensum fluido animandæ; *ibid.* nimis duræ ac solidæ fiunt in senibus; I. 162. spasmis patent, I. 301. III. 34. & *seq.* nervosæ spasmo affectæ dolorem faciunt, I. 303. capitis externæ cephalalgiæ sedes; *ibid.* cerebri spasmo affectæ melancholiæ, maniæ, apoplexiæ, & epilepsiæ sedes; I. 305. sensorii auditus susurrum & tinnitum gignunt. *ibid.* spinalis medullæ sedes motuum febrilium, *ibid.* convulsionum, *ibid.*

Membranosæ partes plurimorum morborum sedem constituunt. I. 179.

MEMORIA abolita ob atoniam duræ matris, I. 306. ex apoplexiâ quomodo? I. 350.

MENS quid sit? I. 88. 95. considerationem medicam poscit, *ibid.* est spiritus ad imaginem Dei conditus, I. 96. & natura non debet confundi, I. 88. 95. in corpus agit, I. 18. & *ibid.* utitur ministerio corporis & animæ; I. 96.

MENSES *Majus* ac *September* saluberrimi; I. 104. *October* verò & *November* cur morbos multos generent? I. 105.

Menses, salutaris excretio, I. 157. 288. 340. eorum justa vacuatio magna pars sanitatis I. 258. eorum fluxus quâ ætate accidat? II. 216. quo anno cesset? II. 319. quæ sint ejus causæ III. 53. spasmis debentur, I. 301. eorum mechanica ratio; I. 340. mensium negotium turbant animi affectus I. 136. solvunt convulsiones I. 409. 410. curat vel lenit morbos chronicos, I. 262. justa vacuatio magna pars sanitatis; I. 258. quomodo movendi & quibus I. 439. *seq.* circa eruptionem unde oriantur symptomata, III. 266. & quæ ut plurimum? III. 269. emanentes ob ætatis rationem, quæ gignant mala? I. 341. eorum loco sæpe fluunt hæmorrhoides I. 342. lactationis tempore obveniens fluxus quæ pariat damna in infante? III. 471. nonnisi præmissis præparantibus pellendi, I. 415. specifica in vitiis eorum, I. 452. quomodo venæsectionem ferant I. 459.

Mensium fluxûs cessio plenaria quomodo contribuat ad apoplexiam, II. 245. ad aurium tinnitum, III. 241. ad calculum, II. 270. 298. ad febrem lentam & hecticam, II. 176. ad hæmorrhagiam uteri, II. 324. ad mictum cruentum, II. 232. ad plethoram, III. 381. 382. palpitationem cordis, III. 90. ad podagram, II. 344. ad rheumatismum, II. 319. ad scirrhum uteri, III. 446. ad scorbutum, III. 373. vesicæ inflammationem, II. 308. & vomitum cruentum, II. 213. repente cohibitus quæ mala pariat? I. 262. difficulter revocatur; I. 263. salutariter in plethoricis hæmorrhoidalis ejus loco sequitur, III. 225. quibus remediis mala hæc avertenda? II. 217. III. 225. 333.

Mensium irregularis fluxus quâ ratione disponat ad cachexiam & chlorosin, III. 313. ad cardialgiam, II. 258. ad deliria, III. 255. ad epilepsiam, III. 12. hepatis obstructionem, II. 274. hystericam passionem, III. 54. ad vomitum & mictum cruentum? I. 340. II. 213. quomodo in ordinem redigendus? III. 56. cur speciatim per Lauchstadiensium balneorum usum regularis fiat? III. 410.

Mensium fluxus largior & nimius unde? I. 307. quænam ejus causa proxima sit? II. 230. & *seq.* ex hepatis & lienis vitio, I. 320. quid in variolis significet? II. 54. & *seq.* ad aurium rheumatismum in fœminâ disposuit; III. 244. adstringentibus tractatus quomodo scirrhi & cancri uterini causa? III. 447. venæsectione in brachio sistitur. I. 459.

Mensium fluxûs suppressio nocet, I. 288. 320. 340. & cur? I. 302. quæ symptomata inducat? *ibid.* per incongrua loca exitum moliuntur I. 340. causa ejus proxima in quo consistat? II. 230. undè generetur? I. 167. 168. à spasmis supprimitur, I. 302. quomodo ab acidis oriatur, III. 459. à diætæ vitio, III. 62. à frigore, III. 249. ab irâ & terrore, I. 191. II. 218. III. 30. à sanguinis copiâ vel inopiâ, II. 183. à vitâ sedentariâ; III. 82. quâ ratione inducat cachexiam & chlorosin? III. 313. cancrum & scirrhum uteri, II. 157. 161. 447. cardialgiam, II. 258. colicam, II. 286. 294. dyscrasiam humorum, III. 320. uterinam febrem inflammatoriam; II. 157. fluorem album, III. 350. guttam serenam, III. 229. hæmoptysin, II. 207. hystericum malum, III. 54. 59. hypochondriacam passionem, III. 68. maniam, III. 255. mictum cruentum, I. 340. II. 232. molas, III. 187. phrenitidem, II. 131. podagram, II. 344. scabiem, III. 429. scorbutum, III. 373. soporosos adfectus, III. 212. ulcera mammarum, III. 459. vomitum cruentum, I. 340. II. 213. fotibus revocatur I. 465. clysteribus, I. 467. & sæpè conjugio, III. 19. 21. malè pellentibus provocantur, III. 320. & quibus restituendus? III. 28. 406.

MENSTRUA *purgatio*, ejus finis, I. 74. tempus ordinarium, *ibid.* cur prodeat ab utero? I. 73. est salutaris, I. 119. læsa, quid efficiat? I. 20. pertinet ad actus naturales, I. 72. post coitum fœcundum cessat, I. 78. quibusdam gravidis durat, I. 79.

I. 79. quibus parciùs fluat ? I. 72. eam quæ turbent ? I. 119.

Menſtrua evacuationes in ſenili ætate periculoſæ, I. 183. haud ritè factæ quæ pariant mala ? I. 270.

Menſtruus ſanguis non eſt corruptus ; I. 74.

Mentha cur optimum in vomitu ? I. 431.

Mercurialis (Hieronymus) I. 21.

Mercurius cum aquâ coctus vermes necat ; I. 198. II. 289. III. 492. in iliaca paſſione in ſubſtantia exhibendus quomodo prius depurari debeat II. 279. qua doſi & quibus junctis propinandus *ibid.* & quando in iliaca paſſione noceat *ibid.* quando detur cum fructu I. 65. an brevi inſtar veneni mortem inferre poſſit ? III. 172. omnis virulentiæ expers I. 197. vide *Argentum vivum. correſivi* natura. I. 198. ſolutus veri veneni naturam induit & æmulatur. I. 197. 212. *diaphoreticus* ſingularis, I. 318. alexipharmacis annumeratur, I. 205. quomodo præparetur ? III. 421. quem præſtet uſum in lue venereâ, *ibid.* & in ulceribus ? III. 449. *dulcis* tutiſſimum ſalivans, I. 453. ſed minùs tutum laxans ; I. 434. quomodo adhibendus ne moveat ſalivationem ? II. 59. *& ſeq.* non cum ſalibus miſcendus, I. 434. cum ſalibus alcalinis mixtus ſalivationem ſuſcitat, II. 29. cum acidis mixtus corroſivam induit naturam, III. 306. ſpecificum in contumacibus intermittentibus, I. 450. ejus varius adhibendi modus in lue venereâ, III. 418. quâ doſi in initio ad ſalivationem movendam exhibendus ? III. 424. egregii uſus eſt in acrimoniâ ulceroſâ ; III. 360. capitis & oculorum doloribus pertinacibus, II. 169. in cutis adfectibus refractariis, III. 432. in gonorrhoeâ, III. 360. lue venereâ, III. 418. *& ſeq.* oſſis iſchii & coccygis dolore, II. 323. in vermibus enecandis & expellendis, I. 236. III. 28. *& ſeq.* cur minùs in ictero conducat ? III. 306. *ſublimatus* an in vivum iterùm poſſit in ventriculo converti ? III. 172. minus tutus eſt ad ſeparationem corrupti in ſphacelo ; III. 390.

Mercurialia, eorum indoles. I. 172. eorum efficacia unde ? III. 418. *& ſeq.* varius adhibendi modus, III. 432. quæ ante eorum uſum obſervanda à Medico ? III. 419. in eorum uſu & individui, & morbi, & regiminis ratio habenda, I. 221. bene præparata interne in ulceribus laudantur. III. 45. minùs rectè parata & data nocentiſſima, I. 312. cur tam vehementem producant effectum ? I. 220. cur inſenſiſſima infantibus tenellis ? I. 221. cautè offerenda in cutis adfectibus præprimis infantilibus, III. 435. in gonorrhoeâ, III. 361. ad vermes enecandos ; III. 493. an infantibus conferant ? III. 476. minimè conveniunt ubi ſuccorum eſt magna dyſcraſia ſalinoſulphurea ; I. 220. cur magnam efficiant ſeri profuſionem ? I. 166. inſtar venenorum ſuas perficiunt operationes ; I. 220. cur ægriùs ea ferant ſcorbutici, III. 419. 425. & macilentiores ? III. 419. eorum noxa ; I. 218. nocent in motibus ſpaſmodicis vagis, III. 40. in dentitionis difficultate, I. 314. non ſemper curant luem Gallicam, I. 153. perſpirationem cohibent ; I. 261. quomodo ſalivationem moveant ? I. 442. *& ſeq.* quâ ratione anginam inducere valeant ; II. 126. & guttam ſerenam ? III. 229. ſecundantur balneis, I. 464. externè quando in oculorum adfectibus ea applicare deceat ? III. 437.

Mercurialis aqua uſurpata in ſcabie lipothymiam excitat, I. 199. inunctio magis noxia, quam remedium mercuriale intrò ſumtum, I. 223.

Mesenterium cur à plethorâ graviſſimè lædatur ? II. 176. in eo ſuboriuntur ſtagnationes circulo ſanguinis in remotioribus partibus intercepto, II. 183. quâ ratione ſedem præbeat variis morbis, II. 176. atrophiæ infantum, III. 486. febri lentæ & hecticæ, II. 176. hydropi, III. 326. inflammationibus ? II. 170.

Meſenterium abſceſſum patitur I. 325. ejus ſigna *ibidem.* quomodo cognoſcatur ? II. 176. quibus ſubjectis ſit familiare ? II. 184. unde & quomodo oriatur ? II. 177. cur brevi tempore major fiat ? II. 184. quomodo à percuſſione partium externarum naſci queat ? II. 183. rupti ſigna. I. 225. quomodo ſolvi ſoleat ? II. 177. ſolvitur diarrhoeâ purulenta. II. 174.

Meſenterii inflammatio an locum habeat ? II. 176. quibus modis in ſemitertianâ ſit diſcutienda ? II. 42.

Meſenterium ſcirrhoſis tumoribus afficitur, I. 323. ſcirrhus ejus differt à graviditate, molâ, hydrope ; I. 329. ex ejus induratione atrophia. *ibid.*

Meſenterica febris diſtinguenda a malignis, I. 293. ejus ſigna. *ibid.*

Metallurgia morbifica. I. 228.

Metastasis perfecta & ſalutaris quænam ? I. 356. illius rationalis explicatio, I. 360. quinam cauſis illam exponentibus obnoxii ? *ibid.*

Methodus *medendi* an detur generalis ? II. 33.

Methodus Geometrarum optima, I. 23. eſt ſyllogiſtica. I. 15.

Methodici qualea fuerint ? I. 16. in quu defecerint ? *ibid.* eorum diſciplina quid eclectico ſuggerat ? I. 20.

Miasmata maximè per ſalivam hauriuntur, I. 202. non per cutis ſpiracula, *ibid.* veri veneni naturam æmulantur, I. 203. virulentorum natura, I. 202. quo pacto facillimè pellantur ? I. 203.

Miaſma malignum, Vide *Petechialis febris. Peſtilentiale*, vide *Peſtilentia. Venereum*, vide *Lues Venerea.*

Mictus *cruentus* quid & qualis ? II. 231. ex quibus cognoſcendus, *ibid.* ſi ex ureteribus aut veſicâ, *ibid. &* 310. aut ejus ſphinctere ? II. 232. ratione cauſarum diſtinguendus, I. 296. ſpaſmis debetur, I. 301. *& ſeq.* differt à gonorrhoeâ ſanguinolenta, II. 232. à ſtillicidio ex præputio, I. 296. ab hæmorrhagiâ penis, II. 232. ſenibus familiaris ; I. 296. quandoque menſtrualis I. 341. & periodicus ; I. 344. qualis in eo urina ? I. 380. cauſa proxima quæ ſit ? I. 166. *& ſeq.* II. 232. quomodo ſuccedat ex renibus ? II. 232. quandoque ex veſicæ venis, I. 380. II. 232. & ejus eroſione ac ulcere ; II. 233. quomodo à calculo renali oriatur ? II. 233. renum hæmorrhoïdes rectè dicitur ; I. 344. ex hepatis & lienis vitio, I. 320. ex menſium ſuppreſſione I. 341. emanſione, *ibid.* hæmorrhoidibus ſuppreſſis, I. 343. II. 232. *&* 310. maximè in ſenibus ; I. 344. & ab his ſæpè fit criticus, II. 155. à cantharidibus & acribus diureticis in gonorrhoeâ datis, II. 234. III. 361. à motu corporis fortiori ; II. 233. à torminibus ventris, II. 234. à violentiâ externâ, II. 233. ex plethorâ ſuborti caſus, II. 236. ejus ſubatri coloris inſtar coffee ſanati exemplum, II. 239. venæſectione curatus ; II. 237. cum dolore iſchiadico junctus, II. 238. ex ſcabie retropulſâ ortus ; II. 237. rarus caſus ex veſicæ & ſphincteris vaſis, II. 238. ab alvo obſtructâ quomodo tractandus ? II. 234. ſi ab orgaſmo, *ibid.* à vaſorum relaxatione, II. 235. à ſanguineis grumis ; *ibid.* quando in eo conducant

cant acidulæ, vel cum, vel fine lacte? *ibid.* quando adstringentia? II. 236. perperam adstringentibus cohibetur; I. 447. quando lac ejusque serum? II. 235. quæ tenenda circa motum corporis, II. 236. potum ordinarium ac vini, II. 235. præsidia in eo. I. 430. quomodo recidiva arcenda? II. 236.

MILIARIS *febris* quomodo in puerperis præservanda, II. 70. 74. & curanda? II. 75. *maligna*, ejusque historia; II. 74. vide plura in verb. *Purpura.*

MILITES cur dysenteriæ obnoxii, III. 152. & scorbuto? III. 374.

MILLEFOLIUM, ejus summitates quales habeant virtutes? II. 301. & in specie unde ipsis antifebrilis & antispasmodica virtus? II. 42. specificum in calculosâ renum dispositione, I. 452. laudatur in calculo arcendo, II. 301. in hæmorrhoidum vitiis, I. 452. & nimio eorum fluxu. II. 220.

MISSIO *sanguinis* præservat ab abortu; I. 79. ad præcavendos mulierum morbos commendatur; I. 243. cur mollioribus corporibus noxia? I. 175. Vide *Venæsectio.*

MIXTIO corporis nostri, I. 26. facilè potest destrui. *ibid.*

Mixtura analeptica & bezoardica in animi deliquiis à malignitate, III. 272. & *antispasmodica* ad abortum præcavendum, III. 181. & leniter *diaphoretica*, II. 230. & *discutiens* in apoplexiâ, II. 244. *antasthmatica*, III. 105. *antepileptica*, III. 17. *antidysenterica*, III. 163. *antipleuritica*, II. 141. *bezoardica*, II. 77. *carminativa & stomachica*, II. 293. ad cholericas febres, II. 115. ad dentitionem difficilem, III. 477. *diaphoretica* II. 27. 39. 43. 348. ad febres puerperarum, II. 158. ad febres petechizantes, II. 77. ad febrem quotidianam, II. 36. ad hæmorrhagias excessivas, II. 64. 66. *laxativa* ad imminentem paroxysmum podagricum, II. 348. *pectoralis* ad tussim, III. 119. ad purpuræ retrocessionem avertendam, III. 407. *Riveriana* quomodo præparetur, II. 283. & quando in passione iliacâ cooducat? *ibid. simplex Paracelsi* ex quibus conficiatur? III. 37. quando locum habeat in motibus spasmodicis vagis? *ibid. tonica* in hæmoptysi, II. 205. ad variolas suppurandas. II. 52.

MODICUS *cibus* modicus Medicus. I. 114.

MOEROR, ejus noxii effectus in corpore, I. 102. 287. 319. III. 253. 382. lieni maximè noxam affricat; I. 327. largum pedum sudorem facit; I. 382. ejus noxas quid avertat? I. 103. quantùm contribuat ad genesin animi deliquiorum, III. 270. apoplexiæ, II. 246. catalepseos, III. 47. epilepsiæ, III. 12. icteri chronici, III. 103. hypochondriaci mali, II. 246. III. 69. malignorum morborum, II. 90. maniæ & melancholiæ, III. 267. podagræ, II. 343. polyporum, III. 282. scirrhi, III. 446. scorbuti, III. 373. & sphaceli? III. 395.

MOESTITIA senibus noxia. I. 170.

MOLÆ fœminarum unde? I. 243. 262. 307. quid sint? III. 187. sunt vel *nutritionis*, earumque causæ, *ibid.* vel *generationis*, & quæ dicantur? *ibid.* earum indicia; I. 330. distinguendæ à scirrho mesenterii, I. 329. a polyposis concrementis differunt; I. 330. *spuriæ* quæ? III. 187. earum exclusio quid indicet? *ibid. & 60.* earum exempla; III. 187. quomodo ad fluorem album disponant? III. 350. quâ ratione præservandæ? III. 182. clysteribus ejiciuntur. I. 467.

MONTANUS, I. 21.

MORBI, eorum definitio nominalis, I. 162. realis. *ibid.* frequentiores & rariores, I. 184. certis locis peculiares, I. 185. rariores; *ibid.* cur non sint multo frequentiores? I. 177. hujus differentiæ usus in therapiâ; *ibid.* causa ut fiat activa quid requiratur? I. 177. eorum causæ an semper consistant in materia? II. 188. materia ubi quærenda I. 258. multorum causæ ex aëre, I. 103. causa efficiens non est anima, I. 172. causæ naturales non sunt saltem occasionales, I. 152. plures quandoque concurrunt, I. 173. causa proxima, I. 163. procatarcticæ, I. 176. spuriæ, I. 151. causæ virulentæ certis tantùm partibus infensæ; I. 172. origo non tam à fluidis quàm solidis repetenda, I. 372. ex observationibus addiscenda, I. 291. cognita utilis ad præservationem, *ibidem & 301.* & curationem. I. 301. quandoque repetenda ex nimiâ repletione, I. 269. ex ingestis, I. 152. ex inæquali ingestionum & excretionum proportione gignuntur, I. 157. genus, genium, & causas indagare debet medicus, I. 148. per observationes dignoscuntur, I. 291. quinam ex insolitâ aëris constitutione oriantur? II. 38. temperamentorum unde deducendi? I. 242. vis ac vehementia unde dijudicanda? I. 165. & quo pacto commodè præscindatur? I. 259. omnes generis nervosi affectiones, I. 308. eorum quatuor genera, I. 301. debentur spasmis, *ibid.* atoniæ I. 306. motibus convulsivis, I. 304. probè discernendi, I. 292. differentia exquisita scitu necessaria medenti. I. 180. variant ratione subjecti, I. 286. ætatis, *ibid. &* 308. sexûs, I. 287. habitûs corporis, I. 288. vitæ generis *ibid.* victus I. 287. climatis, *ibid.* tempestatum constitutionis, I. 334. quorumdam qui sedem in primâ ventriculi regione habent exempla; I. 474. sæpè complicantur, I. 289. affinitatem alunt, I. 292. habent sensibiles remissiones, I. 289. istæ remissiones, & exacerbationes unde? I. 169. per se non sunt salutares, I. 303. corpus debilitant, I. 349. sæpè sine sanguinis vitio accidunt, I. 373. à læsione motuum in corpore pendent, I. 301. ex perversâ medicatione, I. 288. ægri incuriâ, *ibid.* morborum reliquiis, I. 354. ex nimiis hæmorrhagiis frigidi, I. 349. à solidorum vitio, maximeque imbecillitate, I. 348. à polypo quinam sint? III. 278. variolas excipientes quomodo sint tractandi? II. 60. & præservandi? *ibid.* eos incurrunt edaces. I. 114. à salinâ acri materiâ cur noctu maximè infestent? III. 382. methodus morborum ex pustulosâ & ulcerosâ materiâ provenientium; I. 363. eorum fundamentum ex mente Hippocratis, I. 300. remittente spasmo solvuntur, I. 303. quinam morbi à febre repelluntur? I. 476. spontaneus ipsorum decursus observandus, I. 290. tempora morborum in prognosi distinguenda, I. 395. *& seq.* eorum effectus differentes unde petendi? I. 180. medicamentis sæpè tribuuntur, I. 435. iis tempestivè occurrendum. I. 414. eos præcavere faciliùs quàm curare; I. 22. non eodem semper modo curantur I. 153. quo pacto ut plurimum solvantur I. 184. quando in curatione morborum contraria desiderentur? I. 471. quibusnam morbis potus frigidus utilitatem præstet? I. 472. Vide *Causæ morborum.*

Morbi acuti & longi, I. 183. curantur potius naturæ, quàm artis beneficio, I. 99. non transeunt in liberos. I. 243.

Morbi ætatum, I. 183. eorum fundamentum, I. 184. & 308.

Morbi animi mutant actiones I. 97. *anni temporum*, unde? I. 334.

Morbus arquatus, vid. *Icterus.*

Morbus

Morbus articularis, in eo curando quonam remedio utendum? I. 474.
Morbi benigni; I. 181.
Morbi cerebri à quibus cauſis producantur? III. 218. in quo conſiſtat ad eos diſpoſitio? *ibid.*
Morbi chronici; I. 182. tentandi potiùs motu quàm medicamentis, I. 138. expugnantur uſu fontium ſalutarium, I. 139. quando optimè curentur? I. 104. iis balnea frigida opem ferunt. I. 476.
Morbi complicati I. 289. ſanatu difficiles. *ibid.*
Morbi congrui & incongrui, I. 183.
Morbi contagioſi I. 182. quam habeant cauſam? II. 45. optimè emeticis præſcinduntur, I. 415.
Morbi continui periculoſiores intermittentibus, I. 181.
Morbus divinus qui veteribus dicatur? III. 9.
Morbi Epidemici, I. 181. in iis plerumque ſubeſt materia exanthematica; II. 44. eorum cauſæ I. 207. 209. 267. 291. ab aëris ſubitaneis mutationibus oriuntur I. 334. diverſiſſimus habitus unde? I. 210. Hiſtoriæ accuratius annotandæ Medicis I. 267. *ſeq.* quomodo obſervationes de iis inſtituendæ I. 291. *ſeq.*
Morbi Epidemii & Pandemii, I. 181. epidemii Θεῖόν τι habent: I. 187.
Morbi exanthematici quales ſint? II. 68. pro diverſitate corporum diverſam ludunt ſcenam, II. 67. cur frequentes ſint puerperis, II. 73. potui vini deditis? II. 67. cur in iis noceat liberalior nitri uſus? *ibid.*
Morbi genuini & corrupti, I. 182.
Morbi hæreditarii & adventitii, I. 183. unde? I. 156. hæreditate accepti cur invaleſcentes ferè incurabiles? II. 305. cur difficilis ſint curationis? *ibid.* per hereditatem propagantur. I. 287. vide *Hereditarii morbi.*
Morbi idiopatici & ſymptomatici, I. 182.
Morbi immateriales, I. 173.
Morbi infantiles quales ſint? III. 469. cur cognitu ſint difficiles? *ibid.* quæ circa illos inquirendos tenenda? *ibid.* cauſa eorum proxima, III. 470. quæ materialis? *ibid.* ad eos ingenerandos quantùm faciant aëris mutatio, III. 471. animi pathemata tum matris, tum prolis, *ibid.* debilitatio in ipſo partu, *ibid.* hæreditaria diſpoſitio, III. 470. medicamentorum abuſus & regimen nimis calidum, III. 471. & vitia præſertim à matre contracta, III. 470. ferè ſemper cum vermibus ſunt juncti, III. 10. prognoſis, III. 472. & quomodo præſervandi, III. 475. & avertendi? III. 472.
Morbus Lazari quid, ejuſque ſigna; III. 427. ſubjecta. *ibid.*
Morbi maligni I. 181. medicis ſæpè imponunt, I. 392. *ſeq.* quibus ſignis cognoſcantur? *ibid.* funeſta in iis ſigna, *ibid.* cauſa mortis in iis, *ibid.* eorum malignitas unde æſtimanda? I. 161. vide *Malignitas.*
Morbi manifeſti & occulti, I. 187.
Morborum metaſtaſium modus, I. 361. num illorum metaſtaſes ſemper periculoſæ? I. 362. morborum a retroceſſione vel translatione materiæ ortorum curatio generalis. *ibid.*
Morbi mulierbres ut plurimum ex utero trahunt originem, III. 349. ab externo frigore, III. 54. & quid in his faciendum? *ibid.* & *ſeq.*
Morbus niger Hippocratis qui dicatur? II. 214. in quo differat ab hæmorrhoidum fluxu ſubinde ſubnigricante? *ibid.* an ex liene & hepate rectè à veteribus ſtatutus? II. 218. & unde derivandus? II. 214. quomodo ſuccedat? I. 302. ſpaſmis debetur, *ibid.* cur hypochondriacis & hæmorrhoidariis frequens, II. 214. & potui ſpirituoſo nimium deditis? II. 218. eo defuncti anatome; II. 216. unde mortem inferat? II. 214. 216. cur tam ſubitò necet? I. 206. ex hepatis vitio lethalis caſus; II. 218. brevi funeſti exemplum; II. 216. poſt quatuordecim dies lethalis; *ibid.* ex tumore brachii triduo lethalis, II. 217. eum curandi methodus ab Hippocrate tradita. II. 215.
Morbi oculorum unde derivandi? I. 90. & *ſeq.*
Morbi periculoſi & *ferales* à putredine internâ, I. 323. vide *Acuti*, *Chronici Morbi*, *Morborum origo.*
Morbi periodici & ſimplices. I. 186. periodicorum fundamentum ubi? I. 186.
Morbi recentes & antiqui ſive habituales, I. 183.
Morbi recidivantes I. 182. eorum recurſus I. 244. Vide *Recidivæ.*
Morbi retrogradi, I. 187.
Morbi ſalutares & exitiales, I. 184. ſalutares longè frequentiores quàm exitiales. I. 185.
Morbi ſanabiles & inſanabilea, I. 184.
Morbi ſeniles à quâ potiſſimùm causâ oriantur? III. 383. ſunt maximè circa veſicam, & qui ſint? II. 316. in quo maximè conſiſtat eorum curatio? *ibid.*
Morbi ſimplices & *compoſiti*, I. 182.
Morbi ſporadici. I. 181.
Morbifica cauſa quæ? I. 172.
MORBILLI eorum hiſtoria, II. 63. cur frequentiores? I. 185. cur maximè generentur tempore verno? I. 266. origo prima unde derivanda? II. 63. differunt inter ſe gradu; III. 482. in quo conveniant cum variolis; II. 63. in quo ab iis diſcrepent, *ibid.* nec non à petechiis, purpurâ, rubeolis, maculiſque ſcorbuticis? *ibid.* diſtinguendi ab aliis exanthematibus; I. 293. eorum ſigna; *ibid.* ſymptomata, eorumque ratio, III. 482. maligni vel benigni; I. 293. unde fiant maligni? III. 483. & quibus ſignis ii cognoſcantur? II. 63. quomodo in iis mors contingat? *ibid.* & III. 483. criſes ſervant; I. 388. in iis ſuſpecti dolores capitis per totum morbi decurſum durantes, II. 65. & epileptici motus, III. 482. & cur hi ipſi vel eos antecedant, vel ſubſequantur? III. 12. in iis ſuſpectum, ſi ægri antea doloribus artuum laboraverint? II. 65. qualis ante & poſt eruptionem pulſus? I. 371. eorum eruptio retardatur ab abundantiâ ſanguinis, II. 67. à cruditatibus primarum viarum; II. 66. ſunt retrogradi, I. 187. oborto ſpaſmo recedunt I. 302. incongrui periculoſiores, I. 183. retropulſi cur tam periculoſi? I. 166. ii ſunt aſthmatis convulſivi cauſa, III. 96. & quomodo? III. 104. exempla illorum in hypochondriaco curatorum; II. 67. quid in iis hæmorrhagiæ exceſſivæ indicent? II. 66. quomodo vomitus ſubvenire queat, III. 142. & purpura? II. 65. cum purpurâ complicatorum & guttam ſerenam relinquentium caſus; II. 65. & *ſeq.* an præſervent à cutis vitiis? III. 427. ſæpè relinquunt epiphoram, III. 234. & diſpoſitionem ad phthiſin; III. 286. exemplum ex abuſu nitroſorum lethalium, II. 67. cum nimiâ hæmorrhagiâ narium funeſtorum, II. 66. emetico ſublevatorum; *ibid.* alvi fluxum & ulcus lethale relinquentium; II. 65. retrocedentium alvi fluxu ſolutorum; *ibid.* quomodo iis retrocedentibus potus copioſus ſalubris fuerit? *ibid.* iis imminentibus quid faciendum? II. 63. III. 484. quomodo curandi? II. 63. in principio requirunt emetica vel laxantia, I. 415. & quatenus in iis conveniant? II. 66. III. 484. ut & diaphoretica, III. 483. venæſectio? II. 67. reli-

quiæ

quiæ eorum gignunt morbos, I. 354. *& seq.* hinc curatè submovendæ, I. 420. imprimis alvi subductione; I. 354. quantum in iis noceant calefacientia? II. 64. 67. quomodo in iis tractari debeant catarrhus suffocativus, II. 67. diarrhœa, II. 64. hæmorrhagiæ, *ibid.* sudores nimii, *ibid.* tormina ventris? III. 483. quomodo malignitati obviam euudum? II. 64. quid iis superatis faciendum? III. 483.

Morbillosa febris quæ dicatur? II. 62.

MORS in quo consistat? III. 94. 388. quomodo contingat ex abortu, III. 180. in angina, II. 127. in apoplexiâ, II. 242. asthmate, III. 98. cachexiâ, III. 148. cancro, III. 448. cardialgiâ, II. 259. cholerâ, III. 168. colicâ, II. 288. comate vigili, III. 212. *& seq.* convulsionibus, III. 27. diarrhœâ, III. 168. dysenteriâ, III. 155. epilepsiâ, III. 13. erysipelate, II. 100. febribus II. 10. lentis & hecticis; II. 177. *& seq.* hæmoptysi, II. 204. hæmorrhagiâ narium, II. 198. hæmorrhagiâ uteri, II. 225. hæmorrhoïdum nimio fluxu, II. 220. hydrope, III. 329. malo hypochondriaco, III. 70. ictero, II. 288. III. 303. iliacâ passione, II. 277. inflammatione vesicæ, II. 153. maniâ, III. 256. mictu cruento, II. 234. morbillis, II. 63. œsophagi spasmo, III. 134. palpitatione cordis, III. 88. pestilentiâ, II. 95. petechiali febre, II. 85. petechizante febre, II. 77. phthisi III. 288. pneumonica febre II. 138. podagrâ, II. 344. purpurâ, II. 70. quartanâ, II. 31. scorbuto, III. 375. singultu, III. 125. spasmo violentiori, II. 122. syncope, III. 271. synochâ, II. 106. synochâ biliosâ, II. 112. tussi, III. 112. typanitide, III. 342. variolis, II. 52. 61. a veneno, II. 259. vesicæ spasmo, II. 311. ulceribus, III. 453. vomitu cruento? II. 214.

Mors subitanea quomodo à polypo in cordis vasis, III. 278. 288. à putredine susceptâ, II. 214. 216. & congrumato sanguine in corde? II. 108.

MORSUS animantium quando virulentus? I. 195. animantis rabiosi cur aliquando interjecto demum tempore in actum deducatur? I. 196. eo tacti quo pacto curandi? I. 200. hominis iracundi lethalis. I. 196.

MOTUS quid sit? I. 24. causa mutationum in rebus corporis, I. 17. præservat à corruptione; I. 28. ejus species systole & diastole, I. 24. ipsius causæ corporeæ sunt, I. 32. *& seq.* in arteriis & nervis quæri debent; *ibid.* adsuefacti facile revocantur I. 187. ab iis vita, sanitas & morbi pendent I. 163. ex partium structura I. 309. sine sanguinis & liquidi nervei affluxu persistere nequeunt I. 301.

Motus animalis quis? I. 86. *& seq.*

Motus corporis qualis esse debeat? II. 328. III. 72. 255. quo tempore ioftituendus? III. 73. quando suscipiendus? I. 124. quâ ratione intermittendus? I. 140. ordine suscipiendus, I. 124. salubri loco adornandus, *ibid.* quousque intendendus? I. 125. ejus & laborum fructus; I. 88. multa præstat beneficia, I. 121. medicina universalis, *ibid.* sanitatem præstat, *ibid.* pulsum mutat; I. 368. à morbis præservat, I. 121. eo corpora leviora fiuot; *ibidem.* ante cibum laudatur, I. 124. sed à cibo noxius, *ibid.* alvum siccat, *ibid.* augendo circulum sanguinis excretiones promovet; *ibid.* ad progressivum sanguinis motum facit, I. 321. eum antecedat alvi depositio; I. 124. ad eum & mobile respiciendum, I. 17. eo fatigatis qualis conveniat cibus? I. 125. ejus & exercitationum prudens sit moderatio, I. 123. cuivis eligendum motûs conveniens genus, *ibid.* ejus varia genera. I. 121. *& seq.* leges ex staticis, I. 20. quantitas debet ingestorum moli respondere, I. 123. est communicatio in corpore, I. 26. ejus scientia medico maximè necessaria & utilissima; I. 129. ejus leges nosse debet medicus. I. 165. qualis sub aquarum mineralium usu conveniat? III. 72. quem usum præstet in gravidis, III. 183. in hypochondriaco malo, III. 73. adfectu melancholico & maniaco, III. 261. ad podagram arcendam, II. 345. in purpura scorbuticâ, III. 405. post terrorem, III. 283. in quartanâ, II. 27. qualis disponat ad apoplexiam, II. 241. ad hæmorrhagias, II. 195. ad mictum cruentum, II. 233. ad palpitationem cordis, III. 87. ad phthisin, III. 286. ad scorbutum, III. 373. & spasmos? II. 265. qui noceat in gonorrhœâ adfectis, III. 359. plethoricis, III. 223. 283. in nephritide laborantibus, II. 302. & spasmo vesicæ vexatis? II. 311.

Motus elasticus quid & ubi? I. 35.

Motus epilepticus quis? I. 163.

Motus febrilis quis, & unde cognoscatur? I. 163. ejus indoles; I. 167.

Motus fluidorum introrsum vergentes, cur κατ' ἐξοχὴν morbosi? I. 163. à centro ad peripheriam salutaris I. 301. 407. à peripheriâ ad centrum morbosus; *ibid.* Vide *Motus solidorum.*

Motum fortiorem cibus non statim excipere debet. I. 125.

Motus intestinorum duæ species. I. 155.

Motus Mechanicus quis? I. 87. medici & medicinæ objectum, I. 405. ejus organa. I. 86.

Motus microcosmicorum leges. I. 169.

Motus morbosi, eorum indoles, I. 165. morbificorum tres classes, I. 193. morbosi in nervosis partibus sedem figunt, I. 308. 406. eorum quatuor genera, I. 301. per se non salutares, I. 303. quo sensu salutares? *ibid. &* I. 406. *&* 407. in solidis & fluidis damnosi, I. 349. ad prognosin scitu necessarii, I. 286. quandoque sistendi. I. 417.

Motus peristalticus quis dicatur, & ubi fit? I. 64. *&* 163. III. 66. *&* 141. ajus usus, III. 66. 141. placidus est, I. 64. & successivus, I. 65. in unâ intestini parte auctus universum canalem afficit, *ibid.* indiget fluidi nervei affluxu, *ibid.* est præcipua caussa secretionis chyli; *ibid.* ejus iotegritas conservanda; *ibid.* tria principia; I. 67. quæ eum excitent? I. 118. quibus promoveatur & conservetur? III. 70. *& seq.* quæ turbent? I. 125. quâ ratione ab animi curis & meditationibus destruatur, III. 348. à potu glaciato, II. 267. à purgantibus fortioribus, II. 284. spasmis, III. 341. vermibus? II. 284. quæ inferat mala? III. 68. 74. 148. 348. convulsivus est dysenteriæ causa. III. 153.

Motus salutares probè discernendi à pernicialibus: I. 184.

Motus solidorum & fluidorum œconomia naturæ, I. 406. & medicinæ principium. I. 300. ejus causæ remotæ noo referendæ ad medicinam; *ibid.* quæ proximæ, *ibid.* systalticus unde? I. 406. solidorum & fluidorum auctior facit & solvit morbos, *ibid.* ab iisdem pendet sanitas, I. 301. à læsis morbi, *ibid.* quadruplici morbo læduntur, *ibid.* non validè sistendi, I. 418. sub eorum impetu non movendum. *ibid.*

Motus systalticus glandularum conglobatarum, I. 163.

Motus

Motus tonicus intensior impedit transpirationem, I. 68.

Motus vitales & animales inter se communicant, I. 32. eorum causæ. I. 29.

Motus voluntarii, eorum organa, I. 86. quomodo fiant? III. 194.

MUCILAGINES ubi prosint? I. 431.

Mucilaginosa copiosè hausta veneni & purgantium vim frangunt. I. 215.

MUCUS, ejus colatoria, I. 71. intestinalis, I. 72. unde spissescat? I. 71. ejus emunctoria conspirant, I. 72. faucibus & naribus impactus quomodo excernendus? II. 46. excretio copiosior unde obtingat? I. 72. separatio diversis temporibus varia, *ibid.* salutariter excernitur; I. 347. pellucidus per alvum secedens unde? I. 385.

MURIA purgat & clysteribus admiscetur. I. 467.

MURMURA ventris unde? III. 66. in epilepsiâ ex quâ causâ oriantur? III. 11.

MURI, eorum recentium exhalationes gravia gignunt symptomata; I. 230.

MUSCULI sunt organa motus voluntarii, I. 86. eorum structura à quibus investigata? I. 20. qualis? I. 86. color rubicundus ipsis non est naturalis, I. 56. abdominis abscessum quandoque continent, I. 325. item dorsi. *ibid.*

Musculosarum fibrarum vis motrix unde? I. 87.

MUSTUM stomacho infirmo alienum; I. 254.

MUTATIO quævis lento procedat gradu; I. 138. subita sanitatem lædit. *ibid.*

MUTUS irâ loquens. I. 190.

MYRRHATA quatenus conducant in morbillis, III. 484. in variolis, II. 58. & quos in iis exserant effectus? II. 60.

N.

NABOTH ovarii novi inventor. I. 77.

NAPELLI vis virulenta. I. 198. *& seq.*

NARCOTICA quæ sint, & quomodo agant? I. 448. quomodo operentur, I. 48. 198. 222. *& seq.* III. 254. 271. volatilis & penetrantis sunt indolis, I. 222. pulsum mutant, I. 369. nocent, I. 35. 417. cur vires dejiciant? I. 369. qui tam citò necent? I. 178. improvidè usurpata ad animi deliquia disponunt, III. 271. ad deliria, III. 254. ad soporosos adfectus, III. 212. nocent in nimiis hæmorrhagiis, in hydrope, III. 333. in intestinorum dolore, II. 290. in vomitu cruento, II. 215.

NARES olfactûs organon; I. 92. earum structura, *ibid.*

Narium hæmorrhagia spasmis debetur, I. 301. quibus solemnis, I. 346. salutaris excretio, I. 291. 346. suppressa nocet; *ibid.* solvit in juvenibus capitis morbos. I. 409.

NASTURTIUM aquaticum qualia recondat principia, III. 39. 378. cum lacte infusum in scorbuto prædicatur: III. 378.

NASUS, quare facilè eruptio sanguinis in hoc contingat? II. 196. ejus corruptio in puero à lue vereâ, III. 422. quomodo in variolis defendendus? III. 483.

NATURA, quid sit? I. 28. 88. 301. 406. quid per eam intelligatur? II. 52. 116. ejus definitio Aristotelica. I. 32. vox πολύνυμος, I. 153. obscurissima, I. 162. secundùm veteres quid? I. 405. quid ei tribuerit Hippocrates? I. 300. differentia est naturarum, I. 129. una ab alterâ distinguenda, I. 412. non est anima, I. 405. ab animâ res est distincta; I. 88. 95. ejus ratio in morbis habenda, II. 302. quo sensu morborum medicatrix? I. 303. optimam servat medendi rationem, I. 406. 412. verum medicinæ principium; I. 301. sola sæpè sanat morbos; I. 290. 405. ejus autocratia non nimis in medendo extendenda, I. 153. medici opem non excludit; I. 413. natura prudens morbos studio instituens est commentum & terminus nihil significans. I. 151. 152. studet eliminandis noxiis, I. 119. hunc in finem extraordinarios motus concitat; *ibid.* ejus motus in febribus continuis quomodo & quando juvandi? II. 114. & in vomitu? III. 144. *& seq.* sæpè minus salutares motus adornat; I. 411. non omnibus morbis expugnandis sufficit, I. 410. obstacula removere nequit, I. 413. succos vitiosos alterare non potest, *ibid.* sæpè non sufficienter emovet; *ibid.* externis in sanando impeditur, *ibid.* ejus pugna cum morbo quid? I. 303. ejus methodus in variis morbis, I. 407. *& seq.* effectus ipsius quandoque perperam medicamento tribuitur, I. 425. adsuescit medicamentis, I. 137.

Natura debilis quæ sit? I. 412. II. 342. III. 268. *firma & robusta* quæ dicatur? I. 412. III. 237. robusta & imbecillis unde æstimanda? I. 240.

NAVIGATIO, unde pathemata in insuetis? I. 310.

NAUSEA quid? III. 133. ejus natura, *ibid.* sæpè à cruditatibus, III. 67. ab iracundiâ, III. 134. 382. curatio in febre ardente unde? II. 212. quibus abigenda? I. 445.

NEBELIUS, I. 17.

NEPHRITIS quomodo gignatur? I. 302. differt à malo ischiadico, I. 295. quomodo generetur in plethoricis? II. 150. spasmis stipatur, I. 302. ex mensium emansione I. 341. & suppressione, I. 343. maximè in senibus, I. 344.

Nephritis simplex quæ dicatur? I. 295. ejus signa & differentiæ, *ibidem.* gravior quomodo in ulcus abeat? II. 147. quomodo ad eam generandam flatus contribuant? II. 149. cur sit frequentior reni sinistro, II. 148. non rarò cum vertigine, III. 222. & cum colicâ jungitur, II. 287. cum arthritide interdum alternat, II. 318. quomodo epilepsiæ causa? III. 12. eam curandi veterum methodus, II. 148. levior & gravior quomodo tractandæ? II. 149. ejus malè tractatæ & funestæ exemplum, II. 151. quatenus ad eam conveniant aquæ minerales, II. 149. clysteres, *ibid.* topica? *ibid.* non indistinctè curatur acmellâ vel pareira; I. 153. ex atoniâ renum quibus tractanda? I. 446. eam prohibent hæmorrhoides. I. 344.

Nephritis calculosa quæ dicatur? I. 295. II. 148. difficilè dignoscitur, II. 297. non ex eâ omnis lumborum dolor oritur; *ibid.* in quo differat à colica? II. 298. sedes, *ibid.* signa diagnostica; I. 295. II. 298. est maximè reni sinistro frequens; *ibid.* causa proxima, *ibid.* causæ remotæ sunt hæmorrhagiæ & menses cessantes; *ibid. & seq.* casei & lactia abusus cum diætâ lautâ & vinosâ, *ibid.* sæpè mictui cruento causam ministrat & cur? II. 233. est maximè hereditaria, II. 299. ejus exemplum, II. 150. 304. exulceratæ sanatæ exemplum, *ibid.* cum vertigine junctæ ex plethorâ exemplum, II. 303. 304. nothæ sublatæ venæsectione, *ibid.* hæredariæ; *ibid.* funestæ ex massâ pilularum de cynoglossâ, II. 306. cura præservatoria in progressu morbi cur difficilis, II. 301. & quâ ratione ad eam arcendam alcalina conferant, *ibid.* demulcentia, *ibidem.* diæta, *ibidem.* & traumatica, *ibid.* & ipsa curatio in paroxysmo, ubi laudantur anodyna leniora, II. 300. balnea, *ibid.* clysteres, *ibidem.* linimen-

linimenta, *ibid.* & nitrosa, *ibid.* spasmo sedato quando conferant antinephritica, II. 307. aquæ minerales, II. 303. balnea, II. 302. diuretica, *ibid.* opiata, II. 303. & venæsectio, II. 302. quomodo in scorbuticis tractanda, *ibid.* & huic colica hæmorrhoidalis superveniens? *ibidem & seq.*

Nephritieus & hæmorrhoidalis dolor cum numerosâ calculi excretione: II. 152.

Nephritica febris quæ dicatur? II. 147. unde oriatur, & quæ sint ejus causæ? *ibid.* ejus ex calculo ortæ exemplum. II. 151.

NERVI quid sint? I. 85. III. 194. an cavi? I. 85. quo loco oriantur? III. 51. *& seq.* an materiam nutritionis advehant? I. 86. faciunt ad cordis motum, I. 42. ad sensum, motum & nutritionem; I. 86. horum ope sensus interni administrantur: III. 218. omnis generis glandulas intrant, I. 86. an obstrui possint? III. 84. in paralysi non tam obstruuntur quam comprimuntur; I. 85. poris sunt pervii, I. 86. in nullâ corporis parte adeo aperti ac in naribus, I. 94. non sunt sensûs sedes, I. 92. sunt causa motûs partium, I. 309. datur continuitas I. 86. continuitas facit consensum partium *ibid.* cum progressu fluidorum magnus consensus I. 29. læsi atrocia cient pathemata, I. 311. eorum principium commotum atrocium pathematum causa. I. 310. constitutio in morbis consideranda, I. 289. eorum distributio scitu necessaria; I. 309. eorum systema probè cognitum esse debet Medico: I. 180. eorum cognitio a quibus petenda I. 20. paria novem ex cerebro prodeunt I. 84.

Nervosæ partes consensum alunt I. 309. *seq.* nullam ferunt læsionem I. 311. a minimæ molis materiis præter naturam motus efficiunt. I. 310. ab animi pathematibus proxime afficiuntur *ibid.* in morbis potissimum patiuntur I. 308. in eas maxime agunt morborum causæ & medicamenta I. 308. 406. earum constitutio ex urina patescit I. 380. Vide *Genus Nervosum.*

Nervoso-membranacea partes motuum morbosorum subjectum, I. 178. paullo vehementiùs agitatæ motus animi & corporis insigniter turbant. I. 179.

Nervi aurium. I. 89.

Nervi cardiaci describuntur, III. 84.

Nervorum distensio in acutis periculosa, I. 392. eorum *tensio* ac *debilitas* quid? III. 194. quomodo ea sphacelum inducere valeat? III. 388.

Nervorum fluidum facit ad motum I. 87. Vide *Fluidum, Liquidum Nervorum.*

Nervi linguæ. I. 89.

Nervi narium, I. 93.

Nervi oculorum I. 90. *optici* unde procedant? I. 84. eorum structura, III. 220. sedes; *ibid.* ipsorum compressio quâ ratione vertiginis causa? *ibid.*

Nervorum par octavum ad quas corporis partes maximè feratur? II. 258.

Nervorum paralysis quomodo guttam serenam inferat? III. 228.

Nervi pneumonici spasmo correpti respirationem faciunt difficilem; *ibid.*

Nervi præcordiales spasmo affecti quæ pariant mala? I. 392.

Nervi pulmonum & diaphragmatis. I. 45.

Nervorum resolutio quid sit? III. 194.

Nervina clysteribus quando indenda? I. 467.

NEUROLOGIA, explicavit eam Vieussens, I. 20. 86. ejus ad pathologiam usus. I. 86.

NILUS fluvius, ejus exundatio pestem gignit. I. 208.

NIMIUM naturæ inimicum. I. 246.

NITRUM quem præcipuè habeat usum? II. 67. 198. III. 390. optimum temperans I. 429. præferendum acidis, *ibid.* quos præstet effectus? I. 318. calorem extinguit, I. 321. pulsum mutat, I. 369. sanguinem fluidiorem & rubicundiorem reddit, I. 374. 429. specificum in nimiis hæmorrhagiis, I. 452. commodè miscetur absorbentibus, I. 422. quomodo sit antispasmodicum? I. 448. quâ ratione conducat in catarrhali benignâ, II. 46. diarrhoeâ, III. 168. dysenteriâ, III. 156. hæmoptysi, II. 105. hydrope. III. 331. melancholiâ ad maniam inclinante, III. 260. tertianâ, II. 14. cum *camphora* permixtum specificum in inflammationibus, I. 450. laudatur in intestinorum inflammatione, II. 279. in sphacelo à causâ interna; III. 390. *spiritus*, quos effectus ediderit in petechiali febre? II. 88. *dulcis*, in quo ejus virtus consistat? II. 14. laudatur in epilepsiâ, III. 14. tertianâ. II. 14.

Nitrum fixum absorbens I. 428.

Nitrosa quatenus conveniant in calculo renali, II. 300. in cardialgiâ ab irâ, II. 260. hæmorrhagiâ narium, II. 198. hæmorrhoidali nimio fluxu, II. 220. pestilentiâ, II. 98. petechiali febre, II. 79. in purpurâ, II. 71. in semitertianâ, II. 43. retardant morbillorum excretionem, II. 64. & sunt in iis noxia, II. 67. ut & in cutis adfectibus, III. 434. & vesicæ morbis. II. 154.

NONNATURALES res morbos ingignunt, I. 422. ad morbos sanandos egregii usûs. *ibid.*

NOSTALGIA qualis morbus? I. 313.

NUCES alvum adstringunt? I. 261. *vomica* duplicis generis, I. 226. non sine periculo in usum promiscuum vocandæ, *ibid.* in quibus morbis auxilium ferant? *ibid.* felibus & canibus mortiferæ. I. 198.

NUCKIUS, I. 19.

NUTRITIO quid sit? I. 55. cur ea sit opus? I. 28. ad eam plura debent concurrere, I. 56. quiete opus est; I. 57. solidis æque ac fluidis necessaria, I. 55. cur pereat in senibus? I. 162.

Nutrientia analeptica optima. I. 444.

NUTRIX bona quæ dicenda? III. 474. quæ optima? I. 138. cum curâ danda, I. 82. quæ diæta ipsi habenda circa morborum infantilium præservationem? III. 477. quomodo lac possit corrigere? I. 132. mercenaria quâ ratione damna infanti inferat? III. 474.

NYCTALOPIA excitata ab usu panis loliacei. I. 230.

O.

OBER-COLIC quid? II. 258.

OBESA *corpora* quæ sint? I. 130. non sunt in tuto collocata, *ibid.* quid tenere debeant? I. 131.

Obesi sibi caveant à frigore; I. 267. cur difficulter sudent? I. 382.

OBLIVIO obstinata à suppressis mensibus, I. 305. Vid. *Memoria.*

OBSERVATIONES præcipuum pathologiæ fundamentum, I. 147. eorum usus amplissimus, I. 291. ad perspiciendas remediorum vires proficuæ, I. 289. *& seq.* de morborum spontaneo decursu utiles. I. 291.

Observationum Medicarum tenor. I. 148.

OBSTETRICES quomodo morborum infantilium causa; III. 371. quæ cura ipsis circa recens natos? III. 472.

OCULI visus organon, I. 90. referunt cameram obscuram; *ibid.* eorum anatomica consideratio, *ibid.* à quibus exposita? I. 20. eorum structura anato-

anatomica experimentis demonſtratur. III. 228. 234.

Oculorum morbi unde deducendi? I. 91. defluxionem & morbos experiuntur à ſuppreſsâ narium hæmorrhagiâ, I. 346. & muci excretione, I. 347. eorum *caligo* in vomitu unde? III. 141. unde in vertigine quaſi *convulſi* appareant? III. 219. *dolor* & *rubor* in epiphorâ unde oriatur? III. 234. *inflammatio*, vide *ophthalmia*, eorum *maculæ*, II. 169. in iis pinguedo viperarum commendatur *ibid.* pellicula ſub varioliis enata quomodo ſit auferenda? II. 53. unde in apoplexiâ *prominentes* & quaſi *vitrei* videantur? II. 241. *turbatio* quomodo tractanda? II. 168. quomodo in variolis defendendi? II. 53. 58. III. 483.

ODONTALGIA quid? I. 303. II. 330. ſedes, II. 331. ſymptomata, *ibid.* ſubjecta, *ibid.* præſertim gravidis familiaris, *ibid.* & 335. & ſcorbuticis, III. 370. ſæpè oritur a materiâ podagricâ retrogreſsâ, II. 341. à ſubita aëris mutatione, II. 331. a rheumatiſmo, *ibid.* cum eryſipelate non rarò jungitur, II. 335. facilè recidivat, II. 331. eventus, *ibid.* periodica unde? I. 186. ex vini & dulcium intemperantiâ. II. 336. à ſpaſmo ligamentorum dentium; I. 303. exempla ex incongruâ diætâ ortæ, II. 335. ex frigore corpori plethorico admiſſo aquâ frigidâ ſanatæ, II. 334. ex vehementi motu ſub iniquâ tempeſtate ortæ, II. 333. ex omiſsâ venæſectione, II. 335. rheumaticæ à ſeroſâ colluvie curâ per inediam abactæ II. 334. ejus ſpecificum; I. 451. indicationes curatoriæ, II. 331. quæ abſolvuntur acidularum, II. 332. clyſterum & pediluviorum II. 331. diaphoreticorum II. 332. laxantium, II. 331. ſuffimigiorum & diſcutientium II. 332. & ſanguinis miſſionis uſu: II. 331. ſi à dente carioſo enata quomodo tractanda ſit? II. 332. & *ſeq.* cautelæ circa externa, raninarum ſectionem, & purgantia. *ibid.*

ODOR, ejus ſedes & objectum; I. 93. ingens in nervoſas partes potentia, I. 178. cur pereat? I. 306. à ſpaſmo tunicæ pituitariæ impeditur, I. 305. errhinorum abuſu læditur, I. 442. cum guſtu alit ſympathiam, I. 305. *ſuaveolentium* cur hyſtericis infeſtus? *ibid.* unde pathemata ex eo? I. 310.

Odorifera cur promptè agant in cerebrum, ejus membranas, & nervos? I. 94.

OEDEMATA, eorum ortus; I. 167. 175. à ſpaſmo diaphragmatis quomodo? I. 305. ex ſcabie repulſa, I. 337. ſuppreſſis menſibus, I. 341. nimiis hæmorrhagiis, I. 349. aſthmate lento, I. 352. balneis martiatis abiguntur, I. 464. nec non vaporoſis, I. 465. cur ad interiora repellantur. I. 166. ſpaſmo exterioribus inducto diſparent, I. 302. repulſa graviter nocent, I. 339. ſuffocationis cauſa. I. 302. Vid. *Tumores Oedematoſi.*

OESOPHAGUS conſeriit cum ventriculo; I. 314. ejus inflammatio quibus ſignis cognoſcenda? II. 129. quomodo tractanda? II. 128. *ſpaſmi* qui dicantur? III. 130. differunt inter ſe, *ibid.* eorum ſigna, *ibid.* diſtinguuntur in idiopathicos & ſymptomaticos, III. 132. cauſæ mediatæ & remotæ, *ibid.* ſymptomatici qui? III. 133. prognoſis, *ibid.* exemplum totius œſophagi ſpaſmorum, III. 135. curatio quæ abſolvitur per antiſpaſmodica & diſcutientia, III. 134. quomodo tractandi ſi ab abſumto veneno inducti ſint? *ibid.* quâ ratione chronici, ſi febribus acutis ſupervenit, III. 135. ſi a vermibus, *ibid.* cautelæ circa pediluvia, *ibid.* circa purgantia, *ibid.* & venæſectionem. *ibid.*

OLERA dant humidum alimentum; I. 108.

OLEUM bezoardicum Wedelii quomodo præparetur? II. 121.

Oleoſa ad arcenda contagioſa commendantur; I. 212. proſunt poſt venena & purgantia acriora adſumpta, III. 28. & *ſeq.* quæ & cur vermibus adverſa? III. 492. nocent in ulceroſis capitis efflorеſcentiis III. 18. & vomitu cruento. II. 215.

OLFACTUS ubi perficiatur? I. 89. ejus organon nares; I. 92. quomodo fiat? I. 93. cum guſtu cur conſpiret? *ibid.*

OLLÆ carbonibus repletæ non ſine noxâ mulierum pedibus ſubjiciuntur. I. 230.

OMENTUM cur difficulter ſanguinem tranſmittat? I. 49.

OPHTHALMIA quæ dicatur, & quomodo oriatur? I. 302. II. 165. ſpaſmis debetur; I. 302. differt ab epiphorâ; III. 233. quæ ſit levior & gravior, *ibid.* atque graviſſima, II. 165. ſicca & humida, II. 166. vera & ſpuria, *ibid.* profundior an ſit periculoſa? II. 168. *periodica* quæ dicatur? II. 166. exemplum, II. 168. quomodo ſuboriatur ex menſium ſuppreſſione? *ibid.* *epidemica*, quæ dicatur? II. 166. ejus cauſæ antecedentes, *ibid.* prognoſis, *ibid.* ejus exemplum ex ictu ſuppuratæ, II. 167. ſubitæ à feſtuca ferreâ, II. 168. gravioris cum rupturâ corneæ, II. 169. ſpuriæ rebellis, II. 168. quomodo curanda? II. 166. præſertim levior, *ibid.* gravior & graviſſima; *ibid.* periodica, II. 168. quomodo ſtaſis in- & externis diſcutienda? II. 166. quatenus in eâ conveniant diaphoretica & purgantia, II. 167. ſetacea, topica, venæſectio, & veſicatoria? *ibid.*

Ophtalmica febris, vid. *Febris ophthalmica.*

Ophthalmica hemicrania, II. 170.

OPIATA quomodo operentur? I. 48. III. 254. 271. ritè correcta in uſum trahi debent, II. 306. eorum vis narcotica alexipharmacis & purgantibus cicuratur, III. 127. 380. infantibus nocent, I. 133. juvenibus magis, quàm ſenibus conveniunt, II. 306. Perſis cur non noceant? I. 137. locum non habent in affectibus periodicis, I. 186. alvum adſtringunt, I. 261. vid. *anodyna* & *ſtupefactiva*; retropellendi pollent facultate, I. 152. ex heroïcorum numero; I. 418. tutiùs omittuntur; I. 449. debilibus exitioſa, I. 344. in calculo mortifera, I. 418. nec non febre ardente; *ibid.* non offerenda ubi motus languent, I. 418. & *ſeq.* iis perperam ſiſtuntur hæmorrhagiæ, I. 344. in colicâ gignunt paralyticos affectus, I. 354. 418. clyſteribus non indenda; I. 468. vid. *Laudanum.* laudantur in odontalgiâ, II. 333. quæ & quando locum habeant in dyſenteriâ, III. 157. cordis palpitatione, III. 89. in iliacâ paſſione, II. 280. in rheumaticis & arthriticis doloribus, II. 323. in ſcorbuto. III. 380. *incautè uſurpata* ad animi deliquia diſponunt, III. 271. ad deliria, III. 254. ad polyporum generationem, III. 282. ad ſyncopen, III. 276. in maniâ majorem inducunt dementiam & cur? III. 263. in quibus inflammationibus ſint noxioſiſſima? II. 156. nocent ante partis ſphacelatæ amputationis operationem, III. 392. in auditûs vitiis & cur? III. 243. in cardialgiâ ab atoniâ viſcerum, II. 268. in convulſivis motibus, III. 29. infantibus & debilibus, III. 16. in inteſtinorum dolore, II. 290. in intermittentibus, II. 17. poſt terrorem, III. 91. in vomitu cruento. II. 215.

OPIUM, ejus indoles ac virtutes, I. 172. 223. quibus utiliter ſocietur? I. 422.

Organa ad edendum motum per se non sunt idonea, I. 155. exteriora & emunctoria cur tam copiosè sint constituta? I. 156. sensoria & motoria quare in senibus amittant robur suum? I. 162.

Os, ejus fœtor sæpè à vermibus, III. 26. in ictero unde? III. 307. est scorbuticis familiaris, III. 370. cadaverosus in phthisi quale signum præbeat? III. 288.

Ossa dimidiam fluidi partem habent, I. 367. calcinata absorbent, I. 428. diaphoresin simul movent, ibid. unguis structura & situs, III. 460. à fistulâ lacrymali graviter adficitur; ibid. sæpè ex utero excernuntur, III. 187. an a fistulosis ulceribus possint adgredi? III. 460. incurvata in rachitide unde? III. 489. eorum morbi in lue venereâ unde? III. 420. cur noctu graviores? ibid. & seq.

Osteocolla absorbens. I. 428.

Otalgia quid & unde? I. 303. II. 336. ejus genesis & causæ, II. 336. symptomata eorumque ratio, ibid. prognosis, ibid. ex suppressâ per frigus coryza exemplum, II. 325. a suffimigiis & emplastro brachii tumori applicatis inductæ, II. 338. ex ingestâ vini copiâ & sequente refrigeratione, ibid. diuturnæ & immanis effluxu puris solutæ; II. 339. curatio per antispasmodica in - & externa; II. 337. discutientia, ibid. à causâ externâ nata quomodo tractanda? ibid. effluens materia in hâc quomodo divertenda ibid. & leniter exsiccanda? ibid.

Ova probum dant alimentum, I. 107. senibus & debilitatis conveniunt; ibid. quibus noceant? ibid. eorum testæ absorbens I. 428.

Ovaria quæ dicantur? III. 53.

Ovarium vulgare an sit verum? I. 77. rectiùs intra uterum quæritur; ibid. vasa in eo disrupta mortis causa: I. 327.

Ovulum fœminæ describitur; I. 77. quâ ratione masculum producat? ibid.

P.

Palatum, ejus ulcera in lue venereâ quomodo tractanda? III. 420.

Palpitatio cordis quid? III. 83. unde? I. 168. In quo differat à tremore ipsius? ibid. ejus historia, III. 84. sedes, ibid. eâ extinctorum anatome, III. 85. ratio ejus mechanica, ibid. minus salutaris naturæ motus, I. 412. convulsionis species; I. 306. qualia in ipsâ pulsus? I. 368. causa proxima, III. 84. causa mortis in eâ polypus, I. 398. III. 85. 92. quantùm ad eam contribuant animi adfectus? I. 185. III. 87. aqua in pericardio copiosiùs collecta, ibid. cibi flatulenti, ibid. humorum abundantia; III. 86. eorum crassities & defectus, ibid. & seq. humores commoventia, III. 46. 87. materia acris cordi inhærescens, III. 86. polypus III. 85. & stricturæ partium inferiorum, III. 87. ex suppressis mensibus: I. 341. exempla a variis causis sustentatæ, III. 92. à cicutâ aquaticâ mammis loco petroselini appositâ, III. 93. in sene à vehementiori equitatione sustentatæ; ibid. ab hæmorrhagiâ narium cessante ortæ, III. 90. à polypo lethalis III. 92. à nimiâ sanguinis commotione, III. 91. ex sanguinis vitio, III. 90. ex terrore cum insequente hydrope lethalis, III. 91. cura præservatoria, III. 89. quæ conducant interna in paroxysmo, III. 88. & externa? ibid. quæ extra illum, ibid. si ab humorum vitiis quomodo tractanda? III. 89. quâ cautione adhibenda emetica, III. 90. opiata, III. 89. pediluvia, III. 90. purgantia, & venæsectio? ibid.

Palustria loca insectorum seminarium, I. 209. 211. valdè insalubria, I. 208. ideo circa ea non indormiendum, I. 211. eorum exsiccatio facit ad aversionem morborum epidemicorum. I. 212.

Panaceæ rectè usurpatæ admittendæ. I. 443.

Pancreas scirrho obsidetur in hypochondriacis & diuturnâ quartanâ. I. 329.

Panis alimentum universale, I. 107. quis optimus? ibid. calidua nocet, I. 109. turbat negotium menstruum; ibid.

Papaveraceorum operandi ratio. I. 48.

Paracelsus, ejusque nova dogmata, I. 16. an multùm profuerit medicinæ? I. 17.

Paracenthesis in hydrope saccato proficua, I. 326. in hydrope jam a Celso laudatur, III. 329. & quando in eo conducat? ibid. cur in hydrocele parùm juvet? III. 333. in ascite noxia, I. 328. & cur? I. 399.

Paracynanche quæ dicatur? II. 126. quid sit? I. 295. distinguenda ab aliis faucium inflammationibus. ibid.

Paralysis quæ dicatur? III. 194. atoniæ gravior species I. 306. unde? I. 166. differt inter se, III. 195. quotuplex sit? ibid. vera vel spuria I. 299. utriusque signa & sedes ibid. datur adhuc species particularis, ibid. ejus historia, ibidem. sedes, ibid. spasmis stipatur I. 302. ætiologia ejus, quæ artus occupat, III. 197. brachia, III. 198. & crura, ibid. causa proxima, III. 195. quomodo gignatur? ibid. causa mortis in eâ; I. 397. à terrore oriunda, I. 191. ex tristitiâ, I. 193. ex nimiâ aquarum ardentium potatione, I. 255. sæpè oritur a sanguinis restagnatione, I. 299. ex lochiorum suppressione, I. 342. ex apoplexiâ quomodo? I. 350. post dolores atroces, I. 354. quomodo à cerebri flacciditate & nervorum debilitate oriatur, III. 193. à colicâ sanguineâ? II. 294. post colicam oritur; I. 354. ab exanthematibus retropulsis, III. 197. ab excretionibus sanguineis suppressis, III. 196. à gravi iracundiâ, III. 197. exemplum iræ beneficio sanatæ, I. 190. ipsius artuum & partium inferiorum à terrore lethalis exemplum, III. 202. artuum inferiorum post partum enatæ casus, III. 206. cephalalgiis & scorbuto lethali eventu supervenit; I. 396. dextri lateris sanata & terrore revocata; III. 204. ab imminuto hæmorrhoidum fluxu ortæ, III. 205. manuum ex colicâ saturninâ inductæ, III. 203. an à febre, & quali solvatur? III. 198. prognosis, ibid. quomodo præservanda? III. 201. inveterata insanabilis, I. 184. incendii terrore cessat, I. 192. facilè recidivat. I. 356. qualis diæta observanda? III. 201. levatur balneis roborantibus, I. 465. & vaporosis, ibid. nec non clysteribus; I. 467. quatenus & quando in eâ conducant acidulæ & thermæ, III. 200. balnea artificialia? ibid. cura per inediam, III. 201. diaphoretica leniora, III. 200. lotiones capitis, III. 201. roborantia, III. 199. & venæsectionem. III. 200.

Paralysis nervorum acousticorum surditatis causa, I. 306.

Paralysis nervorum lingualium aphoniæ causa, I. 306.

Paralysis nervi optici guttæ serenæ causa, I. 306.

Paralysis nervorum pneumonicorum catarrhi suffocativi causa, I. 306.

Paralysis palpebrarum quomodo tractanda? III. 201.

Paralysis scorbutica, III. 201.

Paralyticorum membra cur adhuc viva dicenda? III. 388. tumores in iis quomodo tractandi? III. 201.

PAREGORICA quæ dicantur? I. 448. quomodo agant? *ibid.*

PARESIS quid & unde? I. 307. post colicam frequens. I. 354.

PARONYCHIA à spasmo periostii; I. 303.

PAROTIDES unde? I. 183. quæ habeant signa? I. 326. quænam affectiones illas insequi soleant? I. 357. earum tumor unde? III. 452. cum otalgiâ in febribus acutis quomodo abigendus? II. 338. *fistulæ* in iis quomodo generentur? III. 461.

PAROXYSMI cur tam facilè revertantur? I. 169. cur redeant statis temporibus? *ibid. febriles* quomodo dijudicandi? II. 16. intermittentium unde? I. 186. nonnisi sublatâ causâ sistendi? I. 417.

Paroxysmus relinquit atoniam, I. 320. *seq.* recrementa gignit, I. 321. quid in & extra eum agendum? I. 289. extra eum evacuandum, I. 321. sub eo non movendum, I. 427. nec venæsectio instituenda, I. 457. ante eum urina cur tenuis, & post eum crassa? I. 378.

PARTES *corporis* fluidæ & solidæ, I. 27. conspirant, I. 309. earum consensus conspicuus, I. 28. ex earum structurâ motus & ex nexu consensus; I. 309. diversitas variat circulum sanguinis; I. 47. *genitales* à Graafio descriptæ. I. 20.

PARTUS, ejus legitimum tempus, I. 80. qui regulares ad eum sint spasmi? II. 213. quæ sub eo fiant? II. 158. quæ post eum fiant, I. 80. II. 157. & 158. & post ipsum ex usu sint? II. 157. 158. III. 181. *& seq.* non sine convulsione succedit. I. 306. sæpe post mortem matris fit I. 395. balneis facilitatur I. 464.

Partus difficilis, cur in quibusdam fœminis difficiliùs succedat? II. 163. quomodo ad cancrum & scirrhum uteri disponat? III. 447. ad fluorem album, III. 350. ad vesicæ spasmum, II. 310. & vomitum cruentum? II. 213.

Partus laboriosus quâ ratione lethalem sæpè inducat syncopem? II. 228. funesta gravioris signa, I. 395.

Partus septimestris quomodo differat ab abortu? III. 177. ejus exemplum post hæmorrhagias abortivas rariores. III. 184.

PASSIO, quænam passiones humectantibus & diluentibus depellantur I. 469. à frigido potu autem inducantur? *ibid. colica* & *iliaca* passio unde oriantur, & quibus modis curentur? I. 473. *stomachalium* passionum origo; I. 473. *& seq. hystericæ* passionis symptomata quænam? I. 474. curatione difficillima sunt. *ibid.*

PASSULÆ minores, earum virtus laxans unde? III. 376. *rhabarbarinæ* laudantur in mictu cruento, II. 206. malo hysterico, III. 57. adfectu hypochondriaco, III. 70. odontalgiâ, II. 333. tussi. III. 112.

PATHOLOGIA, ejus definitio, I. 147. veræ & fictæ discrimen, *ibid.* veræ fundamenta, *ibidem.* progressum quid hactenus impediverit? I. 150. veritates fundamentales ex physiologiâ repetendæ, I. 154. pathologia veterum cur tam manca fuerit? I. 163. ejus objectum, I. 147. altera est medicinæ pars, I. 14. non potest carere neurologiâ, I. 86. ex motuum non humorum vitio petenda, I. 308. nexu gaudet cum reliquis medicinæ partibus, I. 285. therapiæ fundamentum, I. 424. minus rectè plerumque traditur, I. 300. ejus synopsis, *ibid.* ignorata causa ignorantiæ virium in medicamentis. I. 424.

PAULLI. I. 17.

PECTORALIUM usus nimius ventriculo alienus. I. 256.

Pectus, ejus clangosæ concussiones in infantibus quid, & quid indicent? III. 135. rheumatismi ab hæmorrhoïdibus suppressis oborti exemplum; II. 328. ejus convulsiones à potu frigido. I. 254.

PEDES cum intestinis habent consensum, III. 68. cum ventriculo, I. 315. & cum pectore; III. 119. cur circulus sanguinis in his difficilis? II. 346. cur faciliùs intumescant quàm aliæ partes? I. 269. *& seq.* cur ad materiam arthriticam fovendam dispositi? II. 342. 346. quando vena in iis incidenda? I. 459.

Pedum fœtor suppressus quomodo ad asthma disponat? III. 96. ad palpitationem cordis? III. 87.

Pedum frictiones utiles. I. 140.

Pedum refrigeratio quomodo aphoniam inducat, III. 250. flatus, III. 340. tormina, III. 68. cur ventris dolores excitet? I. 168. cutim stringit, tormina & diarrhœam movet. I. 315.

Pedum tumor, vide *Tumores œdematosi.*

Pedum vacillatio post coitum unde? III. 33. unde in vertigine? III. 220.

PEDILUVIA ex quibus & quomodo paranda? I. 465. *& seq.* III. 71. 242. quem habeant effectum? I. 140. æstivo tempore prosunt, *ibid.* eorum tempus commodissimum, *ibid.* pulsum mutant, I. 369. amplissimi usûs in variis morbis, I. 466. imprimis spasmis & capitis morbis, I. 318. latè virtutem diffundunt, I. 466. humores derivant & fluidificant, *ibid.* excretiones promovent, *ibid.* nocent si mensium fluxus imminet, *ibid.* à constringentibus abstinendum. *ibid.* nimis calida sunt nocentissima, III. 27. 29. 57. minus conveniunt, si pedes sunt frigidi, III. 90. 319. quid horum loco substituendum *ibid.* aut quid ante eorum usum conveniat? *ibid.* eorum usus, III. 237. 242. & quando conducant in aphoniâ, III. 249. auditûs vitiis, III. 242. capitis morbis, III. 223. comate somnolento, III. 218. convulsionibus, III. 29. hæmoptysi, II. 205. hæmorrhagiâ narium, II. 199. hysterico malo, III. 57. maniâ, III. 264. & quo tempore in eâ instituenda? III. 406. odontalgia, II. 331. in œdemate pedum, III. 316. palpitatione cordis, III. 89. ad podagram retrogressam revocandam, III. 101. in singultu? III. 126.

PENIS hæmorrhagia differt à mictu cruento, II. 232. ejus *ulcera* in gonorrhœâ quomodo tractanda? III. 362.

PERCEPTIO quid ratione animæ. I. 89. & corporis? *ibid.* non in nervis, sed in membranis nervosis fit. *ibid.*

PEREGRINATIO quando sanitatis causâ instituenda? I. 104. quibus commoda? I. 122.

PERICARDIUM quomodo aqua in eo generetur? III. 87. sero repletum in iis qui palpitatione cordis pereunt. I. 399. *& seq.*

PERICRANIUM, ejus spasmus efficit cephalalgiam; I. 303.

PERIOSTIUM, ab ejus spasmo dolores. I. 303.

PERIPNEUMONIA unde? I. 166. 168. ejus signa funesta, I. 294. 391. II. 137. causa mortis. I. 398. differt à pleuritide; I. 294. juvenibus familiaris, I. 183. & Westphalis; I. 185. non fit ante pubertatem, I. 183. crises servat, I. 388. quomodo gignatur? I. 302. spasmis debetur, *ibid.* sæpè

ſæpè poſt colicam accidit, *ibid.* non tam facilè in empyema concedit ac pleuritis, I. 351. quomodo oriatur à colicâ, II. 142. polypo, II. 140. III. 279. ex potione frigidâ, I. 234. ex hæmorrhoïdum ſuppreſſione, I. 343. ſanguine craſſo pulmonibus impacto, II. 140. III. 279. vitio primarum viarum? II. 143. ex quâ causâ aſthma ſpaſmodicum ipſi ſuperveniat? III. 107. ejus exemplum ex omiſsâ venæſectione lethalis, II. 140. ex colicâ lethalis; II. 142. gravis ſudore diſcuſſa, II. 143. quando emetica in eâ conveniant & noceant? II. 142. venæſectionem poſcit; I. 459. tempeſtivè diſcutienda? I. 415. providum expectorantium uſum deſiderat. I. 441. Vide *Pneumonica febris.*

PERISTALTICUS motus, multùm confert ad tuendam valetudinem, I. 157. ad ſanitatem neceſſarius, I. 385. quibus deſtruatur? *ibidem.* & *ſeq.* à ſpaſmis invertitur, I. 304. clyſteribus crebrioribus læditur, I. 468. labefactatus quæ pariat mala? I. 307. inverſus facit iliacam, I. 304. vide *Motus.*

PERLARUM mater abſorbens, I. 428. ſubadſtringit. *ibid.*

PERSÆ opio aſſueti ab illo non læduntur. I. 137.

PERSPIRATIO *libera* prodeſt, I. 52. infuſis calidis promovetur, I. 139. nocturna non eſt ſubito repellenda, I. 127. liberior quibus adjuvetur? I. 250. omnium excretionum præcipua, I. 334. minor quantitate urina, I. 375. differt à ſudore, I. 380. ſordes evehit maximè perniciales I. 334. & tenuiſſimas; I. 381. corpus agile reddit; *ibid.* balneis movetur; I. 463. in morbis exploranda, I. 288. ex quo cognoſcenda? *ibid.* ab aëre mutatur, *ibid.* ſub quo aëris ſtatu optima, I. 381. à frigido-humido ſufflaminatur, I. 334. mutata epidemicorum morborum cauſa, I. 334. *ſeq.* ſub doloribus & ſpaſmis ſupprimitur, I. 319. *ſuppreſſa* omnium maximè nociva, I. 334 morbos gignit, I. 288. recidivas parit, I. 289. varia pathemata ciet, I. 304. ſuccos inquinat. I. 320.

Perſpirationis cauſa & ratio duplex, I. 265. æquabilis commodum, *ibid.* cohibita quæ mala gignat? *ibid.*

PESTIS ſigna pathognomonica, I. 175. eâ laborantes faciliùs alios afficiunt, quàm qui eâ occubuere. I. 208.

Peſtilentia quæ dicatur? II. 93. in quo differat ab aliis malignis & exantbematicis febribus, *ibid.* ab eryſipelaceâ febre? II. 99. ejus hiſtoria & ſymptomata, II. 93. ſubjecta; II. 94. cauſa mortis in eâ ſphacelus, I. 385. extremi periculi morbus quare pleriſque exitialis? I. 358. ejus miaſma cujus ſit naturæ, & unde acquiratur? *ibid.* quomodo corpori inſinuetur? II. 93. quibus potiſſimùm morbis ſolvatur? II. 94. quomodo in eâ mors contingat? II. 95. quomodo optimè præcaveatur? *ibid.* quo fine laudantur acida, *ibid.* fonticuli: *ibid.* ejus curandi ratio ex Langio traditur, *ibid.* optimè curatur à naturâ, II. 96. ſpecificum in eâ, I. 450. quomodo tractanda ab initio & ſub vigore? II. 96. in declinatione, *ibid.* in eâ nocent alexipharmaca ſola, II. 97. ſed in eâ conducunt acidis nupta, *ibid.* nec non acida cum bezoardicis fixis, *ibid.* & analeptica; *ibid.* quatenùs in eâ conveniant emetica, *ibid.* nitroſa, II. 98. venæſectio? *ibid.*

Peſtilens febris, in eâ criſis ſuccedit; I. 388.

PETECHIÆ, in quo differant ab exanthematibus aliis, I. 293. II. 85. a morbillis, II. 63. a morſu pulicum, II. 75. criſes ſervant, I. 388. qualem habeant pulſum? I. 371. qui malus? *ibid.* per ſpaſmum cum damno repelluntur; I. 302. an bonum, ſi purpurâ accedente evaneſcant? II. 90. cur ſæpè eas vel antecedat, vel ſubſequatur epilepſia? III. 12.

Petechialis febris quæ dicatur? II. 84. cur vocetur maligna? II. 85. quæ ſortiatur nomina? *ibid.* ejus hiſtoria; *ibid.* ſigna mala, *ibid.* unde primam originem nanciſcantur? II. 86. ejus ſubjecta, *ibid.* cur frequens ſit in Auſtriâ & Pannoniâ, II. 89. in caſtris, II. 86. & locis publicis? *ibid.* ejus ratio formalis in quo conſiſtat? II. 85. ejus miaſma quomodo intrà corpus ſuſcipiatur? *ibid.* quos in eo effectus cauſetur? *ibid.* a ſalivâ fit virulentius, II. 86. quomodo arcendum? *ibid.* qualis ſanguinis conſiſtentia in eâ ſit laudabilia? II. 91. quam ſalutaris in eâ ſit alvi fluxus? II. 87. quomodo in eâ mors cootingat? II. 85. ejus exempla ſub diarrhœâ funeſta, II. 89. in ſorore & fratre diverſæ, II. 90. ex ſitu erecto lethalis, *ibid.* vino bono ſanatæ, *ibid.* venæſectione compreſſæ, II. 91. emetico jugulatæ, II. 92. quomodo ſit præſervanda? II. 87. præſertim vini boni uſu; *ibid.* quæ in eâ curandâ conveniant remedia? *ibid.* quomodo tractanda, ſi à mœrore provenit? II. 90. quatenus in eâ conducant emetica, II. 89. laxantia, II. 87. & *ſeq.* venæſectio? *ibid.* 89. 91. quomodo præſervanda ejus recidiva? II. 88. *epidemica* anno 1683. ejus hiſtoria & peculiaria ſymptomata recenſentur, *ibid.* & *ſeq.* quem in eâ effectum ſpiritus nitri præſtiterit? II. 89. *ſpuria* quæ dicatur? II. 75. cum purpurâ albâ, ejus hiſtoria, II. 83. & curatio. *ibid.*

Petechizans febris quæ dicatur? II. 75. in quo differat a catarrhali benignâ? II. 49. ejus hiſtoria, II. 75. ſubjecta, II. 76. ſigna boaa & mala, II. 75. an exanthematum eruptio in eâ ſit eſſentialis? *ibid.* & *ſeq.* cur diverſa ſint exanthemata? II. 76. quibuſnam ſit contagioſa? *ibid.* quæ ſit ratio formalis; II. 75. cauſa materialis? II. 76. quomodo mors in eâ cootingat? *ibidem.* & *ſeq.* an ſemper ſit epidemica? II. 76. quo tempore graſſetur? *ibid.* quæ ſubjecta ad ea feliciùs evadant? II. 77. cur in eâ ſit vitandus ſitus erectus? II. 78. quæ animi tranquillitas læſa in eâ efficiat? *ibid.* magis à naturâ quàm arte curatur, II. 77. quæ indicationes Medico reſtent? *ibid.* quomodo in curatione temperamenta ſint reſpicienda? II. 79. quæ in eâ probatæ fidei ſint pharmaca? II. 77. quo ordioe & tempore ſint exhibenda? II. 78. quæ ad præcavendum humorum corruptionem inſerviant? II. 77. quæ vires reficiant? *ibid.* quæ alvum & ſudorem moveant? *ibid.* quando conducant emetica, II. 79. venæſectio, *ibid.* veſicatoria? *ibid.* quales excretiones in eâ moderandæ? II. 79. quâ ratione ſymptomata tractanda? *ibid.* quale conducat regimen? II. 78. quid ratione lecti & veſtimentorum obſervandum? *ibid.* fugienda ſub eâ alimenta: *ibid.* *epidemica* anno 1698. quibus fatalis fuerit? II. 80. ejus ſubjecta & ſymptomata eſſentialia *ibid.* eorumque diverſitas ſecundùm temperamenta, II. 76. quomodo io eâ diverſimodè habuerint diarrhϾ, II. 80. exanthemata, II. 81. hæmorrhagiæ, II. 80. ſudores, *ibid.* vomitus, II. 81. urina? II. 80. ejus ſigna bona & mala, II. 81. eventus; *ibid.* regimen neceſſarium; *ibid.* quam in eâ ſitus erectus noxam induxerit? *ibid.* quale damnum effecerint alexipharmaca calida? *ibid.* methodus ei medendi, II. 82. præſertim ſymptomatibus, *ibid.* quæ proficua fuerint pharmaca, *ibid.* quateoùs pro-

fuerint alexipharmaca cum analepticis mixta, II. 81. venæsectio, II. 82. vesicatoria, *ibid.* vomitoria, *ibid.* quomodo præservari potuerit. *ibid.* *epidemica anno* 1728. ejus historia, II. 83. quomodo inter milites præsidiarios se habuerit, II. 84. & curata fuerit? *ibid.*

PHAGEDENA quid? III. 444.

PHANTASIA, ejus vis in homine, III. 42. in actiones naturales operatur, I. 97. non agit sine causis mechanicis; I. 24. ejus effectuum exempla; I. 97. limitatam in actus mechanicos vim habet. I. 406.

PHARMACA, maximarum quoque virium ex quâ causâ absque humido sufficienti nihil eximii præstent in curatione? I. 469.

PHARMACEUTICÆ studium utile. I. 20.

PHARYNX, ejus structura & situs, III. 131. functio, *ibid.* quotuplex sit ejus spasmus? III. 137. ejus ratio formalis, III. 132. quomodo differat ab atoniâ? III. 130. ex quibus signis hæc cognoscatur? *ibid. & seq.* differunt ab ejus inflammatione & tumore ipsi inhærente; *ibid.* ejus exemplum, III. 136. spasmum patitur, I. 305. spasmo affectus constrictivi in gulâ sensus, *ibid.* & laxatus nimis deglutitionis vitiatæ causa. I. 306. curatio, vide *Oesophagi spasmus.*

PHILOSOPHIA *experimentalis* vires remediorum recludit; I. 426.

PHILTRA unde parentur? I. 196.

PHLEBOTOMIA infelix. I. 239.

PHLEGMATICI quinam? I. 242. eorum natura, I. 131. in quos morbos facilè incidant? I. 243. cur non adeo acerbis doloribus expositi ac cholerici? I. 180. cur purpuræ obnoxii, III. 400. scorbuto? III. 373. quomodo ab adfectibus catarrhalibus sint præservandi? II. 45. *& seq.* & gonorrhoeâ laborantes tractandi? III. 361. eorum diæta, I. 131. alvus laxa. I. 67.

Phlegmaticum temperamentum quale? I. 44.

PHLOGOSIS unde? I. 166. 242.

PHRENITIS quæ dicatur? II. 131. in quo differat à delirio levi in acutis, II. 132. à maniâ? *ibid.* ejus signa & differentiæ, I. 295. ejus futuræ & præsentis in acutis signa; I. 392. II. 131. subjecta, II. 131. causa proxima; *ibid.* causæ antecedentes, *ibid.* eâ peremptorum sectio, *ibid.* & III. 252. idiopatica quæ sit? II. 131. symptomatica quæ sit. II. 132. lethalis. I. 182. 184. ejus ortus, I. 166. ex eâ fit sphacelus; I. 324. quomodo gignatur? I. 302. ex affectu iracundiæ, I. 190. ex suppressâ narium hæmorrhagiâ; I. 347. quomodo accersatur in acutis? II. 135. exempla ejus ex alvi fluxu critico cohibito ortæ, II. 134. ex calidiorum usu lethalis, II. 135. in lentam & hecticam mutatæ, II. 134. ex irâ in chronicam insaniam mutatæ & curatæ, II. 136. delirium relinquentis, II. 135. eam curandi indicationes; II. 132. jugularium sectione levatur; I. 458. quomodo tractanda si orta fuerit ex hæmorrhagiis suppressis, II. 134. ex materiâ acri, *ibid.* ex latente plicâ Polonicâ? *ibid.* quomodo arcenda in ardentibus? II. 114. *& seq.* quatenus in eâ conveniant analeptica, II. 135. laxantia, II. 133. medicamenta interna *ibid.* & externa, *ibid.* venæsectio, II. 132. 134. 135. vesicatoria? II. 134. quale regimen? II. 133.

PHTHISIS quæ dicatur? III. 284. differt ab atrophiâ infantili, *ibid.* à tabe ex gonorrhoeâ, pollutione nocturnâ, & lue venereâ ortâ, *ibidem.* à tussi chronicâ cum copiosâ phlegmatis ejectione, *ibid.* signa ex Aretæo & Hippocrate, III. 284. quomodo necet, I. 399. eâ defunctorum anatome; III. 285. causa mortis in eâ; I. 399. suffocatione perimit; I. 393. an sit contagiosa? III. 287. causæ antecedentes; III. 285. cur messis tempore corpora afficiat? I. 234. juvenibus familiaris, I. 183. nonnunquam congenita, *ibid.* ideoque incurabilis. I. 244. quare magis vexet juvenes quàm senes? I. 170. exemplum in juvene cum tussi, III. 295. senibus cur rarior, I. 185. hæreditarius morbus, I. 349. exemplum hæreditariæ à febre tertianâ contumacioris redditæ, III. 297. habitualis sine periculo; III. 298. quandoque gignitur ex hæmoptysi, I. 164. & quomodo? I. 350. exemplum incipientis ab hæmoptysi per adstringentia tractata. III. 296. vel ex nimiâ aquarum ardentium potatione, I. 255. à pulmonum atoniâ, I. 307. obstructis & tumefactis pulmonum vasculis, I. 299. ex cohibito fluore albo, I. 340. mensium suppressione & inde ortâ hæmoptysi, *ibid.* variolarum reliquiis, I. 355. hæmorrhoïdum suppressione, I. 343. restagnante sanguine lochiali; I. 342. exempla incipientis à materiâ ulcerosâ retrocedente, III. 295. à nimiâ sanguinis jacturâ ortæ, III. 299. cum tussi & tabe fragis hortensibus sanatæ, III. 294. venereæ casus, III. 424. cur tam rarò curetur? III. 288. & cur inveterata nullam recipiat sanationem? III. 287. signa funesta, I. 394. III. 288. & convalescentiæ, *ibid.* cura præservatoria, III. 292. ejus specifica, I. 451. methodus mitigativa quæ requirit balnea aquæ dulcis, III. 292. decocta & infusa depurantia; *ibid.* lacticinia & pulveres temperantes; *ibid.* non indistinctè curatur lacte; I. 153. methodus curatoria, quæ absolvitur usu anodynorum, III. 291. balsamorum pectoralium & diureticorum, *ibid.* laxantium, *ibid.* lactis cura, III. 289. aut seri ipsius, III. 290. aut admixtione aquarum mineralium, *ibid.* aut cum infusis & decoctis herbarum; III. 291. *cautelæ quæ* tenendæ circà aëris usum, III. 293. *& seq.* lactis usum, III. 294. motum corporis, *ibid.* purgantia & venæsectionem? *ibid.* quomodo sudores colliquativi tractandi? *ibid.*

Phthisici in iram proni. I. 103.

PHYSICA, cur eâ opus sit? I. 15. qualis esse debeat? I. 14. ejus peritia medico maximè necessaria, I. 150. ejus & Anatomes neglectus peperit sectas in medicinâ, I. 16.

PHYSIOLOGIA prima medicinæ pars, I. 14. quid tractet? I. 285. cum aliis medicinæ partibus connexionem alit. *ibid.*

PIETAS, ejus studium facit ad vitam longam. I. 102.

PILA *parva*, ejus lusus vehementior motus, I. 122.

PILULÆ *aloeticæ* præferendæ purgantibus, I. 416. hæmorrhoides movent, I. 343. cautè tamen usurpandæ, I. 441. quibus & quando conveniant? I. 434. intempestivus earum usus noxius. I. 345. quæ damna pariant in sanguineis? II. 150. & quâ ratione tutò possint exhiberi? III. 73.

Pilulæ anthelminticæ, III. 48. 250. 493.

Pilulæ antispasmodicæ. III. 56.

Pilulæ balsamicæ ad præservandum utiles, I. 139. non modo intestina, sed confines & partes afficiunt; I. 318. post morbos adhibendæ, I. 420. egregii effectûs in uteri affectibus, I. 318. puerperis, I. 355. 420. hypochondriaco malo, I. 318.

Pilulæ Becheri, quem usum habeant in mulierum morbis, II. 163. speciatim in puerperis, II. 158. cautè tamen adhibendæ, II. 160. 163. quando in clysteribus usurpandæ. II. 163.

Pilulæ

Pilulæ cephalicæ in obauditione contumaci, III. 246.
Pilulæ de cynogloſſa laudantur in convulſionibus, III. 28. ad tuſſis ferociam compeſcendam, III. 113. in hæmorrhagiis, I. 318. 452. ſed cautè in hæmorrhagiâ uteri uſurpandæ; II. 227. contra hæmoptyſin egregiæ virtutis, II. 205. ad hydropem. III. 330.
Pilulæ laxantes, II. 169.
Pilulæ laxantes & antiſpaſmodicæ, II. 163.
Pilulæ laxantes & roborantes, III. 351. ad obſtructiones viſcerum præſtantis virtutis. III. 315.
Pilulæ contra obſtructiones ita dictæ venales ex quibus parantur? III. 62. in odontalgiâ egregii uſûs. III. 333.
Pilulæ purgantes in gonorrhœâ, III. 360.
Pilulæ de ſtyrace commendantur in acredine lymphæ. II. 46. in tuſſi egregiæ. I. 317.
Pilulæ ſubadſtringentes in gonorrhœâ. III. 360.
Pilulæ Wildeganſii in colicâ pareſin gignunt, I. 354.
PINGUEDO unde & quid? I. 56.
Pinguedines quæ praviores, I. 109. optima antidotus. I. 430.
Pinguia affligunt ventriculos acido gravatos, I. 109. non facilè in ventriculo ſubjugantur; *ibid.* copiosè hauſta veneni & purgantium vim frangunt; I. 215. acidis mixta quæ ſymptomata excitent? I. 252.
PIPER an nimium adſumtum digeſtionem promoveat? III. 412. *album* quatenus proſit noceatve in febribus intermittentibus? II. 21. tollit quartanam. II. 30.
Piperanæ aquæ qualia recondant principia? III. 100. commendantur in aſthmate. *ibid.*
PIRA immatura alvum adſtringunt. I. 261.
PISA alvum adſtringunt. I. 261.
PISCES dant alimentum humidum, I. 108. febri laborantibus concedendi, *ibid.* morbidi vel mortui corpori perniciem creant. I. 232.
PISO (Carolus). I. 21.
PITCARNIUS, I. 17.
PITUITA vitrea veterum quid ſit? III. 79.
Pituitaria tunica, Vide *Tunica*.
PLACENTÆ noxiæ, I. 109. inſalubres. I. 255.
Placenta uterina, ejus officium, I. 79. ſupplet defectum reſpirationis in embryone. I. 45.
PLANTÆ in ſtagnis natæ virulentæ ſunt naturæ, I. 210.
PLANTAGINIS radix alvum adſtringit, I. 261.
PLETHORA ejus generatio, I. 164. 176. ejus nomine quid veniat? I. 268. effectus, I. 182. plurimorum morborum cauſa, I. 188. 259. 347. non tamen omnium; I. 154. 347. morbida quæ? I. 268. ſenibus familiaris, I. 455. & gravidis, III. 401. qualis illa verò maximè ſit? III. 180. quæ maximè ad eam faciant? II. 17. nociva eſt, I. 409. gravidarum facit cacochymiam, I. 136. cacochymiæ eſt fundamentum, I. 271. & eam gignit, I. 320. cordis & vaſorum tonum imminuit, *ibid.* in acutis & continuis damnoſa, I. 456. ad vires ex atoniâ vaſorum, I. 307. quatenus contribuat ad abortum, III. 179. ad apoplexiam & aſthma, III. 95. aurium tinnitum, III. 243. ad calculum, II. 272. coma ſomnolentum, III. 211. hæmoptyſin, II. 203. *& ſeq.* hæmorrhagiam uteri, II. 225. hydropem, III. 339. menſium ſuppreſſionem, III. 410. phthiſin, III. 287. polypos, III. 281. purpuram, III. 401. rheumaticos dolores, II. 334. ſcorbutum, III. 386. ſpaſmodicas ex utero paſſiones, III. 63. ſuffuſionem oculorum, III. 235. ad vertiginem? III. 226. per hæmorrhagias ſalutariter imminuitur, I. 409. ſcarificatione abſumitur. I. 462.
Plethorici cur circa æquinoctia maximè tuſſi infeſtentur? III. 117. quomodo ſe à morbis poſſint præſervare? II. 174. ſibi caveant à frigore. I. 267.
PLEURITIS unde? I. 166. 262. vera à ſpuria ditlinguenda, I. 294. utriuſque ſigna, *ibid.* non confundenda cum pathematibus ex vermibus, I. 332. debetur ſpaſmis, I. 302. inprimis pleuræ nervoſæ, I. 303. criſes ſervat, I. 388. gignit empyema, I. 351. faciliùs concedit in empyema quam peripneumoniâ. *ibid.* arcetur hæmorrhoidibus I. 343. ab irâ progenita, I. 190. ex conſolidatis antiquis ulceribus, I. 337. hæmorrhoïdum ſuppreſſione, I. 343. quomodo tempeſtivè diſcutienda? I. 415. venæſectio cautè in eâ adminiſtranda, I. 351. expectorantia cautè adhibenda. I. 442.
Pleuritis endemia ubinam ſit? II. 138. *epidemia* quo tempore graſſetur? *ibid.*
Pleuritis ſpuria quæ dicatur? II. 137. 142. in quo differat ab hepatide ſpuriâ, II. 144. ejus ſigna, II. 137. ſubjecta, II. 141. cauſæ, II. 137. & quomodo a materiâ podagricâ II. 341. & polypo generetur? III. 279. ejus venæſectione curatæ caſus, II. 141. an in ea conveniat venæſectio, II. 137. 141. quæ quandoque utilis? I. 459. topica? II. 141.
Pleuritis vera quid ſit? II. 137. ejus ſigna, *ibid.* ejus purgantis uſu corruptæ caſus, II. 141. narium hæmorrhagiâ ſolutæ exemplum, *ibid. & ſeq.* quomodo ſit curanda? II. 142. an conveniant topica? II. 139. venæſectio ſemper utilis. I. 459. Vide plura in verb. *Pneumonica febris.*
PLEUROPNEUMONIA, ejus in empyema deſinentis exemplum. II. 142.
PLICA *Polonica* abſciſſa mulros morbos infert, I. 336. ſæpè matiæ cauſa, III. 263. ſpecifica ipſius, I. 453. quid in eâ conducat? III. 263. latens quomodo evocanda? II. 134.
PNEUMONICA *febris* quæ dicatur? II. 136. quæ pro diverſo quem occupat inflammationis loco ſortiatur nomina? *ibid.* ejus hiſtoria, II. 137. cauſæ proximæ quotuplices ſint, quales ſint antecedentes; *ibid.* quomodo oriatur ex repulſis exanthematibus, *ibid.* ex ſanguine craſſo, *ibid.* ex ſpaſtica abdominis conſtrictione? *ibid.* quas habeat criſes? II. 138. quomodo mors in eâ contingat? *ibid.* cur facillimè recidivet, *ibid.* eam curandi indicationes, *ibid.* quæ conveniant remedia? II. 139. quod regimen? *ibid. & ſeq.* quis potus? *ibid.* quatenus in eâ conducant anodyna, II. 140. expectorantia, *ibid.* laxantia, II. 139. venæſectio? *ibid.*
PODAGRA, ejus hiſtoria à Sydenhamo tradita, II. 339. ejus ſymptomata quæ poſt aliquot annos infeſtant, II. 340. ratio formalis, *ibid.* ſymptomata ſpaſmo debentur, *ibid.* & I. 302. & quomodo ille non à ſale acido vel bilioſo, ſed tartareo producatur? II. 341. quomodo hoc ſal generetur? *ibid.* cum calculi doloribus ſæpè alternat; II. 299. tranſit in calculum, I. 239. cur nunquam ejus paroxyſmus ſine febre accidat? II. 342. copioſus ſeri impuri in hâc proventus debilitati debetur; *ibid.* ob imbecillitatem cum damno retinetur, I. 339. non venit ante pubertatem, I. 183. 185. ob ingentem triſtitiam ſæviſſima concitat ſymptomata, I. 193. quandoque anniverſaria, I. 183. hieme cur graviùs affligat quàm æſtate? I. 336. ſenibus ſalutaris ſæpè, I. 410. iiſque familiaris, præcipuè fixa I. 183. facilè recidivat, I. 356. hæreditarium plerumque malum, I. 346.

I. 346. tuncque inſanabilis ; I. 184. hæreditariæ in hypochondriaco exemplum, II. 253. hæreditariæ inveteratæ in corpore plethorico remanentis & Carolinis expulſæ & allevatæ caſus. II. 354. incipiens quomodo differat à radicatâ ? II. 339. quomodo gignatur ? I. 302. a ſpaſmis, *ibid.* & maximè ligamentorum ; I. 303. ejus incunabula ; I. 163. 179. non ſemper ab hæmorrhoïdum ſuppreſſione repetenda ; I. 345. quantùm ad eam conferant animi adfectus, II. 343. deſidia & luxuris, *ibid.* hæmorrhagiarum conſuetarum defectio, II. 344. potus vini largior, II. 343. tranſpiratio prohibita, II. 344. venus immoderata, II. 343. levioris ex irâ & refrigeratione factæ gravioris & metaſtaticæ exemplum, *ibid.* iræ aliquando beneficio ſanata ; I. 184. exemplum in hæmorrhoïdario ex opiatorum uſu funeſtæ. II. 353.

Podagra introverſa exitialis, I. 206. venæſectione intempeſtivâ cum damno reprimitur ; I. 339. *retrocedentis* à frigore exemplum ; II. 351. quomodo necet ? I. 395. funeſto omine *retropulſa*, II. 352. retropulſa quomodo aſthmatis convulſivi cauſa fiat, III. 104. cardialgiæ, II. 259. colicæ, II. 286. comatis ſomnolenti, III. 218. dyſuriæ & ſpaſmi veſicæ, II. 309. palpitationis cordis, III. 86. ſingultûs, III. 124. & vomitûs, III. 142. ejus exemplum ab empyrico retropulſæ funeſtæ ; II. 350.

Podagra cura : non indiſtinctè curatur lacte, I. 153. ſcarificationem poſcit, I. 461. ſpecifica in eâ, I. 450. *& ſeq.* præpoſterè topicis tractata varia infert mala, I. 337. *& ſeq.* quænam mala à perperam tractatâ propullulent ? I. 359. præſervatio quâ ratione legitimo ſex rerum non naturalium uſu fieri debeat ? II. 344. *& ſeq.* & præſertim ſi naturalis jam diſpoſitio adeſt, II. 346. a Cratone præſcripta, II. 345. an venæſectio repetita eo fine conducat ? II. 350. inveterata cur nullam recipiat ſanationem ? II. 346. ante paroxyſmum quomodo corpus præparandum, ut mitior evadat per uſum acidularum, II. 347. Carolinarum, *ibid.* diaphoreticorum, *ibid.* lactis, *ibid.* cucurbitularum cum ſcarificatione in dorſo pedis, & venæſectione, II. 346. & vomitoriorum, *ibid.* imminente paroxyſmo cur & quibus alvus ducenda ? II. 348. in paroxyſmo laudantur diaphoretica, *ibid.* & conveniens potus, *ibid.* quatenus & quibus conducant decoctum Viennenſe, II. 349. topica & ſpirituoſa, *ibid.* & venæſectio, & quâ ratione ea adminiſtranda ? *ibid.* quomodo tumor à ſolutione morbi relictus tractandus, II. 350. & tophi reſolvendi ? *ibid.* cautelæ circa lactis curam ? II. 349. purgantia, *ibid.* & remediorum uſum. *ibid.*

Podagrici tumores retrogradi : I. 187.

POLLUTIO nocturna quomodo differat à gonorrhoeâ ? III. 357. unde ſæpè oriatur ? *ibid.* ab atoniâ veſicularum ſeminalium, I. 307. quomodo tractanda ? III. 359.

POLONI inſignem ſpiritûs vini copiam leviter ferunt. I. 137.

POLYPI, eorum denominationis ratio, III. 278. qui ità dicantur ? III. 85. eorum exiſtentia obſervationibus anatomicis demonſtratur, *ibid. & 277.* differunt invicem ; III. 280. eorum indicia, I. 270. ſigna III. 280. ſigna initiantium & conſummatorum, I. 330. index ſanguis fibroſus ; I. 374. effectus, I. 156. ſubjecta, III. 280. quibus familiaris ? I. 270. 402. quomodo generentur ? I. 168. III. 280. cur necare poſſint ? I. 31. frequentiſſima morborum & mortis cauſa, I. 329. *& ſeq.* plerumque in pectoris morbis, I. 397. quomodo generatim mortis & morborum cauſa exiſtant ? III. 278. ut plurimum in ventriculo cordis dextro & venis generantur, III. 280. dextrum cur plerumque occupent cordis ventriculum ? I. 397. in cerebro intra venas jugulares interdum generantur, III. 279. qui apoplexiæ & deliriorum cauſa exiſtunt, *ibid. &* II. 242. quâ ratione diu abſque incommodo geſtari queant ? II. 157. III. 280. ſunt in regionibus ſeptentrionalibus magis quam calidioribus frequentes ; III. 281. quomodo ad eas contribuant acidorum & ſpirituoſorum abuſus, III. 282. incautus adſtringentium uſus, *ibid.* animi adſectus, *ibid.* corporis proceritas, III. 281. potus frigidus I. 234. præcipue corpori calenti ingeſtus, III. 281. ſanguinis copia & inopia. *ibid.* oriuntur ſæpè ex triſtitiâ, I. 193. ex ſuppreſſis menſibus ; I. 341. *cordis* ex nimiâ ſanguinis abundantiâ, I. 188. inveniuntur plerumque in ſubitâ morte extinctis, I. 270. *uterini* hæmorrhagiis cauſantur, I. 330. quomodo hæmorrhagiæ ipſius & abortûs cauſa ſint ? III. 279. cauſa hydropis uteri, *ibid.* diſtinguendi a molâ. *ibid.* quâ ratione diſponant ad animi deliquia, III. 271. ad aſthma, III. 97. 278. ad catarrhum ſuffocativum, III. 279. ad hæmoptyſin, III. 278. ad hydropem, III. 279. peripneumoniam & pleuritidem, *ibid.* phthiſin, III. 278. cur magis præcaveantur quàm curentur ? III. 88. 282. & quibus remediis ii arcendi ? I. 402. III. 89. 283. præſentes autem quomodo tractandi ? III. 89. 283.

PORRIGO quid ? III. 426. ejus ſigna & ſubjecta. *ibid.*

POTENTIA *generandi* in fœminis, quo tempore ordinario circumſcribatur ? I. 78.

POTIO *analeptica* temperans, II. 77. III. 407. *anti-febrilis*, II. 15. *carminativa*, III. 344. *Crollii*, quâ encheireſi adhibenda ? II. 16. *confortativa*, II. 97. *emetico-laxans*, II. 61. *febrilis*, II. 18. 20. 39. in guttâ ſerenâ expertæ virtutis, III. 437. *mannata* ; II. 226. *refrigerans*, II. 106. 214. ad ſomnum conciliandum. II. 72.

POTUS multum facit ad ſanguinis craſim I. 288. in morbis conſiderandus *ibid.*

Potus calidus cur diarrhœam ſiſtat ? III. 403. cur in paroxyſmo febrili noceat ? II. 17. nocet in ardentibus, II. 114. quando in purpura proſit noceatve ? II. 71. quâ ratione ad ejus geneſin contribuat ? II. 70. quando noceat vel proſit in variolis ? II. 54. mutat pulſum, I. 368.

Potus copioſus, quando in acutis morbis ſine noxâ aſſumi queat ? II. 65. quomodo proficuus fuerit in retrocedentibus morbillis ? *ibid.* alvum laxat, I. 118. ejus noxa, I. 117. III. 33. 72. minùs lædit quàm ciborum, I. 111. ejus defectus nocet, præſertim fœminis, I. 117. & quare nonnullis graves paſſiones pariat ? I. 469. *parcior* quas ferat noxas ? *ibid. &* 288. *liberalior* commendatus, I. 257. multùm facit ad ſanguinis craſin, I. 288. in morbis conſiderandus ; *ibid.* *ſpirituoſus largus* nocet, *ibid.*

Potus frigidus quo pacto ſit roborans ? II. 118. quibus in febribus conferat ? II. 115. ſub frigore febrili eſt denegandus ; II. 16. non verò in febrili æſtu ; I. 471. quandoque ſalubris, I. 470. aquoſi frigidi ſalubritas ; *ibid.* modus operandi in potu frigidiori, *ibid.* etiam in ardente & bilioſâ febre eſt præſtantiſſimus, I. 471. quomodo operetur in ardentibus ? II. 113. quâ cautione in iis porrigendus ? II. 115. ejuſdem uſus in cholerico morbo, I. 472. facultas in ſpaſmis & anxietatibus præcor-

præcordiorum, dolore cardialgico, ſtomachi ardore, & ſodâ: I. 473. non imperitè ſed circumſpectè à medicis eſt applicandus; I. 476. quibus cavendus? I. 134. ejus noxa, III. 119. 120. 281. quando nocentiſſimus? I. 476. ſanitati obeſt, I. 288. mortem inducere poteſt, I. 401. quomodo corpori calenti ingeſtus inflammationes & obſtructiones producat, III. 281. quâ ratione diſponat ad malum hypochondriacum, III. 69. polypos, III. 281. purpuram, III. 399. noxa inde quomodo avertenda? III. 283. vide *Aqua*.

Potus fæculentus & frigidus colicæ cauſa, I. 297.

Potus glaciatus, quæ producat mala? II. 171.

Potus incongruus qualis? I. 117.

Potulenta veneni naturam indueotia, I. 233. valetudini inſenſa. I. 255.

Plura vide in ver. *Aqua*, *Aqua frigida*.

La POUDRE *de ſucceſſion* ſaturninæ fertur eſſe indolis; I. 228.

PRACTICI parùm plerumque cauſas norunt, I. 322.

PRÆCORDIORUM anxietates periodicæ unde? I. 168. 186.

PRÆGNANTES diætam peculiarem poſtulant, I. 136. Vide *Gravidæ*.

PRÆSERVATIO in quo potiſſimum ſita ſit? I. 30. nobiliſſima medicinæ pars, I. 291. ex origine morborum diſcenda. *ibid.*

Præſervare à morbis in medici poteſtate ſitum magis quam curare. I. 99.

PRIMÆ VIÆ, earum conſtitutio in morbis exploranda. I. 289.

PRINCIPIA *hominis* tria ſunt conjuncta, I. 88. 95. *& ſeq.*

Principium medicinæ quale eſſe debeat? I. 23. cauſa proxima ſit ſanitatis morborum, vitæ, & mortis, *ibid.* clarum eſſe debet; *ibid.* in corpore noſtro exiſtere debet; *ibid.* non poteſt eſſe res ſpiritualis I. 24. aut ſenſitiva. *ibid.*

PROGNOSIS Medica quo pacto acquiratur? I. 149. ex difficillimis, I. 391. multùm facit ad famam medici, I. 291. 364. ad finem artis propriè non ſpectat; I. 391. unde petenda? I. 372. 391. maximè ex obſervationibus; I. 291. veteribus maximè culta, I. 364. licet empiricè, I. 391. in eâ diſtinguenda pathemata, tempora, & corpora, I. 395. ad eam referendus imprimis pulſus; I. 364. ex ſanguinis inſpectione fallax, I. 372. utilis tamen. I. 370.

PROLAPSUS *ani & uteri* balneis reprimitur. I. 465.

PROSTATÆ mucidæ lymphæ ſecretorium, I. 72. ulcere quandoque obſidentur, I. 327. ſcirrhi in iis ſigna & effectus. I. 329.

PRUDENTIA hominum in quo phyſicè conſiſtat? II. 131.

PRUNELLA quid? I. 295. diſtinguenda ab aliis faucium inflammationibus; *ibid.* in quo differat ab anginâ? II. 126.

PRURITUS cutis unde? III. 428. ſenilis quomodo tractandus? III. 436. à ſudoriferis excitatus quomodo compeſcendus? III. 435.

PSELLI qui dicantur? III. 247.

PUBERTAS, ejus tempore corpora mutantur I. 76.

PUERI ſæpè, ſed paucum cibum aſſumant? I. 134. qui ipſis noceant cibi? *ibid.*

PUERITIA quid ratione ſtructuræ peculiare habeat? I. 287. 349. peculiaribus morbis obnoxia, I. 349. quibus morbis pateat? I. 308. qualia in eâ pulſus? I. 368.

PUERPERÆ quomodo lædantur à frigore & terrore, II. 164. ab irâ & frigore? II. 159. cur facilè patiantur exanthematicos morbos, II. 73. inteſtinorum dolores, II. 290. lentas febres, II. 135. melancholiam & maniam, III. 256. tympanitidem, III. 342. cur & quales uteri inflammationes patiantur? II. 157. III. 447. quales ex febribus deportent noxas? II. 18. cur illis familiaris ſit purpura alba maligna? II. 69. quomodo ab eâ præſervandæ? II. 70. 74. nimiâ hæmorrhagiâ uteri laborantes quomodo tractandæ? III. 276. malum earum regimen quomodo ad abortum diſponat, III. 182. quale igitur iis conveniat? II. 74. III. 407. qualis potus? II. 159. quomodo ſtatim à partu tractandæ? II. 158. quando in iis conducant diaphoretica, II. 164. venæſectio? II. 158. 164. in iis præſtat alvum, quàm ſudorem movere. II. 163.

Puerperium ad morbos diſponit & cur? I. 350. in eo utiles purgationes I. 355. mortis in eo ſigna I. 395. cauſa ſphacelus I. 402.

PULMONES, eorum fabrica I. 44. cur fermè tota ex canaliculis minimis conſtructa? I. 156. officium, uſus, & neceſſitas, I. 45. III. 284. tubercula unde? I. 168. juvant ſanguificationem, I. 50. & ejus ſunt officina. III. 284. eorum conſtitutio in morbis conſideranda, & quomodo? I. 289. læduntur, & mirùm labefactantur à tuſſi humidâ diuturnâ, I. 351. III. 116. & quomodo iis ſuccurratur? II. 47. vomicæ juvenibus familiares, I. 183. à reliquiis variolarum & morbillorum labem patiuntur, I. 354. *& ſeq.* cum pleurâ cur in phthiſi concreſcant? I. 399. ſphacelo correpti quæ habeant ſigna? I. 324. atomiâ affecti quæ gignant mala? I. 307. labe affecti quibus ſanandi? I. 446. ipſorum vaſa rupta cur difficulter coaleſcant? II. 204. eorum ſubitaneæ corruptionis ſingulare exemplum, III. 296. quandoque inflammantur, Vide *Peripneumonia*.

Pulmonum ulcera cur difficulter ſanentur? III. 285.

PULSUS quid ſit? I. 42. 364. quid indicet? *ibid.* ejus uſum veteres ignorarunt, I. 364. Hippocrates parum expoſuit; *ibid.* Galenus nimis multas ejus finxit ſpecies; *ibid.* exploratio utilis, I. 42. in utrâque manu explorandus, I. 43. mechanicè examinandus, I. 364. experientiâ addiſcendus, I. 371. aliquamdiu in utroque carpo tangendus, *ibid.* ejus celeritas menſuranda horologio, I. 42. & 371. quot in minuto? I. 368. non ſemper unus in utroque brachio, I. 366. quid ex eo cognoſcendum? I. 389. facit ad diagnoſin & prognoſin, I. 364. cautum ex eo judicium, I. 369. ejus cauſa motus cordis, I. 366. ejus differentiæ, I. 42. quatuor tantum ſpecies, I. 365. eum multa variant, I. 42. *& ſeq.* I. 368. variat pro tempore febris, I. 371. & in capitis morbis, *ibid.* in catarrhis veſperi ingraveſcit, *ibid.* ſpaſmo remittente molleſcit; *ibid.* qualis in ardente ſit II. 114. in catepilepſi, III. 46. poſt coitum, III. 33. in epilepſiâ, III. 11. ſub & poſt febrium paroxyſmum, II. 11. in hyſtericis plethoricis, III. 64. à polypo cordis, III. 84. in ſyncope & lipothymiâ, III. 269. poſt tuſſis vehementiam? III. 116.

Pulsûs variæ ſpecies, *æqualis* non pertinet ad eſſentiam pulſuum, I. 365. *amplus* non differt à magno, *ibid.* *anguſtus* idem ac parvus, *ibid.* *caprizans* inæqualis ſpecies, I. 366. *celer* quid? I. 365. reſpectu cordis, I. 367. *& frequens* ſeparatim percipi nequit, I. 366. ſine errore unus pro altero ponitur, *ibid.* febribus jungitur, I. 370. *ac durus* in morbis ſpaſmodicis ac doloribus, I. 371. *parvus ac durus* ſanguis ſi exitum molitur, *ibid.* *conciſus* idem cum parvo, I. 365.

contractus & parvus idem; *ibid. convulsivus* dicitur respectu arteriæ, I. 366. & morientium est; *ibid. debilis* quid? I. 365. ratione cordis, I. 367. in lue venereâ, scorbuto, hydrope, I. 371. *dicrotus* inæqualis species, I. 366. *durus* & *mollis* dicitur respectu arteriæ, *ibid.* & *frequens* in febribus, I. 370. inflammationibus & doloribus, I. 371. plerumque in apoplexiâ & epilepsiâ; *ibid. formicans* inæqualis species, I. 366. *fortis* idem ac magnus, I. 365. *frequens* non est de essentiâ pulsuum, *ibid.* febrium pathognomonicum signum, I. 370. non tamen semper, *ibid.* ante eruptionem exanthematum, I. 371. & sub febre secundariâ. *ibid. parvus*, *debilis*, & *contractus* in malignis & petechislibus, *ibid. languidus & inæqualis* in pectoris morbis. *ibid. humilis* idem cum parvo, I. 365. *impetuosus* & magnus unus, *ibid. inæqualis* non de essentiâ pulsuum, *ib.* variæ ejus species, *ibid. intermittens* quando & cur sit? I. 367. jungitur plerumque convulsivo, I. 366. sine exitio quandoque observatur, I. 369. a lumbrico; *ibid. latens* idem ac parvus, I. 365. *magnus* quid? *ibid.* respectu cordis, I. 367. & *celer* in synochâ, I. 371. & *creber* in hæmorrhagiis, *ibid. manifestus* idem ac magnus, I. 365. *myurus* inæqualis species, *ibid. obscurus* & parvus idem. *ibid. parvus* quid? *ibid.* respectu cordis, I. 367. & *celer* in continuis malus, I. 371. & *frequens* in dysenteriâ, *ibid. frequens & debilis* in continuis pessimus, *ibid. durus*, & *frequens & inæqualis* in principio quartanæ, *ibid. profundus* non differt à parvo, I. 365. *rarus* non de essentiâ pulsuum, *ibid.* & *mollis* in lethargo & sopore, I. 371. *robustus* idem ac magnus, I. 365. *serratus* inæqualis species, I. 366. *tardus* quid? I. 365. respectu cordis; I. 367. *tremulus* inæqualis species; I. 366. *vacuus* idem cum parvo, I. 365. *valens & magnus* unus; *ibidem. vehemens* quid? *ibidem.* ratione cordis, I. 367. in flatu tertianæ & ardentis, I. 371. *vermicularis* inæqualis species. I. 366.

PULVINAR moribundis subtractum, quid efficiat? I. 48.

PULVIS *antasthmaticus*, III. 105. *antepilepticus*, III. 15. *Dolæi* quomodo paretur? III. 14. *anthelminticus*, III. 493. *antidysentericus Klapperbeinii* quomodo paretur? II. 30. *antifebrilis*, II. 37. 40. *antinephriticus*, II. 141. *antispasmodicus*, III. 70. & *seq.* 266. *aperitivus*, III. 354. *cornachini* quomodo in quartanâ adhibendus? II. 31. *diaphoreticus*, II. 52. III. 72. *emeticus*, II. 15. *Harris* contra rabiem quomodo præparetur? III. 261. *Heurnii* adstringens ex quibus conficiatur? II. 227. quando in hæmorrhagiâ uteri exhibendus? *ibid.* in hæmoptysi expertæ virtutis. II. 205. *laxans* II. 15. ad pneumonicas febres, II. 139. *polychrestus* ad febres petechizantes, II. 77. *præcipitans nitrosus*, III. 292. *pyrius* ad pestilentiam commendatur, II. 98. *resolvens* in quartanâ; II. 26. *roborans* in gonorrhœâ, III. 359. *stipticus* in hæmorrhagiâ sistendâ ab amputatione sphacelatæ partis orta, III. 391. *stomachicus*, II. 260. & *seq.* *sudoriferus* in lue venereâ, III. 417. & *seq.*

PURGANTIA singula propriam habent virtutem, I. 215. retropellendi facultate pollent, *ibid.* quænam sint selecta? III. 258. veterum quænam sint? III. 259. eorum ab ipsis variis exhibendi modus, *ibid.* & quâ ratione fuerint innoxia? *ibid.* semper reformidata à sanioribus medicis, I. 216. & nisi difficilioribus morbis magnâ cum cautione adhibita, *ibid.* quæ in lue venereâ conferant? III. 418. quo casu quartanam fugent? II. 30. nocent post iram, I. 190. 313. 425. & sub menstruo fluxu II. 37. in dentitionis difficultate, I. 314. 421. 435. in morbis exanthematicis, I. 315. in catarrhis, I. 340. in febribus, I. 415. senibus, I. 135. 421. 435. sanguinis circulum per vasa abdominis turbant, I. 345. gignunt icterum, I. 314. alvum cur postea adstringant! I. 385. recidivas proritant, I. 356. locum non habent in affectibus periodicis I. 187. tempore paroxysmi intermittentium non danda; I. 418. clysteribus non indenda, I. 468. quando necant quæ habeant signa? I. 393. vide *Excrementa alvi.* quid de illis ob humorum retrocessionem notandum? I. 361. in fluore albo & gonorrhœa usurpanda I. 416. balneis utiliter socianda I. 464. improvide sumta quid causentur I. 168. quæ mala gignant I. 214. quæ concitent symptomata III. 62. & quomodo hæc mitiganda. *ibid.*

Purgantia drastica virulento elemento imbuta I. 435. venenis causticis annumerantur I. 214. veneni æmula facultate pollent. I. 435. nocentissima. *ibid.* quomodo agant I. 435. pulsum mutant I. 369. ubi proficua I. 436. robustioribus danda *ibid.* postponenda laxantibus I. 416. intestinorum consensum testantur I. 316. importuniùs data quæ mala gignant? I. 214. mortem inferunt I. 215. inducunt choleram, III. 167. levem intestinorum inflammationem, & quotidianam febrem, II. 37. nocent in catarrhali benignâ, II. 46. colicâ biliosâ, II. 297. dysenteriâ, III. 157. ad excrementa dura educenda, II. 283. in ictero, III. 305. iliacâ passione, II. 279. ad lochia promovenda, III. 62. malo hypochondriaco, III. 73. melancholiâ, III. 259. palpitatione cordis, III. 90. podagrico dolore, II. 349. purpurâ, III. 408. 434. in rheumaticis & arthriticis doloribus, II. 323. in scabie infantes & pueros infestante, III. 434. in semitertianâ, II. 42. tertianâ, II. 16. spasmo vesicæ; II. 312. quomodo abortum promoveant? III. 179. quâ ratione animi deliquia inducant, III. 271. convulsiones, III. 27. diarrhœam chronicam cruentam, III. 175. iliacam passionem, II. 276. mictum cruentum, II. 234. singultum, III. 124. spasmos, III. 57. tormina in infantibus, III. 478. vomitus? III. 142. quomodo erysipelaceam materiam retropellant? III. 27. scabiem? III. 30. 438. num ad febres exanthematicas præservandas conducant? II. 92. & quid de iis in ophthalmiâ censendum? II. 167.

Purgantia fortiora quænam? I. 214. fugienda, I. 138. lædunt gravidas, I. 137. validiora infantibus nocent, I. 133. alvinam excretionem turbant, I. 216. atque hinc tenellos & lactentes infantes graviter lædunt, I. 217. maximè verò nocent ubi ventriculi inflammatio imminet, *ibid.* & ubi dolores sunt sanguinisque profusiones metuendæ, I. 218. vel vires jam sunt fractæ, *ibid.* quomodo cicuranda? III. 127. eorum vis quo pacto destruatur. I. 214. quando in hydrope locum habeant III. 330. 332. quandoque minus, III. 337.

Purgantia lenientia, I. 216. quæ sint? I. 434.

Purgatio vernalis non est repudianda, I. 139. naturæ opus juvat, I. 413. necessaria post morbos, I. 354. puerperis prodest, I. 355. necessaria in febribus, *ibid.* & ante balneorum usum, I. 465. neglecta purpuræ causa in puerperis, I. 355. nec non in acutis. *ibid.*

Purgatio menstrua quibus offendatur? I. 136. Vide *Menses*

Menses & Menstrua purgatio.

PURPURA distinguenda ab aliis exanthematibus, & in quo ab iis differat? I. 293. II. 68. ejus subjecta, II. 69. III. 232. quæ in eâ mala & funesta sint signa? II. 70. III. 298. causæ procatarcticæ, II. 69. quomodo in eâ mors generetur? II. 70. cur certis temporibus sit frequentior? II. 69. utraque cur nostris temporibus frequentatissima I. 358. puerperis cur familiaris? I. 355. in quibus casibus & subjectis sit periculosa? II. 70. cur eam epilepsia sequatur aut antecedat? III. 12. an eâ accedente petechiæ bono omine dispareant? II. 90. quomodo morbillis & variolis superveniat? II. 65. III. 397. sudor in eâ largus unde? I. 352. crises non servat; I. 389. quo omine continuis declinantibus superveniat? II. 116. III. 398. salutaris irâ excitata; I. 190. quomodo ex menstruis retentis oriatur? II. 72. & ex quartanâ generetur? II. 25. ex cohibito fluore albo, I. 340. suppressis lochiis; I. 342. acutis ob purgationem neglectam accedit, I. 355. lethali eventu; I. 393. in principio admittit emetica vel laxantia, I. 415. exempla ejus à febre malè curatâ ortæ, III. 411. post usum Carolinarum enatæ, III. 412. cum semitertianâ complicatæ, II. 43. post erysipelas ex vitio primarum viarum ortæ, II. 73. post alvi laxationem feliciter curatæ, *ibid.* delirium Carolinis curatum relinquentis, II. 72. cur non ferat cerevisiam? II. 71. quomodo sit curanda? *ibid.* præsertim si febribus epidemicis accedat? II. 70. quâ ratione in eâ alvus sit tractanda? II. 71. quomodo viribus succedendum? *ibid.* quale conveniat regimen? *ibid.* qualis potus? *ibid.* in eâ nocent tam calidiora quam refrigerantia; *ibid.* quatenus conveniat venæsectio *ibid.* & ejus eruptionem juvet? II. 73. quantùm prosint vesicatoria? II. 71.

Purpura acuta quæ dicatur? II. 74. quæ sit ejus materialis causa? *ibid.*

Purpura alba qualis dicatur? II. 68. synochis accedens quid indicet? II. 207. ejus causa materialis est acidum lympham coagulans; II. 69. III. 399. cur puerperis sit familiaris? *ibid.* & cur ut plurimùm in ipsis maligna? III. 399. peculiaria ejus symptomata eruptionem antecedentia, II. 83. ejus idiopathicæ sanatæ exemplum, II. 72. alba vel *rubra* in morbis acutis unde? I. 164.

Purpura benigna quæ dicatur? III. 397. ejus historia & progressus. *ibid.*

Purpura chronica, scorbuti soboles, qualis dicatur? II. 74. III. 397. signa, III. 397. quâ ratione chronica fiat? III. 398. differt ab aliis exanthematibus, III. 397. & inter se, *ibid.* prognosis, III. 405. cur demum ante aliquot lustra prodierit? III. 402. causa materialis est serum salino-sulphureum acre, III. 399. quod effectu remediorum probatur; III. 400. cur in hâc major salina acrimonia, quàm in albâ? *ibid.* cur tam facilè ac citò revertatur? *ibid.* subjecta, *ibid.* sunt fœminæ magis quam viri, III. 401. & ex iis sensibiliores & debilitatæ, *ibid.* speciatim divites, *ibid.* fluore albo laborantes, III. 402. gravidæ, III. 401. puerperæ, si lochia haud ritè fluunt, *ibid.* causæ occasionales, III. 403. *& seq.* ut loco scorbuti veniat à diæta est derivanda, III. 404. ipsius exempla ex inordinatâ diætâ ortæ, III. 411. in fœminâ sene, III. 412. post nimium hæmorrhoïdum fluxum lethalis, III. 409. inediâ & aquis mineralibus sanatæ, III. 410. scorbutum post usum coffee excipientis, III. 404. accedente albâ lethalis; III. 413. qualis præservationis causâ conveniat potus? III. 405. victus genus, *ibid.* ubi etiam aquæ medicatæ, cura lactis, & motus corporis conveniunt, *ibid.* quomodo gravidæ præservandæ, III. 406. quæ ante & post partum in eundem finem conducant? *ibid.* imminenti morbo quibus obviam eundum? III. 407. & quomodo præsenti, *ibid.* lochiis in hâc subsistentibus an venæsectio conducat? *ibid.* curatio requirit leniora & temperatum regimen, III. 406. fugam frigoris, III. 407. nimii calidi loci, III. 408. alexipharmacorum & validiorum medicamentorum, *ibid.* intempestivæ sanguinis missionis; *ibidem.* quomodo liberaliores & suppressæ alvi excretiones vel moderandæ, vel revocandæ, *ibidem.* quantùm prosint vesicatoria? III. 409.

Purpura idiopathica, ejus historia, II. 68. minus est periculosa quam symptomatica, II. 73. an in eâ conferant laxantia? *ibid.*

Purpura maligna quæ sit? III. 397. ejus indoles & decursus, III. 398. & quid indicet, si modo dispareat, modo appareat? *ibid.* puerperarum venæsectione curata, II. 73. Vid. *Miliaris febris.*

Purpura retrocedens quæ inducat mala? II. 297. quomodo delirium, II. 72. guttam serenam, III. 232. palpitationem cordis, III. 86. phthisin? III. 287. *retrograda*, I. 187. cur adeo periculosa? I. 166. per spasmum cum damno recedit, I. 302. utraque quare nostris temporibus frequentatissima? I. 358.

Purpura rubra quæ dicatur? II. 68. ejus subjecta, II. 69. causa materialis est serum acre salino-sulphureum; *ibid.* sæpè fit chronica, III. 398. & cur in puerperis non tam maligna? III. 399. in morbis acutis unde? I. 164.

Purpura scorbutica efflorescens solvit hypochondriacum malum. I. 410.

Purpura symptomatica quibus morbis & subjectis accidat? II. 68. III. 398. ejus in ictero & hydrope casus, III. 411.

Purpura vesicularis alba quæ dicatur? II. 69.

Purpurata febris quæ dicatur? II. 68. ejus in puerperâ funestæ exemplum. II. 72.

PUS post inflammationem ex sanguine quandoque generatur, I. 325. effusi in thoracem signa. *ibid.*

PUSTULÆ cutis unde? III. 428. earum generatio, I. 174. ex potione frigidâ, I. 234. cur autumno & vere frequentes? III. 441. haud repentè reprimendæ; I. 263. quibus externis debeant tractari? III. 436. scorbuticarum pruriginosarum exemplum, III. 437. ipsarum curatio, III. 438. venereæ quomodo tractandæ? III. 421.

PUTREDO in quo consistat? I. 28. unde proveniat? I. 160. præsertim mortifera, I. 161. gradu differt, I. 323. quæ in corpore humano producat symptomata? III. 444. causa mortis, I. 34. malignitatis, I. 323. non est ratio formalis mortis, I. 159. corpori tamen humano maximè adversa. I. 178. 206. exstinctum circulum sanguinis sequitur; I. 34. viribus infensa, I. 323. vires motrices destruit, I. 34. visceris interna. I. 161. quomodo arcenda III. 330. 451. speciatim post paracentesim III. 329. *& seq.*

PYLORUS, ejus situs, II. 258. scirrho quandoque afficitur, I. 329. post iram sæpè constringitur, III. 347. ejus constrictionis signa, *ibid.* est causa cardialgiæ, II. 257. colicæ flatuleotæ, III. 347. vomitûs, III. 143. ejus vitia post mortem detecta; III. 129.

PYRMON-

PYRMONTANÆ *aqua*, qualia fint earum principia constitutiva? III. 315. earum virtutes, *ibidem.* quale requirat eorum usus vitæ regimen? II. 222. & quæ ante earum usum tenenda? II. 272. commendantur in cachexiâ & chlorosi, III. 315. calculo felleo, II. 272. hypochondriaco malo, III. 71. ictero, III. 305. rheumatismo scorbutico, II. 322. scorbuto & quando? III. 378. ad vermes pellendos, III. 491. in ulceribus, III. 449. nocent maximè in hæmoptysi. II. 206.

Q.

QUARTANA qualis dicatur? II. 23. ejus historia, *ibid.* est vel simplex vel duplex, I. 24. legitima vel notha; *ibid.* symptoma in cacochymicis, *ibid.* hypochondriacis, *ibid.* infantibus, *ibid.* juvenibus, *ibid.* senibus infirmis, *ibid.* qui graviter & cum periculo ex eâ laborent? II. 31. eâ laborantes cur tam voracea? I. 248. febris ejus differentiæ & signa, I. 294. familiaris primæ senectæ I. 183. & Westphalis I. 185. in principio qualis pulsus? I. 371. ejus subjecta, II. 24. causa proxima & materialis, II. 23. procatarcticæ, II. 24. 32. eandem cum dysenteria causam habere potest, II. 30. quid in eâ pleoariè appetitûs prostratio denotet? II. 31. quomodo & adversùs quos morbos sit remedio? II. 25. convulsiones & epilepsias quandoque solvit, I. 410. quomodo ad purpuræ genesim contribuat? II. 25. quomodo gignat hydropem? I. 371. quibus modis solvatur? II. 25. præsertim in gravidis ac infantibus? *ibid.* iræ beneficio sanata, I. 190. balneis levatur, I. 463. perperam tractatur adstringentibus, I. 352. ex scabie retropulsa, I. 337. quomodo in eâ mors contingat? II. 25. & 31. quando exitium inferat? II. 25. in diuturna pancreas induratum I. 329. contumax cur æstate minuatur, vel potiùs expiret? I. 265. quæ & quo casu sit contumacissima? II. 25. & 27. cur circa vernale solstitium sponte cedat? II. 25. & vere facili oegotio sanetur? *ibid.* quos malè tractata post se morbos relinquat? *ibid.* quâ occasione recidivet? *ibid.* cur in plebeiis frequenter recidivet? II. 30. exemplâ ejus in gravidâ curatæ, II. 28. in sene funestæ, II. 31. in cachectico in funestum hydropem terminatæ, II. 29. ex tertianâ cum salivatione junctæ, *ibid.* cortice chinæ corruptæ & sanatæ, *ibid.* purgatione sanatæ, II. 30. in quotidianam sæpè redeuntem mutatæ, *ibid.* primo simplicis, post duplicis cum tumore pedum sanatæ, II. 31. & *seq.* sæpius recidivantis & pipere albo curatæ, II. 30. sæpiùs tumore pedum sanatur, II. 29. quo casu curatu sit facilis? II. 27. quo anni tempore facilè curetur? *ibid.* pro diversitate corporum diversam poscit medelam, *ibid.* quæ in ejus curatione occurrant indicationes? II. 26. eam curandi recta methodus, II. 32. & *seq.* quomodo in eâ tractandi cachectici, II. 29. pueri, II. 31. quomodo in eâ cruditates evacuandæ? II. 26. præsertim si sit inveterata, *ibid.* quibus modis stricturæ generis nervosi demulcendæ? *ibid.* partes debiles roborandæ, *ibid.* perspiratio ante & post paroxysmum juvaoda? II. 27. alvus laxanda? II. 28. laxantia & emetica in principio fert I. 415. cephalalgia levanda? II. 28. duo specifica adversùs eam commendantur; I. 450. II. 26. quis conferat potus? II. 27. quomodo adhibendus io eâ cortex chinæ? II. 28. quantùm conducant amara, II. 26. emetica, II. 27. epicardia, II. 28. venæsectio, II. 27. quomodo præcavendæ recidivæ, II. 30. & *seq.* tam diætâ, II. 28. quàm pharmacis? *ibid.*

Quartana anomala quid indicet? II. 25. *continua* qualis dicatur? II. 24. *duplex* qualis dicatur? *ibid.* quomodo nascatur? II. 32. ejus ex simplici natæ exemplum; *ibid.* *endemia* quo locorum occurrat? II. 24. *epidemia* quo tempore grassetur? *ibid.* *triplex* in quo differat à quotidianâ? II. 33.

Quartanarii cur facilè salivationem patiantur? II. 29. quomodo sanguis in iis sit constitutus? II. 27.

QUIES, eâ corpus habet opus, I. 155. ejus & laborum sit justa proportio, I. 125. conveniens usus commendatus; I. 158. quibus maximè conveniat? I. 125. nutritionem promovet, *ibid.* post cibum laudatur, *ibid.* animi liberam reddit transpiratiooem, I. 102. disponit liquida ad putredinem, I. 28. corporis nimia cur noxia? I. 261. quas noxas afferat? I. 125. mutat pulsum. I. 368.

QUINQUEFOLII radix alvum adstringit. I. 261.

QUOTIDIANA quæ dicatur? II. 33. est vel exquisita, vel vaga, II. 34. vel legitima vel notha, II. 33. in quo differat à catarrhali benignâ & malignâ, *ibid.* leotâ, *ibid.* quartana triplici, *ibid.* tertianâ duplici? *ibid.* ejus historia, *ibid.* subjecta, II. 34. sedes, *ibid.* causa proxima, II. 33. materialis, *ibid.* antecedentes, II. 34. cur ejus paroxysmi quotidiè redeant? II. 34. quomodo oriatur ex tertianâ, II. 37. ex vitio viscerum abdominis, II. 33. quæ excretiones in eâ sint boni ominis? II. 34. sæpè epilepsiam *solvit*, III. 13. quâ ratione transeat in *lentam* & continuam? II. 34. quibus causis in diuturnitate sustenietur? *ibid.* & 38. exempla ejus rebellis & Carolinis expugnatæ, II. 36. cum spasmo cardialgico junctæ & curatæ, *ibid.* ex tertianâ ortæ & sanatæ, II. 37. recidivantis emeticis *curatæ*, II. 36. anomalæ post hypercatharsin, *II. 37.* exquisitæ diuturnæ, II. *38.* eam curandi indicationes, II. 34. quâ ratione pravi succi in eâ corrigendi, *ibid.* & evacuandi? *ibid.* & *seq.* quomodo robur visceribus restaurandum? II. 35. quæ sit cura specialis, *ibid.* præsertim si diuturna fuerit, II. 38. aut ex levi intestinorum inflammatione foveatur? *ibid.* quæ sub eâ fugienda? II. 35. non cogendus sudor, sed alvi fluxus procurandus, *ibid.* quid faciendum, si frigus sit nimis acre? *ibid.* quando prosint aquæ minerales, *ibid.* emetica, *ibid.* sacculi ventriculo admovendi? *ibid.* specifica antifebrilia, venæsectio? *ibid.*

Quotidiana continua qualis sit, II. 33. *continua serosa*, quæ dicatur veteribus? II. 75. *epidemica* quo tempore grassetur? II. 33. *intermittens*, ejus signa, I. 294. differt à contiouâ & tertianâ duplici, *ibid.*

R.

RACHITIS quæ dicatur? III. 488. ejus historia, *ibid.* eâ defunctorum anatome, *ibid.* causa proxima, *ibid.* mediata causa, III. 489. remota, *ibid.* ratio symptomatum; *ibid.* prognosis; *ibid.* ad curationem faciunt balnea, I. 464. III. 489. diæta, *ibid.* leniora emetica & laxaotia, *ib.* frictiones, *ibid.* resolventia, *ib.* & thoraces *ibid.*

RAMAZZINUS, I. 17.

RAMONEUR MONCKII quid sit? II. 161.

RAPHANUS rusticanus quale recondat principium? III. 78. nocet in cardialgiâ, II. 262. laudatur in scorbuto. III. 378.

Ratio quid in Medicina denotet? I. 15.
Rationalium secta vetus, I. 16. quid eorum conatibus obfuerit? *ibid.*
Raucedo in tussi quomodo tollenda? III. 115. senum unde dependeat? I. 242. venereæ solâ mercuriali inunctione plantarum pedum curatæ exemplum. III. 425.
Raymundus Lullus; I. 21.
Recentiores ubi præferendi veteribus? I. 22.
Recidiva, eorum indicia, I. 355. quomodo excludantur? I. 289. per spasmos inducuntur, I. 302. unde? I. 355. ex suppressis criticis evacuationibus, I. 289. 389. palliativâ curâ, I. 289. ægri incuriâ, *ibid.* reliquiis morborum, I. 354. intermittentium cur tam frequentes? I. 355. quomodo arcendæ? I. 356. 420.
Recidivantes morbi, I. 182. quo pacto differant à periodicis? I. 186. cur easdem partes rursus affligant? I. 169.
Refrigerantia quibus in febribus prosint noceantve? II. 117. laudantur in mictu cruento, II. 206. in synochâ, II. 106. quando noceant in nimio hæmorrhoidum fluxu? II. 221.
Regius Cartesianus. I. 17.
Regulæ *prognosticæ* de morbis observandis insignes. I. 362.
Reliquiæ morborum novos pariunt morbos, I. 354. tempestivè summovendæ, *ibid.*
Remedia in classes distinguenda, I. 427. quatuor summa genera, *ibid.* circa materiam, vel motum occupantur, *ibid.* in fluida vel solida agunt, *ibid.* principia eorum paucis cognita, I. 425. per chymiam recluduntur; *ibid.* eorum operandi ratio scitu necessaria, I. 286. plures latet, I. 425. & *seq.* vires eorum non sunt absolutæ, I. 290. 424. sed occasionales tantùm & relativæ, I. 153. eorum effectus à priori indagandus, I. 425. non tamen semper cognoscitur, *ibid.* quomodo eognoscendus? I. 289. & *seq.* quodnam effectu heroicum dicendum? I. 476. operatio eorum observanda, I. 289. ex causis proximis & experientiâ petenda, I. 426. actio in corpus physicum & vivum gratis distinguitur; I. 425. in nervosas partes maximè ac proximè agunt, I. 308. non semper morbos sanant, I. 290. sub initium & finem morbi propinanda; I. 414. eorum multitudo singulorum cognitioni obest; I. 421. Vide *Medicamenta.*
Remedia diæterica præferenda pharmaceuticis, I. 422. *fortia* debilibus exitiosa, I. 344. in vigore morbi non offerenda; I. 414. à liberaliori eorum usu cavendum. I. 417.
Remittentes *morbi* non confundendi eum periodicis. I. 186.
Renes, eorum structura & usus, I. 70. consentiunt cum ventriculo; I. 315. 353. tono suo instructi sunt, I. 70. eorum *atonia* quid efficiat? *ibid.* atonia affecti quæ pariant mala? I. 307. *abscessibus* patent, I. 326. *debilitati* gignunt calculum I. 353. inflammationes, ulcerationes, *ibid.* signa puris in iis, I. 326. *labefactati* quibus firmandi? I. 446. an spasmo sint obnoxii? II. 147. *sinister* cur magis nephritidi obnoxius quam dexter? II. 148. 298. *exulcerati* quomodo tractandi? I. 430. quomodo ischuriæ lethalis causa, II. 317. quomodo iis succurrendum? II. 235.
Res *non naturales* sanitatem dispensant. I. 100. & *seq.*
Respiratio quid sit? I. 44. III. 95. ad vitam est necessaria, III. 95. sanguini calorem affert, I. 46. promovet chyli progressum, I. 66. ejus usus secundarii; I. 47. in recens natis cujus usus sit? III. 473. cum roncho & stertore in apoplexiâ unde? II. 241. quid denotet? II. 243. naturalis in catalepsi unde? III. 46. *auctior* auget circulum sanguinis, *ibid.* *impedita* pravi effectus, I. 46. *difficilis* ejus ortus, I. 168. ex restagnante sanguine lochiali, I. 342. à flatibus incarceratis, III. 66. à polypo, III. 280. *anxia* à spasmo nervorum pneumonicorum, I. 392. in acutis mala, *ibid.* ejus *oppressio* unde? I. 166. cum metu suffocationis quale in phthisi præbeat signum? III. 288. *suspiriosa* cum sibilo in epilepsiâ unde? III. 11.
Rhabarbarum quodnam sit optimum? III. 351. ejus virtutes, quas exserit in corpore? *ibid.* & 73. coctum vim purgativam perdit, I. 214. duplo plus in substantiâ, quam in infuso operatur, II. 322. ejus varii adhibendi modi, III. 351. specificum est in hepatis vitiis, III. 405. laudatur post insultum apoplecticum, III. 244. in nimio hæmorrhoidum fluxu, II. 220. in narium hæmorrhagiâ, II. 199. in ictero, III. 305. in malo hypochondriaco, III. 70. in rheumaticis & arthriticis doloribus, II. 322. in vomitu cruento arcendo, II. 215. in vomitu bilioso, III. 145. cum *absorbentibus* in dysenteriâ, III. 156. cur tussiimum lactans in eâ? I. 422. cum *terebinthinâ venetâ* in pilulis egregiè calculosos solatur; II. 307. *tostum* in diarrhœâ laudatur, III. 169. ejus *essentia* cum liquore terræ foliatæ tartari in hydrope prodest, III. 330. ejus *extractum* cum aliis anthelminticis nuptum in vermium eliminatione laudatur. III. 28.
Rhabarbarina in principio pestis commendantur. I. 204.
Rheumatismi recentioribus qui dicantur? II. 317. differunt ab arthritide, *ibid.* & I. 298. ratione causarum, II. 318. gradûs & indolis; *ibid.* dividuntur in cacochymicos, scorbuticos, fixos & vagos *ibid.* unde oriantur? I. 164. 165. 174. 175. 274. quomodo gignantur? I. 302. eorum causa, I. 298. causa proxima, II. 317. materialis, II. 318. subjecta, II. 319. processus, *ibid.* signa, I. 298. prognosis, II. 320. hæreditarius morbus, I. 349. cur dextrum latus frequentiùs occupent, quam sinistrum? II. 325. cur maximè generentur tempore verno? I. 266. cur verno & autumnali tempore maximè affligant? II. 319. gignuntur à spasmis nervosarum membranarum, I. 303. quandoque venæsectione; I. 298. facilè in arthritidem veram abeunt. *ibid.*
Rheumatismi aurium ex coryza per frigus suppressâ II. 325. *capitis* ex admisso frigore venæsectione curati, II. 326. & calculo inducto, II. 299. in fœminâ plethoricâ casus; II. 324. *chronici* superiora maximè cum febre affligentis casus, II. 327. ab excretionibus sanguineis orti, II. 326. ex hæmorrhoidibus suppressis Tœplicensibus & Carolinis curati, *ibid.* *pectoris* ab hæmorrhoidibus suppressis, II. 328. ex irâ & superingesto spiritu volatili cornu cervi exemplum, II. 329. *ossis ischii*, *sacri* & *coccygis* iteratâ venæsectione curati, II. 325. *renum* & ureterum casus, III. 306. *sanguinei* in Galliâ frequentes, II. 321. *scapularum* calidiori pharmaco exacerbati & ad caput delati exemplum, II. 328. ex sero impuro copioso tam internas quam externas partes affligentis exemplum, II. 329. *scorbutici* qui dicantur? II. 328. & quomodo tractandi? II. 322. *venerei* unde? II. 320. & quomodo tractandi? II. 322.
Rheumatismorum curatio quomodo instituenda? II. 321. per diaphoretica & diapnoica, *ibid.* per venæ-

venæsectionem quandoque arcentur, *ibidem*, & I. 460. & quando conducat? II. 321. & 323. eorum specificum lumbrici terrestres, I. 450. balneis martiatis levantur; I. 464. & *seq.* cautelæ circa anodyna, II. 323. balnea, II. 322. curam lactis, II. 323. circa calidiora & spirituosa, *ibid.* topica, II. 322. scarificationem & vesicatoria, I. 460. II. 323.

Rheumaticæ febres unde? I. 409. in quo differant à catarrhalibus? II. 45. cur sæpè fiot salutares? III. 111. naturæ & artis methodus medendi in eâ. I. 409.

RIGOR *febrilis* quid sit, & quomodo fiat? II. 114. qualis sit criticus, qualisque symptomaticus? *ibid.*

RIVERIUS I. 22.

ROBORANTIA, varia eorum genera; I. 444. eorum usus aperitivus, I. 260. sublatâ morbi causâ I. 416. & *seq.* & finito morbo usurpanda; I. 420. in calculo prosunt, I. 70. cur sint efficacia remedia contra febres? I. 170. adstringentibus nupta quæ & quando in lentis conducant? II. 181. quænam in tussi? III. 113. 115. in vomitu? III. 145.

Robur fibrarum multùm pendet ab assumtis, I. 35. 129. a solidarum partium texturâ, I. 87. 129. vitale in quo consistat? I. 242. unde pendeat? I. 444. ex vigore motûs cognoscitur, I. 348. solidorum sanitatem fulcit, *ibid.* analepticis minùs restauratur. I. 444. Vide *Vires*.

Robusti qui sint? I. 348. quinam dicantur? I. 129. se nulli diætæ mancipent, I. 130. quid cavere debeant? *ibid.* non egent medicinâ, I. 240.

Robustum corpus cum animi robore pari passu ambulat. I. 129.

ROS, ejus vitiosus effectus. I. 211.

ROSSALIA in quo differant à morbillis? II. 63.

RUBEFACIENTIA morbos capitis levant, I. 318. narium hæmorrhagias compescunt. *ibid.*

RUCTUS quid? III. 138. hypochondriacis familiares, I. 306. per coovulsivum motum eliduntur. *ibid.* acidi unde? II. 258.

RUDBECKIUS, I. 19.

RUPTURA corneæ ex malè tractatâ opthalmiâ, II. 169.

RUYSCHIUS I. 19. 20.

S.

SABURRA ventriculi quomodo exoneranda? I. 250.

SACCHARUM, ejus largior cum potu Coffee usus quæ pariat damna? III. 404. nocent omnia ex eo parata in asthmate, & cur? III. 100. *rosaceum* in phthisi laudatur. III. 292.

SACHSIUS laudatus. I. 31.

SAGAPENUM cur hystericis utile? I. 448. specificum anthelminticum, I. 452. clysteribus commiscendum. I. 468.

SAL saporis objectum. I. 93. in corpore generatur I. 69. universale aëreum I. 227.

Salia quando in cardialgia, II. 262. 267. in dysenteriâ, III. 158. in febribus; II. 18. ad lochia promovenda? III. 62. an in hypochondriaco malo prosint? III. 70. eorum intemperies non universalis morborum causa. I. 151. eorum usus intemperatus noxius, I. 253. vitiosa multorum morborum causæ, I. 254. quo pacto facillimè corrigantur? I. 256. optima laxantia, I. 434. præcipuum ingrediens aquarum medicatarum, *ibid.* clysteribus utiliter commiscentur. I. 467. tempore paroxysmi intermittentium non danda. I. 418.

Sal Anglicanum quomodo præparetur? III. 272. laudatur in guttâ serenâ. III. 230.

Sal aperitivum III. 265. 309.

Sal commune corpori amicum, I. 69. sed ejus mixtionem non subit, *ibid.*

Sal, cornu cervi volatile cum aliis permixtum ad sudorem promovendum laudatur in lue venereâ. III. 422.

Sal digestivum Sylvii ex quo præparetur? II. 14.

Sal Ebsoniense ad flatus discutiendos laudatur. II. 295.

Salia fixa & neutra optima diuretica. I. 439.

Salia per incinerationem parata absorbent. I. 428.

Salia neutra quænam dicantur? III. 305. eorum virtus in corpore humano, *ibid.* laudantur in tumore hydropico, III. 331. in semitertianâ, II. 42. ad vermes expellendos, III. 492. quæ damna præsentibus ventriculi spasmis pariant? II. 125.

Sal pharyngæum quomodo præparetur? II. 128.

Sal prunellæ in dysenteria quando conducat? III. 158.

Salia thermarum quâ ratione in febribus conveniant? II. 22.

Sal volatile spiritûs urinæ cujus iodolis? III. 45.

Salia volatilia ad arcenda contagia commendantur, I. 212. volatilia oleosa nocent in catalepsi. III. 48.

Salita alimenta nutritioni incongrua. I. 108.

SALIVA cujus sit naturæ? II. 86. distingui debet à muco faucium, I. 59. est liquor subtilissimus, *ibid.* fermentescibilis, *ibid.* est fermentum, *ibid.* facit saporem, I. 61. habet vim medicamentosam, I. 59. dirigit appetentiam liquidorum, I. 60. menstruum microcosmi, I. 59. sale est imbuta, *ibid.* ex quibus glandulis veniat? *ibid.* iracundorum venenatam induit naturam, I. 196. non deglutienda in locis contagio infectis, I. 204. per eam gravissima mala transferri possunt, I. 189. ex glandulis, I. 304. per spasmos nimium elicitur, I. 305. sub salivatione cur foeteat? I. 443.

Salivæ profusiones unde? I. 160. profluvium à mercurialibus, I. 219. ejus fluxus in epilepsiâ unde? III. 11. conducit in petechialibus, II. 87. & quomodo proritandus? *ibid.* *flavescentis* in ictero exemplum; III. 309. *jejuna* ægri ad inungendum in lippitudine laudatur. III. 238.

Salivantia poteotissima chymica, I. 442. quæ sint? *ibid.* quomodo agant? I. 443.

Salivatio quomodo succedat? I. 442. mediantibus spasmis fit, I. 302. 304. 442. à mercurialibus, I. 304. ab acri humore, *ibid.* alvum comprimit, I. 263. noxia summè hypochoodriacis, I. 220. non impetuosè movenda, I. 447. in scorbuticis quid indicet? III. 371. ejusque symptomaticæ exemplum, III. 385. in variolis quomodo movenda? II. 53. cur facilè quartanariis eveniat? II. 29. à cinnabari cum sale volatili, cornu cervi mixta suscitatæ exemplum, III. 347. à cicutâ aquaticâ exteriùs applicatæ casus; III. 93. *mercurialis* quomodo à mercurio dulci facilè excitetur? II. 29. quartanæ post mercurii dulcis usum accedens excessiva quomodo curata fuit? *ibid.* quot modis possit institui? III. 418. & *seq.* quæ ante ipsius usum tenenda? *ibid.* quæ in illâ diæta observanda? *ibid.* & quandiu insistendum? *ibid.* cur semper cum frigore extremorum juncta sit? III. 456. & quæ circa symptomata ab ipsâ inducta tenenda? III. 419. interdum epilepsiam curat, III. 18. raró gonorrhœam inveteratam, III. 362. cur & quando locum habeat

beat in lue venereâ? III. 418. non semper ad curam luia venereæ necessaria. I. 443. quando locum habeat in guttâ ferenâ? III. 230. & quibus instituenda? III. 231. io tumore testiculorum venereorum, III. 426. cur scorbuticis minùs conferat; III. 419. nec hystericis & macilentis? *ibid.* & quid ejus loco substituendum? *ibid.* perperam instituta sæpè hydropis causa & quomodo tollenda? III. 333.

Saltatio vehementior motus. I. 122.

Sambuci cortex medius specificum in ictero. I. 451.

Sanctorius, I. 22. 68.

Sanguis, ejus definitio, I. 36. prima elementa, I. 156. est thesaurus vitæ, I. 34. præcipuus corporis humor, I. 372. aquâ specie gravior. I. 37. & 374. proportio solidi & fluidi in eo, I. 367. ab acidis coagulatur, I. 374. ab alcalinis & nitro funditur magis & rubescit. *ib.* est mixtus liquor, I. 36. gelatina purpurea, I. 37. ejus triplex substantia, I. 269. ejus partes constitutivæ III. 388. habet innatantes partes solidas, I. 37. harum mutua proportio, *ibid.* partes sulphureas, *ibid.* idem an semper in corpore sit? I. 39. boni copia præstat robur, I. 33. qualis optimus? I. 39. ei inest terrestre; I. 38. terrestreitas cum sulphureâ parte indolem acquirit abstersivam; *ibid.* quomodo examinandus? I. 374. qui bonus nondum evictum, I. 372. ex eo prognosis sumenda, I. 373. quæ tamen fallax, I. 372. inspectio sola an medicum de hominis statu satis edoceat? I. 39. natura illius & quâ ratione efficitur atque circumagitur? I. 469. differentia est quoad individua, I. 37. differentias medicus perspicere debet, I. 38. differt ratione temperamentorum; I. 368. qualis plethoricorum I. 320. cholericorum, I. 368. hystericarum, I. 320. scorbuticorum? I. 373. malus aspectu sæpè in sanis; I. 372. & bonus in ægris. *ibid.* non solum qualitate sed etiam quantitate peccat, I. 340. Vide *Plethora.* ejus productio non æque copiosa in omnibus corporibus I. 51. quantitas diversa, I. 38. & *seq.* justa quænam? I. 101. microscopio conspectus, I. 39. cur ex eo tot separentur humores? I. 381. continuo eget supplemento, I. 47. ejus pars subtilior motum tribuit cordi & arteriis, I. 33. portio diaphana nutrit, I. 56. ejus resolutio chymica; I. 37. eum quæ alterant in animum jus babent. I. 96. cur citò putrescat? I. 38. vilipenditur, quia res est obvia, I. 34. unde suppleatur? I. 102. in febribus corrumpitur. I. 319. venæsectione & scarificatione elicitur, I. 374. ejus missiones fugiendæ in affectibus retrogradis. I. 187. qualis in nimio hæmorrhoidum fluxu excernatur? II. 219. in mictu cruento, II. 213. morbo nigro Hippocratis, II. 217. & vomitu cruento, II. 214. qualis sit cachecticorum, III. 19. 318. arthriticorum, II. 318 cutis adfectibus laborantium, III. 429. delirantium, III. 255. hydropicorum, III. 325. ictericorum, III. 301. ex petechizante febre mortuorum, II. 77. quartanariorum, II. 27. scorbuticorum, III. 372. senum, II. 217. variolis malignis peremptorum? II. 51. quæ ejus sit bona consistentia in petechiali febre? II. 90.

Sanguinis calor à sulphureâ parte pendet. I. 38. calefactus potu frigido densatur. I. 233. 234. respiratione incalescit, I. 46.

Sanguinis circulatio, eam Harvæus in lucem proposuit, I. 39. est indubiæ veritatis, I. 40. *circulus* liber & æquabilis quis? I. 155. animam cum corpore connectit, I. 16. est caussa vitæ, I. 24. nutritionis, I. 51. conservat corpus, I. 52. est principium, ex quo medicinæ omnes partes fluunt; I. 25. fit ad leges motus, I. 40. per pulmones, I. 47. in embryone abest, I. 44. vigorem & robur dat animo, I. 52. ejus apud Hippocratem indicia, I. 39. ferè tertia pars cerebrum petit, I. 84. ad caput difficiliùs movetur, I. 47. an ex arteriis vel venis exstillet? I. 74. massa quam citò corpus totum pervadat? I. 42. quoties unâ horâ circumvolvatur? I. 368. inter interstitia fibrarum non extravasatur, I. 365. reditus ex pedibus difficilis, I. 49. regressus per venas quibus adjuvetur? I. 41. transitus difficilior ex collo sinistri lateris ad mesentericum sinistrum: I. 49. circulatio retardata morborum causa, I. 164. circulus turbatus & sublatus morborum & mortis causa, I. 25. cursus immoderatus & impeditus cur morbum formet? I. 163. ex natura illius & qua ratione efficitur atque circumagitur I. 469. ejus circuitus quare in febre fiat auctior & celerior? I. 476. vide *Circulus sanguinis* & *Sanguinis motus.*

Sanguinis color purpureus unde? I. 38. in minimis ductibus evanescit. I. 41.

Sanguis planè non concrescens unde? I. 374.

Sanguinis conditio animæ actiones alterat. I. 96.

Sanguinis congestiones graves & periculosæ stases ex intestinorum spasmis, I. 269. infarctus & congestio quos effectus producat in vasis abdominis? I. 166.

Sanguis congrumatus quibus dissolvendus? I. 430. 453. ureteribus inhærens quomodo resolvendus? II. 235.

Sanguinis consistentia ab intestino motu læditur. I. 39.

Sanguinis constitutis justâ eget proportione & qualitate, I. 101. quænam ejus partes constitutivæ? III. 388. eo rectè constituto viget sanitas. I. 101.

Sanguinis copia animum afficit, I. 52. nimia redundantia oon universalis est morborum caussa I. 151.

Sanguis crassus & *niger* vitiosus ad stagnationes & inflammationes pronus; I. 373. *crassus* quomodo à plethorâ oriatur, III. 303. à victu crasso, III. 255. à vitâ sedentariâ, *ibid.* disponit ad animi deliquia, III. 271. ad polypos. III. 86.

Sanguinis defectus multos infert morbos, II. 220. & abortum, III. 179. palpitationem cordis, III. 86. polypos cordis, III. 281. phthisin, III. 287. purpuram, III. 412. spasmodicas ex utero passiones, III. 63. stagnationem & corruptionem, III. 373. quomodo resarciendus? III. 273.

Sanguinis dejectio per alvum funesta ex rupturâ hæmorrhoïdalium, I. 327.

Sanguinis dyscrasia ex urina patescit. I. 380.

Sanguinis effusiones consuetæ, interceptæ multa gravia creant symptomata, I. 244.

Sanguis extravasatus nocet, I. 373. mortis causa, I. 327. in cerebro quando necet? I. 397.

Sanguis fibrosus malus, I. 374.

Sanguis floridus nimis malus & unde? I. 373. in febre malignâ & spasmodicis morbis; *ibid.* non largiter extrahendus. *ibid.*

Sanguinis fluxus quo pacto præsentissimè cohibendus? I. 255.

Sanguinis humiditas facilè evaporatur, I. 37.

Sanguinis impetus varius ratione ætatis & indolis. I. 170.

Sanguinis impuri indicium. I. 271. quibus corrigatur? I. 430.

Sanguinis magna inopia quas pariat ærumnas? I. 175.

Sanguinis menstrui fluxus periodicus causas babet mechanicas, I. 74. ex uteri pariter & vaginæ vasis profluit, I. 73. an ex arteriis vel venis extillet. I. 74. Vide *Menstrua purgatio.*

Sanguinis motus, Hippocratis de eo sententia, I. 300. ordinarius sanitati præsidet. I. 100. eo sanguis consumitur & alteratur, I. 107. per renes celerrimè fertur, I. 50. in arteriis cur celerior? II. 203. III. 125. velociùs movetur per vasa angustissima; I. 42. ejus intestina commotio sudoris causa; I. 382. per caput à duræ matris tono pendet, I. 305. in plerisque morbis læsus est, I. 301. à peripheriâ ad centrum morbosus, *ibid.* à centro ad peripheriam vitalis. *ibid.* interceptus gravia parit symptomata, I. 166.

Sanguinis profusio excretionem diminuit, I. 260. 261. malè fortioribus constringentibus compescitur, I. 262.

Sanguinis progressus, motu corporis promovetur, I. 321. tardior ex plethorâ quas gignat ægritudines? I. 270. quadruplici modo intercipitur, I. 301. interceptus quæ pariat mala? I. 307. impeditus in capite quos gignat morbos? *ibid.* quid per venam portæ interceptus? I. 317.

Sanguis serosus nimis cur vitiosus? I. 373.

Sanguis siccatus inflammabilis est. I. 37.

Sanguis spissus & impurus quibus corrigatur? I. 403. venosus cur arterioso spissior? II. 203.

Sanguis stagnans inclinat ad corruptionem, I. 272. cur facilè stagnet in intestino recto & colo? I. 269. quatenus mortem inferat? I. 268.

Sanguis temperatus qualis? I. 101. ejus temperiem quomodo Veteres intellexerint? *ibidem.* cur debeat esse temperatus & depuratus? I. 157.

Sanguis tenuis & parcus facit timidos. I. 53.

Sanguificatio, ejus ratio, I. 50. non perficitur peculiari spiritu vitali, *ibid.* non est unius visceris opus, *ibid.* eam juvant calor, *ibid.* lien, I. 56. pulmones, *ibid.* arteriæ & venæ. I. 50.

Sanguinei quinam? I. 242. II. 194. eorum natura & diæta, I. 131. *& seq.* in quos morbos facile incidant? I. 243.

Sanguineum temperamentum. I. 43.

Sanguineo-cholerici quinam? I. 43.

Sanguineo-melancholici. I. 43.

SANITAS quid sit? I. 100. in quo consistat? III. 371. ejus causæ à medico investigandæ. I. 100. indicia, *ibid.* proxima causa circulus sanguinis; *ibid.* fœminarum pendet à menstruis rectè fluentibus, I. 119. à solidorum & fluidorum motibus pendet; I. 301. in quo ejus fundamentum? *ibid.* ex mente Hippocratis. I. 300.

Sanus quisnam? I. 100. à medicamentis abstineat. I. 138.

SAPHÆNA incisa nocet & prodest, I. 459.

SAPO venetus clysteribus commiscetur. I. 373.

SAPOR ubi perficiatur? I. 89. fit in linguâ, I. 93. ejus objectum sal; *ibid.* ratio, I. 61. cur differat? I. 94. amarus in ictero unde? III. 308. varius unde? III. 40. ejusque exemplum. *ibid.*

SATIETAS morborum genitrix. I. 249.

SATURNINA medicamenta tristibus exemplis infamata, I. 228. alvum adstringunt, I. 261. inimicissima præsertim intestinis, I. 228. quæ producant symptomata? *ibid.* cur à veteribus annumerata venenis? *ibid.* ab iis abstinendum. *ibid.* in fluore albo & gonorrhœâ usurpata disponunt ad malum hypochondriacum, III. 69. nocent in gonorrhœâ, III. 361. 363. & quæ inducant symptomata? *ibid.* & II. 287. quatenus conducant in hecticâ? II. 181.

SCABIES unde? I. 168. 202. quotuplex sit? III. 426. excretio salutaris, I. 120. in quo differat à morbo Lazari? III. 427. est contagiosa, *ibid.* ejus sedes, *ibid.* subjecta, *ibid.* & 429. causa materialis, III. 428. causa proxima est serum acre & viscidum, *ibid.* quod exemplis probatur, *ibid.* mediatæ. III. 429. *climacterica*, ipsius casus, III. 440. *epidemicæ* exemplum, III. 441. *ferina* quænam sit? III. 426. ipsius pertinacissimæ casus, III. 439. *humida* quænam? III. 426. contagiosæ est naturæ, I. 204. *introversa* perniciosa; I. 206. *maligna venerea* quid? III. 426. ejus cum tuberculis in cute observatio, III. 439. quantùm ad eam generatim contribuant aër humidus & vappidus, III. 429. ejusque & diætæ subita mutatio, *ibid.* animi pathemata, III. 430. excretiones sanguineæ suppressæ, III. 429. menses suppressi I. 341. mala ciborum incongruorum digestio, III. 430. arthriticos & rheumaticos dolores sæpè solvit, II. 320. deliria, III. 263. epilepsiam, III. 13. & alios morbos, III. 427. *& seq.* prognosis III. 430. quo pacto in primâ herbâ suffocanda? I. 205. post usum acidularum frigidum obortæ casus, III. 438. *repulsa* nocet, I. 303. per spasmos topicis inductos repellitur, I. 302. *retropulsa* cur adeo periculosa? I. 166. ejus exempla, III. 428. malis artibus retropulsa quænam damna afferet? I. 358. quâ ratione apoplexiam inducat, II. 242. asthma convulsivum, III. 96. colicam, II. 287. convulsiones, III. 25. epilepsiam, III. 12. febres intermittentes, II. 12. guttam serenam, III. 229. mictum cruentum ejusque casus, II. 237. motus spasmodicos vagos, III. 37. palpitationem cordis, III. 86. phthisin, III. 287. rachitidem, III. 489. tussim serinam? III. 111. *sicca* apud senes unde dependeat? I. 242. præposterè siccata quos gignat morbos? I. 336.

Scabiei curatio; ejus exemplum à purgante validiore & feliciter curatæ, III. 438. quomodo & quando conducant aquæ minerales cum lacte, III. 433. balnea, III. 431. 436. cura per inediam, III. 431. decocta sanguinem purificantia, III. 432. externa, III. 436. 437. lactis cura, III. 433. mercurialia, III. 432. 435. sanguinis depletio, III. 431. & sudorifera, III. 432. quæ tenenda circa criticam, III. 434. haud repentè reprimenda, I. 263. quæ ad expulsionem conferant? III. 434. quomodo retrocedens revocanda? III. 30. 435.

SCAMMONIUM, ejus virtutes, I. 215.

SCARIFICATIO vicaria venæsectionis, I. 461. eundem quam venæsectio evehit sanguinem, I. 374. 462. plethoram etiam minuit, *ibid.* evacuatoria & derivatoria, *ibid.* quibus in morbis utilis? I. 461. pinguibus & spongiosis subjectis præ venæsectione commendatur, III. 431. *brachiorum* quando in aphoniâ infantum conveniat? III. 250. *cervicis* in vertigine laudatur, III. 221. *gingivarum* in iis sanguinolentis in scorbuto, III. 380. *narium* in catalepseos paroxysmo, III. 48. in phrenitide, II. 132. *nuchæ* in adfectibus soporosis, III. 213. quando in fistularum curatione adhibenda? III. 464. in tumore pedum œdematoso, III. 333. in podagrâ, II. 346. purpurâ scorbuticâ, III. 406. rheumatismo, II. 323. spasmo vesicæ, II. 311. ulceribus, III. 448. quâ ratione & quo loco in sphacelo instituenda? III. 390. cur cautè cum eâ in scorbuto mercandum? III. 380.

SCHAPERUS, I. 17.

SCHEUCHZERUS, I. 17.

SCIRRHUS, quid ? III. 446. viscera & glandulas occupat, I. 328. pancreas, *ibid.* pylorum & duodenum, *ibid.* lienem, I. 329. hepar, *ibid.* mesenterium, I. 329. prostratas, *ibid.* uterum, *ibid.* vesicam I. 328. *& seq.* ex mensium suppressione, I. 341. hæmorrhoidum I. 343. quando in cancrum degeneret ? III. 447. & cur in cachecticis ea quam facilè accedat mutatio ? *ibid.* in ipsum abeuntis signum; III. 446. & quâ ratione ulcera inducat ? III. 444. 447. ejus curatio interna, III. 450. quando locum in eâ babeat exstirpatio, III. 451. & quid ante & post ejus operationem observandum ? *ibid. & seq.* quæ externa præterea conducant ? *ibid.*

SCORBUTUS qui dicatur? III. 369. signa ejus essentialia, *ibid.* in quo differat a cachexiâ, III. 314. 375. ab hypochondriaco malo & melancholico, III. 375. ab ictero nigro, III. 374. ab ileo cruento Hippocratis, III. 374. à lue68 vereâ, III. 375. 423. a purpurâ rubrâ chronicâ, III. 375. symptomata quæ se exserunt in abdomine, III. 370. capite, collo, & faucibus, *ibid.* cruribus, *ibid.* partibus externis, *ibid.* pectore, *ibid.* sedes non est primariò in liene, III. 372. sed in omnibus fere visceribus & emunctoriis; *ibid.* causa ejus proxima consistit in succorum vitalium corruptione ? III. 371. quomodo hæc generetur & ejus præsentia probetur ? *ibid.* mediata causa est fluidi a solido secessio, *ibid.* quod evincitur, III. 372. qualis in eo pulsus, I. 371. & urina ? I. 379. unde oriatur ? I. 175. ex male affecto hepate, I. 379. ejusque & lienis atoniâ, I. 307. 320. quantùm ad eum contribuat aëris vitium, III. 373. cur jam rarius conspiciatur Halæ I. 254. cur maris incolis familiaris ? I. 185. ætas senilis, III. 373. & cur huic ætati familiaris I. 166. 242. & animi adfectus graves, *ibid.* contagium, III. 371. febres continuæ & intermittentes prægressæ, III. 374. excretiones suppressæ & nimiæ, III. 373. sanguis sero livido scatens & limosus, I. 373. motus corporis nimius, III. 373. otium, *ibid.* sexus, temperamentum, & vitæ genus, *ibid.* cerevisiæ ex parte debetur apud Septentrionales; I. 112. in borealibus cur endemius I. 335. cur post purpuram evanescat ? III. 404. prognosis, III. 375. speciatim de morbis ex scorbuticâ humorum diathesi provenientibus, *ibid. & seq.* & de ipsius tumoribus & ulceribus, *ibid.* variorum ejus symptomatum cum metu fistulæ ani exemplum, III. 383. ipsius rheumatismi casus, *ibid.* cum malo hypochondriaco & variis symptomatibus juncti casus, III. 384. pustularis singulare exemplum, III. 381. ejusdem in plethoricâ à nimio mœrore orti exemplum, III. 382. ejus ulcerum casus, III. 386. retropulsus cur adeo periculosus, I. 166. sola arte curatur, I. 153. hæmorrhoidibus arcetur, I. 343. quæ in eo prosint ? I. 430. ejus specifica, I. 452. eum curandi indicationes generales ad quas explendas commendatur aëris mutatio, III. 376. motus corporis, III. 377. potus victusque conveniens; III. 376. quatenus & quæ speciatim in eo conducant amara roborantia, III. 378. anodyna, III. 379. antiscorbutica, III. 378. *& seq.* vel aqua simplex, vel mineralis, III. 377. balnea, III. 380. diaphoretica, III. 379. diuretica, *ibid.* emollientia, *ibid.* laxantia, *ibid.* scarificatio & venæsectio ? *ibid.* quomodo in hoc tractandæ gingivæ putidæ & sanguinolentæ, III. 38. inflammationes & tumores ? *ibidem.* quæ cautelæ tenendæ circa carminativorum & calidiorum remediorum, *ibidem.* opiatorum & topicorum usum ? *ibid.*

Scorbutici, eorum urina salibus saturata. I. 69. cur ad auditûs gravitatem proni, III. 241. ad coma somnolentum, III. 211. purpuram chronicam, III. 399. palpitationem cordis, III. 86. scabiem ferinam, III. 426. sphacelum, III. 388. *& seq.* tussim rheumaticam, III. 111. ulcera ? III. 445. cur catarrhalibus adfectionibus graviùs laborent ? II. 45. lue vereâ adfecti cur minùs ferant salivationem mercurialem ? III. 419.

SCROBICULI *cordis* percussio cur lethalis ? I. 312.

SECALE corruptum nigrum quænam producat symptomata ? I. 230. sale scatet subtili venenato. I. 231.

SECRETIO, ejus ratio, I. 55. liquidorum fit, vel per glandulas, vel sine illarum ope; *ibid.* alteratur atonia vel spasmo. *ibid.*

SECTIO morbis defunctorum est utilis, I. 15. cadaverum utilis, I. 149. 290. ad observationes necessaria, I. 290. medicinam apprimè illustrat, I. 270. causas morborum & mortis detegit, I. 290. 322. 396. cum judicio instituenda. I. 290.

SECUNDINÆ quid sint ? I. 78. succum alibilem ex matre attrahunt, *ibid.* earum ab utero facta separatio quomodo cognoscenda ? III. 183. improvidè & violenter extractæ fluorem album inducunt, III. 350. ejus exemplum, III. 356. cur ipsæ relictæ ichorosum suscitent fluxum ? II. 230.

SEDATIVA quæ dicantur & sint ? I. 447. III. 14. quotuplicia, I. 447. eorum apparatus, *ibid. & seq.* optimum auctoris liquor anodynus; I. 449. quomodo agant ? I. 448. magnæ efficaciæ, *ibid.* cautè usurpanda; *ibid.* virium ratione inprimis habita, I. 418. dolores palliativè abigunt, *ibid.* præposterè data graviter nocent; I. 419. nocent in tertianâ, II. 17. in torminibus infantum. III. 480.

SEDENTARIA *vita*, corpori inimica. I. 213.

SEDIMENTUM *urinæ* unde ? I. 70.

SEDLICENSES *aquæ* quænam habeant principia constitutiva ? III. 106. laudantur in cachexiâ, III. 315. in colicâ, II. 48. in morbis pituitosis, III. 106. in vermibus pellendis, III. 492. nocent in hæmoptysi, II. 206. earum *sal* qualem exserat virtutem ? II. 14. III. 331. & quâ dosi quove vehiculo exhibendus ? II. 14. commendatur in ictero, III. 305. malo hypochondriaco, III. 70. tertianâ. II. 14.

SELTERANÆ aquæ quæ recondant principia ? III. 291. cur cum lacte optimè possint misceri ? *ibid.* quibus jungendæ ad meliorem effectum exhibendum ? III. 264. temperant & per diuresin operantur, II. 231. ad emendandum fibrosum sanguinem utiles I. 374. frigidæ a spasmo vexatis minimè potari debent, III. 73. 348. cum lacte commendantur ad arthritidem vagam, II. 348. ad calculi incrementum inhibendum, II. 307. ad convulsiones, III. 27. 28. ad cutis adfectiones, II. 433. ad dysenteriam, III. 156. ad epiphoram, III. 244. ad febres lentas & hecticas, II. 180. ad hæmoptysin, II. 206. ad nimium hæmorrhoidum fluxum, II. 221. ad hæmorrhagiam uteri, II. 226. ad hystericam passionem, III. 59. ad hypochondriacum malum, III. 71. ad contumaciores intestinorum dolores, II. 290. ad phthisim, III. 291. ad palpitationem cordis, III. 93. ad polypos præcavendos, III. 283. ad rheumatismum scorbuticum, II. 322. ad scorbutum, III. 377. 378. ad tussim habitualem, III. 114. ad vesicæ morbos inveteratos, III. 311. 315. pro potu *cum vino* laudantur in asthmate, III. 100. fluore albo, III. 356. in malo hypochondriaco, III. 72.

in passione bysterica & fluore albo, III. 64. in purpurâ scorbutica, III. 405. in scorbuto, III. 384. in vertigine, III. 222. in ulceribus. III. 449.

SEMEN continet totum corpus organicum, I. 75. in eo per microscopium viva animalcula apparent; *ibid.* eandem ferè cum fluido nerveo habet indolem; III. 254. quod in fœminis dicatur, III. 53. & quomodo in iis corrumpatur? *ibid.* ejus nimis copia nocet, I. 119. acre ac abundans quomodo ad gonorrhœam benignam contribuat? III. 358. immoderata profusio nocet, I. 119. quomodo ad deliria faciat, III. 254. & gonorrhœam? III. 358.

Semina farinacea dant multum chylum; I. 63. quæ nutriant? I. 107.

Seminales vesiculæ, earum atonia pollutionis & gonorrhœæ benignæ causa. I. 307.

SEMIOTICA quò pertineat? I. 14. ejus fundamentum circulus sanguinis, I. 372. cautè colenda a medico. *ibid.*

SEMITERTIANA quæ dicatur? II. 40. in quo differat ab inflammatoriis febribus intestinorum ex mesenterio, II. 171. ab intermittente malignâ, II. 40. à tertianâ continuâ & simplici? II. 41. ejus historia, II. 40. subjecta, II. 41. sedes ac ratio formalis, *ibid.* causæ remotæ; *ibid.* quibus locis sit familiarior? *ibid.* quibus modis solvatur? *ibid.* cur sit periculosa? *ibid.* quomodo in eâ mors contingat? *ibid.* exempla ejus curatæ, II. 43. cum dysenteriâ funestæ, II. 44. ictero discussæ, *ibid.* cum purpurâ sanatæ, II. 43. quæ eam curandi sint indicationes? II. 41. quomodo in eâ inflammatio discutiatur III. 42. alvus movenda, *ibid.* sudor movendus, *ibid.* doloribus succurrendum? *ibid.* qualis conveniat potus? *ibid.* in eâ nocent purgaotia, *ibid.* nec non cortex chinæ, *ibid.* quæ conveniant salia? *ibid.* quatenùs conducant emetica? *ibid.* venæsectio, *ibid.* quomodo præcavendæ recidivæ? *ibid.*

SENECTUS, ejus ratio, I. 29. cur ipsa morbus? I. 162. quibus morbis adficiatur? I. 183. quid peculiare habeat ratione structuræ; I. 287. 349. qualis in eâ pulsus? I. 368. quibus morbis pateat? I. 308. 349.

Senes siccam & rigidam texturam possident, III. 389. eos parciùs oportet vesci, I. 57. iis commendanda mediocritas, I. 134. sibi caveant ab humiditate frigida; I. 267. vitandum vinum quale? I. 134. quæ diæta conveniat? *ibid.* non temerè discedendum à consuetis, *ibid.* eorum circulus sanguinis tardus, *ibid.* venæsectionem utiliter ferunt, I. 424. sanguineas excretiones salubres experiuntur; *ibid.* cur difficulter sudent? I. 382. eos læduot affectus graves, I. 135.

Senum morbi unde? I. 241. 455. iis quo pacto obviam eundum? I. 242. quibus medicamentis alantur? *ibid.* naturâ ad morbos proclivitatem habent, III. 236. cur morbis ex impuritate obnoxö? I. 336. 349. in juventute nimis lautè viventes quibus morbis inde pateant, & conflictentur? I. 242. III. 442. cur familiaris cœcitas? I. 89. 91. sunt ad animi deliquia proclives, III. 269. ad apoplexiam, II. 242. ad aurium vitia, III. 245. ad calculorum generationem, II. 269. 299. ad catarrhales defluxiones, III. 117. ad coma somnolentum, III. 211. ad cutis vitia, III. 426. ad purpuram chronicam, III. 399. ad rheumatismum, III. 330. scorbutum, III. 373. sphacelum, III. 388. *& seq.* ad singultum, III. 123. tormina ventris, II. 352. ad tussim. III. 111. quâ ratione tertianam incurrant? II. 17. periculosè laborant quartanâ, II. 31. iis frequentior intestinorum quàm meningum inflammatio, II. 119. contagiosis & acutis morbis rarò vexantur; III. 65. cur à pudagrâ non possint liberari? II. 344. & cur difficulter à purpurâ liberentur? III. 412.

Senium immedicabile. I. 244.

SENNERTUS primus eclecticus. I. 17.

SENSATIO duplex, I. 88. intensior vel remissior unde? I. 89. non in nervis, *ibid.* in partibus tantùm nervosis. *ibid.*

Sensibilitas imbecillitatis corporum index. I. 241.

Sensorium commune quodnam sit? III. 46.

Sensus quomodo fiant? III. 194. quinque numerantur, I. 89. mentis ideas exhibent, I. 90. eorum organa varia, *ibid.* à spasmis sensoriorum læduntur, I. 305. ab atoniâ duræ matris abolentur; I. 306. eorum abolitio in epilepsiâ unde? III. 11. unde in hystericis? III. 53.

SEPIÆ os absorbens, I. 428. specificum in gonorrhœâ. *ibid.*

SEPTENTRIO, ejus incolæ cur sana, robusta, & quadrata habeant corpora? I. 266.

SEPTICA tendinosis & nervosis partibus inimica, I. 310. quâ ratione adhibenda ad calculum absumendum? III. 464.

SERMO intensior motûs species, I. 122. circulum sanguinis accelerat, I. 123. hypochondriacis & litteratis utilis, *ibid.* mutat pulsum, I. 368. intensior quomodo circulum sanguinis promoveat? I. 321.

SERPENTES nostri cur innoxii? I. 195.

SERPIGO quid? III. 426. ejus speciei in scroto exemplum, III. 442.

SERUM viscidum stagnans quæ producat symptomata? I. 175. impuritatem contrahit; I. 320. ejus viscidi albi fluxus quo pacto conciteтur? I. 167. colluvies cur in abdomine veneno interemtorum reperiatur? I. 166. profusio cur gignatur à mercurialibus? I. 167. redundat sæpè, I. 347. 410. superfluum salutariter excernitur *ibid.* sæpè extravasatur, I. 328. extravasatum in cerebro quomodo necet? I. 397. flavum vel lividum sanguini innatans quid indicet? I. 373. limosum copiosum in lue venereâ, *ibid.* paucum in ardentibus, I. 374. salsum tartareum diureticis expurgatur. I. 439.

Serum lactis dulce egregium, I. 423. continuato usu juvat. *ibid.*

SESSIO perquàm noxia in morbis acutis. I. 161.

SETACEA, quæ ante earum usom tenenda? III. 230. quid de iis sentiendum in epilepsia, III. 15. guttâ serenâ, III. 230. opthalmiâ, II. 167. in motibus spasmodicis, III. 39.

SEVI hircini exhalatio quàm gravia excitet symptomata. I. 230.

SEXUS facit ad morbos, I. 349. mutat pulsum, I. 368. in historiis morborum recensendus, I. 287.

SIMPLICIA purè talia non dantur, I. 422. præferenda compositis, I. 421. *& seq.* veteribus maximi usûs, I. 422. à medicis perperam spernuntur, *ibid.* quæ ex iis præferenda? *ibid.* usurpanda quando vites indagandæ. I. 426.

SINAPI quale recondat principium? III. 378. in scorbuto laudatur, *ibid.*

SINGULTUS qui dicatur? III. 122. ejus historia, III. 123. differt à continuo septi transversi spasmo, *ibid.* sedes, *ibid.* eo extincti anatome, III. 124. ratio formalis, III. 123. in infantibus unde? III. 496. *& seq.* unde oriatur? I. 187. quomodo oriatur ab aëre frigido; III. 124. alimentorum nimiâ quantitate, *ibid.* assumtorum inimicâ qualitate; *ibid.* materiâ acri diaphragmati incumbente;

cumbente; *ibid.* à convulsione diaphragmatis, I. 45. & 306. refrigeratione stomachi, I. 314. præpostero topicorum usu in morbis articulorum? I. 339. *acutus* quid? III. 123. inflammationi ventriculi accedens malus; I. 412. quomodo a febribus & inflammationibus producatur, III. 124. & ab inanitione? III. 125. *chronicus* qui dicatur? III. 123. ejus casus, III. 129. ejus nocturni exemplum, III. 127. ejus causæ, III. 125. prognosis, *ibid.* in infantibus, III. 494. si febribus jungatur, quæ ipsius sint mala signa? III. 124. ejus ex cohibitâ per opium diarrhœâ orti exemplum, III. 128. post suppressam tertianam enati casus, III. 129. in hæmitritæo lethalis, III. 130. lethalis febri ardenti supervenientis casus; III. 128. quomodo & quatenus tollendus per anodyna & antispasmodica? III. 125. enormior iræ beneficio curatus, I. 190. item terrore subitaneo: I. 192. levior quomodo tractandus? III. 127. à drastico & acri remedio inductus quibus compescendus? III. 126. à sanguinis defectu, *ibid.* à saburrâ primarum viarum, III. 125. & a transpiratione prohibita, III. 126. & quæ in- & externa roborantia conveniant? *ibid.* acutis accedens quomodo tractandus? III. 127. diarrhoeæ & dysenteriæ, III. 126. inflammationibus, III. 127. & in specie hepatidi? II. 146. in cachecticis & hypochondriacis quâ ratione ei succurrendum? III. 127. præservationis cura quomodo instituenda? *ibid.*

SINUS ossium capitis muci emunctorium, I. 71. duræ matris, I. 48. *frontales* quandoque abscessum fovent, I. 326.

SITIS ratio, I. 60. eam facit defectus humidi in faucibus & œsophago, *ibid.* levant somnus & anodyna; *ibid.* cum ariditate linguæ unde? I. 186.

SITUS qualis conveniat in animi deliquiis? III. 272. in asthmate? III. 109. *erectus* in morbis acutis cur tam noxius, I. 338. & quæ in iis damna pariat? II. 113. 114. & in exanthematicis morbis, III. 272. in petechiali, II. 90. in petechizante, II. 78. 81. in purpurâ albâ & malignâ, III. 407. quâ ratione mortem accersat? II. 61. laudatur in epilepsiâ. III. 16.

SODA ab acidis. I. 252.

SOLANUM verum cur audiat furiosum? I. 200. qui tam cito necet? I. 178.

SOLIDA agunt in fluida, eademque corrumpunt. I. 319. eorum motus duplex, I. 155. pendet a fluido nerveo, I. 101. & in fluxu sanguinis arteriosi. *ibid.*

SOMNUS quid? I. 94. III. 46. ejus ratio; I. 94. 127. quæ commoda afferat? I. 126. & 127. qualia prosit? I. 127. quis modus? *ibid.* is ac vigilia sanitatem dispensant. I. 102. sitim sedat; I. 60. vires instaurat, I. 95. viscera roborat, I. 126. vitæ necessarius, I. 94. perspirationi favet, I. 127. sub eo perspiratio educit crassiores & mucidas particulas, *ibid.* quædam excretiones meliùs procedunt. I. 95. cur fibras relaxet? I. 36. malæ concoctionis vitia dispellit; I. 250. parati arte æstimatio I. 128. pendet à circulo sanguinis. I. 95. convenientes eo utendum; I. 158. ubi capiendus? I. 128. salubri loco indulgendum, I. 104. quando protrahendus? I. 127. ei nox convenit, I. 128. ante mediam noctem melior, I. 126. meridianus nocet, I. 128. quâ conditione tolerari possit? *ibid.* statim à cibo non laudatur, *ibid.* quibus in terris minus noceat & quibus ætatibus *ibid.* largiori quibus sit opus? I. 127. infantum sit longior; I. 133. quibus profundior? I. 128. nimius cavendus, *ibid.* longior cur noxius? I. 261. immoderatus unde? I. 128. ejus *defectus* in salivatione mercuriali quibus restituendus? III. 420. *quietus* qualis? I. 127. *inquietus* quid denotet? I. 129. is in podagra unde? II. 341. post diuturnas vigilias impeditior, I. 129. quibus arceatur? I. 127. quibus turbetur? *ibid.* ab affectibus, I. 102. & ciborum corruptela. I. 249.

Somnolentia à vermibus procreata, I. 235. ex tooo duræ matris deperdito, I. 306. ex apoplexiâ quomodo gignatur? I. 350.

SONUS quid? I. 91. auditu percipitur. *ibid.*

SOPORIFERA quænam? I. 222. venenis annumerantur. *ibid.* cur naturæ tam infensa? *ibid.* ubi tentanda. I. 225. Vide *Anodyna* & *Stupefactiva.*

Soporosi affectus qui dicantur? III. 209. unde? I. 166. eorum species & differentiæ III. 209. iis peremptorum anatome. III. 210. causa proxima, III. 211. remotæ, III. 212. prognosis; *ibid.* curatio, III. 213. vide plura in verb. *Coma*, *Carus*, *Lethargus.*

SORDES subtilioris naturæ æmulantur venena. I. 174.

SPADANÆ *aqua* subtilissimum martis principium recondunt, III. 215. hinc obstructiones reserant & tonum viscerum augent, *ibid.* commendantur in chlorosi, *ibid.* in malo hypochondrisco, III. 71. in vesicæ vitiis, II. 154. ulceribus, III. 449. minimè à spasmo vexatis frigidæ potari debent. III. 71.

SPASMUS quid & quotuplex? I. 163. quadruplex, I. 407. morbosus motus, I. 301. 407. quomodo cognoscendus? I. 392. rariùs à denso & crasso sanguine suscitatur, I. 373. ex repletione I. 269. effectus in corpore I. 407. multorum morborum causa, I. 301. naturæ & vitæ humanæ infensissimus I. 170. 199. partibus inducit habitudinem ac debilitatem I. 169. continuatur per totum genus nervosum I. 168. quandoque in epilepsiam transit I. 163. fortior, ejus vis I. 166. universalis quos morbos gignat, I. 167. sanguinis cursum intercipit, I. 305. ejus circuitum inæqualem reddit, II. 196. perspirationem sufflaminat, I. 304. hæmorrhagias supprimit, I. 303. alvum adstringit, I. 304. 392. motum peristalticum invertit, I. 304. secretiooem lactis intercipit, *ibidem.* gignit stranguriam, I. 303. 304. atrophiam, I. 304. sitim, *ibid.* pulsum convulsivum, I. 455. salivationem, I. 304. asthma, *ibid.* faciem Hippocraticam, I. 392. nervorum tensionem, *ibid.* oppressionem pectoris, I. 305. constrictivum in gulâ sensum, *ibid.* mentis capitisque morbos, *ibid.* & *seq.* respirationem anxiam, I. 392. anxietates, *ibid.* vomitus, *ibid.* dolores varios, I. 303. febrium accessiones, I. 305. sensus lædit; *ibid.* succos inquinat, I. 319. excretiones turbat, I. 320. 392. III. 53. tenues reddit urinas; I. 377. 378. 392. in cute quæ pariat mala? I. 391. febrium formalem rationem absolvit, I. 301. adest in hæmorrhagiis, *ibid.* quarum causam proximam constituit, II. 196. sæpè in primis viis causam habet, III. 19. adest in inflammationibus, I. 302. capitis morbis, *ibid.* catarrhis, diarrhœis, recidivis, *ibid.* retrocessione exanthematum, *ibid.* in acutis mali ominis, I. 391. relinquit atoniam, I. 308. non tam noxius quàm atonia, I. 307. à venæsectione increscit, I. 457. morbos facit & solvit, I. 406. post æstum discutitur, III. 43. sudore solvitur, II. 169. quando solutus esse cognoscatur? II. 10. an locum habeat in renibus? II. 147. spasmodicam febrium indolem quis indicet? II. 9. & *seq.* cur flatus sæpè cum iis jungantur? III. 341. remittens morbos solvit, I. 303. utilem quandoque effectum præstat, I. 307. salutaris quomodo dignoscen-

dus? I. 407. levatur liquore anodyno, I. 317. nleo amygdalarum dulcium, I. 318. balneis. I. 463.

Spasmi febriles unde? I. 175. *hypochondriaci* cur senibus rarinres? I. 185.

Spasmodici morbi, multæ eorum species, I. 298. qualis in iis pulsus? I. 371.

Spasmodici motus vagi qui dicantur? III. 34. in quo differant ab affectu arthritico, *ibid.* à convulsionibus & epilepsiâ? *ibid.* earum histnria cum symptomatibus; *ibid.* parnxysmorum solutio; III. 35. epidemicè non raró grassantur, *ibid.* quorum causa in aëre, III. 36. & victu impuro sita est, *ibid.* causa proxima, III. 35. causæ mediatæ & occasionales, III. 37. prognosis, *ib.* enrum exempla ab acrimnniâ lymphæ & seri nrtnrum, III. 42. ab ascaridibus copinsis, *ibid.* cum corruptâ phantasiâ junctorum, III. 41. à podagrâ retropulsâ subnatorum, *ibid.* scorbuticorum, III. 40. 43. eorumdem cum saburrâ tenacissimâ intestinis impactâ, III. 43. à violentâ ossis coccygis percussione ortorum; III. 44. cura præservatoria, III. 39. quibus hi sedandi? III. 38. sedatis iis quæ conducant? *ibid.* & quomodo eorum causa materialis è corpore proscribenda, III. 37. quomodo sanandi epidemici, *ibid.* ab exanthematibus suppressis orti, III. 38. ex vitio primarum viarum enati, *ibid.* à scorbuticâ humorum diathesi, *ibid.* & *seq.* quâ ratione inveterati tractandi, *ibid.* quæ tenenda circa antiscorbuticorum usum, III. 39. evacuantium & narcoticorum, *ibid.* laxantium & linimentorum, III. 40. remediorum calidorum, III. 39. salinorum ac mercurialium. III. 40.

SPECIFICA dantur; I. 449. quo sensu intelligenda? *ibid.* quæ sint in variis mnrbis? I. 450. operantur per consensum, I. 318. non sola juvant, I. 453. certâ methodo usurpanda, *ibid.* ante eorum usum corpus præparandum. *ibid.* maximè locum habent ubi genus nervnsum à virulentâ causâ est commotum; I. 311. *antepileptica* quandn in convulsionibus & epilepsia in usum trahenda? III. 14. 16. 28. *antifebrilia* quo tempore tutò adhiberi queant? II. 20. præsertim in plethoricis? II. 19. quando sint nnxia? II. 19. 22. 30. quando & quæ conducant in quntidianâ? II. 35. *antihysterica* quænam sint? III. 55. *antiscorbutica* quæ & quibus tutò exhibenda? III. 378. 379. in deliriis quænam sint, & quando usurpanda? III. 260.

SPERMA, ejus cnnsideratin, I. 76. maturitas, *ibid.* quælibet portio est organica, *ibid.* virilis in utero fœminæ effectus; I. 78. dilutius & debile, I. 77. masculinum quid? I. 76. unde elaboretur? I. 77. vide *Semen.*

SPHACELATIO visceris nobilioris fit mortis causa I. 34. frequentior I. 161. præsertim in partibus internis I. 185. in plurimis morbis acutis & chronicis deprehenditur I. 206. mortiferum corporis venenum *ibidem.*

Sphacelus quid? III. 387. in quo differat à gangrænâ, III. 388. ab ulceribus? III. 387. unde proveniat? I. 169. 206. quas in- vel externas partes maximè infestet? *ibid.* ejus signa, *ibid.* signa facti, I. 393. in ventriculo ex veneno, I. 323. & in eo quibus se prodat? II. 124. duodeno, I. 324. tenuibus, *ibid.* recto & visceribus abdominis, *ib.* utero, *ibid.* marasmo, *ibid.* membranis cerebri? I. 325. quomodo necet? I. 35. cur tam citò perimat? I. 178. mortis plerumque in morbis causa, I. 289. 323. in synochis quandn videatur imminere? II. 107. viscerum quomodo absque præcedente inflammatione contingere queat? II. 144. qunmodo animi deliquia inducat? III. 271. causa ejus in- & externa, III. 388. prnxima, *ibidem.* mediatæ, III. 389. nccasionales, III. 388. suppuratio in eo quale signum præbeat? III. 395. prognosis, III. 389. ex inflammatione fit, I. 393. ejus à causâ internâ in pede enati casus; III. 393. à diuturnn mœrore inducti, III. 395. digiti gangrænæ supervenientis, III. 396. musculorum glutæorum in paralytico exemplum, *ibid.* eum curandi indicatinnes, III. 389. à causâ internâ insanabilis; I. 184. quando alexipharmaca conducant; III. 390. scarificatio, *ibid.* & 392. & amputatio? III. 390. quomodn in erysipelate arcendus? II. 101. cautelæ circa amputationis locum & tempus, III. 392. & ipsam nperationem, III. 393. quomodn tractandus si alii morbi concurrunt? III. 392.

SPHINCTERES sunt instrumenta motûs mechanici, I. 87. eorum & valvularum magna sensibilitas, *ibid.* structura. *ibid.*

Sphincter ani resolutus feces invnluntarie dimittit, I. 307. *vesica urinaria* spasmo affectus urinam retinet, & stranguriam facit, I. 304. resolutus urinam involuntarie fundit, I. 307. exulcerat malè tractatâ gnnorrhœâ. I. 353. & *seq.*

SPINOZISMI fundamentum. I. 18.

SPIRANDI angustia ac difficultas unde? I. 166.

SPIRITUS non sunt medicinæ principium. I. 301.

Spiritus animales, qui veteribus ità dicti? III. 312.

Spiritus crystallorum veneris quid sit? III. 213.

Spiritus minerales acidi pulmonibus & renibus sunt infensi; II. 206. an ad præservandas variolas sint apti? II. 58.

Spiritus vini potus an post cibum digestionem promoveat? II. 291. quando eum vitare deceat? I. 111. ejus abusus quanta inferat damna? II. 270. III. 389. qunmodn hæmorrhagias inducat & obstructiones, III. 282. & sphacelum; III. 389. *camphoratus* in quibus tumoribus maximè conferat? III. 145.

Spirituosa indnli sanguinis repugnant, I. 108. 112. cur & quando noceant? I. 178. fluida coagulant & solida stringunt: I. 447.

SPORADICI morbi quinam? I. 181.

SPUTUM *cruentum*, ejus signa, I. 296. differt ab hæmoptysi; *ibid.*

SQUILLA, ejus radicis principia, III. 102. 106. quomodn agat? III. 332. quâ ratione ejus acrimonia temperanda? III. 102. quid ante ejus usum conferat? III. 103. jam apud veteres in adfectibus hydropicis & chronicis in usu fuit, III. 102. laudatur in asthmate hydropico, III. 332. in comate somnolentn; III. 213. ejus *oxymel* in tussi laudatur, III. 112. in vomitu infantum; III. 145. nocet in convulsionibus. *ibid.*

STAGNATIONES sanguinis morborum causæ, I. 174. minus periculosæ ejus stases, *ibid.* seri & aliorum humorum quænam gignant incommoda? I. 175. spasmorum sunt genitrices, I. 174. earum causæ antecedentes. I. 176.

STAHLIUS usum motús tonici ostendit, I. 36. laudatus; I. 344. & *seq.*

STASES sanguinis magis periculnsæ, quam ejus stagnationes, I. 174.

STATIO diuturna morbos gignit. I. 126.

STENO, I. 20.

STERILITAS unde? I. 243. 307. ex puerperio, I. 350. sæpè à scirrho nvarii & tubarum Fallopianarum venit. III. 447.

STERNUTAMENTA, quid ante eorum usum tenendum? III. 230. quando in apoplexiâ conducant? II. 245. in aurium vitiis, III. 243. in guttâ serenâ,

nâ, III. 230. ſingultu, III. 127. & ſoporoſis affectibus, III. 213. nocent in epileptico paroxyſmo, III. 16.

Sternutatio quomodo ſuccedat? I. 93. quomodo contingat? I. 306. à convulſione fibrarum nervoſarum in naribus. *ibid.*

Sternutatoria quæ ſint & quomodo agant? I. 442. cur in capitis morbis proficiant? I. 93.

STERTOR cum roncho in apoplexiâ unde? II. 241.

STOMACHICA quæ ſint? I. 445. eorum uſus in variis caſibus, *ibid. & ſeq.* uſus perverſus in infirmis. I. 248.

STRABISMUS ex epilepſiâ quomodo? I. 350.

STRAMONIUM qui tam citò necet. I. 178.

STRANGULATIO cur tam celeriter necet hominem? I. 160.

STRANGURIA quid? I. 303. ex ſpaſmo ſphincteria veſicæ, *ibid.* & 380. & urethræ, I. 304. qualis in eâ urina? I. 380.

STREPITUS oſſium in ſcorbuticis unde? I. 78.

STRUCTURA corporis humani maximè conſideranda, I. 27. eſt maximè hydraulica, *ibid.* ejus ſcopus primarius eſt duratio corporis humani; *ibid. & ſeq.* quæ ſana? quæ morbida? I. 348. in ſenibus & infantibus peculiaris. *ibid.* Vide *Corpus.*

STUDIA debilitant ventriculum, I. 287. 313. corpus, I. 349. alvum ſegnem reddunt, I. 287. malum hypochondriacum cient, *ibid.* diſponunt ad capitis morbos, I. 287. Vide *Meditationes.*

STUPEFACTIVA annumerantur venenis, I. 222. operatione tamen differunt à venenis cauſticis, *ibid.* quando ab ipſis abſtinendum ſit? I. 224. cur antiquis fuerint ſuſpecta? I. 223. cur infantibus & ſenibus exitioſa, I. 224. ut & debilibus? I. 225. nunquam utilia in morbis chronicis & cacochymicis, *ibidem.* quatenus adjuvent excretiones? I. 260.

SUAVEOLENTIA, eorum operandi ratio, III. 271. interdum ad animi deliquia contribuunt; *ibid.* cur ferre nequeant hyſtericæ? I. 305. cur tam atrocia pathemata cieant? I. 310.

SUBJECTUM ſanitatis quodnam, I. 99. ejus cognitio ad hiſtoriam morbi neceſſaria. I. 286.

SUBLINGUALIS *vena* in cephalalgiâ & ophthalmiâ utiliter inciditur, I. 458. in anginâ cum periculo pertunditur. I. 459.

SUBLUXATIO vertebrarum à ſero ſtagnante orti & curati exemplum, II. 324. quomodo ea mictûs cruenti cauſa eſſe poſſit? II. 234.

SUBMERSIS quomodo ſubveniendum, I. 31.

SUBSTANTIÆ ſunt viribus activis præditæ. I. 18.

SUCCOLADA, ejus decoctum quæ ſymptomata producat in hypochondriacis? II. 47.

SUCCUS qualis eſſe debent corpori nutriendo? I. 56. ejus nimia copia nocet, I. 114. abundantia morbis exponit corpus, I. 269. temperies vires conſervat I. 245. etiam utilis copia offendit, I. 258. *pancreaticus* ad elaborationem chyli facit. I. 61.

SUCCUSSIO in epilepſiâ unde? III. 11.

SUCTIO proprie non datur. I. 47.

SUDOR unde? I. 381. ejus cauſæ; I. 382. differt à perſpiratione, I. 381. ſubtiliores ſanguinis ſordes *ibid.* & ſulphurea recrementa evehit; *ibid.* odore & colore præditus, *ibid.* in eo eliciendo cautelæ; I. 68. quibus moveatur? I. 382. præſagia ex eo, *ibid.* cur pro differentiâ locorum varius? I. 381. *& ſeq.* ſub quo aëre prodeat? *ibid.* ſæpè ſalutaris, I. 288. 410. ejus utilitas in morbis contagioſis, I. 206. quibuidam ſtato tempore copioſius fluit. I. 120. in paroxyſmis nullus, I. 383. poſt eos multus ſæpè nimius, *ibid.* num ante paroxyſmos febriles ſit ſalutaris? II. 30. quandoque criticus, I. 387. ſpaſmos ſolvit II. 163. 320. corpus debilitat, I. 381. in acutis morbis per totum morbum largè fluens quid indicet? II. 89. quid in ſcorbuto indicet? III. 371. ejus diverſa satio in petechizantibus epidemicis, II. 80. in purpurâ ſingularem exhibet ſœtorem, II. 69. in quotidianâ non eſt cogendus; II. 35. cohibitus præſertim pedum quæ damna pariat? & multos gignit morbos; I. 339. 347. II. 138. 241. III. 111. 248. criticus cohibitus fit venenoſus, I. 206. nimius ſuppreſſus nocet; I. 288.

Sudor acris ſcorbutum præſcindens, I. 410. *axillarum & pedum* non ſiccandus, I. 339. *colliquativus* & *frigidus* unde? I. 307. colliquativus quomodo in phthiſi ſedandus? III. 294. *frigidus* an ſemper funeſtus? II. 169. *nimius* vires conſumit, I. 68. ejus noxa, II. 71. quomodo compeſcendus? I. 383. in morbillis quomodo tractandus? II. 64. *nocturnus* ſalutaris, I. 347. in purpurâ chronicâ quomodo à naturâ diſcutiatur? III. 406. *pedum* largus à mœrore; I. 382.

Sudorifera quæ ſint? I. 282. evacuantium genus, I. 436. eorum ſuppellex & modus agendi, *ibid. & ſeq.* II. 306. 417. rariùs locum inveniunt, I. 436. quid ante eorum uſum conducat? II. 328. III. 418. cautè ſunt ſenibus exhibenda, III. 383. cum ſufficienti vehiculo propinanda; I. 436. 437. quibus in morbis proficua, I. 437. cur ſæpè diarrhœam compeſcant? III. 403. quando in cutis adfectibus conducant? III. 432. in gonorrhœa præſervandâ? III. 360. hydropicis, III. 31. lue venereâ, III. 417. puerperis, II. 164. in contagioſis vitanda, I. 437. in exanthematicis ad pellendum non danda, I. 418. 437. poſt iram & alvo clausâ noxia, I. 416. 437. cur plethoricis maximè noxia? II. 265. 328. nocent in arthriticis & rheumaticis doloribus, II. 323. in cholerâ & diarrhœâ, III. 170. in ictero. III. 306.

SUFFIMIGIA quæ & quando in aurium adfectibus conducant? III. 243. fluore albo, III. 352. 353. hæmorrhagiâ uteri, II. 229. hyſterico malo, III. 55. & odontalgiâ? II. 332. an ſecura ſint remedia in doloribus rheumaticis? II. 338.

SUFFOCATIO hyſterica quid? III. 94. ejus cauſa; III. 52. quomodo differat ab anginâ, II. 126. animi deliquiis, III. 269. ab aſthmate, III. 94. à caro? III. 212. eâ ſtrangulatæ quomodo reſtituendæ? III. 57.

Suffocatis laqueo vel undis, quomodo ſuccurri poſſit? I. 31.

Suffuſio, ejus ſpecies unde? I. 91. ejus ſigna, III. 234. differentia à cataractâ, III. 235. geneſis, III. 234. ratio formalis, III. 235. ſubjecta & cauſæ, *ibid.* ſuas habet periodos; *ibid.* quomodo tractanda? III. 236.

SULPHUR, ejus lac & flores quando conducant in tuſſi? III. 114. ad ſcabiem revocandam laudantur; III. 435. *artificiale*, I. 210. *auratum* veneni naturam æmulatur, I. 213. *narcoticum* cur tam celeriter necet hominem? I. 160. ſpecificum in phthiſi. I. 451.

SUPPURATIO quibus promovenda? I. 431.

SURDITAS unde oriatur? I. 92. 166. 306. in febre acutâ quandoque critica, I. 350. *& ſeq.* poſt lethargum & apoplecticum inſultum unde? III. 241. antiqua inſanabilis, I. 184. quomodo à curâ mercuriali perperam tractatâ oriri poſſit? III. 247. purgante fortiori curatæ exemplum. III. 246.

SUSURRUS *aurium* à ſpaſmo membranarum ſenſorii auditûs. I. 305.

SYDENHAM, I. 22.

SYLVIUS, I. 17. 22.

SYMPTOMATA haud confundenda cum morbis; I. 164. quotuplicia? *ibid.*

SYNAN.

SYNANCHE quæ dicatur? II. 125. anginæ species, I. 295. quomodo distinguenda ab aliis inflammationibus? *ibid.* ejus curatæ exemplum. II. 129.

SYNCOPE quæ dicatur? III. 270. signa antecedentia, III. 268. concomitantia, *ibid.* lethalis in parturientibus signa, I. 395. causa mortis in eâ, I. 397. qualis in dispositione ad eam pulsus? I. 371. in quo differat ab apoplexiâ? I. 299. III. 269. à caro, III. 212. ab epilepsiâ, III. 269. à suffocatione hystericâ? *ibid.* solutio paroxysmorum; III. 268. subjecta & causa proxima, III. 269. scilicet systole cordis intercepta, I. 306. unde oriatur? I. 31. atoniæ debetur, I. 306. quomodo oriatur ab animi adfectibus, III. 270. à nimiâ castitate, III. 59. à diætâ pravâ, III. 270. ab hæmorrhagiis nimiis & suppressis, III. 63. 271. 275. ex suppressione mensium, I. 341. à polypo cordis, III. 271. à situ erecto, III. 274. vaporosis, narcoticis, & opiatis, III. 271. venenis purgantibus & emeticis; *ibid.* lethalis, quæ ejus sit causa? II. 108. III. 275. quâ ratione ab abortu & partu laborioso talis evadat, II. 228. & venæsectione in brachio à polypo? III. 338. prognosis funesta; III. 271. salutaris, III. 272. ejus ab opiato inductæ exemplum; III. 276. lethalis à venæsectione improvidâ casus; III. 275. quænam remedia in paroxysmo conducant, III. 272. & extra illum? *ibid.* quid sentiendum de aquæ frigidæ potu, III. 273. de cordialibus & solaribus, *ibid.* de spirituosis in os infusis, *ibid.* de venæsectionis, *ibid.* & vini usu. *ibid.*

Syncoptici quomodo excitandi? I. 31.

SYNOCHA quæ dicatur? II. 105. à veteribus continens dicta; I. 293. ejus signa, *ibid.* qualis in eâ pulsus? I. 371. in quo differat ab ardente, II. 111. ab aliis inflammatoriis febribus? II. 105. ejus subjecta, *ibid.* causa & symptomatum obviorum differentia, *ibid.* quibus ex causis generetur? II. 108. crises servat, I. 388. quando in eâ remissio fiat? II. 109. ei accidens purpura alba quid indicet? II. 107. quando sphacelus in eâ cognoscatur imminere? *ibid.* quâ ratione solvatur? II. 106. quomodo in eâ mors contingat? *ibid.* eâ mortui quas exhibeant notas? II. 109. exempla ejus recidivantis lethalis, II. 107. *& seq.* septimo die solutæ, II. 109. usu purgantis & omissâ venæsectione lethalis, II. 108. ejus per venæsectionem sanatæ, II. 109. eam curandi indicationes, II. 106. quomodo in eâ temperanda sanguinis ebullitio? *ibid.* quomodo tractandum delirium & somnolentia? II. 107. qualis conferat potus? II. 106. quatenus conveniant laxantia, II. 107. venæsectio? *ibid.* quid ei substituendum? *ib.*

Synocha biliosa quæ dicatur? II. 112. an in eâ prosit venæsectio? *ibid.* *catarrhalis* anno 1729. *epidemica*, ejus historia, II. 109. signa, II. 110. causa & genesis, *ibid.* exemplum ex Henischio, *ibid.* quantùm venæsectio in eâ conveniat? *ibid.* *putrida* quæ dicatur? II. 106. ejus cum purpurâ complicatæ & funestæ exemplum, II. 116. quæ in eâ damna ex neglectu venæsectionis evenerint? *ibid.* *simplex* quæ dicatur? II. 106.

SYNOVIA quæ dicatur? II. 341. usus, *ibid.* & ex quibus causis corrumpatur? II. 342.

SYRUPUS *anthelminthicus*, III. 493. *laxans* nocet in cholerâ, III. 169. in dysenteriâ, III. 157. *de althæâ Fernelii* est specificum in renum labe. II. 149.

SYSTOLE cordis & arteriarum I. 31. & diastole quomodo fiant? I. 34. suscitat diastolen & à diastole suscitatur; I. 364. viget in arteriis, *ibid.* cordis pulsuum causa. I. 366

T.

TABACUS, eo æstate parciùs utendum, I. 136. insuetis cur fumo infestus, I. 310. cur alvum stimulet? I. 314. ejus fumi suctio alvum lubricam servat, III. 262. quâ ratione ejus frequens usus in uvulæ serosâ defluxione profuerit? II. 328.

TABES cur messis tempore homines maximè afficiat? I. 234. senum unde? I. 242. ex nimiâ aquarum ardentium potatione. I. 256.

TACKENIUS (Otto) I. 17.

TACTUS organon cutis, I. 94. & speciatim ejus papillulæ nerveæ, I. 89. quomodo fiat? I. 94. à cuticulâ temperatur, *ibid.*

TARANTULA, ejus ictus quæ producat symptomata? I. 172. 200.

TARTARI emetici natura, I. 213. *sal* absorbens, I. 428. *tinctura* absorbens. *ibid.*

Tartarus in urinâ unde? I. 379. vide *Urina.*

TEMPERAMENTUM quid sit? I. 131. facit ad mutationem pulsûs. I. 368.

Temperamentorum doctrina quomodo sit exponenda? I. 43. ratio in quo consistat? I. 158. cognitio medico necessaria, I. 189. 243.

TEMPERANTIA gravidis commendatur, I. 137. præstantissimum in contagiosis morbis præsidium; I. 204. eorum virtus & apparatus, I. 429. triplici agunt ratione, *ibid.* cautelæ in eorum usu, *ibid.*

TEMPESTATES, earum vicissitudines morborum epidemicorum causæ, I. 334.

TENDO læsus atrocia parit pathemata. I. 311.

TENESMUS, quomodò in dysenteriâ III. 159. & in uteri inflammatione tractandus? II. 159.

TEREBINTHINA in gonorrhœâ usurpata sæpè suscitat mictum cruentum, II. 233. in calculo renali quo fine exhiberi debeat? II. 307. ejus oleum malo cum eventu sistit gonorrhœam; III. 363. oleum exterius in suppressione urinæ utile. I. 318.

TERRA *sigillata* absorbens, I. 428. adstringit simul. *ibid.*

TERROR, ejus noxius in corpore humano effectus; I. 36. 103. II. 185. quâ ratione producat abortum, III. 179. animi deliquia, III. 270. apoplexiam, II. 241. cardialgiam, II. 259. convulsiones, III. 25. epilepsiam, III. 12. erysipelas, II. 102. palpitationem cordis? III. 87. maximè nocet menstruantibus, II. 218. III. 21. 31. puerperis; II. 164. quæ post ipsum prosint & obsint? II. 218. eo perculsis quid noceat? I. 103. quid noxas avertat? *ibid.* cur in sudorem & calorem corporis terminetur? I. 167. partes externas constringit, I. 191. & perspirationem cohibet, I. 261. evacuationes retardat ac penitùs sistit, I. 191. fluxum sanguinis quandoque suscitat, *ibid.* gravia excitat symptomata, *ibid.* in corporibus præsertim imbecillibus, I. 192. senibus maximè infensus, I. 170. 192. quin & subitæ mortis causam præbet, I. 192. in certis tamen morbis est remedio; *ibid.* quo pacto salutariter solvatur? *ibid.* & symptomata ab ipso excitata avertantur? *ibid.* retropellendi pollet facultate, I. 207. succos veneno imbuit, I. 196. ejus affectus in corpore, I. 287. facit ad colicam, I. 297. gravis sævissimorum morborum causa existit validissima, I. 360.

TERTIANA *febris* quæ dicatur? II. 11. ejus species, differentiæ & signa, I. 294. in statu ejus qualis pulsus? I. 371. dividitur in legitimam & notham; II. 12. regularem & anomalam, *ibid.* in simplicem & duplicem; *ibid.* ejus historia, II. 11. subjecta, *ibid.* ratio formalis, II. 11. causa materialis,

rialis, *ibid.* & 13. causæ antecedentes; II. 11. quomodo generetur? *ibid.* cur eam veteres a bile derivaverint, II. 13. quibus subjectis sit loco medicinæ? II. 22. 23. quâ ratione eam incurrant senes? II. 17. quomodo mutetur in ardentem, II. 118. in quartanam, II. 29. est sæpè ferè intolerabilium dolorum intestinorum causa, II. 287. consumit corpus & gignit sordes biliosas, II. 13. quo diuturnior, eo vehementior, II. 12. quando salutaris? III. 185. convulsiones & epilepsias quandoque solvit, I. 410. quando brevior, quandoque diuturnior sit? II. 13. quomodo solvatur alvi fluxu, sudore, ulcusculis, urinâ? II. 12. malè tractata quos pariat morbos? II. 13. laxantia & emetica in principio admittit, I. 415. exempla ejus ex ardente continua bono omine subortæ, II. 118. in bilioso perperam salibus exceptæ, II. 18. in plethorico cum gravibus symptomatibus absque venæsectione curatæ, *ibid.* simplicis præposterâ medicatione in duplicem conversæ, II. 19. citò & tutò sanatæ, II. 20. apostema musculorum abdominis relinquentis, *ibid.* cum ictero & tussi complicatæ, II. 21. uno remedio curatæ, & in continuam conversæ, *ibid.* ventriculi inflammationem relinquentis, II. 22. in sene curatæ, II. 22. citò curatæ in Carolinis, *ibid.* in puero per radicem tormentillæ funestæ, II. 23. eam curandi indicationes, II. 13. quibus modis in eâ biliosi succi temperandi? II. 14. & evacuandi? *ibid.* quomodo spasmi in paroxysmo sedandi? *ibid.* partes roborandæ? *ibid.* in quo consistat cardo curationis? II. 15. quomodo in primâ herbâ jugulari queat? *ibid.* & *seq.* pro subjectorum diversitate diversè est tractanda; II. 22. quomodo tractanda in fœminis cachecticis, II. 17. puerperis, *ibid.* senibus, *ibid.* sub frigore, II. 16. sub æstu, *ibid.* post paroxysmum, *ibid.* si continuam mentiatur? *ibid.* si contumax sit, & in quotidianam transierit, *ibid.* si biliosa fuerit, *ibid.* si cum levi ventriculi inflammatione juncta sit? II. 18. si citò curari debeat? II. 20. qualis in eâ conveniat potus? II. 17. quomodo sub eâ tractanda cephalalgia? *ibid.* quatenùs in eâ conducant adstringentia; *ibid.* cortex cascarillæ, *ibid.* cortex chinæ, II. 15. 16. emetica, II. 14. & *seq.* laxantia, *ibid.* clysteres, II. 16. salia media, II. 14. venæsectio; II. 17. nocent sedativa, *ibid.* purgantia, II. 16. quid eâ depulsâ faciendum? II. 17. ejus recidivæ quomodo arceantur; II. 13. præcaveantur? II. 15. 21. diætâ & arte. II. 13.

Tertiana febris anomala quæ dicatur? II. 12. qualis sit talis? *ibid.* quas causas habeat procatarcticas? *ibid.* *continua*, in quo differat à semitertiana? II. 41. quâ ratione incedat? *ibid.* quas procatarcticas habeat causas? II. 12. bono omine mutatur in intermittentem; *ibid.* ejus in sene funestæ exemplum; II. 19. *cholerica* quæ dicatur? II. 119. *duplex* in quo differat à quotidianâ, II. 12. 33. à semitertianâ? II. 41. quas causas procatarcticas habeat? II. 12. ejus ex simplici enatæ exemplum, II. 19. *endemia*, quibus locis se se exserat? II. 12. *epidemica* anni 1721. ejus historia, II. 20. *intermittens* quo omine mutetur in continuam? II. 12. *legitima* quæ sit? *ibid.* an exquisitè talis in locis occurrat septentrionalibus? *ibid.* *notha* qualis dicatur? *ibid.* quibus subjectis, & quo anni tempore sit familiaris? *ibid.* *regularis* quæ dicatur? *ibid.*

TESTES *muliebres*, an sint verum ovarium, dubium. I. 77.

Testium virilium fabrica, I. 76. non multùm abludit à corticali substantiâ cerebri. *ibid.*

Testiculi quid sint? III. 53. cur tumoribus duris & scirrhis obnoxii? III. 453. *venerei* quomodo generentur ex gonorrhœâ suppressâ? III. 358. eorum exemplum, III. 425. quomodo in- & externis tractandi? III. 362. 421. 453.

TETANUS, qualis morbus? III. 44. in quo differat à catalepsi? *ibid.*

THEOPHRASTUS PARACELSUS. I. 21.

THEORETICUS bonus, an sit malus practicus? I. 15.

THEORIA cum praxi jungatur; I. 22. medica vera quænam? I. 13. quis ejus character? I. 15. indiget anatomes & physices studio, I. 14. vera rationalis quænam? I. 15.

THERAPEUTICA medicinæ pars. I. 14.

THERAPIA quid sit? I. 285. veræ fundamentum, I. 149. 285. 292. præcipuum pathologia vera; I. 424. objectum, I. 147. consistit maximè in judicio, I. 285. ejus cardo in quo versetur? I. 171. 289. 290. 292. nititur morborum cognitione, I. 348. nexu gaudet cum physiologiâ & pathologiâ. I. 285.

THERIACALIA medicamenta spasmos vomitorios coërcent. I. 214.

THERMÆ quæ dicantur? I. 139. earum usus fœminis conducit, I. 243. an fœminis & spongiosis subjectis conducant? III. 71. sunt aperitivæ; I. 260. quatenus ad asthma conducant, III. 100. ad menses suppressos, III. 30. ad nephritidem, II. 249. ad vertiginem? III. 222. cur in statu cachectico inveterato mortem accelerent? III. 148.

THERMOMETRA commendata. I. 105.

TIMOR qui corpora ad contagium recipiendum disponat? I. 203. ejus effectus in corpore: I. 287. vide *Terror.*

TINCTURA *antiphthisica Grammani*, ejus usus in hecticâ; II. 181. cautè adhibenda in hæmoptysi, II. 208. cur intestinorum tormina excitet? II. 287. *bezoardicæ* nocent in purpurâ, III. 408. expertæ virtutis in gonorrhœâ, III. 360. *sulphuris volatilis* quomodo præparetur? II. 348. ejus usus in metu tophorum arthriticorum. *ibid.*

TINEA *capitis* quæ dicatur? III. 495. unde? I. 168. 183. salutaris excretio, I. 120. infantili ætati familiaris, I. 183. quisnam morbus ita vocetur? I. 357. retropulsa cur tam periculosa, I. 166. repulsa epilepsiam & capitis morbos, cœcitatem & ophthalmiam gignit, I. 336. III. 15 quænam damna ex tinea capitis repulsa? I. 357. retropulsa quomodo asthmatis causa evadat? III. 96. 104. rachitidis, III. 489. tussis convulsivæ, III. 111. quomodo tractanda? III. 496. & quæ circa externorum usum observanda cautela? III. 436.

TINNITUS *aurium* unde? I. 92. à membranarum sensorii auditus spasmo, I. 305. à nimiâ humiditate. I. 306.

TIRAQUELLUS illustris hydropota. I. 112.

TOEPLICENSES *aquæ*, earum principia constitutiva, III. 100. earum virtutes, *ibid.* laudantur ad asthmatis recidivam arcendam, III. 101. in cardialgiâ spasmodicâ, II. 266. in convulsionibus hystericis, III. 60. in hypochondriaco malo, III. 71. in contumaci intestinorum dolore, II. 290. in rheumatismo ab hæmorrhoidibus suppressis, II. 326. & singultu hypochondriacis familiari; III. 127. an conducant in adfectibus paralyticis? III. 200.

TONICUS *motus* riget etiam in arteriis. I. 365.

TONUS est partium fibrosarum elasticitas, I. 35. in cute modificat transpirationem, I. 68. partium requiritur ad bonam nutritionem. I. 57.

TOPHI arthritici ubi nascantur, I. 72. quomodo à venereis

venereis differant? III. 415. à topicorum applicatione non raró oriuntur, II. 351. qualem materiam contineant? II. 341. quomodo discutiendi ac resolvendi? II. 350.

TOPICA in morbis articulorum præposterè adhibita graviter nocent, I. 338. cutis efflorescentias repellunt, I. 294. quomodo in applicatione cum illis procedendum? I. 360. 363. ad materiam corruptam in io priorem locum restituendam varii generis adhibentur. I. 364. quæ conveniant in anginâ? II. 127. 128. cardialgiâ flatulentâ, II. 263. *& seq.* in cephalalgiâ tertianarum, II. 17. gonorrhœâ? III. 359. *& seq.* in arthritide cur noxia? I. 298. & quâ cautione in eâ adhibenda? II. 351. 349. & in aurium adfectibus, III. 242. in erisipelate, II. 101. quæ damna in erysipelate scorbutica pariant? II. 103. febribus symptomaticis, II. 187. guttâ rosaceâ, III. 437. hepatitide, II. 145. *& seq.* iliacâ passione, II. 282. nephritide, II. 149. *& seq.* ophthalmiâ, II. 167. phrenitide, II. 133. pleuritide, II. 139. 141. podagrâ, II. 348. 352. rheumatismo, II. 322. scorbuto? III. 380. 385. cur in verâ & inveteratâ amaurosi nullius sint usûs? III. 231. & cur præsertim vertebris lumborum cautè applicanda? III. 19.

TORMENTILLÆ radix alvum adstringit. I. 261.

TORMINA *intestinalia* unde? I. 174. atrocia unde? I. 187. ex dentitione difficili I. 236. ex quâ causâ senibus familiaria? II. 352. *& seq.* quomodo à materiâ podagricâ excitentur? *ibid. &* 341. à materiâ mucidâ deglutitâ in tussi humidâ infantili? III. 341. ab incautâ ad pedes frigoris admissione? III. 17. vide *Intestina.*

Tormina ventris atrocia unde? I. 187. ex dentitione difficili. I. 236.

TRANQUILLITAS *animi* sanitati confert: I. 102.

TRANSPIRATIO conservanda, I. 119. in senibus procuranda, I. 135. libera infantibus servanda, I. 133. plus quàm reliquæ omnes excretiones evacuat, I. 68. quibus promoveatur? I. 119. semper debet esse salva in corpore, I. 258. auctior etiam crassiora excernit, I. 68. ubi copiosior succedat? *ibid.* quibus cohibeatur? I. 68. cur in senibus languida? III. 412. ejus imminutio à terrore, I. 191. impedita & prohibita valdè nocet; I. 68. 135. à prohibitâ post morbum summum periculum metuendum est, I. 358. a quibus caussis prohibeatur? III. 313. 399. *suppressa* quomodo contribuat ad ardentes febres, II. 112. ad arthriticos dolores, II. 317. ad asthma, III. 96. ad cachexiam, III. 313. ad dysenteriam, III. 154. ad podagram, II. 344. ad scorbutum, III. 373. synocham febrem, II. 105. ad tussim, III. 110. 116. vide *Perspiratio.*

TRAUMATICA quæ sint? I. 352. quomodo agant? I. 446. quâ ratione iis utendum? I. 447. optimum spiritûs vini. *ibid.*

TREMOR manuum post potum Coffee quomodo oriatur? III. 403.

TRISTITIA, ejus effectus, I. 36. solvit vires corporis, I. 193. obstructiones gignit, *ibid.* ideoque graves producit morbos, *ibid.* morbos alios benignos facit lethales, *ibid.* quo pacto hujusmodi morbi sint præcavendi? I. 194. ejus vis in ventriculum & intestina. I. 170.

TSOEMER morbus Hungaricus. I. 249.

TUBERCULA hæmorrhoidalia unde? III. 384. & quid in iis in- & externè prosit? *ibid.* in ligamentis rachiticorum unde? III. 488. in sterno quomodo asthmatis spasmodici causa, III. 108. *& seq.* inopportunæ ejus excisionis exemplum. *ib.*

TUMORES *benigni* qui dicantur? III. 454. eorum curatio; *ibid. cachectici* unde? III. 312. cautè sunt externis tractandi? III. 322. *glandularum* benigni qui dicantur? III. 452. *colli* sæpè cum lue venereâ junguntur, III. 424. *& seq.* eorum exemplum, *ibid.* & curatio; III. 425. in *hypochondrio duri* ubi sedem suam quam maximè habeant? III. 66. 267. 270. *inguinalium*, vide *Bubones. Maligni* qui dicantur? III. 454. in *mesenterio*, dorso, duplicaturâ peritonæi, utero & ovario gignuntur, I. 326. *œdematosi* tertianæ succedentes quomodo tractandi? II. 17. *pedum* in viscerum obstructione laborantibus familiares sunt, III. 411. in asthmate quomodo generentur? III. 95. quo casu quartanæ superveniant, præsente diarrhœâ? II. 32. sub febre nati adeò periculosi non sunt quàm qui post eam remanent; *ibid.* sponte aperti hydropem sæpè solvunt, III. 334. & quomodo hi tractandi? III. 33. generatim cautè sunt tractandi, & quomodo? *ibid. &* 316. & quando scarificatio in his conveniat? III. 333. cur Carolinis citò abigantur? II. 245. retropulsi quæ damna pariant? III. 111. 119. 309. 333. *podagrici* quomodo tractandi? II. 350. *rupti* subitanei hydropis causa; I. 326. *sanguinei* quomodo oriantur? III. 454. ejus in brachio aperti lethale exemplum, *ibid.* in crure lapsu oborti & curati casus, *ibid. scorbutici*, eos nimis citò aperire non decet; III. 380. *seroso-lymphatici* intrà membranarum duplicaturas colliguntur, I. 326. difficulter à priori cognoscuntur. *ibid.*

TUNICA *intestinorum villosa* quid? I. 63. *pituitaria* narium, I. 72. 94. spasmo affecta muci excretionem impedit, I. 305. & odorem cum gustu lædit. *ibid.*

TURCÆ, quare vini potus illis interdictus? I. 470.

TUSSIS quæ dicatur? III. 109. cur maximè generetur tempore verno? I. 266. in infantili ætate frequens est; III. 495. ejus variæ species probè discernendæ, I. 298. auget circulum sanguinis, I. 47. quandoque salutaris excretio, I. 120. 288. 347. 410. ejus causa formalis, III. 110. ex quibus causis oriatur? I. 166. 175. III. 110. à vermibus, I. 236. quandoque à venæsectione gignitur, I. 466. ex variolarum & morbillorum reliquiis, I. 354. *& seq.* sub tertianæ paroxysmis unde oriatur? II. 11. spasmis stipatur, I. 302 quos morbos comitetur? III. 110. prognosis, III. 112. Celsi ei medendi methodus, III. 115. pectoralibus cautè excipienda, I. 347. 441. in eâ utilis massa pilularum de styrace, I. 317. *Vide Expectorantia.* quatenus in eâ conducant anodyna, III. 113. 115. bezoardica & diaphoretica, III. 113. externa, *ibid.* incidentia, III. 112. incrassantia & temperantia? *ibid.* quæ in ipsius declinatione conveniant? III. 113. qualisque diæta? III. 114. infantilis quibus sananda? III. 495. morbillis accedens quomodo tractanda? II. 67.

Tussis Catarrhalis unde oriatur? III. 110. quomodo differat à phthisicâ? III. 117. à rheumaticâ? III. 118. ipsius exemplum, *ibid.* cum hemicraniâ junctæ casus; III. 117. sæpiùs recurrentis exemplum. *ibid.*

Tussis Convulsiva ab irritatione laryngis & tunicæ bronchiorum, I. 306. & ventriculi cruditatibus; I. 315. infantibus familiaris, I. 298. cur ei complicetur vomitus? I. 315. periodica unde? I. 186.

Tussis ferina phthisica minùs salutaris naturæ motus, I. 412. *ferinæ* sive convulsivæ causa & sedes, I. 474. unde oriatur? I. 187. ejus historia, III. 111. perpetuò morbillos comitatur, II. 63. epidemicè non raró grassatur, III. 111. cur infantibus familiaris? III. 470. causa materialis, III. 111.

III. 111. quâ ratione abortûs, III. 179. & vomitûs infantilis causa existat? III. 146. ejus infantilis casus, III. 121. epidemicæ exemplum, III. 115. in gravidâ casus, III. 112. quatenùs in eâ conducant laxantia? III. 113. quomodo in catarrhali benignâ, II. 46. & ab exanthematibus retrogressis orta tractanda? III. 114.
Tussis habitualis quæ sit, ejus exemplum, quomodo tractanda? III. 112.
Tussis humida cur frequentior? I. 199. à pulmonum atonia, I. 307. 351. ejus diuturnæ exemplum, III. 116. difficilis curatu, I. 307. 351. dulcia non fert, I. 352. quæ in eâ mala ex abusu pectoralium dulcium enascantur? III. 116.
Tussis hypochondriaca, ejus causæ & signa, III. 112. ipsius exempla, III. 117. 121. quomodo curanda? III. 115.
Tussis phthisica quæ dicatur? III. 110. ejus signa, I. 298. ejus in juvene curatæ exemplum, III. 117. cum corporis tabe fragis hortensibus sanatæ: III. 294. venæsectione mutatur in hecticam lethalem: II. 183. quibus externis tractanda? III. 113.
Tussis pulmonalis quæ? I. 298.
Tussis purulenta, quando abscessum mesenterii sequatur? III. 176. *& seq.*
Tussis rheumatica quæ dicatur? III. 111. quibus familiaris? *ibid.* quomodo à causâ externâ nascatur? *ibid.* ejus in sene salutaris exemplum, III. 120. ab œdemate pedum retropulso ortæ casus, III. 119. & quomodo ea tractanda? III. 114. cum scorbuticâ humorum diathesi juncta quomodo curanda? *ibid.*
Tussis senum unde dependeat? I. 242.
Tussis sicca juvenibus familiaris. I. 183.
Tussis stomachalis sicca vel humida, I. 298. ejus causæ & signa, III. 112. ejus materia latet quandoque in duodeno; I. 298. quomodo tractanda? III. 114. cautelæ generales circa anodyna, III. 115. dulcia & expectorantia, III. 114. & venæsectionem. III. 115.
TYMPANITIS quid? I. 332. à flatibus intestina distendentibus, *ibid.*
Tympanitica affectio quæ dicatur, III. 340. signa, III. 323. 341. non semper cum ascite jungitur, III. 342. quandoque tamen, *ibid.* causa proxima, III. 341. quantùm ad eam faciant bilis vitia? III. 343. infantibus vermibus laborantibus familiaris est; III. 342. in puerperis unde? *ibid.* variolas & morbillos non raro sequitur, III. 340. prognosis, III. 343. ipsius curatæ exemplum, III. 345. cordis casus, III. 274. cum materiæ purulentæ ex utero effluxu casus, III. 345. quomodo tractanda per clysteres? III. 343. laxantia cum anodynis juncta, *ibid.* roborantia interna, *ibid.* & externa; III. 344. quomodo tractanda in plethorico hæmorrhoidali statu? *ibidem.* & ex uteri vitio; *ibid.* cautelæ circa calidiora remedia, & purgantia. *ibid.*

V.

VACUATIO una aucta supprimit alteram; I. 231. plures prohibitæ morborum initium, I. 259. non ita facilè in ordinem restituuntur. *ibid.*
VACUUM cur necet animantia? I. 264.
VALETUDO, ejus servandæ optimum consilium. I. 258.
Valetudinarii læduntur à cibo nimio. I. 114. *& seq.*
VALSALVA, I. 20.
VALVULA *coli*, I. 87. *venarum*, earum usus. I. 41. *vasorum lymphaticorum.* I. 58. earum magna sensibilitas. I. 87.

VAPOROSA, eorum effectus. I. 95.
VARICUM ratio. I. 49.
VARIOLÆ, earum historia, II. 49. indoles ac natura, I. 358. unde earum origo & universalitas sit deducenda? II. 50. in quo cum morbillis conveniant, II. 62. & discrepent? *ib. & seq.* distinguendæ ab aliis exanthematibus, I. 293. certis familiis magis sunt funestæ, II. 61. cur non in omnibus æque benigne procedant? I. 172. cur frequentiores? I. 185. senibus rariores, I. 190. qualis in iis sanguis, I. 374. ante & post eruptionem pulsus? I. 371. cur maximè generentur tempore verno? I. 266. naturæ methodum & ordinem quam maximè sistunt; I. 414. in Turcia per impositionem producuntur; I. 205. totum systema nervosum subito adoriuntur, II. 50. hinc epilepsia eas sæpè vel antecedit, vel subsequitur, III. 12. quotuplices? I. 293. earum est triplex genus, II. 51. oriuntur primariò ex corruptis humoribus II. 50. qui latitant in medullâ spinali, & quomodo inde se extricent? *ibid.* earum materialis causa est indolis causticæ & putrescentis, *ibid.* & intrà tubulos partium solidarum abscondita; II. 60. earum signa suspecta & funesta, I. 393. II. 51. III. 482. & malignitatem indicantia; II. 61. mala ex illis provenientia, I. 357. quid in iis significent alvi fluxus, II. 51. 55. hæmorrhagiæ excessivæ, II. 55. 66. sudores largi, II. 54. an foreæ nigricantes in earum medio funestum semper præbeant signum? II. 56. *& seq.* quando magis benignæ, & magis malignæ sint? II. 59. III. 482. incongruæ periculosiores; I. 183. quæ subjecta graviùs vel minùs iis decumbant? II. 50. 62. III. 482. salutariter per iram excitatæ, I. 185. solvunt interdum quartanam, II. 25. cur in dorso & pectore maneant molliores? II. 57. unde in illis oriantur abortus, II. 55. convulsiones, II. 61. menstruorum copiosior fluxus, II. 55. vomitus? III. 142. quomodo in iis mors eveniat? II. 52. 61. earum eruptio quo casu tardior fiat in facie? II. 61. quomodo retardetur à vitio primarum viarum, *ibid.* & à sanguinis abundantiâ? II. 53. num sint contagiosæ? II. 52. quæ post eas remaneat valetudo? *ibid.* & cur epiphoram sæpè relinquant, III. 234. & dispositionem ad phthisin? III. 286. quo fundamento nitatur earum insitio? II. 52. retrogradæ, I. 187. retropulsæ cur tam periculosæ? I. 166. crises servant, I. 388. per spasmum cum dispendio recedunt, I. 302. earum reliquiæ multos gignunt morbos, I. 354. *& seq.* hinc sollicitè everrendæ, I. 355. 420. ex illis difficilioris sanationis interdum ulcera sequuntur, I. 358. in principio postulant emetica vel laxantia. I. 415. *Benignæ* quibus signis cognoscantur, & quæ invadant corpora? II. 51. unde malignæ fiant? *ibid.* unde in iis hæmorrhagiæ oriantur? *ibid.* quæ sint inter has mediæ? *ibid.* exempla earum ex obstructâ alvo cum insolitis pathematibus complicatarum, II. 59. malignarum ex vitio materni succi, *ibid.* post scabiem, morbillos, & furunculos curatarum, II. 60. in gemellis diversarum, *ibid.* septimo die funestarum, *ibid.* in lactante dentitione curatarum, II. 61. post situm erectum lethalium, *ibid.* emetico laxante sub eruptione levatarum; *ibid.* ex calore regiminis & pharmacorum exacerbatarum, II. 62. cancrosam labii corruptionem cum funesto eventu relinquentium; *ibid.* iis si malignæ fuerint, etiam exsiccatis non esse fidendum; II. 60. quando spontè curentur? II. 52. quæ sint curandi indicationes? *ibid.* quomodo tractandæ in lactentibus? II. 61. quid in iis faciendum ante eruptionem, II. 52. sub eruptione, *ibid.* in suppuratio

puratione, *ibid.* & exſiccatione? *ibid.* quomodo tractari ſub iis debeant æſtus nimius, II. 53. aphthæ, *ibid.* ardor ſancium, *ibid.* & 58. deliria, II. 58. diarrhœa, *ibid.* & 65. epilepſia, II. 53. hæmorrhagiæ exceſſivæ, II. 54. 58. 66. oculorum vitia, II. 58. tormina ventris, III. 483. ſalivatio nimia, II. 53. tuſſis cum raucedine, III. 483. vomitus? *ibid.* & II. 53. quâ cautione alvus ducenda ante eruptionem, II. 54. ſub ſuppuratione? *ibid.* quomodo cutis & facies præcavenda à vitiis? II. 55. III. 483. nares & oculi defendendi? II. 53. III. 483. quatenus in iis conveniant emetica, II. 53. venæſectio, *ibid.* veſicatoria? II. 55. quomodo arcendæ confluentes, *ibid.* expellendæ retrocedentes? II. 54. 58. quæ damna oriantur ex calidis expellentibus? II. 54. qualis ad earum curationem requiratur aër, *ibid.* victus? III. 484. an lecti & linteaminum mutatio conveniat? II. 54. quomodo poſt eas ſint præcavendi morbi? II. 55. 60. excipientes eas morbi quomodo tractandi? II. 60. III. 484. *epidemicæ* anni 1698. contrahebantur ex & ſine contagio; II. 56. quæ ſymptomata anteceſſerint eruptionem benignarum, *ibid.* malignarum? *ibid.* quæ ſigna fuerint eruptionis bonæ, *ibid.* malæ? *ibid.* quomodo mors contigerit? II. 57. quomodo ſucceſſerit ſuppuratio in benignis, *ibid.* malignis? *ibid.* ſuppurationis ſingularis ſucceſſus; *ib.* quomodo ſucceſſerit exſiccatio? *ibid.* quæ poſt eam evenerint ſymptomata? *ibid.* num omnino præſervari potuerint? *ibid.* quibus mediis mitiores fuerint redditæ? *ibid.* quid ab uſu liquoris antivarioloſi in iis evenerit? *ibid.* quomodo tractatæ fuerint ante eruptionem? II. 58. in eruptione, *ibid.* ſuppuratione, *ibid.* exſiccatione? *ibid.* quomodo ſymptomatibus obviam itum fuerit? *ibid.*

Varioloſa febris, quæ dicatur? II. 49. ſecundaria qualis dicatur? II. 186.

VASA *fœtus & ſecundinæ* vaſis uteri non ſunt continua, I. 79. *lactea* quænam recipiant? I. 64. *ſanguinea* minima cur inter membranas decurrant? I. 41. cur inter muſculos & membranas ſita ſiot? I. 36. *corporis* cum corde æqualem habent proportionem, I. 242. *brevia* facile rumpuntur, I. 327. rupta vomitum cruentum faciunt *ibid.* ſæpè lethalem; I. 341. *ſanguifera*, earum atonia cauſa morborum, I. 307. rumpuntur quandoque & mortem gignunt. I. 327.

Vaſorum ventriculi & inteſtinorum reptatus & anaſtomoſis. I. 48.

VECTURA quo tempore inſtituenda? III. 59. 72. quibus conveniat? I. 122. infirmis, III. 59. 72. hypochondriacis, III. 72. 73. in minus adſuetis gravidis abortum provocat. III. 179.

VEGETABILIA alimenta ſeni proba, I. 135. cruda ægrè concoquuntur, I. 109. flatulentiam excitant; *ibid.* non habent ſexum. I. 76.

VENA *porta*, I. 48. ejus cum cavâ in hepate concurſus, I. 62. peculiaris ſtructuræ & officii, I. 342. evoluta quoad ſtructuram in pathologicis utilis. I. 20. cauſa eſt multorum affectuum chronicorum, I. 48. atoniâ affecta morborum cauſſa, I. 307. fluxûs hæmorrhoidalis cauſſa; I. 342. impedito per eam progreſſu ſanguinis morbos creat; I. 317.

Venæ umbilicalis fabrica. I. 79.

Venæ & arteriæ ſunt ductus continui, I. 41. habent tunicam muſcularem, *ibid.* juvant ſanguificationem, I. 50. arteriis continuæ. I. 365.

Venæſectio ad vitam longum præſidium, I. 242. & unum ex præcipuis remediis, I. 260. 455. pro vaſorum repletione, ætate & viribus eſt inſtituenda, II. 414. III. 431. an certis temporibus ſit allegata? II. 108. quando tempeſtivè inſtituatur? I. 139. cur vere utiliter inſtituatur? I. 454. cur circa æquinoctia & ſolſtitia maximè conveniat? III. 29. 71. non ſemper ad æquinoctium differenda, I. 454. ter in anno quibuſdam celebranda; *ibid.* intempeſtiva retropellendi pollet facultate; I. 207. quæ ante & poſt illam obſervanda in diætâ? III. 73. 225. quid in eâ reſpiciendum? I. 215. temerè reformidatur; I. 154. quâ ratione ſub operatione & ſitu erecto animi deliqnia eveniant? III. 274. cur præſente convulſione aut ſpaſmo ſit noxia? I. 175. eundem quàm ſcarificatio elicit ſanguinem, I. 374. naturæ opus in morbis juvat, I. 413. ad longævitatem confert I. 455. utilis eſt ad præcavendos morbos, I. 454. ſi ſanguis craſſus & ater; I. 373. quibus cautelis adminiſtranda? I. 461. ſit ſufficiens, I. 460. in ſenſibilibus quomodo perpetranda, I. 459. perperam ſuperato vix morbo adornatur, I. 458. quibus indicetur & interdicatur? I. 454. quoties in ſtatu graviditatis, quo loco & tempore ſit inſtituenda? III. 406. aquarum mineralium uſui eſt præmittenda, II. 272. emmenagogorum uſui, III. 62. ſalivationis curæ, III. 419. & ſudoriferorum ac ſpirituoſorum uſui, II. 328. III. 251. an ſenibus conducat? I. 135. 455. III. 251. juveoibus prodeſt, I. 134. quando in febribus, licet ſint ſubjecta plethorica, contraindicetur? II. 19. & *ſeq.* eſt optimum plethoricorum præſervativum, II. 149. multa plethoricis præſtat emolumenta; I. 321. in anginâ periculoſa, I. 459. præcavet & arcet abortum, I. 136. 353. III. 180. 184. alvum quandoque movet, I. 455. arcet apoplexiam, II. 244. utilis eſt in apoplexiâ leviori, I. 458. arthritidem & rheumatiſmum arcet, II. 320. calculum, II. 302. cardialgiam, II. 265. catarrhales defluxiones, II. 48. catarrhos quandoque advocat, I. 460. utilis in colica convulſiva, *ibid.* nocet in colica flatulentâ, *ibid.* in capitis morbis à congeſtione prodeſt, I. 458. impedit eryſipelatis recidivam, II. 103. utilis in exanthemaricis, I. 456. in iis cum diſtinctione adminiſtranda, *ibidem.* in febribus continuis & acutis, *ibid.* arcet hæmorrhagias, II. 196. eaſque ſæpè promovet, I. 455. utilis in morbis ex ſuppreſſione hæmorrhoïdum, I. 344. hypochondriacis, I. 317. hyſtericis, *ibidem.* arcet icterum, III. 283. inflammationem, I. 408. II. 279. phthiſin, III. 292. ubi inſtituenda in paroxyſmis? I. 459. quandoque in iis noxia, I. 457. utilis in pleuritide & pneumoniâ, I. 459. in pleuritide quandoque empiema ciet, I. 354. podagram quandoque cum damno reprimit, I. 339. arcet polypos, III. 86. pulſum mutat, I. 369. utilis in renum vitiis, I. 353. ſyſtolem cordis & vaſorum auget, I. 321. arcet tuſſim rheumaticam, III. 115. urinam elicit, I. 455. quatenùs & quando conducat in acutis malignis & exanthematicis morbis? II. 96. in anginâ, II. 127. & *ſeq.* animi deliquiis, III. 273. apoplexiâ, II. 243. ardentibus febribus, II. 112. arthritide & rheumatiſmo, II. 320. & *ſeq.* aſthmate, III. 99. auditùs vitiis, III. 243. cachexiâ, III. 316. calculo renali, II. 302. catarrhali febre; II. 47. 49. cholerâ, III. 169. colicâ periodicâ, II. 290. convulſionibus, III. 27. 29. cutis adfectibus, III. 431. dyſenteriâ, II. 44. 172. III. 158. epidemicis febribus, II. 40. in eryſipelaceâ febre, II. 98. fiſtularum curatione, III. 464. in gravidis quartanâ laborantibus, II. 27. gonorrhœâ, III. 361. 362. hæmoptyſi, II. 205. hæmorrhagiâ narium, II. 199. hæmorrhoidibus ſuppreſſis, II. 323. hydrope, III. 332.

III. 332. hypochondriaco malo, III. 71. 73. hysterico malo, III. 55. ictero, III. 306. in inflammationibus, II. 122. speciatim hepatis, II. 145. renum, II. 104. ventriculi, II. 122. uteri, II. 165. lochiis promovendis, II. 290. & suppressis revocandis, II. 158. 160. 164 lue venerea, III. 418. mensium suppressione, III. 28. mictu cruento, II. 234. morbillis, II. 64. odontalgia, II. 331. ophthalmia, II. 166. 167. palpitatione cordis, III. 88. pestilentia, II. 95. 98. petechiali febre, II. 88. 89. 91. petechizante febre, II. 79. 82. phrenitide, II. 132. 134. 135. pleuritide spuria, II. 137. 141. pneumonica febre, II. 139. & seq. podagra, II. 344. 346. purpura, II. 73. III. 406. ejusque eruptione juvanda, II. 73. quartana, II. 27. quotidiana, II. 35. scorbuto, III. 379. semitertiana, II. 42. singultu, III. 127. in soporosis adfectibus, III. 214. suffusione oculorum, III. 236. synocha, II. 106. 109. synocha catarrhali, II. 110. tertiana, II. 17. tussi, III. 115. variolis, III. 53. vertigine, III. 221. vesicae vitiis, II. 130. vomitu, III. 146. vomitu cruento, II. 215. vulnerariis febribus? II. 186. quid ejus loco febricitantibus sit suadendum? II. 19. quando noceat in defectu haemorrhoidum? II. 179. in hectica? II. 183. malignis? II. 84. purpura? III. 408. virium dejectione? III. 275.

Venaesectio in brachio quando instituenda? I. 459. laudatur in asthmate hydropico, III. 339. haemorrhagia uteri, II. 226. in haemorrhoidibus caecis, II. 289. & nimium fluentibus, II. 221. mictu cruento, II. 234. vomitu cruento; II. 214. raro convenit in malo hypochondriaco, II. 73. nocet in cardialgia, III. 175. in polyporum praesentia, III. 339. *evacuatoria*, *revulsoria*, & *derivatoria* quae? I. 459. in *fronte*, quando in dolore capitis conducat? II. 249. deliriis, III. 262. gutta serena? III. 230. in fronte, jugulo, & pone aures non sola saepe sufficit, I. 458. & seq. *jugularium*, quae ante earum sectionem observanda? III. 91. quem habeat usum in angina, II. 127. apoplexia, III. 198. in epilepsia, III. 15. 16. melancholia & mania, III. 257. palpitatione cordis, III. 88. phrenitide? II. 132. *sublingualium*, quid de ea sentiendum in odontalgia, II. 332. in phrenitide, II. 132. in synocha? II. 107. 109. in cephalalgia & ophthalmia utilis; I. 458. sed in angina periculosa I. 459. *neglecta* in ardente continua est noxia, II. 118. multum in senibus ad coma somnolentum contribuit, III. 210. ad vesicae vitia; II. 316. quomodo ea in lochiorum defectu mortem inferat, III. 407. phrenitidem? II. 135. qua ratione epilepsiae causa existat, III. 23. febrium intermittentium, II. 24. haemorrhoidum nimii fluxus, II. 219. mali hysterici, III. 57. 62. peripneumoniae? II. 140. *nimia* in inflammationibus, I. 408. & si sanguis tenuis & floridus noxia; I. 373. nimia & intempestiva quibus morbis ansam praebeat? I. 361. in *pede* quando instituenda? I. 459.

VENENA quid? I. 195. eorum tres notae essentiales, *ibid.* & 203. variant juxta regna naturae, I. 195. ratione doseos differentes edunt effectus, III. 172. & seq. signa funesta, I. 393. datorum signa vera, III. 170. 172. & dubia, *ibid.* eorum classis late patet, I. 174. 207. certis tantum animantibus noxia, I. 198. operatio quomodo rectissime explicetur, I. 235. aliarum caussarum morbidarum indolem declarat, I. 172. summa partium tenuitate suas praestant operationes, I. 148. in aere contenta, I. 207. corporis humani, I. 201. ex regno animali, I. 195. ex minerali, I. 196. mineralia vera veteribus incognita, I. 197. in quas partes corporis vim suam funestam exerceant? I. 198. vis multiplicativa in quibus corporibus se se maxime exserat? I. 203. cur intra cutim admissa plus noceant, quam majori dosi intus sumpta? I. 199. cur eorum operatio sub paroxysmo frigoris cesset? I. 123. quae potissimum faucibus sint infesta? II. 126. qua ratione in ventriculum operentur? II. 112. III. 166. & seq. 172. causa mortis ex iis sphacelus ventriculi & intestinorum, I. 400. & seq. quomodo mortem absque sphacelatione accersant? II. 123. sphacelum ingignunt, I. 324. 393. non proxime inflammationem inducunt; I. 312. celerrime totum nervosum systema afficiunt, I. 317. pulsum mutant, I. 369. per spasmum necant, I. 306. 312. caustica cur celeriter perimant hominem? I. 160. eorum antidota oleosa, I. 312. corrosivorum ac drasticorum remedia, I. 201. vis quo pacto externe coërcenda? *ibidem.* coctione destruitur, I. 214. quibus symptomata ab ipsis concitata tollenda? II. 261. III. 168.

VENEREA *medicamina* virulentam habent naturam, I. 227. ideo ab iis cavendum in corporibus infirmis, I. 228. quem usum habeant circumspecte usurpata. *ibid.*

Venerea lues ex gonorrhoea male curata oriri potest, I. 340. dolores quibus stipatur distinguendi ab arthritide, I. 298. pulsus in ea languidus, I. 371. serumque sanguinis limosum, I. 373. & seq. non semper salivatione eget, I. 443. balneis vaporosis levatur, I. 427. ejus specifica. I. 423. & seq.

VENTER natura apertus magna sanitatis pars. I. 258. ejus dolor a vermibus; I. 235. rosionum sedes. I. 179.

VENTI orientales & septentrionales egregie purgant aërem, I. 212. salubres & insalubres. I. 264.

VENTRICULUS, ejus structura, III. 66. & praecipue membranacea consideratur, III. 140. & vasculosa, *ibid.* a quo pari nervos accipiat? *ibid.* consensum alit cum omnibus nervosis partibus, I. 158. 312. cum capite, I. 313. III. 223. faucibus, II. 129. vesica urinaria; II. 152. oesophago, I. 314. diaphragmate & pulmonibus, I. 315. ductibus biliariis, I. 314. intestinis, *ibid.* renibus, I. 315. 353. pedibus, I. 315. cute. *ibid.* ejus actio systematica, I. 60. sensibilitas, I. 29. vasa, I. 48. post morbos cibis non debet oppleri, III. 384. cur non ipse a calore & fermento salivali consumatur? I. 60. cur plurimorum morborum officina, I. 179. cur tam gravibus stricturis spasticis sit obnoxius? I. 164. robustus plus ferre potest nutrimenti, I. 247. in omnibus fere morbis ejus actio laeditur, I. 312. a nimiis studiis, I. 313. & morbis maxime debilitatur, I. 349. ab animi pathematibus afficitur, I. 313. a vermibus obsidetur, I. 331. illius destructio ad quaenam mala disponat? I. 361.

Ventriculi atonia quae pariat mala? I. 306. 321. quibus fulcienda? vide *stomachica. erosio* differt ab ejus inflammatione, I. 294. quae habeat signa? I. 333. *expansio* bilem exprimit, I. 62. qualia inferat damna? III. 66. *inflammatio* exitialis, I. 185. quae sit levior, quae gravior, II. 121. in quo differat a cardialgia, I. 294. II. 120. ab ejus erosione, *ibid.* intestinorum inflammatione, *ibid.* & aliis inflammationibus? I. 294. inflammationea ructuosae unde? I. 186. *feralis* in acutis signa. I. 392. quibus signis cognoscatur praesens, II. 120. & 214. & imminens in febribus intermittentibus? II. 19. ejus causa proxima, II. 120. causae mediatae procatarcticae, *ibid.* quomodo generetur in variis morbis? *ibid.* ex mensium suppressione,

I. 341. eryſipelate male tractato, I. 338. præpoſtero topicorum uſu in morbis articulorum, *ibidem.* potu frigido mitior, I. 295. quaodo in ſphacelum abiiſſe judicanda, *ibid.* exempla ejus ex vomitorio poſt iram lethalis, II. 122. ex vitro antimonii, II. 123. ex arſenico imminentis, *ibid.* ex potu frigido & vomitorio, *ib.* decimo demum die funeſtæ, II. 124. ex vomitorio & ſale purgante poſt iram lethalis, *ibid.* duodeni pulmonii & diaphragmatis lethalis; II. 125. quomodo imminens præcavenda? II. 19. eam curandi indicationes, II. 121. ab iracundiâ, *ibid. & ſeq.* à veneno, *ibid.* quatenus in eâ conveniant anodyna, II. 122. topica, II. 121. *& ſeq.* venæſectio? *ibid.* *inflatio* differt à cardialgia, I. 297. ejus ſigna, *ibid. &* 332. ab atoniâ ipſius oritur, I. 306. ex ſuppreſſione menſium, I. 341. infantibus & hypochondriacis ſolemnis. I. 297. 332. *ſpaſmus* parit cardialgiam, I. 303. inflationem nec non vomitum; I. 304. *ſphacelus* quæ ſigna habeat? I. 324. quomodo cognoſcatur? II. 124. ex veneno. I. 324. 401. *ulcus* obſervatum I. 326. quæ ſigna ipſius? *ibid.*

VENUS; ejus deſiderium quando primùm excitetur? III. 53. ipſum ſuppreſſum ſæpè epilepſiæ, III. 12. & paſſionis hyſtericæ cauſa; III. 53. exercitium moderatum ſit, I. 119. æſtate vitandum, I. 136. quale optimum, I. 119. immoderatum exercitium debilitat, I. 76. 349. omnes functiones lædit, III. 79. *& ſeq.* ſolidas partes deſtruit, III. 69. caput hebetat, III. 344. & vires animi ac corporis dejicit, III. 254. quomodo ad apoplexiam diſponat, II. 241. ad arthritidem, II. 317. auditûs vitia, III. 254. gonorrhœam benignam? III. 358. præmaturum diſponit ad convulſiones, III. 25. ad epilepſiam, III. 12. ad guttam ſerenam, III. 229. ad oculorum ſuffuſionem; III. 235. maximè hæmoptoïcis II. 207. & podagricis diſſuadendum. II. 344. nimium & intempeſtivum facit ad colicam & cardialgiam, I. 298.

VER, eo tempore cibis detrahendum, potus augendus, I. 135. eſt aër temperatior, I. 104. qualis in eo pulſus? I. 368. oportet corpus munire adverſus viciſſitudines aëris, *ibidem.* tranſpiratio impedita maximè nocet; *ibid.* quos gignat morbos? I. 334. febres generantur aliique morbi, I. 135. cur eo catarrhales febres ſint frequentiores, II. 44. cutis affectus, III. 441. hæmorrhagiæ narium, II. 197. & tuſſes? III. 111. *& ſeq.* cur febris quartanæ curationi faveat? II. 25. cur eo pejus habeant hypochondriaci? II. 49.

VERATRUM, ejus à veteribus in deliriis varius exhibendi modus. III. 259.

VERMES quid ſint? III. 490. quotuplices ſint? *ibid.* eorum varia genera, I. 331. unde generentur? III. 491. ſigna & ſymptomata, *ibid. &* 248. quos morbos procreent? I. 235. & quæ ſymptomata excitent? *ibid.* ob conſenſum inteſtinorum atrocia cient pathemata, I. 315. eaque inſolita; I. 332. cur ab iis concitata pathemata maximè circa meridiem & veſperam exacerbentur? III. 491. & qua ratione ea ſuſcitent? III. 26. in ileo lubenter hoſpitantur, I. 332. vel craſſis, *ibid.* vel in ventriculo, *ibid.* paſſioni iliacæ ſimiles ferè excitant dolores, III. 345. cum omnibus ferè infantilibus morbis ſunt complicati; III. 10. quibus morbis ſe ſe maximè aſſocient? III. 491. cum lue venereâ junctorum exemplum; III. 423. quò demùm necent? I. 402. ſæpè vomitu excernuntur, III. 143. quâ ratione aphoniam inducant? III. 250. cardialgiam, II. 259. catalepſim, III. 47. colicam, II. 286. convulſiones; I. 332. III. 26. epilepſiam, III. 12. febres, I. 332. iliacam paſſionem, II. 284. motus ſpaſmodicos vigoi, III. 36. vertiginem, III. 221. non tantum vivi, ſed & mortui maximè nocent corpori, III. 42. & ii in adultis non rarò convulſionum cauſa exiſtunt, III. 26. prognoſis, III. 490. curatio, III. 492. quomodo inteſtinis innidulantes exturbandi? III. 492. cautelæ circa purgantia, *ibid.* & externa, *ibid.* non ſemper purgantibus expelluntur, I. 236. præſidia adverſus eos. I. 452. in aures ab extra ingreſſi quomodo evocandi? II. 338. Vide *Aſcarides, Lumbrici.*

Vermiculorum in aëre copia morborum malignorum cauſa & præſagium, I. 210.

Vermiculationis ſenſus in pedibus in uno ſitu detentis unde? II. 342.

du VERNEY, I. 20.

VERTIGO quæ dicatur? III. 219. ejus incunabula, I. 179. ejus gradus, *ibid.* in quo differat à guttâ ſerenâ, III. 228. ſymptomata & ſigna, III. 219. ſedes, *ibid.* ratio formalis, III. 220. cauſa proxima quæ? I. 306. cauſæ occaſionales & mediatæ, III. 221. quandoque ex ventriculo, I. 313. ex cruſtâ lacteâ repulſâ, I. 336. lochiorum ſuppreſſione, I. 342. ſæpè cum paſſione hypochondriacâ jungitur, III. 224. cum nephritide, III. 223. ejuſque ratio; III. 220. cur jejuno ventriculo maximè invadat? *ibid. & ſeq.* prognoſis, *ibid.* caducæ exempla, III. 227. ejuſdem cum ſenſuum abolitione, & artuum impotentiâ junctæ, III. 223. cum paſſione hypochondriacâ, *ibid.* cum nephritide calculosâ ex plethorâ ortæ, II. 303. ipſius caſus cum obnubilatione oculorum & auditu difficili chronicæ, III. 227. ex frigore pedum & immoderatiori vini potu obortæ, III. 226. cum cataractâ ſpuriâ junctæ, III. 224. pertinacis ab irâ enatæ, III. 225. ex debilitate ventriculi ortæ, III. 224. ſtomachalis, III. 225. curatio generalis, III. 221. melius ſcarificationem fert quam venæſectionem. I. 461. chronica idiopathica quomodo tractanda? III. 222. hypochondriaca, III. 221. & ſympathica? *ibid.* nephritica quomodo ſananda? III. 222. in gravidis quomodo tractanda *ibid.* quatenus in eâ conveniant roborantia? *ibid.*

VESICA, ejus ſtructura & functio I. 71. ejus conſenſus cum inteſtino recto, II. 153. cum ventriculo, II. 152. cum utero, III. 52. à quo pari nervos ſuos accipiat? III. 26. cur ſpaſmo obnoxia? II. 308. ſcirrho afficitur ſæpè, I. 328. & ulcus contrahit, I. 327. atoniâ affecta calculum concipit, I. 307. ejus ſphincter, vide *Sphincter.*

Veſicæ calculus, ejus ſigna & ſymptomata, II. 308. ejus *eroſio* ex quibus cognoſcenda? II. 233. ea eſt ſæpè mictûs cruenti cauſa. *ibid.* *inflammatio* levior & gravior qualis ſit, & unde oriatur? II. 152. ejus ſigna pathognomonica, *ibid.* cauſa proxima, II. 308. quomodo à cantharidibus improvidè datis oriatur? III. 361. a gonorrhœâ, II. 153. ex hæmorrhoidibus ſuppreſſis *ibid.* a menſibus ceſſantibus, II. 308. ejus prognoſis, II. 153. quomodo mors in eâ contingat? *ibid.* exempla ejus hæmorrhoïdibus funeſtæ, II. 155. a materiâ acri lethalis, *ibid.* opiati uſu funeſtæ, *ibid. & ſeq.* quomodo tractanda? II. 154. ejus *morbi* inveterati cur difficiliùs curentur? II. 153. in iis laudantur ſelteranæ, II. 154. vinum dulce; *ibid.* quatenus conveniat lac, *ibid.* venæſectio? *ibid.* nocent nitroſa; *ibid.* ejus *ſcabies* quid? II. 310. ſæpè cum gonorrhœâ jungitur. II. 309. *ſpaſmus* qui dicatur? II. 308. ſæpè calculum inhærentem mentitur, *ibid.* quæ inducat ſymptomata? II. 314. *& ſeq.* ad ſuperiora porrectus quæ ſuſcitet in inteſtinis pathemata? II. 309. ejus cauſa intra ipſas

ipsas tunicas interdum continetur, II. 155. sæpè per intervalla invadit, II. 310. quomodo a gonorrhœâ oriatur? II. 309. ab inflammatiooe intestini recti, *ibid.* à materiâ arthriticâ & podagricâ, *ibid.* à mictu cruento, II. 310. à plethorâ, II. 311. a pure ex renibus exulceratis, II. 309. à sanguinis stagnatione, II. 308. à sero scorbutico, II. 309. à violentiâ externâ, *ibid. & seq.* prognosis, II. 311. exempla ejus in vitæ sedentariæ addicto, II. 316. diuturni funesti, II. 313. à gonorrhœâ perversè tractatâ, II. 315. ab elevatione oneris & terrore accedente gravioris, II. 314. a materiâ scorbuticâ purpureâ orti, *ibid.* ex spiritûs vini abusu funesti, II. 316. quomodo tractandus si a sanguinis stagnatione? II. 311. à materiâ acri humorum, *ibid. &* 312. & speciatim a materiâ fonticuli retrocedente, II. 312. cum mictu cruento junctus quomodo sopiendus? *ibid.* & quæ maximè in paroxysmo conducant? II. 311. quatenus in eo conveniant anodyna, II. 313. clysteres, II. 312. venæsectio, *ibid.* & quale vitæ victûsque regimen tenendum? II. 311. nocent in eo diuretica, II. 312. & purgantia, *ibid.* *ulcera* quomodo ab urethræ exulceratione dignosci possint? III. 448. ex quibus signis pateant? III. 447. *& seq.*

Vesiculæ fellis situs, I. 62. structura. *ibid.*

VESICATORIA quomodo parari debeant? III. 44. laudantur in apoplexia & capitis morbis, I. 318. II. 244. in asthmate a materiâ podagricâ retrogressâ, III. 104. asthma ex repulsis achoribus tollunt, I. 336. laudantur in auditûs vitiis, III. 242. catarrho suffocativo morbillis superveniente, II. 67. epiphorâ, III. 236. intermittentium paroxysmos sistunt, I. 318. lippitudinem discutiunt, *ibid.* utilia in rheumatismo, II. 323. singultu ab exanthematibus retrogressis; III. 126. quid de iis sentiendum in convulsionibus, III. 32. 44. doloribus capitis, II. 250. epilepsiâ, III. 16. in ophthalmiâ, II. 167. motibus spasmodicis vagis, III. 44. petechizante febre, II. 79. 82. & enormibus in eâ hæmorrhagiis, II. 79. in phrenitide, II. 134. purpurâ, II. 71. soporosis adfectibus, III. 218. variolis? II. 55. nocent in maniâ. III. 263. Vide *Cantharides.*

VESPÆ punctio gangrænam parit, I. 250. punctura atrocia ciet pathemata. I. 311.

VETERES cum recentioribus jungendi, I. 22. quid probi habeant? *ibid.* eorum lectio quatenus commendanda? I. 150.

VICTUS moderatus sanitati confert, I. 114. mutat ingenia, I. 97. simplicissimus senem juvat, I. 137. qui insalubris, I. 287. facit ad morbos epidemicos, I. 292. in historiis morborum enumerandus, I. 287. durior facit ad scorbutum. *ibid.*

VIEUSSENS. I. 20.

VIGILIA quid sit & unde? I. 95. mutat pulsum, I. 368. diuturnæ cur corpori noceant? I. 95. emaciant, I. 126. absumunt vires, I. 129. earum noxæ, *ibid.* quibus inducantur? I. 95.

VILLANOVANUS (Arnoldus) I. 21.

VILLI *intestinorum* gaudent tono, I. 64. eorum obstructionem quid impediat? *ibid.* quibus obstruantur? *ibid.*

Villosa tunica vasculosa & cellulosa; I. 304. obstructa diarrhœæ, I. 385. spasmo affecta diarrhœæ causa. I. 304.

VINCETOXICUM quale recondat principium, III. 126. quo casu in singultu conveniat? *ibid.*

VINUM, ejus diversitas unde? II. 343. aquâ temperare bonum, I. 113. concoctionem juvat, *ibid.* nutritioni aptum non est I. 113. quodnam optimum *ibid.* senibus quod noceat I. 134. *& seq.* est potiùs medicamentum quam alimentum I. 113. lymphatum præstat cerevisiâ, I. 257. stomacho laborantibus mane bibendum, I. 250. fortius lædit caput. I. 256. potens & generosum morbis epidemiis avertendis aptum, I. 212. clystere injectum roborat. I. 467. immoderatiùs haustum quæ mala generet? I. 257. calidum veneno infectis commendatur, I. 201. vino nivem aut glaciem miscere perniciosum, I. 113. ejus potui deditis cur præ aliis morbi exanthematici? II. 67. quomodo & quando noceat in corpore? II. 134. III. 45. quomodo inferat ebrietatem? III. 220. quale disponat ad abortum, III. 179. ad apoplexiam, II. 242. arthritidem, II. 317. podagram, II. 343. sphacelum? III. 389. quale noceat in cholerâ, III. 175. convulsionibus, III. 27. epilepsiâ, III. 13. in evacuationibus criticis sanguineis, II. 223. hypochondriaco malo, III. 73. malignis febribus, II. 91. melancholiâ & maniâ, III. 261. in mictu cruento, II. 235. purpurâ, III. 405. tussi, III. 114. vesicæ vitiis? II. 154. quatenus conveniat ad calculum præservandum, II. 303. & malignas præcavendas? II. 87. 88. quale & quando conducat in calculo renali, II. 303. catarrhali benignâ, II. 46. hypochondriacâ passione, III. 72. ictero, III. 306. mictu cruento, II. 235. scorbuto, III. 377. vesicæ morbis, II. 154. vomitu? III. 147. quid præstet in animi deliquiis, III. 273. in petechiali febre? II. 87. 91.

Vinum acido-spirituosum quibus conveniat? I. 113. *dulcia* plethoram inducunt, *ibid.* *lithargirio dulcificatum* quæ pariat damna? III. 26. *Hungaricum* quibus prosit vel noceat? I. 113. *Mosellana* & *Rhenana* alvum laxant, *ibid.* Rhenanum optimum alexipharmacum I. 204. *rubrum* Gallicum, ejus effectus, II. 174. *sulphuratum* quas noxas inferat? III. 12.

Vini spiritûs moderatus usus probatur, I. 114. rectificatus felibus venenosus, I. 198. optimum traumaticum, I. 447. clystere injectus inebriat. I. 468.

VIPERÆ decoctæ specificum in cutis defœdationibus, I. 453. cum ipsis a veteribus in cutis adfectibus cura instituitur, III. 433. & quid de eâ sentiendum? III. 434. earum pinguedo laudatur ad maculas oculorum, II. 169. *& seq.* specificum in pelliculâ oculi. I. 453.

VIRES agendi in corporibus omnes sunt conditionatæ & relativæ, I. 148. ad vitam & sanitatem sunt necessariæ, III. 267. *& seq.* ad eam multum faciunt, & ad morbos, I. 287. earum robur quid dicatur? III. 269. corpori insunt motrices, I. 323. unde dependeant? *ibid. &* 420. earum causæ manifestæ, I. 323. ex quo cognoscendæ? I. 420. in morbis considerandæ, I. 287. cum remediorum efficaciâ comparandæ, I. 421. quibus rebus debilitentur? I. 245. naturalium defectus unde æstimandus? I. 240. à copiâ sanguinis quandoque depressæ *prostratæ* malignitatem indicant, I. 289. 323. quomodo prosternantur a terrore & tristitiâ? III. 271. à putredine intùs susceptâ, III. 395. à veneris & purgantibus, III. 271. nimio veneris exercitio; III. 32. venæsectione immoderatâ, III. 29. à vigiliis assiduis? III. 271. *dejectæ* quid indicent? II. 211. III. 269. unde oriantur in febre petechiali? II. 85. in fluore albo, III. 349. in vomitu cruento, II. 214. quomodo iis succurrendum in malignis? III. 272. & quibus refocillandæ? I. 450. in pestilentiâ, II. 97. petechiali febre; II. 77. purpurâ, II. 71. III. 407. analepticis minùs reficiuntur, I. 444. clysteribus refocillantur. Vide *Robur.* iis deficientibus decubitus corporis est utilis. I. 47.

VIRILIS ætas quibus morbis pateat? I. 308. qualis in eâ pulsus? I. 368. ei commendanda mediocritas. I. 134.
VIRTUS *multiplicativa* in quo sita sit? I. 76.
Virtutes veræ sanitatem stabiliunt. I. 102.
VIS *elastica* succum nutritium apponit. I. 57.
VISCERA, eorum structuram qui declarent? I. 19. constitutio in morbis consideranda, I. 289. ex urinâ patescit, I. 380. iis læsis turbatur sanguificatio, I. 50. eorum corruptio in hecticâ præsto est, I. 323. quibus cognoscatur lethalis? I. 394. quomodo arcenda? I. 403. sphacelo correpta quæ habeant signa? I. 324.
Visceralia quæ sint? I. 445. & *seq.* quomodo agant? I. 446. varii sunt usûs. *ibid.*
VISCIDUM non causa morborum universalis: I. 17.
VISUS, ejus organon oculus, I. 90. ejus sedes retina, I. 89. quomodo fiat? I. 90. ejus idea in mente quando excitetur? III. 228. & quid ad illum requiratur? *ibid.* ejus amissio ex dentium dolore, I. 236. hebetudo apud senes unde? I. 214. à spasmo nervi optici læditur? I. 305. à vermibus perit, *ibidem.* ejus caliginis in hypochondriaco exemplum, III. 238. periodicæ casus, III. 236. exempla imminutionis ex lippitudine ab incongruâ diætâ ortæ, III. 237. ejus ex lippitudine cum paralyticis & soporosis adfectibus complicatæ, III. 236. ejusdem ex suffusione enatæ. III. 239. clysteribus illustratur, I. 467.
VITA, ejus definitio, I. 30. 159. in quo consistat? III. 94. 396. est in ipso sanguine, I. 34. & mora mechanicè fiunt, I. 32. causa ejus cordis motus, I. 30. pathologiæ præcipuum fundamentum, I. 154. eam quæ prolongent? I. 32. plantis impropriè attribuitur, I. 30. genus quodlibet peculiares alit morbos; I. 288. *desidis* incommoda; I. 125. *sedentaria* noxa, II. 269. III. 65. 350. 446. ad quos morbos disponat? I. 121. 125.
VITRIOLUM album specificum in epiphorâ, I. 453.
ULCERA quæ dicantur? III. 443. differunt ab abscessu, *ibid.* & I. 326. & *seq.* & ossium carie, *ibid.* à sphacelo, III. 444. & inter se, III. 443. eorum sedes, *ibid.* causa proxima est putredo, III. 444. ex hæmorrhoidum suppressione, I. 343. variolarum & morbillorum reliquiis, I. 355. quæ signa si in ventriculo, I. 326. vesicâ, I. 327. prostratis? *ibidem.* quantùm ad ea faciant abscessus, III. 444. contagium, III. 445. temperamentum, ætas, & victus, *ibid.* viscerum labes & morbi prægressi, III. 444. vulnera? *ibid.* serum sæpè utiliter evacuant I. 347. antiqua præpostere consolidata varios gignunt morbos, I. 337. cœcitatem. I. 348. præmaturè consolidata quatenùs inducant coma somnolentum, III. 211. guttam serenam, III. 229. palpitationem cordis, III. 86. phthisim, III. 287. tussim convulsivam, III. 110. 111. vomitum? III. 142. sponte oborta sæpe arthriticos & rheumaticos dolores solvunt, II. 320. prognosis III. 447. ejus mali moris in collo exemplum, III. 455. labii inferioris, III. 458. in mammâ benigni casus, *ibid.* eorum consolidatio non nimis citò debet institui; III. 453. quomodo sananda per antimoniata & mercurialia, III. 449. aquas minerales & communem, *ibid.* fonticulos, III. 448. laxantia & purgantia, *ibid.* & venæsectionem? *ibid.* quomodo iis succurrendum externis adstringentibus, III. 449. cataplasmatibus, *ibid.* & *seq.* septicis & sarcoticis? *ibid.* Vide *Abscessus.*
Ulcera cacoëthica quæ dicantur III. 444. *cancrosa* quæ sint? *ibidem.* Vide *Cancer.* *carnosa* quomodo tractanda? III. 449. *ferina* post variolas quomodo curata fuerint? II. 59. *nervosarum* & tendinosarum partium quomodo tractanda? III. 450. *pedum* unde & cur difficilioris curationis? III. 333. *renum* quomodo se habeant? II. 147. vide *Renes.* *Scorbutica* differunt ratione subjecti, III. 380. & in quo differant a venereis? III. 414. & *seq.* scorbutica erysipelacea quomodo tractanda? II. 101. *urethræ*, vide *Urethra.* *Uteri*, vide *Uterus.*
UNGUENTUM *de cerusa* ex quibus componatur? III. 436. laudatur in cutis adfectibus, *ibid.* nocet in erysipelate, II. 101. aliud ad epiphoram, III. 236. ad escharas in leprâ, III. 442. ad scabiem, III. 441. ad tineam capitis. III. 436.
UNGUES cur & quid sint? I. 94. nigri cur mortis indicium? I. 150. eorum resectio infelix. I. 237.
UNICORNU animale & fossile absorbens, I. 428.
VOCABULA nihil significantia non possunt esse principium medicinæ. I. 23.
VOCIFERATIO auget circulationem I. 47.
VOLATILIA pulsum mutant. I. 369.
VOMICA pulmonum quid sit & quæ dicatur? I. 325. III. 285. quibus signis cognoscenda? I. 325. quomodo generetur? III. 285. & phthiseos causa existat? *ibid.*
VOMITUS qui dicatur? III. 139. quotuplex sit? III. 141. ejus historia, III. 139. materiæ excretæ, diversitas, III. 140. sedes, *ibid.* subjecta, III. 142. ratio formalis, III. 141. symptomatum descriptio, *ibid.* salutaris sæpè excretio, I. 410. lactentibus proficuus, *ibid.* quomodo succedat? I. 306. gracilibus non convenit, I. 130. periodicus unde? I. 186. symptomaticus & idiopathicus, I. 182. convulsionibus accensendus, I. 305. quibus movendus? vide *Emetica.* quibus compescendus? I. 445. quænam potio vomitui bilioso diuturno conducat? I. 472. & *seq.* sub frigore remittens, sub æstu ingravescens quam habeat causam? II. 123. in variolis duplicem agnoscit causam, *ibid.* quomodo oriatur ab absumtorum qualitate, III. 142. & quantitate? *ibid.* bile in duodeno stagnante, *ibid.* à bile acri biliosus, I. 304. calculo? I. 353. III. 143. ex calculo quandoque lethalis, I. 353. quomodo oriatur ex capitis læsionibus & aliis externis causis? III. 144. à colicâ, hernia & ileo, III. 143. à spasmo ventriculi? I. 304. quomodo succedat? I. 306. inflammato ventriculo superveniens minùs salutaris naturæ motus; I. 412. quomodo à vermibus? I. 235. III. 143. ab exanthematibus repulsis, III. 142. à pylori vitio, III. 143. à sanguine ad ventriculum delato, III. 142. à spasmo intestinorum, III. 143. aut ductuum biliariorum, eorumque alio vitio, *ibid.* à ventriculi saburrâ, III. 142. *acidissimus* unde? III. 67. *criticus* qui dicatur? III. 144. *niger* non semper à sanguine? III. 149. & quomodo experimentis ab altero possit distingui? *ibid.* merè *sebaceus* in hypochondriacis unde? III. 64. an sub initio Carolinarum usus noceat? III. 71. causarum diagnosis, III. 144. & ad has directa prognosis; *ib.* exempla ejus post frequentem abortum continuò contingentis, III. 188. à bile stagnante oborti, III. 149. post nimias alvi dejectiones enati, III. 148. cachectici, III. 147. ex duodeni angustiâ lethalis, III. 151. diuturni ex atoniâ primarum viarum, III. 149. ejusdem à ventriculi debilitate post febrem ardentem, III. 150. ab erysipelate repulso suborti, *ibid.* incongruè tractati lethalis casus; III. 148. eum curandi indicationes, III. 144. quibus motus ventriculi convulsivus per interna III. 145. & externa sopiendus? *ibid.* quomodo ab arthritide repressa tractandus? III. 147. quomodo biliosus, III. 145. à calculo? III. 146.

III. 146. in cholericâ febre quomodo compescendus? II. 119. quibus chronicus sopiendus? III. 146. quomodo sanandus febrilis, *ibid.* & febribus epidemicis accedens? II. 40. in gravidis, III. 147. in hystericis, *ibid.* quomodo curandus ab acri materiâ & veneno inductus? III. 145. matutino tempore contingens, III. 146. & pituitosus, III. 145. à saburrâ intestinorum, *ibid.* à sanguinis congestione, III. 146. à tussi convulsivâ concitatus, *ibid.* in variolis, II. 53. & à veotriculi debilitate, III. 147. quando cootra eum prosint emetica? II. 62. III. 171. *& seq.* & quâ cautione roborantia & sedativa adhibenda? III. 146.

Vomitus cruentus qui dicatur? II. 212. in quo differat ab inflammatione ventriculi? II. 214. ab hæmoptysi, I. 296. ratione causarum differt. *ibid.* ejus sypyomata & signa, I. 296. 327. II. 214. sedes, II. 213. quomodo succedat? I. 301. 327. frequens gravidis plethoricis, II. 213. tenerioribus & malè menstruatis, *ibid.* parturientibus, *ibid.* rarior pueris, I. 185. fit ex vasis brevibus, I. 327. ex hepatis & lienis vitio, I. 320. 327. mensium suppressione, I. 340. *& seq.* & emansione, I. 341. eorumque cessatione II. 213. ex induratione lienis post paralysin funestus, I. 329. quomodo oriatur ab hæmorrhoidibus suppressis? II. 213. ab intermittentibus malè curatis? *ibid.* ex facili redit, II. 214. quando periculosus, *ibid.* & minus? *ibid.* exempla ejus in juvenculâ curati, II. 215. moderati menstrua antecedentis, II. 217. ab emmenagogis calidis inducti casus, *ibid.* quibus sanandus internis, II. 214. & externis remediis? II. 215. perperam adstringentibus cohibetur; I. 447. quomodo tractandus à corrosivis remediis obortus, *ibid.* & menstruis suppressis? *ibid.* recursus quomodo arcendus? *ibid.* morbo superato quale regimen conveniat? *ibid.* & quâ cautione anodynis & stipticis mercandum? *ibid.*

Voracitas quibus familiaris? I. 115. facit masticationis neglectum, *ibid.* corpori inimica, I. 185. imbecillibus familiaris, I. 247. sed noxia. I. 248.

Vox, ejus exercitia sanitatem conservant, I. 122. ventriculum juvant, *ibid.* quibus commendanda? *ibid.* clara crassos humores dissolvit, I. 260. intensio nimia nocet; I. 123. quibus maximè cavenda? *ibid.*

Ureteres motu peristaltico præditi, I. 71. 304. spasmis patent, I. 304. ab urinâ cum dolore distenduntur. *ibid.*

Uretra, ejus tunica glandulosa, I. 72. ejus exulceratio quomodo à vesicæ erosione possit dignosci? III. 457. spasmum patiens facit stranguriam, I. 304. ejus exulceratio à gonorrhoeâ inducta quomodo tollenda? III. 362. & cur difficilioris sit curationis? III. 457.

Urina quid? I. 68. quænam optima? I. 118. ejus examen, I. 68. 376. necessaria est inspectio, I. 71. in morbis inspicienda; I. 289. vide *Uromantia.* excretorum præcipuum, I. 375. habet sal tartareum & ammoniale & fixum, I. 69. subeunt particulæ sulphureæ pingues. I. 69. ejus elementa, I. 376. proportio solidi, *ibid.* color, uode? I. 70. 377. unde fiant coloratiores? I. 254. quantitas unius diei, I. 376. perspirationem quantitate superat, I. 375. ex liquidis potissimùm generatur, *ib.* ex potu non recipit solidum, I. 376. ex sanguine suscipit particulas sulphureas, I. 377. nec non crassiores sordes; I. 381. acida non datur, I. 69. cur facilè putrescat? I. 70. sæpè muco infecta redditur. *ibid.* ureteres distendit quandoque, I. 304. difficulter in scirrho vesicæ redditur, I. 329. qualis in calculo? I. 331. scorbuto, I. 379. ictero, *ibid.* senibus? *ibid.* in inflammationibus mala, I. 378. quæ poscat medicamenta? I. 380. ejus diversa ratio in petechizante epidemicâ, II. 80. *& seq.* eâ in febre crudâ existente an cortex chinæ porrigi queat? II. 22. cum ardore excreta & turbida an semper inflammationem vesicæ indicet? II. 153.

Urinæ fluxus largior quaodoque salutaris, I. 120. 259. 347. 410. largior fluxus menstruus à Sanctorio observatus. I. 120. copiosa in scorbuticis quid indicet? III. 371. copiosæ in asthmate mictæ ipsum solventis casus, III. 103. *& seq.* fluxus immodicus unde? I. 168. nimis diu fluens mala, I. 379. incontinentia à vermibus; I. 235. involuntariè cur fluat? I. 307. quæ eam moveant? I. 118. quæ reddant copiosiorem? I. 70. supprimitur sæpè, I. 438. a spasmis urinariorum ductuum, I. 304. a calculis, I. 236. retenta cur noxia? I. 71. 169.

Urina alba in hypochondriacis unde? I. 315. alba & turbida cum sedimento mucoso quid indicet? II. 308. *aquea* quibus in morbis? I. 377. unde? *ibid. & seq.* in febribus quid portendat? *ibid.* quæ poscat medicamenta? I. 380. *aquosa* & *tenuis* in hypochondriacis unde, III. 64. & calculo vesicæ laborantibus? II. 308. *crassa* morbis declinantibus, I. 378. *& seq.* post febrium paroxysmum, *ibid.* *crystallis referta* ubi? *ibid.* *flava* ac *crassa* in ictero unde? III. 302. *furfuracea* in vesicâ erosâ, I. 380. num semper inflammationem vesicæ indicet? II. 155. quomodo ex spasmo fiat? *ibid.* *jumentorum* differt ab humanâ. I. 377. *limpida* unde? I. 70. ejus *nubecula* est dispositio ad sedimentum, II. 11. *oleosa* unde, & quid indicet? I. 379. *parca* in stranguriâ, I. 380. *purulenta* in exulceratione renum & vesicæ, I. 379. quomodo sequatur abscessum mesenterii? II. 174. 177. *rufa* sine sedimento quando & unde? I. 378. in inflammationibus mala *ibid.* quæ poscat medicamenta I. 380. *sabulosa* in nephritide, I. 379. quæ requirat media? I. 380. *sanguinolenta* ubi & unde? *ibid.* vide *mictus cruentus*; ejus *sedimentum* mucosum & glutinosum non semper pus est. II. 234. quid indicet? I. 378. nullum in febribus post paroxysmos malum *ibid.* *spissa* & *glutinosa* ubi? I. 379. *tartaro referta* unde? *ibid.* in dispositione ad calculum, *ibid.* quibus tractanda? I. 380. *tenuis* in omnibus spasmodicis morbis, I. 320. in paroxysmis febrium; I. 378. *turbida* & *crassa* in gonorrhoeâ, I. 380. cur ea per sal volatile oleosum turbida reddatur? I. 371. *& seq.* *vaccina* internè utiliter bibitur. I. 377.

Urinarii ductus motu peristaltico gaudent, I. 304. spasmo corripiuntur, *ibidem.* atooiâ affecti ex urinâ crassâ dignoscuntur. I. 380.

Uromantia reprobata, I. 71. utilis ad dignoscendos & curandos morbos, *ibid.* abusui obnoxia. I. 375.

Uterus, ejus structura, III. 349. & ejus vasorum I. 73. copiosis constat vasis, I. 167. partibus nervosis non annumerandus, I. 316. ejus notitia anatomica in pathologicis utilis; I. 20. speciatim ejus vasculosa & cellulosa structura consideratur, III. 178. ex quâ causâ in gravidis ita possit dilalatari? *ibid.* a quo pari nervos suos accipiat? III. 26. magnum cum vesicâ urinariâ habet consensum, III. 52. ejus structuræ utilitas; II. 162. proclivitas ad multos morbos, II. 156. III. 349. mutationes ab imprægnatione subit, I. 78. sub partu quandoque rumpitur, I. 328. ex puerperio facilè labem contrahit, I. 350. quas post partum subeat mutationes? II. 157. & quomodo post ipsum aut abortum purgandus? II. 226. à sup-

pressis

pressis mensibus varia patitur mala, I. 341. non est sedes mali hysterici, I. 316. ejus structura causa fluxus mensium, I. 340. labefactatus quibus firmandus? I. 446. ejus morbi curantur balneis, I. 465. nec non clysteribus. I. 467. cur ad polypos ingenerandos dispositus? III. 279. cuculus sanguinis irregularis per eum quos pariat morbos? II. 162.

Uteri abscessus I. 167. 168. 325. quibus signis cognoscatur? II. 157. apostemate afficitur; I. 325. *atonia* afficitur, quid inde? I. 307. 320. ejus *cancer* quomodo contingat & se habeat? II. 157. ex quibus signis habeat? III. 447. unde oriatur, & quæ pariat symptomata? II. 162. inde nati dolores quomodo tractandi? II. 160. ejus lethalis exemplum; II. 161. *cancer exulceratus* quomodo cognoscendus & curandus? II. 160. ejus *chronicæ passiones* quomodo præcavendæ? II. 162. in iis laudantur thermæ, II. 160. *contorsio* quæ dicatur Hippocrati? II. 164. ea ejus *debilitate* varii morbi, I. 353. ejus *hæmorrhagiæ* probè distinguendæ; I. 296. quæ periculosæ & abortûs nunciæ? *ibid.* quæ salutares? *ibid.* post abortum & partum ex uteri labe; I. 353. vide *Hæmorrhagia.* ejus *hydrops* à polypis, I. 330. vide *Hydrops.* ejus *inflammatio* quibus signis cognoscatur? II. 156. quæ levior, quæ gravior sit? *ibid.* quomodo ab Aretæo describatur? *ibid.* lethalis in puerperis quibus cognoscenda? I. 395. cur & quomodo in puerperio oriatur? II. 156. & 158. quibus potissimùm puerperis contingat? II. 157. quibus subjectis extra puerperium solemnis? *ibid.* ejus variæ causæ; II. 156. quando abeat in scirrhum seu cancrum? II. 157. III. 447. in sphacelum seu suppurationem? II. 157. ejus post abortum ortæ & suppuratæ exemplum, II. 161. quomodo sit tractanda in puerperio? II. 159. si orta sit a causâ externâ, *ibid.* à fluore albo cohibito? *ibid.* quæ conveniant topica? *ibidem.* ejus post inflammationem suppurati sectio; II. 161. ejus *læsio* multos demum post annos se prodit, II. 158. & *seq.* sæpè convulsiones excitat, II. 26. ex hæmorrhagiâ cohibitâ producta; II. 161. *prolapsus* terrore sanatus; I. 192. *scirrhum* contrahit, I. 329. *sphacelo* corripitur, I. 324. ejus *stillicidium* perpetuum cum gravibus symptomatibus, II. 164. ejus fœtidissimi exemplum, II. 228. materiæ purulentæ ea illo excretæ casus, III. 345. ejus *ulceris* cum metu canceri exemplum, III. 457. quomodo tractandum? II. 160. imprimis si a fluore albo provenerit? II. 159.

Uterina balneorum usui socianda. I. 464.

Uvæ cur bonum præbeant alimentum? I. 254.

Vulnera quomodo sæpè fistularum causa existant? III. 461. ulcerum? III. 444. vide *Læsiones.*

Vulneraria quæ sint? I. 446. quomodo agant? I. 447. in longis quibusdam morbis utilia, *ibid.* optimum spiritus vini. *ibid.*

Vulnerati facilè syncopen patiuntur. I. 33.

W.

Hartoni merita. I. 19.

Wildungenses *aquæ* potæ arcent febres intermittentes, II. 13. podagram; II. 347. commendantur in cutis adfectibus, III. 433. in nimio hæmorrhoidum fluxu, II. 221. malo hypochondriaco, III. 71. purpurâ scorbuticâ, III. 405. in rheumatismo scorbutico. II. 322.

Willisius, I. 21.

Wurmschade quid sit? III. 427.

Z.

Zingiber, an ejus usus digestionem promoveat? III. 412.

Zona ignea erysipelatis species quæ dicatur? II. 99. III. 426. ejus exempla ex auctoribus allegantur, II. 104. ejus à retentâ purpurâ subortæ casus, *ibid.* curatio. III. 435.

Zoster erysipelatis species quid dicatur? II. 99.

Zwingerus (Theodor.) I. 17.

FINIS.

